Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Бизнес және құқық факультеті
Қарағанды облысының жастар саясаты мәселелері жөніндегі басқармасы
«Қарағанды облысы жастар ресурстық орталығы» КММ

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
Факультет бизнеса и права
КГУ «Молодежный ресурсный центр Карагандинской области»
Управления по вопросам молодежной политики Карагандинской области

«ЖАСТАР ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ БОЛАШАҒЫ»

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары

29 наурыз 2019 жыл

Материалы
Международной научно-практической конференции
«МОЛОДЕЖЬ И БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА»

29 марта 2019 года

Караганда 2019

УДК 323.2 (574)
ББК 66.75
М 75

Рецензенты:

Председатель Карагандинского областного филиала МК «Жас Отан» партии «Нұр Отан» Жетписбаев Н.А., кандидат педагогических наук, зав.кафедрой Социальной работы и АНК Абдакимова М.К., кандидат юридических наук, профессор, зав.кафедрой Правового регулирования экономических отношений Весельская Н.Р., доктор PhD, ст.преподаватель Манасова М.М.

Ответственный редактор - кандидат юридических наук, доцент Момышева Ф.С.

Ответственный секретарь – кандидат педагогических наук, доцент Кенжебаева С.К.

Редакционная коллегия:

Жүнісов С.Т., заместитель директора КГУ «Молодежный ресурсный центр Карагандинской области», магистр, преподаватель Абзалбек М.С., магистр, старший преподаватель Алпысбаева М.Б., магистр, ст.преподаватель Абдурахманова З.А., магистр, преподаватель Нурмахамбетова С.Т., ст.преподаватель Артеменко А.В., магистр, ст.преподаватель Искалиева М.С.

М Молодежь и будущее Казахстана: Сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф., Республика Казахстан, г. Караганда, 29 марта 2019 г./ Отв. ред. Ф.С.Момышева. – Караганда: Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, 2019. – 994 с.

ISBN 978-601-235-373-0

В сборнике представлены научные статьи Международной научно-практической конференции, посвященной Году молодежи в Республике Казахстан. Исследовательские работы студентов вузов и колледжей, магистрантов, учащихся средних общеобразовательных школ посвящены актуальным вопросам формирования правовой культуры, гражданственности и патриотизма, роли молодежи в развитии предпринимательства и реализации инновационного потенциала во всех сферах экономики.

ISBN 978-601-235-373-0

© Коллектив авторов
© Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Накипова Гульмира Ермековна - д.э.н., профессор, проректор по научной работе, стратегическому и инновационному развитию Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза

Разрешите приветствовать вас от имени руководства Карагандинского экономического университета на Международной научно-практической конференции «Молодежь и будущее Казахстана».

Как известно, 2019 год объявлен Елбасы «Годом молодежи». Первый Президент Республики Казахстан в своем выступлении отметил «комплексная поддержка молодежи должна стать приоритетом государственной политики. Необходимо создать широкую платформу социальных лифтов, которая будет включать полный комплекс мер поддержки всех категорий молодежи». Безусловно, молодое поколение казахстанцев является будущим нашей страны. Сегодня для молодежи открываются большие возможности для самореализации, продвижения вперед.

Современный университет – это не только передовые образовательные технологии, это своего рода площадка для молодежных инноваций, технологий будущего, это возможность апробировать свои научные исследования, озвучить идеи, точку зрения. Система образования позволяет государству воспитывать образованных людей, которые в последующим станут основой конкурентоспособной экономики, социально развитого общества.

Сегодня, среди участников конференции есть и учащиеся средних образовательных учреждений. И это не случайно, если со школьной скамьи прививать молодым чувства патриотизма и любви к своей Родине, то они в свою очередь вложат душу в ее развитие и благополучие. Сейчас молодые люди имеют возможность бесплатно получить образование, заниматься наукой. Одним словом наше государство делает все для их развития!

Отдельно, хотелось бы отметить, что организаторами международной научно-практической конференции «Молодежь и будущее Казахстана» наряду с Факультетом бизнеса и права являются Управление молодежной политики по Карагандинской области и КГУ «Молодежный ресурсный центр Карагандинской области». Такой тандем позволит, на наш взгляд, повысить не только результативность работы государственного сектора с целевой аудиторией: от молодежи ждут конкретных инициатив и предложений в области IT-технологий, зеленой экономики, сельского хозяйства и др. отраслей экономики.

Большую отдачу мы ожидаем от совместной работы с КГУ «Молодежный ресурсный центр Карагандинской области». Его предназначение заключается в объединении молодежи (молодежных организаций). Крупнейшее молодежное объединение должно информировать о государственных программах, воспитывать патриотические чувства, повышать вовлеченность молодежи в мероприятия, способствующие раскрытию их потенциала и возможностей (наука, спорт, творчество, искусство и т.д.).

Искренне желаю всем участникам нынешней международной научно-практической конференции «Молодежь и будущее Казахстана», ее организаторам плодотворной работы, интересных научных и практических выводов и выработки перспективных рекомендаций в направлении решения наиболее актуальных проблем казахстанской молодежи.

Жетписбаев Нуржан Аргынович - председатель Карагандинского областного филиала Молодежного крыла «Жас Отан» партии «Нұр Отан»

«РОЛЬ МОЛОДЕЖНОГО КРЫЛА «ЖАС ОТАН» В РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Сегодня Казахстан ставит перед собой глобальные задачи, в том числе вхождение в 30 – развитых стран мира. В этой связи основной упор ставится на молодежь Казахстана, которая в будущем обеспечит процветание и развитие нашей стране. И это под силу высокообразовнной, конкурентноспособной и трудолюбивой молодежи.

Исходя их всего этого, можно говорить о том, что молодежное крыло «Жас Отан» сегодня является как раз таки тем важным консолидирующим звеном среди молодежи страны, которое составляет неотъемлемую часть в деле реализации гражданской активности и поддержки молодых казахстанцев.

Главная цель которой определяется как – создание социально – экономических, политических и других условий для всестороннего развития молодежи Республики Казахстан, повышая ее интеллектуального, физического потенциала, социального статуса и экономического положения, а также политической, правовой, экономической культуры.

Молодежь страны с особым воодушевлением восприняла новость об объявлении «Года молодежи». Для нас это большая возможность и ответственность. Хочу сказать, что наша главная миссия в год молодежи – быть еще активнее и принимать самое непосредственное участие в становлении современного, конкурентоспособного и уважаемого в мировом сообществе Казахстана!

Сегодня «Жас Отан» под одним крылом объединяет всю молодежь Казахстана. В Национальном патриотическом акте, подписанном крупными молодежными организациями нашей страны, мы, заявили о том, что принимаем ответственность за модернизацию страны и сделаем все возможное для того, чтобы она состоялась.

«Жас Отан» кез келген жастың ойын шындыққа айналдыратын алаң. Олай дейтін себебім, осыдан бір жыл бұрын өткен «Жас Отанның» IV Съезінде талқыға салынып, «Жаңа әлемге жол саламыз» атты қорытынды құжатында көрініс тапқан идеялар бүгінде өз нәтижесін беруде.

Делегаттар ауылды жерлердегі орта мектеп оқушыларына ағылшын тілін үйретуге бағытталған **“English for Jastar”** жобасын ұсынған болатын. 2018 жылдың ішінде **157**, оның ішінде 146 – отандық, 11 – шетелдік жас ерікті 97 ауылдық ауданның **5113** оқушысын оқытты.

Жобаға қатысқан оқушылар әлі күнге дейін сабақ берген еріктілерімізге хабарласып, жобаның келесі кезеңінің басталғанын тағатсыздана күтіп жүр.

Бізді жастарымыздың кітап оқуға деген қызығушылығы қуантады. Съезд қатысушылары аймақтардағы кітапханаларды жаңа форматта жаңғыртуға бағытталған **“Bilim ortalygy”** жобасын әзірлеген болатын. Жоба негізінде қазіргі таңда 15 облыс орталығы және республикалық маңызы бар қалаларда **15**, қалалық және аудандық кітапханаларда **109** білім орталығы ашылды. Сонымен қатар облыстық аймақтық кітапханалдардың **34** қызметкері Назарбаев университетінде «Жаңа форматтағы кітапхана жұмысының заманауи аспектілері» тақырыбында **семинар-тренингтен** өтті.

Жастардың компьютерлік сауаттылығы біз үшін маңызды. Осы орайда копмьютерлік спорт та Съезд делегаттарының назарынан тыс қалған жоқ. «Digital Nation» жобасы әзірленіп, 3 000 жастың қатысуымен робототехникадан **«KazRoboProject2018»** республикалық турнирі өтті. Сонымен қатар 7 желтоқсан күні «Dota2»-ден **«Open Esports Cup»** ашық кубогіне киберспорттан республикалық турнир өтті. Турнирге жалпы **1075** адам қатысты.

2018 жылдың «Жас Отан» үшін ерекше болуының тағы бір себебі –ұйымның Орталық кеңес мүшелерінің **онлайн сайлау** арқылы іріктелуі. Ұйымымыз елімізде алғашқы болып онлайн сайлау өткізді, әр жас өзінің аймағының мүддесін қорғайтын көшбасшыны сайлауға онлайн таңдауға мүмкіндік алды.

Бүгінде, талантты жастардың идеяларын іске асыру мақсатында NURINTECH жастардың инновациялық жобалар байқауын жүйелі ұйымдастырып келеміз. Жастардың болашағына серпін беретін жобаның ұйымдастырушысы болу бізге үлкен мәртебе.

Шағын және орта бизнесті дамыту мақсатында «Жас Отан» Жастар қанатының «Бизнес Ментор» және «Жастар Ауылға!» жобалары аясындағы жұмыс күшейтілмек.

Шығыс ғұламасы әл-Фараби «Тарихты білмей өткенді, қазіргі жағдайды білу, болашақты болжау қиын» деген болатын. Ата-баба мұрасын сақтап, келесі ұрпаққа бастапқы қалпында жеткізген жағдайда ғана ел болашағының жарқын болатынына сенемін.

Нұрсұлтан Әбішұлының «**Ұлы даланың жеті қыры**» атты мақаласында тек қазақ елінің ғана емес, Түркі жерін мекен еткен барша халықтардың тарихи жаңғыруының негізі болмақ. Қазақстан – күллі түркі халықтарының қасиетті «**Қара шаңырағы**». ЖасОтандықтар Қара шаңырақ иесі ретінде өз кезегінде мақалада көрініс тапқан жобаларға барша **түркі тілдес халықтар жастарына** таралуына, олардың атсалысуына өз үлесін қосатын болады.

Жүнісов Сәттібай Темірғалиұлы – Қарағанды облысының жастар саясаты мәселелері жөніндегі басқармасы «Қарағанды облысы жастар ресурстық орталығы» КММ директорының орынбасары

ЖАСТАРҒА ҚАМҚОРЛЫҚ ЖАРҚЫН БОЛАШАҚ КЕПІЛІ

Бүгінгі жас ертеңгі ел ағасы. Жастарына сенім артып, қолдай білген елдің ертеңі жарқын, келешегі кемел. Жастарға сапалы білім саналы тәрбие беруде аймағымыздағы жоғарғы оқу орындарының алатын орны ерекше. Сол себептен, әуелі, білім-ғылым жолында, руханият мен спорт т.б. көптеген салалар бойынша жастарға жан-жақты қолдау көрсетіп келе жатқан Қарағанды экономикалық университетінің ұжымына және университет басшылығына ерекше алғыс айтқым келеді. Себебі өмірге енді ғана қадам басып келе жатқан жастарға алдыңғы толқын аға буынның, қолдауы ауадай қажет. Сондықтан да Мемлекет бүгінгі таңда жастар саясаты мәселесін басты назарға алып отыр. Елімізде 14 пен 29 жас аралығындағы 4 миллионға жуық жас бар екен. Ал, Қарағанды облысында осы жас аралығындағы 291 мыңнан астам жас азамат бар. Олар Егемен елде еркін өскен жаңа буын.

Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыру – Қазақстан Республикасының Конституциясына, Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңына, мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі «Қазақстан – 2020: болашаққа жол» Тұжырымдамасына, мемлекеттік және салалық бағдарламаларға негізделеді.

Жастарға жан-жақты қолдау көрсетіп, оларды тиімді ұйымдастыру мақсатында Қарағанды облысы аумағында 2008 жылдан бастап 9 қала мен 9 ауданда және облыс орталығында 19 жастар ресурстық орталықтары тұрақты түрде қызмет атқарып келеді. Яғни, барлық қала аудандарда жастар ресурстық орталығы бар. Бұлардан тысқары, облысымызда мемлекеттік жастар саясатын жүргізуге жан-жақты қолдау көрсетуді мақсат тұтатын 86 жастардың үкіметтік емес ұйымдары тіркелген.

Шын мәнінде, ел болашағы бүгінгі жастардың білімді, денсаулығы мықты, Отанын шексіз сүйетін патриот, рухани сергек болуына байланысты. Ол үшін жастарға жан-жақты қолдау қажет.

Осыны ескере келе, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Елбасы Н.Ә. Назарбаев халыққа арнаған Жолдауында 2019 жылды «Жастар жылы» деп жариялаған болатын. Жастар жылын сапалы атқару мақсатында республикалық деңгейде жол картасы жобасы әзірленді. Бұл - әр санаттағы жастарды қолдау мақсатымен жасалған жоба. Соның ішінде ауыл жастарына, қала жастарына қолдау көрсету мақсатында ілкімді жобалар жүзеге асатын болады.

Олар: «Жас кәсіпкер», «Жас маман», «Бастау», «Жас Сарбаз», «Дипломмен ауылға», «Волонтерлерді қолдау» т.б. жобалары.

Жастар жылы аясында Қарағанды облысында да жол картасы әзірленді. Бұл жол картасы жастар өмірінің көптеген қырларын қамтитын жобалардан тұрады. Мысалы жастарға арналған «Jastar úshin» облыстық жастар қозғалысы өз жұмысын бастап кетті.

«Жастар жылы» аясында бастау алған «Jastar úshin» облыстық жастар қозғалысының мақсаты жастарды жұмыспен қамту, барлық құзіретті мемлекеттік органдарды, жоғарғы және арнайы мамандандырылған оқу орындарын, қоғамдық күштерді жұмыссыздықпен күресуге тарту. Сол арқылы кәсіптік бағдарлау және жастар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу, бос жұмыс орындарын анықтауда, іздеуде белсенді кеңес беру, аймақтарда бос жұмыс орындарының жәрменкесін өткізу және облыстағы «NEET санатындағы жастардың» үлесін азайту.

Бұдан өзге де жастарды рухани адамгершілік, патриоттық, саламатты өмір салтын ұстану, кәсіпкерлікті қолдау, отбасы институтын жандандыру, ата-ана қамқорлығынсыз қалған жастарға қолдау көрсету және т.б. бағыттарды қамтитын екі жүзден астам іс-шара жоспарланған.

Қорыта айтқанда, мемлекет тарапынан жастарға жан-жақты қолдау көрсетілетін болады. Енді, жастар өздері жіті қимылдап, мүмкіндікті пайдаланып өздерінің және еліміздің дамуы жолында оң нәтижелерге қол жеткізеді деген сенімдемін.

Коротеева Г., ученица 11 класса
Научный руководитель – Бутузова Т.В
КГУ средняя общеобразовательная школа № 58, г.Караганда, Республика Казахстан

МОДЕРНИЗАЦИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА «ЧЕРКАСАЙ» - ДЖАЙЛОО – ТУРИЗМ

Казахстан, обладая уникальными природными ресурсами и самобытной культурой кочевого народа, имеет огромный нереализованный потенциал для развития туризма на международном и региональном рынках. У нашей страны есть свои преимущества - нетронутая природа, горы Джунгарского, Заилийского Алатау. Экотуризм и Джайлоо – туризм по Шелковому пути - вот два направления, по которым Казахстан может работать на международном уровне. Наблюдение за многообразием жизни в нетронутых уголках природы, погружение в красоту диких, неосвоенных мест вносят в эмоциональную жизнь человека новые неповторимые впечатления. Такие места – это жемчужины природы. Одно из таких мест - это туристический комплекс «Черкасай», расположенный в предгорье Джунгарского Алатау. Туристическая база «Черкасай» – это редкое сочетание бюджетного по финансовым затратам и впечатляющего, неповторимого отдыха для всех желающих. Это возможность отдохнуть и улучшить свои физические качества, проходя разной сложности предложенные маршруты.

Разработать проект по модернизации туристической базы «Черкасай» с привлечением волонтерских движений в туристической сфере.

В соцсетях мы провели опрос – 61% респондентов ответили, что знают турбазу «Черкасай», 38% - о турбазе ничего не слышали. Но наши ученики, родители и учителя школы – 70 человек, в рамках реализации туристическо-спортивной программы летнего оздоровительного отдыха активно отдохнули и привезли массу впечатлений об удивительном месте «Черкасай». Всем отдых понравился, но 69% - хотели бы улучшить условия проживания, тогда нам пришла идея, как можно улучшить жилищные условия, а значит, привлечь туристов из других регионов страны, но даже из ближнего и дальнего зарубежья. Палаточный туристско-спортивный лагерь «Черкасай» начал свою работу с 2014 года. Сегодня своим туристам «Черкасай» предлагает 10-дневную программу для детского и семейного отдыха с проживанием в благоустроенном коттедже в любое время года до 20-ти

человек или в 4-х местных домиках с комплексным питанием. Инструктора туризма, педагоги с большим стажем и опытом работы проводят туристов по интереснейшим тропам, учат основам туризма и скалолазания.

Туристический лагерь «Черкасай».
Макет проекта

И поскольку данная туристическая отрасль за четыре года активно развивается, мы предлагаем для дальнейшего развития свой бизнес-план в двух направлениях - этно-и экотуризма. И первый шаг к такому туризму – это проживание в различных условиях: юртах в нацинальных убранствах и в оригинальных купольных (пенополистирольных) домиках, а также использовать современный и экологичный продукт, который представляет собой вариант автономного освещения, работающего на солнечной энергии.

Этим мы хотим показать туристам турбазы «Черкасай» связь между прошлым и будущим. Им будет определенно интересно, погрузится в историю казахского народа или выбрать оригинальное, энергосберегающее сферическое жилище, а потенциальным инвесторам эффективность вложения денежных средств в реконструкцию и модернизацию комплекса «Черкасай». Мы показали наш бизнес – план директору Рузанову Сергею Викторовичу, которому наши идеи понравились.

Рассмотрев стоимость прибывания детей в различных оздоровительных лагерях Алматинской области(60 000 – 140 000т.т), пришли к выводу, что стоимость на турбазе «Черкасай» самая низкая (60000т.т), а проживание отдыхающих в основном в коттеджах(деревянных или кирпичных).

Но мы знаем, что в Центральной Азии уже многие развивают юрточный туризм. Этнотуризм – привлекает потоки людей, которым интересно богатое историческое прошлое и самобытная культура народа. Один из самых молодых подвидов этого туризма— **джайлоо – туризм.** Это отдых вдали от благ цивилизации в условиях примитивного быта. Мы предлагаем установить на территории турбазы несколько юрт, оформленными в традициях казахов-кочевников. Тогда гости турбазы смогут ощутить местный колорит и «окунуться» в эпоху прошлых веков.

Второе направление – экотуризм – установить два купольных энергосберегающих дома. Преимущества таких домов - легкий вес конструкции, возможность монтажа в любых климатических условиях, демонтажа и переноса в другое место. Лёгкость и малое количество несущих конструкций отлично подходит для строительства в сейсмически активных зонах. Самое главное, быстрое возведение - за несколько дней! Сферическая конструкция - энергосберегающая, непревзойденная аэродинамика купола обеспечивает огибание ветрами, позволяет длительно сохранять стабильную температуру внутри дома.

Хотя на территории турбазы уже есть несколько солнечных батарей, которые преобразуют энергию солнца в электричество, но мы изучив этот рынок предлагаем, для автономного освещения территории установить светильник KRAUSEN SOLAR GARDEN LIGHT. Принцип работы заключается в том, что в светлое время суток, солнечная батарея заряжает аккумулятор от дневного света, заряд происходит даже во время дождя. При наступлении сумерек светильник автоматически включается и горит всю ночь до наступления рассвета, когда светильник автоматически выключается и начинается процесс заряда аккумулятора.

Юрта, купольный энергосберегающий дом, светильник автономного освещения.

Стоимость нашего предлагаемого проекта, в который мы включили 2 юрты, 2 купольных домика, 2 светильника на солнечных батареях и 2 солнечные панели, составила **8 000000 тг** (с учетом установочных работ и оснащением оборудования).

СМЕТА проекта

Наименование	Количество	Цена
Юрта с ханской комплектацией	1 шт	1 590000
6-ти канатная юрта диаметром 5 метров	1 шт	330000
Купольный дом	1 шт	1500000
Купольный дом	1 шт	1 800000
Светильник **KRAUSEN SOLAR GARDEN LIGHT**	2 шт	159 000
Солнечная панель 100 Вт (12 В) поликристалл	2 шт	66 000
всего	8 шт	5 445000

Рассчитаем окупаемость турбазы с учетом новых мест проживания на 6 летних смен по 10 дней. **Стоимость проживания за сутки: юрта (обычная) – 2500 тг., юрта (с ханской комплектацией) - 5000 тг., купольный дом – 3000 тг.**

При условии полной загрузки:

- в юрте с ханской комплектацией вместимостью до 8-ти человек– **2400 000 тг.**
- в обычной юрте вместимостью до 12-ти человек– **1800000 тг.**
- в купольных домах вместимостью по 8 человек – **2880 000 тг.**

Две юрты и два купольных дома за шесть сезонов принимают 216 человек. Совокупный суточный доход – **7080000тг.**

Если организовать с сентября по май всего шесть трехдневных тура по 21 человеку за тур, то мы получаем приход в размере **1 920 000 тг.**

Вывод: таким образом, мы видим, что даже при приблизительных подсчётах только за 1 год можно достигнуть окупаемости предлагаемого нами проекта, при условии полной загрузки на каждый сезон. Следует учесть, что полная окупаемость будет возможна в том случае, если стоимость путевки на проживание в новых условиях (юрта, купольный дом с учётом обслуживания, питания, проживания, походов и экскурсий) – от 90 000 до 115 000 тг. На второй год проект будет приносить 100% прибыль, которую можно вложить в создание горнолыжной и конно-спортивной базы.

Мы доказали потенциальным инвесторам эффективность вложения денежных средств в модернизацию турбазы с установкой юрт и купольных домов и надеемся, что приток туристов заметно увеличится.

При реализации данного проекта появятся новые возможности развития региона по нескольким направлениям:

- привлечение клиентов из других регионов Казахстана, но главное, из дальнего и ближнего зарубежья;
- создание объекта, отвечающего экологическим требованиям законодательных актов РК;
- охрана и восстановление здоровья населения;
- участие в развитии спорта в Республике Казахстан;
- поддержание здорового образа жизни жителей РК.

У нашей страны есть все шансы быть местом, куда съезжаются туристы со всего мира! Добро пожаловать на турбазу «Черкасай»!

Список использованной литературы:

1. Иващенко А.А. Заповедники и национальные парки Казахстана. Алматы: АлматыкАлматы: Алматыкітап, 2006. – С. 214-225.
2. Информация о тур.базе «Черкасай» [Электронный ресурс] http://veters.kz
3. Туристический сайт http://kattur.kz/ru
4. О Джунгарии [Электронный ресурс] http://www.marshruty.ru
5. Написание бизнес-плана http://vashbiznesplan.ru
6. Купольный дом http://domatut.com
7. Каталог товаров https://satu.kz https://kz.all.biz

Кусаинова Айнур, 2 курс курсанты
Ғылыми жетекші – Тургунова А.М. аударма ісінің магистрі, тілдер кафедрасының оқытушысы,
Ш. Кабылбаев атындағы ҚР ІІМ Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

LATINIZATION - THE UNITY OF HISTORY, CULTURE AND LANGUAGE

Máńgilik el – “ our sacred and dignified country”. N.A. Nazarbaev announced the idea of “Máńgilik el” in his Address to the Nation the Strategy “Kazakhstan-2050”. There are seven secure foundations, but there is one, that is the basis of others. It is the unity of History, Culture and Language. And the modernizations, that are happening nowadays, are the proofs of this unity.

The initiative of the transition of the Kazakh language from the Cyrillic to the Latin script is one of the principal moments of the national project on “modernization of public consciousness” implemented in Kazakhstan.

This topic did not arise overnight. In fact, since Kazakhstan gained independence, it has matured in ideological minds and advanced into mass consciousness with varying degrees of intensity until it acquired the outlines of a “historical imperative”: without transition the Kazakh language to the Latin alphabet, ensuring effective integration into the global cultural space, resource of successful development of the republic is exhausted!

In linguistic circles, this issue has been debated for a long time, or rather, since 1989, when the language act was adopted. From that moment the scientists started talking about the transition of the Kazakh language to the Latin script. Soon after, in 1992, Turkey hosted a Turkic Congress, to which representatives of the Turkic-speaking peoples of the disintegrated USSR were invited. The delegation from Kazakhstan had 50 people, including the famous academician Kaidarov Abduali Tuganbaevich, who at that time was the Director of the Institute of linguistics. [1]

One of the main issues at that meeting was the question of the writing's transition of the Turkic peoples to the Latin script. This idea was enthusiastically received by all delegates, and after return, Abduali Tuganbaevich wrote an open letter to the President about necessity of Kazakh language transition to Latin alphabet. Moreover, by that time Uzbekistan, Azerbaijan and

Turkmenistan had already begun switching to the Latin alphabet. In his letter, the academician justified why it is necessary to translate into Latin, sent the concept developed by him and proposed the first draft of the Kazakh alphabet on the basis of Latin graphics. It was more than 20 years ago.

Later, this issue was raised by the President in 1995 and 2006 at the Assembly of Nation of Kazakhstan. In the press started debates, supporters and opponents expressed their point of view, but since the exact date of transition has not been established, the question remains open.

In the Strategy 2050, the head of state has specified the terms of translation of the Kazakh language into Latin script, saying that this process should be completed by 2025. No sooner said than done: On October 26, 2017, the President of Kazakhstan signed a decree on the phased transfer of the Kazakh alphabet to the Latin script, which is scheduled to be completed in 2025. The most visible spheres that are touched by latinization are: education, media, advertising and others.

The main advantages of changing the alphabet are the cultural and integration aspects-that are, the greater suitability of the Latin alphabet for Kazakhstan's entry into the virtual, economic, cultural and political space in the conditions of the country's ongoing integration into the world economy, in particular to closer integration with Western countries.

The Latin alphabet gives impetus to the development of the state language by creating equal conditions for the Kazakh-speaking population in the information and cultural spheres.

Also, among the arguments " for " the change of the alphabet in Kazakh publications on this topic, the following two are most often used:

1) technological-i.e. reference to the great suitability of the Latin alphabet for Kazakhstan's entry into the world virtual space in the conditions of the country's ongoing integration into the world economy;

2) linguistic - the idea is fundamentally the greater adaptability of the Latin alphabet for the transmission of the sound structure of Turkic languages, including Kazakh.[2]

All that was mentioned above shows that the idea of Máńgilik el represents the history of nation’s consciousness: past, present and future of history, culture and language of our country. And it is should be stressed that latinization is closely connected with the unity of such concepts. Of course, the process of transformation will take a long time, but the effect will be great. Especially taking into account the growing generation (“2019- the year of youth), that easily adapts to innovation policy.

Bibliography:

1. Kuderinova K.B. The questions of transition of modern Kazakh alphabet to the Latin graphics: Offers and project// International magazine of supply and fundamental researchers. -2016.-№10-1.-P.144-149;
2. Adress of the President of the Republic of Kazakhstan - Leader of the Nation Nursultan Nazarbayev to the Nation of Kazakhstan "Strategy" Kazakhstan-2050 ": a new political course of the established state"
3. Nazarbayev N.A. Looking to the future: the modernization of social consciousness. - April 12, 2017.

Исина Ж.Е., студентка 2 курса
Научный руководитель - магистр, ст. преподаватель Искалиева М.С.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕДИАТИВНОЙ ПРАКТИКИ В КАЗАХСТАНЕ

В настоящее время в Казахстане действуют различные формы альтернативных способов разрешения споров: третейские суды, биржевые арбитражи, международные коммерческие арбитражи, согласительные комиссии по рассмотрению трудовых споров.

На современном этапе объективной формой регулирования конфликта интересов в общественных отношениях становится медиация. Медиация (от лат. mediatio – посредничество; англ. – mediation) – это процесс совместного решения проблемы участниками конфликта, шансы которого на успех высоки в силу процессуальных условий и профессиональной помощи медиатора в осуществлении взаимодействия сторон на пути к урегулированию спора.

Как показывает международный опыт, в Китае, Австрии, Словении около 30% споров решается во внесудебном порядке, в США без медиатора в сфере экономики, бизнеса, социальных отношений не проходит ни один переговорный процесс.

Медиатор – относительно новый для нашего законодательства термин. Этот участник процесса урегулирования споров не относится к судебной системе, не является адвокатом. Он – независимый посредник, который помогает найти решение спора путем переговоров и нахождения компромисса.

Механизмы института примирения и посредничества существовали и использовались в казахской степи издревле. Как отмечал академик С.З.Зиманов, «исторический опыт существования института биев является общекультурной ценностью, вобравшей ценности народной демократии и народовластия в более естественных формах». «Суд биев, - утверждал С.З.Зиманов, - провозгласил и воплотил в своей реальной деятельности фундаментальные принципы моральных и организационных ценностей, столь необходимых для судебной власти без различия исторических эпох». Еще в XIX веке известный русский востоковед В.Григорьев писал, что казахскому праву и правосудию биев «могли бы позавидовать ранее цивилизовавшиеся народы» [1].

В законодательном поле Республики Казахстан введение данного института стало возможным после принятия соответствующего профильного закона 28 января 2011 года [2]. В соответствии с законом о медиации национальный институт примирительных процедур охватывает широкий спектр вопросов. Среди них споры (конфликты), возникающие из гражданских, трудовых, семейных и иных правоотношений с участием физических и (или) юридических лиц, а также рассматриваемые в ходе уголовного судопроизводства по делам о преступлении небольшой и средней тяжести, если иное не установлено законами Республики Казахстан.

Вместе с тем закон устанавливает ограничения на применение медиации, если споры (конфликты) затрагивают или могут затронуть интересы третьих лиц, не участвующих в процедуре, и лиц, признанных судом недееспособными. Процедура не применяется к спорам (конфликтам), когда одной из сторон является государственный орган, а также по уголовным делам о коррупционных преступлениях и иным преступлениям против интересов государственной службы и государственного управления.

Анализируя Закон РК «О медиации» г-н А.Залар, бывший министр юстиции Словении и президент Европейского центра по разрешению споров (ECDR) разъясняет: «примирительная процедура во многом схожа с медиацией, но отличается от неё в одном важном аспекте. Примирительная процедура относится к медиации как к процессу, в котором беспристрастная третья сторона, примиритель, может предоставить сторонам правовую информацию и (или) предложить сторонам возможные решения. Примирители могут быть гораздо более директивными и могут сильнее вмешиваться в процесс, чем медиаторы, которые ориентируются на интересы» [3].

Медиатор – главная фигура, призванная помочь сторонам прийти к общему знаменателю. Стать медиатором-профессионалом в РК могут лица с высшим образованием, достигшие 25-летнего возраста, с сертификатом, подтверждающим прохождение обучения по программе подготовки медиаторов и судьи в отставке.

Лица, достигшие сорокалетнего возраста и состоящие в реестре непрофессиональных медиаторов, а также судьи при проведении примирительных процедур в суде в соответствии с Гражданским процессуальным кодексом Республики Казахстан могут осуществлять деятельность медиатора на непрофессиональной основе.

«До 2011 года, когда был принят закон о медиации, никто не знал, как к ней подступиться. Ассамблея проявила инициативу, и вопрос сдвинулся с места. Развитие сети медиаторов снизило нагрузку на суды, усилило правовую культуру и правосознание в обществе», – отметил роль Ассамблеи народа Казахстана в создании института посредничества Глава государства на XXIV сессии АНК 26 апреля 2016 года [4].

Вопросам создания общенациональной системы медиации Президент уделяет большое внимание в своей программной статье «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда». Также на развитии системы досудебного разрешения споров сделан акцент в Стратегии «Казахстан-2050».

Развитие института медиации можно назвать одним из маркеров модернизации общественного сознания. Готовность граждан к достижению компромисса в решении любого конфликта – важный фактор гражданской зрелости и ответственности, показатель уровня развития правовой культуры общества. Существует общереспубликанская инклюзивная сеть медиации Ассамблеи народа Казахстана. Создан Республиканский совет медиации ассамблеи, при домах дружбы открыты кабинеты медиации, действуют советы медиации. Только на уровне районов, сел и аулов образовано более 800 кабинетов медиации.

В Казахстане зарегистрированы 371 профессиональный и 3 169 общественных медиаторов. В современном обществе наблюдается тенденция возрастания роли медиаторов и в этой связи возникает диспропорция между реальным количеством уже имеющихся медиаторов и требуемых для заключения примирительного соглашения.

За 6 месяцев 2018 года количество обратившихся к медиаторам по республике составляет 16 386, из них разрешены консультацией 5 786, заключением медиативного соглашения – 10 600 [5]. За этими статистическими данными стоит огромная работа Ассамблеи народа Казахстана, Верховного суда, местных исполнительных органов, сообществ медиаторов и других участников.

Как отмечает депутат Мажилиса Парламента от АНК Казахстана, председатель Совета по медиации АНК Н.Г.Микаелян: «Молодежь как активная часть казахстанского общества тоже должна быть вовлечена в процесс развития института медиации. В связи с этим объявленный Президентом страны Год молодежи открывает широкие перспективы участия молодых казахстанцев в деятельности института медиации» [6].

Если говорить об участии представителей молодого поколения в формировании институтов медиации, то на текущий 2019 год под эгидой АНК намечено несколько мероприятий. В частности, планируется реализация социального проекта «Медиация как фактор укрепления единства в молодежной среде». Также будет организован молодежный форум, направленный на популяризацию медиации среди студентов высших учебных заведений, – «Толерантным быть модно!».

Летом 2019 года будет открыт республиканский лагерь для участников волонтерского движения «Жас медиатор». Цель этих мероприятий – привлечение молодых медиаторов, молодых лидеров этнокультурных объединений к построению бесконфликтного общества.

На практике медиаторы сталкиваются с рядом проблем, требующих своего решения как на законодательном, так и на организационном уровнях. Среди них:

- низкая информированность населения о самой сути медиации, ее плюсах и минусах для каждого обратившегося и вытекающая отсюда необходимость по улучшению информационного освещения преимуществ медиации, основанной на пересмотре самого формата донесения информации с использованием прогрессивно действенных способов. К которым относится рассылка актуальной информации через социальные сети и мессенджеры в виде коротких социально направленных видеороликов;

- доступность услуг медиаторов для социально уязвимых слоев населения за счет государственной правовой помощи по аналогии с услугами, оказываемыми адвокатами;

- принятие общих стандартов при выдаче сертификата медиатора, имеющимися обучающими центрами, которыми бы они руководствовались при подготовке квалифицированного специалиста;

- создание единой Ассоциации медиаторов Казахстана как единой головной структуры, координирующей и развивающей данный институт и Кодекса поведения медиаторов, регулирующих профессиональную компетентность специалистов;

- внедрение института медиации как одной из обязательных стадий досудебного урегулирования в судопроизводстве.

Согласно данным МВД РК, тенденция роста прекращения уголовных дел в порядке медиации выглядит следующим образом: если в 2011 году таких дел было всего 2, то за 2018 год – уже более 2 500 уголовных дел. Динамика показывает, что данный институт имеет перспективы для дальнейшего активного развития.

Интересен опыт Верховного суда, который запустил пилотный проект по внедрению досудебного урегулирования по наследственным делам, по делам о расторжении брака и разделе имущества, о выселении и по вопросам управления кондоминиумом, по договорам займа и другим. Анализ работы судов по пилотному проекту и оценка динамики роста дел, разрешенных в рамках пилотного проекта, уже показывают свою эффективность. Так, начиная с 2017 года количество рассмотренных дел с участием медиаторов возросло в среднем на 30%. При поддержке Генеральной прокуратуры в регионах созданы центры правоохранительных услуг, которые оказывают информационно-консультативные услуги прокуроров, адвокатов, психологов, медиаторов на бесплатной основе.

Несомненно, институт медиации в Республике Казахстан актуален и имеет стратегические векторы для выстраивания гражданско-правовых отношений на эффективной основе.

Список использованной литературы:

1. Зиманов С.З. Казахский суд биев в памяти поколений // Журнал «Юрист». – 2008. - № 1.
2. Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 № 401-IV «О медиации» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 31.10.2015 г.) // http://online.zakon.kz
3. Отчет о состоянии медиации в Казахстане Агентства США по международному развитию (USAID), Инициативы верховенства права Американской ассоциации юристов (ABA ROLI), Астана 2017.
4. 24 сессия (26.04.2016) – «Независимость. Согласие. Нация единого будущего» // http://assembly.kz/ru/sessii-assamblei-naroda-kazahstana
5. Тусупбекова Л. Возродить традиции казахских степей // Казахстанская правда. – 2018. – 29 октября.
6. Прилепская А. Время сотрудничества и новых идей // Казахстанская правда. – 2019. – 20 февраля.

1 СЕКЦИЯ. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫҒЫ МЕН ПАТРИОТИЗМІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

СЕКЦИЯ 1. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

1 СЕКЦИЯ. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫҒЫ МЕН ПАТРИОТИЗМІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

СЕКЦИЯ 1. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

Kossayeva L., Social Work-22
Scientific supervisor – candidate of philosophy, professor Klishina M.V.,
Karagandy Economic University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Republic of Kazakhstan

SACRED GEOGRAPHY OF KAZAKHSTAN

In this article “Looking to the Future: Modernizing Public Consciousness”, President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev stated the urgent need for the project “Religious Shrines of Kazakhstan” and noted the importance of internal and external cultural tourism based on the symbolic heritage of the Kazakh people [1] .

In different historical periods, the balance of spiritual culture can be disturbed, and this leads to the fact that some components of culture no longer determine its value-spiritual core. In the conditions of revaluation of values, it is important to understand and not to lose those value and spiritual priorities, outside of which we lose our identity and ability to create [1,2].

Communion to sacred places, to spiritual culture - in addition to spiritual enrichment, creates certain barriers that impede the influence of extremist and radical ideology. Every nation and civilization has holy places that are nationwide: representing one of the foundations of the spiritual tradition. The ancient Irish had a common belief that if the king obeyed the customs of their ancestors, the weather would be mild, the harvest would be plentiful, the cattle would be fertile, and the waters would be abundant in fish.

Kazakhstan is a vast country with a rich spiritual history. Until now, a single field, a single chain of these sacred sites, important from the point of view of culture and spiritual heritage, has not been created.

Within the framework of the program “Ruhani zhang’yru”, experts of the research center “Sacred Kazakhstan” in East Kazakhstan selected ten objects for inclusion in the republican list of sacral places of the country. Monuments of history and culture of Kazakhstan Altai tell about the rich creative history of the region, in which peoples of different nationalities, religions and cultures peacefully lived alongside for centuries. The roots that nourish the culture of Eastern Kazakhstan go back centuries. The writer Mukhtar Auezov, who grew up in the same places, was the first to tell other nations about the great compatriot, about his life full of happiness and confusion. According to historians, all the Irtysh area is a continuous territory of archaeological, cultural and historical monuments. Nomadic culture here was spread 30 centuries ago. The world famous Berel necropolis gives an idea of the level of the military, blacksmithing and artistic craft of our ancestors. The scientist Vasily Radlov excavated the first elite burial of the Saka leader in the sacred valley of the

Bukhtarma River one and a half century ago. The Berel burial ground dates from the 5th – 4th centuries BC. The Scythian royal family and 13 horses were buried in the largest mound. Their parade harness impresses with its magnificence - it is made of nickel silver, bronze and brass.

Kazakhstan is located in the center of Eurasia. In Kazakhstan, they cherish the fact that a large number of nationalities live in the country, in the world.

Every nation, every civilization has holy places that are nationwide in nature, which are known to every representative of this people. There is a spiritual tradition on these pillars. For Kazakhstan, this is important.

Kazakhs from the Middle Ages up to the present day have a ritual of worshiping the graves of the departed, testifying to the ancient cult of ancestors. Both then and now, special importance is attached to visiting ancient burial grounds, mazars and mausoleums, where famous personalities are buried who left their mark on history, and their burial places are recognized as saints. Of particular importance are the monuments of nature. Some of the monuments of natural heritage have already been taken under state protection. Not only by local residents, but also by tourists certain natural places are considered sacred. All this is due to mythological legends that are passed from mouth to mouth.

Currently a list has been prepared which includes about 100 objects. And work is still ongoing on the formation of a list of sacred places. Kazakhstan is the successor of history, which complex and often regrettable events have enriched with various traditions, making today a peculiar example of a multi-ethnic, multicultural and multi-religious society.

Sacred objects always attract people's attention. Kazakhstan is a country with a rich history and culture. Unfortunately, not all architectural monuments of the people’s culture have been preserved in their original form. The archaeological heritage should be accessible to the public only on the terms of its civilized tourist visit with minimization of the negative consequences of its use.

That is why, to date, restoration works have been carried out in the necropolis, funded by the Center for the Preservation of Historical and Cultural Heritage of the Department of Culture of the Akimat of the Karaganda Region (performer: Begazy-Tasmola LLP, head - Candidate of History A.Z. Beysenov), thanks to which restored the original appearance of the "steppe pyramid".

Ulytau, translated from the Kazakh language, the "great mountains" occupied the main place, being the center of a nomadic civilization. This article will present the sacred places of Ulytau. The first attraction of Ulytau district is Shotkar Mound. The settlement, located on the left bank of the Karakengir river, dates back to the 9th-11th centuries, to the era of Kipchak sovereignty in Ulytau. Now almost not preserved, there are only the remains of a rectangular stone buildings. At the foot of Shotkar found warrior burial, an iron knife and two gold pendants. [2]

The next important object for the Kazakh people is the mausoleum of Khan Dzhuchi [3]. The mausoleum is located 50 kilometers northeast of Zhezkazgan. Famous monument of Kazakh architecture. Many stories are connected with the construction of this mausoleum. Some believe that it was built by the descendants of Khan. Others that the mausoleum was built in 1227 over the grave of his son Genghis Khan. The mausoleum was built with red bricks. A bathed building light blue. In 2005, the banknote was issued with a note in the amount of 500 tenge, on which was the image of the mausoleum.

Another building located in this area is the mausoleum of Alash Khan. It occupies an honorable place of architectural monuments due to its artistic performance. The mausoleum was built in the XII century as the pantheon of the great Alash Khan. The creation of three zhuzes is associated with Alash Khan. The mausoleum surprises with its grandeur, created by people of that time, whose names unfortunately have not survived to our time. The building was erected with burnt bricks, windows and doors were lined with wood. According to the architecture of the structure, the mausoleum stands out among others, since such a style is extremely rare in the architecture of Central Asia.

In the tract of Teretky there is a large cluster of rock paintings. Petroglyphs belong to the Bronze Age. At this time, the cave paintings contained hunting scenes, depicting animals which they saw, and that camels, horses, bulls, etc. About these cave paintings folded a whole legend. She

talks about an old man who took refuge at these rocks from bad weather. A spring located nearby saved the elder from thirst. After that, people believe in the healing of the spring and the holiness of the place.

And of course the Ulytau mountains themselves. The landscapes of these places are truly amazing and diverse. Near the mountains themselves, the steppe expanses give way to birch groves. Ulytau is one of the oldest mountain ranges in Kazakhstan. In addition to the natural wealth of which in Ulytau is not small, this land has always been the center of historical events. The mountains have two peaks Aulie and Edyge. Aulie is a sacred mountain. Many legends are connected with this peak. For example, many believe that the Kazakh philosopher Aisan Kaigy, who lived in the 15th century, rests on the top of that mountain. Another story tells about the 7 saints buried on top. According to legend, these saints were healers. Now at the top you can see the plates with their names that were installed in our time. Mount Edyge is the second largest Ulytau mountain. The story telling about the burial of two legendary historical figures, Emir Edyge and Khan Tokhtamysh, is connected with this peak. At the very top you can see the plates with their names. In Ulytau, almost every mountain and spring, of which there are many, has its own history or legend. Locals believe that the spring near the village of Ulytau has healing properties and treats diseases of the digestive tract. And he who ascended Mount Aulietau and who worshiped the ashes of the saints gained spiritual purification. Visiting the three mausoleums - Zhoshi Khan, Alash Khan and Dombauyl - is “doomed to success” in all matters. [5]

It was in Ulytau that the geographical center of the Republic of Kazakhstan in 2005 established the monument of the unity of the peoples of Kazakhstan, showing that peace can be achieved only by the unity of people.

The modern stage of development of science is characterized by the development and deepening of theoretical and methodological foundations, the use of modern techniques. This is especially true of new sciences and branches of science, among which sacral geography is no exception. It should be noted that sacred geography, like any branch of knowledge, is a dynamic system that develops the space-time aspect, evolves and changes. [4]

Academician Kanysh Satpayev called the Ulytau steppes a pearl of Kazakhstan, because almost all the elements of the periodic table are found in the depths of the Ulytau region. It is noteworthy that a man’s flight into space is also connected with Ulytau, the Baikonur boundary.

It is not by chance that during the days of the World Kazakhs' Kazakhs, the forum participants first wished to visit this national shrine of the Kazakh people. In those days, the President of Kazakhstan N.A. Nazarbayev took part in the establishment of a memorial sign in commemoration of the historical role of Ulytau in the development of Kazakh statehood. [6]

Turkestan in this necklace of shrines is the main gem.

Since time immemorial, its inhabitants, the ancestors of modern Kazakhs, have created their own unique and distinctive culture. Some outstanding monuments of their cultural heritage are preserved in the form of burial mounds, fortresses, mausoleums, and even entire cities.

Turkestan is the oldest city on the territory of our republic - it is already more than fifteen hundred years old. Since Turkestan (Iasi) was the capital of the Kazakh Khanate, the scale of the buildings in it was appropriate. To this day, the city keeps in itself all the beauty and splendor of architecture of those times, its shrine. In general, the whole of this city at the foot of the Syr Darya is one of the great historical values for our entire state. Orientalists put the memorial complex on a par with Turkestan, considering these lands to be sacred. The unique mausoleum is especially popular with tourists. About 5 thousand pilgrims visit it annually.

The modern city of Turkestan is one of the ancient Kazakh cities. A number of well-known political events of the medieval period in the history of Kazakhstan and Central Asia are associated with his name, which is reflected in the pages of written sources. Since the XVI century. ne begins its own history of Turkestan. After the Mongolian state was divided into frontiers, Turkestan, together with the territory of South and South-East Kazakhstan, entered the Chagatai ulus. In the 70s. XIV century. the lands near Syr Darya of Ak-Orda were seized by the ruler of Central Asia, Timur. The policy of strengthening the power of the Emir assumed the construction of monumental

public and religious buildings (mosques, mausoleums, madrasas), including in the Syr Darya region, whose cities became important outposts on the northern borders of the lands of Timur.

So, thanks to Emir Timur, we got such outstanding mausoleums as the mausoleum of Arystan Bab and Khoja Ahmed Yassavi.

According to legend, Arystan Bab died and was buried in the vicinity of Otrar in the XII century. Probably at that time his mausoleum was erected, about which there is no reliable information. According to some researchers, he underwent an evolution similar to the Sairam mausoleums. In the XIV century. By order of Timur, a new structure was erected at the site of the collapsed building. But it has not reached our days. The surviving building was built in the first decade of the XX century. Saint Arystan Bab was in a great measure a legendary person. The legends call Arystan Baba a teacher and spiritual mentor of Khoja Ahmed Yassavi, to whom Arystan Bab passed on the Amanat, which consisted in a bone of persimmon. According to legend, Arystan Bab was an associate of the Prophet Muhammad.

Each mausoleum has its own interesting story. The mausoleum of Khoja Ahmed Yassavi is a tomb and memorial mosque.

This grand building was erected in honor of who lived in the XII century. known in the East of the ancient Türkic poet and preacher of Sufism Ahmet Yassaui. The word "Yassawi" means from Yasy. So in ancient times was called the city of Turkestan. The whole city center is a historical and cultural reservation of Azret-Sultan. In addition to the mausoleum of Khoja Ahmet Yassaui, it includes a medieval bath, a hilvet, where the great saint lived, the mausoleum of the great granddaughter Timur Rabigi-Sultan Begim, and other monuments, among which the underground house for reflection Kumshik-ata miraculously remained.

As the legend says, on the orders of Timur, the construction of a mosque began over the grave of Khoja Ahmed Yassavi (1338-1405). All attempts to build walls failed, a strong storm demolished them, according to another version, the appearance of a green bull, which destroyed everything. The saint who appeared in Timur's dream said that first you need to build a mausoleum over the grave of Saint Arystan-Bab, and then over the grave of Khoja Ahmed Yassavi. What Timur did? Therefore, pilgrims first visit the mausoleum of the teacher Arystan-Bab, and then the mausoleum of Khoja Ahmed Yassavi.

"They all form the frame of our national identity. When today they talk about the impact of alien ideological influences, we should not forget that behind them are certain values, certain cultural symbols of other peoples. And only their own national symbolism can withstand them "[1]," underlines Nursultan Nazarbayev.

Turkestan is an important point on the Sacral map of Kazakhstan, one of the most ancient cities of Kazakhstan and the centers of Sufism, the capital of the Kazakh Khanate in the XVI-XVIII centuries. Even earlier, the ancient city of Iasi (the old name of Turkestan) was the main trading point on the Great Silk Road.

At the 34th meeting of the Permanent Council of Ministers of Culture of the countries-members of the International Organization of Turkic Culture (TURKSOY), Turkestan was elected the cultural capital of the Turkic world in 2017.

Pilgrims say: three trips to Turkestan are equal to small hajj to Mecca. Majestic places are famous not only here in the Republic of Kazakhstan, but throughout the world. Therefore, the creation of the project "Spiritual Shrines of Kazakhstan" is an important event in the history of Kazakhstan. The new generation of Kazakhstan should know the holy places of their homeland. Only by sharing spiritual heritage can people realize their spiritual and creative abilities. To do this, it is necessary to overcome the limitations of individual being, assimilate, understand, interpret the spiritual experience of all humankind, and especially of their country. In the conditions of reassessment of values, it is important to understand and not to lose those value and spiritual priorities, beyond which we lose our identity and ability to create. Therefore, it is so important to take into account the need for creative and spiritual components in education [2].

The education system in the post-Soviet space today provides each person with a high level of basic knowledge in all areas of science, but at the same time, the situation is much worse with the

use of knowledge in practical activities, using them in unforeseen circumstances, and the employers' satisfaction rating remains low. [7].

Spirituality as a personal quality, which has traditionally been considered a private affair of an individual, today turns into his professional characterization, the demand for “new humanism”, because human beingness can be revealed only through dialogue with the “other”, nature, culture as historical memory [7].

Bibliography:

1. Nazarbayev NA “Looking into the future: modernization of public consciousness”. 2017

2. "Ulytau" tourist guide of the public association "Historical and geographical society" AVALON ".

3. Project “Cultural Map of Kazakhstan”, access mode: http://culturemap.kz/ru/object/mavzoleiy-alasha-hana

4. “Historical and geographical society“ AVALON ”, access mode: http://www.guide.kz/ru/about.shtm

5.http: //www.voxpopuli.kz/main/serdce-kazahstana-ulytau-12310.html "The Heart of Kazakhstan - Ulytau"

6. http://silkadv.com/ru/node/1954 "Silk Road Adventures"

7. Klishina M.V., Klishina E.A. Creativity and spirituality - the goal-setting benchmarks in terms of reforming education // International Scientific and Practical Conference, Psychology of the KarSU named after. Academician Buketov E.A. “Traditions and prospects of social and humanitarian discourse in Central Kazakhstan”, dedicated to the 20th anniversary of the Faculty of Philosophy and Psychology of Karaganda State University named after Academician Ye.A. Buketova. ”.- RK, Karaganda, October 23, 2015. Pp. 83-87.

Nurlankyzy Gainysh,11 grade student
Research supervisor - history teacher Ahmetzhanova K.T.
102 school-gymnasium, Karaganda, Kazakhstan

THE “MANGILIK YEL” IS THE BASIS OF THE AWEKENING OF HISTORICAL CONSCIOUSNESS IN INCREASING THE PATRIOTISM OF YOUTH

First and foremost, it is need to be said that the idea of “Mangilik Yel” is a new step in improving the well-being of people and enhancing the people’s prosperity.What is more it is really important for some reasons like awakening of historical consciousness in increasing the patriotism of growing generation.From my point of view, from time to time unfortunately we just do not pay attention as much as it is need to be paid . But It is worth noting that, to my surprise, lately our country has been engaged not only in development in various scientific fields, but also in the spiritual world. Patriotism … What is this word from itself?

Recently i did the survey among schoolchildren of 5-11 classes, and my question was that: you consider yourself patrioty. And of course, many responded positively to it, and I asked what was patriotism and how it manifests itself (concrete actions, perhaps situations). You have to see their faces and answers.. What beats me is that just growing generation just lost patriotism and I reckon that the fact that our government gives us an opportunity(I am talking about ”Mangilik Yel”) is really good.

To ne honest,I am very glad that such things have become such a global spiritual problem, this is being addressed right now. As far as I know, in many schools class hours and all kinds of events are held to develop some kind of love and feelings for their homeland, their Kazakhstan. This is good news. In the Message of the Head of State, much attention is paid to the priceless value of life - childhood, upbringing and future. Great attention is paid to the issue of family, fatherhood and childhood, childhood and maternity - "Child rearing is a great investment in the future." All of

this is an attempt to preserve and develop national values. It is inevitable that humankind will invite people to care for goodness and care so that they will not be indifferent to their indigenous values.

The role of a woman in the family, her prospects, is mentioned in her address to the President in her address. The woman is primarily a mother. And mother - a family, a state of the beacon. It is said that a girl should be brought up and respected in national traditions, she has the right to be protected from violence, to receive modern education and to work afterwards. It is a pleasure to help mothers who raise single mothers, create flexible jobs for them, and create conditions for their work at home.

Patriotism - significance of national rocks. In the Message of the Head of the State to the people of Kazakhstan, he said: "We need to bring up new Kazakhstani patriotism among ourselves and our children, which first of all gives us a sense of pride for the country and its benefits," says Akhmet Baitursynov, "Where can a child be? as before. This vision of the state of the future can be viewed with confidence.

No country of patriotism is a golden threshold. The human body knows the flesh, and the love of the people of the Fatherland is based on it. No one doubts. At the meeting with the graduates of the Bolashak program, the President said: "Patriot is a patriot who loves Kazakhstan, favors national values, has loyalty, dignity, humanity, love for its people and homeland" was. Historical elements of patriotism have been shaped by love for native land, native language, tradition. In the class society, the content of patriotism is also reflected in the classical way, because each class expresses its view of the Fatherland in its own interests. "Patriot is a person who loves his country, people, land and water, who does not spare his strength and energy for the benefit of the people. They are patriots of their homeland, industry, agriculture. Infinite love for the Motherland and its people is a deep sense of deep-rooted feelings for a person who has put all his energies in the Fatherland.In the Kazakh Soviet Encyclopedia, "patriotism" means Greek patriots - patriots, patriots - patriots, native land).

Fistly, Eternal Country is a national unity, peace and harmony. Our homeland is one, it is Independent Kazakhstan, our country is one and destiny. The life of honest people in the great work of peace and harmony goes on for millenniums. Eternal Country, It's a Pure State and High Spirituality. The unity of civic and spiritual values has given us the opportunity to find our way and make ourselves a whole world. We will further develop the global dialogue of religions and civilizations, which will identify the unique spiritual appearance of our country. Well,Having a little thought and noting the importance of patriotism and this program as a whole, I can say with confidence that the best solution to this problem is, after all, in many schools and institutions, institutions still plays a huge role. Those who once were indifferent and didn’t pay attention to it anyway began to think about it seriously. At the moment, in the process of writing this article, there were huge changes in our country. Our great president Nursultan Abishevich Nazarbayev left the presidency,but one of the best decisions was this idea to develop patriotism.

In this regard, the concept of "patriotism in Kazakhstan", Professor Askarbek Kabykenovich Kusainov: "I understand the Kazakh people as an infinite love," the feeling of "patriotic love" is a struggle for the future of the people, sincerity, sincerity for the future of Kazakhstan, the diligence to work hard for the sake of his or her own ends, and the true manifestation of Kazakhstani patriotism today. "Thinking about patriotic education, the first thought comes from the concept of Motherland. The sense of patriotism in honoring the motherland is an expression of emotion that is common to human beings, a feeling of self-esteem, self-esteem, and support for their country, native land, their language and culture, national values. The form and source of patriotic feelings include nationality, native land, nature, its riches, language, tradition, historical monuments, national values in the native land. The national spirit and national patriotism are the characteristics and qualities of the individual in the nation, the infinite love of his people, the human and physical origin, the territory, the language, the living, the behavior, the psychological and ethnic features of his personality, historic tradition, also because of its evident and distinct features and peculiarities [1]. The role of our ancestors in the formation of national patriotism is remarkable.As far as I am concerned,Educating the younger generation of patriotism is a systematic development of the

essence and purpose of the organization of public life, which is fully reflected in the peculiarities of the individual, the country, the uniqueness of its culture, the social and social psychology of the population. Patriotism is a manifestation of the high social activity of a person, because he is a great impetus for achieving success in work, serving the society, the country and the people.

Well,to sum up with all facts and thoughts I just wanna say and sent the message to growing generation:Guys, we are the future of our country and if we do not have the felling of love to them,it is awful.

Literature used:

1.official site of “Mangilik yel”

Zhenisova N. N., 2 nd year student
Scientific supervisor – Minzhanov N.A.
Karaganda economic University, Karaganda, Republic of Kazakhstan

HEALTHY YOUTH – THE BASIS OF THE SUCCESSFUL FUTURE OF THE COUNTRY

"Today all spheres of our life – education, work, family and even the way we communicate with each other are subject to significant changes.

All this will dramatically affect the trajectory of development of each person and the world as a whole.

A new global civilization with a digital society and knowledge economy is being born before our eyes.

Our country must meet these challenges of the time.

Therefore, all efforts are aimed at preparing the country for the future breakthrough and aimed at creating a strong Kazakhstan.

Youth is a key factor of competitiveness of our country in the modern world.

The future of Kazakhstan depends on you – on your knowledge, energy and patriotism.

Everything we do now is done for the sake of your happy life, so that you can fully realize your potential and opportunities.

Just before our meeting, I was presented with a number of youth projects.

This is the production of clothing, sports nutrition, the creation of interactive service platforms.

It is highly commendable that our young people really assess the state of the market, look for free niches and try to offer more competitive products.

The main advantage of this approach is that you define your own needs.

Each project is interesting and deserves attention.

I believe that the Government should take special control over the implementation of these ideas and help to promote them.

Today in Kazakhstan the solution of problems of social and cultural adaptation of youth, development of competitiveness of young people is actual.

In the Year of youth, we must develop simple and understandable support tools designed to meet the urgent needs of young Kazakhstanis.

First of all, it is affordable and high-quality education, availability of work, housing and the opportunity to start a family...»[1]

- Such words were made by the President of Kazakhstan N. Nazarbayev at the opening ceremony of the year of youth.

Yes, the world has changed, and so have we. And based on the words of the President, I can say that all the indications of projects, business plans can be realized only if young people have knowledge, and they can use this knowledge to the fast-changing world. This requires good health. Healthy body-healthy mind.

Health is an invaluable asset not only for each person, but also for the whole society. And two things can bring harm to health: technology and psychology. Now young people are too fixated on technology. They present a number of positive projects about sports, nutrition, but not the fact that they use it themselves. After the testimony of these projects to make a reality of this idea. And to make statistics of the youth interested and engaged in it.

The twenty-first century is the age of technology. They help in many ways, but most cases harm human health. Cause diseases such as visual impairment, damage to posture, rapid fatigue. This can help proper nutrition or exercise.

The words of David Tukhmanov perfectly fit this era:

We were born to live in the world for a long time:
To be sad and sing and laugh and love,
But, to have become all dreams are possible,
We must all preserve our health.
Ask yourself: are you ready to work -
To move actively and to the best eating and drinking?
Drop the cigarette? To crush a drug?
And the only way health keep?
Look around: beautiful Nature
We are called to live in peace with her.
Give me your hand, friend! Let's help you
Planet the entire Health preserve![2]

The big problem with teenagers is feeling older than you are. Or the testimony of yourself. But they accept it for themselves each in their own way. Some through knowledge and participation in competitions, and other use of drugs, cigarettes or alcoholic beverages. This causes great damage not only to the physical body, but also to the psychological one. In our world, teenagers are exposed to the release of negative emotions through words and physical abuse. The reason for this may be the dependence on the opinion of other people and a way to draw attention to themselves.

Just for his experience in extracurricular and free time people spend inefficiently. Yes, perhaps some want to take a break from the weekdays, but is it not enough for two or three days. Lying on the bed and doing nothing, we are ruining our health. As the President of our country mentioned, in this case, it is necessary to direct the energy of youth in the direction of creation and self-realization. Following the example of Astana, it is necessary to develop a green ecosystem of settlements in all regions.

"For a healthy lifestyle, especially for young people, it is very important to go in for sports. Sports should be done by athletes to achieve some big goals and indicators, and we all need to be engaged in improving our health. It’s impossible to achieve success without Therefore, everyone should be engaged, "said the Head of State.[3]

And this is the right decision. Now it is difficult to find a person running in the morning on the street or if you need to participate in competitions.

In conclusion, I want to say that people are destroying themselves. Their unwillingness to understand the importance of health can lead to disastrous consequences. To invent, show and do is certainly good. But about himself should not be forgotten. After all, the most valuable thing that gave us and which is easy to lose is always in the first place. Not having health ourselves, we can not set an example to others. Telling someone else we can always and from the very start we can't. Sports, proper nutrition, a walk in the fresh air and of course communication is what we need now. Perhaps thanks to the care of ourselves and others we will be able to reach the front step of the country succeeding in the field of science and longevity. After all, if there is health - our country thrives. Especially the younger generation. With a healthy body and a clear thought, brilliant things are done.

References:

1. Official site of the President of the Republic of Kazakhstan http:/ /www.akorda. kz/ru/ speeches/internal_political __affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-kazahstana-na-nazarbaeva-na-torzhestvennoi-ceremonii-otkrytiya-goda-molodezhi
2. http://xn--i1abbnckbmcl9fb.xn--p1ai /%D1 %81% D1%82% D0%B0% D1%82% D1%8C% D0%B8/646489/
3.https://bnews.kz/ru/news/nevozmozhno_dostignut_uspeha_ne_imeya_zdorovya__nazarbaev_o_zdorovom_obraze_zhizni

Абильдина М.М., учащаяся 9 «Г» класса
Научный руководитель – учитель математики Жукова Л.Н.,
КГУ «Гимназия № 93», г. Караганда, Республика Казахстан

МЕХАНИЗМЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ «МӘНГІЛІК ЕЛ» НА СТРАНИЦАХ УЧЕБНИКОВ

«Мәңгілік Ел – это идея, которая открывает завтрашний день,
выражает веру в будущее, это символ
необратимой и прочной стабильности...»
Назарбаев Н.А.

Проблемы в развитии воспитания, несомненно, заслуживают особого внимания, ведь речь идет о завтрашнем дне подрастающего поколения в суверенной республике, о том, как поддерживаются ценности нашего общества юными гражданами и о национальной безопасности страны, корни которой кроются в воспитании, творческом развитии, и патриотическом отношении к своей стране.

26 апреля 2016 года на XXIV сессии Ассамблеи народа Казахстана под председательством главы государства Н.Назарбаева принят Патриотический акт «Мәңгілік ел» («Вечная страна»). В основе «Мәңгілік Ел» – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины: благополучие семей каждого в стране, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в завтрашнем дне. Эти ценности глава страны призывает укреплять, хранить и передавать от поколения к поколению, сформулировав их в Семь незыблемых основ «Мәңгілік Ел».

Смогут ли наши учащиеся стать гражданином нашей независимой страны зависит от того, как они уже сейчас относятся к происходящему вокруг, к собственным поступкам, от того, чтобы слово ученика не расходилось с делом. Моральные ценности нашего общества сегодня диктуют нам истинные гуманные отношения между людьми: равноправие, товарищество, взаимное уважение и заботу о ближних. Эти же чувства мы должны воспитывать в себе и на наших уроках независимо, какой предмет мы посещаем.

Но не стоит забывать, что патриотическое воспитание прививается учащимся не только на внеклассных мероприятиях, но и на уроках. Если рассмотреть предмет математики, то можно увидеть текстовые задачи, где текст содержит патриотическое содержание, так например, особое внимание уделяется таким общественно – значимым событиям нашей страны как: 550 – летию образования Казахского ханства; 23 – летию Конституции Республики Казахстан; 22 – летию Ассамблеи Народов Казахстана; 73 – летию Победы советского народа в Великой Отечественной войне.

Помимо этих дат, содержание текстов задач должно быть направлено на формирование духовно-нравственных качеств и патриотических чувств обучающихся, на формирование казахстанского патриотизма и стремления воплотить в жизнь общенациональную идею «Мәңгілік Ел», на развитие толерантности и умения общаться в условиях межэтнической и межкультурной коммуникации. [3; с.114]

Каждую задачу, каждое условие, которое мы разбираем и анализируем на уроке, их можно связать с любым из пунктов патриотической программы «Мәңгілік Ел». Приведём примеры задач со страниц нашего учебника, в которых воплощены ценности данной программы.

Учебник математики 5 класса содержит задачи, в которых затрагивают известные монументы Астаны (Байтерек, Қазақ елі), как главные символы независимости нашей страны [стр 29, №71]. Тем самым учащиеся ближе знакомятся с главными монументами своей родины.

Ну, а я на одном из уроков в 5 классе предлагаю разобрать задачу про известный монумент нашего города.

Задание. «Шахтёрская Слава» величественный символ города Караганды. Монумент "Шахтёрская слава" официально открыт 19 мая 1974 года, по случаю производства Карагандинским угольным бассейном 2 миллионов тонн угля. Высота памятника составляет 11 м, что на 18 % выше другого известного памятника города Караганды памятник Герою Советского Союза Н. Абдирову (1967). Вычислите высоту памятника военному летчику штурмовику Н.Абдирову.

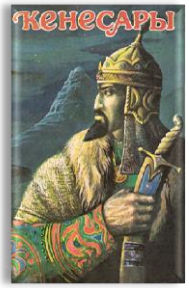

Также на уроке математики в 5 классе по теме «Простые числа» можно предложить задачу из истории Казахстана. *Задание.* В 1844 году Кенесары Касымов разбил отряд Жанторeулы. Через 3 года восстание, длившееся 10 лет, было подавлено. В каких годах произошло восстание? Сколько простых чисел имеется в промежутке чисел, указывающих на годы восстания? Количество простых чисел четное или нечетное?

Или на уроке «Десятичные дроби» можно выполнить действия с десятичными дробями, решив задачу: «За 25 лет независимости Казахстана число музеев увеличилось в 2,5 раза. Сколько музеев было в Казахстане в начале 1991 года, если сейчас в Казахстане 235 музеев, а общее число экспонатов в музеях 2 412 894. Каким было общее число экспонатов в 1991 году, если их число за годы независимости увеличилось в 1,2 раза?»

Какие же ценности затронуты в этих задачах? Ожидаемыми результатами должны быть: уважительное отношение юных граждан к монументам нашей страны, своим землякам, Родному краю, к ее культуре, истории, фольклору, обычаям и традициям; воспитание правовой культуры.

В учебнике 5 класса есть такие новшества, по сравнению со старым учебником, так это странички - математика в профессии повара. Здесь обсуждаются рецепты казахской, русской кухни, при этом необходимо провести некоторые расчеты для приготовления блюд: сколько потребуется продуктов из расчета на определенное количество человек, найти стоимость ингредиентов. Учащиеся на уроках ближе знакомятся с культурным многообразием народов Казахстана и формируют представления о богатстве этнокультуры Казахстана [стр 6;54 часть 2].

В учебнике алгебра для 7 класса есть задания, в которых нужно найти значение алгебраического выражения. Ответами, к этому заданию, являются годы жизни известных казахских просветителей: М. Жумабаев, А. Кунанбаев, Ч. Валиханов, Ж. Жабаев. Подчеркнув на уроке огромный вклад этих писателей в духовное развитие нашей страны.

А теперь рассмотри учебник русского языка и литературы - они содержат тексты, в которых так или иначе затрагивается история или культура казахского и казахстанского народа. В этих случаях составление заданий и вопросов для раскрытия

того или иного аспекта национальной патриотической программы не составляет труда. Но идеи «Мәңгілік Ел» также можно реализовать и на совсем простых заданиях.

Например, в учебнике 5 класса на в параграфе под название «Чем пахнут ремёсла» есть задание на странице 9, которое звучит так: «Назовите профессии людей, которые пользуются этими предметами (на картинке изображены фонендоскоп, кобыз, скрипка и бинокль)».

Учащиеся называют название профессий. Но ведь можно и расширить кругозор учащихся такими вопросами как:

–Каких казахских или казахстанских людей данных профессий вы можете назвать? Показать фотографии Айткеша Толгамбаева, Айман Мусаходжаевой, Жамили Серкебаевой.

–Чем или как они прославились? Расскажите об их достижениях в стране и за её пределами.

–Какая из ценностей «Мәңгілік Ел» перекликается с нашей темой? Конечно, это Общество Всеобщего Труда.

Вывод по данному заданию: Все эти люди работали (работают) во благо развития Казахстана.

Такими наводящими вопросами и заданиями в сознании современного подростка как, будущего надежного гражданина нашей страны будет закладываться одна из незыблемых основ «Мәңгілік Ел» - трудолюбие, заключающееся в положительном отношении личности к трудовой деятельности. Для человека естественно чувствовать себя нужным, знать что сделал что-то хорошее, создал что-то хорошее, оставил после себя след в этой жизни. Трудолюбие надо поддерживать с самого раннего детства и давать каждому из нас возможность работать и помогать взрослым, а впоследствии направлять трудолюбие в области, где нам интересно и действительно нравится проявлять его.

Ожидаемыми результатами выполнения заданий, в которых затронуты ценности «Мәңгілік Ел» должны быть следующими:

- улучшение межкультурного общения и развитие поликультурной личности;
- уважительное отношение юных граждан к монументам нашей страны, своим землякам, Родному краю, к ее культуре, истории, фольклору, обычаям и традициям, повышение ответственности за сохранение природного окружения, определяющего условия жизни людей;
- наличие представлений о взаимодействии в системе «человек – общество – природа», знаний о региональных и глобальных экологических проблемах, бережное отношение к природе, окружающим людям и самому себе.

Это перекликается словами тезиса из выступления Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «о необходимости воспитывать и обучать детей так, чтобы они осознавали себя с одной стороны – детьми своих родителей, внуками и правнуками своих предков, а с другой стороны – детьми своей страны» [4; с.112].

Таким образом, все примеры заданий со страниц учебников и предложенные мной задания, организованы для реализации программы «Мәңгілік ел» и должны быть направлены на формирование человека образованного, обладающего развитыми лидерскими качествами. Этот человек готов самостоятельно принимать решения в ситуации выбора, способен к сотрудничеству и межкультурному взаимодействию, обладает чувством ответственности за судьбу своей страны, зная ее экологические проблемы, и активно участвует в достижении главной цели - Стратегии «Казахстанский путь - 2050: единая цель, единые интересы, единое будущее».

Список используемой литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан (постановление Правительства Республики Казахстан от 13 мая 2016 года №292).

2. Методический материал по разъяснению Патриотического Акта «Мәңгілік Ел».
3. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2018-2019 учебном году» - Астана, 2018, С.114.
4. С. Абдрахманов, «Мәнгілік Ел» – национальная идея и государственная идеология Казахстана», «Казахстанская правда» 21 января 2014 г.

Авду А. РД-11К тобының студенті
Ғылыми жетекші - магистр Айтхожина С.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

Б.МОМЫШҰЛЫ - ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНА ҮЛГІ

Патриотизм дегенді қалай түсінесіздер?

Қазіргі таңда көпшілік «патриотизм деген еліне деген сүйіспеншілік» деп жауап береді. Алайда «сүйіспеншілік» сөзімен бұл ұғымның толық мағынасын ашуға болмайды деген оймен толықтай келісемін. Патриотизм - өзінің туған жері, елі дамуы үшін аянбай еңбек ету, ал қауіп төнген жағдайда қашпай, оны сақтап қалу үшін өмірін құрбан ете алу. Біздің ойымызша, патриотизм өте терең ұғым, күшті сезім болып табылады. Қазіргі кезде оны жастардың бойынан көп кездестіре алмаймыз. Неліктен? Үлгі тұтар нағыз патриоттар жоқ болғандықтан ба?

Өзіміздің тарихымызда тек қазақ халқымен ғана емес, басқа да халықтар арасында «патриотизм эталонына» айналған Бауыржан Момышұлы бар. Барлығызмыз білетіндей, Б.Момышұлы - 1910 жылдың 24 желтоқсанында Жамбыл облысында дүниеге келген, Кеңес Одағының батыры, жазушы, Екінші Дүниежүзілік соғыстың даңқты жауынгері, әскери қолбасшы, стратег және тактик[2]. 1941 жылы Ұлы Отан соғысы басынан Бауыржан Момышұлы атақты И.В.Панфилов генерал-майор бастауымен Алматы облысында құрылған 316 атқыштар дивизиясымен соғысқа аттанып, батальон, полк командирі қызметтерін атқарып, гвардиялық дивизияны басқарған[2].

1941 жылдың өзінде 5 рет қоршаудан тек өзі ғана емес, негізгі жауынгерлік құрамды аман-есен алып шығып, 27 рет шабуыл жасады. Бауыржан Момышұлының үлкен әскери тәжірибесінің арқасында «ошақты», «икемді қорғаныс» ұғымдары қалыптасты[2].

Б.Момышұлының «Опасызда Отан жоқ, Отанда опасызға орын жоқ», «Адам болу - қасиет, азамат болу - міндет, патриот болу – парыз», деген секілді қанатты сөздері барлығымызға белгілі. Сонымен қатар, өзінің «Москва үшін шайқас», «Генерал Панфилов», «Қанмен жазылған кітап» секілді кітаптары да отансүйгіштікке шақырады. Сондықтан Б.Момышұлы отансүйгіштікті, ана тілін және тарихын құрметтеуді ұрпаққа өсиет етіп қалдырды деуге болады.

Елбасымыз: «Біз аспаннан салбырап түскен жоқпыз. 1991 жылы Тәуелсіздік алсақ та, біздің үлкен әрі терең тарихымыз бар. Сол себепті сендерге «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаламды ұсындым. Ағылшындар Артур королі туралы айтады. Қытайдың 5 мың жылдық тарихы бар дейді. Біздің де тарихымыз бар. Соны жалғастырып жатқан ұрпақпыз. Жастар өз тарихын айта білуі керек. Ғұндар бар. Одан кейінгі ата-бабамыз – көне түркілер. Біз – солардың ұрпағымыз. Көне түркілер Алтай мен Қара теңіздің арасын алып отырған. Ал Атилла – біздің қыпшақ. Біз – сол батыр бабаның ұрпағымыз. Соны білуіміз керек», – деген болатын[1]. Тарихтағы Бауыржан Момышұлы секілді тұлғалар жайлы оқи отырып, болашақ ұрпақ патриот бола алады. Патриоттылықты жастайынан ояту қажет деген ойдамын. Шетелдің супергеройларының орнына өзіміздің тарихта бар батырларымызды үлгі ретінде көрсетіп, жас патриоттар тәрбиелеу ел болашағына зор пайдасын тигізеді деген ойдамын.

Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» жолдауында 2019 жылды «Жастар жылы» деп жариялауға ұсыныс жасағаны белгілі. Осыған орай, осы жыл жастарға үлкен мүмкіндіктер бере алады. Елбасы жастарды аграрлық салаға аса мән беруге шақырды. Себебі, Қазақстанда аграрлық салада дамып, әлемдік нарыққа шығуыға барлық қолайлы жағдайлар бар. Ал егер көмек көрсетіліп жатқан жастар патриот болмаса, барлық жақсылықты қайтара білмесе, ол далаға кетіп жатқан күш деп есептеймін.

«Мен патриотпын!» деп әр бұрышта айқайлай бергенмен ештеңе шықпайды, әр адам өз ісін адал атқарып, өз саласында Қазақстан дамуы үшін үлес қосуға ат салысса, тарихы мен тілін, салт- дәстүрін құрметтей білсе, еліміз үлкен белестерді бағындырып, гүлдене беретіндігіне сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ғалым Омар-хан, «Түркістан газеті», «Жастар жылы- жасампаздық бастауы», 24.01.2019 https://turkystan.kz/article/75525-zhastar-zhyly-zhasampazdy-bastauy

2. Халықаралық ақпарат агенттігі «informburo», «Ұлы Отан Соғысының батырлары: даңқты қолбасшы Бауыржан Момышұлы», 29.03.2015 https://www.inform.kz/kz/uly-otan-sogysynyn-batyrlary-dankty-kolbasshy-bauyrzhan-momyshuly_a2760264

Азине Ш. СР-11 к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – PhD доктор, аға оқытушы Манасова М.М.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Ғылыми жетекшісі – Жасымбекова А.Р., ОББМ № 27
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МӘДЕНИ МҰРА – МӘҢГІЛІК ЕЛ ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Мәңгілік ел, шексіз байлық, Ұлы дала – міне, осы сөздерді біз күнделікті өмірде жиі естіп жүрміз. Біздің еліміздің мәңгілік ел болуы қажеттілік қана емес, ол - міндет деп білемін. Себебі, Ұлы Абай, әйгілі Шоқандай ұлы азаматтары бар, Қабанбайдай батырлары қазақ елінің мәңгілік болмауы мүмкін емес. Осындай ұлы елде өмір сүріп жатқан біз ең бақытты ұрпақтар болып келеміз. Осындай мәңгілік елдің – мәңгілік ұраны, мәңгілік мақсаты, жастары күні бүгінге дейін жинақталған халқымыздың бай рухани және мәдени қазынасын біз ұлттық тәуелсіздік тұрғысынан таразылай бастасақ, оның болашақта бүкіл әлемді елең еткізуі мүмкін ерекше қуаты, ең алдымен, өте терең сөз өнеріміз бен саз өнерімізде жатқанына көз жеткізер едік.

Кең дала төсінде мұнаралары күндік жерден көзге шалынатын шаһар да салып байқаған, сол шаһарларындағы алтындатқан ақ сарайларда да тұрып көрген түркі жұртының ата қонысында қалған ұрпақтары – қазақ ұлты - бәлкім ол мекендерін талай рет ойран-топыр еткен соғыстардан сабақ алғаны болар, бәлкім еркін тұрмысқа бейім табиғи қалауы болар, бәлкім қатал табиғат пен кең байтақ даламыз болар, әйтеуір, кейін өнер біткеннің бәрінен сөз бен сазды жоғары қойыпты. Және, осы өнерді бір-бірімен бітістіре, ажырамас тұтастықта дамыта отырып, бойындағы барша рухани қуатын соған сіңіре білген.

«Мәдени мұра» ұғымының көп анықтамасы бар, себебі «мәдениет» термині көп мағынаны қамтиды. Сондықтан «Мәдени мұра» аясына адамзат өмірінің көріністері – саз өнері, бейнелеу, сәулет өнері, ауызекі-поэтикалық, жазба әдебиет, философия кіреді. Шын мәнінде, мәдени мұра – бұл жады. Қоғам, мәдениет үшін әлеуметтік маңызды ақпаратты кез келген түрде, кез келген құрал арқылы сақталуы қажет. Халықтың өткен тарихи жолы оның әлеуметтік жадында жатталып, мәдениетінің дәстүрлі ұстанымдарын қалыптастырады..

Күні бүгінге дейін жинақталған халқымыздың бай рухани және мәдени қазынасын біз ұлттық тәуелсіздік тұрғысынан таразылай бастасақ, оның болашақта бүкіл әлемді елең

еткізуі мүмкін ерекше қуаты, ең алдымен, философиялық-дүниетанымдық астары өте терең сөз өнеріміз бен саз өнерімізде жатқанына көз жеткізер едік.

Кең дала төсінде мұнаралары күндік жерден көзге шалынатын шаһар да салып байқаған, сол шаһарларындағы алтындатқан ақ сарайларда да тұрып көрген түркі жұртының ата қонысында қалған ұрпақтары – қазақ ұлты - бәлкім ол мекендерін талай рет ойран-топыр еткен соғыстардан сабақ алғаны болар, бәлкім еркін тұрмысқа бейім табиғи қалауы болар, бәлкім қатал табиғат пен кең байтақ даламыз болар, әйтеуір, кейін өнер біткеннің бәрінен сөз бен сазды жоғары қойыпты. Және, осы өнерді бір-бірімен бітістіре, ажырамас тұтастықта дамыта отырып, бойындағы барша рухани қуатын соған сіңіре білген.

Әрбір мемлекеттің өркениеттілігі ең алдымен, оның мәдени мұраға деген көзқарасымен анықталады. Қазақстанның мәдениет саласындағы мемлекеттік саясатына екі түрлі міндет жүктеледі: бір жағынан, өзіндік этникалық мәдениетті дамыту мен қолдауға бағытталған шаралар кешенін дайындау қажеттілігі; екінші жағынан, оңтайлы даму және біртұтас жалпы адамзат мәдениетіне ауыртпалықсыз кіру үшін жағдай жасау.

Мәдени мұраға ұқыпты қарау мен басқа мәдениеттің құнды элементтерін қабылдау – адамзат өркениеті дамуының сара жолы. Өркениеттің негізгі жетістіктері осы жолда қаланды. Мысалы, IX – XIII ғ. басындағы ортағасырлық мұсылман мәдениетінің, басқаша айтқанда, Ислам Қайта Өрлеу мәдениетінің жетістіктерін мақтан етеміз. Осы кезеңде Екінші Ұстаз атанған әл-Фараби өшпес трактаттарын жазды. Ибн Сина медицинаға арналған 12 томдық еңбегін бітіріп, Қожа Ахмет Ясауи адам руханиятын бұрын шықпаған биігіне көтерді. Орталық Азияның қалалық мәдениеті сол кездің материалды және рухани мәдениетінің ең озық үлгілерін берді. Бұл феноменді зерттеушілер осы мәдениеттің гүлденуіне себепкер факторлардың (араб, иран, түркі мәдениетінің синтезі; Ұлы Жібек Жолының рөлі; сол кездегі көшпелі өркениет динамикасы; исламның өркениет түзудегі рөлі; тәңіршілік, зороастризм, манихейлік басқа да автохтондық діндердің рухани мүмкіндігі және т.б.) көптігін көрсетті [1].

Мемлекет халқымыздың рухани мәдениетінің лайықты қызметіне үлкен көңіл аудара отырып, уақыттың сұранысын өтеуге ұмтылуда, ал бұл мұраның тасымалдаушылары мен сақтаушылары біздің еліміздің өскелең ұрпағы, біздің балаларымыз бен немерелеріміз жаһандану дәуіріндегі Қазақстанның болашақ күш-қуатын білдіреді.

Тәуелсіз дамудың он шақты жылы рухани мәдениетсіз, жастарды жоғары өмірлік құндылықтар рухында жүйелі және саналы түрде тәрбиелемей, тек материалдық игілік жолында тәрбиелеудің табысты болмайтындығын көрсетті, өйткені прагматизм және табыс руханилықтан алшақ құндылықтарды егетіні белгілі болды. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, тек Қазақстан емес, сонымен қатар көптеген елдер, әсіресе өз дамуының трансформациялық кезеңдерінде заманның алға қойған жаңа талаптары аясында өздерінің тарихына, мәдениетіне, дәстүрлеріне қайта бет бұрды.

Мәдени мұра халықтың санасын қалыптастыратын тыңайтушы орта болып табылады, ал әрбір халықтың өзіндік «Менін» ұғынуы оның өзінің тарихын, дамуындағы батырлық және қасіреттік кезеңдерін ескермей, оның әдейі жабылған беттері үшін өкініш пен қайғы, оның жетістіктері үшін қуаныш пен шаттық сезімдерін бастан кешірмей, көзге елестету мүмкін емес. Тарихи өзіндік сананың мәдени мұраға деген сезімталдығы соншалықты, ол бір кездегі ұлы халықтардың ұрпақтарының рухани жалаңаштығы мен азғындығы үшін жауапты деген пікірді бекітуге болмайды. Халықтың өзіндік санасы мәдени және тарихи тамырдан ажыратылған болуы мүмкін емес және оның үстіне, ол жаңашылдық даму үрдісіне «сіңірілген» берік мәдени және философиялық дәстүрге сүйенбей дамуы мүмкін емес, дәл сол сияқты дәстүрді ескермеген қандай да бір мәдени жаңалық та болуы мүмкін емес.

Халықтың өзіндік санасын қалыптастыру мен дамытуда маңызды рөл ойнайтын мәдени мұра, осылайша қоғамдық дамудың аса маңызды катализаторы болып табылады. Ұлттық қауіпсіздік ұғымы гуманитарлық қауіпсіздік түсінігі сияқты тек ішкі немесе сыртқы қауіп-қатерді ғана білдірмейді, сонымен бірге өткеннің ұлы құндылықтарына деген мәдени дәстүрге деген лайықты қатынас қалыптасқан және қолдау табатын қоғамның қауіпсіз өмір

қамын қамтамасыз етуде мәдени мұраның рөлі орасан зор, бірақ оның бағасын түсірумен қатар, асыра бағалауға да болмайды.

Ғасырлар қойнауынан жалғасып келе жатқан рухани дүниемізді түгендеуге бастау болып, серпіліс берген «Мәдени мұра» бағдарламасының бірінші кезеңі қорытындыланып, екінші кезең іс-шаралары айқындалды. Елімізде «Мәдени мұра» бағдарламасы жаһандану мен Батысқа еліктеу процесінің қарқындауы жағдайында жүзеге асуда, дейтұрғанмен, ол егемен еліміздің қазіргі қазақстандық қоғамның мәдени бірегейлігін нығайтуға негізделген. Қай қоғам, қай заманда болмасын, Отаншылдықтың бастауы деп-тарих пен мәдениет деп білген. Ал аталмыш мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру жөніндегі жасалған қорытынды, халқымыздың тарихына байланысты мәдени мұрамызды сақтау, нысандарды қайта жаңғырту, алыс-жақын шет жұрттағы жәдігерлерімізбен мұрағаттарды жинақтау, жалпылай алғанда, жақсы жемісін берген сығайлы. Тарихи-мәдени мұраларымызды жаңғырту-қазіргі егемен елімізде, жаңа буын қалыптастырып жатқан заманда ерекше маңызды болып отырған шаруа.

Соның нәтижесінде, Еуразия кеңістігіне аттылы көшпелілердің шығуы секілді тарихтың іргелі оқиғасы және бұл оқиғаның «өзекті дәуірінің» - әлемдік діндердің пайда болуы, «дала» өркениетінің, қазақ хандығының жарқын да қасіретті тағдыры, Ұлы Жібек жолының бойындағы халықтардың пайда болуы, өркендеуі, семуі және жаңа өмірі, отарлау, империя құрамында болу, егемен мемлекет ретінде болашаққа жол іздеу кезеңінің рухани ахуалына ықпалы назарға ілікті. Сонымен қатар, «Мәдени мұра» бағдарламасы ұлттық сана-сезім мен біртектіліктің қалыптасуымен, нығаюымен байланысты сұраныстарға жауап болды. Жаһандану дәуірінде тарихи–мәдени мұра өзін-өзі біртектілендірудің негізі. Оны сақтамасақ, біз жаһандану үстіндегі әлемде тағы да жоғалып кетуге жол саламыз. Біздің ортамызда мемлекеттілік дәстүрлерін бір жарым ғасырлық кол үзіп қалу тұр, сол себепті біздің халқымыз өзін тарихта әрекетшіл тұлға деп қабылдауды үйренуі керек. Бірақ уақыт ағымы толастамақ емес, сондықтан, ұлттық құндылықтарымызды, тарихи-мәдени ескерткіштерді, ұрпақтар сабақтастығымен, бүгінгімен жалғастырмасақ, рухани өрлеуге жету мүмкін емес. Ал бүгінгі Қазақстан үшін мәдени мұраларды шығармашылықпен тереңдете сараптай отырып, түбінде оның бұрынғыдан да гөрі дамыта түсу көзделеді, яғни, профессор, Т.Х. Ғабитов, айтқандай, мәдени құндылықтар халықтың мыңдаған жылдар бойындағы шығармашылығы, ол қауым мен жеке адамның рухани ізденісі де, халықтың даналығы мен адамгершілік нышаны да, яғни, адамзаттың рухы мен келбеті, оның ерік бостандығы мен діни санасы, философиялық жүйелерімен рәміз-таңбалы өсиеттері, өмірлік сабақтары, діні мен тілі, ділі мен мұраты-осының бәрі де мәдениетпен біте қайнасқан [2].

Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру жөніндегі Қоғамдық Кеңестің Кеңейтілген отырысында: «Қазақстан әлемнің бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарынан лайықты орын алуы үшін, өзінің қазба байлығымен қатар, жазба байлығын да, яғни, мәдениеті мен ғылымын, білімі мен білігін-тоқ етерін айтқанда, рухани әлеуетін күллі адамзатқа жарқыра көрсетіп, елімізді айдай әлемге паш ете білуі керек, әсіресе, тарих пен мәдениет ескерткіштерін туризм инфрақұрылымына айналдырудың қажеттігін баса айтып, "Баяғыдай, биыл қаржы бөліп, сылап сипағанымен, келесі жылы түсіп қалып, жәдігерлеріміз қотыр тайдың кейпін кешпесін, жолдардан, коммуникациялар мен елді-мекендерден шалғайда жатқан әрқилы қорымдарға қаржы шығындауды тоқтатқан жөн" деген сөзі жасалған іске дәл бағасын беріп, бір қайнауы жетпей жатқан тұсты дәл мегзеп берді. Сірә, бұл тіптен "біткен іске сыншы көптігінің" емес, тарихи ескерткіштерге шет елдіктердің назарын аударып, кемел тарихымыздың бар екеніне көз жеткізетін кесек жәдігерлерімізді таныту әлі жанданбай тұрғаны рас. Тіпті, оны шет елдіктер байқамай тұрмақ, өз халқымыздың жете білмейтіндігі жасырын емес. Қазақты отаршылдық, тоталитарлық тәртіп пен қазіргі өтпелі қоғам қиындықтары қатты шайқалтқаны белгілі. Сол себептен сұрыпталған дәстүрлі құндылықтарды, тарихи-мәдени ескерткіштерді жаңғырту қазақ мәдениетінің үшінші мыңжылдықта аяқ басқанындағы киелі міндеттерінің бірі болып отыр.

Мәдениет ешқашан да, тіпті, оған нақтылы қауіп төнбесе де, табиғатына жат Әлемді қабылдамайды. Өйткені, мәдениетті жоғалту-ұлтты жоғалтумен бірдей. Жер, су, территория тірі адамдар сақталғанымен, олар осы ұлтты басқалардан ажырататын белгілі мәдениеттің, дәстүрлердің, өмірлік салттың бай рухани қазынаның мұрагерлері бола алмаса, ұлт ыдырайды. Жалпы бүгінгі күні мәдени мұраның мәдениеттанулық мәселе ретінде дамуында бір-біріне қарама-қарсылық екі процесс өрбуде. Бір жағынан ұлттық сана-сезім оянып, рухани өмірді қайта түлетуге, мәдени қазыналарды жаңартуға ынта-ықылас өсуде. Екінші жағынан, пайдакүнемдік, мансапқорлық, дүниеқоңыздық, бір сөзбен айтқанда, жалпыадамзаттық құндылықтардың арзандауы, зорлық-зомбылықты насихаттау мәдени құлдырауға әкеледі. Бұл жағымсыз үрдістің күш алып келе жатқаны жұртшылықты алаңдатып отыр. Мысалы, африкалық ойшылдар өз халықтарын индустриялық-техникалық қызметке қатыстыру, ғылым мен техникаға көзқарасының өзгеруін баса айтса да, қоғамның қайта жаңаруының негізін, оның бірлігі мен ынтымағын арттыратын күшті көне мәдени мұрадан іздейді. Қоғамның табиғи ұлттық мәні, өмірге қажетті игіліктер-дәстүрлілік, дербестіктің көзі-еуропа мәдени үстемдігінен арылу болып есептелінеді.

Мәдени мұраның қайта өркендеуі, оның тарихи аясының кеңеюі мәдениет үшін зор маңызды, ол ұлт қабілеттері мен рухани күштің жеткіліктілігін көрсетеді. Ұлттың рухани мұралары мен дәстүрлерін, қаһармандық ерлік салтын қастерлеу-ұлттық идеяның басты көзі болады, оның дүниежүзілік өркениеттер арасындағы өзіндік дербестігін нығайтады. Қазақты отаршылдық, тоталитарлық тәртіп пен қазіргі өтпелі қоғам қиындықтары болғаны рас, сол себепті, дәстүрлі құндылықтарды, тарихи ескерткіштерді жаңғырту қазақ мәдениетінің басты міндеттерінің бірі екендігін, өкінішке орай, білмейтіндер де кездесіп жататындығын жасырмаймыз. Соның нәтижесінде «Мен – Сен» әлемі – құндылықтар әлемі, өйткені, құндылық қос сананың кездесуінен туындайды» деп Құлсариева Ақтолқынның да көрсетіп кетуі де сол кемшіліктің орнын аз да болса толтырғандай болады.

Қазіргі реформалардың барысы көбінесе тек экономикамен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-мәдени жағдаймен, «менталдықпен», халықтардың этномәдени дәстүрлерімен анықталады. Әйгілі әлеуметтанушы Ф.Фукуяма экономикалық прогресс ішкі үйлесімділік үшін қоғамға деген «сыйлық» болып табылады, ал оның болмауы шаруашылықтың гүлденуіне кедергі келтіреді деп жазды. Футурологтың ойынша, «қазіргі таңда әртүрлі мәдениеттерді әрқилы ететін не нәрсе және олардың қызмет атқаруының негізін не құрайды, осыны терең түсінуді қалыптастыру өмірлік маңызды болды, - өйткені жаһандық бәсекенің проблемалары саяси, сондай-ақ, экономикалық болсын, мәдениет терминдерінде жиі қолданылатын болды» [3]. Нағыз ұлт пен қоғамның мәдениеті бұл жаһандық бәсекеде табысты анықтайды.

Бұл мәселелерді шешудегі маңызды бастама Президент пен үкіметпен ұсынылған «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы болып табылады. Өзінің мақсаттары мен міндеттерін дұрыс жүзеге асырса, өзінің жемісін беруі керек. Бұл бағдарламаның бір бөлімі әлемдік философиялық және әлеуметтік-гуманитарлық ойдың қазақ тіліне аударылуы болып табылады. Бағдарламаның бұл бөлімінің жүзеге асуы білім, ғылым және мәдениет саласында мемлекеттік тілдің жағдайын күшейтеді, екіншіден, мәдениет аралық сұхбат кеңістігінің шегін кеңейтуге және нығайтуға көмектеседі.

Сонымен қатар басқа да теоретикалық және практикалық мәселелер шешілуде: ең алдымен, ғылыми және философиялық әдебиетті аудару процесіне ғалымдар мен кәсіби аудармашылар ортасынан адамдардың үлкен тобын тарту қазақ тілінің лексикалық қорын, оның ұғымдарын халықаралық әмбебап қолданыстағы жаңа терминдермен, сондай-ақ, қазақ тілінің өзіндегі көптеген аз қолданылатын ұғымдар қорын жаңартады. Осының бәрі тағы да қазақ тілі рационалдық білім мен ғылым тілі ретінде мәртебесін анықтайды, өйткені қазіргі уақытқа дейін қазақ тілі тек күнделікті және әдеби-көркем жағынан бай деген пікірлер айтылып жүр.

Әрине, шығыстық және батыстық философия мен мәдениетті жақындастыру бір күндік іс емес, ол болашақта жүзеге аса беретін үлкен ұзақ мерзімді құбылыс. Бірақ, осы бірігудің белгілері қазіргі тәуелсіз Қазақстан жерінде көрініс табуда. Бұл жаңа ғасырда қазақ философиясының теориясы мен тарихын зерттеу жаңа деңгейде жүреді деген үміт ұялатады. Біз қазақ философиясының өткені мен болашағын сабақтастырудағы жаңа кезең болатынына кәміл сенеміз. Осы бағытта Философия және саясаттану институтында бес кітаптан тұратын «Қазақ даласының ойшылдары» атты қазақ рухын зерттеуге арналған іргелі жұмыс аяқталды. Алғашқы төрт кітабы жарық көрді, сөйтіп оқырман қауымның қолына тиді. Бесінші кітап осы жылдың аяғында жарық көру мүмкін. Сонымен қатар «Мәдени мұра» президенттік бағдарламасы бойынша жалпы саны 500 томдық жаңа туындылар жарық көруде. Солардың ішінен тұңғыш рет 20 томдық «Көне заманнан бүгінгі күнге дейінгі қазақ халқының философиялық мұрасы», 20 томдық «Әлемдік философиялық мұрасы», 10 томдық «Әбу Насыр әл-Фараби мұрасы» жарық көруде. Осындай жүйелі қомақты жұмыстар еліміздің рухани-мәдени тәуелсіздігіне септігін тигізеріне, еліміздің жаһандану процесіне енуінің қажет-ті баспалдағы болатынына кәміл сенеміз. Ол үшін «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы бойынша жарық көрген әдебиеттерді еліміздің білім беру саласына тиімді формамен тезірек енгізген жөн деп есептеймін. Ендеше, мәдени мұраны белсенді игеру арқылы ұлттық рухымызды жандандырамыз, соның арқасында бәсекеге қабілетті өркениетті елдер қатарындағы тәуелсіздігімізді нығайта бермекпіз. Лайым, солай болғай!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тасмағамбетов И.Н. Жаһандану процесінде ұлттық мәдениеттерді сақтау // Қазақстанның мәдени мұрасы. Халықаралық конференция материалдары. – Алматы, 2005.
2. Ғабитов Т.Х., Өмірбекова М. Мәдениеттану негіздері. – Алматы, 2003.
3. Фукуямо Ф. Конец истории . – М.: ООО АСТ, - 1999.

Аигозина Ж. Е., 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі - Педагогика пәнінің оқытушысы Қоранова А.М.
Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжі
Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысы, Саран қаласы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫ РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

«Мәңгілік ел – ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құратын, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын тәуелсіз мемлекет атану еді. Ендігі ұрпақ – мәңгілік қазақтың перзенті...» ***Н.Ә.Назарбаев***

Елбасымыз халыққа жолдауында «Біздің міндет жаңа технологияларды, идеялар мен көзқарастарды пайдалана отырып білім мен бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу» деп ұстаздар қауымының алдына жаңа міндеттер қойды. Жаңа оқыту технологияларының басты мақсаттарының бірі - баланы оқыта отырып оның еркіндігін,беленділігін қалыптастыру,өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Баланы қызықтыра тәрбиелеп басқару оқушының білімге, ғылымға деген құлшынысын күшейтеді, өркендеуіне өте қажет шығармашылық қасиеттерді ашады. Бүгінгі таңдағы педагогтардың мақсаты-жаңартылған білім беру мазмұнында оқу тәрбие жұмыстарында құрмет, ынтымақтастық, ашықтық, Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік, еңбек және шығармашылық, өмір бойы білім алу құндылықтары арқылы оқушыларды зерттеушілік, ақпараттық комуникациялық технология, топта және жеке жұмыс істей алу қабілеттілігі, мәселелерді шешуге және шешімдерді қабылдауға біліктілігі, білімді шығармашылық түрде қолдану қабілеттілігі, сыни тұрғыдан

ойлау, комуникативтік дағдыларды дамыту осы бағытта оқу тәрбие беру орындарында жастармен азаматтық құқықтық патриоттық бағыттарда әр түрлі шаралар өткізіледі. Атап айтатын болсам мен білім нәрімен сусындап жатқан киелі шаңырақ Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжінде Word skils чемпионаты, қарттарға қайырымдылық акциясы, Мағжан Жұмабаевтың 125 жылдығы, «Ауғанстан», Мұқағали Мақатаевқа арналған «Поэзия шыңының хантәңірі», Саран 65 жыл және жастардың діни сауаттылығын арттыруда Саран қаласының бас имамы Салиқов Мұхаметқали Сапарұлымен бірге көптеген шаралар өткізіліп отырады. Ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәдениетін,өнерін,салт-дәстүрін, рухани мәдени мұраларды қастерлеу. Жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік,намысшылдық тәрізді ұлттық мінездерін қалыптастыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана басты мақсатқа жетеміз. Осыған орай, бұл бағдарлама бүкіл халықтың көңілінен шықты, қазір ол мемлекетіміздің барлық аумақтарында, басқару, оқу-өндірістік салаларда, мемлекеттік емес ұйымдарда кең қолдау тауып отыр. Тәуелсіздік жолы – ар-намыс жолы. Бұл атқарылған шаралар арқылы жастар арасында құқықтық, азаматтық, патриоттық тәрбиені насихаттау. Ғасырлар бойы ата-баба аңсаған тәуелсіздік.

Тәуелсіздік – қасиетті сөз, қастерлі де киелі ұғым. Тәуелсіздіктің туын желбіретіп, жықпай ұстау, біздің қолымызда. Тәуелсіздігіміздің қадіріне жетіп, оның көзіміздің қарашығындай қорғау, баршамыздың борышымыз. Ұлттық санамыз саяси өрісіміз сілкініс жасап, өрлеу жолына түскенде біздің кім екенімізді, ата-бабамыздың қандай болғандығын, ұлан байтақ өлкені қалай қорғағанын, бостандықты қалай аңсап, қалай қастерлегенін, кешегі тектілердің ұрпағы екендігімізді ұғынып, келешекке жеткізу парызымыз. Мәңгілік ел — жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. Мәңгілік ел ұлттық идеясының негізгі мәні — мәңгілік мақсат-мұраттарымыз бен мәдени-рухани құндылықтарымызға негізделген, мемлекет құрушы қазақ халқы мен өзге де ұлттардың ұлттық идеяларын бір арнаға тоғыстыратын идеология арқылы қалыптастырылатын қазақтың ұлттық мемлекеті. Мәңгілік ел ұлттық идеясы дегеніміз — өткенімізден сабақ ала отырып, болашағымызды баянды ету жолындағы хақ мұраттарымыз! Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында жатқан ұлттық тәрбиенің озық әрі өнегелі дәстүрлерін, асыл қасиеттерін оқушылардың бойында қалыптастыру, этнопедагогика материалдарын ұтымды пайдалану – аса маңызды міндеттердің бірі. Еліміздің білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Бүгінгі күні қазақ халқының ұлттық мәдениетінің қайта өркендеу жағдайында жеткіншек ұрпақты ұлттық дәстүрлерде тәрбиелеудің заңды объективті қажеттігі туды. Қай заманда болсын жас ұрпақтың өнеге тұтар өзіндік ұлттық тәлім-тәрбиесі болатындығы белгілі. Егеменді Қазақстан Республикасының болашақ ұрпақтарының сана-сезімін, ұлттық психологиясын, оның ерте замандағы ата-бабалар салт-дәстүрімен сабақтастыра тәрбиелеу қазіргі күннің ең өзекті мәселесі екендігін өмірдің өзі көрсетіп отыр. Ел басшысы өз сөзін «Біз бәріміз бір атаның – қазақ халқының ұлымыз. Бәріміздің де туған жеріміз біреу – қасиетті қазақ даласы. Бұл дүниеде біздің бір ғана Отанымыз бар, ол – тәуелсіз Қазақстан. Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық. «Қазақстан-2050» Стратегиясы осынау мәңгілік жолдағы буындар бірлігінің, ұрпақтар сабақтастығының көрінісі. Бабалардың ерлігі, бүгінгі буынның ерен істері және жас ұрпақтың жасампаздығы арасында сабақтастық болса ғана, біз «Мәңгілік Ел» боламыз» деп қорытындылады. Мен мәңгі өлмейтін халықтың ұрпағымын. XXI ғасыр басындағы жаңа әлемдегі жаңа Қазақстанды ертеңгі нұрлы болашаққа, кемел келешекке апаратын біз – жастар. Ендеше қияметтің қыл көпірінен сүрінбей өткен, тәуелсіз Қазақстанымның табанының тұғырдан таймауын тілеп, асыл мұраты алға жетелесін демекпін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Мәңгілік ел» - Халықаралық ғылыми-көпшілік журналы
2. Білім берудегі менеджмент №1, 2018 ж.
3. Ұлықпанова Ә.Ж. Білікті маман даярлау - болашақ кепілі.

Аймагамбетов А., 9 сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі: Согосбай А.С, қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
«ЖББ №77МБК» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНДА МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ

Кез келген мемлекетте білім беру ісіне қатысты мәселелер өзекті болып келген. Себебі сол елдің өсіп өркендеп дамуына зор ықпал ететін бірден бір фактор білім жүйесіндегі тәжірибеде сұрыпталған тың идеялар мен жаңа реформалар. Ғылым мен техниканың қарыштап дамыған, ақпараттар ағымы заманында еліміздің болашақ ұрпақтарын оқытып, тәрбиелеуде тың серпілістер қажет екенін өмір өзі дәлелдеп отыр. Сондықтан да бүгінгі таңдағы білім беру үдерісінде мұғалімдердің атқарар жауапкершілігі мен міндеттері зор.

XXI ғасыр мұғалімі алған білімдерін өмірлік жағдаяттарда қолдана білетін, өмірге бейім, бәсекеге қабілетті, өзіндік ой пікірін ашық айта білетін, ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген ұрпақ тәрбиелей алуы қажет. Демек, осы мүдде аясынан шығу үшін қазіргі заман мұғалімінің жаңашыл, өзгеріске тез бейім, кәсіби білім мен білігін үнемі шыңдап отыратын, инновациялық тәсілдерді меңгере отырып, оқу үдерісінде шебер қолдана білуі маңызды болып отыр.

Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы №604 бұйрығы «Оқыту нәтижелеріне бағдарлана отырып, жаңартылған негізгі орта білім беру мазмұнына қойылатын талаптар» тарауының 17-тармағында «Оқу процесін ұйымдастыру білім алушыларды ізденуге, мәселелерді талқылауда, көзқарасын дәлелдеуде белсенділікке, сындарлы шешімдер қабылдауға ұмтылу жолымен өздігінен тәжірибе меңгеруін ұйымдастыруға негізделген оқытудың интерактивті әдістерін пайдалануды көздейді» - делінген.

Мемлекеттік деңгейде білім саласында жасалынып жатқан көптеген игі істер, бастамалар нормативиік құжаттарға негізделіп, алдыңғы қатарлы білімі озық елдердің тәжірибесіне сүйене отырып жүзеге асырылуда. Қоғамдастық желілік жүйелер арқылы семинарлар, шеберлік сыныптар, коучингтер өткізіліп, өзара тәжірибе алмасуда. Бұл өз кезегінде жас мамандарды үйретуге, әдіс тәсілдермен бөлісуде де оң нәтижесін беріп отыр.

Жаңартылған білім мазмұнының негізгі өзегі - мұғалім күнделікті сабақта оқу мақсаттарына сай қысқа мерзімді жоспарын құру барысында сыныптың жас ерекшелігі мен оқушы қажеттілігін ескере отырып, нені, қалай оқытамын деген сұрақ төңірегінде сындарлы оқыту жүйесін қалыптастыруы. Мұғалім оқыту әдістері мен түрлерін саралайды, күтілетін нәтижеге қол жеткізуде кездескен кедергілер мен ұтымды жақтарына кері байланыс жасай отырып өз сабағына түзету енгізе отырып, тәжірибе жинайды. Нақтырақ айтсақ, мұғалім оқыту үдерісінде оқушының қабілеттері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, озық педагогикалық және ақпараттық технологияларды қолданады. Бұл әр оқушыға тек қана белгілі деңгейде пәндік білім берумен ғана шектелмей, сонымен қатар, сабақ мақсаттары мен бағалау критерийлерін айқындай отырып, ойлау дағдысының деңгейне байланысты тапсырмаларды саралаудың нәтижесінде баланың жеке тұлға ретінде дамыуына мүмкіндік береді деген сөз.

Бұған дейінгі білім беру жүйесінде жаттанды білім беру мен қасаң қағидаға негізделген бағалау жүйесі қолданылып келді. Бұл өз кезінде жаттанды теория мен механикалық оқуға әкелді, яғни алған білімдерін жеткілікті дәрежеде өмірде іске асыра алмай, тәжірибеден тысқары қалды. Сондықтан да, мақсаттан күтілетін нәтижеге қалай қол жеткізу, сабақты жоспарлау кезінде тапсырмаларды іріктеу, белгілі бір оқушыдан күтілетін нәтиже, оқушыға жеке қолдау көрсету, оқу материалы мен ресурстарды оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып әзірлеу сынды іс-әркеттер жаңартылған білім беру мазмұнындағы маңызды қадамдардың бірі болып саналады. Демек, мұғалім әрбір қадамына рефлексия жасай отырып,

қалай нәтижеге қол жеткізгендігі, қаншалықты сыни ойлай алатындығына қортынды шығарады.

Жаңартылған білім беру мазмұны аясында мұғалім берілген тапсырманы белсенді оқыту тәсілдері арқылы меңгерте отырып, оқушыладың меңгерген білім деңгейлерінің қай дәрежеде екендігін өздеріне бағалату арқылы өз қателерін түзете отырып, оқушылармен ынтымақтастық қарым-қатынас барысында олардың бойларына сенімділік ұялатып, сыни ойлау қабілеттерін дамытуға дағдыландырады. Сөзіміз дәлелді болу үшін бұған дейінгі оқыту жүйесінде оқушы қысқа уақыт ішінде көп ақпаратты, атап айтсақ бірнеше ақын-жазушылардың шығармаларын меңгеруі тиіс болды;

- оқушының іс-әрекеті білім мен түсінікке негізделе отырып, шығармаға берілген бірнеше сағатта қолдану, анализ, синтез, бағалауға уақыттың жетпей қалуы;

- білім сапасы мазмұндама, шығарма немесе бірнеше тақырыпты қамтыған тест тапсырмасын әзірлеп алу арқылы анықталуы;

- оқушыны «нені үйрендім?» емес, «қандай баға алдым?» деген сұрақ ойландырды.

Жаңартылған білім мазмұны аясында әдебиет пәні бойынша нақтырақ тоқтала кетсек, бөлім бойынша берілген шығармалар қазақ әдебиетінің кезеңдерімен де байланысты. Сол шығармалармен таныса отырып, осы кезеңдегі шығармалармен қосымша танысуға мұғалім бағыт-бағдар берсе, оқушы өздігінен оқып таныса алады. Бұл – өз бетімен меңгеру тапсырмаларының бір түрі болып саналады әрі оқушының көркем әдебиет оқу дағдысын қалыптастырады. Соның нәтижесінде бір шығармаға берілген 6-8 сағатта мәтінді әр қырынан талдай білу, алған білімін өмірде қолдану дағдысы қалыптасады;

- жеке оқушының бөлім бойынша білім сапасын анықтауға мүмкіндік береді;

сұрақтарға қысқа, нақты жауап беруге дағдыланады;

- сабақтың соңындағы кері байланыс мұғалімнің сабақта пайдаланған әдістерінің қайсысы тиімді екенін анықтауға мүмкіндік береді.

Бұл іс әрекеттер оқушының бойында шығармадағы автор бейнесін анықтау, оның рөлін талдау, көркемдегіш құралдарды пайдалана отырып, шығармашылық жұмыс жазу, тақырыпқа қатысты өзіндік пікірін, сыныптасының жұмысына, өзінің орындаған тапсырмасына сыни көзқараспен қарау, сұрақтарды күрделендіру арқылы оқушының өз бетімен қосымша әдебиеттен, дерек көздерінен ізденіп оқып, білімін тереңдету сынды дағдылардың қалыптасуына ықпал етеді.

Алайда жаңартылған білім мазмұнының алғашқы сатысында оқушылардың автор жайында алған мәліметін көркем шығармамен байланыстыра алмауы, шығармашылық жұмыстарды орындауда оқушының сөздік қорының аздығы, көркемдегіш құралдарды пайдалана алмауы, өз жұмысын мұғалімнің ғана бағалағанын күтетін оқушының сыни көзқарасының қалыптаспауы, оқушылардың басым бөлігі қосымша ақпарат көздерін тиімді пайдалануға қалыптаспауы сияқты қиындықтар да кездеседі. Ендеше, оқуда неге қол жеткізу керектігін нақты белгілеу, уақытты ұтымды пайдалану, оқушымен кері байланыс кезіндегі дұрыс қойылған сұрақтар, мақсатқа бағытталған тапсырмалар өз нәтижесін береді. Сондай-ақ, сабақ барысында рухани және адами құндылықтарды ықпалдастыра отырып болашақ ұрпақты ұлттық құндылықтарымыз бен салт-дәстүрлерімізді сыйлай білетін, тілімізді, дінімізді терең меңгеру дағдылардын дамыта отырып тәрбиелеу де оқу үдерісіндегі өзекті мәселелердің бірі. Сондықтан, жаңартылған білім беру мазмұнының тағы бір ерекшелігі «Мәңгілік Елдің»құндылықтарының әрбір сабақ бойында тұтас өріліп жататындығы қарастырылған. Бұл мұғалімнің шығармашылық қабілетінің арқасында іске асырылуы тиіс.

Жоғарыда айтылғандарды түйіндей келе мұғалімнің сабақ беру барысындағы бірқатар негізгі міндеттерін айқындауға болады. Олар:

- оқыту үдерісінде үнемі ізденіс үстінде шығармашылықпен жұмыс істей жүріп, оқушыларға қамқорлық көрсетіп, бағыт-бағдар беру;

- оқушының білім беру бағдарламасы деңгейлері бойынша ілгері жылжуын дамыту мақсатында мазмұнға сәйкес кері байланыс орната алатын кәсіби білімі мен түсінігінің болуы;

- оқытудың мақсаты мен сабақтың нәтижелі де табысты өту өлшемдерін саралай алу;

- дайын білім мен идеяларды ұсынбай, сол білім мен идеяларды оқушылардың құруына түрткі бола білу.

Қорыта айтқанда, оқытудың осы үлгісін жүзеге асыру үшін сын тұрғысынан ойлау туралы ойлана алатын, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дағдыларын игерген креативті педагог болу керек. Оқушылардың бойына өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін қажетті дағдыларды дарытуға мұғалімнің тынымсыз еңбегін талап етері сөзсіз.Тәуелсіз елдің негізгі тірегі – білімді ұрпақ десек,қазіргі таңда білімдінің оза шауып бәйге алатын заманы енді туды. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді»,-деген келелі сөзі осының дәлелі.

Оқыту үдерісіндегі жаңартылған білім мазмұны аясында атқарылып жатқан жаңашыл бастамалар, мәселелер мен кедергілер, одан шығу жолдарын бір мақала аясында қарастыру мүмкін емес екендігі анық. Демек, жоғарыда қозғалған ой - жаңартылған білім мазмұны аясындағы мұғалім рөлінің бір парасы ғана.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы №604 бұйрығы;

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «НЗМ» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы. – 2016.

3. «Егемен Қазақстан» 2017 жыл, 12 сәуір. Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақала

К. Айтбай – 2 курс курсанты

Ғылыми жетекші - г.ғ.м., полиция аға лейтенанты Қ. Монай, Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«ШАҚШАҚ ЖӘНІБЕК БАТЫРДЫҢ ЕРЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ТАРИХИ МАҢЫЗЫ»

Өзге халықтар секілді біздің халқымыздың да өткеннен бүгінге ауызша жеткен рухани мұраларымыз бар. Шақшақ Жәнібек батыр жайлы шежірелер, аңыздар шындықтан, ақиқаттан алыс кетпейді. Тарихта Жәнібек есімді батыр екеу: Бірі - арғын Қошқарұлы, екіншісі – керей Бердәулетұлы. Біз сөз еткелі отырған Шақшақ Жәнібек XVII-XVIII ғасырларда өмір сүрген, замандастары Төле, Қазыбек, Әйтеке билермен; Қабанбай, Бөгенбай, Байғозы батырлармен бірге қазақ елін, жерін жоңғар, қалмақ шапқыншылықтарынан қорғаған баһадүр батыр, даңқты қолбасшылардың бірі. Тарихи адамдар мен оқиғаларға байланысты әңгімелер, аңыздар, қара сөзбен берілетін жыр мазмұндары XIX ғасырда «Дала уәлаяты» газетінде жарияланып тұрғандығын білеміз. Міне осы газетте «Еңлік-Кебек», «Қалқаман-Мамыр» туралы әңгімелермен бірге «Жәнібек» батыр туралы аңыздардың жарияландығын көрдік. Газетте бұл шығармалар қара сөзбен қысқартылып беріліп, көркемдігі айқын көріне алмаса да, оқиға мен сюжетін жеткізуге талпыныс жасалған екен. Шақшақ Жәнібек туралы бір тамаша дерек, алаш айтқан аңыздардың енді бір түрін халқымыздың даңқты перзенті Шоқан Уәлихановтың еңбегінен кездестіреміз. Оның мазмұны мынадай, «Ресейден қашқан торғауыттарды қуған қазақтар демалуға тоқтайды. Өздерінің жол бақырларына кептірілген жылқы еттерін асады, жанторсықтарына су құйып, құрт езеді, қысқасы ертеңгі ас-суларын даярлап, бір күнге тамақтанып жатады. Бір шатырда Абылай, екіншісінде ерекше тәкаппарлығымен мәлім

Шақшақ Жәнібек батыр отырады. Батыр қаннен-қаперсіз шылым тарта бастағанда бір қазақ жігіті қасына келіп: «Жәнібек батыр, темекі түтігіңізден беріңізші» деп ат үстінде тұрып, қол созады[1].

Жәнібек бұған назар аударmағансып, әрі жақтырмағанын сездіртіп, қызыл етігінің өкшесіне темекісін қағып, түтікті асықпай қалтасына салып алады. Хан көп кешікпей атына мінеді. Әр ру өз туларының астына топталып сапқа тұрады. Үстерінде сауыт, бастарында айдарлы дулыға, сауыт-саймандар мен садақ асынған батырлар алға шығып, ханды қоршап, алқа-қотан тұрады. Сөйтіп кеңес құрады.

Дұшпанның күшін анықтау үшін барлауға «кім барады?» дегенде, манағы Жәнібектен түтік сұрайтын жас жігіт бірінші болып шығады. Барлаудан келген соң Жәнібек «Жау көп пе екен» деп сұрағанда манағы жас жігіт «Қорқаққа көп, батырға аз» деп жауап береді.

Соғыс басталады. Қалмақтар он мың екен, ал қазақтардың саны аз болғандықтан ойсырай шығынға ұшырайды, ақырында қаша ұрыс салуға тура келеді. Жаудың алдында астында түндей қара аты бар, бір ұзын бойлы қалмақ батыры қазақ батырларының ішіне кіріп, бірнеше кісіні аттан түсіреді. Осы топтың арасында келе жатқан Жәнібек «Япырай, мына сұмырайды құртатын бір қазақ тумады екен-ау» дейді дауыстап. Сонда әлгі жігіт топтан суырылып шығып, артқа жалт бұрылып, садағын толғап, шірене тартады. Қалмақ батыры теңселіп барып аттан құлап түседі. Жебе жібек туға оралып, бұраландап кетеді. Жас батыр жебесінің түзу кетпегеніне қапаланып «мынау сірә, Алланың терісіне оранған неме шығар» деген екен. Ту көтерген қалмақ батырының құлауы дұшпанның үрейін ұшырады. Қазақтар осыны пайдаланып, қайырыла соғады. Сөйтіп, жеңісті жаудың қолынан тартып алады. Айқас аяқталған соң Жәнібек батыр Байғозыға (манағы түтік сұраған жас жігіттің есімі) тақалып «Батыр, міне енді шылым тартатын уақыт енді болды» дейді. Тарақты Байғозы батырдың батырлығы осылай басталады және осы уақыттан бастап оның аты жұртқа мәлім болады[2].

Міне біз бұл тұста Жәнібек батырдың қиын-қыстау кезеңде жанындағы

батырларға сүйеніш, демеу болып, батырларға рух, жігер бергенін көреміз. Батырдың салиқалы саясатының арқасында талай рет жауларына ойсырата соққы бергеніне куә болдық.

Сонымен қатар қазақ батырларының арасынан Жәнібекке алғаш «тархан» деген атақ берілуі кездейсоқ емес. «Тархан» ірі әскери атақ екені «Күлтегін» жырында да айтылады. Әдетте Шақшақ Жәнібек батыр атынан айтылатын сөздер осындай қысқа да ойлы мақал, нақыл және сын болып келеді. Соларға және жоғарыда келтірілген Ш. Уәлихановтың пікіріне сүйенсек, Жәнібек көп тыңдап, аз сөйлейтін, ердің құнын екі ауыз сөзбен тындыратын ақылды, сыншы, салмақты кісі болғандығы көрінеді.

Ежелгі батырлық жырлардың дәстүрі бойынша анасы Жәнібекті көтергенде қара буранның жүрегіне жерік болады және бала тумай тұрып бабасы Шақшақ батыр түс көреді. Түсінде «Қошқардан туатын баланың аты Жәнібек болсын. Ол дүниенің төрт бұрышын билейтін адам болады, бақ-дәулеті жеті атаға дейін жетеді» деп аян берген екен.

Шақшақ Жәнібек 1714 жылы Қостанай облысы, Жангелдин ауданына қарасты, Тосын құмында дүниеге келген. Қазақ халқының жоңғар, қалмақ шапқыншылығына қарсы азаттық күресінің қаһарманы. Орта жүз құрамындағы арғын тайпасының момын руынан шыққан. Атасы Шақшақ Аманжолұлы «Еңсегей бойлы Ер Есім» атанған атақты Есім ханның бірегей қолбасшыларының бірі болған. Жәнібек Тархан 1710 жылы он жеті жасында әйгілі Тәуке ханның қолымен бірігіп, жауға шауып, жекпе-жекте қалмақтың бас батырын өлтірген.

Абылай ханның тұсында қол бастап, ханның негізгі кеңесшілерінің бірі болған, ел басқару, елдің бүтіндігін қорғауда және мемлекетаралық қатынастарға белсене араласқан. Алғаш рет 1717 жылғы Аягөз маңындағы шайқаста 24 жасында ерен ерлік көрсетіп, елдің құрметіне бөленген. 1723 ақтабан шұбырынды-алқа көл сұлама жылдарындағы Бөгенбай, Малайсары, Райымбек, Өтеген батырлармен бірге оңтүстікте жоңғар, қалмақ шапқыншылығына тойтарыс беріп отырды. Жаугершілік заманда Сарысу өзенінің Бұланты саласының бойында жоңғарларға ойсырата соққы берген біріккен қазақ жасағының

құрамындағы ең ірі әскер қолын Жәнібек Тархан басқарған. Кейбір деректерге сүйенсек Абылай хан тағына отырғанда, оған алғаш бата берген Жәнібек Тархан болған екен. Жәнібек Тархан 1732 жылы жеті мың жоңғар әскерлері Орта жүздің еліне шабуыл жасағанда қазақ әскерлеріне басшылық еткен. Қазақ елі Ресей патшасынан көмек сұрауға мәжбүр болғанда Жәнібек Тарханның елеулі үлесі бар. Абылай ханмен бірігіп, Жәнібек Ресей мемлекетінің қазақ жеріне бекіністер салуына үзілді-кесілді қарсы шыққан. Жәнібектің тарихи деректерге сүйенсек 3 әйелі болған. Бұлардан тараған ұрпақтар қазіргі уақытта Қостанай облысы Жангелдин ауданында тұрады. Жәнібектің мәйіті Түркістанға жеткізіліп, Қожа Ахмет Иасауи кесенесіне жерленген.

Шақшақ Жәнібек жайлы ел аузында айтылып жүрген аңыз әңгімелер, тарихи дастандар және тарихи жырлар өте көп. Соның үлесті, маңыздыларына тоқталып өтсек. Батыр бірде жаумен айқастан соң, ер тоқымын жастанып, қалың қоғаның арасында шаршап, көзі ілініп кеткен екен. Батыр аузын ашып ұйықтаса керек. Бір заматта кеудесіне өрмелеп, аузына кірмекші болған үлкен қара шұбар жыланды байқап, жыланның басын шайнап тастаған екен.

Енді бірі жасы елуге тақаған тұста шешек ауруына ұрынған екен. Бұл өте қауіпті, айықпас дерттің бірі деп танылатыны баршаға аян. Батырдың барлық денесі қызыл шақа жара басып, күлдіреп кетті. Қышығанын былай қойғанда, киімін шешіндің өзі азап болған деседі. Әр киімін шешкен сайын бір қабат терісі сыпырылып түсіп жүріпті. Сонда да баһадүр батыр денесіне алты ай қыста бір қол тигізбеген екен.

Бұл тұста біз батыр бабамыздың дертке ұшыраса да, өз сырқатын ешкімге тіс жармай, хас батырларша жеңе білгендігін байқаймыз.

Батыр өмірінің елеулі тұстарының бірегейі, ел аузында қалған айтулы аңыздарының бірі: Жоңғар, қалмақ шапқыншыларымен соғысып жүрген кезде қазақтардың әскері бытырап, аты барлығып, шаршап қалған Абылайға жаулар жақындап қалған екен. Осыны байқаған он сегіз жасар Жәнібек белді бекем буып, жаудың алдынан шығып, атынан түсіп, ханға астындағы көк дөненін көлденең тартқан екен. Сонда Абылай «Қарағым-ай өзің қайтесің?» - дейді Абылай. Сонда әйгілі баһадүр бабамыз «Сіз қолға түссеңіз, ел басшысыз қалар. Мен қолға түссем қазақтың бір әйелі ұл табар» деген екен.

Абылай тың атты мініп, құтылып кетеді. Бір қалмақтың атын аударып мініп, қоршаудан Жәнібек те аман шығады[3].

Бұл тұста біз Жәнібек батырдың жас болса да өзінің үзеңгілес жорықтасы, үш жүздің басын қосқан атақты Абылайды артқа тастамай, өзінің

өмірін қиып, ханды өлім аузынан алып қалған ерен батырлығын көреміз.

Тарихи деректерге, кейбір шежіре дереккөздері Ер Жәнібектің нағашы жұрты да, жиен жағы да тегін еместігін көрсетеді. Мәселен, Қаз дауысты Қазыбек би үлкен нағашысы болса, өз нағашысы Сары үйсін Досымбек батыр екен. Ал батырдың өзі ұлы Абайдың атасы Өскенбайдың туған нағашысы. Қазақ жұртына танымал, Қарқаралыдан мешіт аштырған, қасиетті Меккеге барып намазхана салдырған ұлы Абайдың әкесі Құнанбайдың әкесі Өскенбайдың анасы Ермек Ер Жәнібектің туған қызы. Міне біз бұдан қазақ тегіне тартқан дейтін ұғымды осындайда айтқан болармыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Ш. Уәлиханов. «Толық шығармалар жинағы» 5-том Алматы 1961. 201 б.
2. Валиханов Ч.Ч. «Избранные произведение» Алма-Ата , 1955 г. С.124-125.
3. Б.С. Рахимов «Тарихи жырлар тағылымы» Қарағанды, 1997 ж. 110-111 б.

Алимжанов М.Т., магистрант 1 курса
Научный руководитель – к.фс.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ КАК АКТУАЛЬНАЯ СТРАТЕГИЯ УКРЕПЛЕНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ПАТРИОТИЗМА

Каждый народ имеет свою оригинальную модель жизнедеятельности, вырастающую из складывающихся в течение длительного времени системы ценностей, культуры, традиций, исторического опыта. В условиях глобализации и интернационализации современного мира она подвергается большим угрозам. Существует реальная опасность оторваться от духовных истоков и самобытности, «повиснуть в пустоте исторического бытия, растворить в потоке истории» [1, с.293].

Только незыблемые ценности могут способствовать укреплению и реинтерпретации традиций наряду с внедрением новаций. Их нужно переосмыслить, придать им «второе дыхание» и передавать из поколения в поколение. По моему мнению, актуальной стратегией укрепления казахстанской идентичности и патриотизма является общенациональная патриотическая идея «Мәңгілік Ел» [2].

Общенациональная идея «Мәңгілік Ел» была выдвинута Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым 17 января 2014 г. в Послании народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: единая цель, единые интересы, единое будущее» [3]. Данная идея имеет глубокие историко-философские корни, которые близки всем гражданам Казахстана вне зависимости от их этнической и религиозной принадлежности. Принятие общенационального патриотического акта «Мәңгілік Ел» обусловлено эволюцией независимого развития страны.

За годы независимости реализована Концепция формирования государственной идентичности Республики Казахстан, принятая в соответствии с распоряжением Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева 23 мая 1996 г. [4]. 28 декабря 2015 года Указом Президента Республики Казахстан была принята и реализуется Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства [5]. Еще на заре независимости Казахстан в основу своего развития заложил принцип единства народа, который строится на равноправии всех граждан и согласии. Все эти годы Республика Казахстан твердо придерживается этого принципа.

В Казахстане реализуется Доктрина национального единства, базирующаяся на принципах «Одна страна – одна судьба», «Разное происхождение – равные возможности», «Развитие национального духа» [6].

Казахстанская идентичность – это осознание себя казахстанцами как части единого народа и гражданами общего государства – Республики Казахстан, доминирование гражданской идентичности среди других видов идентичности. Этот вопрос актуален для понимания составляющих феномена идентичности: этничности, религиозности, культуры, языка и др. Проблема укрепления казахстанской идентичности и нового казахстанского патриотизма поставлена в важнейших политических документах государства - «Стратегии «Казахстан 2050»: новый политический курс состоявшегося государства» [7], «План Нации – 100 конкретных шагов: современное государство для всех» [8].

Государственные и общественные интересы должны быть выше узкоэтнических, корпоративных и личных. Казахстанская гражданская идентичность: не призвана унифицировать многообразие, и не направлена против этнической самобытности. Она призвана сформировать общие для всех казахстанцев ценности: политико-правовые, социально-экономические и духовно-культурные. Казахстанская идентичность строится на системе равенства экономических, социальных и культурных возможностей. В современных условиях именно принцип гражданства позволяет обеспечить устойчивость и безопасность гражданина и государства, эффективность их взаимодействия.

Фундаментальная основа казахстанской идентичности – Конституция Республики Казахстан. В Конституции РК заложены основные параметры казахстанской идентичности. Конституция Республики Казахстан гарантировала равенство прав всех граждан независимо от расовой, этнической, религиозной и социальной принадлежности. Она закрепила

гражданский принцип построения казахстанской идентичности и единства народа на основе признания этнического, языкового, культурного, религиозного многообразия [9, с.19-20].

Казахстанскую идентичность, как было отмечено выше, формирует общенациональная патриотическая идея «Мәңгілік Ел». Она охватывает широкий спектр актуальных для Казахстана проблем.

Национальная независимость – это заветная мечта и стремление всех времен и народов. Она закреплена в ключевых международных документах - Уставе ООН, Всеобщей декларации прав человека, Хельсинских соглашениях. Независимость предоставила народу Казахстана свободу и право выбора своего исторического пути.

Общность истории, культуры и языка – это потенциал для консолидации народа Казахстана и укрепления казахстанской идентичности. Базовой ценностью общества является совместная история всех этносов, проживающих в Казахстане.

Для Казахстана, как суверенного государства, особое значение имеет национальная безопасность и глобальное участие нашей страны в решении общемировых и региональных проблем. Глобальная и региональная безопасность – это гарантия национальной безопасности. Казахстан является признанным лидером режима нераспространения ядерного оружия. Казахстан – инициатор создания и функционирования СНГ, Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии, ШОС, ОДКБ. Председательство Казахстана в ОБСЕ, ОИК – это продвижение идеи глобальной ответственности за безопасный мир.

Казахстан является инициатором нового международного диалога G-Global, Манифеста «Мир. XXI век» [10], направленных на формирование справедливого и безопасного миропорядка.

В год 25-летия Независимости важным историческим достижением в укреплении национальной безопасности и глобального участия Казахстана в решении общемировых и региональных проблем стало избрание нашей страны в качестве непостоянного члена Совета безопасности ООН на 2017–2018 годы. Инициативы Казахстана в СБ ООН были нацелены на построение мира, свободного от ядерного оружия и вируса войн и конфликтов.

Консолидирующие ценности «Мәңгілік Ел» - гражданское равенство, трудолюбие, честность, культ учености и образования, светская страна, являются актуальными на современном этапе развития Казахстана и обогащают стратегическую значимость общенационального патриотического акта. Универсальные и всем понятные консолидирующие ценности войдут в образ жизни каждого гражданина только тогда, когда они станут частью повседневной жизни.

Общенациональная патриотическая идея «Мәңгілік Ел» - это качественно новый уровень патриотического сознания народа Казахстана. Она воспитывает гражданскую ответственность и новый казахстанский патриотизм. Гражданство должно быть не только отметкой в паспорте, но и осознаваться каждым из нас с точки зрения патриотизма.

Новый казахстанский патриотизм основан на принципе взаимной ответственности гражданина и государства. Формированию нового казахстанского патриотизма способствуют: гарантия качества жизни и безопасности, обеспечение равных возможностей и перспектив каждому гражданину страны; осознание личной ответственности гражданина за благополучие общества и будущее страны. Казахстанская гражданская идентичность является ключевым фактором формирования Нации Единого Будущего. Нация Единого Будущего – это народ Казахстана, объединенный общими ценностями, обладающий равными правами и разделяющий общую ответственность за судьбу страны. Нация Единого Будущего базируется на принципе «единство в многообразии», которая позволяет каждому из этносов сохранить свою самобытность.

Следует особо подчеркнуть, что казахстанская идентичность может укрепляться только при совместных усилиях государства, общества и гражданина.

В заключение целесообразным представляется формулирование ряда рекомендаций в области продвижения и укрепления гражданской идентичности и казахстанского патриотизма. Этому будет способствовать: широкое применение интеллектуального

потенциала писателей, деятелей науки и культуры, журналистов в укреплении гражданской идентичности; создание и распространение культурно-просветительских фильмов, социальных роликов, демонстрирующих принцип «единство в многообразии»; поддержка творческой деятельности представителей искусства и литературы по созданию произведений, способствующих пропаганде общечеловеческих ценностей и гражданской идентичности; активное использование интернет-сайтов и блогосферы, информационно–аналитических материалов по укреплению ценностей «Мәңгілік Ел» в электронном пространстве; противодействие всем попыткам принижения места, роли и значения, дискредитации ценностей «Мәңгілік Ел» в СМИ, в электронном пространстве и в других сферах.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. В потоке истории. – Алматы: Атамұра, 1999. – 296 с.

2. Патриотический Акт «Мәңгілік Ел» (Астана, 26 апреля 2016 г. // https:// online.zakon.kz/ Document/?doc_id=36637518

3. Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. Послание Главы государства Нурсултана Назарбаева народу Казахстана 17 января 2014// http://www.akorda.kz

4. Распоряжение Президента Республики Казахстан 23 мая 1996 г. № 2995 «О концепции формирования государственной идентичности Республики Казахстан» // https://online.zakon.kz/Document/

5. Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 147 // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35264775

6. Доктрина национального единства Казахстана // https://online.zakon.kz/ Document/?doc_id=30501158

7. Стратегия «Казахстан 2050» Новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана 14 декабря 2012 г. // http://www.akorda.kz/ru/events/ astana_kazakhstan/ participation_in_events/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-lidera-nacii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazahstana-strategiya-kazahstan-2050-novyi-politicheskii-

8. План Нации – 100 конкретных шагов: современное государство для всех // https: //online.zakon.kz/Document/?doc_id=31977084

9. Конституция Республики Казахстан. – Алматы: Жеті жарғы, 2017. – 53 с.

10. Назарбаев Н.А. Манифест. «Мир. XXI век» // http://www.akorda.kz/ru/ speeches/external_political_affairs/ext_other_events/manifest-mir-xxi-vek

Алтынова А., студентка 2 курса,
Научный руководитель – Жуспекова А.К., к.э.н., доцент,
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

АЛАКОЛЬ - БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА

Нурсултан Назарбаев, президент Республики Казахстан:

Алаколь должен стать самым посещаемым местом в Казахстане. Он находится рядом с Алматы, Карагандой и Астаной. А с той стороны – к Балхашу, Жезказгану. В прошлом году с 400 тысяч до 600 тысяч возросло количество туристов. У этого озера лечебные свойства, в воде содержатся радон. Казахстанцы должны сюда приезжать отдыхать.

Не все знают, что в Казахстане есть множество возможностей для оздоровительного отдыха. Чем страна богата - так это целебными водами, горячими источниками,

чудодейственными грязями и ароматным воздухом бескрайних степей. Об одном целительном месте - озере Алаколь - я расскажу здесь.

С древних времен люди приезжали сюда, чтобы искупаться в прекрасных и полезных волнах гигантского водоема. Алаколь - это второе по величине озеро в республике. Оно горько-солёное, потому что в него впадают более 15 притоков, и не вытекает ни одного ручейка. С несколькими озерами поменьше оно образует Алакольскую озерную систему: раньше это был один огромный водоем, но геологические процессы поделили его на несколько частей.

Первым человеком, исследовавшим Алаколь-озеро был Г. Карелин – известный путешественник и естествоиспытатель. В 1840 году он посетил Балхаш-Алакольскую котловину, расположившуюся у подножия Джунгарского Алатау. По прошествии небольшого количества времени интерес к этой местности проявил Л. Шренк – не менее известный путешественник. Он был первым, кто провел измерения площади природного резервуара. Академик записал, что она равна 1700 км2. В 1862 году эти данные были опровергнуты А. Голубевым. Его исследования показали, что площадь водной поверхности увеличилась, и длина водоема составила 70 км, а ширина – 40.

Озеро Алаколь находится на пересечении границ двух областей – Восточно-Казахстанской и Алматинской. Водоем занимает площадь в 2700 км2 и лежит на высоте 347 метров над уровнем моря. Глубина озера составляет 50 метров, а длина – 102 километра. Ширина достигает 54 километров.

Отдых на Алаколе напоминает морской: соленая вода, бескрайняя бирюзовая гладь, горячее солнце. Купальный сезон здесь длится три с половиной месяца в году - с начала лета и до середины сентября. Вода в самые теплые дни прогревается до 26-27 градусов. У озера галечные берег и дно, причем галька не обычная, а угольно-черная, говорят, даже она обладает целебными свойствами. О медицинской пользе камней, конечно, можно спорить, но вот сероводородные грязи Алаколя точно имеют целительную силу. И это подтверждено современными научными исследованиями. Соленая вода полезна для людей с кожными заболеваниями, радикулитом, сердечно-сосудистыми проблемами. Горячий сухой степной воздух, насыщенный солями подарит облегчение людям с хроническими респираторными заболеваниями. Разумеется, прежде чем ехать на Алаколь, в надежде излечить свои недуги, нужно проконсультироваться с врачом.

Курорты Алаколя:

Есть несколько вариантов размещения: можно арендовать жильё в поселках, жить в палатках или отправиться на один из местных курортов. Туристическая инфраструктура широко представлена только в трех местах. На северном берегу курорты есть в поселке Кабанбай, примерно в 15 километрах от него расположен центр реабилитации для космонавтов и грязелечебница. На южном берегу стоят курортные поселки Акши и Коктума. В других местах цивилизация отсутствует - нет интернета, сотовой связи, магазинов. Если вы интроверт, желающий отдохнуть от человечества, такая оторванность от мира вас порадует. Всем остальным лучше держаться поближе к популярным туристическим объектам.

Экскурсии:

Отдых на Алаколе полезен для здоровья, но, к сожалению, достаточно однообразен. В основном приходится довольствоваться программой, организованной пансионатами, она обычно включает экскурсии на озеро Жаланашколь, сбор лечебных трав и фотографирование диких животных, поездку в горы к наскальным рисункам древних людей. Каждый год на берегах Алаколя отдыхает около ста тысяч туристов. К сожалению, часть из них никогда не возвращается сюда снова: дорога к этим райским местам напоминает ад.

Транспорт на Алаколь:

К озеру можно добраться различными способами: автобусом, поездом, на собственном автомобиле, самолетом до г. Урджар, на северном берегу. Каждый способ имеет свои недостатки. Автобусы ходят только в ночное время и поездка занимает 12 часов, зачастую -

не в самой приятной компании. Если ехать на своей машине из Алматы, то до Талдыкоргана все будет более или менее хорошо, а затем нормальная дорога кончится, и придется трястись по кочкам с максимальной скоростью в 60 км/ч.

Передвижение на автотранспорте проблематично еще и потому, что дорога долгая, а туалетов при дороге нет, и деликатные проблемы приходится решать совершенно варварскими методами. Поездка на поезде - пока самый оптимальный выход. Она длится 16 часов, но в поезде есть удобства: купе, спальные места, санузлы, самовар с чаем. Самолет летит быстрее всего, но от Урджара до озера нужно добираться еще 100 километров. Лучший способ преодолеть это расстояние - взять такси, что обойдется дорого. Власти Казахстана хотят развивать туристический сектор экономики, поэтому в 2018 году начали авиаперевозки до поселка Уашарал, на южном берегу Алаколя.Тогда и иностранные туристы могут заинтересоваться отдыхом на озере.

Сервис на курортах Алаколя:

Пока кроме тяжелой дороги популярности места мешает слабо развитый сервис. Местные жители и туристы часто сорят на пляже. Да и сам пляж в некоторых местах представляет собой узенькую полоску гальки с обрывистым берегом. Там едва-едва помещаются шезлонг и зонтик, а уйти оттуда - настоящая проблема, если вы не скалолаз.

Алаколь сейчас:

Впервые на побережье озера Алаколь управлением туризма и внешних связей Восточно-Казахстанской области совместно с акиматомУрджарского района открыт туристский информационный центр «TOURIST INFO», сообщили корреспонденту МИА «Казинформ» в инфоцентре региона. Офис алакольского туристического информационного центра расположен рядом с автовокзалом. Центр будет работать по принципу «одного окна», где менеджеры окажут бесплатную информационную и консультативную помощь отдыхающим на побережье озера Алаколь. Туристским информационным центром Восточно-Казахстанской области была разработана карта озера Алаколь,которую можно получить бесплатно в информационном центре. В карте наглядно указано расположение каждой базы отдыха, полезная информация о местах размещения. Кроме того, «TOURIST INFO» будет предоставлять раздаточные материалы, брошюры баз отдыха и турфирм, анонсы проводимых культурно-массовых мероприятий и сувенирная продукция. Для удобства иностранных туристов есть возможность получить бесплатную SIM-карту оператора мобильной связи.

Перед зданием центра уже установлен LED экран, где будут транслироваться видеоролики о туристическом потенциале озера Алаколь и базах отдыха. По словам директора туристского информационного центра ВКО Сымбата Рамазанова, побережье озера Алаколь является одним из важнейших туристских объектов области, поэтому здесь и открыли «TOURIST INFO», который будет работать весь летний сезон.

Уровень комфорта на Алаколе ежегодно растет! К нему сейчас стремятся практически все зоны отдыха, пансионаты и отели. Соответственно появляются и новые места отдыха для туристов. Озеро Алаколь уже давно полюбилось не только казахстанцам, но и иностранцам. В первую очередь привлекает тот факт, что здесь можно поправить здоровье, а еще насладиться уникальной флорой и фауной. Сделать озеро самым посещаемым местом в Казахстане призвал глава государства.

Озеро Алаколь в Восточном Казахстане активно благоустраивается. Однако не все так гладко. Вопросы по земельным участкам, находящимся в частной собственности тормозят работы по реконструкции набережной.

Озеро Алаколь сейчас не узнать. Побережье подверглось масштабной реконструкции. В этом году акимат планирует расширить набережную и продолжить ее благоустройство. Но возникли трудности. Дело в том, что побережья озера находится в частной собственности.

АлияСарбаева, заместитель акимаУрджарского района:

- Для продолжения этой работы 4 земельных участка необходимо изъять для государственные нужды. По трем земельным участкам достигнуто мировое соглашение. По

одному у нас на сегодня есть проблема. Это земельный участок 0,84 гектаров, принадлежащий дому отдыха «Айгерим». Зентация

АкиматУрджарского района предлагает «Айгериму» равносильный земельный участок в другом месте или благоустроить эту территорию, которую они будут сдавать в государственную собственность и им же передать этот земельный участок в аренду на 49 лет.

Акимат проводит работу с предпринимателями. Но пока безуспешно. Сейчас этот земельный участок тормозит работу по благоустройству всей набережной.

Однако, несмотря на трудности, работы продолжаются. Устанавливаются современные скамейки и осветительные приборы.

АрдакАсанкызы, предприниматель:

- Много средств выделяется на развитие туризма набережной озера Алаколь. Вы видели, если раньше бывали, какое было состояние озера, то сейчас совершенно другое, разница как между небом и землей.

Всего за последние три года на благоустройство озера Алаколь было выделено четыре с половиной миллиарда тенге.

Довольно успешно развивается туристическая инфраструктура зоны отдыха «Алаколь», входящая в туристический кластер Алматинской области. В нынешнем году впервые приняли и обслужили 1 млн. 19 тысяч казахстанцев и гостей из стран ближнего зарубежья. А это 143 процента к уровню 2017 года. При этом было оказано платных туристско-оздоровительных услуг на сумму 5 млрд.861 млн. тенге.

Этим летом на побережье Алаколя работали 214 пансионатов, гостиниц, баз и домов отдыха с суточной вместимостью более 25000 человек. А это ровно 30 процентов от общего количества туристических объектов нашей области. Причем с начала года в эксплуатацию было введено 33 объекта туристической инфраструктуры на общую сумму в 2 млрд. 237 млн. тенге. Знаковым событием стало открытие многофункционального гостиничного комплекса «QOQTEM GRAND RESORTS» на 450 мест. ТОО «FalkonPetroleum» инвестировало в данный проект 2,3 млрд. тенге.

Построены новый аэропорт «Ушарал», открытый ровно год назад и современный железнодорожный вокзал в поселке Акши. На его строительство АО «НТК КТЖ» выделило 201 млн. тенге. А поезд «Туран-экспресс» за раз может перевезти до 1000 человек из Алматы на побережье Алаколя. При этом в виде субсидий на эти маршруты из местного бюджета нынче выделено 516,4 млн. тенге.

В своем Послании Президент страны Нурсултан Назарбаев особое внимание уделил стабильному развитию бизнеса в стране. При этом подчеркнув, что именно бизнес создает новые рабочие места. К примеру, в нынешнем году более 2000 алакольцев были обеспечены сезонными рабочими местами в зоне отдыха «Алаколь». Порадовал нас и тот факт, что с 1 января 2019 года объявлена налоговая амнистия для субъектов малого и среднего бизнеса. Это дополнительный стимул для успешной работы наших предпринимателей.

Нужно не только строить дороги к озеру, но и воспитывать людей, призывать их беречь природу, улучшать качество обслуживания, чтобы отдых на Алаколе приносил только радость.

С каждым годом состояние Алаколя улучшается. Я надеюсь что Алаколь станет самым развитым и часто посещаемым туристическим объектом Кахастана!

Список использованных источников:

1. [https://realkz.com]
2. [https://www.inform.kz/ru]
3. [http://alakol.zhetisu.gov.kz]
4. [online.zakon.kz]
5. [http://www.onyxtour.kz]

Аманбек Н.Т., 10 «А» сынып,
Ғылыми жетекшісі - Кирбасова Индира Нуртасовна, химия мен биология пәні мұғалімі
«ЖББ №77МБК» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ҮЛГІЛЕРІ

Бүгінгі дәуір – жаһандану дәуірі.Сондықтан білім беру жүйесі де бір орында тұрып қалмай үздіксіз жетіліп, оқытудың түрлі заманауи оқыту тәсілдері қолданылу үстінде. Яғни білім беру үрдісі - әлеуметтік құрылымның маңызды бір элементтерінің біріне айналуда. Сондықтан барлық дүниежүзінде білімнің әлеуметтік рөлі күн санап артып, адамның болашағы да оның алған білімінің сапасының көлеміне, ойлау деңгейіне байланысты болары сөзсіз. Қазіргі уақытта біздің республикамызда білім берудің жаңадан жасалған жүйесі әзірленіп, әлемдік білім беру үшін күнделікті сабақты үнемі қалыптасқан дәстүрлі формада өткізгеннен көрі оқытудың сан-алуан жаңа технологиясын , жаңаша әдіс-тәсілдерін сондай-ақ дәстүрлі емес сабақ түрлерін өткізу өте тиімді болып отыр.Яғни, осы бағытта білім берудің әртүрлілігі, құрылымы ғылымға, тәжірибеге негізделіп жасалған жаңа да тың идеялар мен жаңа технологиялар бар. Сондықтан да оқыту үрдісіндегі жаңа әдіс-тәсілдер оқу мазмұны мен оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай таңдап алу өте маңызды. Бүгінде оқытудың озық технологияларын жан-жақты меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу тіпті де мүмкін емес, себебі, сабақ барысында қолданылған жаңа технологиялардың әрбіреуі әрбір ұстаздың шеберлігіне байланысты әрқалай жүзеге асырылуы әбден мүмкін.

Тәуелсіз Қазақстанның дүниежүзілік білім кеңістігіне ену қажеттілігі көтеріліп отырған кезеңде білім беру мәселесін, әдіс-тәсілдерді инновациялық үрдістермен алмастыру арқылы жалпы білім сапасын арттыру көзделіп отырғаны бізге мәлім. Осы орайда әрбір ұстаз озық технологияларды терең талдаудан өткізіп, өзіне тиімдісін таңдауы керек. Сонау XX ғасырдың басында белгілі ақын Ж.Аймауытов: «Сабақ беру – жай үйреншікті нәрсе емес, ол – жаңадан жаңаны табатын нәрсе» деп бекер айтпаса керек. Осы орайда биология пәні мұғалімі ретінде ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, мәдени мұраларды жадында өшпестей етіп сақтаған құзіретті жеке тұлға қалыптастыруда оқытудағы жаңа тәсіл 7 модулді әрбір сабақтарда пайдаланған өте тиімді болмақ. Бұл тәсілдің басқа технологиялардан ерекшелігі жеті модуль арқылы іске асады. «Сабақ – оқытушының педагогикалық мәдениетінің айнасы», -деп атақты А.Сухомлинский айтқандай, осы жеті модульдің ішінде биология пәніне тиімді жақтары өте көп [1] . Сабақ барысында бұл әдіс тәсілдердің баланың қызығушылығын оятып, білімін жетілдірері қайсы екен деген ойлар келеді. Саралай келе әрбір сабақта бір немесе бірнеше модульді бірден қолдануға болатынын анықталып көз жеткізіледі. Бұл қолданыстан әрбір ұстаздың ұтылғанынан ұтқаны көп болды деп айтуға негіз бар. Әр мұғалім өз сабағының –көшбасшысы болуы қажет. Ал көшті дұрыс бағыттай білу ол ұстаздың шеберлігіне байланысты. Жалпы оқытудағы ұстаздың өз міндеті оқушыларды өз бетімен жұмыс жасауға тәрбиелеу, үйрету, шығармашылық қабілетін дамыту болғандықтан сабақта оқушылардан жиі тақырып бойынша жеке , жұптық,топтық жұмыс яғни пирамидалық тәсіл түрлерін алып отыру тиімді. Неге? Өйткені, ол оқушының ойлауын, елестету мен есте сақтау белсенділігін, дағдысын білім саласының дамуын толығымен қамтамасыз етеді.Мұғалім баланың бойындағы туа біткен түрлі қасиеттерді дәл байқап, оның сапалық ерекшеліктеріне нақты баға беріп, ары қарай өз бетінше дамыта түсуіне жағдай туғызуы керек, көмектесуі қажет. Ал осы процес сабақ барысында жүзеге асуы үшін, әрине ұстаздың өзі де өзгеруі, яғни дәстүрлі оқытудың таптаулары сүрлеуінен арылып, оқытудың жаңа мазмұнын жасауға бетбұрысты әрбір мұғалім өзінен бастағаны абзал. Мұғалім шәкіртке білім, білік, дағды беріп қана қоймай, ақыл-ойы мен қабілетінің дамуына көңіл бөліп, «оқи алуға үйрету керек». Мұғалім оқытуға кіріспес бұрын оқушылардың мінездерін зерттеп, білімдерін тексеруі тиіс. «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиялармен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет»-деп елбасымыз өз жолдауында айтып қана қоймай, әр мектепті түрлі ақпаратты техногиялармен қамтамасыз

етуде. Яғни, ақпараттық технологиялардың білім беруде маңызы зор. Өйткені ол оқушыларға үлкен ақпараттық білім кеңістігіне жол көрсетеді.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өзінің Қазақстан халқына арналған Жолдауында дамудың жеті басым бағытын айқындады, оларды жүзеге асыру әлемдегі бәсекелестікке қабілетті елдердің қатарына біздің еліміздің де қосылуына жол ашатын міндеттерді шешуге мүмкіндік береді. Осындай ең өзекті басымдылықтардың бірі қазіргі білім беру мен озық ғылымды дамыту болып табылады. Білім беру жүйесі – бұл ұлттық мәдениеттің, ұлттық сана – сезімнің даму көрсеткіші болып отыр. Ол экономика, саясат, мәдениет саласындағы өзгерістерді бейнелеп қана қоймайды, сонымен бірге осы түбегейлі өзгерістерге белсенді ықпал етеді [2]. Оқу-білім беру – жеке адамның әлеуметтік – экономикалық процесстерге еркін қосылуын қамтамасыз ететін басты жағдайлардың бірі. Бүгінгі таңда заман ағымына сай жас ұрпақтарды тәрбиелеуде ұстаздардың алдындағы жауапкершілік салмақтана түскендей.

Орыс педагогі К.Д.Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бір сарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен [3]. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев жолдауында айқандай: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Қазақстанды дамыған 50 елдің қатарына жеткізетін, терезесін тең ететін – білім». Сондықтан, қазіргі даму кезеңі білім беру жүйесінің алдында оқыту үрдісінің технологияландыру мәселесін қойып отыр. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде.

Сондықтан, заман талабына сай ғылым мен техниканың жетістіктерін білім беру саласында жүзеге асыру бүгінгі күннің ең өзекті де өткір мәселелерінің біріне айналып отырғаны даусыз. Заманауй білім беру жүйесі жаңа міндеттерді жүктейді. Сондықтан қазіргі білім берудің жаңа ақпараттық технологияларын игермейінше, сауатты, жан-жақты, білімді маман болу мүмкін емес. Яғни,заманауи технологияны меңгеру ұстаздың оқу-тәрбие үрдісін жүйелі түрде ұйымдастыруына көмектеседі. Сонымен қатар мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбеттерінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Бүгінгі таңда білім ұйымдарындағы пәндерді дербес компьютер көмегімен оқыту нәтижелігін зерттеудегі ғылыми мәселелерді шешу ең басты орын алады.

Мектептегі пәндерді оқыту процесінде компьютерді қолданып сабақ өткізу мұғалім мен оқушы қарым-қатынасы жүйесін, олардың іс-әрекетінің мазмұнын, құрылымын, өзгерте отырып, олардың мотивациялык эмоциональдық ортасына, сезімінің өсуіне өзінің әсерін береді.

Ғалымдар биологияны — XXI ғасыр ғылымы деп танығандықтан, ол жаңа ақпараттық технологияларыменз өте тығыз байланысты. Қазіргі кездегі білім беру жүйесінде негізгі мақсат оқушыға жеке тұлға ретінде қарап оның дамуына көп көңіл бөлуде болып отырғандықтан, бұл пәнді оқыту мұғалімге зор міндеттерді талап етеді, өйткені ол бүкіл сыныптың қажеттіліктеріне жауап беруі тиіс. Міне, осы жағдайда жаңа технологиялардың көмегі орасан зор. Оқыту үрдісін компьютерлендіру мақсатында интерактивті тақтамен жұмыс жасау тиімді. Қазіргі уақытта Қазақстанның жалпы орта білім беретін мектептерінің барлығы дерлік интерактивті тақтамен қамтамасыз етілген. Интерактивті әдіс – диалогтік әдіс, нәтижесінде сабаққа қатысушылар бір-бірімен байланыса отырып, мәселелерді шешеді. Интерактивті тақта мектеп сыныптарында әр пән бойынша, соның ішінде биологиядан зертханалық сабақтарды өткізген кезде оның құрылғылары (датчиктері) қолданылады. Қарапайым тақта және компьютер проекторына қарағанда, интерактивтік тақта сабақ

мазмұнын кеңінен ашуына мүмкіншілігі өте зор. Интерактивтік тақтаны пайдалану кезінде үлкен жетістікке қол жеткізу үшін, тек қана сауатты сабақ жоспарлап, керекті материалдарды дайындау керек .

Саралап қарайтын болсақ, оқушылар биология сабағында арнайы компьютерлік бағдарламалар мен электрондық оқулықтарды пайдалану арқылы кез-келген тақырыпты өздігінен меңгере алады. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, олардың ой-танымын кеңейтуге, өз бетінше шығармашылықпен, ізденімпаздықпен жұмыс жасауына көп көмегін тигізеді. Биология пәні бойынша компьютерлік тестілеуді қолдану оқушылардың интеллектуалдық танымын арттырады. Оқушылар бір тестілеуден жақсы нәтижеге жеткенше бірнеше қайтара өтеді. Бұл талаптарына сәйкес келеді. Ол оқушылардың интеллектін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, тірі табиғатты, ағзаларды толығымен түсінуге ықпал жасайды. Сондай –ақ, пәнінің кейбір тараулары ойлануды, талдай білуді, салыстыруды және қорытындылауды қажет етеді. Кей жағдайларда оған биология кабинетінің жағдайы келе бермейді, айталық, адам қаңқасы, микроскоп, ұлғайтқыш әйнек, сутеттер т.б. тәжірибе жасайтын құралдардың болмауы.

Биология сабағында компьютерді пайдалану оқу үрдісінде мұғалімі мен оқушының оқудың жеке дара шығармашылықпен жұмыс жасауына мүмкіндік береді.

Жаңа сабақты түсіндіру барысында сабақтың мазмұнын дайын күйінде бермеуге тырысу қажет. Себебі,оқушылардың өздігінен танып-білу дағдыларын қалыптастыра отырып, жаңа тақырып бойынша анықтама, ережелерді өздері құрастырып тұжырымдай білуіне жетелеу керек. Ал ол үшін оқытудың интерактивті формаларын сабақта жиі қолдану қажет.

Биология сабағын өтуде оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін сабақты түрлендіріп, өмірмен байланыстырып, қазіргі заман талабына қажетті білім алуға жағдай жасалып, оқушыларды сабақтан жалықтырып алмас үшін бүгінгі күндегі жаңа технология бойынша сабақ үлгілерін ойластырып, күнделікті жоспарға өзгерістер ендіріп, сайыс, дебат, XXI ғасыр көшбасшысы түрінде сабақтар өткізілсе, және сабақта оқытудың интерактивті әдістері мен СТО бағдарламасының кейбір элементтерін көп қолданылса сабақ өз сапасын бермек.

Қазіргі оқу үрдісінде дәстүрлі емес сабақтар, кештер, дидактикалық ойындар, әр түрлі әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылып жүр. Ұстаз қандай әдіс-тәсіл қолданса да мақсат біреу, ол оқушыға тиянақты да сапалы білім беру және оны әр түрлі қосымша материалдар мен оқушының тиянақты да сапалы білім беру және оны әр түрлі қосымша материалдар мен оқушының есінде қалатындай етіп ұйымдастырып бекіту. Ұстаз оқушылардың пәнге қызығуын арттыру мақсатында өз тарапынан шығармашылық ізденістер жасап, әр түрлі дидактикалық кештер ұйымдастыруы керек. Мысалға, биология пәнінің дидактикалық ойын кештерінің мазмұны тіршіліктің құндылығын, биологиялық мәселелердің маңыздылығын жете түсінуге, оқушылардың өмірге деген көз қарастарын жан-жақты дамыту, оқытудың теориялық бағытын, практика жүзінде іске асыру, қоршаған ортамызды аялай білуге үйрету және оқушыларға өмір сүру заңдылықтарын терең сезініп, оны дұрыс қабылдауына мүмкіндік берері сөзсіз [4].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. К.Құдайбергенова. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі» атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. 2008.

2. Б.А.Тұрғынбаева. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту.: теория және тәжірибе // Алматы. 2005, 174-бет

3. С.Е. Шишов. Понятие компетенции в контексте проблемы качества образования // «Государство и образование», 2002. 88

4.Мирсеитова С. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы.-1998

5.Арынгазин К. Становление новой образовательной парадигмы // Вестник КарГУ. - 1997. - №3

6.Кулев А.В. Биологические задачи исследовательского характера // Биология в школе - 2009. - № 6.

Амангельдинов Н.А. 10 сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі Жалелова А.Ш.
№23 орта мектебі, Молодежный к., Қарағанды обл., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР АРАСЫНДА МӘҢГІЛІК ЕЛ ТҮСІНІГІНІҢ МӘН-МАҒЫНАСЫ ЖӘНЕ АЛАТЫН ОРТЫ

Мәңгілік Ел - ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Біз армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргетасын қаладық.
Н.Ә.Назарбаев

2014 жылдың 17 қаңтарында Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың кезекті халыққа жолдауын: «Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын жария еттім[1]. Басты мақсат — Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол — «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті«,- деп бастады. Бұл орайда елең еткізген жаңалық — тұңғыш мемлекеттік ресми идеология, яғни «Мәңгілік Ел» идеясының жариялануы. Бұл — Қазақстан Республикасының ұлттық идеясынан келген түйін-тұжырым. Мәңгілік Ел отандастардың бірегей тарихи мақсаты мен қаһармандық ұраны десек қателеспейміз. Аталған идея қазақ елінің ғасырлар бойы армандаған мақсаты ғана емес, Тәуелсіздік жолындағы жанқиярлық еңбегі мен тынымсыз шығармашылығының нәтижелері арқылы қол жеткен асу. «Мәңгілік ел» ұғымын тереңнен түсіндіру, тарихи негіздерін көрсету мәселелері маңызды болып табылады.

«Мәңгілік елдің» жеті қағидасы біздің дамуымыздың арқаулық құндылықтарын, Қазақстан халқының ортақ мүддесі мен тарихи тағдырын айшықтайды. Біз бұның Елбасы анықтаған міндеттерді орындаудағы күшті жұмылдырушы бастауға айналатынымызға сенімдіміз.

«Мәңгілік ел» - ұлттық идеясының 7 қағидасы:

1. Қазақстан мен астананың тәуелсіздігі
2. Ұлттық бірлік, біздің қоғамымыздағы бітім мен келісім
3. Зайырлы қоғам және жоғарғы руханилық
4. Индустрияландыру мен инновациялар негізіндегі экономикалық өсім
5. Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамы
6. Тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы
7. Ұлттық қауіпсіздік және біздің еліміздің жалпы әлемдік және өңірлік проблемаларды шешуге жаһандық ат салысуы.

Осы құндылықтар арқасында біз әрдайым жеңіске жеттік, елімізді нығайттық, ұлы жетістіктерімізді еселедік. Жаңа Қазақстандық Патриотизмнің идеялық негізі осы мемлекет құраушы, жалпы ұлттық құндылықтарда жатыр. Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі - Мәңгілік Ел ордамызды тұрғыздық. Қазақстан Мәңгілік ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік Болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ - Мәңгілік қазақтың Перзенті. Ендеше, Қазақ елінің Ұлттық Идеясы-Мәңгілік ел! Байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік Тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек. Тағылымы мол тарихымызбен, ұлы бабалардың ұлағатты өмірінен алар тәлімізбен біз алдағы асулардан алқынбай асамыз. Үдеудің сыры-бірлікте, жүдеудің сыры-алауыздықта. Осыдан үш ғасыр бұрын Аңырақайда болған ұлы

шайқаста ата-бабаларымыз бірліктің құдіреті қандай боларын дәлелдеген. Сын сағатта туған елге деген перзенттік парызды бәрінен биік қоя білген. Сол шайқаста төгілген қан барша қазақтың тамырында бар. Бізді бір-біріміздан біріктіретін де, бауыр ететін де бабалардың бостандық жолында төгілген осы қаны деуге болады. Елдік мұрат жолындағы ұлы ерлік әрқашан аталарымыздың бойынан табылған. Бабаларымыз тірі болу үшін бір болса, біз әрдайым ірі болу үшін бір болуымыз керек. Бейбіт күндегі белестерді бағындырып, алдағы сындардан сүрінбей өтерміз, ең алдымен өзімізге, бірлігіміз бен берекемізге байланысты. Біз болашаққа қол созып, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік ел» етуді мұрат қылу. «Жолдаудағы «Мәңгілік ел!» идеясы мен «Қазақ елі» атауы егіз ұғым. Жалпы «Республика» деген сөз ұлттың өзін-өзі басқаруы дегенді білдірсе, ал «Қазақ елі» деген ұғымға келсек, ол мемлекеттігі бар, өзін-өзі басқаратын ел деген мағынада айтылған ой. «Қазақ елі» идеясының өмірге келуі XIV-XV ғасырларға, яғни қазақ ұлтының дербес этникалық құрылым ретінде қалыптасу кезеңіне тұспа-тұс келеді. Оның өмірлік шынайы фактіге айналуы ұлттың территориялық және экономикалық тұтастығының, мәдени және тілдік ерекшеліктерінің қалыптасуына негіз болды. Сонымен бірге, «Қазақ елі» идеясының одан мезгілдік тұрғыдан көне және географиялық ауқымы тұрғысынан кең «Түрік Елі» идеясы арнасында өміршеңдік сипат алды. Ұлттық идеясы мен арманы бүгінгі Тәуелсіз Қазақ мемлекеті болған Алашорда үкіметі де осыдын жүз жылдай бұрын: «Арғы атам ер түрік, Біз Қазақ еліміз» - деп ұрандаған болатын. «Мәңгілік ел» сөзінің терең тарихи тамыры және үлкен мағыналы мәні бар. Түрік шежіресінде «мәңгі» сөзі «Тәңір», «Құдай», «Алла» сөздерімен мағыналас қолданылады. «Мәңгілік ел» «Алла Тағалының елі, халқы» дегенді білдіреді екен. Кезінде айбарлы сақ, ғұн, түркі, Шыңғыс қаған, Алтын Орда империялары салтанат құрған бүгінгі Қазақстан мемлекетіне «Мәңгілік ел» идеясы мирас болып қалды. Осындай «Мәңгілік ел» идеясы алпауыттардан құтқарып қалды және бұл үзілмеуі тиіс. Себебі «Бабаларымыздың ерлігі, бүгінгі буынның ерен істері және жас ұрпақтың жасампаздығы арасында сабақтастық болса ғана, біз «Мәңгілік ел» боламыз» деп Президенттің Жолдауында айтылып отыр. Даңқты өткен тарихымызда «Мәңгілік ел» идеясы көшпелі империяларды әлемдік өркениетпен тікелей жалғайтын алтын көпір болған. Мәселен, алып елдермен тең дәрежеде әріптестікте болу, сауда-саттық жасау, Ұлы Жібек жолын өз уысында ұстау, салт атты әскери өркениет құру, адамгершілік пен көпшілдікті, дархандықты, ақжүректілікті ту еткен елдік қасиеттер «Мәңгілік ел» қағидаттары болып саналған. Бүгінгі жаһандану дәуірінде «Мәңгілік ел» идеясы бағзы түркілік тектік-болмысымыздың, асыл тұрпатымыздың заманауи қайта жаңғыруының, озық, қуатты ел болып гүлденуінің кепілі. Тәуелсіз ел атанғаннан кейін бұл идеяны іске асырудың тарихи мүмкіндігі туып отыр.

Түркі тарихын, көне түркі мұраларын зерттеуші филология ғылымдарының докторы, профессор Қаржаубай Сартқожаұлының «MANGI EL» халықаралық ғылыми-көпшілік тарихи журналында: «Мәңгілік ел — түрік жұртының данагөйі, үш бірдей қағанның кеңесшісі болған атақты Тоныкөк (Тұй-ұқық) негізін қалаған идея...» — екендігін жазған [2]. Елтеріс Құтлық қаған екінші Түрік қағанатын құрғаннан кейін Тоныкөк «Мәңгілік ел» идеясын қолға алды. Мәңгілік ел — мақсаты түрік елінің билігі деп осыдан 13 ғасыр бұрын мәңгілік идеясын ұсынған. Елдің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін геосаяси және ішкі, сыртқы қорғаныс шеңберін жасап, мәңгілік ел саясатын Көк Түріктер іске асырды. Сол идея, сол мұрат бүгінгі қазақ елінің бас ұранына айналуда.«Күл тегін» жазуының қазіргі қазақ тілінің нормасына келтірілген Ғұбайдолла Айдаровтың нұсқасында: «Көктегі түркі тәңірісі, түркінің қасиетті жер-суы былай депті: Түркі халқы жоқ болмасын дейін, халық болсын дейін...» — деген жолдар бар [2].

Орхон өзенінің бойында Түрік қағанатының Ордабалық деген астанасы болған. Қағанаттың хан ордасы мемлекеттің ішкі ядросы. Оны қорғайтын арнайы полиция(тұрғақ деп аталған) және оған қоса тұрақты әскер (шерік деп аталған) пайдаланылды. Ішкі қорғаныс деп атаған екінші шеңбер белдеуін түрлі тайпалар қорғап тұрды. Үшінші шеңберде он-оқ Түркештер тұрды. Қырғыздар, Кидандар, Татабилер, Таңғыттар, Басмылдар да үшінші

шеңбердің қорғаушысы болды. Осы үш шеңбер тұтас империяны қорғап тұрды. Түріктер осы 3 шеңберді орнатып болған соң, «Мәңгілік ел» идеясын нық бекемдейді.

Байырғы түркілерден жеткен «Мәңгі Ел» ұғым-түсінігінің мәні мен мазмұнын анықтап алу бүгінгі және болашақтағы ғылыми танымның нәтижесін дәйектеу бағытындағы бірінші қадам болып табылады. Біздің ойымызша, Күлтегін, Тоныкөк, олардың үлкен-кіші замандастары «Мәңгі Елді» идея ретінде де, манифест ретінде де тасқа басқан жоқ. Бұл ұғым-түсінікке халық пен тұлғаның, билік пен мемлекеттің пайда болғаннан соңғы демі таусылғанға дейінгі тағдыр-тәлейін сиғызды. Жарық дүниені қамтуы жағынан идеядан да, манифестен де әлдеқайда ауқымды. Өйткені идея дүниетанымның, ғылыми, көркем, т.б.с.с. ақыл-ойдың сүйенетін іргетасы, тірегі болса, манифистің мәнін жоғары билік немесе танымал күш тарапынан жарияланған бағдарламалық мәлімдеме құрайды. Орхон мұраларынан бұл екеуінің де белгілерін көруге болады. Дегенмен «Мәңгі Ел» сөзтіркесін бірінші кезекте тұжырымдама (концепция) мәртебесімен қабылдағанымыз жөн деп білемін. VIII ғасыр тұрғысынан келгенде, концепция дегеніміз - уақыт пен кеңістікке, үдеріс пен құбылысқа, бар мен жоққа, көк аспанның астындағы, қара жердің үстіндегі тыныс-тіршілікке тұтас көзқарас жүйесі. Осы тұтас көзқарас жүйесі, құрамдас бөліктерінің бәрінің мәні бір ауыз «Мәңгі Ел» сөзіне сыйғызылған. «Мәңгі ел» тұжырымдамасы дүниеге келген VIII ғасырда байырғы түркілер саяси, экономикалық, әлеуметтік, өркениеттік дамудың биік шыңына көтерілген еді. Бұған Күлтегін тасындағы: «Тәңірі жарылқап, құтым бар үшін, нәсібім бар үшін өлімші халықты тірілттім. Жалаңаш халықты тонды, кедей халықты бай қылдым. Аз халықты көп қылдым. Ығыр (болған) елдікті, ығыр (болған) қағандықты игі қылдым. Төрт тараптағы халықты бағындырып, бейбіт қылдым. Жаусыз қылдым. Бағынып менің қоластыма кірді. Ісін-күшін берді. Осындай төрді басқарып інім Күлтегін өзі бұл дүниеден өтті» деген жолдар айғақ-дәлел бола алады. Империялық шалқыған көңіл 753 жылы орнатылған Тариат (Теркін) мәтінінде де тұр. Онда: «Алдыңғы күн шығыстың [елі], одан соң ай туар жақтың халқы, [дүниенің] төрт бұрышының халқы күш-қуатын берер, [ойы] бөлек жауым болмады. Жайлар жайлауым, егін алқабым сегіз Селеңгі, Орхон, Тоғла суы (дария бойы), Телдү, Қарға, Борғу ол жерлермен, сулармен көшіп-қонып жүрдім» делінген екен. Осындай пайым-тұжырымды Тоныкөк тасындағы жазудан да оқуға болады: «Бұл түрік халқына жарақты жау келтірмедім. Шұбырған аттыларды жүргізбедім. Елтеріс қаған иелік етпесе, оған еріп мен өзім иелік етпесем, ел де, халық та жойылар еді. Иелік еткендіктен, қасиетті еліме иелік еткендігім үшін, ел де ел болды, халық та халық болды» [3].

«Мәңгі елді» ұлықтаған Орхон ескерткіштерінде, яғни Бумын, Күлтегін, Тоныкөк замандарында мемлекеттің, тіпті империяның тағдыры халықаралық ахуалдан, яғни экономикалық, сауда-саттық, дипломатиялық қатынастардан гөрі соғыс қорытындысымен шешіліп жататыны көзге түседі. Алайда Күлтегін жазуындағы: «Қаракөлде соғыстық», «Ізгіл халқымен соғыстық», «бір жылда бес жолы біз соғыстық», «төртінші рет біз Чүш басында соғыстық», Тоныкөк жазуындағы: «сары алтын, ақ күміс, қыз-қырқын, иір түйе, ақық қазына есепсіз келіп жатты. Елтеріс қаганның білік иесі, алып иесі болғаны үшін Табғачпен он жеті рет соғыстық. Қытайға жеті (рет) аттандық. Оғызға бес (рет) аттандық» деген мәліметтерден соғысқұмарлықты, бөтеннің жерін жаулап алу саясатын емес, елді сақтаудың, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің, бәсекеге қабілетті биіктен көрінудің қам-қарекетін көргеніміз жөн. Соғыс пен мәңгілік ешқашан қабыспайды. «Бейбітшілікті аңсасаң, соғысқа даярлан», деген емес пе халық даналығы.

«Мәңгі ел» – арғы бабаларымыздың ұлы интеллектуалдық серпілісі. Күлтегін жазуында «Мәңгі» сөзі бес рет қолданылған. Қандай жағдайға байланысты қолданылғанына назар аударумен де мәні мен маңызына көз жеткізе аламыз.

Түркі жазуы тек тасқа ғана жазылған жоқ. Шығыс Түркістанда қағазға жазылған нұсқасы да бар екені белгілі. Бабаларымыз өз сөздерін тасқа қағаз таппай қалғаннан жазған жоқ. Олар қағаздың тозатынын, өртелетінін білгендіктен, «мәңгі тасқа» жазды. Мұндағы басты мақсаты да айқын, ол – жазу мазмұнындағы тарихи мәліметтерді жылдар өткеннен кейінгі ұрпақтарына жеткізу еді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» халыққа жолдауы. 17.01.2014 жыл.
2. Бас редактор: Ерлан Сыдықов. «MANGI EL» халықаралық ғылыми-көпшілік тарихи журналы, — Алматы, «Pride Print», баспасы, 09.2013 жыл.
3. Ханкелді Әбжанов, Зардыхан Қинаятұлы, Дихан Қамзабекұлы, Гүлшат Нұрымбетова, Абдулкадыр Ювалы.Түркі әлемінің көшбасшылары: өткені мен бүгіні. I кітап. Ұжымдық монография. — Астана, «Сарыарқа» баспасы, 2011 жыл.

Амандыкова Т.Д., магистрант 1 курса
Научный руководитель – к.фс.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

ЗНАНИЕ ЯЗЫКОВ КАК ОСНОВА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В нашей стране принята Государственная программа функционирования и развития языков в Республике Казахстана на 2011-2020 гг. [1]. Одним из направлений достижения целей реализации Программы является сохранение языкового многообразия в Казахстане. В рамках данной задачи предполагается, прежде всего, создание условий для обучения родному языку представителей этносов, проживающих в Казахстане. Для этого планируется оказание учебно-методической помощи воскресным школам, а также привлечение опытных педагогов–носителей языка, использование международного опыта и современных технологий при обучении родным языкам. Наряду с этим предполагается обеспечение необходимых условий для сохранения языков и взаимообогащения культур этносов. В числе необходимых мер - организация культурно-массовых мероприятий с широким информационным сопровождением, обеспечение сохранения исторического и современного письменного наследия этносов [1].

Принятие Государственная программа функционирования и развития языков в Республике Казахстана на 2011-2020 гг. свидетельствует о том, что в нашей стране, где проживают представители более 100 этносов, языковая политика находится в сфере одного из государственных приоритетов. Такая позиция государства является актуальной. Президент Республики Казахстан Н. А. Назарбаев, определяя приоритеты развития нашей страны, подчеркнул: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками: казахский язык государственный, русский язык как язык межнационального общения и английский язык - язык успешной интеграции в глобальную экономику» [2, с.1].

Язык является камертоном бытия его носителей, его «лакмусовой бумагой». То есть, язык определяет сознание, менталитет, мышления нации. Так как наличие в языке некоторых определений их прямое значение всегда определяет принципы межкультурной коммуникации. «Человек, наследуя их по рождению, становится восприемником укорененных в нем представлений о бытии и хранителем исторической, культурной памяти, на фундаменте которой выстраивается жизненный мир носителя языка», - считал академик Л.В. Щерба [3, с.247].

Более того, язык как среда и пространство определяют образ мышления и поведения каждого индивида в частности. Язык раскрывает экзистенциальный опыт этноса и тот уникальный ценностно-смысловой код, который обеспечил его развитие и жизнестойкость. Поэтому по мере взросления и становления человека протекает процесс социализации. В сознании человека в этот период рождается экзистенциально-аксиологическая картина мира

и формируется ценностно-смысловой код личности. Следовательно, не только пространственно-временные, но и духовные связи о языке, как и наука о литературе, превращается в своеобразный способ современного философского мышления [4, с.42]. Таким образом, изучение удаленных от пластов бытования слова позволяет выявить память культуры, которая формирует языковую личность с присущим ей пониманием мира, культуры, жизни и ценностей. Это же касается и эмоционально-смысловой доминанты речи, это же и определяет строй и тональность общения. Потому что в каждом языке смысловое значение слов отличается. От того и ценности и структура мышления отличаются. Так, например, во французском и русском языках есть следующие соответствия. Слово «счастье» несёт один и тот же смысловой характер.

Межкультурная коммуникация представляется как особый процесс общения, имеющий свои характеристики и условия протекания. Тщательный анализ процесса межкультурного общения показывает, что межкультурная коммуникация является отличным от внутрикультурной коммуникации видом общения со своей спецификой и структурой.

Наряду с понятием общение в последние несколько лет в западной и отечественной науках появился и получил распространение термин «коммуникация», который точно вошел в понятийный аппарат социально-гуманитарного знания. Эти два термина основывались на этимологическом и семантическом родстве этих понятий [5, с.117].

О том, что между преподаванием иностранных языков и межкультурной коммуникацией есть единая, взаимодополняющая связь, не стоит говорить долго и пространно. Каждое иностранное слово отражает иностранную культуру, за каждым словом стоит субъективное, обусловленное только данной языковой культурой, своеобразное впечатление об окружающем мире. Иностранные языки и их преподавание сегодня очень востребовано, так как возникает насущная потребность использования подобных знаний в повседневной жизни.

При традиционном подходе к изучению иностранных языков, главная методика преподавания заключалась в чтении текстов на иностранном языке. И это касалось не только школьного уровня образования, но и высшего, вузовского. Тематика бытового общения была представлена теми же самыми текстами, только касающиеся предметов повседневного общения, однако, мало кто из подобных специалистов, начитавшись подобных текстов, мог адекватно повести себя в реальной ситуации, которая потребовала бы применения знаний практического иностранного языка, а не его масштабной литературной стороны.

К основным компонентам подобной иностранной культуры можно отнести следующие элементы, несущие на себе национально – специфическую окраску:

- традиции, а также обряды, которые можно воспринимать как традиции;
- традиционно – бытовую культуру;
- повседневное поведение;
- национальные картины мира, которые отражают специфику восприятия окружающего мира;
- художественная культура, которую можно также отнести к элементам этнографии и этнологии.

Данные понятия формируют целостность межкультурной коммуникации. Межкультурная коммуникация – это особая форма коммуникации двух или более представителей различных культур, этноса, процесс которого представлен обменом информацией и культурными ценностями взаимодействующих культур. Процесс межкультурной коммуникации — это специфическая форма деятельности, которая не ограничивается только знаниями иностранных языков, оно требует также знания материальной и духовной культуры другого народа, религии, ценностей, нравственных установок, мировоззренческих представлений в совокупности определяющих модель поведения партнеров по коммуникации [6].

При этом поведение каждого человека определяется ценностями и нормами той культуры, в которую он включен. В связи с этим каждый участник межкультурной

коммуникации располагает своей собственной системой правил, обусловленных его социокультурной принадлежностью. Поэтому при непосредственном общении представители разных культур стоят перед необходимостью преодоления не только языковых различий, но и различий социокультурного и этнического характера [7, с.72].

Список использованной литературы:

1. Государственная программа функционирования и развития языков в Республике Казахстана на 2011-2020 гг.
2. Назарбаев Н.А. Новый Казахстан в новом мире // Казахстанская правда. – 2007. - № 33 (25278). — С. 1-2.
3. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 432 с.
4. Ильин И.П. Постструктуризм. Деконструктивизм. Постмодернизм. - М.: Интрада,1996.-256 с.
5. Мартынова Н.А. Межкультурная коммуникация как особый вид общения. - М.,2003. -308 с.
6. Понятие межкультурной деловой коммуникации // https://articlekz.com/article/12227
7. Гришаев Л.И. Введение в теорию межкультурной коммуникации. - М., 2008. - 156 с.

Арманов И.С., студент 1 курса
Научный руководитель – к. ф. н., профессор Клишина М.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ

Патриотическое воспитание казахстанской молодежи: проблемы и перспективы.

Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны. Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Причем патриотическое воспитание в уверенно развивающемся государстве не следует оценивать только как творческий процесс. Это еще и борьба за молодежь, будущее страны, борьба против таких негативных явлений, как вынужденная миграция, рост преступности, наркомании, алкоголизма и экстремистских настроений.

Казахстан государство с полиэтничной и проликонфессиональной общественной структурой стремится к созданию единой идеологии, основанной на патриотизме, любви к своей земле. Это достаточно сложная задача, требующая последовательности, целостности и сохранения единства и общественного согласия. Формированию и укреплению патриотизма подчинена Государственная программа патриотического воспитания граждан Республики Казахстан на 20062008 годы, цель которой формирование у граждан высокого патриотического сознания, чувства гордости за свою страну, воспитание готовности к выполнению гражданского долга и конституционных обязанностей по защите интересов Родины посредством целенаправленного развития системы патриотического воспитания. Основным приоритетом национальной идеологии Казахстана, на наш взгляд, является способствование государственной власти проводить политику реализации основной стратегической конституционной задачи - «утверждать себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими цен-ностями которого является человек, его жизнь права и свободы» /1/.

Кроме того, задача патриотического воспитания молодежи заключается в том, чтобы показать подрастающему поколению смысл, содержание и цели действующих в Казахстане

религиозных объ-единений. Необходимо создание новой системы воспитания казахстанского патриотизма. Пропаганда национальной идеологии, воспитания казахстанцев при помощи стимулирования развития национальных культур, языков, обычаев и традиции, воспитания национального патриотизма на примере исторического сознания казахского и других этносов, проживающих на территории Казахстана. Такая идеология будет способствовать решению проблем укрепления политической независимости Казахстана, этнополитической и этнокультурной общности казахстанцев, нравственного, физического и экологического оздоровления населения. Она активно выступает против шовинизма, сепаратизма, национализма, проявлений трайбализма и национальной замкнутости. Важно, чтобы государственная идеология выступила в качестве оздоровляющей духовной силы во всех сферах жизни казахстанского общества.

Следует также отметить, что стержнем новой идеологии Казахстана выступает духовное и историческое наследие казахского этноса. Она обогащается путем использования гуманистического, нравственного потенциала всего полиэтнического народа Казахстана. Насколько мы сегодня заложим основные принципы любви к нашей Родине - суверенному Казахстану, настолько завтра, будущее поколения воплотят в реальность наши мечты и надежды. К.Бурханов отметил, что «Каждый гражданин благодаря самосознанию может способствовать реализации государственной идеологии, которая необходима обществу. Но необходимо отметить, что существует проблема формирования государственного самосознания как у подрастающего поколения» /2/.

Действительно, ведь высочайший патриотизм заключен в страстном беспредельном желании блага своей родине. Любовь к своей родине, к своему народу должны соединиться у молодого поколения с чувством глубокого уважения к другим народам. «В советское время в Казахстане, как и в других союзных республиках, на протяжении многих десятилетий не существовало иной идеологии, кроме коммунистической, которая была влиятельна и представлена соответствующими институтами. В результате перестроечных процессов и распада социалистической системы был разрушен формировавшийся десятилетиями образ мира, следствием чего стала массовая дезориентация, утрата идентификации как на индивидуальном и групповом уровнях, так и на уровне всего казахстанского общества в целом. Крах коммунистической идеологии привел к переосмыслению роли и места идеологии, а также степени ее участия в политических процессах. Руководство страны совместно с научной общественностью на начальных этапах независимости пытались сформулировать основные принципы общегосударственной идеи, которые должны были служить для предотвращения духовного кризиса и стать важным механизмом сознательного переустройства общества. В противном случае идейный и ценностный вакуумы могли бы усугубить системный кризис и затруднить переход к восходящей фазе развития» /3/.

Министр образования и науки Б.Жумагулов отметил, что «Наша задача - дать поколению, устремленному в будущее, позитивные жизненные ориентиры, научить его гордиться своей страной» /4/. Ведь на самом деле казахстанский патриотизм - это веское основание гордиться своей Родиной, которая одной из первых на постсоветском пространстве вырвалась вперед и строит новое государство, удивляя своими амбициозными, масштабными преобразованиями не только зарубежных политиков, лидеров государств, но и своих соотечественников. В менталитете казахов много позитивных моментов, которые очень пригодились бы в формировании нравственного поведения современной казахской молодежи. Активный призыв к формированию общеказахстанского патриотизма в начале переходного периода в Казахстане послужил своего рода общенациональной идеологией. Думается, что есть серьезные основания для дальнейшего распространения и развития этой идеи в нашем обществе.

Б.Абдыгалиев считает, что «В основе казахстанского патриотизма должны лежать, по мнению казахстанских исследователей, казахский патриотизм, который может формироваться на основе уважения к государству, почтения к истории, традиции, культуре и языку самого казахского этноса» /5/.

Как было отмечено выше, в 2006 году Указом Президента Н.А. Назарбаева был утвержден проект Государственной программы по патриотическому воспитанию граждан РК на 2006-2008 годы /6/. В данной Программе казахстанский патриотизм определяется как осознанная ответственность каждого гражданина за судьбу, безопасность, будущее своей Родины. Строить здоровое общество и сильное государство может только человек, воспитанный в духе патриотизма. Это должна быть уникальная личность, готовая внести свой вклад в построение правового государства и гражданского общества. Сам термин «патриотизм» (от греческого Pathis - отечество) означает нравственный и политический принцип, внутренне присущий гражданину. Воспитание патриотизма должно быть основано на героической истории нашего народа, которая способствует не только нравственному развитию личности, но и формированию гражданственности. Возрождая традиции и достижения предшествующих поколений, мы создаем условия для поступательного движения в будущее, и в этом велика роль образования, как фактора обеспечения мира и стабильности путем воспитания в духе толерантности и согласия.

У Н.Бердяева есть замечательные рассуждения о том, что «...в патриотизме есть что-то более первичное и более связанное с духовными основами жизни, чем в политике. В чувстве национальном есть что-то более интимное и более глубокое, чем в государственном сознании. Тот, кто борется за родину, борется не за свои интересы и не за чужие интересы, а за ценность, стоящую выше всякого блага людского» /7/.

Конечно же, в процессе воспитания патриотизма важнейшую роль играет государственная идеология. Если государство устранится от этой проблемы, то будет полная анархия, как в начале 90-х, причем вакуум быстро заполнит чуждая, а порой и просто враждебная нам «шкала ценностей». Как отметил Гани Касымов «Патриотизм - общественный взгляд на роль гражданина в собственной стране. Казахстанский патриот - образ, который создает государство, становясь рабом своих граждан. Это система мировоззрения каждой личности, растущей в атмосфере подлинной свободы. Если все эти три показателя в совокупности находятся в системе координат Казахстана, это и есть настоящий патриотизм, при котором человек не предаст интересы родины, а государство будет защищать каждого индивида до последней возможности. Все это может быть реальным в Казахстане, если будет политическая воля. Но проблема в том, что о патриотизме в первые годы независимости в нашей стране не задумывались, потому что у людей были другие цели - хорошо жить. Тогда государство не знало, кому оно служит, а граждане не знали, для чего живут» /8/.

Сегодня проблема с патриотизмом существует. Причем в кризисном состоянии находится не толь-ко чувство любви к Родине, но и многие другие фундаментальные ценности: почитание старших, скромность, порядочность и др. Современным миром правят эгоизм, прагматизм и культ материального превосходства, множатся самоуничижение, равнодушие, одиночество. Материальный фактор, возможность уехать за рубеж в поисках лучшей жизни иногда пересиливает привязанность к своей стране. Но говорит ли это об антипатриотизме? Как найти тонкую грань между духовным и материальным? Любому человеку нужно понять одну вещь. Патриотизм - это понимание собственного участия, который подтверждается ежедневной работой на благо своего отечества. Нашей стране повезло, мы определили свой путь и теперь все вместе создаем идеологию. При этом нужно брать все лучшее из советского опыта и сделать акцент на нашей истории, культуре. Настоящий патриот никогда не станет недоброжелателем своей страны. Патриот тот, кто делает все для своей страны и исходит из интересов своей страны. Не может быть сильным ни государство, ни общество, если народ не объединен чувством любви и преданности своему отечеству. В этом смысле патриотизм должен стать приоритетом в воспитании чувства гражданственности молодого поколения страны. Сейчас перед нами, перед государственной властью, стоит задача создать систему воспитания молодежи, базирующуюся на патриотизме, моральных и нравственных цельностях, правовой культуре человека. Для современного казахстанского общества важно, чтобы каждый человек не

только помнил свою историю, гордился своей страной и понимал, что от успеха страны зависит счастье каждого, но при этом не оставался безучастным к событиям, происходящим в государстве.

Благодаря проведению эффективной патриотической политики сегодня в Казахстане достигнуто устойчивое общественное согласие. Граждане страны единодушны по отношению к безусловной необходимости патриотизма, который наблюдается в каждодневной жизни. Из истории развития государств известно, что если вести неправильную патриотическую политику, то можно нажить беды. Об этом знают многие лидеры государств. Сегодня в Казахстане царят мир и согласие, и это как заслуга властей, так и всех народов, которые живут в нашей стране. Благодаря такой взвешенной политике Казахстану удалось избежать сложного периода развития многих молодых государств, где понятие «патриотизм» было девальвировано либо искажено, а в нашей стране воспитание гражданственности и патриотизма является целеполагающим предметом. «Наша важнейшая идеологическая задача - вос-питание казахстанского патриотизма, формирование ясного самоопределения каждого гражданина», - отмечает Президент Казахстана. При этом основная линия патриотической политики, проводимой Главой государства, заключается в том, чтобы поставить во главу угла приоритет политической об-щности всех казахстанцев, приоритет согражданства над другими формами идентичности. Не случай-но в своей работе «Идейная консолидация общества как условие прогресса Казахстана» Нурсултан Назарбаев подчеркивает, что формирование «подлинного патриотизма, настоящей гражданственности предполагает четкое политическое самоопределение личности, осознанный выбор своей Родины» /9/. В одном из своих посланий народу страны Глава государства назвал патриотизм одним из важнейших факторов построения нового Казахстана. В сентябре 2009 года Н.Назарбаев призвал активизировать идеологическую работу и патриотическое воспитание, выступая на заседании Совета по развитию науки. В феврале 2011 года на съезде народно-демократической партии «Нур Отан» Н.Назарбаев констатировал, что достижения Казахстана повысили уровень патриотизма и объединили всех казахстанцев. Казахстанский патриотизм, несомненно, имеет гражданский характер и, признавая существующие различия в политических взглядах и убеждениях, предполагает уважение к сложившимся за годы независимости в Казахстане политическим институтам и традициям.

Необходимо отметить, что наша республика обладает всей необходимой совокупностью ярких особенностей и общепризнанных достижений, которые способны стать основой для осознания им себя как успешного и перспективного суверенного государства - признанного и уважаемого члена международного сообщества. Значимыми элементами казахстанского патриотизма, безусловно, должны стать традиционные символы и ценности национальной культуры, формирующие национальное самосознание и идентичность многонационального народа и нашедшие свое выражение в таких значимых национальных брендах, как флаг, герб и гимн Казахстана.

Кроме того, большое значение для формирования национальной идентичности имеет способность казахской культуры воспроизводить свое уникальное национальное содержание, оставаясь открытой для восприятия культурного опыта других народов. А.Хажалиев, председатель чечено-ингушского культурного центра в этой связи отметил, что «молодежь должна знать историю того народа, где живет. Изучала историю прошлого, будем говорить, в частности, Казахстана, казахского народа, этим мы поднимем патриотизм, поможем понять, что наше прошлое было богатым, а народ самоотверженным» /10/. Важной составной частью казахстанского патриотизма являются его открытость миру, уникальный синтез восточной и европейской культур, особая культура диалога. Казахстан - это пространство встречи степной и оседлой культур, тюркского и славянского миров, создавших неповторимый цивилизационный сплав, что особенно актуально в ситуации многочисленных современных противостояний.

Весомой составляющей политического образа Казахстана, безусловно, является модель национального согласия, модель многокультурного и многонационального общества,

основанного на принципах толерантности и «единства во многообразии». Справедливо отметила Ж.Кусмангалиева о том, что «Мы должны формировать нашу нацию казахстанскую не отказываясь от национального. А именно, вбирая к национальному дополнительные еще элементы. И это общее сплочение способствует тому, что у нас будет действительно настоящая казахстанская нация» /11/.

Национальное единство в соответствии с современным толкованием этого понятия предполагает создание консолидированного сообщества сплоченных этнических, религиозных и других социокультурных групп. В результате оно обеспечивает безопасность внутри страны, а основой единства является общая история, из которой нужно уметь извлечь необходимые уроки. Очевидно, что необходимо активнее распространять мировую известность казахстанской модели межэтнических и межконфессиональных отношений. В этой связи особое значение приобретает укрепление общенациональных ценностных ориентиров, сплачивающих современное казахстанское общество, - таких, как толерантность, единство, взаимопомощь, благотворительность и др.

Важным основанием для формирования патриотического сознания казахстанской молодежи являются и экономические успехи Казахстана, ускоренный экономический и социальный прогресс, а так-же сама модель экономических реформ, позволяющая решать задачи национального развития и явля-ющаяся привлекательной для других государств. Создание несырьевой экономики и развитие иннова-ционно-индустриального сектора - перспективное для имиджа Казахстана начинание, заявленное в президентской программе «Стратегия-2030» и подтвержденное в ряде других программных документов. В свою очередь, осуществляемая сегодня в стране модернизация систем образования и профессиональной подготовки, ее активная интеграция в Болонский процесс эффективно работают на формирование для Казахстана имиджа будущего.

Важной составляющей казахстанского патриотизма становится и геополитический образ Казахстана, подчеркивающий его значение как влиятельной евразийской державы, как страны, выполняющей значимые консолидирующие и стабилизирующие функции в Центральноазиатском регионе и в Передней Азии, что подкрепляется членством в таких влиятельных организациях, как ОДКБ и ШОС. Безусловно, благоприятное воздействие на формирование перспективного образа будущего в сознании граждан Казахстана является заявленная руководством страны программа «Путь в Европу», где в качестве стратегического приоритета заявлена интеграция страны в общеевропейские экономическое, правовое и социально-культурное пространства, что подчеркивает выбор европейского «вектора развития». Следует также признать, что с момента обретения независимости в Казахстане были созданы все атрибуты суверенного государства, все необходимые правовые и политические условия для развития институтов гражданского общества политических партий, неправительственных организаций, независимых СМИ.

Многие из перечисленных аспектов нашли свое отражение в активных усилиях Казахстана по выстраиванию собственного имиджа, укрепляющего в сознании граждан чувство гордости за свою страну. По мнению Б.Майлыбаева «В нашей стране идея патриотизма складывается из логики национальной истории и культуры, опирается на государственные символы, идеи независимости и суверенного развития, социальной справедливости, народного благополучия. Поэтому национальная гордость, национальный дух, национальное достоинство воплощаются в идее патриотизма. Высокий уровень патриотизма - залог высокой конкурентоспособности нации. Поэтому государственная политика в этой сфере имеет ряд важных направлений. Во-первых, это сфера образования - как фундаментальная основа воспитания подрастающего поколения. Во-вторых, это сфера культуры, которая касается прежде всего преемственности поколений. В-третьих, это сфера межнационального согласия. Казахстан - единая Родина всех казахстанцев. Долг каждого гражданина - способствовать миру и согласию в нашем общем доме. В-четвертых, это сфера межконфессионального согласия и открытого либерального общества. В-пятых, это сфера

информационного пространства. С развитием информационных технологий последний аспект становится особенно актуальным» /12/.

Таким образом, казахстанский патриотизм, отражающий достижения молодого, независимого и успешно состоявшегося государства во всех сферах его деятельности, имеет все необходимые предпосылки, для того чтобы состояться в качестве самостоятельного и глубокого политического явления. В его создании призваны участвовать все казахстанское общество, заинтересованное в дальнейшем процветании и благополучии своей страны.

Список использованной литературы:

1. akorda.kz/ru/official_documents/the_constitution/the_constitution
2. Политика и общество // Круглый стол в Мажилисе: развитие и укрепление патриотизма молодежи Казахстана через призму образовательной системы Жигер Байтелесов, Пресс-служба Аппарата Мажилиса Парламента РК, 21 апреля 2009.
3. Смирнов А. Источник: Сайт газеты «Казахстанская правда».
4. Жумагулов Б. Министр образования и науки РК, «Казахстанская правда», 15 июня 2011.
5. Абдыгалиев Б. Новые приоритеты национальной политики Казахстана // Свободное общество. - Астана - Март. - №1 (1). - С. 69.
6. Проект государственной программы по патриотическому воспитанию граждан Республики Казахстан на 2006-2008 годы /google. kz/.
7. knigo.com/p/philos/berdyaev/berdnhtm
8. zakon. kz/90811-kazakhstanskie-chinovniki-ocenil html
9. Назарбаев Н.А. Идейная консолидация общества - как условие прогресса Казахстана // Стратегия независимости. - Алматы, 2003. - С. 84-120.
10. khabar.kz/rus/socium/Roli_patriotizma_v_zhizni_obshtestva_obsudili_kazahstanskie_politiki.html
11. baiterek.kz/index.php?journal=36&page=626

Асқарова А, ГМУ-31к тобы студенті
Ғылыми жетекші – ф.ғ.к., доцент Акатаева Ш.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«ҚОРҚЫТ АТА» КІТАБЫНДАҒЫ КІСІ АТТАРЫ

Түркі тіл білімінде жан-жақты зерттеліп, ғылыми негізі қаланған ономастиканың күрделі бір саласы – антропонимика. Антропонимика кісі аттары, әке аты patronim (отчество), фамилиялар, лақап аттар (прозвища), бүркеншік аттарды (псевдонимы) зерттейтін ономастиканың бір саласы екеніне жоғарыда көзіміз жеткен болатын.

Антропонимика (кісі аттары) - тіл тарихын, ұлт мәдениетін зерттеуде құнды да бағалы мұра. Антропонимдер жүйесі адамдардың өткендегі тұрмысын, қоғамдық-әлеуметтік құрылысын және материалдық әрі мәдени өмірдің құбылыстарын да көрсете алады. Олардың кейбір топтары қазақ ауылының ертедегі тіршілік, іс-әрекетінен және шаруашылық күйінен мағлұмат береді. Мәселен, төрт түлік малға, шаруашылық, тұрмыстық сөздерге байланысты есімдер. Немесе қазақ халқының ұлттық әдеті бойынша жас келіндер күйеуінің жақын туыстарының, ата-енесінің аттарын атамайтын. Сөйтіп жас келін күйеуінің ағасын, інісін я қарындасын тура атымен атай алмай, жанама ат қойып алатын. Атап айтқанда, қайынсіңлілерін – шырайлым, бикеш, бойжеткен, әке қыз, еркем, ержеткен, ерке қыз, ал ер адамдарды төрем, шырақ, мырза жігіт, молда жігіт т.б. деп атайды. Тіпті күйеуінің құрдастарының аттарын атауды да ұят санап құрдас, замандас немесе аттас деп атау дәстүр ұстаған.

Түркі әлемінде көпаттылық деген мәселе бар. Яғни бұл адам мәртебесі және қоғамдық-саяси жүйедегі орны өзгергенде адамның аты да өзгереді.

Мұндай мәселе «Қорқыт Ата кітабында» да көрініс тапқан. Қорқыт атаның 12 жырында да Қорқыт ата образы кездесіп отырады. Жай ғана кездесіп отырмай, Қорқыт ата жырдың соңында тілегін айтып, бата береді. Көп жағдайда жырда бас кейіпкерге жай ғана бала, ұл деген ат беріледі де, кейін оған Қорқыт ата жеке ат қояды. Мұндай сарынды руникалық ескерткіштерде де кездестіруге болады. [1, с.284-290]

Бұл мәселені Л.Н.Гумилев «Древние тюрки» еңбегінде сөз етеді: тюрки не носили одного и того же имени от рождения до смерти, как европейцы.Имя тюрка всегда указывало на его положение в обществе. Мальчиком имел кличку, юношей – чин, мужем – титул, а если это был хан, - то титул менялся согласно удельно-лествичной системе» деген. [2]

Бірақ бұл тұжырымды нақты дұрыс деп айта алмаймыз, өйткені ежелгі түркілер қоғамындағы антропонимдерді зерттеген ғалымдар көзқарасы әр түрлі болып келеді.

Көне түркілік қоғамда адам атының рөлін бағалау өте қиынға соғады. Бұл пікірге дәлел ретінде И.В.Бестужев-Лада сөзін мысалға алуға болады: «По древним представлениям, личность человека и его имя были органически связаны, более того, имя выполнялои важнейшую охранную функцию, обеспечивая его носителю защиту от злых (или покровительство со стороны добрых) сверхъестественных сил» [3, с.137-143]

Ежелгі көне түркілік антропонимияда мынадай негізгі категорияларды атап көрсете аламыз:

Жеке есім (жалқы есім). Белгілі бір әлеуметте туған кезде немесе үлкен адамға қойылатын ат, есім. Ежелгі ескерткіштерде жеке есімдер аз қолданылған, ал орта ғасыр әдеби және тарихи шығармаларда антропонимдер ерекше көп қолданылады. «Қорқыт ата кітабындағы» антропонимдердің көбі жеке есімдер.

Ер аты – «батырлық есім» немесе «ер адам есімі». Бұл есімге кейіпкерлер өздерінің батырлық іс-әрекеттерімен иеленген. «Қорқыт ата кітабындағы» ұлдар қиын кезеңде өздерінің даналығы мен ерлігін көрсетіп, жаңа атқа немесе өз аттарына қосымша, үстеме есімге иеленген. Мұндай батырлық есімдер халық арасында үлкен рөл атқарып, жан-жаққа тараған.

Рулық есімдер. Көп қолданылмаған, бірақ қызметтік мағынасы ерекше болған. Рулық есімдер өзіндік кодификаторлық қаситеімен айқындалады. Яғни белгілі бір тұлғаның қандай да бір рудан шығуы түркі халықтарында ерекше қаралған. Өйткені түркілер таққа отыратын адамның шыққан тегіне айрықша көңіл бөлген.

Әлеуметтік есімдер. Мұндай адам аттары орта ғасырларда, көне дәуірлерде де мемлекетті басқарып отырған билік басындағы адамдарға ғана тән болған. Мысалы, қараханид әултінен шыққан Арслан-хан мен Богра хандар сөзімізге дәлел бола алады.

Кісі лауазымы немесе атағы (персонифицированный титул). Бұл антропонимиялық санат батырлық есімдерге ең жақыны болып табылады. Алайда мұндай аттарды ерекше лауазымы мен атағы барларға ғана қойылатын болған. Мұндай антропонимдер аса көп кездеспейді.

Есімнің жайылған (развернутый) форма түрінде келуі. Бұған жоғары биліктегі адам есімдері мен титулдары жатады.

«Қорқыт ата кітабындағы» антропонимдерге талдау жұмысын жүргізбес бұрын, оғыздар туралы мәлімет бере кеткеніміз дұрыс болар. Өйткені «Қорқыт ата кітабындағы» 12 жыр осы оғыз тайпасы туралы жырланады.

Оғыздар – VI-VII ғасырларда Алтай мен Орталық Азия жерін, ал X ғасырға дейін Орта Азия мен Повольже жерін мекендеген біріккен түркі тілдес тайпалар. Кейін олар Кавказ жерінің күнгей жағына көшіп барып, онда көшпелі өмір салтын ұстанды. Уақыт өте келе, бұл тайпалар әзербайжан халқының этногенезінің негізін құрады.

«Қорқыт ата кітабындағы» жырлар әр қилы, олар бір-бірімен сюжеттік жағынан да, тақырыптық жағынан да байланыспайды. Тек ортақ бір дүние – Қорқыт ата образы. Қорқыт

ата образы барлық жырда дерлік кездеседі. Жоғарыда айтып өткендей, Қорқыт ата не ат қояды, не бата беріп жатады.

Антропонимдерді талдау жұмысын, ең алдымен, Қорқыт ата есімімен (Деде Коркыт/Деде Коркут) бастаған жөн. Ел аузындағы аңыздардың бірі Қорқыттың жаратылыс заңынан елден ерекше боп дүниеге келуі, және оған Қорқыт есімінің берілуі жайында сыр шертеді.

Аңыздар бойынша Қорқыттың анасы жүкті кезінде құланның жаясына жерік болып, жерігі бір жылда әрең басылыпты. Анасы Қорқытты құрсағында үш жыл бойы көтеріп, жылына бір рет толғақ қысып отырыпты. Ең соңында туатын жылы тоғыз күн толғатып, жер дүниеге үш күн, үш түн қараңғылық түсіпті, қалың қара жаңбыр, сұрапыл қара дауыл соғып, біреуді-біреу көре алмай, ел-жұрты қатты қорқынышқа батады:

Қорқыт туар кезінде,
Қара аспанды су алған.
Қара жерді құм алған.
Ол туарда ел қорқып,
Туған соң әбден қуанған.

Сол қараңғылық қорқынышта туғандықтан атын «Қорқыт» қойыпты, Қорқыт Сыр суына жақын Қаратаудың бір қойнауында туған екен. Ол тауға «Қарашық» деп, «Қараспан» деп ат қойыпты. Аңыз бойынша, анасының құрсағынан шығысымен Қорқыт тілі шығып, «сөйлей» туыпты. Қорқыт жасынан өте ұғымтал, құйма құлақ болып өседі.

Проф. Ә.Қоңыратбаевтың «Қорқыт» сөзі «хор» және «хұт» деген екі буыннан құралып, алғашқысы тайпа, соңғысы «ойшыл», «сәуегей» деген ұғым береді, яғни Қорқыт – «құтты адам», «құт әкелетін адам» деген сөз, деген пікір немесе проф. Ш.Ыбраевтың да пікірі көңіл аударарлық: «Қорқыт» есімінің алғашқы сыңары көр (ғор, гөр) сөзінің мағынасы «о дүниелік» ұғыммен жапсарлас, екі дүниенің ортасындағы жалғыз заттық айғақ көрмен байланысты болуы әбден ықтимал деген пікірі. [4, 126]

Сонымен, Қорқыт антропонимнің лингвомәдени, әлеуметтанымдық сипатына, біздің ойымызша, проф. Т.Қоңыратбаевтың төмендегі тұжырымдарының тікелей қатысы бар;

Біріншіден, Қорқыт оғыз елінің бірлігі, тұтастығы үшін зор әлеуметтік қызмет атқарған тұлға - этнофор.

Екіншіден, Қорқыт оғыз елінің этникалық құрылымын жеткізуші, этникалық сананың қоғаушы көзі - индикаторы.

Үшіншіден, Қорқыт тұлғасы оғыз еліндегі этникалық үрдістің жеке бір көрінісі - микробөлшегі.

Ең бірінші жырда кездесетін кісі есімі – Байындыр хан/Баяндүр хан. Сюжет желісіне жүгінсек, Байындыр хан жоғары билеуші тұлға болып табылады. Оған дәлел, есіміне «хан» деген титулдық атақтың қосылуы. Қазіргі түрік тілінде bayindir сөзі «көркеюші, гүлденуші, өніп өсуші, өркендеуші» деген мағыналарды білдіреді. Басқа зерттеушілердің еңбектерін қарастыру барысында, біз бұл сөзге қатысты басқа ештеңе таба алмадық. Мұның себебі, Байындыр хан басқарып тұрған кезеңде оғыз мемлекетінде тыныштық пен бірлік болған. Антропонимия категориясы бойынша, бұл есім жалқы есім, «хан» деген титул дәрежесін көрсететін антропоним. Қорқыт атаның өзінің берген анықтамасы бойынша, Байындыр хан өз кезіндегі «Хандардың Ханы» болған екен.

Дерсе хан/Дирсе хан – сюжетте Байындыр ханға ренжіген бектердің бірі болып суреттеледі. Мұнда да Дерсе деген жалқы есімге «хан» деген атақ-дәрежені білдіретін есім қосылып тұр. Алайда, Дерсе хан ерекше көзге көрінетін бектердің бірі болып табылады. Ол – ықпалды, бай адам. Оның иелігінде әжептәуір мал мен жер бар.

Жырда бала батырды бейнелеу үшін, оның күшін көрсету үшін, оның біреулермен күрескенін, не жаумен шайқасқанын суреттейді.

Батырлар бейнесіне тоқтасақ, олардың күштілігі, қайраттылығы мен бірге қандай құрметке ие болғаны да көрсетіледі. «Қорқыт ата кітабындағы» жырларда берілген образдар әр түрлі типке бөлінеді. Әсіресе дастанда көп кездесетін қаһармандық образдар, олар: Бұқаш

хан, Домрул, Еміре, Бисат, Секірек т.б. Осымен қатар сатиралық образды да кездестіруге болады. Мәселен, Қарашар, ол қарындасының қалыңдығына: «Інген көрмеген мың бура, қысырақ көрмеген мың айғыр, саулық көрмеген мың қошқар, құлақ-құйрықтан жұрдай мың ат, қараша-қараша мың бүрге бересің» - деп сұрайды. Кейін, сұрағанын орындап Қорқыт ата Қарашарға сұрағанын орындап, бүргеге талатқызады.

Ал Дерсе ханның ұлын жырдың басында жай бала/ұл деп қана атаса, кейін өзінің ерлігі мен қайраттылығын көрсеткеннен кейін, Қорқыт ата оған Бұқаш/Бугач/Богач деген есім береді. Бұқаш «бұқа» деген сөзден шыққан жалқы есім. –ш деген еркелету мағынасын білдіретін қосымша. Қазіргі түрік тілінде «boğa» деген сөз активті сөздер қатарына жатады. Жырдағы «Бұқаш» образы дәу бұқаны ерлікпен жеңгеннен кейін Дерсе хан ұлына қойылды. Бұқаш жырдың негізгі кейіпкері болып табылады. Кейін бұл жалқы есімге «хан»деген антропоформант қосылады.

Әдебиетте образ, образ жасау деген түсінік бар. «Қорқыт ата кітабындағы» бейнелер өте әсем тілмен суреттелген. Жырда табиғи көріністер де сирек кездеседі. Ал, әйел батыр, бала, қысқасы адам бейнесін суреттеу өте жиі қолданылады және бейнелеуі зор шебер тілмен суреттеледі.

Мысалы, әйел бейнесін, сұлулығын хан өз әйеліне сырын айтып, мұңын шаққан кезде байқаймыз.

Бері кел, басымның бақыты, үйімнің тақыты,
Үйден шыға ырғалған сұңғақ бойлым,
Тілерсегіне түскен қолаң шаштым,
Құрулы садақтай иілген имек қастым.
Қос жаңғақ симайтын оймақ ауыздым,
Балдай тәтті тіл үйірген қауыным.
Күзгі алмадай алқызыл жемісім,
Көрермісің халымның не болғанын? [5,17]

Азиялық өркениеттерде күнмен қатар қастерленген аспан шырағы ай болған. Ай көне түрік мәдениетінде Күннің орынбасары, сұлулықтың таңбасы, көп мұраларда әйел құдай ретінде танылған. Көшпенділер үшін де айдың маңызы зор болған. Даладағы малшылар қараңғы түнде айдың тууы мен батуын бақылаған, одан өздерінше қорытынды жасап, жыл мезгілдерін айырц есебін шығарған. Олар жаңа туған айдың күн сайын көлемінің кемитінін, ақырында «таусылып» – «өліара» келетінін білген. Бұл кезде ауа райы өзгеріп, ғылыми тілмен айтқанда, циклон басым болады. Халықтық дүниетаным айдың климатқа тигізетін әсерін жақсы білген.

Алайда, айдың басты символдық ерекшелігі оның күн мен түннің арасындағы алатын орнына қатысты. Күн батып кеткенімен, нұр (ізгілік, жылулық, сәуле) жеңілмейді. Аспанға күннің ізбасары (дублері) ай арасындағы тартыс ғарыштық сипатқа ие болады. Шоқан Уәлихановтың пікірі бойынша, қазақтар айды құдай тұтқан. Бұл көне дәуірден келе жатқан дәстүр. Мысалы, Қаратау тауларындағы жартастығы суреттер көзәйнек тәріздес қосылған жұп адамдарды бейнелеген. Осындай таңбалар ішкі Монғолиядан да табылған. Сондағы адамдардың бастары дөңгелектің бірінен сәуле шашып тұрса, екіншісі ондай емес. Бұл белгілі бинарлық оппозицияны (күн мен ай) білдіреді. Ай мен күнді қосып тұрған сызық адамдардың «қасиетті жолы» деп аталады.

Күн мен айдың қатарласуы әлемдік мәдениетте кең таралған идеяның бірі. Мұсылмандық әлемде ай діни таңбаға айналған. Мұсылмандық әлемде ай діни таңбаға айнлаған. Бұл жерде ескертетін бір жайт бар. Ай символикасы мәдени гомогендік дәстүрмен тығыз байланысты. Ол аруақтар дүниесімен жалғастыратын беліг болып табылады. Мұсылман зираттарына ай белігісін қою ұрпақтар, дәстүрлер сабақтастығын көрсетеді.

Жоғарыда атап көрсеткеніміздей, ай әдемілік пен сұлулықтың белгісі болып табылады. Айсұлу, Айбарша, Ай-Таңсық, Айшат т.б. антропонимдермен қатар, қазақ эпосында сұлулық, нәзіктік Ай мен теңестіріледі: «Туған айдай толықсып, бұралып кете барады» (Қыз

Жібек), «Жалғыз қызы Гүлбаршын – он бесте толған ай еді» (Алпамыс), «Жақсы Ай – Күндей, жарығы әлемге бірдей» (мақал). [6, 132]

Әзербайжандық жазушы Анардың нұсқасы бойынша Бұқашты ана сүтімен және тау гүлімен жарасын жазған, Бұқаштың анасы – Айна Мелек.

Бұл жерде түрік тіліндегі melek сөзі «періште» деген мағынаны білдірсе, ayna – «айна» деген мағынаны білдіріп тұр. Қазіргі қазақ тілінде де осы мағынасында қалған. Ең қызығы автордың өзі бұл есімнің шығу тарихын өзі ашып береді. Айна Мелектің анасы жүкті кезінде айна мен айға балам айдай аппақ болсын деп көп қараған дейді.

Зерттеуші А.Гафуровтың айтуынша, бұл антпропонегізге басқаша түсінік береді. Оның айтуынша, жақын Шығыс пен Орта Азияда бұл компонент, яғни «айна» сөзі «әдемі, сұлу, көрікті» деген мағына әйел адамға қатысты айтылады да, ал ер адамдардың есімінде бұл сөз «бақыт» деген мән береді.

Екінші жырда бас кейіпкерлердің бірі – Салор-Қазан/Қазан Салор/Салур Казан және Қара Қойшы/Гараджа-Чабан.

«Қорқыт» дастанына негізгі кейіпкер болған тарихи адамдар. Олардың кейбір варианттары Сыр бойында, Арал теңізінің жағасында, Ұлытауда сақталып келген. Қорқыт жырларының негізгі желісі күрделі сюжеті Оғыз-Қыпшақ заманындағы ел басқарған кемеңгер, ойшыларды қадірлеу. [7, 173] Соның бірі – Қорқыттың өзі ғажайып ерлігімен халыққа қорғаныш болған, халық сүйіспеншілігіне бөленген адам, алыптардың ішінен көзге бірінші түсетін Ер Қазанбек/Қазан Салор – «барлық алыптардың ұлы ағасы, Түркістанның тірегі» [8,175]

Сөйтіп, «Қорқыт» хикаясын оқып отырып, Қорқыт заманында өзінің алып ерлігімен аты шыққан, халық ерекше ардақтаған алыптар (батырлар) көп болғанын, сол сияқты шешен билер, ақылды данышпан сұлтандар да аз болмағанын көреміз. Қорқыт өмір сүрген дәуірдің айтулы тұлғаларында оның мұрасынан танимыз.

Салор Қазан – ірі қара малы бар, бай билеушілердің бірі. Қазан – жалқы есім. Оны кейде Қазан би деп те атайды. Би – бұл жерде ер адамға ерекше айтылған сый-құрмет білдіретін атау. Ал Sulur (Салор) – бұл рулық атау.

Жалпы би сөзінің этимологиясы жайлы сөз етер болсақ, «би» деген термин – көне түркілік «бег» сөзінен шыққан. «Би» - «бегтің» кейінірек өзгерген түрі болып табылады. «Бек» сөзінің соңындағы «г» «й»- ге ауысқанын байқауға болады.

А.А.Леонтьев «Бий и его судебная власть» деген мақаласында: Само слово «бий» указывает на то, ибо происходит от глагола «билейді», что значит «управляет», - деген пікір айтады. [9, 271]

Ал Абай тілі сөздігінде: «Би[1] (26) 1. Дау-жанжалды шешуші, билік айтушы (25). Бұрынғы ескі биді тұрсам барлап, Мақалдап айтады екен, сөз қосарлап», - деп берілген [10, 132]

Қазақ дәстүрінде адамның жалқы есімнен басқа да толып жатқан (жанама, бүркеме лақап, балама т. б.) қосымша аттары болады. Қосымша аттар адамдар арасындағы өзара қарым-қатынастардың ыңғайына қарай өзгеріп, әр алуан морфологиялық тұлғалармен түрленіп, сұхбаттасушы субъектілердің бір-біріне деген ізет-құрметін, көңіл-күйін, ішкі сезімін, дәстүрлі әдептілік пен жол-жоралғыны таныту үшін, жан дүниесін паш ету мақсатында жұмсалады.

Лақап атаулардың ерекшелігін зерттеген Т.Жанұзақов, Т.Абдрахманова, А.Бахамова, Г.Байғосынова т.б. Ономастиканың антропонимика саласының негізгі мәселелерінің бірі - бейресми жалқы есімдер (лақап ат). Бейресми жалқы есімдер барлық халықтарда бар. Орыс тілінде лақап атқа - «прозвище, название, данное человеку в насмешку, в шутку и.т.п» обычно содержащее в себе указание на какую-либо заметную черту его характера, наружности, деятельности и т.д.» деп анықтама берілген [11, 164]

Сонымен, қазақ, орыс т.б. халықтарында да лақап ат қою адамның бет-пішіне, мінез-құлқына, істейтін қәсібіне немесе бір ерекшелігіне байланысты қойылады. Кейбір тура тауып қойылған есімдер, сол адамға өмір бойы қосалқы ат болып қалады. Зерттеуші пікірі

бойынша, жалпы лақап есімдер өзіндей белгілері бойынша лексика-семантикалық топтарға бөлінеді.

Сонымен, тілімізде ресми шын аттармен қатар, лақап аттар да бар. Ондай лақап аттардың тым ерте кездерде-ақ қолданылғанын байқаймыз. V-VIII ғасырларда тән түрік халқының жазба ескерткіштеріндегі Күлтегін, Яш Ак Баш, Джагий Шад, Тоныкөк сияқты есімдер - лақап аттар. Халық ертектеріндегі Шіңкілдек, Желаяқ т.б. - халық ойынан шексіз қиялынан қойылған лақап аттар. Ерте кезде лақап тек адамдардың ғана емес, тіпті кейбір рулардың да лақап аттарының болғаны байқалады. Бұл құбылыс түркі халықтары арасында көбірек кездеседі.

Проф. Т.Жанұзақов лақап аттарды лексикалық мағынасына қарай мынандай топтарға бөледі:

1. Адамның бет-әлпет түріне, көзі, шашына байланысты: Қаракөз, Ақбала, Айша, Қарақыз т.б.

2. Адамның жүрісі, тұлғасы мүсіне байланысты: Жорға, Жұмабай, ұзын Ахмет, Құлагер т.б.

3. Адамның дене-мүшесінің кемдігіне байланысты: Бүкір, Сақау, Шолақ, Кекеш.

4. Мінез-құлық, бейімділік әрекетке, ерекшелік қасиеттерге байланысты: Найзағай, Асан т.б.

5. Негізгі кәсібі, қызмет бабына байланысты етікші Ахмед, мұғалім Оспан, қойшы Аман, дәрігер Нұржан т.б. [12, 59]

Осындай лақап аттардың бірі - Төбекөз. Төбекөз/ Тепегёз (Теменной глаз) антропонимі жалғыз көзді дәуге айтылатын мононим болып табылады. 1815 жылы Диц деген ғалым алғашқы рет аударды. Бұл әдебиеттануда үлкен таңғаларлық оқиға айналды. Әзербайжан зерттеушісі Анардың пікірінше: Обратимся к древнегреческому путешественнику и историку Геродоту. После описания иссидонов – одного из многочисленных племен Центральной Азии – он сообщает: «... А выше его, по рассказам иссидонов, живут одноглазые люди и стерегущие золото гриффоны. Со слов иссидонов повторяют это скифы, а от скифов знаем мы, почему и называем их по-скфски аримаспами. Словом арима скифы называют «один», а спу на их языке «глаз». Территория аримаспов, судя по древним источникам, находилась где-то между Вочтоным Уралом и Алтаем» [13]

Яғни Төбекөз антропонимі Tepe/Depe және göz деген екі компоненттен кейіннен пайда болған. Бұл күрделі сөз қазіргі барлық түркі тілдерінде осы мағынасында қолданылады.

Жырдағы Төбекөз адам мен пері қызынан жаратылған жан болғанын онда адамның да, перінің де қасиеттері баршылықты. Ол ойлай біледі және өте күшті, денесіне оқ тимейтін қылыш кеспейтін адамдарға қырғидай тиетін дәу. Міне осылай Төбекөз қандай қорқынышты, өлім батпайтын болса да, амалын тауып оны Бисат жеңіп шығады. Мұндай көріністер дүние жүзі халықтарының фольклорымен кең байланысты. Төбекөз бейнесі, грек аңызындағы жалғыз көзді дәу Полифенге ұқсас: іс-әрекеті, әрбір қимылы, ой мақсаты, қатыгездігі – «Одиссей» жырының үрейлі қаһарманын еріксіз еске түсіреді. Осымен қатар, Қорқыт жырындағы таңқаларлық етіп айтылатын Төбекөздің хикаясы қазақтардың ескі дәуірден келе жатқан ертегілерінде орасан көп. Шоқан Уәлиханов: «Жалғыз көзді дәу қазақтың сахарасына кеңінен тараған ескі мифтің бір түрі» деп санаған [14, 183]

Қорыта келгенде, Қорқыт жырларында өте көп антропонимдер кездеседі. Жоғарыда атап өткендей, кейіпкерлерге есімдер жайғана қойылмаған, әр антропонимнің өзіндік ерекшелігі бар. Бұл есімдер баяндалып отырған образдардың мінезін, сыр-сипатын анықтайды деп айтқанбыз. Бұл жырдағы антропонимдер әлі де түбегейлі зерттеуді қажет ететін тың тақырып. Біз 12 жырдан антропонимдердің 70-ке жуығын тауып, картотека жасадық. Ал жұмысымызда олардың 15-ке жуығына ғана талдау жұмысын жүргіздік. Төменде «Қорқыт ата кітабындағы» антропонимдерге әліпби бойынша кесте жасадық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мори М. Бегю-каган и Поцзуй // Turcologica. – Москва, 1976. – С.284-290.

2. Гумилев Л.Н. Древние тюрки, - Ленинград, 1967
3. Бестужев-Лада И.В. Имя человеческое – прошлое, настоящее и будущее // Советская этнография. – 1968.-№2. – С.137-143.
4. Қоңыратбай Т. Эпос пен этнос. Алматы:Ғылым, 2000. 596б.
5. Қорқыт ата кітабы. / Аударған: Б. Ысқақов. – Алматы: Жазушы, 1994. 282 б.
6. Қазақ әдебиетінің тарихы. – Алматы, 1998. – 276 б.
7. Қоңыратбаев Ә., Марғұлан Ә. Эпос және оны айтушылары. Алматы: Қазақстан. 1975. 174 б.
8. Қоңыратбаев Ә., Марғұлан Ә. Эпос және оны айтушылары. Алматы: Қазақстан. 1975.
9. Зиманов З. Қазақтың ата заңдары. 2 том. 387б.
10. Абай тілі сөздігі. Алматы, 1968. 734 б.
11. Толковый словарь русского языка //под ред. Д.И.Ушакова. Москва.,ОГИЗ, 1935. т.1, С. 83, 164.
12. Жанұзақов Т.Ж. Қазақ есімдерінің тарихы. – Алматы: Ғылым, 1988.–140б.
13. Анар Книга моего деда Коркута – Семей, 2004. – 152с.

Аубакирова Н.Қ., У-21 тобының студенті,
Ғылыми жетекші - Оспанова Гульнар Сериковна,
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университетінің Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ҮШТҰҒЫРЛЫ ТІЛ – ҚАЗАҚСТАН ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ СТРАТЕГИЯСЫ

Бүгінгі күні білім беру саласында жұрт ойланатындай тың өзгерістер орын алып отыр. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрі мәлімдеме жасағаннан бері көпшілік «бұл қалай болар екен?» деп абдырап қалғаны рас. Халық арасында қызу талқыға түскен негізгі мәселе - үш тұғырлы тіл. Үш тұғырлы тіл мәселесінен қорқып, үркудің қажеті жоқ. Себебі, мұл әңгіме айтылғалы біраз жыл боп қалды, түбі солай болары сөзсіз. Себебі заман ағымы солай.Қазақ тілі - ана тіліміз болса, орыс тілі - ресми тіл, ағылшын тілі - халықаралық қатынастар тілі екендігін әрбір көзі ашық азамат түсінеді. Қазақ тілін сүю, құрметтеу, қадірлеу әр қазақтың қасиетті борышы.

Үштілділік – заман сұранысы.«Қазақстан бүкіл әлемде үш тілді пайдаланып жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар, қазақ тілі-мемлекеттік тіл, орыс тілі - ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі - жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі» - деп Елбасымыз өз жолдауында айтып кеткендей, қазіргі заман ағылшын тілін талап етуде. Ағылшын тілі бірінші дүниежүзілік әмбебап тілі болып табылады. Еліміздің тарихында болып жатқан әлеуметтік - экономикалық, мемлекеттік зор ұлттар мен ұлыстардың бір-бірін түсінуіне халықаралық сипат алған ағылшын тілінің өзіндік рөлі зор. Әлемдегі көптеген елдер ағылшын тілінде сөйлейді. Бұл тіл қазіргі заманда жаһандық тіл болғандықтан, оның Қазақстандағы рөлі және болашақтағы маңызы зор. XXI ғасырда қазақ елі биік белестерге көтерілуде. Бір жарым ғасырлық тарихы бар дүниежүзілік ЭКСПО-ны өткізу мәртебесіне посткеңестік кеңістікте бірінші болып Қазақстан қол жеткізді. Яғни, бұл Қазақстанның әлемдік денгейдегі абыройлы мегажобасы. ЭКСПО 2017 - Қазақстанның елордасы Астана қаласында Халықаралық көрмелер бюросы аясындағы халықаралық көрме. Ол ТМД елдері мен Орталық Азия аумағындағы өткізілетін ең алғашқы халықаралық денгейдегі көрмеге айналуы мүмкін. Көрмеге 5 млн-дай адам қатысады деп жоспарлануда. Оның 15 пайызы шетелдіктер.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазіргі заманғықазақстандық үшін үш тілді білу — әркімнің дербес табыстылығының міндетті шарты.Сондықтан 2020 жылға қарай ағылшын

тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20пайызды құрауы тиіс» екендігін баса айтып өткен болса, шетел тілін оқыпүйренемін деушілердің саны да күннен күнге көбеюде.

Бүгінгі таңда мемлекетімізде үштілділік мәселесін нақты іс түрінде жүзеге асыру керек пе? деген сұрақ туындайды. Әрине, керек. Еліміз бен жерімізге ие болатын жастар үш тілді де қатар меңгеруі тиіс. Бірақ бұл үш тілдің тұғыры бірдей деген сөз емес. Қазақстанда бір ғана тұғырлы тіл бар, ол мемлекеттік тіл – қазақ тілі. Тұғыр сөзі діңгек, қазық деген мағынада қолданылады. Бір шаңырақты көтеру үшін үш діңгек керек емес. Бір діңгекпен көтерген шаңырақтың жан-жағынан уықтар қадалып, оның беріктігін қамтамасыз етеді. Біздің алтын діңгегіміз, тұғырымыз – қазақ тілі, ал жан-жағынан өзге тілдер мемлекеттік тілді қолдап уық секілді қадалады. Бірақ кейбіріміз үштілділік үдерісі жөнінде басқаша көзқарас танытып жатамыз. Мұның себебі осы бір сөздің мағынасын түсінбеуден келіп шығады. Әрине, әр көтерілген мәселенің оң және теріс жағы болады, әр тұлғаның өзіндік жеке пікірі болады. Бірқатары осы бағытты ұстануға оң көзбен қарап, құптаса, енді бірі өз қарсылықтарын білдіруде.

Аталмыш тақырыпты жан-жақты зерттеу барысында Елбасымыздың, көптеген лингвист ғалымдардың, қоғам қайраткерлерінің пікірлеріне сүйене отырып, өз ойымды дәлелді түрде жеткізейін. Үштілділік жөніндегі сөз Елбасымыздың “Тілдердің үштұғырлығы мәдени жобасын кезеңдеп жүзеге асыруды қолға алуды ұсынамын. Қазақстан бүкіл әлемге халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар — қазақ тілі — мемлекеттік тіл, орыс тілі — ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі — жаһандық экономикаға ойдағыдай кіру тілі” деген салиқалы үндеуінен бастау алған болатын. Қазақ тілі – тек қазақ халқының тілі емес, мемлекеттік тіл – ортақ тіліміз. Қазақстанда тұратын, оны Отаным деп қабылдайтын, өзін Қазақстанның патриоты деп есептейтін азаматтардың тілі. Әрине, Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде. Себебі, әрбір ұлт өз ана тілін меңгеріп, күнделікті өмірде кеңінен қолданбаса, оны жекеленген ұлт деп толық айта алмаймыз. Сондықтан да Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев бұл мәселеге ерекше назар аударады. Ол өзінің 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Жолдауында: «Қазақ қазақпен қазақша сөйлессін, сонда ғана қазақ тілі барша қазақстандықтардың жаппай қолданыс тіліне айналады. Тілге деген көзқарас, шындап келгенде, елге деген көзқарас екені даусыз. Сондықтан оған бей-жай қарамайық. Қазақ тілі жаппай қолданыс тіліне айналып, шын мәніндегі мемлекеттік тіл мәртебесіне көтерілгенде, біз елімізді «Қазақ елі» деп атайтын боламыз» — деді [2]. Осыған орай, қазақ тілі 2025 жылға қарай өмірдің барлық саласында үстемдік етіп, кез-келген ортада күнделікті қатынас тіліне айналады деген үміттеміз.

Енді келесі кезекте біздің республикамызда мемлекеттік тілмен бірдей дәрежеде қолданылатын орыс тіліне тоқталамыз. Ұзақ уақыт бойы Қазақстан Ресей империясының, кейіннен КСРО-ның құрамында болды. Сол уақытта орыс тілі ұлтаралық қатынас тілі болып бекітілді. Үштілділік — нақты тұлға, ұжым, халықтың белгілі бір қоғамда қарым-қатынас үдерісінде қажет болған жағдайда үш түрлі тілді алма-кезек қолдану құбылысы.Біз үштілділікті тәуелсіз еліміз үшін стратегиялық мәні ерекше құбылыс деп бағалаймыз, сондықтан да бұл құбылысты төрттілділік пен бестілділіктен бөліп қараймыз, үштілділіктің кез келген сыңары ретінде кез келген шет тілін алуға болар еді, бірақ біз бұл жерде де қоғамның нақты сұранысы басым түскен қазақ, орыс, ағылшын тілдеріне ерекше мән берген жөн деп түсіністік тудырайық.

Атап айтсақ, осы жерде саясаттанушы Т.Әбдуәлидің мынадай айтқан сөздері есіме түсіп отыр : «Мемлекет басшысы жаһандану жөнінде мәселе көтергенде де өре түрегелдік. Жаһандану дегеніміз қарапайым сөзбен айтқанда жоғары деңгейге жеткен елдермен қарым-қатынасымызды нығайту. Соның бірі — тілдік коммуникация. Бұл үшін халықаралық қатынас тілі болып жүрген ағылшын тілін үйренуге жастарымызды баулуымыз керек. Оның қажеттілігін уақыт өткен сайын өткір сезініп келеміз» деп еді. Ия, расында да, ағылшын тілі қазақ жерінде өз үстемдігін жүргізе алмайды. Қазақстанда тек қазақ тілі ғана билік құра алады. Ағылшын тілі – қазақ жерінің жаңа әлемге ашар есігі. Біз өзге тілдерден қорықпауымыз керек. Керісінше, сол тілдерді пайдалана отырып өзімізді өзгелерге таныта

білуіміз қажет. Мәселен, М.Әуезовтың «Абай жолы» романы ағылшын тіліне аударылмаса Абайдай ғажап ақынымызбен қалай мақтанар едік?

Президентіміз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Қазақстан-2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа жолдауында «Біз ел иесі ретінде биік бола білсек, өзгелерге сыйлы боламыз» дей келе: «Қазақ тілі — біздің рухани негізіміз. Біздің міндетіміз — оны барлық салада белсенді пайдалана отырып дамыту. Біз ұрпақтарымызға бабаларымыздың сандаған буынының тәжірибесінен өтіп, біздің де үйлесімді үлесімізбен толыға түсетін қазіргі тілді мұраға қалдыруға тиіспіз. Бұл — өзін қадірлейтін әрбір адам дербес шешуге тиіс міндет. Мемлекет өз тарапынан мемлекеттік тілдің позициясын нығайту үшін көп жұмыс атқарып келеді. Қазақ тілін кеңінен қолдану жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды жалғастыру керек. Тіл туралы жауапкершілігі жоғары саясат біздің қоғамымызды одан әрі ұйыстыра түсетін басты фактор болуға тиіс. Біз алдағы уақытта да мемлекеттік тілді дамыту жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды табандылықпен жалғастыра береміз. Кез келген тіл өзге тілмен қарым-қатынасқа түскенде ғана өсіп, өркен жаятынын әрдайым есте сақтаған жөн. Біз қазақ тілін жаңғыртуды жүргізуге тиіспіз. Тілді заманға сай үйлестіріп, терминология мәселесінен консенсус іздеу керек. Сонымен қатар, әбден орныққан халықаралық және шет тілінен енген сөздерді қазақ тіліне аудару мәселесін біржола шешу қажет. Бұл мәселе оқшауланған қайраткерлердің ортасында шешілмеуге тиіс. Үкімет мұны реттегені жөн» — мемлекетіміздің мемлекеттік тілі болып отырған қазақ тілін, яғни мемлекеттік тілді ең бірінші орынға қойып дамыта беретінін, оның болашағы үшін алаңдамау керек екенін баса айтады. Президентіміздің бұл айтқандарына назар салатын болсақ, расында, мемлекеттік тіл – қазақ тілі үш тілдің бірі болып қалмайды, ағылшын мен орыс тілін өзінің көлеңкесінде ұстап, ығына ығыстырып, үш тұғырдың ең үстінде тұрады. Демек, қазақ тілінің болашағына қауіптенетіндер алаңдамаса да болады. Себебі, мемлекеттік тіліміздің ары қарай дамуына Президентіміздің, Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі кепілдік беріп отыр.

Білім берудің маңызды стратегиялық міндеті бірінші қазақстандық білім дәстүрлерін сақтау болса, екінші жағынан халықаралық біліктілік сапасын, лингвистикалық білімін жетілдіру, ең негізгісі мемлекеттік тілді және шет тілдерін меңгеруді қамтамасыз ету болып табылады. Өйткені, заман талабына сай жеке тұлғаны көп мәдениеттілікке, бәсекеге қабілеттілігін қалыптастырудың негізі, білім беруді жетілдірудің басым бағыттары болып табылады. Жаңа заманда Қазақстанның бағыт-бағдарын айқындайтын ішкі және сыртқы саясат ағымындағы бүкіл қоғам болып жұмылатын іс-әрекеттің бірі — мемлекеттік тілдің мәртебесі. Дегенмен мемлекеттік тіл тұғыры әрдайым биік. Мемлекет тірегі –мемлекетік тіл. Ұлт тілі мемлекеттік тіл ретінде ұлттың рухани байлығын сақтайтын, дамытатын, ұрпақтан ұрпаққа жеткізетін қазына. Алдыңғы ұрпақтармен, ата –бабаларымызбен рухани сабақтастығымызды жоғалтып алмас үшін, бүгінгі және ертеңгі ұрпақтың сана сезімін ана тілі негізінде оятып, тәрбиелеп отыру оқушылар мен ата — ананың міндеті. Жеке тұлға шетел тілін үйрене отырып, сол тілде сөйлейтін халықтардың тарихымен, мәдениетімен, өнерімен, салт-дәстүрімен таныс болады және ғылымның соңғы жаңалықтарынан хабардар болады.

Шетел тілін білуді қалаған адам өзіне жаңа біртұтас әлем ашады. Бір тіл білсең бір адамсың, екі тіл білсең екі адамсың, үш тіл білсең үш адамсың дегендей еліміздің білікті де, білімді маманы болу үшін арнайы ғылыми еңбектерді шетел тілдерінде оқып–үйрену – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. « Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім ал» деген ата-бабамыздан қалған сөз нақты осы уақытқа сәйкес келмек.

Жеке тұлғаны қалыптастыруда ана тілімен қатар шетел тілін меңгеру заман талабы. Жеткіншек жастардың өз дәрежесінде тұлға болып қалыптасуы жан –жақты болуы, білімді болуы қоғамымыздың, өркениетіміздің болашақта дамуына, алдыңғы қатарлы дамыған елдер қатарына қосылуына жол ашады.

Жас ұрпақты көптілділікке баулу – жоғары оқу орындары мен жалпы білім беретін мектептерге берілген мемлекеттік тапсырыс. Бүгінгі оқушы мен студент – ертеңгі күні

мемлекет қайраткері. «Тегінде адам баласынан ақыл, білім, ар, мінез қасиеттерімен» озады деген ұлы ақын Абай сөзі қай заманда да өз мәнін жоймақ емес. Сондықтан болар, білім беру жүйесін дамыту басты бағыт болып саналады. Көптілділік — заман талабы. Бір халықтың мәдениетін басқаларымен салыстыру арқылы ғана, әлем суретін әр алуан әрі тұтас көруге мүмкіндік беретін ұлттық мәдениеттің барлық ерекшеліктерін және құндылықтарын сезінуге болады.Әлемдік ғаламдандырудың өткізгіші, ғаламдандыру тілі болып танылған ағылшын тілін білу — ағылшын тілді елдермен тиімді байланысқа түскен әлемдік деңгейде өз орнын ойып тұрып ала бастаған Қазақстан үшін қажеттілік. Қиындық туғызатыны — аталған үш тілді меңгерген мамандардың кездесе бермейтіні. Ендеше, аталған компоненттерден тұратын, яғни қазақ, ағылшын, орыс тілі қатысқан үштілділік сөйлермендерін дайындау кезек күттірмейтін мәселе. Мәселені түбегейлі шешу үшін Қазақстанның жоғары оқу орындарында ағылшын, қазақ тілінен маман болып шыққан қазақтілді қазақ және басқа ұлт өкілдерін үштілділікке ыңғайлап қайта дайындаудан өткізіп, оларға үштілділік маманы деген құжат табыс еткен жөн деп ойлаймын.

Егер біз Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазақ тілін дұрыс жұмсай білсек, ол қоғамдағы тілге жүктелетін қажеттілігіміз болса өтеуге жарайтын бай тіл. Мәселе тілдің міндетін дұрыс түсініп, өз міндетімізді атқаруда болып отыр. Ұлттық өркендеп, тіліміз өз еліміздегі және халықаралық дәрежедегі позициясын нығайтқан кезде біздің сөздеріміз де өзге тілдерге енетіндігіне, тіліміздің әлемдік ақпарат кеңістігінен өз орнын иеленетіндігіне күмән келтірмеуге болады.Тағы қайталап айту керек, «Үш тұғырлы тіл» саясаты мемлекеттік тілді өшіруді емес, өсіруді, дамытуды көздейді.

Күнделікті қызметте классик жазушы С.Мұқановтың «Әркімнің туған тілі — туған шеше, оған бала міндетті сан мың есе» деген сөздерін мысалға ала отырып, түсіне, ұғына білгенге адамдағы ұлттық мақтаныштың алғашқы ұшқындары да жүрекке тіл арқылы ұялайды. Өз ана тіліңді қадірлемей, ел-жұртыңды сүйе алмайсың. Әр азамат ана тілінің бай қорын игерумен бірге орыс, ағылшын тілдерінің де асыл қазынасынан сусындап, оны іске асыра білгені де жөн. Елбасы өз Жолдауында: «Қазақ тілі – біздің рухани негізіміз… Біз қазақ тілін жаңғыртуды жүргізуге тиіспіз… Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде. Қазақ тілі 2025 жылға қарай өмірдің барлық саласында үстемдік етіп, кез келген ортада күнделікті қатынас тіліне айналады…» дегені көпке белгілі. Сонымен қатар мемлекет басшысы «Үштілділік мемлекеттік деңгейде ынталандырылуы керек. Орыс тілін білу – біздің ұлтымыздың тарихи артықшылығы екені баршаға белгілі… Біз ағылшын тілін игеруде серпіліс жасауымыз керек. Қазіргі әлемнің осы «лингва франкасын» меңгеру біздің еліміздің әрбір азаматына өмірдегі шексіз жаңа мүмкіндіктерді ашады» деп, қазақ тілі және тілдердің үштұғырлы мәселесіне кеңінен тоқталды.

Мен – болашақ маман иесімін. Менің туған тіл туралы толғанысым біреулерге біртүрлі болып көрінуі әбден мүмкін. Бірақ ұлттық тіліміздің ұпайын түгендеуді өзімнің азаматтық міндетім деп санаймын. Өйткені өз болашағымды ұлтымыздың анасы – ана тілінен іздеймін. Қазақ тілінің мерейі – менің мерейім. Халықтың тағдыры тіліне байланысты. Мені мұратқа жеткізетін де — ана тілі деп білемін.

Я-будущий специалист. Я думаю, что мое размышление о родном языке может показаться странным для кого-то. Но считаю, что инвентаризация баллов на национальном языке является моей гражданской обязанностью. Потому что я ищу свое будущее по родному языку – матери нашей нации. Казахского языка алматы – астана. Судьба народа зависит от языка. Я считаю, что я — родной язык.

I'm the future specialist. I think my thinking about my native language might seem strange to someone. But I think that the inventory of points in the national language is my civic duty. Because I'm looking for my future in my native language – the mother of our nation. The Kazakh language, Almaty – Astana. The fate of the people depends on the language. I consider myself a mother tongue.

Үштілділік не үшін қажет?

Біріншіден, ақпарат алмасуда немесе таратуда көптілділіктің көмегі ұшан-теңіз. Қазір әлемдегі ақпараттың көбі – ағылшын тілінде. Одан қалса орыс тілінде. Мойындауымыз керек, біз ақпаратты осы екеуінен алып қазақшаға қотаруға бейімделгенбіз. Ал ол ақпарат бізге жеткенше өңі өзгеріп, мағынасы майысып кететіні айдан анық нәрсе. Сондықтан ақпараттың сонау бұлағынан, тұнығынан алып ішкеніміз абзал емес пе? Ағылшын азаматының өз аузынан сұхбат жасай алсақ, орыс саясаткерін орнына қоя отырып сөйлессек, біздің сәл де болса ілгерілегеніміз шығар? Демек, үштілді жүйе қазақстандықтардың тең дәрежедегі ақпаратқа қолжетімділігін қамтамасыз етеді. Екіншіден, Қазақстанның әлемнің алдыңғы қатарлы дамыған елдерінің қатарына кіру үшін үштілділік ауадай қажет. Бұл елдердің қатарынан қалмау үшін, солар секілді ғылым мен индустрияның тілін табу үшін көп тілді білген абзал. Әсіресе, бұл тұрғыда жастардың ағылшын тілін білгені ауадай қажет. Бұл IT-технология, машина өндірісі, биомедицина, кибернетика секілді адамның ақыл-ой ұшқырлығын қажет ететін маңызды салаларға жол табуға көмектеседі. Сондай-ақ, бүгінгі таңда инженерия мен технология атаулының тілі ағылшынша шығып тұрғанын да ұмыт-пауымыз керек. Сондықтан, ғылымы дамыған ел болудың алғышарты – ағылшынша білу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫНЫҢ ӨСУІ: ТАБЫС ПЕН ТҰРМЫС САПАСЫН АРТТЫРУ. 2018 жылғы 5 қазан

2. Хасанұлы Б. Тілдік қатынас негіздері, 2008ж.

3. Әбдуәли Т.Үштұғырлы тілден түңілмейік / Жетісу, №31. 2008ж.

4. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты, 12.12.2014 ж.

Ахметова А.Б., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Алимова С. Б
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» – ОСНОВА РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА

Общенациональная патриотическая идея «Мәңгілік Ел», выдвинутая Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым в Послании народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: единая цель, единые интересы, единое будущее», нацелена на формирование качественно нового уровня патриотического сознания народа Казахстана [1]. Следует подчеркнуть особое значение ежегодных посланий Президента народу Казахстана. По форме – это политические документы, определяющие краткосрочные и среднесрочные приоритеты развития Казахстана. Но важно понимать и их глубинный смысл, связанный с определением системы ценностных и гуманитарных векторов «казахстанского пути», которые будут способствовать тому, чтобы суверенный Казахстан не затерялся в «потоке истории» [2, с.293]. Это та ценностная система, которая будет способствовать формированию национального единства и укреплению казахстанского патриотизма. Президент неоднократно определял в качестве одного из важнейших условий успешности развития нашей страны «казахстанский патриотизм и политическую волю как факторы построения нового Казахстана» [3, с.6]. Президент особо подчеркивает именно их созидательный потенциал, отмечая: «История знает немало ярких примеров того, как народы поднимаются на новый уровень развития, когда объединяют свою волю для реализации проекта исторического масштаба» [3, с.6]. Очень важно, что в Конституции Республики Казахстан казахстанский патриотизм относится к основополагающим принципам государства [4, с.7].

26 апреля 2016 года правительством Казахстана был принят Патриотический Акт «Мәңгілік Ел» [5].

Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны. Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Причем патриотическое воспитание в уверенно развивающемся государстве не следует оценивать только как творческий процесс.

Что же такое «патриотизм», и какого человека можно назвать патриотом?

Ответ на этот вопрос достаточно сложен. Но, так или иначе, для простоты суждения можно условиться считать первым, кто более адекватно определил понятие «патриотизм» Владимира Даля, трактовавшего его как «любовь к отчизне». «Патриот» по Далю – «любитель отечества, ревнитель о благе его, отчизнолюб, отечественник или отчизник» [6]. Более современные понятия «патриотизма» связывают сознание человека с его эмоциями на проявления воздействий внешней среды в месте рождения данного индивида, его воспитания, детских и юношеских впечатлений, становления его как личности. Вместе с тем организм каждого человека, как и организмы его соотечественников, сотнями, если не тысячами нитей связан с ландшафтом его обитания с присущим ему растительным и животным миром, с обычаями и традициями данных мест, с образом жизни местного населения, его историческим прошлым, родовыми корнями. Эмоциональное восприятие первого жилища, своих родителей, своего двора, улицы, района (деревни), звуков птичьего щебетания, трепетания листвы на деревьях, колыханья травы, смены времен года и связанных с этим изменений оттенков леса и состояния водоемов, песен и разговоров местного населения, их обрядов, обычаев и образа жизни и культуры поведения, характеров, нравов и всего остального, что не перечесть, влияет на развитие психики, а вместе с ней и на становление патриотического сознания каждого человека, составляя важнейшие части его внутреннего патриотизма, закрепляемые на его подсознательном уровне [7].

В современном казахстанском обществе патриотическое воспитание молодежи приобретает особо важное значение. Как отмечают многие отечественные ученые, в процессе начального этапа политических реформ в стране произошла деидеологизация казахстанского общества и насаждение западных либеральных ценностей, отрицательно отразившихся на духовном и нравственном развитии молодого поколения.

Вопросы патриотического воспитания молодого поколения в духе любви к Родине и преданности Отечеству, законопослушных граждан государства всегда стояли в центре внимания ученых на протяжении всей истории развития человечества. Великие философы, педагоги уделяли этому вопросу значительное внимание с древнейших времен.

Казахстанский патриотизм - это глубокое осознание своего государственного, казахстанского. Он включает в себя: чувство привязанности к тем местам, где человек родился и вырос; уважительное отношение к родному языку; заботу об интересах родины; проявление гражданских чувств и сохранение верности родине; гордость за ее социальные и культурные достижения; отстаивание ее свободы и независимости; уважительное отношение к историческому прошлому родины и унаследованным от него традициям; стремление посвящать свой труд, силы и способности расцвету родины [8].

В Казахстане идет поиск новых подходов к системе патриотического воспитания с учетом современных условий нашего общества, необходимо активное формирование нового, казахстанского патриотизма, в котором должны гармонично сочетаться традиции нашего прошлого и сегодняшние реалии жизни.

Следует отметить высокий уровень информированности молодого поколения. Молодежь, ориентируясь на опыт предыдущих поколений, не готова принимать на веру какие-либо идеалы. Поэтому важно, чтобы формирование чувства патриотизма происходило изнутри, стало внутренним убеждением человека, а задача преподавателя - развить познавательные навыки студентов, научить самостоятельно, конструировать свои знания, ориентироваться в информационном пространстве, развить критическое мышление.

Важным этапом процесса активизации системы патриотического воспитания стало Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации – Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегии «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства [9].

Казахстанскую молодежь не меньше взрослых волнует будущее нашей Родины. Граждане нашей республики хотят жить в свободной, экономической развитой стране, со справедливыми законами, равными возможностями независимо от социального происхождения и национальной принадлежности.

Студенческая молодежь на себе ощущают внимание государства, нацеленное на повышение жизненного уровня молодежи, возможности получения высшего образования на основе грантов и гибкой системы студенческого кредитования, повышение профессионального уровня выпускников, стажировок в ведущих вузах дальнего и ближнего зарубежья, участия в научных программах высших учебных заведениях и мн.др.

В Послании Президента Н.А.Назарбаева народу Казахстана подчеркивается: «Новый казахстанский патриотизм - основа успеха нашего многонационального и многоконфессионального общества, и фундаментом казахстанского патриотизма должно стать равноправие всех граждан Казахстана и их общая ответственность за честь Родины» [9].

Студенты Карагандинского государственного университета внимательно изучают все важнейшие политические документы, определяющие основные приоритеты и задачи развития нашего государства. Особый интерес вызывают политические инициативы и программные статьи Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева, обращенные к молодежи. В статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Н.А.Назарбаев подчеркнул, что «патриотизм начинается с любви к своей земле, к своему аулу, городу, региону, любви к своей малой родине. Особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям – это важнейшая черта патриотизма. Это основа того культурно-генетического кода, который любую нацию делает нацией, а не собранием индивидов» [10].

Студенты нашего вуза, независимо от этнической принадлежности гордятся, что родились и живут в прекрасной стране - Казахстан. Только в дружбе и общественном согласии залог будущего процветания многонационального государства Республики Казахстан.

Список использованной литературы:

1. Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. Послание Главы государства Нурсултана Назарбаева народу Казахстана 17 января 2014// http://www.akorda.kz

2. Назарбаев Н.А. В потоке истории. – Алматы: Атамұра, 1999. – 296 с.

3. Новый Казахстан в новом мире. Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана // Казахстанская правда. – 2007. – 1 марта. – С.1-6.

4. Конституция Республики Казахстан раздел I: общие положения, ст. 1 п.2. - Алматы: Жеті жарғы, 2017. – 53 с.

5. Патриотический Акт «Мәңгілік Ел» (Астана, 26 апреля 2016 г. // https:// online.zakon.kz/ Document/?doc_id=36637518

6. Толковый словарь живого великорусского языка В.И. Даля // http://www.dict.t-mm.ru/dal/p/pat.html

7. Кондрашин И. Патриотизм – что это? // http://ikondrashin.narod.ru /rus/intros/kond/patriot.htm

8. Казахстанский патриотизм: цели и задачи // http://www.nowpolitolog.ru/nepols-53-1.html

9. Стратегия «Казахстан 2050» Новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана 14 декабря

2012 г. // http://www.akorda.kz/ru/events/ astana_kazakhstan/ participation_in_events/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-lidera-nacii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazahstana-strategiya-kazahstan-2050-novyi-politicheskii-

10. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya

Әбжанов Н. Н., 4 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – әлеуметтік-экономикалық пәндер оқытушысы Маженова Б.А.
Абай көпсалалы колледжі, Агроқалашық, Қазақстан Республикасы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТИЗІМІ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ДАМУ НЕГІЗІ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» , соның ішіндегі «Мәңгілік ел» - жастардың патриотизімі және азаматтық даму негізі, тарихи және мәдени құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу бағдарламасы аясындағы баяндамамызды ұсынамын.

Ұлттық рухымызды көтеру үшін,әлбетте төл тарихымызды, тәрбиенің түп қазығы құндылықтарымызды дәріптеу қажет. Бұл бағдарламаның басты бағыты-ұлттық патриотизмге және азаматтық даму негізі, тарихи және мәдени құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу,уақыт талабын туындаған идеология жинағы.

Қазақтың ұлттық идеясы туралы кезінде әртүрлі пікірлер айтылғанымен оның айқын тұжырымы қалыптасқан жоқ. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдары көрініс берген ізденістер бір арнаға тоғыспай аяқсыз қалды. Міне, осы сәтте Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауын жариялады. Президент өз сөзінде: «Мен қоғамда «қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек» деген сауалдың жиі талқыға түсіп жүргенін естіп жүрмін, біліп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар етіп ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – идея-мәңгілік ел . Тәуелсіздігімізбен бірге халқымыз мәңгілік мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі мәңгілік елордамызды тұрғыздық. Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ – мәңгілік қазақтың перзенті. Ендеше, қазақ елінің ұлттық идеясы – «Мәңгілік ел» деді. Н. Назарбаев өз тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтау арқылы Мәңгілік ел бола алатынымызды атап өтті.

Мәңгілік Ел мұраты жастардың қолында.

Ықылым заманнан бері қазақ атамыз „Білекті бірді, білімді мыңды жығады“ деген сөз қалдырған. Қазақтың бұл мақалының өзі бүгінгі күні айрықша мәнге ие болып отыр. Бұл заман білекке емес, білімге сенетін заман. Білімнің негізінде болашаққа деген шынайы сенім мен үкілі үміт, өз халқына деген ізет-құрмет пен қадір-қасиет жатқанын Елбасы жақсы түсінді. Ол тәрбие мен оқу-білімді егіз дүние ретінде қарастырып, тәрбие арқылы берілетін білімнің болашағы әрқашан баянды болатынын назарынан ешқашан тыс қалдырмады. Өркениет көшіне бет бұрған қыруар істің алатын арқауы болып есептелетін ғылыми-техникалық және экономикалық прогрестің негізгі қозғаушы күші білім десек, қателеспейміз.

«Мәңгілік ел» - жастардың патриотизімі және азаматтық даму негізі, тарихи және мәдени құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу бағдарламасы төрт кіші бағдарламадан тұрады,олардың әрқайсысы аталған мақсатқа қол жеткізуге бағытталған:

Біз соның кіші бағдарламасы « Тәрбие жіне білім» аясында жұмыс атқарудамыз.

Мақсаты-жан-жақты және үйлесімді дамыған тұлғаны қазақстандық патриотизм рухында және азаматтық даму негізі, тарихи және мәдени құндылықтарды құрметтеуге тәрбиелеу.

Осы бағдарлама аясында біздің колледж Е.А.Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің,тарих факультетімен бірігіп,студенттер Бұқар Жырау ауданында 2017 жылы Беғазы-Дәндібай мәдениетіне жататын Камал қонысын археологиялық экспедиция және 2018 жылы Шет ауданындағы Бада деп аталатын андронов мәдениетіне жататын археологиялық қазба жұмыстарына қатынасты.

Студенттерді сол университеттің археология, этнология және Отан тарихы кафедрасының,тарих ғылымдарының кандидаты,доцент Виктор Васильевич Варфоломеевтің басшысымен жұмыстар жүргізілді.

Археологиялық қазба жұмыстарға бармай тұрып Виктор Васильевич Варфоломеев колледжге келіп студенттерге дәріс оқып, студенттерді қазба жұмыстарға үгіттеп,қызықтырып және қазба жұмыстар арқылы қандай әсер алатындығы жайылы айтып кетті.Енді осы бағытта әлі жұмыстар атқаруда.

Болашақта яғни осы 2019 жылы жазанда Абай ауданындағы Құлайғыр ауылының маңына барып,қазба жұмыстар жүргізіледі соған біздің студенттер ат салысады.

Тағы бір бағытымыз Қарағанды облысы бойынша мұражайларға бару,мұражайларға бару, мұражай арқылы студенттер облысымыздың бай тарихымен танысады,соның ішінде:

Қарағанды облыстық тарихи-өлкетану мұражайы, Қарағанды қаласы.

Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің мұражайы. Теміртау қаласы.

Карлаг мұражайы. Долинка кенті.

Енді бір сапарымыз Астана қаласындағы Қазақстан Республикасының ұлттық мұражйына бару.

Колледж мұражайын жаңғырту жұмыстарында жүргізілуде. Біздің колледждің бай тарихы бар,осының барлығын жанымызда сақтап қалу үшін 2015 жылдың күзінде колледж мұражайы алғаш рет өз есігін ашты. Оны құрудағы еңбегі барлық педагогикалық ұжымға және білім алушыларға тиесілі. Колледж мұражайы қызметінің негізгі бағыттары: тірбие, азаматтық-патриоттық, ақпараттық-ағартушылық, іздеу-зерттеу және кәсіби шығармашылық жұмыс.

Колледж мұражайы –бұл өлке тарихымен,табиғатымен,мәдениетімен байланысты сабақ өткізетін орын: бұл кездесу өтетін орын және мұражайда топ сағаттарын т.б. іс- шаралар өткізуге болады.

Мұнда көптеген фотосуреттер,альбомдарда жеткілікті. Сондай-ақ көптеген мадақтамалар, кәдесыйлар және басқа да экспонаттар мен экспозициялар бар.

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарындағы тәрбиенің негізгі мақсаты — жастардың бойында азаматтық пен қазақстандық патриотизмді қалыптастыру, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін дәріптеуге, әлемдік және отандық мәдениет жетістіктерін оқып үйренуге, Конституцияға және қоғамға қарама-қайшы келетін әрекеттерге төзбеушілікке тәрбиелеу.

Тәрбие қазіргі өзгермелі, сан салалы, көпмәдениетті, көпэтникалық үлкен өмірге енуге дайын қабілетті, тұлғаның дамуына бағытталған және рухани құндылықтарының негізінде құрылады.

Тәрбиенің басты нысаны елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болып табылады. Еліміздің болашағы жастардың еңбекқорлығына, талап-тілегіне, арман-мұратына байланысты. Олар ата-бабаларымыздан мұра болып келе жатқан құндылықтарымызды, тарихи дәстүрлерімізді жаңғыртып, оны алға бастырып қана қоймай, экономикасын, ғылымын да дамытуға, жігерлене ел үшін еңбектенуге міндетті.

Ендеше жастар еңбек жолына түскенде ғана қоғамын өрге бастыра алады. Отаншыл халық жастары болмаған елдің болашағы қараңғы.

Жаңа заман тәуелсіз ел мұраты — жастардың білімі мен біліктілікке талпынып әрекеттенуін, еңбектеніп өсуін талап етіп отыр.

«Еліннің ұлы болсаң, еліне жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа», — дейді Елбасы бір сөзінде.

Сондықтан, жастарға білім беретін ұстаздар да ұлы мұрат жолында жалынды еңбек етуге даярмыз. Қорыта келгенде біз бұл бағдарлама бойынша әлі жұмыстар атқарамыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1.11-сынып оқулығы, «Қазақ тілі».Т.Артықова., Г.Ермекбаева –Алматы «Атамұра» 2015 ж

2.kaz_mangilik_el.pdf ҚР. білім және ғылым министрлігі Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті «Мәңгілік ел», жоғары оқу орнына арналған оқулық

«Шешендік сөздер»

3.Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылғы 17 қантардағы жолдауы .

4.Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылғы 11 қарашадағы жолдауы

5.Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2007 жылы» Жаңа Әлемдегі жаңа Қазақстан»

6.Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2015 жылғы « 100 нақты қадам» бағдарламасы

Әлкен Т., Ю-12к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – оқытушы, магистр Бажикеев К.К.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МАҒЖАН АУДАРМАЛАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Мағжан ақиық ақындығымен қатар шебер аудармашы. Орыс ақыны М.Лермонтовтың, неміс ақындары Гейнрих Гейне мен Гетенің, тағы басқа ақындардың туындыларын қазақ тілінде сөйлеткен болатын. Ол 1924 жылы Мәскеудегі КСРО халықтарының кіндік баспасынан шыққан М.Горькийдің «Сұңқар жыры» деген атпен шыққан бір топ әңгімелерін қазақшалап, жеке кітап етіп басып шығарды. 1925 жылы Мамин-Сибиряктің «Ақбозат» деген көлемді әңгімесін тәржімалады. Сонымен қатар П.Дорохов, қазақ топырағында туып өскен орыс жазушысы В.Ивановтың да әңгімелерін қазақшалаған. Өзінің сан қырлы таланты мен ақындығы, ұстаздығы, «Педагогика» атты ғылыми еңбекті жазуы - бәрі өз ұлтына, туған жұртына қызмет етудегі туындаған істер болса, аудармшылықпен айналысуы да Мағжанның сол ізгі мұрат жолына бағытталған қадамдарының бірі болатын. Біз негізінен бұл мақаламызда Мағжанның прозалық аудармаларын қарастыруды мақсат еттік.

Бір тілдегі ұғым, атау, ой, сана екінші тілде көбіне дәл баламасын таба бермейді. Осындай әдебиеттің күрделі саласына ден қоюы Мағжан талантының сан қырлығын және оның ізденгіштігі мен еңбекқорлығын көрсетсе керек. Мағжан нені аударсын, қалай аударсын бір байқалатын жайт оның аударма өнері, оның әдіс-тәсілдері мен қыр-сырын, мақсат-мұратын яғни аударма теориясын жетік білгендігі. Ғалым Б.Кенжебаевтың «Ұстаз» атты естелігіндегі «Басқа тілден шығарма аудару – ол шығарманы өзінікі етіп алу деген сөз, өзінікі болған соң, ол өгей бала екені мүлде білінбесе керек. Ол үшін шығарманың тұрқы,тұлғасы аударылмай, мағынасы, рухы аударылуы қажет.»деген Мағжан сөзі сөзімізге дәлел [1 ,463]. М.Жұмабаевтың алғашқы прозалық аудармаларының бірі- М. Горький әңгімелері. Бұл турасында Ш.Елеукенов « Орыс әдебиеті мұхитынан дәл Горький шығармаларын бөліп аударуы сол кездегі қажеттіліктен, сол кездегі жаңа дәуірдің қыр-сырын жете түсіну ниетінен туған» дейді [2, 322]. Мағжан Горькийдің бес әңгімесін қазақшалаған. Соның бірі «Старуха Изергиль» атты әңгімесінен алынған «Сұңқар жыры» аудармасы, Әңгімеде жаралы сұңқардың құлап түсуі, оның көкке көтерілгісі келіп зарлауы, көк жүзін аңсауы, жерде жорғалап қана үйренген жыланның оған күлкілі әрі аянышты көзбен қарауы, соңында сұңқардың құздан көкке соңғы рет қанат қағып өлуі баяндалады. Демек ерлік, өрлік тақырыбы Мағжанды ерекше қызықтырған. Әңгіме «Вдруг в то ущелье,

где Уж свернулся, пал с неба Сокол разбитой грудью, в кровью на перьях....с коротким криком он пал на землю и бился грудью в бессильном гневе о твердый камень» деп басталса [3, 204], Мағжан аудармасында «Бір мезгілде сары бас жылан иіріліп жатқан қапсағайға көктен төсі жаралы, қанаты қанды сұңқар құлап түсті...сұңқар бір саңқ етіп, жерге құлап, әлсіз ашумен төсін тасқа соқты...» деп беріледі[6]. Мұнда әңгіменің дәлділігі, автордың өзіндік стилі сақталып тұр. Сондай-ақ, Мағжан «свернулся» дегенді «иіріліп», «с коротким криком» дегенді «бір саңқ етіп» деп алып, сөйлемнің бар бітімін қазақ тілінде шебер ойнатып береді. Мағжан аудармасының шеберлігіне көз жеткізу үшін тағы бір мысал келтірсек. «И крикнул Сокол с тоской и болью, собрав все силы:

-О, если б в небо хоть раз поднятся!...Врага прижал б я...к ранам груди и...захлебнулся б моей он кровью!... О, счастье битвы!...

«А уж подумал «должно быть, в небе и в самом деле пожить приятно, коль он так стонет!...»

Аудармада: «Барлық күшін жиып, қасірет-зармен саңқылдап жіберді Сұңқар: - Уа, дариға-ай! Көкке енді бір көтерілсем!.. Жауымды төсімнің арасына жаныштар едім... Менің қаныма тұншығып өлер еді ол!.. Әй, соғыстың сайраны-ай?..

«Сұңқардың осынша күңіренуіне қарағанда, көкке шығу тегінде жақсы болуға тиіс-ау» - деп ойлады сары бас жылан». М.Жұмабаев ақындық дарын мен шабытын пайдаланып, барынша еңбектенгені көрінеді. Аудармадағы «дариғай-ай!», «сайраны-ай», «күңіренуіне» деген сөздер жолма-жол аударылмағанымен, М.Жұмабаевтың аудармашылық шабыты арқасында, әңгіменің бүкіл рухы дәл жеткізілген. Сондай-ақ тәржімашы түрлі баламаларды,тіркестерді, бейнелі өрнектерді орынды қолдана білген. Мәселен, «ерлердің ессіздігі», «ыстық қаныңның тамшылары», «айбынды үлгі» т.б сөз тіркестері. Орысша «Безумству храбрых поем мы песню!..» дегенді «Ерлердің ессіздігін жырлаймыз біз!...» деп, «Вот мудрость жизни» дегенді «Тұрмыстың түпкі түйіні - осы» деп қарапайым тілмен жеткізе білген. Қысқасы, аудармашы түпнұсқадағы автордың барлық ой-түйінін дұрыс түсіне біліп, соны қазақ тілінде барлық мән-мағынасымен жеткізуге ұмтылған. Көркем аударманың міндетті қағидаларының бірі түпнұсқаның бүкіл болмысын артық-кемсіз жеткізе білген.

Жалпы, М.Жұмабаев прозалық аудармаларын қарастырғанда, нағыз қуатты аударма тудыра білгендігін, тіл шеберлігін, түпнұсқадан еш ауытқымай шығарманың нәрін қазақ тілінде «майын тамыза» жеткізе білгендігін айту қажет. Оның Горькийден аударған әңгімелерінің бәрі ерлік, өрлік, ана ерлігі, отанға сүйіспеншілік сияқты адамды патриоттыққа, ерлікке, махаббатқа үндейтін туындылар.

М. Жұмабаевтың М.Горькийден аударған тағы бір туындысы «Жұртын сүйген жүрек». Аудармашы «Старуха Изергиль» атты әңгімені түгел аудармай тек Данкоға қатысты Изергиль кемпірдің әңгімесін ғана аударған [3, 61].

Аудармашы әңгімедегі Изергиль кемпірдің өмірін емес, оның айтқан ертегісін қазақшалайды. Ержүрек жас жігіт Данконың халқы үшін «жанған жүрегін», халқын қиындықтан алып шыққан көзсіз батырлығын көрсетуді мақсат тұтқан. Демек Мағжан әр аудармасы арқылы өзі өмір сүрген қоғамды, соңынан ерген жастарды, жалпы халқын ерлікке, туған жұртын сүюге, ұлт үшін өлімге де бас тігуге болатын іс істеуге үндегенін көреміз. Мағжан аудармаларының құдіреттілігі осында болар.

Аударма өнері туралы жазушы Т.Ахтанов: «Аудармашының ең негізгі мақсаты автордың ойын ғана емес, оның өзіндік стилін, суретшілік ерекшелігін, барлық бояуын, шығарманың рухы мен тынысын жеткізіп бере білу. Осы тұрғыдан айрықша бір есте болатын нәрсе көркем шығарманың жалпы бейнесін ғана емес, оның өзіндік ажарын да аудармай жеткізу» деп жазыпты. Мұндай қағидадан М.Жұмабаев та аттап кетпейді. Рас,кей тұстарда аудармашы оқиғаға байланыстыра сөйлемдер қосып, еркіндеу кетеді. Алайда, ол түпнұсқаның мазмұнына еш селкеулік түсірмей, қайта әңгімені көріктендіре түскен. Мысалы: аудармадағы: «Себебі - Изергиль өткен күндерін есіне түсіре бастаса, философиясының тегеуріні астында жоғалып кетуші еді. Дұрысы – Изергиль философиясы

жүгенсіз, жабайы философия болғанмен, замана ұсталықпен орап тастаған, бас-аяғы табылмайтын, түрлі түске боялаған домалақ жіпке ұқсайтын еді,» – деген сөйлемдер түпнұсқада жоқ.

Алайда, Изергильдің өмірі, оның әңгімесі, қиын тағдыры туралы М.Жұмабаев аударған үзіндіге дейін айтылған. Соның бәрін жинақтап, оның қым-қиғаш тартысқа толы өмірін, ой-түйіндерін, қандай адам екендігін осы бір үзіндімен түсіндіре кетуді аударма шы есте ұстаған сияқты. Әйтпесе оқырман Изергиль кемпірдің ертегісін ұқпай қалуы да мүмкін.

М. Жұмабаевтың аударған бір көлемді әңгімесі орыс жазушысы Д.Н.Мамин-Сибиряктың «Ақбозат» атты әңгімесі.[4] Д.Н.Мамин-Сибиряк - XIX ғасырдың екінші жартысында өмір сүрген белгілі реалист-демократ жазушы. Көп туындылары қазақ халқының өмірінен алынған. «Ақбозат» хикаясы бала санасына, ойлауына әсер ететін терең гуманистік идеяларға толы шығарма. Еңбек етпей бос жүру, бекерге мал шашу, өзімшілдік, ақылсыздық сияқты жаман қылықтардан аулақ болуға шақырады. Өзі педагог Мағжанның бұл әңгімені аудару себебі түсінікті де.

Әкесінен қалған мол байлық жас Бұқарбайдың басын айналдырып, мол байлық таусылмастай көрінеді. Сөйтіп босқа мал шашып, еңбексіз бос жүреді. Шешесінің сөзіне де құлақ аспайды. Ақыры көп жыл тірнектеп жиған мал жоқ болады. Бұқарбайда — жалғыз асыл тұқымды арғымақ қалады. Бір ауылда бақташы боп жүрген Бұқарбай Ақбозатын баптап өсіреді, ол жүйрік болып, ат бәйгелерінде бірінші болып келіп жүреді. Саңлақ арғымақ — қашаннан қазақтың қиялы, қанаты, ермегі. Ақбозатқа көзі түскендер, Бұқарбайды қолқалайды. Ол көнбейді. Жас Бұқарбайдың сүйікті аты бір түнде жоғалады. Әңгімеде Бұқарбайдың қайғысы, ыза-күйініші, арғымағын іздеп сарсылған, жүдеп-жадаған күйін қаламгер аса бір жанашырлықпен суреттейді.

Әңгімеде қоғамдық-әлеуметтік қайшылықтар да сырт қалмаған. Мәселен, қазақ ауылындағы теңсіздік, жемқор байлар, зорлықшыл билермен қатар, жарлы-жақыбайлар да жетерлік.

Әңгімені оқу барысында аудармашының көркем де кестелі тілі шығарманың өн бойынан көрініс табады. «...а лошад была чудная – длинная, на таких высоких ногах, с мальенкой головой и длинной гривой...» дегенді « қамыс құлақ, серке сан, жібек жал» деп, «ухаживает за лощадью как за невестой» дегенді «қойнына жататын қалыңдығынан бетер атты мәпелегені» деп аударуы қазақ тіліндегі аударманың шеберлігін көрсетеді Сұлу Мешітті алуға қалың малы жоқ Бұқарбайдың аянышты халі де әсерлі суреттеледі. Түпнұсқа: «Ему все завидовали, а он проклинал себя...Да, проклятую бедность не объедешь ни на каком скакуне». Аударма: «Жұрттың бәрі оған: «Ай, ырысты жігіт», — деп қызықса, ол өзін-өзі қарғайды. ...Ие, қандай жүйрікке мініп қашсаң да, малғұн кедейліктен құтыла алмайсың ғой». Қоғамдағы әділетсіздікке, қу кедейшілікке, жанашыры жоқ кейіпкеріне қосыла автор да аударма шы да қиналыс танытады.

Ұрланған атының соңынан қуған Бұқарбайдың ұрыға айқай салған сәтін түпнұсқамен салыстырсақ.

Түпнұсқа: «— Эй ты, шайтан, не умеешь ездить... Потрепли лошадь по шее!..».

Аударма: «- Өй, сайтан, атты қор қылып келесің... қамшы салма! Екі көзін сүрт!..

Аударма шы түпнұсқаны сөзбе-сөз аудара салмай, шабыс үстіндегі аттың көзін сүртуді өте орынды қолданған. Қазақ бәйге кезінде атына қамшы салмай, тек көзін сүртіп отырған. Аударма шының тек түпнұсқа жолымен кете бермей, өз қиялына да ерік беруі аударма құнын арттыра түскен. «Любовь его ослепила» деген сөйлемді «махаббат көзін соқыр қылды» деп аудара салмай, «оның көзіне шел қаптатты» деуі де қазақы ұғымға біртабан жақын.

С.Абдрахманов аударма өнері жайында «Жақсы аударма – тіл қадірін танытудың да сенімді жолы. Аударма да төлтума мен телтума тайталасады. Яғни автор мен аударма шы өзінше бір өнер жарысына түседі дейміз. Олай деп айту аздық етеді. Аударма да солар арқылы тіл мен тіл де жарысқа түседі. Тіл мен тілдің жарысы түптеп келгенде бейне бір ел мен елдің өнер жарысы десе де болады. Демек, аударма - ұлтының ұлылығын дәлелдеудің

бір жолы» дейді [5, 25].Бұл бүгін біз сөз еткен Мағжан аудармаларына қатысты айтылғандай. Мағжанның да М.Горький, В.Иванов, Д.Н.Мамин-Сибиряк, П.Дорохов т.б. орыс қаламгерлерінің туындыларын қазақшалаумен қатар олар мен тіл, өнер жарысында түскенін,ғасыр басында-ақ «ұлтыңның ұлылығын, еліңнің елдігін» көрсетудің үлгісін танытқанын көреміз. Олардың шығармаларын қазақ тілінде төлтумадан еш кем қылмай,көркемдігін төмендетпей, қазақ тілінің төл туындысындай шебер сөйлеткен Мағжанның ел мен елді, тіл мен тілді танудың құралы – аударма өнері екенін, жалпы аударма ә дебиет пен мәдениеттің құрамдас бір бөлігі деп ерекше қарағанын байқаймыз. Демек Мағжан жалынды ақын ғана емес, мықты аудармашы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кенжебаев Б. «Ұстаз» // Жұмабаев М. Шығармалар. Алматы: «Білім»,1996, 512 б.
2. Елеукенов Ш. «Мағжан». Алматы: «Санат»,1995, 384 б
3. Жұмабаев М Шығармалар жинағы. 3 том.Аудармалар, ғылыми еңбек, мақалалар. Алматы:Жазушы. 2005, 232 б
4. Мамин – Сибиряк Д.Н. Повести и рассказы. М: Сов. Россия . 1989, 271 с.
5. Абдрахманов С. Біздің Пушкин. Алматы, 1999. 234 б

Әшір А.Т - РД-11к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – магистр, оқытушы Айтхожина С.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ ҚУҒЫН - СҮРГІН ҚҰРБАНДАРЫ

Қазақстанда тоталитарлық жүйенің нығаюы 1925 жылдың күзінде өлкелік партия ұйымының басшысы болып сайланған Ф.И.Голощекин есімімен байланысты. Кәсіпқой революционер,патша отбасының атылуын ұйымдастырушылардың бірі болған Голощекин Қызылордаға келіп түскен бойда,бірден «қазақ ауылында Кеңес өкіметінің жоқ» екенін, ауылда Кіші Қазан өткізу керек екенің мәлімдеді. Негізгі міндет ретінде әлеуметтік саралауды жою арқылы дәстүрлі қауымдастықты бұзу жарияланды. Қазақтарды жаппай отырықшы ету келесі маңызды қадам юолуға тиіс еді. Голощекин ең алдымен өзінің көз қарасын бөліспеген партия көшбасшыларымен күресуді қолға алды. Көп ұзамай, 1926 жылы С.Садуақасов пен С.Қожанов «ұлтшылдыққа бет бұрған» деп айыпталды. С.Сейфуллин, М.Мырзағалиев, Н.Нұрмақов, С.Мендешев және басқалары қуғындалды. Олардың көпшілігі республикадан шектетілді [1].

Голощекин ауылдардың әлі күнге дейін « ... таптық күрестің лебін сезбегенің», «... қазақ ауылдарында Кеңес өкіметінің жоқтығын» қасарыса дәлелдеуге тырысты. БК(б)П-ның Өлкелік комитетінің екінші хатшысы О.И.Құрамысов Ф.Голощекинді батыл қолдады. Оның құлағына ол: «Қазан дауылы қазақ ауылын сәл ғана жанап өтті», - дегенді құюмен болды.

Тоталитарлық режимнің нығаюына қарай, бірте-бірте «Алаш» партиясының мүшелерін,сондай-ақ өлкедегі әлеуметтік-экономикалық өзгерістердің қарқындары мен әдістері мәселесінде өз көзқарастарынан танбаған және кадр мәселелерін шешу ісіндегі егемен құқықтарын аяусыз таптап , қорлап отырған , тұрғылықты халықтың ұлттық ерекшеліктермен санасқысы келмейтін Орталықтың саясатының дұрыстығына күмән келтірген республиканың басқарушы қызметкерлерін саяси қуғындау күшейе түсті.

Голощекин өмірге өзінің «Кіші Қазан» идеясын енгізуді қолға алды. 1926-1927 жылдары егістік және жайылым жерлерді қайта бөлу үдерісі іске асты. Ауқатты тұрмыс қалыптасқан шаруашылықтардан 1360 мың десятина шабындық және 1250 мың десятина жайылымдық жерлер алынып,кедейлермен орта шаруаларға берілді. Алайда бұл щара күткен нәтежені бермеді. Малдары жоқ шаруашылықтар өздеріне берілген шабындықтар мен

жайылымдарды тиісінше пайдалана алмай, көпшілік жағдайда бұрынғы қожайындарына қайтарды [1].

Келесі қадам ірі бай мал иеленушілердің мүлкін тәркілеп,оларды отбасыларымен бірге тұрып жатқан ауылдарынан тыс жерлерге көшіру болды. Жеті жүзге жуық шаруашылықтан мал-мүлік тәркілеу жоспарланған. Құжаттарға сәйкес, 696 шаруашылықтан мал тәркіленгеніжазылғанымен,іс жүзінде бұл санның әлдеқайда көп болғаны белгілі [2].

Сөйтіп, кең ауқымды геноцид-зұлматы ,яғни әртүрлі желеу-сылтаулармен халықты қырып жою мақсатын іске асыру басталды.

Шаруаладры ұжымдастыру еріктілік ұстанымына негізделген,бірте-бірте жүретін үдеріс ретінде қаралды. Бірақ 20 жылдардың соңына қарай шынайы бағыт түбегейлі өзгерді. Сөйтіп,Қазақстан ұжымдастыру 1932 жылдың көктемінде аяқталуға тиіс аудандарға жатқызылды.

Жаппай ұжымдастыру жылдарында мал басының күрт азайып кеткенін төмендегі деректен көруге болады: [1]

Кесте 1. Мал басының күрт азаю кестесі

Мал атауы	1922	1932
Ірі қара мал	9млн. 509мың бас	965 мың бас
Ұсақ мал	18млн. 566 мың бас	1млн.386 мың бас
Жылқы	3 млн. 516мың бас	376мың бас

Бұл тауқымет ауқымынң орасан үлкен болғаны соншалық, 1931-1933 жылдардығы аштық тарихқа «Ұлы жұт» - қазақ халқының ең үлкен қасыреті ретінде енді. Демографтардың деректері бойынша, Қазақстан халқының саны сол кезеңде шамамен екі млн. Адамға қысқарып,қазақ этносының 49 % - ін құраған.

Осының барлығын көріп отырған қазақтың зиялы қауымы Голощекин саясатына қарсы шыға бастады. Сол кездегі Ғабит Мүсірепов бастаған Голощекинге қарсы Сталинге жазған «Бесеудің хатын» еске түсірсек болады.

Сөйтіп,1928 жылдың соңында «буржуазиялық ұлтшылдар» деп аталғандардың – Алаш Орданың бұрынғы қайраткерлерінің арасынан 44 адам,оның ішінде : А.Байтұрсынов, М.Дулатұлы, М.Жұмабаев және басқалары жалған айыппен тұтқындалды [2].

Көп ұзамай, Ж.Аймаутов, Ә.Байдилдин, Ғ.Бірімжанов атылып,қалғандары әртүрлі мерзімге сотталды. М. Дулатұлы лагерьде қайтыс болды, ал Байтұрсынов, Жұмабаев және басқалары жазаларын өтеп, 1937 жылы Алаш Орданың қызметіне қатысқандары үшін қайтадан жазаланып, 1937-1938 жылдары ату жазасына кесілді [2].

Сөйтіп, ХХ ғасырдың 20 жылдарының соңы мен 30 жылдарында тоталитарлық режим қоғамдық саяси өмірдің барлық дерлік салаларында нық орнады. Қазақстанда ол күштеп ұжымдастыру және 1937-1938 жылдардағы саяси қуғын сүргін кезенінің қайғылы оқиғаларымен қатар жүріп , ерекеше апатты сипат алды.

Кез келген тарихи оқиға мына бізге, келешек ұрпаққа сабақ. Тарихи оқиғаларды зерттей, саралай отырып, ой призмасынан өткізген жөн. Енді осы «саяси қуғын сүргін» қазақ халқынын тарихи оқиғасынан қандай сабақ алсақ болады деген сұрақ туындайды. Жоғарыда атап айтылғандай, Кеңес үкіметін ең бірінші сауатты, көзі ашық, көкірегі ояу, халқы үшін жан беретін қазақтың зиялы қаумы қызықтырды, мақсаттары ең алдымен солардың көзін жою. Әрине, себебі сауатсыз, өзінің құқығын білмейтін, айдауға көнетін халықты басқару әлдеқайда оңай, ол бәрімізге белгілі. Енді осыдан шығатын қорытынды және сабақ, халық әрқашан сауатты болуға тырысу керек, әсіресе жас буын, яғни жастар. Нұрсұлтан Әбішұлы да өзінің жолдауларында осы туралы үнемі айтып жүреді. «Ел болашағы – жастар қолында» дей отырып, 2019-шы жылды «Жастар жылы» деп белгілеуі, біздерге, жастарға деген үміт, қолдау және ел болашағына үлкен инвестиция.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:
1. Аяган Б.Г, Абжанов Х,М., Современная история Казахстана. Учебник-Алматы.-2016
2. Әминов Т.М. Қазақстан тарихы. Алматы.-2016

Байкадамова К.А., ученица 10 класса
Средняя общеобразовательная школа №85, г. Караганда, Республика Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ

"Жизнь народа прирастает с каждым следующим его поколением. Поэтому нет мечты выше, чем мечта о Вечности Народа. «Мәңгілік Ел» – это идея, которая открывает завтрашний день, выражает веру в будущее, это символ необратимой и прочной стабильности..."

Из выступления Н.А. Назарбаева на торжественном собрании, посвященном Дню Независимости Республики Казахстан.15 декабря 2014 года.

Казахстанский патриотизм – это осознание ответственности граждан за судьбу и будущее своей Родины. Уважение обычаев, традиций, истории и культуры всех народов. Уважение к государственным символам, государственному языку. Патриотизм формируется в семье, в сознание ребенка закладывается отношение к Родине. Необходимо знать и уважать историю своей страны, гордится предками, стремиться внести свой вклад в процветание своей Родины. Жителям Казахстана есть чем гордиться. Мы живем в стране с красивейшей природой, с богатой историей, с интеллектуальным потенциалом, с образованной молодежью.

Патриотизм представляет граждан, которые рассматривают интересы страны выше личных. Чувство патриотизма находится в подсознание человека. О патриотизме личности судят по его делам и поступкам. Патриотом мы можем считать того человека, которого будут чтить и считать таковым его соотечественники.

Патриотизм является духовным стержнем нации. Движущей силой будущего Казахстана является молодежь, которая должна быть достойной сменой старших поколений. Будущее нашей Родины находится в руках молодежи. Молодежь – «вечный двигатель» будущего. Путь в будущее Казахстана, несомненно, будет связан со степенью участия казахстанской молодежи в общественной, экономической и политической жизни страны. Молодежная политика направлена на создание условий для эффективной самореализации молодежи, также она содействует культурному и социально-экономическому развитию Республики. Она является одним из приоритетных направлений в деятельности многих стран. В Законе «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» определены механизмы государственной поддержки молодежи, ее социальные и политические права.

Президентом Республики Казахстан 2019 год объявлен Годом молодёжи. Это свидетельствует о том, что молодёжная политика находится в приоритетной зоне внимания государства. "Новое поколение Казахстана, которое я вижу, – это самое большое достижение Казахстана, моего труда как главы государства. Молодёжь – это ключевой фактор конкурентоспособности страны", – отметил Нурсултан Назарбаев. Государство прикладывает усилия для расширения возможностей для молодежи.

«Мәңгілік ел» - это мечта наших предков, национальная идея Независимого Казахстана. «Мәңгілік Ел» - историческая миссия казахстанцев. Она основывается не только на мечте предков, но и на больших результатах развития Казахстана, со времен обретения независимости. На данный момент наша страна входит в состав многих различных международных организаций и является их полноценным участником.

Воспитание чувства гражданственности и патриотизма очень актуально в современном развитии общества. Знание конституционных обязанностей относится к одним из основ развития гражданского патриотизма. Сегодня особое значение в воспитании имеет гражданский патриотизм, в основе которого лежат: гражданская мораль, гордость за свою историю, семью, город и т.д.

Нам необходимо бережно относиться к культуре своего народа, уважать национальные чувства других народов, стремиться сохранить единство Казахстана, а также участвовать в повышении его авторитета. Гражданственность – один из важнейших факторов в развитии суверенного Казахстана. Гордость за свою страну создаёт фундамент казахстанского патриотизма, формирует чувство уверенности в том, что у нашей Родины - прекрасные перспективы, которые основаны на реальных достижениях в различных сферах.

Список использованной литературы:

1. Нурпеисов Е.К, Котов А.К «Государство Казахстан от ханской власти к президентской республике», 1995г.
2. https://www.kazpravda.kz/articles/eaes/novii-kazahstanskii-patriotizm-i-natsiya-edinogo-budushchego

Бакен А., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі - аға оқытушы, магистр Кельмағанбетова Ш.С.
ҚҚЭУ, Қарағанды қ. Қазақстан Республикасы

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ТІЛ КӨРКЕМДІГІ

Мағжан ақынның табиғаты өте күрделі, жұмбақ, сырға толы. Оның сыры неде, талайды аузына қаратып тамсандырған ақын феноменін қалай түсінуге болады? Дарын табиғатының көрінісі бұлақтай мөлдір поэзиясынан көрінеді. Мағжан ақын қазақ поэзиясында кездесе бермейтін өрнек тауып, рухы мықты жалынды жырлар мен үлбіреген нәзік әуез әкелді.

Мағжан нені айтса да, бейнелеп айтады. Ол үшін даланың тауы да, суы да, желі де ғажайып. Ақын өлеңдерінде адам мен табиғат астасып жатады. Қай шығармасында да Мағжан осы екі ұғымды бірлікте алып жырлайды. Бір өлеңінде анасына, жарына, жалпы адамға деген махаббатын туған жерге катысты сезімімен ұштастырып жатса, енді бір жырларында сол табиғаттың асыл жемісі – адамды бәрінен жоғары кояды. Бұған дәлел – «Сен сұлу» өлеңі.

Өлеңде сұлулықтың көркіне көз тоймай, айналасына таңырқай көз салған ақынның бейнесі бар. Ол айрықша тебіреніс үстінде. Оның көңіліне қуаныш, мактаныш сезімін ұялататын кең даланы гүлге ораған көктемнің арайлы күні, күміс табақтай көкте жүзген сұлу ай, жібектей есіп, жанды жадыратар жел, асқар тау, көлде жүзген аққулар, көк аспанда нұрын шашып тұрған күн. Ақын осы көріністің тамаша картинасын жасайды. Табиғаттың әр құбылысынан, туған жердің әр тынысынан сұлулықтың тамаша белгілерін көреді. Ақын туындыларының басты ерекшелігі – уақыт сынына төтеп берерлік тіл құнарлығы мен ой тереңдігі, сөз қолдану шеберлігі мен көркемдігі.

Мағжан Абайдан кейінгі қазақ әдеби тілін дамытушы, көріктендіруші суреткер. Сәбит Мұқанов: «Мағжан, әрине, қазақтың күшті ақындарынан саналады. Қазақтың тілін байыту ретінде, әдебиетіне жаңа түрлер енгізу ретінде Мағжанның еңбегі көп. Абайдан кейінгі тіл өнегесінде Мағжаннан асқан ақын қазақта жоқ»,- деп, ұлы ақынның даралығын ерекше атап кеткен болатын.

Ақын поэзиясында эпитеттер символдық бейнелермен қоса өріліп, тілдің стильдік ерекшелігімен, контекстегі эстетикалық мағыналық қырларымен дараланады. Мағжанның әсерлі эпитеттерді «тауып» қолданғанының нәтижесінде әдеби тілімізге асыл қазына болып

қосылған жаңа тіркестер пайда болды. Мысалы: «Сұлу сағым, мәңгі мұнар, сұм боран, сорлы бұлт, жүйрік жүрек, жібек түн, алтын сәуле, жалқау жел, күміс көбік, ерке бұлақ, тәтті улы бал» деген эпитетті тіркестер ақын поэзиясында өзгеше қырымен танылады.

«Алтын» сөзі қазақ поэзиясында көп қолданылатын дәстүрлі эпитеттердің бірі болғандықтан, мағынасы барынша терең, бояуы қанық болып келеді. Келтірілген бейнелі тіркес «алтын күннің» сары түсін ғана емес, сұлулығын, көз тартар әсемдігін де білдіреді.

Мағжан «алтын» эпитетін өлеңдерінде «күнмен» мейлінше жиі тіркестірген.

Алтын күнді, қара жерді сағындым,
Жан жолдасым, жүйрік желді сағындым.
немесе,
Міне, алтын таң атты,
Күншығыстан ағарып,- деп жырлаған.

Халықтың бас бостандығын, бақытты тұрмысын, тәуелсіздігін аңсаудан туындаған эпитеттер – ақынның рухани әлемінен туындаған тілдік бейнелеулер. Күн мен Айды, Отты жақсылықтың белгісі ретінде алып, түрліше мағына беріп, жаңа ұғым қалыптастырады. «Айды» сұлулықтың, тіршіліктің, арман мен үміттің символы ретінде сан құбылтып қолданады.

Тұрсың сен, мейірімді Ай, нұрың шашып,
Бұғып жүр қараңғылық бетін басып
Қайғылы Ай көкте тұрсың нұрың шашып
Қайғылы, жер жүзіне нұрың шашып...

Айдан мұң мен шер, қайғыны көргендей болады да, өзінің ішкі сырын ақтаратын сырласы етеді.

«Жүрек» сөзі адам сезімінің, көңіл-күйінің сан алуан қатпарына байланысты қолданылғандықтан, оған берілген «ессіз, жынды, сұм, нәзік, отты, жас, сорлы, сезгіш» деген сияқты эпитеттер ешқандай жасандылығы жоқ шынайы, санаға сіңімді, көңілге қонымды. Жүрек қылын шертетін Мағжанның асқан ақындық шеберлігін, сырлы да, сезімді суреткер екендігін көрсететін осындай образды жолдарды көптеп кездестіреміз.

Табиғат көрінісін адам әрекетімен астастыра бейнелеу Мағжан Жұмабаевтың өзіндік бір ерекшелігі деп танимыз. Автор табиғат сұлулығын, оның тылсым күшін кейіпкердің көңіл-күйімен алмастырып, адамның ішкі әлемін, сезім иірімдерін ашуға пайдаланады. Ақынның балалық шағы мен құрбы-құрдастарымен көңіл сырын бөліскен жері – Сасықкөл. Мағжан үшін ол жұмақпен бірдей. Одан көркем, одан сұлу жер жоқ. Сондықтан болар ақын көл суретін ерекше шабытпен суреттейді.

Ақынның нәзік жүрегі, қымбат сезімі туған өлкенің тағдырымен бірігіп, біте қайнасып кеткен "Табиғатты Мағжаннан көп, онан артық суреттеген қазақ ақыны кем де кем шығар", – деп жазды Ж.Аймауытов. "Табиғат қойнында туып, табиғат анасының бауырында өскен жігіт табиғатты дәріптеген соң, оның қойнындағы елді, жұртты айтпай тұрсын ба?".

Мағжан қаламы арқылы келген жаңалықтар жеке ақын тұлғасына тиесілі. Расында, Мағжан қолданысындағы табиғат кейде таңдай қақтырып, бойыңды ерітіп, жүрегіңді лүпілдетіп неше түрлі күйге бөлейтін сурет болып көз алдыңа орнай қалады, кейде сол табиғат безбүйрек, қатал, ызғарлы. Яғни, лирикалық қаһарманның көңіл-күйіне қарай табиғат та жүз құбылып, мың құлпырып отырады. Ақынның салған пейзаждары құбылмалы, қимыл-қозғалысқа толы.

Ақын тау туралы толғансын, не дархан даланың кеңдігін жырласын, бірінші кезекте өзінің дүние түсінігі, ішкі жан-күйі тұрады, сонымен әлемді бірге толғандырып тебіренеді.

Мағжан сезімнің, сұлулықтың, інкәрліктің жыршысы ретінде әсем де, әсерлі, маржандай тізілген эпитеттерді құлпырта қолданады. Меруерт көбік, күміс кәусар су, алтын бу, меруерт қар, тарғыл тастар, бұйра қою қарағай, ерке жаз, ерке бұлақ, қасиетті сәуле, сары сайран дала т.б. тіркестерді махаббат, туған жер тақырыптарында молынан келтіреді.

Қазақ поэзиясында лирикалық сыршылдықтың шыңына лайық, поэмаларында суреткерлік пен ойшылдығы қат-қабат келіп жататын өлең өлкесінде өшпес мұра қалдырған

ұлы ақын – Мағжан Жұмабаев. Ақын 1893 жылы Қызылжар уезінің Сарыайғыр болысында дүниеге келген. Үлкен атасы Қажы атанған Жұмабай болса, өз әкесі Бекен де елге беделді, ауқатты, болыс болып ел тізгінін ұстаған жан.

Мағжан – өз жерін де, өз тегін де мадақтаумен өткен, өмірдегі азаматтық орнын ақтауға ұмтылған, асыл маржанға теңелген сұлу лирикалық жырларымен оқырманын еліткен халқының дара перзенті. Мағжан поэзиясының тіл кестесі, лирикасындағы нәзік сезім мен терең ой тоғысы ерекше ілтипатқа бөленген ақын. Мағжан поэзиясы – одан рухани азық алып, жандүниеңді байытып, өмір құбылыстарына деген көзқарасыңды кеңейтіп, қоршаған ортаның қыр-сырын түсінуге көмектесетін көркем дүние. Мағжан – сыршыл да өршіл маржан жырларының құдіреті арқылы өзінің бүкіл болмысы мен поэзиясының ерекшелігін танытып кеткен ұлы ақын. Құбылмалы өмір күйінен өз әуезін таба білген ақын қашанда тек ұлтының керегін іздеп, мұңы мен зарын жоқтауға, қуанышын көркейтуге, жаманын жасырмай, жақсысын асырмай жырлауға берік бекінген. «Мақсаты тіл ұстартып, өнер шашпақ» болған ұлы ұстазы Абайша бар мақсаты ұлтының азаттық пен бостандыққа қол жеткізуі болған. Мағжанның алғаш жарық көрген өлеңінің өзінен-ақ ақынның кейінгі ұлы мақсаттары көзге шалынды. Тұтасымен алғанда Мағжан өлеңдері қазақтың сөз өнері үшін жаңа дүние. Ақын өлеңдерін оқи отырып, оның түйсіну, қабылдау қабілетінің айрықша мол, әрқилы екенін аңғарасың, терең эстетикалық талғамды сезінесің. Біз Мағжанды сыршыл ақын дегенімізде, көбіне оның махаббат, сүйіспеншілік тақырыбына жазылған өлеңдері төңірегінде ой қозғап келеміз. Бірақ азамат ақын бұл тақырыптағы өлеңдерінде де азаматтық жүкті алға қояды. Біршама өлеңдерінде ол махаббат, сезіміне тән азығы емес, жан азығы ретінде қарайды. Ұлы күрестер жолында бойға қуат күш берер рухани азық деп біледі. Ұлы сезімнен жаны гүлденген ақын ұлты үшін күреске нық сеніммен қадам жасайды.

Мағжан поэзиясының тақырыбы әр алуан. Өзі өмір сүрген жаңа ғасыр басында Мағжан бармаған, ол жырламаған тақырып жоқ деуге болады. Ақындық өнерге енді ғана мойын бұра бастаған тұста, Мағжанның жан-дүниесін кеңейтіп, іздегені алдынан шамшырақ болып жанған бір құбылысты айтпай кету мүмкін емес. 1909 жылы қазақ оқырмандарына қазақ поэзиясының бүкіл болмыс-бітімінің бүтіндігін танытқан үш кітап арналды. Олар Абайдың «Өлеңдер жинағы», Ахметтің «Қырық мысалы», Міржақыптың «Оян қазағы» еді. Міне, осынау кітаптар ұлтын сүйген ұланның, өнерді құдірет түсінген ақынның айтар ойын, барар бағытын айқындап берді. Алдындағы толқынның асыл ойдан өрілген шығармаларына еліктей отырып, өзіндік жолын іздестіруге ұмтылды. Елінің тағдырына ортақтаса білген ақынның «Ләззат қайда», «Жазғы таң», «Зарлы сұлу», «Балалық шақ», «Қазағым» және т.б. жырларынан тұнба тұнық ойларды аңғарамыз. «Сағындым», «Сарғайдым», «Түс», «Анама», «З-ға» сияқты өлеңдері Мағжанның түрмеде жазған шығармалары. Ақын бұл өлеңдерінде темір торға қамалған жан арпалысын суреттей отырып, тілегені өлім емес ерлік екендігін дәлелдейді.

Мағжан поэзиясының сыршылдығына тән құбылысты біз оның сүйікті әйел, ыстық махаббатты жырлаған отты өлеңдерінен нақтырақ табамыз. Бұл тақырыпқа арналған өлеңдерін әйел, оған деген адал сезімді ардақ тұту, өз тұсындағы әйел затының тағдырына араша түсіп, зарына үн қосып, жырымен жұбату деп бөлуге болады. Мағжанның қазақ әйелінің теңсіздік тұрмысын көрсетіп, қасіретін жырлаған өлеңдері қатарына: «Домбыра», «Зарлы сұлу», «Жәмила», «Тілегім» өлеңдерін жатқызуға болады.

ХХ ғасырдың басында әдебиет әлемінде қатар қанат қаққан ақындардан Мағжан Жұмабаевтың басты ерекшелігі өлең өрімінің өзгеше сұлулығы мен саздылығының ерекше үйлесім табуында. Мағжан Жұмабаев – қазақ поэзиясының жарық жұлдызы ұлы – Абайға еліктей отырып, ұлы ұстаз жолын ұстанғанмен өзінше жол табудан әсте жалықпай, көп ізденген жан.

Мағжан – қазақ өлеңіне Абайдан кейін дүбірлі өзгеріс әкелген ірі реформатор ақын. Омыртқасы майыспай ол жүкті Мағжан көтерді. Қара өлеңнің бала күші бесік болып тербеткен Мағжан жазба әбебиетінің қатаң көркемдік принципіне тәрбиеленген Абаймен үлкен эстетикалық мұрат үстінде қауышты. Ендеше, Мағжан ренесансының берік тағаны –

Абай. Олар бір – бірімен тым жақын, жалғас жатыр. Алайда, Мағжан өзін - өзі ашудың кілтін іздеуден танбады. Қазақ лирикасы әлемдік дәрежеге көтерген Абайды орап өтудің мүмкін еместігін білгіш Мағжан тіппі де түсінді ғой. Сондықтанда Абайсыз Мағжанға ақын болудың өзі екі талай еді. «Өлсем орным қара жер» қаршадай Мағжанның сүйегіне сіңіп кеткен сөйте-сөйте біртіндеп Абай аманаты түгелімен Мағжан мойнына артылды. Осы бір қылта-қиылысты жіті аңғарған М.Әуезов Мағжан болашағына үлкен үміт артты. Енді әлем алдында Мағжан – дарияның шалқитынына еш күмәні болған жоқ. Туған әдебиетін қылаусыз сүйген данышпанның бұл болжауы толық ақиқатқа шықты.

Әлемдік поэзияның сырлы бояуын барынша қабылдап, оны дамыта түскен ірі дарын иесі Мағжан Жұмабаев өзіндік қолтаңбасымен қазақ поэзиясының алтын қорынан өз орнын алды. Рухани асыл қазынаға өлшеусіз мол поэзиялық өрнек әкелген Мағжан қазақ әдебиетін жаңа сапаға көтеріп, қазақ әдеби тілін жұмсақ та, нәзік, көркем етіп қалыптастыруға мол үлес қосты.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әдебиеттану сөз өнерінің сырлары. Алматы, «Мектеп», 2013
2. Әбдиманұлы Ө. ХХ ғасыр бас кезіндегі қазақ әдебиеті. Алматы, «Қазақ университеті», 2002.
3. Қалижанұлы У. Қазақ әдебиетіндегі діни-ағартушылық ағым. – Алматы, «Білім», 1998.
4. Литературно-энциклопедический словарь. – Москва, 1983.
5. Қабдолов З. Сөз өнері. Алматы, «Санат». 2002
6. Тілешов Е. Суреткер және көркемдік әдіс. Алматы, 2005
7. Аймауытов Ж. Мағжанның ақындығы туралы // Қазақ әдебиеті. 27 қаңтар, 1989.
8. Кәкішев Т. Мағжан – Сәкен. А., 1998.

Белоусова Е.А., студентка 2 курса
Научный руководитель – преподаватель истории Карпова С.В.
Карагандинский агротехнический колледж, г. Караганда, Республика Казахстан

ПАТРИОТИЗМ И НАЦИОНАЛЬНОЕ САМОСОЗНАНИЕ – ПУТЬ К ВОПЛОЩЕНИЮ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»

Я - патриот! Как часто можно сказать и услышать это слово, сказанное, не задумываясь над его содержанием. А на вопрос, что значит быть патриотом, ответить кратко – любить свою Родину. За краткостью и простотой скрыт глубокий смысл, который уходит корнями вглубь веков.

Вслушайтесь в само слово "Родина". Что оно скажет вам? Родина - это земля, породившая и взрастившая нас; Родина - это земля, роднее которой нет и быть не может; Родина - это земля моей семьи, моих родных, моих предков, из поколение в поколение с любовью, самоотвержением трудившихся на ней. Родина... Любить ее - значит знать ее прошлое, жить ее настоящим, болеть о ее будущем. Понятие “Родина” начинается со знания истории места: села или города, в котором живет человек, знать и уважать традиции родных мест. Только знание своего исторического прошлого может укрепить почитание традиций и непреходящих человеческих ценностей – любви к родине, доброты и справедливости, уважение к ближнему. Главное, нам не надо метаться в поисках основных ценностей, какой-либо идеологии. Она уже есть - Патриотический акт «Мәңгілік Ел».

Семь принципов «Мәңгілік Ел» – основные ориентиры, отражающие наши базовые ценности развития, общность интересов и историческую судьбу народа Казахстана.

Весомой составляющей политического образа Казахстана, безусловно, является модель национального согласия, модель многокультурного и многонационального общества, основанного на принципах толерантности и «единства в многообразии». Справедливо

отметила Ж.Кусмангалиева о том, что нужно формировать нашу нацию казахстанскую не отказываясь от национального. А именно, вбирая к национальному дополнительные еще элементы.

Одна из важных ценностей общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел» - светское общество и высокая духовность - призвана консолидировать всех граждан нашей страны, что должно обеспечить безопасность внутри страны, а основой единства является общая история, из которой нужно уметь извлечь необходимые уроки. В Казахстане существуют экстремистские организации, есть нетрадиционные религиозные течения, которые не признают наши казахстанские традиции, чем наносят особый вред межэтническому, межконфессиональному диалогу. Нам надо хорошо это понимать и противостоять идейным противникам изучая и продвигая нашу историю, наши исконные традиции. У нас свой путь и есть своя, признанная ещё нашими предками, религия.

Одним из приоритетных направлений «Мәңгілік Ел» является формирование осознанного отношения к профессиональному самоопределению, развитие экономического мышления. «Включайтесь в работу, каждый на своем рабочем месте. Не будьте равнодушными. Создавайте судьбу страны вместе со всем народом!», – сказал Президент, и его слова, должны стать девизом всей патриотично настроенной молодежи.

Наше государство создаёт все условия для профессионального развития молодёжи. 2019 год в Казахстане объявлен Годом молодёжи! Чем же мы должны ответить на заботу государства? Надо работать, работать конкретно над собой, совершенствовать себя. Здесь не надо кивать на государство, общество, надо, прежде всего, спрашивать с себя. Участвовать в этом процессе должны все слаженно, только в этом случае мы можем рассчитывать на успех. Смелее открывать и развивать собственное дело, чтобы создать Общество Всеобщего Труда. Каждый из нас должен взяться за создание цивилизованного, высокодуховного и высококультурного общества, чтобы построить Мәңгілік Ел. От этого зависит будущее величие казахстанской нации, ее место и роль в мировом сообществе.

Патриотизм не заложен в генах, это социальное качество, которое формируется всей окружающей действительностью через самовыражение себя как личности, гражданина и патриота, мобильное участие в жизни страны. В настоящее время на нас, молодёжь, ложится большая ответственность, именно нам предстоит продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения, для процветания Казахстана. В своей книге «Казахстанский путь» Н.Назарбаев сказал: «Новое поколение должно уметь справляться с решением крупных проблем, уметь адаптироваться к изменившимся экономическим и технологическим обстоятельства». Каждый второй житель республики моложе 30 лет. Молодежь – это вечный двигатель будущего. Поэтому с уровнем развития, возможностями, ценностными ориентациями, степенью участия в экономической, политической и общественной жизни казахстанской молодежи связан путь Казахстана в будущее. Именно на улучшение социально-экономических условий становления и всестороннего развития будущих поколений казахстанцев направлены реализуемые сегодня в стране масштабные государственные программы: «Балапан», «Занятость-2020», «Дорожная карта бизнеса – 2020», «Доступное жилье – 2020», «Нұрлы жер», «7 - 20 - 25», ожидается запуск специального проекта «Ауыл – Ел бесігі». Программа «Рухани жаңғыру», статья «Семь граней Великой степи» – пора духовного возрождения национальной идеи, сохранения культуры, традиции и национальных обычаев народов, и многое другое. В Послании, от 5 октября 2018 г., Нурсултан Назарбаев подчеркнул, что комплексная поддержка молодежи и института семьи должна стать приоритетом государственной политики. Все, что делается сегодня в стране для дальнейшего развития и роста конкурентоспособности экономики, повышения благосостояния граждан, развития человеческих ресурсов, формирования общества всеобщего труда, укрепления казахстанских ценностей и морально-нравственных идеалов – это долгосрочные инвестиции в будущее казахстанской молодежи.

Патриотичная, образованная, обладающая здоровьем, ответственная и энергичная, успешно работающая в условиях инновационной экономики, владеющая казахским, русским

и английским языками, впитавшая ценности и культуру казахстанского народа, толерантная, узнаваемая и уважаемая в мире – такой видимся мы, казахстанская молодежь, поколение независимости, будущее страны. Уже сейчас молодые должны строить это будущее, стремиться к знаниям и новым свершениям. Не случайно логотип Года молодёжи - это летящие журавли, которые являются символом вечной молодости, удачи и счастья, что наилучшим образом подходит для отражения молодежной политики.

Национальная идея Мәңгілік Ел, проникает во все сферы повседневной жизни, будь то образование, наука, культура, производство, сельское хозяйство. На ее фундаментальных основах уже разрабатывают и внедряют новые стратегические программы, проекты. Так, незаметно Мәңгілік Ел, выстраивает новый вектор устойчивого и успешного развития нашего государства, устремленного в будущее.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства», 2012г.

2. Послание Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева народу Казахстана "Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни" от 05.10. 2018

3.Патриотический акт «Мәңгілік Ел», 2016 г.

Беркімбай Ж., СР-11 қ тобының студенті
Ғылыми жетекші - аға оқытушы, магистр Исина С.С.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР - МӘҢГІЛІК ЕЛ БОЛАШАҒЫ

Мемлекеттің тұрақты дамуының негізі – бәсекеге қабілетті жастар буыны, ал бұл тікелей жас қазақстандықтардың білім мен білік сапасына, олардың ұмтылысы мен ынтасына байланысты.

Кез келген мемлекеттің болашағы – білімді жастар. Білімсіздің күні қараң. Көзіашық, көкірегі ояу кез келген білімді ұрпақ өз Отанын даму жолындааянбай тер төгеді. Қазіргі бой жарыстыратын емес, ой жарыстыратын заманда «алма піс, аузыма түс» деп жатудың өзі әбестік. Жалын мен жігерді, ізденіс пен талпынысты талап ететін жастық шақта ел болашағы үшін еңбек ету әркімнің міндеті.

Бүгінгі жас болашақ Қазақстанның жанды бейнесі. Жастарды білім жолына салып, түзу жолдан тайдырмай, санаға сәуле шашар оқу білімнің тізгінін ұстату мемлекет пен қоғамның міндеті саналады. Қандай мықты мемлекет болмасын жастардың білімі мен оқу-ағарту ісіне көп көңіл бөледі. Келешектің іргетасын қалау үшін, ең алдымен сол елдің жастарының саналы ұрпақ болып жетілуіне күш салу керек. Қазіргі таңда Елбасымыз дәл осы бағытта көптеген жұмыстар атқаруда. Әрбір жастың алаңсыз, білім нәрімен сусындауына барынша жағдай жасалған. Нұрлы болашақтың даңғыл жолында шабысы қатты тұлпардай жүйткіген Қазақстанның жастары текті ұлттың ұрпақтары екеніне келер күн мен атқан таң бірден-бір куәгері болмақ.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев және Үкімет қазіргі толқынға, жастарға үлкен үміт артады. Елбасы жастардың біліктілік деңгейі, білім алу, , бос уақытты тиімді өткізуді ұйымдастыру, саламатты өмір салтын ұстану жәнерухани құндылықтарды қастерлеу сияқты ұғымдарына ерекше назар аударады.

Қазақстан қоғамының жемісті дамуындағы маңызды шарттың бірі еліміздің әлеуметтік-экономикалық, саяси және қоғамдық өміріне жастардың белсенді қатысуы болып табылады.

Ел тәуелсіздігі қалыптасуының алғашқы жиырма жылдығы барысында орын алған әлеуметтік-саяси қайта жаңғырудаайтарлықтай дәрежеде «алғашқы нәтиже» болып табылатын жастар буыны ерекше мәнге ие. Президент Н.Назарбаев өзінің халыққа Жолдауларында жастардың ел тағдырындағы шешуші күш екенін әрдайым айтып келеді. «Мен жастар – біздің болашағымыздың тірегі дегенді әркез айтып келемін. Мемлекет жаңа буынның алдында барлық есіктер мен жолдарды ашты! «Нұрлы жол», міне, біздің креативті ырғақты жастарымыздың күш-жігер жұмсап, құлаш сермейтін тұсы осы» деп атап өткен Елбасы. Тәуелсіз елдің ертеңі – бүгінгі жастардың қолында.

Жастар жайлы сөз қозғалғандаайтатын әңгіме де, көтеретін мәселе де ауқымды болып келеді. Бұл ретте олардың білім алуларымен қатар, жұмысқа тұру жайы тағы бар. Жұмыссыздық мәселесін оңтайлы шешу мақсатында шағын және орта бизнестегі кәсіпкерлерге, соның ішінде жастарға қолдау көрсеткен дұрыс. Елбасы мақаласында осы мәселелердің барлығы көтеріледі. Әсіресе, «прагматизм» сөзіне көңіл бөлуді ұсынады. Мақалада «Прагматизм – өзіннің ұлттық және жеке байлығыңды нақты білу, оны үнемді пайдаланып, соған сәйкес болашағыңды жоспарлай алу, ысырапшылдық пен астамшылыққа, даңғойлық пен кердеңдікке жол бермеу деген сөз» деп түсіндіреді. «Асыл тастан, ақыл жастан» шығады деп жатамыз. Елдің ертеңі нұрлы болсын десек, оған бүгіннен бастап кірісуіміз керек. Жастар ел тарихын біліп, тұлғасын танып, мәдениетін меңгеріп жатса, меңгеріп қана қоймай өзінен кейінгі буынғааманат етсе нұр үстіне нұр. Менің ойымшарухани жаңғыру деген міне, осы.

Кешегі күн кетті, көп нәрсе қолымызғы жетті, бірақ ұлттық намысымызды, тілімізді әлсіретіп алдық. Мәңгүрттенген жоқпыз, бірақ соған жақындап қалдық.Біз ата-бабамыз аңсаған тәуелсіздікке қол жеткізіп отырмыз. Ендігі кезек- жастарда.Жастар жас шыбық сияқты. Қалай исең солай иілуге әзір. Сол себептен жастардың ойын да, бойын да түзу өсіруге атсалысу – басты парызымыз. Жастар – жердің, елдің иесі, қазақ елінің рухани тәуелсіздігінің биік тұғыры.Жастарымыздың бойында елжандылық, азаматтық пен адамгершілік сезімдері жан-жақты жетілгенде ғана патриотымыз парасаты асқақтай түспейме? Халқымыздың бойындағы патриоттық құндылық ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырғандығы тарихтан мәлім.Жастарды жаңа әлемдегі жаңа Қазақстанның жасампаз үлгісін жаңғырта беру мақсатында жаңа ғасырғы еліміздің интелектуалдық элитасын қалыптастыруға, мемлекетіміздің басты игілігі болып саналатын этносаралық келісімді,татулық пен бірлікті қорғауға шақыруымыз керек.

«Біз күш-қайратымызды, жастық жігерімізді тәуелсіз Қазақстанның дамуына жұмсаймыз.Ұлттық мүдде қағидасын сақтау мен ұлттық экономиканы – көтеру басты мақсатымыз».

Заманның заңғар тұлғаларының бірі - Мыржақып Дулатов: «Алыстан алаш десе, аттанамын, қазақты қазақ десе мақтанамын», - деп айтқанындай арыстандай айбатты, жолбарыстай қайратты жастарымыз жаңа идеяларды жүзеге асырып, өміршең істердің бастауында тұрғанда бүгінгі жас ұрпақпен әрқашанда мақтанамыз.

Халық, ел жастарға сенеді. Ал ол сенімді бүгінгі жастар қалай ақтауда? Әрине, бес саусақ бірдей емес, олай болса жастардың барлығына кінә тағуға болмайды. Десе де бүгінгі жастарға рухани байлық, таза ой, терең білім, адамгершілік, адалдық, қайрат, қала берсе, денсаулығымыз да жетіспейтін секілді. Біз бір қоғамның азғындау жолында тұрған сияқтымыз. Ойланып көрейікші, бізді қазіргі уақытты не қызықтырады? Елбасымыздың Халыққа Жолдауында XXI ғасыр білім ғасыры делінген. Олай болса, елімізді өркендету үшін білімді жастар керек, жақсы оқып, жан-жақты білім мен ғылым алуымыз керек. Ел ертеңі – біздердің, келер ұрпақтың қолында деп айтып та, жазып та жатыр. Елімізді көркейту, оны өзімізден кейінгі ұрпаққа жеткізу-біздің борышымыз деп білем.

Бүгінде, жаңа технологиялар мен салалар, онлайн сатылымдар, жастардың арқасында кең ауқымда даму үстінде. Себебі, жастар жаңашылдыққа ұмтылады, өзіндік бәсекеге қабілеттілігін арттыруға тырысады. Жас адамдар жаңа заманның сұранысына жылдам

бейімделеді. Өскелең ұрпақ әрдайым заманына сай бейімделуде, бүгінде республикамызда үш тұғырлы тілді меңгеру қолғаалынуда.

Жастарғаата-бабамыз жүріп өткен жолды дұрыс насихаттай білуіміз де керек-ақ. Халқымыз қазақ болып, ұлт болып қалыптасуы жолында да, одан кейінгі кезеңдерде де, талай қиямет-қайым күндерді де, талай қилы замандарды да, кескілескен шапқыншылықтарды да бастан өткерді. Мұның барлығын жастарғаайтып, санасына құйғанымыз абзал. Жәй әншейін айтып қана қоймай, тарихи түрде шындықпен жанастырып, әдебиетпен байланыстыра әсерлі етіп жеткізіп отырғанымыз жөн. Бұл ретте халқымызбен бірге жасап келе жатқан әдет-ғұрпымыз бен салт-дәстүрімізді де ескеру қажет. Қазақты өзге ұлттардан ерекшелейтін ғұрыптар мен дәстүрлер жеткілікті. Осылардың барлығын алға тартып, бойымызғаатамыздың қанымен дарып, анамыздың сүтімен сіңген ана тіліміздің қадір-қасиетін ұғындыра білсек, нұр үстіне нұр болмақ. Ол үшін жастарға дұрыс тәрбие беріп, болашаққа деген сенімдерін нығайтуымыз керек. Бұл өз кезегінде санды технологяны игеріп, үш тілде беріліп жатқан білімді меңгеруге салынған жол болмақ.

Қарап отырсаңыз, қазіргі естіп отырғандарыңыздың барлығы даалдымен мектеп дамуының негізгі қозғаушы күші болса, екіншіден жастардың және өскелең ұрпақ, яғни, біздердің дұрыс өсіп-жетілуімізге, бос уақытты тиімді пайдалануымызға, ең бастысы, тақырыбымда көрсетілгендей келесі жас ұрпақтың болашақта өз орнын тауып кетуіне жағдай туғызу. Қарапайым, жұртқа түсінікті тілмен айтқанда, Жастар – кез келген қоғамның болашағы мен қозғаушы күші. Өсемін, биік армандарым бар, болашағым нұрлы болуын қалаймын дейтін азаматтарға, директорымыз қазірден бастап жағдай жасап қойған. Кемелденіп, өсу де, жанбай жатып сөніп, өшу де жастардың өз қолында.

Қорыта келгенде бүгінгі жастарғаайтарым, әрбір жас жүрек өзінің туған Отаны - Қазақстанын жанындай сүйіп, танып, оған табынып өсуі қажет. Сонда ғана жас ұрпақ бойында патриоттық сезім ұялап, келешегіміз кемелдене түспек. Елбасымыздың Халыққа Жолдауында: Біздің ұрпақ алдында бабалар қол жеткізген игілікті сақтау, қайта қалпына келтірілген мемлекетімізді нығайту және дүниежүзілік қауымдастық талаптарына сай жаңа сапалық деңгейге көтерілу міндеті тұр,-деп , жастарға зор сенім мен үміт артып отыр. Сол сенімдіақтап, болашағымызды жарқын қылайық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан — 2030 " Жолдау.
2.Қазақстан Республикасының Білім заңы.
3.Ж.З.Әділбекова «Білім беру үрдісіне жаңа технологияларды енгізу».
4.Білім технологиялары.2012 ж. 5.Егемен Қазақстан 2012 ж. 10–12 б, б.

Бидайбаев Б.Б., I курс студенті
Ғылыми жетекшісі – қоғамдық пәндер оқытушысы Қозыбағаров А.И.
А. Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлық-техникалық колледжі, Саран қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ МАҚСАТЫН ІСКЕ АСЫРУ – ЖАСТАРДЫҢ ҚОЛЫНДА

«Ықылым заманнан бері қазақ атамыз «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген сөз қалдырған. Қазақтың бұл мақаланың өзі бүгінгі күні айрықша мәнге ие болып отыр. Бұл заман – білекке емес, білімге сенетін заман. Заманауи әлемде елдің қуаты, ең алдымен, білім мен ғылымда болатын уақытқа келдік. Сол білімді қажетке, тұрмыс игілігіне жарата білуімізбен ғана бағаланады. Инемен құдық қазғандай, қиын күрделі, орасан қажыр қайрат пен ерік-жігерді талап ететін білімсіз өмір тұл», - деп атап өтті Елбасы. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты тұжырымдамасымен толық таныстық. Осы тұжырымдамадағы 20

қадамда, тәуелсіз Қазақстанның 20 жылда жүріп өткен жолы, қазіргі жағдайда орын алып отырған кемшіліктері толық сараланыпты. Осында көтерілген 20 қадамды іске асыру – қоғамдағы ең маңызды мәселелер. Осында бүкіл Қазақстан халқы өз мүмкіндігіне қарай жүзеге асыруға атсалысса, бүгінгі қол жеткізгеннен де зор жетістіктерге жетер едік. Ата тарихтың шабысында «Кеше», «Бүгін», және «Ертең" деп аталатын үш ұлы бөлік болады. Олар бір-бірінен ажырағысыз, бір мезгілде бөлек-бөлек, тағы бір мезетте біртұтас ғұмыр кешіп, тағылым мен танымның, парасат пен пайымның тұнығынан адамзат баласының шөлін қандырып отырады. Еліміздің Тәуелсіздікке қолжеткізген жылдарына бүгінгі күннің биігіне көз салғанда, осы ұлы қағидат бірден көзге шалынады. Өткенге көз жүгіртсек, осыдан 20 жыл бұрынғы Қазақстанды көз алдымызға елестетсек, ең алдымен аумалы-төкпелі экономика, саяси белгісіздік, сансыратқан тапшылық, жұмыссыздық, т.т. есімізге түседі.

Еліміздің тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев алғашқы күннен-ақ Қазақстанда білікті мамандар даярлау мен білім саласын әлемдік стандарттарға сай реформалау мәселесіне баса назар аударды. Тәуелсіздікті баянды етуде білімнің маңыздылығын жете түсінген Елбасы экономикалық және қаржылық қиындықтарға қарамастан осы салаға барынша қолдау көрсетті. Халқымыздың «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген ұлағатты сөзін, білімнің шындығында да баға жетпес үлкен рухани қару екендігін, тек рухани қару ғана емес, сонымен қатар аса зор өндіргіш күш екенін білуіміз тиіс. Білімнің қуатына тең келетін басқа идеялық-рухани күш, қуат көзі жоқ екені белгілі. Өйткені, білім – тек ғылымның іргетасы ғана емес, сонымен бірге тасы өрге домалаған еңсесі биік елдермен терезесі тең мемлекет болудың күре тамыры, ел дамуының алтын қаруы. Білім бар жерде даму, жетілу, кемелдену үрдісі бір сәтке толастамайды. Н.Ә.Назарбаев ең алдымен елге терең білім керек екенін елден бұрын, аңғарып, ерте түсінген тұғырлы тұлға болды. Қай жерде де, қашан да тұңғыш болудың жүгі мен жауапкершілігі ауыр екенін білеміз, сол себепті бірінші болып жол салу, бірінші болып жеңіске жету, бірінші болып бәйгеден келу, бірінші болып биікке көтерілу т.т. секілді үлкен тәуекелге бел буды.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың биылғы Жолдауында оқыту үдерістеріне қазіргі заманғы әдістемелер мен технологияларды енгізу мәселелері кеңінен баяндалған. Осы бағытта мемлекет тарапынан ауқымды жұмыстар атқарылуда. Арнайы министрліктер мен оқу орындары әдістемелер мен технологияларды жіті меңгеріп, халықаралық тәжірибені толық зерделеуде. Аталған бағыттағы ауқымды жұмысты еліміздің білім беру жүйесінің көшбасшылары – Назарбаев Университеті мен Назарбаев Зияткерлік мектептері атқарып келеді. Мұнда өте білікті оқытушы және ғылыми құрам шоғырланған. Аталған мекемелер тарапынан оқыту, зерттеу және инновация мен оны іс жүзінде меңгеру салаларында ең алдыңғы қатарлы жетістіктер мен тәжірибелерге үнемі іздеу жүргізілуде. Қазақстанның жинақталған тәжірибесіне ыңғайлы, әлемдік ең жоғары үлгіге сәйкес келетін ұжымдық басқару жүйесі құрылуда. Бүгінгі таңда Елбасымыздың ерекше назар аударғанын ескере отырып, Білім және ғылым министрлігі Назарбаев Университеті мен Назарбаев Зияткерлік мектептері тәжірибесін бүкіл Қазақстанның білім беру жүйесіне тарату үшін олардың жетістіктерін жалпыға білім беру үдерісіне енгізуде. Елбасымыз өзінің Қазақстан халқына арнаған Жолдауында назар аударған тағы бір маңызды мәселе – ол педагогтардың сапасы мен біліктілігін арттыру. «Қазақстан – 2030» Стратегиясында Елбасы: «Ел келешегі жас ұрпақ тәрбиесіне тікелей байланысты», - деп айрықша атап айтса, Қазақстан халқына Жолдауында: «Елді жаңғырту стратегиясын іске асырудың табыстылығы, ең алдымен, қазақстандықтардың біліміне, әлеуметтік және дене болмысы, көңіл-күйлеріне байланысты», — деп білім беру саласын дамытудың қаншалықты маңызды екендігіне жұртшылықтың назарын аударды. Білім саласының қызметкерлерінің бүгінгі таңда жауапкершілігі мен маңызы күшейіп отыр. Өйткені, сапалы білім беру елімізді индустрияландырудың және инновациялық даму жолына түсірудің басты алғышарты болып табылады. Білімсіз қоғамда прогресс, жаңа өрлеу мүмкін емес. Н. Назарбаевтың сөзімен айтқанда, қазіргі уақыт адамзат биігін білекпен емес, біліммен бағындырудың заманы. Бүгінгі жас ұрпақ мұны анық сезініп, білім бұлағынан молынан сусындауға зейін қоюда. Жастар өз күш-жігерлерін, білімдерін

тәуелсіз елінің гүлденуіне жұмсамақ. Елбасы қайсыбіреулердің қатаң сынына ұшыраған «Тілдердің үштұғырлығы» бағдарламасын ұсынды. Мұндағы негізгі мақсат – үшінші мыңжылдықта қарқыны жеделдей түскен жаһандану, шекара талғамайтын экономика-қаржы және, ақпарат, ағымдары заманында еңбек ресурстарының бәсекелестігін арттыру мәселесі көзделген болатын. Басқаша айтқанда, мұнда мемлекеттік тіл – қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі – орыс тілін және халықаралық тіл – ағылшын тілін халықтың неғұрлым көп бөлігінің меңгеруіне бағытталады. Осы жерде ерекше назар аударатын нәрсе, мемлекет басшысының «тілдердің үштұғырлығы» идеясын бүкіл ұлттық идея деңгейіне көтеру қажет. Неге десеңіз, біріншіден, бұл идея халқымыздың болмысында ежелден-ақ бар «жеті жұрттың тілін біл» деген бағалау өлшеміне сай келеді; екіншіден, қазіргі бәсекеге негізделген өмірлік қағидалардың өзі, яғни жас ұрпақ буыннан осыны талап етіп отыр. Білімнің негізінде болашаққа деген шынайы сенім мен үкілі үміт, өз халқына деген ізет-құрмет пен қадір-қасиет жатқанын Елбасы жақсы түсінді. Ол тәрбие мен оқу-білімді егіз дүние ретінде қарастырып, тәрбие арқылы берілетін білімнің болашағы әрқашан баянды болатынын назарынан ешқашан тыс қалдырмады. Өркениет көшіне бет бұрған қыруар істің алатын арқауы болып есептелетін ғылыми-техникалық және экономикалық прогрестің негізгі қозғаушы күші білім десек, қателеспейміз. Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарындағы тәрбиенің негізгі мақсаты — жастардың бойында азаматтық пен қазақстандық патриотизмді қалыптастыру, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін дәріптеуге, әлемдік және отандық мәдениет жетістіктерін оқып үйренуге, Конституцияға және қоғамға қарама-қайшы келетін әрекеттерге төзбеушілікке тәрбиелеу.

Қазақ елінің әлемдік кеңістікте өз жолын таңдауы — әрбір қазақтың емін-еркін өмір сүруінің кепілі. Ол, сөзсіз, «ұрпақ қамы» деген ұғыммен үндеседі. Ел болу, мемлекет құру — сонау түркі заманынан бермен қарай желісі үзілмей келе жатқан ұлттық арман-аңсар. Ел болу — болашаққа ашылған даңғыл жол. Сол жолды ұлттық тәрбие арқылы жүруді үйренсек, ешкімнен кем болмайтынымыз анық. Ұлттық тәрбие — ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Мақсаты — ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. Міндеті — мәдени-әлеуметтік өзгермелі жағдайдағы ұлттық тәрбиенің діңгегі — ана тілі болып қалатынын негіздеу; қазақ тілі мен тарихын, мәдениеті мен ділін, салт-дәстүрі мен дінін құрметтеу рухында жастардың ұлттық интеллектуалдық мінез-құлқын қалыптастыру; бүгінгі қазақ елінің индустриалдық-инновациялық жүйесінің дамуын қамтамасыз ететін жоғары парасатты ұлттық сипаттағы белсенді іс-әрекетке тәрбиелеу; білім және мәдени-рухани тұрғыда басқа өркениеттермен бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету; қоғам мен адам, адам мен табиғат қарым-қатынасының өркениеттілік сана-сезімін ұлттық рухта қалыптастыру болып табылады. Тәрбиенің басты нысаны елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болып табылады. Қазақстанды Отаным деп таныған әр азаматтың осыған өз әлінше үлес қосуы — бұның басты шарттарының бірі. Жастарға патриоттық тәрбие берудің бағдарлы идеяларын Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан — 2030 " атты еңбегінің «Қазақстан мұраты» деп аталатын бөлімінде: «…біздің балаларымыз бен немерелеріміз… бабаларының игі дәстүрін сақтай отырып қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр болады. Олар бейбіт, абат, жылдам өркендеу үстіндегі күллі әлемге әйгілі әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» — деп, үлкен үміт артты. Болашақ жастардың қолында деген ұрандарды жиі айтып, елімізде осы мақсаттарда қолға алынып жатқан жобалар аз емес. Тек оны өз керегіне қарай пайдалану әрбір жастың құзырындағы жұмыс. Мемлекет тарапынан жасылынып жатқан бар мүмкіндіктерді тиімді пайдалануға әрбір жастың өз ұмтылысы болуы тиіс. Өйткені, өмір, ағыны тоқтамақ емес, жастық шақтың да жарқ етіп өте шығары баршаға мәлім. Қашан да, болашағын алыстан бағамдайтын қазақ «қыстың қамын жаз ойла» демеуші ме еді… Ендеше, Қазақстанның жарқын болашағы үшін қандай да бір іс тыңдыруға міндетті екенімізді естен шығармайық!

Ел ертеңі — білімді жастар. «Бұлақ көрсең көзін аш» дегендей, қазақ жастарын білімге бағыттайық. Елбасы Н.Назарбаев «Қазақстанның болашағы бүгінгі жастар. Сіздер оларға қалай білім берсеңіздер, Қазақстан сол-деңгейде болады» деп атап көрсеткен. Еліміздің болашағы жастардың еңбекқорлығына, талап-тілегіне, арман-мұратына байланысты.

Олар ата-бабаларымыздан мұра болып келе жатқан құндылықтарымызды, тарихи дәстүрлерімізді жаңғыртып, оны алға бастырып қана қоймай, экономикасын, ғылымын да дамытуға, жігерлене ел үшін еңбектенуге міндетті. Ендеше жастар еңбек жолына түскенде ғана қоғамын өрге бастыра алады. Отаншыл халық жастары болмаған елдің болашағы қараңғы. Жаңа заман тәуелсіз ел мұраты — жастардың білімі мен біліктілікке талпынып әрекеттенуін, еңбектеніп өсуін талап етіп отыр. «Еліннің ұлы болсаң, еліне жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа», — дейді Елбасы бір сөзінде. Сондықтан, жастарға білім беретін болашақ ұстаз ретінде, біз де ұлы мұрат жолында жалынды еңбек етуге даярмыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// Егеменді Қазақстан. – 2015. №230.

2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 2014 ж. 17 қаңтар.

Болат Д., студентка 2 курса
Научный руководитель - к.ф.н., Калиева Г.Г.
Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева, г. Сарань, Республика Казахстан

МӘНГІЛІК ЕЛ - ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

Казахстан государство сравнительно молодое, но с богатым культурным наследием.

В современном обществе патриотическое воспитание молодежи приобретает особо важное значение. Как отмечают многие ученые, в процессе демократических реформ произошла деидеологизация казахстанского общества и насаждение западных ценностей, отрицательно отразившихся на духовном и нравственном развитии молодого поколения.

Вопросы патриотического воспитания молодого поколения в духе любви к Родине и преданности Отечеству, законопослушных граждан государства всегда стояли в центре внимания ученых на протяжении всей истории развития человечества. Великие философы, педагоги уделяли этому вопросу значительное внимание с древнейших времен.

Воспитание казахстанского патриотизма является неотъемлемой частью сохранения духовности и культуры народа. И мы молодежь должны играть не последнюю роль в реализации программы «Мәңгілік Ел», которая была озвучена Президентом. И что мы молодежь сделали для этого?

В нашем колледже мы стали участниками внеклассных мероприятии, общей темой которых было: ««Мәңгілік Ел», где были созданы все условия для глубокого осмысления идеи - «Мәңгілік Ел». Студенты имели возможность самостоятельно презентовать достижения Независимого государства и многовековой историей казахского народа, что позволил формировать чувства гражданственности и патриотизма, воспитание любви к своей Родине, уважения к её истории и культуре, бережного отношения к природе родного края, гордости за достижения современного Казахстана.

Для достижения эффективности мало дать знания и умения, способствующие формированию соответствующих идеалов, принципов и мировоззрения, но необходимы уже в школе, с самого первого шага ребенка, когда он переступил порог своей школы, развивать необходимые личные качества, духовный мир детей, чтобы они стали достойными гражданами своей страны.

Сейчас в каждой школе, каждом колледже, в каждом вузе внимательно отслеживаются и решаются задачи, определяющие основные приоритеты развития нашего государства. Важнейшая задача - патриотического воспитания лежит прежде всего на родителях, уже с пеленок, с грудным молоком матери ребенок должен впитать в себя любовь к Родине. Каждый гражданин Республики должен с ответственностью подходить к воспитанию молодежи, которая к сожалению, увлечена западным образом жизни, скептически относиться к национальной культуре, к традициям своего народа. В столь опасной ситуации необходимо постепенное формирование нового, казахстанского патриотизма, в котором должны гармонично сочетаться традиции героического прошлого и сегодняшние реалии жизни.

Это высокий уровень информированности молодого поколения, молодежь, ориентируясь на опыт предыдущих поколений, не готова принимать на веру какие-либо идеалы. Поэтому важно, чтобы формирование чувства патриотизма происходило изнутри, стало внутренним убеждением человека. Важным этапом на пути возрождения системы патриотического воспитания стал документ - Послания лидера нации - Нурсултана Абишевича Назарбаева к народу Казахстана, выраженная в стратегии «Казахстан-2050».

Молодежь не меньше взрослых, волнует будущее нашей Родины. Граждане нашей республики хотят жить в свободной, экономической развитой стране, со справедливыми законами, равными возможностями, независимо от социального происхождения и национальной принадлежности.

Достижения последних лет нашей страны, под руководством дальновидной политики Президента и взвешенного курса Правительства на модернизацию экономики Казахстана, дали студенческой молодежи стимул хорошо учиться, появились перспективы и возможности для творческого развития молодежи, личного и профессионального роста и уверенность в счастливое, светлое будущее. Как отмечено в Послании - «Новый казахстанский патриотизм - основа успеха нашего многонационального и многоконфессионального общества и фундаментом казахстанского патриотизма должно стать равноправие всех граждан Казахстана и их общая ответственность за честь Родины».

МЫ независимо от национальности гордимся, что родились и живем в прекрасной стране - Казахстан. Только в дружбе и общественном согласии залог будущего процветания многонационального государства Казахстан.

Как говорит Лидер нации Нурсултан Абишевич Назарбаев «Мәңгілік Ел» - это наша ответственность перед поколениями народа Казахстана, наша стратегия развития достойнного и великого Казахстана, которому обозначено и суждено войти в число 30 – ти конкурентноспособных стран мира.

Все граждане должны быть равны в нашем государстве. Нельзя допускать разделение общества по этническим признакам. «Новый казахстанский патриотизм - это то, что должно объединять все общество, вне этнических различий». Каждый казахстанец должен ощущать поддержку и опору со стороны государственной власти.

Как сказал Президент РК - «В нашем обществе не должно быть «лишних» или «чужих», «наших» и «не наших». Мы не можем оставлять «за бортом» ни одного гражданина нашей страны» и все, кто пытаются вбить «клин» в межэтническое согласие нации, должны преследоваться по закону».

В обществе, где правит закон и все равны перед законом, есть перспектива для карьерного роста, равных возможностей для всех, а также признания мировым сообществом Казахстана как правового государства.

Стремлению к достижению достойного места нашей республики в мировом сообществе, но самое главное сохранить все то, что бережно передали нам наши предки - традиции, обычаи казахов, территориальную целостность и суверенитет Республики Казахстан.

Список использованной литературы:
1. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан -2030» Жолдау.

Боранкульева Айнұр, ЭМ-16 тобы
Ғылыми жетекшісі – қазақ тілі мұғалімі Абдуахитова Н.Е.
Қарағанды индустриялық-технологиялық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚ ЕЛІ - МӘҢГІЛІК ЕЛ!

О,Кең далам!
Көз жетпестей керілген...
Мен ұлыңмын саған шексіз берілген
Қалай ғана сүйерімді айтпақ боп,
Қай теңеуге қияр дейсің сені мен.
К.Салықов

Осы ұлы планетамызда әлем халықтары арасында, өзінің бүкіл болымысымен,тарихымен, тілімен,мәдениетімен, әсем күйімен,тағы да басқа сан түрлі қасиеттерімен, ешбір қайталанбас қазақ халқы бар. Қазақ халқының бір ғана шаңырағы,бір ғана ұлы мекені,бір ғана Отаны бар. Ол- Қазақ Елі, Қазақ Даласы, Қазақ Жері, барша қазақ халқының кіндік қаны тамған жері -Қазақстан!!!

Отанын сүю, Отаншылық,Патриотизм – адамның Отанына, туған еліне, оның тіліне, салт-дәстүрі мен мәдениетіне,тарихына деген сүйіспеншілік сезімі болып табылады. Сонау көшпелі қазақ өркениеті кездерінде Отаншылдық ең қасиетті міндеттердің бірі болып саналған. Ежелгі түркі қағандығы кезінде тасқа жазылған Күлтегін ескерткішінде ел билеушілерінің Отаншылдық үлгісі көрініс тапқан. Төле, Қазыбек, Әйтеке билер,Бұқар жыраулар және ХХ ғасырдың басындағы А.Байтұрсынов, Ә.Бөкейхан, Ж.Аймауытов, С.Торайғыров, М.Жұмабаев, т.б. ұлт зиялылары мен қайраткерлері Отаншылдықты сөзбен ғана емес, іспен де көрсете білген. Әйтеке би “Өмірім халықтікі, өлімім ғана өзімдікі” деп халыққа қызмет етудің, Отаншылдықтың айнасы бола білген. Сонау Тәуке хан заманынан қазақ қоғамында Отаншылдықты байлықтан да жоғары бағаланған.

Қазіргі кезеңде Қазақстан өмірінде “қазақстандық патриотизмді” қалыптастыру және оны азаматтардың ой-санасына сіңіру мәселесін елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өзінің «Мәңгілік ел» стратегиясында мемлекеттік дәрежеге көтерді.

Елбасы жолдауында «Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел! Ол – барша Қазақстан қоғамының осындай ұлы құндылығы. Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр. Отанды сүю – бабалардан мирас болған ұлы мұраны қадірлеу, оны көздің қарашығындай сақтау, өз үлесіңді қосып, дамыту және кейінгі ұрпаққа аманат етіп, табыстау деген сөз. Барша қазақстандықтардың жұмысының түпкі мәні – осы!» делінген.

Қазақстандық патриотизм – ел азаматтарының республикамыздың бүгінгі тұрақты өмірі мен жарқын келешегі жолындағы еңбегі мен күрескерлігі іспетті. Сондықтан да мен Отаншылдық – туған отбасыңа, туып-өскен ортаңа, туған топырағың мен табиғатыңа деген құрметтен басталады деп ойлаймын. Отаншылдықтың қайнар көзі-адамгершілік қасиеттер

болмақ. Отаншылдықтың іргетасы – ұлтжандылық. Өз ұлтын сүйіп, оның мұңын мұңдап, жоғын жоқтайтын азамат қана отаншыл болады. Отаншылдықты рухани құбылыс ретінде зорлықпен, нұсқаумен биліктің басқаруымен енгізу мүмкін емес.

Сондықтан да еліміздегі көпұлтты халқымыздың патриоттық сезімін көтеру үшін «Менің Отаным - Қазақстан» деген ұғымның төңірегіне бірігіп, ұлттық идеологияны қалыптастырған жөн деп ойлаймын. Осы елдің азаматы біз- жастар қауымы, ана тілімізді меңгергенде, мемлекеттік рәміздерімізді, бай тарихымызды, мәдениетімізді қадірлеп-қастерлегенде ғана, жалпы қазақстандық патриотизм ұшқынын жағуға мүмкіндігіміз болады деп ойлаймын.

Еліміздің егемендігін баянды етіп, оның нық нарықтық жолға түсіп, дамуының негізгі қозғаушы күші – біз. Бұл жөнінде елбасы Н.Ә. «Әр буынның өзіндік тағдыры бар. Сіздерде де ол өздеріңіздікі. Сіздерге осындай уақытта өмір сүру үлесі тиді және сіздер елді көтере аласыздар…» - деп, республикамыздың жастарына үлкен сенім білдірді. Еліміздің егемендігі, халқымыздың өркендеуі мен гүлденуі үшін ерінбей еңбек ету, қажымас қайсарлық көрсетіп, саяси белсенді тұлға болуға талпыну біздің міндетіміз деп ойлаймын.Осы орайда өз елінің тарихи-мәдени құндылықтарын жоғары бағалайтын саналы ұрпақ өкілдерінің бірі ретінде халқыма,туған жеріме деген сүйіспеншілігімді, аз да болса қосқан үлесіммен білдірмек ойым бар.

Мен Қарағанды идустриялды-технологиялық колледжіндегі «Электробайланыс желілік құрылғылары және сымдық тарату электромонтері» мамандығының 2 курс студенті боламын. «Мәңгілік Ел» идеясы шығармашыл тұлғаларға – ақындар мен жазушыларға, мұражай қызметкерлеріне екінші тынысын ашып, жаңа мотивациялар тауып, шығар-машылық шабыттарын тасқындатудың қайнар бұлағына айналды.Осыған орай колледж басышысы Киселева Ирина Болеславовна және студенттердің қолдауымен «Майқұдық тарихы» мұражайын ашуға шешім қабылданды. Туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүрі, тарихи ескерткіштері, туған өлкедегі тамаша киелі орындар – жалпы ұлттық құндылықтар ешкімді де бейтарап қалдыра алмайды. Олар сөзсіз адам көкірегінде жылылық, жақындық, туыстық сезімдерді ұялатып жатады. Бір сөзбен айтқанда, отансүйгіштік қасиетті ұғым..,соныктан біздің колледж жастары жұмысқа жұмыла кірісті.Біздің мекеніміз - Октябрь ауданын жер жәннаты деп атай алмасақ та,біз үшін туған ауданымыз жанымызға дүниедегі ең ыстық,ең керемет ең жақын мекен! Колледждегі әр топ жұмыс жоспарын құрып, ізденіс жұмыстарын бастады.Мақсатымыз ақпарат құралдары,мұрағаттар,өңірдегі өндіс ұйымдарының мұражайлары арқылы Майқұдық ауданының тарихы туралы мағлұматтар мен экспонаттарды жинау. Оқытушылар мен студенттердің жұмылып істеген еңбегі жемісін берді.Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі мейрамының қараңында колледжімізде «Майқұдық тарихы» мұражайының саланатты ашылу мерекесі өткізілді.

«Көмір шахтасында» экспозициясы

«Саяси қуғын-сүргін құрбандары» экспозициясы

« Бастапқыда Майқұдық болған» экспозициясы

«Ұрпақтарды байланыстыратын із» экспозициясы

Тағдырыңды тамырсыздық індетінен қалқала,
Әр адамның өз анасынан басқа,
Жебеп тұрар, демеп тұрар арқада,
Болуы керек құдіретті төрт ана:
Туған жері-түп қазығы айбыны,
Туған тілі-сатылмайтын байлығы,
Туған дәстүр, салт-санасы тірегі
Қадамына, шуақ шашар үнемі.

Жүректеріміздегі туған жерге деген сүйіспешілігіміз, халқымыздың өткен тарихы ен мәдениетіне деген құрмет М.Шаханов ағамыздың мына өлеңінде шынайы бейнеленген.

Қазақ халқы, яғни біздің ата-бабаларымыз, ұлдарына сегіз қырлы, бір сырлы бол деген... Жаңа заманға жігер керек, талаптылық керек, ал ең керегі – ұлттық сана, ұлттық намыс, ұлттық рухтың жоғары болуы керек. Біз ата дәстүріне сүйене отырып, халқымыздың өркениетті елдер қатарына жетуін армандаймыз. Ұлттық сезім мен патриотизмді көтеру – бүгінгі таңның кезек күттірмес міндеті деп білеміз. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «XXI ғасыр қазақ халқының жұлдызы жанған ғасыры болатынына сенемін» — деген. Осы ұлағатты пікірді өзімізге ту ете ұстап, ел тарихын, халық тағдырын ойлайтын егемен еліміздің патриот азаматы ретінде өз үлесімізді қоса берейік дегім келеді

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президентінің Қазақстан Халқына жолдауынан.17 қаңтар.2014жыл//Егеменді Қазақстан қаңтар,

2. "Қазақстан-2050" даму стратегиясы.
3. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. А., 1999.
4. Тоқаев Қ. Келешекті болжаған кемел жолдау. // Егемен Қазақстан. – 9 ақпан, 2010.
5.Тасболатов Қ. Қазақстандық патриотизмнің ұлттық және ұлтаралық үй

Бөкен Ә.Ә., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – «Қоғамтану» пәнінің оқытушысы Исакова Г.Т.
«Қазақмыс» корпорациясының политехникалық колледжі
Балқаш қаласы, Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ- ЖАСТАР АЗАМАТТЫҒЫН ЖӘНЕ ПАТРИОТИЗМДІ ДАМЫТУ, БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰМЕТТЕУ ҮШІН НЕГІЗ

Әлем тарихын ұлы адамдардың өмірбаяны деп алсақ, сол ұлылардың мекені болған Қазақ жерінің қойнауы қашан да тарих толғаныстарына бай. Еліміздің түндігін түріп, өткеніне көз жүгіртер болсақ, әрбір тауы мен тасында тарихтың тебіреністі оқиғаларының орналасқанына көзіміз жетеді. Ежелден-ақ, елмізге ұлылықтың ұрығын сеуіп, тың жерден түрен тартқан ата-бабаларымыздың ерен еңбектерін санамызға сіңіріп, солар жүрген дара жолды келер ұрпаққа дәріптеу – бүгінгі таңдағы орта буын өкілдерінің кезек күттірмес парызы. Ал, біз, жас ұрпақ, Қазақ елінің болашағы ретінде кестелі келешек кемесіне өзгенің өңменіне өріліп, жаттың жартасындағы өрнектелген әдеттермен емес, өз салт-санамыз бен дәстүрлерімізді ұлықтап, әдет - ғұрпымыз бен толғаулы тарих беттеріндегі есімдерсіз әлемге мәшhүр болған танымал тұлғаларымызды мақтан еткен күйде енуіміз қажет.

Бүгінгі таңда елбасымыз жастар болашағына жете мән беріп, барлық жағдайды жасауда. Бүгінгі күннің өзекті мәселелерін дөп тауып, оны шешу жолдарын айқын көрсетіп беруде кешегі дәстүрімізді шебер кіріктіре білген. Солардың бірі: «Болашаққа бағдар» «Рухани жаңғыру» «Мәңгілік ел» және «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласы да өткенімізді айшықтай түсіп, сайыпқыран Сақтың ұлы екендігімізді мақтан тұтуға толық дәлел болып тұрғандай. Жоғарыда атап өткен еліміз үшін басты көсбасшы болып табылатын «Мәңгілік елдің» құндылықтары да бір төбе. Болашақта жастардың жалыны мен жігер-күштерін елдің пайдасына жүзеге асуына бағыт болған мұндағы жеті құндылық та, әр қазақ үшін әлемнің жеті кереметіне пара пар болу керек деген ойдамын.Артынша тізбектелген қоғамымыздағы ұлттық бірлік, бейбітшлік пен келісім, зайырлы қоғам және жоғары рухният, индустрияландыру мен иновацияларға негізделген экономикалық өнім, жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы мен тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы, еліміздің ұлттық қауіпсіздігі, бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаhандық тұрғыдан қатысуы. Міне, мұның бәрі Мәңгілік ел болуымызға түрткі болатын тәуелсіз, бодан елдің есігін ашып кіруімізге көмектесер кілт деп білсек қателеспеген болар едік. Осы орайда айта кететін тағы бір мәселе ел мен тілдің егіз ұғым екендігі. Тіл- мәуесі биікте орналасқан, елімізді тек алға жетелейтін бірден-бір басты құндылығымыз. Тіл болмаса, мемлекеттің ұлт болып қалыптасуы екі талай. Елбасымыз бұл мәселені де қарастырып, тілді дамыту мақсатында табандылықпен жұмыс жасап келеді. Ал, оның жүзеге асуы, өзге емес, дәл ана тіліміздің «Мәңгілік елмен» бірге «Мәңгілік тіл» болуы біздің өз қолымызда.

Жастары жалынды, жігер иелері болып табылатын қазақ елі – әлем өркениетінде көш бастаған мемлекеттердің қатарында болуы – біздің басты міндетіміз. Ол үшін қазақ елінің әрбір азаматы қандай салада болмасын, елінің өркендеуіне теңізге қосқан тамшыдай болсын үлестерін адал түрде қосуы керек. «Көп түкірсе - көл»,- демей ме дана халқымыз?! Олай болса, барлығымыз жұмылып, бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығара білсек тұғыры биік, босағасы берік «Мәңгілік ел» атты мемлекеттің іргетасын құрарымыз hақ. Кешегі өткен ата-бабаларымыз біз үшін жан аямай соғысты. Сол баhадүрлердің аңсаған арманы – бүгінде

орындалып отыр. «Саған жету қиын болса қаншалық, сақтап тұру қиынырақ одан да»,-деп жырлаған Қалқаман Сарин ағамыздың сөзі ақиқатқа жанасады.

Мәңгілік ел болу – біздің өз қолымызда! Жастары жаңашылдыққа құштар, алғыр да жігерлі ел ғана тарих сахнасында өзін «Мәңгілік ел» ретінде көрсете алады. Олай болса, елбасымыз салған дара жолмен жүріп тіліміз бен тұғырлы еліміз мәңгі жасай берсін!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан тарихы. Очерктер. Астана, 1994.
2. Қани М. Қазақтың көне тарихы. Астана, 1993
3. Назарбаев Н.А. Бейбітшілік кіндігі. Астана, 2001.
4. Назарбаев Н.А. В потоке истории. Астана, 1999.
5. Назарбаев Н.А. Стратегия становления и развития казахстана как суверенного государства. А., 1992.

Бухарбаев А.Д., студент 1 курса
Научный руководитель – преподаватель специальных дисциплин Суниятова Г.Б.
КГУ «Карагандинский агротехнический колледж», г. Караганда, Республика Казахстан

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ: ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

С приобретением независимости, Казахстан пережил непростое время, которое ознаменовано с периодом кардинальных изменений буквально со всех областях жизни казахского общества. В первую очередь-это патриотизм.

На протяжении всей многовековой истории Казахстана проблема патриотизма является предметом особого внимания. Не одно тысячелетие насчитывает процесс воспитания патриотизма у казахстанского народа. У нас, граждан Казахстана, сформировалась культура, основой которой является народность, патриотизм, духовность, солидарность и уважение к традициям.

Важное значение приобретают вопросы воспитания у подрастающего поколения чувства любви к Отчизне. Основным институтом, обеспечивающим организацию, функционирование и контроль всей системы патриотического воспитания, является государство. Патриотическое воспитание молодежи — одно из направлений государственной молодежной политики Республики Казахстан на этапе переходного периода и на долговременную перспективу.

Патриотическое воспитание подрастающего поколения — залог стабильного развития страны в будущем. Однако, что такое патриотизм? В «Толковом словаре живого великорусского языка» В. И. Даля отмечается: «патриотизм (от греческого patriots — соотечественник, patris — Родина, Отечество) — это преданность и любовь к своему Отечеству, к своему народу; привязанность к месту своего рождения, месту жительства». С. И. Ожегов в «Словаре русского языка» трактует «патриотизм», как «преданность и любовь к своему отечеству, к своему народу».

Известно, что многие известные учёные, выдающиеся педагоги, талантливые писатели, философы и публицисты в своих трудах уделяли особое место патриотическому воспитанию. Проблемы патриотического воспитания являются исследованием отечественных учёных. Тематика патриотизма встречается в трудах Абая Кунанбаева, Мухтара Ауэзова, Ибрая Алтынсарина, Чокана Валиханова и многих других казахстанских деятелей. По мыслям философа Абая Кунанбаева, истинный патриотизм — это триединство таких факторов, как вера в свой народ, соединенная с бесстрашием, любовь к своему народу, сопровождаемая действительным сочувствием и состраданием к его действиям, и реальная практическая помощь своему народу. Мухтар Ауэзов говорит следующее: «Советский

патриотизм — это глубокий вдумчивый труд за всех народов своей Родины, за всё будущее поколение, за отцов, за матерей».

Обращаясь к прошлому, стоит заметить, что богатая история казахстанского народа всегда отличалась своим патриотизмом и любовью к Родине. Так, например, известными патриотами являются Керей и Жанибек — отцы-основатели Казахского ханства, первого национального государства на территории современного Казахстана. Оба стремились дать народу независимость и сделали все, чтобы Казахское ханство оставалось сильным и самостоятельным государством, защищая границы ханства. Жанибек и Керей внесли огромный вклад в укрепление патриотизма казахского народа.

Актуальной проблемой на сегодняшний день является проблема патриотического воспитания молодежи. Особое внимание стоит уделить на процессы воспитания и педагогики как средств формирования личности. Педагогика является мощным воздействием на воспитание человека, поэтому педагогика должна активно использовать в практике воспитание патриотизма. Патриотическое воспитание направлено на формирование и развитие личности, обладающей качествами гражданина и патриота и способной успешно выполнять гражданские обязанности в мирное и военное время.

Целью патриотического воспитания является формирование у молодого поколения высоких качеств, готовности реализовать их в интересах общества и государства.

Для достижения этой цели требуется выполнение следующих основных задач:

– проведение организаторской деятельности в школах, колледжах, университетах, с целью пропаганды патриотического воспитания;

– утвердить в чувствах и познаниях молодежи патриотических ценностей, взглядов и убеждений;

– воспитать уважение к прошлому Родины, к традициям, обычаям;

– укрепить среди молодежи верность к родине и готовности к защите своего государства.

Содержание патриотического воспитания, обусловливается особенностями, динамикой и уровнем развития нашего общества, состоянием его экономической, духовной, социально-культурной, политической и других сфер жизни, проблемами формирования подрастающего поколения, главными тенденциями развития этого процесса.

Только сформировав личность гражданина и патриота с присущими ему ценностями, взглядами, ориентациями, интересами, установками, мотивами деятельности и поведения, можно рассчитывать на успешное решение более конкретных задач по подготовке к реализации функции защиты Отечества, к военной и другим связанным с ней видам государственной службы.

К принципам патриотического воспитания можно отнести направленность воспитания на:

– укрепление единства и целостности;

– учет в воспитании особенностей различных категорий населения (дошкольников, младших школьников, подростков, старших школьников, студентов, работников госучреждений, военнослужащих, жителей городов и сел);

– сохранение и развитие исторически сложившихся дружеских отношений народов Казахстана, их сплочение в едином федеративном государстве;

– содействие развитию национальных культур и языков народов;

– содействие мирному разрешению межэтнических противоречий и конфликтов;

– развенчивание пропаганды расизма, национализма и религиозной розни;

– обеспечение равноправия народов и национальных меньшинств страны;

– обеспечение равенства прав и свобод человека и гражданина независимо от его расы, национальности, языка, отношения к религии;

– укрепление положительного во взаимоотношениях народов и религиозных конфессий страны;

– гуманное, уважительное отношение к людям различных национальностей и рас, к их историческому наследию, культурам и традициям;

– сочетание в воспитании национального, гражданско-патриотического и общечеловеческого;

– формирование у каждого нового поколения национального самосознания, открытого для восприятия ценностей других народов;

– предотвращение межнациональных конфликтов;

– учет в воспитании религиозных и конфессиональных особенностей различных народов, соблюдение равного статуса вероисповеданий;

– сотрудничество с традиционными религиями в воспитании чувства уважения и доверия между народами, веротерпимости и многие другие принципы.

Казахстан — это сильное и независимое государство с многовековой историей. Огромный вклад в патриотическое воспитание внёс Нурсултан Абишевич Назарбаев, Президент Республики Казахстана: «Казахстан начал третье двенадцатилетние Независимости с большой духовной модернизации. В рамках моей программной статьи во всех регионах страны начата масштабная работа. Один из важных проектов, реализуемых на основе «Рухани жаңғыру» — «Туған жер». Земля, на которой человек родился, всегда будет в его сердце. Мы все гордимся своими родными краями, скучаем по ним, заботимся о них. Любовь к родной земле продолжается в любви к Родине, забота о родной земле — в заботе о Родине», — отметил глава государства.

Список использованной литературы:

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. — М.: Русский язык, Том 1–4, 1989–1990.

2. Ожегов С. И. Словарь русского языка. URL: http://www.ozhegov.org/ (Дата обращения: 02.11.2017).

3. Ауэзов М. Абай Кунанбаев: Монографические исследования и статьи. /Сост. Акбаев Н. — Алматы: Санат, 1995. — С. 320.

4. Козыбаев М. Казахстан на рубеже веков: размышления и поиски. В 2-х книгах. Кн. 1. — Алматы: Ғылым, 2000. — С. 420.

5. Назарбаев: Патриотизм является нерушимой опорой Мәңгілік Ел. URL: http://muftyat.kz/ru/news/11876 (Дата обращения: 02.11.2017).

Весела Алексиева Андреева
Научен ръководител - PhD, професор Вълчев Генчо Василев
Тракийски университет – Стара Загора, България

ЛОГОПЕДИЧНИ АСПЕКТИ НА РЕЛАЦИЯТА БИЛИНГВИЗЪМ - ДИЗГРАФИЯ

На проблемите на билингвизма са посветени множество научни изследвания. От години изследователите се опитват да установят дали билингвизмът благоприятства или възпрепятства интелектуалното развитие на децата и особено успеха им в процеса на училищното обучение. Проучване сред уелски деца от Саерс, като че ли доказва неговото вредно въздействие. Подобни резултати са извлечени също от изследване на деца на имигранти в САЩ, както и при изследване на деца от малцинствените етнически групи у нас /деца от ромски или турски произход/. Днес обаче преобладава схващането, че при добре балансирани социални условия и правилно обучение билингвизмът не само не влияе отрицателно, но дори може да допринесе за развитието на някои важни интелектуални качества като гъвкавост и креативност. За съжаление обаче много често тези социални и педагогически условия отсъстват, тъй като децата билингви обикновено принадлежат към групи в неизгодна социална позиция. В тези случаи, както е например при ромските деца,

съвсем неправилно причината за дефицит в езиковото и в общото интелектуално развитие, както и за занижения успех в училище, се свързва единствено с билингвистичната среда. Така теорията за дефицита в езиковото развитие на децата билингви пречи да се разкрият истинските причини за установения дефицит, които в повечето случаи са на социална основа.

Една от основните характеристики на етноса е общия език .Това понятие по-точно означава етнически език, понякога етническите землища не съвпадат с езиковите . Най-явно проявление на това се забелязва при малцинствата и мигриращите групи.

Билингвизъм (от латински „bi“ – двоен и „lingua“- език), този термин определя равнопоставеното владеене на два езика. У. Вайнрах (1953) в монографията си „Едноезичието и многоезичието“ поставя основите на теорията за езиковите контакти. Тук авторът посочва, че билингвизмът е процес на последователно на два езика, а човекът, който го използва - билингва. Основната характеристика на билингвизма е че функционирането на двете езикови системи се осъществява при комуникирането на едни и същи субекти. Явлението- билингвизъм се разглежда в трудовете на Е. М. Верещагин, Л. С. Виготски, Л. В. Щерба и др. Интересът към двуезичието се свързва с 1907 година и с изследването на Л. В. Щерба. Изводите му стават основополагащи в съвременната теория на езиковите контакти. Той скицира програмата за изучаване и описване на езиковите контакти като процес на интерференцията. Труден е въпросът за дефинирането на двуезичието, поради сложността и многоплановостта му като явление. Има различни определения, на повечето от които в една или друга степен им липсва достатъчна обхватност и точност. У. Вайнрайх (1953) под двуезичие разбира владеенето на два езика и редовното превключване от единия на другия в зависимост от ситуацията на общуване. Според Е. Герганов “понятието билингвизъм възниква във връзка с изучаването на езиковото поведение на човек, който използва два езика като средство за общуване” (Е. Герганов, 1994). В този смисъл билингвизмът е процес на пораждане на речево комуникативни произведения, които принадлежат последователно на две езикови системи или на последователното използване на два езика от индивида. Билингвизмът има различни проявления, които се използват от изследователите като класификационни критерии. В аспекта на образованието на деца от етномалцинствени общности терминологично се акцентира върху следното критериално делене (Хр. Кючуков, 1997):

- индивидуален билингвизъм – той е присъщ за определен член на дадена социална общност ;
- симетричен билингвизъм – две езикови системи се владеят еднакво добре от един индивид;
- асиметричен билингвизъм – единият език доминира над другия в ситуациите на общуване; вторият език е слабо развит.

Явлението билингвизъм и процесът писане са обект на изследване на различни научни области, като всяка има собствени специфични предмет, обект, изследователски методи, което определя и подходите при изучаване на феномена билингвизъми процеса писане, както и релациите: билингвизъм – писане и билингвизъм – дизграфия.

Лингвистичният подход осигурява съдържателния анализ и пълното осмисляне на продуктите на писането (текста). Според Г. Вълчев (2009) „Семантико – синтактическия анализ разкрива логико – смисловата система на цялостния текст. Лингвистичният подход към текста насочва вниманието към релацията билингвизъм – текст без обаче да може да „анализира проблема за усвояване на писмената комуникация при деца билингви в цялостната му сложност и многоплановост, защото при този подход акцентът пада върху анализ на суперзнаковото равнище на езиковата знакова система и не отчита нарушенията получени на по - ниските нива на езиково - знакова система“ (Г. Вълчев, 2009).

Психолингвингвистичния подход към изследването и характеризирането на връзката билингвизъм - писане е своеобразно продължение, допълване и конкретизация на лингвистичния. Включването на „психо-“ извежда нов акцент и налага по - пълен анализ на субектната активност и на собствените й характеристики. В този смисъл стоят и конкретните

задачи за разбирането на категориите „език” и „реч” и своеобразията на единството им, психичните механизми на пораждането и реализацията на изказа, както и структурата на човешката езикова способност.(Хр. Кючуков, 2002). Психолингвистичният подход не е в състояние да даде отговор на цялата проблематика, отнасяща се до връзката на билингвизма с писмената реч и нейните нарушения. В модела на билингвизма, който психолингвистиката предлага, актът на речевото общуване се определя като психологическо въздействие. В следствие на спецификата на своя предмет и ограничения си инструментариум, психолингвистичният подход към изследването на релацията билингвизъм – дизграфия не може да отговори на всички въпроси, които теорията и практиката на двуезичното общуване поставят (Г. Вълчев, 2009).

Един от основните проблеми, изучаван от социолингвистиката, е проблемът за социалната диференциация на езика на всички равнища на неговата структура и в частност характерът на взаимните връзки между езиковите и социалните структури, които са многоаспектни и имат опосредствен характер. Структурата на социалната диференциация на езика е многомерна и включва както стратификационна диференциация, обусловена от разнородността на социалната структура, така и ситуативна диференциация, обусловена от многообразието на социалните ситуации. И. Василева (1995) и А .Петров (2000) подчертават , че дискурсната компетентност е важен елемент от комуникативната (социалната) компетентност на човека. Като поставят акцент върху писмената реч, двамата автори посочват следните констатации: социокултурата се изявява особено ярко на „интертекстуално” ниво, т.е. когато текстът се разглежда исторически. Този подход изисква текста, написан в определено време и при определени социални условия, да се интерпретира от позициите на съвременността и нейните социални измерения. Според Г. Вълчев (2009) „социолингвистичният подход се явява твърде общ и приносът от използването му при обясняване на разглежданата проблематика е много ограничен. Предмет на социолингвистичните изследвания са тесен кръг въпроси, свързани предимно с взаимоотношенията на социални групи, носители на различни езикови знакови системи и взаимодействията между самите езикови системи, детерминирани от отношенията на групите в социума.“

Особени затруднения при усвояването на втори език и постигането на пълен билингвизъм създава явлението интерференция. Различните автори дават различни определения за това явление. Според Л. И. Баранникова (1972) под интерференция трябва да се разбира изменението в структурата или елементите на един език под влияние на друг. Според Йосиф Весел интерференцията е нарушение на нормите при използване на чуждия език под влияние на родния. Езиковата интерференция е понятие, в което се влага различно съдържание. Според широкото разбиране (Пражки лингвистичен кръжок) с термина интерференция се означава отклонението от нормите на контактуващите езици, т.е. всички видове взаимодействия и сближаване между езиците (взаимовлияние, сливане и смесване на езици, заимстване, хибридизация и др.). В този случай езиковата интерференция се разглежда като резултат от взаимодействието между различните езикови подсистеми (фонологична, граматична, лексико-семантична) на два или повече езика, като нахлуване на нормите и структурните елементи на единия език в другия и обратно .Според тясното разбиране интерференция е еднопосочният процес на пренасяне на норми от родния език в процеса на речево общуване. Съществува различие между интерференция в езика и интерференция в речта. Това са два стадия на интерферентния процес.

Както всички изменения в езика, интерференцията се проявява първо на речево ниво. Нейното най- просто проявление е отклонението от нормата на даден език, под влияние на втори. В особени случаи речевата интерференция може да премине в езикова, като предизвика и съответните изменения в езиковата система. Негативният ефект,който интерференцията оказва при изучаването на втория език, рефлектира върху психическите настройки и мотивацията на детето билингва в процеса на обучение и от там върху цялостния процес на социализация и интеграция. Затрудненията, които детето изпитва при

усвояването на втория език, водят до образуване на негативни психически комплекси и създават условия за формиране на неадекватна оценка на личностните качества от страна на самия ученик и на обществото. Под влияние на интерференцията като процес, съпътстващ обучението и трудностите, които го съпътстват ценностната система на детето билингва девалвира, създават се отрицателни нагласи към учебния процес, а това от своя страна води до отпадане на голяма част от децата билингви от училище (Г. Вълчев, 2009 г.)

Друга базисна категория е категорията дизграфия. Дизграфията е едно от основните понятия в логопедията. Естествен е интереса на различните науки към процеса писане в различните му аспекти (педагогика, психология, невропсихология, невролингвистика, психолингвистика, дидактика, лингводидактика и др.). Сферата на техните научни интереси обаче се заключават в изучаване на процеса на писане от една страна и методиките и технологиите за усвояване на писмената реч от друга. Логопедията като наука имаща за свой предмет езиково – говорните нарушения и нарушенията на писмената комуникация, може да обясни логопедичните аспекти на релацията билингвизъм -дизграфия в теоретичен план. В основата на всички видове дисграфии лежат различни поражения в речевата система на главни мозък – органични или функционални.

В. Стамов (1989) определя механизма на аграфия – дисграфия като психофизиологичен процес. Той дава следното определение на писмения процес: „Аграфия – дисграфиите" са аномалии на писането, при които е невъзможно (аграфия) или е частично увредено (дисграфия) в резултат на органични или функционални нарушения на главния мозък. Дисграфиятя се обуславя от недоразвитието или разпада на висшите психични функции осъществяващи нормалното протичане на процеса писане. Писмения процес В.Стамов свързва тясно с устната и писмената комуникация и е форма за общуване с графично представяни езикови средства, при които звуковете са заменени с писмени символи. Дизграфия – това е частично разстройство на процеса на писане, проявяващо се в специфичните и постоянните грешки, определено от неформираността или нарушението на психическите функции, осигуряващи процеса на писане. Дизграфията при децата – това в повечето случаи е частично нарушение на формирането и пълноценното използване на писмото (т.е. трудности при овладяването на писането). При възрастните това е разстройство на навика на писане.

На база проучените източници бе изградена теза за логопедичен аспект на релацията билингвизъм – дизграфия. Бе проведено изследване, чиято **цел** е да се проучат количествените и качествени параметри на нарушенията на писането на учениците – роми, и да се установи типологията им.

Работната хипотеза: предполага се, че учениците – билингви допускат специфични грешки при писане, които са в резултат от езиковата интерференция, обусловена от различията между официалния книжовен български език и майчиния.

Планираното изследване е с характер на теренно логопедическо проучване и има за свой ОБЕКТ ученици билингви от втори, трети и четвърти клас, от ромски произход, както и изследователския материал, създаден от тях. ПРЕДМЕТ на изследването са специфичните грешки, допускани от тях по време на писане в различни условия.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ЗАДАЧА се изпълнява чрез поставянето на три субзадачи: препис на текст, слухова диктовка, писмен преразказ на текст. Текстовете за препис, диктовка и преразказ са съобразени с възрастовите особености на учениците. Подбрани са след консултации с начални учители и не са в противоречие с учебните програми за съответния клас. Проучването се провежда със сборна група от 41 деца – билингви от ромски етнически произход – ученици от втори, трети и четвърти клас. Получените резултати бяха обобщени и обработени с програма за обработка на данни – SPSS.

Проучването се провежда със сборна група от 41 деца билингви от ромски етнически произход – ученици от втори, трети и четвърти клас на СУ „Константин Петканов" и ОУ „Елин Пелин" в гр.Бургас (Таблица 1).

Таблица 1. Контингент на изследването

Клас Пол	II клас	III клас	IV клас	Общо
Момчета	7	8	1	16
Момичета	9	10	6	25
Общо	16	18	7	41

Резултати от изследването

Таблица 2. Допуснати грешки от учениците във втори клас (в абс.стойности и отн.дял)

Тип грешка	Замяна на букви	Изпускане на срички	Разместване на букви	Излишни елементи, букви	Изпускане на думи	Слято изписване	Промяна на конфигурацията	Общо
Брой	61	83	17	29	19	15	14	238
Относителен дял %	25,32	34,93	7,29	12,24	7,98	6,35	5,89	100
Брой	22	33	2	0	7	2	0	66
Относителен дял %	33,33	50	3,03	0	10,61	3,03	0	100
Брой	38	45	4	0	1	1	0	90
Относителен дял %	42,81	50	4,49	0	1,35	1,35	0	100

Таблица 3. Допуснати грешки от учениците в трети клас

Тип грешка	Замяна на букви	Изпускане на срички	Разместване на букви	Излишни елемент, букви	Изпускане на думи	Слято изписване	Промяна на конфигурацията	Общо
Общо	33	48	0	7	4	6	0	98
Относителен дял %	33,67	48,99	0	7,14	4,08	6,12	0	100
Общо	19	23	1	10	3	0	0	56
Относителен дял %	33,92	41,07	1,79	17,87	5,35	0	0	100
Общо	19	23	1	7	3	3	0	56
Относителен дял %	33,80	41,76	0,95	12,85	4,76	5,88	0	100

Таблица 4. Допуснати грешки от учениците в четвърти клас

Тип грешка	Замяна на букви	Изпускане на срички	Разместване на букви	Излишни елементи,букви	Изпускане на думи	Слято изписване	Промяна на конфигурацията	Общо
Общо	36	12	0	19	4	0	0	71
Относителен дял %	51,16	16,76	0	26,57	5,51	0	0	100
Общо	21	11	1	9	1	0	0	42
Относителен дял %	50	26,19	2,38	21,42	2,38	0	0	100
Общо	32	26	2	24	8	0	0	92
Относителен дял %	34,78	28,26	2,17	26,08	8,69	0	0	100

Изводи

- По посока на хипотезата: доказа се, че учениците билингви допускат специфични грешки при писането, които са резултат от езиковите различия между официалния български език и майчиния език, като причината за това е езиковата интерфе-ренция.
- Резултатите не доказват категорично втората част на хипотезата, че в количествен аспект допусканите грешки намаляват в по-горните класове. Следващи допълнителни изследвания ще очертаят конкретните параметри на проблематиката, както и детер-минантите на негативните процеси.
- Емпиричното изследване показа, че езиковата ситуация в която растат и се развиват децата билингви – обект на настоящото изследване, е различна в зависимост от степента на усвояване на българския език като втори (не майчин) език, а билин-гвизмът се проявява като етиологичен фактор за възникването на дизграфии и пряко рефлектира върху скоростта и качеството на процеса на ограмотяване, а в по-широк план - върху обучението и социализацията на деца, които растат и се развиват в полиезична среда.
- Езиковата интерференция при децата билингви се отразява на цялостната вербална комуникация – устна и писмена. Тъй като писмената реч е с по-строги изисквания в реализацията си, тя се овладява по-бавно и по-трудно поради конкретизираните и строги изисквания към нея, следователно, рискът от затрудненния в усвояването й е по-висок.
- На детето билингва са необходими по-продължителни и целенасочени усилия за придобиване на умения, необходим речников запас, усвояване на стиловите и грамати-чески изисквания на съответния език и спазването им в писмената практика. В следствие на това се получава конфликт между изискванията на общообразователното училище от една страна и обективните възможности на детето от друга, което често се характеризира с трудности при ограмотяването и усвояването на писмената кому-никация.
- За преодоляването на проблемите при писане и постигане на оптимална социална адаптация при децата роми (билингви) е необходимо да се планират и осъществят корекционни процедури в учебни условия. Те обаче са възможни единствено чрез предшестваща оценъчна и диагностична дейност – идентифициране и типологизиране на дизграфичните грешки при децата билингви.
- Децата билингви в интегрираните училища и паралелки постигат по-високо ниво на билингвизъм и усвояват специфичните особености на езика на мнозинството, докато учениците в сегрегираните паралелки вследствие на ограниченото общуване извън собствената си езикова среда, не могат да усвоят достаъчно добре българската фонетична система. Налага се изводът, че оптималното включване в приемащата езикова среда, за децата билингви най-подгодяща е интегрираната учебна среда.

В заключение можем да отбележим, че проведеното изследване е с характер на пилотно и може да послужи за разработване на нови, иновативни методики за преодоляване на проблемите при писане при деца – билингви.

Список использованной литературы:

1. Беккер, К., П. Совак, Логопедия, М., 1981
2. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // Зарубежная лингвистика III. – М.,1999.
3. Вайнрайх, У. Языковые контакты, Киев, 1979
4. Верещагин Е.М. Психолингвистическая проблематика теории языковых контактов // Вопросы языкознания. 1967. №6.С. 130-131
5. Волкова, Л.С., Лалаева, Р.И., Логопедия., М., 1989
6. Вълчев, Г. 2009 Характеристика на дизграфичните нарушения при ученици билингви, Бургас 2009
7. Даскалова, Ф. Психолингвистика., С., 2003
8. Кюкуков Хр. Лингводидактични проблеми на обучението при ранен билингвизъм, София, 1997;
9. Лалаева Р.И., Венедиктова Л.В. 2001: Лалаева Р.И., Венедиктова Л.В. Диагностика и коррекция нарушений чтения и письма у младших школьников. – СПб., 2001, 2004;
10. Стамов, В., Логопедия., Бл., 1989;
11. Филчева, Т.Б., Чевелева, Н.А., Чиркина, Г.В., Основы логопедии., М., 1989;
12. http://dic.academic.ru
13. http://www.pmedu.ru

Ветущенко Д., ученик 8 класса
Научный руководитель – учитель истории Сатыбалдина Г.Б.
КГУ «Комплекс школа – детский сад № 33» г. Караганды

МӘНГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ,ВОСПИТАНИЕ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

«Роль педагога состоит в том, чтобы открывать двери,
а не в том, чтобы проталкивать в них ученика»
Артур Шнабель, австрийский пианист и педагог

Проблемы развития воспитания, несомненно, заслуживают пристального внимания, так как речь идет о завтрашнем дне Казахстана, ценностных ориентирах нашего общества, о национальной безопасности страны, корни которой кроются в воспитании, творческом развитии, гражданском становлении подрастающего поколения.

Как подчеркнуто в Послании Главы государства Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее», за 25 лет суверенного развития созданы главные ценности, которые объединяют всех казахстанцев и составляют фундамент будущего нашей страны. Президент также поставил задачу формировать активных, образованных и здоровых граждан, дать новые импульсы развитию всеказахстанской культуры. Патриотичная, образованная, обладающая здоровьем, ответственная и энергичная, успешно работающая в условиях инновационной экономики, владеющая казахским, русским и английским языками, впитавшая ценности и культуру казахстанского народа, толерантная, узнаваемая и уважаемая в мире – такой видится казахстанская молодежь 2020 года [1].

Исходя из вышеобозначенных условий, для возрождения интеллектуального, духовного и творческого потенциала нации следует рассматривать актуальность разработки

программы - необходимость формирования образованной личности, воспитанной на общечеловеческих и национальных ценностях, обладающей лидерскими качествами, способной к социальному и личностному самоопределению и самореализации, в рамках:

– учебной деятельности. Посредством интеграции метапредметных связей таких учебных предметов, как «История Казахстана», «Человек. Общество. Право», «Религиоведение», «Краеведение», «Литература». В контексте интеллектуально-познавательной деятельности мы помогаем учащимся удовлетворить потребности в знаниях, которые они могут приобрести не только от учителя - как одного из источника знаний, но и в рамках самостоятельного поиска и интерпретации информации.

– внеурочной деятельности – диспуты, уроки мужества, чести и достоинства, разработка социально значимых проектов. В ходе такого вида деятельности, учащиеся приобретают положительный социальный опыт. Они принимают участие в их реализации, изучают и характеризуют проблему, самостоятельно намечают пути решения проблемы и планируют свои действия.

– патриотических форумов, акций, в ходе которых учащиеся получают больше возможностей реализовать себя, проявить в самых различных сферах деятельности, где формируется активная гражданская позиция учащихся, и такие качества, как ответственность, самостоятельность, желание прийти на помощь.

– краеведческих экскурсий по изучению культурного наследия, традиций и обычаев казахстанского народа, что способствует, формированию высокого уровня гражданственности, патриотизма и духовно-нравственного развития учащихся.

Основными формами реализации программы являются:

1. активные и интерактивные технологии (круглые столы, научно-практические конференции).

2. развивающие технологии (конкурсы художественной самодеятельности, сюжетно-ролевые игры).

3. коммуникативные игровые технологии (тренинги, смехотерапия).

4. здоровьесберегающие технологии (физминутки, релаксация и динамические паузы).

Цель проекта программы: создание оптимальных условий для развития у учащихся нравственных и семейных ценностей, активной гражданской позиции и патриотизма, выражающихся в уважении к достижениям старших поколений, ведения здорового образа жизни, становлении морально-устойчивой, толерантной личности, знающей историческое прошлое, культуру и традиции своей страны, и соблюдающей законы РК; личности готовой к инновациям и труду во благо Родины, несущей ответственность за ее судьбу.

Достижение поставленной цели становится возможным через решение следующих **задач**:

–организовать деятельность учащихся по овладению знаниями, касающихся исторического прошлого и настоящего страны, края; государственных символов, институтов, законов Республики Казахстан;

– развивать навыки осмысления и понимания учащимися семейных, национальных и общечеловеческих ценностей, таких как: мирное сосуществование разных народов в Казахстане, проявление высокой культуры человеческого общения, соблюдение этических норм, ценности человеческой жизни;

–содействовать применению знаний и умений учащихся по проявлению патриотизма, гражданственности, национального достоинства, трудолюбия и ведения здорового образа жизни, определять собственные взгляды и принципы на развитие общества;

– мотивировать учащихся на исследование и анализ экономических, политических, социальных процессов в Республике Казахстан, а также его значение и место на мировой арене;

– формировать навыки синтеза информации, касающейся исторических процессов, влияющих на проявление активной гражданской позиции, высоких патриотических чувств, готовности к служению своей Родине и защите ее интересов;

– способствовать формированию навыков оценивания своего вклада в развитие будущего Казахстана, выработать собственное критическое отношение к антиобщественным явлениям, деструктивным культам, идеологического, противоправного и религиозного характера.

Ожидаемыми результатами проекта программы является:

– знание учащимися исторического прошлого своей страны, государственных символов, законов РК, процессы и тенденции развития казахстанского общества

– понимание учащимися ценности достижения и сохранения независимости РК, проявление уважения к истории, культуре, традициям и другим ценностям казахского народа и других этносов, проживающих на территории Казахстана; ведения здорового образа жизни;

– применение знаний об исторически сложившихся системах социальных норм и ценностей для жизни в поликультурном, полиэтническом и многоконфессиональном обществе;

– анализ учащимися исторических и общемировых процессов, влияющих на политическую ситуацию в обществе и стране;

– синтез и обработка полученной информации учащимися (проектирование, исследование, творческое применение своих знаний) для проявления активной гражданской позиции, высоких патриотических чувств, через готовность к служению своей Родине, защите ее интересов и активной трудовой деятельности;

– оценивание своего вклада в развитие Независимого Казахстана, дают оценку историческим явлениям, высказывают собственное суждение о противостоянии антиобщественным явлениям, деструктивным воздействиям идеологического, противоправного и религиозного характера.

Диагностический инструментарий, разработанный для реализации данной программы, подбирался с определением уровня творческих способностей учащихся по таксономии Б. Блума.

- Анкеты (Приложение 1);
- творческие задания
- викторины
- исследовательские работы;
- социальные проекты.
- акции;
- литературные этюды;
- интерактивные беседы на размышление
- диспуты
- ролевые и деловые игры

Приложение 1.

Учебно-методический план

Блоки	**Темы**	**Виды и формы занятий**	**Примечания/ основное содержание**	**Ожидаемый образовательный продукт**	**Сроки**
«Мы дружной семьей живем в Казахстане» *– 4 часа*	«Портрет старшего и юного поколения Казахстана: общее и особенное»	Обсуждение	- семейный союз; правила жизни в семье; примеры родительской любви; Строгой, Разумной, Уважающей	Справочник брошюры	сентябрь
	“Родители – моя опора”.	Тест		Рекомендации для счастливой семейной	сентябрь

				жизни	
	«Семья и Родина – едины! »	Деловая игра		Сценарий	октябрь
	“Традиции моей семьи”.	Литературный этюд		Сборник сочинений	октябрь
«Сильный Казахстан построим вместе!»– *4 часа*	“С чего начинается Родина?”.	Беседа-размышление	- патриотическое и гражданское воспитание; -понятие патриотизма “Символика” в масштабах страны, области, города	Постер	ноябрь
	“Что такое патриотизм и гражданственность”.	Социологическое исследование		Проект портрет моей школы	ноябрь
	«Каким я вижу Казахстан в будущем»	Презентация		брошюра	декабрь
	«За сильный и процветающий Казахстан»	Акция		фотоотчет	декабрь
«В здоровом теле – здоровый дух!»– *3 часа*	“Как обеспечить свою безопасность? »	Деловая игра	- правила собственной безопасности; - как не стать жертвой преступления; - духовное и физическое здоровье; - вредные привычки	Памятки действий при ч/с	январь
	Театр нестандартных ситуаций.	Ролевая игра		Сценарий	январь
	“Здоровый образ жизни	Беседа-тест		Рекомендации	февраль
	“Вредные привычки – за и против”.	Деловая игра		Дайджест	февраль
«Труд и инновации – на благо Казахстана!» - *4 часа*	«Мир профессий и твое место в нем»	Анкетирование	- деньги как общественный эквивалент; - роль труда в жизни человека; -нравственные нормы в мире денежных отношений, конкурентоспособность государства	Памятки, буклеты	март
	“Что для меня деньги”.	Беседа-тест		Постер	март
	“Труд в жизни человека”	Защита проекта		Презентация	апрель
	«К чему ведут новые научные открытия: к улучшению условий жизни	Дебаты		Политический кейс	апрель

	человека или к новым жертвам?»				
«Культурное наследие – национальное достояние Казахстана» - *2 часа*	«Нужно ли малым народам стремиться сохранять свой язык и культуру?»	дискуссия	-уважение к истории Отечества -религиозная, этническая толерантность -уважение к родному языку -трехязычие	Дайджест	май
	"Мы разные - в этом наше богатство, мы вместе - в этом наша сила!"	Защита проектов		Сборник проектов	май

Список использованной литературы:

1. Проект. Концептуальные основы воспитания в условиях реализации общенациональной идеи «Мәңгілік ел».
2. Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования»
3. Учебная программа для 5-9 классов уровня основного среднего образования. – Астана: НАО им. И.Алтынсарина, 2015. – 27 с.
4. Конституция Республики Казахстан, принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г., с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.02.2011 г.
5. Конвенция о правах ребенка, принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 г.
6. Закон Республики Казахстан от 08.08.2002г «О правах ребенка в Республике Казахстан», с изменениями и дополнениями по состоянию на 23 ноября 2010 г.

Габитова А., № 65 ЖББМ 11«А» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.м., аға оқытушы Хауия С.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БАСПАНА – ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙДЫҢ ИНДИКАТОРЫ

«Әл-ауқатымыздың екінші бір сипаты – өмір сүру деңгейінің артуы. Білім берудің, денсаулық сақтау саласының, тұрғын үйдің сапасы мен қолжетімділігі, жайлы және қауіпсіз жағдайда өмір сүру мәселелері әрбір қазақстандық отбасына қатысты. Осыған орай, Үкімет әлеуметтік секторға, қауіпсіздік пен инфрақұрылымға мән бере отырып, бюджет шығыстарының басымдықтарын қайта қарауға тиіс» [1].

Президент баспана проблемасының өзектілігін ескере отырып, қанша құрылыс жүргізілсе де, ірі қалаларда тұрғын үй жас отбасыларға жеткіліксіз болып отырғанын айтты. «Осы орайда тұрғындары миллионнан асқан үш қала бойынша тиісті тапсырма бермекпін. Атап айтқанда, халқы миллионнан асқан шаһарлар көбірек болғанын қалаймын, себебі осындай қалаларда білім беру, ғылым мен мәдениеттің даму қарқыны жоғары болады.

Сарапшылардың айтуынша, әлемнің 600 ірі қаласы әлемдік өнімнің 60 пайызын өндіру көрсеткішіне жетеді. Бізде ірі шаһар ретінде Алматы ғана болған еді, енді Астана мен Шымкент те осы деңгейге жетті. Тағы да екі қала осындай межеге жету алдында тұр. Осы ірі қалаларда жылына 1 мыңнан кем емес пәтер жұмыс істейтін жастар үшін салатын боламыз», - деді Нұрсұлтан Назарбаев Үкіметке берген тапсырмасында.

Мемлекет басшысының атап өтуінше, осы пәтерлер арендалық баспана санатына жатқызылуы керек. Сонымен қатар, Президент бұл бағыттағы мәселені шешуге «7-20-25» бастамасы да бағытталғанын жеткізді. «Осындай баспанаға жұмыс істейтіндер үміт арта алады. Жұмыс - ол әл-ауқаттың негізгі көзі. Сондықтан жас қызметкерлер үшін баспана жағдайын жасауға барлық меншік түріндегі кәсіпорындар белсенді түрде қатысуы қажет. Бұл тұрғыда біздің барша ірі компанияларға үндеу жасап отырмын», - деді Президент [2].

Елбасының былтырғы халыққа Жолдауында айтылған «Нұрлы жол» бағдарламасы аясында мемлекеттік тұрғын үй бағдарламасын қайта қарауды ұсынған еді. Енді тұрғын үйді алушылар алғашқы жарна мен үстеме пайыз төлеуден құтылып, оларға сатылатын үйлердің бағасы белгіленген мөлшерден аспауы керек. Президент әлеуметтік қолдауға мұқтаж азаматтарға пәтерлерді мемлекет есебінен алғашқы жарнасыз жалға беріп, жылдық өсімді 1-2 пайыздан асырмау керектігін айтқан еді. Осы жиында Елбасы 2015-2016 жылдары тұрғын үй құрылысына қосымша 180 миллиард теңге бөлуді тапсырды. Содан бері тұрғын үй саласындағы мемлекеттік саясат қоғамда «Нұрлы жол» деп атала бастады. Шын мәнінде, әлеуметтік баспана салу мәселесі «Аймақтарды дамыту бағдарламасы-2020» мемлекеттік бағдарламасы аясында шешілетін болды. Мемлекеттік қолдау есебінен 2012 жылы шілде айында «Қолжетімді баспана-2020» мемлекеттік бағдарламасы іске қосылды. Аты қанша сан-саққа жүгіртілсе де, жете көңіл бөліп, бар артықшылығы мен талап-ерекшеліктерін саралай алған жанға бұл бағдарламаның ұсынар жолы көп. «Қолжетімді баспана» мемлекеттік бағдарламасы үш бірдей оператор-компания арқылы орындалады: «Қазақстан Тұрғын үй құрылысы жинақ банкі», «Қазақстан Ипотекалық компаниясы» және «Самұрық-Қазына» тұрғын үй қоры. Әрқайсының талап-шектеулері ерекше. Дегенмен, ортақ ұқсастық – мемлекеттік бағдарлама аясында баспаналы болғысы келген азаматтардың тізімі жергілікті атқарушы органдар, яғни әкімшіліктерде жасақталады [3].

Анығын айтқанда, Астана, Алматы және облыс орталықтарында аз дегенде екі жыл (кейде үш жыл делінеді) тұрақты тіркеуде тұрған және Қазақстан бойынша (кейде тұратын аумағында делінеді) жекеменшік жылжымайтын мүлкі жоқ азаматтар болуы керек.

Осылайша, бағдарлама негізінен үй кезегінде тұрған азаматтарды қамтып, қоғамның әлеуметтік сұранысын шамалап болса да толтыруы тиіс. Мемлекеттік қордан үй алуға Ұлы Отан соғысы ардагерлері мен мүгедектері, әлеуметтік жағынан аз қамтылған тұрғындар, мемлекеттік қызметкерлер, бюджеттік мекеме қызметкерлері, әскери қызметкерлер, ғарышкерлер мен ғарышкер болуға үміткерлер, мемлекеттің сайланбалы орган қызметкерлері және ҚР заңы аясында баспанасы апатты жағдайда қалған азаматтар құқылы. Бұдан басқа көпбалалары отбасылар, оралмандар, толық емес отбасылар, зейнеткерлер т.б. әлеуметтік топтар қарастырылған.

«Қолжетімді баспана-2020» мемлекеттік бағдарламасы аясында арзан үйді үстеме пайызсыз сатып алуға (ұзақ мерзімге жалға алу арқылы немесе бірден сатып алуға) әуелі осы әлеуметтік топтар құқылы. Осылайша, бұл мемлекеттік бағдарламаны Қазақстан бойынша баспанаға мұқтаж, әлеуметтік жағдайы төмен азаматтарға көмек ретінде қарастыруға болады. Бірақ бұл бағдарламаға әрбір азамат бір-ақ рет қатыса алатынын есте ұстаған ләзім.

Ұзын сөздің қысқасы, «Қолжетімді баспана» бағдарламасына қатысу үшін жергілікті әкімшілікке барып, баспанаға мұқтаж адамдардың кезегіне тұру керек. Ал әкімшілік қазіргі кезде тұрғын үй кезегіне алудың талаптарын күшейткен: мысалы Астана қаласында кезекке тұру үшін құжат тапсыруға елордада аз дегенде үш жыл тұрақты тіркеуде тұрған азаматтар ғана құқылы. Екіншіден, бағдарлама аясында таратылатын үйлер 15 жылға дейін жалға беріледі немесе сатылады [4].

«Самұрық-Қазына» қоры – интернет арқылы баспана таратуды Қазақстанда алғаш қолға алған бірден-бір компания. Жаңа талаптарға орай, бұл бағдарламаға Қазақстанның кез келген үйге мұқтаж азаматы қатыса алады. Тек жалға алған пәтерінің ақысын төлей алуға шамасы жетсе болғаны. Осылайша, «Самұрық-Қазына» тұрғын үй қоры өткен қыркүйек айында Қазақстан тарихында тұңғыш рет ғаламтор арқылы баспана тарату жүйесін қолданысқа енгізді. Бұл үшін азаматтар www.fnsk.kz сайтында тіркеліп, жеке электронды қолтаңбасын пайдаланып, жалға үй алуға өтініш беру керек. Құжат қабылдауға бір ай қалғанда компания сайтында хабарландыру жарияланып, ел-жұрт құлақтанады.

«Қазақстан Ипотекалық компаниясы» мемлекеттік бағдарламадан тыс өз есебінен де ипотекалық несие береді. Мемлекеттік бағдарлама шарттарына сай келмейтін тұрғындар компанияның өзі ұсынған ипотекалық несиелерді пайдалана алады. «Қазақстан Ипотекалық компаниясы» салатын үйлер 35 пен 75 шаршы метр шамасында. 15 жылға дейін жалға беріледі. Бірақ жалға берілетін үйді 10 жылдан соң ғана толықтай сатып алуға болады.

Жас отбасылардың жас мөлшері әлі даулы «Қолжетімді баспана-2020» бағдарламасы аясында жасы 35-ке толмаған жас отбасылар арнайы жеңілдікке ие болады деген сыбыс былтырдан бері айтылып жүр.

«Жалға берілетін үйлердің тең жартысы 35 жасқа толмаған жас отбасыларға беріледі», – деп мәлімдеген болатын. Бірақ қазір белгілі болғанындай, Қазақстан заңнамасындағы жас отбасы категориясының жас мөлшері өзгеріссіз қалып отыр, яғни 29-бен шектеледі. Әзірге белгілі болғанындай, жергілікті әкімшіліктерде үй кезегінде тұрған жас отбасылар үшін 35 жас соңғы меже ретінде қарастырылып отыр. Яғни, жасы 35-ке толмаған ерлі-зайыптылар немесе жалғызбасты аналар кезек бойынша үй алу кезінде «жас отбасы» категориясы бойынша жеңілдік алуға құқылы. «Тұрғын үй құрылысы жинақ банкі» жас отбасыларға айрықша көңіл бөледі. Мұнда «Жас отбасыларға арналған баспана» және «Барша тұрғындарға арналған баспана» атты екі бағытта үй беріледі [5].

Баспанаға мұқтаж азаматтар банктен кемінде үш жыл депозитті есепшотта қаражат жинап, төмен пайызбен жекеміншік пәтерді жалға алу арқылы иелік етеді.

Бірақ жас отбасылар үшін белгілі бір шектеулер де баршылық: ерлі-зайыптылардың жасы 29-дан аспауы тиіс, некеге тұрғандарына және Астана қаласында тұрақты тіркеуде кемінде екі жыл толған болуы тиіс. Осындай талап-кедергілерден өтіп, үш бөлмелі пәтерді иеленген жас отбасы сегіз жыл қатарынан ай сайын 58 000 теңге төлеуі тиіс болады.

Жалпы алғанда, «Тұрғын үй құрылысы жинақ банкі» арқылы жалға берілетін үйлердің бағасы арзандау және оған қол жеткізу тәртібі өзгешелеу: жалға алу мерзімі – 20 жыл, 7 жылға дейін үйді жеке меншікке алуға рұқсат жоқ және алғашқы кезде алты айдың жалға алу ақысын бірден төлеу керек. «Қолжетімді баспана-2020» бағдарламасы аясында «Тұрғын үй құрылысы жинақ банкі» бүгінге дейін 500-ге тарта келісімшарт жасап үлгерген. Банк депозиттерінде 209 миллиардтан аса қаражат жинақталған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫНЫҢ ӨСУІ: ТАБЫС ПЕН ТҰРМЫС САПАСЫН АРТТЫРУ» атты мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан //www.akorda.kz
2. Жастар жылы: Президент қандай тапсырмалар жүктеді || www.internet.resurse
3. «Қолжетімді баспана - 2020» бағдарламасы //www.zakon.kz
4. Қазақтың басты мәселесі – баспана www.internet.resurse
5. Ручкина Г.Ф. Жилищное право Учебник. 2016

Далабаев Н., 1 курс курсанты
Ғылыми жетекші - г.ғ.м., полиция аға лейтенанты Қ. Монай., Қазақстан Республикасы
ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

ЖОҚТАУ ЖЫРЛАРЫНЫҢ ТАРИХЫ

Қазақ халқының өткендегі тұрмыс-салтына байланысты туған шығармаларының бір түрі-адамның көңіл-күйін,қуанышы мен қайғысын,іштей тартқан мұң-шерін,ауыр қазаға душар болғандағы күйініш-күйіктерін білдіруге арналған лирикалы өлең-жырлар. Бұл өлең жырлары арқылы өткендегі адамдар ауыр қаза күйігін серпіп тастауды,оны жеңілетуді көздеген. Саналы өмірге көшкен уақытынан бастап адамзат баласын өзінің жұмбақ тұңғиығына тартқан мәңгілік үрейлі де, құдіретті құбылыстың бірі –ажал бейнесіндегі өлім. Өлім-адамзат қоғамындағы діни сана әдет-ғұрып,салт-дәстүрлерді қалыптастыруда басты қазмет атқарған,негізгі ұйытқының бірі. Сондықтан отбасылық ғұрып фольклоры ғана емес,жалпы фольклордағы наным-сенім көпшілігінің түп-тамыры өлім мен о дүние жөніндегі дәстүрлі дүниетанымға тіреліп жатады. Адамның тұрмыс-тіршілігінде,өмірінде шаттық,қуаныш,ойын-күлкі қандай елеулі болса,қайғы,мұң шер де сондай елеулі орын алған. Бұл екеуін де халық өзінің әдебиетіне қосып бейнеленген. Бірінде шаттық,қуаныш жырын төксе;екіншісінде қайғы-қасірет,күйініш шерін шерткен. Абайдың:

Туғанда дүние есігін ашады өлең,

Өлеңмен жер қойнына кірер денең,- дейтіні осы жағдайды көргендіктен айтылған. Азалау ғұрып жырларының мәйегі-жоқтау. Әлем халықтарының барлығында кездесетін бұл жанрдың қазақ фольклорынан алатын орны ерекше. Күнделікті тірлікте жоқтау қаза болған және олар жоқтауын өздері шығаруға тырысқан.Бұл ретте жоқтау өлеңдері өлген адамға жасалған ескерткіш есебіндеболған. Ол ең алдымен адамның ішкі жан азасының көрінісі. Ендеше қазіргі замандағы жоқтаулардың мәнін ашу,түрлерін анықтау арқылы ел аузындағы тіліміздің толысу,жетілу,әдеби тілді байытудағы алатын орнын пайымдай аламыз. Бұл бізді қоғамдық –әлеуметтік көзқарасты бағамдауға апаратын бірден-бір жол. Осыған орай, жұмыстың мақсаты ретінде жоқтау өлеңдерінің түрлерін, халықтың тұрмыс-тіршілігіндегі алатын орнын және мәнін тану, жанрлық сипатын зерделеу алынды.

Жоқтау жырлары туралы ұғым-түсінік. Түсіндірме сөздікте жоқтау – қазаға ұшыраған адамның артында қалған жақындарының сарынмен айтатын зары, мұң сөзі. Жоқтау сөзі туралы әдебиеттану терминдерінің сөздігінде мынадай анықтама берілген: «Жоқтау-қазақ халқының өмірі мен поэзиясында тарихи-мәдени мәні ерекше құбылыс, тұрмыс-салт жырларының бір саласы. Халықтың асыл перзенті, елдің құрметтісі, сүйікті, әр шаңырақтың «ақыл-аузы», «арқан-қазығы» дүниеден өткенде шерлі, азалы әуәнмен айтылады. Оның сүйегінде, тегіне, мінезіне дарыған асыл қасиеттері, ел-жұртқа, бауыр-туысқанға жасаған жақсылықтары, үлгі-өнегесі, артына қалдырған өшпес іздері мен ақыл-нақыл сөздері көркем де мәнерлі тілмен жырланады. Қазақ филологиясында жоқтаудың көркемдік кестесін, эстетикалық-эмоционалдық сипатын қырағы аңғарған кейбір үлгілерін жазып алған, орындау жайын әңгімелеген Ш. Уәлиханов болатын. Әсіресе қазақ жоқтаулары ішіндегі ең көркемі, әсерлісі, үздігі деп «Айғанымның жоқтауын» және ұзатылатын он төрт жасар қыздың жоқтауын айрықша атаған. Кеңес дәуірінде С.Сейфуллин мен М.Әуезов [1], Б.Кенжебаев пен М.Ғабдуллин өз зерттеулерінде жоқтаудың кейбір нұсқаларымен таныстырып, мәнісін түсіндірген.

Шоқан Уалиханов жоқтау жырларын «Нагробный плач»- «Табыт басындағы зар» деп атаған еді [2]. Ұлы Абай жоқтау жырларын өзі де жазды.Бір емес,бірнеше жоқтау қалдырғаны белгілі. Атақты ақын әрі тарихшы Мәшһүр Жүсіп Көпеев те жоқтау тақырыбына қалам тартқан, оның Мұса(Шорманов) атты жоқтауы - бізге жеткен ең көлемді (345жол)жоқтауларының бірі [3]. Мұса Шорманов (1819-1885) орыс әскерінің полковнигі,оқыған, білімді азамат болған.Ол 1885жылы Омбыға барған сапарында қайтыс болады.Жоқтау жырларға тән үлкен бір ерекшелік-мұнда қайтыс болған ел азаматының (мейлі ол кім болмасын) өмірі барынша шыншылдықпен,дәлдікпен баяндалады.

Бүгінде жоқтаудың мұндай озық үлгілерін тек салт-дәстүрді берік ұстанған ауыл жұртшылығы ғана қолданады. Жоқтау айтуды ар көретін, көзіне әкесі өлсе де бір тамшы жас

алмайтын адамдар саны күн санап өсуде. Ал өздерін өркениеттің нағыз қайнаған ошағында өмір сүріп жатырмыз деп санайтын қала жұртшылығы бүгінде жаназаны той етіп өткізіп, жоқтауды өткеннің «надандығы» деп санайды. «Өкениетті елдерде айғайламайды» дейтін данышпандар шықты.

Жоқтау-тек қазақ жұртшылығына ғана тән дәстүр емес.Түркі тектес халықтарының көпшілігінде кездеседі.Алысқа бармай –ақ, көршілес жатқан орыс халқында да осы дәстүр сақталған.Оларда «эпитафиялық жырлар» деп алып, жанр ретінде қалыптасқан. Эпитафия(грек.epitheton-қабір үстінде)-құлыптасқа жазылған жазу және дүниеден өткен адамға шығарылған жоқтау.Ол көбінесе көлемі шағын өлең түрінде жазылады.Қазақ әдебиетінде А.Құнанбаев,Ж.Жабаев,Ж.Молдағалиев т.б. үлгілерін жасаған.

Бүгінде көлемі жағынан шағын,3-5 шумақ өлеңдер газет-журнал беттерінің бір бұрышынан «Еске алу» деген айдармен әр санында екі-үш кісіні еске алысып жатқан жыр шумақтарды кездестіріп жүрміз.Бұл жыр жолдарың мазмұны,идеясы,жанры жағынан жоқтауға ұқсас болғандықтан,біз оны қазамалық жырлар қатарына қоя отырып,оны екеуінің ерекшіліктері мен ұқсастықтарын салыстыра отырып зерттеген жөн деп ойлаймын.

Жоғарыда айтып кеткен еске алу өлеңдерін «жоқтау»дегеннен көрі «Эпитафиялық жырлар» деген ақылға қонымды келетін сияқты деген пікірлер айтылып жүр. Бұл жоқтаулар заман ағымына сай өзгеріске ұшырап отыр.Ал осы эпитафиялық жырлардың өзін айтылу мақсатына қарай өз ішінен бірнеше топқа боліп қарастырған жөн секілді. Оған өзі сұранып тұрған сияқты.Оны жанрлық сипатына,тақырыптарының сан қилы келуіне байланысты төмендегідей етіп бөлген дұрыс секілді;

1.Құлыптастық эпитафия;

2.Эпитафиялық арнаулар;

3.Эпитафиялық еске алу өлеңдері;Бұның өзін өз ішінен марқұм болған кісінің қайтқанына қанша мерзім болғандығына қарай былай бөлуге болады.

А)40 күндігіне байланысты жырлар;

Ә)Жылдығына байланысты жырлар;

Б)Мүшел жасқа толуына байланысты жырлар;

В)5-10 жыл толуына байланысты туған жырлар;

Г) Жас өлшеміне байланысты туған жырлар.

Ал енді осыларға жеке-жеке тоқталып өтейік. Құлыптастық эпитафия деп-марқұмның басын қарайтқанда қойылатын көктасқа (ағайын,туыс,бауырларының қимас көңілінен шын жүректен шығарған ыстық-ыстық жырларынан ойылып) жазылған азанамалық өлеңдерді айтамыз.Бұл жырлар көбінесе бір не екі шумақтан тұрады.Онда көбіне марқұмның жаннатта болуын,әр кез ойларынан шығармай,сағынып жүретіндігі жырланады. Жоқтау өлеңдерімен сарындас,үндес болады. Жерлес ақынымыз Серік Ақсұңқарұлы эпитафиялық еске алу өлеңдеріне былай деп анықтама береді: «Өзіміз күнделікті оқып жүрген жергілікті басылым беттерінде «Еске алу» деген айдармен жарық көріп жүрген жыр үлгісіндегі өлеңдерді айтамыз».

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әуезов М. О. «Абай Құнанбаев». - А. , 1967, 151-6

2. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы.

3. Сейітжанов З.. М.Ж.Көпеев // Қазақ фольклористикасының тарихы. – А., 1988.

Даулбаева А.Т., Еспаева С., СР-41к тобының студенттерді
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к., доцент Абдакимова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚОҒАМНЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ ЖАСТАРДЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ ОЛАРҒА ДІННІҢ ӘСЕРІ

Бүгінде елімізде мемлекет пен діни ұйымдар арасындағы өзара қарым-қатынасты айқындаушы саланың бірі рухани, құлықтық, патриоттық білім беру мен тәрбие болып саналады. Келешек ұрпақтың рухани тұрғыда және құлықтық даму проблемасы – қазіргі қоғамдағы ең өзекті мәселенің бірі болып отыр. Осыған байланысты дінді гуманистік білім берудің ажырамас компоненті ретінде зерттеу маңызды. Дін бұл шеңберде адам өмірінің басқа да салаларымен өзара әрекетінің арқасында мәдениеттің құрамдас бөлігі санатында қарастырылады.

Ұлттың бүгіні мен келешегі – білімді жастың қолында. Анығырақ айтқанда, тарихын терең білетін, ұлттың рухани құндылықтарын бойына сіңірген ұрпақ қана ел болашағын қалыптастыра алады. Ал, сол білімді жастарға беруге ең негізгі қызмет ететін тұлғалар – оқытушылар қауымы. Сондықтан да білім беруде жүргізіліп жатқан жаңа реформаларды жүзеге асыру – оқытушы қауымына ортақ іс. Жаңа заман оқытушыларға жаңа міндеттер мен мақсаттар жүктейді. Оқытушы қауымына тың серпіліс, жаңа көзқарас әкелді[1].

Қазіргі таңда қоғамның тұрмыс-салты мен дүниетанымының жүйесі ретіндегі діннің рөлі айтарлықтай өсті. Діннің қоғамдық қатынастарға, қоғам санасының діни компонентін қалыптастыруға ықпал ету спектрі күшейіп, кеңейе түсуде. Халықтың әртүрлі топтар өкілдерінің рухани, соның ішінде діни өмір салтына деген қызығушылығы артуда.

2011 жылы Қазақстан Республикасының «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Заңы өз күшіне енді, онда біз алғаш рет ханафи бағытындағы исламның және православтық христиандықтың халық мәдениетінің дамуы мен рухани өміріндегі тарихи рөлін атап өттік.

Діни мәселелері қандай заманда болмасын қоғам мен мемлекет үшін аса маңызды күрделі мәселелердің бірі болып келген. Кеңестік идеология қираганнан кейін діннің қоғамдағы орны және атқаратын қызметі түбірлі өзгерістерге ұшырады. Қазіргі кезенде дін қоғамның әлеуметтік және рухани өмірінің маңызды құрамы. Дін арқылы адамдар өздерінің дәстүрлі құндылықтарын қайта жаңғыртуға талпыныс жасауда[2].

Қазақтың дүниетанымындағы «дін мәселесі» халқымыздың рухани мұра жүйесінде оның ертедегі дүниетанымдық ойлау элементтерінен бастап, қазіргі заманғы толысқан дүниетанымдық теориясын түгелдей қамтитын ұзақ та жемісті жолдардан өтіп, әлі де зерттеліп қарастырылуда. Оның негізгі бағыттары ретінде қарапайым да тұрпайы-диалектикалық ойларды, дүниеге шынайы түрдегі көзқарасты, дінді тану және басқа да еркін ойлау процестерін, адамгершілік мәселелері мен адам туралы ілімдерді, күш көрсетпеу идеясы және оның күш көрсету саясатына қарсы бағыттарды насихаттау, тағы басқа мәселелері болды.

Діннің адамзат тарихында алар орны бар, діни санасы болмаған халық жоқ. Сонымен бірге дінге деген көзқарастар да әр дәуірде, әр қоғамда әрқилы болып келген. Ол дами келе адамның танымын, сенімін қалыптастыратын күшке айналды. Діни ұстанымдар негізінде қалыптасқан сенім адамның қоршаған ортамен, басқа адамдармен, қоғаммен қарым-қатынасына әсер етті. Сол сеніммен адам әлемді таныды, өмір жолын таңдады, мінезін,ойын, дағдысын қалыптастырды. Жалпы адамзат тарихына көз салсақ, діннің шешуші рөлі бар екенін ешкім жоққа шығара алмайды.

Сондықтан дін дегеннің не екенін, оның қысқаша тарихын танып білу әрбір студент жасқа қажет. Егемен ел атанған мемлекеттің азаматтары үшін бұл қажеттіліктің өзіндік ерекшеліктері бар. Сол себепті, қазіргі таңда студент жастардың дінге қатынасы көкейкесті мәселеге айналуда[1].

Тарихи жадыға тиеселі адамзат тарихының өн бойына көз жүгіртер болсақ, онда діндарлықтың адамзат тарихын басынан аяғына дейін толық қамтып жатқандығын көреміз. Діннің халықтар өміріндегі алатын орнының зорлығы соншалықты діндердің негізін түсінбей жатып сол діндерді ұстанатын халықтардың мәдениеті туралы толық көзқарас қалыптастыру мүмкін емес. Дінді сипаттау оңай жұмыс емес. Біздің ойымызша, діннің

анықтауыш қызметі оның әлеуметтілікті қалыптастыруында, яғни адамдар қарым-қатынасын реттеуде болса керек. Өйткені тіпті «религия», сөзінің этимологиялық бастапқы мәнінің өзі де «біріктіру», «байланыстыру», «қатынасты қалыптастыру» дегенді білдіреді. Дін адамдардың бірлестігін және ұйымдастығын қалыптастырушы идеологиялық механизм. Діннің мазмұны әлеуметтік мәні бар негізгі құндылықтарды қасиетті деп танудан тұрады[3]

Дін — қоғамдық құбылыстардың ішіндегі ең күрделісі. Діннің мән-мағынасын қаншама ғұламалар ашып көрсетуге талпынған болатын. Дін жөнінде жазылған мақалалар, ғылыми еңбектер саны некен-саяқ. Дегенмен «діннің бастауы мен тұңғиық терең мәні ел көзінен тасада қалып қойды». Қорқыныш-үрей де, сүйіспеншілік те, ата – бабаларды қастерлеу де және т.е.с. да діни сенімнің өз алдына жеке тұрған бастауы бола алмасы анық. Дінге нақты және бір мағыналы анықтама берем деу өте қиын. Егер «религия» — (дін) терминіне келер болсақ, латын тілінен дәлме-дәл аударғанда «байлау», «екінші қайта оралу» дегенді білдіретін көрінеді.

Цицерон шығармаларында «религия» сөзі халықтың тұрпайы соқыр сеніміне қарсы қойылған ұғым ретінде пайдаланылады. Бұдан шығаратын бірден-бір тұжырым, дін деп кез-келген сенім түрін айтпайды тек, адамды қасиетті, мәңгілік, тапжылмас құндылықтармен байланыстыратын сенім түрін айтады. Сенім — діннің негізін қалаушы фактор, оның субстанциясы[3].

Қазақстанды мекендейтін түрлі ұлт өкілдері қоғамдық өмірдің барлық сфераларында заң жүзінде және күнделікті өмірде тең саяси, мәдени, әлеуметтік құқықтарға ие болып отыр. Жеке адамның рухани тазаруында, ізгілікті мұраттарды пір тұтатын жас ұрпақты тәрбиелеуде діннің үлкен роль атқаратынын өркениетті елдер тәжірибесі дәлелдеп отыр. Өз мәнінде уағыздалған діни нанымдар бір халықты екінші халыққа қарсы қоюды мақсат етпейді. Керісінше, дін барлық адамзатты бейбітшілікке, сенімге,тәубаға, келісімге шақырады. Тәуелсіз Қазақстанның ұлттық саясатында діннің зор рухани потенциалы қажетті орын ала бастады.

Ал, қазіргі таңда өркенитеттік жолға түскен Қазақстан Республикасында діни сенім бостандығы адам құқығы ретінде мойындалып отыр. Қазіргі таңда қоғамның тұрмыс-салты мен дүниетанымының жүйесі ретіндегі діннің рөлі айтарлықтай өсті. Діннің қоғамдық қатынастарға, қоғам санасының діни компонентін қалыптастыруға ықпал етуі күшейіп, кеңейе түсуде. Халықтың әртүрлі топтар өкілдерінің рухани, соның ішінде діни өмір салтына деген қызығушылығы артуда[4].

Дін арабша - адам пайымының бүкіл әлем мен болмысқа, қоршаған дүниеге, табиғатқа, өзі өмір сүретін ортаға және өзінің ақыл ойы мен сана сезімінен тысқары тылсым дүниеге қатынасы; адамзат танымының дүниемен жаратылысқа деген көзқарасты айқындайтын мифология, философия және ғылымнан ерекше өзіндік бір тұрпаты; адамзат қоғамындағы аса күрделі де маңызды әлеуметтік-мәдени институт; ерекше қоғамдық сана және әлеуметтік құбылыс. Діннің басты белгісі - адамның ақыл-ойы, сезім мүшелері қабылдай алмайтын болмыс түріне сену және оны мойындау. Адамзат тарихының өн бойында дін адам сенімінің сипатына халықты қамтуына байланысты сан түрлі күйде болады.

Қазіргі таңда әлемде идеялар күресі жүріп жатыр. Халықаралық саясаттағы және мәдени ортадағы жаһандық өзгерістерді аңғарған жалған діни ұйымдар халықпен жұмыс жүргізу тәсілдерін өзгерте бастады. Олардың кез-келген ортаға бейімділігі радикалды тәсілдердің орнына заманауи уағыз насихат және білім беру технологияларын қолдануға мүмкіндік жасап отыр. Осының нәтижесінде жас ұрпақтың белгілі бір бөлігі түрлі теріс пиғылды ағымдардың, жалған діндердің шырмауына түсіп қалуы әбден мүмкін[5].

Бүгінде елімізде «дінтану» және «теология» мамандығы бойынша әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар мен әлемдік тілдер университеті, Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, «Нұр» Ислам мәдениеті Египет университеті ғана мамандар даярлауда. Осыдан басқа да Білім және ғылым министрлігі қолдауымен ЖОО-да

дәстүрлі дінімізді терең оқытып, кеңінен қанат жайуына септігін тигізетін бірнеше пәндер енгізілсе діни сауат ашудың тиімді жолдарынан болар еді[4].

Қорыта келе, қазіргі таңда елімізде халықтың әсіресе, жастардың рухани-танымдық тәрбиесін, діни сауаттылығын арттыру маңыздылығы көпшіліктің аузында жүр. Қоғамның діни өмірінің тенденцияларын, діни ахуалды ескере отырып, оны жастарға жеткізіп отыру қажет. Кез-келген мемлекеттің жарқын болашағы мен кемелденуі осы жастардың болмысы мен санасына, мәдени дамуына, білім мен тәжірибе деңгейіне байланысты болады. Сондықтан жастардың заманға сай діни білім деңгейлерін арттырып, дәстүрлі құндылықтарды сақтау бүгінгі күннің басты мәселесі.

Ұлттық сипатқа айналған дәстүрлі Ислам мен дүниетанымымызға сырттан келіп, түзету жасағысы келгендерге жол бермеуіміз керек. Өйткені қазаққа Ислам дінін үйретудің қажеті жоқ. Қазақ ежелден Исламды өзінің байтақ даласында мемлекеттік дін ретінде қабылдап, оны бойына терең сіңіргені белгілі. Сондықтан да, бізге Исламды қайтадан түсіндіру жұмыстарын емес, оны бабалар ұстанған кейіпінде қайта жаңғыртып, халықтың сауатын қайта қалыптастыру жұмыстарын қолға алғанымыз жөн деп санаймын. Сол үшін қазіргі жаһандану заманында қоғамның тұтастығын көздеп, діни сауатсыздықтың алдын алу тек қана мемлекеттің емес, әрбір Қазақстан азаматының, зиялы қауымның, қоғамдық ұйымдардың да мойнына жүктелуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Діни қызмет және діни бірлестіктер» туралы Заңы. - Астана, 2011.

2. Жақсыбай С. Тұрапбайұлы А. «Қазақстан діндер арасындағы татулықтың үлгісін көрсете алады». // Егемен Қазақстан 2007ж. 19 қыркүйек.

3. Энциклопедия «Ислам»/ Бас редакторы Р.Нұрғалиев. Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» бас редакциясы. 2001 321-б.

4. Мекежанов.Б.У. «Діни экстермизм құбылысының мәні және оның зерттелуі»/ ҚазҰУ Хабаршысы. Саясаттану. Философия. Мәдениеттану сериясы №1 (23) 2005.

5. www.google.kz. Қазіргі таңда қоғамның тұрмыс-салты мен дүниетанымының жүйесі ретіндегі діннің рөлі айтарлықтай өсті

Джанибекова М., Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 2-курс курсанты

Ғылыми жетекші - г.ғ.м., полиция аға лейтенанты Қ. Монай, Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҰЛТТЫҚ ИДЕЯНЫҢ МӘНІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ес жиып, етек жапқан бүгінгі күнде алаштық идея саналы қазақ баласын, елжанды Қазақ азаматын қайтадан баурап алу үстінде. Мұның басты себебі, Алаш қозғалысының ең ұлы мақсаты - ұлттық тәуелсіз мемлекет құру идеясымен сабақтасып жатқанында еді. Ұлттық мемлекетті қалыптастыру идеясы бірнеше ғасырлар бойы қалыптасып отыратын нәрсе.

Ұлттық мемлекетті қалыптастыру идеясы ұлттық қажеттіліктердің негізінде туындайтын білім болса, ұлттық идеяның білімін қалыптастыратын нағыз зиялылар. Ұлтқа деген құрмет ұлттық сана-сезімнің қалыптасу деңгейіне байланысты. Жалпы ұлттық сана төмен болса халық халықтық қасиетінен айрылады. Мұндай кезде ұлттық мүдде жеке бастың пайдасының құрбаны болады. Мұратсыз ұлт, ұлт болып қалыптасуы да, сақталып қалуы да мүмкін емес. Қазақ хандығы тұсында ұлттық идеяның өзегін мемлекеттікті нығайту, этникалық территорияны қалыптастыру, Қытай, Жоңғар, Орта Азиялық мемлекеттермен оңтайлы қарым-қатынас орнату құрады.

Алаш зиялыларының Қазақ даласында ұлттық идеяны негіздегені жөнінде Елбасы Н.Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» кітабының «Алаш мұрасы жене осы заман» атты тарауында: «ХХ ғасырдың басында ұлттық бірлікті нығайту идеясын алға тартқан руханизерделі игі жақсылар қазақтың ұлттық идеясын жасау міндетін өз мойнына алды. Олар қоғамның түрлі тарабынан шыққандар, әрі ең алдымен дәстүрлі дала ақсүйектерінің өкілдері еді. ХХ ғасырдың басындағы қазақ қоғамында зиялы қауым қалыптасуының ұрпақтар эстафетасы сияқты сипаты болғанын атап айтқан абзал» - деп көрсеткен болатын[1].

Асан қайғының: Еділ менен Жайықтың Бірін жазға жайласаң, Бірін қыста қыстасаң, Ал қолыңды маларсың Алтын менен күміске!- деген жыр жолдарында ұлттық мұраттың сол дәуірдегі аңсағаны - территориялық тұтастық, саяси еркіндік, әлеуметтік кемелдік, табиғат пен адам арасындағы үйлесімділік екендігі бейнеленген. Елдің бірлігін, ішкі тыныштығын, ханның ынсапты болуын, халықтың берекелі байлығын жырлаумен ұлттық идеяны мемлекеттік саясат биігіне көтергендер қатарында Қазтуған, Доспамбет, Шалкиіз, Жиембет жыраулар тұр. ХХ ғасырдың басында қазақтың ұлттық идеясы заман талабына сай сапалық тұрғыдан жедел жетілді. Әрі уақыт ағымына орай, саяси тұрғыдан ширығып, Алаш идеясы дүниеге келді. Оны жетілдіруші әрі қозғаушысы Алаш партиясын шынайы қажеттіліктен құрған алаш қайраткерлері тарихи мүмкіндікті мүлт жіберіп алмау жолында жан аянбай еңбек етті. Бұл ел тари-хындағы елеулі кезең турасында Президент Н.Ә.Назарбаев: «ХХ ғасырдың алғашқы ширегіндегі Қазақстанның қоғамдық саяси өміріндегі Алаш партиясының алатын орны мен қызметін зерттеу Отандық тарихымыздың ең өзекті мәселелерінің бірі. Өйткені кезінде «Алаш» партиясының жетекшілері ұсынған қағидалары күні бүгінге дейін өз маңызын сақтап отыр» - деп, әділ бағасын берді [2].

Ақын ағамыз Міржақып Дулатов:

Көзіңді аш, оян қазақ, көтер басты
Өткізбей қараңғыда бекер жасты!
Жер кетті, дін нашарлап,
Хал hарам боп, Қазағым,
енді жату жарамасты! – деседі [3].

Алаш идеясының өзегі – ұлттық мемлекеттік. Құрметті Әлекең, Әлихан Бөкейханов айтқандай, мемлекеттігі жоқ халық – жетім халық. Кез-келген болашағынан үміті бар ұлт үшін мемлекеттік негізгі құндылық. Міне осы тұрғыдан алғанда Қазақстан Республикасы – Алаш идеясының өмірлік шындыққа айналуының көрінісі ретінде бағалануы әбден орынды. Ал оның ішкі әлеуметтік мазмұны, демократиялық принциптерге сүйенген қоғамды халықтың мәдени деңгейіне және саяси белсенділігіне тәуелді екендігін ұмытпағанымыз жөн» [4].

Ұлтты идея - біріктіруші, тұтастырушы идея ретінде қашан да қазақпен бірге жасайды десек, онда сол орасан мақсатты орындау үшін қазақтың тілі мен мәдениеті, өнері мен әдебиеті, тарихы мен салт-дәстүрі, айналып келгенде, қазақты ел ететін, мемлекет ететін рухани олжасы Қазақстанда айрықша орынға ие болу керек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев. Тарих толқынында.- Астана: Елорда, 1999.
2. Н.Ә.Назарбаев. Тарих толқынында. - Алматы, 1999. 172-173 б.
3. М.Дулатұлы. Оян қазақ!. - Алматы: Алтын орда, 1991.- 15-16 б.
4. Мәмбет Қойгелдиев. «Алаш қозғалысының ұлт тағдырындағы орны жөнінде», //«Алаш қозғалысы идеясының Еуразия кеңістігіндегі ықпалы: тарих және қазіргі кезең» халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары, -Семей, 2008 жыл, - 26 б.

Дубина Л.А, студентка 1 курса
Научный руководитель - преподаватель Мамырханова А.С.
Колледж экономики, бизнеса и права КЭУК, г. Караганда, Республика Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

Нашему поколению выпала высокая честь и ответственность под лидерством Елбасы, Первого Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева созидать историю нового Казахстана. Сплотившись вокруг Елбасы, мы прошли великий путь свершений и сегодня с гордостью называем себя гражданами Независимого Казахстана – сильного и успешного государства. Следуя историческому «Слову о Независимости» Нурсултана Назарбаева, мы, граждане Казахстана, едины в своем стремлении созидать Нацию Единого Будущего – Мәңгілік Ел.

В основе Мәңгілік Ел – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины: благополучие наших семей, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в завтрашнем дне.

Ценности на базе идеи Мәңгілік Ел, представленной президентом, - это гражданское равенство; трудолюбие; честность; культ учености и образования; светская страна - страна толерантности. В Послании Главы государства Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее», за 27 лет суверенного развития созданы главные ценности, которые объединяют всех казахстанцев и составляют фундамент будущего нашей страны. Президент также поставил задачу формировать активных, образованных и здоровых граждан, дать новые импульсы развитию всеказахстанской культуры. Патриотичная, образованная, обладающая здоровьем, ответственная и энергичная, успешно работающая в условиях инновационной экономики, владеющая казахским, русским и английским языками, впитавшая ценности и культуру казахстанского народа, толерантная, узнаваемая и уважаемая в мире – такой видится казахстанская молодежь 2020 года.

Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны. Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Причем патриотическое воспитание в уверенно развивающемся государстве не следует оценивать только как творческий процесс. Это еще и борьба за молодежь, будущее страны, борьба против таких негативных явлений, как вынужденная миграция, рост преступности, наркомании, алкоголизма и экстремистских настроений.

Казахстан - государство, которое стремится к созданию единой идеологии, основанной на патриотизме, любви к своей земле. Задача патриотического воспитания молодежи заключается в том, чтобы показать подрастающему поколению смысл, содержание и цели действующих в Казахстане религиозных объединений. Необходимо создание новой системы воспитания казахстанского патриотизма. Пропаганда национальной идеологии, воспитания казахстанцев при помощи стимулирования развития национальных культур, языков, обычаев и традиции, воспитания национального патриотизма на примере исторического сознания казахского и других этносов, проживающих на территории Казахстана. Любовь к своей родине, к своему народу должны соединиться у молодого поколения с чувством глубокого уважения к другим народам. Б.Абдыгалиев считает, что «В основе казахстанского патриотизма должны лежать, по мнению казахстанских исследователей, казахский патриотизм, который может формироваться на основе уважения к государству, почтения к истории, традиции, культуре и языку самого казахского этноса» Сам термин «патриотизм» (от греческого Pathis - отечество) означает нравственный и политический принцип, внутренне присущий гражданину. Воспитание патриотизма должно быть основано на героической истории нашего народа, которая способствует не только нравственному развитию личности, но и формированию гражданственности. Возрождая традиции и достижения предшествующих поколений, мы создаем условия для поступательного

движения в будущее, и в этом велика роль образования, как фактора обеспечения мира и стабильности путем воспитания в духе толерантности и согласия.

Сегодня проблема с патриотизмом существует. Причем в кризисном состоянии находится не только чувство любви к Родине, но и многие другие фундаментальные ценности: почитание старших, скромность, порядочность и др. Современным миром правят эгоизм, прагматизм и культ материального превосходства, множатся самоуничижение, равнодушие, одиночество. Материальный фактор, возможность уехать за рубеж в поисках лучшей жизни иногда пересиливает привязанность к своей стране. Любому человеку нужно понять одну вещь. Патриотизм - это понимание собственного участия, который подтверждается ежедневной работой на благо своего отечества. Нашей стране повезло, мы определили свой путь и теперь все вместе создаем идеологию. При этом нужно брать все лучшее из советского опыта и сделать акцент на нашей истории, культуре.

Настоящий патриот никогда не станет недоброжелателем своей страны. Патриот тот, кто делает все для своей страны и исходит из интересов своей страны. Не может быть сильным ни государство, ни общество, если народ не объединен чувством любви и преданности своему отечеству.

В этом смысле патриотизм должен стать приоритетом в воспитании чувства гражданственности молодого поколения страны. Сейчас перед нами, стоит задача создать систему воспитания молодежи, базирующуюся на патриотизме, моральных и нравственных цельностях, правовой культуре человека. Для современного казахстанского общества важно, чтобы каждый человек не только помнил свою историю, гордился своей страной и понимал, что от успеха страны зависит счастье каждого, но при этом не оставался безучастным к событиям, происходящим в государстве. Благодаря проведению эффективной патриотической политики сегодня в Казахстане достигнуто устойчивое общественное согласие. Граждане страны единодушны по отношению к безусловной необходимости патриотизма, который наблюдается в каждодневной жизни.

Из истории развития государств известно, что если вести неправильную патриотическую политику, то можно нажить беды. Об этом знают многие лидеры государств. Сегодня в Казахстане царят мир и согласие, и это как заслуга властей, так и всех народов, которые живут в нашей стране. Благодаря такой взвешенной политике Казахстану удалось избежать сложного периода развития многих молодых государств, где понятие «патриотизм» было девальвировано либо искажено, а в нашей стране воспитание гражданственности и патриотизма является целеполагающим. В сентябре 2009 года Н.Назарбаев призвал активизировать идеологическую работу и патриотическое воспитание, выступая на заседании Совета по развитию науки. Значимыми элементами казахстанского патриотизма, безусловно, должны стать традиционные символы и ценности национальной культуры, формирующие национальное самосознание и идентичность многонационального народа и нашедшие свое выражение в таких значимых национальных брендах, как флаг, герб и гимн Казахстана.

Большое значение для формирования национальной идентичности имеет способность казахской культуры воспроизводить свое уникальное национальное содержание, оставаясь открытой для восприятия культурного опыта других народов. А.Хажалиев, председатель чечено-ингушского культурного центра в этой связи отметил, что «молодежь должна знать историю того народа, где живет. Изучая историю прошлого, будем говорить, в частности, Казахстана, казахского народа, этим мы поднимем патриотизм, поможем понять, что наше прошлое было богатым, а народ самоотверженным»

По мнению Б.Майлыбаева «В нашей стране идея патриотизма складывается из логики национальной истории и культуры, опирается на государственные символы, идеи независимости и суверенного развития, социальной справедливости, народного благополучия. Поэтому национальная гордость, национальный дух, национальное достоинство воплощаются в идее патриотизма. Высокий уровень патриотизма - залог высокой конкурентоспособности нации. Поэтому государственная политика в этой сфере

имеет ряд важных направлений. Во-первых, это сфера образования - как фундаментальная основа воспитания подрастающего поколения. Во-вторых, это сфера культуры, которая касается прежде всего преемственности поколений. В-третьих, это сфера межнационального согласия. Казахстан - единая Родина всех казахстанцев. Долг каждого гражданина - способствовать миру и согласию в нашем общем доме. В-четвертых, это сфера межконфессионального согласия и открытого либерального общества. В-пятых, это сфера информационного пространства. С развитием информационных технологий последний аспект становится особенно актуальным»

Таким образом, казахстанский патриотизм, отражающий достижения молодого, независимого и успешно состоявшегося государства во всех сферах его деятельности, имеет все необходимые предпосылки, для того чтобы состояться в качестве самостоятельного и глубокого политического явления. В его создании призваны участвовать все казахстанское общество, заинтересованное в дальнейшем процветании и благополучии своей страны.

Список использованной литературы:

1. Общенациональный план мероприятий по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 14 декабря 2012 года «Стратегия «Казахстан – 2050: новый политический курс состоявшегося государства».
2. Методический материал по разъяснению Патриотического Акта «Мәңгілік Ел».
3. akorda.kz/ru/official_documents/the_constitution/the.
4. Абдыгалиев Б. Новые приоритеты национальной политики Казахстана // Свободное общество. - Астана - Март. - №1 (1). - С. 69.
5. baiterek.kz/index.php?journal=36&page=626
6. Проект государственной программы по патриотическому воспитанию граждан Республики Казахстан на 2006-2008 г.
7. zakon. kz

Ергалиева К., ученица 10 «В»
Научный руководитель - Смаилова Г.А., учитель истории, КГУ «ОКШДС №77»,
г. Караганда, Республика Казахстан

УЧЕБНАЯ РЕФЛЕКСИЯ КАК СРЕДСТВО САМОРЕГУЛЯЦИИ

XX век стал веком становления единого мира, который стал еще более взаимозависимым, где формируются и являются ценными такие качества как - интегрирация, всеобщность и толерантность. Процессы интеграции и глобализации, активно развернувшиеся в прошлом веке, сформировало человеческое общество, которое живет и развивается, кардинально иначе, чем 100 лет и даже 30 лет назад.

Глобализация - социальный феномен, она динамично изменяет, интегрирует современный мир. Глобализационные процессы коснулись различных сфер человеческой деятельности, они оказывают все больше и больше влияние на политическую, социальную, экономическую и культурную среду. Данные тенденции происходят и в мировом образовательном пространстве, которое объединяет разные по характеру национальные образовательные системы. Мир постоянно меняется и развивается и вместе с ним и мировое образование. Глобальные процессы современного мира наталкивает на необходимость переосмысления мировых систем образования. В течение последних десятилетий кардинально поменялись требования и к современному казахстанскому образованию. Актуальным стал вопрос приобретения знаний, умений и навыков, способность самоконтролю и что не менее важное-саморегуляция учебной деятельности, осуществление рефлексии в случае затруднений в учебном процессе. И перед нами, современными школьниками встает вопрос о необходимости научить себя ученика тому, как учится. И на

сегодняшний день необходимым является вопрос формирования умений и навыков саморегуляции, для того чтобы мы ученики не просто получали готовые знания, а могли проводить рефлексию своей деятельности для того, чтобы осознать себя в роли обучающегося, понимать, как происходит понимание задания, самостоятельно подбирать стратегию выполнения задания, пути решений проблем. Развитие саморегуляции в обучении – это переход от системы внешнего управления учебной деятельностью к самоуправлению [1] . И в современном мире развивать навыки саморегуляции необходимо начинать как можно раньше. Об этом говорят результаты исследования группы под руководство Перри, которые наблюдали за детьми в возрасте трех лет и пришли к следующему выводу: трехлетние дети были вовлечены в планирование, отслеживание, решение проблем и оценивание своего обучения. Я считаю, что если мы пришли учится в 10 классе, мы сделали свой выбор, и поэтому в процессе обучения должны развивать три составляющие саморегулируемого обучения:

- самонаправленность в процессе выполнений заданий;
- самостоятельное определение реальной проблемы и цели;
- самостоятельный выбор стратегий для достижений цели и решения проблем «то обучение будет осуществляться независимо, станет саморегулируемым». [2]

Школьник станет сам регулировать свою учебную деятельность, управлять ею через рефлексию, самоанализ и самоконтроль.

Учащиеся при переходе из начальной школы в среднее звено, сталкиваются с возрастающими требованиями разных педагогов-предметников, приходится овладевать сложными формами произвольной деятельности, то есть учением, а для этого необходимы умения сосредотачивать внимание, слушать, понимать и запоминать информацию, вникать в условия заданий и обдумывать ход его выполнения, сверять полученный результат с предъявляемыми условиями. Одной из причин различных трудностей учащихся является низкий уровень саморегуляций. И насколько успешна будет его дальнейшая деятельность на уроках истории и на других предметах, будет зависеть от уровня развития его саморегуляции. Любой предмет, в частности история, как учебный предмет имеет большие возможности для развития саморегуляции учебной деятельности учащихся. В ходе изучения и обучения истории Казахстана и всемирной истории, как нового предмета в 5 классе, учитель истории например, на своих уроках у школьников систематично и последовательно формирует умения планировать свою деятельность, осуществлять поиск рациональных путей ее выполнения и критически оценивать полученные результаты, делать рефлексию. Так как рефлексия это начальный этап саморегуляции, на уроках сначала ученикам предлагалось просто прикрепить смайлик на доску: например, на уроке всемирной истории учащиеся поднимались по «лесенке успеха»; на занятии по истории Казахстана ученики вешали на дерево стикеры («понял материал», «справился с заданием», «были трудности и ничего не понял», «не смог выполнить задание» (то есть рефлексия проводилась только на эмоциональном уровне). Затем начали применять рефлексивные листы. Это были листы в основном с незаконченными фразами, где мы досказывали свое отношение к уроку, к своим знаниям.

И постепенно мы начали размышлять не только над своим эмоциональным состоянием, но и учились оценивать свою работу на уроке, рассуждать вслух об уроке, высказывать свое мнение о работе группы, о результатах своей работы, видеть ошибки, сильные и слабые стороны, т.е. у школьников начал развиваться навык «обращения назад», что ведет к глубокому, осознанному рефлексированию. При работе над выполнением заданий по таксономии Блума, нам постоянно предлагались задания на знание, понимание и применение: выписать исторические темы по теме в алфавитном порядке по теме:Египет в древности. На анализ и синтез даны были задания составить интеллект-карту по теме: Римская империя, где от центра отходили два ключевых момента экономическое и политическое развитие развитие Рима до империи и после. Задание шестого уровня-это оценивание ситуации. И ответ должен был быть аргументированным.Например, оцени

события в Римской империи с позиции современного человека.Что было прогрессивным? А что оказало отрицательное влияние на дальнейший ход истории Римской империи.

Данные методы помогли нам ученикам не только поэтапно развивать свое мышление, но и осознать свои возможности и способности, а также выбор стратегии для решения задания. Это еще раз доказало о необходимости формирования умений и навыков саморегуляции учеников, чтобы мы не просто получали готовые знания, а могли проводить рефлексию своей деятельности, чтобы самостоятельно могли выбирать стратегии для достижения цели и решения проблем, мы постепенно уже сами определяем тему урока и ставим цель на урок.

Ведь сегодня в быстром меняющемся современном мире, стремительном научно-техническом прогрессе становится важным для каждого молодого человека осознание того, что надо не просто учиться, а важно научиться учиться. Хорошо отражена в изречении Э.Канта «учить не мыслям, а мыслить». И учить мыслить, и видеть, как мыслит ученик основная задача всех современный учителей. Ведь, действительно, ученик становится подлинным субъектом учения, если он самостоятельно регулирует свою учебную деятельность, управляет ею. [2] (Руководство для учителя. Первый (продвинутый уровень), стр.124).

Мы старшеклассники уже самостоятельно ставим цели обучения, выбираем стратегию и методы достижения цели и можем дать самоанализ своей деятельности, дать ответ прежде всего самому, где и какую ошибку мы допустили и как решить данную проблему.

Успех в учебе во многом зависит от способности школьника осуществлять обратную связь в учении через самоанализ и самоконтроль за ходом усвоения учебного материала. Эти умения неразрывно связаны с рефлексией, которая выступает одним из важнейших компонентов учебного процесса и обеспечивает успешное решение творческих задач, способствует становлению саморазвивающейся личности. [3]

Список использованной литературы:

1. Руководство для учителя. Первый (продвинутый уровень), стр.124.

2. Моросанова В. И. Личностные аспекты саморегуляции произвольной активности человека. Психологический журнал. Том 23.- 123 с.

3. Галеева Е. С. Педагогические механизмы саморегуляция учебной деятельности: теоретико-исторический аспект 2015. - №10. – С. 112.

Есенбаев Е.С., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – г.ғ.м., Жумаканова У.С.
Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ – БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛДЫҢ НАҚТЫ КЕПІЛІ

Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігінің 28 жылдығы – халқымыздың бастан кешірген елеулі оқиғаларының бірі. Осы жылдар аралығында Қазақстан әлемде дамыған 50 мемлекеттердің қатарына қосылды. Болашаққа жоспарланған 2030-стратегиясын мерзімінен бұрын іске асырып, алдағы мақсаттарды айқындау үшін Қазақстан-2050 жоспарын қолға алды. Ұлттың дамуын нақтылайтын, алға жетелейтін 5 институционалды реформа белгіленіп, ол реформаларды жүзеге асыратын 100 нақты қадам бойынша бүгінде нақты істер жүзеге асырылып жатыр. Ал бұл жұмыстардың жалғасы Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» жобасымен жалғасын табуда.

Ел ішіндегі тұрақтылық пен тұтастықтың бірқалыпты дамуының шешуші факторы болып табылатын ұлттық бірлік пен қоғамдық келісімге бастайды. Ал, бұл құндылықтар «Мәңгілік ел» жалпыхалықтық идеясында көрініс тапқан. Мәңгілік елге айналу үшін

тәуелсіздікті сақтап, елдігімізді нығайту басты мақсат болып табылады. Өйткені, тәуелсіздік ұғымы халқымыздың мұраты, ғасырлар бойғы арманына айналған, сонау алаш тұлғаларының зердесі мен өнегесімен келген аманат дүние болатын. Бұл, Елбасымыздың: «...біздің бір ғана Отанымыз – тәуелсіз Қазақстан. Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық. Осы идеяны әрқайсысымыз сезініп, өмірлік сабақ ретінде түйсек, осы жолда бар әлеуетімізді салсақ, 2050 жылы мұрат еткен «Мәңгілік Елге» жететінімізге сенімдімін..., ...өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бағытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел», – деген сөздерімен толыға түседі. «Мәңгілік Ел» – ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді [2].

Мәңгілік ел идеясының тарихи бастамасына көз жүгіртер болсақ, көне түркілердің осы сипаттағы идеясы үш негізден тұрады. Оның біріншісі – көне түркі жазба ескерткіштеріндегі «Мәңгілік Ел» идеясы. Тоныкөк ескерткішінде мемлекеттің тұрақты болуы үшін билікті ұстап отырған қаған мен ақылгөй дана бірауыздылығы, сөз бен істің ажырамауы, елдің тұтастығы үшін ынтымақтың, барлық күштердің ұйытқысы болу қажеттігі түп нысана ретінде айтылады. Түркі халқының елдігінен айырылып, қағансыз қалып, тағы да басқаларға бағынып, одан қайта көтеріле бастағаны, жаңа қаған отырғаннан кейін елдің басын біріктіру шаралары, яғни «түнде ұйықтамай, күндіз отырмай, түркі елі үшін қызыл қанын ағызып, қара терін төккені, күш-қуатын бергені» паш етіледі. Осының бәрі кейінгі ұрпаққа да үндеу ретінде айтылғаны көрінеді. Сонымен қатар, бұл жерде «Мәңгілік Ел» ұғымы қазіргі Қазақстанның тәуелсіздік рухы және азаттық идеясымен үндесіп тұр [2].

Екіншісі – Әл-Фарабидің «Қайырымды қала тұрғындары» шығармасында бұл идеяның теориялық тұрғыдан тиянақталуы. Ұлы ғалым ежелгі грек философиясы мен шығыстың мұсылман ілімдерін байланыстыра отырып, түркі дүниесінің «Мәңгілік Ел» философиясының теориялық негіздемесін жасаған болатын. Ғалым «Мәңгілік Ел» теориясының негізгі ережелерін «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары туралы», «Мемлекет билеушінің нақыл сөздері», «Азаматтық саясат» шығармаларында баяндайды. Бақытқа жету жолында адамдардың арасындағы қайырымдылық пен түсінушілік, бір-біріне көмек беру, достық пен бейбітшілік, тәрбие мен тәлім – Әл-Фарабидің тұтас әлеуметтік-саяси теориясының ажырамас бір бөлігін құрайды. Мемлекет пен қоғамның кемелденуі туралы әлеуметтік-саяси теориясында мемлекет басқарушылары мен сол қоғамда өмір сүретін адамдардың да ұстануы тиіс мемлекетті басқарудың негізгі механизмдері көрсетілді. Сондықтан, бұлардың бәрі қазіргі таңда түркітілдес мемлекеттердің ұлттық құндылықтары ретінде саналуы тиіс. Әл-Фараби мемлекеттің міндетін және оның ішкі және сыртқы міндеттерін толық анықтап береді. Сыртқы міндеті ретінде мемлекеттің қайырымды қала тұрғындарын немесе мемлекетті сыртқы жаулардан қорғау, яғни күшті қорғаныс ұйымдастырумен жүктеледі. Ішкі міндеті ретінде мемлекеттің өз халқының бақытқа жетуі үшін көрнекті шараларды іске асыру керек: олар — әділеттілікті орнату, халықты оқыту, оларды керекті ғылыммен толықтыру, адамгершілікке тәрбиелеу, қайырымдылықты тарату және ең жақсы бақытқа жеткізетін әдеттерді бойға сіңіру. Қалған мәселелердің бәрі – экономикалық және саяси мәселелер – негізгі міндетке бағынады, яғни адамдардың бақытқа жетуі олардың рухани жетілуіне тәуелді [1].

Үшіншісі – Жүсіп Баласағұнның «Құтты Білік» дастаны. «Құтты білік» дастаны Қарахан мемлекеті түріктерінің тілінде жазылғаны белгілі. Дастанда X-XI ғасырлардағы Жетісу жерінде тұрған тайпалардың салт-санасы, әдет-ғұрыптары, наным-сенімдері көп жырланған. «Құтты білік» кейіпкерлерінің есімдері де бұрынғы тәңірілік дін нанымдарына қатысты. Басты бейне Күн туды – әділ ел басшысының рәмізі. Жүсіп Баласағұнның басты кейіпкер қылып Күлтегінді көрсетуі түркі мәдениетін жалғастырушы, мәңгілік ел бағдарының қолдаушысы екендігін айқындайды. XVIII ғасырда Қазақ хандығының басын қосып, айдаһардай Қытайдың аузына түсірмей, ақырған аюдай Ресейдің тырнағынан аман алып қалған Абылай ханның саясаты түркілік мәңгілік ел идеясын жандандырушы және

жалғастырушы тұлғаның ерлігі. Ел басына түскен үлкен қиыншылықтан Абылай хан бабамыз елді біріктіріп, жұмылдырып, соның арқасында қазақ елін аман сақтап қалды. Ендеше, Абылай хан елді біріктірген ұлы тұлға және «Мәңгілік ел» идеясын жалғастырушы екендігін мақтанышпен айтуға болады. Бүгінгі таңда бірлікті бетке ұстаған елдің идеологиясы да осы іспетті болмақ [3].

Ал, бүгінгі таңдағы Қазақстанның біртұтас мемлекет ретінде ортақ шаңырақта өмір сүретін ұлттардың идеясы да осы мәңгілік елдің тұтастығы мен мызғымас іргесінің болуымен ерекшеленеді. Елбасы бес институционалдық реформаны талдау барысында, тарихтың жаңа белесінде тұрған ұлттың бірлігін нығайтуды ерекше назарға алды. «Біздің қоғамымыздың көп түрлілігі – біздің әлсіздігіміз емес, күшіміз. Барлық азамат құқықтың бірдей көлемін пайдаланып, жауапкершіліктің бірдей жүгін арқалап және түрлі мүмкіндіктерге бірдей қол жеткізуі тиіс. Біздің қоғамымыз неғұрлым қуатты және біртұтас бола отырып, тарихи тұрғыда көптеген тілдерден және мәдениеттерден қалыптасты.

Бүгінде бізді «Мәңгілік Ел» құндылықтары: азаматтық теңдік, еңбексүйгіштік, адалдық, оқымыстылық, толеранттық, шын берілгендік пен патриотизм біріктіреді», – деді. Шындығында, бірлігі мықты, іргесі бүтін елдің қашанда ырзығы мол. Еліміз осындай баға жетпес байлығы – татулығымен мақтана алады. Қазіргі таңда Қазақстанда 130-дан астам ұлт пен ұлыс өкілі тату-тәтті өмір сүріп жатыр. Олардың ішінде қазақ ұлтының үлесі - 63,6%, орыстар – 23,3%, өзбектер – 2,9%, украиндар – 2%, ұйғырлар – 1,4%, татарлар – 1,2%, немістер – 1,1%, басқа ұлыстар 4,5% құрайды. Президент «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Патшалықтың, төңкеріс дүмпуі мен тоталитаризмнің барлық ауыртпалығы мен қиыншылықтарына қарамастан, біздің еліміздің аумағында тұратын қазақтар және басқа да ұлттардың өкілдері өздерінің мәдени ерекшеліктерін сақтай алды», – деп атап өтті. Тарихи шындық осыны дәлелдейді. Себебі, қазіргі таңда елімізде тұрып жатқан кез келген ұлт өкілі өздерінің салт-дәстүрлері мен ұлттық мәдениетін дәріптеп және кеңінен насихаттай алады. Бұл қазақтардың кең пейілдігі мен қонақжайлығын, бауырмалдығын көрсетеді [4].

Сөзімнің соңын айтар болсақ, «Мәңгілік Ел» – жалпы қазақстандық ортақ шаңырақтың ұлттық идеясы, әрі бабаларымыздың асыл арманын, аманатын жүзеге асыру болып қарастырылғаны абзал. Яғни, «Мәңгілік Ел» болу – шектеусіз ғұмыры бар, тәуелсіз, тұғыры биік, ғылым-білімі дамыған, бірлігі жарасқан алдыңғы қатарлы, әлем таныған алпауыт елге айналу. Сондықтан да, мәңгілік, әрі бәсекеге қабілетті ел болуы үшін, болашақ ұрпағымыз осы негіздегі мықты идеологияны бойына сіңірген болуы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ә.Садыбеков «Қазақтың кемел тарихы», Алматы, 2015ж.
2. Н.Ә.Назарбаев «Ғасырлар тоғысында», Астана, 2016ж.
3. Қ.Найзабеков «Мәңгілік Ел идеясының түпкі мақсатын талдау», Семей, 2017ж.
4. Р.Мукатаева «Қазақстан тарихы энциклопедиясы», 5 том, Алматы, 2017ж.

Еспаева С.Б., СР-41к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., доцент Абдакимова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі - ЧОУ "SOS Детская деревня Темиртау" директоры, Дубровский В.В.

АДАМДАРДЫ САУДАЛАУ ҚЫЛМЫСЫ ҚҰРБАНДАРЫНА ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК КӨРСЕТУ

Соңғы жылдары адам саудасы феномені – халықаралық қауымдастықта кеңінен етек жаюда, бұл жағдай әрине біздің елімізде де, яғни Қазақстан Республикасында да орын алып жатыр. Америка ғалымдары С. Стокер мен Л. Шелли «адам саудасы» мәселесін дүние жүзіндегі глобальді заңсыз экономиканың көп бөлігін құраған ұлтаралық қылмыс феномені ретінде қарастырады Көптеген мемлекеттердің Үкімет басшылары, халықаралық және мемлекеттік емес ұйымдар, осы ұлтаралық мәселені шешу жолдарына сәйкес бағдарламалар, старатегиялар және заңнамалар шығаруда. Соған қарамастан жылдан-жылға, бұл заңға қарама-қайшы әрекеттің деңгейі азаяр емес. Бұған себеп, осы мәселені шешу жолындағы назардың көп мөлшері осы қылмыспен көресуге бағытталып, шоғырлануында және аз мөлшерде адам саудасы қылмысының құрбандарының әлеуметтік қорғалуына бағытталуында деген тұжырым қалыптасуда. Себебі, жазасы ауыр қылмыстың құрбандары болып, әлеуметтік – экономикалық әлсіз топтағы қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдар қатары саналады. Сондықтан зертелініп отырған тақырыбымыз қазіргі таңда өзекті тақырып болып отыр.Статистикалық мәлеметтерге сүйенсек, бұл қылмысқа жұмыссыздар,оның ішінде әйел адамдар, жасөспірімдер душар болып жатады. Соған қарамастан қоғамның әлді бөлгі, яғнт ер адамдарда алаяқтардың арбауына ұшырап, табыс табудың амалдарын іздеп, осы қылмыстың тап ортасында қалай шырмалып кететіндерін білмей қалады екен [1].

Адам саудасы (трафикинг) – бұл құлдықтың заманауи формасы. Адамдарды саудалау, мылтықты заңсыз сату сияқты көп табыс әкелетін криминалды бизнестің түрі болып табылады. Бұл қылмыстың құрбандары кішкентай балалар, жасөспірімдер, ер және әйел адамдар болады. Яғни кез – келген адам бұл мәселенің құрбанына айнала алады. Көбінде бұл халықтың әлеуметтік жағынынан қамтамасыз етілмеген бөліктері. «Адам саудасының құрбаны – жасалған әрекеттерге катысты қылмыстық іс жүргізуді қозғау фактісінің бар-жоғына қарамастан, адам саудасымен байланысты құқық бұзушылықтан тікелей зардап шеккені жөнінде пайымдауға негіз бар жеке тұлға» деп "Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы" 2008 жылғы 29 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Заңында анықтама беріліп кеткен.

Жалпы адам саудасының бірнеше формалары болады, олар:

• Секс-индустрия

• Адам ағзасын сату

• Жас қалыңдықтарды сату

• Құлдық жағдайында, әйел адамдарға үй жұмысын жасату

• Ауыл шаруашылығында, мейрамханаларда, қонақ үйлерде күштеп жұмыс жасату.

Адамдарды саудалау- қазіргі таңда қылмыстың осы түрі мәселеге айналып, жер бетіндегі барлық адамдарды толғандырып отыр. Сол себептенде барлық жер бедерін шырмап жатқан бұл қылмыспен жұмыла бірлесіп күрес жүргізілуде[1].

Адам саудасы қазіргі кезде теріс қоғамдық құбылыс болып табылады. Осы құбылысты алғаш рет ХХ-ғасырдың басында құқық қорғаушылар көтерді. Бұл кезде Еуропа мемлекеттерінде жезөкшелікпен айналысуға мәжбүр етілген, Ұлыбританиядан шыққан әйелдерге ерекше назар аударылған болатын. Дәл осы жағдайға байланысты « ақ құлдық» термині еңгізілді де, кейін ол «адам саудасы» терминіне алмастырылды. 1904 жылы сол кездегі Еуропа елдері осы мәселені қылмыс деп танып және ақ құлдықпен күресуге бағытталған Халықаралық келісімге қол қояды. Кейін 1910 жылы Парижде келесі Халықаралық конвенцияға қол қойылды. Өзінің мән-мағынасы жағынан «адам трафигі» («адам саудасы») ұғымы құлдық, құл иелену, құлдарды сату түсініктеріне жақын болып келеді. Қазіргі таңда «адам трафигі», яғни, «адам саудасы» феноменінің, біздің ойымызша, әлдеқайда толық анықтамасын БҰҰ-ның трансұлттық ұйымдасқан қылмыспен күресу жөніндегі Конвенциясын толықтыратын «Адам, әсіресе, әйелдер мен балалар саудасының алдын алу жөніндегі» хаттамасында былай : «Адам саудасы – адамды пайдалану мақсатында мыналарды жүзеге асыру болып табылады: басқа жаққа асырып жібіру, алып кету, біреуге беру, жасыру немесе күшпен қорқыту не юолмаса оны қолдану және мәжбүрлеудің басқа формаларын қолдану жолымен адамдарды алып кету, ұрлап кету, алаяқтық жасау, алдап -

арбау, биілікті немесе қызмет орнына байланысты тәуелділікті асыра пайдалану, екінші адамды бақылайтын адамның келісімін алу үшін төлем немесе пайда табу түрінде сатып алу жолы» тұжырымдаған[2].

Жалпы адам саудасы құрбандарына көмек көрсетілуі барысында құқық қорғау мен әлеуметтік жұмыс бірлесе атқаралыды. Әлеуметтік көмек – бірнеше себептерге сәйкес байланысты экономикалық, әлеуметтік- мәдени, психологиялық, құқықтық және осы сипаттағы ерекше мәселелерге тап болған, сонымен қатар оны өздері шеше алмайтын, қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдарға, қауымдастыққа, топтарға қалыпты жеке өмір деңгейіне жетуіне және олардың қорғалуына бағытталып, мамандандырылған қызметтердің, кәсіби іс-әрекеттердің, бағдарламалардың және институттардың жиынтығы[3]. Адам саудасының құрбаны – жасалған әрекеттерге катысты қылмыстық іс жүргізуді қозғау фактісінің бар-жоғына қарамастан, адам саудасымен байланысты құқық бұзушылықтан тікелей зардап шеккені жөнінде пайымдауға негіз бар, физикалық немесе психологиялық зақым алған, басқа бірлеулердің кесірінен эмоцианалды күйзеліске ұшыраған, материалдық жағынан қанауға ұшыраған, адами құқықтарына айтарлықтай қысым жасалған жеке тұлға[3].

Екі түсінікке анықтама беріп өтіп, талдасақ әлеуметтік көмек осы қылмыстың құрбанына қажет екені айқын көрінеді, сол себептен адам саудасы қылмысымен күресу шараларына байланысты әлеуметтік көмектің мынандай нақты мақсаттарын айқындап алуға болады, олар:

• Адам саудасы салдарынан жапа шеккен тұлғаларға олардың құқықтарын қорғауда көмек көрсету

• Аталып отырған әлеуметтік феноменнің алдын алу және оның туындауына себепкер болатын жағдайлардың көзін жою

Осы мәселеге тап болған адаммен жұмыс жасаудағы әлеуметтік жұмыстың басты мақсаты сол адамға және оның жақын туыстарына барынша қолдау көрсету. Себебі бұл жағдай адамның жеке құқығын бұзып, өмірінде өшпейтіндей сызат қалдырады, жалпы сол адамға ғана емес барлық оның жақын туыстарына ол әсерін тигізеді. Әлеуметтік қызметкердің іс-әрекеті адам саудасы қылмысы құрбанының статусын, оның адами жеке құқықтарына зардап тигізбей зерттеуге және арықарай осы адамның жеке құқықтарының қорғалуына бағыттау керек. Осыған орай адам саудасының құрбандарына көрсетілетін әлеуметтік көмектің міндеттері болып, мыналар жатады: 1) максималды тұрғыда бұл тұлғалардың бойында қабілеттер мен моральдық-еріктік қасиеттерді дамыту, сонымен қатар қазіргі таңда өмірлерінде туындап жатқан жағдайларды өз жауапкершіліктеріне алулары мен тәуелсіз әрекет етулеріне ынталандыру; 2) адам трафигінің құрбаны мен өмір сүретін қоршаған ортаның арасында жақсы ниетті, оң қарым – қатынасты орнауына жәрдемдесу; 3) әлеуметтік саясат сұрақтары және заңгерлік консультациялар жайында, сонымен бірге әлеуметтік қызметтің міндеттері мен мүмкіндіктері, арнайы азаматтар категорияларына көрсетілетін жеңілдіктер туралы ақпараттарды тарату; 3) адам саудасы қылмысын алдын алу шараларын жасау[4].

Әлеуметтік көмекті көрсететіндер болып, мемлекеттік ұйымдар (әлеуметтік көмек департаменттері, жұмыспен қамту орталықтары, жастар орталықтары, дағдарыстық орталықтар және т.б.), мемлекеттік емес ұйымдар (қоғамдық, қайырымдылық-діні фондтар, заңды клиникалар және т.б.) және халықарылық ұйымдар саналады. Бұл ұйымдардың барлығының жұмыстарының мақсаты, барысы мен бағдарламалары қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдардың категорияларына, біздің жағдайымызда адам саудасы қылмысының құрбандарына, әлеуметтік көмек көрсетуге бағытталған[4].

Жалпы, қорыта айтатын болсақ, осы мәселеге тап болған адамдармен жұмыс жасауда әлеуметтік қызметкер үшін осы жағдайындың туындауына себеп болған факторларды анықтау, жою және түзету өте маңызды болып табылады. Өкінішке орай бұл адамдардың тап болған мәселелері өте күрделі, өйткені бұл феноменнің туындауына мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дағдарысының нәтижесі себеп болады, сонымен қоса бұл мәселені

толығымен шешу тек әлеуметтік қызметкердің қолынан келе бермейді. Алайда бұл аталып отырған маманның бұл қылмыстың түрімен күресу жолында алатын орны аз емес.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. С. Стокер, Луиза Шелли «Торговля людьми и транснациональная преступность в Евразийской и Американской перспективе» , – М., 2002. 112 б.
2. Ерохина, Л.Д., Буряк, М.Ю. Торговля женщинами и детьми в целях сексуальной эксплуатации в социальной и криминологической перспективе. – М.: Профобразование, 2002. – 432 б.
3. "Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы" 2008 жылғы 29 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Заңы
4. Виорелия Русу, Ана Ревенко, Даниела Мисаил-Никитин «СОЦИАЛЬНАЯ ПОМОЩЬ ЖЕРТВАМ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ, ОСОБЕННО ЖЕНЩИНАМ» Практическое руководство для социальных работников и психологов, Международный центр „Ла Страда”, 2004 второе издание 155 с.

Жайлбай О., 10 «А» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – Даулетхан Н, І санатты,тарих пәнінің мұғалімі,
«Гагарин орта мектебі» КММ, Бұқар жырау ауданы, Қарағанды облысы

МӘҢГІЛІК ЕЛ - ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫҒЫ МЕН ПАТРИОТИЗМІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ,ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Биылғы 2019 жылды елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың бастамасымен «Жастар жылы» деп ат қойып айдар тағуымыздың өзінде үлкен мән жатыр.Қашанда жастың жалынына, қарттың ақылына елдің сеніміне сеніп жүретін содан үлкен екпін алатын елдің атқа мінерлері болашаққа құрған ұзақ мерзімді жоспарлардың жету жолы елді еңселі егемен ел етудің жолы елдің болашағы жастармен тығыз байланыста екендігі сөзсіз. Өз сөзінде қадап айтқандай елбасымыз «Біздің ұлт болып қалуымыздың жалғыз коды ол елдің тілінде, дінінде, салт дәстүрінде тарихи, мәдени рухани мұрасында» қай қашанда алма кезек ауысып отыратын ғасырлық дүниеде елдің ертеңі жастарының қолында болған.Жаһандану дәуірінде ертеңі мен бүгініне сенім жоқ өзгермелі заманда әр елдің жас жеткіншектері ұлтының діңгегі терір қазығы болып қалыптасуы керек. Өзінің төл мәдениетімен сусындап, ел мен жерге деген отансүйгіштік қасиетті бесіктен отбасынан беруіміз керек. «Ықылым заманнан бері қазақ атамыз „Білекті бірді, білімді мыңды жығады“ деген сөз қалдырған. Қазақтың бұл мақаланың өзі бүгінгі күні айрықша мәнге ие болып отыр. Бұл заман білекке емес, білімге сенетін заман. Заманауи әлемде елдің қуаты, ең алдымен, білім мен ғылымда болатын уақытқа келдік. Сол білімді қажетке, тұрмыс игілігіне жарата білуімізбен ғана бағаланады. Инемен құдық қазғандай, қиын күрделі, орасан қажыр қайрат пен ерік — жігерді талап ететін білімсіз өмір тұл», — деп атап өтті Елбасы. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты тұжырымдамасымен толық таныстық. Осы тұжырымдамадағы 20 қадамда, тәуелсіз Қазақстанның 20 жылда жүріп өткен жолы, қазіргі жағдайда орын алып отырған кемшіліктері толық сараланыпты [1]. Осында көтерілген 20 қадамды іске асыру — қоғамдағы ең маңызды мәселелер. Осында бүкіл Қазақстан халқы өз мүмкіндігіне қарай жүзеге асыруға атсалысса, бүгінгі қол жеткізгеннен-де зор жетістіктерге жетер едік. Ата тарихтың шабысында «Кеше», «Бүгін», және «Ертең" деп аталатын үш ұлы бөлік болады. Олар бір — бірінен ажырағыссыз, бір мезгілде бөлек -бөлек, тағы бір мезетте біртұтас ғұмыр кешіп, тағылым мен танымның, парасат — пен пайымның тұнығынан адамзат баласының шөлін қандырып отырады. Еліміздің Тәуелсіздікке қолжеткізген

жылдарына бүгінгі күннің биігіне көз салғанда, осы ұлы қағидат бірден көзге шалынады. Өткенге көз жүгіртсек, осыдан 20 жыл бұрынғы Қазақстанды көз алдымызға елестетсек, ең алдымен аумалы — төкпелі экономика, саяси белгісіздік, сансыратқан тапшылық, жұмыссыздық, т.т. есімізге түседі. Еліміздің тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев алғашқы күннен- ақ Қазақстанда білікті мамандар даярлау мен білім саласын әлемдік стандарттарға сай реформалау мәселесіне баса назар аударды.

Тәуелсіздікті баянды етуде білімнің маңыздылығын жете түсінген Елбасы экономикалық және қаржылық қиындықтарға қарамастан осы салаға барынша қолдау көрсетті. Халқымыздың «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген ұлағатты сөзін, білімнің шындығында да баға жетпес үлкен рухани қару екендігін, тек рухани қару ғана емес, сонымен қатар аса зор өндіргіш күш екенін білуіміз тиіс. Білімнің қуатына тең келетін басқа идеялық — рухани күш, қуат көзі жоқ екені белгілі. Өйткені, білім — тек ғылымның іргетасы ғана емес, сонымен бірге тасы өрге домалаған еңсесі биік елдермен терезесі тең мемлекет болудың күре тамыры, ел дамуының алтын қаруы. Білім бар жерде даму, жетілу, кемелдену үрдісі бір сәтке толастамайды. Н.Ә.Назарбаев ең алдымен елге терең білім керек екенін елден бұрын, аңғарып, ерте түсінген тұғырлы тұлға болды. Қай жерде-де, қашан да тұңғыш болудың жүгі мен жауапкершілігі ауыр екенін білеміз, сол себепті бірінші болып жол салу, бірінші болып жеңіске жету, бірінші болып бәйгеден келу, бірінші болып биікке көтерілу т.т. секілді үлкен тәуекелге бел буды.

Стратегиясында Елбасы: «Ел келешегі жас ұрпақ тәрбиесіне тікелей байланысты», — деп айрықша атап айтса, биылғы жылғы Қазақстан халқына Жолдауында: «Елді жаңғырту стратегиясын іске асырудың табыстылығы, ең алдымен, қазақстандықтардың біліміне, әлеуметтік және дене болмысы, көңіл-күйлеріне байланысты», — деп білім беру саласын дамытудың қаншалықты маңызды екендігіне жұртшылықтың назарын аударды. Бұл орайда Н.Ә.Назарбаев мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеу, 12 жылдық оқыту моделі, кәсіптік және техникалық білім беру, жоғарғы білім берудің сапасы, интеллектуалды мектептер, жаңа халықаралық университет сынды орындар алға қойылды. Білім саласының қызметкерлерінің бүгінгі таңда жауапкершілігі мен маңызы күшейіп отыр. Өйткені, сапалы білім беру елімізді индустрияландырудың және инновациялық даму жолына түсірудің басты алғышарты болып табылады.

Білімсіз қоғамда прогресс, жаңа өрлеу мүмкін емес. Н.Назарбаевтың сөзімен айтқанда, қазіргі уақыт адамзат биігін білекпен емес, біліммен бағындырудың заманы. Бүгінгі жас ұрпақ мұны анық сезініп, білім бұлағынан молынан сусындауға зейін қоюда. Жастар өз күш-жігерлерін, білімдерін тәуелсіз елінің гүлденуіне жұмсамақ. Елбасы қайсыбіреулердің қатаң сынына ұшыраған «Тілдердің үштұғырлығы» бағдарламасын ұсынды. Мұндағы негізгі мақсат — үшінші мыңжылдықта қарқыны жеделдей түскен жаһандану, шекара талғамайтын экономика-қаржы және, ақпарат, ағымдары заманында еңбек ресурстарының бәсекелестігін арттыру мәселесі көзделген болатын. Басқаша айтқанда, мұнда мемлекеттік тіл - қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі — орыс тілін және халықаралық тіл - ағылшын тілін халықтың неғұрлым көп бөлігінің меңгеруіне бағытталады. Осы жерде ерекше назар аударатын нәрсе, мемлекет басшысының «тілдердің үштұғырлығы» идеясын бүкіл ұлттық идея-деңгейіне көтеру қажет. Неге десеңіз, біріншіден, бұл идея халқымыздың болмысында ежелден-ақ бар «жеті жұрттың тілін біл» деген бағалау өлшеміне сай келеді; екіншіден, қазіргі бәсекеге негізделген өмірлік қағидалардың өзі, яғни жас ұрпақ буыннан осыны талап етіп отыр. Білімнің негізінде болашаққа деген шынайы сенім мен үкілі үміт, өз халқына деген ізет-құрмет пен қадір-қасиет жатқанын Елбасы жақсы түсінді. Ол тәрбие мен оқу-білімді егіз дүние ретінде қарастырып, тәрбие арқылы берілетін білімнің болашағы әрқашан баянды болатынын назарынан ешқашан тыс қалдырмады. Өркениет көшіне бет бұрған қыруар істің алатын арқауы болып есептелетін ғылыми-техникалық және экономикалық прогрестің негізгі қозғаушы күші білім десек, қателеспейміз. Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарындағы тәрбиенің негізгі мақсаты — жастардың бойында азаматтық пен қазақстандық патриотизмді қалыптастыру, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық

дәстүрлерін дәріптеуге, әлемдік және отандық мәдениет жетістіктерін оқып үйренуге, Конституцияға және қоғамға қарама-қайшы келетін әрекеттерге төзбеушілікке тәрбиелеу. Тәрбие қазіргі өзгермелі, сан салалы, көпмәдениетті, көпэтникалық үлкен өмірге енуге дайын қабілетті, тұлғаның дамуына бағытталған және рухани құндылықтарының негізінде құрылады [2].

Тәрбие жұмысы - ол арнайы ұйымдастырылған қалыптастырушы үрдіс және ізгіліктілікті қабылдайтын, әлеуметтік құндылықтар мен азаматтық мінез-құлық үлгілері бола отырып, тек ғылыми негізделген тәрбие жүйесінің аясында ғана өзін іс жүзінде көрсетіп, өзін-өзі қалыптастырған тұлға үлгісіне жағдай жасайды. Қазіргі уақыт талабы жаңаша дүниелік көзқарас тұрғысынан жаңаша ойлап, шешім қабылдай алатын, креативті ойлау қабілеті дамыған тұлғаны, өз елі мен жерінің, туған тілінің жанашырын дайындауды міндеттеп отыр. Бұл міндет жаңа уақыт талаптарына төтеп бере алатын, кәсіби білікті, бәсекеге барынша қабілетті, ұлтжанды азамат тәрбиелеу ісінің өзектілігін алға тартады. Қазақ елінің әлемдік кеңістікте өз жолын таңдауы - әрбір қазақтың емін-еркін өмір сүруінің кепілі. Ол, сөзсіз, «ұрпақ қамы» деген ұғыммен үндеседі.

Ел болу, мемлекет құру - сонау түркі заманынан бермен қарай желісі үзілмей келе жатқан ұлттық арман-аңсар. Ел болу — болашаққа ашылған даңғыл жол. Сол жолды ұлттық тәрбие арқылы жүруді үйренсек, ешкімнен кем болмайтынымыз анық. Ұлттық тәрбие - ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Мақсаты - ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу[4]. Міндеті — мәдени-әлеуметтік өзгермелі жағдайдағы ұлттық тәрбиенің діңгегі - ана тілі болып қалатынын негіздеу; қазақ тілі мен тарихын, мәдениеті мен ділін, салт-дәстүрі мен дінін құрметтеу рухында жастардың ұлттық интеллектуалдық мінез-құлқын қалыптастыру; бүгінгі қазақ елінің индустриалдық-инновациялық жүйесінің дамуын қамтамасыз ететін жоғары парасатты ұлттық сипаттағы белсенді іс-әрекетке тәрбиелеу; білім және мәдени-рухани тұрғыда басқа өркениеттермен бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету; қоғам мен адам, адам мен табиғат қарым-қатынасының өркениеттілік сана-сезімін ұлттық рухта қалыптастыру болып табылады.

Тәрбиенің басты нысаны елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болып табылады. Қазақстанды Отаным деп таныған әр азаматтың осыған өз әлінше үлес қосуы — бұның басты шарттарының бірі. Жастарға патриоттық тәрбие берудің бағдарлы идеяларын Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан — 2030 " атты еңбегінің «Қазақстан мұраты» деп аталатын бөлімінде: «…біздің балаларымыз бен немерелеріміз… бабаларының игі дәстүрін сақтай отырып қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр болады. Олар бейбіт, абат, жылдам өркендеу үстіндегі күллі әлемге әйгілі әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» — деп, үлкен үміт артты [1]. Болашақ жастардың қолында деген ұрандарды жиі айтып, елімізде осы мақсаттарда қолға алынып жатқан жобалар аз емес. Тек оны өз керегіне қарай пайдалану әрбір жастың құзырындағы жұмыс. Мемлекет тарапынан жасылынып жатқан бар мүмкіндіктерді тиімді пайдалануға әрбір жастың өз ұмтылысы болуы тиіс. Өйткені, өмір, ағыны тоқтамақ емес, жастық шақтың да жарқ етіп өте шығары баршаға мәлім. Қашан да, болашағын алыстан бағамдайтын қазақ «қыстың қамын жаз ойла» демеуші ме еді… Ендеше, Қазақстанның жарқын болашағы үшін қандай да бір іс тыңдыруға міндетті екенімізді естен шығармайық! Ел ертеңі — білімді жастар. «Бұлақ көрсең көзін аш» дегендей, қазақ жастарын білімге бағыттайық. Елбасы Н.Назарбаев «Қазақстанның болашағы бүгінгі жастар. Сіздер оларға қалай білім берсеңіздер, Қазақстан сол-деңгейде болады» деп атап көрсеткен. Еліміздің болашағы жастардың еңбекқорлығына, талап-тілегіне, арман-мұратына байланысты.

Олар ата-бабаларымыздан мұра болып келе жатқан құндылықтарымызды, тарихи дәстүрлерімізді жаңғыртып, оны алға бастырып қана қоймай, экономикасын, ғылымын

да дамытуға, жігерлене ел үшін еңбектенуге міндетті. Ендеше жастар еңбек жолына түскенде ғана қоғамын өрге бастыра алады. Отаншыл халық жастары болмаған елдің болашағы қараңғы. Жаңа заман тәуелсіз ел мұраты — жастардың білімі мен біліктілікке талпынып әрекеттенуін, еңбектеніп өсуін талап етіп отыр. «Еліннің ұлы болсаң, еліне жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа», — дейді Елбасы бір сөзінде. Сондықтан, жастарға білім беретін ұстаздар да ұлы мұрат жолында жалынды еңбек етуге даярмыз.

Осының себебіне тоқталсақ.Тәрбие тал бесіктен,ел болам десең бесігіңді түзе. Ертеде қазақ қандай да бір елдің ертеңіне төніп тұрған қауіпті байқаса, дереу алдын алуға кірісіп, ер балаға кішкентайынан «сен ертең елдің қорғаушысы,жердің иесі, елге тірек боласың»деп тәрбиелесе, қыз баласына қырық үйден тыйым деген тәлім-тәрбиеге мол өсиет қалдырған. Соны кішкентайынан бойына сіңіріп өскен бала ертеңгі күні жауапкершілікті сезінуі анық. Яғни, бағыт берушіге байланысты. Бізге бағыт беретін кім? Әрине ата-ана. Әсіресе шаңырақтың тұтқасы ер адамдардың дәрежесі түсіп, сағы сынып,иманы бойынан сөніп бара жатқан секілді. Кеше итің ұры десе намыстанатын қазақ, бүгін қызы босағада отырып бала тапса да былқ етпейді. Осының бәрі айналып кеп өзімізге тиеді. Неміс фашистері славян қыздарын зорлап, қарттарын аямай өлтірген. Сонда Гитлерге хат жазады екен «Құрметті біздің басшымыз, біз жеңістен үмітімізді үзіп бара жатырмыз, себебі қыздырының ары таза, ал арын сақтай білген елдің ер-азаматтары текті, елге зияны тимей, пайдасын тигізіп, намысты сақтай біледі»деген екен. Қыздың арын жоғары қойған елдің азаматтары намысшыл келеді. Кешегі Бауыржан Момышұлы «Намысты нанға сатпа» деген сөзі бекер айтылмаған

Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Мен еліміз мықты әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарастарымды ортаға салуды жөн көрдім» деп жазған еді. Бұл ретте Елбасы бәсекеге қабілетті болу, әлемнің озық елдерінің қатарынан көріну мәселесіне айрықша көңіл бөледі.

Ұлттың рухани жаңғыруына өз үлесін қосу - әрбір саналы азаматтың қасиетті борышы деп есептеймін. Сондықтан, ғалым әрі ұстаз ретінде жастардың рухани жаңғыруына көмектесу, ақыл - кеңестер беріп, оларға дұрыс бағытты көрсетуді жөн санаймын. Туған жеріміз бен ұлтымыздың болашағы - жастардың қолында.

«Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді» - деп Президентіміз өз мақаласында жазған еді. Сондықтан да бүгінгі жас ұрпақ білім бұлағынан молынан сусындауға зейін қоюлары қажет. Олар біліктілігі жоғары маман болуды көздеулері керек. Елін, жерін сүйіп Қазақстанның гүлденуіне бар күш-жігерлерін жұмсағандары дұрыс.Тәуелсіз мемлекеттің тереңде жатқан тарихи, ұлтарақтай өмір сүріп жатқан жері мәңгілік елдің жас ұрпақтары жастардың қолында, отанға деген сүйіспеншіліктері, ұлттық тәрбиеміздің рухы асқақтай берсін! Елдің ертеңі жастарда.

Жанбырбаев Ж.О., Карвонен Д.А., студенты II курса
Научный руководитель – Омирбаева А.О.
Колледж экономики,бизнеса и права Карагандинского
экономического университета Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Сегодня, молодежь - это одна из самых организованных, социально-активных слоев населения, она объективно является генератором новых идей, жизненной силой и энергией

общества. Молодежь не просто будущее страны, это ее настоящее.

Проводимые сегодня реформы по обновлению и модернизации страны осуществляются при участии молодых людей: В своем Послании народу Казахстана Глава государства отметил роль молодежи:

«Комплексная поддержка молодежи и института семьи должна стать приоритетом государственной политики. Необходимо создать широкую платформу социальных лифтов, которая будет включать полный комплекс мер поддержки всех категорий молодежи. Предлагаю объявить следующий год Годом молодежи. По всем направлениям поддержать нашу молодежь, будущее Казахстана», - предложил Нурсултан Назарбаев, Большая часть молодежи решает задачи коренного изменения своего отношения к жизни, труду, собственности, осмысления своего долга и причастности к судьбе Родины, любви и преданности стране и народу и усилению общественно-политической активности связывает с ними свои жизненные перспективы и рост физических, личностных, образовательных, профессиональных качеств. Именно такие люди, верящие в правильность выбранного пути, будут всегда с уверенностью смотреть в будущее и нести ответственность за развитие общества.

Все актуальней встают проблемы современной молодежи в наше время. Во всем мире, да и в Казахстане, в частности, у молодежи, меняются приоритеты. Вместо того, чтобы быть добрыми честными и послушными, думать о семье, наше подрастающее поколение все чаще хочет выделиться за счет пагубных привычек, насилия и превосходства.

Актуальные проблемы молодежи: просиживание целыми днями за компьютером, стремление пить и курить, а порой и того хуже — употребление наркотиков, пытаясь найти на самом деле хоть какую-то отдушину, которая бы служила источником счастья.

Среди казахстанских подростков растет число наркоманов. Это притом, что количество наркозависимых в целом по сравнению с прошлым годом уменьшилось. Больше всего юных наркоманов на учете в Алматы - более 600 подростков. Но официальная статистика, как предполагают эксперты, в пять раз меньше реальной картины. Между тем каждый наркоман за год вовлекает в этот порочный круг 13-15 человек.

В жизни современного общества одной из особо острых проблем является распространение случаев среди подростков и молодежи злоупотребления алкогольной продукции. В Казахстане распространенность потребления алкоголя среди подростков старше 12 - 15 лет составляет 18,1%, 15 – 17 лет – 37%, что приводит к повышению роста числа хронических заболеваний и смертности, а также оказывает негативное влияние как на жизнь общества в целом, так и на жизнь и деятельность личности.

В ходе проведения социологического опроса среди молодежи и среди взрослого населения г.Караганды, показали следующие результаты:

1.С какими проблемами сталкиваются молодые люди на своем пути?

2. Почему многие молодые люди употребляют спиртные напитки; наркотики; табакокурения?

- Низкий уровень жизни- 11%; взрослые -15%; Преступность -11%; взрослые -11%; Слишком много свободного времени-7%; взрослые -18%; Коммерциализация образования -5%; взрослые -12%; Безработица -10%; взрослые -52%; Подростковое курение -8%; взрослые -32%; Употребление спиртных напитков -35%; взрослые -20%; Употребление наркотиков-54%; взрослые -36%;

3. Что вы можете предложить для решения данных проблем?

- Построить реабилитационные центры
- Обеспечить хорошей работой
- Вовлечь молодежь в спорт
- Улучшить общее социальное обеспечение
- Проводить профилактические мероприятия
- Родительский контроль

- Пропаганда здорового образа жизни
- Поднять уровень жизни
- Увеличить мероприятия против вредных привычек
- Увеличить рейды
- Задействовать роль психологов в учебных заведениях

На наш взгляд, приоритетным направлением должно быть - вовлечение молодежи в общественную жизнь страны. Для реализации данного направления предусмотрены различного рода проекты, программы. Основными целями, которых являются: самоопределение молодежи на рынке труда, развитие моделей и форм вовлечения молодежи в трудовую и экономическую деятельность, направленную на решение вопросов самообеспечения молодежи, для достижения которых предусматривается реализация мероприятий, направленных на вовлечение молодежи в деятельность трудовых объединений, студенческих отрядов, молодежных бирж труда и других форм занятости молодежи; привлечение молодежи в творческие, научные и спортивные объединения.

В каком направлении пойдет дальнейшее развитие Казахстан, будет зависеть не только от успешного хода социально-экономических реформ, но и от того, насколько настроена к активному участию в них молодежь.

Таким образом, в Казахстане молодежная политика рассматривается как часть социальной политики. Вместе с тем, среди молодежи не должны развиваться иждивенческие настроения. Уместно вспомнить мнение Президента РК Н.А.Назарбаева о том, что только собственный труд станет источником благосостояния, а государство должно создать для этого должные условия. Речь идет о формировании конкурентоспособной молодежи.

Мы поддерживаем реформы Главы государства, направленные на укрепление государственности, демократизацию казахстанского общества, и стабильное развитие страны. Думаю, что только общими усилиями мы достигнем развития и укрепления государственности, роста благосостояния казахстанцев!

И стратегический курс Лидера нации, направленный на модернизацию всех сфер жизни общества, улучшение качества жизни, мир и стабильность, как и прежде, остается основой нашего единения, нашей уверенности в будущем, наших дальнейших успехов и побед.

Список использованной литературы:

1. Закон «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» от 9 февраля 2015 г.// http://adilet.zan.kz
2. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 г. с изменениями и дополнениями от 10 марта 2017 г. Алматы, 2017 г.
3. Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее»
4. Послание Главы государства «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» от 05 октября 2018 года
5. Послание «Казахстанский путь-2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» от 2014 года
6. https://www.zakon.kz/176443-sredi-kazakhstanskikh-podrostkov-rastet.html

Жумадилда А.Е. - СР-31к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – магистр, аға оқытушы Алпысбаева М.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМ

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасының негізгі міндеттерінің бірі қазақстандық патриотизмге, төзушілікке, биік мәдениетке, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеу болып табылады. Бұл жастарға этнопедагогикалық негізде білім беріп, патриоттыққа тәрбиелеу ісіне нұсқау әрі оның қажеттілігін айқындайтын бағдарлама деуге болады. Сол сияқты тәрбие тұжырымдамасында тәрбие үдерісін ұйымдастырудың қағидаларында этникалық қағида этникалық мәдениет негізінде жалпы ұлттық мәдениеттің гүлденуіне ықпал жасайтын мәдениет жасаушы ортаны қалыптастыруды, азаматтық келісім жөнінде атап көрсеткен. Біз тәрбиенің қойған мақсатынан және одан туындайтын міндеттерге сүйене отырып тәрбие жұмысының бағыттарының ішінде мынадай бағыт айқындалғанын білеміз: Азаматтық-патриоттық, құқықтық және полимәдениеттік тәрбие гуманизмге, қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға, азаматтық ұстанымды және патриоттық сананы, қалыптасқан ұлттық өзіндік сананы, ұлт аралық мәдени қарым-қатынасты қалыптастыруы тиіс.

Балалар мен жастардың азаматтық патриоттық білім беру ұйымдарында азаматтық құқықтық, патриоттық тәрбие беруде мазмұны мен әдіс тәсілдер мен оқу тәрбие құрылымының өзара іс әрекеттестік негізінде деңгейін көтеру белгіленген. Ондай әрекеттестікті біздің ұлы ойшылдарымыз ертеден -ақ ескеріп, өз ойларын қосқан. Осындай адамның еркін әрекеттесетін мінез-құлқын тәрбиелеуде Әл-Фараби «Әдеттенудің арқасында бізді жақсы мінез — құлыққа жеткізетін әрекеттер жақсы әрекеттер болып табылады. Ол адамның жетілуі оның мінез-құлқының жетілуіне сайма-сай келеді» деген ойы арқылы қазіргі кезде тұлғаның жеке қасиетін, мінез-құлқын қалыптастыруда жақсы әрекеттер қалыптастыру керектігі туралы ой айтады. Бүгінгі күндегі Еліміздің егемендікке жетуі халықтардың ұлттық дүние танымының өсуіне жағдай жасады. Қазіргі кезде жоғары оқу орындарында тәрбие беру мәселесіне жаңаша көқарас тұрғысынан қарауды және студенттердің патриоттық сана-сезімін, сапаларын, мінез-құлқын қалыптастыруды көздейтін тәрбиенің формалары мен әдістерін жетілдіруді талап етеді. Бұл бүгінде байсалдылық, табандылық, батылдылық, батырлық, қайсарлық туралы білім ғана емес, өнегелік, тәрбиелік көрсету қажет болып отырған уақытта аса маңызды. Бұл Қазақстанның жоғарғы оқу орындарында студенттерге қазақ халқының этностық ерекшеліктерін, тарихы мен мәдениетін, сондай-ақ халықтың батыр ұл-қыздарының ерлік істерін дәріптеу жастарға патриоттық тәрбие берудің және оны қазіргі жағдайда зерттеудің қажеттілігін арттыра түседі Жалпы Қазақстанда тұратын халықтардың қазақ халқының ұлттық тарихына деген қызығушылығын дамыту, ұлттық сана-сезімді қалыптастыру оның патриоттық сезімін тәрбиелеуде негізгі бағдар болады. Ал қазақстандық патриотизм Қазақстан азаматының өзін осы елдің төл баласы, нағыз азаматы ретінде сезінгенде, Қазақстанды өзінің туған елі, Отаны деп есептеген жағдайда ғана қалыптасады.

Қазақстанның патриоты дегеніміз:

1. Қазақстанда тұратын барлық ұлт өкілдері Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздеріне ерекше құрметпен қарап, шын ниетімен қадірлеуі.

2. Қазақстанда тұратын барлық халықтардың ұлтына қарамай, Отанды қорғауға дайын болуы.

3. Қазақстан Республикасының қарулы күштерінің әскер қатарында болатынына ұлттық патриоттық мақтаныш сезімінің болуы.

4. Қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға ынталы болуы т.т. Өз тарихын білу — ұлттық сана-сезімнің ажырамас бөлігі, ол этникалық тұтастықтың сақталуы мен оның келесі буындарда жалғасын табуда маңызды. Қазіргі ұрпақтың өз халқымен бірлігін сезінушілігі және өзін оның күллі тарихи жетістіктерінің тікелей мирасқоры мен нақты сақтаушысы әрі жалғастырушысы ретінде сезінуінің мәні зор болмақ. «Патриотизм» сөзі (грек тілінде – patriots – отандас, paths — отан, атамекен) Отанға деген сүйіспеншілікті, оған адалдықты, өз іс-әрекеттерімен оның мүдделеріне қызмет етуге ұмтылысты, сондай-ақ, туған жеріне,

тұрақтаған мекеніне бауыр басушылықты білдіреді .Оның қазақшасы-жерлес, отандас дегенді білдіреді, яғни Отанын, ұлтын сүю, оны жаудан қорғау. Осылайша, Отанға деген сүйіспеншілік, патриотизм қашанда ұлттық сипатқа ие, өйткені, патриоттық сезім мен көзқарастар қашанда белгілі бір ұлтқа, ұлысқа жатады. Қазақ халқы ежелден басқа халықтардай Отанын, ұлтын сүйген. Батырларымыз бастаған қазақ халқы Отанын, жерін, ұлтын жаудан қорғаған. Оны Қазыбек би өз сөзінде былай келтіреді: «Біз қазақ деген мал баққан елміз, бірақ ешкімге соқтықпай, жай жатқан елміз.Елімізден құт береке қашпасын деп, жеріміздің шетін жау баспасын деп, найзаға үкі таққан елміз;ешбір дұшпан басынбаған елміз, басымыздан сөзді асырмаған елміз. Досымызды сақтай білген елміз, дәмі-тұзын ақтай білген елміз; асқақтаған хан болса, хан ордасын таптай білген елміз.Атадан ұл туса, құл боламын деп тумайды, анадан қыз туса, күң боламын деп тумайды» дей отырып, қазақ халқының өз елін, жерін қорғаудағы қажырлығын, жанын аямайтын патриоттығын, такаппарлығын көрсетеді. Олай болса, біз жастарға осындай ұлағатты сөздерді санасына сіңіру арқылы, оның өз ата-тегін, ұлтын, халқын силауға, Отанын сүюге, өз еліне деген мақтаныш сезімін оятуға бағыт береміз. Қазақ халқының өз елін шапқыншылықтан қорғауда ерлігі аңыз болып өлең-жырға қосылған Қобыланды, Алпамыс, Ер Тарғын, Қабанбай т.б. батырлар жастайынан халық тәрбиесінің бесігінде тербеліп өскен, елін, жерін сүйген батырлар. Мұндай батырларға арналған батырлар жыры да қазақтың елін, жерін, Отанын сүюуінің негізі болып табылады.

Қазақтың ұлтжандылығы, отансүйгіштігі ертеден қалыптасқан. Оған қазақтың мақал-мәтелдері де дәлел. Мәселен, туған жер-отан туралы мақалдар-мәтелдерде: “Туған жердей жер болмас, Туған елдей ел болмас” т.б. болып кете береді. Мұндай мақал-мәтелдердің өзі қазақтың елін, жерін, Отанын сүюуіне негізделіп, өз елін, туған жерін құрметтеуге табиғатын сүюге жастарды тәрбиелеу көне заманнан өзімен бірге дамып келе жатқанын есімізде ұстағанымыз жөн... Бүгінгі күндегі патриоттық сана-сезімнің әлсіреуі, адамдардың өз елі мен оның жетістіктері үшін ұлттық мақтаныш сезімінің өзгеруі – бұл қоғамның өнегесізденуінің, халықтың тұрақсыздануы мен ыдыраушылығының ажырамас сипаты. Қазірде Қазақстанда Отанға деген сүйіспеншілік қоғамдық қатынастарды демократияландыру және гуманизмдендіру негізінде патриотизмге тәрбиелеу қажет. Бұндай жаңарған қазақстандық патриотизм мазмұнын қазіргі озық мәдениет құндылықтары ғана емес, сондай-ақ, қазақ мәдениетінің дәстүрлі құндылықтары, оның айрықша руханилық, азаматтық пен өнегелілікке ұдайы ұмтылушылық құндылықтары да құрайды. Өткеннің үздік дәстүрлерін сақтай отырып, қазіргі заманғы өркениеттің мейлінше озық бағыттарын игере отырып, қазақстандықтар өз елін ең алдыңғы қатарлы шепке қайта шығара алады. Бұған халқымыздың жоғалмаған, қайта, жаңа әлеуметтік өмір жағдайында жаңарған патриотизмі қайта кепіл бола алады.

Патриоттық тәрбие тұлға қалыптасуының құрамдас бөлігі болып табылады, ол жастардың алған білімдерінің негізінде азаматтық борыш ұстанымымен, жекебастық мүдделері қоғамдық ұстанымдармен астасып жататын тіршілік әрекеті үлгісіне даярлығын қамтамасыз етуі тиіс. Қазірде қазақ халқының дәстүрлері негізінде жүзеге асырылатын патриоттық тәрбие әлеуметтендіру процесін тұлғаға дәл осы Отанға, Атамекенге қызмет ету арқылы, өз тарихы үшін, өз Отанының әлеуметтік дүниенің ғылымына, мәдениетіне, рухани құндылықтарына қосатын үлесі үшін мақтаныш сезімі арқылы өз қабілеттерін мейлінше терең ашуға мүмкіндік беретін деңгейге жеткізеді. Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттері, құлықтылық (моральдық нормалар) үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие — ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені, мұнда тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптасып келген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып жататын, адамның адамдық қасиетін нығайтып, әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір–салтынан туындап отыратын бұлжымас ережелер мен қағидалар құрайды. Ұлттық тәрбие – адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпыадамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта солармен

үндесіп жатады. Бұлар бір-бірін байытып, құнарландырып отырады. Ұлттық тәрбиеден тереңдеп нәр алған адам – рухани бай адам. Ондай адам жалпыадамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтарды бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп, толық әрі кәміл Адам дәрежесіне тезірек жетеді.

Ұлттық менталитет – тұнып тұрған рухани қазына. Халықтың тілі мен мәдениеті болсын, салт-дәстүрі мен наным-сенімі болсын – мұның бәрі де әрбір халық үшін асыл да қымбатты рухани дүниелер. Этнопедагогика – ұлттық тәрбие негізі деп білеміз. Ал ұлттық тәрбие ғаламдағы құндылықтарды бойына сіңіріп, өз құндылықтарын арттыра береді. Ұлттық патриотизмді қалыптастыруда ата-бабаларымыздың ұлағатты ойлары мен тәлімдік тәрбиесінің атқаратын орны ерекше. Ұлттық патриотизм дегеніміз – ең алдымен, белгілі бір ұлттың өкіліне сүйіспеншілікпен қарау, оның ұрпақтан- ұрпаққа үзілмей жалғасып келе жатқан құндылықтарын бойына сіңіру. Мағжан Жұмабаев: «Тәрбиелеудегі мақсат-баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығару емес, келешек өз заманына лайық қылып шығару.

...Тәрбиешінің қолданатын жолы- ұлт тәрбиесі.Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтай жол болғандықтан әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан , тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» дей отырып, жастарды тәрбиелегенде ұлт тәрбиесінің негізінде тәрбиелеу арқылы, ұлттық құндылықты бойына сіңіре білгенде ғана, ол рухани бай, сол заманға лайық, елі, Отаны үшін қызмет етуге дайын болып шығатынын көрсетеді. Бұл- келешек ұрпақтың патриот болып шығуы үшін, тәрбиелеуді ұлттық тәрбиеден бастауымыз керектігін көрсетеді. Тек тұлға ғана өзінің Отанға деген қатынасын ішкі, қастерлі сезім ретінде пайымдауға қабілетті. Сол себепті, патриотизм де тұлғаның биік даму деңгейін сипаттайтын аса маңызды рухани игілік ретінде түсініледі. Жас ұрпақты патриотизмге тәрбиелеу – бұл тұлғаның, елдің, оның мәдениетінің бірегейлігі, әлеуметтің, халықтың әлеуметтік психологиясының ерекшеліктері толымды көрініс табатын қоғамдық өмірді ұйымдастырудың мәні мен мақсаттарын пайымдау арқылы жүйелі дамуы. Патриотизм міндетті түрде тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсетеді, өйткені, оның өзі еңбекте табыстарға жету үшін, қоғамға, ел жұртқа, халыққа қызмет ету үшін биік серпін болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбдірайымова Г. Жастар жаңарып жатқан қоғамда // Саясат - №3 - 2016
2. Исаев Ә. Қазақстан жастарын саяси әлеуметтендіру, 2017
3. Хамбар Б. Болашақ мамандарды жұмыспен қамту мәселелері, 2014
4. Қалдыбаева Т. Жаңа заман жаңаша көзқарасты қажет, 2015
5. Баймуратова А. Жастар саясатын жетілдіру, 2017
6. Әбиев Ж. Жаңа адамды қалыптастыру. –Алматы,1998ж
7. Қазақстан Республикасындағы Мемлекеттік жастар саясаты тұжырымдамасы

Жұмағазықызы М., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші – оқытушы Сатбекова Ф.Ж.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

«Мәңгілік ел» идеясының маңыздылығын Елбасы Н.Назарбаев «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты жолдауының негізі етіп алып, бұл туралы өз сөзінде: «Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын жария еттім. Басты мақсат - Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол - «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті. Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке

сенім де «Мәңгілік Ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр» деген болатын. Халықты бір мақсатқа, бір мүддеге, бір болашаққа үндеген Елбасының бұл жолдауында ел халқына үлкен жауапкершілік жүктелген. Мәңгілік елге айналу үшін тәуелсіздікті сақтап, елдігімізді нығайту басты мақсат болып табылады. Өйткені, тәуелсіздік ұғымы халқымыздың мұраты, ғасырлар бойғы арманына айналған, сонау алаш тұлғаларының зердесі мен өнегесімен келген аманат дүние болатын.

«Мәңгілік Ел - ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман - әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді. Ол арман - тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты Ел болу еді. Біз армандарды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргетасын қаладық. Мен қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол - Мәңгілік Ел идеясы. Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік Мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі - Мәңгілік Елордамызды тұрғыздық. Қазақтың Мәңгілік Ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік Болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ - Мәңгілік Қазақтың Перзенті. Ендеше, Қазақ Елінің Ұлттық Идеясы - Мәңгілік Ел!» деп Елбасымыз атап көрсеткендей тәуелсіздіктің тұрақтылығы мен мәңгілігі қазіргі ұрпақтың оны түйсініп, түсінуінде жатыр. Осындай қасиетті ұғымның мәнін жете ұғынып, бағасын біліп, зердесіне сіңіру қазіргі ұрпаққа жүктелер үлкен міндет болып табылады.

Тарихи құндылығымыз болған тәуелсіздік идеясының негізінде сол ұлттың тағдыры, ұлы тұлғалардың ерен еңбегі жатыр. Тәуелсіздіктің бабаларымыздың сан ғасырғы арманымен келгенін Елбасымыз әрдайым қазіргі ұрпақтың есіне салып отырады: «Мәңгілік Ел» идеясының бастауы тым тереңде жатыр. Осыдан 13 ғасыр бұрын Тоныкөк абыз «Түркі жұртының мұраты - Мәңгілік Ел» деп өсиет қалдырған. Бұл біздің жалпыұлттық идеямыз мемлекеттігіміздің тамыры сияқты көне тарихтан бастау алатынын көрсетеді. Ел тағдырының мәні азаттықтыққа қол жеткізіп, тәуелсіз мемлекеттілікті сақтау болса, осы жолда қаншама алаш зиялылары тәуелсіздік үшін күрес жолын жалғастырды. Кешегі кеңестік кезеңде де ғасырларға созылған тарихы бар қазақ елін жоққа шығаруға бағытталған әрекеттерге тойтарыс беріліп, «қазақ жері» деген ұғымның сақталып қалу жолында ерен еңбектер атқарылды. Қазақ халқының тарихында ғұндардан бастау алатын «Мәңгілік ел» идеясын тасқа қашалған Орхон-Енисей жазбаларынан бастап қайда барса көрге кезіккен Қорқыт ата мен өмір бойы жерұйықты іздеп өткен Асан қайғы бабамыздан кездестіруге болады. Олардың әрекеттерінің негізінде де осы мәңгілік ел болуға ұмтылған, мәңгілік елді орнатуға деген құштарлық жатты. Асан қайғы - елдің ертеңінің жарқын, еркіндігі мен бақытының баянды болғанын армандап, қазақ жерінің түкпір-түкпірін аралап, жайлы қоныс табудың жолын іздеген данышпан. Оның аңсағаны елді орнықтыратын жайлы мекен тауып, елдің мәңгілігін жаңғырту еді. Оның іздеген жерұйығының мәні халқы тәуелсіздік құндылығын ұлықтайтын, ел-жұрты бейбіт өмір сүретін, адамгершілік пен бауырластықты ту етіп, татулықта ұйысып өмір сүретін құтты қонысты табуда болды.

Қазақстанды жарқын болашаққа жетелейтін жастарымыз бабаларымыз аңсап өткен тәуелсіздіктің туын жықпай, желбірете білуі тиіс. Өйткені, бабаларымыздың ұлан байтақ жерін қалай қорғағанын, бостандықты қалай аңсап-қадірлегенін білеміз. Жастар сондай текті ұрпақтың ұрпағы екендіктерін сезініп, осы «тәуелсіздік», «мәңгілік ел» ұғымдарын саналарына сіңіріп, қастерлеуге міндетті. Жаңарудың, өміршеңдіктің негізі жастарда. Бұл үшін азаматтар тәлім-тәрбие мен ғылымға баса мән беріп, біліммен мықтап қарулануы қажет. Елдің экономикалық, рухани жағдайының дамып, өркендеуі, ұлттың бәсекеге қабілеттілігін арттыру елдің білім деңгейімен де тығыз байланысты. Қазіргі кезде бұл бағытта нәтижелі жұмыстар атқарылып та жатыр.

Жастар «Болашақ» бағдарламасының аясында шетелдерде білім алып, шетел тәжірибесінің артықшылықтары мен кемшін тұстарына көз жеткізіп, санасына тоқып келіп, еліміздегі маңызды қызмет салаларында сол тәжірибелерін қолданып еңбек атқаруда. Қазіргі

кездегі жаһандану үдерісі, қолжетімді ақпараттар легі жастардың бойында ақпараттарды електен өткізе білу, теріс пиғылды идеологияларға қарсы тұра білетін иммунитетті қалыптастыруды қажет етеді. Өйткені қазіргі таңда жат пиғылды ағымдардың ықпалына еріп, экстремистік әрекеттердің қатарын толықтырушылар осы жастар болып отырғаны белгілі. Жастардың мұндай әрекетке баруының басты себебі ретінде олардың білім, сауаттылық деңгейінің төмендігін айтуға болады. Экстремистік идеялар халықты өзінің ертеден келе жатқан бай рухани құндылықтары мен салт-дәстүрінен бас тартқыза отырып, мәдени, тарихи, рухани санасын жойып жіберуді көздейді. Мұндай идеология кез келген мемлекет секілді Қазақстан қоғамының да ішкі тұрақтылығына елеулі қатер төндіреді. Бұған қарсы тұра білудің жолы жастардың діни сауатын арттыру, оларды адамгершілікке, сүйіспеншілікке тәрбиелеу, ұлттық салт-дәстүрімізді бойларына сіңіріп, дәріптеу, оларды еліне, жеріне, дәстүріне, дініне жанашыр азамат етіп тәрбиелеу болып табылады. Қазақ елінің бірлігінің қалыптасуы мен өркендеуі дәстүрлі ұлттық тәрбие мен рухани құндылықтармен сабақтасқан түрде жүзеге асады. Сол себептен де жастардың бойына қазақи құндылықтарды сіңіріп, қазіргі жаһандық даму жағдайында оларды батыс мәдениетінің негізінен алыстатып, өзіміздің рухани бай мұрамыздың құндылықтары тұрғысынан тәрбиелеу - алда тұрған басты міндеттердің бірі.

Елбасымыз жариялаған «Мәңгілік ел» идеясының көздегені де осы болатын, яғни, төл дәстүрімізді, әдебиетіміз бен мәдениетімізді жаңғырту, дініміз бен тілімізді өркендету. «Мәңгілік ел» идеясын жүзеге асырып, одан әрі дамытатын жастар болғандықтан олар ең алдымен білімді, ұлттық құндылықтар мен заманауи игіліктерді өз бойына біріктіріп, ұштастыра білген, өз елінің нағыз жанашыр азаматтары ретінде қалыптасуға талпынуы керек. Мемлекеттің осы бағытта атқарып жатқан ізгі жұмыстары аз емес, солардың бірі осы - «Мәңгілік ел» идеясы. Сонымен қатар Елбасы Н.Назарбаев «Мәңгілік ел» идеясын Қазақстан халқының жарқын болашағы үшін қабылдаған өте маңызды және тарихи мәнге ие құжат «Бес институционалды реформаны жүзеге асыруға бағытталған нақты жүз қадам» атты бағдарламаның идеологиялық негізі етіп алды. Мұндағы «Біртектілік пен бірлік» реформасында «Мәңгілік ел» патриоттық актісі жобасын әзірлеу, Қазақстан халқы Ассамблеясының «Үлкен ел - үлкен отбасы» кең көлемді жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, азаматтық біртектілікті нығайтудың «Менің елім» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, «Нұрлы болашақ» ұлттық жобасын әзірлеу және жүзеге асыру, т.б. нақты қадамдар жүзеге асыру көзделді. Қазақстан тағдыры үшін, өткен ата-бабалар мен болашақ ұрпақ алдында ең бағалы құндылығымыз - егемендігімізді сақтап, мұратымызға айналған «Мәңгілік ел» болу идеясын жүзеге асыру жолында аянбай еңбек ете білейік!

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. ҚазАқпарат - Еліміздің мұратына айналған «Мәңгілік ел» идеясы

Зейнуллаева А.Д., ученица 8 «В» класса
Научный руководитель – Хамитова Б. Ж., учитель истории ОКШДС № 77 КГУ «ОКШДС № 77», г. Караганда, Республика Казахстан

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЧЕРЕЗ ЗАНЯТИЯ КРАЕВЕДЧЕСКОГО ОТРЯДА «СЛЕДОПЫТЫ»

Патриотический Акт «Мәңгілік Ел» - это документ, который определяет главные направления и определенные задачи политики независимого государства. В основу организации патриотического воспитания заложен тезис из выступления Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева «о необходимости воспитывать и обучать детей так, чтобы они осознали себя с одной стороны – детьми своих родителей, внуками и правнуками своих предков, а с другой стороны – детьми своей страны» [1].

Идея «Мәңгілік Ел» - это единство нации, дружба и согласие в нашем многонациональном мире. Благодаря дружбе и согласию в нашей стране, наше государство всегда на высоте, вместе мы укрепляем нашу страну, множим успехи. Считаю, что мы играем важную роль в реализации программы «Мәңгілік Ел», озвученной Президентом. Идея «Мәңгілік Ел» представила нам возможность продолжить работу в краеведческом отряде «Следопыты», функционирующем с 2009 года в ОКШДС № 77, где ребята отряда работают над проектами по краеведению, истории Казахстана, посещают краеведческий музей города Караганды, музей КарГУ, библиотеку имени Гоголя, государственный архив города Караганды. Работа над проектами позволяет ученикам прививать любовь к Малой Родине. Работая над проектами, исследуя тему, ученик развивает интерес к теме, если тема заинтересовала ученика, повышается мотивация, ребенок чувствует, как он полезен другим людям, своей Малой Родине не только в школе, но и стране. Например, мы с ребятами краеведческого отряда работали два года над проектом «Становление и развитие микрорайона Голубые пруды».

Источниковая база исследования включала широкий спектр документов и материалов . Более точными по информационной значимости для исследования явились документы и материалы из государственного областного архива города Караганды, отдела архитектуры и градостроительства города Караганды, встреча с главным архитектором института «Граждан – проект» Александром Александровичем Золоторевым, а так же опубликованные источники и периодика из фонда библиотеки ОКШДС № 77. В КСК «Бірлік» мы были ознакомлены с документацией, приказами. Данные документы позволили проследить деятельность КСК «Бірлік» на тот момент, и позволили выявить реальную картину, развития микрорайона на момент заселения – это были встречи – беседы со старожилами микрорайона. Ребятами была проведена колоссальная работа, а самое главное у ребят появился интерес к изучению истории своей Малой Родины. Проект защитила Зейнуллаева Аружан на областном конкурсе «Жерұйык», где получила Гран при. Такой вид работы формирует чувство патриотизма к Родине, постепенно исследуя ученик приобщается к культурно-историческим традициям, развивая желание дальше изучать историю своей Родины.

Одной из основных задач воспитания школьников, является воспитание любви к Родине, родному краю, чувство гордости за свою Родину. Гражданственность и патриотизм, связывается с местом, где человек родился, а представление о Родине начинается у детей с картинки, слышимой ребенком музыки, окружающей его природы, жизни знакомых улиц. Человек связывает свое чувство любви к родным краям с теми местами, где он родился, а представления о Родине начинается у детей с картинки, слышимой ребенком музыки, окружающей его природы, жизни знакомых улиц. Человек связывает свое чувство любви к родным краям с теми местами, где он родился, вырос, по которым ходил не раз, с двором, где посадили первое деревце. Полезно знать успехи родного края, так как сведения краеведческого характера более и близки и понятны жителям микрорайона и вызывают познавательный интерес. Любить Родину – значит знать ее, знать прежде всего историю своей малой Родины. Продолжением работы над проектом послужили следующие проекты «Знаменитости микрорайона Голубые пруды». Например: Встреча с чемпионом мира по боксу Сериком Елеуовым, где чемпион был приглашен для встречи в школу и члены краеведческого отряда смогли побеседовать с боксером. А ученица 9 Г класса Елеуова Адия написала проект о Серике Елеуове, где заняла 2 место на конкурсе «Туған сокпақтар». Следующим проектом послужила встреча с композитором Казахстана Мерсалимовым К.Ж, ученики взяли интервью и написали проект, где успешно защитили его на конкурсе в КарГУ, заняв 2 место. Такие встречи формируют у молодого поколения чувство гордости за своих земляков. Также хотелось бы отметить встречу с писателем Сериком Аксункарулы, где дети с интересом изучали творчество писателя, провели встречу, читали его стихи на казахском языке.

Встречи со знаменитостями микрорайона, позволили нам осознать, что с помощью труда человек создает свое будущее, работая и любя свою работу человек совершенствуется.

Таким образом, работа проводимая нами на уроках истории, в краеведческом отряде «Следопыты» в духе общенациональной идеи «Мәңгілік Ел» направлена на формирование образованного человека, который должен обладать лидерскими качествами, принимающий самостоятельное решение, обладающий чувством ответственности за судьбу народа.

Список использованной литературы:
1. Методический материал по разъяснению Патриотического Акта «Мәңгілек Ел».

Зияда А., Тілеубай Г., 2 курс студенттері,
Ғылыми жетекші: магистр, оқытушы Жоламанова М.К.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЭТНИКАЛЫҚ ТУРИЗМ

Бүгінгі таңда мемлекет туристік қызмет көрсетудің сапалы деңгейін жақсарту үшін қажетті жағдайлардың кең спектрін жетілдіру бойынша белсенді жұмыс жүргізуде. Алайда, осы саланың басым және жоғары әлеуетті салаларының бірі болып табылатын Қазақстандағы мәдени, этникалық және экологиялық туризмнің даму қарқыны жеткілікті төмен деңгейде қалып отыр.

Сонымен қатар, осы бағытта тиімді жұмыс жасамай еліміздің ауқымды және танымал мәдени-туристік кешенін құру мүмкін емес екендігін нақты белгілеу қажет.

Экологиялық және мәдени туризм қазіргі әлемде ойын-сауық-туристік индустрияда өзінің ауқымды тауашасын сенімді алып отыр. Біз осы салада тартымды әлеуеті бар ел бола отырып, осындай маңызды мәселе бойынша қателіктерге жол бермеуіміз керек.

Бүгінгі күні әлемдік бәсекелестік жағдайында өмірдің барлық салаларында оның маңызы аз болатын құрауыштарын да назарға алмау мүмкін емес. Жыл сайын әлемдік тарихи-мәдени және этно-ұлттық мұра орындарына экскурсиялық-экспедициялық жорықтарға және сапарларға мүдделі туристердің келуі өсуде. Егер бұл үшін барлық қажетті жағдайларды қамтамасыз ететін болса, Қазақстан бұл ағынды өзіне оңай тарта алады. Бұл экономиканың туристік салаға, қызмет көрсету саласына, ғылыми-білім беру және зерттеу қызметіне негізделген секторының өсуіне қуатты серпін береді.

Бұл тұрғыда елде салауатты туристік климатты қалыптастыруға, жарнамалық-маркетингтік және ақпараттық-презентациялық жарықтандыруға, сондай-ақ инфрақұрылымдарды дамытуға және туристік, тарихи және табиғи көрікті жерлерді жайластыру үшін қағидатты жаңа, инновациялық тәсілдерді әзірлеу орынды, біздің еліміз өте бай.

2013 жылдың басында әзірленген туристік саланы дамыту тұжырымдамасында Экономиканы әртараптандырудың ұлттық мақсаттарына қол жеткізу және Қазақстан Республикасы халқының әл-ауқаты мен өмір сүру сапасын арттыру мақсатында Қазақстан Республикасының Туризм индустриясы туризмнің ішкі және халықаралық нарықтарында тартымды туристік өнімдер ұсынатын туризмнің кәсіби қызметкерлері айналысатын бәсекеге қабілетті туристік бизнесі бар белгілі бір туристік кластерлерде дамуы тиіс делінген. Осы бағыттағы даму барлық тартылған мүдделі тараптар-мемлекет, бизнес және қызметкерлер үшін туристік қызметтен түсетін табыстардың қуатты және тұрақты өсуіне ықпал етуі тиіс.

Қазір Қазақстан Республикасының мәдени саясатының тұжырымдамасын әзірлеу бойынша қарқынды жұмыс жүргізілуде, ол өз негізінде жүйе құраушы факторлардың бірі мәдени-туристік кластерлер құруды көздейді. Кластер ұғымы мәдени-танымдық, білім беру және имидждік функцияларды, осы саланың экономикалық тиімділігін жетілдіруге назар аударуға мүмкіндік береді. Осы кластерлік тәсілмен ашылатын перспективалар күш пен құралдарды оқшауландырылған мұқтаждықтарға шашыратпай, нақты анықталған

параметрлік көрсеткіштерге шоғырлануға мүмкіндік береді. Туристік саланы дамытудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасында бес туристік кластер анықталды: Астана, Алматы, Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан және Батыс Қазақстан. Оларды пысықтаудың айқын көрінісі танымдық, экологиялық ішкі және сыртқы туризм үшін тартымды Қазақстан мәдениетінің алуан түрлілігі мен бірегейлігін білдіретін тарихи-мәдени ландшафт пен кешендердің неғұрлым толық топографиясын жасауға кең форматты көзқарас болып табылады.

Туристік кластерді құрудың мақсаты-синергетикалық әсер есебінен туристік нарықта аумақтың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, оның ішінде: кластерге кіретін кәсіпорындар мен ұйымдар жұмысының тиімділігін арттыру және инновацияларды ынталандыру және жаңа туристік бағыттарды дамыту.

Мәдени бос уақыт, басқа да ойын-сауық және демалыс түрлері сияқты орнында тұрмайды. Ол өзінің мазмұнының барлық үлкен шекараларын бейнелеп, жаңа функцияларды иеленеді, кеңейтіледі және рационализацияланады. Бұл процесте халықаралық стандарттарға сәйкес келетін демалыс және демалыс орталықтарын, экологиялық және этно-саябақтарды, әртүрлі мәдени, табиғи және тарихи қорықтарды құру ерекше рөл атқарады. Кешенде мұның барлығы туристік кластерлерді дамыту үшін негіз болып табылады,оның бірі-қазақ халқының аты аңызға айналған Ұлытау тау жотасы.

Этно-мәдени және экологиялық туризм, Ұлытау, ұлтымыздың бесігі тұрғысынан үлкен қызығушылық тудырады. Ұлы қорғандар, қорымдар, Беғазы-Дәндібай мәдениетінің кесенелері, жартастағы суреттер, петроглифтер, шахталар, мыс, қалайы, күміс, алтын және ғалымдар тапқан және зерттеген басқа да көне ескерткіштер балқытылған металлургиялық пештер Ұлытау ежелгі заманнан бері Сарыарқа мен бүкіл даланың орталығы болғанын көрсетеді.

Орта Азиялық дала хандарының осы ежелгі ставкасының маңызды рөлін айналып, қазақ халқының тарихын зерделеу мүмкін емес. Мұнда қозғаған өз жалаулары ұлы - Жошы ең Шыңғысхан, осы жерден алдық басындағы шығыс завоевательные жорықтар Батыя. Бұл жерде Алаш хан және Алтын Орда, Тоқтамыс және Әмір Едіге сияқты даланың атақты ұлдары жерленген. Ұлытау таулары ортағасырлық ұлы қолбасшылардың бірі - Тимуридтер империясының негізін қалаушы, Темірлан да назардан тыс қалған жоқ.

Ұлытауды сақтайтын ескерткіштер палеолит пен неолит дәуіріне қарай өріледі. Осы ауданның аумағында 636-ға жуық ескерткіш бар, оның 282-і "Ұлытау"мұражайы қорының тарихи-мәдени картасына енгізілген.

Бұл саладағы Туризм оның ежелгі тарихи-мәдени мұрасының арқасында және уақыт өте келе этникалық және мәдени саяхаттардың әлемдік орталықтарының біріне көшуі мүмкін.

Ұлытауды осындай тарихи қорықтардан ерекшелейтін сипат Орталық Азия көшпенділерінің ежелгі мәдениетінің артефактілері, біздің өңіріміздің қазіргі заманғы халықтарының ата-бабалары болған көшпелі тайпалардың жәдігерлері бойынша оның бірегейлігі болып табылады.

Осыны негізге ала отырып, осы монументалды тарихи-мәдени кешенді дамытуға, оның оң имиджін қалыптастыруға, оған қайырымдылық, ғылым және мәдениетпен айналысатын отандық және шетелдік туристер мен инвесторлардың назарын аударуға қосымша ресурстар, күштер мен құралдарды тарту қажеттілігінің нақты фактісі болып табылады.

Ұлытаудың табиғи сұлулығы мен тарихи маңыздылығы оның мәдени-ағартушылық қызметінің тартымды және перспективалы орталығы болып табылады, оның негізінде біздің жастарға патриоттық тәрбие беруді дамыту, оның өз бастауларын құрметтеуге, қазақ халқының терең тамыры мен бай тарихын құрметтеуге баулу орынды. Ұлытау еліміздің тұрақты дамуының маңызды факторы болып табылатын ұлттық сана-сезім мен ұлтаралық бірлікті қалыптастыру мен қолдаудың ажырамас құралы болуы мүмкін. Бұл алаңның маңыздылығын және оның әлеуетін асыра бағалау мүмкін емес.

Бүгінгі таңда біздің халқымыздың материалдық емес және мәдени өсуінің қажеттілігі туындап отыр. Адамзат орнында тұрмайды. Жаңа формалар мен постулаттарға ие бола отырып, моральдық және адамгершілік құндылықтар өзгереді, әлемнің әр түкпіріндегі ұлтаралық қақтығыстар мен этносаралық алауыздық саны өсуде. Бұрынғы идеологиялық нормалар мен императивтер жойылып, қазіргі адамдардың жан-жақтарында әлсіз ұшуын ғана қалдыра отырып, өткенге кетеді. Адамның дәстүрлі өмір сүру салты материалдық қажеттіліктерге, өз әл-ауқаты, эгоизм және жаппай оппортунизмге деген қамқорлықтарға жол береді [1].

Біздің жас еліміз соңғы 22 жыл бойы осы идеологиялық сын-қатерлерге және мәдени өзін-өзі бұзу үрдістеріне ойдағыдай қарсы тұра алды. Біз өзіміздің өзіндік ерекшелігімізді, моральдық-адамгершілік құндылықтарымызды одан әрі сақтау үшін және қоғамдық ыдырау үрдістеріне ұшырамау үшін өзіміздің өз басталарымыз бен мұраттарымызды одан әрі топтастыру қажет. Біздің тарихи, мәдени, рухани-адамгершілік мұраларымыз, салт-дәстүріміз бен салтымыз және осыған байланысты барлығымыз осы топтасудың іргетасы болуы тиіс. Біздің ата-бабаларымыз қалдырған, біздің аталарымыз бен аталарымыз ұқыпты сақталған және біздің балалар мен немерелерімізге берілетін бай материалдық емес мәдени мұра үлкен рөл атқарады. Біз бұл үдерісті ешқашан үзбеу үшін, әлемдік мәдениеттен тек үздік, пайдалы, жақсы және әдемі сіңіру үшін барлық мүмкіндіктерді жасауға міндеттіміз.

Осы мақсатта қазіргі уақытта әзірленіп жатқан мәдени саясат тұжырымдамасы материалдық, моральдық, географиялық және тарихи, этникалық және табиғи құндылықтарымызды сақтау бойынша көптеген түрлі нұсқаларды ұсынады.

Мемлекет басшысы жақында Жезқазған өңіріне жасаған сапары барысында қазақ халқының тарихи орталығына барып, өз сұхбатында Ұлытау қазақ этносының Бесігін туристерге тартымды аймаққа айналдыру мүмкін деп санайды [2].

Ұлытау этно-мәдени кешені мәдени-ағартушылық, тарихи-географиялық, этникалық және экологиялық туризмнің ірі ошағы болуға, біздің мультинационалдық қоғамымызды шоғырландырудың сарқылмас көзі болуға барлық мүмкіндік береді. Тек осы салада оның халықаралық мәртебесін қалыптастыруға, оң имиджін қалыптастыруға, қоғамдық және туристік қызығушылықты тартуға күш салу қажет.

Мәдени саясат тұжырымдамасы барлық осы факторларды ескереді,оларға нақты ресімделген құқықтық негіз, сондай-ақ жаңа, дәстүрлі және сонымен бірге инновациялық сипат береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года.
2. Новостной портал "Tengrinews.kz", информационная статья от 25.08.2017

Қадырбай А., П-21к
Ғылыми жетекшісі – құқықтық пәндер оқытушысы Бейсембаева И.А.
ҚҚЭУ экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ- ЕЛ БОЛАШАҒЫ

Бүгінгі Қазақстанның басты мақсаты - экономикасы дамыған, бәсекелестікке қабілетті, ең дамыған 30 елдің қатарынан көріну. «Мәңгілік Қазақстан» жобасы осы мақсатқа жеткізетін Ұлы бастама. Мәңгілік ел ұлттық идеясы дегеніміз – өткеніміздан сабақ ала отырып, болашағымызды баянды ету жолындағы мұратымыз. Ағымдағы жылдың 17 қаңтарындағы Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың Қазақстан Халқына Арналған Жолдауы осыдан бір жыл бұрын Елбасы өзі жария еткен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын, яғни, Қазақстандық дамудың бағыт –бағдарын айқындап берді.

«Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті. Страрегияны мүлтіксіз орындау, емтиханнан мүдірмей өту – ортақ парыз, абыройлы міндет!,- деп атап өтті Елбасы өз жолдауында. Елбасы жолдауында еліміздің экономикасын, шағын бизнесті, әлеуметтік саланы дамыту, Қазақстан ғылымының әлеуетін арттыру, ұлттық білім берудің сапасын жақсарту, инфроқұрылымдық үш тағанның қарқынды дамуы бұдан өзге де маңызды мәселелер сөз етілді. Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі, оны ұстап тұру әлдеқайда қиын. Бұл - әлем кеңістігіндегі ғұмыр кешкен талай халықтың басынан өткен тарихи шындық. Өзара алауыздық пен жан-жаққа тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жіберген. Тіршілік тезіне төтеп бере алмай жер бетінен ұлт ретінде жойылып кеткен елдер қаншама. Біз өзгенің қателігінен, өткеннің тағылымынан сабақ ала білуге тиіспіз. Ол сабақтың түйіні біреу ғана – Мәңгілік Ел біздің өз қолымызда. Ол үшін өзімізді үнемі қамшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз керек. Байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік Тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек.Елбасы Жолдауында айтылған осы бір сөздер әрбір саналы азаматтың жанын тербері сөзсіз.

Ел мен тіл егіз ұғым. Мәңгілік сөзі бабалардан мирас болып кел жатқан мәңгі өлмейтін асыл қазынамыздың бірі - ана тілімен де тығыз байланысты. Олай болса, мәңгілік елдің онымен қатар жасап, бірге дамитын мәңгілік тілі болуы да шарт. Ол- мемлекеттік тілі – қазақ тілі. Мемлекеттік тілді дамыту жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыру елімізде табандылықпен жалғасып келеді. Мемлекеттік тілді дамытуға жыл сайын миллиондаған қаржы бөлінеді. Елбасы өз Жолдауында мемлекеттік тіл саласында жеткен жетістіктерімізге тоқтала келіп, енді ешкім өзгерте алмайтын бір ақиқат бар! Ана тіліміз Мәңгілік Елімізбен бірге Мәңгілік тіл болды. Оны даудың тақырыбы емес, ұлттың ұйытқысы ете білгеніміз жөн деп ой түйді. Олай болса, ана тілімізді- мәңгілік тіл ету өз қолымызда [1].

Алға қойған ұлы мақсаттары бар, ертеңіне сеніммен қарайтын, жастары алғыр, жаңалыққа жаны құштар, рухы биік ел ғана мәңгілік ел болып ғасырлар бойы жасайды. Олай болса Елбасы салған сара жолдан таймайық, елдігіміз бен туған тіліміз мәңгілік жасай берсін!«Мәңгілік ел» ұлттық идеясы – елімізді өз мақсатына талай дәуір сынынан сүріндірмей жеткізіп, дамыған 30 елдің қатарына кіруімізге жаңа серпін беретін тұғырлы идея.«Мәңгілік ел» – ата-бабамыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы екенінбарлығымыз білеміз. Ол арман –басқа елдермен терезесі тең қатынас құратын, әлемкартасынан ойып тұрып орын алатын тәуелсіз мемлекет атану еді. Ол арман –тұрмысы бақуатты, түтіні түзу шыққан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу. Бізбұл армандарды ақиқатқа айналдырдық. Біз үшін болашағымызғы бағдар етіп ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік ел» идеясы. Тәуелсіздігімізбен бірге халқымыз мәңгілік мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі мәңгілік Елордамызды тұрғыздық. Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Осындай байтақ дархан елде туып өскеніме алғысым шексіз. Мәселен оның суында да, жерінде де, тіпті делік орман көлінде, зәулім ғимараттарында емес екен-ау деп ойланамын. Ең негізі түйіні біздің мемлекетіміздің тәуелсіз болуында. Егерде біз тәуелсіз болмасақ орманы мен көлі, даласы мен қаласы, биік биік ғимараттар қаланың сәнін келтіріп тұрған біздікі болмас еді ғой... Тәуелсіздігімізді алғалы бері небәрі 26 жыл өтседе қаншама жетістіктерге жетіп, қаншама мемлекеттермен байланыс құрып үлгердік. Әрине бұның бәрі де Елбасымыздың арқасы. Елбасымыздың сындарлы саясатының арқасы. Қаншама спорттық олимпиадалардың жеңімпаздары өз тәуелсіз мемелектіміздің туын желбіреткенде мәз болып, қуанышымызды басқалармен бөлісіп жатамыз.Жалпы тәуелсіздік сөзінің мағынасы тереңде жатыр түсінген адамға. Тек оны бағалай білу керек, қадірі мен мән мңызын ұғына білу керек. Қолда барда алтынның қадірін түсіну керек [2].

Ендігі ұрпақ – мәңгілік қазақтың перзенті. Ендеше, қазақ елінің ұлттық идеясы – «Мәңгілік ел», - деді ел перзиденті Н.Ә.Назарбаев. Өскелең ұрпақ білім мен ұлттық тәрбие негіздерін өзінің ұлттық мектебінен алатыны сөзсіз. «Ұлттық мектеп дегеніміз – ұлттық рухта тәрбие беретін орын». Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзатттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы

армандаған мәдени-рухани мұрағаттары мен ұлттық тәлім-тәрбие саласындағы, білім жүйесіндегі ізденістерін көрсету басты міндетіміз болып қала бермек.

Ұлттық тәрбие – біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ал мұндай мәселелерді зерттеп, көпшіліктің ой-пікірлерін қауым елге жеткізетін негізгі құрал – бұқаралық ақпарат құралдары екені даусыз [3].

Біздің ұлттық өнеріміздің, мәдениетіміз бен дәстүрлеріміздің алдыңғы қатарлы үлгілерін, тіліміздің орасан зор байлығын жас жеткіншектердің жан дүниесіне сіңіріп, сол арқылы әлемдік рухани өркениеттің өріне шығып, нәр алу – бүгінгі күн талаптарының маңыздысы. Ата-бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл-кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттых рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту – баршамыздың парызымыз. Сонда ғана ұлттық сана-сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз. Адамзат баласының алға қарай сатылай өркениет өріне жетуі әр адамның дұрыс ой түйіп, өнеге ге жол сілтеуі, рухани күшін нығайтуға, аға буын өкілдеріне ізет көрсету отансүйгіштік тәрбенің бастамасы болып табылады. Елбасымыздың кезекті жолдауында да болашақ ұрпаққа білім мен тәрбие беру мәселесі де басым бағыттардың бірі болып отырғаны тегін емес. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» дейді Әбу Насыр әл-Фараби өз қағидасында. Мұнда оқу мен тәрбие егіз. Оқу мен тәрбие ықпалдастығы сондай бірін-бірі толықтырып отырады [4].

Халқымыздың маңдайына біткен ұлттық құндылықтарымызды, сонау өткен ғасырлардан өшпес мұра болып қалыптасып келе жатқан дархан халқымыздың таратқан үлгі насихаты асыл мұраларымызды дәріптеп, білімге ден қойып көп ізденіс жасамайынша оқыту мен тәрбиені бірге ұштастырып, ықпалдастыру мүмкін болмайды. Оқыту мен тәрбиені ықпалдастырып қажымай еткен еңбек арқасында әлемдік деңгейдегі дарынды да тәрбиелі ұрпақ шығатынына сеніміміз мол. Әр ұлттың қай кезеңде болмасын алдында тұратын ұлы міндеттерінің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты саналы ұрпақ тәрбиелеу. Болашақ қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл парасаты мол, мәдени, ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу аға буынның қоғам алдындағы зор борышы. Ал жастарды жан-жақты қабілетті азамат етіп өсіруде халықтық салт дәстүрлердің тәлім - тәрбиелік білім танымдық ролі зор. Қазақ халқы — рухани зор байлықтың мұрагері. Ежелгі ата-бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, сыбызғы сырнайының үні, асқақтата салған әсем әні, ғашықтық жырлары мақал-мәтел, шешендік сөз, айтыс өлеңдерінің сан ғасыр бойы өз ұрпағын сегіз қырлы, бір сырлы, өнегелі де өнерлі адамгершілік ар-ожданы жоғары намысқой азамат етіп тәрбиелеп келгені тарихи шындық

Мәңгілік ел – мұратым" қазақ халқының өткен тарихынан бастау алып.Ежелден тамыры тереңге жайылған тарихтан сыр шертер болсақ, біз қазақтар не көрмедік, қанша қиын жағдайларды, ашаршылық, соғыс, елден жыраққа көшіп кету, тіліміздан айырдық. Бірақ осы қиындықтардың бірде-біріне мойымастан осы күнге де жетіп отырмыз. Тәуба, міне осының өзі – мәңгілік ел-мұраты.Керей мен Жәнібектің қазақ хандығын құрып,біртұтас ел бірлігін сақтауынан қазақ халқының , мәңгілік ел -мұратының осыдан бастау алатынына көзіміз жетті.Қазақ халқына қолдан жасалған ашаршылықтың кесірінен қазақ халқының тарыдай шашылып,қойдай қырылғанын біз тарих беттерінен куасі болғамыз.Өзге мемлекеттергі ауып көшіп кеткенін білеміз.

Тәуелсіздіктің бастауы- Желтоқсан екенін барша қазақ біледі.Тәуелсіздік үшін көтерілісте де жеңіске жетіп, 1991 жылы 16 желтоқсанда тәуелсіздігіне де қолын жеткізді.Көптен күткен бұл күн біз үшін, бүкіл қазақ халқы үшін ұмытылмас, асқан бір мереке.Қайрат Лаззаттай қайсар жастарынан айрылды. Енді біздің мәңгілік ел екенімізді бүкіл әлем мойындады.

Қайғы-қасіретімізді ұмытып,осы күнге шүкіршілік етеміз.Ертеңіне нық сеніммен қарайтын түтіні түзу, терезесі тең халықпыз.Асан қайғының армандаған "қой үстінде

бозторғай жұмыртқалаған" дәуір енді туды.Елдің арманы -мәңгілік ел.Сарыарқадай жерімізде Астанадай жас қаламыз бой көтерді.Ел арманы ,мүддесі қорғалуда ,амалға асырылуда.Тәуелсіздіктің артында,арман "Мәңгілік ел- мұратқа қол жеткіздік.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы —1995 жылы 30 тамыз
2. ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» 2017.
3. Пірәлиев С. Ұлттық тәрбие және жаһандану «Егемен Қазақстан».
4. Қапалбеков Б. Ұлттан тілді алса. – Алматы, 2006. – 138 б
5. Мырзахан А. Ел болудың жолы – ұлттық тәрбие «Ана тілі», 20 қазан, 2011

Каекбердин Ф.Ф., студент 2 курса
Научный руководитель – к.п.н., доцент Гизатуллина К.Х.
Стерлитамакский филиал БашГУ, г. Стерлитамак, Республика Башкортостан

НАРОДНЫЕ ИДЕИ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В ТВОРЧЕСТВЕ Х.ДАВЛЕТШИНОЙ

Термин «нравственность» берет свое начало от слова нрав. По латыни нравы звучат как /moralis /– мораль. Нравы – это те эталоны и нормы, которыми руководствуются люди в своем поведении, в своих повседневных поступках.

Нравственный человек, тот, для которого нормы, правила и требования морали выступают как его собственные взгляды и убеждения, как глубоко осмысленные и привычные формы поведения, не имеющие ничего общего с механическим подчинением, вынуждаемым только внешними обстоятельствами и требованиями. Выработка таких взглядов, убеждений и соответствующих им привычек составляет цель нравственного воспитания.

В творчестве башкирской народной писательницы Х.Л.Давлетшиной нравственное воспитание более, чем другой вид воспитания, опирается на образцы поведения, выдвигаемые жизнью, борьбой за счастливое и светлое будущее народа. Тема нравственности для Хадии Давлетшиной связано с темой любви:

«Смущенная Гульюзем вышла из-за печки, учтиво поклонилась гостям.

– Здравствуй! Как поживаешь, Гульюзем? – наконец-то парень прерывающимся, каким-то замороженным голосом.

И протянул ей руку.

Девушка и опомниться не успела, как ее узкая рука легла в шершавые, мозолистые руки Айбулата. Покраснела Гульюзем так, что вся пылала» [Давлетшина, 1974, с. 211-212].

Далее мы читаем:

«И Айбулат сделал то, что и мог только сделать в эту минуту, – обнял девушку, поклялся:

– Умру, но никому тебя не уступлю!

– Я тоже умру, – сказала Гульюзем просто, даже не произнесла этих слов – вздохнула, подумала, что парень понял, что сегодня они принесли вечный обет верности.

…» [Давлетшина, 1974, с. 214].

Также тема нравственного воспитания у Хадии Давлетшиной тесно связана с активной борьбой за освобождение и счастье своего народа. Все ее герои умеют любить, сопереживать, борются за справедливость. Таков и Айбулат.

В романе прослеживается отношение главного героя Айбулата к правде и лжи, к своему народу, забота о его будущем:

«– А почему же? – Айбулат на этот раз обернулся к сынку муллы. – Вы скрываете правду от людей, перекрашиваете черное в белое, а я выворачиваю нутро, чтобы народ видел истину!» [Давлетшина, 1974, с.318-320].

Раскрытию идейно-художественного, нравственного своеобразия произведения служат значащие имена:

Айбулат - красивый, как месяц, крепкий, как булат.

Гульюзем – его жена, личико, похожее на цветок, красавица, подобная цветку.

Ниязгол – дядя Айбулата, Нияз (см.) + гол (раб божий; товарищ, спутник; работник, хлебопашец, воин).

Котлояр – брат Айбулата, помогает Айбулату во всем.

Рахимэ – старшая жена Ниязгола-бая, добрая отзывчивая женщина.

Магфура – домоуправительница бая, жена Котлояра, очень хорошая женщина. Всегда приходит на помощь. Любит Айбулата, как родного сына.

В каждом имени заложены нравственный или безнравственный критерии личности. Это позволяет по-новому понять, осмыслить причины противоречий внутри общества.

Поражает мастерство Хадии Давлетшиной проникнуть в национальный дух народа, национальную среду и, нравственную, и бытовую, и духовную.

Обращаясь к односельчанам Айбулат говорит:

– Да, не скрываю, мы хотим учиться у русских, идти плечо к плечу с передовыми русскими рабочими! Но я был башкиром и останусь башкиром, однако, в ваш байский «Мусульманский союз» ни ногой!» [Давлетшина, 1974, с. 319].

В произведении Х.Давлетшиной нашли отражение и народные средства нравственного воспитания, одним из которых являются башкирские народные сказки. Сказки являются важными воспитательными средствами, в течение столетий выработанным и проверенным народом. Жизнь, народная практика воспитания, убедительно доказала педагогическую ценность сказок. Многие народные сказки внушают уверенность в торжестве правды, в победе добра над злом. Оптимизм сказок особенно нравится детям и усиливает воспитательное значение.

«Айбулату вспомнилась сказка, которую не раз в детстве слышал от бабушки…

Стоит дворец из чистого злата, горит как солнце; ведут во дворец семь дверей, на каждой двери по семь замков. И погребены в подвалах дворца клады – мешки, кувшины с золотом. Крепки, надежны засовы, но у каждой двери стража: по два свирепых волка с могучими клыками» [Давлетшина, 1974 с. 70-71].

В народных сказках находят отражение некоторые приемы воздействия на личность, определяется примерное содержание нравственного воспитания. Сколько детских сказок, поговорок, пословиц, скороговорок в устном народном творчестве! Все они преследовали педагогические цели, одна их которых – нравственное воспитание детей. [Волков, 2000, с. 45].

В нравственном воспитании подрастающего поколения народ в течение ряда веков руководствовался сложившимися обычаями и традициями, которые имели большую воспитательную силу, ибо они представляли собой выражение народной воли. Обычаи соблюдались не путем морального принуждения, а более или менее добровольно [Ахияров, 2000, с. 216].

Как указывают ученые (Волков Т. Н., Ахияров Н. Ш. и др.), народные традиции выступают как образцы, в которых сосредоточены лучшие черты, качества личности, нравственные эталоны. В традициях фиксируются исторически сложившиеся нормы и принципы, отношения, взаимоотношения, идеалы. Выступая как коллективная память, традиции являются неотъемлемым элементом этнического сознания. Такой памятью выступают и нравственные ценности, отраженные в произведениях писателей.

Особое значение в романе «Иргиз» Х. Давлетшиной имеют обычаи. Обычай – одна из сторон действия правил, норм, выраженных в традициях в тех или иных условиях. Обычаи

способствуют формированию у людей социально-необходимых качеств, привычек и навыков общественной деятельности и нравственного поведения. На страницах романа мы читаем:

«Садитесь плотнее, потчуйтесь! Завтра примем, да поможем аллах, угостим женщин, и тогда все с плеч долой!.. Нельзя же, после благополучного возвращения с яйлэу полагается благословиться у мулл и старцев. Обычай, древний обычай!..»

« – Всяко пробовала, – жаловалась Рахимэ. – И плевками и молитвой. Снять бы ичиги, это вернее всего, но боюсь бога прогневить. Ведь масих-то исчезнет, испортится. А!.. Значит, снова придется совершить омовение! (По старым башкирским обычаям, священное омовение – масих – сохраняет силу до тех пор, пока женщина не сняла ичиги.)» [Давлетшина, 1974, с. 19].

«Передай сердечный привет глубокоуважаемой свахе. Конечно, калымы теперь не в прежней цене. Но если они не выплатили обещанного, то пусть и не мечтают о приезде невестки к ихнему очагу. Пусть помалкивают! Да я вообще не собираюсь и к осени выпустить из гнезда свою младшую птичку. Но если они сами предложили оставить девку на уборку урожая и молотьбу, так чего же им теперь понадобилось в Таллах крутить хвостом? В прежние времена бывали случаи, когда невеста оставалась в родительском доме после свадьбы два-три года, и никто этому не удивлялся. Значит, передай мой нижайший поклон свахе. Да скажи вот еще что: если увезут дочку тайком, так мы нагрянем на их двор на десяти подводах. Уж ты все передай, кума, так, как я сказываю. Не упусти ни одного моего окончательного и твердого слова!» [Давлетшина, 1974, с. 469].

В романе «Иргиз», отражается, как у башкирского народа уже в крови заговорила идущая от далеких веков традиция заслушиваться певцами-импровизаторами, сказителями, путниками, вернувшихся из далеких краев и стран, и просто чтецами занимательных книг [Давлетшина, 1974, с 31–32].

В романе Х. Давлетшиной «Иргиз», огромное внимание уделяется пословицам, основная цель которых – нравственное воспитание. Одновременно пословицы призывают к труду, развитию ума и укреплению здоровья, но это делается опять под видом призыва к выполнению нравственного долга. В пословицах получили отражение педагогические идеи, касающиеся рождения детей, их места в жизни народа, целей, средств и методов воспитания, поощрения и наказания, содержания обучения, трудового и нравственного воспитания, наследственности и наследования детьми черт поведения родителей, влияния окружающей среды и общественного мнения [Волков, 2000, с. 56, 64].

Вот лишь некоторые из них:

«Когда в ауле тихо, то свинья на крышу лезет!.. Шестилетний вернулся с дальней дороги – шестидесятилетний спешит в его избу справиться о здравии. С левой ноги поднялась – быть бане. Мачехе горе: пасынок сметаной давится, а сын сыворотке рад-радешенек! В животе пусто, да уши не осквернены бранью! Приютить легко – отучить трудно…Молодому и семидесяти дел мало! Правдой и родному брату не угодишь! Не в шумной беседе друзья познаются. Не рой яму другому – сам в нее попадешь! Человек без коня – что птица без крыльев» [Исламгазина, 2007, с. 15].

Таким образом, в творчестве Х. Л. Давлетшиной нашли яркое отражение прогрессивные идеи башкирского народа по нравственному воспитанию подрастающего поколения.

Список использованной литературы:

1. Ахияров К. Ш. Народная педагогика и современная школа. – Уфа: БашГУ, 2000. – 328 с.
2. Волков Г. Н. Этнопедагогика. – М.: Академия, 2004, – 367 с.
3. Давлетшина Х.Л. роман «Иргиз». – Уфа: Башкирское книжное издательство, 1974. – 679 с.
4. Исламгазина З.З. Хадия и Губай: Цикл очерков. Сибай: Издание Сибайского института БашГУ, 2007. – 15 с.

Қалыбек Ж.Ж. Жаңаарқа ауданы, Б.Амалбеков атындағы орта мектебі
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы Шошаева Л.С.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ НЕГІЗІ

Бүгінгі күндегі патриоттық сана-сезімнің әлсіреуі, адамдардың өз елі мен оның жетістіктері үшін ұлттық мақтаныш сезімінің өзгеруі – бұл қоғамның өнегесізденуінің, халықтың тұрақсыздануы мен ыдыраушылығының ажырамас сипаты. Қазірде Қазақстанда Отанға деген сүйіспеншілік қоғамдық қатынастарды демократияландыру және гуманизмдендіру негізінде патриотизмге тәрбиелеу қажет. Бұндай жаңарған қазақстандық патриотизм мазмұнын қазіргі озық мәдениет құндылықтары ғана емес, сондай-ақ, қазақ мәдениетінің дәстүрлі құндылықтары, оның айрықша руханилық, азаматтық пен өнегелілікке ұдайы ұмтылушылық құндылықтары да құрайды. Өткеннің үздік дәстүрлерін сақтай отырып, қазіргі заманғы өркениеттің мейлінше озық бағыттарын игере отырып, қазақстандықтар өз елін ең алдыңғы қатарлы шепке қайта шығара алады. Бұған халқымыздың жоғалмаған, қайта, жаңа әлеуметтік өмір жағдайында жаңарған патриотизмі қайта кепіл бола алады. Патриоттық тәрбие тұлға қалыптасуының құрамдас бөлігі болып табылады, ол жастардың алған білімдерінің негізінде азаматтық борыш ұстанымымен, жекебастық мүдделері қоғамдық ұстанымдармен астасып жататын тіршілік әрекеті үлгісіне даярлығын қамтамасыз етуі тиіс. Қазірде қазақ халқының дәстүрлері негізінде жүзеге асырылатын патриоттық тәрбие әлеуметтендіру процесін тұлғаға дәл осы Отанға, Атамекенге қызмет ету арқылы, өз тарихы үшін, өз Отанының әлеуметтік дүниенің ғылымына, мәдениетіне, рухани құндылықтарына қосатын үлесі үшін мақтаныш сезімі арқылы өз қабілеттерін мейлінше терең ашуға мүмкіндік беретін деңгейге жеткізеді. Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттері, құлықтылық (моральдық нормалар) үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие — ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені, мұнда тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптасып келген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып жататын, адамның адамдық қасиетін нығайтып, әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір–салтынан туындап отыратын бұлжымас ережелер мен қағидалар құрайды [1].

Жас ұрпақты патриотизмге тәрбиелеу – бұл тұлғаның, елдің, оның мәдениетінің бірегейлігі, әлеуметтің, халықтың әлеуметтік психологиясының ерекшеліктері толымды көрініс табатын қоғамдық өмірді ұйымдастырудың мәні мен мақсаттарын пайымдау арқылы жүйелі дамуы. Патриотизм міндетті түрде тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсетеді, өйткені, оның өзі еңбекте табыстарға жету үшін, қоғамға, ел жұртқа, халыққа қызмет ету үшін биік серпін болып табылады. Мәңгілік Ел — жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. Бабаларымыздың арманы.

«Мәңгілік Ел» сөзінің терең тарихи тамыры және үлкен мағыналы мәні бар. Түрік шежіресінде «мәңгі» сөзі «Тәңір», «Құдай», «Алла» сөздерімен мағыналас қолданылды. Осыдан кейін, «Мәңгілік Ел» «Алла Тағаланың елі, халқы» дегенді білдіреді және мемлекет пен ұлттың уақытпен шектелмеген тұмары болады деуге толық негіз бар. Мәңгілік Ел ұлттық идеясының негізгі мәні — мәңгілік мақсат-мұраттарымыз бен мәдени-рухани құндылықтарымызға негізделген, мемлекет құрушы қазақ халқы мен өзге де ұлттардың ұлттық идеяларын бір арнаға тоғыстыратын идеология арқылы қалыптастырылатын қазақтың ұлттық мемлекеті. Мәңгілік Ел ұлттық идеясы дегеніміз — өткеніміздан сабақ ала отырып, болашағымызды баянды ету жолындағы хақ мұраттарымыз!

Елбасымыз ұсынған «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы – «Мәңгі ел» тұжырымдамалық идеологемасының жаңа әлемдегі, жаңа тарихи дәуірдегі заңды жалғасы» деп есептейді Мәңгілік ұғым-түсінігі – барша адамзатқа ортақ қазына. Оның негізінде саналы-санасыз тіршілік иесінің өмірге, қоршаған ортаны игеруге құштарлығы жатыр. Мәңгілікке ұмтылған арман-мақсаттың нышанына, ескерткішіне Египет пирамидаларын, мәңгі қала Рим тәмсілін, суға батпайтын, отқа жанбайтын батырлар жайлы тарихқа дейінгі аңыз-ертегілерді жатқызуға болады. Біздің пайымдауымызша, әлемдік және дәстүрлі діндердің бастау-бұлағында да мәңгілікті бейнелейтін түпжаратушы тұр. Оның есімі – Тәңірі, Құдай, Алла т.б.

2014 жылдың басында Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев XXI ғасырдағы Қазақстанның ұлттық идеясы – «Мәңгілік Ел» деп жариялады. Осылайша кемел келешекке байсалды қадамдар жасау үстіндегі тәуелсіз Қазақстанның көздеген заманауи мақсат-мұраты артта қалған ғасырлар құндылығымен сабақтасып, жалғасып жатқаны, біз Еуразия түркілерінің қара шаңырағын ұстап қалған мұрагері болып табылатынымыз ресми дәйектелді. Байырғы түркілерден жеткен «Мәңгі Ел» ұғым-түсінігінің мәні мен мазмұнын анықтап алу бүгінгі және болашақтағы ғылыми танымның нәтижесін дәйектеу бағытындағы бірінші қадам болып табылады. Біздің ойымызша, Күлтегін, Тоныкөк, олардың үлкен-кіші замандастары «Мәңгі Елді» идея ретінде де, манифест ретінде де тасқа басқан жоқ. Бұл ұғым-түсінікке халық пен тұлғаның, билік пен мемлекеттің пайда болғаннан соңғы демі таусылғанға дейінгі тағдыр-тәлейін сиғызды. Жарық дүниені қамтуы жағынан идеядан да, манифестен де әлдеқайда ауқымды. Өйткені идея дүниетанымның, ғылыми, көркем, т.б.с.с. ақыл-ойдың сүйенетін іргетасы, тірегі болса, манифистің мәнін жоғары билік немесе танымал күш тарапынан жарияланған бағдарламалық мәлімдеме құрайды. Орхон мұраларынан бұл екеуінің де белгілерін көруге болады. Дегенмен «Мәңгі Ел» сөзтіркесін бірінші кезекте тұжырымдама (концепция) мәртебесімен қабылдағанымыз жөн деп білемін. VIII ғасыр тұрғысынан келгенде, концепция дегеніміз - уақыт пен кеңістікке, үдеріс пен құбылысқа, бар мен жоққа, көк аспанның астындағы, қара жердің үстіндегі тыныс-тіршілікке тұтас көзқарас жүйесі. Осы тұтас көзқарас жүйесі, құрамдас бөліктерінің бәрінің мәні бір ауыз «Мәңгі Ел» сөзіне сыйғызылған.

Бұл тұжырымның мәнісі, біздіңше, мынада: ұрпақтар жалғастығы қаншалықты маңызды болса, этникалық, рухани, идеологиялық, тілдік, т.б.с.с. құндылықтардың сабақтастығы одан бір мысқал кем емес. Бұлар мәңгіге айналғанда халықтың ғұмыры ұзарады, әркімнің және баршаның бәсекеге қабілеттілігі шыңдалады. «Біз» және «оларды», жақсы мен жаманды айыра білетін елдің мәңгілігі негізделеді. Осы орайда тәуелсіздік жылдары жүзеге асқан ұлттық тарих, мәдениетті қолдау жылдарының, «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының, қазіргі «Ұлт жоспары: 100 нақты қадамның» маңызын тағы да мойындайсың.

Біріншіден, Президент дәйектеген ұлттық идея болашаққа ұлы серпіліс болғандықтан оған конституциялық мәртебе беру – уақыт талабы. Ата Заңымыздың преамбуласына, тіпті тарау-тарауына енгізумен идеяның жасампаз құдіреті ашылады. Экономикалық, идеологиялық, саяси пікіралуандығының өзекті ұйытқысы орнығады. Екіншіден, «Мәңгілік Ел» идеясын зерттеуде, насихаттауда, оқу үдерісіне енгізуде самарқаулыққа жол бермеу керек. Бұл істен барша зиялы қауым, саяси партиялар, қоғамдық бірлестіктер, үкіметтік емес ұйымдар, БАҚ тыс қалмауына Парламент пен Үкімет, Президент әкімшілігі назар аударғаны, реті келсе жағдай жасағаны абзал. Үшіншіден, заманауи ұлттық идеямызды балабақшада тәрбиеленіп жатқан бүлдіршіндерден бастап оқушыларға, студенттерге, жастарға жеткізу үшін бар күшті салған артықтық етпейді. Осылардың санасына, өмір салтына сіңген құндылық пен сенім «Мәңгілік Ел» орнатудың қозғаушы күші болары күмәнсіз. Төртіншіден, «Мәңгілік Ел» идеясын ғылыми тануды қазақстандық кәсіпкерлер, бизнесмендер, бай-бағландар қолдауының маңызы зор. Олар ғалымдармен ынтымақтасуы арқылы мәселені тереңінен зерделеген еңбектердің дүниеге келуіне септессе, нұр үстіне нұр. Қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар бюджетке алақан жая бермей, бір мезгіл өзі де қаражат

тапқанының айыбы жоқ. Бесіншіден, болашағы жарқын ұлттық идеямызды Қазақстандағы барлық этностар мен аймақтарға жеткізу атқарылар іс-шараның бір парасы ғана [2].

Ол әлемдік ақпараттық, ғылыми кеңістіктерден ойып тұрып өз орнын алуы керек. Соңғы үш ғасырда қазақ даласында дүниеге келген озық ұлттық идеяның бірде-біреуі отарлау және коммунизм елесінің теориясы мен практикасына шыдас бермегендіктен жасампаз миссиясын толық атқара алмай, тарих қойнауына кірген еді. Есесіне Кеңестік тоталитаризмнің таптық-партиялық қатыгез идеясы тұлғаларымызды баудай түсіріп, Қазақстанды өркениет әлемінен жыраққа әкете жаздады. Қазақ елінің мәңгілігіне, гүлденуіне қызмет ететін идея енді туды. Мұның сыртында «Мәңгілік Ел» идеясы дүниеге келгеннен кейін Тұңғыш Президентіміз Н.Ә. Назарбаев «Қазақ елі», «Ұлы дала Елі», «Нұрлы жол», «Ұлт жоспары: 100 нақты қадам» тәрізді стратегиялық, этномемлекеттік ұғым-түсініктерді елдің ішкі-сыртқы саясатына, теориясы мен практикасына енгізді, Қазақ хандығының 550 әлемге паш етті. «Мәңгілік Ел» идеясының салтанаты бәрімізді байлық иесіне айналдырмайды. Әрине, байлар, орташалар бүгінгіден әлденеше есе көп жылдығын болары сөзсіз. Бірақ әлеуметтік жіктелу сақтала береді. Менің пайымымша, XXI ғасыр ортасына қарай біз «ақылды» ортада өмір сүретін күнге жетеміз. Үй, жабдық, жол, көлік, киім, оқулық – бәрі «ақылды» болғандықтан, бақылауды күшейтіп, жауапкершілікті ілезде анықтауға мүмкіндік беретіндіктен адамдарды адамдық қалпынан шығармайды. Бұл кедейлер, кембағалдар, қылмыскерлер, жемқорлар жоғалады деген сөз емес. Қайшылықтар, кемшіліктер орын ала береді. Шешімі де табылып жатады. Мәселе «ақылды» ортаны түзуге, әсіресе ғылыми қамтымды экономиканы, жоғары өңделген өнімдер шығаруды қалыптастыруға, білім мен ғылымның тиімділігін арттыруға өздік төл олжа сала білуімізде, сол жолға шыңдап түсуімізде, сөз бен істің бірлігінде. «Бұл үшін өзімізді үнемі қамшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз керек»! Осылайша ғана «Қазақстан әлемде адамдар үшін қауіпсіз және тұруға жайлы елдің біріне айналуға тиіс». Сарыарқаның төріндегі жаңа астанамыз ұлттық тарихты, дәстүр мен тәжірибені әлемдік деңгейдегі жетістіктермен көмкеріп, оның іргесін қалаушы Елбасымыздың көздегені билік те емес, байлық та емес, атақ-даңқ та емес, тек халқының қамы, нұрлы болашақ екенін толық дәлелдеді. Интеллектуалдық ұлы ізденіспен түзілген «Мәңгілік Ел» өздігінен, автоматты түрде биік технологияларды, материалдық игіліктерді, әлеуметтік инфрақұрылымды алақанымызға салмайды. Оның миссиясы – қоғамның бар саласындағы адам факторын ізгілікке, жасампаздыққа жегу. Ендеше еліміздің ілгері өркендеуіне септесетін ұлы жобалар мен бастамалардың, идеялар мен бағдарламалардың алтын діңгегі бола беретініне сенеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кенембаева Ш.К. Жастарды патриотизмге тәрбиелеудің негізі – этнопедагогикалық тәрбие https://e-history.kz/kz/contents/view/1134 © e-history.kz
2. Пірәлиев С.Ж., Нәрібаев К.Н.Қазақстан жоо-ларында «Мәңгілік ел» ұлттық идеясын жүзеге асыру тұжырымдамасы, Алматы, 2015

Кенесов Айдос, 1 курс курсанты
Ғылыми жетекші - аға оқытушысы, ғылыми заңдарының магистр, полиция майоры Карымсакова Д.Т.,
ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒЫТЫ

Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқына маңызды мәлімдеме жасады. Елбасы өз баяндамасында адам капиталын арттыру, жаңа технологияларды енгізу, әлеуметтік мәселелер бойынша бірқатар тапсырмаларды атап өтті. Сонымен қатар, Елбасы

экономикалық ахуалды одан ары жақсарту үшін бизнес саласына да айырықша көңіл бөлініп келе жатқанын тілге тиек етті.

«Қазақстан әлемдегі түрлі сынақтарға төтеп беріп, қарқынды экономикалық даму жолына бет алды. Еліміздің 2050-ші жылға дейінгі ұзақ мерзімді Даму стратегиясы жүзеге асырылуда. 100 нақты қадам Ұлт жоспары аясында біз реформаларды жүргізіп келеміз. Индустрияландыру саласын өркендету үшін жүйелі жұмыстар атқарылуда. Біз конституциялық реформаны жүзеге асырып, еліміздің Үшінші жаңғыруын бастадық. Рухани жаңғыру бағыты бойынша кешенді іс-шаралар жүргізілуде. «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы қабылданды», – деді Н. Назарбаев өз мәлімдемесінде» Бүгінде әлем Төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне қадам басып келеді [2].

Жаңа технологиялық қалып біздің қалай жұмыс істейтінімізді, азаматтық құқықтарымызды қалай іске асыратынымызды, балаларымызды қалай тәрбиелейтінімізді түбегейлі өзгертуде.

10 қаңтарда жарияланған Елбасы Жолдауының толық нұсқасын оқып шығып, 10 басымдыққа арнайы тоқталып өттім.

Ол яғни:

Бірінші. Қазақстан индустриясы жаңа технологиялар енгізудің көшбасшысы болуы тиіс. Біздің өнеркәсіпте цифрландыру мен заманауи бизнес-модельдерді дамыту арқылы еңбек өнімділігінің деңгейін арттыру қажет.

Екінші. Ресурстарды пайдаланудың тиімділігін жақсарту қажет. Бұл өндірілетін өнім үлесін арттыруға, өңдеуге, сондай-ақ энергия тиімділігі мен экологиялық таза өнім алуға мүмкіндік береді.

Үшінші. Агроөнеркәсіп кешенін жаңа технологиялық деңгейге көтеру керек. Бұл ауыл шаруашылығында еңбек өнімділігі мен өңделген өнім экспортын түбегейлі арттыруға тиіс.

Төртінші. Транспорт пен логистикалық инфрақұрылымды одан ары дамыта беру. Цифрлық технологияларды енгізу мен интеллектуалды транспорт жүйесін құру жүк тасымалдау мерзімдерін қысқартуға және транзиттен түсетін табыстарды еселеуге мүмкіндік береді.

Бесінші. Құрылыс және түрғын үй коммуналдық шаруашылыққа заманауи технологияларды пайдалану. Жаңа құрылыс әдістері ғимараттардың энергетикалық тиімділігі, интеллектуалды инфрақұрылымды басқару жүйелері қазақстандықтарды өмір сапасын жақсартады.

Алтыншы. Қаржы секторын «қайта жаңғырту».

Жетінші. Адами капитал – жаңғыру негізі.

Сегізінші. Тиімді мемлекеттік басқару.

Тоғызыншы. Жемқорлықпен күрес және заңның үстемдігі.

Онынші. «Ақылды қалалар» «ақылды ұлт» үшін [1].

Кезінде мұнай саласында дағдарыс болғанда, оның орнын өнеркәсіп өнімдері толтырған болатын. Яғни ендігі уақытта елімізде еңбек өнімділігін арттыру цифрлы экономикаға байланысты дамиды. Ал әлемде еңбек өнімділігін арттыру бүгінде алдыңғы қатарға шықты. Себебі Жолдауда айтылғандай, мұнай-газға иек артып, көл-көсір табысқа кенелетін кезең артта қалды. Алдағы жылдарда жаһандық экономиканың даму үдерісі өзгеретіні қазірдің өзінде байқалып отыр. Қазақстан да осы үдерістен тыс қалмауға тиіс. Бұл туралы Мемлекет басшысы әлем көшбасшыларының қатарына қосылу үшін атқарылуға тиіс 10 міндетте айтты. Соның біріншісіне тоқталар болсақ, Елбасы: «Индустрияландыру жаңа технологияларды енгізудің көшбасшысына айналуы тиіс. Оның нәтижелері мұнай бағасы күрт төмендеген 2014-2015 жылдардағы дағдарыста негізгі тұрақтандырушы факторлардың бірі болды. Сол себепті, жоғары еңбек өнімділігі бар қайта өңдеу секторына деген бағдарымыз өзгерген жоқ. Сонымен қатар индустрияландыру 4.0 жаңа технологиялық қалыптың барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, мейлінше инновациялық сипатқа ие болуға тиіс. Кәсіпорындарымызды жаңғыртуға және цифрландыруға бағытталған, өнімнің

экспортқа шығуын көздейтін жаңа құралдарды әзірлеп, сыннан өткізу қажет. Бұлар, бірінші кезекте, технологиялардың трансфертін ынталандыруға тиіс. Еліміздің бірнеше өнеркәсіптік кәсіпорнын цифрландыру жөніндегі қанатқақты жобаны іске асырып, бұл тәжірибені кеңінен тарату керек», деп атап өтті [1].

Бүгінде бізге Елбасы белгілеп берген меже бұдан кейін де өнеркәсіптік дамудың жаңа мүмкіндіктеріне жол ашады. Соңғы жылдары дүниежүзілік экономика күрт өзгерді. Оған әрине, ақпараттық технологиялардың тікелей әсері бар. Елбасы өз Жолдауында жаңа технологиялық қалып туралы айтты. «XXI ғасырда әлемнің табиғи ресурстарға деген мұқтаждығы жалғасуда. Олар болашақта жаһандық экономиканы және еліміздің экономикасын дамыту барысында ерекше маңызға ие болады. Бірақ шикізат индустрияларын ұйымдастыру ісін, табиғи ресурстарды басқаруға қатысты ұстанымдарды сыни тұрғыдан қайта пысықтау керек. Кешенді ақпараттық технологиялық платформаларды белсенді түрде енгізу қажет. Кәсіпорындардың энергия тиімділігі мен энергия үнемдеуге, сондай-ақ энергия өндірушілердің өз жұмыстарының экологиялық тазалығы мен тиімділігіне қойылатын талаптарды арттыру керек», делінген Жолдауда. Бұл орайда біз алдағы уақытта жұмыс бағытын қалай қалыптастырамыз, азаматтық құқықтарымызды қалай іске асырамыз деген сауалдарға кеңінен жауап алдық. Өнеркәсіп саласы мемлекетті өркендетудің негізгі алғышарты екенін назарда ұстай отырып, ақпараттық технологияларды өндірісте кеңінен қолдану, экологиялық талаптарға жіті мән беру, энергия үнемдеу, шығындарды барынша азайту, еңбек өнімділігін ұлғайту сынды бағыттар болашақта кәсіпорынның басты мақсаты болып қала береді. Экспортқа көңіл бөлу де осы басым бағыттардың бірі болып табылады. Бағдарламада қоршаған ортаны ластау деңгейін төмендету, экологиялық қауіпсіздік деңгейін барынша жақсарту, өндірістік экологиялық мониторинг пен бақылау жүргізуді жетілдіру аясында көптеген шаралар жүзеге асырылуда. Бүгінде «Қазфосфат» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі өндірісінің нақты көлемі 149,5 пайызға артты. Сондай-ақ жаңа өндірістерді іске қосу арқылы өткен жылы 300 мың тоннаға жуық фосфор тыңайтқыштары шығарылды. Биылғы жылы экспорт көлемін 7 миллиард теңгеге жеткізуді көздеп отырмыз. Зауыт өнімінің 93 пайызын экспорт құрайтын болғандықтан Америка Құрама Штаттары, Қытай, Үндістан мемлекеттерімен жан-жақты байланыс орнаған.

Сөз соңында «Елбасының бұл Жолдауы еліміздің жарқын болашағының кепілі» деп өз сөзімді қортындылағым келеді [1].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Қазақстан халқына Жолдауы». 2018 жылғы 10 қаңтар.

2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері».

Кенжехан А.К., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – гум.ғ.магистрі, оқытушы Шайжанова Г.К.
«Қазақмыс» корпорациясының политехникалық колледжі, Балқаш қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ КОНТЕКСТІНДЕГІ АЛТЫН ОРДА

Қазақ халқының ұлт ретінде қалыптасу, дербес мемлекет құру тарихында Шыңғыс хан мен оның үрім-бұтағы билеген мемлекет үлкен рөл атқарған. Түркі-монғолдар жауларын санмен емес, сапамен жеңді. Өйткені оларда мықты тәртіп, ғажайып ұйымдастырушылық қасиет болды. Оған Шыңғыс ханның саяси қызметі мен қолбасылық қабілетінің ерекше жоғарылығы қосылды. Ол орнатқан жүйе мен тәртіп далалық өркениетті әрі қарай жетілдірді. Кейіннен бұл жүйе мен тәртіп басқа халықтарда жалғасын тауып, атап айтқанда,

қазақтарда XIX ғасырға дейін, яғни олар өздерінің көшпенділік қалпын жоғалта бастаған кезге дейін сақталды.

Алтын Орда Еуропа мен Азия кірген ортағасырлық ең ірі мемлекеттерінің бірі болатын. Оның әскери күші әрдайым көршілес мемлекеттерін қорқынышта ұстады да, көптеген жылдар бойы ешкім онымен бәсекеге түспеді. Алыс хандықтар Алтын Ордамен достық қарым-қатынас орнатып оны үзбеуге тырысқан. Үлкен олжаны көздеген саудагерлер Шығыс пен Батыс арасындағы ең ірі сауда-саттық орталығы атанған Алтын Орда астанасына бет алатын. Саудагерлер мен саяхатшылар бүкіл дүниежүзі бойынша Ордада тұратын халықтар, олардың көшпелі өмірінің ерекшеліктері мен салт-дәстүрлері, Орда байлары мен хандарының сансыз малдары мен кең байтақ даласы туралы аңыздарды таратты. Осы аңыз-әңгімелер Алтын Орданың жойылып кеткеннен кейін де көптеген жылдар бойы ауыздан-ауызға таралды. Әр мемлекетін өзінің даму кезеңде елге келген түрлі саяхатшылар, көпестер, елшілер, тыңшылардан жиналған ақпараттар және археологиялық зертеулердің барысында табылған жәдігерлер осы мемлекет жайлы толыққанды деректері бола алады.

Алтын Орда мемлекеті – көптеген түрік тайпалары мен моңғол руларының бірлестігі әрі мекені болды.

Аталмыш мақала XIII–XIV ғғ. пайда болған және құрамында батыста Дунайдан, шығысында Алтай мен оңтүстігінде Кавказ бен Хорезмге дейінгі барлық халықтарды біріктірген Алтын Орда тарихының деректері тақырыбына арналған. Қазақстан тарихына қатысты көршілес елдерде соғды, парсы, қытай, орыс, араб, моңғол, ойрат, манжұр тілдерінде әр алуан замандарда жазылған шығармаларды зерттеп, көне қолжазбалар және кітаптар түріндегі деректемелерден төл тарихымыз туралы ақпараттар-деректерді аңықтап, ана тілімізде топтап шығару тұрсында бұған дейін ақырындап атқарылып келген жұмыс «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының қабылданғаннан кейін жоспарлы түрде, сан салалы, ауқымды көлемде жүзеге асырылып келеді.

Қазіргі әлемдегі жаһандану өзгірісі, даму, алға жылжу заманыңда біз кез келген заттың жасалған дайын күйін көруге қолдануға үйреніп, әдетке айналдырдық. Сол дамудың сонынан ұмтылу барысында біз тарихты дайын ақпараттар жиынтығы айналдырып алдық, ал ол тарих қалайша жасалды кім зерттеді және кім жазды? – деген сұрақтар ол ақпарат жиынтығының рас өтірік екенің аңықтауға деректану ғылымы ғана ықпал жасай алады.

Алтын Орда тарихының деректерін жинақтау, аудару мәселелерімен көп жыл айналысқан зерттеуші ғалым В.Г. Тизенгаузеннің Алтын Орда тарихына қатысты араб, парсы және түркі жазба деректері негізінде үзінділер түрінде құралған аударма еңбектерін жазып, оның бұл салада бүгінгі күнге дейінгі басты дерек көздері ретінде өзінің ғылыми құндылығын әлі де жоғалтпаған еңбектер қатарынан орын алды. В.Г.Тизенгаузен еңбектері өзі жинақтаған материалдары негізінде 1884 жылы Алтын Орда тарихына қатысты араб деректеріне негізделген еңбегі жарыққа шықты [1], ал өзі өмірден өткен соң, парсы, түрік деректеріне қатысты жинақтаған мәліметтерінің негізінде 1941 жылы
А.А. Ромаскевич өңдеуімен жарыққа шықты.

Сонымен қатар, Ресейлік аса танымал шығыстанушы-ғалым академик В.В. Бартольд (1869-1930) тақырыпқа қатысты жекелеген мәселелер бойынша аса маңызды тұжырымдамалық пікірлер айтып өтті. Шығыс тілдерін (араб, парсы және түрік) жетік білген шығыстанушы ғалым Батыс Еуропаның, Орта Азияның қалалары және Каир, Стамбул қалаларындағы ірі кітапханаларда ізденіс жұмыстарын жүргізіп, араб-парсы және түрік тілдеріндегі қолжазбалық деректерге талдаулар жасай отырып, тың деректерді өз еңбектерінде кеңінен пайдаланды. Ұзақ жылдар бойы жүргізген жемісті жұмысының нәтижесінде академик В.В. Бартольдтың жарыққа шығарған еңбектері тақырыпқа қатысты бүгінгі күні ғылыми деңгейі жағынан өз құндылығын жоймаған еңбектер қатарынан орын алады [2].

Кеңестік тарихнамада Алтын Орда тарихына қатысты мәселелерді жүйелі түрде қарастырған Б.Д. Греков пен А.Ю. Якубовский ғылыми деңгейі жоғары зерттеу еңбегін [3] 1937 жылы жарыққа шығарды. Бұл ғылыми еңбектің авторлары, бір жағынан, Алтын Орда

саясатының басқыншылық, қиратушылық рөлін көрсетсе, екінші жағынан орыс жылнамалары мен шығыс деректері арқылы Алтын Орда державасының саясатын объективті түрде, оның позитивті жақтарын көрсетуге тырысқан. Бұл сол кезеңдегі қалыптасқан саяси жағдайға байланысты авторлардың тәуекелге барып жасаған ерлігі ретінде бағалауға болады.

Ресей зерттеушілері бастапқы кезеңнен-ақ, моңғолдарды бөгденің жерін басып алушы басқыншы, варварлық сипаты мен Алтын Орданың саясатының кереғар жағын (татар-моңғол езгісі) ғана көрсетуге тырысты. Мұндай пікірлер бастапқы кезеңдегі орыстың белгілі тарихшылары В.Н. Татищев, М.М. Щербатов еңбектерінде көрініс тапты. Бірақ орыс зерттеушілерінің келесі бір тобы «татар-моңғол езгісінің» зардаптарын сипаттай отырып, Ресей мемлекеттілігінің қалыптасуына Алтын Орда сыртқы саясатының оң әсері болғанын мойындады. Бұл көзқарасты қалыптастырушы орыс тарихының атасы атанған Н.М. Карамзин болды. Оның пікірі М.П. Погодин еңбектерінде жалғасын тапты. Олардың пікірінше, моңғол шапқыншылығынан кейінгі Алтын Орда билігі дәуірінде Русь жерінде княздардың өзара алауыздықтары, талас-тартыстары тоқтатылып, ұлы князьдің билігі күшейді және мемлекеттіліктің негізі осы кезеңде жасалды деген тұжырымдамалық қорытынды жасады. Бұл жөнінде Н.М. Карамзин былайша атап өткен еді: «Әрине, Батудың шапқыншылығы нәтижесіндегі талқандау, қирату, кіріптарлық, құлдық мұның барлығы сол кезеңдегі жылнамалар арқылы белгілі болғандай ұлы алапаттардың бірі болғаны рас; алайда оның игілікті салдары да болғаны күмән тудырмайды. (Егер Русь моңғол билігін мойындамаған жағдайда – А.Н.), княздар арасындағы талас-тартыстар жүз жылға дейін созылғанда: оның соңы қалайша аяқталатыны белгісіз еді. Шамасы, біздің отанымыз құрып кетуі мүмкін бе еді: Литва, Польша, Венгрия мен Швецияның қай-қайсысы болса да Ресейді бөлшектеп, біржолата тұралатып тастаудан тайынбайтын еді; онда біз Мәскеуге бірігу арқылы сақтап қалған мемлекеттік болмысымыз бен сенімімізден жоғалтатын едік; Мәскеу өзінің айбындылығы үшін хандар алдында борышкер» [4].

Сонымен, XX ғ. екінші жартысынан бастап қазіргі уақытқа дейінгі кезеңді қамтитын зерттеулер туралы қорытындылап айтсақ, олар деректік және тақырыптық жағынан едәуір жоғарғы сатыға көтерілуімен ерекшеленеді. Бұл кезде жарияланған ортағасыр араб шығармаларының санының көбеюіне байланысты зерттеулердің де саны артып, тақырыптық аясы кеңігені байқалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. В.Г. Тизенгаузена. Извлечения из сочинений арабских. – СПб., 1884. - Т.I. – 563 с.

2. Бартольд В.В. История изучения востока в Европе и России. – Л., 1925. Изд. 2-е. 234 б.

3. Греков Б.Д., Якубовский А.Ю. Золотая Орда и ее падение. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 473 с.

4. Карамзин Н.М. История государства Российского / коммент. А.М. Кузнецова.– Калуга: Золотая аллея, 1993. - Т. V-VIII. – 576 с.

Ким А.А., магистрант 2 курса
Научный руководитель – к.филос.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

АКТУАЛИЗАЦИЯ ИМИДЖЕВОЙ СТРАТЕГИИ КАЗАХСТАНА В КОНТЕКСТЕ МӘҢГІЛІК ЕЛ

Одной из ключевых задач для каждого современного государства является создание позитивного политического имиджа, способного сделать его образ привлекательным и

конкурентоспособным. Эта задача неоднократно ставилась в посланиях и программных статьях Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева [1]. С принятием в ходе XXIV сессии Ассамблеи народа Казахстана «Независимость. Согласие. Нация единого будущего», состоявшейся 26 апреля 2016 г. Патриотического акта «Мәңгілік Ел» проблема формирования позитивного политического имиджа Казахстана актуализировалась и приобрела характер политической технологии [2].

Термин «имидж» (англ. – image) в переводе с английского языка имеет несколько значений, среди которых можно выделить основные: изображение, образ, облик, воплощение, образец и т.п. Как таковой имидж государства, как самостоятельное понятие, существовало еще в античные времена, но наибольшего развития и изучения как института оно приобрело в XX веке. Обусловлено это тем, что XX век характеризуется обострением и ужесточением политической борьбы, развитием средств массовой коммуникации и информации, формированием информационного общества. В это же время появляется понятие «политический имидж». Впервые его ввел английский политолог Грэхем Уоллес, который считал, что разум избирателей подобен замедленной фотографической пластинке, отражая скорее обобщенные прошлые длительные восприятия, позиции и оценки, чем, руководствуясь рациональным подходом к политике конкурирующих партий. Именно тогда политический имидж стал широко использоваться в различных электоральных процессах, во внешней политике США для формирования привлекательного образа американской демократии. Иными словами, политический имидж – это образ политического лидера, который с помощью специальных средств и методов целенаправленно формируется в общественном мнении и сознании избирателей, оказывая существенное влияние на его авторитет и рейтинг.

Как самостоятельное направление исследований политический имидж получил свое развитие благодаря общей демократизации политических процессов в мире, а также появлению принципиально новых технологий и методов внедрения имиджевых характеристик в общественное сознание и развитию средств массовой информации.

В политической науке представлено множество определений имиджа. Например, Т.Э. Гринберг считает, что «имидж соответствует объекту, но вместе с тем, идеализирует его, либо, гипертрофируя выгодные черты, либо наделяя объект дополнительными социальными, идеологическими, психологическими ценностями» [3; 160].

Известный социолог О.О. Савельева определяет имидж как «проект социального представления об объекте, созданный для повышения (уменьшения) социальной привлекательности этого объекта» [4; 79].

Согласно мнениям М.П. Бочарова и А.Н. Чумикова, имидж – это «заявленная позиция, то есть такая, которую персона или организация спланировали и намереваются продвигать в целевые группы» [5; 18].

Имидж всегда неоднозначен, не завершён, часто находится между воображением и чувствами, ожиданием и реальностью. Имидж – это компонент коммуникативной действительности. Понятие имидж нередко заменяется понятием образ, тем не менее, существует разница в этих понятиях. Если имидж - это целенаправленно формируемое представление об объекте, то образ - это уже сложившееся представление у аудитории об объекте, которое может не совпадать с имиджем объекта.

Образ Казахстана - это представление о стране у различных групп граждан, причем, оно может быть различным по некоторым параметрам, но в целом - примерно одинаковое, если имидж уже внедрился в сознание аудитории. Основная задача отечественных имиджмейкеров при создании имиджа Казахстана - акцентировать внимание граждан на положительных сторонах и снижать внимание на отрицательных.

Имидж создается с помощью манипулирования, поэтому субъекты аудитории, для которых создается определенный имидж, считают, что это их собственное представление о ней. Если задачей имиджмейкера является формирование позитивного имиджа страны, то граждане верят в то, что их страна имеет позитивные тенденции развития и наоборот.

В связи с вышесказанным, необходимо осознать ответственность тех, кто создает имидж государства, и какие цели они преследуют. Имидж не подлежит прямому измерению, его можно определить только по отношениям, проявляющимся в общении, деятельности, выборе.

Говоря о формировании международного имиджа необходимо отметить, что процесс формирования международного имиджа намного сложнее ввиду наличия обязательных корректировок на зарубежную аудиторию. Для этого проводится анализ восприятия страны (или отдельных лиц), как на уровне отдельных групп лиц, личностей, так и на уровне государства в целом. При формировании международного имиджа необходимо проанализировать особенности развития страны, на которую будет направлен имидж, изучить ее язык, менталитет нации, а также особенности межкультурной коммуникации.

Высокий международный имидж государства играет большую информационно-воспитательную роль для граждан страны, в первую очередь для молодого поколения. Высокий или низкий международный имидж государства помогает сформировать совершенно различные восприятия собственной страны, отношения других государств и собственных граждан к государству.

Носителями имиджа в политике могут быть:

- отдельные политические деятели, политические руководители;
- отдельные социальные группы;
- общественные организации, движения и объединения;
- политические партии;
- органы государственной власти;
- государство в целом.

Е.В. Егорова-Гантман характеризует политический имидж как «легкоузнаваемый образ какого-либо конкретного субъекта или явления политической жизни, спроецированный на массовое сознание так, что ракурс его восприятия умышленно смещается, то есть восприятие намеренно акцентируется лишь на отдельных социально значимых чертах» [6; 34].

Политический имидж государства создается с учетом социальной активности граждан и должен соответствовать их ожиданиям. Политический имидж играет основополагающую роль в сфере международных отношений: от того, является ли он позитивным или негативным, зависит успешность или трудности проведения внутренней и внешней политики государства, развитие торгово-экономических связей с другими государствами, интеграция в мировое сообщество.

Также внешнеполитический имидж воздействует на политические процессы, протекающие в самом государстве. Например, позитивный имидж страны способствует усилению конкурентоспособности страны, негативный имидж может использоваться оппозиционными силами как аргумент бессилия действующего правительства при реализации внутренней политики.

Согласно мнению К.С. Гаджиева, международный политический имидж имеет ряд обобщенных характеристик: простота и схематичность (доступность для широких слоев населения путем отсечения противоречивых элементов); насыщенность информацией, несущей большую эмоциональную нагрузку посредством символов; динамичность, предполагающая быстро обрабатывать и подавать информацию в соответствии с меняющимися реалиями; закамуфлированная идеализация определенного комплекса качеств [7; 5-6].

При формировании различных аспектов имиджа (экономический, социальный, политический, культурный и т.д.) государство должно учитывать, что каждый из аспектов имеет положительные и отрицательные стороны, а также склонность к трансформации в зависимости от ситуации в стране и работы команды политических имиджмейкеров.

Имидж государства должен быть синтетическим, ярким, конкретным, в то же время несколько неопределенным, т.е. находиться между ожиданиями и реальностью.

Политический имидж, являясь феноменом массового сознания, функционирует как образ, представление, в котором в сложном взаимодействии соединяются внешние и внутренние характеристики субъекта политики.

Позитивный имидж является важным фактором формирования эффективного государства. Имидж - это система, состоящая из многих компонентов, в случае трансформации одного из них, изменяется и вся система имиджа.

Имиджевая политика государства - это системная и целенаправленная деятельность, направленная на формирование имиджа государства, и использование современных эффективных маркетинговых технологий для его продвижения и укоренения в сознании граждан, как своей страны, так и зарубежных стран.

Цель имиджевой политики государства заключается в создании максимально-структурированного пространства содействия позитивному восприятию национальных интересов государства, а также целенаправленная поддержка властных решений политического и социально-экономического характера общественным сознанием.

Создание эффективного политического имиджа не представляется возможным без теоретически обоснованной стратегии, основной смысл которой заключается в формировании позитивного имиджа страны, а также выработке различных политических механизмов для его продвижения.

Главные акценты имиджа должны основываться на предельно глубоком использовании национальной идеи, вбирающей идеологические и мифологические контексты.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера нации Н.А.Назарбаева народу Казахстана Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства // http://www.akorda.kz/ru/events/astana_kazakhstan/ participation_in_events/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-lidera-nacii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazahstana-strategiya-kazahstan-2050-novyi-politicheskii; Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36155529; Назарбаев Н.А. Семь граней Великой степи // http://www.akorda.kz/ru/events/statya-glavy-gosudarstva-sem-granei-velikoi-stepi

2. Патриотический акт «Мәңгілік Ел» (полный текст) // https://www.inform.kz/ru/patrioticheskiy-akt-mangilik-el-polnyy-tekst_a2897380

3. Гринберг Т.Э. Политические технологии: ПР и реклама. - М., 2006. – 180 с.

4. Савельева О.О. Социология рекламного воздействия. - М., 2006. – 214 с.

5. Чумиков А.Н., Бочаров М.П. Связи с общественностью: Теория и практика. - М., 2003. – 210 с.

6. Егорова-Гантман Е.В. Политическая реклама. - М., 2004.- 236 с.

7. Гаджиев К.С. Имидж как инструмент культурной гегемонии//Мировая экономика и международные отношения. - 2007. - № 12. - С. 5-6.

Кожагулова М.С., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» КАК НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Мой интерес к вопросу о национальной идее Республики Казахстан объясняется его исключительной и непреходящей значимостью. Национальная идея, как выражение общих целей, ценностей и приоритетов граждан, способствует консолидации нации и укреплению

государственности. Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев отмечает: «Жизнь народа прирастает с каждым следующим его поколением. Поэтому нет мечты выше, чем мечта о Вечности Народа. «Мәңгілік Ел» – это идея, которая открывает завтрашний день, выражает веру в будущее, это символ необратимой и прочной стабильности...» [1].

С приобретением независимости жизненные перспективы граждан Казахстана стали более разнообразными и во многом реальными. Сохранение целостности Республики как социального и политического организма на уровне нации и общества остается главенствующей задачей в период укрепления стабильности, благополучия и безопасности страны. Укрепление гражданской и духовной, этнической и национальной идентичности, модернизация общественного сознания, усиление социальной и политической активности граждан составляют приоритеты развития казахстанского общества [2].

Воплощение идеи национальной государственности нашла достойное решение в независимом Казахстане. Как следует из общечеловеческого опыта, каждый народ может сохранить свои ценности и природные богатства только благодаря национальному государству.

Нация, которая не знает и не чтит своей истории, рискует «раствориться в потоке истории» [3, с.97]. Как отмечает Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев: «Становление и развитие нации невозможно без сохранения исторической памяти народа» [3, с.211].

А казахи – это народ, который не только пережил многочисленные испытания, но и сохранил свою идентичность, самобытность, язык, традиции и культуру. А также оставил за собой одну из крупнейших в мире территорий и восстановил свою государственность. Сегодня казахов могло быть намного больше, и по количеству населения мы могли бы соревноваться с многочисленными народами мира, но нас чуть больше восемнадцати миллионов. И каждый из нас должен понимать, что те, кого нет рядом с нами, это жертва нашего народа во имя сохранения нации. Это тысячи известных и тысячи неизвестных героев, о которых мы должны помнить, чтить их память, сохранять и приумножать бесценное наследие, которое они нам оставили. Лично для меня это основная причина, почему я должна знать, изучать и помнить историческое прошлое Казахстана. И иметь в виду то, что тысячи других народов мира так и не дожили до нашего времени и исчезли в дебрях веков. Наше трагическое и драматическое минувшее наряду со славным будущим легло в основу национальной идеи – «Мәңгілік Ел». Она объединит и сплотит нас с целью дальнейшего качественного развития нации и укрепления национальной идентичности в новейшей истории [1].

Во все времена, начиная с древности, основой духовного единства государства был и остается патриотизм. «Мәңгілік Ел» − это общенародная идея, демонстрирующая историческую глубину казахстанской государственности.

«Мәңгілік Ел» − это олицетворение любви к своей Отчизне, высокая степень казахстанского патриотизма, сила духа, верность Родине, преданность народу, гражданский долг. Н.А.Назарбаев отмечал «казахстанский патриотизм и политическую волю как факторы построения нового Казахстана» [4, с.6]. Президент особо подчеркивает именно их созидательные значение: «История знает немало ярких примеров того, как народы поднимаются на новый уровень развития, когда объединяют свою волю для реализации проекта исторического масштаба» [4, с.6].

Если говорить об истоках патриотизме, то я считаю, что начало он берет с любви к семье, родине. Важно каждому создавать максимально полезное на том поприще, которое он выбрал. Если ты школьник, то хорошо учиться, если студент – познавать азы науки. Общественные деятели, государственные служащие, люди культуры, предприниматели и военные – всем необходимо направлять усилия на то, чтобы процветала наша страна.

Президент неоднократно подчеркивал, что чувство патриотизма необходимо развивать в особенности у молодежи, потому что молодежь – это будущее Казахстана. Необходимо

формировать правильную систему ценностей у молодежи, в основе которой такие качества, как трудолюбие, честность, порядочность, стремление к постоянному самосовершенствованию и обучению [5, с.19].

Нужно особо отметить «пять главных побед казахстанского пути»: успешно состоялась интеграция в единый народ Казахстана; наша страна стала безопасной и стабильной; полиэтничность страны превращена в стратегический ресурс Казахстана; гражданам обеспечивается реальное равенство прав и возможностей, Ассамблея народа Казахстана органично вписалась в систему новых демократических институтов республики [1].

Мировое сообщество по праву считает Первого Президента страны Н.А.Назарбаева основателем казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия. За годы независимости возрос и международный авторитет Ассамблеи. Казахстанский опыт получил высокую оценку международных экспертов, его с большим вниманием изучает мировое сообщество. Более 20 стран направили своих экспертов, политиков, дипломатов в Секретариат АНК для изучения казахстанского опыта. Таких встреч состоялось более 60.

Ассамблея народа Казахстана сегодня – это результат уникального политического новаторства Лидера нации Н.А.Назарбаева. Сегодня Конституция и АНК не просто ровесники. Это две великие ценности, ставшие фундаментом стабильности, модернизации и процветания. Доверие, традиции, транспарентность, толерантность – это именно те принципы, которые легли в основу нашего полиэтнического процветающего государства [5].

Одна из главных задач нашего общества - воспитание нового поколения социально активных членов общества с высоким уровнем развития национального самосознания, национального духа, духа патриотизма, исторического сознания и социальной памяти. Формирование личности должно соответствовать современным потребностям казахстанского общества. О каком бы воспитании мы ни говорили (национальном, религиозном, правовом, политическим и т.д.), его сущность всегда одна – процесс формирования личности. Гражданин воспитывает свое потомство не только в соответствии с собственными представлениями, но и в соответствии с требованиями общества, в котором живет.

Нашему поколению выпала высокая честь и ответственность созидать историю нового Казахстана. Мы с гордостью называем себя гражданами Независимого Казахстана – сильного и успешного государства. Мы, молодые граждане Казахстана, едины в своем стремлении созидать Нацию Единого Будущего - Мәңгілік Ел. В основе Мәңгілік Ел – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины – благополучие наших семей, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в завтрашнем дне [3].

Молодежь – это поколение, от которого зависит будущая судьба нашего государства. Во всем мировом сообществе молодежь рассматривают как важнейший субъект социальных перемен, как нравственный барометр общества, как огромную инновационную силу и стратегический ресурс. И поэтому государству не безразлично, каким будет уровень национального самосознания и, соответственно, патриотизма и гражданственности у казахстанской молодежи, особенно студенческой, потому что, как подчеркивал Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев: «Будущее творится в учебных аудиториях» [6].

Формированию высокого уровня национального самосознания у будущих высококвалифицированных специалистов способствует изучение в вузах Казахстана дисциплины «Рухани жаңғыру». В рамках изучения дисциплины студенты получают целостное представление об истоках народных традиций, культуре Казахстана, особенностях казахского бытия в социокультурном пространстве, интересах Отечества, единстве сообщества людей в определенном местожительстве – Атамекене.

За годы независимости наша страна добилась больших успехов и сегодня Казахстан удивляет своими достижениями, как в социальной, так и в экономической сфере. Казахстан

создал свою государственность и заложил основы национальной независимости, обеспечил территориальную целостность страны и нерушимость границ, перевел экономику на свободный рыночный путь развития и интегрировал ее в мировой рынок. Сегодня Казахстан как независимое государство является полноправным членом многих международных и межрегиональных организаций, активно проводя политику интеграции. Наша страна – уважаемый партнер, стратегический союзник ведущих мировых держав. Нас высоко ценят как надежного союзника, заинтересованно наблюдают за развитием, поддерживают наши начинания [7].

Как символ приверженности этим ценностям 1 мая мы отмечаем Праздник единства народа Казахстана. Праздник, занимающий особое место в сердцах всех казахстанцев. Этот день – день нашего всенародного единства, праздник нашей дружбы и согласия. Патриотизм и сплоченность, общая ответственность за судьбу Родины – это стратегические ресурсы успешного развития Казахстана, главные источники нашей силы и уверенности в завтрашнем дне [1].

Список использованной литературы:

1. Выступление Президента Н.А. Назарбаева на торжественном собрании, посвященном Дню Независимости Республики Казахстан, 15 декабря 2014 года // http://www.adilet.gov.kz/ru/leaflet/mngilik-el-mnogovekovaya-mechta-o-nezavisimosti-kazahstana
2. Мәңгілік Ел. Учебник / М.Б. Касымбеков, С.Ж. Пралиев, К.К.Жампеисова и др. – Алматы: Ұлағат, 2015. – 336 с.
3. Назарбаев Н.А. В потоке истории. – Алматы: Атамұра, 1999. – 296 с.
4. Новый Казахстан в новом мире. Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана // Казахстанская правда. – 2007. – 1 марта. – С.1-6.
5. Послание Президента Республики Казахстана Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: единая цель, единые интересы, единое будущее». – Астана, 2013.- 36с.
6. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya
7. Патриотический акт «Мәңгілік Ел». Полный текст // https:// www.kazpravda.kz/news/politika/patrioticheskii-akt--mangilik-el-polnii-tekst

Көшеген Ә., студентка 2 курса
Научный руководитель - к.ф.н., Калиева Г.Г.
Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева,
г. Сарань, Республика Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ

Ел ішіндегі тұрақтылық пен тұтастықтың бірқалыпты дамуының шешуші факторы болып табылатын ұлттық бірлік пен қоғамдық келісімге бастайды. Ал, бұл құндылықтар «Мәңгілік ел» жалпыхалықтық идеясында көрініс тапқан. Мәңгілік елге айналу үшін тәуелсіздікті сақтап, елдігімізді нығайту басты мақсат болып табылады. Өйткені, тәуелсіздік ұғымы халқымыздың мұраты, ғасырлар бойғы арманына айналған, сонау алаш тұлғаларының зердесі мен өнегесімен келген аманат дүние болатын. Бұл, Елбасымыздың: «...біздің бір ғана Отанымыз – тәуелсіз Қазақстан. Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық. Осы идеяны әрқайсысымыз сезініп, өмірлік сабақ ретінде түйсек, осы жолда бар әлеуетімізді салсақ, 2050 жылы мұрат еткен «Мәңгілік Елге» жететінімізге сенімдімін..., ...өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бағытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенім де «Мәңгілік Ел», – деген сөздерімен толыға түседі. «Мәңгілік Ел – ата-

бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді.

Мәңгілік ел идеясының тарихи бастамасына көз жүгіртер болсақ, көне түркілердің осы сипаттағы идеясы үш негізден тұрады. Оның біріншісі – көне түркі жазба ескерткіштеріндегі «Мәңгілік Ел»идеясы. Тоныкөк ескерткішінде мемлекеттің тұрақты болуы үшін билікті ұстап отырған қаған мен ақылгөй дана бірауыздылығы, сөз бен істің ажырамауы, елдің тұтастығы үшін ынтымақтың, барлық күштердің ұйытқысы болу қажеттігі түп нысана ретінде айтылады. Түркі халқының елдігінен айырылып, қағансыз қалып, тағы да басқаларға бағынып, одан қайта көтеріле бастағаны, жаңа қаған отырғаннан кейін елдің басын біріктіру шаралары, яғни «түнде ұйықтамай, күндіз отырмай, түркі елі үшін қызыл қанын ағызып, қара терін төккені, күш-қуатын бергені» паш етіледі. Осының бәрі кейінгі ұрпаққа да үндеу ретінде айтылғаны көрінеді. Сонымен қатар, бұл жерде «Мәңгілік Ел» ұғымы қазіргі Қазақстанның тәуелсіздік рухы және азаттық идеясымен үндесіп тұр.

Мәңгілік ұғым-түсінігі – барша адамзатқа ортақ қазына. Оның негізінде саналы-санасыз тіршілік иесінің өмірге, қоршаған ортаны игеруге құштарлығы жатыр. Мәңгілікке ұмтылған арман-мақсаттың нышанына, ескерткішіне Египет пирамидаларын, мәңгі қала Рим тәмсілін, суға батпайтын, отқа жанбайтын батырлар жайлы тарихқа дейінгі аңыз-ертегілерді жатқызуға болады. Біздің пайымдауымызша, әлемдік және дәстүрлі діндердің бастау-бұлағында да мәңгілікті бейнелейтін түпжаратушы тұр. Оның есімі – Тәңірі, Құдай, Алла, Бог, т.б. Демек, байырғы түркі қоғамында дүниеге келген қысқа да нұсқа «Мәңгі Ел» ұстанымы, біріншіден, арғы бабаларымыздың адамзат өркениетіне, оның ақыл-ой қазынасына қосқан айрықша интеллектуалдық үлесін айшықтаса, екіншіден, адамдардың әрқайсының һәм баршасының мүддесін, әрекетін, ұрпағының сабақтастығы мен жалғастығын жарасымды үйлестіруге септесетін әмбебап формуласы. Үшіншіден, осынау кемел пайым-тұжырым қазақ жерінен, Ұлы Дала елінен ешқашан табан аударған емес. Ол Қорқыттың ажалдан қашқанынан тартып ақын Ж. Молдағалиевтің: «Мен қазақпын мың өліп, мың тірілген» деген өлең жолдарымен санамызға шегеленген. XVIII ғасырда Әбілқайыр ханның: «Жайық өзені кеуіп қалғанша, тіпті ақыр заман келгенше қазақ халқы бұл жерден ешқашан айырылмайды», XX ғасырда Ә. Бөкейханның: «Қияметке шейін қазақ қазақ болып жасамақ» дегенінен де мәңгілікке нық сенім еседі. 2014 жылдың басында Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев XXI ғасырдағы Қазақстанның ұлттық идеясы – «Мәңгілік Ел» деп жариялады. Осылайша кемел келешекке байсалды қадамдар жасау үстіндегі тәуелсіз Қазақстанның көздеген заманауи мақсат-мұраты артта қалған ғасырлар құндылығымен сабақтасып, жалғасып жатқаны, біз Еуразия түркілерінің қара шаңырағын ұстап қалған мұрагері болып табылатынымыз ресми дәйектелді. Байырғы түркілерден жеткен «Мәңгі Ел» ұғым-түсінігінің мәні мен мазмұнын анықтап алу бүгінгі және болашақтағы ғылыми танымның нәтижесін дәйектеу бағытындағы бірінші қадам болып табылады. Біздің ойымызша, Күлтегін, Тоныкөк, олардың үлкен-кіші замандастары «Мәңгі Елді» идея ретінде де, манифест ретінде де тасқа басқан жоқ. Бұл ұғым-түсінікке халық пен тұлғаның, билік пен мемлекеттің пайда болғаннан соңғы демі таусылғанға дейінгі тағдыр-тәлейін сиғызды. Жарық дүниені қамтуы жағынан идеядан да, манифестен де әлдеқайда ауқымды. Өйткені идея дүниетанымның, ғылыми, көркем, т.б.с.с. ақыл-ойдың сүйенетін іргетасы, тірегі болса, манифистің мәнін жоғары билік немесе танымал күш тарапынан жарияланған бағдарламалық мәлімдеме құрайды. Орхон мұраларынан бұл екеуінің де белгілерін көруге болады. Дегенмен «Мәңгі Ел» сөзтіркесін бірінші кезекте тұжырымдама (концепция) мәртебесімен қабылдағанымыз жөн деп білемін. VIII ғасыр тұрғысынан келгенде, концепция дегеніміз - уақыт пен кеңістікке, үдеріс пен құбылысқа, бар мен жоққа, көк аспанның астындағы, қара жердің үстіндегі тыныс-тіршілікке тұтас көзқарас жүйесі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан -2030» Жолдау.

Кубышкина А., Токарева В., студенты 4 курса
Научный руководитель – магистр, ст.пр-ль, кафедры ТиРД Абдурахманова З.А.
Карагандинский экономический университет казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ САКРАЛЬНЫХ МЕСТ «УЛЫТАУ» КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Статья Президента Республики Казахстан «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» направленная на модернизацию общественного сознания «Сохранить и приумножить духовные и культурные ценности где основной целью ялвяется развитие сакральных мест в Казахстане т.е. духовное обновление». В программе «Рухани жангыру» — рассматривается подход к решению задач. Взгляд в будущее — это модернизация общественного сознания, невольно проникаешься гордостью за нашу прекрасную Республику Казахстан. Край с необъятными просторами и богатыми природными красотами, в котором живут сильные духом люди, ответственные за свою Родину. Важное значение имеет для Казахстана Сакральная география - это духовное развитие человека которая основывается на его связях с его родной землей, культурой и историей. Они являются ориентиром для человека в его жизни. В число таких ориентиров можно будет включить подвиги великих предков, чьи личности увековечены в виде мест для паломничества и культурного обогащения нации. Такие места позволяют нам многому учиться, и черпать из них необходимую жизненную силу. Создание Сакральной географии решает не только вопрос о духовном обогащении человека, но и также отмечает богатство нашей истории, культуры и традиций. [1]

Наш Казахстан богат сакральными объектами которую имеют древнюю историю-это культовые архитектурные сооружения, города, поселения, курганы, некрополи, святилища, наскальные рисунки и исторические ландшафты. Особую популярность имеют культовые архитектурные памятники, как правило, лучше сохранившиеся до наших дней и более почитаемые. Основной объём историко-культурного наследия составляют археологические памятники, которые разбросаны по всей территории Казахстана. Они охватывают громадный хронологический период: от глубокой древности, каменного века, до позднего средневековья. Ещё одним видом духовного наследия являются объекты природы, сакрализация которых уходит в глубокую древность. Некоторые из них объявлены святыми, став объектами паломнического туризма, но требуя изучения и проведения научной экспертизы.

Наряду с известными сакральными объектами, вошедшими в историческую и археологическую науку, появляются новые - религиозные памятники и святые места. Объектами паломничества также становятся и памятники архитектуры, имеющие историческое, научное и художественное значение, обладают правом неприкосновенности, они не подвергаются вмешательству; а многие из них - культовые сооружения. Их стоит отличать их от вновь возникших сакрализованных мест, определяя наличие историко-художественной ценности. Реестр сакральных объектов составлен на основе коллегиального отбора научными коллективами трёх организаций: Института Археологии им. А.Х. Маргулана, Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова, Института истории государства. Предварительный список сакральных мест Казахстана включает 574 объекта, из которых в 2017 году описано 279. Учёные Республики Казахстан , основываясь на материалах архивно-библиографического характера, полевых исследованиях, сформировали реестр с характеристикой объектов от древнейших времён до современности.Это: Улкен-Жезды, Караунгур, Белкарай - особо значимые памятники археологии каменного века. Ботай, Кожай, Кумкешу - памятники с доместикацией лошадей, одного из маркеров степной цивилизации. Атасу, Мыржык, Талдысай - уникальные памятники одного из крупнейших металлургических центров древнего мира на территории

Центрального Казахстана в Жезказган-Улытауском регионе. Есть интересные погребально-поминальные и ритуальные объекты эпохи ранних кочевников: Талды-2, Шиликты, Иссык, Берел, Таксай и другие. Отрар, Сидак, Жуантобе, Испиджаб, Сауран - являются наиболее значимыми средневековыми городами - центрами торговли и ремесла с выдающимися образцами архитектуры и строительного мастерства.

Исторически территорию Казахстана можно условно разделить на несколько историко-культурных ареалов. Они отличаются более тесными внутренними связями, общностью развития, особенностями соответствия эколого-природных и социально-культурных факторов, что сказалось на содержательной стороне археологических и исторических памятников. Сакральные места отражают долгую и насыщенную событиями жизнь и деятельность народа, борьбу за независимость. Работу над реестром сакральных объектов Казахстана – который представляет собой длительный и скрупулёзный труд, где задействованы различные учёные: археологи, историки, этнологи, филологи, востоковеды. [2]

Последней целью в выполнении масштабной работы по систематизации и подготовке многотомного реестра сакральных памятников должна стать консолидация народа и формирование новой национальной идеи. Популяризация полученных знаний станет источником духовных ценностей. Реестром сакральных объектов – станет залог гармоничного развития народа Казахстана.

При исследовании сакральных мест Казахстан мы выделили 10 уникальных мест Казахстана, занимающих важное место в общественно – политической жизни Казахстана, как символы историко-культурного наследия и национального единства.

Аулиетау (Акмешит) – вершина гор Улытау. «Улытау» с казахского языка переводится как «великая гора», «большая гора». Но поскольку сами эти горы фактически не очень высокие, это название скорее таит в себе именно сакральный смысл, поскольку эти горы «главные почитаемые горы», в которых с древнейших времен были сокрыты святыни кочевников. В Аулиетау находятся древние захоронения. По легенде, в этих горах родился пророк Заратустра, в средневековье здесь были похоронены Жошы хан, Алаша хан, Тохтамыш хан, бий Едиге и другие выдающиеся наши предки. История сохраняет память предков, а потомки всегда чтят ее. Эти священные горы – носители этнической памяти и величия. Народ, как и земля, старости не знает. В истории казахского народа и ранеедревних тюрков – эти горы сыграли немаловажную роль. Эти горы – свидетели и участники всех важнейших этапов истории казахов. По поверью, вершина находится ближе всего к небу, именно там встречаются Небо и Земля, поэтому издревле гора считалась сакральным местом, обиталищем Бога и духов, местом постоянно действующих священных сил, местом ритуального поведения, связи человека с природой. Древние жители Улытау сакрализировали это место по определенным причинам, понятным им на уровне глубинного подсознательного мышления. Как правило, это место действовало по своим ритуальным законам уже с глубокой древности. Однажды избрав это место для поклонения, люди на протяжении многих веков приходили к нему для исполнения своих обрядов. Эта традиция продолжается и по сей день.

Алтын шокы («Золотая пика») – название горы Улытауского хребта в Карагандинской области, историю которого связывают с Великим Тамерланом (1336-1405). Во время похода против хана Золотой Орды Токтамыса Тамерлан приказал установить на пике Алтын шокы огромный каменный памятник. Легенда гласит, что в апреле 1391 года во время похода на хана Золотой орды Токтамыса Тамерлан с 200 тысячным войском остановился у подножия горы Улытау в самом сердце Сарыарки. Путь войска правителя Мавераннахра шел через пустыню Бетпак-Дала. А здесь, в поместье хана Жошы, явилась взору совершенно другая природа: горный воздух и прохладные реки, сочные пастбища и поля. Понимая, что войску нужно набраться сил, хан позволил на несколько дней остановиться в этой местности. Восхищенный природой Улытауского края, Тамерлан в знак благодарности приказал установить каменный памятник, на котором отмечено, что здесь он останавливался со своим

войском. Памятник находится на северо-западных склонах Улытауских гор, в 90 км западнее автомобильной дороги Жезказган-Аркалык и в 80 км западнее села Саят. Высота его – 50 м. Больше всего в Алтыншокы запоминается возвышающаяся на его вершине груда камней, собранных в форме срезанной пирамиды.

В 445 километрах от Караганды расположилось урочище Теректы. Со стороны Жезказгана ехать до него около 90 километров. Историко-археологический комплекс Теректы Аулие – Святой Тополь – состоит из галереи наскальных рисунков – петроглифов, неолитической стоянки, поселений древнего человека, некрополей-могильников эпохи бронзы, курганов раннего железного века, остатков горизонтальных и вертикальных штолен, в которых добывались руды и полудрагоценные минералы. Чаще других среди петроглифов Теректы Аулие встречаются изображения лошадей, а также двугорбых бактрианов, быков, козлов, оленей, змей, рысей и других хищников из породы диких кошек.

Мавзолей Жубан ана (Жуан аулие), построенный в XI веке в Жанааркинском районе Карагандинской области, на правом берегу реки Сарысу, уникален тем, что мастер возводил его, используя сложные строительные приемы, решая в абсолютном виде точные инженерные задачи. Купольно-центрическое сооружение дает мавзолею внешнюю красоту, обеспечивает крепость строения. Все кирпичи имеют одинаковый размер и форму, что доказывает развитие культуры производства строительных материалов. Возведено строение из специального раствора, секрет его изготовления утерян, но однозначно – материал очень крепкий. Несмотря на сложные погодные условия, оно дошло до нашего времени и хорошо сохранилось.

Мавзолей Айши биби – уникальный и интереснейший памятник архитектуры XII века, неимеющий аналогов в архитектурно-строительной культуре Казахстана и Средней Азии. Мавзолей декорирован великолепной по красоте сплошной облицовкой из терракотовых плит, украшенной орнаментами 60 видов.Мавзолей находится в селе Айша биби Жамбылского района Жамбылской области. Он является шедевром средневекового зодчества Караханидской эпохи, воздвигнутым у караванной тропы к югу от Акыртаса. По легенде, красавица Айша была женой Карахана и правитель, горюя после ее преждевременной кончины, нашел лучших мастеров, чтобы построить над ее могилой мавзолей невиданной красоты. Ныне мавзолей Айши биби – место паломничества женщин, мечтающих родить долгожданного ребенка.

Мавзолей Бабаджа Хатун (X–XI вв.). Строительство этого памятника степного зодчества связано с легендами о возведении мавзолея для Айша биби. По легенде, после гибели Айши биби ее няня Бабаджа хатун становится его смотрителем, а после смерти ее хоронят в двадцати шагах от мавзолея девушки. Для преданной женщины построили специальный мавзолей и назвали ее именем – мавзолей Бабаджи хатун. Эти два строения являются величественными памятниками и святым местом для мусульман, которые совершают хадж. Сегодня к мавзолею приходят женщины просить о супружеском счастье и о потомстве. Самой яркой и отличительной чертой мавзолея Бабаджи хатун является 16-реберный шатер-купол, установленный на 16-реберном «звездчатом» барабане. Согласно мировоззрению мусульман, заповедям пророка Мухаммада, его хадисам, по которым повторяется три раза: «Рай под ногами матери», «Уважай мать, сначала делай добро своей матери», женщину уважали и статус ее был высоким во все времена.

Мавзолей Домбауыл примечателен тем, что является, по мнению многих ученых, одним из самых древних сооружений, которыми располагает Центральный Казахстан. Считается, что оно было построено еще во времена владычества гуннов и было предназначено для культовых обрядов. Существуют различные легенды про Домбауыла. Одна из них гласит, что он был придворным музыкантом Чингисхана. Когда сын Чингисхана Джучи (Жошы) хан погиб на охоте, придворные боялись сообщить весть Потрясателю Вселенной. Лишь Домбауыл (по другим легендам Кетбуга) согласился рассказать Чингисхану о смерти сына: он, не говоря ни слова, молча играл на домбре, грозный хан понял язык музыки и приказал залить домбру горячим свинцом. Следовательно, Домбаул –

персонаж скорее сказочный, фольклорный, чем исторический. То обстоятельство, что у «сказочного мудреца» имеется не только место захоронения, но и мавзолей его имени, делает честь зодчим Великой степи и тем благородным людям, которые заботятся о том, чтобы имена народных героев и народная память о них жили в веках.

Памятник архитектуры XII –XIII вв. Мавзолей Жошы хана (Джучи-хана) – один из самых известных и выдающихся памятников казахского зодчества монгольского периода. Он расположенв Улытауском районе Карагандинской области, в 50 км к северо-востоку от г. Жезказгана, в долине р. Каракенгир, в 2 км от правого берега, недалеко от села Малшыбай Карагандинской области. Считается, что мавзолей сооружен в 1227 году над могилой сына Чингисхана – Жошы хана. В тоже время существуют и версии о том, что его построил в XIV или XV веке один из потомков Жошы хана. У сооружения двойной купол. Внешний купол не сохранился, раньше он опирался на звездчатый 17-гранный барабан очень редкой формы и был облицован плитками и бирюзовой поливой. Позже, после реконструкции в 2000 году, купол был восстановлен. Внутренний полусферический купол выложен кольцевыми рядами на ганчевом растворе. Пол мавзолея вымощен кирпичом. Интерьер освещается двумя арочными отверстиями, расположенными в боковых камерах.

Мазар построен народными мастерами в XI– XII вв. в честь Алаша хана. Его имя напрямую связано с появлением трех жузов казахского народа. Один из знаменитых мавзолеев Казахстана расположен в долине реки Каракенгир, недалеко от деревни Малшыбай, в Улытауском районе Карагандинской области. Мавзолей Алаша хана – единственный из средневековых мавзолеев, архитектурное подражание которому стало в центрально-казахстанских степях традицией, глубоко укоренившейся в строительстве мавзолеев казахской знати XIX в. – начала XX в. Известен даже пример прямого копирования – мавзолей Дузена Сандыбаева, построенный в 60-х годах XIX в. По преданию, его строитель Сералы Еламанулы ежедневно ездил на лошади к мавзолею Алаша хана, чтобы изучать устройство и расположение его конструкций.

Модернизация невозможна без изменения ряда привычек и стереотипов. В нашей истории есть много примеров подлинного прагматизма. На протяжении столетий наши предки сохранили уникальный экологически правильный уклад жизни, сохраняя среду обитания, ресурсы земли, очень прагматично и экономно расходуя ее ресурсы. И только за несколько лет в середине прошлого века нерациональное использование ресурсов привело к исчезновению Аральского моря, превращению тысяч гектаров плодородных земель в зоны экологического бедствия. И это пример крайне непрагматичного отношения к окружающей среде. Так прежний национальный прагматизм обратился в расточительность. На пути модернизации нам стоит вспомнить навыки предков. Прагматизм означает точное знание своих национальных и личных ресурсов, их экономное расходование, умение планировать свое будущее. [3]

У каждого народа, у каждой цивилизации есть святые места, которые носят общенациональный характер, которые известны каждому представителю этого народа. Это одно из оснований духовной традиции. Для Казахстана это особенно важно. Мы – огромная по территории страна с богатой духовной историей. Иногда наши размеры играли разную роль в истории. Но никогда в народе не прерывалась связь в этом духовном географическом поясе.

Список использованной литературы:

1. Статья Главы государства Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» от 12 апреля 2017 года // http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya

2. Бедельбаева М.В., Новоженов В.А., Новоженова Н.В. Изобразительные памятники Казахского мелкосопочника. – Караганда: САИ, 2015. – 252 с.

3. Шет ауданы. Энциклопедия / ред. Ә. Оспан. – Алматы: ҚазАқпарат, 2013. – 382 б.

Қанатқызы А., СР-41к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Алпысбаева М.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: «Қарағанды қаласының жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімі» ММ, азаматтарды әлеуметтік оңалту бойынша секторының бас маманы Сәкен Е.Ғ.

ЖАСТАРДЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫҢ НЕГІЗДЕРІ

Жастар – жасына қарай сипаттамалары жиынтығының, әлеуметтік жағдайлар ерекшеліктерінің негізінде бөлінетін және қоғамдық құрылыспен, мәдениетпен, әлеуметтендіру заңдылықтарымен, осы қоғамды тәрбиелеумен айқындалатын, сол немесе басқа да әлеуметтік-психологиялық қасиеттермен ескерілген әлеуметтік-демографиялық топ; қазіргі заманғы жастардың жасына қарай 14-тен 25 жасқа дейінгілерді қоса алғанда Қазақстанда 14-29 жастағы жастар үлесі 2009 жылғы 1 қаңтарда халықтың құрылымында 29,2% құрады, бұл 4 358 925 адамды құрайды, оның ішінде экономикалық жағынан белсенді халық 2406775 адам болып табылады.

Кез-келген өркениетті қоғамның әлеуетті жасампаз күш-қуатының маңызды құрамдас бөлігі – бұл жастар. Жастар заманауи Қазақстанның қарқынды инновациялық-индустриялық үдемелі дамуының жасампаз шығармашылық күші болғандықтан, мемлекетіміздің экономикалық, индустриялдық,интеллектуалды дамуы мен рухани өрлеуі мен демократиялық құндылықтарының қалыптасуында және жаңа мемлекеттілік ұстанымның негізгі іргетасын қалайды. Қоғамның жаңаруы мен кемелденуіне құштар әлеуметтік топ ретінде жастардың ел өміріндегі орнына ерекше мән беріледі. Тәуелсіз елімізде жастар саясатының тұжырымдамасын дайындау жұмысы 1997 жылдың күзінде басталған болатын. 1998 жылы ақпанда бірнеше жұмыс топтары дайындаған тұжырымдаманың жобасы бірыңғай құжат қалпын келтіріліп, студенттер мен жастар ұйымдары өкілдерінің Бірінші съезі делегаттарының талқылауына ұсынылған еді. 1999 жылы 28 тамызда мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасы Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың өкімімен бекітілді. 2004 жылы Қазақстан Республикасы «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңы қабылданды.Республикада жастар өсімінің демографиялық үрдісі сақталуда: халықтың табиғи өсімі – 6,3%. Жастар – бұл қашанда үлкен ерекше жасына қарай кіші топ ретінде білінетін объективтік қоғамдық құбылыс. Жастар – қоғамның бір бөлігі. Бұл ретте, жастар саясаты жас ұрпақты қоғамдық өмірге әлеуметтік ықпалдастырудың бірден-бір мүмкін болатын тетігі болып табылады. [1]

2018 жылы жүргізген әлеуметтік сауалнама нәтижелері бойынша жастар санасындағы оларды толғандыратын неғұрлым өзекті проблемалар: сыбайлас жемқорлық, билік органдарындағы қызмет бабын теріс пайдаланушылық (44,3%), есірткінің таралуы (31,6%), жастар арасында қылмыстың өсуі (29,8%) болып табылады .

Бұдан басқа, жастардың едәуір бөлігі үшін өмірлік маңыздысы сауал салынғандардың 45,6%-ында тұрғын үймен қамтамасыз етуге байланысты проблемалар болып табылады. Осы проблеманы жою үшін жастар жеке меншік тұрғын үй сатып алуға жеткілікті табыс табу мүмкіндіктерін беруді ұсынады, бұл ретте сауал салынғандардың 31,5%-ы жастарды тұрғын үймен қамтамасыз ету жөніндегі шаралар қабылдануы қажет екенін атап өтеді. 15,9%-ы үшін тұрғын үймен қамтамасыз ету әдістерінің бірі ипотекалық кредит беру жүйесін дамыту болып табылады.

Әдеттегі нормалар, мораль мен адамгершілік туралы ұғымдар елеулі өзгеріске ұшырап отырған қоғамның түрленуі кезінде құралдық құндылықтар немесе өмір сүруде табысқа жету әдістері деп аталып жүргендер туралы қоғамның түсініктерін білу маңызды.

Жастардың 48,3%-ының пікірі бойынша жақсы білімнің болуы өмірде табысқа жетудің қажетті алғышарты болып табылады. Пайдалы байланыстар мен тамыр-таныстық өмірде алға басуға ең жақсы түрде жәрдемдеседі – бұл табысқа жету әдістері рейтингіндегі екінші позиция (33,5 %).

Табысқа жету үшін үшінші бір басым құрал деп корреспонденттердің 32,7%-ы ақшаның болуын атайды. 29,0%-ы қажырлы еңбек етуді атап өтеді, 17,0%-ы үшін күшті ерік жігер, 10,5%-ы үшін «жағдайлардың сәтті барысы» негізгі құрал болып табылады.

Қазіргі Қазақстан қоғамы құрылымының түрленуіндегі қиыншылықтар қандай да бір дәрежеде республика жастарының 5,1%-ында заң және адамгершілік туралы ұғымдардың өзгеруіне ықпал етіп отыр, олар өмірде табысқа жетудегі міндетті жағдай деп қылмыс әлеміндегі байланыстардың болуын есептейді.

Сонымен бірге, жастардың үштен бір бөлігінен астамы жақсы білім мен мамандықтар ала алады, кейбіреулері өздерінің саяси көзқарастары мен талаптарын еркін және жария түрде білдіреді, кейбіреулері білікті медициналық көмектер алады, кейбіреулері өздерінің шығармашылық қабілеттерін іске асыра алады, кейбірі өз қаласы мен кентінің өміріне қатысты шешімдер қабылдауға ықпал ете алады.

Жастардың дамуындағы неғұрлым өзекті мәселе жастар арасындағы әлеуметтік-экономикалық шиеленісті көңіл күйді көрсететін жұмыспен қамту мен еңбекке орналастыру проблемасы болып табылады. Ресми статистикалық деректер бойынша республикада 2014 жылғы жағдай бойынша 15-тен 29 жасқа дейінгі жұмыссыздар 300 мыңға жуық, яғни жалпы санның 12,2%-ы.

Еңбек рыногын кеңейтудің, жастарға арналған жаңа және қосымша жұмыс орындарын құрудың нақты жолдарының бірі кәсіпкерлік бастамаларды дамыту болып табылады. Жастар арасында, сауал салынғандардың 50, %-ы жастар кәсіпкерлігін дамытудағы елеулі проблемаларды көрсетеді, 25%-ы проблеманың болу мүмкіндігін ғана атап өтеді. [2]

Көптеген жас адамдар (35%), егер мемлекет тарапынан жастардың кәсіпкерлігі үшін көтермелеу мен ынталандыру енгізілетін жағдайда жеке меншік бизнестерін ұйымдастырғылары келеді. Бұл ретте, барлық сауал салынғандардың ішінен 35,5%-ы қазіргі жағдайларда жеке бизнестерін ұйымдастыруға дайын екендіктерін көрсетті және 9%-ы ғана «жоқ» деп жауап берді.

Республикада жер-жерде жұмыспен қамту қызметтерінің жанынан кәсіпорындар мен ұйымдардағы жұмыс орындары туралы деректер базасы үнемі жаңартылып отырады, еңбек рыногында сұранысқа ие болатын мамандықтар мен кәсіптер бойынша жас кадрларды даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттыру жұмыстары жүзеге асырылуда.[3]

Еліміздегі мемлекеттік жастар саясатының негізгі мақсаттары – ол жастардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастыру, жастар шығармашылығын дамыту, салауатты өмір салтын қалыптастыру, жастардың жұмыспен қамтылуына ықпал ету, жастар кәсіпкерлігін дамыту, жастар арасында қылмысты болдырмау, отаншылдық құндылықтарды әспеттеу, жастардың әлеуметтік-экономикалық, саяси және басқа да жан-жақты жағдай жасау, рухани-адамгершілік, интеллектуалдық және физикалық әлеуетінің, әлеуметтік мәртебесі мен экономикалық жағдайын, саяси, құқықтық, экологиялық және рухани мәдениетін көтеру болып табылатыны ескерілуде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекеттік жастар саясаты
2. Баймуратова А. Жастар саясатын жетілдіру.
3. Қазақстан Республикасындағы Мемлекеттік жастар саясаты тұжырымдамасы

Құдабай Э.Қ., 2 курс студенті, Гик 17 -1
Ғылыми жетекші – мұғалім Аубакиров Е.Ж.
Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МЕНІҢ ЕЛІМІҢ ЕРТЕҢІ – ЕРКІН, БІЛІМДІ ЖАСТАР!

Білекке сенер заманда,
Ешкімге есе бермедік.
Білімге сенер заманда,
Қапы қалып жүрмелік...
(Абылай хан)

Менің елім – тәуелсіз Қазақстан! Бұл құдіретті сөзді. Қазақстан Республикасының әрбір азаматы асқақ сезіммен, мақтанышпен айта алары анық. Өйткені біздер, жастар, асқақ арман жетегінде, отаншылдық рухты ту еткен ұлттық ұл-қыздары қасиетті қазақ топырағында мекен етіп, достық қарым-қатынаста, береке мен бірлікте, тыныштық пен татулықта өмір сүріп жатырмыз. Ал, сол жастар қазіргі таңда еліміздің дамуы, өркендеуіндегі алар орыны қандай? Қазақстан Республикасында жастардың жалпы өміріне көңіл бөліне ме?

«Мен жастарға сенемін...» -деп кеткен ақиық ақын, лириканың негізін салушы Мағжанды сүйіп оқитын, қазақ елін дамытып, мәңгілік ел қатарына жеткіземін, әрі қарай өркендетемін деп – бар жігерін, бар ғұмырын арнаған қазақ елінің Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбев:

«Жастарға айтарым: Елдің болашағын сіздер жасайсыздар!»-деп сеніммен жастарға үлкен міндет, жауапкершілік жүктеп, ел болашағы жастар қазіргі таңда қалай білім алып, тәрбие алып жатса – ел болашағы да солай болмақ деп ашып айтқан болатын [1].

Елбасымыз биылғы жылды «2019 жыл – Жастар жылы» -деп атап өткен болатын. Бұған қатысты Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетіндегі тарих факультетінің деканы Тілеген Садықов өз ойымен бөлісті. Ол Елбасының бүгінгі Жолдауын «жас мамандарға жарқын жол ашқан бірден бір жолдау» деп есептеді.

«Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың биылғы жылғы жолдауында еліміздің тірегі – жастар мәселесіне жете мән бергендігімен аса маңызды деп санаймыз. Қоғамның даму үдерісін ілгерілетудің жетекші күші жастар екендігі ақиқат дүние. Жолдауда жоғары оқу орындарына мамандық алып шыққан жастардың өз мамандығы бойынша жұмысқа тұрып, елімізге қызмет етуі мәселесі қоғамның даму тенденциясын анықтайтын фактор екендігіне зор мағына берілген.

Елбасының жолдауы жоғары оқу орны саласында қызмет ететін педагогтарға тың серпіліс әкеліп, жаңа форматта маман даярлау және оның жұмысқа қабылдану траекториясын айқындаудағы басты бағдарымыз», - деді Садық Тілеген [2].

1991 жылы өз тәуелсіздігін алған егемен еліміз бәсекеге қабілетті, дамыған мемлекет болуы үшін, елбасымыз және де ел азаматтары мен азаматшалары үлкен үлес қосуда. «Қазақстан-2050», «Қазақстан-2030» стратегиялар мен «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақалада, елбасымыздың бірнеше кітаптарында қазақ халқының тарихы, бүгінгі тіршілігі баяндалып, болашағына жоспар құрылған.

«Елімнің ертеңі – еркін, білімді жастар» - дегенімдей, біздің білім алуымыз үшін көптеген мүмкіндіктер жасалған. 2014 жылдан бері «Серпін – 2050: Мәңгілік ел жастары – индустрияға» атты әлеуметтік жоба негізінде қазіргі таңда мен Қарағанды мемлекеттік

техникалық университетінде «геодезия және картография» мамандығы бойынша білім алудамын. Жобаның мақсаты баршамызға айқын болса керек...

Белгілі келесі жоба, «Болашақ» халықаралық стипендиясы түлектердің табысты мансаптық өсуі мен кәсіптік өзін-өзі жүзеге асыруының өзіндік кепіліне айналды. Ел аумағында көптеген оқу орындары, білім, өнер, спор мектептері бой көтерді.

2011 жылы «Жас Қыран» және «Жас Ұлан» балалар мен жас өспірімдерге арналған жас ұйымдар пайда болды, олардың басым міндеті патриоттық тәрбиелеу болып табылады. «Жастар практикасы», «Дипломмен ауылға!», «Жастар кадрлық резерві», «Мемлекттік қызмет мектебі», «Жастар-Отанға!» атты көптеген бағдарламалар өз жұмысын жастар болашағы үшін жұмыс жасауда.

Бүгінгі күннің жастары: Зарина Дияс Қазақстанның шебер теннисшісі әрі жеке разряд бойынша ITF-тің бес турнирінің жеңімпазы, Жансая Әбдімәлік – шахматтан еліміздің намысын абыроймен қорғап жүрген қазақ қызы, Мария Мудряк небәрі 5 жасында әлемнің ең жас опера әншісі ретінде Гиннестің рекордтар кітабына енген және де көптеген біздің қазақстандық жастардың жетістіктері көп.

XXI ғасыр нанотехнология мен техниканың заманы. Нағыз білім сыналатын кезең. Білім сыналатын кезеңде, бір күндік қызыққа ерген жастарымызда бар. Білім алуға өте көп кедергілерде шықты. Атап өтетін болсам: әлеуметтік желілер, түрлі ойындар, қиял-ғажайып кинолар мен мультсериалдар, пайдасыз іс-әрекеттер айта берсек шегі жоқ. Осы кедергілермен айналысқан жас буыннның білім алуға деген уақыты болмайды. Көпке топырақ шашада алмаймын, себебі жоғарыда атап өткен Зарина, Жансая, Мария есімді жастардың жетістіктерін жоққа шығару болып табылар еді. Айта кеткен мысалдардың ішінен өзіне керегін алып, пайдаға жаратқандар да жеткілікті. Көп жастар үлкен мансапты, атақ-даңқты армандайды. Бірақ, оған жету жолында ешнәрсе істегісі келмейді. «Адам баласының, ең жаманы-талапсыздық»,- депті ұлы Абай атамыз. Біз талаптанбасақ, ізденбесек алға қарай ешқашан жүре алмаймыз. Жастары алға қарай жүре алмаса, мемлекетте бір орында қалып қояды. Бір тұтас мемлекетті алға жылжыту жастар қолында. Өткен тарих беттеріне үңілетін болсақ, қазақ халқы жаужүрек, батыр болған. Не үшін соғысты, неге жауласты? Бір ғана мақсатпен: келер ұрпақтың тәуелсіз елде, алаңсыз жерде, білім алып, бейбіт өмір сүруін қалады. Жаужүрек, ата-бабамыздың тарихын еске алғанда, көкірегімізді қуаныш кернейді. Ендеше, келер ұрпақта өткенімен мақтанатындай етіп, өмір сүрейік. Біз үшін жанын қиған жандардың жасаған жақсылықтарына қиянат жасауға хақымыз жоқ!

Қорытындылай келе айтар болсам, «Еліннің ұлы болсаң, еліне жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа», - дейді елбасы бір сөзінде [2].

Ұлттың бүгіні мен келешегі – белсенді жастардың қолында дейтін болсақ, ұлттың рухани құндылықтарын бойына сіңірген ұрпақ ғана ел болашағын қалыптастыра алады. Жастар салауатты өмір салтын ұстанып, мемлекеттің индустриялық-инновациялық дамуына үлесін қосса, қоғамға пайдасын тигізіп, сапалы, терең білім алуды басты міндетіне айналдырса, онда келешегіміз кемел болары сөзсіз. Өз күш-жігерлері мен алған білімдерін еліміздің өркендеуіне жұмсайтын жастары бар зайырлы қоғам мақсатты межеге жетері анық. Бабалардың қалдырған асыл мұрасы егемендік, тәуелсіздікті сақтап, дамуына үлес қосып, келер ұрпаққа қалдыру біздің басты міндетіміз!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Елбасы жолдауы «Қазақстан-2050» стратегиясы
2. Әлеуметтік желі: https://www.zakon.kz

Құсайынов Ә.С., 105 оқу тобының курсанты,
Әлімбай М.Б., 101 оқу тобының курсанты
Ғылыми жетекшісі - г.ғ.м., оқытушы, полиция аға лейтенанты Ә.Б. Жағыпар

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ВЕДОМСТВОЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА КУРСАНТТАРҒА МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫ АЯСЫНДА «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТАРИХЫН» ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

Қазақстан Республикасында қазіргі таңдағы ең өзекті мәселе бақытымыз баянды, 28 жыл толып отырған тәуелсіздік ғұмырлы болуына орай, тарихтан тағылым алған, ұлттық руханият қайнарынан қанып ішкен жас буын-жас ұрпақты тәрбиелеу мәңгілігіміздің мәңгілік мәселесі болып табылады. Бұл ретте тарих тағылымын санада жаңғырта отырып ұрпақтар сабақтастығын қалпына келтіру үрдісі өзекті сипатқа ие. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Біз болашаққа көз тігіп, тәуелсіз елімізді «Мәңгілік Ел» етуді мұрат қылдық. «Қазақстан-2050» Стратегиясы осынау мәңгілік жолдағы буындар бірлігінің, ұрпақтар сабақтастығының көрінісі», – деп бүкіл Қазақстан тарихы бірігу тарих екенін атап өткен болатын [1]. Сондықтанда, тарих бүкіл адамзаттың жүріп өткен жолын, жинаған тәжірбиесін, елдердің өмірін баяндайтындықтан, болашағымызды ойласақ «Мәңгілік ел» идеясын насихаттауда тарихты оқып үйретуіміз керек.

«Мәңгілік ел» идеясы негізгі үш тағаннан: «бірінші – Түркі қағанаты билеушілерінің (Күлтегін, Білге қаған, Тоныкөк) саяси акт – «манифесті» әзірлеп, тарих сахнасына шығаруы екіншісі – әл-Фарабидің философиялық шығармасында идеяның теориялық-философиялық тұрғыдан негізделуі, үшіншісі – Жүсіп Баласағұнның «Құтты білік» дидактикалық дастаныда құқықтық мемлекеттің негізгі қағидаларының, яғни Ата заң іргетасының қалануы», – тұрады [2]. Идея мемлекеттік сипат алу үшін елде өмір сүріп отырған халықтың мақсат-мүдесімен сай келуі және ел тарихы тамырынан нәр алған болуы керек. «Тәуелсіздік. Келісім. Болашағы біртұтас ұлт» күн тәртібімен өткен Қазақстан халқы Ассамблеясының XXIV сесиясында қабылданған Мәңгілік Ел – Патриоттық актісінде Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Мәңгілік Ел, бұл – Тарихтың, Мәдениет пен Тілдің ортағы. Біз ортақ тарихи мұрамызды мұқият сақтайтын боламыз», – деген болатын [3]. Сондықтанда, ежелгі дәуірдегі Тұмар ханшайым, Шырақ батыр, атақты Атилладан бастау алатын азаттық жолы әр ғасырда өзінше түрленіп отырып, әлемді ат тұяғымен дүбірлеткен түркі жұрты тәуелсіздік үшін күресінде тарих қойнауынан нәр алған «Мәңгілік ел» идеясын ту етіп көтерді.

«Мәңгілік ел» идеясының теориялық-философиялық тұрғыдан негіздеген Әбу-Насыр әл-Фараби: «Тарихты білмей – өткенді, қазіргі жағдайды білу, келешекті болжау қиын», – деп нақты айтып кеткен [4]. Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғалы бері ел азаматтырының тарихи сана мен білімін көтеруге ерекеше көңіл бөлуде. Қазақстан тарихын оқыту турасында Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаев: «Қазақстанның азаматы ғасырлар тоғысында өзінің арғы-бергі тарихы жолын ой елегінен өткізіп, кеше кім едім? Бүгін кімбіз? Ертең кім боламыз?» деген төңіректе ойлансын деген сөз. Бұл – әрбір азамат тарих қойнауына ойша тереңдеу арқылы өзінің ата-бабалары қалдырған осындай кең байтақ жердің лайықты мұрагері болуға ұмтылсын деген сөз», – деп нақты қадап айтқан[5]. Қазақстан Республикасы тәуелсіздік жылдарында тарих пәнін оқытуды жақсартуға бағытталған маңызды іс-шаралар Қазақстан тарихының мазмұнын байытатын тың деректермен толықты, ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету бағытында жұмыстар атқарылды, ең бастысы Мемлекеттік білім стандарты жасалды. Дегенмен, әліде үлкен міндеттер тұр біріншіден, ұлт тарихын зерттеу методологиясын жетілдіру қажет, екіншіден, Қазақстанның дербес мемлекет ретінде қалыптасу кезеңдерін айқындау, үшіншіден, ұлттық тарихты оқыту.

Қазақстан Республикасының үздік білім беру жүйесінің тәрбие тұжырымдамасында басым бағыттардың бірі болып патриоттық тәрбиенің бекітілуі де бекер емес. Шынында да, ұлтқа деген сүйіспеншілігі жоқ адамнан адамгершілікті де, сұлулықты да, мәдениетті күтуге болмайды. Ендеше, патриоттық тәрбие – тәрбиенің басты бағыттарының бастауы десек, қателеспейміз. Қазақстан тарихы «Мәңгілік ел» идеясын, ұлт болашағын, қазақстандық патриотизмді қалыптастыруға ерекше үлес қосатын пән. Қазақстан тарихы курсанттардың

дүниеге көзқарасын қалыптастыруға, адамгершіліккке, отаншылдыққа, қаһармандыққа, ұлтжандылыққа, барлық халықтарды құрметтеуге, олармен достық қатынас орнатуға, еңбексүйгіштікке, діннің тарихтағы рөлін дұрыс түсінуге тәрбиелеуге, оларға эстетикалық, экологиялық, экономикалық тәрбие береді. «Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы», – деп Әл-Фараби айтпақшы, курсанттарға сабақ үстінде тәрбие берудің ерекше әдіс-тәсілдері жоқ, тарихты оқыту әдіс-тәсілдері пайдаланылады, бірақ-та сол әдістерді қолдану тәсілдерінде және олардың әсерлілігінде, эмоциялығында. Оларды талдап атап өтетін болсақ:

- ұлт қайраткерлерінің (хандардың, билердің, шешендердің, байлардың, Алаш зиялыларының, ғалымдардың, ақындардың, мемлекет және қоғам қайраткерлерінің) портеттерін іліп қойып, қайраткерлік істері мен адамгершілік қасиеттерін талдау;
- оқытушының тебірене айтқан әңгімесі;
- тарихи романдардан оқыған бір-екі минуттық әсерлі үзінді;
- технологияны қолдану барысында кино-фильмдер фрагменттері;
- тарихи құндылығы бар зәулім ғимараттарға берген әсерлі сипаттама;
- терминологиялық сөздікпен жұмыс жасау;
- қосымша мәліметтер БАҚ-та жарияланған материалдарды талдап, курсанттардың өздеріне қорытынды жасатуды және т.б.

Осы айтылғандарды оқытушы тиімді қолданған жағдайда курсанттың ішкі-жан дүниесіне жеткізе білсе, сана-сезіміне әсер етеді. Сондықтанда, ведомстволық жоғары оқу орындарында оқушы курсанттарға Қазақстан тарихы пәнін «Мәңгілік ел» идеясы аясында оқыта отырып, қазақстандық патриотизмде тәрбиелеуіміз керек. Адамдарды уақытша алдауға болатын шығар, ал тарихты алдап кету мүмкін емес. Ғылымда тарихпен тәрбиелеу деген қағида бар. Тәрбиелеумен қоса тарих таразылай да, жазалай да біледі. Тарихтан тағылым алып, тәрбиелік мәнде түсініп, оны түсіндіре білу – ұлтын сүйетін, елін қадірлейтін, тарихын баяндап саралай білетін ұрпақ қана тәуелсіздік тұғырын биіктетуге қабілетті болады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». 14.12.12. http://www.akorda.kz

2. Сыздықов С.М. Қарқаралы – «Мәңгілік елдің» мәңгі қаласы // Қарқаралы қаласының 190 жылдығына арналған «Қарқаралы қаласы: тарихы мен бүгіні» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. – Қарағанды, Тенгри баспасы, 2015. – 166 б.

3. Мәңгілік Ел – Патриоттық акт http://www.egemen.kz/2016/04/27/36900

4. Қазақстан тарихы әдістемелік журнал №1, 2003.

5. Қойгелдиев М. Тарих және қоғам // Егемен Қазақстан 9-ақпан, 2005 жыл.

Макатова А.Е., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.п.н., доцент Кенжебаева С.К.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

О РАЗРАБОТКЕ КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С МОЛОДЕЖЬЮ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Целью государственной молодежной политики в Республике Казахстан является «создание условий для полноценного духовного, культурного, образовательного, профессионального и физического развития молодежи, участия в процессе принятия

решений, успешной социализации и направления ее потенциала на дальнейшее развитие страны» [1].

Безусловно, молодежь, являющаяся многочисленной (каждый второй житель Казахстана до 30 лет) и динамичной частью казахстанского общества, призвана сыграть важнейшую роль в достижении стратегической цели государства – войти в 30-ку наиболее развитых стран мира.

Социальная политика в настоящее время обновляется в значительной мере, особенно в части, касающейся молодежи. Однако, существует комплекс проблем молодежи, связанный с ее занятостью, здоровым образом жизни, активностью и инициативой, качественным образованием. Пожалуй, самой болезненной проблемой остается правонарушения и преступность среди молодежи. Закономерно, что к числу основных направлений государственной молодежной политики отнесено - повышение уровня правовой культуры.

Социальная работа в государственных учреждениях и неправительственных организациях приобретает свой профессиональный статус, как часть системы социальной защиты населения и необходимого условия социальной самореализации молодежи.

Социальные работники, осуществляя свою деятельность, значительный акцент ставят на формировании правовой грамотности молодежи, профилактических мерах по предупреждению преступности, а также ресоциализации молодых осужденных.

Среди социальных технологий в работе по ресоциализации эффективным считаем технологию использования творческой деятельности и искусства в коррекции ценностных ориентаций молодых осужденных, лишенных свободы. Творчество является средством формирования ценностных ориентиров, личностной самореализации и повышения самооценки осужденного; произведения искусства помогают молодому человеку понять смысловую сферу своего поведения и своих поступков, справляться с отрицательными эмоциональными состояниями.

Интеграция в социальную среду молодых людей, находящихся в местах лишения свободы, средствами искусства является одним из наиболее простых и эффективных методов. Для таких молодых людей творчество является не только интересным и увлекательным занятием, но и возможностью заявить о себе, они получают прекрасный шанс выразить свой внутренний мир на языке творчества, реализовать способности и продемонстрировать талант. Такие мероприятия, безусловно, привлекают внимание широкой общественности, морально поддерживают молодых людей с девиантным поведением, помогают им обрести уверенность в себе, преодолеть барьер отчуждения и стать полноценными членами общества.

Искусством стимулируется самостоятельность, творчество и развитие рефлексивной позиции молодых осужденных на основе выделения ценностно-смысловых ориентиров.

Цель данной технологии - поддержка творческого потенциала молодых людей с девиантным поведением, содействие их социальной адаптации, формирование социально–активной личности.

Задачи:

1) привлечение к воспитательному процессу неправительственных общественных организаций;

2) выявление талантливых молодых людей, находящихся в местах лишения свободы;

3) содействие развитию художественно-прикладного творчества среди осужденных молодых людей;

4) организация культурных мероприятий в воспитательных колониях;

5) помощь в адаптации молодых людей, находящихся в заключении;

6) привлечение внимания органов законодательной и исполнительной власти, СМИ и общественности к проблемам девиантного поведения молодых людей, их социальной адаптации после выхода из учреждения;

7) предоставление молодым людям возможности стать полноправными членами общества и приносить ему пользу.

Проведение творческих конкурсов в пенитенциарных учреждениях положительно влияет на культурное и духовное развитие личности, раскрывает творческие способности заключенных при положительной социализации в обществе.

Полагаем, что дальнейшая работа должна включать следующие направления деятельности:

1. Разработка и последовательная реализация программ перевоспитания молодых людей с девиантным поведением посредством организации культурного досуга данной молодежи, развития их творческого потенциала, оказания профессиональной помощи в творческом самовыражении, стимулирования к раскрытию творческого потенциала молодежи; пропаганды позитивного взгляда на мир.

2. Определение системы социальных, социально-психологических и духовно-педагогических мер по профилактике и предупреждению девиантного поведения среди молодых людей.

3. Использование технологий социальной работы для привлечения девиантных подростков к успешной адаптации в социуме.

3. Организация взаимодействия и сотрудничества государственных органов, ДУИС для комплексной и систематической работы по профилактике девиантного поведения подростков.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан от 9 февраля 2015 года № 285-V «О государственной молодежной политике»

Макишова Т., ученица 7 класса
Научный руководитель : Кадирбаева А.А., учитель русского языка и литературы
КГУ «Школа-Гимназия № 102», г. Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЁЖЬ - ЭТО БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА

Тема здорового образа жизни в современном мире актуальна как никогда. Гимнастика, физические упражнения, ходьба должны прочно войти в повседневный быт каждого, кто хочет сохранить работоспособность, здоровье, полноценную и радостную жизнь. В послании Президента Республики Казахстан народу «Казахстан -2030. Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев» одним из семи долгосрочных приоритетов определен «Здоровье, образование и благополучие граждан Казахстана».

В своем Послании Президент страны акцентировал внимание на наиболее актуальных проблемах здравоохранения и участия в их преодолении всего общества: предотвращение заболеваний и стимулирование здорового образа жизни, борьба с наркоманией, сокращение потребления алкоголя и табака.

Формирование здорового образа жизни — сложный системный процесс, охватывающий множество компонентов образа жизни современного общества и включающий основные сферы и направления жизнедеятельности людей.

Молодежь – это будущее страны! И это не банальный лозунг. Мы должны будем обеспечить не только благополучие наших детей, но и родителей, мы станем ответственными за три поколения людей! И чтобы достойно справиться с возложенной на нас задачей, необходимо уже сейчас приступать к участию в политической жизни страны.

Молодость – это время, когда хочется, чтобы все проблемы решались быстро, препятствия преодолевались легко, а мечты сбывались. Этот период надо использовать в полную силу. Молодые люди должны понимать, что их идеи, возможно где-то рискованные,

где-то фантастические, но однозначно передовые помогут взрослым коллегам достигнуть улучшений в стране.

Нынешняя молодежь способна сама модернизировать свои силы и направить их в то русло, которое им ближе по духу.

В истории всех времен и народов молодежь всегда играла ключевую роль. И это не случайно, потому что молодым присущи активные качества - жажда справедливости, отвага, честь. А если кто-то склонен в молодости усмотреть одни лишь недостатки, тому мы ответим словами американского поэта Лоуэлла: «Возможно, молодость – порок, но только чересчур быстро излечиваемый возрастом». Так что, пока от этого «порока» мы не излечились, не будем зря терять времени! Я верю, что наша молодежь – кладезь талантов, мастерства и умений, нужно не растерять тот потенциал, который заложен в нас, и суметь направить его в нужное русло, чтобы, несмотря на все трудности и препятствия, суметь поднять Казахстан на должный уровень!

Самый умный, самый талантливый на свете человек, кто он? Конечно же, ты сам! И хотя порой кажется, что другие умнее и одарённее, внутренний голос никогда не должен замолкать: ты – самый лучший, ты всё можешь, тебе любые задачи по плечу. Как прекрасна молодость! Она – не только незабываемый период в жизни каждого человека! Это время надежд, открытий, неуемной энергии, честолюбивых планов и их реализации. Энергия молодых, нестандартные решения многих вопросов, яркие идеи, умение добиваться поставленных целей всегда востребованы нашим обществом.

А задача старшего поколения – помочь молодым определить своё достойное место в этом сложном мире, максимально реализовать себя, ведь в их руках будущее родного города, региона, страны – и всем хочется, чтобы эти руки были крепкими и здоровыми!

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. Послание Президента Казахстана: Новое десятилетие - новый экономический подъем - новые возможности Казахстана // Казахстанская правда. - 2010. - 30 января.

2. Назарбаев Н.А Актовая лекция Президента РК. Казахстан в посткризисном мире: интеллектуальный прорыв в будущее. - Алматы: Казак, университеті, 2009. - С. 20.

Мақан Т.Е., 2 курс, У-23
Ғылыми жетекшісі – оқытушы, Жараспаева З.Ю.,
Ж.К. Бөкенов атындағы Қарағанды банк колледжі, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРЫ БЕЛСЕНДІ ЕЛДІҢ ЕРТЕҢІ ЖАРҚЫН

«Жастар мен отбасы институтын кешенді қолдау мемлекеттік саясаттың басымдығына айналуы тиіс. Жастардың барлық санатын қолдауға арналған шараларды толық қамтитын әлеуметтік сатының ауқымды платформасын қалыптастыру керек».
Н.Ә.Назарбаев

Тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап жастар мәселесі еліміздің ең басты назарында болды. Жастар – XXI ғасырда Қазақстанның тұрақты дамуының кепілі. Еліміздің болашағы жастардың еңбекқорлығына, талап-тілегіне, арман-мұратына байланысты. Олар ата-бабаларымыздан мұра болып келе жатқан құндылықтарымызды, тарихи дәстүрлерімізді жаңғыртып, оны алға ілгерілетіп қана қоймай, елдің экономикасы мен ғылымын да дамытуға міндетті. Жастары белсенді елдің ертеңі жарқын. Сондықтан олар қазіргі қоғамдағы барлық салаға атсалысып, тәуелсіздіктің тұғырлы болуы жолында аянбай еңбек етуі қажет.Жастардың өзекті мәселелерін шешу мақсатында Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың

тапсырмасы бойынша Астана қаласында 2019 жыл «Жастар жылы» болып жарияланды. Жастар жылы және «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мемлекет басшысының бағдарламалық мақаласы аясында «Алматы қаласы жастарын қолдаудың жол картасы – 2020» жоспарлы бағдарламасы дайындалып, тұсауы кесілген еді. Ең әуелі, бұл жол қартасы негізгі бес бағыт бойынша жұмыс істеуді көздейді. Атап айтқанда, сапалы білім беру, жастарды жұмыспен қамтамасыз ету, жастардың бос уақытын тиімді өткізу, мәдени демалысты ұйымдастыру, жас отбасыларға қолдау көрсетіп, оларды баспанамен қамтамасыз ету [5].

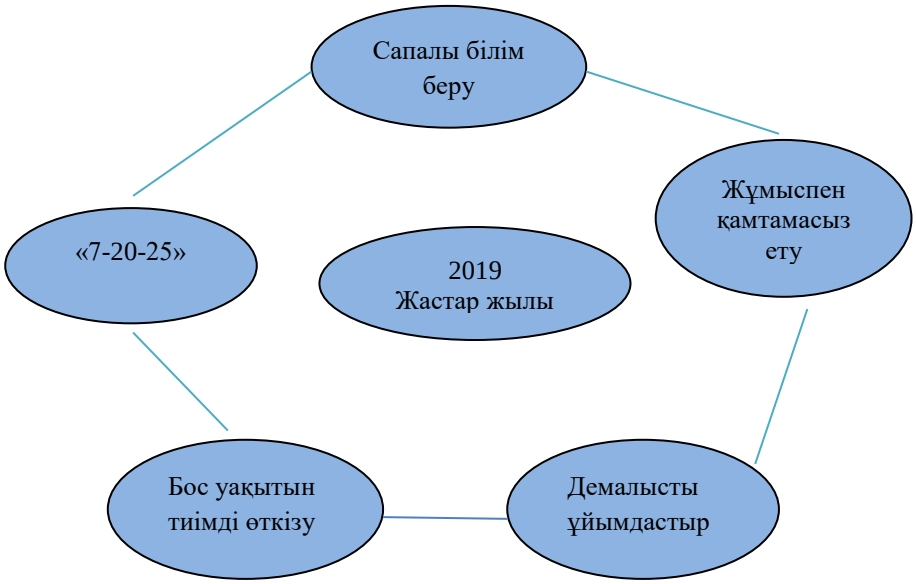

1 сурет. Жол картасы – 2020

Президент жастардың бүгіні мен болашағына қамқорлық жасауды өз саясатының негізгі мәні деп санайды. Ол жыл сайынғы дәстүрлі Жолдауларында жастар саясатын жетілдіру бойынша іргелі тапсырмалар беріп жүргені белгілі, өйткені жастар қоғамның бір бөлігі ретінде мемлекетте маңызды рөл атқарады. Жастарды жұмыспен қамту мәселесі елімізде басты назардағы мәселе екені белгілі. Осы проблеманы жою үшін елімізде «Дипломмен ауылға», «Бизнестің жол картасы», «Жұмыспен қамту-2020», «Әрбір отбасына «7-20-25» бағдарламасы аясында баспана алудың жаңа мүмкіндіктерін беру», «Жоғары білім алудың қолжетімділігі мен сапасын арттырып, студент жастардың жатақханадағы жағдайын жақсарту», т.б. бағдарламалар қолға алынып, еліміздің түкпір-түкпірінде жүзеге асырылып жатыр. Жастарымыз білім алғаннан кейін, өз мамандықтары бойынша жұмыс істегісі келеді [8].

Қаламызда жұмыс таппай жүрген жас мамандар қатары аз емес. Десек те, «Жастардың жол картасы – 2020» бағдарламасында жас мамандарды жұмыспен қамтуға септігін тигізетін бірқатар бағыттар қарастырылған. Өткен жылы жастар практикасына қатысушылар саны 2,5 есе ұлғайтылып, 1200 қатысушыны құрады. Одан бөлек 3 мыңнан астам жұмыссыз халық Жұмыспен қамту орталығы арқылы IT-технологияларды қолдана отырып, заманауи мамандықтарды игерді. 2018 жылдың жартыжылдық көрсеткіші бойынша жастар арасынан 10 мың адам Жұмыспен қамту орталықтарына өтініш білдірген болса, оның 6,5 мыңға жуығы жұмысқа орналасуға жолдама алды.Сонымен қатар, Медеу, Наурызбай, Жетісу және Түрксіб аудандарында «Мобильді жұмыспен қамту» орталығымен қаладағы бос жұмыс орындарының жәрмеңкесі өтті. Жәрмеңкеде тұрғындарға қаладағы бос жұмыс орындары туралы ақпараттық парақшалар таратылып, жұмыс іздеушілердің мамандығы мен жұмыс өтілімі туралы түйіндемелері әлеуетті жұмыс беруші компанияларға ұсынылды. Іс-шара 6000 адамды қамтыды.

Жаз мезгілінде жастарды, сондай-ақ, жұмыссыз және әлеуметтік жағынан аз қамтылған отбасылар қатарынан шыққан жастар мен жетім балаларды жұмыспен қамту мақсатында мемлекет басшысының тапсырмасымен елімізде «Жасыл ел» бағдарламасы жүзеге асырылуда. Осы жылы аталған бағдарлама бойынша 975 адам уақытша жұмыспен қамтылды [1].

Бүгінде көпшілік жастардың алдында тұрған негізгі мәселе – тұрақты жеке баспананың жоқтығы. Әлеуметтік сауалнаманың нәтижесі бойынша 35 жасқа дейінгі жастардың 31 пайызы жалдамалы пәтер жалдап тұруға мәжбүр. Осыған орай қала әкімдігі «Жол картасы» шеңберінде жастардың баспана мәселесін шешуге бар күшін салуда. 2017 жылы пилоттық негізде «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкімен» бірлескен «Алматы жастары» бағдарламасы әзірленіп, іске қосылды. Негізгі екпінді жастардың тиімді әрі қолжетімді механизмдер арқылы баспаналы болуын мақсат еттік. Бағдарлама аясында 35 жасқа дейінгі кез-келген санаттағы қала жастарына жеңілдікті несиемен, алдын ала төлемақысыз пәтер алуға мүмкіндік жасалды. Халықтың әлеуметтік осал бөлігіне – көпбалалы отбасы, 1-ші және 2-ші топтағы мүгедектер, толық емес отбасы және жетімдерге біраз жеңілдік шаралары қарастырылған. Басқа мемлекеттік бағдарламалардан ерекшелігі – тек жастар категориясына негізделген. Бұл – бір. Екіншіден, жастар әлеуметтік жағынан әралуан келеді. Яғни, мемлекеттік қызметшілер, әскери қызметкерлер, меншік нысанына қарамастан білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет, спорт және халықты әлеуметтік қорғау саласындағы ұйымдар мен кәсіпорындардың қызметкерлері қатыса алады. Үшінші, несие тек бастапқы тұрғын үйді сатып алуға мүмкіндік береді, оны бағдарлама қатысушысы өз бетінше таңдайды. Жас отбасыдағы балалар саны, отау құрған жылдар саны, жұмыс өтілімі мен өзінің қаласында тұрақты тіркелген жылдар санының жоғары болуы –жастардың баспаналы болуының жалғыз кепілдігі [4].

Бұдан өзге Елбасымыздың бес әлеуметтік бастамасын жүзеге асыруда «Жоғары білім алудың қолжетімділігі мен сапасын арттырып, студент жастардың жатақханадағы жағдайын жақсарту» мәселесіне қатысты бірнеше студенттік үй салу жоспарлануда.

Еліміздегі тағы бір өзекті мәселі ол жастардың бос уақытың қалай өткізуі. Қазіргі таңда елімізде, қаламызда жастардың бос уақытың өткізуге қолайлы жағдайлар жасалған.

Жастарымыздың бүгінгі таңдағы өміріне қатысты ең өзекті мәселе-бұл олардың бос уақыттарын дұрыс пайдалана білуі болып отыр.

Бос уақытты өткізуге байланысты салауатты өмір салтын ұстануға тәрбиелеу-тұлғаны қалыптастырудың басты қағидалық принциптерінің бірі. Бос уақыттың қаншалықты қызықты өтуі өнер үйренуге, шығармашылық мазмұндағы ізденіске, дене тәрбиесін жетілдіруге бағытталса, сонымен бірге рухани баюға да мұрындық болады. Жастардың бос уақытының сипаты оның оқуы мен өндірістік қызметіндегі мүдделеріне байланыста болуы керек. Рас, қазіргі уақытта көптеген жас адамдар бос уақыттарының жетіспейтіндігін тілге тиек етеді.Бұл жағдай адамның көп уақытын жұмыспен айналысу, оқумен айналысумен түсіндіреді. Жастар арасында бос уақытты дұрыс пайдалануды ұйымдастыру күрделі процесс [6].

Бүгінгі жастарымыз өз халқының ұлттық мәдениетімен, асыл мұраларымен тек әдебиеттер арқылы танысып жүргендігі ашы да болса шындық. Бос уақытты тиімді өткізетін адам, алдына қойған мақсат-мұратына ең алдымен өзін өзі жетілдіру арқылы жетеді. Білімді, білікті, қоршаған ортаға немқұрайлы қарамайтын адам, өзінің бос уақытын арнайы мәдени орындарда, театр, кино, саябақтарда өткізеді.

Жастар кез келген мемлекеттің кешенді дамуы үшін стратегиялық ресурс болып табылады. Жастар мемлекеттің қоғамдық-саяси өміріне белсенді қатысушылардың бірі және қоғамның маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мәліметтер бойынша жастар ұйымдарының саны екі есеге дейін өскен және қазір бұл көрсеткіш 743 –ті құрайды, оның ішінде ұйымдардың басым көпшілігін құқықтық мәдениетті қалыптастыру, жастардың құқықтары, бостандықтары мен мүдделерін қамтамасыз ету мәселелері бойынша оларға ақпараттық-кеңес берушілік, әлеуметтік көмек

көрсету бойынша қызмет ететін бірлестіктер құрайды. Барлық қоғамдық бірлестіктердің жұмыс атқару формалары мәдени-көпшілік және патриоттық акциялар, қайырымдылық іс-шаралары, концерттер, пікір-сайыстар, интеллектуалдық ойындар, ғылыми-тәжірибелік конференциялар, семинарлар, «дөңгелек үстелдер» және басқалары болып табылады. Табысты жастар ұйымдарының қатарына «Жас Отан» ЖҚ (40,6%) және «Жасыл ел» (27,8%) енген. Бұл бірінші кезекте аталған ұйымдардың қаржылану көлемімен, олардың жұмысының форматымен және қызметтерінің БАҚ-та кеңінен насихаттаумен байланысты [3].

Сонымен қатар, жас азаматтардың, жас ерекшеліктеріне қарай Отанында болып жатқан маңызды халықаралық оқиғаларды дұрыс сезінуі қуантады. Бұдан әрі жастардың еліміздің қоғамдық-саяси өміріне қатысуын бағалау жүргізетін болсақ, негізінен жастар еліміздің қоғамдық-саяси өміріне жастар ұйымдарының қызметіне қатысу арқылы араласады [7].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қанатты сөздер/ http://www.massagan.kz/
2. Ұлттық тәрбие – құндылық бастауы /http://www.mtdi.kz/
3. Мырзахан А. Ел болудың жолы – ұлттық тәрбие //Ана тілі, 20 қазан, 2011.
4. Ұлттық тәрбие – ұлттың болашағы /http://kultobe.kz/
5. http://g.engime.org/74-azirgi-jastardi-bos-uaitin-tiimdi-jimdastirudi-joldari-seri.html
6. http://almaty-akshamy.kz/zhastary-belsendi-eldi-erte-i-zhar-y-n/
7. http://testent.ru/publ/studenty/kazak_tili_sabagi/zhastar_zh_ne_o_amdy_jymdar/3-1-0-2989
8. https://e-history.kz/kz/publications/view/2019_zhil__zhastar_zhili__4808

Маулитова Б.Е., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – Биева Г.К., оқытушы
ЖМ «Қазақмыс Корпорациясының Политехникалық колледжі», Балқаш қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛЫ

Мен Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты жолдауында, «Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын жария етті. Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол – «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті... Өткен тарихымызға тағзым да, бүгінгі бақытымызға мақтаныш та, гүлденген келешекке сенімде «Мәңгілік ел» деген құдіретті ұғымға сыйып тұр» деп «Мәңгілік ел» идеясының маңыздылығын айрықша атап өтіп кеткен еді. Осы жолдауы арқылы қазақ халқын бір мақсатқа, бір мүддеге, бір болашаққа үндеген Елбасы ел тізгінін ұстаған азаматтарға ғана емес, өскелең ұрпаққа сапалы білім мен саналы тәрбие беруді мақсат тұтқан біз секілді педагог тәрбиешілерге де үлкен жауапкершілік жүктеді.

Жәнеде бір айта кететінім Елбасымыз отандастарына айта кеткен болатын:

- Біздер, қазақстандықтар – бір халықпыз!

Біз үшін ортақ тағдыр – бұл біздің Мәңгілік Ел, лайықты әрі ұлы Қазақстан! Мәңгілік Ел – жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. Бабаларымыздың арманы.

Егеменді дамудың 22 жылында барша қазақстандықтарды біріктіретін, ел болашағының іргетасын қалаған басты құндылықтар жасалды.

Олар көктен түскен жоқ. Бұл құндылықтар – уақыт сынынан өткен Қазақстандық жол тәжірибесі.

- Біріншіден, бұл – Қазақстанның тәуелсіздігі және Астанасы.

- Екіншіден, бұл – қоғамымыздағы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім.

- Үшіншіден, бұл – зайырлы қоғам және жоғары руханият.

- Төртіншіден, бұл – индустрияландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсім.

- Бесіншіден, бұл – Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы.

- Алтыншыдан, бұл – тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы.

- Жетіншіден, бұл – еліміздің ұлттық қауіпсіздігі және бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы.

Осы құндылықтар арқасында біз әрдайым жеңіске жеттік, елімізді нығайттық, ұлы жетістіктерімізді еселедік.Жаңа Қазақстандық Патриотизмнің идеялық негізі осы мемлекет құраушы, жалпыұлттық құндылықтарда жатыр.Президент Әкімшілігіне, Үкіметке, Қазақстан халқы Ассамблеясына «Қазақстан-2050» жалпыұлттық қозғалысымен бірлесіп, «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін әзірлеп, қабылдауды ұйымдастыруды тапсырамын.

Біз өз халқымыздың игілігі жолында ұлы мақсаттарды алға қоямыз, сондықтан мен барлық саяси партияларды, қоғамдық бірлестіктерді, барша қазақстандықтарды 2050 Стратегиясының басты мақсатына жету жөніндегі жұмысқа белсене қатысуға шақырамын!

Әсіресе, жастарымызға мынаны айтамын. Бұл Стратегия сіздерге арналған.Оны жүзеге асыратын да, жемісін көретін де сіздер. Өз жұмыс орындарыңызда отырып, осы жұмысқа әрқайсысыңыз атсалысыңыздар. Немқұрайлылық танытпаңыздар. Елдің болашағын барша халықпен бірге жасаңыздар!

Яғни қорытындылай келе «Мәңгілік Ел» – ата-бабаларымыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Тағыда Елбасымыздың айтқанын түйіндей келе ,ол арман – әлем елдерімен терезесі тең қатынас құрып, әлем картасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз Мемлекет атану еді. Ол арман – тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты Ел болу еді. Ол кісі армандарды ақиқатқа айналдырып, Мәңгілік елдің ірге тасын бірге қаладық.

Тәуелсіздікпен бірге халқымыз Мәңгілік Мұраттарына қол жеткізді.

Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі – Мәңгілік Елордамызды тұрғыздық.

Қазақтың Мәңгілік Ғұмыры ұрпақтың Мәңгілік Болашағын баянды етуге арналады.

Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың Перзенті. Ендеше, Қазақ Елінің Ұлттық Идеясы – Мәңгілік Ел!

Мен Мәңгілік Ел ұғымын ұлтымыздың ұлы бағдары – «Қазақстан-2050» Стратегиясының түп қазығы етіп алдым.

Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі оны ұстап тұру әлдеқайда қиын.

Бұл – әлем кеңістігінде ғұмыр кешкен талай халықтың басынан өткен тарихи шындық. Өзара алауыздық пен жан-жаққа тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жіберген. Тіршілік тезіне төтеп бере алмай, жер бетінен ұлт ретінде жойылып кеткен елдер қаншама.

Біз өзгенің қателігінен, өткеннің тағылымынан сабақ ала білуге тиіспіз. Ол сабақтың түйіні біреу ғана – Мәңгілік Ел болу біздің өз қолымызда. Бұл үшін өзімізді үнемі қамшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз керек.

Байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік Тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек.

«Қазақстан-2050» – Мәңгілік Елге бастайтын ең абыройлы, ең мәртебелі жол. Осы жолдан айнымайық, қадірлі халқым! Әрбір күніміз мерекелі, әрбір ісіміз берекелі болсын! Дамуымыз жедел, келешегіміз кемел болсын! Жарқын іспен күллі әлемді таң қылып, Жасай берсін Елдігіміз Мәңгілік!

Қазақстанды жарқын болашаққа жетелейтін жастарымыз бабаларымыз аңсап өткен тәуелсіздіктің туын жықпай, желбірете білуі тиіс. Өйткені, бабаларымыздың ұлан байтақ жерін қалай қорғағанын, бостандықты қалай аңсап-қадірлегенін білеміз. Жастар сондай текті ұрпақтың ұрпағы екендіктерін сезініп, осы «тәуелсіздік», «мәңгілік ел» ұғымдарын саналарына сіңіріп, қастерлеуге міндетті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:
1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 17 қаңтар.
2. http://www.niac.gov.kz/kz/nauchnaya-deyatelnost/sotru..
3. Назарбаев Н. Ә. Тарих толқынында. — Алматы, «Жібек жолы» баспа үйі,2010.
4. Күлтегін Тонykөк:Ежелгі түрік рун жазбалары.

Мұқашев Е.Ж., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі - Өндірістік оқыту шебері Иманбеков А.С.
Теміртау техникалық колледжі, Теміртау қ., Қазақстан Республикасы

МӘҢГІЛІК ЕЛ: ЖАСТАРДЫҢ БОЛАШАҒЫ

Әрбір адам үшін ең асыл қазына- отанын, туған елін сүю. Халық батыры Бауыржан Момышұлы былай деген екен: «Біздің тарихымыз батырға бай тарих, халқымыз батырлықты биік дәріптеп, азаматтық пен кісіліктің символы, үлгісі санаған. Батырлық, ерлік деген ұрпақтан ұрпаққа ата дәстүр болып қала бермек. Өткенін білмеген, тәлім — тәрбие, ғибрат алмаған халықтың ұрпағы - тұл, келешегі тұрлаусыз. Біздің қазақ халқы — батыр халық».

Қазақ халқын құрып кету қаупінен сақтап қалған, жерін жауға бермей, ұлан байтақ өлкесін қазақ еліне мәңгі қоныс ету мақсатында жарғақ құлағы жастыққа тимей, елім деп еңіреп өткен хас батырлар қаншама десеңізші! Бұлардың ерлігі біздерге қашан да болса өнеге болмақ. Әрбір адам біздің мемлекетімізге, соның бай да даңқты тарихына, оның болашағына өзінің қатысты екенін мақтанышпен сезіне алатындай еңбек етуі қажет. Отаншылдық сезім ертеден қалыптасқан, ескірмейтін, мәңгілік, қасиетті ұғымды Отанға деген сүйіспеншілік, бойындағы бар күш – қуатын, ерік-жігерін Отан игілігі мен мүддесіне аямай жұмсау, туған жерін, қасиетті ана тілін, елдің әдет - ғұрпы мен салт - дәстүрін құрметтеу деп түсінемін. Әрбір адам бала кезінен,

« Қазақстан – менің Отаным, мен үшін жауапты екені сияқты мен де ол үшін жауаптымын» деген қарапайым ойды бойына сіңіріп өсуі тиіс емеспе? «Қазақстан - біздің ортақ үйіміз, біздің өзіміз де, біздің бабаларымыз да осы жерді мекен етеді. Егер біз өзіміздің өмірімізді, туған жеріміздің қадірін білер болсақ, оны жасампаздықпен жаңғыртып, бой көрсеткен әрбір талшыбықты мәпелеп өсіріп отырмасақ , онда біз өзімізді нағыз патриот деп санай алмас едік.

Ұстаздарымыз айтқандай адамгершілікті, тәрбиелі адам – кез келген мемлекеттің байлығы, әлеуметтік өмірдегі бейбітшілік пен мәдениеттіліктің кепілі. Олай болса ең алдымен тілімізді, дінімізді, салт - дәстүрімізді білсек, тіл - қазақ болуымыз үшін, дін - адам болуымыз үшін, салт - дәстүр - ұлт болуымыз үшін қажет.

Елбасы Н.Назарбаев атамыз біз өмір сүріп отырған мекенге қаншама жақсы жағдайлар жасауда. Біздердің сауатты болып өсуімізге, сапалы білім алып елді өркендету, қызмет ету үшін бағыт беруде.

Елімізде көптеген ұлт өкілдері тұрады. Олар өзара тату-тәтті өмір сүруде. Еліміздегі ынтымақ, бірлік, достықты мақтан етуге тұрарлық. Ынтымақ бар жерде бақыт бар. Біз бақыттымыз. Қазақстан Республикасы – өзінің тәуелсіз мемлекет екендігін бүкіл әлемге дәлелдеді. Енді басты міндет – осы мемлекеттің өркендеп өсуі болса Қазақстанды – Отаным деп таныған әрбір азаматтың осыған өз мүмкіндігінше үлес қосуы тиіс деп ойлаймын. Туымызды, Елтаңбамызды, Әнұранымызды тұмардай қасиет тұтсақ деймін. Нұрсұлтан атамыздың рәміздер жайлы айтқан ойтолғамын оқығанымда қатты толқыдым. «Тудың түсін дәл табу оңай болған жоқ, Зеңгір көк түстің мағынасы өте терең.Мұнда біздің ашық аспанды, яғни бейбіт күнді айшықтайтын кіршіксіз көңіліміз бар, мұнда көкті тәңір тұтқан ата-бабаларымыздың арман-аңсары бар, мұнда біздің халқымыздың біртектілігін, мемлекетіміздің бөлінбейтінін білдіретін ұлы тұтастық идеясы бар.

Мына алтын күн алаулаған зеңгір аспанның аясында баяу қалықтаған дала бүркіті-қазақтың қыран көңілін, дарқан да ақ, бітімшіл бейбіт көңілін шырқау биікке алып шыққандай. Мазмұнына өрнегі жарасқан тәуелсіздіктің қасиетті Туы мәңгі желбіресін, күніміз мәңгі сөнбесін! Қазақ өмірінің ұлы белгісі - шаңырақтан тараған таң шапағындай уықтар аясындағы ай мүйізді, алтын қанатты ғажайып пырақтар халқымыздың болашаққа ұмтылған асқақ арманның бейнесіндей болып көрінеді. Қос пырақтың ортақ шаңырақты қанатымен қорғап тұрғаны да көп ой салады. Елтаңбада ұлы идея - Еркіндік идеясы біздің есімізге қазақтың: «Отан үшін күрес - ерге тиген үлес» деген қанатты сөзін еске салып тұратын болсын»,-деген.

«Біздер Қазақстандықтар — бір халықпыз! Біз үшін ортақ тағдыр – бұл біздің Мәңгілік Ел, лайықты әрі ұлы Қазақстан! Осындай елде туылып, өмір сүргенімді мақтан етемін. Отан алдындағы парызым-ұлы жауапкершілікпен білім алып, елдің өркендеуіне өз үлесімді қоссам деймін. Қазақ хандығының 550 жылдығы - ұлтымыздың рухы мен мемлекетіміздің мерейі үшін ерекше оқиға. Сыр бойы-қазақ даласында дәуірлеген мемлекеттер ту тігіп, астанасын салған қасиетті жер. Мұнда Сақ мемлекетінің ордасы, әрі көне қала мәдениетінің орталығы – Шірік - Рабат шахары, Оғыз мемлекетінің астанасына айналған Жанкент, Қыпшақ және Қазақ елінің астанасы болған Сығанақ қаласы салынған. ХХ ғасырдың басында, Қазақ елінің алғашқы астанасы болған бүгінгі Қызылорда қаласының киелі Сунақата ауылында тұрамын. Сыр бойы - бүкіл түркі халықтарына ортақ абыз, бүгінгі Мәңгілік ел идеясының бір тамыры өзінен бастау алатын, ойшыл, мәңгілік өмірдің кілтін руханияттан тапқан сазгер, ыспалы музыкалық аспаптардың атасы Қорқыт бабамыз өмір сүрген, мәңгілік мекен еткен киелі топырақта дүниеге келгеніме шүкір деймін.

15 ғасырдың 70 - жылдарында Қазақ хандығы Сырдария бойымен жүріп отырып, Қаратаудың бөктерін иеленді. Хандықтын жері кеңейіп, оған түкпір-түкпірден туыс рулар келіп қосылып жатты.Қазақ хандығының құрамына алғаш қосылғандардың қатарында Сырдың жағасындағы Созақ пен Сауран қалалары бар еді. Қасым хан жас мемлекеттердің астанасы етіп, Сығанақ қаласын таңдаған. Соның нәтижесінде тоғыз жолдың торабында орналасқан Сыр елінің қалалары көркейе түсті. Ал Тәуке ханның тұсында Сыр бойындағы қалалардың саны 32 - ге жетті. Жоңғар шапқыншылығынаң зардабын тартқан халық тұс-тұстан ауып келіп, алты Алаштың табан тірері - Сыр бойын паналаған. Сондықтан да, сыр өңірі қазақ хандығының рухани-мәдени орталығы ретінде ұлтқа пана болған, Ұлы даланың киелі мекені ретінде танылады. Елбасының Сырды Алаштың анасына балайтыны да сол себептен болар. Тарихи тағдырымызға жүздеген жылдық күрделі кезеңдері үшін, бізге дейінгі және келешекке ең асыл мұра болып қалған Ұлы Отанымыз - Тәуелсіз Қазақстан үшін рахмет деймін.

Ендігі міндет - бабалар аманатына адал болып, Ұлы Дала елінде тәуелсіздікті мәңгі ету. Келешекте елімді көркейтуге тер төгемін, адал қызмет етемін. Ә.Асылбеков ағамыздың сөзіне жазылған «Қазақ елі осындай» әнін үлкен сахналарда шырқап, Мен - мәңгілік елдің перзентімін, Менің елім - Қазақстан деп мақтана бергім келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Күлтегін Тоныкөк: Ежелгі түрік рун жазбалары (Әдеби нұсқасын жасаған Қадыр Мырза Әли..) – Алматы, « Өлке баспасы, 2001.
2. Зиябек Қабылдинов. Астана ақшамы, Тегі асыл ел тарихын түгендейді, 10.02.2014 ж.
3. Назарбаев Н. Ә. Тарих толқыныда.- Алматы, «Жібек жолы» баспа үйі, 2010 ж.
4. «АСЫЛ МҰРА» түркі антологиясы. – Астана: Сарыарқа, 2012 ж.

Мұратова Айжан, П-22к
Ғылыми жетекшісі – Бейсембаева И.А., құқықтық пәндер оқытушысы
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті

экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ- ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ ДАРА ЖОЛЫ

Қазақ «Туған жерге туыңды тік» деп бекер айтпаған.Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады. Олар ұлттың болашағын, келер ұрпағын, бізді қорғады. Сан тараптан сұқтанған жат жұртқа Атамекеннің қарыс қадамын да бермей, ұрпағына мирас етті.Туған жердің әрбір сайы мен қырқасы, тауы мен өзені тарихтан сыр шертеді. Әрбір жер атауының төркіні туралы талай-талай аңыздар мен әңгімелер бар. Әрбір өлкенің халқына суықта пана, ыстықта сая болған, есімдері ел есінде сақталған біртуар перзенттері бар. Осының бәрін жас ұрпақ біліп өсуге тиіс. Екіншіден, басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, оған қамқорлық жасағысы келген кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды ұйымдастырып, қолдау керек. Бұл – қалыпты және шынайы патриоттық сезім, ол әркімде болуы мүмкін. Оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыру керек. Әрбір халықтың, әрбір өркениеттің баршаға ортақ қасиетті жерлері болады, оны сол халықтың әрбір азаматы біледі. Бүгінгі білім саласындағы өзгерістер, бірнеше ойдан таралған аса бай мұраларды қолға алу арқылы білім алушылардың ел мүддесі үшін жұмыс жасауына септігін тигізіп отыр [1]. Халқымыздың тілін, тарихын, ұлттық дәстүрін, ата салтын ұмыта бастаған бүгінгі ұрпақты тәрбиелеуге ат салысу жалпы ұлтымыздың міндеті. Халқымыздың асыл қазынасын тиімді пайдалану, оның салт-дәстүрі мен мәдениетіне құрметпен қарауға үйретуі сөзсіз.

Жас ұрпаққа сапалы біліммен бірге саналы тәрбие беру қай кезде де өзектілігін жоғалтқан емес. Қазірде солай. Арғы ата-бабаларымыз жас өренді елін, жерін сүюге үндеп, ұлттық салт-дәстүрмен сусындатуды мұрат тұтқан. Сол рухани үндеу бүгінгі күнге жеткізді. Жаңа ғасырлардың белесінде өзінің 20 жылдық тарихына табан тіреген Қазақ елінің патриоттардың мекеніне айналуы өзгеге үлгі, өзімізге медеу. Сондықтан да болар, мемлекет тарапынан отансүйгіштікті дамыту, сапалы білімге жол бастау бағытында келелі шаралар атқарылып, көлемді бағдарламалар жасалып жатқаны қаншалық деген сұрақ ойға оралады.

Соңғы 20 жыл ішіндегі өзгерістер, шыққан биік, қайта оралған құндылықтар, өлмес-өшпес мұра, тапқан табыстарды тілге тиек етсек, әр қазақстандықтың жүрегіне қуаныш пен мақтаныш келер күнге деген сенім ұялатады. Осындай жетістікке жетуіміз – халқымызды жасампаздыққа жұмылдырып, еліміздің тарихтағы жаңа орнын айқындаған елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың еңбегі. Бұл жетістіктер – бүкіл қазақстандықтардың мақтанышы. Бір сөзбен айтқанда, бүкіл қазақстандықтар өз елінің, жерінің өткенін сезінбей, оның ерлікке, адамгершілікке толы тарихын, өнерін жете ұғынбай, отаншылдық сезімді қалыптастыру мүмкін емес [2].

Рухани тәрбиемен нұрланбаған адам өзінің алған білімін қара басының пайдасына жұмсап, өз мүддесі үшін адамзатқа апат әкелуі мүмкін. Оның мысалы тарихта аз емес. Тек сол арқылы ғана халқымыздың ғасырлар бойы жинақталған бай рухани мұрасымен жастардың бойына адамгершілік ізгі қасиеттерді қалыптастырып, сіңіртіп, өзінің Отанына адал азамат етіп тәрбиелеу ата-ана мен ұстаздар қауымына жүктеледі

Оқу мен тәрбиелеудің үлкен ортасы – мектеп екені белгілі. Ондағы жоспарлы тақырыптық сабақтармен қатар, сынып сағаттары, тәрбие сағаттары, пәндік олимпиадалар, ғылыми жобалар оқу мен тәрбиенің ең негізгі, ықпалдастығы болып отыр. Бүгінгі таңда, ұрпағымыздың азамат болып қалыптасуы барысында біз олардың жаһанданудың теріс ықпалдарына қарсы тұруын ескеруіміз қажет. Бұл жағдайда тәрбие жұмысының тиімділігі ата-ана мен мектептің өзара байланысынан көрінеді. Өскелең ұрпаққа адамзат тарихында ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан патриоттық тәрбиені, отаншылдықты, сапалы білімді дарыту – қазіргі кезде көкейкесті мәселенің бірі болып отыр. Ақиқатында, осынау мәселе еліміздің тұтастығын, оны ішкі және сыртқы күштерден сақтау міндетінің өзі жастарды отаншылдық, елжандылық, патриоттық рухта тәрбиелеуді жүктейді. Өткенін білмеген халқының қадірін білмейді, халық нені бастан кешірді, бүгінге қол жеткені ненің

арқасы, халық өз тарихын жасау үшін тер төгіп, азап шекті, тар жол, тайғақ кешуден өтіп, жерін қорғап, елін сақтады. Отансүйгіштік сезімнің нысаны мен қайнар көзіне Отан, туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі ұлттық құндылықтар жатады. Ұлттық сезім – өзінің ұлттық өкілділігін мойындай отырып ұлтына деген сүйіспеншілік, жанашырлық, халық мұраларын бағалай білу. Әрбір адам өз Отанына деген мақтаныш сезімі, өз ұлтын терең сүюі арқылы басқа ұлттарды танып, құрметтеуге тиіс. Ұлттың сана-сезімімен ана тілін білу де, жері елінің тарихына зер салу, төл мәдениетін игеру де туындайды. Ана тілін білмейтін адам өзінің де, ел-жұртының да қадір-қасиетін жетік біліп, бағалай алмайды. Жалпы, патриоттық сезімнің қалыптасуы отбасынан бастау алады. Патриоттық тәрбие, ұлттық намыс, ұлттық сана-сезім рухани байлықтан көрініс табады. Олай болса, рухани байлыққа, ең алдымен, тілімізді, дінімізді, салт-дәстүрімізді жатқызсақ, тіл – қазақ болуымыз үшін, дін – адам болуымыз үшін, салт-дәстүр – ұлт болуымыз үшін қажет [3].

Өскелең ұрпақ білім мен ұлттық тәрбие негіздерін өзінің ұлттық мектебінен алатыны сөзсіз. «Ұлттық мектеп дегеніміз – ұлттық рухта тәрбие беретін орын». Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзатттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәдени-рухани мұрағаттары мен ұлттық тәлім-тәрбие саласындағы, білім жүйесіндегі ізденістерін көрсету басты міндетіміз болып қала бермек.

Ұлттық тәрбие – біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ал мұндай мәселелерді зерттеп, көпшіліктің ой-пікірлерін қауым елге жеткізетін негізгі құрал – бұқаралық ақпарат құралдары екені даусыз.

Біздің ұлттық өнеріміздің, мәдениетіміз бен дәстүрлеріміздің алдыңғы қатарлы үлгілерін, тіліміздің орасан зор байлығын жас жеткіншектердің жан дүниесіне сіңіріп, сол арқылы әлемдік рухани өркениеттің өріне шығып, нәр алу – бүгінгі күн талаптарының маңыздысы. Ата-бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл-кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттых рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту – баршамыздың парызымыз. Сонда ғана ұлттық сана-сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз. [4] Адамзат баласының алға қарай сатылай өркениет өріне жетуі әр адамның дұрыс ой түйіп, өнеге ге жол сілтеуі, рухани күшін нығайтуға, аға буын өкілдеріне ізет көрсету отансүйгіштік тәрбенің бастамасы болып табылады. Елбасымыздың кезекті жолдауында да болашақ ұрпаққа білім мен тәрбие беру мәселесі де басым бағыттардың бірі болып отырғаны тегін емес. «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы» дейді Әбу Насыр әл-Фараби өз қағидасында. Мұнда оқу мен тәрбие егіз. Оқу мен тәрбие ықпалдастығы сондай бірін-бірі толықтырып отырады.

Халқымыздың маңдайына біткен ұлттық құндылықтарымызды, сонау өткен ғасырлардан өшпес мұра болып қалыптасып келе жатқан дархан халқымыздың таратқан үлгі насихаты асыл мұраларымызды дәріптеп, білімге ден қойып көп ізденіс жасамайынша оқыту мен тәрбиені бірге ұштастырып, ықпалдастыру мүмкін болмайды. Оқыту мен тәрбиені ықпалдастырып қажымай еткен еңбек арқасында әлемдік деңгейдегі дарынды да тәрбиелі оқушы тұлға шығатынына сеніміміз мол. Әр ұлттың қай кезеңде болмасын алдында тұратын ұлы міндеттерінің ең бастысы өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты саналы ұрпақ тәрбиелеу. Болашақ қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл парасаты мол, мәдени, ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу аға буынның қоғам алдындағы зор борышы. Ал жастарды жан-жақты қабілетті азамат етіп өсіруде халықтық салт дәстүрлердің тәлім - тәрбиелік білім танымдық ролі зор. Қазақ халқы — рухани зор байлықтың мұрагері. Ежелгі ата-бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, сыбызғы сырнайының үні, асқақтата салған әсем әні, ғашықтық жырлары мақал-мәтел, шешендік сөз, айтыс өлеңдерінің сан

ғасыр бойы өз ұрпағын сегіз қырлы, бір сырлы, өнегелі де өнерлі адамгершілік ар-ожданы жоғары намысқой азамат етіп тәрбиелеп келгені тарихи шындық [5].

Тәуелсіздік туы желбіреген егеменді еліміздің болашақ ұрпағын тәрбиелеуде, олардың бойына ізеттілік, қайырымдылық, кішіпейілділік, әдептілік, елін, жерін, Отанын сүюшілік секілді ең асыл қасиеттерді қан мен жанына сіңіруде осы ата-бабамыздың салт-дәстүр негізін ұстансақ өте ұтымды болар еді. Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында қалыптасқан ұлттық тәрбиені, озық өнегелі дәстүрді, адамгершілігі бар асыл қасиеттерді жастар бойына қалыптастыруда, оны ұтымды пайдалану аса маңызды міндеттердің біріне айналып отырғаны даусыз Сондықтан ұлттық мәдениеттің, әдебиеттің, тілдің, халықтық педагогиканың тарихы мен болашағы да мектептегі жас ұрпақ тәрбиесіне байланысты. Бала тәрбиесінің алтын бесігі–отбасы. Бұл шағын әлеуметтік топ-бала үшін өмір мектебі. Сондықтан ата-ана өзінің баласын еңбекқор, елінің қамқоршысы азаматы етіп тәрбиелеуге міндетті. Үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы сатысы балабақшадан басталып, белгілі-бір бағдарлама негізіне сүйене отырып, мектеп жасына дейінгі балаларға оқыту мен тәрбиелеу мәселесін жоспарлап, отбасына педагогикалық көмек беруді мақсат етті. Ата-ананың педагогикалық білімінің неғұрлым жоғары болуын олардың қоғам алдындағы өз балаларының тәлім-тәрбиесі үшін жауапкершілігін арттырады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы —1995 жылы 30 тамыз
2. Жақыпов С.М, Бердібаева С.Қ, Психология: Адамзат ақыл-ойының қазынасы. Таймас баспа үйі: Алматы 2015
3. Бабаев С.Б.,Оңалбек Ж.К Педагогика негіздері. Алматы Заң әдебиеті 2005 жыл-228б
4. Пірәлиев С. Ұлттық тәрбие және жаһандану «Егемен Қазақстан».
5. Қапалбеков Б. Ұлттан тілді алса. – Алматы, 2006. – 138 б
6. Мырзахан А. Ел болудың жолы – ұлттық тәрбие «Ана тілі», 20 қазан, 2011
7. ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» 2017.

Мусина К., ученица 8 класса

Научный руководитель – Жакупова Г.Б.

КГУ «Общеобразовательная школа-интернат № 4», г. Караганда, Республика Казахстан

МЫ БУДУЩЕЕ ПОКОЛЕНИЕ НАШЕЙ СТРАНЫ

Лидер нации, Н.А.Назарбаев официально объявил 2019 год – Годом молодежи. Он неустанно повторяет «Будущее государства - это наша молодежь», подчеркивая, что именно молодым предстоит строить новый Независимый Казахстан. Подрастающая молодежь, патриоты – это будущее страны! Да, это действительно так. И как сказал наш Лидер нации Н.А.Назарбаев «Только настоящему патриоту по плечу сделать наш Казахстан более сильной, благополучной и уважаемой в мире страной».

Казахстан – это общая Родина всех народов, проживающих на его территории, ставших единой нацией. Единство нации – основа процветания, стабильности, обновления и динамичного развития нашей страны.

Новая инициатива Лидера нации «Патриотический акт «Мәңгілік Ел», принятая на XXIV сессии Ассамблеи народа Казахстана, является уникальной программой идентичности единства казахстанцев. Патриотический акт и закрепленные в нем главные общенациональные ценности, созданные казахстанским народом, выступают важнейшим фактором единства нации.

«Казахстан – единая нация». Почему мы можем так утверждать? Потому что один народ, единая нация - это единые для всех национальные интересы. «Одна страна» - это наша единая для всех Родина. «Одна судьба» - это трудности и победы, которые мы прошли вместе! Это наша общая перспектива - благополучный и процветающий Казахстан! Всё это, вместе взятое, означает, что для успешной реализации стратегии необходимо единство общества. За двадцать семь лет Казахстан стал образцовой моделью национального успеха для новых независимых стран. Это результат трудолюбия и сплоченности всех казахстанцев! Это великая способность только сильных народов. Мы стали таким народом, единой нацией и должны оставаться на высоте! Казахстан – это единая нация, единый народ, единое будущее. Впереди у нас большие планы. Их реализация будет проходить в непростых условиях глобальных трансформаций. К этому надо быть готовым уже сегодня и всеми силами обеспечивать единство народа. Мы признаем, что наш Казахстан является уникальной страной, несмотря на этническое, культурное и религиозное многообразие, мы сохранили в стране мир и стабильность. Политика Лидера нации Республики Казахстан Н. А. Назарбаева объединяет многие этносы, культуры и религии. Нашу страну по праву называют «перекрестком цивилизаций». Казахстан является естественным мостом между крупнейшими мировыми религиями – исламом, христианством и буддизмом. Веками здесь вместе жили и трудились представители разных народов и этносов. Складывались прочные культурные связи, способствовавшие взаимному обогащению и процветанию.

Весь казахстанский народ, принадлежащий к различным религиям и духовным традициям, выражает свое стремление и приверженность к дальнейшему сохранению мира и согласия в нашем общем доме, остовом которых выступает межнациональный и межконфессиональный диалог – фундамент всех наших успехов и дальнейших преобразований.

Мы, как будущее Казахстана, обязаны поддерживать главную ценность нашей Родины – гражданский мир и межконфессиональное согласие, диалог культур и религий в нашей многонациональной стране, справедливо признанные мировым эталоном. Мы нацелены на объединение наших усилий и помыслов, чтобы любить Родину, уважать национальные обычаи и традиции казахстанцев.

Патриотизм представляет собой особо значимую духовную ценность, являющуюся основой единения, гармонизации общества, сохранения его самобытности и своеобразия в многоликом человеческом сообществе. Ее нельзя свести к узкому, однозначному пониманию. Она сложна, многогранна, неоднородна. Патриотизм - это и любовь к своей стране, и огромное уважение к ее истории и культуре, и вера в собственные силы и силы общества. За минувшие годы страна многого достигла в деле становления своей государственности, укрепления независимости и единства. Ведь ещё никогда за всю свою историю, средневековую и современную, имидж Казахстана не поднимался так высоко, как за последние годы.

«Жизнь народа прирастает с каждым следующим его поколением. Поэтому нет мечты выше, чем мечта о Вечности Народа. Мәңгілік Ел – это идея, которая открывает завтрашний день, выражает веру в будущее, это символ необратимой и прочной стабильности...»;

«В основе Мәңгілік Ел – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины – благополучие наших семей, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в завтрашнем дне»;

Патриотизм – это любовь к Родине, уважение к народным традициям, культуре, истории страны. Это каждодневный труд, чтобы наша Родина становилась могущественнее и краше, чтобы казахстанцы жили лучше и верили в будущее. Патриот не просто живет на родной земле, но и делает для нее что-нибудь полезное, прославляет ее в своих делах. И как патриот, будущее своей Родины, учу историю, родной язык и культуру своей страны. С большим уважением отношусь к своему народу, его истории, культуре. Я вижу будущий Казахстан процветающей страной. В ней люди будут жить дружно, помогать друг другу. Я уверен, когда я вырасту, мы подрастающее поколение, будущее Казахстана, принесем

большую пользу своей стране. А для этого, мы должны любить и беречь свою Родину. Достойно учиться, трудиться и быть всегда примерными.

Мы сделаем все от нас зависящее во имя мира, благополучия и процветания в нашем общем доме – Республике Казахстан.

Всех нас, людей всех национальностей объединяет одно из важных понятий: МЫ - народ Казахстана. Мы единая нация и в этом наши сила и успех.

Свою статью хочу закончить словами из стихотворения З.Зейнешова.

Твою историю все знаем и все помним,
И как батыри в давние года,
Перед тобою головы преклоним,
И чтить тебя мы обязуемся всегда!

Список использованной литературы:

1. Интернет ресурсы: Выдержки из выступления Н.А. Назарбаева на торжественном собрании, посвященном Дню Независимости Республики Казахстан. 15 декабря 2014 года;

2. Послания Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Нұрлы жол – Путь в будущее»; Казахстанский путь-2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее

3. Самопознание: Учебники для общеобразовательных школ.

Мусрепов З., П-22к
Ғылыми жетекшісі – оқытушы, Бейсембаева И.А.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ПАТРИОТТЫҚ ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ ДАМУ НЕГІЗДЕРІ

Патриоттық бұл азаматты сипаттайтын ең басты қасиеттердің бірі. Бұл-қоғамдық сананың бір қыры ғана емес, қоғам дамуы мен өмір сүруінің негізі. Қоғам мүшелерінің патриот болуы ел өмірі үшін маңызды. Себебі өз елінің нағыз патриоты ғана отанының тәуелсіздігі мен беделі үшін еңбек етеді.Патриотизм-бұл елі үшін өз еркімен жауапкершілікті мойнына алу, ал жүріс-тұрысы мен мінез-құлқы, іс-әрекеттері, өз ары мен намысы. Біз ешкімге патриот рөлін ойна деп, өзінің отанымен елімен патиоттық тұтастық күйзелісін жариялауды тапсырмаймыз. Патриотизімнің нақ рухани-адамгершілік табиғатын сезіну өте маңызды. Себебі рухани-адамгершілік тәрби негізінде патриотизм жақсы жағдайда ұлт жанды азаматтарды тәрбиелиді.Қазіргі қоғамда ең басты мәселелердің бірі жастарды патриот етіп тәрбиелеу.Патриотизм азаматтардың ұлттық-санасының жалпы және ажырамас бөлігі яғни жастардың отанына, ұлттық тарихына, ұлттық құндылықтарына сонымен қатар тілімен дініне деген құрметі, қазіргі таңда көптеген қазақ жастары өзге тілдердің жетегінде кетіп ана тіліне көңіл бөлмиді және жетік білмиді.Сондықтан қазіргі уақытта тіл мәселесіне көп көңіл бөлу керек.Қазіргі таңда Қазақстан азаматтарының жастардың өз ана-тілдерін жетік білмитіні бізге белгілі.Қазақтың баласы болып қазақ тілін білмитін жастарға Қазақстан азаматтарына қазақ тілін үйренуін талап етіп қатаңтүрде қадағалап үйрету керек.Біз көп ұлтты мемлекетпіз өзге ұлттын азаматтары да Қазақстан азаматы болғандықтан қазақ тілін білуге тиіс. Әр бір Қазақстандық азамат қазақ тілін білуі керек, қазақ тілін білмитін азаматтарға қандайда бір шара қолдану керек. Өз тілімізді, елімізді құрметтетіп өзге елге таныту біздің қазіргі жастардың қолында. Бұл мақсаттарға жету үшін жастардың тәрбиесіне де көңіл бөлу керек. Қазіргі жастар шет елдің кейбір жағымсыз тәрбиелеріне еліктеп кеткен сондықтан Ата-аналарға өз балаларын яғни қазіргі жастарды қазақы тәрбиеде тәрбиелеу керек деген қатаң талап қоюы керек деп ойлайм. Жастар еліміздің жарқын болашағы болғандықтан жастардың тәрбиесіде маңызды.

Қоғам өмірінің барлық саласындағы ең маңызды Факторлардың бірі - патриоттық тәрбиелеу процесі болып табылады. Отанға қызмет ету мұраттарына жету керек екенін айта кету керек

Білім жүйесін лажы келсе қазіргі заманғы білім әдістеме , технологияларын артта қалдыра отырып бірақ әлеуметтік база мен оқыта тәрбиелеу процесінің патриоттық мәнін кеңейте отырып қарастырсақ, яғни білімнің қайнар көзі ғана емес , ең алдымен құрамына ар-ождан тәрбиесі, өзінің борышын сезіну, патриоттық сезімі, ел алдындағы жауапкершілігі , мемлекеттің қоғамдық-ұжымдық ерекшелігін меңгеру әр түрлі ұлыстар кіретін өз Отанын «Үлкен үйі » ретінде қабылдау сияқты басты ар намыс тәрбиенің де негізі болуы керек.

Сондықтан да патриотизм адамдардың іс-әрекеттеріне, қоғамның бірігуіне өзінің ықпалының белгілі бір дәрежеде күшейе түсетін рухани және өнегелі ұстанымдарды нақтылайды.

Мемлекеттік патриотизм бәрінен бұрын біртұтас және жоғарғы мақсат мемлекет мүддесі мен ұлттық қауіпсіздікті қамтиды .Оның негізінде «мемлекет тұлға» іспетті қарым қатынас жатыр. « Отан » ұғымы мемлекеттік патриотизімнің саяси негізі болып табылады. Мемлекет саяси, ақыл-ой адамгершілік мәдениетін қолдап, дамытатындай дәрежеде болмаса, ұлттық тәуелсіздікті, мемлекеттік шекаралықты тұтастықты сақтап соғыс кезінде отанын қарғай алмаса мемлекет бола алмайды. Осыған байланысты қоғамның билікке деген сенімінің деңгейі артады.

Қазақстандық жалпыхалықтық патриотизм көп жағдайда адамның эмоционалды әлемімен тығыз байланысты. « Отан » ұғымы оның рухани адамгершілік негізі болып табылады. Ол патриотизмнің рухани негізін халықтың патриоттық тәжірибесі мен оның құндалықтарының мазмұнын ашады. Қазақстандық патриотизм халық пен қоғамның мүддесін қорғай , қамти отырып және құқықтық нормаларды орындау барысындағы азаматтық іс-әрекеттеріне бағыттай отырып бір мезгілде өмір құндылықтары, моральдық нормалар, салт-дәстүрлерде бекітілген патриоттық тәжірибені меңгеру арқылы нығайтуға ынталандырады. Қазіргі заманғы Қазақстан патриоттық дәстүрлермен құндылықтарды елдің меңгергеніне және жеке, топтық мінез-құлық бағдарламалары болғанына мұқтаж.

Қазақстандық патриот- бұл өз тағдырын халқының тағдырымен, Қазахстанға сенетін оның ғасырлық дәстүрлерімен байланыстырып,онымен рухани, адамгершілік және эмоционалды тұрғыдан байлаулы қазіргі күні мен болашағын ойлап ,сол мақсатта өз мінез-құлқын Қазақстандыкімен сәйкестендіретін адам. Өкінішке орай бүгінгі күні қоғам мен мемлекет тарпынан этномәдени тәрбиенің, әлеуметтендірудің толығын бақылаудан айырылып қалғандықтан,жастардың көбі халық мәдениетіне немғұрайлы қабылдайды. Өскелең ұрпаққа патриоттық тәрбие беру мәселелеріндегі қазіргі проблемаларды шешу үшін тұтастай алғанда тәрбиеге принципті түрде жаңа тұрғы қажет.

Ел бинесін және Отанымен ажырғысыз байланыс сезімін мемлекет пен қоғам түрлі тетікткер мен институттар, ең алдымен, білім беру арқылы қалыптастырады. Осыған орай, білім алушыларды Қазақстандық патриотизм рухында тәрбиелеу, елдің мемлекттік нышандарын танымал етуді қамтамасыз ету жөніндегі жұмысқа білім беру мекемелері мен ұйымдарын белсенді түрде тарату қажет.

Әскери-патриоттық тәрбие азаматтардың әсіресе жоғарғы сынып оқушыларының, студенттердің, әскерге шақырылғанға дейінгі және әскердегі жастардың бойында жоғары патриоттық сезімді, өз Отанына деген берілгендік сезімдерін тәрбиелеудің қалыптастыру жөніндегі маңызды бағыттардың бірі.Жастарға әскери-патриоттық тәрбие берудің мақсаты- азаматтардың бойында жоғары париоттық сананы, өз елі үшін мақтаныш сезімін қалыптастыру, Отанның мүдделерін қорғау жөніндегі азаматтық борышы мен Конституциялық міндеттерін орындауға дайындығын тәрбиелеу.

Ел боламын деген мемлекеттер ең алдымен ұрапақ тәрбиесін бірінші орынға шығарған еді ғой. Ұл болашағы, ұрпақ тәрбиесінің діңгегі хақ дініміз исламда жатыр. Хадисте де, қасиетті Құран Кәрімді де отансүйгіштік туралы көп айтылған. Осыны санасына құйып өскен жас ертең өз Отанының нағыз патриоты болып шығады. Әйтпесе, бөгде ағымдардың

жетегіне еріп, отан қорғаудан жалтаратын жастардың саны уақыт санап өссе беретіні белгілі.

Кеудесіне « бұл менің елім, менің жерім» дейтін сенім ұялата білген жас қана өз елінің шынайы патриоты бола білмек.Ол үшін « баланы жастан» дейтін халық даналығын естен шығармасақ болғаны. Жас ұрпақты патриоттық, отансүйгіштік рухта тәрбиелеу еліміздің өсіп-өркендеуі үшін қызмет ететіні еш күмән туғызбайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. С . Мұса. Жеті жылдық жолдың басы /Егемен Қазақстан, № 11 12-қаңтар, 2006.
2. Д. Исабеков. Сенім салтанаты /Егемен Қазақстан №10 11қаңтар,2006
3. Ақжол ақпарат. Әлемназары Астанаға ауған күн /Ақ жол №4 12 қаңтар 2006
4. Қазақстан Республикасының президенті Н.Назарбаев. Қ.Р Конституциалық заңы
5. Н.Ә.Назарбаев. Ғасырлар тоғысында. Алматы,1996
6. Н.Найзабекова. Патриоттық тәрбие- педагогиқалық проблема// Бастауыш мектеп
7. 22. Л.Сайдахметова. Қазақстан мектептерінде оқушыларды патриотизмге тәрбиелеу.Алматы,
8. Қ.Тасболатов. Қазақстандық патриотизмнің ұлттық және ұлтаралық үйлесімі

Мұратбек З., студентка гр. Пс-12,
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова
Научный руководитель – магистр,ст. преподаватель Алпысбаева М.Б.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ

В условиях поликультурности стабильные внутригосударственные и межгосударственные взаимоотношения возможны при соблюдении принципов уважения, равноправия, толерантности, в связи с чем была принята «Декларация принципов толерантности», подписанная 16 ноября 1995 года 185 государствами – членами ЮНЕСКО [1].

Однако, наряду с толерантными мировоззренческими позициями, имеют местом быть и противоположные взгляды на порядок человеческих взаимоотношений. Проявление национализма, расизма, религиозного экстремизма – свидетельство тому. К сожалению, приходиться констатировать, что подобные негативные тенденции становятся распространенным явлением.

Как отмечает Н.А.Назарбаев, что «религиозный экстремизм в Казахстане – явление, которое у нас масштабно не проявилось, но в то же время существует определенная опасность, что процесс конфессиональной дестабилизации, в конце концов, может проявиться и у нас. Если конечно вовремя не осознать и не предотвратить эту потенциальную угрозу» [2, с.87].

Государственная и образовательная политика Республики Казахстан одним из приоритетных направлений определяет формирование толерантности, межконфессиональной толерантности подрастающего поколения. Так, в Конституции Республики Казахстан [3], Законе Республики Казахстан «О свободе вероисповедания и религиозных объединений» [4], Законе Республики Казахстан «О противодействии экстремизму» [5] и т.д. - основным положением выступает соблюдение прав и свобод, независимо от конфессиональной принадлежности, стратегическим направлением – воспитание молодежи в духе толерантности, уважения, принятия и признания других, по каким-либо признакам, характеризующихся инаковостью.

В этой связи особую актуальность приобретает формирование межконфессиональной толерантности учащихся в системе образования, которая, обладая значительным

образовательным потенциалом, будет способствовать религиоведческому просвещению подрастающего поколения, формированию межконфессиональной толерантности.

Одной из особенностей Казахстана является то, что исторически наше государство складывалось как сообщество разных этносов, культур и религий. Особую актуальность учет интересов всех населяющих Казахстан народов и культур приобретает в современных условиях, поскольку изменения, произошедшие в стране в области политики, экономики, социальных отношений вызвали, в свою очередь, рост конфессионального самосознания людей. Необходимостью сохранения прочности государства объясняется особое внимание к развитию культуры межконфессиональных отношений и гармонизация религиозных взаимоотношений на современном этапе. Основой казахстанского гражданского общества должны стать признание поликультурного, поликонфессионального построения государственности и формирование дружественных межконфессиональных отношений на основе гибкой политики, реализуемой прежде всего в области образования.

Толерантность как одна из характеристик, в значительной мере влияющих не только на развитие социального климата, межличностные отношения, политику, представляется наиболее актуальной задачей для развития современного человека и его воспитания. Отмечая важность человеческого фактора, Ю.А.Шрейдер пишет: «Самая страшная, из грозящих нам катастроф, это не столько атомная, тепловая и тому подобные варианты физического уничтожения человечества на Земле, сколько антропологическая – уничтожение человеческого в человеке. И прежде чем выяснять, как защитить природу, как избавиться от войн, бедствий и т.д., следует понять, как остаться человеком не только разумным, но и сознающим, т.е. совестливым» [6, с.5].

Принимая более чем 50 лет назад Всеобщую декларацию прав человека, Генеральная Ассамблея ООН провозгласила право на существование любой культуры, любой, самой небольшой нации, религии, любых взглядов, не нарушающих, впрочем, законности и прав других людей. Мы все равны, где бы мы ни родились, где бы ни жили.

Теории Культуры мира уже десять лет. Важно отметить, что миссию по продвижению идей культуры мира взяла на себя Организация Объединенных наций. В рамках мандата ООН ЮНЕСКО разработала концепцию «Культура мира» и приняла «Декларацию принципов толерантности». Согласно документам ООН и ЮНЕСКО, обучение Культуре мира и толерантности означает построение и развитие социальных отношений, основанных на принципах свободы, справедливости, демократии, терпимости и солидарности, отказа от любых видов насилия. Этот тип социальных отношений предусматривает предотвращение конфликтов на ранней стадии их развития с помощью ликвидации порождающих их причин путем установления диалога и ведения переговоров. В Декларации принципов толерантности, принятой в Париже в 1995 году и подписанной 185 странами мира, сказано, что:

1) – толерантность – уважение, принятие и правильное понимание богатого многообразия культур нашего мира, форм самовыражения и способов проявления человеческой индивидуальности;

2) – толерантность – отказ от догматизма, от абсолютизации истины и утверждение норм, установленных в международно-правовых актах в области прав человека;

3) – толерантность – не уступка, снисхождение или потворство, а, прежде всего, активное отношение, формируемое на основе признания универсальных прав и основных свобод человека;

4) – толерантность – привилегия сильных и умных, не сомневающихся в своих способностях продвигаться к истине через диалог и разнообразие мнений и позиций [1, с.15].

Среди основных принципов обучения и воспитания молодежи в духе толерантности мы выделяем следующие:

– воспитание в духе открытости и понимания других народов, многообразия их культур и истории;

– обучение пониманию необходимости отказа от насилия, использованию мирных средств для разрешения разногласий и конфликтов;

– прививание идей альтруизма и уважения к другим, солидарности и сопричастности, базирующихся на осознании и принятии собственной самобытности и способности к признанию множественности человеческого существования в различных культурных и социальных контекстах.

В своей монографии К.М.Арынгазин «Введение в смысловую педагогику» обозначая важнейшую прерогативу воспитания в образовательном процессе, в частности воспитания духовных ценностей, убежден, что актуальным является разработка:

- во-первых, фундаментальных исследований по педагогике, теории и практике системы образования, пересмотром старых образовательных ценностей, конструирования новых систем, отвечающих современным условиям;

- во-вторых, формирования не только нового ученика и учителя, но и новой формы передачи учебного материала и перестройки всей педагогической деятельности на основе построения нового фундамента, исходящего из осознания становления новой образовательной парадигмы, связанного с учетом нового образа мышления, социальных перемен и отношений других наук [7, с.111].

Таким образом, учитывая вышесказанное, мы понимаем толерантность как активную нравственную позицию личности, выражающуюся в готовности признавать, принимать, понимать, уважать многообразие и своеобразие существующего мироздания в процессе взаимодействия субъектов в условиях поликультурности общества. И определяем *межконфессиональную толерантность молодежи как активную нравственную позицию личности, выражающуюся в готовности признавать, принимать, понимать, уважать религиозное многообразие и своеобразие в процессе взаимодействия субъектов в условиях поликонфессиональности общества.*

Список использованной литературы:

1. Декларация принципов толерантности: утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО 16 ноября 1995 г.
2. Назарбаев Н.А. Критическое десятилетие. – Астана: Атамура, 2003. – 167 с.
3. Конституция Республики Казахстан: принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года, с изменениями и дополнениями 21.05.2007г. – Астана, 2007. – 40 с.
4. Закон Республики Казахстан. О свободе вероисповедания и религиозных объединений: принят 15.01.92г. – Алматы., Казахстан, 1993.
5. Закон Республики Казахстан. О противодействии экстремизму: принят 18.02.2005г. – № 31-3 /www.pavlodar.com/zakon/index.html?dok=03097&all =all/.
6. Шрейдер Ю.А. Ценности, которые мы выбираем. – М.: Изд-во Эдиториал УРСС, 2009. – 208 с.
7. Арынгазин К.М. Введение в смысловую педагогику. – Караганда: Изд-во КРУ, 2005. – 410 с.

Мухитбек Г.А. ПВС-304 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі- директордың оқу- әдістемелік жұмысы бойынша орынбасары, информатика пәнінің оқытушысы Абикаева Г.А.
Қарағанды Медициналық- техникалық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ

Мәңгілік ел – ата-бабамыздың сан мың жылдан бергі асыл арманы. Біз бұл армандарды ақиқатқа айналдырдық. Ол арман тұрмысы бақуатты, түтіні түзу шыққан, ұрпағы ертеңіне

сеніммен қарайтын бақытты ел болу еді. Мәңгілік елдің іргесін қаладық. Мен қоғамда қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек деген сауалдың жиі талқыға түсіп жүргенін естіп жүрмін, біліп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар етіп ұлтты ұйыстыра ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – мәңгілік ел идеясы. Тәуелсіздігімізбен бірге халқымыз мәңгілік мұраттарына қол жеткізді. Біз еліміздің жүрегі, тәуелсіздігіміздің тірегі мәңгілік елордамызды тұрғыздық. Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ - мәңгілік қазақтың перзенті. Ендеше, қазақ елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік ел, - деді Президент Н.Ә.Назарбаев өз тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтау арқылы Мәңгілік ел бола алатынымызды атап өтті.Тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі оны ұстап тұру аса қиын екенін барлығымыз білеміз. Бұл әлем кеңістігінде ғұмыр кешкен талай халықтың басынан кешкен тарихи шындығы. Өзара алауыздықпен жан-жаққа тартқан берекесіздік талай елдің тағдырын құрдымға жібергенін де білеміз. Тіршілік тезіне төтеп бере алмай, жер бетінен ұлт ретінде жойылып кеткен елдер қаншама? Біз өзгенің қателігінен, өткеннің тағылымынан сабақ ала білуіміз керек. Ол сабақтың түйіні біреу ғана – Мәңгілік ел біздің өзіміздің қолымызда. Ол үшін өзімізді үнемі қамшылап, ұдайы алға ұмтылуымыз керек. Байлығымыз да, бақытымыз да болған мәңгілік тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуіміз керек.

Еліміздің мұратына айналған «Мәңгілік ел» идеясы - халықтың әл-ауқатын жақсартып, ынтымағын арттыратын, елді дамудың жаңа сатысына жетелейтін жаңа қадам. Мәңгілік елге айналу үшін тәуелсіздікті сақтап, елдігімізді нығайту басты мақсат болып табылады. Өйткені, тәуелсіздік ұғымы халқымыздың мұраты, ғасырлар бойғы арманына айналған, сонау алаш тұлғаларының зердесі мен өнегесімен келген аманат дүние болатын.

Қазақстанды жарқын болашаққа жетелейтін жастарымыз бабаларымыз аңсап өткен тәуелсіздіктің туын жықпай, желбірете білуі тиіс. Өйткені, бабаларымыздың ұлан байтақ жерін қалай қорғағанын, бостандықты қалай аңсап-қадірлегенін білеміз. Жастар сондай текті ұрпақтың ұрпағы екендіктерін сезініп, осы «тәуелсіздік», «мәңгілік ел» ұғымдарын саналарына сіңіріп, қастерлеуге міндетті.

Жаңарудың, өміршеңдіктің негізі жастарда. Бұл үшін азаматтар тәлім-тәрбие мен ғылымға баса мән беріп, біліммен мықтап қарулануы қажет. Елдің экономикалық, рухани жағдайының дамып, өркендеуі, ұлттың бәсекеге қабілеттілігін арттыру елдің білім деңгейімен де тығыз байланысты. Еліміздің тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев алғашқы күннен- ақ Қазақстанда білікті мамандар даярлау мен білім саласын әлемдік стандарттарға сай реформалау мәселесіне баса назар аударды. Тәуелсіздікті баянды етуде білімнің маңыздылығын жете түсінген Елбасы экономикалық және қаржылық қиындықтарға қарамастан осы салаға барынша қолдау көрсетті. Халқымыздың «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген ұлағатты сөзін, білімнің шындығында да баға жетпес үлкен рухани қару екендігін, тек рухани қару ғана емес, сонымен қатар аса зор өндіргіш күш екенін білуіміз тиіс. Білімнің қуатына тең келетін басқа идеялық — рухани күш, қуат көзі жоқ екені белгілі. Өйткені, білім — тек ғылымның іргетасы ғана емес, сонымен бірге тасы өрге домалаған еңсесі биік елдермен терезесі тең мемлекет болудың күре тамыры, ел дамуының алтын қаруы. Білім бар жерде даму, жетілу, кемелдену үрдісі бір сәтке толастамайды. Н.Назарбаевтың сөзімен айтқанда, қазіргі уақыт адамзат биігін білекпен емес, біліммен бағындырудың заманы. Бүгінгі жас ұрпақ мұны анық сезініп, білім бұлағынан молынан сусындауға зейін қоюда. Жастар өз күш-жігерлерін, білімдерін тәуелсіз елінің гүлденуіне жұмсамақ. Елбасы қайсыбіреулердің қатаң сынына ұшыраған «Тілдердің үштұғырлығы» бағдарламасын ұсынды. Мұндағы негізгі мақсат — үшінші мыңжылдықта қарқыны жеделдей түскен жаһандану, шекара талғамайтын экономика-қаржы және, ақпарат, ағымдары заманында еңбек ресурстарының бәсекелестігін арттыру мәселесі көзделген болатын. Басқаша айтқанда, мұнда мемлекеттік тіл — қазақ тілін, ұлтаралық қатынас тілі — орыс тілін және халықаралық тіл — ағылшын тілін халықтың неғұрлым көп бөлігінің меңгеруіне бағытталады. Осы жерде ерекше назар аударатын нәрсе, мемлекет басшысының «тілдердің үштұғырлығы» идеясын бүкіл ұлттық

идея-деңгейіне көтеру қажет. Неге десеңіз, біріншіден, бұл идея халқымыздың болмысында ежелден-ақ бар «жеті жұрттың тілін біл» деген бағалау өлшеміне сай келеді; екіншіден, қазіргі бәсекеге негізделген өмірлік қағидалардың өзі, яғни жас ұрпақ буыннан осыны талап етіп отыр. Білімнің негізінде болашаққа деген шынайы сенім мен үкілі үміт, өз халқына деген ізет-құрмет пен қадір-қасиет жатқанын Елбасы жақсы түсінді. Ол тәрбие мен оқу-білімді егіз дүние ретінде қарастырып, тәрбие арқылы берілетін білімнің болашағы әрқашан баянды болатынын назарынан ешқашан тыс қалдырмады. Өркениет көшіне бет бұрған қыруар істің алатын арқауы болып есептелетін ғылыми-техникалық және экономикалық прогрестің негізгі қозғаушы күші білім десек, қателеспейміз.

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарындағы тәрбиенің негізгі мақсаты — жастардың бойында азаматтық пен қазақстандық патриотизмді қалыптастыру, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін дәріптеуге, әлемдік және отандық мәдениет жетістіктерін оқып үйренуге, Конституцияға және қоғамға қарама-қайшы келетін әрекеттерге төзбеушілікке тәрбиелеу[1].

Тәрбие қазіргі өзгермелі, сан салалы, көпмәдениетті, көпэтникалық үлкен өмірге енуге дайын қабілетті, тұлғаның дамуына бағытталған және рухани құндылықтарының негізінде құрылады. Тәрбие жұмысы — ол арнайы ұйымдастырылған қалыптастырушы үрдіс және ізгіліктілікті қабылдайтын, әлеуметтік құндылықтар мен азаматтық мінез-құлық үлгілері бола отырып, тек ғылыми негізделген тәрбие жүйесінің аясында ғана өзін іс жүзінде көрсетіп, өзін-өзі қалыптастырған тұлға үлгісіне жағдай жасайды. Қазіргі уақыт талабы жаңаша дүниелік көзқарас тұрғысынан жаңаша ойлап, шешім қабылдай алатын, креативті ойлау қабілеті дамыған тұлғаны, өз елі мен жерінің, туған тілінің жанашырын дайындауды міндеттеп отыр. Бұл міндет жаңа уақыт талаптарына төтеп бере алатын, кәсіби білікті, бәсекеге барынша қабілетті, ұлтжанды азамат тәрбиелеу ісінің өзектілігін алға тартады. Қазақ елінің әлемдік кеңістікте өз жолын таңдауы — әрбір қазақтың емін-еркін өмір сүруінің кепілі. Ел болу — болашаққа ашылған даңғыл жол. Сол жолды ұлттық тәрбие арқылы жүруді үйренсек, ешкімнен кем болмайтынымыз анық. Ұлттық тәрбие — ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Мақсаты — ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. Міндеті — мәдени-әлеуметтік өзгермелі жағдайдағы ұлттық тәрбиенің діңгегі — ана тілі болып қалатынын негіздеу; қазақ тілі мен тарихын, мәдениеті мен ділін, салт-дәстүрі мен дінін құрметтеу рухында жастардың ұлттық интеллектуалдық мінез-құлқын қалыптастыру; бүгінгі қазақ елінің индустриалдық-инновациялық жүйесінің дамуын қамтамасыз ететін жоғары парасатты ұлттық сипаттағы белсенді іс-әрекетке тәрбиелеу; білім және мәдени-рухани тұрғыда басқа өркениеттермен бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету; қоғам мен адам, адам мен табиғат қарым-қатынасының өркениеттілік сана-сезімін ұлттық рухта қалыптастыру болып табылады. Тәрбиенің басты нысаны елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болып табылады. Қазақстанды Отаным деп таныған әр азаматтың осыған өз әлінше үлес қосуы — бұның басты шарттарының бірі. Жастарға патриоттық тәрбие берудің бағдарлы идеяларын Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан — 2030 " атты еңбегінің «Қазақстан мұраты» деп аталатын бөлімінде: «…біздің балаларымыз бен немерелеріміз… бабаларының игі дәстүрін сақтай отырып қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр болады. Олар бейбіт, абат, жылдам өркендеу үстіндегі күллі әлемге әйгілі әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» — деп, үлкен үміт артты [2].

Болашақ жастардың қолында деген ұрандарды жиі айтып, елімізде осы мақсаттарда қолға алынып жатқан жобалар аз емес. Тек оны өз керегіне қарай пайдалану әрбір жастың құзырындағы жұмыс. Мемлекет тарапынан жасылынып жатқан бар мүмкіндіктерді тиімді пайдалануға әрбір жастың өз ұмтылысы болуы тиіс. Өйткені, өмір, ағыны тоқтамақ емес,

жастық шақтың да жарқ етіп өте шығары баршаға мәлім. Қашан да, болашағын алыстан бағамдайтын қазақ «қыстың қамын жаз ойла» демеуші ме еді… Ендеше, Қазақстанның жарқын болашағы үшін қандай да бір іс тыңдыруға міндетті екенімізді естен шығармайық!

Қорытып айтқанда, Нұрсұлтан Назарбаевтың «Тәуелсіздік дәуірі» кітабында жазылғандай егемендік алғаннан бергі жылдар ішінде Мемлекет басшысының сарабдал саясатының арқасында қоғам дамуының барлық саласында түбегейлі өзгерістер жүзеге асырылды, соның ішінде «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының қалыптасу барысында жастарды жаңа қазақстандық патриотизм рухында тірбиелеудің тиімді жүйесі мен құрылымы жасалып, іске қосылды.

Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласында айтылғандай, біз өз отанымыз – Қазақ елі мен оның байырғы халқы – қазақ халқын, басқа өркениетті елдермен салыстыра отырып, тарих толқынында үздіксіз дамып келе жатқан өркениет ретінде қарастыруымыз керек. «Бұл - тарихқа деген дұрыс ұстаным. Сол арқылы түп тамырымызды білуге, ұлттық тарихымызға терең үңіліп, оның түйінін шешуге мүмкіндік туады» - деген тұжырым Қазақстан тарихшыларына үлкен сенім, әрі міндет артады. Елбасының мақаласы отандық тарихты дамытудың жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсетеді. Бұл туынды Президентіміз айтып кеткендей, оның «Рухани жаңғыру» жалпыұлттық бағдарламасының тікелей жалғасы болып табылады [3]. Сондықтан біз төл тарихын жетік білетін, бағалайтын және мақтан ететін өскелең ұрпақты ұлттық өркениетті рухта тәрбиелеуге белсене атсалысуға міндеттіміз.

Ел ертеңі — білімді жастар. «Бұлақ көрсең көзін аш» дегендей, қазақ жастарын білімге бағыттайық. Елбасы Н.Назарбаев «Қазақстанның болашағы бүгінгі жастар. Сіздер оларға қалай білім берсеңіздер, Қазақстан сол-деңгейде болады» деп атап көрсеткен. Еліміздің болашағы жастардың еңбекқорлығына, талап-тілегіне, арман-мұратына байланысты. Олар ата-бабаларымыздан мұра болып келе жатқан құндылықтарымызды, тарихи дәстүрлерімізді жаңғыртып, оны алға бастырып қана қоймай, экономикасын, ғылымын да дамытуға, жігерлене ел үшін еңбектенуге міндетті. Ендеше жастар еңбек жолына түскенде ғана қоғамын өрге бастыра алады. Отаншыл халық жастары болмаған елдің болашағы қараңғы. Жаңа заман тәуелсіз ел мұраты — жастардың білімі мен біліктілікке талпынып әрекеттенуін, еңбектеніп өсуін талап етіп отыр. «Еліңнің ұлы болсаң, еліңе жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа», — дейді Елбасы бір сөзінде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасының Білім заңы.

2.Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан — 2030 " Жолдау.

3. Назарбаев Н.Ә. «Ұлы даланың жеті қыры» // «Егемен Қазақстан» газеті, 21 қараша 2018 жыл.

Нақыпбеков С.Н., 2 курс
Ғылыми жетекші – Ж.С.Жакеев, әкімшілік құқық және әкімшілік қызмет кафедрасының доценті, полиция полковнигі
Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

КУРСАНТТЫҢ ЖӘНЕ СТУДЕНТТІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАСЫ МЕН ҰЛТ ПАТРИОТТЫҒЫН ОЯТУ

Адам бұл өмірде өз орнын табу үшін және жүзеге асыру үшін өмір сүреді. Нәтижесінде пенде – ұрпақ, тұлға-мұра, ұлт-руханият қалдырады. Өзінің ұлттық идентификациясын

анықтауға тырысқан заманауи адамға: «Біз кімбіз?» деген сұрақ туындайды және оның өмір сүріп жатқан қоғамына саяси және мәдени көзқарасына негізделіп жауап беруі тиіс.

Қандай да болмасын қоғамның негізгі мақсаты –сенімді, белгілі бір шекті ажырата алатын, шығармашыл, дүниедегі өз орнын таба алатын және өзі құрған өмір үшін жауапкершілік танытатын, өз ұлтының тұлғасын қалыптастыру десек, ол мақсатқа ақиқаттығын, табиғилығын, дұрыстығын өмір көрсетіп берген ұлттық мәдениетке, ұлттық рухани қазынаға сүйенгенде ғана жету мүмкін[1]. Сол себепті, табынушы көпшіліктің орнына өз ұлтымыздың руханиятын нақтылауға, ұлттық сананың қалыптасуын қадағалауға, бағыттауға, әр бір азаматқа ұлттық рухты дарытуға міндеттіміз. Бұл – толассыз терең жауаптылық пен жоғары сапалы ой қызметін талап ететін күрделі міндет. «Ұлттану» құбылысының деңгейі мен сапасы ұлт азаматтарының танымы мен әрекетінен көрініс береді де, сол таным мен көрініс үшін жауапкершілік – ұлттың зиялы қауымында жатады[2].

Атақты ғалым Шоқан Уалихановтың бір сөзінде, «Ұлттың өсіп-өнуіне екі жағдай қажет: азаттық пен білім» – деген еді. Саяси жүйемізден бастап білім беру жүйесіне дейінгі өзгерістер мен жаңалықтар кезеңіндегі ұлттық сананы қалыптастырып, рухты ояту жолындағы міндеттің алғашқысы – тарихи нәубеттердің, саяси-тарихи алаяқтықтың салдарынан алынған «тарихи контузия» зардабынжою, тарихи танымды қалыптастыру. Өз ұлтының өмір-салты мен тек-тамырын білу арқылы адам өзінің тарихи-болмыстық жаратылысын сезініп, дүние сырын, даму заңын түсініп, өзіне сенімді артып, ішкі дүниесіне творчестволық қолдау табады[3].

Құқықтық сана — құқық жасау, қабылдау қажеттілігін анықтайтын, талап ететін негізгі көрсеткіштердің бірі, әлеуметтік барометрі. Себебі қоғамның дамуы барысында нормативтік-құқықтық кесімдер ескіреді, қоғамдық реттеуге дәрменсіздік танытады. Даму — соның айғағы. Құқықтық сана-сезім арқылы қоғам басқарылады, оның өмірі қалыпты жағдайда жүргізіледі, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары жүзеге асырылады.

Ұлтжандылық деген бұл – Ұлы сезім. Адамды ажарландырып, нұрландырып, жігерлендіріп жібереді. Қазақ халқының саны тым аз. Сондықтан біз ұлттың сапалы болуын ойлауымыз керек. Ол үшін нағыз білім болуы керек. Мұны азаматтардың көбі түсінеді, сондықтан құқықтық қатынастардың басым көпшілігі заңды мінез-құлық негізінде құрылады. Азаматтар құқықтың талабын белсенділікпен немесе енжарлықпен орындайды. Соған сәйкес сана- сезім екіге бөлінеді: белсенді заңды мінез-құлық және бәсең (енжар) заңды мінез-құлық. Белсенді заңды мінез-құлық — лауазымды тұлғалардың азаматтардың өз бастамасы мен белгілі мақсатқа бейімделген заңды әрекеттері. Бұл мінез-құлықтың түрлері сан алуан. Ол субъектілердің өз міндеттерін адал ниетпен, сапалы атқарып, азаматтардың өздеріне жүктелген міндеттерін қалтықсыз сапалы түрде орындауы, сонымен қатар құқықтарын жүзеге асыра отырып мемлекеттің, қоғамдық ұйымдардың жұмысына белсене қатысып әлінше көмектесу, заңдардың жобаларын талқылауда бет көрсетіп, өз пікірін ортаға салу — міне, құқықтық белсенділікке осындай әрекеттер жатады[3, 4].

Әскери мектептердің басты міндеті күрделі жауынгерлік жағдайлардағы табысты операциялар үшін курсенттарды дайындау болып табылады. Алайда, іс жүзінде және теориялық тұрғыдан алғанда оларды орындамай-ақ қандай да бір іс-әрекеттерді меңгеру мүмкін емес екенін дәлелденген. Демек, оқу үдерісінде курсанттарды нақты шайқаста немесе шынайы өмірде қалай әрекет етуге шақыратын жағдайлар жасалуы керек.

Курсанттардың құқықтық сана-сезімін қалыптастыру процесі, сондай-ақ, жалпы саналы, кадеттік командада да, жалпы қоғамда да орын алатын шындықтың түрлі құбылыстары мен фактілерінің шексіз санымен өзара әрекеттесумен сипатталады. Біз оның ең күрделі механизмінің бірі, оның жалпы маңызды бөлігі – курсанттардың бірлескен білім беру қызметі, әлеуметтік жетілдірудің белгілі бір деңгейінде білім тек эстетикалық немесе моральдық емес, ең алдымен сананың құқықтық формаларын қалыптастырудың көзі болатынын болжайды.

Әскери ұжымның іс-қимылының бірлігі мен нәтижесін тұтастай алғанда, бірлескен қызмет барысында әр бір курсанттың ерік-жігері бүкіл әскери ұжымның мүдделері мен

мақсаттарын қамтиды. Осы мақсаттар мен мүдделерді ықпалдастыру әрбір курсант өздерінің ұйымшылдық дәрежесімен және деңгейімен алдын ала анықталады. Осындай жағдайларға байланысты, топтардың жұмысында, сондай-ақ оның мүшелерінің құқықтық санасын қалыптастыруда ұйымдық фактор маңызды рөл атқарады.

Зерттеу нәтижесі бойынша төмендегідей үлгі көрсетілді: орта мектепті бітіргеннен кейін оқыған курсанттар (мектеп оқушылары мен Суворов оқушылары арасындағы) оқу сабақтарында үзіліс болған адамдарға қарағанда, проблемалық міндеттерді шешуде, жазбаша жұмыстарды орындауда неғұрлым жаңа білім мен нақты зияткерлік дағдылар белгіленеді (әскери қызметтен кейін алынған немесе өндірісте жұмыс істеген). Педагогтарға курсанттардың түрлі топтарының құқықтық білімін, іскерліктері мен дағдыларын жүйелі түрде теңестіруге тиіс екені түсінікті. Мүмкіндігінше қысқа мерзімде[4].

Студенттердің құқықтық санасын қалыптастыру - университеттің барлық қызметкерлерінің шығармашылық көзқарасын, университет пен қоғамдағы қоғамдық тәртіпті нығайту, заң және тәртіпті нығайту, университеттің өміріндегі жағымсыз құбылыстарды және біздің демократияландырылған орыс қоғамымызды жою үшін дайындықты, тілегі мен қабілетін талап ететін күрделі және ұзақ процесс. Құқықтық білім - бұл олардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру және дамыту үшін жастарға тұрақты және жүйелі тәрбиелік әсер ету. Студенттердің құқықтық сауаттылық үдерісін тиімді басқару үшін университетте оқудың барлық кезеңінде студенттердің азаматтық-құқықтық білім беру жүйесін құру қажет. Құқықтық білім беру саласында ең маңызды міндеттер:

• жастарды құқықтық ақпараттандыру;

• заңдар мен құқық қолдану практикасының маңыздылығына, жеке және адамгершілік міндеттеріне, шешім және өз іс-әрекеттерін қабылдау үшін жеке жауапкершілігіне сенім қалыптастыру;

• заңды мінез-құлық стереотиптерін дамыту;

• қоғамдағы құқықтық қатынастардың принциптері мен ерекшеліктерін меңгеру;

• құқықтық тәртіпті қорғауға және құқық бұзушылыққа қарсы тұруға белсенді қатысуға дайындықты қалыптастыру[5].

Университеттегі құқықтық тәрбие жүйесіне студенттерді қосу бірінші курста жүзеге асырылуы тиіс. Оқудың алғашқы айларында оқушыларға әлеуметтік-тұрмыстық, заңсыз мінез-құлыққа қарсы алдын-алу жұмыстарын жүргізу қажет. Студенттер университеттің ішкі ережелерімен танысу керек: сыныптан, зертханадан және кітапханадан. Студенттер оқу орынның және жақын маңдағы шағын аудандардың аумағында тәртіп ережелерін бұзу белгіленген нормаларға сәйкес жазылып, жазаланатындығын білуі керек. Студенттердің девиантты мінез-құлқына ерекше назар аудару қажет:

• оқу корпустарындағы ұрлық;

• вандализм;

• есірткіні тарату және қолдану;

• оқу корпустарында спирттік ішімдіктерді ішу;

• өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу.

Жазаның басқа да шаралары бір мәрте бұзушылықтар болған жағдайда пайдаланылуы мүмкін, яғни мынадай:

• оқу ғимараттарында темекі шегу, қауіпсіздік қызметкерлеріне, шаруа қызметкерлеріне деген дөрекілік көрсету;

• студенттердің осыған арналмаған жерлерде болуы (терезе алды, еденде, баспалдақ маршында отыру және т. б.);

• мінез-құлық, нормаланбаған лексиканы пайдалану (боқ ауыз сөз айту) және т. б.

Университетте құқықтық тәрбиені ұйымдастыру кезінде (циклдар құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен кездесулер, тақырыптық кештер, конференциялар, конкурстар, олимпиадалар, фильмдерді, спектакльдерді, телебағдарламаларды көру) педагогтарға қазіргі заманғы кейбір бұқаралық ақпарат құралдарының жойқын әсеріне қарсы тұру керек. Өкінішке орай, көптеген баспа басылымдары, теледидар, радио, интернет,

компьютерлік бағдарламалар мінез-құлықтың құқықтық нормаларын құрметтемеуді көрсетеді. Соның ішінде қазіргі уақытта кең таралып бара жатқан ол - жастар арасында жыныстық ауытқушылықты, криминалдық әлемді бейімдеуді, күшке табынуды насихаттайды.

Түйіндей айтсақ, Елбасының биылғы Жолдауы - Қазақстан үшін жаңғырудың Үшінші кезеңіне көшу арқылы жаһандық технологиялық бәсекелестікке ұмтылуға негізделеді. Ұлттың осындай міндеттерді орындауға әзірлігін пысықтайды. Президенттің сөзімен айтсақ, Үшінші жаңғыру - қазіргі жаһандық сын-қатерлермен күрес жоспары емес, болашаққа, «Қазақстан-2050» стратегиясы мақсаттарына бастайтын сенімді көпір болмақ[6].

Құқықтық сананың алдындағы сан қырлы мүдде-мақсаттың ең күрделісі, ең маңыздысы — қоғамның саяси-экономикалық және Қазақстанның тәуелсіздігін, қорғанысын күшейту. Міне, осы мәселелерге мемлекет, халық, барлық ұйымдар, бірлестіктер, ұжымдар, саяси партиялар бірігіп іс- әрекет жасаулары өте қажет. Мемлекетіміздің тәуелсіздігі мен егемендігі күшеймей, басқа жақсылықтарды күту, болады ғой деп сену — жай қиял.

Сонымен, құқықтық сана арқылы курсанттар мен студенттердің саяси және құқықтық жауапкершілігін арттырады, өздерінің заңдарда көрсетілген құқықтары мен міндеттерін адал орындап отыруына, мемлекеттік және еңбек тәртібін қатаң сақтауға, ұлттық мәртебесімізді көтеруге зор үлес қосады деп сенеміз[9].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.http://www.vospitau.ru/patriot/formirovanie_pravosoznania_stydents/index.html

2.http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-formirovanie-pravovogo-soznaniya-u-kursantov-v-protsesse-ih-voenno-funktsionalnoy-deyatelnosti#ixzz5Wx4Cvt12

3.Ш.Уалиханов. Таңдамалылар. Алматы. 1972.

4.М.Хайдеггер. Бытие и время. Москва. 1996.

5.https://baribar.kz/student/1473/qazirgi-zaman-zhaghdayyndaghy-ulttyq-ru/

6.https://articlekz.com/kk/article/15605

7.Арыстамбаева С. Гносеология как парадигма правого общественного сознания // Евразийское сообщество: общество, политика, культура. — — № 2. — С. 26–46.

8.Еликбаев Н. Некоторые аспекты правосознания и правовой культуры в новых условиях // Фемида. — 2004. — № 8,9. — Б. 36–50.

9.Мартышин О.В. Национальная политическая и правовая культура в контексте глобализации // Государство и право. — 2005. — № 4. — С. 16–67.

Нұрбаева Т.Ғ., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – гум.ғ.магистры, оқытушы Шайжанова Г.К.
«Қазақмыс» корпорациясының политехникалық колледжі, Балқаш қ., ҚР

ТҮРКІЛЕРДІҢ ДӘСТҮРЛІ НАНЫМ-СЕНІМДЕРІ АРАСЫНДАҒЫ ЫҚПАЛДАСТЫҚ

Отандық және шетел зерттеушілерінің көпшілігі Алтай мен Оңтүстік Сібірді мекен еткен түріктер б.з.д. У-Ш ғғ. өзінде-ақ Тәңірге – Көк Құдайына сыйынған деген пікірді қостайды. Қыпшақтар бұл құдайды – «Тәңірі» десе, буряттар – «Тэнгери», алтайлықтар – «Тенгри», монғолдар – «Тэнгер», чуваштар – «Тура» деп атаған [1, 124]. Тәңірі діні уақыт пен кеңістікті игеруге талпынған, қоршаған ортамен тіл табысуға ұмтылған адам баласының алғашқы таным-түсінігі болған. Тәңірі діні көшпелілердің өмір сүруінің кепілі болып, өмір салтына айналды. Бұл әлемдік тарихтағы ең алғашқы монотеистік діндердің бірі. Тәңірі дінінің негізінде бір құдай туралы идея жатыр, бірақ оның осыған ұқсас мұсылмандық идеядан біраз өзгешелігі де бар. Екі дін арасындағы ұқсастықты ортағасырлық мұсылман авторлары байқап өз еңбектерінде көрсеткен екен. Мысалы, араб географы Мақдиси: «Түріктер «бір Тәңірі» дейді, мұнымен олар Құдайдың бір екендігін айтқысы келеді» – деп

көрсетеді [2, 69]. Ал Ибн-Фадлан өз еңбегінде: «Егер де олардың біреуінің өмірінде әділетсіздік орын алып немесе бір бақытсыздық болып қалса, ол басын көкке көтеріп «бір тәңірі» дейд», - деп жазады. Плано Карпини өзінің «Монғолдар тарихы» еңбегінде монғолдардың арасындағы түрік тайпаларының діні жөнінде былай дейді: «Олар бір Құдайға (Тәңірге) сенеді және сол Тәңірі барлық көрінетін және көрінбейтін дүниені жаратушы, сондай-ақ оны осы дүниедегі игіліктер мен қайғы-қасіреттерді де жасаушы деп санайды, бірақ оның құрметіне қандай да болмасын мадақ сөздер, дұғалар оқуды немесе басқа да ырым-жоралар жасауды білмейді» [3, 88].

Тәңірілік дін ғылымда түбегейлі зерттеліп, тарихи тамырлары мен адам қоғамындағы орны жете анықтала қойған жоқ. Тәңірілік дінінің өзекті қағидалары мыналар:

1. Көкте құдіретті жаратушының барлығына шек келтірмеу.
2. Ата-бабалар қалыптастыған дәстүрлі өсиеттерді бұлжытпай орындау.
3. Жас ұрпақты өмір салтына бейімдеп тәрбиелеу.

Бұл қағидалардың кез келген діни сананың дүниетанымына, моральдік-этикалық нормаларына негіз екендігі ақиқат. Жалпы адамзат өркениетіндегі әйгілі мәдени ошақтардың ұдайы көшпелілер мекенімен жапсарлас өңірлерде дүниеге келіп отырғаны кездейсоқ емес. Әлемдік діндердің бастау тегіне Тәңірілік діннің өзекті қағидалары арқау болған.

Түріктер ұғымында Тәңірі – бұл дүниені жаратқан және осы өзі жаратқан дүниенің тағдырын шешетін Аспан (немесе Космос). Тәңірі-Құдай бір мезгілде әрқайсысы Қайырымдылық пен Зұлымдықтан, Күн мен Түннен, Жарық пен Қараңғылықтан, т.б. қарама-қарсы негіздерден тұратын тоғыз қабат аспанда орналасқан. Тәңірі діні бойынша аспан асты әлемі (болмыс) үш өлшемнен: Жоғарғы, Орта және Төменгі әлемнен тұрады деп саналған.

Тәңіріге, Жер-Суға табынудың пайда болуын адамда әуелден қалыптасқан ризашылық сөзімдерімен байланыстыруға болады. Бұл құдайлар қарапайым тіршілік иелеріне қамқорлықпен қараған, ауыр кезеңдерде адамдарға азық-түлікті сыйлаған мейірбандылықтарына алғысын білдіру ниетінен туған еді. Осындай өмірдің нақты шындығына көз жеткізу адамдарға жәрдемдесетін жоғарғы әлем бар деген түсінікті туғызды. Көне түріктердің өздерінің ұғымдарындағы ең биік шынды Хан-Тәңірі деп атауы да кездейсоқ емес. Болмыстың мәнін және оның рухтық көрінісін Аспанға саю қазақ халқында көпке дейін сақталып қалды. Еркектік бастауды (Аспан-Әке) білдіретін жоғарғы құдай ретіндегі Тәңірі мен Жер-Су арасындағы байланысты еркек пен әйел арасындағы байланыстар ретінде қарастыруға болады, өйткені құнарлылық, бітік өскен егін мен онда жайылып жүрген мал табындары жайындағы үміт-тілектер жермен (Жер-Анамен), оның өнімділігімен байланыстырылды.

Тәңірі-Құдай түркі тілдес халықтардың тұрмысына, өмір салты мен ойлау жүйесіне әбден сіңіп кетті. Кейініректе түріктер ислам дінін қабылдағанда да Тәңірі Құдай ретіндегі маңызын сақтап қалды, сондай-ақ түріктердің құдай туралы тұжырымдары Жаратушы туралы исламдық ұғыммен жаңаша түсіндірілетін болды. Түріктердің жаңа дінді жеңіл, ерікті түрде қабылдауының басты себептерінің бірі осыдан болса керек, өйткені түріктер Тәңіріні рухани бастама ретінде де, яғни бүкіл тіршіліктің материалдық емес субстанциясы деп те түсінді. Белгілі философ Н.Г.Аюпов: «Тәңірі – әрі рух, әрі дене, әрі олардың бірлігі секілді бейнеге ие» - деп көрсетеді [4, 37].

Түркі халықтарының әулиелер пантеонында «Әулие-Ана» – Ұмай ерекше орын алды. Ежелден-ақ ол ұрпақ жалғастырушы, береке, молшылық құдайы деп саналған.

М. Қашқаридің жазбаларында Ұмай нәрестенің өмірге келердегі жолдасы, ол сәбиге анасының құрсағында жатқан кезден бастап-ақ қамқоршы болады (Ұмайға табынса ұлды болар), – делінеді [5, 49].

Басқа да кептеген монотеиістік діндер сияқты Тәңіршілдіктің де жетілген ырым-жоралғылық дәстүрі болды, солардың бірқатары исламды қабылдағаннан кейін де сақталған, мысалы, қаза болған кісілердің жатқан жеріне зиярат ету, т.б. Бұл жөніндегі мәліметтер қытай және араб деректерінде бар, сондай-ақ онда Тәңіршілдіктін, "қасиетті үйлері» болғаны жөнінде де айтылады. Түріктерде «ата-бабаларының қасиетті үңгірлерінен» басқа

қағандардың храмдары да болған, солардың ішіндегі ең негізгісі - Түрік империясының негізін қалаған Бумын қаған храмы болып табылады. Дәл осы храмда, Бұғыты жазбаларынан көретініміздей, тәңіріге жалбарынып, «әулие қаганның» аруағымен кеңескеннен кейін ең маңызды мемлекеттік шешімдер қабылданатын және бұл шешімді мемлекеттің негізін қалаған қаганның еркі ретінде халыққа жеткізетін [6, 36].

Тәңіршілдіктің дүниетанымы бойынша бір құдайға сеніммен бірге әр түрлі рухтардың да болатынына сенушілік орын алды. Рухтарға сену бірқатар ырымдарды орындаумен қатар жүрді. Солардың ішіндегі ең негізгісі – ата-баба аруағын қадір тұту, қасиеттеу, мұның өзі ата-баба рухтарының о дүниеде өмірін жалғастырады деген сенімнен туындады. Бұл наным қазір де өзінің маңызын жоғалтпаған, өйткені ол уақыт пен кеңістіктің өзара байланысын, өмірдің мәні мен мақсатын айқындай отырып терең философиялық және рухани-адамгершілік қуатқа ие. Осы наным арқылы жас ұрпақты дүниеден өткен ата-баба аруағын қастерлеуге тәрбиелеу және түркі мәдениетін тарих толқынында болашаққа жеткізу, сондай-ақ өз халқының тарихын қастерлеуге тәрбиелеу іске асырылды, мұның өзі уақыттар байланысын сезінуге мүмкіндік беретін еді. Сондықтан да қайтыс болғандарға байланысты жасалатын ырым-жоралғылар, әсіресе құрбандыққа мал шалу сияқты рәсім көптеген түркі халықтарында осыған ұқсас ислам дәстүріне қарағанда анағұрлым терең мәнге ие.

Ислам дінін қабылдаған түріктердің арасында Қорқыт атаны қастерлеу бұрынғысынша үлкен орын алды. Көшпелілер үшін ол Тәңірімен арадағы байланыстырушы күш болып есептеледі. Түріктер Қорқыт ата әр түрлі дерттен жазылуға көмектеседі деп және жау шапқыншылығынан және басқа да бәле-жаладан қорғайды деп сенді. Аңыз бойынша, ол тек өлімнен құтылудың ғана амалын таппаған. Бұл сенімдер әрбір түрікке жақын болды және белгілі дәрежеде әлі күнге дейін сақталып отыр. Қорқыт ата сәбилерді ауру-сырқаудан, тағдыр тәлкегінен, т. б. қорғайды. Қыпшақтар арасында кең тараған аңыз бойынша Қорқыт ата жаңадан туылған балаға ат береді, өйткені Тәңірі Қорқыт ата арқылы адамдарды дүниеге келтіреді деген сенім болған.

Жалпы, адамзаттың өзін тану, өзін қоршаған әлемді тануға ұмтылуының нәтижесі ретінде пайда болған дүниетанымының, әр түрлі халықтардың діндерінің әрдайым біріне бірі ықпал етіп, бірін-бірі толықтырып отырғаны тарихтан белгілі. Осы орайда ең алғашқы монотеиістік дін ретіндегі тәңіршілдіктің және осы дінді ұстанған түркілердің дүниетанымының, салт-санасының басқа діндерге ықпалы туралы да айта кетейік. Түркі халықтары (соның ішінде қазақтар) күні бүгінге дейін таңның атуы мен күннің батуына дейінгі уақытты беске бөледі: таң, сәске, түс, екінді, ақшам. Осы дәстүр Сырдария бойында туған заратуштра діні арқылы иудаизмге ауысты, одан ислам дініндегі бес уақыт намаздың орнығуына себепші болған болуы керек.

Сонымен бірге ең алғашқы монотеистік діндердің бірі ретінде тәңіршілдік христиан дініне де ықпал еткен. Кавказ христиандары ең бірінші болып тәңіршілдіктің кейбір қағидаларын (ережелерін) қабылдағаны белгілі. Осылайша олар діні бойынша түрік – қыпшақтармен жақындасты, соңғылар осыған жауап ретінде өз кезегінде «Тәңірінің ұлы – Христосты» мойындайды. 452 ж. Рим папасының Римді талқандама деп жалбарынып, ғұн патшасы Аттиланың алдында тізе бүккені белгілі. Алайда Аттиланы тоқтатқан папаның бұл жалбарынуы емес, оның қолындағы Тәңірінің белгісі – крест еді- дейді М.Аджи [1, 132]. Алайда соңғы жылдары археолоттар, бұл пікірді, яғни христиан дінінің тәңірі дініне ықпалы болды деген пікірді жоққа шығаратын бұлтартпас айғақтар тапқан. Сібір археолоттары ортағасырлық түркі қаласы Беленжарды қазған кезде храмдардың қалдықтары мен көне крестер табылды [7, 41]. Храм заттарының бетіндегі бұтақтары өзара тең крест кездейсоқ құбылыс болмаса керек. Бұл Тәңірі діні бойынша тұрақтылық пен мәңгіліктің символы болған,-деп жорамалдайды зерттеуші Н.С. Бакина [8, 87]. «Мальта» формасындағы, яғни өзара тең жақты крест Еуропада тек XV ғ. ғана пайда болған (бұл да сонда). Ал Орталық Азия даласында пайда болған храмды VIII ғ. арабтар қиратқан екен. Мұның өзі бұл крестің Тәңірі дініне христиан дінінен енбегендігін, керісінше бұған қарама-қарсы процесс болғанын дәлелдейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:
1. Аджи М. Полынь половецкого поля. – М., 1994. - 215 б.
2. Ахинжанов С.М. Кыпчаки в истории средневекового Казахстана. Алматы, 1989
3. Алексеев Н. А. Ранние формы религии тюркоязычных народов Сибири. Ново¬сибирск: Наука,. 1980. - 318 с.
4. Аюпов Н.Г. Тенгрианство. Учебное пособие. Алматы, 1998
5. Қашқари М. Түбі бір түркі тілі: (Диуани лұғат ат-турк). Аударғандар Қ.Бекетаев, Ә.Ибатов. - Алматы, 1993
6. Байпаков К.М. Средневековая городская культура Южного Казахстана и Семиречья. (YI-нач. ХШ вв.) –Алма-Ата, 1986
7. Бартольд В.В. Сочинения (В 9-ти томах). Т.1. Туркестан в эпоху мусульманства. –М., 1963
8. Бакина Н.С. История культуры тюрков. Алматы, 1998

Нурмаганбетова А, МЭ-12 тобы студенті
Ғылыми жетекші – ф.ғ.к., доцент профессор Қабатаева К.Т.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БІР СЫҢАРЛАРЫ МАҒЫНАСЫЗ ҚОС СӨЗДЕР

Қосарлама сөздердің мағыналық сипаты аса күрделі. Олардың мағыналарын айқындау үшін, әрине, оның жеке-жеке сыңарларының да мағыналық өзгешеліктерін анықтап алу қажет. Компонентінің не біреуі, не екеуі де жеке-дара қолданылмайтын, мағынасы түсініксіз қосарлама сөздер екі түрлі болады: бірінші түрі – бір сыңары ғана түсініксіз сөздер, екіншісі – екі сыңары да түсініксіз сөздер.

Б.Зиядаұлы алдыңғы сыңары түсініксіз қосарлы етістіктерге апырып-жапырып, алап-жалап, ымқырып-қымқырып, желеп-жебеп, ұбап-шұбап деген қос сөздерді мысалға келтірсе, соңғы сыңары түсініксіз қосарлы етістіктер деп асығып-үсігіп, аптығып-үптігіп, ақсап-тоқсап, алдап-сулап, шатып-бұтып, жамап-жасқа, жылап-сықта деген қос сөздерді жатқызады. Ғалымның айтуынша, «Мұндағы түсініксіз делініп отырған жеке сыңарлар қазақ тілінде жеке-дара қолданылмайтын сөздер. Олардың кейбіреуі әуелде дербес қолданылатын сөздер болған да кейін тек қос сөз құрамында ғана сақталған. Мысалы: «сықта» сөзі көне түркі тілінде дербес қолданылған, қазақ тілінде тек қос сөз құрамында ғана қолданылады. Енді кейбіреуі алдыңғы не соңғы сыңардың айтылу ыңғайына қарай белгілі ұйқас, ырғақ негізінде қалыптасқан болуы керек»

А.Ысқақов мұндай қос сөздердің түсініксіз болып немесе мағынасы жоқ сияқтанып көрінген сыңарларын мынадай екі түрлі жолмен пайда болған дейді:

1.Әуел баста дербес мағынасы бар белгілі бір сөз екі рет қайталанып, бірте-бірте оның я бірінші, я екінші компоненті бастапқы өз мағынасын біржолата жоғалтумен (делексикаланумен) бірге дыбыстық жағынан да тиісті өзгеріске ұшыраудың нәтижесінде өзіне тән дербестігінен айырылып, тек өзгермейтін компонентке қосақтасып жұмсалатын қосалқы я қосақтама мүше ретінде ғана қалыптасқан.

2.Әуел баста дербес мағыналары бар басқа-басқа екі түрлі сөз ұдайы қосарланып жұмсала-жұмсала жүріп, бірте-бірте бірде бір сыңары, бірде екеуі де бірдей өз мағынасын я біржолата, я жартылай жоғалтып (делексияланып), бастапқы өз дербестігінен айырылып, не тек мағыналы компонентке, не бір-біріне қосарланып қосалқы сыңар ретінде ғана жұмсалатын болып қалыптасқан.

Біз өзіміз жинаған деректегі қос сөздерді сыңарларының мағынасы түсініксіз қос сөздер және екі сыңары да мағынасыз қос сөздер деп екіге бөліп қарастырдық.

1.Бір сыңарының мағынасы түсініксіз қосарлама қос сөздерге мысал:

Айғай-сүрең салып қуғыншылар да келіп қалды. (Ғ.Мүс.).

Текке шіріп далада қалатын тері-терсек, жүн-жұрқа керекке жаратқаным ба? (Қ.Жұмаділов).

Ал енді қуанышың қайырлы болсын, той жаса, жеңеше! – дескен абысын-ажын, қайнаға-қайындардың қостау-қошамет сөздері естіледі.(Қ.Жұмаділов).

Мысалдардығы айғай-сүрең, тері-терсек, жүн-жұрқа, абысын-ажын деген қос сөздердің бір сыңары, мәселен, сүрең, терсек, жұрқа, ажын сөздері жеке-дара қолданылмай, мағынасы түсініксіз болып, тек аталған сөздермен ғана қосарланып жұмсалады.

2.Екі сыңары да мағынасыз қос сөздерге мысал:

Қалың жылқы аттың сауырына соқтығып ұмар-жұмар бірге келе жатқандай сезіледі. (Ғ.Мүс.).

Таңертен тұрсам, қашан кеткенін білмеймін, байғұс қонағым зым-зия. (Ғ.Мүс.).

Қазіргі кезде мағынасы жоқ сыңарлар ерте замандарда өзіне тән мағынасы бар дербес сөздер болғандығы шексіз. Ондай түсініксіз сыңарлар делексикалану нәтижесінде өздерінің әуелгі дыбыстық мүсіндерін өзгертумен бірге жеке сөз ретінде қолданылу қабілеттерінен де айырылып, тек белгілі тіркестің құрамында ғана қолданылып «қосалқы компоненттер есебінде сақталған.

Мысалы, ем-дом дегендегі дом сөзі біршама түркі тілдерінде (мысалы хакастарда) дәрі деген мәнде дербес сөз ретінде кездеседі.

Сонымен, қос сөздер мағыналық та, формалық та, грамматикалық та ерекшеліктері мол өз алдына категория екенін, бұл категорияның өзін тән шығу төркіні, даму, қалыптасу заңдары бар екенін көреміз.

Жинақы мағына беретін мәндес қос сөздердің бір сыңары әдеби тілімізде дербес лексикалық мағынада жұмсалғанымен, олар түркі тілдерінің бірінде, не монғол тілінде сол мағыналы компонентінің мәнінде қолданылады. Мұндай «сыңар» мәндес қос сөздердің лексика қорын байытуда және қазақ тілін тарихи зерттеуде алатын орны айрықша. Мысалы, жолдас-жора сөзін алатын болсақ, жора қазақ тілінде жеке лексикалық сөз ретінде (жолдас мағынасында) қолданыла бермей, тек жолдас сөзімен тіркесте ғана қолданылады.

Жеке тұрғанда лексикалық мәні болмайтын жора сөзі қырғыз тілінде жолдас мағынасында жұмсалады. Сондай-ақ өзбек тілінде, дәл осы мағынада түрікмен тілінде әйел адамның жолдасы мағынасында айтылады.

Ә.Нұрмағамбетов «Қос сөздердің құпиясы» деген еңбегінде бірен-саран, қыз-қырқын, жақын-жаран, жүдеп-жадау, киім-кешек, жамап-жасқау, азын-аулақ, асығып-үсігіп, айт-үйт, алдап-арбау, үйлі-баранды, үрім-бұтақ, сәлем-сауқат тағы да басқа қос сөздердің шығу тарихы жайын қарастырып, өз ой-пікірін айтқан.

Мысалы, бірен-саран сөзі жайында: «бірен» сөзінің түбірі «бір» екені белгілі, оған «ен» жұрнағы қосылған, ал «саран» сөзінің қайдан келгені, қандай мағына беретіндігі белгісіз. Біздің байқауымызша, қазақ тіліндегі «сирек» сөзінің мағынасын туваларда «шаоран», якут тілінде «сидэх», монғолша «сийрен» сөздері береді. Ал бұлардың түбірі – «шаор», «сэд», «сийр» сөздері. Қос сөздердің соңғы буындары үйлес, үндес келетінін ескерсек, «бірен» сыңарына сәйкес келтірудің нәтижесінде жоғарыда көрсетілген түбірлерге «ан» жұрнағы қосылып «шаоран» пайда болған. Осыдан келіп «бірен-шаоран» шыққан. Одан «бірен-саран» сөзі пайда болған дейді.

«Қазақ тілінің қысқаша этимологиялық сөздігінде» І.Кеңесбаев: «Бұл тіркестігі сөздер қырғыз тілінде өзара ұйқасып, бірін-серін түрінде келеді. Екінші компонентінің түбірі – сара (жеке, дара, өз алдына). Бұндағы –ен/н көне түркі тіліндегі көмектес септіктің жалғауы: -ын/ін, -ан/ен, -ун/үн деп пікір айтады.

Бірен-саран ұры-қары, баскесері болмаса, қалың ел ерген жоқ. (Ғ.Мүс.).

Сонымен, бұл қос сөз сирек, бір-екеу деген мағынаны білдіреді. Тілімізде саралау деген сөз бар. Ол сұрыптау, іріктеу деген мағынаны білдіреді.

Біздің ойымызша, тіліміздегі саралау сөзі «сара» сыңарымен түбірлес тәрізді. Ал қос сөздердің соңғы буындарының үйлесіп тұратындығын жоғарыда айтқан болатынбыз.

Қыз-қырқын сөзі жайында: «Чуваш тілінде «хир» сөзі біздің қолданудағы «қыз» мағынасын меншіктенеді. Әдетте, түркі тілдерінде «з» мен «р» дыбыстарының орын алмасулары жиі кездеседі. Осыдан келіп біздің тіліміздегі «қыз» сөзі шыққан. Ал қос сөздің екінші сыңарында чуваш тіліндегі «хир» сол қалпын сақтаумен бірге, оған «қын» жұрнағы қосылып, «қыз-қырқын» тіркесінің тууына себепкер болған. Мұнда «қыз» сөзі де «қырқын» сөзі де қыз мағынасын иемденген» десе, Ә.Төлеуов «Слово қырқын в древности означало «рабыня», «невольница», как об этом можно судить по словарю Махмуда Кашкарского». Олай болса, қырқын – күң, кіріптар әйел мағынасында дейді.

М.Қашқари сөздігінде жоғарыда айтылғандай «Қыз-күң», «қыз-қырқын-күндер» деп берілген.

Біздің ойымызша, екі ғалымның да айтқан пікірлері дұрыс, шындыққа жанасады. Қалай десек те «қыз-қырқын» қос сөзі қыз-қыз көп деген мағынаны білдіреді. Мысалы: *Онда да лық толы қыз-қырқын, жігіт-желең.*(Қ.Жұм.).

Бүгінгі күн осындай ғып,дақпыртын көрген кәрі-құртан, жігіт-желең, қыз-қырқын, қатын-бала, әрине, бұл уақиғаны оңайлықпен ұмытпайды.(М.Ә.).

Жақын-жаран. Мысалы: *Күдері де осынау аға-жеңге, жақын-жаранмен қоштасар қимас сәтте томағасын алған бүркіттей дүр сілкініп, шын шабыт үстінде тұр еді.* (Қ.Жұм.).

Ә.Нұрмағанбетовтің пікірінше «жаран» сөзінің түпкі төркіні парсы тіліндегі «йар» «дос» деген мағынаны білдіреді. Ал «йар» сөзінің көпше түрі парсы тілінде «йаран» болып келеді. Осыған қарағанда «жақын-жаран» қос сөзі «жақын-дос» деген мағынаға жақындайды.

Сонымен бірге тілімізде «жат-жаран» деген қос сөз бар. Мысалы: *Жат-жарандар кетіп, енді тек өз шаруасындағы адамдар ғана қалған соң, бұйрықтарын қысқа-қысқа, ащық-ашық берді.* (Ғ.Мүс.).

Ғалым А.Ысқақов айтқандай, қос сөздердің қайшы мәндес (антоним) сыңарлардан да жасалатынын ескерсек Ә.Нұрмағанбетовтың жорамалы дұрыс сияқты.

Бөлек-салақ. «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде»: «Бөлек-салақ – бөлек жүрген, басы артық» деп берілген.

Ә.Нұрмағанбетов аталған қос сөз жайында: «Біздің байқауымызша, біздегі «бөлек, жеке, дара, бөліну» сияқты сөздер моңғол және қалмақ тілдерінде «салах» (монғол тілінде), «салх» (қалмақ тілінде) түрінде айтылады. Біздің тіліміздегі қос сөз құрамында кездесуіне қарағанда «салах» сөзі ертеректе қазақтарда болғанға ұқсайды».

Тілімізде салақтау етістігі бар. Біздің ойымызша, «салақ» сыңары осы салақтау етістігімен түбірлес. Себебі салақтап тұрған нәрсе бөлек, жеке тұрады емес пе? Оны мына сөйлем арқылы да дәлелдеуге болады: *Белбеулеріне байлап алған мыс шәугім, жез құман, қалайы шелек секілді бөлек-салақтары да толып жүр.* (Қ.Жұм.).

Бұл мысалдағы мыс шәугім, жез құман, қалайы шелек сияқтылар белбеулеріне байлап алғандықтан, бөлек яғни салақтап жүр.

Келін-кепшік. «қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде»: жас әйелдер, келіншектер деп түсіндіріледі.

Бибі бұл сапарға көптен бері дайындалып, ата-енесіне апаратын сыйлықтарын, келін-кепшік, бала-шағаға үлестіретін тәтті дәмді базарлығын алдын ала әзірлеп қойған-ды.(Қ.Жұм.)

Ақ шаршы, кестелі кимешектерін әсем ғып салған күлкіші келін-кепшіктер де көп.(М.Ә.).

Бұл қос сөздің бірінші сыңары түсінікті болғанмен, этимологиясына үңіліп көрсек, көне түркі тілінде «келін» сөзі «кел» деген етістіктен шыққан. «Кел» - бір-біріне қосылу деген мағынада. Сонда «келін» - үйге бір адам қосылды деген мағына береді. Мұндағы –ін- етістіктен зат есім тудыратын жұрнақ.

Ал қос сөздің құрамындағы «кепшік» сыңары «кел» етістігінің «кеп» болып өзгерген түрі деп жорамалдаймыз. –шік – кішірейту мағынасын тудыратын жұрнақ. Мысалы: үйшік, інішек.

Бұл сөздің екінші сыңары кедей-кепшік қос сөз құрамында да келеді.

Бұл екі қос сөз де менсінбеу, қомсыну мағыналарын білдіріп тұр. Әуел баста келін-кепшік, содан кейін кедей-кепшік пайда болса керек.

Дау-шар. Р.Сыздықова «Сөздер сөйлейді» деген еңбегінде дау-шар қос сөзі жайында: Шар сөзі ертеде «дау, жанжал» мағынасында қолданылған. Мысалы, «Қобыландыда»:

Шарға салып басыңды

Бола көрме сен құмар.

Дау-шар қос сөзінен өзге, бұрын біреудің басын шарға салу, ісін шарға жіберу деген тұрақты тіркестер болған деген.

Ал «қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде»: Шар. 1.Өз диаметірінің айналасында айналудан пайда болған геометриялық дене, доп-домалақ нәрсе. 2.Тарихи . Октябрь революциясын бұрынғы қазақ өмірінде дауыс бергенде салатын домалақ тас деген мағыналарын келтіреді.

Алайда жоғарыда «Қобыландыдан» келтірген мысалда болыстық сайлау туралы әңгіме жоқ. Сонда шар сөзі дау деген сөздің синонимі сияқты. Мағынасы бірдей екі сөздің қосарлана жұмасалатыны бізге білгілі. Тілімізде оны плеонастикалық құбылыс дейді.

Бір-біріне тәуелділігі синтаксистік байланыс негізінде құрылған, оның тәуелді сыңары (көбіне бірінші бөлігі) тіркестегі негізгі сыңардың мағынасын ерекше анықтап немесе әсірелеп күшейте аларлықтай дәрежедегі, мағына жағынан жақын немесе айқындауыш-анықтауыш қатынастағы синоним сөздердің кез келген тіркестерін плеоназм деп санауға болады. Мысалы: зәулім биік, кәрі шал.

Тілімізде екі мәндес сөз қатар келіп, алдыңғысы соңғысын анықтап, мағынасын күшейтеді. Мұндай сөз қолданысын тіл білімінде плеоназм немесе плеонастикалық сөз тіркесі деп атайды.

Дүниеінің дау-шарынан,үскірік-ызғарынан құға беріс, жалғыз жылы ұясы бар еді. (Қ.Жұм.).

Осындағы дау-шар қос сөзінің де плеонастикалық құбылыс арқылы жасалғандығы көрініп тұр.

Осыдан байқағанымыздай, қос сөздердің құрамында да аталған құбылыстардың жиі ұшырайтындығын аңғаруға болады. Сондықтан Р.Сыздықованың пікірін бізде құптаймыз.

«Қазақ грамматикасының» авторлары былай дейді: «Дау-шар – қосарлы зат есіміндегі шар сөзі түсініксіз. Көне ұйғыр тілінде сар/шар сөзі – жауыздық бәле деген мағынаны білдірген. Араб тілінде шар сөзі – бәле, жала мәнінде жұмсалады».

Жүдеп-жадау. Ә.Нұрмағанбетов бұл сөз турасында былай дейді: Қырғыз тілінде «жада» сөзінің мағынасы әлсіз, шаршаған, хакаша – «чадап» әрең, зорға, монғолдарда «ядан» - әзер, зорға, манжур тілінде «шада» - шаршау, қалжырау, әлсіздену деген мағыналарды білдіреді. Осы деректерге қарасақ, «жүдеу» мен «жадау» арасында мәні жағынан айырмас барын ажырату қиын емес. Жүдеудің дәл мағынасы – еті жұқарып, арықтау болса, ал жадаудың мағынасы – жүдеу сөзінің нәтижесінен туған – шаршау, әлсіреу, зорға қозғалу мағынасын білдіреді. Егер ойымыз орынды болса, жүдеп-жадау дегеніміз жүдеп-шаршау болып шығады.

«Қазақ тілінің қысқаша этимологиялық сөздігінде» жадау сөзінің түркі тілдеріндегі бірнеше баламаларын келтіре отырып: «Түркі тілдерінің даму барысында болған қатаң дыбыстардың ұяңдану, тіл арты дыбыстарының тіл алды тіл алды дыбыстарға айналау нәтижесінде «jadar» сөзі қазақ тілі үшін жадау-жайау болып өзгерген де, екеуі де екі мағынаға ие болып қалыптасқан. Жадау сөзінің осы фонетикалық формада сақталуына оның жүдеу сөзімен тіркесіп қолданылуы себеп болған және оның семантикасы «атсыз» деген мағына емес, жүдеу сөзінің мағынасын қайталап, күйзелген деген мағыналарды білдіреді» делінеді.

Идиомалану, лексикалану, гармматикалану процестері – қос сөздерге тән қасиет. Қос сөздердегі бұл процестер практикада үнемі, әрі жиі қолданылудың нәтижесінде кейінгі замандарда пайда болған құбылыстар.

Қорыта келгенде, тіліміздегі бір сыңары мағынасыз қос сөздердің сыңарларының бір кездерде түсінікті немесе монғол, түркі тілдерінде мағыналы сөз болғандығын байқадық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Зиядаұлы Б. Қазіргі қазақ тіліндегі қосарлы етістіктер. Ф.ғ.канд...авторефераты. – Алматы, 1995.

2.Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. 1-том. –Алматы, 1986.

3.Сыздықова Р. Сөздер сөйлейді. –Алматы Мектеп, 1986.

4.Әжібекова Г. Плеоназмдарды мағынасына қарай топтастыру //Қазақ тілі тарихы лексикологияның мәселелер. –Алматы: Ғылым, 1988. – 198 б.

5.Болғанбайұлы Ә., Қалиұлы Ғ. Қазіргі қазақ тілінің лексикологиясы мен фразеологиясы.- Алматы: Санат. 1997. -256 б.

6.Қазақ грамматикасы. – Астана, 2002, -783 б.

7.Момынова Б., Саткенова Ж. Қазақ тілі морфологиясы. Есімдер. –Алматы: Арыс.2007. 64.

8.Шәкенов Ж. Қазақ тіліндегі күрделі сөздер мен күрделі тұлғалар. –Алматы: Ана тілі, 1991.

Ныгметдолда Н., 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі - педагогика пәнінің оқытушысы Қоранова А.М.
Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжі,
Саран қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДАҒЫ ЕЛЖАНДЫЛЫҚ ТАҒЫЛЫМЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

«Ел дегенде езіліп, жұрт дегенде қызмет ет»
(Б. Момышұлы)

Қазақ халқы үшін тәуелсіздікке қол жеткізу қараңғы түннен жарық іздеумен тең еді. Алайда біз ата-бабаларымыздың маңдай терінің арқасында сол асқақ шыңның басындағы тәуелсіздігімізге қол жеткізіп отырмыз. Енді осы ұлы аманатты ұрпаққа жеткізу, қазақ ұлтын «Мәңгілік елге» айналдыру біздің ұлт алдындағы борышымыз. Ал «Мәңгілік ел» қандай болады? Ұлттық рухы, салт-дәстүрлері, адамгершілік қасиеті, тарихы, бірлігі сақталған ел кез-келген сынаққа қасқая қарсы тұра біледі.

Тәуелсіздік алғалы елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев халық дамуы үшін өзге халықтан кем болмасын деп қолдан келгенін аянбады. Бірақ біз материалдық мәдениетке көп мән беріп, рухани құндылықтарымыздан қол үзіп бара жатқандаймыз. Елбасымыз көреген кісі ғой, мұны да шектен тыс қалдырмады. Ұлттық құндылықтарымыз жаңғыру жолында «Рухани жаңғыру» жолдауын халыққа ұсынды. Елбасымыз өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында: « Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді»- деп атап көрсеткен болатын. Білімді жастарды елжандылыққа тәрбиелеудің басты назарда тұратынын Елбасымыз мына мақаласында түйінеп көрсеткен: « Қазақ «Туған жерге туыңды тік» деп бекер айтпаған. Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады». Бол жолдаудағы жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық құндылығымызды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніміз құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай. Бірақ ұлттық

құндылығымызды сақтаймыз деп ұлттық санамызға сіңген жалқаулық, кертартпаушылық сынды халқымызды құлдырататын әдеттерден арылғанымыз жөн. Керісінше, бәсекеге қабілетті, ұлттық санасы оянған, адамгершілігі мол жастарды шыңға көтеруіміз қажет.

Бұл бағдарламаның ерекшелігі бұған дейінгі мемлекеттік бағдарламалардың бәрі экономиканы, әлеуметтік және саяси салаларды дамытуға негізделсе, «Рухани жаңғыру» тұтас бір халықтың тұрмыс-тіршілігін, болмысын, салт-дәстүрін жаңғыртпақ. Елбасымыз бұл бағдарламаның ұзақ мерзімді жоба екенін, оны жүзеге асыруда асығыстық танытпау керек екенін бірнеше рет айтты. Сонымен қатар Елбасымыз көздеген мақсатқа жету жолында алты басым бағытты –көздеген. Оның алғашқысы латын әліпбиіне көшу. Елбасы 2017 жылдың аяғына дейін ғалымдардың көмегімен, қоғам өкілдерімен ақылдаса отырып қазақ әліпбиінің стандартты нұсқасын қабылдау керектігін айтқан. 2025 жылға қарай елдегі барлық құжатнама, ресми іс-қағаздар латын қарпінде жазылмақ. Дегенмен халық латын әліпбиіне толық үйренбейінше кирилл әліпбиі қолданыстан толық шығып қалмайды деді Елбасымыз. Бұдан өзге «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы», «Жаңа гуманитарлық-білім». Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық», «Жаһандағы заманауи Қазақстандық мәдениет», «Туған жер» бағыттары бойынша жұмыстар жүзеге асуда. Мұндағы «Туған жер» бағдарламсына ерекше көңіл бөлініп отыр. Аталған жобаның басты-мақсаты ауыл-аймақтардағы мәдени, рухани жағдайды жақсартып, ауыл тұрғындарының әлеуетін арттыру.

«Кез-келген нәрсені өзгерткің келсе өзіңнен баста» деген сөз бар ғой. Алысқа бармай-ақ қояйын, өзім білім алып жүрген Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы-техникалық колледжінде де мұндай іс-шаралар толастамайды. 2018-жылы колледж студенттер болып «Мұқағали мен Фариза» театрын, Әмре киносын тамашаладық. Әр топтан студенттер жиналып «Карлог» музейіне бардық.Осының барлығын көре отырып біз өзімізді рухани жағымыздан байыта білумен қатар тарихымызды тағы да бір жағына тани білдік. Осы жылы ҚАРМУ студенттері мен колледж студенттер арасында

М. Мақатаевтың шығармашылығына арналған «Болашағым, сен тұрсаң мен өлмеспін» атты мүшәйра өтті. Мүшайра кезінде студенттер бар өнерлерін ортаға салып, көрерменді аузына қаратты. Көп өтпей «Жастар қаншалықты мәдениетті?» атты дебат өткізіліп, спикерлер өз позициясын қорғап шықты. Апталық соңы М. Жұмабаевтың 125 жылдық мерейтойына арналаған «Көкте күнмін, көпке нұрын шашатын» атты әдеби кешпен жалғасты. 15 наурыз күні Қарағанды қаласының 85 жылдығына орай ұйымдастырылған «Көктем аруы 2019» өткізілді.Әр колледжден небір талантты қыздар қатысып бақ сынады. Біздің колледждің атынан Тілеген Айдана мен Сайлау Әлия қатысып, Сайлау Әлия 3 орынға ие болды. Дәл осылай әр апта сайын біздің колледжден спорттық шаралар, әдеби сазды кештер мен мерекелер толастамайды, әрі бұған студенттер белсенділік танытып қатысады.

Қазіргі заман білімді, еңбекқор жастарды талап етеді. Елбасымыздың 2019 жылды «Жастар жылы» деп атауының да себебі сол. Мемлекетіміздің болашағы біздердің, жастардың қолында.Дәл осынай қарқынмен жалғастырып, өзімізді шыңдаумен болсақ, біз әлі-ақ әлемді аузына қаратқан алпауыт елге айналамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру. https:// egemen.kz/article/nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghdar-rukhani-zhanhghyru

2. Қалмырзаев А. Біз-қазақ, ежелден еркіндік аңсаған- Алматы, 1998

3. Назарбаев Н. Ә. Қазақстанның болашағы –қоғамның идеалық бірлігінде. Алматы Қазақстан 1993

Рамазанов Ә.Қ., 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – Бейсембаева Б.Ш. - ЖМ «Қазақмыс» коропрациясының Политехникалық колледжінің механикалық пәндер оқытушысы, Балқаш қаласы, Қазақстан Республикасы

РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ ПРОБЛЕМАСЫНДАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Біз қоғамымызда рухани-адамгершілік құндылықты тек білім арқылы ғана жаңғыртқымыз келеді. Әр адам туа біткен қабілетін толыққанды жүзеге асырғанда ғана өз мемлекетімізге ғана емес, бүкіл жер бетіндегі адамдарға да пайдасын тигізеді.

С.А. Назарбаева

Қазақстан Республикасының «Ұлттық энцикиклопедиясында» адамгершілік ұғымына былай деп анықтама берілген: «Адамгершілік – адам бойындағы гуманистік құндылық, әдеп ұғымы». «Кісілік», «Ізгілік», «Имандылық» тәрізді ұғымдармен мәндес. Халықтық дүниетанымда мінез-құлықтың әр түрлі жағымды жақтары осы ұғымнан таратылады. Мінез-құлық пен іс-әрекеттерде көзге түсетін төмендегідей адамгершілік белгілерін атап өтуге болады: Адамды қастерлеу, сыйлау, сену, ар-ұятты сақтау, имандылық пен рақымдылық, ізеттілік пен кішіпейілділік, әділдік, қанағатшылық т.б. Адамгершілікке тәрбиелеудің маңызды педагогикалық міндеттері - оқушылардың белсенді өміршілік позициясын, қоғамдық борышқа сапалық көзқарасын, сөз бен істің бірлігін, адамгершілік нормаларынан ауытқушыларға жол бермеуді қалыптастыру. Ол баланың жеке басын қалыптастыру мен дамытудың аса маңызды бір саласы.

Шәкірттердің саналы тәртібі, пайымды мінезі туралы түсінігін қалыптастыру, оған сәйкес сезімін және сенімін тәрбиелеу құлық тәрбиесіне байланысты.

Рухтың мекені — адамның жүрегі. Жүректің жылуы, махаббат, ар - намыс, қайрат - жігер деген сезімдердің барлығы да осы рухтан туындайды.

Түсіну үшін мынадай салыстыру келтіруге болады: Күн - адамның рухы болса, сәулесі - оның ақылы. Рухани бай адам ең алдымен әділ, мейірімді және қанағатшыл болады.

Қазір адамдардың барлығының да көздері ашық, ғылыми- техникалық дамудың шарықтап тұрған кезеңі – компьютер дәуірінде өмір сүріп жатыр. Бірақ бір нәрсе жетіспейді. Бүкіл адамзат соны іздеумен әлек. Ол – рух қажеттілігі, рухани азық.

Рухани азықты тауып, дәмін татып мейірін қандырған адам ғана бұл дүниенің қызыл-жасылы мен баянсыз бақыттарына жүрек байламай, алаңсыз толық қанағат кейпіне келіп, өмірден өзінің нақты орнын табады. Сонда ғана ол өзінің адам деген атына заты сай көзі ашық, көкірегі ояу кемел дәрежесіне жетеді.

Әрбір халықтың рухани азығының қайнар бұлағы - оның халықтық педагогикасы мен ұлттық салт-дәстүрлері болып табылады. Тән азығы мен жан азығының тепе-теңдігін сақтап, әсіресе, жан азығына басым көңіл бөлген халқымыз өміртануды діттеп, оның пәлсапалық заңдылықтарын терең ұғынған. Жан азығынан мақұрым қалған адамның адамдық қасиеті жойылып, оның хайуанға айналатынын ертеден ұғынған халқымыз жан азығын ең әуелі нәрестеге бесік жыры арқылы әуезді әуенмен беруді бастайды, одан соң жас балдырған жеке сөздерді ұғына бастағанда-ақ, оған жақсы мен жаманды ажыратып түсіндіреді.

Әдептілік, имандылық, мейірімділік, қайырымдылық, ізеттілік, қонақжайлылық құндылықтары қалыптасқан халқымыздың осы асыл да абыройлы қасиеттерін жас ұрпақтың ақыл-парасатына азық ете білу үшін, әрбір тәрбиеші, ұстаз халық педагогикасын сан ғасырларда қалыптасқан салт-дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды жан-жақты терең білумен қатар, өзінің бойына адамдық құндылықтарды терең сіңірген, рухани жаны таза адам болуы шарт. Ол рухани-адамгершілік тағылымдарды өркениетті өмірмен байланыстыра отырып, білім берудің барлық кезеңдерінде негізге алғаны жөн. Сонда ғана өзінің міндетін айқын сезіне білетін, мінез-құлқы жетілген саналы адам қалыптасады.

Білім өзінің шынайы міндетіне жауап беруі үшін балаларда жас кезінен бастап, ең маңызды адамдық саналарды - адамгершілікті: сүюді, аяушылықты, төзімділікті,

имандылықты, әдептілікті, мейірбандықты, шыншылдықты және басқа асыл қасиеттерді дамыту керек.

Қазіргі жағдайларда бұны жүзеге асырудың мүмкіндіктері бар:

1.Рухани адамгершілік құндылықтарды кез-келген пәнді оқытудың мазмұнына енгізу;

2.Сыныптан тыс сабақтарды баланың адамдық асыл қасиеттерді игеруіне ықпал ететіндей бағытта ұйымдастыру;

3.Жеке пән ретінде жүргізілетін сабақтардың бағдарламасына енгізу;

Рухани тәрбие өзінің қуатын әлемнің әрбір құбылысынан алуы мүмкін. Олай болса, кез-келген оқу пәні балалардың адамгершілігін, жақсы мінез-құлығын қалыптастыру құралы бола алады.

Қай заманда болмасын, сол қоғамға сай азаматты тәрбиелеудің бірден-бір жолы рухани-адамгершілік құндылықтарымен тығыз байланысты болған. Құндылық бағдар жүйесі өздігінен кез келген қоғамның ішкі құрылысын ұйымдастырады және маңызды әлеуметтік жағдайды реттеуде ең маңызды екі сапаға ие: біріншісі тұрақтылық, екіншісі құбылмалылық. Құндылық бағдардың ауысплы, құбыламлы болуы сол қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық дағдарысты немесе қарқынды шапшаң дамуды байқатады деген белгілі француз әлеуметтенушысы Э.Дюркгейм [1]. Қоғамдағы әрбір дағдарыс кейбір құндылықтар мен нормаларды құлдырауға әкелсе, енді біреулері бірінші орынға көтеріліп, жаңа бір әлеуметтік маңызға, жаңа дүниетанымның пайда болуына себепші болады. Құндылық бағдардың астарында мән, мағына, идеал, талап, тілек, қажеттіліктер мен мотивтер сияқты адамның әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктері жатады.

Тұлғаның құндылық бағдар жүйесі оның жеке басының маңызды мінездемелерінің бірі және оның жеке тұлғасының қалыптасуының негізгі критериясы болып табылады. Тұлғаның құндылық бағдарының даму дәрежесі тұлғаның дамуының деңгейін, оның тұтастығы мен тұрақтылығы жайында ой қорытындылауға мүмкіндік береді.

Құндылық бағдар жүйесі адамның барлық өмір барысында тәрбие мен әлеуметтену процесінде қалыптасады. Тұлғаның құндылық бағдар жүйесінен қандай да бір әрекеттерді орындауға қажет саналы негіздеме болып саналатын іс-әрекет мотивациясы шығады. Әрбір адам белгілі бір қоғамда өмір сүре отырып, өзінің рухани, материалды, әлеуметтік, физикалық қажеттіліктерін қанағаттандыруға тырысады [3].

Сара Алпысқызының авторлығымен енгізілген «Өзін-өзі тану» адамгершілік – рухани білім беру бағдарламасының маңызы өте зор, сырлы әлемге толы дүние. Дана халқымыз «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтпаған. Баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші рөл атқарады.Ұрпақ тағдыры- ұлт тағдыры демекші , ұлттың болашағы – оның білімді , талантты, адамгершілік асыл қасиеттерді бойына сіңірген тәрбиелі ұрпақтың қолында . Рухы күшті ұлт озады. Бұл тұрғыдан алғанда жас ұрпақтың рухани мәдениетін арттырып, көркемдік әлемін байытуда, дүниетанымын қалыптастыруда «Өзін-өзі тану» адамгершілік –рухани білім беру бағдарламасының орны ерекше. Бала тәрбиесі – адамзатты толғандырып келе жатқан өмірдің өзекті мәселесі. Баланың бойындағы ізгілікті мақсат, көтеріңкі көңіл-күй, өзіндік ерекшелігі арқылы өз ортасына деген сүйіспеншілік, сыйластық, бауырмалдық, жауапкершілік, кішіпейілділік секілді асыл қасиеттерін шыңдауға болады.Адамның мінез-құлқының қалыптасу негізінде ар- ұят, өзін-өзі бақылау, бағдарлау мен адамгершілік рухани жан дүниесін байыту арқылы жетуге болады. Шындығында адамзат табиғаттың ажырамас бір бөлігі, адам табиғатта тіршілік етеді, оның мөлдіреген суын, биік тауларын, бұлттарын, әсем де ерекше жыл мезгілдерін көріп тамашалай отырып, бір-бірінен нәр ала отырып, адамзаттың өсіп-өнуіне жол ашады. Алдымызда тұрған жас ұрпақтың, тәлім-тәрбиесі, ұлт мақтанышы, тұғыры биік тұлға ретінде қалыптасуы — халқымыздың бай тарихымен тәрбиелеу арқылы жүзеге асады

Қазіргі кезеңде жоғарғы оқу орнында білім берудің жаңашылдық бағытына сай, студенттердің құндылық бағдарын тереңдетіп, шығармашылық дербестігін қалыптастыру —

кәсіптік білім берудің басты мақсаты. Өйткені қай елдің болмасын өсіп өркендеуі, әлемдік ортада алдыңғы шептен орын алуы оның ұлттық білім беру жүйесінің жаңа сипаты – жаңа оқыту технологияларын, оқу ақпараттарын ұтымды қолдану, шығармашылық оқыту түрлерін кеңінен пайдаланумен тығыз байланысты.

Біздің мақсатымыз студент жастардың құндылық бағдарының ерекшеліктерін анықтау. Өйткені студент жастар қоғамдағы жаңашыл идеяны қуаттап, қоғамдағы рухани-мәдени құндылықтарды дамытуда ерекше орын алады. Борис Герасимович Ананьевтің ойынша, студенттік кезеңде жастардың құндылықтар жүйесі мен қатар мотивтік өрісінде кеңінен жаңаша өзгерістер пайда болады. Осы өзгерістер көптеген арнайы әлеуметтік қабілеттіліктердің пайда болуына себеп болады, мысалы, өмірдің мән-мағынасын іздеу, болашаққа жоспар құру, таңдаған мамандыққа байланысты терең білім алу, өзінің рухани-адамгершілік құндылықтар шеңберінде дүниетанымын кеңейту т.б. оларды жай ойландырып қана қоймай, белсенді әрекетке итермелейді [4].

Олай болса, күндізгі бөлімде оқу студенттердің тек білім деңгейіне ғана емес, сонымен қатар олардың рухани-адамгершілік құндылықтар жүйесі тереңдейді, өздерін сыйлайды және өзгелерді құрметтеп, өзін қоршаған адамдармен мәдениетті қарым қатынас құруға ықпал етеді.

«Материалдық байлық», «махаббат», «сауық сайран», «сенімді достар», «бақытты отбасы» құндылықтары бойынша статистикалық айырмашылық байқалмады. Өйткені бұл құндылықтар студенттер үшін өзекті белсенділік танытатынын байқадық.

Сонымен, колледж және жоғары оқу орындарында студенттердің құндылық бағдарының тереңдеуіне жүйелі жүретін оқу тәрбие жұмыстарымен қатар, сабақтан тыс ұйымдастырылатын танымдық үйірмелер, студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстары бойынша конференцияар, пәндік олимпиадалар, диспуттар т.б. тиімді ықпал етеді.

Ел ұлағатты ұрпағымен күшті мемлекет болмақ демекші, еліміздің ертеңі жастардың бойына сіңірген құндылықтарымен тығыз байланысты. Отан сүйгіштік, еңбекқорлық, жауапкершілік, мәдениеттілік пен инабаттылық қашанда жеке тұлғаның бетке ұстар адами қасиеттері болып табылады. Осы құндылықтарды күнделікті ұстанған адам өзінің жарасымды қылықтарымен қоршаған ортасында беделге ие болып, көздеген мақсатына жете алады. Ұрпақ тәрбиесі — келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени — ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу —біздің де қоғам алдындағы борышымыз.

«Адамгершілік — асыл қасиет» демекші жастар бойымызға рухани-адамгершілік қасиеттерді ұялату үшін мейірбан, ақылды, шыншыл, қайырымды, т.б. адамдық асыл қасиеттерді ешқашанда жоғалтпайық.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

С.Қабдиева. Ұрпақ тәрбиесіндегі адамгершілік мәселелері. //Бастауыш мектеп, №2, 2005. –Б.26-29.

Т.Сламбекова.Оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеу — басты мақсат Бастауыш мектеп, №2, 2004. –Б.5-8.

Философиялық сөздік../Ред.кол Р.Н.Нұрғалиев, Ғ.Ғ.Ақмамбетов, Ж.М.Әбдильдин және т.б.-Алматы:Қазақ университеті, 1996. — Б.525.

Макаренко А.С. Цель воспитания.Соч. в семи томах,5 том. –М, 1958.

Рая Рачева Попова
Научен ръководител - PhD, професор Вълчев Генчо Василев
Тракийски университет – Стара Загора, България

КУКЛАТА КАТО ИНСТРУМЕНТ НА ИНТЕГРАЦИЯТА ПРИ ДЕЦА – БИЛИНГВИ

Образователната интеграция подпомага реализирането на правителствената политика по отношение на образователните потребности на децата и учениците от етническите малцинства. Г.Вълчев, основавайки се на множество изследвания обобщава: „За да се случи преходът от дискриминация и сегрегация към развитието на потенциала на всяка отделна личност, трябва да се променят нагласите на всички участници в процеса: децата със СОП; техните родители; общностите, в които живеят, местната администрация и т.н.; педагозите и непедагогическият персонал на общообразователните училища, в които ще отидат; децата в училище и техните родители; директорите и администрацията във всички нива на образователната система; политическите субекти и общественото мнение.“(Вълчев,Г.,2018,с.471). В изпълнение на стратегията за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства прилагаме творчески подходи с цел обогатяване на понятийния апарат и езиково – говорното развитие.

В далечната 1925 година в Сливен е построено училище с две класни стаи, носещо името на българските възрожденци Димитър и Константин Миладинови. През 1930 г. класните стаи се увеличават с две, а през 1951 г. собствеността на училището се узаконява. Днес училището е най голямото в областта и в него се обучават 1300 ученика от ромски произход. Всички те живеят в кв.”Надежда” при маргинални условия. Маргинализацията представлява социално изключване и в социологията с този термин се обозначава изтласкването на социални групи, общности или отделни индивиди в "покрайнините" на социума.

Учениците израснали в затворената среда на ромското гето до постъпването си в училище са общували предимно на майчиния си ромски език. През учебната 2018 – 2019г. в училището функционират общо десет подготвителни групи. Пет групи за деца, които са на пет години и пет групи за деца, които са на шест години. В ОУ «Братя Миладинови» – Сливен образователната интеграция е процес, насочен към:

• осигуряване на равен достъп до качествено образование за всички деца и ученици;

• успешна социализация;

• съхраняване и развиване на културната идентичност.

Куклотерапията е раздел от арттерапията, в който куклата се използва с цел психокорекционно въздействие и като преходен обект между педагога/психолога и детето. Корекционната работа през кукла се извършва в образователната институция от учебната 2017 – 2018г. Идентифицирайки се с определен образ, детето в условна ситуация прави проекция и ни разкрива част от своя вътрешен свят. Куклотерапията като метод е основана на процеса на идентификация на детето с любими герои от приказки или анимации. Чрез куклата в процеса на игра детето опознава реалния свят, социалните отношетия в него и активно трупа опит посредством участието си в игровата ситуация. Хората отдавна вярват, че куклата притежава тайнствени магически сили. В Русия съществува легенда, в която се разказва, че в християнско семейство се разболяло момче. То непрекъснато питало баща си кога ще дойде лятото. За да облекчи страданията на детето си бащата направил птици и ги окачил по тавана. Детето ги видяло и оздравяло. В Русия кукла се дарява на новородено за защита от зли сили, на жената - против безплодие, на бременната – за леко раждане. До началото на XX век, театърът е бил привилегия изключително на възрастните. Самата практика за лечение посредством кукли съществува отдавна. Например, невропатологът Малкъм Райт от Уелс още в 1926 година и използвал кукли и куклен театър при невротични пациенти.

Целите, които екипът от психолог, логопед и специален педагог си постави при използването на куклата като инструмент на интеграцията при деца билингви са следните:

- повишаване на социалната адаптация;
- обогатяване речниковия запас под формата на игрово взаимодействие с педагога, логопеда/психолога;
- развитие на самоценката;
- разрешаване на конфликтни оношения посредством творчески дейности;

- подпомагане на децата/учениците да се справят с болезнени душевни преживявания, свързани с процесса на интеграция;
- повишаване на мотивацията за полагане на учебен труд;
- укрепване на психическото здраве.

В процес на работа чрез кукла с децата насочихме усилията си в следните области:

- Комуникативна;
- Емоционална;
- Куклата служи да обединява децата в група, колектив;
- Релаксационна – понижава емоционалното напрежение;
- възпитателна – насочена към промяна;
- Формира личности посредством игрови модели на жиейски ситуации;
- развиваща – развива психическите процеси (памет, внимание, възприятия и д. р.), фина моторика;
- обучаваща – обогатява понятийния апарат и речниковия запас с информация за заобикалящата детето социална среда.

Методика на психолого – педагогическия експеримент:

1. Диагностика на детето/ученика.
2. Обсъждане на решението с екипа.
3. Подготовка за представяне на етюд:

- избор на сценарии,
- емоционална подръжка на детето,
- изготвяне на куклите,
- създаване на образ на куклата,
- вживяване в образа на куклата,
- изучаване индивидуалните особености на детето.

Куклите изготвяме с помощта на детето. Процесът на израбоване на куклата също се явява корекционен. Увлечени в изработването на самата кукла децата стават по – комуникативни, по - спокойни и уравновесени. По време на работния процес се развиват психичните процеси:

- внимание,
- Памет,
- творческо мислене,
- Реч.

До тук сме работили с плоски кукли от хартия, кукли от картон, кукли от дървени лъжици, както и с готови текстилни кукли за куклен театър /мъпет кукли/.

В заключение: играта с кукли това е реалността, в която живее детето. Куклотерапията позволява да се обединят интересите на детето и коррекционните задачи на психолога, логопеда и педагога, дава възможност за естествено и безболезнено съдействие и насочване на детето от страна на възрастния.

Използваният метод цели развитие на комуникативните умения при деца - билингви, профилактика на дезадаптивното поведение, корекция на протестното, оппозиционното и демонстративно поведение в образователната институция.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вълчев, Г. (2018) Приобщаващото образование – еволюция на образователната десегрегация, Е.сп.“Педагогически форум“(изв.бр. „XVIII Национален педагогически форум с международно участие“), ISSN 1314-7986, ТрУ-ДИПКУ, Ст.Загора
2. Илиева, М. (2012) «Съвременни образователни тенденции и предизвикателства в предучилищното образование и ранната детска възраст на ромските деца в България», II Есенен научно-образователен форум «Съвременни предизвикателства пред учителската професия», СУ «Св. Кл. Охридски»- ДИУУ, 24-25 ноември 2012г.

3. Илиева, М. (2012) «Образователни тенденции и предизвикателства в предучилищното образование и ранната детска възраст на ромските деца в България», сб. «Съвременност и традиции в предучилищното образование», ЧСОУ «Делфините», април 2012г., стр. 47-51

4. Илиева, М. (2011) «Ефективни подходи за насърчаване на ранното детско образование в ромски общности», сб. «Образователни стратегии, иновации и модели», Тракийски университет – ДИПКУ, гр. Стара Загора, 2011г., XII Национален педагогически форум с международно участие», ISBN 978-954-691-069-1

5. Стойков, А. (2008) Игровите технологии за общуването на децата. В: Предучилищно възпитание, София, № 6, 2008г., стр. 25-30

Речинская А.А., студентка 2 курса
Научный руководитель - Габидуллина И.В., преподаватель русского языка и литературы КГУ «Карагандинский технико-строительный колледж»,
г.Караганда, Республика Казахстан

МӘҢГІЛІК ЕЛ - СТРАНА МЕЧТЫ

Человек родится в конкретном месте – деревне, поселке, городе. Это – его малая родина. Где бы впоследствии не жил взрослый человек, его постоянно тянет на родину, ему хочется пройти по родной улице, постоять у родного дома…

Но у всех у нас есть общая большая Родина. Это – наша страна. Со всеми ее лесами и горами, реками и озерами, городами, деревнями и поселками. Как дорога человеку его Родина, он понимает, когда, например, надолго уезжает за границу. Как бы хорошо ни жилось ему там, он начинает сильно скучать по своей стране, по ее людям, родному языку…

Замечательные слова сказал Д.С. Лихачев: "…В жизни человека огромную роль играет Любовь. Сперва это любовь к своим родителям, к своей семье. Потом это любовь к своей школе, к своему классу, к своему селу или городу. Еще одна важнейшая ступень – любовь к своему народу, к своей стране. Любовь к своей стране и своему народу… приносит ему настоящее счастье…"

Чтобы понимать настоящее и предвидеть будущее, надо знать прошлое. И только гордость за прошлое и настоящее порождает и формирует чувство патриотизма. Народ умирает, когда становится населением, а населением он становится тогда , когда забывает свою историю, поэтому необходимо знать историю своего государства.

Казахстан! Древняя, седая страна… Бескрайняя, бесконечная степь… Когда – то, на закате своей жизни, покидая знаменитую столицу Золотой Орды, Бату – хан шел умирать туда, где «солнце клонилось к краю земли, седая дымка затягивала степные дали».

Не знаю, как тут объяснить,
Но без тебя мне не прожить, -

писал о родной степи, о родной земле М. Жумабаев, гонимый из родных просторов судьбой ли, временем ли.

Степь казаху мила всегда – и в мирное время, и в годину смуты, когда сотрясают её копыта коней, несущих на себе смелых батыров. И всегда, во все времена жила казахская земля мечтой о счастье, согласии, мире. На стеле Культегина была высечена мечта о единстве народа и великом независимом сильном государстве тюрков. Подлинный сын степей, моралист, философ Асан Кайгы мечтал преобразовать родную степь в край изобилия и достатка, в обитель, где будет хорошо всем, и бедным и богатым, где нет «ни зимы, ни зноя, где птицы гнездятся на спинах овец», и назвал ее эпически обетованной землей - Жер Уюк. Асан Кайгы считал, что Жер Уюк должна стать местом счастья и равноправия людей. И независимо от условий жизни, человек должен быть искренним и честным, боясь как огня «ложных показаний», «дурного слова», потому что именно с ними связано «зло» на земле. На быстрой, как ветер, верблюдице Асан - ата объездил все стороны света, однако нигде не

смог найти Жер-Уюк. Неутомимый искатель счастливой земли, выразитель чаяний людей верил, что рано или поздно такое место найдется.

С верой в счастливое будущее жил наш народ всегда. В суровые годы войны, когда, как набат, стучались в дома похоронки, сострадательная казахская земля стала домом, кровом, семьей для сотен тысяч женщин, детей разных национальностей. Мечта о мире, о счастливом завтрашнем дне объединяла людей, давала силы, укрепляла дух. Герой повести М. Магауина «Дети одного отца» Зигфрид, нашедший, как и Яков, и Рашид, в казахском ауле свою родину, став взрослым, скажет: «…мы все русло одной реки, …если хотите, члены одной семьи, сыны одного улуса». Сформировавшаяся на казахской земле многонациональная семья искала, как и «печальник» Асан, путь к жизни без нужды и горя, вражды и ненастья.

Выстояла наша страна, выдержала, как священный саксаул из романа Елубаева «Одинокая юрта», бури и невзгоды. Мечта далеких предков воплотилась сегодня в Республике Казахстан, которая стала родиной для представителей многих этносов, волей судьбы оказавшихся на нашей благодатной земле.

Чтобы государство успешно развивалось, воплощая в жизнь планы и мечты, обществу нужна национальная идея. И она прозвучала в Послании Президента Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь-2050: единая цель, единые интересы, единое будущее». Лидер нации провозгласил национальную идею «Мәңгілік Ел», которая рождена всем тысячелетним историческим опытом казахского народа, казахстанским путем, пройденным за годы независимости. «Мәңгілік Ел», - это новая идеологическая концепция страны, направленная на объединение, сплочение и согласие казахстанского народа

Главная идея Послания 2014 года - «Стратегия «Казахстан -2050» – это реалистичный план по построению Казахстана будущего на благо всего народа и каждой семьи. Это наш путь продвижения в тридцатку развитых экономик мира. Послание Главы государства является конкретизированным руководством для дальнейших действий по достижению поставленных целей, нового этапа процветания нашего государства. Реализация Стратегии – наш общий долг и достойная цель, отметил Лидер Нации. В своем Послании Глава государства отметил, что «каждый должен понимать и знать, что в рыночных условиях не надо ждать манны небесной, а нужно эффективно трудиться. Задача государства - создавать для этого все условия». Стратегия «Казахстан-2050», состоящая из нескольких блоков, позволит Казахстану постепенно не только укрепить экономику, но и достойно предстать на мировой арене. А достигнуть намеченной цели возможно только в том случае, если каждый казахстанец внесет свою лепту. Завершая свое выступление, Президент обратился именно к нам, молодым, с призывом участвовать в реализации «Стратегии-2050», потому что нам пожинать плоды ее успеха. «Включайтесь в работу, каждый на своем рабочем месте. Не будьте равнодушными. Создавайте судьбу страны вместе со всем народом!», – сказал Президент, и его слова, я считаю, должны стать девизом всей патриотично настроенной молодежи.

Быть патриотом значит не только с уважением и любовью относиться к своей истории, хотя, безусловно, это очень важно, а прежде всего, служить обществу и стране. Солженицын говорил: «Патриотизм - чувство органическое, естественное. И как не может сохраниться общество, где не усвоена ответственность гражданская, так и не существовать стране, особенно многонациональной, где потеряна ответственность общегосударственная». Замечательные слова! «Идея «Вечного государства» - «Мәңгілік Ел» и должна стать для нас, молодежи, общей целью, объединяющим и вдохновляющим девизом.

Сегодня мы, студенты, но совсем рядом другая, взрослая жизнь, заманчивая и немного пугающая. Но мы уверенно смотрим в завтрашний день, и знаем, что мы граждане огромной страны, где чтут историю, уважают старость, верят в молодость.

До чего ж богат он и поныне,
Край степенных прадедов моих.

Эти слова Ж. Молдагалиева не теряют своей актуальности. Мой край богат не только природными, сырьевыми ресурсами. Дух предков - намыс, святая историческая память,

традиционное гостеприимство, казахстанский патриотизм, гуманная этническая и духовная культура – вот главное наше богатство. Национальной идее «Мәңгілік Ел» - быть, жить, развиваться.

Список использованной литературы:
1. Н.А. Назарбаев. Послание народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050». -2012
2."Мәңгілік Ел" журнал.-№2 2013,№12 2015
3. Д.С.Лихачев. Земля родная: кн. для учащихся. — М., Просвещение. — 1983.
4. https://ru.wikipedia.org/wikiказахстан_2050

Сабытай Р., 1 курс курсанты
Ғылыми жетекші - полиция аға лейтенанты Қ. Монай, Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҰЛТТЫҚ САНАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Қандай да бір болмасын мәселені зерттегенде негізгі үш сұраққа жауап іздейміз: 1. Қашан пайда болды? 2. Қандай даму белестерінен өтті? 3. Бүгінгі жай-күйі қандай? Ұлттық идея тарихы да бұл сұрақтардан тыс тұра алмайды. Хронологиялық тұрғыдан келер болсақ, қазақстандағы ұлттық идеяның жасы – қазақ этносымен түйдей құрдас. Ол қазақтармен бірге дүниеге келді әрі тарих сахнасына да қазақтармен қол ұстаса көтерілді. Мұратсыз ұлт – ұлт болып қалыптасуы да, сақталып қалуы да мүмкін емес. Ендеше ұлттық идеямыздың бес ғасырдан астам тарихы бар екен. Оның өзі бірнеше дәуірден тұрады. Қазақ хандығы тұсында ұлттық идеяның өзегін мемлекеттікті нығайту, этникалық территорияны қалыптастыру, бірде тілін, бірде тісін көрсеткен Ресей, Қытай, Жоңғар, Орта Азиялық мемлекеттермен оңтайлы қарым-қатынас орнату құрады.

Кеңестік Қазақстандағы ұлттық идеяның тарихы мен тағдырын бір ауыз сөзбен айтар болсақ, ол – ұлтжанды тұлғалардың қасіреті мен қуғын-сүргінге ұшырағаны, кешегі әр алуан ұлттық идеяны әу бастағы тартымды мән-мағынасынан айырылған социалистік идеяның алмастырғаны, ол – өз еліндегі, өз жеріндегі қазақтың күшпен таңылған саяси-идеологиялық тапшыл ұрандар мен адасулар әсерінен қазақтан жатсынуға бет түзегені. Ұлтын сүйген, рухы биік ақын-жазушылар, ғалымдар, жекелеген тұлғалар туған халқының тілі, діні, мәдениеті, жері үшін отқа күйіп, суға түскенмен, қылышынан қан тамған тоталитарлық жүйе тілге жеңіл, жүрекке жылы ұлттық идеяны түзуге де, халыққа ұсынуға да жеткізбеді, көктей солдырды.

А.Байтұрсынов: «Қазақ − жоқ іздеген халық» »[1, 57 б.] - деген екен. Иә, ол замандағы қазақ баласы білімнен, ғылымнан, өнеркәсіптен ала алмаған еншісін іздеді. Әлі де «жоқ» іздеп жүрміз. Биік технологиялардан кенже қалыппыз. Әлемдік бәсекеге даяр емес екенбіз. Елбасымыз «Қазақтың сана-сезімі өткендегі, қазіргі және болашақтағы – тарихтың толқынында өзінің ұлттық «МЕН»- дегізерлік қасиетін түсінуге тұңғыш рет енді ғана мүмкіндік алып отыр… Бірақ бұл мүмкіндік қана: ол шындыққа, тек қазақтардың ғана емес, барлық қазақстандықтардың жаппай санасына орныққан фактіге айналуы қажет» [2, 39 б.] - деп жазуында өмірлік мәні бар шындық жатыр.

Армансыз адам – қанатсыз құспен тең – дейді, халқымыз. Ендеше ұлттық идеясыз қала берек, қанатсыз ұлтқа айналарымыз сөзсіз. Ұлттық идеяны таппайынша елде жүріп жатқан реформалар қарын тойдырудың ғана міндетін атқарып шығатындай көрінеді.

Алдымен бізге қажет ұлттық идеяға қойылатын талаптарды пысықтап алу керек. Біріншіден, ол идея Ата Заңымызға қайшы келмеуге тиіс. Яғни нәсілдік, ұлттық, діни, жыныстық кемсіту немесе дәріптеуден алыс тұрғаны абзал. Екіншіден, ұлттық идея қазақстанның атын анықтап отырған қазақ халқының мұратын ұлықтаумен қоса, басқа диаспоралардың тарихи, дәстүрлі, этникалық ар-намысына тимейтіні былай тұрсын, қайта соған қуат беретін факторға айналуын қамтамасыз ететін болсын. Үшіншіден, ұлттық

идеяның хронологиялық бастапқы сәті белгілі болғанмен, бүгін де, ертең де шексіз жүзеге аса беретінін баса көрсеткені жөн.

Ұлттық идея құндылықтары мен ұстанымдарын екі әлеуметтік қауым арасында мейлінше дәйекті бекемдеу қажет. Бірі – бала бақшада тәрбиеленуші бүлдіршіндерден бастап, университет аудиторияларында отырған жастарға жеткізуден ештеңені аяуға болмайды. Біздер болашақ мамандар мен зиялылар ұлттық идеяға қалтқысыз сеніп, санамызға, өмір салтымызға сіңген ұлттық идеяны жеткізе алатынымызға еш күмән жоқ. Ұлттық идея барша халықтың күш-жігерін, іс-әрекетін уақыт алға қойып отырған аса жауапты тарихи міндетті шешуге жұмылдыратын, баурап әкететін күш болуын қалаймын. Ұлттық идеяның мән-мағынасын дәл қазіргі таңда «Қазақ елі. Азаттық. Бірлік» деген ұғым-түсініктер аша алады. Бірліктің Ұлы күш екенін халқымыз қапысыз ұққан. Бірлік жоқ жерде тірлік жоқ, деген ғой ол. „Сөздің атасы – шындық, анасы – бірлік” деген ұлағатты сөзді Қаздауысты Қазыбек би айтқан екен. «Біріңді, қазақ, бірің дос көрмесең – істің бәрі бос», – деп ұлы Абай жырлаған. Қазақтың, барша қазақстандықтардың бірлігі тап қазір ерекше мағынаға ие болып тұр. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауында «жан-жақты дәйектелген экономикалық, әлеуметтік және саяси жедел жаңару міндеттері ынтымақ - бірлік барда ғана жүзеге асады» » [3, 76 б.] деп дұрыс баға берді.

Бұл мәселені қоғамдық деңгейде талқылау, бүгінде екі түрлі көзқарастың қалыптасуына түрткі болды. Мәселен, қазақстандықтардың бірнеше бөлігі ұлттық идеяның бүгінде қажеттілігі жоқ, себебі, әлеуметтік, саяси және т.б. идеялар мен идеологиялар уақыты өткен кеңестік кезеңде қалды, сондықтан да, нарық жағдайында саналы іс-әрекет пен индивидуализмге жүгінуі керек дейді. Ал қазақстандықтардың келесі бір бөлігі жалпыұлттық идеяны мүлдем жоққа шығарып, қандай да болмасын ұлттық негіздегі идея қауіпті және көпұлтты қоғамда бейбітшілік пен тұрақтылықты қамтамасыз етуде өте зиян дейді. Олардың көзқарастары бойынша қандай да болсын ұлттық идея қандай да түрде болмасын бұқара санасында адамзатқа талай қасірет әкелген ұлтшылдық-ты тудырады. Бұдан өзгеше көзқарасты жақтаушылар, яғни, көпұлтты мемлекетте ұлттық идея тек бір ғана этностың немесе халықтың идеясы болып қала алмайды. Қазақстандағы көпұлтты мемлекет ретіндегі ұлттық идея мән-мазмұн жағынан жалпыұлттық идея болуы қажет.

Ұлттық идея этникалық, мәдени, діни немесе басқа да тұтастық негізінде біріккен қандай да бір адамдар қауымдастығының ортақ ұстанатын түсініктері, идеалдары, стереотиптер, ұжымдық естеліктер мен құндылықтары болып табылады. Ұлттық идея негізінде, қазіргі әлемде этникалық немесе құрамы жағынан мультиэтникалық болып келген қауымдастықтың ұлттық бірегейлігі қалыптасады. Ұлттық бірегейліксіз, ұлттық идеясыз ұлт қалыптасуы мүмкін емес.

Қазақстан Республикасының ұлттық саясатының басты мақсаты - байырғы қазақ жерінде құрылған ұлттық мемлекетті сақтау және нығайту.

Осы мақсатта: тәуелсіздігіміз бен егемендігіміздің баянды болуын қамтамасыз ету; қазақ ұлтының тарихи жадын, тілін, ділін сақтау мен жан-жақты дамыту, оның жаһандану заманындағы өзіндік ұлттық-мәдени ерекшелігін қалыптастыру және әлемге паш ету; елімізде тұрып жатқан барлық этностық топтардың өз тілі мен мәдениетінің дамуына шек қоймай, олардың барлығының ортақ Отаны - Қазақстан Республикасына адал қызмет етіп, оған деген сенімін арттыру қажет.

Бұл үшін мемлекет пен қоғам өздерінің ерік-жігерін төмендегі негізгі міндеттерді атқару үшін жұмылдыруы керек:

- Қазақстан Республикасы қоғамының негізгі ұлттық құндылықтарын қалыптастыру және дамыту;
- қазақ тілін шын мәніндегі мемлекеттік тіл деңгейіне жеткізіп, оны барша Қазақстан азаматтарын біріктіретін факторға айналдыру;
- этносаралық және дінаралық саладағы мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғам институттарының өзара тиімді және пәрменді қарым-қатынастарын қамтамасыз ететін жүйені қалыптастыру.

Қазақстан Республикасының бұл саладағы басты міндеті - оның тәуелсіздігі мен егемендігін, саяси және экономикалық дамуының тірегі болатын, ұлттық құндылықтар мен ұлттық мұраттарды бойына сіңірген патриоттық рухтағы білімді жаңа ұрпақ тәрбиелеу, ғылымды жан-жақты дамыту.

Ол үшін:

- ұлттық тарихты, зердені, рух пен мәдениетті терең насихаттайтын әр деңгейдегі, сан алуан технологиядағы жаңа буын оқулықтарын дайындау;
- жоғары оқу орындарында оқытылатын гуманитарлық және техникалық мамандықтарға арналған мемлекеттік тілдегі оқу құралдары мен оқулықтардың сапасын арттыру;
- арнайы мемлекеттік бағдарлама арқылы жасөспірімдер үшін қазақ және басқа тілдерде ұлттық ауыз әдебиетінің үздік үлгілерін, бай эпикалық мұрасын кеңінен насихаттайтын кітаптар, мультфильмдер, дискілер шығару;
- 90-жылдардағы жабайы жекешелендіру кезінде жабылып қалған балабақшалар мен мәдени ошақтары желісін қайтарту және демографиялық үдерістерге сай қайта жаңғырту;
- білім беру жүйесі жас азаматтардың қазақ тарихы мен мәдениетіне, мемлекеттік тіліне деген құрметін арттыруға, Қазақстан Республикасына, оның мемлекеттік рәміздеріне, құндылықтарына деген сүйіспеншілік сезімдер мен отансүйгіштік қасиеттерді өсіруге бағыттау;

Ұлттық идеяның негізі-ұлттық сана-сезім, ұлттық патриотизм, әр халықтың ұлттық ойлау қабілеті, ұлттық әдет-ғұрып, ұлттық салт-дәстүр қоршауында сақтайтын негізгі рухани байлық. Ұлттық сана-сезімнің қалыптасуы бала дүниеге келгеннен бастап отбасындағы ұлттық тәрбиеге тікелей байланысты. Егер отбасында ұлттық тәрбие болмаса, балалардың ұлттық тұлға болып қалыптасуы сондай теріс тәрбиеге лайықтанып қалыптасады.

Ұлттық өзіндік сана дегеніміз — этностық сананың жоғары, күрделіленген, жетілдірілген формасы. Ұлттық өзіндік сананы ұлттың өзінің әлеуметтік-этностық мәнін танып білуі, дүниежүзілік қауымдастық жүйедегі өзінің орнын және қандай орын ала алатынын, адамзат тарихындағы атқарып жүрген әрекеттік рөлін және оның қандайын атқара алатынын, адамзат жасап жатқан өркениетке қосқан және қоса алатын үлесін сезіп тұшынуы, сонымен қоса өзге халықтармен тең, еркін және тәуелсіз өмір сүрудің табиғи-тарихи құқығын түсінуі деп ұғуға болады.

Ұлттық сананың қалыптасуына және оның дамуына екі тұрғыдан қарауға болады: біріншісі-сезімдік, түйсіктік, екіншісі-саналы теориялық. Біріншісі өз елін, халқын, ұлтын сыйлайтын, сүйетін алғашқы ыстық сезімнен туса, екіншісі өз елінің, халқының, ұлтының өткенін, қазіргісін, келешегін толық біліп, тексеріп, халық тағдырына, ұлт мәселелеріне мемлекеттік, елдік, тіпті дүние жүзілік тұрғыдан теориялық ұлттық бағыт-бағдарлама тұрғысынан қарап, аңғару арқылы болатын саналы ойдан туады. Ал, ұлттық сананың жасаушысы, қолдаушысы, қорғаушысы, сақтаушысы әрқашанда ұлттық интеллигенция, ұлттық зиялы қауым.

1. Жетілген адам, яғни «Сегіз қырлы, бір сырлы адам» тәрбиелеу.
2. Отанды, халқын, жерін,елін сүю. «Атаның ұлы емес, халықтың ұлын» тәрбиелеу.
3. Адал, арлы азамат тәрбиелеу, яғни «Малым жанымның садағасы, жаным арымның садағасы».
4. Жеті атасын білуге тәрбиелеу. «Жеті атасын білмеген жетесіз».
5. Отбасы шежіресі және мұрагерлік (туыстық қарым-қатынас, үш жұрт, отбасындағы кенже ұлдың ерекше рөлі). Ата-баба дәстүрін жалғастыру.

Оқу мен тәрбие егіз. Оны бір-бірінен бөліп қарауға болмайды. Тәрбиенің өзі күнделікті сабақтың әрбір кезінде-ақ оқушы бойына сіңе бастайды.

Елімізде ұлттық сананы қалыптастыруда бұқаралық ақпарат құралдарының (БАҚ) маңызы ерекше. Жаңа қазақстандық қоғамда жастардың теледидар мен радионы еркін пайдалануға мүмкіндік мол.

Өскелең ұрпақ білім мен ұлттық тәрбие негіздерін өзінің ұлттық мектебінен алатыны сөзсіз. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны аласың» демекші, ата дәстүріміздің қалыптаса беруіне отбасы тәрбиесінің ықпалы зор. Әйтседе, күнделікті тірлікте ортақ тәрбие құралы – бұқаралық ақпарат құралдарын баса пайдаланып келеміз.

Қазақтың айтулы қоғам қайраткері Мұстафа Шоқай кезінде былай деген: «Ұлттық мәдениеттен жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажеті мен мүддесін жоқтайтын пайдалы азамат шықпайды» [4, 31 б.].

Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзатттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәдени-рухани мұрағаттары мен ұлттық тәлім-тәрбие саласындағы, білім жүйесіндегі ізденістерін көрсету арқылы жастардың бойында ұлттық сананы қалыптастыру басты міндетіміз болып қала бермек. Ұлт толыққанды ұлт болып қалыптасып дамуы үшін оның ұлттық санасы, ұлттық құндылығы және ұлттық мүддесі болуы керек. Олай болса бүгінгі күні қазақтар өздерінің саяси тәуелсіздігін алып, егеменді ел болғаннан бері, өткен жиырма жылдың ішінде ұлттық санасын қалыптастырып, ұлттық құндылықтарын қадірлеп, ұлттық мүддесін қорғауда қандай жетістіктерге қол жеткізгенін білу үшін біз әуелі ұлттық сана, ұлттық құндылық, ұлттық мүдде деген сөздердің мағынасына талдау жасап, оның ұғымына түсінік беруіміз керек.

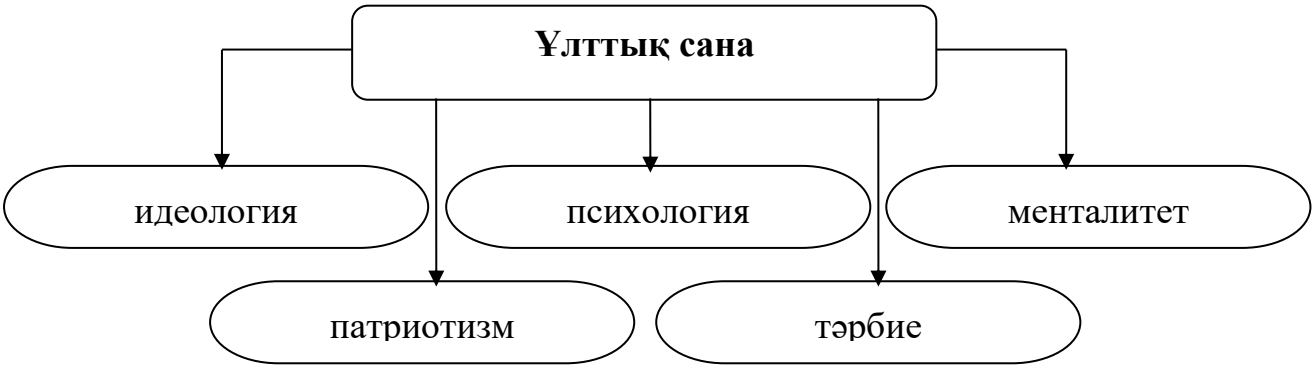

Ұлттық сана дегеніміз сол ұлтты құрайтын халықтың әр адамының жеке тұрмыс-тіршілігінің сыртында өз ұлтының мүддесін, халқының тағдырын, ұрпағының болашағын ойлау қабілетінің ұлттық деңгейге көтеріліп, жалпы қоғамға тән ортақ сипатқа ие болған ұжымдық түрі, яғни ұжымдық сана.

Қорытындылай келе Ұлттық идеяның мынадай басты тұғырларын ерекше атап көрсетуді ұйғардым:

Бірінші тұғыры - ел бірлігі;

Екінші тұғыры - экономиканың бәсекеге қабілеттілігі;

Үшінші тұғыры - интеллектуалдық жасампаз қоғам;

Төртінші тұғыры - өркениетті мемлекет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Нысанбаев Ә. Әбжанов Т.«Ойлау тарихының белестері», Алматы, 1994.

2. Сайдахметова Л. «Қазақстан мектептерінде оқушыларды патриотизмге тәрбиелеу», Алматы, 2002.

3. Назарбаев Н.Ә. «Тәуелсіздік белестері», Алматы, «Атамұра», 2003

4. Бурбаев Т.Қ. «Ұлт менталитеті», Алматы, 2002.

Савинов В., ученик 10 «А» класса
Научный руководитель – учитель истории Кулагина Л.Н.
Коммунальное государственное учреждение «СОШ №17», г. Караганда,

Республика Казахстан

СОХРАНИМ ИСТОРИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ СТРАНЫ

Все великие достижения человечества, все великие государства в своем развитии, в своей модернизации опирались на национально-культурные корни. Сакральные территории Казахстана благодаря своим уникальным природным и культурным элементам выполняют различные функции. Исследования различных ученых показывают, что они выражают и хранят ключевые идеи и ценности народа, обеспечивая передачу из поколения в поколения традиционные знания, историческую память народа. Крайне важно, чтобы каждое место святое было таковым для казахстанцев вне зависимости от их места проживания, национальной, религиозной и другой принадлежности. Народ сам определяет духовные святыни. Духовность – это незримая, но великая сила, которая ведет за собой миллионы, дает надежду, рождает шедевры, это порой не написанная, но настоящая жизнь. Культурно-географический пояс святынь – символическая защита, источник гордости. Когда ослабевает духовность, начинается воздействие извне, происходит духовная экспансия. Стирается национальная идентичность, человек не просто отрывается от корней, он и внутренне становится чуждым своему народу. Мы понимаем, что глобализация неизбежна. И именно поэтому важно сохранить свое, национальное, чтобы в потоке глобальных изменений не потерять собственное лицо. Мне хотелось бы привлечь внимание молодых казахстанцев, моих ровесников к сохранению исторического наследия, через определение особенностей и уникальностей историко-культурных памятников, расположенных на территории прежде всего Карагандинской области, места, где я родился и живу, и внесение их в сакральную карту Казахстана; изучение родного края и его достопримечательностей, уважительного отношения к истории и культурно–историческим памятникам.

Помнить прошлое. Думать о будущем. Модернизировать традиции. Мы за любовь: к родной земле, истории, культуре. Сегодняшняя молодежь хочет открыть миру неизведанный Казахстан. Главное – показать всем истинное значение уникальных объектов, свидетельствующих о вечных ценностях.

Сакральные места – это почитаемые среди населения страны памятники культурного наследия, светской и религиозной архитектуры мавзолеи и природные ландшафты, кроме того, места с устойчивыми историческими ценностями связанные со значимыми политическими событиями. Объекты, занимающие важное место в общественно – политической жизни Казахстана, как символы историко-культурного наследия и национального единства. История сохраняет память предков, а потомки всегда чтят ее. Народ, как и земля, старости не знает.

Недалеко от поселка имени Тохтара Аубакирова археологи раскопали уникальное изваяние, напоминающие скифские памятники Причерноморья. Ученые уверены: эта находка-еще одно подтверждение тому, что племена, обитавшие в античности в Восточной Европе, напрямую связаны с Центральной Азией. В Карагандинской области, как и во всех городах, очень много святых мест. Здесь есть святые места разных религий. К православным местам относятся церкви (Свято-Введенский собор, собор Архангела Михаила, храм Покрова Пресвятой Богородицы), а к мусульманским относятся мечети и мавзолеи.

У каждого народа, у каждой цивилизации есть святые места, которые носят общенациональный характер, которые известны каждому представителю этого народа. Путешествуя по сакральным местам, мы заново осмысливаем свою историю, тем самым закладывая новый фундамент для будущего, для продуктивного развития. Посещение святых мест - это удивительный путь не только к укреплению веры, но и знакомство с культурой и казахскими традициями. Я думаю, что очень важно, когда молодежь помнит о своих предках и традициях, потому что это культурное достояние прошлого. Без него не было бы народа. Очень приятно видеть, что древнее наследие не забывается потомками и свято чтится. Как гласит народная мудрость «Чтобы выжить, надо измениться».

Список используемой литературы:
1.Попов Ю. Каркаралинские находки. -А., 1978.- 63 с.
2.Воейков А. Город солнечного камня.- А.,1977.- 93 с.
3. Степанов В.И.Путешествие по Казахстану.- А., 1989.- 261 с.
4. Артыкбаев Ж.О. Материалы к истории правящего дома казахов.- А., 2001.- 115 с.
5 http://el.kz/ru/news/sakral_nii_kazahstan
6. http://www.zakon.kz
7. https://ru.sputniknews.kz
8. http://e-history.kz/ru/publications/view/3137
9. http://pricom.kz

Сайлауова М., 3 курс курсанты
Ғылыми жетекші - педагогика және психология кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты Турсумбаева Н. Ж.
ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ПАТРИОТТЫҚ, МӘДЕНИЕТТІЛІК, СЫЙЛАСТЫЛЫҚ ПЕН РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ОТБАСЫДАН БАСТАУ АЛАДЫ

Отбасы – жеке адам өмірінің мәні ғана емес, ұлт өмірінің дирижері болар мемлекеттіліктің іргетасы да. Бұлай дейтін себебіміз, адамның тұлғаға, оның өз кезегінде дара тұлғаға айналу ісінде отбасы құндылығының негізгі рөл атқаратындығы сөзсіз. Елбасымыздың жарлығымен 2013 жылы қыркүйек айының екінші жексенбісі «Отбасы күні» болып белгіленді. Оның мақсаты- отбасылық құндылықтарды нығайту. Жылдар өткен сайын адам баласы өркениет жолына жармаса түскенімен, адам өмірінің сәнін келтіріп мәнді қылатын рухани құндылықтардан ажырап бара жатқан секілді. Жаһандану деп аталатын әлемдік құбылыс қармағына іліксек те, ұлттық бет-бейнемізді сақтау басты мақсат болып отырған таңда отбасы құндылықтарына мемлекеттік деңгейде ерекше ықылас қоюдың мәнін ұғынамыз.

Отбасынан жаман мен жақсыны айырып өскен тәрбиелі жанның мемлекет үшін баға жетпес байлық екендігі де даусыз. Патриоттық, мәдениеттілік, мейірімділік пен қайырымдылық секілді адами қасиеттерді бала бойына сіңіру отбасында жүзеге асатын қасиет. Мәдениетті, мейірімді жан-қоғамға қайырымын төгетін тұлға.

Адамзат бесігін тербеткен баланың бас ұстазы ата-ана. «Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім жақындарына, туған - туыстарына деген сүйіспеншіліктен басталады.» - деп Елбасы айтқандай, бала әкеден – ақыл, анадан – мейір алып өседі. Қай ата - ана болмасын баласының тәрбиелі, білімді, мәдениетті болуын қалайды. Ал адам өмірінің мәні мен сұлулығы, адамның келешегіне сенімділігі баланың ата- анасына ардақ тұтып, өзінің перзенттік парызын бір сәтке де есінен шығармауында. Отбасы бүкіл ғасырлар бойы адам баласы тәрбиесінің құралы болып келеді. Сондықтан ол адам үшін ең үлкен мәнге ие орта.

Отбасы белгілі дәстүрлердің, жағымды өнегелердің, мұралардың сақтаушысы. Онда бала алғашқы рет өмір жолымен танысады, моральдық нормаларды игереді. Сондықтан отбасылық өмір жеке адамның азамат болып өсуінің негізі.

Отбасы - болашақ азаматтың әлеуметтену жолындағы алғашқы қадамдарын жасайтын бастапқы адым. Ол балаға моральдық қалпы туралы алғашқы түсініктер береді, оны еңбекке баулып, өз-өзіне қызмет ету дағдыларын қалыптастырады. Ата-ананың іс-әрекеті мен мінез-құлқы, өмір сүру салты арқылы балаға дүниетанымдық, адамгершілік, мәдениеттілік, сенімділік, рухани және әлеуметтік-саяси құндылықтар беріледі [1].

Төл тарихымызға байыппен зер салып, бала бойынан батырлық рухты оятуға себепкер болған отбасы құндылығын зерделегенде, әке феномені жіті көзге түседі. Отбасындағы

әкенің рөлі, ұрпақты тәрбиелеудегі әкенің орны, ұлттың даму жолындағы әкенің қосқан үлесі тым ерекше. Сондықтан да, қазақ «Әке – асқар таудай» деген даналықты да қалдырған. Асқар тау қандай биік болса, әке де асқар таудай рухани биіктікте болған. Әке шаңырақтың иесі, әйелі мен бала-шағасының қорғаны болған бейне ретінде ұғынылған. Әке бойындағы қасиетті арттыратын сапалар әкенің беделін қалыптастырып, отбасы құндылығын еселейді. Нәтижесінде, әкені айрықша құрметтеу сезімі бірте-бірте әдетке айналып, әкені ерекше құрметтейтін отбасылық дәстүрді өмірге әкеледі. Әкенің алдында қалай болса солай сөйлемеу, бей әдеп күле беру, әке айтқанын тыңдамау және осы тектес тұлғалануға жат қылықтар бас көтермейді. Қазақ даналығы: «әке тұрып, ұл сөйлегеннен без, шеше тұрып, қыз сөйлегеннен без» деп өсиет етеді. Жатқылықтар болмаған жерде отбасы мүшелері арасында жарастық тамырын жайып, әке феномені өмірге келеді. Әке тұлғасын қалыптастыру мәселесі, ең алдымен, ер азаматтың өзін қадірлетуге байланысты, содан кейін, әйелдің ер азаматты сыйлай білу тәрбиесіне, үшіншіден, ата-анасының перзенттерін қалай тәрбиелейтіндіктеріне қатысты айқындалады.

Ер азамат тектілігімен өзін қадірлете білген еді. Нәтижесінде, ер азаматтың тектілік деңгейі қалыптасып, халық та тектілене түсті. Отбасының қорғаны бола білген адам Отанға да қорған болатындығы ақиқат. Өйткені, қазақы сананың тұтастығы бұзылмаған заманда сөз құдіретімен ұрпақты тәрбиелеген уақытта ер бала мен қыз баланың атына затына сай болып өсуі заңдылық еді. Қазақы отбасында ер азамат мәртебесінің жоғары болғандығы өмір заңдылығынан туындады [2].

Қазіргі жаһандану заманында ұлттық дәстүрдің ұлттық мейрамдарда ғана ескеріліп, отбасы құндылығының еуропалық түсінікпен зерделенген уақытында әке феномені мен ана бейнесі өзіндік келбетінен ажырай бастады. Ер азаматты, ананы қадірлеу ісіне қатысты көптеген мәселелер де бас көтеруде. Ер азамат беделінің жоғары болуына тұрмыс сәні ықпал етті. Ал, тұрмыстан сән кеткен уақытта ер азамат беделі де өзінің түпкі мәнінен айырыла бастады. Осы бір халық мінезінде болған өзгерісті тарқата айта кетсек. Адам санасына тұрмыс салттың ықпал ететіндігі сөзсіз. Ер азамат отбасының асыраушысы қызметін толық мәнде атқара алған жағдайда ғана отбасы билігіне толықтай қол жеткізеді. Бұл жерде билік мәселесіне ұлттық сана тұрғысынан қарағанымыз да жөн. Отбасы билігі деп отырғанымыз ер азаматтың әйел мен бала тәрбиесіне оң ықпал етуге қадам басқызатын қылықтары. Билік жөн көрсетіп түзу басшылық жасай алған адамның қолына жинақталады деп айтсақ, қателеспеген болар едік. Қазақ халқында «әйелді – бастан, баланы – жастан» деген даналықтың астарында тәрбие қуаты жатыр. Түсінген адамға әйел болудың өзгеше өмір мектебі екендігі белгілі. Себебі, әйелдің атқаратын ерекше өмірлік мәні жоғары қызметі сан ұрпаққа жеміс береді. Оны тарих жүзі дәлелдеп отыр. Қыз баланың өз үйіндегі тәрбиесі жат жұртқа барғанда оның одан арғы өміріне бағыт болғанымен, әйелдік міндетті дұрыс атқаруы, барған жерінің үйретуіне әрі өзінің үйренемін деген ықылас ниетіне де тәуелді. Бұл екі жаққа да тәуелді мәселе. Үйретуші мен үйренушінің екі жақты қарым-қатынасы жемісті болғанда ғана елдік санаға ұйытқы болар отбасы қалыптасады. Ата мен ене мектебі жаңа түскен келінге өмір мектебі екендігі рас. Сол өмір мектебіне икемделген жан ғана аз жылдан соң сол әулеттің беделді мүшесіне айналып, ақырында, ақылшы ана кейпіне ене береді. Сөйтіп, өзіне дейінгі әжелер институтының жалғастырушы буынына айналады [3].

«Отбасы мықты болса, Отан да мықты». Яғни өнегелі отбасының мәуелі жемісі – саналы тәрбиеленген өскелең ұрпақ болары даусыз. Ендеше тәрбиенің ең тамаша мектебі – отбасы екендігін әрбір тәрбиелі азамат өзінің өміріне талдау жасап, мол мәліметтер жинақтап байқайды. Ата-ананың бірден – бір мақсаты жан-жақты жетілген, үйлесімді дамыған, адамгершілігі мол парасатты, ұлтжанды тұлғаны қалыптастыру.

Есті адам ұрпағының қамын ойлап, елдік санаға қызмет етеді. Қазақ тарихындағы Батырлық рухтың үлгісі ата-баба-әке тәрбиесінен бастау алғандығы шындық. Ахмет Байтұрсынұлы «елде жоқ рух ақын сөзінде қайдан болсын» дегендей, елде рух болу үшін отбасы мүшелерінің бойында рух болу керек. Қазақ даналығы айтқандай, «Ұяда не көрсең ұшқанда соны ілерсің».

Сонымен, отбасы құндылығын сақтау әрі оны кейінгі ұрпаққа аманаттау қазақ өркениетінің қазына мұрасы болып табылады. Ұрпақты мәдениеттілікке, сенімділікке, рухани құндылыққа тәрбиелеу осы отбасынан бастау алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 «Отбасы және балабақша» журналы №13-2011ж.
2 «Тәрбие құралы» журналы №5-2006ж.
3 «Бала тәрбиесі» журналы №7-2007ж.

Самалова А. Д., ученица 10 класса
Научный руководитель - учитель истории Кулагина Л.Н.
Коммунальное государственное учреждение «СОШ №17», г. Караганда,
Республика Казахстан

ВОСПИАНИЕ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

В своем эссе я хочу затронуть вопрос важности изучения родного края и его достопримечательностей через особое отношение к родной земле, ее культуре, обычаям, традициям.

In my essay I want to touch how important to study our native land and his attractions through special treatment to motherland, it culture, customs, traditions.

Менің жумысымда мен туған өлкені зерттеудің маныздылыгы, қаланың көрнекі жерлер ерекше туған жерге, мәдениетке, дәстүр арқылы көтергім келеді.

У каждого народа, у каждой цивилизации есть святые места, которые носят общенациональный характер, которые известны каждому представителю этого народа. Путешествуя по сакральным местам, мы заново осмысливаем свою историю, тем самым закладывая новый фундамент для будущего, для продуктивного развития. Вне зависимости от места проживания, национальности или религиозных взглядов мы должны знать нашу историю и уважать ценности прошлого и, на их основе мы создаем свои, новые. Я думаю, что очень важно, когда молодежь помнит о своих предках и традициях, потому что это культурное достояние прошлого. Без него не было бы народа, не было бы нас.

Я считаю, что за этими сводами скрыта глубокая философия и возможно стоит чаще задумываться об этом. Ведь памятники не открыли еще всех своих тайн. Очень приятно видеть, что древнее наследие не забывается потомками и свято чтится.

Качества духовные - вот что главное в человеческой жизни.

Spiritual qualities- are the main thing in human life.

Адам өміріндегі басты қасиет - рухани қасиеттер.

Живая душа и отзывчивое сердце должны вести человека, тогда и труд его осмыслен и достаток уместен.

Изучая, историю своей страны я понимаю, что территория Казахстана с глубокой древности являлась ареной многих исторических событий, которые отложили отпечаток на культурно-экономическом развитии живших здесь когда-то племен и народов, и все это нашло отражение в памятниках прошлого. Мне кажется, что воспитание уважительного отношения к истории и культурно–историческим памятникам очень важно. Недооценка патриотизма как важнейшей составляющей общественного сознания, приводит к ослаблению социально-экономических, духовных и культурных основ развития общества и государства. Этим и определяется приоритетность патриотического воспитания, которое сегодня становится важнейшим направлением государственной политики, всей системы воспитания молодых граждан Казахстана.

Я вижу, мои ровесники, одноклассники, огромная часть молодежи с удовольствием

изучает наш родной язык и историю. Возможно, через несколько столетий в учебниках по истории напишут и о нас, о нашем поколении. Когда-нибудь будущие поколения будут помнить о нас, говорить о нас и уже мы станем чьим- то прошлым!

One day future generations will remember about us and we'll become someone's past.

Бір кезде келешек ұрпақ біз туралы есте сақтайды және біз біреудің өткені боламыз.

Список использованной литературы:

1. http://el.kz/ru/news/sakral_nii_kazahstan
2. http://www.zakon.kz
3. https://ru.sputniknews.kz
4. http://e-history.kz/ru/publications/view/3137
5. http://pricom.kz
6. http://el.kz/ru/news/sakr
7. https://www.inform.kz/
8. http://www.ng.kz/modules/news/article.php?storyid=28344
9. Степанова В.И. Путешествие по Казахстану.- М., 1989.- 261 с.
10. История Казахстана в легендах и преданиях .-Караганда, 2002.-96 с.
11. Агапова, Г. В. Патриотическое воспитание как фактор становления и развития личности гражданина и патриота.- Воронеж, 2008.- 198 с.

Сапарқызы Ж. СР-21 к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – PhD доктор, аға оқытушы Манасова М.М.

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҚҰНДЫЛЫҒЫ – АСТАНА ЕСКЕРТКІШТЕРІНІҢ МИФОЛОГИЯЛЫҚ МӘНІ

Қалалар өркениеттік дамудың негізі ретінде мемлекеттің экономикалық-саяси және мәдени жағының көрсеткіші ретінде рөл атқарады. Қоғам дамуының тарихи кезеңдеріне көз жүгіртетін болсақ, әр кезеңде қалалар рөлі жан-жақты қызмет атқарады. Алғашқы қалалардың пайда болуымен отырықшы мәдениет тығыз байланысты. Ежелгі қалаларда қолөнер, сауда-саттық, әскери күштің рөлі ерекше. Кейінгі ортағасыр, жаңа заман, модернизм, постмодернизм, қоғам дамуының әр процесінде қалалар жаңа функциялар атқарып отырады. Қала мәдениетін зерттеу XIX ғасыр урбанизация процесі қарқындай бастаған кезеннен бастап өзекті мәселеге айналды. Батыс Еуропа және Американдық әлеуметтанушылар тарапынан зерттеліп, типологиялық талдау жасалады.

Американдық зерттеуші Sharon Zukin (1995) "The Cultures of Cities" атты еңбегінде қалалардың салынуы дәстүрлі және экономикалық факторларды үйлесімділігімен байланыстылығын айтып кетеді [1,7].

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев: «…Тарихшылар пікірталасуы бойынша жер бетіндегі бірінші қаланың қайда және қашан пайда болғаны маңызды емес. Ең бастысы, қалалар адамзат тарихындағы ең драмалық, көңілді және қайғылы беттері орналасқан жер» [2, 9] – деп, қаланы әлеуметтік-мәдени феномен ретінде таныстырып кетеді.

Қазіргі заманғы жаһандану әлемінде қалалар жаһандануы процесі болып отыр. Соңғы 50 жылда қалалардың атқарушы қызметіне сәйкес «Қала креативті орталық ретінде», «Қалалар ақпараттануы», «Медиа қала», «Глобальды қала», «Қала спутник» деген анықтамалар қалыптасты. Бұл қалалар ұлттық және әлемдік орталық, өндіріс концентрация және интеграция орталығы, әлемдік денгейдегі қаржы және басқару орталықтары ретінде белгілі.

Қала типологиясы бойынша әртүрлі ғылыми көзқарастар мен анықтамалар бар. Атап өтсек: философиялық утопия ретінде (Платон, Т.Кампанелла), идеалды тип ретінде (Вебер, 1994), тарихи-мәдени индивидуалдылық ретінде (Бродель, 1994), әлеуметтік организм

ретінде (Зиммель, 2002) және әлеуметтік орта (Коган, 1996, Глазычев 2008), мифологиялық мәтін (Топоров, 2002), семиотикалық жүйе (Лотман, 1982) және әлеуметтік-мәдени миф (Барт, 1996), құрылымдық-коммуникативтік «қоқыс тастайтын жер» (Бодрийяр, 2002) ретінде қарастырады. Сонымен қатар, қала архитектуралық формаларды, этникалық және демографиялық кескіндер, әлеуметтік-мәдени ойын-сауық және күнделікті өмір сүру ерекшеліктерін бөлшектеп қарап, өңдеуден өткізіп отырушы орта.

Қазақстан қалалары, бүкіл әлемдік қалалар дамуына сәйкес, әкімшілік, қаржылық, шаруашылық, идеологиялық, әскери-стратегиялық және мәдени аймақтарды басқару қызметтерін мойнына алды. Қазақстандық өркениеттің дамуы далалық кеңістіктегі және көшпенді тұрғындардың қалаға біртіндеп бейімделуімен байланысты.

Б.Нұржановтың айтуынша, көшпенді тілдерінде батыстық мәні бар «кеңістік» сөзі болмаған. «Кеңістік» - ол белгілі бір шекарасы бар жер, «белгілі бір территорияда өмір сүретін отырықшы адамның құрылуы» [3, 35]. Отырықшы адам үшін мұндай жер қала болды. Кеңістіктің қазіргі заманғы мәні «ғарыш (космос)», «универсум» ретінде отырықшы адамның қоршаған әлемге белгілі бір территорияда билік жүргізуі. Көшпенді адам үшін шекара жоқ, еркін және барлық жерде өз үйіндей сезінеді. Шексіз дала – көшпенді бейнесі.

Қазақстанда бүгінгі күні 84 қала бар. Елордамыз Астана - дүние жүзі бойынша ең жас астаналардың бірі. Бұл қала 1830 жылы Ақмола казак форпосты ретінде негізі қаланған. 1997 жылы 10 желтоқсан Тәуелсіз Қазақстан астанасы ретінде статусқа ие болды.

Американдық географ Анакер (2004) Қазақстан астананың Алматыдан Астанаға ауысуындағы Н.Назарбаев рөлін және Астананы зерттеудің теоретикалық негіз жағынан кең әрі ұлт қалыптасуындағы құндылығының жоғарылығын өз ғылыми мақаласында айтып кетеді [4].

Тағы бір американдық географ N.Koch Астананың тарихи қалыптасуын, Назарбаев Университеті білім жүйесін басқа астаналардағы білім жүйесімен салыстыра отырып, университеттің мемлекет қалыптасуындағы маңыздылығын айқындайды. Өзінің ғылыми мақаласында Н.Ә.Назарбаев жобасы мен Анкарадағы Ататүрік жобасы арасында ортақ құндылықтарға салыстырмалы талдау жасайды [5]. Елорда тарихы, архитектурасының символикалық мәні, геосаяси ерекшелігі, мәдени рөлі бойынша отандық және шетелдік зерттеушілер тарапынан жан-жақты зерделеніп отыр.

Астана өзінің мәдени және рухани бейнесін жаңа парақтан жасайды. Елбасы саясатымен «толеранттылық» негізінде қалыптасқан қайталанбас жаңа қала түрін жасайды. Қазақстанның астананы ауыстыруының мәдени аспектісі осыдан көрінеді [6].

Бас қаламыздың архитектурасындағы өнердің жаңа туындылары зерттеушілерді бей-жай қалдырмады. Астананың архитектуралық және мүсіндік ескерткіштеріндегі бейнелердің рәміздік мәні осы тақырыпқа деген қызығушылықты арттырып отыр. Еліміздің тұрғындары бізге мұра ретінде жетіп отырған мүсіндік және архитектуралық ескерткіштердегі рәміздік, шынайы мағынасынан бейхабар.

Жастардың қаланың мәдени мұрасына деген қызығушылықтары төмен. Сондықтан да алға қойылып отырған басты мақсатымыз – астана архитектурасының рәміздік ерекшелігіне назар аударту.

Қала ескерткіштерінің рәміздік белгісіне назар салсақ, әр мүсін – кеңістікте өзіндік семиотикалық мәні, мәдени қаһармандары және белгілік геометриясы бар күрделі жүйе. Қаладағы әр құрылыс адам әлемінен ерекше хабар беріп отырады.

Ежелгі қалалардағы архитектуралардың салынуы белгілі бір сенім арқылы туындайды. Римдегі Пантеон, Египеттегі пирамидалар секілді. Пантеон, сол кезеңдегі қала халқының бойында бір-біріне деген сыйластықб махаббат сезімін оятады. Астана темір жол вокзалының алдында орналасқан «Бата» ескерткішінің рәміздік мәне қазақ мәдени ерекшелігімен тығыз байланысты. Қазақ халқы ақ батасыз жолға аттанбаған.

«Бата» ескерткіші тәңірлік дәстүрге ерекше құрмет көрсетудің бір белгісі. Бата – қазақ тілінде «алғыс, бата беру» деген мағынаны білдіреді. Тілек-бата сөздерінің мәтіні қазақ халқының ғасырлар бойы өмірден түйген тәжірибесінен алынған. Онда бүкіл халық

болмысының сенімі мен нанымы, өмір тәжірибесі көрініс тапқан. Сондықтан ол қасиетті әрі киелі ұғым болып саналады.

Ескерткіштегі арка формасындағы «босаға» - жол басының символы ретінде көрсетілген. Сонымен қатар «бесікті» көруге болады. Оның мәні – өмір бейнесі, ер және әйел бастамасы.

«Тайтұяқтың» негізінде отбасындағы жақсылық және молшылық мәні жатыр. Ескерткіштің жоғарғы жағында орналасқан диск тәңірлік дүниетаным белгісі, төбесіндегі айна күн мен аспанды дәріптейді. Фонтан түріндегі су өмір көзі және логикалық түрде тұрмыстық қажеттіліктің символы ретінде бейнеленген.

Осындай ескерткіштердің Астанада пайда болуы қазақ тарихындағы архаикалық кезеңнің бейнесін көрсетеді. Юрий Лотман символда әрқашан архаикалық мәннің бар екенін айтады. «Бата» ескерткішіндегі символдардың тоғысуы ерекше байқалады. Ескерткіштің негізі архаикалық табиғатқа ие және жазба дәуіріне дейінгі кезеңнен шығып отыр. Көрсетілген бейнелер – халықтың ауызша естелігінде сақталған сюжеттер мен мәтіндерді көрсетеді. Осындай символдар артында мәнді-мағыналы мәтіндер жатыр. «Бата» ескерткішінің өзгешелігі мағыналы және құрылымдық еркіндігін сақтаумен ерекшеленеді. Ол семиотикалық қоршаудан бөлініп, қаланың жаңа мәтіндік бейнесіне айнала алады. Осы жерден символдың өзіндік мәнін байқаймыз: «Символ ешқашан тек бір мәдени кезеңге жатпайды, ол өткеннен болашаққа ауысып отырады» [6,12].

Астананың ұлттық идея қалыптастырудағы міндеті қандай? Барлық архитектуралық шешімдердің символикалық қорытындысы қандай болмақ? деген сұрақтар ойымызға келіп отыр. «Символ» сөзі семиотикалық ғылым жүйесінде көпмағыналы мәнге ие. «Символикалық мағына» сөзі белгіліктің синонимі ретінде қолданылады. Кейде символдар конвенция түрінде келеді. Белгілерді белсенді, жетекші түрге айналдырсақ символ қызметіне ауысады [7,10]. Өнердегі басқа бағыттармен салыстырғанда символика, символизм «ақыл-ой жетпейтін», тылсым идея түрінде сипатталады.

Қазақ мәдениеті рухани құрылымға бай ерекше мәдениет. Мифологиялық ойлау жүйесінде заттарды антропоморфтауға, жанды зат ретінде көрсетуге тырысады. Жалпы мифтің түрлеріне тоқталатын болсақ: космогониялық және антропогоникалық миф, эсхатологиялық және күнтізбелік миф, қаһармандық миф, жануарлар жайындағы миф, діни, астральды мифтер болды.

Қазақтардың дәстүрлі дүниетанымына ашықтық, табиғатқа жақындық, ғарыштық, ақындық, реалистік және тұтастық тән. Көшпенді өмір сүру образы ұлттық менталитетке ерекше әсер етті. Қазақ мәдениеті мифті шынайы тіршіліктен басқа әлемді қабылдау жүйесі ретінде түсіндіреді. Мифке әртүрлі анықтама беруге болады. Миф – әлемді бір-бірімен байланыстырады. Миф – ол метафора, яғни мән мен құндылықтардың бір әлемнен екінші әлемге ауысуы. Мифологиялық ойлау метафораланған, олардың мәнін ашу үшін толассыз өзгеріс қажет. Леви-Стросс ойынша, әртүрлі тақырыптардың басқа түрге айналуы, әдіс-тәсіл мен мақсаттар, заттар мен сөздер, тұлғалар мен есімдер, дәл және ауыспалы мағына арақатынасын ашады [8,146].

Астана қаласындағы ресей мүсіншісі Даши Намдаков салған «Жер-Ана» монументінде сақ патшасы Томиристің алып бұқаның үстінде тұрғандығы көрсетілген. Бұл мүсіннен де номадтық ерекшелікті көреміз. Еркіндік сезімі ерекше байқалады. «Жер-Ана» атауын рәміздік жағынан талдасақ, қазақ аңызында Жер-ана мен Тәңірадамның махаббаты, үйлесімде өмір сүруінің қажеттілігі, жердің бастапқы тазалығын сақтап, аспан екеуінің асқақтығы, көркемдігі баяндалады. Егер адамзат Жерге қайырымды болып, нағыз сүйіспеншілігін көрсете алмаса, ал Тәңірадамға деген шынайы сенімін қайтара алмаса, Жер ана мен Тәңірадамның махаббат дастаны, адамзат өркениетінің пайда болуы мен қалыптасу тарихы осылайша өкінішті аяқталуы мүмкін» екендігін айтылады [9].

Келесі символикалық мәнге толы "Өмір ағашы" фонтаны – шар түрінде бейнеленген. Төрт жағында 4 табиғи күштер (стихия) белгіленген. Түріктерде жел жылқы бейнесінде, от қой немес қошқар, су – бұқа, сиыр бейнесінде, ал жер түйе бейнесінде болады. Ежелгі

аңыздар бойынша табиғи күштер жыл сайын қайта өмірге келіп отырады. Бұл композиция ежелгі түрік халықтарындағы әлемнің жаралуы, өмір мәні, адамды қоршаған табиғи күштер туралы аңыздар мен мифтерді бейнелейді. Фонтан ортасында – Өмір ағашы, әлемнің үшбірлік түсінігін сипаттайды: тамырлары – жерасты әлемі, біздің ата-бабаларымыз, діңі – ортаншы әлем, біз өмір сүретін әлем, жоғарғы әлем – руханилық және болашақ ұрпақтарымыздың әлемі. Төрт жағында жануарлар бейнесіндегі төрт әлемдік күш орналасқан. Әр жануар фигурасының басында айдаһардың басы орналасқан – бұл даналық символы. Бұл құрылыстың символикалық мәні зор. Құрылыс символикалық негізі - мәңгілік өмір айналысын білдіріп отыр.

Мәңгілік махаббат және сенім символы ретінде астаналықтар «Бақытым менің» ұл мен қыз бала қола статуясын атайды. Оларды жүректен шыққан бір-біріне деген сезім қосады. Бұл Орта Азиядағы сезімге толы мүсіннің бірі.

«Халықтар достастығы» монументі фонтандары бар қауыз, ортасында 8 метрлі үш бір-бірімен қосылған қола мүсінді фигуралармен көркемделген. Монументтің символикалық мәні бір-бірімен байланысқан тармақтардың (ветви) тоғысуы, қол алысу, достық, бірін-бір қамқорлыққа алу, бейбітшілік және келісімді білдіреді. Топологиялық ғылымда «беделі (клеверный) жапырақтар» деп аталатын түйіндер кездеседі. Бұл үш бір-бірімен байланысқан жең, басы мен аяғы жоқ, ұзақ ғұмыр, мәңгі бақыт және жақсылықтың нышаны. Мүсіннің қасындағы фонтандар «орманы» бар. Бұл фонтандар, Қазақстан халықтары мен этностарын рәміздейді. "Композицияның көпмағыналығы, терең философиялық мәні, қолдардың байланысу құпиясы, фонтандардың бір ретте ағуы көрерменнің бойындағы достық мен келісімде өмір сүру сезімін оятады. Елбасымыздың айтуы бойынша, ұлтаралық келісім және тұрақтылық – біздің еліміздің басты құндылығы, осындай достық пен келісім арқасында ғана мемлекет алға дамиды.

«Киелі Көкбөрі мен Сәби» мүсіндік композициясына байланысты қазақ мәдениетінде аңыз-әңгімелер көп. Көк бөрі – түркі мифологиясындағы киелі ұғымдардың бірі. Көне түркілер қасқырды «бөрі» деген. Көк дегеніміз – көк түс, көк аспан. Көк бөрінің түркілер тайпасын ажалдан аман алып қалғандығы, көк аспандағы Көк Тәңірісінің өзі жіберген ерекше қасиетті жануар екендігі аңыздарда айтылып, көне түркілер наным-сеніміне сіңісіп кеткен.

Көк бөріге қатысты әңгімелер ежелгі үйсін, түркі және монғол аңыздарында кездеседі. Көк бөрі туралы аңыздардың қытай тіліндегі жылнамаларында сақталып қалған деректерде былай суреттеледі: «Бір халық жаугершілік заманда қырылған екен. Бетпақ дала ішінде аяқ – қолы шабылып жараланған он жасар бала ғана тірі қалғандығы айтылады. Ол балаға бір қасқыр жолығып, емізіп, қанын тоқтатып, жарасын жалап жазып алады. Бала есейгенше сол қасқырмен бірге тұрған деседі. Кейін жаулар бала жігітті тауып алып, өлтіргенше буаз қасқыр Гауачан тауының терістігіндегі бір үңгірге барып жасырыныпты. Қасқыр осы үңгірде 10 бала босанады. Он ұл есейіп, үйленіп, көбейіп үлкен елге айналыпты. Он ұлының ең күштісінің Ашина есімі олардың жалпы атына айналыпты, кейін халық үңгірге сыймайтын болған кезде Ашинаның ұрпағы Асянь – Шад деген елбасы халықты үңгірден шығарып, олар түрік деген атпен Алтайды қоныс еткен деседі [10].

Түркі халықтарының генеологиялық мифологиясында халықты жау қоршауынан құтқаратын да, жорықтарда қол бастайтын да, дәрменсіз сәбилерді асырайтын да көк бөрі деп бейнеленеді.

Қаланың осындай рәміздік мәні бар мүсіндік механизмдері адамға, оның рухани болмысына, қаланың өзіндік материалды және рухани атмосферасының қалыптасуына ықпалы зор.

Неміс философы Мартин Хайдеггердің ойынша «Архитектура – философиялық дәстүрде мәнді рөл атқарады. Архитектура – философиялық ойлау тәсілі» [11]. Астанаға қарап отырсақ XX ғасырдың белгілі антропоурбанистикалық жобасы екенін көреміз. Қазақстан Астанасы өз мәдени мәтінін архитектурасы арқылы жасап отыр.

А.Тойнби қала процестерін зерттеуде «шақыру-жауап беру (вызов-ответ)» тарихи-әлеуметтік әдіснамасын қолдана отырып, қаланың әлеуметтік топтары, яғни тұрғындары қала дамуына септігін тигізетінін баяндайды. Сондықтан қала тұрақты болуы үшін қоғамдық қызметі жоғары болуы тиіс [12]. Қоғамның әлеуетіне ұлттық сананы, рухани негізді қалыптастыру осындай ескерткіштердің символикалық мәнінің тереңдігімен де байланысты.

Қала өз қалыптасуында материалды мәдени құндылықтармен толықтырылып, оның семиотикалық нүктесіне айналады. Қазіргі заманғы көптеген антропологиялық сюжеттердің жүзеге асу ортасы қала кеңістігі. Жаңа архаикалық және жаңа метафизикалық постмодернистік жобалардың арқасында қазіргі заманғы қалалар адамзат тағдырын онтологиялық жағынан зерделеу үшін объект болып отыр. Антропологиялық зерттеулерде қала тек орны мен қауымдастық өзгешелігі арқылы ғана емес, қаланың статусы мәдени жағынан өзгеріске ұшырау арқылы қарастырылады.

Астана – Еуразия аймағы бойынша ең ірі мәдени орталықтардың бірі. Еліміздің мәдени астанасы және ұлттық қарым-қатынас орталығы, мәдени алмасудың жетекші орталығы. Астаналық университеттер, мұражайлар, театрлар, архивтер, көрмелер, көркемдік шеберханалар, шығармашылық ұйымдар, концерттік алаңдар астананы дәстүр мен мәдени құндылықтарды сақтаушы орын ретінде танытады. Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиялық бағдарламасы бойынша мәдениет ұлттың генетикалық коды ретінде белгіленген болатын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Zukin, Sharon, The Cultures of Cities. *Cambridge, Mass: Blackwell*, 1995, 322p.
2. Назарбаев Н.А. В сердце Евразии. Астана: Атамура, 2005. - 192 с.
3. Нуржанов Б.Г. Город и степь // Евразийское сообщество: экономика, политика, безопасность. -1997. -№ 3. – 29с.
4. Koch, N. 2013. Why not a world city? Astana, Ankara, and geopolitical scripts in urban networks.Urban Geography 34(1): 109-130.
5. Anacker, S. (2004). "Geographies of Power in Nazarbayev’s Astana." Eurasian Geography and Economics 45(7): 515-533.
6. Галия Алпысбаева: Нурсултан Назарбаев – создатель Астаны. http://www.dialog.kz/articles/obshchestvo/2008-07-30/
7. Лотман Ю.М. Избранные статьи. Т. 1. - Таллинн, 1992. - 191-199с.
8. Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М.:Наука, 1985. – 536 с.
9. Жер ана туралы мысал. http://kz.tolegenmukhamejanov.kz/zher_ana_turaly_ayz
10. Древние тюрки. В 2-х кн. Кн. 2 / Л.Н. Гумилев; сост. А.И.Куркчи.- М.: Институт ДИ-ДИК, 1999.- 480с.
11. Хайдеггер М. Положение об основании. Статьи и фрагменты. – СПб.: Алетейя, 1999 – 292с.
12. Тойнби А.Д. Постижение истории. Сост. Огурцов А.П. М.: Прогресс, 1991. - 736 с.

Сатмаганбетова А. Ф. студентка 3 курса,
Научный руководитель: к.э.н., доцент, кафедры ТиРД Жуспекова А.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

СОБЫТИЙНЫЙ ТУРИЗМ

Наряду с экологическим, медицинским, паломническим, охотничьим- и гастрономическим туризм событийный – явление хоть и не новое, но в последнее время быстро развивающееся. Он прекрасно совмещается со всеми другими видами организации

путешествий, но в то же время может сохранять совершеннейшую «чистоту жанра», когда целью туристической поездки становится конкретное событие: международный фестиваль или национальный праздник, деловой форум или спортивный турнир, ярмарка или редкое явление природы. Мы пока только учимся зарабатывать на интересных и самобытных мероприятиях, хотя мировая туристическая практика доказывает: событийный турбизнес может быть не только прибыльным и быстрым на отдачу вложений, но и весьма выгодным в плане привлечения инвестиций.

Словом, рынок событийного и хобби-туризма нынче широк и разнообразен, на нем продается все, что имеет спрос. Главное – успеть предложить что-то необычное и правильно оформленное. Определенно, Казахстан имеет все возможности для успешного развития этого направления турбизнеса. И они на поверхности. Ведь и у нас постоянно что-то происходит. Пусть не карнавалы, так байга или козлодрание, не менее зрелищные и азартные. А еще самобытное в своих традициях празднование Наурыза и Дня единства народа Казахстана, фестивали беркутчи и национальных видов спорта. Сегодняшнее возрождение местных культурных обычаев и развитие народного творчества только укрепляют интерес к этнике в собственном обществе и скоро вызовут его у наших соседей по планете. Тогда, вероятно, и появятся празднества мирового уровня, которые будут четко ассоциироваться с Казахстаном.

Из конкретных проектов привлечения в страну туристов на событийные мероприятия непременно нужно вспомнить открытие для массового туризма ракетно-космического комплекса «Байконур». По своему туристическому потенциалу он не уступает американскому космодрому на мысе Канаверал, который принимает до 3 млн посетителей в год. Но пока Байконуру для таких достижений не хватает ни развитой инфраструктуры, ни широкой информационной поддержки.

Объектом «живой истории» может стать национальная киностудия «Казахфильм». В России и Украине получает развитие экскурсионный туризм по съемочным площадкам и павильонам известных студий по производству кинофильмов, и он уже заинтересовал их казахстанских коллег. Грамотный менеджмент таких бизнес-идей способен обеспечивать запросы и внутреннего, и внешнего туризма. Ведь туры на знаменитую российскую киностудию «Мосфильм» приносят не меньше доходов, чем некоторые музеи Москвы.

Даже сакральное место Акыртас в Жамбылской области, окутанное мистикой и особым вниманием экстрасенсов и специалистов по паранормальным явлениям, при должной рекламе может привлечь достаточно паломников, ищущих особый контакт с природой. С кулинарным туризмом и вовсе кажется все очевидно. Само собой, напрашивается: национальные фестивали кумыса и бешбармака, казы-карта и баурсака. Они, как известно, проводятся в разных областях республики, но никак не наберут достаточной мощи, чтобы выйти на мировой уровень.

Все это позволило строить довольно амбициозные планы, в их числе – привлечь в столицу четыре миллиона туристов, из которых половина – иностранцы. Собственно, на эти цели и будет работать новый план туристификации Астаны, предполагающий развитие событийного, делового, рекреационного городского и медицинского туризма. В программный перечень включено не менее 40 мероприятий международного характера – культурных, спортивных, а также международных форумов и конференций.

Со временем в городе появятся Музей космоса, ботанический сад, крытые оранжереи, аквапарки, центры семейного отдыха и другие рекреации. По всему видно, столица готова принять на себя роль туристического центра государства. Что ж, это логично, справедливо и, похоже, теперь уже вполне по силам главному городу страны [1].

Павлодарская область и его живописный уголок Баянаул, как туристско-рекреационная зона, широко известен среди туристов СНГ. История освоения и развития территории, как туристского региона связана с общегеографическими исследованиями. На территории Павлодарской области расположен Баянаульский государственный национальный природный парк, на территории которого насчитывается 35 домов отдыха, из них на берегу оз. Жасыбай – 28, оз. Сабындыколь – 5, оз. Торайгыр – 2 домов отдыха и 2 детских лагерей

предоставлением мест проживания, лодок, катамаранов, автобусов для экскурсии, культурно-развлекательные мероприятия в летний период. В настоящее время на территории национального парка имеется 37 археологических памятников, памятников природы и места показа. В целях развития туризма на территории парка разработаны и утверждены 11 туристских маршрутов с общей протяженностью 208,5 км и 1 ботаническая тропа. К северо-востоку от г. Павлодара расположен лечебно-оздоровительный санаторий «Мойылды». О лечебных свойствах озера Мойылды с его уникальными грязями жители Павлодарского Прииртышья знали с древнейших времен [2].

На правом берегу р. Иртыш расположен Палеонтологический памятник природы Республиканского значения “Гусиный перелет”. Захоронение гиппарионов фауны является крупнейшим в Евразии. В будущем на месте памятника планируется создание палеонтологического парка и раскопочного павильона, что позволит не только сохранить уникальный памятник для науки, но и привлечь туристов из других регионов Казахстана и из-за рубежа, таким образом, повысив туристский и экономический потенциал региона [3].

На самом деле организация событийного туризма – задача актуальная и посильная. Он хорош тем, что не требует больших вложений и может развиваться на территориях, не имеющих особого туристического потенциала. Здесь все просто: есть хороший повод – будут и гости.

Необходимо продолжать имиджевое продвижение Казахстана, используя для информационной поддержки все каналы современных коммуникаций, ибо турист, выбирающий для путешествий конкретные мероприятия, часто бывает более искушенным и требовательным.

Испытания ЭКСПО-2017 для казахстанской столицы завершились как минимум двумя достижениями: повысилась узнаваемость Астаны в глазах туристов и выдержала проверку на прочность городская инфраструктура. В рамках выставки проведено огромное количество спортивных, культурных и экономических мероприятий. На сегодня индустрию гостеприимства составляют 201 отель на 15 тыс. мест и более 1 100 кафе, ресторанов и других объектов [4].

Недостаточно просто хорошо съездить, отдохнуть в новое место. Стало хотеться чего-то большее. Провести время с пользой, еще желательно в кругу единомышленников. Основные сейчас запросы: “Как мне эффективно провести время в отпуске”, “Как мне интересно и с пользой отдохнуть?” Именно после таких запросов и родилась идея о событийном туризме. Что это такое? Объединяются единомышленники, которые хотят все вместе в одном кругу с одной энергией двигаться к какой-то цели. Этот вид отдыха такого активного время препровождения идеально подходит для тех, кто хотел бы быть в кругу единомышленников, активно и с пользой проводить время, открывать для себя что-то новое и постоянно это новое пробовать. Это для тех, кто просто радуется жизни. Мы не только трудимся, мы много наслаждаемся и получаем удовольствие от каждого момента, который проживаем. Мы открываем другие страны, которые до этого никогда не были и стараемся чувствовать себя здесь именно как местные жители смотреть их глазами.

Список использованной литературы:

1. http://www.kazpravda.kz/articles/view/glavnoe-povod1/
2. Павлодарское Прииртышье: край, устремленный в будущее, Ю. Поминов. Редакция «Золотая книга»
3. Туризм в Павлодарской области, Статистический сборник, 2012.
4. Энергия будущего. ЭКСПО-2017. Режим доступа: URL: http: //expo2017astana.com/pages/energy/

Саттарова Д., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - оқытушы Абильдинова М.К.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ- ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚУЛЫҚТАР АРҚЫЛЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Мақсаты: Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, ойлау жүйесін калыптастыру, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасай отырып, білім сапасын, қазақ тіліне деген қызығушылығын жоғарлату.

Міндеттері:

1. оқушылардың таным белсенділігін арттырудың негізгі теориялық және практикалық амалдарын нақтылау;

2. электрондық оқыту технологиясын оқыту үрдісіне енгізу негізінде:

а) оқушылардың шығармашылық – танымдық қабілеттерінің, ақыл- ойының, коммуникативтілігін дамыту;

б) білім сапасының артуына ықпал ету;

в) әдістемелік материалдар, жетілдірілген бағдарламалар жасап, іс- тәжірибені жетілдіру.

Күтілетін нәтиже:

1. оқыту қызметін ұйымдастыру процесінде қазіргі заманғы АТ мүмкіндіктерің аясы кеңейеді;
2. оқу процесінде мультимедиа технологияларын, гипермәтіндік және гипермедиа жүйелерін пайдалануға дағдыланады;
3. оқушылардың интеллектуалды мүмкіндіктерін, білім, дағды, іскерлік деңгейлерін, сабаққа дайындық деңгейлерін бақылауға ықпал етеді;
4. оқытуды басқаруға, тестілеудің нәтижелерін бақылау процесін автоматтандыруға, интеллектуалдық деңгейіне қарай тапсырмалар бере аламыз;
5. кері байланысты іс жүзінде тез арада қамтамасыз ету.

Негізгі ой

Презинт тіл туралы: «Кеше болмағанның бүгін болуы мүмкін, бүгін болмағанның ертең болуы мүмкін, бірақ ана тіліне мән бермеушіліктің, оны құрметтемеудің орны толмас олқылықтарға соқтыратыны сөзсіз. Әлем әдебиетіндегі әйгілі жүз кітапты емін-еркін бар бояуымен төгілтіп түсіретін тіл – қуатты тіл, қазақ тілі – сондай тіл. Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде».

1. Электрондық оқыту жүйесін тиімді қолдануда педагогикалық қызметкерлердің теориялық және практикалық дайындығын қалыптастыру.

2. Электронды оқыту – білім берудің ұшқыр мазмұны, іс-әрекеттің интерактивтік тәсілдері және оқушылардың оқу нәтижелерін тұлғаландырылған есепке алу негізінде ақпараттық білімдік орта жайында білімдік процесс субъектілерінің интерактивтік қашықтың өзара әрекеттестігін құратын педагогикалық және ақпараттық-қатынастық технологияларды кіріктіру негізінде іске асырылатын оқытудың өзіндік түрі.

3. Электронды оқыту оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекеттер түрінің алуан түрлілігі және лездік кері байланыстар есебінен білімдік процесс субъектілерінің бір бірімен және білімдік ақпараттық ортамен интерактивтік өзара әрекеттестігі ретінде жүзеге асады.

4. Ақпараттық технологиялар түрлі білім беру технологияларын біріктіреді: коммуникациялық, компьютерлік, желілік, біртұтас ақпараттық білім ортасындағы мультимедиалар, электрондық оқыту технологияларының негізгі компоненттері болып табылады.

Электронды оқыту жүйесінің архитектурасы:

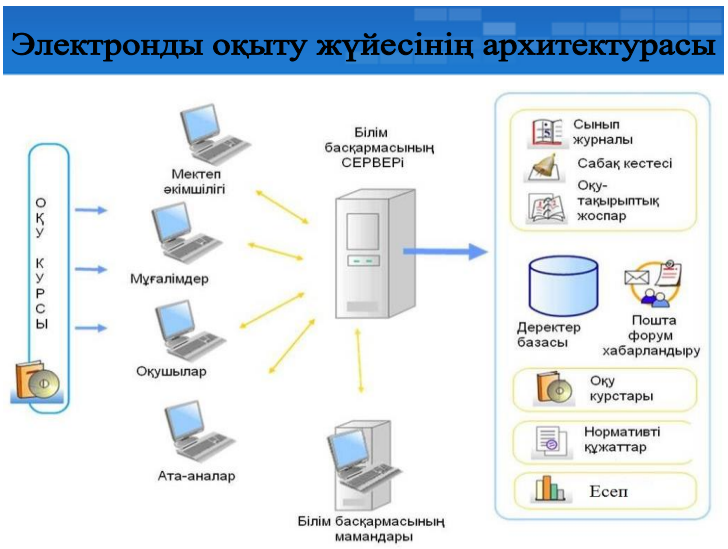

Электронды оқытудың технологиялық құралдарын былайша топтастыруға болады

Электронды оқулықтың құрылымы

Электрондық оқытуды қолдану және пайдалану тиімділігі:

Біз өз сабақтарымызда электрондық оқулықтарды, мультемедиалық оқулықтарды пайдалана келе, дәстүрлі қағаз бетіндегі оқулыққа қарағанда артықшылығы басым болатындығына көз жеткіздік:

1. мультемедиялық мүмкіндіктерді қолдану: музыкалық немесе дикторлық дайындау, анимация, графикалық қойылым, бейне клиптер, слайд – шоу және т.б.

2. жүйенің басқару құрылымы – оқытушы өз ойын, көзқарасын, өз кезегінде материалды ұсына отырып, әртүрлі аудиторияға бір ғана оқу мәліметтерін ұсынуға мүмкіндік алады және анықтамалық жүйе ретінде қолдана алады.

3. жүйенің білімді бақылаумен тез арада нәтиже алуы, орындалған жаттығуларды бағалауы.

Серикова А., П-22к
Ғылыми жетекшісі – Бейсембаева И. А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ- ҰЛТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ САҚТАУ

Еліміздің бүгінгі жастары жаңа жағдайда заманауи мемлекеттің жасап жатқан саясатының арқасында алысқа қол сермеп, әлемдік деңгейдегі ұстанымды игеріп, келешектің кілтін өз қолдарына алуда. «Жастар-болашаққа апаратын алтын көпір»,- дейді дана халқымыз. Әрбір өскелең ұрпақ жеке қабілетіне және кәсіби біліміне сай қоғамымызда өз орнын табуы қажет. Біздің әлеуметтік- эканомикалық даму жолындағы қарқынымыз, жастардың қоғамдық – саяси өмірдегі ұстанымына олардың ертеңгі күнге деген сенімі мен белсенділігіне тікелей байланысты. Ендігі кезекте тәрбие мазмұны мен жастарды тәрбиелеу ісі олардың дүниетанымын қалыптастыру және ақпараттық- саяси мәдениетін көтеруге баса көңіл аударуға тиіспіз.Әрбір қазақ жастары өздерін ұлтжандымын деп ұғынып,өн бойларында ұлттық намысын жоғары қою керек. Еліміздің бейбітшілік аспанында қазақ жастары тәуелсіз елдің айқын мақсаттарымен жігерленіп, тек қана алға ұмтылуға жұмыс жасаймыз. Ел сенімін, үмітін ақтау-жастардың қолында.Рухани - адамгершілік тәрбиесі өзіндік сананы дамытуға жағдай жасауды, жеке тұлғаның әдеп ұстанымын, оның қоғам өмірінің нормалары мен дәстүрлерімен келістірілетін моральдік қасиеттерін және бағдарларын қалыптастыруды болжайды. Рухани - адамгершілік құндылықтармен білім жүйесін дамытып қалыптастыру жаңа қоғамның дамуындағы мәні зор, маңызды бағыт. Оқушыларды рухани - адамгершілікке тәрбиелеу, болашағына жол сілтеу – бүгінгі қажетті, кезек күттірмес мәселе. Рухани - адамгершілікке тәрбиелеу білім берумен ғана шектелмейді. Баланың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани - адамгершілік қасиеттері қалыптасады.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа - адамгершілік - рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз - өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани - адамгершілік тәрбие - екі жақты процесс. Бір жағынан ол үлкендердің, ата - аналардың, педагогтардың балаларға белсенді ықпалын, екінші жағынан - тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын қылықтарынан, сезімдері мен қарым - қатынастарынан көрінеді.Рухани-адамгершілік тәрбие — бұл дұрыс дағдылар мен өзін-өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым-қатынас мәдениетінің тұрақтылығын қалыптастырады. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез-құлқы мен іс әрекетін анықтайды [1].

Ұрпақ тәрбиесі — келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени — ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу — біздің де қоғам алдындағы борышымыз.Мектепке дейінгі адамгершілік тәрбие — балалардың адамгершілік сана-сезімін, мінез- құлқын қалыптастыруды қамтиды. Дәлірек айтқанда, адалдық пен шыншылдық, адамгершілік, кішіпейілдік, қоғамдағы және өмірдегі қарапайымдылық пен сыпайылық, үлкенді сыйлау мен ибалық адамгершілік тәрбиесінің жүйелі сатылап қамтитын мәселелері. Адамгершілік тәрбиесінің әрқайсысының ерекшеліктерін жетік білетін ұстаз халық педагогикасын ғасырлар бойы қалыптасқан салт-дәстүрлерді, әдет- ғұрыпты жан-жақты терең білумен қатар, өркениетті өмірмен байланыстыра отырып, білім берудің барлық кезеңдерінде пайдаланғаны дұрыс [2].

Ата-ананың болашақ тәрбиесі үшін жауапкершілігі ұрпақтан ұрпаққа жалғасуда. «Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі»дегендей, ата-ананың күн сайын атқарып жүрген жұмысы- балаға үлкен сабақ. Жас балалардың үлкендер айтса, соны айтатынын, не істесе соны істегісі келетінін бәріміз де білеміз. Баланың үйден көргені, етене жақындарынан естігені-ол үшін адамгершілік тәрбиесінің ең үлкені, демек жақсылыққа ұмтылып, жағымды істермен айналысатын адамның айналасындағыларға көрсетер мен берер тәлімі мол болмақ..Жас өспірім тәлім-тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді үлкендерден, тәрбиешілерден насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады. Жеке тұлғаның бойындағы жалпы адамзаттық құндылықтардың қалыптасуы осы бағытта жүзеге асады, сөйтіп оның өзі-өзі тануына, өзіндік бағдарын анықтауына мүмкіндік туғызатындай тәлім-тәрбие берілуі керек. Жақсы адамгершілік қасиеттердің түп негізі отбасында қалыптасатыны белгілі. Адамгершілік қасиеттер ізгілікпен ұштастырады. Әсіресе еңбекке деген тұрақты ықыласы бар және еңбектене білуде өзін көрсететін балаларды еңбек сүйгіштікке тәрбиелеу басты міндет болып табылады. Өз халқының мәдениетін, тарихын, өнерін сүю арқылы басқа халықтардың да тілі мен мәдениетіне, салт-дәстүріне құрметпен қарайтын нағыз мәдениетті азамат қалыптасады. Қазақ халқының әлеуметтік өмірінде үлкенді сыйлау ұлттық дәстүрге айналған. Отбасында, балабақшада , қоғамдық орындарда үлкенді сыйлау дәстүрін бұзбау және оны қастерлеу әрбір адамнан талап етіледі.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы
2. Ағдарбеков Т. «Мемлекет және құқық теориясы»
3. Булгакова Д.А. «Мемлекет және құқық теориясы»
4. Жоламан Қ.Д. «Мемлекет және құқық теориясы»
5. «Заң және Заман» журналы №7/ 2006 ж.
6. Мырзахан А. Ел болудың жолы – ұлттық тәрбие «Ана тілі», 20 қазан, 2011
7. ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»

Синеева Д.К., Хабибуллина А.Р., ученицы 9 класса
Научный руководитель – Кулагина Л.Н.
Коммунальное Государственное Учреждение «СОШ №17», г.Караганда,
Республика Казахстан

БУДУЩЕЕ СТРАНЫ НАЧИНАЕТСЯ С МОЛОДЕЖИ

"Жизнь народа прирастает с каждым следующим его поколением. Поэтому нет мечты выше, чем мечта о Вечности Народа. Мәңгілік Ел – это идея, которая открывает завтрашний день, выражает веру в будущее, это символ необратимой и прочной стабильности..."

Н. А. Назарбаев

Казахский народ издревле подвергался нападкам врагов и захватчиков, был жертвой геноцида. Казахов пытались сломить многие, но ничто и никто так и не смог сломить сильный, бесстрашный дух нашего народа: ни войны, ни джут, ни годы Великого бедствия. Падая и поднимаясь, с каждым разом казахи становились все сильнее. Казахи – милосердный и гостеприимный народ, но, если кто-то пытался посягнуть на наши земли, мы без промедления давали отпор. Наши предки имели тот стержень, который помогал им выстоять, давал силы бороться. И этот стержень состоял из тех традиций, нравственных принципов и ценностей, которые легли в основу общенациональной идеи «Мәңгілік Ел». «Мәңгілік ел» – это национальная идея, озвученная Лидером нации Н.А.Назарбаевым. Президент в своем послании говорит, что к 2050 году наша страна должна войти в 30 самых развитых государств мира. Н.А.Назарбаев рассматривает вопросы образования, науки, социальной защиты казахстанцев, помощи людям. Также уважение к своей нации, государственному языку, традициям казахского народа, уважение к старшим. В основе «Мәңгілік ел» лежат все ключевые ценности. Каждое поколение должно сохранять ценности, стремиться к развитию и строить будущее страны.

«Мәңгілік ел» - это труд все казахстанцев, труд молодежи. Уважение к нации, к традициям предусматривает собой патриотизм. Мы, молодежь – патриоты своей страны. Патриотизм – готовность пожертвовать своими интересами во благо своей страны, это любовь к своей стране, к своему народу. Мы должны доказывать свою любовь, патриотизм, уважение на поступках, на делах, а не на словах. Например, мы все трудимся на субботниках, заботимся о животных, бережем природу своего родного края. Ежегодно, уже много лет подряд, наша школа участвует в городском конкурсе «Кубок чистоты». Конкурс состоит из 3 этапов: визитка от своей школы, викторина и, конечно, субботник. Субботник проходит в игровой форме, нам весело, и в тоже время в едином порыве, мы заботимся о природе, чистоте нашей страны. Убирая на субботниках школьный двор, территорию нашего микрорайона, мы вносим свой вклад в общее дело, думаем о будущем своей Родины.

Возлагая особую ответственность за реализацию нового стратегического курса «Казахстан-2050» на казахский народ, Президент акцентировал внимание на то, что адекватный ответ вызовам времени можно дать только при условии сохранения культурного кода (языка, духовности, традиций) нации. «Если нация теряет свой культурный код, то разрушается и сама нация». Только достойная история, память о славных предках помогут нам преодолеть трудности грядущего времени». В этой связи вполне правомерна позиция многих ученых о том, что национальные идеологии живут долго и нации борются за них как за собственное «я», без которого вообще не может идти речь о нации и перспективах ее исторической жизни.

Сегодня люди старшего поколения нередко обвиняют современную молодежь в низком уровне национального самосознания, менталитета, гражданственности и патриотизма. Хотелось бы их заверить, что это не так. Благодаря идее «Мәңгілік ел» зарождается новый казахстанский патриотизм – это то, что должно объединять все общество, вне этнических различий. Все мы являемся казахстанцами, имеющими равные права и равные возможности. Мы несем прямую ответственность за то, чтобы на нашей земле царили мир и покой. Казахский язык – это наш духовный стержень и его мы будем необходимо активно развивать, используя во всех сферах. Изучая историю своей страны, мы возрождаем культуру, традиции и самобытность. Традиции и культура – это генетический код нации. И конечно же в наше непростое время глобализации со всеми ее плюсами и минусами мы понимаем, что укрепление светского характера государства – это важное условие успешного развития Казахстана.

«Мәңгілік ел» - это не только воспитание духа патриотизма, но это еще и помощь людям. Помогать нужно не только больным и нуждающимся, но и своим членам семьи, друзьям, соседям, одноклассникам, учителям и даже мимо проходящим людям. Асар - этот обычай из прошлого, но по-нашему мнению, он поможет преодолеть встречающиеся в жизни трудности. Мероприятия и идеи программы «Мәңгілік ел» направлены на формирование

человека образованного, обладающего лидерскими качествами, готового принимать сложные решения в разных ситуациях, обладающего чувством ответственности за судьбу страны. «Мәңгілік ел» объединит всех для развития новых экономических, культурных, политических, технологических связей.

Будущее страны начинается с народа, с молодежи. Быть гражданином и патриотом своей Родины, значит, иметь активную гражданскую позицию, грамотно пользоваться своими правами, честно и добросовестно исполнять свои обязанности.

Список используемой литературы:

1. Касымбеков М. Б., Пралиев С.Ж., Жампеисова К.К. и др. Мәңгілік ел. – Алматы: Ұлағат, 2015. – 336 с.
2. Бакытова А. С чего начинается Родина…- Общенациональная ежедневная газета «Казахстанская правда» от 05.06.2009 г №121-122. 4 с.

Славитеску В К., студент 1 курса
Научный руководитель - преподаватель 1категории истории и право
Жумабекова Ф.Р.
Карагандинский горно-индустриальный колледж, г.Караганда, Республика Казахстан

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» – КОНСОЛИДИРУЮЩАЯ И ОБЪЕДИНЯЮЩАЯ ИДЕЯ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Президент Республики Казахстан Н.Назарбаев в своем Послании народу Казахстана от 17 января 2014 года «Казахстанский путь-2050: Единая цель, единое будущее» за долгие годы развития Казахстана созданы главные ценности, которые объединяют всех казахстанцев и составляют фундамент будущего нашей страны.

Эти ценности представляют собой опыт казахстанского пути, выдержавший испытание временем. К таким ценностям в Послании Президент обозначил следующие:

во-первых, это независимость Казахстана и Астана;

во-вторых, национальное единство, мир и согласие в нашем обществе;

в-третьих, это светское общество и высокая духовность;

в-четвертых, экономический рост на основе индустриализации и инноваций;

в-пятых, это общество всеобщего труда;

в-шестых, общность истории, культуры и языка;

в-седьмых, это национальная безопасность и глобальное участие нашей страны в решении общемировых и региональных проблем [1].

Благодаря этим ценностям мы всегда побеждали, укрепляли нашу страну, множили наши успехи. В этих государствообразующих, общенациональных ценностях заключается идейная основа нового казахстанского патриотизма.

Президент в новом Послании определил и выкристаллизовал основу нового казахстанского патриотизма и в качестве фундамента образующей национальной идеи представил новую системообразующую ценность- «Мәңгілік Ел». В этой системообразующей категории заложены такие структурные ее составляющие, как независимость, национальное единство, стабильность, толерантность, общественное согласие, территориальная целостность, суверенитет, равенство. «Мәңгілік Ел» предстает консолидирующей и объединяющей идеей нашего казахстанского общества, основой нашей государственности. Эта идея является ведущей созидательной силой, которая объединит наш народ, все слои нашего общества [2].

Одной из функциональных задач идеи «Мәңгілік Ел», которую поставил Лидер нации, Глава нашего государства, является насущная задача сохранения нашего культурного кода: языка, духовности, традиций. Поставлена глобальная задача сохранения духовности, что

духовность нашего народа зиждется на истории казахского народа, в общей истории нашего государства и всех казахстанцев, поскольку это наша общая судьба, которая объединяет нас в настоящем и составляет залог нашего единства и процветания в будущем. «Мәңгілік ел» символизирует весь казахстанский народ, его непобедимую и жизнеутверждающую энергию, дух казахского народа.

Президент перечислил те ценности, которые сплотят казахстанцев вокруг достижения общей цели реализации стратегии «Казахстан-2050», вхождения республики в число 30 развитых стран мира в середине этого столетия – то, к чему мы должны стремиться, и то, что мы должны достигнуть в результате кропотливой работы и труда всех казахстанцев.

На наш взгляд, «Мәңгілік ел» представляет собой духовную составляющую нашей государственности. И поэтому при разработке и формирования категориального аппарата такого система образующего явления, как «Мәңгілік ел», необходимо опираться на накопленный бесценный духовный капитал нашего народа.

Идея «Мәңгілік ел» имеет многогранное содержание, суть которого состоит в глубоком социально-психологическим осмыслении гражданами республики истории, культуры, традиций нашего народа, места и роли Казахстана в мировом сообществе. Представляется, что генетическая и историческая связь с Казахстаном вызывает особое чувство, выражающее отношение к Казахстану как своей Родине, уважение и любовь к которой они непосредственно проявляют в своих делах и поступках на благо ее развития и приумножения авторитета в мировом сообществе [3].

Думаю, что «Мәңгілік ел», представляющая собой очередную восхитительную идею нашего Президента, имеет многогранное содержание, на основе которой предстоит построить целостную систему возрождения общенациональной идеи любви к своей Родине, почитания и уважения к истории своей отчизны.

Основа содержательной стороны «Мәңгілік ел» зиждется на богатейшей истории нашего народа, нашего Отечества. Представляется, что категория «Мәңгілік ел» должна объективизироваться через основополагающий принцип деятельности нашего государства – «казахстанский патриотизм» и преломляться через культуру нашего народа, которая во многом определяет особенности современного общества и государства. Однозначно велика ее роль в становлении менталитета народа Казахстана, в осознании чувства казахстанского патриотизма важна воспитательная роль всех элементов гражданского общества, которая выражается в воссоздании единой, культурной и государственной общности, осознании себя народом Казахстана.

Принцип казахстанского патриотизма должен стать основополагающим не только для каждого гражданина Республики Казахстан, но им должны руководствоваться государственные органы. Соблюдение и реализация основополагающих принципов деятельности республики, закрепленных в Конституции нашего государства (это: общественное согласие и политическая стабильность, экономическое развитие на благо всего народа, казахстанский патриотизм, решение наиболее важных вопросов государственной жизни демократическими методами) позволит обеспечивать устойчивое социально-экономическое и политико-правовое развитие страны [4]. Полагаю, что одной из главных ипостасей казахстанского патриотизма является необходимость повышения ответственности государственных служащих и иных граждан, которые должны неукоснительно выполнять свои конституционные обязанности. Для наиболее полного воплощения в конституционно-правовую реальность принципа казахстанского патриотизма необходимы усилия как со стороны всех государственно-властных органов, так и общественных институтов – институтов гражданского общества: семьи, школы, общественных объединений и каждого гражданина, привлечение молодежных объединений в воплощении идеи «Мәңгілік ел» [5].

Воплощение идеи национальной государственности нашла достойное решение в независимом Казахстане. Как следует из общечеловеческого опыта, каждый народ может сохранить свои ценности и природные богатства только благодаря национальному государству.

Сегодня Казахстан как независимое государство является полноправным членом многих международных и межрегиональных организаций, активно проводя политику интеграции. Наша страна – уважаемый партнер, стратегический союзник ведущих мировых держав. Нас высоко ценят как надежного союзника, заинтересованно наблюдают за развитием, поддерживают наши начинания.

Если говорить о патриотизме начало он берет с любви к семье, родине. Важно каждому делать максимально полезное на том поприще, которое он выбрал. Если ты школьник, надо хорошо учиться, если студент – познавать азы науки.

Общественные деятели, государственные служащие, люди культуры, предприниматели, а молодежь должна быть примером во всем, и необходимо направлять усилия на то, чтобы процветала наша страна.

Президент неоднократно выделял, что патриотизм необходимо развивать в особенности у молодежи. Только тогда страна будет процветать. Необходимо формировать правильную систему ценностей у молодежи, в основе которой такие качества, как трудолюбие, честь, порядочность, стремление к постоянному самосовершенствованию и обучению, дисциплина [6].

Важно, чтобы каждый житель нашей родины отожествлял «Мәңгілік Ел» с понятием Отчизна!

Идея «Вечного государства» – «Мәңгілік Ел» должна стать для всех казахстанцев общей целью, объединяющим и вдохновляющим девизом.

Список использованной литературы:

1. Стратегия «Казахстан 2050» Новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана 14 декабря 2012 г. Астана, 2012;
2. Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. Послание Главы государства Нурсултана Назарбаева народу Казахстана 17 января 2014// http://www.akorda.kz;
3. Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 147 // http://www.akorda.kz/;
4. Назарбаев Н.А. Манифест. «Мир. XXI век» // http://www.akorda.kz/;
5. Патриотический Акт «Мәнгілік Ел» // http:// assembly.kz;
6. Ассамблея народа Казахстана: история двух десятилетий.Алматы: «ҚазАқпарат», 2015.326 с.

Смаилова М.Б., ТПП-11К тобының студенті
Ғылыми жетекшісі - магистр, оқытушы Қыстаубаева А.Ж
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

ТӘРБИЕ. РУХ. МӘҢГІЛІК ЕЛ

Мәңгілік ел-болашағы зор, тарихи мұраларға бай, өткені мен бүгінін, ертеңгі күнін болжай алатын азаматтар жасайтын мемлекет. Мәңгілік ел болудың басты шарты сол елдегі өскелең ұрпақтың патриоттық тәрбие алуы, ұлттық кодты сақтайтын, іштей түлеп жаңғыратын қасиетке ие, тарихын ұмытпауы бірінші кезекте тұратын халық болу мәңгілік ел болуда осы ұлтжандылық негізгі рөл атқарады. Қазіргі жастар қазақ халқының ұлттық киімдерін,салт-дәстүрлерін, олардың өмір тіршілігін білу аса маңызды . Осыларды білу арқылы өз халқын танып, ата-бабасының өзіне қалдырған мәдениетін ,мұрасын біледі. Дәл осыларды білу арқылы ұрпақ өзінің ұлттық кодын сақтайды, ертеңгі күні жаңа заманға

лайықтап жаңғырта алады. Жастар қазіргі күнде ақпарат көздерін интернет,теледидар көздерінен алғандықтан оларды осы желі арқылы тәрбиелеуге болады. Ол үшін көгілдір экранға тарихи сананы оятатын, патриотизмге тәрбиелейтін бағдарламалар, кино және мультфильмдерді көптен салу керек.

Қазіргі таңда бүлдіршіндеріміз экраннан Бэтмен мен Өрмекші адамды көріп, оларға еліктеп өспеуі үшін біз әуелі осы тұсымызды тереңнен ойлап іске асыруымыз керек. Себебі, дәл осы күнде бұл біз үшін өте қажет дүние. Біз өз тарихымызды білмей қалай өзімізді қазақ деп, келер ұрпақты патриоттыққа қалай тәрбиелейміз? Өз тарихын, ана тілін, салт-дәстүрін сақтаған өткен ата-бабасының не үшін, кім үшін күрескенін білетін халық ешқашан жер бетінен жойылмайды. «Біздің тарихымызға не жатады ?» - деген сұраққа әрбір қазақ ойланбай: «...кіндік қаным тамған тарихқа толы Қазақстаным , анам әлди айтып өсірген ана тілім, дінім, салт-дәстүрім, менің тәуелсіздігім үшін күрескен аталарым және олардың өз қолдарымен жаратқан кесенелер, ауыздан-ауызға көшкен дастандарым, қазақ тілінде айтылған, жазылған әрбір ән-күй - менің тарихым!», - деп үзбей-күдірмей айта алатындай тәрбие беруіміз керек.

Дала данышпандары ата-бабамыз айтқандай «Өзіңді-өзің жаттай сыйла, жат жаныңнан түңілсін» қағидасын ұстануымыз шарт. Бала басынан демекші, жастарды мектеп қабырғасынан бастап патриотизмге тәрбиелесек, олар ұлттың жанашыры болып жетілері сөзсіз. Осындай жастар арқылы Қазақстан мәңгілік елге айналады.

Ендеше, жастарды тарихты құрметтеуге үйрете отырып, патриоттық тәрбие беріп әлем мойындар табысты ел болып, жарқын болашаққа сенім мен үмітті үндестіре отырып, баршамыз бірлік туы астында бақытқа бірге жетейік!

Пайдалыналған әдебиеттер тізімі:

1. С.Назарбекұлы «Қазақтың киіз үйі» Астана «Елорда» 2006
2. Дәулетов Е «Дәстүрлі қазақ энциклопедиясы» оқу әдістемелік құрал Павлодар «Кереку» 2008
3. «Қазақ энциклопедиясы» 2006
4. Назарбаев Н.Ә «Тарих толқынында»

Сукуров Д. Т., 1 курс студенті ОЭПК 12
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор Минжанов Н. А.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

Қазіргі заманда Қазақстанның өзіне ғана тән ұлттық сипаты бар білім беру жүйесін одан әрі дамыту,білім беру сапасында әлемнің басқада алдыңғы қатарлы беделді де,белді елдерімен қатар жұмыс жасау,қазақ тілін дамытуда өзіндік үлес қосу,бүкіл әлемдік деңгейге көтеру,білім беру ісінде әлеуметтік кеңістікке шығу-алдағы тұрған міндеттер.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті-ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтары,ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау,... оқытудың жаңа технологияларын енгізу,білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу»деп,білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделеді. [1]

Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылуда.Бұл үрдіс педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіне нақты өзгерістер енгізумен қатар елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы білім беру қызметіне жаңаша қарауды,қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып

саралауды,жастардың шығармашылық әлеуетін дамытуды,мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеру-маңызды мәселелердің бірі.

Бүгінгі таңда Қазақстанда Ш.Қаланованың, Ж.Қараевтің, Ш.Таубаеваның, Қ.Қабдықайровтың, С.Көшімбетованың, т.б ғалымдардың зерттеулерінде оқытудың жаңа технологиялары жан-жақты қарастырылады.[1]

Елбасымыз Н.Назарбаевтың «Қазақстан 2050» Қазақстан халқына арнаған Жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп, жетіліп, кемелденеді, біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді.Олар өз ұрпағының жауапты да жігерлі, білім өрісі биік, денсаулықтары мықты өкілдері болады.Олар бабаларының игі дәстүрлерін сақтай отырып, қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр.Олар қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгереді, олар бейбіт, абат, жылдам өркендету үстіндегі, күллі әлемге әйгілі, әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» деп көрсетілгендей, ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамы алға апаратын құдіретті күш –білімге тән. Жас мемлекетіміздің болашағы-бүгінгі мектеп оқушылары.Оларға бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап, соған негіздеп оқыту-бүгінгі күннің өзекті мәселесі. [2,96-б.]

Жаңа ұрпақ-бұл республиканың болашақ тағдыры тәуелді жастар. Барлық әлемдік қоғамдастықта жастар әлеуметтік өзгерістердің маңызды субъектісі ретінде, қоғамның адамгершілік барометрі ретінде, үлкен инновациялық күш пен стратегиялық ресурс ретінде қарастырады. Сондықтан біз ұлттық сана-сезімнің, тиісінше, қазіргі жастардың, әсіресе студент жастардың патриоттық және азаматтығының қалыптасу деңгейі қандай болатынын білмейміз.[3]

Мәңгілік Ел «7 басты құндылық»:

1. Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі;
2. Ұлттық бірлік, біздің қоғамдағы бейбітшілік пен келісім
3. Зайырлы қоғам және жоғары руханият
4. Индустрияландыру мен инновациялар негізіндегі экономикалық өсу
5. Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы
6. Мәдениет, тарих және тіл ортақтығы
7. Ұлттық қауіпсіздік және еліміздің жалпы әлемдік және өңірлік проблемаларды шешуге жаһандық қатысуы

«Мәңгілік Ел» пәнінің атауын анықтау кезінде авторлар ел Президенті Н. Назарбаевтың бірқатар Жолдауларының шешімдерін негізге алды.А. Қазақстан Республикасының Президенті н. ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы:

1)" Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ "(17 Қаңтар 2014 ж.), онда «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін әзірлеу және қабылдау қажеттілігі туралы айтылған . Мемлекет басшысы «Мәңгілік Ел» ұлттық идеяны атады. "Қазақстан-2050" Стратегиясының негізгі бағыттарын жүзеге асыру бойынша барлық қазақстандықтарды жұмысқа белсенді қатысуға шақырды;

2)" Нұрлы жол - болашаққа бастар жол" (2014 ж.11 қараша), онда «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы "Қазақстан-2050" Стратегиясына емес, XXI ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің қалыптасуының мызғымас, мызғымас идеялық негізі болуы тиіс.

"Мәңгілік Ел" Идеясы - болашақ мамандарға ұлттық салт - дәстүр мен Отан мүддесі туралы тұтас түсінік беру, әлеуметтік-мәдени кеңістіктегі қазақ болмысының мәнін ашу, белгілі бір тұрғылықты жерде-Атамекенде тең құқықты өзара қарым-қатынастардың ашық жүйесіне және адамдар қоғамдастығының бірлігіне негізделген адамның қоғамдық және ішкі өмірін жаңғырту.

***«*Мәңгілік Ел»Құндылығы-** халық пен ұлттың қалыптасуы контекстіндегі қазақ халқының өткен жолын жүйелі түрде ұғынуда; тарихи және әлеуметтік-мәдени контекстегі

қазақ мәдениетінің кезеңдері мен эволюциясын әдіснамалық жинақтауда; қазақ халқының қоғамдағы және адам өркениетіндегі орны мен рөлін анықтауда.

«Мәңгілік Ел» Мақсаты- бұл жастардың және жалпы жаңа ұрпақтың, жаңа мамандар мен мамандардың, ұлттық сана-сезімнің, ұлттық рухтың, патриотизм рухының, кәсібилік пен бәсекеге қабілеттілік рухының, тарихи сананың және біздің мемлекетіміздің тұрақтылығын, тәуелсіздігін, қауіпсіздігін сақтау жөніндегі белсенді әрі батыл іс-қимылдарға дайын, басқа да мәдениет өкілдерімен сындарлы диалог құруға қабілетті әлеуметтік есімнің жоғары деңгейі бар әлеуметтік белсенді халықтың шақыруы. Осы қазіргі заманғы қаныққан және нақты фонда келесі қондырғылар бейнеленеді**«Мәңгілік Ел»,** атап айтқанда:

- болашақ мамандардың тарихи және Ұлттық тәжірибесі туралы білімдерін жаңарта отырып, оларды анықтауға және болашақ қақадамдарды түзетуге үйрету;

- біздің бірел – бір тағдырымыз бар жастар санасына бекіту;

- туған өлкеде жастардың сезімін жандандыру, ел, Отан және отан дастаралдындағы жауапкершілік сезімі;

-жастардың кәсіби-тұлғалық қалып тасуының маңызды құралы ретінде адамгершілік-рухани және интеллектуалдық-шығармашылық қызметін ояту.

«МәңгілікЕл» Ерекшелігі оның мазмұнды бөлігі болып табылады:

а)" Мәңгілік Ел " болашақ мамандардың ұлттық сана-сезімінің, отан сүйгіштікпен азаматтығының жоғары деңгейін жан-жақты қалыптастыруға бағытталған;

б) тарихи, құжаттық сипатқа ие: болашақ мамандарды ұлттық тәрбиелеудің мақсаттары, міндеттері, мазмұны, Қазақстан Республикасы Президентін. Назарбаевтың стратегиялық құжаттарымен Жолдауларының негізгі ережелерін талдау негізінде анықталып, қалыптасты.Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә.Назарбаевтың Қазақстанхалқына Жолдауы;

в) «Мәңгілік Ел» мазмұны ұлттық идеяның маңызды құрамдастарын ескере отырып құрылды: этноформациялық, азаматтық және жалпыұлттық, сондай – ақ Қазақстанның күшті және қуатты мемлекет құруүшін қарастырылуы тиіс" Қазақстан-2050" Стратегиясының алты негізгі бағыты.

1. Жаңа қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу. Қазақстандық патриотизм-этникалық айырмашылық тарға қарамастан, барлық қоғамды біріктіруге тиіс.

2. Барлық этностар азаматтарының құқық тарының теңдігі. Біз барлығымыз тең құқықтар мен тең мүмкіндік тергеие қазақстандық тар болып табыламыз.

3. Қазақ тілін дамыту және тілдердің үш тұғырлығы. Жауапты тіл саясаты қазақ ұлтын біріктіруші басты факторлардың бірі болып табылады. Қазақ тілі-бұл біздің рухани негізіміз және оны барлық салаларда пайдалана отырып, белсенді дамыту қажет.

4. Мәдениет, дәстүр және өзінді керекшелікті қайта өркендету. Дәстүр мен мәдениет-ұлттың генетикалық коды.

5. Ұлттық интеллигенцияның рөлін көтеру. Интеллигенция қалып тасқан мемлекет кезеңінде жалпы ұлттық құндылықтарды нығайтуда жетекшік үш болуға тиіс.

6. Мемлекеттің зайырлы сипатын нығайту – бұл Қазақстанның табысты дамуының маңызды шарты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. М.М. Жанпейісова. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. Алматы, 2012

2. Қ.Ақпаева.Оқу орыс тілінде жүретінде мектептерде қазақ тілін оқытудың кейбір мәселелері.Алматы, Рауан, 2017.С.124.

3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2015 жылғы 30 қараша. http://www.akorda.kz/kz/addresses/memleket-basshysy-nnazarbaevtyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-2015-zhylgy-30-karasha

Темиркулов О.Ж., магистрант 2 года обучения
Научный руководитель: к.фс.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет им.Е.А.Букетова,
г. Караганда, Казахстан

СТАНОВЛЕНИЕ МНОГОВЕКТОРНОЙ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ КАК ФАКТОР ЭВОЛЮЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В программной статье Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» в качестве важнейшего направления отмечается необходимость «эволюционного, а не революционного развития Казахстана» [1]. Это положение требует особого анализа применительно к внешнеполитической стратегии Республики Казахстан. С момента обретения независимости для Казахстана актуализировалась задача формирования новой концепции внешней политики, адекватной требованиям, как современного мира, так и национально-государственных интересов. Президент Н.А. Назарбаев 2 декабря 1991 г. на пресс-конференции по итогам президентских выборов впервые отметил целесообразность проведения многовекторной внешней политики Республики Казахстан, подчеркнув, что миссия Казахстана как евразийской страны быть своеобразным мостом между Европой и Азией. Президент обосновал необходимость «…развития дружественных и предсказуемых взаимоотношений со всеми государствами, играющими существенную роль в мировых делах и представляющими для нашей страны практический интерес. Казахстан, в силу своего геополитического положения и экономического потенциала, не вправе замыкаться на узкорегиональных проблемах. Это было бы непонятно не только нашему многонациональному населению, но и всему мировому сообществу. Будущее Казахстана – и в Азии, и в Европе, и на Востоке, и на Западе. Проводя именно такую политику, мы сможем исключить какие-либо проявления угрозы безопасности Казахстана. Мы сможем укрепить благоприятные внешние условия экономическими и политическими преобразованиям в нашей стране» [2; 8].

Идея многовекторной внешней политики способствовала развитию интеграционного потенциала Казахстана. В начале 90-х годов экономическое положение Казахстана, как и других бывших республик Союза, было крайне сложным. Президент Казахстана Н. Назарбаев в своем выступлении на встрече с руководством МВФ и Всемирного банка в г. Давосе (февраль 1992 г.) определил ситуацию как кризисную: «Как вы знаете, страна в 1991 г. пережила политический кризис, на карте мира исчезло единое государство СССР. Образовано Содружество Независимых Государств, которое, как мне представляется, не укрепило экономического союза. Наоборот, отдельные государства продолжают делать ставку на сепаратизм, на дезинтеграцию, стремятся в одиночку решать собственные экономические и социальные проблемы. Итогом таких действий уже явились разрыв многолетних хозяйственных связей и как следствие этого ускоренный спад производства, стремительный рост инфляции во всех бывших союзных республиках. Реальность такова, что отсутствует координация в действиях субъектов СНГ в области экономической политики» [3; 74].

Основные тезисы внешней политики были сформулированы в книге Н.А. Назарбаева «Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного и независимого государства» (1992 г.). Президентом был обозначен приоритет дипломатических отношений над военными: «Оказавшись на международной арене, Казахстан окунулся в качественно иную среду, в которой его внешнеполитический курс, как и у любого другого государства, развивается по собственной логике, диктуемой национально-государственными интересами. Специфика геополитического положения и этнодемографического состава, уровень развития экономики и военного строительства Казахстана делают доминирующим в обеспечении его безопасности не военные, а политические средства с опорой, прежде всего, на собственные силы и разумную, взвешенную дипломатию» [4; 8].

Также осознавая специфику геополитического положения Казахстана, Президент пишет о необходимости иметь дружественные связи с сопредельными государствами: «Отсутствие прямого выхода к открытому морю, удаленность от коммуникативных средств затрудняют участие республики в международных экономических связях. Поэтому исключительное значение имеет поддержание взаимовыгодных дружественных отношений на принципах полного доверия с сопредельными государствами, прежде всего с Россией и Китаем, являющимися для нас воротами к мировым коммуникациям. Казахстан к этому готов. Вместе с тем мы, естественно, выступаем за развитие широких связей со всеми другими странами на основе международной справедливости и партнерства» [4; 8].

Казахстан выстраивал свою стратегию построения сбалансированной внешней политики. Так описывал Н.А. Назарбаев поиск своего пути: «Мы совершали многочисленные поездки и встречались с людьми поистине мирового масштаба. Становление нашего государства происходило при живом интересе таких видных мировых деятелей, как М. Тэтчер, Фр. Миттеран, Г. Коль, Дж. Буш-старший, Ли Куан Ю, Иоанн Павел II и многих других. В общении с такими людьми мы формировали наше глобальное видение мира. Дискуссии и общение с ними помогали ...понять, на каком этапе развития находится мир, и какое место должен занять Казахстан на мировой карте... мы долго анализировали, почему годы экономического кризиса на постсоветском пространстве стали «золотыми годами» для азиатских «тигров», сумевших наиболее полно адаптироваться к условиям международной конкуренции. Будучи закрытыми, от всего мира, на протяжении стольких лет, мы не представляли угрозы глобализации в полной мере. Впрочем, как и ее возможностей. У нас не было своего рода «опыта существования» в открытом мире» [5; 15].

С учетом специфики развития международных отношений и своего географического положения Казахстан начинает разрабатывать собственную модель внешней политики, больше известной как многовекторная. Данная модель внешней политики нацелена на установление отношений со странами ЕС, Россией, Китаем и США как крупными акторами мировой политики. Внешняя политика Казахстана, сформированная в первые годы независимости, с годами подвергалась корректировке, но оставалась неизменно конструктивной в отношении стран, связанных с ней. Одним из приоритетных направлений в обеспечении национальной безопасности является внешнеполитическая деятельность Казахстана. В современной истории Казахстан является первым государством в мире, которое добровольно отказалось от крупного ядерного потенциала. Произошел перенос акцентов с военного давления на политическое партнерство в деле обеспечения безопасности.

Внешняя политика Казахстана становится более взвешенной и опирается на возможность решения международных проблем мирным путем. После распада СССР Казахстан стал обладателем четвертого по мощности ядерного потенциала в мире. Под гарантии ведущих государств Казахстан отказался от подобного оружия, чем продемонстрировал всему миру, что свою безопасность государство может обеспечить не столько оружием, сколько цивилизованными политическими методами. Н.А. Назарбаев в своей книге «Эпицентр мира» заметил по этому поводу: «Мы исполнили волю народа, и в эти дни мы научились демократии. Мы осознали и начали исправлять ошибки тоталитарного советского прошлого. Мы вступили на новый демократический путь. И фундамент этого пути был заложен именно в историческом решении о безъядерном Казахстане…» [6; 172]. В 1992 года Казахстаном был подписан так называемый Лиссабонский протокол к Договору СНВ-1, где были зафиксированы обязательства присоединения к Договору о нераспространении ядерного оружия в качестве безъядерного государства. Таким образом, Казахстан начал встраиваться в мировую систему обеспечения безопасности.

Президент Н.А.Назарбаев в своих первых выступлениях в качестве президента Республики Казахстан, выступая в Нью-йоркском совете по международным отношениям в 1992 г., подчеркнул географическое положение Казахстана как преимущество: «Перед нами как новым субъектом международных отношений открываются широкие горизонты

многопланового сотрудничества. Хочу подчеркнуть, что, развивая его, мы не станем участвовать ни в каких идеологических или конфессиональных блоках, искусственно закрываясь от всего остального мира, а будем стремиться использовать поистине уникальную роль Казахстана в качестве континентального связующего моста между Востоком и Западом» [7; 217].

Как отметил казахстанский политолог М. Лаумулин, «внешняя и внутренняя политика Казахстана в первое десятилетие после обретения независимости формировалась в жестко детерминированных условиях. Сегодня можно утверждать, что выбор у казахстанского руководства, конечно, был. Но зачастую, это был выбор между меньшим и большим злом, между плохим и очень плохим» [8; 149].

В Посланиии Президента народу Казахстана от 1997 года –«Казахстан- 2030», в одном из семи приоритетов «Долгосрочный приоритет 1: национальная безопасность» было обосновано, что «сохранение независимости, суверенитета, обеспечение национальной безопасности возможно только в условиях сохранения баланса интересов и активного сотрудничества со всеми крупными странами, влиятельными регионами, международными институтами» [9].

Многовекторная внешняя политика Казахстана дает возможность эффективно реализовать экономические и политические интересы государства. Подводя итоги, можно сказать, что многовекторность во внешней политике дает возможность сбалансировано защищать интересы нашего государства. Казахстан стал известен не только на уровне континента, но и во всем мире. Полноценное партнерство с такими крупными державами как США, Китай, Россия есть результат многолетней взвешенной и конструктивной позиции руководства нашей страны.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36155529
2. Жигалов К.В., Султанов Б.К. Первый Президент Республики Казахстан Н.Назарбаев. Хроника деятельности (1991-1993).-Алматы, 1993. – 298 с.
3. Президент Н.А. Назарбаев и современный Казахстан. Том I. Н.А. Назарбаев и социально-экономическое развитие Казахстана: сборник документов и материалов в трех томах / Отв. ред.Б.К. Султанов. — Алматы: КИСИ при Президенте Республики Казахстан, 2010. — 128 с.
4. Жигалов К.В., Султанов Б.К. Первый Президент Республики Казахстан Н.Назарбаев. Хроника деятельности (1991-1993).-Алматы, 1993. - 298 с.
5. Назарбаев Н.А. Казахстанский путь. – Караганда, 2006. – 450 с.
6. Назарбаев Н.А. Эпицентр мира. - Астана.: Елорда, 2001.- 294 с.
7. Президент Н.А. Назарбаев и современный Казахстан. Том III. Н.А. Назарбаев и внешняя политика Казахстана: сборник документов и материалов в трех томах / Отв. ред. Б.К. Султанов. — Алматы: КИСИ при Президенте Республики Казахстан, 2010. — 340 с.
8. Лаумулин М. Центральная Азия в зарубежной политологии и мировой геополитике. Том V. – Алматы, 2009. - 356с.
9. Казахстан-2030: Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев. Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана // http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-na-nazarbaeva-narodu-kazahstana-oktyabr-1997-g

Темиртаева Г.Е., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.п.н., доцент Кенжебаева С.К.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

О РАЗРАБОТКЕ КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С МОЛОДЕЖЬЮ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Одной из приоритетных задач государственной молодежной политики является формирование благоприятных условий для самореализации молодых казахстанцев, воспитание новой казахстанской элиты, ориентированной на реализацию своего творческого потенциала в Республике Казахстан.

Модернизация государственной молодежной политики, проводимая в рамках социальной модернизации страны, предоставит молодым людям более широкие возможности реализации своих талантов и способностей, позволит приблизить жизненный уровень казахстанского молодого поколения к высоким мировым стандартам.

Талантливая творческая молодежь является важным стратегическим ресурсом общества. Творческая деятельность – не только возможность самореализации личности, это и механизм развития способности находить эффективные нестандартные решения любых задач, закрепление формы поведения, подразумевающей проявление инициативы, направленной на созидательную деятельность. Но применительно к молодым людям с инвалидностью необходимо принимать во внимание тот факт, что творческая деятельность молодых граждан нашей страны с ограниченными физическими возможностями является средством социальной реабилитации и адаптации в социуме.

Исходя из актуальности данной проблемы, можно сформулировать гипотезу социальной адаптации людей с инвалидностью: целенаправленная и систематическая работа по выявлению талантливой молодежи среди людей с ограниченными возможностями, ее привлечение к участию в творческих мероприятиях способна стать мощным интеграционным и адаптационном фактором, соответствующим общегосударственным целям, а именно устойчивому развитию доступной среды для инвалидов.

Результатом деятельности программ в данном направлении должно стать повышение социальной активности, преодоление самоизоляции инвалидов, негативного отношения к инвалидам, рост уровня сплоченности и социальной стабильности в обществе.

Подходы к реализации мероприятий четко говорят о том, что доступная или безбарьерная среда – это не только наличие пандусов, предприятий инвалидов, законодательство. Это во многом и обеспечение доступности занятий искусством и спортом, приложения творческих усилий. Считаем, что во многом подобные проекты, несмотря на небольшие масштабы, приближают перспективу планомерного, систематического, консолидированного государством и обществом подхода к социальной адаптации, интеграции и реинтеграции людей с ограниченными возможностями.

Развитие позитивных тенденций и использование потенциала творческой и интеллектуальной активности молодежи с инвалидностью в интересах созидания и гражданского служения может быть устойчивым лишь при создании адекватной системы участия государства и общества в процессах социализации молодежи, формировании действенных механизмов партнерских взаимоотношений между обществом и входящими в него новыми поколениями. Подобный подход призван обеспечить эффективное становление и развитие молодежи с ограниченными возможностями в каждом регионе Казахстана. Кроме того, подход направлен на снижение уровня социального иждивенчества среди молодежи с инвалидностью.

В социальной работе для молодых людей с ограниченными возможностями большую роль играют технологии, включающие в себя ряд культурно-досуговых мероприятий, способствующих развитию молодежного творчества.

Такие технологии направлены на выявление талантливой молодежи, создание системы стимулирования и развития ее творческого потенциала. Проведение различных творческих конкурсов, молодежных массовых праздников способствует созданию позитивных форм молодежного досуга.

Основная цель конкурса творческих проектов – содействие процессам самореализации, реабилитации и социальной адаптации молодых людей с ограниченными возможностями средствами культуры и искусства, реализации обеспечения равных прав и возможностей для молодых людей с ограниченными возможностями, оказание им дополнительной психологической и материальной поддержки, а также распространение опыта эффективной интеграции инвалидов в общество.

На наш взгляд, в рамках реализации мероприятий необходимо решать следующие задачи:

-выявление наиболее талантливых подростков и молодежи с ограниченными физическими возможностями здоровья, реабилитация и социализация молодежи и подростков с ограниченными возможностями здоровья путем приобщения их к мировым и, в первую очередь, отечественным, культурным и художественным традициям, раскрытие их личностного потенциала, воспитание активной творческой и жизненной позиции;

-изучение проблем реализации творческой деятельности молодых людей с инвалидностью;

-совершенствование работы с талантливой молодежью с ограниченными возможностями здоровья на основе мероприятий, психосоциальных методик и технологий в сфере выявления и развития одаренности молодежи;

-поддержка центров творческой реабилитации молодых людей с инвалидностью, распространение опыта их работы;

-создание условий для развития способностей, одаренности молодых людей с инвалидностью независимо от сферы одаренности, местожительства, социального положения и имущественных возможностей семей;

-обеспечение условий для реализации коллективных и индивидуальных траекторий и дальнейшей профессиональной самореализации молодежи с инвалидностью, проявившей творческие способности, включая достижение ими общественно-полезных результатов;

-привлечение внимания общества к созидательно-творческой деятельности людей с ограниченными возможностями как средству их самовыражения и реализации;

-обеспечение свободного доступа общественности к информации о возможностях развития и самореализации молодежи с инвалидностью;

-оказание материальной помощи инвалидам – художникам, скульпторам и др., творческим мастерским, художественным студиям, школам, творческим коллективам;

-привлечение ведущих деятелей искусств, специалистов для оказания помощи молодым людям с инвалидностью в их реабилитации средствами культуры;

-проведение мастер-классов, творческих встреч, фестивалей, концертов и др.

Технологии социальной работы с молодежью с инвалидностью, чтобы содействовать ее успешной социализации и эффективной самореализации, должны включать:

- создание базы данных людей с ограниченными возможностями в возрасте от 14 до 29 лет;

- проведение тематических вечеров-встреч с деятелями культуры и искусства с участием творческой молодежи с ограниченными возможностями;

- организация конкурса творческих проектов для молодых людей с ограниченными возможностями по следующим творческим направлениям: сценическая речь, изобразительное искусство, художественная фотография, народно-прикладное искусство, литературное творчество. Проявление творческих способностей молодых людей с инвалидностью расширяет сферу их общения, повышает самооценку молодых людей.

Разработка технологий социальной работы с молодежью с инвалидностью ориентирована на содержание и поиск ресурсов жизнедеятельности самими молодыми людьми.

Участвуя в культурно-досуговых мероприятиях, молодые люди адаптируются, у них формируются активная жизненная позиция и готовность к участию в общественно-политической жизни.

Организация социальной работы с инвалидами целесообразно и с другой стороны: формируется толерантное отношение здоровых молодых людей к их сверстникам с ограниченными физическими возможностями; актуализирует работу государственных органов к решению социальных условий инвалидов, по формированию стремления к здоровому образу жизни; созданию благоприятных условий для гражданского становления и социальной самореализации молодых людей с инвалидностью. Но прежде всего, играет большую роль в интеграции инвалидов в общество.

Таким образом, разработка технологий социальной работы с молодежью с инвалидностью значимо как для самих инвалидов, так и для казахстанского общества:

во-первых, сами инвалиды путем самовыражения и реализации своего видения мировоззрения смогут полноценно развиваться, ощущая себя равноценной частью общества;

во-вторых, общество сможет лучше понимать людей с ограниченными возможностями, их потребности, реальную возможность и внести свой вклад в развитие творческого потенциала.

Разработка технологий социальной работы для молодежи с ограниченными возможностями в определенной мере способствует привлечению внимания государственных организаций, общественных деятелей, работодателей к проблемам занятости молодых инвалидов. Проведение в практике социальной работы культурно-досуговых мероприятий способствует формированию и дальнейшему развитию системной структуры по реализации государственной молодежной политики в области социальной адаптации и занятости молодых людей с ограниченными возможностями.

Төлеукенова Ж.М. СпиС-21 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Балабекова Л.Г.
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ САЛТ-ДӘСТҮРЛЕРДІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Елбасы өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында қазіргі кезеңдегі әлемдік жаһандану жағдайында заман ағымына икемделуді, жаңа дәуірдің озық үлгілерін бойымызға сіңіруді, ұлттық кодымызды сақтауды міндеттеді. Қазақстан Президенті Н.Назарбаев: «Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодыңды сақтай білу. …Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет.

Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдыретімен маңызды. …Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ықылым заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діңі ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын», – деп жазды.

Мәңгілік елдің іргетасын берік қалау үшін бүгінгі жастарға дұрыс, өнегелі тәрбие беру – қазіргі басты міндеттердің ең өзектісі. Жас ұрпақты адамгершілікке, әдептілікке, имандылыққа тәрбиелеуде ұлттық сана-сезімнің қайнар бұлағы салт-дәстүрлер, халық мұралары. Қазақ халқында өзге ешкімге ұқсамайтын бала тәрбиелеудің белгілі бір жүйесі болған. Ол сан ғасырлардан бастап жалғасып келе жатқан ұлттық дәстүр, әдеп-ғұрыптар мен салт-дәстүрлер. Олар халық педагогикасының басты негіздері[1].

Қазақ халық педагогикасы негізі сонау сан ғасырлық тарихи қазыналарда тоғысуда. Бұл халық педагогикасы өзге ұлт педагогикасынан тым ерекше. Ұлы дана ұлтымыз ұрпақты білім нәрімен сусындата отырып тәрбиелеген. Тәрбиенің негізі мен білімнің мәнін жас ұрпақ

санасына саралап салып берген. Бала тәрбиесі іргетасын ата-баба мұрасының негізінде қалаған. Осы сәтте салт-дәстүр арқылы тәрбие беру ұлттық тәрбиенің негізін қалады.

Қазақ халқы ұрпақ сабақтастығын сақтап, алысты жақындатып, аразды татуластырған, ізетті келіннен таныған, татулықты абысыннан тапқан, дарқандықты даласынан, даналықты бабасынан, пәктікті баласынан алған халық. Қазақ адамгершіліктің басы әділдікті ту етіп, әділдіктің басы болған адалдықты анасынан алған. Аналар ұрпақты ұлағаттыққа баулып, дауға-дәру, жауға-қару, араздыққа-араша, татулыққа-тамыр, тазалыққа-нәр, пәктікке-пәрмен, дәстүрге-дәрмен, өнерге-тұлпар, көкте-сұңқар етіп тәрбиелеген.

«Қазақтар баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле»,- дегендей, халқымыздың қанына сіңген ұлттық тәрбиесі өзге елдің тәрбиесінен дараланып, тек қазаққа тән қасиеттерді көрсетіп тұратындығы белгілі.

Бала бойына адами қасиеттері мен тәрбие негізі мектепте қаланады. Мектепте берілген тәрбие ұлт тізгінін ұстар жастарымыздың болашағына үлкен әсер тигізетіні hақ. Сондықтан жастарымыздың тәрбиесіне аса мән беру - біздің негізгі мақсатымыз.

Қазіргі таңдағы мектептер балаға тек ғана құр білім берумен шектелуі, жас ұрпақ бойыны адами қасиеттердің жоғалуына алып келуде. Соның салдарынан жастарымыз зиянды әдеттерге бейім келіп, жағымсыз қылықтарға бой алдырып, адамгершілік құндылықтарын білмей өсуде. Қай заман болсын адамзат алдында тұратын басты міндет – білімді, иманды, еңбекқор ұрпақ тәрбиелеп өсіру. Бұл міндетті әр ұлт салт-дәстүріне орай іске асырады.

Бала тәрбиесі тек мектеп қабырғасында ғана берілмейтіні анық. Ананың бесік жырынан бастап, адамның жер қойнына берілгенге дейінгі өзі-көріп білген салт-дәстүрлер, әдеп-ғұрыптар барлығы да адамның дүниетанымын қалыптастыратын өмір сабақтары.

Халық педагогикасында салт-дәстүрлердің алатын орны ерекше. Халық тәрбиені балаға ана құрсағында жатқаннан бастайды. Оған дәлел іштегі сәбидің уақытында дүниеге келуі үшін жасалатын дәстүрлер тізбегі.

Б.Уахатов «Бесік жыры» - ананың «монологы», - деп, өте орынды көрсеткен. Себебі, асыл ананың бесік жырымен, әлдиімен өзінің туған тілінің әуенінен тұңғыш рет нәр алады. Тәрбие бастауы – бесік тәрбиесі. «Ел болам десең, бесігінді түзе» деген Әуезов даналығы – осының айғағы.

«Ата көрген оқ жонар, ана көрген тон пішер» дегендей, қазақ халқы ұл-қыздарын ерте кезден бастап еңбек сүйгіштікке, жауапкершілікті талап ететін жұмысқа баулуға тәрбиелеген. Ер баланы сүндетке отырғызып, бес жасынан бастап ат құлағында ойнауға үйретіп, оны қолғанат деп есептеген. «Жігітке жеті өнерде аз» деп халқымыз ер баланы төрт түлік малды бағып-күтуге, жер қыртысын, өсімдік түрлерін білуге, қараңғы түндерде жұлдызды аспанға қарап бағыт-бағдарды белгілеп, қоныс суды дәл табуға үйреткен [2].

Әкенің баласына ақыл айтып, жауапкершілікке жүктеп, он бес-жиырма жасында енші беріп, жастарды өз бетімен шаруа құрып, өмір сүруге дайындаған. Аталарымыз ер жігіттен ауылдың, рудың, елдің, мүддесін қорғауға әрқашан дайын болуды талап еткен. Ұлдарға көкпар тарту, бәйгеге шабу, аударыспақ, теңге алу, күрес, сайыс ойындарын үйреткен. Ерлерден садақ тарту, найзагерлік өнерді, сойыл соғуды білуді талап етіп, дайындаған.

«Жеті атасын білмеген-жетесіз» дегендей жеті атасын баласына үйрету аталы іс. Қазақ халқы қан тазалығына да аса зор мән берген. Балаларына жеті атасын ұғындыру- әкенің аса маңызды міндеттерінің бірі болған.

Ұлы дана ұлтымыз қыз баласын қызғалдаққа тенеп, күннің өзінен қызғанған. Қазақ қыздының тәрбиесіне ерекше назар аударуы, қыз баланың халық ішіндегі маңызды орнын көрсетеді. Қыз баланы жасынан төзімділікке, әдептілікке, сыпайылыққа тәрбиелеген. Әрқашанда қыздың ер азаматтан бір саты төмен тұратының санасына құйып өсірген. Ұлтымыз өз қыздарын қырық үйден тыйған. «Қыз өссе-елдің көркі» дегендей қыз баланың ішкі мәдениеті, тәрбиелігі оның сыртқы бейнесінен және киіне білуінен көрінген.

Ана - дүниенің бесік тербетушісі. Арда ұлтымыз қыз баланы болашақ ана деп төріне отырғызып барынша сыйлағаны, қыздың қазақ қоғамындағы ойып алған орнын көрсетсе керек. Тәрбие бесігін өзінің әлдиімен тербеткен болашақ ана - қыз баласын тәрбиелеуде

кіршіксіз қате жібермеуге тырысқан. Қыз жұмаққа жетелеуші, елінің шаңырағын түтетуші, ұрпақ көбейтуші нәзік жан болғанымен аса ауыр міндеттерді орындаушы болып табылған[3].

Қазақ халқының салт-дәстүрі болашақтың айқын көрнісіне үлесін тигізеді. Адамгершілік қасиеті мол , салмақты , елім деген ижас ұрпақ салт-дәстүр, әдеп-ғұрыппен өте тығыз байланыста.

Қандай өзгеріс болып жатса да ата-бабамыздың ұлағаты, әке мен ана тәрбиесі өскелең ұрпаққа өмірлік мұра. Ұлтының тарихын білу – болашаққа бағдар.

Қай ғасырда, қай қоғамда болмасын ата-ана міндеті – өмірін жалғастыратын саналы ұрпақ тәрбиелеу. Кешегі нәресте бүгінгі ақылы толысқан, парасатты, ойы озық азамат – отбасының тәрбиесің көріп өз елінің патриоты болып қоғамның жеке тұлғасына айналады. Ендеше әр ұлт ұрпақ үшін салт – дәстүрлердің бала тәрбиесінде алатын орны ерекше.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. https://egemen.kz/article/
2.Салт-дәстүрлердің тәрбиелік мәні, // Бастауыш мектеп. №1,2002
3.С.Бизақов.Түбі бір түркілер.-Алматы:Қазақ энциклопедиясы, 2000.-320 б.

Тулеева Г.А. СПиС-31 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Л.Г.Балабекова,
Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

Қазіргі таңда дүниежүзінің назарын аударып отырған мәселе ол - балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның және отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру болып табылады. Яғни, инклюзивті білім беру - ол баршаның сапалы білімге қол жетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған білім беру жүйесін тарату процестерінің бірі болып табылады.

Инклюзивті білім беру балалардың әр түрлі дене, психикалық, зияткерлік, мәдени-этникалық, тілдік және өзге де ерекшеліктеріне қарамастан, сапалы білім беру ортасына айрықша білім алу қажеттіліктері бар балаларды қосуды, барлық кедергілерді жоюды, олардың сапалы білім алуы үшін және олардың әлеуметтік бейімделуін, социумге кірігуін көздейтін оқыту түрі. Француз тілінен аударғанда «Инклюзив» сөзі - өзімді қосқанда ал, латын тілінен аударғанда - қосамын деген мағынаны білдіреді [1].

Н. В. Борисова, С. А. Прушинский және М. Перфильева инклюзивті білім берудің негізгі ұғым түсініктерін қарастырушы ғалымдар болып табылады. Осы ғалымдардың редакциялауымен жарық көрген «Инклюзивное образование: ключевые понятие» оқу құралында ең негізгі ғылыми аппаратқа тоқтала отырып, ұғым түсініктердің мәнін ашты.

Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылдары АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына инклюзивті білім беру бағдарламасын толық енгізді. Біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді.

Инклюзивті білім беруді дамыту ең алғаш АҚШ, Ұлыбритания, Дания, Испания, Финляндия, Германия, Италия және Австралия елдерінде білім беру саясатының жетекші бағдарына айналды. Жоғарыда аталған елдерде балалардың дамуы мен әлеуметтік бейімделуі үшін тиісті психологиялық-педагогикалық жағдай жасалған жалпы білім беру ұйымдарында психикалық және дене бұзылыстары бар, дамуында артта қалушылығы бар балалар қалыпты дамыған құрдастарымен бірге табысты білім алуда.

Инклюзивті білім берудің халықаралық тәжірибесін қарастырсақ, 1991 жылдан бастап Ресейде «Мүмкіндігі шектеулі балаларды интеграциялау» жобасын іске асыру басталды.

Жобаның нәтижесінде он бір аймақта мүмкіндігі шектеулі балаларды интеграциялап оқытудың эксперименталды алаңдары құрылды. Бұл елде мүгедек балаларды оқытудың инклюзивті білім беруден басқа да нұсқалалары бар: арнайы мектептер мен интернаттар, коррекциялық мектептер, интернат-үйлер, үйден оқыту және қашықтықтан оқыту[2].

Швецияда ерекше қажеттілікке мұқтаж балалар қарапайым сыныптарға орналастырылған және балалар онда қажетті қолдау алуда. Әр сыныпта арнайы педагогтың немесе ассистенттің көмегі және көмекші арнаулы құралдарды қолдану арқылы білім беріледі.

Есту, көру қабілеттері бұзылған, ойлауында артта қалушылығы бар балалар ауытқулары бойынша бөлінген арнайы мектептерде білім алады және онда 21 - 23 жасқа дейін оқи алады. Арнайы мектептер қазір жалпы білім беретін мектептегі сыныптарға кірістірілген балаларды қолдау ресурстарының орталығы болып табылады. Ойлауы артта қалған балаларға арналған арнайы мектептер жалпы білім беретін мектептердің ғимараттарына сыныптарды біріктіру жолымен орналасқан.

Америка Құрама Штаттарын қарастырсақ, мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту жалпы және арнайы оқытуды біріктіру ұсыныстарынан тұрады.Оның 3 негізгі жолдары бар:яғни, «негізгі бағыт», «жалпы білім инициативасы», «енгізу». Алайда,бұл арнайы білім беру алаңында үлкен дау тудыруда.

Мысалы, негізгі бағыт - мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту негізгі мектептерде оқытуды көздейді. Екінші жолы жалпы білім беру инициативасы-дамуында ауытқуы бар оқушыларға білім беру шарттарына фундаментальды өзгеріс енгізуді ұсына отырып, жоғарыда аталған негізгі бағыттан ары қарай дами түскен.

Өз кезегінде осы сала мамандары дефектологтар мен негізгі мектептің басшылары жалпы білім беру инициативасын мақұлдаса, кейбір дефектологтар мен негізгі мектептің мұғалімдері ауытқуы бар балаларға жалпы білім беру инициативасының әсер ету мүмкіндіктерін түсіну үшін қосымша сынақтар мен зерттеулер қажет дейді.

Үшінші жолы енгізу моделі,ол балаларды ауытқу түріне және көріну деңгейіне тәуелсіз тұрған жері бойынша жалпы білім беру үрдісіне енгізуді көздейді. Осындай балаларға мамандар тобы жеке оқыту бағдарламасын құрады, сол бойынша оқушының жетістігі бағаланады.

Франциядағы арнайы білім беру жалпы білім беретін мектептерге дамуында жетпіспеушіліктері бар балалардың санын неғұрлым көбейтуге бағытталған. Дамуында ауытқулары бар балаларды жалпы білім беру үрдісіне енгізу 4 нұсқада жүзеге асырылады.

Біріншісі,мұнда бала қарапайым мектеп бағдарламасы бойынша оқиды, бірақ мектепте немесе одан тыс уақытта оған қосымша қызмет көрсетіледі: емдеу шаралары, тәрбиелеу жұмыстары т. б. қарастырылған.

Екінші нұсқа бойынша, бала қарапайым мектеп бағдарламасы бойынша оқиды, қосымша күтім алады және қосымша арнайы бағдарлама бойынша оқиды.

Үшінші нұсқа, бала мектептегі негізгі уақытта арнайы сыныпта, арнайы бағдарлама бойынша оқиды, мұндай типте психикалық дамуында кешігушілік бар балалар қарастырылған. Ал, уақытының басқа бөлігінде қарапайым бағдарлама бойынша өз жасындағы оқушылармен дайындалады.

Төртінші нұсқа бойынша, бала тек арнайы бағдарлама бойынша арнайы сыныпқа барады, бұл типте әдетте ойлау қабілеті бұзылған балалар білім алады [3].

Әр елдің тәжірибелерін қарастыра отырып, біздің көретініміз шет елдерде инклюзивті білім беру мәселесі біздің елге қарағанда едәуір жолға қойылған. Бұл елдерде инклюзивті білім беру XX ғасырдың 70 жылдарынан басталған, ал біздің елде екінші мыңжылдықтың басында қолға алына бастады. Европа елдерін алатын болсақ, инклюзивті білім беру көптеген мәселелерді шешкен. Бұл елдерде мүгедек балаларға жалпы білім беретін мектептерде қосымша көмек жолдары ұсынылған.

Біздің елімізде мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпыға білім беру ортасына қарай бейімдеу 2002 жылдан басталды. Сол жылы Қазақстан ТМД елдерінің арасында алғаш рет

«Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медика-педагогикалық тұрғыдан қолдау» туралы заңды қабылдады. Осы заң аясында балаларға ерте бастан білім беру мәселесіне мән берілген. Оларды білім беру, әлеуметтік, медициналық тұрғыда қамтамасыз ету қарастырылған.

Халықаралық тәжірибелерді жан жақты қарастыра отырып, оларды толық зерттеп, еліміздің даму стратегиясын, экономикасын, білім беру жүйесін, әлеуметтік саясатын, қоғам қажеттілігін, тіпті еліміздің менталитетін ескере отырып, тәжірибелерді осы ескерулерге сай өзгертулер мен толықтырулар енгізіп жүзеге асыру қажеттілігі туындап отыр.

Ал, біздің ойымызша, қазіргі таңда инклюзияны жүзеге асыру табыстылығы тікелей болашақ мамандардың, яғни жастардың қолында.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Таубаева Ш.Т. Педагогика әдіснамасы, Алматы Қарасай батыр, 2011 ж.

2. Грозная Н.С. Инклюзивное образование за рубежом. От мечты к реальности.- 2011, № 1.

3.Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.

Тулькубаева Н.Е., ученица 9 класса
Научный руководитель- Скакова А.М., учитель русского языка и литературы
КГУ «ОКШДС № 77», г. Караганда, Республика Казахстан

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Знание только тогда становится знанием,
когда оно приобретено усилиями своей
мысли, а не памятью.
Л. Н. Толстой

Всем известно, что в рамках обновлённого содержания образования учебный процесс направлен на создание условий, способствующих гармоничному развитию и становлению личности, характеризующейся активной деятельностью на уроках и умеющей самостоятельно «добывать» знания. Каждый учитель-предметник в школе старается применять различные методы и формы работы для активизации познавательной деятельности учащихся на уроке. Одним из таких методов, на наш взгляд, является метод исследовательского обучения.

Исходя из определения, исследовательский метод обучения – это организация познавательной, поисковой деятельности учащихся путём постановки учителем познавательных и практических задач, требующих самостоятельного творческого решения. Исследовательский метод в обучении даёт возможность повысить уровень умений и навыков восприятия, запоминания, классифицирования, обобщения. При данном методе обучения учащиеся учатся выделять главное, подбирать аргументы, у них развиваются внимание, наблюдательность, творческие способности, появляются лидерские качества и навыки ораторского искусства. Развитие исследовательских умений и навыков учащихся помогает достичь определенных целей: поднять интерес учащихся к учёбе и тем самым повысить эффективность обучения.

Исследование может быть организовано на всех этапах обучения русскому языку и литературе. Такое обучение строится на основе принципа проблемности, реализуемого через различные типы учебных проблем. Наличие различных типов учебных проблем обеспечивает поисковую или частично-поисковую деятельность ученика в ходе выполнения теоретических и практических самостоятельных работ, при изложении учебного материала

учителем. Для практической реализации исследовательского подхода в обучении на своих уроках применяем такие формы учебной работы, как индивидуальная, групповая, коллективная, фронтальная. Из вышеперечисленных форм работы наиболее успешными для формирования в учащихся мотивации в освоении исследовательских навыков, на наш взгляд, являются индивидуальная и групповая формы обучения. Работая индивидуально, ученик выполняет учебные задания самостоятельно, находясь в исследовательском поиске, и из собранного материала отбирает главные аргументы и тезисы. Всё это способствует развитию долговременной памяти.

При групповой форме работы происходит непосредственное взаимодействие между учащимися. На наш взгляд, это даёт ученикам опыт разнообразного общения, создаёт на занятиях атмосферу непринуждённого сотрудничества, у учащихся повышается обучаемость, эффективность усвоения и актуализации знаний. При совместном выполнении заданий происходит взаимообучение.

Для активизации познавательного интереса учащихся на своих уроках мы используем следующий дидактический материал: раздаточный материал с заданиями (открытые тесты, соотнеси понятия и определения, составь постер на определённую тему, Корзина идей, написание эссе, составление тезисов к определенной теме), обучающие таблицы, а также мультимедийные презентации по темам уроков).

Большинство заданий исследовательского характера должны представлять собой небольшие поисковые элементы, применяемые как при индивидуальной, так и при групповой форме.

Приведём несколько примеров заданий из опыта работы:

1. Учащимся предлагаются небольшие тексты, после чтения которых они выполняют послетекстовые задания:

Медведица кая

По влажной песчаной тропе ползёт Медведица кая. Утром, ещё до дождя, здесь проходили лоси - сохатый о пяти отростках да лосиха с лосёнком. Потом пересёк тропу одинокий и чёрный вепрь. И сейчас ещё слышно, как он ворочается в овраге, в сухих тростниках.

Не слушает вепря Медведица и не думает о лосях, которые прошли утром. Она ползёт медленно и упорно и только ёжится, если падает на неё с неба запоздалая капля дождя.

Медведица кая и не смотрит в небо. Потом, когда она станет бабочкой, ещё насмотрится, налетается. А сейчас ей надо ползти.

Тихо в лесу.

С веток падают тяжёлые капли.

Сладкий запах таволги вместе с туманом стелется над болотом.

По влажной песчаной тропе ползёт мохнатая гусеница Медведица кая.

Вопросы и задания:

1. Выпишите из текста ключевые слова и словосочетания.
2. Сформулируйте основную мысль текста.
3. Как вы понимаете выражения: сохатый, вепрь, таволга, ёжится.
4. Составьте постер по теме «Изменение глаголов по лицам и числам».

Когда дети научатся выполнять предложенные учителем исследовательские задания, усложняем задачу: составить вопросы по данному тексту и задать их одноклассникам.

В качестве домашнего задания ребята могут сами подобрать тексты и составить к ним вопросы, составить постер на тему «Глагол как часть речи».

2. Учащимся предлагается разделиться на группы, выбрать одну из тем проекта, подготовить его и защитить в виде презентации: «Добро и зло в русских народных сказках», «Интересные факты из жизни писателей», «Красна речь пословицей», «Словари русского языка» и т.д.

3. Написать эссе на одну из предложенных тем: «Увлечения известных музыкантов», «Рекорды в мире спорта», «Хобби знаменитостей» и т.д., используя Интернет ресурсы.

4. Найти и выписать из предложенных стихотворений художественно-изобразительные средства.

Системная и целенаправленная работа по формированию навыков исследовательской деятельности позволяет достичь положительных результатов. Учащиеся, занимающиеся исследовательской деятельностью, уверенней чувствуют себя на уроках, активны, грамотно задают вопросы и отвечают на них. При поисковой работе у детей расширяется кругозор, они становятся более коммуникативны, у них формируется познавательный интерес, вырабатываются навыки творческой деятельности.

Список использованной литературы:

1. Богоявленская Д. Б. Основные современные концепции творчества и одаренности. – М.: Педагогика, 1997.
2. Джадрина М.Ж. Дидактические аспекты дифференциации содержания школьного образования. Алматы, 2000.
3. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983.
4. Руководство для учителя. Первый продвинутый уровень (второе издание). Программа курсов повышения квалификации педагогических работников РК.- АОО «Назарбаев интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2014.

Тыржанова А., П-35к
Ғылыми жетекшісі – Бейсембаева И.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ТӘУЕЛСІЗДІК - АЩЫ ТЕРМЕН КЕЛГЕН ТӘТТІ ЖЕҢІС

Тәуелсіздік туы желбіреген егеменді еліміздің болашақ ұрпағын тәрбиелеуде, олардың бойына ізеттілік, қайырымдылық, кішіпейілділік, әдептілік, елін, жерін, Отанын сүюшілік секілді ең асыл қасиеттерді қан мен жанына сіңіруде осы ата-бабамыздың салт-дәстүр негізін ұстансақ өте ұтымды болар еді. Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында қалыптасқан ұлттық тәрбиені, озық өнегелі дәстүрді, адамгершілігі бар асыл қасиеттерді жастар бойына қалыптастыруда, оны ұтымды пайдалану аса маңызды міндеттердің біріне айналып отырғаны даусыз Сондықтан ұлттық мәдениеттің, әдебиеттің, тілдің, халықтық педагогиканың тарихы мен болашағы да мектептегі жас ұрпақ тәрбиесіне байланысты. Бала тәрбиесінің алтын бесігі–отбасы. Бұл шағын әлеуметтік топ-бала үшін өмір мектебі. Сондықтан ата-ана өзінің баласын еңбекқор, елінің қамқоршысы азаматы етіп тәрбиелеуге міндетті. Үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы сатысы балабақшадан басталып, белгілі-бір бағдарлама негізіне сүйене отырып, мектеп жасына дейінгі балаларға оқыту мен тәрбиелеу мәселесін жоспарлап, отбасына педагогикалық көмек беруді мақсат етті. Ата-ананың педагогикалық білімінің неғұрлым жоғары болуын олардың қоғам алдындағы өз балаларының тәлім-тәрбиесі үшін жауапкершілігін арттырады.

Ұлттық тәрбиені ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде қарауға болады. Ол үшін ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпы адамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеуді мақсат етіп алуымыз жөн. Әрине, тәрбие жалаң

болмауға тиіс. Жалаң тәрбие қауқарсыз. Кез келген адамды тәрбиелеудің ұлттық негізі болуы керек. Сонда ғана тәрбие шынайылыққа айналады. Тәрбиенің мақсаты – елдік сананы қалыптастырып, ұлттық рух пен ұлттық патриотизмді негіздеу, ұлтсыздықпен күресу болса керек. Сондықтан тәрбиенің жүзеге асуының технологиясы қалай дегенде де ұлтымызға ұстын, болашағымызға тұғыр болатын ұлттық тәрбиеде жатыр деп нық сеніммен айта аламыз. Тәуелсіздігіміздің тұғырлы болуына, еліміздің дамуына, жеріміздің көркеюіне өз үлестерін қосып жүрген белді азаматтардың барлығы да ауыл мектептерінен білім алып, ауылда тәрбиеленгендер. Қоғамның дамуына байланысты ауылдарымыз да күннен-күнге жаңарып, жақсарып жатыр. Соның бірі – ауыл мектептерінің жағдайы. Ғылым мен технологияның дамыған заманында білім беру саласы да қарқынды дамуда. Қазіргі таңда ауыл мектептері жаңа технология құралдарымен жабдықталып, ұстаздар білім берудің жаңа әдіс-тәсілдері бойынша білімдерін жетілдіру үстінде [1].

Ендеше заманына қарай амалы, демекші бұрынғы кездегідей қарапайым дәстүрлі сабақтың мәні де сәні де кеткен уақыт. «Білімді ұрпақ – болашақтың кепілі», - деп дана халқымыз айтқандай, бүгінгідей ел болашағы – жас буынды заманына сай лайықты жеке тұлға ретінде қалыптастыру ісі мемлекетіміз үшін маңызды болса, мұғалімдер қауымына артылар жүк ауыр екені баршаға мәлім. Қоғамның дамуындағы ең маңызды мәселе білім беру жүйесі. Қазіргі таңдағы негізгі мақсат – жан – жақты білімді, өмір сүруге бейім, ой – тұлғасы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны яғни еліміздің патриотын қалыптастыру. Н.Ә.Назарбаев «Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік жүгін арқалап келеміз. Елдің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақ бейнесінен көрінеді», - деп болашақ ұрпаққа XXI ғасырда нені оқыту керектігі, ұстаздарымыздың оларды қалай дайындайтындығы, оқушы бойындағы іскерлік қабілетін ашу және оларды шығармашылыққа баулу, жаңа білімді жай ғана иеленіп қоймай, ол білімді қажетті жерде қолдана білуге үйрету басты мақсат болып табылады [2]. Оқып үйрену мен тәрбие ісінде оқу орындарының жаппай заманауи технологияларды қолдануға көшу процесінде мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыру - қоғамның басты мәселесі. Еліміздің өркениетті алпауыт мемлекеттерден қалыспай, тең қадам басуы үшін болашақтың тұтқасын ұстар білімді ұрпақ тәрбиелеу – бүгінгі күннің міндеті. Елбасы осындай жан-жақты дамыған білімді, елжанды, еңбекқор, өзінің атқарған ісіне жауапкершілікпен қарауды азаматтық парызы санайтын ұрпақ тәрбиелеуді білім беру саласы қызметкерлеріне жүктеді. Бұл үшін мемлекет тарапынан барлық жағдай да жасалуда. Рухани, мәдени саламыздың нығаюына, адами қасиеттердің жоғарылауына, жеке адамның сапалық ерекшелігінің өрлеуіне білімнің ғана құдіреті жететіні күннен күнге айқындалып келеді. Әрбір елдің өркендеуі, тұғырының берік болуы да білімге келіп тіреледі. Заңғар жазушы М.Әуезовтің сөзімен айтар болсақ, «Халықпен халықты, адам мен адамды теңестіретін білім» болмақ.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы.
2. Жақыпов С.М, Бердібаева С.Қ, Психология: Адамзат ақыл-ойының қазынасы. Таймас баспа үйі: Алматы 2015[1]
3. Бабаев С.Б.,Оңалбек Ж.К Педагогика негіздері. Алматы Заң әдебиеті -228б[2]
4. Пірәлиев С. Ұлттық тәрбие және жаһандану «Егемен Қазақстан».
5. Қапалбеков Б. Ұлттан тілді алса. – Алматы, 2006. – 138 б
6. Мырзахан А. Ел болудың жолы – ұлттық тәрбие «Ана тілі», 20 қазан, 2011
7. ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» 2017.

Хабиден Ш. М., 2 курс студенті

Ғылыми жетекші – мұғалім Аубакиров Е.Ж.

Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

СТУДЕНТЕРДІ ӨЗГЕРІСТЕРГЕ ҮНЕМІ БЕЙІМДЕУ ЖӘНЕ ЖАҢА БІЛІМДІ МЕҢГЕРУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ

Осы тақырыпты алған себебім, болашаққа деген үмітім зор екенімді білдіреді, қазіргі уақытта өмір сүргенімді мақтан етемін. Тәуелсіз Қазақстанның кішкентай ғана тұрғынымын.Еліміздің ертеңі, мемлекетіміздің жарқын болашағы білімді де, білгір жастардың қолында. Жастар алдынғы буын ағалардың жолын лайықты жалғастырып, өздерінің сенімді ізбасар екенін дәлелдеуде. Қай заманда болмасын қоғамның қозғаушы күші – жастар. Бүгінде жастар қоғамның қозғаушы күші ретінде озық идеяларымен қаруланып, еліміздің дамып, өркендеуіне барша үлес қосып келеді. Өйткені, біздер үшін, біздің болашағымыз үшін мемлекетіміздің Елбасшысы үлкен еңбек етуде [1].

Қазақстан Республикасының Президенті, Елбасы Н.А.Назарбаевтың Мәңгілік ел идеясының шеңберінде 2014 жылдан бері «Серпін-2050: Мәңгілік ел жастары – индустрияға» атты әлеуметтік жоба жұмыс жасайды [2].

Қазақстан Республикасы Үкіметті жастар мәселесіне арнап: «Мәңгілік ел жастары – индустрияға!» атты арнайы мемлекеттік бағдарлама қабылдады.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламасында жаһандық деңгейдегі дағдарыс кезінде елімізде әлеуметтік-экономикалық жаңғыртудың шешуші міндеттерін көрсетіп, өткен ғасырдың 60 жылдарынан кеңінен тараған тұтынушылық қоғам тұжырымдамасы орнына балама ретінде Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы идеясын ұсынды. Сонымен қатар, «Елімізде жұмыс орындарын құрудамыз, жаңа өндірістер салудамыз. Сондықтан, жұмыс бар жерге бару керек»,-деп көрсетті [3].

Жобаның басты мақсаты еңбе кресурстарынвң мол артықшылығы орын алып отырған республиканың оңтүстік өңірінің (Алматы, Маңғыстау, Жамбыл, Оңтүстік Қазақстан, Қызылорда облыстары) жастарын еңбек ресурстарына сұраныс көп батыс және солтүстік аймақтарда тегін білім алуларына және одан әрі еңбек етіп, кейін сл жерлерде жұмысқа орналастыру мүмкіндігін жасау, біржола тұрақтап қалуына жағдай туғызуды көздеген тың үдеріс болып табылады.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Дүние жүзі қазақтарының V құрылтайында «Бағдарламаны көбейтіп, оны көшіп келген ағайындарға да бейімдеуіміз қажет. Сол жақтарда бейімдеу орталықтары түсіндіру жұмыстарын жүргізсе, мамандығы жоқтарын мамандыққа баулитын болса, жұмыссыздарды жұмысқа орналастыратын болса, сол кезде келушілер тұрақталып қалатын болады. Келген ағайындарды қоныстандыратын үйлер салып, әлеуметтік инфрақұрлым жасау керек. Оны бағдарлама түрінде қолға алғанымыз жөн. Қажетті мамандық алуына жәрдем беру, жұмыспен қамту үшін жол картасын жасау қажет. Осының барлығы ұлтымыздың, еліміздің жарқын болашағы үшін атқарылатын маңызды шаралар болмақ»,- деп айтқан болатын. Сонымен қатар, барша жасты сапалы білім беру жүйесі, қолжетімді жоғары білім, қолына диплом алған жас мамандарды жұмыспен қамту, жас отбасыларды тұрғын үй мәселесі сияқты сұрақтар толғандырады. Бүгінде әр жас азамат қоғамда өз орнын тауып кету үшін тырмысып жүргенінің куәсіміз. ҚР Президентінің ірі қалалардағы жас отбасылардың тұрғын үй проблемалары, еңбек нарығына шығатын жастардың санын арттыру, жаңғыртылған 200 оқу орнының базасында сұранысқа ие 100 индустриялық және қызмет көрсету мамандықтары бойынша кадрлар даярлау, қашықтан оқыту мүмкіндігін жоғарылату, отбасы институтын қалыптастыру сынды көтерген мәселелері мен үкіметке берген тапсырмалары қазақ жастарының жүректеріне үміт отын сыйлары күмәнсіз.

«Мәңгілік ел жастары – индустрияға!» - «Серпін» әлеуметтік жобасы бойынша әлеуметтік желілерде арнайы парақша ашып, оны үнемі ақпаратпен қамтамасыз етіп, білім

алушылардың, студенттердің мәселелері бойынша жедел кері байланыс желілері қарастырылған [2].

2016 жылы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым вице министрлігі болған Суханбердиева Эльмира Амангельдиевна, Ұлттық жобалар бағдармасы бастығы Тобатаев Күлзия Қадырқызының қатысуымен,Семей қаласының әкімі Е.А.Бидахметұлы, «Халықаралық бағдарламалар орталығы» АҚ вице-министр Т.Т.Асқаров, ҚГЗУ ректоры Ш.А.Құрманбаева т.б. белгілі тұлғалардың ақыл-кеңестері әрбір серпіндіктердің, сонымен қатар студенттердің жадында сақталып қалады деген ойдамын [4].

Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында:

«Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс. Абайдың даналығы, Әуезовтың ғұламалығы, Жамбылдың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні – бұлар біздің рухан мәдениетіміздің бір парасы ғана. Халықтың құнды мұралары тәлімдік – тәрбиелік ой пікірдің бастауы, халықтың рухан мұрасы. Олардың қайсысының болсын педогогикалық мүмкіндіктері жоғары, өзіне тән мазмұны, ерекшеліктері бар танымдық, тәлімдік мәні зор, ұлан – ғайыр баға жетпес дүние» [5].

Қорытындылай келе,біздің Елбасымыздың сөзімен аяқтағым келіп отыр: «Қазақстанның болашағы сіздерге – сіздердің білімдеріңізге, күш-жігерлеріңіз бен патриоттық сезімдеріңізге байланысты.» Алдағы уақытта тәуелсіздігіміздің тамырын тереңдетіп, Қазақстанды іргелі мемлекетке айналдыру біздің қолдарымызда, яғни болашағымыз жастардың жауапкершілігінде. Сондықтан жастар қауымы уақыттың кез - келген сынағына дайын болып, бәсекеге төтеп беруі керек. Санасы сергек, замандық технологияларды меңгерген Отанымыздың нағыз патриоттары ғана осындай сынақтардан сүрінбей өте алмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жыл

2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандық жол-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы. – Астана, 2014 жыл

3. Елбасымен бірге - жаңа жеңістерге жастар форумы. – Астана, 2015 жыл

4. Тәуелсіздіктің 25 жылдығына арналған Жастардың республикалық форумы. - Астана, 2016 жылғы

5. Назарбаев Н.Ә. «Ұлы даланың жеті қыры» // «Егемен Қазақстан» газеті, 2018 жыл.

Хасен Н.Ж. – 9-ЭА-17 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі - оқытушы Айтбаева Н.Қ.
Қарағанды техника-құрылыс колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ТУҒАН ЖЕР – ТҰҒЫРЫҢ!

Туған жер сан ғасырдан бері көптеген жырларға, әндерге, дастандарға арқау болған мәңгі тақырып. Әр адамға кіндік қаны тамған жері ерекше ыстық болатыны да заңды құбылыс шығар. Дүние есігін алғаш ашып, аяулы ата-ананың ыстық ықыласына бөленіп, асыр салып ойнап, өскен орда.

Қазақстан Республикасының тұңғыш призиденті Н.Ә.Назарбаевтің халыққа жорлдаған "Болашаққа бағдар. Рухани жаңғыру" атты жолдауында "XXI-ғасырдың ұлттық сана"деген атпен жүзеге асыру, қолданыстан шығып қалған тарихымыз бен туған жерімізге деген махаббатымызды ояту қайта жаңғырта отырып қолдануға міндеттті түрде ел болып, жер болып ат салысуға талап қойды.

Жастарға міндеттеліп отырған осы бір жолдаудың ішінде маған ерекше талап етіліп алдыма қойылып отырған міндетті жобам «Туған жерге айрықша іңкәрлікпен ат салысу». Осы жоба бойынша Қарағанды обылысы Ақтоғай ауданының Шабанбай би ауылына ат басын бұрдым.

Шабанбай би ауылының географиялық орны аудан орталығы - Ақтоғай ауылынан шығысқа қарай 45 км жерде, Қызыларай тауынан басталатын Қаратал өзені бойында орналасқан. 2009 жылғы санақ бойынша 500 тұрғыны бар.

Тарихына тоқтала кетсем, ауыл 2002 жылға дейін Шылым деп аталған. Іргесі 1909 жылы қаланған. 1930-1963 жылдары "5-декабрь", "Ұлы Октябрь", "Ақтұмсық" шағын ұжымшарларының орталығы, 1963-1991 жылдары қой өсіретін "Қаратал" кеңшарының және Амангелді ауылдық кеңесінің орталығы болып келді. Оның негізінде Шабанбай би ауылында және округке қарасты Беғазы, Керегетас, Қасабай, және Сона ауылдарында 65 шаруа қожалығы құрылған.

Осы ауылымыздың атын асқақтатып жүрген алаштың үш арысы Әлихан Бөкейхан, Жақып Ақбай, Әлімхан Ермеков туып өскен жері. Осы өңірден шыққан күйшілеріміз бен әншілеріміз де жетерлік. 'Арқада -Аққыз, Батыста –Дина' деп, Жаңғали Жүзібаев айтқандай, әлемге аты әйгілі Аққыз апамыздың өлкесінен ән- күй тыңдап өскен ұрпақтарының біріміз.

Менің туып өскен жерім Ақтоғай ауданы Шабанбай би ауылы. Ауыл алғашында Шылым деп аталған себебі ертеректе осы ауылға орыс ұлтының үш адамы келіп шылым еккен екен. Содан Шылым атанған, арада біраз жыл өткен соң, Қаратал атанады. Себебі сарқырап аққан өзеннің бойында қара талдар қаулап өседі содан ауыл адамдары Қаратал деп атап кеткен. Кейінгі 10 жыл ішінде Шабанбай бидің құрметіне Шабанбай би атын берді. Абай Құнанбаевтың әкесі Құнанбай мен Шабанбай би Меккеге барып, қажылықтарын өтеген екен.

Осы Шабанбай би ауылының тарихы тереңде жатыр. Ауылдың тарихи жерлері айтарлықтай. Менің туып өскен үйімнің өзі тарихи ескерткіштердің біріне жатады. Осы үйде Шомақбаев Сейдіғазым деген Ұлы Отан соғысының ардагері тұрған. Соғыстан аман-есен оралған Шомақбаев Сейдіғазым ауылды көркейту үшін, ауыл-шаруашылығын көтеру мақсатында халық алдында көп қызмет атқарған. Тағы да ауыз толтырып айтарлықтай мәдени ескерткіштердің бірі Беғазы Дәндібай қорымы. Б.з.д VIII-XIII ғасырларда ертедегі қола дәуірі, тас дәуірінен қалған ескерткіш. Бұл ескерткіштен Әлкей Марғұлан атты зерттеуші құмыра, білезік, қазан ошақ, ыдыс аяқ, адам сүйектерін тапқан. Қорым тастардың биіктігі 2,5 метрге жетеді. Бұл баға жетпес жәдігерлер қазірі уақытта мектебіміздің мұражайында сақталуда. Мектеп маңында Ә. Ермековке арнайы 2017 жылы салынған ескерткіш бар. 3 қабатты мектеп, 2 қабатты мектеп интернаты 1979-1981 жылы ауыл орталығынан бой көтерді. Мектепте ауыл тарихын, шежіресін, жәдігерлерінен сыр шертетін мұражай бар. Мектеп 11 жылдық болып үздіксіз жұмыс жасауда. 1998 жылдың 27 қарашасында әкем Хасенов Жоламан Балтабайұлының ағасы Хасенов Айдаржан Балтабайұлы рухани дүниеңді жандандыратын мешіт салды. Бұл ерекше мешіт ғимараты 3 блоктан тұрады. Біріншісі – құлшылық залы, екіншісі – сауат ашу сыныптары, үшіншісі – әкімшілік зал. Әр блок ерекше көркем жазбалармен бөлініп, салынған. Сонымен қатар 1941-1945 жылы ел үшін жер үшін майданға аттанып қайта оралмаған аталарымыз бен апаларымызға арнайы салынған «Ер есімі ел есінде» тақырыбындағы 3 ескерткіш бар. Осындай тарихы тереңде жатқан туған жеріме бүгінде 90 жыл болыпты. Геологиялық құрылымы пермьнің граниттерінен, төменгі пермь, орта тас көмір дәуірі жыныстарынан түзілген. Тау беткейлерінде қарағай орманы, тауаралық аңғарлардағы қызыл қоңыр топырағында қайың, көктерек, тал, арша, қараған; ойпаң жерінде тобылғы, астық тұқымдас әр түрлі шөпті шалғын өседі.Таудың табиғи көркі мен табиғат байлығы шаруашылық әрекеттерге көп ұшырай қоймауы мұнда болашақта қорық ұйымдастыруға толық мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Оңтүстік бөлігінде орналасқан, сырқаттанып жүрген адам сол таудың етегіне барып бір түнеп шықса, дертінен жазылатын керемет тылсым күшті сиқыры бар

Әулие тауы бой көтеріп тұр. Жасыл желекке оранған Бегазы Дәндібай қорымы, әлемнің үш-ақ жерінде кездесетін балығы мол Тоқырау өзені созылып жатыр. Ұзындығы 298 км. Су жинау алабы 21100 км2. Бастауы Қарашоқы тауынан солтүстікте 10 км жерден басталып, Балқаш көліне 28 км жетпей жерге сіңеді. Ірі салалары - Жалаңаш, Қараменде, Қосабай, Қаратал, Жіңішке. Суы - тұщы. Суын Балқаш көлі, Саяқ кеніші, Ақтоғай, Үшарал, Сарытерек, Шылым, Жанарқалық елді мекендер тұрғындары ауыз суға, мал, жер суаруға пайдаланады.

Баяндамамның қорытынды бөлімінде көркем табиғатынан сыр шертемін. Жерлесіміз ақын Тәжібай Балтабайұлының Шабанбай би ауылының табиғатын «Ауыл табиғаты» атты шығарған өлеңінен-ақ тамашалап түсінуімізге болады.

АУЫЛ ТАБИҒАТЫ

Шылымның көктемі кеш, қысы ерте,
Жамылып әлі жатыр қардан көрпе.
Тартымды табиғаттың күшіменен,
Әр адам өз жеріне өзі ерке.

Басыңнан бұлт кетпес тауы биік,
Ойнаған бауырыңда арқа, киік.
Тәкаппар құз жартасты өр тұлғасы,
Тұрады көкті тіреп, күнді сүйіп.

Үйеңкі, қарағай мен қайың, терек
Жамылған бастарына жасыл желек.
Көкорай баурайында жасыл шалғын,
Тұрады сайдың басын гүлге бөлеп.

Бүлдірген, итмұрын мен доланасы,
Қарақат толып тұрған сай-саласы.
Әр жерден мөлдір бұлақ сылдыр қағып,
Көмкерген орман-тоғай айналасы.

Болғанда шөбі шүйгін, суы кәусар,
Жұтқанда мейірленіп тыныс ашар.
Самал жел майдай ескен бетке соғып,
Желпініп қырға шықсаң мауқың басар.

Тобылғы, қараған мен аршасы бар,
Сай толы майда шілік баршасы бар.
Болғанда ойы көкпек, тауы шеңгел,
Білмеймін әлі қандай қаншасы бар.

Екі өзені екі жақтан ағып жатқан.
Шылымның ортасында тоқайласқан.
Бір өзен Төр қорадан ағып келіп,
шеуі Беғазыда басын қосқан.

Қалың ши қаптап жатқан кер бетеге,
Даланың ерке желі тербете ме.
Жерінің түгін тартсаң майы шығады,
Осындай дәл Шылымға жер жете ме?!
Сана ойлап, тілім жазды жеткенінше,

Қағазға көңіл күйін төккенімше.

Мадақтап әлде болса талай жазам,

Өмірден ажал келіп өткенімше. - деп жырлағандай, шынымен де ауылым алтын бесігіме жететін ештеңе жоқ. Тау басына шығып айналаңа бір көз жүгіртіп қараса көк орай оранған белдері, тап-таза ауасы, сылдырап аққан бұлақ суы, мұрын жарып бара жатқан итмұрын, долана, құлпынайларын-ай. Шіркін табиғаты әсем, ауасы таза, суы кәусәр, тарихы терең Шабанбай би ауылы болашақта дамып жер қойнауынан алынып жатқан алтын менен мұнайдан түскен пайданың 1%-ы болса да Шабанбай би ауылының қазынасына түсіп, ауылды көркейту мүмкінідігі болса. Бүгінгі кезекте ауылды көркейту жолының бірі туризмді дамыту. 2018 жылдың мамыр айында туризм бағдарламасының бірінші жобасы жүзеге аспақ. 90-ншы жылдардың тоқыраушылық кезеңінде балалардың демалыс лагері жабылып қалған. Ауыл әкімі осы мәселені жыл сайын көтеруде.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев өз сөзінде «Елді одан әрі дамыту тек білімді, дамыған және мәдениетті жастардың қолында» деген болатын. Біз, жалынды жастар ерік – жігерімізбен осы шараға атсалыссақ, оған ауданымыздың, ауылымыздың абзал, жанашыр азаматтары керісінше қолдау көрсетіп, көмегін бермесе, бізге тоқтау қоймасы анық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия. - Алматы: Атамұра, 2006ж.;

2. “Қазақстан”: Ұлттық энцклопедия/Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы “Қазақ энциклопедиясы” Бас редакциясы, 1998ж.;

3. Т. Балтабайұлы/ «Шылымның көктемі кеш, қысы ерте». – Алматы: Арыс баспасы, 2011ж.

Цемох П.О., курсант 1 курса

Научный руководитель – магистр социальных наук, преподаватель Жумарова С.Т.

Костанайская академия МВД Республики Казахстан имени Шракбека Кабылбаева,

г. Костанай, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ О ПАТРИОТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

В современных условиях развития общества и образовательного пространства особо актуальным стало воспитание чувств гражданственности и патриотизма у молодежи.

Мы хотим затронуть тему патриотического воспитания молодежи. На самом деле эта тема о самом главном: о ценностях, о нравственных основах, на которых мы можем и должны строить нашу жизнь, воспитывать детей, развивать общество, в конечном итоге укреплять нашу страну.

Патриотическое воспитание подрастающего поколения — залог стабильного развития страны в будущем. Однако, что такое патриотизм? В «Толковом словаре живого великорусского языка» В. И. Даля отмечается: «патриотизм (от греческого patriots — соотечественник, patris — Родина, Отечество) — это преданность и любовь к своему Отечеству, к своему народу; привязанность к месту своего рождения, месту жительства» [1]. С. И. Ожегов в «Словаре русского языка» трактует «патриотизм», как «преданность и любовь к своему отечеству, к своему народу» [2].

Известно, что многие известные учёные, выдающиеся педагоги, талантливые писатели, философы и публицисты в своих трудах уделяли особое место патриотическому воспитанию. Проблемы патриотического воспитания являются исследованием отечественных учёных.

Казахстан — это сильное и независимо государство с многовековой историей. Огромный вклад в патриотическое воспитание также внес Президент нашей Республики Казахстан Нурсултан Абишевич Назарбаев: «Казахстан начал третье двенадцатилетние

Независимости с большой духовной модернизации. В рамках моей программной статьи во всех регионах страны начата масштабная работа. Один из важных проектов, реализуемых на основе «Рухани жаңғыру» — «Туған жер». Земля, на которой человек родился, всегда будет в его сердце. Мы все гордимся своими родными краями, скучаем по ним, заботимся о них. Любовь к родной земле продолжается в любви к Родине, забота о родной земле — в заботе о Родине», — отметил глава государства [3].

Само понятие «патриотизм» не рождается на пустом месте. Его истоки - в глубоком знании истории страны, в понимании и уважении деятельности тех поколений, усилиями которых обеспечивались ее независимость и процветание. Патриотизм очень сокровенное чувство, находящееся глубоко в душе (подсознании).

Патриотизм - это понимание собственного участия, который подтверждается ежедневной работой на благо своего отечества [4] . Нашей стране повезло, мы определили свой путь и теперь все вместе создаем идеологию. При этом нужно брать все лучшее из советского опыта и сделать акцент на нашей истории, культуре.

Настоящий патриот никогда не станет недоброжелателем своей страны. Патриот тот, кто делает все для своей страны и исходит из интересов своей страны. Не может быть сильным ни государство, ни общество, если народ не объединен чувством любви и преданности своему отечеству.

Казахстанский патриотизм — это осознание государственного, казахстанского. Он включает в себя: чувство привязанности к тем местам, где человек родился и вырос; уважительное отношение к родному языку; заботу об интересах родины; проявление гражданских чувств и сохранение верности родине; гордость за ее социальные и культурные достижения; отстаивание ее свободы и независимости; уважительное отношение к историческому прошлому родины и унаследованным от него традициям; стремление посвящать свой труд, силы и способности расцвету родины.[4]

Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны. Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Причем патриотическое воспитание в уверенно развивающемся государстве не следует оценивать только как творческий процесс. Это еще и борьба за молодежь, будущее страны, борьба против таких негативных явлений, как вынужденная миграция, рост преступности, наркомании, алкоголизма и экстремистских настроений.

В Государственной программе по патриотическому воспитанию граждан РК, казахстанский патриотизм определяется как осознанная ответственность каждого гражданина за судьбу, безопасность, будущее своей Родины. Строить здоровое общество и сильное государство может только человек, воспитанный в духе патриотизма. Это должна быть уникальная личность, готовая внести свой вклад в построение правового государства и гражданского общества [5].

Мәңгілік Ел – это идея, которая открывает завтрашний день, выражает веру в будущее, это символ необратимой и прочной стабильности..."В основе Мәңгілік Ел – простые, понятные и самые ценные для каждого из нас истины: благополучие наших семей, гостеприимство и трудолюбие, стабильность, безопасность и единство, уверенность в завтрашнем дне [5].

В этом смысле патриотизм должен стать приоритетом в воспитании чувства гражданственности молодого поколения страны. Для современного казахстанского общества важно, чтобы каждый человек не только помнил свою историю, гордился своей страной и понимал, что от успеха страны зависит счастье каждого, но при этом не оставался безучастным к событиям, происходящим в государстве.

И я, будучи абитуриентом Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Шракбека Кабылбаева, мне было предложено при поступлении продолжить свое обучение в ВУЗе Российской Федерации. Но я считаю, что мне со школьной скамьи заложены те качества гражданственности и патриотизма, которые должны быть в гражданине Республики

Казахстан. И я точно знаю, что смогу принести пользу своему государству став дипломированным сотрудником уголовно-исполнительной системы.

Высокий уровень патриотизма - залог высокой конкурентоспособности нации. Поэтому государственная политика в этой сфере имеет ряд важных направлений.

Во-первых, это сфера образования - как фундаментальная основа воспитания подрастающего поколения.

Во-вторых, это сфера культуры, которая касается прежде всего преемственности поколений.

В-третьих, это сфера межнационального согласия. Казахстан - единая Родина всех казахстанцев. Долг каждого гражданина - способствовать миру и согласию в нашем общем доме.

В-четвертых, это сфера межконфессионального согласия и открытого либерального общества.

В-пятых, это сфера информационного пространства. С развитием информационных технологий последний аспект становится особенно актуальным» [6].

Нравственное воспитание это процесс взаимодествия воспитателя и воспитанника, направленный на развитие патриотических чувств, патриотических убеждений и устойчивых норм патриотисекого поведения. Патриотизм открывает в молодежи всех народов чувство свободы, единства, равенства и братоства, культуры межнационального общения [6].

Таким образом, казахстанский патриотизм, отражающий достижения молодого, независимого и успешно состоявшегося государства во всех сферах его деятельности, имеет все необходимые предпосылки, для того чтобы состояться в качестве самостоятельного и глубокого политического явления. В его создании призваны участвовать все казахстанское общество, заинтересованное в дальнейшем процветании и благополучии своей страны.

Список использованной литературы:

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. — М.: Русский язык, Том 1–4, 1989–1990.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка. URL: http://www.ozhegov.org/ (Дата обращения: 02.11.2017).
3. Назарбаев: Патриотизм является нерушимой опорой Мәңгілік Ел. URL: http://muftyat.kz/ru/news/11876 (Дата обращения: 02.11.2017).
4. https://agartu.com/1244-kazahstanskiy-patriotizm.html
5. Патриотический акт "Мәңгілік ел"/ kazpravda 2015/
6. Нурлигенова З. Н., Амантаева К. М., Курбанова Д. Н. Патриотическое воспитание казахстанской молодежи: история и перспективы // Молодой ученый. — 2017. — №45. — С. 160-163.

Шабденбеков Б.Д., II курс студенті

Ғылыми жетекшісі – қоғамдық пәндер оқытушысы Қозыбағаров А.И.

А. Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлық-техникалық колледжі, Саран қ., Қазақстан Республикасы

«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН МӘНІ

Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт-санасы, әдет-ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген этностық сезім. Ол – ұлттың болмысы, психологиялық өзіндік ерекшелігі. Ұлт бар жерде ол да бар. Ұлтпен бірге өмір сүреді, жойылмайды, құбылып өзгермейді.

Ол бірнеше ғасыр бойы отаршылдық пен тоталитаризмнің ықпалымен мәдени деградация мен трансформацияға ұшыраған ұлттық мәдениетті қайта өркендету, мемлекеттік

деңгейде ұлттық идеяның негізін құрайтын түбегейлі құндылықтарды қайтару, осы уақытқа дейін тыйым салынып келген халықтың тарихи өткенін толығымен, жан-жақты зерттеулер арқылы қалпына келтіру және ғасырлар бойы қалыптасқан қазақ халқының асыл қазынасы – мәдени-рухани мол мұраны игеру сияқты міндеттерді шешуді жүктейді. Қазақтың ұлттық идеясы туралы кезінде әртүрлі пікірлер айтылғанымен оның айқын тұжырымы қалыптасқан жоқ. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдары көрініс берген ізденістер бір арнаға тоғыспай аяқсыз қалды. Міне, осы сәтте Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауын жариялады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Қазақ елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік Ел ата-бабамыздың сан мыңдаған жылдар бойғы асыл арманы екені баршамызға белгілі. Ол арман – әлем елдерімен терезесі тең, әлем қатынасынан ойып тұрып орын алатын Тәуелсіз мемлекет атануы еді, ол арман тұрмысы бақуатты, түтіні түзу ұшқан, ұрпағы ертеңіне сеніммен қарайтын бақытты ел болу еді. Біз бұл арманды ақиқатқа айналдырдық. Мәңгілік Елдің іргетасын қаладық. «Мен қоғамда: «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болу керек?» деген сауал жиі талқыға түсетінін көріп жүрмін. Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлттық мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік Ел» идеясы», - деген еді. Тәуелсіздік арқасында халқымыз мәңгілік мұраттарға қол жеткізуді, еліміздің жүрегі Елорда тұрғызылды. Қазақтың мәңгілік ғұмыры, ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналды.Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың перзенті. Ұлттық идея мәселесі бүгінде барлық мемлекеттер үшін маңызды болып отыр.

Мәңгілік Ел идеясын, ұлттық идеологияның негізгі факторы ретінде қарай отырып, оны барлық қазақстандықтар қолдайтын ортақ, әлеуметтік, этностық, діни бірегейлікті қамтамасыз ететін басты ұстанымға айналдыру қазіргі кезеңнің басты міндеті болмақшы. Сонымен бірге, «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясының басты, негізгі іргетасы – бірлік екенін ұмытпағанымыз абзал. Бірлік – ол елдің рухани бірлігі, халықтың мәдени, тілдік, діндік, ақпараттық кеңістікке деген бірлігі. Қазақстандықтардың әлеуметтік, мәдени, рухани бірегейлігін дамыту, ұлттық идеологияны дамытудың басты факторы болуы тиіс.Сондықтан да «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асырудың тұжырымдамалық негізін философиялық тұрғыдан талдау қажеттілігі туындайды. «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясын Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялаған күннен бері жүзеге асырып келеді. Ол қазақ халқының тарихи санасын қалыптастырып, дамытуға бағытталған.

Тарих – шындыққа айналған тағдыр. Әрқилы тағдырдың тоғысып, адамзаттың тұтас ғұмырын құрайтыны сияқты, түрлі ұлттың шежіресі де әлемнің ортақ тарихына айналады. Сондықтан дүние тегершігі айналған сайын тарлан тарихтың қатпары арта түседі. Бұл тұрғыдан алғанда, адамзат тағдыры мен өркениет тамырын түркілер тарихынсыз елестету мүмкін емес. Бағзы заманға көз жіберсек, қуатты империялар құрған түркілер ғасырлар бойы ұлан-ғайыр аймаққа билік жүргізіп, арғымақтың тұяғы жеткен жерге – Байкалдан Балқанға дейінгі орасан зор аймаққа иелік етті. Алтайдан тарайтын айбынды ел тілі жақын, танымы мен талғамы ұқсас бір әлемді – ортақ өркениетті құрады. Алтын тақта отырып билік жүргізген айбарлы қағандар мен абыздар «Мәңгілік Ел» орнатуды армандады. Ешкімге тәуелсіз, еркін өмір сүрген, елін жаудан азат еткен күллі көне түркі елінің арманы да мәңгілік Ел идеясы болған. Елін тәуелсіз еткен Күлтегін батыр халықты байлыққа кенелткен: «Жалаңаш халықты тонды, кедей халықты бай қылдым. Аз халықты көп қылдым. Тату елге жақсылық қылдым»,- деп мақтаныш сезіммен баяндаған.

Жоңғар шапқыншылығы және Ақтабан шұбырынды алмағайып заманда қазақ ұлттық идеясының бағыт-бағдары айқындалып, отаншылдық, патриоттық сарыны өзекті ойларға арқау болады. Қожаберген жыраудың «Елім-ай» дастаны ұлттық идеяның негізіне айналды.

Көпұлтты әрі көпдінді Қазақстанның алған асулары мен жеткен жетістіктерінің бастауы – бейбітсүйгіш халқымыздың ақ-адал пейілі мен қонақжайлылығы, төзімділігі мен еңбекқорлығы, елімізді мекендейтін түрлі ұлт өкілдерінің қазақтың дәстүрлі құндылықтарын қадірлеген доспейілділігі. Сондай-ақ, жүз отызға жуық ұлттар мен он сегіз конфессиялық топ

өкілдерінің береке-бірлігі жарасып, ынтымақтаса өмір сүруі – еліміздің бейбітшілік пен келісімді сақтау жолындағыұтымды саясаты мен ауқымды еңбектерінің жемісі.

Елбасымыз «Жер бетінде мыңдаған ұлттар мен ұлыстар бар. Біз – дербес мемлекет құру бақытына ие болған 193 ұлттың біріміз. Басқа бақыттың қонуы – бір бөлек, сол бақытты бағалай білу – бір бөлек. ...Тәуелсіздік – тарихтың сыйы немесе бүгінгі буынның меншігі емес. Ол – өткен бабалардың алдындағы қасиетті борыш және келешек ұрпақтың алдындағы зор жауапкершілік. Біз Тәуелсіздігімізге тәу етіп, тәубе деп, Тәуекелмен болашаққа бет түзеп келеміз. Біз бүгін Ұлы тарихымыздың тағы бір шебінен сенімді өтіп келеміз», – деген еді.

Ата-бабамыздың сан ғасырлар бойы арманы, бүгінгі ұрпақтың ақиқаты болған қасиетті тәуелсіздігімізді, елдігімізді сақтап, дамығанелдердің қатарына қосылу – Мәңгілік ел болудың нысаны. Келешек ұрпақтың жарқын болашағы үшін әрқайсысымыз ортақ құндылыққа үлесімізді қосуымыз шарт.

Бабалар арманы болған тәуелсіздікке қол жеткізген соң, оны сақтап қалу үшін ел ішіндегі алауыздыққа жол бермейтін біртұтас идея, алға жетелейтін бағыт-бағдар, мақсат-мұрат болу керек. Алдына асқақ мақсаттар қоятын, тілі мен дініне берік, жастары алғыр, рухы биік, жақсылыққа жаны құштар, ертеңіне сеніммен қарайтын халық қана тарихта «Мәңгілік ел» болып қалатыны анық.

«Мәңгілік ел» идеясы – халықтың мүддесіне, қоғамдағы тыныштық пен ынтымақтастыққа қызмет ететін, бағыты мен бағдары анық жол, бейбітшілік пен келісімді, ұлтаралық татулық пен төзімділікті сақтап, сындарлы сәттерден сүріндірмейтін ұлы мұрат.

Бұрынғы-соңғы білімдарлардың пайымдауынша, елді ілгері сүйрейтін идея мемлекеттік сипат алып, қоғам мүшелерінің көңілінен шығуы үшін негізгі екі талап орындалуы тиіс екен. Оның біріншісі – сол мемлекетте өмір сүріп отырған халықтың болмысымен, мақсат-мүддесімен толық сәйкес келуі; екіншісі – мемлекет тарихымен сабақтасып, ұзақ мерзімдер бойы сол қоғамда қалыпты, жетекші идеологиялық мәні болуы. Ұлы қағанат құрған түркілер осы екі қағиданы да ұстанған екен.

Адамзат баласы рухани тығырыққа тіреліп, әлемдік қауымдастық жаңа қатерлермен бетпе-бет келіп, дінаралық, ұлтаралық қатынастардың маңызы артқан тұста, халықты идеялық тұрғыда біріктіретін, басталған реформаларды ары қарай табысты түрде жүргізетін, қазақ халқының ұлттық құндылықтарын сақтап қалатын идеяларға қажеттілік артып отыр. Тарихта өткен талай мемлекеттердің түбіне жеткен зобалаңнан аман қалып, өзіндік ерекшеліктерге ие дәстүрді сол жаһанданудың алапат дауылына ептілікпен қарсы қоя білу – біздің мемлекетіміздің мәңгілігінің кепілі.

Халқымыздың ата-бабадан мұраға қалып, елеусіз қалған бұл өсиеті – қазақтың дәстүрі, дәстүрлі дүниетанымы, қазақтың дәстүрлі дүниетанымынан нәр алған қазіргі «Мәңгі ел» идеясы. Бұл идеяның түп мақсаты – қазіргі әлемді дағдарысқа тіреген рационалды идеяларға балама ретінде қазақ халқының тарих сынынан өткен ұлттық дүниетанымын ұлттық, қала берді, барынша гуманистік идея ретінде әлемдік идеяға айналдырып, нәтижесінде тек Қазақстан мемлекетінің ғана емес, әлемдік қауымдастықтың, барша адамзаттың да бағдары болатын рухани темірқазығына айналдыру болып табылады.Мәңгілік Ел идеясы –қазақ ұлтының мақсат-мүддесіне және елімізді ортақ Отан еткен жүз отыздан астам ұлттар мен ұлыстардың ұлттық идеясына негізделген идеология болатынына сенуге болады.

Қазақ елінің бүгінгі басты мақсаты – бірлігі жарасқан, экономикасы мығым,әлеуеті жоғары, бәсекелестікке қабілетті, алдыңғы қатарлыотыздыққа ену. Қазақтың біртуар перзенті Нұрсұлтан Әбішұлы тәуелсіздік алған күннен бастапқұндылықтарымызды қадірлеп, асылымызды ардақтауға үндеп келеді. Бүкіл әлем қызыға қарайтын елдегі тыныштық пен тұрақтылық, экономикалық даму, ұлтаралық татулық – халқымыздың салқынқанды сабырлылығы мен Елбасымыздың сындарлы саясаткерлігінің жемісі.

Мемлекеттің тірегі – халықтар достығы, ел бірлігі, қоғам тұтастығы. Осы үш тұғыр бекем болса, Мәңгілік елдің шаңырағы биік, келешегі кемел.

«Мәңгілік ел» – кемел келешектің жобасы, сондықтан оның ұрпақтар сабақтастығына ұласатыны мәлім. Ұлы Дала елінің ғаламат тарихы мен қайталанбас құндылықтарын ұрпаққа ұлағаттап, үлгі болатындай игі істер атқару – бүгінге міндет, келешекке – аманат.

«Мәңгілік Ел» идеясын іске асыруды бастау бақыты бүгінгі ұрпаққа бұйырса, бабалардың алдындағы қарызымыз бен балалардың алдындағы парызымыздың орындалғаны. Қазақстан әлемдегі алып елдердің қатарынан өз орнын алса, әлемге танылған елдің өрендері ел мен жердің иесі болатындай намысты болып жетілсе, ұлттық дәстүрлі құндылықтарымыз жоғалмай, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырса, «Мәңгілік ел» болашағы баянды, келешегі нұрлы болары айқын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// Егеменді Қазақстан. – 2015. №230.

2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 2014 ж. 17 қаңтар.

3. Амангелді Айталы. «Мәңгілік Ел» идеясының тарихи тамыры», «Егемен Қазақстан», 2014

Шакенова К.К., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Сейфуллина Г.Р.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

О РОЛИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЦЕННОСТНОГО МИРА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В современных условиях модернизации казахстанского общества, требованиях инновационного развития всех сфер общества ответственность ложится на молодое поколение страны как носителя новых социальных ценностей и социального динамизма. Стратегия развития Казахстана рассчитана до 2030 года и основана на потенциале нынешнего молодого поколения.

Усиление роли молодежи, превращение ее в социокультурный феномен XXI века происходит во всем мире и связано с выходом современной цивилизации на постиндустриальную, информационную стадию ее развития, сменой парадигм общественной жизни. Молодежь является одним из наиболее активных слоев населения и имеет важный потенциальный вес в будущем. Процесс построения демократического общества, развития рыночных отношений, в целом социально-экономических, политических и культурных преобразований невозможен без нравственного и духовного развития молодежи, формирования и воспитания таких качеств, как профессионализм, порядочность, гуманизм и любовь к отечеству.

Молодые люди - это большая социально-возрастная группа населения с не полностью сформированным мировоззрением, стереотипами поведения, мышления, образа жизни. Однако ее отличает общность социально-психологических характеристик, особых интересов, потребностей. Следует отметить, что молодые люди, благодаря своим естественным возрастным характеристикам, полны сил, невостребованной энергии, стремления овладеть информацией, ценностями, стремления реализовать свой потенциал. Анализируя социальный имидж современных студентов, следует учитывать глубокие изменения, произошедшие в самом обществе: трансформация его основных институтов, квалификационных характеристик, основных смыслообразующих ценностей. Изменился способ духовной идентификации - чувство связи, родства человека с людьми перестало быть идеологическим и классовым по своей природе, постепенно трансформируясь в культурную, основанную на

духовных, эстетических, интеллектуальных ценностях - гражданском патриотизме с «человеческим лицом». Современная молодежь, как никогда, должна быть готова к самостоятельным решениям и действиям в условиях быстро меняющегося мира, так как одной из существенных характеристик современного мира является его глобализация во всех направлениях его развития. Мир становится единым коммуникационным пространством.

Формирование глобального коммуникационного пространства оказывает существенное влияние на все аспекты жизни общества, личности, особенно молодежи. Сегодня человек может получить практически любую информацию о происходящих в мире событиях через глобальный Интернет. Более того, эта информация - возможно, впервые в истории человечества - не подлежит никакой цензуре. А поскольку количество людей, объединяемых этой сетью, чрезвычайно и постоянно увеличивается, обработка такого массива информации позволяет получить действительно объективную картину, которая не зависит от предпочтений конкретного участника этого процесса, и практически мгновенно довести ее до сведения другим людям. В то же время такая свобода и объективность информации могут казаться во многих отношениях воображаемой, поскольку ее объем настолько велик, что без специальной фильтрации ее невозможно разобрать.

Растущее значение Интернета, различных компьютерных и информационных технологий, как одного из важнейших компонентов нынешней ситуации, уже признано и необратимо. Это достаточно противоречивое явление и было бы непростительно игнорировать «возможные риски и угрозы» с его стороны. И они относятся в первую очередь к нашей духовности и сознанию.

Целый ряд моральных проблем в современном мире связан с таким феноменом техники, как развитие средств массовой информации и его влияние на жизнь человека в целом и нравственную позицию в частности. Огромная роль СМИ в жизни современного человека хорошо известна. И какая теневая сторона у этого процесса?

Во-первых, средства массовой коммуникации, по своей сути, способу внушения, генерируют в человеке трафаретные ответы и оценки, единые представления, беспрецедентную стандартизацию и унификацию. Представители философии экзистенциализма давно это заметили.

Во-вторых, благодаря средствам массовой информации мы сегодня узнаем несоизмеримо больше, чем то, что мы можем пережить на уровне личного восприятия и ответственности. Между областью знаний и областью переживания образуется пропасть. По отношению к большей части информации люди остаются морально равнодушными, равнодушными.

В-третьих, современный человек все больше зависит от посредников в передаче информации - от тех, кто организует, собирает, предоставляет ее. Информация не только всегда кодируется определенным образом, но и организовывается, отбирается, подвергается предварительной оценке. Часто бывают случаи, когда в связи с одними и теми же событиями нас сначала призывали восхищаться и аплодировать, но проходит время и те же самые агенты информации требуют не менее яростно критиковать и возмущаться. Такое положение вещей, конечно, не укрепляет моральную ориентацию и нравственную позицию массовой аудитории.

В пространстве глобализации человеческого общения культурная идентичность связана с поиском и определением ее корней. В современных условиях, когда достижение суверенитета обеспечило возрождение культурной самобытности народа и национального возрождения в целом, проявляется живой интерес к национальным обычаям, ритуалам, традициям. Они возрождаются и исполняются не только в традиционном, но и в модернизированном варианте, они имеют разнообразное и обширное практическое значение: они объединяют людей в радости и горе, выражают коллективные ожидания, регулируют отношения между возрастными группами и между полами, регулируют эмоциональное состояние людей, сохраняют ценностные ориентации семьи, клана, нации.

Возрождение и укрепление национально-культурной идентичности стало предметом целенаправленной идеологической деятельности культурной, интеллектуальной и политической элиты Республики Казахстан. Это институционализировано на государственном уровне - выражается в целенапрпвленной культурной политике государства, то есть системе практических мероприятий, финансируемых, регулируемых и в основном осуществляемых государством (наряду с частными лицами), направленных на сохранение, развитие и укрепление культурного наследия народа. Речь идет о программных документах «Культурное наследие», «Туған-ел», «Сакральная география Казахстана», «Современная казахстанская культура в глобальном мире», «Цифровой Казахстан».

Сегодня человечество имеет богатые и разнообразные возможности для дальнейшего развития. Какое будущее это выберет? Этот выбор будет зависеть, в частности и в конечном итоге, от ценностей, которые определят не только процесс глобализации, но и проект самого будущего. Будущее, по мнению А. Тоффлера, будет зависеть от того, насколько четко человечество его понимает, насколько оно сможет предсказать изменения в архитектонике ценностей, предназначенных регулировать поведения человека.

Задача состоит в том, чтобы разработать новую систему человеческих ценностей, основанную на критическом осмыслении и использовании культурных традиций. Формирование системы ценностей, ориентированной на гуманистические идеалы, на обеспечение благоприятных условий жизни для нынешнего и будущих поколений, имеет решающее значение для судьбы цивилизации. Ценности культуры мира - это квинтэссенция ценностей национальных культур, которые способствуют духовному расцвету каждого человека, гармонизации общественной жизни и устойчивому развитию общества. Это не искусственно созданная, а естественно развивающаяся культура благодаря определившейся тенденции к социально-политическому единству мира, интенсификации коммуникативных связей, снятию проблемы пространственного и временного разобщения человечества на нашей планете.

Можно сказать, что в динамично развивающемся мире необходимость определения внутренних ценностей национальных культур, ориентации на духовные константы и универсалии значительно возросла. В современных условиях формируется новая категориальная парадигма коммуникативной множественности. Новый стиль отношения к культурному наследию формируется путем демократизации импульса модернизма и формирования постмодернизма, основанного на признании равенства традиций и множественности культурных тенденций. Поэтому проблема сохранения национальных культур выдвигается в ранг глобальных проблем нашего времени.

Устойчивая культурная идентичность, индивидуальность, открытость к диалогу с «Другим» и, следовательно, открытость к будущему - вот основные смысловые жизненные ориентации современной личности в условиях суверенного Казахстана, включенного в мировое информационное сообщество. Специфическим индикатором прогрессивности общества может служить интеллектуальное и нравственное состояние студенчества по той простой причине, что они являются основным ресурсом и источником пополнения интеллигенции. Следовательно, идеи современной молодежи - будущей интеллигенции на ближайшее будущее станут одним из важнейших факторов выбора пути государства и его прогресса.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». – Астана, Ак Орда, 2017 / http://www.akorda.kz/ru

2. Тоффлер, Э. Шок будущего = Future Shock, 1970. — М.: АСТ, 2008. — 560 с.

Шакенов Р. Д студент 2-го курса.
Научный руководитель – преподаватель Мамырханова А. С.
Колледж экономики бизнеса и права, г. Караганда, Республика Казахстан

ПРЕДМЕТ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА
ПРОБЛЕМЫ В ОБУЧЕНИИ И ИХ РЕШЕНИЕ

Казахский язык — государственный язык Республики Казахстан, язык казахов, как коренного населения этого государства, так и проживающего за его пределами. На казахском языке разговаривают 14 миллионов человек: свыше 9 миллионов в Казахстане, около 2 миллионов в Китае. Казахский язык вполне существующий и вполне живой функционирующий язык. При этом в самом Казахстане на ровне с казахским языком используется русский язык. Славянкий и тюркский языки, могут быть довольно сложны для одинакового понимания человеку, поэтому для понимания представителю одного из языков необходимо составить благоприятную, эффективную программу изучения нужного языка.

В данной статье мы рассмотрим проблему обучения казахским языком. Как факт русский язык выучить казах-язычному человеку намного проще, чем в ситуации наоборот. Связанно это с многовековой тесной историей россии, где русским было выгодно чтобы казахи знали русский, из за этого выработался конкретный механизм обучения. Давайте рассмотрим самые критические моменты в истории Казахстана при СССР повлиявшие на качество изучения языка.

1) Первое что повлияло на развитие языка как дисциплины -это большое количество переселенных народов на территорию Казахстана, которые не были заинтересованы в изучении казахского, одна из целей переселенцев было русифицирование казахов. Все начиналось с раскулаченных крестьян, продолжилось репрессируемыми и начало заканчиваться подъемом целины. В связи с общей необходимостью всех граждан СССР знать русский, было выработано большое количество образовательных программ по изучению русского, но опять же, обратной тенденции не возникало.

2) Второе, в связи с большим количеством репрессий в первую очередь политических деятелей, писателей и журналистов, проблему некому осталось решать. Именно они являлись на то время профессиональными лингвистами способными дать толчки в правильном изучении казахского языка и его грамматики. Движение методики преподавания могли дать такие деятели как: С. Сейфуллин, Б. Майлин, М. Дулатов, М. Жумабаев, Ж. Аймаутов, Т. Жургенов, А. Байтурсынов, К. Жубанов, Н. Турекулов, Т. Шонанов, Е. Омаров, Х. Досмухамедов, К. Кементеров.

3) Третье, это отсутствие престижа языка, а также серьезного подхода к нему. Людям, казахский язык не представлял острой необходимости, потому как все замещал русский, казахский остался отличным языком для «кухонных посиделок». Хороший специалист профессионал в первую очередь должен был знать русский, а потом уже все остальное. Учебники Казахского языка в СССР были созданы исключительно для формальности и политической этики, но не с целью их эффективного изучения. В русскоязычных школах согласно указу Совета Министров КазССР от 04.06.1955 года «Об освобождении от обязательного изучения казахского языка в русских школ» и вовсе не преподавался казахский. Само преподавание казахского языка скорее имело формальный характер.

С историческими фактами пока что покончено, а теперь посмотрим правде в глаза и увидим актуальность всей этой проблемы наяву. На основании вышесказанном, учебники СССР казахского языка для русскоговорящих были уже менее эффективны, посмотрим на ситуацию с учебниками сейчас. Если провести аналогию с учебниками казахского 1968 года, 2009-года и 2017-года, то можно понять довольно печальный факт, что ни методика, ни программа почти ни капли не изменилась (прилложение 1.), (прилложение 2.). Поскольку данная программа была заведомо формальной, давайте посмотрим какие она имеет пробелы сейчас. Давайте взглянем на результаты соц. опроса.

Таблица 1.

Таблица 2.

Результаты означают что данная методика не эффективна, и не спопсобна реально подготовить ученика за 9 лет образования к свободному общению, не говоря уже об разговорной речи. Проблема изучения казахского языка в том, что чтобы научить ребенка говорить на казахском, необходимо отправить его учится в казахскую школу или же есть еще один вариант, научить его самому, если ты сам обладаешь языком. К такому выводу приводит следующий соц. опрос студентов:

Таблица 3.

Мы бы хотели показать пару предложений которые бы значительно повлияли на знание русскоговорящих- казахского языка.

1. Переписать большую часть заданий на двух языках с целью благоприятной адаптации ученика к предмету.

2. Хотели бы ввести новый вид экзамена «Диалоговый» -экзамен основанный на оценке качества ученика или студента говорить на какую-либо конкретную тему в разговорной форме с учителем или преподавателем на каком-либо языке. Заранее ученику дается определенное количество тем о которых может идти речь на экзамене, задача в том чтобы он обладал достаточным количеством знаний, где в ходе самого экзамена учитель может спросить все что угодна на определенную тему где ученик должен выразить свои мысли на какую-либо тему. Дискуссии приветствуются. Представляет в себе смесь экзамена по билетам и тестирования.

3. Введение примеров в виде визуальных и дискретных типов таблиц о правилах и грамматике. (Также основанных на 1-м пункте)

4. Обучение казахским языком на основе определенной базы глаголов, прилагательных и существительных. Создание главного приоритета в обучении- разговорной формы общения.

5. Создать изображения предложений в виде системы-формулы.

Ынтымақ М., Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 1 курс курсанты
Ғылыми жетекші - полиция аға лейтенанты Қ. Монай, Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ РӨЛІ МЕН ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ

Бүкіл қазақстандық бірліктің бірегей моделін қалыптастыруда Қазақстан халқы Ассамблеясы (ҚХА) маңызды рөл атқаратыны анық. Осыған орай еліміздегі маңызды тарихи оқиғалардың бірі Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылуы болып табылды.

Қазақстан – тарихи тағдыры ортақ этностардан құралған унитарлы мемлекет. Оларды ортақ құрылымның аясына біріктірудің сара жолы – Қазақстан халқы Ассамблеясын құру болды [1, 272 б.].

Еліміздің Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру идеясын алғаш рет 1992 жылы Тәуелсіздіктің бірінші жылдығына арналған Қазақстан халықтарының форумында айтты. 1995 жылы 16 ақпанда Президент Н.А. Назарбаев еліміздегі ұлттық мәдени орталықтардың жетекшілерімен кездесу өткізді. Сонда, Елбасы республикадағы ұлтаралық келісімді сақтау және оны одан әрі нығайту үшін республикада жаңа қоғамдық институт – Президент жанындағы консультативті-кеңесші орган ретінде Қазақстан халқын ортақ мүддеге біріктіретін Ассамблея құру қажеттілігі туындап отырғандығына назар аударды.

1995 жылғы 1 наурызда оның мәртебесін Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы консультативті-кеңесші орган деп бекіткен. Кейін Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы Жарлығы шықты. «Қазақстан-2050» Стратегиясы: бейбітшілік, руханият және келісім әдениеті» деп аталған сессияда рухани келісімнің айрықша жеті жоғары мәдени қағидатын айтып өтті. Онда діни тұрақтылық, ортақ жауапкершілік, мемлекеттік тілді өзге ұлттардың меңгеруі, конфессияаралық толеранттылық пен ішкі тұтастық, барлық ұлттың өмір сүру сапасын арттыру, әр ұлт пен ұлыстың мәдениеті мен өнерін дамыту және этномәдени бірлестіктердің жұмысына серпін беру қағидаттарына кеңінен тоқталды.

Ассамблея халық егемендігін шоғырландырушы саяси органға айналды. Ассамблеяның депутаттық тобының құрамына бүкіл парламенттік партияның өкілдері болып табылатын 25 мәжілісменнің кіруі үлгі тұтарлық жағдай. Ассамблея мемлекеттік органдардың халықпен жемісті үнқатысуын, барлық этностар өмірлерінің өзекті мәселелерінің шешілуін қамтамасыз етеді. Тек өткен жылы ғана Ассамблея 10 мың іс-шара ұйымдастырып, оларға 3,5 миллионнан астам адам қатысты. Көптеген өңірлерде Достық үйлері құрылып, жұмыс істеуде. Ассамблеяны 2020 жылға дейін дамыту Тұжырымдамасы жүзеге асырылуда. Жүргізілген сауалнама нәтижесінде қазақстандықтардың 97,5 пайызы Ассамблея біздің бүкіл халықтық мүдделерімізді бейнелейді деп айтқан. Бұл жақсы мойындау. Қазақстандық бейбітшілік руханият пен келісім мәдениетінің 7 арқаулық қағидаттары осындай. Бұл енді біздер өз ұрпақтарымызға ұлт байлығы ретінде беретін ортақ мәдени мұрамыз,- деді Мемлекет басшысы [2].

Ассамблеяның негізгі бағыты барлық этностық топтарды ортақ мақсатқа жұмылдыру болып табылады. Сондықтан Елбасы Ассамблея өміршеңдігінің ең басты ерекшелігі - ол этностық топтардың қызметін бақылаумен айналысатын қарапайым ұйымға ғана емес, сонымен қатар еліміздегі барлық ұлт пен ұлыстың мүдделерін бір арнаға тоғыстырушы, барлық азаматтардың этностық, діни ерекшеліктеріне қарамастан құқығы мен бостандығын сақтаушы толыққанды саяси институтқа айналғандығын айтты.

Ассамблеяның басты мақсаты: Қазақстандағы барлық этностардың рухани тұрғыда қайта жанғыруы мен дамуын қамтамасыз ету; өркениеттік және демократиялық ұстанымдарға, мемлекеттік ұлттық саясатта барлық этностардың мүддесіне деген құрметке негізделген ұлтаралық қатынас мәдениетін қалыптастыру болатындығы айқындалды. Барлық облыстарда кіші Ассамблеялар құрылып, олардан сессияға 260 делегат сайланды. Алғашқы сессия «Біздің ортақ үйіміздегі бейбітшілік пен келісім үшін» 1995 жылы 24 наурызда Алматы қаласында өтті және оның құрамына 40 ұлттық-мәдени орталықтың өкілдері енді.Сессияда Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаев баяндама жасап, Ассамблеяның ұйымдастырушылық құрылымдары белгіленді.

Жалпы алғанда, өз қызметінің алғашқы күндерінен бастап Ассамблея еліміздегі этностардың мәдениетінің қайта жаңғыруы мен дамуына елеулі үлес қосып келеді. Сонымен қатар Қазақстан халқы Ассамблеясында 1996 жылдан бері 1 мамырды Қазақстан халқы бірлігі мерекесі ретінде атап өту идеясын ұсынған еді.

Ассамблея мен этномәдени орталықтар тарапынан көтерілетін бастамалар мемлекеттік деңгейдегі қолдауға ие болады. 1995 жылы сәуірде Қазақстан халқы Ассамблеясы республика тарихында алғаш рет Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттілігін 2000 жылы 1 желтоқсанына дейін ұзарту жөніндегі жалпыхалықтық референдум өткізу туралы

бастама көтерді. Мұндай маңызды қоғамдық бастамадан кейін іс жүзінде Ассамблея көпұлтты Қазақстан халқын топтастыратын белсенді қоғамдық институтқа айналды [3, 304 б.].

Кейінірек, 2002 жылы 26 сәуірде Президент Жарлығымен Қазақстан халқы Ассамблеясының 2011 жылға дейінгі даму стратегиясы және «Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы ереже» қабылданды. Қазақстан халқы Ассамблеясының жұмысын одан әрі жетілдіру үшін, Президент Жарлығына сәйкес Президент әкімшілігі мен облыс әкімдері аппаратының құрылымында Ассамблеяның жұмыс органы – хатшылықтар құру туралы нұсқау берілген. Ал бұл органдар өз кезегінде ассамблеяның барлық жұмыстарының тиімділігін арттыруға үлкен септігін тигізді [4, 352 б.].

Ал 2008 жылы «Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы» дүние жүзінде баламасы жоқ заң қабылданды. Қазақстан халқы Ассамблеясы үлгісінде Ресей Федерациясында 1996 жылы 15 маусымда «Ресей халқы Ассамблеясы» құрылды. Ал Қырғыстанда халық Ассамблеясы 2011 жылы 20 маусымда құрылды. Бұл жерде тағы бір ерекше атап көрсететін жайт, ол Қазақстан халқы Ассамблеясы өзінің деңгейі жағынан да, қызметінің ауқымы жағынан да дараланып тұрады.

Қазіргі таңда Ассамблея этносаралық және конфессияаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асырушы маңызды құралға айналып, елімізде тұрмыс кешіп отырған барлық этностардың өзара тең құқықты қатынасын қамтамасыз етуші рөлге ие бірден-бір ұйым. Жиырма жылдық тарихында аталған құрылым қоғамдағы тұрақтылықты сақтаушы құралға айналғанын уақыттың өзі дәлелдеп отыр [5]. Қазақстан Республикасының Президенті Ассамблеяны құрады және қайта ұйымдастырады, Ассамблея қызметінің бағыттарын айқындайды, Ассамблея басшылығының лауазымды адамдарын қызметке тағайындайды.

Ал Ассамблея Кеңесі заң жобаларын сараптамадан өткізу, мемлекеттік тіл мен еліміздегі барлық халықтардың тілін және мәдениетін дамыту, жастардың бойында қазақстандық отансүйгіштікті қалыптастыру, БАҚ-пен тығыз байланыс орнату, халықаралық байланыстар жүргізу, әрбір этностың мәдени дамуына ықпал ету сияқты, өзге де жұмыстарды жүзеге асырады. Ассамблея тарихында 18 сессия өткізіліп, онда қоғам өмірінің маңызды мәселелері мен мемлекет дамуының негізгі бағыттар талқыланды. Сессиялар аралығындағы кезеңде Ассамблеяны басқаруды Қазақстан Республикасы Президентінің шешімімен құрылатын Ассамблея Кеңесі жүзеге асырады. Кеңестің құрамын Қазақстан Республикасының Президенті бекітеді. Қазіргі уақытта Ассамблея құрамында 394 мүше бар. Ассамблеяның өткізген барлық сессияларында Президент Н.Ә. Назарбаев Қазақстанда ұлтаралық татулық пен келісімді нығайта беру бағытында ізденістерді жалғастырудың қажеттілігіне баса назар аударып отырды.

Қазіргі заман тарихының жылнамасы Президент Н.Ә. Назарбаев өзінің күнделікті қызметінде Қазақстан халқы Ассамблеясына ерекше көңіл бөліп отыратындығын дәлелдейді. 20 жылдық тарихы бар ұйым елдің саяси жүйесінің маңызды бір бөлігіне айналып, ол Қазақстанды мекендейтін барлық ұлттар мен этностардың мүдделерін, құқықтарын бір арнаға түйістірді. Әрбір ұлттың тегіне, дініне, көзқарасына қарамастан, барлық азаматтардың құқықтары мен еркіндіктерінің бұлжытпай сақталуын қамтамасыз етті. Түптеп келгенде, Ассамблея еліміздегі халықтардың тұрмыстық деңгейдегі ұлтшылдықтың пайда болуына жол бермейтін, бір-біріне төзімділікке, шыдамдылыққа тәрбиелеуді дәріптейтін ең маңызды ұйымның бірі болып саналады. Осының нәтижесінде әрбір қазақстандық кең ауқымды ойланып, достық пен өзара түсіністікті бағалауға жетелеу жолында жемісті еңбек етуде. Осыған байланысты бұл ұйым мемлекетімізді мекендейтін эстнос өкілдерін бірлікке шақырып, елдегі демократияның қалыптасуына да тікелей атсалысуда. Ел Президентінің бастамасы бойынша құрылған мемлекеттік, ұлттық саясатты дамыту мен жетілдірудің ерекше маңызды құралы болып саналатын Қазақстан халқы Ассамблеясы бүгінде елді біріктіруде, этностар мен ұлттар арасындағы бейбітшілік пен келісімді, татулықты нығайтуда аса маңызды қызмет атқарады.

Біздің елдегі бірлік пен қоғамдық келісімнің бастауы - Қазақстан халқының ортақ тарихы. Ғасырлар бойы тағдыр талайына ұшыраған халықтарды құшағына сыйдыра білген қасиетті Ұлы Дала көптеген ұлыс пен ұлттың құтты қонысына айнала білді. «Бақ та, тақ та таласқанға бұйырмайды, халықтық істе жарасқанға бұйырады», деген дана бабаларымыз. Сондықтан да атқаратын игілікті істеріміз халқымыздың болашағын бірлігіміз бен берік етсін.Күллі Қазақстан халқы мен еліміздегі әрбір этностың болашағы – Қазақстан халқы Ассамблеясы үшін зор жауапкершілік.

Жалпы алғанда негізінен Ассамблея жұмысының арқасында біздің елімізде этносаралық және конфессияаралық келісімнің бірегей моделі, әрбір азамат этникалық және діни ерекшелігіне қарамастан Конституцияда кепілдік берілген азаматтық құқықтары мен бостандықтарын толық пайдалана алатындай ерекше сенім, ынтымақ, өзара түсініктік ахуалы қалыптасты.

Республикада Қазақстанның барлық этностарының мәдениетін, тілін, дәстүрін дамыту үшін қажетті жағдайдың бәрі жасалған. Ассамблея қызметі Қазақстанның этносаралық қатынастар мәселелерін тиімді шешетін ел ретіндегі халықаралық беделін арттыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақ энциклопедиясы» , 1998.-272б.

2. «Қазақстан - 2050» Стратегиясы.

3. Е.Л. Тугжанов, Г.В. Кан, В.С. Коробков, Н.У. Шаяхметов, Ассамблея народа Казахстана: исторический очерк. – Алматы: Раритет.- 2010.-304 б.

4. «Біз тұратын үй» - «Дом, в котором мы живём». -Павлодар: Типография Сытина, 2011. – 352 б.

5. «Қазақ энциклопедиясы» , 1998.

2 СЕКЦИЯ. ҚҰҚЫҚТЫҚ ҒЫЛЫМДЫ ДАМЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЖАСТАРДЫҢ КӨЗҚАРАСЫ

СЕКЦИЯ 2. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ: ВЗГЛЯД СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Абильдина А.С., магистрантка 1 курса, группы Ю-12П
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Нурпеисова А.К.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

СУБЪЕКТЫ УГОЛОВНОГО ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Под уголовными правонарушениями, совершенными в сфере информационных технологий, следует понимать предусмотренные уголовным законом виновные общественно опасные деяния, направленные на нарушение неприкосновенности охраняемой законом электронной информации и ее материальных носителей, совершаемые в процессе создания, использования и распространения электронной информации, а также направленные на нарушение работы ЭВМ, системы ЭВМ или их сети, причиняющие вред законным интересам собственников или владельцев, жизни и здоровью личности, правам и свободам человека и гражданина, национальной безопасности, где предметом выступает компьютерная информация.

Проблемы субъектов преступной деятельности в сфере использования компьютерных технологий рассматривались в работах российских и казахстанских ученых: П.П. Андрушко, Батурина Ю.М., В.Б. Вехова, П.Д. Биленчука, В.Е. Козлова, В.В. Крылова, Г.А. Левицкого, В.Г. Лукашевича, Н.А. Розенфельд, Толеубековой Б.Х.,Назмышева Р.А., Нугмановой А.Т. Нурпеисовой А.К. и др.

Однако, несмотря на безусловную теоретическую и практическую значимость этих исследований, вопросы криминологической характеристики субъектов преступной деятельности в сфере использования компьютерных технологий, субъективно-личностные свойства ее участников изучены еще недостаточно.

Так оценка характера, структуры и динамики рассматриваемых преступлений затруднена из-за высокой латентности преступления. Такая ситуация, на наш взгляд, сложилось в силу следующих факторов: во-первых, рассматриваемые уголовные дела латентны и образуют так называемую категорию преступлений «без жертв», где первоначально нет морального, физического и материального ущерба от преступления и соответственно заинтересованных заявителей; во-вторых, в течение последних трех лет правоохранительная система Республики Казахстан претерпевала структурные изменения, находя более оптимальные пути борьбы с преступностью, с одной стороны, одновременно, с другой, - «размывая» кадровый состав оперативных и следственных работников. Последнее обстоятельство, по - видимому также повлияло на снижение внимания со стороны сотрудников правоохранительных и специальных органов в Казахстане на проблемные вопросы устойчивого роста уголовных правонарушений в сфере компьютерных технологий в Казахстане; в-третьих, увеличение количества особо тяжких, тяжких преступлений, заставляющее правоохранительные органы обращать на них более пристальное внимание, при этом, обусловило то, что анализируемым преступлениям не уделяли достойного внимания; в- четвертых, достаточно хороший образовательный уровень таких преступников и наличие в преступных группах системы внутренней безопасности, а также наличие коррумпированных связей в органах власти и управления, в том числе и в правоохранительных структурах; в-пятых, не решены вопросы создания специализированных подразделений в структуре МВД РК по борьбе с преступлениями в

«сфере информационных технологий» по типу «подразделений по борьбе с киберпреступностью» зарубежных стран.

Вследствие этого дать количественную характеристику уголовных правонарушений в сфере компьютерных технологий, в основной своей массе продолжают оставаться не учтенными криминальной статистикой в Республике Казахстан. Специфичность уголовных правонарушений в сфере информационных технологий, многообразие предметов и способов преступных посягательств, их высокая латентность создали для правоохранительных органов существенные преграды на пути к защите прав и интересов общества и государства. Поэтому с учетом изменений, происходящих в современных условиях во всех сферах жизни, развитием научного знания, запросов практики изучение личности преступника и разработка предложений по их профилактике представляется весьма актуальным.

Компьютерным уголовным правонарушениям, как известно, присущ целый ряд специфических особенностей, и в качестве главного элемента в структуре изучения такого вида уголовного правонарушения мы выделяем роль самого правонарушителя обладающего специальными знаниями в области цифровых технологий. Кроме того мы придаем большое значение цифровой информации как предмета преступного посягательства и сам компьютер как средство совершения уголовных правонарушений, рассматривая их в тесной взаимосвязи между собой.

С учетом этого обстоятельства, к основным структурным элементам криминологической характеристики рассматриваемого уголовного правонарушения, прежде всего, следует отнести совокупность взаимосвязанных между собой сведений о личности правонарушителя, мотивах и целях его преступного поведения, типичных способах, механизме совершения уголовного правонарушения, предметах и средствах преступного посягательства и сведений о потерпевшей стороне.

На наш взгляд, до сих пор не потеряла своего научного и практического значения классификация А.Б. Сахарова, который выделял пять видов преступников: «случайных», «ситуационных», «неустойчивых», «злостных», «особо опасных». В этой связи, соглашаясь с мнением А.И.Алексеева, можно условно классифицировать преступников следующим образом:1)последовательно-криминальный тип (совершение уголовных правонарушений для этих лиц стало своеобразной профессией); 2) ситуативно-криминальный тип (решающее значение в генезисе преступного поведения имеет взаимосвязь, взаимодействие отрицательных признаков личности с негативными характеристиками среды; 3) ситуативный тип (характерными признаками являются: идейно-психологическая слабость, социальный инфантилизм личности, отсутствие интеллектуальных, эмоциональных и волевых ресурсов); 4)случайный тип (отсутствие осмотрительности, беспечность, чрезмерная импульсивность и т.д.) [1]

В научных кругах лиц, совершающих неправомерный доступ к охраняемой законом компьютерной информации, называют по-разному: хакерами, электронными пиратами, электронными корсарами, одержимыми программистами, ворами с электронными отмычками, мошенниками и т. д. Все эти названия в совокупности определяют понятие — «компьютерный преступник». [2]

Характеристика личности компьютерного преступника фрагментарно содержится во многих современных научных исследованиях. Изучение результатов этих исследований, а также анализ материалов зарубежной следственной практики дают возможность выделить две наиболее распространенные классификации компьютерных преступников.

Первую группу можно подразделить на подгруппы, куда входят лица, которых можно условно назвать «любители». Отличительной чертой «любителей» является их творческий подход к проникновению в системы с ограниченным доступом, взлом защищенных компьютерных программ и т. д.

Во вторую подгруппу людей, совершающих рассматриваемую категорию преступлений, можно отнести «непрофессионалов», «неспециалистов». Это своего рода жертвы компьютерной революции.

К третьей подгруппе данной категории преступников, относятся «профессионалы».

Преступники, входящие в данную группу, отличаются от других наличием ярко выраженных корыстных целей. Их основной доход составляет взлом защищенных программ, с последующей перепродажей их «пиратам», несанкционированное получение защищаемой законом информации, будь то коммерческая, государственная или служебная тайна, а также другие способы получения выгоды от использования компьютерной информации. Кроме этого, отличительной особенностью этой группы преступников является то, что они характеризуются многократностью совершения компьютерных преступлений. Их действия характеризуются полностью предварительной подготовкой, целеустремленностью, сокрытием следов преступлений.

В четвертую и последнюю подгруппу преступников по рассматриваемой первой группе классификации можно отнести пользователей ЭВМ, сетей ЭВМ, имеющих доступ к компьютерной информации. Анализ специальной литературы показывает, что это самая широкая категория преступников. Они обладают достаточными навыками в работе с ЭВМ и обработкой информации.

При оценке характера личности преступника, несомненно, следует учитывать, что это «определенная совокупность (система) социально значимых и индивидуальных признаков, свойств и качеств и иных показателей, характеризующих как самого человека, так и различные стороны и проявления его жизни и деятельности». [2]

Наши исследования позволили установить характерные черты в структуре личности этой категории осужденных. Так, среди лиц, привлечённых к уголовной ответственности по рассматриваемым преступлениям, большую часть составляют мужчины 68 %, из них в возрасте 30-35 лет - 36 %; 25-30 лет - 34 %; 22-25 лет - 27 %. При этом следует отметить, что женщины в совершении рассматриваемых преступлений принимают также активное участие и как организаторы, и как руководители преступных групп, и как простые исполнители их доля составила 32 % от общего количества исследованных дел.[3]

Криминологическая характеристика отдельных категорий лиц, опосредованно участвующих в рассматриваемых преступлениях, значительно затруднена, как нам представляется, не столько реальным их отсутствием (хотя они имеются), сколько недостаточной репрезентативностью наших исследований. Ведь все расчеты ведутся относительно выявленных и доказанных уголовных дел.

Список использованной литературы:

1.Чуфаровский Ю.В. Криминология в вопросах и ответах: учеб. пособие. - Москва: Проспект,2014.144с. – С. 40-41.

2. Каиржанов Е.И. Криминология (общая часть). - Алматы: Республиканский издательский кабинет, 1995.- 200с.-С.109.

3. Нурпеисова А.К. Уголовно-правовые и криминологические проблемы компьютерной преступности: Монография, Караганда, ТОО «Бумажный сервис», 2013.170с.-С.125-136.

Ағайдарова Айдана, 3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Ахметова А.М. Экономика, бизнес және құқық колледжі Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ

«Сыбайлас жемқорлық» түсінігі (латынша corruptio) — пара беруді, өзінің қызметтік дәрежесінің лауазымды тұлғасын жеке баю мақсатында тікелей пайдалану деген мағынаны береді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл – әрбір азаматтың міндеті. [2] Қазіргі кезде сыбайлас жемқорлық әлемнің кез келген елінде оның саяси дамуына байланыссыз, оның ішінде Қазақстанда да, әлеуметтік құбылыс ретінде өмірін жалғастырып келеді, ол тек ауқымдылығымен ғана ерекшеленеді. Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік-экономикалық даму

үдерісін, нарықтық экономиканың құрылуын, инвестициялар тарту процесін тежейді. Демократиялық мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына кері әсерін тигізеді, елдің болашақ дамуына елеулі қауіп төндіреді. [1] Қазақстанның мемлекеттік саясатының негізгі басымдықтарының бірі сыбайлас жемқорлықпен күрес болып табылады.

Жастар сыбайлас жемқорлыққа қарсы!

Елдің болашағы – жас ұрпақтың қолында!

Қазіргі заманғы әлемде сыбайлас жемқорлықпен күресуді күшейту жұмысы үздіксіз жүргізілуде және әрдайым жетілдірілу үстінде. Әлемде сыбайлас жемқорлықпен күресу механизмінің барлық елдерге тиімді болатын бірегей жинағы жоқ. Әрбір мемлекет қолданатын сыбайлас жемқорлықпен күресу әдістерінің жиынтығы өзгеше, ол елдің саяси және экономикалық тұрақтылығына ғана емес, сонымен қатар әдет-ғұрпы мен салт-дәстүрлеріне, діни ерекшелігі мен құқықтық мәдениет деңгейіне және аумағы бойынша алатын жеріне, халқының саны мен орналасу тығыздығына да байланысты болып келеді. [3] Қазақстанда экономиканы жандандыру және ауқымды әлеуметтік түрлендіру жағдайында мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы бағытталған заманауи әлеуметтік-экономикалық саясатымен тығыз байланысқан бүтіндей стратегияның қажеттілігіне анық көз жеткізілді. Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа стратегиясы бекітілді. [4] Стратегияның мақсаты мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігін арттыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қозғалысқа кез-келген жемқорлықтың туындауына «нөлдік» төзімділік таныту атмосферасын құру жолын қолдану арқылы барлық қоғамды тарту, сондай-ақ Қазақстанда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету болып табылады.

Сыбайластық жемқорлықпен күрес мыналардың негізінде жүзеге асырылады:

●заң мен сот алдында бәрі тепе-тең;

●мемлекеттік органдар қызметін нақты құқықтық реттеумен (регламенттеумен) қамтамасыз ету, аталмыш қызметтің заңдылығы мен жариялылығы, оған мемлекеттік және қоғамдық бақылау жасау;

●жеке және заңды тұлғалардың, сондай-ақ мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық, саяси-құқықтық, ұйымдастыру-басқару жүйелерінің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау басымдылығы;

● жеке және заңды тұлғалардың бұзылған құқықтары мен заңды мүдделерін қайта қалпына келтіру, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтың зиянды зардаптарын жою және алдын алу;

●сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылармен күресуге жәрдемдескен азаматтардың жеке қауіпсіздігін және оларды ынталандыруды қамтамасыз ету;

Сыбайлас жемқорлықтың өзекті мәселелері, оның пайда болуы, онымен күрес жүргізудің қылмыстық-құқықтық құралдары қызу пікір таластарын туғызу үстінде. Сыбайлас жемқорлық қылмыстары сияқты қоғамға қауіпті іс-әрекеттер мемлекетіміздің басқару жүйесіндегі сәйкесті буындарды тұншықтырып, олардың қалыпты, заңды қызмет жасауына кедергі келтіреді. Ал, іс жүзінде бірқалыпты дұрыс қызмет атқаратын мемлекеттік органдардың қызметі ғана қоғамның экономикалық дамуына, оның мүшелерінің құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуге қабілетті. Осыған орай мемлекеттік басқару жүйесін қорғау, оған қылмыстық қол сұғуды болдырмау ең маңызды мәселе болып табылады. Өйткені мемлекеттік аппарат қоғамды басқару жүйесінің қажеттілігі, басқару жүйесіндегі әр түрлі процестердің реттеушісі болып табылады.[5] Жалпы сыбайлас жемқорлықпен күресу жеке адамдардың немесе жекелеген топтың ғана емес мемлекеттік органдардың, мемлекеттік қызметкерлердің, тұтастай қоғамның басты міндеті мен борышы. Осыны шынайы орындау үшін әрбір лауазым иесі өзінің жан-дүниесін ұдайы таза, адал ұстауы тиіс. Сонда ғана олар қарапайым халықтың сенімін ақтап, қоғамның тежеусіз дамуына үлес қосқан болар еді. Әлбетте, сыбайлас жемқорлықтық мәселені бірден шешіспейсің. Бірақ бұл жерде тоқтап қалуға да болмайды. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат шын мәнісінде, бөлек пара алушыларға қарсы күреске қарағанда әлде қайда кең. Қылмыстық құдалау немесе заңнаманы

жетілдіру шараларымен ғана жағдайды өзгертуге болмайтыны ойландырады. Сыбайлас жемқорлықпен күресу Қазақстанның бүгінгі күнгі күрделі мәселесі болып отыр. Үлкен әлеуметтік қасірет болып табылатын ол саяси даму тұрғысынан бір-біріне ұқсамайтын әлемдегі барлық елдердің қай-қайсысын да қатты алаңдататыны анық. Бұрынғы өткен ата-бабаларымыз да дөп басып «тура биде туған жоқ, туғанды биде иман жоқ» деген. Олардың әділдік пен турашылдықты ту еткендігін ғасыр қайраткерлері Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би және тағы да басқа біртуар билер мен шешендердің өмірі дәлел болатындығын біз тарихтан жақсы білеміз.

Қазақстан Республикасының заңнамаларына сәйкес, сыбайлас жемқорлық қылмыстарға негізінен лауазымды қылмыстар жатады. Өмір көрсеткендей, қызмет өкілеттігін теріс пайдалану, билікті не қызметтік өкілеттікті асыра пайдалану, пара алу, пара беру, парақорлыққа делдал болу, қызметтік жалғандық жасау, көрінеу жалған сөз жеткізу, сеніп тапсырылған бөтен мүлікті иеленіп алу немесе ысырап ету, көрінеу жалған жауап беру, сарапшының жалған қорытындысы немесе қате аудару, жалған жауап беруге немесе жауап беруден жалтаруға, жалған қорытынды беруге не қате аударуға сатып алу, лауазымды адамдардың сот үкімін, сот шешімін немесе өзге де сот актісін орындамау, осындай қылмыстардың барлығы жемқорлық сыбайластық байланыстарды пайдалану арқылы жасалады.

Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік – экономикалық даму, нарықтық экономиканы құру инвестициялар тарту процесін баяулататын және демократиялық мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына кері әсер ететін, елдің даму болашағына айтарлықтай қауіп төндіретін құбылыс. Елбасы биылда «Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» атты өзінің Қазақстан халқына Жолдауында «демократиялық қоғам жағдайында қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес ерекше мәнге ие болады» деп атап көрсетті. Яғни бұл мемлекеттің осы жағымсыз құбылысты жою бағытындағы кешенді және жүйелі күрес жүргізу саясаты жанданып, әрі қарай жалғасын табады деген сөз. Сонымен қатар сыбайлас жемқорлықпен пәрменді күресу үшін халықтың құқықтық сауатсыздығын жоятын, құқықты түсіндіру жұмысының деңгейі мен сапасын арттыру керектігінің маңызы зор. Халық өздерінің құқықтарын, өздеріне қарсы қандай да бір құқыққа қайшы іс-әрекет жасалған жағдайда қандай іс-қимыл қолдану керектігінің нақты жолдарын толық білулері қажет. Конституциялық тәртіпті қорғау, сыбайлас жемқорлықпен күрес аясында тиімді, бірыңғай жалпы мемлекеттік саясат жүргізу, мемлекет пен азаматтардың өмір сүруінің барлық салаларында сыбайлас жемқорлық пен оның көріністері деңгейін төмендету, қоғамның мемлекетке және оның институттарына сенімін нығайту бүгінгі күндегі басты мақсат болып табылады. Осы мақсаттағы жұмыстарды жүйелі жүргізуге тағы бір серпін ретінде «Қазақстан Республикасында қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту және құқық қорғау қызметін одан әрі жетілдіру жөніндегі қосымша шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы қолданысқа енгізілген. Бұл Жарлық еліміздегі құқық қорғау органдары қызметтерін жетілдіруге бағыттала отырып, сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекеттермен олардың пайда болуының алдын-алуда жүйелі, әрі тұрақты шаралар атқаруды қамтамасыз етеді. Кез-келген өркениетті қоғам үшін сыбайлас жемқорлықпен күрес ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Сыбайлас жемқорлық мемлекетті ішінен жоюдың бастамасы мен жетістіктерді жоққа шығаратын, ұлттық қауіпсіздікке қауіп-қатер әкелетіндігі күмәнсіз. Сондықтан да Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының негізгі басымдылықтарының бірі болып осы зұлымдықпен күресу болып табылады. Біздің қоғамда сыбайлас жемқорлыққа орын жоқ. Қоғамның барлық күш-жігерін біріктіріп, осы дерттің одан әрі ушықпауы үшін оны тоқтатудың барлық амалдарын қолдану арқылы ғана бұл құбылысқа тиімді түрде қарсы тұруға болады. Ел болып еңсемізді көтергенімізге, тәуелсіздігімізді алып, шаршы әлемге танылғанымызға жиырма жылдай уақыт өтті. Өткенімізге көз салсақ, Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың көреген саясатының арқасында мемлекетіміздің тамыры тереңге тартып, нығая түсуіне бағытталған құқықтық заңнамалар мен іс-шаралар қабылданып, ел

экономикасы мен әлеуметтік жағдайы түзеліп, әлем мемлекеттерінің ортасынан өз орынын айқындады. Бүкіл әлемге өзінің біртұтастығымен, ажырамас бірлігімен танылды. Қоғам дамуының жаңа жолын таңдап, уақыттан туындаған әртүрлі кеселдерден айығуды міндет етіп қойды. Ол жол – Президентіміз Нұрсұлтан Әбішұлының бастауымен алға қойылған сыбайлас жемқорлықпен күрес жолы.

Сондықтан сыбайлас жемқорлықпен күресу барлық Қазақстан Республикасы азаматтарының азаматтық борышы деп білу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Конституциясы 30.08.1995ж.
2.Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы ҚР заңы 18.11.2015ж.
3.Жемқорлыққа қарсы әрекет ету туралы ҚР заңы 2018 ж.
4.ҚР 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы.
5. ҚР Қылмыстық кодексі 03.07.2014ж.
6.ҚР Сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасы 11.07.2015ж.

Адильханов Ж.Т., 3 курс курсанты,
Ғылыми жетекші - жедел-іздестіру қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция майоры Турымов А.Р. Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанау қ., Қазақстан Республикасы

ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДІҢ МОНИТОРИНГІ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ, НӘСІЛДІК ЖӘНЕ ДІНИ НЕМЕСЕ ӨҢІРАРАЛЫҚ ӨШПЕНДІЛІК НЕМЕСЕ ӨШПЕНДІЛІК СЕБЕПТЕРІ БОЙЫНША ЖАСАЛАТЫН ҚЫЛМЫСТАРҒА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ.

Экстремистік бағыттағы қылмыстар туралы статистикалық деректерді талдау ғаламдық Интернет желісін пайдалана отырып жасалатын қылмыстар санының, атап айтқанда, бүгінгі күні танымал әлеуметтік желілердің ұдайы өсуі туралы куәландырады. Әрине, мұндай қызмет қоғамның моральдық және рухани денсаулығына, жеке адамдардың жек көрушілік немесе өшпенділік себептері бойынша қылмыс жасауға итермелейді, олар өз кезегінде тұтас мемлекеттің әлеуметтік-саяси жағдайын тұрақсыздандыруы мүмкін. Осы мақаладаБіз әлеуметтік желілер арқылы талданатын қылмыс тобын жасаудың екі кең таралған тәсіліне ғана жан-жақты тоқтадық, олар:

1. ұлттық және нәсілдік, діни немесе өңіраралық өшпенділік пен араздықты қоздыратын материалдарды жасау және тарату;

2. экстремистік топтардың, партиялар мен ұйымдардың жаңа мүшелерін іздеу және тарту.

Қазіргі заманғы технологиялардың қол жетімділігі мен кең мүмкіндіктері әртүрлі аудио - және бейне-материалдарды жасау міндеттерін әлдеқайда жеңілдетті, алайда, өкінішке орай, олар барлық жағдайларда жақсы мақсаттар үшін құрылмайды. Осылайша, Дүниежүзілік Желінің кеңістігінде көптеген аудио және визуалды файлдар, соның ішінде ұлты, нәсілі, діни нанымы немесе шыққан аймағы бойынша бір-біріне қарама-қайшы келетін постерлер, мақалалар мен пікірлер орналастырылған. Мұндай материалдардағы ақпарат көбінесе ішінара немесе толық бұрмаланған немесе дұрыс емес және ең алдымен жек көрушілік немесе өшпенділік көріністеріне бастамашылық жасауға бағытталған. Алайда, шыңайы көздерден жеке үзінділермен бекітілген және адамдардың белгілі бір тобына қатысты зорлық-зомбылықты ақтайтын материалдар да кездеседі. Қаралып отырған себептер бойынша қылмыс жасағаны үшін қозғалған қылмыстық істердің айыптау қорытындыларына жасалған талдау құқыққорғау органдарына осындай материалдарды уақытында тауып, бөгет бола алмайтынын көрсетті.

Нақты мысал ретінде Ресей Федерациясында болған П. И. азаматының 3087916 нөмірі қылмыстық ісі көрсеткіш болып табылады. Интернет желісіндегі П. И. азаматы "ВКонтакте" жеке парақшасында орналастырылған сурет кешенді сот психологиялық - лингвистикалық сараптамасының қорытындысына сәйкес, ұлттық (этникалық) топ ретінде кавказдықтарға, азиалықтарға қатысты араздықты қоздыру, жек көрушілік лингвистикалық және психологиялық белгілерінің жиынтығы бар деген қорытынды шықты.

Бұл ретте, "ВКонтакте" ЖШҚ-ның жауабы бойынша бір фотосурет 2013 жылы 10 қыкүйектежүктелді, ал екіншісі 2014 жылдың 12 мамыр күні, ал қылмыстық іс 2015 жылы 09 қыркүйек күні қозғалды, яғни бірінші фотосуретті орналастырғаннан кейін 2 жыл өткен соң.

Өкінішке орай, мұндай фактілер жиі кездеседі және басқаларды кемсітетін және интолерантты сипаттағы материалдарды анықтамас және жойғанға дейін, оларды әлеуметтік желілерді пайдаланушылардың көб саны "бағалауға" немесе өз парақшаларына жүктеуге үлгереді. Мұндай материалдар көбінесе ешкімді бей-жай қалдырмайды, біреулерін қорлайды, ал басқаларын "кері сипатта шабыттандырады", сайып келгенде өз мақсатына жетеді және зұлымдық идеялары жеккөрушілік немесе дұшпандық ойларды және басқаларды да игереді.

Ұйымдастырылған сауалнама қатысушыҚазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Қостанай облысы бойынша Ішкі істер департаменті экстремизмге қарсы іс-қимыл орталықтарының жедел қызметкерлері және Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы жедел – іздестіру қызметі кафедрасы оқытушылық құрамыныңпікірлері бойынша Біз [1] тыйым салынған партияның, топтың, ұйымның немесе бейресми субмәдениеті әлеуетті пікірлес қатарларына қосудың мынадай негізгі тәсілдері:

1. өз идеяларын әлеуметтік желілер арқылы насихаттай отырып (68,1/%);
2. экстремистік әдебиетті тарата отырып (14,1%);
3. материалдық сыйақы уәде ете отырып (5,4%);
4. БАҚ, баспабасылымдарынпайдаланаотырып (1,3%);
5.таныстарын, достарыннемесетуыстарынтарту (1% жуық);
6. нацистік идеологиясын, ұлтараздық, діни - экстремистік және өңірлік ұйымдары мүшелері өздерінің қатарына қосылатындарды өздері іздейді (10,1%).

Жүргізілген сауалнама нәтижесінен көрініп тұрғандай, әлеуметтік желілерді пайдалану бүгінгі таңда экстремистік ұйымдарға жаңа мүшелерді іздеу, іріктеу және тартудың ең көп таралған тәсілі болып табылады. Мұндай жағдайда әлеуметтік желілердің белсенді пайдаланушыларының миллиондаған аудиториясы экстремистік ұйымдар идеологтарының әлеуетті "нысанасына" айналуда. Өз мақсаттарына қол жеткізу үшін"рухани тәлімгерлер" ақпараттық-насихаттық үгіт және жеке - психологиялық әсер етудің әртүрлі әдістерін қолданады. Тартушылардың дәйекті психологиялық әсері адамның тұлғалық және психологиялық қасиеттерін, сондай - ақ әлеуметтік-материалдық жағдайын ескере отырып жүзеге асырылады, өйткені экстремистік ұйымға кіруді ынталандыру психологиялық қасиеттерге, өмірлік жағдайларға, сондай-ақ адам өмірінің тұрмыстық жағдайларына тікелей байланысты.

Кейбір авторлар радикалды ұйымдардың жаңа мүшелерін тарту процесі "Овертон терезесі"қағидаты бойынша бірнеше кезеңнен өтеді. Көптеген ғалымдардың пікірінше, өздерінің психологиялық ерекшеліктеріне байланысты кәмелетке толмаған адамдар осындай ықпалға ұшырайды. Алайда, егер талданатын материалдар мен іс - әрекеттер жиі жалған патриотизммен немесе жалған дінмен бүркелетіндігін ескерсек, экстремистік ұйымдар тартылған тұлғалар әртүрлі әлеуметтік, жыныстық, жастық топтары болып табылатындығы түсінікті. Қаралып отырған ұйымдардың қатарын толықтыруға, сондай-ақ қылмыстық әрекеттерді мақсатты идеализациялау және нақты қылмыскерлерді ерлік етуге ықпал етеді [2; 348], бұл қоғамның немесе оның жеке бөлігінің мақұлдауын алу үшін жасалады. Жекелеген ғалымдардың пікірінше, аталған санаттағы адамдардың танымалдығы "қоғамда бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен жарияланатын адамдардың әрекеттеріне еліктеуге

және таңдануға дайын адамдардың айтарлықтай саны бар. Осы себепті, жастардың террористік ұйымдарға кіруіне еліктеу мінез-құлқының індеті байқалады" [3;221]. Бұдан басқа, жекелеген жағдайларда нақты елде қоғамдық-саяси жағдайды тұрақсыздандыру үшін бір мемлекеттің халқы тартылатын этникалық, діни немесе өңіраралық қақтығыстарды жасау немесе шиеленістіру жолымен адамдардың көңіл-күйін сырттан ақпараттық манипуляциялау кеңінен пайдаланылады.

Экстремистік сипаттағы қылмыстарға қарсы әрекет етуге арналған құқыққорғау органдарына ұлттық, нәсілдік, діни немесе өңіраралық өшпенділік немесе өшпенділік себептері бойынша жасалатын қылмыстарды анықтау және алдын алу үшін бүгінгі күні қолданыстағы әлеуметтік желілер мониторингінің бағдарламаларымен қаруланатын болады. Әлеуметтік медиа пен бұқаралық ақпарат құралдары мониторингінің әртүрлі автоматтандырылған жүйелері бұрыннан бар, олар, негізінен, нақты компания, бренд, виртуалды кеңістіктегі белгілі оқиғалар немесе жария адамдар туралы ақпаратты талдау мақсатында, маркетинг пен PR - қызметтер үшін құрылып, қолданылады. Мұндай мониторинг жүйесі нақты уақытта ақпаратты алуға мүмкіндік береді, бұл ретте бағдарлама енгізілген түйінді сөздер, олардың эмоционалдық бояуы, авторлардың, орналастыру көздері және тағы басқа айтылған хабарламалар санын анықтайды [4;653]. Осындай бағдарламаларды құқыққорғау органдарының жедел қызметкерлері олардың алдына қойылған міндеттерді шешу үшін де алуы мүмкін. Сауатты күйге келтіру жағдайында, олар ақпараттық қарсы іс-қимыл жасау мақсатында тиімді қолданылуы мүмкін, бұл ең алдымен, өшпенділікті немесе дүшпандықты қоздыратын жаһандық желіде орналастырылған материалдарды жылдам анықтау және бөгет қоюды болжайды. Жоғарыда айтылғандарды түйіндей келе, әлеуметтік желілер адамдардың белгілі бір тобына тұрақты, жиі негізделмеген, бағынбауға, сондай-ақ басқа топқа қарсы белсенді іс-қимылдарға бір топты басқаруға қабілетті экстремистік сипаттағы материалдардың көп саны түрінде жасырын қауіп төндіруі мүмкін екенін атап өткім келеді. Сонымен қатар, олар қазіргі заманғы технологиялар арқылы шексіз онлайн - рекрутинг жүргізе алатын экстремистік ұйымдардың идеологтары үшін берекелі жер болды. Бұл фактілер құқық қолданушылардан ақпараттық - телекоммуникациялық технологиялар саласындағы білімді игеруді және қылмысқа қарсы тиімді іс-қимыл жасау үшін ғылым мен техниканың қолда бар жетістіктерін пайдалануды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Қостанай облысы бойынша Ішкі істер департаменті экстремизмге қарсы іс-қимыл орталықтарының жедел қызметкерлері және Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы жедел – іздестіру қызметі кафедрасы оқытушылары (барлығы 35 қызметкер) сұрау салынды.

2. Яхнев И. В., Пащенко И. Ю. белгілі қылмыскерлерге арналған әлеуметтік желілердегі қоғамдастықтардың криминологиялық талдауы / / ЖОО ғылымының жетістіктері. 2013 нөмірі 7. 343-350 с.

3. Шаранов Ю. А. Иваницкий А. Т Тұрақтылығы құқық қорғау жүйесі жағдайында гибридті қауіп //Вестник Санкт-Петербург Университет ІІМ Ресей - 2016. - нөмірі 1(69). - 218 - 224 с.

4. Биккулов А. С., Бершадская Л. А мигранттардың мәселелерін талқылау, сондай-ақ әлеуметтік желілерде, блогтар мен форумдарда ұлтаралық алауыздықты тудыру // ғылым мен білімнің заманауи мәселелері. - 2013. - нөмірі 5. - 653 б.

Адильханов М.Т. 1 курс курсанты
Ғылыми жетекші – жедел-іздестіру қызметі кафедрасының оқытушысы, полиция майоры Тоқжанов Е.Н., Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай

академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АШЫЛУЫН БАҚЫЛАУ

Қазақстан Республикасындағы қылмыстық іс жүргізудің еңбасты мақсаттарының бірі қылмыстық құқықбұзушылықты тез және толық ашу. [0, бөлім 1 бап8]. Қазақстан Республикасында қандай органдар мен тұлғалар қылмыстық құқықбұзушылықты ашуға құқылы екендігін анықтайық.

Қылмыстық құқықбұзушылық заңнамасында бұл нақты түсіндірілмеген. Сонымен қатар, біз заңнамада ашу сөзінің мағынасын таба алмаймыз. Мүмкін бұл себеппен көптеген ғалымдар қылмысты ашудың терминдік баға беруіне тоқталған. Мысалы: А,Ю Шумилов келесі анықтаманы береді - «қылмысты ашу - белгілі адаммен жасалған қылмыс әрекеттері жайлы ақпарат алуға бағытталған, осы істі орындайтын құзырлы адам (тергеуші және жедел уәкіл т.б) қызметі» [0 б. 257].

Барлық уақытта қылмысты ашу мағынасына бірнеше көзқарас болды. Өз кезеңінде Р.С Белкин осы ұғымдарды келесі топтарға бөлді:

1.Қылмысты ашу-жедел-іздестіру түсінігі, қылмыскердің табылғанын білдіреді. Қалғандары - «қылмыты ашу кезеңдерін сипаттайды,бірақ оны ашуды емес (қылмыскер табылды)»

2.Қылмысты ашу-кінә тағу үшін қылмыс және қылмыскер жайлы жеткілікті негізде ақпаратты орнату. Ашу кезеңі қаулы шығару және кінә тағу кезеңімен байланысты.

3.Қылмысты ашу - айыптау қорытындысын құру үшін және алдын ала тергеуді аяқтау негізінде дәлел заттарды алу анықтау ісі болып табылады.

4.Қылмысты ашу - соттың заңды күшіне енген шешімімен аяқталатын іс бойынша барлық процестің өндірілуі болып табылады. [0, б. 228].

Барлық төрт топтың ортақ мағынасы - қылмыстық құқықбұзушылықты жасауда күдікті тұлғаны ұстау немесе анықтау. Бұл қызметті тарихи түрде ҚР ҚІЖК-де көрсетілген анықтау органдарының жедел-іздестіру бөлімшелері орындаған. 2014 жылдың шілде айында Қазақстан Республикасының зан шығарушы органдары қылмысты ашу жедел-іздестіру қызметі міндетінен алынды. [0, бөлім 11 бап1]. Қазақстан Республикасы Президентінің Нұсқауларын орындау мақсатында «Ішкі істер министрлігіне тергеу комитетін және криминалдық полиция комитетін біріктіру» [0, б. 5]. Бірақ, ҚР ҚІЖК «ЖІҚ туралы» ҚР Заңы қылмыстық құқықбұзушылықтарды ашу және тергеу Ішкі істер органдарына ғана тиісті емес. Жедел-іздестіру заңнамасына сәйкес Жедел-іздестіру қызметін және анықтау органдары қызметін орындау (ҚР ҚІЖК сәйкес):

1. Ішкі істер органдары;
2. ҰҚО (әскери полиция органдары мен шекара қызметі);
3. Сыбайлас жемқорлықпен күресі қызметі;
4. Экономика қызметі;
5. ҚР мемлекеттік күзет қызметі.

Қолданыстағы ҚІЖК-де «тергеліп жатқан іс бойынша тергеуші анықтау органдарына орындауға міндетті тапсырмалар мен бұйрықтар беруге құқылы» [0, бөлім 9 бап 60]. Өз кезегінде анықтау органдарына қылмыстық құқықбұзушылықтың сипаттамасына қарай, «заң аясында қылмыстық іс жүргізу және іздестіру іс шараларын қылмыстық құқық бұзушылық және оны жасаған тұлғаны анықтау мақсатында және қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу, жолын кесу» міндеттеледі. [0, тармақ 1) бөлік 1 бап 61]. Сонымен қатар, анықтау органы тергеушіден істі қабылдағаннан кейін жедел-іздестіру және өзгеде іс-шараларды тек тергеушінің рұқсатымен орындайды. «Істі тергеушіге беру кезінде, күдікті адам анықталмаса анықтау органы тергеушіге баяндап іздестіру шараларына қатысуға міндетті». [0, тармақ1) бөлім 1 бап 61].

Жоғарыда айтылғандар, біріншіден, тұлғаны анықтайды, яғни, қылмыстық құқықбұзушылықты анықтау органы ашады.

Жедел-іздестіру анықтамасы (іс-шаралар) тек ҚІЖК-де көрсетілген. [0, бап7, тармақша 56)] – «органның бұйрығын орындаушы, қылмыстық істі жүргізуші анықтау органының әрекеті тұлғаның орналасуын анықтауға бағытталған, органнан жалтарушы із түссіз жоғалған тұлғаларды, іске маңызы бар заттар мен құжаттарды және де құқықбұзушылық жасаған тұлғаларды нақтылау». Осы ұғымды ұсына отырып біз заң шығарушының мақсатын анықтаймыз, яғни қылмыстық құқықбұзушылықтарды анықтау үшін тек жедел іздестіру қызметі ғана емес, анықтау органдарында бұл шараға қатыстыру керек. Қылмысты ашуға әкімшілік полиция, ақпараттық техникалық қызмет, ҚАЖ және т.б тарту қажет. Алайда іздестіру шаралары ҚІЖК-де басқада құқықтық актілерде көрсетілмеген. [0, бап 11] және ҚР ҚІЖК [0,тарау 30].

Бір қарағанда бұл жағдай келешекте азаматтардың жеке өміріне қол сұғылмаушылықты бұзуға әкелуі мүмкін. Алайда жедел бөлімдерге іздестіру іс шараларын тапсырмас бұрын анықтау органының басшысы олардың іс шараға сәйкестінін анықтайды. Тек бұдан кейін ғана рұқсат етеді. ЖІШ-тен қылмысты ашу міндеті алынса да оның өзінің түп негізі сотқа дейінгі іс материалдарының алынуы. [0, бап10]. Өкінішке орай ЖІШ-ті өткізуге құқығы жоқ бөліністердің іздестіру шараларын жүргізу нұсқаулығы жоқ. Басқа сөзбен айтасақ қазіргі уақытта ЖІШ-ті өткізу заңдылығы анықтау органы бастығының құзырында.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі. 4 шілде 2014 жыл № 231 өзгертулер мен толықтырулар 24 қараша 2015 жыл// ҚР Әділет министрлігінің ақпараттық құқықтық орталығы.

2. Жедел іздестіру энциклопедиясы/ Авт.-құрастырушы. проф. А.Ю. Шумилов. – М.: Шумилова И.И., 2004. – 364 с.:

3. Белкин Р. С. Криминалистика: мәселелер мен тенденциялар. Теориядан-практикаға.1988. – 304 с.

4. Өзгертулер мен толықтырулар енгізілген Қазақстан Республикасының Қылмысытқ-процестік заңнамасы.: ҚР Заңы 4 шілде 2014 жыл № 233-V ҚРЗ // "Казахстанская правда" 10.07.2014 № 133 (27754)

5. Жедел-іздестіру қызметі туралы: Қазақстан Республикасының Заңы от 15 қыркүйек 1994 жыл № 154-XIII толықтырулар мен өзгертулер.ҚР әділет министрлігіжәне ақпараттық құқықтық орталығы. 7қараша 2014 жыл //

6. ҚазақстанРеспубликасындағы Сот жүйесі мен құқық қорғау қызметін жақсарту шаралары туралы.: Қазақстан Республикасының жарлығы.17 тамыз 2010 жыл № 1039 // "Казахстанская правда" 18.08.2010 ж., № 218 (26279)

Аймурзинова Г., студентка 2 курса.
Научный руководитель-доцент Дуброва Н.Б.
Карагандинский экономический университет,г.Караганда, Республики Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДА МОЛОДЕЖИ

Большинство норм о труде действуют в отношении всех без исключения работников, независимо от их пола, возраста и возложенных на них семейных обязанностей. Совокупность правовых норм о дополнительной охране труда несовершеннолетних лиц, женщин и других работников с семейными обязанностями, установленной в виде льгот, преимуществ в сфере труда и гарантий их реализации, образует особенности правового регулирования труда названных категорий работников.

Особенности регулирования труда - нормы, частично ограничивающие применение общих правил по тем же вопросам либо предусматривающие для отдельных категорий работников дополнительные правила. В отличие от общих норм трудового законодательства,

распространяющихся на всех или большинство работников и выражающих единство трудового права, установленные для определенных категорий особенности, выражают его дифференциацию.

Сочетание единства и дифференциации в правовом регулировании труда - один из основных принципов трудового права и черта метода регулирования трудовых отношений. В основе дифференциации лежат различия условий труда (вредные, опасные), климатические условия и отдаленность районов применения рабочей силы, физиологические (психофизические) особенности организма работника (женщины, несовершеннолетние), состояние здоровья (инвалиды), специфика содержания и характера работы (основные работники ряда отраслей экономики, государственные гражданские служащие, руководители организаций), отсутствие казахстанского гражданства (иностранцы, апатриды), характер трудовой связи работника с работодателем (совместители, надомники) и другие основания, связанные с объективными обстоятельствами или особенностями субъекта - работника.

Дифференциация правового регулирования труда проводится в определенных целях. Во-первых, это необходимость особой защиты работников от производственных вредностей с учетом, например, физиологических особенностей женского организма, его материнской функции, а также социальной роли женщины-матери по воспитанию малолетних детей. Во-вторых, дифференциация правового регулирования труда некоторых категорий работников необходима и для того, чтобы обеспечить этим работникам равные возможности, условия осуществлять право на труд наравне с другими работниками.

В последнее время все больше и больше внимания отводится проблеме молодежи, вопросам касающихся ее трудовой занятости. Особенности регулирования труда работников, не достигших совершеннолетнего возраста, оговорены в Трудовом кодексе Республики Казахстан.

Трудовое законодательство Республики Казахстан определяет особенности правового регулирования труда лиц, не достигших восемнадцатилетнего возраста.

Согласно ст. 31 Трудового кодекса Республики Казахстан заключение трудового договора допускается с лицами, достигшими шестнадцатилетнего, пятнадцатилетнего и четырнадцатилетнего возраста с письменного согласия одного из родителей, попечителя, опекуна или усыновителя.

Трудовой договор может быть заключен с лицами, достигшими пятнадцати лет, в случае получения ими среднего или общего среднего образования.

Так же трудовой договор может быть заключен с учащимися, достигшими четырнадцатилетнего возраста, в свободное для него время от учебы, не причиняя вред здоровью и не нарушая процесс обучения.

С лицами, не достигших четырнадцатилетнего возраста, в организации кинематографии, театрах, театральных и концертных организациях, цирках для участия в создании или исполнении произведений без ущерба здоровью и нравственному развитию с соблюдением определенных условий.

С лицами, не достигшие совершеннолетия договор должен подписываться одним из его родителей, попечителем, опекуном или попечителем [1].

Проанализируем опыт зарубежных стран в регулировании трудовых отношений с молодежью.

В законе «О трудовом договоре» Эстонии в статье 7 говорится о том, что работодатель имеет право заключить договор с лицами: в возрасте от 7 до 12 лет, разрешается работать в сфере искусства, спорта, или рекламной деятельности; в возрасте от 13 до 14 лет; в возрасте от 15 до 16 лет, не требующая сильной физической нагрузки.

Так же, в законе оговаривается о том, что работодатель не вправе заключать договор с недостигшими восемнадцатилетнего возраста и допускать его к работе, которая: превосходит умственные возможности несовершеннолетнего; мешает социальному развитию несовершеннолетнего; угрожает здоровью несовершеннолетнего [2].

В законе о трудовом договоре в статье 8 говорится о том, что бы заключить договор не требуется согласия родителей, попечителей или усыновителей, если его поступление на работу не причинит вреда здоровью или препятствовать получению им образования.

Согласно Трудовому кодексу Республики Беларусь трудовой договор заключается в случаях если: лицо, моложе четырнадцати лет; лицо, достигшее четырнадцати лет с письменного согласия одного из родителей. Согласно статье 274 запрещается привлекать к труду несовершеннолетних на тяжелых работах и на работах с вредными или опасными условиями труда, на подземных и горных работах. В статье 276 запрещается привлекать несовершеннолетних рабочих к ночным и сверхурочным работам, работам в праздничные дни и работам в выходные дни [3].

Трудовой кодекс Республики Армения, предусматривает в качестве специального основания, возможность увольнения работника, возраст которого составляет от четырнадцати до шестнадцати лет, при условии, если один из родителей ребенка, осуществляющий наблюдение за его здоровьем, или государственный инспектор труда требует расторгнуть трудовой договор [4].

Среди стран стоит отметить Федеративную республику Германия, сильно повлиявшую на развитие национального законодательства. Охране труда детей и молодежи уделяется больше внимания, чем охране труда взрослых. Конституция Германии запрещает использовать в качестве работников детей моложе тринадцати лет.

Закон относит лиц от 13 до 15 лет к категории «детей», к подросткам - от 15 до 18 лет. Для подростков, которые еще обязаны посещать школу в течение полного учебного дня, действуют те же положения, что и для детей в начальной и неполной средней школе.

В соответствии с законом об «Охране труда молодежи» регулярная, постоянная и ежедневная работа в течение полной рабочей смены детей и подростков, обязанных посещать школу в течение полного учебного дня, запрещена. Тем не менее, есть исключения. Детям в возрасте от тринадцати до пятнадцати лет и подросткам, обязанным посещать школу в течение полного учебного дня, разрешается периодически выполнять следующие виды работ: разносить газеты, журналы, информационные материалы и рекламные листовки; трудиться на сельскохозяйственных работах; исполнять поручения, ухаживать за детьми и домашними животными; участвовать в работе, связанной с проведением спортивных занятий и мероприятий, проведением мероприятий церквей, религиозных объединений, а также обществ, союзов и партий.

При этом непригодной для детей в возрасте от 13 до 15 лет и подростков, обязанных посещать школу в течение полного учебного дня, считается работа, которая: связана с приложением физической нагрузки; опасна для жизни и здоровья (прежде всего, имеется в виду работа на машинах и механизмах). Несовершеннолетние могут работать 40 часов в неделю, а рабочий день не более 8 часов, при этом допускается сделать пятницу коротким днем за счет увеличения рабочего дня с понедельника по четверг до 8,5 часов.

Так же несовершеннолетние имеют право на трудовой отпуск, продолжительность которого зависит от возраста работника. Так, пятнадцатилетние работники имеют право на отпуск продолжительностью 30 рабочих дней, шестнадцатилетние - 27, семнадцатилетние - 25.

Уволить несовершеннолетнего сотрудника в Германии непросто. По закону увольнение должно быть обоснованным и иметь причины. Если в организации имеется Совет предприятия, при увольнении выслушивается мнение его членов. Если работник желает опротестовать увольнение, в течение трех недель после увольнения ему необходимо подать иск в суд.

Изучение опыта зарубежных стран требуется для лучшего понимания законодательства собственной страны, для сравнительно-правового анализа и поиска путей совершенствования существующей системы [5].

Список использованной литературы:
1.Трудовой кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 № 414-V
2. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 г.
3. Закон Эстонской республики о трудовом договоре 31.05.2001
4. Трудовой кодекс Республики Армения от 14 декабря 2004 года №ЗР-124
5. Охрана труда детей и подростков в Германии/ https://ru.exrus.eu/Okhrana-truda-detey-i-podrostkov-v-Germanii-

Айтмамбетова К.А., студентка 3 курса.
Научный руководитель – преподаватель кафедры Нурмахамбетова С.Т.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В современном мире значительно повышается транспортная отрасль в экономике каждого государства, потому как уровень развития транспорта напрямую влияет на конкурентоспособность экономики и безопасность страны. Огромная территория нашей республики и относительно низкая плотность населения, быстрый и высокий темп экономического развития Казахстана, достигнутый в последние годы, все это, безусловно, формируют потребности в перевозках. Конечно, поток и движение, как населения, так и грузов в сфере межхозяйственных связей, экономического развития и взаимодействия регионов Казахстана с каждым годом становится все более востребованной услугой. Но, естественно кроме экономической функции, транспорт, конечно же, осуществляет и социальную функцию, то есть налаживает обеспечение контактов населения, как в рамках дружественного, родственного общения, является непосредственной основой в организации отдыха, образования, культурного развития, а также в решении различных социальных проблем. Республика Казахстан находится вдалеке от основных мировых рынков, и именно по этой причине наша экономика отличается высокой грузоемкостью. Также, хотелось бы отметить, что более 80% грузоперевозок приходится именно на сухопутный транспорт. Транспортная отрасль имеет большой международный потенциал, который пока, на наш взгляд, недостаточно задействован. Согласно статистике, мировая торговля развивается высокими темпами, особенно в течение последних двух десятилетий. Ежегодный товарооборот между Европой и Азией, составляет около $400 млрд. К 2019 г. с легкостью может достичь $1 трлн. Именно, выгодное географическое расположение Казахстана необходимо использовать для прохождения грузопотоков между Европой и Азией, что в свою очередь будет содействовать увеличению доходов в бюджеты транспортных компаний и что немаловажно в госбюджет Казахстана.[1] Быстрое развитие рыночных отношений в Республике Казахстан повлекло за собой глубокую структурную перестройку огромной транспортной отрасли. Но, естественно помимо развития транспортной деятельности в торговых целях потребовалось также добиться совместимости национальных транспортных систем в различных государствах. В результате прямо сказать «научно-технической революции на транспорте» возросла естественным образом роль договора перевозки грузов. На месте структур централизованного управления автотранспортом постепенно формируются новые системы, отвечающие рыночным требованиям и крайне успешно развивающиеся в новых условиях. За 2018 год транспортом республики перевезено 4 103,6 млн. тонн грузов.

И как говорится, грех не воспользоваться своими возможностями, в плане, естественными географическими преимуществами, что в свою очередь требует приведения транспортной системы Казахстана в соответствие международным требованиям и стандартам, что под собой подразумевает необходимость проведения глобальной

модернизации отрасли. Естественно, провести данную работу необходимо в кратчайшие сроки с тем, чтобы конкуренты не перехватили инициативу в свои руки, предоставив для масштабных международных перевозок альтернативные казахстанским транспортные пути и соответствующий международным требованиям уровень обслуживания грузовых и пассажирских перевозок. На сегодняшний день состояние транспортного комплекса в Казахстане находится «под прицелом» как отечественных, так и зарубежных экспертов, и ими же оговорены основные минусы. Самые яркие из них отмечены вопросами неудовлетворительной организации международных перевозок, которые используются на транспорте, устаревшие на сегодня технологии, а также очень низкий уровень сервиса транспортных услуг. Логистика, которая обеспечивает в развитых странах наибольшую часть выгод от рационализации транспортных потоков, их оптимального взаимодействия, в Казахстане находится пока в начальной стадии развития. Период экономического мирового кризиса, естественно отразился на нашу страну, тем самым выявив глобальные проблемы транспортного комплекса республики, которые как раз и понижают возможность маневрировать в структурной перестройке экономики. Таким образом, именно благодаря кризису правительство нашей страны и руководство регионов стали уделять значительно больше внимания современному и перспективному развитию транспорта в Казахстане. Понятно, что проблемы снижают эффективность функционирования транспорта Казахстана в сравнении с развитыми государствами, а также влияют на снижение безопасности грузовых и пассажирских перевозок. Учитывая, то, в каком состоянии находится транспортная система, понятно, что в данный момент, она не может обеспечить в полной мере потребности экономики, учитывая как огромную территорию Казахстана, так и амбициозные планы Правительства по перспективному развитию экономического потенциала республики. Какие же задачи, считаем мы необходимыми ставить перед предстоящем этапом развития транспортной отрасли Казахстана? Ну, в первых, это конечно же повышение эффективности деятельности, а также новое строительство объектов транспортной инфраструктуры, и естественно модернизация действующей инфраструктуры, также необходимо ускорить товародвижения и крайне важно снизить транспортные издержки, соответственно немаловажным этапом будет являться и повышение безопасности и устойчивости деятельности отрасли, а также доступности транспортных услуг для населения. Нашей стране необходимо развивать международное сотрудничество в сфере транспорта, так как именно благодаря этому, на территорию нашей страны поступает новая техника и технологии, тем самым происходит внедрение международного опыта. Вместе с тем, чтобы выполнить и ввести в жизнь государственные Программы проектов, которые как раз ориентированы на развитие и совершенствование инфраструктуры, на строительство новых транспортных объектов и ремонт действующих транспортных сетей, необходимо привлечь государственные и частные инвестиции. Хотелось бы подчеркнуть, что на выполнение программ развития транспортной системы страны предусмотрено инвестировать 2,8 трлн. тенге на период до 2030 года.[4] В планах довести до хорошего и удовлетворительного уровня 85% автодорог республиканской и 70% дорог местной сети, повысить скорость грузового сообщения по железным дорогам на 15-20%, в том числе, по международным коридорам – на 20-30%.[5] Стоит подчеркнуть, что транспорт Казахстана – сложная отрасль, которая существует свою в плотной взаимосвязи со всеми отраслями и экономическими секторами республики. Взять хотя бы, в качестве примера управление разными видами транспорта, ведь задумайтесь, оно осуществляется в рамках нескольких министерств и ведомств, что в первых крайне неудобно, а во вторых предполагает тесную координацию и обеспечение методологического единства в подходах к стратегии развития. Для того, чтобы обеспечить развитие транспортной отрасли и экономики республики в целом, а также повысить эффективность и качество транспортных услуг, привлечь инвестиции в усовершенствование и обновление транспортных коммуникации необходимо прежде всего реформировать экономическую модель транспорта. На наш взгляд для начала необходимо выделить три направления модернизации:

1. Переоснащение транспортного парка;
2. Техническое и технологическое совершенствование транспортной инфраструктуры;
3. Усовершенствование организации перевозок с повсеместным внедрением логистических методов и совершенствованием управления отраслью и транспортными компаниями.

В свою очередь, решение проблем автотранспорта Казахстана требует как усиления научного обеспечения отрасли, проведения проектных исследований и разработки отраслевых системных рекомендаций по перспективному развитию с учетом международного опыта, так и формирования межотраслевой координации развития отрасли с другими отраслями экономики на основе маркетинга транспортных услуг и логистики. Необходимо также внедрить современный опыт строительства и организации транзитных перевозок в рамках международного транзитного коридора «Западная Европа – Западный Китай» на остальных транспортных коридорах республики.[2] Немаловажным является усиление внимания к организации пассажирских перевозок в Казахстане для улучшения экологической ситуации в крупных городах республики и сокращения доли легкового транспорта на дорогах. В развитии общественного транспорта необходимо внедрять современные методы логистики и маркетинга, использовать обратную связь и пожелания населения при совершенствовании перевозок пассажиров. Одним из важнейших решений является повышение квалификации руководящих кадров в отрасли и основных компаниях-перевозчиках (требуется формировать систему повышения квалификации руководителей и ведущих специалистов в отрасли с последующим переходом к непрерывному обучению), а также повышения качества обучения водителей АТС путем усиления контроля качества подготовки/переподготовки (формирование рейтингов и «черных списков» автошкол).

Вместе с тем, должно быть четко сформирована гибкая тарифная политика в области транзитных перевозок и устранения нефизических барьеров в организации транзитных перевозок, в частности совершенствования пропуска транспорта на таможенных постах и при прохождении границы. Но, также нельзя не отметить, содействия реконструкции НПЗ в Казахстане для стабильного, бесперебойного обеспечения автотранспорта республики автомобильным бензином на уровне стандартов Евро – 4 и Евро – 5.[3]

Мы считаем, что реализация предложенных рекомендаций позволит ускорить развитие отрасли и обеспечить ожидаемые доходы государства от транзитных перевозок и перевозок внутри страны. Успешность перспективной деятельности отрасли, ее конкурентоспособность на международном рынке транспортных услуг, реализация транзитного потенциала, а также соответствие потребностям внутренней экономики, социальным потребностям населения зависят от преодоления сложившихся отставаний, диспропорций и барьеров развития.

Список использованной литературы:

1.Щербанин Ю.А. Интермодальный транспорт: некоторые теоретические аспекты // Научные статьи и материалы ИНП РАН, 20 июня 2017 г. // http://socionet.ru/publication.xml

2.Китай продолжает развитие высокоскоростных программ // http://www.rbcdaily.ru, /2017/12/03/world/ 562949979244396

3.Транспортная стратегия Республики Казахстан до 2020 года. Астана, 2015г. – с.14. // www.tranco.kz/pr/doc/transportstrat.doc.

Алимбаева Мейргуль, 3 курс курсант,
Ғылыми жетекші - Қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры Маханбетов Н.К.
Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы,
Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы
Қостанай академиясы

ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕСТЕ ДӘЛЕЛДЕУДІҢ МАҢЫЗДЫ БІР ТӘСІЛІ ОҚИҒА БОЛҒАН ОРЫНАН АЛЫНҒАН ҚЫЛМЫС ІЗДЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мәселенің өзектілігі ретінде бірден-ақ айтып кететін жәйт – әрбір адам – бір-бір ақпарат көзі. Осы орайда, **трасология**- механикалық әсерге түсетін іздерді зерттейді. Трасологиялық зерттеудің мәнін - түйісетін (контактілі) объектілерге механикалық жағынан әсер етудің ерекшеліктерін және осының нәтижесінде пайда болатын іздерді зерттеу құрайды.

Трасология деп қылмыс механизмін көрсететін әр түрлі іздердің пайда болу заңдылықтарын оқып үйренетін және қылмысты әшкерелеу мақсатында здерді жинап, зерттеудегі әдіс-құралдарды жетілдіретін криминалистикалық техниканың саласын айтамыз.

Трасологиялық маңызы бар адам іздеріне: қол іздері, аяқ киім іздері, тістердін іздері, сондай-ақ папиллярлы өрнектері жоқ басқа да іздер, атап айтқанда: бас (бет) бөлшектерінің (құлақ, ерін, мұрын, шеке, т.б.) іздері жатады[1, 57 б].Оқиға болған жерден тек саусақ іздерін ғана емес, басқа да айғақ заттарын алады. Соның ішінде, трасологияға жататын заттар – қолғап пен аяқ киім іздері. Мәселен, қылмыскер үйге кірмей тұрып құлағымен есікке жақындап тыңдаған кезде құлақ іздері, бас киімі болса, бас киімінің ізі қалады. Тіпті, бір затқа сүйкенген кезде жердегі шаңның ізінде де қалынады.

Адам іздерін (қол, аяқ, тіс, дене, киім, биологиялық бөлінділер) зерттейтін ғылым антропоскопия деп аталады.

Оқиға болған жерден алынатың адамның кең тараған іздерінің бірі қолдың саусақ іздері болып келеді.Саусақ іздерін алудың өзіндік тәсілдері бар. Егер жабық бөлме болса жуып-сүртілсе де саусақ іздері бір айға дейін қала береді. Полиция қызметкерлері оқиға болған жерге келіп, қылмыскердің рөліне енеді. Оның есікті қалай ашып кіргенін, жүріс-тұрысын психологиялық тұрғыдан зерттеледі. Үйді шашуды қай жағынан бастағанын әрбір ұстаған заттарынан зерттеп, содан қол-саусақ іздері алынады [2, 74 б].

Дактилоскопия – (грек тілінде саусақ, көремін) түсінігін ең алғаш 1877 жылы Үндістанда қызмет етіп жүрген Уильям Гершел қалыптастырған. Ол адамның қолындағы папиллярлық өрнектердің өмір бойы өзгермейтінін және ешкімдікіне ұқсамайтынын дәлелдеген. Яғни, әрбір адам қайталанбас таңбаға ие. Жалпы, жер шарында алты жарым миллиард адам болса солардың қол-саусақтары бір-біріне ұқсамайды. Қол-саусақ іздері ананың құрсағында алты айлық кезінде пайда болып, сол бедерлер өлгенше өзгермейді.Тұлғадан толығымен саусақ ізі, екі бас бармақ, алақан іздері алынады. Арнайы дактилоскопиялық сыр жағылып қағазға көшіріп алынады және тұлғаның өзі растап қол қояды. Бұл әрине, қылмыстық істі тергеу барысында, криминалистикалық зерттеу жүргізген кезде қажет. Мәселен, жуырда ғана дүкенде болған тонауда ұсталған қылмыскердің оқиға орнынан алынған саусақ іздері мен қолға түскеннен кейінгі саусақ іздері жүз пайыз сәйкес келді[4, 48 б].

Жедел саусақ іздерінің иесін анықтау үшін «Папилон» автоматандырылған бағдарламасы қылмысты ашуда таптырмас көмекші.Мұнда оқиға болған жерден қол-саусақ іздері алынып, полицияға жеткізілген тұлғалардан алынған қол-саусақ іздері сақталады. Сондай-ақ, қорда тұрған адамның саусақ іздерін бір-бірімен салыстыра келе теңдестіру арқылы қылмыскерді анықтап жатады. База күнара толықтырылып тұрады, егер саусақ ізі алынған адам қайтыс болса деректер базадан алынып тасталады.Бір саусақ ізін зерттеуге 15-20 минут уақыт кетеді. Қылмыстық процессуалдық кодекс бойынша айғақтарды зерттеу үш тәуліктен он тәулікке дейін созылады.

Қол іздерін табу үшін ең алдымен заттарды жарық көзіне қарай бұрып немесе заттың әртүрлі бұрыштарынан жарықтандырулар жібере отырып қарау жүргізіледі. Табылған іздер қондырғы сақиналарды пайдалану арқылы бірден детальды фотосуретке түсіріледі.

Аяқ іздері арқылы адамның шамамен бойы,оның киім өлшемін анықтауға болады. Антропометриялық зерттеулер ер адамның табан өлшемін 15,8 және әйел бойын 15,5 пайызға теңесетіні анықтаған [3, 36 б].

Аяқ іздері әр түрлі қылмыстарды тергегенде оқиға болған жерден табылуы мүмкін. Аяқ іздерін қарау мен жалғасушы сараптамалық зерттеу қылмыскерді табу мен іздестіру үшін қолданатын маңызды мән-жәйларды анықтайды.

Адам іздеріне анализ жасау барысында,ол адамның бойының ұзындығы, жүрісінің ерекшеліктері, жол жүруінің бағыты айқындалады.

Адам іздерін жалаң аяқ,аяқ киіммен және шұлықпен деп бөліп қарастырамыз. Қазақстан Республикасының табиғат жағдайына байланысты, жалаң аяқ іздер өте сирек кездеседі. Анализ жасау үшін тек бір ғана із емес, бірнеше іздердің жиынтығын алады. Іздердің жолына қарап отырып, қозғалыстың бағытын,шамамен адамның бойының ұзындығы,ұқсақтығы немесе аяғын сылтық басатындығы және қараңғыда жүру фактісі анықталады.Жалаң аяқ іздің анықталу және бекіту тәсілі қолдікімен ұқсас. Жалаң аяқ іздердің жеке белгілеріне табанның пропорциясы,саусақтардың жеке-жеке иілімі, тыртықтардың болуы, папилярлы өрнектер жатады.

Көшеде автокөлікті ұрлап кетсе немесе автокөлікпен қылмыс жасаған кезде суретке түсіреді немесе топырақ жерде қалған ізге ерітілген сұйық гипс құйылып алынады. Қылмыскер ұсталған кезде, айғақтармен салыстырылады.

Қорытынды ретінде айтатыным, қазіргі кезде іздерді анықтауда аяқ киімді зерттеудің эксперттік идентификациялық әдістемесі кеңінен қолданыла бастады. Бұл әдістеме тек қана нақты изде сақталған мәлеметпен жұмыс жасайды. Аталған әдістеменің негізін ресейлік ғалым-криминалист Г.Л. Грановский салған. Аяқ киімді зерттеудің эксперттік идентификациялық әдістемесіне сәйкес криминалист-маман ең алдымен оқиға болған жерден алынған аяқ киім табанының жарамдылығын анықтап, әрі қарай жалпы қандай аяқ киіммен қалдырылған із екенін идентификацияланады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. – Москва: Норма, 2001. – 240 с.

2. Мозговых Г.А. Криминалистическая характеристика преступления. -Алматы: Дәнекер, 2002. – 146 с.

3. Арсеньев В.Д. Особенности исследования следов металлизации, образованных на тканях колюще-режущими орудиями. //Сб. Применения физико-химических методов и ЭВМ в исследованиях объектов судебной экспертизы. – Москва,1998. – 175 с.

4. Тапалова Р.Б. Методы электронной микроскопии в судебной экспертизе. – Алматы: Қазақуниверситеті, 2008. – 135 с.

Алимхан Е. 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.м., аға оқытушы Хауия С.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖҰМЫССЫЗДЫҚТЫҢ СЕБЕПТЕРІ

«Адам еңбекқор болып, өз кәсібін жақсы меңгергенде және лайықты жалақы алуға немесе жеке кәсіп ашып, оны дамытуға мүмкіндік болған кезде табыс артады. Мемлекет пен адамдардың күш біріктіруінің арқасында ғана біз Жалпыға ортақ еңбек қоғамын құра аламыз» [1].

Жұмыссыздық барлық уақытта бар және болады макроэкономикалық проблема болып табылады. Жұмыссыздық және жұмыспен қамту деңгейі мемлекет экономикасындағы басты аспектілердің бірі болып табылады. Олар нарықтық қатынастардың жұмыс істеуі мен

дамуының тиімділігін анықтау үшін бағалаушы факторлар болып табылады, бұл осы уақыт кезеңінде барлық мемлекеттер үшін, әсіресе Қазақстан үшін табысты даму мен өркендеудің айқындаушы факторларының бірі болып табылады. Жұмыссыздықтың анықтамаларын талдай отырып, жалпы түсінік жасауға болады.

Жұмыссыздық-экономикалық белсенді халық бұл үшін қажетті жағдайлардың болмауы себебінен еңбекке қабілетті дағдыларды қолдана алмайтын әлеуметтік құбылыс ретінде, яғни жұмыс істеудің болмауы, жұмыс істегісі келмеу, ақпарат, білім, дағды және т.б. сияқты қандай да бір жағдайларға байланысты өзін жұмыспен қамтамасыз ете алмайды. Жұмыссыздықтың көптеген түрлері бар. Ол санына, уақытына, техникалық деректеріне, жұмыс қызметінің түріне байланысты бөлінеді. Қазақстанда жұмыссыздық негізінен циклдік, фрикциялық және құрылымдық түрінде кездеседі.

Статистикалық мәліметтер көрсеткендей, барлық жастағы жұмыссыздардың жалпы санынан әйелдер шамамен 65% немесе ерлерден екі есе көп. Бұл қазіргі уақытта бос орындарға үміткерлерге қойылатын негізгі талаптардың бірі арнайы-техникалық білімнің болуы болып табылатындығымен түсіндіріледі. Жұмыспен қамту орталығының мәліметтері бойынша техникалық салада жұмыс берушілер ұсынатын бос жұмыс орындары 40% - ға жуықты құрайды. Бірақ 25 жасқа дейінгі жастар арасында жұмыссыздық көп таралған.

Оның үлесі Жұмыспен қамту орталықтарына жүгінген халықтың жалпы санының 41,2% құрайды. Бұл жиі олардың «жанымен» жұмыс тапқысы келетінін түсіндіреді және бұл ізденіспен айналысқанша жұмыссыз болып саналады. Бұл біздің жұмыссыздық деңгейінде бос жұмыс орындары негізінен белгілі бір жұмыс өтілі бар мамандармен толтырылуымен түсіндіріледі. Ал жұмыс тәжірибесі жоқ жастар оны алуға мүмкіндік бермейді.

Қазақстан Республикасында жұмыссыздықтың негізгі нысандары мыналар болып табылады: өндірістің құлдырауына байланысты жұмыссыздық, жасырын, фрикциялық, маусымдық.

Нарықтық қатынастардың қалыптасуында жасырын бастау ашық болады. Жасырын жұмыссыздық де сақталды. Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері бойынша жұмыссыздар санының динамикасы пайыздық қатынаста мынадай: 2015 жыл – 7,3 %; 2016 жыл– 6,6 %; 2017 – 6,6 %; 2018 – 5,8 %. Жұмыссыздардың пайызының төмендеу үрдісі байқалады [9].

Қазіргі нарықтық экономикада міндетті түрде қызметкерлердің оңтайлы резерві болуы, жұмыссыздықтың табиғи нормасы сақталуы тиіс. Оған тең дәрежеде «толық жұмыспен қамту» арифметикалық және тым жоғары жұмыссыздық қарсы. Бірінші жағдайда экономика сұраныс инфляциясын, өндіріс тиімділігінің төмендігін, салалар мен аумақтар бойынша Еңбек ресурстарын бөлудің командалық тәсілдерін, стагфляцияны және басқа да ірі қиындықтарды қорғайды. Екінші кезеңде-өндірістің еңбек факторын толық пайдаланбау, бұл адамның әлеуметтік экономикалық құқықтарының бұзылуы ғана емес, сонымен қатар жұмыссыздардың көп санын және т.б. ұстау қажеттігімен байланысты мемлекеттік қаражатқа теріс қысым.

Өзінің жұмыс күшін ұсынатын қызметкерлер, әдетте, олардың еңбегіне деген сұраныстың бар екендігі туралы жеткілікті түрде хабардар емес. Олар тіпті өз қаласы шегіндегі барлық бос жұмыс орындарын әрдайым білмейді. Олар басқа аймақтарда жұмыс орындарының бар екенін біледі. Нарық жағдайында еңбек алмасуының экономикалық заңы жұмыс істейді, оның мәні өзінің экономикалық жағдайын жақсарту үшін белсенді жұмыс істеу қажет, бұл тұрақты жетілдіру қажеттілігін және тиісінше еңбек өмірінің барлық кезеңі ішінде еңбек қызметі нысандарының ауысуын болжайды. Мысалы, американдықтар жұмысты орташа 7,5 есе өзгертеді. Жапонияда жұмысшылардың бір бөлігі өмір бойы жалдаумен – 2,6 рет қамтылған. Батыс Еуропада бұл көрсеткіш Жапонияға қарағанда көп, бірақ АҚШ-қа қарағанда аз [2, 156-б].

Дамыған елдерде нарық, оның өзгермелі конъюнктурасы бар, қызметкерлердің үштен екісін үздіксіз оқуға мәжбүрлейді. Сапа үйірмелері, тәжірибе алмасу топтары, жаңа

технологиялар мен еңбек тәсілдерін меңгеру курстары жаппай сипатқа ие. Қазақстан Республикасында еңбек нарығын және халықты жұмыспен қамтуды реттеу үшін «Халықты жұмыспен қамту туралы Қазақстан Республикасының Заңы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 482-V ҚРЗ қолданылады. «Халықты жұмыспен қамту туралы» Заңға сәйкес — кәсіби даярлықтан, біліктілігін арттырудан және қайта даярлаудан өтіп жатқан аз қамтамасыз етілген азаматтар қатарындағы жұмыссыздар мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек алуға құқылы [3].

Нарықтық экономикасы дамыған көптеген елдерде еңбек нарығындағы адамдардың, атап айтқанда жастардың әртүрлі санаттарына сараланған көзқарас байқалады. Осы мақсатта жастар арасында жұмыссыздықпен күресу үшін арнайы бағдарламалар әзірленіп, енгізілуде. Бұл бағдарламаларда еңбек ақы төлеу бойынша шығыстар субсидияланатын кәсіпкерлердің қатысуымен жастар үшін жұмыс орындарын құру бойынша шаралар елеулі орын алады, Мемлекет кәсіптік даярлау бойынша шығыстарды толығымен өзіне қабылдайды.

Қазақстандағы жұмыссыздықтың келесі себептерін атап өтуге болады:

ата-аналардың өз балаларына шамадан тыс қамқорлығы. Ата-аналар кәмелетке толған балаларына дербес болуға мүмкіндік бермейді, Жоо-да жартыставкада жұмыс істеуге (қосымша ақы табуға) келісім бермейді және т.б.;

өткен ғасырдың 90-шы жылдарындағы дағдарыстың алшақтығы, ата-аналар қысқартуға түскен кезде оларға уақытында жалақы төлемеген, нәтижесінде олар өз ісімен айналысуға, базарда сауда жасауға мәжбүр болған. Сондықтан олар өз балаларына оқу бітіргеннен кейін жұмыс табуға көмектесе алмайды, өздері мамандығы бойынша жұмыс істемейді;

жұмыс берушілер. Тез өзгеретін әлем, жоғары өмір қарқыны, технологиялар, бәсекелестік, жұмыс берушілерді бастапқыда моральдық-адамгершілік міндеттемелер туралы ұмыта отырып, персоналды оңтайландыруға, жоғары өнімділік пен тиімділікке ұмтылуға мәжбүр етеді. Сондықтан олар 40 жастан кейін адамдарды, әйелдерді (олардың декретке кетуі мүмкін болғандықтан) жұмысқа алғысы келмейді, бірақ тәжірибесіз (көбінесе сауатсыз) жастарды жинайды, уақытша еңбекке жарамсыздыққа жиі шығатын адамдарды жұмыс беруші ешбір себептерсіз қиындықсыз жұмыстан шығарады;

соңғы негізгі себеп - еңбек нарығындағы сол немесе өзге де мамандарға қажеттіліктер. Талапкерлердің моральдық-адамгершілік құндылықтары материалдық құндылықтарға күрт өзгерді. Барлығы ештеңе жасағысы келмейді сөйте тұра үлкен ақша алғысы келеді, үлкен басшы болғысы келеді. Сондықтан да көпшілігі кеден ісі, банк ісі, қаржы және несие, экономика және менеджмент, аударма ісі, заң құқығы сияқты беделді мамандықтарды таңдап алады, бірақ еңбек нарығы осы мамандықтағы қызметкерлермен бұрыннан толыққан.

ҚР-да жұмыссыздықтың шынайы себептері, бұқаралық (жасырын, бейресми) мынада: көптеген білім беру оқу орындары (Жоо, колледждер, КТМ) біліксіз кадрларды даярлай бастады, соның нәтижесінде түлектер жұмыс таба алмайды. Бірақ бәрі оңай емес. Оқу орындары практикаға көңіл бөлмей, теоретиктерді даярлағанымен, бірақ барлығы оларға байланысты емес. Талапкерлердің өздерінде мамандық алғаннан кейін немен айналысатынын білмейді. Негізінен, сырттай оқу түрінің болуы, сыбайлас жемқорлық және т.б. сапасыз мамандарды шығаратын көптеген оқу орындары бар. Осылайша, жоғары білім туралы дипломға ие болу бітірушінің жұмыс табуына кепілдік бермейді (қандай да бір мамандық бойынша емес) [4, 72-б].

Мемлекет экономикалық қайта құру бағдарламаларында Жұмыспен қамтудың экономикалық басымдықтары мен басымдықтарының теңгерімділігін тұрақты қолдауда реттеуші рөл атқарады. Қазақстанның жоғары билік органдары жүргізіп отырған әлеуметтік саясаттың негізгі міндеті – халықтың өмір сүру деңгейін барынша қолдау және жұмыссыз қалған азаматтарды әлеуметтік қорғау жөніндегі шараларды күшейту. Оны орындау үшін халықты жұмыспен қамту мемлекеттік бағдарламасы әзірленді.

Әрине, бұл ресми деректер ғана, ал көлеңкелі жұмыссыздық де бар, оның деңгейі статистикалық деректердің көрсеткіштерінен бірнеше есе артық, өкінішке орай, ешкім айта алмайды.

Дегенмен, ресми деректер бойынша айтатын болсақ да, жұмыссыздық деңгейі жыл сайын қысқарып, қазір ол 3 жыл бұрын қарағанда айтарлықтай төмен. Бұл көлеңкелі жұмыссыздыққа да әсер етті, ол да қысқарды.

Жұмыссыздық макроэкономикалық құбылыс ретінде барлық мемлекеттерге тән. Ол болды, бар және әрқашан даму бойынша бірінші орында немесе соңғы орында болсын. Оны толығымен болдырмау ешқашан болмайды, әсіресе, бұл басқа теріс экономикалық құбылыстарға әкеледі. Бірақ оны бақылау әбден мүмкін, бұл үшін мемлекет реттеуі тиіс шаралар қажет.

Ол адам әр түрлі себептерге байланысты шықпаса да, мамандық бойынша жұмыс істеу үшін, тіпті адамдар айтқандай, «нан кесегіне» ақша табу үшін жұмыс таба алу үшін адамдарды қажетті жағдайлармен толық қамтамасыз етуге міндетті. Әрине, бұл шектен тыс. Алайда, экономикалық дамып келе жатқан мемлекеттің, әсіресе дамудың жаңа деңгейіне бірте-бірте шығатын Қазақстанның басты мақсаты жұмысқа қабілетті адамдарды, әсіресе шын мәнінде жұмыс істегісі келетін және жұмысқа мұқтаж адамдарды қамтамасыз ететін қызметті бақылау болып табылатынын атап өткім келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

6. «ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫНЫҢ ӨСУІ: ТАБЫС ПЕН ТҰРМЫС САПАСЫН АРТТЫРУ» атты мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан //www.akorda.kz

7. Ильин, С.П. Рынок рабочих мест для социально незащищенных категорий населения //ЭКО. 2005. - № 12. - С. 128.

8. ҚР Еңбек кодексі. 23.11.2015ж. // www.zakon.kz

9. Курманов, А. Охрана трудовых прав женщин с малолетними детьми: по уголовному законодательству зарубежных стран //Кадровик. Трудовое право для кадровика. -2008 № 5. - С. 54 - 60

Алимхан Е. 2 курс студенті
Ғылыми жетекші: Амантай А., аға оқытушы, з.ғ.магистрі
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ. Қазақстан Республикасы

САҚТАНДЫРУДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Сақтандыру саласының еліміздің экономикалық нарығында нақты қызмет етуі азаматтарымызды материалдық шығыстарға ұшыраудан алдын алып, экономикалық пайда алуға кепілдік береді. Адамдардың өмірі түрлі қиын материалдық жағдайларға толы.

Себебі қазіргі уақытта дамыған мемлекеттердің тәжірибесінде сақтандыру саласы экономиканың тұрақты көрсеткіші ретінде айқындалады. Біздің еліміздің экономикалық нарығында сақтандыруды құқықтық реттеуді жетілдіруге қатысты өзекті мәселелер бар деседе болады.

Бұл тұрғыда Қазақстанда жүргізіліп жатқан құқықтық реформалардың бағыты сақтандыру мәселелерін тиімді, әрі заңдық тұрғыдан нақты шешуді көздейді. 2014 жылығы 17 қаңтардағы Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауында елдегі міндетті сақтандыру нарығын жетілдіру, оның ішінде міндетті медициналық сақтандыру туралы былай деген болатын: «Денсаулық сақтау саласындағы басты басымдық – алғашқы медициналық-санитарлық көмекті дамыту. Міндетті медициналық сақтандыру енгізу мәселесін зерттеген

жөн. Мемлекеттің, жұмыс берушілердің және қызметкердің денсаулық үшін ортақ жауапкершілігі – медициналық қызметтің барлық жүйесінің басты қағидаты. Спортпен шұғылдану, дұрыс тамақтана білу, жүйелі профилактикалық тексерілу – аурудың алдын алудың негізі» [1]. Осыған байланысты міндетті сақтандырудың түрлеріне қойылатын талаптар мен ережелер нақтылана түсті. Яғни, 2015 жылғы 16 қарашада Қазақстан Республикасының «Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру туралы» № 405-V ҚРЗ [2] Заңы қабылданды. Заң 2016 жылы күшіне еніп, ол бойынша атқару жұмыстары жүргізіліп жатыр.

Елімізде міндетті сақтандыру түрлерін реттейтін заңдар бар, бірақ әліде болсын олқылықтар орын алуда. Мұның себебі, халықтың сақтандыру нарығын түсінуде міндетті сақтандыруды мемлекеттік реттеуді мелекеттік басқарумен шатастырып алуында және ерікті сақтандыруға өз еріктерімен, саналы түрде бармауы болып отыр. Оның өзінің тарихи себептерін сонау Кеңес үкіметінің құзыретіне жатқызамыз. Бұл туралы тәуелсіздік алғанымызға біраз жылдың жүзі болсада, сақтандыру нарығының өзі толықтай, қарқынды жүзеге асып кетпегенінен көруге болады. Сол үшін сақтандыруды құқықтық реттеу жағын қайта қарау маңызды мәнге ие.

Сақтандыру қызметімен байланысты қатынастар 2000 жылғы 18 желтоқсанда қабылданған «Сақтандыру қызметі туралы» [3] заңымен реттелінсе, ал, сақтандыру шартымен және сақтандырумен байланысты даулы мәселелер Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексімен реттелінеді [4].

Сақтандыру азаматтар мен заңды тұлғалардың мүліктік мүдделерін қорғау, яғни, оны ақшалай негізде жүзеге асырады, айналып келгенде материалдық қатынастар пайда болады. Азаматтар мен заңды тұлғаларадың мүліктік мүддесінің қорғалуын үш аспектіні көрсетеді. Біріншіден, заңдық аспекті ретінде сақтандырушының мүліктік мүдделерін және сақтанушының сақтандырылған мүліктік мүдделерін заңмен қорғауды қамтамасыз етеді. Егер сақтандырушы сақтанушының мүліктік мүдделерін сақтандырған кезде құқықбұзушылыққа жол беретін болса, жауапкершілікке тартылады. Сондай-ақ, заңмен реттелетін міндетті сақтандырудың түрлерінде мүліктік мүддесі бар қатысушы азаматтардың құқығын қорғауға кепілдік береді. Ал сақтандырушыға көрсетілетін заңи көмек сақтандырушының қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша талап етіліп отырады.

Екіншіден, материалдық аспекті ретінде, сақтанушы азаматтарға, сақтандырылған адамға, пайда алушыға өздерінің шығындарын өтеп алуға үлкен мүмкіндік жасайды. Себебі, сақтандыру оқиғасы болған кезде, сақтандырушымен жасалған келісімшартқа сай сақтанушы мүліктік мүддесіне өзінің төлемақысын ала алады. Сақтандырушы тарапынан емес, жасалған шартқа негізделген материалдық көмек болады. Сақтанушыны материалдық жағынан қамтамасыз етеді. Осы жерде айта кететін жайт, материалдық көмек тек сақтанушыны қамтып қана қоймайды, сондай-ақ сақтандырушыныда қамтиды. Неге дегенде, сақтандырушы сақтанушымен сақтандыру келісімшартын жасағаны үшін, сақтандыру сыйақысын алады. Бұлда сақтандырушыға келетін пайда немесе материалдық көмек деуге болады. Сондықтан материалдық көмек екі жаққада тиімді әдіс.

Үшіншіден, сақтандыру қатынастарын жүзеге асыру психологиялық жағынан өте жағымды болып келеді. Себебі, адам сақтандырған мүліктік мүддесі үшін әрқашанда жақсы ойда жүреді. Егер мүлкіне немесе өзіне зиян келген жағдайда оның сақтандырылып, мүліктік жағынан қорғалып тұрғаны оған үлкен көтермелеу жағдайын туғызады. Мәселен, егер адам сақтандырылуға тиісті жағдайлардан сақтандырылмаса, онда оқыс оқиғадан келген шығындардың орынын өзі толытыру керек болады. Ол өз кезегінде оған ауыр психологиялық соққы болуы мүмкін. Сондықтан мүліктік мүддесі сақтандырылған болса, мүліктік мүддесі жағынан шығыны н өтеп беретін сақтандыру ұйымының бар болуы оған жақсы ойлап жүруге көп көмек береді.

Ескере кететін жайт, заңдық және психологиялық аспектілер материалдық аспектісіз-ақ пайда бола береді. Сақтандыруды жүзеге асыру кезінде сақтандыру төлемі болмауы да мүмкін, себебі ол сақтандыру жағдайының болу, болмауына тәуелді. Осылайша,

сақтандырушы сақтандыру қатынасына түскенде сақтандыру жағдайы әсерінен келген залалды жоюға көмектесетін, сақтандыру төлемін жүзеге асыруға қызмет етеді.

Заңдық және психологиялық аспектілерде сақтандырушы сақтандырудан алған материалды емес игілікті көрсетеді. Бұл игілік өзінің құндылығын және өзінің тұтыну құнын көрсетеді. Сақтандырудың материалды аспектісі, сақтандырумен қарастырылған сақтандыру және басқа да төлемдер сияқты материалды игілік түрінде көрсетіледі.

Бізде халық сақтандыру жүйесінің пайдасы туралы әлі де толық білмейді. Шетелде – сақтандыру дегеніміз тұтастай мәдениет. Яғни, жоғары жалақы алатын адамдар өздерінің алдағы өмірін лайықты табыспен қамтамасыз еткілері келеді, сондықтан да сақтандыру компанияларына шарт жасасу үшін ерікті түрде жүгінеді. Зейнеткерлікке шыққаннан кейін шарт бойынша аударған қаржысымен өзін қаншалықты қамтамасыз етсе, сонша зейнетақы алатын болады. Демек, азамат бұған өзіне лайықты өмірді қамтамасыз ету үшін барады. Әрине, сақтандыру мәдениетін дамыту шарттарының бірі – ол азаматтардың табысын арттыру арқылы халықтың өмір сүру деңгейін көтеру. Жалпы алғанда бір адамның болашағын инвестициялау мәдениеті мен өмір сүру деңгейі бойынша тұтастай мемлекеттің даму деңгейін айқындауға болады.

Сақтандыру қатынастырының тұрақты дамуына кедергі келтіріп отырған бірнеше мәселені келтіре кетсек. Біріншіден, көпсалалы сақтандыру қатынастарына түсетін кезде еліміздің сақтандыру нарығынан оңай шығып кете алатындай сақтандыру ұйымдарының қаржылық тұрақтылығының жетіспеуі.

Екіншіден, сақтандырушылық қатынастарда көптеген шаруашылық субьектілердің болуы, сақтандырудың мүддесін қорғау кезінде мамандандырылған тиімді қызметтерді көрсетудің жоқтығы.

Үшіншіден, ұлттық сақтандыру ұйымдары қызметінің барысында жаңа бағыттарды дамытудың тұралап қалуы. Олардың бұрынғы ескі, қайталанатын жоспармен жұмыс жасап жатуы.

Сақтандыруға қатысты заңнаманың олқылық жақтары жоқ емес. Ал шындығында, сақтандыру қызметінің басты түйткілі халықтың қалай сақтануды білмеуінен емес, сақтануға мүмкіндік беретін табысының аз болуынан туындап отырған жоқ па екен?! Сондықтан шетелдерде бұл қызмет жүйесінің жоғары деңгейде дамуын зерттеп, талдаған дұрыс. Оларда сақтанудың мәдениеті жоғары дейді мамандар. Шетелдерде кез-келген азамат өзінің ертеңгі өмірін қамтамасыз етуді, болуы мүмкін қиын жағдайда тал қармап қалмауды – басты қажеттіліктердің бірі деп санайды. Сол үшін де сақтандыру компанияларын өздері іздеп барып, олармен міндетті түрде шарт жасасады екен. Ал бізде, сақтандыру шартын көбінесе сақтандырудың заңмен көзделген міндетті түрлерімен ғана жасалатыны белгілі. Тек ерікті сақтандыруды санаулы адамдар жасайды. Бүгінде күтпеген жерден еліміздің біраз аймақтарының (Қарағанды, Павлодар т.б.) қыстан шыға бере тап болған үйлерді су басу апаты мәселесі басты орында. Егер осындай жағдайларда материалдық мүліктік мүдделерді қорғау, шығынның орынын толтыру мақсатында алдын ала сақтандырылып қойған кезде көптеген жеңілдіктер орын алушы еді. Тіптен мемлекеттің өзі жауапкершіліктен құтылуға себеп болуы мүмкін. Мұны дамыған елдер тәжірбесінен кездестіруге болады. Сондықтан үйлерді сақтандыруды әрине, заңмен міндетті етіп енгізу қиындық тудыратын жағдай. Себебі жоғарыда айтқандай халқымыздың материалдық жағдайы көтермейді. Осындай мәселеден құтылу үшін мемлекет болып ат салысып, көмектессе қалай болар еді деген ұсыныс бар. Мысалы, біздің елде «өсімдік шаруашылығындағы міндетті сақтандыру туралы» [5] заң бар. Осы заңның негізінде ауылшаруашылығындағы кәсіпкерлер ауыл шаруашылығы дақылдарын (дәнді, майлы дақылдар, қант қызылшасы, мақта) өңдеу процесінде алынған өнімдерін сақтандырып қоюға міндетті.

Міндетті сақтандырудың бұл түрінің ерекшелігі сол оны мемлекеттік қолдаудың болуында. Яғни, міндетті сақтандырудың бұл түріне мемлекеттік қолдаудың болуы осы салаға бюджет қаражатын бөлуден көрінеді. Мәселен, «Өсімдік шаруашылығындағы міндетті сақтандыруды қолдау үшін бөлінетін ақшаны пайдалану қағидаларын бекіту

туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2006 жылғы 29 қарашадағы №1133 Қаулысында (өзгерістер мен толықтырулар 1.11.2013 №1195) былай делінген «Өсімдік шаруашылығындағы міндетті сақтандыруды қолдау үшін бөлінетін бюджет қаражаты және уақытша бос ақшаны Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкіндегі депозиттерге және мемлекеттік бағалы қағаздарға орналастырудан түскен кірістер есептелетін Ұлттық Банктегі шоттағы ақша пайдаланылады» [5]. Міне осы сияқты, тек қана мемлекетке пайда келтіретін кәсіп түрлерін ғана мемлекеттің қолдауына ие болмай, сондай-ақ, қарпайым халықтың жағдайында ескеріп, олардың мүліктік мүдделерін сақтандыруға мемлекеттен қолдау болып, көмек қаржы бөлінсе. Сонда ғана ауырып ем іздегенше, ауырмай тұрып ауырмаудың жолын тапқан болар едік.

Қоғамдағы әрбір адамның өзінің өміріне қауіп төндіретін және ол ондай жағдайды жалғыз өзі түзете алмайтын жағдайлар да болатынын атап өткен жөн. Осыған байланысты сақтандыру нарықтық экономика жағдайында жұмыс істейтін халықты әлеуметтік қатерден әлеуметтік қорғау нысандарын айқындайды.

Міне осындай мәселелер төңірегінде оларды төмендегідей шешу жолдарын ұсынылды:

- сақтандыру нарығының тұрақты түрде сенімді дамуы, олардың өз функцияларын жоғары дәрежеде атқаруы өздігінен орындалмайды, нәтижелі сақтандыру саясатын жүргізуге және тиімді мемлекеттік реттеуге байланысты дамиды, сол үшін тиімді мемлекеттік сақтандыру саясаты болуы;
- қоғамдағы өмір сүрудің сапасын жоғары деңгейге көтеру үшін, сақтандыру саласында шараларды қолданбалы түрде іске асыру;
- сақтандыру қызметіне жүгінуді халықтың болашақтағы өмір сүруіне, қызметіне, табиғи апаттар мен техногендік қолайсыз жағдайлардан өзіне сенімді болуына әсер ететінін жағдайларды жиі жарнамалау;
- сақтандыру ұйымдарының қызметіне қашықтықтан интернет арқылы бақылауды жүзеге асыру;
- сақтандыруды құқықтық реттеуге қатысты көптеген елдердің тәжірибелері зерттеп, оларды Қазақстан жағдайында қолдануды жүзеге асыру;
- сақтандырудың міндетті түрлерін жүзеге асырғанда олардға қаржылай көмектесу тетіктерін қарастыру.

Қорыта айтқанда сақтандыруды жетілдіру және құқықтық тұрғыдан реттеу оның болашағының бар екенін және адамдар арасында сенім тудыратын және сақтандыру қатынастарын тиімді реттеудегі маныызы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы 2014 жыл *17 қаңтар.*

2. «Сақтандыру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 18 желтоқсандағы №126 Заңы (соңғы өзгерістер мен толықтырулар 02.07.2018 № 166-VI)

3. Азаматтық кодекс ерекше бөлім 1999 жылғы 1 шілдедегі №409 Кодексі (соңғы өзгерістер мен толықтырулар 02.07.2018 № 166-VI)

4. «Өсімдік шаруашылығындағы міндетті сақтандыру туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 10 наурыздағы №533 Заңы (өзгерістермен толықтырулар ҚР 10.01.2018 № 134-VI)

5. «Өсімдік шаруашылығындағы міндетті сақтандыруды қолдау үшін бөлінетін ақшаны пайдалану қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2006 жылғы 29 қарашадағы №1133 Қаулысы (өзгерістер мен толықтырулар 1.11.2013 №1195)

Аманбаева З., Толеутаева А., студентки 3 курса
Научный руководитель - доцент Дуброва Н.Б.
Карагандинский экономический университет,
г.Караганда, Республики Казахстан

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРУДА

Международно-правовое регулирование труда – это регулирование с помощью международных соглашений государств (многосторонних и двусторонних договоров) и других международно-правовых средств вопросов, связанных с применением наемного труда, улучшением его условий, охраной труда, защитой индивидуальных и коллективных интересов работников [1].

Формальным юридическим выражением международно-правового регулирования труда являются нормы (стандарты) труда, закрепленные в актах, принятых международными организациями, а также в двусторонних договорах и соглашениях отдельных государств.

Конституция Республики Казахстан закрепляет принцип приоритета международных правовых норм над нормами национального законодательства. "Проникновение" норм международно-правового регулирования в трудовое законодательство Республики Казахстан реализуется в 2 направлениях: во-первых, путем ратификации конвенций и иных актов международных организаций и их органов; во-вторых, путем заключения двусторонних и многосторонних международно-правовых договоров с другими государствами [2].

Первая область связана с нормативной деятельностью Организации Объединенных Наций, Международной организации труда, Европейской региональной Ассоциации Совета Европы, Содружества Независимых Государств (в первую очередь с конвенциями и рекомендациями МОТ); вторая-с совместной практикой нормотворчества двух или более конкретных государств, заинтересованных во взаимном или региональном урегулировании вопросов трудового права.

Источниками международно-правового регулирования труда являются правовые акты различных уровней, в разной степени регулирующие отношения в сфере труда, принятые различными международными организациями. Эти законы применяются к странам, которые подписали и/или признали их.

Основополагающее значение среди этих актов имеют акты ООН. Прежде всего, это Всеобщая декларация прав человека и Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах.

Эти акты имеют различную юридическую силу. Всеобщая декларация прав человека была принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 г. в форме резолюции. В этом нет необходимости. Это в основном политический документ, но он заложил краеугольный камень в международную защиту прав и свобод человека.

Во Всеобщей декларации прав человека выделен и сформулирован пакет основных неотъемлемых и неотчуждаемых трудовых прав человека: право на труд; право на свободный выбор работы; право на защиту от безработицы; право на справедливые и благоприятные условия труда; право на равную оплату за равный труд без какой-либо дискриминации; право на справедливое и удовлетворительное вознаграждение, обеспечивающее достойное человека существование для него самого и его семьи и дополняемое при необходимости другими средствами социального обеспечения; право создавать профессиональные союзы и вступать в профессиональные союзы для защиты своих интересов; право на отдых и досуг, включая право на разумное ограничение рабочего дня и на оплачиваемый периодический отпуск [3].

Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах был принят Генеральной Ассамблеей ООН в 1966 году. По своей юридической природе это многосторонний международный договор (Конвенция), ратифицированный огромным большинством государств-членов ООН.

Специализированным учреждением ООН является международная организация труда (МОТ), которая была основана в 1919 году на основе Версальского договора как структурное подразделение Лиги Наций [4].

Членами МОТ являются подавляющее количество государств-членов ООН. Трехсторонняя (трехсторонняя) организация МОТ отличает ее от других международных организаций и оказывает значительное влияние на принятие и содержание ее конвенций и рекомендаций. Необходимость создания МОТ определялась следующими политическим, социальными, экономическими причинами.

В декларации основных принципов и прав в области труда, принятой в июне 1998 года, сформулированы четыре основополагающих принципа, соблюдение которых является обязательным для всех государств-членов МОТ независимо от ратификации конвенций. К ним относятся: свобода объединения и действенное признание права на ведение коллективных переговоров; упразднение всех форм принудительного труда; действенное запрещение детского труда; недопущение дискриминации в области труда и занятий.

В качестве приложения к декларации утвержден механизм его реализации. Основным принципом работы МОТ является трехсторонний подход, который означает, что формирование почти всех ее органов базируется на триединстве представительства - от правительств, представителей работников и предпринимателей.

Смысл существования МОТ изложен в преамбуле ее Устава. Это должно способствовать установлению всеобщего и прочного мира путем поощрения и развития социальной справедливости. В соответствии с этой идеей были определены основные задачи, стоящие перед организацией, и разработана программа действий по реализации идеи социальной справедливости.

Деятельность МОТ разнообразна, однако традиционной основой целей МОТ является нормотворчество и сотрудничество с государствами-членами, а также с организациями работодателей и трудящихся.

Инструменты МОТ являются одним из основных источников международного трудового права. На сегодняшний день МОТ приняла 184 конвенции и 194 рекомендации по различным аспектам работы.

Процедура принятия конвенций и рекомендаций МОТ является сложной. До их принятия они должны обсуждаться дважды (последовательно) на международных конференциях (сессиях МОТ), перед которыми должны представляться доклады МОТ, основанные на обобщении законодательства и практики различных стран. Каждая конвенция или рекомендация обсуждается специальной комиссией, сформированной конференцией. Эти документы требуют одобрения большинством в 2/3 присутствующих на конференции делегатов [1].

При одинаковых требованиях к процедуре принятия Конвенции и рекомендаций как источников международно-правового регулирования они имеют различный правовой статус.

Конвенция приобретает статус многостороннего международного соглашения после ратификации ее как минимум двумя государствами-членами МОТ и с тех пор он налагает определенные обязательства на оба ратифицировавших и не ратифицировавших государств. Но для отдельного государства-члена МОТ, положения Конвенции становятся юридически обязательными только после его ратификации Верховным государственным органом (конвенции содержат нормы о порядке их денонсации).

Факт ратификации конвенции налагает на государство ряд обязательств:

— во-первых, оно обязано принять законодательные или иные акты, гарантирующие проведение ее в жизнь;

— во-вторых (и это является особо сдерживающим фактором), регулярно представлять в МОТ доклады относительно принятых мер по эффективному применению ратифицированной конвенции. Такие доклады представляются раз в 2 - 4 года [5].

Рекомендация также содержит международно-правовые нормы, но в отличие от конвенции не требует ратификации и предназначена для добровольного применения в

национальном законодательстве государства-члена МОТ. Надо согласиться с мнением проф. И. Киселев, что эта рекомендация является источником информации и образцом для совершенствования национального законодательства. Рекомендация детализирует, уточняет, а иногда и дополняет положения Конвенции, делает их содержание более полным и гибким, расширяет возможности выбора для государств при решении вопроса о принятии международных норм [1]. Довольно сложный механизм принятия конвенций и рекомендаций является гарантией от поспешных решений. В то же время государства-члены МОТ несут серьезную ответственность за представление докладов организации, что не очень обнадеживает в плане принятия таких обязательств (эта позиция особенно заметна в связи с ратификацией конвенций).

Приведем характеристику основных конвенций МОТ. Ряд конвенций посвящен защите трудовых прав в области условий и охраны труда. Конвенция № 47 "О сокращении рабочего времени до сорока часов в неделю" (1935) предусматривает, что установление 40-часовой рабочей недели не влечет за собой уменьшения заработной платы. Сверхурочная работа считается сверхурочной работой в соответствии с конвенцией, которая допускается только в определенных случаях и подлежит дополнительной оплате. Определенные нормы установлены также для еженедельной работы, оплачиваемого ежегодного отпуска и учебного отпуска.

В области регулирования заработной платы наиболее важными являются Конвенции № 131 «Об установлении минимальной заработной платы» (1970) и № 95 «Об охране заработной платы» (1949). При определении минимальной заработной платы предлагается учитывать потребности работников и членов их семей (учитывая общий уровень заработной платы в стране); стоимость жизни; социальные пособия; сравнительный уровень жизни различных социальных групп; экономические соображения, включая требования экономического развития; уровень производительности труда и желательность достижения и поддержания высокого уровня занятости. Конвенция также предусматривает создание и функционирование специальной процедуры, направленной на систематический контроль за заработной платой и пересмотр минимальной заработной платы. Ни при каких обстоятельствах не следует снижать заработную плату.

Многие международные документы МОТ касаются прав трудящихся в области охраны труда. Эти акты требуют от государств-членов Международной организации труда по реализации государственной политики в области охраны труда и создания эффективной системы инспекции труда.

К числу конвенций о свободе ассоциации и правах человека относится Конвенция № 87 "О свободе ассоциации и защите права на организацию" (1948 год), в которой закреплены права 9 трудящихся и предпринимателей на свободу организации в целях поощрения и защиты своих интересов. Дополнительные гарантии права на организацию предоставлены Конвенцией № 98 «О применении принципов права на организацию и на ведение коллективных переговоров» (1949). Конвенция №154 «О содействии коллективным переговорам» (1981) предусматривает, что коллективные переговоры являются универсальным средством регулирования вопросов труда. Коллективные переговоры проводятся между предпринимателями (группой предпринимателей), организацией (организациями) работников в целях определения условий труда и занятости; регулирования отношений между предпринимателями и работниками; регулирования отношений между предпринимателями (их организациями) и организацией (организациями) работников.

К 2001 году МОТ приняла более 182 конвенций и 190 рекомендаций. Конвенции МОТ имеют обязательную силу для страны, которая присоединилась к ним путем ратификации. МОТ контролирует это. Большое количество актов МОТ конкретизируют положения актов ООН о равноправии в труде и запрете дискриминации в труде и занятости (конвенции № 100, 111, 117 и др.). Рядом актов МОТ установлены критерии незаконного увольнения и обеспечение защиты от них. Так, Конвенция №158 предусматривает, что увольнение

возможно только при наличии законных оснований, связанных со способностями или поведением работника или признанием производства банкротом.

Таким образом, основной целью международно-правового регулирования труда является содействие совершенствованию труда, установление международных стандартов почти по всем институтам Особенной части трудового права и по многим вопросам общей части. Международно-правовые акты имеют значительное влияние на национальное законодательство во всех государствах.

Список использованной литературы:

1. Трудовое право: Учебник /Под ред. О.В. Смирнова. С. 500; Киселев И.Я. Международно-правовое регулирование труда (международные стандарты труда): Учебное пособие. М., 1995.
2. Конституция Республики Казахстан от 30.08.1995 года
3. Декларация об основополагающих принципах и правах в сфере труда и механизме ее реализации. Женева, 1998.
4. Трудовое право: Учебник / Под ред. А.С. Пашкова. СПб., 1994. С. 272.
5. Экономика труда. Социально-трудовые отношения. Учебник./ М.: Экзамен, 2006, С. 313

Аманбек А.А., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші - аға оқытушы, магистр Орынбеков А.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қрағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСТІҢ ЖАЙ-КҮЙІ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

«Сыбайлас жемқорлық қоғамға, мемлекеттің
конституциялық негізіне қауіп төндіреді,
сондықтан онымен күрес жүргізу — жалпы ұлттық міндет»
Н.Ә.Назарбаев

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев 2018 жылы қазан айының 5-ші жұлдызында Қазақстан халқына арнаған жолдауында сыбайлас жемқорлықпен белсенді күрес жалғасатындығын мәлімдеді. Елбасымыздың осы жолдауында көрсетілген бағыттары, соның ішінде мемлекеттік қызметтердің электронды форматқа көшірілуі өте оңтайлы шешім. Яғни, мемлекеттік қызметтердің электронды түрде ашық көрсетіліп орындалуы, сыбайлас жемқорлықтың жойылып кетуіне де өз септігін тигізеді. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы бойынша "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасының осы тараптарда да қосар үлесі зор. Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және сыбайлас жемқорлықпен күрес жолдарында цифрлық технологияларды пайдалану өте дұрыс бағыт.

Қазіргі таңда шешімі өте күрделі болып келетін, еліміздің экономикасының өркендеуіне кесірін тигізетін өте өзекті мәселе - сыбайлас жемқорлық. Бұл мәселе бүкіл әлемнің қасіреті. Сыбайлас жемқорлық өз еліміздің өркендеуіне кесірін тигізіп қана қоймай, қоғамдық сананың бұзылуына әкеп соқтырады. Қоғам санасы бұзылса, сыбайлас жемқорлық одан әрі өркендеп кетуі мүмкін.

Сыбайлас жемқорлық (латын тілінен аударғанда, бұзу деген мағынаны білдіреді) – лауазымды тұлғаның өзінің биліктік өкілеттіліктерін, өзіне жүктелген құқықты жеке пайдасы үшін пайдаланып, бекітілген ережеге қарсы әрекет етуінен туындайды. Осындай жағдайларды тудырмас үшін Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексінде, "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы" 2015 жылғы 18 қарашадағы

Қазақстан Республикасының заңдарына, жалпы қабылданған моральдық-әдептілік нормаларына сәйкес мемлекеттік қызметшілердің моральдық-әдептілік бейнесіне қойылатын жалпы қабылданған талаптары, сондай-ақ олардың мінез-құлқының негізгі стандарттары қарастырылған.

Алайда, мемлекеттік қызметшілердің сыбайлас жемқорлық қылмыстар мен құқық бұзушылықтарға бой алдыруы әліде жалғасып келеді. Мемлекеттік қызметшілердің заңға бағынбауы және этикалық ұстанымдарының төмендігінен болса керек, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес әліде жалғасуда.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңның арқасында жемқорлыққа қарсы іс-әрекеттер әр түрлі салаларда күні бүгінге дейін жалғасып келе жатыр. Алайда, беріп жатқан нәтижесі қарын тойдырарлық емес. Қоғам парақорлық дертімен бетпе-бет келуде. Сондықтан, кез келген ортада пара беру мен пара алудың жолын кесуде қоғам болып күресуіміз керек.

Сыбайлас жемқорлықпен күресу үшін қоғам санасын түзеу керек. Қоғамның санасы түзелген кезде, қоғамнан тәрбие алатын азаматтар мен азаматшаларда өз еліне адал қызмет атқаратын болады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыруды одан әрі күшейтіп, мектеп қабырғасынан бастап арнайы сабақтар, дәрістер берілуі керек. Сыбайлас жемқорлықпен болып жатқан күрестің мықты әрі адуынды екенін қоғамға ашық көрсетілсе дейміз.

Елімізде орын алып жатқан осындай оқиғалар кейде жасырын түрде қалады. Қазіргі таңда ақпараттар кеңінен таралады. Ғаламторда түрлі жарнамалар арқылы да жасөспірімдер, ата-аналар, студенттер жалпы қоғам хабардар болып отырады. Сол себепті, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шараларының жүйесіне қатаң талаптар мен жазалар қойылуы керек деп санаймыз. Сонымен қатар, жұмыссыздық, жалақының аздығы, халықтың әлеуметтік жағдайының төмендігі сыбайлас жемқорлықтың одан әрі дамуына әкеп соқтырады.

Сыбайлас жемқорлық әрекеттері бойынша тиісті шара қолданудың негізі ол қоғамның арыздары мен шағымдары. Мемлекетіміздің әрбір азаматы Қазақстан Республикасының Конституциясын және заңдарын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, абыройы мен қадір-қасиетін құрметтеуге міндетті [1]. Осы заңдарды ескере кететін болсақ, сыбайлас жемқорлық орын алған кезде азаматтардың жасырып қалуы. Келіп түскен арыз-шағымдардың дер кезінде қаралмауы да сыбайлас жемқорлықтың дамуына әкеп соқтырады.

2014 жылдың 26 желтоқсанында Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа стратегиясы бекітілді [2].

Стратегияның басты мақсаты мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тиімділігін арттыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қозғалысқа кез-келген жемқорлықтың туындауына «нөлдік» төзімділік таныту атмосферасын құру жолын қолдану арқылы барлық қоғамды тарту, сондай-ақ Қазақстанда сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету болып табылады.

«Нөлдік» төзімділік таныту атмосферасын құру жолына келер болсақ оқу орындарында, мектептерде, тағы да көптеген мекемелерде арнайы сауалнамалар мен іс-шаралар көптеп жүргізіліп, айлық көрсеткіштер беріліп отырса, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес өзінің оң нәтижелерін берер еді.

Ауылдық жерлерде жұмыссыз азаматтардың көп екені, халықтың әлеуметтік жағдайының төмен екенін барлығымыз білеміз. Ол жерлерде тек мектеп , әкімшілік орталық, мәдениет үйлерінде ғана жұмыстар бар. Ол жердегі жұмыстар барлық ауыл тұрғындарына қамтылмайды. Осындай себептер де сыбайлас жемқорлықтың тууына әкеп соғады. Ауылда тұрып өз бизнесін ашқалы отырған отбасылармен ауыл әкімшілігі жиналыстар ұйымдастырып, оны жоғары жаққа ұсынып шаруалықтарын дамытатындай жағдай жасалынса, бірнеше адамды жұмыспен қамтуға болатын еді.

«Хан әділ болса - халық ынтымақты болады!» - деген нақыл сөз сот саласындағы қызметкерлердің ұстанымы іспеттес. Елбасы жолдауында: «Заңды бұзған екенсің, заң

баптарына сәйкес жауапқа тартыласың» дейтін нақты сөзі бар. Олай болмаған күнде біз кеңестік кездегі «заң *қалай бұрсаң солай бұрылатын тәртенің* керін қайталайтын боламыз», - деп атап көрсеткен. Олай болса, сыбайлас жемқорлықты жоюды мақсат еткен сот жүйесіде жолдауда берілген тапсырмалардың шындыққа айналып, заңнамалардың талапқа сай орындалуына мүдделілік танытуға міндетті. Егер біз қоғам болып елімізге әділ қызмет етсек, жемқорлықты түбімен жойып жібере аламыз.

Сыбайлас жемқорлықпен күресу Қазақстан Республикасының барлық азаматтарының азаматтық борышы екенін естен шығармауымыз керек. «100 нақты қадам» Ұлт жоспарының 13-қадамында да жемқорлыққа қарсы күресті күшейту мәселелері нақты көрсетілген. Осындай нақты қадамдар сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте нақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді деген ойдамыз!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Конституциясы, 1995 жылдың 30 тамызы (өзгерістер мен толықтыруларды қоса алғанда) // adilet.zan.kz
2. ҚР – 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққы қарсы күрес стратегиясы // adilet.zan.kz.

Аманжол Жания., Ю-12П тобының магистранты
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

АДАМНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫН ШЕКТЕУ ТҮСІНІГІ МЕН НЕГІЗДЕРІНЕ ҚАТЫСТЫ ӨЗЕКТІ ОЙЛАР

Қазіргі таңда теориялық тұрғыдан адамның табиғи құқықтар концепциясын, адам мен азаматтың конституциялық құқықтарын, оларды шынайы тұрғыдан қорғалуына берілетін кепілдіктерді нығайту мәселелерін зерттеп, қарастыру ерекше маңыздылыққа ие.

Жаңа демократиялық мемлекеттердің алдында адам құқықтары мен бостандықтары жүйесін дамыту, оның мазмұнын толықтыру сияқты мақсаттар пайда болды. Осыған орай, жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етудің шарттары мен механизмін жетілдіру маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Сонымен қатар, қазіргі таңдағы адамның құқықтары мен бостандықтарын белгілеу саласында адамзат жинақтаған тәжірибе мен адамның негізгі құқықтары тұжырымдамасының негізгі ережелерін айқындаудан, олардың тиімді іске асуының тетіктерін қарастырудан құралады.

Мемлекет және құқық теориясы оқулықтарынан адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шектеу түсінігі мен сипаттамасының жалпы және тұжырымдамалық тұрғыда зерттелетінін білеміз. Бұл ретте осы құқықтар мен бостандықтар ұғымына, адам мен азаматтың құқықтық мәртебесінің құрылымына, адамның бұзылған құқықтарын қалпына келтірудегі мемлекеттің рөліне және ең жақсы жағдайда адам мен азаматтың қоғамдағы құқықтары мен бостандықтарын шектеу негіздеріне екпін жасалады. Сонымен, көрнекті құқық теоретигі Е.А.Лукашева өз еңбектерінде адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шектеудің жеке анықтамасын бермейді, тек "құқықтарды пайдалану адамның жауапкершілігімен, белгіленген құқықтармен, ізгілік, ынтымақтастық, адамгершілік принциптерімен белгіленген шектеу мүмкіндігімен ұштасады" – дейді [1,78б.]. Халықаралық және мемлекетішілік құқық нормаларына сілтеме жасай отырып, адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шектеуге іс жүзінде жол берілетін жағдайлар әкеледі. Ал, академик В.С.Нерсесянц саяси-құқықтық ой тұрғысынан адам құқығы мәселесін зерттей отырып, адам құқығын жалпы құқықпен байланыстырады. Бірақ шектеулі құқықтар туралы және құқық субъектілерінің бостандығының құқықтық теңдігіне

қатысу және мойындау қажеттігі туралы, яғни олардың бір-бірінен формальды тәуелсіздігі туралы, субъектілердің игілігі туралы қызықты пайымдайды. Құқық тетігі арқылы бастапқыда адамдардың еркін емес массасы (соңғылардың құқықтары шектеулі, қысым жасалған және т.б.) біртіндеп еркін индивидтерге айналатынын негіздейді [2,103б.]. Құқық теориясындағы адам және азамат құқықтары бойынша соңғы зерттеулерді жинақтаған С.С.Алексеев адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қазіргі кезеңде шектеу дегенде адам құқықтары туралы жаһандық тәртіп құбылысы ретінде ойлайды және осы тұрғыда демократиялық қоғамда адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қатаң сақтау, туындайтын бұзушылықтарды, коллизияларды және т.б. жою қажеттігі туралы айтады. Әлеуметтік мемлекеттегі адамдардың теңдігін, яғни барлығының заң мен сот алдындағы теңдігін және әлеуметтік-экономикалық өмірдегі бастапқы ұстанымдардағы теңдігін білдіреді [3,63б.]. Ресейлік заңгер Т.Радько құқықты шектеу функциясы шеңберінде жалпы құқықты шектеу түсінігін бөліп, бұл шектеуді қарама-қарсы мүдделерді теңдестіру ретінде анықтайды. Содан соң осы ұғым арқылы ғалым адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шектеуді түсіндіреді, олар федералдық заңмен тек конституциялық құрылыстың негіздерін, басқа адамдардың адамгершілік, денсаулығы, құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мақсатында қажетті шамада ғана белгіленуі мүмкін деген пайымға келеді [4,87б.].

Байқап отырғанымыздай, мемлекет пен құқық теориясында осы күнге дейін адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шектеуді нақты анықтау әзірленбеген және бұл шектеулер тек жалпы акцептуалды, саяси-құқықтық жоспарда сипатталған. Аталған құқықтар мен бостандықтардың шектеулері белгіленген құқықтармен, гуманизм, ынтымақтастық, адамгершілік қағидаларымен анықталатын шара және еркіндік шекаралары ретінде түсіндірілсе де; бұл шектеулер жалпы құқыққа байланысты, яғни құқық субъектілерінің құқығын, бостандығын шектеу ретінде қарастырылады. Қарастырылатын шектеулер сот құқықтары мен бостандықтарын тарылту аспектісінде және әртүрлі бастапқы мүмкіндіктер мағынасында зерттеледі, бұл шектеулер қарама-қарсы мүдделерді теңдестіру арқылы зерттеледі.

Осыған байланысты адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шектеу сұрақтарына жауап беру үшін алдымен адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын анықтауға жүгінеміз. Біздің ойымызша, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтары - бұл тұрақты, белгілі бір шамада дәстүрлі, игіліктер мен әлеуметтік құндылықтар жүйесі, қоғамдық қатынастардың басты қатысушылары - адам мен азаматтың құқықтық талап ету объектісі болып табылады. "Адам құқықтарының нормативті табиғаты, оның белгілі бір игіліктер мен қалыпты өмір сүру жағдайларына деген талаптарын белгілейтін, қоғамдық өмірге тұрақтылық пен құқық тәртібін енгізеді, - деп атап өтті Е.А.Лукашева. Оның ойынша, адам бостандығы мен құқықтарын қорғау, олардың кепілдіктері - бұл тұлғаның өзін-өзі бағалылығын, оның өмір сүру құқығын, жеке қолсұғылмаушылықты, лайықты өмір сүруге, мұқтаждық пен кемсітушіліктен еркіндікті, мәдени, конфессиялық, ұлттық өзіндік ерекшелікке құқықты сақтау тәсілдерінің бірі". Кез келген демократиялық мемлекетте адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтары - қоғамның жетістіктерінің объективті шарасы, оның кемелденуі мен өркениетінің көрсеткіші болып табылатын маңызды әлеуметтік және саяси-құқықтық институт болып табылады. Азаматтың құқықтары мен бостандықтары негізінде жатқан адамның негізгі құқықтары мен бостандықтары мемлекеттің тікелей билік еркімен құрылмайды. Сондай-ақ, осы мемлекеттік ерік арқылы адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарының күші жойылуы немесе қажетсіз деп жариялануы мүмкін емес. Сонымен, мемлекет - адам және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының мойындалуы, сақталуы, кепілдік берілуі және қорғалуына байланысты қатынастардың маңызды қатысушысы. Оны қызметінің бұл жағы демократиялық және құқықтық мемлекет тұрғысынан алғанда оның бастапқы сипаттамасы болып табылады. Осыдан байқайтынымыз, құқықтар мен бостандықтардың мойындалуы, сақталуы, кепілдендірілуі мен қорғалуының мемлекетке, оның атқаратын міндетіне

тәуелділігі, осы міндетті орындаудың толықтығына, дұрыстығы мен тиімділігіне тәуелділігін айқындайды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1.Лукашева Б.А. (ред.) Права человека. Учебник для вузов. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2001. - 573 с.

2.Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства. – М., 2000.

3.Алексеев С.С. Государство и право. - М., Проспект, 2008.

4.Радько Т. Теория государства и права в схемах и определениях. - М., Проспект, 2013

Афгонов С.Х., студент 3 курса
Таджикский государственный университет Коммерции
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Балгимбеков Д.У.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ТАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЕЙ ПО ДЕЛАМ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ

Данное следственное действие регламентируется уголовно-процессуальным кодексом Республики Казахстан [1] и уголовно-процессуальным кодексом Республикой Таджикистан [2]. Общей тактической задачей допроса потерпевших и свидетеля является получение полных и правдивых показаний о фактах совершенного преступления и других обстоятельствах, имеющих значения для расследования уголовного дела. Это самый распространенный способ получения доказательств по делу и поэтому в криминалистической литературе на тактику допроса свидетеля обращено особое внимание ученых криминалистов. Поэтому, не останавливаясь на общей характеристике тактики допроса потерпевшего и свидетеля, ограничимся лишь особенностями допроса свидетеля по делам о взяточничестве.

Всех свидетелей по делу можно условно разделить на шесть основных подгрупп:

1) лица, впервые передавшие подарок в сумме или стоимостью, не превышающей двух месячных расчетных показателей, если совершенные этим лицом действия (бездействие) не были обусловлены предварительной договоренностью;

2) лица, давшее взятку, если в отношении них имело место вымогательство взятки со стороны взяткополучателя, или если это лицо добровольно сообщило правоохранительному или специальному государственному органу о даче взятки;

3) лица, сообщившие о факте совершения коррупционного правонарушения или преступления;

4) лица, оказавшие иное содействие, имевшее впоследствии значение для выявления, пресечения, раскрытия и расследования коррупционного правонарушения или преступления;

5) лица, по объективным стечениям обстоятельств были очевидцами подготовительного, непосредственного и заключительного этапа факта передачи-получения предмета взятки;

6) Лица, ранее наблюдавших факт передачи предметов взятки, но ошибочно полагавшие что происходит законные сделки;

7) лица, являющиеся очевидцами противоправных действий преступных действий взяточника (лицо, содействующее органу уголовного преследования и выполняющее роль клиента, понятые, сотрудники, производившие задержание подозреваемых с поличным, и другие лица);

8) лица, располагающие важной информацией, имеющей значения для расследования дела (владельцы и персонал саун, гостиниц, квартир, сдающие в наймы своё жилье, соседи,

лица, занимающиеся частным извозом или водители такси, которые не осведомлены о действительных событиях, и другие лица);

9) лица, осуществившие представление информации о местонахождении разыскиваемого лица, совершившего коррупционное преступление;

10) лица, могущие охарактеризовать членов преступной группы (родственники членов преступной группы, супруг или супруга, в том числе находящиеся в разводе, свойственники, сослуживцы, соседи членов преступной группы и другие лица).

Научный и практический интерес в рамках расследования взяточничества представляют лица, давший взятку, криминальная активность которых заключается в совершении преступления предусмотренные статьей 367 Уголовного кодекса Республики Казахстан[3] (320 Уголовного кодекса Республики Таджикистан[4]). В примечании к этой статье указано, что, если в отношении них имело место вымогательство взятки со стороны взяткополучателя, или если это лицо добровольно сообщило правоохранительному или специальному государственному органу о даче взятки, то они освобождаются от уголовной ответственности. Поэтому тактика допроса заявителя о вымогательстве взятки заключается в получении полных и правдивых показаний. Готовясь к производству немаловажного следственного действия - допросу - следователь должен учитывать то обстоятельства, что в отношении заявителя применена поощрительная норма освобождения от уголовной ответственности.

Если заявитель не желает давать правдивые показания или дает не полные сведения, то его следует познакомить с показаниями других лиц, продемонстрировать аудио-, видеозапись. Если и после этого свидетель не желает давать правдивые показания, то его следует познакомить с нормами законодательства, предусматривающими ответственность за отказ или за дачу заведомо ложных показаний.

Знание фактов, имеющих значения для дела, и воспроизведение их во время допроса таких лиц отличаются некоторыми особенностями.

Во-первых, в отличие от других свидетелей, осведомлены о членах преступной группы сводников и её лидерах, коррумпированных связях, обстоятельствах расследуемого преступления, о неизвестных эпизодах преступной деятельности группы и других обстоятельствах, интересующих следствие. Такие данные могут помочь следователю составить представление об организованной преступной деятельности сводников, наметить направление расследования и составить план расследования по делу, выдвинуть версии с целью обнаружения доказательств.

Во-вторых, взяткополучатели обладают сведениями, компрометирующими лиц заявивших о фактах коррупции, поэтому показания последних могут быть искаженными и не отвечающими объективной действительности из-за страха быть разоблаченными в случае дачи ими правдивых показаний.

В-третьих, возможно использование правоохранительных и специальных органов для устранения «конкурента в должности». Отсюда показания «жертвы вымогательства» могут быть тенденциозными и клеветническими. Однако заинтересованность заявителя в наказании взяточника не должна рассматриваться следователем как обстоятельство, дающее основание недооценивать её показания.

В-четвертых, заявители в процессе свободного рассказа могут выйти за круг поставленных вопросов и дать обвиняющие показания в отношении других лиц и по другим уголовным правонарушениям.

В-пятых, после дачи показаний заявители о вымогательстве, могут не явиться в органы уголовного преследования для проведения других следственных действий, а также для дачи показаний - в судебный орган. В тех случаях, когда они могут скрыться от следствия и суда, их показания следует депонировать в соответствии с процедурами уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан. Основные вопросы выясняемые при допросе лица добровольно заявившем о факте взяточничества смотри приложение.

Что касается других подгрупп свидетелей, то их допрос, как правило, происходит в бесконфликтной ситуации и не отличается от обычных процессуальных, криминалистических и оперативно-розыскных приемов, методов и средств ведения следственного действия.

Список использованной литературы:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz

2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан от 3 декабря 2009 года. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2019 г.) глава 23. // https://online.zakon.kz

3. Уголовный кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz

4. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года № 574 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz

Әбдіреева Қ.О., Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының магистранты, полиция аға лейтенанты Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ПРОФИЛАКТИКАСЫ

Қазіргі уақытта қазақстандық қоғамда он сегіз жасқа толмағандар жасаған құқық бұзушылықтардың қарқынды өсуі өзекті проблемалардың бірі болып табылады, сондай-ақ қоғамға қауіпті қол сұғушылықтардың сипаты мен құрылымы түбегейлі өзгеріп жатыр. Жасөспірімдердің қылмыстылығын толығымен жою мүмкін емес, өйткені ол «ересек» қылмыстылықпен қатар қоғамның және мемлекеттің барлық тарихи дамуында бар. Жасалған қылмыстардың қатыгездігі мен сипаты бойынша көптеген жағдайларда «балалық» қылмыстар ересек және тәжірибелі қылмыскерлердің жасаған қылмыстарынан кем емес.

Біздің болашағымыз жас ұрпаққа тәуелді болғандықтан, мемлекеттің даму мақсаты жасөспірімдердің қоғамға қауіпті әрекеттерінің санын азайту, жас ұрпақтың құқықтық мәдениетін жоғарылату және құқықтық нигилизмді жою болып табылады.

18 жасқа толмаған адамдар жасаған қылмыстардың құрылымы қоғамдық тәртіпке (бұзақылық), меншікке (тонау, опасыздық), жеке адамға (адам өлтіру, әртүрлі ауырлық дәрежесінде денсаулыққа зиян келтіру) қарсы қол сұғушылықтар болып табылады.

Соңғы уақытта жеке адамның жыныстық бостандығы мен тиіспеушілігіне қарсы қылмыстардың өсуі байқалады. Көптеген жағдайларда мұндай қылмыстарды тұрмысы қолайсыз отбасылардан шыққан жасөспірімдер, тұрғылықты жері жоқ қадағалаусыз қалғандар және балалар үйінің тәрбиеленушілері жасайды.

Көптеген психологтардың пікірінше, жасөспірімдер жиі топтарда әрекет етеді, олар «табындық инстинкт» деп аталады, көпшілікке қосылу арқылы өзін-өзі танытуға тырысады. Топтарға бірігу, мүдделер бойынша топты немесе қоғамдастықты іздеп табу жасөспірімдердің ерекшелігі болып саналады, бірақ әрбір кәмелетке толмағанды жеке алғанда мұндай топтар қылмыс жасауға көбірек бейім.

Біздің ойымызша, кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылық пен қылмыстылығының жоғары деңгейі келесі себептерге байланысты:

- тиісінше тәрбиелемеу, ата-аналардың балаларға бақылаудың төмен деңгейі және кәмелетке толмағандардың бос уақытын тиісті ұйымдастырмауы;
- жасөспірімдермен жасалатын құқық бұзушылықтардың жеткіліксіз профилактикасы;

- отбасындағы қолайсыз жағдайдың жасөспірімнің мінез-құлқына ықпалы;

- білім беру жүйесіндегі тәрбиелеу функциясы толығымен жүзеге асырмалуы;

- кәмелетке толмағандарға құқық бұзушылық жасағаны үшін жазаның қатаң емес болуы.

Қылмыстылықтың ұлғаюына ықпал ететін себептердің бірін - біз тиісінше тәрбиелемеуді атадық, өйткені он сегіз жасқа толмаған адамдардың тәрбиесіне тиісті көңіл бөлінуі мен бақылауды қажет етеді деп есептейміз. Бірақ қазіргі заманда ата-аналардың күнде жұмыста болуының себебінен, балалардың тәрбиесіне жеткіліксіз уақыт бөлінеді, оның барлығы ата-аналармен балалардың арасында бір-бірін түсіну қиыншылықтарына әкеп соғады.

Сондай-ақ, жастар арасындағы құқық бұзушылық профилактикасының жеткіліксіздігі атап өткен проблемалардың бірі. Бұл проблема кешенді болып табылады, оның шешімі тек құқық қорғау органдарының ғана емес, қамқоршылық және қорғаншылық органдарының, әлеуметтік жұмыстың, кәмелетке толмағандардың ісі және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялардың және басқа да органдардың қызметі бағытталуы тиіс.

Кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтардың келесі себебі - қамқорлығынсыз қалған балалар, панасыз қалған балалар, балалар үйінің және бейәлеуметтік отбасылардың балалары. Жоғарыда айтылғандай, балаларды тәрбиелеу олардың өмірі мен болашағында маңызды рөл атқарады. Отбасы – нақты сонда тұлғаның қалыптасуы басталады, бала ата-аналардың мінез-құлқын келтіруге тырысады, жақсылық пен жамандықты түсінуге үйренеді.

Кәмелетке толмаған құқық бұзушылардың көбі бейәлеуметтік отбасылардан, өйткені мұндай отбасыларда ата-аналар бейморальды өмір сүреді, мұндай ата-аналар тіпті өздерін тәрбиелеуге қабілетсіз болса, олар өз балаларына қандай тәрбие беру мүмкін. Сондай-ақ «маскүнемдер» және «қылмыскерлер» ата-аналарының жаман генетикасын мұра еткен балалар үйінің тәрбиеленушілері де бар. Әрине балалар үйінен шыққан балаларға тек қана генетиканың әсері емес, көбінесе балалар үйлерінде жасөспірімдерге тиісті көңіл және бақылау бөлінбейді, сондықтан олар қарым-қатынасқа жабылып, ренішті ішке сақтап қалуы мүмкін, мұның барлығы жаман салдарға әкеп соғуы мүмкін. Сонымен қатар тұрғылықты жері жоқ қадағалаусыз қалған балалар, олардың саны жылдан жылға көбейіп жатыр, мұндай балалар өзіне-өзі берілген соң қылмысты және құқық бұзушылық жасауға душар болады.

Кәмелетке толмағанды ересек адамдарға қарағанда қылмыс жасауға көндіру әлдеқайда оңай, өйткені жасөспірімдер заңдарды түсінбейді және белгілі бір қылмыс жасағаны үшін қандай жаза алатынын білмейді, олар жазадан құтыламын деп үміттенеді. Өйткені соттар кәмелетке толмағандарға қатысты адамгершілікпен қарайтыны құпия емес. Қамаққа алу және бас бостандығынан айыру соңғы шара ретінде пайдаланылады. Мұндай жағдайлар жеткілікті, адамгершілікті білдіру жасөспірімдерде жазасыздық сезімін тудырады.

Білім беру жүйесінің негізгі функциясы - білім беру және тәрбиелеу болып табылады, бірақ практика көрсеткендей, білім беру жүйесі тек білімге үйретеді, ал тәрбиелеу функциясы мүлдем жоқ екендігін айтып кеткен жөн. Ескере кететіні, кәмелетке толмағанды тәрбиелеу бұл - балаға қоғамда қалыптасқан және оның рухани, дене бітімі, имандылық, психикалық, мәдени, зияткерлік жағынан дамуына және әлеуметтік ортаның теріс ықпалынан қорғауға бағытталған мінез-құлық ережелері мен нормаларын дарыту жөніндегі ата-анасының немесе басқа да заңды өкілдерінің, сондай-ақ мемлекеттік органдар қызметкерлерінің тарапынан оған әсер ететін үздіксіз процесс [1].

Сондай-ақ, проблемалардың бірі, менің ойымша, кәмелетке толмағандарға қылмыс жасағаны үшін жазаның қатаң еместігі. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 6-тарауы он сегіз жасқа толмаған адамдардың қылмыстық жауапкершілікке тартылу ерекшеліктеріне арналған. 80-бапқа сәйкес, кәмелетке толмағандар деп қылмыстық құқық бұзушылық жасаған уақытқа қарай жасы он төртке толған, бірақ, он сегізге толмаған адамдар танылады. Қылмыстық құқық бұзушылық жасаған кәмелетке толмағандарға жаза

тағайындалуы мүмкін не оларға тәрбиелік ықпалы бар мәжбүрлеу шаралары қолданылуы мүмкін [2].

Қазіргі уақытта көп әлеуметтік бағдарламалар мен шаралар құрылған, олар жасөспірімдердің қылмыстылығын төмендетуге жағдай жасайды, мектептерде және өзге де білім беру мекемелерінде балалармен профилактикалық әңгімелесу жүргізіледі, балаларға арналған жедел желілер мен сенім телефондары қызмет атқаруда, сонымен қатар құқық бұзушылық жасаған тұлғалармен жұмыс жүргізілуде, олар психологиялық-әлеуметтік көмек алады, ол кәмелетке толмаған балалардың психологиялық қолдауына және эмоционалдық тұрақсыздығына бағытталған.

Біздің ойымызша, кәмелетке толмағандардың арасында құқық бұзушылықтардың деңгейін төмендету үшін келесі қажет:

- тұрмысы қолайсыз отбасыларға, қамқоршылық және қорғаншылық органдарының бақылауын күшейту, нақтылай келе мұндай отбасылардағы кәмелетке толмағандардың бос уақытына есеп жүргізу;
- мектептерде және басқа да оқу орындарында жасөспірімдердің жеке басын дамытуға, олардың патриоттық тәрбиесіне, сондай-ақ құқық бұзушылықтардың алдын-алуға бағытталған 18 жасқа толмағандар үшін апта сайынғы міндетті сабақтар өткізу;
- қоғамға қауіпті әрекет жасағаны үшін кәмелетке толмаған құқық бұзушыларды жазалау ретінде қоғамға пайдалы түзеу жұмыстарына тарту, ал мұндай шаралардың күрделігі мен ұзақтығын жасөспірімдерді қайта тәрбиелеу үшін жасаған құқық бұзушылықтың немесе қылмыстың ауырлық деңгейіне қарап тағайындау қажет.

Жоғарыда көрсетілген құқық бұзушылықтарды және қылмыстарды алдын алу шаралары Қазақстан Республикасындағы кәмелетке толмағандар арасындағы құқыққа қарсы әрекеттердің деңгейін түсіруге ықпалын тигізеді деп ойлаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі № 591 Заңы.

2. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі, 2014 жылғы 3 шілде.

Әбдіреева Қ.О., жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының магистранты, полиция аға лейтенанты Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚОҒАМҒА ЖАТ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚПЕН ЖАСӨПІРІМДЕРДІ АНЫҚТАУ БОЙЫНША ПО-НЫҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ІСТЕРІ ЖӨНІНДЕГІ БӨЛІНІСТЕРДІҢ ҚЫЗМЕТІ

Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі бөліністердің (бұдан әрі КТІЖБ) тәрбиелеу және профилактикалық әсеріне байланысты кәмелетке толмағандарды анықтаудың қолданыстағы тәжірибесін талдау ең өзекті тұстары мен бірқатар өткір проблемаларды анықтауға мүмкіндік берді.

КТІЖБ құқық бұзушылық жасауға бейім кәмелетке толмағандарды, тәрбиелеу бойынша міндеттерін орындамайтын ата-аналарды немесе заңды өкілдерін анықтайды және оларды профилактикалық есепке және бақылауға қояды [1].

КТІЖБ өздерінің қызметі барысында барлық тәрбие және алдын алу іс-шаралары бойынша негізгі назар ерте жеке профилактикаға бағытталу керек. Бұл дегеніміз, КТІЖБ-нің кәмелетке толмағандардың күнделікті өмірінде жасайтын жағымсыз әрекетіне тәрбиелеу-профилактикалық шараларын қолдану арқылы көңіл бөлуді көздемейді. Практикада ерте профилактиканың мұндай кең түсіндірмесі алдын-алудың басқа да субъектілері

функцияларының шашыраңқылығы күштер мен құралдардың негізсіз таралуына әкелуі мүмкін. Тікелей тәрбиелеу және алдын алу үдерісіне КТІЖБ-нің (алдын алудың басқа да субъектілерінің арасына) қосу қажеттілігі кәмелетке толмағандардың мінез-құлқында ауытқу көрінісі болған сәттен бастап пайда болуы мүмкін. Сонымен бірге, кез келген жағдайда қоғамға жат мінез-құлық фактісі болған жағдайда, біз осы жасөспірімдердің, жалпы мінез-құлқының және олардың өмір салтын зерттейтін объективті және тұрақты қажеттіліктің бар екеніне сенімдіміз. Тек осыдан кейін КТІЖБ-рінің тарапынан тәрбиелеу және профилактикалық ықпалын тигізу негізділігі мен орындылығы туралы мәселе шешілуі керек. КТІЖБ-ге есепке алуға жататын кәмелетке толмағандарды анықтау үрдісінің мәні осында.

КТІЖБ-рі қызметінің құқықтық негізін ескере отырып, тәрбиелеу-профилактикалық ықпал етуге жататын кәмелетке толмағандарды ерте анықтауда КТІЖБ-нің мәртебесін дұрыс анықтау, үлкен практикалық маңызға ие. Бұл үдерістегі КТІЖБ-нің мақсаттары мен міндеттерін объективті және дұрыс тұжырымдау, олардың қажетті функцияларын анықтау аса маңызды.

Ерте анықтаудың мақсаты – мінез-құлқында қоғамдық қауіптілік пайда болған және құқық бұзушылыққа айналуы мүмкін деген кәмелетке толмағандарды анықтау. Бұл мақсатқа мынадай негізгі міндеттерді іске асыру арқылы қол жеткізуге болады:

- қылмыстық емес қоғамға жат мінез-құлықпен кәмелетке толмағандарды іздеу және анықтаудың негізгі бағыттарын белгілеу;
- ақпараттық қамтамасыз етудің қажетті сандық және сапалық деңгейіне қол жеткізу;
- КТІЖБ-нің басқа да профилактика субъектілерімен тығыз өзара іс-қимылын қамтамасыз ету;
- қылмыстық емес қоғамға жат мінез-құлықпен кәмелетке толмағандардың іс-әрекеттерін, жеке басын және өмір салтын зерттеу, содан кейін диагностика мен криминологиялық болжау арқылы алынған ақпаратты талдау;
- есепке алу және КТІЖБ-нің тәрбиелеу-профилактикалық ықпал етудің орындылығы мен негізділігі туралы мәселені шешу;
- егер КТІЖБ-де есепке қоюға негіздер бола қоймаса, қылмыстық емес қоғамға жат көріністердің бастапқы нысандарымен кәмелетке толмағандардың мінез-құлқына және жеке басының дамуына бақылауды жүзеге асыру.

Осы міндеттердің нақты орындалуы, кәмелетке толмағандарды қоғамға қарсы мінез-құлықпен ерте анықтаудың мақсатына жету үшін КТІЖБ келесі өзара байланысты функцияларды жүзеге асырған кезде мүмкін:

- ақпаратты іздеу және жинау;
- ақпаратты талдау және бағалау;
- бақылау және үйлестіру.

Ішкі істер органдарының профилактикалық қызметінде қоғамға жат мінез-құлықпен кәмелетке толмағандарды анықтаудың күрделі мәселесін шешу бойынша қолданыстағы тәжірибені талдау арқылы КТІЖБ-нің әр функциясының мәнін толығырақ қарап көрейік.

Ақпаратты іздеу және жинау. КТІЖБ-нің осы функциясының мәні ақпарат көздерін іздестіруге, олармен байланыс орнатуға және профилактикалық тіркеуге жататын кәмелетке толмағандарды уақтылы анықтауға мүмкіндік беретін ақпаратты алуға байланысты. Бірінші кезекте, КТІЖБ кәмелетке толмағандар санатына қызығушылық танытуы керек.

Дегенмен, КТІЖБ-нің қызметі мінез-құлықта басқа да қылмыстық емес сипаттағы қоғамға жат көріністері бар кәмелетке толмағандарды анықтауға бағытталуы қажет. Кәмелетке толмағандардың жиі кездесетін көріністерін талдау, қылмыстың алдында тұрған кезеңде олардың мінез-құлқын жиі сипаттайтын, әдетте, осы жасөспірімдердің жеке басын және өмір салтын айтарлықтай деморализациялау туралы куәландырады. Сондықтан КТІЖБ-нің басты назарын талап ететін көріністердің арасында біз келесілерді белгілейміз:

- қылмыстың формальды белгілері бар әрекеттер, бірақ маңызсыз болғандықтан қоғамдық қауіптің жоқ болуы (мысалы, ұсақ заттарды ұрлау және т.б.);
- әкімшілік жауаптылық жасына жеткенге дейін кәмелетке толмағандар жасаған

әкімшілік заңнамамен көзделген әрекеттер;

- басқа жасөспірімдерді ұрып-соғу, қорқыту арқылы бір нәрсе жасауды талап ету, біреудің қадір-қасиетін қорлайтын іс-әрекеттерді мәжбүрлеп орындату;

-жануарларға және құстарға қатыгездік жасау;

- білім беру мекемесінің мүлкін, үйлердің кіреберістерін (жасөспірімдік «тағылық»), басқа да жасөспірімдердің мүлігіне зиян келтіруі.

Бұл көріністер кәмелетке толмағандарды КТІЖБ-нде профилактикалық есепке алу үшін негіз болып табылмайды. Сонымен қатар, кәмелетке толмаған адамның мінез-құлқының кез-келген жеке фактісі тұтастай оның мінез-құлқын, оның жеке басын және өмірдің әртүрлі салаларында, яғни, жасөспірімнің өмір салтын зерттеуге арналған хабар ретінде қызмет етуге бағытталған болуы керек.

Жасөспірімдер осындай құқық бұзушылықтарды жүйелі түрде жасаған кезде, өмірдің басқа да жағымсыз түрлері бар болған жағдайда, сондай-ақ әлеуметтік ортадан жағымсыз әсер ету жағдайында олардың өмір салтына теріс баға беру ықтималдығы пайда болады және КТІЖБ-нде есепке қою туралы мәселе туындайды.

Сондықтан ерте тәрбиелеу-профилактикалық ықпалына жататын кәмелетке толмағандарды уақытылы анықтау, КТІЖБ-ге түсетін ақпараттың жылдамдығы мен толықтылығымен, яғни олардың қызметін ақпараттық қамтамасыз ету деңгейімен негізделеді. Жоғары деңгей кәмелетке толмағандардың өмір сүруінің барлық салалары (оқу және жұмыс, өмір және бос уақыт, білім, мәдениет, әлеуметтік қызмет және т.б.) қамтылған жағдайда, осы салаларда ақпараттың негізгі қайнар көздері болып табылатын профилактика субъектілерінің кең шеңберінен КТІЖБ-ге түсетін арналар жүйесінің болуы шарттарында қамтылуы мүмкін,

Ақпаратты талдау және бағалау. КТІЖБ-нің бұл функциясы, олар жинаған ақпаратты талдауды, содан кейін анықталған қоғамға жат мінез-құлықпен кәмелетке толмағандарды профилактикалық есебіне қою мүмкіндігінің мәселесін шешу үшін оны бағалауды көздейді.

Кәмелетке толмағандарды профилактикалық есепке қою үшін негіздердің бар болуы, басқа да әдіснамалық мүмкіндіктерге және де «ақпараттық банкіге» ие болу, есепке қоюға жататын кәмелетке толмағандарды уақытылы анықтауды жүзеге асыратын орталық органның ролін атқаруы, КТІЖБ-ге нақты жасөспірімдер болған ақпаратты талдауға және дұрыс бағалауға мүмкіндік береді.

Осындай ақпаратты талдау және бағалаудың заңды салдары ретінде, тиісті негіздер болған жағдайда қоғамға жат мінез-құлықпен кәмелетке толмағандарды КТІЖБ-ге есепке қою болып табылады, немесе қажетті тәрбиелік және профилактикалық ықпал ету (соның ішінде олардың жақын төңірегіне, әлеуметтік ортаға) алдын алудың өзге субьектілерінің қызметі шарттарында.

Жиналған ақпараттарды талдау мен бағалаудың негізгі құралдары – кәмелетке толмағандардың мінез-құлқын айқындау және криминологиялық болжау болып табылып, олар жеке қасиеттерін сипаттайтын мәліметтеріне, өмір сүрудің барлық салаларында мінез-құлқының көріністеріне, әлеуметтік байланыстарына және олардың әсеріне негізделеді. Сонымен бірге, КТІЖБ-ге тәрбиелік және профилактикалық араласуын талап ететін шешуші сәт жеке адам жүйесінде және оның көріністерінде деморализацияның жеткілікті жоғары дәрежесі болып табылады, сонымен қатар одан әрі өсу үрдісі бар болған кезде.

Бақылау және үйлестіру. КТІЖБ-нің осы функциясының мәнін біз басқа ерте профилактика субъектілерінің бастапқы кезеңінің деңгейінде, атап айтқанда, КТІЖБ-нде есепке алуға жататын кәмелетке толмағандарды анықтаумен бақылау және үйлестіруімен байланыстырамыз.

Бұл функцияны орындау кезінде КТІЖБ-нің құзыреттілігі олардың кәмелетке толмағандардың осы санатын ерте анықтау үшін барлық іс-әрекеттерді ақпараттық, әдістемелік және ұйымдастырушылық қамтамасыз етудегі олардың мүмкіндіктеріне негізделген. Яғни, бүгінгі күннің қажеттілігі – профилактикалық есепке қоюға жататын кәмелетке толмағандарды ерте анықтайтын орталық органға айналдыру.

Қоғамға жат мінез-құлықпен, бірақ профилактикалық есепке қоюға жатпайтын кәмелетке толмағандар әрдайым КТІЖБ-нің назарында болуы керек. Бұл кәмелетке толмағандардың өмір салтына бақылау КТІЖБ-нің бақылауымен ере жүру керек, мұның барлығы КТІЖБ-нің профилактикалық есебіне қоюға жататын кәмелетке толмағандарды уақытылы анықтауға мүмкіндік береді.

Жалпы бақылау мен үйлестіру функциясы профилактикалық есепке қоюға жататын қоғамға жат мінез-құлықпен кәмелетке толмағандарды ерте анықтау үдерісіне бағыттаушы әсерін тигізуге арналған.

Осылайша, КТІЖБ-нің анықтауы ерте тәрбиелік-профилактикалық қызметінің кезеңі ретінде белгілі бір өзара байланысты функцияларды үздіксіз іске асырудан тұратын - бірыңғай процесс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Ішкі істер органдарының кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі учаскелік полиция инспекторларының қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы»

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрініңт 2015 жылғы 29 желтоқсандағы №1098 бұйрығы.

Әдиева Ж.М., студентка 3-курса
Колледж экономики, бизнеса и права
Научный руководитель – Бижанова А.Ж.,
КЭБП Карагандинский экономический
Университет Казпотребсоюза г.Караганда Республики Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ: ВЫЗОВЫ ВРЕМЕНИ

Молодежь - это не только будущее, она «живое настоящее», и важно понять, насколько уже сегодня молодое поколение определяет содержание и характер будущего, насколько несет в себе «дух нового времени».

Изучение положения молодежных групп в современный период является чрезвычайно важным для нашей Республики. Молодежь выступает основным источником пополнения рядов интеллигенции, составляющей ядро среднего класса. Молодежь – это будущее нашего государства, будущее нашей нации. [2, с.224]

Современный мир чрезвычайно активно и стремительно меняется. Перемены происходят и в людях, в первую очередь молодых людях. Актуальные проблемы молодежи отражают несовершенства и пороки всего общества. Поэтому решение этих трудностей окажет влияние на благосостояние всего социума.

В данной статье я хочу рассмотреть несколько направлений основных проблем молодежи. Как и во все времена в любом обществе наиболее актуальными проблемами молодежи, в частности казахстанской, являются вопросы получения качественного образования, устройства на работу, приобретения собственного жилья, занятия бизнесом. В других странах, к примеру в США, в молодёжной среде сохраняются проблемы потребления наркотиков, молодёжной преступности, безработицы, расовой дискриминации, положения молодых мигрантов. Широкое признание получило мнение, что одними из главных причин роста преступности среди китайской молодежи являются распространяемые через СМИ насилие и порнография, а опаснейшим фактором считаются экспортируемые компьютерные игры и мультфильмы порнографического содержания. Все эти проблемы требуют к себе пристального внимания и принятия мер для их предотвращения.

Безработица молодежи как социальная проблема. Проблемы такого характера происходят из экономической нестабильности государства, не способного предоставить необходимое количество рабочих мест, нежелания работодателей принимать

низкоквалифицированных и неопытных сотрудников. Проблема трудоустройства молодежи так же состоит в финансовых притязаниях молодых специалистов, которые не разделяются работодателями. Таким образом, молодые люди ищут работу, но не могут устроиться, из-за чего не имеют средств к существованию. Это толкает на поиск нелегальных заработков, что нередко толкает к преступности, наркотической зависимости, приводит к бедности, способствует развитию жилищных проблем молодежи. Государственные программы по обеспечению молодых семей собственным домом практически не осуществляются. А ипотека становится неподъемным ярмом.

Аморальность в поведении. Все, что затрагивает подростков, является очень важным. Касательно аморальности, то она должна впитываться с пеленок. Эта проблема молодежи закладывается подсознательно, на примере семьи. Если подросток видит неуважение одного родителя к другому, то в 90% случаев, он так же будет относиться и к окружающим. У него не будет рамок приличия, через которые он не сможет переступить. А его окружение станет под него подстраиваться, и это уже вторично приобретенная проблема современной молодежи. Часто родители задумываются, почему их чадо так поступает? А оказывается вся проблема в друзьях. Необходимо изначально воспитывать ребенка правильно, а в последующем, интересоваться его компанией. Только так можно будет уберечь подростка от аморального поведения. [1, с.168]

Преступность или самоубийство. В редких случаях подросток отчаивается пойти на преступление, если он здравомыслящий, а значит, не употребляет ни спиртного, ни наркотиков. Поэтому преступность является выплывающей проблемой молодежи в Казахстана, но такой, что обращает на себя внимание. Однако, преступления совершаются еще и по причине неуравновешенной психики подростков или в результате неразделенной любви. Поэтому, в таких слечаях, необходимо больше обращать внимание на эмоциональное состояние подростка, и своевременно предпринимать меры.

Подмена жизненных ценностей. Эта проблема современной казахстанской молодежи является довольно актуальной. В погоне за современностью многие девочки-подростки вместо стремления к счастливой будущей семейной жизни, стараясь стать привлекательными и сексуальными, приходят к развратности натуры. Это касается и мальчишек, которые смотря на своих кумиров, со временем понимают, что у них не получится стать такими как те. Это приводит к потере всех ценностей и разочарованию в жизни. Но надо помнить, что само собой это не урегулируется.

Для решения всех вышеназванных проблем необходима грамотная и взвешенная молодежная политика. Молодежная политика — это система государственных приоритетов и мер, направленных на создание условий и возможностей для успешной социализации и эффективной самореализации молодежи . Непосредственной целью государственной молодежной политики является всестороннее развитие потенциала молодежи, что в свою очередь должно способствовать достижению долгосрочных целей — социальному, экономическому, культурному развитию страны, обеспечению ее международной конкурентоспособности и укреплению национальной безопасности. [3, с.12]

Эти направления реализуются в ряде конкретных программ: правового консультирования, популяризации общечеловеческих ценностей, пропаганды здорового образа жизни, организации международного взаимодействия молодежи, поддержки добровольческих инициатив, помощи в трудоустройстве, укрепления молодой семьи, повышения гражданской активности, оказания помощи молодым людям в трудной ситуации и т.д. При желании каждый молодой человек способен найти в средствах массовой информации всю необходимую информацию о текущих проектах и выбрать те из них, которые способны помочь в решении его конкретных проблем.

Какой я вижу молодежь современности? Хорошо образованная, обладающая крепким здоровьем, энергичная, соблюдающая здоровый образ жизни, свободно владеющая казахским, русским и английским языками, толерантная, впитавшая ценности и культуру казахского народа. Современные молодые люди видятся как самостоятельные, реально

оценивающие свои возможности, ответственные за свою судьбу. Основными жизненными ценностями молодежи являются семья, друзья, здоровье, добро, любовь, справедливость, затем следуют материальное благополучие, интересная работа, карьерный рост. Со стороны молодежи важно понимание того, что только собственным упорным трудом, приобретением качественного образования и использования его на практике, бережливостью, активным включением в бизнес и развитие производства можно добиться личного успеха и общего процветания.

Список использованной литературы:

1.Глинский, Я., Афанасьев, В. Социология девиантного (отклоняющегося) поведения: Учебное пособие / Я. Глинский, В. Афанасьев. – СПб.: Санкт-Петербургский филиал института социологии РАН, 1993. – 168 с.

2.Запесоукий, А.С., Файн, А.П. Эта непонятная молодежь…: Проблемы неформальных молодежных объединений / А.С. Запесоцкий, А.П. Файн. – М.: Профиздат, 1990. – 224 с

3. Назарбаев Н.А. Послание Президента Казахстана: Новое десятилетие - новый экономический подъем - новые возможности Казахстана // Казахстанская правда. - 2010. - 30 января.

Барсов А.С., студент 2 курса
Научный руководитель - м.ю.н. Койлыбаева А.Е.
Карагандинский Экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

CREATIVE INDUSTRIES AS A NEW ENGINE OF GROWTH AND VEHICLE FOR STRUCTURAL TRANSFORMATION

The incidence of unemployment and poverty among youth has risen at an alarming rate with the onset of the global economic crisis. The International Labour Organization's (ILO) latest employment report (2011) revealed that, at the peak of the crisis in 2009, global youth unemployment had increased from 11.8 per cent to 12.7 per cent—an unprecedented increase of 4.5 million unemployed youth worldwide and reversing the pre-crisis trend of declining youth unemployment rates since 2002.1 These trends have resulted in a reversal of fortunes for youth in the advanced economies (Europe, North America and Japan) and in many emerging countries, especially in Latin America and the Caribbean, Africa, the Middle East and South-East Asia. These economic realities have now begun to alter expectations of lifestyle and livelihoods, which for the last few decades were considered stable and predictable. In many respects, one can say that the changes point to an emerging context of paradigm shifts as exemplified by geo-economic and technological changes that have wiped out traditional economic sectors and markets, resulting in the migration of industries and jobs to new locations where labour is cheaper or skills and resources are more abundant.2 Noted Venezuelan economist, Carlota Perez, argues that the contemporary world economy is in an innovation- rich phase that gives rise not only to new leading 1At the end of 2010, there were an estimated 75.1 million young people in the world struggling to find work—4.6 million more than in 2007. Between 2008 and 2009, the number of unemployed youth increased by an unprecedented 4.5 million. (ILO, 2011). 2 See Keith Nurse, "Techno-Economic Paradigms and the Migration of Industries to the Peripheries" in Rainer Kattel and Wolfgang Dreschler eds., Techno-Economic Paradigms: Essays in Honor of Carlota Perez. Anthem Press, London (2009): 287-305. sectors (e.g. product, process and service innovations), but also to new organizational and managerial innovations that ultimately have a pervasive effect on how business is conducted throughout the world economy.3 This scenario, which has been described as a process of "creative destruction",4 heralds both challenges and opportunities for the next generation of adults. Slogans such as "Generation X" and the "Lost Generation" are phrases that have been used to describe the

general decline in social mobility and options open to young people in the coming decades on account of structural and technological unemployment. On the positive side, the paradigm shifts that we are currently experiencing offer new opportunities in new growth sectors and growth economies.

While the advanced economies have been mired in low growth with rising unemployment, faltering consumer spending, high debt levels along with widening trade and reserves deficits, many of the large emerging economies such as the BRICS5 have been experiencing rapid growth on account of deepening industrial capabilities, rising global competitiveness and an expanding consumer class. In contrast, many small and developing economies are faced with deindustrialization and reduced global competitiveness in addition to debilitating austerity measures.6 3 See Carlotta Perez, 2002. Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages. Cheltenham: Edward Elgar. 4 The concept of "creative destruction" was made popular by Joseph Schumpeter. See Schumpeter, Joseph. 1939. Business Cycles. 2 Vols. New York: Mc Graw-Hill. 5 The term "BRICS" refers to a group of countries (Brazil, Russia, India, China and South Africa) that are considered to be at a stage of newly advanced economic development. 6 See Ashwini Deshpande and Keith Nurse, eds., The Global Economic Crisis and the Developing World: Implications and Prospects for Recovery and Growth (London: Routledge, 2012). Why a focus on youth now? 4 The other bright spark in an otherwise gloomy outlook is the rise in importance of new transversal economic sectors such as the green economy (e.g. renewable technologies and energy),7 the diaspora economy (e.g. remittances, brain circulation, diaspora tourism), the digital and Internet economy and the creative economy.

These sectors involve intersecting and overlapping flows that belie the traditional conception of an economic sector. 7 For example, see Renewable Energy Policy Network for the 21st Century (REN21), (2009). Renewables Global Status Report: 2009 Update. Retrieved from http://www.ren21.net/pdf/ RE_GSR_2009_Up date.pdf Under such profound global transformation, any foresighted government should have the sense of urgency to develop youth creativity as a crucial source of national competitiveness in the fastest growing, innovative sector of the global economy. Creative, sector-based entrepreneurship development programmes should not be seen as another programme designed to tackle the problem of mass unemployment. Indeed, creative youth entrepreneurship should be seen as a central part of mainstream economic development strategy that can transform creativity and human capital into early growth and sustainable development. 5 Why invest in youth entrepreneurship in the creative sector? This paper focuses on the opportunities associated with the growth and expansion of the creative sector because it has a strong interface with youth culture and provides much scope for youth entrepreneurship. Young people are media-oriented in that youth subcultures are informed by, as well as expressed through, a wide array of texts, images, music and lifestyles. The tendency is to point fingers at young people and to consequently marginalize their voices. Instead, what is required is to exploit the emancipatory potential that modern youth culture and popular culture offer. It is here that the real power of youth culture resides. Youth culture has long been associated with social protests as well as future hopes, thereby promising a new life and social change. Young people's biological, social and culturally-conditioned flexibility also gives them an ability to unearth deep but hidden social contradictions and the creative sector allows them to express alternatives in a format that is popular. In essence, young people's imaginations are a productive source for the economy and social entrepreneurship and thus need to be released from the shackles of convention and outmoded strictures. Creativity is often the biggest asset for young people who can afford to experiment and take calculated risks in the early stage of their lives and careers when a whole range of possibilities exists. Indeed one can argue that the absence of opportunities for young people to experiment on new ideas and take on risk usually differentiates a creative, flexible, entrepreneurial society from another in which institutions are becoming increasingly rigid, hierarchical and risk adverse.

An entrepreneur's relentless search for opportunities is made possible by the "rules of the game"—an economy's entrepreneurial reward structure.8 For society to support and invest in youth entrepreneurship today is like a venture capitalist investing in the early stage of an innovative

company that later achieves equity growth. An economy's future structure is determined by today's investment in human capital and new skills. Investing in creative industries which share boundaries with the traditional cultural sector is investing in culture, as today's arts and way of life become tomorrow's heritage. With 43 per cent of the world's population currently under twenty five,9 today's youth is tomorrow's consumer who has significant purchasing and bargaining power—something no business can fail to overlook or be influenced by. 8Baumol, William J., 2010. Microtheory of Innovative Entrepreneurship. Princeton, NJ, USA: Princeton University Press, 2010. p. 172. 9 International Conference on Population and Development Beyond 2024. http://icpdbeyond2014.org/about 6 Creative industries as a new engine of growth and vehicle for structural transformation The creative sector refers to aesthetics, identity and goods and services which are underpinned by a full range of intellectual properties. Being knowledge based, it embodies a wide array of activities that make and circulate sounds, words, and images, design and concepts, or a combination of the above in a physical product. It applies to artistic, creative and copyright works that are identifiable commodities, services, traditional heritage and intellectual properties embodied in geographical indications, trademarks, innovative design rights and patents. In short, the term cultural or creative industries describes the value chain of economic activities of creative enterprises and cultural entrepreneurs, for-profit as well as for non- profit, in the production, distribution and consumption of products related to multimedia/film, advertising and communication services, music, theatre, dance, visual arts and crafts, new product design, festivals, cartoons/ animation, textiles and fashion, (slow) food as well as other high value-added products which are agri- business based. Creative products (see table 1) or services related to tourism or producer-based services with innovative design are also to be included. The creative industries are also considered the key driver of demand for the Internet, broadband access and e-commerce on account of people's desire to access creative content. The creative industries are distinctive in that they have several transaction networks and income-streams. The sector generates income from the sale of goods (e.g. merchandise sales), the provision of services (e.g. professional fees, live performances, games development), and the licensing of intellectual property (e.g. royalties, subscription fees). The creative industries create a circular trade and an experiential economy. For example, a book can be adapted into a screenplay for a movie, which could then generate a soundtrack (e.g. sound recording) which generates copyright flows and then there is the possibility of producing specialty merchandise (e.g. toys, clothing lines, crafts) and designs which may be protected and commercialized through patents and trademarks.

a wide range of possibilities for producers to increase the value of agribusiness based products through better brand recognition (e.g. leather goods, furniture) and more sustainable conservation of limited resources. In this sense, the creative industries consist of an ecology of economic flows with value chains that are transversal and that can have "a long shelf life'' and generate a myriad of spin-offs, with catalytic and multiplier effects. Creative industries are less dependent on natural resources as compared with the traditional manufacturing sector which relies heavily on resources flow. Indeed two crucial inputs to creative industries are human ingenuity and organization which can be combined relatively easily for consumption. The global entertainment and content industries offer the best examples in this regard. The recent expansion and dynamism of the creative industries is accounted for by rapid techno-economic change in products, distribution, marketing and social media (e.g. e-books, iPods/iPads, iTunes, Amazon.com, Google, iCloud, Facebook, Twitter, etc.) and the increasing commercialization of intellectual property in the digital world (e.g. digital rights management, apps market).

References:

1 Borodin K.V. Objects and subjects of legal regulation of combating the spread of harmful information on the Internet // Information Law. 2016. No. 2. P. 13–17.

2 Law of the Republic of Kazakhstan dated November 24, 2015 No. 418-V "On Informatization" (with amendments and additions as of December 26, 2018)

3 Law of the Republic of Kazakhstan of July 5, 2004 No. 567-II “On Communication” (with amendments and additions as of December 26, 2017)

4 Vakhovsky A.M. Political and legal issues of Internet regulation: world experience and Russian practice // News of Tula State University. Humanitarian sciences. 2016. No. 2. P. 3–11.

5 Glazunov O.N, Avdeenko V.V. The specifics of the legal regulation of the Internet in the People's Republic of China // Society: politics, economics, law. 2017. No. 2. P. 93–96.

6 King G., Pan J., Roberts M.E. Criticism and Silences Collective Expression / Government Political Review. 2013. Vol. 107, iss. 2. P. 326–343. https://doi.org/10.1017/S0003055413000014

Бергенова Фатима, Ю-13к топ студенті
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ҚҰҚЫҚБҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ ШАРАСЫ РЕТІНДЕГІ ЗАҢДЫ ЖАУАПКЕРШІЛІКТІҢ ҚОҒАМДА АТҚАРАТЫН РӨЛІ

Қазақстан Республикасы өз Тәуелсіздігіне қол жеткізгеннен бергі жылдарда небір қиыншылықтарды артқа тастап, бүгінгі күнде экономикасы дамыған, «өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырған мемлекетке» [1] айналған тұсында да елімізде ақсап жатқан кейбір келелі мәселелер бар екендігі жасырын емес. Кез келген мемлекеттің дұрыс даму болашағына тікелей қатысы бар мәселелер қатарында - құқықтық тәрбиенің маңыздылығын тану, құқықбұзушылықтың алдын алудың тиімді жолдарын іздеу шараларының қатарында жасалған құқықбұзушылық деңгейіне сай қолданылатын заңды жауапкершілік мәселесін айтуға болады. Қоғамдағы тәртіптің орнауына басты көрсеткіш ретіндегі «жауапкершілік» термині әлеуметтік жауапкершіліктің әртүрлі жақтары туралы сөз болған кезде қолданылады. Жауапкершілік - адам әрекеттерінің қоғам үшін маңыздылығын түсіну арқылы сапалы орындауға тырысуды білдіре отырып, екінші жағынан қоғам және мемлекет тарапынан көрсетілетін сыртқы әсерлерге де байланысты болатындығы айқын құбылыс. Осы тұрғысында адамгершілік, қоғамдық және заңды жауапкершілік мәселелері қамтылады. Қоғамда заңды жауапкершілікті бір жақты түсіндіретін пікірлер жоқ, себебі ол күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде түсіндіріледі. Ресейлік ғалым Н.С.Малейннің көзқарасы тұрғысында «құқықбұзушылық пен заңды жауапкершілікті бір-бірімен тығыз байланысты категория» ретінде қарастырылса [2]. Келесі Ресейлік ғалым Л.А.Сыроватскаяның еңбегінде осы мәселе: “құқықбұзушының қоғам мен мемлекет алдында жасалған құқықбұзушылығы үшін жауап беру міндеті, оған сәйкес қолданылған санкциясын орындау” ретінде жалғасын табады [3]7 Отандық ғалымдарымыз да заңды жауапкершілікті күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде тани отырып, онда кем дегенде екі жақ қатысатындығын қолдайды: мемлекет және құқықбұзушы. Олардың арасында құқық қорғаушы қатынас қалыптасады және екі жақта заң шеңберінде, қолданылып отырған жауапкершіліктің құқықтық нормаларының нақты санкциясының негізінде жүзеге асады. Заңды жауапкершілік құқықтық жүйенің құрамдас бөлігі бола отырып, оған қатысты маңызды міндет атқарады. Кең мағынада жауапкершіліктің түсінігі – тұлғаның қоғам мен мемлекетке қатысты өз міндетін мойындап, оны орындауы болып табылады. Тар мағынада - мемлекеттің жасалған құқықбұзушылыққа қарсы жауабы болып саналады [4]. Сонымен, заңды жауапкершілікті жеке адамның қоғам алдындағы міндеттерін, жауапкершілігін сезінуі, құқыққа қарсы жасаған іс-әрекеті, оның қауіптілігі мен зиянды ығы үшін қолданылатын жазаны мойнымен көтеруі деп ұғыну орынды [5]. Заңды жауапкершілік мемлекет пен құқықбұзушылыққа барған жеке адамның арасында пайда болған құқықтық қатынастардың нәтижесінде құқықбұзушылық жасаған субъект өзінің жасаған қауіпті, зиянды әрекеті үшін арнайы қолданылған жазаға төзуін айтады.

Жасалған құқықбұзушылық үшін заңды жауапкершілік дұрыс орын алмаған қоғамда - әділ сот ісінің салтанат құруы, заңдылықтың орнауы мүмкін еместігі айқын құбылыс екендігін ескере отырып, заңды жауапкершіліктің қоғамда атқаратын рөлі ерекшелігін танимыз. Халық арасында құқық бұзушылық жасап, қоғамға, мемлекет мүддесіне зиянды зардаптар келтірген тұлғалардың заңды жауапкершіліктен құтылып кетуі - жемқорлықтың дамуына жол ашып, сот билігін әлсіреттетін заңды. Құқықтық мемлекеттің негізгі белгілерінің бірі – қоғамда заңдылықтың орын алуы болатын болса, соттарда нағыз әділеттілік орнамауы құқықтық мемлекет құру идеясын бос сөз айналдырып жіберуі мүмкін. Сондықтан, қоғамда құқықтық тәртіпті орнату, азаматтарды құқықты құрметтеуге тәрбиелеу, әлеуметтік әділетсіздікті қалпына келтіру, құқықбұзушылықты болдыртпаудың алдын алу мәселелерінің дұрыс шешімін табу - заңды жауапкершіліктің басты мақсаты болып табылады. Заңды жауапкершілікті дұрыс, әділ, сапалы қолдану арқылы қоғамда құқықтық тәртіпті қалыптастыруға толық негіз салуға болады.

Құқықбұзушылықтың салдарынан туындайтын заңды жауапкершілікті теориялық зерттеуде екі түрлі пікір қарастырылады: позитивтік және ретроспективті. Позитивтік заңды жауапкершілік ретінде – барлық құқық субъектілерінің заң және басқа нормативтік құқықтық кесімдер тыйым салған талаптарын бұлжытпай орындау, құқыққа сай мінез-құлықты қалыптастырун түсінсек, ал ретроспективтік заңды жауапкершілік мәнінде – құқықбұзушылық жасаған субъектіге мемлекет тарапынан күш қолдану және құқықбұзушының ондай әрекетке ұшырауын түсіну қажет. Заңды жауапкершілік әділ және жасаған құқықбұзушылыққа сәйкес болу үшін осы екі түрін толығымен қарастырған дұрыс. Құқық шарттарының дұрыс орындалмауы құқықбұзушылыққа әкеліп соқтыратыны ақиқат екендігін ескере отырып, осы мәселе тұрғысында данышпан ойшылымыз Абай «бір рет қылмыс істеген адамға қара күйе жағылатынын, одан кейін сүттен ақ, судан таза болғанымен жаман атақ қалатынын, ондай көлеңкелі жәйттердің адам болашағына тосқауыл болатынына» жайында қатаң ескертеді. Абай тағылымы бойынша қайсыбір қылмыс, теріс қылық болмасын міндетті түрде ашылып, қылмыскер қатаң жазаға тартылуы тиіс. Қатаң жазаға тартылмағандық қылмыстың жасала беруіне, тыйылмауына тікелей себепші. Жазасыздығын сезінген адамның психологиясы қылмысқа баруды дағдыға айналдыруы да ғажап емес. Әділ жаза қолдану қылмысты тыюдың негізгі талаптарының бірі [6]. Құқықбұзушылық болмаса - заңды жауапкершілік болмайтыны ескере отырып қоғамда құқықбұзушылықтың алдын алу арқылы екі мәселені қатар шешу мүмкіндігін естен шығармау аса маңызды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл (02.02.2011 жылы енгізілген өзгерістері мен толықтыруларымен).
2. Малейн Н.С. Правонарушение: понятие, причина, ответственность. - М., 1985.
3. Сыроватская Л.А. Ответственность за нарушение трудового законодательства. - М., 1990.
4. Қ.Д.Жоламан, А.Қ.Мухтарова, А.Н.Тәукелев. Мемлекет және құқық теориясы. – Алматы, 1999.
5. С.Өзбекұлы, Ө.Қопабаев. Мемлекет және құқық теориясы. - Алматы, 2006.
6. Абай Құнанбаев. Шығармалар. Екі томдық. 2- том. - Алматы, 1968.

Бокачева А., ученица 11 класса КГУ Гимназии № 9 г. Караганды
Жакупов А.Б., студент 1 курса
Научный руководитель - к.ю.н. Ахметова К.С.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Коррупция как социальное явление продолжает существовать в настоящее время практически во всех странах мира независимо от политического развития, в том числе и в Казахстане, различается лишь масштабами. Коррупция тормозит процесс социально-экономического развития, строительства рыночной экономики, привлечения инвестиций. Негативно воздействует на политические и общественные институты демократического государства, представляет собой серьезную угрозу будущему развитию страны. Противодействие коррупции является одним из основных приоритетов государственной политики в Казахстане.

В Послании народу Казахстана Президент – Нурсултан Назарбаев отметил успешное завершение важнейшего исторического этапа становления государства и общества, основанного на независимости, свободе и демократии, определив стратегию дальнейшего развития Казахстана до 2050 года. Достижение целей Стратегии «Казахстан-2050» возможно только бескомпромиссной борьбой с коррупцией. Как сказал Елбасы: «Государство и общество должны единым фронтом выступить против коррупции. Коррупция – не просто правонарушение. Она подрывает веру в эффективность государства и является прямой угрозой национальной безопасности»[1].

Проблема коррупции заключается не в том, что кто-то получает возможность обойти за незаконное вознаграждение существующие барьеры, а в том, что при этом наносится огромный ущерб всей системе управления и всему обществу. Массовая, при этом мелкая, коррупция в школах, вузах и больницах, к примеру, может привести к последствиям еще более опасным для всей страны, прежде всего для морального и физического здоровья нации, чем крупные хищения при распределении государственных контрактов.

Одними из основных причин, способствующих проявлению коррупции является низкий уровень правосознания и отсутствие действенных механизмов обратных связей общества и государства. Низкий уровень правосознания граждан и иных участников правоотношений в немалой степени способствует распространению коррупции. Организация и проведение мероприятий по повышению уровня правосознания – сфера совместной деятельности государства и институтов гражданского общества. Существует «треугольник» отношений между правительством, бизнесом и гражданским обществом. Коррупция может пустить корни во все три стороны этого треугольника. Поэтому невозможно одной стороной решить проблему коррупции в изоляции от двух других сторон. Государство должно обеспечить законодательную базу. Гражданское общество принципиально заинтересовано в создании эффективной этики поведения.

В Казахстане с момента обретения независимости осуществлялись отдельные меры по борьбе с коррупцией, однако точкой отсчета здесь можно считать 1998 г., когда был принят первый Закон "О борьбе с коррупцией". Начиная с 2001 года реализуются государственные программы по борьбе с коррупцией, в рамках которых принимаются конкретные меры по устранению причин и условий возникновения коррупционных проявлений. Издан ряд Указов Президента РК, в том числе Указ Президента РК от 26 декабря 2014 г. "Об антикоррупционной Стратегии Республики Казахстан на 2015-2025 годы". Целью данной Стратегии является повышение эффективности антикоррупционной политики государства, вовлечение в антикоррупционное движение всего общества путем создания атмосферы "нулевой" терпимости к любым проявлениям коррупции и снижение в Казахстане уровня коррупции[2].

Сегодня, комплексный подход в вопросах противодействия коррупции обеспечен благодаря одновременному принятию ряда законодательных актов, в числе которых принятый в ноябре 2015 года новый Закон РК "О противодействии коррупции". Данный Закон в корне отличается от утратившего силу Закона РК "О борьбе с коррупцией" и предупреждение коррупции является его основным приоритетом. Для этого Законом

предусматривается вовлечение всего общества в противодействие коррупции путем введения таких новых институтов как антикоррупционный мониторинг, анализ коррупционных рисков и антикоррупционное воспитание[3].

Между тем в стране все еще наблюдается отсутствие у значительной части населения самых общих правовых представлений, незнание ими своих прав и возможностей в противодействии коррупционным проявлениям различных форм. Все это определяет необходимость осуществления целого комплекса мер по воспитанию у граждан правового сознания, привитию им навыков правового поведения, в том числе конкретных действий при соприкосновении с проявлениями бытовой коррупции. Необходимо сформировать такой стереотип поведения граждан, когда они предпочтут более длительный, но законный путь простому решению проблемы путем дачи взятки официальным лицам. Без наличия у граждан антикоррупционной культуры, стойкого иммунитета к коррупции, ее публичного порицания невозможно достижение желаемого результата. Необходимо воспитать поколение казахстанцев, для которого любовь к Родине, уважение к окружающим и традициям, стремление к знаниям и труду, порядочность и честность будут подлинными ориентирами в жизни. Коррупция должна быть признана в обществе как один из видов опасного антиобщественного поведения. Каждый казахстанец, каждая семья должны понимать, что борьба с коррупцией – дело всего общества, каждого гражданина.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан — Лидера Нации Н. А. Назарбаева Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства» (Астана, 14 декабря 2012 года) // http://www.akorda.kz.

2. Антикоррупционная стратегия РК на 2015-2025 годы, утвержденная указом Президента от 26 декабря 2014 года.

3. Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года "О противодействии коррупции http://www.zakon.kz

Боярская А.Д., учащаяся СОШ №63, 11 «б» класс
Научный руководитель - к.ю.н., доцент Нурпеисова А.К.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

КЛОНИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕКА В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Изучение генома человека и вероятности клонирования человека привели к стремительному обсуждению этих проблем среди политиков, врачей, юристов, служащих церкви и простых граждан в конце XX века.

Актуальностью данной темы является то, что проблема клонирования человека является масштабной и разносторонней. Она включает в себя моральные, этнические, экономические, психологические, социальные, политические и юридические аспекты жизненного процесса общества.

Целью данной научной статьи является совокупный анализ области клонирования человека в Республике Казахстан. Для достижения установленной цели в работе поставлены следующие задачи: разобрать понятие «клонирование человека»; рассмотреть клонирование человека как уголовное наказание в Республике Казахстан, а также состав данного уголовного правонарушения; изучить основные проблемы клонирования человека.

Клонирование – точное воспроизведение какого-либо объекта. Объекты, полученные в результате клонирования, называются клонами.

1 января 2015 года в Республике Казахстан был принят новый Уголовный Кодекс. Глава I Особенной части включила в себя наряду с другими правонарушениями против

личности и клонирование человека. Статья 129 УК РК устанавливает уголовную ответственность в виде лишения свободы на срок до трех лет с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до двух лет или без такового.

Состав ст. 129 УК РК содержит запрет как на само клонирование человека, так и на самостоятельные действия, совершаемые со специальной целью в коммерческих, военных или промышленных целях: использование человеческого эмбриона, вывоз половых клеток или человеческого эмбриона из РК. Однако определение самого понятия клонирования человека в кодексе отсутствует. Поэтому требуется законодательно определить его как создание эмбриона и в последующем выращивание из эмбриона людей, имеющих генотип того или иного индивида, ныне существующего или ранее существовавшего. [1]

Уголовным кодексом введен абсолютно новый состав правонарушения «клонирование человека», предусмотренный ст. 129 УК. Включение этого вида правонарушения обусловлено развитием науки.

Общественная опасность данного правонарушения заключается в незаконном вмешательстве в создание человеческого эмбриона в коммерческих, военных или промышленных целях.

Объектом правонарушения является нарушение права на защиту человеческой жизни.

Объективная сторона правонарушения характеризуется клонированием человека или использованием человеческого эмбриона в коммерческих, военных или промышленных целях, а равно вывозом половых клеток или человеческого эмбриона из Республики Казахстан в этих же целях.

Субъективная сторона правонарушения характеризуется прямым умыслом. Клонирование человека признается совершенным с прямым умыслом, если лицо осознавало общественную опасность своих действий (бездействия), предвидело возможность или неизбежность общественно опасных последствий и желало их наступления.

Субъектом правонарушения является физическое вменяемое лицо, достигшее 16-летнего возраста.

Организация Объединенных Наций 19 февраля 2005 г. призвала страны - члены ООН принять законодательные акты, запрещающие все формы клонирования, так как они «противоречат достоинству человека» и выступают против «защиты человеческой жизни».

Декларация ООН о клонировании человека, принятая резолюцией 59/280 Генеральной Ассамблеи от 8 марта 2005 г., утверждает, что, руководствуясь целями и принципами Устава ООН, ссылаясь на Всеобщую декларацию о геноме человека и правах человека, принятую Генеральной конференцией ООН по вопросам образования, науки и культуры 11 ноября 1997 г., и, в частности, на ст. 11, в которой говорится, что такая практика, противоречащая человеческому достоинству как клонирование в целях воспроизводства человеческой особи, не допускается: «Все формы клонирования людей в такой мере, в какой они несовместимы с человеческим достоинством и защитой человеческой жизни не допускаются». [2]

Кроме УК РК, источником регулирующим уголовно наказуемое клонирование человека на сегодня является международный акт, устанавливающий запрет клонирования человека, - Дополнительный протокол к Конвенции о защите прав человека и человеческого достоинства в связи с применением биологии и медицины, который подписали 12 января 1998г.

Согласно ст. 1 Протокола запрещается любое вмешательство в создание человеческого существа, генетически идентичного другому человеческому существу, живому или умершему.

Современная жизнь ставит перед нами всё новые и новые проблемы, они появляются по причине того, что наше общество и медицинская наука не стоит на месте – они развиваются. Соответственно, не проходят мимо и разнообразные проблемы в области клонирования человека, влияющие на общество, экономику, право и государство в целом.

Психологической проблемой является угроза индивидуальности, которая происходит из-за того, что человек всегда боялся перемен. Судить о том, насколько клонирование человека является неправильным и неестественным процессом, зависит от мировоззрения человека. С возрастанием индивидуализма в человеческом обществе, выбор остается за человеком. Если людей можно будет вырастить в лаборатории как овощей, это дестабилизирует саму цель рождения. Любовь, забота и боль, через которую проходит мать, чтобы родить ребенка, персонифицирует человека. Это часть нашей идентичности, как живых организмов. Идея человека в качестве объекта, который можно произвести, подрывает его индивидуальность.

Экономическая проблема заключается в том, что открытие структуры и свойств генома человека – это не просто крупные научные достижения, но и товар, который, не будучи еще технологически оформленным, уже пользуется громадным спросом и у частных фирм, и у государств. Риск появления так называемого рынка клонов, то есть данное явление всегда будет восприниматься, как часть товара, который можно произвести снова и снова.

Социальная проблема выражает вред клонирования человека, который окажет значительное влияние на семью и общество. Люди наделены интеллектом, но использование интеллекта для того, чтобы производить "недочеловека" является злоупотреблением власти. Здесь также затрагивается вопрос об уважении и достоинстве в обществе человека - клона и его социальный статус.

Юридические проблемы возникнут после того как клонирование человека будет разрешено, когда начнется клонирование (т.е. появится необходимость в регламентации самой процедуры, возникнут вопросы: каким образом должно быть оформлено согласие человека на свое клонирование, существуют ли группы людей которых клонировать запрещено) и начнут появляться клоны людей соответственно возникают трудности в вопросе о правовом положении клонов (в частности признавать клона равным человеку как бы то ни было, принцип гуманизма и равенства). [3]

Вероятно, человеческие клоны будут иметь те же самые юридические права и обязанности, как и любой другой человек. Клоны будут человеческими существами в самом полном смысле.

Вместе с тем, клонирование человека, вызвало в значительной степени глубокие опасения, как ученых, так и широкой общественности.

Речь идет не только о глубоких биоэтических и правовых проблемах, но и о его возможных непредвиденных последствиях для будущего развития человеческого вида. Мировое сообщество все более склоняется к идее если не полного запрещения, то, по крайней мере, введения временного моратория на создание человеческих клонов.

Список использованной литературы:

1.Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.01.2019 г.)

2. Борчашвили И.Ш. Комментарий к Уголовному кодексу Республике Казахстан. Особ. часть (том 2) / Под общ. ред. Генерального Прокурора Республики Казахстан, Государственного советника юстиции 1 класса Даулбаева А.К. – Алматы, Жеті жарғы, 2015. – 1120 с.

3.http://bibliofond.ru/view.aspx?id=124079 Юридические проблемы генома и клонирования человека Молчанов А.О.

Вагина А.Е., студентка 2 курса
Новосибирский государственный педагогический университет,
г. Новосибирск, Российская Федерация
Научный руководитель – к.ю.н., доцент, Сидорова Н.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,

г. Караганда, Республика Казахстан

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА

Евразийский экономический союз (далее – ЕАЭС)– международная организация региональной экономической интеграции, в рамках которой обеспечивается свобода движения товаров, услуг, капитала и рабочей силы. Договор о ЕАЭС был подписан 29 мая 2014 года на заседании Высшего Евразийского экономического совета в Астане и вступил в силу с 1 января 2015 года, являющийся нормативно-правовой основой функционирования ЕАЭС. Это единый базовый документ, разработанный с учетом лучших мировых практик.

При разработке Договора о ЕАЭС проведена работа по кодификации договорно-правовой базы Таможенного союза и единого экономического пространства (далее – ЕЭП): были исключены противоречия, оптимизированы и актуализированы действующие нормы, восполнены пробелы и сформирован единый понятийный аппарат. Положения договорно-правовой базы Таможенного союза и ЕЭП в соответствие с правилами и нормами ВТО. Он обеспечивает свободу движения товаров, услуг, капитала и рабочей силы, проведение скоординированной, согласованной или единой политики в отраслях экономики, определенных Договором и международными соглашениями в рамках Союза.

Ранее Таможенный союз и ЕЭП функционировали лишь в рамках институциональной структуры Евразийского экономического сообщества (далее –ЕврАзЭС). Таким образом, ЕАЭС становится значимым элементом мировой экономической архитектуры. Согласно Договору Союз имеет право осуществлять в пределах своей компетенции международную деятельность, направленную на решение стоящих перед ним задач.

Союз может сотрудничать с государствами, международными организациями и международными интеграционными объединениями и совместно с государствами-членами заключать с ними международные договоры по вопросам, отнесенным к его компетенции. Введены нормы о соотношении Договора о ЕАЭС с другими международными соглашениями государств-членов, о его регистрации в Секретариате ООН, положения о присоединении к Договору и выходе из него, а также положения о наблюдателях при Союзе.

Крайне важным с точки зрения повышения уровня транспарентности, сбалансированности и качества наднационального регулирования, а также развития институциональных мер по улучшению бизнес климата является закрепление в Договоре о ЕАЭС новой внутренней процедуры – проведения оценки регулирующего воздействия проектов решений Евразийской экономической комиссии, которые могут оказать влияние на условия ведения предпринимательской деятельности.

Принцип четырех свобод как основополагающий принцип функционирования Союза закрепил отказ от применения мер защиты внутреннего рынка во взаимной торговле. Завершение формирования единого рынка товаров, услуг, капитала и рабочей силы – цель евразийской интеграции на этом этапе, который отличается большей глубиной интеграции в сравнении с Таможенным союзом и ЕЭП. Страны Союза определили, в каких направлениях будет углубляться интеграция.

ЕАЭС является современной действующей международной региональной организацией, так как обладает всеми признаками подобной межправительственной структуры.

Евразийский экономический союз основывается на следующих принципах: уважение общепризнанных принципов международного права, включая принципы суверенного равенства государств-членов и их территориальной целостности; уважение особенностей политического устройства государств-членов, обеспечение взаимовыгодного сотрудничества, равноправия и учета национальных интересов Сторон; соблюдение принципов рыночной экономики и добросовестной конкуренции; функционирование таможенного союза без изъятий и ограничений после окончания переходных периодов [1].

Государства-члены создают благоприятные условия для выполнения Союзом его функций и воздерживаются от мер, способных поставить под угрозу достижение целей Союза.

Основными целями Союза являются: создание условий для стабильного развития экономик государств-членов в интересах повышения жизненного уровня их населения; стремление к формированию единого рынка товаров, услуг, капитала и трудовых ресурсов в рамках Союза и всесторонняя модернизация, кооперация и повышение конкурентоспособности национальных экономик в условиях глобальной экономики.

Необходимо отметить, что данные цели должны быть осуществлены через реализацию следующих задач: уменьшение транспортных издержек, направленных на снижение цен на товары, стимулирование конкуренции на общем рынке стран ЕАЭС, стимулирование эффективной экономики за счёт уменьшения издержек, повышая производительности труда, наращивания производства и внедрения новых технологий, увеличение потребительского спроса, повышение уровня благосостояния населения стран ЕАЭС.

Для решения поставленных задач и достижения соответствующих целейстатьей 8Договора о ЕАЭС, сформирована организационная структура ЕАЭС, которая является одна из главных, необходимых и характерных элементов международной организации, каждый из которых наделен своими собственными полномочиями, компетенцией и функциями [1].

Необходимо отметить, что в период с 2012 по 2015 годы была сформирована эффективная институциональная основа евразийской экономической интеграции: Евразийская экономическая комиссия со штаб-квартирой в Москве, Суд ЕАЭС, располагающийся в Минске. Принято решение о создании к 2025 году финансового регулятора, который будет располагаться в Алматы.

Рассматривая структуру органов ЕАЭС целесообразно выделить следующие органы ЕАЭС: Высший Евразийский экономический совет, Евразийский межправительственный совет, Евразийская экономическая комиссия и Суд Евразийского экономического союза [1].

Таким образом, в рамках евразийского интеграционного процесса заложен достаточный арсенал средств (консенсус, иерархия органов, равная представленность должностных лиц государств-членов ЕАЭС), позволяющий сохранить национальный суверенитет и обеспечить учет национальных интересов при принятии решений по вопросам экономической интеграции.

Список использованной литературы:

1. Договор о Евразийском экономическом союза от 29.05.2014г. Электронный ресурс. Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31565247 (дата обращения 14 марта 2019).

М.С.Висмурадов., магистрант института послевузовского образования, капитан полиции Карагандинская академия МВД РК им.Б.Бейсенова, г.Караганда, Республика Казахстан

РОЛЬ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ДЕЛАМ ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ

В настоящее время в связи с развитием института административной ответственности, установлением многих новых составов административных правонарушений роль специальных знаний существенно возрастает и в производстве по делам об административных правонарушениях. Специфика значительного числа административных правонарушений такова, что без использования специальных знаний не только невозможно выявить признаки состава правонарушений, но и – зафиксировать, изъять, исследовать и оценить доказательства.

Специальные знания требуются как при составлении протоколов об административных правонарушениях, осуществлении мер обеспечения производства по делу, так и при рассмотрении дел данной категории. Развивается практика производства судебных экспертиз по делам об административных правонарушениях, причем не только возрастает их количество, но и расширяется спектр родов и видов производимых экспертиз. Всестороннее, полное, объективное и своевременное выяснение обстоятельств дела об административном правонарушении во многом определяется уровнем владения специальными знаниями субъектов административной юрисдикции и участников производства по делу. Использование специальных знаний данными лицами способствует объективизации процесса производства по делам об административных правонарушениях.

Административное производство представляет собой деятельность субъектов административной юрисдикции, осуществляемую в рамках административного законодательства, в ходе которой разрешаются задачи производства по делам об административных правонарушениях по всестороннему, полному, объективному, своевременному выяснению обстоятельств дела и разрешению его в соответствии с законом. Практически эта деятельность сводится к собиранию, проверке и оценке доказательств, имеющих значение для установления обстоятельств по делу.

К основным направлениям «взаимодействия» криминалистики и административного расследования можно отнести: положения теории идентификации, криминалистическое учение о версии, отдельные положения трасологии, касающиеся закономерностей обнаружения, выявления и фиксации материально-фиксированных следов, особенности использования научно-технических средств в административном производстве, тактические вопросы назначения экспертиз.

Использование, например, таких понятий как «специалист» или «эксперт», «осмотр территорий, помещений, товаров, иного имущества» и т.п., фактически указывают на возможности использования технико-криминалистического обеспечения производства по делу об административном правонарушении.

В Кодексе Республики Казахстан об административных правонарушениях имеется законодательное закрепление в числе мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях — проведение осмотра принадлежащих юридическому лицу помещений, территорий, находящихся там товаров, транспортных средств и иного имущества, а также соответствующих документов. Осмотр производится должностными лицами, уполномоченными составлять протоколы об административном правонарушении.

Процессуальные правила, содержащиеся в ст. 794 Кодекса РК об административных правонарушениях, в общих чертах определяя действия субъекта административной юрисдикции, безусловно, не содержат в себе ответа на вопрос каким способом данный субъект должен осуществлять осмотр. Тем более в процессуальном плане не запрограммировано поведение субъекта административной юрисдикции в сложных конфликтных ситуациях, возникающих в ходе осмотра. Это положение обосновано, так как определение тактики действий — относится к сфере знаний, вырабатываемых криминалистикой и в данном случае применимых именно в административном процессе.

Осмотр, представляет собой процессуальное действие, заключающееся в непосредственном обнаружении, восприятии и исследовании материальных объектов, имеющих отношение к происшедшему событию [1]. Само же процессуальное действие представляет собой установленную законом форму применения различных методов познания. В этом аспекте тактические приемы выступают вариантами применения этих методов, соответствующим сложившейся ситуации и обстановке [2].

В ходе осмотра преследуются цели определения характера осматриваемого объекта; обнаружения, фиксации, изъятия доказательств правонарушения; анализа полученного материала при осмотре.

Осмотр помещений, территорий и находящихся там вещей и документов, носит поисковый характер. Это, прежде всего, означает, что он не сводится только к констатации и

фиксации обстановки, а содержит элементы поиска каких-либо значимых признаков, выяснение каких-либо обстоятельств, тем или иным образом связанных с событием правонарушения.

Поэтому тактика проведения осмотра, призванная обеспечить его максимальную эффективность при строгом соблюдении процессуальных норм, включает в себя, в общем несколько стадий, связанных с подготовкой, проведением осмотра, фиксацией хода и результатов осмотра, оценкой полученных результатов.

Тщательная подготовка к осмотру, уяснение задач и вопросов, подлежащих выяснению при осмотре, определение круга участников этого процессуального действия, обеспечение участия в нем специалиста, способного оказать помощь в обнаружении, фиксации, изъятии доказательств, их описании в протоколе — все это является гарантией выявления и закрепления материальных признаков расследуемого правонарушения.

Наиболее сложной и проблематичной является ситуация, складывающаяся в ходе осмотра офисных помещений предприятия, а также помещений принадлежащих индивидуальному предпринимателю.

В большинстве случаев именно в офисных помещениях хранятся различные материальные объекты, в изъятии которых заинтересовано лицо, осуществляющее производство по делу об административном правонарушении. Ими могут быть документы, черновые записи, неоприходованные денежные средства, печати и другие многочисленные предметы. Кроме того, зачастую, деятельность индивидуальных предприятий осуществляется по адресу их регистрации, который совпадает с местом жительства самого владельца предприятия.

Процессуальные возможности субъекта административной юрисдикции, осуществляющего административное расследование ограничены, в сравнении с субъектами, осуществляющими уголовное преследование. Последние, при наличии определенных оснований, могут прибегнуть к санкционированному обыску этих помещений. Поэтому действия субъекта административной юрисдикции должны быть наиболее продуманными, грамотно организованными, предотвращающими отрицательные последствия. К отрицательным последствиям можно отнести нарушение принципа законности, создание конфликтной ситуации, в результате чего не достигаются цели осмотра и утрачиваются возможности получения в ходе осмотра ценного доказательственного материала.

Субъект административной юрисдикции уже при самом первом контакте с представителем юридического лица или индивидуального предпринимателя должен создать благоприятную обстановку для проведения осмотра офисного помещения.

Прежде всего, важен психологический аспект, при котором субъект административной юрисдикции целой совокупностью компонентов, демонстрирует правоту, законность своих действий, неизбежность выполнения его законных и обоснованных требований другими лицами, участвующими в осмотре.

В присутствии понятых, специалиста, имея в распоряжении технические средства (видеокамеру, фотоаппаратуру, диктофон), а также оптимальное количество сотрудников, субъект административной юрисдикции объясняет цель, сущность, значение и правовое основание проведения этого процессуального действия. Ясность изложения, информационная насыщенность, уверенность и общая компетентность субъекта административной юрисдикции способствует созданию благоприятной обстановки проведения осмотра, исключает возможность возникновения споров и пререканий. При этом объясняются права и обязанности участников осмотра и последствия нарушения этих прав и обязанностей.

Исходя из совокупности процессуальных прав субъекта административной юрисдикции при осуществлении им производства по делу об административном правонарушении, он имеет право потребовать предъявить к осмотру содержимое сейфа, стола, шкафов и др. Невыполнение законных требований лица, осуществляющего производство по делу об административном правонарушении, образует самостоятельный

состав административного правонарушения (ст. 462) и влечет наложение штрафа на виновное лицо (гражданина или должностного лица). В практике нередки случаи, когда представители предприятий, в которых проводится осмотр, отказываются выдать ключи от сейфа и подобных ему хранилищ. Думается, что при отсутствии у должностного лица твердой уверенности в том, что ключи находятся лично при представителе, проводить личный досмотр (ст. 791) нецелесообразно в силу ряда обстоятельств. Главным образом, процессуальная норма, регламентирующая порядок производства личного досмотра, досмотра вещей, находящихся при физическом лице, дает основания к признанию таких действий (в рассматриваемой ситуации) незаконными, поскольку вряд ли субъект административной юрисдикции имеет достаточно оснований полагать, что невыдача ключа является следствием и прямым намерением сокрыть орудия совершения или предметы административного правонарушения. Поэтому тактически правильнее произвести изъятие сейфа в соответствии с требованиями ст. 799 (795) КРК об АП. В основном же, осмотр помещений, проводимый при производстве по делу об административном правонарушении, осуществляется в соответствии с тактическими рекомендациями выработанными криминалистикой и применяемыми в ходе уголовного расследования, поскольку в результате осмотра могут быть обнаружены доказательства наличия не только административного правонарушения, но и преступления.

В ходе осмотра осуществляется точная фиксация, которая предопределяет его результативность. Содержание протокола осмотра формируется на протяжении всего процессуального действия. Полнота и, вместе с тем, экономичность содержания протокола означает фиксацию всех значимых для дела признаков.

И, наконец, в заключении следует отметить, что производство по делам об административных правонарушениях, как впрочем, и административный процесс в целом не мыслим без опоры на научно-технический прогресс. Применение в нем современных криминалистических методов открывает широкие перспективы для совместных научных исследований криминалистов и административистов на основе последних достижений криминалистической науки.

Список использованной литературы

1. Криминалистика: Учебник для вузов / Отв. Ред. Проф. Н.П.Яблоков. — М., 1997. С. 470.

2. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю. Г., Россинская Е.Р. Криминалистика / Под ред. Проф. Р.С.Белкина. — М., 1999. С. 470.

3. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях, 05 июля 2014 г.

Дик И.Н., студент 3 курса
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Балгимбеков Д.У.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОГО ЭТАПА ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧЕСКОЙ КОМБИНАЦИИ ПО ЗАДЕРЖАНИЮ ВЗЯТОЧНИКОВ С ПОЛИЧНЫМ

В своем послании народу Казахстана «Рост благосостояния Казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» Президент Республики Казахстан — Лидер нации Н. А. Назарбаев указал, что «безопасность является неотъемлемой частью качества жизни» [1]. В современных условиях среди комплекса актуальных социальных проблем особое значение приобрела проблема коррупции, которая является одним из самых пагубных явлений для нашей страны, превратилась в реальную угрозу национальной безопасности

страны. Таким образом, активизация коррупционных отношений обусловила необходимость исследования столь негативного и опасного для общества явления как взяточничество.

В условиях проводимой государством политики борьбы с этим явлением проблема разработки методики раскрытия и расследования наиболее ее опасных форм является на сегодняшний день крайне актуальной для практических работников как следственных, так и оперативных подразделений. Казахстан принял новую анти коррупционную стратегию на 2015-2025 гг., которая ориентирована на сокращение уровня коррупции в таких сферах, как государственная служба, квазигосударственный сектор, частный сектор, судебные и правоохранительные органы [2]. Этот стратегический документ нашей страны, отражающий принципиальную позицию Казахстана, поэтому важному вопросу, служит основой анти коррупционной политики государства в предстоящие годы. На ее основе все центральные государственные органы утвердили ведомственные планы, а местные исполнительные органы - региональные планы по реализации анти коррупционной стратегии.

Правоприменительная деятельность по данному виду преступлений характеризуется совершением большого количества различных ошибок. Так, обобщение следственной и судебной практики, показало, что это в значительной мере объясняется особым характером преступлений данной категории. Во-первых, латентностью и боязни разоблачения не только взяткополучателя, но взяткодателя и посредника во взяточничестве. Во-вторых, продуманностью и тщательностью подготовки конкретных преступлений. В-третьих, участием в реализации замысла не большого количества людей. В-пятых, осуществление коррупционных схем в составе преступных групп и т.д.

В Казахстане практика обеспечения правопорядка и борьбы с преступностью ярко свидетельствует о том, что эффективность принимаемых государством мер прямо зависит от применяемых при этом научно-методических изысканий. Очевидно, что чем оптимальное используемые передовые методы, чем на более передовых научно-тактических достижениях они основаны, тем эффективнее деятельность, направленная на выявление, раскрытие, расследование и предупреждение совершенных преступлений. Поэтому одним из важных условий повышения результативности расследования преступлений является разработка и совершенствование применяемых тактических возможностей, основанных на обобщениях теоретических достижений и практического опыта. К ним, безусловно, надо отнести проведение различных тактические действия связанных с задержанием взяточников с поличным.

Неудовлетворительное состояние следственной практики по делам о рассматриваемых преступлениях в значительной мере определяется тем, что вопросы выявления и проверки первичной информации об этих преступлениях и особенности их расследования не нашли в криминалистической литературе достаточного освещения. Правоохранительные и специальные органы следствия и дознания не имеют в своём распоряжении научно обоснованных рекомендаций по расследованию указанных преступлений, отмечается большее количество ошибок при проведении тактических операций и комбинаций по задержанию взяточников с поличным. Необходимость всестороннего исследования данной проблемы диктуется потребностями следственной практики, задачами дальнейшего совершенствования криминалистической теории и усиления её влияния на борьбу с преступностью.

Результаты проведенного исследования позволяют сформулировать ряд теоретических выводов и научно-практических рекомендаций по тактике и методике расследования взяточничества как проявления коррупции и совершенствования отдельных норм законодательного обеспечения этого процесса. Одним из эффективных способов решения основных задач, стоящих на первоначальном этапе расследования рассматриваемых деяний, является организация и проведение оперативно-тактической комбинации по задержанию взяточника с поличным. Проведенные нами исследования показали, что выявление преступной деятельности взяточников происходит в основном двумя способами, в значительной степени определяющими наличие исходной информации о преступном

событии, а именно: обнаружение признаков этих преступлений сотрудниками правоохранительных органов в ходе оперативно-розыскной деятельности и в процессе расследования иных преступных деяний.

Организация и проведение оперативно-тактической комбинации осуществляется в рамках подготовительного, основного и заключительного этапа.

В рамках подготовительного этапа комбинации осуществляется следующий комплекс действий. Следователь совместно с оперативными работниками анализирует исходные данные (оперативные и процессуальные) о деятельности должностных лиц, их компетенцию, наличие «зонтов безопасности», о характере и взаимоотношениях в преступной группе, механизме преступной деятельности и других факторах, влияющих на успешное проведение оперативно-тактической комбинации. После этого, при наличии достаточных данных, указывающих на признаки преступления, следователь регистрирует материалы в Едином реестре досудебных расследований и начинает производства по уголовному делу. При отсутствии оснований для начала расследования по уголовному делу оперативно-тактическая комбинация как форма взаимодействия следователя и оперативного работника может начинаться до расследования уголовного дела, а завершаться на стадии досудебного расследования либо полностью осуществляться в процессе следствия по делу.

Основные задачи подготовительного этапа оперативно-тактической комбинации изобличение взяточника с поличным сводятся к следующему:

1) предотвращение преступной деятельности коррупционеров;

2) проверка оснований к началу расследования по уголовному делу;

3)обнаружение и закрепление материальных следов преступления, а также выявление очевидцев преступления и других свидетелей;

4) задержание взяточника с поличным и розыск преступников.

5) подготовка базы для основного и заключительного этапа оперативно-тактической комбинации по задержанию взяточников с поличным

Таковы наши взгляды по данному вопросу.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н. А. Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни: Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана от 5 октября 2018 г. // Казахстанская правда. 2018. 6 октября.

2. Об Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015-2025 годы. Указ Президента Республики Казахстан от 26 декабря 2014 года № 986. http://adilet.zan.kz

Досымханова Мадина, Ю-13к топ студенті
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

МЕДИАЦИЯНЫҢ ЖАНЖАЛДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕГІ СИПАТЫ

Мемлекетіміз Тәуелсіздікке ие болғаннан бергі уақыт ішінде ішінде елімізде барлық құқықтық жүйелерді түпкілікті өзгерту үрдісі тоқтаған емес. Олардың негізгі мақсаты - дамыған нарықтық экономиканы, демократиялық қоғамды және құқықтық мемлекетті құруға бағытталған. Экономикадағы құрылымдық өзгерістердің орын алуы өз кезегінде құқықтық қатынастардың да өзгеше сипат алуына негіз болып отыр. Осындай өзгерістердің нәтижесінде қоғамның барлық салаларында, әсіресе тұлғааралық, қоғамдық және іскерлік қатынастарда қайшылықтар мен қақтығыстардың санының артуына да негіз бар. Заң бойынша қоғамдағы орын алған дау-жанжалдарды шешудің жолы ретінде – сот тәртібі

қарастырылған. Бірақ көп жағдайларда пайда болған шиеленістер мен қайшылыстарды реттеудің басқаша да нысандарының қажеттілігі туындайды. Осындай балама тәсілдердің бірі ретінде медиацияны алып қарастыруға болады.

Медиация - бұл, дау-жанжалға қатысушылардың, біріге отырып, пайда болған келіспеушілікті шешу үрдісі. Айтылған үрдістің белгілі бір жетістіктерге жету мүмкіндіктері зор, себебі бұнда ерекше процессуалдық жағдайлармен қатар медиатордың кәсіпкерлік көмегі, жақтардың бір келісімге келуіне бағытталған. Медиацияны кең танылған бітістіру мен табыстыру рәсімдерінің "кемелденген түрімен" салыстыруға болады. Медиация көптеген ғасырлар бойы бейбітшілікті орнықтыру қызмет жолында қолданылғаны мәлім [1]. Медиация әлемдік тәжірибеде ұсақ отбасылық жанжалдардан бастап, үлкен қаржылық дауларды шешкенде қолданылады. Қарапайым тілде айтқанда медиация - дауласқан екі тарапты сотқа жүгінбей-ақ олардың дау-дамайларын шешу. Медиацияның мақсаты - дауды шешудің медиацияның екі тарапын да қанағаттандыратын нұсқасына қол жеткізу және тараптардың дауласушылық деңгейін төмендету [2].

Егер Қазақстан Республикасының заңдарында өзгеше белгіленбесе, жеке және заңды тұлғалар қатысатын азаматтық, еңбек, отбасылық және өзге де құқық қатынастарынан

туындайтын, сондай-ақ онша ауыр емес және ауырлығы орташа қылмыстар туралы істер бойынша қылмыстық сот ісін жүргізу барысында қаралатын даулар медиацияның қолданылу саласы болып табылады [3].

Медиацияның қолданылмайтын кезі: дауласушы жақтың біреуі мемлекеттік орган, заңды тұлға және сот әрекетке қабілетсіз деп танылған тұлға болған кезде және ауыр қылмыстық істер, сыбайлас жемқорлық орын алған жағдайда қолданылмайды. Медиацияның бір ерекшелігі ол ерік, теңдік, қалау арқылы жүзеге асырылады, яғни талапкер мен жауапкер өз еріктерімен медиаторға көмек сұрап жүгіне алады, сәйкесінше медиаторда олармен іс жүргізген уақытта ол істі шеше алмайтынына көзі жетсе, онда ол істен өз еркімен бас тарта алады. Медиацияны басқа тілмен айтқанда, даудың субьектілері асқан белсенділікпен іске қатысатын құбылыс болып табылады. Медиацияның соттың шешімінен айырмашылығы бар. Соттың шешімі орындауды талап етеді, әрі биліктік шешім болғандықтан оған үнемі қарсылықтар кездеседі, ал медиация шешіміне екі жақ тарапта қарсылықтар көрсетпейді, себебі олар өз шешіміне балаларындай қарайды.

Тәжірибе көрсеткендей медиацияға көбіне өзінің уақытын, қаржысын, абыройы мен іс-жүргізудің құпиялылығын сақтағысы келетін адамдар сұраныс білдіреді. Соттағы секілді әр тарап өзінің кінәсіздігін дәлелдейтін,қарсы тараптың кемшіліктерін көрсету барысында қарбаласып жүріп түрлі келеңсіз құбылыстарға жолығып, бұрынғы серіктес, әріптестерімен келіспей жатады. Ал медиацияда әр тарап бірлесіп ортақ, тиімді шешім шығаруда өздерінің сыйластығын сақтап қала алады [4].

Енді медиацияға «заң шығарушы тұлғаларымыздың» көзімен қарап көрейікші:

Медиацияның басты артықшылықтары:

1) Медиация кикілжіңге бағытталмаған (кімдікі дұрыс, кімдікі бұрыс), және жеңіске де бағытталмаған, тек екі тарапты, тиімді шешімдерді іздеуге бағытталған;

2) Дауды шешуде екі жақ тарапқа да қанағаттанарлықтай, қолжетімділікпен іс жүргізіледі;

3) Медиацияны жүргізуде орта, ұйымдастырылу, регламент және процесстің мазмұны жеке-жеке анықталады;

4) Медиация құпия жүргізілетін болғандықтан, тараптардың жеке қызығушылықтары қорғалады;

5) Медиация тараптардың көңіл-күй күштерін, уақыттарын, қаржыларын үнемдеуге көмектеседі [5].

Медиатор іс жүргізу барысында талапкер мен жауапкерді жеке-жеке немесе бірге тыңдай алады, жүргізген жұмыстары құпия болады. Медиатордың екі түрі бар: жоғарғы білімі бар, 25 жасқа жеткен, ҚР Медиаторлар ассоциациясынан (одағынан) арнайы оқыған дығын растайтын сертификаты бар тұлғалар кәсіби медиатор бола алады. Ал, 40

жасқа толған азаматтар кәсіби емес медиатор бола алады [6]. Кәсіпқойлар тізімін Ассоциация жасайды, ал кәсіби емес негізде медиатор болғысы келетіндер тұрғындар жиыны хаттамасының негізінде жергілікті атқару орындарына келуі тиіс. Әрине, мұндай адамдар халық алдында кіршіксіз беделге ие болуы тиіс, билер деген осындай адамдар. Медиатор болып жүріп кез-келген салада жұмыс істеуге болады, медиаторлар ақысыз қызмет көрсетеді деуге болмайды, олар екі тараптың келісімі бойынша төленеді. Мұнымен қатар, мемлекеттік қызметкерлер, тергеуге алынған қабілеті жоқ адамдар, сондай-ақ жазасы өтелмеген немесе сотталғандығы кешірілмеген тұлғалар медиатор бола алмайды. Медиация туралы келісімге қол жеткізгеннен кейін, егер іс сотта қаралса, ол сотта бейбіт келісім секілді мақұлданады. Дауласушы тараптар медиация туралы келісім-шарт және сотқа дейінгі тәртіппен жанжалды реттеу туралы келісім жасаған жағдайда, келісім дауласушы тараптар оны ерікті түрде орындауға міндеттеледі дегенді білдіреді.

«Медиацияның» тиімді жақтары: медиатордың судьядан айырмашылығы – медиатор жанжалға қатысушылармен болатын келіссөздерге белсенді қатыса алады, ал судья мұны жасай алмайды, ол араласпаушылық қағидасын ұстануға міндетті. Медиацияға бар болғаны 30 күн уақыт беріледі, ал соттар айларға, тіпті жылдарға созылады [7]. Біз медиация арқылы көп дүниені үнемдей аламыз. Соның ішінде ең алдымен қаржы, уақыт, жақсы достық, әріптестік қарым-қатынасты сақтай аламыз. «Медиация туралы» заңға қол қойылуы және осы заңға байланысты елімізде жақын арада дауларды шешудің қосымша әдісі ретінде медиация тәсілі еңгізілуінің басты мақсаты, қылмыстық және азаматтық істер бойынша дауларды қарайтын судьялар жүктемесін азайту болып табылады. Көбіне сот шешіміне бір ғана тарап қанағаттанады, екінші тарап сот шешіміне риза болмағандықтан істі апелляциялық, кассациялық және қадағалау сатыларында қайта қарауға өтініш береді. Аталған сатылардың әрқайсысының өзінің уақыт мерзіміне байланысты істерді қарауы бірнеше айларға, ал кейбір жағдайларда жылдарға созылып кетеді. Медиация әдісі арқылы азаматтар уақыт пен қаржы шығындарын үнемдейді. Мәселен, бір іс қозғалатын болса оны сотқа қарауға береді, сот сол іске шешім шығарғанша бір тосады, сот шығарған шешім тек бір-ақ жақты ғана қанағаттандырады, тіпті кей жағдайда екі тарапты да қанағаттандырмайды, сол кезде тараптар істі қайта қарауға береді, соңында тағы да сарғайып сот шешімін күтеді. Осы уақыт аралығында ол тағы да адвокатқа қаржысы, уақыты көп кетеді. Жоғарыда атап өтілгендей соттар айлап, жылдап созыла береді, ал медиацияға тек бір ай көлемінде ғана уақыт беріледі. Сотта істі сот қарап, шешімді сот шығаратын болса, медиацияда шешім екі жақ тараптың ойымен, медиатордың араласуымен шығарылады, яғни бұл дегеніміз туындаған дау-дамайды тараптардың өзара келісімі арқылы шығарады. Демек, екі жақ тарапта қанағаттанады.

Медиатордың басты міндеті - дауласушы тараптарды өз өмірлік тәжірибесі мен арнайы медиаторлық салада алған білімін толығымен кәсіби түрде қолданып, екі жақты келісімге келтіру. Бұл қоғамға да, дауласушы тараптарға да қажетті нәтиже болып табылады. Медиатордың міндеттері заңда бекітілгендей, екі тараптың арасындағы тендікті, құпиялықты сақтай отырып, еш қиындықсыз шешу. Барлығымызға аян егер де белгілі бір таңдағы дау-дамайларды медиатордың көмегімен шешсе, соттарға да жеңіл болар еді. Дауды реттеу туралы келісімді медиация тараптары ерікті түрде осы келісімде көзделген тәртіппен және мерзімде орындауға тиіс. Дауды реттеу туралы келісім оған тараптар қол қойған күні ғана күшіне енеді.

Қаймағы бұзылмаған, халқымыздың бірлігі жарасқан заманда, шыңыраулы түрме ұстамаған қазақ қоғамындағы неше түрлі даулы мәселелерді, екі ауыз сөзбен ғана шешкен дуалы ауыз билер болғанын тарихтан жақсы білеміз. Міне, енді «Медиация туралы» заң қазақ халқының бүкіл әлемге үлгі етерлік, ұмытыла бастаған жақсы салт-дәстүрін қалпына келтіруге жасалған игі қадам десек те болады. Осы занның шығуына заңгерлердің, ғалымдардың, оның ішінде қоғам қайраткері, бір туар, нар тұлға, тоқсан жастан асса да тұғырдан түспеген, марқұм – академик С.Зимановтың көп жылғы тер төккен еңбегінің нәтижесі деп түсінуге болады. Ерте қазақ қоғамында түрмелердің болмағандығы тарихтан

белгілі құбылыс болатын болса, ондай жағдайлардың болмауына билердің тигізген үлесі дәлелдеуді қажетсінбейтін шындық. Билер әрқашанда екі жақ тарапты қанағаттандырған, олардың іс жүргізу үрдістері тарихтан өзімізге белгілі. Демек, медиация да бізге таңсық нәрсе емес, қажет дүние болып табылады. Сондықтан да, Қазақстан Республикасының «Медиация туралы» заңының қабылдануының өзі осы бағытта жасалған сара жол деуге болады.

"Ескі жолмен ескіргенше, жаңа жолмен жаңару" - қазіргі заман талабы. Медиация жаңа дүние болмаса да, билер институтымен салыстырмалы түрде жүргізілу концепциясы өзгешерек. Солай бола тұра медиацияның ең басты құндылығы - дау-дамайды екі жақ тарапты қанағаттандыра отырып шешуі, бұл құндылық билер институтының да құндылығы екені де естен шықпауы тиіс. Жалпы, медиация қазақ қоғамына жат нәрсе емес, дау-жанжалдарды шешудің балама тәсілі болып табылатындықтан, оған артып отырған үміттеріміздің ақталарына және соның көмегі арқылы еліміздің құқықтық саласының жетілдірілуіне тигізер үлесінің мол боларына сеніміміз мол.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. И.Қоспағанбетова. Медиацияны қалай түсінеміз?. «Керек.info» газеті. 16 маусым 2011.
2. А.Ибраймов. Медиатор деген мамандық бар, ол сотқа бармай-ақ дауларды шешіп береді. http://www.aorda.kz/?p=9802
3. А.У.Утемисов (Мақтаарал аудандық сотының судьясы). Медиация туралы не білеміз?
4. В.Инголева, начальник юридической службы СП ТюменьНефтеПродукт». «О законе РК «О медиации» . «ДЕ-ЮРЕ» журнал юриста и нотариуса. №6, 6 июнь 2011.
5. С.Бычкова, депутат, секретарь Комитета по законодательству и судебно-правовой реформе Мажилиса Парламента РК, доктор юридических наук, профессор. «О реализации законодательных основ института медиации в РК». «Заңгер» ҚР-ның құқық жаршысы. №4, 4 апрель 2011.
6. Қазақстан Республикасының Медиация туралы Заңы №401-IV ҚРЗ. «Егемен Қазақстан газеті» сейсенбі, 8 ақпан, 2011 жыл.
7. Айман Сейілбекқызы. «Кәсіби медиатор мен кәсіби емес медиатордың ара жігі қандай?» «Заң газеті» -№5, 10 мамыр 2011.

Егизбаева А., 1 курс студенті

Ғылыми жетекші - аға оқытушы, магистр Орынбеков А.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қрағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ РЕТІНДЕ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМНЫҢ ӘЛЕМЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

Бүгінгі таңда сарапшылар қауымдастығы сыбайлас жемқорлық әлеуметтік-экономикалық дамуға ықпал етеді деген бірыңғай көзқарасты қолдайды. Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, дамыған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл экономикалық өсуді қамтамасыз етудің, инновациялық әлеуетті қалыптастырудың, инвестициялық тартымдылықты арттырудың, бәсекелестікті дамытудың және «көлеңкелі» экономиканы қысқартудың негізгі факторларының бірі болып табылады. Бұл Оңтүстік Шығыс Азия және Скандинавия түбегі елдерінің тәжірибесімен дәлелденген. Онда сыбайлас жемқорлық минималды, ал өмір сапасы – әлемдегі ең жоғары деңгейде. Халықаралық валюта қорының деректері бойынша, сыбайлас жемқорлықтың салдарынан әлемдік ЖІӨ жыл сайын шамамен 2%-ды жоғалтады, бұл 1,5-2 триллион АҚШ долларына парапар. Егер Қазақстан мысалғанда осындай есептеулер жүргізсек, онда жыл сайынғы әлеуетті шығындар 3,8 млрд АҚШ

долларын құрайды. Есептеулер кезінде ЖІӨ көрсеткіштерін және 2015 жылға доллардың теңгеге шаққандағы орташа жылдық бағамын қолдана отырып, экстраполяция әдісі қолданылды [1].

Сол үшін, кез келген мемлекеттің негізгі мақсаты халықтың әл-ауқатын жақсарту мен сақтау үшін жағдай жасау болып табылады. Сарапшылардың бағалауынша, жемқорлықтың 1%-ға азаюы ЖІӨ-нің 1-1,5%-ға артуына ықпал етеді, ал ЖТИ-дің (жемқорлықты түйсіну индексі) 2,4 баллға жақсаруы ЖІӨ-нің жыл сайынғы өсімін 0,5%-ға арттыруға себеп болады. Осыған байланысты, қазақстандықтардың соңғы 5 жылдағы әл-ауқаты деңгейінің көрсеткіштер динамикасы зерттеліп, халықтың жан басына шаққандағы ЖІӨ өсімі 37%-ға, төменгі күнкөріс деңгейінің 22%-ға, жан басына шаққандағы орташа табыстың 46%-ға артқанын көрсетті. Сыбайлас жемқорлықты төмендету мен бәсекелестікті арттырудың тиімді құралы квазимемлекеттік секторды жекешелендіру болып табылады. Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің бағалауынша, ЖІӨ-дегі мемлекеттің үлесі шамамен 40%-ды құрайды. Сонымен бірге, 2015 жылы мемлекеттің кәсіпкерлік қызметке араласуын шектейтін, «Сары парақтар ережесі» деп аталатын қағидасын бекіткен заң қабылданған болатын. Бірақ оның рөлі экономикада анықтаушы болып қалады[2].

Осыған байланысты, тарифті қалыптастыру рәсімінің жабықтығы айтарлықтай сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін тудырады, сондықтан, табиғи монополиялар мен нарықты реттейтін салаларды реформалау қажет. Сондай-ақ, сыбайлас жемқорлық және көлеңкелі экономика тұрақты байланысқа ие. Олардың деңгейін төмендету бойынша тиімді шаралардың бірі – қолма-қол айналымды заңды түрде шектеу. Бұған дәлел ретінде аталған институтты енгізген елдерде бақыланбайтын экономика үлесінің төмен деңгейі байқалады. Банктік қаржылық құралдардың, ақшасыз технологиялардың қарқынды өсуі мен электронды төлемдер жүйесінің дамуын ескере отырып, ЭЫДҰ елдерінде қолма-қол ақшалар өз маңызын жоғалтуда. Ұсынылып отырған бастама Мемлекет басшысының Жолдауының тұжырымдамалық бағытына жауап береді және экономиканы цифрлауға қатысты ережелермен түсіндіріледі. Сонымен қатар, алдағы уақыттағы жұмыстардың маңызды бағыты ұлттық экономиканы деофшорлау болуы тиіс. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының катализаторы болатын жүйелік және кешенді іс-шаралар негізінде жүзеге асырылуы керек.

Мемлекеттік билік органдары мен басқару құрылымдарында сыбайлас жемқорлықтың алдын алу жұмыстарын жандандырып, халықаралық мәмілелер жасауда сыбайлас жемқорлыққа жол бермеудің шараларын жүзеге асыруға қадамдар жасалуда. 1996 жылы желтоқсанда БҰҰ Бас Ассамблеясы мемлекеттік лауазымды тұлғалардың мінез-құлқы туралы Халықаралық кодексті қабылдаған болатын. Бұл кодексте мемлекеттік лауазымды тұлғалар қызметінің анықтамасы берілген және мемлекеттік лауазымды тұлғалар өзінің міндеттері мен функциясын құзырет шегінде және тиімді, заңға сәйкес немесе әкімшілік ережелерге сай жан-жақты адал атқару керектігі айқындалған.

«Мемлекеттік қызмет» ұғымының дұрыс анықтамасының маңызы зор. Мысалға, ГФР-да мемлекеттік қызмет функциялық қөзқарас тұрғысынан кеңінен – барлық мемлекеттік институттардың азаматтар (халық) мүддесі жолындағы қызмет ретінде қарастырылады.

Сондықтан, континенттік Еуропада мемлекеттік қызмет ең алдымен әртүрлі мемлекеттік функцияларды орындаудың мамандандырылған пошымы ретінде, мысалға, салық жинау (салық қызметі), шекараны сыртқы жаулардан қорғау (шекаралық қызмет), азаматтарды санитарлық-эпидемиологиялық қорғау (санитарлық қызмет) және т.б. ретінде түсіндіріледі[3].

ҚР-ның «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңындағы талаптар ең алғаш рет ҚР Президентінің 1997 жылғы 16 маусымдағы Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік этикасы Ережесінде қарастырылған болатын.

Мемлекеттік қызметші - мемлекеттік органда заңдарда белгіленген тәртіппен республикалық немесе жергілікті бюджеттен не Қазақстан Республикасы Ұлттық банкінің

қаржысынан ақы төленетін қызметті атқаратын және мемлекеттің міндеттері мен функцияларын іске асыру мақсатында лауазымдық өкілеттікті жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының азаматы.

Мемлекеттік қызметшілердің өзіне жүктелген міндеттерді орындамағаны және тиісінше орындамағаны, лауазымдық өкілеттігін асыра пайдаланғаны, мемлекеттік және еңбек тәртібін бұзғаны үшін, сондай-ақ, заңда белгіленген, мемлекеттік қызметте болуға байланысты шектеулерді сақтамағаны үшін мемлекеттік қызметшіге тәртіптік жазалар: ескерту; сөгіс; қатаң сөгіс; қызметке сәйкес еместігі туралы ескерту; атқаратын қызметінен босату қолданылуы мүмкін.

XXI ғасырдың жаһандық сын қатерлері, тез саяси өзгермелі, экономикалық және әлеуметтік жағдайлар сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатта жаңа тәсілдерді сапалы қалыптастырудың қажеттілігін көрсетті. Бұл ретте, сыбайлас жемқорлықтың кез келген нысаны мен көріністеріне қарсы ымырасыз іс-қимылды көздейтін «Қазақстан-2050» Стратегиясы қабылданды [5].

Сонымен бірге, жемқорлыққа қарсы заңнаманы жетілдіру мәселелеріне ерекше басымдық берілді және оның тұжырымдамалық негізі елдің 2025 жылға дейінгі сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа стратегиясына енгізілді. Жоғарыда аталған стратегияның негізгі міндеттері ретінде мыналар айқындалды:

- мемлекеттік қызмет саласында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;
- қоғамдық бақылау институтын енгізу;
- квазимемлекеттік және жеке секторларда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл;
- соттарда және құқық қорғау органдарында сыбайлас жемқорлықты ескерту;
- сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру;
- халықаралық ынтымақтастықты дамыту.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың дамуына «100 нақты қадам» Ұлт жоспары қосымша серпін берді. Оны орындау барысында 60 заң қабылданды, негізінен олардың ережелері сыбайлас жемқорлық көріністерінің алдын алуға бағытталған. Бұл ретте, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы», «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы», «Мемлекеттік сатып алу туралы», «Ақпараттандыру туралы» Заңдарды атап өтуге болады. Сарапшылардың пікірінше, өкілеттігін асыра пайдалану көбіне мемлекеттік сатып алу саласында көптеп кездеседі[6].

«Электрондық үкімет» онлайн порталы іске қосылды, ол арқылы лицензиялар мен рұқсаттар беріледі, бұл азаматтармен тікелей байланысты жойып, сыбайлас жемқорлық белгілерін айтарлықтай азайтты. Қабылданған шаралар қызмет көрсетушілердің тиімділігін арттыруға, әкімшілік кедергілердің азаюына, бизнес-процестерді оңтайландыруға ықпал жасады.

Мысалға, 2010 жылдан бастап қызметтерді көрсету мерзімдерінің бұзылуы (29 есеге – 494 мыңнан 17 мың фактіге дейін) және олар бойынша шағымдану фактілері (8 есеге – 1,2 мыңнан 151-ге дейін) азайды.

Келесі маңызды кезең «100 нақты қадам» Ұлт жоспарын іске асыру шеңберінде бірқатар әлеуметтік маңызы бар қызметтерді көрсетудің бірыңғай провайдері ретінде «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясының құрылуы болды. Бұл өз кезегінде бизнесті қолайлы жүргізуге негіз болғанын Doing Business-тің өткен жылғы рейтингісінде Қазақстанның 6 орынға жоғары көтерілгендігін растайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев Нұрлы жол – Путь в будущее: Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2014 жылғы 11 қараша.

2. Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы Заңы. 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ.

3. Қазақстан Республикасының 2015–2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы.

4. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық саясат: Оқу құралы/ Е. Алауханов. - Алматы: Заң әдебиеті, 2009. – 256 б.

5. Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлықпен күрестің көкейтесті проблемалары/ О.А. Абдыкаримов. - Астана: ҚР Президенті жанындағы Мем. бас. акад., 2005. – 19 б.

6. Билік, сыбайлас жемқорлық пен адалдық: Ғылыми басылым.: Ағыл. ауд./ А.А. Рогоу. - М.: РАГС басылымы, 2005. – 176 б. – (Шетелдік пен отандық ойдың антологиясы).

Eleubekova N.E. student group TD-21NP,
scientific director - Orynbekov A.S.
Master student of Karaganda Economic University of Kazpotrebsoyuz

THE ROLE OF THE CUSTOMS SERVICE IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Annotation. The article analyzes the role of customs services in the development of international relations of the Republic of Kazakhstan with other states. Customs in essence is an important link between the domestic economy and the world economy. International cooperation in the sphere of trade and economic relations is the main part of the domestic and foreign policy of the Republic of Kazakhstan. Such cooperation involves bilateral and multilateral actions of countries to develop similar or similar measures of tariff regulation of foreign economic activity. In the interests of developing international cooperation, the Republic of Kazakhstan creates customs unions, free trade zones, etc. with other states, concludes agreements.

Keywords: Customs, international relations, cooperation, World Customs Organization, integration.

At the beginning of the second decade of the XXI century, integrationism is a promising course of domestic and foreign policy of Kazakhstan. This integration mechanism, on which the future of an independent state depends, has a huge potential for cooperation, partnership, fruitful interaction between states and will facilitate the entry of Kazakhstan into the world economy. Since the integration vector of customs policy is the main national course, it is most promising, since it has strong support from both the domestic and international environment of the republic.

Improving the international prestige of Kazakhstan contributes to its foreign economic course, the main focus of which is integrationism. Speaking at a meeting with the diplomatic corps N.A. Nazarbayev emphasized that “Kazakhstan in practice pursues a multi-vector foreign policy, the essence of which is to establish equal, mutually beneficial bilateral and multilateral relations with all states of the world, to strengthen international and regional security and stability” [1].

The main directions of the foreign policy of Kazakhstan are determined by the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev in his work "Strategy of the formation and development of Kazakhstan as a sovereign state", where the main long-term directions of foreign economic policy are: "CIS", "Asian", "European" and "American" [2]. Therefore, an important task is the participation of Kazakhstan in the exchange of information with foreign countries and international associations on the problems of the world economy and scientific and technical cooperation.

World experience confirms that in modern conditions no country can successfully develop alone. As N.A. Nazarbayev: “We must learn from history and practice, finally understand that the entry of any country into the world community today is impossible alone. This can be done only

jointly, by joint efforts, especially with the powerful unifying potential formed over decades. And only, I emphasize, with collective efforts ”.

Priority in bilateral relations, Kazakhstan primarily gives Russia. Long since between them there were specific relations that had and have a deep impact on the level of international relations of two sovereign states. This is explained by the following:

- The economy, production of Russia and Kazakhstan had the closest connection, were formed as a whole. About 50% of all electricity imported by him, 95% of petroleum products, 60% of machinery, equipment, vehicles and instruments came to Kazakhstan from Russia. Iron ore pellets and concentrates, alumina, chrome ore, ferroalloys, non-ferrous metals, thermal coal (Ekibastuz coal used about 100 power plants of the Urals and Siberia), grain, meat and other goods were supplied from Kazakhstan to Russia.

- The main transport and communication sectors, the energy sector of the republic worked in a single technical-technological mode with Russian structures, received scientific and regulatory and material and technical support for Russia:

Kazakhstan, located between Russia and the Central Asian republics, essentially served as a transport bridge for the transport of goods by rail and road:

- The territory of Kazakhstan was used to house military ranges and production facilities, such as the Baikonur cosmodrome, the Semipalatinsk nuclear test site, the Sary-Shagan test complex and dozens of other objects:

- Education, culture, science of Kazakhstan had a close relationship with the relevant areas of Russia.

The list of peculiarities of the Russian-Kazakh relations is not limited to this and characterizes their depth multilateralism, show that Russia and Kazakhstan are strategic partners. With the independence of both states, modern development of interstate bilateral relations began, based on international norms and rules. The first stage was characterized by the establishment of political relations and, at the same time, by a single financial and economic field of activity dictated by the conditions of being in a single ruble zone.

The State Revenue Committee of the Republic of Kazakhstan constantly conducts negotiations and meetings with the diplomatic services of foreign countries on customs issues. Only in the first half of 2018, meetings were held with the ambassadors of the United States, Afghanistan, China, Japan, and the trade representatives of Pakistan, Turkey, and Switzerland who are in the Republic of Kazakhstan. A seminar was held in the Republic of Kazakhstan for diplomatic missions to clarify customs legislation.

With independence, Kazakhstan becomes an active participant in the activities of the global customs community. The Republic of Kazakhstan one of the first of the former USSR countries became a member of the World Customs Organization since June 1992. This made it possible to establish contacts with the customs services of foreign countries, thanks to which Kazakhstan customs officers receive technical and advisory assistance.

Thus, Kazakhstan becomes an active participant in the activities of the global customs community.

Today, the customs service of our country is at a qualitatively new level of its development. In recent years, a number of reforms have been carried out aimed at creating the basis for the further successful functioning of customs. The increase in foreign trade turnover of Kazakhstan, the improvement of the investment climate, the harmonization of the Customs Code with international standards - all this is evidence that the customs service of our country is developing dynamically[3].

List of used literature:

1. Eurasian doctrine of Nursultan Nazarbayev / Comp .: An. Nysanbayev, V.Yu. Dunayev /. - Almaty: 2010. - 404 p.

2. N.A. Nazarbayev The strategy of social transformation and the revival of the Eurasian civilization. - M., - P.421

3. D. Momysheva. The Importance of the Activities of Customs Authorities in the Implementation of the Customs Policy of the Republic of Kazakhstan // Jurisprudence: Problems and Prospects: Proceedings of the II Intern. scientific conf. (Perm, January 2014). - Perm: Mercury, 2014. - p. 18-20.

Жақан Г.Б Ю-18-1К тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.к., доцент Сатбаева Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Еліміздің Конститутциясында адам және азамат құқықтарының жан жақты реттелуі, егжей тегжейлі қарастырылуы, еліміздің Негізгі заңында Адам және азамат бөлімінің басты орнында тұруы – бұл мемлекетіміздің аталмыш мәселеге ерекше назар аударуының айғағы.

Жалпы зерделеп отырған тақырыбымның мақсаты – Негізгі заңға адамдардын көзқарасы мен олардың өз құқықтары мен бостандықтарын жан-жақты жүзеге асырып, міндеттерін орындау тетіктерін қаншалықты толық меңгере алатындығын зерделеу болып табылады.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабында « ...оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» делінген. [1] Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын мойындау, сақтау және қорғау – бұл мемлекеттің міндеті. Адам мемлекет пен қоғамның маңызды элементі болып табылады және мемлекет пен құқықтың барлық әрекеттері оның лайықты өмір сүруін қамтамасыз етуге бағытталуы керек. Сонымен қатар, өз құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыра отырып, адам бір мезгілде басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбауы керек. Осыдан азаматтардың өздерінің құқықтық мүмкіндіктерін жүзеге асыру жөніндегі іс-әрекеттері, заңды мінез-құлықтың маңызды құрамдастарының бірі болып табылатын басқа адамдардың құқықтары мен міндеттерін бұзбауы тиіс деген қорытынды жасауға болады. Барлық осы әрекеттер заңмен реттелуі тиіс, өйткені заңдық реттеусіз адамдар бірге өмір сүре алмайды, ал құқық өз кезегінде адамзат қоғамына байланысты болады.

Алайда, адам өз өмірінде құқықтан басқа көптеген принциптерді, қоғамдағы құқықтық сана деңгейін, оның тарихи даму ерекшеліктерін және басқа да көптеген факторларын басшылыққа алады. Осы критерийлердің жиынтығынан құқыққа сай мінез-құлық дамиды.

Жақсы құқыққа сай мінез-құлық құқықтық мемлекеттің негізі бола отырып, оның құқығының дамуына және де құқықтық қатынастарды одан әрі дамытуға ықпал етеді.

70 жыл бойы тоталитаризм тұмшауында болған қоғамға оның болашағы үшін жаңа бастаулар, жаңа құндылықтар және жаңа өмір салты керек. Сонымен қатар қоғамның адамға қаншалықты еркіндік беріп жатқанын есте ұстау керек, сол бостандықтың жауапкершілігі әлдеқайда зор.

«Біздің бостандығымыз ешкімді мойындамауда емес, біздің бостандық жоғарыдағыға құрметпен қарағанымызда. Мұндай құрмет бізді көтереді; біздің мойындауымыз біздің жан дүниемізде өзімізден жоғары тұрған нәрсенің бар екенің көрсетеміз және оған тең болуымызға лайық екендігімізді көрсетеміз». [2]

Құқықтық мінез-құлық – адамның құқық нормаларына сәйкес мінез-құлқы. Құқықтық мінез-құлық экономикалық, әлеуметтік, саяси- идеологиялық қоғамдық қатынастардың жай күйіне ықпал жасап, дамуына септігін тигізеді. Құқықтық мінез-құлық негізінде борышты, қоғамдық қажеттілікті сезінуден, қоғамдық мүддемен сабақтас жеке мүддеден туындайтын ниет жатады және ол адам санасы мен еркіндігінің бақылауында болады. Ал құқыққа қарсы жағымсыз мінез-құлыққа пайдакүнемдік, өзімшілдік, зорлықшыл пиғыл сияқты теріс қылықтар жатады. Құқықтық тұрғыдан нақты тәртіпке келтірілген мінез-құлық қана

құқықтық мінез-құлық болып саналады, ал рұқсат етуші не тыйым салушы құқық нормаларында қарастырылмаған мінез-құлық құқықтық мінез-құлыққа жатпайды. Құқықтық мінез-құлық мемлекет тарапынан қадағаланып отырады. Жағымды, оң мінез-құлыққа құқықтық кепілдік беріледі, ал құқыққа қарсы жағымсыз, теріс мінез-құлық үшін адамға құқықтық жауапкершілік жүктеледі.

Қоғамдық бағыттағы себептердің жоғарғы сатысы болып, қылықтың әлеуметтік құндылығының күшіне байланысты, айналасындағылар, туыстар мен жақындар, қоғам үщін пайдалылығына көз жеткізу болып табылады. Құқыққа сай мінез-құлықтарға жағымды баға беруге қиын себептер де тудырады. Өйткені, себептің сипаты мен қылықтың құқыққа сайлылығының арасында қатаң үйлесімділік жоқ. Бірақ, көпшілік жағдайларда жағымды себептер құқыққа сай мінез-құлық тудырса, ал жағымсыздар – құқыққа қайшы мінез құлық тудыртады. Әйтсе де бұл тәтіптің ерекшелігі бар. Оның пайда болуы себеп пен құқықтың арасында тағы бір түйіннің – жоспарлау мен шешім қабылдаудың болуы. Ол әлеуметтік тиімді себептерді өзгертеді немесе, керісінше, әлеуметтік зиянның орнын толтырады.

Құқықтық мінез-құлық, егер ол тікелей құқық нормаларымен қарастырылса және қоғамның өнегелік мүмкіндігі мен мақсаттылығы туралы көзқарастарымен қайшы келмесе қажетті сипатқа ие болады. Құқықтық мінез-құлық ұсынылған құқықты пайдалану барысында жеке тұлға басқа тұлғалардың мүдделерін немесе жалпы адамгершілік мақсаттарын есепке алмаса қажетті болмай қалады.

Құқыққа сай мінез-құлықтың түрлі көрініс табуы түрлі критерийлер бойынша оның жүйеленуіне түрлі көзқарастар үшін негіз береді:

- салалық тиістілігіне байланысты – конституциялық құқық, әкімшілік құқық, азаматтық құқық, қылмыстық құқық және басқалар;
- қоғамдық өмір салалары бойынша - саяси эканомикалық, әлеуметтік-мәдени;
- субъектілері бойынша жеке тұлғалар (азаматтар, лауазымды тұлғалар), ұжым (топтар, қоғамдық ұйымдар, мемлекет).

Құқыққа сай мінез-құлықтың көрініс табуының түрлі нысандарына қарай, В.Н. Кудрявцев аталып өткен жүйелеу шеңберінде қосымша ішкі жүйелеуді ұсынды. Жеке тұлғаның құқыққа сай мінез-құлқы автормен (өз құқықтарын жүзеге асыру, міндеттерді орындау, әлеуметтік құқықтық белсенділік) және (құқықтар мен міндеттерге ие болу, өз құқықтары мен заңды мүдделерді қорғау) деп бөлінеді. Ұжымның құқыққа сай мінез-құлық қызметтік үлестері бойынша ішкі және сыртқы, кәсіби және қоғамдық, ұжымның әрекеттері бүтіндей және оны жетекшінің алып жүруі, лауазымды тұлғалар мен жұмысшылар болып бөлінеді. Әрекеттерінің белсенділік деңгейіне байланысты – белсенді, кәдімгі, пассивті; көрініс табу нысандарына байланысты – әрекет немесе әрекетсіздік; ұстанымдарды жүзеге асыру сипатына байланысты – сақтау, орындау, пайдалану және қолдану болып бөлінеді. [3]

Аталған классификацияда құқықтық мінез-құлық генезисі жөніндегі сұрақ анықталмаған күйі қалып отыр, сондықтан да субъектілердің іс-әрекетінің мотивтеріне (қозғаушы бастама, ішкі реттеу) қатысты болатын құқыққа сай мінез-құлықты классификациялауды қарастыру қажет. Бұл критерий бойынша мінез-құлықтың келесідей түрлері бөлінеді:

- маргиналды мінез-құлық (латын тілінен marginalis - шегінде тұрған, шекаралық). Құқықты бұзудың пайдасыздығын (жақындарының беделін, құрметін жоғалтудан қорқу) сипаттайтын, заңды тек жазалаудан қорыққаны үшін бұзбайтын, жеке тұлғаның құқыққа сай және құқыққа қайшы ниеттері арасында баланс жасаушы, пассивті сипатқа ие болып табылады. Кез-келген жағдайда, жеке тұлғада әрекет етіп тұрған құқыққа және оның қағидаларына құрметпен қарау қатынастары жоқ болады. Өзінің позитивті болуына қарамастан, маргиналды мінез-құлық константты құнды құқықтық орнатылымдардың жоқ кезінде қоғамға белгілі бір қауіп тудырады - кез келген сәтте ұстаушы факторлардың әлсізденуі нәтижесінде ол құқыққа қайшыға айналуы мүмкін;

- конформистік мінез-құлық, құқықтың қажеттілігін түсінбей және оны тиесілі сыйламай, құқықтық ұстанымдарда мойынсұну болып табылады. Мұндай мінез-құлық негізінде қоршаған ортаның еркі мен пікіріне мойынсынуға ұмтылу жатады;

- әдетті (стереотипті, оң) мінез-құлық құқықтың нормаларын, жеке тұлғаның меңгерген қағидаларын сақтау болып табылады;

- жағымды құқыққа сай мінез-құлық – мұндай мінез-құлық қоғамда бар құқық нормаларының әділ және әділеттілігіне деген мызғымас сенімге, құқықты құрметтеуге және оны терең білуге негізделеді. Мұндай мінез-құлық құқықтың әдеттегі қалып бойынша, әр түрлі себептер мен дәлелдердің іштей арпалысуынсыз орындалуынан (атқарылуынан) көрінеді;

- құқыққа сай, әлеуметтік тұрғыдан белсенді мінез құлықтың түрі құқықтың құндылығының қажеттілігі жөніндегі мызғымас сенім мен құқықты құрметтеуге ғана емес, сонымен бірге құқыққа дәлелді түрде қарау мен оны жете түсінуге негізделген.

Әр адамның мінезі әр түрлі, ал заң бәрімізге ортақ. Өз қауіпсіздігіміз үшін өзіміз заңды қатаң сақтап жүруіміз қажет. Әркім өз мінез-құлқын, жүріс тұрысын заңға сәйкес ұстаса, қоғамымыз қауіпсіз, болашағымыз жарқын болар еді. Әркім өзіне-өзі жасаған іс-әрекеттеріне есеп беріп және жасаған іс-әрекеттерінің дұрыс немесе бұрыс екенің саралап жүрсе, онда болашақта біздің қоғам, біздің мемлекет бүкіл әлем үлгі тұтатын мемлекет – демократияның есігі болатыны сөзсіз. Елбасымыздың салиқалы саясаты «Рухани жаңғыру», «100 қадам», «Қазақстан 2050» сияқты бағдарламаларның іске асуы да осы халықтың құқыққа сай мінез-құлқынан бастау алады және де тірегі болады. Заңды мінез-құлық – бұл ғылыми әдебиетте кеңінен қолданылатын құқықтық санат. Дегенмен, заңды мінез-құлыққа жеткілікті көңіл бөлінбейтінін атап өту қажет, бірақ қоғамдағы заңды мінез-құлықтың рөлі өте жоғары. Қоғамның қалыпты жұмыс істеуі мен дамуы үшін қажетті әлеуметтік қатынастарды реттеуге үлес қосатын заңдық мінез-құлық, заңның үстемдігі қамтамасыз етіледі. Заңды мінез-құлықтың әлеуметтік рөлі қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандыруға дейін төмендетілген деп айту дұрыс болмас еді. Заңды тұлғалардың мүдделері туралы ұмытпаған жөн.

Қоғамға да, мемлекетке де қатысты заңды әрекеттерге кедергі келтіретін субъектілердің іс-әрекеттеріне жол бермеу үшін заңдылықты көтермелеу және ынталандыру керек. Қоғамның қалыпты дамуы үшін адамның жоғары заңды мәдениеті ғана емес – «бұл заңның білімі мен түсінуі, оған сәйкес іс-әрекеттер» және мемлекет тарапынан олардың құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асырудың кепілі. Адамның және мемлекеттің өзара жауапкершілігінсіз, қарама-қайшылықтарды болдырмау мүмкін емес және де құқықтық мемлекет құру мүмкін емес.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000
2. Исмағанбетова А.Н. “Социология” –Алматы. 2005.
3. Первова И.Л. "О социальной поведения детей и подросков" // Санк-Петербург. 1999.

Жақып М., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - Мағдатова Қ.Ж.,Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қрағанды қ., Қазақстан Республикасы

БАЛАЛАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ

Қазіргі таңдағы өткір мәселелердің бірі зорлық-зомбылық. Өйткені қазіргі таңда отбасындағы зорлық-зомбылық проблемасы күннен күнге әлеуметтік ғылымдардың ғана емес, сонымен қатар қоғамның да назарына ілігіп отыр.

Қазақстанда балалар, бүкіл әлемдегідей, үйінде, мектепте және басқа да қоғамдық мекемелерде күнделікті қатыгездікпен және зорлық-зомбылықпен ұшырасып отырады, алайда осы кезге дейін қоғам бұл проблемаға зейін қойып көрген жоқ.

Балалар, ересектер сияқты, негіз қалаушы: сыйлау, қол тигізбеу және адамзаттық абыройын сақтау құқықтарына ие, сондай-ақ адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясы мен азаматтық және саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық актіде көзделген заң тарапынан да тең қорғау көрсетілуіне құқылы.

Бала үшін ата-анасының үйі әрқашан ең қауіпсіз жер бола бермейтінін айғақтайтын фактілер жиі кездеседі. Балаларға қатысты зорлық-зомбылық көрсету проблемасы бойынша мәліметтер мен жетік статистикалық деректердің жетіспеу проблемасы бар елдердің қатарына Қазақстанда жатады: проблеманың тереңдігі мен көлемі әлі белгісіз, ал біздің қолымыздағы біркелкі емес және үзінді зерделеу нәтижелері іс жүзіндегі жағдай туралы болжамдар жасауға ғана мүмкіндік береді.

Қазақстанның қолдануында іс-әрекеттер жасаудың белгілі құқықтық негізі–балалар құқықтары туралы Конвенция бар, дегенмен, нақты міндеттемелерге келер болсақ, жалпы алғанда мемлекет, әлеуметтік қызметтер, құқық қорғау органдарының ресми тұлғалары, қоғам, БАҚ, отбасы тарапынан күннен-күнге тиісті жауапкершілікпен қарауы байқалмай келеді.

Балаларын бағып-қағу міндеттерін орындамаған, саны мыңнан асқан ата-аналар құқығынан айрылды, сонымен қатар, ата-аналар әкімшілік және қылмыстық жауаптылыққа да тартылып жатыр.

Балаларға қатігездік көрсету және адамзаттық абыройына нұқсан келтіру, оларды ата-аналарының және өзге қамқоршыларының жазалауын қоғамдық пікірдің қолдауы, балалар мүддесін қорғауға бағытталған, аталмыш қоғам ішінде рұқсат етілетін «тәрбиелеу» мен жол берілмейтін «қатыгездік» ұғымдарының ара-жігін ажыратуға мәжбүр қызметтер жұмысына айтарлықтар кедергі келтіреді. Қоғамдағы пікір бойынша балаға қасақана зақым келтіру немесе абыройына нұқсан келтіру қалыпты жағдай болып есептелсе, балаларды қорғау және тәрбиелеудің оң нышандарының дамуына ықпал жасау қажеттілігін көңілге қонымды етіп негіздеу мен жеткізу мүлде мүмкін емес.

«Ресми статистикаға сүйенсек, жыл басынан бері балаларға жыныстық сипаттағы зорлық-зомбылық көрсеткендері үшін 133 қылмыстық іс қозғалған, ал 16 жасқа толмаған балаларды жыныстық қатынасқа тартқан және жыныстық сипаттағы басқа да әрекеттерге қатысты 465 факт тіркелді»

Өздеріңіз білесіздер, соңғы жылдары балалардың құқығын қорғау бағытында, әсіресе, осы балаларды зорлық-зомбылықтан қорғау үшін бірқатар заң жобалары қабылданды. Ата-аналардың да жауапкершілігін арттыратын шаралар бар. Мысалы, жаңа қылмыстық кодекске сай, өз баласының тәрбиесіне көңіл бөлмеген ата-аналарды қылмыстық жауапкершілікке тартуға болады.

Зорлық-зомбылық құқықта «Бір адамның екінші бір адамға, оның жеке басына тиіспеушілік құқығын бұзатын тәни және психикалық ықпал жасауы» делінген.

Тән азабын шектірген зорлық–адамның ағзасына тікелей әсер ету, ұрып-соғу, денесіне зақым келтіру, тағы басқа. Тән азабын шектірген зорлықтың салдарынан жәбірленушінің денсаулығына зиян келтірілуі мүмкін.

Жан азабын шектірген зорлық–жәбірленушінің қарсылық көрсетуіне, өз құқықтары мен мүдделерін қорғауына деген ерік жігерін жасыту үшін қорқыту, адамның психикасына әсер ету. жан азабын шектірген зорлық жүйке ауруына немесе тіпті жан ауруына ұшыратуы мүмкін.

Адамның өмірі мен денсаулығына қауіпті әдіс қолданылып жасалған қылмыстар «Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің» тиісті баптарына сәйкес жауаптылық пен жазаны ауырлататын мән-жайлар болып табылады.

Елімізде зорлық-зомбылыққа қатысты 20 дағдарыс орталығы бар.

Әйелдер мен балаларға арналған зорлық-зомбылық проблемасы елімізде елеулі мөлшерде асқынды. Статистикалық мәліметке қарағанда елде жыл ішінде 500-дей әйел мен бала тұрмыстағы зорлық-зомбылық құрбаны болады.

Отбасылардың қиюы қашуының басты бір себебі–жанұядағы зорлық-зомбылық.

Кикілжіңі көп болатын отбасында өскен балалар есейген соң не әкесінің, не шешесінің отбасында өзін-өзі ұстау үлгісін алады.

Зорлықтың түрлері:

- Эмоциялық зорлық–балағаттау, қорлау, сөгу, балалардың жеке өміріне қол сұғу;
- Физикалық зорлық–отбасы мүшелерін мас күйінде немесе сау күйінде ұруды қолданатын эмоциялық зорлық;
- Қауіп-қатер – отбасын тастап кетемін деп қорқыту, әйелін немесе балаларын ұру, өз-өзіне қол жұмсауға итермелеу;
- Балаларды анасына қарсы қолдану, әйелін өз балаларын ешқашан көрсетпейтіндігімен қорқыту, қорқытатын жолдауларды беру үшін балаларды қолдану.

Қазақстандағы тұрмыстық зомбылық туралы заңды қабылдау қажетілігі туды. Зорлық зомбылық дағдарыстан шығу және даму кезіндегі еліміздегі адамзат әлеуетіне қажеттігі де туындап отырғандығын ескертеді.

Қазақ халқының дана сөзі бар: «Әйел адамға рухы әлсіз ер адам ғана қол көтереді». Бұны халық жазылмаған заң деп санап осы уақытқа дейін сақтап келеді, алайда өкінішке орай кейбір ер адамдар ұмытып кеткен сыңайлы.

«Ата көрген оқ жонар, шеше көрген тон пішер» - демекші балаға отбасы тәрбиесінің әсері мол. Тәрбиеге әсер беретін өскен орта, ата-ананың тәрбиесі дұрыс болмаса, жаман әсерлер адамды азғырып, түрлі жаман мінезді жұқтырады.

Отбасындағы ата-ананың мінез құлқы–баланың көз алдындағы үлгі, өнеге алатын, оған қарап өсетін нысаны.

Нашақорлық, темекіге, ішімдікке үйірлік бұзықтық жолға түсіп зорлық-зомбылық жасауға мүмкіндік туғызады, еңбек етуге, қоғамға, денсаулыққа, ұрпаққа, отбасына зиянын тигізеді.

Салауатты өмір сүрудің бір негізгі күрделі мәселесі–жаман қылықтардан, яғни зорлық-зомбылықтан аулақ болу. Ішімдікке үйір адам есінен айырылып, қасындағы адамдарға зиянын тигізеді, отбасына ойран салады, отбасы мүшелеріне оғаш қылықтар көрсетіп мазасын алады. Бұл баланың психологиясына кері әсерін тигізеді. Бала өзіне керекті рухани дүниенің барлығын қоршаған ортадан алады.

Қорыта айтқанда, балаларға қатысты зорлық зомбылықтың алдын алудың шешуші басымдықтары балаларға зорлық-зомбылық көрсету және балаларды жұмыс күші ретінде пайдаланудың алдына алу және болдырмау; ауыр жағдайда қалған балаларға көмек көрсету, балалардың өмір сүру деңгейімен сапасын арттыруға жағжай жасау болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Бала құқықтары туралы Заңы 2002ж.08.08.
2. Байжанов Н. Неке және отбасы. Алматы 2011ж,
3. Баймолдина З.Х. «ҚР Азаматтық іс жүргізу құқығы» 2009ж
4. ҚР Азаматтық кодекс 2018ж.01.01 өзгерістер мен толықтыруларымен
5. «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 26 желтоқсандағы № 518-IV Кодексі (2017.11.07. берілген өзгерістер мен толықтырулармен)
6. "Баланың құқықтарын қорғау туралы" Қазақстан Республикасы Заңының жобасы туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы 2001 жылғы 12 ақпан N 223
7. “ Құқықтану: Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы оқулық /А. Ибраева, Г. Өлібаева, Қ. Айтхожин. — Алматы: "Мектеп" баспасы, 2006ж.

Жасымбеков Д., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші - Бейсембаева И.А., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті Экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АРДЫҢ ШЫҢЫ-АТА ЗАҢ

Біз елдігіміздің тұғыры – Ата Заңымызды құрмет тұтып, оның әрбір әрпі өмірлік заңымызға айналуын қадағалап келеміз. Соның нәтижесінде асқар асулар мен биік белестерді бағындырдық, еңселі елге айналдық. Кешегі тарихтан тамыр алған, ертеңгі тарихқа тұғыр болған Ата Заңымыз салтанат құрып тұрғанда еліміз толағай табыстарға бөлене бермек.

Бүгін тәуелсіздіктің қарсанында Қазақстанның Республикасының барлық жерінде Тәуелсіз Қазақстанның өнері мен білімі, жетістіктері мен жеңістері аталып өтуде. Қазақстан халқы өз өміріндегі ешкімге алаңдаусыз, еркін және бейбіт өмірінің есебін беруде. Осы күнге жетуді қазақ ғасырлар бойы армандағаны сөзсіз. Тәуелсіз елдің негізгі нышандарының бірі – Ата заңы. Тәуелсіз Қазақстанның Ата заңына 23 жыл. Қандай ел болмасын, заңға жүгініп, тәртіп пен тұрақтылыққа көңіл бөлсе, сол елдің дамуы мен тұрақта болуы анық.Қастерлі құндылығымыздың қағидаттарын бұлжытпай орындаудың нәтижесінде біз қысқа мерзімде мызғымас мемлекетімізді орнатып, Тәуелсіздігімізді тұғырлы еттік.Ата Заң тәуелсіздігіміз бен тұтастығымыздың кепілі ретінде біздің бірлігімізді бекемдеп, елдегі тұрақтылық пен татулықтың берік тұтқасы болды. Конституцияның 23 жылдығы мемлекетіміз үшін мерейлі меже, айрықша маңызды күн болып саналатыны, Ата Заңымыздың еліміздің арайлы азаттығымыздың айнымас айғағы, жарқын болашағымыздың бұлжымас бағдары екені, ол еліміздің алтын арқауы, толағай табыстарымыздың бастау қайнары болып саналады.[1]

Әрбір қазақстандықтың Конституциясының мемлекет пен қоғам үшін ғана емес, сонымен бірге жеке өзі, өз отбасы мен өз балалары үшін де мәнділігін бағалай білу, өз міндеттемелерін қастерлеп сақтап орындауы маңызды.

Конституция біздің басты құндылығымыз Тәуелсіздікті, бейбітшілік пен тұрақтылықты ғасырларға бекітті.Барша мемлекеттік институттардың, әрбір қазақстандықтың парызы-осы құндылықтардың қырағы күзетінде болу.Тілге құрмет – елге құрмет. Тілді өркендету – баршаның ісі. Тіл – тек қарым-қатынас құралы емес, ұлтымыздың биік тұғыры. Тіл — қай елде болмасын қастерлі, құдіретті рухани, әрі тарихи құндылық.

Ұлттық мәдениеттің гүлденуі, салт-дәстүрдің одан әрі дамуы, ұрпақтар арасындағы сабақтастықтың ұлы жемісі – ана тілі. Тілсіз халықтың, елдің өмір сүруі мүмкін емес. Ана тіліміз ананың ақ сүтімен бойымызға дарып, бесік жырынан, қоршаған ортаға еліктеу арқылы меңгереміз. Ана тілі арқылы ғана маңайындағыны саралап, ой түйетін адам өзінің тіліне деген сүйіспеншілігі арттыра түседі. Қазақтың ұлы тұлғалары Абай, Мағжан, Мұхтар, Сәбит сынды ата-бабаларымыздың тарихы мен шежіресі, түрлі әдеби мұралары бүгінгі ұрпаққа өзіміздің ана тіліміз арқылы жетіп отыр. Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін түйіп, жүйелі сөзбен алқалы топты еңсерген ойшыл, шешендерді ел басқару ісіне араластырып, халық жүрегінде жатталған дала данышпандары, кемеңгер ойдың кемелді арнасы, тілінен бал тамған, қара қылды қақ жарған әділетті би – шешендер ұлылық пен ұлағат сөздер арқылы, тіл келешек ұрпаққа өнеге, аталы ойдың алтын қазығы бола білді. Тек ана тіліміз арқылы ата – анаға, елге, Отанға, халыққа деген махаббатымызды жеткізе аламыз. Адам баласы өз анасын қалай сүйсе, өз тілін де солай сүюі тиісті екені анық.[2]

Қазақ «Туған жерге туыңды тік» деп бекер айтпаған.Патриотизм кіндік қаның тамған жеріне, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріне, яғни туған жеріне деген сүйіспеншіліктен басталады.Олар ұлттың болашағын, келер ұрпағын, бізді қорғады. Сан тараптан сұқтанған жат жұртқа Атамекеннің қарыс қадамын да бермей, ұрпағына мирас етті.Туған жердің әрбір сайы мен қырқасы, тауы мен өзені тарихтан сыр шертеді. Әрбір жер атауының төркіні

туралы талай-талай аңыздар мен әңгімелер бар. Әрбір өлкенің халқына суықта пана, ыстықта сая болған, есімдері ел есінде сақталған біртуар перзенттері бар. Осының бәрін жас ұрпақ біліп өсуге тиіс. Екінші, басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, оған қамқорлық жасағысы келген кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды ұйымдастырып, қолдау керек. Бұл – қалыпты және шынайы патриоттық сезім, ол әркімде болуы мүмкін. Оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыру керек.Әрбір халықтың, әрбір өркениеттің баршаға ортақ қасиетті жерлері болады, оны сол халықтың әрбір азаматы біледі.Бүгінгі білім саласындағы өзгерістер , бірнеше ойдан таралған аса бай мұраларды қолға алу арқылы білім алушылардың ел мүддесі үшін жұмыс жасауына септігін тигізіп отыр.

1. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

2. Қазақстан Республикасының Конституциясы —1995 жылы 30 тамыз
3. Конституция үшін күрес Н. Назарбаев Егемен Қазақстан. -2011. - 30 қыркүйек.
4. Назарбаев Н. А. (Президент Республики Казахстан) Жить поКонституции Н. А. Назарбаев .Страна и мир. - 2010. - 30 авг.(№ 34). - С. 1-2.
5. Ағыбаев А. Адам құқығының бас құжаты.А. Ағыбаев Айқын. - 2012. - 24 тамыз.[1]
6. Бектасова Г. Ата Заңды ұлықтау - ұлтты ұлықтау Г.Бектасова Түркістан. - 2012. - 30 тамыз.[2]
7. Конституция - діни сенім бостандығының кепілі ЕгеменҚазақстан. - 2013. - 20 ақпан.
8. ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»

Жетпіс Ақнұр ТД-21К тобының студенті
Ғылыми жетекшісі - Сыздыкова С.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖОЛМЕН АЛЫНҒАН КІРІСТЕРДІ ЗАҢДАСТЫРУҒА (ЖЫЛЫСТАТУҒА) ЖӘНЕ ТЕРРОРИЗМДІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУҒА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасы қылмыстық жолмен алынған кірістерді және терроризмді қаржыландыруды жария етуге қарсы іс-қимыл жөніндегі Еуразиялық топтың (ЕАТ) мүшесі болып табылады. Бұл мәртебе ҚМК осы ұйымның қатысушыларымен бірлескен типологиялық зерттеулерге қатысуға, оның ішінде желілік қашықтықтан өткізілетін семинарларға, тренингтерге және басқа да оқыту іс-шараларына қатыса отырып, ҚМК талдаушыларының кәсіби деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының қаржы мониторингі жүйесі 2011 жылы КЖ/ТҚҚ саласындағы халықаралық стандарттарға сәйкестігі тұрғысынан ЕАТ-тің бірінші бағалауынан өтті.

2015 жылғы қарашада Қазақстан 3-ші Прогресс туралы есепті ұсынды, оның қорытындысы бойынша ЕАТ Пленарлық отырысы Қазақстан негізгі және базалық ұсынымдар бойынша бар кемшіліктерді жою бойынша айтарлықтай прогресске қол жеткізгенін атап өтті. Алайда, ҚР Қылмыстық кодексіне қылмыстық жауапкершілікке тарту үшін ақшаны жылыстату бойынша шекті тәсілді (Р.1) енгізуге байланысты, сондай-ақ Заңның жекелеген ережелерінің нормалары 2016 жылғы ақпаннан бастап және 2017 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілуіне байланысты ЕАТ Пленарлық отырысы Қазақстан Республикасына қатысты күшейтілген мониторинг шеңберінде 2016 жылғы мамырда ЕАТ-тың 24-ші Пленарлық отырысына прогресс туралы кезекті есепті беру туралы шешім шығарды.

Кемшіліктерді жою мақсатында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 2 тамыздағы № 343-V Заңы, сондай-ақ қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша 22 нормативтік құқықтық акті қабылданды.

ЕАТ 24-ші Жалпы отырысы Қазақстан Республикасы басшылығының саяси шешімін және олқылықтарды жою бойынша ауқымды ілгерілеуге жету бойынша жүргізілген жұмыстарды атай отырып, Қазақстанды ЕАТ мониторингі рәсімінен шығару жөнінде шешім қабылдады.

Ақшаны жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл туралы заңнамамен (бұдан әрі – АЖ/ТҚҚ) қаржы мониторингіне жататын ақшамен және (немесе) өзге мүлікпен жүргізілетін операциялардың 19 түрі анықталды.

Қаржы мониторингінің 18 субъектісі (бұдан әрі – ҚМС) Қаржы мониторингі комитетіне (бұдан әрі – ҚМК) ақпараттық жүйе арқылы қаржы мониторингіне арналған операциялар туралы хабарламаны ұсынады..

АЖ/ТҚҚ саласында қажетті нормативтік база құрылды.

ҚМС қоғамдық ұйымдармен тығыз өзара іс-қимыл келтірілген, Қауымдастықтармен АЖ/ТҚҚ саласында өзара іс-қимыл және ынтымақтастық туралы келісімдер жасалды, арнайы және құқық қорғау органдарымен қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға байланысты мәліметтер мен ақпарат алмасу және беру бойынша өзара іс-қимыл туралы бірлескен бұйрықтарға қол қойылды, олардың шеңберінде қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді (экстремизмді) қаржыландыруға қарсы іс-қимыл бойынша жүргізіліп отырған жұмыстардың тиімділігін бағалау үшін берілген және алынған материалдар бойынша салыстырып тексеру актілері жүргізіледі.

2014 жылдан бастап ҚМК есірткі заттарын өткізу инфрақұрылымын анықтау және жою бойынша арнайы және құқық қорғау органдарымен бірлескен іс-шаралар жоспары бойынша қаржы операциялары мен мәмілелер, есірткі бизнесінен алынған ақша қаражатын жария ету арналарын жабуды, мүлікті және өзге де активтерді тәркілеу өткізген есірткі бизнесіне қатысы бар тұлғалар бойынша іс-шараларды іске асырады.

2015 жылы ҚМК-нің жұмысы есірткі және психотроптық заттарды өткізуге және тасымалдауға қатысы болуы мүмкін адамдарға қатысты құқық қорғау органдарымен тығыз өзара іс-қимылға бағытталды. Қазақстан Республикасында ақша қаражатын қолма-қол ақшаға айналдырумен байланысты берілген материалдарды талдау бойынша жұмыс жүргізілді, ақша қаражаты қозғалысының оны әрмен қарай қолма-қол ақшаға айналдыру мақсатында өте жиі пайдаланылатын схемалары анықталды, ақшаны жылыстату мен терроризмді қаржыландыру схемаларының типологиялары зерделенді.

2016 жылда Министрлік шеңберінде берілген материалдардың «көлденең мониторингі» бойынша іс-шаралар басталды. Осы іс-шараларды жүргізу нәтижесінде қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл саласында жүргізілетін бірыңғай мемлекеттік саясаттың тиімділігі артты. Ұлттық заңнаманы ФАТФ халықаралық стандарттарына сәйкес келтіру жұмыстары жүргізілді.

Қазақстан Республикасының Халықаралық Валюта қорына, Халықаралық Қайта құру және Даму банкіне, Халықаралық Қаржы Корпорациясына, Халықаралық Даму Қауымдастығына, Инвестициялар Кепілдігінің Көпжақты Агенттігіне, Халықаралық Инвестициялық Дауларды Реттеу Орталығына, Еуропалық Қайта құру және Даму Банкіне, Азия Даму Банкіне, Ислам Даму Банкіне мүше болуына байланысты осы халықаралық ұйымдармен жасалған келісімдердің шарттарына сәйкес Қаржы министрлігі республика атынан ХҚДБ, ХҚК, ХДҚ, ИККА, ЕҚДБ, АДБ, ИДБ тиісті сомаларды төлеуге өкілетті.

Осы құқық Қазақстанға олардың қаржы ресурстарына қол жеткізуіне және қатысу үлесіне барабар дауыс беруге құқық береді. Халықаралық ұйымдарға аударымдар 2014 жылы – 1 198,9 млн. теңге, 2015 жылы – 1 020,7 млн. теңге, 2016 жылы – 13735,1 млн. теңгені құрады.

Елдің имиджін және кредиттік рейтингін арттыру мақсатында мемлекеттік кепілдіктер бойынша міндеттемелерді орындау жүзеге асырылады, ол елге неғұрлым төмен пайыздық мөлшерлемелері бойынша жаңа қарыздарды тартуға мүмкіндік береді, инвестициялардың өсуін ынталандыруға және мемлекет кепілдік берген қарыздар бойынша дефолт фактілеріне жол бермеуге ықпал етеді. 2013 – 2015 жылдарға мемлекеттік кепілдіктер бойынша міндеттемелерді сомасы толық көлемде орындалды.

Осылайша бюджет бағдарламасының қаражаты есебінен мынадай тікелей нәтижелер қол жеткізілді: «Астана қалалық коммуналдық шаруашылық» АҚ экологиялық жағдайды жақсартуға және қалдықтарды кәдеге жаратуға қол жеткізілді.

Соңғы үш жылдағы шығындар серпіні мынадай деректермен беріледі: 2013 жылы – 290 803,2 мың теңге; 2014 жылы – 317 841,0 мың теңге; 2015 жылы – 340 056,0 мың теңге .

«Жаңа тұрғын үй саясаты туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 1993 жылғы 6 қыркүйектегі № 1344 Жарлығына сәйкес 1999 жылдың 5 сәуірінен бастап теңгенің айырбас бағамының өзгеруіне байланысты «Тұрғын үй құрылыс банкі» ЖАО жеңілдікті ұзақ мерзімді кредиттерін алған азаматтардың міндеттемелерінің бөлігі жыл сайынғы негізде республикалық бюджеттен қаржыландырылады. Бағдарлама төлем қабілеттілігі төмен болып табылатын халықтың әлеуметтік осал топтарын әлеуметтік қысымнан бостауға бағытталған.

Соңғы үш жылдағы шығындар серпіні мынадай деректермен беріледі: 2013 жылы – 12 890 мың теңге; 2014 жылы - 12-105,4 мың теңге; 2015 жылы – 12 358,7 мың теңге.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. https://online.zakon.kz
2. Егемен Қазақстан Email: egemenkz@mail.online.kz
3. Kazakhstan Today ақпараттық агенттігі

Исина Ж.Е, студент 2 курса;
Громов В.В., СОШ №63 г.Караганда;
Научный руководитель – к.ю.н. Филин В.В.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

СЛУЖБА В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ КАК РАЗНОВИДНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

Современная государственная служба организуется и осуществляется с учетом многообразия и специфики сфер и отраслей государственной деятельности. Поэтому к государственной службе относят военную службу и службу в правоохранительных органах. Правовое регулирование этих и других видов государственной службы характеризуется системностью, охватывая службу в органах всех уровней или службу в соответствующих отраслях (сферах) в целом.

Милитаризованная служба (военная, полицейская и т.д.) имеет множество отличительных признаков, которые выделяются при анализе нормативных правовых актов, устанавливающих правовое положение этих видов государственной службы и соответствующих государственных служащих. По мнению Д.Н. Бахраха, для милитаризованной службы характерны следующие отличительные от гражданской службы признаки: профессиональной обязанностью служащих этой категории является защита жизни и здоровья людей, обеспечение безопасности граждан и установленного порядка управления, основных прав граждан и публичных интересов, материальных ценностей,

охрана общественного порядка и правопорядка; поступление на государственную службу милитаризованного характера осуществляется лицами, достигшими, как правило, 18-летнего возраста; наличие особых дисциплинарных уставов, положений о дисциплине, обусловленных специфическими особенностями должностных функций милитаризованных служащих; эти служащие имеют особые условия поступления на службу, её прохождения, присвоения специальных званий, проведения аттестаций и прекращения службы; наличие установленного в специальных административно-правовых актах особого правового статуса милитаризованных служащих (права, обязанности, ответственность, специальные льготы и т.д.); особый порядок привлечения к правовой ответственности (особенно административной и материальной) [1, с.22].

Государственная служба в органах внутренних дел является разновидностью государственной службы в Республике Казахстан. Эту службу нельзя рассматривать как абсолютно самостоятельную категорию, оторванную от общего развития государственной службы, ей присущи как общие характеристики государственной службы, так и специфические особенности, исходящие из задач и функций органов внутренних дел. Поэтому к изучению государственной службы в органах внутренних дел необходимо подходить комплексно.

Государственная служба Республики Казахстан имеет свою историю становления, развития и современного функционирования. Без рассмотрения государственной службы Республики Казахстан, хотя бы в общих чертах, нельзя ответить на вопрос о месте, роли, значении государственной службы в органах внутренних дел. В связи с этим необходимо выделить те отдельные моменты, которые, на наш взгляд, необходимо учитывать при комплексном изучении вопросов службы в органах внутренних дел.

Общественно-полезная деятельность людей, исходя из её правовой регламентации, содержания, особенностей, подразделяется на определенные виды. С развитием гражданского общества, государственности, социально-экономических отношений общественно-полезная деятельность людей имеет тенденцию к развитию, что влечет появление её новых видов.

Служба как вид общественно-полезной деятельности людей занимает особое место среди других её видов. Она не оставила равнодушными на всем пути своего развития ни ученых, ни практиков и в научно-практической плоскости подвергалась исследованию. Но научных споров, нерешенных проблем не стало меньше, а, наоборот, в условиях современного казахстанского общества этот вид общественно-полезной деятельности требует более глубокого и всестороннего изучения с учетом развития не только внутреннего но и международного законодательства.

Термин "служба" в литературе и в практической деятельности имеет несколько значений и употребляется по-разному: как вид деятельности, как социально-правовой институт, как система специальных органов государства, как духовная деятельность и т. д. Как вид деятельности человека служба по содержанию и по своему назначению выполняет роль управления или социально-культурного обслуживания [2, с.6].

Институт государственной службы в органах внутренних дел относится к числу комплексных правовых институтов и регулируется различными отраслями права, например административного, трудового, финансового, уголовного, гражданского, гражданско-процессуального и уголовно-процессуального, земельного права и другими.

В структуре государственной службы в органах внутренних дел различаются две стороны отношений. Первая - организация и подготовка государственной службы. Вторая - служебная деятельность, т. е. осуществление каждым сотрудником органов внутренних дел своих служебных полномочий.

Отношения по организации государственной службы в органах внутренних дел охватывают блок вопросов, например выработку общих правил поступления на государственную службу, профессиональную подготовку кадров, установление должностных наименований и определение объема полномочий по каждой должности,

определения механизма продвижения по службе и прекращения служебных отношений и другие. Отношения по осуществлению служебных полномочий сотрудниками строятся по следующей схеме: каждый сотрудник занимает должность; должность определяет объем полномочий; полномочия подлежат реализации.

Вместе с тем следует отметить, что термин "государственная служба в ОВД" широкого применения еще не нашел. Чаще всего употребляется термин "служба в ОВД".

Применительно к органам внутренних дел термин "служба" употребляется чаще всего в следующих значениях. Во-первых, для определения характера и рода деятельности сотрудников ОВД, отражая факт общественного разделения труда. Во-вторых, "службой" иногда именуют структурные подразделения ОВД (например, участковых инспекторов полиции, миграционной полиции, уголовного розыска, дорожной полиции, тыловое и т.д.). В-третьих, "службой" именуют разновидность деятельности сотрудников ОВД, определенную часть их работы, отличающуюся спецификой полномочий (патрульно-постовая, уголовного розыска и т. д.). В-четвертых, под термином "служба" понимается самостоятельное ведомство.

Исходя из опыта развития правовой системы Казахстана, институт государственной службы в научной литературе большинства исследователей рассматривается в двух крупных периодах-измерениях: советском, постсоветском. Аналогично этому изучаются и государственно-служебные отношения в органах внутренних дел Казахстана. Служба в этих органах теснейшим образом связана с институтом государственной службы этих периодов.

В советский период вопросам государственной службы должного внимания не уделялось. Отсутствовал единый законодательный акт, регламентировавший государственно-служебные отношения. Достаточно полно был определен только правовой статус отдельных категорий лиц, которые проходили службу в вооруженных силах, в органах внутренних дел (милиции) и некоторых других органах. В качестве примера можно привести несколько документов, регламентирующих государственно-служебные отношения в ОВД. Так, 3 апреля 1919г. СНК РСФСР издал декрет "О советской рабочей милиции"; 22 августа 1919г. НКВД РСФСР утвердил Дисциплинарный Устав служащих советской милиции, 3 июля 1930 г. ЦИК и СНК СССР утвердил Положение службы начальствующим составом рабоче-крестьянской милиции; 29 июля 1970 года приказом МВД СССР введена в действие Инструкция по службе участкового инспектора милиции; 23 октября 1973 года введено Положение о прохождении службы рядовым и начальствующим составом органов внутренних дел и другие документы.

Однако цельной правовой базы сформировано не было. Отсюда - законность подменялась целесообразностью; была сформирована партийно-государственная номенклатура, руководители подбирались по принципу личной преданности. Кадровая политика осуществлялась в государстве не на основе закона, а на основе института усмотрения. В результате партийно-государственная машина не выдержала испытания временем, оказалась нежизнеспособной и неэффективной, одной из причин упадка советской государственности было игнорирование института государственной службы.

В системе Министерства внутренних дел Республики Казахстан в настоящее время вопросы государственной службы регулируются Законом РК от 23 апреля 2014г. "Об органах внутренних дел РК", Законом РК от 6 января 2011 года "О правоохранительной службе", Приказом Министра внутренних дел РК от 27 мая 2011г. № 246 «Некоторые вопросы прохождения службы в органах внутренних дел Республики Казахстан» и другими нормативными актами.

Особо хотелось бы выделить из предложенного перечня нормативных актов последний - ведомственный. Это нормативно-правовой акт, который впервые комплексно отразил порядок и условия прохождения службы сотрудниками ОВД. Данный акт смог поднять правовую базу государственно-служебных отношений сотрудников ОВД на новый уровень регулирования. Анализ Положения о службе в ОВД позволяет отнести к основным идеям, составляющим суть его концепции, следующее: усиление начал службы; деполитизация и

департизация службы; обеспечение сочетание централизованных и децентрализованных начал в решении кадровых вопросов; устранение чрезмерной бюрократизации служебных отношений; обеспечение правовой и социальной защиты сотрудников; комплексный подход к правовой регламентации службы в ОВД. Этот нормативный акт вносит существенные изменения и дополнения практически во все элементы правового института служебной деятельности сотрудников ОВД. Таким образом в ОВД значительно укрепились демократические тенденции развития государственной службы, четче обеспечено сочетание централизованных и децентрализованных подходов в решении кадровых ситуаций, созданы правовые условия по снижению бюрократизации государственно-служебных отношений, повысились гарантии обеспечения правовой и социальной защищенности сотрудников ОВД. Все это не могло не сказаться на отборе кандидатов на службу, кадровом составе, профессиональном ядре ОВД. Однако, как показывает практика, есть определенные сложности в применении отдельных норм Положения о службе в ОВД. Нередко это связано с тем, что некоторые нормы этого правового института не конкретны, носят отсылочный характер, устарели. В ряде случаев правовые нормы формальны, отсутствуют определенные механизмы реализации социально-правовых гарантий сотрудников в их повседневной жизни.

Необходимо отметить, что в современном законодательстве о государственной службе» дается определение государственного служащего. Государственный служащий - гражданин Республики Казахстан, занимающий в установленном законодательством порядке оплачиваемую из республиканского или местных бюджетов либо из средств Национального банка Республики Казахстан государственную должность в государственном органе и осуществляющий должностные полномочия в целях реализации задач и функций государства [3].

Исходя из определения, можно выделить три признака, характеризующие сотрудника органов внутренних дел как государственного служащего. Первый признак заключается в том, что государственный служащий действует при исполнении служебных обязанностей по поручению государства и от его имени. Второй признак - государственный служащий занимает должность, которая определяет его правовой статус. Третий признак - государственный служащий осуществляет государственную службу за вознаграждение, которое подчеркивает особенности в оплате труда, установленные для государственных служащих, например оплата за специальное звание, процентная надбавка за выслугу лет и т.д. В качестве самостоятельного признака государственного служащего, в том числе сотрудника ОВД, некоторые авторы также выделяют гражданство [4, с.94].

Исходя из законодательства и практики его применения, можно определить, что сотрудники органов внутренних дел - это граждане Республики Казахстан, состоящие в должностях рядового и начальствующего состава органов внутренних дел или в кадрах Министерства внутренних дел Республики Казахстан, которым в установленном законодательством порядке присвоены специальные звания рядового и начальствующего состава органов внутренних дел.

Сотрудники органов внутренних дел Республики Казахстан получают денежное довольствие, на них распространяется продовольственное обеспечение, они имеют форменную одежду, им выдаются служебные удостоверения. Анализ основных элементов государственной службы позволяет дать определение государственной службы в ОВД. Государственная служба в органах внутренних дел Республики Казахстан - это разновидность общественно-полезной деятельности гражданского общества и особый вид государственной службы. Она носит специальный характер и функционирует в единой системе государственной службы, оплачивается за счет республиканского или местных бюджетов и осуществляется сотрудниками в целях обеспечения защиты прав и свобод человека и гражданина, охраны правопорядка, создания гарантий общественной безопасности, борьбы с правонарушениями.

Список использованной литературы:

1. Бахрах Д.Н. Государственная служба. - М.: Юрист, 2005.

2. Старилов Ю.Н. Государственная служба в РФ: Теоретико-правовое исследование. Воронеж: «Статиздат», 1996.

3. Закон Республики Казахстан от 23.11.2015 за №416 ЗРК «О государственной службе Республики Казахстан» // Электронный ресурс: http://adilet.zan.kz/rus/search

4. Какимжанов М.Т., Нурпеисова А.К., Филин В.В. Реализация антикоррупционной политики в системе государственной службы Республики Казахстан. // Материалы МНПК «Наука и образование в современном мире», - Караганды: РИО «Болашак-Баспа» 2019., Том 1 – С.92-96

Искаков А.М., курсант 3 курса
Научный руководитель – Тафинцев П.А., преподаватель кафедры досудебного расследования преступлений, м.ю.н. капитан полиции
Карагандинская академия МВД РК им. Б. Бейсенова, г. Караганда, Республика Казахстан

МЕТОДИКА РАССЛЕДОВАНИЯ КРАЖ

Чтобы рассмотреть методику расследования краж для начала следует рассмотреть характеристику данного вида уголовного правонарушения.

И так, тайное хищение чужого имущества, то есть кража является самым распространенным в нашей стране преступлением. Тайный способ хищения имущества предполагает наличие у виновного уверенности в том, что он действует незаметно для потерпевшего и других лиц.[1, с.112]

Особенности расследования этих уголовных правонарушений определяются их характеристикой, которая охватывает само преступное деяние, способы его приготовления, совершения и сокрытия, механизм следообразования в широком смысле слова и личностные особенности субъекта преступления и потерпевшего, а также закономерные связи между перечисленными элементами.

Большинство краж, как показывает практика, совершается в рабочие дни с 8 до 18 часов, т.е. когда основная масса граждан находится вне дома, работает большинство предприятий, учреждений и организаций, а на общественном транспорте, рынках, улицах большое скопление людей. Это позволяет многим преступникам, свободно перемещаясь с одного места на другое, использовать любой подходящий момент для совершения кражи. Наибольшее количество краж совершается в период с 10 до 13 часов. В некоторых случаях выбор места и времени совершения преступления связан с условиями охраны предмета преступного посягательства. Так, кражи автомобилей из гаражей совершаются, как правило, в ночное время, а с открытых стоянок - днем; значительное число карманных краж происходит в часы пик, когда для них создается благоприятная обстановка в общественном транспорте, магазинах и других многолюдных местах.

Похищенное имущество хранится, как правило, по месту жительства преступника либо в непосредственной близости от него, а также у знакомых, родственников. Иногда преступники используют для этого камеры хранения, тайники. В городах похищенное имущество сбывается в комиссионных магазинах, ломбардах, на рынках, улицах, в предприятиях общественного питания и торговли, на вокзалах и так далее.

Всех лиц, совершающих кражи чужого имущества, в зависимости от данных о личности преступника и способа совершения преступления условно можно разделить на несколько групп:

а) примитивные преступники, совершающие кражи без использования технических средств в силу обстоятельств, заранее не готовясь к ним. Такие кражи совершаются по

внезапно возникшему умыслу, когда сама обстановка совершения преступления не требует никаких подготовительных мер. Например, когда вещи оставлены без присмотра, не заперта дверь в квартиру, автомашина не оборудована охранной сигнализацией и т.д.;

б) квалифицированные преступники - лица с устойчивой антиобщественной установкой, которые обладают определенными навыками и совершают кражи тщательно продуманным способом, с использованием орудий преступления. Они склонны к использованию одних и тех же приемов, например совершению краж путем подбора ключа, отмычек. Как правило, эти лица ранее были судимы за кражи или иные преступления против собственности;

в) профессиональные воры, которые совершают кражи, являющиеся для них основным источником доходов, в силу устойчивой антиобщественной направленности. Ранее почти все они были судимы за аналогичные преступления. Обладая преступными навыками и опытом, они стараются совершать кражи каким-либо хорошо подготовленным и отработанным способом и специализируются только на совершении квартирных или карманных краж.[2, с.57]

В характеристике краж имеют значение и данные о личности потерпевшего. Следует учитывать, что поведение некоторых потерпевших перед совершением кражи бывает виктимным (находился в нетрезвом состоянии, оставил вещи без присмотра, пригласил домой малознакомого человека и т.д.).

При рассмотрении методики расследования краж наиболее существенное значение имеет учет способа их совершения, в первую очередь кем, где, что и каким образом было похищено.

Наибольшее практическое значение имеет методика расследования квартирных краж и краж со взломом из государственных и общественных хранилищ.

Расследование квартирных краж начинается, как правило, при отсутствии каких-либо данных о лицах, совершивших преступление. В связи с этим особенно большое значение приобретают первоначальные следственные действия и умелое сочетание их с оперативно-розыскными мероприятиями, направленными на обнаружение преступников и похищенного имущества.[3, с.81]

Важнейшими первоначальными следственными действиями по этим делам являются осмотр места происшествия, допрос потерпевшего и свидетелей-очевидцев. Основная задача этих действий состоит в собирании данных, необходимых для построения версий о лицах, совершивших кражу, и для розыска похищенного имущества.

Список использованной литературы:

1. Баранов Н. Н. Расследование краж государственного и общественного имущества / Н. Н. Баранов, С.С. Степичев. М., 1970.

2. Бурнашев Н. А. Расследование краж, совершаемых в условиях крупного города / Н. А. Бурнашев. М., 1983.

3. Возгрин И. А. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений / И. А. Возгрин. Л., 1976.

Калиева Д.А., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші –Кунева Ж.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ТЕРГЕУЛІК ЭКСГУМАЦИЯЛАУДЫҢ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІНІҢ ПРОЦЕССУАЛДЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Дүние салған адамдардың жерленген жерлерін — мәңгілік мекенін қорлау, мазақ қылу кез келген халық үшін шектен тыс шыққан ауыр қылмыс ретінде бағаланады. Бірақ,

ақиқатты анықтау мақсатында қылмыстарды ашу, қылмыскерді әшкерлеу және қайтыс болған адамның ақ адал атын ақтау ниетінде, әділдікті орнату үшін марқұм болған адамның тыныштығын бұзуға бағытталған, мәйітті жерленген жерінен қазып алу әрекеті — амалсыз қажеттіліктен туындайтын іс. Қылмыстық процесте аталған іс-әрекет — эксгумация деп аталады.

Тергеулік эксгумациялау – адамның мәйітін қарап-тексеру, оның ішінде оны қосымша немесе қайталап-тексеру, мәйітті тану үшін көрсету, сараптамалар жүргізу, сараптамалық зерттеулер үшін үлгілер алу және іс үшін елеулі маңызы бар өзге де мән-жайларды анықтау талап етілгенде, адамның мәйтін жерленген жерінен шығарып алу эксгумация жүргізіледі [1].

Эксгумация — мәйітке қатысты, биологиялық-химиялық өзгеруімен байланысты, өзінің күрделігімен ерекшеленетін, белгілі бір діни-этикалық сұрақтарды шешуді қажет ететін, тәжірибеде сирек кездесетін тергеу әрекеті[2]. Сонымен қатар тәжірибеде табытты, мәйітті және жерленген жерді зерттеу және тексеру барысында дәлелдемелік зат ретінде алынатын объектілер аз емес (киім, шаш, тырнақ, және басқа да қылмыстық іске қатысты заттар) болғандықтан, оларға қатысты сот-медициналық сараптамамен қатар сот-биологиялық, сот-химиялық, сот-криминалистикалық және сол секілді басқа да сараптамаларды тағайындауға мәжбүр етеді. Бірақ мұндай қажеттілік эксгумация тергеу әрекетін жүргізуге тек қосалқы негіз болып табылады. Себебі, алынатын кейбір нысандар кездейсоқ ойда жоқта табылады, яғни, эксгумациялау тергеу әрекетін тікелей өзін жүргізу барысында табылады. Ал осы қажеттіліктерді тудыратын жеткілікті деректердің болуы эксгумацияның жүргізілуіне себеп болып табылады.

Эксгумация адам өлтіру (ҚР ҚК 99-бап) қылмыстық құқық бұзушылықтарын тергеу барысында көп орын алады. Адам өлтіру қылмыстық құқық бұзушылықтарды ең ауыры, яғни басқа адамның құқығына қарсы қасақана қаза келтіру.Тергеуші адам өлтіру қылмыстық құқық бұзушылқтарын тергеу туралы жоспар құру барысында, алғашқы және кейінгі кезеңде жүргізілетін тергеу әрекеттері ретінде бөліп, эксгумация тергеу әрекетінің жүргізілу мүмкіндігі туралы болжамайды. Себебі эксгумация – белгілі бір ахуалдарға байланысты амалсыз жүргізілетін тергеу әрекеттерінің бірі болып табылады. Сондықтан эксгумацияны жоспардан тыс тергеу әрекеті деп айтуға толық негіз бар. Алайда, кейбір жағдайларда, мәйітті қазып алу іс әрекеті адам өлтіру қылмысын тергеуде алғаш жүргізілетін процессуалдық іс-әрекеттердің қатарына кіреді. Мұндай жағдайлар, көбінесе, қылмыскер өзінің адам өлтіргені туралы қылмыстық құқық бұзушылықтың мойындап, қылмыстың ізін жасыру мақсатында құрбанын белгілі бір жерге көміп кеткенін (құпия молалар) немесе қылмыскердің осы қылмыстық құқық бұзушылықтың іс-әрекеттерін көрген куәнің айғағы немесе жедел іздестіру шараларын жүзеге асыру барысында алынған ақпараттарды айтамыз. Бұл орайда тергеуші мәйітті құпия жерленген жерден эксгумация жасау туралы жоспар құрайды. Әдетте мұндай оқиғаларда мәйітті эксгумациялау оқиға болған жерде айғақтарды тексеру мен нақтылау – тергеу әрекетін жүргізу нәтижесінде жүзеге асырылады.

Бірақ заң әдебиеттеріне кейбір жағдайларда қылмыскерлер өзі жасаған қылмыстық құқық бұзушылықтың жасыру мақсатында молада ресми жерленген қайтыс болған адамның табытына, табытының немесе мәйітінің астына немесе жанына көміп кетуі мүмкін. Мұндай жағдайларда тергеуші міндетті түрде эксгумация тергеу әрекетін жүргізеді. Тергеулік эксгумация сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамның сот санкциялаған уәжді қаулысы негізінде жүргізіледі және эксгумацияның жүргізілетін туралы қайтыс болған адамның туыстарының біреуі хабардар етіледі. Осыған байланысты кереғарлық фактілерді болдырмау мақсатында қарсы болған туыстары мен ағайындарына эксгумация өткізу арқылы алынған мәліметтер қылмыстық іс үшін қажеттілігін дұрыс түсіндіру өте маңызды. Алайда, кейінгі кездері тәжірибеде, эксгумация жүргізуге қайтыс болған адамның туған-туыстарының өтініштері мен арыздары негіз болған оқиғалар да кездеседі, яғни, олар эксгумация жүргізу арқылы өз туысының өліміне қатысты күдіктерді жою мақсатында мәйітті жерленген жерінен қазып алуды талап етеді. Мұндай оқиғалардың өзі азаматтардың

эксгумацияның маңыздылығын білгендігін көрсетеді. Бір сөзбен айтқанда эксгумация — қазіргі кезде қоғамдық-құқықтық қарым- қатынаста, қылмыстық процестік жүргізуде әділдік пен ақиқатты анықтауға бағытталған амалсыз қажеттіліктен жүргізілетін тергеу әрекеттері.

Мәйітті тану үшін көрсету талап етілгенде жүргізілетін эксгумация, жеке басы анықталмай жерленген мәйіттерді оның туған туысқандарына, басқа да куәлерге өткізілуі мүмкін. Сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізудің жалпы шарттарын маңыздылығы мәйіттің жеке басының анықталуы болып табылады. Тәжірибеде кейбір адамдар өз өлімін жасанды қылып, басқа бір адамның мәйіті ретінде жерленген оқиғаларда кездеседі.

Тергеуші эксгумациялауды жүргізу тәртібін ҚР Қылмыстық - процестік кодексі 227-бабына талаптарына сай заңды жүргізу. Яғни, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органы жергілікті санитариялық-эпидемиологиялық қызметке алдын ала хабарлай отырып, адам жерленген жердің әкімшілігі сот медицинасы саласындағы маманның қатысуымен жүргізеді және эксгумациялауды жүргізу кезінде эксгумациялау туралы қаулы шығарған, сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамдар қатысады.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізудің жалпы шарттары немесе сотқа дейінгі тергеп-тексерудің басталуын материалдарын тексеру барысында немесе сол сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізудің жалпы шарттарын сапасыз жүргізу нәтижесінде белгілі болмаған мән-жайларды анықтау мақсатында, жаңадан ашылған мән-жайларға байланысты іс материалдардың қарама-қайшылықтарына байланысты жүргізіледі. Осы көрсетілген эксгумацияның құрылымды тергеу әрекеттерін, қылмыстық құқық бұзушылқтарын тергеуде және ашуда (бұл орайда адам өлтіру қылмыстық құқық бұзушылықтын тергеу мен ашуды айтамыз) атқаратын міндеттерін жеке дара көрсету ләзім.

Мәйітке қарау, оның ішінде қосымша немесе қайталап қарау талап етілгенде жүргізілетін эксгумация бастапқы мәйітке қарау кезінде немесе ол тергеу әрекетінің жүргізілмегендіктің салдарынан анықталмаған мән жайларға қатысты мынандай ақпараттар алуға болады: бұрын анықталмаған жарақат іздері, ол жарақаттарды түсіру әдістері мен қолданылған құралдар, олардың түсу механизмі және т.б.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізудің жалпы шарттарын тергеуде, тергеу әрекеттері, оның ішінде эксгумация қылмыстық құқық бұзушылықтың орын алғанын немесе керісінше қылмыстық құқық бұзушылықтың болмағанын дәлелдеудегі мәні зор. Сараптамалық зерттеулер үшін үлгілер алу талап етілгенде жүргізілетін эксгумация бұрын белгілі болмаған мәйіттің зорланғаны, уландырғаны, ауырып өлгендігі, тұншықтырылып өлгендігі, т.б., туралы мәліметтерді анықтауға болады. Сот-медициналық сараптама жүргізу мақсатында өткізілетін эксгумация, бастапқы сот-медициналық сараптама өткізу барысында анықталмаған немесе ол сараптама өткізілмеген кездерде, мәйіттің өлу себебі мен мерзімі, өмір ішімдіктер ішкен-ішпегендігі туралы мәліметтер алуға болады. Бірақ мұндай деректер болжам ретінде қарастырылуы мүмкін, себебі дұрыс жауапты тек қана сот-медициналық сараптама қорытындысы береді.

Сонымен, эксгумация тек сот-медициналық зерттеулер жүргізу мақсатында ғана жүргізілмейді, сонымен қатар мәйітке қарау жүргізу, мәйітті тануға көрсету және сараптамалық зерттеулер жүргізу үшін үлгілер алу секілді мақсаттарында да эксгумация өткізілуі мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Нұрмашев Ү.Ө ҚР Қылмыстық іс жүргізу құқық (ерекже бөлім). – Алматы «Жеті Жарғы» 2008ж;

2.Натура Д.А., Натура А.И., Эксгумация и особенности тактики следственных действий, связанных с эксгумированным трупом.-М.,2003.

3.ҚР Қылмыстық кодексі 01.01.2015ж.

4.ҚР Қылмстық процестік кодекс 01.01.2015ж.

Камекова С.Б., студентка 1 курса
Научный руководитель – Сидорова Н.В., доцент кафедры правового регулирования экономических отношений, к.ю.н., доцент
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IS A STRONG BASIS FOR PUBLIC CONSTRUCTION, SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

The most important historical event of the state-legal development of the Republic of Kazakhstan was the referendum on the adoption of the Basic Law, which was hold on August 30, 1995 and embodied the will and unity of the people of Kazakhstan. The Constitution of Kazakhstan as a solid foundation of state, social and economic development establishes the fundamental principles that are transform into the unity of the people, the political system and civil society.

The constitutional reforms of 1998, 2007, 2011 and 2017 progressively formed a clear architecture of state power with a phased reform of the legislature - the Parliament and its Chambers. From the majority system of forming the Mazhilis to forming it based on party lists and representation by representatives of the Assembly of the People of Kazakhstan. The constitutional foundations of the executive and judicial branches of power were changing.

In the past 2017, another constitutional reform aimed at the redistribution of powers between the branches of government was carried out (26 amendments were made to 19 articles of the Constitution). The priorities for the President have become strategic functions: protecting and ensuring the inviolability of the Constitution, ensuring the unity of state power and guaranteeing a system of checks and balances between its branches, foreign policy and issues of national security and the country's defense. At the same time, a significant part of the President’s powers in the socio-economic sphere because of the 2017 constitutional reform was transfer to the Government.

The amendments to the Constitution more precisely specify the principle of separation of powers and the interaction of the legislative and executive branches strengthen the role and status of Parliament, as well as its control functions in relation to the Government. Therefore, they fixed the rule that the Parliament in Kazakhstan exercises legislative power (previously - legislative functions). According to the new version, the Prime Minister reports to the President and the Parliament on the main activities of the Government and on all its most important decisions - he had to report this before only to the President. At the same time, the Government should now lay down its powers not before the newly elected President, but before the newly elected Mazhilis. If earlier the Constitution stated that, the Government is responsible only to the head of state and in some cases to the Mazhilis of Parliament, now the Government is responsible in its activities to the President of the Republic and Parliament.

The real guarantee of the provisions of the Constitution, strict compliance with it, as well as compliance of the legislation with its spirit and letter are essential factors in the formation of constitutional legality in the country, an important role in ensuring which the Constitutional Council plays. From January 1996 to January 2017, the Constitutional Council received more than 190 appeals: from the Head of State - 21 appeals, from the chairpersons of the Chambers of Parliament and its deputies - 77, the Prime Minister - 27, courts - 67 appeals. In total, the Constitutional Council adopted more than 140 regulatory decrees, 6 of them on the additional interpretation of their decisions [1].

An important constitutional body - the Assembly of the People of Kazakhstan, the same age as the Constitution, over the years of its existence, has been transformed from an organ of civil society into a socio-political institution that delegates 9 deputies to the Mazhilis of Parliament. Today the Assembly is a constitutional body headed by the Chairman - the President of the Republic of Kazakhstan. The experience of its functioning is unique and widely studied in the world. The main achievements of the Assembly are the formation of Kazakhstani patriotism, interethnic and interfaith harmony, and support for the traditions, culture and languagesof the ethnic groups of Kazakhstan.

The main law of the country is the supporting structure of the legal framework of the political, economic and social systems. Based on and pursuant to the Constitution, Kazakhstan was the first in the post-Soviet space to carry out reforms in the tax and pension spheres, reforms in the law enforcement system, the system of local government and others.

The main principles of Kazakhstan's foreign policy are enshrine in the Constitution and are characterized by multi-vector, balanced and balanced. Kazakhstan's entry into the world community was mark by the abandonment of nuclear weapons and the closure of the Semipalatinsk test site. During the years of independence, our country has become an active participant in the global nuclear dialogue. Today, Kazakhstan is the initiator of the adoption of the Declaration on a Nuclear-Free World. For the past seven years, on August 29, the world has widely celebrated the International Day of Action against Nuclear Testing, established by the United Nations, initiated by the Republic of Kazakhstan.

Kazakhstan was a member of the UN ECOSC, and since January 2017 has been one of the non-permanent members of the UN Security Council. An effective institution of international relations has become the real embodiment of the state member of Kazakhstan in Asia. In 2010, he put forward the idea of creating a Continental platform for Eurasian security. In the past year, EXPO-2017 was hold in Kazakhstan.

References:

1. Statistics on the activities of the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan. // Official website of the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan. Electronic resource. - Access mode: http://ksrk.gov.kz/rus/statanalitinfo/statistika. Date of appeal February 27, 2018

Камекова С.Б., Щербина Е.В., студентки 1 курса КЭУК
Научный руководитель - к.ю.н., доцент Мамырбаева З.А., Институт ГКНБ Кыргызской Республики, гор. Бишкек, Кыргызская Республика
к.ю.н., проф. Какимжанов М.Т. Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ

Все государства в современном мире, не зависимо от их естественных различий, сходятся сегодня в едином мнении, что достичь достойного качества жизни каждого члена общества можно только лишь за счет правильной и рациональной организации управления этим обществом. Это доказывает пристальное внимание любого правительства к проблеме организации государственного управления, его сущности и природы. Казахстан в этом плане не является исключением, фундамент построения системы государственного управления заложен в его основном Законе.[1] Однако наше государство находится на этапе развития, и для того, чтобы правильно и наиболее полно выполнить задачу построения и организации государственного управления в стране, необходимо, первую очередь, учитывать исторические особенности нашего государства.

Одной из негативных сторон развития нашего общества,- подчеркивается в Послании Президента страны народу Казахстана «Казахстан-2030», - является «недостаточно подготовленное и плохо организованное государственное управление. Сегодня решение многих проблем упирается в этот фактор и его быстро не преодолеть. Пока у нас крайне мало людей, способных на высоко профессиональном уровне, патриотично и честно решать стратегические задачи». [2]

Все это настоятельно требует разработки теории и совершенствование практики государственного управления в условиях рыночных отношений. Речь идет о том, чтобы разработать такой механизм управления, экономического стимулирования и правового

регулирования, который соответствовал бы стратегическому курсу развития Республики Казахстан как демократического, светского, правового и социального государства.

Четкое разделение властей в конституции, законодательное закрепление системы и механизма деятельности органов исполнительной власти определяют важность и роль рассматриваемых институтов на современном этапе развития нашего государства.[3] Одним из центральных пунктов процесса обновления общественной и государственной жизни является реформирование системы управления, его механизма и органов, что отмечено в одном из основных долгосрочных приоритетов развития нашего государства, в Послании Президента народу Казахстана «Казахстан – 2050».[4] Ведь система управления и сеть его органов, и это закономерно, всегда приспосабливалась к тем задачам, к той политической системе государства, которая главенствовала на данном этапе развития общества. И если сегодня мы говорим о новом этапе развития государства, то, соответственно, и система управления должна быть состыкована с требованиями каждого нового этапа. Для этого приходится идти на ломку бесконечных этажей пирамиды власти, управления и ее органов; идти к перестройки всего содержания, всей структуры органов власти, управления политикой, экономикой, культурой, социальной сферой, наукой, т.е. институтов, механизмов, кадров и т.д.

Особенности государственного управления как вида государственной деятельности состоят, прежде всего, в его специфическом назначении. В наиболее общей форме оно может быть выражено следующим образом: исполнение, т.е. проведение в жизнь, или практическое осуществление, общих норм, директив и конкретных заданий органов государственной власти. Отсюда четко вырисовывается исполнительный характер такой деятельности, ибо осуществление, проведение жизнь законов и подзаконных актов, издаваемых органами власти, по существу означает и их исполнение.

Управление осуществляется на единой государственной основе и едиными субъектами, т.е. органами государственного управления. И нельзя расчленять их систему в зависимости только от того, чем они непосредственно управляют («политический орган», «хозяйственный орган», «административный орган», «экономический орган» и т.п.).

Государственное управление является в современный период ведущей формой управляющего воздействия на общественную жизнь. Вместе с тем за годы власти неизмеримо возросла в этой сфере и роль различного рода негосударственных объединений граждан. Общественные организации как неотъемлемая часть политической системы представляют собой один из важных каналов участия граждан в управлении делами общества.

Вопросы совершенствования системы органов государственного управления сегодня особенно актуальны. Имеется необходимость дальнейшего углубления административных реформ. Следует завершить трансформацию прежде архаичного и неповоротливого государственного механизма в современный, способный управлять динамичными общественно-политическими процессами на базе лучшего мирового опыта и в интересах наших граждан.

Не случайно в этой связи в своих обращениях Президент также отмечает, что необходимо повысить эффективность работы самого Правительства как коллегиального органа и персональную ответственность каждого министра – члена Правительства. Необходимо сократить излишнее число государственных функций на центральном уровне власти, передав часть полномочий местным органам.[5]

Таким образом, повышение эффективности государственного управления и соответствующей системы органов власти предполагает четкое разграничение функций и полномочий между структурами, уровнями и звеньями этих органов.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан (Принята на референдуме 30 августа 1995 года.Вступила в силу 5 сентября 1995 года). www.zakon.kz;

2. Назарбаев Н.А. Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного государства.- Алма-Ата, 1992;

3. См.: Конституция Республики Казахстан, Алматы – 1995, Конституционный Закон Республики Казахстан от 18.12.1995г. № 2688 «О Правительстве РК», Закон Республики Казахстан от 23.01.2001г. №148 -II «О местном государственном управлении и самоуправлении в РК» и т.д.;

4. Стратегия «Казахстан — 2050»: цели, вызовы, новая экономическая и молодежная политика. www.akorda.kz;

5. Первые шаги в этом направлении уже сделаны. Например см.: Указ Президента Республики Казахстан «О реформе системы государственного управления Республики Казахстан» от 06.08.2014 № 875.www.akorda.kz и т.д.;

Каражигитов К.М., магистрант института послевузовского образования старший лейтенант полиции

Научный руководитель – к.ю.н., начальник кафедры досудебного расследования преступлений Калиев А.К. Карагандинская академия МВД РК им.Б.Бейсенова, г. Караганда, Республика Казахстан

ВЕДОМСТВЕННЫЙ ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОНТРОЛЬ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЗАКОННОСТИ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Среди средств обеспечения законности досудебного расследования выделяют: судебный контроль, прокурорский надзор и ведомственный процессуальный контроль, реализуемый руководителем следственного органа. Изучение вопросов ведомственного процессуального контроля за деятельностью органов расследования началось после предоставления в 1963 г. органам внутренних дел права осуществлять предварительное следствие.

В уголовно-процессуальной науке содержание ведомственного контроля определяется рядом факторов: а) спецификой работы; б) значимыми задачами, стоящими перед органами досудебного расследования в целом; в) конкретными правами и обязанностями подразделений и лиц, осуществляющих ведомственный контроль. В. П. Ашитко под функцией процессуального контроля, понимает деятельность, осуществляемую в соответствии с требованиями УПК, по выявлению, устранению, предупреждению нарушений законности подчиненными ему следователями при приеме, регистрации, учете рассмотрении заявлений (сообщений) о преступлениях, их раскрытии, расследовании и профилактике. [1, с. 37] С. А. Табаков под ведомственным процессуальным контролем руководителя следственного органа понимает регламентированную уголовно-процессуальным законом деятельность, в содержание которой могут входить проверка законности и обоснованности процессуальных решений, руководство расследованием, принятие мер по организации следствия, применение полномочий, направленных на устранение выявленных нарушений закона. [2,с.14] По мнению Х. С. Таджиева, функция руководителя следственного органа в процессуальном руководстве расследованием преступлений осуществляется методом ведомственного контроля, заключающегося в надлежащей организации следственной работы в возглавляемом подразделении. [3, с. 71] Существует мнение о том, что на руководителя следственного органа возложено осуществление контроля за своевременностью действий по раскрытию и предупреждению преступлений, принятию мер к наиболее полному, всестороннему и объективному производству следствия. [4, с. 455] Все приведенные выше мнения авторов заслуживают внимания, но вместе с тем и не лишены недостатков, поскольку ведомственный процессуальный контроль рассматривается ими лишь как уголовно-процессуальная деятельность, а не как средство обеспечения законности следственной деятельности. В связи

с тем, что полномочия руководителя следственного органа – это средства процессуального контроля, с помощью которых он обеспечивает законность при производстве по уголовному делу, то как средство обеспечения законности можно выделить следующие основные элементы ведомственного процессуального контроля:

– проверка принятых следователем решений на их своевременность, законность и обоснованность (к признакам проверки, осуществляемой в досудебном производстве, относятся ее предварительный, текущий или производный характер, возможность оценки не только законности, но и целесообразности производства процессуальных действий следователем);

– устранение и выявление допущенных следователем нарушений (ведомственный контроль должен преследовать также цель выявления типичных ошибок, допускаемых молодыми сотрудниками, а также выработки у следователей достаточных практических навыков организации и тактики расследования). Обобщение ошибок руководителем следственного подразделения и доведение их до исполнителей;

– дача указаний по уголовным делам (реализуя данное право, руководитель следствия создает предпосылки к осуществлению надлежащего процессуального ведомственного контроля за деятельностью следователей, не ограничивая при этом их право на проведение иных процессуальных следственных действий, в производстве которых возникает необходимость в ходе досудебного расследования);

– отмена незаконных решений (если постановление или протокол следователя, по мнению руководителя следственного органа, не отвечает требованиям закона и вынесено необоснованно, то он должен принять решение об отмене процессуального решения следователя);

– передача уголовных дел (передача руководителем следственного органа уголовного дела от одного следователя к другому может производиться в связи с увеличившейся нагрузкой следователя, уходом следователя в отпуск и т.п.) Передачу уголовного дела следует отличать от случаев отстранения следователя от дальнейшего производства расследования, если им допущено нарушение требований УПК РК.

Кроме того, осуществляя контроль за правильностью составления процессуальных документов, например таких как обвинительный акт, постановление о направлении дела в суд для применения принудительных мер медицинского характера, постановление о прекращении уголовного дела, руководитель следственного органа обязан проверить наличие в уголовном деле документов, в которых отражено место нахождения вещественных доказательств, предметов и ценностей, изъятых по уголовному делу, сверить их с записями в книге учета (реестре) вещественных доказательств.

Исходя из содержания ведомственного процессуального контроля руководителя следственного органа за деятельностью следователя, усматривается, что он ориентирован, прежде всего, на предупреждение, выявление и устранение возможных нарушений уголовно-процессуального закона в процессе этой деятельности, нарушений конституционных прав граждан и является одним из наиболее действенных направлений в системе обеспечения законности. К отличительным чертам ведомственного процессуального контроля относят: 1) непрерывность контрольной деятельности со стороны руководителя; 2) возможность оперативно реагировать на выявленные нарушения закона и устранять их; 3) возможность применения к лицам, допустившим несущественные нарушения закона, мер дисциплинарного воздействия; 4) приближенность к объекту контрольной деятельности; 5) персональная ответственность руководителя за допущения нарушений закона, обусловливающая необходимость повышения качества контрольной деятельности. [5,с.25] Указанные черты определяют характерные признаки ведомственного процессуального контроля так как осуществляющие его лица приближены к контролируемой деятельности и могут вникать в некоторые тонкости проверяемой работы, которые не всегда доступны другим видам контроля и надзора.

Таким образом, следует определить, что ведомственный процессуальный контроль – это основное средство обеспечения законности досудебного расследования по уголовному делу руководителем следственного органа, состоящее из регламентированной уголовно-процессуальным законом системы процессуальных действий и решений, связанных с наблюдением и проверкой процессуальной деятельности следователей по выполнению задач уголовного судопроизводства на досудебной стадии производства по конкретному уголовному делу.

Список использованной литературы:

1. Ашитко В.П. Функция контроля начальника следственного управления в уголовном судопроизводстве: дисс. ... канд. юр. наук. М., 1996.

2. Табаков С.А. Ведомственный процессуальный контроль за деятельностью следователей и дознавателей органов внутренних дел: автореф. дисс. … канд. юр. наук. Омск, 2009. 26 с.

3. Таджиев Х. С. Прокурорский надзор и ведомственный контроль за расследованием преступлений: вопросы теории и практики. Ташкент: ФАН, 1985.

4. Курс уголовного процесса: общая часть / под ред. А. Д. Бойкова, И. И. Карпеца. М.: Юридическая литература, 1989.

5. Лысогорская С.В. Процессуальный статус руководителя следственного органа // Альманах современной науки и образования. Тамбов: Грамота, 2009. № 7 (26): в 2-х ч. Ч. II.

Карашева Д. 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: Амантайұлы А., аға оқытушысы, з.ғ. магистрі
Қарағанды Экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Қазақстан, Қарағанды қ.

ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҒЫ: ҚОРҒАУ МЕН РЕТТЕУ МӘСЕЛЕСІ

Сөзімізді бастамас бұрын тұтынушы деген кім дегенге тоқталып өтейік. Тұтынушы – өз қажеттіліктерінің қанағаттандырылуына тауарларды сатып алуға немесе оған тапсырыс беруге тікелей немесе жанама ниеттенетін, сондай-ақ, сатып алатын немесе пайдасына жарататын жеке және заңды тұлға.

Демократиялық қоғамды дамытудың басты міндеттерінің бірі тауар мен қызмет нарығындағы кәсіпкер мен тұтынушының арасындағы тепе-теңдікті сақтау болып табылады. Бұл орайда жеке бизнестің құқын қорғаушылар баршылық. Оның басты қамқоршысының бірі мемлекет деуге болады. Қазір бізге кәсіпкерлермен қатар тұтынушылар құқығының қорғалуында назардан тыс қалдырмау керек. Өйтені ол кәсіпкерліктің дамымуына кедергі келтіретіні түсінікті. Ал, тұтынушы өз кезегінде тауардың сапасына, бағасына нақты, шынайы баға беретін сарапшы болып табылады. Қазақстан Республикасы адам және азаматтың құқығы мен бостандығының қорғалуына кепілдік береді. Мәселен, Қазақстан Республикасы Конститутциясының 14-бабында былай делінген: «тегіне, әлеуметтік, лауазымы және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, намысына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез - келген өзге жағдайлар бойынша ешкімді де кемсітуге болмайды және заң мен сот алдында бәрі тең [1].

Осыған сәйкес, құқықтық мемлекеттің және өркениетті қоғамның азаматтарының қалыпты өмір сүруіне заңдылық негіз болады. Ал заңдылық азаматтардың заң алдындағы нақты теңдігін қамтамассыз етуге қабілетті қоғам жағдайында ғана орын алуы мүмкін. Мұндай жағдай барлық азаматтарға, қажеттіліктерін қанағаттандыруға тиімді жағдай жасау, нарықтық экономикалық қатынастардағы материялдық игіліктерді өндіру саласында теңдікті қамтамассыз ету арқылы қалыптасады. Әрі бұл құқықтық мемлекеттің басты міндеті.

Ал азаматтардың қажеттіліктерінің ауқымды бөлігі тауар алу арқылы, яғни сауда

саласында қанағаттандырылады. Біз күнделікті өмірде азық-түлік, киім, тұрмыстық заттар және өзге де тауарлар сатып ала отырып, бұл қатынастардың құқықтық жағына көңіл аударамаймыз. Өкінішке орай, өз әрекетімізді «тұтынушының» әрекеті ретінде және сатушының әрекетін заң тұрғысынан бағалау қажеттігі, біздің қандай да бір құқығымыз бұзылған кезден бастап қана пайда болады. Бірақ өз құқығымызды біле тұрсақ та, оны осындай тұрақсыз экономикалық жағдайда қорғау қиынға соғады.

Ал жалпы алғанда тұтынушылар мен сатып алушылардың құқықтарын қорғау институты біздің елімізде әлі де болса толығымен зерттелмеген және осы мәселе бүгінгі күннің күрделі мәселерінің қатарына жатады.

Әлі еліміз құқықтық мемлекет құру жолына түскен және жеке тұлғаның құқығын қорғау мемлекет мүддесін қорғаудан жоғары бола бастаған қазіргі жағдайда тұтынушылардың құқықтарын қорғау мәселесі өзекті де қызықты.

Тұтынушылардың құқықтарын қорғау институтының мәнін ашу, оның қазіргі жағдайына талдау жасау бұл мәселеге қатысты нормативтік құқықтық актілермен танысуға, практикада тұтынушылардың құқықтарын қорғау мәселесі бойынша тәжірибелік маңызы бар қорытындылар мен ұсыныстар дайындауға тырысамыз.

Қазіргі кездегі тұтынушылардың құқықтары қысқа уақыт аралығында емес, прогрессивтік қауымның өзінің тұтынушылық құқықтары үшін бір жарым ғасыр күресі нәтижесінде қоғамдық және құқықтық жүйедегі өзінің беделді орнын алды. Тұтынушылар қозғалысын бүкіл әлемнен байқауға болады. Біздің елімізде бұл қозғалыс салыстырмалы түрде жас болып табылады, оның дамуы біздің еліміздің 1991-жылы тәуелсіздік алуымен, жоспарлық экономикадан нарықтық экономикаға көшумен байланысты. Бұрын тоталитарлық жүйеде өмір сүрген уақытта тұтынушылардың құқықтарын қорғаумен бір орган ғана жанамалы түрде шұғылданды, ол – Сауда Министрлігі.

Содан кейін барып нарықтық реформалар жасалды, оның соңынан – тұтынушылардың құқықтарын қорғауға бағытталған заңдар қабылданды. Сол кездері алғашқы тұтынушылар ұйымдары екі жолмен қалыптасқан еді. Бір жағынан, белгілі бір себептер бойынша тұтынушылардың құқықтарын қорғауға мүдделі, өзінше бір интелектуалдар (журналистер, экономистер, социологтар, заңгерлер және т.б.) клубы құрылды. Көбінде олар газет-журналдар төңірегінде жиналды.

Қазір біздің елімізде адамдардың тұтынушылық сауатын ашуға аса зор мән берілмей отыр. Осы тақырыпқа арналған кітаптар жоқтың қасы. Сондықтан да біздің еліміздің азаматтарының тұтынушылық білімін арттыру қажет. Бұл үшін нақты шаралар қолдану керек. Бұқаралық ақпарат құралдарынан (теледидар, радио) осы тақырыпқа арналған бағдарламалар ашу керек, газет-журналдар арқылы да мақалалар көп жазу керек, тіпті тұтынушыларға арналған жеке газет-журналдар болса да артық емес. Тұтынушының білімін арттыратын кітаптар, кітапшалар шығару керек, меніңше ЖОО-да заңгер мамандығында оқитындарға арнайы курс оқытылуы керек.

Бұл жерде алға қойылатын мақсат, әрбір адамды өзін нарықтық экономиканың басты тұлғасы – тұтынушы ретінде сезінуді үйрету керек. Өйткені, заң тек сауатты және жауапты тұтынушылық әрекетті жүзеге асыру құралы болып табылады.

Тұтынушыға тиісті мәселелерді реттеу кезінде азаматтық заңнама, яғни Қазақстан Респбуликасының Азаматтық кодексінің нормалары негізгі рөлді атқарады. Азаматтық кодекстің жалпы бөлімінде азаматтар мен ұйымдардың азаматтық құқықтық қатынас айналымына қатысуының негіздері, азаматтық-құқықтық шарттар мен мәмілелерді жасаудың негізгі талаптары мен ережелері айқындалады. Тұтынушылардың құқықтарын қорғау және реттеуге тиісті заң шығармашық нормалар құрамына әртүрлі нормативтік құқықтық актілер енеді. Оның қатарына «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 4 мамырдағы № 274-IV Заңы және 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексі т.б. өзге де нормативті құқықтық актілер кіреді Үкіметтің қаулыларыда жатады. Мұндай нормативтік құқықтық актілер кез келген уақытта қатынасты реттеп отыратындай болуы қажет, өйткені

құқықтық қатынастар тоқтап тұрмайды, өзгеріп қайта жаңарып, үнемі құылып тұрады, сондықтан оны әрқашан жетілдіріп отыру керек [2].

Заңнамада кемшілік жақтарыда бар мәселен, біріншіден, тұтынушылар өз құқықтарын өздері қорғайды. Яғни алдауға түскен азамат талабы орындалғанға дейін сауда орнына бірнеше рет баруы керек. Тіпті болмаған жағдайда ғана құқық қорғау органына баруға рұқсаты бар. Екіншіден, жаңа заңда тұтынушылардың құқығын қорғайтын ұйымдардың міндеттері жан-жақты қарастырылғанымен, құқықтары өте аз қамтылған. Сол сияқты заңға сәйкес, біз өз күнімізді өзіміз көруіміз керек болады. Бұған дейін тұрғындардың құқығын қорғауға кеткен шығынымызды айыпты жақ төлеп келген болса, бұдан былай олар тек айыппұл төлеумен ғана шектелмек.

Бірақ өкінішке орай, тұтынушылардың құқықтарын қорғау мәселесі бүгінгі күнгі Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық өміріндегі әлі нақты шешімін таппаған күрделі мәселелердің бірі. Оған жоғарыда атап өткен көптеген себептер негіз болып отыр [3].

Күнделікті күйбең тіршілікте қарапайым тұтынушының құқығына нұқсан келтіретін жайттармен жиі кездесіп жатамыз. Таңертен сатып алған сүтіңіз кешкісін іріп кетсе, ал сатушы оны ауыстырудан бас тартса, нанның салмағы тиісті мөлшерден кем болса, тіпті, қалалық көліктерде төлеген ақшаңызға билет берілмесе, мұның бәрі – тұтынушы құқығын шектейтін әрекеттер. Алайда бұл тек ұсақ-түйек қана. Мәселен, Астана қаласының «Әділет» тұтынушылар құқығын қорғау қоғамдық бірлестігіне түсетін әрбір үшінші шағым сапасыз ұялы телефондарға байланысты көрінеді.

«Жасыратыны жоқ, Қазақстан әлдеқашан контрафактілік тауарлардың қоқысына айналған. Еліміздің сауда айналымында жүрген ұялы телефондардың 88 пайызы – контрафактілік тауар. Олар әртүрлі «соткалардың» бөлшектерінен жиналған фирмалық тауардың арзан көшірмесі ғана. Сондықтан бүгін сатып алған байланыс құралыңыз ертеңгі күні істен шығып жатса, таң қалмай-ақ қойыңыз.

Қазіргі уақытта дүкен сөрелерінде ұялы телефондар түр-түрімен кездеседі, бірақ солардың ішінен сапалысын таңдап алу қиынның-қиыны. Кейбір алаяқ сатушылар бизнес желісін жақсылап жоспарлап алған. Мәселен, сатқан тауарына жарты жылдық немесе бір жылдық кепілдік береді де, жоғарыда атап кеткен жағдайға тап бола қалсаңыз, сізге арнайы «сервис орталығына» жолдама ұсынады. «Негізінен кез келген ұялы телефонға сатушы емес, шығаратын фирманың өзі кепілдік береді. Ол кепілдік мерзімі үш, әрі кетсе бір жылдан кем болмауы тиіс. Егер 14 күннің ішінде тауардың ақауы байқалса, міндетті түрде жаңасына ауыстырылып немесе ақшасы қайтарылуы керек. Ол мерзімнен асып кеткен жағдайда арнайы сервис орталығына тегін жөндеуге жіберілуі керек». Бұл жерде де халықтың аңқаулығын асыра пайдаланатындар жеткілікті. «Соткаңызға» сараптама жасап шыққан «сервис орталығы» «мына телефон соққыға ұшыраған немесе құлатып алғансыз, жүйелік ақаулары байқалмайды» деп, бар пәлені өзіңізге жауып, сыпайы ғана шығарып салады. Осы іс бойынша «Әділет» тұтынушылар құқығын қорғау орталығы бірнеше қылмыстық топтарды әшкерелеген. Мәселен, телефоныңыздың тағдырын шешуші «сервис орталығының» қызметкері сол тауарды сатқан адамның сіңлісі немесе бауыры, яғни, бір топтың адамдары болып шыққан. Шағымдар ішінде екінші орын алатыны – сапасыз аяққиімдер.

Жақында жоғарғы атаулы орталыққа бір арыз түскен. Тұтынушы қымбат дүкендердің бірінен 50 пайыз жеңілдікпен 16 000 теңгеге Италияның «сапалы» етігін сатып алса керек. Бір жұма болмай ол етіктің табаны жарылып қалған. Сатушылар, әрине, жыртық етікті ауыстырудан бас тартқан. Экспертизалық зерттеулердің нәтижесі бойынша жарты бағасына сатылған «Италияның сапалы етігі» қытайдың арзанқол дүниесі болып шығып, ақшасы иесіне қайтарылған. Жалпы, сапасыз тауарды сатып алып, соңынан сан соғып қалмас үшін, сатушыдан міндетті түрде чек талап етуге кеңес беріледі. Осы «сиқырлы» чектің арқасында осыдан екі жыл бұрын Астана қаласы бойынша 1 млн. теңгеге жуық қаржы өз иелеріне қайтарылған. Өкінішке қарай, арзан ақшаның соңына түскен алаяқтар заманында бұл тек теңіздің тамшысындай ғана.

Азық-түлік, тұрмыстық техника, дәрі-дәрмек, тағы басқа сапасыз тауарлар легі бірнеше шағымдар кітапшасын толтырып үлгерген. Соның бірін атайтын болсақ – стоматологиялық қызметке қатысты шағым. Сау әйелдің стоматологияда дүние салуы тек бір отбасының емес, тегіс бір мемлекеттің қайғысына айналды. Әсте, осы қаралы оқиғадан кейін сыннан қорытынды шығарған ақ халаттылардың арқасында тұрғындардың күлкісі жарқын болды деп айту әлі де болса қиынға соғып тұр. Оған мына мысал дәлел. Тіс ауруына шағымданған азаматша елордалық тіс емханаларының біріне жүгінеді. Оның ауыр халін аңғарған ақ халатты абзал жан бір тіс үшін қызмет құнын 15 000 теңге деп, бағаны көкке ата салады. Емделуші қалтасында бар болғаны 12 000 теңгесін көрсеткенде, базардағы саудагердің кейпін танытқан стоматолог сөзге келмей, келісе кетеді. Өткен жылғы қайғылы оқиғаны есіне алған тіс жұлдырушы азаматшаның: «Кешіріңіз, тісіме не егіп жатқаныңызды білуге бола ма?», – деген сұрағына дәрігер: «Жұмысың қанша, тісің жазылса болды емес пе!», – деп зілмен жауап қайтарған.

Стоматолог қызметінің шикілігін сезген азаматшаның ертеңгі күні беті адам танымастай қисайып кетеді. Оқиға соңында пациенттің: «Тұтынушылар құқығын қорғау орталығына шағымданамын!», – деген ескертпесінен кейін медициналық мекеме алған ақшасын қайтаруға асыққан. Алайда денсаулық дегенде ақшаның қашанда құнсыз екені айтпаса да белгілі. Міне осында келіп «Сервис» деген атаққа сай келмейтін бүгінгі қызмет сапасының сын көтермейтіндігі жасырын емес [4, 69 б.].

Тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласында көптеген оң қадамдар жасалғандығына қарамастан, бұл мәселенің әлі де болса толық шешімі табылмай отырғаны себепті. Бұл мәселелерді шешу бүгінгі күннің міндеті. Ал біздің бұл мәселеге қатысты төмендегідей ұсыныстарымыз бар:

1. Тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласында басты рөл атқаратын «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» Қазақстан Республикасының заңына қазіргі өмір талабына сай және тұтынушылар шағымдарын ескере отырып өзгерістер мен толықтырулар енгізу керек.

2. Тұтынушылардың құқықтарын қорғау мәселесі бойынша мемлекеттік дәрежеде де, халықаралық дәрежеде де ақпарат жүйесін қалыптастыру керек. Өйткені біздің тұтынушыларымыз құқықтық жағынан әлі де болса сауатсыз. «Сіздің құқықтарыңыз бұзылса тұтынушы ретінде өз құқықтарыңызды еркін қорғаңыз. Өз кезегінде тұтынушылық құқықтарыңыз бен мүдделеріңізді қорғауға және заңи кеңеске барлық құқық қорғау органдарына, ұйымдарына баруыңызға болады». Міне осындай жарнамалар тұтынушылар көп жүретін жерлерде болуы қажет.

3. Тұтынушылардың құқықтарын қорғаудың мемлекеттік жүйесін қайта жаңғырту қажет. Мемлекеттік деңгейде тұтынушылардың құқықтарын қорғау органдарының қызметін жандандыру қажет.

4. Тұтынушылардың құқықтарын қорғау ұйымдарын көптеп құру және оларға мемлекет тарабынан қолдау көрсету керек. Бұл ұйымдардың қызметінің мақсаты – тұтынушылардың құқықтарын қорғау болып табылады, сондықтан олар осы салаға қатысты нормативтік актілердің қағаз жүзінде қалмай нақты орындалуына зор ықпалын тигізеді.

5. Тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласында халықаралық ынтымақтастықты дамыту керек. Өйткені бұл Қазақстандағы тұтынушылардың құқықтарын қорғау қозғалысының жаңа дәрежеге көтерілуіне және тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласында жасалатын шаралардың сапасының артуына зор ықпалын тигізеді.

Біздің мақсат басқаларды даттап, жақсы атану емес, сапасыздықтың салдары қайғылы оқиғамен аяқталмасын деген тілеу ғана. Бүгінде сан түрлі себептермен келіп түсетін шағымдар есебі көп. Өкінішке қарай, бәріне бірдей көмектесу мүмкін емес. Оның үстіне шағын және орта бизнеске еркіндік беру және қолдау біреуге пайда әкелгенімен, құқық қорғаушылардың қол-аяғын бірдей байлап отыр десе де болады. Соның салдарынан алаяқ кәсіпкерлер ар-ұяттарын ақшаға айырбастап, кесірін жазықсыз тұтынушыларға тигізуде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған) (1998-2007 ж.ж., 2011 ж., және 10.03.2017 ж. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
2. «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 4 мамырдағы № 274-IV Заңы. (21.04.2018 № 504-V берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
3. «Заң тұтынушыны қорғай ма, әлде...» Менеджмент Качества №4 (34) 2010.
4. Мороз С. П. Кәсіпкерлік (шаруашылық) құқық: оқулық. - Алматы : Бастау, 2009.

Кимяев А.С., магистрант 1 курса; Искаков Д.Е., подполковник полиции
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Филин В.В., Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ

Проблемы государственного принуждения и его видов являются предметом исследования многих ученых различных отраслей права, мнения которых в вопросе определения характерных признаков данного института весьма противоречивы [1].

Наличие различных подходов ученых к рассмотрению самой сущности государственного принуждения и его признаков позволяет рассматривать ее с научной точки зрения. В научной литературе государственное принуждение рассматривается в широком и в узком смысле.

В широком смысле под принуждением принято считать принудительное свойство самого права [2, с.26], принуждение, содержащееся в правиле поведения [3, с.13]. Сущность такого подхода выражается в понимании государственного принуждения как способности оказывать властное воздействие на поведение людей, которое достигается в ходе осуществления внутренней политики государства, выражающейся в правовых нормах, в правовом регулировании общественных отношений.

Ряд ученых, поддерживающих такую точку зрения [4, с.83], утверждает, что правовые предписания не утрачивают принудительного характера и в случае их добровольного исполнения.

Сторонники трактовки принуждения в узком смысле считают, что правовая норма обращена не к конкретной личности, а ко всем без исключения гражданам и, следовательно, не может являться мерой принуждения [5, с.83], так как последней может считаться только индивидуальный акт управления, имеющий конкретного адресата. Данная категория авторов рассматривает государственное принуждение, в основном, как конкретные меры психологического и физического воздействия на отдельное лицо для подчинения его воли воле государства [6, с.76].

В юридической литературе высказаны и другие точки зрения по вопросу о сущности государственного принуждения, но в связи с тем, что они не получили широкого освещения в теории права, нет необходимости останавливаться на них, и при анализе сущности государственного принуждения ограничимся рассмотрением двух вышеизложенных основных точек зрения.

Их анализ и сопоставление позволяет сделать вывод, что та и другая в качестве государственного принуждения признает психическое и физическое воздействие государства на конкретное лицо, осуществляемое с целью достижения соответствия поведения этого лица требуемым предписаниям, содержащимся в правовых нормах.

В связи с этим следует подчеркнуть, что сущность принудительно-правового физического и психического воздействия заключается в оказании влияния компетентных государственных органов (должностных лиц) на разум человека, его психику, волю, интересы, при правильном воздействии на которые можно побудить или обязать человека

выполнять и соблюдать установленные правовые нормы. Непосредственным объектом применения психического воздействия, также и физического, является сам человек. И психическое, и физическое воздействие имеют общий объект применения, независимо от того, какими средствами они достигаются. Оба эти вида характеризует еще и то, что они реализуются путем применения к лицу определенных ограничений, лишения определенных благ, имеющихся в распоряжении субъекта, в отношении которого применяются.

Ряд авторов, наряду с указанными видами воздействия оказываемого принуждением, считают целесообразным выделить и организационное воздействие, которое, по их мнению, может оказываться органами государственного управления на определенных лиц. Помимо перечисленных, некоторые авторы выделяют еще один самостоятельный вид - имущественное принудительное воздействие.

Существование психического, материального и физического воздействия при строгом выделении их по указанному порядку в зависимости от практической значимости. Объем и разнообразие указанных видов воздействия свидетельствуют о большом диапазоне государственного принуждения.

Государственное принуждение выступает в виде правового принуждения правоприменительной деятельности государственных органов, где виды и размеры принудительных мер, основания и порядок их применения установлены и регламентируются правом.

Обозначим основные характеризующие признаки государственного принуждения, которые поддерживаются многими учеными-юристами.

Государственное принуждение есть ничто иное, как воздействие государства на поведение людей для достижения поставленной цели - воли государства, выраженной в правовых нормах.

Таким образом, правовое принуждение - это такой метод воздействия, при котором на передний план выступает принудительное навязывание воли государства, коллектива. Подчинение лица социальным нормам осуществляется не в силу личных стремлений, внутренних стимулов, а вопреки им. В этом случае имеет место не добровольное, сознательное подчинение, а подчинение, имеющее в своей основе страх перед неблагоприятными последствиями, которые могут наступить в случае не выполнения тех или иных предписаний. Личность склоняется перед нормами права, морали, как перед какими-то силами, рассматривает эти нормы в качестве предписанных ей кем-то свыше.

В юридической науке традиционно различают четыре основных вида мер правового принуждения, это уголовное, материальное, дисциплинарное, административное. Остановимся на административном принуждении.

Обзор существующих в литературе определений административного принуждения свидетельствует, что среди специалистов административного права нет единого подхода к определению понятия административного принуждения как вида государственного принуждения. В частности, налицо расхождения по поводу определения субъекта административного принуждения, оснований и целей его применения.

Так, авторы «Словаря административного права» определяют административное принуждение как «метод принудительного обеспечения должного поведения физических и юридических лиц (граждан и организаций) в сфере исполнительной власти в целях исполнения общественных правил и норм в конкретных областях жизнедеятельности общества (охрана общественного порядка, безопасность дорожного движения, разрешительная система, санитарная, пожарная безопасность и т. п.)» [7, с.25].

Среди специфических признаков административного принуждения в процитированном определении указана сфера, в которой оно применяется, а именно сфера «исполнительной власти». В связи с этим в качестве сферы применения административного принуждения авторы указывают различные сферы деятельности органов исполнительной власти. «Административное принуждение – это особый вид государственного принуждения, отмечает Д. Н. Бахрах, состоящий в применении органами государственного управления, а в

установленных законом случаях — судьями (судами) в порядке, закрепленном нормами административного права, принудительных мер к правонарушителям с целью защиты охраняемых правом общественных отношений» [8, с.32].

В качестве специфических признаков административного принуждения он указывает субъектов, его применяющих, и нормы, закрепляющие порядок применения принудительных мер. В дальнейшем Д. Н. Бахрах несколько скорректировал свое мнение о данном виде принуждения. Раскрывая его сущность, он отмечает, что «административно-правовое принуждение — это особый вид государственного принуждения, состоящий в применении субъектами функциональной власти установленных нормами административного права принудительных мер в связи с неправомерными действиями» [9, с.445].

В качестве субъектов административно-правового принуждения он указывает субъектов «функциональной власти», акцентируя внимание на том, что данный вид правового принуждение применяется в рамках внешней властной деятельности уполномоченных государственных органов.

По мнению Д. Н. Бахраха, В.Г.Татаряна субъектами административного принуждения могут быть только государственные органы [10, с.442]. М. И. Еропкин определял административного принуждение как применение органами государственного управления, судами (судьями), а в случаях делегирования соответствующих государственно-властных полномочий — общественными организациями установленных законом мер, состоящих в принуждении к исполнению гражданами, должностными лицами юридических обязанностей в целях прекращения противоправных действий, привлечения к ответственности за административные проступки. Так, оно применяется для прекращения противоправных действий и для привлечения к ответственности за административные проступки или обеспечения общественной безопасности. Автор обращает внимание на то, что применение административного принуждения обеспечивает исполнение гражданами и должностными лицами юридических обязанностей. И, если Д. Н. Бахрах связывает применение административного принуждения только с неправомерными действиями, то М. И. Еропкин — с привлечением к ответственности и обеспечением общественной безопасности. Как справедливо отмечает Б. П. Кондрашов, меры административного принуждения в процессе деятельности по обеспечению общественной безопасности применяются как в целях предотвращения угроз общественной безопасности и наступления вредных последствий, исходящих от явлений (фактов) социального, природного и техногенного характера, так и в связи с совершением правонарушений, посягающих на общественную безопасность [11, с.31].

Аналогичен вышеуказанному теоретический подход и в нашей казахстанской науке административного права, представленный в научных трудах В.Н.Уварова, Р.А.Подопригоры и А.Е.Жатканбаевой [12, с.271-273].

Таким образом, отдельные авторы в качестве особенностей административного принуждения указывают на то, что меры административного принуждения по своей силе и суровости менее значительны, чем меры уголовного воздействия. Однако вряд ли можно безоговорочно согласиться с данным суждением в отношении всех мер административного принуждения. Не случайно данная точка зрения подверглась справедливой критике относительно такой меры административного принуждения как применение огнестрельного оружия, учитывая исключительный характер ценностей, которым может быть причинен вред в результате ее применения, а именно — жизни и здоровью. Вместе с тем это утверждение в полной мере справедливо в отношении такой разновидности принудительных мер как наказание, если сравнивать меры уголовной и административной ответственности. Административные взыскания, конечно, являются менее суровыми по сравнению с уголовными наказаниями.

По нашему мнению, административное принуждение как вид государственного принуждения является одним из методов государственного управления, состоящий в применении специально уполномоченными субъектами государственной власти

установленных административным законодательством принудительных мер воздействия, направленных на предупреждение или пресечение противоправных деяний, а также привлечение виновных к административной ответственности.

Список использованной литературы:

1. Алексеев С.С. Государство и право. Уч. пос. - М.: Юрист, 1994.

2. Алексеев С.С. Социальная ценность права в советском обществе. Уч. пособие - М.: «Совиздат», 1971.

3. Алехин А.П., Козлов Ю.М. Административное право РФ. Учебник. - М.: Юрист, 1994.

4. Веремеенко И.И. Административно-правовые санкции. Уч. пособие - М.: Юр.лит., 1975.

5. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР. Уч. пособие. – Воронеж: «Исма», 1979.

6. Гранин А.Ф. Убеждение и принуждение в правоохранительной деятельности ОВД. Уч. пособие. – Киев: Юрист, 1973.

7. Словарь административного права. – М: «Зерцало», 1999.

8. Бахрах Д. Н. Советское законодательство об административной ответственности: Учебное пособие. – Пермь: «Компас», 1969.

9. Бахрах Д .Н. Административное право России. Учебник. - М.: Юр.лит, 1999.

10. Административное право России. Учебник. Бахрах Д.Н., Татарян В.Г. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2009.

11. Еропкин М.И. Административно-правовая охрана общественного порядка. Уч. пособие. – М.: Юр.лит., 1972.

12. Административное право: учебный курс / под ред. Р.А.Подопригоры. – Алматы: Налоговый эксперт, 2010.

Кожина Лаура ТД-21к тобының студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Сыздыкова Сауле Алпысбаевна
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

КЕДЕН ІСІ САЛАСЫНДАҒЫ КОНТРАБАНДАМЕН КҮРЕС ЖҮРГІЗУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасының кеден органдары мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, кеден салаларында қылмыстарға қарсы іс-қимылдарды жүзеге асырады. Кез-келген қылмыстар, оның ішінде кедендік салада, мемлекетке елеулі зиян келтіреді: олар ел экономикасына зиян келтіреді, қоғамдық тәртіпті бұзады, мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне, халықтың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіреді.

Қазақстан Республикасының экономикалық мүдделеріне елеулі залал келтіретін және кедендік салада ең қауіпті қылмыстардың бірі экономикалық контрабанда болып табылады, бұл көлеңкелі бизнестегі ғаламдық мыңжылдыққа байланысты құбылыс.

Бұл материалдық құндылықтардың, валютаның ауқымды айналымы, оның көлемі миллиардтаған доллар.

Экономикалық қылмыстың осы түріне қарсы күреске барлық мемлекеттердің күш-жігері бекер. Сонымен қатар, көбінесе кері әсер береді. Салық жүйесін қатайту, демек, контрабандисттердің заңсыз әкелінетін арзан тауарлармен тұтынушылардың сұранысын қанағаттандыру мүмкіндігін кеңейтеді.

Осыған байланысты ұйымдасқан қылмыс қызметінің ауқымы күшейе түсуде, мемлекет салық салудан жасырын тауарлардан миллиардтаған доллар жоғалтады.

Қазіргі жағдаймен, кеден саласында экономикалық қылмыстарға қарсы күресті үздіксіз жүзеге асыратын кеден органдары мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне тәуелді мемлекеттік орган болып табылады

Кеден шекарасы арқылы өткізілетін тауарлардың құны жыл сайын мемлекеттік бюджетте белгіленген айлық есептік көрсеткіштен асуы тиіс екендігін атап өткен жөн. Әйтпесе, мұндай әрекет әкімшілік құқықбұзушылық ретінде қаралатын болады.

Тауарларды және көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік аумағына, оның ішінде Қазақстан Республикасының кедендік аумағының қалған бөлігінен еркін кеден қоймалары аумағына әкелінген кезде кедендік шекарадан нақты өткізу; басқа жағдайларда – тауарларды және көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік аумағынан тысқары жерлерге немесе еркін кедендік аумақтардың аумағына немесе еркін қоймаларды, атап айтқанда, кедендік декларацияны табыс ету ниетін және бағытталған іс-әрекеттерді жүзеге асыру қарастырылады.

Осылайша, импорттау кезіндегі тауарлардың немесе өзге де заттардың қозғалысы Қазақстан Республикасының кеден шекарасының шын мәнінде қиылысуын, ал экспорттау кезінде - кедендік декларацияны беруді білдіреді.

Жылжыту келесі жолдардың бірімен орындалуы мүмкін:

- кедендік бақылаудан басқа;
- бақылаудан жасырынған;
- құжаттарды немесе кедендік сәйкестендіру құралдарын алаяқтық пайдалану.

Контрабандаға қарсы әрекет етудің бірінші тәсілі - кедендік тазарту үшін кедендік ресімдеу үшін кедендік ресімдеу үшін белгіленген кеден бекеттерінен, бақылау-өткізу пункттерінен және басқа да орындардан тысқары жерлерде немесе оны өндіру үшін белгіленген мерзімнен тыс уақытта контрабандалық тауарларды жөнелту немесе заңсыз әкелу.

Қазақстан Республикасының кедендік шекарасы арқылы тауарларды және көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кеден органдары айқындайтын орындарда және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес олардың жұмысында өткізуге рұқсат етіледі. Қазақстан Республикасының кеден органдарының басқа жерлерде және жұмыс уақыттарында тауарлар мен көлік құралдарын Қазақстан Республикасының кедендік шекарасынан Қазақстан Республикасының кеден органының келісімімен ғана жүзеге асыра алады.

Контрабанданың екінші тәсілі - тауарларды немесе басқа құндылықтарды және объектілерді жасыру, оларды табуды қиындататын басқа әдістерді пайдалану немесе нысандарды басқаларға ұқсас ету. Кедендік бақылаудан заттар жасыру үшін жеке тұлғалар қолданатын шабуылдар - әртүрлі. Элементтерді, мысалы, киімде, аяқ киімде, шляпаларда, сөмкелердің астыңғы жағында, чемоданың екі есе төменгі жағында, қамыс, қолшатыр, өнімде ұстауға болады.

Үшінші әдіс кеден органдарына, сондай-ақ шекара бақылауды жүзеге асыратын, жарамсыз, заңсыз алынған, сондай-ақ жалған құжаттар, мөрлерді, мөртабандарды және басқа ұқсас құралдарды немесе сәйкестендірудің нақты құралдарын ұсынылады.Бұл әдіс - құжаттарды алаяқтық пайдалану, шет елде көптеген түрлі шикізат пен материалдарды, энергия тасымалдаушыларды (мұнай, бензин, дизель отыны, мазут) және т.б. шетелге экспорттау сияқты контрабандистің ең таралған және қауіпті түрлерінің бірі. Мұндай ірі масштабты контрабанда операцияларынан мемлекет зардап шеккен ондаған және жүздеген мың доллар.

Контеграцияның төртінші және бесінші әдістеріне тыйым салынған немесе қозғалысқа тыйым салынған немесе айналымдағы тауарлардан немесе басқа құндылықтардан немесе заттардан алынатын заңдарда белгіленген ережелерге сәйкес кедендік декларация беру туралы міндеттемені тиісінше орындамау болып табылады.

Қазіргі заманғы қылмыстық заңда экономикалық контрабанда заңсыз айналымы экономикалық қызмет саласындағы қылмыстарды бөлуге және оның әлеуметтік қауіптілігіне

байланысты, бұл әрекет Қазақстан Республикасының экономикасын дамыту үшін маңызды сыртқы экономикалық қызметке айтарлықтай зиян келтіреді.

Экономикалық контрабанда қызметінің белсенділігі сыртқы және ішкі факторларға байланысты. Қазақстан Республикасының экономикалық қауіпсіздігіне қауіп төндіретін және контрабандаға ықпал ететін сыртқы факторларға мыналар жатады:

- Қазақстан экспортындағы тауарлардың басым болуы;

- экспорттық және валюталық бақылаудың жеткіліксіздігі және кеден шекарасының ашықтығы.

кономикалық қауіпсіздікке қатер төндіретін және контрабандаға ықпал ететін ішкі факторлар:

- ұлттық экономиканың құрылымдық деформациясынан, оның бәсекеге қабілеттілігінің аздығынан, көптеген салалардың технологиялық базасының артта қалуынан, жоғары энергетикалық және ресурстық қарқындылығынан мұраға қалған;

- отандық өндірушілерді, әсіресе тұтыну тауарларын ішкі нарықтан шетелдік фирмалардан шығару;

- экономиканы криминалдандыру және экономикалық басқару, кірістерді жасыру және салық төлеуден жалтару саласында сыбайлас жемқорлық.

Қазіргі уақытта аталған қылмыстық қылмыстың әлеуметтік қауіп-қатері арта түсуде. Бұл стратегиялық шикізаттың, мәдени құндылықтардың, валютаның контрабандасы тек экономикалық ғана емес, сонымен бірге Қазақстанның қоғамдық қауіпсіздігіне де қауіп төндіреді. Көптеген ірі ұрлықтар мен заңсыз әрекеттерді жасағаны үшін контрабандалық жолмен алынған. Террористік және экстремистік көріністердің апогеяға жеткен жағдайда ядролық, радиоактивті және басқа заттар мен материалдарды заңсыз әкелу фактілері тек жекелеген мемлекеттер үшін ғана емес, сондай-ақ бүкіл әлемдік қауымдастық үшін қауіп төндіретіндігін көрсетеді.

Сондықтан, контрабандамен күрес, интеграциялық үдерістермен қатар барлық өркениетті мемлекеттердің құқық қорғау органдарының бірлескен жұмысында басымдық болуы тиіс. Контрабандаға қарсы қылмыстардың әлеуметтік қаупі - экономикалық егемендікке және мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне зиян келтіру. Контрабанда мемлекет өмірінің барлық салаларына зиян тигізеді. Оның әлеуметтік қауіптілігі мемлекеттерге, соның ішінде сыртқы экономикалық қызметке экономикалық залал келтіргендігімен көрінеді, өйткені елдердің ұлттық бюджеттері әкелінетін және экспортталатын тауарлар үшін белгіленген кедендік баждарды және төлемдерді алмайды; контрабандистердің кірісі артып, олардың бұдан әрі заңсыз қызметіне ықпал етеді. Контрабанда объектілері өте көп және әртүрлі, және оның ауқымы қауіпті мөлшерге жетеді. Есірткі құралдары, қару-жарақ және мәдени құндылықтар сияқты заттарды сату және экспорттау аса қауіпті. Бұл тауарларды заңсыз әкелумен байланысты трансұлттық жоғары ұйымдастырылған нарықтар бар.

Бұл қылмыстардың жалпы белгілері оларды алу көзіне сәйкес үш топқа бөлуге болады, атап айтқанда, талдау негізінде алынған белгілер:

1) аймақтағы сыртқы экономикалық қызмет саласындағы жағдай;

2) жедел тергеу сипаты туралы мәліметтер;

3) автомобильдерді тіркеу және басқа да құжаттар.

Контрабандаға қарсы қылмыстардың әлеуметтік қаупі - экономикалық егемендікке және мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне зиян келтіру. Есірткі контрабандасының орны - Қазақстан Республикасының кеден шекарасы. Кеден шекарасы Қазақстан Республикасының кеден аумағының шекаралары, сондай-ақ еркін кеден аймақтары мен еркін қоймаларының периметрлері болып табылады.

Еркін кедендік аумақтардың және еркін қоймалар аумақтары Қазақстан Республикасының кеден кодексінде және Қазақстан Республикасының өзге де заңнамалық актілерінде кедендік рәсімде белгіленген жағдайларды қоспағанда, Қазақстан Республикасының кеден аумағынан тыс жерде болып саналады. Экономикалық контрабанда

бірегей объекті бар - Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде көзделген басқа композицияларда қайталанбайтын Қазақстан Республикасының кеден шекарасының қол сұғылмауы. Қазақстан Республикасының аумағында Қазақстан Республикасының кедендік аумағының бір бөлігі болып табылатын арнайы экономикалық аймақтар республикалық заңдарға сәйкес белгіленуі мүмкін.

Қорытындылай келе, бұл мәселеде қазіргі заманғы жағдайларда контрабандаға байланысты құқық бұзушылыққа қарсы іс-қимылдың тиімді шараларын әзірлеуде контрабандамен заңды сипатын түсіну және күш-жігерді біріктіру проблемасына әлемдік қауымдастықтың көп назарын аудару қажеттілігі туындауы мүмкін. Мемлекет халықаралық қылмыс ретінде жіктелген контрабандалудың жалпы анықтамасын беретін бірыңғай бірыңғай шартты әзірлеуі қажет. Бұған қоса, осы құбылысқа қарсы күресу үшін мемлекеттердің ортақ көзқарастарын дамыту қажет. Елдің болашағы контрабандамен күресу деңгейіне байланысты. Осыған байланысты контрабандамен айналысу жағдайында тергеудің жоғары деңгейін қамтамасыз ету және атқарылған істерге жазалаудың сөзсіздігінің принципін орындау маңызды. Сондай-ақ, экономикалық контрабанда үшін тергеу процесін жеңілдету үшін заңнамалық базаның ішкі реформаларын жүргізу қажет. ол тығыз мемлекеттік, әкімшілік, құқық қорғау органдарының, банк мекемелерінде сыбайлас жемқорлыққа байланысты ретінде контрабандалық қиын сәтті осы теріс құбылыспен күресу үшін қабылдау, ел экономикасына жөнделмейтін зақым тудырады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекеттік кеден комитетінің www.keden.kz ресми сайты.
2. Вакуленко А.В. «Қазақстан Республикасының заңнамасында және халықаралық құқықта« контрабанда »ұғымы туралы». / Заң және құқық. №9.
3. Кисловский Ю.Г. Тарату: тарих және қазіргі заман. М., 1996
4. Қазақстан Республикасының Кеден кодексі 2003 жылғы 11 сәуірдегі N 102-104
5. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Алматы: заңгер 2008 ж.

Қуан М.С., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Шошаева Л.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ МЕНШІК САЛАСЫНДАҒЫ ҚАТЫНАСТАРДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ ЖӘНЕ ЕЭО ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕР АЯСЫНДАҒЫ ОТАНДЫҚ ЗАҢНАМАЛАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Соңғы жылдары интеллектуалды меншік объектілеріне деген құқықты қорғау мәселелері бойынша халықаралық ұйымдар тарапынан да, Қазақстан Республикасы Үкіметі тарапынан да ерекше назар аударылуда. Бұл кездейсоқ емес. Осы маңызды саладағы құқықты қорғау бойынша еліміздегі өркениетті әлеуметтік экономикалық өзара қатынастарды қалыптастыруда біздің еліміздің өркендеуінің ерекше көрінісі болып табылады. Бір жағынан, интеллектуалды меншік объектілеріне деген құқықты қамтамасыз ету халықаралық келісім шарттармен және келісімдермен байланысты, соған сәйкес Қазақстан Республикасында осы саладағы белгілі бір міндеттемелер қабылданды.

Бүгінгі таңда нарықтық экономика заманы қарышты қадамдарымен ілгері жылжыған сайын зияткерлік меншік құқығын мейлінше қорғау қажеттілігі туындап отыр. Зияткерлік меншік бұл тек экономика, сауда салаларында ғана емес, сондай-ақ ауылшаруашылық өнімдерін, шикізат өндіруде, әлеуметтік салада, құрылыс саласында, мәдени өмірде, әдебиет және өзге де шығармашылық салалардың бәріне де қатысты. Бұл мәселелер төңірегінде

зияткерлік меншік құқығын қорғау әлем тарихында ғасырлар бойы өмірге еніп, қалыптасып дамыған, жүздеген жылдармен сабақтасып жатқан тарихи құбылыс. Елбасының «Қазақстан жолы-2050» Жолдауында Қазақстанның дамыған 30 елдің қатарына кірудің ұзақ мерзімді басымдықтарын белгіліп бе- румен қатар, өзінің басты мұраты – «Мәңгілік ел» екенін жариялады. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Нұрлы жол – болашаққа бастайтын жол» атты Жолдау- да «Мәңгілік Ел – елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі. Ол «Қазақстан-2050» Стратегиясының ғана емес, XXI ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің мызғымас идеялық тұғыры! Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел! Ол – барша Қазақстан қоғамының осындай ұлы құндылығы»– деп баға берді [1,13б.].

Елбасының дәстүрлі Жолдауында «Ең алдымен Қазақстан ғылымының әлеуметін арттыру. Бұл бағыт бойынша венчурлік қаржыландыру, зияткерлік меншікті қорғау» жөніндегі заңнаманы жетілдіру жайы нақты айтылған. Иә, жолдауда белгіленген бір мақсат, бір мүдде, бір болашаққа бағытталған жұмыстардың бәрі өте маңызды. «Қазақстан жолы-2050» Жолдауындағы мәселелерді жүзеге асыру, яғни экономиканы жан-жақты да мыту, халықтың әл-ауқатын жақсарту, денсаулық сақтау, білім беру мен ғылым салаларын әлемдік стандарттарға сәйкес келетін деңгейге жеткізу, ең бастысы-мемлекеттік еңбек адамына деген қамқорлығы. Біз өз тарапымыздан осы аталған міндеттерді жүзеге асыру жолында еңбек етіп келеміз. Нақты айтсақ, Арал аудандық әділет басқармасы өз құзыреті шеңберінде мемлекеттің қызметін құқықтық қамтамасыз етуді жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың, ұйымдардың, лауазымды тұлғалардың жұмысына заңдық тұрғыдан қолдау жасайтын қарапайым азаматтар мен басқа да ұйымдардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ететін атқарушы билік органы болып табылады. Бүгінде өнеркәсіптік меншік құқықтарын қорғауды өзекті мәселелер қатарына жатқызуға болады. Әсіресе, дәстүрлі білім, өнертабыстар, тауар таңбалары, оларды тіркеу және пайдалануға қатысты заңнамалар жетілдірілуде.

Кеден одағына қатысушы елдер аумақтық интеграцияның даму стратегиясын құра отырып, ең алдымен тараптардың өзара қатынасын талап ететін осы және басқа да мәселелерді құқықтық реттеудің бірыңғай жүйесін құруды көздеді. Осындай өзара қатынастың бірі зияткерлік меншік саласы болып табы- лады. Осы бағытта интеграцияға алғашқы қадам болып осы салада құқықтық нормалардың жақындасуы және үйлесуі табылады. Тұтастай зияткерлік меншік құқықтарын сақтау және қорғау Кеден одағы елдерінің құқық орнататын халықаралық нормаларының Өнеркәсіптік меншікті қорғау жөніндегі Париж конвенциясын, сонымен қатар Дүниежүзілік сауда ұйымының Зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері туралы келісімінің (ТРИПС) қағидаларын тануға негізделеді. Нақты құқықтық айырмашылықтарға қарамастан, Кеден одағына және Бірыңғай экономикалық кеңістікке қатысушы елдердің өнеркәсіптік меншік, соның ішінде тауар таңбаларын және тауар шығарылған жерлердің атауларын құқықтық қорғау саласындағы заңнамасын қалыптастыруға жалпы ықпалы бақылануда. Осылай, 2012 жылдың қаңтарында зияткерлік меншік құқықтарын сақтау және қорғау саласындағы бірыңғай қағидаларды реттеу туралы БЭК Келісімі күшіне енді. Аталған Келісімде авторлық құқық және сабақтас құқықтардың, тауар таңбаларының, тауар шығарылған жерлердің атауларының және патент құқықтарының мәселелері бойынша заңнамаларды үйлестіру қағидалары бекітілген, сонымен қатар біріккен қызмет негіздері, құқықтарды қорғау жүйесі қарастырылған. Келісімге сәйкес, Еуразиялық экономикалық одақты құру жолындағы заңнаманы үйлестіруге алғашқы қадамдардың бірі тауар таңбасына аймақтық таусылу қағидасын енгізу болды, осыған сәйкес Бірыңғай экономикалық кеңістік нарығында алғаш рет орналастырылған тауар барлық үш елдердің аумағы шеңберінде еркін қозғалыста бола алады. Аталған қағида Бірыңғай экономикалық кеңістіктің тауарлардың еркін қозғалысы туралы негізгі қағидаларының бірін тәжірибе жүзінде жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Сонымен бірге Қазақстан және Ресей өз заңдарында (РФ Азаматтық кодексі, ҚР «Тауар таңбалары, қызмет көрсету таңбалары және тауар шығарылған жерлердің атаулары туралы» Заңы) үшінші елдер үшін бір мемлекет шегінде тауар таңбасы иесінің рұқсатынсыз тауар

таңбасымен тауарларды импорттауға тыйым салуды білдіретін таусылудың ұлттық қағидасын сақтады. БЭК елдерімен Келісім ережелерін іс жүзінде жүзеге асыру мақсатында Тауар таңбаларын және тауар шығарылған жерлердің атауларын тіркеудің бірыңғай үрдісі туралы Шартты қабылдау жоспарлануда. Кеден одағы және Бірыңғай экономикалық кеңістікке мүше елдер аумағында Шарттың артықшылықтарының бірі болып біріншіден, бір ғана өтінім берумен және бір ғана баж салығын төлеумен үш елде тауар таңбасына қорғау алу мүмкіндігі табылады. Екіншіден, өтінім берушілердің басымдық мерзімін сақтай отырып (сәйкес талаптарды сақтаған жағдайда) БЭК тауар таңбасына өтінімді тауар таңбасын тіркеуге ұлттық өтінімге қайта жаңартуына мүмкіндігі. Үшіншіден, Шарт ұлттық тіркеуді БЭК тауар таңбасының бір тіркеуімен ауыстыру туралы норманы қамтиды. Аталған норма толығымен немесе ішінара сәйкес тауарлар тізімі қатынасында мемлекеттердің әрбірінде жеке-жеке сәйкес атауларды тіркеген тауар таңбасының иесіне БЭК тауар таңбасына бір ғана куәлік беру туралы өтінім беруіне құқық береді. Төртіншіден, БЭК тауар таңбаларының бірыңғай тізілімінде БЭК тауар таңбасының күшін жою жағдайында, аталған тауар таңбасының иесі осындай басымдылық мерзімін сақтай отырып (сәйкес талаптарды сақтаған жағдайда) ұлттық өтінімге тіркеуді қайта жаңарту туралы ұлттық патенттік ведомствоға өтінім беруіне болады.

Зияткерлік меншік құқықтарын сақтау және қорғау саласындағы заңнаманы үйлестіру Кеден одағы және Бірыңғай экономикалық кеңістік, сонымен қатар Еуразиялық экономикалық одақ шеңберінде біріктіру үшін маңызды роль атқарады. Еуразиялық экономикалық одақ туралы Шарт мүше мемлекеттер ынтымақтастығының негізгі мақсаттарының бірі ретінде зияткерлік меншік объектілеріне құқықтарды сақтау және қорғау саласындағы заңнаманы үйлестіруді анықтайды [2,27б.].

Зияткерлік меншікті қорғау ұлттық қауіпсіздік мәселелерінің қатарына кіреді, өйткені мәселе мемлекеттің әлемде өз орнын табуы, елімізде өзгенің меншігін, зиятын, жеке басын құрметтеуге негізделген озық азаматтық қоғам құру туралы болып отыр. Бұл – ел болашағының дамуының, өркендеуінің негізі болып табылады. Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі, мемлекетіміздің бәсекеге қабілеттілігі осыған негізделеді. Мәңгілік елді бірге жасау үшін әркім өз үлесін қосуы керек. Бұл идея жаңа өнертабыстардың да дүниеге келуіне серпін берері сөзсіз. Қазақстан Республикасы 30 озық елдің қатарына шығар жолында зияткерлік меншік құқығын қорғау бағытындағы жұмыстың да ауқымы кеңейіп, жауапкершілігі де артып келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

3. Сапура Әнтайқызы Бекқожа. МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫНДА-ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІКТІ ҚОРҒАУ, // Интеллектуалная собственность Казахстана, №4, 2014

4. Айбек Әліпбай. «ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ ШЕҢБЕРІНДЕГІ БРЕНДТЕРДІ ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУ» //Интеллектуалная собственность Казахстана, №4, 2014

Куанышбеков Д.Б., студент 2 курса
Научный руководитель - м.ю.н. Койлыбаева А.Е.
Карагандинский Экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

БЛОКИРОВКА ЗАПРЕЩЕННЫХ РЕСУРСОВ ИНТЕРНЕТА ГОСУДАРСТВЕННЫМИ КОНТРОЛИРУЮЩИМИ ОРГАНАМИ И АНАЛИЗ СПИСКА ЗАБЛОКИРОВАННЫХ САЙТОВ

Право на свободный доступ к информации как одно из неотъемлемых прав человека было закреплено в ст. 19 Всеобщей декларации прав человека в 1948 г. и в ст. 20

Конституции РК в 1995 г. Вместе с этим существует ряд законных оснований ограничения данного права, вызванных необходимостью защиты основ конституционного строя, обеспечения безопасности государства и государственного суверенитета, охраны прав интеллектуальной собственности, защиты нравственности, жизни и здоровья населения, обеспечения права на неприкосновенность частной жизни, защиты конфиденциальной информации, в том числе персональных данных. В каждом таком случае ограничение доступа к информации должно быть осуществлено на законодательном уровне с конкретным указанием критериев отнесения к соответствующему виду запрещенной информации, порядка установления правового режима и применения ограничительных мер, а также перечня субъектов государственного управления, уполномоченных на принятие решений в данной сфере [1].

Глобальные сети стали не только средством быстрого обмена информацией, но и огромным мобильным хранилищем самой разнообразной базы знаний. Объединение глобальных сетей Интернет можно назвать третей информационной революцией, и практически вся информация уже переведена на электронные носители, а мощные электронно-вычислительные машины, объединенные в глобальные сети способны быстро доставлять информацию из любого уголка планеты любому пользователю. Но информационные ресурсы могут быть как вредными, так и полезными. Для разделения ресурсов была введена интернет- цензура, а именно государственный контролирующий орган – Министерство информации и коммуникаций.

Особенности ограничения доступа к запрещенной или охраняемой законом информации, распространяемой в сети Интернет, регулируются законом РК «Об информатизации» № 418-V ЗРК от 14.11.2015 [2], «О связи» N 567 от 5 июля 2004 года [3].

Блокирование доступа к сайтам в сети Интернет можно классифицировать по различным критериям:

− по основаниям, т. е. предусмотренным законом условиям принятия ограничительных мер;

− по порядку принятия решений о блокировке (судебный или внесудебный);

− по видам субъектов государственного управления, уполномоченным выносить решение о блокировке;

− по сфере применения (блокируется весь сайт либо отдельные его страницы);

− по форме и процедуре осуществления блокировки, в том числе порядку направления соответствующих уведомлений владельцу сайта и провайдеру хостинга, а также процессуальным срокам их реагирования;

− по срокам действия ограничений и возможностям снятия блокировки (постоянная или временная).

В разных странах мира исторически сложились различные политико-правовые концепции отношении свободы распространения информации. Так, в США и ряде европейских стран реализуется стратегия минимального вмешательства государства в процесс управления сетью Интернет. При этом национальное законодательство этих стран содержит нормативно-правовые акты, нацеленные на борьбу с терроризмом, охрану авторских прав, защиту несовершеннолетних от воздействия вредной информации, которые также предусматривают в качестве ограничительной меры блокировку сайтов [4]. В противоположность этому китайская модель правового регулирования интернет-сферы является более жесткой и преследует в качестве основной цели контроль оппозиции и предотвращение массовых беспорядков, координируемых из-за рубежа, как это было, например, во время «арабской весны» [5]. В настоящее время в Китае активно используется система «Золотой щит», которая по политическим мотивам блокирует доступ ко многим всемирно известным сервисам [6].

Не менее эффективно фильтрацией занимаются такие крупнейшие сайты, какYouTube или Twitch.Они занимаются блокировкой авторского аудио или видео контента. YouTube пользуется системой ContentID, которая помогает правообладателям идентифицировать свои

материалы на YouTube и управлять ими. В данной системе хранятся цифровые отпечатки – образцы контента, загруженные правообладателями. Все новые видео, которые публикуются на YouTube, сравниваются с отпечатками. Если обнаруживается совпадение, то ContentID заявляет права на ролики от имени правообладателя и применяет выбранные им политики.

Блокировке подлежат ресурсы, содержащие материалы с детской порнографией и объявления о поиске детей для съемок, инструкции по изготовлению наркотиков, материалы с призывами и информацией о методах суицида, материалы с призывами к массовым беспорядкам и экстремизму, материалы с нарушениями авторских прав. Также блокировке подвергаются страницы интернет-мошенников, которые, создав точные копии настоящих сайтов, воруют логины и пароли пользователей, номера их кредитных карт и другие персональные данные.

Законом РК «О связи» запрещаются работа сетей и (или) средств связи, оказание услуг связи, доступ к интернет-ресурсам и (или) размещенной на них информации в целях доступа к информации, запрещенной вступившим в законную силу решением суда или законами Республики Казахстан [3]. Указанная норма уже действуют с 1 января 2016 г.

Сайты блокировались по решению суда с 2011 года, но в Казнете нет и не было официального актуального списка заблокированных сайтов. Во второй половине 2016 года, сайт Министерства информации и коммуникаций РК пилотном режиме запустил реестр запрещенных интернет-ресурсов. Благодаря этому мы можем сравнить данные доступные на сайте министерства. К сожалению, сайт министерства имеет неполный список заблокированных сайтов.

Стоит учесть, что после внесения изменений в закон «О связи» в 2015 году, Генеральная прокуратура и Комитет государственного контроля в области связи, информатизации и средств массовой информации могут блокировать сайты без решения суда [3].

На сайте того же министерства говорится, что новый Комитет связи блокирует интернет-ресурсы, распространяющие информацию, которая нарушает законодательство Республики Казахстан в том числе:

− Публикация материалов и распространение информации, направленной на разжигание межнациональной и межконфессиональной вражды;

− Пропаганда или агитация культа жестокости и насилия, социального, расового, национального, религиозного, сословного и родового превосходства;

− Пропаганда экстремизма или терроризма;

− Проведение предвыборной агитации;

− Нарушение целостности Республики Казахстан;

− Пропаганда или агитация насильственного изменения конституционного строя;

− Демонстрация киновидеопродукции порнографического и специального сексуально-эротического характера;

− Пропаганда наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов и прекурсоров;

− Недобросовестная, недостоверная реклама;

− Пропаганда суицида;

− Онлайн казино;

− Другое.

«У интернет-сообщества возникли опасения, что будут приняты меры по ужесточению контроля над интернетом, увеличению в геометрической прогрессии блокировок. Но, как видите, этого не произошло. Если обратиться к статистике, с начала 2016 года на основании предписания уполномоченного органа был ограничен доступ для пользователей с территории Казахстана к 31 тыс. материалов на интернет-ресурсах. Из них порядка 26 тыс. – порноресурсы. Все остальное – это пропаганда терроризма и экстремизма, жестокости и насилия, интернет-казино и другие формы нарушений», Даурен Абаев Министр информации и коммуникаций [7].

Это многое проясняет о запрещенных сайтах. Но где записи о ресурсах, заблокированных без решения суда? Почему недоступен сайт петиций change.org? Или фотохостинг flickr.com? Или многие сайты VPN решений? Почему годами не был доступен другой сайт международной петиций avaaz.org? Почему этих сайтов нет в реестре запрещенных интернет-ресурсов?

Отвечая на предыдущий вопрос, похоже, что данные на сайте министерства неполные и охватывают период с начала 2011 года по первое полугодие 2016 года. И так как записи велись вручную, часть ссылок содержит ошибки и опечатки.

По данным на сайте, в черном списке 3572 ссылки включая 2303 уникальных домена первого уровня. Из них 16 (0.44%) ссылок находятся в зоне KZ, 526 (14.7%) в зоне RU и 1954(54.7%) в зоне COM.Это доказывает, что в Казнете очень мало сайтов нарушающих законодательство РК.

Качество решений о блокировке сайтов улучшалось из года в год. Например, в 2011 году Сарыаркинский районный суд города Астаны заблокировал сервис статистики для сайтов liveinternet.ru и поискMail.Ruwww.go.mail.ru (дело №2-4434/2011), а также secrets-of-healthy-weight-loss-advice.com, justinbiebervideosongs.com (дело №2-6831/2011, №2-6830/11) и так далее. В 2016 году в основном блокировались сайты онлайн казино, наркотиков и экстремизма.

После группировки запрещенных ссылок по домену первого уровня получается вот такая таблица. На первом месте расположился сайт Youtube с 15% всех запрещенных ссылок.

youtube.com	541
vk.com	118
facebook.com	42
com.ua	23
archive.org	22
twitter.com	21
zerocensorship.com	19
uaclub.net	13
wordpress.com	12
co.uk	12
blogspot.com	10

Далее в таблице указано сколько решений принял каждый суд. Районный суд Есильского района и Сарыаркинский районный суд города Астаны и КСИиИ МИР РК вместе приняли 92% всех решении о блокировке сайтов. Интересно, что в Алматыэта цифра составляет всего 6%.

Районный суд Есильского района г.Астаны	2143
КСИиИ МИР РК	592
Сарыаркинский районный суд города Астаны	553
Бостандыкский районный суд города Алматы	109
Медеуский районный суд города Алматы	31
Жетысуский районный суд города Алматы	30
Турксибский районный суд города Алматы	20
(пусто)	19
Наурызбайский районный суд города Алматы	15
Ауэзовский районный суд города Алматы	12
Суд города Актобе	9
Алматинский городской суд	7
Уральский городской суд	6
Павлодарский городской суд	6
Усть-Каменогорский городской суд	5
Жарминский районный суд	4
Зыряновский районный суд	4
Алатауский районный суд города Алматы	3
Бородулихинский районный суд	1
Районный суд №2 Казыбекбийского района города Караганды	1
Алмалинский районный суд города Алматы	1
Кызылординский городской суд	1

Подводя итоги, все еще нет официального актуального списка запрещенных сайтов. Также неясен механизм блокировки и разблокировки сайтов.Для блокировки сайта ресурс должен содержать запрещенный в РК материал. Тогда почему Комитет заблокировал коммерческий InDriver? Почему недоступен некоммерческий change.org? Далее сайты сервисов коротких ссылок, веб-аналитики и других инструментов были внесены в список запрещенных сайтов. Кто несет ответственность за эти ошибки? Если не обнародовать черный список для всеобщего обозрения, мы не узнаем другие ошибки Комитета.

Для разблокировки ресурса собственник сайта должен удалить противоправный материал и известить об этом Комитет. Затем Комитет выполняет проверку и делает разблокировку ресурса на территории страны. Но что делать, если сменился владелец сайта? Как покупатель домена узнает, что его сайт заблокирован в Казахстане? Кто ответственен за материальные убытки? Почему Комитет не проверяет и не обновляет (уже старый) список запрещенных ресурсов самостоятельно?

В правоприменительной практике возникает множество проблем, связанных с блокированием запрещенных сайтов: ошибочная блокировка законопослушных ресурсов, перенос нелегального трафика в мессенджеры, создание «зеркал» заблокированных сайтов, использование многочисленных средств обхода блокировок и др. Государство в лице законодательной власти спешно принимает новые законы, стремясь решить существующие проблемы, но все равно не успевает за высокими темпами развития современных информационных технологий, предоставляющих новые технические возможности для ухода от ответственности.

Список использованной литературы:

1. Бородин К.В. Объекты и субъекты правового регулирования борьбы с распространением вредной информации в сети Интернет // Информационное право. 2016. № 2. С. 13–17.

2. Закон Республики Казахстан от 24 ноября 2015 года № 418-V «Об информатизации»

(с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.12.2018 г.)
3. Закон Республики Казахстан от 5 июля 2004 года № 567-II «О связи» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.12.2018 г.)
4. Ваховский А.М. Политико-правовые вопросы регулирования Интернета: мировой опыт и российская практика // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. 2016. № 2. С. 3–11.
5. Глазунов О.Н., Авдеенко В.В. Специфика правового регулирования сети Интернет в Китайской Народной Республике // Общество: политика, экономика, право. 2017. № 2. С. 93–96.
6. King G., Pan J., Roberts M.E. How Censorship in China Allows Government Criticism but Silences Collective Expression // American Political Science Review. 2013. Vol. 107, iss. 2. P. 326–343. https://doi.org/10.1017/S0003055413000014
7. Эксперты: Попытка очистить интернет от незаконного контента -это утопия... https://kursiv.kz/news/vlast-i-biznes/2017-06/eksperty-popytka-ochistit-internet-ot-nezakonnogo-kontenta-eto-utopiya

Кусаинова И.А. Ю-18-1К тобының студенті
Ғылыми жетекшісі - з.ғ.к., доцент Сатбаева Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті, Қарағанды қаласы,
Қазақстан Республикасы

ШЕТЕЛ АЗАМАТТАРЫ МЕН АЗАМАТТЫҒЫ ЖОҚ АДАМДАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Әр елде мемлекет азаматтарының құқықтық жағдайы, онда тұрып жатқан шетел азаматтарының өзгеше екені барлығына мәлім. Бұл ерекшелікті белгілі бір мемлекет аумағына қатысты шетел азаматтары құқықтарының кейбір жағдайларда шектелгендігінен көре аламыз. Мысалы, кейбір мемлекеттерде жергілікті жұмыс күштерінің мүдделерін қорғау үшін шетелдіктердің заңды қызмет етуіне қатаң шектеулер қойылған. Ал, басқа мемлекеттерде этникалық тепе-теңдікті сақтау үшін азаматтық алу мен тұруға рұқсатнама алудың ерекше күрделі процедурасы белгіленген. Жалпы ереже бойынша, заң шетел азаматтарына мемлекеттік қызметтермен айналысуға, сайлауға қатысуға, кейбір істермен айналысуға және т.б. тыйым салады. Ұлттық және мемлекеттік мүдделерді қорғаудың аталған шаралары кейбір адамдарға ұнамауы мүмкін, бірақ егер олар заң негізінде орындалатын болса, түсінікті әрі кең көлемде қолданылатын шаралар болып табылатыны даусыз. Жағдайлардың осылайша орын алуын Қазақстандағы шетелдіктерге берілетін құқықтар мен бостандықтарды талдау негізінде байқауға болады. Қазақстан Республикасында шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдар әкімшілік құқықтың субьектілері болып табылады және Қазақстан Республикасы азаматтарының құқығындай құқықты пайдаланады. Бірақ сонымен қатар, оларға қойылған белгілі бір шектеулер де бар. Шектеулерге нені жатқыза аламыз? Мысалы, шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдар мемлекеттік билік органдарын сайлай алмайды және оған сайлану құқығы да болмайды, олар әскери міндет атқармайды, саяси мақсаттарды көздейтін қоғамдық бірлестіктер құруға құқығы жоқ. Оларға да жүктелетін міндеттер бар, олар: Қазақстан Республикасының Конституциясын құрметтеуге міндетті, Қазақстан аумағында тұру үшін және орын ауыстыру үшін рұқсат алуға міндетті болып табылады. Егер бұл талаптарды бұзса жауапкершілікке (әкімшілік, қылмыстық) тартылуы мүмкін. Ал, дипломаттардың құқықтық жағдайы халықаралық ережелермен реттеліп отырады. [1]

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жолы-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауындағы «Мәңгілік Ел» идеясы, әлемнің ең дамыған 30 елдің қатарына ену барысында шетел мемлекеттерімен тығыз байланыста болуы, шетелден Қазақстанға

мамандардың келіп жұмыс істеуі орын алады және осы жағдайларды қарастыра отырып, шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдардың құқықтық жағдайының ескерілуі маңызды мәселе болып табылады. [2]

Қазақстан Республикасы, өз кезегінде, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын бекітуде халықаралық құқықтың нормалары мен қағидаларына сүйенеді. Қазақстанның егемендік алып, тәуелсіз мемлекет аталып, мемлекет ретінде дамуы барысында көптеген мемлекеттермен дипломатиялық қатынастар орнатуына алып келеді. Осыған байланысты Қазақстан Республикасына жылдан-жылға әртүрлі жағдайларға байланысты шетел азаматтарының келуі орын алуда. Осы тұста біздің мемлекет алдында оның аумағына келуші шетел азаматтары қандай құқықтар мен міндеттерге ие бола алады деген мәселелер кешені пайда болды. Бұл мәселе тек теориялық қана емес, тәжірибелік маңызға ие екендігі даусыз. Бұл мәселелерді шешуде, әрине, кез-келген мемлекет халықаралық-құқытық нормаларға сүйенетіні сөзсіз, сондықтан да халықаралық құқық нормаларының шетел азаматтарының құқықтық жағдайын реттеуге бағытталған кез- келген ішкі заңнама нормаларынан басым күшке ие болатыны айқын.

Қазақстан Республикасыда шетелдік азаматтардың әрекет қабілеттілігі қағидасын Қазақстан Республикасы Заңнамасымен анықтау:

Қазақстан Республикасы аумағында шетел азаматтарының зиян келтіру салдарынан туған жауапкершілігінің азаматтық әрекет қабілеттілігін Қазақстандық құқықпен анықтайды.

Қазақстан Республикасыдағы шетел азаматтарының және азаматтығы жоқ тұлғалардың әрекет қабілеттілігін шектеу, оларды хабар-ошарсыз кетті немесе қайтыс болды деп танудың Қазақстан Республикасының Заңнамасымен жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасы аумағында шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар Конституцияда, Заңдарда және халықаралық шарттарда өзгеше көзделмесе, Республика азаматтары үшін белгіленген құқықтар мен бостандықтарды пайдаланады, сондай-ақ міндеттер атқарады.

Шетелдіктердің құқықтық жағдайы туралы Қазақстан Республикасының Заңдары Ел Конституциясына негізделеді, соған сәйкес Қазақстан Республикасындағы шетелдіктердің әкімшілік-құқықтық мәртебесіне жататын нормативтік ережелер «Шетелдіктердің құқықтық жағдайы туралы» Қазақстан Республикасының 1995 жылы 19 маусымдағы Заңында, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 28 қаңтардағы қаулысымен бекітілген «Шетелдік азаматтардың ҚР-сынан келуінің және болуының, сондай-ақ олардың Қазақстан Республикасынан кетуінің тәртібінде» және басқа да Заң актілерінде, мысалы, Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодексінде қаралған.

Қазақстан Республикасындағы шетелдіктердің құқықтық жағдайы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Халықаралық шарттарымен де анықтала алады. Егер Қазақстан Республикасы ратификацияланған халықаралық шартта аталған заңнан өзгеше ережелер белгіленсе, онда халықаралық шарттын ережелері қолданылады.

«Шетелдіктердің құқықтық жағдайы туралы» Қазақстан Республикасының Заңында шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарға кімдер жататыны айқындалған. Қазақстан Республикасының азаматтары емес және өзінің басқа мемлекеттің азаматтығына қатысты екендігінің дәлелі бар адамдар Қазақстан Республикасыдағы шетелдіктер болып танылады.

Тұрақты және уақытша тұратын жері бойынша Әділет органдарына тіркелуге міндетті. Қазақстан Республикасыда өзгедей заңды негізде жүрген, сондай-ақ оларға қатысты Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне сәйкес ауыр немесе аса ауыр қылмыстар деп танылатын әрекеттер жасалынуы салдарынан жәбірленуші деп танылған субъектілер Қазақстан Республикасында уақытша жүрген деп есептелінеді.Олар Қазақстан Республикасы аумағынан келген сәттен бастап үш тәулік ішінде белгіленген тәртіппен төлқұжатын тәркеуге және өздеріне белгіленген болу мерзімі өткен соң Қазақстан Республикасынан кетуге міндетті.

Жоғарыда аталған Заңнамалық актілерде шетелдіктердің Қазақстан Республикасына келуі мен кетуінің шарттары мен тәртібі бекітілген. Шетелдіктер, егер Қазақстан

Республикасының тиісті тараппен келісімді өзгеше тәртіп белгіленбесе, жарамды паспортымен немесе оны алмастыратын құжаттармен Қазақстан Республикасына келу визасы болған жағдайда Қазақстанға келе алады. [3]

Шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар Қазақстан азаматтары сияқты жалпыға бірдей заңдық міндеттер орындайды. Қазақстан Республикасыда тұратын шетелдіктер заңдарда белгіленген тәртіппен тұрады. [4].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының шетел азаматтарының құқықтық жағдайы туралы»- ҚР №2337 , 19 маусым 1995 жыл

2. Қазақстан Республикасының Президентінің «Қазақстан жолы- 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» жолдауы , 21 қаңтар 2050 жыл

3. «Шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың Қазақстан Республикасына келу және кету құқығына Қазақстан Республикасының аумағында визаны беру, қалпына келтіру және ұзарту» мемлекеттік көрсетілетін қызмет стандартын бекіту туралы, 25.12.2018 жыл №939

4. Шетел азаматтарының Қазақстан Республикасына келуі мен онда болуы , сонымен қатар Қазақстан Республикасынан кетуінің ережелері, 28 қаңтар 2000 жыл №136

Кутжанов Д., магистрант 1 курса
Научный руководитель- к.ю.н. Ау Т.И.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

ЭСКРОУ-СЧЕТА В ДОЛЕВОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ

Долевое участие в строительстве - это достаточно новая форма договорных отношений, зарождению данных отношений способствовал ряд факторов, таких как высокая ценовая политика на жилье, появление которой было обусловлено стремительным ростом цен на объекты недвижимости и жизненно важной необходимостью сделать их более доступными по цене для обычных потребителей и субъектов малого и среднего бизнеса.

Прошло уже два года, как поправки в Закон о долевом участиив жилищном строительстве ужесточили требования к застройщикам. Вмешательство государства в ситуацию назрело давно: тысячи обманутых дольщиков, десятки незавершенных объектов по всему Казахстану создали предпосылки для социальной напряженности. Оправилась ли страна от долевого шока, как новый закон повлиял на деятельность застройщиков и насколько снизились риски потенциальных дольщиков, необходимо разобраться.

В результате уклонения законодателя от урегулирования вопросов содержания взаимных прав и обязанностей инвесторов и застройщика, в сфере долевого строительства сформировалась крайне противоречивая правоприменительная практика, заставляющая участников такого строительства допускать дополнительный риск, прибегая к «самодельным» правовым инструментам. В конечном счете, отсутствие специального законодательства, которое бы регулировало отношения, связанные с долевым участием в строительстве, повлекло за собой многочисленные фаты нарушения прав и законных интересов граждан и юридических лиц, вкладывающих денежные средства в долевое строительство. Вопрос о необходимости разработать и принять новый закон, предусматривающий специальные правила о договорах, в рамках которых будет осуществляться привлечение денежных средств для долевого строительства, нашел свое отражение законе от 7 апреля 2016 г. «О долевом участии в жилищном строительстве»[1], по сути, закрепив ранее выработанную на практике гражданско-правовую конструкцию долевого участия в строительстве, стал финальной точкой процесса законодательного закрепления отношений, между участниками долевого строительства, и застройщиком,

связанных с привлечением денежных средств для строительства (создания) многоквартирных домов или иных объектов недвижимости.

Покупка квартир по договору долевого участия довольно долго была чуть ли не единственным способом сэкономить и приобрести жилье по доступной цене. Застройщики благодаря схеме долевого участия в строительстве смогли насытить рынок жильем, а многие люди решили с помощью ДДУ свой квартирный вопрос.

Реформа строительной отрасли тесно сопряжена с идеей защиты прав дольщиков. Так, в августе 2017 года в Астане здании ЦОН района Сарыарка открылся Центр поддержки дольщиков. Его особенность заключается в работе по принципу «одного окна», обеспечении доступности дольщиков к представителям госорганов и своевременная консультация по правовым вопросам.

В настоящее время первичный рынок находится в состоянии совершенствования, результатом которого может стать внедрение механизма эскроу-счетов.

Практика эскроу-счетов давно используется за рубежом, и многие отечественные эксперты считают их вполне разумным механизмом.

Предполагается, что в дальнейшем для продажи строящегося жилья будут использоваться эксроу-счета, такая практика рассматривается в РФ. А за рубежом проблемы правового регулирования отношений сторон по счёту эскроу исследуются уже около 100 лет, обусловлен значительно большим возрастом законодательства, а также финансовой экономической и политической систем в частности, в отличие от России. Эскроу-счет в долевом строительстве – это специальный счет, открываемый в банке, на котором депонируются деньги дольщика на период строительства дома, и оплачиваются Застройщику лишь после того, как тот исполнит свои обязательства перед дольщиком.

Система эскроу-счетов действительно должна максимально обезопасить покупателей от недобросовестных застройщиков, поскольку девелопер сможет получить доступ к выплаченным денежным средствам лишь после сдачи объекта в эксплуатацию. Если объект не построен в предусмотренный договором срок, то дольщик получает право на расторжение ДДУ и возврат средств с заблокированного счета.

Чтобы резюмировать собственную позицию по данному вопросу - какой же эффект влияния механизм эскроу-счетов может оказать на сферу долевого строительства в Казахстане, сделаны следующие выводы:

- В условиях современного рынка безопасность сделок давно уже вышла на первый план. Принятие нового закона значительно уменьшило, возможность проникновения на рынок недобросовестных застройщиков, преследующих лишь цель наживы незаконным путем. Компании-однодневки, без репутации и собственных средств, не смогут выполнить требования банков и законодательства. Рынок очистится от большого числа мошенников.

Счет эскроу является дополнительной гарантией прав граждан в долевом строительстве объекта:

- в случае банкротства застройщика средства возвращаются дольщику;

- застройщик не может использовать денежные средства со счета до окончания строительства;

- покупатель может вернуть деньги со счета в банке, если сроки сдачи квартиры задерживаются более чем на 6 месяцев;

-после того как объект невидимости будет сдан, деньги с эскроу пойдут на погашение кредита, а остаток составит прибыль застройщика.

Конечно, скорее всего эскоур-счет даст гарантии для дольщиков, но противоположной стороной являются взаимоотношения застройщика с банком, скорее всего они усложнятся.Развитие отношений контрагентов по данному договору также может вызвать проблему переплаты банкам и страховым компаниям по ипотеке, в дополнение к налоговому бремени и монополии банков, страховых компаний и управляющих компаний на установление собственных цен и тарифов.

- Схема эскроу-счета широко распространена за рубежом и на практике используется в Республике Казахстан, однако только сейчас она была закреплена законодательно. Так, эскроу-счет определен законом как «текущий или сберегательный счет, открываемый клиентом на имя третьего лица с ограничением права данного лица на совершение расходных операций по банковскому счету до наступления или выполнения им условий, определенных клиентом. В случаях неисполнения лицом, на имя которого открыт эскроу-счет, условий, определенных клиентом, и истечения срока наступления или выполнения таких условий по договору банковского счета банк возвращает деньги клиенту, открывшему эскроу-счет». При этом важно учесть, что на денежные средства, находящиеся на эскроу-счете, не допускается обращение взыскания иными способами, кроме как по решению суда, что обеспечивает некоторую защиту при использовании данной схемы, поскольку безакцептное списание денег с эскроу-счета запрещено. Данное положение крайне важно при использовании эскроу-счета для оплаты при осущетсвлении коммерческих операций.

Некоторые аспекты, вызывающие опасения при внедрении в Казахстане эскроу-счета в долевом строительстве.

Первый - это вопросы компенсационности, имеющие потребительский характер. Принятые законодательные новеллы не предусматривают начисления процентов на блокируемые на счетах-эскроу средства. Независимо от времени депонирования дольщик получит ровно такую же сумму, которую заплатил при заключении ДДУ. Это значит, что с учетом принципа временной сущности денег дольщиков ожидают финансовые потери на фоне инфляции.

Второй - выплаты по ипотеке, с помощью которой сейчас проходит до 70% продаж в новостройках. На эскроу-счетах будет размещаться первоначальный взнос (те средства, что внесет заемщик) и тело кредита (деньги, которые выдаст банк). Пока объект строится, дольщик спокойно выполняет свои финансовые обязательства и погашает задолженность. Но при расторжении договора участия в долевом строительстве заемщик забирает со счета эскроу только ту часть тела кредита, которую успел погасить к этому моменту. А вот проценты за пользование уже никто не вернет.

Третий - конкуренция на рынке. Проекты, выведенные на рынок по новой схеме, имеют более дорогую финансовую модель, что ставит их в неравное положение с уже существующими объектами жилья.

В любом случае договор эскроу обладает преимуществом по сравнению с известными казахстанскому законодательству приемами обеспечения интересов контрагентов. Реалии сегодняшнего дня диктуют необходимость внедрить этот механизм в число закрепленных на законодательном уровне типов договоров. Требования к застройщикам и ограничения по изысканию ими средств на ведение бизнеса серьёзно возросли. Некоторые компании уйдут с рынка, другим придётся работать в более жёстких условиях. Если рассуждать совсем прагматично, то если вы захотите купить квартиру, то скорее всего столкнётесь с тем, что её стоимость несколько увеличилась, но при этом риски при долевом строительстве станут несоизмеримо ниже.

Список использованной литературы:

1 Закон Республики Казахстан «О долевом участии в жилищном строительстве» от 7 апреля 2016 года № 486-V ЗРК

2 Механизм эскроу-счетов: слабые звенья, 2018 // https://realty.vesti.ru/finansy/mehanizm-eskrou-schetov-slabye-zvenya

Ломпартер Н.В., студентка 3 курса
Научный руководитель – магистр педагогики Миронова Е.И. Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

КАК НЕ СТАТЬ ЖЕРТВОЙ МАНИПУЛЯЦИЙ?

Однажды ко льву пришла собака и вызвала его на бой. Но лев даже внимания на нее не обратил. Тогда собака заявила:

- Если ты не будешь со мной драться, я пойду и расскажу всем своим друзьям, собакам, что лев меня боится! - На что лев ответил:

- Пусть лучше меня осудят за трусость собаки, чем будут презирать львы за то, что я сражаюсь с собаками!

Притча про манипуляции

Для многих слово манипуляция связана с чем-то негативным или даже запретным. Этому явлению дано много определений, феномен психологических манипуляций тщательно изучался и исследовался.

Психологическая манипуляция - один из способов психологического воздействия на личность или группу, направленный на достижение манипулятором своих целей (вне зависимости от последствий для объекта манипуляции) путем незаметного для объекта манипуляции его подталкивания к осуществлению желаемых манипулятором проявлений активности, как правило, несовпадающих с изначальными намерениями объекта манипуляции.

Иначе говоря, любое воздействие на других, когда мы хотим от них получить какой-то результат, можно назвать манипуляцией, если оно осуществляется с помощью негуманных и антисоциальных методов. Обман и насилие к таким методам безусловно относятся. Основным критерием того, что мы имеем дело с манипуляцией, будет воздействие через эмоции. С другой стороны, если мы пытаемся получить от кого-то некий результат, приводя логические аргументы, то это будет уже убеждение.

Еще одним важным показателем манипуляторного воздействия будет ограничение права другого человека принять или отклонить его.Другими словами, манипуляция - это «предложение, от которого нельзя отказаться». Если же мы откажемся, то испытаем различный спектр негативных переживаний и дискомфорта.Зачастую жертва манипуляций становится таковой в силу некоторых своих личностных качеств. Они делают ее уязвимой для манипуляционных воздействий.

Давайте выделим *качества «жертвы»*, которые привлекают манипулятора:

1.Боязнь столкновения с негативными эмоциями.

Готовность человека сделать даже что-то, что ему неудобно и неприятно, чтобы избежать негативные эмоции. Это одна из причин,когда люди «добровольно» попадают в сети манипуляций. Выбирая «из двух зол» меньшее, соглашаются идти на поводу у манипулятора.

2.Неумение сказать «нет».

Умение говорить «нет» - это способность человека показать границу между тем, что дозволено и не дозволено по отношению к нему. Манипулятор часто пользуется отсутствием четкой границы и нарушает ее, заставляя выполнять выгодную себе просьбу.

3. Эмоциональная зависимость.

Если человек эмоционально зависим, то есть большой риск, что в результате чужого воздействия он займет позицию подчинения. В основе нее лежит страх потерять эмоциональную связь с каким-то человеком, от которого жертва зависима.

4.Желание получить одобрение окружающих.

Потребность в одобрении и признании окружающих – это тоже своеобразная зависимость от положительных эмоций, получаемых извне. Это своеобразный стимул, которым может легко воспользоваться манипулятор. Он может сыграть на такой особенности личности жертвы, которая будет выполнять его просьбы ради получения одобрения.

5.Низкая самооценка.

Когда человеку недостает уверенности в себе, то он при всем желании обратного, все равно может стать жертвой манипуляторов. Низкая самооценка не дает жертве отстаивать свою позицию при попытке воздействия извне. Это может проявляться и в том, что было перечислено в предыдущих пунктах: неумении сказать "нет", избегании отрицательных эмоций, стремления к одобрению извне.

6.Доверчивость и наивность.

Жертва может считать, что не является таковой, а другие не могут быть злыми и жестокими преследователями. Некоторые люди склонны чрезмерно доверять другим, даже незнакомым в силу таких мыслей.

Перечисленные качества создают предпосылки для манипуляционного воздействия. Манипулятор вначале тщательно изучает жертву на наличие подобных слабых мест. Однако даже их отсутствие не помешает ему применить способы воздействия на другого. Рассмотрим некоторые способы скрытого манипулирования кем-либо и постараемся указать рекомендации по противостоянию им в каждом случае.

Способы скрытого манипулирования:

1.Частичное сокрытие информации.

Этот прием более точно отражает выражение «говорить правду и только правду, но не всю правду». Манипулятор намеренно опускает некоторые важные детали, в результате чего получается совершенно иной смысл. Например «всем станет легче, если ты сделаешь то-то и то-то».

Если вас смущает что-то в предоставленной информации, то лучше задать уточняющие вопросы. Как указано в примере выше, часто в чьей-то речи фигурируют эфемерные «они» или «все»: «они не дают», «все не понимают», «все хотят». Нужно задать вопросы «кто именно» и восстановить опущенную информацию.

2.Неявное принуждение.

Манипулятор использует скрытые или подразумеваемые угрозы. Его цель – вывести жертву из равновесия и занять роль защищающейся стороны. Он может это делать весьма тонко, апеллируя к чьему-то опыту или неким правилам.

Если вы чувствуете, что кто-то таким образом пытается вас запугать, то всегда есть возможность попросить рассказать поподробнее о том негативном сценарии развития событий, который может произойти. Также можно прямо подвергнуть сомнение этих угроз и попросить привести противоположный пример, когда ничего страшного не случилось. Ведь в любом правиле есть исключения.

3.Косвенное обвинение.

В этом случае манипулятор стремится описать ситуацию в таком свете, чтобы вызвать у жертвы чувство вины. Это непрямое обвинение, при котором у многих сразу может возникнуть сопротивление и желание отрицать приписываемую вину.

Лучшее решение в данном случае – это разделение ответственности и знание соответствующих рамок. Кроме этого необходимо уточнить, почему ситуация имеет отношение именно к вам и каким образом. Часто манипулятор таким способом пытается переложить собственную вину на кого-то.

4.Выставление себя жертвой.

Достаточно распространенный прием, когда манипулятор сам играет роль жертвы. Тем самым он пытается добиться жалости, сочувствия и сострадания и получить таким образом желаемый результат.

Необходимо проявлять бдительность и сохранять осознанность и умение рационально рассуждать. Игра на чувствах – это любимое оружие манипулятора. Если вы понимаете, что кто-то добивается вашей жалости и сострадания, то это может быть частью вполне осознанной тактики.

5.Игра в роли посредника.

Манипулятор может изображать роль того, кто служит важному делу и выступает посредником авторитетных фигур. Он делает все ради некоего блага или даже высшего блага и ценностей.

Ваше молчание может означать согласие с тем сценарием действий, который предлагает манипулятор. Стоит снова задать уточняющие вопросы о том, в чьих интересах все-таки выступает манипулятор, и какая связь между высшими ценностями и необходимыми от вас действиями.

6.Комплименты и лесть.

Нередко манипулятор для достижения своих целей пытается таким образом снизить возможное сопротивление жертвы и завоевать ее доверие. Похвала, лесть, очарование – все это может использоваться для усыпления бдительности жертвы.

Конечно, приятно, когда уделяют внимание вашей персоне. Важно помнить, что не всегда это происходит из-за искреннего интереса и симпатии к вам. Если у вас есть подозрение, что вами пытаются манипулировать, то для начала, как минимум, нужно ответить на лесть встречным комплиментом. После того, как вы вернете комплимент, то восстановите баланс и не будете чувствовать, что кому-то что-то должны.

Таким образом, в большинстве случаев манипуляции происходят с теми, кто осознанно или, чаще именно неосознанно, позволяет это с собой делать. Причина этого кроется в занятии позиции жертвы, которая привлекает манипулятора в силу перечисленных выше характеристик. Методы манипулятора основываются на вызывании сильных эмоций, как отрицательных (страх, вина, неуверенность), так и положительных (похвала, лесть, очарование). Кроме того, манипулятор может искусно играть различные роли и выдавать информацию в нужном ему свете.

Мы рассмотрелиспособы манипулирования как наиболее сложные для идентификации. Хочется добавить, что манипуляции не всегда представляют для человека вред. В профессиональном контексте они могут быть основным инструментом воздействия. В контексте взаимоотношений они могут использоваться, когда остальные методы воздействия не помогают. Вообще манипуляции можно считать приносящими вред в случае, если они посягают на главные права человека, дарованные ему с рождения. Это свобода воли и право выбора. В остальных случаях от манипуляций вреда не намного больше, чем от выполнения чужой просьбы, оказания помощи или сотрудничества.

Список использованной литературы:

1.А. В. Козлова Психология манипулирования. Учебно-методическое пособие., 2014
2. https://www.b17.ru/article/kak_ne_stat_zhertvoj_manipulacij/
2. 3. https://businessman.ru/new-manipulyacii-v-obshhenii.html/
4. http://www.sektam.net/forum/index.php?showtopic=437&hl/

Маданиятулы Ж., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі - магистр, аға оқытушы Орынбеков А.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Сыбайлас жемқорлықпен күресуді әлемдік деңгейде қарамас бұрын , бұл сөздің мағынасын біліп алайық .Сыбайлас жемқорлықпен ерте заманнан бері қоғам күресіп келе жатыр. Ол алғашқы таптық қоғам мен мемлекеттік құрылымдар қалыптасқан кезден бері келе жатыр. Қысқаша айтатын болсам негізгі мағынасы , лауазымды қызмет өкілі қоғам , мемлекет үшін емес , жеке басы үшін ресурстарды пайдаланып және шешім қабылдау мүмкіндігіне ие болуы. Қазіргі кезде сыбайлас жемқорлық – басқа саяси , экономикалық ,

әлеуметтік – саяси құбылыс болып табылады. Сыбайлас жемқорлық латын тілінен аударғанда “сатып алу” , “пара беру” деген мағынаны береді. Сонымен қатар Рим құқығында “сындыру , бүлдіру , зиян келтіру” ретінде түсіндіріледі және заңға қайшы екендигін айқын түрде бекітеді. Ал орыс тілінің түсіндірме сөздігінде “сатып алушылық , лауазымды басшылардың , саяси қайраткерлердің сатымбаздығы ” ретінде қаралады екен.

Қазақстанның мемлекеттік қызмет жүйесіндегі сыбайлас жемқорлық ұлттық қауіпсіздікке, мемлекеттік органдардың жұмыс істеуіне елеулі қатер төндіреді, экономиканың дамуына кедергі келтіреді және нарықтық экономиканың негіздеріне нұқсан келтіреді, бәсекелестікті және экономикалық қызмет еркіндігін шектейді. Қазақстанның мемлекеттік қызмет жүйесіндегі сыбайлас жемқорлық ұлттық қауіпсіздікке, мемлекеттік органдардың жұмыс істеуіне елеулі қатер төндіреді, экономиканың дамуына кедергі келтіреді және нарықтық экономиканың негіздеріне нұқсан келтіреді, бәсекелестікті және экономикалық қызмет еркіндігін шектейді.

Сыбайлас жемқорлық-бұл қызмет бабын теріс пайдалану, пара беру, пара алу, өкілеттігін теріс пайдалану, коммерциялық сатып алу не жеке тұлғаның өз лауазымдық жағдайын қоғам мен мемлекеттің заңды мүдделеріне қайшы ақша, құндылықтар, өзге де мүлік немесе мүліктік сипаттағы қызметтер, өзіне немесе үшінші тұлғаларға өзге де мүліктік құқықтар түрінде пайда алу мақсатында өзге де заңсыз пайдалануы не аталған тұлғаға басқа жеке тұлғалардың осындай пайданы заңсыз беруі.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Қазақстан Республикасы ғана емес , сонымен қатар басқа да мемлекеттердің өзекті мәселесі болып келе жатыр. Сондықтан , планетамыздың түкпір-тікпірінде сыбайлас жемқорлықпен күресу қарқынды түрде қаралуда , яғни заңдарды қайтадан қарастырып , қатаңдату шаралары жүріп жатыр.

Қазіргі таңда бұл қылмыс түріне дұрыс шешім деген жоқ . Дегенмен , кейбір мемлекеттер қысқа мерзімде оң нәтижелер көрсетуде. Сол мемлекеттерге Қытай, Сингапур, Гонконг, Малайзия, Португалия, Швеция, Канада,Данияны жатқыза аламыз. Бұл дегеніміз сыбайлас жемқорлыққа қарсы төтеп берудің жолдары әлі де бар.

Ең қатал жаза түрі Қытай мемлекетінде қолданылады , сыбайлас жемқорлықтың нәтижесі өлім жазасы болып табылады. Статистика бойынша, күніне 3 адам өлім жазасына кесіледі екен. Бірақ , қытайдың өкілетті адамдарына кедергі болмауда. Қытайдың оңтүстік бөлігінде арнайы мектептер орналасқан. Ол жерде оқушыларға пара алмау туралы арнай лекциялар өткізіледі. Сонымен қатар оларды шынықтырып . күреске , медиация жасауға үйретеді. «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту бойынша жаттығулар» бағдарламасында күн сайын лауазымды тұлғалар қатысады. Бұл тренингтің мәні әр адамның күн сайын өзіне бірнеше сұраққа жауап беруі: «15 мың доллар көлемінде пара алудың азғырылуына қарсы тұра аламын ба? Егер олар 1,5 миллион доллар ұсынса? Нәтижесінде мен бірнеше жыл түрмеде жазалануға дайынмын ба, бірақ егер өлім жазасы болса? ». 2000 жылы 10 мың өкілетті тұлға осы қылмыс үшін өлім жазасын алған.

Қытайда сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес ұзақ уақыттан бері саяси деңгейге жетті. Шанхай қалалық партия комитетінің бұрынғы партиялық хатшысы Чен Ленгу 18 жылға бас бостандығынан айырылды және елдегі ең бай кәсіпкер Хуан Гуану 14 жыл бойы темір тордың арғы жағында отыруға мәжбүр болады. Пекиннің бұрынғы вице-мэрі Люжихуа өлім жазасына кесілген болатын, бірақ кейінірек өлім жазасынан босатып, өмір бойы бас бостандығынан айырылды. Қытайда заң бұзушылық жасаған адам ешқайда қашып құтыла алмайды. Кіші әкімшілік қызметкерлерден ірі көшбасшыларға дейін барлық лауазымды тұлғалар пара алу үшін сот алдында тең дәрежеде жауапты болады. Көптеген халықаралық сарапшылар мен байқаушылардың айтуынша, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресдің қытайлық әдістері нәтиже беруде: 45 мыңға дейін шенеуніктер мен 20 мыңға дейін құқық қорғау органдарының қызметкерлері жылына түрмеге жабылуда.

Таң қалатын жай Гонкогта жемқорлық мүлдем жоқ екен , халықтың 94% сыбайлас жемқорлықпен жұмысы жоқ болып шықты. Сыбайлас жемқорлықпен олардың негізгі үш жолы бар екен. Біріншіден , қызметке тұрмас бұрын ол адам өз дүниесін өз ақшасына

алғанын дәлелдейді , қарсылықтар болған жағдайдың соңы сол затты тәркілеумен немесе түрмеге отырумен аяқталмақ .

Екіншіден, қызметкерлері өте жоғары жалақы алатын, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі комиссия құрылады, құрылым тек генералгубернаторға ғана жауап береді. Комиссия пара алуды анықтауға ғана емес, сыбайлас жемқорлыққа бейім жерлерде пара алудың алдын алуға бағытталған. Олар кез-келген бөлімше мен министрлікте тексеру жүргізуге құқылы. Комиссияның жұмысын қоғамдық ұйымдар бақылайды, жұмыс нашар жасалынған кезде оған дәлелдемелер дайындалып жұмыстан шығараылып тасталынады.

Соңғысына келсек , адамдар мен журналистерге пара алу туралы хабарлауға мүмкіндік берілді. Қарапайым адамдар сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәуелсіз комиссияға көмекші болды. Журналистерге кез-келген лауазымды адамның істерін тереңдетіп қарауға рұқсат берілді. Сонымен қатар, Гонконгта пара берушілерді емес, әрдайым пара алушы шенеунік кінілі болыа танылады. Ең бастысы, жемқор шенеуніктерді тұтқындауға және қамауға алуға қатысты барлық фактілер бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен таратылады. Адамдар жазалауға жоғары лауазым иелерін де тартқанын көре бастап , қоғамның үкіметке сенімі артып көмек көрсете бастады.

Сингапур, Гонконг сияқты, бір кездері британдық колонияның бірі болған. 1965 жылға қарай тәуелсіздік алғаннан кейін, , ел бірнеше жыл ішінде сыбайлас жемқорлықты жеңді. Бұдан кейін сыбайлас жемқорлық әрекеттеріне арналған қылмыстық жазалау шаралары күшейтілді, сот жүйесінің тәуелсіздігі ұлғайтылды, судьялардың жалақысы күрт көтеріліп, олардың артықшылықты мәртебесі қамтамасыз етілді және пара беру немесе сыбайлас жемқорлыққа қарсы тергеуге қатысудан бас тартқандарға қатысты экономикалық санкциялар енгізілді.

Қазіргі уақытта Сингапур сыбайлас жемқорлықтың, экономикалық еркіндіктің және даму деңгейінің жоқтығы туралы әлемдік рейтингте жетекші орынға ие. Сингапурдың мысалында, саяси ерік-жігердің арқасында, тиімді жемқорлыққа қарсы заңнама мен тәуелсіз әрісатылмайтын агенттіктің жұмысы нәтижесінде бірнеше жылдар ішінде өте төмен деңгейге дейін жетті. 1959 жылдан бастап 1990 жылға дейін Сингапур бай табиғи ресурстардан айрылғанына қарамастан , көптеген ішкі мәселелерін шеше алды және әлем елдерінен өмір сүру деңгейі жоғары дамыған елге айналды. Әр лауазымды тұлға қызметке кіргенде, содан кейін жыл сайын оның мүлкін және бизнеске инвестицияларын, оның ішінде әйелі мен асырауындағы балаларға берген ақша құнын жариялауға міндетті. Лауазымды тұлғаларға кез-келген сыйлықты ақшалай нысанда немесе басқа да нысандағы заттарды қабылдауға тыйым салынады. Егер ресми тұлға сыйлықтан бас тарта алмаса ,мысалы, шетелдік делегацияның сапары туралы хаттамаға сәйкес, қызметкер оны қабылдауы мүмкін, бірақ оны дереу оның бөлімшесіне жіберуі керек.

Сингапурдың сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы жетістіктері өте әсерлі нәтижелер көрсетті. Авторитарлық әдістермен мемлекет бюрократияны басқарады, сыбайлас жемқорлықтың алдын алу міндетін табысты шешеті.

Әдетте Сыбайлас жемқорлықты тергеу бюросы сияқты агенттіктер сотқа, прокуратураға, полицияға және қауіпсіздік қызметіне енген жерлерде құрылады. Сондықтан, мұндай органдар әдетте басқа құқық қорғау органдарына тәуелді емес және тікелей ел басшысына бағынады. Онда ең лайықты және мінсіз кадрлар таңдалады. Мұндай органға оның қызметіне қоғамдық бақылаудың тиімді жүйесі аясында жедел және тергеу әрекеттерін жүргізудің айрықша құзыреті беріледі.

Қазақстан Республикасының «Қазақстан-2050» стратегиясында сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске үлкен мән берілген . Стратегияны іске асырудағы қажетті жағдай ретінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға қоғамның күшін жұмылдыру коалиция мүшелері талқылаған тақырып болды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы дайын іс-әрекеттер жоқ. Бірақ енгізілген және тәжірибеде қолданылып жатқан көптеген табысты мысалдар, әдістер, жаңалықтар бар. Қазақстан өзінің ерекше менталитетін, адамгершілігін және жеке тұлғаға деген құрметін

сақтай отырып, әрдайым басқа елдердің тәжірибесінен жақсысын таңдап алатындығымен, басқалардан үйренуге ұялмайтындығымен ерекшеленеді. Мұның сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің тиімді тәжірибесіне де тікелей қатысы бар. Сыбайлас жемқорлықты жоя алсақ, мемлекетіміздің де абыройы өседі. «Қазақстанда жемқорлық жоқ екен» деген бір ауыз сөз елдің атын әлемге паш етпей ме?! Әрине, бұл бір күндік жұмыс емес, оған жылдар мен қаншама жұмыс керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев Нұрлы жол – Путь в будущее: Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2014 жылғы 11 қараша.

2. Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы Заңы. 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ.

3. Қазақстан Республикасының 2015–2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы.

Маханов Б.А., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші - аға оқытушы Искакова Ж.А., Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ӨНДІРІСІНІҢ ҚИСЫНДЫ МЕРЗІМДЕ ӨТУ ҚАҒИДАТЫ.

ҚР ҚПК 9 бабының ережелеріне сай, «Қылмыстық процестің қағидаттары және олардың мәні» қылмыстық істер бойынша іс жүргізудің заңда белгіленген тәртібі адамды және азаматты негізсіз айыптау мен соттаудан, оның құқықтары мен бостандықтарын заңсыз шектеуден қорғауды, ал кінәсіз адам заңсыз айыпталған немесе сотталған жағдайда, оны дереу және толық ақтауды қамтамасыз етуге, сондай-ақ заңдылық пен құқықтық тәртіпті нығайтуға, қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алуға, құқықты құрметтеу көзқарасын қалыптастыруға ықпал етуге тиіс[1].

Қылмыстық сот өндірісінің «қисынды мерзімдерде» өтуі дегеніміз, ол қылмыстық іс жүргізушілік заңнамаға қайшы келмейтін, қисынды негізделген, істің мән жайы мен ауырлығына байланысты және қылмыстық сот өндірісінің мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін, қатысушылардың құқықтарын бұзылуына жол бермейтін нақты қылмыстық іс бойынша анықталатын мерзім.

Қылмыстық сот өндірісінің қисынды мерзімде өту қағидатының мазмұнына, К.В. Волынец пікірінше ендігі элементтер енеді:

- қылмыстық іс бойынша қылмыстық сот өндірісі қисынды мерзімде өтуі;
- қисынды мерзім қылмыстық іс бойынша өндірістің басталу сәтімен анықталып, іс бойынша қорытынды іс жүргізушілік шешімнің күшіне ену сәтімен аяқталады;
- нақты қылмыстық іс бойынша өндіріс қылмыстың ауырлығы, күрделілігіне байланысты анықталады;
- алдын ала тергеу, анықтау органдарының қызметінің ұйымдастырылу кемшіліктері қисынды мерзімді анықтауға еш ықпал етпейді.

XV-XVI ғасырлардағы қылмыстық сот өндірісінің мерзімдеріне қатаң талап қою мемлекеттің қаржылық және мерзімдік шығындарын азайтуға бағытталған.

XVII ғасырдың ортасында осы сұрақ бойынша қаржы төлеу тәжірибесі қысқартылған. Бізге жақын РФ алатын болсақ, онда 1960 жылы КСРО ҚІЖК қабылдау сәтінен, қылмысты тез және толық ашу қылмыстық сот өндірісінің бір міндетіне айналды[2].

Қылмыстық сот өндірісінің қисынды мерзімде өту талабы, Қазақстан Республикасымен құпталған халықаралық құқықтық актілерде де бекітілген. Атап айтсақ, 1950 жылғы «Адамның құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау туралы» Конвенцияның 6 бабында

«Қылмыс жасады деп айып тағылған тұлға әділ, жариялы және қисынды мерзімде өтетін қылмыстық сот өндірісіне құқылы».

Осыған ұқсас ереже 1966 жылғы «Азаматтық және саяси құқықтар халықаралық Пакт» нормаларында бекітілген, оның 14 бабы ережелеріне сай, қылмыс жасады деп айып тағылған адам мерзімдерді негізсіз созусыз, толық теңділік негізінді сотталуға құқылы[3.].

Себебі, 2014 жылдың 4 шілдесінде қабылданған ҚР ҚПК ережелерін саралап көрсек, онда бірнеше институтты реттейтін норма ретінде «қисынды мерзім» категориясы қолданылып, отандық қылмыстық сот өндірісіне елеулі өзгерістер әкеліп, зор ықпал етті.

Мәселен, ҚР ҚПК 192-бабында «Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің мерзімі» сотқа дейінгі тергеп-тексерудің мерзімі ендігі ережелермен реттеледі: Сотқа дейінгі тергеп-тексеру қылмыстық істің күрделілігі, тергеу әрекеттерінің көлемі және істің мән-жайларын зерттеудің жеткіліктілігі ескеріле отырып, қисынды мерзімде, бірақ ҚР ҚК-де белгіленген қылмыстық қудалаудың ескіру мерзімінен аспайтын мерзімде аяқталуға тиіс.

ҚР ҚПК 203-бабында «Күдіктінің іс-әрекетінің саралауын айқындау» да іс-әрекетті саралау туралы қаулы қисынды мерзімде шығарылуға тиіс.

Сондай ақ, ҚР ҚПК басты сот талқылауын тағайындау сұрақтарына арналған 322-баптың «Басты сот талқылауын тағайындау» ережелеріне сай, басты сот талқылауы қисынды мерзімде аяқталуға тиіс. Қысқартылған іс жүргізу кезінде басты сот талқылауы ҚР ҚПК 382-бабының «Істің қысқартылған тәртіппен сотқа тақылануы» екінші бөлігінде белгіленген мерзімдерде аяқталуға тиіс

ҚР ҚПК 348-бабындағы басты сот талқылауының хаттамасына ескертулер мәселен реттеу сұрақтары бойынша да «қисынды мерзім» пайдаланылған.

ҚР ҚПК тағы бір қисынды мерзім түсінігін пайдалануы 615-баппен реттелген кінәні мойындау туралы мәміле нысанында процестік келісім жасасу туралы өтінішхатты қарау тәртібінде байқалады.

Жоғарыдағыға сүйене отырып, біз ендігі тұжырымдарға келе аламыз:

Қылмыстық сот өндірісінің «қисынды мерзім» түсінігі қылмыстық іс жүргізушілік, сондай ақ қылмыстық сот өндірісінің ұйымдастырылуына және аз мерзімде өтуіне ықпал етіп іске қатысушы тұлғалардың құқықтарына зор оң ықпал ететін институт деп танимыз, сондықтан ол қағида деп танылып, қылмыстық сот өндірісінің ұйымдастырушылық негізіне енуі тиіс.

Жоғарыдағыға сүйене отырып, ҚР ҚПК ендігі толықтырулар енгізу ұсынылады: ҚР ҚПК екінші тарауында, «Қылмыстық сот өндірісінің қисынды мерзімде өтуі құқығы» бабын енгізу ұсынылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының қылмыстық процестік кодексі от 04.07.2014

2. Жамиева Р.М. уголовно-процессуальное право Республики Казахстан. Общая часть: учебное пособие для вузов. КарГУ, 2014г

3. Курс уголовного процесса под ред. Л.В.Головко Москва 2016г

Мустафинов К.Х. майор полиции, магистрант профильной магистратуры ИПО КА МВД РК им.Б.Бейсенова

Научный руководитель – к.ю.н., подполковник полиции Амангельдиев Д.А. Карагандинская Академия МВД РК им.Б.Бейсенова, г. Караганда, Республика Казахстан

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ ЗА НЕЗАКОННОЕ ПРИМЕНЕНИЕ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ

Меры защиты от нападения или задержания преступника будут необходимыми лишь в том случае, когда они соответствуют требованиям статей Уголовного Кодекса РК о

необходимой обороне, задержании лица совершившего посягательство и крайней необходимости.

Для каждого конкретного случая существуют свои пределы необходимости, вытекающие из обстоятельств дела. Уголовный Кодекс РК устанавливает ответственность сотрудников органов внутренних не только за незаконное применение оружия, превышение пределов необходимой обороны, крайней необходимости, превышение мер необходимых для задержания, а равно за неисполнение прав по применению оружия «бездействие по службе», если это «повлекло существенное нарушение прав и законных интересов граждан или организаций либо охраняемых законом интересов общества или государства»[1, с.51].

Решение о применении огнестрельного оружия сотрудник органов внутренних дел принимает самостоятельно и полностью несет ответственность за свои действия. В Законе Республики Казахстан «О правоохранительной службе» от 06.01.2011 года не оговаривается порядок применения огнестрельного оружия в составе отдельной группы или подразделения. В указанных случаях оружие применяется по команде руководителя операции, но это не снимает ответственность за его применение с исполнителя. Исходя из вышеизложенного можно заключить, что сотрудник органов внутренних дел, выполнивший явно, очевидно для него незаконный приказ о применении оружия, привлекается к ответственности наряду с лицом, отдавшим незаконный приказ. Сотрудник органов внутренних дел должен отказаться от применения огнестрельного оружия в случаях явного несоответствия между способами и средствами защиты, с одной стороны и способами и средствами посягательства - с другой. При получении приказа противоречащего закону, сотрудник обязан руководствоваться законом и находится под его защитой. За невыполнение или ненадлежащее выполнение своих служебных обязанностей сотрудники органов внутренних дел, несут в соответствии с законодательством дисциплинарную, уголовную и иную ответственность. Специальной статьи об ответственности за незаконное применение огнестрельного оружия в УК РК нет.

С учетом обстоятельств сотрудникам органов внутренних дел вменяется в вину, совершение умышленного либо неосторожного или должностного преступления, превышение необходимой обороны либо умышленного причинения вреда при задержании.

Если же сотрудник органов внутренних дел, вне какой-либо связи с возложенными не него служебными обязанностями, применит против кого либо огнестрельное оружие (из ревности, мести, корыстных или хулиганских побуждений), то он понесет уголовную ответственность как частное лицо.

Намеренное нарушение установленных законом правовых оснований применения огнестрельного оружия сотрудниками органов внутренних дел при исполнении им служебных обязанностей влечет уголовную ответственность за превышение власти или должностных полномочий. Неправомерное применение огнестрельного оружия сотрудником органов внутренних дел будет расцениваться как превышение власти, когда он не находиться в состоянии необходимой обороны, крайней необходимости или принятия мер по задержанию лица совершившего посягательство.

Сотрудник органов внутренних дел будет нести ответственность за превышение власти, если, например, применит огнестрельное оружие в отношении лица, его оскорбившего или оказавшего злостное неповиновение его законному требованию; лица, совершившего административное правонарушение; лица показавшегося сотруднику полиции «подозрительным»; когда огнестрельное оружие было применено в отношении лица, задерживаемого в связи с совершением им преступления, не в целях задержания, а было вызвано мотивами мести, расправы с задержанным, который не пытается или не может скрыться и не оказывает сопротивления.

Превышением пределов необходимой обороны признается явное несоответствие защиты характеру и степени общественной опасности посягательства, в результате, чего посягающему причиняется явно чрезмерный, не вызванный обстановкой вред. То есть превышение пределов необходимой обороны будет иметь место в случаях «явного несоответствия между угрожаемым вредом и вредом, причиняемым обороной, в случаях

резкой несоразмерности между ценностью, важностью, общественным значением интереса защищаемого и интереса, нарушаемого обороной»[2,с.64].

Превышение пределов необходимой обороны будет иметь место и в случае «явного несоответствия между способами и средствами защиты с одной стороны, и способами и средствами посягательства - с другой». Способ действия, примененный нападающим, является одним из обстоятельств, определяющих характер и опасность посягательства. То есть «… речь идет не о поединке, а об отражении общественно опасного посягательства»[3,с.42].

В своей работе Э.Ф. Побегайло и В.П. Ревин подчеркивают, что хотя нормативные акты, предусматривающие основания и порядок применения сотрудниками органов внутренних дел огнестрельного оружия, «разумеется подлежат неукоснительному соблюдению рассматривать их требования как условия правомерности необходимой обороны - значить существенно ограничить право на саму оборону. Вполне возможны случаи правомерной обороны и нарушения при этом действующих правил применения оружия. Это должно влечь самостоятельную юридическую оценку» [2,с.53].

Предопределяющим моментом здесь будет выступать тяжесть вреда, причиненного применением оружия. Сотрудник органов внутренних дел должен считаться превысившим пределы необходимой обороны не тогда, когда он только лишь применит огнестрельное оружие для задержания пытающегося скрыться лица, застигнутого при совершении, например карманной или квартирной кражи, а тогда, когда он применением огнестрельного оружия причиняет данному лицу тяжкие телесные повреждения или смерть. Легкие телесные повреждения или их отсутствие, не может признаваться вредом, явно несоизмеримым характеру и опасности этих пусть и не квалифицируемых законом в качестве тяжких преступлений. Уместно вместе с тем напомнить, что за причинение легких телесных повреждений при превышении необходимой обороны УК РК вообще не предусматривает наказания.

Таким образом, правомерность применения огнестрельного оружия сотрудниками органов внутренних дел как меры административного принуждения должна определяться в соответствии со специальными нормами, определяющими основания и порядок его применения. Если сотрудник органов внутренних дел не выходит за рамки ограничений, предусмотренных специальными нормами, регламентирующими основания и порядок его применения то, он на мой взгляд не должен нести ответственности за любой вред, который причиняет при этом, каким бы этот вред не был. Статьи 61 Закона Республики Казахстан «О правоохранительной службе» должна реально обеспечивать правовую защищенность сотрудников органов внутренних дел, а не выступать в качестве вспомогательного средства при толковании законодательства о необходимой обороне и крайней необходимости.

Огнестрельное оружие является предметом повышенной опасности и требует внимательного обращения с ним. Поэтому точное знание и выполнение требований нормативных актов, строгое соблюдение служебной дисциплины, систематическое повышение боевой и служебной подготовки сотрудников органов внутренних дел составляют гарантии правомерного и умелого применения ими огнестрельного оружия.

Список использованной литературы:

1 Уголовное право Республики Казахстан. Общая часть./под ред. И.И. Рогова/ Алматы. 2003 г.

2 Побегайло Э.Ф., Реви и В.П. Необходимая оборона и задержание преступника в деятельности органов внутренних дел. М.. 1997 г.

3 Дурманов Н.Д. Обстоятельства исключающие общественную опасность и противоправность деяния. М. 1991 г.

А.А.Мырзагулов., магистрант института послевузовского образования, старший лейтенант полиции Карагандинская академия МВД РК им.Б.Бейсенова, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ КАК ОСНОВНАЯ ФУНКЦИЯ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ ПОЛИЦИИ

Участковый инспектор является представителем территориального органа внутренних дел на закрепленном административном участке, исполняющий возложенные на него обязанности в соответствии с законодательством Республики Казахстан [1].

Основная нагрузка по организации и проведению общей и индивидуальной профилактики ложится на участковых инспекторов полиции. Однако, использование этой службы в качестве резерва для решения кадровых вопросов в других подразделениях, постоянное отвлечение на выполнение несвойственных функций отрицательно сказывается на их качественном составе, организации взаимодействия с населением. Ими утрачиваются оперативные навыки, интерес к работе личным сыском, установлению доверительных отношений с гражданами. Слабо налажено взаимодействие с органами местного управления и общественными организациями в решении задач профилактики правонарушений. Медленно формируется законодательная база по линии предупреждения преступлений и других правонарушений.

МВД РК в разное время предпринимали неоднократные попытки коренным образом улучшить профилактическую деятельность органов внутренних дел. Однако всякий раз, принимая новые правовые и организационные решения по этому вопросу, руководство констатировало сохранение несоответствия между возможностями служб и подразделений органов внутренних дел и их вкладом в профилактику правонарушений.

Представляется, что в основе принимаемых решений допускались одни и те же методологические ошибки: значительный объем и многопрофильность профилактической работы возлагались, как правило, на одну службу, одну категорию сотрудников - участковых инспекторов полиции. Между тем, эффективная профилактическая работа оказывалась нереальной в условиях их специфической должностной многофункциональности. На профилактическую свою "ведущую функцию" участковые могут расходовать в среднем лишь 15% от ресурса рабочего времени в год.

Являясь объективно необходимой функцией органов внутренних дел, профилактика преступлений и других правонарушений длительное время не имели широкого распространения в ее деятельности. Объяснение медленного развития профилактики преступлений в системе органов внутренних дел заключено, по нашему мнению, в следующих основных причинах:

а) отсутствие достаточных условий для осуществления и профилактики преступлений и правонарушения в условиях социально-политических, правовых и экономических реформ;

б) распространенность мнения об автоматическом решении проблем борьбы с преступностью по мере роста материального благосостояния;

в) преобладание в борьбе с преступностью методов принуждения;

г) правовая неурегулированность профилактической деятельности органов внутренних дел;

д) негативное отношение работников ОВД к профилактике преступлений, недооценивание ее возможностей и преимуществ по сравнению с традиционными видами работы (раскрытие и расследование преступлений);

е) отсутствие внутренних предпосылок организационного, кадрового и иного характера.

Эффективность работы участковых инспекторов полиции на обслуживаемой территории, в определенной мере, сдерживается все еще существующими стереотипами в части понимания профилактики преступлений и других правонарушений как функции

только административной полиции. Повсеместно в изученных регионах крайне слабо просматривается вклад служб криминальной полиции в реальную работу по предупреждению преступлений.

Профилактическая деятельность участковых инспекторов полиции связана с вторжением в права и свободы граждан, которые могут быть реализованы при условии должного отношения к гражданам со стороны государства. Являясь органом публичной власти, государство законодательно закрепляет как собственные обязанности по охране (защите) прав и свобод своих граждан, так и обязанности иных субъектов не допускать нарушений этих прав и свобод в различных сферах жизнедеятельности граждан.

Основным аргументом жизнеспособности института инспекторов полиции, рассматриваемого в качестве классической и неизменной организационной формы использования сотрудников органов внутренних дел, можно назвать достоинства этого института. На наш взгляд, большинство таких достоинств существует лишь в потенции и не проявляются из-за реально существующих, внутренне присущих ему недостатков. К числу таких недостатков относятся, в частности, следующие:

- распыленность усилий участковых инспекторов полиции, обусловливающая сложность формирования сотрудников, способных глубоко освоить специфику даже основных видов своей деятельности;
- обезличка и фактическое невыполнение или несистематическое выполнение ряда функций, закрепленных за участковыми, в частности, профилактической функции;
- сложность определения объема работы сотрудников данной службы, постановки перед ними четких задач с учетом местных условий, ранжирования функций по степени важности;
- сложность разграничения объема работы между участковыми, а также обусловленная ею неравномерность нагрузки на каждого из них;
- сложность выработки оптимальных критериев оценки деятельности участковых инспекторов полиции;
- психологический дискомфорт, характерный для их значительной части (он обусловлен необходимостью одновременного выполнения ими квалифицированной и неквалифицированной работы).

Представляется очевидным, что институт участковых инспекторов полиции эффективен и жизнеспособен только при наличии универсальных сотрудников, то есть сотрудников, способных совмещать в одном лице различные полицейские специальности, обладающих разносторонними знаниями, умениями и навыками в области деятельности органов внутренних дел. Однако практика свидетельствует, что универсальных сотрудников среди участковых инспекторов полиции очень мало. И объясняется такое положение тем, что как трудно изобрести универсальное орудие труда, точно также сложно найти или подготовить универсальную рабочую силу. Особенно в современных условиях, когда требования к качеству и эффективности труда неизмеримо возросли, когда труд в социальной сфере стал намного сложнее.

Один из главных уроков, который можно извлечь из истории развития института участковых инспекторов полиции и попыток решения его проблем, заключается в необходимости научной и экспериментальной проработки предполагаемых решений по реорганизации и совершенствованию их деятельности.

В связи с этим представляется целесообразным продолжить поиск способов решения организационно-управленческих проблем в деятельности участковых инспекторов полиции, провести эксперименты в ряде регионов страны с применением подхода, основанного на идее трансформации института участковых инспекторов полиции в институт участковых инспекторов профилактики, ограничения многофункциональности в их деятельности, применения линейно-зонального принципа использования наличных сил службы участковых инспекторов полиции.

Содержание профилактической деятельности участкового инспектора полиции находит свое выражение в конкретных формах и методах. В пределах своих полномочий данный субъект профилактики использует все основные правовые и неправовые формы, присущие деятельности органов государственного управления и полиции, в которых находят реализацию основные методы: убеждение и принуждение.

Участковый инспектор полиции в профилактических целях осуществляет комплекс мер как общей, так и индивидуальной профилактики. Основным средством их реализации является проведение мероприятий с использованием метода убеждения. Основой успешной реализации данного метода является их авторитет среди населения. Однако изучение общественного мнения показало, что руководителями служб органов внутренних дел не уделяется должного внимания вопросам реализации гласности в деятельности участковых инспекторов полиции и, как следствие, население слабо информировано об их деятельности.

Участковым инспекторам полиции необходимо осмысливать все новые общественные инициативы в плане их профилактических возможностей с учетом особенностей обслуживаемого административного участка и активно использовать их в обеспечении правопорядка.

Список использованной литературы:

1. Приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года № 1095 «Об утверждении Правил организации деятельности участковых инспекторов полиции, ответственных за организацию работы участкового пункта полиции, участковых инспекторов полиции и их помощников».

А.А.Мырзагулов., магистрант института послевузовского образования, старший лейтенант полиции Карагандинская академия МВД РК им.Б.Бейсенова, г.Караганда, Республика Казахстан

АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ ПОЛИЦИИ

Занимая специфическое место в системе государственного аппарата, органы внутренних дел осуществляют различные виды правоохранительной деятельности, в том числе и административно-юрисдикционную. Правильное использование органами внутренних дел возможностей административной юрисдикции оказывает большое влияние на состояние общественного порядка и общественной безопасности. Административная юрисдикция представляет собой деятельность органов исполнительной власти и должностных лиц по разрешению дел об административных правонарушениях и применению соответствующих юридических санкций.

Административная юрисдикция является разновидностью право применения. Ее содержанием являются сбор, исследование, оценка информации и принятие решения. Компетентный орган устанавливает, прежде всего, факты, имеющие юридическое значение (совершение определенного правонарушения). При этом требуется выяснить: было ли совершено административное правонарушение, виновно ли данное лицо в его совершении, имеются ли обстоятельства, смягчающие либо отягчающие ответственность, причинен ли имущественный ущерб и др.

Административная юрисдикция — это, по существу, подведомственность рассмотрения дел об административных правонарушениях закрепленная в 36 главе кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях, а также рассмотрение и разрешение управленческих споров, в необходимых случаях восстановление нарушенного права и применение к виновным юридических санкций уполномоченными на то органами,

должностными лицами, на основании и в порядке, определенном нормативно-правовыми актами и законами РК.

Особое значение имеет административная юрисдикция при реализации правоохранительной деятельности, так как без юрисдикционных полномочий имеющих государственно-властный характер исполнительные органы и их должностные лица не в состоянии эффективно осуществлять правоохранительные функции, судебная же юрисдикция в реализации правосудия является основной при осуществлении всех видов судопроизводства.

Таким образом, административная юрисдикция обладает всеми признаками, которые присущи юрисдикции в целом. К их числу относятся: наличие правонарушения, определенная процедура рассмотрения дела, обязательность принятия юрисдикционного акта. Являясь одним из видов правоохранительной деятельности, административная юрисдикция осуществляется многими органами государства, в том числе и органами внутренних дел, в частности, участковыми инспекторами полиции. В этой связи служба участковых инспекторов полиции наделена широким кругом полномочий, в рамках которых она реализуют принадлежащее ей право привлечения к административной ответственности, за правонарушения, совершаемые физическими и юридическими лицами. При этом юрисдикция участковых инспекторов полиции имеет свои особенности по сравнению с другими административно-юрисдикционными органами.

1. Основные юрисдикционные полномочия органы внутренних дел реализуют в сфере охраны общественного порядка и общественной безопасности. Такое положение обусловлено тем, что в соответствии с законодательством охрана общественного порядка и обеспечение общественной безопасности является одной из важнейших задач, стоящих перед органами внутренних дел.

2. Широта охраняемых ОВД общественных отношений обусловливает больший по сравнению с другими органами объем юрисдикционных полномочий. Если другие административно-юрисдикционные органы отраслевой компетенции рассматривают, как правило, небольшую группу однородных административных правонарушений, то участковые инспектора полиции разрешают дела по наибольшему количеству административных правонарушений.

3. Особенностью административно-юрисдикционной деятельности участковых инспекторов полиции является и то, что кроме рассмотрения и разрешения дел об административных правонарушениях, на них возлагается обязанность по пресечению и процессуальному оформлению правонарушений, подведомственных другим органам административной юрисдикции.

4. Административную юрисдикцию участковых инспекторов полиции отличает также использование упрощенного порядка рассмотрения и разрешения дел об административных проступках, который характеризуется минимумом процессуальных действий и наибольшей оперативностью. При этом протокол об административном правонарушении не составляется, а соответствующее решение принимается участковым инспектором полиции на месте правонарушения. Такая процедура является исключением из общих правил и предназначается для наиболее очевидных дел.

Согласно части 2 статьи 685 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях рассматривать дела об административных правонарушениях от имени органов внутренних дел вправе:

1) председатели комитетов и начальники департаментов Министерства внутренних дел, начальники территориальных органов внутренних дел, подразделений административной, миграционной полиции, местной полицейской службы области, города республиканского значения, столицы, их заместители;

2) начальники отделов, отделений полиции, подразделений административной, миграционной полиции, местной полицейской службы района (города, района в городе) и их заместители;

3) начальники линейных отделов, отделений, пунктов полиции органов внутренних дел и их заместители;

4) сотрудники органов внутренних дел (полиции), имеющие специальные звания;

5) начальники и их заместители специализированных подразделений полиции органов внутренних дел по борьбе с преступными посягательствами на рыбные запасы.

Как мы видим из содержания данной статьи административно-юрисдикционные полномочия участковых инспекторов полиции, определены в пункте 4, сотрудники полиции имеющие специальные звания.

В соответствии с Законом РК «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» от 23.04.2014г., органы внутренних дел Республики Казахстан являются правоохранительным органом, а п. 9 статьи 1 Закона РК «О правоохранительной службе» от 06.01.2011г., закрепляет положение, что сотрудник правоохранительного органа – это гражданин Республики Казахстан из числа работников правоохранительных органов, которому присвоены специальное звание или классный чин либо установлен квалификационный класс.

Проведенный небольшой анализ действующего законодательства показал что п.4 ч.2 статьи 685 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях наделяет правом рассматривать дела об административных правонарушениях и налагать административные взыскания от имени органов внутренних дел всех сотрудников ОВД имеющих специальные звания.

Для исключения данного пробела считаем необходимым вернуть положения статьи 543 утратившего силу Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях от 30 января 2001 года, где четко и ясно разделены административно-юрисдикционные полномочия сотрудников административной полиции, и в частности участковых инпекторов полиции, конечно с учетом служб и подразделений административной полиции действующих на сегодняшний день.

Список использованной литературы:

1. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарущениях от 5 июля 2014 года.
2. Закон Республики Казахстан «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» от 23 апреля 2014 года.
3. Закон Республики Казахстан «О правоохранительной службе» от 6 января 2011 года.

Нақыпбеков С.Н., 2 курс курсанты
Ғылыми жетекші –Жакеев Ж.С., әкімшілік құқық және әкімшілік қызмет кафедрасының доценті, полиция полковнигі Қазақстан Республикасы ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ӘСКЕРИ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚБОЙЫНША СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕУ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ ЗЕРТТЕУ МЕН СОТ САРАПТАМАСЫН ӨТКІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әскери қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша сотқа дейінгі тергеу жүргізу Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 18 тарауында қарастырылған. Олар бойынша сотқа дейінгі тергеу жургізу сипаттамаларына ие және жалпы қылмыстық құқық бұзушылықтар тергеуден ерекшеленеді.

Әскери қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасау туралы кез келген қылмыстық іс бойынша кінәлінің денсаулық жағдайы бойынша әскери қызмет өткеруге жарамдылығын мұқият және жан-жақты тексерудің мәні зор. Органикалық немесе психикалық ауруының болуы себепті оны өткеруге жарамсыздығы қылмыстық жауаптылыққа тарту мүмкіндігін

болдырмайды немесе тікелей шараға да, сондай-ақ сот үкімімен белгіленетін жаза түріне де ықпал етеді [1].

Сондықтан әскери қызметке қарсы қылмыс жасаған әрбір әскери қызметші денсаулығы бойынша әскери қызметке жарамдылығы дәрежесін анықтау үшін анықтау органының немесе әскери-тергеу бөлімшесінің тергеушісінің жазбаша жолдамасы бойынша (тергеу органының істі тергеу жағдайында) одан әрі істі медициналық куәландыру нәтижелері туралы ӘДК анықтамасына қоса отырып тиісті әскери-дәрігелік комиссияның (ӘДК) куәландыруына жатады. ӘДК-ға куәландыруға әскери қызметшіні жіберу туралы хатта бақылаушы арнайы қызметін өткеруге жарамдылығы туралы мәселені міндетті түрде көрсету, комиссия мүшелері зерттеуі үшін қызметтік және медициналық мінездемені медициналық кітапша бөлігінен қосу қажет [2].

Кінәлінің физикалық және психикалық денсаулығына қатысты мәселелер бойынша оның өзінен, әскери бөлімшенің медициналық қызметкерлерінен немесе ол бұрын емделген сол медициналық мекеменің медициналық қызметкерлерінен де, сондай-ақ әскери қызметшінің ата-анасынан егжей-тегжейлі жауап алынады, бұған қоса өмір сүру жағдайы мен баланы тәрбиелеуін, мінез-құлық ерекшелігін, әскери қызметке көзқарасын, оны өткеруге дайындық деңгейін, бала шағында ауру жарақатының болуын, медициналық көмекке жүгінуінің барлық фактілерін немесе стационарлық емделуге орналасуы, психикалық олқылық туралы куәландыратын ерсі мінез-қылықтары туралы кез келген ақпаратты анықтау қажет.

Емдеу мекемелеріне сұрау салу бойынша тұрғылықты жері бойынша емделуі немесе психоневрологиялық және наркологиялық диспансерде тіркеуде тұру жағдайы туралы анықтама керек болады.

Осы іс-шаралардың нәтижесінде егер кінәліде психикалық ауытқулардың барлығы туралы мәліметтер алынатын болса, қылмыстық іс бойынша міндетті түрде сот-медициналық сараптама өткізілуі керек. Сот-медициналық сараптама қаулы бойынша жүргізіледі, бірақ оны өткізу үшін қажетті медициналық және өзге де құжаттарды алдын ала, осындай сараптама тағайындалмай тұрып, жинаған орынды [3].

Сараптама жүргізу туралы ***қаулыда*** ең маңызды бөлімді сараптамаға рұқсат беруге қойылатын мәселе құрайды. Күдіктелетін әскери қызметшілерді сот-психиатриялық сараптамадан өткізу кезінде мынадай сұрақтар шешімін табады:

- қоғамдық қауіпті әрекет жасау кезінде күдікті психикалық бұзылумен ауырмады ма. Егер ауырған болса, онда қай түрімен;
- психикалық бұзылу болған кезде күдікті өзінің әрекетіне есеп бере алуы мүмкін бе еді немесе оларды басқара алатын ба еді, сонымен қатар ол ақыл-есі дұрыс болып табылды ма;
- ақыл-есі дұрыс болған жағдайда, күдікті қазіргі уақытта психикалық бұзылумен ауыратын-ауырмайтынын көрсету. Егер ауырса, онда қандай түрімен;
- қазіргі уақытта психикалық бұзылуы болған кезде, ол күдіктіні өзінің әрекетіне есеп беру немесе оларды басқару мүмкіндігінен айыратын-айырмайтынын анықтау;
- егер аталған адам психикалық аурумен ауыратын болса, онда ол медициналық сипаттағы қандай шараны қажет етеді.

Істің ерекшелігіне қарай өзге де мәселелер қойылуы мүмкін, мысалы алдыңғы сараптама қорытындысының негізділігіне қатысты, күдікті тарапынан алдау туралы. Психикалық ауру қылмыс жасалғаннан кейін пайда болған жағдайда, сарапшылардың алдына мынадай сұрақтар қойылады: аурудың сипаты қандай – уақытша, өтпелі немесе созылмалы, күдікті осы ауруға байланысты тергеу мен соттың алдына келуі және жазалануы мүмкін бе. Қабілетсіз деп танылған күдіктілерге (айыпталушыларға) және қылмыс жасағаннан кейін жазылмайтын ауыр ауруға шалдыққан адамдарға қатысты, сарапшылардың алдына ол адамдар қандай медициналық сипаттағы шараға мұқтаж деген мәселе қойылуы керек [3].

Құқық бұзушылықтың болуы мен сипаты міндетті түрде жәбірленушілерден жауап алу кезінде анықталады, алайда кейде, әсіресе қызметтік міндеттерді орындауға нұқсан келтіру,

бөлімшенің жауынгерлік қабілетін төмендету туралы мәселеде, әскери бөлімшенің қолбасшылығы арқылы қосымша мәліметтер алу қажеттігі туындайды.

Осы тектес қылмыстарды жасағаны үшін қылмыстық жауаптылықты арнайы бақылаушы қызметін атқару бойынша міндеттерді орындайтын және осы бөлініске белгіленген тәртіпте арнайы функцияларды орындау жүктелген нақты кезең ішінде ғана, бөлініс құрамынан әскери қызметшілер ғана тартылатыны себепті, тергеудің алғашқы сатысында процестік құралдармен құқық бұзушылықтың жасалуының нақты мән-жайларын анықтау және бекіту, кінәлінің оның жасалу кезеңінде әскери жасақша құрамында болғанын растайтын барлық қажетті құжаттарды қылмыстық істің материалдарына қосу қажет. Әскери қызметшінің арнайы қызмет атқару бойынша бөліністің құрамында болғанын куәландыратын құжат, құқылы командирдің (бастық) нақты әскери қызметшілерді және бақылаушы қызметін атқару бойынша міндеттерді орындау уақыты көрсетілген бұйрығы болып табылады. Әскери қызметшінің аталған бөліністе нақты болуы одан жауап алу және қызметтестерінен, командирлері мен бастықтарынан куәландыру айғақтарын алу барысында тексеріледі.

Қылмыстық істе сонымен қатар БӘЖ құрамынан әскери қызметшілердің міндеттерін реттейтін барлық нормативтік құжаттардың үзінді көшірмелері мен көшірмелері де болуы қажет. Оларға тиісті жарғылар, қолбасшылықтың бұйрықтары, нұсқаулықтар, ережелер мен қағидалар жатады. Егер осындай құжаттардың үзінді көшірмелері қылмыстық істе болмаса, бұл олардың нақты нормативтік қағидалардың бұзылуына жол беру мәні бойынша толық жауап алынуы тиіс күдіктінің (айыпталушының) қорғалу құқығын бұзу ретінде сараланулы мүмкін. Үзінді көшірме құжаттың мазмұнын арнайы қызметті атқару қағидаларын тергеліп жатқан бұзушылықтың қайсысына жататынына қатысты дәлме-дәл және толық суреттеуі тиіс.

Себебі кінә нысаны міндетті түрде қылмыстық құқық бұзушылықты саралау кезінде ескеріледі, кінәліден және өзге де адамдардан жауап алу кезінде тергелетін қылмыстың субъективтік жағына жататын мәселелерді мұқият анықтау қажет. Бұл ретте бақылаушы қызметін атқаруға әскери қызметші қандай дәрежеде дайын болғанын, онымен тиісті нұсқамалық жүргізілді ме, қызметке түсер алдында тынығып алу үшін оған жеткілікті уақыты болды ма, ол сырқаттылық жағдайында болған жоқ па, және әрекеттің құқықтық баға беруге және кінәлінің жауаптылық шарасына әсер етуі мүмкіндігін анықтау қажет.

Қаралып жатқан қылмыстық құқық бұзушылық жөніндегі сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында лауазымды адамдардың (БӘЖ тағайындау, кезекші бақылаушылардың бекеттері мен маршруттарын, бекеттерде болу уақыты мен маршруттардың қозғалысын белгілеу кезінде және т.б.) берген бұйрығының дұрыстығын анықтауға, сондай-ақ бақылаушы қызметін атқару бойынша міндеттерді орындау кезінде қылмыстық құқық бұзушылық жасау кезінде БӘЖ құрамынан адамдардың іс-әрекеттерінің заңдылығын немесе заңсыздығын анықтауға мүмкіндік туғызатын әскери-жарғылық сараптама тағайындау және өткізу қажеттігі туындауы мүмкін. Әскери қызметшінің нұсқаулықтың, ҚР ҚК жарғыларының нақты қандай қағидаларын бұзғаны, оның бұзушылық кезінде қызметтік және бақылаушы қызметін атқарудың лауазымдық міндеттерін орындау кезінде болғанын немесе бұл бұзушылық түскі үзіліс, демалыс, бекеттегі ауысу уақытында болғаны, лауазымды адамның бұйрығымен немесе ауруы бойынша және басқа да жағдайда болғаны анықталады.

Анықтаушыға күдіктінің әскери қызметке жарамдылығын зерттеу бойынша және бақылау қызметі қалыптастырылатын тікелей айдауылдау бөлімшелеріндегі әскери-дәрігерлік комиссияны (ӘДК) тағайындау қажет. Бұл ӘДК нәтижесінің қылмыстық құқық бұзушылықтың жасалуына кінәлі әскери қызметшінің жауаптылығы сипаты мен дәрежесіне елеулі ықпал етуі мүмкіндігімен байланысты [2].

Елеулі зиян немесе ауыр зардап келтіру қаралып отырған баптың құрамының міндетті белгісі болып табылуына байланысты, сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында ондай зардаптардың болу дәлелдемелерін жинап қана қоймау, жіберілген бұзушылықтың басталған зардаптармен себептік байланысын, сондай-ақ егер мәселе материалдық залал туралы болса,

залалдың құндық белгісін анықтау қажет. Егер ауыр зардаптар жауынгерлік міндеттерді орындауға нұқсан келтіруден, сотталғандарды ұстау режимін босаңсытудан, жаппай тәртіпсіздік және өзге де осындай оқиғалар түрінде көрінсе, онда анықтау барысында жинау, құжаттамалық белгілеу және тергеу жолымен барлық ақпаратты тексеру осы зардаптардың басталуына жатады. Мұндай ақпарат куәландыру айғақтарында, әскери басқарманың немесе мемлекеттік биліктің, ҚАЖД лауазымдық анықтамаларында, газеттік жарияланымдар, телевизиялық сөз сөйлеулерінде және т.б., қамтылуы мүмкін.

Сотқа дейінгі іс жүргізуді ұйымдастыру кезінде, бақылаушы қызметі қағидаларына қатысты жіберілген бұзушылық өздігінен дербес қылмыс құрамын құрайтын іс-әрекеттерді жасаумен жиі ұштасатынын қаперден шығармаған абзал. Ондай жағдайларда кінәлінің әрекеті ҚР ҚК-нің басқа нормалары бойынша қосымша саралауды қажет етеді және сондықтан тергеу барысында жалпы негіздерде дәлелдеуге жатады, оның нәтижесінде белгіленген тәртіпте бұзушының осы әрекеттеріне құқықтық баға берілуі тиіс (жемқорлық, лауазымдық не экстремистік немесе террористік қылмыстық құқық бұзушылықтар).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сабуров Д.К. Особенности производства дознания в органах военной полиции Республики Казахстан. /Дисс. к.ю.н. Караганда, 2000.

2. «ҚазақстанРеспубликасыҰлттықұланыныңәскери-дәрігерліксараптамаөткізуқағидаларынжәнеӘскери-дәрігерлік, сараптамаорганд арытуралыереженібекітутуралы» ҚазақстанРеспубликасыІшкіістерминистрінің 2015 жылғы 17 ақпандағы № 118 бұйрығы.

3. Судебно – психиатрическая экспертиза: понятие, виды, организация: http://superinf.ru/view_helpstud.phpid=266.

Насыр Ж., 3 курс курсантты
Ғылыми жетекші - Әлімбеков Қ.М., қылмыстарды сотқа дейінгі тергеу кафедрасының аға оқытушысы, з.ғ.м., полиция майоры Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖЕДЕЛДЕТІЛГЕН СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ ТӘРТІБІНДЕ ҚЫЛМЫСТАР БОЙЫНША ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасы 190 бабына сәйкес онша ауыр емес және ауырлығы орташа қылмыстар, сондай-ақ ауыр қылмыстар бойынша, егер жиналған дәлелдемелермен қылмыс фактісі мен оны жасаған адам, оның өз кінәсін толық мойындағаны, келтірілген залал (зиян) мөлшерімен (сомасымен) келіскені анықталса, бұл жөнінде күдіктіні хабардар ете отырып және оған бұл шешімнің құқықтық салдарын түсіндіре отырып, сотқа дейінгі жеделдетілген тергеп-тексеру жүргізілуі мүмкін [1].

Бұл тергеу ісінің жеңілдетілудің процессуалдық формасы ретінде күдікті немесе айыпкердің ауыр немесе орташа және жеңіл деңгейінде жасаған қылмысы бойынша ҚР ҚПК –де бекітілген тергеушінің өкілеттілігіне байланысты жеделдетілген тәртіппен жүргізу шеңберіндегі қызметі болып табылады. Оның мазмұны «анықталды» деп аталатын қылмысты тергеу барысында қылмысты жасаған тұлғаның қылмысы толық айқындалып, дәлелдемелер шеткілікті болған жағдайда, сонымен қатар оның өз кінәсін мойындап қана қоймай жиналған дәлелдермен сәйкес келген жағдайда, оның жәбірленушіге келген зиянның көлемімен толық келісіп оны қайтарған жағддайда сотқа дейінгі жеделдетілген тәртіппен қылмыстық іс сотқа тапсырылуы мүмкін.

Болған қылмыстың жағдайына көлемі мен ауырлығына байланысты анықтаушы немесе тергеуші қылмыстық істер жүргізу кодексінің негіздеріне байланысты жеделдетілген тәртіппен қылмыстық іс жүргізуді ұйымдастыруы мүмкін.

Ал, сотқа дейінгі жеделдетілген тәртіппен қылмыстық іс жүргізу – бұл сатыда қылмыстық ізге түсу органдары жеке лауазымды тұлғалары, жасалған не дайындалып жатқан қылмыс туралы мәлімет алған кезден бастап сотқа дейінгі тергеп тексерудің бірінғай тізіміне тіркеу туралы шешімді қабылдау үшін себептер мен негіздердің бар-жоғын анықтауға, жасаған қылмысты дәлелдеп, жәбірленушіге келген зиянның орнын тотыру жөніндегі сұрақтарды толығымен шешіп, айыпкер толығымен мойындаған жағдайда іс сотқа жіберіледі бұл сотқа дейінгі тергеп тексерудің бірінғай тізіміне тіркеу болып саналып процестің алғашқы және соңғы сатысы болып табылады [2, с.86].

Сотқа дейінгі жеделдетілген іс бойынша тергеуге дейінгі істі ұйымдастыру – ол қылмыстық іс бойынша қылмыстық істің тергеуге алынған кезеңнен бастап оның сотта қаралуы үшін бағытталуы (сотқа дейінгі тергеп тексеру ісі және алдын – ала тексеру), сонымен қатар қылмыстық іс бойынша құжаттарды жеке айыптаушымен және қорғалушы жақпен алдын-ала дайындалуы. Сонымен қатар, келтірілген нұсқамадан тергеуге дейінгі сот ісін ұйымдастыру мазмұны қылмыстық істің өз ндірісіне қабылданған кезеңдерін, алдын-ала тексеру тергеу және айыпталушы ісін прокурормен сотқа беру кезеңін қамтиды.

Сотқа дейінгі жеделдетілген тергеп-тергеу он бес тәулік ішінде аяқталуға тиіс. Сотқа дейінгі жеделдетілген тергеп-тексеру кезінде сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адам жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтың мән-жайларын анықтайды және күдіктінің оны жасауға қатысқанын растайтын дәлелдемелерді жинайды.

Жеделдетілген тәртіппен іс жүргізу барысындағы тергеуші мен анықтау органының өзара әрекеттесуіндегі ең бастысы- тергеушінің оның алдында тұрған міндеттерді шешуге көмектесуі. Сондықтан алдын ала тергеу міндетті емес, тергеу анықтау органдары жүргізетін анықтаумен аяқталатын, ал анықтау материалдарын жеделдетілген тәртіппен істі сотта қарау үшін негіз болатын жағдайда процессуалдық тұрғыда тергеуші мен анықтау органы арасында өзара әрекеттестік болмайды. Тергеуші алдын ала тергеу міндеті емес істер бойынша анықтау жүргізуге араласуға, мұндай істер бойынша қандай да бір процессуалдық әрекеттер жасауға құқылы емес [3, с.58].

Қылмыстық – процессуалдық институтының тиімділік деңгейі, сот тергеу ісінде белгілі бір мақсатқа жету үшін процессуалдық құралдарымен материалдарды жұмылдыруда бағытталған әрекет болып табылады. Осыған орай сотқа дейінгі жеделдетілген тергеу ісі процедурасының қарапайымдылығымен дәлелдігі тергеушілер мен жауап алушылардың процессуалдық құқық әрекетімен байқалады. Бұл біздің мемлекетіміздің экономикалық және әлеуметтік – құқықтық саясатына толық жауап беріп, еңбек шығының төмендетуде мүмкіндік береді. Жаңа жеделдетілген сотқа дейінгі тергеу ісінің барлық тұрақты және қарама-қарсы жақтарын қарастыра келе жеделдетілген сотқа дейінгі тергеу ісінің заңнамалық актілері осыған куә болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі: Тәжірибелік құралы. – Алматы: ЖШС «Издательство «Норма-К», 2019.

2. Сарсенбаев Т.Е. Не все так просто с упрощенным досудебным производством. //Каз. Правда. 3.02.2010.

3. Уголовный процесс: Учебник/ Под ред. А.М. Баранова, Б.М. Нургалиева. – Астана: Фолиант, 2013.

Нахалов В.Ю., магистрант
Научный руководитель – к.ю.н. Филин В.В.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Концепция правовой политики Республики Казахстан на 2010-2020 годы в качестве важнейшего направления определяет совершенствование административно-правовых отношений – внедрение новых управленческих технологий, совершенствование административных процедур. В ней подчеркивается: «Одним из важнейших направлений является развитие административно-процессуального права, вершиной которого стало бы принятие Административного процессуального кодекса. При этом следует четко определиться с предметом регулирования административно-процессуального законодательства. В этом контексте сохраняют актуальность вопросы законодательной регламентации порядка применения мер административного процессуального принуждения, а также разрешения конкретных дел об административных правонарушениях» [1].

Одной из форм административно-процессуальной деятельности органов внутренних дел является производство по делам об административных правонарушениях. Данное производство относится к юрисдикционному или правоохранительному виду административного процесса. В отличие от иных административных производств его правовая регламентация кодифицирована в кодексе Республики Казахстан об административных правонарушениях, соответствующих процессуальных нормах.

Административная юрисдикция реализуется в определенных формах практического выражения с учетом особенностей административных дел, осуществляемых различными видами соответствующего производства. Наиболее полно и качественно административно-юрисдикционная деятельность проявляется в производстве по делам об административных правонарушениях. Именно этот вид производства реализует главную правоохранительную функцию органов внутренних дел [2].

Разделы 4 и 5 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях определяют порядок осуществления указанного выше производства [3]. В статье 737 КРКобАП определяются задачи: своевременное, всестороннее, полное и объективное выяснение обстоятельств каждого дела, разрешение его в соответствии с законодательством; обеспечение прав и обязанностей участников производства; выявление причин и условий, способствовавших совершению административных правонарушений; обеспечение исполнения постановления по делу об административном правонарушении.

Во исполнение данных задач, в процессуальной части КРКобАП, поэтапно (по стадиям) определены процедуры осуществления производства по делам об административных правонарушениях:

- возбуждение дела об административном правонарушении (сбор и оценка доказательств по нему, составление протокола об административном правонарушении или, как ее еще называют некоторые авторы, - стадия административного расследования. Нам представляется, что последняя формулировка этой стадии наиболее точно и полно отражает ее содержание [4];

- рассмотрение и вынесение решения по делу об административном правонарушении. Необходимо отметить, что именно на этой стадии реализуется административно-юрисдикционная компетенция ОВД, предусмотренная статьей 685 КРКобАП;

- пересмотр не вступивших (вступивших, а также по вновь открывшимся обстоятельствам) в законную силу постановлений по делам об административных правонарушениях, по результатам рассмотрения жалоб, протестов;

- исполнение постановлений о наложении административных взысканий.

Наиболее сложной целесообразно считается первая стадия производства. Именно на этой стадии реализуются три первых из четырех важных задач производства по делам об административных правонарушениях определенных законодателем в статье 737 КРКобАП.

При обнаружении (выявлении) административных правонарушений в ходе расследования административного дела особое место отводится мерам обеспечения производства по делу, их условиям применения (глава 36 КРКобАП). Посредством данных мер административного принуждения выявляются административные правонарушения, собираются и фиксируются доказательства.

Следует отметить, что за годы использования законодательства Республики Казахстан об административных правонарушениях правоприменительная практика выявила множество проблем, связанных с применением норм административно-процессуального характера в осуществлении производства по делам об административных правонарушениях, обусловленных различного рода пробелами и противоречиями. Большая часть из которых приходится на нормативные установления порядка и условий применения мер обеспечения производства по делу об административном правонарушении. Достаточно вспомнить развернувшиеся в научно-юридической сфере споры о сущности и основаниях доставления и административного задержания; порядка проведения личного досмотра и изъятия документов и вещей (документов, удостоверяющих право на вождение транспортным средством и др.); основаниям и условиям освидетельствования на состояние алкогольного, наркотического, токсикоманического опьянения водителя и т.д. [2]

На пороге вхождения нашего государства в мировое сообщество, трансформации общественных отношений, ведется кропотливая работа по совершенствованию национального права, особое место в котором отводится разработке кодифицированного административно-процессуального законодательства Республики Казахстан.

Принятие в июле 2014 года нового законодательства Республики Казахстан об административных правонарушениях часть указанных проблем урегулировало, однако, и на сегодняшний день достаточно важные из них так и остаются не разрешенными.

Так, анализируя нормативные положения действующего законодательства Республики Казахстан об административных правонарушениях, хотелось бы обратить внимание на некоторые его положения, касающиеся правового регулирования отдельных мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях.

Как было вышеуказано, глава 40 Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях предусматривает систему и процедуру таких мер, устанавливая в статье 785 цели их применения и виды. В части первой рассматриваемой статьи, пункте 10), одной из мер предусматривается – медицинское освидетельствование физического лица на состояние алкогольного, наркотического или токсикоманического опьянения в связи с административным правонарушением. Это означает, что данное положение исключает возможность применения освидетельствования немедицинским способом, однако, в противоречие п. 7) данной статьи законодатель определяет вид отстранения от управления транспортным средством, маломерным судном и освидетельствование на состояние опьянения водителя, т.е. предусматривает возможность применения немедицинского варианта освидетельствования.

В целях урегулирования противоречий в правоприменительной практике, связанных с толкованием правовых условий и применением рассматриваемой меры процессуального обеспечения, считаем необходимым внести соответствующие изменения в действующий Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях.

Список использованной литературы:

1. Концепция правовой политики РК на период с 2010 до 2020 г., утвержденная Указом Президента РК от 24.08.2009 г. №858. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// adilet.zan.kz/rus/docs/089873

2. Беккожина А.А., Филин В.В. К вопросу о сущности административно-юрисдикционной деятельности ОВД РК // Вестник Карагандинской академии МВД РК им. Б.Бейсенова, - №1, 2016г., С.27

3. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// adilet.zan.kz/rus/docs/089873

4. См. Шергин А. П., Савин М. Я. Административная юрисдикционная деятельность органов внутренних дел и пути повышения ее эффективности. — М., 1977. – С.26; Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации. Учебник. – М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1996. – С.308-312

Оразбаева Л., студентка 3 курс
Научный руководитель - доцент Дуброва Н.Б.
Карагандинский экономический университет,
г. Караганда, Республики Казахстан

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ

Изучению кредита посвящены произведения классиков марксизма, многочисленные работы советских и зарубежных экономистов. Однако эта тема актуальна и в наше время, поскольку кредитные отношения в современных условиях достигли наибольшего развития. Главной деятельностью банков является предоставления кредитов, так как эта процедура приносит основной доход.

История развития кредитных отношений и основного их звена - банка - насчитывает не одну сотню лет. Все это время они совершенствовались и приспосабливались под существовавшие экономические и политические структуры. Банковские институты также прошли свой эволюционный путь - от меняльных контор, обеспечивающих путешественника и торговца необходимой валютой, до современных гигантов, предоставляющих своим клиентам сотни услуг и действующих во всех отраслях экономики. В этот процесс вмешивалось государство, формируя банковскую систему, экономически и социально приемлемую для общества. Функцию формирования обычно выполнял Главный Банк, создающий нормативную базу для деятельности коммерческих банков.

Банковский кредит представляет собой, с одной стороны, денежную сумму, предоставляемую банком на определённый срок и на определённых условиях, а с другой стороны — определённую технологию удовлетворения заявленной заёмщиком финансовой потребности. Во втором случае банковский кредит представляет собой упорядоченный комплекс взаимосвязанных организационных, технологических, информационных, финансовых, юридических и иных процедур, которые составляют целостный регламент взаимодействия банка в лице его сотрудников и подразделений с клиентом банка по поводу предоставления денежных средств.

Банки владеют большими денежными ресурсами и предоставляют их физическим и юридическим лицам, нуждающимся в этих средствах. С экономической точки зрения такие операции являются кредитными операциями. В соответствии с Законом «О банках и банковской деятельности» операции по предоставлению кредитов в денежной форме на условиях платности, срочности и возвратности являются заемными [1].

Таким образом, как правовая категория, банковский кредит является правовым институтом, нормы которого регулируют отношения по формированию банками и иными финансовыми организациями денежных средств, и предоставлению их субъектам кредитных правоотношений на определенных условиях во временное пользование. Такими условиями банковского кредитования являются: платность, срочность и возвратность.

Заемные операции банка осуществляются в соответствии с Правилами о внутренней кредитной политике, утверждаемыми советом директоров банка.

Правила определяют: условия предоставления кредитов юридическим и физическим лицам, должностным лицам и работникам банка; организационную структуру, функции и полномочия кредитного комитета и ответственность его членов; лимиты кредитования, процедуру утверждения кредитных договоров и т.д. Предусмотренные Правилами положения разрабатываются для снижения риска при осуществлении заемных операций.

Органом, осуществляющим внутреннюю кредитную политику, является кредитный комитет банка. Для получения кредита заемщик обращается в банк с заявлением, в котором указываются: целевое направление займа, его размер, сроки погашения, а также краткая характеристика кредитуемого мероприятия, описание и стоимость предлагаемого обеспечения. В зависимости от видов кредитования к заявке прилагается перечень необходимой документации[2].

Кредитные отношения между кредитором (банком) и заемщиком обязательно имеют договорный характер. На договорных принципах основываются также кредитные отношения между коммерческими банками (межбанковские кредиты).

Законодательство Казахстана в отличие от законодательства России и других стран не предусматривает понятия «кредитный договор». Банковская заемная операция регулируется гражданско-правовым институтом договора банковского займа.

В соответствии со статьями 727-728 Гражданского Кодекса Республики Казахстан по договору банковского займа заимодатель обязуется передать взаймы деньги заемщику на условиях платности, срочности, возвратности.

К особенностям договора банковского займа законодатель относит следующие: 1) в качестве заимодателя выступает банк или иное юридическое лицо, имеющее лицензию уполномоченного государственного органа на предоставление займов в денежной форме; 2) предметом договора являются деньги, которые могут быть предоставлены в будущем. В этом случае договор считается вступившим в силу с момента его заключения, если в нем не предусмотрено иное; 3) договор должен быть заключен в письменной форме. Несоблюдение письменной формы влечет недействительность договора банковского займа; 4) к договору банковского займа не применяются положения, по которым с согласия заимодателя обязательства заемщика могут быть выполнены: по договору займа — принятием в счет долга вещей; по договору займа вещей - принятием в счет долга денег, за исключением случаев, предусмотренных банковским законодательством[3].

Одним из условий предоставления кредита является его возвратность. Принцип возвратности является наиболее сложным в исполнении, так как предполагает добросовестность должника и существования правовых норм, предусматривающих санкции при нарушении заемщиком своих обязательств.

Своевременный возврат выданных кредитов является одной из наиболее важных задач для банков, особенно в условиях неустойчивого экономического развития. Банки используют кредитные истории заемщиков, в которых фиксируются данные о получении и использовании заемщиком кредитов. К, примеру, в США семьи пользуются услугами одного банка в течение нескольких поколений. Возвратность кредита тесно взаимосвязана с обеспечением кредита.

Как уже говорилось выше, основными двигателями экономики являются малый и средний бизнес и для его развития необходимо кредитование. Но в Казахстане получить кредит почти нереально. Потому что, согласно условиям банка, у предприятия должна быть какая-то кредитная история, а предприятие себя еще никак не зарекомендовало. Также для получения кредита необходимо залоговое имущество, а оно, как правило, расценивается по низкой цене в 50% стоимости на рынке. Только один процент из ста может получить желаемый кредит в банках республики.

На сегодняшний день ставки по кредиту понизились в среднем до 14%. Однако все упирается опять же в то, как оценят имущество оценщики банка. Ведь они могут оценить так, что получить кредит под такую сумму будет просто нереально.

Политика Казахстана направлена на подержание предпринимателей, включая помощь в получении кредита по льготным условиям. Так в 1997 году был создан фонд «Фонд поддержки малого предпринимательства» далее переименован как фонд «Даму». В период кризиса фонд «Даму» выступал в качестве оператора: бюджетные средства распределялись, а затем их выдавали предпринимателям.

Сам фонд не выдавал деньги, в рамках антикризисной программы они поступали в банк, где лежали на особых счетах, и банк распоряжался ими тогда, когда фонд «Даму» конкретно определял, какие предприятия могут участвовать в этой программе, и соответственно этому вел контроль за тем, как выдаются деньги, какова процедура их выдачи, насколько это все законно и т. д.

Сегодня фонд «Даму» является агентом в новой программе по поддержке предпринимательства, которая называется «Дорожная карта бизнеса-2020». Раньше фонд

выдавал кредиты под более низкие процентные ставки, чем в банках. Но было много нарушений, нареканий со стороны предпринимателей по поводу работы этого фонда. И сегодня фонд выступает в качестве финансового агента, распределяет деньги, которые остаются на счетах коммерческих банков [4].

Анализируя сферу банковского кредитования в Республике Казахстан на современном этапе, нельзя не отметить круг проблем, с которыми сталкиваются банки при осуществлении свой деятельности.

Одним из существенных недостатков, на наш взгляд, является отсутствие единой нормативной базы в области правил осуществления заемных операций и организации кредитного процесса. Как уже отмечалось, в настоящее время в Республике Казахстан банковское кредитование регулируется нормами Гражданского кодекса РК, законами «О Национальном Банке Республики Казахстан», «О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан», нормативно правовыми актами Национального Банка Казахстана.

Законодательные нормы регулируют кредитный процесс лишь в общих чертах. Коммерческие банки, опираясь на свой собственный опыт и, анализируя практику кредитования зарубежом, осуществляют заемные операции по своим правилам. Заключаемые договоры банковского займа, являющиеся основой взаимоотношений банка и клиента несовершенны. Нередко в них не оговариваются существенные условия, не содержат подписи уполномоченных лиц, что приводит к ненадлежащему исполнению обязательства клиентами банка и трудностям при разрешении спорных ситуаций в суде. Это не может не отражаться на результативности заемных операций и на финансовой устойчивости банков.

Круг нерешенных правовых проблем, связанных с кредитованием, достаточно широк. Это и отсутствие специального законодательства, и сложный механизм реализации залога, связанный, в том числе со снижением его стоимости в период кредитования, и целый ряд других проблем юридического характера. К чему может привести недостаточное государственное регулирование этих отношений, свидетельствует кризис, имеющий место во многих странах, в том числе и в Казахстане.

Очевидно, что специальное законодательство в этой области необходимо. Но, несмотря на достаточно развитый кредитный рынок, наша страна пока стоит в самом начале пути создания адекватного законодательного регулирования.

Список использованной литературы:

1.Закон Республики Казахстан от 31 августа 1995 года № 2444 «О банках и банковской деятельности в Республике Казахстана», ст.30.

2Постановление Правления Агентства Республики Казахстан по регулированию и надзору финансового рынка и финансовых организаций от 23 февраля 2007 года № 49 «Об утверждении Правил ведения документации по кредитованию»

3Гражданский кодекс Республики Казахстан (общая часть). Введен в действие Постановлением Верховного Совета РК от 27 декабря 1994 г.

4 Илларионова Г. Актуальные проблемы кредитования малого и среднего бизнеса в Казахстане.//Газета баланс, № 7, июль 2011

Петрова А., студентка 1 курса
Научный руководитель - к.ю.н., доцент Нурпеисова А.К.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОВЕДЕНИЕ ДО САМОУБИЙСТВА

Доведение до суицида (статья 105 УК РК) - преступление, о котором все чаще говорят в современном мире. Самоубийство как таковое не является проблемой уголовного права. Однако доведение до самоубийства является общественно опасным деянием, так как нарушается одно из основных прав человека — право на жизнь.

Такое значение "права человека на жизнь" и тот факт, что жизнь является высшей социальной ценностью, охраняемой законом, ставит перед властями и руководством страны одну из первых задач по ее защите.

Человеческая жизнь - самый драгоценный дар природы. Самоубийство занимает особое место среди причин преждевременной смерти. Самоубийство, как и преступление, характерно для любого человеческого общества на любом этапе его существования. В последние годы проблема самоубийств стала актуальной во всех странах мира в связи с резким ростом числа самоубийств. По данным ООН, ежегодно в развитых странах мира происходит 130 тысяч самоубийств, чаще всего самоубийства совершают люди в возрасте от 15 до 44 лет. По данным этой организации, если в год самоубийства совершают около миллиона человек, то восемь тысяч из них - казахстанцы.

Самоубийство, суицид (от лат. sui caedere – убить себя) является преднамеренным лишением жизни, как правило, самостоятельным и добровольным.

Сейчас проблема детского суицида стоит особенно остро. Основной причиной, провоцирующей подростков на попытки самоубийства, является доминирование чувства безнадежности и беспомощности. Детская смертность всегда необъяснима и очень трагична не только для родственников детей, но и для общества в целом. Поэтому такие дети нуждаются в особом внимании, защите и помощи со стороны их семей.

За доведение до самоубийства в Республике Казахстан предусмотрена уголовная ответственность по статье 105 Уголовного кодекса. Законом предусмотрен конкретный перечень преступных методов доведения до самоубийства: угрозы; жестокое обращение; систематическое унижение человеческого достоинства жертвы. Объединяет эти методы в законе то, что все они незаконны. Все остальные способы, если они привели к самоубийству потерпевшего, не влекут ответственности, в соответствии ч. 2 ст. 105 УК РК.

Мы считаем, что самым опасным способом доведения до самоубийства является предоставление информации из глобальной сети - Интернета, где есть сайты, распространяющие способы совершения самоубийства. Эта информация становится доступной большому количеству людей, особенно несовершеннолетних. Так же, на сегодняшний день шокирующей новостью является информация о так называемых группах, склоняющих подростков к самоубийству. Суть таких групп в том, что подросток доверился администраторам группы "Киты плывут вверх", "Тихий дом", "Разбуди меня в 4:20" и т. д. и начинает играть с ними в игру "50 дней до моего самоубийства". Каждый день администратор дает задания своему подопечному, которые он обязан выполнять. Обязательным условием для участия в такой "игре" является то, что участник должен проснуться в 4:20 утра, чтобы получить задание. С каждым днем задания становятся все сложнее-нарисовать кита или единорога, прислать фото порезанного пальца, отправить фото порезанной руки, а самое последнее задание - смерть.

Были случаи, когда ребенок получал указания по телефону и отправлялся на место будущего самоубийства. Многие считают, что дети подвергались сильному психологическому воздействию - кодированию, которому не могли сопротивляться. Некоторые случаи суицида были зафиксированы на видео, а затем размещены в тех же социальных сетях. При этом создавался некий романтический ореол вокруг погибших детей, участники закрытых групп восхищались поступком погибших и хотели им подражать.

В этой связи хотелось бы отметить, что разработка законопроекта закона "О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию" имеет особую актуальность и обоснованность. Такой законопроект должен регулировать защиту детей от информации, вредной для здоровья и развития.

Обратим также внимание на то, что при квалификация действий виновного допускается много ошибок. Во многом это обстоятельство обусловлено несовершенством действующего уголовного законодательства, недостаточной изученностью анализируемого преступления, отсутствием у следователей и судей опыта доказывания факта доведения до самоубийства. Такая сложная психологическая структура указанных деяний приводит к тому, что сотрудники правоохранительных органов испытывают значительные трудности в расследовании и доказывании. Эти действия трудно обнаружить без заявления потерпевшего (при покушении на самоубийство) или его родственников, а иногда и невозможно, если некому сообщить о фактах систематического унижения и жестокого обращения. В результате уголовные дела по доведению до самоубийства или прекращаются на стадии предварительного расследования в связи с отсутствием состава преступления или по тем же основаниям «разваливаются» в суде.

Исходя из вышеизложенного мы предлагаем:

Расширить перечень способов совершения преступления путем дополнения диспозиции статьи 105 УК РК способами угроз, подкупа, обмана, а также содействия совершению самоубийства путем предоставления информации, денежных средств или средств для совершения преступления.

В связи с необходимостью учитывать разницу в степени общественной опасности доведения до самоубийства потерпевшего для более четкой дифференциации уголовной ответственности в зависимости от объекта нападения, представляется целесообразным дополнить статью 105 УК РК ч. 2, которая предусматривает ответственность за деяние, совершенное в отношении близких родственников, лица, заведомо для виновного находящегося в беспомощном состоянии и изложить в следующей редакции:

Статья 105 УК РК, Доведение до самоубийства

То же деяние совершено в отношении близких родственников, лица, заведомо, для виновного, находящегося в беспомощном состоянии, лица, находившегося в материальной или иной зависимости от виновного, - наказывается ограничением свободы на срок до пяти лет, либо лишением свободы на тот же срок.

Мы считаем, что предлагаемые изменения помогут избежать коллизий и трудностей в судебной практике и значительно снизит рост подобных преступлений.

Список использованной литературы:

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями от 21.01.2009).)

2. Блехер В.М., Крук И. В. Толковый словарь психиатрических терминов / изд. Бокова. В 2-х томах. Том. 2-Ростов – на-Дону: Феникс, 1996. - 448 с.

3. Ермолаева Е. Г. Суицид и преступность: автор. дис. ...канд. юридических наук.' - Саратов, 2007 г. . - 21 С.

4. Цыркалюк, А. А. ответственность за доведение до самоубийства иностранное уголовное право // Международное публичное и частное право. № 2. - С. 47-48.

5. Сафонова Н. А. Спорные вопросы концепции "самоубийство" / / российский правовой журнал. - № 4. - С. 42.

Разживаева А.В. студентка 3 курса
Научный руководитель – магистр юридических наук Абиев Е.С.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ПРЕДЪЯВЛЕНИЯ И РАССМОТРЕНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ИСКА ПО ДЕЛАМ ЧАСТНОГО ОБВИНЕНИЯ

Универсальным средством судебной защиты прав, свобод и законных интересов потерпевшего является гражданский иск, заявляемый в случаях, когда преступлением причинен материальный ущерб или моральный вред. В результате происходит слияние в одном лице двух процессуальных фигур - потерпевшего и гражданского истца.

Объединение в одном судопроизводстве гражданского иска и уголовного обвинения имеет под собой серьезные основания. В теории уголовного процесса это подтверждается тем, что: гражданский иск - это способ удовлетворения интересов потерпевшего, ставшего «жертвой противоправных действий», в связи с чем, государство должно прийти ему на помощь. [1, с. 45]

Этапом, ознаменовавшим решение вопроса о возможности компенсации морального вреда в денежном выражении в нашей Республике, явилось принятие 24 апреля 1992 г. Пленумом Верховного Суда РК постановления №2 «О практике применения законодательства, регламентирующего права и обязанности лиц, потерпевших от преступлений» [2, с. 3-8]. В данном постановлении Пленум дал разъяснение о праве потерпевшего на предъявление требования о компенсации морального вреда в денежном выражении и признании его в таком случае гражданским истцом.

Таким образом, Верховный Суд РК еще до принятия ГК РК и УПК РК сориентировал правоприменительную практику на возможность предъявления лицами, понесшими от преступления как имущественный и физический, так и моральный вред, исковых требований в возмещение имущественного и морального вреда в денежной форме.

Уголовно-процессуальное законодательство Республики Казахстан, предоставляя потерпевшему, в том числе и по делам частного обвинения право на предъявление гражданского иска, устанавливает, что при рассмотрении данной категории дел вопросы предъявления, рассмотрения гражданских исков регулируются главой 20 УПК.

Рассмотрение гражданского иска вместе с уголовным делом в порядке, предусмотренном УПК РК, является гарантией своевременной защиты прав и законных интересов лиц, которым преступлением или запрещенным уголовным законом деянием невменяемых причинен моральный, физический или имущественный вред. В этой связи судами при рассмотрении уголовных дел должно обеспечиваться правильное разрешение предъявленных гражданских исков с соблюдением требований материального и процессуального законов.

Регулируя поведение участников уголовного судопроизводства, институт гражданского иска в уголовном процесс - является уголовно-процессуальным институтом. В то же время, определяя поведение участников спора о праве гражданском, институт гражданского иска в уголовном процессе включает в себя черты гражданско-процессуального метода регулирования. Таким образом, он является комплексным правовым институтом, соединяющим в одном производстве дело о преступлении (уголовное дело) и дело о возмещении вреда (гражданское дело). Это дает очевидные преимущества как с точки зрения организации подготовки к рассмотрению и самого рассмотрения, так и с точки зрения защиты законных интересов гражданского или юридического лица, пострадавших от преступления. Исключается необходимость дважды - в уголовном и гражданском процессе - отстаивать права и интересы, нарушенные преступлением, платить государственную пошлину по гражданскому делу, а самое главное - доказывать обоснованность своих исковых претензий по правилам гражданского судопроизводства, где бремя такого доказывания возлагается на истца. Доказывание же гражданского иска, предъявленного по уголовному делу, осуществляется по правилам, предусмотренным УПК РК. Это значит, что бремя такого доказывания лежит на том, в чьем производстве находится уголовное дело на стадии предварительного расследования.

Таким образом, гражданский иск в уголовном деле - это требование о возмещении имущественного вреда, причиненного преступлением, заявленное в уголовном процессе лицом, которому причинен такой ущерб, или его представителем, а также требование о компенсации морального вреда. Основанием предъявления гражданского иска являются

сведения, которые позволяют сделать предположение о преступном причинении вреда, а также о характере вреда, причиненного потерпевшему преступлением. [3, с. 167].

Подсудность гражданского иска, вытекающего из уголовного дела, определяется подсудностью уголовного дела, в котором он предъявлен (ч.4 ст. 162 УПК РК). Предъявление гражданского иска возможно при отсутствии вступивших в законную силу решений по аналогичному иску об удовлетворении требований, прекращении производства в рамках гражданского процесса, а также мирового соглашения в рамках уголовного процесса.

Гражданский иск может быть заявлен в уголовном процессе только в том случае, если вред, возмещение которого требует истец, причинен преступлением. Если выносится оправдательный приговор в связи с отсутствием события преступления или же непричастности обвиняемого к совершению преступления, то суд отказывает в удовлетворении гражданского иска. В остальных случаях иск остается без рассмотрения. Оставление судом гражданского иска без рассмотрения не препятствует последующему его предъявлению и рассмотрению в порядке гражданского судопроизводства. [4, с. 93]

Соединение гражданского иска с уголовным делом облегчает установление оснований для удовлетворения (отказа) в гражданском иске, дает возможность суду в одном судебном разбирательстве решить вопросы уголовного дела и гражданского иска, избавляет потерпевшего и свидетелей от явки в суд сначала по уголовному, а потом по гражданскому делу. [5, с. 107]

Признанию частного обвинителя гражданским истцом должно предшествовать предъявление им гражданского иска.

Согласно ст. 77 УПК РК гражданский истец в уголовном судопроизводстве - это физическое или юридическое лицо, в отношении которого имеются достаточные основания полагать, что непосредственно преступлением ему причинен имущественный ущерб, предъявившее требования о его возмещении. Гражданский истец может предъявить иск и для имущественной компенсации морального вреда.

Гражданский иск в уголовном деле может быть заявлен и прокурором, если этого требует охрана интересов и законных прав граждан, не имеющих самостоятельной возможности осуществить своё право на защиту, а также охрана государственных и общественных интересов.

Гражданским истцом может быть только собственник или законный владелец утраченного или поврежденного в результате преступных действий имущества.

С момента признания лица гражданским истцом оно становится участником уголовного судопроизводства со стороны обвинения и приобретает права стороны в связи с участием в деле для поддержания предъявленного им гражданского иска. [5, с. 107]

Гражданский иск может быть предъявлен в любое время с момента возбуждения уголовного дела, но до начала судебного следствия, как при оконченном, так и при неоконченном преступлении, либо запрещенным уголовным законом деянием невменяемого, а также когда обвиняемый не установлен.[6]

Гражданские иски могут быть предъявлены только в письменной форме, т. е. путем составления искового заявления, в котором должно быть указано, по какому уголовному делу, кто, к кому предъявляет гражданский иск; суть нарушения или угрозы нарушения прав, свобод или законных интересов истца и его исковые требования; обстоятельства, на которых истец основывает свои требования, и доказательства, подтверждающие эти обстоятельства; цена иска, если иск подлежит оценке; перечень прилагаемых к заявлению документов. В заявлении могут быть указаны и иные сведения, имеющие значение для разрешения спора, а также изложены ходатайства истца.

Исковое заявление должно представляться с приложением копий по числу лиц, указанных в нем в качестве гражданских ответчиков.

Просьба о рассмотрении гражданского иска может быть изложена также в самой жалобе о возбуждении дела частного обвинения (ст. 390 УПК).

Поскольку многие права гражданского истца (частного обвинителя) и средства их обеспечения аналогичны правам потерпевшего, остановимся только на специфических правах гражданского истца и их гарантиях.

К числу таковых можно отнести, например, право отказаться от предъявленного гражданского иска. Данное право указано в ст. 168 УПК РК. Порядок его реализации следующий. Гражданский истец должен быть поставлен в известность о том, что он в любой момент до удаления суда в совещательную комнату вправе заявить об отказе от своих исковых требований. Своевременное разъяснение истцу последствий такого отказа, т.е. что он влечет за собой прекращение производства по иску и невозможность его повторного заявления, в том числе и в порядке гражданского судопроизводства, необходимо, по нашему мнению, для обеспечения его интересов. Реализация данного права зависит только от усмотрения гражданского истца. Суд в данном случае обязан согласиться с его мнением и принять соответствующее решение (т.е. прекратить производство по гражданскому иску). Однако в обязанность суда входит не только разъяснение последствий отказа от иска, но и выяснение того, было ли такое заявление гражданского истца добровольным. Согласно ч. 6 ст. 168 УПК РК орган, ведущий уголовный процесс, не принимает отказа гражданского истца от иска, если эти действия противоречат закону или нарушают чьи-либо права и охраняемые законом интересы, о чем выносит мотивированное постановление.

Такая гарантия защиты прав гражданского истца необходима в любой форме судопроизводства. Но особое значение Она приобретает в уголовном судопроизводстве, поскольку от решения истца, который в большинстве случаев является также потерпевшим по уголовному делу, может зависеть продолжение уголовного судопроизводства. [7, 81 -84]

В ч. 5 ст. 391 УПК РК предусматривается возможность примирения сторон по делам частного обвинения. В случае заявления о примирении гражданским истцом (частным обвинителем), производство по делу по постановлению судьи прекращается на основании пункта 6 ч. первой ст. 37 УПК.

Гарантией прав потерпевших по делам частного обвинения, которым преступлением причинен имущественный либо моральный вред, является установленная уголовно-процессуальным законом возможность заявления и поддержания исковых требований прокурором, однако, только в тех случаях, когда прокурор возбуждает производство по делу частного обвинения и при отсутствии жалобы потерпевшего, если деяние затрагивает интересы лица, находящегося в беспомощном или зависимом состоянии либо по другим причинам не способного самостоятельно воспользоваться принадлежащими ему правами (ч. 2 ст. 33 УПК).

В соответствии с ч. 4 ст. 319 УПК РК, суд рассматривает гражданский иск независимо от явки гражданского истца или его представителя, если исковые требования поддерживает прокурор.

Что касается обязанностей гражданского истца (частного обвинителя), то они совпадают с обязанностями, предусмотренными законом для потерпевшего (ч. 8 ст. 75 УПК) за некоторым исключением.

В соответствии с Нормативным постановлением Верховного Суда РК от 20 июня г. №1 «О рассмотрении гражданского иска в уголовном процессе» [6] бремя доказывания по гражданскому иску по делам частного обвинения в соответствии со ст. 392 УПК возлагается на гражданских истцов (частных обвинителей), которые должны представить суду соответствующие доказательства, необходимые для защиты их прав в связи с причинением имущественного ущерба или морального вреда, а при невозможности сообщить судье, где они находятся, и ходатайствовать об их получении. Функция суда в данном случае заключается в оказании содействия частному обвинителю в собирании доказательств по гражданскому иску.

В случае если потерпевшим по делам частного обвинения не заявлен иск в уголовном процессе, либо судом иск оставлен без рассмотрения, иск может быть предъявлен в порядке гражданского судопроизводства.

Отказ суда от принятия гражданского иска под предлогом целесообразности его рассмотрения в гражданском процессе не допускается.

Исследование вопросов, связанных с процессуальным статусом частного обвинителя и лица, привлекаемого по жалобе частного обвинения, приводят к выводу о том, что некоторые из них, играющие важную роль в обеспечении прав и законных интересов этих участников судопроизводства, законодателем урегулированы либо не полностью, либо противоречиво, либо вовсе не предусмотрены. Эти недостатки закона особенно ярко проявлены при регламентации гражданского иска по делам этой категории. Так, ч. 3 ст. 390 УПК и п. 4 Нормативного постановления Верховного Суда РК «О рассмотрении гражданского иска в уголовном процессе» предусматривают, что жалоба частного обвинения «может содержать также просьбу о рассмотрении гражданского иска», в соответствии с п. 20 Нормативного постановления Верховного Суда РК от 25 декабря г. №13 «О судебной практике по делам частного обвинения»: «При рассмотрении дел частного обвинения вопросы предъявления, рассмотрения гражданских исков регулируются главой 20 УПК». Однако ч. 2 ст. 163 Главы 20 УПК РК устанавливает: «Гражданский иск предъявляется в письменной форме». Из этого следует, что гражданский иск по делам частного обвинения должен предъявляться в виде отдельного документа - гражданского иска. В этой связи в целях исключения противоречия между ч. 3 ст. 390 УПК РК и указанных Нормативных постановлений, представляется необходимым дополнить п. 20 Нормативного постановления «О судебной практике по делам частного обвинения»: и изложить его в следующей редакции: «20. При рассмотрении дел частного обвинения вопросы предъявления, рассмотрения гражданских исков регулируются главой 20 УПК за исключением положением, предусмотренных Главой 45 УПК».

В этой связи следует также указать, что нормы Главы 45 УПК РК не реализуют в полной мере требования ч. 2 ст. 114 УПК РК, предусматривающей, что «орган, ведущий уголовный процесс, должен разъяснять каждому лицу, участвующему в производстве по уголовному делу, принадлежащие ему права и возложенные на него обязанности». В соответствии ч. 5 ст. 390 УПК РК, судом подлежат разъяснению права, предусмотренные ст. 76 и ч.ч. 4 и 6 ст. 392 УПК РК. Однако при этом закон умапчивает о том, что в случае предъявления частным обвинителем исковых требований, что предоставлено ему ч. 3 ст. 390 УПК РК, судья должен разъяснить ему права гражданского истца, предусмотренные ст. 77 УПК РК, а обвиняемому - права гражданского ответчика, предусмотренные ст. 78 УПК РК.

Список использованной литературы:

1. Чельцов М. А. Гражданский иск в уголовном процессе. - М.: Юрид. изд-во НКЮ СССР. 1945.
2. Пленум Верховного суда Республики Казахстан. О практике применения законодательства. регламентирующего праваі обязанности лиц. потерпевших от преступлений: Постановление от 24 апреля 1992 года №2 // Сборник постановлений Пленумов Верховного Суда Республики Казахстан. (1992-2002 годы). - Алматы: Норма-К.2003.
3. Радченко В.И.. Томин В.Т.. ПоляковМ.П. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ. -М.. 2006.
4. Уголовный процесс. Учебник/ Под ред. К.Ф. Гуценко. - М.: «Зерцало». 2005.
5. Лупинская П. 4. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. - М.. 2003.
6. Верховный Суд Республики Казахстан. О рассмотрении гражданского иска в уголовном процессе: Нормативное постановление от 20 июня 2005 года №1 //' «Казахстанская правда» от 14 июля 2005 г. №186-187 (24796-24797).
7. Волколуп О.В Чупшкин Ю.Б. Гарантии прав участников уголовного судопроизводства Российской Федерации: Учеб. пособие. 2-е изд.. испр. и дополн. — Краснодар: Кубанский государственный университет. 2005.

Рахат А., Ю-13к топ студенті
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ҚҰҚЫҚТЫҚ НИГИЛИЗМДІ ЖОЮҒА ҚАТЫСТЫ ӨЗЕКТІ ОЙЛАР

Қазақстан Республикасының Конституциясы жеке адам, қоғам және мемлекет үшін өмірлік маңызы және ең жоғары әлеуметтік мәні бар құқықтар мен бостандықтарды баянды ететін басты құжат, яғни әрбір еркін жеке тұлғаның ар-намысын қамтамасыз етудің алғы шарты болып табылады. Кез келген дамыған мемлекет үшін Ата заңда бекітілген құқықтардың маңызы зор, олар мемлекеттің демократиялық, құқықтық мәнін жүзеге асыруды қамтамасыз етеді. Қоғамдағы заңдар, соның ішінде Қазақстан Республикасының Конституциясы әлеуметтік қатынастарды ретке келтіріп, адамдар мүддесіне зиян келтіретін әрекеттерге тиым салып, олармен ымырасыз күрес жүргізуге бағытталған. Бұл - заңдылық, бірақ сонда да болса қоғамымыздағы адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының бұзылу жағдайлары әлі де болса кеңінен тарап отырғаны да - шынайылық. Мұның негізгі себептерінің бірі - құқықтық нигилизм түрінде көрініс табатын жағымсыз құбылыстың болуы.

Құқықтық нигилизм деген ұғымның латын тілінен аударғанда «ештене, ешқандай» дегенді білдіретіндігін заңгер ғалымдар еңбектерінен білеміз [1,161б.]. Ол дегеніміз - жеке тұлғалардың белгілі бір қоғамдағы өмір сүру ережелерін елемеу, ескермеу, оларға мұқият қарамау, сол қоғамның, мемлекеттің өмір сүру ережелерін сыйламау, заңға деген кері көзқарастардың қалыптасуы, яғни - заңды қабылдамау, заңға қарсы шығу. Құқықтық нигилизм - заңмен басқа құқықтық актілерді білмеу, менсінбеу немесе саналы түрде оларды бұзу түрінде көрінеді, құқықты құндылық ретінде мойындамай теріске шығару, құқыққа сенбеу, құқықты құрмет тұтпау болып табылады [2,149б.]. Аталғандардың барлығы құқықтық нигилизмнің өзіне тән белгі нышандарын қалыптастырады, яғни субъективизм, үстемділік, асыра сілтеу, террор, төңкеріс және тағы басқалар. Өзіміз байқап отырғанымыздай, құқықтық нигилизм сан қырлы, өте қауіпті саяси ағым болғандықтан, онымен сапалы күрес жүргізу - мемлекеттің негізгі, үздіксіз қызметтерінің бірі болу қажеттілігін білдіреді. Тәуелсіздіктің тізгінін нық ұстап, құқықтық мемлекет құру мақсатында еңбектену жолындағы еліміз үшін құқықтық тәртіпті нығайту мәселесі ешқашан өз қажеттілігін жоғалтқан емес. Себебі, күнделікті күйбең тіршіліктің құрығына түсіп, өз ар-ожданын, ұятын, намысын бір сәттік дүниенің жалған қызығына айырбастап, заңды сыйламау, білмеудің салдарынан қоғамда қаншама жағымсыз салдарлардың орын алуы шынайы құбылыс. Қоғамдағы құқыққа, заңға, құқықтық тәртіпке деген жарамсыз, қарсы, сыйламаушылық қатынастардан – нигилистік көзқарастар өршиді. Құқықтық нигилизм - әлеуметтік қатынас өнімі болғандықтан, көптеген себептер және салдармен негізделген. Осындай жағымсыз құбылысқа қарсы сапалы күрес жүргізу үшін оның пайда болу жолдарына білу анық керек, яғни: қабылданған заңдардың сапасыздығы; "Заң алдында барлық адам тең" деген қағиданың жай сөз болып қалуы; Конституцияға енгізілген түзетулер, жоғары дәрежелі заң актілерінің билік мүддесіне сай, түрлі өзгерістерге ұшырауы; мемлекеттік қызметшілердің өкілеттіктерін өз мүддесіне пайдалануға ұмтылысы; халықтың құқықтық сауатының төмендігі және тағы басқалар осы тізімді толықтыра бермек. Құқықтық нигилизмнің пайда болу жолдары қаншалықты көп түрлі болғандықтан, онымен күрестің жолдары да көпжақты болуы тиіс. Соның жауабы ретінде, елімізде орын алған жағымсыз жағдайды түзетіп, халықтың құқықтық санасын арттыру үшін келесідей мәселелер өз шешімін табуы тиіс: ең алдымен мемлекеттік билік құқықтық мемлекет қағидалары бойынша қызмет етуі тиіс, яғни, құқықтың тек қоғамды басқару құралы емес, мемлекеттік билік үшін де міндетті ережелер жиынтығы екендігін мойындауы қажет; мемлекетте кәсібилілік қағидасы басты орынға шығуы тиіс, жоғары лауазымды саяси қызметшілер өз бастамалары

мен реформаларының нәтижесіне жауапты болуы тиіс; жалпыұлттық идеология жасақталынуы, жалпыхалықтық құндылықтар кеңінен насихатталуы, сонымен қатар, құқықтық сауаттылықты арттыру жұмыстары кең ауқымда жүзеге асырылуы қажет; сыбайлас жемқорлықпен күрес тек көрсетпелік сипаттан арылып, жоғары дәрежеде жүзеге асырылуы керек, осы саясатты жүргізушілер тексерісті алдымен өздерінен бастауы тиіс. Осы мәселелер шешімін тапқан жағдайда жалпы қоғамдағы құқықтық нигилизмді жеңіп, азаматтардың құқықтық санасының көтерілуіне қол жеткізуге болады деп тұжырымдауға болады [3,510б.]. Құқықтық нигилизмді жою жолдары ретінде көрсететін шаралар легін төмендегідей көрсетуге болады: тұрғындардың жалпы құқықтық мәдениетін және құқықтық санасын жоғарлату, құқық бұзушылықтың және соның ішінде қылмыстың алдын алу, мемлекеттік тәртіпті, заңдылықты және құқықтық тәртіпті нығайту, жеке тұлға құқығын қадірлеу және жалпы әлемдік деңгейде қорғау, тұрғындарды құқықтық жалпыға оқыту және құқықтық мәдениетті көтеру шараларын ұйымдастыру, жоғарғы дайындалған заң мамандарын және т.б. әзірлеу. Құқықтық нигилизмді толығымен жою - ұзаққа созылатын үрдіс болғандықтан, онымен қоғам болып күресу қажет. Осы мәселе тұрғысында Елбасымыздың ойын халыққа паш еткен орынды болар: “Құқықтық мәдениетті жоғарылату мәселелері – қоғамның өмір сүруінің объективтік жағдайларының өзгеруіне, мақсатқа бағындырылған идеологиялық, ұйымдық жұмысқа, әлеуметтік-заңдық шараларды жүзеге асыруға байланысты ұзақ үрдіс екенін қайталап айтқан артық болмас. Осындай жағдайда құқықтық сананы қалыптастыру мемлекеттік билік институттары алдында тұрған аса маңызды міндеттердің біріне айналып отыр. Осы міндет орындалмай азаматтық қоғам құру, өмірдің көптеген саласын реформалау, әлеуметтік жағымсыз мінез-құлыққа қарсы пәрменді күрес жүргізу мүмкін емес. Сондықтан азаматтардың білуі үшін неғұрлым қажетті және қолданыстағы заңнамадағы бағыт-бағдар ұстануға мүмкіндік беретін заңнама салалары мен ережелерін айқындап алу міндеті тұр” [4].

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Сапарғалиев Г.С., Ибраева А.С. Мемлекет және құқық теориясы. - Алматы, 2008.
2. С.Өзбекұлы, Ө.Қопабаев. Мемлекет және құқық теориясы. - Алматы, 2006.
3. Марченко М.Н., Дерябина Е.М.Теория государства и права. Учебное пособие. - М.: Проспект, 2012.
4. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Астана, Ақорда, 2012 жылғы 14 желтоқсан.

Сейіл М., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы Есенов Д.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДАУЛАРДЫ БЕЙБІТ ЖОЛМЕН ШЕШУ ТӘСІЛДЕРІ

Мемлекеттер арасындағы қарама-қайшылықтарды және дауларды тек бір ғана құқықтық тәсіл-бейбіт құралдар мен шешу. Саяси және заңи даулар туралы мәселе. Дауларды бейбіт жолдармен шешудің жаңа тәсілдерін ойластырудағы Қазақстан Республикасының ынтасы.

Халықаралық қарама-қайшьшықтарды шешудің негізгі құралдары ретінде тікелей келіссөздер мен кеңес жүргізу.

Дауларды халықаралық ұйымдарда шешу. БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің дауларды қараудағы айрықша рөлі.

Халықаралық татуластыру рәсімі. "Қайырымды қызметтер", делдалдық, тергеу және келісу комиссиялары.

Халықаралық төрелік (арбитраж) соты. Төрелік соттар дамуының тарихы және қызметінің рәсімі. Гаага төрелік соттың тұрақты палатасы.

Халықаралық сот рәсімі. Біріккен Ұлттар Ұйымының халықаралық сотының рөлін көтеру қажеттілігі.

Жалпы түрде халықаралық дауды екі немесе одан да көп халықаралық-құқықтық субъектілердің қарама-қайшылығынан туындайтын саяси-құқықтық қатынастар ретінде қарастыруға болады.

Дау туындаған сәттен бастап және оның даму кезеңдері кезінде халықаралық құқықтың жалпыға бірдей императивті принципі - халықаралық дауларды бейбіт жолдармен шешу жүзеге асуы тиіс.

1. Бейбітшілік тәсілдері - мемлекеттер арасындағы даулар мен келіспеушіліктерді шешудің берден-бір жолы ретінде.

Халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу жөніндегі ең алғашқы акт болып, дүниежүзілік ең алғашқы Гаага конференциясында қабылданған және 1907 жылғы екінші Гаага конференциясында толықтырылған ”Халықаралық қақтығыстарды бейбіт жолмен шешу жөніндегі” конвенция табылады. 1949 жылғы 28 сәуірде бекітілген халықаралық дауларды бейбіт түрде шешу жөніндегі Жалпы Акт.

Дауларды бейбіт жолмен шешуге қатысты маңызды ережелер бекітілген БҰҰ Жарғысы да ерекше орынға ие (соның ішінде 33 бап). Бұл ережелердің одан әрі дамуында БҰҰ Бас Ассемблеясымен бірқатар резолюциясы мен декларациялар қабылданған, соның ішінде 1982 жылғы дауларды бейбіт шешу жөніндегі Манильдік декларация.

Аймақтық келісімдер арасынан 1948 жылғы дауларды бейбіт шешу жөніндегі америкааралық келісім-шартты алуға болады (Боготалық пакт). Сондай-ақ 1957 жылы Еуропа Кеңесімен қабылданған Еуропалық конвеция, 1992 жылғы қабылданғын СБСЕ шеңберіндегі келісім бойынша конвенция. Сонымен қатар аймақтық ұйымдардың да жарғылары (ЛАГ, ОАГ, ОАЕ, ТМД).

Халықаралық дауларды бейбіт жолмен реттеу механизмі мемлекеттердің түрлі сферадағы ынтымақтастығын реттейтін бірқатар көп жақты конвецияларда қарастырылған. Мысалы, 1972 жылы ғарыш объектілерімен келтірілген зиянға халықаралық жауапкершілік туралы конвенциясы және т.б.

Дауларды бейбіт жолмен шешу тәсілдері деп халықаралық құқық субъектілерінің арасындағы дауларды халықаралық құқықтың мәжбүрлеудің ешқандай түрін қолданбау принципіне сәйкес шешудің халықаралық-құқықтық тәсілдері мен жолдары.

Көп жақты конвенцияларда кез келген мәселелер бойынша консультациялар жүргізу міндеті бар. Ол мақсатқа қатысты немесе конвенция ережелерін жүзеге асыру барысында қатысты туындауы мүмкін. Мысалы, 1972 жылғы бактериологиялық қаруларды жасау және өндіруге тиым салу және жою жөніндегі конвенция.

Мұндай конвенцияларды бұрыңғы тәсілдер деп қарастыруға болады.

Консультациялар бірқатар келісім-шарттарда дауларды бейбіт жолымен шешудің тәсілдері ретінде тікелей қарастырылған. (Мысалы, 1982 жылғы Теңіз құқығы бойынша БҰҰның конвенциясының 283 бабы).

Халықаралық ұйымдардың жарғылары дауларды бейбіт шешудің механизмдерін қарастырады.

Халықаралық дауларды халықаралық ұйымдардыің органдармен қарау саяси тәсілдер арқылы жүргізіледі. Шешімдер кепілдемелік сипатқа ие.

БҰҰның Жарғысымен Бас Ассамблея және Қауіпсіздік Кеңесі дауларды шешу шеңберінде құзірет бөлінген органдар болып табылады. БҰҰның Жарғысының VI тарауына сәйкес “Дауларды бейбіт шешу”, бұл жерде дау дегенде бірінші кезекте оның жалғасуы халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікке қауіп төндіретін даулар жөнінде сөз болып отыр.

ОБСЕ жүйесінің екінші элементі болып бітімгершілік комиссиясы табылады. ОБСЕге қатысушы мемлекеттер арасындағы дау егер оған тараптар келісетін болса, ол комиссияға берілуі мүмкін. Бірақ ереженің II таруына көрсетілгендей қатысушы мемлекеттер кез келген уақытта комиссияның бітімгершілік әдістерінің шарттарымен келіскендігі жөнінде хбарлай алады. Бұл жағдайда комиссияға біржақты тәртіпте шағымдану мүмкін болады.

Кез келген тарап Валенттік тізімнен бір адамды халықаралық делдал ретінде тағандауы мүмкін. Ал аталған делдалдар комиссияның төрағасы болатын үшінші әлемдік делдалды тағайындау керек.

Комиссия шешімі ұсынбалы сипатқа ие. Бірақ ереженің XIV тарауына сәйкес мемлекет қатысушы міндетті болатын өтініш жасай алады.

Үшінші элементі ретінде бітімгершілік пен арбитражға байланысты сот. Оның құрылуы 1992 жылы 15 желтоқсанда қабылданған конвенцияда көрсетілген.

Оның қатысушы 20 мемлекет болып табылады. Соттың болатын жері Женева болып саналады.

Әрбір конвенцияна қатысушы мемлекет оның заңды күшіне енгеннен кейін екі халықаралық делдалды тағайындайды. Халықаралық делдалдар мен арбитрлар Сотқа шоғырландырылады. дауларды қарау үшін Бітімгешілік комиссиялар мен Арбитражды трибуналдар құрылуы мүмкін.

Бітімгерішілк комиссиясы Конвенцияға қатысушы мемлекеттердің біржақты арызымен құрылады. Даудағы әрбір тарап өзінің бір әлемдік делдалын тағайындайды. Сот призидиумы Бітімгершілік комиссияның құрамын және үш делдалды тағайындайды. Комиссияның басты мақсаты - дауда тараптарға көмек көрсету.

Егер тараптар келісімге келмесе Комиссия дауды реттеу ұсыныстарымен бірге қорытынды баяндама жасап оны тараптарға мәләмдейді. Тараптар келіспесе баяндама 30 күн ішінде ОБСЕнің министрлер Кеңесіне жіберіледі.

Арбитражды трибунал тараптардың ұсыныстарымен немесе тараптардың біреумен баяндама берілгенне кейін 30 күн мерзім өткеннен кейін құрылуы мүмкін. Конвенцияға қатысушы мемлекеттер сәйкес арызды жасап Арбитражды трибуналдың міндетті юрипруденциясын мойындауы мүмкін.

Арбитражды трибунал нақты дауды шешу үшін дауласушы тараптардың арбитрларынан және Сот Призидиумы тағайындаған арбитрлардан тұруы мүмкін. Трибунал дауды халықаралық құқыққа сай шешеді. Сондай-ақ *ex aeguo et bono* ісін де тараптардың келісімімен шешеді. Арбитраждың шешім соңғы шешім және ол шағымдануға жатқызылмайды.

Соңғы, төртінші элемент директивті бітістіру тәртібі. Ол 1992 жылы желтоқсанда Стокгольмде қабылданған.

Араб Мемлекеттердің Лигасының Пактісіне сәйкес Кеңес арбитраждық және бітімгерішілік органның функцияларына бөлінген. 5 бапқа сәйкес АМЛның шешуіне жататын даулар екіге бөлінеді. Бірішісіне мемлекеттердің тәуелсіздігіне, егемендігіне және территорилық біртұтастығына қатысты емес даулар жатады. Егер дауласушы тараптардың екеуі де Кеңеске шағымдаса мұндай шешім міндетті әрі соңғы болып табылады. Екінші категорияға АМЛның мүше мемлекеттердің арасындағы соғысқа әкеліп соқтыратын даулар. Бұл кезде Кеңес өз бастамашылығымен дауды шешуге өз қызметін ұсынуға құқығы бар.

АМЛның тәжірибесінде даулар конвенция шақырылып отыратын мемлекет және үкімет басшыларымен де құрылған. Дауларды шешу бітімгершілік бойынша комиссия құру тәжірибесін жасады. Оның құрамына Лиганың басты қатысушы, Кеңес төрағасы және АМЛна мүше мемлекеттердің өкілдері. Африканың Бірлік ұйымының хартиясы 3 бапта даулы мәселелер келіссөздер, бітімгершілік пен арбитраж арқылы шешу керек дер көрсетілген. Осы жөніндегі комиссияға арнай органның ролі бөлініп беріледі. Бірақ практикада оның қызметінің мағызы шамалы болып қалды. Басты рольді оның оның басқарушы органдары - мемлекет пен үкімет басшыларының Ассамблеясы мен Министрлер Кеңесі жүзеге асырады.

Американдық мемлекеттер арасындағы дауды шешу жүйесі Америка мемлекеттерінің ұйымдары жарғысында бекітілген. Онда барлық америка мемлекеттері қатыспайды.

1985 жылы Картахен хаттамасымен дауларды шешц жүйесінің реформасы жүргізілген. Тұрақты кеңестің құзіреттері күшейтілген. Тұрақты Кеңес АМҰна мүше елдердің арасындағы достық қарым-қатынастардың тұрақтылығын тексереді. Кеңес тараптарға көмек көрсете отырып, оларға дауды шешудің тәртібін айқындап береді. Ол дауласушы тараптардың келісімімен *ad hoc* комиссиямы құруы мүмкін. Мұндай комиссиялар әрбір жағдайда келісе отырып құзіреттер бөліседі. Тұрақты Кеңес дауласушы тараптардың келісімімен сол даудың себептерін анықтау үшін іздестіру жүргізуі мүмкін (87 бап).

Американдық мемлекеттер арсындағы келдісімдер арасында маңызды болып орталық американдық мемлекеттер ұйымдарының жарғысы болып табылады.

Тәуелсіз Мемлекеттер Достығына қатысты айтсақ, онда оның жарғысының 18 бабында көзделген мемлекет басшыларының кеңесі даудың кез келген сатысында тараптарға оны реттеудің әдістерін ұсынуы мүмкін.

3. Халықаралық бітімгершілік процедурасы. Игі қызметтер, татуластырушылық, тергеу және келісім комиссиялары.

Игі қызметтер мен татуластырушылық - бұл халықаралық дауларды үшінші тараптардың көмегімен шешу. Олоардың өзара ұқсастықтары да, сондай-ақ айырмашылықтары да бар.

Бұл туралы 1899 және 1907 халықаралық қақтығыстарды шешу жөніндегі игі конвенцияда аталған. Үшінші тарап өз бастамашылығымен немесе басқа біреудің өтінішімен игі қызметтер мен татуластырушылықты жүзеге асыруы мүмкін болып табылады.

Олардың арасындағы айырмашылықтар келесідей көрініс табады. Игі қызметтерді жасау тараптардың келіссөзге келуіне түрткі болу үшін арасындағы байланысты жақсарту. Игі қызметтерді жасаушы тарап келіссөзге катыспауы керек. Татуластырушылықта үшінші тараптың қатысуы аса белсенді болады. Оның мақсаты тараптардың арсындағы байланысты жақсарту ғана емес олардың ымыраға келуіне жағдай туғызу.

Кең көлемді құқықтарға иелене отырып татуластырушы (делдал) белгілі міндіттерді сақтау керек: бір тарапқа көмек көрсете отырып келесі тарапқа зиян келтірмеуі керек, егеменді құқықтарды құрметтеу керек.

Жоғарыда екі әдіс жеке және ұжымдық болуы мүмкін. Оларды мемлекет, халықаралық ұйымдар, олардың тұлғалар, көрнекті қоғам қайраткерлері жүзеге асыра алады.

Мемлекет өзінің халықаралық қатынасында бұл тәсілдерді белсенді түрде қолдана алады. Бұл XVIII-XIX ғасырда осындай ұсыныстар жасаған Ресейге де қатысты. КСРОның Үкіметінің игі істері танылады. Ол Франция мен Швеция арасына татуластырушы ретінде қызметі.

КСРОның ұсынысынан бас тартқан жағдайлар да болды. 1945 жылы жапон үкіметі КСРОға Жапония мен Қытай, АҚШ, Англия арасында татуластырушы болуды ұсында. Ол Қиыр Шығыстыға соғысты тоқтату мәселесіне байланысты болды.

Практикада БҰҰ игі қызметтерді атқаруда БҰҰның басты хатшысы немесе анрайы өкілдері жиі жүзеге асыратын болды. Бас хатшысының игі қызметтері 1962 жылы КСРО мен АҚШ арасындағы кариб дағдарысы бойынша келіссөз жүргізген кезде айқын көрінді. Сондай-ақ оның татуластырушы әрекеттері 1988 жылғы Ауғаныстандағы қақтығыстарда мағызды роль ойнады.

1899 және 1907 жылы даулы тараптар татуластырушы державаны таңдап алатын болды. Бұл державалар бір-бірімен тікелей байланыста болу керек болды. Осындай әрекеттердің көмегімен шекара жөніндегі аржирлік-морокколық дау шешілген еді.

Халықаралық тергеу және келісім ккомиссия даулысушы тараптардың бастауымен құрылған органдар. Кей кезде оған үшінші тұлғалар тартылады. БҰҰ Жарғысының 33бабына сәйкес бұл тәсілдер “Зерттеу”, ”Келісім” терминдерімен көрсетілген.

Бұл тергеу комиссияның міндеті дауға қатысты фактілердің нақтылығын тексеру. Ал Келісім комиссиялары дау да шешуге күш салынады. Бұл екі комиссиялардың

қорытындылары факультативті сипатқа ие. Олар онымен келіседі немесе бас тартуға құқығы бар. Бірақ мұндай қортындылардың міндеттілік сипатқа ие болуы да кездеседі. Мысалы, 1948 жылы Дунайдағы кеме режимі жөніндегі конвенция.

Халықаралық Тергеу комиссияның қалыптасу мен әрекет ету тәптібі Ресейдің басшылығымен Гаага конвенциясымен бекітілген. Бұл конвенцияның мақсаты болып дауларды шешудегі фактілерді қарастыру табылады. Тергеу комиссияның дауласушы тараптардың арасындағы ерекше келісім негізінде құрылады. Келісімге қарауға жататын фактілер, комиссиялардың қзіретінің көлемі, сондай-ақ комиссияның орналасу жері және ол қолданатын тіл айқындалуы тиіс. Егер тараптар басқадай келісімге келмесе онда 12 және 45 бапқа сәйкес әпбір тарап комиссияға Аралық соттың тұрақты палатасының мүшелерінің жалпы санынан екі комиссир тағайындайды. Комиссияның төрт мүшесі комиссияның төрағасы етіп бесінші мүшені тағайындайды.

Тергеу процедурасы 1949 жылғы соғыс құрбандарын қорғау жөніндегі Женева конвенциясында қарастырылған.

Халықаралық арбитраждың тәртіптің дамуына 1899 және 1907 жылдардағы халықаралық қақтығыстарды шешу жөніндегі Гаага конвенциясы үлес қосты. 1958 жылы Бас Ассамблея арбитражды өндірістің үлгі ережелерін шығарды. Олар ұсынбалы сипатқа ие.

Қазіргі халықаралық тәжірибеде арбитражды органдардың екі түрі белгілі: ad hos және тұрақты арбитраж. ad hos арбитражы нақты бір дау бойынша тараптардың келісімімен құрылады. Мұндай келісім ымыраға келу немесе аралық жазба деп аталады.Онда тараптар даудың пәнін анықтайды. Сондай-ақ оны жүргізудің тәртібі мен қағидаларын және сот құрамын анықтайды. Аралық жазба аралық шешімді қабылдау мен орындауға қатысты тараптардың өзара міндеттерін де көрсету керек.

Тұрақты арбитраж- тараптар өздерінің арасындағы туындаған дау бойынша шағымданатын тұрақты арбитражды орган.Бұлардың юрисдикциясының екі түрі бар-ерікті және міндетті. Ерікті жағдайда тараптардың екеуінінде келісімі керек. Ал міндетті де тараптардың біреуінің талабы жеткілікті.

Арбитражды шешімді орындау міндетті.

1899 және 1907 жылдардағы Гаага конвенцияға сәйкес егер жаңадан мән-жайлар ашылса, арбитражды шешімді қайта қарауға жол беріледі.

Аралық сот бір тұлғадан немесе тұлғалар тобынан тұруы мүмкін. Жалпы акттің 22 бабына сәйкес ad hos бес мүшеден тағайындайды , екі басқа арбитр мен суперарбитр үшішүі мемлекеттердің азаматтарынан тараптардың жалпы келісімі бойынша сайланады.

1991 жылы 1899 және 1907 Гаага конвенцияларының негізінде Гаагада орналаскан (Нидерланды) аралық соттың тұрақты палатасы құрылды.Палата құрылымында екі тұрақты орган бар: Халықаралық бюро және әкімшілік кеңес. Бюро кеңсе функциясын орындайды: тараптар аралық сотқа шағымдану не өз шешімдерін хабарлайды. Бюро палатаға қарауға берілген дауда тараптар арасында байланысты жүзеге асырады. Халықаралық бюро қызметін бақылауды Гаага конвенциясына қатысушы мемлекеттер Гаагадағы дипломатиялық өкілдіктерден тұратын әкімшілік кеңес жүзеге асырады. Кеңестің төрағасы болып Нидерландының сыртқы істер министрі сайланады. Кеңес барлық әкімшілік істерді қарайды.

БҰҰ-ның халықаралық соты халықаралық Әділ соттың тұрақты Палатасының мирасқоры болды. Бұл БҰҰ-ның басты органдарының бірі. Оның құрамы мен құзыреті БҰҰ-ның жарғысымен және халықаралық соттың статутымен анықталған.

Теңіз құқығы бойынша халықаралық трибунал 1982 жылғы теңіз құқығы бойынша БҰҰ конвенциясына сәйкес 1996 жылы құрылған теңіз құқығындағы дауларды шешу органы болып табылады. Статуттың 2 бабына сәйкес халықаралық трибунал 21 судьядан тұрады. Трибуналдың мүшелері тоғыз жылға саланады және қайта сайлануы мүмкін.

Трибуналдың құрамында әлемнің құқықтық жүйесінің өкілдігін қамтамасыз етілуі мүмкін. Осы мақсатта бір мемлекеттен бір өкілден артық болмауы керек және әрбір географиялық топтан үш мүшеден артық болмау керек.

Адам құқықтары жөніндегі Европалық сот (Страсбург қаласы, Франция) 1959 жылы 1950 жылғы адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау жөніндегі Европалық конвенция негізінде құрылды. Осы конвенцияның 1994ж. қабылданған 1998ж. күшіне енген хаттамасына сәйкес Европалық сот қайта құрылып, оған адам құқықтары жөніндегі Европалық комиссияның функциялары өтті.

Европалық сот 1950 жылы Конвенцияға қатысушы мемлекеттердің тең санымен соттардың құрамынан тұрады.

ТМД Экономикалық сот - экономикалық міндеттемелер бойынша туындаған дауларды шешу үшін құрылған арнайы сот. Ол 1992 жылы 15 мамырдағы қатысушы елдердің шаруашылық ұйымдыардың арасындағы есептесуді жақсартуды қамтамасыз ету жөніндегі шаралар туралы келісім негізінде құрылды. 1992ж. 6 шілдеде Экономикалық соттың статусы және Экономикалық сот ережесі жөніндегі келісім қабылданды. ТМД жарғысында (32б) сот тұрақты әрекет етуші орган ретінде тіркелген. Ол өзінің 1994ж. өзінің қызметін бастады.

Соттың қарауына мемлекетаралық экономикалық даулар жатады. Сот одан да басқа дауларды шеше алады. Сондай-ақ, достастықтың экономикалық мәселері бойынша қабылданған ережелерді талқылауы мүмкін.

Сот құрамына 1992ж. келісімге қатысушы мемлекеттерден екі судьядан кіреді және он жылға тағайындалады. Жоғарғы алқалы орган болып Сот Пленумы табылады. Ол мемлекет - қатысушылардың жоғарғы арбитражды сот төрағаларынан және судьялардан тұрады. Пленум Сот шншіміне арыздарды қарап соңғы шешім шығарады.

Дауларды бейбіт түрде шешудің халықаралық-құқықтық тәсілдері деп халықаралық құқық субьектілерінің арасындағы дауларды реттеу тәртібі табылады.

Тікелей келіссөздер дауларды шешудің тәсілдері жүйесінде ерекше орынға ие. Бұл тәсілсіз ешқандай дауды шешудің мүмкіндігі болмайды.

Кеңес беру, келіссөздің бір түрі болып табылады. Бұл дауларды шешудің жаңа әдісі болып табылады. Ол ХХ ғасырда қалыптасты.

Халықаралық ұйымдардың жарғыларында дауларды шешудің механизмдері қарастырылған. Халықаралық ұйымдармен дауларды қарау саяси әдістер арқылы жүргізіледі. Шешім ұсынбалы сипатта болады.

БҰҰ жарғысы бойынша Қауіпсіздік Кеңесі мен Бас Ассамблея дауды бейбіт түрде шешудің функциясы бөлінген орган болып табылады.

Игі қызметтер және татуластырушылық бұлар халықаралық дауды бейбіт шешуде бірге қарастырылады. Бірақ айырмашылықтар да кездеседі. Олар келесідей: игі қызметтердің мақсаты тараптардың арасындағы байланыстарды жақсарту. Игі қызметтерді көрсетіп отырған тарап келіссөздерге қатыспау керек. Татуластырушылықта үшінші тараптың белсенді қатысуы көрінеді. Оның мақсаты тараптардың арасындағы келісуді жүзеге асыру.

Халықаралық тергеу және келісім комиссиялары- тараптардың келісімімен құрылған органдар. Бұл “БҰҰ жарғысының 33 бабында зерттеу”, “тексеру”, “келісу” терминдерінде көрініс табады.

Тергеу комиссиясының міндетті болып дауға қатысты фактілерді дұрыс бекіту. Келісім комиссиясы даудың реттелуіне барынша ат салысады. Бұл комиссиялардың қорытындылары факультативті сипатқа ие және тараптарға міндет жүктеледі.

Халықаралық арбитраж- дауды үшінші тараптың шешуі. Оның шешімі тараптарға міндетті.

Халықаралық соттың іс қарауы дауды шешудің жаңа тәсіліне жатады.

БҰҰ Халықаралық Соты халықаралық әділ соттың Тұрақты палатасының мирасқоры. Ол БҰҰ ның басты органдарының бірі. Оның құрамы БҰҰ жарғысымен және Халықаралық Сот Статутымен анықталған.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Анисимов Л.Н. Международно-правовые средства разрешения международных споров. Л.,1975.

2. Кожевников Ф.И., Шармазанашили Г.В. Международный Суд ООН. М.,1971.
3. Лазарев С.А. Международный арбитраж. М., 1991.
4. Левин Д.Б. Принцип мирного разрешения международных споров М.,1977..
5. Пушмин Э.А. Принцип мирного разрешения международных споров. Международно-правовые вопросы . М.,1974.
6. Пушмин Э.А. Согласительная процедура - средство разрешения международных споров. Калининград, 1973.
7. Пушмин Э.А. Международный юридический процесс и международное право. Кемерово, 1990.
8. Энтин М.Л. Международные судебные учреждения. М.,1984.

Семейбаев С.К., магистрант 1 курса
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Нурпеисова А.К.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

О ПРОТИВОДЕЙСТВИИ КОРРУПЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

Корни коррупции уходят в прошлое, историко-правовые исследования неопровержимо доказывают, что она существовала в обществе с момента возникновения управленческого аппарата. Известный итальянский политический деятель Макиавелли писал: «Законы, даже самые лучшие, бессильны воспрепятствовать этому, ибо их губит дурное применение…законы начинают издаваться не для общего блага, а ради выгоды отдельных лиц»[1].

Коррупция как негативное явление знакома всем странам мира, и, к сожалению, Казахстан не исключение. В условиях глобальных перемен экономического, политического характера проблема борьбы с коррупцией в Казахстане приобрела особую остроту и политическую значимость. В последнее время наблюдается рост коррупции в сфере государственной власти. Коррумпированность должностных лиц становится препятствием на пути построения правового государства. Анализ обстановки в сфере борьбы с коррупцией свидетельствует о том, что указанная проблема занимает значительное место среди факторов, дестабилизирующих казахстанское общество.

Сегодняшнее же состояние борьбы с коррупцией оставляет желать лучшего по той причине, что недостаточно учитывается государством фактор социальной обусловленности мер воздействия на коррупционную преступность, недостаточно активно осуществляются демократические преобразования в обществе, нацеленные на трансферентность деятельности государственных органов, на создание правил выборности на должности государственных служащих различных рангов. Получается, что недостаточно эффективно задействован и работает правовой механизм борьбы с коррупцией. Сам правовой механизм воздействия на коррупционные правонарушения следовало бы сформулировать и реализовать в двух направлениях: - ретроспективные меры воздействия на коррупционные правонарушения; - интроспективные меры воздействия в адрес возможных коррупционных правонарушений. Ретроспективная ответственность характеризуется применением различных мер государственного принуждения в отношении конкретных лиц за уже совершенные ими правонарушения. Интроспективная же (перспективная) ответственность состоит в стимулировании и поощрении людей за правомерное поведение, получившие в юридической науке название позитивной ответственности[1].

Должно быть, ошибочно понимать под коррупцией лишь банальную взятку, которая является только одной из разновидностей этого преступления. Коррупция сегодня - это получение материальных и юридических преимуществ путем обхода законов в своих интересах, это использование государственных функций в частных интересах, которые, как правило, идут вразрез с интересами общества и государства.

Так что же представляет собой коррупция на самом деле? Определение, используемое в толковом словаре Ожегова, таково: «Коррупция - подкуп взятками, продажность должностных лиц, политических деятелей» [2].

Определение, которое дается в словаре иностранных слов очень схоже: «Коррупция – это подкуп, продажность общественных и политических деятелей, должностных лиц»[3, с.263]. На наш взгляд, данные определения являются не полными, так как не раскрывают истинную суть термина «коррупция» на сегодняшний день.

В Законе РК «О противодействии коррупции» дается следующее определение: «Под коррупцией понимается не предусмотренное законом принятие лично или через посредников имущественных благ и преимуществ лицами, выполняющими государственные функции, а также лицами, приравненными к ним, с использованием своих должностных полномочий и связанных с ними возможностей либо иное использование ими своих полномочий для получения имущественной выгоды, а равно подкуп данных лиц путем противоправного предоставления им физическими и юридическими лицами указанных благ и преимуществ»[4].

В данном определении мы видим, что коррупция выходит за пределы взяточничества и включает помимо него незаконное присвоение публичных средств для частного использования.

Закон Республики Казахстан «О противодействии коррупции» направлен на защиту прав и свобод граждан, обеспечение национальной безопасности Республики Казахстан от угроз, вытекающих из проявлений коррупции, обеспечение эффективной деятельности государственных органов, должностных и других лиц, выполняющих государственные функции, а также лиц, приравненных к ним, путем предупреждения, выявления, пресечения и раскрытия правонарушений, связанных с коррупцией, устранения их последствий и привлечения виновных к ответственности. Он определяет основные принципы борьбы с коррупцией, устанавливает виды правонарушений, связанных с коррупцией, а также условия наступления ответственности.

На наш взгляд, одной из экономических причин коррупции является низкая заработная плата государственных служащих, а также большое количество запретительных норм и высокие полномочия во влиянии на деятельность фирм и граждан. Также к причинам коррупции относится высокий уровень закрытости в работе государственных ведомств, громоздкая система отчетности, отсутствие прозрачности в системе законодательства.

Для Казахстана преодоление коррупции является одним из главных направлений государственной политики, приоритетность которой четко обозначена главой государства Н.А.Назарбаевым. Так в ежегодном Послании Президента народу РК «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни», большое внимание ел басы уделил вопросу, связанному с коррупцией и методами борьбы с ним. Повышение качества государственных услуг населению - это важный аспект противодействия коррупции и повышения доверия граждан к деятельности государственных органов.

…« Будет продолжена активная борьба с коррупцией.В целом в 2019 году 80%, а в 2020 году не менее 90% госуслуг должно быть переведено в электронный формат. Необходимо «…проработать вопрос повышения персональной дисциплинарной ответственности первых руководителей при совершении коррупционных правонарушений их подчиненными.».

Распространить опыт столицы по реализации антикоррупционной стратегии в рамках проектов «Регионы, свободные от коррупции» - говорит в своем Послании Н.А.Назарбаев [5].

На наш взгляд, совершенствование условий труда, повышение заработной платы работникам государственных органов и разработка гибкой системы премирования с целью стимулирования их профессионализма, несомненно, будет способствовать снижению уровня коррупции. Так, в рамках реализации Концепции новой модели государственной службы РК говорится о том, что в системе мотивации государственных служащих главенствующую роль

занимает оплата труда, в новой модели система оплаты труда основываться на оценке их работы. Оплата труда будет основываться как на занимаемой должности и стаже государственной службы, так и на оценке качества работы государственных служащих. Система оплаты труда в новой модели государственной службы будет учитывать профессиональную подготовку государственных служащих, навыки, трудовую нагрузку, а также уровень ответственности за выполняемую работу и принимаемые решения [6].

Существенное значение в сфере борьбы с коррупцией придается повышению правовой культуры граждан, а также взаимодействию и активизации сотрудничества в сфере борьбы с коррупцией с правоохранительными органами и институтами гражданского общества.

Все это говорит о том, что для решения данной проблемы необходимо двухсторонние участие - граждан и государства, а также очень важно осознание того, что подкуп должностных лиц, является уголовно наказуемым деянием.

Уголовное законодательство, предусматривающее ответственность за различные коррупционные преступления, недостаточно полно и отчетливо регламентирует круг вопросов, связанных с совершением коррупционных преступлений в нашей стране.

Действующее уголовное законодательство по вопросам борьбы с коррупционными преступлениями необходимо совершенствовать с учетом положительного опыта уголовного правотворчества зарубежных стран.

Кроме того, необходимо, чтобы нормативно правовые акты, связанные с вопросами борьбы с коррупционными правонарушениями, а именно: Закон «О противодействии коррупции», Закон «О государственной службе», в Уголовный кодекс РК и др. были внесены изменения и дополнения, касающиеся ужесточения требований к отбору кадров для работы в системе государственной службы, порядка их аттестации и трансферентности (прозрачности) их официальной деятельности.

Необходимо установить порядок выборности кандидатов во все сферы государственной службы. Кроме того, следует внедрять положительный опыт стран дальнего и ближнего зарубежья, которые осуществили эффективную борьбу с коррупцией и свели ее к минимуму.

Список использованной литературы:

1.Макиавелли Никколо. История Флоренции. - М.,2000.

2.http://www.ozhegov.ru - толковый словарь Ожегова.

3.Словарь иностранных слов// «Русский язык», с.263. М., 2014 г.

4. Закон РК «О противодействии коррупции» от 18 ноября 2015г.(с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.12.2018 г.)

5. Послание Президента РК «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» от 27.01.2012 г.

6. Реализация новой модели государственной службы Республики Казахстан» утверждена Указом Президента РК от 26.01.2017 г.//kezmet.gov.kz

Сериков С.В., магистрант 1 курса
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Филин В.В.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ О ПРАВОВОМ ПОЛОЖЕНИИ ГРАЖДАН НА АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ВОИНСКОЙ СЛУЖБЕ

Проблема реализации основных прав, свобод и обязанностей человека и гражданина была и остается в теории и практике конституционного права одной из самых сложных и,

несомненно, одной из важнейших. Недостаточное внимание к одной проблеме неизбежно тормозит решение другой.

Право определяется как узаконенная возможность что-либо делать, осуществлять. А свобода - как независимость, отсутствие ограничений и стеснений [1, с.38]. Идея прав человека уходит корнями в эпоху буржуазных революций, а теоретические основы были разработаны просветителями XVIII века, представлявшими естественно-правовую школу.

В современном понимании права человека - это его неотъемлемые свойства и возможности развития, вытекающие из социальных условий природы личности и определяющие меру свободы человека. Правовое оформление они получили в международном билле о правах человека, составляющем основу системы защиты прав и свобод человека. Свобода слова и мысли есть форма существования демократического толерантного общества. Такое общество исходит из того, что никакая мысль не может и не должна лишаться права заявить о себе [2, с.127]. Идейный плюрализм, т.е. богатство и разнообразие политических, экономических, философских, нравственных и иных идей и ценностей способствует внедрению в жизнь общества фундаментальных демократических принципов [3, с. 92].

Основные права и свободы человека и гражданина - это, прежде всего, конституционные права, которые можно определить как гарантированные государством и закрепленные в Конституции возможности совершать те или иные действия, избирать вид и меру поведения, пользоваться предоставленными политическими, социальными и духовными благами для удовлетворения своих интересов и потребностей [4, с.46].

В настоящее время необходимо переосмыслить сложившиеся стереотипы соотношения воинского долга и гарантий свободы совести. Граждане, отказывающиеся становиться в строй солдатами, выполнять обязанности военнослужащих, брать в руки оружие в силу их религиозных или морально-нравственных взглядов, как свидетельствует практика, были готовы исполнить свой долг перед государством и обществом в гражданском секторе, поскольку любая работа должна вызывать уважение.

Учитывая возможность разработки казахстанского проекта Закона «Об альтернативной службе», а также сложность данной проблемы, представляется актуальным рассмотрение теоретических аспектов статуса данной категории лиц и конкретных предложений по проекту закона.

Правовой статус граждан как субъектов прав раскрывается через правосубъектность, как общую интегрирующую социально - правовую категорию. Хотя правосубъектность характеризует и отношения гражданства, она не сводится к последним, равно как и не охватывает их полностью, поскольку гражданство, является политико-юридическим состоянием. Свою специфику правосубъектность обнаруживает через праводееспособность и комплекс прав и обязанностей граждан. Правосубъектность является социально-правовой категорией, с помощью которой определяется правовой статус лиц (содержание их прав и обязанностей, гарантии и реализация этих прав) с учетом уровня условий и потребностей общественного развития [3, с.201].

Как элемент организации управления, институт службы не может быть выделен из управления, он подчиняется законам организации. И там, где имеют место межличностные отношения, они проявляются как сторона, грань межсистемных отношений, а, следовательно, и служебно-трудовые отношения выступают как звено в структуре, системе. Граждане при прохождении службы являются участниками не только процесса труда, но и специфической государственно-служебной деятельности. Именно поэтому альтернативная служба может потребовать известной административно-правовой регламентации, определяемой рамками деятельности государства. Административную правоспособность характеризует организационный элемент, а тем самым через специальные требования к этой категории служащих дополняется их общая трудовая правоспособность. В данном случае трудовую и административную правоспособность граждан надлежит разграничивать не только в зависимости от сферы общественных отношений, но и с учетом целей и характера

правового регулирования, поскольку, в нормах права вместе с содержанием определенных правил регламентируется и способ их воздействия на сознание и волю людей [1, с.113]. Таким образом, можно полагать, что трудовая и административная правоспособность, связанная с прохождением альтернативной службы, может отличаться не только содержанием, но и характером правоустановлений. Административно-правовой метод регулирования, отношений связанных с прохождением службы характеризуется: 1) установлением порядка прохождения службы; 2) закреплением обязанностей, правомочий и ответственности; 3) наконец, отличительным свойством административного регулирования является властность предписаний, исходящих от управленческих органов. Именно потому, что в этих отношениях участвуют органы, осуществляющие функции руководства, координации и контроля, административно - правовой метод отличается специфическим взаимодействием предписаний, дозволений и запретов, и тем самым своеобразием его действия.

Правовое положение для лиц, проходящих альтернативную службу в государстве в некоторых отношениях должно быть иным, чем у других граждан. На это положение оказывает воздействие особая природа альтернативной службы. Определяющим моментом здесь является: особенность взаимных отношений и составляющих ее элементов, обусловленная в своем существовании необходимостью регулирования не только общегражданскими (трудовыми, административными) нормами, но и в некоторой степени военными нормами; особый социальный характер данного вида службы.

Особенности положения лиц, осуществляющих альтернативную службу, могут заключаться в том, что в известных случаях нормы общего права в отношении их не получают применения или же для них в силу особенностей их служебного положения создаются специальные нормы. Как в том, так и в другом случае их права могут подвергнуться ограничениям, или же, наоборот, лица, проходящие альтернативную службу в этом отношении могут быть поставлены в привилегированное положение по сравнению с другими категориями граждан. При этом важно выяснить логическую необходимость установления для этой категории граждан тех или других специальных норм. Поэтому необходимо при разработке законодательства об альтернативной службе сбалансировать права и обязанности граждан. Установление для них определенных льгот и ограничений сообразовывается с тем обстоятельством, что в силу служебного положения осуществление принадлежащих им прав является затруднительным или фактически невозможным. Поскольку в этих случаях нормы общего права не могут быть применимы, то для возможности осуществления гражданами при прохождении альтернативной службы своих гражданских прав государство должно создать для них специальный закон, в котором бы присутствовали как ограничения, так и привилегии. Это положение представляется наиболее важным ввиду того, что оно содействует установлению правового статуса данной категории граждан. Специальный правовой статус должен заключаться в следующем: лица, при прохождении альтернативной службы, пользуются общегражданскими правами и свободами с ограничениями, обусловленными особенностями альтернативной службы, которые должны быть предусмотрены в законодательстве.

В результате взаимодействия прав и обязанностей граждан, находящихся на альтернативной службе, и, как следствие, установленного соотношения правоограничений и преимуществ, должен достигаться примерно тот же баланс прав и обязанностей, который имеют и другие категории граждан Казахстана. Особый правовой статус означает и показывает взаимосвязь между личностью и государством, которая и основывается на особых обязанностях, выходящих за рамки обычных прав и обязанностей гражданина в государстве, причем это проявляется в особых правах, например, в отношениях государства и гражданина. Такие отношения необходимы. Эти особые отношения должны регулироваться отдельными актами, но сам их порядок должен находиться не в сфере, лежащей вне Конституции, а наоборот, находить свое подтверждение именно в Основном законе государства. Ярким примером данного положения может служить статья 124

Конституции Эстонии, где сказано: «Лицо, которое по религиозным или нравственным соображениям отказывается от службы в Силах обороны, обязано в установленном законом порядке пройти альтернативную службу. Если законом в интересах специфики службы не установлено иначе, то лица, находящиеся на службе в Силах обороны и на альтернативной службе, пользуются всеми конституционными правами, свободами и обязанностями. Правовой статус лиц, находящихся на службе в Силах обороны и на альтернативной службе, устанавливается законом» [5, с.550]. Исходя из указанных существенных особенностей отношений, невозможно определить единый особый статус, а лишь множество различных отношений особого статуса, общность которых заключается в модификации гражданского статуса.

По мнению Шустрова Д.О. альтернативную службу можно рассматривать как форму исполнения воинской обязанности, что раскрывается через систему принципов. Примечательно, что военная и альтернативная службы имеют одинаковые принципы организации, что говорит об их общей юридической природе. Но вместе с тем, альтернативной службе присущи только ей свойственные характерные черты. Альтернативная служба является формой исполнения гражданином обязанности по защите своего Отечества и, более того, формой воинской обязанности. При замене военной службы иными видами общественно полезной деятельности меняется только лишь содержание воинской обязанности, а не ее суть. Это возможность исполнения воинского долга, но без оружия в руках [6, с.55]. Данный подход в понимании альтернативной службы вполне оправдан и свидетельствует об общности этих двух институтов и вместе с тем о специфике каждого из них. Общая юридическая природа этих двух институтов заключается в том, что прохождение альтернативной службы возможно только в тех случаях, когда гражданин призывается на военную службу и ему предоставляется право замены одного вида службы на другой.

Список использованной литературы:

1. Явич Л.С. Сущность права. Социально-философское понимание генезиса развития и функционирования юридической формы общественных отношений. - Ленинград: изд. ЛГУ, 1985.

2. Права человека и политическое реформирование (юридические, этические, социально-психологические аспекты) / под ред. Лукашевой Е.А. - Москва: Юр.лит., 1997.

3. Витрук Н.В. Правовой статус личности в СССР. - Москва: Юр.лит.,1985.

4. Сапаргалиев Г.С, Мухамеджанов Б., Жанузакова Л. Правовые проблемы унитаризма в Республике Казахстан. - Алматы: Жеты жаргы, 2000.

5. Конституции 16 стран мира / сост. Баишев Ж. - Алматы: Жеты жаргы, 1995.

6. Шустров Д.О. Правовое регулирование замены военной службы альтернативной гражданской: Дисс канд. наук. – М: изд. ЛГУ, 1997.

Смаилова А.С., ученица 11 класса
Научный руководитель - Антипкина Е.М., профессиональный медиатор
КГУ «Школа-лицей № 14», Абайский район, Карагандинская область,
Республика Казахстан

ШКОЛЬНАЯ МЕДИАЦИЯ – СПОСОБ РАЗВИТИЯ ВОССТАНОВИТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ

Каждый человек ежедневно становится участником различного рода спорных и конфликтных ситуаций. В некоторых случаях их разрешение незаметно для сторон, в других – становится серьезной проблемой, требующей специальных подходов и приемов.

Школьное сообщество – особенное формирование, объединяющее учеников, родителей, педагогов, людей с разным жизненным опытом, неповторимыми личными ситуациями, тонкостями мировосприятия.

Поэтому школьные конфликты имеют свою специфику. По мнению А.Коновалова, председателя ассоциации кураторов служб примирения и медиаторов г.Москвы, для школьных конфликтов характерны следующие черты [1, стр. 9]:

–начало школьного конфликта скрыто от взрослых;

–участники конфликтной ситуации продолжают встречаться в одном классе или в одном помещении, независимо от их желания;

–некоторые ситуации, которые взрослые воспринимают как незначительные, травмируют подростков на годы;

–различный статус «взрослого» и «ребенка»;

–сложность в определении роли «обидчика» и «жертвы»;

–значимость отношения к конфликту группы одноклассников, их определения правого и виноватого.

До сих пор при решении спорных или конфликтных ситуаций в школьной среде преобладал язык традиционной юридической практики, который предполагает: определение виновного, нарушение прав и законов, наказание как «несение ответственности».

С 2018 г. в системе образования Карагандинской области начала развиваться практика восстановительной медиации. Это стало возможным благодаря инициативе Управления образования Карагандинской области (руководитель Е.Н.Имангалиев), поддержанной учебно-методическим центром развития образования (директор Г.К.Кожахметова) и международным центром медиации и права «Согласие» (директор Г.К.Нарбаева).

«Восстановительная медиация – это процесс, в котором медиатор создает условия для восстановления способности людей понимать друг друга и договариваться о приемлемых для них вариантах разрешения проблем (при необходимости – о заглаживании причиненного вреда), возникающих в ходе конфликтных или криминальных ситуаций.» [2, стр.39]

Идея восстановительной медиации исходит из восстановительного правосудия – мирового движения за изменение карательной направленности уголовной юридической системы. «В центре внимания восстановительного правосудия находится жертва преступления и причиненный ей преступлением вред (не только материальный). При этом ответственность обидчика понимается не как претерпевание наказания (ответное причинение боли со стороны государства), а как исправление возникшей вследствие преступления ситуации, заглаживание причиненного его действием вреда.»[3, стр.12]

Восстановительное правосудие в мире использует традиции примирения разных народов, в том числе, исторический опыт судов биев, одного из способов регулирования правовых отношений в казахском обществе.

В настоящее время в организациях образования Карагандинской области происходит создание школьных служб медиации. По мнению Бисембаевой А.К., автора казахстанского методического пособия по школьной медиации, «… для организации школьной службы медиации необходимо решить следующие задачи:

1) информировать работников образовательной организации, обучающихся и их родителей о службе школьной медиации;

2) мотивировать работников образовательной организации, обучающихся и их родителей к участию в деятельности службы школьной медиации и применению метода «Школьная медиация»;

3) провести обсуждение деятельности службы школьной медиации среди работников образовательной организации, обучающихся и их родителей (законных представителей);

4) организовать разработку согласований деятельности службы школьной медиации;

5) обучить сотрудников образовательной организации, обучающихся и их родителей (законных представителей) методу «Школьная медиация»;

6) установить сотрудничество с органами и учреждениями профилактики безнадзорности и правонарушений, опеки и попечительства, дополнительного образования (для координации совместной деятельности).» [5, стр.74]

Информационно-разъяснительная работа, которая проводится школьными медиаторами, позволяет обучающимся понять преимущества медиативного подхода в урегулировании спорных и конфликтных ситуаций перед существующими способами реагирования на конфликты. Кроме того, школьники осознают, что смогут

- научиться конструктивно общаться с ровесниками и со взрослыми;
- убеждать других словами, а не силой;
- участвовать в интересной и общественно-полезной деятельности;
  стать самоорганизованными, ответственными;
- конструктивно выходить из конфликта, не допуская его перерастания в правонарушение;
- помогать другим прийти к примирению;
- почувствовать себя в безопасности и поверить, что справедливость восстановлена и нет угрозы со стороны других людей;
- начать осваивать новую профессию – медиатор.

Таким образом, деятельность школьной службы медиации будет способствовать развитию восстановительной культуры взаимоотношений.

Список использованной литературы:

1. Коновалов А.Ю. Школьная служба примирения и восстановительная культура взаимоотношений: практическое руководство. /под общей редакцией Карнозовой Л.М. – М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2012 г.
2. Стандарты восстановительной медиации//Вестник восстановительной юстиции. Концепция и практика восстановительной медиации. М.: Центр «СПР». 2010 г.
3. Зер. Х.Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание/пер.с анг.; под общ. ред. Л.М.Карнозовой .М.: МОО Центр «СПР», 2002 г.
4. Бесемер Христов. Медиация. Посредничество в конфликтах.// Духовное познание. Калуга, 2004 г.
5. Бисембаева А.К. Основы школьной медиации. Учебное пособие.// КГПИ, Костанай, 2017 г.
6. Учебное пособие по медиации// Международный центр медиации и права «Согласие». Астана, 2018 г.

Совет Д., учащаяся 11 класса КГУ «Общеобразовательная школа № 86»;
Хамит К., студентка 2 курса
Научный руководитель – Сидорова Н.В., доцент кафедры правового регулирования экономических отношений, к.ю.н., доцент
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ КОНСТИТУЦИИ

Конституция — акт учредительной (верховной) власти, закрепляющий основы конституционного строя, положение человека и гражданина в обществе, форму правления, государственно-территориального устройства, систему органов государственной власти и местного самоуправления [1].

Понятие «конституция» употреблено в работах Аристотеля в связи с обоснованием им идеи рационального государственного устройства. Происхождением термин «конституция»

обязан указам римского императора. В средневековую эпоху этим термином обозначались акты (хартии) о феодальных вольностях.

Конституции появились в результате революций XVII-XVIII вв., вызванных потребностями переустройства власти, нахождения оптимального соотношения между властью и свободой. Революционные преобразования призваны были закрепить конституцию как основной закон государства.

В современном понимании по своей сущности конституция есть выражение общей воли народа в акте верховной (учредительной) власти, представляющем своего рода общественный договор, в котором согласованы социально-политические, экономические и иные жизненно важные интересы различных групп населения. Конституция в этом смысле есть запись соотношения политических сил на момент ее принятия, основной закон государства, выражающий согласованную волю и интересы народа и в этих целях закрепляющий основополагающие устои общественного строя и государственной организации.

Функции конституции раскрывают ее сущность, социальное назначение и служебную роль, отражают специфику конституционных норм и институтов. Принято выделять юридическую, учредительную, политическую и мировоззренческую (идеологическую) функции конституции.

Юридическая функция заключается в том, что конституция представляет собой главный источник национальной правовой системы, нормативно-юридический акт, нормы которого обладают высшей юридической силой и составляют основу всей системы правового регулирования, характеризует собственно служебную роль конституции в национальной правовой системе.

Как правовой акт особого свойства конституция выполняет следующие юридические функции:

а) правонаделительную, связанную с закреплением в Основном Законе конкретного перечня прав и обязанностей органов государственной власти и иных субъектов конституционного права;

б) охранительную, характеризующую направленность конституционных норм на защиту основ конституционного строя, прав и свобод человека и гражданина;

в) целеполагающую или ценностно-ориентационную, заключающуюся в закреплении основным законом стратегических целей и задач развития общества и государства. Конституция в этом смысле дает нормативный прогноз, отражает в своих нормах опережающее развитие общественных отношений[1].

Учредительная функция выражается в признании и юридическом оформлении важнейших институтов общества, их узаконивании и придании им государственно-правовой формы. Она указывает на то, что конституция появляется вследствие коренных изменений в жизни общества и выступает политической и правовой основой его дальнейшего развития. Учредительная роль конституции проявляется в том, что она, во-первых, закрепляет сложившуюся систему общественных отношений на момент ее принятия и, во-вторых, юридически узаконивает прогрессивные тенденции политико-правового развития, создавая условия для появления новых отношений, которые проявляются в «зародыше», в тенденции, но не могут получить общественного признания без их высшей законодательной поддержки.

Политическая или социально-политическая функция проявляется в том, что конституция есть политический документ (своего рода договор общественного согласия), оказывающий регулирующее воздействие на политический процесс и политические отношения. Выполнение конституцией этой функции возможно лишь в том случае, если учреждаемая ею система власти функционирует в режиме демократического политического режима. Политическая функция отражает роль конституции в закреплении и развитии основ государственной политики (идей, принципов, целей), взаимодействия политических институтов общества в функционировании всей политической системы. В этом смысле конституция является генеральной политической директивой.

Мировоззренческая (идеологическая) функция заключается в том, что конституция является философией государственной власти, отражая особое мировоззрение: провозглашает и защищает важнейшие ценности — права и свободы человека и гражданина, политический плюрализм, многообразие и равноправие форм собственности, ограничение власти правом и иные общепризнанные демократические ценности, совокупно представляет определенную идеологию — систему идей, воззрений на государственное и общественное устройство. Абсолютная деидеологизация конституции невозможна, а чрезмерная идеологизация (как и всякого правового акта) «обесточивает» ее юридическую силу, превращает в политическую декларацию правящих элит. Мировоззренческий характер конституции может проявляться и в том, что ее нормы в определенных политических условиях могут закреплять основы (принципы) соответствующего политического учения в качестве господствующего, своего рода официальной идеологии. Для государств с авторитарными или квазидемократическими режимами подобный характер конституции возможен.

Интеграционная функция состоит в том, что конституция призвана противодействовать крайним формам политического радикализма, разъединяющего общество на противоборствующие силы, обеспечивать единство и неделимость государства, препятствовать его территориальному распаду.

Конституцию отличают особые юридические свойства, предопределяющие ее юридическую специфику:

1. Учредительный характер.
2. Высшая юридическая сила.
3. Юридическая база для правотворчества.
4. Прямое действие.
5. Широкий круг объектов правового регулирования.
6. Особый порядок принятия и внесения изменений и дополнений.
7. Особый механизм защиты[1].

Таким образом, конституция — это система правовых норм, имеющих высшую юридическую силу и устанавливающих основы организации общества и государства, правовой статус человека и гражданина, принципы построения и деятельности государственных органов.

Список использованной литературы:

1. Сидорова Н.В. Конституционное право Республики Казахстан. – Караганда: Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза. 2018.

Сулейменова Ә., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мемлекеттік тәуелсіздікке қол жеткізіп, толық мемлекеттік егемендікке ие болғаннан бергі жылдар ішінде Қазақстан Республикасы демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет [1] ретінде әлемдік сахнада тұғырлы орын алу жұмыстарын жемісті орындауда, яғни басымыздан өткерген тоталитарлық режимге сай болатын заңсыздықтарды түбірінен жойып, оның орнына - құқықтық құндылықтарды және тұлғаның құқықтары мен бостандықтарының басымдылығын танитын қоғам орнату. Дамудың жаңа жолына түскен жас Қазақстан мемлекеті үшін барлық құқықтық жүйелерді түпкілікті өзгерту қажеттілігінің

туындауы табиғи қажеттілік болды. Сол уақыттан бастап мемлекетте жүргізіліп жатқан әлеуметтік-экономикалық реформалардың негізгі мақсаты -дамыған нарықтық экономиканы, демократиялық қоғамды және құқықтық мемлекетті құруға бағытталды. Ендігі басты мақсатымыз – 2050 жылға қарай мықты мемлекеттің, дамыған экономиканың және жалпыға ортақ еңбектің негізінде берекелі қоғам құру, мемлекеттік басқарудың жаңа түрін қалыптастыру, жемқорлықты құбылыс ретінде жою үшін онымен күресті күшейту [2]. Сыбайлас жемқорлықпен күрес - кез келген өркениетті ел үшін маңызды сұрақтардың біреуі болып көрінеді. Осы тажалмен күресу мемлекет саясатының басымдылықтарының бірі болатындығы кездейсоқ емес, әсіресе мемлекеттік қызмет саласында, себебі мемлекеттік билік органдарының сыбайлас жемқорлықпен улануы - мемлекеттің экономикалық және әлеуметтік үрдістердің реттеушісі ретіндегі ролінің әлсіреуіне, қоғамның криминализациялануына әкеледі, сондай-ақ азаматтардың бойындағы биліктің құқықтар мен бостандықтарды қорғау қабілетіне деген сенімін азайтады [3]. Көрсетілген жағдайлар сыбайлас жемқорлық мәселелерінің қоғамның жағымсыз әлеуметтік, саяси, экономикалық және құқықтық құбылыс ретінде зерттелу көкейкестілігін куәландырады.

Мемлекеттік билік пен басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа баға бермес бұрын, сыбайлас жемқорлықтың өзін анықтап алайық. Бүгінде сыбайлас жемқорлыққа әркім өз тарапынан анықтама беруде, мысалы, Н.Ф.Кузнецова өзінің «Коррупция в системе уголовных преступлений» атты еңбегінде «Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік көлеңкелі құбылыс, бір тұлғаның екінші бір тұлғаны сатып алуы» [4] - деп анықтайды. Ал, А.И.Долгова сыбайлас жемқорлыққа былай баға береді: «Мемлекеттік немесе басқа да қызметкерлердің жеке басының пайдасы үшін ресми қызметтік өкілеттіктерін және соған байланысты беделдері мен мүмкіндіктерін сатуы немесе сол үшін сатылуы» [5] . Осы екі ойды біріктіріп, Б.В.Волженкин «Коррупция» атты еңбегінде «Сыбайлас жемқорлық дегеніміз - әлеуметтік құбылыс болып табылатын биліктің іріп-шіруі, мемлекеттік функцияны атқаруға өкілетті мемлекеттің немесе басқа да соларға теңестірілген адамдардың өз қызмет бабымен қызмет статусы мен беделін жеке басының баюы мақсатында немесе топтық мүдде үшін пайдалануы» - деп анықтама береді [6,5-11бб.]. Жоғарыда аталған пікірлердің ұштасуы нәтижесінде сыбайлас жемқорлық - мемлекеттік қызметті атқаратын немесе соған теңестірілген тұлғаның қызмет бабын жеке субъективтік ойлары бойынша пайдалануы, субъективтік ойлар түрлі болады, мысалы, баю мақсатында, кек алу, өшпенділік мақсатында немесе әр түрлі заңға қайшы негіздегі іс-әрекеті деген түйін шығатынын байқаймыз. Сыбайлас жемқорлықты саяси емес, әлеуметтік құбылыс деп баға беруі менің ойымша мынада секілді: пара алатын мемлекеттік тұлға болса, параны үнемі мемлекеттік тұлға бере бермейді, сәйкесінше кез-келген азамат пара бере алады, ол шаруа қожалығының басшысы немесе үй қызметшісі де болуы мүмкін, яғни кез-келген әлеуметтік тұлға пара береді. Сыбайлас жемқорлықты әлеуметтік құбылыс ретінде қарастырып, оны тек сол әлеуметтің көмегімен, әлеуметтік тәсілдермен реттеу қажет.

Мемлекеттік билік пен басқару саласындағы тұлғалардың қызметін негізгі құқықтық базасы ретінде «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы», ҚР «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңдары, Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексі (Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік әдеп қағидалары)» қарастырылады. Мемлекеттік қызметші - мемлекеттік органда Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен республикалық немесе жергілікті бюджеттерден не Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қаражатынан ақы төленетін мемлекеттік лауазымды атқаратын және мемлекеттің міндеттері мен функцияларын іске асыру мақсатында лауазымдық өкілеттіктерді жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының азаматы [7].

Сыбайлас жемқорлықпен күресуде тағы бір назар салатынымыз - кадр жинақтау. Қазақстан Республикасында мемлекеттік қызметкерлер тестілеу және әңгімелесу арқылы қызметке қабылданады. Теория бойынша мемлекеттік қызметке рефераттың бағасы бойынша, сауалнама нәтижелері бойынша, эксперттік сұрау бойынша, топтық дискуссия

әдісі бойынша да кадр жинақтайды. Қазақ қоғамында мемлекеттік қызметтегі лауазым иесі өзінің жерлесі, туысы, ағасы-жағасы деп қарастырып алып жататыны мәлім. Сол себепті, шетелдік тәжірибеге сай жұмысқа қабылдаудың жаңа модельдері мен арнайы бағдарламаларын ұсыну қажет.

Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау, Қазақстан Республикасының қауіпсіздігін сыбайлас жемқорлықтан туындайтын қатерден қорғау, жемқорлықпен байланысты құқық бұзушылықтың алдын алу, оны анықтау және ашу, олардан келген зардаптарды жою, кінәлілерді жауапқа тарту жолымен мемлекеттік органдардың, лауазымды және басқа да мемлекеттік қызметтерді жүзеге асырушы адамдардың, сондай-ақ оған теңестірілген адамдардың қызмет ету тиімділігін қамтамасыз етудің талаптары Қазақстан Республикасында 1998 жылы 2 шілдеде «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Қазақстан Республикасы Заңының шығуына себеп болғаны барлығымызға мәлім ақпарат болса, жаңадан өңделіп шыққан заң осы міндеттердің жүзеге асырылу механизмінің айқын жолы болса, оның жалғасы Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңында орын алған [8]. Осы тұста Елбасымыздың: «Мен барша халқымды жарқын болашаққа жол бастайтын адамзат баласының мәңгілік құндылықтары – ерік-жігер мен еңбексүйгіштік, мақсаткерлік қасиеттерді бойға сіңіруге шақырамын» [9] деген ойына толық қосыла отырып, сыбайлас жемқорлық - «іштен бастап жейтін жегі құрт» болатын болса, онымен күресте - нәтижеге әкелетін әдіс-тәсілдердің барлық түрін қолданудан қорықпайық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл (2017 жылы енгізілген өзгерістері мен толықтыруларымен). http:// www.zakon.kz
2. Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы. АСТАНА. 17 қаңтар 2014, 16:52. BNews.kz
3. Абдыкаримов О. Избавиться от ржавчины // Каз.правда. – 2012. - 8 декабря.
4. Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник МГУ Сер. II. Право. -1993. - N 1.
5. Долгова А.И. Криминология. Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2005. - 912 с.
6. Волженкин Б.В. Коррупция. - С.-Пб.: Изд-во СПб. юрид. ин-т (ф) Академии Генеральной прокуратуры РФ, 1998. - 44 с.
7. «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» ҚЗ Заңы. 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-Y ҚРЗаңы (2018.29.06. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
8. Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңы. 2015 жылғы 18 қараша, №410-Y ҚРЗ.
9. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру». http://www.akorda.kz

Сыбатова М.Э.

Научный руководитель - к.фил.н., к.ю.н., доцент Городнова О.Н., Чебоксарский кооперативный институт (филиал) Российского университета кооперации, г. Чебоксары, Российская Федерация

НЕКОТОРЫЕ КОЛЛИЗИИ В ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ПРАВЕ

Можно ли считать коллизией расхождение правового регулирования однотипных процессуальных порядков в смежных отраслях законодательства: гражданско-

процессуального и арбитражно-процессуального?

Безусловно, так как под юридическими коллизиями понимаются расхождения или противоречия между отдельными нормативно-правовыми актами, регулирующими одни и те же либо смежные общественные отношения, а также противоречия, возникающие в процессе правоприменения и осуществления компетентными органами и должностными лицами своих полномочий [1, С. 175].

Несомненно, юридические коллизии отражаются на работе правовой системы, на эффективности правового регулирования. Они способны ущемлять права и свободы граждан, создавать замешательства в правоприменительной практике, влияют на правосознание общества в целом. Подробно рассмотрим юридическую коллизию между ГПК РФ и АПК РФ в части полномочий представителя заключать соглашение о признании фактических обстоятельств. Так, например, ч. 2 ст. 68 ГПК РФ и ч. 2, 3 ст. 70 АПК РФ закрепляют частный случай освобождения от доказывания и наделяют суд правом признать и принять без проверки в ходе дальнейшего производства по делу признанные и удостоверенные сторонами доказательства. Признанные сторонами в результате достигнутого между ними соглашения обстоятельства принимаются арбитражным судом в качестве фактов, не требующих дальнейшего доказывания. К примеру, если ответчик не отрицает факт занижения налогооблагаемой базы, то это обстоятельство исключается из предмета доказывания. В суде остается установить размер задолженности по налогам.

Возникает вопрос: вправе ли суд удовлетворить иск на основании признания представителем ответчика обстоятельств дела, положенных истцом в основание иска? В соответствии со ст. 48 и 53 ГПК РФ граждане и организации вправе вести свои дела в суде лично или через представителя, полномочия которого должны быть отражены в доверенности, оформленной надлежащим образом. При этом ст. 54 ГПК РФ «Полномочия представителя» специального указания в доверенности о праве представителя признать им обстоятельства дела не требует. Таким образом, в гражданском процессе суд вправе удовлетворить иск на основании признания представителем ответчика обстоятельств дела (при отсутствии данного полномочия в доверенности), если признания достаточно для принятия судебного решения и установления истины по делу [2]. Статья 62 АПК РФ «Полномочия представителя», напротив, прямо закрепляет право представителя заключать соглашение по фактическим обстоятельствам только при наличии указания на то в доверенности. Таким образом, в арбитражном процессе суд вправе удовлетворить иск на основании признания представителем ответчика обстоятельств дела только при наделении представителя таким полномочием согласно доверенности. Статья 56 КАС РФ «Полномочия представителя» закрепляет, что в доверенности, выданной представляемым лицом, или ином документе должно быть специально оговорено право представителя на осуществление основных процессуальных действий, а также право на их осуществление самостоятельно или с согласия представляемого лица. В частности, в доверенности должно быть оговорено право представителя на заключение соглашения сторон по фактическим обстоятельствам административного дела. Решением сложившегося противоречия законодательных предписаний в гражданском и арбитражном процессе является закрепление в ст. 54 ГПК РФ по аналогии с АПК РФ и КАС РФ единого порядка заключения представителем соглашения о признании обстоятельств при наличии данного полномочия в доверенности.

Таким образом, с целью единообразия нормативно-правового регулирования в гражданском и арбитражном процессе следует включить в ГПК РФ и АПК РФ положение закона о том, что обеспечение доказательств в досудебном порядке производится нотариусами. Данное положение следует закрепить в статье 72 АПК РФ и статье 64 ГПК РФ.

Список использованной литературы:

1. Матузов Н. И. Теория государства и права: учебник / Под ред. Н.И. Матузова, А. В. Малько – Саратов : Юристъ, 2004. – С. 175.
2. Ответы Судебной коллегии по гражданским делам Верховного суда Российской

Федерации на вопросы судов по применению норм ГПК РФ: утв. Президиумом Верховного Суда РФ от 24 марта 2004 г. // СПС Консультант плюс. Дата обращения 29.10.2018 г.

Танибеков Н.Б., 3 курс студенті,
Ғылыми жетекші - аға оқытушы Искакова Ж.А., Қарағанды экономикалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ - ПРОЦЕСТІК МӘЖБҮРЛЕУ ШАРАСЫНДАҒЫ ЖЕТКІЗУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ.

Қазақстан Республикасы 2050 жылға дейін дамыту стратегия туралы, Қазақстан халқына арналған Президентінің жолдауында, біздің мемлекеттің дамуының басымдылығының бірі, Қазақстанда осы күнгі, тиімді мемлекеттік қызметін құрастыру және нарықтық экономикада тиімді болатын басқарушылық құрылымды құрастырып, ұлттық мүддесін қорғайтын мемлекет құрастыру[1.]. Қазақстан Республикасында, осындай құқықтық мемлекет құрастыру үшін азаматтардың құқыларын, ерекшеліктерін және заңдық мүдделерінің күшейтілуі қарастырылады. Осы туралы Қазақстан Республикасының Конституциясының былай делінген: «Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық келісімдері оның заңдарының алдында басылымдығы бар және тікелей қолданылады, тек қана оның қолдануына халықаралық келсімімен сәйкес заң шығаруы қажетті»[2.].

Егемендік Қазақстанда халықаралық байланыс интенсификациясы және интерграциялық процесстер адамның құқығын сақтау жағынан, тұлғаның еркіндігін және құқығын толық қамтамассыз ету, олардың қамтитын кепілдігін кеңейтуіне және қорғауына белсендік ынтымақтасуына мүмкіншілік береді. Осы кезде прогресстін болуы, өзара компромистерге, социалистік уақытта қалыптасқан стереотиптардан бас тартқанына, жалпы адамдық мүдделірінде және ар-ожданында негізделінген жаңа саяси ойлауының жариялауын арқасында. Мысалы, азаматтық және саяси құқықтар туралы Пакта қандай жағдай болмасын адамның мынадай құқыларына шек қойылмасын: өмірге құқығының барына, адамның келісімі болмаса медициналық және ғылыми тәжірибелікке тартылу, адамгершіліксіз, қаталдық үндеуіне тартылу, құлдықта немесе еріксіз түрде ұстауына, келісім міндеттер орындамаған үшін бас бостандығынан айыруға тарту, қылмыс жасаған уақытта ол қылмыс деп саналмайтын әрекеттер үшін жауаптылыққа тартылмау, ойлауынын ерекшілігін құқық субьектісі ретінде тануына, дін және ар-ожданына ерекшелігі.

Соған қарағанда біз С.М. Жалыбинның айтқанымен «Қолында болған билік – мәжбүрлеу функцияларды құқық қорғау органдар халықтың игілігіне әрқашан қолданбайды. Соттық және тергеулік қателіктер, лауазымдық тұлғалардың заңсыз әрекеттері, адамның жеке өміріне негізсіз қол сұғып, әртүрлі қызмет өкілеттігін теріс пайдалану фактілер және тағы басқа орын тауып отыр. Содан кейін, мемлекет құқық қорғау органдарға кеңейтіп өкілеттігін беруіне мүдделі болмай, өзінің азаматтарына негізсіз мәжбүрлеу шараларын қолданудан сақтау мүдделі»[3.].

Процесстік мәжбүрлеу шалараларының ішіндегі «Жеткізу» мәжбүрлеу шарасы туралы сөз қозғасақ болады. Себебі Қазақстан Республикасының Қылмыстық процестік Кодексінде[4.] «Жеткізу» 129-бап.,яғни:

1. Жеткізу – адамның қылмыстық құқық бұзушылыққа қатыстылығын анықтау мақсатында үш сағаттан аспайтын мерзімге қолданылатын процестік мәжбүрлеу шарасы.

2. Адамның қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысы бары расталған жағдайда, қылмыстық қудалау органы осы Кодекстің 131-бабында көзделген тәртіппен ұстап алуды жүзеге асыруға құқылы, бұл ретте жеткізу мерзімі осы Кодекстің 131-бабының төртінші бөлігінде көзделген ұстап алудың жалпы мерзіміне қосылады.

3. Жеткізу мерзімі аяқталған соң, бұдан әрі процестік ұстап алу жағдайларын қоспағанда, адамға жеткізілгендігі туралы дереу анықтама беріледі» деп көрсетілген.

Қылмыстық - процестік кодексіне арналып жазылған Когамовтың комментарийлер жинағында 129 баптың 3 бөлігінде «жеткізу адамның құқықтары мен бостандықтарын шектегендіктен ол тек қана 3 сағат ішінде жүзеге асырылады. Онымен қоса 3 сағатқа жеткізілушінің жалпы бір орыннан екінші орынға қозғалуы және қылмыстық қудалау органында болған уақыты толығымен қосылады» делінген[5.].

Алайда қазіргі таңда жеткізу жүргізу барысында нақты бір мерзім қою тәжірибе жүзінде мүмкін емес. Себебі нақты жағдайда жеткізудің мерзімі әр түрлі мән-жайларға, мәселен бағыттың ұзақтығына, жол транспортының жоқ немесе кем болуына, ауа-райының қолайсыздығына байланысты екі есе өсуі мүмкін. Осыған байланысты жеткізу - тұлғаның нақты бір қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысы бар екенін анықтау мақсатында 3 сағаттан аспайтын мерзімде жүзеге асырылатын процестік мәжбүрлеу шарасы ретінде нақты фактілік жеткізілу (фактическое доставление) сәтінен бастап есептелуі тиіс деп санаймыз.

Қорытындылай келе Қазақстан Республикасы қылмыстық - процестік кодексінің 129 бап 1 бөлігін келесідей басылымда шығарсын деген ұсыныс білдіреміз:

Жеткізу - адамның қылмыстық құқық бұзушылыққа қатыстылығын анықтау мақсатында үш сағаттан аспайтын мерзімге қолданылатын нақты жеткізілу (фактическое доставление) сәтінен бастап есептелінетін процесстік мәжбүрлеу шарасы.

Яғни, «нақты жеткізілу» ұғымы осы баптың мерзім ретінде есептелуінің бастамасы болып табылады. Бұл ұғым жеткізілу мерзімінің «шеңберінің» негізгі бағдары

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» Стратегиясы 2012 жыл 14 желтоқсан
2. Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған) (2017.10.03. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)
3. С.М.Жалыбин Защита прав граждан в уголовном судопроизводстве: Монография / Алматы: Жеті жарғы, 2002. 304 с.
4. Қазақстан Республикасының қылмыстық процестік кодексі от 04.07.2014
5. Когамов М.Ч. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан. Общая и Особенная части. Алматы «Жеті Жарғы» 2015 г.

Толегенова А., 1 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы Есенов Д.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЛАҢКЕСТІК ЖӘНЕ ДІНИ ЭКСТРЕМИЗММЕН КҮРЕСУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ӘРЕКЕТТЕСТІГІ.

Бүкіл әлем аумағында лаңкестік пен діни экстремизммен күресудегі мемлекеттер ынтымақтастығы арнайы халықаралық ұйымдардың пайда болуы және қызметтесуімен расталады.

Орта Азия аймағына сәйкес келетін Шанхай Ынтымақтиастық Ұйымының мүше мемлекеттерінің ынтымақтастық концепциясына сәйкес, терроризм, экстремизм, сепаратизммен күресудегі ШЫҰ жергілікті антиланкестік құрылымындағы атқарушы комитетімен үйлестіруші – жедел, халықаралық құқықтық және ақпараттық-аналитикалық қызметті жүзеге асыруда келісілген шешшімдерді іске асырады. Олар ШЫҰ мүше мемлекеттерінің терроризм, сепаратизм, экстремизммен күресудегі ынтымақтастық,ШЫҰ аумғында антиланкестік құрылым кеңестері белгіленген.

Лаңкестік және діни экстремизммен күресуде антиланкестік орталықтар қалыптастырылды және әрекет етеді. Мұндай орталықтар ТМД шеңберінде құрылады. Онда Орта Азия мемлекеттері белсенді қатысушылық білдіреді. Сөйтіп, ТМД мүше мемлекеттерінің антиланкестік Орталық құру туралы шешіміне сәйкес (2000 жылы 1 желтоқсан, Минск), ол ТМД-ның арнайы салалық органы болып табылады және ТМД мүше мемлекеттерінің құзіртетті органдарының арасындағы байланысты үйлестіруді қамтамасыз етуге бағытталған. әрине, бұл қызмет хылықаралық терроризмнен бөлек басқа экстремизм көріністерімен күресуге арналған. Орталық өз жұмысында ТМД мүше мелекеттер Ішкі Істер министрлігінің Кеңесімен, Бас прокуратуралардың кеңесімен, шекара әскерлері мен қолбасшылар кеңесі мен олардың органдары, сонымен қатар ТМД мүше мемлекеттер аумағында ұйымдасқан қылмыстылық пен басқа да қылмыстардың қауіпті түрлерімен күресудегі үйлестіруші бюросымен қызметтеседі.

Орталық өз қызметін ТМД мүше мемлекеттердің арнайы қызмет және қауіпсіздік органдарының арнайы жасақталған антиланкестік бөлімшелердің мүмкіндіктерін пайдалнумен жүзеге асырады, сонымен қатар қауіпсіздік және арнайы қызмет органдарының Бірлескен мәліметтер банкін жасаумен атқарады.

Орталықтың негізгі тапсырмалары мен функциялары болып мыналар табылады:

-халықаралық терроризм мен басқа экстремизм көріністерімен күресудегі ТМД мүше мемлекеттерінің құзіретті органдарының өзара байланысын үйлестіруді қамтамасыз ету;

- ТМД мүше мелекеттер мен басқа да мелекеттерде орын алған халықаралық террористік және тағы басқа экстремистік әрекеттердің таралу тенденциялары мен өсу қарқыны жөнінде ақпаратты қорытындылау;

-қауіпсіздік және арнайы қызмет органдарының Бірлескен мәліметтер банкінің негізінде ТМД мүше мемлкеттердің басқа құзіретті органдарының мәліметтер банкін құру және тағы да басқа аранйы банктер құру.

Айта кетуге тұратын жәйт, Орталық Азия аумағы бойынша ТМД мүше мемлекеттердің Антиланкестік ортылықтың бөлімін құру туралы Шешімнің іске асуы. Атлаған Шешімге сәйкес, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы басшыларының Кеңесі Орталық Азия аумағы бойынша ТМД мүше мемлекеттердің Антиланкестік ортылықтың бөлімін Қырғыз Республикасы, Бішкек қаласында орналастыруды жөн көрді.

Осылайша біз Орта Азия аумағында орын алып жатқан, бірден бір өзекті мәселе – экстремизм өз жолындағы мемлекеттер тарапынан қарсылыққа тиесілі тойтарыс бере алмайтындығында күмәніміз жоқ. Әрине, аталмыш мәселе бүгін не ертең шешіле қоймас. Алайда оған бүгіннен бастап халықаралық қауымдастық өз тойтарысын нық қадаммен бастады деуге әбден жасырынбай айтуға болады.2017 жылдың қарсаңында әлемде соңғы жылдар бойы байқалып тұрған тенденция-экстремизм және терроризм жаңа мыңжылдықтың апокалепсисі екендігінде ешкімнің күмәні жоқ. Дүниежүзі АҚШ, Ресей, Палестина, Израиль,Франция сонымен қатар әлемнің тағы басқа аймақтарында орын алған оқиғалардан таң қалуда. Әлемдік қауымдастық аталмыш жаһан мәселесін шешу жолында: әйгілі саясаткерлер,құқықтанушылар,социологтар әлемнің әрбір азаматына тиесілі ең үлкен қасіретті шешуге бет бұрды. Қазақстан Республикасы ланкестік оқиғалардың ошақтарынан тыс аймақтарда орналасқанымен, ланкестер күштеріне қарсы тұру іс –қимылдарының белсенді қатысушылары болып келеді.

Лаңкестік және діни экстремизіммен күресудегі Орта Азия мемлекеттерінің ынтымақтастық қағидалары мен мазмұнының жалпы мінездемесін қалыптастыру мәселесі толығымен қамтылған болмаса да, әлдеқайда дұрыс бағыттағы ұстанымдарды бекіткені айқын деп нық айтуға болады.

Орта Азия аймағына сәйкес келетін Шанхай Ынтымақтиастық Ұйымының мүше мемлекеттерінің ынтымақтастық концепциясына сәйкес,терроризм,экстремизм,сепаратизммен күресудегі ШЫҰ жергілікті антиланкестік

құрылымындағы атқарушы комитетімен үйлестіруші – жедел,халықаралық құқықтық және ақпараттық-аналитикалық қызметті жүзеге асыруда келісілген шешшімдер іске асырылды.

Қазіргі таңда Еуропа лаңкестікге қарсы күреске және онымен күресудің тиімді жолдарын табуға ерекше назар аударып отыр. Лаңкестік мәселесін нейтрализациялауда Еуропаның қол жеткізген ең негізгі нәтижесі ұлттық деңгейдегі ынтымақтастықтың координациясы. Бүгінде Еуропа аймағында, антилаңкестік қызметпен айналысатын бірнеше арнайы органдар жұмыс істейді. Лаңкестікпен күреске жауап беретін ЕО-тың органдары:

- лаңкестікке қарсы күрес бойынша координатор – Гийс де Вриес
- Европол (ауыр қылмыстармен айналысатын департамент, лаңкестікке қарсы күрес басқармасы).
- ЕО-тың лаңкестікке қарсы күрес жүргізетін арнайы комиссиясы – Рафаэль Бенитез.
- ЕО-тың лаңкестікке қарсы күрес бойынша сарапшылар комитеті CODEXTER.

Үкіметаралық сарапшылар Комитетінің – CODEXTER-дің негізгі міндеті болып ЕО-тың лаңкестікпен күресте қосқан үлесін, ең алдымен, оның белсенді бағыттарын айқындау, талдау жасау болып табылады. Сарапшылар комитеті CODEXTER құқық қорғау орындарымен қарым-қатынаста болатын жеке тұлғалар және куәгерлердің құқықтарын қорғау туралы және зерттеу жүргізудің арнайы методтарына қатысты.

Жасалған халықаралық құқық нормаларын қолдады. Сонымен бірге, комитет осы мақсатта Халықаралық инструменттерді пайдалану үшін лаңкестік апологиясы» түсінігіне зерттеу жүргізіп көрді. Оған қоса, CODEXTER комитеті ЕО Министрлер комитетіне лаңкестік әрекеттерден жәбірленгендерге мықты қорған болуды және оларға конпенсация төлеуді ұсынды. Сонымен қатар, CODEXTER комитеті әрбір елдің лаңкестікке қарсы күресу мүмкіндігін бақылап, сараптап отырады.

CODEXTER комитеті ЕО-тың лаңкестікпен күреске дайындығы жөніндегі жалпы конвенциясын талқылап, лаңкестікпен күреске байланысты халықаралық заңда кеткен кемшіліктерді жою үшін құқықтық әрекеттер аясын көбейтуді ұсынды. 2004 жылдың 18-20 қазанында CODEXTER-дің лаңкестік жөніндегі сарапшылар комитеті лаңкестікпен күрес мәселесін реттеп отыратын, халықаралық-құқықтық құжат - Конвенцияның жобасын талқылады. Бұған қоса, сарапшылар мүше мемлекеттердегі лаңкестікпен күрес жағдайынан хабар беріп отыратын қысқаша сөздік құрастыру, куәгерлерді қорғау туралы жаңа құжатты өңдеу, лаңкестік әрекеттерден жәбірленгендерді қорғау, оларға компенсация төлеу, лаңкестікті қаржыландыруға тосқауыл қою секілді негізгі мәселелерді талқыға салды.

2001 жылдың қыркүйегінде Брюссельде ЕО мүше-мемлекеттерінің ішкі істер мен юстиция министрлерінің отырысында Ұлыбритания Бірыңғай Еуропалық полиция – Европолдың мүмкіндіктерін кеңейтуіне ұсыныс жасады.

Үш айдан кейін, 2001 жылдың желтоқсанында Еуроодақтың Лакендік самитінде халықаралық лаңкестікпен күрес мәселесіне еуропалық мемлекеттердің бір бағытта келуі айтылды. Құжатта ЕО елдері лаңкестік қауіп-қатерден қорғану мақсатында ортақ еуропалық саясат аясында әрекет жасайтындығы айтылды. Тәжірибелік жоспар бойынша еуропалық елдер арасында ортақ тұтқындау туралы құжат енгізілді (Испанияның ұсынысы бойынша). ЕО территориясында тыйым салынған лаңкестік ұйымдар тізімінің қалыптасуына және діни экстремистік ұйымдарды қаржыландыру каналдары жауып тасталынды. Бірақ үш жылдан кейін ЕО елдерінің ішіндегі лаңкестікпен күресетін арнайы ұйымдар координациясының деңгейі өте төмен, аз екендігі байқалды.Соның нәтижесінде 2004 жылдың 17 ақпанында Германия, Франция, Испания және Италия мемлекеттерінің ішкі істер министрлері аталған төрт елдің қауіпсіздік жүйесін құру жөніндегі өзара келісімге келді. Ішкі істер министрлігінің басшылары өз елдерінің үкімет басшылары мен парламентке Франция мен Испания мемлекеттерінде жасалған үздік әрі тиімді деп танылған антилаңкестік заң жобалары ұсынды.

2004 жылдың наурызында Мадридте болған лаңкестік әрекеттен кейін Австрия бірден лаңкестікке қарсы күресте ортақ еуропалық арнайы ұйым құруды ұсынды.

Австрия бұл ұсыныста Еуропа қауіпсіздігі біріккен аналитикалық орталыққа зәру деп түсінгендіктерін жасаған болатын. Бірақ Еуропаның бес ірі мемлекеті: Ұлыбритания, Франция, Германия және Италия елдері бұл ойды құптамады. ЕО-тың төрағасы болып отырған Ирландия Австрияға мұндай ұйымның бар екендігін (Еуропол), ал австриялықтар қажет етіп отырған барлық функцияны халықаралық келісім бойынша атқарып отырғандығын ескертті.

Нәтижесінде ЕО елдеріндегі лаңкестікпен күрес бойынша координатор постын құруға келісті. Бұл келісім еуропалық ішкі істер министрлерінің кезектен тыс, шұғыл отырысында қабылданды. Координатордың негізгі атқатарын қызметіне Еуропа аймағындағы аңкестік әрекеттерді бақылау, барлау мәселесі, қаржыны бақылау және оның қауіпсіздігін қамтамасыз ету секілді жұмыстар кірді. Бірақ қауіпсіздік және барлаудың Еуропалық стратегиялық орталығының сарапшыларының пікірінше, координатордың атқаратын міндеті тым қораш әрі күлкілі. Оның үстіне, еуропалық елдер арасында ортақ тұтқындау туралы құжат Мадрид терактінен кейін ғана күшіне енді.

2004 жылдың жазында Еуроодақтың 2004 жылдың соңына дейін адамның биометриялық заңдылықтарын паспортқа енгізу заң түрінде бекітіп, ал 2005 жылдың соңына дейін тәжірибе жүзінде қолданысқа енгізуді жоспарлап отырғандығы белгілі болды.

2004 жылдың қазанында Еуропалық Комиссия халықаралық лаңкестіктің Еуропада көрініс табуына қарсы күресетін арнайы кризистік орталықты құруды бекітті. Көп ұзамай бұл ЕО-тың жай, ешқандай негізсіз айта салған әрекеті екені белгілі болды. Себебі, институт ашып қойғанымен, ешқандай қаржы бөлінбегендіктен, оның қызметкерлерінің алдына қойған мақсатына белгілі бір нәтижеге қол жеткізе алмайтындығы ақиқат. Оның үстіне «Дойче Велленің» мәлімдемесі бойынша, сарапшылар Еуропадағы лаңкестікпен күрестің ғылыми-негізін және сараптамасын қамтамасыз ету үшін шамамен миллиард евро қажет екендігін анықтаған.

2005 жылдың 27 қыркүйегіндегі еуропарламенттің кезекті отырысында оның мүшелері дерективасының лаңкестікпен күрес мақсатында телефон сөйлесулері мен электрондық жолдауларды сақтау керек деген ұсынысын қолдамады. Еуропарламенттің төндіретін қадамы болмақ. Ұлыбритания, Ирландия, Франция және Швеция елдерінің талқысына ұсынылған дерективаның аталған жобасы ЕО елдері азаматтарының телефонмен сөйлесулерін электрондық жолдауларын, интернет сайттарындағы деректерін үш жылға дейін архивтерде сақтауды талап етті.

АҚШ пен ЕО елдерінің халықаралық лаңкестікке қарсы күрестегі тактикасы олардың стратегиялық ойлау мәдениетіндегі айырмашылығын байқатады. АҚШ кез келген күресте қандай жолмен болса да, жеңіске жетуді көздесе, ЕО елдері ешқандай күш қолданбай-ақ мәселені шешуге болады деп есептейді. АҚШ-пен салыстырғанда, Еуроодақ соғыс пен лаңкестікті саяси метафора деп қабылдайды. Ол лаңкестік пен діни экстремизмге қарсы күресте бірде-бір әскери инициативаны ұсынбайды.

2001 жылдың 2 қазанында НАТО өз тарихында бірінші рет американдықтардың АҚШ-қа жасалған лаңкестік әрекеттер шетелдер тарапынан жасалғандығын мәлімдегенде, коллективтік қорғаныс туралы статьясын енгізді. Олар мұнымен «қаруланған шабуыл» терминіне жаңа, кеңейтілген мағынада анықтама беріп, жеке адамдар, топтар, ұйымдар немесе мемлекеттер жасаған қарулы акциялардың арасында ешқандай айырмашылық болмайтындығын атап көрсетті. 11 қыркүйектегі лаңкестік әрекеттен кейін батыс аналитиктері 1999 жылы қабылданған НАТО-ның стратегиялық концепциясының 24-бабының мазмұнын түсіндіріп, Солтүстік Атлантикалық одақты лаңкестікпен күреске қарсы ұйымға айналдырды.

Бірақ бұл енгізілген схемалық трактовкаға Париж келіспеді. 2002 жылдың қарашасындағы НАТО-ның Прагалық саммитінде сөйлеген сөзінде президент Ж.Ширак Франция позициясын ұсынып: «Біз лаңкестікке қарсы тұруымыз керек, лаңкестікті ешкім жақтамайды, бірақ оған қарумен, әскерлердің күшімен жауап бермеуіміз керек» дейді.

11 қыркүйекте болған трагедиядан кейін американдық БАҚ (бұқаралық ақпарат құралдары) «Америка соғыстың алдында тұр» деген айдармен мақалалар шыға бастады. Бұл олардың халықаралық лаңкестікпен күрестегі реалды сипаттамасын береді. Құрама Штаттар, Еуропа емес, дәл өздері ірі лаңкестік шабуылдардың нысанасы екендігін біледі.

Лаңкестікке қарсы күресте ЕО-тың ішкі табиғаты күш көрсету тәсіліне емес, заң механизміне жүгінді. Өз мақсаттарына жету үшін лаңкестіктің тура және жанама тәсілдерін пайдаланатын саяси күштерге де үлкен шыдамдылықпен қарап, «компромисс мәдениетін» қолданды. Кейбір жекелеген елдер деңгейінде толеранттық қарым-қатынас өзгеріп отырды. Мысал ретінде 2002 жылдың тамызында Испанияда басктердің лаңкестік ұйымы ЭТА-ның саяси қанаты болып саналатын Батасун партиясында тыйым салынғандығын айтуға болады. Ұлыбританияда да бәрінен қатал антилаңкестік заң қабылданды.

Солай десек те, еуропалықтар көбіне адам құқығы мәселесін догмалық тұрғыда түсінудің өзі лаңкестікпен күресте кедергі келтіретінін байқай бермейді. Егер ЕО позициясына сүйенетін болсақ, негізінен лаңкестік құрбандарымен салыстырғанда, лаңкестікке қатысы бар деп танылған күдіктілердің құқығын қорғау бірінше кезекте тұрады.

ЕО елдерінің лаңкестікпен күресте әскери күшті пайдаланбауының негізгі себебі халықаралық гуманитарлық құқық нормаларын сақтауынан туындап отыр. Соғыс кезінде немесе төтенше жағдайлар кезеңінде орын алған мәселердің барлығы бейбіт кездегі тәртіп бойынша шешіле бермейді. Егер ЕО елдері Ресей мен АҚШ елдері бастарынан өткізген лаңкестік әрекеттерді көрсе, онда лаңкестікке қарсы күресудің тәсілін, жолын өзгертері анық.

Жұмысшылар арасында өткізілген дискуссия барысында қоғамды демонстрацияландыратын Өзбекстандағы халықаралық және үкіметтік емес ұйымдармен қарым-қатынасты, ынтымақтастықты кеңейтетін, Омбусманның іс-әрекетін, республикадағы лаңкестік пен діни экстремизмге қарсы күресте пайдаланылып жатқан шаралар жөнінде мәлімет беретін соттық-құқықтық жүйенің қалыптасып келе жатқандығы мәлім болды.

Пленарлық мәжілістер мен топтардың жұмыстарының қорытындысы бойынша қатысушылар Сеул декларациясын қабылдады. Мұнда ұлттық институттар барлық істі ұлттық деңгейде қарастырды, аймақтық ынтымақтастықты қолдап өз мемлекеттерін антилаңкестік шаралар қолдануда адам құқығының сақталуында тиімді механизм мониторингін қалыптастыратын БҰҰ-н қолдауға шақырды. Декларацияда, сонымен бірге, лаңкестік адам құқығын таптайтындығы, адамның жеке өмірі мен қауіпсіздігіне тікелей әсер ететіндігі айтылады. Жалпы, антилаңкестік шаралар адам құқығының халықаралық стандартына сәйкес жасалуы тиіс деген мәселені көтереді.

Соңғы кездері әлемнің әр жерінде болып жатқан лаңкестік әрекеттер адам өміріне төніп тұрған қауіптің салмақты екендігін білдіреді. Әлемдік қауымдастық лаңкестікке тоқтауға тек мемлекет қана емес, қоғамның да белсене араласуын талап етіп отыр.

Лаңкестіктің қарапайымаларымен күресу мүмкін болмағандықтан, көптеген елдер халықаралық және мемлекет ішіндегі лаңкестік әрекеттермен күресуге бағытталған арнайы заңдар қабылдады.

Конференцияда адам құқығын қорғау жұмысының тиімділігін арттыру үшін бес жұмысшы топқа бөлініп қарастырды. Жұмысшылар тобының мәлімдемесіндегі түйінді мәселе адам құқығын қорғауды қамтамасыз ету мен лаңкестікпен күрестің арасындағы балансты табу болады. Конференцияға қатысушылар антилаңкестік шараларда, қақтығыстарда адам құқығының бұзылуынан сақтайтын тиімді тәсілдерді анықтауға тырысты және ұлттық институттар жергілікті халыққа лаңкестіктің тууы, пайда болуы секілді нәрселерді танытуға тырысты.

ЕО Ресей мен АҚШ-тағыдай лаңкестік пен діни экстремизмге қарсы күрес мәселесін кең тұрғыда талдағанды қаламайды. Оны ЕО-тың АҚШ-тың Ауғанстандағы әскери операциялар ұйымдастыруын қадалағанымен, НАТО-ның коллективтік қорғаныс жөніндегі 5-бапты пайдаланып, 2001 жылдың 11 қыркүйегіндегі лаңкестік әрекетке қарсы шара ұйымдастыруға қарсы болды. Тек бейтарап Австрия, Ирландия, Финляндия және Швеция

елдері Еуродақтың резолюциясын қабылдауға шақырған Бельгияның ұсынысын қайтарып тастады.

Еуроодаққа мүше елдердің сыртқы істер министрлігінің 25 басшысы 2005 жылдың 15 желтоқсанында Брюссельде өткен мәжілісте институттардың бекіткен лаңкестікпен күрес стратегиясын ислам радикализміне қарсы тұру істерін ұйымдастыру шараларын қолдады.
ЕО Кеңесінің пресс-қызметі таратқан мәлімет бойынша мәжіліс қорытындысы материалдарында ЕО-тың халықаралық ұйымдар мен ЕО серіктестері, соның ішінде, Ресей мен АҚШ елдері арасындағы лаңкестікпен күрес мәселесіне арналған саяси диалогты жақтайтындықтарын білдірді.

ЕО Кеңесінің мүшелері лаңкестікке қарсы күресу бағытында БҰҰ-дан ауқымды стратегияны күтуде. ЕО елдерінің СІМ басшылары лаңкестікпен күресте адам құқығы қатаң сақталуы қажет дей

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Курганская В. Қазақстан діни экстремизмнің интенсификациялану факторлары және оған қарсы әрекет ету жолдары.- Әдістемелік материалдар жинағы, Алматы: Философия және саясаттану институты.- 2015.

2. Егизбаев С.Қ. Халықаралық лаңкестік.- Қарағанды: 2014.

3. Кобец П.Н. Законодательство основы предупреждения терроризма в европейских странах и необходимость совершенствования российского законодательство с учетом международного опыта // Международное публичное и частное право.- 2009 г.

4. Ляхов Е.Г. Терроризм и межгосударственные отношения в Европе. – М., 1999.

Толепбергенов Д.Е., слушатель 3 курса
Московский университет МВД России имени В.Я.Кикотя;
Горбачева А.А., студентка 3 курса
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
Научный руководитель – д.ю.н., профессор Татарян В.Г.
Московский университет МВД России имени В.Я.Кикотя, г. Москва,
Российская Федерация

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ БОРЬБЫ С ГРУППОВОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ

Сегодня, когда в странах Евразийского экономического сообщества, в том числе и в Казахстане, главной целью государственной политики является повышение благосостояния граждан. Борьба с преступностью требует больших усилий со стороны государства и общества. Значительная роль в деле борьбы с преступностью в Республике Казахстан принадлежит оперативно-следственным органам, одной из главных задач которых является выявление, пресечение, раскрытие, расследование и предупреждение преступлений. Без широкого использования криминалистической науки для целей расследования и предупреждения преступлений, разработки частных криминалистических методик, выполнение поставленных задач может значительно усложниться.

По мере того как криминалистическая наука получает теоретико-правовую и правоприменительную базу, ее функции становятся все более многогранными, появляются возможности углубленного исследования явлений, составляющих предмет. Одна из таких возможностей реализуется в прогнозировании. Прогностической оценкой охватываются явления, комплексы явлений, факторы, предопределяющие выбор криминалистической тактики в решении задач борьбы с организованной преступностью.

Обращение к прогнозированию, в котором понимается обоснованное суждение о возможном состоянии объекта в будущем, путях и сроках достижения этих состояний, это научная модель будущего [1, с.37].

Строя прогноз необходимо отметить, что правоприменительная практика правоохранительных органов России и Казахстана и современные научные исследования в области уголовного права, криминологии, криминалистики и теории оперативно-розыскной деятельности указывают на то, что преступные образования в виде различного рода формирований, то есть совершение преступлений в различных формированиях, стали одним из следующих уровней деятельности преступности в целом и в частности дальнейший витком развития групповой преступности. Как правильно отмечают А.Н. Литвинов и Р.Л. Степанюк, «криминалистическое прогнозирование в широком понимании является внедрением положений и рекомендаций криминалистической прогностики в практику научного предвидения в сфере познания криминалистики, а также специфической научной, позновательной и практической деятельности» [2, с.13].

С учетом вышеизложенного, видится необходимость комплексного подхода в осуществлении мер противодействия указанным явлениям, которая отличается своей многоплановостью и разнообразием спектра организационных мероприятий в различных областях жизнедеятельности человека.

В настоящее время в Казахстане в правовом аспекте, науками уголовно-правового и криминалистического цикла, накоплены достаточные материалы, касающийся деятельности преступных формирований, ставших в основном предметом уголовно-правового и криминологического изучения. Однако обеспечению фундаментальности и концептуальности изучения деятельности различных преступных формирований мешает отсутствие криминалистических воззрений по этому поводу, а исследования криминалистических особенностей современной деятельности преступных групп находятся в зачаточном виде и значительно отстали от криминологов.

В связи с этим необходимо выявить устойчивые закономерности проявлений деятельности преступных корпораций через методологию её изучения. Конечно, методы, разрабатываемые в криминалистике различны по своей сущности и логическому классификации. В теории криминалистики используются общенаучные и специальные методы познания.

Криминалистическое прогнозирование в области борьбы с такими проявлениями организованной преступности должны базироваться, во-первых, на ранее выявленных закономерностях, во-вторых, на знании настоящего состояния объекта (явления), и в-третьих, на обнаружении тенденций его развития. Это необходимо, для криминалистического понимания и формирования собственных криминалистических представлений исследуемого вида преступной деятельности в целом, и её отдельных подвидов. А в будущем - теоретического обоснования криминалистических рекомендаций по выявлению, раскрытию, расследованию и предотвращению рассматриваемых преступлений.

Обобщение накопленного криминалистического опыта научных исследований деятельности преступных формирований свидетельствует о том, что на протяжении многих лет практика борьбы с ней практически не изменилась. Консервативны законодательство по этому вопросу и структура органов, ведущих борьбу с данными преступлениями. В то же время изучение материалов уголовных дел по показывает, что наряду со многими обстоятельствами их совершению способствуют: неумение следователей прогнозировать свои действия (что создает сложную ситуацию); неумение правоохранительных органов прогнозировать поведение преступника после совершения преступления (что затрудняет их поиск); неумение соответствующих органов спрогнозировать обстановку при создании и утверждении проектов новых методик с целью предотвращения возникновения не раскрытых дел.

Анализ специальной литературы, где косвенно исследованы особенности частной методики деятельности преступных групповых субъектов, совершающие общественно

опасные деяния и приносящие значительный вред позволяет нам выделить в содержании частной методики направления криминалистического изучения соответствующие приоритеты. В первую очередь, это касается обобщения криминалистической характеристики деятельности преступных групп в целом и конкретного вида преступления совершаемыми указанными образованиями. Следующим и важным направлениям будет изучение особенности начала уголовного дела. Третьим направлением изучения, будут, является обстоятельства, подлежащие установлению, характерные для данного вида преступления. Четвертым - типичные исходные следственные ситуации и основные направления их разрешения. Пятым - особенности тактики проведения отдельных гласных и не гласных следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий первоначального, последующего и заключительного этапов расследования. Шестым - организацию взаимодействия с оперативными подразделениями при расследовании конкретного вида преступления. Седьмым - использование специальных знаний. Восьмым - особенности установления материального ущерба. Девятым - особенности использования помощи общественности в расследовании и предупреждении данного вида преступления. И десятым - выявление причин и условий, способствующих совершению преступления и принятие мер к их устранению. Таковы наши взгляды по данному вопросу.

Список использованной литературы:

1. Бугаев К.В. Методология криминалистического прогнозирования. // Научный вестник Омской академии МВД РОССИИ, 2011, №2(41) - С.37-42.

2. А.Н. Литвинов и Р.Л. Степанюк, Прогнозирование и планирование в криминалистике. - М., 2004.

Төлеуханов Мақсат, 1 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН ЖАСАЛАТЫН ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫ

Қоғамда басқару аппаратымен бірге пайда болған сыбайлас жемқорлық - әлемнің ешқандай елі, ешқандай саяси жүйесі сақтандырылмаған жағымсыз құбылыс. Ол - саяси, экономикалық, қылмыстық түбірге ие бола отырып, адам қызметінің барлық аясына кіреді, яғни саяси, әлеуметтік өмірді бұрмалайды, экономикалық өсуді бөгелтеді, демократияның негіздерін сетінетеді, азаматтардың мемлекетке деген сенімін түсіреді. Өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтыра отырып [1], егемендік тізгінін қолына алғанына көпжылдық тәжірибесі бар мемлекетіміз үшін жемқорлықпен күрес мәселесі басымдылық көрсетіп отырған міндеттерінің қатарынан түскен емес.

“Сыбайлас жемқорлық” деген түсініктің түбірінде - “параға сатып алу”, “пара” деген латын сөздері жатыр. Рим құқығында сондай-ақ оған жалпы сөзбен айтқанда - “сындыру, бүлдіру, бұзу, зақымдау, жалғандау, параға сатып алу” деген түсінік бере отырып, құқыққа қарсы іс-қимылды білдірген [2, 89б.].

Орыс тілінің түсіндірме сөздігі сыбайлас жемқорлықты пара беріп сатып алу, лауазымды адамдардың, саяси қайраткерлердің сатқындығы ретінде сипаттайды [3, 125б.]. Жемқорлық - мемлекеттік басқару құрылымдарындағы лауазымды қызметкерлердің өздеріне тапсырылған қызмет мүмкіндіктерін жеке бастарының пайдасы мен мүддесі үшін пайдалану мақсатында жасаған қоғамға қауіпті қылмыстық іс-әрекеттері. Жемқорлықтың жалпылама белгілері: лауазымды адамның өзінің немесе делдал арқылы пара берушінің немесе оның өкілі болған адамның пайдасына жасаған іс-әрекеті (әрекетсіздігі) үшін ақша, бағалы

қағаздар, өзге де мүлік, мүлік құқығы немесе мүлік сипатындағы пайда түрінде пара алу, туыстық, жерлестік, т.б. жақындықтарына байланысты қызметке ретсіз қабылдау және көтермелеу, сондай-ақ, мемлекеттік және қоғамдық мүліктерді талан-таражға салу [4, 166б.].

Мемлекетте сыбайлас жемқорлық қылмысының орын алуы көлеңкелі экономиканың пайда болып, экономикалық өсу қарқынының тежелуіне және әлеуметтік, саяси шиеленістердің күрт асқынуына ұрындырады. Сонымен қатар жоғары лауазымды мемлекеттік қызметкерлері сыбайлас жемқорлық қылмысына салынған жағдайда құқық қорғау органдары оларды жасаған қылмыстары үшін қылмыстық жауапкершілікке тарта алмайтын жағдай қалыптасады. Сыбайлас жемқорлық қылмысының жасалу түрлеріне қарап екіге бөлінеді: жекелеген лауазымды қызметкерлер жасаған қылмыстық іс-қимыл және бірнеше лауазымды қызметкерлер бірігіп жасаған қылмыстық іс-қимыл [5, 97б.]. 1989 жылы әлемнің дамыған 37 мемлекеті халықаралық бизнестегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресу туралы конвенцияға қол қойғандығын тарихтан білеміз. Қазақстанның халықаралық бизнестегі сыбайлас жемқорлық қылмысына қарсы күрес конвенциясына қосыла отырып, 1998 жылы 2 шілдеде қабылдаған "Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы" заңында сыбайлас жемқорлыққа: "...мемлекеттік міндеттерді орындайтын адамдар, сондай-ақ соларға теңелген адамдар, тікелей өзі немесе делдал арқылы өздерінің лауазымды құзыреттерін және онымен байланысты мүмкіншілікті немесе өз құзыреттерін басқаша пайдаланып мүліктік пайда алу үшін заңмен қарастырылмаған мүліктік жайлылықты және артықшылықты қабылдау, сондай-ақ жеке және заңды тұлғалармен аталмыш жайлылықты және артықшылықты оларға заңсыз беруге осы адамдарды парамен сатып алу"- деген сипаттама береді [6]. Аталмыш заңнама азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға, сыбайлас жемқорлық қылмысының көріністерінен туындайтын қауіп-қатерден еліміздің ұлттық қауіпсіздігін қамтамсыз етуге, сыбайлас жемқорлық қылмысының алдын алуға бағытталған. Қоғамымыздың барлық саласына дендеп еніп бара жатқан сыбайлас жемқорлық қылмысының жолына батыл тоқсауыл қойып, олардың зардаптарын жою және мүдделілерді жауапқа тарту - еліміздің ең басты міндеттерінің алдыңғы шебіннен ешқашан түскен емес. Бұл мәселенің маңыздылығы 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Елбасымыз Н.А.Назарбаевтың еліміз халқына арналған Жолдауында көрсетілген. Онда мемлекет пен қоғам бірлесе отырып сыбайлас жемқорлық қылмысына қарсы тұруы керектігі атап өтілген. Мемлекет және қоғам сыбайлас жемқорлық қылмысына қарсы күресетін бір күш болуға тиіс. Жемқорлық – жай құқық бұзушылық емес. Ол мемлекеттің тиімділігіне деген сенімді сетінетеді және ұлттық қауіпсіздікке төнген тікелей қатер болып саналады. Біз түпкі мақсатымыз – жемқорлықты құбылыс ретінде жою үшін жемқорлыққа қарсы заңнамаларды жетілдіру арқылы жемқорлықпен күресті қатты күшейтуіміз керек [7]. Өмір барысы көрсеткендей сыбайлас жемқорлық қылмыстары парақорлықпен байланысты. Қазақстанда парақорлықтың сыбайлас жемқорлықтың нысаны ретінде таралып, жағымсыз құбылысқа айналу себептері осы тектес жағымсыз құбылыстарға қарсы іс-қимыл көрсетудің жаңа жолдарын іздестіру мәселелерін алдыңғы қатарға көтеруде.

Парақорлыққа сыбайлас жемқорлық нысаны ретінде қарсы іс-қимыл көрсету кез келген өркениетті ел үшін маңызды сұрақтардың бірі болып табылады. Осы жағымсыз құбылыспен күрес жүргізу мемлекет саясатының басым бағыты екендігі кездейсоқ емес, әсіресе мемлекеттік қызмет аясында, немесе билік органдарының сыбайлас жемқорлықпен зақымдануы мемлекеттің экономикалық және әлеуметтік үрдістердің реттеушісі ретіндегі ролінің төмендеуіне әкеледі, қоғамда қылмыстың орын алуына жәрдемдеседі және нәтижесінде азаматтардың бойында билік өкілдеріне, олардың құқықтар мен бостандықтарды қорғау қабілетіне деген сенімін жоғалтады. Аталған мәселенің маңыздылығы 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Елбасымыз Н.А.Назарбаевтың еліміз халқына арналған Жолдауында көрсетілген. Онда мемлекет пен қоғам бірлесе отырып сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұруы керектігі атап өтілген. Мемлекет пен қоғам сыбайлас

жемқорлыққа қарсы күресетін бір күш болуға тиіс. Сыбайлас жемқорлық – жай құқық бұзушылық емес. Ол мемлекеттің тиімділігіне деген сенімді сетінетеді және ұлттық қауіпсіздікке төнген тікелей қатер болып саналады. Біздің түпкі мақсатымыз – сыбайлас жемқорлықты жағымсыз құбылыс ретінде жою үшін сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамаларды жетілдіру арқылы сыбайлас жемқорлықпен күресті қатты күшейтуіміз керек. 2014 жылғы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан халқына Жолдауында Елбасымыз сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекет бойынша былай атап өтті: аса маңызды міндет – сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа стратегияны қалыптастыру және іске асыруды жалғастыру. Көрсетілген жағдайлар сыбайлас жемқорлық мәселелерінің жағымсыз әлеуметтік-саяси, экономикалық және құқықтық құбылыс ретінде зерттелуі оның қоғамдағы көкейкестілігін куәландырады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың қазіргі кезеңдегі негізгі белгісі ретінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат субьектілерінің әріптестігі қағидасына, онымен күресу кезінде алдын алу шаралары мен ізгілік бастауларының басымдылығына негізделген оның жалпыхалықтық сипаты болуы керек. Бұдан басқа, әрекеттегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың құқықтық жүйесінің кей бағыттарда халықаралық құқық нормалары талаптарына сай келмейтіндігі сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралардың жүзеге асырылуының нәтижелілігін төмендетеді.

Сонымен, сыбайлас жемқорлық қылмыс ретіндегі парақорлықтың табиғатын, оның пайда болу себептерін және даму жағдайларын, қазіргі қазақстандық қоғамдағы сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің көріну нысандарын жан-жақты зерттеу, сондай-ақ осы тұрғыда оның алдын алуға ықпал ететін шараларды негіздеу маңызды мәселелер болып қала бермек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл (2017 жылы енгізілген өзгерістері мен толықтыруларымен). http:// www.zakon.kz

2. Агыбаев А.Н. Уголовно-правовые и криминологические меры борьбы с коррупцией: Уч. пос. - Алматы, 2003.

3. Д.Н.Ушаков. Большой толковый словарь современного русского языка. М., 2008.

4. Борчашвили И.Ш. Коррупционные преступления: закон, теория и практика. Монография. – Алматы: Жеті Жарғы, 2008.

5. Алауханов Е.О., Турсынбаев Д.Е. Борьба с коррупцией в государственных органах Республики Казахстан: Уч. пос. Под ред. Е.О. Алауханова. – Алматы. 2008.

6. Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңы. 2015 жылғы 18 қараша, №410-Y ҚРЗ.

7. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру». http://www.akorda.kz

Уабов Ж. Б., магистрант 1 курса группы Ю-12П
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Нурпеисова А.К.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РК

Международно-правовое регулирование вопросов информационной безопасности исторически начиналось с первого аспекта информационной безопасности. Концепция нового международного информационного порядка является первой попыткой осуществления международно-правового регулирования информационных отношений и в том числе некоторых аспектов информационной безопасности.

Вопросы обеспечения информационной безопасности государства должны регулироваться не только национальным законодательством, но и прежде всего нормами

международного права, так как применение средств информационного воздействия может иметь сильные разрушительные последствия не только для государства, против которого оно применяется, но и для мирового сообщества в целом. В сфере информационных отношений, а, следовательно, и в проблеме информационной безопасности присутствуют два основных аспекта, что подтверждается анализом основных понятий в сфере информационной безопасности, а также историческим развитием международно-правового регулирования информационных отношений. Первый аспект, включает в себя спектр вопросов, относящихся к информации и к ее содержанию. Второй аспект, включает в себя круг вопросов, относящихся к средствам сбора, накопления, обработки, хранения и передачи информации.

На основе анализа существующих международно-правовых актов и трудов различных ученых в монографии предложены основные понятия в сфере обеспечения информационной безопасности государства, а именно: понятие информация, информационная безопасность, информационное пространство, информационная война, информационный терроризм, информационное преступление, информационное оружие.

В современном международном праве не разрешен вопрос о соотношении между трансграничным характером информационных сетей и принципом государственного суверенитета.

В международном праве необходимо провести разграничение таких понятий как вооруженное нападение, применение силы, акт агрессии и других понятий для того, чтобы понять статус нападений в рамках информационной войны по международному праву. Представляется, что это может быть сделано в рамках конвенции об обеспечении информационной безопасности государств.

Вопросы информационной безопасности и информационных отношений рассматриваются в рамках многих международных организаций. Но в большинстве организаций упор делается на вопросы борьбы с информационной преступностью. Несмотря на то, что информационная преступность представляет собой очень серьезную угрозу развитию общества, проблема информационной безопасности требует комплексного подхода. Единственным международным институтом, который обладает всеми организационными и политическими средствами, позволяющими комплексно рассмотреть вопрос обеспечения информационной безопасности является ООН.

Информационное пространство представляет собой особую среду, в которой соединились, во-первых, материальные объекты, включаемые в информационную инфраструктуру, а во-вторых, нематериальные - информация и общественные отношения, возникающие по поводу информации. Информационное пространство представляет собой не просто механическое соединение указанных объектов, но качественно новое образование, что обусловливается нематериальным характером информации, и ее невозможностью существовать без материальных носителей.

В информационном пространстве государство с одной стороны обладает суверенитетом в отношении материальной составляющей пространства, а в отношении второй составляющей международным правом должны быть установлены определенные принципы деятельности. При этом, поскольку информация не может существовать без материального носителя, установленные международным правом принципы должны распространяться и на использование объектов информационной инфраструктуры, направленное на осуществление деятельности в информационном пространстве.

Основополагающим принципом деятельности государств в информационном пространстве является принцип мирного использования информационного пространства.

Основной угрозой информационной безопасности государства является не только проникновение в информационные сети на территории данного государства, но и негативное воздействие на критически важные структуры. При этом проникновение в указанные структуры со стороны другого государства, даже если указанное проникновение не повлекло материальных последствий, является нарушением принципа мирного использования

информационного пространства. Проникновение в другие информационные структуры, отличные от критических, является нарушением принципа мирного использования, в случае если они повлекли значительные социальные, экономические и другие вредные последствия.

Разработка, производство, накопление, применение, распространение информационного оружия, а также использование методов информационного оружия должно быть запрещено.

Действия, нарушающие международные обязательства, касающиеся мирного использования информационного пространства, следует признать не просто международным правонарушением, но международным преступлением. На наш взгляд, для более тесного сотрудничества государств в сфере обеспечения информационной безопасности необходимо создание специализированной международной организации.

Компьютерная преступность представляет собой естественный и необходимый результат эволюции общества, основанный на информационных технологиях, выступает как дополнительная комфортная форма жизнедеятельности человека, не поддающаяся ликвидации либо преодолению и требующая адекватных способов и методов регулирования и управления в целях минимизации причиняемого вреда интересам личности, общества и государства, обладающая признаками профессиональной преступности и представляющая собой виновное нарушение уголовно-правовых запретов и совокупность всех фактически совершенных уголовных правонарушений в сфере информационных технологий.

Различают компьютерную преступность как правовую категорию и как социальное явление, которое включает в себя не только совокупность всех компьютерных уголовных правонарушений, но и различные формы тесно связанной с ними организационной деятельности.

Уголовные правонарушения в сфере компьютерной информации посягают не на все отношения общественной безопасности в целом, а лишь на одну из ее сторон, связанную с информационной безопасностью. Информационная безопасность — состояние защищенности жизненно важных интересов личности, общества, государства в информационной (сфере) среде от внешних и внутренних угроз, обеспечивающее ее формирование, использование и развитие в интересах граждан, общества, государства.

Под охраняемой законом информацией понимается информация, для которой в специальных законах установлен специальный режим ее правовой защиты. Например, к ней можно отнести государственные секреты, положения закона о национальной системе защиты информации и государственных информационных ресурсов, служебную тайну и т. д.

Уголовные правонарушения в сфере информатизации и связи могут нанести ущерб нескольким объектам уголовно-правовой охраны. Посягая на основной объект, они посягают и на дополнительные объекты, поражая блага более конкретного свойства: личные права и неприкосновенность частной сферы, имущественные права и интересы, общественную и государственную безопасность и конституционный строй. Отношения, связанные с охраной указанных благ, выступают в качестве дополнительного объекта компьютерных уголовных правонарушений.

Ответственность за различные формы организованной преступной деятельности, в том числе и в сфере информатизации и связи, должна быть в законе строго дифференцированной, организованную группу нецелесообразно ставить рядом с преступным сообществом или преступной организацией, а тем более с транснациональными преступными группами. Учитывая характер и степень общественной опасности каждой формы соучастия, необходимо их предусмотреть в различных частях уголовно-правовой нормы.

В законодательстве зарубежных стран и Республики Казахстан об уголовной ответственности за компьютерные уголовные правонарушения существуют значительные различия как в круге деяний в этой сфере, признаваемых преступными, так и степени охраны материальным законом правоотношений в сфере компьютерной информации, в информационном компьютерном пространстве иных правоотношений, на которые при определенных ситуациях существенное влияние оказывает компьютерная информация и

компьютерные технологии. В этой связи существенное значение может играть использование международного опыта по упорядочению уголовно-правового регулирования борьбы с такими преступлениями.

Защита информационных ресурсов, информационных систем и инфраструктуры связи в Казахстане от преступных посягательств должна вестись наиболее эффективными, уголовно-правовыми средствами. Эти средства необходимо применять, в первую очередь, для охраны общественных отношений, связанных с информационной безопасностью. Для этого необходимо совершенствовать уголовное законодательство, с учетом происходящих изменений в социально-политической жизни современного казахстанского общества. Реформирование уголовного законодательства постоянно осуществлялась в соответствии с уголовной политикой государства, которая направлена на реализацию в жизнь основных идей и правовых принципов Конституции Республики Казахстан в деле обеспечения гарантий прав и свобод человека и гражданина.

Список использованной литературы:

1.Алексенцев А.И. «Безопасность информационных технологий», 2004 г.,с. 5.

2.Батурин Ю.М. «Проблемы компьютерного права», 2007 г., с.305.

3.Уголовный кодекс Республики Казахстан Уголовный кодекс Республики Казахстан №226-V ЗРК от 3 июля 2014// www@zakon.kz

4.Тиновицкая И.В. «Проблемы информатизации», 2007г., с. 197.

3 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИДЕЯЛАР, ТӘСІЛДЕР МЕН ШЕШІМДЕР

СЕКЦИЯ 3. МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ, ПОДХОДЫ И РЕШЕНИЯ

Абдрашитова А.А., студентка 3 курса,
Научный руководитель: заведующая кафедрой «Экономики и права» Дюсембенова Г.Ж.
Карагандинский банковский колледж им.Ж.К. Букенова, г. Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЁЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО

Казахстан – молодое государство, будущее которого, зависит от нас - молодёжи. Всем известно, что 2019 год объявлен годом молодежи. Молодежь – это будущее страны, это молодые специалисты, свежие взгляды на жизнь, энтузиазм. Это те люди, которые желают выразить себя и показать, что они могут.

Молодёжь является неотъемлемой частью и своего рода «двигателем» общества. Она росла и развивалась вместе с государством.

Согласно посланию Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана 5 октября 2018 года, комплексная поддержка молодежи и института семьи должна стать приоритетом государственной политики. Необходимо создать широкую платформу социальных лифтов, которая будет включать полный комплекс мер поддержки всех категорий молодежи. В год молодежи упор будет идти на модернизацию социальной среды сельских территорий в рамках специального проекта «Ауыл – Ел бесігі», также посредством данного проекта предстоит заняться продвижением идеологии труда в регионах.

В данной статье хотелось бы раскрыть тему «Молодежь и предпринимательство: инновационные идеи, подходы и решения». Для начала разберем, что же такое «предпринимательство». Предпринимательством является самостоятельная, инициативная деятельность граждан, юридических лиц, направленная на получение чистого дохода путем использования имущества, производства, продажи товаров, выполнения работ, оказания услуг, основанная на праве частной собственности (частное предпринимательство) либо на праве хозяйственного ведения или оперативного управления государственного предприятия (государственное предпринимательство). Предпринимательская деятельность осуществляется от имени, за риск и под имущественную ответственность предпринимателя.

Эффективно может работать только тот, кто способен подходить нестандартно к решению проблем, быстро адаптироваться, творчески подходить к делу. Всё это удел предпринимателей. Поэтому он всегда спешит, не различает рабочие и выходные дни, рано просыпается и поздно ложится, старается делать несколько дел одновременно. Тихая и спокойная жизнь никак не ассоциируется с предпринимателем.

Задатки предпринимательства есть у многих представителей нынешней молодежи, каждый старается как-то выразиться и самореализоваться. Для того, чтобы раскрыть потенциал, необходимо сделать упор на развитие молодежного предпринимательства.

Молодежный бизнес является неотъемлемой частью экономики и главным сегментом решения экономических проблем. Если уже сегодня начать развивать малое предпринимательство, то через 5-10 лет можно будет ощутить сдвиги в экономике.

Молодёжный бизнес это не только рабочие места и новые идеи, но и доход в бюджет государства.

Молодежное предпринимательство имеет много плюсов:

- Инновационность мышления;
- Высокая мобильность;

- Гибкость подходов;
- Предрасположенность молодёжи к риску;
- Быстрота реакции по освоению новых рынков;
- Высокий уровень возможностей систематического обновления своих предпринимательских знаний и навыков в соответствии с меняющимися требованиями производства и рынка;
- Потенциальная способность молодых людей выдерживать повышенные трудовые и нервные нагрузки, сопровождающие предпринимательскую деятельность, особенно на её стартовом этапе.

Помимо плюсов, молодежное предпринимательство имеет и минусы. Из них можно выделить следующее:

- Незначительный социальный опыт
- Отсутствие деловой репутации
- Незащищенность от воздействия криминальных структур
- Проблема создания стартового капитала

На последний пункт хотелось бы обратить большее внимание. Многие начинающие предприниматели сталкиваются с тем, что имеют недостаточно средств для открытия своего хоть и маленького, но бизнеса. Решить эту проблему может помочь государство, оказывая инвестиционную поддержку начинающим предпринимателям или призывать руководителей банковских структур создавать специальные условия по кредиту для открытия своего дела.

Для развития малого предпринимательства требуется поддержка не только государства, но и состоявшихся предпринимателей. На своем примере они могут воодушевить многих представителей нашей молодежи на продвижение своих мыслей и идей, помочь в их реализации и подсказать пути решения возникающих проблем.

Государство в свою очередь может организовывать различные кружки, тренинги, осуществлять помощь и поддержку в организации встреч состоявшихся предпринимателей, бизнесменов со школьниками и студентами. Ведь главным толчком для реализации задуманного служит пример того, что всё возможно.

Таким примером может служить Вячеславская средняя школа, которая является первой «зеленой» школой в Республике Казахстан. Находится в селе Арнасай (Вячеславка) Аршалынского района Акмолинской области.

В школе разработана и успешно внедрена новая модель экологического образования, при которой учащиеся и педагоги осваивают доступные «зелёные» технологии на примере обустройства школы и ее территории.

Ученики Вячеславской школы активно принимают участие и становятся победителями городских, республиканских и международных конкурсах, конференциях по тематике «зеленой» экономики и экологии. В центре зеленых технологий с помощью учителей учащиеся могут реализовать свои бизнес идеи по энергосбережению.

Отдельное внимание заслуживает Немцан Татьяна Николаевна, которая является руководителем Центра зеленых технологий «Арнасай», где реализуется программа «Школа юного фермера», а также 29 международных проектов, такие как: «Энергосберегающие технологии», «Мой экодом и все, что в нем». Татьяна Николаевна способствует проведению встреч школьников с предпринимателями и проводит свои бизнес тренинги с учащимися.

По Карагандинской области примером служит Палата предпринимателей, деятельность которой направлена на улучшение делового, инвестиционного климата и стабильности, развития условий для ведения бизнеса в регионе.

Еще один пример, который хотелось бы озвучить это бизнес школа, в рамках которой действует кружок «Юный предприниматель», организованный молодежной инициативной группой Карагандинского банковского колледжа имени Ж.К. Букенова для воспитанников детского дома «Кулыншак», учащихся средней школы №23 и школы-лицей №66.

Участники клуба изучают ключевые законы рыночной экономики, маркетинга, учатся создавать бизнес планы и защищать собственные проекты.

Бизнес-школа дает свои результаты: в феврале 2019 года в Карагандинском банковском колледже имени Ж.К. Букенова проходила ярмарка рукоделий, участие в которой приняли 170 студентов из 27 колледжей.

Многие люди с хорошими бизнес идеями не могут начать своё дело, потому что бояться «прогореть», не имеют достаточно средств, до конца не осведомлены в нюансах ведения бизнеса и т.п. Для того чтобы таких страхов не возникало, требуется делать упор на открытие и развитие Бизнес школ и на организацию встреч с бизнесменами.

Согласно Предпринимательскому кодексу Республики Казахстан каждый имеет право на свободу предпринимательской деятельности, свободное использование своего имущества для любой законной предпринимательской деятельности. Субъекты предпринимательства вправе осуществлять любые виды предпринимательской деятельности, не запрещенные законами Республики Казахстан, приносить определенный доход государству и самому себе.

Список использованной литературы:

1. Предпринимательский кодекс Республики Казахстан,
2. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана 5 октября 2018 года.
3. http://smartuvp.akmol.kz/content/nemcan-tatyyana-nikolaevna,
4. Статья «Проблемы, мешающие успешному развитию молодежного предпринимательства» *автор: Дмитрий Савеленко.*

Абдыкаримова А.Е. 1 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Абдурахманова З.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті? Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚОНАҚ ҮЙ ЖӘНЕ МЕЙРАМХАНА КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ЖЕТІЛУІ

Кәсіптік оқытуды дамытудың қазіргі кезеңінің ерекшеліктерінің бірі білім беру саласы қонақжайлылық индустриясының мамандарын даярлау болып табылады. Шетелдік серіктестермен іскерлік байланыстарды кеңейту жәнет уристік бизнес саласында ең сұранысқа ие тек жоғары білікті менеджерлер емес, мамандар, бірнеше шетел тілін меңгерген, психологиялық дайын жаңа әлеуметтік-мәдени және экономикалық стратегиялар мен тактиканы жоспарлауға қабілетті жағдайларда кәсіпорынның дамуына мүмкіндік туады.

Қонақ үй кәсіпорындарындағы басқару мен ұйымдастыру проблемаларының зерттеу актуальділігі қазіргі уақыттағы нарық қатынасындағы менеджменттің ерекше маңыздылығы мен қонақ үй бизнесінің интеграциясы. Қонақ үй индустриясындағы даму этапы жоғары бәсекелестік ортамен сипатталады, ол жерде тиімді емес басқару технологиясын және ескірген әдісін ығыстырады. [1]

Қонақжайлылық индустриясы үшін қызметкерлерді іріктеу мәселесі әрдайым маңызыды болды саланың даму перспективаларын талқылаудағы басты бұл сауатты мамандардың жетіспеушілігі, түлектер мәдениетінің төмен деңгейі, табысты жұмыс істейтін заманауи оқу бағдарламаларының жоқтығы-міне негізгі осал жерлері. Бүгінгі күні нарықтағы әлемдік қаржы дағдарысына байланысты білікті және талантты басшыларға сұраныс артты. Қазіргі кезде қонақжайлық индустриясны жаңа және жас манмандардың келуі талап етіледі. Белгілі ресейлік ресторатор Рожниковскийдің, пайымдауынш «қазір экономика нарығында тек мықты, сауаттыұйымдастырылған қонақжайлылық индустриясының кәсіпорындары бәсекеге және жақсы табысқа ие болады. Дағдарыс нарықты тазалайды сапасыз қызмет көрсететін әуесқойлар пайда болады сапасы жақсартылған жаңа мейрамханалар мен қонақүйлер қызмет көрсетеді, өйткені олар әрбір клиент үшін күресуге тура келеді.

Қазіргі уақытта сапалы және кәсіби даярлықтың барлық түрлері мен нысандарын жақсарту мейрамхана және қонақүй сервисінің менеджерлері. Отандық оқу білім беру ұйымдарының қатаң талаптарын ұстануға және стандарттарды ұыймдастыруға міндетті себебі біліксіз маманның білімін мейрамхана және қонақүйде практика жүзінде қолдануға болмайды. [2]

Менеджерлікті нәтижелі дәрежеде жүзеге асырылады тек белгілі бір қоғамдық жағдайда – кәсіпкерлік орта, нарық, нарықтық қатынастар жүйесі, сонымен қатар кәсіпкердің жеке еркіндігі, яғни оның жеке тәуелсіздігі мен құқықтық қамтылуы.

Қонақ үйде персонал ортаның қалыптасуы, басқа салада сияқты – басқарушылық үдеріс. Бұл үдеріспен басқару әдістері, алайда, тек әкімшіліктік сипатта емес. Мұның негізінде қонақүй қызметтің субъекттеріне ықпал ете алмайтын іс-шаралар емес, персоналдың тұрқы пайда болуы үшін жағдайлармен байланысты, олар республиканың туристік кеңістігін игереді және қонақүй индустриясын құрады. Қонақүйдің дұрыс орналасу жері оның өмір сүруінде маңызды болып саналады. Қонақүйдің орналасуы тауар айналым деңгейі, туристік тауар мен қызметтің бағасы, турөнімнің баға мөлшері, сондай-ақ табыс тәуелді. Ең жақсы нұсқа шығындардың табысқа қатынасымен есептеледі. Бастапқы кезеңде шаруашылық шешімдерді қабылдауда үнемдеу қағидасын сақтаған маңызды – қонақүйдің қызмет шаруашылығының жетістікке жетудің бірі, оның негізі тұтынушының қажеттілігін қанағаттандыру мақсатымен өндірісте шектеулі құралдарды үнемдеу болып табылады. [3]

Отандық кадрларды даярлаудың ең үлкен мәселесі мейрамхана және қонақ үй саласы-аксиологиялық оқыту процесінде тұлғаны тәрбиелеу. Міне "жартылай фабрикаттар» дайындаушы төмен деңгейілі, мейрамхана мен қонақ үйде нашар қызмет көрсетіп, кәсіп этикасын бәсеңдетеді. Мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес –"Менеджмент" бағыты бойынша кәсіптік білім», ұйым менеджері:

- философия, психология, тарих саласында эстетикалық құндылықтар, олардың шығармашылық тағы маңызы және білу, оларға бағдарлай білу;
- жалпы сипаттағы шет тілінде әңгіме-диалог жүргізу, сақтау сөйлеу этикетінің ережелері, сөздіксіз мамандық бойынша әдебиетті оқу, шеттілінде іскерлік хаттар құрастыруы тиіс.

Әлбетте, бағдарлама бойынша болашақ мейрамхана менеджерлеріне қойылатын талаптар және қонақ үй сервисі туралы түсінік ғана берілелді, бірақ мәдени құндылықтарды білу, шеттілін, этикетті, кәсіптік-құндылықты қалыптастыру мәселелері бағыттарға тиісті көңіл бөлінбейді.

Қазақстанда индустрия үшін кадрлар даярлау тәжірибесі қонақжайлылық айтарлықтай жетілдіруді талап етеді. Қазақстанға туристтердің келушілер саны кесте 1 көрсетілген: [4]

Кесте 1. Қазақстандағы 2018 жыл бойынша келуші туристтердің статистикасы

Стоимость услуг. Февраль 2019 | тг за сутки

	2019		2018		Рост за год	
	Проживание в гостинице	Услуги санаториев	Проживание в гостинице	Услуги санаториев	Проживание в гостинице	Услуги санаториев
Казахстан	**10 283**	**9 898**	**9 345**	**9 653**	**10,0%**	**2,5%**
Астана	14 908	14 769	14 908	13 463	-	9,7%
Алматы	18 624	12 554	18 245	11 689	2,1%	7,4%
Кызылорда	7 838	11 323	7 838	11 039	-	2,6%
Атырау	12 264	11 282	12 264	11 089	-	1,7%
Костанай	7 617	11 039	7 491	11 285	1,7%	-2,2%
Павлодар	9 251	10 465	8 279	9 637	11,7%	8,6%
Усть-Каменогорск	9 053	10 390	9 053	9 881	-	5,2%
Кокшетау	8 033	9 622	7 746	10 581	3,7%	-9,1%
Семей	8 096	9 489	6 575	9 635	23,1%	-1,5%
Петропавловск	11 935	9 392	10 119	8 858	17,9%	6,0%
Актобе	10 194	9 144	9 496	8 806	7,4%	3,8%
Караганда	8 182	9 031	6 871	8 909	19,1%	1,4%
Тараз	11 396	9 007	11 396	8 580	-	5,0%
Актау	10 974	8 853	10 974	8 853	-	-
Уральск	13 054	8 826	12 123	8 146	7,7%	8,3%
Шымкент	10 535	8 713	10 057	8 241	4,8%	5,7%
Туркестан	10 466	8 326	-	-	-	-
Талдыкорган	8 330	8 092	5 713	8 092	45,8%	-

Источник: КС МНЭ РК EnergyProm

Мұнда менеджерлер емес қонақтарға мәдени қызмет көрсетуге қабілетті, соның салдарынан сервисты одан әрі жақсарту үшін мысал ретінде шет ел қызмет көрсету формалары мен ережелеріне еліктеп, өзіндік қызмет көрсету жүйесін шығару қажет,осының салдарынан Қазақстанда қонақжайлық индустриясындағы менеджмент пен жалпы экономика қарқындай түседі. Әлемдік қонақжайлылық орталығы-Швейцария. Бұл бірегей елде төрт үлкен және бір мемлекеттің шекарасындабірге өмір сүруге мүмкіндігі бар ел және бұл жер қонақжайлылық мәдениет пен сапалы қызмет көрсету орталығына айналды. Бұған себепкер осы саладағы жұмыскерлердің біліктілігі, өз жұмысына деген сүйіспеншілігі мен Швейцария елін бүкіл әлемдік сахнада, осы мемлекетті танытқан факторлардың бірі. Швейцариялық Baur au Lac қонақ үйінің қызметін талдау люкс класындағы әлемдегі жетекші қонақ үйлердің бірі. [5]

Қонақ өз мәртебесін сақтау және үнемі қолдау сапасын қадағалайдыолардасервистің барлық түрлерін көрсету және әр қонақтың тілектерін қанағаттандыру үшін ұсынылған жайлылық шарттары қамтылған. Қонақүйсондай-ақ оны реновациялау үшін үлкен ақша салады. Бұл қонақ үй менеджерлері үлкен жетістіктердің құпиясы, ол олардың ең жоғары қызмет көрсету деңгейімен бөлменің талғампаздық үйлесімділігінде,

осыған байланысты бұл қонақ үй әлемде ең беделді қонақ үйлердің бірі болып есептеледі. Бұдан басқа, қызметтің басты мақсаты Baur au Lac-қонақ үйінде қонақ үшін жақсы атмосфера жасау, қонақтың өзін үйдегідей сезіндіру. Мұндай атмосфераны құру үшін бұл қонақ үй басшылығы, шынайы оң көңіл күйді сыйлау, күлкі мен мереке ұйымдастыру, тыңдауға дайын болу, көмектесу,сіздің сапарыңызды ұмтылмастай ету және сіздің пікіріңізбен санасу. Мұндай қабылдаудан кейінқонақтағы да қайтқысыкеледі
және, әрине, достарғаөзініңұмытылмасдемалысытуралыайтады. 132 отандық және 178 шетелдік қонақ үй менеджерлеріне сұрау. Жоғары ету жұмысқа қабылданғаннан кейін маманға тиісті ретте квалификациясын көтеру және қайта оқыту. Жас мамандарды, студенттерді оқытудың барлық түрлері мен нысандарын сапалы жақсарту және қамтамасыз ету. Жетекші рестораторлар Олег Иванов, Игорь Бухаровтың қазіргі заманғы менеджерлерге қойылатын талаптары жағымды еуропалық көрініс беру, ұжымның жақсы жұмыс істей білуі және соған жағыдайды ұйымдастыру , сауатты сөйлеу, адалдық, ұқыптылық, коммуникабельды болу, жұмыс істеуге және табыс табуға ұмтылысы, кәсіби және мансапты қөсу [6]. Жоғарыда келтірілген статистикалық деректерді ескере отырып, қонақжайлылық индустриясының заманауи маманының портретін көруге және бақылауға болады. Бүгінгі күнде жақсыкелбеті бар сауатты, кәсіби-құндылықты бағдарлар сияқты клиентке бағдарлау, адалдық, төзімді ресторатор қажет. Басқаша айтқанда, бүгінгі күні болашақ мамандарды қалыптастыру және оларды шет тілдерді үйренуге баулу қажеттілігі айқын, позициясы назар аударуға тұрарлық, Гальскова, ол деп санайды шетел тілі сабағы студенттерді тек қана жаңалыққа баулуға бағытталған тілді қарым-қатынас әдісіне, сондай-ақ оқылатын халық мәдениетіне тілдік мінез-құлықтың ұлттық-мәдени ерекшелігіне оқитын тілді білу. Ол болашақ маманның ой-өрісін қалыптастырады басқа қоғамның қазіргі өмірінің әр түрлі салаларында, оның тарихы мен бұл өз кезегінде өзінің тарихы мен мәдениетін сезінуге көмектеседі мәдениет пен имандылықтың жалпы деңгейін арттыру білім алушы. С. Г. Тер-Минасова шетелдік білім беру ортасы, шеттілін оқыту процесінде жасалатын тақырыптар белгілі бір мәдениетті қалыптастырушы кеңістік болашақ маманның жеке басын дамыту жүзеге асырылады. Шеттілі, оның пікірінше, студенттер тұлғасының дамуына үлкен әсеретеді. Зияткерлік және шығармашылық мүмкіндіктердің дамуына үлес қосды. Басқаша айтқанда, шет тілі сабағында тек қана оқуға болмайды мейрамхана және қонақ үй сервисінің болашақ менеджерлері, сонымен қатар, адамгершілік деңгейін арттыру, кәсіби-бағалау бағдарын қалыптастыру. Яғни, шет тілінің құралдары мүмкін бүгінгі таңда сұранысқа ие ресторатор мен отельерді қалыптастыруна үлкен ықпал тигізген тәжірибелрдің бірі.

Егерде көрсетілген проблемалар жойылып және олардың шешуі қолданылса,ол болашақта жақсы менеджерлердің шығуына үлкен ықпалын тигізеді, ал елімізде жақсы

менеджерлер болса олар конакжайлық пен мейрамхана индустриясындағы менеджменттің өсуіне жол ашады. [7,8].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Аванесова Г.А. Сервисная деятельность: Историческая и современная практика, предпринимательство, менеджмент: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2012. – 318 с.
2. Карнаухова В.К., Краковская Т.А. Сервисная деятельность: учебное пособие. М: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д, 2010. – 256 с. 3.Морозов М. А. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме. –М.: Издательский центр «Академия», 2012. – 288с.
3. Федцов В.Г. Культура гостинично-туристского сервиса.- Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. – 503с.
4. Виноградова М.В. Организация и планирование деятельности предприятий сферы сервиса: учебное пособие. – М.: «Дашков и К», 2011. – 448с.
5. Карнаухова В.К., Краковская Т.А. Сервисная деятельность: учебное пособие. – Ростовна-Дону: «МарТ», 2013. -256с.
6. Абчук В. А. Самоучитель по бизнесу : малое, но собственное дело / В. А. Абчук. - М. : Питер, 2013. - 300 с.
7. Агаркова Л. Н. Свой бизнес : с чего начать, как преуспеть [+ антикризисный блок] : советы владельцам и управляющим.: Питер, 2012. - 349 с.
8. Анискин Ю. П. Организация и управление малым бизнесом : учеб. пособие по специальности "Менеджмент орг., Российская международная академия туризма. - М. : Финансы и статистика, 2012. - 151 с

Алимхан Е. 2 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: з.ғ.м., аға оқытушы Хауия С.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АГРАРЛЫҚ СЕКТОРДА КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМЫТУ БАҒЫТТАРЫ

Тәуелсіз еліміздің аграрлық реформалары жүзеге асыруының барысында күрделі мәселелерінің бірі шағын бизнесті ауыл шаруашылық салаларының экономикалық міндеттермен ұштастыру. Агрокәсіпкерлік — бүгінгі өркениетті дүниежүзілік экономикалық даму жүйесіндегі болашағы күмән келтірмейтін салалардың бірі болып саналады. Қазіргі таңда агрокәсіпкерліктің, оның негізгі өрісі ауылшаруашылығының келешектегі дамуына мемлекеттің тұрақты әлеуметтік — экономикалық жәрдемінің керектігін тәжірибе көрсетіп отыр. Қазақстан аграрлық ел, ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруді еселеп көтеруге мүмкіндік беретін қуаты, мүмкіншілігі жеткілікті.

Елбасымыз 2017 жылғы 31 қаңтарда Қазақстан халқына жолдаған кезекті жолдауында: «Аграрлық сектор экономиканың жаңа драйверіне айналуы керек. Қазақстанның агроөнеркәсіп кешенінің болашағы зор. Көптеген позициялар бойынша біз әлемде ірі аграрлық экспорттық өнім өндірушілердің бірі бола аламыз. Бұл, әсіресе, экологиялық таза тағамдарға қатысты. «Made in Kazakhstan» бренді сондай өнімдердің эталоны болуға тиіс. Сонымен қатар, астық өнімдері бойынша біз Еуразияда «нан кәрзеңкесі» болуымыз керек. Шикізат өндірісінен сапалы өңделген өнім шығаруға көшу қажет. Тек сонда ғана біз халықаралық нарықтарда бәсекеге қабілетті бола аламыз» — деп атап айтты [1].

Аграрлық секторда кәсіпкерлікті дамыту Қазақстан экономикасының дамуына, өсуіне, ұлттық табыс, жалпы ішкі өнім, жалпы ұлттық өнім, жұмыспен қамтылу дәрежесі және тағы да басқа көрсеткіштердің артуына тікелей әсер етеді. Бұл бағытта бәсекелестік қабілеті бар шағын бизнестің аграрлық өндірістік құрылымдарының бір бөлігіне айналып және оның

еліміздегі экономикалық үрдістердің белсенді қатысушы болғандықтан, аграрлық секторда бизнесті қалыптастыруға ғылыми негіздемелерді жетілдіру саясатының талдауы үлкен маңызға ие. Сондықтан, бұл мәселені зерттеу қазіргі уақытта тек ғылыми жағынан емес, сондай-ақ өркенетті дамуға ұмтылған жас тәуелсіз елдер үшін өмірлік қажеттілік болып табылады. Елімізде азық-түлік қауіпсіздігін толық қамтамасыз ету проблемасын шешудің маңызды бөлігі — ол рыноктағы тұтыну бағасын тұрақтандырып, оны халықтың басым көпшілігінің қолы жететіндей деңгейден асырмауды қамтамасыз ету болып табылады. Азық-түлік қауіпсіздігі дегенде, біз көбінесе отандық өнімдер көлемінің халықтың тұтыну сұранысын қанағаттандыруы тұрғысынан қараймыз да, оның шешуші көрсеткіші — халықтың сол өнімдерге экономикалық тұрғыдан қол жеткізу мүмкіндігін, яғни олардың бағасының халықтың табысына сәйкес болуын ескере бермейміз.

Демек, ауылшаруашылық өнімдерін өндіруді ұлғайтумен қатар, халықтың әл-ауқатын жақсартуда да экономикалық даму тетіктерін жүйелі үйлестіре жүргізу қажет. Экономиканың өсуі елеулі дәрежеде бәсекеге қабілетті ауыл шаруашылығы өнімдері мен азық-түлікті шетке шығару және шеттен әкелумен анықталады. Ұлттық экономиканың дамуы үшін бастылардың бірі болып отандық агроөнеркәсіптік кешен табылады. Тиімділігі жоғары агроөнеркәсіп кешенін құру экономикалық тұрақтылықты, тұтынушылардың қажеттілігін толыққанды қамтамасыз етіп қана қоймай, олардың материалдық әл-ауқатын әрі қарай көтерудің негізгі алғышарты болып табылады [2].

Қазіргі кезде еліміздің азық-түліктен қауіпсіздігін сақтау және оны нығайтумен қатар, ауылдық аумақтардың әлеуметтік-экономикалық даму механизмін жетілдіру, дәлдеп айтқанда, елді мекендер тұрғындарының табыс деңгейін көтеру, экономикалық қызмет салаларын кеңейту, ауыл халқының кәсіпкерлік белсенділігін арттыру өзекті экономикалық мәселелердің біріне айналып отыр. Бүгінгі таңда ауылдық аумақтарды тұрақты дамыту, бұл бағытта атқарылған іс-шаралар мемлекетіміздің әлеуметтік саясатының құрамдас бөлігі болып табылады.

Осыған орай, нарықтық қатынастар жағдайында ауылдың әлеуметтік-экономикалық дамуында кәсіпкерлік қызметті жетілдіру, оның әдістемелік жақтарын зерделеу қажеттілігі туындайды. Ауылдың әлеуметтік-экономикалық хал-ахуалын көтеруде кәсіпкерлік қызметтің бір түрі ретінде отбасылық бизнесті қалыптастыру мен дамыту мәселесіне ерекше назар аудару орынды. Аграрлық саладағы отбасылық бизнестің ауыл шаруашылығына негізделген экономикалы елдерде маңыздылығы жоғары. Нарықтық экономикаға өту барысында ауыл шаруашылық өнімдерін өндіретін кәсіпорынның экономикалық қатынастарын түпкілікті қайта құру — қазіргі кезеңдегі аграрлық саясаттың өзекті мәселелерінің негізіне айналып отыр. Қазақстанның бүгінгі агроөнеркәсіп кешенінің потенциалын халқын асырауға ғана емес, сонымен бірге аграрлық өнімдердің көптеген түрлерін экспортқа өндіру есебінен дүние жүзіндегі алдыңғы қатарлы ауылшаруашылық мемлекет болуына мүмкіндіктері бар. Жақын арада республика экспортының негізгі бағыттары: бидай, мақта талшығы, ет, жүн, қаракөл терісі, былғары және тон-тері шикізаты болып қалмақ. Ұзақ болашақта дайын өнімнің экспортына бағдарлану, ол үшін бәсекеге қабілетті өнім өндіретін технология мен техниканы пайдалану негізінде қайта өңдеуші өнеркәсіпті дамыту қажет.

Аграрлық секторда отбасылық бизнестің рөлі Ауыл шаруашылығында өндірілетін өнімдердің 75 пайызы шағын шаруа қожалықтары мен ауыл тұрғындарының үлесінде. Оларда инновациялық технологияны пайдалану мүмкіншіліктері әлі де шектеулі. Табан ақы, маңдай терлерімен өндірген өнімдерін қалыптасқан нарықтық бағамен өткізуге қол жеткізе алмай келеді. Сондықтан қазіргі таңда сол сәйкессіздікті болдырмау үшін кооперацияны дамыту өзекті болып табылады. Кооперация — аграрлық сектордың барлық салаларын қамту керек, яғни өнім өндіру, өндірген өнімді сақтау, қайта өңдеу, сұранысқа қарай өткізу, сервистік, басқа қызмет жүйелі атқарылуы тиіс [3].

2015 жылғы 29 қазанда ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Ауылшаруашылық кооперативтер туралы» ҚР Заңына қол қойды. Аталмыш заң түрлі ауылшаруашылық

өндірушілердің экономикалық бірлестігі үшін негізді қамтамасыз етеді. Осыған байланысты «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасы және Ауыл шаруашылық министрлігі ауылшаруашылық кооперациясын дамыту жөніндегі бірлескен іс-шаралар жоспары даярланып жүзеге асуда. Ауыл шаруашылығы өндірісін басқаруда ұйымдастыру механизімін жетілдірудің тағы бір себебі, рыноктық қатынастарға көшумен байланысты экономикадағы өзгерістер әсерінен ауыл шаруашылығы саласындағы қалыптасқан басқару құрылымдары әлі даму үстінде , олай дейтін себебіміз кеңес одағы кезінде ауыл шаруашылығы саласында тек екі ұйымдық құрылым жұмыс жасады, ол совхоздар мен колхоздар және мемлекет басқарушы роль атқарады. Ал рыноктық экономикаға көшумен байланысты ауыл шаруашылығы саласында көптеген жеке меншікке негізделген ұйымдық — құқықтық құрылымдар жұмыс жасауда және олар әлі дамып, қалыптасу үстінде. Сондықтан өндірісті рынокқа бейімдеу үшін оны дұрыс ұйымдастырып, басқара білу қажет.

Елбасы Н. Ә. Назарбаев «Ұлт жоспары — қазақстандық арманға бастайтын жол» атты мақаласында экономиканы дамытудың жолы — шағын және орта бизнеске қолдау көрсету екенін атап көрсетті. Біз тәуелсіздігіміздің 25 жылдық белесінде кәсіпкерлікті дамыту — нарықтағы импортқа тәуелділікті азайту және жұмыссыздықпен күрестің бірден-бір тетігі болатынына көзіміз жетті. Мемлекет басшысының қолдауымен шағын бизнес айтарлықтай дамып, отандық өнімдердің үлес салмағы артты. Әсіресе, ауыл шаруашылығы саласында. Дамыған мемлекеттер шағын және орта бизнеске қолдау көрсетумен қатар, тиісті деңгейде қорғайды. Бұл елдердің экономикасының табыстылығының сыры да осында. Жалпы, кәсіпкерлікті қорғау әрі қолдау экономиканың маңызды қағидаты болып табылады. Бұл — әлдеқашан дәлелденген қағида. Енді біздің елімізде де Президент ұсынған бес институттық реформа аясында кәсіпкерлер құқығы қорғалатын болады. Елбасы ұсынған «100 нақты қадам» — Ұлт Жоспарының «Индустрияландыру және экономикалық өсім» атты үшінші бағытында экономиканы әртараптандырудың нақты қадамдары көрсетілген. Мемлекет басшысы осы реформаны бюрократтық шығынсыз жүзеге асыруды талап етіп отыр. Аграрлық секторда әкімшілік кедергілер қысқартудың жолын да ұсынды [5].

Аграрлық сектор — халықтың қолайлы өмір сүруі үшін қажет әрі маңызды сала. Халықты азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз ету осы саланың еншісінде болғандықтан, аграрлық сектордың еліміздің экономикалық, әлеуметтік өмірінде айрықша орын алатыны баршамызға белгілі. Сондықтан, ауылшаруашылығында кәсіпкерлік қызметті дамыту мен мемлекеттік қолдауды күшейту қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаевтың Н. Ә. Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар. http://www.akorda.kz
2. Сидорович.А.В., Ә.Ә. Әбішов. Ұлттық экономика. Оқулық. Алматы 2011ж
3. Есполов Т. Ғылым қырағылығы жете меңгерілсе, өнім бұлағына айналады. //Егемен Қазақстан. — 2012. — № 689-693. — 20 қазан Кооперация дегеніміз тиімді. http://palata.kz/
4. Әбдіқадыров Р. . Аграрлық секторда кедергілер азаяды.// http://www.akjolgazet.kz
5. «100 нақты қадам». http://www.akorda.kz

Аманова А.Қ., Муратбаева А.К. СПиС-21 тобының студенттері,
Ғылыми жетекшісі: аға оқытушы, магистр Балабекова Л.Г.
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІ – ЕЛІМІЗДІ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ КӨЗІ

Жыл сайын әр түрлі қызметте жастар ерекше белсенділігімен, икемділігімен және керемет идеяларымен ерекшелене бастады. Осыған орай, жастардың еліміздегі бизнесклиматын жақсартуға айтарлықтай күш салатыны туралы қорытынды жасауға болады.

Жастар арасынан шыққан жігерлі кәсіпкерлер – уақыт талабы және елдің экономикалық дамуының жақсы көрсеткіші. Жастар кәсіпкерлігін дұрыс және мақсатты түрде қолдау елдегі кәсіпкерлікті дамытуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді,ал бұл өз кезегінде экономикалық өсу мен әлеуметтік тұрақтылыққа әкеледі.

Өз бизнесімен айналысу жастардың өмірлік ұстанымының нығаюына, олардың әлеуметтік жауапкершілікті сезінуіне, маңызды шешімдер қабылдай білуі және өзін-өзі қамтамасыз етуге ұмтылуы сияқты қасиеттерінің дамуына негіз болады. Жастар бизнесі жаңа жұмыс орындарын ашу және жұмыссыздық деңгейін қысқарту, білікті кадрлар даярлау сияқты әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешуде басты рөл атқарады.

Жастар кәсіпкерлігінің мүмкіндіктерін кеңейту және ықпалын күшейту оның әлеуетін дамыту қажеттілігін негіздейді, сол себепті жастар бизнесі шағын кәсіпкерліктің маңызды сегменті болып табылады.Кәсіпкерліктің ерекше сегменті ретінде жастар кәсіпкерлігін бөлу қарастырылады және кәсіпкерліктің басқа түрлеріне қарағанда оның өзіндік ерекше белгілері, күшті және әлсіз жақтары бар.Жастар кәсіпкерлігінің күшті жақтары:

- Жоғары инновациялық белсенділік, ойлау инновациялылығы;
- Жоғары ұтқырлық, тәсілдердің икемділігі, жаңа нарықтарды игеру бойынша реакция жылдамдығы;
- Өндірістің және нарықтың өзгермелі талаптарына сәйкес өзінің кәсіпкерлік білімі мен дағдыларын жүйелі түрде жаңарту мүмкіндіктерінің жоғары деңгейі;
- Жастардың кәсіпкерлік қызметке, әсіресе оның бастапқы кезеңінде ілесіп жүретін жоғары еңбек және жүйке жүктемелеріне төтеп бере алатын әлеуетті қабілеті;
- Жастардың тәуекелге бейімділігі.

Жастар кәсіпкерлігінің әлсіз жақтары:

-Елеусіз әлеуметтік тәжірибе;

-Іскерлік беделдің болмауы;

- Экономикалық заңдар мен механизмдерді қолданудың әлсіз практикалық дағдылары;
- Бастапқы капиталды қалыптастыру мәселесі
- Бизнес саласында және билік-басқару құрылымдарында жеке байланыстардың жетіспеушілігі;

-Бюрократиялық құрылымдардың әсерінен қорғалмау;

- "Көлеңкелі" кәсіпкерліктің неғұрлым белсенді құлшынысы және криминалдық құрылымдардың ықпалынан қорғалмау.

Бұл белгілер жастар кәсіпкерлігін ерекше санатқа бөлектей отырып, оны қолдау жөніндегі негізгі міндеттерді анықтайды [1].

Жастар кәсіпкерінің тақырыбы Қазақстанда өте танымал: жас кәсіпкерлердің қауымдастықтары, комитеттері мен мектептері құрылуда, түрлі идеялар, стартаптар мен жобалар конкурстары өткізіліп, даму жоспарлары әзірленуде. Бірақ әлі де болса көптеген сұрақтар бар. Кәсіпкерлікті қолдау саясатының пайдалы әрекет коэффициенті жоғары ма? Жас бизнесті қолдау жөніндегі жұмыстар қарқынды жүріп келеді ме?

Қазақстанның қазіргі заманғы экономикасы ШОБ-тің айтарлықтай серпінді дамуымен сипатталады, алайда бұл сектор субъектілерінің өнім шығаруы Қазақстанның ЖІӨ-нің 30% - ға жуығын құрайды. Дүниежүзілік Банктің зерттеулері егер елде ШОБ ЖІӨ-нің 40% - дан кем өндірсе, онда мұндай экономикаға инвестициялар қажетті экономикалық әсер бермейтінін көрсетті. Сондықтан мемлекеттің алдына 2020 жылға қарай елдің ЖІӨ-дегі ШОБ үлесін 10% - ға арттыру стратегиялық міндет қойылды. Дамыған елдерде ШОБ ЖІӨ-нің 70% - ға дейін өндіреді және 50% - дан астам жұмыс орындарын құрады.

Елімізде кәсіпкерлікті дамыту ауқымы статистикалық мәліметтер көрсетіп отырғандай, әзірге әлемнің дамыған елдерінің тиісті көрсеткіштерінен артта қалып отыр. Дамыған елдермен салыстырғанда ЖІӨ-ге ШОБ-тің төмен үлесі ЖІӨ-дегі үлкен үлесті экономиканың

шикізат салаларында шоғырланған ірі бизнес құрудан туындады. Әлемдік тәжірибе ШОБ-тің орта тапты қалыптастыру үшін негіз, халықтың экономикалық белсенділігінің ерекше түрі болып табылатынын көрсетеді. Шағын және орта кәсіпкерлік нысандары арқылы адамдар шығармашылық әлеуетті іске асырып, ашудан тұратын оның әлеуметтік функциясы маңызды.

Кәсіпкерлік-бұл, ең алдымен, адамға өз қабілеттерін, білімдерін, ақпараттарын және кірістерін тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін жеке еркіндік. Экономиканың, өндірістік сектордың қазіргі заманғы дамуы инновациялық ойлайтын жас кәсіпкерлерді қалыптастырусыз мүмкін емес.

Қазақстанда жастар кәсіпкерлігін жылдам дамыту мен жастарды кәсіпкерлік қызметке жаппай тарту үшін жағдай жасау және жас кәсіпкерлер мен жалпы қазақстандық кәсіпкерліктің "дұрыс" имиджін қалыптастыру қажет. Статистикаға сәйкес, әлемде 18-29 жас аралығындағы 300 млн жастар тұрақты жұмыс орны жоқ немесе мүлдем жұмыссыз. Олардың шамамен 20 % - ы өз бизнесін бастау үшін тамаша қабілетке ие және әр түрлі себептерге байланысты, тек 5% - ы өз кәсібін бастауда жетістікке жете алады[2].

Осы себепті Қазақстанда кәсіпкер жастарды көбейту үшін кәсіпкерлік қызметпен айналысуға ынталандыратын қолайлы жағдайлар жасау жалпы мемлекеттік және өңірлік деңгейдегі әртүрлі бағдарламаларда қарастырылады. Олардың ішінде жас кәсіпкерлерге "Бизнестің жол картасы – 2020"көмек көрсетеді, оның аясында "Бизнес Кеңесші"жобасы әзірленді.

Бұл жоба ісін жаңа бастаған кәсіпкерлерді Қаржылай емес қолдаудың құралы болып табылады. "ДАМУ" кәсіпкерлікті дамыту қоры "Даму-Көмек", "кәсіпкерлікті қолдау орталығы" және "шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің лизингтік мәмілелерін қаржыландыру"бағдарламалары қарастырылған. Жоғарыда жазылған бағдарламалармен қатар, неғұрлым тиімді болып табылатын Қазақстанның Даму Банкін, технопарктер мен бизнес инкубаторлар құруды қолдайтын технологиялық даму жөніндегі Ұлттық агенттікті, "Қазагроқаржы", Ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау қорын, "KaznexInvest" экспорт және инвестициялар жөніндегі Ұлттық агенттікті, Қазақстандық индустрияны дамыту институтын атап өтуге болады.

Халықаралық бағдарламалар арасында Еуропалық даму және қайта құру банкін, сондай-ақ "SES" Германиядан Аға сарапшылар қызметін, АҚШ-та іскерлік тағылымдаманың "SABIT"арнайы американдық бағдарламасын бөліп көрсетуге болады. Сонымен қатар, жақында ғана ҚР Президенті жанындағы жастар саясаты жөніндегі кеңес Жастар бастамаларының қорын құрып, таныстырды[3].

Бизнесті дамыту үшін 2019 жылдың 13 ақпанында MOST бизнес инкубаторы Jastar Business жастар кәсіпкерлігін дамыту бағдарламасын жариялады. Онда бизнес өкілдері жас кәсіпкерлерді қолдау шаралары туралы айтты. Бағдарламаның басты міндеті – стартап жобалар мен жас кәсіпкерлерді қолдау.

MOST бизнес-инкубаторының директоры Алим Хамитовтың айтуынша, жоба Қазақстандағы жастар жылы аясында құрылған. Ол атап өткендей, Youth Business International, 56 елде жұмыс істейтін кәсіпкерлерді қолдау жөніндегі халықаралық желі. «Бұл бағдарламаға қатысатын жобалар мен кәсіпкерлер осы сараптамаға, білімі мен тәжірибесіне тікелей және жанама түрде қол жеткізе алатынын көрсетеді», - деп атап өтті ол. Сонымен қатар, Jastar Business жобасы бизнесті ашқысы келетіндерге, сондай-ақ өсу нүктелерін тапқан адамдарға көмектесуге бағытталған. Бағдарлама жыл соңына дейін жалғасады және бірнеше кезеңнен тұрады. Келесі кезеңде Startup - Weekend марафонын ұйымдастыру жоспарлануда. Бұл іс-шара, онда 54 сағат ішінде қатысушылар идея кезеңінен прототипке дейін жол таба алады. Оған дайын командалар да, онсыз да адамдар да қатыса алады. Іс-шара аясында кәсіпкерге команда құруға көмек көрсетіледі. Барлығы 4 Startup Weekend ақпан айының соңынан сәуір айының басына дейін Алматы мен Астанада өткізу жоспарлануда.

Қорыта айтқанда, жастардың, қоғамның неғұрлым білімді, салауатты және мақсатты бөлігі ретінде бизнес ісіндегі басымдыққа ие екені сөзсіз. Бизнес тауарлар мен қызметтерді өндіретін, пайдаға ұмтылатын және бір-бірімен бәсекелесетін жеке кәсіпорындардағы қызмет ретінде сипатталады.

Көптеген адамдар этика және мораль ұғымдары тек тұрмыстағы, отбасындағы және қоғамдағы барлық нәрсеге ғана қатысты деп санайды. Алайда, бизнесте де ұстамдылық пен ұстамдылық, ақылға қонымды шектерді көру және сақтау, өзіне батылдықты басу сияқты қасиеттер қажет. Біз жастарды өз идеяларын іске асыруға батыл кірісуге шақырамыз және тек қана іс үшін емес, өз ісі үшін батыл қадам басуға шақырамыз!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Агеев А.И. Предпринимательство: проблемы собственности и культуры. – М.,1991

2. Сәбден О. Шағын бизнес негіздері. – Алматы: Фолиат,2008.

3.«Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы. – Алматы:Бизнес кеңесші баспасы,2010.

Ахметбеков А.Н. ОПУ 101 тобының студенті,
Ғылыми жетекшісі: жоғары санатты ағылшын тілі
пәнінің оқытушысы Тусупбекова Г.А
«Жезқазған Бизнес және көлік колледжі» ЖМ, Жезқазған қ.,
Қазақстан Республикасы

ЖАҢА КҮН, ЖАҢА МҮМКІНДІК - ТАБЫСҚА БАСТАР ЖОЛ.

«Үлкен және маңызды істі тындыру
үшін екі нәрсе қажет: нақты жоспар және
шектеулі уақыт»
Хоббард Элберт

Қазақстанда Жастар жылы ресми түрде басталды. Негізі, ҚР Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өткен жылы қазан айындағы Қазақстан халқына Жолдауында 2019 жылды Жастар жылы деп жариялауды ұсынған болатын. Президент өз сөзінде жастардың барлық санатын қолдауға арналған шараларды толық қамтитын әлеуметтік сатының ауқымды платформасын қалыптастыру керектігін айтқан еді. Арада бір айдан астам уақыт өткенде Елбасы Жарлығымен 2019 жыл Жастар жылы деп жарияланды. Президенттің форум барысында айтқан бастамалары мен тапсырмалары Қазақстанның жас буынын жан-жақты қолдауға бағытталған және барша жастарды отаншылдықты көрсететін, елге әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына қосылуға көмектесетін, Отанға деген сүйіспеншілікті арттыратын нақты іс-әрекеттерді жасауға шақырды. Соның бірі, Жастар жылының ашылу рәсімінде еліміздегі жас кәсіпкерлерге мемлекет тарапынан берілген мүмкіндіктер мен көрсетіліп жатқан көмектің нәтижесінде ірі бастамалардың сәтті жүзеге асқандығын айтты.

Қазіргі таңда жастарды кәсіпкерлік саласына тарту өте маңызды. Дені сау еңбекке жарамды, тепсе темір үзетін жастарға жәрдемақы, әлеуметтік төлмедер төлеудің орнына, оларға тек өздерінің білімі, қабілеті мен мүмкіндіктерін өздерінің отбасылары мен мемлекет игілігіне тиімділікпен жұмсауына мүмкіндік берген маңыздырақ. Жастар жылы аясында жастарды кәсіпкерлікке тарту мақсатында қолға алынып жатқан іс-шаралар аз емес, соның бірі өзім білім алып жатқан Жезқазған Бизнес және көлік колледжінің жанынан құрылған «Болашақ кәсіпкер» бизнес класс оқу бағдарламасы. «Болашақ кәсіпкер» бизнес класс оқу бағдарламасы ҚР президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасын негізге ала отырып құрылды. Бағдарламада біліктілікті арттыру, қайта даярлау курстары, шағын және орта бизнестегі қолдау айтылған. «Болашақ кәсіпкер» бизнес

– класс оқу бағдарламасын оқыту колледж студенттері үшін өз бизнесін құру жолының мүмкіндіктерін іске асыра отырып, тұлғалық бағыттағы тәсілдерге, қоғамдағы өзінің экономикалық каптиалын дамытуға үлес қосу туралы алғы шарттар негізге алынды. Мемлекет басшысы «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты жолдауында шағын және орта бизнес пен іскерлік белсенділікті қолдау жұмыстарын жалғастыру қажеттілігін атап өткен. Елбасының осы сөзін басшылыққа ала отырып құрылған бағдарламаның мақсаты: кәсіпкерлікті ұйымдастыру саласында студенттерді теориялық және тәжірибелік біліммен қамтамасыз ету, бизнес - жоспар жасауда кәсіпкерлік іс- әрекетті дұрыс жүргізуде тәжірибе жинақтауға көмектесу. Қазіргі заманғы қоғамда дамудың өзекті міндеттерінің бірі – іскерлік қызметке, бизнес идеялар жобаларын іске асыруға көшу. Бизнес саласын қоғам өмірінің және кәсіпкерліктің ақпараттандыруына, оның үдерісіне жаңа тәсілдерге, әлеуметтік әріптестікке, құзыреттілікке және тұлғалық бағыттағы тәсілдерге, білім берудегі елдің зияткерлік каптиталын дамытуға үлес қосу болып табылады. Кәсіпкерліктің қыр – сырын жас – кәрінің барлығы білуі тиіс. Кәсіптен нәсіп тапсам деп жүрген белсенді студенттерге бизнес класс бағдарламасы бизнесті қалай жоспарлау керек, қалай бастау керек, нені негізге алу керек деген сұрақтарға жауап алу үшін мынадай оқу материалдарының мазмұны түсіндірілуде. Бизнес идеяларды қалыптастыру мақсатында колледж студенттері арасынан «Іріктеу тесті» алынды.

Сауалнама нәтижесінде жинақталған құраммен «Табысқа бастар жол атты» иллюстративті түсіндірмелі оқыту жұмысы жүргізіліп, интернет ресурс арқылы студенттер өзіндік жұмыстарының идеяларымен ой бөлісті. Студенттерге кәсіпкерліктің бір бөлігі болып табылатын, өзіндік дамуға арналған бес негізгі дағдылар ұсынылды.

Бағдарлама барысында студенттердің логикалық ой өрісін дамыту, бизнес саласынан сауатты болу үшін бағдарлама жүргізуші коучтер эвристикалық әңгімелеу әдісі арқылы әлемдік танымал, таңдауды авторлардың төмендегідей туындыларымен таныстырды. Роберт Кийосакидің «История успеха учеников Богатого Папы», «Школа бизнеса», «Богатый ребенок, умный ребенок», «Если хочешь быть богатым и счасливым не ходи в школу», «Квадрат денежного потока», «Прежде чем начать свой бизнес», Николай Танкушинның «Начни своё дело и не наделай косяков!», Брайн Трейсидың «Оставьте брезгливость, съеште лягушку», «21 секрет успеха миллионеров», «Жетістікке жетудің негізгі қағидалары», «Путь к финансовый независомости! Первый миллион за семь лет!», Джордж Клейсонның «Самый богатый человек в Вавилоне», Эрик Ристің «Бизнес с нуля», Билл Гейтстың «Бизнес со скоростью мысли», Напалеон Хиллдың «Думай и богатей», «Как стать богатым за один год», Джиллиан Коулмен Уиллердің «Как быстро заработать денги в Интернете», Саидмурод Давлатовтың «Мен және ақша», Джон Кехоның «Түйсігіңмен ойлай біл». Сонымен қатар 2,5

жылда 10 мейрамхана ашып, ұлттық арнада "Үміткер" бизнес реалити шоуын түсіріп, атақты ресейлік "Бизнес молодость" жігіттеріне сұхбат берген алғашқы қазақ кәсіпкері Куаныш Шонбайдың "Екінші болма" кітабын оқу арқылы өзімізге тек қана бизнес саласында ғана емес, өмірімізге қажет мотивациялық кеңестер ала алдық.

«Болашақ кәсіпкер» бизнес класс оқу бағдарламасының жұмысы алғашқы жылы бастау алып отырғандықтан, әлі де алға қойылған мақсатары жоғары оның аяқталу нысаны «Жетістіктің формуласы» атты бизнес жоспарлау практикумы арқылы және стартапшылар идеяларының жобаларын қорғау жұмысы арқылы жүзеге асырылады. Оқыту барысында күтілетін нәтиже студенттер бизнес – жоспар жасауға және өз идеяларын жүзеге асыруға дағдыланады. Бизнес класстың практикалық бағыты бизнес жобаларды іске асыру болып табылады. Студенттердің әр түрлі жобаларға қатысқан нәтижелері айқындалып, әлеуметтік және шығармашылық белсенділігінің өсу динамикасы артады деп күтілуде.

Жастар жылы аясында елдегі жас буын өздерінің идеялары мен бастамаларын жүзеге асыруға, білім мен ғылымды дамытуға, бәсекеге қабілетті жаңа қоғам құруға атсалысуға арнайтын болады және біз жастар біліміміз бен тәжірибемізді елімізге арнауға дайынбыз.Жастар жылы – жастардың өзін дамытуына үлкен мүмкіндік. Еліміздің барлық жастарына тек сәттілік тілеймін!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Егемен Қазақстан, Жастар жылы туралы пікірлер.25.01.2019 жыл.
2. E-mail: info@egemen.kz | Интернет-редакция: portal@egemen.kz
3. Кәмшат Бекжігітова Ойыңды өзгертіп, өміріңді өзнерт, Алматы 2017 ж
4. «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасы,
5. 10 шагов по развитию предпринимательства www.damu.kz
6. Қазалы аудандық қоғамдық саяси газет. www.inform.kz24.01.2019 ж

Әшір А.Т 1 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Абурахманова З.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚОНАҚ ҮЙ ПЕРСОНАЛЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАСҚАРУ

Кез келген ұйымның негізі байлығы - бұл адамдар. Қазіргі танда адам ең қымбат ресурс болып табылады. Салмағы мен ауқымын айқындағысы келетін көптеген ұйымдар өздерінің өндірістік қуаттылығы, өндірісі немесе сатылымы және т.б. туралы емес, ұйымдағы қызметкерлердің саны туралы айтады. Жақсы ұйым өз қызметкерлерінің әлеуетін барынша арттыруға тырысады, қызметкерлердің ең тиімді жұмыс істеуі үшін және олардың әлеуетін қарқынды дамыту үшін барлық жағдай жасайды.Персонал - өндірістің ғылыми-техникалық деңгейіне, еңбек өнімділігін қамтамасыз етуге және белгіленген нормативтік талаптарды қанағаттандыратын белгілі бір құрылымы бар қызметкерлер тобы. Адами ресурстар - әрбір кәсіпорынның негізгі ресурсы, кәсіпорын қызметінің сапасы және оның бәсекеге қабілеттілігі негізінен осы факторға байланысты. Жалпы,бірінші басқару дегеніміз не деген суракка жауап бергеніміз жөн болар. Басқару - реттеуге, қорғауға, қойылған мақсатқа сай нысанның жүйесін өзгертуге немесе жоюға бағытталған, субъектінің нысанға әрекет ету процессі. Басқарушы жұмыс адамның психологиялық белсенділік түрінде жүзеге асыратын ақыл-ойдың санатына жатады. Турлі әдебиеттер «персоналды басқару» тұжырымдамасының түрлі анықтамаларын ұсынады. Оған персоналды басқару, персоналды маркетинг, персоналдың экономикасы, адам ресурстарын басқару және әлеуметтік басқару кіреді. Әртүрлі дереккөздерді зерттей отырып, қандай анықтаманы

тандасақта, мән-мағынасы өзгеріссіз қалады - ұйымның адамға бағытталған әрекеті, оның максималды пайдасын алуға ұмтылудағы мақсатты өзгерісіненег ізделеді және жоғары деңгейге жету үшін бүкіл ұйымның натежиесі.

Қонақжайлылық индустриясының персоналды басқару кәсіпорындарының міндеттері: [1]

1.нарықтық жағдайда кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру;

2.өндірістің және еңбектің тиімділігін арттыру, атапайтқанда, барынша пайда табу;

3.команданың жоғары әлеуметтік тиімділігін қамтамасыз ету.

Қатаң бәсекелестік жағдайында аман қалғысы келетін әрбір ұйым үнемі өз қызметін жетілдіру жолдарын іздеуі керек. Көптеген компаниялар инновациялық процестің маңыздылығын біледі және инновациялық жолды ұстануға қорықпайды. Қазіргі уақытта қонақүйлердің жоғары бәсекелестік жағдайында және қонақ үй қызметтерінің тұтынушыларының сапа талаптарын жоғарылату жағдайында қонақжайлылық индустриясында инновациялық менеджменттің үрдісі артып келеді. Қызмет көрсету секторы кәсіпорнын тиімді басқару үшін, кәсіпорынның қызметін бақылап қана қоймай, қызметкерлерді ынталандыруға, олардың шығармашылығын және тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін басқаруда инновациялық, жетілдірілген және дәстүрлі емес тәсілдерді қолдану қажет. Инновациялық басқару – қызметкерлердің инновациялық мінез-құлқынынталандыру және ынталандыруға бағытталған қызметкерлердің шығармашылық әлеуетін дамытуға негізделген басқару.

Қонақ үй бизнесі саласындағы инновациялық менеджменттің негізгі функциялары:[3]

- инновациялық қызметті дамытуға бағытталған өзара сенімге негізделген кәсіпорындағы климат;

- тиімді өндіріс жүйесін құру идеялар мен шығармашылық ұсыныстардың жинақталу механизмі;

- инновациялық коммуникацияларды дамыту;

-қызметкерлердің инновациялық мінез-құлқын қалыптастыру және ынталандыру;

Сонымен бірге, қонақ үй бизнесі кәсіпорындарының инновациялық қызметінің негізгі мақсаты тактикалық немесе стратегиялық болуы мүмкін.[3]

Еңбек менеджментіндегі инновацияның тактикалық мақсаты – бір немесе бірнеше себептермен туындаған дағдарысты еңсеру,мысалы мынадай себептер: персоналды іріктеу және қызметкерлерді іріктеудің тиімсіздігі, жұмыс процестерін ұйымдастырудағы қателіктер, әлеуметтік және еңбек мәселелерінің пайда болуы, ынталандыру жүйелерінің немесе еңбек бақылауын жүргізу жүйесінің тиімсіздігі және т.б. Қызмет көрсету секторындағы еңбек менеджментіндегі инновацияның стратегиялық мақсаты болашақта жұмыс тиімділігін арттыру және жетілдіру болып табылады. Екіжағдайда да, нәтиже ңбек өнімділігін басқарудың тиімділігін арттыруы тиіс, бұл өз кезегінде еңбек өнімділігін арттыруға және бүкіл кәсіпорынның тиімділігін арттыруға әкеледі.

Осылайша, кез келген инновациялық қызмет, қонақ үй бизнесі саласындағы инновациялық жұмыстарды одан әрі дамыту және жетілдіру қажет, демек, қызметкерлерді инновациялық мінез-құлқынынталандыру және ынталандыру әдістерін кеңінен енгізу, инновациялық коммуникацияларды дамыту қажет. Иинновацияларды тиімді қалыптастыру және жинақтау жүйесін қалыптастыру, сондай-ақ инновацияларды тиімді енгізу және тарату механизмін құру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі :

1.В.В. Васильев, В. В. «Инновациялық менеджмент негіздері: теориялар мен практика». -

М .: «Экономика» баспасы, 2004. - 518 б.

2.Васильев К.Е. Облыстың кәсіпорындарында кадр саясатын жүзеге асырудың негізгі бағыттары мен әдістері // Кәсіпорындарды қайта құрылымдау әдістері. СПб .: IRE РАН, 2010. - 176 б.

3.Мухамедьяров, А. М. Инновационный менеджмент: учебное пособие. — М.: ИД «Инфра-М», 2010. — 176 с.

Бексултанова А., 3 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Аешова Н.Т.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТУРИЗМ ЖІКТЕУІНДЕГІ АЛАТЫН ОРНЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Туристік саяхат адамның белгілі бір мөлшерде қажеттілігін қанағаттандырады. Бір нәрсені ескеруіміз қажет, адамның қоршаған ортаны зерттеуінің барлығы саяхатпен байланысты. Қозғалыс – туризмге тән ерекшелік. Тіпті бұрынғы уақытта сауда байланысын ұстау үшін адам көрмеген жаққа сапар шеге берген. Осындай саяхаттар тек қана сауданы дамытқан жоқ, терең түрде еңбекті, қоғамдық жағдайды бөлді және адамдардың қоршаған әлемді тануына кеңінен тануына мүмкіндік берді. Әлемдңік шаруашылықтың күшеюіне байланысты тұрғындардың қозғалысы аумақты масштабта ұлғайды және туризмнің дамуына себеп болды.

Миллиондаған адамдар саяхатқа жаңа жерлерді көру үшін, табиғаттың әдемілігіне сүйсіну үшін, таудың немесе орманның таза ауасымен демалу үшін, қала халқымен қарым-қатынасқа кенелу үшін, сонымен бірге көпғасырлық өнер мен мәдениетті тамашалау үшін аттанады. Осы күнде әр түрлі деңгейде туризм жауламаған ел қалмаған. Жыл сайын бүкіл әлемде 4 млрд.-тан астам адам 5-6 күннен кем емес уақытын өзінің тұрып жатқан жерінен тыс өткізеді. Жартысының көбі демалу мақсатымен сапар шегеді, төрттен бір бөлігінің көбі іс-сапармен, 5-6%-ы халықаралық конгресстердің, симпозиумдардың, жиналыстардың қатысушылары, 10-15%-ы туған-туысқандарына бару үшін саяхатқа шығады.

Сонымен туризм қазіргі заман адамының тұрмысына нық орналасып алды. Туризмге деген қызығушылық күн санап өсіп келеді. ДТҰ болжамы бойынша 2010 жылға қарай халықаралық туристік сапар 1 млрд. АҚШ долларын, ал 2020 жылға қарай-1,6 млрд. АҚШ долларына тең.

Қозғалыс - туризмге тән қасиет. Сонау ерте заманның өзінде саудалық байланысты орнату қажеттігі адамдарды бейтаныс жерлерге саяхаттауға итермелейді. Мұндай саяхаттар сауданың дамуы, қатар қоғамдық еңбек бөлінісінің тереңдеуі, адамдардың қоршаған әлемі туралы танымының кеңейуіне ықпал етеді. Үлкен масштабтағы әлемдік шаруашылық байланыстардың белсендендірілген халықтың қозғалысын ұлғайтып, туризмнің, дамуының жеделдеуіне себепші болады.

Миллиондаған адамдар жаңа жерлерді көру, табиғаттың сұлулығына тамсану, таудың таза ауасымен немесе орман ауасымен демалыу, ұлттармен қатынасын байыту, қалаларды, мәдениет пен өнердің көп ғасырлық ескерткіштерін көру мақсатында саяхаттайды. Бүгінгі әлемде белгілі бір деңгейде туризмде билік етпейтін ел жоқ. Жыл сайын 4 милиардтан астам адам өзінің кем дегенде 5-6 күндік уақытын өзінің тұрғылықты жерінен тыс өткізеді. Осы санның жартысынан көбі демалу мақсатында, ширегінен көп - ерекшелік мақсатта, 5 - 6% -халықаралық конгерестер, симпозиумдарға қатысушылар, 10-15% - өздерінің туған - туыстарына бару мақсатында саяхаттайды.

Осылайша, туризм қазіргі адамның тұрмысына тығыз әсер етеді. Қоғамның өмірінің әлеуіметтік және экономикалық жағдайына әсер ете отырып, ол одан әрі күрделі және көпқырлы құбылысқа айнала түседі. Сондықтан осы зерттеу кешенді жан – жақты тәсілдерді талап етеді. Бүгін де онымен географтар, экологтар, экономистер, социологтар, архитекторлар, дәрігерлер және білімнің басқа салаларының мамандары айналысуда.

Дегенмен, туризм - бұл көп жағдайда кеңістік құбылыс, ол кеңістік көріністегі табиғи және әлеуметтік үрдістерді қарастыратын географиямен тығыз байланысты.

«Туризм» ұғымы кең мағыналы әрі сыйымды болып табылады. Әдебиеттерде оның түрлі анықтамаларын кездестіруге болады. Үлкен кеңістік энциклопедиясында туризмге келесі анықтама берілген: «Бұл бос уақыттағы саяхат «сапар белсенді демалыстың бір түрі». 1963 жылы Халықаралық туризм мен сапарлар бойынша. БҰҰ-нің Римдегі конференциясында Бүкіләлемдік Туристік Ұйымының (БТҰ) танымал анықтама қабылданды. Соған сәйкес: «Туризм - бұл адамдардың өздерінің тұрғылықты жерінен сауықтыру, бос уақыттағы мүшелерді қанағаттандыру немесе кәсіби іскерлік мақсатта уақытша кетудің барлық формаларының орта атауы».

Туризмнің атағы тек оның демалыстың барлық түрлерінің ішіндегі ең әмбебаптылығымен ғана емес, оның адамның әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандырумүмкіндігін беруімен түсіндіріледі. Бұл дегеніміз, туризмнің мемлекеттік және экономикалық көзқарастар тұрғысынан маңызы зор, ел экономикасының дамуына оң ықпал етеді.

Қазіргі әлемде туризм әр түрлі елдер арасындағы мәдени алмасу жұмысында оң орын алады. Оны дамыту өнеркәсіп дамыған, дамушы елдердегі маңызды әлеуметтік - экономикалық проблемеларды шешуге себепші болады. Әсерлердің импорты мен экспорты халықтың жұмысбастылығының басты көзі болып табылады. Әлем көшбасшылары туризмнің дамуын ХХ ғасыр стратегиялық және экономикалық жоспарда приоритеті жоғары деп есептейді. Әлемдік эканомиканың бірден - бір саласы туризм сияқты тұрақты емес.

Әлемнің көптеген елдерінде ол мемлекеттің ұлттық табысының деңгейі мен құрылымына, оның төлем балансына маңызды ықпал етеді. Туризм - бұл туристік фирма үшін де, мемлекет үшін де табысты бизнес, мемлекет оның дамуына өз саясаты арқылы себепші болады.

Туризмге деген қызығушылық кеңірек масштабта арта бастады.

БҰҰ-ң жорамалы бойынша халықаралық туристік сапалар саны 2000 жылы- миллионды құрап, 2010 жылы - 1 миллиард, ал 2020 жылы - 1 миллиард 600 миллионға жетеді дейді.

Халықаралық туризмнің дамуының жобаланған динамикасы туризмнің атағының одар әрі өсе түсетіндігіне куә болады. Қазіргі туризмнің жаңа әрі қарқынды дамушы бағыттарының бірі болып экологиялық туризм табылады.

Экологиялық туризм, туристік қызметтің дәстүрлі түрлеріне қарағанда келесі белгілермен сипатталады:

- экотризмнің негізгі объектілері ретінде қайталанбас табиғи көрікті жерлердің болуымен;
- туристік индустриясының жоспарлы дамыту негізінде табиғи және мәдени потенциялының сарқылмай пайдалануымен;
- экологиялық туризмнің басты міндеттерінің бірі болып табылатын экологиялық ойлауды қалыптастыру және экологиялық білімді ұйымдастыру.

Бүгінгі туризм әртүрлі формалар мен қатынастарда байқалып, оны жіктеудің қажеттігін туындатады.

Туризмді жіктеу туризм индустриясын жоспарлау мен территориялық ұйымдастыруда үлкен мәнге ие.

Жіктеудің мәні: әртүрлі типтері бойынша келу туризмі, шығу туризмі, ішкі туризм түрлерін бөліп көрсету.

Туризмнің халықаралық даму динамикасының болжамы бойынша болашақта туризм осыдан да танымал болады. Қазіргі замандағы туризмнің жаңа динамикалық дамып келе жатқан бағыты – экологиялық туризм. Экологиялық туризм, дәстүрлі туризмнің түрлеріне қарағанда мынадай белгілерімен сипатталады:

- Экологиялық туризмнің негізгі объектісі ретінде керемет табиғи көріктілігімен;

- Туристік индустрияның жоспарлы түрде дамуында тасымалданбайтын табиғи және мәдени потенциалдар;

- Салыстырмалы түрде төмен капиталды күш сиымдылығы;

- Экологиялық туризмнің негізгі мақсаты экологиялық білім беру ұйымдары және экологиялық ойды саралау;

- Жекелеген аумақтар мен тұтас мемлекеттердің әлеуметтік-экономикалық жағынан көтерілуіне көмек беру.

Сонымен қатар қазіргі заман туризмінің классификацияснан экологиялық туризмге орын тауып беру керек. Осы кезде туризм әр формада және байланыста өзін көрсетуде, сондықтан оның классификациясын құру шарт болды.

Қазіргі заманғы туризмді классификациялауда саяхатшының алға қойған мақсаты маңыздырау, ол өз кезегінде туристердің материалдық мүмкіндігін көрсетеді, оның денсаулық жағдайын, жасын, мамандығын, мәдениеттілік деңгейін және т.б. көрсетеді. Туристер саяхаттай отырып алдына алдына тек қана бір мақсат қоймайды.туристің жекелеген қажеттілігіне қарамастан оның бірі негізгі орында болады.

Қазіргі заманғы туризмнің классификациясында экологиялық туризм экскурсиялық туризм ретінде қарастырылады. Экскурсиялық туризм бұл табиғаттың, мәдениет пен тарихтың көрнекі орындарында болу, яғни экологиялық туризмнің белгілеріне тән.

Жоғарыда көрсетілгендей, экологиялық туризм – бұл табиғи қалпында жақсы сақталған орындарға саяхат, бірақ көптеген жағдайда саяхаттың жеке түрін, яғни тек жабайы табиғатты бөліп-жару мүмкін болмайды. Сондықтан көптеген авторлар үшін экологиялық туризм табиғаты бағдарлау туризмі болып қарастырылады. Қызығушылығына қаржылық көмекті, мәдениетті, сәулетті және тұрғылықты тұрғындардың дәстүрін қосып алады. Қорытындысында экологиялық туризмнің бірнеше түрін аңғаруға болады: табиғи, жасыл, агротуризм. Фототехника мен фототехнологияның динамикалық дамуының арқасында фототуристердің қажеттіліктері қанағаттандырылуда. Егер де біз барлық саяхаттарды экологиялық туризм ретінде қарастырсақ қателеспейтін шығармыз:

- Алғашқы пайда болған табиғатты қарамағымызға алу және оған үнемділікпен қарау;

- Туризмнен түсіп жатқан пайдадан міндетті түрде табиғи экожүйені бірқалыпты деңгейде сақтауға қаржы бөліп тұру қажет.

Экологиялық туризмнің Қазақстанда тұрақты дамуы әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешеді, жергілікті және аймақтық деңгейде тұрғындарды жұмыспен қамтамасыз етеді. Экологиялық туризмнің әлеуметтік салада дамуына келсек, халықаралық қатынастардың нығаюына себепкер бола тұра мәдениеттің өрлеуіне өз үлесін қосады, бастысы – тұрғындардың экологиялық сауатын аша отырып, әлеуметтік байланысты кеңейтуде маңызды фактор болып саналады.

Экологиялық туризмге экономикалық көзқараспен қарасақ, экологиялық бағыттарға жақын елді-мекендердің инфрақұрылымын жақсартады. Сонымен қатар жергілікті тұрғындар экологиялық туризмнен күн көретіндей пацда табуы мүмкін, жекелеген туристер мен туристік топтарды күзету арқылы, туристерді қажетті азық-түлік тауарларымен қамтамасыз ету арқылы, сонымен бірге үйлерді жалға беру арқылы өздерінің әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартуына мүмкіндіктері бар. Экологиялық туризмді экономиканың бір саласы деп қарастыруға болады, шетелдік туристерді, шетелдік ақшаның белгілі бір мөлшерін елге кіргізу арқылы мемлекетке үлкен кіріс кіргізуге болады.

Қорытындылай келсек, экологиялық туризм адамдардың санасы мен әдеттерін өзгертуге мүмкіндік бере отырып, табиғи ортаны табиғи қалпында сақтау арқылы оларды табиғатқа үнемділікпен қарауға тәрбиелейді. Сонымен бірге, экологиялық туризм табиғи ортаны қорғауда нақтылы әсер ету үшін жергілікті тұрғындар мен жергілікті басқарма табиғи ресурстардың аумағын экологиялық туризмнің объектісі ретінде пайда көрумен бірге табиғи аумақтың сақталуымен тығыз байланысты болуы шарт. Сонымен қатар ынталы түрде табиғатты қорғау үшін бұл пайда белгілі мөлшерде бөлініп және пайдаланып отыруы тиіс. Егер табыс шағын ортада дұрыс бөлінбесе, тұрғылықты тұрғындарда қорғалатын аумақтың

ресурсын рациональды түрде қолдану ынтасы болмайды. Сол себепті экологиялық уризмнің мүмкіншілігі толық табиғи ортаның жағдайына байланысты.

Қазіргі туризмді жіктеу туристік шаруашылықты территориялық ұйымдастыру оның туристік қызметтің жеке түрлеріне деген сұранысын анықтау және т.б. бірқатар проблемаларды шешіп, солардың негізінде туризмнің материалдық техникалық базасының даму жоспарын әзірлейді.

Қазіргі туризмді жіктеуде экологиялық туризм экскурсиялық туризм шегінде қарастырылады. Ал экскурсиялық туризм - бұл табиғи, тарихи – мәдени көрікті жерлермен танысу мақсатындағы сапарлар, ол экологиялық туризмге де тән.

Жоғарыда атап өткеніміздей, экологиялық туризм. - бұл табиғи күйінде жақсы сақталған жерлерге саяхаттау, бірақ басты назардың объектісі болып жабайы табғат табылатын сапарлардың жеке категориясын бөліп көрсету мүмкін емес.

Сондықтанкөптеген авторлар экологиялық туризмді өзінің мүдделері мен қаржылық қолдануында жергілікті халықтың мәдениетін, архитектурасын дәстүрлерін қамтиды, табиғатқа бағытталған туризм түрінде қарастырады. Осыған байланысты экологиялық туризмнің бірінші түрін бөліп көрсетеді: табиғи, жасыл, агротуризм. Фототехника мен фототехнологияның кең дамуы фототуристердің қажеттігін қанағаттандырады. Саяхаттардың осыған ұқсас барлық түрлерін келесіаталған жағдайларға экологиялық туризм ретінде қарастырсақ қателеспейтін шығармыз.

- жабайы табиғат объектісінің басымдығы және оларға ұқыпты қарау;
- табиғи экожүйелердің тереңдігін сақтау үшін туризмнен түсетін табысты міндетті пайдалану бағытын қолдау

Көптеген мемлекеттерде туристерді қызықтыратын ерекше табиғи аумақтар ауылшаруашылық қажеттіліктер үшін қолданылуда. Әр жыл сайын өсіп бара жатқан жер өңдеу, ағаш дайындау, сонымен бірге халықтың күн санап өсуі, көші-қон және орналасу бұл аумақардың тек қана жерінің сапасын ғана емес, экожүйенің тұтастығын да бұзады. Осы мақсатта экологиялық туризм бұл аумақтар үшін неғұрлым күштірек экономикалық негіз бола отырып, неге басқаша жолмен ауылшаруашылығын және өнеркәсіпті дамытуға болмайды.

Қазіргі кезде экологиялық туризмді республикада дамытудың тағы бір түрі – экономикалық даму мен табиғатты қорғау мақсаттарынан басқа адамның арқасынан физикалық және рухани жүкті түсіру. Белгілі болғандай, техникалық даму және урбандану адамның материалдық жағынан өмір сүруін жеңілдетті, екінші жағынан күйзелістер мен соққылар жүйкеге ауыр психологиялық салмақ күшейіп кетті. Американдық социологтардың зерттеуі бойынша зерттеуі бойынша ауқатты адамдар санының өсуімен экологиялық таза аумақтарға деген сұраныс, табиғат аясына шығу ғажайып пейзажды тамашалау мүмкіншілігі мен таза ауамен демалу бір-бірімен пропорционалды түрде.

Сонымен, экологиялық туризмді дамыту бос уақытта қолдану мәселесіне жүйелік жақындаудың жолы салауатты өмір салтын жүргізу мүмкіншіліктерін тарату және құру.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм. — М–СПб.: «Издательский Дом ГЕРДА», НП «Издательство «Невский Фонд», 2014. — 544 с.
2. Матаева Б.Т. Туризмология негіздері: Оқу құралы – Қарағанды: Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университет, 2009. – 114 бет.
3. Смағұлова Қ.С. Туризм инфрақұрылымы: Оқу құралы – Қарағанды: Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университет, 2009.

Белгибаева А., 3 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Абдурахманова З.А.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

“GOOD JOB”- КӘСІПОРЫНДАРДА ПЕРСОНАЛ ЕҢБЕГІН МОТИВАЦИЯЛАУЛАУҒА БАҒЫТТЫЛҒАН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМША

Басқарушылық еңбектің бөлінуі - басқараушылық қызметкерлері түрі топтарының еңбек әрекеттерінің тәуелсіз өрістерде дербестелуі — объективтік процесс. Бұл процесс басқарушылық ықпал сапасының жоғарылауына жағдай туғызады. Олардың арасында атқаратын міндетіне байланысты функционалды бөлінуі ерекше орын алады. Себебі, еңбек бөлінісінің бұл түрі басқаларының пайда болуының негізі. [1]

Мысалы, кадрлармен жұмыс істеу барысында кәсіпорын басшылығы, біріншіден, талап етілген материалдық, қаржылық шығындарға және ұйымдастырушылық күш-жігерге көңіл бөледі. Өзін-өзі қаржыландыру жағдайында жұмыс істейтін кәсіпорын үшін мұндай жағдай барлық шығындарды ақтайды.

Сондықтан персоналды басқару теориясы мен методологиясы персоналды басқару тиімділігін бағалау мәселесіне көп көңіл болу керек. Себебі оның теориялық және тәжірибелік маңызы зор.

Өндіріс процесі үшін әр кәсіпорынға материалдық және еңбек ресурстары қажет. Ресурстар басқаша авансталған шығындар деп аталады, дәлірек айтсақ, бұл өндіріс процесі жүзеге аспай тұрып шығындалған ресурстар. «Еңбек ресурстары» «ресурс» термині болса да мағынасы мүлдем басқа. «Ресурстар» мұнда «жұмыс потенциалы» түсінігіне сай келеді, ол адамның қоғамдық өндіріске қатысу мүмкіндігін сипаттайды. Солай бола тұра, қызметкердің біліктілік мүмкіндіктерінің ресурсы оларды ұлғайтуға бағытталған шаралардың нәтижесінде өседі, кейде өндірістік және жеке сипаттағы себептерге байланысты толық игерілмейді.

Материалдық ресурстардың жалпы көлемі (негізгі қорлар және айналым құралдары) ақшалай нысанда көрсетілуі мүмкін.

Еңбек ресурстарын осы тұрғыдан қарастыру шаралары қолға алынып жатыр. Бұл кәсіпорын жалдаған жұмыс күшінің сомасын бағалау қажеттігі болып табылады. Еңбек бойынша статистиктердің халықаралық конференциясының ұсынулары бойынша еңбек сомасына мыналар кіреді: өндірістік жұмысқа төлем, төленетін толық жұмыс істелмеген уақытқа қатысты төлемдер, ақшалай сыйақылар, тамақтану сомасы және нақты нысандағы басқа да төлемдер, қызметкерлерге пәтер ұсыну сомасы, әлеуметтік қамсыздандыруға жұмыс берушінің шығындары, кәсіптік білім беру сомасы. Шығындар тізбесі қосымшада ұсынылған. Жоғары білікті қызметкерлерді тарту, кадрларды қайта дайындауға кететін қосымша шығындар, денсаулықты сақтау, демалысты дайындау нәтижесінде төлемақы өседі. Кейбір шетел мемлекеттерде жартылай жүзеге асырылған, қызметкерге ресурстық қатынас, «адамзат капиталы» тұжырымдама орын тапқан. Сол бойынша «адамзат капиталына» инвестициялар — бұл біліктілікті және потенциалды, басқаша айтқанда, қызметкер еңбегінің өнімділігін арттыратын кез келген әрекет. Біреудің өнімділігін арттырудың мүмкіндігін туғызатын шығындар, кәсіпкерлердің құрал-сайманына кететін шығындар сияқты, келешекте көп еселенетін табыс ағымы арқылы ақталатын инвестициялар немесе ағымды шығындар алымдар ретінде қарастыруға болады». [2]

Жұмыс күшіне шығындардан басқа персоналды басқарудың экономикалық тиімділігін бағалау кезенінде осындай әрекеттің нәтижелік көрсеткіші қолданылады. Кәсіпорын ұжымының (жеке жұмыскерлердің) еңбек потенциалының дамуы басқару шешімдерін қабылдау салдары ретінде өндірістік әрекеттен қосымша нәтиже алуға сілтеме жасайды. Бұл қосымша нәтиже әр түрлі нысанды қабылдай алатын және әр түрлі көрсеткіштермен бағалана алатын әсер қайнар көзі болып табылады. Сонымен нәтиже мынадай түрде көріне алады:

- еңбек өнімділігінің өсуі, оның сапасы мен түрінің жоғарылауы салдарынан өнімді өндіруді ұлғайту түрінде (бұл жерде біз нәтиженің тікелей сандық құраушылырын айтып отырмыз);
- еңбекпен қамтамасыздандырылу түрінде, әсіресе егер кадрлармен жұмыс еңбек қатынастарындағы әлеуметтік мезеттерді есептеу арқылы құрылды;
- кәсіби жұмыскерлерді іріктеу арқылы оқыту мерзімдерін қысқарту кезінде құралдарды қатыстық үнемдеу түрінде (нәтиже еңбек потенциалының белгілі бір жағдайына жету үшін қажетті құралдарды үнемдеумен көрінеді).

Персоналды басқаруға қатысты экономикалық тиімділікті бағалаудағы шығындар мен нәтижелерді өлшеу мәселесі нақтылықты талап етеді және ең алдымен нені бағалау керек екенін анықтап алу керек:

- іс-әрекеттің белгілі бір нәтижесіне таңдап алынған кадрлық саясатты жүзеге асыру нәтижесінде
  құрылған арнайы таңдап алынған, оқытылған және ынталандырылған«кәсіпке рлік» ұғымы көмегімен жету;
- персоналды басқару алдына қойылған максаттарға ең төменгі қаражаттармен жету;

басқару процесінің нәтижелілігін қамтамасыз ететін ең сапалы басқару әдістерін таңдау. [3]

Әр персоналды жеке бағалаудың ерекше маңызды мақсаттары бар: қызметкердің жұмысының нәтижесін дұрыс бағалау, белгілі бір уақытта және персоналдың жеке басын бағалаудың басқарудағы іс-әрекеттің бірлігі, себебі бағалаудың бірыңғай жүйесін басқару әлеуетті барынша пайдалану.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында **«Цифрлық Қазақстан»** кешенді бағдарламасы қабылданған болатын. 2018 жылы **«цифрлық дәуір»** өнеркәсібін қалыптастыруға арналған **индустрияландырудың үшінші бес жылдығын** әзірлеуге кірісу мақсаты қойылды.

Жалпы экономиканың тиімді жұмыс атқаруы үшін ең алдымен еңбекте жоғары нәтиже алуға талпынатын жұмыскерлер қажет. Олар ынталы және тапқыр, тек өзінің емес, сонымен бірге жалпы іс үшін жауапкершілікті өз мойнына ала алатын, өзінің құқықтарын жақсы білетін және ең алдымен өз күштеріне сенетін мамандар болуы тиіс. Жалпы компания жұмысын цифровизациялаудың артықшылықтары өте көп. Ең басты артықшылықтары нарықта өз орнын және беделін ұстап қалуы. Персоналды цифровизациялау арқылы басқарудағы ең басты артықшылық ол жұмыскерлер үшін цифрлық ортаның құрылуы. [3]

Менің өзім ойлап тапқан идеяма келетін болсақ, ол кез-келген қонақ үй немесе мейрамхананың приложениесын шығару. Ол приложениеде әрбір жұмыскердің жеке аккаунты болады. Аккаунтта жұмыскер жайында толық мәлімет жазылады. Жұмыс тәжірибесі, жұмыс істеу қабілеті, алған мадақ-мәртебелері және де мотивациялауға ең қажетті мәлімет- темперамент түрі. Осы приложение арқылы персоналды мотивациялау үшін әр түрлі тәсілдер қолдануға болады, олардың бірі жұмыскердің жұмыс атқару сапасына қарай жұлдызшалар жинап, түрлі бонустарға ие болуы. Жұмыскерге белгілі бір жұмыс беріліп, жұмыс аяқталуы кезінде жұмыстың орындалған сапасы және уақытына сәйкес жұлдызша беріледі. Осылайша жұмыскер бір апта ішінде атқарылған жұмысынан жинаған жұлдызшаларын әр түрлі бонустарға алмастыра алады. Ол бонустардың екі түрі болады:

1.Материалдық емес бонус:

Ол қызметкер үшін оның еңбегінін көпшілікке танымал болуы, ұжымда арнайы мәртебесі болуы. Яғни сол приложениеде аптаның үздік жұмыскерлерінің тізіміне енуі. Артықшылығы ақшалай көрініс те материалдық емес бонустар болмашы ғана, демек кәсіпорын үшін аз шығынды.

2.Бейстандарттық бонустар:

1. Киноға, театрға, концертке билеттермен марапаттау;

2. Көлігі бар жұмыскерлерге арнаулы ақылы күзетілетін автотұраққа автокөлігін қоюға ақша төлеу;
3. Басшылығымен бірге түстік ішу;
4. Атаулы кеңсе жарақтары (қағаз, папкалар, файлдар және т.б.);
5. Қоғамдық көлікте жүруді төлеу;
6. Спортты ұнататын жұмыскерлер болса,спорт клубына (орта класс) жылдық абонементті төлеу;
7. Демалыс күнінде мейрамханада тегін тамақтануды ұйымдастыру;
8. Отбасылы адам болса немесе жалғызбасты, ата-анасына көмек көрсететін жұмыскер болса шипажай, демалыс орындарына жолдама беру;

Мобильді қосымшаның интерфейсі қолдануға жеңіл болады және қосылған кезде қолданбаны пайдалану бойынша нұсқаулық болады. Бұл приложениенің тағы бір артықшылығы, IT шешімдер көмегімен оқыту базасын құрастыру, яғни жұмыскерлердің өзіне қажетті курстар жиынтығын таңдап ақысыз оқытудан өтуі. Яғни, әрбір жұмыскер оқытудан өтіп, өз квалификациясын жоғарылатуға мүмкіндік алады. Жалпы айтқанда цифровизация көмегімен кез-келген кәсіпорын, “Smart” (ақылды) кәсіпорынға айналады. Қазақстандық жас мамандар және кәсіпорындар цифровизацияның қарқынды дамуына ат салысса, біздің Қазақстан Республикамыз “Smart” елге айналатынына күмәнім жоқ. [4]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Беляцкий Н.П., Велесько С.Е., Ройш П. Персонал менеджменті. — Минск,
2. Доскалиева Б.Б. Управление персоналом организации: Учеб.-практ. пособие. — Караганда,
3. Волгин А.П. Управление персоналом в условиях рыночной экономики (опыт ФРГ). — М.,
4. Егоршин А.П. Управление персоналом. — Н.Новгород: НИМБ.

Ботнаренко Н., студентка 3 курса,
Научный руководитель: к.э.н., доцент Жуспекова А.К.
Карагандинский экономический унинверситет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В настоящее время индустрия гостеприимства представляет собой мощнейшую систему хозяйства региона или туристского центра и важную составляющую экономики туризма. Индустрию гостеприимства составляют различные средства коллективного и индивидуального размещения: отели, гостиницы, мотели, молодежные кемпинги и общежития, апартаменты, туристские приюты, а также частный сектор, участвующий в размещении туристов.

Гостиничная индустрия как вид экономической деятельности включает предоставление услуг и организацию краткосрочного проживания в гостиницах, мотелях, кемпингах и в других средствах размещения за вознаграждение. Наиболее привлекательные и значимые объекты показа расположены на юге республики в населенных пунктах, известных как первые оседлые поселения Казахстана: Туркестан, Отрар, Баба-ата, Испиджап (Сайрам), Тараз, Мерке, Талхиз (Талгар), Койлык (Талдыкорган).

Многие проблемы уже находятся на стадии разрешения, но еще больше предстоит решить. В настоящее время в Казахстане еще нет целостной системы туризма со всеми необходимыми атрибутами - рекламой, торговыми услугами, транспортом, размещением, питанием, обеспеченностью связью и др.

Главные причины - низкий уровень экономического и социального развития республики, которую можно отнести к разряду стран-экспортеров туризма, когда выгоднее принимать туристов иностранных, вместо того, чтобы отправлять за рубеж своих. Сервис на уровне международных стандартов могут обеспечить лишь отдельные высококлассные отели в Алматы: 5-звездочные гостиницы «Риджент Алматы» и «Хайят Ридженси», интеротель «Достык», отель «Кумбель», расположенный в одном из живописнейших ущелий - Алмаарасан, а также 5-звездочный отель [1].

«Астана-Интерконтиненталь» в Астане, однако услуги их чрезвычайно дороги, и пользуется ими лишь небольшая часть иностранных граждан.

Гостиничный бизнес в Республике Казахстан перспективен как минимум по четырем причинам. Во-первых, в нашей стране наблюдается повышение деловой активности, что, как правило, неизбежно вызывает увеличение объемов делового туризма, причем не только внутреннего, но и въездного. Во-вторых, как показывает мировая практика, повышение доходов населения приводит к тому, что люди все больше путешествуют (в том числе и по родной стране), а значит, останавливаются в гостиницах. В-третьих, страна, заявившая о своей интеграции в европейские структуры, постепенно становится для европейцев (в данном случае - европейских туристов) понятнее, а значит, и привлекательнее. Наконец, в-четвертых, если произойдут предполагаемые снижение и унификация гостиничного сбора, обязательные платежи для гостиниц уменьшатся. Прибыль может давать лишь хорошо организованная гостиница .

Так, одна из самых развитых гостиничных инфраструктур для обслуживания бизнес-туристов создана в Финляндии, где данное направление успешно развивается в течение последних десяти лет. По некоторым данным, более половины средств от оборота финских отелей составляют доходы, полученные от приема бизнесменов. Благодаря такой политике средняя стоимость номера в финской гостинице по будням выше, чем в выходные дни.

В гостиничном бизнесе наблюдается постоянный подъем, связанный с экономическим ростом в нашей стране. Благодаря этому постоянно увеличивается число граждан, совершающих деловые поездки, как по нашей стране, так и за рубеж.

Возрастает и число командированных в нашу страну иностранных специалистов. Постоянно растет число российских и зарубежных туристов. Если раньше пребывание заграничных гостей ограничивалось Астаной и Алматой, то сейчас их туристские маршруты значительно расширились. В настоящее время переводчик тайского языка сопровождает группу из Таиланда не только по казахстанским столицам, но и по Великому Шелковому пути, древнейшим городам Туркестану и Отрару, красивейшим местам Северного Казахстана и др.

Конечно, увеличение числа зарубежных туристов открывает огромные возможности для развития гостиничного бизнеса. Однако при этом растут и требования к организации помещения и условий для отдыха. В Европе существуют строгие нормы, определяющие уровень отеля и в случае их несоблюдения турист может потребовать возвращение оплаты (полной или частичной). У нас же «звезды» присуждаются гостиницам достаточно произвольно. Иногда уровень повышается лишь за то, что отель находится в центре города [3].

Казахстан имеет все возможности для успешного развития гостиничного хозяйства. Богатейшая история республики, редкостные исторические памятники, самобытная культура, политическая стабильность, относительная открытость и ее готовность к сотрудничеству - все это располагает к интенсивному развитию как туристской, так и гостиничной сферы.

Попытавшись спрогнозировать потенциальный спрос на гостиничные услуги, нужно проанализировать, будет ли ему соответствовать потенциальное предложение уже действующих и строящихся гостиниц. Если «зазор» между будущими спросом и предложением достаточно велик, в нем, скорее всего, найдется место и для новой гостиницы .

При этом, определяя «зазор», важно помнить, что дело не только в количестве гостиничных мест, принадлежащих потенциальным конкурентам, но и в качестве предоставляемых ими услуг. И тут, как говорится, возможны варианты. Например, в небольшом, но благополучном городе, где уже есть двухзвездочная гостиница на сто мест, вряд ли нужна такая же на двадцать мест, но зато вполне уместен двадцатиместный четырехзвездочный отель.

Гостиничный оператор - компания, «ставящая» менеджмент в данной гостинице и управляющая ею в дальнейшем. Обычно гостиничные операторы принадлежат к так называемым международным гостиничным цепям (или сетям - отсюда и название «сетевики») - «Хилтон», «Мариотт», «Шератон», «Рэдиссон», «Кемпински», Accor и др. Гостиницам надо не замыкаться в своих стенах, а искать рынок [4].

Будущее отелей - в слиянии услуг аэропорта и гостиницы. Один из существенных источников увеличения гостиничных доходов - предоставление помещений для проведения разнообразных конференций, семинаров, учебных занятий и сопровождающих их выставок и презентаций. При этом основной источник прибыли зачастую - не столько аренда помещений, сколько предлагаемый организаторам полный комплекс обслуживания: проживание, питание, заключительный банкет или фуршет.

В последнее время отмечается заметный рост мотелей в Казахстане. По данным Агентства РК по статистике, их в нашей стране насчитывается более 100 мотелей. Однако эту цифру эксперты считают заниженной в несколько раз - большинство мотелей в РК официально не регистрируется. Мотельный бизнес только развивается и пока еще носит полулегальный характер. Серьезные инвесторы в него не идут. Мотели принадлежат в основном так называемым «дорожным королям» - владельцам местных АЗС, автосервисов и ресторанов. Мотель - это комплекс придорожного обслуживания, включающий гостиницу, автостоянку, автосервис, пункт питания, а иногда и автозаправочную станцию. Мировым лидером по количеству мотелей являются США. Первые мотели появились там в 50-х гг. прошлого века и сразу же приобрели грандиозную популярность - только в 1959 - 1962 гг. в Штатах было построено 36 000 мотелей.

В нашей стране мотели появились во времена Советского Союза. Тогда их было около десятка, и в них останавливались в основном интуристы. С началом перестройки количество мотелей стало расти, и жили в них в основном шоферы-дальнобойщики.

Постепенно услугами придорожных комплексов стали пользоваться авто - и шоп-туристы. Мотели хорошо подходят также и для деловых встреч вдали от посторонних глаз, и для любовных свиданий. Мотельный бизнес в Казахстане пока носит неорганизованный характер. Поэтому сейчас мотели организуют те, чей бизнес непосредственно связан с трассами. Мотели часто входят в инфраструктуру, которую создают вокруг АЗС и автосервисов их владельцы [5].

Мини-гостиницы - одна из альтернатив тенденции развития гостиничного бизнеса в РК. Они могут приблизить туристов к объектам показа. К тому же, в настоящее время клиенты во всем мире стремятся к индивидуализированности услуг. А в небольшом отеле на 20 номеров и по имени будут называть, и привычки постоянных клиентов знать будут .

Кроме того, найти участок или полуразрушенный особняк для такого отеля значительно проще. И в течение последних 10 лет гостиничный бизнес в Казахстане развивался как раз исключительно за счет мини-гостиниц. Они будут развиваться и дальше, потому что бизнес может идти не только сверху, но и снизу. Если бизнес идет сверху, решаются стратегические задачи, проводится мониторинг рынка, разрабатываются долговременные бизнес-планы. То есть это бизнес достаточно трудоемкий в исполнении. Бизнес снизу – это когда один человек решил открыть, например, маленький придорожный ресторанчик, посмотрел, как он работает, понял, что многие посетители хотели бы остаться на ночь, и построил рядом автостоянку и мини-гостиницу. Данный бизнес достаточно экономичен, потому что не нужна сложная рыночная стратегия, достаточно чувствовать рынок и трезво оценивать собственные возможности

Таким образом, наиболее динамично развивающаяся отрасль сферы обслуживания, приносящая многомиллионные прибыли в масштабах национальных экономик многих государств, – гостиничный бизнес. Как часть туристского бизнеса, гостиничный бизнес несет в себе огромный потенциал развития и для казахстанского рынка. Он является системообразующей отраслью, создающей сложный комплекс финансово-хозяйственных отношений между хозяйствующими субъектами различного направления.

Фактором отсутствия очередей в казахстанские гостиницы является не достаточное их количество, а высокая цена обслуживания. Однако цена гостиничного обслуживания не может быть ниже суммы объективных стоимостных составляющих, если заведение претендует на солидный статус. Поэтому в качестве методов поддержания стабильности бизнеса начинают выступать технологии информационного воздействия на потребителей.

На основании всего этого можно сделать следующие выводы: индустрия гостеприимства это мощная система хозяйства, как страны, так и региона в целом, важная доходная составляющая экономики. Индустрию гостеприимства в части размещения составляют различные средства коллективного и индивидуального размещения: отели, гостиницы, пансионаты, апартаменты и т.д. рассчитанные на разного потребителя.

Для привлечения потока туристов в страну требуется развитие рекламы, организация индустрии досуга, обеспечение стабильной ситуации в стране. Нельзя сказать, что рост числа гостиниц в нашей стране происходит опережающими темпами. В Казахстане практически отсутствует система сетей малых отелей, рассчитанных на массовый недорогой туризм, а проживание в большинстве столичных отелей доступно иностранцам и небольшому числу обеспеченных казахстанцев. Поэтому именно массовый недорогой туризм требует разработки и реализации наиболее активных (агрессивных) мероприятий по рекламе. [6]

Таким образом, для привлечения массового туриста администрациям гостиниц следует провести ряд организационных мероприятий, определяющих направление преобразований, их сущность и качество. Эффективность этих мероприятий рассматривается с точки зрения достижения стабильной, постоянной рентабельности. То есть, менеджерам гостиниц предлагается применять стратегическое планирование в качестве основополагающего мотивационного принципа принятия важных для предприятия управленческих решений. Одним из путей реализации общей стратегии фирмы является стратегия маркетинга в части обеспечения доступности информации о гостинице, как о фирме с видным общественным статусом, позитивной деловой репутацией, высоким качеством обслуживания посетителей. Гостиничная индустрия в Казахстане заметно уступает развитым западным странам. Но тем не менее события, происходящие в этом сегменте рынка недвижимости, позволяют делать позитивные прогнозы относительно его будущего.

Спсиок использованной литературы:

1. Накатков Ю.С. История туризма и гостеприимства Казахстана. – Алматы, 2015. – 196 с.
2. Данные Казахстанской Ассоциации гостиниц и ресторанов (КАГИР), Режим доступа: http//www.kagir.kz/
3. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства. Учеб.пособие. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2014. - 304 с.
4. Рахимбекова С. Перспективы развития гостиничного бизнеса в Республике Казахстан, Международная научно-практическая конференция, МБА, 2014.
5. Александров В.С. Пути развития гостиничного хозяйства в Казахстане. Международная научно-практическая конференция «Экономика и право в XXI веке», МБА, 2011, С 65-67
6. Справка по разработке мастер-плана по наиболее перспективным направлениям туристской индустрии на 2010-2014 годы // http://www.mts.gov.kz

Владилен Л., Акимжанова Д. студенты 4 курса,
Сархытбеков Е., студент 1 курса,
Научный руководитель: доктор PhD, Кадыров Б.К.
Казахстанский инновационный университет, г. Семей, Республика Казахстан

ПРЕДЛОЖЕНИЕ НОВОГО СТРАХОВОГО ПРОДУКТА ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРИБЫЛЬНОСТИ КОМПАНИИ

На сегодняшний день любой турист - гражданин Республики Казахстан, находясь на территории стран, не требующих обязательного наличия полиса, не имеет законодательно закреплённой полноценной защиты от финансовых потерь в случае заболевания или травмы. Заключение договора медицинского страхования туристов, выезжающего за рубеж, не входит в перечень туристских услуг, кроме случаев, когда законодательством предусмотрена реализация путёвки только при предоставлении полиса страхования. Путешественник без защиты страхового полиса остаётся один на один с порой неподъёмными суммами в несколько десятков, а иногда и сотен тысяч евро. Что хочет получить клиент, обращаясь в туристическое агентство? Осуществление своей мечты о долгожданном отдыхе. Как правило, низкая страховая грамотность населения не приводит путешественника к мысли, что необходимо приобрести страховой полис для безопасного пребывания за границей. И если поездка будет неудачной (турист заболеет, получит травму, обратится к несертифицированному врачу и подорвёт своё здоровье и так далее), то негативное впечатление будет направлено на туроператора и конкретную фирму, которая не позаботилась о безопасности путешествия. Согласно предлагаемым полный комплекс услуг по защите имущественных интересов путешественника, связанных с риском возникновения непредвиденных расходов вследствие определённых событий, таких как несчастный случай, травма или острое заболевание.

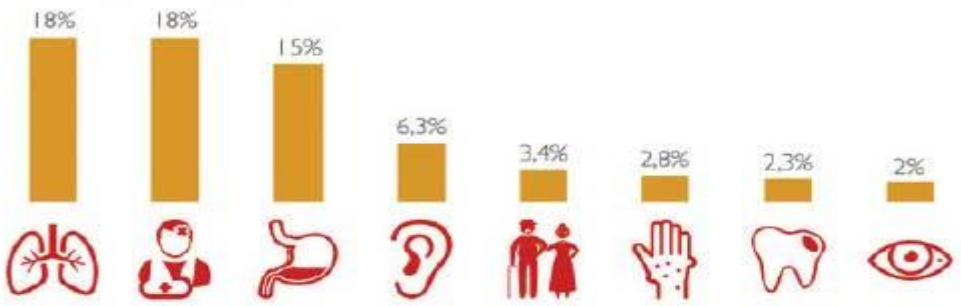

Рисунок 1 - Виды заболеваний, встречающихся в зарубежных странах
Примечание: данные с сайта https://allinsurance.kz/articles/market/

Очень часто в пакет документов тура включается полис с минимальным базовым покрытием, то есть турист может рассчитывать на покрытие расходов только по самым необходимым медицинским услугам. Однако существующие ограничения на оказания тех или иных видов помощи, например, на жизненно важное вмешательство, как ангиопластика или аортокоронарное шунтирование, могут стоить многим туристам жизни, а включение в страховой полис франшизы и лимитов ответственности (например, в некоторых случаях для репатриации предусмотрена выплата в размере только 40 % от страховой суммы) заставляет путешественников добровольно отказаться от помощи, даже при наличии острого заболевания. Осознание того, что наличие страхового полиса не снимает с застрахованного лица ответственности за своё здоровье в ряде случаев, приводит к негативной реакции последнего в адрес страховой компании, а также туроператора, который допускает такие

ситуации. То есть гражданин не чувствует себя защищённым во время пребывания за границей, оставаясь один на один со своими проблемами.

Рисунок 2. Приоритетные страны для отдыха туристов из Казахстана
Примечание: данные с сайта https://allinsurance.kz/articles/market/

Мы предлагаем увеличить предельный объём ответственности страховщика (то есть увеличить страховую сумму) и закрепить допустимый минимальный размер страховой премии. Страховая компания из поступающих страховых премий, которые будут увеличены соответственно увеличению страховой суммы, должна сформировать страховые резервы для обеспечения страховых выплат. Как показывает практика, страховые компании других стран не применяют страховые суммы ниже 20 000 долларов США (не считая территорию «страны СНГ»), то есть планируемые в научной работе нововведения перекликаются с опытом рынков страхования других стран

Также стоит сказать о практике применения поправочных коэффициентов в международном страховании. Это некое дополнение и уточнение, которое потенциально может повлиять на итоговую стоимость полиса страхования. Такие показатели разрабатываются внутри каждой страховой компании самостоятельно. Коэффициенты могут как увеличить, так и уменьшить итоговую стоимость полиса. Для страховых компаний это необходимо, чтобы формировались дополнительные страховые резервы по полисам с повышенными рисками. Примерами применения подобных поправок могут стать коэффициенты, ориентированные на цель поездки (работа/обучение/профессиональные водители), на индивидуальные особенности (возраст/беременность/хронические болезни), на занятия определёнными типами спорта, а также коэффициенты на групповые полисы и на страны с высокими рисками и дорогим медицинским обслуживанием.

Авторами было проведено небольшое исследование туристического рынка с целью сравнения размера премии и полной стоимости туристической путевки. (см. рис. 2) В таблице приведены примеры стоимости тура согласно вэб-порталу одной из турфирм и калькулятор расчёта стоимости полиса одной из страховых компаний Республики Казахстан на поездку продолжительностью 7 дней для взрослого человека.

	Стоимость тура (KZT)	Стоимость страховки (KZT)
Таиланд	146 000	546 - 1 638
ОАЭ	103 000	546 - 1 638
Египет	188 000	2 855 - 3 932
Индия	236 000	546 - 1 638
Турция	111 000	546 - 1 638
Болгария	165 000	1 712 - 2 819
Франция	168 000	1 712 - 2 819

Стоимость страховки в день

0,25 - 0,75 $

Рисунок 3 - Стоимость медицинских услуг для туристов в разных странах
Примечание: данные с сайта https://allinsurance.kz/articles/market/

Наглядный пример показывает, что стоимость полиса на полный семидневный тур в нынешних условиях рынка страхования Казахстана составляет от 25 центов до, самое большее, 1 дол. США за день пребывания при полной стоимости тура в среднем 400 - 700 дол. США. И, как мы видели ранее, премия такого размера не может удовлетворить таким условиям страхования, когда гражданин страны уверен в том, что он находится под защитой в любой точке земного шара.

Условия страхования адаптируются по ситуации, а в результате от исключений и франшизы страдает турист. Это не выгодно ни туроператору, ни страховой компании, ни государству, которое потом оплачивает расходы своих граждан, выехавших за границу.

В связи с этим в научной статье предлагается разрешить эту ситуацию как в защиту туриста, так и в интересах всех участников туристической отрасли:

- сделать страхование туриста обязательным, а действия всех участников рынка - подлежащими урегулированию действующим законодательством;

- утвердить, что туроператор - это страхователь, заключивший со страховщиком договор обязательного страхования в пользу застрахованного (туриста) - в этом случае туроператор или турагент получит не более 15 % комиссии, при этом являясь заинтересованным лицом (страхователем), туроператор будет с большим вниманием относиться к выбору страховой организации и качеству предоставляемых услуг.

Таким образом, страхование не будет задействовано в конкурентной борьбе через стоимость полиса, но при этом туроператоры смогут предоставить «увеличенный» объём покрытия как дополнительный плюс к предлагаемым туристическим услугам. Такая ситуация поспособствует повышению доверия граждан к туристической отрасли. Гражданин предпочтёт обращаться в туристические организации, а не самостоятельно планировать свои поездки.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан от 18.12.2000 N 126-II "О страховой деятельности" (с изменениями и дополнениями)
2. Коваль А.П., Брызгалов Л. В. Саморегулирование на страховом рынке. Финансы. 2003. -№ 4.
3. Орланюк-Малицкая Л.А. Методологические аспекты исследования страхового рынка Казахстана.// Финансы. №11. 2004 г.
4. https://allinsurance.kz/articles/market/

Гаджизаде А., магистрант 1 курса,
Научный руководитель: к.э.н., доцент Кенжебеков Н.Д.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В Казахстане при наличии значительного туристско-рекреационного потенциала и стратегической концепции развития туризма до 2023 года, туристский поток и доля туристских услуг в структуре ВВП незначительны. По итогам 2017г. Казахстан в рейтинге государств по уровню конкурентоспособности сектора путешествий и туризма «Traveland Tourism Competitiveness Index» занимает 85 место из 136 стран. Международные консалтинговые и исследовательские компании достаточно критично оценили казахстанские туристические перспективы[1].

Одной из главных причин такой ситуации, как отмечают многие отечественные и зарубежные ученые,является отсутствие научного обеспечения развития туристской отрасли [2].Ключевые положения современных теорий и моделей развития туризма указывают на необходимость единого подхода развития туристско-рекреационного комплекса региона. Исследовав результаты предшествующих научных исследований известных зарубежных и отечественных ученых (К.А. Гунн, Б. Колб, Д. МакКеннелл, С. Медлик, С. Хадсон, Ердавлетов С.Р., Морозов М.А.), данный подход обеспечивается концепцией «региональной туристской дестинации», в которой основные ресурсы дестинации формируют спрос туристов, а вторичные ресурсы обеспечивают стандартизированное качество туристского продукта.

Сегодня стало очевидным, что туристский потенциал Казахстана используется крайне неэффективно. Уровень инновационности туристско-рекреационного продукта Казахстана оценивается как низкий и недостаточный для придания мощного импульса туристской предпринимательской активности:

- в регионе отсутствуют комплексные инновационные программы развития рекреации и туризма, учитывающие тенденции развития мирового рынка услуг и актуализирующие ресурсный потенциал регионов Казахстана;
- рекреационное освоение и районная планировка большинства рекреационных районов Казахстана осуществляются без генеральных планов;
- в организации рекреационных территорий слабо отражена приоритетность рекреационной функции природного потенциала региона;
- сложилась значительная территориальная дифференциация в обеспеченности сферы туризма объектами социальной и производственной инфраструктуры;
- имеется проблема материально-технического обеспечения рекреации и туризма.

Для решения проблем неразвитости инфраструктуры туризма и стагнирующего состояния сферы Казахстана требуется большой объем инвестиций, которого в ближайшей перспективе в полном объеме не будет.

Создание эффективной институциональной инфраструктуры предполагает оптимальное сочетание рыночных свобод субъектов туристского рынка, регулирующих функций государства и координирующих действий органов саморегулирования в туризме.

В сфере туризма саморегулирование представляется одним из важнейших инструментов формирования эффективной конкурентной среды. В настоящее время созрела необходимость создания условий для становления и развития туристской системы саморегулирования как механизма реализации экономической политики государства в сфере туризма. Механизм саморегулирования туристского рынка позволит сформировать адекватную конкурентную среду и повысить эффективность контроля соблюдения норм и стандартов деятельности в сфере туризма, повысит ответственность предприятий туриндустрии перед потребителями туристских услуг, будет способствовать уходу с рынка неэффективных и недобросовестных производителей туристских продуктов.

Саморегулируемые организации создают предпосылки для формирования альтернативных механизмов разрешения споров участников туристского рынка, являющихся членами этих саморегулируемых организаций.

Отдельно необходимо исследовать возможности применения государственно-частного партнерства для развития туризма. Как показывает практика зарубежных стран, ГЧП в туризме предоставляет возможность для населения в окрестности предполагаемого объекта ГЧП быть в центре туристической деятельности без необходимости покупать землю для ведения бизнеса. Так, например, Министерство Финансов Индии разработал так называемей Набор инструментов ГЧП для туризма (PPP ToolkitforTourism) [2], основанный на принципе, что частный партнер получает право на пользование государственной собственностью в своих коммерческих целях, принимая на себя основные риски, и получает выгоду от оплаты, взимаемых от конечных потребителей.

Будущее развитие индустрии туризма и гостеприимства Казахстана направлено на создание конкурентоспособной инфраструктуры индустрии туризма, формирование национальных туристских продуктов, его продвижение на международном и внутреннем рынках. Причем, повышение качества туристских услуг сегодня является основной задачей всех участников отрасли.

Механизм повышения конкурентоспособности индустрии туризма и гостеприимства Казахстана предусматривает использование различных рычагов экономической политики – кредитно-денежного механизма, государственной контрактной системы и налогового законодательства, современных маркетинговых технологий продвижения, способствующих росту инвестиционной активности в сфере туризма и качества регионального турпродукта и тем самым повышающих уровень его конкурентоспособности на внутреннем и внешних рынках.

Организационно-экономический механизм повышения конкурентоспособности индустрии туризма и гостеприимства Казахстана будет включать в себя:

- разработку современных маркетинговых и информационных технологий в системе продвижения турпродукта и создания имиджевого бренда;
- формирование туристских продуктов, основанных на искусственной аттракции, снижающих сезонные колебания спроса;
- разработку направлений и мероприятий межотраслевого взаимодействия в системе управления региональной туристской дестинации.

Список использованной литературы:

1. The Travel & Tourism Competitiveness Report. – 2017. – World Economic Forum// http://www3.weforum.org/
2. Ердавлетов С.Р., Айжолова Г.Р. Состояние развития научных исследований современного туризма /Садыковские чтения: проблемы и пути внедрения инновационных технологий в образовательное пространство. - Алматы: КазНПУ им. Абая, 2013. – С. 219-221

Детков В.С., студент 3 курса,
Научный руководитель: магистр, старший преподаватель Абдурахманова З.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ (КОФЕЙНЯ)

Сегодня, когда малые и средние предприятия динамично развиваются, для повышения эффективности их бизнеса и сохранения конкурентоспособности им необходимы современные подходы к управлению.

Одним из наиболее эффективных инструментов управления бизнесом является бизнес-планирование, которое занимает все более существенную долю в современном менеджменте. Применение методов бизнес – планирования, охватывающие практически весь спектр менеджмента, упорядочивает и систематизирует процесс принятия решений. В самой технологии бизнес – планирования заложен механизм поиска оптимального управленческого решения, исходя из возможностей внешней и потенциала внутренней среды предприятия. В наибольшей мере, бизнес – планирование необходимо малым и средним предприятиям, работающим в условиях высокой неопределенности и имеющим меньший допуск на ошибку. [1]

В условиях рынка и жесткой конкуренции, предпринимателям и менеджерам этих предприятий нельзя полагаться только на опыт, интуицию и видимые удачные обстоятельства. Отказ от применения бизнес – планирования, при управлении предприятием, сопровождается колебаниями, ошибочными маневрами, несвоевременной переменой ориентации, являющимися причинами плохого состояния дел. Бизнес – планирование – это очень емкое понятие, включающее в себя определение ближайших перспектив во всех сферах ресторанного бизнеса. Бизнес-план – это эффективный рабочий инструмент, который необходим для успешной реализации бизнес – проекта, получение инвестиций, кредитов. Чтобы заинтересовать инвесторов и партнеров, бизнес-план должен включать комплект документов, необходимых для рассмотрения о кредитовании. Если бизнес-план используется как инструмент управления внутри компании, то он может быть упрощенным. Основная цель – внешнего планирования является привлечение инвесторов. [2]

Особенностью бизнес планирования в ресторанном бизнесе является возможность перехода от одного ассортимента кондитерских изделий к другому, не меняя оборудование, кадры, изменения могут быть отражены в разработке новых каналов сбыта, модернизации рекламы и системы стимулирования продаж.

Бизнес-план помогает ресторатору решить следующие специфические задачи ресторанного бизнеса:

- определить концепцию деятельности ресторана, целевые рынки и место ресторана на этих рынках;
- сформулировать долговременные и краткосрочные цели ресторана, разработать стратегию и определить тактику их достижения, а также распределить ответственность должностных лиц и их реализацию;
- выбрать гибкую ассортиментную политику в производстве ресторанной продукции, а также определить сумму и уровень предстоящих расходов на продажу (издержек производства и обращения);
- оценить соответствие кадров ресторана и условий для мотивации их труда требованиям по достижению поставленных целей;
- определить состав маркетинговых мероприятий ресторана по изучению рынка, рекламе, стимулированию продаж, ценообразованию, организации каналов сбыта продукции, и других;
- предусмотреть трудности и «подводные камни», которые могут помешать достижению поставленных целей в современных экономических условиях. [3]

Общественное питание является одним из распространянных видов бизнеса. Главной задачей общественного питания является предоставление платных услуг населению в форме общественно организованного питания. Предприятия общественного питания организуются в тех местах, что люди посещают чаще всего, это в Детских садах, школах, университетах, в офисных зданиях, а так же в отдельно стоящих зданиях.

Развитие предпринимательской деятельности именно в кофейни включает в себя то как открыть, для чего и какая рентабельность будет у этого вида деятельности. Кофейня

представляет собой заведение, выделяющееся на фоне других своим особенным меню. Она как бы совмещает в себе кафе, ресторан и бар, но при этом привлекает клиентов тем, что это по особенному вкусно, быстро и комфортно.

Кофейни пользуются популярностью среди различных типов людей. Кофейню посещают как взрослые так и средних возрастов людей. Начиная от 16 лет и до того возраста которым разрешено пить по состоянию здоровья. Так как сам кофе является напитком который повышает давления, и в нем есть кофеин.

Для того что бы создать кофейню уютную, что бы было вкусно и с доступными ценами, нужно тщательно подойти этому вопросу. Если к этому вопросу отнестись халатно, то в любом случае придётся закрыть ваше дело, вопрос лишь только Когда? Для этого нужно написать Бизнес-план, в котором включены все аспекты этого дела. И если, в прописанном Бизнес-плане все сходится и вас это устраивает то можно начинать. [4]

Организация бизнеса.

Перед тем как зарегистрировать свой бизнес, необходимо разработать его тщательный план, в котором важно предусмотреть все возможные нюансы и особенности содержания кофейни. Для того что бы такой вид хорошо развивался и приносил прибыль, первоначально надо грамотно подойти к таким деталям как:

1. Местоположения заведения.
2. Выбор помещение.
3. Создание интерьера.
4. Разработка меню.
5. Набор персонала.
6. Маркетинговая политика.

Начальной стадией является оформление документов. Как и в любой предпринимательской деятельности, содержание кофейни должно быть зарегистрировано в полном соответствии с нормами закона. Для обычного небольшого заведения, осуществляющее продажу кофе, будет достаточно ИП. Если в нем планируется продажа алкоголя, то придётся оформлять ООО, кроме того, в этом случае нужно еще приобрести лицензию на алкоголь.

Независимо от выбранной формы собственности для открытия кофейни, предприниматель должен подготовить и предоставить в НС следующий перечень документов:

- Копию договора покупки помещения или ее аренды.
- Разрешение на осуществления подобного вида деятельности от СЭС и др.
- Положительное соглашение пожарной службы.
- Договор с комунальными слежбами, а так же обеспечение водоотведения.
- Договор с охранной организацией.

Чтобы получить разрешения от уполномоченных органов на открытие кофейни в конкретном помещении, необходимо заранее позаботиться о подготовке технических документов, таких как схемы расположения различных инженерных систем.

Местоположение и интерьер заведения.

Рентабельность заведения, не зависимо от ее размера, возможно, только если у нее будет стабильный и не маленький поток клиентов. Поэтому при выборе места для нее стоит придерживаться таких критериев:

1. Центральный район города.
2. Деловые кварталы.
3. Крупный торговый центр.
4. Учебные заведения.
5. Место в районах станцый метро или остановок.
6. Территория вокзала или аэропорта.
7. Территория кинотеатров или парков.
8. Район перекрестка с оживленым движением.

При выборе помещения, предпринимателю сразу необходимо определить какого размера, масштаба и на какое количество гостей будет построена кофейня. Оптимальной площадью для заведения на 16 клиентов является 30–35 кв. м. (мини-кофейня), а территория, предусмотренная на 50–60, человек должна быть не менее 150 кв. м.

Помимо размеров будущей кофейни, нужно учесть, что ее помещение должно соответствовать определенным критериям:

1. Если она находится в жилом здании, стены и потолки должны быть покрыты звуконепроницаемыми и виброизоляционными материалами.
2. Ее состояние должно соответствовать нормам пожарной и санитарной безопасности.
3. Она должа быть обеспечена винтиляционной системой.

Кофе принято считать напитком для аристократов, поэтому и интерьер должен хоть немного соответствовать этому типу. При оформлении помещение стоит обратить внимание на следующие рекомендации:

1. В интерьере лучше выбирать один стиль, например Восточный или английский стиль.
2. Важно что бы вид мебели, цвет стен и столовых приборов, сочетался с интерьером.
3. В освящении важно соблюдать гармонию, Поэтому в место огромных люстр используйте лампочки или декоративные светящиеся элементы.
4. Так же в интерьере должна играть не громкая музыка, а еще лучше живая.

Меню.

Для стабильной работы кофейни и ее высокой наполняемостью идеальным вариантом станет включение в меню не одного, а несколько видов кофе. Кроме того в меню следует включить чай, какао, шоколад и другие напитки. Если вы включите сюда еще и десерты или вообще небольшую кухню, то это лишь принесет огромный плюс заведению. При желании десерты можно заказывать у местных кондитерских фирм. Закуп кофе важно производить только у хороших и проверенных производителях и каждый раз проверять кофейные зерна на аромат, цвет и размер. Особое внимание нужно уделять именно аромату, он должен быть насыщенным, но без дополнительных запахов.

Размер доходов.

Для того что бы рассчитать размер доходов, необходимо учесть среднестатистические показатели по аналогичным кофейням:

1. Цена среднего чека - 1200тг (500кофе, 700 десерт)
2. Средняя проходимость - примерно 300 человек в сутки.
3. Таким образом, предлагаемая сумма выручки в месяц составит 10 800 000 тг [5,6]

Исходя из вышеизложенного, мы выявили, что одним из наиболее эффективных инструментов управления бизнесом является бизнес-планирование. Наблюдая за жизнью здоровых людей, мы хотим сделать наше будущее поколение независимым от различных пищевых добавок и ориентировать их на приобретение качественной продукции на рынке.

В Послании Президента РК Н.А. Назарбаева «Стратегия Казахстан-2050» «здоровье нации» рассматривается, как основа нашего успешного будущего! Исходя из вышеизложенного, мы выявили, что одним из наиболее эффективных инструментов управления бизнесом является бизнес-планирование. Мы определили, что бизнес – планирование- это выполнение целей, которые мы поставили перед собой. Бизнес – план данного предприятия позволит нам усовершенствовать сферу общественного питания нашего города.

Но для того, чтобы реализовать наш бизнес – план и осуществить дальнейшее его развитие, мы предлагаем следующие стратегические направления:

- подготовка высококвалифицированных кадров в сфере ресторанного бизнеса;
- реализация качественной продукции;

- удовлетворение потребностей клиентов;
- стимулирование сбыта, спроса и предложения данной продукции.

Наблюдая за жизнью здоровых людей, мы хотим сделать наше будущее поколение независимым от различных пищевых добавок и ориентировать их на приобретение качественной продукции на рынке. В Послании Президента РК Н.А. Назарбаева «Стратегия Казахстан-2050» «здоровье нации» рассматривается, как основа нашего успешного будущего! [7]

Список использованной литературы:

1. Курганская Н.И. Планирование и анализ производственной деятельности предприятия: Учебное пособие / Н.И. Курганская ; Н.И. Курганская, Н.В. Волкова, О.В. Вишневская. - [б. м.] : Феникс, 2011. - 311 с.

3. Бондаренко Г.А. Менеджмент гостиниц и ресторанов: Учебное пособие / Г. А. Бондаренко – М.: ООО «Новое знание», 2010, - 512 с.

4. Бабич Т.Н. Планирование на предприятии: Уч. Пос. –М.: КНОРУС, 2012г.

5. Агафонова Л.Г., Агафонова О.С. Туризм, гостиничный и ресторанный бизнес: ценообразование, конкуренция и государственное регулирование:.Учебное пособие - . М.:. Знание Украины, 2012 – 352 с.

6. Архипов В.В. Организация ресторанного хозяйства:. Учебное пособие - .М.:. Центр учебной литературы, 2009 – 280 с.

7. Белошапка М.Ы. Технология ресторанного обслуживания.:. Учебное пособие - .М:.Изд центр «Академия», 2010 – 224 с. Послание Главы государства Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее». Астана. 17 января 2014 г.

Джумагалиева С., Герасименко Е. студенты III курса
Научный руководитель - преподаватель специальных дисциплин,
высшего уровня квалификации высшей категорииКострицына Т.В.
Колледж экономики, бизнеса и права КЭУК , г. Караганда, Республика Казхстан

ЭКОНОМИКА ВПЕЧАТЛЕНИЙ

Человек не может обходиться без впечатлений, потому что каждое событие или явление определенным образом влияет на его сознание. Под впечатлением понимается некий образ, оставляемый в сознании чем-либо пережитым.

В Послании Президента РК Н. Назарбаева «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» от 05.10.2018г. сказано: «За последние 20 лет в страну привлечены прямые иностранные инвестиции в объеме 300 миллиардов долларов США. Развивается малый и средний бизнес, составляющий основу процветания экономики. В рейтинге ведения бизнеса Всемирного банка Казахстан поднялся на 36-е место среди 190 стран»[1].

В книге «Экономика впечатлений» Джозеф Пайн и Джеймс Гилмор дали определение понятию впечатление, как «четвертое экономическое предложение, которое так же разительно отличается от услуг, как услуги от товаров» [2].

В условиях современной экономики понятия «товар» и «впечатление» взаимосвязаны между собой. Товар по потребительским свойствам должен удовлетворять потребности потребителя, а основной целью его покупки является получение впечатления. Потребитель, при приобретении товара и при его использовании испытывает определенные эмоциии ощущения, за которые он готов платить.

Впечатления потребителя модно условно разделить на два вида.

По степени участия клиента в процессе приобретения товара или услуги:

-пассивное участие - клиент не оказывает непосредственного влияния на представление товара или услуги (заказ в ресторане блюда).

- активное участие - клиент непосредственно влияет на происходящее (изготовление пиццы самим клиентом из выбранных ингредиентов).

Шоу оказывает на клиента положительное воздействие, поэтому выделяют два вида связи между клиентами и представлением товара или услуги:

- поглощение возникает, когда впечатление возникает в подсознании и удерживает его внимание (находясь в магазине покупатель видит оформленную промоакцию)

- погружение, это когда клиент физически (или виртуально) становится частью впечатления (участие в лотерее или розыгрыше призов).

В современном мире продаж можно выделить тенденции, которые свидетельствуют о становлении экономики впечатлений. К ним относят ТРЦ (Моллы) - это совокупность предприятий торговли, услуг, общественного питания и развлечений, осуществляющих свою деятельность в специально спланированном здании или комплексе зданий, индустрия развлечений (детские площадки), кинотеатры, туризм, гостиничные и ресторанные услуги. Так же в пользу экономики впечатлений говорит увеличение доли услуг в ВВП страны, развитие рекламного бизнеса. [3]

Частью экономики впечатлений можно считать появившийся сравнительно недавно «маркетинг впечатлений», который объединяет событийный маркетинг, маркетинг взаимоотношений и шоу-маркетинг.Когда потребитель входит в магазин, на сайт или в другие места, где он будет приобретать желаемый товар или услугу, на его впечатления влияет множество факторов (приветливость персонала, презентация продукта, дизайн фирмы или сайта, скорость приобретения, аромомаркетинг) [4].

Некоторые фирмы намеренно ограничивают выпуск товаров, которые пользуются большим спросом, и тогда само обладание ими становится впечатлением. На решение этой задачи хорошо работает предложение клиенту вступить в клуб, получить клубную карту и вместе с ней определенные льготы. Многие производители организовывают шоу - представление товаров, где в качестве сцены они используют торговые залы, площадки возле торговых точек, превратив их в запоминающиеся события (квесты, различные мастер-классы, тематические вечера в ресторанах и кафе). Например, в кафе «У рыжего кота» (ул. Ермекова 17) вы можете позавтракать, поглаживая любимых питомцев.«Шоппинг впечатлений» - это подход, превращающий магазины в сцену.Например, «homestaging» - организация торгового пространства в виде жилых комнат («Икея»), концепт-сторы - магазин японских товаров «Miniso» в ТРЦ «City Mall».

В рамках данной работы был проведен анализ и оценка соответствия производимого на клиентов впечатления торговых точек и предприятий питания г. Караганды базовым критериям.

Оценивались такие критерии привлекательности, как атмосфера магазина; ассортимент товаров; уровень цен и динамика их изменения; место расположения магазина и доступность; время работы магазина; уровень обслуживания (квалификация персонала) (рисунок 1)

Для магазина «Flip» суммарный показатель привлекательности составил 45 баллов, для магазинов «O’stin» и «Lichi» эти факторы оценены в 40 баллов, а минимальное количество баллов-33 у фирмы «LCWaikiki».

Проведенный анализ позволяет сделать следующие выводы. В предприятиях торговли отмечен устойчивый и широкий ассортимент, имеются средства внутримагазинной рекламы, соблюдаются правила продаж и обслуживания покупателей. Выявлено, что наименьшей привлекательностью обладает «LCWaikiki», так как дизайн и оформление витрин выглядит непрезентабельно, экспозиция не меняется длительное время.

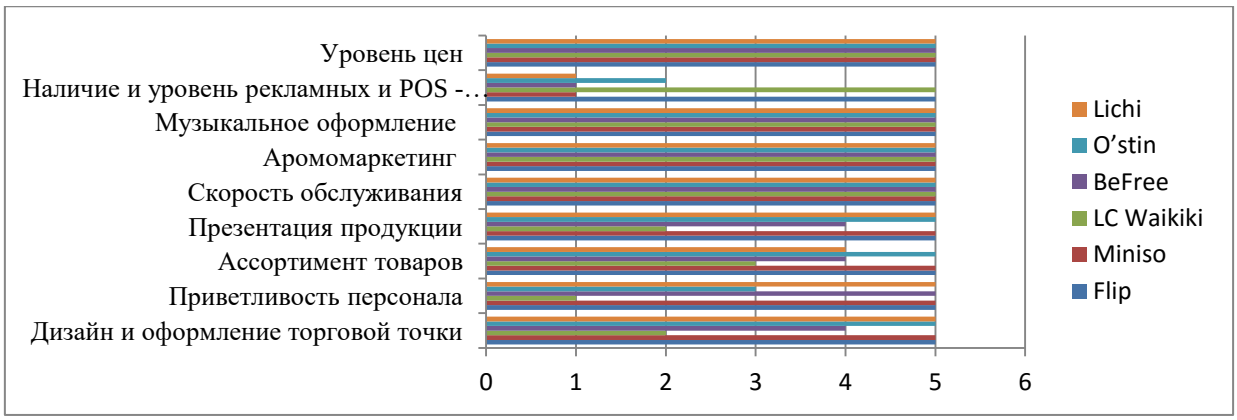

Рисунок 1. Группировка продавцов по критериям экономики впечатлений

Ассортимент товаров хоть и широкий, но выкладка не соответствует требованиям, так как покупателям сложно найти нужные товары, а продавцов в торговом зале недостаточно. И хотя в этом торговом предприятии часто проводятся акции, фирме необходимо изыскать интересные и нестандартные решения для привлечения покупателей, кроме простого снижения цен.

Критериями оценки для предприятий питания были выбраны экстерьер и интерьер, уровень и скорость обслуживания гостей, аромомаркетинг и музыкальное оформление, а так же качество и стоимость блюд, дополнительное обслуживание вне зала.

Из пяти предприятий питания наиболее отвечающим требованиям экономики впечатлений признано кафе быстрого питания «KFC» - красивый и современный дизайн, удобнаягеолокация, уютное место для проведения времени с компанией, широкий ассортимент блюд и вежливый персонал. Наименее привлекательным оказалось кафе «MakDak» - слишком простой дизайн и оформление интерьера, цвета не вызывающие аппетит, узкий ассортимент блюд. Во всех ПП как дополнительные услуги применяют доставку и заказы через Интернет. (таблица 1)

Таблица 1. Анализ показателей привлекательности предприятий питания

п/п	Критерии экономики впечатлений	Группировка ПП по критериям экономики впечатлений				
		Ресторан «Хан»	Ресторан «Assorti»	Кафе «KFC»	Кафе«MakDak»	Кафе«InterFood»
	Дизайн и оформление (экстерьер и интерьер)	4	5	5	3	5
	Приветливость персонала	5	5	5	5	5
	Меню	5	5	5	4	5
	Уровень обслуживания	5	5	5	5	5
	Скорость обслуживания	5	5	5	5	5
	Аромомаркетинг	5	5	5	5	5
	Музыкальное оформление	5	5	5	5	5
	Наличие рекламных материалов	5	4	5	3	4
	Уровень цен	5	4	5	5	5
	Дополнительные услуги	5	5	5	5	5
	Итого	49	48	50	45	49

Проанализировав полученные данные, можно сказать, что в целом организация обслуживания клиентов на предприятиях торговли и питания нашего города отвечает требованиям «экономики впечатлений».Сейчас сервис, как основной канал «доставки» впечатлений, становится трендом и основным критерием в привлечении потребителей.

Для успешного бизнеса в сфере торговли и общественного питания необходимо тщательно изучать рынки, исследовать свою нишу, сегментировать клиентов, текущую рыночную ситуацию, разработать подходящую маркетинговую стратегию. И тогда впечатления станут ключевыми факторами вашего успеха в бизнесе.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана 05.10.2018г. «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни»
2. Б. Джозеф Пайн II, Джеймс Х. Гилмор. Экономика впечатлений. Работа – это театр, а каждый бизнес – сцена. – М.: Вильямс, 2005. – 171 с.
3. А.В. Прохоров «Сущность концепции маркетинга впечатлений в сфере товаров и услуг. **Журнал «Вестник Тамбовского университета». Том 4, № 14. 7 .11. 2018 г.**
4. Б.Шмитт, Д.Роджерс, К.Вроцос. Бизнес в стиле шоу. Маркетинг в культуре впечатлений. – М.: Вильямс, 2005. – 400 с.

Джураева З. Ф., магистрант 2 курс,
Научный руководитель: д.э.н., профессор Фролова Е.Д.
Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б.Н. Ельцина,
г. Екатеринбург, Россия

ИНТЕГРАЦИЯ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В ЕАЭС КАК НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ БИЗНЕС-РАЗВИТИЯ МОЛОДЁЖИ

К сожалению, в Таджикистане проблема нехватки квалифицированных кадров для развития отраслей экономики остаётся наиболее актуальной. Одним из путей ее решения является развитие молодежи, так как они составляют потенциальный человеческий капитал страны. Правительство Таджикистана считает молодёжь мощной созидательной и ведущей силой всех сфер жизни страны и признаёт решение проблем и вопросов, связанных с её жизнью, учёбой и деятельностью в качестве приоритетного направления своей социальной политики. Более того, Правительство Таджикистана связывает с активным участием и непосредственным вкладом молодёжи защиту и прочность национальной независимости, строительство современного и прогрессивного государства, а также его дальнейшего развития, используя существующие возможности, стремиться, чтобы последовательно улучшалось социально-экономическое положение подростков и молодёжи, создавались все необходимые условия для их всестороннего развития [1].

Формирование региональных интеграционных объединений стимулирует развитие национальной экономики, создает новые ниши и возможности. Процесс интеграцииохватывает не только производственную сферу и сферу обращения, но и другие области экономико-социальной жизни (финансово-инвестиционную, ресурсную, инновационно-технологическую, институциональную, социальную).

Одной из таких организаций,котораяотличается экономическим характером объединения, является Евразийский Экономический Союз (ЕАЭС), ее предысторией является период с 1994 года. Поэтапно, на протяжении более 10 лет некоторые из стран СНГ: Россия, Казахстан и Беларусь, работали над созданием интеграционного объединения, которое, благодаря своей специфике, смогло бы увеличить взаимную торговлю между ними, повысить конкурентоспособность на мировой арене, и привлечь новые государства-члены.Вначале было создано Евразийское Экономическое Сообщество

(ЕврАзЭС), оно существовало с 2001–2014 гг., и являлось первой международной организацией среди бывших республик СССР, носящий экономический характер. На данном этапе было поставлено множество целей, одни из важнейших: сформировать в будущем Таможенный Союз и Единое Экономическое пространство. Постоянными членами были: Россия, Казахстан, Кыргызстан, Белоруссия и Таджикистан. В 2010 году начал действовать Таможенный Союз, куда входили только три члена ЕврАзЭС: Россия, Казахстан и Белоруссия. Несмотря на то, что Кыргызстан и Таджикистан были постоянными членами ЕврАзЭс, в Союз они не входили. Им следовало серьезно работать над улучшением таможенного законодательства. Пока в Таджикистане шли дебаты по поводу дальнейшего их участия либо неучастия в Таможенном Союзе, в 2012 году параллельно с существованием союза, страны - участницы ЕврАзЭС, Россия, Казахстан и Белоруссия, стали инициаторами создания Единого экономического пространства (ЕЭП), включая функционирование Общего рынка (ОР). В этом же году начала работать Евразийская экономическая комиссия (ЕЭК).С 2013 года комиссия ЕврАзЭс совместно с уполномоченными органами России, Казахстана и Беларуси работала над подготовкой Договора о ЕАЭС. С этого периода времени велись переговоры с представителями стран Армении и Киргизии: был подписан Меморандум об углублении взаимодействия между ЕЭК и Кыргызстаном, а также было принято заявление «Об участии Республики Армения в Евразийском интеграционном процессе». 29 мая 2014 года президентами В.В. Путиным, Н.А. Назарбаевым и А.Г. Лукашенко был подписан Договор о создании ЕАЭС [2]. Евразийский экономический союз создавался для укрепления национальных экономик и возможностей государств–членов в мировой экономике при условии создания четырех свобод – передвижения товаров, услуг, финансов и рабочей силы. Его создание пришлось как на период мировой экономической нестабильности, так и геополитических изменений в Евразии, что повлияло на ситуацию внутри ЕАЭС [3]. Договор о создании ЕАЭС вступил в силу 1 января 2015 года. 2 января, к ЕАЭС присоединилась Армения, затем, 12 августа – Кыргызстан.В настоящее время Республика Таджикистан — единственный реалистичный кандидат на вступление в Евразийский экономический союз. Однако этот вопрос не является для республики простым.

Обсуждение проблем вступления Республики Таджикистан в ЕАЭС началось после того, как в октябре 2014 г. президент Таджикистана Э. Рахмон в ходе заседания Межгосударственного совета ЕврАзЭС заявил о необходимости изучения экономической базы и правовых документов Евразийского экономического союза «с целью возможного дальнейшего вхождения в это новое интеграционное объединение». Причины заключаются в следующем:

- в экономическом плане Таджикистан связан с российской и казахстанской экономиками;
- в институциональном плане — активный участник ряда евразийских структур, включая ОДКБ и Евразийский банк развития;
- в 1998 году Таджикистан присоединился к Договору об углублении интеграции в экономической и гуманитарной областях.

Тем не менее власти Таджикистана не спешат вступать в Евразийский экономический союз.Если посмотреть на выгоды от интеграции в ЕАЭС, то эксперты дают два различных (противоположных) прогноза.

С одной стороны, по мнению д.э.н., АброраМирсаидова «несмотря на различие экономического роста среди государствах-членах, между странами обеспечивается свободная движения товара, капитала, услуги и рабочей силы, которая способствует развитие национальной экономики…; в случае членства в Таджикистане можно сказать, что если в будущем работа ЕАЭС будет успешной, то Таджикистану тоже следует, интегрироваться».Для мигрантов Таджикистана данная организация сможет обеспечить хорошие условия труда. После вхождения в эту организацию мигранты освобождаются от необходимости покупать ежемесячный патент. Права мигранта будут защищаться, они

будут освобождены от многих ограничение. Их права будут наравне с правами гражданах государство-членов, считает РахмонУлмасов, преподователь ВУЗа РТСУ [4].По мнению *директор Центра геополитических исследований Российско-Таджикистанского славянского университета Гузель Майтдинова«*важнейшим фактором успешности евразийской интеграции для Таджикистана является вывод его из транспортного тупика – создание прямого железнодорожного сообщения с другими странами Евразийского экономического союза*»[5]. Таким образом, бизнес-среда для осуществления проектов, которые инициирует, в первую очередь молодежь, является благоприятной.*

С другой стороны, после проведения социологического исследования среди молодежи, *в* своей статье Рыбакова М.В.выделила основные причины, по которым Таджикистану не совсем выгодно вступать в ЕАЭС [6]:

• «решает проблемы с народом»,

• «рассматривает экономические выгоды»,

• «желает сохранить мир и сотрудничество с Китаем»,

• «неконкурентноспобность отечественной продукции»,

• «трудности во внутренней экономике республики: неустойчивая к мировым требованиям и стандартам, и даже после вступления в ЕАЭС таджикская экономика будет задавлена производителями стран-членов объединения, для начала необходимо реструктурировать и реформировать индустриальную сферу, которая прямым образом влияет на экономику. Создание фабрик, заводов и прочих факторов промышленности по мировым стандартам приведут к более быстрой и безболезненной для таджикской экономики интеграции».

Несмотря на мнение экспертов о позитивных и негативных моментов при вступление в ЕАЭС, Таджикистану необходимо наращивать экспортный потенциал за счёт отечественных производителей, укрепить место страны в мировой арене. Как показывает опыт Западных стран, именно интегрирование в союзах поможет стране в короткие сроки добиться высоких результатов. Помимо этого Республике Таджикистану очень важно не только развить когнитивные навыки среди молодёжь, подержать сферу образование, но и формировать комфортную бизнес-среду для развития и реализации ее предпринимательских инициатив.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Таджикистана Э. Рахмон в честь Дня молодёжи. Электронный ресурс. Режим доступа. URL: http://www.president.tj/ru/node/15445 (дата обращение 14.03.19).

2. Дружкова А.В. Становление ЕАЭС и проблемы развития // Молодежный научный форум: Общественные и экономические науки: электр. сб. ст. по мат. XXXIX междунар. студ. науч.-практ. конф. № 10(39). Электронный ресурс. Режим доступа. URL: https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/10(39).pdf (дата обращения: 18.12.2018)

3. Кузьмина Е.М. «Экономическое развитие стран ЕАЭС и перспективы экономической интеграции до 2025 г» Российский совет по международным делам, 2017г.

4. ИА «InoZpress» Электронный ресурс. Режим доступа. URL: http://inozpress.kg/news/view/id/50792 (дата обращение 08.12.18)

Рыбакова М.В. «Интеграция Таджикистана в Евразийское пространство: проблемы и перспективы», Государственное управление. Электронный вестник Выпуск № 57. Август 2016 г.

Ермек М. 3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Аешова Н.Т.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМ: МӘНІ, ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ, НЕГІЗГІ ҰСТАНЫМДАРЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ

Әлемдік шаруашылықтың алдыңғы қатарлы салаларының арасында туризмнің пайда болуы оның қоршаған орта және тұрақты табиғаты пайдаланудың жетістіктерімен өзара қарым-қатынастарын үлестіру қажеттігін туындатады. Бірден-бір салада (ауыл шаруашылығын қоспағанда) өндірістің жетістігі қоршаған ортаның жағдайына байланысты деген тығыз тәуелділік жоқ.

Сонымен қатар, туризм өзінің бағыттарымен, соңғы жылдары әлемнің көптеген мемлекеттерінің шаруашылығының негізгі саласына яғни «пайда көзіне» айналды. Ал бағыттарының ішінде өзін айқын көрсетіп, маңыздылығы жағынан алдыңғы қатарда тұрған ерекше түрі – экологиялық туризм.

Туризмнің бұл түрінің пайда блуының басты ерекшелігі, ол осы экологиялық туризмнің тұрақты даму концепциясының арқасында әлемдегі табиғи ортаны қорғауға кететін шығын мөлшерінің бірнеше есе азаюы. Жер шарындағы экологиялық жағдайдың күрт нашарлауы мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар экологиялық орталықтар, туристтік фирмалар қоғамға қоршаған ортаға зиян келтіруіне төтеп беру жолдарын ізейді. Сонымен қатар жануарлар әлемін қорғау проблемасы туындайды. Осы мәселелердің шешу жолдарын біріктіретін экологиялық туризм болды.

Бүкіл әлемде экологиялық туризмнің кең танымал екендігіне қарамастан, біздің елде жалпы экологиялық туризм дегеніміз не, оны қалай дамыту керек, ол қандай табыс әкелетінін бәрі біле бермейді. Қоршаған табиғи ортаның үдемелі деградациясының қазіргі дәуіріндегі экологиялық туризмнің басты міндеті - табиғи ресурстарды рекреациялық пайдаланудың теңдігіне қол жеткізу. Экологиялық туризмді дамыту - туристік қызмет барысында экожүйеге теріс әсерлерді азайтудың жалғыз әрі жетілдірілген болып табылады.

Бүгінгі таңда экологиялық туризм әлемдік туристік саланың жаңа және қарқынды дамып келе жатқан секторларының бірі болып табылады.

Табиғатты пайдалану модельдерінің ауысуы экологиялық туризмнің дамуымен байланысты, ол табиғат пен мәдениетті қорғауға, әлеуметтік және экономикалық дамуға себепші болады.

Бүкіл әлемдегі экологиялық жағдайдың күрт өзгерісіәлемдік шаруашлықтың экологиялық қауіпсіз салаларын дамыту, табиғат ресурстарын пайдаланудың альтернативті жолдарын іздеу мәселелерін қозғады.

Бүгінгі күні, әсіресе Қазақстан Республикасы қазіргі заманғы тиімділігі жоғары туризм индустриясын көру міндетін шешу кезінде экологиялық туризмді дамыту мәселелерін қарастыру өзекті болып табылады. Республикамыздың территориясының көп бөлігін туристік мақсатта пайдалану ауылшаруашылық немесе өнеркәсптік мақсатта пайдалануға қарағанда табысты көбірек береді.

К.Х. Рохлитц (K.H. Rohlitz) басқа анықтама ұсынған. Осы автордың ойынша «жұмсақ туризм – жергілікті халыққа экономикалық пайда түсіретін және келген қонақтар мен соңғылардың арасында қарым қатынасты қамтамасыз ететін және ландшафт пен жергілікті әлеуметтік-мәдени ортаға зиян келтірмейтін сандық біркелкі туризм».

Келесі кезекте Австралия Үкіметі мен туристік-табиғи ұйымдардың «Экологиялық туризмнің ұлттық стратегиясы» құжатында келтірген анықтамасы. Анықтамада былай жазылған: «Экологиялық туризм – қоршаған ортамен таныстыратын және оны түсіндіретін, тірегі табиғат болып табылатын тұрақты экологиялық туризм»

Кейбір мәліметтер бойынша «экологиялық туризм» терминін күнделікті өмірге 1987 жылы Hector Ceballos-Lascurian енгізен. Ол мынадай анықтама ұсынды: «Саяхат кезінде біршама бүлінбеген және ластанбаған, өзіне тән таңқалдырарлық, әдемі, зерттеу және ләззат алу ландшафттары, жануарлар, өсімдіктер әлемін өзіне қосатын туризмнің бір саласы.

Кейін, 1991 жылы АҚШ-та орналасқан Экологиялық туризм қоғамымен оның өзгертілген анықтамасы ұсынылды. Соған сәйкес, экологиялық туризм – табиғи ортасы

жақсы сақталған жерлерге шынайы және мәдени-этнографиялық ақпарат алу мақсатымен жасалатын саяхат түрі. Сонымен қатар ол экожүйенің бірқалыптылығын бұзбайды және жергілікті табиғатты қорғауды табысты іске айналдырады. Бірақ 1993 жылы сол Қоғаммен ұсынылған анықтаманың тағы бір нұсқасы бар: «Жергілікті халықтың көңіл күйін жақсартатын және қоршаған ортаны қорғайтын табиғи аймақтарға жауапты сапар».

Осы анықтамалардың қысқаша анализін қорытындылай келе экологиялық туризмге қойылатын бес негізгі крийтерийлерді ерекшелеуге болады:

1. Экологиялық туризм негізінен табиғатқа бағытталу керек және негізінен керек табиғи ресурстарды пайдалану;
2. Экологиялық тұрақты болу керек, яғни адамның тұрғылықты ортасына зиян келтірмеу немесе зиян келтіру дәрежесін минимизациялау;
3. Экологиялық білім беру мен танымдылыққа бағытталу керек және адам мен табиғат арасында толыққанды қарым-қатынастың құрылуына ықпалын тигізу керек;
4. Жергілікті әлеуметтік-мәдени ортаның сақталуын өз қарамағына алу керек;
5. Өзінің болған аймақтарында экономикалық эффективті және олардың тұрақты дамуын қамтамасыз ету керек.

Осы бес критерий экологиялық турларды басқа экологиялық емес турлардан айыру үшін жеткілікті [2, б.125-136].

Алдында айтылып кеткендей «экологиялық туризм» термині жақында пайда болған, бірақ демалыс түрі ретінде көптеген жылдар бұрын, нақтырақ айта кететін болсақ XIX ғасырдың басында европалықтар Африка мен Үндістанда жабайы өмірді (сафари) көру мақсатымен саяхаттап жүрген кезде пайда болған. Ең бірінші американдық ұйымдастырылған орнитологиялық турлар XX ғасырдың басында пайда болған, ал Европада бірінші орнитологиялық сапарлар 1961 жылы пайда болды. Бүгінгі күні экологиялық туризм әр континент пен әрбір елге жеткен. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек экологиялық туризм әлемдік туристік нарықтың 23% алады, ал оның даму қарқыны туризм индустриясының басқа салаларынан әлдеқайда алда.

Экологиялық туризмнің құрылуы және дамуымен бірге оның басқа туризм жақындау процессі байқалады. Табиғатқа жақындау процессі көпшілік туризмде де байқалады. Жағажай демалысы , круиздер, іс-сапарлар және т.б. түрлеріне жиі табиғи және ұлттық-этнографиялық саябақтарға бару кіреді. Соған байланысты экологиялық туризмнің шекаралары анық емес және нақты сипаттауаға келмейді.

Бірақ менің ойымша экологиялық туризмді және жалпы оның секторын бүкіл туризм индустриясы салаларынан айыру үшін негізгі екі жолы бар.

Біріншісінде міндетті түрде сапардың ішінде жабайы табиғаттың болуы. Соған байланысты авторлардың көбі табиғат пен жергілікті мәдениет арасындағы шекара өткізу қиыншылығынан соңғысын табиғатпен бірге экологиялық туризм обьектілеріне қосады. Бірақ бұл жағдайда да бұл анықтаманың сиымдылығы сарқылмайды. Антропогендік территорияларда демалу мақсатындағы туризм түрі кең тараған. Бұл негізінен дамыған мемлекеттерге тән. Оның ішіне агротуриз де кіреді.

Екінші жолында экологиялық туризм бұл басқа дәстүрлі туризм түрлерінен ресурс сиымдылығы аз бола тұра, қолданылатын табиғи және басқа да ресурстарды деградацияға ұшыратпайды. Бұл жерде «экологиялық» термині - «тұрақты» сөзіне теңестіріледі.

Туризм тұрақтылығына, одан түскен табыстың (пайданың) белгілі бір бөлігін ресурстардың қайта қалпына келтіруіне, қорғауға және туристік ресурстардың сапасы мен қоршаған ортаға жағымсыз яғни зиян тигізетін процесстерді ликвидациялауға жұмсалғанда ғана жетеді.

Экологиялық туризмнің пайда болуы және оның дамуы адамдардың, ең бастысы табиғатпен тілдесуге, оның обьектілері мен құбылыстарымен танысуға және қоршаған ортада болатын өзгерістерді минимизациялауға талпынуымен түсіндіріледі (кесте 2).

Қоршаған орта мен жалпы туризм арасында екіжақты байланыс бар. Экологиялық туризмде - табиғатты қорғауға туристтердің өзі де және туристік ұйымдар да талпынады;

соңғылары өздерінің қызмет көрсетулерін алға жылжытуға байланысты, олардың ішіне сапалы қызмет көрсету, табиғи территориаларды жақсарту, жануарлар мен өсімдіктердің популяциасын қайта жаңғырту кіреді, себебі шынайы табиғи орта туристтердің арасында үлкен сұранысқа ие.

Экологиялық туризм – бұл соңғы жылдары бүкіл әлемде кеңінен дамыған қазіргі туризмнің жаңа бағыттарының бірі. Бұл жөнінде экологиялық туризмнің даму қызметіне белгілі. Оны Бүкіләлемдік жабайы табиғат қоры(WWF) және халықаралық табиғатты және табиғат ресурстарын қорғау одағы(IUCN) сияқты халықаралық ұйымдардың одағы растайды. Сонымен қатар, экологиялық туризмнің халықаралық және аймақтық деңгейде дамуы үшін конгресстер, семинарлар өткізіледі, туризмнің барлық түрінен негізінен экологиялыққа көп көңіл бөлінетін фирмалар саны көбеюде.

Кесте 1. Экологиялық туризм тұрақтылығына баға беру

Экологиялық туризм обьектілері / Туризм тұрақтылығының градациялары	Жабайы табиғат	Жасандылар
тұрақты	жағымды	жағымдылығы аз
тұрақсыз	жағымдылығы аз	жағымсыз
Е с к е р т у – зерттеу мәліметтері негізінде құрастырылған		

ДТҰ экологиялық туризмді туризмнің тұрақты дамуының ажырамас бөлігі ретінде қарастырады. Туризм тұрақтылығының иаңызды қағидаларына мыналар жатады: саланың тұрақты дамуы үшін құқық базасы мен экономикалық тұрақты жағдайды жасау; туристік қызметті жоспарлау мен жерді пайдалануды реттеу; халық арасында ағартушылық-агитациялық жұмыстардың жүргізілуі;шешім қабылдау процесіне жергілікті халықты кеңес беру арқылы тарту; туристік өкімді реализациялау; көлік жүйесін экологиялық тұрақтылықпен қамтамасыз ету; табиғи кешендердің туристік-рекреациялық жүктемелеріне тұрақтылық деңгейде баға беруі.

Әлемде экологиялық туризмнің әйгілілігі тек қана қоршаған орта жағдайының нашарлауынан ғана емес, сонымен қатар адамның өмір сүру ортасының күрт өзгеруімен, яғни жүйке психологиялық ауырлықтың өсуіне де байланысты.

Экологиялық туризмнің жалпы туризмнен айырмашылығы біріншіден, экологиялық туризм – территориясы жақсы сақталған табиғи ортаға сапар шегу. Бұндай территорияларға қорықтар, табиғи ұлттық саябақтар, қорықшалар және басқа қорғалатын територіялар жатады.

Екіншіден, экологиялық туризм – ең экологиялық табиғатты пайдаланушы болып саналады. Экотуристердің табиғатты эксплуатациялау технологиясы визуальды түрде өтеді, яғни көрікті жерлерді қарау, пейзажды тамашалау, өсімдік және жануарлар әлемін бақылау және тыңдау түрінде (құстардың ән айтуы, су сылдыры, жапырақтың сыбдыры), иіс сезімі (ормандар мен шалғындардың жұпар иісі) және сезіну арқылы (өзен суының мөлдірлігі). Дәл осы мақсатпен экологиялық туризм әлемдегі ерекше қорғалатын табиғи территориялар шегінде табиғи ресурстарды қолданудың бірден-бір жолы болып табылады.

Үшіншіден, экологиялық туризм туристердің ЕҚТТ-да жүріс-тұрысын қадағалайды, соның ішінде қатаң тәртіп белгілеу арқылы (турист гид-жолаушыға еріп жүргенде арнайы

жолды пайдалануы керек, өсімдіктерді жұлмау, шуламау, т.б.). Бұл ережелерді сақтау экологиялық туризм дамуының ұстанымды шарты болып табылады.

Төртіншіден, экологиялық туризм жергілікті тұрғынның ауқатын жақсартуға мүмкіндік береді, ұлттық-дәстүр мен әдет-ғұрыптың жаңғыруына әсер ететін дәстүрлі ұлттық өнер түрлерін дамыту жолымен. Бұның барлығы халыққа белгілі пайда келтіреді және әлеуметтік экономикалық дамуына әсер етеді.

Өзіндік ерекшелігі бар экологиялық туризмнің бұқаралық туризмнен айырмпшылығындай, экотуристердің де жаппай туристерден айырмашылығы бар. Бұқаралық туристер ұйымдасқан және жеке түрде белгілі жерлердің шегінде үнемі саяхаттайды, көп жағдайда өз елінде. Оларға қарағанда, экотуристер адамдар аз өзгерткен табиғи территорияларда сапар шегеді, және олар саяхаттың шектелген жағдайлары мен ыңғайсыз шарттарына шыдамды болады.

Авторлар қатары экотуристерді олардың қызығушылық деңгейіне қарай бөледі. Мысалы, Lindberg экотуристердің төрт тобын бөліп көрсетеді.

- Бірінші топқа білім беру кеңселерінің мүшелері алғашқы табиғатты зерттеумен айналысатын ғылыми зерттеушілер;
- Екінше топқа жергілікті жердің тарихын білу мақсатымен қорғалатын табиғи территорияларға баратын адамдар;
- Үшінші топқа табиғаттың қашық бұрыштарына – ерекше саяхат үшін баратын адамдар;
- Төртінші топқа табиғатқа шығу өте үлкен саяхаттың ажырамайтын бөлігі деп есептейтін адамдар жатады.

Қазіргі туристің рекреациялық талғамдары да түбегейлі өзгеруде. Ол үшін демалысты урбанизацияланған аймақтардан алшақ орналасқан табиғи аймақтарға барумен бірлестіру, яғни табиғи туризм тартымды көрінеді. Табиғи туризм табиғат қорларын игерілмеген күйінде пайдалануға тікелей байланысты кез келген туризмнің түрі тәрізді анықталады. Бұған келесі қасиеттер енеді: табиғи көріністердің сұлулығы, жердің бедері, судағы демалыс, өсімдіктер және жабайы тірі табиғат. Сарапшылардың пікірі бойынша, Қазақстанда табиғи туризмге қажеттіліктің ұлғаюы көрсетіледі, әсіресе бұл Астана және Алматы сияқты ірі қалалардың тұрғындарының демалыс күндеріндегі туристік талғамдарына қатысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дуйсен Г. Особенности функционирования туризма и рекреационной сферы в Казахстане //Транзитная экономика, 2007, №5, с.95

2. Теория и методология рекреационной географии: методические указания по контрольной работе для студентов направления 100400.68 «Туризм» / Министерство образования и науки РФ, Санкт-Петербургский государственный университет сервиса и экономики: А.С. Баранов – Санкт-Петербург: Издательство СПбГУСЭ, 2012. – 19 с.

Жақсылық Ж.С., 4 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, оқытушы Алимбекова М.М.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық униврситеті, экономика,бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республликасы

PROBLEMS AND PERSPECTIVE OF HOTEL DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

Patriotism begins with love for land, for village, city, region, with love for a small homeland. Therefore, I propose "TuganZher" program, "Туғанжерінсүйеалмағансүйеаларматуғанелін? Or «"Where does the homeland begin?“. For tourism development we need project "Sacred Geography of Kazakhstan".

Kazakhstan has a huge potential for the development ofhotel tourism in all its directions. The Kazakhstani lands extend to 1,700 km from north to south and 3,000 km from west to east. In Kazakhstan there are all: boundless steppes, hot deserts, high mountains, the endless Caspian Sea, lakes and rivers, forests in the north. In addition, there are many monuments of art and architecture, an area riddled with Eastern culture. Tourism in Kazakhstan can be designed in such a way that tourists from all over the world come to sunbathe on Kazakh beaches, hunt in the steppes, climb the Tien Shan mountains in a ski resort and admire the museums and mausoleums of Kazakhstan.

Today I would like to answer such questions as "What is being done to develop tourism in Kazakhstan"? Or What is the development ofhotel tourism? What do we need to do to develop hotel tourism in Kazakhstan?

To attract the flow of tourists to Kazakhstan from other countries, it is necessary to attract investment in tourism, develop infrastructure, build hotels and recreational facilities near cultural sites. It is also necessary to create advertisements, various sites where tourists will get acquainted with the opportunity to visit Kazakhstan.

People sometimes compare us withSwitzerland. That these two countries have almost the same nature, but despite this tourism in Switzerland is very developed. Switzerland actually is one of the top 10 countries where tourism is developed. I have a question if both these countries have almost the same nature, why tourism is not so developed in ourKazakhstan?

If I have to say about history of hotel tourism. History of the development of the hotel industry.

The emergence of the first prototypes of hotels and professions in servicing people, Staying overnight, is associated with the early periods of human history and reflects the characteristics and traditions of everyday culture of the peoples of the Ancient World. In the customs of different peoples patronage to travelers was widely spread, which acted as a form of protection of their person and property.

Research subject: Evolution of the hotel business. The emergence of the hotel industry with the emergence and development of the needs of people in communication, the establishment of trade relations with neighboring states, the need to make all kinds of trips. As the development of human civilization, more and more need arises in the provision of services to people who have found themselves far from home.

Research methods: In order to have a comprehensive understanding of what level has been achieved since the appearance and until today of the hotel economy. Based on the analysis of modern and foreign sources in her course work, she outlined the main theoretical positions, examined the historical development of the hotel industry, modern trends in hotel management, management and organization of the structure of modern hotel co-ops.

In the XIX century.the requirements of the hotel clientele are growing, the comfort and level of hotel support is increasing. There are some sort of big hotels with luxury restaurants and cafes that were with them. XIX tbsp. became a watershed in the development of the hotel business.

The period of construction of innkeeper inns of a palace type of high comfort throughout Europe began. The flow of British and Amerikan people to Europe is changing the culture of hotel services-they are becoming more and more standardized. That's when the English words "express", "comfort", "design" come in. At the end of XIX st. in Europe (first in Switzerland) are beginning to build modern hotels with a high level of comfort.

At the end of XIX st. the hotel business starts to act as an independent factor for the development of tourism; it is marketing the markets for hotel services for itself. Tourism very quickly becomes "massive." There are tourist bureaus (for example, the Thomas Cook Union) and advertising agencies that specialize in advertising hotel services.

Travel and Tourism Competitiveness Index .

	2017	2015	2013	2011
Spain	1	1	4	8
France	2	2	7	9

-Switzerland	8	6	1	4
Russia	43	45	63	59
-Kazakhstan	81	85	88	93
Kyrgyzstan	115	116	111	107

It should be noted that in 2017, according to the index of competitiveness of world tourism and tourism, Kazakhstan ranks 81st among 136 countries. For comparison: in 2015 our country took 85th place, in 2013 - on the 88th line, and in 2011 it took only 93rd place among 139 countries.

The criterion for the development of tourism in Switzerland

- Developed transit for all types of transport.
- Network of hotels.
-High infrastructure development
- Highly infrastructure development hotels
- Perfect price in the presence of a good infrastructure.
- High development service.
- Complete safety of tourists.

We all know that hotel tourism is very developed in Switzerland and know that Switzerland is located in mountainous areas. Many of this hotels are located around the mountains.

I want to show you for comparison for how much developed the hotel tourism in Switzerland.

There are some very popular hotels in this country.

1. CesarRitzCollegesSwitzerland

The network of the best elite hotels in the world Ritz Carlton, founded by the great Swiss hotelier Caesar Ritz, thanks to an impeccable reputation made the name Ritz synonymous with the words "luxury" and "luxury" and for the first time introduced a philosophy of the highest level of service familiar to us under the well-known phrase: "The customer is always right!".

2. Swiss Hotel Management School (SHMS) Switzerland

Photo by SHMS_Caux_Winter Hotel and tourist business today is one of the most dynamically developing all over the world, including in Kazakhstan. Therefore, the demand for specialists in tourism, hotel and restaurant business in the field of recreation and entertainment is great and will only grow. If you are ready for a rapid rise in the career ladder, but have not yet found the sphere of application of your strength, you will not be mistaken if you choose a hotel business in Switzerland.

3. Hotel Institute Montreux (HIM) Switzerland

Switzerland is rightfully proud of the world's best educational institutions, training top-class specialists in the field of hospitality and tourism. The Hotel Institute Montreux (HIM) was founded in 1984 and is one of the oldest educational institutions in Switzerland offering training in hotel and tourism in English.

4. Culinary Arts Academy Switzerland

If you like to cook delicious dishes and dream of a career in restaurant business, breaking out of your unique skills beyond the standard of the kitchen, then the Swiss Academy of Culinary Arts Culinary Arts Academy Switzerland is the right place to start such a brilliant career.

There are some information about

The similar places of Kazakhstan and Switzerland are mostly mountains, high mountains. Mountains where you can develop ski tourism and of course . This is a very popular type of tourism.

In the process of research, I realized that if we want to see tourism in our country develop as well as in Switzerland , we must solve problems connected with tourism. We can say a lot of problems related with tourism. The main one is infrastructure. In every country, the development of tourism requires a very efficient infrastructure and with more development of hotels and hostels. To visit tourist facilities we need a high development of hotels near this facilities and thetransport

movement. For tourists which come to rest to Kazakhstan was comfortable and easy to move around. One of the problems that people always complain about it is price. There are too high prices for services in Kazakhstan. And one of the main and important and which is very difficult to influence it is huge distances of tourist facilities. If I will continue to write about the problems, I will write a long time, I believe that problems that I wrote are the main ones.

In the spring of last year, the government of Kazakhstan adopted the Concept for the development of the tourism industry until 2020. In this Concept, much attention is paid to the development of the transport industry, since the successful development of the tourism industry directly depends on the availability of a high-quality and developed transport system. This is relevant for our country, given the large territory and high cost of air transportation, the railway.

Businessman SerikbaiBisekeev said: "But the monopoly of the national air carrier Air Astana does not allow airlines of other countries to fly to Kazakhstan. And how do we want to get into the 30 best developed countries, if we do not have a direct flight of other companies from the world financial centers - Tokyo, New York, Singapore, Shanghai? A foreign entrepreneur can not create a joint venture with us, because he does not want to fly a bunker. It is necessary to make the open sky. If we want to create jobs and get taxes 10 times more than Air Astana pays, we need to change the rules of the game.

My offers for the development tourism and development of hotel tourism in Kazakhstan

- Infrastructure Development.
- Development of the service sector.
- Put an affordable price.
- Exchange of students with countries wherehotel tourism is developed as a Switzerland.
- Add to 30 developed tourist countries.

Do you like traveling? To know the world? Recognize the sacred places of Kazakhstan. For tourism realizations and development in Kazakhstan, I would like to propose the development of infrastructure as a basis. Development of the service sector, which will show how hospitable the Kazakhs are. Put fair and optimal prices for services which will be available to the people.Exchange of students with countries where tourism is developed. If we exchange students with other countries, it will give us experience, more precisely to students who are younger people who will become the future of this country.

For the concluding I would like to add that tourism should be a special income for all countries, including KAZAKHSTAN. Kazakhstan is a very beautiful country with all the prospects for the development of tourism. Our country is so big that we can develop and show much in the field of tourism.

In a word I am a patriot of my country, I am for developing tourism in Kazakhstan, because it gives a lot of opportunities for the development of Kazakhstan as a whole, Economy, Business, Education, investments, including tourism, are all connected with each other.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1) Статья Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественногосознания "http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya.

2) https://astanatimes.com/2013/09/kazakhstan-needs-to-maximize-tourism-potential/.

3) Фонд имени Конрада Аденауэра: Книга «Трансформация экономики Казахстана».

4) Послание Президента РК народу Казахстана "Казахстанский путь - 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее". 17.01.2014 г. http//www.akorda.kz.

5) Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года. http//www.akorda.kz.

Жанатбек Дина, 3-курс студенті,
Ғылыми жетекшісі:, э.ғ.к., қауымдастырылған профессор Тлеужанова Д. А.
С. Сейфуллин атындағы ҚазАТУ» АҚ, экономикалық факультеті,
«Қаржы» мамандығы, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

БЛОКЧЕЙНТЕХНОЛОГИЯСЫНСАЛЫҚ САЛУҒА ЕНГІЗУ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ ЖӘНЕ КЕМШІЛІКТЕРІ

Салықтар бюджеттің кіріс көзін қалыптастырудың негізгі құралы болып табылады. Қазіргі кезде салықтардың мемлекеттік бюджет кірістерін қалыптастырудағы ролін анықтау үшін салықтардың әсер ету тиімділігін бағалау үшін түсімдер мөлшеріне экономикалық талдау жасап өтейік.

Мемлекеттің бюджет кірісін талдау объектісі: салықтық түсімдер, салықтық емес түсімдер, негізгі капитал сатылымынан түскен түсім, трансферттерден түсім, белгілі бір қаржы кезеңінде көзделген бюджетке түсетін түсім болып табылады.

Төмендегі суретте мемлекеттік бюджет кірістерінің динамикасы келтірілген

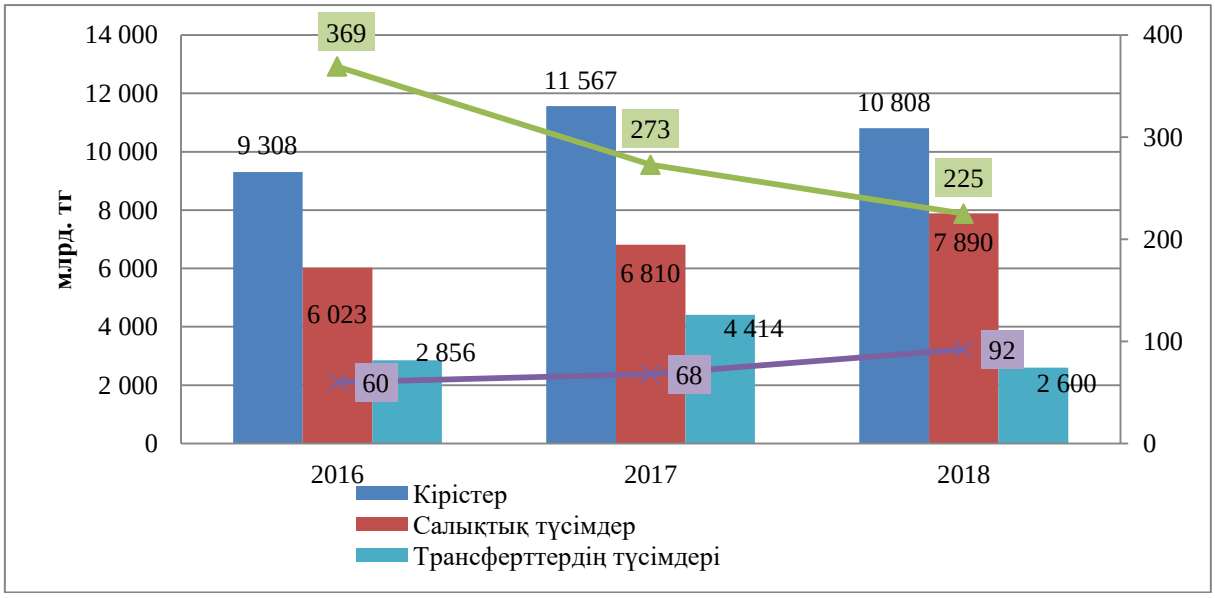

Сурет 1. Мемлекеттік бюджеттің кірістері, млрд.теңге

Ескерту. ҚР Қаржы министрлігінің ресми интернет-ресурсы мәліметтері негізінде автормен құрастырылды [1]

2017 жылы бюджетке 11567 млрд.теңге түсті, оның 41,7% - ын бюджеттің таза кірістері, 38,3% - ын трансферттер түсімдері құрайды. Таза кірістердегі салық түсімдерінің үлесі 2016 жылмен салыстырғанда 3,4 пайыздық тармаққа және ЖІӨ-ге қатысты 0,2 пайыздық тармаққа артты. 2017 жылы Ұлттық қордан берілетін трансферттерге тәуелділігіне қатысты ескертулер жасалды, соның нәтижесінде 2018 жылдан бастап Ұлттық қордан нысаналы трансфертті бюджетке тарту жағдай төмендеді [1, 18].

Бүгінгі таңда салық заңнамасына үнемі өзгерістер енгізіліп, оның тұрақтылығы қамтамасыз етілмей отыр. Жаңа жүйе салық төлеушілердің әртүрлі санаттарына салықтық әкімшілендіру шараларын саралап қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, тәуекел дәрежесі жоғары салық төлеушілерге кассаға және банк шоттарына тыйым салудың жеделдетілген мерзімдері қолданылатын болады. Ал тәуекел дәрежесі төмен компанияларға дебиторлар есебінен өндіріп алу сияқты салық берешегін өндіріп алу шарасы қолданылмайды.

Әрине, жүргізіліп жатқан реформалар бизнесті ашықтыққа ынталандыру сияқты оң мақсатты көздейді. Сонымен қатар, кәсіпкерлердің ұсыныстары ескерілуі керек. Мысалы,

бизнес «санаттау» нәтижелері қазір жалпыға қолжетімді болуын қалайды. Бұл адал салық төлеушілердің «тәуекелді» салық төлеушілермен өзара байланысына қатысты салық тәуекелдерін айтарлықтай төмендетуге мүмкіндік берер еді. Өйткені жабдықтаушының тәуекел дәрежесі жоғары санатқа жататынын біле отырып, тапсырыс беруші онымен ынтымақтастық қарым қатынастан алдын ала бас тарта алады[2].

2019 жылдың 1 қаңтарынан бастап тиісті келісім жасай отырып, ынтымақтастық, сенім, заңдылық және ашықтық қағидаттарында салық органы мен салық төлеуші арасында ақпарат пен құжаттар алмасуды көздейтін көлденең мониторинг енгізіледі. Көлденең мониторингте тұрған салық төлеушілерге бірқатар артықшылықтар берілетін болады. Олар салық органдарынан алдын ала түсініктемелер алу мүмкіндігіне ие болады, егер салық төлеуші көлденең мониторинг нәтижелері бойынша хабарламамен келіссе және оған сот тәртібімен шағым жасамаса, оларға салық заңнамасын бұзғаны үшін әкімшілік жаза қолданылмайды.

Алайда жұмыс принциптері мен көлденең мониторинг механизмін қазіргі уақытта бағалау қиын. Сондықтан, алдымызда осы институттың жұмысын жетілдіруге бағытталған өзгерістерді енгізу әлі де болса қажет болып отыр.

Сол себепті біз блокчейн технологиясын ұсынып отырмыз. Ақпаратты сақтау блокчейн технологиясы қазіргі таңда ерекше құбылыс болып табылады. Оның қажеттілігін ақпаратты сақтау мен ақпаратты қорғау кезеңіндегі ерекшелікпен айқындалады. Көп ғалымдардың айтуынша бұл жүйені кез келген салада қолдануға болады.

Блокчейн - бұл сақтау, коммуникация, файлдарға қызмет көрсету және мұрағаттау функцияларын қамтуы тиіс, кең есептеу инфрақұрылымының бөлігі болып табылатын орталықсыздандырылған транзакцияны жазу журналы [3].

Блокчейн туралы айтқан кезде біз ақпаратты сақтауға арналған тізбекті айтамыз. Әрбір тізбек бір-бірімен байланысты және сандық қолтаңбамен қойылған, яғни бұл ақпаратты жоюға немесе орнын ауыстыруға мүмкіндік бермейді. Осыдан мынадай қорытынды жасауға болады: ақпаратты ауыстыру немемсе өңдей алмау тізбегі кез келген салада пайдалы, әсіресе қаржыда.

Ол транзакциялық операцияның тоқтап қалуын қысқартады, ал бұл қаржылық нарыққа қатысушылаарының басты мүддесі болып табылады. Блокчейн экономикалық маңызды жүйе және оның ұраны: келісім шарт жасағандағы мөлдірлік және сенімділік болып табылады. Қазіргі кезде Қазақстанда орталықтандырылмаған ақпаратты сақтау технологиясымен белсенді түрде мемлекеттік басқару органдары мен қаржылық сектор қызығушылығын арттыруда.

Егер блокчейн технологиясын мүліктік декларацияның орнына қолдансақ, салық және салық салуда жақсы стратегиялық қадам болып табылады. Бұл технологиялық жүйе мағлұматтың әрбір жеке тұлғаның өзінің сәйкестендіруі мен ақпараттың сақталуын, бөлінуін қамтамасыз етеді.

Технология бизнестің шығындарын төмендетуге көмектеседі, себебі кәсіпорынды бұл технологияға қосу, салық комитетіне ақпарат жинайтын бухгалтерлік штаттан қолдану тиімдірек. Әрине көлеңкелі экономика жүргізбейтін кәсіпкерлер үшін бұл технология қызықты, әрі тиімді болады.

Шэньжэньдік ұлттық бюро Tencent – пен бірігіп, «Intelligent Tax» инновациялық жобасын ұсынды. Оның мақсаты салық жүйесіне жаңа инновациялық технологияны енгізу.

Жоба теориялық зерттеулерді қамтитын болады, оларға: бұлтты есептеулер, жасанды интеллект, блокчейн және Big Data секілді салық салудағы электтронды шоттарды басқару бағдарламалары қамтылады.

Intelligent Tax жаңа цифрлік есептеу технологиясымен қолданады, ол блокчейн технологиясы негізінде құрастырылып, заңдық нақты цифрлік квитанция негізінде қызмет көрсету мен сатып алуларды расстайды[5].

Бұл технологияның басты ерекшеліктері болып толық қадағалау мен ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз етеді, сонымен қатар жасанды шоттармен күресуге көмектеседі, «шоттарды бақылау процессін жақсартады». Бағдарлама жасанды шоттармен күресуді

тездетеді және хабарлама бағдарламасында енгізіліп, жүргізілген төлемдер туралы хабарлап отырады[6].

Блокчейн барлық мәселелрдің шешімі болып табылмайды, оның қолданылудағы тәуекелдері әлі толығымен қарастырылған жоқ.

1. Заңдық рұқсаттың болмауы, яғни бұл орталықтандырылмаған бағдарлама болғандықтан ол басқа серверлерде сақталып тұрады.
2. Сақтау мен қауіпсіздік жағынан үлкен тәуекел бар.
3. Салық салуда блокчейн технологиясы қолданылған нақты тәжірибие жоқ. Көптеген елдер дәстүрлі жүйені қалыптастырады.
4. Жобаның бас кезіндегі оның қымбаттылығымен үлкен шығындар әкелуі.

Егер мемлекет толығымен салық жүйесін өзгерткісі келсе онда блокчейн өте тиімді. Ол арқылы әкімшілік деректерде үнемдеуге болады, сонымен қатар кез келген тексеріс пен аудит қазіргі уақыт режиминде жүргізіледі. Ал технологияны қамтамасыз етуші серіктестер табылады, нарықта ірі мемлекеттер мен жеке секторларға қызмет көрсететін компаниялар бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Ұлттық экономика министірлігінің Статистика комитетінің ресми сайты http://economy.gov.kz/
2. Б.С. Оспанов Сравнительный анализ зарубежного и отечественного опыта налогового регулирования// repository.enu.kz/ 2016ж/
3. Свои Мелани. Блокчейн: Схема новой экономики: Пер. С англ. - // Издательство «Олимп-Бизнес»,-2017.-240с.
4. Руденко Е.А. Понятие системы блокчейн// Проблемы современных интеграционных процессов и пути их решения. Сборник статей международной научно-практической конференции: в 2 частях – 2016, - с. 163-164.
5. Blockchain Technology Market (Type – Public Blockchain, Private Blockchain, and Consortium Blockchain; Application – Financial Services and Non – financial Sector) – Global Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, and Forecast 2016-2024// Market Research Firm, Consulting Services.
6. Вадим Калухов: «В блокчейне главное – не пережечь ожидание публики»// [электронный ресурс] URL: http://bankir.ru/publicii/20160429/vadim-kalukov-v-blockcheine-glavnoe-ne-perezhech-ozhidaniya-publiki-10007496/

Жұмабек Нұркен ученик 10 класса,
Научный руководитель: Жапабаева Гаухар Секербаевна
учитель географии, зам. директора по НМР. Школа-лицей №57 им. С.Саттарова,
г. Караганда, Республика Казахстан

РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ РК В ДОЛГОСРОЧНОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ ЗА СЧЕТ МОЛОДОГО ПОКАЛЕНИЯ КАЗАХСТАНЦЕВ

Данная тема достаточно интересна и может надолго ввести в раздумье нынешнее поколение детей, подростков и взрослых. К сожалению, на данный момент в Казахстане и в других странах СНГ правительство и государственные органы не могут в достаточной степени сформулировать концепцию и примерный план того как нынешнее поколение подростков и в будущем рабочий класс, который будет на своем опыте и своими силами продвигать экономику Казахстана на новый уровень, будет прямо сейчас учиться и набираться опыта. Поэтому надо углубляться в корень проблемы. А на мой субъективный взгляд, главный источник проблем не только воспитания молодежи, но и при этом других сфер жизни, является то, что наше достаточно большое государство не было готово к развалу

социалистического строя и переходу на капиталистическую дорогу развития. Именно из этого выходит главная проблема экономики Казахстана - это коррупция и введение монополии на рынке. Именно эти две проблемы я считаю главными помехами развития предпринимательства среди молодежи. Большие компании всячески мешают появляющимся конторам еще в зародыше. Из этого вытекает вторая проблема: у нас в стране нет малого бизнеса, либо в некоторых регионах страны он слабо развит. В какой-то степени эта проблема даже больше влияет на будущее экономики страны. Так как в долгосрочной перспективе это может привести к полной монополизации рынка и в случае кризиса полностью обвалить цену национальной валюты тенге. Очень легким примером для этого можно взять в пример кризис 2007 года. Еще тогда Казахстанская экономика почувствовала на себе то что отсутствие малого бизнеса и незакрепленной чем-то кроме минеральных ресурсов страны привели к ухудшению позиции Казахстанской экономики на мировом ранке. Из этого можно сделать вывод, что в нашей стране необходимо развивать малый бизнес и всячески помогать ему. Вместе с этим можно рассмотреть третью проблему. А ею является то, что в РК любой вид бизнеса облагается большими налогами. Это приводит к большим последствиям в будущем. Например: в случае того, если новый появившийся бизнес при малейшем шансе выйти на мировой рынок и начнет получать большие доходы для получения большей прибыли и в попытке избавится от налоговых обложений молодая контора или даже компания попытается перевестись за границу. Например, в Украину или даже в Белоруссию. Так как в этих странах малый и при этом перспективный бизнес по законам может не облагаться большим количеством налогов или даже полностью освободиться от их уплаты. Это привело к тому, что все перспективные люди и компании стекаются в эти страны. Это очень выгодно для самих людей и для самих государств. Так как главы этих государств видят перспективу в их развитии. А перспективы у этих компаний очень большие. На данный момент многие компании, выходящие из стран СНГ, могут соперничать и в некоторых ситуациях обходить зарубежных конкурентов по качеству. Нужно проводить реформы в экономике для того, чтобы поддерживать малый бизнес и новых предпринимателей на рынке. В долгосрочной перспективе это может привести к огромному росту в экономике. Так как из-за большого количества малого бизнеса на рынке это будет препятствовать образованию монополии и приведет к образованию конкуренций среди них. А это, в свою очередь, приведет к неизбежному росту качества продукции и уменьшению цены продуктов. Вместе все эти факторы постепенно будут поднимать курс тенге. И четвертая проблема. Кредиты. Именно монополизация и привила нас к тому, что в наше время кредиты неоправданно дорогие. Сейчас в банках страны дают кредит под 12%-14%. Это очень большая сумма для среднего класса в Казахстане. Именно то, что люди не могут или боятся брать деньги в кредит в банке приводит к тому, что люди не могут открыть свой малый бизнес. На мой, как я уже отмечал, субъективный взгляд, если мы сможем решить эти проблемы, то тогда у нашей экономики есть огромные перспективы. Но, несмотря на то, что мы разобрались в проблеме малого распространения предпринимательства среди молодежи надо еще рассмотреть тот факт, что в наше время не было популяризировано предпринимательство среди молодежи. Многие молодые люди просто не подозревают что могут заниматься делами, связанными с бизнесом. А именно они могли бы принести огромный вклад в их развитие. Так как в наше время именно молодые креативные умы нужны, чтобы находить интересные способы для заработка денег. Но, не смотря на это, Казахстанская молодежь вносит свой вклад в предпринимательство сама того не подозревая. А именно то, что в наше время широко распространено работать в кафе, барах, ресторанах и в других заведениях. Работа бывает разной, но чаще всего они работают певцами, танцорами, официантами и др. Им платят меньше чем взрослым и это дает свою выгоду каждой стороне. А именно: работодатель получает выгоду, а молодые люди получают возможность заработать деньги в свое свободное время. Это тоже учит молодое поколение к уважению труда, денег и правильному раставлению приоритетов. Но, на мой взгляд, этого недостаточно. Нынешние министры не понимают, что именно нужно

нынешнему поколению из-за того что они выросли во времена советского союза. Поэтому систему надо кардинально менять, подстраиваясь под нынешние реалии. И к счастью, у нас есть очень много примеров того как именно нужно поступать и делать при капиталистическом строе. Для этого можно перенимать огромный опыт у европейских государств. Именно они могут быть для нас идеальным примером. Из-за того что у них за плечами огромное количество времени и не менее огромное количество опыта, самые лучшие идеи можно перенимать, а менее удачные либо дорабатывать, либо вовсе не использовать. Вместе с этим можно придумывать свои идеи. Например, можно создавать специальные сайты на YouTube, где будет размещаться информация о предпринимательстве с ранних лет, аудиокниги успешных бизнесменов из разных стран или мультфильмы наглядно показывающий как именно работает экономика. Так как в XXI век - это век интернета и технологий. Нынешнее поколение не любит читать книги или слушать взрослых, но при этом интернет оказывает на них огромное влияние. Это тоже можно использовать для привития в детях креативного мышления. Еще должен заметить то, что среди Казахстанской молодежи очень сильно распространена спекуляция товарами. Например, дети покупают популярные на рынке товары через интернет сайты как например Aliexpress и перепродают с удвоенной ценой другим. Это показывает то, что у нынешнего поколения есть признаки предпринимательства, хотя пока что это не выходит за рамки простых спекуляций. Но сам факт того, что потенциал есть дает надежду и веру в нынешнее поколение.

Список использованной литературы:

1. ru.wikipedia.org
2. https://www.youtube.com YouTube Канал Айтипедия и Алексей Шевцов
3. «Экономика всего. Как институты определяют нашу жизнь» книга Александра Аузана

Жұмагелдіқызы Е., студент 3 курса,
Научный руководитель: к.э.н., и.о. ассоц. профессораЛ ухманова Г.К.
Жетысуский государственный университет им.И.Жансугурова,
г. Талдыкорган, Республика Казахстан

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕГУЛИРОВАНИЯ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Банковский сектор Республики Казахстан на 1 октября 2018г. представлен 28 банками второго уровня (БВУ), сократившись на 4 по сравнению с началом года. Из них 14 – банки с иностранным участием в капитале. Активы банка составили 24539 млрд. тенге (42,1% от ВВП), в том числе ссудный портфель составил более 50% или 13194 млрд. тенге. Неработающие кредиты с просрочкой свыше 90 дней (NPL) составили более 1123 млрд. тенге или 8,5% ссудного портфеля. Регуляторный капитал сложился в размере 3 666,8 млрд. тенге или 14,9%. Доходы банковского сектора составили более 506 млрд. тенге, ROA – 2,35%, ROE – 19,01% [1].

Совершенствование регулирования банковского сектора в целях повышения его устойчивости является одним из направлений деятельности Национального Банка Республики Казахстан по оздоровлению банковской системы.

В целях решения данной проблемы, регулятором введен ряд изменений в нормативно-правовую базу регулирующую деятельность финансовых институтов. Произошло смещение акцента с микропруденциального на макропруденциальное регулирование финансового сектора.Основным инструментом внедрения макропруденциального регулирования банковского сектора являются международные стандарты банковского надзора - Базель II, контрцикличного регулирования - Базель III. Базельские стандарты содержат минимальные

требования к банкам, и носят рекомендательный характер. На практике, центральные банки (регуляторы), ставят более высокие требования к банку в целях обеспечения его устойчивости кразличного рода шокам.

Принципиальные изменения в Базельских соглашениях: Базель I, Базель II, Базель III, происходили на фоне трансформации и усложнения банковского бизнеса, появления новых рисков, при этом разработанные новые положения, не отменяют, а дополняют предыдущие стандарты. В банковском сообществе существует, обратное мнение, что именно нововведения в регулировании стимулируют банки усложнять свой бизнес, путем создания контрноваций[2].

Нас интересует, насколько эффективным будет внедрение принципов Базельских соглашений в практику отечественного банковского надзора, так как новые требования международных стандартов регулирования носят теоретический характер, пакет Базель III в полной мере не реализован ни в одной стране. Второй вопрос заключается в том, насколько они применимы к условиям отечественной экономики. Последнее соглашение Базельского комитета по банковскому надзору, рекомендует повышение требований к качеству и структуре капитала банка путем изъятия из него элементов, не соответствующих установленным требованиям, увеличению минимальных значение нормативов собственного капитала, а также минимизацию процикличности регулирования путем создания дополнительных буферов капитала [3].

Национальным банком в 2012 году был разработан и согласован с БВУ график введения перехода на международные стандарты капитала, с поэтапным внедрением стандартов с января 2014 года по январь 2019 года. Согласно предварительным прогнозам и расчетам, банки могли выдержать новые условия и произвести необходимуюдокапитализацию. При этом на первом этапе внедрялись требования по структуре капитала, а на втором этапе должно было произойти увеличение нормативных значений коэффициентов достаточности капитала. Позже в 2013, Национальным банком принято решение отложить поэтапное внедрения новых пруденциальных требований на 1 год (таблица 1).

Таблица 1. График введения новых требований к капиталу в Казахстане,%

Минимальные требования	Мин. основной капитал	Консерваци онный буфер		Мин. капитал первого уровня	Мин. общий уровень капитала	Мин. общий уровень капитала + консерваци онный буфер		Контр циклический буфер	Буфер капитала для системообразующих банков	Постепенное исключение из капитала инструментов, не соответствующих критериям Базель III
		для всех	для СОБ			для всех	для СОБ			
01.2015	5		2,5	6	7,5	6,00	7,50	0	0	Исключе ние в течение 5 лет
01.2016	5,5		3	6,5	8	8	8,50	0-3	1	
01.2017	6		3	7	9	9	9			
01.2018	6,5		3	8	10	10	9,50			
01.2019	7		3	9	12	10	10			
Примечание – составлена авторами по источнику [1].										

Последние изменения в графике перехода на международные стандарты регулирования капитала, были произведены в 2016г. В целях возобновления активной кредитной деятельности банковских институтов и повышения экономического развития, минимальный уровень достаточности собственного капитала сохранен на уровне 2015-2016гг., ранее установленное значение минимальное коэффициента достаточности капитала в 12 снижено

до 8 от активов. Снижение норматива не противоречит минимальным требованиям Базеля III.

Вторая компонента Базель III «Международные подходы к измерению риска ликвидности, стандартам и мониторингу», дополняет ужесточение требований к структуре и качеству капитала, минимальными требованиями поддержания ликвидности, путем внедрения в систему пруденциальных нормативов показатели краткосрочной ликвидности и чистого стабильного фондирования.Начиная с 2016 г. банки второго уровня на условиях мониторинга, рассчитывают данные показатели. Как пруденциальное требование, коэффициент краткосрочной ликвидности должен быть введен во второй половине 2017г. с первоначальным значением 60, таргеттируемое значение в 100 планируется достичь к 2021г. [4]. Суть, данных преобразований заключается в обеспечении устойчивости банков, путем поддержания капитала на таком уровне, который позволит абсорбировать внешние шоки. Положительный эффект от данных мероприятий возможен, в случае идентификации всех рисков которым подвержен банковский сектор. Так, предыдущее соглашение Базель II расширило базу рисков (взвешивание активов проводится с учетом трех видов рисков: кредитный, рыночный и операционный). При этом предлагается два подхода в расчете уровня кредитного риска. Суть первого – стандартизированного подхода, состоит в том, кредитные требования банка взвешиваются на коэффициент, присваиваемый заемщику в зависимости от его рейтинга который был присвоен международным рейтинговым агентством. Данный подход, также предполагает использование гибкой системы учета стоимости обеспечения по кредитным требованиям.

Совершенствования мер раннего реагирования включает проведение НБРК стресс-тестирования банковского сектора на его устойчивость к внешним и внутренним шокам [5, 23]. Концепция стресс-тестирования несет в себе положительный эффект, однако больший результат принесет использование управленческой, нежели финансовой отчетности банков второго уровня. Как уже сказано ранее, финансовая отчетность не отражает в полной мере те процессы, которые происходят в банке. Соответственно результаты стресс-тестирования, не представляют Национальному банку полный масштаб рисков характерных банковскому сектору. Таким образом, предпринимаемые регулятором меры, в конечном счете, теряют свою эффективность.

Одной из основных проблем, по нашему мнению, являющейся преградой в усовершенствовании действующей системы регулирования и надзора является отсутствие в банковском законодательстве норм предусматривающих ответственность (меры наказания) организаций банковского сектора в случае нарушения требований к раскрытию информации.

Принятая практически во всех странах посткризисная концепция - регулирование на макроуровне с учетом процикличности, осуществляемое единым регулятором – в практическом применении будет проявляться в прямом воздействии мегарегулятора на экономическое развитие, устранении диспропорций в структуре экономики, циклической компоненты.

Кризис, имеет и положительные стороны, так как только экстремальные условия могут привести к трансформации действующей модели экономического развития, выявить степень несовершенства в поведении экономических агентов, применить, в некоторой мере, протекционистские методы регулирования в целях обеспечения роста национального благосостояния.

Список использованной литературы:

1. Официальный сайт Национального Банка Республики Казахстан. URL: http://nationalbank.kz/

2. Базель III: вопросы внедрения. КПМГ, 2011. URL: https://home.kpmg.com/ru/ru/home/insights/2011/06/basel-3-implementation-issues.html/

3. Basel III: the net stable funding ratio. Basel Committee on Banking Supervision, October

2014.URL:https://www.bis.org/
4. Постановление Правления Национального Банка Республики Казахстан от 30 июня 2017 года № 129 «Об одобрении Программы повышения финансовой устойчивости банковского сектора Республики Казахстан». URL: http://nationalbank.kz
5. Зайтенова Н.К. Развитие методологии стресс-тестирования банковского сектора // Научная дискуссия: инновации в современном мире: сб. ст. по материалам XXXIIIмеждунар. науч.-практ. конф. – М.: Международный центр науки и образования, 2015. – № 1(33). – С.22-27.

Жуманова Ж.К.- студент 1 курса,
Научный руководитель. ст.преп., магистр Ахметова А.Б.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

ДВОЙСТВЕННОСТЬ ПОЛОЖЕНИЯ МОЛОДЕЖИ НА РЫНКЕ ТРУДА

Трудоустройство чрезвычайно значимо для молодых людей, однако реализовать свои потребности в профессиональной сфере удается далеко не каждому.

Экономическое и социальное развитие региона в значительной степени определяется состоянием социально-трудового потенциала молодежи, эффективностью его формирования и использования. Особенность молодежи как социально-демографической группы, специфика спроса и предложения труда подростков, юношей и девушек на рынке труда обусловливают необходимость формирования политики занятости региона с учетом разработки основных социально-экономических условий, конструирующих развитие социально-трудовой мобильности и занятости молодежи на различных уровнях экономики.

Молодые люди составляют около 35% трудоспособного населения Казахстана, в будущем именно они станут реальной двигательной силой развития страны. А каким оно будет, в значительной степени зависит от стартовых условий их деятельности – степени и качества трудовой занятости[1].

С точки зрения характеристик рабочей силы, важных для рынка труда, молодежь является достаточно выраженной группой риска. Неустойчивость жизненных установок, недостаток профессиональных знаний, отсутствие практического опыта работы, а значит, отсутствие необходимой квалификации и трудовых навыков в совокупности образуют относительно низкий профессиональный статус молодежи ипонижают ее рыночную конкурентоспособность[2].

Сегодня часто звучит утверждение, что работодатели и профессиональные образовательные учреждения «плохо слышат друг друга», т. е. основная проблема трудоустройства молодежи связана с тем, что количество и «качественный состав» выпускников учебных заведений разных уровней не в полной мере соответствуют потребностям рынка труда. В результате многие выпускники не имеют возможности устроиться по тому профилю, по которому было получено образование, поскольку на рынке труда просто нет таких вакансий. Проблему неэффективного расходования средств на профессиональную подготовку следует решать совместно: задача, стоящая перед учебными заведениями, – правильно определить перечень специальностей, соответствующих потребностям экономики, задача органов власти и сообщества работодателей – сформировать заказ на подготовку кадров, соответствующийпотребностям региона. Необходимость такого диалога, учета взаимных интересов, вероятно, стала очевидна на государственном уровне.

Еще одним решением проблемы выступает практика соучредительства, когда крупные компании входят в число учредителей учебных заведений. У работодателей появляется отличная возможность корректировать профессиональную подготовку в соответствии с

компетентностной моделью требуемого специалиста и получить работников, которых не придется переучивать в корпоративных учебных центрах.

Учебные заведения при этом получают места производственной практики, где студенты смогут набраться опыта профессиональной деятельности, и прикладное поле для исследовательской работы.

Незаинтересованность многих работодателей в молодых работниках объясняется дополнительными издержками, связанными с такими возможными ситуациями, как желание совмещать работу с учебой, присущая возрасту легкость смены места работы, слабая готовность к систематической, регламентируемой работе и к самостоятельному решению поставленных задач, необходимость финансовых или временных затрат на дообучение.

Отличительной чертой современной молодежи является потребительское отношение к работодателю. Действительно, зачастую в качестве основных требований молодых соискателей заявляются высокий уровень заработной платы и «престижность» должности при отсутствии опыта работы.

У молодых работников, следует заметить, есть свои преимущества: еще полностью не сформировавшись как субъект трудовой деятельности, ониболее восприимчивы к изменениям, чем работники старшего возраста, и способны к частой смене трудовых функций. Наряду с большей динамичностью, гибкостью у молодежи в сравнительно большей степени проявляется стремление к освоению нового, неизвестного, к самосовершенствованию. Относительно высокий уровень общего образования делает доступными для нее профессии, связанные с прогрессивными технологиями, а молодой возраст – огромные возможности профессионального роста и продолжительный период предстоящей трудовой деятельности. Важную роль при трудоустройстве и вхождении в профессию играют такие характерные для молодых людей качества, как энергичность, нетерпимость, дерзость (может быть важно для нестандартных, инновационных подходов), стремление к самоутверждению.

Двойственность положения молодежи на рынке труда, когда, с одной стороны, вопросы трудоустройства чрезвычайно значимы для молодых людей, сдругой – реализовать свои потребности в профессиональной сфере удается далеко не каждому, таким образом, определяется следующими факторами [3]:

1. Сохранение стереотипов о социальной незрелости молодых людей. Многие работодатели отмечают отсутствие навыков трудовой деятельности и неумение выстраивать взаимоотношения в рабочем коллективе, излишнюю эмоциональность и неустойчивость поведения. Распространенность влияния стереотипов такого рода приводит к дискриминационному отношению к молодежи на рынке труда.

2. Необоснованное представление молодежи о путях адаптации в сфере труда и занятости. Зачастую идеалистические представления о будущей профессии, не опирающиеся на анализ реальной ситуации на рынке труда, и завышенная самооценка не позволяют полноценно и реально определить перспективы собственного трудоустройства.

3. Падение престижа производительного труда для значительной части молодых людей. Приоритет отдается не содержательному труду на производстве, а работе, направленной на получение значительной материальной выгоды.

Условия конкуренции в сфере труда требуют не только фундаментализацииобразования и профессиональной подготовки молодежи, но и высокой степенисубъектности молодого поколения в социуме, развития, кроме социально-профессиональных компетенций, социальной активности и ответственности, самоорганизации. Другими словами, наращивание потенциала своих возможностей и его продуктивное использование в профессиональной деятельности во многом определяется активностью самих молодых работников. Учитывая доступность и разнообразие различного рода профессиональной информации, курсов профессиональной подготовки и переподготовки, образовательных курсов очной и дистанционной форм, каждый желающий

может конструировать себя как субъекта определенной деятельности на уровне требований динамично изменяющегося рынка труда.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. Новое время – новая экономика //Казахстанская правда.2006, 18 декабря.
2. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, – С. 169-170.
3. Ж.Адилов. Интеллектуальная нация – основа будущего Казахстана, 16 ноября 2012 г. // http://www.izvestia.kz/node/23209.

Ильенкова К.М., Аспирант,
Научный руководитель: д.э.н., профессорНегановаВ.П.
Институт экономики Уральского отделения Российской Академии Наук,
г. Екатеринбург, Россия

АССОРТИМЕНТ ТОРГОВОЙ КОМПАНИИ И ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ФАКТОРОВ НА ПРОЦЕСС ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ ПОКУПАТЕЛЕМ О ВЫБОРЕ ТОВАРА

В последние годы все более актуальной и часто обсуждаемой темой становится ассортиментная политика организации. Для дальнейшего обсуждения ассортимента компании определим суть данного понятия. Товарный ассортимент – группа товаров, тесно связанных между собой либо в силу схожести их функционирования, либо в силу того, что их продают одним и тем же группам клиентам, или через одни и те же типы торговых заведений, или в рамках одного и того же диапазона цен [2].

Восприятие ассортимента потребителем и принимаемые на основании него решения не рождаются сами по себе. Можно предположить,что на принятие решения о покупке влияет не только ассортимент, представленный в магазине, но и такиефакторы, как цена, внутренняя обстановка магазина,регион и конкурентные преимущества торговой точки. К сожалению, в литературе исследованиям данного характера уделяется крайне мало внимания, хотя это является очень важным аспектом в принятии решения покупателем.Рассмотрим более детально каждый описанный выше фактор [3, 4]:

1. Ассортимент и цена. Существует ряд исследований, посвященных изучению влияния на принятие решения покупателем, двух факторов: ассортимент и цена. Поскольку главной цельюпри управлении товарными категориями является максимизация прибыли и товарооборота каждой отдельной категории, в данном ракурсе ассортимент и ценообразование – это тесно связанные элементы. McIntyre, ShelbyH., ChristopherM. Miller [8]в своей работе пишут: "Считается, что это решениеодной из самых главных проблем в сфере розничной торговли."Кроме того, изменение ценызачастуюпри принятии решения покупателем является определяющим фактором, более приоритетным, чем ассортимент.Так, в исследовании, проведённом учеными McIntyre, ShelbyH., ChristopherM. Miller, изменение ассортимента позволило увеличить прибыль компании на 5-6%. Одновременно, эксперимент, проведенныйDreze, Xavier, StephenJ. Hoch, MaryE. Purk [5], показал увеличение прибыли товарной категории на 32% за счет изменения цен на товары в рамках категории. Таким образом, необходимо учитывать важность ценообразования при оформлении ассортиментатоварной категории.McIntyre, ShelbyH. и ChristopherM. Millerописывают и внедряют подход, позволяющий принимать решения комплексно, с учетом как ассортимента, так и цен в рамках товарной категории.В процессе исследования покупателейпросили предоставить информацию об ожидаемом уровне цен по ряду брендов. Затем было разработано простое правило принятия решения, позволяющее смоделировать и прогнозироватьпродажи каждого отдельного товара с учетом заявленных ожидаемых цен

покупателями. В процессе эмпирического исследования данная модельпозволяет сформировать более выгодный с точки зрения покупателя ассортимент.

2. Ассортимент и внутренняя обстановка в магазине. Ученые, Koelemeijer, KittyиHarmenOppewal [7], провели исследование и выявили, что увеличение длины ассортиментаспособствует росту дополнительных покупок благодаря созданию привлекательности и уникальности данных товаров, тем самым уменьшая вероятность того, что покупатели уйдут в другой магазин. Кроме того, наличиепоблизости конкурентадля торговойточки с хорошим ассортиментом, но плохой внутренней обстановкой, отрицательно влияет на продажи и может привести к потере покупателя. Используя этот подход, менеджеры торговой сети в комплексе с оптимизацией ассортимента могутиспользовать различные факторы, влияющие на принятие решения покупателем. Это позволит повысить эффективность и привлекательность для покупателякак товарной категории, так и магазина в целом.

Важно также отметить, что описанные выше исследования были сосредоточены на том, каким образом ассортимент, изменение цен и внутренняя обстановка магазина влияют на траффик покупателей между конкурирующими магазинами. Главный выводзаключается в том, что ассортимент и внутренняя обстановка магазина являются ключевыми факторами, влияющими на принятие решения потребителя о совершении покупки. Чем выше сходство ассортимента двух близлежащих магазинов, тем больше вероятность того, что они имеют одних и тех же покупателей. Близость магазиновувеличивает перетекание траффика покупателей. Кроме того, магазины, которые нацелены максимально привлечь покупателей, будут стремиться формировать ассортимент, отличающийся от конкурентов,и выравнивать цены на товары-маркеры, представленные у конкурентов. Подводя итоги, на основании данного исследования, несмотря на важность всех перечисленных выше факторов (цена и внутренняя обстановка магазина), ассортимент является наиболее значимым фактором при принятии решенияо покупке потребителем.

3. Ассортимент и региональные различия. Торговые сети уже давно признали, что ассортимент в зависимости от региона может существенно отличаться, что обусловленопотребностями местных покупателей. Очевидно, чтоналичие отличающегося ассортимента, который привлекает определенные группы клиентов, является основнымконкурентным преимуществом. Однако, поскольку торговые сети традиционно основываются на показателях финансовой эффективности (такие как валовая прибыль, объем продаж на квадратный метр и т.д.), для оценки результатов работы отдельных магазинов, региональные различия могут существенно осложнитьпроцесс выбора ассортимента. Торговым сетям требуется система оценки на уровне каждого отдельного магазина.

Для решения этой проблемы Grewal, Dhruv, MichaelLevy, AnujMehrotra и ArunSharma [6] применили анализ охвата данных(DEA), что позволяет торговым сетямпланировать и оценивать эффективность каждого отдельного магазина. По сути, результаты работы каждого отдельного магазина сравниваются с "лучшиммагазином" торговой сети, имеющим аналогичные характеристики (например, регион, категория).Таким образом, магазины, имеющие наиболее высокие результаты работы, рассматриваются для определения причин данного успеха и трансляции имеющегося опыта на другие магазины. Торговые точки со средними показателями так же анализируются для выявления ключевых аспектов, требующих доработки и оптимизации.

4. Ассортимент и маркетинговые активности. Ряд последних исследований выявилважный фактор взаимовлияния ассортимента и маркетинговых мероприятий, нацеленных на увеличение продаж. Например, вероятность переключения покупателя в период акции с дешевого и некачественного товара на более дорогой и качественный товар гораздо выше, чем наоборот. Таким образом, работая с ассортиментом и добавляя в матрицу товары разных ценовых сегментов, торговые сети могут увеличить регулярные, неакционные продажи в рамках товарной категории. Также количество купленных товаров потребителемво время обычного похода по магазинам можно увеличить благодаря

проведению маркетинговых активностей на продаваемые товары, стимулируя дополнительные покупки (несколько товаров) в категории, используя различные акции и мотивационные программы (бонусы, купоны и др.).

Подводя итоги, становится очевидно, чтопри оптимизации ассортимента необходимо учитывать различные факторы, влияющие на принятие решения о покупке потребителем (цена, магазины-конкуренты, внутренняя обстановка магазина, регион). Это позволяет приработе с ассортиментом максимизировать прибылькак товарной категории, так и магазина в целом.

Наиболее актуальный и современный метод управления ассортиментом, получивший распространение в последние двадцать-тридцать лет, называется категорийный менеджмент. Он позволяет максимально учитывать потребности покупателей на всех этапах работы и ориентирован на потребителя, а так же удовлетворение его запросов и ожиданий [1].

На основании проведенного исследования можно сделать вывод, что категорийному менеджеру в процессе формирования товарной матрицы необходимо учитывать следующие факторы:

1) Ассортимент должен оптимизироваться с учетом различныхценовых сегментов;

2) Наличие конкурента в шаговой доступностиилохая внутренняя обстановка в магазине будет отрицательно сказываться на выручке и прибыли магазина, независимо от ассортимента;

3) Близость конкурента и пересечение ассортиментас ним увеличивает вероятность перераспределение потока покупателей между данными магазинами;

4) Торговым сетям необходимо оценивать ассортимент магазиновв разрезе регионов и особенностей каждого отдельного магазина.

Список использованной литературы:

1. Ильенкова К.М. «Внедрение категорийного менеджмента в традиционной рознице» // Вестник Московского Университета, Серия 6. Экономика. № 3, 2018, с. 124-145.

2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. Экспресс-курс. – СПб.: Питер, 2006.

3. Broniarczyk, Susan M., Wayne D. Hoyer, and Leigh McAlister (1998): "Consumers' Perceptions of the Assortment Offered in a Grocery Category: The Impact of Item Reduction,"Journal of Marketing Research, 35 (May), 166-176.

4. Broniarczyk Susan M. and Hoyer Wayne D. (2002) PRODUCT. Retail Assortment: More ≠ Better. University of Texas at Austin, USA

5. Dreze, Xavier, Stephen J. Hoch, and Mary E. Purk (1994): Shelf Management and Space Elasticity, Journal of Retailing, 70 (Winter), 301-326.

6. Grewal, Dhruv, Michael Levy, AnujMehrotra, and Arun Sharma (1999): Planning Merchandising Decisions to Account for Regional and Product Assortment Differences, Journal of Retailing, 75 (Fall), 405-424.

7. Koelemeijer, Kitty and HarmenOppewal (1999): Assessing the Effects of Assortment and Ambience: A Choice Experimental Approach, Journal of Retailing, 75 (Fall), 319-346.

8. McIntyre, Shelby H. and Christopher M. Miller (1999): The Selection and Pricing of Retail Assortments: An Empirical Approach, Journal of Retailing, 75 (Fall), 289-294.

Калдарова А.. студентка 3 курса,
Научный руководитель: магистр, ст.преп. Бекишева Ш.Т.,
Карагандинский экономический университет Казапотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ИННОВАЦИИ В САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Санаторно-курортные услуги индивидуальны, это проблема одного потребителя. Конкуренция обязывает рассматривать ситуацию, в которой на рынке выступает много покупателей. Благоприятное для данных услуг изменение потребительских вкусов или предпочтений, вызванное рекламой или изменениями моды, означает, что спрос возрастет при любой цене. Неблагоприятные перемены в предпочтениях потребителей уменьшают спрос. На вкусы потребителей влияют технологические изменения, воплощенные в новых услугах. Например, для организации спортивно-оздоровительного и активного отдыха в санатории были внедрены современные тренажерные комплексы, что повысило спрос на использование тренажерных залов, спортивных площадок, бассейнов, саун.

В наше время, чтобы быть конкурентоспособным, необходимо постоянно совершенствоваться в своей деятельности, осваивать новые технику и новые методы лечения. С развитием научно-технического прогресса появляются большое количество новых различных приборов и аппаратов, созданных для того чтобы облегчить работу медицинского персонала в санатории. Если в советское время список предоставляемых услуг был весьма скромен, то сейчас он увеличился в два, а то и в три раза.

Рассмотрим самые популярные инновационные технологии.

Одна из самых популярных методик – это воздействие на тело струей воды. В советское время выглядело примерно так, человека ставили примерно на 5-10 метров и направляли на него шланг с водой. Эта методика называется душ –Шарко. С развитием научно-технического прогресса, альтернатива этого, является гидромассажные ванны. Их существует огромное количество с различными дополнительными услугами, для большего расслабления пациента (подстветка, музыка).

Конечно, самая главная задача – это воздействие струей воды на биологически активные точки, расположенные по меридианам нашего тела. Каждая точка отвечает за определенный орган или функцию. Поэтому такой массаж помогает простимулировать как работу внутренних органов, так и всего организма в целом. Чаще всего данные процедуры используются женщинами, которые хотят похудеть. Напор воды разбивает целлюлит, а вода хорошо подтягивает и тонизирует кожу. Если добавить в воду несколько капель эфирного масла, можно получить ароматерапевтический эффект.

Миостимуляция работает на тонизацию и укрепление мышечного каркаса. Данная процедура пользуется большой популярностью у тех, кому лень ходить в спорт зал. А вообще, главной задачей этого аппарата является привести в тонус мышцы после операции и долгого лежачего положения.

Криомассаж- лечение холодом с использованием экстремально низких температур (от -20 градусов С до -120 градусов С): общая криотерапия в криокамере, воздействие парожидкостной смесью азота, СО2-аэрозолем, в том числе воздействия на биологически активные точки китайских меридианов температурой.

Жидкий азот – бесцветная жидкость без запаха, не взрывоопасная и не ядовитая. В условиях человеческой жизнедеятельности абсолютно безопасен, широко используется в индустрии красоты[1].

Влияние криотерапии:

- Ускорение обменных процессов в клетках кожного покрова (как следствие, кожа становится более эластичной, более здоровая и свежая на вид);
- Лечение аллергических высыпаний;
- Помогает избавить от прыщей и мелких ранок;
- Лечение сыпи. Папиллом, бородавок и воспалительных процессов;
- Нормализация работы кожных желез (положительно влияет на любой тип кожи, сухую напитывает, жирную подсушивает);
- Омоложение кожи (устранение дряблости, разглаживания морщин, осветление цвета лица).

Карбокситерапия – газовые уколы для спины и суставов, при избыточном весе и дряблости кожи. Используется СО2, активизирует обменные процесса организама.

Воздействие пара, инфракрасного излучения и направленных струй воды, положительно влияет на состояние кожи. Эффективна при вегето-сосудистой дистонии, болевом синдроме, нарушении кровообращении. Помогает снять стресс, усталость, нормализовать сон. При похудении защищает от дряблости и провисания. Кроме того, сеансы в СПА-капсуле позволяют полностью расслабиться.

Хромосветотерапия (лечение светом разного цвета), вибрация, различная температура воздуха. Лечение на этом аппарате оказывает мощное релаксирующее действие, помогает при этом сохранить имеющуюся энергию и нормализовать сон, способствует снижению веса. Оборудование многофункциональное современное и достаточно дорогое, такое может себе позволить не каждый санаторий или больница.

Дистанционная литотрипсия. Метод дистанционной литотрипсии может быть использован для лечения камней различной локализации (протоки слюнной железы, желчные и панкреатические протоко), но основным направлением применения являются дробление камней мочевыделительной системы (мочекаменной болезни).

Инновации - это действия по внедрению достижений науки и техники в технологии и управление, в том числе и в социальной сфере, т.е. в организациях, занимающихся предоставлением услуг населению.

Успешное развитие общественных систем зависит от периодически происходящих инновационных процессов, которые затрагивают не только область науки и технико-технологической сферы, но и тесно связаны с экономическими и социальными преобразованиями.

Факторами, определяющими инновационное развитие, являются:

- рыночная конъюнктура и конкуренция (как на внутреннем, так и на внешних рынках);
- среда (уровень развития науки и техники, законодательная и нормативная база, политическая и экономическая стабильность);
- кадры (ученые, специалисты, предприниматели, менеджеры, политические деятели, государственные служащие);
- ресурсы (природные, производственные, финансовые, научнотехнические, технологические, инфраструктура).

Нововведения возможны во всех сферах деятельности человека. Инновации различаются по сфере приложения, масштабам распространения и по характеру.

Таблица 1. Классификация инноваций

	Критерий классификации	Виды инноваций
	По сфере приложения	Научно-технические, организационно-экономические, социально-культурные и государственно-правовые
	По масштабам распространения	Глобальные, национальные, региональные, отраслевые и локальные (на предприятии, в компании) инновации
	По характеру	Эволюционные, радикальные
Примечание- составлено автором		

В современной экономике роль инноваций значительно возросла. Это вызвано тем, что в рыночной экономике инновации представляют собой метод конкуренции, так как инновация ведет к снижению себестоимости, цен и росту прибыли, к созданию новых потребностей, к притоку денег, к повышению имиджа (рейтинга) производителя новых продуктов, к открытию и захвату новых рынков, в том числе и внешних [1].

Необходимым условием экономического роста и повышения качества жизни любой страны является инновационная активность. Инновационная активность проявляется через инновационные процессы - целенаправленная деятельность по созданию, освоению в

производстве и продвижению на рынок продуктивных, технологических и организационно-управленческих новшеств. В инновационной деятельности туристский бизнес опирается на фундамент накопленных знаний. На внедрение инноваций в туризме влияет экономическая ситуация в стране, социальное положение населения, национальное законодательство, а также межправительственные и международные соглашения. Поэтому мотивы и причины появления инноваций в туристской деятельности в каждой стране бывают разными. Однако для любой страны имеется несколько характерных черт:

- растущие потребности населения в знакомстве с образом жизни в других регионах и приобретении новых знаний;
- насыщение многих классических и традиционных направлений поездок (дестинаций);
- опасность потери квоты рынка во въездном туризме;
- обострение конкуренции, рост предложения стандартизованных глобальных продуктов;
- необходимость сдерживать выезд своих граждан в зоны, аналогичные по условиям регионам своей страны (природа, культура, климат);
- гармоничное объединение привлекательных условий отдыха и путешествий (природных и культурных особенностей, возможности проведения досуга, приобретения специфических товаров и специальных туристских услуг) для полного удовлетворения потребностей самых требовательных туристов;
- технологическая революции и экспансия услуг в экономике;
- переход от экономики предложения к экономике спроса.

Главными задачами инновационного развития при этом являются:

- обеспечение благоприятных экономических и финансовых условий для активизации инновационной деятельности и использования новых технологий и производств, соответствующих международным стандартам и гарантирующих выпуск конкурентоспособной продукции; выбор рациональных приоритетов развития инновационной сферы и проектов, имеющих большую социальную значимость;
- координация действий государственных, региональных и местных органов исполнительной власти в реализации государственной инновационной политики и эффективного функционирования инновационной системы, адаптация научных организаций к рыночным условиям;
- обеспечение высокого качества образования, системы подготовки и переподготовки кадров для эффективного ведения инновационной деятельности.

На развитие инновационной деятельности курортных компаний оказывают влияние следующие факторы:

- экономические и технологические (отсутствие достаточных средств для финансирования, слабость материально-технической базы, устаревшая технология);
- политические, правовые (политическая нестабильность, криминогенная обстановка, ограничения, вводимые законодательным путем);
- организационно-управленческие (излишняя централизация, ориентация на краткосрочную окупаемость, сложность согласования интересов участников инновационных процессов, преобладание вертикальных потоков информации);
- социально-психологические и культурные (сопротивления новшествам, всему новому, что поступает извне, боязнь неопределенности).

Все эти факторы зависят от состояния внешней и внутренней среды, анализ которой при организации инновационной деятельности в туристской компании должен быть постоянно в центре внимания [2].

При анализе состояния внешней средыособое внимание следует обращать на факторы, которые непосредственно влияют на внедрение инновации. Это: общая экономическая ситуация, действия исполнительных органов власти по поддержке развития туризма, интенсивность и масштаб конкуренции, состояние коммуникационных сетей, возможность

применения новых технологий при организации поездок, период времени для продвижения новинок.

К факторам внутренней средыотносятся: политика и стратегия туристской компании; наличие в коллективе работника-новатора; поддержка инноваций со стороны руководства; содействие экспериментам на всех уровнях; использование мотивационных систем, наличие специализированного подразделения по реализации новшеств; необходимый уровень финансовых возможностей, развитые коммуникационные стратегии, организационно-техническая готовность к реализации новшеств. Следует также сказать, что механизм нововведений зависит от вида инноваций. Например, при таком нововведении в санатории, как система бронирования, необходимо наличие команды, объединенной под единым началом.

Для СКО-пользователей экономический эффект может выражаться в следующих показателях: росте объема продаж; расширении географии турпродукта; снижении расходов на рекламу и продвижении собственного турпродукта; повышении его качества благодаря использованию международных стандартов; сокращении времени обслуживания и оформления документов.

Инновационная деятельность является составной частью экономической жизни страны и регулируется законами и нормативными актами, обеспечивающими функционирование экономики, а также правовыми актами, имеющими непосредственное отношение к инновациям. Инновации в курортном деле тесно связаны с информатизацией и применением новейших технологий. Всемирная сеть развивается столь стремительно, что ежегодно число ее подписчиков и объем информационных ресурсов практически удваиваются. Очевидно, что не остается в стороне от этого бума и туристический бизнес.

Факторы, которые влияют на качество обслуживания в рекреационной сфере и могут служить базой для внедрения инноваций:

1) современная технология обслуживания: способы уборки общественных помещений и жилых номеров; регистрация и расчет с клиентами; рецептура готовки блюд и подача напитков в ресторанах, барах; способы обслуживания в торговых залах;

2) высокий профессионализм и компетентность обсуживающего персонала: навыки и готовность четко, быстро и культурно обслуживать гостя;

3) управление качеством обслуживания: разработка и внедрение стандартов обслуживания; подготовка обслуживающего персонала; контроль, корректировка, повышение уровня обслуживания на всех участках деятельности предприятий рекреационной сферы;

4) материальная база: проблемами большинства коллективных средств размещения являются:

- недостатки планировки жилых и общественных помещений (ограничение по площади и высоте потолков, отсутствие свободных площадей для создания развитой инфраструктуры),
- низкое качество строительных и отделочных работ и материалов,
- большой износ состояние жизненно важных элементов здания, инженерных коммуникаций и технологического оборудования.

Список использованной литературы:

1.Шумпетер Й. Теория экономического развития: учебник М.:Прогресс, 2015. - 453с.

2.Ветитнев А.М. Организация санаторно-курортных услуг: учебное пособие - М.: Академия,2017.- 255с.

Кали С.., магистрант 1 курса
Научный руководитель: к.п.н., профессор Есенбаева Г.А.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

На этапе Третьей модернизации экономики Республики Казахстан развитие молодежного движения во всех сферах бизнесапозволит более эффективно реализовать Стратегию «Казахстан-2050» с целью вхождения ее в число 30 конкурентоспособных стран мира.Несомненно, в будущем молодежь станет драйвером дальнейшей модернизации экономики Казахстана. Поэтомугосударство заинтересовано в привлечении широкого круга лиц в предпринимательство, особенно среди молодежи. В связи с этим, был подписан Указ Президента РК № 784 от 13 ноября 2018 года о том, что 2019 год станет годом Молодежи.

Современная молодежь Казахстана представляет собой активную группу общества, быстро реагирующуюна динамично меняющуюся рыночную среду в сфере бизнеса и котораяв свою очередь, обладает огромным инновационным и творческим потенциалом.Поэтому приоритетной задачей государства является создание благоприятных условий для формирования и развития молодежного предпринимательства.

В настоящее время развитие МСБ среди молодежи позволит решить ряд социально-экономических проблем, в том числе снижение уровня безработицы,повышение активности молодежи в социально –экономическом развитии страны,жилищный вопрос, сокращение внешней миграции, подготовка и переподготовка специалистов, соответствующих современным требованиям рынка и др.

Молодежное предпринимательство – это довольно сложный сегмент, требующий особое внимание со стороны государства. Правильно разработанная программа поддержки МСБ в регионах позволит повысить инвестиционную привлекательность страны и увеличить темпы экономического роста [1, 136].

За последние годы были разработаны следующие государственные программы по развитию молодежного предпринимательства:

- единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020» (далее ЕППРБ «ДКБ 2020»);
- программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства «Енбек»;
- грантовое финансирование;
- программы по созданию центров обслуживания предпринимателей в областных центрах;
- программа «Бизнес - Советник» и др.

Согласно статистическим данным за 2018 г. в РК зарегистрировано 128232индивидуальных предпринимателей, возрасте до 29 лет, из них действующими являются 109180. Основная доля действующих молодых бизнесменов наблюдается в г. Астане (15066), в г. Алматы (18997), в Алматинской (9967) и Карагандинской областях (9458).

Одной из мер поддержки малого и среднего бизнеса является субсидия. В соответствии со статистической отчетностью за 2018 г. количество проектов составило 191на сумму 40081812382 тенге. В 2017 г. были приняты заявки на 68 проектов в размере 3496687817 тенге, тогда как в 2016 г. были одобрены 171 проектов на сумму 18645325906 тенге. За 2018 г. наибольшее число субсидий было предоставлено в Южно –Казахстанской (25), Восточно – Казахстанской (18), Акмолинской (19),Актюбинской (14)и г. Алматы (13)[2, 343].

В целях поддержки молодежного бизнеса были проведены курсы по основам предпринимательства. Так, в 2016 году обучающие курсы прошли 537человек в возрасте от 18 до 29 лет. В 2017 г. данный показатель увеличился на 78% по сравнению с 2016 г., а в 2018 г. - 1340 человек, что 40% больше чем в 2017 г. Для организации обучения привлекаются профессиональные тренеры в 14 областях и городах Алматы, Астаны.

Однако, несмотря на проведенные мероприятия существуют ряд проблем в развитии предпринимательства. Так, по итогам исследования общественной организации о барьерах

молодежного предпринимательства в РК молодежь оценивает проблемы в формировании бизнеса выше 50%. В отчете было отмечено, что молодые люди не заинтересованы заниматься предпринимательской деятельностью. Большинство образовательных учреждений ориентируют студентов на наемную работу. Однако, 46% опрошенных ожидают положительные изменения в условиях для начала бизнеса в перспективе. Основными побуждающими факторами для формирования предпринимательской деятельности среди молодежи являются:

- финансовая независимость - 41,7%;
- желание работать на себя - 15,3%;
- прибыль - 12,3%;
- создание бизнес идеи -10,6%;
- изменение социального статуса - 5,7%;
- свободный график работы – 4,6%;
- стремление приобрести навыки ведения бизнеса – 3,9%;
- активность в решении социальных проблем – 2,7%;
- реализовать свой потенциал и личные цели – 1,9%;
- престиж - 1,3%.

По мнению респондентов, к внешним факторам, препятствующим созданию бизнеса являются невысокая степень заинтересованности работников государственных структур в эффективной реализации программ по поддержке молодых предпринимателей. По оценкам опрошенных молодых людей главным внутренним фактором, препятствующим созданию бизнеса - недостаток знаний, и опыта в сфере предпринимательства.

В результате анализа вышеуказанных данных можно обозначить следующие ключевые проблемы вформировании молодежного предпринимательства:

- социальный аспект.Молодые люди не заинтересованы в формировании собственного бизнеса, так как не имеют профессиональных знаний в области предпринимательства, неспособны идти на риск, принимать самостоятельные решения и нести личную ответственность. Большинство предпочитают работать в крупных национальных компаниях или на государственной службе;
- восприятие предпринимателей в обществе. Среди молодежи предпринимательство воспринимается как довольно рискованная сфера деятельности, которая подвергается постоянным трудностям;
- образовательные программы. В образовательных учреждениях особое внимание уделяется получению основных экономических знаний, но студенты не приобретают умения и навыки, необходимые для построения эффективного бизнеса;
- стартовые условия. Проводимые мероприятия, направленные на поддержкупредпринимателей недостаточно эффективны. Существуют организационные, правовые, финансово – экономические барьеры, которые усложняют процесс выхода на рынок новых предприятий;
- недостаточная информатизация среди молодых людей о проводимых мероприятиях, организациях, программ, связанных с развитием МСБ.

Вышеуказанные проблемы связаны как с недостатком финансов по созданиюМСБ, так и уровнем подготовки специалистов в сфере бизнеса, которые требуют решения посредством поддержки молодежного предпринимательства. Кроме того, недостаточная осведомленность о проведении различных конкурсов, грантов, акций, отсутствие базы о проводимых мероприятиях в образовательных учреждениях. В регионах Казахстана отсутствуют площадки, на которых молодые люди могли бы получать профессиональные знания, обмениваться информацией, формировать инновационные проекты, делиться практическим опытом и пр.

В связи с этим,необходимо выделить молодежный бизнес в отдельную полноценную политику страны, а также особое внимание уделить инновационным проектам. Для

формирования и развития молодежного предпринимательства следует решить следующие задачи:

- осуществлять структурированную систему поддержкимолодежного бизнеса;
- проводить бизнес – тренинги, курсы среди молодых предпринимателей;
- создать условия для активной деятельности молодых людей в сфере предпринимательства;
- совершенствовать законодательную базу в области молодежного предпринимательства;
- выбирать результативные механизмы сотрудничества между государственными структурами имолодежными общественными организациями, с целью решения экономических, социальных и экологических вопросов;
- улучшатьинфраструктурудля ведения молодежного бизнеса, предоставлятьинформационно – консультационные услуги по формированию, развитию предпринимательства, а также расширить сеть бизнес - клубов;
- создатьблагоприятныеусловиядля получения кредитов и инвестиций для развития молодежного бизнеса;
- сформировать единую информационную базу о государственных программах, курсах, мероприятиях, доступную для всех целевых групп молодежи;
- снизить уровень безработицы и социальной напряженности[3, 115].

В условиях модернизации экономики Казахстана молодежное предпринимательство является одним из приоритетных направлений развития малого и среднего бизнеса. Формирование эффективной политики, ориентированной на развитие молодежного бизнеса позволит решить не только экономические, но и социальные проблемы. Для реализации государственных программ в сфере молодежного предпринимательства необходимо осуществлять комплексную работу, охватывая все группы молодежи, используя передовые методики контроля текущей ситуации для принятия эффективных решений.

Список использованной литературы:

1. Шумик Е.Г., Белик Е. В., Блинов М. П. Молодежное предпринимательство: проблемы и пути решения // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2017. – С. 135-140
2. Молодежь Казахстана в 2018 г. // Статистический сборник. – Астана, 2018. – 615 с.
3. Клеменссон М., Кристенсен Й. Д. Создание благоприятных условий для молодежного предпринимательства и устойчивости предприятий. - М., 2010. - 267 с.

Кенжебек Ә.С.ТПП-21к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі: х.ғ.к., доцент Каримова Б.Н.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЕЛДІҢ КЕМЕЛ БОЛАШАҒЫ – ЖАСТАРДЫҢ ҚОЛЫНДА

«Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар,
Жаннан қымбат оларға ар,
Мен жастарға сенемін!»

Алаштың арда ақыны Мағжан Жұмабаевтың осы өлеңін бәріміз жаттап өстік. Жалын мен жігерге толы өлең жолдарын оқыған әр жас жүректің көздерінде от ойнап, жүрегі жалынға толатыны хақ. Ал, мұндай қасиетке ие жүректің «Елім!» деп елжіремеуі мүмкін емес. Сондықтан да, жастар – қоғамдағы ең негізгі күштердің бірі әрі бірегейі. Ел болашағы –

жастарды Елбасының өзі үнемі қолдап, жастар саясатын дамытуды көздейтіні – соның дәлелі. «Ел боламын десең, бесігіңді түзе» деген дана халқымыз. Мәңгілік елдің болашағы – жастар екендігі баршамызға мәлім.Мемлекет басшысы «100 нақты қадам» бағдарламасында ұлттық біртектілік, бірлік жайында сөз қозғаса, «Рухани жаңғыру» мақаласында ұлттық бірегейлікті алға тартқан. Сөздің құрамы әртүрлі болса да, түбірі бір.Бізге ұлттың мүддесіне келгенде бірлік, ынтымақты сақтау керектігін жеткізген.Яғни, жастарды бірлікке, бірегейлікке шақырғаны деп білеміз. Сондықтан біз, жастар, біріксек алынбайтын қамал жоқ екенін ұмытпаған жөн.

Елдің кемел болашағы – жастардың қолында. Біз өз тарапымыздан рухани жаңғыру мақсатында еліміздің, мемлекетіміздің дамуына үлес қосуға міндеттіміз. Мемлекет басшысы бұл мақалада жастардың жаңа инновацияға бейімделуі, жас отбасылардың тұрмыс-тіршілігі жайлы мәселелерге кеңінен тоқталған. Жаңа технологияны үйрену, жаңаша ойлау, жаңа идея – міне, рухани жаңғыру. Бұл бағдарлама жаппай қолдауға ие болып, қоғамдағы жаңғыру үдерістеріне зор серпін берді. Бұл бастаманы әрі қарай жалғастырып қана қоймай, оның аясын жаңа мазмұнмен және бағыттармен толықтыру қажет. Жастар мен отбасы институтын кешенді қолдау мемлекеттік саясаттың басымдығына айналуға тиіс. Жастардың барлық санатын қолдауға арналған шараларды толық қамтитын әлеуметтік сатының ауқымды платформасын қалыптастыру керек. Рухани жаңғыру төңірегінде жарық көрген «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы да жастарға жолданған. Ертеңгі елдің болашағы өз тарихы мен салт-дәстүрін, ұлттық құндылығын жоғалтпауы тиіс. Тарихын білмеген өскелең ұрпақ болашағына да дұрыс мақсат құра алмайды деп ойлаймыз. Өз елін әлемге таныту үшін әрбір жас азамат аянбай еңбек етуі тиіс. «Елім маған не береді?» деп емес, «Мен еліме не беремін?» деп ойлануымыз қажет. Осы уақытқа дейін алған біліміміз бен рухани азығымызды оңынан қайтаратын уақыт келді деп білеміз. Себебі, біз Мәңгілік елдің – тәуелсіз ұрпақтарымыз! 2019 жылдың 5 ақпанда Мемлекеттік облыстық мұрағатта «Жастар жылы» және әскерлердің Ауғанстаннан шығарылуының 30 жылдығы аясында Қарағанды облысы интернационалистік жауынгерлерінің жеке мұрағаттық қорларының тұсаукесері өтті.Бұл іс-шара Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Ұлы даланың жеті қыры» мақаласында және «Мұрағат-2025» бағдарламасы аясында өтті. Биыл Қарағанды жастары «Қолдау.Сенім.Мүмкіндік» атты ұранмен «Жастар жылында» көптеген іс-шаралар мен түрлі жобаларды іске асырмақ ниетте. Өңірде 140-тан астам әлеуметтік маңызы бар шаралардың өтетіні мәлім болды. Олар жастарды жұмыспен қамту, өмір сүру жағдайларын жақсарту, білім алу және олардың шығармашылығын, спортпен айналысуына және салауатты өмір салтын ұстануға арналған.Аймағымызда «Жастар» сарайының ашылуы да биылғы жылдың еншісінде. Қарағанды қаласының Тәуелсіздік алаңында «Жастар үшін» ақпараттық керуені бастау алды. Керуеннің басты мақсаты –әлеуметтік қолдауға мұқтаж жастардың мәселелерін шешу. Барлық жұмыстар «мұнда және қазір» форматында жасалды. Биылғы жылы облыста «Бастау-Бизнес» бағдарламасы бойынша кәсіпкерліктің негіздерін оқуға кем дегенде 1500 жас адам қатысты. Сонымен қатар 2019 жылдың 14 ақпанында Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті қабырғасында - Жастар жылына арналған іс-шаралар жоспарын жүзеге асыру және мүгедектерге көмек беру үшін қаражат жинау мақсатында студенттер «Жақсылық жаса» атты қайырымдылық жәрмеңкесін өткізді. Жастарға арналған қоғамдық шаралар және әлеуметтік маңызды жобалар саны артып келеді. Облыста қысқы және жазғы кәсіпкерлік негіздері бойынша кәсіптік білім беру мектептерін құру. Осыған байланысты, 2019 жылдың 5 наурызында Қазтұтынуодағы Қарағанды эконономикалық университетінде «Достық» Коворкинг орталығы» технологиялық бизнес инкубаторы ұсынған «Стартап:идеядан бизнеске дейін» курсы бойынша мастер-класс өткізілді.Қазіргі жастардың үлкен әлеуеті, таланты мен энергиясы бар. Тәуелсіз Қазақстанның болашағы жастардың білім деңгейіне, құндылық өлшемдері мен әлеуметтік белсенділігіне байланысты. Өзінің Жолдауында Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаев жастарды дамытуға арналған ауқымды инвестициялар әлеуметтік саясаттың басты бағыты болып табылатынын атап айтты. Сондықтан да қазақстандық жастарға жүктелген үміт пен сенімді ескере отырып, Елбасымыз

биылғы 2019 жылды «Жастар жылы» деп жариялады. Қазір әлем қарқындытүрде дамып келеді. Осыған байланысты Елбасы жаңа технологиялар, роботтандыру және автоматтандыру еңбек ресурстары мен адам капиталы сапасына қатысты талаптарды күрделендіріп отырғанын атап айтты.Сондықтан әр маман иесі өз саласындағы жетістіктерді саралап, заман талабына сай, жаңа инновацияны жетік меңгеріп жүруі тиіс. Жыл сайын жаңа дүниелер өмірімізге енуде. Смартфонның жаңа түрлері, түрлі технологиялар, тағысын тағы. Бірнеше жылға алға озған елдермен қатар өмір сүруіміз үшін Елбасымыз әрдайым айтатындай «Бәсекеге қабілетті» болу керекпіз. Бәсекеге қабілетті болу – еліміздің алға жылжуына зор үлесін қосады.Жастар жылы біз үшін түрлі форумдар, фестиваль мен ойын сауықтар емес, қазақ елінің болашағына, мәңгілігіне біршама пайда әкелетін істерді бастаудың алғышарты деп білеміз. Осы жылы күш жігеріміз бен жаңа идеямызды жаңғыртамыз деген мақсатпен аянбай етуге дайынбыз. Біз жастар қарқынды даму мен бәсекелестікке қабілетті бола алсақ еліміз дамыған 30 елдің қатарына кіретініне сенімдіміз. Қазақта «Жас келсе – іске» деген сөз бар. Ел болашағын жастарға тапсыруының мәні де осында.Айта кетерлік жәйт, бүгінгі жастар креативті пікірге ие. Шыны керек, қазір жастар арасында соңғы инновациялық технологияларды пайдалану арқылы жобалар ұсынып жүргендер баршылық. Түрлі жаңа технологияның игіліктерін біліп, көріп жүрген де солар. Инновациялық жобаларды халықаралық деңгейдегі сайыстарға қатыстырып, арнайы грант ұтып алған жастар көп. Ал оны ғылыми тұрғыда жүзеге асыруға тиісті қаржылық қолдау қажет. Онсыз білімді жастар шетел асып, басқа елдің атынан шығуы әбден мүмкін. Сол себептен ғылымды дамытамыз десек, әуелі инновациялық жобаларды мақұлдау қажет. Кез келген өркениетті мемлекет өз жастарының алдында қашанда қарыздар. Өйткені, барша мемлекеттің болашағы – бүгінгі жастардың қолында. Ал, біз өз кезегімізде еліміздің болашағы жарқын болуы үшін талмай еңбек етуге тырысамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. http://ortalyk-kaz.kz/
2. https://egemen.kz/
3. http://novoetv.kz
4. http://ump-krg.gov.kz

Керей А.Ж., 4 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: оқытушы магистр Алимбекова М.М.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, экономика,бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ТУРИЗМДІ ДАМЫТУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ НЕГІЗДЕРІ

Әлем тәжірибиесінде табысы жағынан туризм индустриясы –газбен мұнайдан кейін үшінші орынды иеленеді. Туризм – кез-келген елдің экономикасына 3 қолайлы ықпалмен әсерін тигізеді. Олар – шет елдік валюта ағынын артырады, жергілікті азаматтарды жұмыс орындарымен қамтиды, мемлекеттің инфрақұрылымының дамуына ықпал етеді. ДТҰ мәліметтері бойынша, бір ғана саяхаттаушы саяхаттаған елінде шамамен Америка Құрама Штаттарының 1000 долларын тастайды екен. Ол ешқандай өсімсіз, қайта - қайтарып берілмей елдегі қалынатын ақшалар. Сондай ақ бір турист ақшасы 8 немесе 9 жұмыстық орындарын құрайтындай мүмкіндіктері бар. Себебі турист қаржысының 30%-ын орналастыру орындарында, 20%-ын тасымалдыуға, 35%-ын тамақтандыру орындарында және де 15%-ын тағы да басқа қызмет көрсету (театрлар, көрмелер т.б) орындарда қалдырады.

Қазіргі кезде туризмді дамытуға, мемлекеттердің қарым - қатынасына, бейбітшілігіне, гүлденуіне, адамдар құқықтарын құрметтеуіне, сақтауына үлесті арттыру, туризм дамытуына жәрдем ету жұмысынтарын атқарушы Дүниежүзілік туристік ұйым. Дүниежүзілік туризм ұйымы туризмдегі жобалар мен бағдарламаларды қаржыландырып және оларды жүзеге асырылуына ықпал етеді. Дамып келе жатқан елдерге туризм дамуы туралы тәжірибелермен алмасып, таныстыруды көздейді. "Тұрақты туризм - кедейшілікпен күресу құралы" бағдарламасы 2002 жылы ДТҰ мен ЮНКТАД-тың шешімі бойынша қабылданған болатын. Бұл бағдарлама 2 мәселені шешті олар туризмді дамыту және кедейшілікпен күресу [1].

ДТҰ-ның жергілікті уәкілдіктері жергілікті туристік және ұлттық ұйымдардың қызметін дамыту мен қолдау мақсатында тікелей акцияларды жүргізеді. Дүниежүзінің кез-келген аймағы - Африка, Америка аймағы, Шығыс Азия мен Тынық мұхиты аймағы, Таяу Шығыс пен Оңтүстік Азия - осы жергілікті ұйымдардың көз алдында, Дүниежүзілік туризм ұйымының штаб-пәтері Мадрид қаласында базаға тіркеліп енген болатын. Жергікті уәкілдіктер ДТҰ-ның қызметін осы жерлерде тікелей жүзеге асырады. Олар әрдайым сан қилы, жердің түкпір-түкпіріне іс сапарлар шегеді.

Олар барлық елдердің туризм индустриясының басшыларымен жағдайларды талқылап және қажетті шешімдерді қабылдау үшін кездеседі.

Олар туристік ұйымдармен, әкімшіліктермен қажетті байланысты қамтамасыз етіп отырады. Әсіресе, БҰҰ-ның Даму Бағдарламасымен қажетті қаражатты бөліп отыруын қадағалап отырады.

Олар ДТҰ-ның көптеген халықаралық және жергілікті іс-шараларында уәкілдік қызметін атқарып отырады.

Олар белгілі бір елде қызығушылық тудыратын тақырыпшаларға сәйкес семинарлар мен конференциялар өткізеді.

Олар көптеген елдерде қазіргі таңда актуалды болып келетін тақарыптарға презентациялар өткізеді. Осыған дейін, Таяу Шығыстағы Жаһандандыру мәселесі, Шығыс Азия мен Тынық мұхиты аймағында адам ресурстарын дамыту, Европадағы туризм, Америка аймағындағы сапа стандарттары, Шығыс Азия мен Тынық мұхиты аймағында дағдарыстық мәселелерді шешу сияқты және тағы да басқа жағдайларды қарастырды.

Олар көбінесе президенттік деңгейде туристік өнім туралы мәселелер мен туындаған жағдайларды шешуге көмектеседі. ДТҰ жылына бір рет өзінің 6 жергілікті комиссияларына конференция өткізіп тұрады.

Туризм әлем экономикасында бастапқы рөлдердің бірін атқарады. ДТҰ-ның деректеріне сүйенсек туризм әлемнің жалпылама өнімінің 10-нан 1 бөлігін, халықаралық инвестициялардың 11 пайызынан астамын, әлем өндірісінің әрбір 9-шы жұмыстар орындарын қамтамасыз етеді.

ДТҰ және Дүниежүзілік туризм және саяхат кеңесінің бақылауы бойынша туризмде құрылынатын әр жұмыстар орнында басқада салалар пайда болатын бестен тоғызға дейінгі жұмыс орындары келеді екен. Туризм тікелей немесе жанамалық түрлерде экономиканың әртүрлі 32 салаларының дамуына ықпал жасайды. Мемлекеттің инфрақұрылымын дамытуға жәрдемдеседі [2].

Туризм елдің тұтас аудандарының экономикасына белсенді әсер етеді. Туризм саласындағы шаруашылық жүргізуші субъектілердің құрылуы және жұмыс істеуі жол көлігін, сауданы, коммуналдық тұрмыстық, мәдени, медициналық қызмет көрсетуі дамытумен тығыз байланысты. Туризм индустриясы басқа экономикалық секторлардың көпшілігімен салыстырғанда, неғұрлым пәрменді мультипликаторлық тиімділікке ие.

Туризм аясындағы перспективті бағдарламалар - мемлекеттің туризм жағдайын және де мемлекет ішіндегі туризм дамығын аумақтардың инфрақұрылымын дамыту үшін қолданатын сан қилы бағдарламалар. Туризмнен табысты салыстырмалы түрде азырақ алатын дамып келе жатқан мемлекеттер жыл сайынғы ел ішіндегі туризмді дамытуына деген әр түрлі бағыт - бағдарламарды құрайды және де қолданады.

Көбінесе туризмді дамыту бағдарламаларында келесі факторлар ерекше орын алады:

– адамдардың туристік қызметке қажетін тудыратын обьективті факторлар;

– адамдардың туристік қажеттерінің мазмұны мен сипаты, сондай-ақ қажеттіліктің әр түрлі категориялы класификациясы;

– туристік өнімдерді пайдаланушы адамдардың экономикалық көзқарасы және олардың (туристердің) ынта-көңілі;

– туристік өнімдерді өндіру үрдісінің экономикалық ерекшеліктері, туристік индустрияға және туризм сферасының еңбек мүмкіншіліктеріне талдау жасау;

– қазіргі ішкі және сыртқы нарық жағдайындағы туристік өнімдерді өндіру, айырбастау және таратудың экономикалық ерекшеліктері;

– мекеме және сала деңгейлеріндегі туризм жұмысының қаражат және экономикалық ерекшеліктері;

– макро - және микро деңгейдегі туризмнің экономикалық және әлуметтік әсері [3].

Сонымен, бағдарлама – алдын-ала жоспарланған және нақты ақшалай соммасы бөлінген жоспардың түрі. Бағдарлама туризмнің дамуын үлкен үлесін қосатын және әр түрлі туризм түрлерінде кездесетін мәселелерді шешуге бағытталған бағдар болып табылады.

Туризмді дамытудағы перспективті бағдарламалар көптеген түрлерге бөлінеді соның ішіндегі маңыздылары:

– Визалық рәсімдіктерді жеңілдету;

– Туризм дамыған аймақтарда инфрақұрылымды дамыту;

– Тарихи ескерткіштерді реставрациялау;

– Туризм обьектілеріне кадрлар дайындау;

– Мемлекеттің туризм имиджін көтеру;

– Туристік обьектілерге арнайы мемлекеттік стандарттар енгізу.

Әлемде қазіргі заманға сай инфрақұрылымның салаларын және туризмді дамытуға үлкен мән береді. Өйткені туризм индустриясы елдің барлық өңірлеріндегі экономика деңгейін белсенді түрде дамытуға ықпалын тигізеді. Туризмнің салаларында шаруашылықтарды жүргізетін субъектілер құрылысы мен олардың жұмысты атқаруы автомобиль көліктері, халықтың сауда, мәдениет, медициналық қызметті көрсетуінің даму жолдарымен өте тығыз байланысты. Әлемнің кез-келген елінде мәдени – тарихи және демалыс зоналары, ресурстары жеткілікті, соны туритсерге таныстыру арқылы әр елдің туризм саласында имиджін құру басты мәселе болып табылады.

Елдің экономикалық қабілетін дамытуды туризммен қатар тур өнім маңызды орынды алатындықтан, тур өнімге тоқталуымыз керек. Туризм елде көрсетілетін қызметтері және тауарлардың сауда-саттығынан көп өзгешеліктері орасан зор. Туризмдегі тауарлардың бұл өзгешеліктеріне тоқтала кететін болсақ. Бірінші өзгешелік, тур өнімнің сұраныстық бағасы және табысына бір-біріне байланысы жоғары болып келеді. Бірақта қазіргі уақыттағы сан түрлі саяси және де географиялық-әлеуметтік факторларға тәуелді болып келеді. Екінші өзгешелік, тұтынушыны өнімнен және тұтынатын орындарынан бөлетін қашықтықтарды бағындырады. Үшінші өзгешелік, туристерге көрсетілетін қызметтерінің сапасына келесі сыртқы факторлар үлкен әсер тигізеді: табиғи жағдайлар, ауа райы, туризм

саласындағы саясат, халықаралық жағдайлар. Туризм өнімінің ерекшеліктері туризм саласының даму этаптары бойынша өзгеріп отырған [4].

Осы туризм арқылы экономикасын дамытып отырған елдерде жетерлік. Ауданы бойынша шағын елдер Израильдің бюджетіне тек қана туризмнен – 2 млрд. доллар, Тайландқа – 7 млрд. доллар, ал АҚШ – тың қоржынына 50 – млрд. доллар пайда түседі екен.

Ал, бізде сыртқа шығатын туристік сапарлардың мөлшері – 50 пайызға жуық болса, елімізге келетін туристік сапарлар – 16 пайызды ғана құрайды. Туристер ағының қайткенде көбейтуге болады. Осы орайда Туркия мен Тайландтың туризмнен түсетін кірісті көбейту үшін визаны арзандатып, кейбір елдер үшін визасыз жүе кіргізгені нәтижелі болған. Туркия мен Тайландтытуристертасқыныбасыпқалды. Тайландвизасынебәрі 8 доллар тұрады.

Туризм елдің тұтас аудандарының экономикасына белсенді әсер етеді. Туризм саласындағы шаруашылық жүргізуші субъектілердің құрылуы және жұмыс істеуі жол көлігін, сауданы, коммуналдық тұрмыстық, мәдени, медициналық қызмет көрсетуі дамытумен тығыз байланысты. Туризм индустриясы басқа экономикалық секторлардың көпшілігімен салыстырғанда, неғұрлым пәрменді мультипликаторлық тиімділікке ие.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. http://kk.encyclopedia.kz
2. Кусаинов Х.Х., Сергеева А.М. Туризм экономикасы: Оқуқұралы. – Алматы, 2012.-208 бет.
3. З.М. Әбішева, А.Р.Жұмаділов. «Туризмніңгеографиялық ортасы».Алматы.2007 ж.3-5б.
4. ҚазақстанРеспубликасыныңҰлттық Экономика Министрлігі Статистика комитетінің 2016 жылындағыесебі.

Кусаинова С.Х.- студентка 2 курса
Научный руководитель: преподаватель специальных дисицплин Оспанова Г.С.
Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета,
г. Караганда, Республика Казахстан

ГОД МОЛОДЁЖИ ОТКРОЕТ НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Президент РК Нурсултан Абишевич Назарбаев в октябре прошлого года в Послании народу Казахстана объявил 2019 год Годом молодежи. В своем выступлении Президент отметил, что необходимо сформировать масштабную платформу социальных ступеней, которая будет полностью охватывать меры по поддержке всех категорий молодежи.

Президент отметил, что в ходе форума поднимались актуальные вопросы: «....все предложенные идеи должны быть отражены в специальной дорожной карте в области развития молодежи и семьи. Через два года мы отмечаем 30-летие Независимости Казахстана. Эта дата очень важна для патриотического воспитания молодежи. В этой связи поручаю Правительству разработать программу по подготовке и проведению важного для страны юбилея», - сказал Н. Назарбаев. В словаре реализован двухсторонний перевод.

В ходе этого послания Президент на съезде партии «Нұр Отан» поставил конкретные задачи.Один из них это – вовлечение молодежи в предпринимательство. Вовлечение предпринимательство должно начинаться еще со школы. По инициативе «Атамекен» уже с 1 сентября текущего года в школах будет преподаваться предмет «Основы

предпринимательства» для 10-11 классов, так же будет проводиться профориентационная работа с 7-го класса. Эти предложения позволят школьникам иметь представление о бизнесе и сделать осознанный выбор профессии. Ведь если воспитывать ребенка уже в подростковом возрасте в сфере бизнеса, финансов или другой сфере деятельности, то есть большая вероятность, что молодежь будет образованной и успешной, что в свою очередь принесет стране огромную пользу. Надо развивать малый и средний бизнес. Ведь развитие малого и среднего бизнеса могут дать Казахстану необходимую насыщенность рынка, среду конкуренции, которой так не хватало крупным монополистам, из-за чего страдало качество, а процесс внедрения новых технологий был заторможен.

Для примера , молодежная команда «Yuframe», они начали свою детельность с социальной сети «Instagram». Сейчас команда снимает комедийные и познавательные ролики для своих многочисленных подписчиков (а их более трех миллионов в «Instagram» и более 500 тысяч в YouTube). Ребята также руководят общими и частными бизнес-проектами, в числе которых салон красоты, бургерные кафе, креативное агентство и даже музыкальный лейбл.

Согласно официальным данным давайте сравним несколько показателей, что касается молодежи (14-29 лет) с 2017 и 2018 годами (таблица 1).

Таблица 1. Статистические данные по занятости молодежи

Показатели	Число	
	2017	2018
Численность молодежи	3 994 000	3 900 834
Экономически активное население	2 120 725	2 043800
Численность безработных	8 470 000	8 186900

Результаты исследования, проведенного мною, среди своих знакомых (40 человек) показал следующее:

- Хотят ли они в будущем начать бизнес?-70%-да, 30% ответили, что нет.
- Будет ли их бизнес в сфере инновационных технологий на что 86,7% ответили - да, что нет, остальные 13,3% сказали, что еще раздумывают
- Будет ли их бизнес в сфере продуктов питания, на что 77% ответили, что да.

Если подвести итоги, то сейчас у молодежи мышление другое: мотиваторы, идеология,принципы, инновационные взгляды на перспективный Казахстан, всё у них совершенно новое, если заложить в них должное и правильное семечко ценности и морали то всё будет хорошо.

На сегодняшний день именно молодежное предпринимательство способно решить проблему безработицы среди молодых людей, создать новые рабочие места и увеличить поступление налогов в бюджет. Тем более практически 70% студентов желают сразу после окончания учебы открыть собственное дело. Их привлекает возможность высокого заработка, независимости, реализации творческих способностей, престиж и даже риск.

Однако довольно часто желание открыть собственное дело так и остается только желанием и причины этому следующие:

- недостаточный опыт (большинство молодых людей не знают, с чего начать свой бизнес, что для этого нужно, куда можно обратиться и т.д.);
- негативное отношение к предпринимательству со стороны родственников, друзей и общества в целом;
- ограниченность финансовых ресурсов (ввиду отсутствия работы и практического опыта им сложно получить кредит или привлечь инвестора);
- отсутствие законодательной базы, регулирующей именно данный тип предпринимательства;

- недостаточное развитие финансирования бизнес-проектов;
- высокие ставки по налогам и кредитам;
- коррупция и наличие теневого сектора экономики;
- недостаточное информирование о возможных программах поддержки и развития предпринимательства среди молодежи.

Для решения вышеназванных проблем необходимо непосредственное участие государства в развитии молодежного предпринимательства, а именно:

- принять закон, который бы закрепил понятие «молодой предприниматель»;
- уменьшить административные барьеры для молодежи при открытии и развитии собственного дела;
- составлять и реализовывать доступные образовательные программы в сфере предпринимательства во всех учебных заведениях;
- освободить от налогового бремени либо предоставить возможность льготного налогообложения при реализации молодёжью бизнес-проектов;
- реализовывать льготное кредитования для молодых предпринимателей;
- предусмотреть выделение грантов для реализации проектов в наиболее перспективных для развития страны сферах;
- внедрить единый информационный портал, где будет собрана вся информация о молодежном предпринимательстве в стране и отдельном регионе;
- увеличить степень информированности молодых людей о возможностях ведения предпринимательской деятельности (не только через СМИ, но и через учебные заведения и службы занятости) .

Таким образом, комплексная реализация выше обозначенных направлений государственной политики позволит не только решить проблемы в сфере саморганизации и самозанятости молодежи, развить экономический потенциал страны, но и уменьшить уровень безработицы среди населения в возрасте от 14 до 29 лет.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана: « Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни . 5 октября 2018 г.
2. Газета «Казахстанская правда»: выступление Президента РК Н.А. Назарбаева на церемонии открытия Года молодежи. 23 января 2019г.
3. Выступление Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева на XVIII очередном съезде партии «Нұр Отан». 27 февраля 2019г.

Kirsanova K.A. the second year student
Scientific Supervisor: magister, sen.teacher Garipova A.A.
Karaganda economic University of Kazpotrebsoyuz

FACTORS OF FORMATION OF COMPETITIVENESS OF A TOURIST PRODUCT IN THE MARKET OF GASTRONOMIC TOURISM

Gastronomic tourism is travel and gastronomic tours to explore the region or country through gastronomy, local cuisine and cooking classes. Gastronomic tours designed for a week. For example, a gastronomic tour for seven days to Azerbaijan or Georgia with air tickets will cost an average of $ 800, to Kazakhstan and Armenia — $ 900, and to Uzbekistan — a thousand dollars.

Food in the journey is first of all new knowledge and experience and only then — the opportunity to satisfy hunger. Talking to co-tourists in a Tuscan tavern, exchanging recipes with the chef in a restaurant in Papua, chatting with vendors in the market in Provence, coffee with a farmer at a coffee plantation in Colombia — all this helps to understand the culture and customs of the country much better than a Protocol sightseeing. Using a universal and understandable to everyone

language of food, it is easier to overcome the cultural thresholds protected from tourist crowds, go inside the house and sit down at the table with the owners.Nevertheless, for real gastrotourism distance is not an obstacle. Culinary pilgrims from Japan, the USA, and South America plan routes of the trips for half a year forward. However, gastronomic tourism is not affordable for everyone. The average bill for a tourist-eaten dinner can reach 200-300 USD.

This is luxury tourism. However, the quality has its price, and the visitor is willing to pay it. Theorists of tourism predict that one of the most popular types of tourism by 2020 will be thematic, which is already actively developing. It can attributed to the tourist programs associated with a visit to the production of various wines.Gastronomic tourism is not a mass activity in the world. Not everyone will decide to go to France just to taste frog legs.

However, this does not prevent different countries to attract tourists in very peculiar ways; each country has its own [1].

A feature of the tourism product offered in the market of gastronomic tourism is a combination of factors that affect the formation of the competitiveness of both services in the tourism market and services offered by catering enterprises.

A tourist, including a gastronomic one, prefers a certain tourist product under the influence of a number of factors:the price of tourism products;visa regime;leisure facilities;transport accessibility;tourist image of the destination.

Economic indicator plays an important role in the selection of the tourist product. This figure includes the cost of the package, as well as additional costs of the traveler during the trip. Conditions of rest determined by the climatic conditions of the destination, the development of tourist infrastructure, the presence of different types of attractions, as well as cultural and linguistic environment. This indicator may include the medical and biological parameters of the destination, for example, indicators of the region or country in the field of health and hygiene.

The image of the destination is determined not only by the level of security in the region, the quality of service. The image of any destination strongly influenced by its visual image, created by television, music, film.

However, it is important to note that creating an effective image of the destination requires matching the created image and the place itself [2].

Since gastronomic tourism is a new direction, it is necessary for destinations to use the destination's well-thought-out marketing strategies to promote a new type of tourism on their territory. The most popular methods among the travel agencies are:

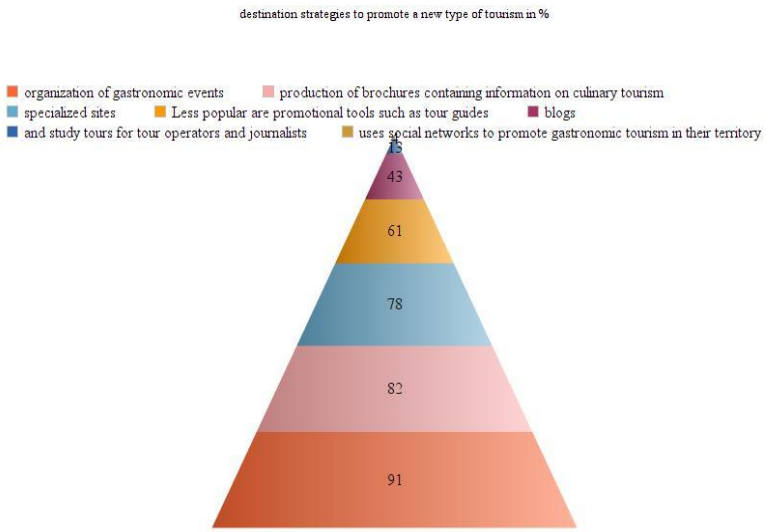

Picture 1. Promotion of new types of tourism

Organization of gastronomic events (91%), production of brochures containing information on culinary tourism (82%), specialized sites (78%).

Less popular are promotional tools such as tour guides (61%), blogs (43%), and study tours for tour operators and journalists (13%). The smallest share of destinations (4%) uses social networks to promote gastronomic tourism in their territory.Other factors are also important for a gastronomic tourist:

- a variety of national dishes and the origin of the products from which they are prepared;
- culture of service in catering establishments;
- bright cultural features of the destination associated with cooking, and the presence of culinary brands;
- the atmosphere in which meals are served;impressions left to institutions.

It shouldnote that all the above factors determined by the requirements of a specific type of tourists and gastrotourism. The price requirement for foodies and for budget gastronomic travelers will be different. Moreover, for allocentrics not necessarily a well-developed transport and tourist infrastructure. On the contrary, they will be attracted to the" unspoiled» people place, unlike psychometric.

The requirements to the atmosphere in travelers who prefer rural tourism, organic, and eclectics, tourists who prefer the latest trends in gastronomy and focused on innovative gastronomic tourism will also vary [3].

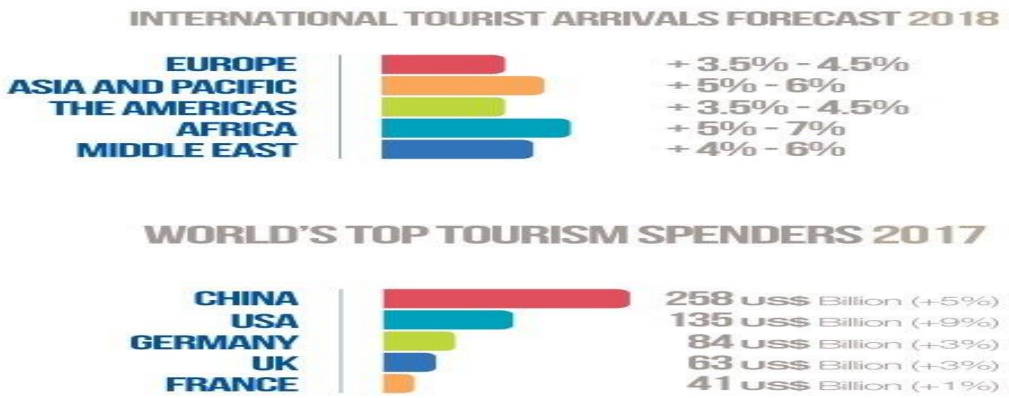

Picture 2. Rank of tourists' spend

Gastronomic tourism brings obvious advantages for the destination. In addition to the huge contribution to the GDP of countries and the creation of additional jobs, it contributes to the socio-economic development and the formation of a competitive brand of a tourist destination, the preservation and opening of production of individual products, as well as their implementation and, of course, attract tourist flows.The world tourism organization in its report on food tourism for 2017 also notes that activities related to cooking classes, drink tastings, gastronomic festivals or visits to food production, bring about 30% of the total income of the destination from tourism activities.Due to the presence of gastronomic brands, which combine well-developed gastronomy, local ingredients, food, culinary know-how, the territory also receives a secondary prominence, and branded products become part of, like for example, Italian pasta and pizzas; Dutch cheese; German beer; French cuisine, Mexican cuisine and the Mediterranean diet, recognized as world heritage of intangible cultural heritage of UNESCO, have become attractions in their countries of origin.

Gastronomic tourism is not a mass activity in the world. Not everyone will decide to go to France just to taste frog legs [3].However, this does not prevent different countries to attract tourists in very peculiar ways; each country has its own. Tour operators are increasingly noting that people choose places to stay not by the number of beaches or historical monuments, and assessing the gastronomic attractiveness of the country. From this point of view, India, Thailand and China meet

the needs of travelers the most. Continues the list of Italy, Spain, France, Japan, Czech Republic, and Singapore.In Russia, the demand for gastronomic tourism is low, as is the interest in expensive gastronomic tours. Most often, tourists combine leisure with acquaintance of culinary delights. The ideal destination for wine and gastronomic tours experts often call France, where you can learn the recipe of cheeses, to understand the differences between cognac and Armagnac, to try the best wines and use as a snack no less delicious and varied products. After all, wine tourism teaches not only to drink properly, but also to eat accordingly. The restaurant business has become as fashionable as the production of clothing or jewelry.

References

1. Gastronomic encyclopedia Larousse. In eight volumes. Volume 2. - M.: Chernov and Co., 2015. - 356 p.
2. Zhukov, M. A. tourism industry: management / M. A. Zhukova. - Moscow: Finance and statistics, 2017. - 200 p.
3. Krechmar, Michael the book of the traveler, or Zen tourism / Michael Krechmar. - M.: Accounting and Banks, 2017. - 384 p.

Лисина Т. С., магистрант
Научный руководитель: к.э.н., доцент Данилова Н.Л.
Чебоксарский кооперативный институт (филиал),
Россия, г. Чебоксары, Чувашская Республика

БАНКРОТСТВО ПРЕДПРИЯТИЙ И ЕГО ПРОФИЛАКТИКА

Многие предприятия, особенно в период кризиса, часто встречаются с таким понятием, даже больше статусом организации, как банкрот. Разберемся, что же такое банкротство? Что делать, что бы не постигла участь банкротства?

Существует множество трактовок понятия банкротства. Например, по мнению Г.В. Савицкой «Банкротство – это признанная арбитражным судом неспособность должника в полном объеме удовлетворять требования кредиторов по денежным обязательствам и (или) исполнять обязанность по уплате других обязательных платежей».[1]

Автор Я.А. Фомин считает, что «банкротство – это крайняя форма кризисного состояния, когда фирма не имеет каких-либо возможностей оплатить кредиторскую задолженность и восстановить свою платежеспособность за счет собственных ресурсов». [2]

На мой взгляд самое четкое определение банкротству дано Н. А. Бреславцевой «Банкротство — это цивилизованная форма разрешения конфликта, возникшего между кредиторами и должником, позволяющая в определенной мере соблюсти интересы обоих, поскольку после завершения процедуры банкротства бывший должник освобождается от обязательств, связанных с погибшим бизнесом, и снова имеет возможность предпринимательства, а кредитор, в свою очередь, получает часть затраченных средств». [3]

Понятия достаточно разнообразные, но суть одна. В моем понимание банкротство – это статус организации, полученный в результате неспособности выполнения возложенных на неё обязательств перед кредиторами. На несостоятельность предприятий влияет ряд причин. Более подробно рассмотрим их на рисунке 1.

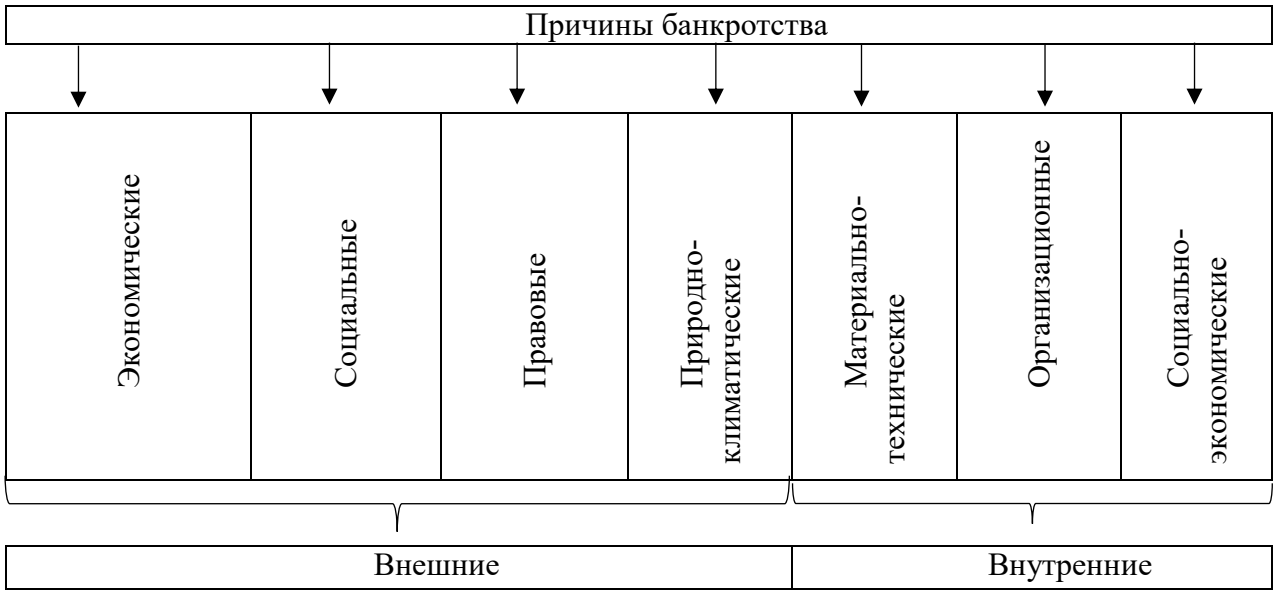

Рисунок 1. Причины банкротства

Что же делать, чтобы «не встретиться лицом к лицу» с банкротством? На первый взгляд может показаться, что все довольно просто и прозрачно, главное платить по обязательствам перед кредиторами и тогда предприятие сможет «оставаться на плаву». Но это лишь только кажется на первый взгляд, ведь банкротство – это болезнь, которой болеют многие предприятия, особенно в условиях кризиса.

Рассмотрим несколько путей финансового оздоровления предприятия.

1. Отказ или уменьшение от выплаты дивидендов по акциям. Используется акционерными предприятиями, в случае если предприятие сможет убедить акционеров в увеличении дивидендных выплат и в правдивости программы финансового оздоровления.

2. Факторинг или договор-цессия. Источник финансового оздоровления предприятия, при котороморганизация уступает банку свое требование к дебиторам в качестве возврата кредита.

3. Лизинг.

4. Привлечение кредитов под прибыльные проекты или диверсификация производства. Путь финансового оздоровления, при котором прибыль от одних направлений хозяйственной деятельности покрывает убытки от других.

5. Ускорение процесса оборачиваемости собственного капитала. При данном методе удастся уменьшить дефицит собственного капитала, а достичь это возможно, например, с помощью сокращения остатков сверх норм запасов, незавершенного производства, сроков строительства и т.д.

6. Сокращение расходов на содержание объектов жилсоцкультбыта. Метод, который приведет к увеличению капитала в основную деятельность, путем передачи объектов в муниципальную собственность.

7. Отказ от некоторых видов деятельности. Источник финансового оздоровления, при котором можно достичь сокращения расходов и повышения эффективности основного производства.

8. Проанализировать использование прибыли.

9. Увеличение объема собственных финансовых ресурсов. Можно достичь с помощью ускоренной амортизации, отказа от внешних социальных и других программ и т.д..

10. Маркетинговый анализ. Данный метод оказывает помощь в выявлении резервов улучшения финансового состояния предприятия по изучению спроса и предложения, рынков сбыта и формирования на этой основе оптимального ассортимента и структуры производства продукции.

11. Поиск внутренних резервов по увеличению прибыльности производства и достижению безубыточной работы. Один из основных и наиболее радикальных направлений финансового оздоровления предприятия. Осуществляетсяза счет более полного использования производственной мощности предприятия, повышения качества и конкурентоспособности продукции, снижения ее себестоимости, рационального использования материальных, трудовых и финансовых ресурсов, сокращения непроизводительных расходов и потерь.

12. Ведение специального реестра потерь. Необходим для систематизированного выявления и обобщения всех видов потерь.

Любое предприятие может развиваться в бескризисном пространстве, если безошибочно поставлен диагноз его состояния и правильно проведен процесс финансового оздоровления.

Список использованной литературы:

1. Экономический анализ : учеб./ Г.В. Савицкая. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: Новое знание, 2005. – 651 с. – (Экономическое образование).

2.Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия - М. Московская финансово-промышленнаяакадемия. 2004. – 61 с.

3.Банкротство организаций: основные положения, бухгалтерский учет / Н. А. Бреславцева, О. Ф. Сверчкова. - Ростов-на-Дону : Феникс, 2007. - 157 с.

4. Ендовицкий Д. А., Щербаков М. В. Диагностический анализ финансовой несостоятельности организации: Учеб. пособие. — М.: Экономистъ, 2007. С. 16

5. Кукукина И. Г. , Астраханцева И. А. Учет и анализ банкротств: Учеб пособие / Под ред. И. Г. Кукукиной. — М.: Финансы и статистика, 2004. С. 19.

Лукша А.С. студентка 2 курса
Научные руководители – преподаватель спец. дисциплин Астахова И.С.
Мастер производственного обучения Воронина Е.С.
КГУ « Саранский технический колледж»
г. Сарань, Республика Казахстан.

МОЛОДЕЖНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО КАК НАЦИОНАЛЬНАЯ ДОКТРИНА МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ

«Молодежь - опора нашего будущего!»
Н. Назарбаев

Молодежное предпринимательство одно из наиболее перспективных направлений развития экономики страны, являющееся фактически потенциалом ее роста. В условиях модернизации экономики страны происходит качественный переход модели “экономики знаний”, где инновации меняют сырьевые материалы, которые были доминантным фактором прошлой индустриализации. Молодые предприниматели – инноваторы с их способностью к активной инновационной деятельности способствуют социально-экономическим и технико-технологическим изменениям, что особенно актуально для углубления развития постиндустриальных тенденций в отечественной экономике. При таких условиях возникает необходимость построения доктрины становления молодежного инновационного предпринимательства в стране. Предпосылкой ускоренного развития молодежного инновационного предпринимательства в стране является активное формирование личности предпринимателя, поскольку согласно теории “врожденных способностей” считается, что генетическую предрасположенность к предпринимательству проявляет не более 5-7% от населения страны. Однако такой взгляд остро критикуют, потому предпринимательский талант, как показывает практика и эмпирические исследования, можно формировать через

систему профессионального образования у людей, мотивированных предпринимательством. Несмотря на то, что термин «бизнес-образование» в Казахстане юридически отсутствует, не используется в государственных нормативно-правовых документах, рынок бизнес образования существует и в настоящее время находится в стадии становления и развития.

На сегодняшний день он представлен такими основными субъектами, как: бизнес - школы, реализующие программы бизнес экономического профиля на уровне высшего, послевузовского и технического образования. При этом, различают бизнес - школы при университетах, являющихся своего рода, факультетами, и самостоятельные (преимущественно частные) бизнес школы, предлагающие исключительно бизнес программы. Например, МАБ, КИМЭП, UIB позиционируются самостоятельными бизнес школами, а IBS при Казахском экономическом университете имени Т.Рыскулова или Школа финансов и экономики при КБТУ выступают как факультеты университета.

Высшее образование в области предпринимательства можно получить в государственных и не государственных учебных заведениях. Кроме того, распространяется получения бизнес - образования как второго или третьего высшего образования. Прослойка молодежи сегодня учится также в различных европейских странах, стажируются, практикуют и преподаватели высших учебных заведений. Это также способствует расширению предпринимательской образованности молодежи. Предпринимательские инновации позволяют раскрыть творческий потенциал молодого человека, потому что его реализации способствует инновационный тип поведения, основанный на целенаправленности действий, направленных на результат и достижения поставленной цели. Для инновационного поведения характерно расширение задач и целей творческого процесса, выход за пределы традиционного. Проявления творчества в предпринимательстве – это инновации, которые создают новых потребителей и новые рынки, а значит, обеспечивают рыночное лидерство.

Мировой опыт по ответственности бизнеса за подготовку молодежи к предпринимательству является важным подспорьем в области распространения и улучшения качества национального предпринимательского образования и приближения его к требованиям современной практики.

Следуя велению времени КГУ « Саранский технический колледж» не остался в стороне в вопросе развития предпринимательских навыков среди студентов. В 2015 году на базе колледжа была открыта бизнес – школа, утвержденная сертификатом Национальная палата предпринимателей Карагандинской области « Атамекен» официального статуса партнера. В целях обучения студентов, региональной НПП Карагандинской области « Атамекен» г. Сарани были организованы семинары-тренинги на которых студенты КГУ « Саранский технический колледж» получали необходимые теоретические, практические знания, а некоторые еще и идею для открытия собственного бизнеса.

Для успешной реализации модернизированной национальной доктрины молодежного предпринимательства решаются следующие задачи:

- содействие координации деятельности и согласованию интересов участников Бизнес - школы в вопросах информирования о возможностях и условиях получения теоретических и практических знаний в сфере бизнеса;
- организация площадки для общения, обмена опытом, обсуждения различных бизнес - идей и проектов, приобретение новых знакомств и контактов;
- сотрудничество с государственными органами Республики Казахстан в области поддержки малого и среднего предпринимательства;
- налаживание партнерских отношений с бизнес -сообществами, как внутригосударственного, так и международного формата;
- оказание практической помощи участникам Бизнес- школы в реализации конкретных бизнес -проектов.

Студенты школы-бизнеса КГУ « Саранский технический колледж», активно осуществляют поставленные цели учатся быть целеустремленными, креативными, развивают

способность к инновационным идеям, претворению идей в жизнь, решительности и позитивному мышлению, способности к постоянному самообразованию и самоусовершенствованию через составление и защиту бизнес - планов. Молодые люди учатся смотреть на проблему под новым углом и выбирать нестандартные решения и обладают качествами, необходимыми для начала и ведения предпринимательской деятельности.

Результаты работы нашей молодой бизнес – школы КГУ « Саранский технический колледж» уже есть : студентками, прошедшими обучение в на шей школе бизнеса были разработаны бизнес-планы на основании которых в последствии были оформлены и открыты ИП. После того когда я закончу обучение в колледже, я планирую стать индивидуальным предпринимателем. Я планирую открыть заведение по производству здоровой еды с доставкой на дом. Идея открытия такого такого предприятия появилась у меня при обучении в бизнес школе КГУ « Саранский технический колледж».С данным бизнес проектом я приняла участие в ярмарке бизнес идей организованной КГКП « Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева, где заняла 3 почетное место.

Список используемой литературы:

1. Данные Агентства РК по статистикестат.kz
2. Абдугалиева А.А. Малый и средний бизнес: сущность и содержание // Стратегия подготовки экономических кадров: совершенствование форм и методов обучения. Ч. 2. Алматы: АИНХ, 2003. С. 426–427.
3. Молодежное предпринимательство. Территория бизнеса для Вашего развития. — [ЭР]. Режим доступа: http://business.gov.kz/ru/youth-entrepreneurship/

Мамалинова А.Ж. студентка 3 курса
Научный руководитель: к.э.н., доцент, кафедры ТиРД Жуспекова А.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганды, Республика Казахстан

РОЛЬ ТРАНСПОРТНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ТУРИЗМЕ

Общеизвестен тот факт, что в последние годы одно из главных мест в экономике большинства стран стала занимать индустрия туризма. Турпродукт, производимый ею, включает большой и разнообразный комплекс услуг и товаров, которые могут потребляться людьми во время путешествий. При этом транспортные услуги, входящие составной частью в содержание турпродукта и оказывающие существенное влияние на его качество, являются одной из важнейших составляющих мировой туристской индустрии.

Транспорт - одна из важнейших составных частей материальной базы экономики любой страны. С древних времен транспорт являлся двигателем прогресса. Человек использовал любые подручные средства для перевозки людей и грузов. С изобретением колеса, а несколько позже и различных типов двигателей человек стал соответственно развивать и средства передвижения: повозки, кареты, пароходы, паровозы, самолеты и т. д. Это позволяло совершать поездки на большие расстояния и с различными целями.Еще со времен античности путешествия совершались ради торговли, завоеваний и религиозных целей.За 3000 лет до н. э. древние египтяне уже плавали по реке Нил, перевозя огромные глыбы, из которых строили пирамиды. Ранние финикийцы плавали по Средиземному морю к берегам, которые сейчас называют Сирия и Ливан, размещая там свои колонии и развивая торговлю.Особо следует сказать о путешествиях во времена Римской империи. Около 200 лет до н. э. римляне расположились вдали от Италии. На протяжении последующих пяти столетий они завоевали множество земель, в том числе и Британию. Они путешествовали на кораблях, лошадях, в колесницах и пешком. Римские туристы интересовались историей и

религией, посещали греческие храмы, ездили в фургонах, запряженных мулами, в места, где похоронен Александр Великий, где жил Сократ.В 1784 г. в Великобритании началась каретная эра, когда парламент уполномочил доставлять правительственную почту в экипажах. Почтовые экипажи могли взять максимум семь пассажиров: четыре - внутри и три - напротив извозчика. Путешествия были медленными - для преодоления расстояния в 400 миль требовалось 34 остановки и 42 часа.В 1838 году английский парламент разрешил перевозить почту по железной дороге, и каретная эра закончилась.Исторически на формирование транспортных систем различных государств оказывало влияние их географическое расположение, природный потенциал, а нередко и климатические, и ландшафтные характеристики. Это привело к формированию тех транспортно-технических баз, которые наиболее рационально используются в условиях конкретного региона и государства.В настоящее время транспорт является одним из самых важных компонентов экономики государства, как развивающегося, так и с высокоразвитой экономической и социальной базой. Транспорт обеспечивает нормальное функционирование экономики, повышение эффективности общественного производства, создает условия для рационального размещения производственных сил по территории страны с учетом наиболее целесообразного приближения предприятий различных отраслей экономики к источникам сырья и районам потребления продукции, специализации и кооперации производства, позволяет развивать такие отрасли, как торговля, сельское хозяйство и другие. Транспорт является ведущим фактором развития туризма. Велика роль транспорта в решении социальных проблем, обеспечении деловых, культурных и туристских поездок населения, развитии культурного обмена внутри страны и за рубежом. Транспорт обеспечивает развитие международных экономических отношений, способствуя осуществлению взаимовыгодного обмена между различными странами.

У каждого вида транспорта есть свои преимущества и недостатки, обусловленные историческим развитием, техническими, экономическими и экологическими характеристиками, но все виды транспортных систем преследуют одну главную цель - наиболее полное удовлетворение потребностей путешественников при реализации услуг по перевозке. В связи с этим имеет смысл говорить о транспортном обслуживании туристов как о совокупности целого ряда услуг, предназначенных для перевозки туристов и их багажа из одного пункта в другой с достаточной скоростью и максимальным уровнем комфорта.В дальнейшем, по мнению экспертов, влияние транспортных перевозок на развитие мировой индустрии туризма будет только возрастать. Именно поэтому анализ современного состояния системы туристских транспортных перевозок, эффективности её функционирования, перспектив развития чрезвычайно важен.

По видам и разновидностям услуг перевозки можно разделить на:1. Наземные виды перевозок

– перемещение и перевозки с помощью мускульной силы человека;

– с помощью животных (вьючные, тягловые, под седлом);

– механические средства;

– автомобильные транспорт (колесный, шнековый, гусеничный и иной);

– рельсовый транспорт – железные дороги, метро, трамваи, фуникулеры, канатные дороги;

– средства транспорта на воздушной подушке.

2. Воздушные виды перевозок

– воздушные шары и дирижабли, планеры и дельтапланы, парашюты;

– вертолеты;

– самолеты малой авиации, гидросамолеты, широкофюзеляжные самолеты, сверхзвуковые лайнеры;

– космические аппараты.

3. Перевозки водным речным и морским транспортом

– плоты и гребные лодки;

– парусные суда;
– лодки и суда маломерного флота с механическим приводом;
– речные и морские суда;
– суда на воздушной подушке;
– подводные суда.

В соответствии с Рекомендациями по статистике туризма, разработанными ЮНВТО, предлагается следующая классификация средств транспорта:

1. Воздушный транспорт:

– рейсы, подчиняющиеся расписанию (национальные и иностранные авиакомпании)

– рейсы, не подчиняющиеся расписанию (национальные и иностранные авиакомпании)

– прочие воздушные перевозки (частные самолеты, воздушные такси, прочие летательные аппараты).

2. Водный транспорт:

– коммерческие морские и речные суда – пассажирские линии, паромы, круизные суда, прочие коммерческие суда

– прочие морские и речные суда – яхты, военные корабли с визитами вежливости, прочие суда.

3. Сухопутный транспорт:

– железнодорожный транспорт – регулярные рейсы, специальные туристские составы, прочие

– автобусный транспорт – регулярные рейсы, специальные туристские автобусы, прочие

– частные автомобили – такси и арендуемые автомобили с водителями, арендуемые автомобили, собственные автомобили, дома на колесах, автостоп («хитч-хайтинг»), прочие средства (мотоцикл, велосипед, без транспорта).

Наибольшей популярностью пользуются автобусные, авиационные и железнодорожные путешествия (около 90% общего объема транспортных путешествий).

Транспортные услуги — один из основных видов услуг в туризме. На них приходится и основная доля в структуре цены тура. В зависимости от продолжительности, дальности путешествия эта доля (в большинстве случаев) колеблется от 20 до 60 % Различные виды транспорта используются туристскими организациями для перевозки туристов во время путешествий Основная доля в общей структуре транспортных услуг принадлежит авиационному транспорту. Наибольшее количество туристов, особенно путешествующих на дальние расстояния, пользуются услугами авиации. При этом самолет можно, фигурально выражаясь, назвать транспортом индивидуалов. Наиболее массовые потоки туристов, путешествующих с курортной, деловой, развлекательной, познавательной целями, составляют индивидуальные туристы. И именно они чаще всего пользуются авиационным транспортом. Автомобильный транспорт можно с полным правом назвать транспортом всеобщего применения, так как он используется повсеместно: от трансферов и экскурсий, внутримаршрутных перевозок автобусами до аренды малолитражных автомобилей туристами для личного пользования на отдыхе. Автобусы и автомобили транспорт местного и внутрирегионального значения. Особой популярностью пользуются автобусные экскурсионно-познавательные туры с посещением нескольких городов и достопримечательных мест. Для туристов удобно, что они могут разъезжать по маршруту и в пределах города на своем транспорте.

В Казахстане главный конкурент автобусов в групповых перевозках — железная дорога. В пределах нашей страны она имеет некоторый приоритет и перед авиационными перевозками. Преимуществом железнодорожных перевозок являются также более низкие тарифы и (в зарубежных странах) разветвленная система скидок, проездных билетов и т. п., позволяющих путешествовать по значительно более низким ценам. Однако ни автобусные, ни железнодорожные перевозки не конкурируют с авиацией на дальних расстояниях. Ведущая роль в транспортном обслуживании потребностей Республики, стабильно

принадлежит железнодорожному, воздушному, автомобильному транспорту (рисунок 1). Транзитные воздушные маршруты Казахстана являются выгодными для иностранных авиакомпаний, выполняющих полеты между Европой и Юго-Восточной Азией, так как позволяют значительно сократит, протяженность маршрутов. Имеющийся спрос на использование воздушного транспорта Казахстана требует совершенствования технических средств. Транспортная сеть позволяет связать функционирующие на определенной территории объекты экономики, транспорт, внедренный в транспортную сеть, определяет доступность использования туристских зон. Таким образом, транспорт способствует развитию туризма в регионах, но в то же время на долю транспорта приходится до 70 % химического и до 90 % шумового загрязнения среды, что несомненно наносит вред экологии. В качестве средства доставки туристов в Казахстан главную роль играет авиасообщение. Поэтому чрезвычайно важным вопросом является развитие и усиление позиций на рынке национального авиаперевозчика. Необходима нейтрализация эффекта падения конкурентоспособности национальных авиалиний путем открытия рейсов по аналогичным маршрутам. Большинство туристов предпочитает в плане сервиса и надежности услуги иностранных перевозчиков, что влечет за собой снижение пассажиропотока на авиарейсах, совершаемых отечественными перевозчиками. К тому же, высокая стоимость авиабилетов увеличивает стоимость турпродукта Казахстана и, соответственно, снижает его конкурентоспособность на международном рынке. На развитие туризма огромное влияние оказывает транспортная инфраструктура. Транспорт является связующим звеном между отдельными элементами туристской отрасли и способствует ее более быстрому развитию. Транспортная инфраструктура служит не только обеспечению сообщения между туристскими центрами. Также она может использоваться и в повседневной жизни рядовыми гражданами без туристских целей

Проведенный SWOT-анализ транспортной инфраструктуры Казахстана показывает, что в Казахстане существует развитый транспортный узел, но тормозят развитие такие, как отсутствие информационной базы, содержащей субъекты туристической деятельности и системы отсутствие системы мониторинга и контроля бизнес-проектов развития транспортной инфраструктуры.Сильные стороны: — крупный транспортный узел, соединяющий Европу и Азию; — постепенный процесс модернизации существующей инфраструктуры. — наличие свободных территорий для развития транспортно-логистических комплексов. — постепенный процесс модернизации существующей инфраструктуры автодорог; — строительство автобана «Западная Европа — Западный Китай», который дает возможность развитию туристского маршрута «Великий Щелковыйпуть» — наличие водных ресурсов, пригодных для осуществления экскурсий; — наличие малых судов, которые могут быть использованы для осуществления круизов

Слабые стороны: — отсутствие информационной базы, содержащей субъекты туристской деятельности; — отсутствие системы мониторинга и контроля бизнес-проектов развития транспортной инфраструктуры — отсутствие современных автотранспортных средств для обслуживания туристских потоков; — отсутствие придорожного сервиса; — дефицит финансовых ресурсов для ремонта изношенных дорог — изношенность судов; — высокие затраты на реконструкцию и техническое перевооружение судов; — отсутствие собственных инвестиционных ресурсов.

Возможности:— возможность развития туристской-транспортной инфраструктуры за счет привлечения инвестиций — возможность при модернизации производственной базы — развитие международных аэропортов Наличие региональных, городских программ, предусматривающих ремонт и строительство транспортной инфраструктуры. Усиление экологического контроля за деятельностью предприятий. Реализация проектов по реконструкции дорожной сети.

Угрозы:— жесткая конкуренция со стороны других государств; — высокая стоимость туристских путевок в связи с высокими транспортными издержками; — отсутствие программы поддержки фирм, занимающихся въездным туризмом; —недостаток средств

местного бюджета для обновления парка пассажирского транспорта общего пользования. — рост загрязнения окружающей среды. — усиление роли автотранспорта, загрязнение воздуха.

Таким образом, развитие туризма напрямую связано с развитием транспортной инфраструктуры. В нашу страну туристы прибывают в основном воздушным транспортом. В целях внутреннего туризма используется чаще автодорожный транспорт. Ежегодно пополняется перечень дорог республиканского значения, среди которых дороги, ведущие к крупным туристским объектам. Основными факторами увеличения объемов въездного и внутреннего туризма являются развитие разветвленной и инновационной транспортной сети и расширение географии всех видов пассажирских перевозок.

Список использованной литературы:

1. Искакова К. А., Сейсембаев К. Н. Туристские перевозки — важный элемент инновационного развития туризма Казахстана // Молодой ученый. — 2014. — №6. — С. 426-430. — URL https://moluch.ru/archive/65/10445/ (дата обращения: 25.03.2019).

2. Официальный сайт Министерство Транспорта и Коммуникаций Республики Казахстан.

3. Никитинский Е. С., Вуколов В. Н. Формирование индустрии туризма в Казахстане за годы государственной независимости// Агентство Республики Казахстан по туризму и спорту, Казахская академия спорта и туризма. Материалы международной научно-практической конференции. — Астана, 2014. — С. 215–220.

4. Официальный Интернет-ресурс Агентства Республики Казахстан по статистике // www.stat.gov.kz

5. Ердавлетов С.Р Алиева Ж.Н. География международного туризма- СПб.,2011

6. Александрова А.Ю. Международный Туризм . Учебник .- М:Аспект Пресс ,2011

7. Квартальнов В.А. Туризм .Учебник .-М.:Наука, 2012

8. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма . Учебное пособие .- М.,2012

9. Официальные данные комитета транспорта и путей сообщений.

Мейраш Н.Б. 8 «Ә» сынып оқушысы,
Ғылыми жетекшісі: тарих пәнінің оқытушысы Ахметжанова К.Т.
«102 мектеп-гимназия» КММ, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ЖЫЛЫ ЖАСТАРҒА ҚАНДАЙ МҮМКІНДІКТЕР БЕРЕДІ?

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың биылғы жария етілген Жолдауы жастарға жаңа дем беріп, бойларына күш-жігер сыйлағандай. Елбасымыз жастарға әрқашан қолдау көрсетуде. Ол кезекті «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» Жолдауында 2019 жылы елімізде Жастар жылы болып аталатындығын баяндаған болатын. Жалпы жастар жылында қандай жоспарлар іске асырылмақ? Ұйымдастырылып отырған конференциялардың,іс-шаралардың,флэшмобтардың жастарға беретін көмегі,әсері бар ма?Қоғамның негізін, еліміздің болашағын құрайтын жастар. Сондықтан олардың жан-жақты көмекке ие болуын қамтамасыз еткен жөн. Менің ойымша бұл жоба жастарға үлкен үміт мен мүмкіндіктер сыйлайды. Солардың бірі баспана мәселесі. Атап айтқанда, Нұрсұлтан Назарбаев халық саны миллионнан асатын 3 мегаполис - Астана, Алматы және Шымкент қалаларында жылына 1000 пәтер салуды тапсырды. Олар негізінен жұмысшы жастарға арналмақшы. Осылайша, баспанасыз жүрген жас мамандардың мәселесі бірте-бірте шешімін табады. Бұл бастама аталған 3 қалада бастау алғанымен, кейіннен басқа облыстарда да жалғасын таппақ. Одан бөлек елбасымыз арнайы «7-20-25» ипотекалық жобасын да ұсынған болатын. Аталған бағдарламаның бұдан бұрынғы жобалардан ерекшелігі көп.

Жылдық мөлшерлемесі 7 пайызды құраса, бастапқы жарна – 20 пайыз, ал несиені 25 жылға дейін беру көзделіп отыр.

Бағдарлама талабы бойынша өтініш беруші Қазақстан азаматы болуы шарт, екіншіден, қарыз алушыда кәсіпкерлік немесе еңбек қызметінен түсетін табыс болуы керек. Үшіншіден, қарыз алушыда үй сатып алуға, оның құрылысына немесе оның жөндеуіне арналған несиелер бойынша өтелмеген қарыздар болмауы шарт. Төртіншіден, ел аумағында отбасының әр мүшесіне шаққанда 15 шаршы метрден аспайтын жатақхана бөлмелерінен, апатты жағдайдағы үйлерден өзге баспанасы болмауы тиіс. Ал сатуға қойылатын тұрғын үйлерге қойылатын талап – жаңа салынған немесе болмаса пайдалануға берілген, яғни ешқандай қосымша құрылыс жөндеу жұмыстарын қажет етпейтін болуы тиіс. Бағдарлама еліміздегі орта деңгейдегі тұрғындарға баспана алуға мүмкіндік беріп,әсіресе жас отбасыларға өте тиімді болып отыр.

Екінші қарастырылып отырған мәселе-жұмыс мәселесі. Статистикаға сүйенсек, бүгінде әлем бойынша 18-30 жас аралығындағы 300 миллион адамның тұрақты жұмысы жоқ. Сол себептен Жастар корпусын дамыту жобасы арқылы 1 миллион теңге грант беріліп, жастардың одан әрі кәсіпкерлікпен айналысуы үшін мүмкіндіктер жасалуда. Гранттық конкурсқа қатысу үшін жастар өздерінің бір идеяларын әлеуметтік жоба ретінде ұсынады. Әлеуметтік жоба дегеніміз – жастардың ұсынып отырған жұмысы жергілікті қоғамдастыққа пайдасын тигізу. Жастар өз өтінімдерін zhasproject.kz сайтына 15 наурыз бен 15 сәуір аралығында тіркейді де, 3 кезеңдік іріктеуден өтіп, 1 миллион теңге грантқа ие болады. Содан соң 6 ай бойы өз жұмыстарын жүзеге асырады.

Мысалы жастар бірігіп, аз дегенде 3, көп дегенде 5 жас болып бірігіп, бір топқа жиналады, жобаларын жүзеге асырады. Нәтижиесінде 6 ай бойы жасаған жұмыстарын тегін атқарады. Шағын тігін шеберханасын ашып, 6 ай бойы жасаған заттарының барлығын жергілікті қауымдасытыққа тегін таратады. Ағылшын тілін үйрету курстары болса, 6 ай бойы ағылшын тілінен тегін үйретеді. Ұйымдастырушылардың айтуынша 6 айдан кейін олар жобаға қажетті барлық алған заттарын, құралдарын өздеріне қалдырып, кейін өз кәсіптерін мүмкіндіктері болады. Тегін жұмыс жасағандары үшін жастар 40-60 мың теңге мөлшерінде ай сайын шәкіртақы алады. Жобаның мақсаты - жастарды қоғам өміріне тарту, яғни әлеуметтің игілігі жолында қоғамдық пайдалы қызмет дағдыларына оқыту арқылы өмірлік маңызы бар дағдыларды қалыптастыру болып табылады. Сондай-ақ «Жас маман» бағдарламасы жаңғыртылған 200 оқу орнының негізінде индустриялық және сервистік бағыттағы 100 аса қажетті мамандық бойынша мамандарды даярлау көзделуде. Алайда атап өтілген іс-шаралардың көбі ауыл жастарына келмеуі мүмкін.

Талантты, талапты жастар ауылда да бар емес пе? Ауыл жастары қала жастарына қарағанда көп мүмкіндіктен қалыс қалуда. Елбасы мұны да қаперге салды. Ол ауыл жастарына кәсіп ашып, іс бастауға көмек қолын созу керектігін ескертті. Қазір мемлекет ауыл шаруашылығы саласын дамытуға қаржыны еселеп құюда. Айталық, «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы, «Агроөнеркәсіпті дамыту» бағдарламасы бойынша жастар үшін арнайы пункт енгізілсе деген ұсыныс бар. Мәселен, ауылшаруашылығы саласының жандануына атсалысып жатқан жастар жетерлік. Олар жалға жер алып, жұмыс істейін десе түрлі кедергіге тап болады. Мұны жеңілдетіп, салықтық үстемелерден босату жағын тиісті министрліктер мен жауапты әкімдіктер ескерсе жөн. Ниет бар, бірақ қолдау аз.

Елбасымыз ерекше көңіл бөлген тағы бір жәйт – білім беру. Соның ішінде баспанасыз жүрген студенттердің жағдайы. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «бес бастамасы» аясында студенттерді жатақханамен қамтамасыз ету жайы ой көтерілген болатын. Осы бастаманың нәтижесінде Алматы, Астана, Атырау, тағы басқа еліміздің ірі қалаларында студенттік жатақханалар бой көтеріп, алғашқылары пайдалануға берілді.Жыл сайын жаңа оқу жылы кезінде шарқ ұрып, жатақхана іздеп кететін жастар көп. Шәкіртақысы баспана жалдап тұруға жетпесе де, бірлесіп күнелтіп тұруға мәжбүр болып келді.

Осы мәселені ескерген Елбасы 2020 жылға дейін 75 мың орын болатын жатақхана салуға тапсырма берген еді.Сонымен қатар Жастар жылының аясында білім беру саласы да

жан-жақты түрленбек. Мысалы 2019 жылы балабақша мен мектеп саны артады. Бұл үлкен құрылымды реформалардың, күрделі білім беру саласындағы жобалардың бір бөлігі ғана. 2019 жылы бүкіл Қазақстан бойынша 62 мың жаңа балабақша ашылады.Білім және ғылым министрлігі мекепке дейінгі білім сапасын арттыруға мүдделі. Республикада қазір 10 314 мектепке дейінгі ұйым жұмыс істеп тұр. Оларға 1-6 жастағы 880 мың бала барады.«Балапан» бағдарламасының аясында 2020 жылға қарай 3-6 жастағы балаларды 100 пайыз қамту міндеті қойылған. Қазір бұл міндет жедел дамып келе жатыр.

Көрсеткішті көтеру үшін келесі жылы жергілікті атқарушы органдар 62 мың орын ашады деп жоспарлануда.Қазақстанда орта білім берудің 12 жылдық бағдарламасына сай 2019 жылдан бастап балалар 1-сыныпқа 6 жастан барады. Жаңа ереже «Жастар жылының» ресми жүзеге асуымен сай келіп отыр. Себебі негізгі көзделген шара – 12 жылдық білім беру жүйесі. Сол арқылы болашақ жастарды яғни бізді қабілетті буын етіп тәрбиелеу үшін мектепалды білім берудің бірыңғай типтік бағдарламасы қабылданды. Яғни 5-6 жастағы балалар үшін арнайы дайындық тобы ашылады. Дайындық тобы – +11 сынып қағидасы 12 жылдық білім беру бағдарламасының негізгі схемасы. Жалпы, орта білім жүйесі жаңартылған мазмұнға толығымен 2020 жылы ауысып бітеді. Республикада кәсіптік-техникалық білім беру жүйесі өзгереді. Оны жақсарту мақсатында колледжер серіктес университеттермен бірігіп ортақ жоба бастайтын болады. Енді колледж студенттерінің кредит бағасы университетке түскенде автоматты түрде есептелінеді. Бұған дейін колледжді аяқтаған студенттер жоғарғы оқу орнына түссе, мамандығының оқу бағдарламасын басынан бастап қайта оқитын болған. 2019 жылдан бастап Жастар жылында Қазақстандағы барлық колледж осы жүйеге ауысады. 2018 жылы 46 колледж пилоттық жобаға қатысып көрген. Колледж тәмамдаған студенттер ЖОО-ларға бұрынғыдай ҰБТ тапсырып, қабылданады. Бұл бағдарлама студенттің уақытын үнемдеп, мол білім алуға мүмкіндік жасайды. Магистратураға гранттар келесі жылдан бастап үміткерлердің бірыңғай емтиханының қорытындысы бойынша бөлінетін болады. Осыған дейін магистратураға гранттар жоғары оқу орындарынан тағайындалып, өздері тапсырма дайындап, емтихан өткізіп, түсту туралы шешімді өздері қабылдады. Енді магистратураға іріктеу GMAT форматы бойынша бірыңғай емтихан арқылы өтеді.

Яғни үміткерлер Ұлттық тестілеу орталығы дайындайтын кешенді тест тапсырады. Тест нәтижелері бойынша саралау жүргізіліп, жоғары балл жинаған талапкерлер грант иеленіп, ерікті түрде өзі жоғары оқу орнын таңдайтын болады. Осылайша, «грант магистранттың соңынан ереді» деген қағида жүзеге асырылады. Бұл университеттер басекесін арттырып, гранттардың ашық және әділ таратылуына септігін тигізеді. Магистратура талапкерлеріне нақты білім беру бағдарламаларының тобын көрсету қажет. Сондай-ақ талапкерлер шет тілін тапсырады (осыған дейін де солай болған) және 2 салалық пән бойынша тестілер тапсырады. Докторантура форматында үлкен өзгеріс жоқ. Талапкер докторантураның салалық пәні бойынша қай оқу орнына түссе, сол жерде, сол университетте емтихан тапсырады, сонымен қатар шет тілін меңгергенін растайтын сертификат ұсынады.

Мұндағы басты өзгеріс – енді докторантураға түсу үшін халықаралық сертификат (IELTS, TOEFL және т.б.) талап етіледі. Докторантура талапкерлері үшін шет тілі бойынша тестілеуді енді Ұлттық тестілеу орталығы өткізбейді. 2019 жылдан бастап Қазақстанда сырттай жоғары білім алу жүйесі тоқтайды. Сырттай білімнің орнына Білім министрлігі part time баламасын бастады. Жұмыс істейтін студенттер жұмысынан қалмай, кешке немесе демалыс күндері жоғары білім алатын болады.Мемлекет тарапынан, әсіресе Елбасының жеке бастауымен жастарға көрсетіліп отырған қамқорлық пен қолдау аз емес. Білім саласында жас мамандарды ауылға тартуды көздейтін «Дипломмен ауылға» бағдарламасы, шетелде білім алуға мүмкіндік беретін «Болашақ» халықаралық стипендиясы, «Серпін» бағдарламасы жүзеге сәтті асырылып келеді. «StartapBolashak» бизнес-жобалар байқауы ғылым мен технология, инновацияға жақын жас қазақстандықтардың танылуына мүмкіндік береді.

Ғылым, шығармашылық, қоғамдық қызмет, спортта ерекше көзге түскен талантты жастарға «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы табысталады. Президенттің тапсырмасымен қабылданған "7-20-25" бағдарламасы әр жас отбасыға ыңғайлы шарттармен баспана алуға мүмкіндік береді.
Сонымен, Жастар жылына бөлінген қаржы ырду-дырду көңіл көтеретін дүниеге емес, нақты іс-шараларға бағытталуы қажет. Ол үшін атқарылатын мәселелер тізбегі жасалса құба-құп. Екіншіден, жастардың әлеуметтік мәселесін шешуді көздеу керек.
Қазақта «Жас келсе – іске» деген сөз бар. Ақылды технология заманында ақыл да, тың идея да жастардан шығады. Ендеше, Жастар жылы – жастарға арналуы керек. 2019 жыл жалаң сөз, жаттанды дүниеге құрылмай, жастардың нақты түйткілдерін шешетін жыл болатындығына сенімдімін!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы
2.«YouTube» желісі
3.https://turkystan.kz
4.https://baq.kz
5.https://massaget.kz
6.https://egemen.kz
7.www.ktk.kz

Мінажат Ш.С., 1 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, аға оқытушы Абурахманова З.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ШЕТЕЛ ҚОНАҚ ҮЙЛЕРІНІҢ ТИПОЛОГИЯСЫ

Отельдердің қазіргі жіктелуін қарастырғанда,ең алдымен кез келген отель,мотель,пансионат болсын, ол туристің уақытша орналасуы орны болып саналатындығын ескеру қажет.Дүниежүзілік туристік ұйымның берген анықтамасы бойынша орналастыру құралы деп, туристер мен саяхатшыларға үнемі немесе кейде түнеу үшін бөлме түрінде орналасу объектісін ұсынуды білеміз.Орналастыру құралдары түрлерін жіктеудегі түрлілікке қарамастан,олардың ішінен келесі топтарды ажыратуға болады. Орналастыру құралдарын халықаралық және еуропалық стандартқа байланыысты жіктеу кезінде барлық орналастыру құралдары ұжымдық және жекеге бөлінеді. Ішкі мемлекеттік жіктеу.Әр мемлекетте географиялық орналасу ерекшелігін, климат жағдайын және қалыптасқан сұранысты ескеретін өзіндік отель типтері қалыптасады.[1] Қазіргі таңда әлем бойынша 30-ға жуық орналастыру орындарының ұлттық категориялау жүйесі бар. Оларды екі негізгі топқа біріктіруге болады:француздық ұлттық жүйе негізге алынған еуропалық және үнділік ұлттық жүйеге негізделген балдық бағалау.(ол Азия мен Африканың кей елдерінде кең таралған.)Бөлменің минималды алаң көлемімен қатар,кәсіби жүйелер классқа байланысты бөлменің жабдықталуы және жарықтандырылуына; қызмет көрсету аясына және осы қызметтер көрсетілетін уақытының мезгілділігіне талаптар қояды. 4жұлдызыды стандартты бөлмелер ішінде Франциядағы бөлме көлемі 12 шаршы метрден Австриядағы24 шаршы метрге дейін ауытқиды.

Қонақ үй тізбектерінің ішкі жіктеуі. Қонақ үй тізбектерінде өзіндік жіктеу келістері болады.Оларда категория емес,бренд-сауда маркасы ажыратылады.Әр маркаға қойылатын талаптарда комфорттылық деңгейімен қатар,арнауы, орналасуы және т.б белгілер

ескеріледі.Ұлттық жіктеуге қарағанда қонақ үй тізбектері өздерінің тауар маркаларына жоғары талаптар мен стандарттарды енгізеді.

Туристік және басқа да қауымдастықтардың жіктеуі.Әлемдік тәжірбие көрсетіп отырғандай бір ел ішінде бірнеше жіктеу жүйесін қолдануы мүмкін. Мысалы, Ұлыбританияда«тәж»жүйесімен қатар британдық туристік қауымдастықпен ұсынылған жіктеу жүйесі де қолданылады. Ал Америкада ресми және бекітілген жіктеу жүйесі жоқ.Мұнда Американың автомобиль қауымдастығымен ұсынылған жіктеу танымал болып келеді. [2]

Қазіргі таңда қонақ үй комфорттылық деңгейін белгілеу жіктеудің 30 – дан астам жүйелерінде негізге алынады.Комфорттылық деңгейі мен көрсетілетін қызмет сапасы – ол қонақ үйкласын анықтаудағы басты фактор болып саналады. Әр елде комфорттылық деңгейін жіктеу критериесі ретінде әртүрлі бағалайды. Тап осы және мемлекеттің тарихи-мәдени және ұлттық дәстүрлермен шартталған бірнеше факторлар дүниежүзі бойынша қонақ үйлердің біріңгай жіктеу жүйесін енгізуге кедергі жасап отыр.

Қонақ үй класын растау сертификаттау негізінде жүзеге асырылады. Көрсетілетін қызметті сертификаттау – тәуелсіз ұйым қызмет бекітілген талаптарға жауап бертіндігін жазбаша түрде растайтын,сәйкестікті растау процедурасы. Қонақ үй қызметтері сертификаттау сапаны басқару жүйесінің маңызды факторы. Ол қызмет сапасының деңгейін объективті бағалауға және тұтынушылар үшін олардың қауіпсіз екендігін растайды.Отельдердің класын белгілей отырып, комфорттық деңгейі анықталады – бұл әлеуетті қонақтың күтімі мен шешім қабылдауына әсер ететін басты фактор. [3]

Отельдердің ішінен мынадай түрлерді ажыратуға болады: Фешенебельді отельдерді (Deluxe Hotels) білдіретін сегмент өзіне барлық әлемдік отельдердің«жоғарыдағыларын»біріктіреді. Ол 50 – ге жуық объектіні қамтиды. Мұндай Отельдер әлемнің аса ірі астаналарында қала орталығында орналасады.Олардың көбісі архитектуралық ескерткіш болып табылатын танымал ғимараттарды орналасқан. Шын мәнісінде бұл материалды және материалды емес қызметтер жиынтығын көрсететін қала ішінлегі өзіндік автономды қаланы білдіреді. Сегмент табиғи және қымбат материалдардан жасалған интерьермен ерекшеленеді. Оларды жасауға даңқы шыққан дизайнерлер қатысады.Отельдер нөмірлер категорияларының үлкен таңдауын ұсынады–ұйықтау және жұмыс жасау зонасы қарастырылған соңғы техникамен жабдықталған стандартты іскерлік нөмірден бастап, кең бөлмелер, терраса,джакузи, сауна, кітапхана, келіссөз бөлмелерімен ерекшеленетін президенттік люкске дейін.Отельдердегі сервис және бағалар деңгейі орналастыру құралдарының ішіндегі ең жоғарғысы деп есептеледі.

Толық сервисті бесжұлдызды отельдер(Luxure hotels)Коммерциялық пайда табуға айқын бағытталады. Олар жеке дара бизнес – туристерге бағдарланған. Ірііскерлік орталықтарға жақын қала ортасында орналасады. Бұндай қонақ үйлердің инфрақұрылымы мейрамханалар, барлар, конференц – зал, келіссөз жүргізуге арналған залдар,фитнес-орталығы және бассейн,бірінші қажеттіліктегі заттар мен сувенир өнімдері дүкенін қамтиды. Отельдерге түрлі қызметтер көрсетіледі және дәстүрлі мыналарды қамтиды: бөлмелерге тәулік бойы мейрамханалық қызмет көрсету, бизнес – орталық, консьерж және көлікті тіреу қызметі, күнділікті газетті алып келу мен аяқ киімді тазалау, әуежайға және одан трансферт, әр бөлмелерге кофеқайнатқыш, киім жуу мен тез арада тазарту жұмыстары, сонымен қатар такси және жалға машина беру. Технологияның соңғы жетістіктеріне сәйкес отель қоғамдық жерлерде және жеке бөлмеден сымсыз интернет желісімен қамтылған. [4]

Толық сервистітөртжұлдызды отельдерді (Upscale Hotels) білдіретін сигмент бесжұлдызды отельге қарағанда шектелген қызметтерді ұсынады. Олар көбінесе толық қызмет жиынтығын қажет етпейтін бизнес – туристер арасында сұранықа ие. Сондай- ақ бұл сигмент жәй төртжұлдыздыдан бұрын комфортабельді отельде тұруды қажет ететін саяхатшылармен туристер арасында танымал. Бұл отельдердегі бағалар деңгейі бесжұлдыздағыдан төмен.

Қысқартылған түрлегі толық сервисті немесе тамақтандыру кәсіпорны бар төртжұлдызды отельдер (Midscale hotel with F&B) Тамақтандыру кәсіпорыны бар төртжұлдызды отельдер дүние бойынша көп таралған отель түрі болып саналады.Бұндай отельдер Holiday Inn және Best Westernәйгілі брендттарымен танымал.Олар тұрғындарға кішігірім холл мен шектелген мейрамханалық қызмет түрін ұсынады.

Казино жанындағы отельдер. Бұндай отельдер казиносы бар ғимаратта орналасады. Кәсіби басқарылатын казино табыс көзі болып табылады, ал отель казиноны тұрақты клиенттері–құмар ойыншыларға қосымша қызмет көрсету тәсілі.Бұндай отельдер өздерінің шведтық мейрамхананы ұсына алады: буфет, кішігірім коктейл-баржәне ойын бөлмелерін.

Қысқартылған сервисті отельдер (Limited Service hotels, Bed and Breakfast Inns, гарни отельдері)Сегменттердің ешқайсысы дәл осындай топшалардың көп санымен ерекшеленбейді. Қызметтің тұтынушысы баға\ сапа үйлесіміне аса көңіл аудару мүмкіндігін алады, ал қонақ үй бизнесі оған ұсыныстың түрлілігі мен жайап береді. Қысқартылған сервисті отельдерді екі топқа бөлуге болады:

- қысқартылған сервисті төртжұлдызды отельдер. Мұнда Comfort hotel, Hampton Inn Quinta секілді АҚШ- тың танымал брендтерін атап өтуге болады.

- Таңғы ас ұсынатын үнемдемелі үшжұлдызды отельдер. Мұнда мейрамхана мүлдем болмауы мүмкін. Қонақтарға олар тек холлда континенталды таңғы асты ұсына алады.Бұл категорияда Days Inn,Travelodge, Ramada Limited секілді АҚШ тың танымал өкілдерін атап өтуге болады. [5]

Ұзақуақыт тұруға арналған апартаментті отельдер (Extended- stay Hotels) «американдық өнім»болып келеді. Кейінгі жылдары бұл сегмент Еуропада тез қарқынмен дамуда. Қонақ үйлердің бұл типі келушілерге пәтерлік типтегі бөлмемелерді ұсынады. Ұйықтау және тұрғын зоналары бір-бірінен бөлек орналасқан. Толық мағыналы асхананың болуы міндетті. Бұлсегменттегі қонақ үйлер қандай дабір жұмыстармен 10 күндей үйден тысқары жерге шыққан саяхатшыларды орналастырад.

Жол бойындағы мотельдер. Қала сыртында жол бойында орналасқан бір немесе екі қабатты ғимаратты білдіреді. Ол кіші немесе орташа кәсіпорындар.Қосымша қызметтерден – теледидар мен салқын сусындары бар автоматтар ұсынылады. Персоналдың қызмет көрсету нормасы: 100 бөлмеге 11 адам.

Бутик – отельдер.Көбінесе бұл типтегі отельдер тарихи ғимараттарда орналасады және бөлмелердің азғантай санына ие. Бай және жекешеленген атмосфераны қажет ететін адамдар отельдің тұтынушылары қатарынан көрінеді.Минималды қоғамдық зоналар, жоғары класты бөлмелер,эксклюзивті интерьер, кішігірім элитті мейрамхана және жеке қызмет көрсету – басқа қонақ үйлерден осы бутик–отельдерді ерекшелендіретіндер.

СПА – отельдер өзінің тұрғындарына әртүрлі сауықтыру бағдарламалары мен шараларын ұсынады. Диеталар, тамақтану режимі,медициналық бақылау және емдеу, арнайы даярланған дене жаттығулары, массаж және терапия және танымдылық оқыту бағдарламалары отельдерге тән. [6]

Қорытындылай келе қазіргі уақытта әлемде 600 мыңнан астам қонақ үйлер бой жазған. Олардың түрлілігі сипаттауға келмейді: бір қабатты және 88 қабатты,жүзбелі және суасты, кіші және үлкен, арзан және қымбат отельдер, шулы отель – казинолар және демалуға арналған жекеленген тыныш отельдер және т.б. 20 ғасырдың 50 – жылдары қонақ үй бизнесінде қазіргі басқару әдістерін енгізу басталды. Ғалами компьютерлеу қонақ үй бизнесінен тыс қалмады. Шетел қонақ үйлері қазірде сапалы қызметтерді ұсынуда. Қонақ үй деңгейі өте жағары сапада дамуда. Ал Қазақстан қонақ үйлерінің дамуына келетін болсақ он жыл бұрынғы қонақ үй шаруашылығынан деңгейі көтерілген.ҚР 1- президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың жолдауындада қонақ үй шаруашылығы жайлы көп мәселелер қаралды,айтылды.Болашақ жастардың қолында деп айтуындада үлкен мән-мағына жатыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Биржаков М. Б., Биржаков К. М.,Введение в туризм. «Герда»басылым саудаүйі, 2000.
2. Браймер Р. А Основы управления в индустрии гомтепримства – М.: Аспект Пресс, 1995
3. Волков Ю.Ф Введение в гостиничный и туристический бтзнем: оқу құралы – 2 баслым.- Ростов –на-Дону; Феникс, 2004
4. Волков Ю.Ф Технология гостиничного обслужавания: оқулық-2- басылым –Ростов-на-Дону Феникс2005
5. Волков Ю.Ф гостиничный и туристический бизнес:оқу құралы – Ростов- на-Дону; Феникс,2008
6. Гостиничный и туристический бизнес\ Чудновский А. Д редакциясымен – М., авторлар және «Тандем» баспашыларының ассоциациясы.ЭКМОС баспасы, 1998.

Makhmutova M.M .., 1st year student
Scientific director: Bieva G.K., teacher
Private institution «Polytechnic College of the Corporation «Kazakhmys», Balkhash, Kazakhstan

YOUTH AND ENTREPRENEURSHIP: INNOVATIVE IDEAS, APPROACHES AND SOLUTIONS.

Youth business plays a major role in solving social and economic problems, such as the creation of new jobs and the reduction of unemployment and the training of qualified personnel. Every year, young people in different activities have become more and more distinguished by their special activity, flexibility and innovative thinking. Based on this, we can conclude that, young people can significantly improve the country's business climate. Expanding opportunities and increasing the influence of youth entrepreneurship necessitates the use of its potential. Youth business is a significant segment of small business.

The youth is the most significant link in the business environment. After all, today's youth, youth entrepreneurship will determine the appearance of our country in 10 years, the pace of economic growth and development of our country tomorrow will depend on the development of today's youth business. The program of strategic development of Kazakhstan until 2030 emphasizes that it is youth who are predestined to lead the country to the leading positions in Asia. This task will be impossible without a new generation of entrepreneurs - innovators who do not have the stereotypes of the previous era.

Thus, today youth entrepreneurship is one of the priority directions for the development of small business in Kazakhstan. The creation of favorable conditions that encourage young people to engage in entrepreneurial activities is considered in various programs at the national and regional levels. A significant portion of young people are highly active in business, but due to the absence of a real mechanism for supporting youth entrepreneurship, most of the undertakings either close during the first few months of work or go to the side of the shadow business.

It should be noted that in most regions of Kazakhstan there are not developed platforms where young people could acquire relevant knowledge and skills, exchange information, develop their own ideas, and receive expert advice. As a result, innovative ideas either do not appear or do not enter the market, remaining within the walls of universities and research laboratories.

Features of youth entrepreneurship

According to statistics, approximately 300 million young people between the ages of 18 and 30 all over the world either do not have a permanent job or are unemployed at all. About 20% of them have excellent abilities to start their own business and, for various reasons, only 5% decide on this (Global Entrepreneurship Monitor Consortium 2013).

The selection of youth entrepreneurship as a special segment of entrepreneurship occurs because, unlike other types of entrepreneurship, it has its own specific features, strengths and weaknesses.

Strengths and weaknesses of youth entrepreneurship

Strengths of youth entrepreneurship

- high innovative activity, innovative thinking;
- high mobility, flexibility of approaches, quick response to the development of new markets;
- a high level of opportunities for the systematic updating of their entrepreneurial knowledge and skills in accordance with the changing requirements of production and the market;
- the potential ability of young people to withstand increased labor and nerve loads accompanying entrepreneurial activities, especially at its initial stage;
- Predisposition of young people to risk.

Weaknesses of youth entrepreneurship

- Minor social experience;
- Lack of business reputation;
- Weak practical skills in the application of economic laws and mechanisms;
- The problem of formation of start-up capital;
- Lack of personal contacts in business and in government and management structures;
- Insecurity from the effects of bureaucratic structures;
- The most active temptation of "shadow" business and insecurity from the effects of criminal structures.

These signs, highlighting youth entrepreneurship in a special category, determine the main tasks for its support: the development of strengths and overcoming weaknesses.

Today, a number of specific problems that affect the willingness of young people to create independent business projects remain unresolved. These include:

1. Social mood. The entrepreneurial spirit, which implies the willingness to take risks and create new things, remains weakly expressed in the youth environment. Young people today prefer the prospects of self-realization in the sphere of big business or public service.

2. The perception of entrepreneurs mass consciousness. Entrepreneurs as a social group are not among the leading professional preferences of young people. In the youth environment, entrepreneurial activity is perceived in the context of overcoming difficulties rather than achieving success.

3. The content of education. In traditional educational institutions the necessary economic knowledge is given, but the incentives and behavioral competencies necessary for successful entrepreneurial activity are not formed.

4. Starting conditions. Measures taken to support small businesses for young people as a social group do not yet give a visible result. Administrative, legal, and financial barriers that impede free market entry remain difficult to overcome.

5. Lack of awareness of youth about organizations that provide state support for small businesses.

In turn, the head of the logistics company Glotus Limited Kazakhstan, Kamil Karimov, states: the young entrepreneur lacks banal confidence in a healthy business environment. "An opinion has been fulfilled: if you want to build a successful business, acquire an influential agashka." According to the young entrepreneur, the form of support should not slide into the direct provision of financial resources, because, he believes, this will result in dependency, not development. The question, of course, is controversial. Some believe that it is impossible to manage without material assistance from the state in the development of a new business. Others, like Mr. Karimov, have a different point of view.

The President noted that "today Kazakhstan needs an explosion of innovation ... The carriers of innovative ideas, the creators of innovation, be it companies or individual scientists, should be the heroes of the day." Relying on the strategic document of the country's development until 2020,

which provides for the transition of the economy of the Republic of Kazakhstan from a raw material orientation to an industrial-innovative one, a huge scope for Kazakhstan opens up.

Thus, the realities of sovereign and independent Kazakhstan suggest the possibility of the formation and development of an intellectual nation, which should be focused on traditional national, universal human values and cultural norms. The goal of the “Intellectual Nation 2020” program is to produce the main capital and the highest value - a person, and not only a specialist professional, but a person in his entirety of his qualities and properties of a spiritual and moral personality.

Another indicator of the country's success in the 21st century is the development of youth entrepreneurship from innovative positions. In modern conditions of the global economy, the development of youth entrepreneurship in the world is of particular importance. In both developed and developing countries, this sector has a key role in creating new jobs and improving the socio-economic situation of the population as a whole.

Young people are the most active part of the society, which quickly reacts to any changes in life and which effectively perceives their useful aspects. Therefore, we can say that young people have much greater potential and ability to engage in entrepreneurial activity than other age groups. Youth entrepreneurship is a very complex sector, which requires particularly serious attention from government bodies. Its well-built, targeted support will ensure the development of small businesses in the region, which, in turn, will lead to economic growth, to increase the investment attractiveness of the region.

However, young people face enormous difficulties in creating youth enterprises. These problems are associated both with financial difficulties in setting up enterprises and with insufficient education of young people. These include high rates of taxes and interest on loans, lack of seed capital in the hands of young people, limited or lack of economic and industrial relations due to the short duration of their activities and lack of experience. These and other problems require their mandatory solution through state support for youth entrepreneurship. Due to the lack of awareness of young people about the existing methods of supporting youth entrepreneurship, there is a need to hold various actions, competitions, and create information bases in educational institutions. All these measures will contribute to the fact that young people will no longer perceive entrepreneurship, business as an inaccessible field of activity.

References:

1. http://atameken.kz/ru/news/9241-9241

2. Romantsova D. V., Denisevich E. I. Problems of the development of youth entrepreneurship // Young Scientist. - 2015. - №8. - p. 614-618. - URL https://moluch.ru/archive/88/17566

3. Nazarbayev N.A. New time - new economy // Kazakhstanskaya Pravda. 2006, December 18.

4. Schumpeter J. Theory of Economic Development. - M .: Progress, - p. 169-170.

Никитин К., студент 3 курса
Научный руководитель: Можанина Н.Е.
Абайский многопрофильный колледж , п. Агрогородок, Республика Казахстан

ПУТЬ К УСПЕХУ СО СТУДЕНЧЕСКОЙ СКАМЬИ

«Большинство людей живут хорошо и довольны положением дел.
Но если Вы хотите, чтобы Ваша жизнь стала активной и захватывающей дух,
то попробуйте стать бизнесменом.
Сэр Ричард Брэнсон

Казахстан на данный момент является страной, в которой процент дееспособного населения в возрасте от 16 до 63 лет достигает отметки 50-60%. Страна обладает огромным нереализованным потенциалом, который может быть достойно преобразован в крепкую прослойку среднего класса. Именно сейчас, формирование предпринимательской среды среди молодежи поможет создать тот базовый класс молодых бизнесменов, ту критическую массу, которая будет достойно конкурировать на мировых рынках.

Для начала давайте определимся с двумя отдельными понятиями «молодежь» и «предпринимательство».

Молодёжь — это особая социально-возрастная группа, отличающаяся возрастными рамками и своим статусом в обществе: переход от детства и юности к социальной ответственности.

Предпринимательская деятельность — экономическая деятельность, направленная на систематическое получение прибыли от производства и/или продажи товаров, оказания услуг. Согласно статданным по РК, уровень развития предпринимательства в Казахстане невысокий, доля вклада малого и среднего предпринимательства (далее – МСП) в структуре ВВП РК составляет около 17%.

На сегодняшний день поддержка со стороны государства представлена в виде специально созданных государственных фондов по поддержке и развитию предпринимательства, например, фонд развития предпринимательства «ДАМУ» дает возможность пройти бесплатные курсы для начинающих предпринимателей, а также участвовать в программе по получению грантов на развитие малого и среднего бизнеса. Параллельно, создаются различные дискуссионные площадки и бизнес-инкубаторы для развития и поддержки малого и среднего бизнеса.

Время, образовательные реформы в профессиональном образовании и современный рынок труда предъявляют все новые повышенные требования к нам, к будущим молодым специалистам.

Чтобы выйти на рынок труда высококвалифицированным и конкурентоспособным специалистом, выпускник колледжа должен обладать не только профессиональными навыками, но и владеть приемами и способами экономического анализа, объективно оценивать ситуацию на рынке, уметь принимать оптимальные управленческие решения, быть коммуникабельным, адаптироваться в меняющихся жизненных ситуациях и быть контактным в различных социальных группах. Все это создает необходимость формирования у молодых людей современных ключевых компетенций: общенаучной, информационной, познавательной, коммуникативной, ценностно-смысловой, социальной, компетенции личностного самосовершенствования.

Объем информации, полученный в процессе обучения, нуждается в постоянном обновлении. В связи с чем, необходимо так сформировать мышление студента, чтобы он мог самостоятельно находить и усваивать новую информацию, чтобы, закончив процесс обучения в колледже, он мог уверенно чувствовать себя в своей профессии и на рынке труда.

Методом преподавания, способным удовлетворить всем требованиям современного общества, является проектирование. Основное предназначение метода проектов состоит в предоставлении нам возможности самостоятельного приобретения знаний в процессе решения практических задач или проблем, требующего интеграции знаний из различных предметных областей.

Если говорить о методе проектов как о педагогической технологии, то эта технология предполагает совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по своей сути. Преподавателю в рамках проекта отводится роль разработчика, координатора, эксперта, консультанта.

То есть, в основе метода проектов лежит развитие познавательных навыков студентов, умений самостоятельно конструировать свои знания, ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического и творческого мышления.

Разработанный ещё в первой половине XX века на основе прагматической педагогики Джона Дьюи, метод проектов становится особенно актуальным в современном информационном обществе.

Формирование у нас, у будущих специалистов знаний, необходимых для создания собственного дела, а также умения выбирать оптимальные методы, инструменты, формы существования бизнеса, умения создавать новые продукты, опираясь на запросы потребителей, разработка интересных бизнес-моделей и их внедрение, осуществляется в результате применения в образовательном процессе бизнес-проектирования.

Данное направление работы является наиболее актуальным в настоящее время, так как позволяет решать задачи опережающей подготовки студентов к дальнейшей реализации себя в профессиональной деятельности.

В результате выполнения бизнес - проектов студенты автоматически формируют отношение к выбранной профессии и её значении в современном обществе.

Для реализации данной технологии на базе КГКП «Абайский многопрофильный колледж» в рамках «Бизнес-школы», студентами, под руководством преподавателей специальных дисциплин ведется работа по разработке и реализации, на базе учебно-опытных хозяйств колледжа, следующих бизнес-проектов:

1. Бизнес-проект «Организация тепличного комплекса по выращиванию овощей и зелени», «Бизнес-проект по выращиваю грибов»; Бизнес-проект по выращиванию рассады декоративных цветов», Бизнес-проект по созданию питомника плодовых саженцев, которые реализуются студентами, обучающимися по специальности «Агрономия»

2.Бизнес-проект по эффективности выращивания кроликов, который реализуется студентами, обучающимися по специальности «Ветеринария».

Бизнес-проект «Умная теплица», которая реализуется студентами, обучающимися по специальности «Вычислительная техника»

Вышеперечисленные бизнес-проекты являются актуальными и имеют огромное практическое значение, так как это довольно перспективный бизнес, не требующий огромных вложений и обладающий большими преимуществами.

За время работы над проектами, мы приобретаем практические навыки не только по выбранной профессии, но и получают углубленные знания в области маркетинга, менеджмента и организации агробизнеса, учатся разрабатывать мини-проекты и принимать управленческие решения.

Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в своем выступлении на открытии года молодежи, сказал: «Молодежь – это ключевой фактор конкурентоспособности нашей страны в современном мире. Именно от вас – от ваших знаний, энергии и патриотизма зависит будущее Казахстана» и поручил Правительству создать Фонд поддержки молодежных стартапов.

Кроме того, в своем выступлении Президент РК Н.А. Назарбаев обратил внимание на то, что в Казахстане сельское хозяйство является стратегической отраслью, имеет большой потенциал роста и в перспективе может стать одним из главных драйверов отечественной экономики.

Таким образом поставленные задачи, вкупе с применением проектной деятельности в образовательном процессе, позволят повысить качество профессионального обучения, обеспечить личностный и интеллектуальный рост участников проектов, развить креативность.

Обучение в рамках «Бизнес-школы» дает возможность студентам после выпуска открыть свое собственное дело и реализовать профессиональные и предпринимательские компетенции на высоком уровне.

Список использованной литературы:

1. Выступление Президента Казахстана Н.А. Назарбаева на торжественной церемонии открытия Года молодежи. Январь 2019 год

2. Буров, В.Ю. Основы предпринимательства: учебное пособие / В.Ю. Буров. – Чита, 2011. – 441 с.
3. Круглова Н. Ю. Основы бизнеса (предпринимательства): учебник / Н.Ю. Круглова. – М.: КНОРУС, 2010. – 544 с.
4. Набатников В.М. Организация предпринимательской деятельности. Учебное пособие/В.М. Набатников. – Ростов-на Д.: Феникс, 2011 – 256 с.

Nagmanova K. 2 course student,
Ygytay Zh. scientific adviser
Karaganda economical University of Kazpotrebsoyuz Kazakhstan, Karaganda city

FEATURES OF FOOD INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Food industry of Kazakhstan: current situation and development perspective.

The main priority of Kazakhstan, declared in the Letter of the President to the people of Kazakhstan "Kazakhstan-2050" Strategy" – a new political course of the established state" is achieving of leading position on the world food market and increasing agricultural production. The development of food industry of Kazakhstan at the present time is an actual issue, in the changed conditions of the market that is the enter into the Customs Union and WTO, as well as changes of the internal market that is increase of the population of the country, intensive increase of food consumption and changes of the structure of the consumption to more qualitative and varied products.

The food production refers to the section of the processing industry and includes the following activities:

- Production, processing and canning of meat and meat products;
- Processing and canning of fish and fish products;
- Processing and canning of fruits and vegetables;
- Production of vegetable oils and adipose;
- Production of milk products;
- Production of milling industry products;
- Production of farina and farina products;
- Production of animal feeds;
- Production of bakery products;
- Production of sugar;
- Production of cacao, chocolate and sugar confectionary;
- Manufacture of macaroni, noodles, couscous and similar farinaceous products;
- Production of coffee products, baby food, artificial honey, spices, vinegar, yeast and etc.

At present time on the domestic market there is a sufficiently stable tendency of increase of milk and milk products production. The milk industry of Kazakhstan finalized 2016 year with the increase of products issue by 23%. The increase was in the following kinds: milk – by 28.7%, cheese – by 13%, yogurt, milk and cream – by 25%. and

The investment size into the milk industry has tripled in 2016. The quality of milk products regulated with the technical rules meets market requirements in general. The production capacity of the milk industry of Kazakhstan can satisfy consumption not only of the domestic market but also the nearest foreign markets. However, the potential of the sector is not effectively realized: nowadays only 25% of production capacity is used. One of the reason of this condition of the milk industry of Kazakhstan is high competition with the import especially Russian manufactures. The import share in the milk products supply remains very high. The high import is in the supply of butter, cheese, cream, dry milk, whole and skimmed milk.

Last years the domestic milk industry becomes more competitive. Today we have wide variety of milk products produced by Kazakhstani enterprises.

The intention of Kazakhstan to the integration to the world society and development of market relations inside the country leads to growth of commodity turnover and hence the enterprises face a main task to adapt conditions and rules on the international market. The quality of products is the main tool in the struggle for the sales market.

The quality and safety of milk products is formed under the influence of the following factors:

- good hygienic practice. The most important component of the success is high sanitary culture of production. Production of high quality milk products can be reached only in precise organization of anti-epidemic and hygiene measures.

Milk as an object of the analysis

Milk and milk products in food especially in child age have a big value – they contain all necessary nutrients for living and growing. The milk has a high nutritional value and therefore it refers to the category of dietary and healthful products. The milk consists of more than 250 necessary substances for living, including digestible proteins, milk fat, nitrogen, minerals, vitamins. Consumption of 1 liter of milk satisfies necessity in energy by 25%; fat -by 100%; iron- by 20 %; protein - by 63%; calcium - by 150%; phosphorus - by 102 %; A vitamin- by 30%; D vitamin- by 6%; C vitamin- by 33%. Each person should get 350-400 kg of milk and milk products. The milk and milk products should meet high quality requirements.

The milk is one of perfection created by the nature. Pavlov I.P. named milk as an exclusive natural food which is prepared without participation of a human. It is complex colloidal system in which all components are interrelated. Cow milk is more valuable in human nutrition, less valuable are goat's, sheep's, mare's, camel milk and etc. The natural purpose of the milk is to provide nutrition of young for long time after the birth. The chemical composition of milk is determined not only with the type of animal, but also by environmental condition in which the animal is contained during mammary secretion. It is especially reflects in liability of protein content, fat, vitamin and other components of the product. The more protein content is in milk the faster young grow. The milk fat serves for satisfaction of necessity of organism in energy. The ratio of components in the milk defines its value in milk sorts.

Milk – is a biological liquid that has high nutritional, immunological and bactericidal properties which is formed in mammary gland of mammals. Milk has more than hundred different components. The chemical composition of milk is usually characterized by content of essential substances, the ratio of them is not strictly constant. Milk has the following content: water 85-89% and dry residue 11-15%. Dry residue includes: fat 2.5-5.5%, proteins 2.3-4.4%, carbohydrates 3.8-5.3%, minerals 0.6-0.8% and etc. The content of dry milk essentially defines its nutritional value. Fat and total protein content as well as their ratio are important indicators of quality of milk and milk products, they define its nutritional value and therefore its commercial value. . The deviation of fat and protein content from the set standard basic norm by 0.1% and more can influence on price of the product. Nitrogen in milk is represented in two fractions: protein compiling 95% and non-protein nitrogen substances that are about 5%. General protein content in cow milk is 2.7-4.2%. The proteins are the most important nutritional component of milk. Casein and whey proteins can be distinguished among them. Casein is a main protein of milk, its content is about from 2.1% up to 2.9%. The element content of casein is the following: carbon -53.1%, hydrogen – 7,1 %, oxygen – 22,8 %, nitrogen – 15,4 %, sulfur – 0,8 %, phosphorus – 0,8 %.

Casein is a group of heterogeneous phospho-proteids containing phosphoric acid monoester bond to serine, which in the presence of calcium, citrate and phosphate is self-assemble into micelles Whey proteins are proteins remained in the serum after precipitation of casein from the skimmed milk. They consists of 15-22 % of all proteins. However, about 1/5 of non-casein nitrogen compounds are not real protein, they are peptides (proteoso-peptones components are related to them) and non-protein nitrogen.

List of resources:

1. The Letter of the President of the Republic of Kazakhstan «Kazakstan - 2050» Strategy: new political course of the established state».
2. Zahabiliyev A.K. Characteristics of milk production in RK. – 2011.
3. Kulyayev Ye.A. Organizational economical mechanism of improve of the quality of the products of the milk industry enterprises. / Ye.A. Kulyayev // Issues of modern science and practice. University named after V.I.Vernadsky. –2011. – № 3(34). – P. 249–255.
4. Technical rules for milk and milk products : federal law dated 12.06.2008 №88-FZ [E-resource] // European Commission. – Access mode : http://ec.europa.eu/food/international/-trade/docs/milk_dairy01_ru.pdf.

Оразбай Ж., 2 курс курсанты,
Ғылыми жетекшісі: А.Е. Туткушов., Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының оқытушысы, з.ғ.м., полиция капитаны,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАЛДЫҚТАРДЫҢ ҚАЙТА ӨҢДЕЛУІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Соңғы он жылдықта өнеркәсібі дамыған мемлекеттерде, сонымен қатар Қазақстанда да қалдықтарды басқару саласында бұрынғыға қарағанда айтарлықтай өзгерістер бар. Оның бірден бір себебі, қоршаған ортаның ластануының ұлғайуы және оның халық денсаулығына кері әсері, экологиялық саясат пен заңнамадағы өзгерістер. Экологиялық саясаттағы өзгерістер деп отырғанымыз, қалдықтарды басқару саласында пайда болған қалдықтардың көлемін азайту және оны барынша қайта пайдалануға беру.

Тұрмыстық қатты және техногенді қалдықтар өнеркәсіппен қатар күнделікті адам өмірінде пайда бола отырып, экологияға зиянын тигізіп отыр. Жалпы, қалдықтар екі топқа бөлінеді токсинді және қауіпті. Қалдықтар бойындағы ластағыш материалдардың көптігі соншалық, олар қоршаған орта мен адам денсаулығына өте зиянды[1].

Қалалардың өсуі мен қаладағы халық санының ұлғаюы және олардың тауарлады үлкен көлемде пайдалануы қаладағы тұрмыстық қатты қалдықтардың жоғры деңгейде көбеюіне әкеліп соғуда. Мемлекетімізде әрекет ететін занама бұл мәселені тиімді түрде шешетіндей жағдайда емес. Мәселен, дамыған мемлекеттерде қалдықтармен қоршаған ортаны ластау қатаң бақыланады және санкцияланған. Өнеркәсібі дамыған мемлекеттерде тұрмыстық қатты қалдықтардың көлемін азайту, табиғи және адами ресурстарды сақтай оытырп, экономиканы үздіксіз дамыту жолдарының біріне айналған. Қалдықтар көлемін азайтудың қарқынды жүргізіліп отырған негізгі себебтерінің бірі, қоқыс пен қалдықтардың көбеюі қоршаған орта мен халық денсаулығына үлкен зиянын тигізеді[2].

Қазақстанның қазіргі жағдайына көз жүгіртетін болсақ, қатты тұрмыстық қалдықтар Қазақстан үшін ерекше мәселе болып отыр. Жыл сайын бір тұрғынға 1,3-тен бастап 2,2 м кубқа дейінгі нормаларда қатты тұрмыстық қалдықтардың 14 млн метр кубтан астам жиналады. Қазақстанда 22 миллиард тоннадан астам қалдықтар жиналған. ҚОҚ министірінің сөзі бойынша, 16 миллиард тоннадан астам – техногендік миниралдық қалдықтар, 6 миллиард тоннаға жуығы – зиянды және 96 миллион тонна қатты тұрмыстық қалдықтар. Елімізде құрамдастарға бөлінбеген қатты тұрмыстық қалдықтардың негізгі массасы ашық ійінділерге шығарылып, жиналады, ал оның 97 пайызы экологиялық, санитарлық заңнаманың талаптарына сай келмейді[3].

Қазақстанда қалдықтарды жинау және шығару бойынша жеткілікті инфрақұрылымның жоқтығы тұрғылықты пунктерде апатты үйінділердің пайда болуының себебі болып тұр және оларды жоюға жергілікті бюджеттен жыл сайынғы шығындарға әкеп соғуда.

Республика аумағындағы қатты тұрмыстық қалдықтарды өңдеу қазіргі кезде жүргізілмейді. Тек 5 пайыздан астам қатты тұрмыстық қалдықтар ғана кәдеге жаратылып, өртеледі.

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексіне сәйкес қоршаған ортаны қорғау облысындағы уәкілетті орган біріңғай мемлекеттік экологиялық саясатты жүргізеді, қалдықтарды реттеу бойынша нормативтік құқықтық актілер әзірлейді. Коммуналдық шаруашылық облысындағы уәкілетті орган коммуналдық қалдықтармен саласындағы мемлекеттік саясатты әзірлеуге және жүзеге асыруға қатысады. Жергілікті атқарушы органдар қалдықтарды басқару бойынша бағдарламаларды әзірлеуді ұйымдастыруды және оларды орындауды қамтамасыз етеді; өндіріс және тұтыну қалдыұтарын орналастыру бойынша обьектілер салуға және учаскелерін бөліп шығаруды; коммуналдық қалдықтармен айналысқанда экологиялық талаптарды ұстануды қамтамасыз етеді; қалдықталдың пайда болу көлемін бақылауды жүзеге асырады және қалдықтардың көлемін азайтуға, оларды қайтадан немесе балама пайдалану деңгейін жоғарлатуға және көмуге арналған қалдақтардың көлемін қысқартуға бағытталған шараларды және экономикалық ынталандыруды әзірлейді[4].

Қазіргі уақытта өндірістік және коммуналдық қалдықтарды басқару мәселесі Экологиялық кодекспен, оны жүзеге асырудың заңға бағынышты актілерімен реттеледі. Қазақстан Республикасының кодексіне сай «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» санитарлық ережелер де жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандырылуға, тастауға, өндіріс және тұтыну қалдықтарын көмуге санитарлық-эпидемиологиялық талаптарды тұрақтандырады. Бірақ, Экологиялық кодекс және басқа да нормативтік құқықтық актілер нормалары осы саланы толық түрде реттемейді. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі қалдықтарды реттеудің жалпы ережесін, эмиссия түрінің бірі ретінде анықтайды. Бірақ, халықаралық тәжірибие көрсеткендей, қалдықтардың әртүрлі түрлері әртүрлі ережелерді және айналысу нормаларын талап етеді. Мысалы, пайдаланылған өнім болып табылатын қалдықтар «өндірушінің кеңейтілген жауапкершілігі» сияқты нормамен реттеледі, оны өндіріс қалдықтарының басқа түріне енгізуге болмайды. Дегенмен, іс жүзінде Республикада қоқыстың 90% жерге көмілсе, қалған 10% өртеледі.

Өртеу - тәжірибиеде ТҚҚ-ды жоюдың әлемде кең тараған түрі. ТҚҚ-ды өртеу тәжірибиесі XIX ғасырдың аяғынан басталды. Оның ТҚҚ-ды көмуден артықшылығы, қалдықтың көлемі 10 есе кішірейсе, салмағы 3 есе азаяды. Әрине, бұл салыстырмалы түрде тиімді. Бірнеше онжылдықтар бұрын қалдықтар көлемі қазіргіге қарағанда аз болған уақытта, пластикалық заттар аз болған кезде қоқысты өртеу, қазіргіге қарағанда айтарлықтай қауіп тудырмаған еді. 80-жылдары тұрмыстық қатты қалдықтарды өртеу барысында атмосфераға зиянын тигізетін әртүрлі улы өнімдер қалыптасатыны анықталды.

Жоғарыда аталғандардан бөлек, ТҚҚ-ды өртеудің өзге де кемшіліктері бар. Біріншіден, халық тұрмысына пайдалы бағалы полимерлік өнім жойыласа, екіншіден, үлкен аумақтар қоқыстың әсерінен жарамсыз болып қалады. Байқап отырғанымыздай Қазақстанға қоқыспен күресудің жаңа бағдарламасы керек. Көптеген дамыған мемлекеттердегідей, біздің мемлекетімізге де қалдықтарды кәдеге жарату жійесін дамыту керек. Бұл қоршаған ортаның ластануының алдын алатын бірден бір тиімді шешім. Әрине, бұдан бөлек, халықтың тарапынан да тиісті әрекеттер болу керек, ол қоқыс тастау мәдениеті[5].

Шетел тәжірибиесіне назар аударатын болсақ, қалдықтарды кәдеге жарату АҚШ, Жапония, Канада сияқты мемлекеттерде 80-жылдардың ортасынан бастап қолға алынған. Бұл мемлекеттерде осы үшін мемлекет тарапынан қаржы бөлініп, ұлттық бағдарлама құрастырылған. Ал 1994 жылы қалдықтар қаптамасы туралы Декларация қабылдаған ЕО мемлекеттерінде Европарламент пен Европалық Кеңес министрлерімен тұрмыстық қатты қалдықтардың көлемін ұлғайтпау, оларды қайта өңдеу және өңдеуге жатпайтын қалдықтарды зиянын тигізбейтіндей қылып жою негізгі мазмұны болатын қаптама қалдықтарын пайдалану стратегиясы туралы ортақ заң қабылданған. Сонымен қатар, бұл мемлекеттерде қоқысты жинау мен оны қайта өңдеу – табысты бизнес. Онда әрбір қалта қоқыс қатаң саналады. Сәйкесінше, мысалы, Германияда осы саламен айналысатын ірі

кәсіпорындар миллиардтаған еуро ақша табады. Осылайша олар бір оқпен екі қоянды өлтіреді. Біріншіден, компаниялар жақсы табыс табады, екіншіден, қоршаған ораны зиянды қалдықтардан қорғайды. Әрине, бұл тиімді заңнаманың нәтижесі деуге болады.

Барлық шетел мемлекеттерінде қаптаманың өмірлік үрдісіне қаптама өндірушінің жауапкершілік қағидасы жүзеге асуда. Батыс еуропалық заңда өнеркәсіп және тұрмыстық қалдықтар саласынреттейтін «өндіруші жауапкершілігі» деген түсінік төмендегіні көрсетеді:

1. Кім қоршаған ортаға теріс әсер жасаса, соған жауапкершілік жүктелуі керек;
2. Мұндай жауапкершілік өндіріс және тауар жүргізудің барлық қатысушылары арасындағы, олардың қоршаған ортаға нақты ықпал жасауына сәйкес, бөлісуі керек.

Біздің елімізде төмендегі ережелерді заңдық түрде реттеу керек.

1. Өндірушінің кеңейтілген жауапкершілігі бойынша терминдер мен реттеуше ержелеренгізу қажет, оның негізінде өнімнің барлық этаптарындағы өмірлік кезеңін, өнімді кәдеге жаратуға дейін, өнім өндірушінің жауапкершілігі ұғынылады;
2. Қалдықтарды өңдеу және кәдеге жарату кезінде импортшы мен бумалар және тауарлар өндірушілердің қаржылық жауапкершілігі көзделуі керек. Ол үшін, өндірілген тауар мен бума бірлігінің құнық пайызы арнайы құрылған мамандандырылған қорға аударуды көздеу керек немесе тауар бірлігі және бума бірлігінің кедендік құнының дәл осындай пайызы. Бұл жағдайда қайтадан пайдалануға жарамды ыдыстың бағасына, қосымша оның кепілдік құны кепілге салынады. Тауардың тізбесін анықтау керек, олардың құндылығынан төлем есептеледі. Өнім құндылығынан оның кәдеге жарату құндылығын қарастыру керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Егоров О.И. Перспективы комплексного использования твердых бытовых и техногенных отходов.// Аль Пари, №3-4, 2007. – С.227
2. Любешкина Е.Г. Твердые бытовые отходы. Проблемы и решения. // Пищевая промышленность, №12, 2001. – С.28-29.
3. Проект ЕС/ТАСИС/ EcolDEA «Инструменты и механизмы участия для лучшего управления отходами в г.Астана», Отчет «обзор по раздельному сбору мусора», Подготовлен экспертом проекта Нургалиевым С.С.
4. Айтжанова Д.А., Формирование регирнальных целевых программ управления отходами пройзводства, Вестник КазНУ. Серия Экономическая 2007г. №1; с.58
5. Газета Око, Мусорны врата, Яна Новосельская. htth://oko.kz/aktualno/musorie-vrata.

Панкова А., Кан Я студенты III курса
Научный руководитель: преподаватель специальных дисциплин,
высшего уровня квалификации высшей категории Плетень Е.В.,
Колледж экономики, бизнеса и права КЭУК, г. Караганда, Республика Казхстан

СЕТЕВОЙ МАРКЕТИНГ

.

Тысячи людей во всем мире пытаются найти способ, который позволил бы им получать основной или дополнительный доход. Президент Республики Н.А. Назарбаев в Послании народу Казахстана «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» сказал: «Наша торговая политика должна перестать быть инертной. Необходимо придать ей энергичный характер». [1]

Если вы решили попробовать себя в каком либо бизнесе, то почему не заняться многоуровневым маркетингом (MultiLevelMarketing) или сетевым маркетингом. В наше время люди по-разному относятся к сетевому маркетингу - кто-то крайне негативно, а кто-то восторженно, одни считают его перспективным бизнесом, а другие обычной аферой.

Давайте вместе попробуем разобраться, что собой представляет сетевой маркетинг, и какие у него преимущества и недостатки.

Концепция сетевого маркетинга очень проста - компания предлагает вам стать дистрибьютором и распространять продукцию, которую она производит, а также привлекать других людей в качестве распространителей, а те в свою очередь, тоже будут привлекать все новых и новых членов сети.

Первая компания, работающая по такому принципу, появилась в 1927 году в США. Еюстала фирма по изготовлению пищевых добавок КарлаРенборга.Развитие сетевого маркетинга связывают так же с именами Рича де Воза и Джея Ван Эндела, основавших в 1959 году компанию «Американский путь» («AMWAY»)[2]

Около 100 млн. человек во всем мире, связаны с сетевым маркетингом, а около 20 млн. заниматься им профессионально. Сегодня компании сетевого маркетинга зарегистрированы в 125 странах мира, апо количеству на душу населения лидирует Малайзия, где зарегистрировано около 800 компаний сетевого маркетинга[3]

Основное правило сетевого маркетинга- стать дистрибьютором в сетевой фирме можно только по рекомендации другого дистрибьютора, который в ней уже работает.

Технология сетевого бизнеса заключается в сокращении пути товара или услуги от производителя к покупателю. Иногда можно услышать, что сетевой маркетинг это «пирамида», но это не так. В отличие от «пирамиды» в сетевом бизнесе продают реальный товар, имеющий конкретный спрос, цену и работающий на определенный сегмент рынка.

К преимуществам сетевого маркетинга относят то, что эта деятельностьможетприноситьхороший доход, свободный график работы, возможность совмещения с другой работой, приобретение продукции со скидкой, не требуются специальное образование и большие финансовые вложения, новые знакомства и личное развитие.

Как и в любой деятельности в сетевом бизнесе есть недостатки. Это определенная доля риска, некоторые терпят неудачу в первые месяцы работы и разочаровываются.

В рамках данной работы нами было поведено исследование, цель которого - изучить отношение к сетевому маркетингу. Целевой группой стали студенты и преподаватели КЭБП КЭУК, высказавшие свое отношение к сетевому маркетингу.

Выборка составила 60 человек.

В результате анкетирования выяснилось, что в большинстве случаев, люди редко пользуются услугами сетевого маркетинга, преподаватели 53 % и студенты 33%, значительно реже, лишь в 17% случаев, сетевой маркетинг привлекает постоянных покупателей, 40% опрошенных из числа студентов не приобретают товары у сетевиков, и хотят попробовать купить только 20% респондентов. (рисунок 1)

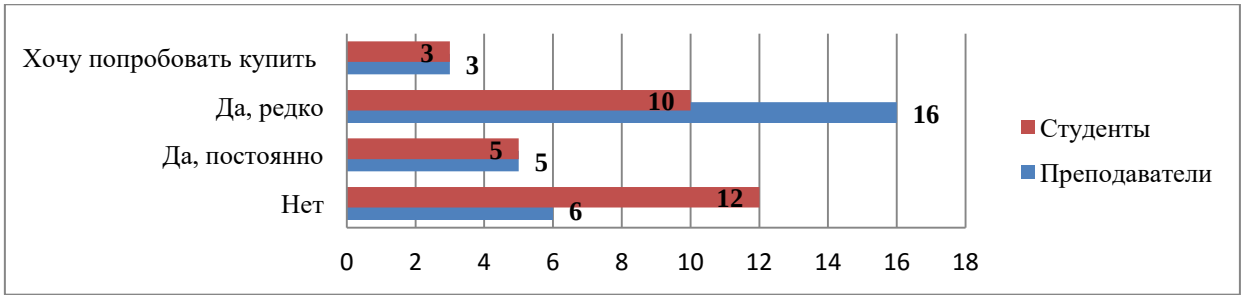

Рисунок 1. Приобретаете ли вы товары в сфере сетевого маркетинга?

Положительные эмоции к распространителям товаров испытывают большинство преподавателей (19 человек, 63%), а вот студентов только менее половины (12 человек, 40%), которые испытывают то же самое. Безразличны к продукции сетевых компаний 9 преподавателей (30%) и 14 студентов (47%), отрицательно высказались 6 человек, причем 4 из них студенты. (рисунок 2)

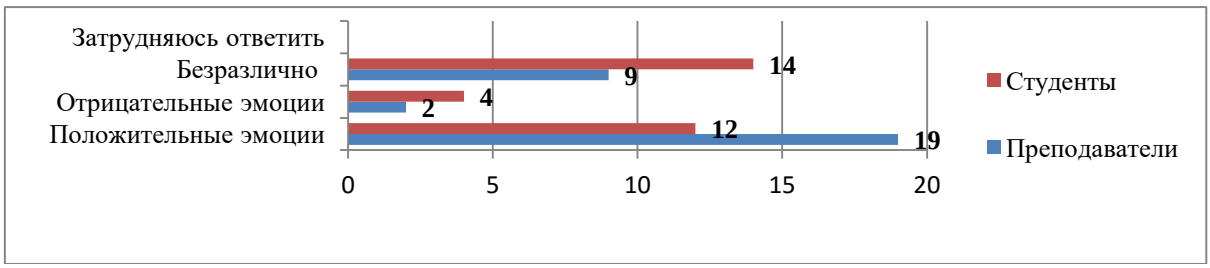

Рисунок 2. Что Вы испытываете к тем, кто занимается сетевым маркетингом?

При ответе на вопрос «Считаете ли Вы технологию сетевого маркетинга раздражающей, а работу торговых агентов назойливой?», положительно ответили 9 преподавателей, что составляет 30% и 8 студентов, ответили «нет» 16 преподавателей и 16 студентов, 8 человек вовсе затруднились ответить.

Мнения о вреде или пользе сетевого маркетинга разделились следующим образом, за пользу высказалось большее количество респондентов всего – 32 (53%), затруднились ответить – 25 опрошенных (42%), и три студента посчитали, что сетевой маркетинг приносит только вред.(рисунок 3)

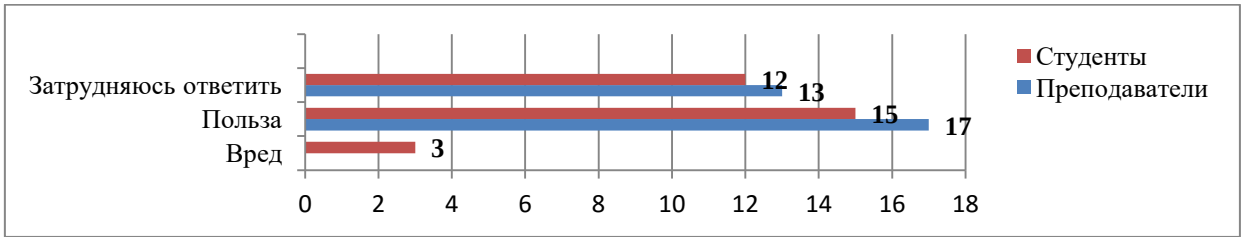

Рисунок 3.Вред или пользу приносит обществу сетевой маркетинг?

Интересными оказались результаты анкетирования по выявлению плюсов сетевого маркетинга. В большинстве своем (26 респондентов) названа возможность использовать сетевой маркетинг как дополнительный заработок и (25 респондентов) приобретать продукцию фирм с хорошей скидкой. Наличие небольшого стартового капитала для начала такой деятельности в качестве привлекательной характеристики сетевого маркетинга выбрали только 14 студентов, практически одинаковое количество голосов было отдано за саморазвитие (9 преподавателей и 10 студентов), а в последнюю очередь респонденты выбрали возможность стать членом определенного сообщества (3 преподавателей и 2студентов).(рисунок 4)

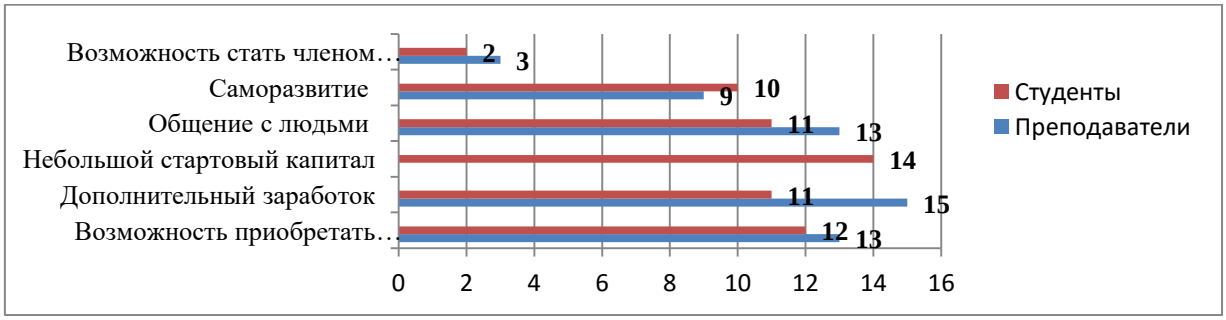

Рисунок 4. Достоинства сетевого маркетинга

В качестве недостатков деятельности сетевого маркетинга большинство респондентов – 36 человек, назвали возможность нарваться на мошенников. 16 преподавателей, или 53% считают, что минусы заключаются в негарантированном доходе. Необходимость

периодически покупать продукцию фирмы отметили 10 преподавателей и 6 студентов, так же в качестве «минуса» определили высокую конкуренцию 11 человек, и 7 респондентов высказали мнение о негативном отношении к сетевому маркетингу общества. (рисунок 5)

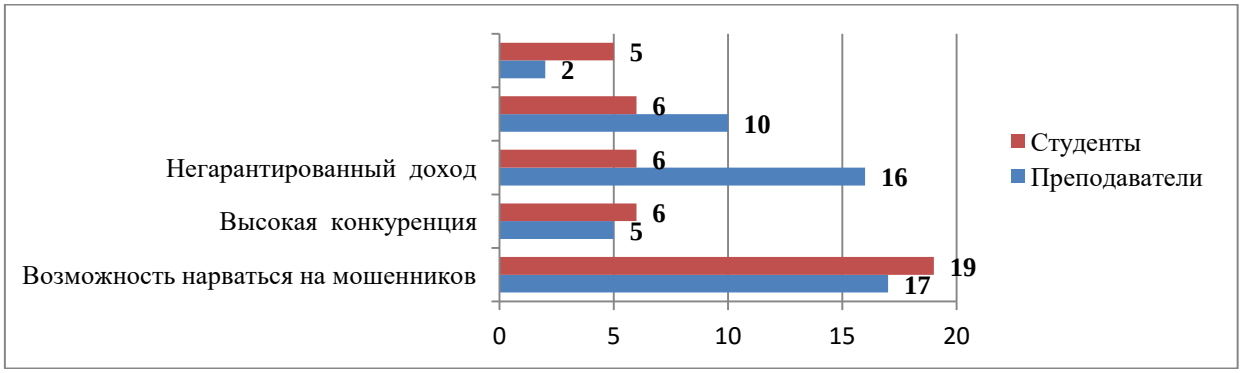

Рисунок 5. Недостатки сетевого маркетинга

В ходе анкетирования были получены данные об известности брендов сетевого маркетинга в Карагандинской области. Чаще всего назывались такие бренды, как «AVON», « FABERLIC», «ORIFLAME», «MARYKAY». Студентам меньше всего знакомы компании «ZEPTER» и «SiberianWellness».

Количество сетевых компаний в РК растет, но их положение на рынке РК неоднозначно. Для поддержки тех, кто, занят в сфере сетевого бизнеса, в 2014 году была создана «Ассоциация деятелей сетевых продаж и маркетинга». Вхождение в Ассоциацию означает: честное ведение бизнеса, следование нормам законодательства РК и поднятие престижа этой формы бизнеса.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана 05.10. 2018г. «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни»
2. Заскалько Е.Е. СЕТЕВОЙ МАРКЕТИНГ КАК СОЦИАЛЬНОЕ ЯВЛЕНИЕ // Международный студенческий научный вестник. – 2018. – № 2.;
3. URL: http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=18436http://dnevnyk-uspeha.com/rabota-i-karera/chto-takoe-setevoj-marketing.html

Панферова А., студент 3 курса,
Научный руководитель: магистр, ст.преп. Бекишева Ш.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ СЕРВИСНЫХ УСЛУГ В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА

В современной рыночной экономике наряду с рынками товаров, капиталов, рабочей силы, существует рынок услуг. Он представляет собой сложную систему, основной задачей которой является удовлетворение потребностей населения в услугах. Сервис - особый вид человеческой деятельности, который направлен на удовлетворение потребностей клиента путем оказания услуг, востребованных отдельными людьми, соц.группами, организациями.

В основе рынка услуг лежит обширная и быстро развивающаяся часть мирового хозяйства, которая называется сферой сервиса. Оказание услуг – очень распространенный

вид деятельности, им занимается практически любой человек, начиная от простейших услуг, оказание которых не требует особых знаний (предоставление инфо) и заканчивая сложными (профессиональными) услугами, предоставление которых требует специальных знаний и соответствующего оборудования (санаторно-курортных услуг).

В настоящее время сервис превратился в крупную масштабную сферу человеческой деятельности. Сейчас боле 70% промышленно развитых стран являются участниками мирового рынка услуг. Сфера услуг наряду со сферой производства товаров, является важной составляющей национального хозяйства многих стран. Анализ развития мировой экономики показывает, что сервис услуг становится доминирующей частью экономики большинства стран: от 50% ВВП в развивающихся странах, до 70% - в развитых (США =70, Япония = 58, Россия = 55-60%)[1].

Научно-техническое развитие, технические инновации определяют рост объемов производства и предложения товаров, что в условиях ограниченной платежеспособности населения изменяет структуру спроса. Покупатель отдает предпочтение тому товару, предложение которого сопровождается предоставлением необходимых сервисных услуг (доставка, гарантия, установка, кредитование). Кроме того, повышение доходов населения обуславливает рост спроса на услуги соц. характера (здравоохранение, организация отдыха и досуга, образование).

В результате сокращения государственного финансирования социальной сферы увеличивается доля предоставления платных услуг. Появляются новые виды услуг, усилилась конкуренция. Расширение рыночного сектора сервисных услуг обуславливает её привлекательность для предпринимателей, в т.ч. и в связи с тем, что некоторые отрасли этой сферы не требуют значительного стартового капитала.

Роль сферы сервиса в условиях современной рыночной экономики определяется следующими факторами:

1. В сервисных услугах постоянно создаются новые рабочие места.
2. Сервисные услуги увеличивают свою долю в ВВП страны.
3. За счет сервисных услуг идет сокращение времени обслуживания домашнего хозяйств, что повышает качество жизни населения в целом.

Практика зарубежных стран показывает, что сервисные услуги являются инвестиционно привлекательной, т.к. высокодоходна и имеет высокий уровень окупаемости, приносит весомый вклад в бюджетные поступления, снижает уровень безработицы.

Процесс оказания услуг клиентам, подготовка к нему, восприятие услуг клиентами и их впечатление от обслуживания представляет собой «комплекс взаимосвязанных элементов, каждый из которых влияет на конечный результат работы предприятий в индустрии гостеприимства». Этот комплекс можно представить в виде модели - «Лестницы гостеприимства».

Продукт - Атмосфера - Обслуживание - Фактор возврата

Продукт - это непосредственная суть услуги. Для гостиницы - это номер, набор услуг в нем, категория гостиницы; т.е. то, что входит в понятие проживания. Для турфирмы - это ассортимент услуг, входящих в турпакет (турпродукт). Основная задача турфирмы - правильно подобрать тур с учетом индивидуальных пожеланий клиента. А также подобрать комплекс услуг других предприятий-партнеров высокого качества и нужного количества.

Для полного удовлетворения потребностей клиента в индустрии гостеприимства хорошего продукта недостаточно. Атмосфера - это то.что оставляет у клиента ощущение уникальности, оригинальности от общения с предприятиями гостеприимства, индивидуальный облик предприятия. Понятие атмосферы состоит из следующих элементов: Экстерьер - внешний вид здания, прилегающая территория, стоянка для машин, клумбы и т.д. Интерьер - декор помещения, система освещения, мебель, отопление, цветовая гамма, звуки, планировка помещения и т.д.Внешний вид сотрудников (швейцаров, портье, официантов, горничных, стюардесс, водителей и др.). Рабочее место сотрудника. Элементы

имиджа фирмы (гостиница-замок, в гуще тропических деревьев, ресторан в пещере, под водой, на яхте и т.д.).

В последнее время издержки на эти цели резко возросли. Особенно важно заботиться о физическом окружении при оказании услуг, воздействующих на тело человека. В этом случае комфорт и безопасность клиента должны быть приоритетными при проектировании физического окружения. Следует учитывать время потребления услуги. Чем оно продолжительнее, тем физическое окружение важнее. Обстановка обслуживания влияет и на сервисных служащих.

Обслуживание - Это процесс предоставления услуг. Он состоит из четырех элементов:

1) покупателя услуги - главное звено. Восприятие им качества услуг и решение повторить ее покупку - зависит от восприятия им обслуживания

2) сервисного работника – он надеется на учтивость покупателей и ожидает от них выражения благодарности за оказанную услугу, т.к. у него есть необходимые знания. Является лицом фирмы, его слова и действия воспринимаются как реализация политики организации. Одновременно он действует от имени покупателя и в его интересах. Это создает двойственное положение и здесь требуются навыки межличностного общения;

3) системы доставки услуг;

4) физического окружения;

5) впечатления

Значимость впечатлений потребителя нельзя недооценивать. Большинство покупателей, например, признаются, что ощущения от покупки на 70% зависят от того, насколько комфортно было в момент совершения сделки или приобретения услуги. Да, ощущение клиента сильно зависит от того, насколько развит сервис. Сервис = впечатление – ожидания.

Сервис является одним из главных критериев при выборе потребителями того или иного ресторана. Безупречный сервис может скрыть недостатки в приготовлении или оформлении блюд, но ничто не сможет скрыть недостатки в сервисе, в обслуживании гостей. Успех предприятий ресторанного бизнеса зависит в первую очередь от способности удовлетворять и предвосхищать нужды и ожидания гостей. Итак, в последние годы открывается большое количество предприятий общественного питания с похожими концепциями и блюдами. Таким образом, главным конкурентным преимуществом и определяющим фактором при выборе потребителями заведения является сервис. Предприятие общественного питания должно быть всегда готово к переменам, постоянно узнавать мнения гостей, их предпочтения, замечания и, в зависимости от этого, совершенствовать свой сервис. Только в этом случае в условиях постоянно растущей конкуренции предприятие общественного питания не потеряет своих постоянных гостей и приобретет новых. Совершенствование сервиса является одним из главных путей развития предприятия.

Индустрии гостеприимства достаточно сложно дать какое-либо конкретное и емкое определение из-за огромного количества составляющих ее отраслей. В индустрии гостеприимства можно рассмотреть основные элементы, такие как:

1. Сфера ресторанного бизнеса. Предпринимательская деятельность, связанная с общественным питанием, является среди прочих видов деятельности одной из самых сложных по своему характеру и разнообразию форм;
2. Сфера гостиничного бизнеса. Предприятия размещения – это предприятия, предоставляющие временное жилье с определенным набором услуг в зависимости от предприятия (отель, мотель, кемпинг и др.).
3. Сфера развлечений. Отдых и развлечения – это сегмент индустрии гостеприимства, предоставляющий потребителю через сеть разнообразных предприятий комплекс услуг, обеспечивающий восстановление физических и умственных способностей.
4. Транспортный сегмент индустрии гостеприимства включает предприятия, компании, осуществляющие физические перемещения людей с одного места на другое.

Транспортные компании реализуют свои многочисленные услуги через кассы аэропортов, железнодорожных и автобусных сообщений, морских и речных портов.

Индустрия гостеприимства представляет собой единство всех сотрудничающих друг с другом фирм и организаций, каждая из которых выполняет свои специфические функции, направленные на удовлетворение потребностей гостей. Несмотря на то что индустрия гостеприимства включает в себя ряд секторов, ее следует рассматривать комплексно - как полноценную индустрию, обеспечивающую удовлетворение потребностей всех клиентов. Таким образом, индустрия гостеприимства - это комплексная сфера деятельности работников, удовлетворяющих любые запросы и желания туристов[2].

Для того, чтобы проводить качественное обслуживание необходимо учитывать следующие факторы:

1.Материально-техническая база (экстерьер, интерьер, мебель, посуду, оборудование для кухни и торгового зала, бесперебойную подачу электроэнергии, водоснабжение горячей и холодной воды, отопление, кондиционирование, вентиляция в производственных помещениях и т.д.).

2. Компетентный персонал (работники торгового зала, работники по приготовлению различных блюд и напитков и другой персонал).

3. Грамотный управляющий знающий ресторанное дело. Выгодно составляющий ценовую политику, рационально использует ресурсы: трудовые, финансовые, а также организовать условия труда по нормативным правилам. Проводить тренинги или курсы по повышению квалификации.

4. Постоянно проводить мониторинг и контроль по удовлетворенности клиентов.

Продуманная система обратной связи важна еще и потому, что позволяет, как никакая другая, в кратчайшие сроки находить все новые и новые возможности для повышения объема продаж, оказания услуг посредством высококачественного центрального и периферийного обслуживания клиентов. Обратная связь с клиентом позволяет узнать от потребителей о предлагаемой продукции и услугах то, чего еще сама компания не знает. Ведь решение так или иначе возникающих проблем и сведение на нет потребительских нужд, на самом деле, представляет собой конкретизацию ожиданий клиентов.

Помня об этом, руководство организации должно приложить максимум усилий к тому, чтобы узнать мнение потребителей о предоставляемых компанией услугах. Необходимо поставить потребителей в известность о вашем желании узнать о возникших у них проблемах, в этом случае они будут о вас более высокого мнения и более охотно расскажут вам о своих трудностях. Умение прислушиваться к потребителям является очень важной составной частью стратегии поведения любой компании.

Опрос и анкетирование являются одними из наиболее эффективных инструментов сбора маркетинговой информации. Анкетирование или опросы можно разделить на две группы во время предоставления услуги, продажи товара и послепродажный опрос. Для проведения подобных акций формулируется цель исследования и составляется анкета с вопросами в простой и доступной для потребителя формулировке. Также четко определяется целевая аудитория и оптимальное количество анкетируемых респондентов. Однако, при отсутствии навыков подготовки анкет, вопросы могут по-разному восприниматься респондентами. Если рассылать анкеты по почте, заранее необходимо приготовиться к тому, что заполненных анкет будет не более 10% от разосланных. Поэтому наиболее эффективным является проведение анкетирования во время обслуживания потребителя, так как сотрудники могут проконсультировать клиента по возникающим вопросам.

Список использованной литературы:

1. Сивчикова Т.Ю., Носова Н.С. Индустрия гостеприимства. – М.: Дашков и К, 2015.

2. Джампеисова К.К. Индустрия развлечений: учебное пособие. – Алматы: Экономика, 2014.—310с.

Панчулидзе М.,студентка 2 курса,
Научный руководитель: магистр, преподавптель, Манкеева Д.С.,
Колледж экономики, бизнеса и права КЭУК, г. Караганда, Республика Казхстан

ПЕРСПЕКТИВЫ ТУРИСТИФИКАЦИИ КАЗАХСТАНА

Международный туризм в настоящее время является одной из наиболее динамично развивающихся отраслей внешнеэкономической деятельности. Неуклонный рост влияния туризма как на мировую экономику в целом, так и на экономику отдельных стран и регионов является одной из наиболее значительных, постоянных и долгосрочных тенденций, которая сопутствует формированию и развитию мирового хозяйства. Становится очевидным превращение туризма в крупную самостоятельную отрасль национальной экономики, деятельность которой направлена на удовлетворение специфических потребностей населения. Многообразие этих потребностей удовлетворяется не только туристскими предприятиями, но и предприятиями других отраслей, что обусловливает значение туризма как одного из факторов мультипликативного воздействия на развитие экономики. Туризм является одним из факторов мировых интеграционных процессов, а туристский бизнес становится сейчас значимым сектором экономики. На развитие туризма в мире оказывают влияние научно-технический прогресс, повышение качества жизни населения, увеличение продолжительности свободного времени, отпусков, экономическая и политическая стабильность и ряд других факторов. Казахстан, обладая уникальными природными ресурсами и самобытной культурой кочевого народа, имеет огромный нереализованный потенциал для развития туризма на международном и региональном рынках. Туристический потенциал рекреационных ресурсов и историко-культурного наследия позволяет Казахстану гармонично интегрироваться в международный рынок туризма и достичь интенсивного развития туризма в стране. Это обеспечит устойчивый рост занятости и доходов населения, стимулирование развития смежных с туризмом отраслей и увеличение притока инвестиций в национальную экономику. Индустрия туризма в Республике Казахстан на государственном уровне признана одной из приоритетных отраслей экономики. В реализации положений индустриально-инновационного развития экономики Казахстана ведущая роль принадлежит системе отечественных кластеров.

Туризм рассматривается как отдельный сектор экономики**.** Индустрия туризма будет влиять на экономику государства, лишь в случае, если он будет развиваться всесторонне. Экономическая эффективность туризма предполагает, что индустрия туризма будет развиваться параллельно с другими отраслями социально-экономического комплекса страны. Развитие туризма напрямую зависит от инфраструктуры экономики. При производстве туристических услуг особое значение имеет инфраструктура туризма. Под инфраструктурой туризма понимается комплекс сооружений, дорожнокоммуникационных и коммунально-бытовых объектов, обеспечивающие нормальный доступ туристов к туристским ресурсам, надлежащие их использование, а также обеспечение жизнедеятельности предприятий индустрии туризма.

С началом государственной независимости Республике Казахстан туристская отрасль не получила принципиальных структурных и содержательных изменений. Не уделялось внимания комплексному прогнозированию, долгосрочному планированию, территориальной организации туризма и негосударственным туристским структурам. К тому же, на положении дел в сфере туризма особенно отрицательно сказалась систематическая реорганизация органов государственного управления, отвечавших за развитие туризма и сокращение финансирования на их содержание. Фактором, тормозящим развитие отрасли, являлось непризнание туристской деятельности приоритетом со стороны местных органов

управления, несмотря на то, что большая часть доходов от туризма поступает в местный бюджет.

В период с 2005-2007 годы, были приняты кардинальные меры для формирования эффективной индустрии туризма Республики Казахстан. Целями реформирования туристской отрасли являлся:

- превращение туризма в доходную отрасль экономики путем создания высокорентабельной индустрии туризма, способной производить и реализовывать качественный, конкурентоспособный туристский продукт для международного туристского рынка;
- развитие туристской инфраструктуры;
- сохранение и рациональное использование культурно-исторических и природно-рекреационных ресурсов;
- обеспечение доступности туристских ресурсов для всех слоев населения, максимальное удовлетворение потребностей в туристских услугах;
- повышение эффективности взаимодействия государственных и частных структур в сфере туризма;
- развитие малого и среднего предпринимательства в сфере туризма.

Для реализации поставленных целей необходимо решить следующие задачи:

- активизация государственной политики в области туризма;
- совершенствование системы регулирования туристской деятельностью;
- дальнейшее развитие правовых, организационных и экономических основ индустрии туризма;
- защита туристского рынка путем предоставления налоговых льгот, государственных гарантий и иных мер государственной поддержки;
- обеспечение безопасности туристов;
- формирование имиджа Казахстана как привлекательного туристского рынка;
- совершенствование системы информационного обеспечения;
- углубление научных исследований в области туризма;
- приведение методики статистического учета услуг сферы туризма в соответствие с международными стандартами;
- стимулирование развития инфраструктуры туризма путем привлечения отечественных и иностранных инвестиций для реконструкции и строительства туристских объектов;

В настоящее время в Казахстане произошли глубокие структурные и институциональные преобразования, сформирована национальная экономика, интегрированные в мирохозяйственные связи и международные рынки.

В сентябре месяце этого года депутаты мажилиса совместно с министром культуры и спорта на правительственном часе в парламенте выявляли о перспективах развития отрасли. Глава специально созданной для развития туризма национальной компании Kazakh Tourism **Рашид Кузембаев** сообщил, что уже «проведен комплексный анализ отрасли, определены особенности национального турпродукта – это экотуризм, этнотуризм, событийный и туризм развлечений, выявлены целевые рынки - в первую очередь, это наши соседи – Россия, Китай, а также США, Индия, Иран, Ближний Восток, страны Западной Европы». *Разработан проект странового бренда, а также стратегия его продвижения.* Отобраны и инвестиционные проекты в сфере туризма, всего **порядка 100 проектов**. Но при этом «при анализе этих инвестпроектов определено, что большинство из них не приносят большого экономического эффекта развитию регионов». *Поэтому они сконцентрировали свою работу на объектах, которые вошли в карту туристификации, которая утверждена главой государства. Этого же года в июне месяце* состоялась презентация проекта «Карты туристификации Казахстана». Из предложенных 100 туристических объектов Казахстана, проект карты включает 62 туристских дестинации и объектов в из которых 46 являются действующими и 16 новыми.

Базовыми критериями отбора являлись потенциальный рост объема туристского потока и уникальность объекта в качестве туристского магнита для всей страны. Все объекты условно поделены на так называемые магниты – это Медео, Шымбулак, музей «ЭКСПО», «Байтерек», мавзолей Кожи Ахмета Яссауи и «точки роста» – Алаколь, Балхаш, Тургень, Ащисор и другие. В отдельных регионах в качестве «точек роста» выделены целые направления туризма. В частности, на базе инфраструктуры Костанайской области объектом карты предлагается сделать кластер охотничье-трофейного туризма, а на базе Западно-Казахстанской области – детско-юношеского. В некоторых соседних регионах планируется объединить туристические зоны в один туристический объект.

В 16 приоритетных обьектов вошли: курортная зона «Алаколь» побережья Алматинской и Восточно-Казахстанской областей с потенциальным туристическим потоком в 2,5 миллиона туристов в год; горный кластер в Алматинском регионе, объединяющий Шымбулак, Акбулак, Табаган, Тургень и Большой Алматинский канал (БАК) с потенциалом в 2,5 миллиона туристов в год; Щучинско-Боровская курортная зона в Акмолинской области с потенциальным туристическим потоком в 1 миллион туристов в год. Кроме того, в указанную зону входят такие проекты, как курорт «Ак Бура» (230 га), Конгресс-холл на 1,5 тысячи мест и горно-лыжный комплекс «Бурабай»; проект пляжного туризма «Ащисор» в Мангистауской области с потенциальным туристическим потоком в 750 тыс. туристов в год.

В частности свойства Алаколя ученые доказали в составе его вод повышенное содержание радона. Как известно, радоновые ванны полезны при дерматологических, гинекологических, эндокринных заболеваниях, а также болезнях желудочно-кишечного тракта, опорно-двигательного аппарата и многих других недугах. *Ранее радоновым составом у нас было известно только озеро на Рахмановских ключей. Ученые а так же исследовали* озеро Шошкалы, расположенное в Бескарагайском районе, по минерализации и основному ионно-солевому составу воды отнесено к бальнеологическим водам наружного применения. Такие воды в виде ванн могут использоваться для лечения болезней кожи, органов дыхания и пищеварения, а также нервной, эндокринной, мочеполовой и системы кровообращения.

В перспективе планируется выполнить анализ физико-химических свойств воды и грязи еще четырех озер области. Это Арасан, Монастырское, Жаланашколь, Язевое.

В мае месяце Алаколь привлек **свыше 1 млн посетителей.** *Открываются новые зоны отдыха, ускоренно решаются вопросы транспортной логистики. Так: запущено и успешно функционирует ж/д сообщение «Жетыген-Достык-Жетыген»; запущено и также успешно функционирует авиасообщение в Ушарал из Астаны, Алматы и Талдыкоргана; построена «последняя миля» дороги от села Акши до озера* **(3 млрд тенге),** *продолжается реконструкция дорог «Талдыкорган-Ушарал-Достык.*

Такая же ситуация и с «казахстанской Швейцарией» - Щучинско-Боровской курортной зоной. В июле за сезон регион посетило **около 1 млн туристов.**

Мангистау в августе положил начало развитию нового пляжного курорта на Каспии. Здесь основной акцент будет сделан на массовом туристе. Планируем первый сезон открыть в мае 2020. В этом году количество отдыхающих на Каспии выросло на 15% по сравнению с прошлым годом. В течение купального сезона Мангистаускую область посетили 110 тысяч туристов. Из них 10% - граждане иностранных государств, остальные - казахстанцы. В Актау для организации отдыха на высшем уровне местные власти реализовали несколько проектов: открыли новые благоустроенные пляжи, за городом принимали гостей 18 баз отдыха. Пополнилась и копилка достопримечательностей областного центра. В Актау появилась новая набережная, площадью более 7 гектаров. Центральное место на ней занимает амфитеатр. Он оборудован современной звуко- и светотехникой, а также панорамными Led-панелями. Одновременно на сцене могут выступать 1000 артистов.

Реализован проект «Скальная тропа». Люди гуляют прямо посреди скал и днем и ночью. На всем протяжении тропа подсвечена. Поэтому ее видно даже далеко в море. Кроме этого, для большего удобства отдыхающих мы организовали бесплатные автобусы до загородных баз отдыха.

Кроме того, в указанную зону входят такие проекты, как курорт «Ак Бура» (230 га), Конгресс-холл на 1,5 тысячи мест и горно-лыжный комплекс «Бурабай»; проект пляжного туризма «Ащисор» в Мангистауской области с потенциальным туристическим потоком в 750 тыс. туристов в год. В списке туристических приоритетов – восстановление исторической среды «Древнего Туркестана» в Южно-Казахстанской области, включающей в себя главную святыню Казахстана – мавзолей Кожи Ахмета Яссауи (1,5 млн туристов в год) и многофункциональный семейно-развлекательный комплекс – тематический парк развлечений Happy Land в Алматинской области; центр «История кочевников» в Астане на реке Есиль в районе гостиницы Radisson (1 млн туристов в год); историко-культурный центр «Улытау» в Карагандинской области, включающий в себя мавзолеи Жоши хана, Алаша хана и «Домбауыл» (100 тыс. туристов в год); историко-культурный центр «Акыртас» в Жамбылской области, который посещают до 100 тыс. туристов в год; Чарынский каньон в Алматинской области с потенциалом 1 млн туристов в год; побережье озера Балхаш в Алматинской области, где отдыхает до 400 тыс. туристов в год; Баянаульская курортная зона в Павлодарской области (потенциал 350 тыс. туристов в год); Имантау-Шалкарская и Зерендинская курортные зоны в Карагандинской, Северо-Казахстанской и Акмолинской областях с потенциалом 400 тыс. туристов в год; лечебно-оздоровительный комплекс «Чунджа» в Алматинской области (500 тыс. человек в год); Музей космоса в Астане с потенциалом 400 тыс. человек в год; МЦПС «Хоргос» в Алматинской области, который посещают до 2 млн туристов в год.

Эти 16 объектов способны генерировать 15 миллионов туристов в год, что в два раза больше существующего въездного туристского потока в Казахстан. Они станут первоочередными в плане финансирования из республиканского бюджета и поиска инвесторов для их реализации. Объекты, включенные в республиканскую Карту туристификации, в рамках Единой маркетинговой стратегии будут централизованно продвигаться на международных рынках под единым туристическим брендом Казахстана.

Список использованной литературы:

1. «110 тысяч туристов посетили Мангистаускую область» http://24.kz/ru/news/social/item/265339-110-tysyach-turistov-posetili-mangistauskuyu-oblast

2. «Как президент помогает развивать туризм в Казахстане» https://forbes.kz/finances/markets/kak_prezident_pomogaet_razvivat_turizm_v_kazahstane/

3. «Дополнительные меры для защиты прав туристов планируют разработать в Казахстане» https://www.arnapress.kz/astana/leisure/tourism/111767/

4. «В Казахстане может появиться туристическая полиция" https://news.mail.ru/politics/34830764/?frommail=1

5. «Ученые доказали полезные свойства озера Алаколь» http://mail.idregion.kz

Раймканова З.Б.,студентка 2 курса
Научный руководитель: доктор PhD, ст.преподаватель Беспаева Р.С.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ,ПОДХОДЫ И РЕШЕНИЯ

«Большинство людей живут хорошо и довольны положением дел.
Но если вы хотите, чтобы ваша жизнь была активной и

захватывающей дух, попробуйте стать бизнесменом.
Научитесь искусству создания собственного бизнеса.
Это все равно, что учиться искусству,
совершать ошибки и извлекать из них уроки»
Сэр Ричард Брэнсон

Казахстан на данный момент является страной, в которой процент дееспособного населения в возрасте от 16 до 63 лет достигает отметки 50-60%. Страна обладает огромным нереализованным потенциалом, который может быть достойно преобразован в крепкую прослойку среднего класса. Именно сейчас, формирование предпринимательской среды среди молодежи поможет создать тот базовый класс молодых бизнесменов, ту критическую массу, которая будет достойно конкурировать на мировых рынках, применяя различные виды стратегий региональной экспансии.

Для начала давайте определимся с двумя отдельными понятиями «молодежь» и «предпринимательство».

Молодёжь — это особая социально-возрастная группа, отличающаяся возрастными рамками и своим статусом в обществе: переход от детства и юности к социальной ответственности. Согласно данным Министерства Образования и Науки РК в Казахстане молодежью считается возрастная группа от 14 до 29 лет.

Предпринимательская деятельность — экономическая деятельность, направленная на систематическое получение прибыли от производства и/или продажи товаров, оказания услуг. Для этой цели используется имущество, нематериальные активы, труд как самого предпринимателя, так и привлечённые со стороны. Нет гарантий, что затраченные средства окупятся, что произведённое будет продано с прибылью. С этим связан риск потерь всего или части имущества.

Согласно статданным по РК, уровень развития предпринимательства в Казахстане невысокий, доля вклада малого и среднего предпринимательства в структуре ВВП РК составляет около 17%. В региональном разрезе по количеству зарегистрированных субъектов малого и среднего бизнеса Алматы, Алматинская область, Южно-Казахстанская и Восточно-Казахстанская области лидируют.

Молодежный бизнес играет главную роль в решении социально-экономических проблем, таких как создание новых рабочих мест и сокращение уровня безработицы, подготовка квалифицированных кадров. Расширение возможностей и усиление влияния молодежного предпринимательства обуславливает необходимость использования его потенциала. Молодежный бизнес является существенным сегментом малого предпринимательства.

Молодежь является наиболее значимым звеном в предпринимательской среде. Ведь именно сегодняшняя молодежь, молодежное предпринимательство будут определять облик нашей страны уже через 10 лет, от развития сегодняшнего молодежного бизнеса будут зависеть темпы экономического роста и развития нашей страны завтра.

Таким образом, на сегодняшний день молодёжное предпринимательство является одним из приоритетных направлений развития малого бизнеса в Казахстане. Создание благоприятных условий, стимулирующих молодёжь заниматься предпринимательской деятельностью, рассматривается в различных программах общегосударственного и регионального уровня.

Следует отметить, что в большинстве регионов Казахстана не развиты площадки, на которых молодые люди могли бы получать актуальные знания и навыки, обмениваться информацией, разрабатывать собственные идеи, получать консультации экспертов. В результате инновационные идеи либо не появляются, либо не выходят на рынок, оставаясь в стенах вузов и научных лабораторий.

На сегодняшний день поддержка со стороны государства представлена в виде специально созданных государственных фондов по поддержке и развитию

предпринимательства, например, фонд развития предпринимательства «ДАМУ» дает возможность пройти бесплатные курсы для начинающих предпринимателей, а также участвовать в программе по получению грантов на развитие малого и среднего бизнеса. Параллельно, создаются различные дискуссионные площадки и бизнес-инкубаторы для развития и поддержки малого и среднего бизнеса.

Должна быть такая идея у бизнеса, за которую не слабо умереть: резонировать с ценностями отсюда следует логично видение миссия стратегия и тактика. Четко прописанный и оцифрованный Бизнес-план просто необходим!

Слабые стороны молодёжного предпринимательства:
- незначительный социальный опыт;
- отсутствие опыта и деловой репутации;
- слабые практические навыки применения экономических законов и механизмов;
- проблема формирования стартового капитала;
- незащищённость от воздействия бюрократических структур;
- наиболее активный соблазн "теневого" предпринимательства и незащищённость от воздействия криминальных структур.

Сильные стороны:
- высокая инновационная активность и инновационность мышления;
- высокая мобильность;
- гибкость подходов;
- быстрота реакции по освоению новых рынков;
- легкая адаптация при меняющихся требованиях производства и рынка;
- предрасположенность молодёжи к риску.

На сегодняшний день нерешенным остается целый ряд специфических проблем, влияющих на готовность молодых людей создавать самостоятельные бизнес-проекты. К ним следует отнести:

1. Социальные настроения. Слабо выраженным в молодежной среде остается предпринимательский дух, предполагающий готовность идти на риск, создавать новое. Молодежь сегодня охотнее отдает предпочтение перспективам самореализации в сфере крупного бизнеса или государственной службы.

2. Восприятие предпринимателей массовым сознанием. Предприниматели как социальная группа не входят в число ведущих профессиональных предпочтений молодых людей. В молодежной среде предпринимательская деятельность воспринимается в контексте скорее преодоления трудностей, чем достижения успеха.

3. Содержание образования. В традиционных учебных заведениях даются необходимые экономические знания, но не формируются стимулы и поведенческие компетенции, необходимые для успешной предпринимательской деятельности.

4. Стартовые условия. Меры, предпринимаемые в направлении поддержки малого бизнеса для молодежи как социальной группы, пока не дают видимого результата. Административные, правовые и финансовые барьеры, препятствующие свободному выходу на рынок, по-прежнему труднопреодолимы.

5. Неинформированность молодежи об организациях, осуществляющих государственную поддержку малого предпринимательства.

Молодежь – самая активная часть общества, которая быстро реагирует на любые изменения в жизни и которая эффективно воспринимает полезные их стороны. Поэтому можно говорить о том, что молодежь обладает куда большим потенциалом и способностью к предпринимательской деятельности, чем другие возрастные группы.

Молодежное предпринимательство – это очень сложный сектор, который требует особенно серьезного внимания со стороны государственных органов. Его правильно построенная, целенаправленная поддержка обеспечит развитие малого предпринимательства в регионе, что, в свою очередь, приведет к экономическому росту, к повышению инвестиционной привлекательности региона. Однако молодежь сталкивается с огромными

трудностями на пути создания молодежных предприятий. Эти проблемы связаны как с финансовыми трудностями в создании предприятий, так и с недостаточной образованностью молодых людей. Я твердо верю в то, что необходимо закладывать основы финансовой грамотности как минимум с подросткового возраста. Детские образовательные программы по повышению финансовой грамотности будут давать благоприятную среду для создания той необходимой критической массы среди молодежи, которая начнет и продолжит развитие активной предпринимательской деятельности.

Список использованной литературы:

1. http://olgaem.com/node/9
2. http://atameken.kz/ru/news/9241-9241

Рашкявичуте Ф., студентка 1 курса,
Научный руководитель: магистр, доцент кафедры ТиРД Алексеенко Т.Н.
Карагандинский экономический университет Казпортебсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ КАДРОВОЙ ОБЕСПЕЧЕННОСТИ РЕСТОРАННОГО БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ

Проблемы кадровой обеспеченности ресторанного бизнеса в Казахстане.

За последнее время подход к ресторанному бизнесу значительно изменился. Если несколько лет назад иметь ресторан было делом престижа и многие казахстанские бизнесмены просто хотели открыть какое-либо предприятие, не задумываясь о том, насколько это будет выгодно и как скоро затея окупится, то теперь к открытию ресторана бизнесмены подходят очень прагматично. Они ждут от своего предприятия не только окупаемости вложений, но и достаточной прибыли.

Особое внимание рестораторы сейчас уделяют кадровым проблемам ресторанного бизнеса, ведь успех любого заведения определяется квалифицированностью и уровнем подготовки персонала. Важность управления кадровым потенциалом ресторана является неотъемлемой составляющей и одним из основных факторов делового успеха на ресторанном рынке.

Кадровый менеджмент должен быть одним из приоритетов в управленческой системе.

Объемы продаж предприятия общественного питания напрямую зависят от качества работы и взаимодействия всех сотрудников — директора, менеджеров, шеф-повара, поваров, официантов и т. д.

Повышение роли персонала нашло отражение в терминах научной литературы - «человеческие ресурсы», или «кадровый потенциал», употребляемых вместо термина «персонал».

При этом не существует четкого различия между терминами «менеджмент персонала» и «менеджмент человеческих ресурсов». По мнению зарубежных ученых, термин «менеджмент персонала» принадлежит ушедшей исторической эпохе, а управление «человеческими ресурсами» — это новый термин, которым должны оперировать большинство грамотных менеджеров по персоналу.

Вместе с тем (в отличие от менеджмента персонала) управление человеческими ресурсами скорее относится к долгосрочной перспективе, чем к краткосрочной.

Предполагается, что в долгосрочной перспективе в индустрии сервиса будет наблюдаться рост внимания к увеличению человеческих ресурсов как главной стратегии бизнеса. Служба управления человеческими ресурсами должна быть организована, укомплектована, профессионально подготовлена так, чтобы управлять процессами, которые позволили бы предприятиям питания найти себя в изменяющемся бизнесе.

Направление работы руководителя и его помощника — специалиста по персоналу, состоит в том, где найти специалистов, как добиться эффективной работы, как построить обучение новичков. Идеальная цель любого руководителя — достигнуть такого положения дел, когда персонал начнет сам контролировать себя.

Каждый специалист, работающий с персоналом, имеет свои профессиональные наработки. К сожалению, большинство рестораторов наделяют менеджера по персоналу очень низким организационным статусом, что не позволяет ему системно решать проблему управления человеческими ресурсами.

В ресторанах, где работу по персоналу ведут профессионально, успешно решают такие проблемы, как:

- социально-психологическая диагностика;
- анализ и урегулирование отношений в группах и между отдельными личностями;
- отношения руководителя и подчиненных;
- управление производственными конфликтами и стрессами;
- оценка и подбор кандидатов на вакантные должности;
- анализ кадрового потенциала;
- планирование и контроль деловой карьеры наиболее перспективных сотрудников;
- профессиональная и психологическая адаптация работников;
- управление трудовой мотивацией;
- урегулирование правовых вопросов трудовых отношений;
- организация обучения и повышения профессионального роста работников.

В современных условиях решение именно этих вопросов является значимым для конечного успеха ресторанного предприятия.

Являясь одной из основных и неотъемлемых частей обслуживающей туристской инфраструктуры, ресторанный рынок сегодня сталкивается с рядом проблем, характерных исключительно для данного сегмента сферы туризма. Они разнообразны по своей природе и внутреннему содержанию, но источник их появления, как правило, один — человеческий фактор.

Доминирующей в сфере ресторанного бизнеса является проблема кадров на уровне страны и регионов. Отсутствие квалифицированного персонала ограничивает возможности профессионального ресторанного бизнеса и увеличивает стоимость услуг хорошо подготовленных специалистов. На сегодняшний день в сфере ресторанного бизнеса не хватает профессиональных управленцев, а также квалифицированного обслуживающего персонала — официантов, поваров и т. д.

В ***Казахстане*** слабый рынок персонала, и вызвано это целым рядом причин, к числу которых можно отнести:

- незначительное число учебных заведений, готовящих специалистов для ресторанного бизнеса, и отсутствие мотивации у студентов, потому что не все осознают, почему они учатся именно в этом заведении;
- отсутствие современных технологий обучения, отвечающих международным стандартам;
- слабая материально-техническая база учебных заведений для проведения практических и лабораторных занятий по дисциплинам ресторанной сферы; трудоустраиваясь в хорошие рестораны, выпускники, увидев в первый раз оборудование, на котором им предстоит работать, теряются и даже боятся, так как просто не умеют обращаться с ним ввиду скудности и моральной старости оснащения практических лабораторий оконченных ими учебных заведений; в итоге, толковый и хорошо подготовленный выпускник при поступлении на работу не может себя проявить должным образом; отсутствие дифференцированного подхода к подготовке специалистов. Например, в

Казахстане нет четкой ориентации в подготовке специалистов по определенной кухне — русской, итальянской, японской и др. В учебных заведениях дают только краткий (вводный) курс особенностей мировой кухни, при этом делая упор исключительно на приготовление блюд русской кухни, хотя стремительно развиваются сегменты международной кухни, что требует соответствующих специалистов; отсутствие среди преподавательского состава специалистов - практиков, имеющих практический опыт в ресторанном бизнесе;

- отсутствие комплексного подхода к подготовке управленцев в данной сфере деятельности (нерациональное соотношение знаний в сфере экономики и менеджмента и знаний особенностей кухни и технологического процесса); отсутствует универсальность в подготовке кадров; так, еще совсем недавно была, например, четкая специализация — повар горячего цеха и повар холодного цеха, но настоящее положение дел таково, что часто один специалист должен выполнять обязанности двух должностей;

- нескоординированная организация получения практического опыта (в существующих зарубежных учебных заведениях, готовящих кадры для ресторанного и гостиничного бизнеса, на теорию приходится не более половины учебного времени, а остальные часы отводят практике в ресторанах и гостиницах).

Все вышеприведенные проблемы свидетельствуют о том, что профессионалов в Казахстане ресторанном бизнесе не хватает.

Политика в сфере подготовки специалистов для ресторанного рынка должна быть целенаправленной и последовательной. Таким образом, к процессу использования человеческих ресурсов в целом необходим систематический подход. Это особенно важно для ресторанов, где большая часть успеха зависит от человеческого фактора, его качественных и количественных характеристик.

Список использованной литературы:

1. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм: учебник для вузов / пер. с англ.;под ред. Р. Б. Ноздревой. – М.: ЮНИТИ, 1998 – 787 с.
2. Муталиева Л.М. Маркетинг ресторанного бизнеса. Алматы, 2010г.
3. Сирый В., Бухаров И., Ярков С., Сокирянский Ф. Ресторанный бизнес. Управляем профессионально и эффективно. Полное практическое руководство. Издательство – Эксмо, М.2010г.

Романов А., 2 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, оқытушы, Жоламанова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИЗМДІ ДАМЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан – аумағы бойынша әлемнің тоғызыншы елі, және бізде барлығы бар: қар мен мұздақтардан бастап, құмды саванналар мен тау шыңдарына дейін. Ел табиғат ландшафтарының жай-күйі бойынша ерекше орналасқан, олар керемет әртүрлілігімен және белсенді демалу үшін сарқылмайтын мүмкіндіктерімен ерекшеленеді.

Қазақстанда таңғажайып орындар көп, бірақ бұл жерлердің туристтік бизнесте ешқандай сұранысы жоқ. Халықаралық туризмнің хәлі қазіргі уақытта нәшәр. Ел ішкі туризмді дамыту үшін де, шетелдік саяхатшыларды қабылдау үшін де үлкен әлеуетке ие. Ол үшін барлық қажетті компаненттер бар - үлкен аумақ, бай тарихи және мәдени мұра, ал жекелеген аймақтарда - тұрақсыз, жабайы табиғат.

Қазақстан нарықтық экономика жағдайында қарқынды дамып келеді,бірақ негізінен мұнай өндіру және металлургия салалары дамуда, туризмге қатысты, ол ұзаққа созылған енді ғана даму кезенінде.Туристік инфрақұрылымның дамымауы, сервис сапасының төмендігі,

Қазақстанның қаупі жоғары ел туралы тұрақты миф, біздің елімізге әлемдік туристік ағынның 1% - дан кем болуына себепкер болып отыр.

Қазақстан халқының туристік қозғалу көрсеткіші-әлемдегі ең төменгі орындардың бірі. Турфирмалардың басым бөлігі өз отандастарын шетелге жіберумен айналысуды қалайды және тек аз ғана фирмалар Қазақстанға туристерді тартуға жұмыс істейді. Және негізінен туристер Алматы мен Астанаға барады.

Қазақстан үшін шетел валютасы түрінде қосымша табыс беретін - келу туризмін дамыту, тиімді. Бұл келу туризмінің экономикалық тұрғыдан өзгеде бірқатар артықшылықтары бар, олардың арасында:

-елдегі қонақ үй секторын дамытады;

-туризмнің дамыған инфрақұрылымын қалыптастырады;

-туризммен аралас салаларды дамытады;

-қосымша жұмыс орындарын құрылуы.

Қазіргі уақытта туризм республикаға валюталық түсімдерді әкелетін емес, керісінше, валютаның айтарлықтай мөлшерде ағу арнасы болып табылады. Көбінесе шетелде демалудың ұсыныстары Қазақстанда сұранысқа ие, себебі онда біздің туристерімізге жоғары сапалы және орташа баға үшін сервис ұсынады. Бүгінгі уақытта отандық туристің шетелде демалуы Қазақстанға қарағанда арзанырақ болатын жағдай орын алады.

Осылайша, Қазақстандағы туризмнің қазіргі кезеңдегі жай-күйін айта отырып, ішкі және келу туризмін дамытудың аса қажеттілігін атап өткен жөн.Елдің инфрақұрылымдық кешенінің бір бөлігі бола отырып, Туризм инфрақұрылымы бірқатар маңызды функцияларды орындайды. Оларға қамтамасыз ететін, интеграциялық және реттеуші функцияларды жатқызуға болады.Қамтамасыз ету функциясы - туристерге қызмет көрсетуді ұйымдастыру үшін қажетті жағдайлар жасау.Интеграциялық - сала кәсіпорындары арасындағы байланыстарды ұйымдастыру және қолдау, аумақтық туристік-рекреациялық кешендерді қалыптастыру. Реттеуші функция - жаңа жұмыс орындарын құру, тұтыну сұранысына әсер ету, тұтыну заттарын шығаратын салаларды дамыту, түрлі деңгейдегі бюджетке салық түсімдерінің өсуіне ықпал ету.Осыдан, туристік инфрақұрылым мемлекет экономикасына тікелей және жанама әсер ететінін көреміз.

Алайда, Қонақ үйлерді, пансионаттарды, демалыс үйлері мен санаториялық-курорттық мекемелерді қоса алғанда, орналастыру объектілерінің материалдық базасы моральдық және физикалық тозудың жоғары дәрежесімен сипатталады. Елдің қонақ үй индустриясының негізгі қорларының басым бөлігі Кеңес кезеңінде пайдалануға берілді, ал егер жеке кәсіпкерлер дамыса да , бірақ мемлекеттің өзі емес. Мемлекет елде туризмді дамыту жөнінде түрлі бағдарламалар әзірлеуде,бірақ олардың орындалуы үшін ешкім жауап бермейді. Қазақстанға, алдымен,:инфрақұрылымды жетілдіру; тамақтану қызметін кәсіби ұйымдастыру; білікті кадрларды дайындау керек.Қазақстанда туризмнің дамуы оның дамуын тежейтін көптеген факторларға байланысты:мемлекеттің мемлекеттік шекарасын кесіп өтудің паспорттық - визалық формальдылықтары; өңірдің тартымдылық көрсеткіші ретінде инфрақұрылымның даму деңгейі; ел ұсына алатын туристік ресурстардың және туристік өнімнің жағдайы; ұсынылатын қызметтердің сапасына сәйкес келмейтін туристік өнімнің құны; шетелдік туристер арасында жарнаманың жеткіліксіздігі.

Осы факторлардың аргументі ретінде ағылшын форумында «Қазақстандағы туризм жайлы не ойлайсыз?» (What do you think about tourism in Kazakhstan?) деген сұраққа TheEagleGuy лақапатты адамның өз пікірін келтіруге болады:“Мен 5 жыл бойы халықаралық туризммен айналыстым. Осы жыл ішінде ең қымбат және жағымсыз сапарым Қазақстанда болды. Сіздерде мен секілді ғаламтордағы жалаң ертегілерді естіп жүрсіңіздер. Мысалдары: Такси қызметтері менің шетелдік екенімді көріп екі есе баға сұрады, яғни қала ортасына дейінгі 20 минуттық жол үшін менен $10 (3 675 тг.) сұрады. Менің тұрған үйімнің жаңындағы жаңа ресторанда мен $12-ға (4 500 тг.) тек: су, грилльде піскен тауық және соусқа тапсырыс бере алдым. Ал тауықтың көбісі тек сүйек болып шықты. Ең жақсы жағдайда сізді елемейді және барлық жерде тонайды. Азық-түлік дүкендерінде тағам өте

қымбат. Мен жергілікті жұмысшылардың қалай өмір сүретінін білмеймін. Клиенттерге қызмет көрсету жоқ. Негізінен, барлық дүкендерде қызметкерлер, сіз бірдеңе сатып алуға тырысқанда, оларға ыңғайсыздықтар әкелетін сияқты өзін-өзі ұстайды. Олардың беттерінің көрінісі сізді тітіркендіреді. Өз көліктерін тұрақтайтын жерлерде олар төбелесіп, ұрыса береді. Алайда, жергілікті тұрғындарының ашық базарлары қызықты болуы мүмкін. Әрқашанда бағасы үшін саудаласады. Қырыққабат шамамен $5 (1 800 тг.) тұрады. Таулар әдемі, бірақ кенелерге толы және медициналық қызметі қанағаттандырарлық жағдайға жетпеген. Дегенмен, бүкіл жерде жоғары дәрежелі бөлшек сауда дүкендері бар.

Туризмді дамытуға көлік инфрақұрылымының жай-күйі үлкен әсер етеді. Көлік туристік саланың жекелеген элементтері арасындағы байланыстырушы буын болып табылады және оның дамуына ықпал етеді. Көлік инфрақұрылымы Туристік орталықтар арасындағы қатынастарды қамтамасыз ету ғана емес, сонымен қатар оны туристік мақсатсыз күнделікті өмірде қарапайым азаматтар да пайдалана алады. Халықаралық туризмнің дамуына әсер ететін негізгі факторлардың бірі жолаушылар авиатасымалдары болып табылады. Біздің елге туристер негізінен әуе көлігімен келеді.

Туристердің көпшілігі сенімділік пен сервис тұрғысынан өздеріне шетелдік тасымалдаушылардың қызметтерін ұсынады, бұл отандық тасымалдаушылар жасайтын авиарейстердегі жолаушылар ағынын азайуына әкеп соғады. Сонымен қатар, авиабилеттердің жоғары құны Қазақстанның туристік өнімінің құнын арттырады және тиісінше оның халықаралық нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді.

Шетелдік туристер әуе көлігі қызметтеріне артықшылық береді - бұл шетелдік туристердің барлық санынан 94% құрайды. Сапарлардың көпшілігі авиакөлікті пайдалана отырып жасалатынын ескере отырып, авиапаркті жаңарту, жолаушылар авиатасымалдарының географиясын кеңейту, туристік ағысты ұлғайту мақсатында қызмет көрсету сапасын арттыру қажет.Соңғы жылдары темір жол көлігі билеттері, қол жетімді бағаға байланысты, республика халқының көпшілігінде танымал қозғалыс құралы болып табылады.

Сонымен қатар, "Жолаушылар тасымалы" пойыздарындағы қызмет көрсету деңгейі халықаралық стандарттарға сәйкес келмейді. Вагон паркінің едәуір үлесін пайдаланудың жоғары тозуы оны ауыстыру мен қайта жаңарту қажеттілігін тудырады. Темір жол көлігінің мынандай кемшіліктері бар:

1. Вагондардың көпшілігі 20 жылдан астам уақыт пайдалануда.

2. Көптеген бағыттар бойынша "шоп-туристер" деп аталатын саяхатшылар жүреді, бұл көптеген қолайсыздықтар тудырады

3. Пойыздардағы қызмет көрсетуші персоналдың дайындық деңгейі еуропалық стандарттардан алыс.

4. Вагондардың жай-күйі осындай поездарда сапар кезетін туристтардың өздерін жайлы сезінуге мүмкіндік бермейді, бұл темір жол көліктерін пайдаланатын туристер санын едәуір қысқартады.

Осының барлығы оның тартымдылығы мен бәсекеге қабілеттілігіне теріс әсер етеді. Даму үшін темір жол көліктері үшін келесі іс-шаралар ұсыну қажет:қолданыстағы темір жолдарды жетілдіру және жаңаларын құрастыру; қалалар арасындағы сапарлардың ұзақтығын қысқарту мақсатында жаңа(жоғары жылдамдықты) поездарды пайдалану;алыс шетелдермен жаңа халықаралық қатынастарды қамтитын бағыттарды кеңейту;Астана, Алматы, Қапшағай, Шу, Шымкент, Қызылорда, Өскемен, Ақтау, Щучинск, Байқоңыр қалаларында және шекара станцияларында (мемлекеттік шекара арқылы өткізу пункттерінде) бар теміржол вокзалдарының инфрақұрылымын жетілдіру.

Сонымен, ел бойынша көптеген турлар қамтамасыз етілуі тиіс көліктің жағдайы тиісті деңгейде емес.Мемлекет тарапынан қызығушылықтың болмауы және оның тиімсіз қатысуы туризмді тұрақты дамыту жолындағы негізгі кедергілердің бірі және осы проблеманы қалай ең жақсы шешу керектігін түсінбеушілік екінші кедергі.Туристтік саласына мемлекеттік қолдау нашар дамыған, ал заңнама туризмнің дамуына байыпталмаған.Әлемдік туристік

нарықта бәсекеге қабілеттілікке мемлекет туристік бизнес және халық арасындағы экономикалық интеграцияның жаңа нысандарын дамыту есебінен қол жеткізе алады. Сондықтан туристік компаниялардың тиімді жұмыс істеуі үшін қолайлы жағдайлар жасау және қалыптастыру мемлекеттік туристік саясаттың басым бағыттарының бірі болуы тиіс.Біздің мемлекет тартымды туристік аймақтарда орналасқан кең аумаққа ие. Алайда, елдің туристік саласы дамудың жеткіліксіз деңгейімен сипатталады. Оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі небәрі 1,6% құрайды.2017 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанның ЖІӨ-дегі туристік саланың жалпы үлесі 6% - ды құрады.

Қазақстанға келу туристік ағындарын талдау республиканың шетелдік туристер үшін тартымды емес екенін көрсетеді. Туристік қызметтердің экспорты бойынша Қазақстан әлемде 78-орында. Қол жетімділігі, бағасы және сервис деңгейі бойынша Қазақстанның туристік қызметтері әлемдік нарықта бәсекеге қабілетті емес және шетелдік аналогтардан әлдеқайда төмен. Қалыптасқан жағдай туристік саланы нақты мемлекеттік қолдаудың жоқтығының салдары болып табылады. Әзірленген және қабылданған стратегиялық жоспарлар елде туризмді дамытуды ынталандырмаған,бұл ретте туристік саланы дамыту жөніндегі бірде-бір мемлекеттік бағдарлама белгіленген мерзімге дейін жеткізілмеген. Қабылданған құқықтық құжаттардың көпшілігі туристік салада іс жүзінде қолданылмайтын қағазда қалды.

"Әлеуметтік" туризмді дамытуды мемлекеттік деңгейде қарастыру. Мемлекет, іс жүзінде, бұл үшін арнайы бағалы қағаздар - туристік сертификаттар шығара отырып, өз азаматтарының демалысын бірлесіп қаржыландыра алады. Мемлекет жұмыс берушілермен белсенді түрде ынтымақтасуға, ал өз үлесін қоса отырып, осындай сертификаттарды өз қызметкерлеріне ұсынуға тиіс. Адамға бұл тиімді, өйткені оның демалуға арналған шығыстары төмендейді. Бұл шара қаржыландырудағы мемлекеттік үлес есебінен ішкі туризмді жандандырады. Әлеуметтік туризмді дамыту үшін қазақстандық туристік сертификаттар жүйесін дамыту қажет.

Бүгінгі таңда туризм саласындағы мемлекеттік саясаттың басты мақсаты елде тиімділігі жоғары және бәсекеге қабілетті туристік ұйымын құру болып табылады деп санаймын.

Қорыта келе, біз туризм және қонақ үй саласына қандай да жаңашылдық енгізіп, шетелдегі дамыту модельдерін қолдансақта, егер басқару органдарынан қазіргі уақыттағыдай салғырттық, қызығушылық пен патриоттық уайымға ауыспаса даму дәрежесі өзгертілмейді. Қай сала болмасын, барлығы да мемлекеттік үкіметтің жасайтын жағдайына тәуелді дамиды. «Балық басынан шіриді» деген халық даналығы өмірдің ащы шындығынан туындаған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми сайты: http://stat.gov.kz/faces/homePage;jsessionid=de1LNSvNrO9ktAFTwDHZ_5-JLlYDNzWEWTgLNOIeeO_fx0RZ9mEe!890660172!-517689291?_afrLoop=1021113808924493#%2Foracle%2Fwebcenter%2Fportalapp%2Fpages%2FSearchPage.jspx%40%3F_adf.ctrl-state%3Dhu07e11lm_4

2. TripAdvisor-американдық саяхат сайты. https://www.tripadvisor.com/ShowTopic-g293943-i9315-k1643928-What_do_you_think_about_tourism_in_Kazakhstan-Kazakhstan.html

3. Knoema- ақпараттар жинақ сайты. https://knoema.ru/atlas/Казахстан/topics/Туризм/Общий-вклад-туризма-в-ВВП/Общий-вклад-в-ВВП-доля-percent

4. ResearchGate - Тегін әлеуметтік желі және барлық ғылыми пәндер ғалымдарының ынтымақтастық құралы. https://www.researchgate.net/publication/272821292_Development_of_Tourism_in_the_Republic_of_Kazakhstan

Сағынтай Г.Д., 1 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: тарих пәнінің оқытушысы Сейталинова Э.Т.
Экономика,бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИДЕЯЛАР, ЖОЛДАРЫ ЖӘНЕ ШЕШІМІ

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың 2019 жылды «Жастар жылы» деп жариялауы – біз үшін қуантарлық жағдай. Қазақстанның жастары – елдің басты байлығы. Еліміздің болашағы да жастар, сондықтан оларға,яғни бізге үлкен үміт артылып отыр. Мемлекетіміздің нығая түсуіне бұрынғыдан да мол үлес қосу үшін жастар енді бұрынғыдан да белсенді болуы керек.

Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев «Жастар жылының» ашылу рәсімінде еліміздегі жас кәсіпкерлерге мемлекет тарапынан берілген мүмкіндіктер мен көрсетіліп жатқан көмектің нәтижесінде ірі бастамалардың сәтті жүзеге асқандығын айтты. Президент «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасының тәжірибесі туралы айтып, «Жас кәсіпкер» бағдарламасын әзірлеуді тапсырды. Бұл бағдарламаны шағын несие берудің және оқыту ісінің оң тәжірибесі негізінде құру қажеттігін де баса айтты. Елбасы Жастар жылына қатысты салтанатты жиында «Бизнестің жол картасы-2020» бағдарламасы аясында жас кәсіпкерлер үшін гранттар санын арттыруды тапсырды. Президент атап өткендей, бұл мүмкіндік барысында үш жылда шамамен 300 мыңға жуық жас бизнестің қыр-сырын меңгеріп шығады. Олардың төрттен бірі, кем дегенде 80 мың адам өз кәсібін бастайды. Бұған қоса, Мемлекет басшысы университеттің жоғарғы курстарында оқитын студенттерді де бизнеске баулуды ұсынды. Осы бағытта бағдарлама дайындалып, оны жүзеге асыруға ел қазынасынан 32 млрд теңге бөлу тапсырылды. Бүгінде еліміздегі бітіруші курстарда, университеттің жоғарғы курсында оқитын 60 мыңға жуық студенттің кәсіпкерлікке қадам басып, өз ісін бастауына бұл орасан зор мүмкіндік деп есептеймін.

Жастар кәсіпкерлігін дамыту-заман талабы. Бір нәрсе анық, ол – ең негізгі міндет ретінде жастар кәсіпкерлігін дамыту және жас кәсіпкерлерге жеке бизнесін қалыптастыруға және шағын бизнесте өзіне жұмыс табу үшін мүмкіндік беру қажет. Мемлекеттік органдар кәсіпкерлерге қолдаудың көрсетіліп жатқанын айтады, ал жас кәсіпкерлер қолдаудың жеткіліксіз екендігін алға тартып келеді. Менің ойымша бұл үнемі жүретін күрес. Мемлекеттік қолдау бар, бірақ шектеулі, талаптары қатаң, жас кәсіпкерлерге қолжетімді емес. Егер жастар кәсіпкерлігін қолдау барынша кешенді түрде жүргізілсе, жұмсалған әрбір теңге еліміздің экономикасы үшін салық пен түсім ретінде 2-3 теңге болып қайтады деп ойлаймын. Еліміздегі әлеуетті кәсіпкер 25-34 жас шамасындағы азаматтардан құралғанын ескерсек, әлбетте жастар кәсіпкерлігін дамытудың маңыздылығын талап етеді.

Қазақстанда кәсіпкерлік белсенділік – 13,7%, яғни бұл дамыған және дамушы елдер арасындағы көрсеткіш. Еліміз – аграрлы мемлекет. Қазіргі таңда жер бетіндегі 7 млрд адамның саны артып, 2050 жылға қарай 9 млрд-қа жетеді деп болжанып отыр. Бұл кезде азық-түлікке деген сұраныс екі есе артады. Ауыл шаруашылығы өндірісін көбейту мүмкіндігі өзге елдерде жоқ, бізде бар. Әлемдік экономикадағы үлесіне қарай Қазақстан «әлемдік таза өнім қазынашысы» болып, азық-түлік нарығында әлемдік лидер атануға мүмкіндік бар еді, бірақ даму қарқынды емес. Мұның бәрі елімізде кәсіпкерліктің дамуы үшін барлық алғышарт бола тұра, баяу дамып келе жатқанын көрсетеді. Жалпы дамыған елдер тәжірибесі көрсеткендей, еліміздің экономикалық дамуын қамтамасыз ету шағын және орта бизнестің жай-күйіне тәуелді.

Елбасы бір сөзінде «... Еңбек етуші халықтың 60%-ы шағын және орта бизнесте жұмыс істеген кезде Қазақстан тұрақтылыққа қол жеткізеді...» деген еді. Сондықтан, дамыған елдердегідей шағын және орта бизнесі өркендеген және негізінен жұмыспен қамтамасыз ететін көрсеткішке қол жеткізуіміз қажет. Себебі жастар бизнеспен айналысу кезінде қаржылық, ақпараттық, білім, инфрақұрылым және осы секілді басқа да көптеген проблемаға

кезігіп отыр. Алдағы уақытта Қазақстанға бизнесті дамытуға қабілетті, білікті жастар көптеп керек болады. Жастардың бизнеске қызығып, кәсібін ашып, жұмысын бастауы үшін бастапқы капиталға қол жеткізуін қамтамасыз ету керек.

Біздегі білім беру жүйесінің ықпалы бар жоқ деп ойлаймын. Себебі,өкінішке қарай, қазіргі білім беру жүйесі жастарды кәсіпкерлікпен айналысуға ынталандырмайды, алған білімдері бизнесте көмектеспейді, азаматтың тұлғалық өсуін қамтамасыз етпейді, заманауи талаптарға жауап бермейді..

Яғни, оқу бағдарламаларына кәсіпкерлікті енгізу қажет деп ойлаймын. Жастардың бизнесті жүргізудің негіздері жөніндегі дағдыларды үйренуі үшін оқу бағдарламаларының қатарына кәсіпкерлік негіздерін оқытуды қосу керек. Сол кезде болашақ маман иесі өз мамандығымен қатар кәсіпкерліктің негізгі қағидаларын игерген болар еді. Бизнеспен айналысуға ниетті жастар мақсатты түрде кәсіпкерлік негіздерін игеріп, одан әрі өз кәсібін ашып жұмыс істегені әлдеқайда тиімді болары анық. Қателіктері болса, бірден жазалап, кәсібін тексеріп, жауып, айыппұл салып, бұдан кейін кәсіпкерлікке келмейтіндей етпеуіміз қажет. Керісінше, кешіріммен қарап, қолдап, қателігін түзеуге мүмкіндік беріп, үнемі қызметін жетілдіріп, аяқтан тұрып кетуіне жағдай жасағаннан ұтарымыз әлдеқайда көп болады. Сондықтан ең бастысы бизнеспен айналысу ережесі қарапайым, оңай әрі түсінікті болуы керек. Адамды еңбекке баулып, табысқа қарай ұмтылысына ынталандырып қолдау қашанда пайдалы. Абай атамыз айтқандай, маңдайымыздан аққан терімізді сатуымыз қажет. Жастарға кәсібінің нағыз маманы болуға және өз бастамасын жүзеге асыруға мүмкіндік пен жағдай жасасақ болғаны. Ал табысты болу жас кәсіпкердің еншісінде.. Жаңаша ойлайтын жас буын өсіп келетінін ұмытпай,оларға барынша қолдау көрсеті білі қажет!

Қолданнылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты «Қазақстан мектебі» журналы,№ 4,2006ж.
2. «Бизнестің жол картасы 2020» мемлекеттік бағдарламасы 29.12.2017 № 940

Садирбекова М., магистрант 1 курса,
Научный руководитель: к.э.н.,доцент Кенжебеков Н.Д.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА

В условиях глобального финансово-экономического кризиса существует потребность в новых подходах и методах управления, определения приоритетных направлений, которые могут стать локомотивами социально – экономического развития страны. Эксперты многих стран определяют туризм как катализатор экономического развития. Несмотря на имеющее место, снижение темпов роста туризм все равно остается крупным потенциальным источником вложений финансовых средств в экономику.

Республика Казахстан обладает природно-климатическим, историческим, культурным потенциалом и возможностями для качественного развития туристской отрасли и увеличения ее вклада в национальную экономику. Однако на сегодняшний день имеющийся потенциал и возможности используются не в полной мере, а влияние туризма на экономический рост Казахстана незначительно и не соответствует задачам, поставленным в ежегодных Посланиях Главы государства, в частности, «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана», «Нұрлы Жол – Путь в будущее» [1,2].

Рекомендации по развитию индустрии туризма, разработанные в Казахстане за последние десятилетие в рамках традиционных научных подходов, так и не стал основой опережающего развития отрасли туризма. Современные научные основы маркетинга и

стратегического планирования весьма не совершенны, нуждаются в разработке качественно иных подходов и методов, базирующихся на новой парадигме.

Вследствие этого, исследуемая проблема в условиях кризиса глобализационной парадигмы мирового развития и обострения конкуренции на рынке туристских услуг достаточно актуальна.

Вопросы развития туризма нашли отражение в работах казахстанских ученых: Абдиманапова Б.Ш., Аубакировой А.А., Ердавлетова С.Р., Никитинского Е.С., Садуова А.Ж., Мазбаева О.Б., Шаекиной Ж.М., Сыздыкбаевой Б.У., Тлеубердиновой А.Т.,Топсахаловой Ф.М., Муталиевой Л.М., Айбазовой Ф.М., Дуйсен Г.М., Уахитовой Г.Б., Дюсенбекова З. и других.

В работах отражены проблемы развития туристско-рекреационного потенциала страны, управления, функционирования туристского рынка и деятельности организаций в сфере туризма. Вместе с тем, проблема совершенствования маркетинговой стратегии развития отечественной индустрии туризма освещена в экономической литературе недостаточно. Таким образом, существует необходимость в разработке технических и практических аспектов, базирующихся на новых подходах решения существующих проблем туристской отрасли.

В январе 2016 года Комитетом по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан было проведено выборочное обследование въездных посетителей в аэропортах, на железнодорожных вокзалах, на автостанциях и на автомобильных пунктах пропуска в момент, когда посетители покидают Казахстан. Целью данного обследования было определение объема товаров и услуг, потребляемых въездными посетителями в зимний период времени. В обследовании участвовало 11513 иностранных туристов – посетителей – нерезидентов. В гендерном разрезе из общего количества нерезидентов в обследовании участвовало 7024 (61%) мужчин и 4489 (39%) женщин. Количество посетителей – нерезидентов по личным целям составило 9057 человек (78,7%) и по деловым и профессиональным целям – 2456 (21,3%). Нерезидентами, принявшими участие в обследовании, было потрачено на территории Казахстана 972718,4 тыс.тенге, из них транспортные расходы на международные перевозки составили 390486,1 тыс.тенге.

По нашему мнению, казахстанская индустрия туризма в целом характеризуется недостаточным уровнем развития. По доступности, цене и уровню сервиса туристские услуги Казахстана недостаточно конкурентоспособны на мировом рынке и уступают зарубежным аналогам. Высокие цены на размещение являются следствием низкой заполняемости мест размещения, недостаточно развитой конкурентной средой и ориентацией на бизнес – туристов [4].

В казахстанской индустрии туризма занято около 10% трудоспособного населения. Однако влияние отрасли на экономический рост совершенно не соответствует рекреационному туристскому потенциалу республики: валовая добавленная стоимость, создаваемая предприятиями национальной индустрии туризма, составила менее 1% ВВП[1].

Туристская инфраструктура республики остается не слишком привлекательной для туристов – как резидентов, так и нерезидентов. По экспорту туристских услуг Казахстан занимает 78 место в мире [3]. В рейтинге государств по уровню конкурентоспособности сектора путешествий и туризма Travel and Tourism Competitiveness Index Казахстан занимает 85 место из 141 возможных [4].

В Казахстане действительно развивается только внутренний туризм; добиться увеличения количества туристов-нерезидентов не удается, въездной туризм стагнирует. По итогам 2016 года в Казахстане наблюдалось увеличение количества посетителей въездного и внутреннего туризма по сравнению с аналогичным периодом прошлого года на 1,5% и 0,4% (6430,2 и 4137,4 тыс. человек). Для сравнения: рост выездного туризма составил 8,2% (11302,5 тыс.человек) [5].

Стоит отметить, что недостатки казахстанской индустрии туризма, которые отмечались специалистами [6,7] при обсуждении «Концепции развития туристской отрасли Республики

Казахстан до 2020 года»[8], сохранились до настоящего времени. По крайней мере, так считают и представители российских компаний, принявшие участие в опросе Profi. Travel «Что мешает турбизнесу в Казахстане? » [9] и региональные руководители туристкой отрасли, такие как начальник Управления туризма и внешних связей Алматы М.Кикимов и президент Ассоциации туризма Астаны А.Есеналиева.

Рассмотрим мнения экспертов относительно оценки состояния и перспектив развития казахстанской индустрии туризма.

По мнению ряда исследователей, к негативным факторами развития туристского предпринимательства можно отнести: отсутствие государственного органа непосредственно отвечающего за развитие туристского предпринимательства; несовершенство государственного механизма поддержки туристского предпринимательства; несовершенство законодательной базы; слабое информационное обеспечение туристского предпринимательства; низкое качество туристских услуг, недостатки системы образования в сфере туризма; слабое развитие туристкой инфраструктуры; недостаточно развитое государственно-частное партнерство .

Многие аналитики уверены, что Казахстан обладает рядом привлекательных особенностей как для зарубежных туристов, так и для местного населения, тем не менее многие сдерживающие факторы препятствуют развитию отрасли в стране. В составе Министерства индустрии и новых технологий действует Комитет индустрии туризма, регулярно обсуждающий вопросы развития въездного туризма. Для преодоления имеющихся препятствий в республике возобновил свою деятельность Совет по туризму при Правительстве РК. Члены этой организации считают, что развитие этой сферы – процесс сложный, требующий значительных затрат, но осуществимый. Действующая при Правительстве эта организация в настоящее время разрабатывает кластерные зоны.

В центр первого кластера войдет Астана и ее пригородные достопримечательности: Боровое, Коргалжын, Каркаралы, Зеренда, Кокшетау и Баянаул, предполагается его ориентация на городской и природный туризм. Зона экологического туризма расположится в ВКО, где запланировано развитие зон Катон-Карагая и гор Западного Алтая. Алматы и Алматинская область обеспечат развитие горнолыжного и городского туризма. На территории ЮКО, Кызылординской и Жамбылской областей планируется создание культурного туризма. Западный Казахстан станет зоной пляжного туризма с центром Кендерли и приключенческого туризма.

Многие известные международные консалтинговые и исследовательские компании, подробно ознакомившись с казахстанскими проектами, достаточно критично их оценили. Их основной аргумент: количество мест размещения туристов по стране с 2016 по 2017 год сократилось на 13,6%, то есть до 598 единиц, количество въездных туристов-нерезидентов – на 16,2%, что составило 30,2 тыс. человек за год. Основные причины: высокие ценовые показатели на турпродукты, низкое качество сервиса, неконкурентоспособность отечественной продукции, низкая осведомленность о нашей стране за рубежом, неразвитая инфраструктура и многие другие.

Вероятно, в связи с происходящими модификациями и трансформациями в мировой экономике, что не исключает и некоторых изменений на территории Казахстана, продолжится дальнейшее развитие уже сложившихся форм внутреннего туризма, направленного на обслуживание небольших групп населения.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Казахстан – Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Социально – экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана»// Казахстанская правда. – 2012. – 28 января. – С.2-4
2. Послание Президента Казахстан – Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Нұрлы Жол – Путь». в будущее [Эл.документ] // Сайт Президента РК,

URL: http://www.akorda.kz/ru/addresses/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-11-noyabrya-2014-g
3. Travel & Tourism Economic Impact Reports (2018)[Electronic document]. World Economic Forum, WTTC URL: https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2018/world2018
4. Ашимбаева А.Т. Потенциал развития туризма в Казахстане [Эл.документ] // Казахстанская правда. – 2014. – 09 апреля URL: https://www.kazpravda.kz/news/obshchestvo/potentsial-razvitiya-turizma-v-kazahstane
5. О деятельности мест размещения в Республике Казахстан. Серия 15. Туризм. Бюллетень за январь – декабрь 2015 года [эл.документ]// Комитет по статистике Минестерства национальной экономики Республики Казахстан. Официальная статистическая информация. Туризм http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbers
6. Syzdykbaeva B., Raimbekov Zh.,Khydyrbekuly D., Temirbulatova M., Bayandinova A. Evaluation and projection of economic indicators of tourism development in Kazakhstan// tourism economics. – 2015. – Vol.21. - №6.-З.1315 – 1322. ISSN 1354 – 8166 (print);2044-0375 (online)
7. Садуов А.Ж. Управление развитием туризма в Казахстане: теория, методология, механизмы: Автореф.дис...докт.экон.наук. – Караганда,2010.
8. Концепция развития туристкой отрасли Республики Казахстан до 2020 года Утверждена поставлением Правительства Республики Казахстан от 19 мая 2014 года №508 [Электрон.ресурс] // Управление туризма города Алматы http://almatytourism.kz/news/57.html?sphrase_id=364
9. Опрос Profi.Travel: что мешает турбизнесу в Казахстане? [Электрон.ресурс] // Profi.Travel,18 ноября 2015 года http://profi.travel/news/6606/details

Серпаева А., студентка 4 курса
Научный руководитель: магистр, ст.пр-ль, Бекишева Ш.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТИ ПРИ ОТКРЫТИИ РЕСТОРАНОВ

Ежегодно конкуренция на ресторанном рынке ужесточается. Несмотря на то, что ресторанный рынок очень рискованный, количество новых ресторанов регулярно увеличивается. Соответственно, привлечь гостей в ресторан становиться все сложнее. Выходом в данной ситуации является повышение конкурентоспособности ресторана. Конкурентоспособность ресторана определяется наличием конкурентных преимуществ. Для того чтобы ресторан, был конкурентоспособным необходимо учитывать такие факторы как: месторасположение ресторана; средний чек; качество; меню блюд; интерьер и экстерьер; обслуживание; музыка и другие.

Месторасположение ресторана. И в любом случае, строится ли новое здании специально под ресторан, или же выбирается помещение для покупки или долгосрочной аренды, совершенно необходимым является предварительный анализ демографической ситуации, конкуренции и общей проходимости данного района, в котором планируется открыть новое предприятие. Такие мероприятия помогут подобрать наиболее выгодное и прибыльное месторасположение. Подъездные пути, парковочная зона должны быть удобными. Существует не мало ресторанов, которые обходятся без всего этого и при этом нормально функционируют и приносят прибыль. Тем не менее, предприятия, только начинающие свою деятельность, нуждаются в любых конкурентных преимуществах для формирования постоянной клиентской базы, поэтому удачное месторасположение имеет

значение. Посетители очень часто отказываются от посещения заведения, если к нему неудобно подъезжать. Рестораны, расположенные в местах с неудобным подъездом, теряют большое количество потенциальных клиентов. Существуют места, которые могут привлечь гостей в ресторан. К ним относятся: торговые и развлекательные центры, крупные офисы, а также городские достопримечательности.Необходимо убедиться, что такие факторы, как концепция предприятия и его целевая аудитория будут служить дополнительной поддержкой для выбранного месторасположения.Существует не мало ресторанов, которые обходятся без всего этого и при этом нормально функционируют и приносят прибыль. Тем не менее, предприятия, только начинающие свою деятельность, нуждаются в любых конкурентных преимуществах для формирования постоянной клиентской базы, поэтому не стоит игнорировать положительные стороны удачного месторасположения.

Заведение должно быть заметным, то есть располагаться оно должно там, где не затеряется среди похожих строений. Видимость, то есть ресторан должен быть на виду. Ресторан, расположенный на пересечении двух центральных аллей естественно имеет хороший обзор. Он бросается прохожим в глаза и может быть даже использован в качестве ориентира. В обратном случае, ресторан, расположенный в тени деревьев или во дворе домов и практически не заметный с пешеходных путей или проезжей части имеет не самое выгодное месторасположение, и это является его недостатком. Заведения, имеющие хороший обзор, могут получить дополнительных случайных клиентов, что положительно повлияет на загрузку и, следовательно, на прибыль предприятия.

Есть такое понятие в ресторанном бизнесе, как «проходимость».Следует обратить внимание на каждодневную загруженность потоков машин и пешеходов вблизи месторасположения ресторана. Предприятие, расположенное в зоне с большой проходимостью имеет больше шансов на привлечение дополнительных клиентов. Люди с большей вероятность зайдут перекусить в заведение, которое находится у них по пути куда-либо, нежели специально отклонятся от своего маршрута лишь для того, чтобы выпить чашечку кофе с тортом, и при этом потерять двадцать минут.

Досягаемость. Даже если месторасположение ресторана хорошо просматривается, потребители могут не посетить его, если у них возникнут какие либо затруднения с тем, как подойти, или подъехать к предприятию. К примеру, предприятие расположено на одной стороне проезжей части, но вблизи нет ни разворота, ни пешеходного перехода. В таком случае, есть вероятность того, что многие водители, путь которых проходит по другой стороне дороги, не станут сворачивать с намеченного пути, чтобы просто перекусить в ресторане, хотя они и заметят его присутствие на данной улице.

Парковка. Как это ни парадоксально, но рестораны, которые предлагают весьма ограниченную по своим возможностям парковочную зону или не имеют таковой вообще, могут вызвать раздражение у посетителей и испортить им впечатление о посещении заведения. Конечно, хорошо спланированная концепция и великолепная кухня могут смягчить негативное впечатление от отсутствия парковки и тех сложностей, с которыми может столкнуться клиент, ища место для своего автотранспорта. При этом все же следует предпринять все возможные действия, чтобы процесс попадания в ресторан не вызывал у гостей никаких негативных эмоций. Чем легче припарковаться у заведения, тем с большим удовольствием гости будут в него возвращаться, конечно, при условии, что обслуживание, блюда и атмосфера заведения им по вкусу. Альтернативным вариантом решения проблемы маленькой парковочной зоны может стать наличие у предприятия собственного парковщика.

Развитая инфраструктура в районе месторасположения ресторана могут сказаться положительно на работе и загрузке. Стоит поинтересоваться перспективой развития района, в котором собирается открываться заведение. К примеру, если рядом с рестораном находятся бизнес центр, то следует предусмотреть возможность организации бизнес – ланчей. Если же по соседству детский развлекательный комплекс, то необходимо разработать детское меню.

Арендные платежи за землю и помещение, а так же налоги могут меняться. Повышение цен на недвижимость ведет за собой повышение арендной платы, а как правило

арендная плата – это величина весьма существенная. Она занимает не малую долю в статье расходов. При ее повышении ресторану, скорее всего, потребуется поднять свои цены на обслуживание, а это может отпугнуть клиентов.

Анализ окружающей среды. Менеджеру ресторана нужно быть наблюдательным. Каждые несколько месяцев необходимо проводить анализ окружающей среды. Такая процедура поможет оценить общую обстановку на рынке и определить ситуации, в которых внешние силы и факторы могут повлиять на доходность бизнеса. Анализу следует подвергать как макросреду, так и микросреду предприятия.Знание торговой зоны.Одной из первостепенных задач предприятия является подробное изучение торговой зоны и постоянное проведение исследований местного рынка с периодичностью не менее, чем раз в два месяц. Торговая зона – это именно та прилегающая к предприятию область, в которой находятся все его основные клиенты. Анализ микросреды. Микросреда – это экономическая среда, которая непосредственно окружает само предприятие. Она связана с обслуживанием клиентуры, взаимодействием с поставщиками и всеми контактными лицами, способными влиять на ее деятельность. Следует уделять особое внимание всему, связанному с торговой зоной, но при этом анализ общего состояния положения в городе или в регионе может быть полезен для анализа макросреды. Многие факторы, такие, как запреты на продажу спиртного и курение, лицензии и налоги в муниципальном и региональном законодательстве имеют существенное влияние на бизнес. - исследование торговой зоны Руководителю предприятия следует изучить культурные, экономические и физические условия торговой зоны. Затем составить список всех предприятий конкурентов, расположенных в торговой зоне ресторана. Подобных списков должно быть два – первый будет состоять из всех близлежащих конкурентов, а второй будет включать прямых конкурентов или рестораны, которые привлекают таких же потенциальных клиентов, и могут претендовать на вашу долю рынка. Следует так же записывать информацию о любых других компаниях, чья деятельность может повлиять на работу ресторана. - наблюдение за конкурентами Необходимо внимательно наблюдать за каждым рестораном, находящимся в шаговой доступности от вашего, уделяя особое внимание тем, которые могут являться прямыми конкурентами заведения. Их необходимо постоянно посещать, но при этом держать в неведении о том, что вы владеете рестораном неподалеку. При посещении предприятий конкурентов не следует привлекать к себе повышенного внимания – просто ведите себя как обычный клиент, и внимательны. Необходимо отмечать все слабые и сильные стороны конкурентов, чтобы потом выбрать самую выгодную позицию в конкурентной борьбе. Так же обязательно нужно обращать внимание на все новые, только открывающиеся заведения. - изучение населения Существует масса способов и мест для поиска покупательского потенциала для предприятия. Одним из таких мест является интернет пространство. Сайты, которые специализируются на статистических анализах, могут помочь предприятию понять окружающую его демографическую обстановку. Следует обратить внимание на все юридические, экономические и культурные факторы, которые могут повлиять на работу предприятия.

Важным фактором конкурентоспособности является средний чек. Средний чек можно посчитать, что человек должен съесть (салат, горячее блюдо, напиток). Или получить полноценный ужин или обед за средневзятой цене. Цены, зависят от типа заведения(ресторан, кафе, столовая), от целевой аудитории (доход, статус, вкусы и т.д.), от меню блюд (какие ингредиенты включены, способы приготовления, вид обслуживания) и другие.Понижение уровня цен в ресторане – это самый легкий путь обеспечить себе конкурентное преимущество для низкого и среднего ценового сегмента. Уровень цен нужно устанавливать исходя из себестоимости и расходов. В противном случае ресторан рискует стать убыточным.

Быстрый сервис в ресторанах и других заведениях общественного питания достигается двумя основными путями: за счет идеально отработанных стандартов или оптимального количества персонала, которое покрывает потребности ресторана.Отработанные стандарты позволяют экономить на затратах на персонал.

Правильно построенная система работы ресторана напоминает в таком случае механизм, работающий бесперебойно. Каждая стадия взаимодействия с клиентом разбита на алгоритмы: приветствие, прием заказа, предварительные заготовки для различных блюд из меню (распределение на стандартные порции, хранение, замораживание), процесс готовки заказа и декорации, подача блюд и т.д. Обученные официанты оперативно справляются с переполненным залом в отличии от своих коллег, которые не проходили тренинги.При отсутствии стандартов рестораны идут экстенсивным путем. Они нанимают больше персонала. Данный способ более затратный в силу хаотичности деятельности и неорганизованности многих работников.

Компетентный персонал(встреча гостя, проводить к столику, принять заказ, знание меню, время приготовления блюда, внимание и оперативность в течение обслуживания, расчет и прощание с гостем). Персонал – вежливые официанты, администраторы всегда делают ресторану хорошую репутацию. Качество блюд также является существенным фактором, влияющим на конкурентоспособность ресторана. Качество блюд определяется:

- вкусом самих блюд (зависит от профессиональных умений вашего повара);
- качеством ингредиентов, использованных для приготовления блюд;
- соблюдением санитарных и гигиеничных стандартов (видимых : чистые залы, туалеты, посуда, столы; и невидимых для гостей: использование перчаток и шапочек на кухни и т.д.);
- наличием сертификатов качества.

Дизайн и концепция ресторана имеет преобладающее значение при выборе ресторана высшего ценового сегмента, а также для тех, кто планирует банкет или другой праздник (день рождение, свадьбу и т.д). Для клиентов, посещающих такие заведение, главным критерием выбора ресторана, является атмосфера, привлекательный декор, персонализированный сервис, наличие живой музыки, компетентного шеф-повара. Для ресторанов низкого и среднего ценового сегмента при прочих равных условиях (одинаковое меню и уровень цен) клиент отдаст предпочтение ресторану с более интересным дизайном.

Анализируя потенциальных клиентов, говорим о сегментации. Сегментация проводится в целях выяснения, и соответственно, максимально полного удовлетворения запросов потребителей. Потребители неоднородны. Для ресторанного бизнеса критерии сегментации могут быть следующие:

- социально-экономические - в этой группе учитываются такие характеристики, как уровень дохода, принадлежность к профессиональным группам, уровень образования и т.д.
- географическая сегментация - учитывает конкретный регион, существующие в нем национальные обычаи и традиции, уровень жизни населения, климат и т.д. Все это необходимо учитывать при разработке концепции развития ресторана.
- демографические - возраст, пол, дети в семье, количество членов семьи.

Всегда необходимо учитывать специфику, присущую данному конкретному рынку, учитывать субъективные оценки потребителей.Ресторану важно знать, кто его клиенты, откуда они пришли и что они хотят получить от времени, проведенном в ресторане.Для того чтобы это выяснить, можно воспользоваться различными источниками получения информации. Анализируя посетителей, можно использовать следующие источники информации:Проведение анкетных опросов; наблюдение и другие. Привлекать экспертов к решению этой задачи. Опыт конкурентов.

Постоянно улучшать качества обслуживания - это в первую очередь вопросы технического характера и профессионализма всех звеньев в цепи обслуживания клиентов. За счет замены оборудования, повышения контроля за качеством обслуживания, улучшения используемых ингредиентов блюд, корректировка меню и т. п. Проведения мероприятий маркетингового характера, направленные на привлечение дополнительных клиентов и удержание постоянных.

К ним можно отнести: проведение презентаций; культурно - досуговые мероприятия, сезонное меню, дисконтные или бонусные карты, организация специальных концертных программ, выступлений популярных музыкальных коллективов и т.п. Активное

использование альтернативных видов рекламы – реклама в социальных медиа, мобильный маркетинг, сарафанное радио. Рекламирование вашего меню с помощью альтернативных видов рекламы увеличивает шансы ресторана привлечь клиентов или переманить их у ресторанов-конкурентов.

Один из главных вопросов, возникающих при изучении конкуренции на рынке ресторанных услуг - это определить, кто является конкурентом ресторана. Ведь каждый ресторан стремиться обрести свою индивидуальность, создать свою собственную атмосферу, комфортную для его посетителей. Иными словами, рынок ресторанных услуг сегментирован настолько, что бывает достаточно сложно объединить рестораны в какую-то достаточно однородную группу, с тем, чтобы определить истинных конкурентов.Можно говорить о том, кто является основными конкурентами ресторана по ассортименту предлагаемых блюд, по ценам, по направленности кухни, по местоположению каналам распространения рекламной информации. Этот вопрос вплотную соприкасается с вопросом классификации ресторанов.

При анализе конкурентной среды необходимо выяснить примерно следующий перечень вопросов:кто основные конкуренты;стратегия ваших конкурентов; организационная структура и менеджмент; финансовое состояние; маркетинговая и рекламная стратегия конкурентов;методы, используемые в конкурентной борьбе;комплекс оказываемых услуг.

Основные разделы, по которым целесообразно проводить анализ конкурентов выглядят примерно следующим образом: рынок - сегменты, методы внедрения, приоритеты; услуги и продукты - скорость реакции на изменения предпочтений потребителей, ассортимент оказываемых услуг; продвижение услуг - анализ рекламы, стратегии развития сбыта и т.п.; цены - структура цен, система ценообразования на новые блюда и услуги.

Изучение конкурентов, их сильных и слабых сторон позволяет избежать многих ошибок при формировании составляющих ресторанных услуг — ценовой и ассортиментной политики, использование тех или иных каналов распространения рекламно-маркетинговой информации, местоположения, дизайна, логистики, использования того или иного вида оборудования.

Конкурентное преимущество ресторана не является чем-то стабильным, постоянно гарантирующим успех и поток гостей. Учитывая высокую циркуляцию конкурентов на ресторанном рынке, конкурентное преимущество ресторана можно легко потерять. Конкурентами ресторана следует считать рестораны в радиусе 10-25 км. Прямые конкуренты – аналогичные рестораны, находящиеся в радиусе 15 минут езды на автомобиле. Чтобы ресторан оставался конкурентоспособным, необходимо регулярно следить за тенденциями ресторанного рынка, новыми и существующими ранее конкурентами.

Список использованной литературы:

1.Юшкова А. И. Анализ деталей месторасположения ресторана // Молодой ученый. - 2017. - №7. Т.1. -С. 124-127. — URLhttps://moluch.ru/archive/.
2. http://lifeandbrand.com/konkurentosposobnost-restorana.html

Серікбол Б., Романов А., 2 курс студенті,
Гун А., 3 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: магистр, оқытушы, Жоламанова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

VR-ШЛЕМ КАДРЛАРДЫ ТАҢДАУДАҒЫ ЖАҢА ЖОЛ

Мейрамхана және қонақ үй басшысының орындайтын маңызды функцияларының бірі - кадрларды іріктеу және орналастыру болып табылады. Кадрларды іріктеумен барлық басшылар айналысады, — бригадирдан директорға дейін, кадрларды іріктеу олардың іскерлік қасиеттеріне сәйкес орналасуымен сүйемелденеді. Мейрамхана, қонақ үй және өзгеде ұйымдардың жұмысының тиімділігі көбінесе өндірістік жүйеде де, басқару жүйесінде де кадрларды іріктеу мен орналастыру сапасына байланысты. Кадрларды таңдау көбінесе кадрларды іріктеу процесімен теңдестіреді. Іріктеу-бұл жалпы санның бірін таңдау. Демек, бос лауазымға үміткерлерді іріктеу.

Персоналды іріктеу және орналастыру деп ұйым қызметкерлерін ұйымда қабылданған бөлу және кооперациялау жүйесіне сәйкес құрылымдық бөлімшелер, учаскелер, жұмыс орындары бойынша бір жағынан және орындалатын жұмыстың мазмұнының талаптарына жауап беретін қызметкерлердің қабілеттері, психофизиологиялық және іскерлік қасиеттері бойынша екінші жағынан ұтымды бөлу түсініледі. Бұл ретте екі мақсат көзделеді: құрылымдық бөлімшелер шеңберінде белсенді жұмыс істейтін еңбек ұжымдарын қалыптастыру және әрбір қызметкердің кәсіби өсуі үшін жағдай жасау. Кадрларды іріктеу және орналастыру сәйкестік, перспективалық, ауысымдылық қағидаттарына негізделеді.

Сәйкестік қағидаты үміткерлердің адамгершілік және іскерлік қасиеттерінің атқаратын лауазымдар талаптарына сәйкестігін білдіреді.

Перспективалылық принципі мынадай шарттарды есепке алуға негізделеді:

Әр түрлі санаттағы лауазымдар үшін жас шегін белгілеу;

Бір лауазымдағы және бір жұмыс учаскесіндегі жұмыс кезеңінің ұзақтығын айқындау;

Кәсіпті немесе мамандықты өзгерту мүмкіндігі, біліктілікті жүйелі түрде арттыруды ұйымдастыру;

Денсаулық жағдайы.

Ауысымдылық қағидаты персоналды жақсы ұймдастыруға ұйымның өзінің ішіндегі еңбек орынын ауыстырылуына ықпал етуі тиіс, ол дегеніміз қызметкерлердің еңбек бөлу жүйесіндегі орнын өзгерту. Өйткені кадрлардың бір лауазымда ұзақ уақыт жұмыс атқаруына байланысты тұрып қалуы (қартаюы) ұйымның қызметі үшін теріс салдар болып табылады.

Ғаламдық мәселе.

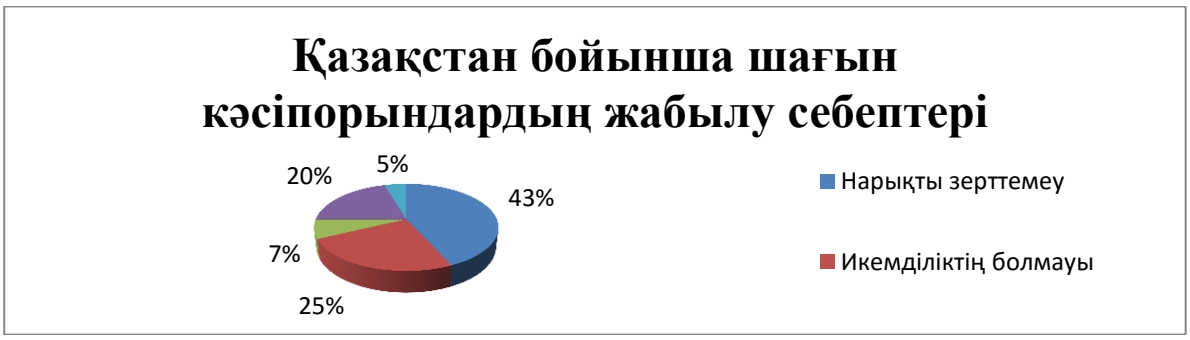

Kazdata.kz маркетингтік зерттеулер порталының 2018 жылдың 1 жартжылдығындағы алынған сауалнамасының нәтижесіне сенсек, қазіргі таңда көптеген шағын кәсіпорындарының, онын ішінде мейрамхана мен дәмханалардың жабылуының 20% - кадрларды дұрыс таңдамауынан болып отыр.

Ал, ғаламдық статистикалар порталы world-statistics.org-дың зерттеуіне сүйенсек шағын кәсіопрындрдың жабылуының алғашқы 10 факторына осы кадр мәселесі кіріп отыр.

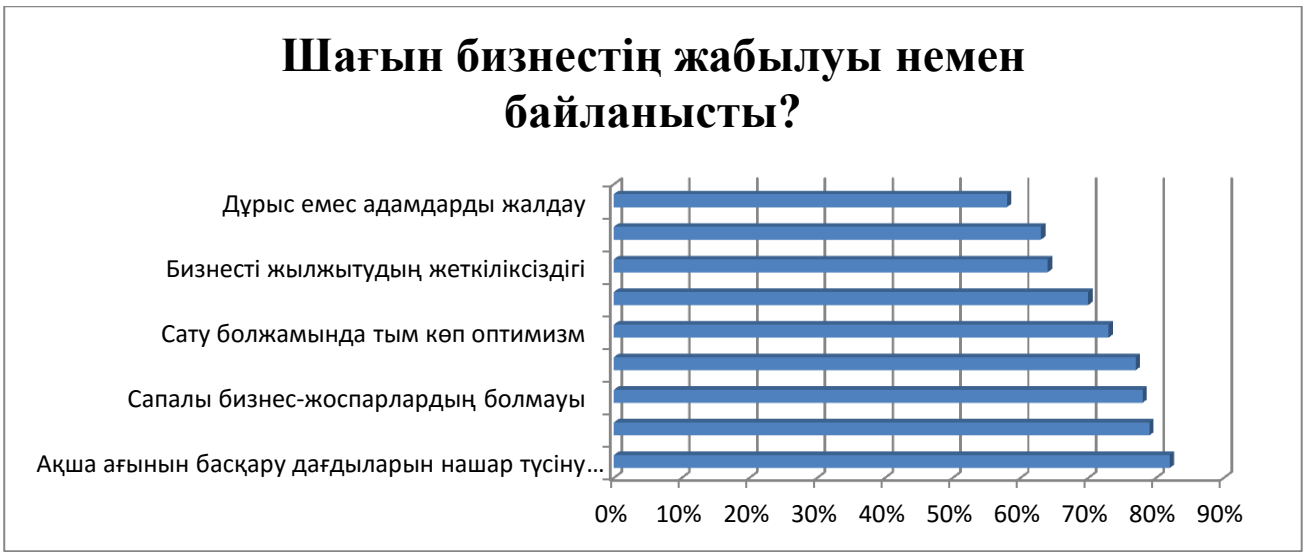

Бұл зерттеулер арқылы кадр таңдау мәселесе тек қана Қазақстандаға емес, әлемдік масштабта орын алып жатқанын түсінеміз.

VR-шлемнің қолдану аясы.

Осы мәселені шешуде мен өзім қазіргі таңда адамның қолы жетерлік нанотехнология - VR-шлемді пайдалана отырып, кадрларды жаңа жолмен іріктеуді ұсынамын.

Виртуалды шындық кадрды іріктеуге қалай көмектеседі? VR-шлемнің мақсаты - әрбір адаммен тірі сұхбатты жоспарлау үшін қажетті уақытты жоғалтпай, технологиямен ұсынылатын виртуалды ортада әлеуетті кандидаттардың әңгімелесуін өткізу. Бұл мүмкін бе? Әрине, және де көптеген компаниялар бүгінгі уақытта осы опцияға жүгінеді, өйткені бұл оларға уақытты үнемдеуге көмектеседі және басшыларды осы үдерісте неғұрлым тиімділігін арттырады, өйткені, бұл іріктеу процессінің уақытын азайтып, кәсіпорындарды аз уақыт ішінде қалыпты еңбек күшіне оралтады.

Дәл қазір VR-шлемінің қолынан келетін екі зат бар:

VR үміткерлерге рольді нақты көруге мүмкіндік береді: қызметкерлерді қабылдау кезінде VR-ді пайдаланудың көптеген жолдары бар, бір жолы - виртуалды шындық адамдарға жұмыс істеуге сай ма, жоқ па екендігін көруге мүмкіндік береді. Осылайша, олар басшыларға тапсырманы жеңілдетеді,өйткені олардың болашақ мансаптық жоспарларына сәйкес келетін жұмыстарға ғана қолданылады.

VR үміткерлерге кеңсені көруге мүмкіндік береді: кадрды іріктеу кезіндегі екінші қолдану - оны виртуалды офистік/мекемелік турлар үшін пайдалануға болады. Бұл жаңа кадрдың жұмыс орнына тез сіңсіп кетуіне көмектеседі.

Қазіргі таңда виртуалды шындықты кадр іріктеу мақсатында қолдану енді ғана қолға алына бастады, алайда осы тәсілді қолданып жатқан кәсіпорындардың нәтижелері өте жақсы. Мысалға, немістік логистика компаниясы - Deutsche Bahn-ның тәжірибесін атап көрсетуге болады.

Deutsche Bahn неміс ұтқырлық және логистика компаниясы қызметкерлерінің жоғары пайызы зейнетақы жасына жақын екенін түсінген кезде, олар жаңа жас кадрларды тарту керектігін ұғынды. 2015 жылдың соңында олар жұмыс жәрмеңкелерінде VR гарнитураларды орнатып тәжірибе жасады, бұл үміткерлерге өздерін поезд жолсерігі және электрик сияқты қиын рөлдерді тексеру үшін виртуалды тәжірибе алуға мүмкіндік береді.

Бұл ретте олар жұмыс жәрмеңкесінен басқа да сервистерге қарағанда 5-10 есе көп үміткерлер ала бастады. Сонымен қатар, олар алған үміткерлер, әдетте, жоғары сапалы мамандар болды.

Кейбір жағдайларда Deutsche Bahn компаниясы, кейбір үміткерлердің бұл жұмысты жағымсыз деп тапқанын айта кеткен. Алайд бұның пайда жақтары көп, себебі бұл компания үшін бргадирлік топтарға кадр жинаудаға тестілеу өткізуде уақыт және қаражат шығынын

азайтты. Себебі көбісі тек тестілеуден кейін ғана бұл жұмыс оларға сай емес екендігін ұғынушы еді. Ал жәрмеңкеден кейін жұмысқа тұрған үміткерлер кейін білікті мамандарға айналды.Әрине, VR-шлем арқылы жалдау кезінде қолданыстағы белгісіздер әлі де көп, бірақ оған қарамастан, қазіргі уақытта виртуалды әлемді қолдана отырып сізге аз уақыт ішінде үздік үміткерлерді таңдап беруге дайын тұрған старт аптар бар. Виртуалды әлем - бұл қызықты нәрсе, бірақ нағыз әлемдік тәжірибемен оны әлі салыстыруға болмайды, себебі дәстүрлі кадр іріктеу тәсілдері уақытпен тексерілген. Кадр іріктеуде VR-шлемдер - бұл тағы да бір инновациялық сөз, сондықтан дайын болыңыз, болашақта бұл туралы әлі көп естисіз.

Satmaganbetova A.F the second year student
Scientific Supervisor: magister, sen.teacherGaripova A.A.
Karaganda economic University of Kazpotrebsoyuz

LOGISTIC APPROACH TO THE MANAGEMENT OF TOURISM ACTIVITIES

In Kazakhstan, the tourism industry has not yet reached a high level of development. The main reasons for this known: the necessary information environment of demographic, economic, social and other information necessary to determine strategic approaches to tourism activities has not created. However, nevertheless, the Kazakh tourism market considered very dynamic, and travel companies need, among other things, a rich foreign experience in marketing and logistics in this area. Therefore, we can talk about the relevance of the topic in terms of opportunities for the development of the industry and the application of the experience of foreign travel companies. Recommendations of foreign experts in Kazakhstan's practice can contribute to the integration of the Kazakh tourism industry in the world tourism.

Currently, Kazakhstan's tourism market actively connected to the international tourism and hotel services. These actions represent a complex organizational, technical and economic process that requires not only a variety of knowledge in the field of tourism, professionalism in tourism and excursion activities, but also the ability to develop and apply marketing and logistics concepts and new advanced methods of processing and transmission of material and information flows. The expansion of marketing and logistics activities of Kazakh tourist companies is in close cooperation and is associated with the increase in the flow of foreign and Kazakh tourists.

The difficulties of entering the market of Kazakhstan tourist companies are because the tourist market in Kazakhstan was immediately completely open to foreign companies. There are no large domestic companies in the Kazakh tourism market yet. In order to gain and retain its place in the tourism market and gain competitive advantages from the Kazakh tourism companies will require active actions to study the tourism market, new conditions of competition, the formation of new marketing strategies, logistics schemes [1].

Kazakhstan's practice shows that the contribution of the tourism industry to the national economy is clearly insufficient. This is not so much due to the weak investment opportunities of tourism transfer to a new level, as the state of the existing system of tourism business management. The existing management system is not efficient enough, which necessitates the introduction of new, including logistics, technologies and solutions.

Currently, logistics occupies a significant place in the management of the organization, and the changes associated with the introduction of the logistics approach, become an integral part of the business of successful companies. At the same time, the need for changes determined by the active development of modern technologies and means of processing and transmission of information, tougher competition for markets and overcoming internal contradictions of the organization.

The amount of changes began to occur more frequently, and their influence on organization life cycle not considered as an exceptional phenomenon. There is no doubt that the organizational changes should be accompanied by targeted management, analysis of the upcoming changes,

forecasting and evaluation of possible results, the application of new approaches to training and impact on employees of the organization working in the field of tourism [2].

There is a particular need for organizational change in tourism firms because of their extremely high dependency.Hence, the further development of the domestic tourism industry is associated with the creation of an effective management system for tourism enterprises as the primary link of the hospitality and tourism industry.

Taking into account the peculiarities of the tourism market development, it is now required to find the optimal level of compliance of logistics flows, increase the efficiency of the entire logistics system of the company by optimizing its structure, organizational and economic mechanism, as well as the optimization of costs aimed at maximum satisfaction of market needs. The concept of logistics approach in tourism business management covers all planned, organized and controlled changes in the development strategy and structure of any socio-economic system, including private and public organizations. Logistics aimed at solving specific issues of enterprise management, including not only organizational, but also personnel, communication and information aspects.

Therefore, the management system in a travel Agency using the logistics approach is a system based on an integrated approach, which will create a real opportunity to combine the functional areas of logistics through the coordination of actions performed by independent links of the logistics system, sharing common responsibility within the framework of the target management function of travel companies [3].

At present, despite certain difficulties, the Kazakh tourist market continues to develop and improve. The tourism infrastructure is developing rapidly. The most dynamic growth projected for the tourist transport industry, in particular for air transport, which is the most popular in the tourism industry.

–Let us consider the main tasks of tourist organizations:

–formation of demand infrastructure for tourism products in different regions of Kazakhstan;

–participation in the development of tax and labor legislation in the interests of the Kazakh tourism industry;

–improving the quality of reception and service for foreign and Kazakh tourists and tourist groups;

–development of new tourism products that contribute to the development of inbound, outbound and domestic tourism;

–introduction of international standards of service in the tourism industry of Kazakhstan;

–creation of an extensive Agency network to promote high-quality tourism product;

–assistance and consulting support for small and medium-sized businesses, etc.

However, a number of aspects of organizational activities cannot optimized, and some aspects of the service enterprises in some cases even degraded. This reflected in the following aspects of the activities of travel companies:

–lack of a unified system for filling out forms and orderly document flow in the tourism sector;

–the presence of a fuzzy distribution of duties between employees of travel agencies, as there is no clearly defined specific work, their functional purpose;

–weak formalization of interaction and coordination between different departments of the tourism industry;

–the absence of an effective control system of work units and individual employees.

All this leads to the fact that sometimes Kazakh consumers cannot find the provision of tourism services requires special knowledge and skills that are difficult for the consumer to appreciate and understand.

A high degree of uncertainty in the provision of tourism services puts the client in a very unfavorable position, can cause him a sense of caution and suspicion in the acquisition of services. The possible ways to increase the tangible services reduce customer risk and uncertainties are licenses, certificates, recommendations provided by the travel Agency.

The modern development of the market economy characterized not so much by the development of separate industries, as the functioning of various inter-sectorial complexes. Tourism should treated as a large independent inter-sectorial economic complex of the national economy, since the tourism sector, combining different industries, covers a horizontal space, including enterprises and organizations of different industry affiliation.

The tourism industry should considered as an economic category, expressing a set of interrelated industries and industries of the national economy, the single functional task of which is the activity aimed at meeting the diverse and ever-growing needs of people in various types of recreation and travel with the rational use of all available tourist resources. The interrelation of tourism logistics at the micro-and macro-levels shown in picture 1.

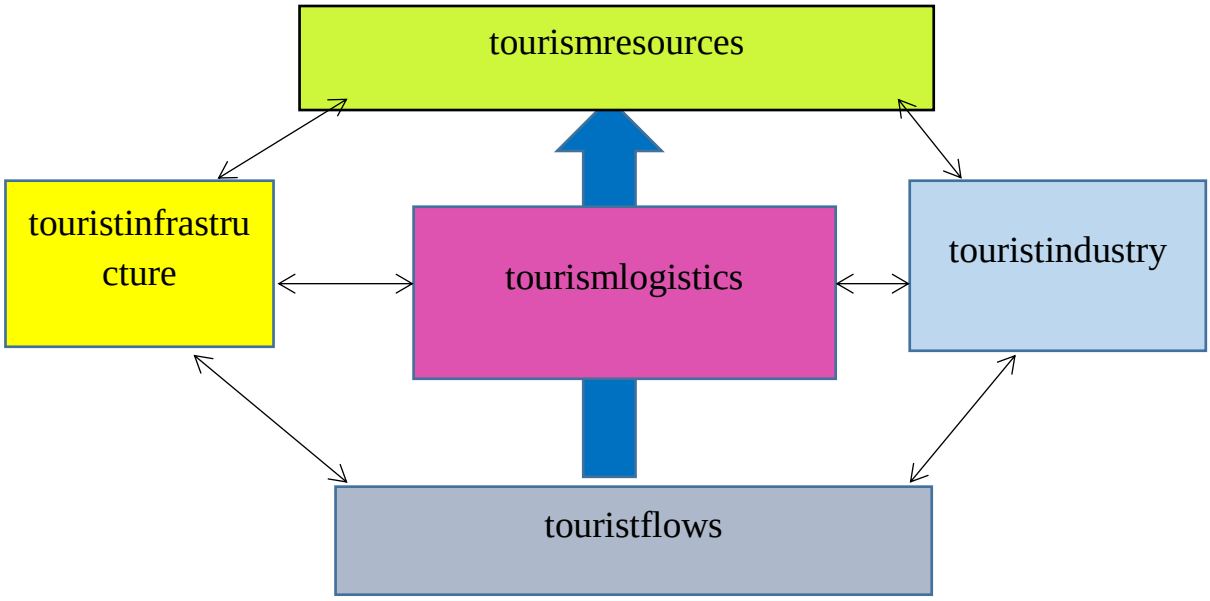

Picture 1. The relationship of the components of logistics of tourism

How to ensure the competitiveness of a travel company in the market conditions? The activity of a particular tourist company in the regional market largely determined by the attractiveness of the tourism market, which depends on the company's ability to meet the needs of customers better than competitors do. The firm will be competitive as long as it has a competitive advantage, either because of higher productivity, which gives it a cost advantage, or because of the special qualities that distinguish its product from competitors.

As you know, the competitive advantages of the organization - a unique tangible and intangible resources possessed by the organization, as well as strategically important for the organization of business, allowing it to win the fight against competitors. Competitive advantages in the tourism industry provide a high level of competence to the organization, which gives it the best opportunities to overcome competition, attract consumers and maintain their commitment to its brand.

References:

1. Chudnovsky, A. D., Korolev, N. Gavrilova E. A., Zhukova M. A., Zaitseva N. The management of tourism. - M.: federal agency for tourism, 2014. - 576 p.

2. Unwto tourism highlights, 2016 edition. //mkt.unwto.org

3. B. V. Bocharov, U. E. Mackin on some factors and features the development of domestic tourism in Russia, proceedings of the international academy of tourism. Collection of scientific articles. Issue. 7-mta, 2012 g. - 236 p.

Ташкенбаева А.М, студентка 2курса ТД-2 КЭУК
Руссол А.А. студент 2 курса ТД-22 КЭУК
Лысова А. Учащийся сш № 85 (Сортировка)
Научный руководитель: ст преподаватель, магистр Искалиева М.С.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО

Формирование малого и среднего бизнеса в стране за минувшие года значительно увеличилось. Поэтому непосредственно на юных бизнесменов возлегают основное обременение ответственности за будущее экономического формирования страны. Активизировалась необходимость развития новейшего поколения бизнесменов, активных, юных, творческих людей, способных исполнять особую значимость в экономике, бизнесе и в формировании сообщества.

Молодежное предпринимательство представляет основное значение в решении социально-экономических трудностей, подобных как организация новейших трудовых областей и снижение степени отсутствия работы, создание грамотных сотрудников. Расширение перспектив и увеличение воздействия молодежного предпринимательства обуславливает потребность применения его потенциала. Молодежное предпринимательство считается значительным сегментом малого предпринимательства.

Молодое поколение считается более важным звеном в предпринимательской сфере. Так как непосредственно нынешняя молодое поколение станет характеризовать образ нашего государства уже спустя десять лет, от формирования нынешнего молодежного бизнеса будут находиться в зависимости темпы экономического увеличения и развития нашего государства на будущие времена.

Подобным образом, в текущий период молодёжный бизнес считается одним из первенствующих течений формирования малого бизнеса в стране. Разработка хороших рядов условий, побуждающих молодёжь работать предпринимательским делом, рассматривается в разных программах общегосударственного и областного уровня.

Следует отметить, что в большинстве регионов Казахстана не развиты площадки, на которых молодые люди могли бы получать актуальные знания и навыки, обмениваться информацией, разрабатывать собственные идеи, получать консультации экспертов. В результате инновационные идеи либо не появляются, либо не выходят на рынок, оставаясь в стенах вузов и научных лабораторий. [2,с.21]

Надо заметить, то что в основной массе регионов страны далеко не выработаны площадки, в каковых, молодое поколение имели бы возможность приобретать важные навыки и способности, делиться данными, создавать свои идеи, брать консультации специалистов. В итоге современные идеи или никак не возникают, или никак не выходят на рынок, оставаясь в стенах институтов и научных лабораторий. Согласно статистике, приблизительно 300 миллионов юных людей в возрасте с 18 вплоть до 30 лет в целом свете либо отнюдь не обладают стабильным местом работы, или по большому счету считаются нетрудоустроенными. Приблизительно 20 % из них имеют превосходные способности для того, чтобы основать свой бизнес и, из-за множество разных факторов, только лишь 5 % решается на такое. [1]

Выделение молодежного предпринимательства в качестве особенного сегмента предпринимательства делается вследствие того, то что в различие от иных вариантов предпринимательства оно обладает собственными специфичными свойствами, сильные и слабые стороны. Сильные стороны молодёжного предпринимательства:

– Мощная современная энергичность, креативность мышления;

- Существенная мобильность, гибкость подходов, скорость взаимодействия согласно изучению новейших рынков;

- Отличный уровень способностей систематичного обновления собственных предпринимательских познаний и умений в согласовании с меняющимися условиями производства и рынка;

- Потенциальная работоспособность юных людей терпеть высокие рабочие и нервозные нагрузки, сопутствующие предпринимательскому делу, в особенности в ее ранних стадии;

Склонность молодёжи к риску. Слабые стороны молодёжного предпринимательства:

- Ограниченный социальный опыт;

- Неимение деловой репутации;

Незначительные практические способности использования экономических законов и элементов;

– Затруднение основания исходного капитала;

– Нехватка индивидуальных контактов в области бизнеса и в властно-административных структурах;

– Незащищённость от влияния бюрократических структур;

– Более интенсивный искушение «теневого» предпринимательства и незащищённость от влияния преступных структур.

Эти показатели, выделяя молодежный бизнес в особенную категорию, предопределяют главные вопросы по части его поддержке: процветание сильных и одоление слабых сторон. Главные трудности, препятствующие открытию личного бизнеса юными предпринимателями, разместились последующим образом:

1. 53 % не имение достаточного вложения, то есть финансовые проблемы 2. 16 % отсутствие нужного опыта на рынке труда

3. 11 % неквалифицированный предприниматель, то есть отсутствие должного уровня образования [2,с.17]

Если дальше углубится вопросом проблем, мешающих молодым предпринимателям реализации собственного бизнес проекта, то стоит обратить внимание на следующие препятствия:

1. Социальный настрой. Слегка проявленным в молодежном окружении остается предпринимательский дух, ожидающий подготовленность двигаться на пролом, не смотря на возможные риски, разрабатывать что-то новейшее. Молодое поколение на сегодняшний день охотнее отдает предпочтение перспективам самореализации в области крупного бизнеса либо государственной работы.

2. Восприятие социумом бизнесменов. В молодежной сфере предпринимательская работа воспринимается в контексте точнее, как преодоления проблем, нежели достижения успеха.

3. Смысл образования. В обычных учебных заведениях предоставляются требуемые экономические основы знаний, однако никак не создаются стимулы и поведенческие компетенции, направленные с целью эффективной предпринимательской работы.

Начальные условия. Мероприятия, предпринимаемые в устремлении помощи малого бизнеса для молодежи как социальной группы, сейчас далеко не приносят заметного эффекта. Управленческие, правовые и экономические препятствия, мешающие независимому выходу в биржу, по-прежнему труднопреодолимы.

Неосведомленность молодого поколения о организациях, исполняющих муниципальную поддержку малого предпринимательства. Как выявили итоги опроса, проделанного в Российской федерации (ИКСИ), о наличии подобных учреждений располагают информацией только лишь 18 % респондентов. Большая часть же анкетированных (69 %) дали ответ, то что никак не имеют сведения о наличии в их городе аналогичных структур. Итоги опроса говорят, то что потенциальные предприниматели (66 % респондентов рассчитывают в предстоящем сформировать собственное дело) никак не обладают данными о том, какую поддержку они смогут получить на местном уровне. Молодое поколение наиболее интенсивное звено сообщества, которая стремительно откликается на всевозможные перемены в бытие, и которая результативно принимает

выгодные их стороны. По этой причине есть возможность заявлять о том, то что молодое поколение владеет гораздо огромным потенциалом и возможностью к предпринимательской деятельности, нежели прочие возрастные категории.

Молодежный бизнес это самый непростой сектор, который потребует в особенности значительного интереса со стороны муниципальных организаций. Его верно выстроенная, направленная помощь гарантирует формирование малого предпринимательства в местности, что, в свой черед, приведет к финансовому подъему, к увеличению инвестиционной привлекательности региона.

Тем не менее молодое поколение встречается с большими проблемами на пути формирования молодежных компаний. Данные трудности сопряжены как с денежными проблемами в формировании компаний, так и с недостаточной образованностью юных людей. Сюда принадлежат большие ставки налогов и процентов за кредиты, недостаток первоначального денежного средства в руках молодых предпринимателей, ограничение либо недостаток финансовых и производственных отношений по причине непродолжительности собственной работы и недостаточности навыка. Данные и прочие трудности призывают непременного их решения посредством государственной помощи молодежного предпринимательства. [3,с.121]

По причине не информированности молодых предпринимателей о имеющихся способах помощи молодежного бизнес-проекта имеется потребность в проведении разных семинаров, конференций, акций, состязаний, формировании информативных баз в учебных заведениях. Все без исключения данные мероприятия станут содействовать тому, то что молодое поколение перестанет принимать бизнес, предпринимательство, словно как недосягаемую им область работы.

С целью формирования молодежного предпринимательства в нынешнем периоде необходимо:

1. осуществлять профильные подготовки, обучать основой базе с целью привития юным людям способностей ведения бизнеса

2. массово привлекать юных людей в предпринимательское дело

3. увеличить спрос на предпринимательскую деятельность внутри молодежи 4. как можно больше информировать о государственных программах для поддержки молодежного предпринимательства

5. давать возможность либо практики, либо стажировки в бизнес сфере

6. так как сейчас рекламный ход очень развит, обучать всем маркетинговым знаниям, для продвижения бизнеса

Список использованной литературы:

1. Global Entrepreneurship Monitor Consortium 2013.
2. Автономов В.С., Предпринимательская функция в экономической системе. 2014
3. Бусыгин А.В. Предпринимательство. Основной курс: - М.: ИНФРА-М, 2016

Темирханова Д., БМ 9-16 тобы, 3 курс студенті,
Ғылыми жетекшісі: Аманбекова Н.А.
Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлық-техникалық колледжі, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӘСІПТІК ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Баланың санасына сәби кезінен-ақ еңбек етудің қажеттілігі мен маңыздылығын ұялатуды, пайдалы іс-істеуге тырысушылыққа, қандай істе болса да шын ниетпен және ұқыпты орындауға тәрбиелеуді ұсынды. «Еңбек тәрбиесі шәкірттің еңбекке деген сый-

құрметімен сүйіспеншілігі ғана емес, сонымен қатар еңбек ету әдетін де оның бойына сіңіреді».

Абай Құнанбаев халықты, әсіресе жастарды үнемі достық, татулық, әділеттілік, дұрыстық сияқты адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеуді шақырды. Ол адамгершілік, еңбек, ақыл-ой тәрбиесін бірлік, ұйымшылдық, ынтымақтастық негізінде жүргізуді ұсынды. «Біріңді бірің көрмесең дос, істеген істің бәрі бос» деуі осы өлең жолдарынан айқын көрінеді.

Қазіргі кезде еліміздегі жалпы білім беретін, оның ішінде бастауыш сынып оқушыларына еңбек әрекетінің мәнін ұғындыру мемлекеттік маңызы бар құбылысқа айналуда. Себебі, әрбір мектеп пәні өз мүмкіндігіне қарай оқушыларға еңбек пен мамандық әлемі туралы мағлұмат береді. Ал, осындағы көркем еңбек пәні мен оны ұйымдастырудың әдістемелері ерекше орын алады, өйткені бұл сабақта оқушылар жалпы таныммен қатар еліміздің халық шаруашылығында болашақ жұмыс істеуге қажетті жалпы еңбек біліктілігі мен дағдысын үйреніп, белгілі бір мамандықты игеруге құлшынады.

Қазіргі кезеңдегі кіші мектеп жасындағы оқушыларды еңбекке баулудың жетілдірілген ұлтық бағдарламасы балаларды кең тараған жұмысшы кәсіптерімен жан-жақты таныстыруда, еңбектің белгілі бір түріне деген түпкілікті кәсіби ықыласын қалыптастыруды басты мақсат етіп отыр. Ауылдық жерде көктемде, жазда, күзде тәжірибе учаскесінде жұмыс істейміз. Онда шәкірттер бау-бақшадағы жұмысқа көмектеседі. Үлкендердің аударған жерлерін қопсытуға, жүйек жасап, көшет отырғызуға шамалары келеді. Бірақ бұл еңбек түрлері ешбір балалардың организмдерінің қалыпты өсуіне кедергі болатындай қосымша күш денсаулықтарына зияны боларлықтай ауырлық түсірмеуін ескерген жөн. Жұмыс баланы жалықтырмауы, зеріктірмеуі, ынтасын төмендетпеуі үшін мезгіл-мезгіл демалтып, дене қалпын өзгертіп отыру керек. Далада істеген жұмыстар олардың өміртанымын кеңейтеді. Еңбек еткенде жақсы нәтижеге жету мақсатына тәрбиеленеді. Сондықтан оларға тек мұрындық болып қана қоймай жеке тапсырмалар ұсынып, әлі келетіндей міндеттерді орындап шығуға үйрету керек. Бастапқыда бала, негізінен еңбекті қызық көріп қатысады. Ең бастысы – еңбекке үйренуі керек. Оларға осы түпкі мақсатты түсіндіріп отырған жөн. Балалардың кішкентай кездерінен көп болып бірігіп еңбек етуге дағдылануы, олардың болашақта ұжым болып жұмыс істеу әдетін қалыптастырады.

«Балаларды жас шағынан – ақ бірігіп өмір сүріп, еңбек ете білетіндей етіп тәрбиелеу керек. Көпшілік еңбекке қатыса отырып, әркім өзінің ондағы атқаратын ісін және оның рөлін білу керек. Мұндай ұжымдық еңбек балаларды ұйымшылдыққа, тәртіптілікке баулиды». Жауапкершілік сезімін тәрбиелейді. Оқу мен өмірдің байланысын нығайту, оқушыларды еңбекке даярлауды жақсарту – күн тәртібінен түспейтін мәселелер. Қазір ауыл шаруашылығының барлық саласына жас күштер қажет. Ол күш – қазір алдымызда отырған оқушылар. Олардың еңбекке ынтасын тудыру үшін, мұғалімдер барлық күшті, шеберлікті соларға жұмсау керек.

Бұл жасөспірімдерді еңбекке тәрбиелеу – күрделі де ұзақ процесс. Сондықтан оларды жастайынан еңбек ете білуге, үлкендерді және олардың еңбектерін бағалай, қадірлей білуге тәрбиелеудің маңызы зор. Оқытудағы негізгі мақсат – оқушының еңбек әрекетін қалыптастыру арқылы оның еңбек дағдылары мен шығармашылық қабілеттерін арттыру. Осы мақсатқа орай мынадай міндеттерді іске асыру көзделінеді:

- еңбек біліктілігін қалыптастыру арқылы еңбекке қызығушылығын арттыру, мінез-құлқын тәрбиелеу;
- оқушылардың әртүрлі материалдарды көркем өңдеу және құрастыру мен модельдеудегі практикалық дағдысын қалыптастыру;.
- қарапайым еңбек құралдарын пайдалана білуге үйрету;
- еңбек әрекетін жоспарлай білу, өзінің және өзгенің ісін бақылау, баға беру; түзету, өзіне - өзі қызмет ету дағдыларын қалыптастыру;
- шығармашылыққа баулу;
- эстетикалық, экономикалық, экологиялық тәрбие беру;
- оқушылардың ақыл-ой өрісін дамытып, ізгілікке, имандылыққа баулу.

Кәсіптік бағдар жөніндегі жұмыста бастауыш сыныптардағы еңбек пәнінің мұғалімі балалардың медикобиологиялық ерекшеліктерін жете білуі тиіс. Мәселен дені сау балалардың барлығы бірдей белгілі бір жұмысты ойдағыдай игере алмайтындығын физиологтар мен психологтар дәлелдеген. Кәсіпті ойдағыдай меңгеру адамның психофизиологиялық сапасына да байланысты, өйткені мұның өзі белгілі бір кәсіпті немесе мамандықты болашақ игеру үшін қажеттігін ескертеміз.

Сонымен еңбек тәрбиесінің нәтижесі оқушының еңбекті тіленіп қажет етуі, еңбекті атқаруға деген ықылас-ынтасы, оған қызығуы мен белсенділік танытып шын пейілімен атқарған ісінен ләззат алып, өнімді еңбекке орай кәсіби мамандық таңдауға деген құлқын айқындай түсу ниетінен көрінеді. Еңбек тәрбиесінің бағыт-бағдарын оқушының санасына сіңіріп, шама мүмкіндігіне үйлесімді еңбек дағдысына қалыптастыру олардың болашағында жалғастық табатын әдетке айналатын өмірмен құбылыс. Қорыта келгенде – психологиялық – педагогикалық тұрғыдан еңбекке даярлаудың түп қазығы өскелең ұрпаққа өнегелі тәрбие беру, еңбек көздерін тиімді бөлу, өмір жолын таңдау, адамның кәсіби бейімделуі мен кәсіби шеберлігін қалыптастыру секілді мәселелерді қамтитын көп аспектілі комплексті проблема ретінде сипаттайды.

Еңбек арқылы жасөспірімдерде жақсы қасиеттер қалыптасады, елін, жерін ойлайтын және сол елдің өркендеуі үшін аянбай еңбек ететін нағыз азаматтар мен азаматшалар қалыптасады. Әрине, бұның бәрі мектептен бастау алады. Ендеше егеменді еліміздің қарыштап дамуы еңбекқор, білімді келеше ұрпақтың және жастардың қолында.

Оқушыны еңбекке және кәсіп таңдауға даярлау мемлекетіміздің басты идеяларының бірі, өйткені өндіріске, ауыл шаруашылығына, арнайы орта немес жоғары оқу орындарына баратын жастардың алғашқы қадамы тек бастауыш мектептен басталады. Бастауыш білімдегі тиянақтылық жасөспірімдерді өмірге сергек қарауға үйретеді, олардың болашақ кәсібін таңдауда мұның айрықша ықпалы болады.

Қазіргі кезеңде жалпы білімнің міндеті – баланың жалпылама дамуын қамтамасыз ету ғана емес, ең бастысы оларды жастай өз қабілеті мен қызығуына қарай белгілі бір мамандыққа арнайы бағыттай білу.

Адамның белгілі бір әрекетке бейімделуіне негіз болатын факторлар бөлігіне мыналар кіреді:

- азаматтық қасиеті;
- еңбекке деген қарым-қатынасы, мамандыққа қызығуы;
- тұлғаның кәсіби еңбек бағыттылығы;
- дене және ақыл-ой өрісінің жарамдылығы;
- арнайы қабілеттері (белгілі бір іс-әрекетіне қажетті сапалар);
- білім, дағды, тәжірибе.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Андреев Ю.И. Вечер посвящен професии. – Воспитание школьников, 1977. – том 2
2. Әбдрахманова А. Еңбекпен шынығуда. – Қазақстан мектебі, 1987, - - ном 7
3. Әбиев Ж. Еңбек тәрбиесінің педагогикалық негізі, - Бастауыш мектеп, 1993, ном 11, 12
4. Әбиев Ж, Нұрланова Г. Әбу Насыр Әль-Фарабидің тәрбие және еңбек тәрбиесі теорияларын жасауы . – «Ұлағат», 1997 ном 1
5. Белый Н.С. Подготовка учащихся к трудовой деятельности. – Физика в школе, 1978, ном 4
6. Тынымбаева, Еңбекке даярлау – негізгі мақсат. – Бастауыш мектеп, 1983, ном 9
7. Түрікпенұлы Ж., Панаева М. Еңбекке тәрбиелеу ең маңызды іс, Бастауыш мектеп , 1993, ном 6

Третьяков Д., студент 1 курса
Научный руководитель: магистр, доцент кафедры ТиРД Алексеенко Т.Н.
Карагандинский экономический университет Казпортебсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

.

МЕТОДЫ ПРОДВИЖЕНИЯ РЕСТОРАННЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Ресторанный бизнес – это сфера предпринимательской деятельности, связанной с организацией и управлением рестораном или иным предприятием общественного питания, направленная на удовлетворение имеющихся потребностей людей в вкусной, разнообразной и здоровой пище, а также получения прибыли. Как сфера предпринимательской деятельности ресторанный бизнес выражает важные социальные и экономические функции. В функциях ресторанного бизнеса наиболее четко проявляется его сущность.

Экономические функции ресторанного бизнеса рассматривают эту область в единстве производства и обращения. На практике это означает, что ресторанный бизнес - это выгодная область капитальных вложений, которая обеспечивает довольно быструю, по сравнению с другими отраслями, оборачиваемость вложенных средств. Благодаря хорошему управлению ресторанный бизнес способен обеспечить высокую норму прибыли. Быстрый оборот наличных средств и высокая норма прибыли являются определяющими факторами, которые привлекают капитал и превращают его в инвестиции в эту сферу бизнеса.

Действительно работающий ресторанный бизнес возникает только в условиях рыночной экономики. Его функционирование определяется рамками существующего экономического пространства, условиями конкуренции, инвестиционными возможностями и нормой прибыли от инвестиций. Предпринимательский старт ресторанного бизнеса заставляет клиента, ресторан, бар, кафетерий быть центральной фигурой всего инвестиционного процесса, до удовлетворения потребностей которому все последующие действия подчинены. Ресторанный бизнес находится в постоянном поиске для изучения и систематизации потребностей человека и стремится удовлетворить их на современной технологической основе. С другой стороны, условия конкуренции диктуют ресторанному бизнесу необходимость формирования новых вкусов, привычек и предпочтений потребителей в общественном сознании. Ресторанный бизнес в этом отношении способствует формированию новой культуры потребления и новых потребностей.

Как продвигать ресторан на рынке услуг зависит от его индивидуальных характеристик: направления кухни, ценовой политики, дизайна торговых залов, местоположения, качества обслуживания и ряда других факторов.

О том, насколько привлекателен ресторан для посетителей, зависит его посещаемость, количество постоянных клиентов и, следовательно, объем продаж ресторанных услуг. Недавно открытые рестораны и успешные заведения, которые некоторое время работали на рынке, также прибегали к различным способам продвижения.

Ситуация на рынке постоянно меняется. Меняются мода и предпочтения людей, создаётся новое оборудование, открывающее новые возможности в приготовлении блюд, появляются новые марки вин. Все это заставляет каждого ресторатора, что называется, «держать руку на пульсе».

Чтобы привлечь новых клиентов и удержать старых, необходимо выстроить грамотную систему продвижения услуг ресторана. Рассмотрим некоторые методы продвижения ресторанных услуг в условиях кризиса.

К разработке новых услуг для ресторана следует подходить крайне осторожно, поскольку необходимо соблюсти баланс между сохранением старого, что привлекает в ресторан постоянных клиентов, и созданием нового для привлечения других посетителей. Все изменения можно разделить на две группы.

– это мероприятия по улучшению качества обслуживания. К ним относятся замена старого оборудования более совершенным, усиление контроля закачеством обслуживания, улучшение качества используемых ингредиентов блюд, корректировка меню и т.п.

– это мероприятия маркетингового характера, направленные на привлечение дополнительных клиентов и удержание постоянных. К ним можно отнести:

–проведение презентаций;

–организацию новогодних банкетов, специальных культурно-досуговых мероприятий к другим праздникам (в такие дни можно предлагать специально разработанное меню);

–выдачу (продажу) постоянным посетителям или сделавшим большой заказ карточки постоянного клиента, иначе – клубной карты, дающей возможность посещать ресторан со скидкой на основное меню или на определенные мероприятия, организуемые рестораном; карты можно ранжировать в зависимости от количества посещений данного ресторана или от общей суммы сделанных заказов;

–организацию специальных концертных программ, выступлений популярных музыкальных коллективов и т. п.;

–организацию дней национальных кухонь, специальных детских программ и пр. Однако нужно заметить, что предложение специальных блюд, которых не было в ассортименте ресторана, по существующим правовым положениям не предусматривается. Поэтому этот вопрос необходимо продумать заранее.

Специалисты ресторанного сервиса считают, что самый актуальный сегодня формат – демократичные заведения со средним чеком от 3000тг. В эту категорию попадают кофейни, пиццерии и другие предприятия быстрого обслуживания. Отечественный ресторанный рынок в настоящее время продолжает формироваться и появление каких-то новых тенденций и явлений происходит практически непрерывно.

Соединенные Штаты Америки – самый большой национальный рынок потребителей услуг общественного питания. Япония – второй по размеру потребительский рынок услуг питания с продажами, превысившими 23,6% мирового рынка услуг питания в целом. Казахстан не входит в число стран с крупными рынками питания и пока не рассматривается в качестве одного из центров глобального рынка услуг общественного питания.

Специалисты уверены, что дни предприятий без четкой концепции сочтены. Казахстанские рестораны делают ставку не на поток, а на постоянных клиентов. В городе до сих пор слабо представлены многие форматы заведений – рестораны столового типа, работающие по системе фри-фло, некоторые виды этнической кухни.

Ресторан - это вид предприятия питания с широким ассортиментом блюд сложной подготовки, в том числе на заказ и фирменные, водка, табак и кондитерские изделия, с повышенным уровнем обслуживания в сочетании с организацией отдыха.

Предприятия такого типа имеют довольно конкретные и строгие требования. Они связаны с внешним видом предприятия, дизайном залов и помещений для потребителей, наличием сцены и танцпола, банкетным залом или офисами, микроклиматом, мебелью, посудой и техникой, столовым бельем, меню и ассортиментом собственной продукции и приобретенные товары, методы обслуживания клиентов, одежду и обувь, музыкальный сервис.

Как продвигать ресторан на рынке услуг, зависит от его индивидуальных особенностей: направления кухни, ценовой политики, дизайна торговых залов, месторасположения, качества обслуживания и ряда других факторов.

К различным средствам продвижения прибегают и вновь открывающиеся рестораны, и успешные заведения, проработавшие некоторое время на рынке.

Все меняется, меняются и рестораны. Наиболее успешные рестораторы регулярно обновляют меню, вносят изменения в оформление зала, изменяют систему обслуживания. Чтобы привлечь новых клиентов и удержать старых, необходимо выстроить грамотную систему продвижения услуг ресторана. К популярным методам продвижения относят: систему скидок, рекламу, распространение сувенирной продукции, PR (паблик рилейшнз),

презентации, различные программы для постоянных потребителей (например, программа «Почетный гость») и пр.

Для оживления падающего потребительского спроса рестораны и кафе начинают проводить различные акции по снижению цен. Выиграет тот, кто сможет сохранить качество услуг.

Экономическая ситуация в мире, в т. ч. и Казахстане заставила людей задуматься над своими расходами, и сократить их, гостей в ресторанах стало меньше. На форумах и тематических сайтах в Интернете стали пользоваться популярностью рецепты недорогих и полезных блюд. В России Федеральная служба по надзору в сфере защиты прав потребителей и благополучия человека (Роспотребнадзор) совместно с учеными Российской академии медицинских наук даже разработала и вывесила на сайте надзорного ведомства «антикризисное меню» – «вкусное, полезное и доступное для малообеспеченных групп населения». В Казахстане потребители тоже начали пересматривать размеры расходов, оставляя в семейном бюджете лишь самое необходимое. По мнению игроков рынка, спад в отрасли общественного питания составил 30–40%. Рестораторы отражают удары кризиса маркетинговыми акциями и скидками. С их помощью бизнесмены хотят заинтересовать потребителей и убедить их, что для экономии финансовых средств необязательно совершать трапезу исключительно дома.

Заведения средней ценовой категории (чек – около трех тысяч тенге) наиболее активны и изобретательны, так как острее ощущают спад потребительского спроса, который достигает 40%. Практически все демократичные рестораны и кафе, чтобы покрыть свои операционные расходы, начали завлекать людей своеобразными фишками. Существуют два вида акций – бонусы и подарки и предоставляющие скидки. Например, в заведении дарят шестую кружку пива бесплатно или говорят: закажи пиццу, а за доставку не плати. Большинство людей идут туда, где есть какие-то подарки и сюрпризы. Если сидеть и ничего не предпринимать, то и гостей не будет. А реклама в газетах, журналах и на ТВ очень дорогая.

Часть заведений делает ставку на снижение цен. В ресторане «VillaBorgeze» в Караганде посетители получают 30−процентную скидку на пиццу и пасту в воскресение. Компания решилась на этот шаг из-за высокой конкуренции в среднем ценовом сегменте. Кроме того, в долгосрочной перспективе собственники «VillaBorgeze» рассчитывают сохранить лояльность своих клиентов. Снижают цены, чтобы сделать услуги доступными всем слоям населения. К тому же сегодня студент, а завтра – работодатель. Были примеры, когда бывшие школьники, заказывавшие раньше только колу, приходили позже и устраивали банкеты на 100 персон. Для сохранения лояльности клиентов и увеличения размеров заказов сеть «Palermmo» провела сразу две акции – «Второй молочный коктейль бесплатно»и «Вторая пицца бесплатно».

Партнерские отношения с поставщиками и продуманная политика позволяют держать расходы на проведение маркетинговых акций на невысоком уровне. К примеру, та же шестая кружка пива – ее стоимость может быть оплачена поставщиком. Он ведь тоже выигрывает оттого, что предприятие реализует большие объемы

Помимо проведения акций кафе и рестораны для увеличения числа гостей начинают активно работать с постоянными посетителями и внедрять так называемую систему лояльности. Наиболее востребован этот инструмент маркетинга среди ресторанов премиум-класса, так как падение потребительской активности они ощутили меньше и снижать цены пока не намерены. Заведения нарабатывают базу потенциальных клиентов. Допустим, администрация приходит в какую-то инвестиционную компанию или банк и предлагает им поучаствовать в программе лояльности. А те своим клиентам или работникам говорят, что предоставляют им скидку в определенный клуб.

Некоторые рестораны расширяют клиентскую базу и более простым способом. Например, алматинский ресторан «Temujin» проводит акцию «Ваша визитка – наша скидка». Оставив свои контактные данные, человек соглашается получать информацию об услугах

ресторана и всех его нововведениях. Более одного раза визитная карточка на скидку не обменивается. Кроме того, некоторые рестораны направляют свои усилия на привлечение клиентов в будние дни. Например, в «Assorti» в будни предлагают скидку в 30% на все меню с 12.00 до 15.00. К подобным мерам начинает прибегать все большее количество заведений, позиционирующих себя между премиум и средним ценовым сегментами. Система лояльности дает свои преимущества, но тенденция такова, что потребители посещают рестораны исключительно в выходные дни.

Список использованной литературы::

4. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм: учебник для вузов / пер. с англ.;под ред. Р. Б. Ноздревой. – М.: ЮНИТИ, 1998 – 787 с.
5. Муталиева Л.М. Маркетинг ресторанного бизнеса. Алматы, 2010г.
6. Сирый В., Бухаров И., Ярков С., Сокирянский Ф. Ресторанный бизнес. Управляем профессионально и эффективно. Полное практическое руководство. Издательство – Эксмо, М.2010г.

Төлеубай Ж.С., С-31к тобының студенті,
Ғылыми жетекшісі: т.ғ.м., Абзалбек М.С.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК

Экономикалық тәрбие - жастар арасындағы кәсіпкерлік іс бастауының негізі болып саналады. Оқушылардың экономикалық білімдер негіздерімен қаруландыру, қоғамның экономикалық саясатын ұғындыру, өндіріс, айырбас, бөлісу және тұтыну шеңберіндегі негізгі экономикалық қатынастарды тәжірибеде меңгерту деп түсінуіміз керек. Жас жеткіншектердің еңбекті қажетсінуін, еңбексүйгіштігін, қоғамдық еңбектегі белсенділігін, саналы еңбек тәртібін және басқа да моральдық сапаларын қалыптастыру экономикалық тәрбиенің алғышарттары болып табылады. Оқушыларға экономикалық білім беру қазіргі қайта құру кезеңінде өте көкейтесті мәселелердің бірі. Оларды халық шаруашылығының әр түрлі салаларында жұмыс істей білуге үйрету үшін экономикалық, ғылыми-техникалық, гуманитарлық білімдермен қаруландыру қажет.

Жалпы, жастардың мәселелеріне, оның ауылдық жерден қалаларға қоныс аударуына және бұдан кейінгі жұмысқа орналасуына, бейімделуіне қатысты түйінді мәселелер аз емес. Жастардың кейбір бөлігі өздерінің күш- қуаты мен білімін қайда жұмсарын білмейді. Жастар проблемаларының бүгінгі жағдайы бұл жұмыста жаңа басымдықтармен тетіктерді әзірлеуді талап етеді. Мемлекет үлкен өмірге қадам басқан әрбір жігіт немесе бойжеткен өзінің еңбегімен және ықыласымен 4 негізгі құқықтарымен міндеттерін, яғни жақсы кәсіби білім алуды, лайықты деңгейде ақы төленетін тұрақты жұмыс болуын, отбасын құру үшін өз баспанасының болуын, салауатты өмір салтын жүргізу мүмкіндігінің болуын іске асыру үшін барлық жағдайды туғызуы тиіс, – деді Елбасы. Жастар – еліміздің ертеңгі болашағы. Сол ұрпақты саналы да білімді етіп тәрбиелеу – төл міндетіміз. Ендеше, бүкіл ұжым болып бұл дағдарыстан өз біліктілігімізбен, игілікті істерімізбен шығатынымызға сенім мол. Ел үшін, ұрпақ үшін бір жеңнен қол, бір жағадан бас шығаратын кез келді. Бұл Жолдау біздің бағыт-бағдарымызды айқындап, ертеңге деген сенімімізді нығайта түсті. Оқушыларға экономикалық білім беру қазіргі қайта құру кезеңінде өте көкейтесті мәселелердің бірі. Оларды халық шаруашылығының әр түрлі салаларында жұмыс істей білуге үйрету үшін экономикалық, ғылыми-техникалық, гуманитарлық білімдермен қаруландыру қажет.Экономикалық білім материалдық игіліктердің мазмұны, сипаты, ерекшеліктері, оларды өндіру, айырбастау, бөлу және тұтыну, қоғам дамуына материалдық өмірдің ықпалы

туралы экономикалық теориялар жиынтығынан тұрады.Оқушыларды экономикалық тәрбиелеудің негізгі категорияларын қалыптастырғанда, мектеп жасындағы балаларды экономикалық тәрбиелеудегі шетелдік және отандық алдыңғы қатарлы тәжірибелерді талдаудың нәтижелерін, сондай-ақ оқушыларды экономикалық тәрбиелеудің көкейкестілігі, дұрыстығы және мазмұны жөніндегі қоғамдық пікірді есепке аламыз. Осыған байланысты экономикалық тәрбиенің мақсаты жеке тұлғаны экономикалық әрекетке дайындау деп қорытындылауға болады. Уақытты бағалай білу жеке тұлғаның маңызды экономикалық мәні мен сипаты жинақылыққа тәрбиелейді. Әртүрлі экономикалық қатынастар үрдісінде меншікке деген қатынас сөзсіз көрініс береді. Бұл қатынастарды педагогикалық және экономикалық тұрғыда сауатты басқару оқушылар бойында үнемшілдік, есепшілдік, сақтық сияқты сапаларды тәрбиелеуге мүмкіндік береді.Қазақстан жастарының проблемалары, шын мәнінде осы заманғы жас ұрпақтың проблемаларын ғана емес, бүкіл қоғамның міндеттерін де қамтитыны белгілі. Осы арада жас ұрпақтың ең басты проблемасы – оның материалдық жағынан қамтамасыз етілмеуі көзге ілінеді. Жас буын Қазақстанның осы заманғы шынайы тұлғасы мен жүргізіліп отырған жастар саясатына байланысты өзіндік сипатқа ие болып отыр. Жастар отбасын құрады, сәбилерді дүниеге әкеледі, жаңа ғана еңбек жолын бастаған жас мамандардың тұрғын үй сатып алып, оны жасандыруға тіпті екі-үш айлық жалақысы да жетпейді... Мейлінше дені сау және еңбекке жарамды, тепсе темір үзетін жастарға жәрдемақы, әлеуметтік төлемдер төлеудің орнына, оларға тек өздерінің білімін, қабілеті мен мүмкіндіктерін өздерінің отбасылары мен мемлекет игілігіне тиімділікпен жұмсауына мүмкіндік берген маңыздырақ. Мемлекет мүмкіндіктердің мұндай кең көлемін кәсіпкерлікте ұсына алады деп айта аламыз. Кәсіпкерлер де өз тарапынан осындай мүмкіндіктерді жастардың өз бизнесін жасауға тарту, өзін-өзі танытуға тарту мүмкіндігінің қажеттілігі керек. Сонымен бірге, жаңа кәсіпорындар жұмыс істеуге машықтанған жастар үшін жаңа жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік жасайды. Амал қанша, мұндай жауапкершілікті өзіне алуға әзір емес, бірақ қиналмай-ақ «жоғары жалақы» алуды көздейтін жастар да аз емес...

Жастарды кәсіпкерлікке тарту үшін мемлекет қандай жұмыстар атқарып жатыр? Қазіргі таңда «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы аясында жас кәсіпкерге біршама қолдау бар. Қазақстан әлемдік өркениет көшінен өз орнын алуы үшін отандық өнімдеріміз барлық жағынан талапқа сай болуы қажет. Ол үшін отандық кәсіпкерді, оның ішінде жас кәсіпкерді кешенді түрде барынша қолдау керек. Жас кәсіпкер – ертеңгі аяғынан тұрған, әлеуеті күшті, халықаралық деңгейде жұмыс істейтін кәсіпкер қалыптастырушы орта.

Мемлекеттік қолдау бар, бірақ шектеулі, талаптары қатаң, жас кәсіпкерлерге қолжетімді емес. Жас кәсіпкерлердің мемлекет жасап отырған қолдаулардан алып отырған үлесі мүлде төмен. Егер жастар кәсіпкерлігін қолдау барынша кешенді түрде жүргізілсе, жұмсалған әрбір теңге еліміздің экономикасы үшін салық пен түсім ретінде 2-3 теңге болып қайтады деп ойлаймын. Еліміздегі әлеуетті кәсіпкер 25-34 жас шамасындағы азаматтардан құралғанын ескерсек, әлбетте жастар кәсіпкерлігін дамытудың маңыздылығын талап етеді.

Елімізде қанша жас кәсіппен айналысады? - Әрине бұл көрсеткіш үнемі өзгермелі. Шамамен айтар болсақ 29 жасқа дейінгі жастардың жеке кәсіпкер ретінде жұмыс істейтіні 114000 шамасында болса, оның ішінде белсенді жұмыс істейтіні – 102000. Заңды тұлға ретінде тіркелгені шамамен – 24300, оның ішінде белсенді жұмыс істейтіні – 19100. Салаларға бөліп көрсететін болсақ, субъектілердің басым бөлігі ауыл шаруашылығында, сауда саласында және қызмет көрсету салаларында шоғырланған. Себебі бастапқы капиталды көп қажет етпейді. Шағын және орта бизнестің Қазақстан экономикасына қосқан үлесі айтарлықтай төмен. Қазіргі кезде жалпы ішкі өнімдегі шағын және орта кәсіпкерліктің үлесі 20% шамасында. Әлемнің дамыған елдерінде ШОК экономикаға елеулі үлес қосады. Данияда – 61%, Германияда – 55%, Италияда – 68%. Сондықтан жастар арасында кәсіпкерлікті насихаттау керек. Кәсібін ашып жұмыс істеуіне жағдай жасап, осы орынды толтыруымызқажет.

Барлық салада жас кәсіпкерлер қызметін дамытуға мән беріп, мемлекет тарапынан көрсетіліп отырған мемлекеттік қолдаудың белгілі бір үлесін мақсатты түрде олардың

қызметін дамытуға және қолдауға бағыттау қажет. Себебі жастар бизнеспен айналысу кезінде қаржылық, ақпараттық, білім, инфрақұрылым және осы секілді басқа да көптеген проблемаға кезігіп отыр. Жалпы жастар кәсіпкерлігінің қызметін реттейтін нормативтік құқықтық базаны әлі де жетілдіріп, әкімшілік тосқауылды азайтып, бизнеске салық жүктемесін төмендетіп, қаржылық және қаржылық емес шаралар түрінде бизнесті кешенді қолдауды жүзеге асыру қажет. Ең басты мәселе – олардың құқықтық мәртебесінің анықталмауы болып отыр. Қолданыстағы заңнамада «жас кәсіпкер» деген ұғым бекітілмеген. Жаңадан іс бастайтын тәжірибесіз жас кәсіпкер қаржылық ғана емес, ең әуелі ақпараттық, кәсіп жүргізу туралы білім, бизнес-жоба жасау, өнімі мен қызметін өткізу және бизнес бастауда басқа да көптеген қиындықтан өзі жол тауып шығуға мәжбүр. Сондықтан мемлекет тарапынан көрсетіліп отырған мемлекеттік қолдаудың белгілі бір үлесі мақсатты түрде жас кәсіпкердің қызметін дамытуға және қолдауға бағытталса дейміз. Жас кәсіпкердің қызметін мемлекеттік сатып алу арқылы қолдау. Бұл жерде тапсырыс беруші кез келген кәсіпкерден алуға мүмкіндік беретін, біліктілік талап қойылмайтын және көпшілік назарына ұсынылмайтын, мемлекеттік сатып алудың көлемі белгілі сомадан аспайтын сатып алуды жас кәсіпкерлер арасында жүргізуді ұсынар едім. Егер олардың арасынан табылмаса, көпшілік назарына ұсынып, сатып алса үлкен қолдау болар еді.

Адамды еңбекке баулып, табысқа қарай ұмтылысына ынталандырып қолдау қашанда пайдалы. Абай атамыз айтқандай, маңдайымыздан аққан терімізді сатуымыз қажет. Жастарға кәсібінің нағыз маманы болуға және өз бастамасын жүзеге асыруға мүмкіндік пен жағдай жасасақ болғаны. Ал табысты болу жаскәсіпкердің еншісінде...

Төлеухан Е., СОШ 68, 11 класс,
Ғылыми жетекшісі: магистр, оқытушы Жоламанова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИЗМДЕГІ КӨЛІК ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫ

Қазақстан Республикасы әлемдегі елдердің ішінде аумағы бойынша тоғызыншы орында, қарлы мұздақтардан бастап құмды бархандар мен тау шыңдарына дейін барлығы бар. Қазақстанның жеке аймақтарында таңқалдыратын түрлі табиғи ландшафттар мен адам қолы тимеген жабайы табиғат, бай тарихи және мәдени мұрасы, белсенді демалудың таусылмайтын мүмкіндіктері бар. Осының бәрі Қазақстанда ішкі туризмді дамытудың және шетелдік туристерді қабылдаудың үлкен әлеуеті бар екендігін көрсетеді. Жаңа туристік орынның құрылуындағы басты кездестіретін қиындықтың бірі инфрақұрылыммен байланысты. Осы облыста капитал салымдары тікелей пайданы әкелмейді, және де әлеуметтік кәсіпкерлік қандай уақытқа дейін қолдану керек екендігін анықтау қиын[1].

Туристік өнімнің бәсекелестігін көтеру үшін капитал керек. Туризмнің дамуы инфрақұрылымды талап етеді, ал ол үшін үлкен инвестиция қажет. Сондықтан да дамыған елдерде туризм тез қарқынмен дамиды. Капитал әр мемлекетте халықаралық туризмнің экономикалық маңыздылыққа әсер етеді. Егер мемлекет табиғи ресурстарға бай болса да, ал оның капитал салымдары болмаса, онда бұл елде халықаралық туризм дамымайды. Қазіргі уақытта осындай жағдай Қазақстанда байқалады.

Капитал салымдарын, әсіресе, экологиялық туризм қажет етеді, өйткені оның нысандары жалпы туризмнің инфрақұрылымнан алшақталған. Экологиялық туризм инфрақұрылымның басты өзекті элементтері – жаңа экологиялық жол маршруттары. Туристердің талғамына байланысты, осы жорықтардың ұзақтығы, қашықтығы және қиындығы әр түрлі болуы мүмкін. Саяхат бойындағы жолдар жабдықталған, оңай қозғалатындай болу керек.

2017 жылы Қазақстанға келушілердің саны 5,8 миллион адамды құрады. Бұл көрсеткіш 5 жыл бойы орташа есеппен 18 %-ға тұрақты артып келеді. Орналасу орындары 2017 жылы 3,2 млн. адамға қызмет көрсетті, олардың ішінде 692 250 резидент еместер. Бұл көрсеткіш 2016 жылмен салыстырғанда 18,1 %-ға ұлғайды. Сонымен қатар, шығу туризмінің көрсеткіштері тұрақты өсуде және кіру туризмінің көрсеткіштерінен асады.

Бай туристік-рекреациялық әлеуетке қарамастан, туризмнен жалпы ішкі өнімнің үлесі шамамен 0,9 %-ды құрайды.

Туризм индустриясын табысты дамыту кластер ішіндегі және сыртындағы туристік қызығушылық тудыратын орындармен байланыстыратын жоғары сапалы және дамыған көліктік жүйенің бар болуына негізделеді.

Әуе көлігі туризм индустриясын дамытуда маңызды рөл атқарады, өйткені ол кіру туризмі үшін көліктің негізгі түрі болып табылмақ.

Осы бағыттар қолданыстағы рейстерге толтырылымды ұлғайту мақсатында авиатасымалдарына аса қолжетімді бағаларды ұсыну мәселесі қаралатын болады. Сонымен қатар, жаңа авиабағыттар әзірленетін болады.

Теміржол көлігі елдің тауарлық нарығының жұмыс істеуі мен дамуында және туристер мен халықтың жүріп-тұру қажеттілігін қанағаттандыруда маңызды рөл атқарады. Темір жолдардың негізгі рөлі басты кластерлерден туристік орталықтарға дейін үлкен арақашықтыққа тасымалдаулармен айқындалады.

Тасымалдаушылар көлігінің басқа түрлерімен салыстырғанда теміржол көлігінің бірқатар басымдылығы бар, олардың маңыздылары мыналар болып табылады:

1) жыл мезгіліне, тәулікке және ауа райына қарамастан тасымалдаулардың жүйелі болуы;

2) басқа көлік түрлерімен тасымалдау құнымен салыстырғанда құнының төмен болуы.

Бұл бағытта жаңа (жоғары жылдамдықтағы) пойыздарды пайдалану арқылы таяу және алыс шетелдермен халықаралық қатынасты ашу кіретін маршруттарды кеңейту жөнінде шаралар қабылданатын болады.

Ішкі көлікті дамыту үшін мынадай іс-шаралар жүргізілетін болады:

1) Астана және Алматы және Шымкент қалаларында шолу экскурсияларына арналған тұрақты туристік автобус маршруттарын ашу;

2) такси тұруға арналған белгілері бар аялдамалармен қамтамасыз етуді ескеретін жергілікті такси қызметтері сапасының стандарттарын айқындау және енгізу, такси белгісі бар жаңа автомобильдер, сондай-ақ басым түрде Астана, Өскемен, Шымкент және Ақтау қалаларында, сондай-ақ такси қызметі бар/немесе талап етілетін туристік қызығушылық тудыратын барлық басты орындарда жол жүру сапасы мен бағасының сәйкес келуі;

3) өңірлік туристік объектілерге маусымдық автобус маршруттарын енгізу мәселесін қарау.

"Икемді" инфрақұрылымға туристер мен инвесторларға жоғары сапалы ақпарат ұсынуды, туризм мен қонақжайлылық саласындағы мамандарға білім беру мен оларды даярлаудың жоғары деңгейін қамтитын туристік дестинацияның туристік бәсекеге қабілеттілігін арттыратын қымбат емес, бірақ өте маңызды жобалар мен іс-шаралар жатады.

Ақпараттық ортаға жататын жобалар мен іс-шаралар мыналарды қамтиды, бірақ мыналармен шектеліп қалмайды:

1) ЖАО-ның, әсіресе, әуежайларда, теміржол вокзалдарында, орталық автовокзалдарда, сондай-ақ автомагистральдар бойында тегін туристік ақпаратты, броньдау мүмкіндіктерін, кәдесыйлар, кітаптар мен карталар сатып алу мүмкіндіктерін ұсынатын сапар-орталықтарының жұмысын ұйымдастыру;

2) туристік көрнекі жерлердің негізгі орындарындағы, қонақүйлердегі және басқа да орналастыру орындарындағы, әуежайлардағы, теміржол вокзалдарындағы, орталық автовокзалдардағы, порттардағы, сондай-ақ туристік қызығушылық тудыратын басқа да орындардағы туристік көрсеткіштер;

3) кепілдік берілген бағдарламалар – туристік дестинация ұсынатын мәдени, экскурсиялық және басқа да бағдарламалар;

4) туристік көрнекілік, дестинация қызметтері мен өнімдер топтамасын ұсынатын дестинация карталары;

5) дестинация сұранысын (мысалы, келушілердің қанағат алу деңгейі), ұсыныстарды (мысалы, қонақүйдегі қызмет көрсету), бәсекелестерді, өнімдерді және т.б. мониторингтеу;

6) қонақүйлер және басқа да орналасу орындарын, туристік көрнекті жерлерді, мейрамханаларды, туроператорларды, әуе желілерін, жергілікті атқарушы органдарды, университеттерді, бұқаралық ақпарат құралдарын және басқаларды дамытуға тартылған мүдделі тараптар арасындағы әріптестік;

7) семинарлардың, ақпараттық брошюралар мен туризмді дамытудың жағымды нәтижелерін көрсететін басқа да іс-шаралар көмегімен жергілікті халықтың туристерге деген оң қарым-қатынасын қалыптастыру;

8) Қазақстан Республикасының туризм индустриясын дамытуға отандық сонымен қатар шетелдік инвесторларды тарту.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. https://articlekz.com
2. http://adilet.zan.kz

Филиппова Е.В, магистрант 1 курса,
Научный руководитель: канд. пед. наук, доцент Салимова Р.М.
Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО, «Башкирский государственный университет», г. Стерлитамак, Россия

КОНСТРУКТИВНЫЙ ТИП САМОУТВЕРЖДЕНИЯ И ПОЗИТИВНОЕ САМООТНОШЕНИЕ ПОДРОСТКОВ КАК ПРЕДПОСЫЛКА УСПЕШНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Предпринимательство и и предпринимательская деятельность определяются, как организация и соединение факторов производства для создания материальных благ и услуг, способных удовлетворить общественные потребности, конечной целью реализации которых являются собственные материальные интересы предпринимателя.

По мнению ряда авторов, исследующих эту проблему, предприниматель должен обладать определенными психологическими качествами и особенностями, которые развиваются с малых лет. Для развития многих личностных качеств и самосознания чувствительным является подростковый возраст.

Подростковый возраст – это период, в котором каждый подросток пытается актуализировать свои способности, творчески проявлять и самоутверждать себя, свое «Я», реализовывать свою потребность быть принятым обществом, что является основой успешного предпринимательства и будущей предпринимательской деятельности. Каждый человек вне зависимости от местности, от семьи, в которой он живёт, от людей, окружающих его, проходит подростковый возраст. В этот период изменяются физиологические характеристики организма, также формируется социальный статус. Несмотря на физиологические изменения, каждый подросток остается в статусе «ребенка», но в то же время пытается самореализоваться в статусе «взрослого», как пишет Р. Крукс: «…в жизни человека не было продолжительного периода со статусом ребенка-взрослого…» [2, с.86].

Многие отечественные ученые изучали индивидуальные особенности подростков, конструктивный тип самоутверждения и позитивне самоотношение. К ним относятся: Н. Е. Харламенкова, Е.А. Киреева, Т.Д. Дубовицкая, С. Р. Пантилеев, В. В. Столин.

А. Ю. Анцупов и А. И. Шипилов считают, собственно что самоутверждение – это стремление личности к тому, чтобы достигнуть и поддержать конкретный социальный статус, нередко выступающий как потребность, которая доминирует.

По мнению Н. Е. Харламенковой: «Три процесса – самораскрытие, самовыражение и самоопределение обеспечивают процесс познания себя и дают начало двум другим процессам – самореализации и самоутверждению» Самоутверждение – это убежденность человека в том, что он обладает определенной ценностью, и эта ценность – его собственное «Я», его индивидуальность. Это то, что в данный период времени индивид считает собственным, что он ассоциирует с самим собой, и что обнаруживается путем самопознания. Ценность «Я» – очень подвижный конструкт, его сущность меняется в зависимости от многих факторов, но, скорее всего, самый существенный из них это – изменение ценности «Я» с возрастом из-за решения человеком возрастных целей и задач, принятия новых общественных требований. Изменение ценности побуждает человека к ее утверждению, которое и создает убежденность в силе собственного «Я». Именно поэтому, наиболее распространенным определением самоутверждения личности является его понимание как стремления человека к высокой оценке и самооценке своей личности, и вызванное этим стремлением поведение [1, с.116].

Е.А. Киреевой и Т.Д. Дубовицкой были выделены конструктивный, деструктивный типы самоутверждения и отказ от самоутверждения.

1. Конструктивное самоутверждение выражается в успешной творческой, продуктивной, деятельности на благо себя и общества, в взаимопомощи, взаимной поддержке, посредством которой человек может получить подтверждение своей значимости, положительную оценку окружающих.

2. Деструктивное самоутверждение проявляется в виде негативизма, агрессии по отношению к другим, отрицания личной ценности и значимости другого, подавления личности другого. Такое поведение также может вызвать у человека чувство удовлетворенности, но, как правило, отрицательно оценивается окружающими, побуждая людей в целях поддержания собственной самооценки отстаивать право на заявленное им поведение.

3. Отказ от самоутверждения может принимать форму игнорирования требований, депрессии, аутоагрессии, неприятия самореализации, саморазвития, самоотречения, пассивно-безразличного поведения, утраты смысла жизни [3, с.116-117].

На социальном уровне у каждого подростка имеется необходимость в принадлежности какой-либо группе и положительной оценке с ее стороны. Индивидуальное самосознание и идентификация своего «образа-Я» (половая, возрастная, этническая, гражданская, социально-ролевая) способствует ориентации человека в обществе и его способности относить себя к разным группам. Так, для подростков большое значение приобретает отношение к ним других людей, оно отражает его отношение к самому себе.

Самоотношение определяет картину самоуважения и поведенческих проявлений. Позитивное самоотношение формирует позитивную «Я-концепцию». [Столин, 2006, с. 86]. Подросток с позитивным самоотношением отличается саморуководством, уважением себя, реализацией собственного «Я» и положительным отношением к происходящим событиям.

Такие авторы, как В. В. Столин, С. Р. Пантилеев, Е. Т. Соколова считают, что самоотношение является центральным компонентом в структуре самосознания. Самоотношение определяет картину представления о себе и поведенческие проявления. Позитивное самоотношение формирует позитивную «Я-концепцию». Самоотношение определяет самовосприятие, представление о себе, фильтруя перцептивные признаки и приписывая им вес.

Таким образом, можно сказать, что позитивное самоотношение и принятие своей «Я-концепции» создает «фундамент» для формирования конструктивного типа самоутверждения, выступающие основой предпринимательства. Подростки, обращая внимание на свои положительные признаки, начинают больше развивать их для достижения

позиции внутри групп среди сверстников, что является мощным «движущим элементом» в развитии личности подростка и формирования необходимых навыков будущей предпринимательской деятельности.

Список использованной литературы:

1. Никитин Е. П., Харламенкова Н. Е. Феномен человеческого самоутверждения. – СПб.: Алетейя, 2000. – 224 с.
2. Пантилеев С. Р. Самоотношение // Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара: БАХРАХ-М, 2000. – С. 208-242.
3. Киреева Е. А. Различия типов самоутверждения у мальчиков и девочек подросткового возраста // Фундаментальные исследования. – 2014. – № 9-6. – С. 1352-1356 URL: http://psyjournals.ru/exp/2011/n2/42046_full.shtml (дата обращения: 19.03.2019)

Хван Д.К., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – Дюсенбаева С.Е.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ӨНДІРІСТІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ТАУАРЛАР МЕН ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ

Әрқайсысымыз тауарды әрдайым қолданғаннан кейін өзімізді тұтынушы деп санай аламыз. Тауарларды сатып алу және қызметтерді төлеу барысында біз күн сайын өнірушілермен, кәсіпкерлермен тығыз қарым-қатынас орнатамыз. Өндірушілер, дайындаушылар және сатушылар арасындағы қарым-қатынаста тұтынушы әрдайым алдымен субъект ретінде әрекет етеді, заңды түрде аз қорғалған болып табылады. Бұл жағдайда тұтынушы әрдайым тауардың сапасы, қауіпсіздігі туралы ақпаратты құзіретті бағалауға мүмкіндігі бола бермейді.ҚР белгіленген Заңнаманың маңызды міндеттерінің бірі - дүкен сөрелерінде жатқан өнімдердің сапасын бақылау және қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Менің ойымша, мемлекеттік бақылаудың әлсіреуі азық-түлікті өндіру мен сақтауға қойылатын тиісті талаптардың әділетсіз орындалуына әкеледі. Сондықтан да, техникалық реттеу туралы заңнаманы жетілдіру, дамыту мәселесі өзекті болып келеді.

Тұтынушылардың азық – түліктіктің сапасын анықтауда оның құрамы, сапасы және өндірушінің (дайындаушы) тауардың қаптамасына қатысты деректерін білдіруі міндетті. Тұтынушылар тауарды қолданар кезде тек өндірушінің адалдығына ғана сенуге мәжбүр болады, өйткені «Тұтынушылардың құқығын қорғау туралы» заңнамаға сәйкес тұтынушыларға ақпарат берудің мазмұны мен әдісін анықтайтын деректер көрсетілмеген. Қазіргі таңда, өндірушілер (орындайшылар, сатушылар) тұтынушыларға өз мүдделеріне сай ақпарат береді. Тұтыну қаптамасында оралған және Қазақстан Рспубликасының территориясында сатылатын Отандық және шетелдік өнімдері туралы ақпарат беруді реттейтін нормативтік құқықтық актілердің арасында ҚР СТ «Тамақ өнімдері. Тұтынушыларға арналған ақпарат. Жалпы талаптар» атты стандарттарын атап өтуге болады. Атап өткен ҚР СТ стандарты тамақ өнімдері туралы ақпаратқа қойылатын талаптары белгілейтін нормативті құжат. Ақпарат анық және оңай оқылуы керек. Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес өндіруші, дайындаушы қолданатын тамақ өнімдеріне қатысты ақпаратқа қойылатын талаптарға сәйкестігін анықтауға болатын критерийлер жоқ. Тамақ сапасының маңызды компоненті болып жарамдылық мерзімі саналады. Көптеген өндірушілер тауарларды стаудан ең көп пайда табуға тырысып, жалған және анық бүлінген тамақты сатуға барады. Көп пайда түсіру үшін, әділетсіз саудагерлер көбінесе адам денсаулығына зиян әсер тигізетін улы химикаттарды және басқа зиянды заттарды пайдаланады [1]. Осылайша, бұзылған ет калий перманганатыны, сірке суы мен

бояулардың көмегімен жаңаға, сода ерітіндісімен түрлі ағартқыштармен тауық етін, шірік балықты хош иістендіргіш заттармен және т.б пайдаланады. Танымал акциялар үнемі супермаркеттерде, аяқталған немесе қазірдің өзінде жарамдылық мерзімінің аяқталған тауарларды төмен бағамен ұсынылады. Сондай-ақ, жарамдылық мерзімі аяқталған немесе мерзімі өткен тауарларға жаңа этикетка жапсырылады. Және де мұндай мысалдар өмірде өте көп кездеседі. Қазпотребнадзордың айтуынша, айналымдағы сатудың 50% -дан астам тауарлар қауіпсіздік және сапа стандарттарына сәйкес келмейді. Азық-түлік сапасы мәселесі Қазақстанның бір аймағынан екіншісіне тез бұзылатын өнімдерді ұзақ мерзімді жеткізу есебінен туындауы мүмкін. Мемлекеттің жекелеген өңірлері арасындағы қашықтықты ескере отырып, белгілі бір тауарларды жеткізу бірнеше аптаға созылады, өйткені өндірушілер мен сатушылар арасындағы қатынастарда, әдетте, бірнеше жеткізушілер қатысады. Тиісінше, дүкендер сөрелерінде бұл өнім бір айда болуы мүмкін. Мұның бәрі, әрине, тұтынылатын өнімнің сапасына әсер етеді. Осындай проблеманы болдырмау үшін тұтынушыларды тікелей жеткізумен айналысатын ірі «корпорацияларды» құру қажет.

Импортты жүзеге асыратын экспорттаушы елдердің саны елімізге тамақ өнімдері жағынан жыл сайын өсіп келеді. Қабылдау осы өнімдерге екі есе артық:

1. Бір жағынан, импортталатын азық-түлік өнімдері дүкендер мен базарлардың сөрелерінде түрлі өнімдерді ұсынады;

2. Екінші жағынан, кейбір өнімдер Отандық тауар өндірушілер үшін айтарлықтай бәсекелестік болып табылады, олардың өнімдері көп жағдайда шетелдерден төмен.

Импорттық азық-түлік өнімдері ұлттық өндірісі ұқсас өнімдеріне қарағанда жиі арзан. Бұл шетелдік өндірушілердің технологиялық базасы тамақтану, тауарлардың төмен құны және жоғары дәмдік сипаттамаларына байланысты. Сондай-ақ, шетелден шыққан азық-түлік өнімдерін сатып алуға ниетті азаматтар арасында оның жоғары сапасына қатысты келесі үрдісті байқауға болады. Мұның бәрі азық-түлік импортының ұлғаюына әсер етеді, өйткені «сұраныс болса, ұсыныстар болады» [2].

Осылайша, азық-түліктің нашар сападағы проблемалары:

1. Азық-түлік өнімдерінің сапасына қойылатын талаптарды реттеу саласындағы заңнамадағы кемшіліктер;

2. Тауарларды өндіру мен сақтауға қойылатын талаптарды бұза отырып, мемлекеттік органдардың әділетсіздігі;

3. Сондай-ақ, өндірушілердің, жеткізушілердің және сатушылардың өз қажеттілігін қамтамасыз ету үшін, тауарлардың сапасына қатысты абайсыздық, абайсыздық көзқарасы боып талады.

Мемлекеттік деңгейде азық-түлік өнімдерінің сапасын жақсарту мәселесі қазір басымдыққа ие екендігі сөзсіз. Қазіргі таңда, аймақтың азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін, ғылым, бизнес және аймақтық биліктің үйлескен әрекеттері арқылы ғана инновациялық дамуды қамтамасыз ете аламыз. Азық-түлік өнімінің сапасын жақсартуды іске асырудың маңызды бағыттары келесілер бойынша ұйымдастыру жүргізіледі:

- қауіпсіздік мәселелері;
- энергия, азық-түлік және биологиялық құндылықтар мәселелері;
- тұтынушылық қасиеттер саласындағы сұрақтар (сыртқы көрініс, таңбалау және т.б.).

Осылайша, осы мақсатқа жету үшін келесі қажетті шараларды атағым келеді:

- пайдаланылатын шикізатқа байланысты азық-түлік өнімдерінің жекелеген түрлерін бағалауды және сапаны бағалауды қамтамасыз ету;
- «далалықтан есептегішке» өнім сапасын қадағалауға мүмкіндік беретін бірыңғай ақпараттық жүйе құру;
- өнімнің шығу тегін айқындауға, өндірілетін дәрілік өнімдерді пайдалануды қадағалауға және өндірудің және айналымның әрбір кезеңіне жауап беретін ұйымдарды айқындауға мүмкіндік беретін ұлттық таңбалау жүйесін құру;
- азық-түлік үшін техникалық регламенттер жүйесінде «регламенттелген индикаторлар тізбесін кеңейту»;

- тағамдық қоспаларды, дәмдеуіштерді және стартерлерді (соның ішінде генетикалық түрлендірілген шикізат пен нанотехнологиялар көмегімен алынған) міндетті ресімдеуді ресейлік нарыққа қабылдау жүйесін жаңғыртуды енгізу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Липина С.А., Агапова Е.В., Липина А.В. Производство экологически чистых продуктов питания – развитие важнейшего сектора зеленой экономики // Успехи современной науки и образования. 2015. № 5. С. 41-44.

2. Папело В.Н., Ковтун Б.А. Проблемы государственного регулирования устойчивого развития сельских территорий и обеспечения продовольственной безопасности страны // Успехи современной науки и образования. 2016. № 1. С.18-22.

3. Ермаков В.А. «Қазақстан қазіргі дүние әлемінде», Алматы – 2002 ж.

4. Лукьянова А.Н. Качество и безопасность продуктов питания как важнейшая составляющая продовольственной безопасности // Аналитический вестник. 2012. № 16 (500). С. 56.

Ходаренко Д., студентка 3 курса,
Научный руководитель: к.э.н., доцент Жуспекова А.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

МЕТОДЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ И УЛУЧШЕНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КАЧЕСТВА ОБСЛУЖИВАНИЯ РЕСТОРАННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Качество обслуживания в первую очередь выгодная стратегия, так как она позволяет не только привлечь больше новых клиентов, но и более эффективно работать с уже существующими, чтобы предотвратить их побег, и меньше зависеть от ценовой конкуренции. Кроме того, высокий уровень сервиса, во избежание дополнительных затрат, связанных с исправлением ошибок, допущенных ранее. Качество обслуживания способствует формированию определенной корпоративной культуры, которая поощряет сотрудников работать на самом высоком уровне, награждать призами и бонусами.

В любом учреждении есть сотрудники, которые не удовлетворены своей работой, и в результате это сулит неприятности директору. Ведь работник недоволен, потому что что-то в своей работе его не устраивает. Это требует проведения обследования удовлетворенности персонала своей работой, различные небольшие встречи, в которых сотрудники могут выражать свои жалобы и предложения. Персонал ресторана является неотъемлемой частью всего предприятия, что формирует работу ресторана. Ведь, если нет понимания в команде, будет беспорядок в обслуживания посетителей и в конце концов все это будет влиять на прибыль ресторана и его клиентов. Для предотвращения такого введения необходимо тщательно следить за своим подопечными и решать все проблемы по мере их возникновения.

Важно обратить особое внимание на обучение персонала для повышения профессионального и личного самоуважения тех, кто работает в вашей организации. Проще говоря, чтобы научить качественно обслуживать каждого посетителя, эффективно вступать в контакт с клиентами, а не оставлять их без присмотра, конечно, очень часто нельзя подходить к клиенту и показывать ему свое излишнее внимание, так как это может привести к гневу и конфликтам, сотрудника и посетителя, так что все должно быть в меру, чтобы научить официанта правильно принимать заказ и способности правильности подачи блюд, такие как замены пепельницы, чистые полотенца, уборка грязной посуды и т.д., а максимально развивать умение убеждать клиента является полезным для официанта который предлагает посетителям услуги предоставляемые рестораном. Ясно, подробно и четко объяснить вашим сотрудникам, которые включают администраторов, официантов, барменов,

что они должны сделать, чтобы улучшить качество обслуживания Вашей компании [1]. Проработать подготовке все возможные ситуации. Если вы просто выдать список рассылки "нужно подавать лучше" - вы знаете, что из этого ничего не изменится. Объясните сотрудникам, что если вдруг какая-то проблема, то она должна быть решена таким образом, чтобы клиент был доволен рестораном, а не управляющий учреждения. Ведь от этого зависит клиентская база вашего ресторана и как говорится в народе существует такая реклама «из уст в уста» если клиент остался недоволен, то об этом обязательно узнают его знакомы, друзья, а дальше это пойдет уже цепочка которую вам будет очень тяжело остановить или вовсе не остановить, в результате этого ваша клиентская база сузит свой круг, а о новых клиентах вы будете только мечтать. Как ни парадоксально это звучит, но дать каждому работнику право нарушать правила, чтобы сразу и на месте, без задержек и проволочек, без ненужной и несвоевременной "спросите у ..." он мог удовлетворить жалобы посетителей. Вы и только вы можете решить, сколько свободы выделить сотруднику. Так как предприятие питания немыслимо без сервиса, ваша задача научить весь персонал компании уважать тех, кто работает в зале. В любом заведении есть иерархия, официанты всегда на ней внизу. Попробуйте нейтрализовать этот факт, в конце концов, от официантов идут хрустящие купюры от гостей к бухгалтерскому учреждения.

Когда вам нужно установить новый курс, чтобы улучшить качество обслуживания и приверженности участия менеджмента особенно важны. Понимаю, что вам не очень хочется надевать официантскую форму, но это самый лучший способ сделать сервис в заведении именно таким, каким он, по вашему, должен быть. Один рабочий день, проведенный вами в зале, способен сотворить с персоналом контактной зоны настоящие чудеса, да и с точки зрения улучшения микроклимата рабочей группы это очень благоприятно. К слову, культуру обслуживания, которой в большинстве заведений все еще недостает, можно определить как общий настрой на предоставление качественного сервиса. В этом определении должен слышаться отчетливый акцент на слове "общий" - то есть, не только персонала контактной зоны, но и ваш. По крайней мере, так должно быть на предприятии, которое стремится обрасти постоянной аудиторией.

Все признают, что гости оставляют свои деньги в учреждении - в самом деле, ради денег и построен ресторанный бизнес. И все согласны с тем, что это дает им вкусное блюдо и удобный стол со стульями, они должны служить таким образом, что они получали удовлетворение от этого. Для этого, в свою очередь, они должны рассматриваться в соответствии с их желаниями и вопросами, просьбами и жалобами, чтобы решить как можно быстрее, точно и комфортно. Такое отношение к гостям приводит нас к тому, что успешное качество услуг учреждения, могло стать философией, если не религией.

Для программы обслуживания гостей необходимо регулярное обучение, проверка и перепроверка всего персонала контактной зоны. Как выбрать, продвигать, вознаграждать официантов и других, обеспечивающих безупречный сервис [2]. Управление, как работа и владельцы заведений имеют все основания демонстрировать непоколебимую веру в важность повышения уровня обслуживания. Когда руководство произносит ежедневные слова и показывает поступки то это доказывает что обслуживание это обязательство каждого сотрудника. В заключение отметим, что использование внутренних PR-технологий для распространения корпоративной информации. Все виды "книга жалоб", "доски объявлений", закрыта для посторонних страниц на сайте ресторана, некоторые другие средства - все это способствует обмену коммуникативных сообщений гораздо лучше, чем обычные слова. С помощью внутреннего PR также легче и более эффективно донести до "нижней" отношение к управлению услугами. Это отношение, а не мнение, которое, как известно, всегда будет одно, "у вас есть всё, чтобы обслужить гостей хорошо." На мнение наших официантов давно никто особенно не слушает. Нужны примеры, факты и абсолютная вера в то, что вы представите себе с точки зрения улучшения качества сервисных требований такие же, как их.

Опытные менеджеры лично ответственные за обеспечение, что сотрудники его ресторана не только подают гостям, но и сформировали дружеские отношения с ними. При

найме следует обратить внимание на качествах потенциальных работников, как искренний интерес каждого клиента и готовность сделать гостям три специальных «подарка», который может сделать незабываемый визит в ресторан и лояльность клиентов: апелляционную от имени, советы и поощрение. Обратитесь к гостям по имени, как только гость переступил порог ресторана. Это важная часть взаимоотношений с клиентами может проявляться в различных формах. В некоторых ресторанах гостей лично приветствует менеджер. Если это не представляется возможным, помочь клиентам почувствовать дружеское расположение и представить им официанта может администратор. Если возможно, официанта нужно ознакомить с именами гостей до их прибытия. В процессе обслуживания официант должен обращаться к клиентам по именам как можно чаще.

Рекомендации являются важной составной частью работы официанта и тоже помогают сформировать возвратный бизнес. Хорошие рекомендации определяются знанием блюд, а также методов обслуживания. Официанты должны быть полностью информированы о каждом блюде, содержащемся в меню, и с готовностью отвечать, когда гости обращаются за советом. К сожалению, многие официанты недостаточно хорошо подготовлены в этой сфере. На вопрос о том, что хорошего есть в меню, они уклончиво отвечают: “Все”, а если гость продолжает настойчиво спрашивать об их личных предпочтениях, говорят фразы типа: “Все блюда хороши. Мне нравится все”.

Подобные ответы не помогают гостям и не увеличивают сумму счета, поэтому очень важно, чтобы официанты знали все ингредиенты каждого блюда, методы приготовления, а также примерное время, необходимое для приготовления блюда. Кроме того, официант обязан лично попробовать все ресторанные блюда, чтобы иметь возможность ответить на вопросы об ароматах, вкусе, остроте, консистенции и т.д. Для достижения лучших результатов работники ресторана должны время от времени обедать в ресторанах конкурентов. В этом случае они смогут лично убедиться, в чем состоит разница между, например, луковым супом по-французски, предлагаемым конкурентом, и аналогичным блюдом собственного ресторана.

Если официанты хорошо подготовлены и обладают обширным знанием кухни своего предприятия, для них не составит труда помочь клиентам ресторана выбрать блюда и сделать заказ, что в свою очередь поможет сформировать доверие гостей.

Подбодрить клиентов означает дать им возможность почувствовать себя как дома. Официанты могут сделать необходимые выводы из беседы с посетителями или из собственных наблюдений, а затем персонифицировать обслуживание в соответствии с потребностями каждого гостя. У людей на отдыхе, например, есть время поговорить с официантом, попробовать различные блюда, засидеться за едой, требующей достаточно большого времени для приготовления, и насладиться десертом. Бизнесмен, напротив, захочет сделать заказ немедленно и наверняка предпочтет блюда, которые можно приготовить быстро. Гости, вовлеченные в оживленную беседу между собой, предпочтут, чтобы их не беспокоили. В этом случае официант должен просто принять заказ и появляться перед такими клиентами как можно реже.

Официанты должны чувствовать специфические потребности отдельных гостей. Люди, обедающие в одиночестве, например, могут чувствовать себя не очень уютно, а семьи с маленькими детьми — испытывать неудобство, если дети начнут вести себя беспокойно или капризничать. В этих случаях официант становится своего рода “агентом по связям с общественностью”, в задачу которого входит разрешение возникших сложностей.

Если одинокий посетитель извиняющимся тоном произносит: “Сегодня совершенно один”, официант должен выразить дружеское расположение, убедиться в том, что этот гость не сидит за отдаленным столиком, и постоянно удостоверяться, все ли в порядке. Одинокие посетители, получившие хорошее обслуживание, могут стать постоянными клиентами ресторана, а также привести в ресторан своих друзей [3].

В ситуации с семейным обедом официант должен быть дружелюбным и внимательным, убедить взрослых членов семьи в том, что дети — желанные гости ресторана.

Заказ нужно принять быстро и, по возможности, предложить детям бесплатную легкую закуску, чтобы занять их до начала обеда. Почти всем детям нравятся всевозможные крекеры, фрукты и все, что можно есть руками. Чуть повышенная доля внимания со стороны официанта поможет и детям, и родителям остаться довольными.

Официанты могут обеспечить гостям домашнюю атмосферу, вовлекая их в беседу, правдиво отвечая на вопросы, а также делясь некоторыми “профессиональными секретами”. Обязательно нужно спрашивать мнение гостя о блюдах и обслуживании. Таким образом можно усилить впечатление людей от посещения ресторана и дать им повод прийти в “свой” ресторан еще раз.

Трудовая эффективность сотрудников должна постоянно увеличиваться и достичь этого возможно путем обучения кадров и повышения квалификации персонала. Обучение необходимо для адаптации нового сотрудника к коллективу из этого можно отметить следующие подпункты:

- обучение нового сотрудника при приеме на работу:
- обучение сотрудника при переводе с одной должности на другую;
- обучение сотрудника при выявлении не добросовестного выполнения своих служебных обязательств;
- обучение для сотрудников которые желают повысить свой уровень профессиональной квалификации.

Главной задачей обучения при приеме нового сотрудника на вакантную должность на предприятие общественного питания является скорейшая адаптация работника, так же директор обязан создать максимально удовлетворительные условия для работы своего персонала.

Обучение персонала должно быть четко запланировано и проходить строго придерживаясь плану.

Каждый сотрудник который работает в вашем предприятие должен пройти следующие тренинги

- стандарты поведения и внешнего вида;
- стандарты обслуживания;
- быстрое и адекватное принятие решений;
- разрешения конфликтных ситуаций;
- соблюдение правила этикета;

В сфере обслуживания, где с клиентом работают лицом к лицу, не может стоять вопрос о высоком качестве сервиса, если показатели удовлетворенности персонала очень низки. Удовлетворенность работой нельзя увидеть, понюхать или потрогать, но отсутствие этого явления связано с определенными поведенческими моделями персонала [4]. И обслуживающий персонал здесь не исключение. Работа официантов связана не только с физическим трудом, но и с эмоциональной напряженностью. Каждый человек уникален по-своему, а потому к каждому гостю надо находить свой подход.Общение с клиентами после посещения ресторана. Одним из самых простых и недорогих способов завоевания благорасположения гостей является последующий телефонный звонок. Номера телефонов клиентов ресторана можно получить, проведя специальный опрос. Разговор по телефону должен быть кратким, но при этом необходимо высказать мысль, что гость является важным человеком для ресторана. Вопрос, все ли было в порядке, даст возможность клиентам высказаться. А значит, можно будет рассмотреть возможные жалобы, а также получить полезную информацию о том, как лучше обслуживать посетителей.

Поддержание контактов с клиентами при помощи писем также способствует формированию возвратного бизнеса. Личные послания и прямая почтовая рассылка являются наиболее эффективными формами общения. Личные послания целесообразно отправлять клиентам после телефонного разговора или в благодарность за участие в каком-либо опросе или исследовании. Другой способ мотивировать людей к повторным посещениям ресторана — выпустить и разослать им календарь событий на месяц. Подобные

почтовые сообщения могут использоваться также для объявления о специальных презентациях, новых блюдах в меню, особо значимых событиях...

Стимулировать гостей к повторному посещению ресторана можно и с помощью специальных призов: например, бесплатного блюда или обеда после покупки требуемого количества блюд, подарков частым посетителям через проведение различных лотерей и конкурсов, а также скидок постоянным клиентам.

Некоторые рестораны в качестве признания помещают фотографии постоянных посетителей на специальных стендах. А в барах для них можно сделать “персональные” кружки с выгравированными именами. Можно даже назвать блюдо в меню именем важного клиента [5].

Для получения данных оценки качества услуг в ресторане был проведен опрос 10 посетителей, которые оценивали качество услуг ресторана по определенным параметрам по 10-бальной шкале.

Таблица 1. Средние оценки по показателям качества услуги

Показатели качества услуг	Средняя оценка
Показатель «безопасность блюд и напитков»	10
Показатель «ассортимент блюд и напитков»	9,7
Показатель «время обслуживания»	9,8
Показатель «условия обслуживания потребителей»	10
Показатель «эстетичность: внешний вид обслуживающего персонала, сервировка стола, оформление и подача кулинарной продукции»	9,9
Показатель «предоставление дополнительных услуг»	9,6
Примечание - Составлена автором на основе отчетных данных ресторана «Древний Рим»	

Общение с клиентами после посещения ими ресторана эффективно помогает сформировать лояльную клиентуру и способствует продвижению ресторана. Довольные гости — это основа возвратного бизнеса и великолепная устная реклама. Ресторанный бизнес издавна считался прибыльным и перспективным.

Однако наличие только стартового капитала совсем не достаточно для его успешного развития. В этом бизнесе очень много тонкостей и нюансов, незнание которых не позволит вам достичь хороших результатов и опередить конкурентов. Открыть ресторан, да и вообще начинать заниматься ресторанным бизнесом – решение нелегкое. Любой ресторатор, планируя свой первый, или очередной ресторанный проект тем или иным образом оценивает его – на какую категорию публики рассчитывать и сколько ее придет, какой средний чек должен быть в заведении, какой интерьер, и, наконец каким образом спланировать финансовую сторону вопроса.

Таким образом, совершенствование организации услуг в сфере ресторанного бизнеса требует постоянного анализа и разработки новых механизмов, способствующих повышению эффективности принимаемых управленческих решений. Разработанные рекомендации по развитию и повышению качества услуг элитных предприятий общественного питания, оптимизации размещения ресторанов в крупных городах с использованием экономико-математических методов будут служить ориентиром в практической деятельности руководителями ресторанного бизнеса. В XXI веке успеха на рынке будут добиваться те предприятия, которые сумеют наиболее полно определить потребности клиентов в условиях еще более быстрых перемен в области бизнеса, найти пути удовлетворения выявленных потребностей на основе использования современных методов управления.

Список использованной литературы:
1 Джеймс Д., Болдуин Д. Управление рестораном. – М.: Проспект, 2008. – 398 с.
2 Маслов Е.В. Как клиенты выбирают ресторан // Ресторатор. – №7. – 2009. – С. 56–61.
3 Милл Р.К. Управление рестораном. – М.: Юнити, 2009. – 400 с.
4 Назаров О. Как загубить ресторан. Азбука типичных ошибок. – М.: Ресторанные ведомости, 2007. – 398 с
5 Организация производства и обслуживания на предприятиях общественного питания. И.Г. Бережная, Г.А. Петров, В.И. Семенов. Москва 1980
6 Палли М. Азбука ресторатора. Все, что нужно знать, чтобы преуспеть в ресторанном бизнесе. – М.: BBPG, 2009. – 500 с.

Шубаева Ә.Ж. 10 «Ә» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі: Жапабаева Г.С.
С.Саттаров атындағы №57 мектеп- лицейі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК

Өз ісін бастағысы келгендердің көбісі, оны бастамайды. Оның себебі қарапайым – бизнесті іске қосу үшін жасау керек жұмыстың тізімі өзінің ауқымымен еңсені басады. Осы басылымда бизнес-жоспарды жасауға байланысты барлық негізгі аспектілер қарастырылады.

Бизнес- жоспар: неге және не үшін?-деген сұрақ туындауы мүмкін.

Жақсы бизнес-жоспар жақсы бастамаға ғана емес, келешектегі істің тұрақты жағдайына да кепілдік береді.

Бизнес-жоспар жазу өз бизнесіңізді ұйымдастыру бойынша басқа да белсенді әрекеттер жасамай тұрып, бірінші істеу керек нәрсе. Көбі осы қадамды елемейді. Әрине, бизнес-жоспарсыз да бастауға болады. Бірақ Сіз компанияңызды дамыту қажет болған жағдайда қызмет-әрекеттеріңізді қағаз түрде реттеу қажет.

Егерде несие алатын болсаңыз, сізден міндетті түрде бизнес-жоспар сұрайды. Жақсы серіктес тапсаңыз, ол да сіздің ойыңызды қағаз бетінде көруден бас тартпайды. Кез келген саналы инвестор өзі қаражат салайын деп жоспарлаған кәсіпорынның бар өзгешеліктерін білгісі келеді. Егер бірнеше бағыттарды ішінен біреуін таңдау қажеттілігі туса, Сіз өзісіңіздің негізі салынған бизнес-жоспардың болмауы салдарынан қымбат уақытыңызды терең ойға батумен жоғалтасыз.

Әр кәсіпке жеке жоспар құру қажет

Әрине, әр кәсіптің жеке жоспары: оның нақты жоспарлануы, спецификасы, егжей-тегжейлі қарастырылған бөлімдері болуы қажет. Барлық бизнес-жоспарларын жіктегенде, төрт бастапқы бөлімін байқауға болады.

«өзіңізге арналған бизнес жоспар»;

«Басшылыққа арналған бизнес-жоспар »;

«Банкқа арналған бизнес-жоспар»;

«Инверсторларға арналған бизнес-жоспар».

Әр бөлімге жеке тоқталайық. «Өзіңізге» арналған бизнес-жоспар толық құжаттар тізімін, нақты даму тізбегін, толық және шынайы сандарды қарастырады.

Бұл жоспар кәсіп жүргізілген уақытта өзгеріп отырады. Және кәсіпті нақты басқарудың негізгі ережесі болып табылады.

Мақсаты:

Өзісіңді таңдап, оны қалай ұйымдастыратыныңды шешіп алу қажет. Демек, ол алдағы болашақты жоспарлау дегенсөз.

Бизнес-жоспардың басты бөлімдердің құрылымы мен мазмұны:

-Жобаның титулдық парағы.

-Кіріспе бөлім (жоба түйіндемесі).

-Нарық пен сала жағдайына талдау.
-Жобаның мәні.
-Маркетинг жоспары.
-Өндірісжоспары.
-Инвестициялық климат пен тәуекелдер.
-Тәуекелдерге баға беру
-Қаржылық жоспар. Қосымшалар.

Жобаның титулдық парағы:

Титулдық парақ инновациялық жоба мен осы жобаны іске асыратын заңды тұлға жайлы жалпы ақпаратты қамтуы керек: кәсіпорынның атауы мен заңды мекен жайы; кәсіпорынның басшысының аты-жөні, телефон нөмірі; құрылтайшыларының заңды мекен жайлары; жобаның атауы мен мәні (3 - 5 тармақ); жобаның толық құны, қаржының болжалды көздері мен олардың құрылымы (заңды тұлғаның өз қаражаты, акция шығару, несие, бюджеттен қаражат алу және т.б); коммерциялық құпияны сақтау туралы өтініш.

Кіріспе бөлім: (жоба түйіндемесі)

Жоба түйіндемесінде оның барлық басты аспектілерін қамтитын түйіндер мен кеңестерді қысқаша баяндау керек, түйіндеменің құрылымы бизнес-жоспардың құрылмына сәйкес келуі керек. Жоба түйіндемесі – оның жарнамасы, сондықтан да ол жерде жоба тиімділігінің бар дәлелдері болуы керек. Осы бөлімнің мақсаты – жобаның мәнін, мақсаттарын, қанша қаражат салынуы керектігін, болжалды нәтижесін көрсету. Ұсынылған жобаның неге сәтті болатыны туралы негіздеме жеке беріледі.

Нарық пен сала жағдайына талдау:

Бұл бөлімнің мақсаты – жоба ұсынатын тауарға (қызметке) қажеттілікті ашып, негіздеп көрсету. Нарықты, саланың ерекшелігін бағалаудың таңдалған түрі жан-жақты сипатталып, негізделуі тиіс. Ұсынылатын тауардың Қазақстан бойынша соңғы бірнеше жылдарда сатылым серпінін, нарықта пайда болуын, ұқсас және бәсекелес өнімдерге сұранысты жеке қарастыру қажет. Егер заңды тұлға-жобаның бастамашысы нарықтың осы саласында жұмыс істейтін болса, оның тәжірибесі бар екенін айрықша атап, оның осы саладағы жиынтық өнім өндірістегі үлесін көрсету керек.

Жобаның мәні:

Бұл бөлім « Нарық пен сала жағдайына талдау » бөлімінің жалғасы болып табылады. Бұл жерде жоба өндірісі бағытталған тауардың (қызметтің) жан-жақты сипаттамасын беру керек.

Маркетинг жоспары:

Бөлімнің мақсаты – бәсекелестік күрестің қолайлы әдісін таңдауды, өнімді нарыққа жылжытудың тәсілін қамтамасызету.

Өндіріс жоспары: Бұл бөлімнің басты мақсаты – барлық өндірістік процестің жақсылап ойластырылғаны, заңды тұлғаны дамытудың негізделген жоспары барлығы, қойылған мақсаттарға жету стратегиясының барлығы туралы сендірерлік дәлелдер келтіру.

Инвестициялық климат пен тәуекелдер:

Бұл бөлімде инвестициялық климаттың жеке басты факторларына баға беріп, олардың даму үрдістерін жақсару немесе нашарлау жағдайында қарастыру қажет. Жобаның сәтті жүзеге асырылуымен байланысты тәуекел факторларын бағалау қажет.

Тәуекелдерге баға беру: Әрбір жаңа жобаның жолында соның жүзеге асырылуына қауіп төндіретін белгілі түрдегі қиындықтар кездесіп отырады. Кәсіпкер үшін мұндай қиындықтарды алдын-ала болжап және соларды жеңу стратегиясын алдын-ала әзірлеп қою өте маңызды. Бизнес үшін тәуекелдермен байланысты болып келетін басты жағдайлар қарапайым түрде көрсетілуі тиіс.

Қосымшалар: Көп жағдайларда потенциалды серіктестер немесе инвесторлар үшін бизнес-жоспарда көрсетілген фактілер мен қорытындыларға растау ретінде соларға құжаттарды қосарлау қажет болып жатады. Мұндай құжаттарға келісімшарттардың, лицензияның және т.б. көшірмелері, өздерінен бастапқы мәліметтер алынған құжаттардың

көшірмелері, жеткізушілер мен бәсекелестердің бағалық анықтамалары, статистикалық материалдар, ғылыми, сондай-ақ маркетингілік зерттеулердің материалдары және өзге де көптеген нәрселер жатуы мүмкін. Қосымшалардың міндетіне бизнес-жоспарды сендіретіндей ақпаратпен толықтыру жатады.

Қорытынды: Мен егерде болашақта өз кәсібімді ашатын болсам, осы ақпараттың барлығын қолдана отыра, ең алдымен жеке шағын бизнестен бастаймын. Ол қазіргі кезде сұранысқа ие бизнестердің бірі болады. Ол үшін бизнес-жоспары құрылып, қанша шығын кететінін және қанша табыс көруге болатындығын есептеп, өз кәсібімді ашуға кірісетін едім.

Ұсыныс:

1. 2019 жыл «Жастар жылы» болып саналғандықтан, ауыл шаруашылығы саласындағы кәсіпкерлерге үлкен мүмкіндіктер жасалуда. Енді сол мамандықтарға барушылардың саның көбейту мақсатында, гран есебінен қолдау көрсету.
2. Тек өндіруші емес, өңдеуші салаларға да арнап мамандықтар ашу. Олардың дамуына мүмкіндіктер жасау. Сонда ғана сұранысқа ие кәсіпкерліктер қолға алынып, еліміздің экономикасының дамуына өз үлесін қоса алады.
3. Кәсіпкерлік жайлы треннингтерді мектеп жасындағы оқушыларға да көптеп жүргізу. Себебі, табысты кәсіпкердің фундаменті жастайынан қалануы тиіс.
4. Бизнес мектептерін ашып, жас кәсіпкерлердің жүйелі, жоспарланған жұмыс жасауына жағдай жасау.

Цай А.Ю., ученица 8 класса
Научный руководитель: Герасименко Е.С.
Специализированная школа-интернат «Мурагер», г. Караганда, Республика Казахстан

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ENTREPRENEURSHIP FOR KAZAKHSTANI YOUTH

Hello, my name is Alina and I am a future representative of Kazakhstani youth. I want to say that our youth is a strong power full of ambition, creativity and passion. On Wednesday, 23rd January, 2019 was officially declared as Year of Youth in our country. This year will give young generation new potentials and prospects to develop our talents, knowledge and projects, including entrepreneurship.

Entrepreneurship is a public activity. According to the Kazakh law, an entrepreneur can be any adult citizen, not limited in legal capacity, that is, able to act. However, not everyone who has the right to become entrepreneurs should become them. To be a successful businessman, you need abilities, knowledge, skills, energy and natural talent. Without all of this, you can sometimes achieve momentary success, which will be replaced by losses, failure, or even bankruptcy.

As international experience shows, well-built, targeted support for youth entrepreneurship ensures the general development of regional SMEs, which in turn leads to economic growth and increase the investment attractiveness of the whole country. The development of youth entrepreneurship at the present stage should contribute not only to the increase of employment among the population and the training of qualified personnel, but also to the rapid transition of the country to an innovative path of development. According to international statistics, 300 million young people between the ages of 18 and 30 do not have a permanent job or are unemployed. About 20% of them have excellent abilities to start their own business and, for various reasons, only 5% decide on it (Global Entrepreneurship Monitor Consortium 2013) [1].

Youth is the most important link in the business environment. State Program "Business road map 2020" one of the main priorities is the development of innovative production sector, which is impossible without the formation of its foundations — a community of young, enterprising, innovative entrepreneurs. After all, today's youth, youth entrepreneurship will determine the image of our country in 10 years, the development of today's youth business will depend on the pace of

economic growth and development of our country tomorrow. Thus, today youth entrepreneurship is one of the priority directions of small business development in Kazakhstan. The creation of an enabling environment that encourages young people to engage in entrepreneurial activities is addressed in various programmes at the national and regional levels [2].

Logo of "Business road map 2020"

There are3 main benefits of youth entrepreneurship. For instance:

1) It improves innovative thinking and speed of reaction to the development of new markets

2) A high level of opportunities systematically update entrepreneurial knowledge and skills in accordance with the changing requirements of production and market

3) Predisposition of young people to risk.

Every coin has two sides, so entrepreneurship is not the exception. For example, minor social experience, lack of business reputation, weak practical skills in the application of economic laws and mechanisms, the problem of formation of start-up capital, lack of personal contacts in business and government structures can be enormous challenges for the begginers.

These features, highlighting youth entrepreneurship in a special category, define the main tasks of its support: the development of privelages and overcoming difficulties.

It should be noted that in most regions of Kazakhstan are not developed platforms where young people could get relevant knowledge and skills, exchange information, develop their own ideas, get expert advice. As a result, innovative ideas either do not appear or do not enter the market, remaining within the walls of universities and research laboratories.

All in all, young people are the most active part of society, which quickly reacts to any changes in life and which effectively perceives their useful sides. Therefore, we can say that young people have a much greater potential and ability to do business than other age groups. Youth entrepreneurship is a very complex sector that requires particularly serious attention from public authorities. Its well-built, targeted support will ensure the development of small business in the region, which in turn will lead to economic growth and increase the investment attractiveness of the region.Our country`sfirst presidentNursultanNazarbayev said: “You are not just our nation’s future. You are generation, which will realize goals that I determined. I ask you to develop yourselves from different sides and, most importantly, becoming leading specialists in your sphere all over the world.” He believes in us. He anchors his hope on us and we won`t let him down!

Список использованной литературы:

1. Проблемы, мешающие успешному развитию молодежного предпринимательства - https://atameken.kz/ru/news/9241-9241
2. Молодежное предпринимательство - https://business.gov.kz/ru/youth-entrepreneurship/

Ибыкенова А., студентка 3 курса

Научный руководитель: магистр, ст.пр-ль Бекишева Ш.Т.

Карагандинский экоомический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ОРГАНИЗАЦИЯ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ГОСТИНИЦАХ

Современный человек очень мобилен, мы постоянно передвигаемся между городами, странами и континентами, это обусловлено глобализацией нашей планеты. Отдых, командировка или деловая встреча часто проходят в другом городе и, несомненно, человеку нужен комфортабельный отдых.

Развитие гостиничной индустрии происходит с давних времен и зависит от состояния экономики, политики, науки и техники. С развитием общества все больше возрастала потребность в перемещении на большие расстояния, в проживании и питании вдали от места жительства. Рост экономического благосостояния граждан влияет, в свою очередь, на выбор и качество предоставляемых услуг.

Специфика обеспечения безопасности в гостиничном бизнесе проста. Как правило, гостиница представляет собой отдельное многоэтажное строение с одним парадным входом и несколькими служебными. Кроме жилых номеров, в здании часто размещаются ресторан и бар, игровые залы и салоны красоты, иногда казино. Обычно несколько этажей отводятся для деловых целей: там размещаются администрация гостиницы, частные офисы, конференц-залы и залы для совещаний. На остальных этажах расположены жилые номера. Таким образом, основная сложность при разработке системы безопасности гостиницы связана с хаотичными перемещениями большого количества посетителей.

При этом необходимо соблюдать главное условие. Принятый комплекс мер должен не только обеспечить клиентам гостиницы и ее сотрудникам защиту от возможных чрезвычайных происшествий, но и позволить им чувствовать себя уверенно, спокойно и комфортно.Работа персонала гостиницы предполагает индивидуальный подход к каждому посетителю. А в сфере безопасности ключевое значение приобретает правильный выбор технических средств, оптимальное проектирование систем, их монтаж и обслуживание[1].

Организация пожарной безопасности в гостинице требует самого пристального внимания. Причина – большое скопление людей, не знакомых с особенностями здания (особенно актуально на случай пожара) и часто говорящими на разных языках.В связи с этим, основные вопросы, которые изначально требуют комплексного подхода, следующие:Что нужно предпринять собственнику или генеральному менеджеру отеля, чтобы гостиничный объект соответствовал всем необходимым требованиям в этой сфере и прошел проверку пожарного надзора?Какие необходимы меры и средства предотвращения и тушения огня в уже работающем отеле?Какие оперативные и оптимальные действия необходимы в случае возникновения сильного возгорания?Как не допустить причинение вреда жизни и здоровью людей? Как минимизировать финансовые последствия пожара?

Система пожарной безопасности в Республике Казахстан - это совокупность экономических, социальных, организационных, научно-технических и правовых мер, а также сил и технических средств противопожарной службы, направленных на предотвращение пожара и ущерба от него.Меры пожарной безопасности разрабатываются в соответствии с законодательством Республики Казахстан, нормативными правовыми актами по пожарной безопасности, а также на основе опыта борьбы с пожарами, оценки пожарной опасности веществ, материалов, технологических процессов, изделий, конструкций, зданий и сооружений.

Разработка и реализация мер пожарной безопасности для предприятий, зданий, сооружений и других объектов, в том числе при их проектировании, должны в обязательном порядке предусматривать решения, обеспечивающие безопасную эвакуацию людей при пожарах.Изготовители (поставщики) веществ, материалов, изделий и оборудования в обязательном порядке указывают в соответствующей технической документации показатели пожарной опасности этих веществ, материалов, изделий и оборудования, а также меры пожарной безопасности при обращении с ними[2].

При проектировании, строительстве, реконструкции и производстве объектов технического регулирования должны соблюдаться требования по:

1) размещению объектов;

2) применению объектов;
3) пожарно-технической классификации объектов;
4) обеспечению объектов зданиями и сооружениями пожарных депо;
5) обеспечению безопасности людей;
6) предотвращению распространения пожара;
7) обеспечению возможности тушения пожара;
8) ведению спасательных работ при тушении пожара.

Даже если отель спроектирован с соблюдением всех норм и правил, риски возникновения пожара могут возникнуть в результате неправильной эксплуатации здания. Наиболее частыми причинами возгорания, в частности, являются:

- скопление мусора и предметов, ограничивающих пропускную способность эвакуационных лестничных проходов;
- отсутствие или неисправность соответствующих инженерных систем;
- заблокированные или запертые аварийные выходы;
- изношенные и неисправные электросети;
- перегоревшие табло световых указателей путей эвакуации и др.

Для предотвращения или минимизации рисков возникновения пожара к эксплуатации здания предъявляются специальные требования. Рассмотрим наиболее распространенные.

Территория гостиницы в пределах противопожарных расстояний между зданиями и сооружениями должна своевременно очищаться от горючих отходов, мусора, тары, опавших листьев, сухой травы и т. п.

Эвакуационные пути должны всегда быть свободными, а наружные лестницы исправны и подвергаться обязательным эксплуатационным испытаниям 1 раз в 5 лет.

Подвалы и чердачные помещения всегда закрываются на ключ, а все окна в таких помещениях обязательно должны быть застекленными и закрытыми.

Имеющиеся в наличии пожарные краны должны комплектоваться рабочими стволами и рукавами.

Применение эффективной системы дымоудаления с соответствующими противодымными клапанами.

Противопожарные перегородки и двери, позволяющие отделить эвакуационные места от открытых очагов пламени и высоких температур.

При единовременном нахождении на этаже более 10 человек должны быть вывешены на видном месте планы (схемы) эвакуации, а также предусмотрена система оповещения людей о пожаре.

Гостиницы, которые могут размещать более 50-ти человек, обладают прямой телефонной связью с пожарной частью, что обеспечивает оперативное прибытие пожарников при возгорании. Кроме того, на случай отключения электроэнергии у обслуживающего персонала должны быть электронные фонари (не менее одного на каждого работника дежурного персонала).

Внутри отеля обязательно должны присутствовать сертифицированные средства первичной борьбы с огнем.

Любое напольное покрытие должно надежно фиксироваться к полу.

В номерах запрещается установка электрифицированных приборов, не имеющих специальной тепловой защиты.

Многоэтажные гостиницы (больше 5-ти этажей) должны иметь в наличии приспособления для спасения проживающих от пожара из расчета одно устройство на каждые 30 человек, находящихся на этаже.

Во всех помещениях на видных местах должны быть вывешены таблички с указанием номера телефона для вызова пожарной охраны.

Кроме этого, гостиницы высотой 5 и более этажей должны быть обеспечены индивидуальными спасательными устройствами (комплектом спасательного снаряжения или лестницей навесной спасательной) из расчета одно устройство на каждые 30 человек,

находящихся на этаже здания. Индивидуальные спасательные устройства должны храниться в доступном для каждого человека на этаже месте, имеющем соответствующее обозначение указательным знаком пожарной безопасности. Каждое индивидуальное спасательное устройство должно быть снабжено биркой с указанием двух ближайших помещений, оборудованных приспособлениями для крепления устройства.

Запрещается:

- загромождать проходы, коридоры, тамбуры, галереи, лифтовые холлы, лестничные площадки, марши лестниц и люки мебелью, шкафами, оборудованием, различными материалами и готовой продукцией, а также забивать двери эвакуационных выходов;
- устраивать в тамбурах выходов (за исключением квартир и индивидуальных жилых домов) сушилки одежды любой конструкции, вешалки для одежды и гардеробы, хранение (в том числе временное) любого инвентаря и материалов;
- устраивать на путях эвакуации пороги, турникеты, раздвижные, подъемные и вращающиеся двери и другие устройства, препятствующие свободной эвакуации людей;
- применять на путях эвакуации (кроме зданий V степени огнестойкости) горючие материалы для отделки, облицовки, окраски стен и потолков, а в лестничных клетках - также ступеней и площадок;
- устраивать в световых карманах коридоров кабинеты и другие помещения;
- фиксировать самозакрывающиеся двери лестничных клеток, коридоров, холлов и тамбуров в открытом положении (если для этих целей не используются автоматические устройства, срабатывающие при пожаре), а также снимать их;
- остеклять или закрывать жалюзи воздушных зон в незадымляемых лестничных клетках;
- заменять армированное стекло обычным в остеклениях дверей и фрамуг;
- применять ковры и ковровые дорожки из горючих синтетических материалов.

Система оповещения и управления эвакуацией людей при пожаре. Способы оповещения:

- Звуковой (сирена, тонированный сигнал и др.);
- Речевой (передача специальных текстов);
- Световой:
- световые мигающие оповещатели;
- световые оповещатели «Выход»;
- эвакуационные знаки пожарной безопасности, указывающие направление движения;
- световые оповещатели, указывающие направление движения людей, с изменяющимся смысловым значением.

Расследование пожаров и установление их последствий производится в соответствии с законодательством Республики Казахстан.В случае выявления нарушений правил пожарной безопасности или бездействия должностных лиц и граждан материалы расследования подлежат передаче в соответствующие органы для привлечения виновных к ответственности.

Список использованной литературы:

1. Биржаков М.Б. Безопасность в туризме/ Межд. Туристская Академия; М.Б. Биржаков, Н.П. Казаков. - СПб: Герда, 2017. - 208 с.
2. Закон Республики Казахстан «О пожарнойбезопасности».kodeksy-kz.com/

4 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМЫТУ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 4. ВОПРОСЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Абдикаримов А. С, курсант 1 курса 110 учебной группы
Научный руководитель - преподаватель кафедры военной и тактико-специальной подготовки, старший лейтенант полиции Сарсенов У.У., Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ И ПРАВОВОЕ ВОСПИТАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Важнейшей задачей государства является формирование у граждан высокого патриотического сознания, чувства гордости за свое Отечество, воспитание готовности к выполнению гражданского долга и конституционных обязанностей по защите интересов Родины, чувства осмысленной гражданской солидарности и сопричастности, межэтнического и межличностного взаимопонимания.

Наш многонациональный народ, обретя долгожданную независимость и свободу, вот уже на протяжении всех лет Независимости изо дня в день воплощает своим ратным трудом заветную мечту предков Великой кочевой нации.

Проявление уважения к старшим и преемственность поколений, обращение к национальной истории и культуре - одни из важных ключевых условий на этом нелегком пути к процветанию. Эти ценности непоколебимы.

По этому поводу Глава нашего государства и Лидер Нации Нурсултан Абишевич Назарбаев довольно емко и четко сказал: «Мы верим, что великие свершения нашего поколения, своими руками создававшего независимое государство, будут достойно продолжены следующими поколениями. Героические подвиги предков, неустанный труд нынешнего поколения и созидательный молодого - вот ключ к построению вечной государственности». Как отмечено в Послании Президента Республики Казахстан – 2019 год объявлен Годом молодежи [1].

Это не только громкие и красивые слова - это, прежде всего, призыв, программа к действию, как для меня, ветерана казахстанской армии, стоявшего у истоков в трудные годы ее становления, так и для молодого воина, только что принявшего военную присягу.

И основой для достижения этой великой цели: современной молодежи РК – это однозначно является казахстанский патриотизм. Испокон веков, будь это наши батыры или рядовые сарбазы, будь это участники Великой Отечественной войны или воины-интернационалисты, будь это военные ветераны или действующие офицеры, сержанты и солдаты современной казахстанской армии, - всех их объединяет одно общее призвание - защищать Родину [2].

Нам повезло с нашим Президентом, который прозорливо и трезво смотрит вперед, проводит мудрую внутреннюю политику, пользуется признанным авторитетом на международной арене, при этом находит время для проявления заботы о людях в погонах. Мы видим, как духовно возмужала и технически окрепла наша армия и органы внутренних дел за годы Независимости.

Благодаря усилиям руководства Министерства обороны Республики Казахстан и Министерства внутренних дел Республики Казахстан, ощущая на себе заботу и внимание со стороны офицеров и стражей порядка, мы – казахстанская молодежь, наиболее остро чувствуем на себе то, что еще обязаны обществу, особенно молодежной политики, чтобы

воссоздать ей духовно – нравственный уважение к старшим. В этом и кроется главная суть преемственности поколений – ключ, без которого нам не открыть двери в будущее.

Военно-патриотическое воспитание является одним из важных направлений по формированию у граждан, особенно старшеклассников, студентов, допризывной и армейской молодежи, высокого патриотического сознания, воспитанию чувства верности своему Отечеству. Его результаты проявляются не только на службе в армии, но и во всей последующей жизни

Сегодня много сделано и делается в области военно-патриотического воспитания молодежи, как со стороны силовых структур, так и со стороны местных исполнительных органов и общественных организаций.

Одной из первых инициатив Президента Республики Казахстан стало создание службы по работе с ветеранскими организациями и военно-патриотическими объединениями «САРБАЗ», которая осуществляет координацию деятельности ветеранских объединений и их взаимодействия с органами военного управления. Мы считаем, что это проявление огромной поддержки и заботы со стороны государства для наших ветеранов войны и Вооруженных Сил.

Сейчас больше всего нужно переживать за нашу молодежь, ее будущее, ее самосознание, ее мотивацию. Ведь именно им строить новый сильный и процветающий Казахстан, а наша задача – направить их на правильный путь, помочь им разобраться в жизни.

В свое время, примерно после распада Советского союза, из-за экономических соображений мы утеряли пришкольные военно-оборонные и спортивно-оздоровительные лагеря, содержащиеся за счет средств местных исполнительных органов. В настоящее время проблему проведения практических занятий по начальной военной подготовке в школах приходится решать по согласованию с командованием воинских частей, дислоцирующихся в регионах. Проблема лишь в том, что не во всех регионах страны имеются воинские части, высшие учебные заведения силовых ведомств и учреждения с необходимой учебно-материальной базой. Получается, как в пословице «Что-то теряешь, что-то обретаешь».

В заключение хочу сказать, что в стране сегодня происходят большие изменения, особенно в идеологической сфере, пересматривается система духовных ценностей, формируются новые целевые индикаторы и критерии гражданско-правовой ответственности в рамках создания нового морального облика гражданина и в частности молодежи.

Список использованной литературы:

1. https://www.nur.kz/1280315-voenno-patrioticheskoe-vospitanie-z.html от 11.10.2016г.

2. «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева от 05 октября 2018 года.

Алдабергенов А., 3 курс курсанты
Ғылыми жетекші – ПОӘЖҰ кафедрасының оқытушысы Абишева А.К., ҚР ІІМ Шрақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АЗАМАТТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАЛУЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Тәуелсіздік алған 27 жыл ішінде Қазақстанда серпінді экономикалық өсуге негізделген әлеуметтік дамудың тиімді жеке моделі қалыптасты. Білім беру, денсаулық сақтау, еңбек қатынастары мен әлеуметтік қорғау жүйелері ұдайы жетілдіріліп, жұмыспен қамту ынталандырылуда, мәдениет, ақпарат және спорт салалары табысты дамып келеді. Тұрақты экономикалық өсу қамтамасыз етілуде және қазақстандықтардың әл-ауқаты артуда.

Бүгінгі күні соңғы оқиғалар белесінде қазақстандықтардың әлеуметтік қорғауына баса назар аударылады. Әлеуметтік қорғау - қолайсыз жағдайларға (кәрілік, мүгедектік, денсаулық жағдайы, асыраушысынан немесе жұмысынан айрылуы) байланысты экономикалық белсенді бола алмайтын және лайықты еңбекақы төленетін еңбекке қатысу жолымен өзін табыспен қамтамасыз ете алмайтын азаматтар үшін өмірлік қажетті игіліктердің және әл-ауқаттың белгілі бір деңгейін қамтамасыз етуге арналған жүйе.

Қазақстанның әлеуметтік қорғау жүйесі мынадай шараларды қамтиды:

- Тұрақты, ақылы еңбекке ынталандыру;
- Негізгі әлеуметтік қатерлердің алдын алу, ал ол туындаған жағдайда әлеуметтік сақтандыру тәсілдері арқылы сол қатердің салдарынан айрылған табысының бір бөлігін қапына келтіру;
- Халықтың әлеуметтік сақтандыру жүйесіне қатыспайтын әлсіз топтарына арналған әлеуметтік көмек тәсілдері;
- Азаматтардың білім және медициналық көмек сияқты негізгі құқықтары мен қызметтерге қол жеткізуі;

Халықты әлеуметтік қорғау - кез келген мемлекеттің ажырамас функциясы.

Қолданыстағы әлеуметтік қорғау жүйесінің тиімді жұмыс істеуіне кедергі келтіретін басты кемшіліктері:

- Жетілмеген заңнама: саланы реттейтін заңнамалық жүйе күрделі және мөлдір емес, себебі ол әлеуметтік тәуекелдер мен төлемдер негізіне емес, негізінен төлем түрлері бойынша қалыптасады;
- Әділеттік және төмен ынталандырудың жоқтығы: әлеуметтік төлемдерді алу құқығын жүзеге асыру кезінде, шегерілмейтін тұлғалардың салық жеңілдіктерін жасайтын эканомиканың ресми секторының қызметкерлерінің пайдасының болмауы;
- Қалыптасу кезінде ашықтықтың болмауы, жеке идентификациялау жүйесі немесе жеңілдіктерді алу және тарату процесін қадағалау үшін дерекқор бар.
- Әлеуметтік қорғау жүйесін дамытудың негізгі бағыттары халықаралық тәжірибені және қазіргі жағдайды талдау негізінде құрылады. Нарықтық жағдайларға жауап беретін және тұрғындарының ең төменгі деңгейінің басқару шығындарымен халықтың жоғары деңгейімен тұрақты ақылы қызмет үшін ынталандыруды қалыптастыруда мүмкіндік беретін осындай жүйені құру көзделген.

Нарық тетіктеріне негізделген әлеуметтік проблемаларды шешудің кешенді моделі іске асырылатын болады. Жаңа жүйе араласады және міндетті және ерікті сақтандырудың бірлескен және дербес жүйелерінің элементтерін қамтиды және ол адамның өмірінде кездесетін негізгі тәуекелдерден халықты әлеуметтік қорғауды қамтамасыз етуге арналған.

Жаңа әлеуметтік қорғау жүйесінің негізгі мақсаттары мен міндеттері экономикалық өсуді қолдаудың элементтерін қамтуы тиіс, ол үшін барлық азаматтар үшін әлеуметтік тәуекелдер болған жағдайда қорғауды қамтамасыз етудегі әділдік, тиімді жұмыс істеуі және халықтың толық қамтылуында ғана жүзеге асырылады. Ол үшін әлеуметтік саланы реттейтін заңдар әлеуметтік тәуекелдер негізінде қалыптасуы керек. Тұтастай алғанда, барлық еңбекке қабілетті азаматтар өздерінің болашағы мен отбасының игілігі үшін жауапты болуы тиіс.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, қорғаудың келесі элементтерін қамтитын жүйені ұйымдастыру қажет:

- Әлеуметтік тәуекелдер жағдайында әлеуметтік қорғауға арналған бюджет қаражаты есебінен бір деңгейде барлық азаматтарға мемлекеттік төлемдер;
- Жұмыс берушілер мен қызметкерлерден шегерімдер есебінен міндетті әлеуметтік сақтандыру;
- Жинақтаушы зейнетақы жүйесі;
- Мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен азаматтардың жекелеген санаттарын қолдау үшін әлеуметтік көмек және арнайы мемлекеттік бағдарламалар.

Бұдан басқа азаматтар әлеуметтік тәуекелдер жағдайында ерікті сақтандыру құқығына ие.

Қазақстан дәстүрлі салт ерекшелігін, әлеуметтік қорғау жүйесінің институционалдық базаны ескере отырып, халықаралық тәжірибе негізінде, мемлекеттік және жеке қоғамдық институттарын пайдалану мүмкіндігі артықшылықты тиімді аралас жүйесінің қажеттілігін артуы тиіс. Атаулы әлеуметтік көмек тек нақты қажеттілік критерий негізінде көмекке мұқтаж адамдарға берілетін болады: ардагерлер, мүгедектер, табысы төмен азаматтар және т.б.

Жалпы көзқараста әлеуметтік қорғау реформасының маңызды өзгерісі ең төменгі күнкөріс деңгейінен кезең – кезеңмен көтеруді және ең төменгі жалақының сомасын арттыру қажеттілігін талап етеді. Әлеуметтік төлемдердің мөлшері нақты әлеуметтік – эканомикалық сипаты бар стандарттар негізінде есептеледі. Сонымен қатар қазіргі «7-20-25», «Нұрлы жол», «Нұрлы жер» және басқа да мемлекеттік бағдарламалардың басты мақсаты – халқымыздың тұрмыс сапасын жақсартуға бағытталған. Осындай бағдарламалар тиімді жұмыс істесе халқымыздың әл-ауқаты өсіп, болашаққа сенімді қадаммен басуға мүмкіндігін береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының халқын әлеуметтік қорғау тұжырымдамасының жобасын жариялау туралы: Қазақстан Республикасының Үкіметінің қаулысы 2001 жылғы 9 сәуір № 48.

2. Г.Әбдіқалықова. Системалық және ауқымды жұмыстар жалғасуда. Қазақстан әлеуметтік бағдарланған мемлекет.\\ Казахстанская правда №420.

3. Назарбаев Н.А. 2018 жылғы 5 қазандағы: Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру – Қазақстан халқына жолдауы.

Алиаскарова К.Ж., студентка 1 курса
Научный руководитель – Шалтабаева К.А.
Карагандинский высший колледж «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан

ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.

Современный мир к началу третьего тысячелетия постепенно погружается в череду противоречий, которые уже сегодня ставят под угрозу дальнейшее существование и развитие человека как существа разумного. Причина здесь очевидна - человек и общество в целом безмерно вмешиваются в природу, нарушая все разумные пределы и границы. Особенно, это стало ощутимо в период постиндустриализации, когда наука и техника достигли высшего уровня развития, а экологическая проблема обрела угрозу катастрофы земного масштаба. В этих условиях духовные факторы человека отодвинулись на второй план, тем самым обозначились явные признаки духовного кризиса человечества. Духовность в своей сущности определяет недостаточность человеческого существования, его бытия, она делает акцент на целеполагающие направления деятельности и представляет собой систему смысложизненных ценностей [2, с.60].

Сегодня для многих людей самым важным является проблема выживания в сложных условиях миропорядка, а также переход к устойчивому развитию. Устойчивое развитие подразумевает использование не только исключительно современных технологий, политического регулирования или финансовых механизмов. Обществу необходимо трансформировать и образ мышления, и поведение. Для этого требуется обеспечить качественное образование и обучение в интересах устойчивого развития. Образование должно помочь нам найти конструктивные решения для глобальных проблем и повысить устойчивость и жизнеспособность общества.

В современном мире сосуществуют около 7 миллиардов человек, и все мы знаем, что природные ресурсы весьма ограничены. В таких условиях человечеству просто необходимо

научиться совместно принимать осмысленные и ответственные решения, основа которых строится на понимании того, что действия, совершаемые людьми здесь и сейчас, будут воздействовать на жизнь и деятельность людей в других частях света и будущее поколение. И тут важно отметить огромную роль современного образования и воспитания молодого подрастающего поколения, одним из основных качеств которого становится духовность. При переходе к основам устойчивого развития духовность должна стать фундаментом изучаемых наук и дисциплин.

Сегодня духовное воспитание молодежи возводится в высший приоритет современной системы образования в Республике Казахстан. В обновленном содержании казахстанского образования проблема духовного развития молодежи рассматривается как один из основных факторов будущего Казахстана. В казахстанском обществе давно пропагандируется идея духовного возрождения и за годы независимости Казахстана в этом направлении сделана огромная, масштабная работа, которая носит судьбоносный характер для каждого казахстанца. Большая заслуга в этом Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева. Главным двигателем идей Президента выступает современная молодежь, которая в условиях устойчивого развития будет залогом сохранения человечества, его духовного потенциала. В программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Президент страны отмечает, что одним из самых важных аспектов модернизации общественного сознания выступает культ знания. «Образованный человек - мы говорим культурный человек»,- ставит акцент Лидер нации. «Культ знаний, стремление к образованию, высокий уровень образованности - должны стать приоритетом в обществе, это залог развития самого общества. Если в системе ценностей образованность станет главной, то нацию ждет успех», - продолжает Президент [1].

Важно понять в чем сущность взаимосвязи «духовность - образование», каким смыслом наделены данные категории. Духовность представляет собой общечеловеческую ценность, это интегральное качество, обусловленное целостностью личности, высоким уровнем ее развития. Продолжая характеристику духовности, нужно отметить, что в своих работах многие ученые-философы к критериями духовности относят поведение человека, его отношение к самому себе, к труду, к окружающим людям, к любви. Духовность - это готовность человека отдать свои лучшие качества (интеллект, талант, внутренний мир, мастерство) на благо общества и человечества в целом. Только в этом случае человек сможет перейти к устойчивому развитию. Проанализировав отдельные признаки духовности, их последовательность в частоте употребления выглядит следующим образом: добро, свобода, любовь, интеллект, разум, истина, жалость, творческая активность, воля. Все эти подкатегории духовности в своем высшем проявлении формируются благодаря воспитанию и образованию.

Проблемы становления духовности, нравственности, развития чувства культурной идентичности ещё более значимы в наши дни в связи с потребностью оздоровления казахстанского общества и перехода к устойчивому развитию в глобальных масштабах, поскольку наилучшие идеи политических, экономических и социальных реформ имеют риск остаться нереализованными, если они не будут иметь опоры на соответствующие им духовно-нравственные установки и ценности.

Для анализа уровня развития духовно-нравственных ориентиров у молодого поколения, в Карагандинском высшем колледже «Bolashaq» для студентов всех курсов был проведен тренинг по методике «Колесо баланса жизни». Охват аудитории составил 112 человек. Студентам предлагалось оценить сферы жизнедеятельности и проставить удовлетворенность в баллах от 1 до 10 по оси круга в каждой сфере (рис.1)

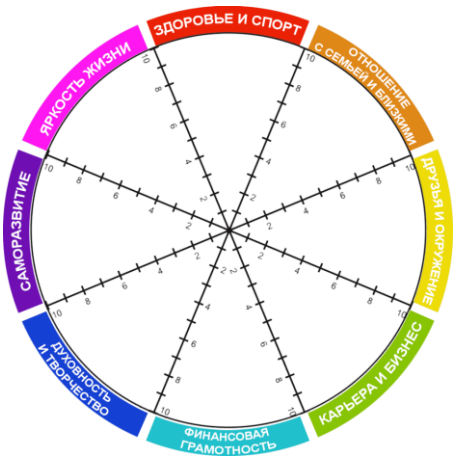

Рис.1

Рис.2. Результаты средних показателей

Как видно из результатов (рис.2) больше всего баллов было отдано таким сегментам, как яркость жизни, здоровье и спорт, друзья и окружение. Наименьшие баллы – финасовая грамотность, духовность и творчество. Вывод: молодые люди делают ставку на социальные достижения – вверх по карьерной лестнице, хотят стать значимыми, успешными, знаменитыми, богатыми и т.д. И часто забывают, что кроме славы, карьеры, успеха не менее важным является формирование духовности и нравственности.

Для этого в Карагандинском высшем колледже «Bolashaq» система духовного воспитания молодежи сопровождается психолого-педагогическим мониторингом, диагностирующим основные проблемы студентов и повышающим эффективность воспитательной работы. Мы понимаем, что у каждого молодого поколения есть свой духовный потенциал соответствия глобальным вызовам своего времени. Колледж делает многое, чтобы достичь успехов в деле воспитания высоконравственных, духовно богатых членов современного общества, грамотных, инициативных, творческих специалистов.

Таким образом, жизненно необходимо продолжить профессиональный творческий поиск по реализации духовного воспитания молодого поколения в условиях перехода к устойчивому развитию.

Список использованной литературы:

1. Статья Президента РК Н.А.Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» от 12.04.2017 г.
2. Ващекин Н.И., Мунтян М.А., Урсул А.Д. Глобализация и устойчивое развитие. М., 2002 г.
3. Ишмуратова Д. Ф. Образование в контексте устойчивого развития: уровни взаимодействия // Молодой ученый №5 от 24.03.2016 г.

4. Фомина З.В. Человеческая духовность: бытие и ценности. С., 1997 г.
5. Черкасова Ж.П. Взаимодействие человека и природы посредством духовности как важнейшее условие устойчивого развития // Вестник ИрГТУ №2 от 15.10.2012 г.
6. Шарбан Майгельдиева. Духовное обновление – успех развития современного образования // Кызылординские вести от 05.12.2017 г.
7. http://www.unesco.org/new/ru/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainable-development/.
8. https://e-history.kz/ru/publications/view/3536.

Амангельдиева А. - ТД-21к тобының студенті
Әленова Інжу – Жезказған қ. № 10 орта мектебінің оқушысы
Ғылыми жетекші – аға оқытушы Сыздыкова Сауле Алпысбаевна
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСТЕГІ РОЛІ

Қазір біз жаңа қоғамда өмір сүріп жатырмыз. Жаңа қоғамда айтарлықтай біз көптеген жетістіктерге қол жеткіздік. Бірақ , қоғамда кунделікті кездесіп жататын өзекті мәселелердің бірі бұл - сыбайлас жемқорлық. Сыбайлас жемқорлықпен күресу шаралары әлі де толық шешімін тапқан жоқ. Ол улкен әлеуметтік мәселе болып отыр.

Сыбайлас жемқорлық әлеуметтік – экономикалық даму, нарықтық экономиканы құру инвестициялар тарту процесін баяулататын және демократиялық мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына кері әсер ететін, елдің даму болашағына айтарлықтай қауіп төндіретін құбылыс.

Құқыктың сипаты, белгілері және дамуы көп ретте мемлекеттің саяси режиміне тәуелді. Авторитарлық режим жағайында құқық шеңбері барынша тарылады, тоталитарлық сипатка ие болып, мемлекеттің қолындағы қару-құралға айналады. Бұған мысал ретінде бұрынғы Кеңестер Одағы мен Гитлерлік Германияны, өзге де тоталитарлык режимдерді айтуға болады, сондай-ақ ол бұрынғы тоталитарлық елдерде әлі күнге жалғасып келеді [1].

Сыбайлас жемқорлыкты күшті мемлекет, диктатураның көмегімен жеңуге болады деген жаңсақ пікір қалыптасқаны жасырын емес. Оған мысал ретінде сыбайлас жемқорлык шегіне жеткен гитлерлік Германияны келтіруге болады. Әртүрлі міндеттерінен босану жолында және мемлекеттік ақшаға қол жеткізу үшін паралар берілетін, Үшінші рейхтың басшылары өздерінің қызметтік жағдайларын жеке бастарын байыту үшін үнемі пайдаланатыны туралы Гитлер білсе де білмеген сыңай танытып отырды.

"Шын мәніндегі халықтық билік, демократиялыгқ режим орнаған қоғамдарда жағдай басқаша көрініс береді. Бұл арада мынадай үш жайтты ерекше көрсете кетсек дейміз:

Біріншіден, демократия авторитарлық тәртіпке карағанда белгілі бір шектеулер нәтижесінде өктем саяси күшке айналып кете алмайтын саяси билікке негізделгендігімен ерекшеленеді.

Демократия режимі - бұл ең алдымен экономикадағы сенімді жеке меншіктегі өзін өзі реттеуші механизм. Демократия жеке құқыққа жетекші әрі жоғары мән беретін құккықтық жүйе құруға алып келеді.

Екіншіден - саяси режим ретіндегі демократия шектен тыс еркіндік пен тобырдың билігіне де, авторитарлык және тоталитарлық режимдерге де жол бермейтін, өзіне сәйкес заң формаларын кажет етеді.

Үшіншіден, демократия режимі құқықтық жүйеде алдыңғы кезекке адамды, оның құқығы мен бостандығын кояды.

Сыбайлас жемқорлыкпен күресте анықталған барлық мемлекеттік институттардың, экономикасының, әлеуметтік құқыққа бағытталған шынайы басқа факторлары қоса

алғандағы мемлекеттің рөлін белгілей отырып, мемлекетке карсы күресте дамитынын атап өткен жөн. Бұл жағдайда сыбайлас жемқорлыкка қарсы барлық қоғам қатысады, өйткені азаматтардың катысуынсыз мұндай қарсы тұрудың мүлде тиімсіздігін көруге болады. Бұл жағдайда, тап демократиялық режим жағдайында ғана қоғамның тың ресурстары ашылады [2].

Мемлекеттік органдардың әрекеті шектеліп, қатаң шешімдер тәртібімен реттеліп отырғанда ғана сыбайлас жемқорлыққа карсы іс-әрекет белең алады.

Осылайша, құқықтық мемлекет – конституциялық басқару режимі жұмыс істейтін, дамыған және қайшылықсыз құқықтық жүйесі мен нақтылы билік бөлінісіндегі тиімді сот билігі бар, сондай-ақ билік пен саясаттың өзара тиімді бақылауы мен әрекеттестігі ореаған мемлекет типін айтамыз.

Тұтастай қоғам мен жалпы халық атынан сөйлейтін биліктің жариялылығы- құқықтық мемлекеттің басты белгісі болып табылады. Жария билік азаматтық қоғамның өмір суруі мен дамуына қолайлы жағдай туғызуы керек. Жария билік заңмен бекітілуі тиіс және коғамдағы мемлекеттік саясатты заң және өзге де зандық механизмдер арқылы жүргізуі қажет.

Құқықтық мемлекеттің белгілері қалай алып қарағанда да "Транспаренси Интернешнл" ұсынған сатылмаудың Ұлттық жүйесі (National Integrity System) әдістемесіне сәйкес келеді. Бұл жүйе:

- заңның жоғары тұруына;
- тұракты дамуға;
- сапалы өмірдің болуына ықпал етеді.

Сатылмаудын Ұлттық жүйесін жүзеге асыру үшін қажет алғы шарт барлық салада адам құқын қорғау жүзеге асырылуы керек [3].

Мемлекеттік институттар - биліктің жариялылығын жүзеге асыруға берілген халық мандатын атқарушы институттар болып табылады. Халық өкілдігі институттары қоғамдағы сыбайлас жемқорлық қаупін недәуір төмендетеді.

Қазақстандағы парламенттік институт–Мәжіліс пен Сенат арқылы, президенттік институт жалпыға бірдей дауыс беру арқылы сайланатын Республика Президенті арқылы, сондай-ақ Қазақстандағы муниципалдық өзін-өзі басқарушы жергілікті өкілді билік органдары - мәслихаттар арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Президентінің 2009 жылы аудандық деңгейдегі әкімдерді сайлау, өкілді билік құзыреті мен саяси партиялардың коғамдағы рөлін кеңейту мәселелерін камтитын саяси реформалар бағдарламасын ұсынғанын айтып өткеніміз жөн.

Билік бөлінісінің принципі демократиялык елдердің барлығына тән. Соның ішінде "үш биліктің" неғұрлым қатаң принципі 1789 жылғы Конституциясына сәйкес заң шығарушы билігі қос палаталы конгресс, аткарушы билігі -Президент, сот билігі - Жоғарғы сот болып табылатын АҚШ-та қалыптасқан.

Мемлекет ішінде билік бөлінісі бір уакытта және бөліне отырып, біртұтас болып қалуы қажет. Осыған сәйкес көптеген Еуропалық елдер Конституцияларында мемлекет басшысы болып табылатын президентпен, монархпен (конституциялық монархия жағдайында) қатар атқарушы билік басшысына да ерекше мән беріледі.

Билік бөлінісі принципі тек биліктің аткарушы, заң шығарушы, сот билігі болып бөлінетіндігін ғана білдірмейді, сонымен қатар оның бір жерге шоғырланбауына, авторитарлық және тоталитарлық басқару жүйесіне айналмауына да қызмет етеді. Биліктің үш тармағы өзара тежемелік және тепе-теңдік жүйе қалыптастырады. 1995 жылы 30 тамызда референдум бойынша қабылданған Казақстан Республикасының Конституциясы бойынша "Республика Президенті- халык пен мемлекеттік билік бірлігінің нышаны әрі кепілі" (ҚР Конституциясы, 40 бап, 2-3 тармақ).

Сыбайлас жемқорлықпен күресу үшін халықтың құқықтық сауатсыздығын жоятын, құқықты түсіндіру жұмысының деңгейі мен сапасын арттыру керектігінің маңызы зор. Халық өздерінің құқықтарын, өздеріне қарсы қандай да бір құқыққа қайшы іс-әрекет жасалған жағдайда қандай әрекет қолдану керектігінің нақты жолдарын толық білулері

қажет. Конституциялық тәртіпті қорғау, сыбайлас жемқорлықпен күрес аясында тиімді, бірыңғай жалпы мемлекеттік саясат жүргізу, мемлекет пен азаматтардың өмір сүруінің барлық салаларында сыбайлас жемқорлық пен оның көріністері деңгейін төмендету, қоғамның мемлекетке және оның институттарына сенімін нығайту бүгінгі күндегі басты мақсат болып табылады. Осы мақсаттағы жұмыстарды жүйелі жүргізуге тағы бір серпін ретінде «Қазақстан Республикасында қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту және құқық қорғау қызметін одан әрі жетілдіру жөніндегі қосымша шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы қолданысқа енгізілді. Бұл Жарлық еліміздегі құқық қорғау органдары қызметтерін жетілдіруге бағыттала отырып, сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекеттермен олардың пайда болуының алдын-алуда жүйелі, әрі тұрақты шаралар атқаруды қамтамасыз етеді. Практика лауазымдық өкілеттілікті асыра пайдалануды, билік етуді немесе лауазымдық өкілеттілікті арттыру, қызметтік жалғандық, сеніп тапсырылған мүліктерді ұрлау және иелену, біле тұра өтірік хабар айту, өтірік айғақ көрсетуді, куәларды, жәбірленушілерді немесе сарапшыларды сатып алу, сот шешімдерін, үкімдерін және басқаларды лауазымдық тұлғалардың орындамауы, сыбайласқан байланыстарды қолдану жиі кездесетінін көрсетіп отыр. Кез-келген өркениетті қоғам үшін сыбайлас жемқорлықпен күрес ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Сыбайлас жемқорлық мемлекетті ішінен жоюдың бастамасы мен жетістіктерді жоққа шығаратын, ұлттық қауіпсіздікке қауіп-қатер әкелетіндігі күмәнсіз. Сондықтан да Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының негізгі басымдылықтарының бірі болып осы зұлымдықпен күресу болып табылады.

Қарапайым түсінік бойынша бәрінен бұрын сыбайлас жемқорлықты мемлекеттік қызметпен байланыстырады. Осыған қарамастан және басқа салада - үкімет билігі және жеке кәсіпкерлердің әкімшілігі сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы таратуда, мемлекеттік лауазымдық тұлғалар арасында сыбайлас жемқорлықпен күресуге бағытталған заң аса егжей-тегжейлі әзірленген. Шынында да мемлекеттік қызметшілер анағұрлым ауқымды дискрециялық өкілеттілікті иелене және көбінде бақылаусыз әрекет ете отырып, өз мүдделерінде, және демек мемлекеттік мүддесіне қарамастан лауазымдық мансаптығын қолданудың барлық мүмкіндігін иелене алады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы, мемлекеттік қызмет туралы Қазақстан Республикасының заңнама талаптарын сақтау және Мемлекеттік қызметшілердің ар-намыс кодексі талаптарын сақтау және Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі 2011-2015 жылдарға арналған салалық бағдарламасы тұрақты бақылануда.

Сыбайлас жемқорлыкка қарсы саясат мемлекеттік саясаттың бір бөлігі бола отырып, төмендегідей міндеттерді орындауға бағытталған шараларды қамтуы тиіс деп ойлаймыз:

- сыбайлас жемқорлыкпен күресті оның барлық денгейінде ұйымдастыру;
- сыбайлас жемқорлыққа қолайлы жағдайлар мен шарттар алаңын тарылту;
- сыбайлас жемқорлык әрекеттерді аныктаудың және оған колданылатын жазалардың ықтималдылығын арттыру;
- лауазымды басшының сыбайлас жемқорлык мотивтеріне ықпал етуі;
- сыбайлас жемқорлықтың барлык түріне деген коғамдық қарсылық ахуалын қалыптастыру.

Қорытындылай келе, біздің қоғамда сыбайлас жемқорлыққа орын жоқ. Қоғамның барлық күш-жігерін біріктіріп, осы дерттің одан әрі ушықпауы үшін оны тоқтатудың барлық амалдарын қолдану арқылы ғана бұл құбылысқа тиімді түрде қарсы тұруға болады. Сондықтан сыбайлас жемқорлықпен күресу барлық Қазақстан Республикасы азаматтарының азаматтық борышы деп білу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 «ҚазАқпарат» ҰК ААҚ, 2014 www.inform.kz
2 Егемен Қазақстан Email: egemenkz@mail.online.kz

3 Kazakhstan Today ақпараттық агенттігі

Амангельдиева А., 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.м., оқытушы Құлибек А.Б., Казұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Караганды қ., Қазақстан Республикасы
Акбейев М.К. Қарағанды облысы бойынша МКД кедендік бақылау басқармасының жетекшісі

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ

Жастарды патриоттық тәрбиелеу - еліміздің мемлекеттік жастар саясатының бір бөлігі. Өз елінің патриоты болу-мақтаныш және өзінің қадір-қасиетіне ие кез келген адам үшін әрқашан үлкен құрмет. Бірақ патриоттар туылмайды, олар бола бастайдыСенімді дамып келе жатқан мемлекеттегі патриоттық тәрбиені тек шығармашылық үдеріс ретінде бағалаған жөн. Бұл жастар, елдің болашағы үшін күрес, мәжбүрлі көші-қон, қылмыстың өсуі, нашақорлық, алкоголизм және экстремистік көңіл-күй сияқты жағымсыз құбылыстарға қарсы күрес.

Қазақстан көпэтносты және конфессиялық қоғамдық құрылымы бар мемлекет патриотизмге, өз жеріне деген сүйіспеншілікке негізделген бірыңғай идеологияны құруға ұмтыладыБұл біріздiлікті, тұтастықты және бірлік пен қоғамдық келісімді сақтауды талап ететін күрделі міндет. Отан мүдделерін қорғау жөніндегі азаматтық борыш пен конституциялық міндеттерді орындауға әзірлікке тәрбиелеу.

Біздің ойымызша, Қазақстанның ұлттық идеологиясының негізгі басымдығы мемлекеттік билікке ықпал ету негізгі стратегиялық конституциялық міндетті іске асыру саясатын жүргізу болып табылады - "өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде бекіту, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары»

Сонымен қатар, жастарға патриоттық тәрбие беру міндеті өскелең ұрпаққа Қазақстанда жұмыс істейтін діни бірлестіктердің мәнін, мазмұнын және мақсатын көрсету болып табылады. Қазақстандық Патриотизмді тәрбиелеудің жаңа жүйесін құру қажет. Ұлттық идеологияны насихаттау, ұлттық мәдениеттерді, тілдерді, салт-дәстүрлерді дамытуды ынталандыру арқылы қазақстандықтарды тәрбиелеу, Қазақстан аумағында тұратын қазақ және басқа да этностардың тарихи санасы мысалында ұлттық патриотизмді тәрбиелеу. Мұндай идеология Қазақстанның саяси тәуелсіздігін, Қазақстандықтардың этносаяси және этномәдени қауымдастығын нығайту, халықтың адамгершілік, физикалық және экологиялық сауығуы проблемаларын шешуге ықпал етеді. Ол шовинизм, сепаратизм, ұлтшылдық, трайбализм және Ұлттық тұйықтылық көріністеріне қарсы белсенді әрекет етеді. Мемлекеттік идеология қазақстандық қоғам өмірінің барлық салаларында сауықтырушы рухани күш ретінде болуы маңызды. Сондай-ақ, Қазақстанның жаңа идеологиясының негізі қазақ этносының рухани және тарихи мұрасы болып табылатынын атап өткен жөн. Ол Қазақстанның барлық полиэтникалық халқының гуманистік, адамгершілік әлеуетін пайдалану жолымен байытылады. Қаншалықты біз бүгін заложим негізгі принциптері махаббат біздің Отанымыз - егеменді Қазақстан, соншалықты ертең, болашақ ұрпақтың воплотят бұл шындық біздің арман мен үміт. Қ. Бұрханов " әрбір азамат өзін-өзі танудың арқасында қоғамға қажетті мемлекеттік идеологияны іске асыруға ықпал ете алады. Бірақ өскелең ұрпақ ретінде мемлекеттік сана-сезімді қалыптастыру проблемасы бар екенін атап өту қажет» деп көрсеткен. Шын мәнінде, ең жоғары патриотизм өз Отанының игілігі үшін құмарлықпен жасалған.

Өз Отанына, халқына деген махаббат жас ұрпақтың басқа халықтарға деген терең құрмет сезімімен біріктірілуі тиіс. "Кеңес заманында Қазақстанда, басқа да одақтас республикалардағыдай, көптеген онжылдықтар бойы, коммунистік кезеңнен басқа идеология болған жоқ, ол ықпалды және тиісті институттармен ұсынылғанҚайта құру процестері мен социалистік жүйенің ыдырауы нәтижесінде ондаған жылдар бойы қалыптасқан әлем бейнесі

бұзылды, осының салдарынан жаппай бағдарлану, жеке және топтық деңгейлерде де, жалпы қазақстандық қоғам деңгейінде де бірдейлендірудің жоғалуы болды. Тәуелсіздіктің бастапқы кезеңдерінде рухани дағдарыстың алдын алу үшін қызмет етуге және қоғамды саналы қайта құрудың маңызды тетігі болуға тиіс болатын жалпы мемлекеттік идеяның негізгі қағидаттарын қалыптастыруға тырысты. Олай болмаған жағдайда идеялық және құнды вакуумдар жүйелі дағдарысты қиындатуы және дамудың өрлемелі фазасына көшуді қиындатуы мүмкін.». Б. Әбдіғалиев "қазақстандық патриотизмнің негізі қазақстандық зерттеушілердің пікірінше, мемлекетке деген құрмет, қазақ этносының тарихына, дәстүріне, мәдениетіне және тіліне деген құрмет негізінде қалыптасуы мүмкін қазақ патриотизмі болуы тиіс", - деп есептейді.

Бүгінде патриотизм мәселесі бар. Қазіргі заманғы әлемді өзімшілдік, прагматизм және материалдық артықшылыққа табыну басқарады, өзін-өзі таныту, немқұрайлылық, жалғыздық көбейеді. Материалдық фактор, ең жақсы өмірді іздеуде шет елге кету мүмкіндігі кейде өз еліне деген байлықты өзгертеді. Бірақ бұл антипатриотизм туралы айтады ма? Рухани және материалдық арасындағы жұқа қырды қалай табуға болады? Кез келген адам бір нәрсені түсіну керек. Отаншылдық-бұл өз Отанының игілігі үшін күнделікті жұмыспен расталған өз қатысуын түсіну. Бұл ретте Кеңес тәжірибесінен ең жақсысын алып, тарихымызға, мәдениетке баса назар аудару қажет. Нағыз патриот ешқашан өз елінің иесі болмайды. Патриот өз елі үшін бәрін жасайтын және өз елінің мүдделерін негізге алатын адам. Егер халық өз Отанына деген махаббат пен адалдық сезімімен біріктірілмесе, мемлекет те, қоғам да күшті бола алмайды. Осы мағынада патриотизм елдің жас ұрпағының азаматтық сезімін тәрбиелеуде басымдық болуы тиіс. Қазір біздің алдымызда, мемлекеттік билік алдында отансүйгіштікке, моральдық және адамгершілік құндылықтарға, адамның құқықтық мәдениетіне негізделген жастарды тәрбиелеу жүйесін құру міндеті тұр. Қазіргі заманғы қазақстандық қоғам үшін әрбір адам өз тарихын есте сақтап қана қоймай, өз елін мақтан тұтуы және ел жетістігіне әркімнің бақыты байланысты екенін түсінуі маңызды,бірақ бұл ретте мемлекетте болып жатқан оқиғаларға қатысы жоқ.

Тиімді патриоттық саясатты жүргізудің арқасында бүгінде Қазақстанда тұрақты қоғамдық келісімге қол жеткізілді. Ел азаматтары күнделікті өмірде байқалатын патриотизмнің сөзсіз қажеттілігіне қатысты бір ауыздан үндеседі. Мемлекеттің даму тарихынан, егер дұрыс емес патриоттық саясатты жүргізбесе, онда қайғыны басуға болады. Бұл туралы көптеген мемлекеттердің көшбасшылары біледі. Бүгін Қазақстанда бейбітшілік пен келісім орнаған, бұл биліктің де, біздің елде өмір сүріп жатқан барлық халықтардың да еңбегі. Осындай салиқалы саясаттың арқасында Қазақстан көптеген жас мемлекеттердің дамуының күрделі кезеңінен құтыла алды, онда "патриотизм" ұғымы девальвацияланған немесе бұрмаланған, ал біздің елімізде азаматтылық пен патриотизмді тәрбиелеу мақсатты пән болып табылады. "Біздің маңызды идеологиялық міндетіміз-қазақстандық патриотизмді тамақтандыру, әрбір азаматтың өзін - өзі анықтауын қалыптастыру", - деп атап өтті Қазақстан Президенті. Бұл ретте Мемлекет басшысы жүргізіп отырған патриоттық саясаттың негізгі желісі барлық қазақстандықтардың саяси әлеуетінің басымдығын, азаматтардың бірегейліктің басқа да нысандарынан басымдығын басты назарда ұстау болып табылады. "Қазақстан прогресінің шарты ретінде қоғамның идеялық бірігуі" өз жұмысында Нұрсұлтан Назарбаев "шынайы патриотизмді, шынайы азаматтықты қалыптастыру жеке адамның нақты саяси өзін-өзі айқындауды, өз Отанын саналы таңдауын болжайды" деп атап көрсетті.»

Біздің республикамыз халықаралық қоғамдастықтың танылған және құрметті мүшесі - табысты және перспективалы егеменді мемлекет ретінде өзін тануы үшін негіз бола алатын жарқын ерекшеліктер мен жалпыға танылған жетістіктердің барлық қажетті жиынтығына ие екенін атап өткен жөн. Қазақстандық патриотизмнің маңызды элементтері ұлттық сана-сезімді және көпұлтты халықтың бірегейлігін қалыптастыратын және Қазақстанның туы, елтаңбасы және гимні сияқты маңызды ұлттық брендтерде өз көрінісін тапқан ұлттық мәдениеттің дәстүрлі нышандары мен құндылықтары болуы тиіс..

Сонымен қатар, ұлттық бірегейлікті қалыптастыру үшін қазақ мәдениетінің басқа халықтардың мәдени тәжірибесін қабылдау үшін ашық бола отырып, өзінің бірегей ұлттық мазмұнын жаңғырту қабілеті зор маңызға ие. Осыған байланысты шешен-ингуш мәдени орталығының төрағасы А. Хажалиев "жастар тұратын халықтың тарихын білуі тиіс.Өткеннің тарихын зерттеген, атап айтқанда, Қазақстанның, қазақ халқының тарихын айтатын боламыз, бұл арқылы біз патриотизмді көтереміз, өткеніміздің бай екенін, ал халық жанкешті болғанын түсінуге көмектесеміз»

Қазақстандық патриотизмнің маңызды құрамдас бөлігі Оның әлемге ашықтығы, Шығыс және еуропа мәдениетінің бірегей синтезі, диалогтың ерекше мәдениеті болып табылады. Қазақстан-бұл қайталанбас өркениетті қорытпа жасаған дала және отырықшы мәдениеттер, түркі және славян әлемі кездесуінің кеңістігі.

Қазақстанның саяси бейнесінің салмақты құрамдас бөлігі, сөзсіз, толеранттылық пен "Әралуандықтағы бірлік"қағидаттарына негізделген ұлттық келісім моделі, Көпмәдени және көп ұлтты қоғам моделі болып табылады. Ж. Құсманғалиевтың айтуынша, " біз ұлтымызды ұлттық ұлттан бас тартпастан қалыптастыруымыз керек. Атап айтқанда, ұлттық қосымша элементтерді таңдай отырып. Және бұл жалпы ынтымақтастық бізде нағыз қазақстандық ұлт болатынына ықпал етеді». Ұлттық бірлік осы ұғымды қазіргі заманғы түсіндіруге сәйкес топтастырылған этникалық, діни және басқа да әлеуметтік-мәдени топтардың топтастырылған қауымдастығын құруды көздейді.. Нәтижесінде ол ел ішіндегі қауіпсіздікті қамтамасыз етеді, ал бірліктің негізі-қажетті сабақтар ала білу керек ортақ тарих болып табылады. Қазақстанның экономикалық жетістіктері, жедел экономикалық және әлеуметтік прогресс, сондай-ақ ұлттық даму міндеттерін шешуге мүмкіндік беретін және басқа мемлекеттер үшін тартымды болып табылатын экономикалық реформалар моделінің өзі қазақстандық жастардың патриоттық санасын қалыптастыру үшін маңызды негіз болып табылады.. Шикізаттық емес экономика құру және инновациялық-индустриялық секторды дамыту-"Стратегия - 2030" президенттік бағдарламасында мәлімделген және бірқатар басқа да бағдарламалық құжаттарда расталған Қазақстанның имиджі үшін перспективалы бастама. Өз кезегінде, бүгінгі күні елімізде жүзеге асырылып жатқан білім беру және кәсіби дайындық жүйесін жаңғырту, оның Болон процесіне белсенді ықпалдасуы Қазақстан үшін болашақ имиджін қалыптастыруға тиімді жұмыс істейді.

Осылайша, жас, тәуелсіз және табысты қалыптасқан мемлекеттің өз қызметінің барлық салаларындағы жетістіктерін көрсететін қазақстандық патриотизм дербес және терең саяси құбылыс ретінде болу үшін барлық қажетті алғышарттарға ие. Оны құруға өз елінің одан әрі өркендеуі мен әл-ауқатына мүдделі барлық қазақстандық қоғам қатысады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. akorda.kz/ru/official_documents/the_constitution/the_constitution
2. Саясат және қоғам / / Мәжілістегі дөңгелек үстел: білім беру жүйесінің призмасы арқылы Қазақстан жастарының патриотизмін дамыту және нығайту, ҚР Парламенті Мәжілісі Аппаратының баспасөз қызметі, 21 Сәуір 2009.
3. Абдығалиев Б. Қазақстанның ұлттық саясатының жаңа басымдықтары / / еркін қоғам. - Астана-Наурыз. - №1 (1). - С. 69.
4. Н. Назарбаев А. Қоғамның идеялық бірігуі - Қазақстан прогресінің шарты ретінде // сенімсіздіктің Стратегиясы. - Алматы, 2003. - С. 84-120.

Андросова Н.А. студентка 3 курса

Научный руководитель – мастер п/о Сулейменова А.К.

Карагандинский горно-индустриальный колледж, г. Караганда, Республика Казахстан

ВОПРОСЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Духовно–нравственное воспитание и развитие человека как личности является одной из основных задач Казахстана. Соблюдение прав и свобод, саморазвитие, доверие, качество труда — все эти факторы непосредственно зависят от принятия человеком общенациональных и общечеловеческих ценностей и принципов, и следования им в повседневной жизни.

Духовное воспитание является одним из главнейших аспектов воспитания индивида как личности, формирования его взглядов на жизнь. Особенностью духовно-нравственного воспитания является гармоничное развитие. Это воспитание направлено на пробуждение творческих способностей личности, на повышение общего уровня его развития. Именно этим обусловлена актуальность формирования духовной культуры у подрастающего поколения [1].

Как известно, любая человеческая личность характеризуется своим духовным миром. Духовное содержание личности формируется под влиянием внешней окружающей среды: социальной и природной, включающей субъективные и объективные факторы. Тем самым все это влияет как на становление человека как личности, так и на социальные процессы, протекающие в обществе, так как он и есть общество.

Духовно-нравственное становление человека как личности начинается в семье. Как известно первичная социализация является фундаментом для последующего усвоения ребенком общепринятых норм и правил. Здесь очень важны агенты социализации. На первом этапе ими выступают родители. Ценностные ориентации, усваиваемые ребенком с первых лет жизни, остаются с ним на протяжении всей жизни. Взаимоотношения в семье находят свое отражение в обществе и составляют основу социального поведения гражданина.

Далее в роли «воспитателя» выступает образовательная система. Именно здесь он проживает большую часть своей жизни в возрасте от 7 до 18 лет. Как научить ребенка принимать таким, какое оно есть и любить свое Отечество, культуру, самобытность, историю своего народа? Этот вопрос задавал себе каждый. В поиске чего-то доброго мы находим его в общечеловеческих идеалах и ценностях. Примером может служить культурное наследие [2]. Тут более уместно сказать словами А.Сухомлинского [3], который говорил: «Особая сфера воспитательной работы – ограждение детей, подростков, юношества от одной из самых больших бед – пустоты души, бездуховности. Настоящий человек начинается там, где есть святыни души…» Анализируя это высказывание, можно сделать вывод, что задача педагогов заложить в ребенка те качества, которые в будущем помогут ему избежать духовной пустоты, найти друзей, а также обрести себя как человека и не затеряться в серой массе

Духовный человек – это человек с сильным национальным характером, ответственный за порученное дело, за судьбы других, за будущее своего народа. Это человек, который приобщен к гуманистическим ценностям мировой культуры, культуры других народов, но, прежде всего, – знающий свою собственную культуру, свои истоки, свой родной язык.

Сегодня особенно остро стоит вопрос нравственно-правового воспитания молодежи. На наш взгляд, это обусловлено тем, что у молодёжи:

а) отсутствует правовая нравственная готовность социализироваться в новых условиях;

б) не хватает достаточного количества витальных компетенций, позволяющих достойно выйти из конфликтных ситуаций;

в.) не хватает моральных принципов и социальной зрелости, которые бы инициировали личность на про социальную жизненную стратегию.

Нравственно-правовое воспитание личности учёные рассматривают как управляемый целенаправленный процесс развития нравственно-правовых убеждений, аттитюдов, нравственного право обеспеченного поведения индивидов конкретного социума.

Одной из основополагающих задач ведущих задач нравственно-правового воспитания студентов является формирование волевых качеств, способных удержать их на конструктивных позициях, а именно: целеустремленности, то есть умения выбирать социально полезные цели и достигать их; автономности – способности мотивировать свои

поступки и принимать решения, амбивалентному деструктивному влиянию и воздействию ситуаций исходя из эндогенных убеждений, поступать в соответствии с общегосударственными интересами, фиксированными в системе социальных норм [4].

Взаимодействие нравственного и правового воспитания можно раскрыть в несколько подходах, взаимно дополняющих друг друга. Первый подход констатирует первичность нравственного воспитания по отношению к правовому. Такая последовательность констатирует принципиальную закономерность: чем выше уровень нравственного осознания формирующейся личностью различных общественных отношений, тем выше и уровень мотивации необходимости реализации как нравственной ответственности, так и юридических прав, и обязанностей. Второй подход рассматривает и нравственно-правовое воспитание, ориентированное на поддержание адекватных интересов общества взаимоотношений субъектов, а также допустимых возможностей само детерминации обучающихся в социально значимых видах деятельности. Третий подход детерминирован этической составляющей к исходному понятию права. Он предполагает, как исследование мотивов правомерного поведения личности, так и актуализации основополагающих путей и наиболее успешной системы практико-ориентированных действий в нравственно-правовых отношениях. Дифференциация, присущая им, привлекает внимание к необходимости осознания личностью как нравственных, так и правовых требований, соответствующих способов поведения и поступков в нравственно-правовой сфере [4].

Эффективность нравственно-правового воспитания студентов детерминировано тремя основными критериями: 1) интериоризацией нравственного и правового опыта (познавательный); 2) стремлением к активному осознанному участию в социальных отношениях и противодействию деструктивным проявлениям окружающей среды (мотивационный); 3) поиском путей реализации своих возможностей (практический).

Подводя итог всему сказанному, хочется отметить, что определение духовно-нравственного воспитания как одной из главнейших задач современной образовательной системы в рамках учебного процесса сильно трансформируется, иначе школа, педагоги, должны восприниматься не как деятели образовательной сферы, а как наставники индивида, выступающее агентами социализации. Важность духовно-нравственного воспитания не возможно недооценить, именно оно воспитывает из человека личность. Духовно-нравственное воспитание должно быть направлено на развитие у человека любви к родине, политике, стране, идеологии, культурному наследию, к природе, а так же к самому себе и к окружающим.

Список используемой литературы:

1. Болдырев Н.И. Нравственное воспитание: вопросы теории. М., 1999. 271 с.
2. Бондаревская Е.В. Формирование нравственного сознания старших школьников: дис..д-ра пед. наук. Ростов н/Д, 1998. 423 с.
3. Сухомлинский, В.А. Как воспитать настоящего человека / В.А. Сухомлинский. - М.: Педагогика, 2000. - 288 с.
4. Кузнецов Г.А. Взаимодействие правового и нравственного воспитания в формировании личности старшего подростка: автореф. дис.канд. пед. наук. М., 1979. 19 с.

Арзакулова А. Т, Жакупова А. студентки 1 курса КЭУК
Авгонов С.Х студент 3 курса, Таджикский государственный университет коммерции
Научный руководитель: ст преподаватель, магистр Искалиева М.С., Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖНАЯ ПОЛИТИКА СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНА

Вовлечение подрастающего поколения в активную жизнь общества является важной и традиционной задачей демократического государства. Без этого нет гарантий не только

политической стабильности, но и эффективного функционирования структур гражданского общества, политических механизмов государственной власти. Не смотря на то, что основы политической социализации молодежи закладываются и развиваются преимущественно в пределах гражданского общества, роль государства в этом процессе исключительно ответственна.

И, прежде всего в двух аспектах: во-первых, государство создает правовую базу и тем самым обеспечивает легитимацию общественной деятельности молодежи; во-вторых, государство создает и поддерживает определенные социально-политические условия, позволяющие молодежи реализовать свою общественную активность.

Государство, являясь наиболее влиятельным и мощным политическим институтом, несет принципиальную ответственность за характер и результаты социализации подрастающею поколения, в особенности ее политической составляющей.

В условиях трансформационного развития страны современное государство Республика Казахстан призвано системно воздействовать на политическую социализацию молодежи, обеспечивать развитие ее политического участия. Такой подход к роли государства в отношении молодого поколения казахстанских граждан обусловлен тем, что молодежь является активным участником решения сегодняшних общенациональных задач, но также составляет социальную основу перспективы дальнейшего развития страны по демократическому пути.

Ведь именно всякое новое поколение обеспечивает преемственность и социальную мобильность, формирует в себе образ будущего и несет функцию воспроизводства, является носителем инновационного потенциала развития и основой постиндустриальной экономики. Наряду с этим молодежь вбирает в свое сознание демократические ценности, утверждает в своем поведении демократические традиции и тем самым гарантирует реализацию в близкой перспективе привлекательную для Казахстана модель демократического общества.

Ответственность казахстанского государства в отношениях с молодежью диктуется еще и тем, что в прошедшие годы реформ молодежь оказалась среди наиболее пострадавших социальных групп, поскольку была лишена стабильных условий жизни и уверенности в своих жизненных перспективах.

Начиная с середины 80-х годов, проводятся регулярные совещания по делам молодежи стран-членов Совета Европы, на которых вырабатывается согласованная политика в отношении молодежи на европейском уровне.

Важным элементом этого процесса является укрепление национальных координирующих механизмов в сфере государственной молодежной политики. Пристальное внимание проблеме социализации молодого поколения, вопросам регулирования процесса общественного развития молодежи уделяла ООН.

Ее документы отмечали быстро происходящее увеличение доли молодежи среди населения планеты, возрастание ее общественного положения. Так, в записке Генерального секретаря ООН «Проблема вовлечения молодых людей в жизнь общества» (февраль 1991 г.) говорилось о необходимости системного учета интересов и особенностей молодого поколения в политике современных государств, о целесообразности специальных структур в Правительствах, которые занимались бы политикой в отношении молодежи.

Молодежная политика современного Казахстана определяется двумя принципиальными факторами общего порядка.

Во-первых, интересами государства в данный исторический период, которые могут быть обеспечены необходимыми ресурсами. Для современного Казахстана это означает обеспечение устойчивого развития по демократическому пути, усиление безопасности граждан, общества и государства.

Данный стратегический интерес требует формирования и осуществления государственной молодежной политики, ибо только современное поколение молодежи способно будет через 15-20 лет утвердить и использовать демократические ценности и принципы во всех сферах жизни казахстанского общества.

Во-вторых, молодежная политика определяется потребностями самой молодежи, ее социальным, экономическим, правовым положением.

Современное состояние казахстанской молодежи, как особой социальной группы населения, непосредственно отражается как в целях, направлениях, структуре молодежной политики Республики Казахстан, так и на эффективности ее осуществления. Деятельность государства в сфере молодежных интересов и отношений вполне соответствует уровню политики.

Наличие конкретных целей и направлений, их правового и ресурсного обеспечения, управленческих структур, их реальной деятельности по осуществлению намеченных программ, - все это свидетельствует о существовании в Республике Казахстан вполне сформированной государственной молодежной политики. Вместе с этим проведенный анализ вскрывает в ней ряд проблем, нерешенность которых делает молодежную политику пока еще малоэффективной.

Прежде всего, характер целевых установок, а также исходящих из них приоритетных направлений молодежной политики. И в девяностые годы и в самое последнее время среди них господствует, полностью преобладает простая социальная составляющая. Ставились и до сих пор выдвигаются как единственно важные цели социальной помощи, организации образования и досуга, трудоустройства, развития физической культуры, спорта и здоровья, приобретения жилья молодыми семьями.

Некоторое внимание уделяется вопросам патриотического воспитания и культурного развития. И практически игнорируются в целевых установках или же ставятся в качестве второстепенных проблемы идейно-политического воспитания молодого поколения, формирования правовой культуры и гражданственности, развития позитивного общественно-политического участия молодежи, в том числе через общественно-политические организации.

Считаем, что социальные условия жизни подрастающего поколения будут улучшаться вместе с развитием экономики Казахстана, а общественное становление личности требует активного и системного участия государства и должно отражаться в основных направлениях его молодежной политики в качестве самой приоритетной линии. Итак, для современного государства с его необыкновенной динамикой цивилизационного развития необходима молодежная политика, в рамках которой осуществляется системная деятельность государства и общества в интересах подрастающего поколения.

Считаем, что развитие политического участия молодежи должно стать приоритетным направлением государственной политики.

Список использованной литературы:

1. Абрамов А.А. системе воспитания молодежи в Казахстане // Десятилетие независимости Казахстана и социокультурная ситуация в обществе: региональный аспект. - Материалы научно-практической конференции, г. Экибастуз, 22-23 февраля 2002 г. -192с. - С.83-86, 0,2 п.л.

2. Правовая и социальная защита молодежи: пути становления ювенальной службы в Казахстане //Казахстан-Спектр. -2001. -№3. - С.83-86, 0,2 п.л.

Ахметов А., студент 1 курса
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Сидорова Н.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

ИСТОРИЯ КОНСТИТУЦИОННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Развитие рыночных отношений и демократии в Республике Казахстан выдвинуло целый ряд проблем расширения усиления защиты прав человека, развития гражданского общества, совершенствования государства, его механизма, в том числе представительных органов, в особенности роли Парламента и роли политических партий. В этой связи в Конституцию Республики Казахстан от 30 августа 1995 года были внесены изменения и дополнения в 1998, 2007, 2011 и 2017 годах. Сущность данных изменений будет рассмотрена в настоящей статье.

В соответствии с предложениями Президента РК 7 октября 1998 года принят Закон «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан». Сущность изменений и дополнений в Конституцию сводится к совершенствованию избирательной системы, повышению роли Сената и Мажилиса в обеспечении преемственности власти в случае досрочного прекращения полномочий Президента, усилению роли политических партий и участии их представителей в Парламенте, в качестве депутатов, избираемых по партийным спискам.

Согласно первой статьи Конституции РК «Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым, социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы». Достижение этих целей основано на поэтапной демократизации общества, суть которой состоит в совершенствовании правовой системы нашего государства, основу которой составляют нормы Конституции РК.

Использование всего потенциала действующей Конституции РК и ее изменение в соответствии с потребностями общества должно происходить постепенно без резких колебаний в ту или иную сторону. В этой связи важно положительно оценить роль Президента и Парламента Республики Казахстан по совершенствованию Конституции, посредством внесения изменений и дополнений 7 октября 1998 года и 21 мая 2007 года.

На наш взгляд представляются весомыми и значимыми поправки в Конституцию 2007 года, направленные на усиление роли правового государства, высшими ценностями которого является человек, его жизнь, права и свободы, а также на дальнейшую демократизацию политической системы Республики Казахстан.

Изменения в Конституцию РК, создали правовую основу для дальнейшей реализации в национальном законодательстве международных стандартов в области прав человека. В частности ограничен круг составов преступлений по которым теперь в уголовном законодательстве будет предусмотрена исключительная мера наказания – смертная казнь. По-новому в Конституции предусмотрено санкционирование ареста. «Арест и содержание под стражей допускаются лишь с санкции суда с предоставлением арестованному права обжалования» - в такой редакции теперь изложен пункт 2 статьи 16 Конституции РК.

Получил свое дальнейшее развитие закрепленный в Конституции РК принцип разделения власти. Большинство поправок в Конституцию РК касаются перераспределения полномочий между Президентом РК, Парламентом и Палатами Парламента Республики Казахстан. Причем существенно увеличивается роль Мажилиса Парламента (органа сформированного на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права).

Проведенная в республике реформа обеспечивает усиление влияния политических партий в структуре политической системы нашего государства. Данный аспект выражается в первую очередь в порядке формирования Парламента Республики Казахстан, который избирается на основе партийных списков. Президент Республики Казахстан после консультаций с фракциями политических партий Мажилиса, вносит на рассмотрение Мажилиса для дачи согласия кандидатуру Премьер-Министра Республики.

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О внесении дополнения в Конституцию Республики Казахстан» от 2 февраля 2011 г. № 403-IV реализована очередная конституционная реформа. 3 февраля 2011 г. Главой государства Нурсултаном Назарбаевым подписан Конституционный закон Республики Казахстан «О внесении дополнений и изменений в некоторые конституционные законы Республики Казахстан», направленный на реализацию в конституционных законах «О выборах в Республике Казахстан» и «О

Президенте Республики Казахстан» дополнения, внесенного в Конституцию страны и устанавливающего возможность проведения в Казахстане внеочередных президентских выборов.

Последние изменения в Конституцию Республики Казахстан внесены Законом Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан» от 10 марта 2017 г. № 51-VI ЗРК. Основная сущность проведенной реформы – это перераспределение полномочий между ветвями государственной власти.

Реформа опирается на логику государственного развития и логику современного мирового развития в целом. Основная суть реформы – Президент отдает ряд своих полномочий Парламенту и Правительству. Сильная президентская вертикаль нужна была нам в ходе преодоления огромных трудностей становления государства. Она себя в то время оправдала. Все казахстанские достижения были реализованы именно при этой системе.

Эта реформа нацелена на повышение эффективности системы управления. В Казахстане построено новое государство, новая экономика, новое общество. Отмечая 25-летие нашей независимости, мы говорили о наших достижениях, в том числе и о работе властных структур, президентской системе, что было отмечено в Декларации 25-летия Независимости Республики Казахстан [1].

Особенность реформы 2017 года состоит в серьезном перераспределении властных полномочий, демократизации политической системы в целом. Для Президента в новых условиях приоритетами стали стратегические функции, роль верховного арбитра в отношениях между ветвями власти. Глава государства сконцентрируется также на внешней политике, национальной безопасности и обороноспособности страны.

При этом роль Правительства и Парламента значительно усилится. Данная работа будет проведена по двум ключевым направлениям. Во-первых, значительная часть установленных законом полномочий Президента передана по регулированию социально-экономических процессов Правительству и другим исполнительным органам. За данную сферу в полном объеме должны отвечать Правительство, министерства и акиматы. Делегирование полномочий обеспечено за счет изменения соответствующих законов. Около 40 полномочий, переданы в Правительство и в Парламент.

В завершении хотелось бы привести высказывание одного из членов Экспертно-консультативного Совета при Президенте Республики Казахстан по проекту новой Конституции 1995 года Ким В.А о том, что наша страна обладает одной из передовых Конституций мира – Конституцией широких прав и свобод человека и гражданина, развивающегося гражданского общества, демократического, суверенного государства [2].

Список использованной литературы:

1. Декларация 25-летия Независимости Республики Казахстан – Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.inform.kz/ru/opublikovan-polnyy-tekst-deklaracii-25-letiya-nezavisimosti-respubliki-kazahstan_a2972579 (дата обращения 2 марта 2019 г.).

2. Ким В.А. Годы созидания. Анализ политических и конституционно-правовых взглядов Первого Президента Республики Казахстан. Алматы, 2001.

Авгонов С.Х., студент 3 курса
Таджикский государственный университет Коммерции
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Балгимбеков Д.У.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ТАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЕЙ ПО ДЕЛАМ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ

Данное следственное действие регламентируется уголовно-процессуальным кодексом Республики Казахстан [1] и уголовно-процессуальным кодексом Республикой Таджикистан [2]. Общей тактической задачей допроса потерпевших и свидетеля является получение полных и правдивых показаний о фактах совершенного преступления и других обстоятельствах, имеющих значения для расследования уголовного дела. Это самый распространенный способ получения доказательств по делу и поэтому в криминалистической литературе на тактику допроса свидетеля обращено особое внимание ученых криминалистов. Поэтому, не останавливаясь на общей характеристике тактики допроса потерпевшего и свидетеля, ограничимся лишь особенностями допроса свидетеля по делам о взяточничестве.

Всех свидетелей по делу можно условно разделить на шесть основных подгрупп:

1) лица, впервые передавшие подарок в сумме или стоимостью, не превышающей двух месячных расчетных показателей, если совершенные этим лицом действия (бездействие) не были обусловлены предварительной договоренностью;

2) лица, давшее взятку, если в отношении них имело место вымогательство взятки со стороны взяткополучателя, или если это лицо добровольно сообщило правоохранительному или специальному государственному органу о даче взятки;

3) лица, сообщившие о факте совершения коррупционного правонарушения или преступления;

4) лица, оказавшие иное содействие, имевшее впоследствии значение для выявления, пресечения, раскрытия и расследования коррупционного правонарушения или преступления;

5) лица, по объективным стечениям обстоятельств были очевидцами подготовительного, непосредственного и заключительного этапа факта передачи-получения предмета взятки;

6) Лица, ранее наблюдавших факт передачи предметов взятки, но ошибочно полагавшие что происходит законные сделки;

7) лица, являющиеся очевидцами противоправных действий преступных действий взяточника (лицо, содействующее органу уголовного преследования и выполняющее роль клиента, понятые, сотрудники, производившие задержание подозреваемых с поличным, и другие лица);

8) лица, располагающие важной информацией, имеющей значения для расследования дела (владельцы и персонал саун, гостиниц, квартир, сдающие в наймы своё жилье, соседи, лица, занимающиеся частным извозом или водители такси, которые не осведомлены о действительных событиях, и другие лица);

9) лица, осуществившие представление информации о местонахождении разыскиваемого лица, совершившего коррупционное преступление;

10) лица, могущие охарактеризовать членов преступной группы (родственники членов преступной группы, супруг или супруга, в том числе находящиеся в разводе, свойственники, сослуживцы, соседи членов преступной группы и другие лица).

Научный и практический интерес в рамках расследования взяточничества представляют лица, давший взятку, криминальная активность которых заключается в совершении преступления предусмотренные статьей 367 Уголовного кодекса Республики Казахстан[3] (320 Уголовного кодекса Республики Таджикистан[4]). В примечании к этой статье указано, что, если в отношении них имело место вымогательство взятки со стороны взяткополучателя, или если это лицо добровольно сообщило правоохранительному или специальному государственному органу о даче взятки, то они освобождаются от уголовной ответственности. Поэтому тактика допроса заявителя о вымогательстве взятки заключается в получении полных и правдивых показаний. Готовясь к производству немаловажного следственного действия - допросу - следователь должен учитывать то обстоятельства, что в отношении заявителя применена поощрительная норма освобождения от уголовной ответственности.

Если заявитель не желает давать правдивые показания или дает не полные сведения, то его следует познакомить с показаниями других лиц, продемонстрировать аудио-,

видеозапись. Если и после этого свидетель не желает давать правдивые показания, то его следует познакомить с нормами законодательства, предусматривающими ответственность за отказ или за дачу заведомо ложных показаний.

Знание фактов, имеющих значения для дела, и воспроизведение их во время допроса таких лиц отличаются некоторыми особенностями.

Во-первых, в отличие от других свидетелей, осведомлены о членах преступной группы сводников и её лидерах, коррумпированных связях, обстоятельствах расследуемого преступления, о неизвестных эпизодах преступной деятельности группы и других обстоятельствах, интересующих следствие. Такие данные могут помочь следователю составить представление об организованной преступной деятельности сводников, наметить направление расследования и составить план расследования по делу, выдвинуть версии с целью обнаружения доказательств.

Во-вторых, взяткополучатели обладают сведениями, компрометирующими лиц заявивших о фактах коррупции, поэтому показания последних могут быть искаженными и не отвечающими объективной действительности из-за страха быть разоблаченными в случае дачи ими правдивых показаний.

В-третьих, возможно использование правоохранительных и специальных органов для устранения «конкурента в должности». Отсюда показания «жертвы вымогательства» могут быть тенденциозными и клеветническими. Однако заинтересованность заявителя в наказании взяточника не должна рассматриваться следователем как обстоятельство, дающее основание недооценивать её показания.

В-четвертых, заявители в процессе свободного рассказа могут выйти за круг поставленных вопросов и дать обвиняющие показания в отношении других лиц и по другим уголовным правонарушениям.

В-пятых, после дачи показаний заявители о вымогательстве, могут не явиться в органы уголовного преследования для проведения других следственных действий, а также для дачи показаний - в судебный орган. В тех случаях, когда они могут скрыться от следствия и суда, их показания следует депонировать в соответствии с процедурами уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан. Основные вопросы выясняемые при допросе лица добровольно заявившем о факте взяточничества смотри приложение.

Что касается других подгрупп свидетелей, то их допрос, как правило, происходит в бесконфликтной ситуации и не отличается от обычных процессуальных, криминалистических и оперативно-розыскных приемов, методов и средств ведения следственного действия.

Список использованной литературы:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz

2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан от 3 декабря 2009 года. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2019 г.) глава 23. // https://online.zakon.kz

3. Уголовный кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz

4. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года № 574 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz

Әділдәбеков Д.Б., курсант 3 курса, младший сержант полиции
Научный руководитель: Суйеубаева З.М., старший преподаватель кафедры УУИПиК, подполковник полиции
Костанайская академия МВД РК имени Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

В современном обществе проблема самоопределения самоутверждения личности молодого человека является сверхактуальной и приоритетной задачей государства. Молодежи Казахстана необходимо помочь четко обозначить пространство для приложения своего интеллектуального инновационного потенциала.

XXI век мы называем не только эпохой глобальных вызовов, но и временем молодых, энергичных и талантливых людей. В Казахстане сегодня каждый четвертый гражданин – это представитель молодого поколения и нас большой потенциал сил, энергии и творчества.

2019 год в РК объявлен Годом молодежи. У Главы государства особое, трепетное отношение к молодежи, он не раз подчеркивал, что развитие молодежной политики должно стать одним из главных направлений работы политики всего государства.

Хотелось бы обратить внимание на одну из самых актуальных тем в нашей стране, на тему коррупции. Что такое коррупция?

Коррупция – использование должностным лицом своих властных полномочий и доверенных ему прав, в целях личной выгоды, противоречащее законодательству и моральным принципам. Сегодня эта проблема затрагивает все слои общества, из которой происходит торможение современного общества.

На данный момент молодежь, имея такой высокий статус в глазах государства, не должна оставаться в стороне от глобальных перемен в сфере борьбы с коррупцией. Мы должны довести, что коррупция это зло, с которому нужно активно противостоять.

Главные негативные эффекты коррупций:

1. Получение не квалифицированных кадров которые не могут эффективно выполнять свои функциональные обязанности .
2. Получение некачественного образования и вбудущим совершения общественно опасных правонарушений
3. Потеря культурно-нравственных ценностей.

Исходя из этого нужно понимать что создание антикоррупционного мировоззрения это задача наиболее приоритетного плана. Сейчас общество должно понять, что понятие коррупции сильно «замылено» в наших умах. Проводя анонимные опросы можно понять, что коррупция и коррупционное миров зрение как средство заработка воспитывается еще в семье. Нужно понять, что ребенок в целом повторяет действия своих родителей те, моральные ценности которые они прививают своему ребенку в будущем оказывает большое влияние. В школах когда закладывается фундамент знаний дети могут увидеть такие процессы как землячество то что, оценки завышают просто из того что преподаватель завышает оценки просто своему земляку. Аналогичные действия происходит с родственными связями только в данном процессе общественно опасные последствия куда более серьёзны .

Сходя из этого нужно выявить для себя противостояние коррупционным проявлениям это задача которую нужно решить совместными действиями .В школах преподавателям нужно организовать специальные педагогические пособия и алгоритм действий. В системе образования нужно внедрить методику тайного покупателя, который будет на системной основе предоставлять отчетность о коррупционных рисках. Также требуется повсеместная организация тренингов по противодействию коррупция .

Исходя из выше сказанного, мы выявили те факты которые нужно устранить .Если мы не хотим жить в будущим в котором все и всегда покупается !на этом моя речь пришла к своему логическому завершению если у вас есть ко мне вопросы я готов на них ответить .Спасибо за внимание !

Список использованной литературы:

1. Информативно правовая база http://adilet.zan.kz/rus

Байгазиева Н.А. 10 «А» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – тарих пәнінің мұғалімі Ахметжанова К.Т.
«№102 мектеп- гимназия» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМГЕРШІЛІК-РУХАНИ ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Рухани тәрбие- әділетті болу, өз ісіне дұрыс жауап бере білумен шектелмей, оған қоса психологиялық тұрғыдан да дайын болу. Жиырма бірінші ғасырда ғаламдық проблемалардың бірі осы рухани тәрбие болып табылады. Елімізде бұл мәселелер тереңдетіліп қарастырылуда. Кез-келген мәселе болмасын, әр адам өзін тәрбиелеу керек. Адамгершілік, рухани тәрбие - ол адам бойындағы ең құнды қасиеттердің бірі. Оқушыларды, жастарды, келешек ұрпақты тәрбиелеу, оларға жол сілтеу үлкен міндет. Бүгінгі ұрпақ- болашақтың жарқын көрінісі. Негізгі міндет- болашақ ұрпақты жақсы тәрбиелеп, адамгершілікке үйрету, алайда бұл міндет әр отбасында қарастырылуы керек. Ы. Алтынсарин атамыз айтқандай, құнды қасиеттерге ие болу- рухани бай адамды, баланың туылған кезінен басталуы керек. Баланың жас кезінен бастап мейірімді болуға, ізгі істер жасауға, шыдамдылыққа, байсалды болуға үйрету керек. Жұмыла көтерген жүк жеңіл демекші, алдыға қойған мақсат, үйреткен тәлім тәрбие сабақтаса байланысса, болашағымыз кемел болары анық. Жақсы тәлім тәрбиенің болуы отбасыға, өскен ортаға байланысты. Адам бойында жақсы қасиет болса, оған бақ та, бақыт та қонады. Халықта: «ағаш түзу өсу үшін, оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың»,- деп бекер айтылмаған. Рухани адамгершілік тәрбие білім беру әр түрлі процесс. Осы мақсатта жүзеге асыруда «Бөбек» қорының президенті Сара Алпысқызының «Өзін- өзі тану рухани адамгершілік білім» жобасы барлық мектептерде пән ретінде оқытылуда. Еліміздің күші- патшада, сәбидің күші- жылауында демекші, біздің күшіміз, қорғанышымыз, адамгерщілігімізде болса керек. Өзін-өзі тану пәні баланы жақсы қасиеттерді өз бойына сіңіруді, тазалыққа, мейірімділікке, ұйымшылдыққа үйретеді. Қай елде болсын адами құндылықтар бірінші орында. «Тәрбиесіз берген білім- адамзаттың қас жауы, ол келешекте, оның өміріне опат әкеледі» деген Әл- Фараби.

Қай салада болмасын, туған жерге деген борыш, еңбектену міндеті қарасырылады. Ұлттық тәрбиенің мақсаттарының бірі- Қазақстандық патриотизм. Жастарға қаhармандық белгілер үлгі. Олар тәрбие ала отырып, еліне, жеріне сүйіспеншілігін арттырады. Бүгінгі кезде білім сапасының шынайы міндеті бүкіл дүниежүзінің педагогтарына алаңдатушылық келтіруде. Материалдық және рухани мәдениеттің маңызы өте зор. «Адамның ішінде болмайды аласы, Оларды бұзатын нәпсінің таласы»,- деп уақытында Шәкәрім айтқан. Егер қайсысы күштірек болса, соның талабы қанағаттандыратын болса, сол қызмет жасайды. Адамдардың ақ пен қараның таңдай білуі, жақсы- жаманды айыра білуі, осыған байланысты.

«Ақыл деген- өлшеусіз бір жарық нұр, Сол нұрды тән қамы үшін жан жұмсап жүр. Тағдырдың қиын сырлы сиқырымен, Жан тәнге ақыл жанға матаулы тұр»,- дейді Шәкәрім Құдайбердиев. Шынында, адамның жаманы болмайды, тек қана әр адам өз нәпсісін тыйып, яғни одан аулақ болып жүруі керек. Жүрегін тыңдап, ой таразысына салып, адамгершілік, ақиқат, дұрыс әрекет, сүйіспеншілік төртеуін бойына сіңіре білсе, осы өмірде жаман жолға түспейді. Рухтың орны- адамның жүрегі. Жүрек жылуы- намыс, қайрат, жігер. Барлығы осы рухтан туындайды. Мысалы, ағаш- адамның рухы болса, жапырақтары- оның ақылы. Рухани бай адам ең алдымен мейірімді, ақылды, қанағатшыл болады. Ұлы Абай ақын ақыл мен жан туралы былай деген: «Ақыл мен жан өзім тән менікі. Менімен менікінің мағынасы екі, Мен өлмекке тағдыр жоқ әуел бастан, Менікі өлсе өлін, оған бекі. Өлсе өлер табиғат адам өлмес, Ол бірақ та қайтып келіп ойнап күліп деп»,- айтса керек. Бұл өлең жолдарында да терең мағына жатыр. Рухани адамгершілік, тәрбие бағыттарының бірі- сыпайылық. Сыпайылық- адамгершілік айнасы. «Ғылым таппай мақтанба, Орын таппай баптанба, Құмарланып шаттанба, Ойнап босқа күлуге, Бес нәрседен қашық бол, Бес нәрсеге асық бол, Адам болам десеңіз, Тілеуің өмірің алдында, Оған қайғы жесеңіз, Өсек өтірік мақтаншақ, Еріншек бекер

мал шашпақ. Бес дұшпанын білсеңіз: Талап, еңбек, терең ой, Қанағат, рақым, ойлап қой. Бес асыл іс көнсеңіз»,- деп Абай атамыз айтса керек. Адамгершіліктің негізгі қағидалары жақсы қасиеттер болып табылады. Отбасындағы тәрбиені адам өз өмірінің «Алтын бесігі» мектеп қабырғасында жүріп өмір заңдылықтарын үйренеді. Адам қандай мамандық иесі болса да, ізетті болуды, жалпы жақсы қасиеттерді өз бойынан тастамауы керек. Егер адам кішкене кезінен бастап әдепті болып, өсе келе өз еліңнің мақтанышы, кәсібіңнің мақтанышы боласың. Қазіргі кезде қай елде болмасын адамзат баласы ұрпақ тәрбиесіне зор мән береді. Ұлттық құндылықты жоғалтпау біздің болашақтың қолында. Тәрбие- үрдіс, басты жүйе. Оның сарапталатын белгілі шегі болады. Рухани дүниесі бай, адамгершілігі мол жандар бұл үрдісті ұстай алады. Үрдістің міндеттері- ортаның, қоғамның талабын әрбір балаға түсіндіру. Әлемде болып жатқан мәселелер, әлеуметтік, саяси, мәдени тұрғыда түсіндіру -заман талабы. Еліміздің ғасырлар бойы ерен еңбек етіп, маңдай терін төгіп, қасықтай қаны қалғаншы соғысты. Неге бұны тереңірек түсінбеске? Әр адамзат бұны біліп, бағалауы керек. Халықтың психологиялық тұрғыда, педагогикалық тұрғыда жағымды мінезі жақсы қасиеттерден таралады.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев: «Жаңа жағдайларға байланысты бәрімізді алаңдататын мәселе білімді кәсіби даярлығы бар адам тәрбиелеу ғана емес, қоғамдық өмірдің барлық саласында ұлттық және дүниежүзілік құндылықтарды қабылдауға қабілетті рухани және адамгершілік мүмкіндігі мол тұлға қалыптастыру болып табылады»,-деп атап көрсетті. Осыған орай, адам қоғамда жан жақты, ширақ болуы шарт. Жақсы қасиеттер отбасынан бастау алады. Оған ата-ананың араласып, тәрбиелеуі ықпалынан бастау алады. Жақсы сөз- жарым ырыс,- деп адам қасиетін айтып отыр. Шебердің қолы ортақ,- деп адам бойындағы өнер бүкіл елдегі бірлестікті туыстықты меңзеген. Қазіргі таңда болашаққа арналған нақты бағдарламалардың болмауы адами ахуалдығының төмендігін көрсетеді. К.Д. Ушинский «Тәрбиелеудің басты міндетін адамгершілік әсер етуден құрайды»,- деп тұжырымдайды. Адамның адамгершілік негізі болмаса, ол өз бойындағы қасиеттерін, құндылығынан айырылып қалады. Әр адам өз өмірінің қожайыны. Ал қалай өмір сүру саған байланысты, оны өзі таңдайды. Адамның жаны, рухы, мінезі өзгерсе, сыртқы ортаға да тікелей байланысын тигізеді.Мектептерде әр түрлі пәндерді оқу өте дұрыс. Себебі мектеп өмірдің алғашқы сатысы болғандықтан, өмірдің ақ пен қарасын ажыратуға оңай болады. Жасөспірімдердің ғылымға, зеректікке, алғырлыққа мамандануға мектеп тікелей байланысын тигізеді. Ақын, жыраулардың, батырлардың, тарихшылардың, шешендердің орны бір бөлек. Өмірде алатын орны ерекше. Ерен- еңбектері мақсаттары айқын. Олардың жазған мәлімдемелері, шығармалары, өлеңдері терең мағынада жатыр. Бұның барлығын келер жас ұрпақ өз бойына терең сіңіре білсе, болашағымыз айқын, әрі жүйелі болмаққа сенімім зор.Рухани дүниесі бай, қажеттіліктері мен қызығушылықтары талғамы, мінезі біркелкі жас өскелең ұрпақ қоғамымыздың толыққанды бөлшегі болуы тиіс. Рухани адамгершілік осының бүкілін қамтиды. Адамгершілік тәрбиесі бұл- адамның туғаннан бойында болатын қасиет. Оның мазмұны терең.

Құқықтық тәрбие беру жастарды жеке тұлға ретінде қалыптастыру оларды ой, сана сезіміне қоғамдық саяси мақсатта білім беру. Еліміздің болашақ жастарға тәрбие беруі үнемі қажетті. Қазақстан заңдарына сәйкес, терең білім дәрежесін, құрмет сезімін қалыптастыру, оларды сақтау көп еңбекті талап етеді. Құқықтық тәрбиенің, сананың төменде болуы, материалдық және рухани мәдениетті түсінбеушіліктер қоғамда нормаларды бұзуға алып келеді. Күнделікті мінез- құлықтың адам өміріне әсері өте зор. Құқықтық тәрбие- отбасынан бастау алады. Азғындықтың құзырына жетелейтін, итермелейтін пәлекеттерден аулақ болу керек. Қоғамдағы тәртіпсіздік пен әр түрлі жасалатын әрекеттер бой алмауы үшін елімізде көптеген шаралар жүргізілуде. Мектеп оқушылары арасында да осындай қылықтар болуы мүмкін. Тәртіп бұзушылық соңында нені алып келетіні бәрімізге белгілі. Мектептерде жүргізілетін шаралар, яғни алдын алу шаралары тәртіп бұзушының теріс мінез- құлқын қалыптастыруға ықпал ететін жағдайды жою, оқушының тәрбиесін, өмір жағдайын, ортасын сауықтыру оқу еңбек іс- әрекетін тиімді ұйымдастыру, отан қорғау, туған елдің күш қуатын

молайту, сөз бостандығы мәселелер қозғалады. Қоғамда өмір сүру ерекшеліктері мен заңдарын әр елдің азаматы білуі тиіс. Азаматтардың психологиялық тұрғыда сана сезімі жоғары болса жаман емес. Адамның құқықтық мәдениеті- күрделі құбылыс. Бұл құбылыс елде маңызды мәселелерді шешеді. Ең маңыздысы адамгершілікті адам тұлғасы ретінде түсіну маңызды болып табылады. Салиқалы тәртіп, саналы сезім мәдениеттің қайнар көзі, сезімдер толқынысы, эстетикалық қатынастар әр адамның бойынан әр түрлі белгілерді көрсетіп, айқындап береді, тіпті адамның қандай дәрежеде, ой- сана сезімінің жетілгенін тұжырымдайды. Әдебиет саласының тақырыптары ойды нұрға бөлеп тербейді, әрі әр түрлі бейнелермен қоғамдық қатынастарды суреттейді. Өмірде болып жатқан барлық іс- әрекеттер әлемді дұрыс тани білуге, өз әсерін молынан тигізеді. Құқықты білу, әділдік пен әділетсіздікті айыра білу осының барлығы заңдылықтардың терең мағынасын ашып береді. Құқықтық тәрбиені заман талабына сай жүргізу үшін ең алдымен үйдегі ата- ана айтып жеткізуі керек. Сөздік ақпараттық әдістер мен оларды ауызша түсіндіру, дәріс беру, пікірталастар, дебаттар, дәлелдеп өз ойын машықтан- машық түсіндіру, насихаттау бір- бірін үйрету осының барлығы сыпайылық нормаларына сай жасалу керек. Бұндай әдістер адамды тез ширатып, өмірге деген құлшынысты жоғарылатады. Кез- келген адам өз ойына жақсы қасиеттерді сіңіруге үйір болуы тиіс.

Құқықтық салауаттық- заман талабы. Адамға ең бірінші білім емес, рухани, өнегелі тәрбие берілуі керек, (әйгілі ойшыл, философ, математик, астороном, ботаник, музыка зерттеушісі Әбу Насыр Әл- Фараби). Жазушы педагог Ж. Аймауытов: «Баланы тәрбиелеу үшін әрбір тәрбиешінің өзі тәрбиелі болу керек»,-деп нұсқаған. Сол сияқты ата- аналар балаларына деген тәлім-тәрбиелері жоғары дәрежеде болуы керек. Жеке бала бойында болатын ар ұждан, ұят болуы тиіс. «Ата көрген- оқ жонар, ана көрген- тон пішер»,- деп ата бабамыз бекер айтпаған.

Сонымен қорыта келе, рухани жаңғыру, рухани тәрбие, рухани болашақ жастарды тәрбиелеу міне, біздің қолымызда. Сондықтан да көп еңбек етіп, тырысып, талпынуымыз керек. Себебі, болашақ біздің, жас ұрпақтың қолында. Еліміздің өркендеп, өркениетті болуы білімнің жоғары болуына сай келеді. Әрбір азамат салиқалы адам болуға талпынуы керек және міндетті. Адам жан- жақты дамып, шығармашылық қызығушылығы мол болуы керек .

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Бабалар дәстүрі», Ахмет Жүнісов.Алматы-1992
2. «Қазақ халқының салт-дәстүрлері», Кенжеахметұлы С.Алматы-2004
3. Қазақстан Ұлттық энциклопедиясы,7-том.Алматы-2003
4. «Қазақ тілі және елтану», Байтілеуова А.Алматы-1997

Балкыбекова Ж.М, 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – магистр Абзалбек М.С., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

Өткен ғасырдың соңындағы посткеңестік кеңістіктегі саяси жүйенің өзгеруі қоғамдық санаға терминологиялық мән-мағынасы әрқилы сипат беретін жаңа ұғымдар легін әкелді. Сондай ұғымның бірі – толеранттылық ұғымы болды.

Толеранттылық латын тілінен аударғанда tolerantia - шыдамдылық, өзге көзқарастарға, мінез-құлықтарға, әдеттерге төзімділік таныту, қолайсыз әсерлердің ықпалын бастан өткізе алушылық деген мағынаны білдіреді.

Біздің қоғамда толеранттылық ескіден сақталып жеткен мұраларымыз - имандылық пен ізгілікке негізделген сипатта санамызға қайыра сіңісуде.Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев толеранттылы қазақстандық парасатты үлгісі - Қазақстан халқы ассамблеясы

қызметінің және қоғамдағы құндылықтардың күретамыры болуына үнемі ерекше маңыз беруде. Оның сан қырлы астарында әлемдегі бағыт-бағдар, пікір-идеялар мен құндылықтарға деген көзқарастың өзгермелі сипаты жатыр. Сондықтан Елбасы осы факторларға орай халықтық даналықты ескере отырып, ел басқарудың өрелі өрістерін қоғамның даму тенденцияларымен ұштастыра жаңа қазақстандық қоғамды қалыптастыра өркендетуде. Толеранттылықтың мазмұнды мән-мағынасын еліміздегі татулық пен келісімі жарасқан халқымыздың бірлігі арқылы әлемге әлдеқашан айқындап бердік. Осы санатта Мемлекет басшысының бес институттық реформасын жүзеге асыруға бағытталған «100 нақты қадам» -Ұлттық жоспарының «Біртектілік пен бірлік» бөліміндегі алты қадам қазақстандық толеранттылы қоғамды қалыптастыруда сөзсіз шешуші қадамдар болатыны ақиқат. Толеранттылы қоғам –мемлекет тірегі қағидасы біздің өміріміздің бас арқауы болмақ. Толеранттылық – көп конфессиялы және көп ұлтты мемлекеттің үйлесімі дамуының маңызды шарттарының бірі. Барлық мекен етуші этностардың этникалық және мәдени теңдігін сақтау стратегиясы көпұлтты қоғамдағы неғұрлым табысты стратегия болып табылады.

Қазіргі уақытта этникалық толеранттылыққа тәрбиелеу және оны жастардың өзін - өзі анықтау және жеке тұлғаның қалыптасу үдерісінде бағдар ретінде таңдауы мәселесін алға тартып отыр. Этникалық толеранттылық түптеп келгенде ұлт өкілдерінің өзара өмірлік этникалық компонентерін қабылдай алу қабілеті. Бұл арада бір-біріне сіңісіп кету мәселесі жоққа тән. Өзінің ұлттық келбетін сақтай отырып, басқа ұлттың ізгіліктерін түсіну-қабылдау болмақ. Яғни этникалық толеранттылық – ұлтаралық өзара сыйластық, ынтымақтастық деген ұғымды білдіреді. Этникалық толеранттылық тәрбие беру құралы арқылы Қазақстан жастары бойында шынайы патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.Еліміздің ұлттық білім беру жүйесінде «Қазақстандық патриотизм» ұғымы қолданылып келеді. «Қазақстандық патриотизм» арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, халқы туралы түсініктер оқу-тәрбие үрдісінде, сабақтан тыс іс- шараларда Отан сүйгіштік сезімді дамыту, ұлттық салт-дәстүрді сақтау, мемлекттік рәміздерді құрметтеу, ана тілін қадірлеу сияқты сезімдерді оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылуда.

Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде білім-ғылым және мәдениет ошақтарының әр алуан ашық алаңдарын пайдалану өте маңызды. Ашық алаңдар арқылы оқушылар мен студенттер және жастарға арналған үздік технологиялық жетістіктерді пайдалана отырып педагогикалық контекстегі семинар-тренингтер және т.б. сипаттағы педагогикалық акциялар өткізу өте тиімді деп санаймыз. Оған белгілі мамандардың қатысуы және кері байланыстың орнауы аудиторияның қызығушылық деңгейін арттыра түсетіні сөзсіз. Қазіргі кездегі әлемде орын алған әлеуметтік, дінаралық, ұлтаралық, т.б. қақтығыстар өршіп тұрған жағдайда ғалымдар тарапынан оны қалыптастырудың жолдарын іздеуге ерекше көңіл бөлінуі заңды. Жалпы тұлғада толеранттылықтың қалыптасуы үшін ол рухани дамудың белгілі бір сатыларынан өтуі тиіс, ал ол педагогикалық проблема болып табылады. Сондықтан «Педагогика» ғылымында оның заманауи саласы ретінде «Толеранттылық педагогикасы» даму үстінде, онда толеранттылықтың мәнін зерттеу және оны әлеуметтік норма, әлеуметтік құндылық ретінде практикаға ендіруге негізгі көңіл бөлінеді.

Жаңа ғасырдағы толеранттылық – бұл адамзат қоғамындағы қозғаушы күш, қоғамдағы үйлесімді қарым-қатынастың бірегей шарты болмақ. Міне, осы қағидат тұрғысында қоғамды толеранттылыққа тәрбиелеудің барлық мүмкін құралдары педагогикалық заңдылықтарға негізделіп іске қосылуы тиіс. Тек тың идеялар батыл іске асырылса ғана жемісті нәтижеге жеткізетіні белгілі дүние. Сондықтан да Елбасы кітапханасы ұжымы да осындай қоғам үшін игілікті іс-шараға белсене ұйымдастырып өткізуді қолға алды.

Алғашқы іс-шара 2015 жылдың 15 мамырында Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасында **«Толеранттылық тағылымы»** online семинар-тренингі санатында өткізілді.Елбасы кітапханасының жаңа жобасы Қазақстан халқы ассамблеясының 20 жылдығына арналады. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының Кітапханасы осы маңызды іс-шараны Қазақстан Республикасының Білім және

ғылым министрлігі мен Қазақстан халқы ассамблеясының толеранттылық туралы айтқанда оның интолеранттылық жақтары да көрініп жатады.

Толеранттылық қарама-қарсы қайшылықтардың (интолеранттылық) адамзат тарихының барлық кезеңінде де болғаны рас. Интолеранттылық шыдамсыз, үрейлі адам, кінәні өзінен емес басқа адамнан іздейді. Сондай адамдардың өмірде жиі кездесуі қоғамда түрлі проблемаларды тудыруға ықпал етеді. Соның салдарынан түрлі соғыс, діни құдалаушылықтар мен идеологиялық қақтығыстар, ажырасулар, тастанды балалар, жасөспірімдер арасында суицидтар туындайтынын дәлелдеуді қажет етпейтін шындық.Сондықтан толеранттылыққа тәрбиелеу әрбір отбасында өз бастауын алуы бүгінде басты мәселеге айналуы тиіс.

Толеранттылық мәселесін зерттеп жүрген ғалымдар қатарына Ю.М.Политова, В.Г.Палаткина, Е.Ю.Клепцова, Н.М.Лебедева, Ф.М.Малхозова, А.В.Мудрик, Р.Р.Валитова, В.А.Лекторский, В.С.Кукушин, В.А.Перовскийлерді атауға болады.

Отбасындағы толеранттылықты зерттеуге көп көңіл бөлген ғалымдар Л.В.Байбородова, О.С.Ковалева, М.И.Рожков, М.А.Ковальчук, Т.А.Куликова, М.А.Коренева және т.б.

Толеранттылықтың жекелеген аспектілері қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріне де арқау болды: Г.К.Искакова, М.А.Кучерова, П.И.Мамедова, Б.А.Тұрғынбаева, Ж.Наурызбай, К.Сүюнова, Қ.Қожахметова, Қ.Бөлеев т.б. толеранттылықты қалыптастырудың жалпы мәселелерін қарастырса, С.Әмірғазин еңбектерінде дінаралық толеранттылық мәселелерінің әр жақтары ашылған. Г.А.Уманов ұлтаралық қатынастар педагогикасының теориялық негіздерін қарастырды.

Толеранттылыққа тәрбиелеу ең бірінші отбасынан басталады. Отбасы жас ұрпақтарды жеке тұлға ретінде қалыптастырудың қайнар бастауы. Бала үшін отбасы бір жағынан - тіршілік қоршауы болса, екінші жағынан - тәрбиелік орта.

Отбасында толеранттылыққа тәрбиелеу жолдарына келетін болсақ, М.И.Рожков пен М.А Ковальчук толеранттылыққа тәрбиелеуде оқушылармен ата-аналардың өзара қарым-қатынасының сәтті шешу үшін педагог-психологқа субъектілік, тепе-теңдік, жекелеу, рефлексивтік көзқарас, толерантты орта жасау принциптерін ұсынды.

Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы мұғалімдерді де, ата-аналарды да ойландыратын ортақ мәселелер.

Зерттеуші Э.Г.Эйдемилердің пікірін алатын болсақ, бірінші орынға отбасындағы нашар қарым-қатынастар алынады. Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы және оның ұзақтылығы баланың психикасына ауыр әсер жасауын өмір сүру барысы дәлелдеп отыр. Қазіргі ғалымдар отбасындағы қарым-қатынасты ерлі зайыптылар арасындағы қарым-қатынас, орта буын мен аға буын арасындағы қарым-қатынас, әке-шеше мен бала арасындағы қарым-қатынас деп қарастырады.

Бала бойында толеранттылықты қалыптастырудағы педагогтардың ата-аналармен жүргізілетін жұмыстары отбасы қарым-қатынасы мен отбасы ерекшеліктерін ескеру негізінде іске асады.

Толеранттылықты қалыптастыру күрделі үрдіс. Мұнда тәжірбиелі маманның көмегінсіз болмайды.

Жастардың тәрбиесінде ата-ананың алатын орны өте зор. Ата-ана мен балалар арасындағы толеранттылық қарым-қатынас жасау мәселелеріне келетін болсақ, баланың мінезін жақсы түсіну үшін, ең алдымен, оның дамуына және оған не нәрсе қажет екенін білу керек.

Қазақстандық жастар үшін отбасы, махаббат, ізгілік әділдіксияқты дәстүрлі жалпы адамгершілік құндылықтар үстем болуға тиіс. Сонымен қатар жаңа ғасырда жаңа жауапкершілік пайда болды ол қазақстандық дамудың қазіргі заманғы рухына, жаһандық жаңа трендтерге және қазіргі заманның экономикалық қыр көрсетулеріне сәйкес келетін құндылықтарын таратуды талап етеді.

Жастардың жауапкершілік мәселесіне келетін болсақ, біз алдымен жауапкершілік дегеніміз жалпы не дегене сұраққа жауап беруіміз қажет. Жауапкершілік– адамның белгілі

бір іске, тапсырылған міндетке жауапкершілікпен қарап, оны қалай да орындап, жүзеге асырып отыратын адамгершілік қасиеттің көрінісі. Жауапкершілік біріншіден, адамның міндетті ісін орындап шығу үшін сол жұмыстың мән-жайын жете түсініп, үнемі мезгілінде атқарудың әдіс-тәсілін қарастырады. Екіншіден, орындаған ісінің өзі мен өзгелерге нендей нәтиже беретінін айқын аңғарып, көпшілікке, қауымға тигізетін пайдасын ойластырып, азаматтық борышын орындайды. Жауапкершілік адамның міндетті істі атқаруымен бірге, оның мінезіндегі ерік-жігерін, қайраттылығы мен табандылығын көрсететін ерік сапалары болып саналады. Осы орайда, жастар өзіне жүктелген міндетіне азаматтық жауапкершілікпен қарайтын болса, туғантуыстарына, жора-жолдастарына, ұжымдағы қызметтес құрбыларына, жалпы әлеумет алдында беделді кісі деп бағаланып, оның абыройын үнемі көтермелеп, жауапкершілігі күрделі істерді атқаруға сенім артып отырады. Ал егерде жастар толеранттылықпен қатар өз алдында азаматтық жауапкершілікті қатар алып жүрсе, Қазақстанның үлгілі азаматы болу құқығы бар.

Жоғарыдағыдай, толеранттылыққа қатысты ой - пікірлер өз кезегінде жалғасын тауып отырса соған сәйкес тиімді іс-шаралар орын тауып жатса, онда әлемде, мемлекетте, ұлттар, адамдар арасында түсінушілік, мейірімділік, достық, төзімділік қасиеттері жетіліп, ал шиеленістер болған жағдайда дұрыс шешімі табылып, сыйластық қарым-қатынас орнары сөзсіз. Сонда ғана әлемдегі барлық халықтар татулықта, бейбітшілікте өмір сүре алады.

Сонымен, жоғарыда айтылғандарды қорыта келе, отбасында жастарды толеранттылыққа тәрбиелеудің қажеттілігі бүгінгі күнде шешімін қажет ететін өзекті мәселелердің бірі екенін дәлелдеп отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ж. Мұқытова, А.Сагиденова. Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде отбасындағықарым-қатынастың рөлі //http://zhuldyz.kz/?aid=867&iid=35&type=magazine

2. Аубакирова С.С. Қазақ қоғамындағы толеранттылықтың тарихи-мәдени типтері: кросс-мәдени зерттеулер\\Диссертациялық жұмыс. Алматы: «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» 2016.- 4б.

Бессонова Ю.Е., студент 1 курса
Научный руководитель – м.э.н., Тебаев Ж.Ж.
Карагандинский государственный университет им. академика Е.А. Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена философскому осмыслению вопросов духовно-нравственного развития и правового воспитания молодежи. Также говорится о его необходимости для удачной социализации личности.

Духовно-нравственное становление и воспитание личности гражданина Казахстана является основной задачей современной государственной политики Республики Казахстан. В данный момент наблюдается повышение толерантности, духовно-нравственного потенциала молодёжи. Молодёжь – специфическая социально-демографическая группа в структуре общества, являющаяся активным участником социальных взаимоотношений, выделяемая на основе определённых, присущих только ей характерных признаков: возраст, духовный мир, интересы, социальные ценности, устремления, поступки, характер поведения.

Повышенного внимания требуют вопросы формирования у подрастающего поколения целостной и многогранной картины мира и человека в нем, включая представления о национальных и общечеловеческих ценностях, воспитание чувства патриотизма, гражданственности и ответственности за все происходящее, поддержка вхождения молодёжи

в глобальный мир, открытое информационное пространство. Всё большая часть людей осознаёт необходимость установления такой духовно-нравственной атмосферы в обществе, которая бы способствовала демократическому развитию государства и индивидуально-личностному становлению каждого человека при соблюдении интересов социума в целом, реализации жизненных планов и внутреннего потенциала каждого человека.

Актуальность проблем духовно-нравственного развития связана с тем, что в современном мире человек живет и развивается, окружённый множеством разнообразных источников сильного воздействия на него не только позитивного, но и негативного характера, с которыми он ежедневно сталкивается. Такие источники оказывают влияние на неокрепший интеллект и чувства молодого человека, на его формирующуюся сферу нравственности. В связи с этим молодёжь активно переключилась на предлагаемые рыночные услуги. Развилась сеть дискотек, ночных клубов с низким уровнем морально-этических мероприятий, стали размытыми ценностные ориентации, перестали корректировать морально-этическую информацию на телевизионных передачах и т.д. В структуре молодёжного досуга стали преобладать пассивные типы времяпрепровождения, снижаться созидательно-творческие формы активности. Определённая часть молодёжи предпочитает не интеллектуально-творческий, а в большей степени развлекательный досуг. Самая большая опасность, подстерегающая наше общество сегодня – это разрушение личности. Ныне материальные ценности доминируют над духовными, поэтому у молодых людей искажены представления о доброте, порядочности, духовности, милосердии, великодушии, справедливости, гражданственности и патриотизме.

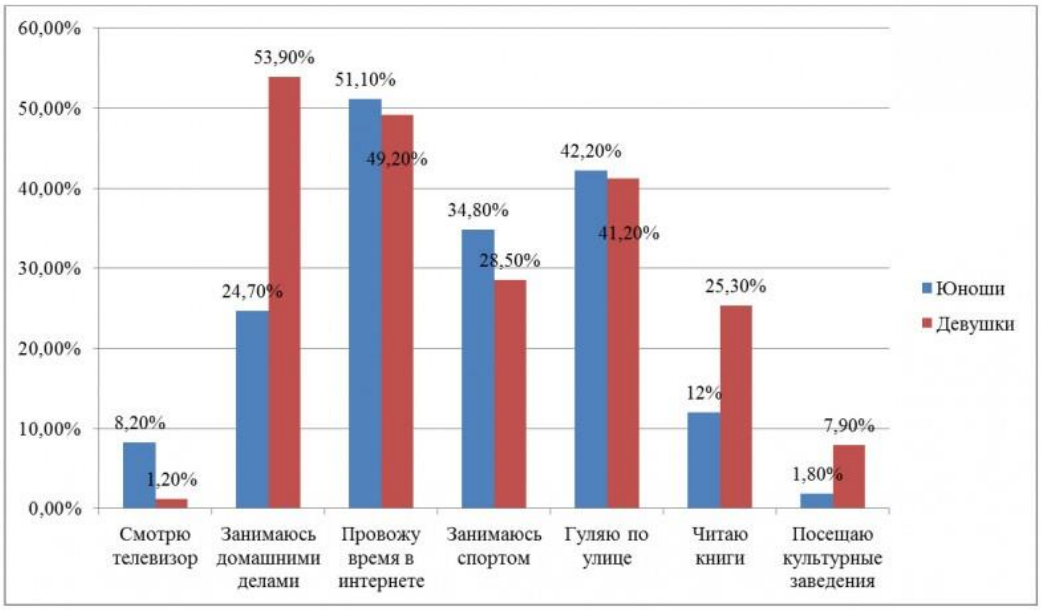

Досуг молодежи

Таким образом, возникает необходимость целенаправленного формирования морального сознания, развития нравственных чувств, создания навыков и привычек нравственного поведения, воспитание любви к Родине, усвоения основных, нужных положений законодательства, выработке чувства глубокого уважения к праву. Задача формирования нравственной культуры личности заключается в достижении оптимального сочетания традиций и новаций, в соединении конкретного опыта личности и всего богатства общественной морали, последовательного осуществления в поведении и отношениях с другими людьми ценностей, норм и принципов, готовность к постоянному самосовершенствованию. Немаловажную роль в становлении личности играет правовое воспитание, которое формирует общую правовую культуру молодого поколения. Следует отметить, что современное видение вопросов правового воспитания и обучения как

систематической целенаправленной деятельности государственных органов, направленной на формирование правовой культуры и правосознание, неразрывно связано с духовно-нравственной составляющей жизни общества. Само отношение к праву как к ценности, способной вызвать стремление к социальной справедливости, зарождается в недрах духовности, высокой нравственности. Учитывая связь права и морали, можно с твёрдой уверенностью сказать, что правовое воспитание – это одно из направлений целостного духовно-нравственного воспитания.

Правовое воспитание необходимо рассматривать в двух аспектах. Первый аспект предполагает рассмотрение правового воспитания как общего процесса формирования правосознания и правовой культуры членов общества, включая влияние социально-экономического уклада жизни, политического режима, идеологической деятельности, духовно-нравственной атмосферы, системы законодательства и т.д. Второй аспект предполагает рассмотрение правового воспитания как одного из видов общественной деятельности, которая выражается в целенаправленной и организованной работе государственных органов и общественных организаций, направленной на формирование правовой культуры и воспитания законопослушных граждан. Формой правового воспитания является правовое обучение – т.е. непосредственная передача, накопление и усвоение знаний, принципов, норм права, а также формирование соответствующего отношения к праву и практике его реализации, умение использовать свои права, соблюдать запреты и исполнять обязанности.

Подводя итог всему сказанному, хочется отметить, что важность духовно-нравственного воспитания невозможно недооценить, именно оно воспитывает из человека личность. Научно-технический прогресс, социальные изменения в стране и мире в целом, увеличение числа и разнообразия взаимоотношений между людьми — все это заставляет говорить о повышенных требований и к моральной зрелости, и к самостоятельности человека. Нравственное становление человека представляет собой чрезвычайно сложный и многогранный процесс. Решающую роль в этом процессе играет общество.

Формирование нравственных качеств происходит в социальной среде, в его реальных действиях и поступках. Стать нравственным - означает стать истинно мыслящим, т. е. способным самостоятельно найти жизненный принцип, который связал бы все этические требования, в котором все многообразные и противоречивые впечатления объединились бы в единое целое. Поиск такого внутреннего фундамента обусловлен собственной активностью, самостоятельно сформированными нравственными убеждениями, желанием самосовершенствоваться. Духовно-нравственное воспитание - один из аспектов воспитания, направленный на усвоение подрастающими поколениями и претворение в практическое действие и поведение высших духовных ценностей через постепенное изменение нрава, характера, мотивов, приоритетов человека к милосердию, ответственности за свои мысли, слова, поступки посредством применения приобретенных знаний. Оно начинается с рождения человека и идёт всю жизнь, через общение, трудовую деятельность, повседневные дела - делая человека завтра лучше, чем сегодня. Хотелось бы добавить, что приобщение молодого поколения к нравственным традициям, способствует узнаванию и укреплению национального самосознания, важного для поддержания самобытности общества, сохранению истории и определяет будущее нашего народа.

Список использованной литературы:

1. Колодина, Е.М. Основы духовно-нравственной культуры: Учебно-методическое пособие. Часть 1. – 2016.

2. Петрова А. С. Особенности духовно-нравственного воспитания молодежи в современных условиях // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2013. – Т. 3. – С. 1451–1455. – URL: http://e-koncept.ru/2013/53293.htm.

3. Покатыло В. В., Глухова Л. Р., Волкова А. В. О необходимости нравственного воспитания молодежи // Молодой ученый. — 2014. — №4. — С. 1066-1068. — URL https://moluch.ru/archive/63/9965/
4. Калимуллин р.х. духовно-нравственное воспитание молодёжи – путь к развитию толерантности // Фундаментальные исследования. – 2013.

Гопп Н. И., студентка 3 курса
Научный руководитель – преподаватель Муртазина Г. А.
Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ВЫБОРА ПРОФЕССИИ XXI.

Одной из самых актуальных проблем современного общества является профориентация молодых людей. От правильного, и полноразмерного ознакомления молодёжи с их профессиональной деятельностью, зависит не только наличие квалифицированных и грамотных специалистов для модернизации странны, но, и физическое, эмоциональное состояние каждого гражданина.

Главной проблемой нашей странны в аспекте профориентации, является не заинтересованность молодёжи в занятости, а последующей причиной является отсутствие профориентации как таковой.

Основным критерием при выборе профессии является заработная плата, отрицание важности бумажек заполняющих наши кошельки невозможно не учитывать, но, по-моему мнению, каждый человек, должен быть на своем месте. Если человек находит то, что искал, он полностью и без поворотно отдаётся своему делу, это приносит не малый вклад в становления общества, и решение многих важных вопросов. Но при этом, 80 % молодежи нашей страны хотят иметь, и имеют высшее образование. Сейчас стало “модно” – иметь диплом, даже два, а то и более, но в большинстве случаев они не применены по назначению. Основная причина, тенденция – образование как престижный элементы жизни. Говорить о том, что молодой парень или девушка имеют два красный диплома полученных в высших учебных заведения, степень магистранта и ко всему этому закончили училище или колледж, и в конечном итоге официально не трудоустроены, можно долго и с грустным под тоном в голосе.Многие из студентов гоняться не за знаниями, а именно за получением хорошей оценки, чтобы обрести ободрение со стороны окружающих их людей.

Помощь родителей в выборе, необходима, и важна, опыт прожитых лет, поможет подсказать наиболее верный путь в достижении вожделенной жизни, и желаемого статуса. Но, принуждение в заинтересованности этой профессиейнепременно должно совпадать с интересами, и умениями ребенка. Если же выбор сделан впоследствии постоянного давления, это может сказаться, в виде отрицания и сопротивления в изучении и получении знаний по этой специальности. Что в процессе, может, принесёт не мало сомнений, отрицательных эмоций, и разочарование в выборе.

Многое в выборе профессии упирается в стоимость обучение и возможности её оплаты. Одним, из наиболее простых вариантов оплаты - является форма поступления по средству конкурса и зачисление на бесплатной, бюджетной основе. Но интерес в том, что молодёжь выбирает профессию, сходя из возможности получения стипендии, и отсутствия проблем оплаты, нежели исходя из собственных интересов и возможностей раскрытия потенциала.

Ещё более важной проблемой в нашей стране, является отсутствия как такого вой профориентации, ошибкой, что совершают наши социальные работки, эксперты по профориентации и др., является ознакомления с учреждениями, где будут обучаться выпускники школ.Но не оповещениео том, чем будут заниматься?где буду

трудоустраиваться? как будет, происходит процесс работы? в результате окончание колледжей и высших учебных заведений.

Согласно данным, попроведенным исследованием общественного объединения «ҚазақҚызы» и председателем Ассоциации частных дошкольных организаций города Астана, только лишь 10-15% точно уверенным в выборе и определение своей жизненной позиции. И 75% учащихся находятся в полной прострации, и в основе своей опираются на престижность профессии, и авторитетность учебных заведений. Что в последствие приводит к штампованию, одинаковых, без индивидуальных тысяч призраков, с одинаковой специальностью, что на данный момент является невостребованной на рынке труда.

Стоит отметить, что мала часть наших учащихся, всё же стремится поступить и окончить колледжи и институты по рабочим, техническим профессиям. Но большинство, придают значимость только высшему образованию, считая получения средне-специального диплома ненужным. При таком раскладеочень хорошо подходит отрывок,изоднопрофессионально ориентационного исследования:

«В данном случае мы сталкиваемся с ситуацией, когда молодежь завышает ценность и необходимость получения высшего образования, что приводит, как ни странно, к его обесцениванию».

Так же, наш высоко почитаемый Президент Казахстана, Лидер нации Н. А. Назарбаев неоднократно отмечал в своих выступлениях важность и необходимость пропаганды рабочих специальностей, так как нехватка высококлассных специалистов среднего звена сказывается на темпах роста производства и конкурентоспособности экономики Казахстана.

«Я призываю нашу молодежь активно осваивать рабочие специальности. Надо осваивать рабочие профессии», – подчеркнул Н. А. Назарбаев в Послании народу Казахстана «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развитие».

Отпустившие трудоустройства во многих учебных заведения крайне, стоящий вопрос. Критериям мотивации студентов к работе и занятости является перспектива трудоустройства на хорошую должность, и в последствии карьерный рост во влиятельной, крупной компании. Что тоже к великому сожалению отсутствует в нашем регионе, в основе своей принятие на фирму осуществляется по средству родственных связей, и только 20 % могут попасть туда, непосредственно по своим профессиональным познаниям, и работать как грамотный, ответственный специалист.

Молодые люди часто не знаю, что им дальше делать со своей жизнью, и годы которые они провели в учебных заведениях, где получали знания, достигали новых высот, а может и приобрели их за те же волшебные бумажки, уходят в пустую. Они устраиваются на работы, что в большинстве случаях не связанны с их профобразованием, работают там где придётся, до тех пор пока не осознают, где их место. Ещё один отрицательный аспект, что идеи студентов, не принимаются во внимания учебными организациями, не осуществятся их идеи и инновационные проекты, до их самостоятельного развития и реализации за границей. Получается, что молодые люди, остаются вне внимания со своими идеями, до их отлучения и переезда за границу. Именно на Западе, ценят молодые умы, их экстравагантность и дерзость.

Самое страшное что, общество «сегодняшнего дня» потеряла тягу к знаниям, не считая её необходимой для общения, работы, повседневной жизни, из этого вытекает не понимания со стороны предыдущих поколений.

Главное сейчас, поменять менталитет нашей страны, людям стоит осознать что ценности заключаются не в получении большой суммы, а в твоей личной ценности в развитии общества, в выдвижении новых и интересных идей, их воплощении, и достижения всеобщего баланса. Каждый из нас может добиться много, осталось только захотеть, и наше государство в скором время , как я надеюсь, станет поддерживать стремление каждого человека, поможет в реализации, и образовании, и продвижении специалистов по карьерной лестнице, и поднимется на новый уровень.

В моей голове всегда сидела идея, чтобы именно в нашей стране, ввели, новые правила профориентации, что вы скажете, если государство выделит кадры и средства на экскурсии, обозревательные лекции о принципе работы предприятий?

Каждый ученик сможет посетить любое заведение, в отведённые часы, и познакомится с работой, местом, принципом, и наконец, сделать важный для него выбор. Это не только уменьшит уровень безработицы, но и выведет на новый уровень грамотность, и подготовленности специалистов.

Список используемой литературы:

1. Ашимханова Д. Э. Профессиональная ориентация молодежи в Казахстане: проблемы и перспективы / Д. Э. Ашимханова, О. В. Калдыбаева // Инновационный потенциал молодежи: глобализация, политика, интеграция : сборник статей участников Междунар. молодежн. науч.-исслед. конф. (Екатеринбург, 25–26 октября 2016 года). — Екатеринбург : Изд-во Урал.ун-та, 2016. — С. 64-74.
2. Послание Президента страны народу Казахстана: «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развитие». – Астана, 2015.

Диханбай А.А. Ю-16ск
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.м., оқытушы Құлибек А.Б.
Қазұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қараганды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАСЫ

Қазіргі ғылымдағы жалпы көзқарастарды негізге ала отырып,құқықтық қатынастардың субъектісі ретінде жастардың құқықтық санасы, бар екенін өрсету қабілеті теориялық идеялар, көзқарастар, нормалар, құқықтық салада болып жатқан процестер. Алайда, бұл қабілеті осы жағдайға байланысты елеулі ерекшелігі бар, жастар болмаған емес, субъект болып табылатыны құқықтық қатынастар. Демек, оның құқықтық санасы қалыптасу процесін көрсететін қасиеттермен анықталады. Бұл құқықтық сана құрылымында да, жетілу деңгейінде де көрінеді және оның құрамдас элементтерінің орнықтылығы. Топтық және жастардың жеке құқықтық санасында алшақтық жиі байқалады теориялық ұсыныстар мен практикалық тәжірибе арасында, нормативтік құрылымдардағы аномия құбылыстары, мотивациялық салада және басқа да көптеген көріністер, оның жеткіліксіз жетілгенін куәландырады. Жастар құқықтық санасының ерекшелігі сондай-ақ жастардың әлеуметтік жағдайының ерекшеліктері. Транзиттік оның субъектілігінің қалыптасу кезеңі өтпелі кезең оның тыныс-тіршілігінің барлық салаларында, оның ішінде және құқықтық. Осыған байланысты сиюминутты қажеттіліктер пайда болады, қызығушылықтар, құндылықтар, олардың көрінісі мол құқықтық сананың сипаты. Тұрақсыздық, маргиналдық жастардың әлеуметтік жағдайы құқықтық және кеңістікте көрсетіледі бағалар мүмкіндіктері құқықтық салада өзін-өзі жүзеге асыру. Осыған байланысты өзара іс-қимыл жастардың құқықтық институттармен және құқықтық тәртіп органдарымен жиі жанжалды сипатқа ие, ол сондай-ақ теріс көрінеді правосознании.

Осылайша, жастардың құқықтық санасында теориялық идеяларды, білімді, нормаларды бейнелеу қабілеті түсініледі, құқықтың, заңдылықтың мәні, принциптері туралы түсінік, құқықтық тәртіпті, сондай-ақ құқықтық саладағы нақты процестерді, және оларды нормативтік-құқықтық осы әлеуметтік топтың тыныс-тіршілігін реттеу құқықтық қатынастардың ұдайы өсуінің қалыптасқан субъектісі. Осы анықтамадан құрылымы айқын болады жастардың құқықтық санасын қалыптастыру. Ол екі өзара байланысты сана қабаттары. Бірінші, когнитивті-талдау қабаты, жастардың құқықтық ақпараттандырылуының түрлі нысандарын және құқықтық білім (теориялық, эмпирикалық, практикалық тәжірибе)),

сондай-ақ бағалау, іріктеу, жинақтау қабілеті, құқықтық ақпаратты жүйелеу, талдау және меңгеру. Осылайша, құқықтық сананың когнитивті функциясы іске асырылады жастар. Екінші қабат, оны мотивациялық-реттеу деп атаймыз, қажеттіліктердің, мүдделердің, қондырғылардың, құндылықтардың құрылымын қамтиды, оларды практикалық іске асыру мүмкіндіктерін бағалау реттеу тетігін құрайтын нақты құқықтық қатынастар. Бұл жасөспірімдердің эмоциялары мен сезімдері психологтардың дамуы мен дамуына тікелей қатысады. олардың ағзасының танымдық қызметін жетілдіру. Олар байланысты күрделі операцияларға қатысады. жасөспірім мен жасөспірімнің өзара қарым-қатынасы үшін Құқықтық ақпараттың маңыздылығы қоғам. Осылайша, сол құқықтық таным пәні болуы тиіс ақпарат. Бұл жасалады танымдық мазмұнның сәйкестігін анықтау арқылы құқықтық объектінің қажеттіліктеріне, мүдделері мен құндылықтарына ориентациям жасөспірімдер. Олардың сезімдері күшті ішкі болуы мүмкін егер олар танымдық сәйкес болса, қозғаушы күшпен және керісінше, бұл кезде тежегішке айналады сәйкестік жоқ. Барлығы қажеттіліктердің сипатына байланысты бұл механизмдегі құқықтық белсенділіктің көзі болып табылады. Олар жас адамның, топтың қанағаттанбаушылық жағдайын көрсетеді, мүмкін болмауынан не іске асыруда қиындықтардан туындаған құқықтық тәсілдермен нақты өмірлік жағдайлар. Жасөспірімде құқықтық білімге қажеттілік әдетте белсенді болған кезде мектеп кезеңінен кешірек оны әлеуметтік қатынастар мен қоғамға енгізу процесі оған барлық жаңа талаптар қояды. Жасөспірім ұмтылады құқықтық нормаларда көрсетілген осы талаптарды түсіну.

Бұл құқықтық білімге деген қажеттілік белсенді қалыптасады. Құқықтық білім құқық қажеттілігін сезінуді көздейді; негізгі құқықтық талаптарды түсіну, іс-әрекеттерді бағалау құқық субъектілерінің құқықтары мен міндеттері туралы түсініктердің болуы құқықтық дамыту. Құқықтық білім құқықтық сананың өзегі болып табылады, өйткені оларсыз дұрыс таңдау мүмкін емес, құқық тұрғысынан, моделі мінез-құлық. Бірақ қажеттілік, бірақ құқықтық санаға белсенді алайда, мінез-құлықтың қандай жолмен көрінетінін көрсетпейді белсенділік. Құқықтық белсенділік формаға ие болу үшін нақты әрекет, мінез-құлық, қызмет қажеттіліктерді мүддеге түрлендіру. Әлеуметтік теңсіздік жастардың жағдайы жеке және топтық әділетсіздік қарым-қатынасы ретінде мүддесінде. Ұмтылған әділдікті қалпына келтіру қызметтің мақсаттары анықталады. Мақсаты, мүддесінде жасалған, өзгертудің қолайлы тәсілін анықтайды қалыптасқан жағдайды немесе шарттарды іске асыру үшін қажеттіліктер. Бұл тәсілдері құқықтық немесе құқықтық емес болуы мүмкін. бір жағынан, мүдделердің бағытталуынан, ал екінші жағынан-бағалаудан оларды іске асыру мүмкіндіктері. Құқықтық жүйені оң бағалау құқықтық нормаларды, құқық қорғау іске асыру мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді.Құқықтық тәсілдермен мүдделерін қорғау . Мүдделерді іске асыру тәжірибесі құқықтық санада мінез-құлықтың тұрақты жай-күйін көрсететін субъектінің дайындығы. Орнату қарапайым түрінде анықтайды бейімділік көбінесе – стереотипным іс-әрекеттер. Оларды түсініп, субъект қондырғыларға береді дәлелді сипат. Бұл орнату ретінде бір-бірімен сенім (аттитюд) түрінде әрекет етеді, субъектінің белгілі бір мінез-құлық. Құқықтық қатынастарды реттеудегі маңызды сәт субъект өзінің ықтимал нәтижесін ұғынуына айналады.

Бір жағынан, оның мақсаттарымен, ал басқа, - қоғамда бар құқық нормаларымен. Яғни болжамды қызмет белгілі бір мағынаға толы. Құқықтық санада мағынаны құрайтын рөл құндылықтар атқарады. Адамгершілік критерий бола отырып, олар құқықтық санаға әкеледі жастардың сайлау және бағыттылығы. Жиын арасында мақсатқа қол жеткізудің ықтимал тәсілдерін таңдайды.Оның құнды көріністері жүйесінде маңызды. Байланысты бұл жүйеде қандай орын алады, таңдау анықталады құқықтық немесе құқықсыз мінез-құлықтың нысандары. Құқықтық сана-адамның мінез-құлқының маңызды детерминанты болып табылады. Құқықтық құрылымдағы мінез-құлық Жастар мәдениеті оның өзара іс-қимыл процесі ретінде қарастырылады. Құқықтық қатынастардың түрлі субъектілері-басқа адамдар, қоғамдық және мемлекеттік ұйымдар, құқық қорғау органдары және т. б. Яғни құқықтық мінез-құлық топтық және жеке деңгейлерде тікелей ретінде болжанатын әлеуметтік өзара іс-

қимыл нысаны, сондай-ақ субъектілердің жауапты әрекеттері де. Бұл ретте ерекшелік ескеріледі жастардың әлеуметтік мінез-құлқының ерекшеліктері қоғамдық құрылымдардағы транзиттік жағдай оның санасының сипаты. Бұл ерекшелік құқықтық мінез-құлықтың барлық белгілерін қамтиды. Және оның әлеуметтік маңызы және оның психологиялық заңды регламенттелуі және құқықтық жүйесі. Мәселен, оның әлеуметтік мәртебесінің көшуіне байланысты оның әлеуметтік жағдайының аралық және тұрақсыздығы, құқықтық мінез-құлықтың әлеуметтік маңыздылығы әрдайым барабар емес жастар тарапынан бағалануда. Қалыптаспауы құқықтық құқықтық дағдылардың, оң құқықтық әдеттердің болмауы көбінесе құқықтық тәртіпті өзін-өзі реттеуге кедергі келтіреді жастар.

Құқықтық ақпараттандырудың төмен деңгейі жастарға құқықтық тәжірибенің жетіспеуі тұрақты құндылықтық-нормативтік кешендерді қалыптастыру бұл заңды әсер етеді оның құқықтық мінез-құлқының регламенттелуі. Әр түрлі ерекше әдісті анықтайтын субмәдениеттік көріністер жастардың тыныс-тіршілігі ұйымдары және жиі болып табылатын қоғамдық нормаларды терістеу факторымен ресми құрылымдарға ықпал ете алмайды құқықтық жүйеге, құқық қорғау және арнайы құқықты қолдану органдар. Мұның бәрі ерекшелікті анықтайды жастардың құқықтық мінез-құлқын қалыптастыру. Құқықтық қатынастардың сипаты неғұрлым ортақ болып табылады оның құрылымындағы жастардың құқықтық мінез-құлқының сипаттамасы құқықтық мәдениет. Осылайша, жастардың құқықтық тәртібі әлеуметтік өзара әрекеттестіктің бір түрі индивидтердің құқықтық саладағы іс-әрекеттері. Ол білдіреді адамның ішкі ниетінің сыртқы көрінісі жүзеге асыру тәсілі болып табылады. мәдениет. Құқықтық мінез-құлықтың әлеуметтік маңыздылығына сүйене отырып, ол дені сау деп мақұлдаған заңды нысандарды қабылдай алады қоғамдық пікірмен және мемлекет көтермелейтін, сондай-ақ құқыққа қайшы нысанын болжайтын заң жауапкершілік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Черемисина А.А. Становление и развитие правового образования и воспитания учащихся // Педагогическое образование и наука. 2012. № 10. С. 35.
2. Жигулин А.А. Самоопределение как результат личностного развития человека // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. 2012. № 2. С. 119.
3. Николаева О.П. Правовая и моральная зрелость личности //Субъект и социальная компетентность личности. - М., 2013. С. 109.
4. Каландаришвили З.Н. Деформация правового сознания молодежи и юридические способы ее преодоления: теоретико-правовой аспект. - СПб., 2014. С. 226.
5. Солопанова О.Ю., Целковников Б.М. Философский аспект мировоззрения педагога в процессе высшего профессионального образования // Успехи современной науки и образования. 2016. № 1.

Доциева Карина студентка гр. 14-Ю-5810
Научный руководитель: Беляева А.А к.ю.н., профессор кафедры ГПиФПд
Московская финансово-юридическая Академия г. Москва

ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ РК

Духовно-нравственное воспитание молодежи, направленное на формирование гражданской позиции и уважение к культурно-историческому наследию своего народа, является одной из важнейших задач сегодняшнего дня.

Духовные ценности народа, его традиции в течение многих веков всегда играли главенствующую роль в становлении подрастающего поколения, формирования его

нравственных качеств, социализации личности в целом. Знание духовной культуры прошлого поможет успешно решать задачи воспитания в настоящем.

Развитие морально-этического учения и формирования духовной культуры народа имеют многовековую историю. На определенной стадии развития морально-этическое учение, истоками которого является многовековой нравственный опыт народа, сформированный в форме стереотипов поведения, было подхвачено зарождающимися религиозными учениями.

Как показывает история мировых религий, на начальном этапе своего становления они играли объединяющую роль под знаменем той или иной религии разных племен, родов. [2,с.78]

Зарождающие религиозные учения всегда стремились вобрать в себя лучшее и доброе (традиции, обычаи, нравы) из жизнедеятельности народа, учитывая его психологию. Следовательно, трудно и почти невозможно отделить религиозные учения от традиций народа. Религия в определенной мере служила как бы хранительницей традиций.

Религиозная культура играла ведущую роль в жизни народов, особенно в формировании духовной культуры, морально-этических, социальных норм поведения. Без знаний в области религии молодые люди могут быть вовлечены в ряды деструктивных течений, так как сегодня Казахстан сталкивается с первыми признаками осложнения религиозной ситуации, характеризуемой распространением различных течений деструктивного характера, а также вызовами со стороны религиозно-политического экстремизма, которые отражаются на духовно-нравственном воспитании молодежи.

Актуальность проблем духовно-нравственного воспитания молодежи связана с тем, что в условиях XXI века информационный поток обрушивается на неокрепший интеллект и чувства молодежи, подвергая искажению нравственности человека. Молодежь стремится осмыслить свою жизнь, опираясь на духовные познания.[1]

А это накладывает ответственность на традиционные религии. Таким образом, в деле духовного развития молодежи религиозные деятели призваны осуществлять деятельность, направленную на укрепление роли семейных институтов, школьного образования, психологического и культурного воспитания молодежи. И это невозможно без привлечения уникального опыта и поддержки уполномоченных государственных и общественных организаций.

Ценность традиционных религий заключается в поддержании установленных морально-нравственных норм, присущих нашему народу, что является гарантом стабильности, мира и развития государства в целом.

В настоящее время молодежь другая по сравнению с прошлыми поколениями У них уже другие ценности, нравы, интересы, увлечения, все другое. Но она не должна забывать никогда о вечных общечеловеческих духовно-нравственных ценностях, без которых невозможно формирование полноценной личности. Факторов, влияющих на сознание человека, на становление его личности очень много, начиная от того, какие у него родители и в какой среде он живет. Нравственное воспитание молодого поколения приобретает в современных условиях особенно большое значение. Одновременно с социальными и экономическими преобразованиями в нашей стране идет активный процесс формирования нового человека. Этот процесс во многом зависит от дальнейшего развития теории нравственного воспитания.

Так как, Президент нашей страны Н.А.Назарбаев в своем послании акцентирует усилить внимание на важные моменты воспитательный компонент процесса обучения. Патриотизм, нормы морали и нравственности, межнациональное согласие и толерантность, физическое и духовное развитие, законопослушание. Эти ценности должны прививаться во всех учебных заведениях, независимо от формы собственности[1]

Развитие и процветание любого государства, в том числе и Казахстана, может быть успешным лишь при активном участии в этом процессе подрастающего поколения. Закон

Республики Казахстан «Об образовании» требует активного формирования у молодежи высоких нравственных качеств: чувства национальной гордости, патриотизма, гуманного отношения к людям, уважения к своей культуре, самобытности народа, нравственного поведения, что детерминирует становление новых парадигмальных подходов к формированию личности будущего учителя.[2,с.43]

Тема духовно-нравственного воспитания молодежи всегда актуальна в обществе. Ведь будущее страны зависит от того, какими ценностями будут руководствоваться в своей жизни последующие поколения.

Хотелось бы, чтобы будущее РК строилось на прочном фундаменте уважения россиян к истории своей страны, к ее традициям, к абсолютным духовным и культурным ценностям человечества.

Наше общество сейчас очень разнородно и противоречиво.

Несомненно, народу нужны декларируемые государством ценности и законы, которые бы были жизненны и выдержали проверку доверием народа.

А для этого, безусловно, нужен кропотливый, честный, самоотверженный совместный труд представителей государственной власти и интеллигенции.

Гражданско-патриотическое воспитание через привитие любви и уважения к своему языку, истории, литературе, армии, территории и т.п. призвано помочь молодежи глубже понять экономические и культурные особенности своей страны, увидеть красоту и своеобразие ее природы и задуматься над тем, чтобы стать достойным и полезным ее гражданином.

Только с того момента, когда человек осознает себя связанным со своим народом, когда он начинает чувствовать себя принадлежащим к определенной «нации», его личность открывается в нем во всей своей полноте. Поэтому национальное чувство, (безусловно, без примеси тщеславия и гордости), является одним из ценнейших проявлений духовной жизни человека.

Составной частью морали является сознательная дисциплина, под которой понимается исполнение долга личного и общественного, и соблюдение принятых в обществе норм поведения в отношении к людям, труду и общественной собственности. Воспитание дисциплинированности школьников осуществляется одновременно с формированием их убеждений, развитием общей культуры, приучением к регулярному труду и строгому исполнению обязанности.[3,с.11]

Содержание нравственного воспитания проявляется, прежде всего в практической деятельности школьников, учебе, труде, общественной работе, в характере их отношений, способах взаимодействия, в усвоенных нормах поведения.

Нравственное развитие личности происходит в течение всей жизни человека под влиянием контактов с окружающими его людьми и проявляется в его оценках и отношении к действительности, обществу, взаимоотношениях с другими людьми, в его действиях и поступках. Нравственный облик человека, включающий как его внутренний мир, т.е. понимание им того, как и почему следует поступать так, а не иначе, так и внешнюю сторону его проявления, выражающуюся в суждениях, поступках и поведении, формируется в течение всей жизни.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана. 10.01.2018 г.// Интернет ресурс www.akorda.kz
2. Концепция духовно-нравственного развития и воспитания молодежи. Проект / А.Я. Данилюк, А.М. Кондаков, В.А. Тишков // Вестник образования, 2011г.
3. Лахмотова Е.А., Ахтырская Е.Н. Духовно-нравственное воспитание молодого поколении через семейные традиции // Современные проблемы и перспективы развития педагогики и психологии. 2016.

Жақыпбекова З., 2 курс студенті
Ғылыми жетекші - Сусан РЖ.Ж., ҚҚЭУ Экономика,бизнесжәне құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БОЛАШАҚ ЗАҢГЕРЛЕРДІҢ ТІЛ МӘДЕНИЕТІ

Тіл – жанды құбылыс. Заңгерлердің тіл мәдениеті дегеніміз – бір қарағанда, тілдік норманы сақтап сөйлеу, дұрыс жазу деген түсінік. Алайда бұл ұғым-түсінікке дәл өз мағынасында тереңірек ой жіберсек, сөздік қоры дамыған оралымды, бай тілдің ұлт мәртебесін асқақтатып, халқына қызмет ету үшін қарапайым сөйлеу тілінен бастап, сан түрлі бояуға қаныққан тілге айналуы сатысында соншалықты қиын қалыптасу кезеңі жатыр.

«Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет» деп елбасымыз Н.Ә.Назабарбаев айтқандай Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді. [1, 1 бет]

Заңгерлердің тіл мәдениетіне барар жолдың бастауы – сөйлей білу. Тіл адамзаттың бір-бірімен пікірлесуін, түсінісуін қамтамасыз ете келіп, тілдік қарым-қатынасты іс жүзіне асырады. Тілдік қатынас – адамның ойлау, пайымдау, сөйлеу, тыңдау, түсінісу, айту, пікірлесу, т.б. әрекетіне тікелей қатысты құбылыс. Бүгінгі күнде тіл мәдениетіне, әлеуметтік тілтаным мен психотілтанымға және қолданбалы тіл білімінің басқа түрлеріне назар аударылып келе жатқаны белгілі. Тіл білімінің соны зерттеулеріне қарайтын болсақ, антропоцентристік бағыттағы зерттеулердің алдыңғы қатарға шыға бастағанын байқаймыз.

Осы орайда соңғы кезде зерттеле бастаған тіл салаларына біршама тоқталсақ. Айта кетейік, тіл мәдениеті әдеби тілдің нормасы мен оның дамуын, сөйлеу тілімен қарым-қатынасын зерттейтін тіл білімінің маңызды саласы. Тіл мәдениетінің тіл білімінің басқа салаларынан айырмашылығы – оның күнделікті өмірде тілді қолдану, жазу, сөйлеу мәдениетімен тығыз байланыста болатындығында. Жалпы тіл мәдениеті деген ұғымның өзі тілдік норманың үш түрін қамтиды.

Бүгінде сөйлеу мәдениетінің төмендеп кеткені еш жасырын емес. Біріміз екі тілде шұбарлап сөйлесек, жастарымыздың біразы бейәдеп сөздерге үйір. Тіл тазалығын қалай қалпына келтіреміз?-деген сұрақ туындайды. Қарапайым халықты айтпағанның өзінде зиялымыз деп жүрген азаматтарымыздың арасында дұрыс сөз саптай алмайтындары бар. Қазіргі уақытта қоғамымызда сөйлеу мәдениеті, сөз тазалығы мәселесі өзекті болып тұр. Алысқа бармай-ақ, қоғамдық көлікке мінсеңіз, талай келеңсіздіктердің куәсі боласыз. Сөйлеу мәдениеті жиіркенішті деңгейде. Үнсіз құтыласыз. Кейде үндемегеннің өзі де үлкен жауап. Тіл мәдениетінің төмендеуі – қоғамның жүдеуі, азуы. [3, 11 бет]

Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен колданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында тіл мәдениетін жетілдіру мақсатында мынадай талаптар қойылған,яғни қазақстандықтардың тіл мәдениетінің деңгейін көтерудің қажетті құрамдас бөлігі сөйлеу мәдениетін дамытуболуға тиіс.

Айтыстар, мүшәйра, пікірталас турнирлерін және жыраулар мен жыршылар конкурстарын ұйымдастыру және өткізу осы бағыттағы негізгі шаралар болып табылады. Қазақ жазуын одан әрі жетілдіру сауаттылықты арттыруға бағытталған конкурстық іс-шаралар кешенін ұйымдастыру және өткізу арқылы іске асырылатын болады. Сонымен бірге мемлекеттік тіл мәселесімен айналысатын мерзімді баспа басылымдарын мемлекет тарапынан қолдау талап етіледі. Сонымен қатар, ақпараттық-анықтамалық электрондық тілдік қызметті құру және одан әрі дамыту, элективті, қосымша курстарды ұйымдастыру арқылы мемлекеттік тілдегі іскери ресми жазба дағдыларын үйрету жүйесін ұйымдастыру жоспарланып отыр.Үйлесімді тілдік ортаны сақтау қажеттілігі тіл мәдениетін жетілдіру жөніндегі міндеттердің өзегіне айналып отырғаны сөзсіз. Жұртшылықты, мәдениет және өнер қайраткерлерін, БАҚ-ты кеңінен тарта отырып, Мемлекеттік тіл күнін

ұйымдастыру және өткізу, түркі жазбаларына арналған іс-шаралар кешенін ұйымдастыру, сондай-ақ тіл мәдениетін насихаттауға бағытталған шараларды өткізу дәстүрін жалғастыру жұмыстары қажетті шаралар қатарына жатады. [2]

Зерттеуші Г.Сағидолла ғаламның тілдік бейнесінде халықтың тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі, наным-сенімі, жөн-жосығы сияқты ұлттық-мәдени қазыналары да, адамның күллі әлем, дүние жайлы түсініктері және сол әлемнен адамның өз орнын табуға деген талпынысы да, адамдар арасындағы қарым-қатынас та көрініс тауып жататынын атап өткен. Осыған сәйкес кісі есімдерінің семантикасы адамға қатысты болғандықтан, сол кісі есімдерін тудырған қазақ халқы «ғаламының тілдік бейнесінде» антропоцентрлік қасиет болмай қоймайды. Қандай да бір халықтың болмысы, өркениеттілігі, саналылығы және сауаттылығы оның тіл мәдениетімен, сол тілдің қолданыс ауқымының кеңдігімен, орамдылығымен және ұтымдылығымен өлшенеді.

Еліміз егемендік алғалы ана тіліміз мемлекеттік мәртебеге ие болып, қолданыс өрісі кеңейді. Белгілі бір тілдің мемлекеттік мәртебеге ие болуы оңай бола қалатын іс емес. Себебі ол тіл сол мемлекеттің иесі болып отырған халықтың мүддесінен шығып, барлық саладағы мұқтаждықты өтей алатын дәрежеде болуы шарт. Өнер, әдебиет, мәдениет, баспасөз, радио, теледидар, дипломатиялық қарым-қатынас, ғылым, өндіріс, ресми іс қағаздар, т.б. салаларға дейін қызмет ететін қоғамның қажетті құралына айналуы керек. Есеп-қисап, қаржылық және техникалық құжаттамалар да осы тілде жүргізілуге тиіс. Сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдары, Қарулы Күштер, ғылым және білім беру салалары, халықаралық қызмет те осы талаптарға толық жауап беруге міндетті. Тілдерді дамыту – еліміздегі мемлекеттік саясаттың аса маңызды бағыттарының бірі. Тіл мәселелерін оңтайлы шешу – ұлтаралық, қатынастар үйлесімділігінің, халықтардың топтасуы мен қоғамдық келісімді нығайтудың да алғышарты. XX ғасырдың тоқсаныншы жылдарындағы жанартау болған жұрт жүрегінің жалыны бүгінде бәсеңдеген жоқ. Ұлтының тілін ұлықтаған ұрпақтың ұмтылысы ұдайы ұрандаудан тұрмайтыны хақ. Бұған сол жылдардағы жағдай мен қазіргі күйді салыстыра қарасақ, көзіміз жетеді. Әрине, әлі де алаңдатып отырған мәселе аз емес, алайда ауызды қу шөппен сүртуге де болмайды. Қоғамда тіл тағдырына деген түсіністік орныға бастады. Бұл осы уақытқа дейін барлық мүмкін болар оңды-солды жағдайды жете бағамдай отырып жүргізілген мемлекеттік тіл саясатының нәтижесі. Олай болса, тілді өзінің қарым-қатынас тілі ретінде қолданатын халық мәдениетінен бөлек үйрету дұрыс емес деп ойлаймыз. [2, 27 бет]

Ежелгі Римде, көне гректерде, араб, үнді, қытай жерлерінде риториканың басты пәндердің бірі ретінде жүргізілгендігі, соған сәйкес ғылыми оң көзқарастың қалыптасқандығы тарихта белгілі. Сол кездің өзінде кәсіби мамандарды сапалы даярлаудың шешен сөйлеумен тікелей байланыстылығына анық көздері жеткен. Ал бүгінде бұл мәселені шешу үшін, көз бояр, есептік шаралар емес, әлемдік ғылыми әдістемелерге сүйенген кешенді іс-шаралар керек.

Әлемдік тәжірибеден көріп отырғанымыздай, сөйлеу мәдениетін, шешендіктануды мамандарды дайындайтын жоғары және орта оқу орындарында, жалпы барлық деңгейде пән ретінде оқытуды мықтап қолға алу керек деп ойлаймын. Бұл ұрпақ алдындағы парызды ісіміз болмақ.

Ойымды қорытар болсам, мемлекеттік тілдегі заңдар сапасын көтеру үшін ең алдымен сол заңның мәтінін жасауға тиісті заңгерлердің мемлекеттік тілді толық меңгеруін қамтамасыз етіп, олардың бойында қазақы тіл қалыптастыру қажет. Заңгердің бойындағы ұлттық рухты жандандыра отырып оның тілге деген құрметін арттырып, өз ұлты алдындағы жауапкершілігін түсінуіне ықпал жасау арқылы көптеген мәселені шешуге болады деген пікірдемін.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы

2. Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен колданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы 1 ақпан 2010ж.
3. Т.Х.Габитов., Заңгер этикасы оқу құралы,А., 2005.
4. Р.М.Рақымбеков, А.Т.Ғабитова. Этика негіздері.А.,1997.

Жандылдина А.Қ., 10 сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі-Кульмагамбетова Г. Қызылжар кенті,
Жаңаарқа ауданы, Қарағанды облысы

МӘҢГІЛІК ЕЛ – РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМУ КЕЛЕШЕГІ

«Мәңгілік ел» идеясының тарихи негіздері 30 Қараша 2018 151442 0 2014 жылдың 17 қаңтарында Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың кезекті халыққа жолдауын: «Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын» жария еттім. Басты мақсат — Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол — «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті«,- деп бастады. Бұл орайда елең еткізген жаңалық — тұңғыш мемлекеттік ресми идеология, яғни «Мәңгілік Ел» идеясының жариялануы. Бұл — Қазақстан Республикасының ұлттық идеясынан келген түйін-тұжырым.

Құқықтық білім оқыту қазіргі заманғы құқықтық құндылықтар негізінде тұлғаның құқықтық мәдениетін қалыптастыру жөніндегі оқыту және тәрбиелеу жүйесін құруға бағытталған. Оқыту оқушылардың құқықтық саладағы білімді, құқықтық қатынастың нормалары мен принциптерін игеруіне бағытталған, тәрбиелеу құқықтық құндылықтарды ұғынуға және құқықпен реттелетін мәселелердегі қызметтердің дәлелдерін, қатыстылығын, анықтылығын қалыптастырудан тұрады.

«Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің жеті мызғымас құндылықтарын жүзеге асыру бойынша барлық мүмкіндіктерді пайдалану қажет. Оның жетістіктері көбіне мұғалімдердің шеберлігіне байланысты. Сондықтан біз осы жолда бала тәрбиесі іс-әрекетінің мақсаты мен мәніне бастау алатын негізгі нүкте деп жүріп өтуі керек. Бала тәрбиесі баршаның ісі. Қорыта келгенде, халықтық педагогиканы негізге ала отырып, отбасы,мектеп,қоғам бірігіп ынтымақтастықпен жұмыс жасағанда ғана бала тәрбиесі ісінде нәтижелі іске қол жеткізетініміз анық. Елбасымыз айтқандай, «Балаларды тәрбиелеу, бұл болашаққа жасалған үлкен инвестиция. Біз бұл мәселеге бар ынтамызбен қарауымыз керек және балаларға ең үздік білім беруге тырысамыз» деген болатын.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі – жас ұрпаққа өнегелі тәрбие беру. Рухани тәрбие ол адамзат баласының бойында болуға тиісті ұғым. Рухани тәрбие бұл адамның бойындағы тазалық. Елімізде түрлі ұлт өкілдері қызмет етеді. Біз олардың тіліне, мәдениетіне, дініне қарамастан, бір тудың астында, татулық бірлікте өмір сүріп жатырмыз.

Әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың өзгеруне байланысты жастардың саналы түрде бір кәсіп бойынша жұмыс істеп, мамандықты дұрыс таңдауы басты міндеттердің бірі. Қай істің де алға өрлеуі мамандардың білектілігіне байланысты.Сондықтан оқушылардың қызығушылығына, қабілетіне, бейімділігіне, қалауына қарай мамандықты дұрыс таңдап, дұрыс қадам жасау үшін кәсібт бағыт-ьағдар беру жұмыстарын жүргізудің маңызы өте зор. «Қиындыққа мойыма, ұмтыл-дағы іспен жең, мақсатсыз жан өмірде қанаты жоқ құспен тең» деп-дана халқымыз айтқандай ең бастысы алға мақсат қойып сол мақсатқа жету жолынды еңбек ету.

Адам өзінің болашақ кәсібіне әртүрлі жолдармен келеді. Біреулер үшін-ол ойға алған арманның орындалуы, отбасы дәстүрін жалғастыру, келесі біреулер үшін – әйтеуір бір мамандық алу керек болған соң т.б мамандықты таңдау үшін, адам ең алдымен өзін-өзі бейімділігін таңдау қажет. Ең бастысы-адам еңбекке қабілетті, зейінді болуы қатар және оның мамандығы өзі өскен ортаға маңызды, бағалы үлес қосатындай болуы шарт. Өз ісіне

сенімді дұрыс таңдау жасаған адам ғана жетістікке жетеді. Адам еңбегіне қуанышын таба білсе, бойына жаңа күш қосылып, еңбекке деген шабыты арта түседі. Зор ықылас, шабытпен істелген іс – тасбыс билігіне жеткізетін қанат.

Тіл – мемлекеттің тұғырлы тірегі. Халықтың рухани байлығы, өткені мен болашағының айқын көрінісі. Себебі, тіл – халықтың жаны,сәні, тұтастай кескін-келбеті, ұлттық болмысы. Тіл мен егемендік егіз ұғым. Мемлекеттік тілдің қолданылу аясын кеңейту мен тәлге деген құрметті арттыру мақсатын да көптеген мемлекеттік бағдарламалар мен іс щаралар ұйымдастырылады. Мемлекеттің болашағы жас ұрпақ десек болашақ жас ұрпақтарымыздың бәсәкеге қабілетті болып өсуіне «тілдердің үштұғырлығы» идеясының оқушылар арасында жүргізілетін тәрбие жұмыстарының өзіндік ерекшелігі бар. Сынып жетекшілер Қазақстан Республикасының елтаңбасымен, туымен, әнұранымен оқушыларды таіыстыруға ерекше көңіл бөлінеді. Әр дүйсенбі күні балалар әнұран орындайды. «Үшілділік өмір талабы» тақырыбында он күндік апталық жоспарланды, «Тіл – ұлттың жаны»- пікірталас, «Үштұғырлы тіл болашақтың қайнар көзі» сағаттары жүргізілді. Әлемдік өркениетке қадам басу үшін қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін де білу талап етілуде.

Ұрпағының тәрбиелі де ұлағатты болып өсіп-жетілуіне үлкен мән берген дана залқымыз «Отан – отбасынан басталады»деп, туған елді, жерді сүю, қадірлеудің негізі отбасында қалатынын дөп басып айтқан болатын. Туған ел мен жерге деген ерекше қадір- қасиет, ізгілік, руханият, мәдениет сияқты қасиеттерді халқымыз жанұяда өзінің өнеге-ұлағатымен ұрпақтан ұрпаққа жеткізді.

Біз – Үлкен Ел – Үлкен Отбасымыз. Біздің отанымыз бір, ол – Тәуелсіз Қазақстан, біздің еліміз бір – тағдырымыз ортақ. Біз мәңгілік Елдің қастерлі құндылықтарын басшылыққа ала отырып, Отанымыздың көк байрағын асқақтата көтеріп, еліміз жеткен жаңа биіктерде желбіреттетін ұрпақ ьәрбиелеу мақсатында аянбай еңбек етеміз. Отбасы – қоғамның ең кіші бөлшегі. Отбасы адам үшін ең жақын әлеуметтік орта. Отбасының басты қызметі – баланы тәрбиелеу. Отбасы тәрбиесі – бұлжалпы тәрбиенің ең басты бөлігі. Дәстүрлі қазақ отбасынды ата-ананың қадірін ерекше әспеттеген. Ана – адамзат мекен ететін жер шарының әр түкпірінде, әр үйінде достық пен татулықтың туын тіккен адам.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Дадуова Б.Н «Мәңгілік ел» Жалпы ұлттық патриоттық идеясын жүзеге асыру бойынша тәрбие жұмыстарын жаңарту жобасы
2. Edu.gov.kz «Білім саласындағы құқықтық сауаттандыру»
3. edu.gov.kz › deyatelnost › list

Жамбекова Диляра, 9 сынып оқушысы:
Ғылыми жетекшісі – Дадуова Б.Н
Қызылжар кенті, Жаңаарқа ауданы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

ЖАС ҰРПАҚҚА РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІКТІ ТӘРБИЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Білім жүйесі,ұрпақ тәрбиесі – баршаның ісі,әркімнің төл міндеті.Бұл талап – міндет кеше де қымбат болған,бүгін де аса маңызды.Өйткені:болашақ бағбаны – жас жас ұрпақ тәрбиесіне ата-ана,мектеп,қоғам,мемлекет жауапты.

Адамда тек қана тән емес,сонымен қатар үлкен қажеттігі жан бар.Нақты өз аттарымен айтатын болсақ,жан деп отырғанымыз-Рух,ал тән-нәпсі.Қазақта мынадай фразеологиялық сөз тіркестері бар: рухани бай адам,адамның рухы,рухы жоқ,рухы жоғары,рухтанып кетті,рухани байлық,ұлттық рух,рухани ұстаз,т.с.с.Осы тіркестерге мұқият зер сала отырып, «рух» деген нәрсенің адам денесіндегі бір қуат екендігіне көз жеткізуге болады.

Адам өмірінің «алтын бесігі» - мектептің есігін ашқан балдырған жарығы мол жаңаша өмірде адамдық асыл қасиеттерді қастерлеп,өмір заңдылықтарын үйренеді.Білім өзінің шынайы міндетіне жауап беруі үшін балаларды жас кезінен бастап, ең маңызды адамдық

саналарды-адамгершілікті,сүюді,аяушылықты,төзімділікті,имандылықты, әдептілікті, мейірбандылықты,шыншылдықты және басқа да асыл қасиеттерді дамыту керек.

Рухани тәрбие өзінің қуатын әлемнің әрбір құбылысынан алуы мүмкін.Олай болса кез-келген оқу пәні балалардың адамгершілігін,жақсы мінез-құлқын қалыптастыру құралы бола алады.

Қазіргі кезде бастауыш білім беру саласында оқытудың жаңа технологияларын тәжірибеде қолдану 12 жылдық оқытудың негізгі бағыты болып отыр.Рухани ұлттық мәдениетімізді,санамызда сақтау, тілімізді қалпына келтіру,жеке адамның білімділігін қалыптатыру- бүгінгі маңызды міндет.

Қазақ халқынын ұлы ақыны Абай Құнанбайұлы өзінің үшінші қара сөзінде:«Адамның туысы,дене бітімі,шыққан тегі бәрі бірдей...Адам баласы анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады.Бірі – ішсем,жесем,ұйықтасам деп туады.бұл – тәннің құмарлығы арқылы жиналатын нәрсенің аты ақыл,ғылым,ол таланттылық пен еңбек еткен адамның қолына түседі...»деп қорытынды жасайды.Ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән берген ата-бабамыз асыл сөздің мағынасын сәби жүрегіне тербеп,ой-санасын адамгершілікке жетеледі.Сондықтан,атадан жас буынға жалғасып келген ар-ұят сақтау,мейірімді ,инабатты болуды отбасы мен мектептен қалыптастырған жөн.Оқу мен тәрбие егіз,бұлар бір-бірінен бөліп қарауға болмайтын үрдіс.

Қоғам дамуының жаңа кезеңі қоғамның барлық саласындағы уақыт тудырған әлеуметтік өзгерістермен белгілі.мектептің тәрбиелік жұмыстарында жаңа технологиялық негіздердің туындауы тәрбие процесіне жаңа ғылыми – педагогикалық көзқараспен қарауды талап етеді.Қазіргі кезде баланың білім алуына бес түрлі жағдай елеулі әсерін тигізеді:

1. Отбасы (ата-анасы,өскен ортасы)
2. Мектеп (мұғалімдер,оқу көрнекі құралдары,оқудың техникалық құралдары,мектеп жиһаздары мен шеберханалары т.б)
3. Қоғам (еліміздегі саяси-әлеуметтік жағдай)
4. Ақпарат құралдары (газет- журнал , теледидар,театр,кино,интернет т.б)
5. Қоршаған орта құндылықтары (табиғат,экология т.б)

Рухани-адамгершілік білім беру арнайы ұйымдастырылған процесс:

1.Әлемге эмоционалдық-құндылық қатынасынан негізделген адамзаттың әлеуметтік-мәдени тәжірибесін игеруі;

2.Оқушылардың рухани – адамгершілік салада нақты білімдік деңгейге қол жеткізуде,танымдық және тұлғалық мәселелерді шешуде жеке тәжірибесін қалыптастыруы;

3.Тұлғаны дамыту,оның жеке тәжірибесі мен мінез-құлқын байыту,әлеуметтік және жеке тәжірибенің өзара әрекеттестігі ,әлеуметтік іс-әрекеттің көп қырлы түрлерінде тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін ашу;

4.Адамгершілік заңы тұлғаның рухани өз заңы бола алатындай тұлғалық автономияны дамыту;

5.Адамгершілік таңдау негізінде тұлға үшін маңызды мәселелерді шешу тәжірибесін қалыптастыру.

Рухани білім беру мәселесінің көкейкестілігі,әсіресе,мектеп жасында арта түседі.Оқушыларды рухани адамгершілікке тәрбиелеу,болашағына жол сілтеу – бүгінгі қажетті,кезек күттірмес мәселе.

Адамгершіліктің негізгі мінез-құлық нормалары мен ережелерінен тұрады.Олар адамдардың іс-әрекеттері мен мінез-құлықтарынан көрінеді,моральдық өзара қарым-қатынастарды басқарады.Отанға деген сүйіспеншілік,қағамға еңбек ету,өзара көмек көрсету,бұл-сананың,сезімдердің,мінез-құлық пен өзара қарым-қатынастың бөлінбес элементтері.Үлкенді сыйлау адамгершіліктің бір негізі.Адамзаттық құндылықтар бала бойына іс-әрекет барысында, әр түрлі ойындар,хикаялдар,ертегілер,қойылымдар арқылы беріледі.

Ұрпақ тәрбиесі-келешек қоғам тәрбиесі.Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген,ақыл-парасаты мол,жақсы тәрбие беру – біздің де қоғам алдындағы

борышымыз.Жас ұрпақтың бойына рухани адамгершілік құндылықтарды дамыту өзін тану идеясын дарыту – ол ұстаз міндеті. Тәрбиенің негізгі мақсаты- дені сау, ұлттық сана сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар-ожданы мол, еңбекқор, іскер, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан ұрпақ тәрбиелеу. Ертегінің рухани тәрбиелік мәні зор. Ол балаға рухани ляззат беріп, қиялға қанат бітіретін, жас баланың рухының өсіп жетілуіне қажетті нәрсенің мол қоры бар рухани азық .

Балабақша балалары болашақ иесі болғандықтан дүниежүзілік мәдениетті танитын, өзінің төл мәдениетін білетін, сыйлайтын, рухани дүниесі бай, саналы ойлайтын деңгейі жоғары білікті болуы міндетті. Ата-бабаларымыздың ғасырлар бойы жинақтаған тәжірибесін, мәдениетін жасөспірімдер бойында саналы сіңіріп, қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, мінез-құлқын, өмірге деген көзқарасын, бағытын дұрыс қалыптастыру тәрбиеге байланысты.

Тұлғаны жан-жақты үйлесімді тәрбиелеу саласының бірі–құқықтық тәрбие. Ол қоғамның әрбір азаматының мемлекеттік заңдарды аса жауапкершілікпен орындап отыруымен тығыз байланысты. Әсіресе, оның елімізде жүріп жатқан жариялық, құқықтық және зайырлы қоғам орнату процесімен байланысының маңызы ерекше. Ол үшін адамзат сан ғасыр уақытта жасап шығарған жалпы негіздегі моральдық нормаларын қоғамның әрбір өскелең жастарының сана – сезімімен, күнделікті мінез – құлықтарына қалыптастыру қажет. Бұл талапты іс – жүзіне асыру, әсіресе елдің әлеуметтік – экономикалық жағдайын дамыту кезеңінде, ең бірінші кезекте құқықтық сананы тәрбиелеу мен мемлекеттік заңдарды жетілдіру процесінде жандандыру айрықша міндетті іс.

Балалардың мінезі – құлқының шамадан тыс ауытқуына түрлі жағдайлар себеп болады. Олардың ішінде ең бастысы отбасы жағдайы болып есептеледі. Өйткені тұлғаның жеке басының жаман – жақсы қасиеттерінің негізі отбасынан қалыптасады. Сондықтан да балалардың өнеге алып үлгі тұтары – ең алдымен өздерінің ата – аналары.

Құқықтық білім беру – адамның құқытық санасын қалыптастыру мақсатында орындалатын құқытық тәрбиенің негізгі ықпалы етуші әдісі. Нақты айтсақ, құқытық білім беру арқылы жасөспірім құқыты ұғынады және оның санасы қалыптасады, дамиды, тұлғаны заңды құрметтеуге, қорғауға орындауға дағдыландыру мен заңның әділдігіне сендіру – құқықтық сананың негізгі белгілері. Аталынған белгілер оқушыларды құқықтық тәрбиелеу негізінде отбасынан және мектеп табалдырығынан бастап жүзеге асады. Есейген адамға қарағанда санасы мен мінез-құлқы жаңадан қалыптаса бастаған жасөспірім-тәрбиенің қолайлы обьектісі болып табылады. Құқықтық мәдениеттің негізгі белгілері: заң нормаларын білу, заң нормаларын орындау: қоғамдық тәртіпті; заң нормаларын бұзбау; заң күшіне сену және т.б.. Құқықтық мәдениеті дамыған тұлға-құқықтық мемлекеттің үлгілі азаматы болады.Құқытық тәрбие беру арқылы жастарды өз құқықтарын пайдаланып, азаматтық міндеттерін орындай отырып қоғамда өмір сүруге, заңдар мен ережелерді тәжірибеде белсенді қолдана білуге үйретуге болады.

Құқықтың тәрбие беру баланың жеке тұлғасын қалыптастырып, олардың бойына жоғары идеялық пен қоғамдық меншікке қатынасты көзқарасты дарытудың асыл міндеттерін атқарады. Мемлекетіміз жастарға құқықтың тәрбие беру ісіне үнемі маңыз беріп келеді. Қазақстан заңдарына терең құрмет сезімін қалыптастыру, оларды сөзсіз сақтау және орындау -ұзақ уақыт тәрбие жұмысын жүргізудің жемісі. Көбіне құқықтық сананың төмендегі, материалдық және рухани игіліктердің не екенін жөнді түсінбеушілік қоғамға жат қылықтарды туғызады. Сондықтан да әр оқушының санасына құқықтық нормаларды жеткізу, жеткізіп қана өоймай оның күнделікті мінез-құлық нормасына айналдыру үшін күресу құқықтық тәрбиенің міндеті болып табылады.

Құқықтың тәрбие негізі отбасынан басталады. Қоғамдағы тәртіпсіздік пен қылмыстың көзі - маскүнемдік. Азғындықтың құзна итермелейтін жағдайлардың алғышарты осыдан басталады. Мектеп жасындағы жастар арасында бұл теріс құбылыстың орын алып отырғаны жасырын емес.

Оқушылардың тәртіп бұзуының бір жағы отбасында жатыр. Бізде отбасы әр қилы: маскүнемдікпен күн өткізетін, ұрыс -керістен көз ашпайтын, басқалардың, мемлекеттің есебінен арам жолға барып қалғысы келетін отбасылары бар. Осындай отбасында өскен баланың оқуға, еңбекке қалай қарайтыны өз-өзінен түсінікті емес пе? Мұндай отбасында тербиеленген бала қылмыс жасауға бір табан жақын тұрады. Арамтамақтық өмірді жақсы көреді, өзімшіл болады.Адамның жалпы мәдениеті мен оның құқықтық мәдениетінің арасында тығыз байланыс бар. Сондықтан да құқықтық тәрбиені адамгершілік тәрбиесі теориясының құрамды бөлігі ретінде қарастырамыз.Қоғамдық қайта құру кезеңінде құқықтың мәдениетті қалыптастыру барысындағы кемшіліктерді жеңу орын алады.Құқық қоғам мен қоғамның өрбір мүшесінің бүкіл өмірін қамтып жатады. Құқықтық мәдениеті төмен дамыған адам тек заңның өрескел бұзылған жағдайында ғана оған зейін аударады да, құқықтық талаптарды мойындамаған көп жағдайларды байқамайды.

Пайдаланылған әдебиеттерт тізімі:

1. XXI ғасырдың ақпараттық білім беру ортасы педагогтердің кәсіби Құзыреттіліктерінің даму жағдайы ретінді:тәжірибе,мәселелер,перспективалар.
2. Мектеп ұстаздарының әлемі №7-8(31) 2018

Зейнурова Б.Т.., 3 курс студенті
Ғылыми жетекші - Хауия С., аға оқытушы, құқық магистрі
Қарағанды экономикалық университет, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАСТАРЫ АРАСЫНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІ

«Өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мен жұмыссыздар экономикалық өсімнің резерві саналады.Мен өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мәселесін қарастыру жөнінде бірнеше рет талап қойғанмын. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі бұл іске жауапсыздық танытып, атүсті қарап отырды. Адамдарды нәтижелі жұмысқа тарту үшін көбірек мүмкіндік беріп, олардың жеке кәсібін бастауына немесе жаңа мамандық алып, жұмысқа орналасуына жағдай жасау керек» деді Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев [1]. Демек, әр жұмысқа қабілетті адамның өмірінің ажырамас бөлігі - бұл жұмыс. Мазмұнына қарамастан, қызметкерге қойылатын талаптар деңгейі, күрделілік пен жауапкершілік дәрежесі, біліктілік дәрежесі, ол бүкіл өмір салтын, субъективті құндылықтар жүйесін, тұлғаның дереу және алыс болашағын анықтайды. Жұмыс сондай-ақ адамдардың өмірінің кейбір «әлеуметтік фонын» белгілейді.

Жұмыссыздық барлық уақытта бар және болатын макроэкономикалық проблема болып табылады. Жұмыссыздық және жұмыспен қамту деңгейі мемлекет экономикасындағы басты аспектілердің бірі болып табылады. Олар нарықтық қатынастардың жұмыс істеуі мен дамуының тиімділігін анықтау үшін бағалаушы факторлар болып табылады, бұл осы уақыт кезеңінде барлық мемлекеттер үшін, әсіресе Қазақстан үшін табысты даму мен өркендеудің айқындаушы факторларының бірі болып табылады. Жұмыссыздықтың анықтамаларын талдай отырып, жалпы түсінік жасауға болады.

Жұмыссыздық-экономикалық белсенді халық бұл үшін қажетті жағдайлардың болмауы себебінен еңбекке қабілетті дағдыларды қолдана алмайтын әлеуметтік құбылыс ретінде, яғни жұмыс істеудің болмауы, жұмыс істегісі келмеу, ақпарат, білім, дағды және т.б. сияқты қандай да бір жағдайларға байланысты өзін жұмыспен қамтамасыз ете алмайды. Жұмыссыздықтың көптеген түрлері бар. Ол санына, уақытына, техникалық деректеріне, жұмыс қызметінің түріне байланысты бөлінеді. Қазақстанда жұмыссыздық негізінен циклдік, фрикциялық және құрылымдық түрінде кездеседі.

«Жастар - елдің болашағы, бәсекеге қабілеттіліктің маңызды факторы», бірақ жұмыссыз жастар әлеуетті мәселе. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің деректері бойынша, 2018 жылдың II тоқсанында жастардың жұмыссыздық деңгейі 3,9% -ды құрады және Халықаралық еңбек ұйымының (NEET индексі) әдістемесіне сәйкес осы кезеңде бұл көрсеткіш 7,7% -ды құрады [2].

ҚР ҰЭМ Статистика комитетіне сілтеме жасай отырып, ақпараттық агенттіктер хабарламасында Қазақстандағы жұмыссыздық 2018 жылдың 2016-ші – ші-III тоқсанында 4-5% шамасында ауытқиды.

Жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі (15 жастан 28 жасқа дейінгі халық) сол кезеңде 3,9% құрады.

Сонымен қатар Халықаралық еңбек ұйымының (NEET) әдіснамасы бойынша жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі 7,7% - ға жетті.

Жастар арасында экономикалық қызметтің ең сұранысқа ие түрі «қаржылық және сақтандыру қызметі» болды, осы салада жұмыспен қамтылғандардың 33,3% - ы 28 жастан аспайды (2018 жылдың II тоқсанында жұмыспен қамтылғандардың 182,2 мыңының 60,7 мыңы). Екінші орынды «Ақпарат және байланыс» – 31,5% (166,4 мың адамның 52,4 мыңы), үшінші орынды «өзге қызметтерді ұсыну» – 29,6% (238,5 мың адамның 70,7 мыңы) алды. Төртінші және бесінші орында «мемлекеттік басқару және қорғаныс, міндетті әлеуметтік қамсыздандыру» және «жылжымайтын мүлікпен операциялар» орналасқан, мұнда жастардың үлесі тиісінше 27,7% және 27,3% құрады [3].

Жастардың жұмыспен қамтылуының ең төмен деңгейі "тау – кен өнеркәсібі және карьерлерді қазу" – 17,6% (274,7 мың жұмыспен қамтылғандарға 48,3 мың), «сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдықтардың жиналуын және таратылуын бақылау» – 19,3% (73,1 мың адамның 14,1 мыңы) және «өнеркәсіп» - 20,4% (1084,2 мың адамның 221,7-і) сияқты салаларда байқалады.

Білім беру деңгейі жастарды жұмысқа орналастыруда және жұмыссыздықты төмендетуде маңызды рөл атқарады. Тәжірибе көрсеткендей, жоғары білімнің болуы салыстырмалы жоғары еңбекақымен жақсы жұмыс табуға мүмкіндік береді.

2017 жылдың соңында білім алған Қазақстанның жұмысшы жастары 2,1 млн.немесе елдің барлық жастарының 60% - ын құрады.

Жоғары және аяқталмаған жоғары білімі бар жастар арасындағы жұмыссыздық 3,3% – ға, орта және кәсіптік (арнайы) білімі бар жастар арасында – 4,2% - ға, негізгі, орта, жалпы, бастауыш білімі бар жастар арасында -4,8% - ға тең.

Алайда, тіпті жоғары білімі бар жас қазақстандықтар жұмысқа орналасу кезінде белгілі бір проблемалармен бетпе-бет келеді.

ЖОО-дағы оқытушылар жыл сайын өзгермейді, тиісінше, мұғалімдер берген ақпарат, олардың оқу салалары бұрынғы қалпында қалады және әрқашан уақытқа сәйкес келмейді. Білімнің шындықтан бөлінуі, бітірушілермен жұмыс тәжірибесінің болмауы - мұның бәрі жұмыс берушілердің көңілінен шықпайды [4, 75-б].

Жастарды жұмысқа орналастыру мәселесін шешудің негізгі жолы білім беру жүйесін еңбек нарығының талаптарына сәйкестендіру керек деп ойлаймыз. Білім беру жүйесінде жастарды еңбек нарығына кезең-кезеңмен біріктіре отырып, әрбір кәсіби буын үшін бәсекелестік негіз ұйымдастырылуы тиіс, деп есептейміз.

7-8 сыныптан бастап үш тілді емес, бағдарламалауды енгізу керек. Ресей үлгісі бойынша өнеркәсіптік тапсырыспен техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін дамыту бойынша үлкен жұмыс қажет. Жоғары оқу орындарында стартаптарды венчурлік қаржыландыру жүйесін дамыту қажет.

Сондай-ақ, жастардың жұмыспен қамтылуы-нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі жаңа бағдарламаның басымдығы екенін атап өткен жөн. Оның шеңберінде жастарды бірінші жұмыс орнына жұмысқа орналастыру мәселесін шешу үшін жастар тәжірибесі сақталып отыр, ол мемлекеттің шағын еңбекақысы үшін тәжірибесі мен жұмыс өтілін жинақтауға мүмкіндік береді, бұл одан әрі жұмысқа орналасуға көмектесе

алады. Өз кезегінде, жұмыс беруші компаниялар жалақы түрінде шығын келтірмейді, бірақ сонымен қатар өзіне лайықты кандидатты таңдай алады.

2018 жылдың 1 мамырына 56 мың жас аталған бағдарлама бойынша мемлекеттік қолдауды пайдаланды. Мұнда негізінен Орта-арнайы немесе жоғары оқу орындарына түспеген және білімі жоқ жастар жұмыс істейді. Олар техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының базасында алғашқы жұмыс мамандығын тегін ала алады. Қазір жастар арасынан 6 мыңнан астам адам қысқа мерзімді курстарға жіберілді. 2018 жылы мемлекеттік және үкіметтік бағдарламалар, өңірлерді дамыту бағдарламалары мен жеке бастамалар шеңберінде жұмыспен қамтуға жәрдемдесуді мемлекеттік қолдау шараларымен қамту 171 мыңнан астам адамды немесе жалпы қамтудың 30% - ын құрайды [5, 96-б].

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

«Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» ҚР Президентінің жолдауы. 05.10.2018ж //www.akorda.kz

1. ҚР Статистика комитеті http://stat.gov.kz/faces/homePage;jsessionid
2. Волков Ю.Г., Добреньков В.И., Кадария Ф.Д., Савченко И.П., Шаповалов В.А. Социология молодежи: Учебное пособие/Под ред. проф.
3. Казақстан Республикасы ұлттық экономика министрлігінің ресми интернет-ресурсы http://economy.gov.kz

4.Ельчанинов П.М. Проблемы трудовой занятости молодежи./Социс. № 2.2018

Калинчева И., студентка 2-го курса
Темиртауского Высшего Политехнического колледжа
Научный руководитель – преподаватель ЦМК правовых дисциплин Оскеева Б.Р.,
Темиртауский Высший Политехнический колледж, г. Темиртау, Республика Казахстан

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЁЖИ И ЕЕ РОЛИ УКРЕПЛЕНИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Гражданское общество в Казахстане формировалось довольно долго, этот длительный процесс имеет свою историю. Нам известны из истории такие институты гражданского общества как произведения жырау, суд трех биев, творчество акынов и другие. Первыми в развитии гражданского общества выступили неправительственные организации, что в аббревиатуре значится как НПО, в котором решались проблемы молодежи, экологии, прав потребителей, роль женщин в обществе, жертв потерпевших тяжелые моральные и физические трагедии и т.д.

Идея построения гражданского общества в настоящий момент стала одним из приоритетных направлений государственной стратегии реформ, основу которой составляет программа демократизации и политических реформ, предложенная Первым Президентом страны Н.А. Назарбаевым.

Основополагающими принципами гражданского общества в Казахстане стали признание идеологического и политического многообразия, отделение государственных и общественных институтов. Законодательно защищены права граждан страны на создание политических, общественных, профессиональных объединений.

Именно на сегодняшний день в Казахстане существует около 3 500 неправительственных организаций, где решаются вышеперечисленные проблемы. Отдельное внимание хотелось бы уделить молодежи в гражданском обществе, его возможностях, проблемах, и существования в целом.

В нашем современном мире, как и Казахстане роль молодежи становится ключевой, так как цель нашего государства войти в 30 развитых стран мира, и на так называемую свежую кровь возлагаются большие надежды, так как мы будущее нашей страны.

А ответственность на молодое поколение ложится потому что люди, пребывающие в юном возрасте обладают энергией, новыми и свежими взглядами на жизнь, целеустремленностью, инициативностью и абстрактным ярким мышлением, которое идет в ногу со временем и позволяет взглянуть на вещи с другой стороны.

Для подготовки специалистов, которые способны вывести страну на новый уровень существуют ВУЗы и другие учебные заведения, широкий спектр профессий предоставляет будущим работникам огромный выбор, в котором каждый решает, кем ему быть и что сделать для страны. Так же для молодежи имеются своеобразные кружки по интересам, организации, помощь профориентации и центры занятости, к тому же источником знания помимо книг является интернет. Современный мир и наше государство предоставляет на сегодняшний день все дороги молодым людям для развития своей личности и будущего.

Но при всех возможностях и открытых путях для создание нового государства имеют место быть проблемы среди молодого поколения.

В первую очередь хотелось бы при большом потоке цифровой информации отметить деградацию. Интернет – одна огромная яма с колоссальным количеством знаний, как полезных, так и наоборот. К несчастью, не вся информация в интернете фильтруется, и людям попадается ненужный, вредный, и чаще всего не имеющий смысла материал, который по итогу порождает стагнацию, а в противном случае и регресс. Замечается это в виде некотором современном творчестве, приложениях, видеороликах на разных хостингов и многом другом. Современные тренды и так называемая мода, не всегда является полезной пищей для ума.

Следующая проблема среди молодых людей так это плохая просвещённость или же его отсутствие в сексуальном образовании. Молодые люди от незнания или безответственности по неосторожности во время ведения половой жизни приобретают массу неожиданностей и неприятностей. Незащищенные половые акты порождают венерические заболевания и неожиданную беременность, что может привести к временной или же окончательной остановке развития личности, так как плоды неосторожности у молодых людей приостанавливают формирование будущего. Это неподготовленные молодые девушки и парни к ролям родителей, это время на лечение полученных заболеваний, это отказ от своих планов на ближайшее время или же их перенесение, появление депрессии, потеря инициативы расти как человек, как личность.

Вместе со всем этим к несчастью неокрепших молодых умов преследует нездоровый образ жизни. Любовь молодежи к развлечениям иногда перерастает в самые неприятные последствия и летальные исходы. Зависимость от наркотических и медицинских препаратов, алкоголизм, курения и многих других губительных продуктов приводит к регрессу как морального так и физического состояния, не исключены получения психических расстройств таких как шизофрения от употребления наркотиков, суициды и настоящая деградация.

Проблемы молодежи можно перечислять бесконечно как и их возможности. Молодое поколение – играет важную и ведущую роль в гражданском обществе, за плечами молодых людей стоит будущее, и возможности нужно расширять, а проблемы – решать и по возможности искоренять. Пропагандирование сексуального образования и вреда нездорового образа жизни, фильтрация информации в социальных сетях, помощь молодым людям поможет им и нашему государству достичь огромных результатов.

Список использованной литературы:

1Концепция Государственной Молодежной Политики Республики Казахстан до 2020 Года «Казахстан 2020: Путь в Будущее» (одобрена постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 февраля 2013 года № 191)
2.Гидденс Э. Устроение общества. Очерк теории структурации. М., 2005.
3.https://articlekz.com/article/8280

Кадирбекова Толганай , Серикбаева Дана, студентки 2 курса.
Научный руководитель –Дюсембенова Г.Ж.
Карагандинский банковский колледж им.Ж.К. Букенова, г. Караганда, Республика Казахстан

ВОПРОСЫ ДУХОВНО- НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ.

Духовно-нравственное воспитание молодежи является главной задачей современной образовательной системы и представляет собой важный компонент социального заказа для образования. Образованию отводится ключевая роль в духовно-нравственной консолидации общества.

Лидером нации Н.А. Назарбаевым выдвинута национальная идея «Мәңгілік ел». Основы этой идеи являются базовые ценности развития нашего государства и представлены вопросы духовно- нравственного развития воспитания молодежи.

Решение задач воспитания и обучения личности должно строиться на основе ценностей таких как: светское государство и высокая духовность, общность истории, культуры, языка, общенациональное единство мир и согласие и др. Содержание воспитательной работы по формированию нравственности обязательно должно включать в себя:

– привитие любви к Родине, уважение законов, норм жизни;
– воспитание стремления к получению знаний;
– воспитание положительного отношения к труду;
– уважение к старшим;
– приобщение учащихся к системе культурных ценностей;
– выработка эстетического вкуса и любви к искусству
– привитие высоких нравственных принципов и др.

Что же такое «нравственное воспитание»? Это систематическое воспитательное воздействие на человеческую личность, направленное на формирование у человека общественно сообразных нравственных качеств: ответственности, патриотизма, устойчивости научного мировоззрения, сохранению общечеловеческих ценностей и т.д. Цели нравственного воспитания:

- Развитие духовно-нравственных ценностей
- Построение нравственного фундамента личности человека и гражданина.
- Расширение культурного кругозора
- Формирование гуманизма к окружающему миру.
- Стремление к самосовершенствованию.

Родители играют важную роль в воспитании нравственности у человека. Именно семья закладывает начало, оказывая, как правило, решающее воздействие на весь его внутренний мир.

Одним из результативных средств воспитания нравственных качеств являются традиции и обычаи. Особенность воспитательного воздействия заключается в том, что они не ограничиваются каким-то одним возрастным периодом жизни человека: каждый человек находится в сфере действия обычаев и традиций. Выполнение требований оказывает значимое влияние на формирование культуры чувства и поведения личности, на её отношения к окружающему миру.

Традиции и обычаи как средства воспитания представляют различные формы и методы духовно-нравственного воздействия на чувства, волю, сознание и поведение людей.

Для воспитания высоконравственной личности исторически подходят условия в Казахстане: накоплен уникальный опыт национальной политики, обеспечивающий мирное сосуществование множества различных этносов и культуры.

Одним из путей активизации нравственного воспитания учащейся молодежи является развитие культурной речи в процессе образования, а также умение красиво и четко донести

свои мысли и чувства. Язык – духовное богатство, требующее наиболее внимательного отношения. Современная молодежь всегда должна помнить об этом. Долг каждого человека – в совершенстве знать родной язык, уважительно относиться к другим языкам.

Естественное свойство полноценного человека – духовность. Доброта, сострадание, милосердие, прощение, совесть, раскаяние, любовь, честь как истинные вечные ценности приходят к человеку из литературы, искусства, народной мудрости, философии и тд. Духовно богатый человек всегда выделяется даже в повседневной жизни. Стремление к духовным ценностям помогает любому человеку легко преодолеть жизненные преграды, жить в гармонии с обществом и природой.

Важное значение в формировании духовно-нравственных ценностей и ценностном ориентировании личности имеет его ближайшее окружение: друзья, сверстники, одногруппники и другие представители групп социальных и культурных интересов. В системе организации современного молодёжного досуга, развивающего личность, является проведение различных дискуссий, конференций, круглых столов на различные поучительные темы. Основной формой такой деятельности будет повышение качества научно-исследовательской и проектной деятельности обучающейся молодёжи.

Помощь и содействие в решении названных проблем могут оказать посещение музея, театров, учебных этнокультурных центров, экскурсий и т.д.

Использование различных форм деятельности: конкурсы, творческие показы, выставки и презентации, тренинги, мастер-классы, защита проектных и научно-исследовательских работ, проведение различных мероприятий на тему духовно- нравственного и правового воспитания молодежи.

Взаимодействие семьи и учебы содействует духовно-нравственному развитию и гражданскому воспитанию не только учащихся , но и их родителей. Такое взаимодействие можно рассматривать как социально-педагогическую технологию нравственного оздоровления общества. В своей книге «Стратегия независимости» Н.А. Назарбаев пишет: «Пришло время определиться, каким мы хотим видеть своё будущее и будущее своих детей… Мы должны ежедневно помнить, что помимо задач нынешнего периода на нашем поколении лежит огромная ответственность перед будущими поколениями: ответственность отцов и матерей, дедушек и бабушек перед своими детьми».

Развитие и процветание любого государства, в том числе и Казахстана, может быть успешным лишь при активном участии в этом процессе подрастающего поколения. Закон Республики Казахстан «Об образовании» требует активного формирования у молодежи высоких нравственных качеств: чувства национальной гордости, патриотизма, гуманного отношения к людям, уважения к своей культуре, самобытности народа, нравственного поведения.

В мире испокон веков существует одна простая истина: «За молодежью будущее человечества». Это означает то, что молодежь не должна в пустую тратить время, а должна с каждым днем развиваться и достигать определенных целей.

Государство предоставляет все возможности для этого.

К примеру 2019 год объявлен «годом молодежи», чтобы подчеркнуть значимость молодого поколения в будучи развивающемся государстве.

Президент РК призывает всех молодых людей в Год молодежи сделать свой вклад в развитие страны, создать судьбу страны вместе со своим народом!

Список использованной литературы:

1. Послание Президента РК за 2019г
2.https://aqartu.com
3e-history.kz

Қанатұлы.Ж. ОПЭК-41к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к, доцент Абдакимова.М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ГУМАНИСТІК ПЕДАГОГИКАНЫҢ ТАРИХИ АСПЕКТІЛЕРІ

Гуманистік педагогика – баланы жоғарғы құндылық ретінде негіздейтін тәрбие мен білім беру ісінің теориясы мен тәжірибесіндегі бағыт. Гуманистік ойлар алғаш рет түрлі дәуірдің ойшылдарының философиялық-педагогикалық еңбектерінде қалыптасып, кейін гуманистік педагогика феноменінің қайнар көзіне айналды.

Тұңғыш рет «гуманизм» терминін Марк Тулий Цицерон қолданып, оны адамзатсүйгіштік идеологиямен жақындастырды. Антикалық дәуірде гуманистік ойлар білім берудің идеалды үлгісімен тығыз байланысты болды, үйлесімді әрі жан-жақты дамыған тұлға, адал құқығы мен еркін дамуды, қабілеттерінің ашылып дамытылуы қоғамдық қатынастардың басты критерийі болып табылды [1].

Ерте Ортағасыр кезеңінде христиан діні басты идеология нысаны болғандықтан гуманизм ілімінe жалпыадамзаттық императивтер қосылды: жақыныңа деген махаббат, этникалық және әлеуметтік жағдайына қарамастан Құдай алдындағы барлық адамдардың теңдігі. Бұлар өз кезегінде гуманистік ойларда айтылатын адамсүйгіштік пен патриотизмнің, адамзаттың құндылықтарын қорғауға, еңбексүйгіштік пен мейірімділік қасиеттерінің қажеттілігіне септігін тигізді.

XIV-XVI ғасырларда батысеуропалық өркениетте Қайта Өрлеу дәуірі балаға жаңадан гуманистік көзқарастар айтыла бастады. Зияткерлік және моральдық тұрғыда дамыған, үйлесімді әрі әмбебап тәрбие алған баланы қалыптастыру ренессанстық педагогтың басты мақсатына айналды. Педагогикадағы гуманистік теориялар XV ғасырдың ортасында Мантуедағы В.де.Фельтре ашқан «қуаныш мектебінде» жүзеге асырылды. Мектептің басты міндеті баланы белсенді азамат, терең білімді, жақсылық жасаушы етіп тәрбиелеу болды. Мектепте өз бетімен ізденуге баса көңіл бөлініп, ақыл-ой мен дене тәрбиесі қатар берілді, Сонымен қоса, міндетті түрде оқытылатын грамматика, риторика, диалектика, философия пәндері оқытылды. Гуманист-педагогтың пікірінше, бұл тәсіл баланың өзін-өзі тануға және әрі қарай жетілуге зор септігін тигізеді [2].

Гуманистік тәрбиенің құрылымдық жүйесін XVII ғасырда Я.А.Коменский ойлап тапты. Оның айтуынша, бүкіл оқу процесін баланың ақылына икемдеу керек. Дегенменде Коменский қатал тәртіпті керек деп санады. Себебі онсыз қателіктерді түзеу мүмкін емес еді. Коменскийдің бар мұрасы гуманизмнің руханда жасалған: «Адамның адамша оқып, адамша харекет жасауы үшін туа берілген қабілеттерді шыңдау қажет» деп түйіндеген [3].

XVIII-XIX ғасырларда «гуманизм» ұғымының философиялық-педагогикалық ғылымдарда бекітілді. Ұлы философтар, педагогтар, қоғам қайраткерлері (Дж.Локк,Ж.Ж.Руссо, И.Кант, М.В.Ломоносов, И.И.Бецкой, И.Г.Песталоцци) білім мен тәрбиені үзілмейтін байланыста санап, педагог-тәрбиеші баланы еркіндікте, бойына жалпыадамзаттық қасиеттерді қалыптастыруы тиіс деп есептеді. Дәл осы кезеңде «табиғи еркін тәрбие» гуманистік теориясының негізі қаланды.

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында Батыс Еуропа елдерінде педагогикадағы реформаторлық қозғалыс басталып, ол балаға «өмірлік кеңістік» беріп, бүткіл педагогикалық процесс баланың «табиғи қабілеттерін» дамытуға бағытталған жаңа мектептердің ашылуымен байланыстырды. Бұл педагогикалық бағыттың негізгі тенденцияларына – педоцентризм, гуманизм, демократизм, культуризм жатады.

XIX-XX ғасырларда Ресей педагогикасында гуманистік тақырып өзектене бастады және келесідей белгілермен сипатталды: оқу материалдарының дифференциациясы (Каптерев, Водовозов); білім берудегі табиғилық; баланы тәрбиелеу кезінде жастық және психологиялық, ұлттық ерекшеліктерін ескеру, сонымен қатар баланы табиғат арқылы

тәрбиелеу (В.В.Зеньковский, П.Ф.Лесграфт, К.Д.Ушинский, С.А.Рачинский); отандық және жалпыадамзаттық құндылықтарды үйлестіретін ұлттық мектеп құру (В.Соловьев, К.Д.Ушинский, Н.Ф.Бунаков, В.Я.Стоюнин); адамның бойында жалпыадамзаттық және индивидуалды тәрбиелерді үйлесімді біріктіру (В.В. Розанов, К.Н. Леонтьев) .

ХХ ғасырдың басында Ресейде педагогика мен психология ғылымында жаңа ағым – педология пайда болды. Негізін қалаушы ғалым А.П.Нечаев болып табылатын бұл ағым баланы кешенді түрде зерттейді, яғни физиологиялық, психологиялық, педагогикалық тұрғыда қарастырады. Жас ерекшелік психологиясын жетік меңгерген А.С.Макаренконың тәрбиелеу жүйесі ізгіліктік бағытта жүрді, Оған мынадай қағидалар енді: параллельді педагогикалық әсер ету, оптимистік гипотеза, баланың мүмкіншілігіне сену, «ертеңгілік қуаныш» теориясы және баланы ұжымда тәрбиелеу.

Кеңестік дәуірде педагогика ғылымы өзіне әлемдік педагогикалық тәжірибеден ең озық прогрессивтік идеяларды қолданып үлкен ізгіліктік әлеуетке ие болды. Кеңес Одағы бірінші болып «барлық игілік – балаларға» деген қағиданы алға тартты. Кейін аталмыш қағида бала құқығы жөніндегі бүкіл халқыаралық конвенциялар мен декларациялардың негізіне айналды. Мұндай қағиданы басшылыққа алған Кеңес Одағы мектепке дейінгі оқытуда және білім берудің кез келген сатысында тегін көмек көрсетті, оқушыларға барлық материалдық жағдайларды жасады. Кеңестік мектептердегі гуманистік тәрбие беру жағынан зор үлес қосқан, кеңестік ғылымды жаңашыл идеяларымен байытқан педагог, ғалым В.А.Сухомлинский еді. Ол күнделікті іс-тәжірибесінде өзінің өмірінің басты философиялық мақсатын орындады: ізгі қоғамды тек ізгі адамдар ғана құра алады және бұл адамдарды тәрбие процесін гуманизациялау арқылы ғана тәрбиелей аламыз деп сенді. Сухомлинскийдің Павлыш орта мектебінде қалыптастырған, өскелең ұрпақтың бойында адамгершілік сезімдер мен сенімдерді ұялататын тұтас тәрбиелеу жүйсі қазірде әлем назарынан тыс қалмады [5].

Гуманистік білім берудің концепциясын бүгінгі күнге дейін әлі жалғастырып жүрген ғалым-педагог, ірі теоретик Ш.А.Амонашвили гуманды педагогиканың дамуы мен таралуы үшін 2001 жылы қыркүйекте Рерихов Халқаралық Орталығының жанынан Гуманды Педагогика Халқаралық Орталығын ашып оған жетекшілік етеді. Бүгінгіге дейін «Гуманды педагогика антологиясының» 40 томы жарық көрді [6].

Қазақстандық зерттеуші ғалым,педагог А.А. Бейсенбаева тарихи құбылыс ретінде гуманизм қоғамның талабына сай тың мазмұнда болатынынын көрсетеді. Сонымен қоса, ол педагогика тарихында гуманизмнің абстрактылы және реалды типтеріне нақты анықтама береді. Ал Г. Шолпанқұлова ізгіліктік қарым – қатынас түсінігін анықтай отырып,оның құрылымдық бөліктерін көрсетіп,оларға ізгіліктік қасиеттерді шынайы, жалған және адамгершілікке жатпайтын қасиеттер деп бөліп қарастырды. В.П. Кәріпжанова өзінің диссертациялық жұмысында сенімділікті, ізгіліктік сенімділікті қалыптастыру жағдайларын, оның құрылымдылық компоненттерін анықтайды [7].

Нақты қорытындылап айтқанда гуманистік педагогика баланы өзіндік табиғи қабілеттерін қабылдап, оны тек жақсылық жасауға баулып, бүкіладамзаттық игі қасиеттерді бойына сіңіріп, қоғамға пайдалы азамат етуді мақсат етеді. Бүгінгі таңдағы «Мәңгілік Ел», «Рухани жаңғыру» идеологияларының негізінде тәрбиеленген бала патриот, гуманист, азаматтық қоғамды құра алатын тұлға ретінде қалыптасады. Ал ол үшін педагогтар гуманистік педагогиканың маңызын түсіну міндетті болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Модзалевский Л. Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших до наших времен. СПб;
2. Баткин Л.М. Европейский человек наедине с собой. Очерки о культурно-исторических основаниях и пределах личного самосознания. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2000. – 1005 с.;
3. Романюк Л. В. Динамика гуманистической традиции в научно-педагогическом наследии России второй половины XIX века. М., 2001;

4. Богуславский М. В. Генезис гуманистической парадигмы образования в отечественной педагогике начала XX в. // Педагогика. 2000. №4. С. 63–70;
5. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. М., 1996;
6. Ситаров В. А., Маралов В. Г. Педагогика и психология ненасилия в образовательном процессе. М., 2000.
7. Нұрматов С. Рухани құндылықтар әлемі. Әлеуметтік философиялық талдау.- Алматы: ФСИ, 2000.-180 б.

Ким В.Ю., студент 2 курса
Научный руководитель – педагог-психолог Демченко А.В.
Карагандинский горно-индустриальный колледж, г. Караганда, Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ У СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА НА ЗАНЯТИЯХ САМОПОЗНАНИЯ

«Рухани жаңғыру» – это действительно важная инициатива, которая имеет фундаментальное значение. Сегодня казахстанцы являются свидетелями зарождения нового этапа в истории Казахстана. Его уникальность состоит в том, что процесс модернизации, объявленный Президентом, реализуется одновременно в трех направлениях: модернизация экономики, конституционная реформа, заложившая основы масштабной политической модернизации и модернизация общественного сознания. Вместе с тем, он подчеркнул, что именно третье направление является самым сложным и комплексным, так как еще никогда перед казахстанцами не стояло такой задачи, как модернизация общественного сознания. Именно она является сердцевиной всех возможных преобразований в стране. Историческая ценность статьи президента в том, что в ней предлагается рассматривать политические реформы и экономическое развитие расширенно, с точки зрения культуры. [1]

Среди множества проявлений в человеке, особое место занимают духовно–нравственные ценности, которые являются своеобразным стержнем внутреннего мира человека, выполняют ведущие регулирующие функции в формировании его эмоций, чувств, жизненных ориентаций и убеждений, поступков и отношений. В современном обществе широко рассматривается проблема формирования духовных, нравственных ценностей и ценностных ориентаций у обучающихся разного возраста. В отличие от взрослых у подростков нет сложившейся системы ценностей. Для них основными являются ориентировка в социокультурных ценностях и формирование собственной системы ценностных ориентаций. Если мы рассмотрим их формирование в ходе возрастного развития, то в младшем школьном возрасте ценностные ориентации личности еще не формируются, но проявляется готовность детей к самоанализу и активный интерес к общению по поводу устройства мира. В подростковом возрасте ценностные ориентации только начинают формироваться на фоне интенсивно протекающего процесса осознания уникальности собственной жизни. И только в юношеском возрасте происходит формирование системы личностных ценностей. Образование ценностных ориентаций личности происходит под воздействием различных условий.

В данном случае формирование ценностных ориентаций у старшеклассников мы будем рассматривать на уроках самопознания, специально организованного воздействия на становление ценностных ориентаций, целенаправленным созданием подобранного, логически выстроенного материала. Именно на этих занятиях духовно-нравственное образование «Самопознание» осуществляется через достижение общих целей: осознание каждым обучающимся своего внутреннего мира и осмыслению своей индивидуальности, содействие гармоничному становлению личности через все направления «Познание человеком самого себя», «Человек в обществе», «Человек и окружающий мир» и «Духовный опыт человечества». Указанные направления выступают ключевыми векторами процесса

самопознания, так как в полной мере отвечают логике человеческой жизни, системе общечеловеческих ценностей и содержат значительные предпосылки для развития духовно-нравственных качеств.

На основании вышеизложенного и учитывая тот факт, что в условиях кризисного положения нашего общества проблема формирования ценностных ориентаций становится актуальной, в связи с этим было выбрано исследование: «Формирование ценностных ориентаций у студентов колледжа на занятиях самопознания».

Цель исследования состояла в изучении иерархии ценностных ориентаций у обучающихся, окончивших девять классов и студентов колледжа.

Опрос проводился в начале учебного года среди обучающихся колледжа, пришедших после девятого класса школы. Для того, чтобы выстроить иерархию ценностных ориентаций бывших школьников и изучить динамику формирования ценностных ориентаций, обучающимся была предложена методика определения ценностных ориентаций М. Рокича. Внимательно изучив представленный список ценностей, (активная деятельная жизнь, жизненная мудрость, здоровье, интересная работа, красота природы и искусства, материально обеспеченная жизнь, наличие хороших и верных друзей, познание, продуктивная жизнь, развитие, свобода, счастливая семейная жизнь, счастье других, любовь, творчество, уверенность в себе, удовольствия) им необходимо было проранжировать их по мере предпочтения.

Опираясь на полученные результаты, можно сделать вывод, что такие ценности как жизненная мудрость, развитие, творчество, красота природы и искусства, счастье других, общественное признание занимают дальние позиции. То есть это те ценности, которые в большей степени определяют духовно-нравственные качества личности. На первые места студенты выбирают такие ценности как семья, материально обеспеченная жизнь, продуктивная жизнь, которая невозможна без наличия хорошего здоровья, поэтому в первую очередь выбирают эту ценность. Положение в социуме, то есть общественное признание вообще не нужно современному человеку, у которого есть все материальные блага, считают выпускники школ. Ну и чуть - чуть необходимо саморазвитие, то есть познание, развитие и свобода.

В течение учебного года со студентами проводилась работа по формированию духовно- нравственных ценностей, на занятиях самопознания, на которых рассматривались темы «Имя – человек», «В семейном кругу», «Служение обществу», «Гражданин земли», «Найти себя», «Социальные роли личности», «Человек в коллективе», «В поиске идеала» [2], через которые красной нитью проходит воспитание жизненно важных ключевых компетенций студентов: определять свою жизненную позицию; конструктивно решать различные вопросы соответственно нравственным нормам; выстраивать доброжелательные отношения с собой, людьми и окружающим миром; оказывать посильную помощь людям, проявлять заботу о родных и близких; жить в ладу с самим собой, быть искренним в мыслях, словах и действиях; проявлять созидательную активность, гражданственность и патриотизм; проявлять готовность к нравственному выбору и быть ответственным за свои мысли, слова и поступки; развивать навыки служения обществу. Используя притчи, рассказы героев, отрывки из произведений из урока в урок проговаривались данные компетенции. В конце учебного года студентам первого курса колледжа была предложена та же методика определения ценностных ориентаций М. Рокича [3]. Сравнительные данные представлены в таблице.

Таблица 1. Иерархия ценностных ориентаций студентов колледжа

№	Ценностные ориентации	Ценностные ориентации
	Начало года	Конец года
1	Здоровье	Семья
2	Семья	Здоровье
3	Любовь	Познание

4	Материально обеспеченная жизнь	Развитие
5	Продуктивная жизнь	Жизненная мудрость
6	Активная деятельная жизнь	Активная деятельная жизнь
7	Познание	Любовь
8	Жизненная мудрость	Продуктивная жизнь
9	Развитие	Материально обеспеченная жизнь
10	Интересная работа	Интересная работа
11	Свобода	Красота природы и искусства
12	Наличие хороших и верных друзей	Наличие хороших и верных друзей
13	Творчество	Творчество
14	Красота природы и искусства	Счастье других
15	Счастье других	Общественное признание
16	Уверенность в себе	Уверенность в себе
17	Удовольствия	Свобода
18	Общественное признание	Удовольствие

Из таблицы видно, что у ребят значительно изменились приоритеты ценностей. Студенты осознали, что семья, познание, развитие, жизненная мудрость, красота природы, творчество, счастье других и общественное мнение имеют важное значение в жизни человека и являются духовной основой мировоззрения личности. И чтобы быть образованным в полном смысле слова, необходимо, по словам Н.Г.Чернышевского «приобретать много знаний, мыслить и приобретать сильную любовь ко всему доброму и прекрасному» [4]. Таким образом, благодаря занятиям самопознания, студенты смогли ответить на вопрос: Какое значение в жизни человека имеют духовно-нравственные ценности и ценностные ориентации?

Список используемой литературы:

1. Методическое пособие по информационному освещению для СМИ «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». – Астана, 2017.
2. Калачева И.В, Саинова Л.А.. Самопознание. Учебник для 10 класса общеобразовательных школ./Алматы. ННПООЦ «Бөбек», 2010. – 232с.
3. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. – Самара, 1998. – 637-641с.
4. Чернышевский Н.Г. Литературная критика. В 3 т. – М., 2009. – 75с.

Кубекова Н.М. П-31каз
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.м., оқытушы Құлибек А.Б.
Қазұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қараганды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАСЫ ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫҢ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕ

Заң ғылымында қазіргі уақытта құқықтық сананың жалпы теориясының негіздері құрылған, соңғы жылдары осы мәселе бойынша социологиялық зерттеулерге деген қызығушылық айтарлықтай күшейе түсті, жастардың құқықтық санасының жалпы мәселелері қоғамдық сананың формасы, оның түсінігі, құрылымы, функциялары және т. б. ретінде жеткілікті толық зерттелген.Жастардың құқықтық санасы біртұтас қоғамдық сананың бір түрі ретінде әрекет етеді және салыстырмалы дербестікке ие. Ол біздің қоғамымыздың қондырмасына кіретін жастар болмысының (құқықтық жүйе, құқықтық

реттеу, құқықтық тәртіп және т.б.) түрлі құқықтық құбылыстарының барлық жиынтығын бейнелейді.

Жастардың құқықтық санасын Қазақстанның жас азаматтарының қолданыстағы құқыққа, заң практикасына, құқықтарға, бостандықтарға, жас азаматтардың міндеттеріне, сондай-ақ қалаған құқыққа, басқа да қалаған құқықтық құбылыстарға қатынасын білдіретін құқықтық сезімдер, эмоциялар, идеялар, көзқарастар, бағалау, көзқарас, көзқарас және басқа да көріністер жүйесі ретінде анықтауға болады..Жастардың құқықтық санасының құрылымын зерттеудің негізгі аспектілері, жалпы қоғамдық сананың құрылымы сияқты, гносеологиялық және социологиялық болып табылады, олар бір-бірімен айырмашылығы болса да, теріске шығармайды, бір-бірін толықтырады. Гносеологиялық аспектідегі жастардың құқықтық санасының құрылымы құқықтық идеология мен құқықтық психологияның құқықтық болмысын бейнелеудің екі деңгейінен тұрады.

Қоршаған құқықтық болмыстың тікелей ықпалымен туындайтын құқықтық психология жастардың құқықтық санасының бірінші, бастапқы, эмпирикалық сатысы болып табылады, дәл осы деңгейден жастардың және кәмелетке толмағандардың құқықтық санасының құқықтық болмысын сезіну, онымен алғашқы "танысу" басталады.

Құқықтық психологиядан айырмашылығы құқықтық идеология жастар мен кәмелетке толмағандардың құқықтық санасының неғұрлым жоғары ғылыми-теориялық тұжырымдамалық деңгейін, жас азаматтардың қоғамдық өмірдің құқықтық құбылыстарын терең ұғынуын білдіреді. Жастардың құқықтық санасының идеологиялық саласында қазірдің өзінде алынған нақты эмоциялық-сезімдік материал негізінде жас азаматтардың еркін қалыптастыруда үлкен рөл атқаратын құқықтық шындық туралы идеялар мен түсініктердің түпкілікті қалыптасуы мен ресімделуі орын алады.

Құқықтық идеология және құқықтық психология құқықтық сананың бірыңғай құбылысының элементтері ретінде өзара байланыста және өзара тәуелділікте болады,бірақ елеулі дәрежеде бір-бірінен ерекшеленеді. Олардың арасындағы негізгі айырмашылық жастар болмысын және түрлі әлеуметтік құралдардың көмегімен объективті құқықтық шындықты бейнелейді: біріншісі идеялар, теориялар көмегімен, екіншісі психикалық көріністер, сезімдер мен эмоциялар көмегімен. Ол негізінен әртүрлі деңгейде және осы бейнелеу тәсілдерінде тұрады.

Егер құқықтық идеологиядағы жастар болмысының көрінісі теориялық, ғылыми сана-сезім, теориялық білім мен заңнаманы, құқықтық тәртіпті, заңдылықты және өзге де құқықтық құбылыстарды бағалау деңгейінде болса, " онда құқықтық психологияда мұндай көрініс ең алдымен әдеттегі, күнделікті сана деңгейінде жүзеге асырылады.Сондықтан жастардың құқықтық сана құрылымындағы жетекші элемент құқықтық идеялар кешені болып табылады. Жастардың құқықтық сезімдері мен эмоцияларының мәнін жете бағаламауға болмасақ та, стратегияны әзірлеу және жас азаматтардың өзінің заңдық маңызы бар мінез-құлқын іс жүзінде жүзеге асыру процесінде айқын орын алады.Қарастырылып отырған аспектіде жастар мен кәмелетке толмағандардың құқықтық идеологиясы дамудағы құқықтық жүйені сипаттайтын ғылыми ережелердің, идеялардың, теориялар мен ілімдердің ішкі бірлігі қатарға енген ретінде көрінеді.Жастардың құқықтық психологиясына келер болсақ, ол жастар өмірінің түрлі құқықтық аспектілерін көрсететін бұқаралық құқықтық психикалық көріністердің (эмоциялар, сезімдер, көңіл-күй) жиынтығы ретінде ойластырылады. жастар мен кәмелетке толмағандардың құқықтық санасының осы құрылымдық элементтерінің екеуі де, әрине, өзара тығыз байланысты, тұрақты өзара әрекеттестікте болады.

Гносеологиялық функция құқықтық құбылыстарды объективті шындықта тануды сипаттайды, реттеуші өзінің мінез-құлқын құқықтық ұйғарымдардың талаптарымен салыстыру арқылы оны түзетуге мүмкіндік береді, модельдеу функциясы жастар мінез-құлқының тиісті моделін қалыптастырудың маңызды құралы болып табылады, ол қажеттісі ретінде бағаланады.Алайда, құқықтық шындықты танып, жас азаматтар психикалық эмоционалдық процестер мен жай-күй (эмоциялар, сезім, көңіл-күй, әсерлер және құмарлық)

арқылы оған белгілі бір қарым-қатынасты (жастардың құқықтық санасының бағалау функциясы) көрсетеді.Адамның ниетін ақылға қонымды іске асыруды жүзеге асыратын жастардың құқықтық санасының практикалық жағы ерік (жастардың құқықтық санасының мінез-құлықтық функциясы) болып табылады. Ол құқықтық білімді түсінуді, қалыптасқан құқықтық нанымдармен және жастар ортасында қолданыстағы құқықтық нормалар мен құндылықтар жүйесін, мақсаттарды, уәждер мен ерік білдіру жүйесін айқындауды қамтитын қазіргі бар объективті шындықпен туындайтын ниеттерді ішкі келісуді қамтиды.

Жастардың құқықтық санасы қоршаған құқықтық шындықты айқын көрсетіп қана қоймай, оны адам даралығының өзіндік "әлеуметтік биологиялық сүзгісі" арқылы айқын көрсетеді. Ол үш компоненттен тұрады: тұлғаның барлық психикалық қорытпасының ерекшелігі, жас адамның өмірлік тәжірибесі, индивидтің тікелей қарым-қатынас шеңбері.
Жастар мен кәмелетке толмағандардың құқықтық санасы күрделі әлеуметтік білім болып табылады. Субъектілердің (жеткізгіштердің) көзқарасы бойынша жастардың құқықтық санасы жаппай (жалпы әлеуметтік), топтық және жеке болып бөлінеді. әлеуметтік деңгей тұрғысынан жастар мен кәмелетке толмағандардың құқықтық санасы әдетте әдеттегі, ғылыми және кәсіптік болып бөлінеді.Жастардың кәсіби құқықтық санасы-заңгерлердің құқықтық санасы, яғни арнайы жалпы білім беретін немесе практикалық дайындықты талап ететін жас азаматтардың ортақтығы. Жастардың құқықтық санасының бұл түрі оның рухани элементтері құқықтық нормаларды практикалық тану және оларды қолдану машықтары мен дағдыларымен тығыз байланысты.Жастардың бастамашылығымен және ұйымшылдығымен енгізілетін мүмкіндіктерді пайдалану үшін құқық қорғау органдарының жастармен және кәмелетке толмағандармен өзара іс-қимыл жасаудың өзге де нысандары қажет. Жастардың құқықтық сана-сезімінің функциялары шеңберінде бұл нысандар мынадай екіге бөлінеді: 1) жастардың құқық қорғау органдарының қызметіне қатысуы; 2) жастардың және кәмелетке толмағандардың қылмысқа қарсы күреске қатысуы.

"Жастардың құқықтық санасы" ұғымы идеялардың, теориялардың, тұжырымдамалардың, ұсыныстардың, сезімдердің, эмоциялардың жиынтығы болып табылады, оларда олардың құқыққа (қолданыстағы және қалайтынға), мемлекеттік органдардың заңдық маңызы бар қызметіне, сондай-ақ жастардың құқықтық реттеу саласында жасалатын іс-қимылдарына көзқарасы көрінеді. Құқық тиімді шығармашылық күшке айналуы үшін ол саналы ғана емес, сонымен қатар танылуы тиіс.Тек бұл жағдайда жас азаматта заңға бағынушылық мінез-құлық үшін уәждер жасалады. Жастардың құндылықтар жүйесіндегі бағдар ретінде құқықты тану оған басқаруға мақсатты ықпал ету нәтижесінде жастардың құқықтық санасын мақсатты қалыптастыру немесе қайта құру жолымен жүзеге асырылады.Жастардың құқықтық санасының функцияларын келесі төрт параметр бойынша бөліп көрсету керек. Біріншіден, бұл құқықтық мінез-құлықтың мазмұнын анықтайтын құқыққа деген қатынас. Екіншіден, құқықтық қызметті қалыптастырудың негізі ретінде әрекет ететін құқықтық нұсқамаларды іске асыруға дайындық. Үшіншіден, азаматтардың заңды жолмен қылмыстық көріністерге қарсы тұра білуін сипаттайтын өзінің субъективті құқықтарын қорғау мен өзін-өзі қорғауға дайын болу. Төртіншіден, құқықтық шындықты әлеуметтік бақылауға қатысуға дайын болу, ол жеке адамдардың құқыққа қаншалықты құндылық ретінде жататынын көрсетеді.

Заңгерлердің құқықтық санасының (заңдық құқықтық сананың) мәні құқықтық идеология мен құқықтық психологияның ерекшеліктерінен, осы мамандыққа тән құқықтық білім, көзқарас, ұстаным, құндылық бағдарлану, сондай-ақ сезімдер, эмоциялар, көңіл-күй, әдеттер жүйесінде көрініс табады. Н.Я. Соколова, Ұстанымды қолдай отырып, заңгердің құқықтық санасын арнайы білім беру және практикалық қызметті талап ететін заң қызметімен кәсіби айналысатын адамдардың құқықтық көзқарастарының, білімдерінің, сезімдерінің, құндылық бағдарларының және құқықтық санасының басқа да құрылымдық элементтерінің құқықтық көзқарастарының жүйесі болып табылатын құқықтық сананың нысандарының бірі ретінде анықтауға болады .Қазіргі шетелдік және отандық ғылымда бұқаралық жастар маргинализациясын зерттеу мәселелері өзекті болып отыр. Жастар

деструкциясын жандандыру қазіргі уақытта қазақстандық қоғам үшін елеулі қауіп төндіретіндіктен, ол қоғамдық, құқықтық, әкімшілік ықпал етуді талап ететін құбылыс ретінде терең және жан-жақты, оның ішінде әлеуметтік таным құралдарымен зерделенуі тиіс.Девиантты мінез-құлық этиологиясындағы криминалдық субкультураның рөлін күшейту қоғам қоятын өмір стандарттарына қол жеткізу және қамтамасыз ету саласында дағдарыстық құбылыстардың болуына байланысты әлеуметтік және құндылықтық қақтығыстар аясында орын алады. Бұқаралық ақпарат құралдарында таратылатын, ұсынылатын өмір стандарттары қоғамның басым көпшілігі үшін объективті түрде қол жетпейтін тұтыну қоғамының құнды бағдарлары болып табылады.Бұл жағдайда криминалдық субмәдениетпен үрейленген девиеттер маргиналдық индивидтердің санасында тиімділіктің салдарынан, мақсаттарға қол жеткізгенде, сондай-ақ кең таралған және адал, терең соттаусыз қоғам қабылдаған заңдылық мәртебесін орынды деп алады. Қылмыстық субмәдениетке негізделген девиацияның осы жағдайларында өзінің ұдайы өсуіне қуатты серпін алады.Өлтонмен тұлғаның мақсаттары мен құралдарына қатысты мінез-құлқының типологиясы әзірленді, оған сәйкес кез келген тұлғаның мақсаттары мен құралдарына қатысты қарым-қатынас белгілі бір жүйеге салынады. Әлеуметтанудың криминализация үрдісі, онда делинквенттік практикалардың кеңеюі, оның қызмет етуінің тұрақтылық деңгейіне принципті ықпал ететін ресейлік қоғамның аса маңызды және өзекті қазіргі заманғы проблемаларының санатына жатады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстандық патриотизм Тогизбаев Б. К. //http://web.kzi.kz/
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауы "Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ"//http://www.akorda.kz/ru.
3. "Мәңгілік Ел" қазақстандық қоғамды біріктіруші және біріктіруші идея. Амандықова С. К.//Фемида. Республикалық Заң ғылыми-практикалық журналы.2014.№ ,.С. 8-12
4. Н. Назарбаев А. Хранить память, крепить согласие/ / Казахстанская правда. 01.1998.

Калиева Д.Б., учащаяся КГУ школы-гимназии №176, г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель – к.ю.н., доцент Момышева Ф.С.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

О ПРОБЛЕМАХ НРАВСТВЕННОГО И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Мы живём в очень непростое время. В Древнем Китае к разряду очень нехороших пожеланий относилось следующее: чтоб жил ты в эпоху перемен. Глубокая мудрость скрывается за этими очень простыми словами. Перемены это нестабильность, неустойчивость, они в свою очередь порождают переоценку всего, в том числе и переоценку общечеловеческих ценностей. Самое страшное не заметить подмену понятий. Постсоветское поколение повзрослело, пережило множество реформ, выжило, и бросилось воспитывать молодое поколение. А молодёжь то, несмотря на всю свою продвинутость и креативность, на весь свой небольшой опыт приобретённых, эмоционально пережитых знаний и убеждений, минимальный комплекс сформированных навыков нравственных и правовых, не понимает целей, идеалов, норм и ценностей гражданского общества. Гражданского общества, о котором так много говорят и далеко не все понимают.

Проблемы воспитания молодого поколения в целом и ее правового воспитания в частности актуальны во все времена, значимость их трудно переоценить. Законы развития живой природы являются универсальными. И именно молодёжь тот барометр, который показывает, готово ли общество к развитию и обновлению, или оно направлено на застой и, в конечном счете, обречено на деградацию. Сегодня становится ясно, и Я. С. Яскевич

совершенно верно отмечает, что объявленная вначале 90-х гг. деидеологизация общества привела к социальному хаосу, перманентному кризису экономики, идеологии и культурной жизни. Была потеряна перспектива общественного развития, а в обществе без будущего наступают апатия, уныние и безнадежность, с одной стороны, беззастенчивость, наглость силы порока – с другой [1, с. 224]. Тем более, уроки прошлого нам не следует ни в коем случае забывать. Самые беззащитные и в то же время самые активные, молодёжь является стратегическим резервом любого общества и государства. И первоочередная задача, стоящая перед нашим государством это качественное улучшение этой категории населения. В том числе и нравственно. Подрастающее поколение должно быть лучше своих родителей. Это очевидная истина.

Нравственное развитие личности начинается в родительском доме. Ценности семейной жизни, усваиваемые с рождения, имеют огромное значение и проецируются в дальнейшем на отношения в обществе, составляя, в конечном счете, основу гражданского поведения человека. Итак, стратегически, с социальных позиций процесс воспитания молодежи и его правовая составляющая есть не что иное, как создание фундамента будущего общества, своеобразная программа его развития в общесоциальном и правовом плане.

Теперь о правовой составляющей процесса воспитания молодого поколения. Попробуем очень просто определить суть данного понятия. Итак, правовое воспитание - это формирование у граждан и в обществе правовой культуры.

Правовое воспитание можно и нужно рассматривать в двух аспектах. В широком смысле данный процесс предполагает формирование правосознания и правовой культуры всех членов общества. В узком смысле, правовое воспитание рассматривают как один из видов общественной деятельности, выражающийся в целенаправленной и организованной работе государственных органов и общественных организаций, направленной на формирование правовой культуры и воспитания законопослушных граждан. Формой правового воспитания является правовое обучение – т.е. непосредственная передача, накопление и усвоение знаний, принципов, норм права, а также формирование соответствующего отношения к праву и практике его реализации, умение использовать свои права, соблюдать запреты и исполнять обязанности. Велика роль педагога как субъекта правового воспитания на всех уровнях образования. Для достижения основной задачи правового воспитания ему нужно подобрать единственно верный метод передачи теоретического правового материала объекту воспитания.

Какова же основная задача правового воспитания? Повышение правовой культуры личности, развитие правового сознания человека. В наше непростое время, это задача номер один**.** И тут мы полностью согласны Г. Р. Абсаттаровым, что важнейшей задачей воспитания правовой культуры казахстанской молодежи является достижение такого результата, когда основными стимулами поведения молодого человека становятся осознанный гражданский, нравственный долг и убежденность в социальной, политической ценности казахстанского права [2, с.17].

Главная проблема, особенно в современном казахстанском обществе, у молодежи в процессе правового воспитания складывается неверное понимание сущности права. Чуть ли не с рождения детям прививают (речь идёт о родителях, СМИ, окружении и т.д. и т.п.) извращённые представления о праве, право ассоциируется с наказанием, преступниками, полицией, маргиналами всех мастей, что невольно отталкивает от его изучения. Но право – это не только обязывание и принуждение, императивность в регулировании общественных отношений, это еще и субъективные права – гарантируемые, прежде всего Конституцией Республики Казахстан и законами. Субъективное право как мера возможного поведения. Человек не в состоянии в полной мере реализовать себя, не понимая глубинный смысл этой стороны права, следовательно, не понимая всех своих свобод и возможностей. Именно данная проблема, на наш взгляд, является одной из важнейших причин формирования негативного и боязливого отношения к праву у молодежи, а это, в свою очередь, ведет к правовому нигилизму, что крайне опасно и, быть может, даже недопустимо в гражданском

обществе. Разрешить эту проблему довольно сложно, но всё же возможно. С самого юного возраста нужно говорить подрастающему поколению, что право не только обязывает и принуждает, но и достаточно много предоставляет. Правовое воспитание должно начинаться с семьи и продолжаться на всех ступенях образовательной системы.

Вторая проблема взаимосвязана с первой и состоит в недоверии общества к праву и государственным институтам. Проблема правового нигилизма была актуальна во все времена, но в настоящий период времени она достигла своего пика, так как пронизывает большую часть общества. Сегодня, в XXI в., правовой нигилизм стал «злокачественной опухолью» для всего общества, и в целом цивилизованного человечества [3, с.29].

Общество, не доверяющее праву и государству его создающему не сможет воспитать молодёжь, признающую право как гарант реализации его прав и свобод. Как никогда увеличилась степень недоверия к власти, к законам, которые оно издаёт, и как следствие повышается градус правового нигилизма в обществе. А молодёжь самая чувствительная часть этого общества. В первую очередь, само государство должно решать эту проблему. Программы по укреплению авторитета как государства в целом, так и законодателя, суда и правоохранительных органов после их разработок не должными оставаться мёртвыми буквами на бумагах. Они должны реализовываться. Правовая пропаганда должна стать приоритетом, если государство заинтересовано в преодолении правого нигилизма и повышении правовой культуры в первую очередь молодёжи. СМИ, политические и правовые активисты, которые должны устраивать собрания и встречи не для галочки, есть такие у нас лжепатриоты и крикуны, наносящие колоссальный вред имиджу государственной власти. Почему бы не распространить такие мероприятия как организация экскурсий в Парламент, и другие центральные и местные органы государства, посещение судебных процессов, разве они не окажут большое влияние на эффективность правового воспитания, как молодежи, так и взрослого человека. Все это поможет в решении данной проблемы и будет способствовать увеличению уровня правового воспитания и правовой культуры.

Отсутствие взаимосвязи между правовым и духовно-нравственным воспитанием является третьей и, наверное, не последней проблемой в деле правового воспитания молодёжи. Правовое воспитание молодежи должно базироваться на началах нравственного поведения. Нормы морали по нашему мнению фундамент воспитания в целом. Что такое хорошо, что такое плохо, что есть зло и что есть добро, это ли, несмотря на их кажущуюся простоту, не общечеловеческие ценности, на которых и должен строиться весь процесс нравственного и правового воспитания молодёжи.

Таким образом, рассмотрев одни из основных проблем правового воспитания молодежи, можно сделать вывод, что в молодежи нужно воспитывать любовь и уважение к праву как к ценности с самого детства, наряду и с другими ценностями. Недопустимо, чтобы у молодых людей складывалось неверное представление о праве, потому что это может привести к будущей деформации правосознания. Духовное назначение права состоит в том, чтобы жить в душах людей, «наполняя» своим содержанием их переживания и слагая, таким образом, в их сознании внутренние побуждения, воздействующие на их жизнь и на их внешний образ действий. Задача права в том, чтобы создать в душе человека мотивы для лучшего поведения, утверждает профессор И.А. Ильин [4, с. 40]. Только так наше общество сможет реализовать конституционные принципы развития нашего государства, только так мы станем не просто обществом граждан, а настоящим гражданским обществом.

Во все времена, существовала опасность подмены ценностей на фальшивые. Роль нравственности в современном обществе ослабевает. И самая большая опасность, подстерегающая нас на современном этапе, заключается не в сфере экономики, не в политике, а в самом человеке. Как бы это печально не звучало, но материальные ценности доминируют над духовными, поэтому у молодых людей искажены представления о моральных нормах.

Одной из серьёзнейших проблем не только общества, но и государства в целом, является продолжительное разрушение института семьи. Семья для современной молодежи

потеряла статус священности. Каждый день разрушается сотни семей, в основном это молодые. Это ещё больше подтверждает тезис об отсутствии ответственности у довольно большой части молодых людей.

Мы знаем, что Казахстан - одна из самых многонациональных стран мира, нас казахстанцев различают традиции, культуры, обычаи, религии; но объединяет нас одно – наша человечность, так давайте не забывать о своей природной сущности. Не забывать о таких понятиях как духовность, нравственность и мораль. И возможно, только тогда наш с вами мир станет немного добрее.

Список использованной литературы:

1. Я. С. Яскевич. Национальные интересы и согласие как императив гражданско-патриотического воспитания современной студенческой молодёжи / Идеологическая и воспитательная работа в учреждениях высшего образования: традиции и инновации : материалы заоч. науч.-метод. конф., 15–17 мая 2013 г. – Минск : РИВШ, 2013. [Электронный ресурс]. – 430 с.

2. Г.Р. Абсаттаров. Молодёжь в правовом поле: политологический анализ. Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Социологические и политические науки», №4(52), 2015 г. - с.15 - 18

3. Момышева Ф.С., Феткулов А.Х., Сейтхожин Б.У., Хакимов Р.Р. Правовой нигилизм: понятие и пути преодоления. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. М., 2015. № 5-2. С. 29-33.

4. Ильин И. А. О сущности правосознания. /Подготовка текста и вступительная статья И. Н. Смирнова. — М.: «Рарогъ», 1993. — 235 с.

Мамырхан М. 10 "А" сыныбының оқушысы
Ғылыми жетекшісі – қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі Жалелова А.Ш.
№23 Орта мектебі, Молодежный к.,Қарағанды обл., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМЫТУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Жастарды рухани-адамгершілік дамыту және құқықтық тәрбиелеу мәселелері- қазіргі таңда ең бір өзекті проблемалардың бірі және бірегейі болып табылады.

Тұлғаны жан-жақты үйлесімді тәрбиелеу саласының бірі-құқықтық тәрбиелеу. Ол қоғамның әрбір азаматының мемлекеттік заңдарды аса жауапкершілікпен орындап отырумен тығыз байланысты.

Адамгершілік тәрбиесі дегеніміз - мақсатты және жүйелі түрде тәрбиеленушінің санасына, сезіміне және тәртібіне қоғамдық мораль талаптарына сәйкес адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру. А.С.Макаренко айтқандай «Тәлім-тәрбие кең түрде алғанда әлеуметтік процесс. Адамдар да, заттар да тәрбиеленеді. Дегенмен, адамдардың үлес салмағы басым. Солардың ішінде ата-аналар мен педагогтар бірінші орынға шығады»,-деген екен. Соның нәтижесінде балалардың мінезіндегі кейбір ауытқулар мұғалімдер тарапынан дер кезінде байқалмауы, түбінде орны толмас үлкен өкініштерге алып тірейтіні даусыз мәселе емеспе?!

Білім берудің өзі рухани және адамгершілік тәрбие берудің жоғары деңгейіне кепіл бола алмайды, себебі тәрбиелеу-адамның күнделікті мінез-құлқында әр адамға құрмет пен мейірімділікке негізделген басқа адамдарға қатынасын анықтайтын адамның сапасы. Бала қанша білімді болсада егер ол адамгершілік қасиеттен жұрдай болса, оның өмірде биік белестерді бағындыруы екі талай. Адамның адамгершілік атты асыл қасиетті игерген, мәдениетті, нағыз адам болып өсуі, әр халықтың ғасырлар бойы дамып, қалыптасқан ұлттық тәлім-тәрбиені бойына сіңіруіне байланысты. Адам баласы қоғамда өзінің адамгершілік

қасиеттерімен, тәжірибесімен, әдептілігімен, қайырымдылығымен, адалдығымен ардақталады.

Мысалы, Дағыстан Республикасында балаға білім беруден бұрын,оған азаматтық сезімін қалыптастыру, патриотизм, тарихын бойына сіңіруді бірінші орынға қояды екен. Сол сияқты Жапон елінің 6 жылдық бастауыш сыныптарда балаларға рухани-адамгершілік және дене тәрбиесі пәндері барлық жүктеменің 51% көлемінде оқытылатын болса, қарастырылып отырған стандартта тек 30% көлемінде ғана оқыту жоспарланған. Біз Жапондық ғасырлық дәстүрі бар балаларды рухани-адамгершілік тәрбиелеу жүйесі мен сондайлық ғасырлық тарихы бар,тамыры тереңде жатқан қазақ халқының дәстүрлі халықтық тәрбиесі арасында көптеген ұқсастықтар таба аламыз. Бірақ, өкінішке орай, біздің көптеген құндылықтарымыз жоғалып, ұмытылған және идеологиялық қысымға ұшыраған. Ендігі жағдайда неге сол құндылықтарымызды заман талабын ескере отырып, жандандырмасқа? Неге біз Еуропаға жалтақтай беру керекпіз? Америка мен Еуропа ғалымдары жастарға рухани-адамгершілік тәрбие беруде Шығыс елдерінің озық екенін мойындап, оның білімділіктің түп қазығы болатынын ескертіп, үлгі тұтып отыр. Біз неге мұны мойындамаймыз?Ал бізде «Үштұғырлы тіл» саясаты енгізілу үстінде. Жаңадан ана тілін әрең меңгеріп жүрген балалар қалай оған қоса орыс тілін,ағылшын тілін үйренеді екен?! Ағартушы,мемлекет қайраткері-Ахмет Байтұрсынұлы бір сөзінде «адам 11 жасына дейін келгенше, тұлға ретінде қалыптаспағанынша өзге тілді үйренбегені абзал» деп айтып өткен.

Білімді жастармен қатар, «білікті» жастар болуы тиіс. Қанша жерден білімді болып, 3 тілді еркін меңгерген болса да, егер адамгершілік қаситеттерден жұрдай болса, оның білімділігі көк тиын болмақ. Жастарды рухани-адамгершілік дамыту және құқықтық тәрбиелеу тікелей мұғалімдерге қатысты. Ұлы ойшыл Абай Құнанбаев: адамның адамшылығы-жақсы ұстаздан деп ұрпақтың білім алып,тәрбие үйренудегі, ұстаз рөлін жоғары бағалаған ғой. Н.Ә.Назарбаев «Жастар-ел болашағы» деп нақты қадап айтқан. Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Біз күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде әлемнің озық елдерімен тең дәрежеде бәсекелестікте болуымыз керек. Ал, ол үшін тұғыры биік, рухы мықты,адамгершілігі мол, өз құқығын білетін және білікті жастар тәрбиелену қажет.

Қазақстан Республикасының Президенті, Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік атты Қазақстан жолдауында: Біз тұрғызатын қоғам арды бағалайтын, белсенді, жоғары моральді әдепті және рухани байлығы мол адамдардан тұру керек- деді. [1]. Сондықтан да болашақта ел тұтқасын ұстар азаматтардың өнегелі тәрбиесі-бүгінгі күнде маңызды мәселелердің бірі. Еліміз тәуелсіздікке қол жеткізуіне байланысты Елбасының 2030 жылғы жолдауындағы мақсаттар мен мұраттар мүлтіксіз жүзеге асырылса, ұрпақ тәрбиесіндегі істерде үлкен бетбұрыстар болары сөзсіз. Ұрпақ қамы ертеңгі ел қамы XXI ғасырда өмір сүріп еңбек ететін жастарды тәрбиелеуде қазақ халқының ғасырлар бойы жинақтап уақыт талабына өткен бай қазынасын отбасы тәрбиесінде қолдану-кезек күттірмейтін мәселе екені даусыз. Жастарды рухани адамгершілікке тәрбиелеу барысында гуманитарлық пәндердің мүмкіндіктері мол. Себебі ұрпақ тәрбиесі қай халықтың болсын ақын-ғұламалары ертеден-ақ ой толғап, сыр шерткен, өз білгенін ортаға салған. Рухани- адамгершілік құндылықтарды дамыту басқа да барлық пәндермен интеграциялау арқылы оқыту тәжірибе жүзінде қолға алынып ,қолдау табуда. Басты мақсат-ізгілікке тәрбиелеу, сондықтанда Ізгілік ғылымын түсінбегендерге кез-келген ғылым әрдайым зиян келтіреді-деген ұлы ойшыл М.Монтеньнің, Ұлы ғалым Әл- фарабидің: Тәрбиесіз берілген білім- адамзаттың қас жауы,- деген нақыл сөздерін ескергеніміз артық болмас. Өз халқының жоғын жоқтап, ертеңін көп ойлаған кемеңгерде данышпан ақын-ұлы Абай. Ақын атану, өлең жазу-ермек немесе ертеңгі термек еместігін, көркем ойлы, өткір тілді, санасында сезімнің жарық сәулесі бар жастарға үлгі ретінде ұсынып отырғанын көреміз. Ата бабаға сыншыл, Адам болар ұлының арқа-басы кең келер,ана болар қызыңның ақыл есі тең келер демекші жас ұрпақ тәрбиесінде халқымыздың ерекше қасиеті-отбасындағы әр баланың өз бойындағы жеке қабіліет- қасиеттерін байқап. Сол қасиеттерін

дамытып, шыңдаған. Осы орайда Адам болу үшін, адам шартты түрде әдепті болу керек-деген жазушы Ә.Нұрпейісовтың сөзі көкейге оралады. Сол үшін де қоғамның әрбір азаматы өзін-өзі көпшілік алдында жақсы, ұнамды жағынан көрсете білуге ұмтылып, оны жақсылыкка, әдептілікке, адамгершілікке асыл қасиеттеріне баулу екенін білсе ісіміздің жемісті болғаны, болашағымызға өнімді болғанымыз. Себебі, адам әдебімен көрнекті. Отбасындағы жас ұрпақтың түлғалық қасеттерінің қалыптасуына ата-ананың, отбасы мүшелерінің қарым-қатынасындағы мейірімділік пен махаббат қажет.

Адамзат ақыл ойының бәйтерегі ұлы Абай Махабатсыз дүние бос деп тегіннен-тегін айтпаса керек-ті. Бар әлемді құдіретті сезімнің шуағына бөлеген жүректердің дүрсілі елге, жерге, отанға деген сезімдерден бастау алады,сондықтан да Екі отан жоқ, жалғыз отан тірегің деп, ағымыздан жараламыз. Әр отбасы болашақ ұрпағына отанды сүю отбасынын басталатынын ескертіл, елге деген сүйіспеншілігін арттырса, жастардың бойында отаншылдық сезімдері оянып, ұлтжанды болып өседі. Махаббат адамды ізгілікке, сыйластыққа, сенімге, ұлылыққа жетелейді. Адам баласы бір-біріне махаббатпен, құрметпен қарағандағана мына әлем нұрға, шуаққа толы болмақ. Өйткені Отан-біздің анамыз. Сол ана отанның асыл перзенті болу үшін, ең алдымен отанымыздың ұланы болып, биік мұрат жолында жалықпай ізденіп, отанымыздың білімді-білікті азаматтарының қатарын көбейтейік. Даналықтың мектебі болған ата-бабаларымыз: Адамның басшысы-ақал, шолушысы-ой, жетекшісі-талап, қорғаушысы-сабыр, сынаушысы-халық, таусылмайтыны арман. Ең қымбаттысы-ар сақтау, бәрінен де ардақтысы-өмір сүру, соның ішінде ең тәттісі-сыйластық, Төле би-деген екен [2].

Шындығында да, отбасы берік болуының негізгі қағидасы адам бойындағы осы қасиеттерге негізделсе керек. Әрбір адам бақытты отбасын құруға талаптанса, ең мықты қорғаушысы-сабырды серік етіп, арын-бәрінен де қымбат санаса және ең бастысы өмірін ардақтап, оны сыйластықтың бал –шырынымен сусындатса-міне бұл отбасы бақытының кілті болар еді. Ал бақытты отбасы болашақта ұлы тұлғаларды дүниеге әкеуге міндетті. Рухани-адамгершілік тәрбие берудің мақсаты жақсылыққа- жақсылық дегендей өз ұрпағына ізгі ұлттық тәрбие, ел-жұрт алдында сенімді ақтай білетін азататтарды тәрбиелеу. Ақылың болса ақылға ер, Ақылың болса, нақылға ер деп қазақ атам бекер айтпаған болар. Атадан жақсы ұл туса, елінің қамын жейді, атадан жаман ұл туса, елдің малын жейді – деген. Ендеше ата-бабаның даналық сөзін әбден меңгеріп, киелі түйінін, қасиетті дәстүрді әрі қарай жалғастыру басты мақсаттардың бірі. Президентіміз Н.Ә. Назарбаевтың ұлы мұратымызға бағдарланған Қазақстан-2030 стратегиясы осы болашақ ұрпақ тәрбиесі, болашақты жасайтын азаматтарды сол ғасырға лайықты тәрбиелеу. Ата-анадан мұра болып келе жатқан ізгі адамгершілік, отансүйгіштік әлемдік деңгейдегі білімді игеру тәрбиенің тұнық таза суымен сусындатуды талап етеді, яғни егеменді елдің болашағын тәрбиелеу деп білген жөн [3]. Сара Алпысқызының бастауымен дүниеге келген Өзін-өзі тану рухани-адамгершілік білім беру Бағдарламасы адамның өзін-өзі тануына,өзінің адами кейпін өзгертпеуге,адамгершілігін әрқашан адам қалпын сақтауға,өзін-өзі жетілдіруге, адамға тумысынан берілген жалпыадамзаттық құндылықтарды жарыққа шығаруға, рухани-адамгершілік қасиеттерін ашуға,ойы, сөзі, ісі бір адамның үйлесімінде болып өмір сүруіне, қоғамда риясыз қызмет етуде, өзін толықтай танып білуіне,өмірдегі өзінің орнын ұғынуға көмектеседі. Рухани-адамгершілік білім берудегі дұрыс әрекетке үйретудің мақсаты-рухани-адамгершілік құндылықтарға бағытталған,ойы, сөзі, ісі бір жерден шығатын, жетілген мінезі бар адамды қалыптастыру. Яғни, рухани-адамгершілік қасиеттерін дұрыс әрекет құндылығы арқылы сіңіре білуіміз қажет. Рухани-адамгершілік сана-сезімі оянған адам ғана мәңгі құндылықтарды уақытша құндылықтардан, шынайылықты жалғандықтан ажыратып, бақытты болып, өзгелерді бақытты ете алады. Өз болашағын үлкен жауапкершілікпен тәрбиелеген адам ғана бақытқа жол ашады. Сондай-ақ Құсты самғататын қанат, Адамды самғататын-талант дегендей адамның жеке басының алға ұмтылғаны нағыз жемісті қадам болмақ.

Сөз соңында айтарым ең бастысы өзіңе деген махаббатты менмендікпен шатастырып алуға

болмайды. Барлық іс-әрекет тіршілікпен негізделсе, демек адам өзін адам ретінде сезіну үшін де өзіне деген сый-құрмет пен махаббат болуы керек. Қорыта келгенде тәрбие отбасынан бастау алады. Болашақ ұрпақты адамгершілігі мол, инабатты, мейірімді, ізгілік қасиеттерді бойына сіңірген, өз ұлтын, халқын сүйетін азамат етіп тәрбиелеу. Отбасы-адам баласының өсіп-өнер, қаз тұрып, қанат қағар ұясы, алтын бесігі. Отбасы берекелі, тату болу үшін сыйластық, мейірімділік, жанашырлық, бауырмалдылық қасиеттер әр адамның жүрегінен орын алуы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік Қазақстан халқына жолдауы.
2. Тәрбие үрдісінің ерекшеліктері оқытушыларға көмекші құрал.
3. 2030 жылғы жолдауы Н.Ә.Назарбаев.

Мереке А.М., 103 оқу тобының курсанты, полиция қатарындағы
Ғылыми жетекшісі: г.ғ.м., оқытушы, полиция аға лейтенанты Ә.Б. Жағыпар
Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ҚҰҚЫҚТЫҚ НОРМАТИВТІК ҚҰЖАТТАРДЫҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ

Мемлекет басшысы «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласында: «Кеңістік – барлық нәрсенің, ал уақыт – бүкіл оқиғаның өлшемі деп айтқан болатын. Уақыт пен кеңістіктің көкжиегі тоғысқан кезде ұлт тарихы басталады. Бұл – тарихқа деген дұрыс ұстаным. Сол арқылы түп-тамырымызды білуге, ұлттық тарихымызға терең үңіліп, оның күрмеулі түйінін шешуге мүмкіндік туады. Қазақстан тарихы да жеке жұрнақтарымен емес, тұтастай қалпында қазіргі заманауи ғылым тұрғысынан қарағанда түсінікті болуға тиіс. Біздің тарихымызда қасіретті сәттер мен қайғылы оқиғалар, сұрапыл соғыстар мен қақтығыстар, әлеуметтік тұрғыдан қауіпті сынақтар мен саяси қуғын-сүргіндер аз болмады. Көпқырлы әрі ауқымды тарихымызды дұрыс түсініп, қабылдай білуіміз керек» – деген сөзінен шығатын қорытынды, тарихи тамырыңды білмей болашаққа қадам басу мүмкін емес [1]. Қазақстан Республикасының болашағы жастардың қолында және ағымдағы жыл «Жастар жылы» деп жарияланды, сондықтанда бұл мақаланы жазудағы мақсатымыз тәуелсіз елдің жастарды рухани-адамгершілікке тәрбиелеудегі құқықтық нормативтік құжаттардың рөлі мен маңызын талдау.

Тәуелсіз Қазақстанның мемлекеттік жастар саясатының қалыптасу мен дамуының тарихи кезеңдеріне назар аудару аса өзекті болып табылады. Тәуелсіздіктің таңы атқаннаннан кейінгі алғашқы стратегиялық маңызды бағдарламалық құжаттарының бірі Қазақстан Республикасы Президентінің 1992 жылғы 15 шілдедегі «Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» № 853 Қаулысы болып табылады. Аталған Қаулыда ғылымды, мәдениетті, білім беруді, денсаулық сақтауды, дене шынықтыру мен спортты мемлекеттік қолдау бағдарламасы қарастырылған, себебі барлық аталған қатынастарда жастардың тікелей қатысуынсыз мүмкін емес еді [2]. Бұдан шығатын қорытынды жастар саясаты Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың әрқашанда назарында болды деп нық сеніммен айта аламыз.

Тәуелсіздік жылдарында қабылданған заңдар мен үкіметтік қаулыларда жастар мәселесі қарастырылып отырды. 1994 жылы Қазақстан бала құқықтары туралы Конвенцияны бекітті. 1999 жылдың 28 тамызында Қазақстан Республикасы Президентінің өкімімен Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасы мақұлданды. Кейіннен Үкімет аталған құжатты қабылдағаннан кейін 2001 жылдан бастап бірқатар

бағдарламалар, оның ішінде «Қазақстан жастары», 2003-2004 жылдарға арналған жастар саясаты бағдарламасы, 2005-2007 жылдарға арналған жастар саясаты бағдарламасы, сонымен қатар Қазақстан Республикасының азаматтарын патриоттық тәрбиелеудің 2006-2008 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы іске асырылды [3]. Жоғарыда аталған заңдар мен бағдарламалардың барлығы жастарға білім беруге, оларды еңбекпен және жұмыспен қамтуға, денсаулық сақтау, шығармашылық әлеуетті дамыту саласындағы әлеуметтік құқықтарын қамтамасыз етуге, жастарды кеңінен әлеуметтендіру үшін жағдай жасауға және қазақстандық патриотизм құндылықтарын қалыптастыруға бағытталды.

Жастар саясатын одан әрі жетілдіру мақсатында «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясаты туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 7 шілдедегі Заңын қабылдау институционалдық негіз болып табылды. 2010 жылдан бастап жастар саясаты Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында іске асырылуда.

Жастар саясатының басым бағыттарын айқындаған құжат Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы болып табылады. Осы стратегияға орай Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жастар саясатын дамыту үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 «Қазақстан 2020: болашаққа жол» «Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы» Қаулысы болып табылады [3]. Қазақстанның мемлекеттік жастар саясатының Тұжырымдаманың аясында қарастырылған бағыттары:

1. Дәстүрлі құндылықтар жүйесіне жаһанданудың қысымы.
2. Еңбек құндылықтарының доминантты емес дәрежесі
3. Патернализм және әлеуметтік инфантилизм
4. Тұтынушылыққа құштарлық
5. Жастар арасындағы радикализм қаупі
6. Жастар маргинализациясы [3]. Осы қаулыда көрсетілгендей тарау-тарау бойынша дінмен діл, еңбекке қабілеттілік, заман талабына сай әлеуметтену, діни фанатизм турасында жастарға бағыт-бағдар көрсетілді.

Қазіргі таңдағы үдемелі индустриялық – инновациялық дамудың ауқымды мемлекеттік бағдарламалары «100 мектеп, 100 аурухана», «Балапан», «Бизнестің жол картасы – 2020», «Қолжетімді баспана-2020» жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайды жақсартуға, болашақ ұрпақтың қалыптасуы мен жан-жақты дамуына бағытталған [3].

Осындай мемлекеттің қмақорлығының арқасында тәуелсіздік жылдары жастар саясатын жүзеге асыру аясында көптеген жастар ұйымдары құрылды. Олар 2002 жылы Қазақстан жастарының Конгресі және 2008 жылы «Нұр Отан» ХДП жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты сияқты бұқаралық ұйымдарда жастарды шоғырландыру процесі жалғасуда. 2005 жылы «Қазақстан студенттерінің Альянсы» студент жастардың қоғамдық бірлестігі құрылды. Мемлекет пен жастардың өзара іс-қимыл процестерін жетілдірудің аясында Білім және ғылым министрлігінің құрылымында Жастар ісі жөніндегі комитет және Астана, Алматы қалалары мен облыстардың жастар саясаты мәселелері бойынша басқармалар жасақталып, жұмысын істеуде. 2011 жылдан бастап «Қазақстанның жас депутаттарының қауымдастығы», ал республиканың барлық аймақтарында – жастар мәслихаттары жұмыс істейді. 2011 жылы балалар мен жасөспірімдерге арналған «Жас қыран» және «Жас Ұлан» жаңа ұйымдары пайда болды, олардың басым міндеті патриоттық тәрбие беру болып табылады. Қазіргі кезеңде «Жастар тәжірибесі», «Жасыл ел», «Дипломмен ауылға!», «Жастар кадрлық резерві», «Мемлекеттік қызмет мектебі», «Жастар-Отанға!» сияқты бірнеше жастар бағдарламалары мен бастамалары жүзеге асырылуда [3].

Бүгінгі таңда еліміз әлеуметтік жаңғырту, үдемелі инновациялық индустрияландыру және экономикалық интеграция бойынша жаңа ауқымды міндеттер болашаққа қойылып отыр. Сондықтанда, Қазақстан XXI ғасырдың үшінші онжылдығында әлемнің дамыған 30 елінің қатарына кіру мақсатына сенімді түрде ілгерілеп келеді. Осыған орай үлкен үміт пен жауапкершілік аға буынның жасампаздық істер эстафетасын жалғастыратын, ұлттық

бәсекеге қабілеттілік шегін одан да жоғары көтеретін, Қазақстанды XXI ғасырда өркендеу мен әлемдік тануды қамтамасыз ететін жастарға міндет жүктеліп отыр. Мұндай миссия тек кәсіби білімді, физикалық және адамгершілік тұрғысынан сау, бәсекеге қабілетті, патриоттық және әлеуметтік жауапты жастардың күшімен жүзеге асырылады. Осыған байланысты мемлекеттің басым міндеттерінің бірі мемлекеттік жастар саясатын уақыт талаптарына бейімдеу болып табылады, бұл жағдайда жастар Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігінің маңызды факторы болып қала бермек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Ұлы даланың жеті қыры // Егемен Қазақстан газеті – №223 (29454) 21 қараша 2018 ж.

2. Қазақстан Республикасы Президентінің 1992 жылғы 15 шілдедегі «Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасу мен дамуының Стратегиясын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» № 853 қаулысы // http://adilet.zan.kz

3. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы» қаулысы // http://adilet.zan.kz

Мыктыбай С.М., курсант 3 курса
Научный руководитель – Арыстанбаева Б.Б., преподаватель кафедры государственно-правовых дисциплин, майор полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

СТАНОВЛЕНИЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ К СОТРУДНИКА ПОЛИЦИИ ГРАЖДАН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Становление положительного имиджа сотрудника полиции является одним из наиболее актуальных вопросов в Республике Казахстан. Проблемная сторона данной темы заключаются в том, что у граждан сложился отрицательный имидж о сотрудниках полиции.

Отмечается, что сотрудник полиции личность, которая призвана стать выше своих привычек, желаний: он должен делать свое дело так, как этого требуют высшие интересы общества. Общество рассчитывает, что сотрудник правоохранительных органов будет вкладывать все свои силы, знания и опыт в осуществляемую им профессиональную деятельность, беспристрастно и честно служить обществу [1].

Правонарушители – совокупность социально-психологических свойств и качеств человека, являющихся причинами и условиями совершения правонарушения. Личность правонарушителя отличается от личности от личности закона послушного человека общественной опасностью, ей присущи преступные потребности и мотивация, эмоционально-волевые деформации и негативные социальные интересы.

Имидж сотрудников полиции относится к числу много аспектных понятий. Его психологическое содержание зависит от экономических и идеологических отношений и установок общества. Психологическая природа имиджа сотрудников полиции чрезвычайно сложна. Она включает в себя отражение не только реальной деятельности сотрудников полиции по борьбе с преступностью, но и исторические представления населения о представителях силовых структур [1].

Криминальная ситуация объективно стимулирует критику полиций в средствах массовой информации, которая содержит обвинения в непрофессионализме, в отсутствии желания у сотрудников заниматься своими прямыми обязанностями и т.д. Усилению критики, безусловно, способствует социальная напряженность, существующая в обществе в настоящее время. Кроме того, среди населения продолжают жить стереотипы, что полиция -

единственная сила, с помощью которой можно управлять уровнем преступности и вся вина за ее рост лежит именно на ней; высокий рост преступности – это результат неэффективной работы органов внутренних дел. Следует также учитывать, что социальная напряженность, связанная с кризисом в стране, рождает у населения «катастрофическое сознание» и вызывает социальные страхи. В свою очередь синдром, связанный с социальными страхами, приводит к недоверию к сотрудникам органов внутренних дел, обесцениванию их образа, снижению авторитета. Дело в том, что в этих условиях срабатывает мощная психологическая защита, компенсаторные механизмы [1].

В силу сложности и многогранности задачи нет единственного универсального метода, который мог бы обеспечить формирование имиджа сотрудников полиции. Необходимо продуманное целенаправленное воздействие различных методов формирования имиджа как со стороны государства, Министерство, образовательных заведений, так и со стороны каждого сотрудника полиции. Только единство всех сторон возможен успех. Необходимо отметить, что последние годы много сделано для улучшения условии труда сотрудников полиции.

Итак, можно сделать следующие выводы:

1) средства массовой информации формируют «катастрофическое» сознание, что ухудшает фон для восприятия сотрудников полиции;

2) социальные представления, выраженные в средствах массовой информации, более лояльны к сотрудникам полиции по сравнению с оценками, полученными в ходе анкетного опроса населения (в обыденной ментальности имидж сотрудников полиции более низок по сравнению с имиджем в средствах массовой информации);

3) выявлен ряд эффектов, которые говорят о неадекватности социальных представлений об имидже сотрудников полиции. К числу эффектов социальных представлений относятся: эффект недоверия, эффект презрения, эффект продажности, эффект оглупления, эффект демонизации;

4) социальные представления о сотрудниках полиции, транслируемые средствами массовой информации, содержат ряд эффектов, связанных с политической конъюнктурой: перекладыванием вины за состояние преступности на МВД. К числу такого эффекта можно отнести эффект - «куда смотрит полиция?»;

5) персонифицированный имидж сотрудников полиции зависит от: внешних признаков, социально-психологической компетентности, профессиональной готовности, когнитивной сложности, состоянии ценностно-смысловой сферы и ряда других свойств;

6) для уволенных сотрудников полиции по отрицательным мотивам характерен ряд специфических характеристик;

7) на имидж сотрудников полиции негативно влияет их профессиональная деформация;

8) имидж сотрудников полиции имеет историческую природу, связанную с ментальностью: это обстоятельство придает имиджу сотрудников полиции достаточно устойчивый характер [2].

Какие основные действия сотрудников полиции провоцируют отрицательное отношение граждан РК к их деятельности:

1) Не соблюдение морально-этического кодекса государственных служащих.
2) Не соблюдение сотрудниками полиции общепринятых правил в свободное время.
3) Нулевая терпимость граждан.
4) Не соблюдение антикоррупционного законодательства.

Таким образом, выделив проблематику и причины отрицательного отношения к сотрудникам полиции можно принять меры по их решению:

1) Поощрение граждан поддерживающих активную гражданскую позицию и дающие полезные сведения о совершенном как-либо преступном деянии.

2) Афишировать в СМИ статистику преступлений совершенными сотрудниками полиции, это приведет к тому, что граждане будут видеть, что сотрудники собственной безопасности МВД РК работает эффективно, и они не применяют нормы права ко всем

одинаково.

3) Воспитание в гражданах принципа нулевой терпимости.
4) Вести активную воспитательную работу в ведомственных вузах [2].

Список использованной литературы:

1. Социально-психологический облик российского полицейского и советского милиционера, конец XIX - XX вв.: Сравнительно-историческое исследование // http://www.dissercat.com/content/sotsialno-psikhologicheskii-oblik-rossiiskogo-politseiskogo-i-sovetskogo-militsionera.

2. О мерах по дальнейшему совершенствованию этических норм и правил поведения государственных служащих Республики Казахстан: Указ Президента Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года № 153 (с изменениями по состоянию на 24.01.2019 г.).

Нахалова Е.Ю.,Эрмакова Е.Р., 2 курс
Научный руководитель – магистр, старший преподаватель Искалиева М.С., Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ

Проблемы духовно-нравственного воспитания актуальны с давних времен. Еще знаменитый древнеримский философ Сенека говорил: «Научись сперва добрым нравам, а затем мудрости, ибо без первой трудно научиться последней» [1]. Большую роль данной проблеме отводил и выдающийся швейцарский педагог – демократ Песталоцци. Нравственное воспитание он считал главной задачей детского воспитательного учреждения.

Недостаточное внимание, уделяемое духовно-нравственному воспитанию молодежи, является серьезной проблемой и наших современных реалий. У значительной части подрастающего поколения искажены, либо вовсе отсутствуют основные представления о тех ценностях, которые составляют ядро нравственности личности.

В нашей стране данная проблема освещена на государственном уровне. В своем послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050», Президент Республики Казахстан, Н.А.Назарбаев отметил, что: «будущее нашей страны напрямую зависит от того, что мы сегодня воспитываем в наших детях. Воспитание детей – это огромные инвестиции в будущее. Мы должны подходить в этом вопросе именно так и стремиться дать нашим детям лучшее образование. Духовно-нравственное образование подрастающего поколения – это организованная и целенаправленная деятельность, направленная на формирование высших нравственных ценностей у учащихся, как патриотов и будущих защитников нашей Родины.», «В широком плане духовно- нравственное воспитание - интегральный, стратегический, интеллектуальный ресурс общества и всего государства. Это непрерывный процесс, он начинается с рождения человека и продолжается всю жизнь. Именно тогда, когда наша страна поставила цель войти в число 30 развитых стран мира важно, чтобы воспитательная система пронизывала молодежь духовно-нравственным содержанием, формирующим гражданина и патриота нашей страны. Основы развитой личности зарождаются в семье с детства.» [2].

К числу эффективных методов формирования гражданственности, патриотического и национального самосознания следует отнести целенаправленное развитие у студенчества в ходе обучения лучших черт и качеств - любовь к родной земле, доброта, коллективизм. Одним из важнейших принципов современной системы воспитания является опора на инициативу и творчество студентов. Этот принцип реализуется в форме студенческого самоуправления. Самоуправление играет важную роль в формировании нравственных качеств личности. Если студент чувствует себя причастным к интересному и полезному

делу, а не простым исполнителем чужих замыслов, идеи этого дела быстрее захватывают его, приобретают личностный смысл, становятся убеждениями.

Безусловно, такие институты как государство, образование, религия играют важную роль в формировании у молодежи нравственности , но самым важным, на наш взгляд, является именно семья. Семья - это корень, на котором потом уже при помощи всех остальных структур вырастает свободная, гуманная, духовная, творческая и практичная личность, которой присущ эстетический вкус, хорошие манеры, умение творить повседневную жизнь по законам красоты, создавать и приумножать материальное благополучие семьи и богатство страны.

Также стоит отметить, что помимо нравственного воспитания, существует еще и правовое, которое также является немаловажным компонентом в формировании достойных представителей подрастающего поколения. Знаменитый Л. И. Брежнев, в одном из своих выступлений сказал: «Уважение к праву, к закону должно стать личным убеждением каждого человека». [3]

В современной литературе правовое воспитание рассматривается как процесс взаимодействия правовых средств с индивидуальным правосознанием и психологией членов общества, обусловленный социально-политическими и экономическими факторами и направленный на дальнейшее повышение их правовой культуры. Это деятельность соответствующих субъектов, направленная на формирование высокого правосознания и правовой культуры личности, осуществляемая разнообразными средствами и методами, выраженная в разных формах. [4]

Основной задачей формирования правосознания является выработка у граждан привычки поступать в соответствии с установленными в обществе правилами поведения. Его укреплению способствует влияние права на индивидуальное сознание, под воздействием всей системы общественного воспитания.[4]

Формирование и укрепление правосознания происходит путем формирования и роста правовой культуры, участие в правотворчестве, принятие новых и отмена устаревших правовых актов, а также с установлением правовых предписаний, дозволений, запретов, с сопоставлением своих поступков с требованиями правовых норм[5, с.171].

Каждый человек, являясь частью общества, обязан следовать правилам, установленным государством во всех сферах жизни. Если этот процесс войдет в привычку каждого члена общества, то наша страна действительно будет правовым государством не на бумаге, а в реальности.

Таким образом, проблемы духовно-нравственного и правового воспитания играют важную роль в формировании нашего будущего в лице молодежи. И для решения данных проблем нам необходимо уделять им больше внимания во всех сферах нашей жизни: политической, религиозной, научно-образовательной и , что немало важно, в семейной.

При целенаправленной и скоординированной работе, семьи, политической, образовательной системах и отдельно взятой личности над собой данная проблема заметно уменьшится. Неразрешимых проблем не бывает. Да, проблема духовно – нравственного воспитания есть, нужно решать её здесь и сейчас, а начать лучше с самого себя.

Список использованной литературы:

1. Сенека. Изречения и афоризмы,//"Паритет" – 2009.
2. официальный сайт Президента Республики Казахстан http://www.akorda.kz/ru
3. Л. И. Брежнев в Отчетном докладе ЦК КПСС XXIV съезду партии «Цель правового воспитания трудящихся на современном этапе».
4. Григорьева О. В., Наумова А. Н. Правовое воспитание как неотъемлемая часть образовательного процесса // Молодой ученый. — 2014. 816 с
5. Марксистско-ленинская общая теория государства и права: Социалистическое право. — М., 1973. С.171

Нургалиев Т.М., магистрант 2 курса
Научный руководитель – к.фс.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

ПРИОРИТЕТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА В РАМКАХ ГОДА МОЛОДЕЖИ

Указом Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева 2019 год был объявлен в нашей стране Годом молодежи [1]. Это свидетельствует о том, что молодежная политика находится в приоритетной зоне государственного внимания. На торжественной церемонии открытия Года молодежи Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев отметил: «Молодежь – это ключевой фактор конкурентоспособности нашей страны в современном мире» [2]. Президент сформулировал важнейшие направления государственной политики, нацеленные создание условий для того, чтобы молодежь Казахстана смогла реализовать свой потенциал в области образования, инновационной деятельности, предпринимательства и мн.др.

Государство выступает как инициатор и главная движущая сила реальных изменений в обществе. В Казахстане принят и реализуется закон «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» [3], нацеленный на создание правовых, экономических и организационных условий и гарантий для самореализации личности молодого человека и развития молодежных объединений, движений и инициатив. Государственная молодежная политика выражает в отношении к молодому поколению стратегическую линию государства на обеспечение социально-экономического, политического и культурного развития Казахстана, на формирование у молодых граждан патриотизма и уважения к истории и культуре отечества, к другим народам, на соблюдение прав человека.

В рамках Года молодежи будет проведен целый комплекс мероприятий, нацеленных на решение назревших проблем казахстанской молодежи: высокого уровня безработицы, проблем с трудоустройством молодых специалистов, недоступности жилья и мн.др. Была утверждена «Дорожная карта» по проведению Года молодежи. Предполагается освоить 121,9 миллиардов тенге. Планируется построить не менее 1000 арендных квартир для работающей молодежи, повысить стипендии на 30% для студентов, активно занимающихся волонтерской деятельностью, увеличить количество грантов для молодых ученых, создать фонд молодежных стартапов, увеличить грантовое финансирование фундаментальных и прикладных исследований на три миллиарда тенге, увеличить количество льготных кредитов на открытие бизнеса в сельской местности, модернизировать 20 вузов и 180 колледжей и мн.др. [2].

В рамках данной программы заложены ключевые направления решения наиболее сложных проблем молодежи. Проблема доступности жилья для молодежи будет решаться в рамках программ «7-20-25» и арендного жилья.

Проблема трудоустройства молодежи будет решаться в рамках программы «Бастау Бизнес». На эти цели выделено 4,5 миллиарда тенге. Кроме того, в рамках программы «Дорожная карта бизнеса - 2020» будет выделено дополнительно 1,8 миллиардов тенге.

Для поддержки и развития молодежного предпринимательства по программе «Енбек» будет выделено 14,3 миллиардов тенге.

Проблема получения качественного образования казахстанской молодежью будет решаться в рамках программы «Жас маман», на реализацию которой планируется потратить 57,9 миллиардов тенге. Эти значительные средства будут вложены государством на подготовку не менее 200 тысяч молодых специалистов. Такой подход представляется взвешенным и прагматичным, нацеленным на перспективу. Как отмечал Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев в своей программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»: «Будущее творится в учебных аудиториях» [4].

Конечно, успешная реализация программ зависит не только от усилий государства, но и от общественной активности казахстанской молодежи. Особую роль, по моему мнению, призван сыграть Конгресс молодежи Казахстана. У него огромный потенциал. Конгресс молодёжи Казахстана - ассоциации молодёжных организаций Казахстана, объединяющая более 100 организаций и имеющая своих представителей в каждой области страны. Своей основной миссией Конгресс считает создание условий для полноценного развития молодёжи во имя процветания страны.

Конгресс молодёжи Казахстана - автор десятков проектов. В качестве самостоятельно обособленных проектов Конгресса можно назвать такие проекты, как Республиканский штаб молодёжных трудовых отрядов «Жасыл Ел», «Республиканский штаб молодёжных студенческих строительных отрядов», Национальный Дельфийский комитет, Школа государственной службы.

Особый интерес представляет инициированный Конгрессом молодежи Казахстана национальный проект «Казахстан — это Я», направленный на защиту прав детей и молодёжи, воспитание в молодёжи патриотизма и духовности путём её вовлечения в процесс решения социальных проблем и развитие молодёжной политики. Проект включает в себя ряд проектов: «Жаңа дем», «Жаңа белес», «Молодёжный промоутер», «Молодёжная трибуна», «Біргеміз».

Значительные возможности для консолидации и активизации казахстанской молодежи имеет также «Жас Отан», молодежное крыло партии «Нұр Отан». В центральный совет молодёжного крыла «Жас Отан» входят депутаты Мажилиса, маслихатов всех уровней, руководители молодежных НПО, молодые деятели культуры, спорта и т.д. Программа «Жас Отан» включает такие цели, как создание эффективной системы развития молодежи, защита прав и интересов молодёжи, обеспечение полноты и качества реализации прав и государственных гарантий для молодёжи, формирование кадрового резерва для партии и государственных органов и др.

Таким образом, подводя итоги сказанному, следует констатировать, что реализация государственной молодежной политики в Казахстане осуществляется на следующих основных принципах.

Принцип участия. Привлечение молодых граждан к непосредственному участию в формировании и реализации политики и программ, касающихся молодежи и гражданского общества в целом. Молодежь - не только объект воспитания и образования, но и сознательных участник социальных преобразований. Поддержка организованных форм молодежного движения в этом смысле является не только актуальной задачей, но и перспективным направлением деятельности органов государственной власти, преследующей цели самореализации молодежи в российском обществе, что невозможно без ее реального участия в реформах.

Принцип преемственности. Государственная молодежная политика не может зависеть от организационных перемен в системе управления государством. Принятые стратегические направления государственной молодежной политики не должны пересматриваться чаще, чем раз в 10-15 лет (мировой опыт показывает, что замысел государственной молодежной политики реализуется примерно через 30-40 лет после начала осуществления).

Принцип ответственности. Предоставление молодому гражданину гарантированного государством минимума социальных услуг по обучению, воспитанию, духовному и физическому развитию, охране здоровья, профессиональной подготовке и трудоустройству, объем, виды, и качество которых должны обеспечивать необходимое развитие личности и подготовку к самостоятельной жизни. Государство ответственно перед новыми поколениями за социально-экономическое, экологическое, культурное состояние страны, а новые поколения ответственны за сохранение и приумножение полученного наследия.

Принцип приоритетности. Меры в области государственной молодежной политики разрабатываются и осуществляются в качестве приоритетных в деятельности государства по обеспечению социально-экономического и культурного развития страны. Стратегическая

сторона этого принципа состоит в признании высокой эффективности инвестиций в молодежь.

Список использованной литературы:

1. Об объявлении Года молодежи. Указ Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева от 14.11.2018 г. // http://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/ob-obyavlenii-goda-molodezh
2. Выступление Президента Казахстана Н.А.Назарбаева на торжественной церемонии открытия Года молодежи //https://primeminister.kz/ru/news/president-of kazakhstan/prezident-kazahstana-vistupil-na-torzhestvennoi-tseremonii-otkritiya-goda-molodezhi-17697
3. Закон Республики Казахстан от 7 июля 2004 года № 581-II «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями на 01.01.2019 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1049268
4. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya

Пасичник С. А., ученик 10 класса.
Научный руководитель: Грейчуте Вида д.Евгеняус, учитель истории
КГУ «Школа –лицей № 14» отдела образования Абайского района
Карагандинская область, Республика Казахстан

ВОЗМОЖНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

В рамках глобальных интеграционных действий молодежь Казахстана стала участницей интенсивных взаимообменов в области образования и культуры. У юных казахстанцев сейчас возникли новые положительные тренды: усиление мотивов престижного образования, рвение к овладению новыми профессиями, социальная активность, межкультурная коммуникативность.

Главными принципами духовно-нравственного развития, воспитания и социализации являются общечеловеческие ценности, хранимые в общественно-исторических, культурных и семейных традициях многонационального народа Казахстана, которые передаются от поколения к поколению и обеспечивают развитие страны.

Патриотизм — это любовь и преданность к Родине, к народам, проживающим на ее благородной земле.

Социальная солидарность — это то, что скрепляет и сплачивает людей в единое целое.

Семья — это любовь и верность, здоровье, достаток, уважение к родителям, забота о старших и младших.

Труд и творчество — Почтение к труду, занятие любимым делом, созидание, целеустремлённость и напористость.

Наука - ценность познания и рвение к правде. Искусство и литература — красота, гармония и духовный мир человека.

Природа – это любовь к нашей Планете и забота о ее экологическом состоянии.

Человечество-мир во всём мире, обилие культур и народов, прогресс населения земли, международное взаимодействие.

«Воспитать» - значит способствовать формированию духовно – зрячего, сердечного и цельного человека с крепким характером.

Базовые национальные ценности лежат в основе целостного пространства духовно-нравственного развития и воспитания школьников, т.е. уклада школьной жизни, определяющего урочную, внеурочную и внешкольную деятельность обучающихся.

Целью духовно – нравственного воспитания в школе является сохранение физического и морального здоровья детей. Для реализации данной цели преподаватели ставят перед собой следующие задачи:

1. уметь различать такие понятия, как добро и зло;
2. формировать чувство любви к Родине на основе изучения национальных культурных традиций;
3. развивать музыкальную культуру;
4. обогащать словарный запас, умение выражать свои чувства;
5. осуществлять целенаправленную работу по физическому воспитанию;
6. обучать основам ручного труда.

Для реализации данного направления учителя используют следующие формы работы с детьми: факультативные занятия, творческая художественная деятельность детей: рукоделие, рисование, создание предметов декоративно - прикладного творчества, развитие способностей сольного и хорового пения, проведение праздников и мероприятий, исследовательская деятельность учащихся, экскурсии, организация выставок, тематические и творческие вечера, участие в конкурсах, фестивалях, концертах.

Главную роль в разработке критерий для становления моральных основ личности, ее духовного совершенствования и самореализации способствует учебный предмет «Самопознание». Он является стержневым предметом образования, метапредметом, обеспечивая целостность, человечность и одухотворенность процесса образования.

Именно на уроках самопознания осуществляется гармоничный синтез общечеловеческих, общенациональных, этнокультурных и личностных ценностей в социальном окружении, учащиеся осознают свою роль и предназначение в жизни.

Вместе с тем, имеются серьезные трудности в системе воспитания.

Например, для значимой части учащихся школ и молодежи становится характерным: потребительское, эгоистичное отношение к окружающему миру, почитание старших, культ материальных ценностей, увлечение низкопробной информацией СМИ и интернет-сайтов.

«Воспитание детей – это огромные инвестиции в будущее», подчеркнул лидер нации Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства». Будущее нашей страны напрямую зависит от воспитания наших детей, от ценностей, которые мы им прививаем сегодня.

Воспитание плавно перетекает в сознание, формирует общую правовую культуру молодого поколения казахстанцев. Следует отметить, что современное видение вопросов правового воспитания и обучения как систематической целенаправленной деятельности государственных органов, направленной на формирование правовой культуры и правосознание, неразрывно связано с духовно-нравственной составляющей жизни общества.

Само отношение к праву как к ценности, способной воплотить стремление к социальной справедливости, зарождается в недрах духовности, высокой нравственности. Виды правового воспитания:

Правовое воспитание делится:

1.Правовое просвещение, распространение идей среди населения.

2.Юридическая практика, передача юридической информации, знаний посредством участия граждан в правоприменительной деятельности.

3.Самовоспитание, личный опыт, самообразование, собственный анализ правовых явлений.

Хочу закончить словами великого философа Востока аль-Фараби: «Знания без воспитания рушат судьбу человечества».

Список использованной литературы:

1. С 17 Самопознание: Учебник для 6 класса/ А.А.Карабутова, Г.И.Калиева, Е.М.Лосева, Т.В.Рудькова- Алматы:ННПООЦ «Бөбек», 2018.-152с.,ил.

2. Баранов, В. Н. Правосознание, правовая культура и правовое воспитание / В. Н. Баранов // Теория государства и права; под ред. В. К. Бабаева. - М.: изд. «Лань», 2013. - С.301-319.

3.https://infourok.ru/referat-po-etnopedagogike-na-temu-tradicii-narodnoy-pedagogiki-v-sovremennom-vospitanii-shkolnikov-1466598.html

4. https://nao.kz/blogs/view/2/194

5. https://scienceforum.ru/2016/article/2016020845

Сабыржанова Т.С. СР-42 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к., доцент Абдакимова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ

Рухани-адамгершілік тәрбиелеу және адамның жеке тұлға ретінде дамуы Қазақстан саясатының басты міндеттерінің бірі болып табылады. Адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау, өзін-өзі дамыту,сенімділік, жұмыс сапасы - бұл факторлардың барлығы ұлттық және жалпыға ортақ адами құндылықтар мен қағидаларды қабылдауға және күнделікті өмірде оларды орындауға тікелей байланысты.

Қазақстан Республикасының Заңы білім беру жүйесінің мынадай міндеттеріне басымдық береді:

1) ұлттық және жалпыға ортақ құндылықтар, ғылым мен практиканың жетістіктері негізінде адамның қалыптасуына, дамуына және кәсіби дамуына бағытталған сапалы білім алу үшін қажетті жағдайларды жасау;

2) жеке тұлғаның шығармашылық, рухани және физикалық қабілеттерін дамыту, моральдық және салауатты өмір салтын нығайту негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы интеллектіні байыту;

4) белсенді азаматтық тұрғыда, республиканың әлеуметтік-саяси, экономикалық және мәдени өміріне қатысу қажеттілігін қалыптастыру, адамның өзінің құқықтары мен міндеттеріне деген саналы көзқарасы;

5) ұлттық және әлемдік мәдениет жетістіктеріне кіріспе; республикамыздың және басқа да халықтардың тарихы, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерін зерттеу.[1]

Бұл компоненттер адамның рухани-адамгершілік дамуының құрамдас бөлігі болып табылады, ол бір жағынан болашақ ұрпақты, керемет мамандарды тәрбиелейтін, екінші жағынан рухани, жоғары моральдық тұрғысынан дамыған ұрпақтарды тәрбиелеу үшін басты назар аудару керек. Жастар рухани толық жетіспеушіліктен, әр түрлі діни ағымдарға қосылып кетпес үшін, индивидуалды даму жолын табуды көрсетеді.

Қазақстан Республикасындағы жалпы білім беру жүйесін реформалау тұжырымдамасы болашақ ұрпақтың рухани-адамгершілік дамуының маңыздылығын атап өтеді, ол Қазақстан Республикасының Стратегиялық даму жоспарының басымдықтарына негізделген, адами ресурстарды дайындау сапасын жақсарту, жеке тұлғаның қажеттіліктерін қанағаттандыру және Қазақстан Республикасы азаматтарының қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында ұлттық көпдеңгейлі білім беру жүйесін біртіндеп жаңғырту арқылы қамтамасыз етіледі. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі әлемдік білім беру кеңістігіне толыққанды кірігуіне бағытталған өзгерістерді жүзеге асыру кезінде, мемлекет тарапынан рухани-адамгершілік даму мәселесінен еш уақытта айналып кетуі мүмкін емес.[2]

Егемен ел болып, еңсесін тіктеп, етек жеңін жиіп, елдігін ерекшелей түскен қазақ елінің айрандай ұйыған айбынды ел болып көпке танылуы, ең алдымен бүгінгі ұрпаққа тікелей байланысты. Ендеше еліміздің болашағы жастар болғандықтан, олардың рухани тәрбиесіне аса мән беруімізді қажет ететіні сөзсіз. Руханилық жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткші. Руханилықтың негізінде адамның мінез-құлқы қалыптасады, ар-ұят, өзін-өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейірімділікке,ізгілікке шақырады. Рухани-адамгершілік тәрбие – бұл дұрыс дағдылар мен өзін-өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым-қатынас мәдениетінің тұрақтылығынқалыптастырады. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез-құлқы меніс әрекетін анықтайды.[3] Ыбырай Алтынсарин бабамыздың «Адамгершілікке тәрбиелеу құралы – еңбек пен ата-ана үлгісі» - дегендей, келешек азаматтың дұрыс жол таңдауы үшін, әздігінен саналы әрекет жасау үшін тал бесіктегі тәрбиенің орны ерекше екендігін айта кеткен абзал. Атақты педагог Сухомлинский; «Бала кезде үш жастан он екі жасқа дейінгі аралықта әр адам өзінің рухани дамуына қажетті нәрсенің бәрін де ертегіден алады деп көрсеткен. Демек, рухани тәрбиенің азығы ағаштың көшет кезінен бастау алуы. Білім-ғылым болмағанда өскелең ұрпақты діннің құдіретімен тәрбиелеп, үндеу тастаған. Бұл дегеніміз қазақ халқының бала тәрбиесіне деген көзқарасының қырағылығы.Сондықтан барлық халықтың мақсаты өзінің ұрпағына тәрбие беруде күнделікті айналысатын шаруашылығын, шұғылданатын кәсібін ұлттық психологиялық арнада ұйымдастырып және рухани-адамгершілік тәрбиесімен ұштастыра білуі.

Егеменді еліміздің болашақ ұрпақтарының сана-сезімін, ұлттық психологиясын сонау ерте заманнан келе жатқан ата-бабалар салт-дәстүрімен, халықтық мұраларымен сабақтастыра тәрбиелеу – қазіргі күннің өзекті мәселелеріне айналып отыр. Себебі ең берекелі, ең парасатты тәжірибе – халық түйген тұжырымдар, ғасырлар бойы «зергерлік» ұқыптылықпен сұрыпталған үрдістер, дамыған даналық дәстүрлер, тәлім-тәрбиелік ойлар.Ұлттық ойындарымыз халықтық мұраларды болашақ мамандарға дене тәрбиесін беруде пайдалану дене мүмкіндіктерін тәрбиелеп қана қоймай, ақыл-ой жұмыс қабілетін қалыптастырып, рухани-адамгершілік сезімдері арқылы шығармашылық күш-жігерін толық мәнінде көрсетуге әсер етеді.

Қазір адамдардың барлығының да кәздері ашық, ғылыми- техникалық дамудың шарықтап тұрған кезеңі – компьютер дәуірінде әмір сүріп жатыр. Бірақ бір нәрсе жетіспейді. Бүкіл адамзат соны іздеумен әлек. Ол – рух қажеттілігі, рухани азық.

Рухани азықты тауып, дәмін татып мейірін қандырған адам ғана бұл дүниенің қызыл-жасылы мен баянсыз бақыттарына жүрек байламай, алаңсыз толық қанағат кейпіне келіп, өмірден өзінің нақты орнын табады. Сонда ғана ол өзінің адам деген атына заты сай көзі ашық, көкірегі ояу кемел дәрежесіне жетеді.

Әрбір халықтың рухани азығының қайнар бұлағы - оның халықтық педагогикасы мен ұлттық салт-дәстүрлері болып табылады. Тән азығы мен жан азығының тепе-теңдігін сақтап, әсіресе, жан азығына басым көңіл бөлген халқымыз өміртануды діттеп, оның пәлсапалық заңдылықтарын терең ұғынған. Жан азығынан мақұрым қалған адамның адамдық қасиеті жойылып, оның хайуанға айналатынын ертеден ұғынған халқымыз жан азығын ең әуелі нәрестеге бесік жыры арқылы әуезді әуенмен беруді бастайды, одан соң жас балдырған жеке сөздерді ұғына бастағанда-ақ, оған жақсы мен жаманды ажыратыптүсіндіреді.

Әдептілік, имандылық, мейірімділік, қайырымдылық, ізеттілік, қонақжайлылық құндылықтары қалыптасқан халқымыздың осы асыл да абыройлы қасиеттерін жас ұрпақтың ақыл-парасатына азық ете білу үшін, әрбір тәрбиеші, ұстаз халық педагогикасын сан ғасырларда қалыптасқан салт-дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды жан-жақты терең білумен қатар, өзінің бойына адамдық құндылықтарды терең сіңірген, рухани жаны таза адам болуы шарт. Ол рухани-адамгершілік тағылымдарды өркениетті өмірмен байланыстыра отырып, білім берудің барлық кезеңдерінде негізге алғаны жөн. Сонда ғана өзінің міндетін айқын сезіне білетін, мінез-құлқы жетілген саналы адам қалыптасады.

Еліміздің қоғамдық-экономикалық өміріндегі елеулі өзгерістерге байланысты саяси, экономикалық, әлеуметтік-мәдени, рухани жағдайлар жастарды тәрбиелеу мәселесін дұрыс бағытта ойластыруды талап етуде.

Бүгінгі таңда халықымыздың тарихи мұраларын оқып-білу, қастерлеп, бүгініміз бен келешегіміздің нәрлі қайнарына айналдыру өмір қажеттілігінен туындап отырған әрқайсысымыздың азаматтық, перзенттік парызымыз. Сондықтан ата-баба дәстүрімен тәрбиелеу, халық педагогикасымен болашақ мамандарымызды сусындату жоғары оқу орындары оқу-тәрбие үрдісінің негізгі міндеттерінің бірі.

Қазіргі таңда руханилық, адамгершілік мәселелері, жастарды рухани-адамгершілік құндылықтарға баулу – барлық деңгейлерде қолға алынуда: бұл бағыттың Қазақстанның жастар саясаты тұжырымдамасындағы приоритеттілігін жариялайтын заңнамаларға қажетті түзетулер енгізілуде; ғылыми практикалық конференциялар өткізіліп жаңа оқу бағдарламалары жасақталып оқу үрдісіне енгізілуде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.«Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы. - Астана, 2007 ж.
2.Қазақстан Республикасында жалпы білім беру жүйесін реформалау тұжырымдамасы // Казахстанская правда. - 2005 ж. - 2-3 бет.
3.Қабдиева С. Ұрпақ тәрбиесіндегі адамгершілік мәселелері. //Бастауыш мектеп, №2, 2005.

Садыкова А. Ж., 1 курс студенті
Ғылыми кеңесшісі – Кунчаева Ж.Б., оқытушы
Жезқазған политехникалық колледжі, Жезқазған қаласы, Қазақстан Республикасы

РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

«Еліміздің келешегі жастардың қолында»
Н.Ә.Назарбаев

Армысыңдар, жүрегі мен барлық 62 тамыры Қазағым деп соққан , Алаштың жастары. Жастар – елдің даму қарқынын көрсететін белсенді көрсеткіш. Кез-келген қоғамда елдің өркениет көшіне ілесіп не артта қалғанын жастарының белсенділігінен байқауға болады. Жастық – ол ізденістің бастауы. Осы кезеңде адам өзінің күшіне сеніп, тауды да қопарып тастайтындай көрініп, барлық істе – спортта, саясатта, бизнесте болсын көшбасшылық танытады. Жастар тәрбиесімен жұмысты жақсарту, егемен еліміздің салауатты ұрпақтарын қалыптастыру – Елбасының әр Жолдауында атап көрсетілетін басты міндеттердің бірі. Болашағы зор айбынды Қазақстанның сенім артар азаматтары – асқақ рухты жастар десек қателеспейміз. Кез келген ел өзінің келешегін өскелең ұрпағымен байланыстырады. XXI ғасыр бүгінгі ұрпаққа, яғни біздерге бұйырған бақыт деп ойлаймын. Ата-бабаларымыз болашақ ұрпақ үшін ақтық демі қалғанша күресіп, бізге егемендік алып берді. Қазақ даласы ата-бабаларымыз ғасырлар бойы арман еткен және сол жолда зор құрбандықтарға душар болып, өз тәуелсіздігін жеңіп алды. Халқымыздың болашағы – бүгінгі жастар. Бүгінгі таңда мемлекетіміз өз тәуелсіздігін алып, өзінің дербес мемлекеттілігін қалыптастыруда. ұлттың барша мұрасы жастарға аманат етіледі. Ал, жастар оны сақтамаса және өзінен кейінгілерге тапсырып кетпесе, біртіндеп ұлттың атауы да өшіп жоғалмақ. «Бүгінгі өскелең ұрпақ нағыз білімді, жан-жақты дамыған, бірнеше тілді меңгерген, нағыз өз елін сүйетін, ұлт жанды азамат болуы керек», – деп атап өтті ел Президенті Н.Ә.Назарбаев.

Сіздерге ұсынбақ баяндамамда, көптен бері ойланып,оңымдағы солымдағы болып жатқан оқиғалармен, өзім байқап жүрген жайттардан көріп, осы баяндаманы жазбақ болып

шештім. Айтпақ ойым, ұлттың мүддесі біздің қолымызда. Өйткені біз тәуелсіз ұлттың перзенттеріміз. Тілімізді, дәстүрімізді, ділімізді, тарихымызды, ұлттың тәрбиесің қолға алар кез әлде бұрын келіп қойды. Заман өзгерді, оны мен тұрмақ екінің бірі байқады. 90-жылдардағыдай Еуропа мен Америкаға еліктеу артта қалу керек. Әлемді өзімізге еліктетудің неге, қамын жемеске?!Жастар - ата жолын жалғастыратын мұрагер. Бүгінгі аяқталмай жатқан істерді мәреге жеткізетін солар. Сол үшін де жастарға белсенділік, сергектік пен, кәсібилік өте керек. Және мұндай болу жастар табиғатына жарасатын мінез. "Егер біз лаулап жанбасақ..." деген сөздердің мағынасы әлі өз күшінде. Онда жастарымыздың саяси өмірге араласып, қатысыш түруы міндетті емес пе?Ел ертеңі – біздердің, келер ұрпақтың қолында деп айтып та, жазып та жатыр. Елімізді көркейту, оны өзімізден кейінгі ұрпаққа жеткізу-біздің борышымыз деп білем. Ал осы дұрыс жолдан тайып, нашақорлық пен маскүнемдікке салынып жүрген жасөспірімдердің саны өсуде. Пайғамбарымыздың хадистерінің бірінде: Ішімдікпен достастым дегенше, адамгершілікпен қоштастым дейтін ұлағатты сөзі бар. Бүгінгі батыстық әдеттерден арыла алмай жүрген жастар адамгершілікпен баяғыда қоштасқан. Ондайлар өздері өмір сүрген қоғамды қайтып көктетеді? Елінің қамын қашан ойлайды? Оны қалай қорғамақ? Неге денсаулығымызды, жанымызды таза ұстап, талғамымыздың биіктігін білдіріп, салауатты өмір сүрмеске? Бұған не кедергі, кім кінәлі? Бұған меніңше әр адамның өзі кінәлі. Басқаларға қарағанда жастар әлеуметтік топ ретінде өзгеше қасиеттерге ие екені белгілі, Бүл не қасиеттер? Ең әуелі, олардың "рухының беймазалығы", болмысқа сын көзбен қарайтындығы, ешкімге кіріптар болғысы келмейтін "өзімшілдігі", ақиқаттан, тіпті қоғамнан іргесін аулақ салуға үмтылуы, саяқжүріп, қара басының қамын бәрінен биік қоюы.

Қазіргі жастардың қоғамдағы өзекті проблемалары:

1. Жаппай тұтыну мәдениетінің қысымымен дәстүрлі құндылықтардың аражігі жойылып бара жатыр.
2. Өмір құндылықтарының қатарында материалдық игіліктерге ұмтылу анағұрлым маңызды болып отыр. Бұл ретте көбінесе өмірдегі жетістік, әлеуметтік жоғары мәртебеге қол жеткізу өз қабілетімен еңбек етумен, алға қойған мақсаттарға қол жеткізумен, қойылған мақсатқа біртіндеп жетумен тікелей байланыстырылмайды.
3. Кіріптарлық психологияның басым болуы. Социологиялық зерттеулер бүгінде Қазақстан жастарының 58 %-ы өз мәселелерін шешуде мемлекет тарапынан болатын көмекке толықтай сенім артатынын, бозбалалар мен бойжеткендердің 92,5 %-ы тікелей қолдауды және жұмысқа орналасуда әлдекімдердің қол ұшын беруін күтетінін растап отыр.
4. Жастардың қазіргі өмір сүру тәсілінің ерекшелігі болып табылатын тұтынушылық тәжірибе олардың тек қана материалдық байлыққа ие болуын көздейді
5. Жастар арасындағы радикализм қаупі. Өмірлік тәжірибесі мен білімі жоқ жастар өзінің саяси мақсаттарын іске асыру үшін жастарды айналдыратын сыртқы және ішкі ыдыратушы күштердің ықпалында қалу қаупіне ұшырайды

Осы мәселелерді шешу үшін *патриотизм, мәденисаналуандық, толеранттылық , заңға мойынұсынушылық ,білім , еңбекқорлық ,денсаулық және спорт, экологиялық этика,* жастардың ғылымға бет бұруы – бұл болашаққа айқын жол, жастардың қазіргі басты ұстанымдары болуы қажет.Әрбір жас азаматтың келешекке деген нақты жоспары болуы қажет, өз өмірінің өркениетті қожайыны болуы шарт. Жастар мүмкіндігіне қарай, қоғамдағы болып жатқан оқиғалардан өзін оқшау ұстамағаны жақсы. Жастық уақытымызды, болмайтын өздерің байыбына бара бермейтің істерге жұмсайсыздар. Қазіргі кезде «Жастар – еліміздің болашағы» деген қанатты сөзді жиі айтамыз. Ал , ол сенімді бүгінгі жастар қалай ақтауда? Әрине, бес саусақ бірдей емес, олай болса жастардың барлығына кінә тағуға болмайды. Десе де бүгінгі жастарға рухани байлық, таза ой, терең білім, адамгершілік, адалдық, қайрат, қала берсе, денсаулығымыз да жетіспейтін секілді. Біз бір қоғамның азғындау жолында тұрған сияқтымыз. Ойланып көрейікші, бізді қазіргі уақытты не қызықтырады Ал, сол жастардың болашағы, Отанымыздың ертеңгі тағдыры өзіміздің бүгінгі қызметімізді қалай атқарып жүргенімізге тікелей байланысты. Ендеше мына өтіп жатқан жаһандану, ғаламдану

үрдістеріне жұтылып, ұлт ретінде жойылып кетпейік десек шұбарланған тілімізді тазалап, ділімізді сақтап бабалар аманатына адал болайық. Егер бүгін жастар өз халқының рухымен тәрбиеленіп өспесе, онда елдің келешегі бұлыңғыр болмақ. Өйткені, Бүгінгі жастардың қоғамдық өмірден еш уақыт қол үзбей, өз елін сүюге, салт-дәстүр мен әдет-ғұрпын білуге ұмтылуы жастар алдындағы зор міндеттердің бірі. XXI ғасыр табалдырығын аттаған Тәуелсіз еліміздің әрбір азаматы ел тағдыры мен болашағы толғандырмауы мүмкін емес. Қазақ халқының ұлы перзенті Мұстафа Шоқай «Ұлттың мәдениеттен жұрдай рухпен тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажеті мен мүддесін жақтайтын пайдалы азамат шықпайды»-деген сөздерін естен шығармауымыз керек.

Алматыда өткен “Кипр” сараптама тобы Фредрих Эберт атындағы Қор және “Сорос-Қазақстан” Қорымен бірлесіп“Қазақстан жастары қандай? Бүгінде жас болудың қиындығы неде? Деген сұрақтарға жауап іздеп, жасаған сараптама:

1. Қазақстандағы жастардың саны – 4,7 миллион адам. Бұл Республика халқының 27,5%-ы.
2. Зерттеу нәтижелеріне қарағанда жастардың 44%-ы, ересектердің 33%-ы өз өміріне көңілі толады
3. Сұралған жастардың 36%-ы өздерінің материалдық жағдайына қанағаттанады (ересектердің 23%-ы)
4. Студент жастар – мейлінше оптимистік әлеуметтік топ
5. Қазіргі жастар алдыңғы буынға қарағанда жоғары білім алуға баса мән береді
6. Жастар ересектермен салыстырғанда карьера мен білім алудың маңыздылығын 3 есе артық атап өтеді
7. Қазақстанда орта есеппен төртінші мектеп түлегі ЖОО-да тегін білім алады.
8. Жастардың үштен бір бөлігі қоғамдық-саяси қызметке қатысудан тәжірибесі жоқ.
9. Жастардың тең жартысы парламент сайлауларына қатысуға ықылас білдірмейді.
10. Жастардың 62%-ы билікке ықпал ету мүмкіндігіне сенбейді.

Егемендіктің еркін желі ескеніне 27 жыл толып , тойланып өтті.. Егемен еліміз демократия жолымен алға басып, әлемде өзіне лайықты орын алу үшін жастар белсенді болуы керек. Елбасымыздың Халыққа Жолдауында XXI ғасыр- білім ғасыры делінген. Олай болса, елімізді өркендету үшін білімді жастар керек, жақсы оқып, жан-жақты білім мен ғылым алуымыз керек. Отаншыл халық жастары болмаған елдің болашағы қараңғы. Жаңа заман тәуелсіз ел мұраты — жастардың білімі мен біліктілікке талпынып әрекеттенуін, еңбектеніп өсуін талап етіп отыр. «Еліннің ұлы болсаң, еліне жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың мемлекетін нығайтып, көркеюі жолында теріңді төгіп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі екеніңді ұмытпа», - дейді Елбасының сөзімен сөздерімді аяқтаймын.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президентінің 2018 жылғы 5 қазандағы Қазақстан халқына жолдауы.
2. М. Шоқай. «Шығармалары», Алматы,2013ж
3. Ғаламтор желісі материалдары

Санат М.С. Дәнекерлеу ісі мамандығының 11-топ студенті
Ғылыми жетекшісі – Төлеуғазы А.Т
Ақтоғай аграрлық-техникалық колледжі, Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы, Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫ РУХАНИ – АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы нарықтық экономикалық жағдайына қарамастан ғылыми – техникалық жаңалықтарды меңгеру мен ұлттық мәдени мұраларды жандандыруға ерекше көңіл бөліп отырғаны белгілі. Болашақта жаңарған қоғамның жастарына асқақ

руханилық пен адамгершілік қадір – қасиеттерін тәрбиелеу мемлекеттік құжаттың басымдылығы ретінде білім беру мекемелеріне міндет етіп берілді.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған биылғы жолдауында барлық қазақстандықтардың өсіп өркендеуі, қауіпсіздігі, әлемдік деңгейдегі саяси беделі және әл – ауқатының артуына бағытталған негізгі басым бағыттар мен міндеттерді жүзеге асыру көзделген. Білім мазмұнын жаңарту мен қатар, оқытудың әдіс – тәсілдерін қолданудың тиімділігін арттыру, жас өскелеңдерді ұлтжандылыққа тәрбиелеу қажеттілігі көрсетілген. Елбасымыздың келешек ұрпақ болашағы жайлы айтқан осы ой түйіні, жаңа заман талабына сай жаңаша оқыту технологиясын игеру міндетін жүктеп отырғаны белгілі. Ендеше ақпарат ғасырында, ақпараттандыру технологиясы дамыған заманда, ұстаздардың ортақ мақсаты заман талабына сай, білімді, жан – жақты ойлай білетін, өз елінің, халқының қамын жейтін, сүйе білетін, қоғамды алға қарай дамытатын ұрпақ тәрбиелеу екені даусыз. Ұлттық тағылымдардан сусынданған ұстаз ізденіссіз сапалы білімге қол жеткізу мүмкін емес. Мұндай жағдайда жеткіншек ұрпақтың шынайы дүние танымын қалыптастыруда тарих, география, мәдениеттану, әлеуметтану пәндері маңызды рөл атқарады деп ойлаймын.

Жастарға рухани-адамгершілік тәрбие беру – қазіргі мектептердің ең маңызды міндеттердің бірі. Бұл заңды да, өйткені біздің қоғам өмірінде адамгершілік бастамаларының рөлі барған сайын артып, моральдық фактордың ықпал аясы кеңейіп келеді. Ұлттық мәдениет тарихының қайта жаңғырып өркендеуі, халықтың рухани мұрасымен дәстүрлерін қастерлеу – оның дүниежүзілік өркениеттер арасындағы өзіндік дербестігінің көрсеткіші. Осы өркениетті өзгертіп, оны дәріптеп, дамытатын адам болып табылады.

Рухани-адамгершілік құндылықтар педагогиканың тарихы мен теориясында кеңінен зерттеліп жүрген мәселелердің бірі. Рухани-адамгершілік құндылықтарының мәні, тәрбиелік маңызы туралы қоғам қайраткері, ғұламалар, ұлы педагогтар, ақын-жыраулар өз еңбектерінде ой-пікірлерін қалдырып кеткені белгілі. Халықтың тәрбие тұрғысын рухани-адамгершілік құндылықтарды негізденген ғалымдар ұлттық педагогиканың теориялық негізін айқындаумен қатар, мектептегі тәрбие жұмысын жетілдірудің практикалық жақтарын, тәрбие үрдісінің тиімділігін арттыру жолдарын және олардың ерекшеліктерін ашып көрсетті.

Білім берудің басты құндылығы ретінде тұлға, рухани-адамгершілік, ізгілікті қағидалар: бірлік, теңдік, өзара ықпалдастық және төзімділік бекітілген. Оқушы тұлға мен қоғамды қалыптастыратын мәдениетті түсіну және бағалай білу үшін адамдармен құндылық – саналы ынтымақтастық әрекет жасай алуы тиіс. Осы ұстанымды жүзеге асыру ізгіліктің тұжырымдамасына негізделген, мақсатты ұйымдастырылған, өзара байланысты әркеттер және мұғалім мен оқушының арасында өзара ынтымақтастығы үдерісін қажет етеді.

Педагогика мен практиканың адамға, оны дамытуға, ізігілікті дәстүрді қайта жаңғыртуға бағытталуы - өмірлік мақсат ретінде танылады. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін педагогиканы патриотизммен байланыстыра оқыту керек сияқты. Осы талапқа сәйкес, педагогиканың ұлтжандылығы – бұл білім беру философиясының ізгілікті мәнін белгілейтін педагогикалық таным мен ақиқат шындылықты өзгерту жайындағы теориялық қағидалардың жиынтығы.

Аталған адамзаттық және ұлттық құндылықтар адам өміріне қажетті рухани байлық болып табылады. Рухани байлыққа халқымыздың мәдени-мұралары, ата-баба салт дәстүрлері, танымдағы және эстетикалық ләззаттағы қажеттіліктер жатады. Халық игілігі ретінде рухани асыл қазыналар ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып, сабақтасып жатады. Елінің бүгіні мен ертеңін алыстан болжап, халық үшін еңбек еткен адамдардың өмірі де рухани байлық болып саналады. Бабалардан қалған қасиет пен құрмет, тіл мен діл, ел мен жер – бәріде біздің рухани байлығымыз. Рухани байлық – адамның өмірін, қоршаған орта, тіршілік аясымен тұтастыратын және оның бар мақсат мүддесін игі істермен ұштастыратын асыл арна. Рухани байлық адамның бергілі бір қажеттерін қанағаттандыратындықтан ол үнемі игілікке бағытталады.

Адамгершілік – адамдардың күнделікті қарым-қатынасына қатысты гуманизм принциптерін бейнелейтін моральдық қасиет. Адамдарға деген ізгі ниеттілік, құрмет, жанашырлық пен сенім, кеңпейілдік, басқалардың мүддесі үшін жан аямаушылық сияқты жеке қасиеттерді қамтиды. Кеңпейілдік, адалдық, шыншылдық та адамгершілікке жатады. Адамгершілік ұғымы ізгілік, гуманизмнің синонимі ретінде, адамның игілігі мақсатқа айналғанда пайда болатын қарым-қатынастар жүйесі мен қоғамдық ахуал ретінде неғұрлым кең мағынада қолданылады. Адамгершілік қоғамдық қатынастардың дамуы мен тарихи-мәдени, рухани қажеттілігінің нәтижесі.

Адамгершілік дегеніміз үлкенді үлкен, кішіні кіші деп қадірлей білуде, тектіліктің тірегін қалайтын тәлім тәрбиеде. Ал тәрбие қуаты отбасында. Қазіргі таңда еліміздегі оқу – тәрбие жұмысында болып жатқан жаңартулар білім мен тәрбие жұмысына көп мән беруді міндеттейді. Бүгінгі таңда тиянақты білім беру жүйесінде жеке тұлғаға ұлттық тәрбие және адамгершілік жалпы адамзаттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу басты мақсат болып отыр. Осыған байланысты алға қойылатын негізгі мақсат – өркениет, прогресшіл бағыттағы ұлттық бағыттағы азаматтық адамгершілік қасиеті мол, сондай-ақ ұлттық тәлімін жоғалтпаған, өзге елдегі замандастары мен тең дәрежеде бәсекелесе алатын биік, өрелі білімді ұрпақ тәрбиелеу. Сонымен бірге жеке тұлғаның сапасын көтеру.

Тәрбие – өоғамдық үрдіс, қоғам мен жеке тұлғаның ара-қатынасын қамтамасыз ететін басты жүйе. Оның негізгі өлшемі өмірге қажетті тұлғаның жағымды қасиеттерін дамыту болып табылады. Оқушылардың сапалы білімі мен байымды мінезін қалыптастыру, оған сәйкес ұлттық сезімін және сенімін тәрбиелеу әрбиешінің мақсатқа бағытталған іс-әрекетіне байланысты. Тәрбиенің негізгі міндеті: қоғамның қажетті талаптарына әрбір баланың борышы, намыс, ар-ождан, қадір-қасиет сияқты биік руханни адамгершілікке айналдыру. Білім беру жүйесіндегі бірінші міндет – ол дүние жүзі елдерінде жастарды бейбітшілік рухқа ынтымақтастыққа, руханилыққа тәрбиелеу және әлемдік мәдениет пен әр халықтың ұлтық мәдениетін кіріктіре меңгеру.

Екіншіден, жастардың бойындағы адами құндылықтарды: қайырымдылықты, сүйіспеншілікті дамыту, сөйтіп тәрбиелей отырып оқыту.

Үшіншіден, білім беру жүйесінің бұрынғы ағартушылық бағытын сақтай отырып, басым бағдарын жеке тұлғаның рухани-адамгершіліктұрғысынан кемелденуіне аудару.

Ендеше жеке тұлғаның адамды адам ете түсетін қасиет ашып көрсету, яғни руханилығын дамыту – заман талабы. Егер адам руханилығынан айырылса, онда ол эмоция мен мінезінен айырылады, жалаң рационализм мен прагматизмнің құлына айналады. Сөйтіп, материалдық табысты негізгі мақсатқа айналдырған қоғамдық даму адамзатты рухани жұтандыққа душар етіп, құндылық бағдарын өзгертіп жеберуі мүмкін.

Қазіргі білім беру жүйесінің міндетті бейбітшілік рухта ынтымақтастыққа және әлемдік мәдениет пен әр халықтың өзінің ұлттық тәрбиесін байланыстыра адами құндылықтарын, қайырымдылықты, ата-анаға, Отанға, табиғатқа деген сүйіспеншілікті арта отырып білімді, еңбекқор, бәсекеге бейімделген жеке тұлға тәрбиелеу.

Қазіргі таңда әрбір жеке тұлғаның құндылық қасиеттерін дамытып қалыптастыруға аса мән беріліп отығаны белгілі. Әсіресе, ұрпақтан ұрпаққа мирас болып келе жатқан салт-дәстүр, әдет-ғұрып, тарихи-әдеби мұралар арқылы балалардың жеке басының қасиетін дамыту мүмкіндіктеріне барынша көңіл бөліп, мұғалім білімі мен білігін тәрбие үрдісінде балалардың адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруды дұрыс ұйымдастыру керек деп санаймын. Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда азаматтық құндылықтарды, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәдени-рухани мұрағаттары мен тәлім-тәрбие саласындағы, білім жүйесіндегі ізденістерін көрсету басты міндетіміз болып келе бермек.

Жетік өркениетті ел болу үшін алдымен өз мәдениетімізді, өз тарихымызды бойымызға сіңіріп, содан кейін өзге дүниені игеруге ұмтылған жөн. Олай болса, басты мақсат – жас ұрпақты ұлттық игіліктер мен адамзаттық құндылықтарды, рухани-мәдени мұралар сабақтастығын сақтай отырып, ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға

қабілетті тұлға тәрбиелеу. Ұлттық тәрбие қазір елімізде орын алып отырған көптеген мәселелерді: ана тілін,ата тарихын, ұлттық салт-дәстүрін білмейтін жастар, тастанды, жетім балалар, «қиын» балалар, қарттар үйіндегі әжелер мен аталар, нашақорлыққа салынған жастар, тағы басқаларды бірте-бірте жоюдың және дені сау, білімді, ұлтжанды, еңбекқор, сыпайы, кішіпейіл болып өседі. Сондықтанда ұлттық тәрбие – ел болашағы десек біз болып, сіз болып жастарымызды ұлттық тәрбиемен үздіксіз қаруландыра беруіміз қажет деп ойлыймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Джанабаева Р.А, Касенова С.Ә. Студенттерді рухани-адамгершілікке тәрбиелеудің теориялық негіздері // Педагогика және психология. – 2013. №3. 108-111б.
2. Есенаманова. Қ. Көпмәдениетті ортада оқушылардың адамгершілігін тәрбиелеу //Педагогика және өнер. – 2012. №3. 24-27б.
3. Таутенбаева.А. Жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие үдерісінде студенттердің ұлттық рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру. – автореферат. дисс. пед.ғ. к. – Алматы. 2009

Сынабек А.А., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.фс.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

О РОЛИ ТРАДИЦИЙ В МОРАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В современном Казахстане наблюдаются процессы активного и осознанного «возвращения к истокам». Они проявляются в «ренессансе» этнической культуры, которая опирается на глубоко интегрированные в социум традиции, его исконные ценности. Как отмечает Президент Н.А.Назарбаев: «Традиции и культура – это генетический код нации. Нам следует оберегать нашу национальную культуру и традиции во всем их многообразии и величии, собирать по крупицам наше культурное достояние» [1]. Особую значимость этот процесс имеет для молодых казахстанцев. Они - будущий «человеческий капитал», ценный ресурс страны, залог ее будущего развития. В своей программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», обращенной прежде всего к молодежи, Президент Н.А.Назарбаев подчеркнул: «Без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе...История и национальные традиции должны быть обязательно учтены. Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа» [2]. Меня особенно зантересовал вопрос о роли традиций в морально-этическом воспитании казахстанской молодежи. Этот аспект проблемы приобретает для меня особую значимость и потому, что был глубоко разработан в произведениях великих казахских мыслителей.

Традиция – это наследие, исторически сложившееся в обществе, народе, передаваемое из поколения в поколение, обычаи, ритуалы и обряды, нравы и моральные ценности, общественный порядок, закон, цели, достоинства. Традиция – это философское понятие и имеет глубочайший смысл. Каждое поколение оставляет после себя духовные, нравственные ценности, и это наследие передается дальше, от одного поколения к другому поколению. С точки зрения философии, основной особенностью традиции является ее непрерывная возобновляемость, вечность, т. е. традиция не исчезает, она существовала в прошлом, продолжает существовать в настоящем, и будет существовать в будущем. Потому что особенности, отличительные черты каждого народа, нравственные и духовные ценности, составляющие самую суть этого народа, основываются на древних традициях. Народ, утративший свои традиции теряет себя, «растворяется в потоке истории» [3, с.108].

В изданиях о казахской этике часто используются такие понятия, как «этика», «мораль», «нравственность» и даются им различные определения. Если один из этих терминов объясняется тем, что поведение, образующееся в процессе жизни, это обычай, означающий сходство с поведением, а второй - высокий показатель поведения. Этику исследователи относят к числу понятий, определяющих национальный характер. Общие правила и нормы поведения, духовная жизнь каждой страны зависит от региона расположения, образа жизни, жизненных навыков и мн.др. Казахская этика занимает особое место в духовной жизни народа, обладает огромным богатством и моральной силой. Древние источники казахской этики включают богатую культуру саков, гуннов, уйсунов, канлы и тюркских объединений, которые в течение трех тысяч лет развивались в Великой степи Евразии.

В современном мире, несмотря на процессы глобализации, каждая нация отличается своей историей, своим языком и культурой, национально-специфичной этикой. Идеи великих ученых, касающиеся вопросов этики, начиная со времен «Алты Алаш» (шести Алаш: гунов, санби, жужанов, угузов, кипчаков, саков) и до ханства Керея и Жанибека в XIV веке, являются основой казахской этики [3, с.197].

Этиковедение как науку рассматривал великий философ, универсальный ученый – Абу Насыр Аль-Фараби. Он толковал этику как науку, рассматривающую вопросы добра и зла. В соответствии с его видением, человек является самым благородным созданием в природе, поэтому относиться к нему необходимо с большим почетом. Аль-Фараби в своем трактате «Жители добродетельного города» отмечал, что глава этого города, властелин всех народов, живущих на Земле, должен быть этичным человеком, обладающим 12-ю нравственными качествами: «1) человек должен обладать безупречным здоровьем для того, чтобы уметь довести начатое дело до конца, легко справляться с любыми делами, здраво мыслить и ясно осознавать суть дела; 2) он никогда не должен забывать то, что освоил, увидел, услышал и заметил; 3) должен уметь на лету схватывать любые знания, должен быть оратором и ясно излагать свои мысли; увлекаться искусствами, знаниями, безустанно изучать науки и уметь легко добиваться целей; 4) должен довольствоваться пищей, питьем и беседами, должен воздерживаться от азартных игр; 5) должен любить честных и ненавидеть лживых и лицемерных людей; 6) должен быть высоконравственным и с возвышенной душой; от природы должен быть выше мерзких поступков и гореть желанием творить благие дела; 7) должен воспринимать с ненавистью лживый мир и все плохое; 8) по своей природе должен любить справедливость и ненавидеть несправедливых людей и насилие; 9) должен поступать справедливо с родными и чужими, защищать потерпевших по несправедливости, выражать гуманное отношение ко всем людям; 10) должен быть честным, но не своенравным; 11) должен быть этичным; 12) в реализации своих дел должен быть решительным, храбрым и волевым, не зная страха и неуверенности…» [4, с.201-202].

Великий ученый средневековья Махмуд Кашкари занимает особое место в построении этического фонда казахского народа. Он в своем словаре призывал к справедливости, чести, нравственности, доброте и этикету [5, с.93].

Казахская этика - это проявление хороших манер, принципы и правила, которыми руководствуется каждая личность. Этические принципы казахского народа считаются ценными нормами, например, чистоту сердца и мысли (намерения) человека. Общеизвестно, что не все действия человека результативны. Даже хорошо продумав свои действия, он может получить плохие результаты, или нечаянно допустив ошибку, может завершить свое дело с плохими последствиями. Поэтому, прежде всего огромное значение имеет чистое намерение человека. Человек с хорошими намерениями справится с любыми трудностями. Чистое намерение – это основной принцип трудов Ю.Баласагуни [6, с.11].

Другая ценностная составляющая казахской этики - умение прямо и справедливо выражаться во взаимоотношениях. В казахской этике воспитывали искренность и прямолинейность во взаимоотношениях с людьми, и это считалось источником преодоления своих плохих качеств. Высказывание Бауыржана Момышулы: «Подвиг – это вершина этики,

которая является победой над своими недостатками» [7, с.29] означает что, победив свой страх, сможешь противостоять врагам.

Следующий ценный элемент казахской этики – умение выстраивать хорошие взаимоотношения между людьми разного этнического сообщества и социального уровня. Любая нация сможет быть в единстве с другими нациями в качестве равноправных только при сохранении духовно-психологического облика и развитии национально-культурных благ. Наш народ, сохраняя собственное своеобразное бытие, открыт для восприятия культурных ценностей мира. Каждый член общества должен соблюдать нормы поведения, применяемые в социальной жизни. В Казахстане проживают представители более 100 этносов, и поэтому для каждого казахстанца важно быть в хороших взаимоотношениях между людьми разного этнического сообщества.

Следующий компонент казахской этики - умение быть вежливым и милосердным. Умение поддерживать этичные (культурные) взаимоотношения называют вежливостью. «Старшим - почет, младшим - забота» – говорят в казахском народе. Вежливость зарождается от добрых, светлых, милосердных, сострадательных взаимоотношений. Вежливости не учат, вежливость прививают. Родители и мудрые люди своей вежливостью к окружающим показывают образцовый пример национальной этики молодому поколению. Поэтому существует казахская поговорка: «Если будешь дружить с хорошим, то достигнешь цели». Милосердие – признак проявления заботы, добра к человеку и природе. Оно начинается с семьи. Для оказания милосердия инвалидам, недееспособным детям, человек оказывает им непосредственную благотворительную помощь, финансово поддерживая в тяжелых бытовых условиях.

Благотворительная помощь сиротам, матерям одиночкам, людям с тяжелыми бытовыми условиями – это человеческий долг каждого гражданина. В народе говорят «Если увидишь сироту, опекай его». Народные традиции, сформированные как нравственные ценности, превратились в общеразделяемые принципы человечества.

Следует подчеркнуть, что для казахской культуры характерно воспитание с помощью духовных ценностей. Экономика, культура, образование и социальное положение достигнут высокого уровня только тогда, когда такие понятия, как совесть и честь, справедливость и честность, милосердие и благотворительность, умение держать слово найдут твердое место в духовном сознании народа.

Этика – духовное ядро жизни человека. Ее высокий показатель - это совесть. По убеждению Ш.Кудайбердиулы совесть, стыд и доверие - субстанция этики. Этикет закаливает характер человека и развивает такие качества как чувство стыда, проявление заботы, милосердие к людям, удовлетворенность, храбрость, внимательность, бережливость, опрятность, умение ставить себя на место других, любовь к человеку и желание оказать ему услугу, предотвращение зла и искренность. Культура, которая развивается вместе с народом, является основой духовного развития человека. Наши прадеды не зря говорили: «Если не можешь делать добро, то держись подальше от злодеяния, потому что злодеяние непременно найдет своего владельца» [8, с.224]. Морально-этическое воспитание подрастающего поколения представляет собой длинный, многогранный и многотрудный процесс, который нужно формировать годами.

Таким образом, можно с полной уверенностью утверждать, что в прошлом столетии Абу-Наср аль-Фараби, Махмудом Кашгари, Бауыржаном Момыш-улы, Шакаримом Кудайбердиулы были провозглашены нравственные нормы, возвышая любовь к честности, борьбу за справедливость, призывали к сдержанности, ответственности, милосердию. Их высшие нравственные принципы не утратили своего значения и в наше время, и мы сегодня относимся к ним с высоким уважением, потому что они не утратили своей актуальности и требуют самого пристального изучения.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Наций - Н.А.Назарбаева народу Казахстана Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства // http://www.akorda.kz/ru/events/astana_kazakhstan/ participation_in_events/ poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-lidera-nacii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazahstana-strategiya-kazahstan-2050-novyi-politicheskii

2. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya

3. Назарбаев Н.А. В потоке истории. - Алматы: Атамұра, 1999. – 296 с.

4. Әл-Фараби. Философиялық трактаттар. – Алматы: Ғылым, 1973. – 260 б.

5. Дербісалиев Ә. Қазақ даласының жұлдыздары. – Алматы: Рауан, 1995. - 215 б.

6. Жүсіп Баласағұн. Рухнама. – Павлодар: «ЭКО» ҒӨФ, 2003. – 180 б.

7. Бауыржан Момышұлы. Қанмен жазылған кітап. – Алматы: Полиграфкомбинат, 2010. – 202 б.

8. Мәнгілік Ел. Учебник. М.Б. Касымбеков, С.Ж. Пралиев, К.К.Жампеисова и др. – Алматы:Ұлағат, 2015 – 336 с.

Соловых В.А., студентка 3 курса КЭУК, Джаксылыков А.Н., учащийся СОШ № 63
Научные руководители - к.ю.н., доцент Кулматова В.Ш., Академия МВД Кыргызской Республики им. генерал-майора милиции Алиева Э.А., г. Бишкек, Кыргызская Республика; к.ю.н., проф. Какимжанов М.Т. Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ

С момента провозглашения государственной независимости в Казахстане произошли качественные изменения. Республика стала самостоятельным государством; изменилась экономическая и политическая система общества. Исходя из принципа разделения властей, была реорганизована система законодательных, исполнительных и судебных органов. В последние годы были приняты новая, ныне действующая Конституция, а также значительное число законодательных актов в сфере экономики, охраны и использования природных ресурсов, в частности, такие как Гражданский кодекс, кодифицированные законодательные акты о земле, о недрах, законодательство об охране окружающей среды и многие другие.[1]

Как показывает практика, всякого рода попытки приладить или усовершенствовать действующий правовой механизм применительно к сиюминутным нуждам экономики, основанной на существующей энергетике, малоэффективны в принципе, а в условиях нарастания темпов экологического кризиса и малоперспективны. Экологическое законодательство, базирующееся на устаревших подходах, может даже способствовать углублению экологического кризиса, если оно будет следовать идеям антропоцентризма - охраны среды, окружающей человека, с его разрушительными амбициями и с порождением иллюзии решаемости неразрешимых проблем. Анализ экологической ситуации и законодательства в современный период могут и должны привести к переоценке отношения человека к самому себе и природе, а также выборе направлений своего развития в будущем, т.к. на новом витке развития экологические проблемы не просто обострились, но приобрели, к сожалению, иное качество.[2, с. 32-39] Тем не менее, выход из ситуации возможен, если в ближайшем будущем в Казахстане, как и в других государствах, все виды законодательного регулирования будут сориентированы на качественно иную систему организации производства и потребления, и будут строиться на принципиально иных началах, способных обеспечить гармонизацию не только на межгосударственном уровне, но и гармонизацию интересов мирового сообщества с возможностями биосферы.

Законодательными основами перехода к устойчивому развитию РК в данном направлении явились: экосистемный подход при регулировании экологических отношений; государственное регулирование в области охраны окружающей среды и государственное управление в области использования природных ресурсов; обязательность превентивных мер по предотвращению загрязнения окружающей среды и нанесения ей ущерба в любых иных формах; неотвратимость ответственности за нарушение экологического законодательства Республики Казахстан; обязательность возмещения ущерба, нанесенной окружающей среде; платность наилучших экологически чистых и ресурсосберегающих технологий при использовании природных ресурсов и взаимодействии на окружающую среду; взаимодействие, координация и гласность деятельности государственных органов по охране окружающей среды; стимулирование природопользователей к предотвращению, снижению и ликвидации загрязнения окружающей среды, сокращению отходов; доступность экологической информации; обеспечение национальных интересов при использовании природных ресурсов и воздействии на окружающую среду; гармонизация экологического законодательства Республики Казахстан с принципами и нормами международного права и др. В рамках этого Республикой Казахстан принят ряд мер в направлении достижения устойчивого развития. В частности, приняты Стратегия развития Казахстана до 2050 года, Стратегический план развития на определенные периоды, Концепция экологической безопасности РК, создан совет по устойчивому развитию и принята Концепция перехода РК к устойчивому развитию на 2007-2024гг. и др.[3] Основными принципами и приоритетами перехода РК к устойчивому развитию явились: вовлечение всего общества в процесс достижения устойчивого развития; создания политического базиса для устойчивого развития; системный подход к управлению государством, экономический прогресс в результате активного внедрения высоких технологий в экономику страны, повышения эффективности использования, обеспечение конкурентоспособности науки и образования, совершенствование деятельности по охране окружающей среды в качестве важнейшей неосферной функции общества, территориальное развитее на основе трансрегионального экосистемного подхода. В рамках этого была разработана новая Концепция экологической безопасности РК. Она была разработана, исходя из приоритетов Стратегии политического и экономического развития «Казахстан-2030» [4] и с учетом принципов Рио-де-Жанейрской декларации [5], а также решений Всемирного саммита по устойчивому развитию в городе Йоханнесбурге [6].

Какие же существуют проблемы в вопросах правового обеспечения государственной экологической политики в Казахстане сегодня? Надо сказать, что эти проблемы во многом схожи с существующими во всем мире, и состоят, как нам представляется, в следующем:

- во-первых, это отсутствие и дефицит политической воли государства к последовательному, эффективному осуществлению деятельности по охране окружающей среды;
- во-вторых, это недостаточно совершенное и часто изменяемое законодательство, регулирующее отношения в данной сфере;
- в-третьих, это дефекты организации государственного управления природопользованием и охраной окружающей среды;
- в-четвертых, это отсутствие юридически закрепленных экономических механизмов поощрения природопользователя за природоохранную деятельность, за внедрение экологически чистых производств и технологий;
- в-пятых, то, что законодательство Казахстана не предусматривает создание и функционирование Экологического национального фонда, который формировался бы за счет части экологических обязательных платежей, штрафов и сумм, взысканных с причинителей ущерба за причинение вреда окружающей среде.

Решение этих и многих других второстепенных проблем правового обеспечения государственной экологической проблемы, а также международное сотрудничество, особенно с соседними странами, на наш взгляд, может в значительной степени

минимизировать нагрузку на окружающую среду и упорядочить сам процесс природопользования.

Список использованной литературы:

1. Например см.: Закон Республики Казахстан «Об особо охраняемых природных территориях» от 7 июля 2006г. № 175-III; Экологический кодекс РК от 9 января 2007г. № 212-III; Закон Республики Казахстан «О радиационной безопасности населения» от 23 апреля 1998г. № 219-I; Лесной кодекс Республики Казахстан от 8 июля 2003г. № 477-II; Водный кодекс Республики Казахстан от 9 июля 2003г. № 481-II и др.;
2. Бринчук М.М., Экологическое право: Учебник, 4-е издание. М. 2009, с. 672;
3. Послание Президента страны народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства». Астана, 14 декабря 2012г. akorda.kz;
4. Послание Президента страны народу Казахстана «Казахстан-2030: процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев». Астана, 10 октября 1997г. akorda.kz;
5. «Декларация по окружающей среде и развитию», Рио-де-Жанейро, 14 июня 1992г.;
6. Всемирный саммит по устойчивому развитию «РИО+10», 26 августа - 4 сентября 2002г., Йоханнесбург, ЮАР.

Тулегенов Ж. Е., студент 1 курса
Научный руководитель - учитель математики Жахметова С. Ж. ,
КГУ Карагандинский агротехнический колледж, г. Караганда, Республика Казахстан

СЕМЬЯ-ОСНОВА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ

В настоящее время особенно остро и актуально ставится вопрос о духовно-нравственном воспитании молодежи. Современные представления молодежи о некоторых вещах не просто удивляют, а подчас даже шокируют (разводы, аборты, взятки-воспринимаются как норма жизни от которой никуда не деться).

Уровень культуры и понятиях об элементарных правилах этикета и приличия вызывает недоумение и справедливо вытекающий отсюда вопрос старшего поколения: как можно этого не знать? (в автобусе надо уступать место старшим).

Для успешного решения данной проблемы необходимо изучение и использование духовно-нравственного опыта народной педагогики, в котором отражается национальное своеобразие системы воспитания каждого народа, и который составляет основу традиционного семейного воспитания. Ведь именно семья является хранительницей традиции, обычай. Семья играет важную роль в духовно-нравственном становлении личности будущего гражданина и семьянина. Именно в семье закладываются и формируются характер человека и его нравственные качества и ценностные ориентиры.

В семье получает каждый человек свои первые представления о внутрисемейных отношениях, о взаимоотношениях между мужчиной и женщиной, о воспитании детей .

В семье ребенок осваивает основы культуры материальной и духовной. В общении с близкими взрослыми у ребенка формируются собственно человеческие формы поведения: навыки мышления и речи, ориентации и деятельности в мире предметов и человеческих отношений, нравственные качества, жизненные ценности, стремления, идеалы. Здесь пробуждаются и начинают развертываться дремлющие силы личной души; здесь ребенок учится любить, верить; здесь слагаются первые основы его характера; здесь открываются в душе ребенка главные источники его будущего счастья ; здесь ребенок становится маленьким человеком, из которого впоследствии развивается личность .

Ведь в недалеком прошлом казахскую семью невозможно было представить без аксакала, являющегося доминирующим хранителем и носителем духовных ценностей этноса. Он воспринимался наиболее близким миру прошлого, к предкам, поэтому пользовался

всеобщим уважением, не только много слышавший видевший, но и знающий, так как он воплощает в себе.

На основе почитания старших, следования традициям предков и строилось воспитание в семье. Прежде всего это проявлялось в уважительном отношении к взрослым, к родителям. Уважительное отношение к старшим формировалось у человека с детства. При этом обращались к ним только на «вы». В такой атмосфере в семье формировались уважительные взаимоотношения между родителями и детьми.

Однако, данная традиция в некоторых семьях постепенно забывается. Игнорирование этой замечательной традиции приводит к негативным явлениям современной жизни.

Значение семейного воспитания в настоящее время значительно возрастает еще и потому, что там, семья не справляется со своей воспитательной функцией, там, где родители не осознают свою ответственность за нравственное воспитание своих детей, происходит отчуждение личности от семьи. Логическим следствием ослабления духовных связей родителей и детей является то, что взгляды молодежи на мир, на все многообразие явлений природы и общества, на общественные и личные отношения, на свое место в этом мире часто формируются только под воздействием средств массовой информации, а также опыта ближайшего окружения сверстников, которые нередко оказывают негативное влияние, подменяя истинные ценности, основанные на вековых гуманистических традициях народа. Духовно-нравственное воспитание возможно только при условии преемственности поколений, тесной духовной связи с культурным наследием прошлого. Такую связь обеспечивает полноценная семья. Семейные традиции — большая редкость в наши дни. Между тем ничто так не сплачивает семью, как традиции. Благодаря им в доме формируется благоприятный психологический климат, добрые взаимоотношения между членами семьи. Ведь именно традиции выступают основой духовно-нравственного воспитания детей. Семья воспринимает и передает своим воспитанникам культурные и моральные ценности. Родители являются образцами, на которые ребёнок ориентируется ежедневно. Личности родителей играют существеннейшую роль в жизни каждого человека. Когда родители понимают, что во многом от них самих зависит формирование личности ребёнка, то они ведут себя так, что все их поступки и поведение в целом способствуют формированию у ребёнка тех качеств и такого понимания человеческих ценностей, которые они хотят ему передать. Такой процесс воспитания можно считать вполне сознательным, так как постоянный контроль над своим поведением, за отношением к другим людям, внимание к организации семейной жизни позволяет воспитывать детей в наиболее благоприятных условиях, способствующих их всестороннему и гармоничному развитию. Только при уверенности в родительской любви возможно правильное формирование психического мира человека, возможно воспитание нравственного поведения.

Как отметил Президент Республики Казахстан – Лидер Нации Н. Назарбаев в послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050», новый политический курс состоявшегося государства», будущее нашей страны напрямую зависит от того, что мы сегодня воспитываем в наших детях. Воспитание детей – это огромные инвестиции в будущее. Мы должны подходить в этом вопросе именно так и стремиться дать нашим детям лучшее образование. Духовно-нравственное образование подрастающего поколения – это организованная и целенаправленная деятельность, направленная на формирование высших нравственных ценностей у учащихся, как патриотов и будущих защитников нашей Родины.

В широком плане духовно- нравственное воспитание - интегральный, стратегический, интеллектуальный ресурс общества и всего государства. Это непрерывный процесс, он начинается с рождения человека и продолжается всю жизнь. Именно тогда, когда наша страна поставила цель войти в число 30 развитых стран мира важно, чтобы воспитательная система пронизывала молодежь духовно-нравственным содержанием, формирующим гражданина и патриота нашей страны. Основы развитой личности зарождаются в семье с детства.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. Ежегодное Послание казахстанскому народу «Казахстан 2050»

2.Выступление президента Национальной академии образования им. И. Алтынсарина Жилбаева Ж.О. на республиканской научно-практической конференции «Стратегия развития духовно-нравственного воспитания личности в Республике Казахстан»

29 ноября 2013

3.Кожахметова К.Ж. Этносоциальные основы нравственно-духовного воспитания школьников. // Евразия. – № 3. – 2003

4.Рубинштейн С.Я. Психолого-педагогические проблемы нравственного воспитания школьников. – М.: Педагогика, 1981

Тумакова М. А., учащаяся 11 класса
Научный руководитель- учитель истории и социально- политических дисциплин
Мясников Е.А.
КГУ «Гимназия № 93», г. Караганда, Республика Казахстан

ВЛИЯНИЕ СМИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИДЕАЛОВ МОЛОДЕЖИ

Что сегодня в современном мире значат СМИ? На самом деле, в наш век цифровых технологий информация — значит все. «Кто владеет информацией, владеет миром»- данная аксиома не теряет своей актуальности с момента появления средств массовой информации. История возникновения СМИ уходит далеко в прошлое, в Древний Рим, где служило своей изначальной цели – политическому влиянию и давлению на массы.

Времена Древнего Рима давно прошли, но своей актуальности, равно как и цели, заложенной еще в Древнем Риме, системы передачи и распространения информации не утратили. Впрочем, маловероятно, что утратят в ближайшие десятилетия.

Формирование политических идеалов у молодежи является одной из ключевых задач правительства, правильно воспитанная молодежь сегодня – залог процветания страны завтра. В данном вопросе формирования политической идеологии у молодежи, СМИ отводится ключевая роль, т.к. с точки зрения различных исследований, выявивших высокий уровень влияния средств массовой информации на мировоззрение, подобный метод является наиболее продуктивным. Безусловно, политическая культура общества формируется под влиянием нескольких факторов, определяемых с научной точки зрения, как «существенное обстоятельство, способствующее развитию какого- либо процесса или явления», но, на мой взгляд, именно СМИ в наше время оказывает наибольшее влияние на данный процесс.

СМИ определяются исследованиями как комплекс технических средств, и взаимосвязанных организаций и людей, предназначенных для систематического распространения информации, играющих роль в управлении обществом и управлении общественного сознания, с целью утверждения определенных идей и идеологии, оказывает влияние на выбор личностных форм социальной идентификации.

Несмотря на способ подачи информации, ее содержание, характер, СМИ всегда были и являются на сегодняшний день политическим институтом, способным оказывать влияние на любые социальные группы, независимо от их численности и места в социальной иерархии. Многие исследования подчеркивают возможность средств информации выступать в роли четвертой власти, специфичным образом регулируя субъектно-объективное отношения в интересах общества, государства, отдельных социальных институтов и организаций.

Несмотря на большое политическое влияние на общество, нельзя не отметить, что тоталитарного контроля СМИ со стороны государства нет. Большинство печатных изданий обрели политическую независимость, что в большей степени является следствием демократизации социума и проводимой политики свободы слова.

Значение влияния СМИ на каждого отдельно взятого представителя молодого поколения может зависеть от некоторых личностных факторов, и протекания процессов становления личности, что в свою очередь может вытекать из особенностей каждого представителя и условий среды, в которую он помещен. Таким образом, можно утверждать, что степень влияния политических систем информационного обмена зависит от уровня интеллекта отдельно взятого индивида [1, стр 12].

В процессе формирования социально-политической культуры молодежи осуществляется взаимодействие СМИ с другими направлениями политической и общественно значимой информации. В отличии от образовательных программ, СМИ взаимодействует не с конкретной группой, а с целым обществом, что может свидетельствовать об ее обезличивании. Она направленна одновременно целому обществу и каждому индивидууму отдельно. И как результат- каждый потребитель информации чувствует себя частью большой массы, что способствует культурно- общественному воспитаю индивида.

Список использованной литературы:

1.Чичановский А.А. Инстанция истины. Средства массовой информации и жизнь. - М.: Знание, - 1998. – 186 с.

Толеубеков Н., курсант 3 курса, сержант полиции
Научный руководитель: Новотеева С.А., преподаватель кафедры ГПД капитан полиции
Костанайская академия МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ ГРАЖДАН РК

В современных условиях в казахстанском обществе необходимо преодолеть правовой нигилизм, воспитывая уважительное отношение к закону, путем обеспечения качества принимаемых законов, упрочнения законности и правопорядка, действительной независимости судов от власти и чиновников.

Массовое сознание людей не должно мириться с произволом, коррупцией, таким состоянием правовой системы и общественной морали, которую именуют понятием "беспредел". Основами формирования здорового нравственного и правового сознания казахстанских граждан является социальный мир, гражданское согласие, повышение благосостояния народа, расширение материальных гарантий прав человека. Одной из важнейших составных частей всей работы по искоренению произвола, нигилизма, социальной апатии являются активные меры по правовому воспитанию граждан.

Воспитание правосознания находится в органической связи с началами нравственности, демократического сознания всех граждан, связано с процессом повышения культуры общества, человека, обретения им достоинства, свободы и справедливости. В духовной жизни нашего общества за последние годы возросло неприятие идей социально-утопического сознания. Однако актуальными являются вопросы соотношения законности и свободы личности, прав человека и его гражданской ответственности, развития демократии. Очевидно, что демократия, законность, права человека несовместимы с анархией, вседозволенностью, произволом. Свобода человека в ее нравственных и правовых формах означает такой вариант поведения лица, в которых реализация его здоровых, разумных и благородных интересов сочеталось бы с уважением интересов других людей, общества, государства.

Естественно, что воспитание правосознания начинается с усвоения нравственных ценностей, норм в семье, школе, в духовном общении. В наблюдениях над жизнью, размышлениях о нормально протекающих событиях, бытовых и социальных конфликтах,

связанных с нормами права, юридическими оценками, утверждаются правовые представления, взгляды, развиваются чувства молодых граждан. В правовом воспитании большая роль принадлежит художественной литературе, средствам массовой информации. Воспитание в духе права, законности не ограничивается правовым просвещением, формированием позитивного отношения к закону, праву, а находит свое завершение в правовой активности личности, в ее правовой культуре. Правовая культура личности выражается в овладении ею, основами юридических знаний, в уважении к закону, праву, в сознательном соблюдении норм права, в понимании социальной, юридической ответственности, в непримиримости к правонарушениям, в борьбе с ними.

В настоящее время в юридической и другой литературе, в периодической печати отмечается невысокий уровень правосознания и правовой культуры в нашем обществе. Об этом свидетельствует рост преступности, других правонарушений. Достаточно длительное функционирование командно-административной системы, которая была в большей степени приспособлена к выполнению указаний различного ранга руководителей, а не к соблюдению законов, породило у значительной части населения извращенное, деформированное представление о праве.

Существует и проблема правового нигилизма. Суть ее состоит в недооценке значения и роли права и законности, а порой и в игнорировании требований законов.

Политика подавления личности, запреты, основанные на идеологической почве, репрессии, понимание и толкование официальными властями права лишь как средства достижения политических целей привели к укоренению в общественном сознании нигилистического восприятия права, формирование его негативного образа. Происходящие в обществе поспешные социально-экономические преобразования сохраняют и даже усиливают питательную среду правового нигилизма. Отрицательное влияние оказывает и тот факт, что технология власти по-прежнему основана на принуждении, где, как правило, сильна роль субъективизма.

Политика нашего государства в сфере правового регулирования, юридическая практика должна строиться так, чтобы в обществе. В сознании людей утверждалось отношение к праву как к ценности. Без которой невозможно добиться социального порядка, основанного на справедливости, утверждения прав и свобод личности. Необходимо формировать отношение к праву как к средству гармонизации отношений в обществе, защиты прав человека, смягчение возможных конфликтов, как к механизму, устраняющему произвол и насилие. Поэтому очень важно изменить представления людей о праве только как о принудительном средстве.

Как подтверждает практика и результаты исследований, работа системы правоохранительных органов, уровень профессионального правосознания значительной части лиц, действующих в правоохранительной сфере. Еще не соответствует современным требованиям. В сфере работников правоохранительных органов также сохраняются правовой нигилизм, нацеленность на личное усмотрение при разрешении юридических дел, ориентация не на требования закона, а на позиции руководителей. Следовательно, повышение уровня правовой культуры лиц, работающих в этой системе, да и вообще должностных лиц является первостепенной задачей.

Нельзя не обратить внимания и на другую крайность, которая заметна в обществе, а именно на переоценку силы роли права. Она проявляется в том, что некоторая часть людей связывает решение определенных проблем только с принятием соответствующих законов. Им представляется, что достаточно принять закон и соответствующая проблема автоматически решится. Это глубокое заблуждение свидетельствует о неразвитости правосознания.

Таким образом, повышение уровня правовой культуры предполагает, с одной стороны, преодоление правового нигилизма, с другой - преодоление правового идеализма. И то, и другое вызывает необходимость в осуществлении большой работы по повышению юридической грамотности всех слоев населения, а также по надлежащему кадровому

обеспечению государственных учреждений, осуществляющих юридическую деятельность.

Уровень юридической грамотности, правовой культуры членов общества зависит в первую очередь от характера, духа социальной практики, складывающейся в сфере правового регулирования, функционирования власти. Но следует признать, что немаловажное значение имеет и целенаправленная работа по правовому воспитанию населения, если она будет осуществляться в условиях благоприятной для права социально-политической практики.

Под правовым воспитанием понимается систематическая и целенаправленная деятельность государства, негосударственных объединений, направленная на формирование у граждан правовых знаний, навыков правомерного поведения, уважительного отношения к праву, на развитие и поддержание у них позитивной активности в сфере права.

Правовое воспитание может проводиться в различных формах. Это, прежде всего, юридическое образование, просвещение, правовая пропаганда, широкая гласность в правотворческой и правоприменительной практике.

Оно осуществляется путем преподавания основ права в общеобразовательных, средних специальных и высших учебных заведениях, проведение занятий в системе повышения квалификации, правовой пропаганды и просвещения через печать и телевидение, посредством организации лекций и бесед на правовые темы для населения. Все это в комплексе оказывает влияние на формирование правосознания и правовой культуры на индивидуальном, групповом и общественном уровнях.

Следовательно, поддержание и повышение уровня правовой культуры казахстанского общества вызывает необходимость принятия комплекса мер, прежде всего, со стороны компетентных государственных органов (Министерства юстиции и др.), по организации и проведению на должностном уровне правового воспитания.

Список использованной литературы:

1. Алексеев С.С. Государство и право. Начальный курс. 1993.
2. Общая теория права и государства. Подред. Лазарева В.В. М.., 1994
3. Лифшиц Р.З. Теория права. М., 1995

Төлеухан Әйгерім, Ю-13к топ студенті
Ғылыми жетекшісі - заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ҚОҒАМНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ӨМІРІН ЖЕТІЛДІРУДЕГІ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Кез келген қоғамның құқықтық санасының жай-күйі нақты-тарихи құқықтық жүйенің даму деңгейінің негізгі көрсеткіші болып табылатындығы сөзсіз дейтін болсақ, қазіргі қоғамымызда жүргізіліп жатқан жаңартулар мемлекет аумағының барлық жерінде заңдардың үстемдік етуін қамтамасыз етумен қатар, құқықтық тәртіптің қалыптасуына жағдай жасай отырып, адам және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қорғалуына кепілдік беруі қажет. Жандандыруға қатысты шаралардың нәтижелілігі қоғамда қалыптасқан құқықтық сананың деңгейімен тікелей байланысты болады, себебі қоғамдағы барлық әлеуметтік топтардың осы үрдісте қаншалықты дәрежеде, саналы және белсенді түрде қатысуы құқықтық сана деңгейіне байланысты болады. Сол себепті, нақты уақытта экономикалық, әлеуметтік, саяси мәселелердің табысты шешілуі тұлғаның құқықтық санасын көтеру, әрбір азаматтың бойында заңға деген құрмет сезімін тәрбиелеу, олардың құқық нормаларының талаптарын күнделікті өмірлерінде бұлжытпай пайдалану дағдысын қалыптастыру мәселелері қоғамдағы құқықтық сана деңгейін көтерусіз мүмкін

болмайтындығы айдан анық. Осы байланыста құқықтық сананы - тұлғаның заңға сәйкес әрекет жасау дағдысының қалыптасуына қажетті шарт және маңызды алғышарттардың бірі ретінде қарастыруымызға болады. Жоғарыда аталған мәселелер тұрғысында табысты әрекеттер жүргізбейінше азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекеттің қалыптасуы, құқықтық жаңартылулардың жүзеге асырылуы мүмкін болмайды. Құқықтық сана құқықтың рухани бастауы бола отырып, қоғамдық қатынастарға, құқықтық тәртіпке мәнді әсер ете алады, сондай-ақ, тұлғаның құқықтық белсенділігінің дамуының бастаушы шарты болып табылады. Осылардан барып құқықтық сананың құқық пен мемлекет туралы ғылымдағы негізгі нормативті-ұйымдастырушылық категория ретіндегі қажеттілігі туындайды. Аталғандардан барып құқықтық сананың қоғамдық өмірді ұйымдастыруға әсері өте зор деген түйін туындайды және оның қоғамдық қатынастарды реттеуге әсер ету құралы ретінде құқықтық реттеу механизміне кірігізілуі түсіндіріледі.

Құқықтық сананың алатын орнының құқықтық әсер етудің бір ғана кезеңімен шектеліп қалмайтындығы, оның құқықтық реттеу механизмінің бір құрамдас бөлігі ретіндегі ерекшелігін құрайды. Ол құқықшығармашылық сатысының жұмысына қалай кірісетін болса, құқықты жүзеге асыру сатысында да сондай орын алуы тиіс, яғни құқықтық реттеу механизмінің барлық элементтерінде, яғни құқық нормаларында, құқықтық қатынастарда және құқықты жүзеге асырудың барлық актілерінде өз орнын табуы қажет. Құқықты жүзеге асыру, заңи құқықтар мен міндеттердің өмірге енгізілу сатысында да құқықтық сана зор мәнге ие болады. Сана, сезім, ерік сияқты қасиеттер адам қызметінің барлық салаларында, соның ішінде құқықтық саласындағы әрекеттерін басқарып, реттеп отыратындығын адамның өмір сүру барысы анық көрсетіп отыр. Сондықтан да, адамның қоғамдағы әрекетінің құқыққа сай, әлеуметтік пайдалы немесе құқыққа сай емес, қоғамға зиянды, қауіпті болуы қоғамдағы құқықтық сананың деңгейі, сапасы, сипаты және мазмұнына байланысты болады.

Құқықтық сана қоғамның құқықтық өмірін жетілдіру және дамыту кезінде де маңызды қызметтері танылған. Біріншіден, ол құқық нормаларын қалыптастыру кезінде қажетті шарт болып табылады, себебі құқықтық нормалар құқық шығарушы органдардың саналы, ерікті қызметінің жемісі. Адамдардың белгілі бір мүдделері мен қажеттіліктері заң нормаларында орын алмас бұрын құқық қалыптастырушы адамдардың еркі мен санасы арқылы өтеді. Сондықтан да, құқық нормаларының сапасы, олардың қоғам дамуының қажеттіліктеріне сәйкестігі құқық шығарушылардың құқықтық көзқарастарының, құқықтық саналарының деңгейімен тығыз байланысты болады. Екіншіден, құқықтық сана құқық нормаларының дәл және толық жүзеге асуының қажетті шарты болып табылады. Құқық нормаларының талаптары тікелей адамдарға бағытталғандықтан, солардың саналы және ерікті қызметі арқылы орындалады. Мемлекеттегі азаматтардың құқықтық санасы жоғары болған сайын құқық нормаларының талаптары да дәлірек орындалады. Дамыған құқықтық сана құқық талаптарының ерікті, саналы түрде жүзеге асырылуын, олардың дұрыстығын түсінуді қамтамасыз етеді. Ол адамдарда құқықтық тәртіптің бұзылған жағдайларын байқаған кезде белсенділік таныту сезімін тудырады. Сонымен, құқықтық сана мемлекеттегі құқықтық тәртіптің қалыптасуы, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының шынайылылығы, заңдардың дамуы кезінде маңызды шарт болып табылады.

Жетілген құқықтық сана қоғамдағы тұлғалардың жоғары дамыған жалпы және құқықтық мәдениетінің куәсі болып табылады, оларды қоғамда туындаған әр түрлі құқықтық қатынастардың толық саналы қатысушылары ретінде танытады. Сонымен, құқықтық сана дегеніміз - бұл адамдардың құқыққа деген қатынасын көрсететін түсініктер мен сезімдердің, көзқарастар мен бағалаулардың жиынтығы түріндегі қоғамдық сананың ерекше нысаны, адамдардың жаңадан қабылданған заңдарға, нормативтік актілердің нақты жобаларына және т.б. деген оң немесе теріс көзқарастары. Қазіргі уақытта адамдар өте күрделі, жан-жақты құқықтық ақпарат алуға ұмтылуда. Мемлекеттік органдар, қоғамдық бірлестіктер және лауазымды тұлғалар әрбір азаматқа өзінің құқықтары мен мүдделеріне қатысты құжаттармен, шешімдермен және өзге де актілермен танысу мүмкіндігін қамтамасыз етуге

міндетті. Осындай қажеттілік, әсіресе құқықтық мемлекет құру, қоғамдағы ескірген заңдарды қайта қарап, жаңа заңдар қабылдау кезеңінде арта түспектігін ескере отырып, қазіргі қоғамдағы құқық нормаларының сапасы олардың қоғамдық даму қажеттілігіне сәйкес келіп, ол нормаларды құратын органның құқықтық көзқарасы халықтың құқықтық санасының деңгейімен тығыз байланыста болатын болса - нұр үстіне нұр болар еді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Кузнецов Э.В. Кризис современного правосознания // Изв. Вузов. Правоведение. 1994, №3. «Алқабилер туралы» Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 16 қаңтардағы N 121 Заңы
2. И.Е.Фарбер. Правосознание как форма общественного сознания. М., Изд. «Юридическая литература», 1963.
3. Баймаханов М., Вайсберг Л.М., Бейсенова А.А., Ибрагимов М.А., Котов А.А. Взаимодействие правового сознания с моралью и нравственностью в обществе переходного периода.- Алматы,1995.

Такей Бекарыс, Жезқазған «Бизнес және көлік» колледжі «Құқықтану» мамандығы 3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі – з.ғ.к., доцент Байкенжина К.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БӨТЕННІҢ МҮЛКІН ҰРЛАУДАҒЫ НИЕТ ПЕН МАҚСАТ

Қоғамның дамуы, ізгіленіп алға қарай даму сатысында, жеке тұлғалардың әлеуметтік, экономикалық және рухани жағдайы жақсарған тұста, күн тәртібінде өзгермей тұрған өзекті мәселенің бірі бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың санының азаймай тұрғандығы.

Сондықтанда, бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтар әрекеттерін жан-жақты зерттеу үшін, осы тарауға кіретін қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасау тәсілін және жағдайын қолданып қылмыс жасаушы тұлғаның қылмыстық зардапқа деген ішкі психикалық пиғылын ашу қажет. Ондағы басты мақсат бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардағы түрлі қылмыс жасау тәсілдерін пайдаланудың әр түрлі жағдайларға байланысты жалпы және арнайы механизмін анықтау, сөйтіп онымен күрес жүргізудің әлеуметтік және арнайы шараларын белгілеу. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың субъективтік жағын сипаттайтын белгілерді толық және жан-жақты анықтау қылмыстық құқық бұзушылықтарды дұрыс саралаудың, әрекеттің және сол қылмыстық құқық бұзушылықты жасаған адамның қоғамға қауіптілік дәрежесін анықтаудың, жауаптылықты жеке-даралаудың қажетті шарты болып табылады.

Барлық қасақана қылмыстық құқық бұзушылықтар сияқты, бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың субъективтік жағы-кінә, ниет, мақсат және эмоция. Кінә-қылмыс элементі. Ол кез келген қоғамға қауіпті әрекеттің қажетті құрама бөлігі болып табылады. Кінә болмаса қылмыстық жауапкершілік те болмайды Г.М.Атаханова кінә түсінігінде оның заңға қайшылығын кіргізеді [1,123б.]. Біздің ойымызша, заңға қайшылық қоғамға қауіптілікті көрсетеді. Сондықтан кез келген заңға қайшы әрекет қоғамға қауіпті болып табылады. Адамның бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтар жасаудағы пайдаланатын әдіс тәсілдері жасалған қылмыстың зардабын мойындауы, оның санасына қол сұғушылықтың нақты және құқықтық жақтарының бейнеленуі арқылы қоғамдық қауіптілікті түсінуге мүмкіндік туады.

Қол сұғушылық жасайтын адам бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың объективтік жағының барлық белгілерін және оның затын ұғынады, ой-

өрісінен өткізеді. Бұл мән-жай қоғамға қауіпті әрекетті, оның жасау тәсілін және қылмыс затын тікелей ұғынуға болатындығымен түсіндіріледі; соған байланысты қылмыскер өзінің интелектуальдық мүмкіндігін, түрлі әдіс тәсілдерді пайдаланудың осы көрсетілген категория ретінде жасалатынын қылмыстың мән-жайын түсінуді қамтиды. Сонымен қатар, бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарда түрлі тәсілдерді пайдаланушы бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың қоғам үшін мәнін түсінеді. Бұл жерде келтірілген зардапқа деген психикалық әсердің маңызы өте зор. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың әсерінен келтірілетін қоғамға қауіпті салдарды болжап білу арам ниеттің интеллектуальдық кезеңінің екінші белгісі болады, ол материалдық құрамды қылмыстардың барлығына тән.

Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың ішінде алаяқтық қылмысын жасауда қолданылатын алдау мен сенімді теріс пайдалану формальдық құрамындағы арам ниеттің еріктілік сәті белгілі бір зиян келтіремін деп алдау мен сенімді теріс пайдалану арқылы субъектінің мүліктік талап қою ниетімен беріледі. Қылмыстық ниет пен мақсатты жүзеге асыруға қатысты түрлі тәсілдер қолдануды ойластыру, пайдалану адамның бойына дүниеге келген сәтінен бастап берілген қасиет, бірақ ол бір адамда жасырын түрде, ал екінші бір адамда анық көзге ерекше түсіп, байқалып тұрады. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарда түрлі тәсілдерді қолдану қылмыс жасаушы тұлғаның алдына қойған мақсатты жүзеге асыру үшін қолданатын құралы. Қылмыстық ниет мақсатпен тығыз байланысты. “Мақсат жасалатын құндылықтың адам санасындағы идеалдық образы”. Е.О.Алауханов тың пікірінше, “Ниет адамды әрекет етуге итермелейді, ал мақсат- адам әрекеті қайда бағытталған”-, деген сұраққа жауап береді [2, 47 б.].

Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың барлығы дерлік міндетті түрде қасақаналықпен (тікелей және жанама) жасалады. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардағы түрлі тәсілдерді пайдалану табиғаты субъектінің жан азабы мен тән азабын тартқызу арқылы жәбірленушіге мақсатына алған зардап түрін келтіруі. Субъектінің алдына әрекет ету ниеті арқылы жәбірленушіге жан азабын, тән азабын тартқызуы мақсатын қоюы, бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың табиғаты болып табылады. Сонымен, бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардағы түрліше тәсілдер қолдану, бір жағдайда белгілі бір мақсатты жүзеге асыру құралы болса, екінші бір жағдайда ойына алған зардаптың туындауы болып табылады.

Кей жағдайда, қылмыстық әрекет кезінде алға қойған мақсат пен оған жету үшін пайдаланылған құрал арасындағы сәйкестілік болмай қалады. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың пайда болу себептері мен жағдайларын зерттеуде есепке алуға қажетті тағы бір жағдай ол- қоғам дамуындағы әлеуметтік өзгерістер. Адамның психикалық қатынасының сипаты қандай да бір ниетпен, мақсатпен айшықталатын болғандықтан, оларды анықтамай кінәнің шын мазмұнын дұрыс бағалау мүмкін емес. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың себебіне, орыстың көрнекті криминалистері И.Я.Фойницкий, М.П.Чубинский ниетті қылмыстың көзі деп сипаттаған, соттың талқылауына жататын нақты факт деп есептеген.

Көрнекті орыс ғалымы Л.Е.Владимиров былай деп жазады: “Көзі ашық судья қылмыстың ниетін ашпаған тергеуге қанағат білдірмейді. Әрекетті түсіну үшін ішкі түрткінің терең психологиялық мәні бар, ол осы қылмыстың неге жасалғандығын түсіндіреді, егер сотталушының көңіл-күйіне күдік тударатын болса, даулы мәселені дәрігер-психиатрдың қорытындысына қалдырады”. Мінез-құлықтағы арам ниет, адам санасында қалыптасып оның еркіне ықпал жасайды, оның қоғамға қауіпті әрекетіне тиісті бағыт береді, сондықтан да бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарды саралау үшін де қылмыскер ниетінің себебі мен алдына қойған мақсатын анықтаудың маңызы зор. “Ниетті білмей адамның басқа мақсатқа емес, неге осы мақсатқа

ұмтылғандығын түсіну мүмкін емес және де оның әрекетінің шын мәнін де түсіне алмайсың”-дейді К.Ф.Тихонов [3, 39-41 бб.].

Субъектінің мінез-құлқында бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасау ниеті пайда болған кезде, ниетпен қатар сол ниеттен пайда болған зардаптың жазаланатындығы туралы ой да пайда болады. Егер субъект бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасау ниетін шындап жүзеге асырмақшы болса, онда оның жоспарында ниетінен туындайтын әрекеттің зардап көлемі және зардапты туғызатын жағдайлар да көрсетіледі. Жасалған жоспар бойынша субъект ниетін жүзеге асыру немесе асырмау туралы, зардап тудыру немесе зардап тудырмау туралы қорытынды шешім қабылдайды.

Субъектінің ниетінің қандай болғандығын, әсіресе бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың түрлеріне және келтірген зардап көлеміне қарап нақтырақ айтуға болады. Бірақ, соған қарамастан бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасағандардың көпшілігі, әрекетінің зардабын түсінбегендігін, әрекетіне бақылау жасай алмағандығын, әрекет өткеннен кейін оның қалай жасалғандығын ойына түсіре алмағандығын айтады, яғни субъектінің ішкі сезімінде бір “жойқын күш” пайда болып әрекетін бақылап қадағалай алмайтындай халге жетіп қылмыстық зардап туғызады.” Бұл бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасаған субъектілердің барлығына тән ортақ психологиялық құбылыс”-, деп жазады К.Ф.Тихонов. Бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасап, бірінші рет сотталған 200 адамнан арнайы үш тараудан тұратын төмендегідей сұрақтар қамтылған анкета толтыру сұралды: қоршаған ортаның субъектінің қылмыстық құқық бұзушылық жасауына тигізген әсері; қылмыс жасау алдындағы субъектінің әлеуметтік топпен қарым- қатынасы; субъектінің қылмысқа дейінгі және қылмыс жасау үстіндегі ниеті, жанжалдың себебі- және ол анкета жүргізудің қорытындылары төмендегідей болды. Бірінші тарау бойынша :

Сұралғандардың 56 % отбасында алдау мен өтірік айту -тәрбие берудің басты құралы болып есептелді. 10 %-ның ата-аналары балаларының өз қатарластарына қарсы күш қолдану, қорқыту әрекеттерін пайдалануын мақұлдап, қуаттап отырады. Сондықтанда жоғарыда келтірілген фактілерге сүйене отырып, бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасағандардың әлеуметтік ортадан алдау, қорқыту, күш қолданудың моделін көріп-біліп, үлгі еткен деген пікір айтуға болады.

Екінші тарау бойынша сұралғандардың 38 % қарым-қатынастарына алдау, қорқыту, күш қолдану болды деп есептесе, ол әлеуметтік орта бойынша: 6%-еңбек ұжымында, 8% демалыс уақытында, 24% отбасы жағдайында деп көрсетті. Тұлғаның алдауға, қорқытуға, күш қолдануға даяр тұратындығы көбіне отбасында айқын байқалады, оған себеп оның әрекетіне әлеуметтік бақылаудың болмауы. Анкеталық талдауға жүгінсек: қорқыту, күш қолдану арқылы жасалатын қылмыстардың 35 % отбасы тұрмыстық жағдайда, 9 % жұмыс орнында жасалған.

Үшінші тарау бойынша қылмыс жасаушы тұлғаның әрекетіндегі ниетті оның жеке бас қасиеттерімен және сол қасиеттердің қылмыстық құқықбұзушылық туудағы ерекшеліктерімен салыстыра отырып талдау жасап көрейік. Зерттеу нәтижелері бойынша бөтеннің мүлкіне қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасауда қолданған алдау, қорқыту, күш қолдану оларды жүзеге асырған субъектіге қоғам тарапынан еш кедергінің болмауы салдарынан орын алған [4,90б].

Жоғарыда келтірілген дәлелді пікірлерді есепке ала отырып, меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасаудың алдын алу мақсатында төмендегідей іс-шараларды жүргізу керек деп есептеймін:

1.Қылмыстық-құқықтық, әкімшілік-құқықтық актілерге бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жауаптылықты қайта қарау керектігін;

2. Бөтеннің мүлкіне қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарда қолданған түрлі тәсілдерді ұдайы есепке алып отыру

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.Г.М.Атаханова. Меншікке қарсы қылмыстарды саралаудың кейбір мәселелері. Алматы.2014. 51-53бб 123б

2.Е.О.Алауханов Проблемы уголовно-правовой борьбы с вымогательством. Алматы, 2007 47б

3.К.Ф.Тихонов. Предотвращение и раскрытие краж.М.2012.39-41бб.

4.К.А.Бакишев.Меншікке қарсы жасалатын қылмыстардағы жауаптылықты ауырлататын мән-жайларды саралау.Караганда.2014.90б

Төлеген Д.Е., Рашатова Ж.Ж., Жарылғасын Н.Н. С-22ск тобының студенттері
Ғылыми жетекшісі – х.ғ.к., доцент Каримова Б.Н.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МЕН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Қазіргі басты проблемалардың бірі өскелең ұрпаққа рухани-адамгершілік тәрбие беру мәселесі болып табылады. Іс-әрекетсіздік, төмен адамгершілік, сондай - ақ қылмыс, нашақорлық, маскүнемдік және біздің заманымыздың басқа да көптеген ақаулары-олардың барлығы адамды, қоғам мен мемлекетті бұзады. Сондықтан қазіргі әлемде өскелең ұрпақты тәрбиелеудің басты мақсаты материалдық, рухани, әлеуметтік-құндылықтық қасиеттердің, көзқарастар мен сенімдердің тұтас кешенін қалыптастыру үшін жағдай жасау болып табылады. Сондықтан тәрбиелеудің басым бағыттары рухани және физикалық сау, еңбекқор және бәсекеге қабілетті тұлғаны тәрбиелеу болып табылады.

Бүгінгі таңда қоғамда тәрбиенің маңызы зор, өйткені олар "кепіл", қазіргі ұрпақтың рухани-адамгершілік тұлғасын қалыптастыру және дамыту үшін іргетасы болып табылады. Қазақстанда ешқандай әлеуметтік, экономикалық және саяси жобалар әрбір жеке тұлға мен жалпы социумның рухани жаңғыруынсыз табысты іске асырыла алмайды.

Тәрбиенің өзекті мәселелерінің бірі қазіргі жастардың рухани-адамгершілік тұлғасын қалыптастыру процесі болып табылады, өйткені жас ұрпақтың зияткерлік қабілеті мен білімі оның бай рухани ішкі әлемімен және жоғары мәдени даму деңгейімен өзара іс-қимылда болуы тиіс. Әдетте, ең алдымен, бұл адамның қалыптасуына, оның қайталанбас даралығын, өзіндік бейнесін алуға, руханилықты қалыптастыруға, адамгершілік ұғынуға, елдің шығармашылық бастауы мен тарихи қалыптасқан менталдығын қалыптастыруға жатады.

Рухани-адамгершілік тәрбие-өскелең ұрпақтың жоғары рухани құндылықтарды меңгеруіне және іс-әрекетке,мінез-құлыққа жүзеге асыруға бағытталған тәрбиенің аспектілерінің бірі.

Білім беру жүйесінде рухани-адамгершілік және базалық ұлттық құндылықтарды хабарлау арқылы үйлесімді тұлғаны қалыптастыруға, оның құндылық-мағыналық саласын дамытуға бағытталған педагогтар мен тәрбиеленушілердің өзара іс-қимылының мақсатты процесі. "Рухани-адамгершілік құндылықтар" деп адамдардың бір-біріне, отбасына және қоғамға қарым-қатынасындағы жақсылық пен жамандық, өтірік пен шындық өлшемдеріне негізделген негізгі принциптер мен нормалар түсініледі.

Рухани-адамгершілік тәрбиеге қатысты мынадай жоғары рухани құндылықтар бөлінеді:

- жеке-тұлғалық (адам өмірі, бала құқығы, ар-намысы, қадір-қасиеті);
- отбасылық (өгей үй, ата-ана, отбасылық лад, ата-ана, оның дәстүрлері);
- Ұлттық (өмір салты, мінез-құлық, қарым-қатынас; Отан, елдің қасиетті жерлері, Ана тілі, туған жер, халық мәдениеті, ұлт бірлігі);
- жалпы адамзаттық (биосфера адамның өмір сүру ортасы, экологиялық мәдениет, әлемдік ғылым мен мәдениет, жердегі әлем және т.б.).

Жастар-бұл жас шектері (шамамен 14-30 жас), әлеуметтік жағдай, әлеуметтік мобильділік негізінде бөлінген, индивидтің балалардың дәрменсіздігінен қоғамда жеке өзін-өзі анықтауына, қорғаншылардан қаржылық, қоғамдық және өзге де егемендіктен өз мінез-құлқы мен қоғамға жасаған іс-әрекет бейнесі үшін толық құқықтық жауапкершілікті сезінумен ұштасқан қоғамдық-демографиялық санат.

Өзінің мәніне сәйкес, жас ұрпақ прогрессивті, консервативті, ол кез келген бастамаға дайын потенциал. Болашақ өз бетінше өмір сүруге дайындық кезінде, ол өзінің физиологиялық және зияткерлік күштерін босатуға үлкен талпынысы бар, сонымен қатар ол өз идеяларын әлеуметтік практикалық тіршілік әрекетіне айналдыруға құштар. Қоғамдық өмірге кіретін жастар мүмкіндіктердің инновациялық әлеуетін, әлеуметті бейімдеуге және оқшаулауға дайын екендігін көрсетеді.

Жастар үлкен зияткерлік әлеуеттің иесі ретінде материалдық және рухани құндылықтардың тұтынушысы ғана емес, сонымен қатар олардың өндірушісі болып саналады. Ол оларды қоғамдық өмірге енгізуге бағытталған, өйткені тек жас ұрпақ ғана жаңартып, оған елеулі өзгерістер енгізе алады.

"Тәрбие" термині әртүрлі, бірақ мағынасы әрқашан бір. Бұл тәрбие деген не? Энциклопедиялық сөздік келесі анықтама береді. Тәрбие-бұл ұйымдастырылған және мақсатты ықпал ету рәсімі, оның мақсаты әлеуметтік өзара байланысты қалыптастыру, баланың әлеуметтік нормалар мен мінез-құлық ережелерін меңгеруіне жағдай жасау болып табылады. Бала тәрбиесінде қоғам көбінесе келесі аятты ұстанады: "шынайы адамгершілік ақыл-ойдың жарық сәулелерінің нәтижелі ықпалымен жүректен өсуде. Оның мерило-сөз емес, практикалық қызметі" (В. Белинский). Әрбір адам өзінің бірегей және жеке мақсатына ие. Адам мейірімді және тәртіпті бола ма, отбасында қандай жағдай үстем болады, оның әлеуметтенуі, оның ойларының бейнесі, темпераменті және өмірлік мүдделер шеңбері тікелей байланысты болады.

Қазіргі педагогикада Тәрбие ересек адамдардың жас адамдардың күші мен қабілетіне әдейі және жүйелі, тұрақты, ұзақ әсер етуі деп түсініледі. Тәрбие процесі өзі жүзеге асырылатын мақсаттардың, топтар мен мекемелердің ерекше ерекшеліктеріне сәйкес адамның саналы, мақсатты өсуіне байланысты.

"Тәрбие - ұлы іс,оларға адамның қатысуы шешіледі" - деді В. Белинский. Рухани тәрбие дегеніміз не? Рухани тәрбие-адамның тұрақты және үйлесімді қалыптасуы мен дамуын қамтамасыз ететін өмірге құндылық қарым-қатынасты қалыптастыратын тәрбиенің маңызды аспектілерінің бірі. Өз мәні бойынша рухани тәрбие адамда борыш, жауапкершілік, әділдік, шынайылық, жауапкершілік және басқа да қасиеттерді қалыптастыруға қабілетті, адамның социумдағы әрекеттері мен идеяларына мән бере алады .

Рухани тәрбие, әдетте, діни тәрбиені қамтиды, ол зияткерлік, адамгершілік, моральдық-эстетикалық, құқықтық толықтырылады. Бұл тәрбиені ынталандыру ақыл-ой, эстетикалық, этикалық, дене тәрбиесі құралдарының көмегімен жүзеге асырылады, бірақ бұл ретте осы пайдаланылатын құралдардың бірде-біреуі де, олардың барлығы да кешенді алынған қаражатқа кепілдік бермейді. Адамгершілік тәрбиесі осы көзқарас тұрғысынан қызмет етеді құралдарының бірі рухани тәрбиелеу, бірақ тіпті де қамтымаған.

Рухани тұлғаны тәрбиелеу отбасымен, білім беру мекемелерімен және, әрине, мемлекетпен бірге өзара іс-қимыл жасағанда ғана жүзеге асырылуы мүмкін. Қазіргі қоғамның өзекті проблемаларының бірі-тәрбиелеу процесінде ұрпақтар тарихи сабақтастығы әрдайым сақталмайды. Жас ұрпақ осыған байланысты өмірлік тәжірибесі бар аға ұрпақтан үлгі алу мүмкіндігінен айырылады. Сонымен қатар жастарда бұрын-соңды пайда болған проблемаларды шешу үшін алдыңғы ұрпақтың қандай ақиқатты қолданғаны туралы білімнің болмауы байқалады.

Жас ұрпақ өз тағдырына билік етуге құқылы. Бірақ ол осы процеске саналы түрде қарауға болмайды. Әрине, жастар рухани-адамгершілік даму жолында жүруі тиіс. Қоғамның міндеті, өз кезегінде, жас ұрпақты әлеуметте дамудың басым, адамгершілік басымдықтарын қалыптастыруға қабілетті қажетті арнаға бағыттау. Рухани-адамгершілік әлем элементтерін

дамытуға ықпал ету бала кезінен бастау керек. Жастардың адамгершілік ұстанымдарын тұрақты бақылаумен, сонымен қатар таңдау құқығын бере отырып қалыптастыру қажет. Әсер ету сиқырлы таяқша ретінде мәдениет пен қоршаған табиғаттың әсерін пайдалана отырып, және ең маңыздысы, ата-аналардың өз мысалының әсер ету күші.

Қазіргі жастар тәрбиесінде келесі ұсынымдарды ұстану қажет:

- баланың рухани дамуына бағдар жасау;
- баланың жас және жеке ерекшеліктерін ескеру;
- бала тұлғасын дамытуда ұсақ-түйектерді жібермеу;
- жалпыадамзаттық нормалар мен адамгершілік құндылықтарды меңгеруге көмектесу, мінез-құлық реттеушілерінің ішкі жүйесін қалыптастыру;
- бала тұлғасының жағымсыз қасиеттерін ұғынуда емес, оған тән сипатты жеке қасиеттер мен қасиеттерді қолдауда қарым-қатынас құру;
- баланың белгілі бір мәдениетке қатыстылығын өзектендіру және олардың осы мәдениеттің құндылықтары мен белгілерін иемденуіне жәрдемдесу.

Баланың адамгершілік тәрбиесінің негізін, бірінші кезекте, өзінің құндылық ерекшеліктерін, мағынасын, іскерлігін және жеке қабілеттерін, әлеуметтік дағдылары мен мінез-құлық тәсілдерін қамтитын оның жеке тәжірибесін құрауы тиіс.

Осылайша, тұлғаның қазіргі рухани-адамгершілік тәрбиесі жастардың қоғамдағы табысты өмір сүруі үшін қоғамдық құндылықтар мен дағдыларды қалыптастыруы тиіс. Кемелдену аттестатын алатын жастар өзінің әл-ауқаты мен әлеуметтік әл-ауқаты үшін жеке жауапкершілікке дайын болуы тиіс. Ол үшін олар әлеуметтік нормаларды, дағды мен практикалық іскерлікті меңгеруі қажет, олар біріншіден, оның қоршаған орта жағдайында бейімделуін қамтамасыз етеді, екіншіден,-әлеуметтік мобильділік, әлеуметтік, саяси және экономикалық рөлдерді жылдам ауыстыруға қабілетті, бұл қоғамда белгіленген құндылықты бағдарлардың қалыптасқан жүйесінсіз және қоғамдағы өзінің мінез-құлқына жоғары жеке жауапкершіліксіз мүмкін емес.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дивногорцева С. Ю. Духовно-нравственное воспитание в теории и опыте православной педагогической культуры. М.: Изд-во ПСТГУ, 2012.

2. Құрсабаев М. «Атамекен» ұлттық ғылыми-тәлімдік, рухани-танымдық бағдарламасын оқу-тәрбие жұмыстарында жүзеге асырудың этнопедагогикалық-этнопсихологиялық мәселерді. – Алматы: Кәусар бұлақ, 2004-32б.

3. Дүйсенбаев А. Тәрбие теориясы мен әдістемесі: оқулық / А. Дүйсенбаев.- Астана: Фолиант, 2015.- 320 б.- (Жоғары білім).

4. Покатыло В. В., Шигабутдинова Л. Р., Волкова А. В. О необходимости нравственного воспитания молодежи // Молодой ученый. — 2014. — №4.

5. Табакаев, Ю.В. Реформаторский зуд и депрессия общественного сознания // Социальные процессы в современной Западной Сибири: сб. науч. трудов. – Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2011.

Усип М, 9 «А» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – Жайнах Б, II санатты,информатика пәнінің мұғалімі
Гагарин орта мектебі КММ, Бұқар жырау ауданы, Қарағанды облысы,т Қазақстан Республикасы

ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа-адамгершілік-рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек.

Елімізде болып жатқан саяси- әлеуметтік, мәдени-этникалық өзгерістер халыққа білім беру мен тәрбие ісінің мазмұнын түбегейлі өзгертуді қажет етіп отыр. Бүгінгі өмірді жалғастырушы ұрпақ бұл қоғамнан өзінің келешегіне не ала алады деген сұраққа жалпы қауым болып жауап іздестіруде.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі бірінші міндет- ол дүние жүзі елдерінде жастарды бейбітшілік рухта ынтымақтастыққа, руханилыққа тәрбиелеу

Екіншіден, жастардың бойындағы адами құндылықтарды: қайырымдылықты, сүйіспеншілікті дамыту, сөйтіп тәрбиелей отырып оқыту.

Үшіншіден, білім беру жүйесінің бұрынғы ағартушылық бағытын сақтай отырып, басым бағдарын жеке тұлғаның рухани – адамгершілік тұрғысынан кемелденуіне аудару.

Ендеше, жеке тұлғаның адамды адам ете түсетін қасиетін ашып көрсету, яғни руханилығын дамыту- заман талабы. Егер адам руханилығынан айырылса, онда ол эмоция мен сезімнен де айырылады. Сөйтіп, материалдық табысты негізгі мақсатқа айналдырған қоғамдық даму адамзатты рухани жұтаңдыққа душар етіп, құндылық бағдарын өзгертіп жіберуі мүмкін.

Жалпы адамзаттық құндылықтар жеке тұлғаның бойында өмірге келген сәтінен бастап, бірге дамиды, жасы ұлғайған сайын қоршаған ортасына сәйкес бірге қалыптасады. Жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуы бастауыш сынып жасындағы балаларда қарқынды жүретіні белгілі.Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани -адамгершілік тәрбие- екі жақты процесс.

Бір жағынан ол үлкендердің, ата-аналардың, педагогтардың балаларға белсенді ықпалын, екінші жағынан- тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын қылықтарынан, сезімдері мен қарым- қатынастарынан көрінеді. Сондықтан белгілі бір мазмұнды іске асыра, адамгершілік ықпалдың әр түрлі әдістерін пайдалана отырып, педагог істелген жұмыстардың нәтижелерін, тәрбиелеушілерінің жетіктістерін зер салып талдау керек.

Адамгершіліктің негізі мінез-құлық нормалары мен ережелерінен тұрады. Олар адамдардың іс-қылықтарынан, мінез-құлықтарынан көрінеді, моральдық өзара қарым-қатынастарды басқарады. Отанға деген сүйіспеншілік, қоғам игілігі үшін адам еңбек ету, өзара көмек, сондай-ақ қоғамға тән адамгершіліктің өзге де формалары, бұл-сананың, сезімдердің, мінез-құлық пен өзара қарым-қатынастың бөлінбес элементтері, олардың негізінде қоғамымыздың қоғамдық-экономикалық құндылықтары жатады.

Баланың өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Тәрбиелеу, білім беру жұмысының мазмұны мен формалары балалардың мүмкіндігін ескеру арқылы нақтыланады. Адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру процесінде, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады.

Тәрбиешінің ең бастапқы формалары педагогтың балалармен мазмұнды қатынасында, жан-жақты іс әрекетінде, қоғамдық өмірдің құбылыстарымен танысу кезінде, балаларға арналған шығармаларымен, суретшілер туындыларымен танысу негізінде іске асады.

Мұндай мақсатқа бағытталған педагогтық жұмыс еңбек сүйгіштікке, ізгілікке, ұжымдық пен патриотизм бастамасына тәрбиелеуге, көп дүнеині өз қолымен жасай алуды және жасалған дүниеге қуана білуді дамытуға, үлкендер еңбегінің нәтижесін бағалауға тәрбиелеуге мүмкіндік жасайды.

Балаларда ортақ пайдалы жұмысты істеуге тырысу, бірге ойнау, бір нәрсемен шұғылдану, ортақ мақсат қою және оны жүзеге асыру ісіне өздері қатысуға талпыныс пайда болады. Мұның бәрі де баланың жеке басының қоғамдық бағытын анықтайды, оның өмірге белсенді ұстанымын бірте-бірте қалыптастырады.

Әр баланың жеке басы- оның моральдық дамуы үшін қамқорлық жасау- бүгінгі күннің және алдағы күндердің талабы, оған педагогтың күнделікті көңіл бөлуі талап етіледі.

«Балалар бақшасындағы тәрбие бағдарламасы» мектепке дейінгі балалардың жан-жақты дамуын, олардың мектепке дайындығын қарастырады. Бұл бағдарланы жүзеге асыруда басты ролді атқарады.

Оның тәртібі, іс-қимылы, балалар және үлкендермен қарым-қатынасы балалар үшін үлгі бола отыра , педагогтың ықпалы әсерлі енеді, баланың жеке басы қалыптасады. Оның ықпалы неғұрлым белсендірек болса, баланың сезімдерін жан-жақты қамтыған сайын, олардың ерік күшін жұмылдырып, санасына ықпал етеді.

Мектепке дейінгі жастағы баланың рухани-адамгершлік дамуы балабақшасы мен отбасы арасындағы қарым-қатынастың тығыздығы артқан сайын ойдағыдай жүзеге асады. Әрбір бала қандай да болмасын бір міндетті орындау үшін, өзіндік ерекше жағдайлар жасалады.

Мәселен, ойында ұнамды әдеттер, өзара қарым-қатынастар, адамгершілік сезімдер қалыптасады, еңбекте-еңбек сүйгіштік, үлкендер еңбегін құрметтеу, сондай-ақ ұйымшылдық, жауапкершілік, парыздың сезімі сияқты қасиеттер, патриоттық сезімдер жайлы мағлұматтар. т. б. қалыптасады.

Рухани-адамгершілік тәрбие — бұл дұрыс дағдылар мен өзін-өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым-қатынас мәдениетінің тұрақтылығын қалыптастырады. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез-құлқы мен іс әрекетін анықтайды.

Сананың қалыптасуы-ол баланың мектепке бармастан бұрын, қоғам туралы алғашқы ұғымдарының қалыптасыуна, жақын адамдардың өзара қатынасынан басталады. Баланы жақсы адамгершілік қасиеттерге, мәдениетке тәрбиелеуде тәрбиелі адаммен жолдас болудың әсері күшті екенін халқымыз ежелден бағалай білген.

«Жақсымен жолдас болсаң- жетерсің мұратқа, жаманмен жолдас болсаң- қаларсың ұятқа...» «Жаман дос, жолдасын қалдырар жауға» — деген мақалдардан көруге болады. Мақал-мәтелдер, жұмбақ, айтыс, өлеңдер адамгершілік тәрбиенің арқауы. Үлкенді сыйлау адамгершіліктің бір негізі. Адамзаттық құндылықтар бала бойына іс-әрекет барысында, әр түрлі ойындар, хикаялар, ертегілер, қойылымдар арқылы беріледі.

Адамгершілік-адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханиет дәуіріне жаңа қадам болып табылады. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылады.

Ол тұлғаның қоғамдық бағалы қасиеттерімен сапалары, қарым-қатынастарында қалыптасады. Адамгершілік қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, адамдардың мінез-құлқы, іс-әрекеті, қарым-қатынасы, көзқарасымен сипатталады.

Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайырымдылық, жанашарлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық т. б. Адамгершілік-ең жоғары құндылық деп қарайтын жеке адамның қасиеті, адамгершілік және психологиялық қасиеттерінің жиынтығы.

Адамгершілік тақырыбы- мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру- ата-ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы- халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет-ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс — тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Көрнекті педагог В. Сухомлинский «Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады», — дейді. Демек, шәкіртке жан-жақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттерінің ең бастысы — өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу.

Ұрпақ тәрбиесі — келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени — ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу — біздің де қоғам алдындағы борышымыз.

Мектепке дейінгі адамгершілік тәрбие — балалардың адамгершілік сана-сезімін, мінез-құлқын қалыптастыруды қамтиды. Дәлірек айтқанда, адалдық пен шыншылдық, адамгершілік, кішіпейілдік, қоғамдағы және өмірдегі қарапайымдылық пен сыпайылық, үлкенді сыйлау мен ибалық адамгершілік тәрбиесінің жүйелі сатылап қамтитын мәселелері.

Адамгершілік тәрбиесінің әрқайсысының ерекшеліктерін жетік білетін ұстаз халық педагогикасын ғасырлар бойы қалыптасқан салт-дәстүрлерді, әдет- ғұрыпты жан-жақты терең білумен қатар, өркениетті өмірмен байланыстыра отырып, білім берудің барлық кезеңдерінде пайдаланғаны дұрыс. Ата-ананың болашақ тәрбиесі үшін жауапкершілігі ұрпақтан ұрпаққа жалғасуда.

«Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі»дегендей, ата-ананың күн сайын атқарып жүрген жұмысы- балаға үлкен сабақ. Жас балалардың үлкендер айтса, соны айтатынын, не істесе соны істегісі келетінін бәріміз де білеміз. Баланың үйден көргені, етене жақындарынан естігені-ол үшін адамгершілік тәрбиесінің ең үлкені, демек жақсылыққа ұмтылып, жағымды істермен айналысатын адамның айналасындағыларға көрсетер мен берер тәлімі мол болмақ..

Жас өспірім тәлім-тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді үлкендерден, тәрбиешілерден насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады.

Жеке тұлғаның бойындағы жалпы адамзаттық құндылықтардың қалыптасуы осы бағытта жүзеге асады, сөйтіп оның өзі-өзі тануына, өзіндік бағдарын анықтауына мүмкіндік туғызатындай тәлім-тәрбие берілуі керек.

Жақсы адамгершілік қасиеттердің түп негізі отбасында қалыптасатыны белгілі. Адамгершілік қасиеттер ізгілікпен ұштастырады. Әсіресе еңбекке деген тұрақты ықыласы бар және еңбектене білуде өзін көрсететін балаларды еңбек сүйгіштікке тәрбиелеу басты міндет болып табылады.

Рухани-адамгершілік тәрбиесінде алдымен баланы тек жақсылыққа-қайырымдылық, мейірімділік, ізгілікке тәрбиелеп, соны мақсат тұтса, ұстаздың, ата-ананың да болашағы зор болмақ. «Мен үш қасиеттімді мақтан тұтам», — депті Ақан сері. Олар: жалған айтпадым, жақсылықты сатпадым һәм ешкімнен ештеңені қызғанбадым.

Бұл үш қасиет әркімнің өз құдайы. «Өз құдайынан айырылған адам бос кеуде, өлгенмен тең» деген екен. Шындығында бұл ақиқат. Олай болса, жеке тұлғаны қалыптастыруда, олардың жан дүниесіне сезіммен қарап, әрбір іс-әрекетіне мақсат қоюға, жоспарлауға, оны орындауға, өзіне-өзі талап қоя білуге тәрбиелеу — адамгершілік тәрбиенің басты мақсаты. Мақсатқа жету үшін сан алуан кедергілер болуы мүмкін. Ондай қасиеттерді бала бойына жас кезінен бастап қалыптастыру жеке тұлғаны қалыптастырудың негізін қалайды.

«Еліміздің күші- патшада, сәбидің күші- жылауында» демекші, біздің күшіміз, қорғанышымыз, сеніміміз- адамгершілігімізде болуы керек. Ол үшін Ақанның осы үш қасиетін бала бойына дарыта білсек-ұлы жеңіс болары анық.

Фоминцев М.С., ученик 9 класса
Научный руководитель – учитель самопознания Абишева А.Т.
КГУ «Общеобразовательная школа - интернат № 4» г. Караганды, Республика Казахстан

ВОПРОСЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЁЖИ

Что такое нравственность? Что такое духовность? Сложные вопросы, извечно стоящие перед любым обществом, государством в целом.

С моей точки зрения – нравственность, это норма поведения каждого человека, его духовный мир, отношение к обществу и миру, в котором он живёт. Духовность – внутренние силы и чувства, постоянное самосовершенствование человека,

Вопросы актуальны и по сей день, т.к. современный мир, больше наполнен эгоизмом, жестокостью и агрессией, исходящая не только от средств массовой информации, телевидения, интернета, в которых изобилуют многочисленные компьютерные игры, программы, телепередачи, но и мира взрослых. Все большее влияние приобретают деньги, т.к. хорош тот, кто умеет зарабатывать любой ценой и не имеет значение его образование, воспитание и моральный облик.

Потребительское желание человека – это вечно растущий паразит, который губит все положительные стороны человека. И чем больше у человека появляется возможностей для выполнения материальных желаний, тем хуже и изощрённее становятся последнее. Грустно, что каждый сам для себя решает, что может быть хорошо, а что плохо, не оглядываясь на моральные ценности своей семьи, предков, общества.

В одной притче спросили лозу, может ли она дорасти до солнца. «Дайте мне опору – и я дорасту до солнца»,- ответила лоза. Такой опорой должны стать в первую очередь родители, затем школа, которые помогут маленькому человечку набраться духовных сил и раскрыться как человек с ценностями жизни. Самое сильное влияние, на мой взгляд, оказывает взаимоотношения родителей, в целом членов семьи, их отношение к труду, обществу, привитие в нас нормы нравственности в течение всего детства. Также я бы отметил роль учителей, школы, которые развивают ценности, полученные в семье и детском коллективе, укрепляют в детях веру в справедливость и доброту, честь и долг. Значительная роль принадлежит учителям языка, литературы, истории, которые учат видеть в человеке не внешнюю красоту, а внутреннюю, жить и трудиться не только для себя, но и для других.

К сожалению, по моим наблюдениям, люди меньше тянутся к знанию своей культуры, истории страны, все поглощены инновационными технологиями, историями в социальных сетях. Ведь незаинтересованность в развитии личностной культуры есть неуважение к себе, семье и своей стране. Исчезает культура, вместе с ней патриотизм, бушуют войны. Часто представляется такая картина: годовалым детям молодые мамы дают различного рода гаджеты, лишь бы он не плакал, не раздражал и не беспокоил. Живое общение, как таковое уходит на второй план и это факт современности. Поэтому, мне кажется, не стоит нам кричать о нравственных нормах, правильном поведении, а лучше вести себя в соответствии с ними, меняться самому, постоянно самосовершенствоваться, начать преобразования в собственной жизни. Как сказал Сократ «Кто хочет сдвинуть мир, пусть сначала сдвинет себя».

Мне в жизни повезло, т.к. я живу в окружении людей, для которых соблюдать культуру поведения, жить по совести, совершать добрые дела, обогащать свой духовный мир – это норма жизни. Это моя семья, друзья , учителя, с которыми часто совершаем благородные дела, изучаем историю и культуру народов мира, устраиваем уроки нравственности, посещаем музеи и библиотеки, читаем литературу и стараемся писать стихи. Прошу не судите строго.

Веет меж глупцов бездушных
Печальный голос мудрецов
Глупцы, бросая праведников нужных,
Позорят род своих отцов.
И что же? В роковом итоге,
Живи в призрении и долгах,
Боясь истоков жизни новых,
Душой овладевает страх.
И в пору горестных мучений
Не зная опыт тяжких нужд,
В потоках праздных развлечений

Уходит жизни старый куш.

Хочу призвать молодёжь к тому, чтобы мы научились контролировать каждый свой шаг, отвечать за свои действия и поступки. И если мы будем действовать как единый организм для укрепления Мира нравственности и духовности, жить нам в мире добра, справедливости и морали.

Список использованной литературы:

1. Материалы выступлений РНПК НАО им.Алтынсарина «Стратегия развития духовно-нравственного воспитания личности в Республике Казахстан».
2. Публикации РУМЦДО «Духовно-нравственное развитие детей и молодёжи».
3. Методические пособия по предмету «Самопознание».

Хасенова А.Е., студентка 2 курса КЭУК
Авгонов С.Х. студент 3 курса специальность
«Таможенное дело» Таджикский государственный университет Коммерции
Научный руководитель – магистр, ст. преподаватель Искалиева М.С.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Демокрит утверждал, что «результатом воспитания должен быть нравственный человек, умеренный во всем, действующий в соответствии с общественным долгом». Духовное воспитание один из главнейших аспектов воспитания индивида как личности, формирования его взглядов на жизнь. Особенностью духовно-нравственного воспитания является гармоничное развитие. Это воспитание направлено на пробуждение творческих способностей личности, на повышение общего уровня его развития. Именно этим обусловлена актуальность формирования духовной культуры у подрастающего поколения. [1,с.11]

Как известно, любая человеческая личность характеризуется своим духовным миром. Духовное содержание личности формируется под влиянием внешней окружающей среды: социальной и природной, включающей субъективные и объективные факторы. Тем самым все это влияет как на становление человека как личности, так и на социальные процессы, протекающие в обществе, так как он и есть общество.

О необходимости изучения в школе и вузах духовно-нравственной культуры и этики свидетельствуют такие кризисные явления современной жизни, как наркомания, пьянство, криминализация детской и молодежной среды, низкий уровень общественной морали, острейший кризис традиционных семейных ценностей, упадок патриотического воспитания. Преподавание основ духовно-нравственной культуры будет способствовать нравственной ориентации, поможет им побуждать себя к развитию и самосовершенствованию. [2,с.32]

В настоящее время, такой специфический спектр воспитания, как духовно-нравственной, осуществляют различные учреждения современного социума: семья, детский сад, школа, друзья, группа сверстников, колледж, высшее и учебное заведение, трудовой коллектив, армия, профессиональное сообщество и весь социум в целом. В качестве лица, осуществляющего воспитание или показательный примером, в качестве образца, примера для подражания могут выступить: родители, опекуны, преподаватели, друзья, руководители, культурные деятеля или же харизматичные общественно-политические активисты. Исходя из этого, нами была сформулирована цель исследования: проанализировать духовно-нравственное воспитание современной молодежи.

Следует отметить, что современному молодому поколению характерен низкий уровень знания истории своей страны, свойственно слабое представление о духовно-нравственной

культуре своего народа и примерах из минувшего исторического прошлого своей Родины. К сожалению, для нынешней молодёжи так же характерно параллельное существование двойного стандарта поведения, «нравственная глухота», то есть отсутствие нравственности или «аберрация морали», «дегуманизация поведения». Так же, стоит отметить широкий размах в смене ориентации молодых людей на параметры массовой, в ключевом, западной культуры в связи со снижением культурных, духовных, истинных национальных ценностей, характеризующих менталитет нашей страны.

В воспитании современной молодежи стоит придерживаться следующих рекомендаций:

- создавать ориентацию на духовное развитие личности ребенка;
- учитывать возрастные и индивидуальные особенности ребенка;
- не пропускать мелочей в развитии личности ребенка;
- помогать овладевать общечеловеческими нормами и ценностями нравственности, формировать внутреннюю систему нравственных регуляторов поведения;
- строить отношения не на порицании негативных качеств личности ребенка, а на поддержке положительных индивидуальных черт и качеств характера, которые ему присущи;
- актуализировать принадлежность ребенка к определенной культуре и содействовать приобретению им ценностей и черт данной культуры. [3,с.112]

Сегодня в нашем университете большое внимание уделяется духовно-нравственному развитию личности, и именно воспитание нравственности и формирование духовности становится стержнем всего воспитательного процесса.

В качестве критериев нравственного воспитания в системе образования выступают: уровень знаний принципов и категорий нравственной культуры (добро, любовь, добродетельность, и др.), убежденности в необходимости выполнения норм морали, сформированность моральных качеств личности, умения и навыки соответствующего поведения в различных жизненных ситуациях. В целом это можно определить как уровень нравственной культуры личности, которая должна проявляться во всех сферах жизнедеятельности каждого человека.

Достигается это через развитую гуманитарную сферу:

-библиотеки, кафедры социально-гуманитарного цикла, учебные кабинеты, выставки и т.д.;

-создание студенческих творческих объединений, волонтерских организаций и движений;

-привлечение студентов к участию в различных фестивалях и смотрах конкурсах;

- оформлению учебных корпусов, кабинетов, аудиторий, общежитий, территории, к созданию эстетического внешнего облика вуза;

-совершенствование здоровья с использованием комплекса здоровье сберегающих технологий. Развитие эстетической культуры предполагает формирование духовно-нравственных ценностей через приобщение к прекрасному миру.

Образование само по себе ещѐ не гарантирует высокого уровня духовно-нравственной воспитанности, ибо последняя есть не что иное, как качество личности, определяющее в повседневном поведении человека, его отношение к другим людям на основе уважения и доброжелательности к себе подобному. В этом плане в качестве критериев нравственного воспитания в системе образования можно выделить: уровень знаний и убеждѐнности в необходимости выполнения моральных норм, сформированность моральных качеств индивида, умения и навыки соответствующего поведения в различных жизненных ситуациях.

Нравственность представляет собой внутренние, духовные качества, которыми руководствуется человек; этические нормы; правила поведения, определяемые этими качествами. [4]

Важность духовно-нравственного воспитания невозможно недооценить, именно оно воспитывает из человека личность. Духовно-нравственное воспитание должно быть направлено на развитие у человека любви к Родине, политике, стране, идеологии, к культурному наследию, к природе, а так же к самому себе и окружающим. Помочь в этом нам должно приобщение личности к различным патриотическим, духовным, природоохранным мероприятиям. Поэтому процесс воспитания должен быть в первую очередь направлен на совершенствование духовно-нравственных качеств. В самом узком смысле речь должна идти о формировании таких качеств как: патриотизм, устойчивое осознание мира, трудолюбие.[5,с.55]

Одна из ведущих задач современной системы образования, функционирующей в условиях информационного общества, состоит в воспроизводстве социально-значимого образца, по которому личность способна самостоятельно определять собственное мироотношение. На образовании (в широком смысле слова, включающем в себя и воспитание) лежит ответственность в трансляции от поколения к поколению мировоззренческих принципов, объединяющих социальный организм. Без единых нравственных и духовных стандартов общество оказывается перед угрозой антагонистических противоречий, которые способны разрушить мировоззренческий баланс между различными социальными группами. Опыт существования российского государства показывает, что такими стандартами являются традиции православной культуры. В условиях социального и ценностного нигилизма православие оказалось действенной силой, противостоящей духовной деградации общества

Список использованной литературы:

1.Синенко В.Я. «Духовно-нравственное становление растущей личности в системе взаимодействия семьи и школы. // Семья, школа, церковь.

2.Бабанский Ю.К. Педагогика. М.; Просвещение, с. 2009

4. Покатыло В. В., Шигабутдинова Л. Р., Волкова А. В. О необходимости нравственного воспитания молодежи // Молодой ученый. 2014

3. Ильин И. А. Путь духовного обновления // Религиозно-философская библиотека. М., Изд-во Библиополис, 2008.

5. Багашев А. Духовно-нравственное воспитание молодежи// Воспитание школьников. 2010

Шалова Арайлым Балдырғанқызы 1-ші курс студенті
Ғылыми жетекшісі – педагог-организатор Ерболова А.Е.
Нұра көпсалалы колледжі, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМУЫ МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘРБИЕСІ

«Ғылымда ілгері ұмтылғанмен, адамгершілігі ақсап жатса,
ондай адамның алға басуынан гөрі, кері кетуі тезірек»
грек ғалымы Аристотель

Қай заманда, қай қоғамда болмасын адамзат баласы жас ұрпақтың тәрбиесіне зор мән берген**.** Қазіргі қарыштап дамыған елде, ең алдымен, ұрпақ тәрбиесіне аса мән беріліп отырғаны белгілі. Себебі ұлттың бүгіні де, болашағы да өскелең ұрпаққа байланысты. Осы тұста мектептің алдына қоятын басты мәселелерінің бірі – өркениетті, азаматтық – адамгершілік қасиеті мол, сондай-ақ ұлттық құндылығын жоғалтпаған, бәсекеге түсе алатын биік, өрелі, терең білімді ұрпақ тәрбиелеу.

Адамгершілік тақырыбы - мәңгілік. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру - ата - ана мен ұстаздардың басты міндеті. Көрнекті педагог В. Сухомлинский «Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады», дейді. Демек, шәкіртке жан - жақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз. Адамгершілік — бұл рухани тәрбие. Адамгершілік - адам бойындағы ең асыл қасиет және адамзат баласының ең жоғарғы мақсатына бағытталады. Бұл қасиет адамды мейірімділікке, Отанын, елін, отбасын сүюге үйретеді. Егер адамда адамгершілік қасиет болмаса, ол адам өз - өзін сыйламайды.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа - адамгершілік - рухани тәрбие беру. «Адамгершілікке тәрбиелеу құралы – еңбек пен ата - ана үлгісі» - деп, Ы. Алтынсарин атамыз айтқандай, құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру баланың туылған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз - өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады.

Рухани - адамгершілік білім беру – жас ұрпақтың бойына өмірдің мәні, сүйіспеншілік, бақыт, сыйластық, татулық, бірлік, төзімділік сынды құндылықтарды дарыту арқылы адамның қоғамда өз орнын табуына, қабілет - дарынының ашыла түсуіне, ақыл - парасатын дамытуына, яғни сәнді де мәнді өмір сүруіне қызмет етеді.

«Жұмыла көтерген жүк жеңіл» демекші бала тәрбиелеудегі осындай міндеттерді іске асырушылар – мектепке дейінгі мекемелер мен отбасы. Осы екі арнада жүргізілетін тәлім - тәрбие сабақтаса, ұштаса өткізілгенде ғана көздеген мақсат нәтижелі болары өзсіз. Бүгінгі жаңа қоғам мүддесіне лайықты, жан - жақты жетілген, бойында ұлттық сана, ұлттық психология қалыптасқан ертеңгі қоғам иегері боларлық парасатты азамат тәрбиелеп өсіру – отбасының балабақшаның, барша халықтың міндеті. Адамгершілік тәрбие мәселесі негізінен ұлттық құндылықтарға сүйене отырып, тәрбие берудің әдістемелік жолдарына негізделеді.

- —Ұлттық дәстүрлер арқылы оқу – тәрбие үрдісінде адамның рухани мәдениетін қалыптастыру.
- — Ұлттық дәстүрлер арқылы адамның психологиялық ерекшеліктерін зерттеп, дамыту.
- — Салт – дәстүрлер негізінде, ұлттық психологиялық ерекшеліктерді ескере отырып, рухани – адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу.

Бұл мәселеге байланысты елбасымыз **Н.Ә. Назарбаев**: «… жаңа жағдайларға байланысты бәрімізді алаңдататын мәселе – білімді, кәсіби даярлығы бар адам тәрбиелеу ғана емес, қоғамдық өмірдің барлық саласында ұлттық және дүниежүзілік құндылықтарды қабылдауға қабілетті, рухани және адамгершілік мүмкіндігі мол тұлға қалыптастыру болып табылады», — деп атап көрсетті. Оқушыларды кішіпейілділікке, адамгершілікке тәрбиелеуде қазақ халқының тәлімдік тиімді құралының бірі – ертегі . Оларда халықтың тыныс- тіршілігі, әдет- ғұрыптарының дәстүрлері, бақыт жолындағы күресі, баланың өзара қарым-қатынастары – өз халқына, Отанға, туған жеріне, оның табиғатына сүйіспеншілігін бейнелеген. Мәселен:

«Жақсы сөз – жарым ырыс»,— деп адам қасиетін білдірсе,
Ұлық болсаң – кішік бол, — деп кішіпейілділікті,
Әдепті бала- арлы бала,
Әдепсіз бала – сорлы бала,- деп көрегендікті,
Шешеннің тілі ортақ,
Шебердің қолы ортақ, — деп адам бойындағы өнер жалпы халықтың қазынасы екендігін уағыздайды. Мақал бойындағы тапқырлық пен өткірлік, дәлдік қазақтың тәлім- тәрбиелік құралы ғана емес – дауға да тоқтам салған қаруы болған. Балалардың мінез-құлқы, бойындағы шынайы қасиеттері туралы берілген жаңылтпаштар, жұмбақтар да баланың

зерделеуге қабілетін жетілдіреді. Оқушы бойындағы мейірімділік ,шыншылдық, адалдық, тұрақтылық сияқты рухани қасиеттерді қалыптастыра отырып жұмыстану, өзін-өзі басқаруына,жеке тұлға ретінде қалыптасуына көңіл бөлу, өз ортасында еркін сөйлеп, өз ойын еркін айта алатын дарынды, қабілетті ұл-қыз тәрбиелеу мақсатында біздің колледжімізде мейірбандық күніне орай «Қайырымдылық жасай біл» тақырыбында іс-шара өткізілді. Барлық аудиторияларда «Жақсылық –жан азығы», «Кішіпейілділік- көңіл кеңдігі» , «Сабыр түбі сары алтын » атты тәрбие сағаттарындағы рухани-адамгершілік білім баланың, жеткіншектің бойына өзінің жарқын болашағына деген сенімділігін ұялатты

И.Г.Пестолоции : - «Еңбек адамгершілікке үйретеді, балалардың бірімен-бірін өзара және олардың ересектермен дұрыс қарым-қатынаста болуын қалыптастырады »,-деген болатын. «Өзгені ойлаған-адамдықтың белгісі » ,- демекші ауылдағы жалғыз басты қарияларға көмек беруде жақсы жолға қойылған. «Өзін-өзі тану-өмірді тану» ,-деген болатын көне грек философы Сократ. Басты мақсат –әр адамның өмірден өз орнын табуына ықпал ету. Өмірдің қарапайым ақиқатына-ұлттық құндылықтарды меңгере отырып, баланы халқының адал ұлы мен қызы болуға нағыз адам деген ардақты атқа лайық болуға жастайынан үйрету. Тағы бір айта кететін жайт ол балалардың құқықтық тәрбиесі жөнінде.

Құқықтың тәрбие беру баланың жеке тұлғасын қалыптастырып, олардың бойына жоғары идеялык пен қоғамдық меншікке қатынасты көзқарасты дарытудың асыл міндеттерін атқарады. Мемлекетіміз жастарға құқықтың тәрбие беру ісіне үнемі маңыз беріп келеді. Қазақстан заңдарына терең құрмет сезімін қалыптастыру, оларды сөзсіз сақтау және орындау -ұзақ уақыт тәрбие жұмысын жүргізудің жемісі. Көбіне құқықтық сананың төмендегі, материалдық және рухани игіліктердің не екенін жөнді түсінбеушілік қоғамға жат қылықтарды туғызады. Сондықтан да әр оқушының санасына құқықтық нормаларды жеткізу, жеткізіп қана қоймай оның күнделікті мінез-құлық нормасына айналдыру үшін күресу құқықтық тәрбиенің міндеті болып табылады.
Құқықтың тәрбие негізі отбасынан басталады. Қоғамдағы тәртіпсіздік пен қылмыстың көзі - маскүнемдік. Азғындықтың құзына итермелейтін жағдайлардың алғышарты осыдан басталады. Мектеп жасындағы жастар арасында бұл теріс құбылыстың орын алып отырғаны жасырын емес. Жастар арасындағы насихат пен құқықтың тәрбие мәселесі жөнінде жоғары ұйымдары таранынан белгіленген шаралар жүзеге асырылып, қызметкерлердің жауапкершілігін арттыру, осы орайда құқықтық тәрбиені нығайту мақсатында студенттер көшеге шығып, «Салауатты өмір салты» атты акциясын өткізіліп, көшедегі көпшілікке шылымның зияның түсіндіріп, шылымды кәмпитке ауыстырды. Әрине келіскен адамдар да болды, келіспеген адамдар да болды. Осы қылықтарымен балаларына қандай тәрбие беріп жатқандары естерінде жоқ. Отбасы және қоғам жұртшылығының құқықтық тәрбие жұмысын жүргізудегі басты бағытының бірі - оқушылар арасында заң тәртібін бұзушылықтың алдын алу шараларын жүргізуге кең жол ашып отыр. Жастар тәрбиесіндегі қоғамымыздың алаңдатып отырған басты мәселенің бірі – жастар арасындағы қылмыс. Бастауы өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдардан басталған мектеп оқушылары мен жоғарға оқу орындарының студенттері арасында бопсалау, ақша жинау әрекеттерінің тамырына әлі күнге дейін балта шаба алмай келеміз. Әскери бөлімдердегі «аталар» әрекеттерінен туындап жататын қылмыстар түрлері де тоқталмай келеді. Орта мектептер мен оқу орындарын «бақылау аймығына» ұстайтан топтар, өз биліген жүргізіп «общякқа» өздері орнатқан ортақ «қазынаға» ақша жинауды қалыпқа айналдырған. Бұл құқық қорғау органдарының алдында тұрған үлкен кемшіліктің бетін ашады. Студенттерді отансүйгішттікке баулу, патриоттық сезімін ояту мақсасында да бірнеше іс-шаралар өткзіліп жатыр. Құқықтың мәселелерді сөз ету, оны тыңдаушысына жеткізіп бере білу аса қиын өнер. Бұған тек қана білімді болу жеткіліксіз, сонымен бірге тәжірибелі, көпті көрген, адамдардың жүрегіне барар кілтті таба білер тәрбиеші болу маңызды.

Түйіндей келе, жастардың рухани-адамгершілік дамуы мен құқықтық тәрбиесі – бұл адамның туғаннан басталатын және өмір бойы жалғасатын, адамдардың мінез- құлық

нормаларын игеруіне бағытталған үздіксіз үрдіс. Оның мазмұны оқушының жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасу шеңберінде дамиды. Сондықтан оқу – тәрбие жұмысын ұйымдастыруда оқушылардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескеру маңызды орын алмақ. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттерінің ең бастысы — өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1.С. Ғ.Тәжібаева Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру технологиясы. Оқу құралы. Алматы,Білім,2008

2. О.К. Трубецкая Балалардың рухани- адамгершілік құндылықтарын қалай жетілдіруге болады // Сынып жетекшінің анықтамалығы №12(48) 2012

3. Л. Омарова Адамгершілік тәрбиені қалыптастыру мәселелері // Бастауыш мектеп № 2 2004

4. Жарықбаев Қ. Аталар сөзі – ақылдың көзі. - Алматы: Қазақстан, 1980.

5. Галиев Е. Мектептің отбасымен байланысы. // Тәрбие құралы. – 2003 - №6.

6. Г.Искакова, Н.Газизова, А.Сембаева, Қазақстан Республикасындағы адам құқығы, оқу құралы, Астана, 2008ж, 9 бет

7. Ғ.Сапарғаллиев, А.Ибраева, «Мемлекет және құқық теориясы», Алматы, 2007ж, 198 бет

Шайкенова Н. 3 курс студенті,
Ғылыми жетекші - Сыздыкова С.А., Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЭКОНОМИКАЛЫҚ КОНТРАБАНДА ҚЫЛМЫСЫНЫҢ АЛДЫН-АЛУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Бүкіл әлемдегі қылмыстың өсе түсуі, одан шыңдап сақтануды талап етеді. Соңғы бес жылда экономикалық қызмет саласындағы қылмыстықтың индексі бүкіл әлемде 25%-ке өсіп кетті. Егер бұл процесті дер кезінде тежемейтін болсақ, онда жақын уақытта қылмыс адамзаттың ғаламдық проблемаларының біріне айналады, өйткені заңсыз жолмен әкелінген немесе шекарадан өткізілген кез келген зат контрабандалық зат немесе тауар болып есептеліп, елдің экономикасына, сонымен қатар қоғамдық қауіпсіздікке елеулі зардап келтірері сөзсіз.

Біздің мемлекетіміздің тарихында, контрабанданың әлеуметтік, экономикалық, саяси алатын орны үлкен қауіпті төндірді. Өйткені контрабанданың пайда болуынан бастап, бұл қылмыс Қазақстан Республикасындағы тауар айналымына, сонымен қоса кедендік шекараға байланысты қалыптасқан заңдылықтарға қайшы келіп отырды.

Қазақстан Республикасының Президенті Назарбаев Н.Ә. өзінің халыққа жолдауында мынаны атап көрсетеді: «Біздің сыртқы мүмкіндіктеріміз 3 жағдайаға байланысты болып келеді. Олар: географиялық, геосаясаттық және геоэкономикалық. Бұл аталған үш аспект біздің мемлкетіміздің экономикасының дамуына үлкен жол ашады деп көрсеткен» [1].

Қылмыстық заңнамамен экономикалық контрабанда жасағаны үшін ең ауыр жаза ретінде мүлікті тәркілеумен 7 жылға дейін бас бостандығынан айыру көзделген. Ағымдағы жылдың 5 айында қаржы полициясы органдарымен 91 қылмыстық іс қозғалған, бұл былтырғы жылдың көрсеткіштерінен 26,4%-ға артық. Сотқа 71 қылмыстық іс жіберілді, өткен жылы 56 қылмыстық іс жіберілген. Бұндай істер бойынша келтірілген залал соммасы 187 млн. 250 мың теңгені құрады, оның 80,5 млн.теңгесі өтелді.

Экономикалық контрабандамен айналысатын қылмыстық қоғамдастықтардың сипаттаушы ерекшеліктері оларда контрабандалық каналының болуы. Ал контрабандалық канал ұғымы күрделі мағына,ол-мемлекеттік және кеден шекарасынан кеден бажын төлемей

жүктерді өткізуге мүмкіндік тудырушы байланыстар мен шаралар жүйесі.Бір сөзбен айтқанда,осындай канал бар жерде ұйымдасқан қылмыстылық бар.

Экономикалық контрабандамен байланысты қылмыстарды тыйюды жетілдіру үшін құқық қорғау органдарының қызметкерлері контрабандистермен пайдаланатын әдістерді білу керек. Сондықтан кеден органдарымен және өзге де құқық қорғау органдарымен және өзге де құқық қорғау органдарымен өзара әрекеттесуі мен ынтымақтастығы экономикалық контрабандамен күресуде сапалы нәтижеге жетудің бір белгісі [5,11б.]. Елімізде ол ең алдымен жеке салық түрлері мен баждардың есебінің жоғарлығы. Жоғары салықтар ұсақ және орташа бизнесті көлеңкелі экономикаға апарады, ал кеден ставкаларының жоғары болуы шынауы импортерлерді контрабандистер болуға итермелейді. Себептері:

-кеден және салық бақылауының төмен деңгейлігі

-құқық қорғау және бақылаушы органдардың жемқорлығы

-салық және кеден ставкаларының деңгейлері сәйкес келмеуі, сонымен бірге Қазақстан мен көршілес «ашық шекаралармен» мемлекеттердің экономика жағдайымен келіспеуі.

Тағы бір себеп-азаматтардың ауқаттылығының төмен деңгейлігі. Себебі аш адам бір тілім нан үшін өз патриоттық сезімдерінен бас тартуы да мүмкін. Қазіргі кезде посткеңестік мемлекетте нақ осы жағдайы болып жатыр,онда жүзден аз қамсызданған адамдар контрабандалық және аз бизнеске қатысуға мәжбүр болып отыр. Бұл жағдайда ұтатын-көлеңкелі контрабандалық патшалар.Әрине контрабандалық шарттарды жасаушы қарапайымдардан жауакершіліті алмау керек,бірақ ұйымдастырушаларға жауапкершіліктің көп үлесі тиесілі болу керек.

Келесі бір фактор,ол халықтың құқықтық мәдениет деңгейінің төмендігі болмыс сананы анықтайды,сондықтан өз қажеттіліктерін қанағаттандырумен қолы бос емес адамнан жоғары мінез-құлық пен құқықтық мәдениетті күту қиын.

Осы категориядағы бұзушылықтарды табу үшін органдардың қызметкерлері кедендік бекеттерде минимум таразы болу керек,ол арқылы өткізіліп жатқан жүктің жолдама құжаттардағы салмақтың фактілі салмақпен сәйкестігін анықтауға болады. Қазіргі кезде контрабандистер көптеген котрабанда тауарларын транзит ретінде рәсімдейді,бұл контрабанданы табуға қиындық келтіреді, себебі транзиттік жүк ашылмайды. Сондықтан шекарашы өз тәжірибесін пайдаланып,тауардың салмағы мен жолдама құжаттарды салыстырып,екеуінің сәйкесіздігін байқауы керек.

Экономикалық қызмет аясындағы қылмыспен, оның ішінде экономикалық контрабанда қылмысымен күрес мәселесі қылмыстық саясат, қандай бір шекте Қазақстанның нарықтық қатынастарға өтуін жеделдетуге немесе тежеуге қабылетті. Өмір жаңа қылмыстық Кодексті жасауды талап етті, ол жалпы адамзаттың құндылықтардың теңдестік идеяларына, адамның еркіндігі мен құқықты қылмыстық – құқықтық қорғау проблемаларына, қылмыстық-құқықтық тыйым салулардың нарықтық экономиканың туғызушылық жағдайына, сәйкестігіне негізделді.

Бүкіл әлемдегі қылмыстың өсе түсуі, одан шыңдап сақтануды талап етеді. Соңғы бес жылда экономикалық қызмет саласындағы қылмыстықтың индексі бүкіл әлемде 25%-ке өсіп кетті. Егер бұл процесті дер кезінде тежемейтін болсақ, онда жақын уақытта қылмыс адамзаттың ғаламдық проблемаларының біріне айналады, өйткені заңсыз жолмен әкелінген немесе шекарадан өткізілген кез келген зат контрабандалық зат немесе тауар болып есептеліп, елдің экономикасына елеулі зардап келтірері сөзсіз.

Жүргізген зерттеу нәтижелері бойынша келесі ұсыныстар мен жасалды:

1. Экономикалық контрабанда қылмысымен күресуде жақсы ойластырылған жоба, жолдау қажет, яғни қылмыстармен тек құқық қорғау органдары емес, сонымен бірге халық пен бұқаралық ақпараттық құралдарымен қатынасы жақсы нәтижеге ие болып, қылмыстарды ашуға жағдай жасау.

2. Құқық қорғау органдары мен халық арасындағы идеалды қатынастарды бекіту үшін сәйкесінше заңи база,әлеуметтік-саяси және экономикалық жағдайы қажет, ал ең бастысы-құқық қорғау органдарының қызметкерлерінің ұзақ және сапалы жұмысы қажет.

3. Экономикалық контрабанданың негізгі мәселесі болып ол- кадрлық таңдау. Ішкі экономикалық қызметтегі құқық бұзушылықтармен күресуді жетілдіру үшін жаңа формация кәсіпқойлар қажет екені айқын,яғни экономикалық қауіпсіздік мәселелерімен айналысатын маман экономика және құқық аясындағы жан-жақты болып,осы салалардағы білімді шетел тілінде меңгеру қажет. Осыған байланысты заңи дайындық программасы өте тығыз байланыста болу керек.

Қазақстанда көлеңкелі экономиканың қызмет істеу мәселелері мен оның экономикалық қылмыстың өсуіне әсері аз зерттелген, сондықтан баяндалған бұл проблеммалар оның қойылу сипатын білдіреді және одан әрі кешенді зерттеуді талап етеді.

Сондықтан да экономикалық контрабанда және басқа да экономикалық қызмет саласындағы қылмыстар түрлерінің қарқынды өсуіне байланысты жаңа қылмыстық кодекстегі кейбір баптарды криминалдандыру және декриминалдандыру мәселелерін шешудің үлкен тәжірибелік маңызы бар деп білеміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1 «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы (Астана қ., 2014 жылғы 17 қаңтар).//akorda.kz

2 А.Н. Ералин., К.А. Бекишев «Контрабандамен күрес» Қарағанды. 2001

3 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. 16.07.1997ж қабылданған, 31.12.2008ж. өзгертулермен, толықтырулармен //www.adilet.zan.kz

4 Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумының «Контрабанда үшін қылмыстық жауаптылық туралы заңнаманы қолдану тәжірибесі туралы» 1997 жылғы 18 шілдедегі қаулысы 21.04.2011 ж өзгерістер мен толықтырулармен //www.adilet.zan.kz

5 С.Т. Алибеков «ҚР Кеден құқығы».Алматы.2000

Шингисова М., 3 курс студенті, Жезқазған Бизнес және көлік колледжі
Ғылыми жетекшісі – з.ғ.к., доцент Байкенжина К.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МЕНШІККЕ ҚАРСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ

Меншік - кез-келген алдыңғы қатарлы дамыған қоғамның өмір сүруінің әлеуметтік-экономикалық дамуының негізі болып табылатындықтан, меншік иелерінің құқықтары мен мүдделері ерекше орын алады. Аталған мүдделердің маңыздылығы өте жоғары болғандықтан оларды қорғау заң нормалары арқылы реттелеген.Теория мен тәжірибеде меншік иелерінің мүдделеріне зардап келтіруді саралау доктриналдық және соттық талдау барысында қарастырылатын, бірақ жауаптылықты ауырлататын және аса ауырлататын құрамдағы қылмыстар үшін бұл келтірілген зардаптарды саралау толыққанды жүзеге асырылмай келді, оған дәлел зардаптардың келтірілу себептері мен жағдайлары толықтай анықталмайтын.

«Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан Республикасы Президентінің 14 желтоқсан 2012 жылғы Жолдауында «Еліміз бен өңіріміз үшін мен он негізгі сын-қатерді бөліп көрсетемін. Егер біз өз дамуымызда жаңа табыстарға одан әрі қол жеткізуді жоспарлайтын болсақ, олардың әрқайсысын міндетті түрде ескеруге тиіспіз. Бірінші сын-қатер тарихи уақыттың жеделдеуі. Тарихи уақыт аса жеделдей түсуде. Әлем қарқынды түрде өзгеруде және болып жатқан өзгерістердің жылдамдығы адамды таң қалдырады» деп көрсеткен болатын [1].

Осы жолдауға қатты назар аударып, талдауы нәтижесінде 4 шілде 2014 жылы еліміздегі қылмыстық саясаттың негіздерін белгілейтін төрт нормативтік-құқықтық акт :қылмыстық,

қылмыстық процестік, қылмыстық- атқарушылық, әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодекстер жаңадан қабылданып, 1 қаңтар 2015 жылдан бастап заңды күшіне енгізілді. Бұдан бұрынғы қолданыста болған қылмыстық кодекстерде меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар мүліктік қылмыстар деп аталып келген және онда меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың аз ғана түріне анықтама беріліп, тағайындалатын жазалардың түрлері мен мөлшерлері көрсетілген. Қылмыстық құқық бұзушылықтардың жалпы атауының бұлайша аталуының өзіндік себептері де бар екендігі анық, ең бастысы ол уақыттарда меншік пен мүлік егіз ұғым ретінде қарастырылды, тіпті бір-бірінен бөліп жарудың қажеттілігі де болмады десек болады.

Ол уақыттарда көбінесе меншік деп, мүлік иесінің сол мүлікке деген құқығын түсінсе, мүлік деп қылмыстық қол сұғушылық жасаған тұлғаның иеленген немесе ұрлаған, алған затын таныды. Мүлік деп тану үшін оның өзіне тән ерекшелігі болуы керек екендігін бертін келе түсініп, оған төмендегідей сапалық белгілерді берді:

-мүлік, адамдардың қажеттіліктерін өтеуге жарайтын болуы керек;

-қажеттілікті өтеуге жарайтындай сапасы болуы керек;

-мүліктің сапасына сәйкес келетіндей құны болуы керек;

-мүліктің адамның қажеттілігін өтеуге жарайтындай етіп өз қолымен жасаған қару, құрылғы, заттар да болуы мүмкін.

Ал, енді қазіргі қолданыста жүрген Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің «Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар» деп аталатын 6-тарауына меншік пен мүлік терминдеріне қатысты заң жүзінде жетілдірілген атаулар енгізді[2]. Осыған орай, қазіргі қолданыстағы және бұрынғы Қылмыстық кодекстердің арасындағы кейбір елеулі деген айырмашықтарға тоқтала кетейік: ҚР ҚК 187-бабы „ Ұсақ-түйек жымқыру“ деп аталған жаңа заң нормасы енгізілді, оған „ұсақ-түйек жымқыру, яғни болмашы мөлшерде жасалған, бөтеннің мүлкін ұрлау, алаяқтық, иемденіп алу немесе талан-таражға салу “ деген анықтама берілді.,

ҚР ҚК 188-бабында ұрлаудың жалпы ұғымы; бөтеннің мүлкін жасырын жымқыру деп анықтамасы өзгертілсе; ерекше құндылығы бар заттарды жымқыру „ерекше тарихи, ғылыми, көркемдік немесе мәдени құндылығы бар заттарды немесе құжаттарды жымқыру, оларды жымқыру тәсіліне қарамастан “(ҚР ҚК 193-бабы), жерге заттай құқықтарды бұзу „азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтарына немесе заңмен қорғалатын мүдделеріне не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіруге әкеп соққан, күш қолданып не оны қолдану қатерімен төндіріп жасалған немесе заңсыз тінтумен ұласқан бөтен жер учаскесіне заңсыз кіріп кету, сол сияқты бөтен жер учаскесін заңсыз басып алу“ (ҚР ҚК 201-бабы) сияқты халықаралық-құқықтық нормаларға сәйкестендірілген қылмыстың жана құрамдары енгізілді. ҚР ҚК «Қарақшылық» 192-бабы 2-бөлігінің «5» тармағына «денсаулыққа ауыр зиян келтіре отырып» деген, ал ҚР ҚК 192-бабы 3-бөлігінің «1» тармағына «денсаулыққа ауыр зиян келтіре отырып» деген сөздерден кейін «абайсызда жәбірленушінің өліміне әкеп соққан» деген толықтыру енгізілді.

Қорқытып алу қылмысының негізгі құрамындағы жекелеген белгілер нақтыланды (ҚР ҚК 194-бабы). Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 22-қарашадағы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне интеллектуалдық меншік құқықтары мәселелері бойынша өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңымен ҚР ҚК 198-бабының атауы өзгертілді. Енді ол бұдан былай ол «Авторлық және (немесе) сабақтас құқықтарды бұзу» деп аталатын болды. Сонымен бірге ҚР Қылмыстық кодексіне 199 «Өнертабыстарға, пайдалы модельдерге, өндірістік үлгілерге, селекциялық жетістіктерге немесе интегралдық микросхемалар топологияларына құқықтарды бұзу» деген жаңа бап енгізілді.

Көптеген қылмыстық құқық бұзушылық құрамдарының саралаушы белгілерінің мазмұндары мен тізімдері өзгертілді; меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың көптеген санкцияларындағы жазаның ауырлық дәрежесі айтарлықтай жеңілдетілді, сол сияқты кейбір жазаны ауырлатушы мән-жайлар криминализацияланды.

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша тергеп-тексеру, саралау, қылмыстық жауаптылық және жаза мәселесі туындағанда, бұл санаттағы қылмыстардың ішіндегі ең көп таралғаны ұрлық болғандықтан, бөтеннің мүлкін ұрлаудың мәнін түсіну үшін ең алдымен осы қылмыстың объектісін анықтап алу маңызды. Мұндай мәселені шешу қылмыстық құқық теориясында көрсетілген қылмыс объектісі туралы жалпы ережелерге негізделген [3,46б].Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша қол сұғушылық объектісін дұрыс анықтау осы топтағы қылмыстың мән-мағынасын толықтай ашуға мүмкіндік беріп, қылмыстық құқық бұзушылықтың қоғамдық қауіптілік дәрежесі мен сипатын көрсетеді және ең маңыздысы осы қылмыстық құқық бұзушылықтарды дұрыс саралап әділ жаза тағайындаудың алғышарты болып табылады.

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың тектік объектісі меншік қатынастары, яғни жеке немесе ұжымдық пайдалану үшін не өндірістік қызмет жүргізуге арналған материалдық игіліктерді салаларға бөлетін қоғамдық қатынастар болып табылады. Ендеше, меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың тектік объектісі меншік болып табылады деп атап өту керек. Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 188-195-баптарына сәйкес, менщік құқығы – заңнамалық актілермен танылған және қорғалатын субъектінің өзінің қалауы бойынша иелігіндегі мүліктерді иемдену, пайдалану және билік жасау құқығы. Сөйтіп, меншік иесінің құқығына өзінің мүлкін иемдену, пайдалану және оны басқарып ұйымдастыру жатады.

Өзге тұлғаның мүлкін немесе меншігін иемдену бұл- иемденген мүліктің немесе заттың пайдалы табиғи қасиеттерін өз бас пайдасына жұмсау. Кейбір меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтарда (тонауда, қарақшылықта, ұрлықта, жымқыруда, алаяқтықта, өзгенің мүлкін заңсыз иемденуде) тікелей объектілері тектік объектілермен сәйкес келетіндіктен, заңдық әдебиеттерде меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқықбұзушылықтардың тікелей объектісін анықтауға байланысты нақты бірыңғай көзқарас болған жоқ және болуы да мүмкін емес секілді, олай дейтініміз барлық жағдайда бірдей қылмыстық қол сұғушылық меншікке немесе меншігіндегі мүлікке қарсы бағытталады.

Қылмыстық құқық бұзушылық заты пайдалану мәнісіне қарай белгілі бір бағасы бар құндылық болып табылады. Осындай құндылықтар қатарына адамның өзінің еңбегімен өндірілген материалдық заттары, қолындағы ақшалары, құнды қағаздары, облигациялары, лоторея билеттері жатады, бұлардан айырылу жәбірленушіге келетін негізгі зардаптан, олардың әлеуметтік жағдайының төмендеуіне әкеп соғады.

Объективтік жағынан меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар іс-әрекет жасау арқылы жасалады (ҚР ҚК 187-204-баптары), бұл жерде оларды заң шығарушы негізінен қылмыстық құқық бұзушылықтар құрамының материалдық құрамына жатқызады. Осыдан, меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың объективтік жағы: жүзеге асырылған іс-әрекет, одан келтірілген зардап және іс-әрекеттер мен келтірілген зардаптардың арасындағы себепті байланыс деген қорытынды жасауға болады.

Сонымен бірге, қылмыстық құқық бұзушылық алдарынан келтірілген зардап қашанда материалдық сипатқа және ол мүліктік шығын келтіру арқылы жүзеге асырылады. Тек, тонау (ҚР ҚК 191-бабы), қарақшылық (ҚР ҚК 192-бабы),қорқытып алу (ҚР ҚК 194-бабы) құрылысы жағынан формальды құрамды қылмыстық құқық бұзушылық болып табылады, өйткені бұл аталған қылмыстық құқық бұзушылықтар жүзеге асырылған кезде меншік иесіне материалдық зардап келтіру міндетті емес, тек қана зардап келтіру ниетімен немесе мақсатында әрекет етілсе жетіп жатыр. Жекелеген меншікке қарсы қылмыстар үшін объективтік жағының міндетті элементі қылмыстың жасалу әдісі болып табылады (күш көрсететін немесе күш көрсетпейтін, жасырын немесе ашық).

Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың субъектісі заңмен белгіленген жасқа толған есі дұрыс физикалық тұлға болып танылады.

Субъективтік жағынан алғанда меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтар тек қана тікелей ниетпен жасалады. Кінәлі тұлға өзінің бөтен мүлікті алғалы тұрғанын ұғынады, өзінің әрекетімен меншік иесіне зардап келтіргелі тұрғанын сезінеді және

соны тілейді, ҚР ҚК Ерекше бөлімінің 6-тарауындағы бір ғана қылмыс абайсыздықпен жасалады, ол – бөтеннің мүлкін абайсызда жою немесе бүлдіру (ҚР ҚК 204-б.) [4,247б].

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардағы міндетті түрдегі белгі пайдакүнемдік мақсат және ол осы тарауға кіретін көптеген қылмыстардың анықтамасында заң шығарушымен тура айтылған, сонымен қатар ол өзінің пайдасына немесе басқа бір адамның пайдасына материалдық пайда табуға деген әрекеттен байқалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасынын Президенті-Елбасы Н.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына арнаған жолдауы

2.ҚР Қылмыстық кодексі 03.07.2014ж. қабылданған., 18.04.2017 өзгертулермен, толықтырулармен

3.И.Ш.Борчашвили. Понятие и признаки хищения чужого имущества по законодательству Республики Казахстан.Астана.2012.46б

4.Б.Ж.Жунусов. Меншікке қарсы қылмыстарды саралаудың құқықтық негіздері. Қарағанды. 2013. 247б

5 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫҢ ИННОФАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

СЕКЦИЯ 5. ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Агаркова А.А., магистрант 1 курса
Научный руководитель – д.п.н., профессор Есенбаева Г.А., Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕХАНИЗМА ВОВЛЕЧЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ИННОВАЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КРУПНЫХ КОМПАНИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В условиях дальнейшей модернизации и цифровизации экономики Республики Казахстан вовлечение молодых людей в формирование новых проектов для различных предприятий становится ключевым направлением по изменению общественного сознания, где любая молодежная инициатива выступает как возможность раскрыть потенциал талантливых молодых людей и организовать экономическую систему нового формата. Более того, эффективное выполнение данной задачи связано с возобновлением всех факторов производства и внедрением новых технологий в различных секторах экономики, что позволит государству сформировать стабильно развивающееся общество.

В процессе преобразования социум предъявляет особые требования к молодежи. Данные требования обусловлены с особенностями развития общества, учитывая социально – экономические, политические, культурные и др. факторы, а также стратегические направления развития. Общество производит контроль за интеграцией молодого поколения, основываясь на возобновлении всех процессов, факторов и отношений с позиции единства и стабильности. Порядок модернизации различных процессов производства относительно тождественен в обществах, в целом. Однако, они могут различаться для устойчивых, развивающихся и подверженных кризисам обществах.

При чередовании поколений происходит возобновление структуры общественных отношений, где выявляются основные функции студенческой молодежи как социальной группы. При этом, ключевой функцией является воспроизводство, с помощью которой молодое поколение возобновляет существующую социальную структуру. Выполняя данную функцию каждое последующее поколение стремиться к поддержанию преемственности и активному участию в его улучшении. Поэтому происходит развитие молодежного бизнеса и возобновлении общества [1, 52].

Так, 2019 г. был провозглашен Президентом Казахстана - годом молодежи. В этом году государственные структуры совместно крупными предприятиями должны сформировать фонд поддержки молодежных проектов.

Финансирование инновационных проектов является основной частью воплощения идей для бизнеса. В связи с этим были сформированы ассоциации, клуб бизнес - ангелов, фонд коллективного инвестирования. В 2019 г. ожидается выполнение нескольких масштабных стартапов, направленных на развитие молодежных инициатив. Поэтому, студенческая молодежь вступает в самостоятельную жизнь в условиях трансформации современного общества.

В настоящее время студенческая молодежь имеет право и возможность выполнять различные типы инновационной деятельности, которые непосредственно связаны с циклом возобновления нового продукта:

- формирование новой идеи и проекта;
- исполнение функций посредника (предоставление услуг по продвижению нового продукта);
- выполнение финансовых функций, с целью реализации проекта.

Несмотря на относительную автономность данных сфер деятельности в секторе инноваций они взаимосвязаны, но при этом имеют определенные различия в правовой форме организации, хозяйственных операциях, методах их выполнения. Определение вида и формы новой компании зависит от сектора, финансовых средств и др.

По опыту иностранных компаний молодежные инновационные предприятия следует отнести к малому бизнесу, с учетом всех особенностей его формирования и развития. Малый бизнес в секторе инноваций – это самая популярная и динамичная структура управления инновациями. В связи с этим, предпринимательство в сфере инноваций представлено небольшими компаниями, которые становятся лидерами в новых инновационных секторах, создающие совершенно новые сегменты рынка, осваивающие передовые технологические производства, увеличивающие уровень конкурентных преимуществ экономики страны [2, 60].

Основными преимуществами малого бизнеса в области инноваций являются:

- сокращение времени на принятие управленческих решений, что благоприятно влияет на инновационный цикл;
- снижение косвенных издержек;
- упрощение сложных процедур, в связи с небольшой структурой управления фирмой.

К основным недостаткам данного вида компании следует отнести невысокий уровень менеджмента, нехватка финансовых средств, отсутствие специализации в деятельности предприятия. В связи с небольшим количеством сотрудников, невысокой степенью разделения труда малый бизнес не достигает синергетического эффекта.

Для основателей небольших компаний характерна высокая степень мотивации, независимо от личных обязательств для достижения намеченных целей в условиях неопределенности рынка [3, 47]. Побуждающими факторами для студенческой предпринимательской деятельности следует отнести:

- выполнение инициативных проектов;
- независимость и свобода в принятии управленческих решений;
- репутация, успех в области инноваций и пр.

Молодежное предпринимательство стимулирует инициативу, упрощает сложные управленческие процедуры, оперативно апробирует инновации. Также данный вид деятельности позволяет повысить статус и сформировать более крупную компанию. В связи с недостатком необходимых ресурсов анализируемые компании заинтересованы в оперативном формировании инновационных технологий, создании новых товаров, разработке промышленных образцов.

Мероприятия, направленные на поддержку молодежных проектов в РК классифицируются на следующие группы:

- налоговые льготы;
- программы развития;
- стартап – акселераторы и бизнес - ангелы.

По мнению экспертов, инновационные проекты должны быть освобождены от налоговых выплат. Поэтому наиболее перспективные стартапы не выплачивают налоги. Однако, вышеуказанная мера предоставляется только для резидентов.

В РК поддержка новых проектов осуществляется по перспективным секторам и для решения определенных задач. Основной идеей является рост конкурентных преимуществ страны в мировом сообществе.

В настоящее время активно действует программа «ICO.Start Up Kazakhstan», где ее главной задачей является акселерация новых проектов РК, которые имеют значительные возможности для экспорта.

Разработчики лучших проектов получают следующие преференции:

- сотрудничество с известными национальными предприятиями;
- приобретение опыта в лабораториях ТНК;
- выплата транспортных расходов на поездку в Кремниевую долину;
- предоставление гранта на сумму 200 000 $;
- поддержка и инвестиции до 100 000 $;
- возможность вывода проекта на IPO.

Эксперты способствуют отбору лучших проектов, которые будут распределены по следующим направлениям:

- «Умный город» предполагает решение проблем в секторе инфраструктуры и социальной сфере;
- «Индустрия 4.0+» включает в себя реализацию проектов в секторе робототехники, машиностроения и логистики;
- «Fintech+» - это проекты, которые открывают новые возможности для рынка финансовых услуг, с помощью новых технологий, упрощении и ускорении финансовых сделок;
- «Новые материалы, их добыча и переработка» подразумевают под собой технологии разработки редкоземельных элементов, технологии для геологоразведки и др. проекты, связанные с промышленностью и сырьевым сектором.

Кроме крупных проектов в РК существуют ряд проектов меньшего масштаба. Особое внимание уделяется стартапам социального значения. В прошлом году был организован конкурс, в результате которого были отобраны лучшие стартапы в области образования, экологии и пр. В РК действует СЭЗ «Парк инновационных технологий», где участниками стали более 30 предприятий. Помимо этого, отмечается активная деятельность бизнес – ангелов, их ассоциаций.

Проект «B2BSmart Satu» был реализован за счет финансовых средств бизнес – ангелов на сумму 300 000 $. Развивается и поддержка инноваций на основе известных образовательных учреждений, которые создают финансовые фонды и стартап – академии. В текущем году было выделено около 14 млрд. тенге на молодежные стартапы. При реализации данных проектов решаются социальные проблемы. Так, появилось около 43 тыс. свободных рабочих мест. С целью дальнейшего развития системы инновационных технологий в РК был создан международный технопарк IT- стартапов Astana Hub.

Таким образом, механизм вовлечения студенческой молодежи в инновационную деятельность крупных компаний рассматривается, как долговременное направление структурной политики Республики Казахстан в области развития молодежного предпринимательства для обеспечения перелива инвестиций в сферы инноваций на принципах глобальной конкурентоспособности и трансформации общественного воспроизводства.

Список использованной литературы:

1. Бондарев С.А. Молодежная инновационная деятельность // Инновационная деятельность. 2018. №4 (9). С. 51-54.
2. Бочаров Н.В. Новация как предмет для формирования малого инновационного предпринимательства // Инновации, 2008. №4 (114). С. 59- 62.
3. Друкер П. Бизнес и инновации. Пер. с англ. М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007. 144

Амантаев Б.Т Әбдікәрім Д.Е. «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығының 3 курс студенттері
Ғылыми жетекшілері - э.ғ.к., доцент Кыдырова Ж.Ш., э.ғ.к., доцент Абишова А.У. М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік университеті, Шымкент қаласы,Қазақстан Республикасы

КОММЕРЦИЯЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАҒАЛАУ

Бұл мақалада біз коммерциялық тәуекелдер туралы, оны бағалау және тәуекелді төмендету әдістері жайлы толықтырып айтамыз. Біздің ойымызша, бұл талқылау үшін ең

маңызды тақырыптардың бірі, өйткені әркім коммерциялық тәуекелдерді білуі және бағалай білуі керек.

Тәуекел - бұл көптеген факторларға әсер ететін кез-келген қызметтің сөзсіз, бірақ маңызды элементтерінің бірі, белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған және осы нәтижелерге қол жеткізу үшін шешім қабылдауды талап етеді. Қызметтің кез-келген саласына қауіп-қатер экономикалық ахуал ретінде түсіндіріледі, бұл қолайсыз жағдайдың немесе қызметтің сәтсіз нәтижесін (өндіріс және бизнес, қаржы, инновация) көрсету мүмкіндігін көрсетеді. Тәуекелдің жалпы мағынасында осы немесе басқа табиғат құбылыстары мен адамның дұрыс емес іс-әрекеттерінің ерекшеліктерінен туындайтын ықтимал шығындарға сілтеме жасалады.

«Коммерциялық тәуекел» термині кәсіпорынның экономикалық қызметімен және оның соңғы қаржылық нәтижесімен байланысты тәуекелге қатысты. Басқаша айтқанда, коммерциялық тәуекел - бұл кәсіпкерге қосымша шығыстар түрінде ықтимал зиян немесе шығын (зиян) әсерін тигізуі мүмкін немесе ол күтілетіннен төмен кірісті алатын болады.

Әдебиетте жиі «тәуекел» және «белгісіздік» ұғымдарының арасындағы айырмашылықтар жоқ. Дегенмен, олар бір-бірінен ерекшеленеді, себебі қауіп-қатер белгісіз оқиғалардың басталуы ықтимал жағдайды сипаттайды және саналуы мүмкін. Белгісіздік - бұл коммерциялық қызметтің түпкілікті нәтижесіне әсер ететін барлық факторларға байланысты, себебі белгісіз оқиғалардың алдын-ала ықтималдығын алдын-ала болжауға болмайды.

Белгісіздік өлшеуге дерлік мүмкін емес, ал коммерциялық тәуекел коммерциялық қызметтің жоспарланған түпкілікті нәтижесін жоғалтуды есепке алмағанда және сандық түрде өлшенеді.

Коммерциялық қызметте тәуекелден болатын шығындар әртүрлі болуы мүмкін:

материалды (ғимараттар, құрылыстар, шикізат, материалдар); еңбекті (жұмыс уақытын жоғалту, білікті жұмысшыларды қалдыру); қаржылық (талап етілмеген айыппұлдар); Уақыт жоғалту; шығындардың ерекше түрлері (адам денсаулығына, қоршаған ортаға және т.б.).

Тәуекелдің дәрежесін келесідей анықтауға болады:

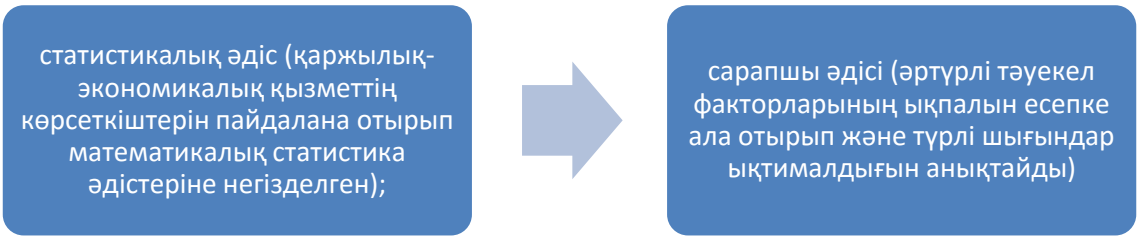

Тәуекелдер саясатының негізгі бағыттары:

–тәуекелдерді болдырмау саясаты;

–Тәуекелдерді қабылдау саясаты;

–Тәуекелдерді азайту саясаты.

Тәуекелдерді болдырмау саясаты экономикалық тәуекелдің нақты түрін толығымен алып тастайтын осындай шараларды әзірлеу болып табылады. Бұл, негізінен, тәуекел дәрежесі өте жоғары болып табылатын осындай іскерлік операцияларды жүргізуден бас тартумен қол жеткізіледі. Бұл саясат ең қарапайым, бірақ үнемі тиімді емес, өйткені тәуекелдерді болдырмау арқылы кәсіпорын бір мезгілде өте жоғары пайда алу мүмкіндігін жоғалтады.

Тәуекелдерді қабылдау саясаты тәуекелді өз қаражатыңызбен жабудың ықыласы мен қабілетін білдіреді. Мұндай саясат кәсіпорынның тұрақты қаржылық жағдайына, өз қызметін кеңейтуге деген ұмтылысқа сай келеді, бірақ ол үлкен негізсіз шығындарға әкелуі мүмкін.

Тәуекелдерді азайту саясаты ықтималдығы мен шығын көлемін азайтуды көздейді. Сізде коммерциялық қызметтің тәуекелін төмендетуге болатын әдістер мен әдістер бар. Тәуекелдің алдын алу және төмендетудің ең кеңінен қолданылатын және тиімді әдісі:

–сақтандыру (ішкі және сыртқы);

–диверсификация;

–шектеу.

Сапалы бағалауда келесі әдістерді ажыратуға болады.

-эксперт әдісі;

- шығыстардың орындылығын талдау:

- ұқсастық әдісі.

Осы әдістерді пайдалану үшін әр менеджер тәуекел дәрежесін пісіп, дұрыс бағалауы керек және өзіне өзі үшін әдісті таңдайды. Мен кестеде тәуекелдердің түрлерін қалай бағалауға және ажыратуға болатынын айтып беремін. Тәуекелді сапалы бағалау бірқатар дәйекті кезеңдерді қамтиды:

- Кейбір қаржылық операцияларды жүзеге асыру кезінде тәуекелдің нақты түрін көбейтетін және азайтатын факторларды анықтау. Бұл факторлар нақты есептелген мақсаттарға ие емес, бірақ тәуекелдерді талдау үшін бастапқы негіз болады;
- Ықтимал қауіп-қатер аймақтарын анықтау, яғни. оң нәтижеге қол жеткізгенде белгісіздікті тудыруы мүмкін әрекеттерді, операцияларды, жұмыстарды анықтау;
- жеткіліктіліктің, күрделіліктің, динамизмнің, объективтіліктің талаптарын қанағаттандыруға, сондай-ақ толықтыруға және дамытуға мүмкіндік беретін есептік тәуекел көрсеткіштерінің жүйесін анықтау;
- барлық ықтимал тәуекелдерді анықтау, яғни. Бұл әрекет немесе әрекетсіздік нәтижесінде ықтимал тәуекелдерді анықтау.

Коммерциялық тәуекелдерді бағалау туралы айтатын болсақ, көп нәрсені айтуға болады, бірақ осы мақалада мен ең қажетті деп жазғаныма үміттенемін. Тәуекелдің қандай екенін түсініп, тәуекелді жүзеге асыра аласыз, сосын кез келген кезеңде бұл мүмкін емес. Және тәуекелді бағалаудан кейін сіздің деңгейіңізге сәйкес әдісті таңдап, тәуекелге жол бермеңіз - жоғары басқарушы мен көшбасшы қабілеті

Тәуекелдерді қабылдау саясаты тәуекелді өз қаражатыңызбен жабудың ықыласы мен қабілетін білдіреді. Мұндай саясат кәсіпорынның тұрақты қаржылық жағдайына, өз қызметін кеңейтуге деген ұмтылысқа сай келеді, бірақ ол үлкен негізсіз шығындарға әкелуі мүмкін.

Тәуекелдерді азайту саясаты ықтималдығы мен шығын көлемін азайтуды көздейді. Сізде коммерциялық қызметтің тәуекелін төмендетуге болатын әдістер мен әдістер бар. Тәуекелдің алдын алу және төмендетудің ең кеңінен қолданылатын және тиімді әдісі:

 сақтандыру (ішкі және сыртқы);

 диверсификация;

 шектеу.

Сапалы бағалауда келесі әдістерді ажыратуға болады.

-эксперт әдісі;

- шығыстардың орындылығын талдау:

- ұқсастық әдісі.

Осы әдістерді пайдалану үшін әр менеджер тәуекел дәрежесін пісіп, дұрыс бағалауы керек және өзіне өзі үшін әдісті таңдайды. Кесте тәуекелдер түрлерін қалай бағалауға және ажыратуға болатындығын көрсетеді. Тәуекелді сапалы бағалау бірқатар дәйекті қадамдарды қамтиды. Осылайша, ілеспе ақпараттың бар болуы тәуекелдердің әртүрлі санаттары үшін басымдықты жеңілдетеді. Тәуекелдерді сапалы бағалау - бұл тәуекелдердің пайда болу жағдайларын бағалау және оларды стандартты әдістер мен құралдарды пайдалана отырып, жобаға әсерін анықтау. Бұл құралдарды пайдалану жобадағы жиі кездесетін белгісіздіктерді болдырмауға мүмкіндік береді. Жобаның өмірлік циклі барысында тәуекелдерді үнемі қайта бағалау қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Н.В. Кузнецова. Тәуекелдерді басқару. 2004 ж

2. Финансово экономические риск: учебное пособие / Е. Г.Князева, Л.И.Язвович, Р. Ю. Луговцов, В.В. Фоменко. - Екатеринбург: Изд-во Орал. Un-та, 2015. - 112 с.

3. http://www.risk24.ru/risk.htm - ponyatiye riska

4. http://www.risk24.ru/risk.htm - понятие и основные причины возникновения kommercheskikh riskov

5. http://www.puckinet.ru/inc/vidr14.htm - қауіп-қатерді классификациялау http://www.paneko.com/paneko21/index.php?option=com_content&view=article&id=82&Itemid=116 - талдауды коммерциялық тәуекелдер

6. http://www.malb.ru/strahovanie09.html - strakhovaniye kommercheskikh riskov

Әмзеева Қ.А. ТПП-21к студенті
Ғылыми жетекшісі – х. ғ. к., доцент Каримова Б.Н.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ПЛАСТИКАЛЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ ЕКІНШІЛІК ӨҢДЕУ

Қоршаған ортаны қорғау - қазіргі кездегі өткір мәселелердің бірі. Өйткені, бүгінде адамның қоршаған ортамен қарым - қатынасы күрделенді. Адам санасының өсуі, өнеркәсіптің өркендеуі, ғарышты игеру қоршаған ортадағы тепе - теңдіктің бұзылуына әкеп соғуда. Табиғат - адамның күнкөріс көзі. Бірақ оны есепсіз шашып - төгіп пайдалануға болмайды. Жер шарының қай жерінде болмасын адамның өмірі, қызметі, өзінің және ұрпағының бүгіні мен ертеңі басатын жерге, демалатын ауаға, ішетін суға тікелей байланысты. Демек, адам баласы болашақты ойласа барды күтіп, аялап сақтаумен қоса қалпына келтіру, көркейтуге мән беру керек.

Деректерге сүйенсек, қазіргі таңда ел аумағында 22 миллиард тоннадан астам өндірістік және тұрмыстық қалдық бар. Оның 7 миллиард тоннаға жуығы қауіпті. Ғалымдардың пайымдауынша, егер жағдай осылай жалғаса берсе, 2020 жылға қарай қалдық 28 миллиард тоннаға жетуі мүмкін. Ал оларды қайта өңдеу ісі елімізде дамымаған.

Өндірістік қалдықтар өз алдына, тұрмыстық қалдықтарды да кәдеге жарата алмай келеміз. Мәселен, Швейцарияда әрбір тұрғын қоқысты сұрыптап төгуге міндетті екен. Яғни әйнекті әйнек, қағазды қағаз, пластикті пластик төгетін жәшікке бөлек салады. Нәтижесінде әйнек сауыттардың 90 пайызы, қағаз өнімдерінің үштен бірі қайта өңделеді. Ал біздің елімізде ше? Тұрмыстық қалдықтар сұрыпталмақ түгілі, оның 15 пайызы ғана өңделіп, пайдаға жарайды.

Пластикті қайта өңдеу өсіп келе жатқан үйінділерге қарсы күресте ең қажетті бағыттардың бірі болып табылады. Соңғы онжылдықта пластикалық қаптамадағы тауарлар саны — азық — түліктік және басқа да-тіпті бір рет емес, бірнеше есеге өсті. Ал мұндай пластмассаларды өртеуге болмайды, бұл атмосфераға зиянды.

Егер пайдаланылған пластикті қайта өңдеусіз қалдырса, процесс тіпті жылдар емес, жүздеген жыл алады. Әрине, биологиялық ыдырайтын пластикалық заттар да өндіріледі: пакеттер, қаптамалар, бірақ пластиктен жасалған қалдықтардың жалпы көлеміндегі олардың үлесі әлі де аз.

Пластикалық қалдықтардың пайда болу орындары көп және әртүрлі. Пластмассадан жасалған бұйымдар біздің өмірімізге жылдам кірді, біз оларға назар аударуды тоқтаттық. Дегенмен, кез келген уақытта сізді қоршаған нәрселерден пластикті көруге болады. Кез келген тұрмыстық аспаптың корпусын, декоративті әрлеу, сіздің үйіңізде — кір жуғыш және ыдыс жуғыш машиналардан тостерге дейін пластмассадан жасалған. Ас үй бұйымдары, іш киімге арналған себеттер, көкөністерге арналған контейнерлер және тоңазытқыштағы

сөрелер. Көптеген үйлерде пластикалық су құбыры және кәріз құбырлары, пластикалық терезелер тұр.

Мұның бәрі өз қызмет мерзімі бар және табиғи түрде тозады, ал кейін қоқыс себетіне, қоқыс төгетін жерге жіберіледі, егер өңделмесе, табиғи экожүйелерге түседі.

Бүгінгі таңда тұрмыстық пластикалық қоқыстың басым бөлігі:

- Түрлі конфигурациялы ПЭТ-бөтелкелер;
- пакеттер, үлдірлер және қаптамалар;
- бір рет қолданылатын тұрмыстық бұйымдар (ыдыс).

Отыз жыл бұрын пластикалық бұйымдарға арналған бірыңғай таңбалау қолдану қабылданды. Егер пластмасса ыдысты қарайтын болсаңыз, оның түбінде басылған белгішені көресіз. Біріншіден, үшбұрыштың символы болады. Оның астында пластмасса типінің әріптік шифры, ал ішкі — өңдеуге арналған пластиктің таңбалануы, пластиктің қандай түрінен сыйымдылық жасалғанын көрсететін сан болуы мүмкін.:

- PET (PETE) немесе ПЭТ (ПЭТФ) — полиэтилентерефталат. Одан бөтелкелер мен тамақ ыдыстарының көпшілігі жасайды.
- PEHD (HDPE) немесе pand-жоғары тығыз полиэтилен. Қатты ыдыс үшін қолданылады. Тамақ өнімдерін сақтау үшін қауіпсіз.
- PVC немесе ПВХ-поливинилхлорид. Одан тағаммен байланысуға арналмаған көптеген ыдыстар, Жиһаз және декор элементтері, кәріз құбырлары.
- LDPE (PELD) немесе ПЭВД-төмен тығыз полиэтилен. Одан пакеттер, қоқысқа арналған қаптар, тамақ пленкасы, икемді ыдыстар жасалады. Тамақпен байланысқа жол беріледі.
- PP немесе PP-полипропилен. Ойыншықтарды, автобөлшектерді, тағамдық қаптамаларды өндіру кезінде қолданылады. Тамақпен байланысқа жол беріледі.
- PS немесе PS-полистирол. Одан жылу оқшаулағыш, бір реттік ыдыс-аяқ, ойыншықтар, кеңсе тауарлары жасалады. Өрт сөндіру кезінде ғана қауіпті.
- (OTHER) өзгесі — жоғарыда бір топқа сәйкес келмейтін пластикалық бұйымдар таңбаланады. Көбінесе бұл қатты және мөлдір поликарбонат. Оны компакт-дискілер, линзалар, Қорғаныс көзілдіріктер, құрылыс үшін жарық өткізгіш элементтер жасау үшін пайдаланады.

Бүгінгі күні пластмассаның барлық түрлерін өңдеуге болады. Көптеген ірі қалаларда қалдықтар қайта өңдеу зауыттарына жіберілетін қабылдау пункттері бар. Проблемалар үшбұрышта "3" санымен таңбаланған PVC (ПВХ) қайта өңдейтін кәсіпорындарды іздеу кезінде туындауы мүмкін және "7"санымен OTHER (Өзгелер) санатына жататындардың барлығы. Мұндай кәсіпорындар негізінен орталық өңірлерде орналасқан.

Пластикалық қоқыс бірнеше жолмен қайта өңдеуге болады:

1) Пиролиздің көмегімен. Бұл ретте жоғары температураның әсерінен пластмассаны өңдеу тәсілі оттегінің қол жеткізбестен арнайы камераларда өңделеді. Мұндай процестің өнімі газ, жылу энергиясы және мазут болып табылады.

2) Жеке әртүрлілік — көпқұрамды пиролиз. Жоғары температурада (600 оС жоғары) оттегі жоқ ортада пластик балқиды, содан кейін көпқұрылымды айналым жүйесіне беріледі. Бұл пластмассаны улы заттардан тазартуға және таза отын алуға мүмкіндік береді.

3) Гидролиздің көмегімен. Вакуумдық резервуарларда пластмассаның ұсақ сынықтары судың, қышқыл ерітінділерінің және жоғары температураның әсерінен ыдырайды. Бұл энергия шығыны әдісі, және ол тек үлкен көлемде қайта өңдеу кезінде ғана ақталады.

4) Екіатомды спирттердің көмегімен. Этиленгликоль және жоғары температуралар пайдаланылатын гидролиздің кіші түрі. Сондай-ақ, химиялық реакциялар уақытын азайту үшін катализаторлар қолданылады. Бастапқы шикізатқа аз тұтынылған, бірақ алынатын пластик тағамдық пайдалануға жарамсыз.

5) Метанолиздің көмегімен. Термоөңдеудің ең танымал тәсілі. Жоғары температуралы резервуарларда пластмассалар метанолдың көмегімен ажыратылады. Мұндай әдіс тек ірі өңдеу ауқымы үшін ғана жарамды, сонымен қатар ол жарылыс қаупі бар.

6) Механикалық өңдеу көмегімен. Пластик алдымен сұрыптайды, содан кейін ол алдын ала ұсақтауға, жууға және кептіруге жіберіледі. Алынған фрагменттер балқып, не тікелей орнында құйылады немесе басқа өндірістерде шикізат ретінде пайдаланылатын түйіршіктерге ұсақтайды.

Пластикті кәдеге жарату, әсіресе үлкен масштабты өндіріс үшін тиімді:

- біріншіден, бұл бос жерде пайда табу мүмкіндігі: пластикалық қоқыс әлі де көп, оны жинау және қайта өңдеу қажет;
- екіншіден, бұл қоршаған ортаға үлкен пайда;
- үшіншіден, бұл екінші шикізатты пайдалану есебінен пластиктен өндіріс процесін арзандату мүмкіндігі;
- төртіншіден, Пластмассаларды өндіру мен қолдануда жаңа тауашаны алу мүмкіндігі, мысалы, 3D-басып шығару үшін материалдарды жеткізумен немесе көкөністерге арналған пластик жәшіктерді өндірумен айналысу.

Пластикалық қалдықтарды екіншілік өңдеу тек қана табысты жоба емес, жерімізді құтқаруға арналған алып күш. Табиғатты бірге құтқарайық!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Койбагаров С.Х., Жумагажинов А.Т., Толеуов С.Е., Тлеубердин К.Ж. Методы утилизации с использованием технологии газификации и оценка энергетического потенциала твердых бытовых отходов // Материалы XV Республиканского форума молодых ученых «ПУТЬ НАВСТРЕЧУ». Часть 4: СГУ им. Шакарима. -Семей, 2012. -226 с.
2. Статистический сборник: «Регионы Казахстана в 2010 г.», Национальный обзор применения экологических показателей. – Астана, 2010. – 43 с.
3. Фархутдинов И.З., Высторобец Е.А. Проблемы развития экологической политики и права в Республике Казахстан // Евразийский юридический журнал. – 2013, № 7. С. 23-24.
4. Машкевич В.А. Оценка состояния переработки твердых бытовых отходов и тенденции развития. – М.: АТ «Промпроект», 2013. – 223 с.

Ермек М.Е., Бексултанова А., студентки 3 курса
Научный руководитель: магистр, ст.пр-ль кафедры ТиРД Абдурахманова З.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

МОБИЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ «ТУР ГИД» ДЛЯ УМНЫХ ГОРОДОВ КАЗАХСТАНА

Быстрорастущий рынок мобильных приложений продолжает завоевывать самые разные сферы нашей жизни. Люди активно используют мобильные девайсы в повседневной жизни, что, несомненно, увеличивает спрос на самые разные приложения для мобильных телефонов. Безопасность мобильных приложений становится задачей наивысшего приоритета.

Развитию рынка мобильных приложений способствуют, во- первых, постоянный рост производительности мобильных устройств, а, во-вторых, рост доступности интернета, в том числе и мобильного, увеличение скорости и стабильности соединения. Это имеет определяющее значение, поскольку большинство мобильных приложений требует постоянного подключения к сети. Целью является это развить интерес к туризму в Казахстане, продвигать туристические обьекты, показать все красоты и богатство нашей страны.

Что будет в мобильном приложении: Карта со всеми туристическими маршрутами РК, все достопримечательности нашей страны, краткое описание достопримечательностей,

возможность бронирования отелей, возможность бронирования транстпорта, реклама туристких услуг и объектов.

В последнее время интерес к Казахстану, как к туристскому направлению, значительно возрос во всем мире, и соответственно, из года в год увеличивается спектр туристских услуг, предоставляемых местными туроператорами для привлечения большего количества путешественников. Более всего в Казахстане туристов из Германии, Англии, Японии, Кореи, Китая. Немцы и англичане уже разведали туристические маршруты Казахстана.

Сегодня Казахстан предоставляет практически все существующие виды туризма - познавательный, развлекательный, этнический, экологический и другие. Для туристов предлагается большое количество маршрутов путешествий по всей территории Казахстана. Взять хотя бы Южный Казахстан. Как не проехать по его Золотому кольцу? В благодатном оазисе южных степей, на стыке кочевой и оседлой цивилизаций существовали древнейшие города мира. Веками по этой земле проходила система древних караванных дорог, ведущих из Китая в страны Ближнего Востока и Европы. **Шелковый путь**, или **Жибек жолы**, как торговая магистраль зародился в III веке до н.э. Данный участок пути представляет собой уникальный комплекс **исторических, археологических и архитектурных памятников**, включая опыт планирования и строительства городов. Такие города как: **Отрар, Сайрам, Сыгнак, Сауран, Сузак, Туркестан** являлись не только центрами торговли, но также научными и культурными центрами. **Мавзолей "Ходжа Ахмеда Яссауи"** является уникальным шедевром архитектуры, относящийся к концу XIV и началу XV веков и был воздвигнут по приказу Великого Тамерлана. Мавзолеи "Айша-Биби" и "Бабаджи-Хатун" (X-XII вв.), мавзолеи "Карахана" и "Даудбека" в г. Таразе, мечети и множество других священных мест позволяют путешественникам почувствовать атмосферу прошлых веков. [1]

На территории Южного Казахстана находится знаменитый на весь мир **космодром Байконур**. И очень может быть, вскоре не только сами казахстанцы, но и жители других государств смогут вплотную приблизиться к космосу и почувствовать его фантастическое дыхание. Но не то чтобы слетать в звездные дали, а посмотреть вблизи, как это делают другие. В Байконуре планируется создать нечто подобное тому, что существует на американском мысе Канаверал - развлекательный комплекс с современными гостиницами и объектами индустрии. Это мини-центр, имитирующий управление полетами в космос, планетарий, музей по истории освоения космоса, сеть магазинов и супермаркетов, ресторанов, а также молодежные космические кафе.

В 193 километрах к востоку от г. Алматы, сквозь пласты Карбониферского периода и скалы протекает река **Чарын**, формируя гору Кулуктау. Чарынский Каньон напоминает известный Гранд Каньон в Аризоне (США), но на самом деле он имеет свой неповторимый облик. Этот необычный живописный район имеет разнообразный рельеф. Степные склоны каньона, колонны и арки достигают до 150-300 метров высоты. Поверхность земли испещрена множеством оврагов и ущельями. Река Чарын насчитывает в себе множество различных течений. Там, где река протекает по более влажным районам ее берега покрыты зарослями ивы и тополя. Особый интерес представляют ясеневые леса и тополиные рощи. Любители природы обнаружат природный рай в **Национальном парке "Алтын-Емель"**, который расположен натерритории равной 90 кв.км, между рекой Или и горной цепью Ак-Тау.

Здесь вы также можете воочию ознакомиться с наскальными рисунками, богатой дикой природой и уникальным явлением природы - **"Поющие пески"**. Это огромные дюны, имитирующие звук, похожий на сигналы речных судов. Дюна, в высоте равная 300 метрам, простирается на 3 километра. Поющие барханы производят неизгладимое впечатление. Чуть заметное движение песка вниз по склону создает звук жужжания и вибрации. Трение, образованное в результате движения сухого песка вместе с сухим воздухом, электризует его, создавая тем самым вибрацию. Этот звук можно услышать на расстоянии нескольких километров. В сырую погоду дюны не "поют".

В 160 километрах от г. Алматы простирается ущелье **"Тамгалы"**. Здесь обнаружены тысячи неизвестных наскальных рисунков. Это ущелье является настоящей галереей древнего искусства. Стены ущелья покрыты изображениями животных и жизненными сценами того времени, высеченными металлическими зубьями. Кроме того, регион располагает уникальными климатическими возможностями для отдыха, лечения, охоты, занятий альпинизмом, горнолыжным и конькобежным спортом. А расположение Западного Казахстана на стыке Европейского и Азиатского континентов в бассейне Каспийского моря, Волги, Урала уникально и ни с чем несравнимо. Здесь находится вторая глубокая точка планеты - **впадина Карагие**, лежащая на 132 м ниже уровня моря, а также знаменитые меловые утесы. Имеются богатые охотничьи угодья, условия для любителей рыбной ловли, развития водных видов спорта. Огромный научный интерес представляют заповедные памятники **древнего Мангышлака**, Устюрта и памятные места, связанные с казахским эпосом. Одним из основных мест отдыха в этом регионе был и остается **Актау**. Вашему взору предстанут не только впадина Карагие, но и скалистые возвышенности, живописные каньоны с родниковой водой. Можно посетить некрополи и подземные мечети, созданные талантливыми мастерами-каменотёсами. На побережье Каспийского моря немало пляжей. Море у скал, песчаный берег, каменистое дно... Для любителей экстрима - возможность полазать по скалам и поуправлять парусником.

Если Вы поклонник автомобильного, велосипедного, водного отдыха - то по достоинству оцените все прелести Северного Казахстана, его ландшафт и климатические условия. Национальный парк **"Кокшетау"** включает в себя большое количество курортных территорий и в течение многих лет известен как хорошее место для отдыха. В начале 20-го века был открыт первый лечебный санаторий. В 1920 - 1930 годы в стране самым известным курортом считался курорт **Боровое**. В 1938 году на Нью-Йоркской выставке были продемонстрированы первые фотографии курорта Боровое. Ландшафт и природа этой уникальной местности, туристский рай, расположенный среди степей, просто незабываемы. Многочисленные озера придают особенную красоту этому месту. Незря это место называют "Маленькой Швейцарией". Каждый год сюда приезжают тысячи туристов с целью активного отдыха, рыбалки, экотуризма, охоты, походов в горы и познавательного туризма.

Казахстан обладает значительными ресурсами для занятия спортивным туризмом и альпинизмом, горнолыжным спортом (Северный и Западный Тянь-Шань, Джунгарский Алатау, Рудный Алтай). В 25 км от г. Алматы в ущелье Заилийского Алатау на высоте 2200 метров расположен горнолыжный курорт **"Чимбулак"**. Это место очень привлекательно своим мягким климатом с большим количеством солнечных дней, плотный снежный покров сохраняется с ноября по май, а также оно имеет прекрасный окружающий вид с горными вершинами и хребтами. Алматинский и Восточный регионы Казахстана обладают всеми условиями для альпинизма, скалолазания, горнолыжного спорта и катания на санях. В Центральном Казахстане расположено одно из самых крупных озер мира - **озеро Балхаш**, уникальный Каркаралинский горно-лесной оазис. В крае много памятных мест, в которых сохранились археологические и этнографические объекты. И, наконец, Восточный Казахстан - это Алтай и его предгорные лесистые районы, река Иртыш, озера Зайсан, Маркаколь, Алаколь, Саускан.

Если говорить об **экстремальном** и **экологическом туризме**, то простора для них более чем достаточно. На данный момент туроператорами Казахстана разработано 904 маршрута, включая те, которые проходят по территории национальных парков: "Алтын-Емель", "Иле-Алатау", "Катон-Карагай", "Бурабай", "Кар-каралы", "Аксу-Джабаглы" и другие. Поклонники экзотики и приключений, уставшие от гостиничного сервиса и комфорта, могут пожить в казахских юртах и изучать местные обычаи, быт, традиции. Перечень услуг на этом рынке постоянно пополняется новыми предложениями. Теперь к ставшим уже традиционными походам в горы и посещением заповедников добавился еще один вид экологического туризма - **охота с хищными птицами**. Древний вид охоты с хищными птицами, зародившийся в Азии, сегодня вновь становится популярным.

Что такое мобильное приложение?

Мобильное приложение (англ. *«Mobile app»*) — программное обеспечение, предназначенное для работы на смартфонах, планшетах и других мобильных устройствах. Многие мобильные приложения предустановлены на самом устройстве или могут быть загружены на него из онлайновых магазинов приложений, таких как App Store, BlackBerry App World, Google Play, 1mobile market, Windows Phone Store, Яндекс.store и других, бесплатно или за плату.

Мобильное приложение — это программное обеспечение, специально разработанное под конкретную мобильную платформу (iOS, Android, Windows Phone и т. д.). Предназначено для использования на смартфонах, фаблетах, планшетах, умных часах и других мобильных устройствах.

Первоначально мобильные приложения использовались для быстрой проверки электронной почты, но их высокий спрос привел к расширению их назначений и в других областях, таких как игры для мобильных телефонов и GPS, общение, просмотр видео и пользование интернетом.

Мобильные приложения пишутся на языках программирования высокого уровня, а затем компилируются в машинный код операционной системы для получения максимальной производительности. Разработка приложений имеет свои особенности: мобильные устройства работают от батареи и комплектуются менее производительными процессорами, чем персональные компьютеры. Кроме того, современные смартфоны и планшеты повсеместно оснащены дополнительными устройствами, такими как гироскопы, акселерометры и фотокамеры, дающими уникальные возможности для расширения функционала приложения.

Обычно мобильные устройства продаются уже с некоторыми предустановленными приложениями. Остальные по желанию пользователя можно скачать (как платно, так и бесплатно) на специализированных сервисах: Apple AppStore, Google Play, Windows Phone Store и других. Первые магазины приложений, такие как Apple AppStore и Android Market, ставший впоследствии Google Play, появились в 2008 году. Спустя два года Американское диалектическое общество назвало термин «приложение» словом года. [2]

Рынок мобильных приложений в мире

Согласно отчету аналитической компании App Annie, мировой рынок мобильных приложений в 2017 г. вырос на 28,6% и достиг $166 млрд., из них $65 млрд. – затраты пользователей на покупки приложений и подписки, а еще $101 млрд – расходы рекламодателей и разработчиков приложений на продвижение.

Директор по аналитике рынков App Annie Самир Синха говорит, что в 2016 г. пользователи потратили на приложения $52 млрд, рекламодатели – $77 млрд. Таким образом, реклама в приложениях является основным драйвером роста всего рынка мобильных приложений, при этом значительную часть доходов приходится на социальные сети, видеосервисы и игры. Рост доходов произошел благодаря социальным сетям (в первую очередь Facebook), бесплатным платформам потокового видео (YouTube и др.), и встроенной рекламе в мобильные игры. Самый популярный формат — видеореклама. Реклама крупных брендов составит 12,5% всех размещений.

В сфере туризма мобильное приложение просто необходимо. Оно дает возможность клиентам быстро забронировать билет, гостиницу — и прилично на этом сэкономить. Это увеличивает продажи билетов в несколько раз, так как трудно переоценить удобство покупки билета из дома, в отличие от поездок в кассу и простаивания очередей. [4]

Преимущества мобильных приложений

• *Увеличение продаж*

Увеличение продаж с помощью push-уведомлений об акциях, скидках и бонусах. Это мотивирует клиентов возвращаться и делать покупки именно у вас. Причем сообщения можно отправлять в неограниченном количестве также и тем, кто находится недалеко вашего магазина, ресторана и т.д.

• *Маркетинговый инструмент*

Это отличный маркетинговый инструмент, так как информация о новинках и хитах стимулирует дополнительные продажи. Кроме того, изучая историю просмотров клиента, можно отправлять ему лишь ту рекламу, которая его заинтересовала. Это обеспечивает индивидуальный подход к клиенту.

• *Сбор информации о клиентах*

Мобильное приложение дает возможность собрать информацию о клиентах. Что больше всего покупают, сколько денег тратят, как часто совершают покупки. Провести аналитику и сбор данных можно с помощью приложения Skywell Smart Tracking.

• *Общение с клиентами*

Если в приложение интегрировать кнопку «поделиться» в популярных социальных сетях, клиенты смогут оставить отзыв, оценить ваш продукт или сервис.

• *Решение задач управления, логистики и контроля*

Мобильные приложения способны повысить эффективность работы компании, отслеживать путь товара и многое другое.

• *Улучшения качества сервиса*

К примеру, Интернет-банкинг позволяет клиентам моментально покупать билеты, бронировать столики в ресторанах, заказывать еду, вызывать такси.

• *Увеличение лояльности*

Интегрировав программу лояльности в приложение можно сэкономить на покупке пластиковых карт, а также увеличить количество поклонников вашего бренда.

• *Привлечение новых клиентов*

Если ваше приложение действительно полезно, его будут рекомендовать друзьям и знакомым. Это также увеличит узнаваемость вашего бренда.

• *Экономия на рекламной кампании*

Если поддерживать интерес к приложению, то можно сэкономить на рекламных кампаниях и увеличить эффективность приложения.

Благодаря мобильному приложению «Тур Гид» у туриста будет возможность путешествовать по Казахстану без помощи туристического гида. Так как в нем будут все обьекты и информация об этих обьектах.Это облегчит путешествие многим туристам, даже туристам из других стран, так как это приложение будет работать на нескольких языках.

Интерфейс будет прост в использовании, поэтому пользоваться приложением будет легко.

Так же, через это приложение у туристов будет возможность бронировать гостиницы и отели, и это так же поможет продвижению гостиничного бизнеса в нашей стране.

Расходы для реализации мобильного приложения

В разработке принимают участие 6 человек. По нашему расчету проект с учетом всех рисков займет 111 дней (рабочих) — это около 3,5 месяца, общая стоимость проекта 4 648 000тг.

Персонал: менеджер проекта, дизайнер, серверный программист , iOS программист, Android программист, тестировщик.

Доходы после реализации мобильного приложения

Расчет прогнозируемых финансовых результатов производится на базе следующей исходной информации

Среднее число покупателей - 30 человек/день;

Средний чек – 10 000 тенге;

Дневная выручка – 300 000 тенге;

Месячная выручка – 9 000 000 тенге;

Месячная прибыль - 4 000 0000 тенге. [5,6]

В послании Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева говориться, сегодня мир вступает в эпоху Четвертой промышленной революции, эру глубоких и стремительных изменений: технологических, экономических и социальных. Новый технологический уклад

кардинально меняет то, как мы работаем, реализуем свои гражданские права, воспитываем детей. Необходимость быть готовыми к глобальным изменениям и вызовам побудила нас принять Стратегию развития «Казахстан-2050». Республика Казахстан поставила цель, войти в тридцатку самых развитых стран мира.

В данное время реализуется План нации – 100 конкретных шагов, из которых реализованы программы нашего Президента Н.А. Назарбаева – это «Третья модернизация Казахстана», «Программа индустриализации», принята комплексная программа «Цифровой Казахстан» и разработан комплексный Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года. Данное Послание определяет, что нам предстоит сделать для успешной навигации и адаптации в новом мире – мире Четвертой промышленной революции. Именно в этом 2019 году наш Президент посвятил году молодежи и мы молодежь должны развивать, внедрять новые технологии и разрабатывать новые проекты для улучшении жизни населения.

Список использованной литературы:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың мақаласы Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» https://egemen.kz/article/nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghdar-rukhani-zhanhghyru әқ» 2017жыл
2. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы. https://zerde.gov.kz/kz/activity/bagdarlamalard%C4%B1-basqaru/digital-kazakhstan/#hcq=HTKrGVq 12 желтоқсан 2017 жыл.
3. Крайнова О. С. Инновационные аспекты разработки логистического подхода к управлению предприятиями индустрии туризма и гостеприимства : монография / Крайнова О. С. ; Моск. ун-т им. С. Ю. Витте, Фил. в г. Нижнем Новгороде. – М. : ЧОУВО "Моск. ун-т им. С. Ю. Витте", 2015. – 147 с.
4. Петрухина Е.В. Инновационные методы сервисной деятельности в туризме // Теор. и прикл. вопр. экономики и сферы услуг. - 2013. - № 7. - С. 61-71.
5. Мазбаев О.Б. Использование современных информационных технологий управления в системе туризма и гостеприимства // Вестник Университета «Туран».– 2015.– №4. – С. 68–70.
6. Землянухин А.Н. Некоторые характеристики применения информационных технологий в туристическом бизнесе // Моделирование, оптимизация и информационные технологии. – 2014. – № 1.

Болат К., 4 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: магистр, оқытушы Алимбекова М.М.,
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық униврситеті, экономика,бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республликасы

ТУРИЗМДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ЖҮЙЕ

Цифрлы технология біздің өмірімізге тәуелсіздігіміздің бастапқы жылдары-ақ батыл енгізіле бастады. Ең алдымен, мектептерді жаппай компьютерлендіру қолға алынды. Компьютерлер кеңседе де, үйде де негізгі ақпараттық құрал ретінде пайдаланыла бастады, ақпаратпен орындалатын кез келген жұмыс компьютер көмегімен жүзеге асырылатын болды. Ақпаратты сақтау да, тасымалдау да жолға қойылды.

Жолдауға сәйкес жазда елімізде «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы іске қосылуы белгіленді. Ақпараттық технологиялар қарыштап дамып бара жатқан мына заманда IT саласын дамытпасақ, дамыған 30 елдің қатарынан көріну қиын. Өйткені, өркениетті елдердің барлығы осы цифрлы жүйеге көшіп, өнеркәсібінің дамуын және халқының әл-ауқатын жылдан-жылға жақсартып келеді.

Жолдауда Елбасы: «Біз цифрлы технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет. Елде 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлы қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту керек. Бұл индустриялар қазірдің өзінде дамыған елдердің экономикаларының құрылымын өзгертіп, дәстүрлі салаларға жаңа сапа дарытты», деп нақты бағдар берді.

Қазақстандықтардың өмір сапасын арттыру әрі ұлттық экономиканы цифрландыру бағдарламасын жүзеге асыру шеңберінде 2020 жылға дейін интернет қолданушылардың санын 80 пайызға дейін арттыру, тұрғындардың 95 пайызын цифрлы хабар таратумен қамту, азаматтардың цифрлық сауаттылығын 80 пайызға дейін арттыру көзделуде. Бұл үшін биылдың өзінде аталған бағдарлама аясында елімізде 244 радиотелевизиялық станса іске қосылмақ.

«Цифрлы Қазақстан» тек бір ғана IT саласын емес, қоғамдағы өзге де салаларды дамытуға бағытталған. Бағдарлама ІЖӨ-дегі IT-секторының үлесін 2020 жылға дейін 5 пайызға жеткізуді жоспарлап отыр. IT-секторында 150 мың жаңа жұмыс орны ашылады. Еңбек өнімділігі 37 пайызға жеткізіледі. Халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру да басты міндет, ол 85 пайызға дейін жеткізілетін болады[1].

«Цифрлы Қазақстан» бағдарламасын жүзеге асыруда 4 бағыт бар.

Бірінші бағыт – ауыл-аймақты кең жолақты интернетпен қамтамасыз етіп, Қазақстанның транзиттік әлеуетін арттыру.

Екінші бағыт – экономиканың салаларына (көлік және логистика, денсаулық сақтау, білім беру, ауыл шаруашылығы және электронды сауда) цифрлы технологияны ендіру.

Үшіншісі – мемлекеттік органдар жұмысының сапасын арттыру.

Төртінші бағыт – IT-мамандарды даярлау.

Туризм аясында да қаншама цифрлық бағдарламалар, жобалара жазалынып жатыр. Жобалардың басты негізі – туристер үшін қолайлы жағдай жасау. Себебі қазіргі заман дамыған заман, көбінесе технологиялар жетік дамыған, сол технологияларды қолдана отырып, туризм аясындағы цифрлық жүйені дамыту.

Әлемдік нарықта мемлекеттер өздерінің орындарын бекіту үшін – жаңашылдық енгізу экономика саласының басты элементіне айналдырып отыр. Жаңашылдық жүйесі – табыстың көзі ретінде мемлекет бірнеше бағдарламалар, жобалар, сонымен қатар мемлекетті таныту үшін қаншама жаңа технологиялар түрлерін ойластырып, нарыққа шығаруда.

Жалпы, жаңашылдық бұл әрбір ел үшін үлкен өзгеріс, модернизация болып табылады. Себебі, жаңашылдыққа толы мемлекет нарықта, экономика, демография, әлеуметтік салада жетекші орынды иеленеді. Жаңашылдық аясындағы маңызды бір элемент – бұл ЭКСПО.

ЭКСПО 2017 – жаңалықтар алаңы ғана емес, сонымен бірге, жаңашылдық, инновация саласында сұхбаттасумен қатар, жалпыадамзатық мәселелер бойынша ғаламдық диалогтард дамыту мәселелерінде қозғап келеді. Міне, осылайша Халықаралық көрме – мемлекеттердің өзара түсіністігін орнатуға күш салып келеді.

Қазақтан Президенті Нұрсұлтан Әбішұлының бұл айтулы көрмеде Қазақстанның мәдениетін, тарихы мен дәстүрін көрсетудің маңыздылығына ерекше мән береді. «Отандық мәдениет қайраткерлерінің өнер көрсетуіне басымдық беру керек. Мәдени-думанды шаралар көрме аумағында ғана емес, бүкіл қалада өтуі қажет. Мұражайлар, көрмелер мен театрлар қонақтарды ең жоғарғы деңгейде қарсы алуға дайын болуы тиіс. Мәдени-думанды шаралар жоспары әлі күнге дейін келісілген жоқ. Барлық мемлекеттік органдардың үйлесімді қызмет еткені керек, осы жұмысты жеделдетуге тапсырамын» - деген еді Мемлекет басшыы өз сөзінде [1].

Расында, халықаралық аренада салмағы басым мұндай мерейлі шараны өткізу жұмысы біздің елге сеніп тапсырылған екен, ендеше меймандардың бұл көрмемен таныстығы – қазақ елімен, оның мәдениетімен, салт-дәстүрімен, рухани құндылықтарымен, табиғатымен таныстығы болып табылады.

Қазіргі кезде жаңашылдық негізі ретінде – цифрлік жүйесі елеулі орын алады. Цифрлы технология біздің өмірімізге тәуелсіздігіміздің бастапқы жылдары-ақ батыл енгізіле бастады. Ең алдымен, мектептерді жаппай компьютерлендіру қолға алынды. Компьютерлер кеңседе де, үйде де негізгі ақпараттық құрал ретінде пайдаланыла бастады, ақпаратпен орындалатын кез келген жұмыс компьютер көмегімен жүзеге асырылатын болды. Ақпаратты сақтау да, тасымалдау да жолға қойылды.

Сымсыз телефондар, желілік телеарна – осы бағдарламаның жемісі. Жаңа дамып келе жатқан жасанды интеллект белгілі бір алгоритм жоқ жерде пайдалануға жол ашады.

Цифрлік жүйе дамыту үшін «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасы әзірленгені белгілі. Онда сан салаға ақпараттық технологияларды енгізудің қадамдары тайға таңба басқандай көрсетілді [2].

Цифрлы стандартқа көшкен сәтте, Қазақстанда жерсеріктік жүйе абоненттерінің саны небәрі 6 300 болғанын ескерсек, бұл көрсеткіш аталған қызметтің халық арасында үлкен сұранысқа ие екенін көрсетеді. Бұл, әсіресе, ауыл тұрғындарына қатысты, өйткені, оның абоненттерінің 70 пайызы ауылдық жерлерге келеді.

Бағдарламаның негізгі мақсаты – орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды пайдалану арқылы республика экономикасының даму қарқынын жеделдету және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстан экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму жолына көшіру үшін жағдай жасау болып табылады.

Осы бағдарлама негізгі бес бағытпен жұмыс атқаруда, яғни:

1. «Экономика салаларын цифрландыру» - еңбек өнімділігін арттыруға және капиталдандырудың өсуіне алып келетін озық технологиялар мен мүмкіндіктерді пайдалана отырып, Қазақстан Республикасы экономикасының дәстүрлі салаларын түрлендіру бағыты.
2. «Цифрлық мемлекетке көшу» - қажеттіліктерін күні бұрын біліп халық пен бизнеске қызмет көрсету инфрақұрылымы ретінде мемлекеттің функцияларын түрлендіру бағыты.
3. «Цифрлық Жібек жолын іске асыру» - ішкі контур үшін де, Қазақстан Республикасының транзиттік әлеуетін іске асыру үшін деректерді берудің, сақтаудың және өңдеудің жылдамдығы жоғары және қорғалған инфрақұрылымын дамыту бағыты.
4. «Адами капиталды дамыту» - жаңа жағдайға - білім экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам деп аталатынды құруды қамтитын түрлендіру бағыты
5. «Инновациялық экожүйені құру» - бизнес, ғылыми сала және мемлекет арасындағы орнықты көлденең байланыстармен технологиялық кәсіпкерлік пен инновацияны дамыту үшін жағдай жасау бағыты. Мемлекет инновацияларды өндіріске шығаруға, бейімдеуге және енгізуге қабілетті экожүйе катализаторы ретінде әрекет етеді [2].

Көрсетілген бес бағыттың шеңберінде 17 бастама мен 100-ден астам іс-шара қалыптастырылды, оларды іске асырудан түсетін қайтарылымды алдағы жылдардың ішінде айқын көруге болады, сондай-ақ болашақ экономикасының жаңа саласы ретінде цифрлық секторды қалыптастыруға негіз болатын іс-шаралардың негізгі нәтижесін келесі онжылдықтан байқауға болады.

Бағдарламаны іске асыру республикалық бюджет қаражатынан 141 млрд. теңге көлемінде қаржыландыруды тартуды болжайды. Сондай-ақ квазимемлекеттік сектор субъектілерінен 169 млрд. теңге қаражат тартылады деп күтілуде. Бағдарламаны іске асыру бенефициарлары Қазақстан Республикасының барлық халқы, бизнес және мемлекеттік органдары болады, өйткені ол өмірдің барлық салаларына әсер етеді және мемлекеттің әрбір азаматы мен тұрғынының өмір сүру деңгейін арттыруға бағытталған. Бағдарлама жұмыспен қамту құрылымында елеулі өзгерістерге әкеледі - атап айтқанда, 2022 жылға қарай цифрландыру есебінен 300 жұмыс орны құрылады.

Қазақстандықтардың өмір сапасын арттыру әрі ұлттық экономиканы цифрландыру бағдарламасын жүзеге асыру шеңберінде 2020 жылға дейін интернет қолданушылардың санын 80 пайызға дейін арттыру, тұрғындардың 95 пайызын цифрлы хабар таратумен қамту, азаматтардың цифрлық сауаттылығын 80 пайызға дейін арттыру көзделуде. Бұл үшін

биылдың өзінде аталған бағдарлама аясында елімізде 244 радиотелевизиялық станса іске қосылмақ.

Бес бағыттың ең маңыздысы, мемлекет үшін экономикалық, демографиялық, әлеуметтік тұрғысынан елеулі орынға ие, сонымен қатар мемлекетті 30-елдің қатарына қосылуына мүмкіндік беретін бағыты – Цифрлық мемлекетке көшу.

Расымен де қазіргі таңда жалпы 60% -ды мемлекеттер цирфлық жүйеге көшкен. Мысалға алатын болсақ, туризм аясында көрсетілетін гидтың қызметін электронды стендтер атқарып отыр. Бұл стендтер туристерге, қалаға келген қонақтарға баратын жерлері, орналасу, тамақтану орындарына ешқандайда қиындықсыз жетуге мүмкіндік береді. Бұл стендтер басқа мемлекеттерде цифрлық гид деп аталады. Бағасы 1 стенд – 740000 тг, бұл стенд қыс мезгілінде -40 градус дейін жұмыс атқара алады, сонымен қатар бұл стендке орнататын жеке туристік бағдарламасы болады. Бұл бағдарламаның бағасы – 126250 тг құрайды.

Осындай стендтерді мемлекетіміз орналастыратын болса бұл – жаңашылдықтың бірі болып табылады. Жалпы, цифрлы мемлекет жүйесі онлайн-сату, 3Д принтинг, мобильді банкинг, цифрлы қызмет көрсету денсаулық, білім беру салаларындағы жаңа технологияларды жатқызуға болады. Сонымен, мемлекеттімізді цирфлық жүйеге енгізу арқылы өзіміздінде дәрежемізді көтеретініміз анық!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Рухани Жаңғыру – Болашаққа бағдар» ҚР Президентінің жолдауы, 2017ж
2. «Цифрлы Қазақстан» ҚР Президентінің жолдауы, 2017ж.

Василиади Д. В., студент 3 курса
Научный руководитель – преподаватель Кулова Б.Б.
Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ФЕРМЕНТАЦИЯ ЧАЯ

Виды чая по степени ферментации:
Неферментированный (некоторые сорта зеленых)
Слабо ферментированный (белый, зеленый)
Полуферментированный (улун)
Полностью ферментированный (черный, темный)
Постферментированный (пуэр)

В войне с гниением выдержанная пища является тактическим отступлением. Мы не можем победить природу в ее собственной игре, поэтому мы присоединяемся к ней и позволяем микробам идти своим путем вместе с мясом или сыром в надежде на развитие более глубоких и сложных вкусов, чем могут предложить нам их свежие версии.

Когда мы старим напитки, такие как вино, пиво и виски, у нас меньше гниения, но это все еще страстный союз с природой – отказ от свежих, зажигательных вкусов молодежи для чего-то более глубокого, многоуровневого и более зрелого.

Возраст хоть и проявляется во многих формах, имеет свой собственный характер. Вы понимаете это, когда пьете выдержанный пуэр. Ведь тогда вы пьете время.

Почему вообще стареет чай?

Большинство чаев чуть постарев, теряют вкус и умирают. Но при правильных условиях хранения (и правильном чае) вы получаете что-то совершенно уникальное: напиток, который скользит во рту, обнимает живот, расслабляет мышцы и очищает ваш разум.

Качественный старый чай – это лекарство со вкусом горького шоколада, сочной сливы или влажной сладкой почвы. И чем сложнее вкус, тем выше цена чая. Не зря некоторые элитные сорта пуэра стоят дороже, чем бутылка старого доброго Скотча.

Как узнать степень ферментации чая? На самом деле, все просто. Чем темнее цвет заварки в вашей чашке, тем сильнее окисление чая.

Как все происходит

Собранное сырье после предварительной сушки (подвяливания на солнце) размещают в темных помещениях с высокой влажностью до 90% и температурой воздуха 15-29°С. Обязательное условие – помещение должно проветриваться.

Листья раскладывают слоем 5-10 см на поверхности из специальных материалов (алюминия или дерева), которые не вступают в химическую реакцию с чайными фенолами. Специалист наблюдает за ферментацией, чтобы вовремя остановить ее.

Как ферментация влияет на вкус чая. Неферментированный или слабо ферментированный чай

Эта группа чаев пропускает этап окисления, поэтому сохраняет свой травяной аромат и привкус свежей зелени. К неферментированным чаям относится «Сенча» и «Жасминовые жемчужины».

Горький вкус напитка несколько смягчается присутствием простых углеводов: они составляют около 10% сухого экстракта чая.

Именно полифенолы (а в особенности катехины) обеспечивают знаменитые антиоксидантные свойства чая, препятствуя беспорядочной деятельности активных окислителей, которые способны серьезно повредить молекулы живой клетки. Недаром имеются вполне достоверные сведения о том, что напиток снижает вероятность развития онкологических и даже сердечно-сосудистых заболеваний.

Аминокислоты. Для получения определенных сортов чая растение перед сбором листьев затеняют на несколько дней или недель. Это сдерживает образование полифенолов и повышает содержание в готовом напитке аминокислот, которые придают ему вкус умами и отвечают за особые бодрящие свойства: дело в том, что чай содержит очень необычную аминокислоту — тианин.

Насколько известно, встречается тианин лишь у чайного куста, съедобного гриба-моховика

Из «чайных» белков особенный интерес представляет полифенолоксидаза. Она во многом отвечает за ферментацию во время производства черного чая, катализируя окисление полифенолов в собранных листьях. Поэтому, чтобы получить зеленый чай с его повышенным содержанием полифенолов этот белок часто заранее разрушают — точнее говоря, денатурируют, быстро нагревая или высушивая свежесобранные листья.

Алкалоиды

Алкалоиды используются растением для защиты от насекомых и других вредителей. Кофеин, теобромин и теофилин, на которые приходится 2–5% сухого веса сухих листьев, усиливают горький вкус готового напитка. Но мы их ценим не за это: эти алкалоиды являются мощными психостимулирующими веществами.

Все три ключевых алкалоида чая тормозят деактивацию медиаторных молекул цАМФ, которые необходимы для проявления возбуждающего действия адреналина. Поэтому чай и создает адреналиноподобный эффект, снимая усталость и сонливость, повышая работоспособность. Кроме того, стимулируя выброс дофамина, чайные алкалоиды создают хорошее настроение — жаль, лишь ненадолго и с большими шансами на привыкание. Например, еще один эффект кофеина связан с воздействием на рецепторы аденозина, к которому он структурно близок. Этот алкалоид быстро попадает в мозг и благодаря схожести с аденозином связывается с его рецепторами. Аденозин является тормозящим нейромедиатором, поэтому кофеин и приводит к возбуждению.

Кофеин — самое популярное психоактивное вещество в мире. В стандартной (около 230 мл) чашке черного или зеленого чая его содержится примерно 40 мг, а в 60 мл кофе эспрессо — 80 мг. Ежедневная доза кафеина выше 300 мг может вызывать тревожные состояния (а изредка даже психозы), а после потребления больше 235 мг в день у половины подопытных в экспериментах развивался синдром отмены.

Но мозг наш отличается огромной пластичностью, и в ответ на постоянный недостаток аденозина начинает производить все больше новых рецепторов. Поэтому со временем возбуждающий эффект и чая, и кофе ослабевают. А при резком прекращении употребления вся эта масса рецепторов связывает свой «родной» аденозин, приводя к сильному утомлению и сонливости.

П — пектин. Или П — полисахариды? Пектиновые вещества присутствуют в тканях практически всех высших наземных растений и некоторых водорослей, в основном в виде протопектинов. Протопектины нерастворимы и являются компонентами клеточной стенки, а также играют роль резервного вещества. Особенно много их в углевод-запасающих органах растений – в плодах и корнеплодах; в стеблях и листьях – существенно меньше. Пектиновые кислоты и пектинаты растворимы, содержатся в клеточном соке и участвуют в водно-солевом обмене. Важная особенность пектиновых веществ – их способность образовывать плотные гели, связывая большое количество жидкости. Благодаря ей они нашли широкое применение в пищевой промышленности – в производстве мармелада, пастилы, джемов, кремов, йогуртов, пудингов и т.п.? У человека нет ферментов, способных расщеплять пектиновые вещества. Нельзя исключить, что полакомиться пектином может микрофлора толстого кишечника, но это несущественно. Пектин не переваривается в человеческом ЖКТ, не всасывается и питательной ценности не имеет. Тем не менее, волокна пектина влияют на моторику кишечника, способствуют профилактике воспалительных процессов и дисбактериоза. Пектин способен связывать тяжёлые металлы, в том числе радионуклиды; впрочем, в наше время есть более современные и эффективные энтеросорбенты. Есть данные о том, что приём пектина может способствовать нормализации уровня холестерина в крови, а также принести пользу при комплексном лечении ожирения и сахарного диабета, но в целом роль пектина в медицине очень невелика. Имеет ли всё это какое-то отношение к чаю? Как сказать. Есть ли пектиновые вещества в чайных листьях? Конечно. Но акцентировать на этом внимание так же нелепо, как сообщать, что чай содержит витамины и микроэлементы – естественно, содержит, любое растение их содержит. Много ли пектиновых веществ в чайном листе? А самое главное – экстрагируются ли они в настой при обычном заваривании? Случалось ли у вас такое, чтобы заваренный чай сам собой застыл и превратился в желе? Способны ли те количества пектиновых веществ, о которых может идти речь, заметно повлиять на состояние здоровья? Всё, что говорится о возможной пользе пектина при атеросклерозе, диабете и т.п., относится, в основном, к чистому пектину в больших дозах, а не к поеданию яблок и лимонов и уж подавно не к чаю. И в любом случае с растительной пищей человек получает несравненно больше пектиновых веществ, чем при питье чая. Никакой фруктовый вкус пектины не обеспечивают – сами по себе они вообще не имеют выраженного вкуса (но, влияя на консистенцию и текстуру блюда, они могут повлиять и на восприятие вкуса). Сладковатый или кисловатый вкус пектину могут придать примеси или добавки. Что же до защиты от ожогов, то я могу только руками развести – не представляю, с какого потолка это взято (если кто-то знает – напишите мне). Содрогаюсь при мысли об экспериментах, с помощью которых можно установить, что чай обжигает не так сильно, как кипяток. По этой логике, яблочный компот вообще не может обжечь, а кипящим лимонным конфитюром можно с успехом лечить ожоги… Может, дело просто в температуре напитка? Ведь заваренный чай далеко не так горяч, как только что закипевшая вода. На первый взгляд, налицо классическая триада «чайной полезности»: вещества нет в чайном листе или его количество незначительно; если оно там и есть, то оно нерастворимо или не экстрагируется при нормальном заваривании чая; в довершение всего оно вообще не обладает свойствами, которые ему приписываются. Дело можно закрывать и сдавать в архив? Не всё так просто. Если мы попробуем поискать на Pubmed`e публикации о чайных пектинах, то не найдём почти ничего. А вот чайные полисахариды в целом – совсем другое дело! По числу исследований они пока отстают от чайных полифенолов, но, похоже, всерьёз намерены сократить этот разрыв. Полисахариды – это модно, это биологический тренд последнего десятилетия. Есть результаты, подтверждающие гиполипидемический эффект чайных

полисахаридов , антирадикальный и антидиабетический, антиканцерогенный и так далее. Но при этом во всех случаях речь идёт не о настое чая, а только о выделенном из чая веществе! А оптимальный режим извлечения полисахаридов из Аньцзи Бай Ча следующий: соотношение чая и воды 1:22,5, температура около 77 °С и… два с половиной часа! Стоит также иметь в виду, что чайные полисахариды, в отличие от полифенолов и L-теанина, не являются чем-то особенным. Можно найти аналогичные научные работы о полисахаридах водорослей, авокадо и так далее до бесконечности. Чайные полисахариды – не то же самое, что пектин! Они существенно сложнее. В их состав входят остатки как минимум десяти моносахаридов – в них найдены глюкоза, ксилоза, манноза, рибоза, глюкуроновая кислота. В них обнаруживаются белки, полифенолы, нуклеиновые кислоты и редкие элементы – лантан, церий и неодим. Их состав заметно варьирует в зависимости от сорта чайного растения и от способа обработки сырья. Почему же в чайном рунете интересные, сложные, многообещающие полисахаридчая превратились в тупой пектин из гастронома? Видимо, потому же, почему сплошь и рядомпишут «таннины», имея в виду полифенолы. Арабиноза? Галактоза? 1,4-гликозидные связи?

А пектин – просто и знакомо, легко запоминается.пишут «таннины», имея в виду полифенолы. Арабиноза? Галактоза? 1,4-гликозидные связи? А пектин – просто и знакомо, легко запоминается.

Список использованной литературы:

1. Похлебкин В. В. «Чай, его история, свойства и употребление» [текст] / Похлебкин В. В. – Россия, 1968г. – 136 с.

2. «Большая книга чая» [текст] / Переводчик: Васильева // Эксмо – 2014 г. 272 с.

Габбасов Ч.Г., студент 3 курса
Научный руководитель – Старостин В.О, преподаватель
Карагандинский колледж экономики и статистики, г. Караганда, Республика Казахстан

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ

Одним из решающих факторов, определяющих развитие электронной торговли является доступность к информационным и коммуникационным технологиям и возможностям Интернет. На сегодня, количество казахстанских интернет-пользователей достигло 71% населения страны. Создана инфраструктура для реализации всех видов направлений электронного бизнеса. Согласно оценке ООН по развитию **«электронного правительства»**, Казахстан позиционируется на 28-ом месте среди 190 стран

Крупнейшие интернет-магазины Казахстана генерируют более 200 млн. долларов выручки. Имеются в отечественном интернете и отрасли-лидеры. Одной из них, с оборотом в 120 млн. долларов, стал сегмент продажи авиа- и ж/д-билетов. Самым крупным игроком здесь по-прежнему остается AirAstana (71%). На втором месте КТЖ с долей в 13%, на третьем- Aviata (6%), на четвертом- Chocotravel (4%)

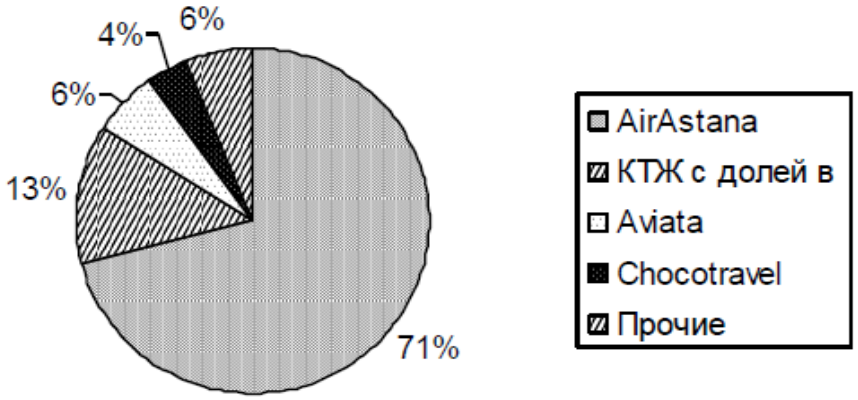

Рисунок 1. Рынок по продаже авиа- и ж/д билетов

Еще один крупный сегмент отрасли электронной коммерции - fashion (одежда и обувь). Здесь оборот составляет 136 млн. долларов. На рисунке 2 представлены крупные игроки в этом секторе.

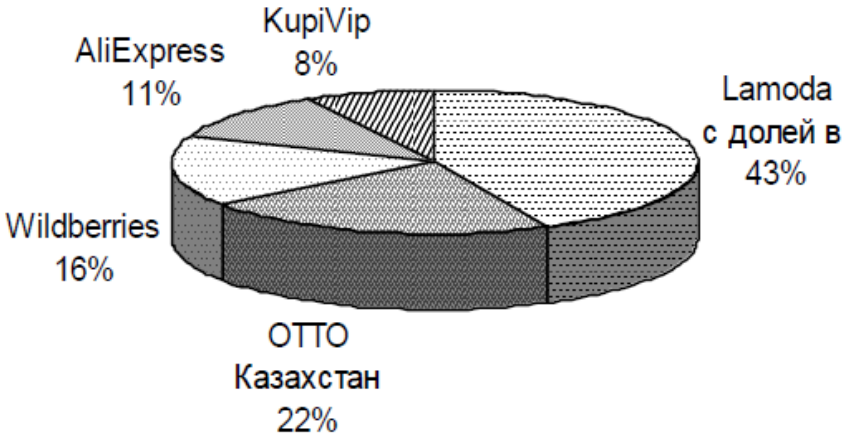

Рисунок 2. Рынок электронной торговли Fashion (обувь, одежда)

Самыми популярными категориями среди онлайн-покупателей в Казахстане остаются одежда и потребительская электроника: такие покупки за полгода делали соответственно 64 % и 50 % опрошенных. Далее средства по уходу, книги и журналы, мобильные устройства, билеты на мероприятия. Меньше всего пользователи покупают упакованные продовольственные товары, алкоголь.

Развитие электронной коммерции в Российской Федерации в основных чертах повторяет тот опыт, накопленный развитыми государствами. Как правило, не существует принципиальных страновых различий в исследуемой сфере, т. к. изменения происходят в русле мировых тенденций. Естественно, большинство хозяйствующих субъектов нацелены на положительный результат деятельности. В связи с чем, выделим основные стратегические направления, используемые организациями:

1. нацеленность на большее количество посещений;
2. ориентация на увеличение числа покупок;
3. увеличение размеров среднего чека;
4. повышение конверсии сайта.

Перечисленные направления являются взаимосвязанными и взаимодополняющими, в единичном виде предпринимателями не используются. Такой показатель, как «посещаемость

сайта», преобразуется в конкретные покупки. А количество закупок не является определяющим, несмотря на размер.

Однако такой показатель, как конверсия, представляющая собой отношение числа просмотров-визитов к числу совершенных покупок, в электронной торговле занимает особое место. Этот коэффициент отражает эффективность электронной витрины или магазина. При этом низкая конверсия компенсируется большим размером средней покупки, так же как и высокая не всегда обеспечивает прибыльность в случае малого количества совершенных покупок.

К основным проблемам, тормозящим развитие электронной коммерции, относятся:

1. недоверие части потребителей;
2. недостатки в развитии инфраструктуры, в т. ч. финансовой;
3. несовершенство институциональных основ;
4. несовершенство логистической инфраструктуры.

Более 52% всех пользователей глобальной сети осуществляют покупки хотя бы раз в месяц. К лидерам в данном рейтинге относятся страны Европы (59%) и Северной Америки (53%). За ними следуют страны Азии, Южной Африки и Латинской Америки. Наиболее активные покупатели живут в Великобритании и Германии, которые ежемесячно покупают не менее 6-7 товаров онлайн. В среднем же европейцы делают не более 5-6 покупок.

И хотя Казахстан не попал в список 20 стран-лидеров по числу интернет-пользователей, совершающих покупки онлайн, 63% наших соотечественников, регулярно пользующихся интернетом, занимались когда-либо виртуальным шоппингом. Большинство из них делают покупки через интернет раз в 2-6 месяцев, интересуясь, в основном, книгами, музыкой, фильмами или видео-играми. Покупают немного — в среднем, 2-3 наименования за один раз.

Казахстанцы совершают покупки в интернете реже, чем жители Австралии, Новой Зеландии, Канады, США, большинства западно-европейских стран и таких азиатских стран, как Китай, Южная Корея, Япония и Тайвань, однако, чаще, чем латиноамериканцы и жители некоторых других стран Азии. Треть (34%) интернет-пользователей в Казахстане, совершавших покупки онлайн, делали это в течение последнего месяца. Это меньшее число респондентов, чем в среднем во всем мире (52%), и одинаковое с такими странами, как Гонконг, Индия, Малайзия, Сингапур, Испания и Португалия. Одинаковое число респондентов в Казахстане — по 23% — делают интернет-покупки раз в 2-6 месяцев. Одна пятая (20%) делали последний заказ более полугода назад.

Казахстанцы достаточно скромны в объемах интернет-покупок. Большинство тех, кто приобретал что-либо в течение последнего месяца, купили от одной до трех вещей. Одна пятая «частых покупателей» приобрели от четырех до десяти наименований. Есть также 6% интернет-пользователей, которые за последний месяц купили от 20 до 400 предметов за один раз, что, по-видимому, указывает на процент частных бизнес-транзакций.

Недавние исследования в области интернет-маркетинга отмечают значительный рост онлайновых продаж по всему миру. Большой интерес маркетологов вызывают развивающиеся страны, где темпы роста интернет-маркетинга столь велики, что при дальнейшем подобном развитии объемы продаж в глобальной сети в ближайшие годы могут сравниться с развитыми странами.

То, что электронная коммерция нашла свое место в сердцах казахстанских потребителей, - очевидный факт. То, что у электронной коммерции огромный потенциал развития тоже бесспорно. В 2004-2005 гг. на казахстанском рынке интернет-маркетинга и электронной коммерции произошел качественный скачок. Покупки в интернете постепенно вошли в потребительское сознание и заняли там свою нишу. Конечно, остается ряд факторов, несколько тормозящих развитие электронной коммерции в Казахстане. К ним можно отнести скептическое отношение к платежной системе, боязнь совершать покупки по кредитной карте, ограниченное предложение отдельных категорий товаров. Однако в общем и целом ситуация выглядит оптимистично.

Список использованной литературы:

1. Статистика интернет-торговли в странах мира. - http://www.shopolog.ru/metodichka/analytics/statistika-internet-torgovli-v-stranakh-mira.
2. Дианова Т. В. Электронная торговля в системе экономических отношений современного рыночного хозяйства: автореф … канд. экон. наук. / Дианова Таисия Владимировна. — М., 2013. — 24 с.
3. Chaffey D. E-Business and E-Commerce Management: Strategy, Implementation and Practice. - NewJersey: PrenticeHall, 2010. — 504 p.
4. Становление и тенденции развития электронной коммерции - http://www.dslib.net/economika-mira/stanovlenie-i-tendencii-razvitija-jelektronnoj-kommercii.html

Гапеев А.С., студент 2 курса
Научный руководитель - ст.преп., магистр А.С. Цицина
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза г. Караганда, Республика Казахстан
магистр Н. А. Мунтаев директор ТОО «Artson Build Invest» г. Караганда, Республика Казахстан

АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА «МУЗЫКАЛЬНЫЙ МАГАЗИН»

В настоящее время проблема создания приложений и внедрение их в повседневную жизнь очень актуальна. Так, например создание программ внесения оплаты за различные услуги через терминалы. В каждом офисе есть ПК со специальными приложениями для работы. С помощью приложений ведется производство сложной техники на предприятиях, автоматизация производств.

Актуальность данной темы обусловлена тем, что на сегодняшний день современные информационные технологии позволяют значительно облегчить работу на предприятиях, например: в магазине музыкальных дисков.

Программа обеспечивает возможность выполнения следующих задач:

– Показывает список групп, альбомов, песен которые есть в базе.
– Поиск группы или альбома в базе.
– Возможность добавлять группы, альбомы и т.д., редактирование их и удаление.
– Вывод информации об определенной группе и цену на определенный альбом.

Интерфейс пользователя содержит: Название программы. Опции, такие как закрыть, удалить, добавить и т.п. Таблицы базы данных. Поиск. Цена. Справочная информация.

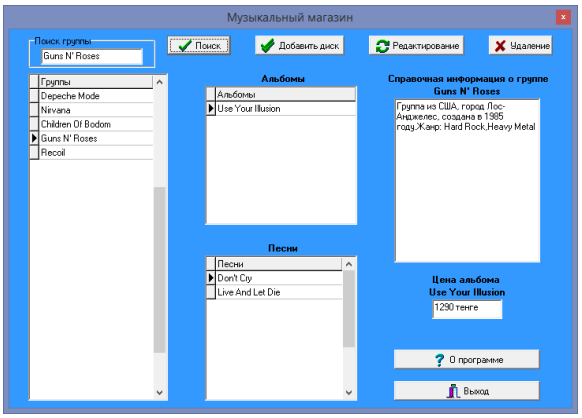

Рисунок 1. Главная форма программы

В программе АИС «Музыкальный магазин» не использованы входные и выходные переменные.

Главной функцией данного приложения является функция добавления диска. Не менее важной является функция поиска группы в базе данных, а также удаление из базы данных.

Тестированию в программе подлежит проверка на наличие всех файлов проекта программы, если все файлы в наличии, приложение запускается. После запуска программы нужно поочерёдно проверить работоспособность каждой кнопки. После этого действия проверке подлежит файл базы данных, а точнее записи в таблице, они должны быть заполнены так же, как и предполагалось пользователем. Если же все соответствует, то приложение прошло тестирование.

Начало тестирования:

– В поле «Поиск группы» вводим название нужной группы и нажимаем кнопку «Поиск», если группа найдена, в таблице выберется группа, если нет, появится окно ошибки, где нужно нажать «ОК».

– Для добавления нажимаем на кнопку «Добавить диск».

– Появилось окно добавления диска, для добавления данных нажимаем на соответствующие кнопки и после нажимаем кнопку «Сохранить и выйти».

– Нажимаем на кнопку «Редактировать».

– Появилось окно редактирования, для редактирования определенных данных нужно выбрать эти данные в таблицах в главном окне.

– После ввода данных, для сохранения редактирования нажать на кнопку «Сохранить».

– Для удаления данных нажать на кнопку «Удаление».

– Появилось окно удаления, на котором 5 кнопок для удаления определенных данных.

– Например: для удаления песни нужно выбрать нужную песню в таблице песен на главном окне, и нажать кнопку «Удаление песни».

– При удалении нужно знать, что удалять следует в следующем порядке, удаление песни, удаление цены альбома, удаление альбома, удаление описания, удаление группы.

– Для получения справки о программе, нажать кнопку «О программе», появится окно с описанием программы, после нажимаем на кнопку «Ок».

– Нажимаем на кнопку «Выход».

В ходе создания проекта было решено множество задач. Задачи были довольно разнообразные: создание пользовательского интерфейса, создание базы данных, создание структурной схемы проекта, алгоритмы работы с базой данных. Каждая решаемая задача имела множество вариантов решений. Некоторые задачи можно было решить проще, некоторые сложнее. Возможно, есть наиболее лучший подход к решению задачи.

Программа имеет простой, инстинктивно понятный интерфейс для пользователей.

Разработанная программа предназначена для более удобного поиска и учета дисков в магазине музыкальных дисков.

Во многих магазинах это приложение поможет продавцу определять есть ли в магазине то или иной диск, добавлять диски при поступлении, редактировать при нужде, удалять, а также рассказать покупателю об исполнителе.

Список использованной литературы:

1. Климова, Л. М. Delphi 7. Основы программирования. Решение типовых задач. Самоучитель / Л.М. Климова. - М.: КУДИЦ-Образ, 2017. - 480 с.

3. Культин, Н. Delphi 6. Программирование на Object Pascal / Н. Культин. - М.: БХВ-Петербург, 2012. - 528 с.

7. Культин, Никита Основы программирования в Delphi 8 для Microsoft.NET Framework. Самоучитель (+ CD-ROM) / Никита Культин. - М.: БХВ-Петербург, 2013. - 400 с.

10. Осипов, Дмитрий Delphi. Программирование для Windows, OS X, iOS и Android / Дмитрий Осипов. - М.: "БХВ-Петербург", 2014. - 464 с.

13. Ревич, Ю. Нестандартные приемы программирования на Delphi / Ю. Ревич. - М.: БХВ-Петербург,2016. - 560 с.

Гопп Н. И., студентка 3 курса
Научный руководитель – преподаватель Кулова Б.Б.
Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ГМО – УСОВЕРШЕНСТВОВАННАЯ ФОРМА СЕЛЕКЦИИ

Что же такое генная инженерия и генно-модифицированные организмы? Во-первых, стоит отметить, что генная инженерия это не наука, а именно набор экспериментальных техник.

ГМО – это живой организм, ген которого был заменен, или вовсе удален искусственным путем в лаборатории.

Важно помнить, что гены меняются (мутируют) у всех живых существ. Это происходило всегда, и будет продолжаться в последствие,а называние этим изменениям - эволюция. Разница между искусственно изменяемыми генами и теми, что мутируют сами по себе, в живой природе, заключается лишь в том, что в первом случае мы контролируем этот процесс, а во втором – нет. Генные инженеры и селекционеры изменяют гены с определенной целью.Например, чтобы получить растение, устойчивое к некоторым вирусам, болезням и даже наделить их полезными, несвойственными этому организму функциями.

Почему люди бояться ГМО и существуют ли ГМОфобия? Зачастую люди бояться ГМО, по причине своей неграмотности в данном вопросе. По данным опросов 2017 года оказалось, что только 29% жителей России представляют себе, что гены есть не только у генно-модифицированных растений, но и у обычных. Примерно 80% считает, что ГМО очень опасны и вредны. Стоит обратить внимание на одну из самых крупных статей, напечатанных в журнале Critical Reviewsin Biotechnology (Nicoliaetal, 2014), где рассмотрели около полутора тысяч публикаций по теме ГМО. Авторы данного обзора пришли к единому выводу, что никаких опасностей ГМ-организмы не несут.

Также, люди не понимают и то, что консерванты с красителями и генная инженерия — совершенно разные вещи. Все «страшилки», придуманные и жутко преподнесённые в СМИ обычным обывателям, воспринимаются так, что ГМО – это страшные существа, несущие гибель всему живому на планете. Этими ужасами воспользовались производители пищевой, маркетологи и рекламные агентства, и стали использовать нужную, как всем показалось маркировку «не содержит ГМО». Соответственно выбор людей пал на органические «полезные и безвредные продукты». Но в тоже время, люди стали забывать, что органическое – не синоним полезному.

Примером можно привести случай, произошедший в 2011 году. В Германии нахлынула вспышка пищевых отравлений, вызванных патогенным штаммом кишечной палочки. Тогда 3950 человек отравились, 53 человека погибли. Расследование показало, что источником инфекции послужила органическая ферма. Патогенный штамм обнаружили в ростках пажитника, который используется для приготовления многих блюд индийской кухни в качестве приправы. Эпидемиологическое исследование показало, что у тех, кто употреблял этот натуральный продукт, многократно повышался риск кровавого поноса. Мы видим, что органические продукты в данной истории оказались, мягко говоря, небезопасными.

Многие так же задались вопросом: вызывает ли ГМО рак? И первое что приходит в голову, темным, в этой сфере и незнакомым с другими исследованиям этого вопроса людям, это то, что французские ученные провели эксперимент, в ходе которого заявили, что у крыс, питающимися с различной дозировкой ГМ-продуктами, образовались раковые опухоли. Исследование незамедлительно опровергли и сочли не точным, не корректным по своим

статистическим данным, в процессе оценки выявилось, что в 45 % случаев к 1,5 году жизни крысы этой линии даже те, что никогда употребляли ГМ-продукты больны раком. ГМО – это усовершенствованная селекция? Открытия в Генной инженерии. «Все методы и процессы в генной инженерии, связанные с переносом геном, взяты из примеров приведенных нам самой природы» - к данному заявлению пришли ряд учёных, из некоторых : российский биолог, популяризатор науки, научный журналист, писатель и блогер, кандидат биологических наук Панчин А.Ю, и российский биоинформатик, доктор биологических наук (молекулярная биология), кандидат физико-математических наук (биофизика) Гельфанд М..

В наших организмах на протяжение десятков, сотен тысяч лет происходили изменения, другими словами мутации, многие из которых приводили к быстротечной адаптации, развитию, и главное к эволюции. Некоторые мутации у растений приводят к тому, что растение начинает лучше или быстрее расти, давать более крупные плоды. Систематически отбирая лучшие (с нашей точки зрения) растения, высаживая их на полях и тем самым осуществляя селекцию, мы увеличиваем урожайность полей и качество выращиваемых культур. Сегодня практически никто не выращивает дикие варианты растений для последующего употребления в пищу. Скажем, дикая форма кукурузы, теозинт (имеющая тоненький, маленький колосок), не показалась бы съедобной.

Недостатком стандартной селекции является то, что порой приходится долго ждать появления растений с необходимыми свойствами, ведь мутации могут произойти где угодно, а вовсе не там, где надо. Чтобы ускорить появление нужных растений, иногда даже используют мутагены, приводящие к более быстрому накоплению мутаций. При таком подходе иногда среди тысяч получившихся «мутантов», многие из которых хуже исходного растения, найдется несколько с нужными свойствами.

Так же, стоит отметить, что в селекции используются напрямую опасные методы, такие как: обработка ядом колхицином, радиационный мутагенез, химический мутагенез.

Преимуществом выборочной селекции, является возможность изменения качества продуктов, при помощи переноса гена одного организма, в последующий.

В фиолетовых продуктах, таких как свёкла, баклажаны, фиолетовая капуста, черника, ежевика, черная смородина содержится большое количество антиоксидантов – антоцианов (anthocyanin); которые в свою очередь снижают риск возникновения и развития ряда онкологических заболеваний. Данное сведение привело к появлению сорта «синих» помидоров. К плюсам данной модификации можно отнести:

- Повышенное содержание антоцианов в кожуре, в ГМ помидорах антоцианы производятся и в мякоти, поэтому итоговое их содержание, намного выше и сопоставимо с содержанием в вышеупомянутых ягодах.
- Устойчивость к грибковым инфекциям.
- Вкусовые качества (по причине того что в отличие от обычных помидоров, фиолетовые могут дольше находится на грядке, что позволяет им вырабатывать больше питательных веществ).

Так же, в недавних исследованиях было обнаружено растение, которое позволит людям потреблять сладкие блюда без ущерба здоровью. Тропическое растение «Thaumatococcus daniell» содержит ген, кодирующий белок тауматин, который в тысячи раз слаще сахара. В настоящее время, природных источников таумина сравнительно малое количество. Поэтому, ученные генной инженерии, трудятся над созданием организмов, и растений производящих тауматин. Положительным дополнением внедрения белка тауматина в растения, является их повышенная устойчивость к ряду инфекций. Так же, можно предположить, что вкус таумина отличается от привычного для нас, вкуса сахара, и многих людям может и вовсе не понравится. Но, в таком случаи, почему бы не попробовать изменить ген тауматина, чтобы создать белок с более приятным вкусом?

В 2012 году в журнале Nature была опубликована статья, в которой было отраженно, что в период с 1990 по 2010 год в Северном Китае благодаря внедрению генетически модифицированных растений, устойчивых к вредителям, и, следовательно, снижению

использования химикатов (пестицидов) удалось не только уменьшить количество вредных насекомых на полях, но и увеличить количество членистоногих-хищников: божьих коровок, пауков и златоглазок.

Не так давно, козам в геном смогли встроить ген антибактериального белка лизоцима. Этот белок содержится в грудном молоке женщин, защищая от инфекционных воспалений груди. Употребление обогащенного лизоцимом молока может защитить многих детей разного возраста от инфекционных заболеваний желудочно-кишечного тракта.

Проект Enviropig, «Экосвинка» или «Экохрюшка», который на удивление всех, оказался не поддержан со стороны защитников природы, получил очень хорошие результаты. Каждому живому организмы для нормальной работы требуется фосфор. Фосфор, встандартомкорме для хрюшек находится в форме солей фитиновой кислоты, которая плохо усваивается их организмом. В последствие переваривания и дальнейших процессов пищеварения, фосфор оказывает на поле, в виде свиного навоза, затем вымывается дождевой водой и попдаетв близлежащих водоёмах. В свою очередь обитающие в водной среде, микроорганизмы с лёгкость усваивающие фосфор, начинают выбрасывать токсичные вещества в водоем,происходит цветение, что в следствие приводи к гибели рыбы и прочих водных организмов, другими словами всё это ведёт к малой экологической катастрофе.

Невозможно выделить ГМО в отдельную группу, которая принесет особую опасность. Если мы употребим в пищу сваренный картофель, это не означает, что мы сваримся, так же и с «синими» помидорами, богатыми антоцианами. Мы не посинеем, и не станем производить антиоксиданты, мы получим лишь порцию необходимую нашему организму для нормальной работы и повышению нашего иммунитета.

Положительными моментам, в генной инженерии будет является то, что создав новые, лучше сорта растений, экосвинок и любые другие ГМ-организмы, мы принесём огромную пользу нашему здоровью, окружающей среде. Будем получать больше витаминов, минералов, и других полезных веществ, кирпичиков для нашего иммунитета. Сможем побороть, и предотвратить страшные, уносящие миллионы жизней заболевания. Научимся восстанавливать и беречь мир. И возможно предотвратим экологические катастрофы.

Будущие за ГМО, главное правильно воспользоваться, и умело управлять!

И прекрасным дополнением станут убеждения в словах, американского производственного инженера, промышленного дизайнера и футуролога, Жака Фреско: - «Человек, сам ничего не придумал, за него всё уже решила природа, любое изобретение это одной из явлений природы».

Список использованной литературы:

1. Панчин А. Ю. Сумма биотехнологии. Руководство по борьбе с мифами о генетической модификации растений, животных и людей [текст] / Панчин А. Ю. –Россия: АСТ, Corpus, 2016 - 428 с.

2. Панчин А. Ю. ГМО – мифические опасности [текст]/ А.Ю. Панчин // Троицкий вариант. – 26 февраля 2013 года. - № 4

Григорьева А.С. студент 3 курса
Научный руководитель – преподаватель, Семенов А.А.,
Чебоксарский кооперативный институт (филиал) автономной некоммерческой образовательной организации высшего образования Центросоюза Российской Федерации «Российский университет кооперации», г. Чебоксары, Чувашская Республика, Российская Федерация

К ВОПРОСУ ОБ УПРАВЛЕНИИ ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМИ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ И ИХ РОЛИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ

В современных условиях хозяйствования вопросы обеспечения надлежащей экономической безопасности организации приобретают особую актуальность. Смещение акцентов в сторону формирования информационного общества и экономики знаний, интернационализации хозяйственной деятельности, ориентированности на социальную и экологическую ответственность бизнеса и формирования концепции устойчивого развития, дематериализации капитала, а также повышения требований к прозрачности информационной среды мировой финансовой архитектуры в посткризисный период – вот лишь немногое с чем приходится сталкиваться экономическим субъектам в настоящее время. Недаром видные экономисты, политики, представители научного сообщества данные явления вмещают в достаточно емкий термин «new normal» или «новая реальность», который все чаще употребляется в разного рода дискуссиях, дебатах по ключевым факторам, определяющим развитие глобальной экономики на протяжении предстоящего периода, по сути, до следующего крупного, структурного кризиса.

«Жесткие» условия «новой реальности» требуют от субъектов бизнеса – владельцев компаний, организаций, а также профессионального наемного менеджмента, осуществляющего функции текущего управления, уделять повышенное внимание вопросам своевременной диагностики финансового состояния экономических субъектов [3, 9]. В том числе необходимо осуществлять постоянный мониторинг приемлемого уровня обязательств, оказывающих влияние на результаты финансовой деятельности организации, а, следовательно, на возможность функционировать в хозяйственной среде, то есть обеспечивать и поддерживать свою экономическую безопасность.

Отечественное гражданское законодательство рассматривает обязательство как правоотношение, в котором «…одно лицо (должник) обязано совершить в пользу другого лица (кредитора) определенное действие, как-то: передать имущество, выполнить работу, оказать услугу, внести вклад в совместную деятельность, уплатить деньги и т.п., либо воздержаться от определенного действия, а кредитор имеет право требовать от должника исполнения его обязанности» [1].

Приведенное определение отражает юридический подход к пониманию обязательств и отражает наличие, как минимум, двух участников таких правоотношений: должник (в бухгалтерском учете отражается как дебитор), который обязан совершить определенное действие или же воздержаться от него в пользу другого лица – кредитора.

На основании положений части 2 статьи 307 Гражданского кодекса Российской Федерации (далее ГК РФ) в гражданско-правовом обороте обязательства возникают из договоров и других сделок, вследствие причинения вреда, вследствие неосновательного обогащения, а также из иных оснований, указанных в настоящем кодексе [1]. Оценка обязательств, согласно юридическому подходу, выражается в сумме цены сделки, определенной сторонами договора, и не подвержена влиянию изменения покупательной силы денежных средств.

Помимо юридической трактовки, имеет место быть и экономическое представление обязательств. Ее сущность сводится к возникновению в процессе обязательственных отношений кредита предоставленного (дебиторская задолженность) и кредита полученного (кредиторская задолженность). Многие эксперты считают, что в наиболее выгодном положении находится должник. И действительно это выглядит так.

В процессе исполнения договора организация-должник получает определенные товары (работы, услуги), которые используются ею в процессе хозяйственной деятельности, тем самым извлекая определенные экономические выгоды. Но оплата за поставленные товары (работы, услуги), как правило, не происходит в то же время. Оно осуществляется позднее. И чем больше срок с момента возникновения долга до момента его погашения, тем более

выгодна для организации-должника сделка, предполагающая оплату после их получения. Все потому что денежные средства, предназначенные для погашения указанного долга, организация-должник не направляет на ее погашение, а использует ее в хозяйственной деятельности и тем самым способствует дополнительному притоку экономических выгод [11].

С точностью наоборот, эта трансакция выглядит убыточной для хозяйствующего субъекта, предоставившего кредит, так как отвлекаются средства из оборота организации и используются другими юридическими лицами-должниками.

Экономический подход интерпретации обязательств использует инструменты измерения величины на основе концепции временной стоимости денег: «...либо исчисление «сегодняшней» суммы в «завтрашних» деньгах (так называемая процедура наращения), либо расчет «завтрашней» суммы в «сегодняшних» деньгах (процедура дисконтирования)» [8, с. 65].

Охарактеризованные выше подходы к пониманию сущности обязательств диаметрально противоположны друг другу. Однако, как справедливо утверждает профессор М.Л. Пятов, что «...для оценки экономической успешности предприятия значение имеют как юридические, так и экономические характеристики...» [6, с. 119].

Примером удачного совмещения таких противоположных точек зрения на видение обязательств в деятельности хозяйствующего субъекта является включение «…в договор условий об изменении цены товара, работы или услуги в зависимости от сроков исполнения обязательств по их оплате» [7, с. 125]. Таким образом осуществляется изменение юридической оценки обязательств в соответствии с заложенным в ней экономическим содержанием. Следует заметить, такое практическое взаимодействие юридической и экономической точек зрения будет способствовать эффективному управлению обязательствами организации, предполагающее рост финансового результата.

Однако, вышеуказанный способ управления обязательствами является далеко не новым и в условиях «new normal» его действенность может быть не столь эффективной как раньше. А все потому что ключевым лицам экономического субъекта (собственникам и наемному менеджменту) «…необходимо адаптироваться к новым условиям и возможностям, то есть должны упорно и настойчиво следовать выбранной стратегии, понимать вызовы, выдвигаемые перед организацией ее окружением, и находить наилучшие способы использования организацией потенциальных источников конкурентных преимуществ» [10, с. 163]. У субъектов бизнеса актуализируются способности действовать в условиях неопределенности будущего и дефицита информации и находить инновационные способы ведения бизнеса и конкуренции, а также уметь осуществлять результативные изменения и согласовывать коллективные цели в своих организациях, чтобы развивать новые способности и навыки.

Для того, чтобы добиться ‘эффективности финансово-хозяйственной деятельности, на наш взгляд, «…необходимы – «new qualitative liabilities» или «новые качественные обязательства», целевая функция которых должна обеспечивать относительно стабильную основу участников договорных отношений» [10, с. 164]. С одной стороны, это обеспечение доверия между сторонами трансакции (полнота информации), с другой – повышение уровня исполнения договоренностей в соответствии с реализацией цели.

Успешное претворение в жизнь «new qualitative liabilities» во многом зависит от разработанной экономическим субъектом договорной политики. Ряд авторов склоняется к мнению, что видами хозяйственных договоров следует варьировать с целью достижения наилучших условий юридически оформленных, осуществляемых хозяйственных операций. Этот подход также вкладывается в понимание договорной политики [2].

У профессионального бухгалтерского и налогового сообщества свое мнение по поводу практических подходов к реализации договорной политики. К примеру, «…бухгалтеры считают, что договорная политика характеризует необходимый тип правового регулирования договорных отношений и в зависимости него организуется отражение операций в

бухгалтерском учете» [2]. И с точностью наоборот, специалисты по налогам оперируют тем фактом, что содержание хозяйственных операций в рамках договора является первостепенным, а не вид или тип договора.

Обширное многообразие форм и видов договоров, возможность выбора наиболее приемлемого для оформления отношений с контрагентами договора, требует четкой регламентации правил работы сотрудников предприятия с договорами. И в этой связи, на наш взгляд, необходим внутренний стандарт (положение) о договорной политике и условий ее реализации. Ее внедрение будет способствовать достижению организацией эффективности своей финансово-хозяйственной деятельности, и, соответственно, укреплению своей экономической безопасности.

Список использованной литературы:

1. Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть первая: федеральный закон Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. № 51-ФЗ (с изм. и доп.) // Собрание законодательства Российской Федерации. 1994. № 32. Ст. 3301.

2. Гринько А.Е. Организация внутреннего контроля обязательств, возникающих на основе реализации договоров // Инновационное развитие экономики. 2016. № 1(31). С. 141-147.

3. 4. Литвинова О.В., Калинина Г.В., Федорова Л.П. Внешние и внутренние проблемы обеспечения экономической безопасности кооперативных организаций региона // Вестник Российского университета кооперации. 2017. № 1 (27). С. 36-40.

4. 5. Медведев Д.А. Новая реальность: Россия и глобальные вызовы // Вопросы экономики. 2015. № 10. С. 5 – 29.

5. 6. Миронова О.А., Растамханова Л.Н., Скипин Д.Л. Обеспечение безопасности бизнеса как фактор противодействия мошенничеству // Инновационное развитие экономики. 2017. № 2(38). С. 7-13.

6. 7. Пятов М.Л. Обязательства и их отражение в бухгалтерском учете // Финансы и бизнес. 2009. № 1. С. 118 – 128.

7. 8. Пятов М.Л. Управление обязательствами организации. – М.: Финансы и статистика, 2004. 256 с.

8. 9. Соколов Я.В., Пятов М.Л. Бухгалтерская природа обязательств // Бухгалтерский учет. 2002. № 9. С. 63 – 70.

9. 10. Семенов А.А. Классификационные подходы и характеристики обязательств как объектов бухгалтерского учета // Инновационное развитие экономики. 2016. № 4 (34). С. 278-283.

10. 11. Семенов А.А. Развитие подходов к интерпретации экономической и учетной категории «обязательство» в условиях «новой российской реальности» // Инновационное развитие экономики. 2015. № 6(30). С. 162-169.

11. 19. Семенова Н.Н. Семенов А.А., Семенов А.А. Обязательства компаний в условиях «newnormal» российского бухгалтерского учета / Н.Н. Семенова, А.А. Семенов, А.А. Семенов // Вестник Российского университета кооперации. 2017. № 1 (27). С. 50-54.

Жакей А.Е. ученица 10 «Ә» класса
Научный руководитель – Жапабаева Г.С.
Школа-лицей №57 им. С.Саттарова, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ МОЛОДЕЖИ В ИННОВАЦИЯХ

Инновация – придумать что-то новое, то о чем люди ещё не думали, либо найти вещам новое применение. То есть новой дорогой, новым применением и новыми идеями улучшить жизнь всего человечества.

Цель инновации – быть готовым к новым открытиям, попытаться сделать лучше. Инновация – это признак того, как люди пытались и пытаются спасти народ от бедности и необразованности. В нём новые мысли, новые идеи для новой дороги страны.

Таблица 1.

Инновация

Придумать новое

Улучшение

Найти новое применение

Как привить интерес к науке и инновации у молодежи

Молодежь – будущее любой страны и каждая республика хочет привить к молодежи своей страны образованность и интерес к науке. Я считаю, что для того, чтобы молодежь интересовалась всем этим, надо сначала их заинтересовать. Например, проводить интересные конференции и форумы, чтобы молодежь имели ввиду: какие специальности науки сейчас нужны и как, где можно готовиться.

Уже давно психологи считают, что 45% молодых людей являются общественно-темпераментными. Поэтому молодым людям недостаточно просто хорошо учиться, заниматься музыкой, спортом, им хочется проявить себя еще в других делах. И самое главное, во главе комитета молодежи должны стоять личности, имеющие у студентов авторитет, не аффилированные каким-нибудь объединением, а умеющие сами организовывать различные мероприятия, умеющие строить конструктивный диалог со всеми студентами, даже достигшими успеха в различных сферах жизни и известных в колледже.

Наша молодежь, существенно отличается от старших поколений тем, что они практически лишены иллюзий о том, что кто-то может за них решить их собственные проблемы. Они индивидуальны и прагматичны. Они как бы стихийно усваивают информацию, как в процессе воспитания и общего образования, так и в общении с родственниками и в своей социальной (молодежной) среде, затем корректируют её по мере изменения социального статуса и социальных контактов. Одновременно, помимо новых знаний они воспринимают и определенное мировоззрение, которое преподаватели осознанно или неосознанно передают им. В итоге может сложиться коллектив, где активно привлеченные в молодежный совет представители всех поколений, в которых студенты, аспиранты и наши зрелые ученые будут совместно решать не только фундаментальные научные проблемы, но и отдавать им частичку своих организаторских способностей. А это предполагает не просто качественное обучение, но и наличие и поддержание преемственности поколений, что для молодых является весьма актуальным.

Молодежное общественное движение достаточно быстро становится реальной движущей силой и во многом стало определять политику государства, особенно в молодежной сфере. На виду у всех во многих регионах нашей страны именно молодежные организации оказали давление на разработку и принятие региональных законов о молодежи и молодежной политике.

В нынешнее время, к большому сожалению, наша республика тратит 0,16 процентов с общего фонда, для того, чтобы развить науку и инвестировать грантом в год. Если учесть то, что наша республика хочет стать звеном Союза Экономического развития этот показатель надо заметно повысить, ведь основным требованием этого союза является, выделить на науку и его рост минимум на 3% общего фонда. А если смотреть в общем, то для страны очень опасно выделять 1% и менее на науку, с научно-технической стороны это угробит страну и вместе со всем этим и нацию.

Планы на ближайшее будущее. Наша молодежь живёт в эпоху, для которой характерен все нарастающий темп технологического развития. Молодежь сегодня - это самый мобильный слой общества.

За годы реформ выросло поколение молодых казахстанцев, по-новому смотрящих на политические и социально-экономические процессы, на вызовы современного мира. Сегодняшняя молодежь не обременена ностальгией о советском прошлом, она свободна и открыта для осознания и своего активного участия в модернизации и в демократических преобразованиях в стране. Тем более что новый, информационный, двадцать первый век предъявляет к молодежи, свои жесткие требования, где без четкой жизненной позиции, без осознания своей роли и места в будущем, справиться с предназначенной миссией - взять на себя ответственность за Казахстан, за её великое будущее, будет невозможно.

Молодежь – будущее страны, каждый раз говоря это, мы должны понимать то, что это мы обязаны воспитать их достойным и для того чтобы они подняли нашу страну на новый уровень.

Мы должны развить в них интерес к науке, пи этом и к любви к родине. Ведь если молодежь занимается наукой при этом любя свою страну, то они попытаются развить её как могут. А те кто не любят свою родину и не уважают её, оставив её, уйдут в другую страну, поднимая её.

Как говорил наш президент, Нурсултан Абишевич Назарбаев, в своём послании «Экономическо-социальный рост – главный путь Казахстана», наша республика поднимет показатели до 1%, но было бы лучше, если бы он поднялся до 20%-30%.

Список использованная литературы:

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F
2. Парамонов А.Г. Инновационная деятельность по привлечению студентов к научной работе

Жамиева А.С., студент 3 курса

Научный руководитель – преподаватель Старостин В.О.

Карагандинский колледж экономики и статистики, г. Караганда, Республики Казахстан

ПРЕИМУЩЕСТВА ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИЕ В КОЛЛЕДЖЕ

В XXI веке требуется современный человек, который не только вооружен новыми знаниями, но и умеет их применять для решения возникающих перед ним проблем в быстро меняющемся мире.

Развитие личности требует раскрытия новых качеств и возможностей.

Современное образование предъявляет новые требования к формам и методам обучения. Одним из современных и востребованных методов является – интерактивное обучение.

Внедрение интерактивных методов обучения – одно из важнейших направлений совершенствования подготовки студентов в современном профессиональном учебном заведении. Основные методические инновации связаны сегодня с применением именно интерактивных методов обучения.

Интерактивное обучение (от англ. interation - взаимодействие) — обучение, построенное на взаимодействии учащегося с учебным окружением, учебной средой, которая служит областью осваиваемого опыта. Учащийся становится полноправным участником учебного процесса, его опыт служит основным источником учебного познания. Педагог не даёт готовых знаний, но побуждает участников к самостоятельному поиску. По сравнению с

традиционным обучением в интерактивном обучении меняется взаимодействие педагога и учащегося: активность педагога уступает место активности учащихся, а задачей педагога становится создание условий для их инициативы. Основные цели интерактивного обучения:

- стимулирование учебно-познавательной мотивации;
- развитие самостоятельности и активности;
- воспитание аналитического и критического мышления;
- формирование коммуникативных навыков
- саморазвитие учащихся.

В интерактивном обучении учитываются потребности ученика, привлекается его личностный опыт, осуществляется адресная корректировка знаний, оптимальный результат достигается через сотрудничество, сотворчество, самостоятельность и свободу выбора, ученик анализирует собственную деятельность. Принципиально изменяется схема взаимосвязи между участниками образовательного процесса, в контакте с учителем и сверстником ученик чувствует себя комфортнее. Сохраняя конечную цель и основное содержание образовательного процесса, интерактивное обучение изменяет привычные транслирующие формы на диалоговые, основанные на взаимопонимании и взаимодействии.

Существующая система образования кажется для работающего в ней педагога настолько понятной, что сделанные психологами, социологами в этой области открытия или выводы кажутся совершенно неожиданными, приводят в недоумение и ставят под сомнение всю его деятельность.

Исследование, описываемое в статье А. Зверева "10 и 90 - новая статистика интеллекта", начиналось с обычного эксперимента, проводимого американскими социологами. Они обратились к молодым людям из разных стран, недавно окончившим колледж с рядом вопросов из различных учебных курсов. И оказалось, что только в среднем 10% опрошенных правильно ответили на все вопросы.

Результат этого исследования подтолкнул российского педагога М. Балабана сделать вывод, который и приводит в недоумение педагогов: колледж независимо от того, в какой стране она находится, учит успешно только одного из десяти своих учащихся.

К. Роджер, размышляя по поводу эффективности обучения в колледже, пишет: «Когда я пытаюсь учить, я ужасаюсь, что достигнутые результаты настолько незначительны, хотя иногда кажется, что обучение проходит успешно».

Эффективность педагогической деятельности педагога колледжа характеризуется все теми же 10% учащихся. Объяснение очень простое: «только 10% людей способны учиться с книгой в руках».

Говоря другими словами, только для 10% учащихся приемлемы методы, используемые в традиционном колледже. Оставшиеся 90% учащихся также способны учиться, но не с книгой в руках, а по-другому: «своими поступками, реальными делами, всеми органами чувств».

Результаты этого исследования привели к выводу, что обучение должно строиться иначе, по-другому, таким образом, чтобы все учащиеся могли учиться. Один из вариантов организации учебного процесса - использование педагогом в своей деятельности методов интерактивного обучения.

Стратегию интерактивного обучения - организация педагогом с помощью определенной системы способов, приемов, методов образовательного процесса, основанного на:

- субъект-субъектных отношениях педагога и учащегося (паритетности);
- многосторонней коммуникации;
- конструировании знаний учащимся;
- использовании самооценки и обратной связи;
- активности учащегося.

Для того чтобы более полно раскрыть содержание категории «методы интерактивного обучения», мы сравним традиционное обучение и активное обучение, выбрав следующие параметры:

1. цели;
2. позиция учащегося и педагога;
3. организация коммуникации в учебном процессе;
4. методы обучения;
5. принципы интерактивного подхода.

С точки зрения компетентностного подхода, одной из целей применения инновационных педагогических технологий в процессе обучения студентов колледжа является развитие личности обучающегося, его способности к саморазвитию, самоопределению и самообразованию, т.е. формирование ключевых компетенций. Инновационными подходами в учебном процессе педагоги считают практику моделирования, проектирования, использования активных и интерактивных форм работы со студентами, различные варианты семинаров, тренинги и внесение их элементов в практические занятия.

Главный принцип интерактивного обучения – принцип сотрудничества субъектов образовательного процесса, предполагающий учёт личностных и возрастных особенностей и потребностей обучающихся, осуществление их психолого-педагогической поддержки в процессе обучения, что приводит к обогащению опыта, актуализации и развития, самообразования.

Задачи, которые решает интерактивное общение:

- развивает коммуникативные умения и навыки, помогает установлению эмоциональных контактов между обучающимися;
- решает информативную задачу, так как обеспечивает обучающихся необходимой информацией, без которых невозможно реализовать совместную деятельность;
- решает воспитательную задачу, так как формирует отношение к людям;
- развиваются общие учебные умения и навыки;
- релаксация.

Личностно-ориентированный подход в сочетании с деятельностным, развивающим подходами к обучению – методологическая основа интерактивного обучения. Особенность интерактивного обучения - организация внутри групп интенсивного диалога, при необходимости сменяющегося на педагога. Диалог происходит внутри групп, а в результате общения между группами возникает педагог. Все это придает личностно-ориентированную, развивающую и творческую направленность содержанию и процессу обучения в целом.

Достоинства интерактивного обучения:

- эффективность обучения;
- индивидуальное обучения;
- повышенная мотивация обучения;
- активизация познавательной деятельности учащихся;
- эффект обратной связи;
- развитие у учащихся продуктивных функций и психических процессов;
- повышение интереса к изучаемому предмету.

Недостатки интерактивного обучения:

- нарушение зрения;
- проблемы осанки и опорно-двигательного аппарата;
- компьютерная зависимость.

Список использованной литературы:

1. Бим-Бад Б.М. Педагогический энциклопедический словарь. — М., 2002. С.107.

2. Методическое пособие, составленное по материалам Шевченко Н.И., к. н. н. доцента АПКиППРО.
3. Суворова Н. Интерактивное обучение: Новые подходы / Н. Суворова. – М.: Роспедагентство, 2015.
4. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе. – М.: Просвещение, 2013

Жанибекова Н., Рахматулла Ж. – ЭФ-16-2К1 тобының студенттері
Ғылыми жетекшісі - Абишова А.У. -э.ғ.к., доцент
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік университеті, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ДАМУЫН ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

Дүниежүзілік банк сарапшыларының есебінше, 2018 жылы Қазақстан экономикасының өсімі 2,6%-ды құрады.

2018 еліміздің экономикасы үшін жемісті жыл болды. Шикізатқа тәуелділікті азайтып, өңдеу өнеркәсібін шырататын жаңа кәсіпорындардың қатары артты. Заманыңа амалың сай болсын. Президенттің тапсырғаны осы. Үкіметке уақыт талабына икемделе алатын, шағын және орта кәсіпорындарды үлесін арттыруды жүктеді. Жоғарыда айттық, нәтиже бар. Енді жаңа жылдан не күтеміз? 2018 жылы жалпы ішкі өнім өсімі 4 пайызды құрады. Ал инфляция 5 пен 7 процент аралығында тіркелді. Бұл Ұлттық банк жоспарына сай көрсеткіш. Демек, жағдай тұрақты. Енді сарапшылар 2019 жылдан да осындай нәтиже күтеді.

Нақтырақ айтсақ, мұнай өндіру көлемінің ұлғаюы және салықтық-бюджеттік ынталандыру секілді бір реттік шаралар тиімділігінің әлсіреуіне байланысты Қазақстан экономикасының өсімі 2,6% деңгейінде қалыптасты. Жалпы, банк сарапшыларының болжамынша, 2017 жыл күткендегіден әлдеқайда табысты болған. Осының нәтижесінде 2018 жылғы әлемдік экономиканың өсу қарқыны 3,1%-ға дейін жетті. Мұндай өсім инвестициялардың одан әрі қалпына келуінің және сауда, өнеркәсіп салаларындағы серпілістің, сондай-ақ шикізат бағасы тұрақтылығының нәтижесінде мүмкін болмақ. Биыл әлемнің дамыған елдеріндегі экономикалық өсім қарқыны 2,2% - ға төмендеді. Бұған орталық банктердің дағдарыстан кейінгі қаржылық ынталандыру бағдарламаларын кезең-кезеңімен қысқартуы және оларды тұрақтандыру үшін бөлінген инвестициялар көлемінің өзгеруі әсер етті. Ал нарықтық экономика қалыптасып жатқан елдер мен дамушы мемлекеттердегі экономиканың өсу қарқыны жалпы алғанда 2018 жылы 4,5%-ға дейін өсті. Сарапшылардың болжамынша, мұндай өсімге мемлекеттердегі іскерлік белсенділіктің үздіксіз қалпына келуінің нәтижесінде қол жеткізілді. Алайда қазір тоқмейілсейтін уақыт емес. Себебі бүгінде адами және физикалық капиталдарға инвестиция салуға тамаша мүмкіндік туып отыр. Егер әлем саясаткерлері осынау маңызды инвестицияларға көңіл аударса, онда мемлекеттер өнімділікті еселеп, экономикалық белсенді халықтың үлесін айтарлықтай арттыра алады», – деп мәлімдеді Дүниежүзілік банк тобының президенті Джим Ён Ким. 2018 жыл қаржылық дағдарыстан кейін әлемдік экономика толық қуатта жұмыс істейтін алғашқы жыл. Десе де, мемлекеттер қысқамерзімді болашақта экономикалық өсімді ынталандырудың жолдарын қарастырылды. «Жұмыссыздық көрсеткіші дағдарысқа дейінгі деңгейге қайта оралды. Дамыған және дамушы елдердің экономикалық жағдайы жақсаруда. Соған қарамастан, саясаткерлер экономикалық өсімді қолдаудың жаңа тетіктерін тапты.

Жалпы, Еуропа және Орталық Азия өңіріндегі экономикалық өсім 2017 жылғы болжамнан асып түсіп, 3,7%-ды құраған. Ал 2016 жылы бұл көрсеткіш небары 1,7%-ға тең болған екен. Мұндай жетістікке қол жеткізу 2014 жылы мұнай бағасының күрт төмендеуінен кейін үш жылдық өте баяу өсімнің нәтижесінде мүмкін болды. Бұл ретте шикізатты импорттайтын елдерде де, экспорттайтын елдерде де өсім байқалған. Ал экономикалық

белсенділікті қалпына келтіруге ықпал еткен негізгі факторлар – жеке тұтыну және инвестициялар. Еуропа және Орталық Азия өңірінде экономикалық өсімі күрт артқан мемлекеттің бірі – Қазақстан. Біздің елдегі өсім 2016 жылы 1,1%-ға тең болса, былтыр 3,7%-ды құрады. Мұндай елеулі өсім Қашаған кен орнындағы мұнай өндіру көлемінің ұлғаюына байланысты болды. Атап өтерлігі, мұнай экспорттаушы елдер ұйымының (ОПЕК) мүшелері қол жеткізген мұнай өндіруді қысқарту туралы келісімнің Қашағанға қатысы жоқ. 2018 жылы Еуропа және Орталық Азия өңірінде экономикалық өсім қарқыны 2,9%-ға дейін азайған.

Қазақстан шағын әрі ашық экономикасы бар мемлекет. Сондықтан оған сыртқы жағдайлар көп әсер етеді. Мәселен, АҚШ тарапынан жасалатын Ресейге қарсы санкциялар күшейе ме?! Осы сұрақ бізді де алаңдатады. Оған қоса сауда соғысы қашан аяқталады?! Бұл да біз үшін маңызды фактор. Қазақстан экономикасында мұнай өндіруші және тау-кен металлургиялық сектор жұмысы жетекші орында қала береді. Сарапшылар бұл салада тиімділік артады деген сенімде. Яғни әлемдік нарықтағы шикізат бағалары тұрақты болса, Қазақстанның жалпы ішкі өнімі ұлғая түседі.

Келер жылы тұтынушылық сұраныс қалыпты деңгейде болса, машина құрастыру саласы алға жылжиды. Себебі бұл сектор жұмысы экономикалық ауытқулар туындаған жағдайда қиындай түседі. Алайда теңге бағамы нығайса, отандық өндірушілердің кәсібі өркендейді. Бұдан бөлек ауыл шаруашылығы жетекші салалардың бірі болып қала береді. Қараша айында онда 2,9 проценттік өсім байқалды. Көрсеткіш аса жоғары емес. Дегенмен, мал шаруашылығын дамытуға қолайлы жағдай жасалып отыр. Соған сәйкес келер жылы салада өсім болады. Енді теңге бағамына келсек, төл валютамыздың келер жылы қандай күй кешетіні белгісіз. Мұнай бағасының жиі құбылуы ұзақ мерзімді болжам жасауға кедергі. Сондықтан үкімет бірнеше жоспар түзіп, қара алтын құны 35 долларға дейін төмендеген жағдайға да сақадай сай отыр. Еуропалық қайта құру және даму банкінің болжамдарына сүйенсек, алдағы жылы әлемнің 36 мемлекетінде экономикалық өсім 3 пайыздан кем болмайды. Сол тізімде Қазақстан да бар.

Көп сөз айтпай бірден сандарға көшсек, кез келген мемлекеттің экономикалық дамуын ЖІӨ (Жалпы ішкі өнім) макроэкономикалық көрсеткішімен анықтауға болады. ЖІӨ дегеніміз – мемлекет аумағында бір жылдың ішінде өнірілген тауарлар мен қызметтердің нарықтық құнын көрсететін макроэкономикалық көрсеткіш. Яғни, ЖІӨ көлемі жоғары болса, ол мемлекеттің экономикасы қуатты болады. Егер жан басына жаққандағы ЖІӨ көлемі жоғары болса, онда ол мемлекеттегі өмір сапасы жоғары деген сөз. Халқының әлеуметтік-экономикалық жағдайы жақсы, кедейшілік деңгейі төмен бай мемлекет деп есептеледі.

Әрине, қазіргі таңда экономистердің арасында бұл шын мәніндегі халықтың өмір сүру сапасын, елдің даму деңгейін толық көрсете алмайды деген пікірлер бар. Дегенмен, бұдан басқа әлемдегі елдердің дамуын салыстыра алатындай көрсеткіш әлі табылмады. Сондықтан ол жаңалық ашылғанша ЖІӨ мемлекеттердің дамуын бағалайтын негізгі көрсеткіші болып қала береді. Төмендегі суретте Қазақстанның ЖІӨ өсімі көрсетілген.

Сурет 1. Қазақстанның ЖІӨ өсімі

Ескерту: Ұлттық экономика министрлігінің мәліметі бойынша әзірленді

Соңғы жиырма жылдағы еліміздің экономикалық өсімін көруге болады. Жалпы тәуелсіздік алған жылдарда экономикамыз өтпелі кезеңнен өтті.

Сурет 2. Қазақстанның ЖІӨ нақты өсімі

Ескерту:Ұлттық экономика министрлігінің мәліметінен әзірленді

Графиктен көріп отырғанымыздай, 2014 жылдан бастап экономика қайтадан құлдырау фазасына өтті. Дағдарыс басталды, мемлекетімізде бұл дағдарысқа қарсы «Нұрлы жол» бағдарламасы, «100 нақты қадам» бағдарламасы әзірленді. Экономистер экономикада жүйелік дағдарыстың басталғанын тілге тиек ете бастады. Алайда біраз қарсы пікірлер де болды. «Айды аспаннан шығарғандары несі, бізде бәрі жақсы, экономикамыз қалыпты, ешқандай дағдарыс сезіліп жатқан жоқ» – дегендер болды.

Алайда 2014 жылда ЖІӨ 4,2%-ға төмендесе, 2015 жылы 1,2%-ға дейін түсті. Осы орайда мемлекеттік бюджеттің тапшылығын жабу үшін, ұлттық қордан аударылған трансферттер халықтың болып жатқан дағдарысты сезбеуінің негізгі себебі болғанын атап өту қажет. Тек 2015 жылдың 20 тамызында теңгеміз еркін айналымға жіберілген кезде ғана, экономикада тұрақсыздықтың бары айдан анық болды.

2015 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция деңгейі 13,6%-ға жетті. Бағалар өсті, тұрмыстық техника мен тұрмыстық химия заттары 2 есеге дейін қымбаттаса, кейбір дәрі-дәрмектер бағасы 3 есеге дейін өсті. Бұл халықтың төлем қабілеттілік деңгейінің күрт төмендеуіне әкеліп соқты. 2016 жылдың қорытындысы бойынша ЖІӨ өсімі соңғы 18 жылда болмаған көрсеткішке дейін төмендеді, жуықтағанда 1%-ға ғана өсті. Экономикада стагнация орын алды. Стагнация – экономикалық өсім болмай, тұралап қалуы деген сөз. Тіпті халық арасында «90-шы жылдар болып кетті ме, сол уақыттағы жағдайлар қайта қайталанып кетті ғой» – деген пікірлерін естідік.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика Министрлігі. *economy.gov.kz*

2. Курс экономической теории: Учебник/ Под ред. Проф. Чепурина М.Н., проф. Киселевой Е. А. - Киров.: Издательство АСА, 1999.(с 442-454).

3. Современная экономика. Общедоступный курс/ Под ред. Мамедова О.Ю. - Ростов н/Д.: изд-во «Феникс», 2000. (с 256-269).

4. Горелов Н.А «Политика доходов и качество жизни населения». - Изд-во «Питер» 2003. (с 42-43)

5. Основы планирования семейного бюджета: Методическое пособие / Кредитный Потребительский кооператив «Первый Дальневосточный» - с. , 2004.

Жолдыбай А.Е. студентка группы «ГМУ-31к»
Научный руководитель – магистр, преподаватель Ертай Х.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, Республика Казахстан

МОБИЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ «DIGITAL UNIVERSITY» -ЦИФРОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ УПРАВЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Государственная программа «Цифровой Казахстан» на 2018-2022 годы включает пять направлений. Первое - цифровизация отраслей экономики. Второе – «переход к цифровому государству». Третье – «Реализация цифрового Шелкового пути». Четвертое – «развитие человеческого капитала». По этому направлению будет начато создание креативного общества для перехода к «экономике знаний». Пятое – «создание инновационной экосистемы» [1].

Проблема цифровизации в сфере образования сочетается с четвертым направлением государственной программы «Цифровой Казахстан», тенденцией развития человеческого капитала. Для развития человеческого капитала в Казахстане необходимо создать качественный кадровый потенциал.

В вузе реализуется процесс автоматизации учебного процесса. В процессе цифровизации сферы образования имеются и существующие недостатки.

Во-первых, низкая интеграция информационных систем образования с другими системами государственных органов.

Во-вторых, неразвитость цифровой технологии информационной связи между администрацией, преподавателями и студентами организаций образования.

В-третьих, негативно вызывает отсутствие единого оператора по поддержке цифровизации системы образования.

В-четвертых, отсутствие единых технических требований для обеспечения инфраструктуры информационно-коммуникационных технологий,

В-пятых, нерешенность вопросов бумажной волокиты в вузах.

Президент РК Н.Назарбаев: «Я хочу, чтобы каждый понимал, что цифровизация не является целью, это инструмент достижения наших абсолютных преимуществ, которые приводят к глобальной конкуренции. Без него страна, уважающая себя, не может жить нормально. Если нет конкуренции, мы отстаем и будем поглощать пыль тех, кто впереди. Резкий рост прибыли, производительности и капитализации – проблема в этом. Это дает цифровая экономика», - подчеркнул он. Итоги выступления главы государства - Казахстан должен уверенно шагать в цифровое будущее [2].

Ключевая цель программы «Цифровой Казахстан» - формирование инновационной экономики, вхождение к 2050 году в число 30-ти конкурентоспособных стран мира и модернизация общества и производства.

Главная задача цифровизации в сфере образования-повышение качества образования, то есть подготовка конкурентоспособной молодежи страны на международном уровне в различных сферах, в том числе в сфере создания «искусственного интеллекта» и «масштабных данных».

В рамках Третьей модернизации Казахстана особое внимание уделяется вопросам цифровизации и ускоренному технологическому развитию экономики – важная стратегическая задача, которую ставит Глава государства.

Данный социальный проект направлен на реализацию управления системой высшего образования Республики Казахстан посредством развития электронных и цифровых технологий.

Цели и задачи:

1. Общие положения Развитие управления системой высшего образования в РК через инновационные технологии;

2. Обеспечение интеграции информационных систем образования с другими системами государственных органов;

3. Предоставление цифровых технологий информационной связи между администрацией, преподавателями и студентами организаций образования;

4. Создание условий для эффективного использования времени в образовательном процессе студентов;

5. Предоставление единой мобильной дополнительной базы по поддержке цифровизации системы образования;

6. Развитие системы электронного университета и решение проблем бумажной волокиты в вузе.

Пользователи мобильного приложения:

- Студенты;
- Преподаватели и администрация университета;
- Государственные организации и учреждения, организующие и контролирующие систему образования;
- Другие пользователи (родители).

Суть проекта: Формирование модели «Электронного университета» с использованием цифровых технологий управления системой высшего образования. Повышение доступности и качества образования студентов с использованием современного мобильного приложения.

Реализация проекта позволит:

- Через электронную базу каждого университета государственные органы (Министерство образования и науки, управления образования) получают возможность и интегрируются с этим вузом на получение информации;
- Образовательные программы университета, силлабусы, расписание обучения, электронный журнал студентов, транскрипт, электронная библиотека, научные, культурные, политические новости, различные анкеты в электронном виде отражаются в мобильном приложении;
- Вопросы бюрократии в вузе решаются посредством цифровых технологий.

Необходимые объемы средств на реализацию проекта: Так как пилотный проект реализован, финансируется-Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза. В случае реализации на республиканском уровне, финансируемый-Министерство образования и науки Республики Казахстан.

Объем необходимых средств на реализацию проекта: 1 800 000 тг.

Название	**Число единицы**	**Стоимость**	**Сумма, тг.**	**Подрядчик**	**Срок**
Мобильное приложение на платформе Android	1	800 000	800 000		5 лет
Мобильное приложение на платформе Android IOS	1	800 000	800 000		5 лет
Сайт	1	100 000	100 000		5 лет
Программное обеспечение сервера	1	100 000	100 000	ТОО «Нитл-А»	4 года
Всего:	**4**		**1 800 000**		

Этапы реализации проекта:

- Утверждение в проекте экспертных, функциональных и нефункциональных требований;
- Проектирование (написание технического задания, проектирование интерфейса).
- Дизайн (несколько вариантов).
- Разработка (серверное решение и мобильное приложение под IOS и Android)
- Проведение тестирования и подготовка к публикации в AppStore и Google Play.
- Публикация мобильного приложения.

План реализации:

Название	**Март-апрель 2019**	**Май-июнь 2019**	**Июль-август 2019**
Составление проекта			
Финансирование			
Участие в государственных конкурсах			

Реализация проекта продлится с марта 2019 года по август 2019 года.

Первая реализация мобильного приложения в Карагандинском экономическом университете Казпотребсоюза 01.05.2019 года, на республиканском уровне 01.08.2019 года.

Социально-экономические эффекты в результате реализации проекта: доступ к эффективной системе организации обслуживания и контроля в университете с помощью мобильного приложения; обеспечение того, чтобы учащиеся эффективно использовали время в процессе обучения; разработка цифровой модели обучения в университете; формирование рационального способа профориентационной работы; интеграция государственных учреждений и учебных заведений, общества.

Мобильное приложение «digital university» - цифровая технология управления в системе образования – это позволяет интегрировать информационные системы университетов, связать их с моделями обслуживания, а также, самое важное для университета, что позволяет студентам и преподавателям создавать связь с централизованным мобильным устройством, эффективно управлять системой образования, оценивать их.

1. Как работает мобильное устройство?

Зайдя в мобильное приложение со своего смартфона, вы можете задавать различные вопросы студентам / преподавателям, изменения в академическом календаре, задания и тесты, а также учебные материалы и т. д. в электронном виде. Кроме того, преподаватели университета могут получить информацию об участии студентов в системе образования и узнать о прогрессе.

Эта индикаторная система представляет собой мобильное приложение. Предоставляет дополнительные услуги GSM и Wi-Fi, где учитель может узнать, где находится студент во время занятий. (Рисунок 1)

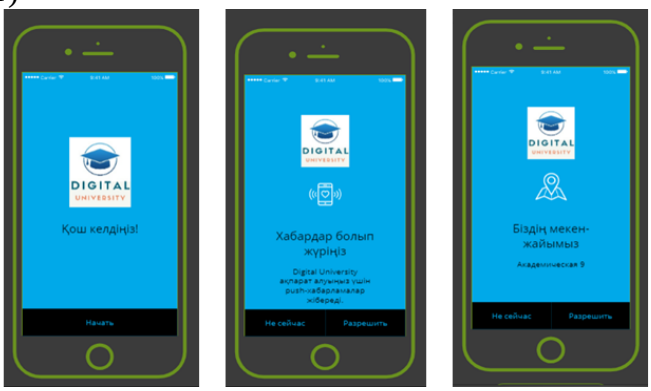

(Рисунок 1)

2. Меню мобильного приложения: Меню после расписания - отдел организации обучения. В этом меню студенты, обучающиеся на дистанционном и дневном отделениях, могут получить необходимую информацию. К примеру, массовая дистанционная домашняя работа может выполняться через открытые онлайн курсы. В электронном виде можно подготовиться к учебным предметам и сдавать тесты.

3. Следующая очередь - меню силлабусов. В меню силлабусов студенты с помощью мобильного приложения могут выполнять самостоятельную работу студента и подготовиться к семинарским занятиям.

4. На 5-й очереди по меню - электронный журнал. Войдя в раздел электронного журнала, студент может увидеть итоговые оценки, оценки экзамена и транскрипт.

5. В следующем разделе новостей будет представлена вся информация о о мероприятиях, связанные с наукой, культурой и спортом, которые проходят или проходят в стенах университета. Студент, желающий принять участие в подобных мероприятиях, может не только быть информирован с помощью мобильного приложения, но и записаться. (Рисунок 2)

6. А теперь самое интересное меню мобильного устройства-это академическая мобильность. В настоящее время большинство студентов по академической мобильности обучаются за 1 семестр обучения. В меню содержится список стран ближнего и дальнего зарубежья, с которым студенты могут просматривать сведения по понравившемуся им зарубежному учебному заведению. Это очень хорошая возможность для студентов.

7. Наиболее важной частью для следующих студентов является меню студенческой жизни. Здесь представлены сведения о службах поддержки студентов, об оплате за обучение, повестке дня, студенческой деятельности, об окончании университета и трудоустройстве.

8. В меню электронного опроса студенты могут пройти анкетирование и оценить преподавателей.

9. И последнее меню, это, конечно, информация о нас. В этом разделе содержится информация о мобильном приложении.

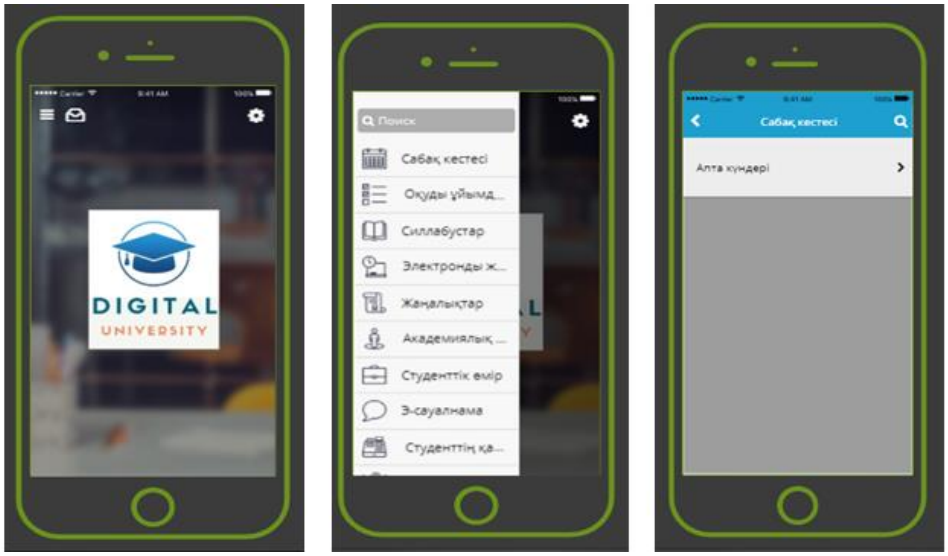

(Рисунок 2)

Еще раз подчеркивается, что это связано с push-уведомлением. Т. е. при выпуске мобильного приложения на App Store и Play Market студенты будут получать Push-уведомления о том, сколько осталось оплатить за обучение и оплату за общежитие. Кроме того, Ректор может контролировать финансовое состояние университета.

Мобильное приложение полезно не только студентам, но и преподавателям. Это мобильная дополнительная индикаторная система. Дополнительно с помощью GSM и Wi-Fi преподаватель может получить информацию о том, где находится студент во время обучения. Это означает, что студент не будет пропускать занятия [3].

В заключение, переход к правилам цифрового века может привести к затруднению, но университеты, разрабатывающие правильную бизнес-стратегию для внедрения цифровых технологий, могут использовать новые методы работы со студентами, преподавателями, административными и управленческими работниками.

Университет может обеспечить сотрудников новейшими цифровыми технологиями и поможет решить проблему в новом формате с новыми оптимизированными внутренними процессами.

Мы считаем, что проект цифровой трансформации университета должен поддерживаться высшим руководством и факультетами / стратегическими академическими подразделениями / отделами. В последнем – это осуществлять деятельность, направленную на достижение желаемых результатов в соответствии со своим контролем, и связывать свои планы действий с общей стратегией развития Университета.

Мы живем в захватывающий период со статусом концентрации новых цифровых технологий. Эти технологии влияют на деятельность университета. Мы считаем, что университеты претерпели серьезные изменения в преимуществах дигитализации, что дает дополнительные возможности кандидатам, студентам, преподавателям и коллегам. Преобразование невозможно без разработки и реализации сознательной стратегии цифровизации, которая учитывает особенности университета.

Список использованной литературы:

1. Госпрограмма «Цифровой Казахстан» утверждена постановлением Правительства РК №827 от 12.12.2017 https://primeminister.kz/ru/page/view/gosudarstvennaya_programma_digital_kazahstan
2. Н.А. Назарбаева, https://www.nitec.kz/story/soveschanie-po-voprosam-tsifrovizatsii
3. http://www.edutainme.ru/post/tsifrovoy-universitet-novaya-rossiyskaya-obrazovatelnaya-ploshchadka/

Зарутай А.Р., студент 1 курса
Научный руководитель – преподаватель специальных дисциплин Жексембаева А.К.
Саранский технический колледж, г. Сарань, Карагандинская область,
Республика Казахстан

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КОЛЛЕДЖА КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Инновационную деятельность можно определить достаточно просто — это внесение в разнообразные виды человеческой деятельности новых элементов, которые повышают ее эффективность. Инновационная активность — это социальная необходимость развития любого современного общества в XXI в. Только на основе активной инновационной деятельности можно преодолевать постоянно возникающие социальные конфликты между растущими потребностями человека и ограниченными ресурсами их удовлетворения.

Инновация – это нововведение новшества. Инновационная деятельность колледжа – это стремление к системному обновлению учебно-производственной деятельности, мероприятие направленное на привлечение к творчеству и исследовательской работе переосмысление целей, средств, результатов образования и процесса их достижения. Инновационная деятельность характеризуется стремлением удовлетворить новые общественные потребности1 и зависит от наличия людей, способных к такой деятельности.

В мире есть немало людей, обладающих творческим потенциалом, из 100 человек не проявляют вообще или проявляют в очень малой степени творческую активность не более трети. Но не каждый обладающий творческой потенцией способен стать инноватором .

Важнейшим условием повышения качества образовательного процесса в целом является инновационная деятельность. Колледж имеет достаточный опыт инновационной деятельности, которая направлена на привлечение преподавателей и студентов к творчеству и исследовательской работе; на выполнение задач, определенных Программой развития колледжа.

Наш колледж успешно реализовывает инновационные программы по направлениям:

- совершенствование программ технического и профессионального образования;
- повышение привлекательности колледжа для социального окружения и целевой аудитории;
- обновление системы работы с абитуриентами и системы работы по адаптации первокурсников к обучению в колледже;
- использование в профориентационной деятельности целенаправленного и результативного подхода;
- расширение социального партнерства. Колледжем подписаны меморандумы, трехсторонние договора с 19 социальными партнерами. Из них по дуальной форме обучения с крупными предприятиями города: «Галекс плюс», «ККК ЛТД», ресторан «Имидж». Долгосрочными: «Арселор Митал Темиртау», СТО «Автоград» и др.

В 2018-2019 учебном году заключены договора с новыми предприятиями малого и среднего бизнеса: «ККК ЛТД», «Sanpaper». Также особо важнейшим направлением инновационного развития является стимулирование инновационной творческой активности молодежи, в первую очередь — студенческой. Существует много различных возможностей для творческого и научного развития потенциала студенческой молодежи, коммерциализации их бизнес-идей.

В современных условиях технический колледж как образовательная система меняет свои цели, содержание, формы, методы профессионального обучения. По велению времени, профессиональное обучение должно быть ориентировано на формирование знаний, умений, навыков, опыта деятельности и профессиональной компетентности. Необходимо целенаправленное формирование профессиональных компетенций в колледже, изменение традиционных педагогических технологий, введение различных инноваций.

Управление предполагаемыми нами инновациями в колледже должно основываться на современных теориях менеджмента — управления образовательными системами, разработанными студентами колледжа. На сегодняшний день для развития студентов в колледже предусмотрены дополнительные факультативные и кружковые занятия. Работа в Школе – Бизнеса.

Подобные программы являются серьезным инструментом, способным объединить молодежь, заинтересовать ее, увлечь. Привлечение молодежи в такие проекты — эффективный способ вовлечения их в инновационную деятельность. В КГУ «Саранский технический колледж» имеет небольшой опыт вовлечения студенческой молодежи в инновационную деятельность. Результатом такой работы было создание студентами, обучаемых по специальности «Техническое обслуживание, ремонт и эксплуатация автомобильного транспорта», электромобиля.

Проблема человеческого капитала в Казахстане вышла на одно из первых мест в связи с реализацией задач, поставленных в стратегических программах и документах, принимаемых государством. Речь идет о способности населения решать задачи, которые возникают на современной стадии мирового развития.

Сегодняшняя казахстанская молодежь вступает в самостоятельную жизнь в очень сложное и динамичное время. С одной стороны, произошли кардинальные сдвиги в политической жизни страны, развиваются процессы демократизации общества, стабильно функционируют государственные и общественные институты, страна имеет стратегические

материальные и человеческие ресурсы для совершения качественного рывка в развитии. С другой, противоречиво протекает социально-экономическое развитие, вызывают опасения усиливающиеся процессы социальной дифференциации и фрагментации общества, стремительно развивается система массовых коммуникаций и компьютеризация, все чаще мы наблюдаем проявление негативных явлений глобализации.

В колледже ведется обучение по специальности «Швейное производство и моделирование одежды», где студенты получают колоссальную возможность воплощать свои идеи в реальность. Например, студент группы Сараева Ольга, закончившая учебное заведение на отлично, в совершенстве владеет навыками построения основ легкой одежды. Будучи еще студентом колледжа, она овладев некоторыми навыками и теоретическими знаниями, открыла свое ИП по пошиву изделий для новорожденных, тем самым реализовалась как швея 4 разряда. Знания, полученные в стенах колледжа по развитию предпринимательской деятельности среди студентов, технологии швейного производства и развитию проектной деятельности, дали ей возможность начать предпринимательскую деятельность.

Стоит отметить также о способности современного молодого поколения к социальному новаторству, т.е. его готовности быть не только объектом более или менее успешных интеграционных стратегий, но и субъектом, ускоряющим или замедляющим интеграцию общества, либо изменяющим направленность этого процесса.

Инновации же в данном процессе выступают как основной результат реализации человеческого капитала молодежи.

Основоположником теории инноваций считают Й.Шумпетера. Он в своей работе «Теория экономического развития», изданной в 1911 г., рассматривал инновацию (новые комбинации) как средство предпринимательства для получения прибыли. Позднее, в 30-х годах,Й.Шумпетер выделил пять типичных изменений в экономическом развитии: использование новой техники, новых технологических процессов или нового рыночного обеспечения производства (купля-продажа); внедрение продукции с новыми свойствами; использование нового сырья; изменения в организации производства и его материальнотехнического обеспечения; появление новых рынков сбыта

Таким образом, видим, что механизм вовлечения молодежи в инновационную деятельность в образовательной среде предусматривает следующее: участие студенческой молодежи в конференциях, конкурсах студенческих проектов, круглых столах, межвузовских семинарах, диспутах; опубликование исследовательских работ; изготовление и распространение печатных изданий, видеоматериалов, освещающих реализацию государственной молодежной политики; выделение грантов, именных стипендий правительства города студентам высших учебных заведений. Поездки на международные, межрегиональные и всероссийские слеты, конференции, фестивали, семинары способствуют осознанному выбору дальнейшей профессиональной деятельности, а в дальнейшем — наиболее эффективному включению инновационной продукции и технологий в процесс модернизации отечественной промышленности.

Инновационное развитие, модернизация общества – фундаментальный для нас процесс, который требует взвешенных решений, упорной работы, консолидации усилий государства, социума, бизнеса, неправительственного сектора. И молодежи здесь отводится ключевое место. Она, как наиболее мобильная, активная, креативная и адаптивная социально-демографическая группа выступает катализатором и индикатором всех инновационных процессов. От того, насколько молодёжь будет устремлена к достижению поставленных целей, зависит будущее страны.

Список использованной литературы:

1. *Назарбаев Н.А. Новое время – новая экономика //Казахстанская правда.2006, 18 декабря.*

2. *Ж.Адилов. Интеллектуальная нация – основа будущего Казахстана, 16 ноября 2012 г.* // http://www.izvestia.kz/node/23209.
3. Муравьёва,О.И. Профессиональная идентификация молодежи, проявляющей инновационную активность / О.И. Муравьёва, А.Г. Тыль // Вопросы психологии.

Землянушкин Н.И.., студент 3 курса
Научный руководитель – преподаватель Старостин В.О.
Карагандинский колледж экономики и статистики, г. Караганда, Республика Казахстан

СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИИ DATA-MINING

Data Mining (Интеллектуальный анализ данных) - это технология выявления скрытых взаимосвязей внутри больших баз данных. Многие компании годами накапливают важную бизнес-информацию, надеясь, что она поможет им в принятии решений. И, казалось бы, извлечь факты из базы данных — допустим, выяснить, что в какой-то конкретный день и время клиент заказал товар X в магазине 123 — не так уж сложно. Однако здесь нужны не факты сами по себе, а знания — знания о том, что, например, магазины 123 и 130 продают товара X на 30% больше, чем другие точки. В общем, чем специфичнее информация, тем полезнее она для принятия решений. Таким образом, Data Mining (DM) и есть процесс обнаружения подобного рода полезных знаний о бизнесе.

Data Mining может помочь предприятию точнее оценить свою работу. Рассмотрим один из методов — анализ потребительской корзины. Его применяют, чтобы выявить предпочтения потребителей и, соответственно, лучше удовлетворить спрос и повысить доход с клиентов. Однако характер покупательского поведения присутствует в данных неявно, и для его определения необходимо использовать именно Data Mining. И теперь можно выяснить, к примеру, что клиент, собирающийся купить товар X, будет не прочь приобрести заодно и товар Y. Эта информация ляжет в основу последующих решений: может быть, стоит располагать эти товары на витрине магазина рядом или, например, продвигать один из них, чтобы повысить продажи обоих.

Приложения Data Mining применяются довольно широко в: розничной торговле, маркетинге, финансах, здравоохранении, промышленном производстве и других областях.

Технология Data-mining используется в:

- Банковском деле
- Телекоммуникации
- Страховании
- Розничной торговли
- Медицине
- Молекулярной генетике и генной инженерии
- Прикладной химии

Выявляют пять стандартных типов закономерностей, которые позволяют выявлять методы Data mining:

- Ассоциация
- Последовательность
- Классификация
- Кластеризация
- Прогнозирование

По мере того, как мир становится все более цифровым и связным, большие данные и бизнес-аналитика создают новые возможности для сбора, хранения и обработки и анализа данных. С огромным объемом генерации, хранения и захвата данных большие данные и бизнес-аналитика стали важной технологией для изучения и решения связанных с данными

трудностей для компаний, которые хранят и используют огромное количество данных в организации.

В свою очередь растущий интерес и инвестиции в искусственный интеллект приводят к появлению новых инструментов для сбора и анализа данных, а также новых ролей и обязанностей предприятия, которые включают решения для больших данных и бизнес-аналитики.

Глобальный рынок больших данных оценивается в 23,56 млрд. Долларов США в 2015 году, и ожидается, что к 2022 году он достигнет 118,52 млрд. Долларов США, увеличившись в среднем на 26,0% в период с 2015 по 2022 год. Одним из ключевых факторов, способствующих росту рынка. Ожидается, что рынок инструментов для интеллектуального анализа данных вырастет с 591,2 млн. Долл. США в 2018 году до 1 039,1 млн. Долл. США к 2023 году при совокупном ежегодном росте в 11,9% в течение прогнозируемого периода вследствие значительного увеличения объема данных и повышения осведомленности предприятий о поддерживать преимущества доступных активов данных.

По прогнозам, выручка от продажи программного обеспечения и услуг на мировом рынке больших данных вырастет с 42 млрд долларов в 2018 году до 103 млрд долларов в 2027 году, достигнув совокупного годового темпа роста (CAGR) в размере 10,48%. В рамках этого прогноза Wikibon оценивает, что мировой рынок больших данных растет в среднем на 11,4% в период с 2017 по 2027 год, увеличившись с 35 до 103 миллиардов долларов.

Развитие информационных систем определяется задачами, которые стоят перед бизнесом. В развитых странах, где вопросы автоматизации бухгалтерского учета, а также других транзакционных систем уже давно не стоят, перед информационными технологиями ставится задача по работе с большими данными (Big Data). С ростом присутствия технологий в каждодневной жизни объем генерируемых данных растет с огромной скоростью. Аналитики прогнозируют их увеличение в 6-7 раз к 2020 году. Но до тех пор, пока они являются просто данными, они представляют собой небольшую ценность. Только глубокий интеллектуальный анализ (Data mining) позволяет получить из множества данных информацию, полезную для принятия решения руководителями.

Казахстан в рамках развития электронного правительства давно перешел к электронным закупкам товаров и услуг. Ежегодный объем государственных закупок, проходящий через портал электронных торгов, составляет более 3 трлн тенге. Автоматизация коснулась и квазигосударственного сектора: так в группе «Самрук-Казына» для процедур закупок тоже используется электронно-торговая площадка. К слову, есть компании, которые не являются государственным учреждением, но тоже используют электронный ресурс Министерства финансов Республики Казахстан для проведения конкурсов. Таким образом, объем накопленных данных на сегодняшний день является достаточным для анализа и выявления скрытых закономерностей.

Существующие системы управления рисками, как правило, позволяют осуществлять проверки в большей степени форматно-логические. Например, системы проверяют перед публикацией тендерную документацию на предмет упоминания конкретного производителя продукта в нарушение закона о конкуренции. Или проверяют, не включен ли поставщик в список недобросовестных, соответствует ли график платежей срокам договора и пр. Подобные меры, безусловно, способствуют повышению эффективности процесса закупок, исключая такие нарушения на этапе публикации тендера. Но что, если речь идет о сложных проверках? Как, например, выявить сговор поставщиков? Ведь на практике имеют место случаи, когда поставщики договариваются заранее о ценовых предложениях на лоты и фактически разыгрывают между собой конкурс. Такие случаи мошенничества идентифицируются, как правило, постфактум и далеко не все, ведь для их выявления необходимо провести ретроспективный анализ данных, чтобы определить наиболее часто встречающиеся комбинации поставщиков, участвовавших в предыдущие годы в конкурсах. Сегодня ответственные специалисты профильных учреждений проводят анализ выборочно, ориентируясь на сумму конкурса, как на основной критерий отбора конкурса для

мониторинга. Ведь чем больше сумма конкурса, тем больший эффект может быть получен от их проверки. Однако применение информационных систем показало, что суммарный эффект от нарушений по конкурсам с небольшой суммой может в разы превышать суммы крупнейших конкурсов.

А теперь немного статистики. В Казахстане, где курс на бизнес-трансформацию принят на государственном уровне, любые сэкономленные средства — вклад в общую копилку страны. По данным Министерства финансов РК, за 10 месяцев 2014 было охвачено проверками 20% расходной части бюджета и выявлено нарушений на сумму более 300 млрд тенге, и только 2 млрд тенге удалось вернуть в бюджет и 86 млрд тенге восстановить в виде товаров и услуг. Согласно отчёту, за 2014 международной Ассоциации специалистов по расследованию хищений/мошенничества, организации ежегодно теряют порядка 5% от выручки по причине мошенничества. От момента совершения мошеннических операций до факта выявления проходит в среднем 18 месяцев. При этом, затратив немалые усилия и ресурсы на выявление мошенничества и получение возмещения, только 14% компаний добиваются полного возмещения ущерба, а 58% компаний не получают ничего. А вот проективный мониторинг и анализ данных позволил компаниям сократить в среднем ущерб от мошенничества на 60%, а время выявления нарушения вдвое, что еще раз доказывает, что все проверки должны осуществляться превентивно, то есть в ходе рассмотрения конкурсных заявок или заявок на гранты и пособия, а не после того, как были потрачены средства из государственного бюджета. Ведь предотвратить растрату гораздо эффективнее, чем пытаться вернуть деньги в бюджет.

В нашей стране аналитика больших данных применяется под отдельные задачи, то есть фрагментарно. Так, отдельные методы аналитики используются в различных госорганах, например, в Министерстве национальной экономики или Министерстве финансов. Что касается квазигосударственного сектора, аналитика больших данных применяется в нашей компании — в АО «Национальные информационные технологии», — пока, правда, на начальном уровне. В банковском секторе используется в розничном кредитовании и опытом в данной сфере обладает Kaspi Bank. В группе компаний АО «ФНБ «Самрук-Казына» планируют использовать аналитику больших данных. На мой взгляд, целостного и системного подхода к аналитике больших данных в нашей стране не имеется, однако в целом казахстанский рынок уже готов к массовому внедрению аналитических технологий, ведь за годы независимости накоплены гигантские объемы данных как в государственном секторе, так и в бизнесе.

Список использованной литературы:

1. Газиз Абдрасилов, «НИТ»: технологии Big Data меняют рынок - https://profit.kz/articles/12350/Gaziz-Abdrasilov-NIT-tehnologii-Big-Data-menyaut-rinok/
2. Как технологии экономят государственные деньги - https://forbes.kz/process/technologies/kak_tehnologii_ekonomyat_gosudarstvennyie_dengi
3. Интеллектуальный анализ данных Data mining - http://www.tadviser.ru/index.php/Data_Mining
4. Data mining From Wikipedia, the free encyclopedia - https://en.wikipedia.org/wiki/Data_mining#Situation_in_Europe
5. Big Data Analysis and Data Mining - https://datamining.expertconferences.org/
6. Применение Data Mining в телекоммуникациях - http://statsoft.ru/coordination/news/news_detail.php?ELEMENT_ID=707

Ильин С. Э., студент 3 курса
Научный руководитель – к.э.н., доцент Никандрова Р. С.
Чебоксарский кооперативный институт (филиал)
Российского университета кооперации, г. Чебоксары, Россия

ОРГАНИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА МАТЕРИАЛЬНО-ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ

Эффективность управления запасами играет важную роль, в особенности на предприятиях, где существуют немалые потоки материальных ценностей. Организация деятельности в условиях рыночных отношений вызывает необходимость разработки и введения новшеств в системе учета запасов в хозяйствующих субъектах. Это предопределяет необходимость осуществления мероприятий по совершенствованию системы учета материально-производственных запасов экономических субъектов.

Производственные запасы - различные вещественные элементы производства, используемые в качестве предметов труда в производственном процессе. Они целиком потребляются в каждом производственном цикле и полностью переносят свою стоимость на стоимость производимой продукции.

Методологические основы формирования в бухгалтерском учете информации о материально-производственных запасах организации установлены Положением по бухгалтерскому учету ПБУ 5/01 «Учет материально-производственных запасов» от 09 июня 2001 года № 44н, а также Положением по ведению бухгалтерского учета и бухгалтерской отчетности в Российской Федерации, утвержденным приказом Министерства финансов Российской Федерации от 29 июля 1998 года № 34н, Инструкцией по применению Плана счетов бухгалтерского учета финансово хозяйственной деятельности организаций, утвержденной приказом Минфина России от 31 октября 2000 №94н и другими нормативно-законодательными документами.

Для правильной организации учета материально-производственных запасов важное значение имеют их научно обоснованная классификация, оценка и выбор единицы учета.

В состав материально - производственных запасов включаются: материальные запасы, готовая продукция, товары (рис.1).

Рисунок 1. Состав материально-производственных запасов

Материально-производственные запасы принимаются к учёту по фактической себестоимости, которая исчисляется в зависимости от способа приобретения (получения) данного имущества.

При отпуске материалов в производство и ином выбытии они могут оцениваться по: - себестоимости каждой единицы;

- средней себестоимости;

- себестоимости первых по времени приобретения материально - производственных запасов (метод ФИФО).

Учет материально-производственных запасов в ООО «Хлеб Цивильского райпо» ведется бухгалтерией в соответствии с принятой учетной политикой организации, в которой изложены правила оценки материально-производственных запасов, а также в соответствии с

Положением по бухгалтерскому учету «Учет материально-производственных запасов» (ПБУ 5/01).

В соответствии с федеральным законом «О бухгалтерском учете» № 402 – ФЗ от 06 декабря 2011 года все факты хозяйственной жизни экономического субъекта должны оформляться первичными учетными документами.

Документами по учёту материально-производственных запасов являются: доверенность, счет-фактура, лимитно – заборная карта, требование – накладная, акт об оприходовании материальных ценностей и др.

Для учета материально-производственных запасов применяют следующие синтетические счета:

- 10 «Материалы»;
- 15 «Заготовление и приобретение материальных ценностей»;
- 16 «Отклонение в стоимости материальных ценностей»;
- 41 «Товары»;
- 43 «Готовая продукция».

В ООО «Хлеб Цивильского райпо» не применяются счета 41 «Товары», 15 «Заготовление и приобретение материальных ценностей», 16 «Отклонение в стоимости материальных ценностей».

В ООО «Хлеб Цивильского райпо» учёт материалов ведётся на счёте 10 «Материалы». Источниками поступления материалов служат приобретение за плату у поставщиков, поступление по договору дарения, внесение материалов учредителями в качестве вклада в уставный капитал и др.

Причинами выбытия материалов могут быть: отпуск материалов в производство продукции, возврат материалов поставщику, продажа излишних запасов и др.

Готовая продукция – конечный продукт производственного процесса. ООО «Хлеб Цивильского райпо» занимается производством хлеба высшего, первого, второго сортов, а также хлебобулочных и кондитерских изделий. Учет выпуска готовой продукции в ООО «Хлеб Цивильского райпо» ведется в соответствии с принятой учетной политикой. Синтетический учет выпуска готовой продукции осуществляется на счете 43 «Готовая продукция» без использования счета 40 «Выпуск продукции (работ, услуг)» по фактической себестоимости. Себестоимость готовой продукции в ООО «Хлеб Цивильского райпо» слагается из следующих статей затрат: основные материалы (мука и солод; черствый хлеб и бракованные изделия; прочие основные материалы); транспортные расходы по основным материалам; возвратные отходы (вычитаются); топливо и энергия на технологические цели; оплата труда производственных рабочих; отчисления на социальные нужды; расходы на эксплуатацию производственных машин и оборудования; потери от брака; общепроизводственные (цеховые) расходы; прочие производственные расходы.

Выпущенная из производства готовая продукция реализуется покупателям - организациям розничной торговли, предприятиям питания др.

По результатам исследования выявлено следующее:

1. Затраты на электроэнергию, воду и расходы по канализации отражаются на счете 20 «Основное производство» без их разделения на основное (хлебобулочное) производство, обслуживающее производство (автопарк) и прочую деятельность организации. Однако для эффективности отражения прямых и косвенных затрат в составе себестоимости готовой хлебобулочной продукции необходимо данные затраты делить по счетам 20 «Основное производство», 25 «Общепроизводственные расходы», 26 «Общехозяйственные расходы» и 29 «Обслуживающие производства».

2. В ООО «Хлеб Цивильского райпо» себестоимость единицы изделия определяется по следующей схеме: расходы делятся между видами продукции пропорционально объему произведенной продукции. Используемая система распределения затрат между видами продукции не позволяет произвести полноценную объективную оценку себестоимости одного изделия. Стоимость сырья при калькулировании усредняется, что не учитывает

удельную материалоемкость продукции, а применяемые базы распределения затрат затрудняют оценку доходности отдельных видов продукции. Для определения величины себестоимости единицы изделия рекомендуется использовать метод «директ-костинг», то есть в плановую себестоимость включать только переменные затраты, что необходимо для принятия управленческих решений в области ценообразования, ассортиментной политики. При данной системе затраты на сырье будут относиться на конкретный вид продукции, заработная плата производственных рабочих также будет включаться в состав переменных затрат согласно видам произведенной продукции.

3. ООО «Хлеб Цивильского райпо» предлагается для совершенствования контроля за сохранностью и использованием МПЗ на предприятии разработать программу внутрихозяйственного контроля. Для выполнения поставленной задачи следует проводить внутренний аудит материально-производственных запасов, который в настоящее время в исследуемой организации не проводится.

По результатам исследования учета материально-производственных запасов в ООО «Хлеб Цивильского райпо» предложены следующие мероприятия:

1) увеличение объема деятельности и расширение ассортимента выпускаемой продукции;

2) повышение качества продукции за счет внедрения прогрессивных технологий;

3) повышение конкурентоспособности продукции на основе преимущественных параметров воздействия на сбыт: цены, сервиса, рекламы;

4) повышение эффективности и производительности труда работников;

5) сокращение доли бракованной готовой продукции;

6) организация внутреннего контроля материально-производственных запасов и др.

Предложенные мероприятия способствуют эффективному использованию материально-производственных запасов и в конечном итоге дальнейшему развитию исследуемой организации.

Список использованной литературы:

1. О бухгалтерском учете: федеральный закон Российской Федерации от 06.12.2011 № 402-ФЗ (с изм. и доп.) // Собрание законодательства Российской Федерации. - 2011. - № 50. – Ст. 7344.

2. Беланова Е. Н. Организация учета и аудита материально-производственных запасов организации / Е. Н. Беланова // Молодой ученый. - 2016. - №10. - С. 955-957.

3. Вездецкая К. С. Изучение организации внутреннего контроля операций с материально-производственными запасами / К. С. Вездецкая, И. В. Березина // Вопросы экономики и управления. - 2016. - №4.1. - С. 6-8.

4. Коршунов Д. В. Бухгалтерский учет материально-производственных запасов, анализ их наличия и эффективного использования / Д. В. Коршунов // Молодой ученый. - 2016. - №12. - С. 1314-1319.

5. Никандрова Р.С. Система внутреннего контроля как способ повышения качества управления деятельностью кооперативных организаций/Р.С. Никандрова//Вестник РУК. – 2015. - № 4 (22). – С. 47-51.

Исатаев Ш., студент 3 курса
Научный руководитель – Пиневич Е.Г.
ЧУ Балхашский Политехнический колледж корпорации «Казахмыс»,
г. Балхаш, Республика Казахстан

АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ СПОСОБ ОБОГРЕВА-ОТОПЛЕНИЕ С ПОМОЩЬЮ ЛЬДА

В нашем современном мире инновация является основой развития экономики страны и главным ее ориентиром является внедрение новых технологий.

Инновационность рассмотренной мной в статье технологии отопления состоит в том, что при обогреве сочетаются системы отопления и охлаждения, происходит аккумуляция тепла от различных источников энергии: солнце, воздух, вода, почва и лед. По сути это гибрид системы ледника и теплового насоса, которые питаются от солнечных батарей и нагревают воду в системе отопления.

Природа является нескончаемым источником энергии, если человек будет правильно её использовать. Поэтому достижение равновесия между потреблением источников тепла, воды, энергии и скоростью их восстановления с каждым годом приобретает все большую актуальность. По моему мнению, в качестве топлива и источника энергии можно рассматривать не только уголь, торф, дрова, продукты переработки нефти, газ, ядерное топливо. Кроме того выбросы от сгорающего топлива, так или иначе попадают в окружающую среду и тем самым нарушают ее экологический баланс. Меня как молодого технолога, любителя окружающей среды очень беспокоит вопрос сохранения экологии. И поэтому я считаю, что как альтернативный способ обогрева можно рассмотреть отопление с помощью льда и технологию получения энергии из процесса таяния льда, так как это может приблизить нас к модели создания экологического дома и стать его неотъемлемой частью.

Что представляет собой лед? Из школьного курса физики все мы знаем, что – это кристаллическое состояние воды, которое имеет химическую формулу H_2O. Химический состав льда, это соотношение H – 11,2%, а O – 88,8%. Молекула воды имеет структуру треугольника в вершине которого атом кислорода, а в основании — два атома водорода. Наличие водородных связей каждой молекулы воды с 4-мя соседними молекулами, образует сетчатый ажурный каркас в молекуле льда. Структура кристаллов льда по своему строению чем-то схожа с алмазом. Лед всегда образуется там, где есть вода и температура воздуха ниже отметки ноль. Ледниками покрыта площадь более 10% земного шара. Есть места, где в грунте лед оттаивает только на небольшую глубину и в более глубоких слоях грунта находится в замерзшем состоянии - вечная мерзлота, которая занимает не менее 25% площади суши нашей планеты.

Смесь льда и воды, как гидросмесь, нашла широкое применение в промышленных системах охлаждения, такая смесь перспективна и для медицины, кроме того лед входит в состав материала «Пайкерит».

Вода при замерзании-кристаллизации выделяет тепловую энергию, что объясняется особенностью ее молекулярного строения, а именно наличием протонных связей, отличающих воду от других соединений, образующих молекулярные кристаллы. Водородные связи фиксируют взаимное расположение узлов кристаллической решетки, и в результате расстояние между молекулами льда становится несколько больше, чем в жидкой фазе. Этим обстоятельством объясняется скачок плотности воды при ее кристаллизации – плотность падает с почти 1 г/см3 до примерно 0,92 г/см3.

Опытным путем установлено, что энергия водородной связи в воде составляет около 20 000 Дж на один моль, а значит на 18 г. Большая часть водородных связей образуется именно при замерзании воды, чем и объясняется большая отдача тепловой энергии воды при ее замерзании. Можно провести расчет на 10 кг (литров) воды. Формула, связывающая количество скрытой теплоты Q, массу m и удельную теплоту кристаллизации λ:

$$Q = -\lambda m \qquad (1)$$

Знак минус означает, что тепло отдается физической системой. Теплота кристаллизации λ известна и равна 330 кДж/кг. Подставляем значения в формулу.

$$Q = -330 \text{ кДж / кг } \cdot 10 \text{ кг} = 3300 \text{кДж}$$

Таким образом, из 10 литров воды при кристаллизации выделилось целых 3300 кДж энергии. Это немало: эквивалентную энергию можно получить, например, при взрыве 12 гранат-лимонок Ф-1.

Конечно, энергия отдается не сразу – процесс длится в течение длительного времени. Об этом свойстве воды знают птицы, и используют его, чтобы погреться возле замерзающих озер и рек, так как в таких местах температура воздуха на несколько градусов выше.

Для изменения температуры 1 кг воды на 1°С требуется 4,2 кДж, а для того, чтобы растаял 1 кг льда, требуется 330 кДж. При замерзании воды выделяется столько же тепла, как при ее нагревании до 80 градусов. Вода почти не меняет свою температуру (около -1 ° С) до того момента, пока не замерзнет весь ее объем. Поэтому целесообразно использовать тепло фазового перехода воды из жидкого в твердое агрегатные состояния и наоборот.

Предлагаемая мною система отопления одновременно будет аккумулировать тепло из окружающего воздуха, солнечной энергии и почвы. Вся система состоит из сосуда – емкости с чистой водой теплового насоса, и солнечных коллекторов. Размещается сосуд в грунте, ниже уровня ее глубины промерзания и заполняется обычной водой, что совершенно безопасно для окружающей среды, так как даже если будет поврежден сосуд, то вода просто просочится в землю не причиняя никому вреда. В сосуде смонтированы два теплообменника. Теплообменник представляет собой – полимерные трубы с циркулирующим по ним теплоносителем(вода). Один теплообменник подключен к солнечным коллекторам, а другой к тепловому насосу. Принцип работы теплового насоса состоит в том, что тепловая машина, основным элементом которой является компрессор, отбирает тепло из сосуда до тех пор, пока не замерзнет вся вода. Затем происходит процесс оттаивания льда в емкости за счет тепла земли и тепла воздуха и солнца (с помощью солнечных коллекторов). Солнечные коллекторы действуют за счет поглощения солнечного света и преобразуют энергию солнечного света в тепловую. После чего весь процесс повторяется.

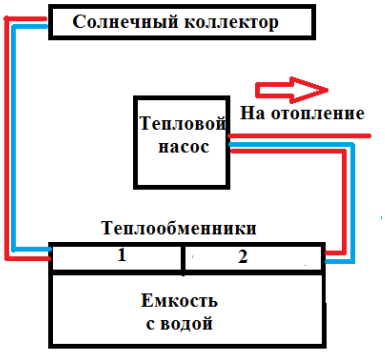

Рисунок 1. Схема системы отопление с помощью льда

Температура почвы ниже уровня ее промерзания и температура грунтовых вод не зависят от времени года и практически не изменяются, т.е. и в осенне-зимний период они сохраняют тепло, которое может накапливать установка. Благодаря небольшим температурным колебаниям, система отопления работает стабильно, а накопление тепла из воздуха и солнечных лучей создает в солнечном коллекторе дополнительный резерв.

В связи с тем, что площадь контакта емкости с грунтом небольшая, основное количество тепловой энергии для замерзания и оттаивания льда поступает в систему от солнечных коллекторов. Какое количество энергии может производить этот способ отопления? Проведем расчет по формуле (1).

$$Q = -\lambda m$$

$$Q = -330 \text{ кДж / кг} \cdot 0{,}916\text{кг} = 302 \text{ кДж} = 0{,}302 \cdot 10^6 \text{ Дж}$$

То есть энергия кристаллизации воды при температуре 0 °С составляет где-то 330 кДж/кг. Один литр льда (примерно 916 грамм, лед легче, чем вода) даст примерно 302 кДж энергии. 1 кВтч равен $3{,}6 \cdot 10^6$ Дж, составляя пропорцию можно получить, что $0{,}302 \cdot 10^6$ Дж, это будет $0{,}084$ кВтч. Энергия от сгорания одного литра дизельного топлива составляет 10 кВт·час. Значит 120 литров льда соответствуют примерно одному литру дизельного топлива. Емкость на 10000 литров соответствует около 845 кВт·час энергии, выделяемой при каждом цикле замерзания.

Я являюсь жителем г. Балхаш. Наш город расположен в такой климатической зоне, что позволит использовать максимально возможности солнечных коллекторов, кроме того близость озера, как природного источника воды дает возможности применения льда, в качестве «топлива».

Вся система имеет автоматическую систему управления (АСУ) и тем самым дает возможность подключить ее к инновационной системе «Умный дом» которая позволить управлять обогревом здания без непосредственного участия человека. Совместное использование данных систем намного облегчить нам проживания в этом экологическом доме. Если случится, какая, то неполадка в системе, то она оповестить о неисправности и тем самым даст возможность своевременно приступить к ремонту.

Я думаю, что благодаря этой инновационной технологии можно значительно уменьшить загрязнения окружающей среды, рационально использовать природные ресурсы, а так же обеспечить комфортное проживание в домах, где будет установлена данная система, кроме того эту систему можно использовать для отопления небольших производственных помещений индивидуального предпринимательства площадью 200-300м^2.

Сохранения благосостояния окружающей, среды в местах нашего обитания должно заботить наше общество. Данной статьей я хочу донести до людей, что для отопления домов можно использовать не только ресурсы, которые при сжигании выбрасывают в атмосферу большое количество углекислого газа, пагубно влияющего как на экосистему, так и на самого человека, но и применять такое альтернативное «топливо», как лед. Свою статью хочу закончить словами «Давайте жить в гармонии с природой, ибо ее гнев не сулить ни чего хорошего. Кроме того сохранность природы это забота в первую очередь человека, для того, чтобы последующие поколения могли увидеть ее красоту, а не выжженные и загрязнённые территории нашей Земли».

Список использованной литературы:

1. Эйзенберг Д., Кауцман В. Структура и свойства воды. Л., Гидрометиоиздат, 1985. 280 с.
2. https://www.solnpanels.com/
3. http://www.mensh.ru
4. https://proagregat.com/energetika/akkumulirovanie-tepla-za-etim-buduschee/

Карбозова А.А., студент группы ВТиПО 18-9
Научный руководитель - зав.отделом информационных технологии Мусина Ж.М.,
г. Балхаш, Республика Казахстан

BLUETOOTH ЧИП КАК ИННОВАЦИОННАЯ БИЗНЕС ИДЕЯ. НЕДОРОГОЙ АНАЛОГ GPS ТРЕКЕРОВ. МАЯЧКИ В КОШЕЛЕК, НА КЛЮЧИ, У РЕБЕНКА, В ТРАНСПОРТЕ

По законным меркам РК, молодежью считаются те, кто родился за последние 29 лет. Итак, если делать краткий обзор, за это время полностью не стало кнопок на телефонах, теперь мы круглосуточно во всемирной паутине онлайн, со средствами связи мощнее

компьютеров. Теперь карты показывают нам не только как добраться до пункта, ну и что находится в нем, как выглядит здание, еще и людей, которые сидят внутри сейчас. Старые штрих коды теперь не только на этикетках, это говорящие фотоальбомы, станки, двери в кабинеты.

Молодежь – в курсе всех девайсов, она использует разные программы, для игр, развития, изучения чего-либо. Наши телефоны, знания помогают нам даже немного пошпионить. Это про GPS-трекеры. Устройство имеет различные форм-факторы, внутри специальные датчики, они же отображаются через специальное приложение в телефоне. Можно следить за любимым, за коллегой, за ребенком, за движением транспорта, или чего-то любого. Стоят такие трекеры минимум 30 тысяч тенге и выше. Из-за цены продукт не стал массовым, хотя, возможно спас бы жизни сотни детей, помог в поисках тысяч людей и раскрыл бы тысячи преступлении.

Недорогой аналог – чипы либо трекеры с установкой Bluetooth. В отличие от GPS – датчиков, Bluetooth модули при оптовой закупке можно приобрести за несколько десятков долларов, что позволит снизить себестоимость маячка. Устройство соединяется с приложением и вуаля, ничего не теряется.

Рисунок 1. Bluetooth чип

Bluetooth –маяки можно носить как брелок, как украшение, можно сделать его элементом одежды либо сумки, ремня. Можно поместить в кошелек, и тогда, вы не будете ничего терять. Устройство помогает постоянно быть в курсе движения ваших родных – детей, мужа…

Bluetooth трекер негабаритный, поместится в ладонь. Можно сделать его круглым, квадратным, либо придать конкретную модель в виде брелка, в этом помог бы недорогой, домашний 3Д принтер. Он же помог бы увеличить зону использования Bluetooth трекеров.

Конструкция незамысловатая, собрать и сконнектить с приложением будет несложно.

Гаджет очень прост в использовании. Сначала требуется скачать приложение в AppStore или Google Play. Установив его, регистрируем брелок, как показано на экране. Введим название вещи, к которой крепится Bluetooth-трекер. К одному приложению подключается неограниченное количество брелков сразу, и одними и теми же брелками можно «поделиться» со смартфонами домочадцев.

Рисунок 2. Внешний вид трекера

Чтобы найти трекер, нажимаем большую зеленую кнопку «Позвонить» в приложении и идем на звук. Такой способ срабатывает, если смартфон находится в пределах действия Bluetooth. Тут игра со стоимостью, кто как закажет. Минимальное расстояние – 50-60 метров.

А что, если вещь с маячком потерялась где-нибудь в общественном месте? Тогда можно воспользоваться функцией «Последнее известное местоположение». В приложении отмечается на карте, где трекер находился в последний раз. Когда смартфон войдет в зону «видимости» Bluetooth, то ориентироваться следует уже по звуку.

У Bluetooth-чипов есть еще одна интересная функция: система умеет искать брелок через «сообщество» владельцев устройств. Если человек с приложением находится поблизости от чужого трекера, то его смартфон перешлет информацию о местонахождении пропажи. Получается целая сеть Bluetooth-трекеров.

Гаджеты с Bluetooth-чипами подходят для быстрого поиска ключей, кошельков, сумок, рюкзаков и папок с документами. «помеченный» трекером предмет не тереяется даже в самом худшем хаосе. А по стоимости – от 5 тысяч тенге. Не самая высокая цена, которая позволит уберечь нервы, время, жизни.

Список использованной литературы:

1. Харисова В.Н.Глобальная Спутниковая радионавигационная система: учебное пособие/ В.Н. Харисова - М.: ИПРУР, 2005.

2. Карлащук В.И. Спутниковая навигация: учебное пособие/ В.И. Карлащук, С.В. Кар-*-0 лащук - М.: Приор, 2006.

3. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.www.minsvyaz.ru

Кәрімова Н.Н., 1 курс студенті
Ғылыми кеңесшісі – Кунчаева Ж.Б., оқытушы
Жезқазған политехникалық колледжі, Жезқазған қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ

«Біз «білім – ғылым инновациялар»
үштігі билеген постиндустриялық
әлемге қарай жылжып келеміз».

Н.Ә.Назарбаев.

Мемлекеттің ең құнды капиталы – адам. Жастар мемлекеттің болашағы, ертеңі. Қазақстандықтар алдында үлкен мақсаттар мен міндеттер тұр. Соның бірі «Мәңгілік Ел» - ұлттық идеясын жүзеге асыру арқылы өркениетті дамыған 30 елдің қатарына кіру. Мемлекет алдыңғы қатарлы технологияларды енгізу, импорттың орнын басатын сапалы өнім шығару үшін қазіргі заманғы өндірістерді құру, өнім экспортын дамыту арқылы еңбек өнімділігін арттыру, индустрияны дамыту мен әлемнің инновациялық экономикаларының қатарына қосылу – индустриялық-инновациялық дамудың негізгі міндеті болып табылады. Еліміздің экономикалық саясатының басты бағыты – шикізаттық экономикадан жоғары технологиялы инновациялық үлгіге өту.

Елбасы: «Жаңа формациядағы қазақстандықтарды тәрбиелеу және Қазақстанды әлемдегі ең әлеуетті, бәсекеге қабілеті адами капиталға ие елге айналдыруға» қол жеткізетіндігімізді де баса көрсетті . Инновациялар арқылы адам капиталын дамыту, адам капиталын инвестициялаудың маңыздылығы- адам капиталының бәсекеге қабілеттілігін арттыру.

Инновация – ғылыми-техникалық прогресс жетістіктерінің нәтижесі болып табылатын жаңа технология. Бұл процесс негізгі капиталдың жаңаруын қамтиды. Қолданылуына байланысты:

1. өнімдік инновациялар – жаңа өнімдерді шығарып, қолдануға бағытталған;
2. технологиялық инновациялар – жаңа технологияларды шығарып, қолдануға бағытталған;
3. әлеуметтік инновациялар – жаңа құрылымдарды құруға бағытталған;
4. нарықтық инновациялар – жаңа нарықтағы өнімдер мен қызмет етуді тұтынуды іске асыруға бағытталған.

Еліміздің экономикалық жағдайы күн санап көтерілу үстінде. Соның ішінде инновацияның атқаратын рөлі, қосатын үлесі зор деп айтуға болады. Адами капитал – инновациялық экономика мен білімді дамытуды айқындайтын факторға айналып отыр. Адам капиталына «адамдар мен қоғамның сан алуан қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қолданылатын білім, білік, қабілеттердің жиынтығы» деп анықтама беруімізге болады. Қысқаша айтатын болсақ, адам капиталы – интеллект, денсаулық, білім, құнды, нәтижелі еңбек пен өмірдің жоғары сапасы.

Ал инновациялық даму – бұл тек жаңа техника-технологияларды пайдалану емес, оны ойлап табу.Мемлекеттік қолдау көрсете отырып, адами капиталды дамыту арқылы өзге алдыңғы қатарлы дамыған елдер сияқты жаһандық заманға сай техника мен технологияларды ойлап тауып, оны жарыққа шығарып, қолданысқа енгізу керек. Ел байлығы оның азаматтарының өнімді де, еселі еңбегінің арқасында қалыптасады. Қазіргі таңда кез келген елдің экономикасының дамуы, халықтың рухани және материалдық игіліктерінің артуы, ең алдымен, сол елдің ғылымы мен білімінің, өндірістің инновациялық дамуына байланысты.

Жастар – келешегіміздің негізі ретінде өз білімімен, жасампаз еңбегімен және күш-жігерімен өз болашағын құрудың жаңа мүмкіндіктерін алу қажет. Ол XXI ғасырда Жаңа Қазақстанның - дамыған, бәсекеге қабілетті және әлемдегі сыйлы мемлекетті қалыптастыруды белсенді жалғастыруы қажет. Қазақстанның болашағы Қазақстан жастарының даму деңгейімен, олардың қоғамға ықпалдасуымен байланысты, болашақтың негізі бүгін қаланады. Халқымыздың «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген ұлағатты сөзін, білімнің шындығында да баға жетпес үлкен рухани қару екендігін, тек рухани қару ғана емес, сонымен қатар аса зор өндіргіш күш болып табылады. Сондықтан, жастар өз кезегінде кез келген инновациялық жаңалықты игеріп, заман ағымынан қалмауға ұмтылуы керек. Инемен құдық қазғандай, қиын күрделі, орасан қажыр- қайрат пен ерік — жігерді талап ететін заманда жастар жаңа технологияларды меңгеріп , кәсіби білім алып, ел дамуына белсенді үлес қосуы қажет деп есептеймін.

Кәсіптік білім алудағы негізгі міндет – белгілі бір көлемдегі білім алумен шектелмей, алынған кәсіптік білімді жастар өз қажетіне, өмірдің нақты жағдайларында қолдана біліп, қоғамға пайдасын келтіру. Заманауи әлемде елдің қуаты, ең алдымен, білім мен ғылымда . Әлемдік дамыған елдерде жүргізілген зерттеулердің нәтижесінде әлемдік экономикалық дамудың жаңа үлгісі пайда болғанын көрсетеді, оның негізінде – адам капиталы мен инновация ең қымбат ресурс болып есептеледі. Дамыған елдердің табиғи ресурстары бар болғаны 5%-ақ құрайды, 18% - өндірістік капитал, ал негізгі - 77% білім мен табиғи қорларды тиімді басқара білу құрайды, бұл дегеніміз дамыған елдерде негізгі басымдылық– адами зияткерлік әлеуетіне берілетіндігін көрсетеді. Сондықтан да, елімізде жастардың зияткерлік әлеуетін ғылыми- техникалық , инновациялық қызметке қызықтыру арқылы жастардың шығармашылық қабілеттілігін арттыруға бағыттау қажеттілігі туындайды.

Қазіргі кезде жастардың өмірлік ұстанымдары тұрақсыз. Кей жастарда «жеңіл табысқа» ұмтылу мен тұтынушылық психологияға жақындық байқалады.Тағы бір мәселе,жастар бос уақытын, жалпы өмірінің көп бөлігін әлеуметтік желілілерде өткізеді. Мәселен, жүргізілген зерттеулер нәтижесінде жастардың (96,5%) теледидар қараса, (96,5 %)

достармен кездесу, музыка тыңдау (94,9 %), желідегі қатынас (83,5 %), веб-тораптарға кіру (82,9 %) өткізеді. Әлеуметтік желілер бойынша жастар арасында танымал болып, алдыңғы орындарда тұрған «ВКонтакте» (70,7 %), Instagram (42,5 %), Facebook (27,8 %), «Одноклассники» (26,4 %). Жастардың әлеуметтік желілерде және форумдарда үздіксіз отыруы олардың әлеуметтенуіне теріс әсер ететіні сөзсіз. Дегенмен, біз оларға әлеуметтік желілерге шықпа дей алмаймыз. Осыны ескере отырып, жасөспірімдер мен жастардың 5 әлеуметтік желілерде белсенді болуын қолдай отырып, оның баламалы әдістерін қолдану қажеттілігі туындап отыр.Бұл мәселелердің негізгі мәні , қазақ жастарының, ол ауыл немесе қала болама, жастардың арасындағы жұмыссыздық, мәдени және саяси сауатсыздық, білімге деген, ғылымға деген құштарлықтардың жоқтығын жойып, сауатты қазақ жастарын қалыптастыру және жастар проблемаларын шешу.

Ұлттың бүгіні мен келешегі – белсенді жастардың қолында дейтін болсақ, ұлттың рухани құндылықтарын бойына сіңірген ұрпақ ғана ел болашағын қалыптастыра алады. Жастар салауатты өмір салтын ұстанып, мемлекеттің индустриялық-инновациялық дамуына өз үлесін қосса, қоғамға пайдасын тигізіп, сапалы, терең білім алуды басты міндетіне айналдырса, онда келешегіміз кемел болары сөзсіз. 2019 жылды Елбасы «Жастар жылы» деп жариялауы арқылы біздерге үлкен міндет жүктеп отыр. Елбасы «Жастар жылында» жаңа мүмкіндіктер мен биік мақсаттарға жетуге нұсқау берді. Ендігі жерде оны іске асырудың тетігін табу - жастардың қолында.Ең бастысы – жастар заманауи өзгерістер мен жаңарудан қалыс қалмай, бәсекеге қабілетті болуы керек. Мұны Мемлекет басшысы баса айтты: «Біздің көз алдымызда жаңа жаһандық өркениет келе жатыр. Цифрлық қоғамның, экономика мен білімнің дәуірі келді..Жастар жан-жақты білімді, рухани жағынан сусындауы тиіс.

Құрметті жастар, біз тәуелсіз Қазақстанымыздың дамуында тарихи кезеңді бастан өткеріп келеміз. Еліміздің «Мәңгілік елге» айналуы тікелей бізге байланысты болмақ. Сөз соңын халқымыздың дана сөздерімен аяқтағым келіп отыр: - «Ақыл жастан...» деген, олай болса баршаларыңызды бәсекеге қабілетті маман, ғылыми жаңашылдықтардың авторы болуға шақырамын.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президентінің 2018 жылғы 5 қазандағы Қазақстан халқына жолдауы.
2. 2018 жылғы 13 қарашадағы Елбасы жарлығы.
3. Ғаламтор желісі материалдары.

Касенхан Р.П., студент 4 курса
Научный руководитель-преподаватель Каюмова И.И.
ЧУ Политехнический колледж корпорации «Казахмыс»,
г.Балхаш, Республика Казахстан

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМ ОСВЕЩЕНИЯ АВТОМОБИЛЬНЫХ ДОРОГ

Высокое качество освещения является одним из показателей благосостояния граждан. Если ранее в сфере освещения преследовались цели по снижение расхода электроэнергии, то на сегодня при большом количестве предлагаемых производителями решений по энергосбережению появилась задача улучшения визуального комфорта и психологической атмосферы.

Согласно статистике белый цвет светодиодных светильников (5000 К) улучшает распознаваемость лиц и восприятие цвета не только человеческим глазом, но и камерами видеонаблюдения, что способствует предупреждению преступности, помогает сократить количество ДТП на 30 - 40 %, в т.ч. несчастных случаев со смертельным исходом на 50 %,

уличную преступность и вандализм в 1,5 - 3 раза, увеличит скорость движения городского транспорта, за счет уменьшения пробок и увеличения пропускной способности дорог и т.п. Безопасность на дороге определяется видимостью дорожных объектов, участнику дорожного движения важнаотраженная яркость, освещенность (световое пятно) под светильником для него бесполезна. Значения нормируемых параметров освещения проезжей части участков улиц, дорог и площадей городских поселений со стандартной геометрией с регулярным транспортным движением следует проектировать исходя из норм средней яркости дорожных покрытий, слепящего действия и общей и продольной равномерности распределения яркости дорожного покрытия. Значения нормируемых параметров освещение проезжей части участков улиц, дорог и площадей городских поселений с нестандартной геометрией с регулярным транспортным движением следует проектировать исходя из норм средней горизонтальной освещенности дорожных покрытий, слепящего действия и равномерности распределения освещенности.

Сейчас активно развивается новое направление технологий производства LED светильников и связанное с прямым его включением в электрическую сеть переменного напряжения промышленной частоты без драйвера. Это обстоятельство позволяет существенно упростить конструкцию LED светильника и снизит его стоимость в производстве, а также отсутствие драйвера в определенной мере повышает надежность его работы. Первичное развитие бездрайверной технологии затронули группу светильников малой мощности, но сейчас уже вполне можно создать светильники, удовлетворяющие требованиям уличного освещения.

Достижение энергосберегающего эффекта в системе, где используются LED светильниковвозможен за счет внедрения устройств для их диммирования, но все светильники способны реализовать данную функцию из-за наличия драйвера.

Опыт эксплуатации LED светильников, как отечественного производства, так и зарубежного, чтов условиях холодного климата центрального Казахстана примерно около 30 % отказов связаны с неисправностью драйвера. Причины отказа драйвера различные, например, некачественное изготовление и брак со стороны производителя, не соответствующее качество монтажа, но и в основном отказ связан с внешним воздействием различных погодных условий и образование конденсата на поверхности платы электронной схемы. Отмечаются случаи выхода из строя драйвера по причине несоответствия качества электрической энергии подаваемой на вход драйвера. На качественные показатели драйвера влияет: класс защиты аппарата IP,элементная база, параметры сети и нагрузки. Немаловажное значение в плане надежности драйвера заключается в качестве изготовления при его производстве и естественно попадаются экземпляры очень низкого качества с завышенными техническими характеристиками, но очень низкой стоимостью, в основном такие драйвера изготовляются в Китае.

Драйвер не позволяет в полном объеме производить диммирование LED светильники и достигать энергосберегающего эффекта уличного освещения. Причиной затруднения диммирования LED светильников с драйверами, заключается в наличии в их схеме стабилизатора тока, который предназначен для стабилизации выходного тока и обеспечение равномерного свечения светодиодов, при этом не зависимо от значения входного напряжения питающей сети.

Обычные светодиодные лампы плохо поддаются диммированию, не все конструкции драйвера позволяют осуществлять данную функцию, для недопущения порчи светильника необходимо внимательно изучить описание и обозначения, указанные на коробке и корпусе LED светильники. Регулировка яркости светодиодных ламп на 220В затруднена, потому что там установлена схема стабилизации тока на специализированном драйвере. Его задача стабилизировать выходной ток, для обеспечения равномерного и долгого свечения светодиодов, не зависимо от значений напряжения питающей сети.Драйверы бывают двух типов импульсные и линейные. В импульсных используется принципширотно-импульсная модуляция (ШИМ), на выходе создается множество токовых импульсов высокой частоты.

Данный тип драйверов имеет довольно высокий КПД около 95%, но создаются сильные электромагнитные помехи. Линейный драйвер позволяет достичь стабильности параметров тока на выходе, но такие драйвера имеют меньший КПД (до 80%), по сравнению с ШИМ. Их достоинством является простота, надежность и невысокая стоимость, но ограничены в применении для светильников большой мощности.

Рассмотрим две системы диммирования LED светильников. Есть диммируемые LED светильники, с указание в их маркировки, которые способны выполнять данную функцию, и для них пригоден диммер с отсечкой по переднему фронту **(**leadingedge**).** На светильник подаётся напряжение установленной амплитуды, которое потом затухает, при прохождении синусоидычерез ноль, но зато есть возможность глубокого диммирования практически до нуля. Данный тип светильников имеющие возможность диммирования имеют большую стоимость по отношению к обычным.

Для светильников, не предусмотренных конструктивно фикцию диммирования лучше подойдет принцип регулирования яркости свечения с формой напряжения с отсечкой по заднему фронту (англ. fallingedge). Данный тип регулятора позволяет эффективно диммировать не приспособленные для этого LED светильники, но у него есть существенныйнедостаток, регулировка яркостивозможна только в узком диапазоне.

Принцип работы без драйверного светильника очень прост, для этого необходимы маломощные LED кристаллы, которые набираются в последовательную цепочку, рассчитанную на работу в сетипеременного напряжения 220В, но так как мы используем переменное напряжение и цепочки должно быть две, с встречным включением параллельные друг другу. При необходимости можно создавать практически любые мощности, для этого нужно просто добавлять параллельные цепи до необходимой мощности. Принципиальная схема светильника приведена на рисунке 1. При встречном включении каждый диод способен защищать другой от пробоя обратным током(напряжением), которое у них незначительное по значению в отличии от прямого. Обязательное использование гасящего резистора (балласта)для ограничения тока через диоды. Его параметры можно просто рассчитать, например, при потреблении светодиодом тока в 20 мА резистор R должен в пределах 10...11 кОм, а его мощность составляет не менее 5 ватт, для уменьшения его нагрева можно использовать три резистора мощностью 3 Вт. При этом двойное включение позволяет увеличит частоту мерцания светодиодной лампы от 50 до 100 Гц и это позволит уменьшить негативное влияние на зрение человека находящегося в зоне освещения. Такой мерцание не заметно для глаза и не будет вызывать не заметно на глаз и не будет его утомлять. Для ограничения тока через светодиоды на уровне 20 мА резистор R1 должен иметь сопротивление в пределах 10...11 кОм. При этом его мощность должна быть не менее 5 ватт. Для уменьшения нагрева его можно составить из нескольких, лучше всего трех, резисторов мощностью 2 Вт.

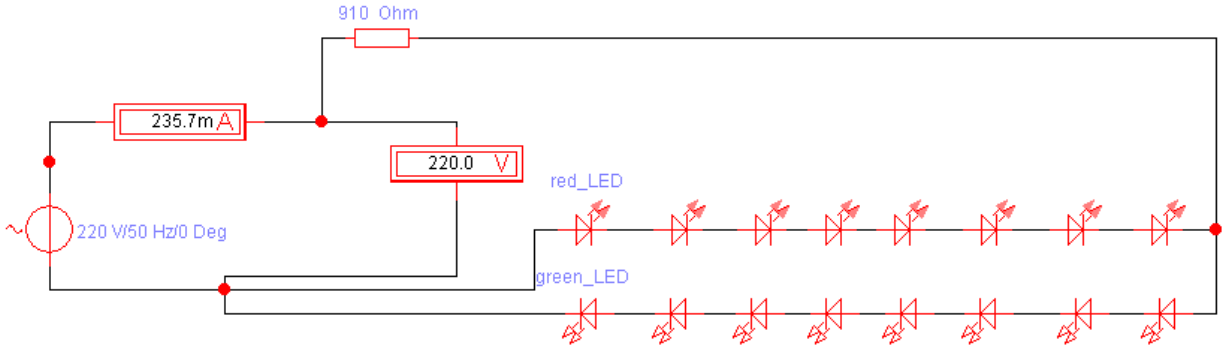

Рисунок 1. Схема включения светодиодного модуля в сеть с напряжением220 В переменного тока промышленной частоты 50 ГЦ

Компьютерная модель позволяет провести эксперименты по подбору параметров элементов электрической цепи LED светильника. Встречное включение позволяет увеличит частоту мерцания светодиодной лампы от 50 до 100 Гц. У данной схемы есть недостатки, напряжение смещается в зависимости от температуры, балласт необходим для ограничения тока проходящего через светодиоды, полное отсутствие стабилизации приведет, что напряжение будет плавать 5 – 10%, что приведет к сокращению срока службы на 2-3 года. При выходе из строя одного диода светильник перестает работать и требуется замена матрицы. достаточно чтобы сократить срок службы светильника до пары лет.

Список использованной литературы:

1 Козловская В.Б.; Редкевич В.Н.; Сацукевич В.Н. «Электрическое освещение» справочник. Минск «Техноперспектива».

2 http://www.luxon.su/products/sity

3 https://electrosam.ru/glavnaja/slabotochnye-seti/oborudovanie/svetodiody/

Ким М.С., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ПОКОЛЕНИЙ В НАУКЕ КАК ФАКТОР АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Указом Главы государства от 14 ноября 2018 года нынешний год был объявлен в Казахстане Годом молодежи [1]. Это свидетельствует о том, что молодежная политика находится в приоритетной зоне государственного внимания.

На торжественной церемонии открытия Года молодежи Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев подчеркнул следующие важнейшие направления государственной политики, нацеленные на активизацию инновационной деятельности молодежи: наука и образование должны быть доступными для всех желающих, активное содействие молодым ученым в претворении их идей в реальные проекты, создание фонда молодежных стартапов, увеличение грантового финансирования фундаментальных и прикладных исследований на три миллиарда тенге и др. [2].

В свою очередь, от молодежи ожидают активной и эффективной отдачи. От нее ждут конкретных инициатив и предложений, в том числе и активизации научных разработок в области IT-технологий, зеленой энергетики, сельского хозяйства, робототехники и нанотехнологий.

Инновационная активность — это социальная необходимость развития любого современного общества в XXI веке. В этой связи важнейшим направлением инновационного развития страны является стимулирование творческой активности молодежи, в первую очередь — студенческой. Как подчеркнул Президент Республики Казахстан Н.А.Назарбаев в своей программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания: «Будущее творится в учебных аудиториях» [3].

Предметом нашего анализа является проблема значения преемственности поколений в науке как фактора активизации инновационной деятельности молодежи в области физики; дается обзор деятельности Карагандинского государственного университета имени академика Е.А.Букетова и научных школ физико-технического факультета по подготовке студентов, активно занимающихся научно-исследовательской работой. Особое внимание уделяется развитию одного из самых приоритетных направлений мировой науки – нанотехнологий.

В 1972 году на базе педагогического института был образован Карагандинский государственный университет, являвшийся в то время вторым университетом Республики. На физическом факультете функционировало уже пять кафедр, заведующими которыми были назначены молодые кандидаты наук: общей физики (зав. кафедрой Л.Ф.Ильина), теоретической физики (зав. кафедрой Ж.С.Акылбаев), оптических методов исследования и анализа (зав. кафедрой А.И.Перевертун), радиоэлектроники (зав. кафедрой Л.А.Краусс), физики твердого тела (зав. кафедрой Т.А.Кукетаев) [4; с. 62-67].

Физико-технический факультет всегда был и остается незаменимой «кузницей» высококвалифицированных научных кадров, которые, как сегодня это, наконец, стало очевидным, и являются истинным богатством своей страны, способным принести ей процветание и гарантировать ей почетное место среди мировых держав с высоким уровнем научно-технологического развития.

Все молодые сотрудники кафедры участвуют в научных исследованиях, имеют публикации в республиканских и зарубежных научных изданиях.

Кафедра физики и нанотехнологий – одна из старейших кафедр нашего факультета и ВУЗа, которая создана в 1972 году в период образования Карагандинского государственного университета. Возглавила кафедру Лидия Федоровна Ильина – молодой кандидат наук. Она была приглашена из Алма-Аты первым ректором университета Евнеем Арстановичем Букетовым. Большинство преподавателей кафедры, совсем молодых в те годы, были лучшими выпускниками педагогического института, на базе которого и основан университет.

Кафедра физики и нанотехнологий является одной из ведущих кафедр физико-технического факультета КарГУ. Кафедра располагает шестью учебными лабораториями: механики, молекулярной физики, электричества и магнетизма, методики преподавания физики, техники школьного эксперимента, физпрактикума для нефизических специальностей.

В настоящее время одним из приоритетных направлений мировой науки является нанотехнология, которая в последние годы стала одной из наиболее захватывающих областей знаний на переднем крае физики, химии, биологии, технических наук. Нанотехнология подает большие надежды на скорые прорывы и новые направления в технологическом развитии во многих сферах деятельности.

Нанотехнологии рассматриваются ведущими странами как рычаг для приобретения мирового экономического, финансового, политического и военного лидерства. Развивающиеся страны рассматривают государственную поддержку развития нанотехнологий как наиболее эффективный способ подъема своего промышленного производства и вхождения в мировой рынок с конкурентоспособной продукцией. Принимая во внимание важность и актуальность этих изысканий, для развития фундаментальных и прикладных исследований в области нанотехнологий как одной из приоритетных научных направлений Республики Казахстан приказом ректора Карагандинского государственного университета имени академика Е.А.Букетова на базе научно-исследовательских лабораторий физического факультета создан Институт молекулярной нанофотоники, деятельность которого направлена на проведение исследований, подготовку специалистов и использование полученных результатов для производства новых товаров и услуг.

Институт как структурное подразделение КарГУ осуществляет научно-исследовательскую деятельность по программам фундаментальных, прикладных и договорных научных исследований с участием штатных сотрудников института, сотрудников из числа профессорско-преподавательского состава КарГУ, студентов, магистрантов, докторантов, ученых и специалистов из других учреждений и организаций.

Институт участвует в подготовке научно-педагогических кадров и повышении их квалификации (бакалавриат, магистратура, докторантура).

Результаты исследований, проводимых в институте молекулярной нанофотоники, обсуждались на международных научных конференциях самого высокого ранга и

опубликованы в ряде международных рейтинговых журналов. Получены патенты на изобретение.

Сотрудниками института читаются курсы лекций и проводятся практические занятия по молекулярной спектроскопии, фотонике молекулярных систем, экситонным процессам в конденсированных средах, основам нанотехнологий, методам квантовой химии и молекулярного моделирования, зондовой микроскопии и др. Для слушателей факультета повышения квалификации преподавателей и специалистов высших учебных заведений проводятся курсы, посвященные нанотехнологиям и новым материалам.

На экспериментальной базе института выполняются курсовые и дипломные работы. Современное оснащение лабораторий позволяет выполнять экспериментальные исследования и при подготовке магистерских и докторских диссертаций. В научных исследованиях принимают активное участие студенты и магистранты кафедры, работы которых не раз были удостоены грамотами и дипломами международных и республиканских конференций и конкурсов студенческих работ.

Студенты, занимающиеся научно-исследовательской работой в лабораториях института, активно участвуют в различных научных форумах, как в стране, так и за рубежом. Многие из них неоднократно становились призерами различных конкурсов научных работ, научных конференции. Активно и плодотворно работающие студенты и магистранты публикуются в республиканских и международных рейтинговых научных журналах.

В этой области институт активно сотрудничает с ведущими научными центрами Казахстана, Украины, Белоруссии, России, Великобритании и США. Результаты исследований регулярно публикуются в ведущих научных изданиях с высоким импакт-фактором.

Компания Thomson Reutors присудила директору Института молекулярной нанофотоники, профессору кафедры Физики и нанотехнологий Ибраеву Н.Х. диплом «Самый цитируемый научный исследователь в области зеленой энергетики с 2012 по 2016 гг.». В 2017 году профессор Ибраев Н.Х. стал самым цитируемым научным исследователем по версии компании Springer Nature.

В заключение следует отметить, что для привлечения студентов в научную деятельность и сохранение преемственности на базе физико-технического факультета действует студенческий научный кружок «Основы нанотехнологий» (руководитель: профессор Ибраев Н.Х.).

Список использованной литературы:

5. Об объявлении Года молодежи. Указ Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева от 14.11.2018 г. // http://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/ob-obyavlenii-goda-molodezh

6. Выступление Президента Казахстана Н.А.Назарбаева на торжественной церемонии открытия Года молодежи // https://primeminister.kz/ru/news/president-of-kazakhstan/prezident-kazahstana-vistupil-na-torzhestvennoi-tseremonii-otkritiya-goda-molodezhi-17697

7. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания // http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya

8. Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова: научные школы и направления как основа развития исследовательского университета: Справочник /Под ред. Е.К.Кубеева. – Караганда: Издательство КарГУ, 2012. – 309 с.

Кудайбергенова Ж.Б, студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Политика Казахстана в области образования направлена на интернационализацию образовательного пространства и обеспечение подготовки конкурентоспособных специалистов, знающих несколько языков. Президент Республики Казахстан Н. А. Назарбаев, определяя приоритеты развития нашей страны, подчеркнул: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками: казахский язык государственный, русский язык как язык межнационального общения и английский язык — язык успешной интеграции в глобальную экономику» [1, с.1].

Реализация государственной политики в области образования обеспечивается посредством законодательных актов и программ развития. В Концепции инновационного развития Республики Казахстан до 2020 г. говорится о необходимости языковой подготовки специалиста новой формации, способного к общению с зарубежными партнёрами. Целью Концепции является содействие вхождению Казахстана в число 30-ти конкурентоспособных стран мира на основе развития новых технологий и услуг: «Главным критерием конкурентоспособности образования должны стать формирование национальной системы компетенций и повышение престижа казахстанского высшего образования на международном рынке образовательных услуг» [2].

Важнейшей стратегической задачей образования является, с одной стороны, сохранение лучших казахстанских образовательных традиций, с другой - обеспечение выпускников школ международными квалификационными качествами, развитие их лингвистического сознания, в основе которого овладение государственным, родным и иностранными языками.

Цель языковой политики в Казахстане – интеграция республики в мировое сообщество, подъём науки, экономики и социально-культурного уровня страны. Поэтапное внедрение трёхъязычного образования в казахстанских средних общеобразовательных учреждениях идёт с 2015 года и в полной мере вступит в силу в 2019.

Полиязычное образование - это целенаправленный, организуемый триединый процесс обучения, воспитания и развития индивида как полиязыковой личности на основе одновременного овладения несколькими языками как «фрагментом» различных культур человечества. Интернационализация как система включает совокупность таких элементов, которые позволяют данному процессу быть динамичным и эффективным. К этим элементам следует отнести владение иностранным и государственным языками. Недостаточно активная студенческая мобильность объясняется тем, что казахстанская молодежь не владеет иностранными языками на необходимом и достаточном уровне для обучения по международным программам. Следовательно, есть необходимость акцентировать внимание на качестве изучения языка в вузе, поскольку доступность его изучения за пределами вуза для молодежи относительная, курсы требуют вложения немалых средств, а мы говорим о доступности образовательных услуг. По мнению казахстанских исследователей и педагогов, есть необходимость внедрения разноуровневого изучения иностранных языков.

Следующим элементом процесса интернационализации, как отмечается в государственных программах, является вовлечение профессорско-преподавательского состава: обмен преподавателями, совместные научно-исследовательские программы, стажировки в зарубежных университетах, создание совместных учебных программ, организация интенсивных курсов и летних школ. Благодаря данному процессу идет активный процесс рефлексии у профессорско-преподавательского корпуса. Показателем интернационализации являются и публикации в международных журналах с импакт-фактором. Если традиционно преподаватели, занимающиеся научной деятельностью, работали на количественные показатели, то теперь они встали перед фактом необходимости перестроиться на качественные.

Стратегическая цель нововведения – трехъязычия - создание необходимых условий для того, чтобы молодые казахстанцы могли овладеть тремя языками: казахским, русским и английским. Для этого часть дисциплин в вузах уже преподают на государственном языке, часть – на русском и английском.

Карагандинский государственный университет имени академика Е.А. Букетова, как один из ведущих университетов Казахстана, одним из первых внедрил полиязычное образование. Это – работающий элемент учебного процесса. Такой подход к нововведениям определяется и миссией Карагандинского государственного университета имени академика Е.А.Букетова: «Сохранение регионального лидерства в сфере многопрофильного классического образования посредством реализации современных стандартов качества, многоуровневой модели непрерывного обучения, научных исследований, подготовки конкурентоспособных специалистов новой формации, обладающих фундаментальными знаниями, инновационными подходами, исследовательскими навыками для осуществления научной, педагогической, профессионально-практической деятельности. Укрепление лидирующих позиций среди многопрофильных университетов республики через обеспечение триединства образования, науки и производства, реализацию академической свободы, расширение международного партнёрства» [3].

Следует отметить достижения и приоритеты развития полиязычного образования в нашем университете. Карагандинский государственный университет имени академика Е.А. Букетова, основанный в 1972 году, входит в число ведущих университетов Казахстана. Динамично развивающийся, инновационно ориентированный КарГУ им. Е.А. Букетова успешно реализует задачи Государственной программы развития образования в Республике Казахстан на 2016–2019 годы. Модульный принцип формирования образовательных программ обеспечивает компетентностный подход в подготовке бакалавров, магистров и докторов PhD в соответствии с национальной рамкой квалификаций. С 2008 года в Карагандинском государственном университете ведётся подготовка полиязычных специалистов, которая на сегодняшний день успешно внедрена на всех факультетах

Следующий аспект, на который мне хотелось бы обратить внимание, это существующие методики преподавания английского языка, какие из них считаются наиболее эффективными.

Коммуникативный подход, как считают преподаватели, является самым актуальным и распространённым. Со временем появились его модификации. Самые популярные из них: Task Based Learning, Content and Language Integrated Learning, Dogme ELT и Flipped classroom. Они применяются в казахстанских вузах, в том числе и в КарГУ, в контексте перехода к трёхъязычному образованию [4, с.19].

Из вышеназванных методик технология CLIL по праву считается одной из самых успешных, поскольку позволяет совместить изучение сразу двух предметов, одним из которых является иностранный язык. Таким образом, использование данной технологии позволяет изучать иностранный язык, не выделяя дополнительных аудиторных часов на его непосредственное изучение, так как он выступает в качестве средства обучения. На нашем факультете процесс преподавания сопровождается использованием именно технологии CLIL. Мы, студенты полиязычных групп, хорошо осведомлены об этой технологии преподавания.

CLIL (Content and Language Integrated Learning) набирает популярность с середины 2000-х годов. Термин придумал и описал Дэвид Марш в 1994 году. В контексте метода CLIL разные дисциплины учебной программы преподаются на английском языке. Учебная дисциплина при использовании методики CLIL становится более доступной для понимания, и сопровождаться визуальным оформлением. Иностранный язык в таком случае выступает не целью, а средством изучения другой дисциплины. При таком подходе мы, студенты, знаем, что помощью английского языка можно получать конкретные знания, умения, навыки по своим профилирующим дисциплинам. Таким образом, мы изучаем свои профилирующие дисциплины и совершенствуем владение иностранным языком.

Мы, студенты полиязычных групп, ощущаем на практике преимущества CLIL, которые отмечают педагоги, использующие эту методику:

- CLIL позволяет студентам более эффективно общаться друг с другом, используя иностранный язык;
- CLIL расширяет межкультурные знания учащихся;
- CLIL развивает навыки общения на иностранном языке в естественных условиях;
- CLIL развивает мышление и открывает творческий потенциал студентов;
- CLIL повышает мотивацию студентов и их уверенность в себе;
- CLIL тренирует все языковые навыки;
- CLIL улучшает языковую компетенцию и навыки естественной устной речи;
- CLIL развивает интерес к разным языкам, к использованию их в разных сферах жизни;
- CLIL не требует дополнительных часов обучения [5, с.199].

Подводя итоги вышесказанному, следует констатировать, что активное введение и совершенствование полиязычного образования в системе высшего и среднего образования в Республике Казахстан будет не только способствовать успешной интеграции нашей страны в мировое образовательное пространство и подготовке высококвалифицированных специалистов новой формации. Будет достигнута более масштабная задача – формирование позитивного международного имиджа Казахстана как высокообразованной страны.

Список использованной литературы:

1. Назарбаев Н.А. Новый Казахстан в новом мире // Казахстанская правда. – 2007. - № 33 (25278). — С. 1-2.
2. Концепция инновационного развития Республики Казахстан до 2020 года. - Астана, 2013 // Әділет. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан // http://adilet.zan.kz/ras/docs/U1300000579
3. Миссия Карагандинского государственного университета им.Е.А.Букетова // http://ksu.kz/?page_id=71
4. Жетписбаева Б.А., Аринова О.Т. От идеи «Триединство языков» Н.А.Назарбаева до полиязычного образования в Казахстане // Вестник Карагандинского государственного университета. Серия Педагогика. - 2012. - № 4 (68). - С. 19-23.
5. Байниева К.Т., Хайржанова А.Х., Умурзакова А.Ж. Системно-целостный подход к полиязычному образованию в Казахстане // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. - 2013. - № 10. - С. 198-201.

Мерекеева Л.К., С-23 қ топ студенті
Ғылыми жетекші – магистр, аға оқытушы Ерубаева Д.Ш.
Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ, Қазахстан Республикасы

ТАУАРЛАР МЕН ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ ЖӘНЕ ӨНДІРІСТІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету – күрделі жаһандық мәселе және Қазақстан Республикасы үшін де ұлттық қауіпсіздік жүйесіндегі басты мәселелердің бірі болып табылады. Өйткені азық-түлікпен сенімді қамтамасыз етпейінше, бір де бір ел басқа мемлекетке тәуелділіктен құтыла алмайды.Барлық құқықтар сақталған.

Әрқайсысымыз тауарды әрдайым қолданғаннан кейін өзімізді тұтынушы деп санай аламыз. Тауарларды сатып алу және қызметтерді төлеу барысында біз күн сайын өнірушілермен, кәсіпкерлермен тығыз қарым-қатынас орнатамыз. Өндірушілер, дайындаушылар және сатушылар арасындағы қарым-қатынаста тұтынушы әрдайым

алдымен субъект ретінде әрекет етеді, заңды түрде аз қорғалған болып табылады. Бұл жағдайда тұтынушы әрдайым тауардың сапасы, қауіпсіздігі туралы ақпаратты құзіретті бағалауға мүмкіндігі бола бермейді.ҚР белгіленген Заңнаманың маңызды міндеттерінің бірі - дүкен сөрелерінде жатқан өнімдердің сапасын бақылау және қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Менің ойымша, мемлекеттік бақылаудың әлсіреуі азық-түлікті өндіру мен сақтауға қойылатын тиісті талаптардың әділетсіз орындалуына әкеледі. Сондықтан да, техникалық реттеу туралы заңнаманы жетілдіру, дамыту мәселесі өзекті болып келеді.

Еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету дегеніміз — барлық қажетті саналатын отандық өнім түрлеріне халықтың еркін қол жетімділігін қалыптастыру, импортқа тәуелді болмау деген сөз. Бұл ұғымның көптеген анықтамалары бар және түрлі елдерге қарағанда, бірқатар өзіндік ерекшеліктері де бар. Ол қоғамның барлық мүшелерінің денсаулығын және белсенділігін сақтау үшін жеткілікті мөлшерде қоректену мен азық-түлік ресурстарын пайдаланатындай жағдайды қалыптастыруды қарастырудан бастап, азық-түлік қауіпсіздігінің макроэкономикалық жағдайымен, қоғамдық өндірістің тиімділігімен, халықтың табысымен, экономиканың азық-түліктік секторымен анықталады.

Тұтынушылардың азық – түліктіктің сапасын анықтауда оның құрамы, сапасы және өндірушінің (дайындаушы) тауардың қаптамасына қатысты деректерін білдіруі міндетті. Тұтынушылар тауарды қолданар кезде тек өндірушінің адалдығына ғана сенуге мәжбүр болады, өйткені «Тұтынушылардың құқығын қорғау туралы» заңнамаға сәйкес тұтынушыларға ақпарат берудің мазмұны мен әдісін анықтайтын деректер көрсетілмеген. Қазіргі таңда, өндірушілер (орындайшылар, сатушылар) тұтынушыларға өз мүдделеріне сай ақпарат береді. Тұтыну қаптамасында оралған және Қазақстан Рспубликасының территориясында сатылатын Отандық және шетелдік өнімдері туралы ақпарат беруді реттейтін нормативтік құқықтық актілердің арасында ҚР СТ «Тамақ өнімдері. Тұтынушыларға арналған ақпарат. Жалпы талаптар» атты стандарттарын атап өтуге болады. Атап өткен ҚР СТ стандарты тамақ өнімдері туралы ақпаратқа қойылатын талаптары белгілейтін нормативті құжат. Ақпарат анық және оңай оқылуы керек. Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес өндіруші, дайындаушы қолданатын тамақ өнімдеріне қатысты ақпаратқа қойылатын талаптарға сәйкестігін анықтауға болатын критерийлер жоқ. Тамақ сапасының маңызды компоненті болып жарамдылық мерзімі саналады. Көптеген өндірушілер тауарларды стаудан ең көп пайда табуға тырысып, жалған және анық бүлінген тамақты сатуға барады. Көп пайда түсіру үшін, әділетсіз саудагерлер көбінесе адам денсаулығына зиян әсер тигізетін улы химикаттарды және басқа зиянды заттарды пайдаланады [1]. Осылайша, бұзылған ет калий перманганатыны, сірке суы мен бояулардың көмегімен жаңаға, сода ерітіндісімен түрлі ағартқыштармен тауық етін, шірік балықты хош иістендіргіш заттармен және т.б пайдаланады. Танымал акциялар үнемі супермаркеттерде, аяқталған немесе қазірдің өзінде жарамдылық мерзімінің аяқталған тауарларды төмен бағамен ұсынылады. Сондай-ақ, жарамдылық мерзімі аяқталған немесе мерзімі өткен тауарларға жаңа этикетка жапсырылады. Және де мұндай мысалдар өмірде өте көп кездеседі. Қазпотребнадзордың айтуынша, айналымдағы сатудың 50% -дан астам тауарлар қауіпсіздік және сапа стандарттарына сәйкес келмейді. Азық-түлік сапасы мәселесі Қазақстанның бір аймағынан екіншісіне тез бұзылатын өнімдерді ұзақ мерзімді жеткізу есебінен туындауы мүмкін. Мемлекеттің жекелеген өңірлері арасындағы қашықтықты ескере отырып, белгілі бір тауарларды жеткізу бірнеше аптаға созылады, өйткені өндірушілер мен сатушылар арасындағы қатынастарда, әдетте, бірнеше жеткізушілер қатысады. Тиісінше, дүкендер сөрелерінде бұл өнім бір айда болуы мүмкін. Мұның бәрі, әрине, тұтынылатын өнімнің сапасына әсер етеді. Осындай проблеманы болдырмау үшін тұтынушыларды тікелей жеткізумен айналысатын ірі «корпорацияларды» құру қажет.

Импортты жүзеге асыратын экспорттаушы елдердің саны елімізге тамақ өнімдері жағынан жыл сайын өсіп келеді. Қабылдау осы өнімдерге екі есе артық:

1. Бір жағынан, импортталатын азық-түлік өнімдері дүкендер мен базарлардың сөрелерінде түрлі өнімдерді ұсынады;

2. Екінші жағынан, кейбір өнімдер Отандық тауар өндірушілер үшін айтарлықтай бәсекелестік болып табылады, олардың өнімдері көп жағдайда шетелдерден төмен.

Импорттық азық-түлік өнімдері ұлттық өндірісі ұқсас өнімдеріне қарағанда жиі арзан. Бұл шетелдік өндірушілердің технологиялық базасы тамақтану, тауарлардың төмен құны және жоғары дәмдік сипаттамаларына байланысты. Сондай-ақ, шетелден шыққан азық-түлік өнімдерін сатып алуға ниетті азаматтар арасында оның жоғары сапасына қатысты келесі үрдісті байқауға болады. Мұның бәрі азық-түлік импортының ұлғаюына әсер етеді, өйткені «сұраныс болса, ұсыныстар болады» [2].

Осылайша, азық-түліктің нашар сападағы проблемалары:

4. Азық-түлік өнімдерінің сапасына қойылатын талаптарды реттеу саласындағы заңнамадағы кемшіліктер;

5. Тауарларды өндіру мен сақтауға қойылатын талаптарды бұза отырып, мемлекеттік органдардың әділетсіздігі;

6. Сондай-ақ, өндірушілердің, жеткізушілердің және сатушылардың өз қажеттілігін қамтамасыз ету үшін, тауарлардың сапасына қатысты абайсыздық, абайсыздық көзқарасы боып талады.

ДСҰ контекстінде біздің шекараларымыз тауарларды импорттау үшін ашық, олар іс жүзінде тексерілмейді. Төмен сапалы азық-түлік – бұл уақыт бомбасымен теңестіруге болады. Нашар тамақтанудың салдарынан организмдегі өзгерістер баяу жүреді, иммунитетті әлсіретіп, созылмалы ауруларды күшейтеді, нәтижесінде көптеген ауруларды тудыратын қауіп факторына айналады, ал аурудың нақты себебі - өте қиын. Қала тұрғындарының салауатты тамақтануына қолы жетпейді. Үлкен қалаларда өнімдердің импорты 80% -ға жетеді. «Сен бергенді жеу» қағидасы қазіргі кезде қолданыста. «Бүгінгі таңда өнім сапасын қабылдамау және қауіпсіздікке ғана назар аудармау әрекеттері бар. Азық-түліктің сапасы адам өмірінің сапасы мен оның денсаулығында шешуші рөл болып табылады. Бүгінгі күні азаматтардың денсаулығын қорғау бойынша мемлекеттік және қоғамдық бақылау шараларын анықтау қажет. Менің ойымша, өндірушілер бүгінгі күні бірдей емес. «Тауарлардың сапасын жақсартуға ұмтылатындар және кез-келген бағаны арзандатуға тырысқандар» деп бөліп қараға болады. Осының нәтижесінде тауарлардың сапасы, керісінше, төмендейді.Мемлекеттің рөлі статистикалық тұрғыда бұзушылықтарды түзетуге емес, азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды үнемі қамтамасыз етуге бағытталған. Контрафактың өнімдерін өнірудің алдын-алу өте қиын. Отандық шұжық өнімдерінің нарығы 75% -ға жуық жалған өнімдерден тұрады. Сапаны бақылау комитетінің қорытындысы бойынша, сиыр еті мен шошқа етінің арзан алмастырғыштары арқылы, соя және коллаген протеині, құс еті мен жануарлардың терілері арқылы жасалған. Әділетсіз өндірушілер олардың «ет» өнімдерінде целлюлоза, крахмал, су сақтайтын өнімдердің құрамында көрсетпестен пайдаланады. Ең жалған болып кездесетін сүт өнімдері. Бұл өнім тұтынушылардың денсаулығына, ұзақ өміріне және әлеуметтік әл-ауқатына тікелей әсер ететін маңызды өнім болып табылады [3].

«Қауіпсіздік» термині өте жалпы анықтама болып табылады. Егер сіз қауіпсіздікке ғана назар аударатын болсаңыз, жақын арада тағам дәміне де, сыртқы көрініске де үйрену мүмкін емес болады. Нарықтағы әділетсіз бәсекелестікпен жұмыс істемейтін адамдарды тоқтатып қалу керек. Бүгінгі күні органикалық (экологиялық) өнімдер - халықтың қауіпсіздігі мен денсаулығының кепілі.Халықаралық талаптарға сәйкес, органикалық ауылшаруашылық өнімдерін өндіруде тек кен орнынан есептегішке дейін өнімнің бүкіл өмірлік циклы бақыланады. Адам денсаулығына зиян келтіретін барлық нәрселерді - химиялық тыңайтқыштар мен өсімдіктерді қорғау құралдарын, ГМО-ны, антибиотиктерді, өсу гормондарын, тағамдық қоспаларды қолдануға тыйым салынады. Органикалық ауылшаруашылық өнімдерінің сапасын бақылау механизмі өте маңызды, ол заңға сәйкес қажет. Бүкіл әлемде сапаны бақылау жүйесі тәуелсіз сертификаттау жүйелерінің көмегімен құрылды, бұл өз кезегінде мемлекет тарапынан бақыланады. Органикалық (экологиялық) өнімдер - бұл денсаулығын сақтаудың жасына немесе басқа да себептерге байланысты сау

тамақтануды қажет ететін миллиондаған тұтынушылар үшін азық-түлік болып табылады. Енді олардың заңды құқығы ешқандай жағдайда жүзеге асырылмайды. Сондай-ақ экологиялық таза азық-түлікті өз еркімен тамақтануды қалайтындардың мүдделерін қорғау қажет [4].

Азық-түлік сапасы мәселесі әрдайым өзекті болып отырған жоқ. Отандық тұрғындардың кейбір азық-түлік өнімдерінде бөтен заттарды анықтауға болатынына таң қалмайды. Сары май, ірімшік және сүт сияқты өнімдер стандартқа сай емес, жиі азық-түлік қоспалары мен стандартты емес ингредиенттері кездесетін өнімдер.Сондай-ақ, «Е» тобына, консерванттар және т.б кіреді.Мұндай стандартты емес өнімдер тек адам денсаулығына нұқсан келтіріп қана қоймай, адамның өміріне зиян келтіреді.

Мемлекеттік деңгейде азық-түлік өнімдерінің сапасын жақсарту мәселесі қазір басымдыққа ие екендігі сөзсіз. Қазіргі таңда, аймақтың азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін, ғылым, бизнес және аймақтық биліктің үйлескен әрекеттері арқылы ғана инновациялық дамуды қамтамасыз ете аламыз. Азық-түлік өнімінің сапасын жақсартуды іске асырудың маңызды бағыттары келесілер бойынша ұйымдастыру жүргізіледі:

- қауіпсіздік мәселелері;
- энергия, азық-түлік және биологиялық құндылықтар мәселелері;
- тұтынушылық қасиеттер саласындағы сұрақтар (сыртқы көрініс, таңбалау және т.б.).

Осылайша, осы мақсатқа жету үшін келесі қажетті шараларды атағым келеді:

- пайдаланылатын шикізатқа байланысты азық-түлік өнімдерінің жекелеген түрлерін бағалауды және сапаны бағалауды қамтамасыз ету;
- «далалықтан есептегішке» өнім сапасын қадағалауға мүмкіндік беретін бірыңғай ақпараттық жүйе құру;
- өнімнің шығу тегін айқындауға, өндірілетін дәрілік өнімдерді пайдалануды қадағалауға және өндірудің және айналымның әрбір кезеңіне жауап беретін ұйымдарды айқындауға мүмкіндік беретін ұлттық таңбалау жүйесін құру;
- азық-түлік үшін техникалық регламенттер жүйесінде «регламенттелген индикаторлар тізбесін кеңейту»;
- тағамдық қоспаларды, дәмдеуіштерді және стартерлерді (соның ішінде генетикалық түрлендірілген шикізат пен нанотехнологиялар көмегімен алынған) міндетті ресімдеуді ресейлік нарыққа қабылдау жүйесін жаңғыртуды енгізу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Липина С.А., Агапова Е.В., Липина А.В. Производство экологически чистых продуктов питания – развитие важнейшего сектора зеленой экономики // Успехи современной науки и образования. 2015. № 5. С. 41-44.

2. Папело В.Н., Ковтун Б.А. Проблемы государственного регулирования устойчивого развития сельских территорий и обеспечения продовольственной безопасности страны // Успехи современной науки и образования. 2016. № 1. С.18-22.

3. Ермаков В.А. «Қазақстан қазіргі дүние әлемінде», Алматы – 2002 ж.

4. Лукьянова А.Н. Качество и безопасность продуктов питания как важнейшая составляющая продовольственной безопасности // Аналитический вестник. 2012. № 16 (500). С. 56.

Nazarbekova A.T. and Ahmetzhanova S.B. students of 10th «Ә» class
Scientific adviser – Zhapabaeva G.S.
School-lyceum № 57 named after S. Sattarov, Karaganda c., Kazakhstan Republic.

INNOVATION AND YOUTH

1. A)Innovation, Science and its importance

Innovation in its modern meaning is a "new idea, creative thoughts, new imaginations in form of device or method". Innovation is often also viewed as the application of better solutions that meet new requirements, unarticulated needs, or existing market needs. Such innovation takes place through the provision of more-effective products, processes, services, technologies, or business models that are made available to markets, governments and society. An innovation is something original and more effective and, as a consequence, new, that "breaks into" the market or society. Innovation is related to, but not the same as, invention, as innovation is more apt to involve the practical implementation of an invention to make a meaningful impact in the market or society, and not all innovations require an invention. Innovation often manifests itself via the engineering process, when the problem being solved is of a technical or scientific nature. The opposite of innovation is exnovation.

While a novel device is often described as an innovation, in economics, management science, and other fields of practice and analysis, innovation is generally considered to be the result of a process that brings together various novel ideas in such a way that they affect society. In industrial economics, innovations are created and found empirically from services to meet growing consumer demand.

2. A) Youth and science

The study of science should begin early in life. The first steps should be to teach children the habit of observation. The child is always interested in all things that he sees around him. Playing with a toy almost every child asks a lot of questions: "What does it have inside?", “How does it work?” This habit does not disappear with time and when they grow up, they try to explore his favourite toy, take it to pieces and assemble it again. Their curiosity in this regard should be encouraged and developed. This can be done easily and naturally if teaching is related to those material objects that he is always seeing. In our country there are a lot of hobby clubs not only for children but also for teens where they can acquaint with science. Every day young people get more and more knowledge there; discover something new in this amazing and unknown world.

For example, the idea of robotics is spread actively. And in the special educational centres the young generation learns how to make artificial intelligence. Science also studies where the Universe is from, how it is put together and if there is a life on other planets and so on. And the youth wants to know the answers to all these questions. They try to find the answers. Science needs their enthusiasm and desire for exploration of unsolved mysteries.

B) The role of youth in science and innovation

The role of the youth is simply to renew, refresh and maintain. Youth have a role to renew and refresh the current status of our society including leadership, innovations, skills etc. Youth are expected to advance the current technology, education, politics, peace of the country. On the other hand, youths have also to maintain the culture of our culture, all good values in the societies, development projects, etc

First of all, kids and teenagers need to be advised, taught and encouraged by the youth. Youth also have to be a good example to the young generation. The youth have to teach both the teenagers and kids all aspects of general life, show them the way so that they grow up the right and the wrong. Youths have to advise and encourage teenagers and help them to solve social, educational, psychological, emotional and various problems the teenagers encounter in life. Youth have the role of teaching teenagers and the young generation what teachers and parents don't.

Secondly, as the middle aged and the senior citizens grow older, many employment posts remain vacant. This vacant positions have to be filled by non other than the youth. This will enhance economic well-being as well as the social life of the citizens the serve. Youths have to bring in new innovations, new skills in the job industry for more productivity at a lower cost because they will do away with old technology or they will invent new ways of doing a certain job. In doing so the country will develop in terms of industrialization and both her economic and social well-being.

The development of science is very important for people and if we want our country to progress, then more scientists are needed. Therefore, science should be taught all over the world. It

is known that the youth is especially active in using new technologies. They grasp everything more easily than adults. Their ideas are more phenomenal and in most cases are very useful. Of course scientists possess much more knowledge but the children's mind is very pliant and doesn't limited by any prohibitions. Here the role of scientist is really great because he can access the suggested idea and use it. That is why the young generation should be involved in the scientific work to provide intergenerational continuity.

3. A) Interests of today's youth in innovative technologies

What are scientific interests of the youth today? I think it is space. Space travel is the most wonderful success of modern science. Landing on a moon was just an imagination of people few years ago. But with the help of modern science this impossible work has also done. So it is possible now to turn our imagination into reality.Children and youth have the greatest stake in the future so they must be engaged as agents of innovation and change. Young people around the world have made valuable contributions to sustainable development, and these efforts must be considered when developing policy that aims to support and encourage innovation.

To sum up, it is possible to say that the youth can help to develop technologies of our planet. They can help to improve science and bring a special contribution to it. And our future life will depend on how much the youth get involved in the work. That is why it is necessary to stimulate the interest of youth, organize educational projects and interconnection between schools and higher schools.

Since the youth hold the important part of our society's future, they need to be educated, guided, encouraged, advised, taught and shown the way to go so as to make sure that we achieve our dreams and visions. We should not our culture as a society fade away thus our elders have to teach us what is to be done and what not to be done. So it is everyone's duty especially the middle aged and the senior citizens to guide as because the future of our society lies in our hands

References:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Innovation
2. Magazine Oyla№2 p.15, 46, 71.
3. Magazine Oyla№1 p.14.

Павлов Н.И., студент 1 курса
Научный руководитель – Таженов С.Б.
ЧУ Политехнический колледж корпорации «Казахмыс»,
г. Балхаш, Республика Казахстан

МОЛОДЁЖЬ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ГРУППА И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЕЁ РОЛИ И МЕСТА В ОБЩЕСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ, СУБЪЕКТОМ КОТОРОГО ОНА ЯВЛЯЕТСЯ

На сегодняшний день инновации являются основой экономического развития любого государства. Для обеспечения конкурентоспособности страны необходимо обеспечить инновационное развитие страны. В связи с этим, целесообразным представляется выявление факторов инновационного экономического роста, являющихся основой дальнейшего инновационного экономического развития страны. Наличие данных факторов определяется особенностями экономического развития каждого государства и должно быть рассмотрено для каждой страны индивидуально.

Молодёжи важно понимать, что только своим трудом, приобретением качественного образования можно добиться личного успеха и процветания в будущем.

Я Павлов Николай мне 16 лет, учусь в политехническом колледже корпорации «Казахмыс» на 1 курсе г. Балхаш в группе по специальности «Технология машиностроения». Мой выбор остановился на этой специальности потому, что мой отец Павлов И.Н. работает в

компании "АК Алтыналмас" водителем погрузчика и хотелось, чтобы моя работа в будущем была связана с техникой.

С начала учебного года я записался в технический кружок в слесарной мастерской, где меня обучают безопасным приемам работ по обработке металла. Под руководством мастера производственного обучения Таженова С.Б. я вместе с ребятами 1 и 2 курсов изучил операции по разметке, гибке, резанию, опиливанию и сверлению металла. В декабре решил участвовать в республиканском дистанционном конкурсе в номинации «Путешествие в сказочную новогоднюю ночь», где занял 3 место (Новогодняя ёлка из металла). Сейчас же мы с ребятами и руководителем кружка изучаем литературу, интернет для изготовления «Листогибочного станка». Я думаю до каникул изготовить несколько макетов – есть идеи, которые мне помогут воплотить ребята с кружка, используя оборудование и приспособления в мастерской.

Хотелось бы сказать, что учёба является важным шагом в моей жизни, самостоятельным поступком, которая определит мою дальнейшую профессиональную деятельность. Чем больше труда и стремления я вкладываю в своё образование, тем больше я познаю. Знания я рассматриваю как гарант стабильности, получение достойного места в обществе. Я должен учиться эффективно, использовать свои знания и технологии в повседневной жизни. Буду дальше продолжать свое образование, хочу получить высшее образование.

Я понимаю, что процветающий Казахстан — это не только забота старшего поколения, это и завтрашний день молодёжи.

Мы должны сознавать что нам «тепличных» условии никто не создаст в жизни, а в политехническом колледже нас обучат в по выбранной специальности в нужном направлении, дадут советы на теоретических и практических занятиях.

Вместе с тем наши преподаватели и мастера производственного обучения создают:

- все условия для активного участия молодежи во всех сферах жизни общества;
- равные условия для выполнения молодыми людьми своих обязанностей;
- социальные гарантии в сфере образования и занятости;
- условия для профессионального, творческого и физического развития молодежи, ее адаптации к современным условиям.

Мировой опыт показывает, что именно молодёжь является основной движущей силой малого и среднего бизнеса, в том числе инновационного и играет главную роль в решении социально-экономических проблем. В современном мире основой развития экономики страны является инновация. Главным ориентиром является внедрение новых технологий - инновации.

Мы - молодёжь являемся активной, гибкой и энергичной частью общества и именно мы должны стать движущей силой новой экономики страны. Наше государство совершенствует работу по обеспечению молодежи гарантиями в сфере труда и занятости. Особое внимание уделяется участию молодежи в реализации программы страны по инновационной индустриализации экономики, повышении уровня государственной службы и развитии малого и среднего бизнеса. Задача государства – трудоустройство каждого молодого гражданина, полная занятость молодых людей.

Для перспективной работы на промышленных предприятиях молодежь должна иметь.

Это, во-первых, образование, а именно его качество, поскольку именно это делает нас будущих специалистов конкурентоспособными.

Второе — это социальные гарантии, грамотная кадровая политика. Это и зарплаты, и доступное жилье, и перспективы профессионального роста. Таким образом, решались бы вопросы и закрепления кадров, и создания выгодных стимулов тем молодым специалистам, которые строят свою карьеру на предприятиях промышленности.

Хотя, конечно есть проблемы. Некоторое количество молодых людей обладают инертностью, и они не склонны к проявлению инициативы. При организации различных мероприятий часто приходится старшему поколению сталкиваться с нежеланием молодежи в

них участвовать. Но, ни одна группа молодежи не должна остаться вне государственной политики занятости. Надо стимулировать молодое поколение к получению базовых специальностей, тем самым организовать рабочее поколение, семейные династии. Немаловажен для молодежи сегодня и фактор духовного роста, культурного развития, то, как они проводят досуг. Все вместе это влияет на развитие активного молодого поколения — будущего нашей страны.

Очень сложно оценить роль молодежи в развитии страны. Особенно в наше с вами время, когда современную молодежь характеризуют высокий уровень образованности, нестандартное мышление, умение быстро адаптироваться в условиях рыночной экономики, желание использовать полученные теоретические знания на практике.

Хотелось в заключении сказать, что я буду стремиться только собственным упорным трудом, приобретением качественного образования и использованием его на практике, бережливостью достичь личного успеха и общего процветания в будущем. Чтобы отец гордился мной, как успешным образованным человеком, получившему подготовку по востребованной специальности, которая является залогом социальной стабильности моей семьи и общества.

Молодежь – это действительно будущее, это чаяния и надежды не только родителей, но и всего государства. При этом в понятие грамотная и современная молодежь вкладываются такие основные характеристики, как грамотность, образованность, активность, мобильность, новаторство, целеустремленность, ответственность, коммуникабельность, динамичность (активность), предприимчивость, инициативность, подчеркивая первостепенную необходимость развития и «внедрения» инновационного потенциала молодого поколения на благо развития государства.

Список использованной литературы:

1. Ильинский И. М. Образование, Молодежь, Человек: (статьи, интервью, выступления). М.: Изд-во МосГУ, 2009. Кн. 2. 530 с.

2. Луков Вал. А. Инновационный потенциал: возможно ли его считать атрибутом молодежи / / Государственная молодежная политика: российская и мировая практика реализации в обществе инновационного потенциала новых поколений. М.: Изд-во МосГУ, 2011. Вып. 1. С. 7—16.

3. https://articlekz.com/article/18614

4. https://moluch.ru/archive/106/25288/

Рахман Ә.К., студент 2 курса
Научный руководитель – Преподаватель высшей категории Коршнякова С.А.
ЧУ Политехнический колледж корпорации «Казахмыс», г. Балхаш,Республика Казахстан

АНАЛИЗ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ УТИЛИЗАЦИИ ТБО С ПРИМЕНЕНИЕМ ТЕХНОЛОГИИ МИКРОБИОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕГРАДАЦИИ

На территории города Балхаш, предприятиях пищевой и перерабатывающей промышленности образуются разные виды отходов растительного и животного происхождения, потенциально подлежащих биодеградации. Твердые бытовые отходы (ТБО) считаются достаточно токсичными и несут опасность из-за длительного строка разложения при утилизации на свалках, который составляет не менее 20 лет.

Предлагаю использовать аэробные процессы, так как на сегодняшний день биологическая переработка органических отходов считается наиболее прогрессивной. При данном способе переработки гниение мусора происходит благодаря воздействию бактерий, которые принадлежат к двум большим семействам: ацидогены и метаногены. Ацидогены

осуществляют процесс первичного разложения мусора на жирные кислоты, что способствует получению свалочного газа, поскольку именно из жира получается максимально возможный выход метана. Метаногены отвечают за переработку летучих жирных кислот в свалочный газ, состоящий из метана (формула CH4) и диоксид углерода (CO2) (примерно равных по количеству). Удельная теплота сгорания свалочного газа достаточно высока, поэтому он может с успехом заменять традиционные ископаемые виды топлива. Этот газ является надежным местным источником возобновляемой энергии, поскольку он образуется 24 часа в день и 7 дней в неделю, из бытовых и промышленных отходов, постоянно поступающих на полигоны ТБО.

Были проведены исследования процесса микробиологической утилизации ТБО, в частности, пищевых, отходов и выполнено эколого-экономическое обоснование применения предлагаемой технологии. Изучены основные характеристики этой группы отходов. При средней плотности ТБО 305,34 кг/м3 , масса 1м3 отходов составляет около 0,30534 т. Среднегодовая доля пищевых отходов в составе ТБО составляет 35% по массе. Эта группа отходов преобладает в составе ТБО. Проведенные исследования позволили определить базисный состав и соотношение основных групп микроорганизмов, присутствующих в ассоциации, инициирующей процесс деградации естественной органики. Исследованы условия, определяющие интенсивность газообразования и процентное содержание метана в биогазе.

Экономическое обоснование применения предложенной технологии микробиологической деградации ТБО заключается в определении эффективности и целесообразности затрат на осуществление мероприятий на основе оценки экономических и экологических последствий ее реализации. Эффективность технологии оценивается посредством выявления полного комплекса ожидаемых результатов и их сопоставления с затратами на достижение заданных результатов. Экономический эффект складывается из предотвращенных платежей за образование отходов, предотвращенного экологического ущерба и прямых экономических выгод – от продажи биогаза с высоким содержанием метана и дохода, получаемого от заинтересованных лиц за утилизацию пищевых отходов. Полученные результаты позволяют считать предлагаемую технологию микробиологической утилизации пищевых отходов эффективной в экономическом отношении. Кроме того предлагаемая технология позволяет предотвратить и снизить ущерб окружающей среде. В ходе выполнения работ составлена комплексная сравнительная эколого-экономическая характеристика различных технологий обезвреживания и утилизации ТБО (таблица 1).

Таблица 1. Сравнительные эколого-экономические показатели различных технологий обезвреживания и утилизации ТБО

Показатель	Единица измерения	Технология			
		Складирование на полигонах	Сжигание с утилизацией тепла	Комплексный завод по переработке ТБО	Микробиологическая биодеградация для предприятия/ для региона
Удельные капиталовложения	$/1тТБО / год	10÷50	400÷500	280÷350	90÷95/ 80÷90
Удельные эксплуатационные затраты	$/1тТБО / год	3÷4	32÷40	30÷32	15÷18/ 2÷5
Удельные энергозатраты	кВт ч/1т ТБО	5÷6	26÷50	26÷32	10÷11/ 2÷5
Срок переработки	-	Не менее 20 лет	Полное за 1 час	2 суток	5 ÷6 сут.

Наличие отходов производства	% от массы ТБО	-	18÷23(Зола и шлак)	5 балласт +5 зола и шлак	До 10% (сухое органическое вещество)
Загрязнение почвы	-	Загрязнена территория полигона	Только шлакоотвал	Практически нет	Незначительно
Загрязнение грунтовых вод	-	Возможно	Нет	Нет	Нет
Загрязнение атмосферы	-	Возможно	В пределах норм	В пределах норм	В пределах норм
Получаемое тепло	Гкал/ Т ТБО	-	1,5	0,4	10

Для того, чтобы начать производство свалочного газа, необходим полигон специальной конструкции, позволяющий произвести биологическую переработку ТБО и собор газа для его дальнейшего использования. Конструкция полигона должна отвечать всем современным экологическим нормам, не загрязнять почву и грунтовые воды. Примерная структура такого полигона представлена на рисунке 1. Дно вырытого котлована застилается специальной геомембраной, а затем накрывается слоем глины, толщиной приблизительно в метр. Геомембрана представляет собой гидроизоляционный материал, который также способен выполнять и дренирующие функции. Подобная надежная защита необходима для предотвращения проникновения продуктов гниения мусора в почву и в грунтовые воды. Мусор в котлован вносится слоями с внесением разных штаммов анаэробных организмов, затем, в конце каждого рабочего дня он утрамбовывается машинами-катками и засыпается слоем глины толщиной до 30 см. Это нужно для предотвращения рассеивание мусора под воздействием внешних факторов и уменьшения зловония. После заполнения котлована мусором, он накрывается кровлей и защитным покрытием. В данном случае кровлей является толстый слой глины, уложенной поверх мусора и утрамбованной специальными катками и геомембраны. Защитное же покрытие представляет собой тонкий слой почвы с растительным покровом. Котлован оснащается специальными инженерными сооружениями, предназначенными для отвода жидких продуктов разложения мусора и сбора свалочного газа. Для этого в теле котлована делаются скважины, устанавливаются трубы и монтируется насосное оборудование.

Содержащий метан свалочный газ, образующийся в процессе разложения мусора, тщательно собирается, после чего он попадает в скруббер – специальный газоочистительный аппарат, который используется различных химико-технологических процессах для очистки газов от примесей. Здесь газ очищается от частиц пыли и ненужных примесей (например, серы) и попадает на компрессор. После этого газ становится готовым к дальнейшему использованию, его направляют на когенератор, на котором предполагается вырабатывать до нескольких МВт электроэнергии для распределенной сети. Часть произведенной электроэнергии будет использована на нужды системы сбора и распределения свалочного газа. Полученная на установке тепловая энергия может служить альтернативным источником энергии для расположенной неподалеку теплицы или иного сельскохозяйственного объекта.

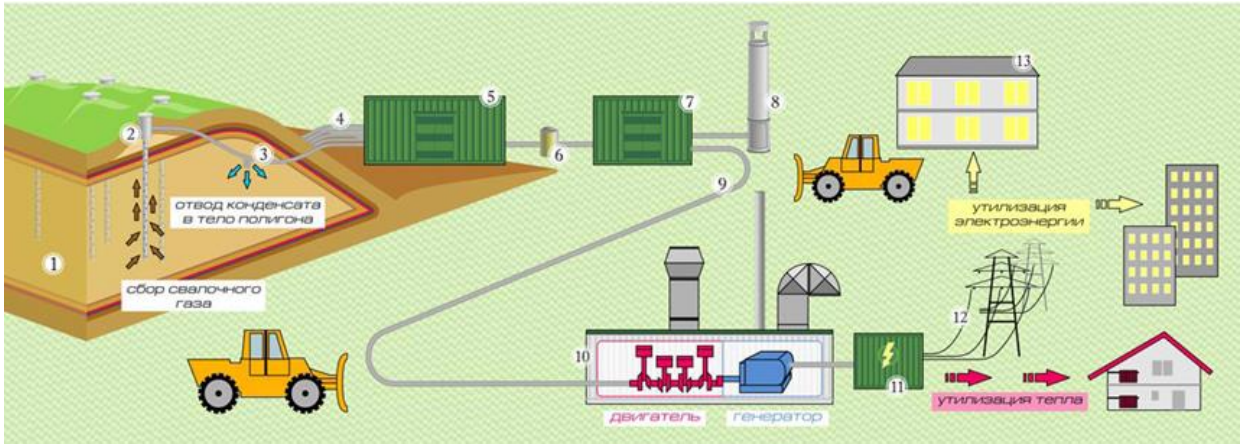

Рисунок 1. Структура полигона для сбора ТБО, обезвреживания и утилизации сволочного газа. Условные обозначения: 1. тело полигона; 2. газовая скважина; 3. Конденсатоотводчик; 4. газосборный трубопровод; 5. газосборная станция; 6. сборник конденсата; 7. компрессорная станция; 8. факельная установка; 9. газовый трубопровод; 10. когенерационная установка; 11. трансформаторная подстанция; 12. ЛЭП; 13. административное здание

Строительство комплекса позволит пропагандировать политику «Зеленой Экономики» на территории Балхашского региона и Карагандинской области в целом. Технология микробиологической утилизации ТБО показала высокую эколого-экономическую эффективность, как на уровне отдельного предприятия, так и на уровне региона, кроме того данная технология позволит существенно повысить использование вторичных ресурсов. Она превосходит существующие технологии утилизации и обезвреживания отходов рассматриваемой группы по большинству показателей и может быть рекомендована для предприятий пищевой, перерабатывающей промышленности, жилищно-коммунального хозяйства и других отраслей в качестве основной.

Список использованной литературы:

1. Barney Longo «Микробиологическая деградация пластика», Реферат. 2018г.
2. Рудакова Л. В. «Научно-методическое обоснование снижения эмиссии загрязняющих веществ полигонов захоронения твердых бытовых отходов (ТБО) биотехнологическими методами», 2000 г.
3. https://studme.org
4. http://allrefs.net
5. https://manbw.ru

Сатмагамбетова А.Ф., студентка 2 курса,
Научный руководитель: магистр, ст. пр-ль, кафедры ТиРД Абдурахманова З.А.
Карагандинский экономический университет Казпортебсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

«SACRAL» МОБИЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ ДЛЯ ПУТЕШЕСТВИЯ ПО САКРАЛЬНЫМ МЕСТАМ КАЗАХСТАНА

Мобильные телефоны давно перестали быть чем-то необычным и великолепно справляются со своей функцией – являются средством коммуникации между людьми. При этом, недавно появившиеся, но уже прочно вошедшие в нашу жизнь смартфоны настолько функциональны, что трудно сказать, чего они не умеют: это и плеер, и фотоаппарат, и возможность использования Интернет-ресурсов, и прочее. По сути, все смартфоны стали небольшой копией компьютера, который постоянно можно иметь при себе. В наше время все

больше и больше смартфонов, коммуникаторов, планшетных ПК и других видов устройств, удобных для использования как в повседневной жизни, так и в заграничных поездках в частности, выпускаются на базе ОС Android.

В рамках данного бизнес плана будет описано создание туристической информационной системы на базе ОС Android, ориентированной, в частности, на сферу туризма. Указанные выше преимущества обуславливают массовость и широкое распространение современных устройств на базе Android, оснащенных различными функциями и приложениями, делающими туризм и отдых заграницей максимально удобными.

Сформулируем основные аспекты туризма с точки зрения использования информационных технологий. Двадцать первый век по праву считается веком информационных технологий. Во многих сферах жизни без них невозможно обойтись. Сфера туризма не является исключением. В наши дни для того, чтобы комфортно чувствовать себя в чужом городе, стране, на чужом континенте, достаточно иметь при себе современный коммуникатор.

Каковы основные потребности туристов? Обзор достопримечательностей, участие в мероприятиях городского масштаба, планирование культурной программы (в том числе и финансовое), питание, проживание, в конце концов, шоппинг и приобретение сувениров на память – все это становится гораздо удобнее, когда под рукой есть смартфон и выход в интернет! Забронировать отель, посмотреть на карте интересующее место, подобрать ресторан и переконвертировать валюту – все это можно и удобно сделать в режиме онлайн. Вследствие этого, нельзя умалять важность туристической информационной поддержки в сети Интернет. [1]

Лидер НацииН.А. Назарбаев «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» пишет: «Нам нужен проект «Духовные святыни Казахстана», или, как говорят ученые, «Сакральная география Казахстана». У каждого народа, у каждой цивилизации есть святые места, которые носят общенациональный характер, которые известны каждому представителю этого народа. Это одно из оснований духовной традиции. Для Казахстана это особенно важно. Мы – огромная по территории страна с богатой духовной историей. Иногда наши размеры играли разную роль в истории. Но никогда в народе не прерывалась связь в этом духовном географическом поясе.Однако при этом за всю историю мы не создали единое поле, единую цепочку этих важных с точки зрения культуры и духовного наследия святых мест. [2]

Вопрос даже не в реставрации памятников, зданий, сооружений. Вопрос в том, чтобы увязать в национальном сознании воедино комплекс памятников вокруг Улытау и мавзолея Кожа Ахмета Яссауи, древние памятники Тараза и захоронения Бекет-Ата, древние комплексы Восточного Казахстана и сакральные места Семиречья, и многие другие места. Все они образуют каркас нашей национальной идентичности.

Когда сегодня говорят о воздействии чуждых идеологических влияний, мы не должны забывать, что за ними стоят определенные ценности, определенные культурные символы других народов. А им может противостоять только собственная национальная символика.

Культурно-географический пояс святынь Казахстана – это и есть такая символическая защита и источник гордости, который незримо несет нас через века».

Также в послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана 5 октября 2018 г. говорит: «Особое внимание следует уделить развитию въездного и внутреннего туризма для использования нашего богатого природного и культурного потенциала. Правительству необходимо в сжатые сроки принять отраслевую госпрограмму».

Целями данного проекта являются:

-Развить интерес к туризму в Казахстане.

-Популяризация исторических памятников и святых мест.

-Укрепление духовных ценностей, которые несут с собой сакральные места.

-Изучение сакральных мест, традиций, обычаи наших предков.

Актуальность проекта: повышение культурно-образовательного уровня казахстанцев, а также ознакомление иностранных граждан с историей, культурой и бытом нашей страны.

Проблема: туристы не желают бывать в интереснейших, сакральных местах нашей области.

Научная новизна – мобильное приложение туристского маршрута:

1) разработать карту туристского маршрута по сакральным объектам Казахстана для туристов.

2) составить в приложении краткое описание, характеристику сакрального объекта.

Задачами проекта являются:

1. Осознание для каждого казахстанского человека на сколько важны духовные святыни. [3]

2. Привлечение иностранного капитала в страну.

На рисунке 1 потоки данных в рассматриваемой схеме распространяются от базы данных к остальным элементам посредством SQL-запросов. При загрузке приложения основная активность обращается к базе данных, находящейся на диске. Если на диске база данных не обнаружена, то создается пустая база данных и происходит её обновление через интернет. Таким образом, пользователь может выбрать интересующие его категории объектов:

При выборе категории в меню загружается активность «Категория», которая обращается к базе данных и, считав возможные категории, отображает их в списке. При выборе категории загружается активность «Подкатегория». С помощью механизма передачи параметров между активностями ей передается информация о категории. Эта активность тоже обращается к базе данных (формируя запрос) и выводит все подкатегории. При выборе любой подкатегории формируется запрос на изменение базы данных. Таким образом, база данных всегда будет знать об интересующих подкатегориях и их не придется вводить после каждого перезапуска приложения. Выход из этих активностей осуществляется с помощью кнопки “Назад”. Активность «Таблица» формирует запрос к базе данных на основании выбранных категорий и выводит список всех объектов в табличной форме. Также с помощью специальной функции из Yandex API вычисляется расстояние между объектом и текущим местоположением.

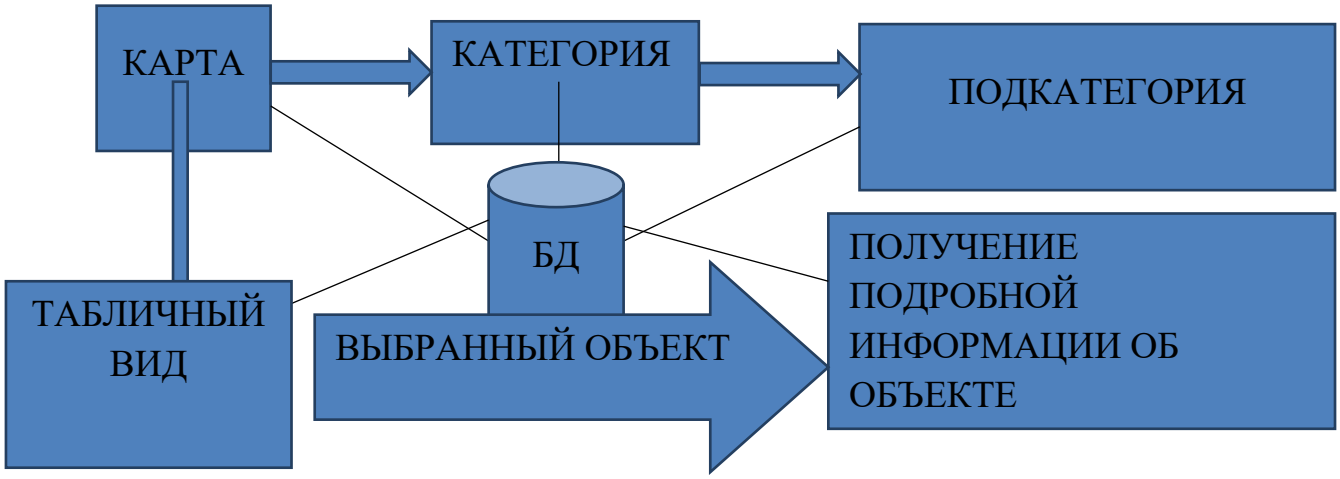

Рисунок 1. Схема распространения запросов (указаны линиями) и потоков данных (указаны стрелками) от базы данных к модулям приложения

. При необходимости получения дальнейшей информации загружается следующая активность, куда передается ID номер выбранного объекта. Активность представляет собой TabView, в одном из табов которого находится карта, а в других – текстовые поля.

Активность запрашивает из базы данных информацию об объекте и заполняет текстовые поля. При нажатии на кнопку выбора первого меню (см. рисунок 3) пользователю сначала предоставляется фильтр объектов по категориям, а затем checkbox, с помощью которого можно отметить интересующие типы объектов данной категории. Определившись с типом объектов для поиска, пользователю предоставляется список объектов в табличном виде, взятый из базы данных, с указанием адресов. При выборе конкретного объекта можно посмотреть отдельно информацию о нем. [4]

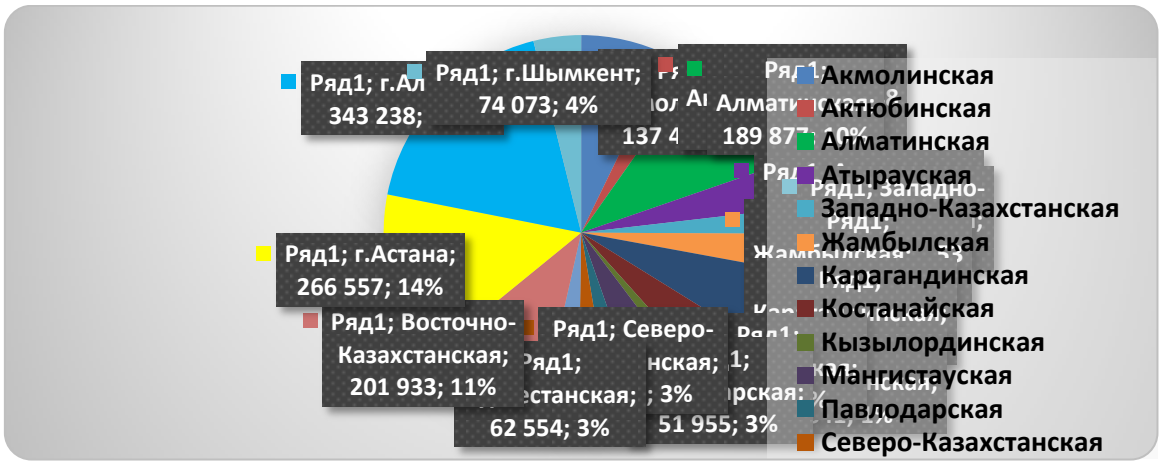

Рисунок 2. Внутренний туризм (резиденты) 2018 **г.**

На рисунке 2 представлена диаграмма внутреннего туризма за 2018 год. Первая твойка самых посещаемых мест: город Алматы (18%), город Астана (14%) и Восточно-Казахстанская область.

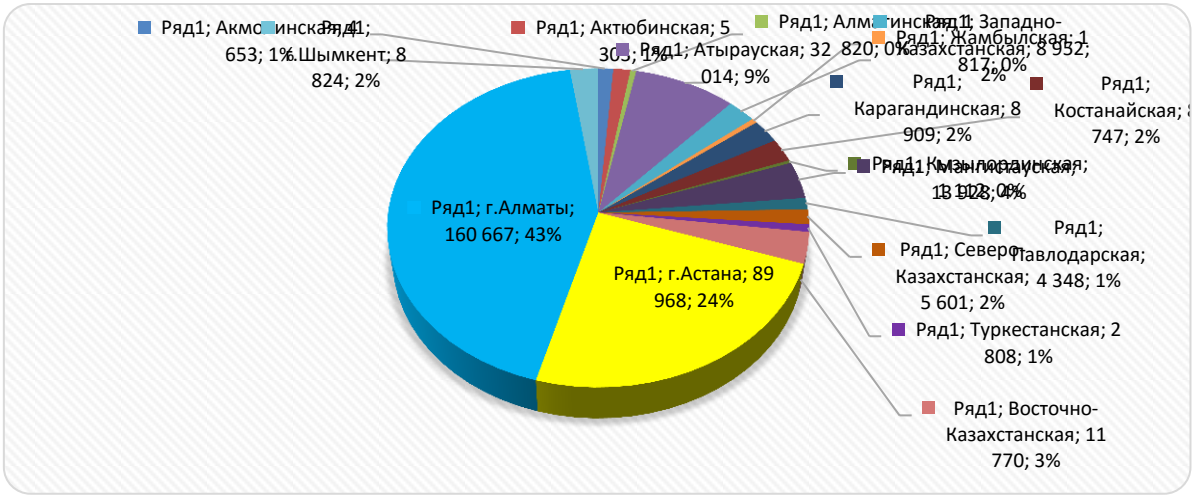

Рисунок 3. Въездной туризм (нерезиденты)

На рисунке 3 представлена диаграмма въездного туризма за 2018 год. Первое место занял город Алматы с 160 667 нерезидентов, второе место – город Астана 89 968 человек и третье место – Атырауская область.

В разработке принимают участие 4 человек. Это: руководитель проекта, серверный программист, iOS и Android программист, менеджер. По нашему расчету проект с учетом всех рисков займет 120 дней (рабочих) — это около 4 месяца.

Таблица 1. Расходы для реализации мобильного приложения

Персонал	Час работы	Заработная оплата за месяц (140 часов)	Общая стоимость
Руководитель проекта	1300 тенге	182 000 тенге	728 000 тенге
Серверный программист, iOS и Android программист	1080 тенге	151200 тенге	604 800 тенге
Менеджер	1000 тенге	140 000 тенге	560 000 тенге

Итого выходит по реализации проекта1892800 тенге. Срок окупаемости проекта 3 месяца.В случае открытия офиса доработки и сопровождения, необходимо финансирование на программное обеспечение и технические средства: 4 компьютера и 4 комплекта ПО. Так же необходимо учесть затраты на аренду офиса на 4 рабочих места в среднем по норме 24 квадрата офисного помещения. [5]

Заключили два акта с туристическими фирмами KEREMET.KZ и TravelHouse о внедрении результатов научно-исследовательской работы по проекту «Sacral» мобильное приложение для путешествия по сакральным местам Казахстана.

Поднимая вопрос о недостаточной информационной поддержке в интернете г. Караганды, нельзя не сказать об актуальности разработки программного приложения, соответствующего тематике данной проблемы и реализованного в соответствие с новейшими информационными технологиями.

В рамках бизнес плана были достигнуты перечисленные ниже результаты.

1. Был проведен анализ приложений, имеющихся на GooglePlay и соответствующих тематике туристической информационной системы.

2. Было создано приложение, реализующее следующие функции:

- определение географических координат текущего местоположения пользователя;
- поиск в базе данных и визуализацию на карт/.объектов выбранной категории, представляющих туристический интерес;

3. Приложение было протестировано и показало свою работоспособность как на стандартных эмуляторах, взятых из SDK Android, так и на реальных устройствах на платформе Android (план).

1. На основании государственной программы «Цифровой Казахстан» мы хотели в дальнейшем разрабатывать проект по объектам сакральной географии Казахстана.

2. Наша новая инновация - это разработка карты турмаршрута по сакральным местам РК. [6]

Это станет первым условием общественной модернизации нового типа, о котором говорит Первый Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев – поможет сохранить свою культуру, собственный национальный код.

Список использованной литературы:

1. Петрухина Е.В. Инновационные методы сервисной деятельности в туризме // Теор. и прикл. вопр. экономики и сферы услуг. - 2013. - № 7. - С. 61-71.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» https://www.inform.kz/kz/tortinshi-onerkasiptik-revolyuciya-

zhagdayyndagy-damudyn-zhana-mumkindikteri-elbasy-zholdauy_a31186176 9 қантар 2018 жыл.
3. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы. https://zerde.gov.kz/kz/activity/bagdarlamalard%C4%B1-basqaru/digital-kazakhstan/#hcq=HTKrGVq 12 желтоқсан 2017 жыл.
4. Чудновский А.Д., Королев Н.В., Гаврилова Е.А., Жукова М.А., Зайцева Н.А. Менеджмент туризма. – М.: Федеральное агентство по туризму, 2014. – 576 с.
5. Крайнова О. С. Инновационные аспекты разработки логистического подхода к управлению предприятиями индустрии туризма и гостеприимства : монография / Крайнова О. С. ; Моск. ун-т им. С. Ю. Витте, Фил. в г. Нижнем Новгороде. – М. : ЧОУВО "Моск. ун-т им. С. Ю. Витте", 2015. – 147 с.
6. Мазбаев О.Б. Использование современных информационных технологий управления в системе туризма и гостеприимства // Вестник Университета «Туран».– 2015.– №4. – С. 68–70.

Тажкен Айдос Даулетханулы, курсант 1 курса
Научный руководитель - преподаватель кафедры военной и тактико-специальной подготовки, майор полиции Абильмажинов Марат Даулетович, Костанайская академия МВД Республики Казахстан
им. Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

ПУТИ СТИМУЛИРОВАНИЯ И ПОДДЕРЖКИ НАУЧНО - ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Современное общество регулярно требует появления новых идей, новых инновационных технологий. В связи с этим повышается потребность в поиске индивидов, способных к высокой интеллектуальной деятельности. Сейчас огромный вклад в развитие науки и технологий вносят команды, коллективы и организации ученых. Но не стоит забывать о том, что в каждой группе есть личность, которой присущи лидерские качества, именно такие личности становятся у руководства того или иного коллектива. Эти личности обладают, определенным рядом качеств, который помогают достичь высот в научной деятельности. Этот лидер по своей натуре обязан вести за собой группу.

Такие исследователи, как правило, преследуют определенные цели. Они заключаются в поисках новых идей, получении еще большего количества знаний, чем они уже имеют. Порой способность индивида применять свои идеи на практике определяется, как отдельный вид интеллектуальной деятельности.

Для развития интеллектуальной деятельности необходима среда, которая будет включать в себя организации в сфере исследований, конструировании, узконаправленных научных сообществ и многое другое. Большую часть условий для интеллектуальной и научной деятельности создает государство. Роль государства в данном направлении очень важна, так как помимо создания определенной среды, необходима разработка норм, правил и законов, регулирующих любую деятельность в этой сфере. Государство обязано создавать нормативно-правовой порядок, способствующий равноправию субъектов научной деятельности в доступе к возможностям реализации потенциала.

Научно-техническая политика - это система взаимосвязанных решений и мероприятий государства и других органов, которые воплощают текущие и долговременные задачи развития науки и техники и определяют направления внедрения их достижений во все сферы общественной жизни [1].

Научно-техническая практика, связанная с совершенствованием существующей или созданием новой технологии, или материального блага относится к области регулирования

научно-технической (инновационной) политики. Иными словами, целенаправленные меры государства осуществляется в рамках научно-технической политики. Меры научно-технической политики, как правило, фокусируются на обеспечение исследователя возможностями для полноценной интеллектуальной деятельности, начиная с возможностей формировать компетенции и реализации потенциала, заканчивая возможностями применять на практике результаты научной деятельности.

Именно поэтому, можно утверждать, что для формирования институтов научно-исследовательской деятельности, а также для ее развития существуют определенные барьеры.

К ним можно отнести:

1. Необходимо получение специального образования, а также своевременное повышения квалификации;
2. Проведение исследований, поиск новых идеи и знаний;
3. Внедрение в практику и распространение результатов научно-исследовательской деятельности.

Каждый из перечисленных этапов имеет свою основу, опирается на определенные нормативно - регулирующие акты, законы и правила. Все эти три компонента в равной степени важны и несут в себе определенное влияние друг на друга. Оказывая влияние, друг на друга они способствуют стимуляции повышения квалификации научных сотрудников, благоприятствуют поддержке качества высшего образования его развитию.

В Республике Казахстан отношения в сфере научно-исследовательской деятельности регулирует Закон «О государственной поддержке индустриально-инновационной деятельности» от 9 января 2012 года. Согласно этому закону к задачам государственной поддержки индустриально-инновационной деятельности относятся:

1) создание благоприятных условий для развития приоритетных секторов экономики;
2) обеспечение условий для развития новых конкурентоспособных производств;
3) создание благоприятных условий для модернизации (технического перевооружения) действующих производств с целью повышения производительности труда, а также удлинения производственной цепочки и расширения рынка;
4) поддержка эффективного внедрения инноваций и развития высокотехнологичных производств;
5) повышение инвестиционной привлекательности и экспортного потенциала субъектов индустриально-инновационной деятельности;
6) оказание содействия субъектам индустриально-инновационной деятельности в коммерциализации технологий;
7) оказание содействия субъектам индустриально-инновационной деятельности в развитии экспортного потенциала;
8) развитие научно-исследовательской базы в приоритетных секторах экономики и интеграция ее с производственным процессом;
9) оказание содействия субъектам индустриально-инновационной деятельности в международном сотрудничестве в сфере индустриально-инновационной деятельности, в том числе сотрудничестве в области подготовки высококвалифицированных кадров для индустриально-инновационной деятельности [2].

Так как условия современных реалий требуют от общества регулярных поисков новых личностей, способных к научно-исследовательской деятельности, стоит затронуть вопрос о том, что существует несколько аспектов, позволяющих обнаружить исследователя в определенной сфере. Эти аспекты представлены следующим перечнем:

1. Подготовка субъектов интеллектуальной деятельности;
2. Формирование спроса на новые знания и материальные продукты;
3. Стимулирование и поддержка предложения новых знаний и материальных продуктов;

4. Создание инфраструктуры [3].

В нашей республике, ежегодно на образование выделяется значительное финансирование, помимо этого рынок труда переполнен специалистами с высшим образованием. Несмотря на эти аспекты, количество специалистов способных разрабатывать и внедрять инновации очень маленькое. Но другой проблемой научно-технического и научно-исследовательского развития в Казахстане является трудность в поиске работы для того небольшого количества специалистов, способных для научных и инновационных открытий.

Система высшего профессионального образования играет ключевую роль в формировании интеллектуального потенциала страны, но для этого она сама должна отвечать высоким требованиям. Практика показывает, что университеты могут создавать собственную научно-техническую базу, но масштабные результаты обычно достигаются при поддержке государства.

Спрос на новые знания и материальные продукты (инновации) в основном инициируют субъекты экономики, желающие применять результаты научно-технической и научно-исследовательской деятельности для технологической модернизации или реструктуризации производства. Безусловно, государство может увеличить совокупный спрос на инновации через систему государственных закупок. Кроме того, государство может увеличить спрос инновационных предпринимателей, предоставляя им финансовые ресурсы. Ясно, что без участия государства сложно обеспечить уровень совокупного спроса, достаточного для поддержания развития науки и техники. Итак, ключевой фактор интеллектуальной деятельности – спрос на результаты научно-технической и научно-исследовательской деятельности.

Государство осуществляет регулирование инновационной деятельности как непосредственно, инициируя инновации и выступая участником связанных с этим отношений, так и опосредованно, стимулируя инновации косвенными методами и создавая соответствующий экономический механизм.

Список использованной литературы:

1. https://psyera.ru/nauchno-tehnicheskaya-politika-gosudarstva_8338.htm
2. Закон Республики Казахстан «О государственной поддержке индустриально-инновационной деятельности» от 9 января 2012 года
3. Журнал «Известия Национальной Академии наук Республики Казахстан» Серия общественных и гуманитарных наук, № 2 (306) 2016 год, стр. 276-285

Толебекова Ж., Тлешбекова А.Акмурат А.– студенты группы ЭФ-16-2к1
Научные руководители - Абишова А.У., Кыдырова Ж.Ш., - к.э.н., доценты
Южно-Казахстанский Государственный университет имени М.Ауэзова, г. Шымкент, Республика Казахстан

ВЛИЯНИЕ ИНВЕСТИЦИИ ДЛЯ РОСТА ЭКОНОМИКИ В ГОСУДАРСТВЕ

Инвестиции имеют прямое влияние на экономику. Важность и роль экономики целого государства ещё более заметна, ведь инвестиции напрямую влияют на развитие, функционирование всей экономики страны. Экономический рост является ключевой политэкономической целью государства и важнейшим фактором успеха страны в среднем долгосрочном периодах. Чтобы добиться успеха, прежде всего, любой организации необходимо иметь стабильные и надежные источники инвестиций. Без них они не могут так стабильно и твердо стоять на ногах, а чтоб поднялась наша экономика должны развиваться предприятия и производства страны. Необходимо предпринимать активные действия с целью увеличения доли прямых инвестиций, так как именно они способствуют ускорению

технического прогресса, модернизации производства, созданию новых рабочих мест, повышают конкурентоспособность продукции на внешнем рынке и оздоравливают экономику страны в целом. Удручающим, является и отраслевая структура прямых инвестиций. Основная часть зарубежных капиталов направляется в высокодоходные и сверхрентабельные отрасли экономики: нефтегазовый комплекс, металлургию, энергетику, торговлю, финансы, гостиничный и ресторанный бизнес. А вот наукоемкие и высокотехнологичные комплексы иностранные деньги обходят стороной. И без вмешательства государства в эту сферу, без принятия соответствующих законов, Казахстан, видимо, еще долго останется сырьевым придатком Запада, плотно сидящим на нефтяной игле. Возвращаясь к тому же Китаю, при привлечении иностранных инвестиций страна ввела серьезные ограничения на инвестирование в добывающую промышленность и нефтепереработку. За счет иностранного инвестирования страна развивала именно те отрасли экономики, которые были приоритетны для самого Китая, а не для обогащения прошлых инвесторов.

Инвестиция - это защита от инфляции. Говоря конкретнее, инвестиция - это вложение капитала с целью получения прибыли и сохранения собственных сбережений. Это рискованный вид вложения. Ведь вы можете получить высокий доход от ваших инвестиций, и даже можете вообще не получить или же альтернатива в том, что это продлится очень долго. Обычно действует правило: чем больше прибыли, тем выше риски. Выбор остается за вами: либо вы рискуете, но в результате быстро получаете высокую прибыль, либо ведете консервативную инвестиционную политику и по каплям копите доход от своих вложений.

Объектами инвестирования, то есть имуществом, в которое вкладываются деньги, могут быть:

- денежные средства разных стран;
- различные типы ценных бумаг;
- объекты недвижимости;
- оборудование;
- объекты интеллектуальной собственности.

В случае инвестирования вложения осуществляются единожды. После этого в перспективе можно рассчитывать на постоянное получение прибыли.

Одной из важных мер по повышению внутренней инвестиционной активности является антиинфляционная защита амортизационного фонда путем регулярной индексации балансовой стоимости основных средств. Чтобы восстановить инвестиционный характер амортизационного фонда, необходимо изменить амортизационную политику и систему кругооборота и оборота амортизационного фонда: однозначно признать капитальный характер амортизационных отчислений; распространить на амортизационный фонд законодательство о собственности и гарантировать права собственников капитала на определение судьбы амортизационного фонда; усилить ответственность менеджеров предприятий за его сохранность и целевое использование; ввести налоговые и административные санкции против разбазаривания, «проедания» и вывоза амортизационного фонда за пределы казахстанской национальной территории (пресечь вывоз капитала, источником которого являются амортизационные отчисления).

Инвестиции помогают преодолеть основное экономическое правило. Оно гласит, что у того, кто хранит денежные средства дома, их количество непрерывно уменьшается.

Дело в том, что постоянно и неизбежно снижается покупательная способность имеющихся денег. К этому приводят инфляция, различные экономические кризисы, а также девальвация.

Отсюда вытекает важнейшая цель любого инвестирования, которая заключается не только в сохранении, но и в постоянном увеличении капитала.

Важно помнить, что неуверенные в собственных силах люди никогда не смогут избавиться от безденежья, а также от тяжелого ярма наемного работника.

Многие задаются вопросом, почему кому-то удается разбогатеть, а другие никак не могут выбраться из долговой ямы. Дело вовсе не заключается в имеющихся талантах, высокой работоспособности, отличных идеях для бизнеса. На самом деле все заключается в том, что одни люди умеют эффективно распоряжаться принадлежащими им средствами, а другие – нет.

Даже те, у кого первоначальные активы одинаковые, в итоге могут получать совершенно разный доход. Связано это во многом с кардинальным различием в отношении к материальным, а также личностным ресурсам.

Таким образом, успеха можно добиться только в том случае, если грамотно направлять имеющиеся в наличии активы, иными словами, инвестировать их.

Для инвесторов огромное значение имеет то, на какой период времени их средства будут ограничены в возможностях пользования. Иными словами, важен срок, то есть время, на которое деньги будут вложены.

В зависимости от этого признака выделяют следующие виды инвестиций:

- краткосрочные, срок вложения, по которым не превышает года;
- среднесрочные – инвестиции на 1-5 лет;
- долгосрочные – деньги будут вложены больше чем на 5 лет.

В отдельную группу можно также выделить аннуитетные инвестиции, которые могут быть сделаны на любой период времени. При этом прибыль от них поступает периодически.

Ярким примером являются банковские депозиты с ежемесячным перечислением процентов на отдельный счет.

Для того чтобы страна или же город развивался, был экономический рост, все сразу же вспоминают про рабочие места и производство. Это правда, но только отчасти . Ведь то, что там говорится, зависит именно от необходимости инвестиции (капитала). Нужно активнее работать с потенциальными инвесторами, концентрировать государственные и частные деньги на приоритетных экономических направлениях, которые могут дать максимальную выгоду для городов, области, для всей страны; в инициативном порядке предлагать бизнесу инвестиционные идеи, а не просто тиражировать многочисленные инструкции и предписания или изобретать очередные формы отчётности. В настоящее время наша республика продолжает относиться к категории неблагоприятных для инвестиционной деятельности ввиду не совсем стабильной политической ситуации. Основными рисками для инвестиционной деятельности остаются финансовый, социальный, криминальный и законодательный. Для снижения и дальнейшего уменьшения этих рисков должна вестись целенаправленная эффективная работа. Инвестиции предопределяют рост экономики, повышают ее производственный потенциал и на макроуровне являются основой для осуществления политики расширенного воспроизводства, ускорения научно-технического прогресса, структурной перестройки общественного производства, сбалансированного развития всех отраслей хозяйства и отдельных регионов, создания необходимой сырьевой базы роста промышленности, решения проблем обороноспособности и безопасности страны, развития социальной сферы, обеспечения охраны природной среды и решения экологических проблем и т.д. Инвестиции необходимы для обеспечения нормального функционирования предприятий, их стабильного финансового состояния и максимизации прибыли. На микроуровне без инвестиций невозможно обеспечить расширение и развитие производства, повышение его технического уровня, конкурентоспособность продукции и улучшение ее качества, преодоление последствий морального и физического износа основных средств и т.д.

Список использованной литературы:

1.Ашаганов А. Ю., Цокаева Л. А., Мовтигова М. А. Роль иностранных инвестиций в экономическом развитии РФ // Молодой ученый. — 2016. — №2. — С. 427-429. — URL

2. АО ИД «Экономика и жизнь» Правила использования материалов.

Толыбаева И.С., студент 3 курса
Научный руководитель – преподаватель Старостин В.О.
Карагандинский колледж экономики и статистики, г. Караганда, Республики Казахстан

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ IT В КАЗАХСТАНЕ

В наши дни IT - очень молодая сфера деятельности. В развитии IT в Казахстане ключевую роль играет государство. В Казахстане за последнее деятельность сделал большой скачок в развитии различных сфер экономики, в том числе и в IT-сфере. Все будет зависеть именно от того, как оно видит развитие в этой индустрии.

В 90-х годах информационные системы разрабатывались штатными программистами компаний в условиях отсутствия широкого доступа к западному рынку IT-технологий. В последние годы, с появлением больших доходов у государства и бизнеса, все чаще заказывались системы на основе западных дорогостоящих средств информационного проектирования.

Эволюция рынка IT-услуг в Казахстане прошла путь развития от собственных разработок до использования западных высокотехнологичных средств информационного проектирования известных брендов, таких как SAP, MBS Axapta, Oracle и т.д

Однако в Казахстанские компании не стоят на месте и создают собственные технологии, на основе которых можно строить государственные проекты и программы любых сложных масштабов. Кроме того, дальнейшее использование западных технологий может вызвать ряд неприятных вопросов и проблем. Ведь во-первых, почему государство на деньги налогоплательщиков оплачивает работу зарубежных специалистов хайтека, не вкладывая те самые средства в развитие собственной IT-индустрии?

Во-вторых, зависимость от иностранных разработчиков информационных систем приводит к потере информационной безопасности государства. Каким образом государство может обеспечивать национальная информационная безопасность в этой сфере.

В-третьих, затраты на разработку и последующее сопровождение таких дорогих систем в государственных органах не сопоставимы с затратами на технологии — счет идет как минимум в разы больше и в масштабах страны это огромные деньги.

Вплоть до сегодняшнего дня, зарабатывая на продаже собственных ресурсов, мы содержим западную IT-индустрию. Государство за свой счет обучает в престижных зарубежных ВУЗах не квалифицированных IT-инженеров и программистов, а IT-менеджеров, в совершенстве умеющих продавать государству иностранные IT-разработки. Тем не менее, оправдывая складывающуюся ситуацию в сфере IT-услуг в Казахстане, в качестве аргумента приводят примеры низкого качества отечественных информационных систем, и во многом это действительно так. Однако, как можно взрастить собственную IT-индустрию, не вкладывая в нее деньги, технологии, кадры? Невозможно получить все сразу и сейчас. Хорошо известно что, например, SAP развивается уже четвертое десятилетие, создавая программные обеспечение. Тогда неужели нам остается развести сложить руки и переправлять огромные суммы деньги на оплату труда западных инженеров, чтобы SAP и дальше развивался? Хотя, что ему наши копейки! Конечно для нас — это огромные суммы.

Тем не менее, известно, что в Казахстане уже существуют успешные примеры создания систем информационного проектирования. Казалось бы, сейчас в условиях финансового кризиса для них настал благоприятный момент и как никогда раньше появился шанс инициирования массового спроса на высоко качественную продукцию. Возможно, это так, однако есть ряд барьеров, непреодолимых без поддержки государства.

Это, в первую очередь, нормативная база. Под определение отечественного поставщика в процессе государственных закупок подпадает любая организация, использующая на 95% местные кадры. Также можно привести пример. Предположим: некое АО «Technodom Operator», все работники которой наняты в Казахстане, предлагает систему мирового уровня производства, но не является резидентом Казахстана. Но на самом деле не все так просто как

кажется на первый взгляд. АО «Technodom Operator» это на самом деле денежный поток, который складывается из множества ручейков: обязательное сопровождение, дополнительное лицензионное программное обеспечение, сертификация, обязательное поддержание уровня продаж и т.д. Будь производитель резидентом Казахстана, все эти деньги могли бы остаться в нашей стране. Вывод: необходимо ввести понятие «отечественный производитель» и соответствующие преференции по нему в законодательную базу.

Отдельным вопросом необходимо рассматривать обеспечение уровня качества продукции отечественными производителями. Но это предмет другой статьи.

Второе, это, конечно, менталитет. Марка «сделано в Казахстане» вызовет, наверное, такую же реакцию как лет десять назад а, порой и до сих пор, вызывает «made in China». Вывод: необходимо стимулировать не производство, но и спрос на отечественную продукцию. На расширенном заседании Правительства 13 октября 2018 года президент отметил, что в рыночных условиях мы, все граждане Казахстана, должны прилагать усилия по выводу нашей страны из кризиса и по минимизации его последствий для нашей экономики. Президент дал конкретное поручение всем государственным органам и национальным компаниям проводить все государственные закупки у казахстанских производителей. Однако какие меры предпринимаются для реализации этих поручений Главы государства в сфере IT?

И, наконец, третье, это отсутствие стратегии. Без четкой стратегии и видения развития отрасли не будет. Это аксиома. Мы рискуем остаться поколением менеджеров-продавцов иностранных компаний, это у нас получается неплохо. Судите сами: емкость рынка IT-услуг в Казахстане составляет около миллиарда долларов в год, доля отечественного производителя ,именно производителя, а не поставщика — не более 3%. Вывод напрашивается сам собой: нужна стратегия развития отрасли, причем не стратегия продаж для западных брендов в Казахстане, а именно развития отрасли, как части реального сектора экономики Республики Казахстан.

В Казахстане проходят различные конкурсы, семинары, поднимаются инвестиционные платформы, но для реального развития IT –индустрии в наше стране необходимы не платформы общения, а нормальное образование. Достойные педагогические кадры по причине низких зарплат сами уходят в работу. А те кто остаются, мало чему могут научить. 20% работающих в Казахстане специалистов - самоучки, еще 10-15% - приглашенные из-за рубежа, а остальных называть специалистами сложно

Конечно, государство принимает все меры для поддержки развития этой сферы в Казахстане и даже сформированы структуры, ответственные за господдержку, но бюрократические барьеры и проблемы с коррупцией делают такую помощь почти невозможной. И тут бы очень пригодились гранты, выдаваемые государством на развитие проектов в сфере информационных технологий, но в связи с неквалифицированностью экспертов, выбираемых для оценки, и отсутствия ответственности за результат, они становятся недоступны. Возможность взять банковский кредит, учитывая высокие проценты, остается только у компаний, которые занимаются куплей-продажей.

В конечном результате приходим к тому, что для дальнейшего продуктивного развития рынка информационных технологий необходимо качественное изменение его структуры: до сих пор между всеми основными участниками IT-отрасли (государство, IT-компании, IT-менеджеры, крупный бизнес) отсутствует единое понимание реальной задачи, стоящей перед ними в Казахстане.

В связи с запуском инновационной программы по развитию IT-индустрии, в Казахстане начала проявляться тенденция в катастрофической нехватке профессиональных кадров. Это способствует активному внедрению российских и западных информационных компаний на рынок страны, что усложняет процесс развития конкретно местного бизнеса.

Решение проблемы тут может быть только одно — заблаговременная подготовка квалифицированных кадров нового поколения. Система образования должна выработать

более вариабельные методики, задания — стать более приближенными к практике, а преподаватели должны иметь возможность постоянно повышать свой профессионализм. Наиболее продуктивное образование будущего — это симбиоз дневного обучения с сетевыми формами, с разной степенью вовлечения в образовательный процесс.

В ТОП крупнейших IT-компаний Казахстана вошли такие компании как:

- «Логиком». Годовой оборот — почти $156 млн;
- «Азия-Софт». Годовой оборот — более $8 млн;
- EPAM — $3,7 млн;
- Arta Software — около $3 млн;
- Филиал ООО «Парма-Телеком» с годовым оборотом более $2 млн;
- «ПРОГНОЗ Казахстан». Оборот — $1,5 млн;
- «Артвелл» — $1,4 млн;
- КСИ «Фактор». Годовой оборот — около $865 тыс.;
- Newinttech — более $640 тыс.;
- VerySign — $580 тыс.

Следует отметить, что, как показывает анализ доходов данных компаний, в них преобладает поставка ПО и компьютерного оборудования — почти 81%. За разработку ПО получают 7% от дохода, само производство оборудования — 6%, а услуги в области IT — 5%.

Список использованной литературы:

1. Развитие IT-индустрии в Казахстане - https://astana.zagranitsa.com/article/1692/razvitie-it-industrii-v-kazakhstane

2. IT-сфера - что это за сфера деятельности? - http://fb.ru/article/154990/it-sfera---chto-eto-za-sfera-deyatelnostihttp://fb.ru/article/154990/it-sfera---chto-eto-za-sfera-deyatelnosti

Түсіпбеков М.К., курсант 3 курса, сержант полиции
Научный руководитель - Қалқаманұлы М., преподаватель кафедры УУИПиК, капитан полиции
Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева, г. Костанай, Республика Казахстан

ПРАВОСОЗНАНИЕ КАК ЭЛЕМЕНТ ИННОВАЦИОННЫХ ИДЕЙ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ

Правосознания является важным элементом правовой культуры современного общества.

Проблемы формирования правосознания и правовой культуры всегда выступают важным вопросом в жизни современного общества. Правовая культура и право являются важнейшим элементом социально-нормативного регулирования, кроме того, посредством них образуется основа управления жизнедеятельности общества, т.е. конституционно-правовые основы функционирования государственной власти, системы управления.

«Право» - является частью духовной жизни общества и принадлежит к сфере общественного и индивидуального сознания. Вся совокупность нормативных актов, правоприменительных решений должны рассматриваться как определенные теоретические и практические составляющие общей культуры, однако, необходимо выделение понятия, которое может отражать существующее измерение правовой реальности и такой категорией выступает правосознание. Здесь необходимо выделить роль правовой культуры, которая способствует развитию правосознания каждого отдельного индивида, воспитывает правовую активность человека, позволяя ему свободно реализовывать себя в «правовом поле» и показывает его отношение к праву.

При исследовании правовой культуры, на наш взгляд, необходимо обратить внимание на подход, предложенный Р.Т. Мухаевым. Этот научный подход заслуживает внимания,

прежде всего, потому, что в нем отражаются более узкие, в определенном смысле, но более значимые аспекты права и правовой культуры [2, с. 414]. Данный автор, подмечает, что правовая культура как разновидность культуры общества в целом показывает уровень развития правовой деятельности и выражается в правосознании, совокупности правовых ценностей, признанных обществом норм поведения. В его подходе к основной системе ценностей при интерпретации правовой культуры относятся, прежде всего, неотъемлемые права и свободы личности. Мы можем согласиться с автором в том, что правовая культура отличается от правосознания тем, что правосознание включает в себя совокупность идей, теорий, воззрений, которые выражают отношение общества и индивида к праву, с одной стороны, с другой – правовая культура представляет собой более глубокий смысл при определении отношения общества и индивида к правовым явлениям, которое выражается в определенной деятельности последних.

Правосознание оказывает активное воздействие на регулирование многих жизненных процессов, происходящих в государстве и обществе, а именно стимулирует процесс консолидации граждан и социальных групп, формирует общую идею, и в итоге укрепляет саму целостность общества. При развитом правосознании и высоким уровнем правовой культуры граждан формируется основа верховенства права, что говорит об уровне цивилизованности общества. Под правосознанием необходимо понимать различные проявления духовной жизни на интеллектуальном и психологическом уровнях. Так, например, на психологическом уровне выделяются правовые чувства, настроения, мотивы и определенные установки человеческих поступков, основания правомерного (дозволенного) и неправомерного (запрещенного) поведения. К интеллектуальным элементам можно отнести юридические знания, идеи и ценности, убеждения (как личностные, так и отдельной социальной группы). Через призму данных уровней проявляется понимание деятельности государства по созданию и защите права и свобод граждан, осуществления им справедливости и равенства.

По мнению отечественного исследователя Н.Е. Еликбаева: «…правосознание – это объективно существующий набор взаимосвязанных идей и эмоций, выражающих отношение общества, групп, индивидов к праву – этому целостному социальному институту, его системе и структуре, к отдельным законам и характеристикам правовой системы. Таким образом, правосознание есть сумма знаний, представлений и оценок индивидов и групп по поводу права, его применения и форм выражения. Формирование правосознания происходит под влиянием исторического опыта общества, а также собственного социального опыта различных индивидов и групп. Правосознание имеет определенную структуру, состоящую из двух уровней – обыденного и теоретического. Обыденное правосознание, присущее большинству людей, включает отрывочные представления о праве, зачастую неверные, отягощенные предрассудками. Теоретический уровень образует научное знание о праве и его сущности, о происхождении права, о законности и правопорядке, правовом государстве и юридической ответственности. На этом уровне правосознание представляет собой целостную систему взглядов на природу права. Обыденное правосознание формируется в процессе повседневной жизни людей, их общения между собой, участия в судебных процессах, взаимоотношений с правоохранительными органами. Для обыденного правосознания характерно доминирование моральной оценки правовых норм» [3, с. 140-141].

Уровень правовой культуры определяется уровнем правосознания, степенью его прогрессивности, масштабом и глубиной юридического образования в обществе, профессиональной подготовкой юристов, степенью развития юридической науки, правового мышления [5, с. 38]. Правосознание является одной из форм общественного сознания и обладает своей спецификой. Прежде всего, оно отражает почти всю совокупность правовых явлений общественной жизни (правопорядок, правовую систему, правовое регулирование и т.п.), которые входят в надстройку социума.

На наш взгляд, правосознание может раскрыть систему правовых эмоций, идей, чувств, оценок, взглядов, установок, выражающих отношение каждого человека как к действующей

правовой системе, к правам, свободам, обязанностям граждан, так и к позитивным моментам желаемого права, правовых явлений.

Главными аспектами изучения структуры правосознания являются гносеологический (познавательный) и социологический (общественный), которые независимо от того, что отличны друг от друга, но все же во многом дополняют друг друга. При первом подходе само общественное правосознание рассматривается как отражение, форма общественного познания, при втором – рассматривается с позиций его места и значения в системе общественных явлений, развития всего общества в целом. При изучении структуры правосознания, рассматриваемой в гносеологическом аспекте, можно выделить два уровня отражения правовой действительности.

Это правовая психология и правовая идеология.Юридическая психология, как правило, возникает под непосредственным влиянием окружающей нас правовой действительности и является начальным практическим элементом правосознания. Именно с этого элемента правосознания начинается полное осознание правовой реальности, действительности.

Рассматривая структуру правосознания, можно выделить три элемента составляющих правосознания – познавательный, оценочный и практический.

С этой позиции назревает вопрос о функциях правосознания, из которых можно выделить: гносеологическую, регулирующую и функцию юридического моделирования. Гносеологическая функция отражает познание различных правовых явлений в объективной реальности, функция регулирования позволяет путем сопоставления своего поведения с необходимыми требованиями правовых предписаний совершенствовать его. Функция юридического моделирования является важным средством формирования соответствующей модели и поведения, которое будет рассматриваться как необходимое.

Профессиональное правосознание – это правосознание, прежде всего, юристов-практиков, т.е. той категории людей, которая занимается непосредственно юридической деятельностью и обладает специальной подготовкой. Данный вид правосознания обладает особенностью, выражающейся в том, что в нем духовные элементы связаны с навыками и умениями практического познания юридических норм и способами их применения. Например, существует разновидность профессионального правосознания работников юридических специальностей (сотрудники органов внутренних дел, органов прокуратуры, судебных органов и т.п.). Здесь правосознание рассматривается как совокупность правовых знаний, представлений, взглядов, установок, чувств и других духовных проявлений людей, которые профессионально занимаются правоохранительной деятельностью, защитой прав и свобод граждан, пресечением и раскрытием преступлений, охраной общественного порядка и т.д.

Таким образом, правосознание каждого гражданина определяет степень достижения определенного уровня граждан. Правосознание граждан должно включать «юридический стержень», иначе возникает пассивное отношение людей к их права и свободам, нежелание участвовать в жизни государства или «неосведомленность» о своих основных правах. По нашему мнению, реализация на практике процедур и институтов обеспечения прав и свобод человека не будет реализовываться, пока правовая культура не вырастет до необходимого уровня и идея прав и свобод человека не будет являться нравственной потребностью, национальной идеей, которая будет объединять все общество, двигать его в направлении развития правового, политического, социально-экономического, культурного сознания.

Список использованной литературы:

1. Трудовойкодекс РК 23.11.2015 года
2. Аманжолов Ж. Охранатруда и техникабезопасности: учебноепособие, Ж.Аманжолов/2 издание, Фолиант, 2011 г.
3. Охранатруда и техникабезопасности, автор книги Аманжолов Ж. К., 2007 г.

4. Охранатруда, учебноепособие для вузов, Кукин П.П., Лапин В.Л., Пономарев Н.Л., изд.-во: Высшаяшкола.

Шайхенов Б.Е., студент 3 курса
Научный руководитель - преподаватель электротехнических дисциплин Белекбаева Л.К.
ЧУ Политехнический колледж корпорации «Казахмыс», г. Балхаш, Республика Казахстан

СВЕРХПРОВОДИМОСТЬ ОТ РТУТИ ДО НИОБИЯ

Сверхпроводимость -это явление ярко выраженное преждевременное, т.е. оно было открыто задолго до того, как его смогли понять. Здесь экспериментаторы очень сильно обогнали теоретиков. Очень часто те люди, которые открывали новые сверхпроводники с более высокой температурой перехода и более пригодной для технических применений, получали новые материалы, не следуя советам теоретиков тоесть это шло отнюдь не параллельно с развитием теории.

Голандский профессор экспериментальной физики Лейденского университета Камерлинг-Оннес в 1908 году получил жидкий гелий и сумел достичь рекордно низкой на тот момент температуры 0,9 К. Основной целью экспериментов было не достижение абсолютного нуля, а исследование свойств веществ при сверхнизких температурах. Он экспериментировал с образцами ртути. А ртуть здесь была выбрана не случайно. Дело в том, что чем чище металл, тем выше проводимость, тем ниже сопротивление, а ртуть легко чистится. Это было в 1911 году, а в 1912 была открыта сверхпроводимость в свинце и олове им же в этой же лаборатории. Первая криогенная лаборотория была создана в Голандии, вторая в Канаде, третья в Германии и четвертая в СССР, в городе Харьков (Харьковский физико-технический институт). Лейденская лаборатория помогала в оборудовании Харьковского физтеха, люди оттуда ездили, учили, советовали.

Камерлинг-Оннес придумал простенькую коммутационную схему, когда сначала кольцевая электрическая цепь запитывается от источника, а потом переключается тумблер и замыкает цепь саму на себя. При этом ток там течёт несколько часов без источника питания. Когда появились другие низкотемпературные лаборатории, сверхнизкотемпературные, где был жидкий гелий, все данные Камерлинг-Оннеса были подтверждены.

Проблема при создании технических сверхпроводников, пригодных для технического использования была не только в том, чтобы получить материал с большой температурой перехода, достаточно высокой, но и чтобы он был технологичным. Потому что материал с высокой температурой, хрупкий, из него соответственно провод изготовить не возможно. В 1930 году была обнаружена сверхпроводимость в ниобии. В этом материале температура перехода 9,25 или 26 сотых градуса Кельвина. Т.е. она существенно выше, чем в ртути, свинце, олове, вот в этих предыдущих материалах. Более того, ниобий оказался очень удобным для практического применения. В 60-х годах было обнаружено, что сплавы ниобия с другими металлами обладают очень высокими температурами перехода. Nb_3Sn обладает высокой температурой перехода, 18 градусов, и он ещё технологичен. А материал Nb_3Ge, у которого температура перехода 23,2 градуса, это рекорд старых низкотемпературных сверхпроводников, но этот материал нетехнологичный, неустойчивый химически. NbTi у него небольшая температура, в районе 10 градусов, но зато на его основе есть возможность изготовить провода.

Таблица 1. Критические параметры сверхпроводящих материалов

Сверхпроводящий материал	Критические параметры		Сверхпроводящий материал	Критические параметры	
	$T_к$, К	$B_к$, Тл, при $T_к$ = 4,2 К		$T_к$, К	$B_к$, Тл, при $T_к$ = 4,2 К
Nb – Zr	9–11	7–9	Nb_3Ga	20,2	34
Nb – Ni	8–10	9–13	Nb_3Ge	23,2	37
Nb_3Sn	18,0	22–25	V_3Ga	14,5–15,0	21
$Nb_3Al_{1-x}Ge_x$	20,3–20,5	40	V_3Si	17,0	23

Также Камерлинг-Оннес обнаружил, что магнитным полем можно разрушить сверхпроводимость. Более того, магнитное поле можно создать, не просто поднеся магнит, а можно ещё сделать так – по сверхпроводнику пропустить ток, и тогда вокруг провода будет магнитное поле. И это магнитное поле тоже может разрушить сверхпроводимость. Т.е. существуют критические токи, если ток достаточно большой сверхпроводимость теряется.

В 1933 году немецкими физиками Мейснером и Оксенфельдом обнаружилось явление полного вытеснения магнитного поля из материала при переходе в сверхпроводящее состояние. Отталкиваясь от неподвижного сверхпроводника, магнит «всплывает» сам и продолжает «парить» до тех пор, пока внешние условия не выведут сверхпроводник из сверхпроводящей фазы. В результате этого эффекта магнит, приближающийся к сверхпроводнику, «видит» магнит одинаковой полярности и точно такого же размера, — что и вызывает левитацию. Это явление получило название «Эффект Мейснера».

В настоящее время сверхпроводники нашли применение как в макротехнике и микротехнике так и в энергетике в целом.

Сверхпроводники позволяют снизить энергопотери и сократить массогабаритные показатели оборудования. Высокая плотность тока в сверхпроводниках позволяет уменьшать размеры оборудования, а также создавать магнитные поля высокой интенсивности, недостижимые обычной аппаратурой. Ограничивающим фактором является необходимость поддержания проводника при низкой температуре, что само по себе требует энергозатрат, поэтому наиболее актуальны применения в устройствах большой мощности. В этом случае затраты на криообеспечение пренебрежимо малы.

Основное применение сверхпроводящих кабелей — соединять между собой объекты типа подстанций. На начало 2012 года самый длинный подобный кабель (1 км), рассчитанный на напряжение 10 кВ и мощность в 40 МВт, был изготовлен компанией Nexans для энергетической инфраструктуры в немецком городе Эссен.

Конструкция высокотемпературного кабеля включает не только сверхпроводники в виде многослойной ленты, но и специальные (обычно медные) элементы для термостабилизации, а также мощную теплоизоляцию. Кроме того, конструкция предусматривает каналы (прямой и обратный) для прокачивания жидкого азота, который поддерживает рабочую температуру. Достоинством такого кабеля является плотность тока, превышающая таковую для медных кабелей в 1000 раз, что в сочетании с отсутствием потерь позволяет снизить напряжение и тем самым уменьшить количество трансформаторов, преобразователей и ЛЭП. Кроме того, благодаря коаксиальной конструкции сверхпроводящие кабели не генерируют внешних магнитных полей, и не влияют друг на друга при близком расположении.

Одним из самых перспективных направлений является комнатная сверхпроводимость. Оно будет усиленно развиваться, т.к. имеет огромное значение. В области нанотехнологии развите комнатнотемпературных сверхпроводников играет важную роль. Нанотехнология комнатнотемпературных сверхпроводников позволяет конструировать искусственные слоистые сверхпроводниковые наноструктуры, нанося атомные слои не только из тех материалов, у которых параметры кристаллической решетки близки друг к другу (как требуется для полупроводниковых структур). При нанотехнологии можно использовать гораздо большее разнообразие проводников и диэлектриков, нанося их монослои с атомной

точностью для создания искусственных электронного и фононного спектров, необходимых для комнатнотемпературных сверхпроводников. Именно это позволяет сделать исследования и производство сверхпроводящих материалов неким «полигоном» для отработки нанотехнологических методов для сильнокоррелированных структур.

Применение сверхпроводников в транспорте с использованием «Эффекта Мейснера». Транспорт на магнитной подушке — это давняя идея: освободить движение наземного транспорта от трения и таким образом развивать большую скорость, экономить выбрасывание углекислого газа в атмосферу, передвигать людей с большей скоростью, бесшумно и так далее.

Через 10-20 лет сверхпроводимость будет широко использоваться в энергетике, промышленности, на транспорте и гораздо шире в медицине и электронике. Внедрение сверхпроводимых технологий приведет к замене существующего оборудования на более эффективное, к появлению совершенно новых технологических нововведений.

Конечно же проблемы широкого внедрения сверхпроводников сложны и многообразны, но результаты использования сверхпроводников в технологических установках могут быть огромными. «Следующие несколько лет будут решающими для перехода сверхпроводников из лабораторий в промышленность для крупномасштабных применений», - считает дважды лауреат Нобелевской премии Дж. Бардин.

Список использованной литературы:

1. Мнеян М.Г. Сверхпроводники в современном мире. Книга для учащихся – М.: Просвещение, 1991.
2. «Сверхпроводимость: исследования и разработки» №6, 1994.
3. «Сверхпроводимость: физика, химия, техника» №1-6, 1996
4. ru.wikipedia.org
5. electrik.info

Шәкен Қ., Балтабаев Ғ., - ГМУ-1-18к тобының студенттері
Ғылыми жетекші – магистр, оқытушы Ертай Х., Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ХАЛЫҚТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІН МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДЫҢ МЕХАНИЗМДЕРІ

Еліміз егемендік алған алғашқы күннен бастап мемлекеттік басқару мен мемлекеттік қызметтің қазіргі заманғы тиімді жүйесін қалыптастыруға баса назар аудартады. Осы орайда елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев Әбішұлы Үкімет алдына міндет етіп қойған әкімшілік реформасы республикамыздағы бүгінге дейін өзектілігімен танылып келе жатқан келелі өзгерістердің заңды жалғасы болып табылады. Ол ұзақ мерзімді «Қазақстан 2050» стратегиясында көрсетілген кәсіби мемлекет құру негізінде іске асырылмақ. Реформаға сәйкес, мемлекеттік органдар құрылымдарын жетілдіру, шенеуніктердің жұмыс сапасына баға беру негізінде олардың жалақыларын ұлғайту, мемлекеттік қызмет көрсетудің оң сапасына қол жеткізу, сыбайлас жемқорлықтың тынысын тарылту және басқа да маңызды шаралар Қазақстанның әлемдік бәсекеге барынша қабілетті 30 елінің қатарына кіруіндегі басты өлшемдердің бірі болып қалмақ. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылы жарияланған «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына жолдауында «Біздің міндет — Қазақстанда нарықтық экономика үшін оңтайлы болатын мемлекеттік қызмет пен басқару құрылымының осы заманғы, тиімді жүйесін жасау, басым мақсаттарды іске асыруға қабілетті үкімет құру, ұлттық мүдделердің сақшысы бола алатын мемлекет қалыптастыру» - деп айтып өткендей саяси сипаты бойынша да, әлеуметтік – экономикалық жағынан да мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттырудамыз. [1]

Мемлекеттік басқарудың тиімділігінің түсінігін анықтағаннан кейін тиімділік өлшемдерін қарастырған жөн. Тиімділік өлшемдері басқарудың көрініс табуының белгілерін, қырларын, әр түрлі жақтарын білдіреді. Оларды талдау арқылы басқару деңгейі және сапасы, оның қоғамның қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес келуі анықталады.

Мемлекеттік басқару жүйесінде маңызды орынды ақпарат алмасу және өңдеудің жоғары технологияларын енгізу, ақпараттық нарықты ұлғайту, ақпараттық инфраструктураны кешенді дамыту, ішкі ақпараттан шет қалуды жою орын алып отыр. Ол үшін әр аймақта интернет жүйесін орнату және шетел инвесторларын тарту арқылы өндірісте жаңа ақпараттық технологияларды енгізу. Интернет желісі арқылы кез келген ұйым тек ақпарат жинап қана қоймай, сонымен қатар әлемнің кез келген нүктесінде тұрса да басқаруды қиындықсыз жүзеге асыра алады [3, 48-52 бет].

«Мемлекеттің негізгі мақсаты – біздің халқымыздың әл-ауқатын жақсарту. Халқымыздың әл-ауқаты Қазақстанның экономикасы осы салаға жұмсалатын қажетті қаражаттарға ие болса ғана жоғарылай түседі. Осы күнге дейін өзімнің жыл сайынғы Қазақстан Халқына жолдауларымда халықты әлеуметтік қолдауға бағытталған қаражаттардың көлемін ұлғайту жөнінде мәселе қаралады. Адамдардың денсаулығы мен білім деңгейі – бірінші орынға ие» - дей келе, Елбасы экономикалық тұрақсыздық жағдайында әлеуметтік қызметтердің назарсыз қалмайтынын басып айтады [3].

Әлеуметтік саладағы реформалардың басты мақсаттары:

туылуды ынталандыру және өлім деңгейін төмендету бойынша шараларды қамтамасыз ету және салауатты өмір салтын насихаттау есебінен өмір сүру ұзақтығын көтеру арқылы демографиялық жағдайды өзгерту; медициналық қызмет көрсетуді жетілдіру және тұрмыс пен өндірістегі жарақат алуды қысқарту, сонымен қатар көші-қон процестерінің реттелінуіне қол жеткізу;

әлеуметтік тұтынудың жоғары деңгейін қамтамасыз ететін табыстарды алуға мүмкіндік беретін еңбекке қабілетті халыққа қолайлы жағдай жасау арқылы халықтың аз қамтылған тобы үшін экономикалық мүмкіндіктерін кеңейту;

экономиканың нақты секторында жұмыспен қамтуды ынталандыру;

халықтың экономикалық және әлеуметтік әлсіз топтарына тиімді мемлекеттік қолдауды қамтамасыз ету;

әлеуметтік қамсыздандыруға бағытталған қаражаттарды бөлудің жетілген мехнанизмін құру;

халықтың өмір сүру деңгейін, жұмыспен қамтылуды көтеру және кедейшілік деңгейін қысқарту;

- медициналық қызмет көрсету, жалпы және кәсіби білім берудің ашықтығы.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік қызмет институтының қалыптасуы мен оның бүгінгі күнге дейінгі жалғасып келе жатқан дамуы көптеген мәселелерді шешуді қажет етеді. Ол мәселелердің бірі республикада арнаулы әлеуметтік қызмет ету саласымен байланысты.

Арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету саласындағы мемлекеттік реттеудің механизмдерін жетілдірудің мынадай жолдары белгіленеді:

1. Арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсету жүйесін реформалау:

- әлеуметтік қызметтердің медициналық-әлеуметтік үлгісіне көшу;
- әлеуметтік қызметтерді көрсетудің мемлекеттік стандарттарын өңдеу;
- ақылы және ақысыз негізде көрсетілетін әлеуметтік қызметтерді тізімін жетілдіру;
- әлеуметтік қызметтерді алуға құқылы азаматтардың барлық категориясының сапалы арнаулы әлеуметтік қызметтермен қамтамасыз етіуін қадағалау;

2. Әлеуметтік қызметтерді көрсетудің институттық жүйесін жетілдіру:

- мемлекеттік емес секторда әлеуметтік қызметтерді көрсетуге мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс тетіктерін енгізу;
- арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсету нарығын кеңейту;
- өмірдің қиын жағдайына тап болған адамдарды институттық қамтамасыз етудің жаңа формаларын дамыту.

3. Әлеуметтік қызметкерлер институтын қалыптастыру.

4. Арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсетуді қаржыландырудың жүйесін жетілдіру (жаңа стандарттарды ескере отырып).

Қазақстан Республикасының арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету саласын мемлекеттік реттеу процесін жетілдіру қажеттілгі төмендегідей тұжырымдарға ұсынады:

1. Арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсету мәселесіне кешендік тұрғыдан қарау қажет.

2. Мемлекеттік құрылымды, оның саяси және заңнамалық құрылымын тез арада құрғанмен, адамдардың ділдік, дәстүрлік, әлеуметтік-психологиялық стереотиптері өзгеріп және т. б. алғышарттар жасалмайынша, мемлекеттің жаңа бастамаларын халық толық түсініп, іштей сеніп, соларға сәйкес жаңаша белсенді өндірістік-экономикалық қатынастарды тиісті деңгейлерге өз еңбектері арқылы көтермейінше, тек мемлекеттің өзі ғана жаңа қойылымдарды іске енгізе алмайды. Бұл істе қатардағы азаматтардың, қоғамның басқа да әлеуметтік институттарының, соның ішінде мемлекеттік емес ұйымдардың, жаңа жағ-дайларда жаңа серпінмен ортақ істерге араласуы керек.

3. Арнаулы әлеуметтік қызметтердің атаулығын тиянақтау. Басқаша айтқанда, өмірдің қиын жағдайына тап болған адамның (отбасының) сұраныстары мен қажеттіліктерін анықтау және бағалау жүргізу. Сол критерийлерге байланысты тұрақты қайталанымды әлеуметтанулық зерттеулер жүргізіп отыру өте маңызды.

4. Мемлекет, сондай-ақ басқару органдары халықтың осал қабатын әлеуметтік қорғаудың мынандай жаңа жолдарын, құралдары мен әдістемелік тәсілдерін қарастырғаны жөн:

- аймақтық ерекшеліктерге сәйкес арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсетудің нақтылы бағдарламалары мен жоспарлары жасалынып отырылуы;
- адамдардың демократиялық, саяси, құқықтық білімділіктерін, белсенділіктерін қалыптастыру;
- мемлекеттің қызметі халықтың бақылауы арқылы, оның өзінің араласуы арқылы жүзеге асырылуы;
- арнаулы әлеуметтік қызмет көрсететін мамандардың біліктілігін жоғарылату курстарының жиі ұйымдастырылуы;
- арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету саласында қызмет атқаратын мамандардың әлеуметтік мәртебесін жоғарылату.

5. Қоғам құрылымында үкіметтік емес ұйымдар секторының пайда болуы кездейсоқтық емес, ол - социум дамуының заңды салдары. Бұл терең экономикалық және әлеуметтік-саяси тамырлы құбылыс.

6. Жоғары оқу орындары шеңберінде арнаулы әлеуметтік қызмет көрсететін әлеуметтік қызметкерлерді оқытудың арнайы бағдарламаларын жетілдіру көптеген оңтайлы көрсеткіштерге алып келеді;

7. Арнаулы әлеуметтік қызметтің нысаны – халықтың әлсіз қабаты болса, арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету саласын басқару субъектілері болып мемлекет, коммерциялық ұйымдар және үкіметтік емес ұйымдар болып саналады. Қоғамның әрбір секторы халықтың әлсіз топтарына көмектесуді мақсат етеді, себебі 3 сектордың да өзіндік қызығушылығы бар [9].

Қорыта келгенде, арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету тек мемлекеттің, өнеркәсіптің және оның қоғамдық қорларының қызметімен ғана шектелмеуі қажет. Арнаулы әлеуметтік қызмет сапасы тиімді мемлекеттік реттеу жүйесіне әбден тәуелді болып табылады.

Қорытындылай келе, бұл жоғарыдағы аталған мәселелердің шешілу жолдарын жүзеге асырудың нәтижесінде мемлекеттік басқарудың аса тиімді деңгейіне көтеріле аламыз. Яғни, шалғай аудандар мен ауылдар үшін және кез келген басқару органдарының арасындағы ақпарат алмасудың жедел әрі сапалы болуына, бюрократиялық қағазбастылықтың кемуіне, сыбайлас жемқорлықтың ең төменгі деңгейіне жетуге және мемлекеттік органдардың функцияларының нақты айқын бөлініп қайталанбауына қол жеткізетінімізгеа нық сенімдіміз. Сайып келгенде, еліміз Қазақстан Республикасының

жағдайы қазіргіден де артып, мерейі үстем болып, бәсекеге барынша қабілетті 30 елдің қатарынан жуық арада көрінетінімізге бар септігімізді тигіземіз. Дағдарыстардың бәрі өткінші, өтеді де, кетеді. Ел тәуелсіздігі, ұлт мұраты, ұрпақ болашағы сияқты ұлы құндылықтар ғана мәңгі. Мен айтып өткеннің барлығы жеңуге болатын, біз жеңе алатын бөгеттер. Біз көлденең шыққан кедергілерге кідірмей, дамыған 30 елдің қатарына қосылу мақсатына қадам басамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан республикасы президентінің жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ»
2. Ихданов Ж. Мемлекеттік басқару теориясы - Алматы: 2007.
3. Шоманов А.Ж., Бельгибаев С.Т. Реформирование системы государственного управления.- Атырау: 2004 - 270с
4. Богачек И.А. Системы управления в XXI веке // Мост.
5. http://pa-academy.kz/index.php/ru/obuchayushchimsya/grafik-rubezhnogo-kontrolya/2-uncategorised/617-memlekettik-yzmetti-zha-a-modeli
6. Арнайы әлеуметтік қызметтерді көрсету саласын мемлекеттік реттеу әлеуметтік мәселе ретінде //Ұлт тағылымы. -№3. -2009. 315-318 бб.
7. Richard H.K. Vietor. How Countries Compete: strategy, structure, and government in the global economy. – Harvard Business school press, 2007.
8. Арнаулы әлеуметтік қызметтерді көрсетудің институттық жүйесін жетілдіру мәселелері //«Қазақстанның дағдарыстан кейінгі дамуы» тақырыбындағы жас ғалымдар, аспиранттар мен магистранттардың халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары, -Астана: ҚР Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2010. 205-207 бб.
9. Қазақстан Республикасының арнайы әлеуметтік қызметтерді көрсету саласына сыбайлас жемқорлықтың әсері //«Сыбайлас жемқорлықпен күрес стратегиясы: мәселелері мен басымдықтары» атты халықаралық конференциясының материалдары, –Астана: ҚР Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2009.

Шарафисламова И. студентка 2 курса
Научный руководитель: магистр, преподаватель Манкеева Д.С.
Колледж экономики, бизнеса и права КЭУК, г. Караганда, Республика Казхстан

СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

В последние годы в мировом туризме получил бурное развитие так называемый сельский туризм. Агротуризм, этнографический, деревенский, зеленый, сельский туризм – все это синонимы одного вида туризма, проходящего в какой-либо сельской местности (поселке, ауле, фермерском хозяйстве, усадьбе, частном доме), где туристы, вырвавшись из шумных городов, знакомятся с бытом и обычаями местного населения, проживают в сельских домах, принимают участие в сельском труде. Во время проведения фестивалей и праздников туристы могут увидеть различные состязания, поучаствовать в различных культурных мероприятиях. Агротуризм (сельский туризм) – это развитие средних и малых частных предприятий, это сокращение безработицы на селе, это дальнейшее строительство дорог, домов клубов, это дополнительный рост доходов населения аулов, это дальнейшее развитие туризма – приключенческого, паломнического, этнографического, это освоение новых инновационных технологий производящих и перерабатывающих сельскохозяйственного сырья, это создание специализированных агротуристических аулов, это дальнейшее развитие и использование природных, исторических ресурсов сельской местности, это поднятие знаний у сельчан в туризме, бизнесе, технологии, грамотного

использования природных ресурсов, это эффективное использование существующих водоемов, озер, рек, водохранилищ, лесов, гор и уже существующих спортивных сооружений и т.д. Эти вышеназванные показатели не дают нам право говорить, что существующий уровень туризма соответствует социально – экономическому положению населения страны.

Наибольший интерес для сельского туризма несут в себе старые поселения с незатейливой архитектурой использующей традиции прошлого, жители которых соблюдают какие-либо традиции из народного фольклора. При этом чистая деревенская еда, чистый воздух, возможность поучаствовать в каких-либо небольших сельских работах, способствуют укреплению как физического так и психического здоровья. С образовательной точки зрения, агротуризм дает возможность научиться многим видам деревенской деятельности: езда на лошади или на ослике, сбор урожая фруктов и овощей, сенокос, доение коровы или козы, приготовление блюд, приобщение к национальным промыслам и ремеслам (вышивка, плетение, лепка и гончарное ремесло). С познавательной стороны, турист узнает много из обычаев и нравов того или иного региона, знакомится с уникальным фольклором и культурой (музыкальные представления, обычаи).

Важная деталь отдыха в агротуристических структурах – очень выгодное соотношение цена-качество.

Этот вид отдыха сразу был задуман как «экономный», но не будем забывать, что сельские туристические структуры с годами стали более комфортными, организованными и качество услуг постоянно растет, так как они подчиняются тем же самым требованиям удобств и безопасности, что установлены и для обычных гостиничных структур.

Главное отличие такого отдыха в природе, просторах под открытым небом, личный контакт с радушными владельцами усадьбы, которая зачастую оказывается семейным предприятием.

Сельский туризм подходит всем: и молодым, и семьям с детьми, и пожилым. Отпуск, который позволит открыть новые культурные, археологические, эногастрономические и природные маршруты, познакомиться с местными продуктами и полюбоваться окрестными пейзажами. Агротуризм получил хорошее развитие в Европе. Помимо размещения туристов в сельских домах и фермах, здесь есть возможность размещения в реконструированных старинных замках, монастырях и мельницах, где посетители в большой мере соприкасаются с древностью. Остальной набор услуг – проживание в сельском доме, употребление деревенских продуктов питания, собирательство растений и ягод, уход за домашними животными, сеновал, рыбалка и многие другие виды услуг и развлечений организованны на высоком уровне. Сельский туризм хорошо развит в таких странах как: Италия, Испания, Франция, Чехия, Греция.

В настоящее время сельский туризм в Испании развивается быстрыми темпами. Спрос на этот вид отдыха растет с каждым годом, как со стороны туристов-иностранцев, так и со стороны жителей страны. В первую очередь сельский туризм привлекает тех, кто, устав от городской суеты, машин и утомительной офисной работы, хотел бы отдохнуть на природе вдали от традиционных популярных курортов, присущих им суеты и толп людей.

Раз растет спрос на подобный вид отдыха, растет и предложение по размещению постояльцев со стороны владельцев сельских домов, вилл, отелей, ферм, замков, дворцов, усадеб и даже монастырей. В настоящее время их владельцы объединяются в ассоциации, ставя перед собой задачу классифицировать сельские туристические объекты по категориям в зависимости от уровня предоставляемых ими услуг, и в дальнейшем контролировать их соответствие утвержденным нормам.

Чтобы постояльцы не скучали, им предлагается широкий ассортимент развлечений. На сегодняшний день инфраструктура сельского туризма Испании насчитывает около 10 тысяч учреждений. Среди них есть маленькие и большие гостиницы - скромные и со всеми удобствами (например, саунами и бассейнами). Клиентам предоставляется не только ночлег и еда, но и дополнительные услуги: знакомство с местными традициями и фольклором,

осмотр достопримечательностей, пешие горные походы различной степени сложности с проводником, катание на лошадях и ослах, сбор грибов, охота и рыбалка. Кроме того, можно ознакомиться с сельскохозяйственным производством (выращиванием фруктов и овощей, животноводством), мастерством виноделия, выработкой сыров и колбас, принять участие в дегустациях, посетить мастер-классы и т.д. Можно сказать, что сельский туризм дарит знакомство с патриархальным образом жизни - многие хозяйства ведутся по старинке.

Безусловным лидером в сфере сельского туризма в Испании является Кастилья-и-Леон. Эта автономная область лидирует как по спросу, так и по предложению услуг благодаря своим размерам и географическому положению. За ней следуют Каталония, Кантабрия и Астуриас. Сельский туризм в Италии дает возможность продегустировать местные деликатесы и открыть для себя эногастрономические традиции: от пьемонтских трюфелей до фриуланской ветчины, от моццареллы из молока кампанских буйволиц до болонской колбасы «мортаделла», не забывая про отличное оливковое масло из Апулии.

Рестораны в таких сельских домах не только позволяют провести чудесный день «на свежем воздухе» у накрытого стола, но и расширяют гастрономические горизонты, приближая туриста к вкусу традиционной кухни.

В Италии можно превратить свой отпуск в приятную экскурсию по старинным кулинарным рецептам.

Идеальный вариант экологического отпуска, когда земледельцы сочетают задачи развития земель с охраной природы, а также пример идеального сочетания отдыха на лоне природы с эко-туризмом - это агротуризм на внутренних территориях национальных заповедников, таких как Чиленто (Cilento) Валло-ди-Диано (Vallo di Diano) и Альбурни (Alburni) – в рамках все более экспансивной политики использования природного наследия.

В Казахстане ещё недостаточно развит сельский туризм. Сельское хозяйство – это важный сектор экономики Казахстана. По производству зерна Республика Казахстан занимает третье место в СНГ после России и Украины. Происходит дальнейшее развитие овощеводства, бахчеводства, хлопководства, птицеводства и животноводства. Казахстан экспортирует сырье, произведенное добывающей, топливной, металлургической, химической промышленностью и сельским хозяйством.

Экспорт пшеницы является одним из главных источников валютных поступлений в экономику республики. Несмотря на то, что страна находится в зоне рискованного земледелия, а сбор зерновых может отличаться в разные года более чем на 50 %, Казахстан полностью обеспечивает себя хлебом, и экспортирует не менее 70 % урожая даже в самые неурожайные годы.

На севере Казахстана выращивается яровая пшеница, овёс, ячмень и другие зерновые культуры, а также подсолнечник, лён-кудряш. Развито овощеводство, бахчеводство. Запад славится посевами кукурузы, овощей, подсолнечника и других с/х культур. На юге республики при искусственном орошении дают высокие урожаи хлопчатник, сахарная свёкла, табак, рис.

Большой потенциал для сельского туризма несут в себе практически все регионы Казахстана. Казахстан – по большей части аграрная страна. Сельский туризм, как новый вид отдыха, может играть большую роль в туристическом сегменте Казахстана, используя как въездной, так и внутренний поток туристов. Благоприятные экологические и климатические условия, необходимая инфраструктура, уникальная этнографическая культура с традиционным гостеприимством – все это присутствует в нашей стране и может быть использовано для агротуризма.

Что нужно сделать в сельском туризме, чтобы он стал стабильным источником растущего дохода в своем ауле, районе, области и в целом – республике?

Конечно, это доступность разного вида транспорта, гостиниц на берегу озера или на окраине лесного массива, это умелое проведение дегустации разнообразной сельскохозяйственной продукции с дальнейшим заключением договоров, это организация времяпрепровождения в сельской местности со всеми прелестями аульной жизни с активным

отдыхом по сбору фруктов, овощей, грибов, ловлей рыбы, конных, пеших и лодочных прогулок и т.д. Сельский туризм – это востребованный и перспективный вид бизнеса, только его надо правильно развивать с привлечением опытных турагентов, туроператоров и других специалистов. Слабость туристической отрасли – это очень большая нехватка специалистов по туризму со знанием технологии, экономики, географии, иностранного языка и истории аула, района, области и страны. Во многих странах Европы предлагают разнообразные туристические сельские маршруты. Наш Казахстан располагает уникальными природными возможностями, имеет интересное культурно-историческое наследие. Надо только правильно ими воспользоваться. Для организации таких туров, по таким местам, необходим четкий, продуманный до мелочей план передвижения туристов. Надо ускорить предлагаемые высококлассные места для проведения досуга туристов с рыболовными, охотничьими базами по приемлемым ценам. При этом не надо забывать главного – это сохранение наших природных ресурсов.

В Казахстане проводятся проекты и фестивали посвященные сельскому хозяйству.

В Южно-Казахстанской области впервые прошел фестиваль сельского хозяйства «AGROFEST-2017».

В этом году аграрии Южного Казахстана благодаря поддержке государства и неустанного труда завершили посевную компанию с хорошими показателями.

На праздничном мероприятии приняли участие около 8 тысяч человек, в том числе заслуженные работники сельского хозяйства, передовики труда, предприниматели, народные избранники и специалисты отрасли.

Гости фестиваля во главе с акимом области Ж.Туймебаевым ознакомились с выставкой достижений в сфере сельского хозяйства. На обозрение посетителей выставки представили продукцию сельского хозяйства, несколько видов племенного скота и передовую технику. В рамках фестиваля была организована ярмарка сельскохозяйственной продукции. На ярмарке представили 182 тонны натуральной продукции сельхозтоваропроизводителей области. Цены на ярмарке были ниже рыночных на 15-20%.

Наряду с этим, аким области Ж.Туймебаев поздравил работников сельскохозяйственной отрасли с профессиональным праздником, наградив крестьян и районы, достигшие лучших показателей. Крестьян региона наградили по 27 номинациям, в таких как - «Передовой зерновод», «Передовой откормщик животных», «Передовой садовод», а по 15 направлениям определены лучшие среди районов и городов.

В рамках мероприятия, на площади возвели 16 казахских юрт, а гостей фестиваля угостили национальными блюдами и напитками. Праздничное мероприятие продолжилось гала-концертом с участием звезд эстрады области.

В Туркестанской области 25 августа впервые прошел фестиваль Qauyn fest, на которой фермеры привезли около 500 тонн арбузов и дынь. Эта продукция может стать одним из главных экспортных товаров региона.

В этом году туркестанские фермеры собрали 1 млн. 330 тыс. тонн бахчевых. Это на 80 тыс. тонн больше, чем в прошлом году. И впервые приступили к переработке: начали выпускать маринады, соки, варенья, джемы и йогурты.

В парке имени Первого Президента РК Акимат Алматы проводит ежегодный фестиваль яблок "ALMA FEST".

Городской фестиваль стал традиционным для алматинцев.

ALMA FEST - это масштабное культурно-развлекательное мероприятие ставшее традицией Дня Города Алматы.

Так же был проведен проект «Золотой Алтай – богатство для развития региона».

«Золотой Алтай – богатство для развития региона» – нацелен на развитие сельского туризма.

Проект охватил территории двух уникальных государственных национальных природных парков и заповедников – Катон-Карагайского и Западно-Алтайского. Он реализуется при финансовой поддержке стран ЕС, совместные усилия партнеров направлены

в первую очередь на социально-экономическое развитие региона.

Несколько гостевых комплексов в рамках проекта были построены и принимают туристов в Катон-Карагайском районе. Здесь сотрудники государственного национального природного парка организовали для туристов джайляу-туры «Сарымсакты», где высоко в горах их встречают члены радушной семьи Сулейменовых.

На первых порах они могли предложить гостям разве что только кумыс, приготовленный по уникальным народным рецептам. Позже перечень услуг расширился, что вызвало заметный приток туристов, в том числе иностранных. Сегодня здесь обустроена всем необходимым большая бивачная поляна, а внутреннее убранство гостевых юрт выполнено в соответствии с народными традициями. Туристов потчуют блюдами национальной кухни, приготовленными из экологически чистых продуктов, и развлекают выступлениями местных фольклорных групп.

В соседних селах Урыль и Енбек, куда уже дважды приезжала семья из Голландии, для гостей проводится мастер-класс по валянию войлока. В одном из сел проживает известная далеко за пределами страны мастерица Гульнар Кожамжарова. Туристы с огромным удовольствием не просто наблюдают за процессом создания шедевров прикладного искусства, но и сами пробуют работать с войлоком, а также чием, который произрастает здесь в больших количествах.

В окрестностях города Риддера (Западно-Алтайский заповедник) имеется несколько экскурсионных маршрутов. Хозяева здешних гостевых домов неплохо справляются со своими обязанностями, поэтому более двухсот туристов, приехавших прошедшим летом на фольклорный фестиваль, остались более чем довольны. Как, впрочем, и местный бизнес, собравший тогда неплохую прибыль от продажи мясной и молочной продукции, а также грибов, меда, варенья и всевозможных сувениров в исполнении сельских ремесленников.

Сельское хозяйство и другие отрасли, а также туризм как индустрия в целом оказывает следующие положительные эффекты на экономику государства – как приток иностранной валюты, поднимает платежный баланс и совокупный экспорт, увеличивает занятость населения, влияет на развития десятков отраслей экономики, способствует развитию инфраструктуры страны и обеспечивает экономическую и продовольственную безопасность страны.

Безусловно для своевременного решения вопросов агропромышленного и туристического сектора государства, предпринимается комплекс мер, направленные на его улучшение – увеличиваются объёмы финансирования, разрабатываются новые программы, формируются новые механизмы государственной поддержки. Желательно при этом не упустить особенность нашей страны – это многонациональность Казахстана.

Наше многонациональное население страны могло пригласить своих соплеменников к себе в Казахстан. Надо туристическим, сельскохозяйственным и другим организациям ускорить внедрение цикла мероприятий заинтересованности посещения Казахстана.

Ежегодно государственная статистика показывает увеличение ВВП, рост иностранных инвестиций в отечественное производство, формирование новых сельскохозяйственных и туристических объектов. Однако действующих мер еще недостаточно, так как увеличивается импорт продукции, еще имеется значительная разница по въездному и выездному туризму, имеется рост цен на продовольственные товары в своей стране и т.д. и т.п., так как еще низок уровень конкурентоспособности как на внутреннем, так и на внешнем рынке.

Следовательно, для более глубокого осмысления проблем в системе сельского хозяйства и туризма республики требуется определить немаловажные отдельные причины, которые в случае их структурного упущения могут отрицательно отразиться на вышеназванных отраслях, а именно сельском хозяйстве и туризме.

Список использованной литературы:

1.http://stat.gov.kz

2. Герасименко В.Г. Аграрный туризм как вид предпринимательства /В.Г. Герасименко.

С.Г. Нездойминов. — А. : Пальмира. 2011. — 178 с.
3. Гордецкая Н. Сельский туризм. проблемы и пути их решения : мат. семинара / Н. Гордецкая. Е. Куценко. Л. Серебренникова и др. — Симферополь : Сонат. 2007. — 127 с.
4..https://m.kapital.kz/economic/48625/selskij-turizm-mozhet-stat-istochnikom-stabilnogo-dohoda.html
5.. https://www.kazpravda.kz/articles/eaes/selskii-turizm--bogatstvo-regiona
6. https://espanarusa.com/ru/pedia/article/77332
7.http://www.italia.it/ru/kuda-poekhat/osobye-vidy-turizma-i-marshruty/selskii-turizm-ili-agroturizm.html
8. http://baigroupkz.com/selskiy-turizm-2

6 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

СЕКЦИЯ 6. ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Абатова С., 9 «А» сынып оқушысы «Калинин жалпы білім беру орта мектебі»КММ
Ғылыми жетекшісі - қазақ тілі және қазақ әдебиеті пәнінің мұғалімі Нашарова Т.Ж.
Калинин жалпы білім беру орта мектебі КММ, Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысы, Бұқаржырау ауданы, Баймырза ауылы

АДАМНЫҢ ЕҢ ҚЫМБАТ – БАЙЛЫҒЫ - ДЕНІНІҢ САУЛЫҒЫ

Адамның ең қымбат – байлығы -денінің саулығы. Денсаулық - зор байлық. Адам барында бағалай білмейтін екі құндылық бар екен. Оның бірі уақыт болса, екіншісі - денсаулық. Шыны керек, көбіміз денсаулықтың қадірін біле бермейміз. "Қолда барда алтынның қадірі жоқ" демекші, денсаулықты барында бағалай білмеген адамдар басына дерт салмақ салғанда ғана денсаулықтың, өмірдің құнын ұғынады. Сондықтан әуел бастан бардың бағасын білудің маңызы зор.

Денсаулық - адам өмірінің тірегі. Онсыз емін-еркін өмір сүру мүмкін емес. Денсаулығы сыр берген адамның шаттанып күліп, қуанып өмір сүре алмасы анық. Қарттарымыздың әрдайым өзімізді күтіп жүру керек екенін ескертіп отыруы да олар өткерген өмір тәжірибесінен, келмеске кетіп бара жатқан денсаулықтың баға жетпес құнын білгендіктен, өз басынан өткенді тұшынып, түйсіне білгендіктен болар. Ал жастардың жастықтың отымен жүріп ысты-суықты елемей, артынан дерт жабыстыратыны да біздің денсаулықтың қадірін барынша ұғына алмағанымыздан деп білемін. Сол себепті балаларға бала күнінен денсаулықтың маңызы мен өзін-өзі күтінуді үйрету керек. Денсаулыққа күтім жасаудың сан алуан түрлері бар. Мысалы бір күнде жиырма төрт сағат болса соны үш бөлікке бөліп, бірінші сегіз сағатын түнгі ұйқы ал екінші бөлігін сабаққа, ал үшінші бөлігін демалысқа арнау керек.

Ғалым М.Плагэн: «Адамның табиғи тұрақтылық жағдайы оның денінің табиғи саулығын сипаттайды, ал ауру ол табиғи емес күйі. Денсаулықтың жақсы болуы таза ауа, жарық, жылылық, су, зат алмасу, киім, ұйқы, тұрмыс, дем алу, тыныштық, қыздырыну, теріні күту, уағында тамақтану сияқты тағы басқа факторларға байланысты», – деп денсаулықты күту мен жақсартудың тәсілдерін нықтап баяндауының маңыздылығы байқалады.

Салауатты өмір салтын дамытуда адамның ауруын емдеудің қарапайым түрлерінің ең белсенді түрі музыка, ән-күй және дыбыстық тербелістік әсерлерді пайдалану тәсілі де емдік жүйеде өркендеп келеді. Дәрі – ол химиялық қоспалардан тұратындықтан, оның бір ауруды жазғанымен, басқа бір түрін тудыруы немесе қоздыруы шындыққа айналуда. Осыған байланысты табиғаттың таза ауасы, орман-тоғайлары, таулы жоталары, өзен-көлдері, минералды сулары мен балшықтары, құмдары, күн сәулесінің ғажайып емдік әсерлері және басқадай құбылыстар мен көріністер адам ағзаларының тез өзгеріске ұшырап, күшті қуаттануына мол септігі барлығы анықталып келеді. Осы мүмкіндіктерді пайдалану денсаулықтың жақсарып, әрі жасаруына зор көмегі барын да білген жөн. Дегенмен, уақытында дұрыс тамақтану, тамақтық сұйық және қою тағамдардың емдік сипатын пайдалану, ұйықтау, тыныштық сақтау, жүгіру мен жүру, әр түрлі қозғалыстарды жасау,

суық су қабылдау, намаз оқу, ат спортымен әр түрлі спорт түрлерімен шұғылдану және жатқылықтардың ішімдік пен наркологиялық заттардан аулақ болу, темекіден құтылуда, өсек аяң мен алдампаздықтан, өтірікшіліктен бір жола құтылу – мұның бәрі адамның өзін-өзі тәрбиелеп бақылау сияқты әдіс-тәсілдер, олар денсаулықты жақсартып қана қоймай, оның тазару мәдениетінің негізін құрайды.

Денсаулықтың таза, әрі бір қалыпты болуы адамның рухани жағынан жоғары болуына тікелей байланысты. Рухани биік жетістік тән мен жанның лас қуаттардан тазалануына, ішкі сезімнің оянуына, адамның төзімділігі мен имандылығының артуына басты ықпал етеді.

Мектепке дейінгі жас – адам денсаулығының қалыптасу кезеңі. Бұл жаста дене тәрбиесінің ұйымдастырылуы баланың алдағы уақыттағы дамуына әсерін тигізеді. Яғни, осы кезде баланың өзіндік қасиеттері, ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттеріне қызығушылығы және қабілеттері ашыла бастайды. Сондықтан, бала күннен қалыптасқан жеке бастың тазалығын сақтау әдеті болашақта әрбір адамның өз денсаулығына зор қамқорлықпен қарауға үйретеді. Сол себепті де, "Тазалық – денсаулық кепілі" деп бекер айтпаған. Салауатты өмір салтын ұстау, жеке бастың гигиенасын сақтау, жат қылықтардан аулақ болу секілді тағылымды тәрбие беріледі . Табиғаттың ең қымбат жемісі – адамдардың өз денсаулығына көңіл бөлгені - өзін-өзі сыйлағаны. Осыдан-ақ табиғаттың берген сыйы тұла бойына таза қарап, өмірдің соңына шейін денсаулығы зор болып, адам атына кір келтірмей өту абзал.

Лұқпан хакімнен «Өмірде байлық қымбат па, жоқ, даңқ қымбат па?» деп сұраған екен. Сонда ол: «Байлық та, даңқ та адам баласын бақытты ете алмайды. Біле білсеңдер, ауру ханнан дені ау қайыршы бақытты. Ал, бақыт дегеніміз не? Бақыт – әр адамның өз күш-жігерін халқына, ұрпақ тәрбиесіне жұмсауы, ақылды, парасатты және денсаулығы зор болуы»,- деген екен.

Денсаулықты жақсартуымыз, салауатты өмір салтын ұстануымыз керек. Халқымыз қашаннан -ақ денсаулықты алдыңға орынға шығарып, « бірінші байлық» деп есептеген. « Дені саудың жаны сау» дейді халық. «Бірінші байлық- денсаулық» дейміз. Бірақ осы сөзді айтқанмен оған көп мән берілмейді. Айтылған сәтте есімізге түседі, құлағымызға жағады.
Біздің әрқайсымызда зиянды әрекеттер бар. Кейде оларды байқамаймыз. Біреулер тырнағын тістегенді, ал біреулер шашын саусағына орағанды жақсы көреді. Бірақ темекі шегу, есірткіге, ішімдікке үйір болу, ойынқұмарлық, бейпілауыздық сияқты әдеттер анағұрлым қауіпті әрі зиянды. Зиянды әдеттердің адамның өзіне ғана емес, жақын адамдарына тигізер зардабы бар. Денсаулық -баға жетпейтін жалғыз ғана асыл дүние. Ол жақсы болу үшін не уақытты, не еңбекті, тіпті барлық дүниені аямай жұмсау керек. Денсаулық адам өміріндегі ең жоғары бағалы дүние болғандықтан, әр адам баласы өз денсаулығына көңіл бөлуі тиіс. Әр адам салауатты өмір салтын қалыптастыруы керек.

Салауатты өмір салтын ұстану әрқайсысымыздың дене тәрбиесімен айналысуымызды, дұрыс тамақтануымызды, зиянды әрекеттерден аулақ болып, тазалық пен санитария шараларын сақтауымызды қажет етеді. Кез келген елдің болашағы – оның халқының денсаулығына байланысты екендігі – дәлелдеуді қажет етпейтін шындық. Ал біздің болашақтағы бағытымыз – салауатты өмір салты. «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол изде» дегенді өсіп келе жатқан ұрпақтың санасына сіңіріп, олардың өз денсаулығына деген жауапкершілікті қалыптастыру баршаның борышы.

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев жастарға кез келген бағытты: спорт, ғылым, білім жағынан үлкен мүмкіндіктер жасауда. Елбасымыздың жолдауында атап өткеніндей «адам елдің басты байлығы», осы адамдардың денсаулығының жақсы, жаман болуына өздерінің іс-әрекеттерінің әсері мол. Еліміздің болашағы жастардың қолында. Сондықтан да әр жас ұрпақ өз денсаулығын ойлауы керек!

Әр адамның өмірінде денсаулықтың орны бөлек. Сондықтан денсаулығымызға көңіл бөліп, дұрыс сақтанғанымыз жөн. Халқымыздың тіршілігі мен бірлігі, жарқын келешегі көп ретте денсаулық мәдениетінің қаншалықты дәрежеде қалыптасуына байланысты. Бүгінгі дені

сау ұрпақ – елдің ертеңгі жалғасы. Адамның денсаулығы - өмір тіршілігінің ең бірінші шарты болып табылады. Сондықтан үкіметіміз денсаулық сақтау ісіне, адамдарымыздың дені сау, ағзасының күшті болуына үнемі қамқорлық жасап отыр.

Бүгінгі бала – ертеңгі болашақ, сондықтан ұрпақ саулығы қоғамның басты назарында. Барлық адам үшін денсаулық өте маңызды. Өміріміз - өз қолымызда. Біздің бақытымыздың оннан тоғызы денсаулығымызға байланысты. Адамға өмір бірақ рет беріледі. Бұл ретте оның денсаулығы мықты, рухы күшті болғаны абзал!

Жаңа ғасыр азаматы – дені сау, рухани бай адам!

Аббасов А.А. ЗТ- 302 тобының студенті

Ғылыми жетекшісі- директордың оқу- әдістемелік жұмысы бойынша орынбасары, информатика пәнінің оқытушысы Абикаева Г.А.

Қарағанды Медициналық- техникалық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚИМЫЛ ТАПШЫЛЫҒЫ- ӨРКЕНИЕТ АУРУЫ

Ел басшысы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан 2030» стратегиялық даму бағдарламасында «Салауатты өмір салтын ынталандыру әрқайсымыздың дене тәрбиесімен айналысуымызға, дұрыс тамақтануымызға, есірткілерді, темекі мен алкогольді тұтынуды қойып, тазалық пен санитария шараларын сақтауымызға және Т.С.С. бағытталған» делінген.[1]

«Денсаулық –зор байлық, адам бақытының бастауы» - дейді халқымыз. Ата бабаларымыздың бұл дана ой –пікірі талай ғасырлар белесінен өтіп бізге жетіп отырған шындық. Ұлттың денсаулығы ұлан асыр байлық екені рас, тек оған ие болу үшін көп күштер жұмсауымыз қажет. Денсаулық адамға бірақ рет берілетін табиғат тартуы. Ол тұрақты, мәңгілікке берілмейді, үзбей өзгерісте болады. Оны сақтау үшін еңбек сіңіру, ауырмай тұрып іс - әрекет жасау керек. Оған нақты білім, ынта-ықылас, ерік –жігер қажет, онсыз баянды, әрі ұзақ денсаулықты сақтау қиын .

Дене жаттығулары – емдік гимнастиканың басты құралы. Адам өмірінде маңызды рөл атқаратын бұлшық еттердің қызметі осыған негізделген. Организм біртұтас дүние екенін барлығымыз білеміз, ішкі ағзалар мен сыртқы бұлшық еттер тығыз байланыста болса, жоғарғы жүйке жүйесі бәрін қадағалап отырады. Сондықтан қимыл-қозғалыстың тапшылығы (гиподинамия) әртүрлі аурудың пайда болуына әкеледі.

Қазіргі ғылыми-техника жетістігі адамдарды ауыр жұмыстан, қарапайым үй тіршілігіндегі қимыл-қозғалыстан (шөп шабу, отын жару, кір жуу т.б.) қол үздіріп отыр. Өндірісті автоматтандырудың және шаруашылықты механикаландырудың кеңінен орын алуы адамдардың ой еңбегінің артуына, дене еңбегінің кемуіне душар етті. Күнделікті өмірде транспорттың көбеюі, лифтінің пайда болуы және теледидар алдында ұзақ уакыт қозғалыссыз отыру да организмге зиянды әсер етеді. Ол дағдыға айналып кеткеннен кейін тіпті оған мән де берілмейді. Адамның аз кимылдауы – бұлшық еттердің дәрменсіз қалуы, қан айналысының нашарлауы, ішкі ағзалардың қызметі төмендеп, зат алмасуы бұзылды деген сөз. Қимыл-қозғалыстың тапшылығынан жүйке-тамырға, жүрекке айтарлықтай күш түседі. Мәселен, кан айналымы әлсіреп, жүрек-тамыр аурулары байқалады, буындардың қозғалысы кеміп, омыртқалар арасындағы шеміршек жұқарып, семіп, остеохондроз және т.б. ауруларға шалдығуға мәжбүр етеді.

Қимыл-қозғалыс кемшілігінің денеге әсер етпейтін жері жоқ. Аз қозғалыстың салдарынан жоғарғы реттеуші орталық, ішкі ағзалар, шеткері орналасқан қан тамырлары, сүйек буындары т.б. көптеген өзгеріске ұшырайды. Адамның жұмысқа деген қабілеті төмендеп, өзін қоршаған ортаға бейімделу қасиеті кеміп, «тіршілік жүйесі» әлеуметтік және биологиялық құбылыстарға төтеп бере алмай калады. Гиподинамия (қимылдың кемдігі) ең алдымен ми қыртысын зақымдайды. Оның себебі әрбір қимыл-қозғалыстан бастап, өте

күрделі гимнастикалық жаттығуларға дейін, барлығы тек жоғары реттеуші орталықтың бақылауымен ғана орындалады. Сондықтан ми және бұлшық еттер, буындардың қимыл-қозғалысы бір-бірімен тығыз байланыста.

Орталық жүйке жүйесінен (ми қыртысынан) түскен бұйрық арқылы қатты, екпінді қозғауға, не ақырын қимылдауға болады. Ал қозғалысқа түскен бұлшық ет керісінше миға қарай жүйке талшықтары арқылы орындалған жұмыстың «қорытындысын» жібергендей хабар береді.

Жоғарғы жүйке жүйесі бір жағынан бұлшық ет, буындардың, ішкі ағзалардың қызметін қадағаласа (қан айналымы, өкпе, жүрек, бауыр, ішкі секреция бездерінің жұмыстарын), екінші жағынан, өзі осы мүшелердің толық ықпалында болады. [2]

Денсаулықтың, адамның еңбекке деген қабілеті, қандай жаста болса да, дамылсыз соғып тұрған жүрекке байланысты. Барлық қимыл-қозғалыс денеде өтіп жатқан мыңдаған құбылыстар тек жүректің арқасы. Жүрек бұлшықеті ретпен жиырылып-жазылып, қанды қолқа тамырға итеріп шығарады, ол ары қарай тарамдалып, кішкене тамыршалар арқылы бүкіл денені «жуып» шығады.

Сол арқылы денедегі әрбір жасуша, ең шеткері орналасқан жүйелер, оттегі, су, тұз т.б. қажетті заттармен қамтамасыз етіледі. Содан соң бұлшық ет босаңсыған уақытта керісінше көктамыр аркылы көмір қышқылына және тағы басқа заттарға толы қан қайтадан жүрекке келеді.

Қимылдың тапшылығы жүректің осылай өз ретімен жұмыс істеуіне кедергі келтіреді. Жүрек бұлшық еттерінің жиырылу күші кеміп, денеге тарайтын қанның мөлшері төмендеп, қажетті қоректік заттарға тапшы болып қалады.

Қимыл-қозғалысты аз мөлшерде ғана қысқартқанның өзі денеде айтарлықтай өзгеріс тудырады. Мәселен, бұлшық еттің солуы, жүректің жиырылу күшінің кемуі, ішкі ағзалар қызметінің нашарлауы т.б. сияқты құбылыстар байқалады.

«Сақтауға қажет бір асыл болса – алдымен жүрегіңді сақта, өйткені өмір бастауы – сол жүрек» - деген атақты ғалым У. Гарвей.

Қимылдың тапшылығынан басқа да толып жатқан сырқаттарды аңғаруға болады. Ол – қазіргі кезде жиі кездесіп жүрген ғасыр ауруы деп аталатын остеохондроз. Бұл омыртқааралық шеміршектің мүжіліп тозуы, жұқаруы. Бұған не себеп? Әлеуметтік тұрғыдан қарағанда, қазіргі адамдардың тұрмыс-тіршілігінде айтарлықтай ерекшелік байқалады. Оларды шаршататын ерте ғасырлардағы сияқты қимыл-қозғалысты арттырып, күшпен атқарылатын дене еңбегі емес, ой еңбегі. Соның нәтижесінде денедегі ең көп ауырлық арқа және желке бұлшық еттеріне түседі. Үнемі қозғалмай бірқалыпты сіресіп отырғаннан аталған бұлшық еттер әлсірейді. Олар бірте-бірте өзінің серпінділігінен айырылады. Сөйтіп қысып ұстап тұрған омыртқалар негізгі күштен айырылып, бар салмақты өзіне алады. Одан әрі адам еш әрекет жасамай, сол отырған калпын өзгертпесе, ауырлық омыртқааралық шеміршекке түседі. Сөйтіп, олар біртіндеп ыдырай бастайды да, жыртылады. Сол кезде омыртқалар бір-біріне тиіп қажалып, соның салдарынан омыртқаның қалыпты қимылы өзгеріске түседі. Кейде сол омыртқа аралық шеміршек сыртқа теуіп шығып кетеді (мұны медицина тілінде «грыжа» дейді). Мұның өзі жұлыннан шыққан жүйке талшықтарын мыжып, қантамырларын зақымдап, адам зардап шегеді. Ал омыртқалардың өз орнынан ауысып кетуі кейде жұлынға тікелей әсер етеді. Жұлыннан шыққан жүйке талшықтарының түбі жаншылған соң, айналасы бірден ісініп-қабынып кетеді. Қан айналымы тоқтап, жүйке-тамырлар жарақаттана бастайды. Ал осы «бүлінген» жерде омыртқалар өзінің серпінділік немесе амортизациялық қасиетін сақтау үшін олардың тіреу міндетіне күш түседі. Соның салдарынан омыртқалардың жан-жағынан үшкір сүйектер өсіп шығады. Оның өзін омыртқалардың қиындыққа көндігуінен туған жағымды компенсаторлық (орын толтыру) қасиеті деп түсінуге болады. Дегенмен ол үшкір сүйек (остеофиттер) омыртқалардың тұрақтылығын біршама қалыптастырғанмен, сыртқа тепкен шеміршек сияқты жүйке талшықтары мен қантамырларын ығыстырып тастайды. Содан барып аурудың әртүрлі белгілері байқалады.[4]

Омыртқа жотасының ішінде ең үлкен салмақ мойын және бел омыртқаларына түседі.

Сонымен остеохондроз басқа белгісіз себептермен бірге омыртқа жотасын қысып ұстап тұрған бұлшық еттің әлсіреуінен пайда болады. Оған жұмысты бірыңғай отырып істеу, соның салдарынан бұлшық еттің жетілмеуі, яғни қимыл-қозғалыстың тапшылығы тікелей ықпал жасайды. Ал омыртқааралық шеміршектің, буындар мен сіңір тарамыстардың өзгеруі тек осы бұлшық еттер әлсіреп, зақымданған соң байқала бастайды.

Қимыл-қозғалыстың тапшылығынан пайда болатын аурудың бірі – семіздік. Ол адам бойындағы артық салмақ. Археологиялық қазбалардың көрсетуіне қарағанда, семіздік адам организміне тас заманнан бері тән құбылыс. Сол ерте заманда-ақ семіздікпен күрес жүргізілген. Мәселен, ежелгі Спарта елінде бозбаланың салмағы белгілі мөлшерден асып кетсе, оны қаладан қуып жіберген.

Қазіргі медицинаның дәлелдеуі бойынша, семіздік денсаулықты құртады, өмірді қысқартады. Статистикаға жүгінсек, адамдардың орташа жасын 7-10 жылға кемітеді екен. Салмағы өте жоғары адамдар , салмағы қалыпты адамдармен салыстырғанда, 2 есе көп өлетіні белгілі. Семіздіктің салдарынан адамдар қантты диабет, бауыр, өт жолдары, жүрек-қантамыр ауруларына жиі шалдығады. Әсіресе семіздік қан қысымының жоғарылауына себепші.

Ең жиі кездесетін кемтарлық – омыртқа жотасының қисаюы. Әдетте ол табиғи төрт физиологиялық иіндерден тұрады. Оның екеуі – мойын мен бел тұстарының алға қарай ойысуы (лордоз), қалған екеуі – кеуде мен құйымшақ жотасының сыртқа тебуі (кифоз).

Омыртқа жотасы 7 мойын, 12 арқа, 5 бел, 5 сегізкөз, 5 құйымшақ омыртқаларынан тұрады. Осылардың ішінде қозғалмай бір-бірімен тығыз байланысып калған сегізкөз бен құйымшақ, ал қалғандары козғалыс үстінде.[5]

Жоғарыда айтылған ойыс пен дөңестің және омыртқааралық шеміршектің нәтижесінде омыртқа жотасының тепе-теңдік және серпінділік қасиеті сақталады.

Табан бұлшық еттерінің жетілмеуінен балаларда қазтабан ауруы жиі кездеседі. Оның да адамға тигізер зияны айтарлықтай.[3]

Сондықтан, жастар арасында үнемі жүйелі түрде спортпен шұғылдану немесе қозғалыс белсенділігінің денсаулық үшін маңыздылығын насихаттап отырсақ, жас ағзаның болашағына оң әсерін тигізері анық. Бірақ, дене белсенділігін тек денсаулық жағынан ғана қарастырып қоймай, оның студент жастарға психикалық жағынан да оң нәтижелі ықпал ететінін айтсақ та болады. Мысалы, жастардың <u>көпшілігі өз отбасыларынан</u>, үйінен алшақ жүріп, басқа қалаларға келіп, ЖОО – да болашақ маман иесі атанудың бастапқы баспалдағын бастайды. Әр студенттің өзінің жаңа ортасын қабылдауы әр түрлі деңгейде болады, жаңа мінез – құлықтар пайда болып, өз бетінше шешім қабылдай алуы, терең ойлай білуі олардың жеке өмірлік жағдаяттарына қажеттілік туындап, адам психикасында біршама өзгерістер орын алады. Мұндай жағдайда, спортпен шұғылдану және белсенді демалудың басқа да түрлері адамдармен жақсы қарым – қатынас орнатуына, жаңа таныстықтардың сәтті болуына ықпал ете отырып, бейәлеуметтік мінез-құлық деңгейінің төмендеуіне алып келеді.

Қорыта айтқанда, гиподинамия салдарынан көп ауруларға шалдығатынымыз белгілі болды. Оған ықпал жасайтын адамның өзі. Қимыл-козғалыс тапшы болса, организмде тұрып қалған зиянды заттар да сыртқа шықпай жасушаларды, жалпы адамды тез қартайтады.

Сондықтан да емдік гимнастикаға, дене тәрбиесіне, дене шынықтыруға, табиғат факторларына жүгінуге тура келеді.

Тек ұқыпты орындалған дене тәрбиесі ғана организмді көптеген жағымсыз әсерлерден сақтайды, кейбір аурудың алдын алады, ал жасөспірімдерді тікелей емдеп жазады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан 2030» стратегиялық даму бағдарламасы.
2. Икиманова Г.К. «Емдік гимнастика». Алматы-2001.
3.Мустафина Т.К.-Спорттық медицина. Оқулық- А., 1997.
4.Нұрмұхамбетұлы Ә.Н. Патофизиология. Алматы-2007

5.Сәтбаева Х.Қ., Өтепбергенов А.А., Нілдібаева Ж.Б. Адам физиологиясы. Алматы-2005.

Әбдраш Г.И., 3 курс студенті
Ғылыми жетекшісі – магистр, аға оқытушы Шохинова А.М.Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ. Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан – 2050» стратегиясының үшінші бөлімінде ұлт денсаулығы - табысты болашағымыздың негізі екендігі айтылған. Осыған орай жастар денсаулығын нығайту, медициналық орталықтардың көптеп ашылуы, технологиялық жабдықтармен жабдықталуына баса назар аударылуы керек екендігі айтылған [1].

Мемлекеттің басты басымдығы әрқашан адам денсаулығын қорғау болып табылады. Адамның денсаулығын қорғау құқығы Қазақстан Республикасы Конституциясының 29–бабымен кепілдендіріледі. Таза адамның қалыптасуының, оның денсаулығын сақтаудың алғышарттары дене шынықтыру және спорт болып табылады. Қазақстанның Мемлекет басшысы жастар арасында салауатты өмір салтын насихаттаудың маңыздылығын атап өтті, сондай–ақ спорттың жоғары жетістіктерін дамытуға және дене шынықтыру мен спортқа белсене араласуға барлық қажетті жағдайларды жасайды. Салауатты өмір салтын қалыптастыру жөніндегі басымдықта - салауатты өмір салтын бірінші кезекте балалар мен жастар үшін насихаттау, салауатты өмір салты мен дұрыс тамақтанудың стандарттарын әзірлеу және енгізу, спорттық - сауықтыру ғимараттары¬ның желісін кеңейту және бұқаралық спортты дамыту, зиянды әдеттерге қарсы күрес жөнінде талданып өтілді. Елбасының жыл сайынғы халыққа Жолдауларында да - салауатты өмір салтын қалыптастыру, жастар мәселесін алға қою, әсіресе жастар денсаулығы турасында көптеген жәйттер аталып өтіледі. Елбасы атап көрсеткендей, Қазақстанның басты капиталы – адами ресурстар болса, бірінші кезекте болашақ жастардың қолында екендігін ұмытпауымыз керек. Жастар мәселесі және жастар денсаулығы ешқа¬шанда екінші кезекке қойылмайтындығы мәлім [2].

Жастар арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру – қазіргі уақыттағы ең көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл мәселенің маңыздылығы – қоғамымыздың әлеуметтік жағдайына, экономиканың бүгінгі уақыттағы хал-ахуалына, экологияның нашарлауына, жастардың өз денсаулығына жауапкершіліксіз қарауы себептеріне байланысты да арта түсуде. Адамның өз денсаулығына көзқарасын өзгертуі, ең алдымен, тәрбиелік мәселе болып табылады.

Осыған орай қазіргі кезде жастар женсаулығын сақтау клиникалары мен орталықтары көптеп ашылу үстінде. Сонымен, қазір Қазақстан денсаулық сақтау жүйесінің алдында жасөспірім мен жастардың ұрпақ жаңғырту денсаулығын сақтау бойынша мамандандырылған қыз¬меттер жұмысының негізі профилактика¬лық бағдарлы басымдық, санитариялық ағарту басымдық қажеттілігі келесі бағам¬дарды дамыту жолымен жүзеге асырылуы керек.

Ақпараттық – салауатты өмір салтын насихаттау, мұқтаж болған кез-келген жас адамды жоғары сапалы кәсібилік, оңтайлы және түсінуге ыңғайлы ақпаратпен қамтамасыз ету.

Білім беру – жасөспірім мен жастарды гигиеналық білім беру мен тәрбиелеуге арналған оқу бағдарламаларын әзірлеу, іске асыру және нәтижелерін бағалау. Үйлестірулік – денсаулық сақтау сая¬саты мен саламатты өмір салтын қолдауға бағдарланған мекемелердің, қоғамдық ұйымдардың, жасөспірімдер мен жастардың өзара іс-қимыл жасасуы [3]. Негізінде, Жастар денсаулық орталығы жасөспірімдер мен жас адамдар үшін жас ерекшеліктерін

ескере отырып, барлық қажетті қызмет түрлерін тегін әрі құпия ала алатын орын болып табылады.

Дене шынықтырумен және спортпен шұғылданатын салауатты өмір салтын насихаттау әрқашан мемлекеттің басты міндеттерінің бірі болып табылады. Сондықтан Қазақстан спорттық мансап үшін ең қолайлы жағдай жасаған. Республика бойынша стадиондар, спорт мектептері, бассейндер және жүздеген басқа спорттық нысандар салынды. Елдегі барлық спорттық нысандар тек мақтаныш мәселесі емес, бірінші кезекте, адамдарға қызмет көрсетіп, барлығына қол жетімді және тартымды болуы мүмкін.

Жас ұрпақты рухани-интелектуалды тәрбиелеу бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр. Отбасында ата-ананың бала тәрбиесінде жіберген олқылықтары, қадағаламаушылық, жауапсыздық және тәлім-тәрбие деңгейінің төмендеуі салдарынан жастардың жан түршігерлік іс-әрекеттерді жасаған жастар, білім мен тәрбие деңгейінің төмендігі, денсаулық жағдайының нашарлығы, салауаттылық, имандылық, адамгершілік туралы құндылықтардың парқын түсінбейтіндігі жасырын емес. Салауатты өмір сүрудің мән-мағынасын түсінбегендіктен жағымсыз іс-әрекеттерге әуестілік, рухани құндылықтың төмендеуіне әкеліп соғуда.

Сол себепті, рухани құндылық пен салауатты өмір салтын қалыптастыру оқу-тәрбие үрдісінде басты мәселеле ретінде қарастырылып отыр. Бұл мәселе тегін көтеріліп отырған жоқ. Себебі, ерлердің 50-0/0 –ы, әйелдердің 20-0/0-ы, жастардың 30-0/0 темекі тартып, жастардың 20,50/0-ы нашақорлыққа ауызданған. Осының негізінде қазіргі таңда ақпараттық құралдарда, теледидарда бейнефильмдер арқылы осы бір дертке тосқауыл қою барысында көптеген іс-шаралар өткізілуде. Теледидарлар арқылы спирттік ішімдіктердің, нашақорлық пен темекінің зияны мен әкелетін қасіреті жөнінде жарнамалар мен роликтер көптеп көрсетілуде. Бұның бәрі халықтың санасын, өз денсаулығына деген көзқарасын өзгертуге үлкен ықпал етуде.

Жасөспірім мен жастар денсаулығының үлкен әлеуметтік маңызы бар, себебі олар қоғамның репродукциялық, парасаттық, экономикалық, әлеуметтік, саясаттық және мәдени резерві болып танылған. Сондықтан қазіргі күні Қазақстанның денсаулық сақтау жүйесінің алдындағы бірінші кезектегі міндеті - жасөспірімдер мен жастар денсаулығын сақтау бойынша жас ұрпақ денсаулығының бүгінгі күн жағдайын бара-бар көрсететін, олардың мұқтаждарына сай болатын, сондай-ақ өз денсаулығын сақтауды реттеу бойынша шешім қабыл¬дауға белсене қатысуды көздейтін меди¬циналық көмекті ұйымдастыру. Мына өркениетті дамыған қоғамды тек - дені сау адам ғана құра алады. Жастарымыздың денсаулығы мықты, рухани дүниесі бай, жаны мен тәні таза, танымдық белсенділігі мен шығармашылық қабілеті ерекше, адамгершілігі мен имандылық қасиеті үйлескен тұлғаларды тәрбиелеу.

«Тәні саудың - жаны сау", "Шынықсаң шымыр боласың, "Есірткіге елікпе, спортты ал серікке"-деген қанатты сөздермен студент жастарды салауатты өмір сүруге тәрбиелеуіміз шарт.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2012 жылдың 14 желтоқсанында қабылдаған «Қазақстан-2050» Стратегиясы.

2. https://www.inform.kz/ru/zdorov-e-nacii-osnova-uspeshnogo-buduschego-kazahstana_a2945840

3. "Ақмешіт ақшамы" газетінің 2012 жылғы 12 қарашасында шығарылған басылымында жарияланған «Жастар денсаулық орталығы ашылды» мақаласы (авторы Ә.АБЗАЛҚЫЗЫ).

Абдуллина Г.М., магистрант 2 курса
Научный руководитель - канд.пед.наук, доцент Касимова З.Ш.

Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО
«Башкирский государственный университет»
г. Стерлитамак, Россия

ДИАГНОСТИКА ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВОЙ СФЕРЫ ПОДРОСТКОВ, СКЛОННЫХ К КОМПЬЮТЕРНОЙ АДДИКЦИИ

Подростковый возраст характеризуется как переходный, сложный, трудный, критический и имеет важнейшее значение в становлении личности человека: расширяется объем деятельности, качественно меняется характер, закладываются основы сознательного поведения, формируются нравственные представления.

Последние десятилетия компьютер и Интернет стали мощными средовыми факторами, под влиянием которых происходит формирование личности современных подростков. Несомненно, существует положительный эффект от взаимодействия подростка с компьютером. Однако чрезмерное использование компьютера может приводить и к негативным последствиям, затрагивающим все уровни структуры личности подростка. В связи с этим отмечается и отрицательное влияние компьютера на развитие подростка, на отношение к школе и успеваемость, на поведение.

Необходимость изучения компьютерной игровой зависимости, эмоциональных реакций, волевых качеств в подростковом возрасте, обусловлена тем, что этот период является своеобразным переломным моментом в развитии личности. Возможен как дальнейший прогресс в становлении личности, так и торможение развития, сказывающихся на эмоциональных реакциях и волевых качествах подростков. Существенной особенностью развития эмоционально-волевой сферы является то, что подростки отличаются большой вспыльчивостью. С этим связано неумение сдерживать себя, слабость самоконтроля, резкость в поведении. При встрече с трудностями у подростка возникает сильное чувство противодействия, которое приводит к тому, что подросток может не довести до конца начатое дело, уничтожить уже сделанное и т. п. В то же время подросток может быть настойчивым, выдержанным, если деятельность вызывает сильные положительные чувства.

Для изучения эмоционально-волевой сферы подростков, склонных к компьютерной аддикции нами были использованы следующие методики и их результаты.

Методика определения интернет-зависимости Кимберли Янг выявила, что 50 % обследуемых нами подростков имеют интернет-зависимость, есть проблемы с интернетом у 12 %, обычными пользователями являются 38 % подростков.

При проведении методики «Торонтская шкала алекситимии», мы получили следующие результаты, что 80 % подростков, у которых не было выявлено интернет-зависимости и 68 % интернет-зависимых детей подросткового возраста обладают «Неаликситимическим» типом личности. Их характеризует способность легко выражать собственные эмоции, опознавать и описывать то, что они действительно чувствуют.

«Алекситимический» тип личности выявлен у 20 % не интернет-зависимых и 32 % интернет-зависимых детей подросткового возраста. Их характеризует сниженная способность или затрудненность в вербализации эмоциональных состояний, этим людям сложно осознавать и выражать свои чувства и эмоции. Проведенное исследование показало, что значимые различия в показателях «алекситимичности» интернет-зависимых и интернет не зависимых детей подросткового возраста все-таки имеются. Тем самым, алексимитичность в группе интернет независимых ниже, чем в группе интернет-зависимых.

На основании полученных данных можно предположить, что дети, которые зависят от интернета, часто пренебрегают своим внутренним физическим и психическим благополучием и не любят показывать свои эмоции. Дети, которые не зависят от интернета же, в свою очередь более способны к выражению и осознанию чувств.

При проведении методики В.В. Бойко «Диагностика уровня эмпатии», мы получили следующие результаты, что в группе подростков, без интернет-зависимости с высоким

уровнем эмпатии выявлено 46% респондентов, в группе с интернет-зависимостью только 20%. Дети, имеющие высокий уровень эмпатии, глубоко и точно понимают другого человека, мысленно воссоздают его переживания, ощущают их как собственные, глубокий такт, облегчающий осознание человеком своих проблем и принятие правильных решений без всякого навязывания своего мнения или своих интересов.

Средним уровнем эмпатии в группе детей без интернет-зависимости обладают 50 %, в группе с интернет-зависимостью 44%. Обладатели такого количества баллов склонны к эмпатийному восприятию другого, но не всегда. Скорее всего, это зависит от настроения, обстоятельств и отношения к человеку.

Заниженный уровень эмпатии в группе интернет независимых выявлен у 4 %, в группе интернет-зависимых у 26 %. Такие дети характеризуются заниженной эпизодической слепотой к чувствам и мыслям других.

Очень низкий уровень в группе интернет независимых выявлен не был, в группе интернет-зависимых выявлен у 10%. Таких детей больше интересуют свои собственные проблемы и, если им кажется, что они хорошо знают и понимают других, их выводы часто ошибочны. Впрочем, осознать свою ошибку им мешает низкий уровень эмпатии и собственные заблуждения могут длиться всю жизнь.

При проведении теста «Самооценка силы воли» Н.Н. Обозова, мы получили следующие результаты, что в группе подростков, без интернет-зависимости с большой силой воли выявлено 46% респондентов, в группе с интернет-зависимостью 20%. Средним уровнем силы воли в группе детей без интернет-зависимости обладают 50 %, в группе с интернет-зависимостью 44%. Слабая сила воли в группе интернет независимых выявлен у 4 %, в группе интернет-зависимых у 36 %.

Проблема интернет-зависимости особенно остро стоит в настоящее время, поскольку современный ребенок, подросток взрослеет, развивается в напряженной социальной обстановке. Человечество погружается в компьютеры и компьютерные сети, с каждым днем все больше и больше людей (особенно подростков) становятся психологически зависимыми от Интернета. Каждый день они подходят к компьютеру и «получают дозу», не контролируя время провождения в сети Интернет. Можно только предполагать, к чему это может привести человечество в своем дальнейшем развитии, и поэтому мы должны задуматься над этим уже сегодня.

Большое значение в формировании эмоционально-волевой сферы подростков, склонных к компьютерной аддикции играют образовательные учреждения и семья. Примерные советы и рекомендации для педагогов и родителей по формированию эмоционально-волевой сферы подростков, склонных к компьютерной аддикции:

• Доверительные отношения с ребенком, построенные на уважении к его личности и интересам, уметь выслушивать подростка.

• Во взаимодействии необходимо избегать чрезмерного физического и психологического давления на подростков.

• Просто запретить «сидеть в интернете» не получится. Необходимо ограничивать время общения в сети до двух часов в день, после того, как выполнит все уроки.

• Дети часто сидят в интернете от безделья. Следовательно, надо занять свободное время интересными мероприятиями, спортивными секциями, творчеством, обучением иностранному языку и т.д.

• Аккуратно узнать, почему ребенка тянет в сеть. С кем он дружит? В какие онлайн-игры играет? Какие сайты посещает? Может ребенок одинок, находится в конфликте с одноклассниками, и вы можете ему помочь.

• Обеспечить возможность занять достойное место в коллективе (через поручения, поощрение малейших успехов, поиск и развитие способностей).

• Родителям быть примером: сократить в свободное время количество звонков по телефону, ограничить время пребывания в интернете, уделять внимание семье, ребенку. Знать состояние здоровья ребенка, замечать признаки утомляемости.

• Заинтересовать реальным миром: совместные игры с ребенком, поход в кинотеатр, прогулки на свежем воздухе, общения с друзьями и родственниками. Реальная жизнь должна быть насыщенной живыми эмоциями, подростки нуждаются в общении. В виртуальном мире они могут побыть теми, кем не являются в настоящей жизни. Примерять разные маски и роли. Быть рядом со своим ребенком, научить, как правильно общаться и жить в виртуальном и реальном мире

Дальнейшая работа должна проводиться в трех направлениях: с ребенком (психологическая коррекция эмоционально-волевой сферы), с родителями и учителями (психологическое консультирование, психологическое просвещение: разъяснение особенностей эмоционально-волевого состояния ребенка, выработка необходимых рекомендаций). Следовательно, необходима целенаправленная, систематическая работа по формированию эмоционально-волевой сферы подростков, склонных к компьютерной аддикции.

Список использованной литературы:

1. Андреева И.Н. Предпосылки развития эмоционально-волевой сферы подростков // Вопросы психологии. – 2017. – № 5. – С.57-65.
2. Войскунский А.Е. Актуальные проблемы психологии зависимости от Интернета. // Психологический журнал. – 2014. – № 1. – С. 90-100.
3. Интерактивплюс. Социальная профилактика компьютерной игровой зависимости среди подростков. – 2018. URL: https://interactive-plus.ru/ru/article/462867/discussion_platform (дата обращения: 27.10.2018).
4. Максимова И.Ю. О склонности подростков к аддиктивному поведению // Психологический журнал. – 2016. – №3. – С. 149-152.
5. Юрьева Л.Б. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика. – Днепропетровск: «Пороги», 2016. – 192 с.

Авраменко А.А. – ученик 7 В класса
гимназия № 3, г. Караганда, Казахстан
Научный руководитель - д.п.н., доцент Мирза Н.В.
Карагандинский государственный университет им. ЕА. Букетова, г. Караганда, Казахстан

СПОРТ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

Психическое здоровье определяется как состояние благополучия, при котором каждый человек может реализовать свои способности и собственный потенциал, противостоять обычным жизненным стрессам, продуктивно и плодотворно работать, вносить вклад в жизнь своего сообщества. В этом позитивном смысле психическое здоровье является основой благополучия каждого человека и эффективного функционирования всего общества. В последние десятилетия профессиональный спорт помолодел, и юные спортсмены испытывают колоссальные нагрузки, сопоставимые с нагрузками взрослых спортсменов в недавнем прошлом.

Среди факторов, повышающих риск психических заболеваний у спортсменов, называются:

- врожденная предрасположенность;
- стресс - его испытывают под влиянием сильнейших нагрузок, переживаний из-за спортивных неудач, давления, ожиданий и критики со стороны окружения (болельщиков, тренеров и родителей);
- стиль жизни -жесткие ограничения, разъезды и смена места проживания, узкий круг общения не благоприятно влияют на психическое здоровье спортсменов;

- юные спортсмены в целом находятся в специфической ситуации развития, усугублять которую могут неблагоприятные социальные условия, финансовые трудности, неполнота семьи - все это повышает риск возникновения депрессии во взрослом возрасте;

- спортивная деятельность входит в число самых травмоопасных - исследования показывают, что у людей, имеющих многочисленные сотрясения мозга, в четыре раза чаще возникают психические расстройства. В спортивной гонке не привыкли обращать внимание на трудности спортсменов. Из-за это упускается возможность своевременной помощи.

В настоящее время, когда спорт и физическая культура набирают все большую популярность, становится актуальным вопрос: как наличие или отсутствие регулярных физических нагрузок в жизни личности влияют на психологическое здоровье этой личности. Физическая культура и спорт являются не только эффективным средством физического развития, но и положительно влияют на психологическое здоровье человека.

В нашей стране физическая культура и спорт рассматриваются как одно из важнейших средств воспитания человека, гармонически сочетающего в себе духовное богатство, моральную чистоту и физическое совершенство. Высший смысл спорта в раскрытии способностей человека. И не только физических.

В волевом отношении невозможно достичь продуктивного результата в спорте, не преодолев целый комплекс как объективных, так и субъективных трудностей, что приведет к формированию таких жизненно важных волевых качеств человека, как настойчивость, целеустремлённость, смелость и решительность, самодисциплина и инициативность. Кроме того, спорт обладает и важной практической пользой: у людей, регулярно занимающихся физической активностью, уменьшается тревожность, напряжение и агрессия. Спорт – это своего рода антидепрессант, помогающий хоть на время забыть о своих проблемах, разгрузиться и просто отдохнуть, проводя это время с пользой для организма. Физические нагрузки позволяют держать уровень стресса под контролем, так как спорт способствует выплеску накопившейся агрессии не на близких и со скандалом, а во вне и с пользой. Физическая активность вызывает активный приток кислорода ко всем органам тела, в том числе и к головному мозгу. Это способствует уменьшению симптомов многих психических беспокойств, таких как уныние, депрессия, стресс, бессонница.

Систематические занятия игровыми (командными) видами спорта благоприятно влияют на развитие таких коммуникативных способностей человека, как общительность, коммуникабельность, порыв к творчеству, самостоятельность в принятии решений. Так же формируется чувство долга и ответственности перед коллективом и обществом. Человек, играющий в команде, учится проявлять эмпатию и заботу. Физкультура и спорт предоставляют каждому члену общества широчайшие возможности для развития, утверждения и выражения собственного «я», для сопереживания и сопричастия к спортивному действию.

Специфической особенностью любого вида спорта являются соревнования. Они положительно влияют на морально-этическое воспитание личности. Человек, занимающийся спортом и участвующий в соревнованиях, учится «здоровой» конкуренции, которая развивает личностные качества. Действующий регламент обусловливает не только сам ход соревновательной борьбы, но и подготовку к ней. Правила требуют от спортсмена конкретных проявлений физических качеств, волевых усилий, определённых свойств мышления, допустимого уровня эмоционального возбуждения. Необходимость неоднократного проявления свойств и качеств неизбежно приводит к их развитию.

Спорт придаёт человеку уверенность в себе и своих силах. У каждого человека, есть необходимость оценивать себя и свои возможности. Повышение уровня самооценки за счет спортивных достижений влияет на волевые стремления и построение цели, плодотворность, качество и полезность человеческой деятельности.

Не маловажно, что благодаря спортивной деятельности происходит развитие и интеллектуальных способностей человека. Это происходит за счет процесса творческого поиска спортивной тактики, овладения новой спортивной техникой, умения управлять

своими эмоциями, находить моментальные решения и принимать их. Всё это оказывает содействие развитию глубины, широты, критичности, гибкости мышления, а также познавательной активности, чему в значительной мере способствуют общение в сфере спорта.

Спорт – это один из важнейших аспектов укрепления и поддержания здоровья, физического состояния организма, а также средство воспитания личности. В процессе занятий спортом закаляется воля человека, характер, совершенствуется умение управлять собой, быстро и правильно ориентироваться в разнообразных сложных ситуациях, своевременно принимать решения, разумно рисковать или воздерживаться от риска. С каждым годом спорт становится всё сложнее, умнее, интереснее, при этом активное проявление интереса к спорту тоже возрастает. А это означает, что доля влияния физкультуры и спорта на становление личности человека постоянно увеличивается.

Список использованной литературы:

1. Влияние спорта на психологическое здоровье и личность человека. - [Электронный ресурс]. http://stcmp.ru/stati/vlianie_sporta_na_psixologicheskoe_zdorove_i_lichnost_cheloveka

2. Влияние спорта на психическое состояние: польза и вред. http://www.sportobzor.ru/psihologiya-i-sport/vliyanie-sporta-na-psihicheskoe-sostoyanie-polza-i-vred.html

3. ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ НА ПСИХИКУ ЧЕЛОВЕКА // Молодежный научный форум: Гуманитарные науки: электр. сб. ст. по материалам XI студ. междунар. заочной науч.-практ. конф. — М.: «МЦНО». — 2014 —№ 4(11). http://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/4(11).pdf

4. Аулова В.А. ВЛИЯНИЕ СПОРТА НА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ЛИЧНОСТИ // Материалы IX Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум» https://scienceforum.ru/2017/article/2017029646">https://scienceforum.ru/2017/article/2017029646 (дата обращения: 19.03.2019).

Авраменко В.А. – студент группы БИ 31
Сибирский государственный университет геосистем и технологий, г. Новосибирск, Россия
Научный руководитель - д.п.н., доцент Мирза Н.В.
Карагандинский государственный университет им. ЕА. Букетова, г. Караганда, Казахстан

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ В ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ

По определению Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), психическое здоровье – это не только отсутствие психических расстройств, а состояние благополучия, при котором каждый человек может реализовать свой собственный потенциал, справляться с обычными жизненными стрессами, продуктивно и плодотворно работать, а также вносить вклад в жизнь своего сообщества. В этом позитивном смысле психическое здоровье является основой благополучия человека и эффективного функционирования сообщества. Психическое здоровье рассматривается также как состояние, способствующее наиболее полному физическому, умственному и эмоциональному развитию человека. Это состояние равновесия различных психических свойств и процессов, умение ими владеть, адекватно использовать и развивать, что позволяет человеку гармонично функционировать в социуме. Психическое здоровье включает в себя высокое сознание, развитое мышление, большую внутреннюю моральную силу, побуждающую к созидательной деятельности. Психическое здоровье является неотъемлемой частью здоровья; без психического здоровья нет здоровья. Психическое здоровье определяется социально-экономическими, биологическими и

относящимися к окружающей среде факторами. В Европейской стратегии ВОЗ «Здоровье и развитие детей и подростков» (2005) обеспечение психического благополучия подростков рассматривается как приоритетное направление.

Факты о психическом здоровье

• От 10 до 20 процентов детей и подростков во всем мире страдают от различных проблем с психическим здоровьем, чаще всего от тревожности и депрессии.

• Половина всех психических расстройств начинает развиваться к 14 годам, а три четверти – к 25 годам.

• Нервно-психические расстройства и заболевания являются ведущей причиной инвалидности молодых людей в различных странах мира. Несвоевременно выявленные и вылеченные, они ограничивают возможности детей и подростков в обучении и развитии.

• Дети и подростки с психическими расстройствами сталкиваются со стигмой, ведущей к изоляции и дискриминации. Многие из них лишены возможности учиться.

Здоровое развитие в детстве и подростковом возрасте имеет большое значение для хорошего психического здоровья и предотвращения проблем в этой области в более старшем возрасте. Многие проблемы в области психического здоровья появляются в позднем детстве и раннем подростковом возрасте.

Плохое психическое здоровье может оказывать значительное воздействие на соматическое здоровье и развитие подростков в целом. Оно связано (может выступать как причиной, так и следствием) с целым рядом негативных явлений, таких как потребление алкоголя и наркотиков формирование других видов зависимостей, проявление агрессии и насилия, совершение правонарушений.

Большой вклад в снижение уровня психического здоровья вносят наследственная патология, бесконтрольный и беспорядочный прием лекарственных средств без врачебных показаний в период беременности и после родов, осложненные формы беременности, перинатальные осложнения. Наблюдаются также обусловленные хронической недостаточностью питания, семейной и социальной депривацией ранние нарушения развития когнитивных функций, которые способствуют искажениям и задержкам в психологическом развитии детей. Кроме того, гиперопека, равно как и жесткое обращение с детьми в раннем возрасте, серьезно нарушают формирование самооценки и повышают риск развития депрессивных расстройств в подростковом возрасте.

Перечисленные общие факторы выступают чаще всего конвергентно и через пусковые механизмы, связанные с острыми или пролонгированными психосоциальными стрессорами и неблагоприятными обстоятельствами жизни, способствуют росту задержек умственного развития, высокой распространенности дефицита внимания с гиперактивностью, суицидов и суицидального поведения, наркотической зависимости, антисоциального поведения, поведенческих нарушений.

Здоровое гармоничное психическое и физическое развитие в детском и подростковом возрасте имеет большое значение для предотвращения проблем в этой области в последующем.

Подростковый возраст и ранние годы зрелого возраста - это время жизни, когда происходят многие значимые для молодого человека изменения, например, учеба, окончание школы, выбор профессии, служба в армии, необходимость зарабатывать себе на жизнь, строить личные отношения, создавать семью. Для молодых людей это время перемен, которое может сопровождаться стрессом и привести к психическим заболеваниям.

Расширяющееся использование различных гаджетов, онлайновых технологий, несомненно, приносит много преимуществ, но также может принести дополнительное давление, поскольку связь с виртуальными сетями в любое время дня и ночи растет и может вызвать зависимость от них. Многие подростки живут в регионах, пострадавших от чрезвычайных социальных ситуаций, таких как вооруженные конфликты, стихийные бедствия и эпидемии, в регионах, где сложно получить образование и найти работу, растут в

семьях с низким достатком, что может провоцировать развитие у них психических расстройств.

Так, согласно оценкам ВОЗ, примерно у 20% детей и подростков в мире имеются психические расстройства или проблемы, примерно половина из которых начинается в возрасте до 14 лет. Психоневрологические расстройства входят в число ведущих причин инвалидности среди молодых людей в мире. Что касается бремени болезни среди подростков, депрессия является третьей ведущей причиной. Самоубийство - вторая ведущая причина смерти среди 15-29-летних. Вредное употребление алкоголя и запрещенных наркотиков среди подростков является серьезной проблемой во многих странах и может привести к рискованному поведению, таким как небезопасный секс или опасное вождение. Нарушения питания также вызывают беспокойство.

Психика детей и подростков нестабильна и находится на стадии становления, поэтому очень важно постараться уберечь их от негативных воздействий.

Половина всех психических заболеваний начинается в возрасте до 14 лет, но во многих случаях заболевания не выявляются и не лечатся. Депрессия является третьей по значимости причиной бремени болезней среди подростков. В подростковом возрасте и в ранние годы зрелости происходит много жизненных перемен: смена школ, расставание с родным домом, поступление в ВУЗы, устройство на новую работу, что может быть связано с переживаниями и дезадаптацией, приводящих к психическим расстройствам. Широкое использование онлайн-технологий, виртуальных сетей в любое время дня и ночи могут создавать дополнительную нагрузку для психического здоровья.

Все шире признается необходимость оказывать содействие молодым людям в формировании психической устойчивости с самого раннего возраста, с тем, чтобы они умели преодолевать современные жизненные трудности. Возрастающее число фактических данных свидетельствует о том, что укрепление и защита здоровья подростков обеспечивают преимущества не только для здоровья подростков, как в краткосрочной, так и в долгосрочной перспективе, но и для экономики и общества, поскольку здоровые молодые люди могут внести более ценный вклад в трудовые ресурсы, свои семьи и сообщества и общество в целом.

Позитивный аспект психического здоровья подчеркнут в данном Всемирной организацией здравоохранения (ВОЗ) определении здоровья, которое содержится в ее уставе: «Здоровье является состоянием полного физического, душевного и социального благополучия, а не только отсутствием болезней и физических дефектов».

По данным ВОЗ в наши дни на планете существуют более 450 миллионов людей, страдающих психическими заболеваниями, каждый второй в мире человек имеет шанс заболеть психическим расстройством в течение жизни. Большинство из них - это лица с пограничными психическими расстройствами. Самое распространенное психическое заболевание - депрессия. По прогнозам ВОЗ, к 2020 году она займет первое место среди заболеваний по длительности нетрудоспособности в году.

В настоящее время депрессией страдают 26% женщин и 12% мужчин. В западных странах каждый седьмой человек является, либо подвержен развитию шизофрении, либо подвержен депрессиям и алкоголизму, что нередко заканчивается совершением преступлений или суицидами. Причем, большинство людей, страдающих от психических расстройств, не имеют доступа к необходимому лечению. К тому же психические расстройства - факторы риска развития других болезней (ВИЧ, сердечно-сосудистые заболевания, диабет и др.).

Что необходимо знать:

Депрессия - это заболевание, которое характеризуется постоянным состоянием уныния и потерей интереса к видам деятельности, которые обычно приносят удовлетворение, а также неспособностью делать повседневные дела, в течение, по меньшей мере, двух недель. Кроме того, у людей, страдающих депрессией, обычно присутствует несколько из перечисленных, ниже симптомов: нехватка энергии, снижение аппетита, сонливость или

бессонница, тревога, снижение концентрации, нерешительность, беспокойство, чувство собственной ничтожности, вины или отчаяния, а также мысли о причинении себе вреда или самоубийстве.

Существует множество способов лечения и профилактики депрессии.

Что можно предпринять, если человек впал в уныние или возникли подозрения о депрессии:

- Поделиться своими чувствами с тем, которому человек доверяет;
- Обратиться за помощью к специалисту. Для начала обратиться к участковому или семейному врачу;
- Избегать самоизоляции. Оставаться в контакте с семьей и друзьями;
- Регулярно заниматься физическими упражнениями, даже если речь идет о небольшой прогулке;
- Придерживаться обычного режима питания и сна;
- Избегать или исключить употребление алкоголя и запрещенных психотропных или наркотических средств, поскольку они могут усугубить депрессию;
- Продолжать заниматься теми вещами, которые обычно нравятся, даже если нет настроения;
- Обращать внимание на навязчивые негативные мысли и излишнюю самокритичность и пытаться заменить их позитивными мыслями. Хвалить себя за свои успехи и достижения.

При этом необходимо помнить: есть множество способов оставаться психически устойчивым и не впадать в депрессию. Если появились подозрения о начале депрессии, необходимо обратиться за помощью к специалисту.

Таким образом, можно сделать следующий вывод - психическое здоровье имеет важнейшее значение для нашей коллективной и индивидуальной способности в качестве разумных существ мыслить, проявлять эмоции, общаться друг с другом, зарабатывать себе на пропитание и получать удовольствие от жизни. Учитывая этот факт, укрепление, защита и восстановление психического здоровья могут восприниматься индивидуумами, сообществами и содружествами во всем мире как действия, имеющие жизненно важное значение.

Аксёнова М.В., студентка 2 курса группы УА-22
Научный руководитель: старший преподаватель Акшулаков Б.К.
Карагандинский Экономический университет Казпотребсоюза

ЗДОРОВЬЕ МОЛОДЫХ – ПРОЦВЕТАНИЕ СТРАНЫ

Здоровье - самый драгоценный дар, который человек получает от природы. Психическое и физическое состояние подрастающего поколения — важный показатель благополучия государства. Он не только отражает современное состояние общества, но и даёт прогноз его будущего. Здоровье помогает нам выполнять наши планы, успешно решать жизненные основные задачи, преодолевать трудности, а если придется, то и значительные перегрузки.

Здоровый образ жизни - это единственный стиль жизни, способный обеспечить восстановление, сохранение и улучшение здоровья населения. Поэтому формирование этого стиля жизни у населения - важнейшая социальная задача государственного значения и масштаба в Республике Казахстан. Особую актуальность в последнее время приобретают вопросы здорового образа жизни молодежи. Отметим, что здоровый образ жизни для каждого индивидуален. Однако, по экспертной оценке Всемирной организации здравоохранения, решающее влияние на формирование здоровья человека оказывает его образ жизни. Следует заметить, что наиболее значимой социальной группой в вопросе пропаганды и информирования о важности активного и здорового образа жизни является

молодёжь, в частности дети школьного возраста. Именно в этот период происходит формирование системы ценностей человека, становление его в морально-нравственном плане. И от того, какие приоритеты будут расставлены ребёнком в возрасте 12-18 лет, будет зависеть его будущее и будущее страны в целом. Как показывает статистика, молодёжь остаётся наиболее подверженной негативному влиянию вредных привычек. Особо следует отметить влияние алкоголя на социальное поведение молодых людей. Вместе с тем частыми остаются случаи продажи лицам до 18 лет табачных изделий.

В современных условиях социальной, экономической и политической нестабильности нашего общества эта группа молодежи испытывает наибольшее отрицательное воздействие окружающей среды, так как их половое и физическое становление совпадает с периодом адаптации к новым, изменившимся для них условиям жизни, обучения, высоким умственным нагрузкам. Для сохранения физического и психического здоровья младших школьников учителю необходимо систематически проводить физкультминутки на уроках: они положительно влияют на мозговое кровообращение, активизируют психические процессы, обеспечивающие восприятие, переработку и воспроизведение информации. Имеются многочисленные данные о том, что под влиянием физических упражнений увеличивается объем памяти, повышается устойчивость внимания, ускоряется решение элементарных интеллектуальных задач, убыстряются зрительно-двигательные реакции. Систематическое использование физкультминуток приводит к улучшению психоэмоционального состояния учащихся. Учитель может проводить оздоровительные двигательные минутки сам или с помощью подготовленных учащихся - инструкторов. Желательно использовать различные предметы и подручные средства (ластик, книгу, карандаш, газету, комочки ваты и т.д.): это позволит сделать оздоровительные минутки интересными и разнообразными.

Научно-технический прогресс привел к тому, что человек все меньше и меньше понимает, что такое физический труд. По проведенному социологическому опросу среди подростков получили такой результат: из 81 человека на вопрос: «Делаете ли Вы утреннюю зарядку?» 17% ответили – да, 29% -редко и 54% -нет. На вопрос: «Считаете ли Вы, что нужно вести здоровый образ жизни?» 20% нет и 80% - да. Исходя из полученных данных, мы сделали вывод, что чем старше становятся учащиеся школы, тем меньше внимания они уделяют своему здоровью.

Для воспитания здорового образа жизни, необходимо проникнуть вглубь самой проблемы. Важно выяснить, что послужило причиной ведения не здорового образа жизни, и что способствует ведению здорового образа жизни. Для выяснения этого, во многих вузах проводится профилактическая работа, направленная на пропаганду здорового образа жизни. А также во многих регионах нашей страны проводятся исследования, направленные на выявление физического, социального и психологического здоровья молодёжи.

Здоровье нашей молодёжи во многом зависит от образа жизни, в частности от привычек. Полезные привычки помогают формированию гармонически развитой личности, а вредные тормозят ее становление. К вредным привычкам можно отнести нерациональный режим дня, нерациональное питание, низкая физическая активность. Но наиболее вредными являются употребление наркотиков, курение, злоупотребление алкоголем. Эти привычки могут, незаметно перерасти в порок, способный испортить жизнь человека.

Благодаря политике Президента страны с первых дней Независимости политика молодежи стала одним из главных приоритетов нашей страны. Приоритеты политики молодежи, инициированный главой государства является одной из ключевых целей стратегии «Казахстан 2050». На сегодняшний день в нашей стране молодёжь является самостоятельной, активной и ответственной частью гражданского общества. Организму человека необходимо вести здоровый образ жизни, потому что как говорил Гиппократ «здоровье есть высочайшее богатство человека». Само понятие «здоровый образ жизни» приписывается российскому профессору-фармакологу Израилю Брехману. Он — первый, кто начал продвигать научную концепцию здорового образа жизни среди медиков: его

доклады на конференциях пользовались небывалым успехом. В идеях И. Брехмана не было ничего такого, о чем нам сейчас не известно: полноценный сон, сбалансирование питание, движение, и свежий воздух. С 1991 года на постсоветском пространстве появляется наука валеология, основанная на основных постулатах здорового образа жизни. Идеи здорового образа жизни стали пользоваться большим успехом.

Подводя итоги, хотелось бы закончить словами Главы Государства: «Сильная страна начинается с каждого из нас. Одним из приоритетных направлений государственной политики молодежи является качественное образование, качественное воспитание, здоровый рост. Красивый облик и стабильность будущего напрямую зависит от молодежи, так как они являются творцом будущего.Во все времена, от того как государства и нации воспитывали свою молодежь зависело многое. От отношения к молодежи зависело как минимум будущее этих наций и государств, а порою и весь мировой порядок. Если подрастающее поколение становилось ступором, затрудняющим развитие государства и ее цивилизации, империи рисковали исчезнуть с карты мира и кануть в Лету. Если же молодежь благодаря совместным усилиям государства и общества становилась катализатором прогресса, то слава и мощь государств и наций приумножались в разы. Говоря современным языком, молодежь является важнейшим стратегическим ресурсом развития и процветания любой страны, любого общества.

Список использованной литературы:

1. В.Столяров. Философия спорта и телесности человека. 2017
2. Кабачкова А.В. Актуальные проблемы физической культуры, спорта, туризма и рекреации. 2016
3. С.Н.Попова. Лечебная физическая культура.

Ақбергенова З.С. 2 курс студенті
Ғылыми жетекші – оқытушы Жакупова А.С.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМ АҒЗАСЫНА ФАСТФУДТЫҢ ӘСЕРІ

Фастфуд термині ағылшын тілінен аударғанда «fast»– жылдам, «food» - тамақ деген мағынаны білдіреді. Өте тез дайындалады, ал бұл тұтынушыға өте қолайлы болғандықтан қазіргі таңда кең қолданысқа ие.

Фастфудтың тарихына үңілетін болсақ, 1920 жылдары ең бірінші фастфуд тағамы Америкада қолданысқа ие болды. 1921 жылы Канзаста White Castle атты компания ашылып, алғашқылардың бірі болып гамбургер дайындаған еді. Бұл компания келушілерді гамбургердің бағасының тұрақтылығымен жаулап алды, бірақ тағамның сапасымен құндылығы жөнінде компания басшысы Билли Инграма ойламады. 1940 жылдардың соңында White Castle компаниясының мықты бәсекелесі болып McDonald's компаниясы бой түзеді. Сол жылдан бастап McDonald's компаниясы алпауыт компаниялардың бірі болды. Тоқсаныншы жылдары гамбургер кедейлерге арналған зиянды тағам болып есептелінетін. Оны қала көшелерінде ғана үйсіз-күйсіз адамдарға сататын болған. Тек кейінірек бұл тағам ресторандарға жол тартты. Гамбургер туралы БАҚ-тарда алғаш рет 1894 жылы Los Angeles Times газетінде сөз болды. АҚШ-тың өзінде фастфуд сататын 300 мың ресторан жұмыс істейді. Ричард және Морис Макдональдтар өздерінің алғашқы ресторанын 1949 жылы Калифорния штатындағы Сан Бернардинода ашты. McDonald's Бразилиядағы халықты жұмыспен қамтып отырған ең үлкен компаниялардың бірі болып саналады. McDonald's ресторандары ашылар тұста желі иелері сатып алушылардың ресторанда ұзақ уақыт отыруын қаламағандықтан, бөлмеге ыңғайсыз орындықтар қойып, ойын-сауық автоматтарының

болмауына барынша көңіл бөлген. Фри картофельдерінің көпшілік арасында кең етек жайғандығы соншалық, оның сатылымының көлемі шикі картоптардан да асып түсті [1].

Фастфуд біздің елімізде де қарқынды дамуда. Статистика бойынша соңғы 5 жылда жасөспірімдер арасында семіздікке шалығу 15,3%-ға өскен екен. 2013 жылы 100 мың жасөспірімге 196,1, ал 2017 жылы 226,1 құрады. Зиянды тағамды тұтынуға әуестік инфаркт, инсульт, онкология сияқты инфекциялық ауруларды дамытуға әкеледі. Осы ауруларға жеткізуші фактор-семіздік деп есептейді, саясат департаментінің директоры Айжан Есмагамбетова [2].

Фастфуд өнімдерінің сұранысын анықтау мақсатында, біздің оқу орнымызда Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті және Экономика, бизнес және құқық колледжі студенттері арасында 60 студенттен «Сіз фастфуд өнімін жиі қолданасыз ба?» сауалнамасы алынды.

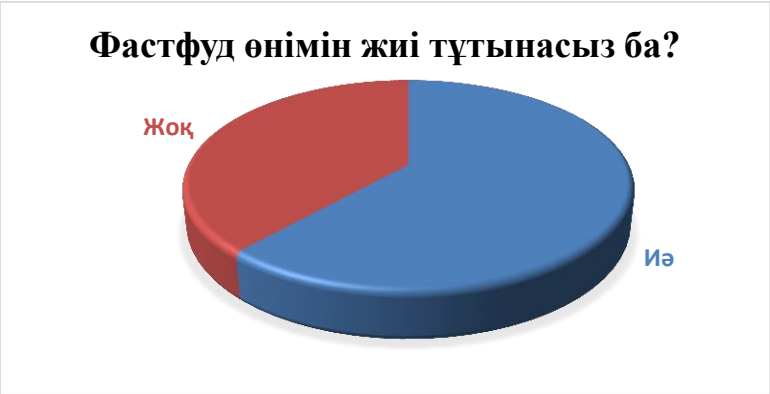

Сурет 1. «Сіз фастфуд өнімін жиі қолданасыз ба сауалнамасы» қорытындысы

Сауалнама қорытындысы бойынша жауап берген студенттердің 62%-ы иә деп, ал 38%-ы жоқ деп жауап берді. Бұл фастфуд өнімдерінің біздің студенттеріміздің арасында жоғарғы сұранысқа ие екенін көрсетеді.

Фастфуд сапасы мен құрамында не бар екенін, оның адам ағзасына әсері қандай? Оны көпшілік біле бермейді. Бұл тағамдардың барлығы фастфуд қатарына жатады. Сондықтан, осындай тағамдар адам денсаулығы үшін өте зиянды болып табылады. Фастфуд тағамдарын біреулер күнде ішіп-жеп жүрсе, кейбіреулер анда-санда ғана пайдаланады. Тамақты үйде асықпай дайындауға мүмкіндік болмағандықтан, қазіргі таңда қолайлы әрі бағасы қымбат емес. Алайда, өте қауіпті. Соған қарамастан, кей адамдар еріншектігінің салдарынан дайын асқа жүгіретіні шындық. Бұл дұрыс емес. Әсіресе, балаларды кішкентай кезінен бастап мұндай тамақтарға үйретпеген жөн. Фастфуд сататын дүкендер әдемі жарнамалары арқылы өнімдерін төмен бағалармен ұсынып, жылдам әзірленетінін айтып, тұтынушылардың назарын өздеріне аударады. Мамандардың айтуынша, фастфудпен тамақтануға мүлдем болмайды. Осындай тағамдардың құрамында майлар мен консерванттар көп болғандықтан, дәрумендер мүлдем жоқ.

Ал ол несімен қауіпті десек, фастфуд тағамдарын дайындау барысында маргарин көп мөлшерде қолданылады. Маргариннің құрамында жасанды өнім, яғни, транс майлар көп. Кейбіреулер фастфудтың денсаулыққа зиян екенін біле тұра, одан бас тартпайды. Ғалымдардың пайымдауынша, бұл жағдай адамды психологиялық және химиялық тәуелділікке әкеп соқтырады. Өйткені, аталған өнімдерді жасаушылар оның дәмін күшейтетін арнайы қоспаларды қосады да, сол арқылы тұтынушыларды өзіне тартады екен. Тез тамақтанудың кесірінен ас қорыту жолдары қиындайды.

Фастфудқа үйір жандардың асқазан, жүрек аурулары, қан қысымы, қант диабеті аурулары күн өткен сайын үдей түседі. Әсіресе өз денсаулығына көңіл бөлмейтін жастарға обал. Олар диета сақтамай, тамақтанатын болса, саулығы күн өткен сайын әлсірей түседі. Түрлі елдердегі медициналық зерттеулердің нәтижесі фастфуд өнімдерін күнделікті

қолдану семіздікке әкеледі дейді. Бір ғана орташа көлемдегі гамбургер немесе бір стакан кока кола 1500 колорияға тең күнделікті адамның бір күндік тамағы 1500 колорияны құрау керек. Ал сіз бір ғана гамбургер мен шектеліп қоймайсыз ғой. Бұл өнімдер адамды толық тәбетін қанағаттандыра алмайды, ол тек аз ғана уақытқа асқазанды алдау десе болады. Жарты сағаттан соң адам тағыда тамақтанғысы келеді. Диетолог-дәрігерлер семіздікке апаратын «қауіпті» тағамдарды атап өтті [3].

Фастфуд өнімдерін неліктен жақсы көреді? Жылдам дайындалатын бургерлер неге дәмді болады? Неліктен зиянды өнімдер өзіне тартып тұрады?

Барлық фастфуд тағамдарының дәмі бірдей. Адамдарға ащы, тәтті тағамдар ұнайды. Сол себепті фастфуд жасаушылар өз өнімдерінің барлық адамға ұнағанын қалайды. Сондықтан барлық дәмді біріктіруге тырысады, қосымша дәмдеуіштер қосылады. Соның бірі –натрий глутанаты. Ол аллергиялық әсерлер береді. Жүйке жүйесінің жұмысына кедергі келтіріп, тыныс алуды қиындатады.

Бургерлер әп-сәтте әзірленеді. Бургердің құрамындағы ет 30 секундта дайын болады. Себебі ет аспаздың қолына түскенге дейін әбден қатырылып, қуыруға дайын болып тұрады. Күнделікті өмірде ойдағыдай ет алу үшінбұзауларды шөппен қоректендірмейді. Анаболикалық қоспалары бар дәнді-дақылдар береді. Сонда сиырлар тез өсіп, тез салмақ жинайды.

Фастфуд жеуге жеңіл. Фастфудты ұзақ шайнап отыру қажет емес. Жеуге де, қорытуға да жеңіл. Зерттеулерге сәйкес, дені сау адам тағамды орта есеппен 30 рет шайнауы керек. Жылдам дайындалатын тағам жылдам желінеді, демек тез және көп тамақтануға әкеп соғады.

Түсі тәбетті арттырады. Қызыл, сары түстер фастфудта тегін қолданылмайды. Олар адамның тәбетін оятып, қызықтырып тұрады. Кейде мұны «кетчуп пен қышаның (горчица)» түсі деп те атайды. Бұл дәмдеуіштердің тәбет шақыратыны айтпаса да белгілі.

Ең басты мақсат – сізге көбірек сату. Ғалымдар ұсынған нәрседен бас тарту қиын екенін анықтады. Кез келген адам фастфуд алғанда ойлағанынан көбірек алады. Зерттеулерге сүйенсек, тұтынушылардың 85 пайызы «Дәмін көресіз бе?», «Қосып берейін» деген сөздерден бас тарта алмайтын көрінеді. Себебі сатушылар фастфудқа қосымша тағы бірдеңе алуды ұсынады.

Отта жаңа піскен ет. Бургердің оттан алынғаны тәбетті арттырады. Бірақ шын мәнінде ол ас үйде отқа қақталмайды. Бұл зауытта мұздатқаннан кейін жасалады. Кейін оған түтіннің иісін сіңіреді.

Фастфудтағы жұмыртқа – жай жұмыртқа емес. Таңғы ас немесе жеңіл тамақ ретінде ұсынылатын жұмыртқа құрамында қоспа бар. Ол қоспа глицериннен, диметилполисилоксан және кальций силикатынан тұрады. Сондықтан жұмыртқаны үйде өзіңіз қуырып жеген жақсы.

Фастфуд өнімдері ұзақ сақталмайды. Егер түскі асқа фри картобы мен гамбургер жемек болсаңыз оларды тапсырыспен алғызудың қажеті жоқ. Жылдам әзірленетін тағамдар ұзақ сақтауға келмейді. Мәселен фри картоп тек бес минутта дәмді болып, одан кейін дәмін жоғалта бастайды. Сол себепті сізге жеткенше бар қасиетін жоғалтады. Айта кететін жайт, майды көп жұмсамас үшін фри картоптарын мақта, күнбағыс майларында емес, пальма майларында қуырады. Кәдімгі майдың дәмін келтіру үшін оған табиғи ароматизаторлар қосады. Фри картоптарындағы үлкен көлемді тұздың болуы адамға кері әсерін тигізеді. Тұз адам ағзасынан бөлінетін сұйықты тежейді, бүйректің жұмысын бұзады, гипертония мен жүрек жұмысының бұзылуын қамтамасыз етуі мүмкін.

Ұзақ сақтауға болмайтынына келетін болсақ, кез келген табиғи күйін өзгерткен кезде бірнеше күннен кейін бүліне бастайды. Фастфуд тағамдарын қанша күн сақтасаңыз да, еш бүлінбейді. Оған осы уақытқа дейін жасалған көптеген тәжірибелер дәлел бола алады. Соның бірі, Исландия тұрғыны Хертур Смарасон McDonald's желісінен 2009 жылы сатып алған бургерін сақтап келген. Бастапқы күйінен 6 жыл бойы ауытқымаған бургерді Хертур мұражайға тапсырған. Осындай мысалдар фастфуд өнімдерінің зияндығын дәлелдейді.

Фастфуд қарқынды дамуын алдын алу үшін түрлі ақпарат құралдарынан берілетін жарнамасын азайтуымыз қажет. Фастфуд желілері көбейген сайын, олардың жарнамасы да көбейері анық. Көбейіп те келеді. Теледидардан көрсететін, көшелерде ілінетін жарнамалардың саны артуда. Қазір АҚШтың кейбір телеарналарында дәрігерлер ұйымының сұранысымен антимакдональдік жарнамалық роликтер көрсетіліп жүр. Себебі ел тұрғындарының 61 пайызы артық салмақтан емес, семіздіктен жапа шегеді [4].

Адамның денсаулығы үшін тиімді тамақтана білу өте маңызды. Тиімді тамақтану дегеніміз – құрамында түрлі қоректік заттардың толық мөлшері бар тамақпен ағзаны дұрыс, уақтылы қамтамасыз ету. Жақында американдық ғалымдар зерттеулер жүргізіп, өте жоғары температурада дайындалатын тағамдардың құрамынан адамның денсаулығына өте зиянды «акриламид» деген затты тапқан. Жоғарыда айтылға шаурма, донер-кебабтарға қоса гамбургер, хот-дог, гриль, поп-корн, чипсы, кириешки, картошка фри, қақталған шұжық секілді тағамдар өте жоғары температурада дайындалады. Дәл осы тағамдарды ұзақ күнделікті пайдалану салдарынан асқазан жарасы, созылмалы гастрит, өттің толуы, ұйқы безінің қабынуы, жүрек-қан тамыр аурулары, семіздік пайда болатыны, әсіресе ас қорыту жолдарына өте зиян екені анықталған. Қорытындылай келе, фастфуд өнімдерінің адам ағзасына зиянды әсерін тигізетінін айтқым келеді. Тез дайындалатынына қызығып баратын адамдар бар. Балбырап пісіп, бойына қуат алмаған тағам сіздің де бойыңызға қуат бермейді. Сондықтан мен қалың көпшілікке фастфуд өнімдерін мүлдем жемеу керек екендігін, не болмаса өте абайлап жеген дұрыс екенін айтар едім. «Ауру – астан…» деген дана қазақтың сөзі бекер айтылмаған сияқты!

Зияны жоқ бургер рецептін ұсынамын. Лаваш жаймасын алып, оған тауық төс етін, көкөніс пен аскөкті салып орапыз да, үстінен йогурт құйыңыз, қатты ащы емес үй қышасының немесе кетчуптың орнына қызанақтан қолдан жасалған тұздықтың бір қасығын қосыңыз да, зияны жоқ тағамды жеп, салауатты өмір салтын сүріңіз!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. https://kk.wikipedia.org/wiki
2. https://total.kz/ru/news/obshchestvo_sobitiya
3. http://www.gp21.kz/kz/tyrgyndarga/nazarlaryn/
4. http://islam.kz/kk/articles/islam-jane-qogam/fastfud-adamnyn-birinshi-jauy

Алдакеш А., студентка 2 курса группы Ф11к
Научный руководитель: к.п.н., доцент Баймагамбетов Ю.Т
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ЗДОРОВИЕ ПОКОЛЕНИЕ

Здоровье - бесценное достояние не только каждого человека, но и всего общества. Это первая и важнейшая потребность человека, определяющая способность его к труду и обеспечивающая гармоничное развитие личности. Оно является важнейшей предпосылкой к познанию окружающего мира, к самоутверждению и счастью человека. В своем очередном Послании народу Казахстана Глава государства Нурсултан Назарбаев отмечает, что: «Утверждение здорового образа жизни и развитие медицины позволяет увеличить продолжительность жизни казахстанцев до 80 лет и выше. Казахстан станет одним из ведущих евразийских центров медицинского туризма. Завершится формирование передовой национальной образовательной системы. Казахстан должен стать одной из безопасных и комфортных для проживания людей стран мира». На протяжении всего периода становления независимости Президент обращал на здравоохранение первоочередное внимание. Вот и в нынешнем Послании Глава государства отмечает, что главный приоритет в отечественной

медицине -это развитие первичной медико-санитарной помощи. И действительно, это та точка отсчета, та база, где закладываются основы здравоохранения. Лидер нации в очередной раз подчеркнул необходимость здорового образа жизни для всех граждан Республики. Физическое и психическое здоровье народа - наша главная ценность. Глава государства служит хорошим примером в труде, жизни и спорте.

Послание народу Республики Казахстан Лидера нации вдохновляет всех нас на новые свершения, направленные на благо нашей страны. Организму человека необходимо вести здоровый образ жизни, потому что как говорил Гиппократ «здоровье есть высочайшее богатство человека». Само понятие «здоровый образ жизни» приписывается российскому профессору-фармакологу Израилю Брехману. Он — первый, кто начал продвигать научную концепцию здорового образа жизни среди медиков: его доклады на конференциях пользовались небывалым успехом. В идеях И. Брехмана не было ничего такого, о чем нам сейчас не известно: полноценный сон, сбалансирование питание, движение, и свежий воздух. Агитация здорового образа жизни ведется сегодня весьма активно. Множество общественных и государственных организаций проводят мероприятия, направленные именно на оздоровление и укрепление молодежи. Здоровье нации это - то, к чему стремится любое социально развитое общество, ведь это высокая работоспособность, здоровое поколение и достойное будущее страны в целом. Молодые люди с не полностью сформировавшейся психикой, порой просто не в состоянии понять, что хорошо, а что плохо, а в силу эмоциональной нестабильности кидаются из крайности в крайность. Поэтому важно направить их стремления в сторону укрепления здоровья - физической активностью, закаливанием и правильным питанием. Иначе они найдут своей необузданной энергии другое применение, и не факт, что это обернется для них пользой. Исследования показали, что подростки от 12 лет и старше, которые систематически занимаются спортом, приучены к закаливанию и правильному питанию, к 16 годам имеют более крепкую костномышечную ткань, реже болеют, и имеют лучшие показатели в учебе, нежели их «неспортивные» сверстники. Почему молодежь часто предпочитает проводить время в сомнительных компаниях, начинают употреблять алкогольные напитки и курить, вместо того чтобы посвятить свое свободное время учебе и физической активности? Зачастую, таким образом они пытаются самоутвердиться и доказать миру, что они уже взрослые и сами могут решать, что им нужно. Так же важную роль играют семейные ценности в жизни подростка. Все это, а так же масса свободного и никем не контролируемого времени у молодого поколения часто приводит к печальным последствиям. А ведь требуется совсем не много, объяснить молодым людям полезность и нужность спорта, а также перспективы, которые открываются им в дальнейшем при выборе здорового образа жизни. Поэтому так важно вести агитацию во всех направлениях, не только со стороны государства и общественных организаций, но и со стороны родителей и учителей. Здоровый образ жизни и спорт - не принудительно-воспитательные меры в формировании личности, а норма, к которой должен стремиться каждый. Выбор в пользу спорта - это выбор в пользу здорового и полноценного будущего для каждого в отдельности и для общества в целом!

Список использованной литературы:

1. Завадский, В. Здоровье через движение/ В. Завадский, О. Завадская// Наш целитель – природа/ В. Завадский, О. Завадская. – М.: Звонница, 2005. – С. 301-328
2. Заповеди вечной молодости: [международная группа врачей разработала «10 заповедей» здоровья] // Студенческий меридиан. – 2007. - №9. – С. 84.

Альханова Е.Ж., 2-курс магистрант
Ғылыми жетекші- б.ғ.д., доцент Бейсенова Р.Р.
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан Республикасы

АҚМОЛА ОБЛЫСЫНЫҢ АТМОСФЕРАЛЫҚ АУАСЫНЫҢ ЛАСТАНУ ДЕҢГЕЙІ

Аннотация: Бұл мақалада Ақмола облысының атмосфералық ауасының жағдайы және оның ластану деңгейі сипатталған. Сонымен қатар, соңғы 5 жыл аралығындағы облыстағы ауа шарының ластану деңгейі қарастырылып, нәтижелері келтірілген.

Зерттеу нысаны ретінде Ақмола облысының атмосфералық ауасы қарастырылды. Ластану динамикасын анықтау үшін 2014 -2018 жылдар аралығындағы РМК "Қазгидромет" мәліметтері алынды. Аймақтың атмосфералық ауасының жағдайын бақылау 6 мекен орнынынан және 7 бақылау бекетінен жиналды: Астана, Көкшетау, Степногорск, Бурабай кешенді-фондық мониторинг станциясы (КФМС), Сарыбұлақ ауылы, Шучинск-Бурабай курорттық аймағы (ШБКА). Облыс бойынша атмосфераның ластану индексі ауаның арнайы көрсеткіштері АЛИ (атмосфераның ластану индексі), СИ (стандартты индекс) және ЕКҚ (ең көп қайталанатын) арқылы бағаланды.

Түйін сөздер: азот оксиді, күкірт диоксиді, озон, қалқымалы заттар, фторлы сутек.

Кіріспе. Атмосфералық ауа қоршаған ортаның маңызды бөліктерінің бірі болып саналады. Қазіргі таңда ауаның ластануы барлық адамзат үшін өзекті мәселе.

Ақмола облысы орталық Қазақстанның солтүстік бөлігінде орналасқан. Аймақ айтарлықтай экономикалық потенциал мен табиғи ресурстарға ие. Облыстың атмосфералық ауасының негізгі ластаушы көздері болып жылу энергетика, жеңіл және тамақ кәсіпорындары, сонымен қатар автокөлік жүйесі болып саналады. Автокөлік жүйесі 53%, жылу энергетика станциясы 25%, стационарлы көздер 17% және қалған ластаушы көздер 5%-ды құрайды [1]. Қазақстан Республикасы статистикалық Комитетінің мәліметтері бойынша 2015 жылы атмосфералық ауаға тасталған лаустаушы заттардың ортақ көлемі 85,6 мың тоннаны құраса, 2016 жылы 94,5 мың тоннаға дейін өскен [2].

Мақсаты: Ақмола облысының атмосфералық ауасының ластану деңгейін анықтау.

Негізгі міндеттері:

1. Ауаның ластану деңгейлері бойынша атмосфераның ластану индексі деңгейін бағалау.
2. Ақмола облысының атмосфералық ауасының жағдайын соңғы 5 жылдық көрсеткіштері арқылы анықтап, бағалау.

Зерттеу әдісі: Казгидромет мәліметтері бойынша статистикалық мәліметтер өңделіп, талдау жасалды.

Нәтижелер мен талқылау. Ауаның ластану деңгейі АЛИ СИ және ЕКҚ көрсеткіштері бойынша 4 стандартты градияция арқылы сипатталады (1- кесте). Егер СИ және ЕКҚ әр түрлі градиацияға түссе, ауаның ластану деңгейі АЛИ бойынша бағаланады [3].

Кесте 1. Атмосфераның ластану индексі деңгейін бағалау

Деңгей		**Атмосфераның ластануы көрсеткіштері**	**Айлық бағалау**
градациялар	**Атмосфераның ластануы**		
I	Төмен	СИ ЕКҚ, % АЛИ	0–1 0 0–4
II	Жоғарыланған	СИ ЕКҚ, % АЛИ	2–4 1–19 5–6
III	Жоғары	СИ ЕКҚ, % АЛИ	5–10 20–49 7–13
IV	Өте жоғары	СИ ЕКҚ, %	> 10 > 50

		АЛИ	≥ 14

Казгидрометтің 2018-ші жылының жылдық есептеулеріне қарағанда Ақмола облысы бойынша фторлы сутектің орташа айлық концентрациясы жоғары (17,2 ШРК) болуына байланысты өте жоғары ластану деңгейі класына Астана қаласы жатқызылды, ол СИ=17 мәнімен анықталды.

Жоғарыланған ластану деңгейіне Көкшетау қаласы жатқызылды, ол СИ=3 мәні бойынша анықталды.

Төмен ластану деңгейіне Степногорск, Бурабай КФМС, Сарыбұлақ ауылы, Шучинск-Бурабай (ШБКА) жатқызылды, олар СИ=1 мәнімен анықталды (кесте 2).

Кесте 2. 2018-ші жылдық есептеулері бойынша Ақмола облысы мекен-жайларының ластану деңгейі

№	Қала	СИ	Ластану деңгейі
1	ШБКА	1	I, төмен
2	Бурабай КФМС	1	I, төмен
3	Степногорск	1	I, төмен
4	Сарыбұлақ ауылы	1	I, төмен
5	Кокшетау	3	II, жоғарыланған
6	Астана	17	IV, өте жоғары

Астана қаласы бойынша 2014 жылы азот диоксидінің айлық концентрациясы 1,5 ШРК $_{о.т}$, басқа ластаушы заттар ШРК-дан аспаған. ШРК-дан асқан қалқымалы заттар бойынша 46, күкірт диоксиді бойынша 1776, азот диоксиді бойынша 5286, азот оксиді бойынша 10 жағдай тіркелген.

2015 жылы жалпы қала бойынша зиянды заттектердің орташа айлық концентрациясы келесідей болды: азот диоксиді 1,9 ШРК $_{о.т,}$ қалқымалы заттар 1,5 ШРК $_{о.т,}$ қалған заттар ШРК-дан аспады. Осы жылы қалқымалы заттар бойынша 351, күкірт диоксиді бойынша 26, азот диоксиді бойынша 757, азот оксиді бойынша 14 жағдай тіркелген.

2016 жылы азот диоксиді 1,9 ШРК $_{о.т,}$ қалқымалы заттар 2,4 ШРК $_{о.т,}$ қалған заттар ШРК-дан аспады. Ауаның ластану деңгейі 2015 жылмен салыстырғанда «төмен» деңгейден «жоғары» деңгейге көтерілген.

2017 жылғы мәліметтер бойынша қалқымалы заттар орташа айлық концентрациясы 2,1 ШРК $_{о.т,}$ азот диоксиді 2,3 ШРК $_{о.т,}$қалған ластаушы заттар ШРК-дан аспаған.

2018 жылы қалқымалы заттардың орташа концентрациясы 2,1 ШРК $_{о.т,}$ азот диоксиді 1,9 ШРК $_{о.т,}$ қалған ластаушы заттар ШРК-дан аспаған.

Астана қаласында 2014-2018 жылдар аралығындағы атмосфералық ауаның ластану деңгейі бастапқы жылдармен салыстырғанда біршама өзгерген.Соңғы жылдары азот оксидінің мөлшері күрт өскендігі байқалады (Сурет 1).

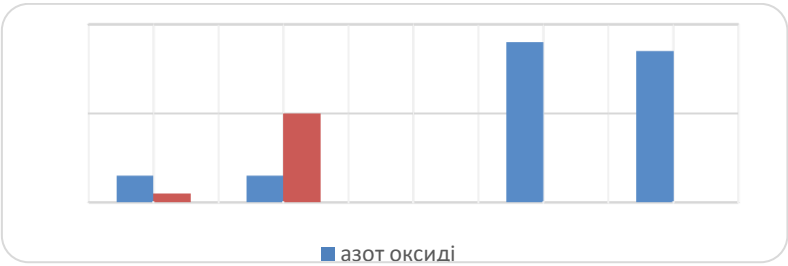

Сурет 1. Астана қаласы бойынша 2014-2018 жж. аралығындағы ШРК-дан асқан заттардың орташа айлық концентрациясы

Көкшетау қаласы бойынша 2014 жылғы ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы ШРК-дан аспаған.

2015 жылғы ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы бойынша РМ-10 ШРК о.т, қалған заттар ШРК-дан аспаған.

2016 жылы ауаның ластану деңгейі 2015 жылмен салыстырғанда өзгермеген. Ластаушы заттар орташа айлық концентрация бойынша ШРК-дан аспаған.

2017 жылы ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы бойынша азот оксиді 1,8 ШРК о.т, қалған ластаушы заттар ШРК-дан аспаған.

2018 жылы ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы бойынша азот оксиді 1,7 ШРК о.т, қалған ластаушы заттар ШРК-дан аспаған.

2014-2018 жж. Мәліметтер бойынша Көкшетау қаласының атмосфералық ауасының ластану деңгейінен айтарлықтай өзгерістер байқалмайды. Тек 2017-2018 жылдары азот оксиды қалыпты жағдайдан біршама көтерілген (Сурет 2).

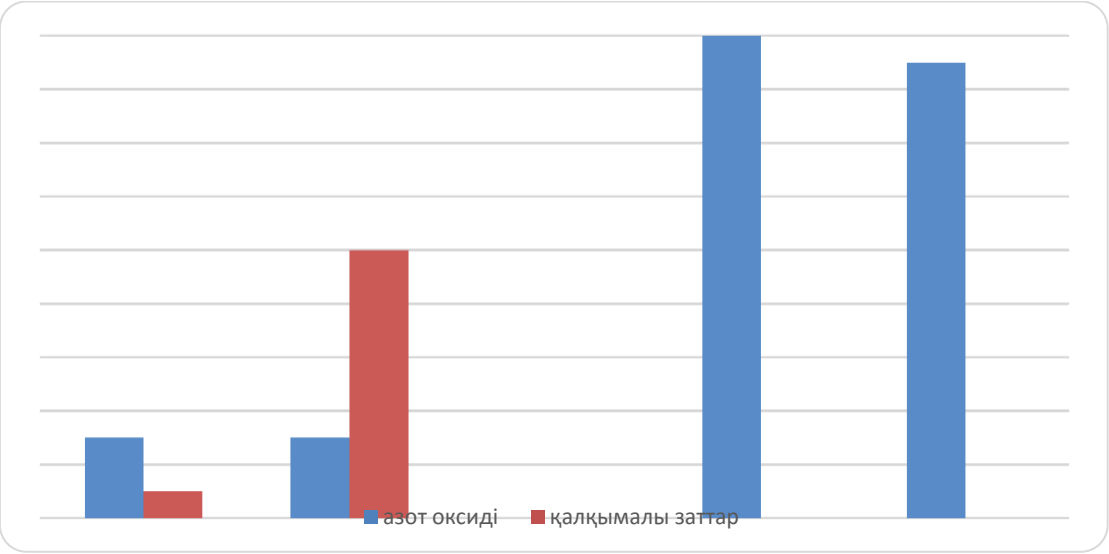

Сурет 2. Көкшетау қаласы бойынша 2014-2018 жж. аралығындағы ШРК-дан асқан заттардың орташа айлық концентрациясы

Степногорск қаласы бойынша 2015 жылғы ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы бойынша озон 4,1 ШРК о.т, қалған заттар ШРК-дан аспаған.

2016 жылы ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы бойынша озон 1,8 ШРК о.т, 2018 жылы озон 2,8 ШРК.

Қалған жылдары ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы төмен болып, ШРК-дан аспаған.

Бурабай КФМС, Сарыбұлақ ауылы, Шучинск-Бурабай (ШБКА) аймақтарында 2014-2018 жылдар аралығында өзгерістер аса байқалмайды, тек 2018 жылы Бурабай КФМС-да ластаушы заттардың орташа айлық концентрациясы бойынша қалқымалы заттар 1,3 ШРК, ШБКА- да озон 2,2 ШРК, Сарыбұлақ ауылында озонның орташа айлық концентрациясы 2,7 ШРК-ны құрайды.

Қорытынды:

1. Ауаның ластану деңгейі бойынша еліміздің бас қаласы Астана қаласы “өте жоғары ластану” деңгейі класына жатқызылды. Бұл қалада адам санының, автокөліктердің күн санап өсуіне және жеке меншік секторларында жылыту жүйелерінің көптігінен, соның нәтижесінде пайда болатын тұмандардың әсерінен ауаның ластану жағдайы қанағаттанарлықсыз жағдайда.

2. 2014- 2018 жылдар аралығындағы статистикалық мәліметтер бойынша, Ақмола облысының атмосфералық ауасының ластану деңгейі бірқалыпты. Тек соңғы жылдары

Астана және Степногорск қалаларында азот оксидінің мөлшері бастапқы жылдармен салыстырғанда өскендегі байқалды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бекбосинов С., Есмаганбетов К., Пресняков С.М. Северо - Казахстанская область. Энциклопедия. – Алматы. 2004. – 672 с.
2. Қазақстан республикасының статистикалық комитеті [Электрон.ресурс]. - 2014-218. – URL: www.stat.akmola.gov.kz.
3. Қоршаған орта жағдайын бақылау жөніндегі ақпараттық бюллетень [Электрон.ресурс]. - 2014-218. – URL: https://kazhydromet.kz/ru

Арсентьева А.А. – студентка группы ИД 3.046.2.17

Новосибирский государственный педагогический университет, Россия

Научный руководитель - д.п.н., доцент Мирза Н.В.

Карагандинский государственный университет им. ЕА. Букетова, г. Караганда, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ В УСЛОВИЯХ ДЕТСКОГО САДА

Статистические данные различных исследований говорят о том, что в последние годы число полностью здоровых дошкольников сократилось практически в 5 раз и составляет около 15% от общего количества детей, поступающих в общеобразовательную школу. Из этого можно сделать однозначный вывод - формированию навыков здорового образа жизни дошкольников следует уделять особенное внимание, внедряя в этот процесс все формы работ по оздоровлению детей как в ДОУ, так и дома.

Сохранение здоровья детей является одной из наиболее важных и весомых стратегических задач развития государства в целом. Долголетие нации напрямую зависит от того, насколько правильно и ответственно человек будет относиться к здоровью собственного организма, начиная с раннего возраста. При этом упущенное в детстве довольно затруднительно восстановить в будущем, вследствие чего, первостепенным направлением программ, направленных на воспитание детей младшего возраста является именно поднятие уровня здоровья дошкольников, а также развитие у них желания вести здоровый образ жизни (ЗОЖ).

Статистические данные различных исследований говорят о том, что в последние годы число полностью здоровых дошкольников сократилось практически в 5 раз и составляет около 15% от общего количества детей, поступающих в общеобразовательную школу. Из этого можно сделать однозначный вывод - формированию навыков здорового образа жизни дошкольников следует уделять особенное внимание, внедряя в этот процесс все формы работ по оздоровлению детей как в ДОУ, так и дома.

Здоровый образ жизни определяется сразу несколькими факторами.

1. РАЦИОНАЛЬНОЕ ПИТАНИЕ

Принято выделять несколько моментов, которые должны учитываться, как родителями, так и работниками дошкольных заведений при формировании здорового образа жизни ребенка. И, прежде всего, это ежедневный рацион ребенка, который должен быть полноценным и разнообразным, а именно - включать в себя в необходимом количестве основные микроэлементы и полезные вещества, поскольку специалисты утверждают, что однообразное питание является вредным для здоровья человека.

Это связано с тем, что при однообразном питании ребенок не получает огромное количество жизненно необходимых ингредиентов, обеспечивающих его полноценное развитие. В результате чего, у дошкольника могут появиться различные расстройства, той или иной степени тяжести. Правильное рациональное питание имеет большое значение

именно в детском и подростковом возрасте, когда как организм подрастает и развивается, а недостаток важных веществ может привести к дисбалансам в его развитии.

Помимо этого, следует обратить внимание на количество употребляемой пищи. Регулярное недоедание и переедание в процессе развития ребенка неизбежно приведет к ухудшению его самочувствия, а также к уменьшению продолжительности его жизни. В частности, недоедание приводит к недостатку питательных веществ, а переедание - это прямой путь к ожирению. Это заболевание, в первую очередь, нарушает работу сердечно-сосудистой системы, функций органов дыхания. Кроме того, достаточно часто при ожирении встречаются поражение печени и нарушение метаболизма, которые, в последствии, могут негативное повлиять на опорно-двигательный аппарат.

Меню детского сада учитывает все эти особенности питания детей, поскольку над его разработкой работали специалисты Института питания РАМН при участии ведущих диетологов страны, а соответствие объемов питания и качество продуктов контролируется сотрудниками СЭС и специальной комиссией, которая время от времени проверяет блюда, подаваемые детям. В домашних условиях родителям также следует придерживаться правил здорового питания и никогда не забывать, что во время еды противопоказаны просмотр телевизионных передач, работа за компьютером, чтение и прочие действия, которые могут отвлекать ребенка от употребления пищи.

2. ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Наверняка, каждый знает о том, что даже у абсолютно здорового человека в самом расцвете сил, в жизни которого отсутствуют физические нагрузки (то есть, если он не занимается спортом или не делает зарядку), при самых незначительных физических работах значительно учащается сердцебиение и дыхание. Кроме того, доктора утверждают, что у таких людей чаще встречаются всевозможные заболевания и их самочувствие, в целом, неудовлетворительное. А все потому, что работоспособность сердца напрямую зависит от развития всей мускулатуры человека. Именно поэтому систематические физические нагрузки в детском саду позволяют укрепить опорно-двигательную, дыхательную и сердечно-сосудистую систему ребенка с раннего возраста. Также, физическая активность оказывает благоприятное влияние на нервную систему дошкольника.

Важно понимать, что ежедневные физкульт-минутки, прогулки, подвижные игры, закаливание - должны быть неотъемлемой частью жизни каждого человека, старающегося поддерживать свое здоровье в порядке. Еще лучше, если это войдет в привычку, как умывание и чистка зубов по утрам. Ну, а регулярные тренировки и посещение всевозможных секций могут стать залогом крепкого здоровья для каждого из нас. Сумев привить ребенку в раннем возрасте понимание того, что физические нагрузки обязательны для его здоровья, Вы можете быть уверены, что эта привычка сохранится и в будущем.

3. СОН И ОТДЫХ

Для нормального функционирования нервной системы, впрочем, как и всего организма, огромное значение имеет своевременный отдых, а также полноценный сон. Еще академик Павлов указал, что сон защищает нервную систему человека от излишнего напряжения и переутомления. Поэтому стоит заботиться о том, чтобы сон детей дошкольного возраста был регулярным и глубоким. В частности, для детей младшего возраста очень важен тихий час, который в детском саду длится не менее 2-2,5 часов. И родителям необходимо придерживаться этого правила и дома, независимо от того, охотно ребенок ложиться отдыхать или нет.

По мнению специалистов, в дошкольных учреждениях основополагающими направлениями для формирования здорового образа жизни детей являются:

• определение значения здоровья и здорового образа жизни человека;

• стандартизация учебных нагрузок;

• повышение уровня квалификации сотрудников дошкольной образовательной организации;

• построение и введение инновационных мероприятий, направленных на охрану здоровья и укрепление здорового образа жизни детей;

• формирование адаптационной образовательной среды для дошкольников, которые имеют ограниченные физические возможности или затруднения в развитии;

• формирование системы совокупной деятельности дошкольного учреждения и родителей для создания культуры здорового образа жизни не только дошкольников и их родителей, но и педагогов.

Таким образом, из всего сказанного выше можно понять: формирование здорового образа жизни ребенка следует начинать именно с раннего возраста, а не откладывать это на потом, когда уже начнут проявляться основательные трудности со здоровьем организма из-за игнорирования элементарных правил. Умеренное рациональное питание, систематичные физические нагрузки, соблюдение режима дня и отдыха, позволят вам и вашему ребенку радоваться активной здоровой жизнью до самой старости.

Список использованной литературы:

1. https://fulledu.ru/articles/1064_formirovanie-zdorovogo-obraza-zhizni-v-detskom-sad.html

2. Мартыненко Е. В., Бойцова Я. В. Здоровьесбережение детей дошкольного возраста // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 10. – С. 186–190. – URL: http://e-koncept.ru/2016/56845.htm.

Аужанова Д.Е., ученица 11 «б» класса гимназии № 97

Научный руководитель – к.э.н., профессор Березюк В.И.

Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ – ЗА ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ

Здоровье - бесценное богатство каждого человека в отдельности, и всего общества в целом. При встречах и расставаниях с близкими нам людьми мы всегда желаем им хорошего здоровья, потому что это – главное условие полноценной и счастливой жизни.

Здоровый образ жизни помогает нам выполнять наши цели и задачи, успешно реализовывать свои планы, справляться с трудностями, а если придётся, то и с колоссальными перегрузками. Крепкое здоровье, поддерживаемое и укрепляемое самим человеком, позволит ему прожить долгую и полную радостей жизнь.

Общеизвестно, что в процессе эволюции человека изменения функций организма коснулись в большей или меньшей степени всех систем человека. Наиболее значительные изменения претерпели психика человека и процессы ее воздействия на регуляторы жизненных функций организма. Научно-технический прогресс в процессе эволюции человека постоянно увеличивал объем необходимой информации, т.е. нагрузку на разум, в то же время обязательная физическая нагрузка уменьшалась. Это привело к нарушению системы равновесия, которая сложилась в человеческом организме свыше миллиона лет назад.

Увеличение эмоциональных нагрузок неизбежно (поток информации постоянно растет), а физические нагрузки постоянно сокращаются (механизация труда). Для создания условий поддержания своего здоровья на необходимом уровне нужна физическая культура. Человек должен сам выработать в себе постоянную привычку заниматься физической культурой, чтобы обеспечить гармоничное равновесие между умственными и физическими нагрузками. Это одна из основных частей индивидуальной системы здорового образа жизни.

Тренированность придает человеку уверенность в себе. Люди, постоянно занимающиеся физической культурой, меньше подвержены стрессу, они лучше справляются с беспокойством, тревогой, угнетенностью, гневом и страхом. Они не только способны легче расслабиться, но и умеют снять эмоциональное напряжение с помощью определенных

упражнений. Физически тренированные люди лучше сопротивляются болезням, им легче вовремя засыпать, сон у них крепче, им требуется меньше времени, чтобы выспаться. Некоторые физиологи считают, что каждый час физической активности продлевает жизнь человека на два-три часа.

На сегодняшний день в современном обществе люди все больше внимания стали уделять своей внешности, а именно - красоте тела. Занятие спортом сегодня основательно вошло в образ жизни многих людей, им остается только выбирать, какие спортивные учреждения посещать.

Можно тренироваться в большом фитнес-клубе с дополнительными услугами сауны, массажа и косметолога, а можно выбрать более скромный вариант - обычный тренажерный зал с базовым или расширенным комплектом тренажеров. Конечно, людям, занимающимся для себя, а не ради престижа и моды, не так важно, где заниматься. Основная цель их тренировок - это укрепление тела и духа, а также совершенствование своего внешнего вида.

Согласно статистике за 2018 год более четырех миллионов человек охвачено занятиями физкультурой и спортом или порядка 27,4% населения. За три года этот показатель вырос на 2,3%. Сегодня около 20% школьников вовлечены в спорт.

С глубокой древности наш народ считал здоровье главным богатством человека. Следуя этому древнему завету, государство делает все возможное для того, чтобы крепить духовное и физическое здоровье граждан.

Только здоровая нация может называться конкурентоспособной. Поэтому одним из стратегических направлений политики нашего государства является расширение массового спортивного движения.

Глава народа Казахстана поставил важную задачу - к 2020 году привлечь 30% населения страны к физической культуре и спорту.

На сегодняшний день мода на здоровый образ жизни набирает популярность среди молодежи. Люди хотят сохранить свою молодость, красоту и здоровье. На самом деле спорт стал популярен не просто так. Дело в том, что это очень популярная и прибыльная индустрия. Наверное, у каждого человека есть что-то в своем теле, что он хотел бы исправить. И тренажерный зал позволяет вам это сделать за весьма скромную плату.

Большинство школьников и студентов перед выбором тренажерного зала сталкиваются со следующими трудностями:

- местонахождение спортзала может быть далеко от дома и до него будет неудобно добираться;
- высокая стоимость абонемента (в среднем 8500 тенге).

Здоровый образ жизни во многом зависит от ценностной ориентации студента, мировоззрения, социального и нравственного опыта. Общественные нормы, ценности здорового образа жизни принимаются студентами как личностно значимые, но не всегда совпадают с ценностями, выработанными общественным сознанием.

Обобщая все сказанное, можно сделать вывод, что каждый человек для обеспечения хорошего уровня здоровья должен иметь тренированное, гибкое тело, способное обеспечить реальные замыслы по работе в процессе жизнедеятельности.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу «Казахстан-2030»

2. Байер К., Шейнбер Л. Здоровый образ жизни. / Пер. с англ. - М.: Мир, 1999.

3. Виленский М.Я. Физическая культура в научной организации учебного труда студентов. - М.: Мир, 1993.

4. Дубровский В. И. Валеология. Здоровый образ жизни. – М.: Флинта, Риторика-А., 1999.

5. Здоровье нации – богатство государства – www.minjust.kz/kk/node/247

6. Гончарук С.В. Активный образ жизни и здоровье студента. – Белгород: ПОЛИТЕРРА,2011.

Әлкен Т., студентка 1 курса группы Ю-12к
Научный руководитель: старший преподаватель Матушкин Г.Ю.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ПРИРОДЫ КАК СРЕДСТВО ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Здоровье является основной ценностью, залогом благополучия и долголетия человека. Это совокупность физических, психических, социальных качеств и свойств каждого индивидуума, которые являются основными компонентами в жизни, существования и реализации в обществе. Пока человек здоров, он не задумывается и не заботится о себе, а когда появляются болезни и патологические состояния, то, к сожалению, тратит много времени, сил и средств на его восстановление, однако, не всегда это возможно. Одно из условий сохранения здоровья – соблюдаемый порядок труда, отдыха, сна, питания. Четкий и правильный распорядок рабочего дня значительно облегчает любую деятельность, позволяет максимально использовать все возможности организма человека, испытывать меньшую нагрузку. Условия жизни и особенности профессиональной деятельности у всех различны и каждый может сам составить удобный для себя распорядок. Всякое переутомление – это результат неправильного режима дня.

В современном обществе офисная работа, компьютерные технологии, автоматизация производства, передвижение на автомобиле существенно снижают потребность человека в движении. У людей, ведущих сидячий и малоподвижный образ жизни, могут появляться различные осложнения: сколиоз, остеохондроз, дистрофия мышечной ткани, гипертоническая болезнь и прочие заболевания. Загрязнение поверхности суши, гидросферы, атмосферы и океана, в свою очередь, сказывается на состоянии здоровья людей, загрязнение атмосферы на состояние дыхательных путей, а загрязнение вод - на пищеварение, резко ухудшает общее состояние здоровья человечества, снижает продолжительность жизни. Однако, здоровье, полученное от природы, только на 5% зависит от родителей, а на 50% - от условий, нас окружающих. Человек всегда стремится в лес, в горы, на берег моря, реки или озера. Здесь он чувствует прилив сил, бодрости. Недаром говорят, что лучше всего отдыхать на зоне природы. Санатории, дома отдыха строятся в самых красивых уголках. Это не случайность. Оказывается, что окружающий ландшафт может оказывать различное воздействие на психоэмоциональное состояние. Созерцание красоты природы стимулирует жизненный тонус и успокаивает нервную систему. Растительные цветы, особенно леса, оказывают сильный оздоровительный эффект. Тяга к природным ландшафтам особенно сильна у жителей города. Еще в средние века было замечено, что продолжительность жизни горожан меньше, чем у сельских жителей. Отсутствие зелени, узкие уголочки, маленькие дворы-колодцы, куда практически не проникал солнечный свет, создавали неблагоприятные условия для жизни человека. С развитием промышленного производства в городе и его окрестностях появилось огромное количество отходов, загрязняющих окружающую среду. Разнообразные факторы, связанные с ростом городов, в той или иной мере сказываются на формировании человека, на его здоровье.

Укрепление здоровья – это процесс, дающий людям возможность влиять на свое самочувствие и улучшать его, прикладывая все необходимые усилия по коррекции образа жизни для повышения уровня физического и душевного благополучия.

Здоровый образ жизни является главным фактором укрепления здоровья в современных условиях. Его принципы просты: ежедневный восьмичасовой сон,

поддержание тела в хорошей форме, отказ от вредных привычек и регулярная физическая активность. Окружающая среда служит второстепенным фактором укрепления здоровья. Природные условия оказывают непосредственное влияние на самочувствие человека. Для полноценного существования необходим свежий воздух и чистая вода. Даже несколько часов активного отдыха на природе принесут пользу организму.Двигательная активность – это один из важнейших компонентов формирования и укрепления здоровья.

Список использованной литературы:

1. Бирах А. Здоровье своими руками. - Ташкент: Узбекистан, 1995
2. Попова С.Н. Лечебная физкультура.- М., 1974
3. Епифанов В.А. Лечебная физкультура. - М.: Медицина, 1987
4. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура. М., Владос, 1999.

Балкыбекова Ж.М, студентка 3 курса

Научный руководитель – Абзалбек М.С.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ЖАСТАР ДЕҢСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ БАСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Кез келген елдің жоғары деңгейде өркендеп дамуының басты алғышарттарының бірі – халқының мықты денсаулығы. Міне, сондықтан да Тұңғыш Президентіміз Нұрсұлтан Назарбаев Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап Қазақстанның денсаулық сақтау саласының халықаралық стандарттарға сай болуына, инновациялық технологиялардың емдеу орталықтарында кеңінен қолданысқа енгізілуіне және денсаулық сақтау мекемелерінің білікті мамандармен қамтамасыз етілуіне барынша басымдық берді.

Ел Президентінің “Қазақстан - 2030” жолдамасындағы ұзақ мерзімді басымдықтың бірі–“Қазақстан азаматтарының денсаулығы, білімі мән әл ауқаты” тармағында,“…азамат-тарымыздың өз өмірінің аяғына дейін сай болуы және оларды қоршаған табиғи ортаның таза болуы үшін” азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеу қажеттігі көрсетілген. Бүгінгі таңда өз тәуелсіздігін алған егеменді еліміз осы бағытта Қазақстан мектептеріне жан-жақты дамыған, денсаулығы мықты, салауатты өмір салтын мұрат тұтқан дара тұлғаларды тәрбиелеу басты талап етіп қойылған.Қазақстан азаматтарының денсаулығын нығайту, салауатты өмір салтын ынталандыру туралы елбасының жолдауын, егемендіктің кілтін ұстар жастардың болашағына апаратын, алтын сүрлеу десе болады. “Дені сау адам - табиғаттың ең қымбат жемісі” деп тегін айтылмаған.

Атамыз қазақтың «Бірінші байлық - денсаулық», яки болмаса «Денсаулық – терең байлық» деген даналық мәтелдері тіршіліктің нағыз өзегінен алынған емес пе? Денсаулықтың қадірін, маңызын айрықша ұғынып барлық игіліктен жоғары санаған. Тағы да «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол изде» деп жан мен тән саулығын қоршаған орта аясында дұрыс сақтап және нығайтуға түрлі пайдалы әрекеттер жасап отырған. Жасырары жоқ, күні бүгінге дейін небір ғұлама ғалымдар, біліктілігі күшті дәрігерлер де «Денсаулық деген не?» деген сұраққа әлі толымды, тұшымды, дәл анықтама бере алмай келеді. Денсаулық – жан, тән және адамның әлеуметтік жағдайының қоңдылығы. Жуырда ғана өткен дәрігерлер мен провизорлардың съезінде сөйлеген сөзінде еліміздің президенті Н.Ә.Назарбаев: «Халықтың денсаулығы – ел дамуының аса маңызды тұтқасы, болашағымыздың кепілі» деп тағы да айрықша айқындап атап өтті. Сонымен қатар келешек атқарылатын істердің басты стратегиялық бағыттарын да көрсетті.

- Бірінші: балалар мен жасөспірімдердің денсаулығына айрықша көңіл бөлу.
- Екінші: халықты қол жетерлік және саналы медициналық көмекпен қамтамасыз ету.

 Үшінші: отандық медицина ғылымын дамыту.

Аталмыш бағыттардың ішінде жастар деңсаулығына келетін болсақ. жас¬тар — бұл мемлекеттің негізгі тірегі бо¬ла оты¬рып, болашақта ел басқаратын ұрпақ өкілдері. Бүгінгі таңда жастар ортасындағы маскүнемдік, нашақорлық, жұмыссыздық, қылмыс пен өз бетімен кетушілік, рухани азып-тозушылық туралы жиі айтылады. Мұндай теріс ағымдардың белең алғандығын жасырмаймыз. Қазіргі таңда қоғамды алаңдататын аталған сипаттағы мәселелер.

Елімізде 2015 жылдың желтоқсан айының мәліметтеріне сүйенсек, қауіпті нашақорлықпен айналысатындар саны өсіп барады. Есірткінің медициналық-әлеуметтік проблемалары республика орталығының мәліметіне қарағанда, бұл кеселге тәуелді болғандардың саны 250 мыңнан асады екен. Ал 1,5 млн-дай адам нашақорлыққа бейімділік сәтінде отпен ойнағандай әрі-сәрі күй кешуде. Әсіресе кәмелетке толмағандардың әлгіндей қатерлі дертке әуестене түсуі қатты ойландыруы тиіс. Міне, сондықтан да қоғамымызда ертеңгі болашағы үшін мұндай тағылымды шаралардың өткізіліп тұруы ғанибетті іс болмақ. Жылына БҰҰ-ның сараптауы бойынша есірткінің негізгі массасы 65% Орта Азия арқылы өтеді, ал Қазақстан арқылы жылына 150 тонна өтеді. Қазақстан Республикасы бойынша 47 мың адам есірткіні қолданатындар тізімінде. Қазақстан жерінде жеңіл есірткіден гөрі өте улы түріне көбірек сұраныс болып жатыр. Республикадағы есірткіні көп пайдаланатын нашақорлар саны қарқынды өсіп келе жатқан қара дақтар. Мысалы: Теміртау қаласында 2015-2016 жылдары, 9 ай ішінде 633 нашақор бар екені анықталып, 111 заңды бұзғандықтан істері сотта қаралған. Өз облысымызда 20 мың 732 нашақор, 637 СПИД ауруына шалдыққандар тіркелген. Осылардың 48%-ы қылмыскерлер.Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы сарапшыларының дерегі бойынша халық денсаулығының 49-50 % өмір салтына, яғни адамның өз денсаулығына қалай қарайтынына тәуелді, 17-20 % қоршаған орта ерекшеліктеріне байланысты. Сонымен қатар денсаулық қатерінің негізгі факторларына мыналар да енеді: қозғалыс күшінің кему салдарынан қимылдың кемуі (гиподинамия) дене массасының артуы, жүйесіз тамақтану, қоршаған орта нысандарының барлығының көптеген уытты заттармен ластануы, өндірісте және тұрмыста күйзеліс туғызатын жағдайлар, зиянды әдеттердің – шылым шегу, алкоголь пайдалану, нашақорлық көп таралуы. Осындай жат, жаман әдеттерден бойымызды аулақ ұстап, төзімділік, табандылық танытып, адамгершілік қасиеттерді жоғары ұстай білуіміз керек. Болашағымыз нұрлы, еліміздің ертеңі нұрлы болсын десек, ел болып, халық болып болашағымызды, ұлтымызды, тегімізді жоғалтып алмау үшін нашақорлық, СПИД, ішімдік, темекіден бойымызды аулақ ұстап, қоғамымыздың бұл түнектен арылуының жолын іздеп, салауатты өмір салтын насихаттауға шақыруымыз қажет. Біздің елімізде де маскүнемдікке салынушылардың атап айтқанда жастардың саны айтарлықтай. Ішімдікке құмартып, маскүнемдікке салыну- ішкіш адамның өзі мен отбасына ғана емес, бүкіл елге, қоғамға зиянын тигізуде.

Маскүнемдік, шылымқорлық, нашақорлық-адамның үш жауы. Олардың шырмауына бір оралған кісінің қайтып құтылуы қиынға соғады. Сол себептен болуы керек маскүнемдікпен тиянақты күрес жүргізу мәселесін ерте заманнан бері қарастырып, іске асырып отырған. Орта ғасырларда маскүнемдікке қарсы күрес мемлкет тарапынан адамды жазалау түрінде жүргізілген. Мысалы: Францияда көп уақыт маскүнемдікке салынған адамдарға жұрт алдында тәнін таяқтау, құлағын кесіп алу, жер аудару жазалары қолданылған. Ал Ресейде болса мас болып полицияның қолына түскен адамдар сотқа тартылған. Бұл мәселелер бүкіл дүниежүзіндегі басты мәселеге айналып отыр. Бұл туралы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев барша халыққа арналған «Қазақстан 2030» жолдауында: «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда ауруларға қарсы күрес пен денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеуден басталады.

Жастардың деңсаулығына кесапатын тигізетін тағы бір үлкен мәселе ол- ұялы телефон болып отыр. Қазіргі жастар көбінесе бар қызықты ұялы телефоннан тапты. Жастарды ата-ана емес, ұялы телефон тәрбиелейтін күйге жеттік. Күні бойы қалтасынан түспейтіні өз алдына, «жастанып» жататындардың қатары калың. Дәрігер мамандар ұялы телефон

қаншама емі жоқ аурудың көзі деп дабыл қақса да, оған селт еткен біз жоқ. Қалта телефон денсаулыққа ғана емес, білім алуымызға да кедергі болуда. Сабақ барысында оқушылар мен студенттердің басым бөлігі телефон қолданады.Не кереметі барын әлі түсінбей әлекпіз. Ұялы телефонға бесіктегі бөбек те құмар.Дәрігерлер технологияның зардабы уақыт өте байқалады деген пікірде. Бірақ қалта телефонның құрсауында кетіп бара жатқан жеткіншектерді күнде көрудеміз. Қалай болғанда да, ұялы телефон ұямызды бұзбайды деген ойдамын.Жастар арасындағы нашақорлық пен маскүнемдікке қайта оралсақ, оның алдын алу үшін мен мынадай деректер мен цифрларды ұсынғым келіп тұр. Тағы да айтарым, өкінішке орай көптеген азаматтарымыз өз денсаулығын сақтауға және нығайтуға жауапты емес, немқұрайды қарайды. Тіпті денсаулығы өзіне емес, тек дәрігерлерге қажет сияқты медицинаға тұтынушылық немесе масылдық пиғылы бар. Дәрігерлер қанша ескертсе де жаман әдеттерден арылғысы келмейді. Темекі тартады, насыбай атады, салынып арақ ішеді.Адам денсаулығына зиянын тигізетін жат әдеттерден аулақ болғаны жөн. Енді оларға не жататынына тоқтала кетейік: Олар – темекі тарту, спирттік ішімдіктерге, есірткілік заттарға салыну. Арақтың орнына қымыз бен қымыран іш, темекі тартудың орнына таза ауада көбірек жүр. Жастарға есірткіні пайдаланба, көңіл көтеретін мәдени көпшілік орындарына баруды әдетке айналдыр дер едім. Еңбек адамды тәрбиелейді. Сондықтан жұмыс істеуден қашпаған жөн. Жалқаулыққа салынудың соңы жақсылыққа апармайды.

Қоғамдық сана мен мораль маскүнемдікке, нашақорлыққа, шылымқорлыққа барынша қарсы болуға тиіс. Қарсы бағытқа – салауатты өмір салтын алуға болады. Салауатты өмір салтына денешынықтыру, спорт, дене тәрбиесі, туризм, халықаралық туризм, табиғатқа серуен, таза ауада жүру жатады. Кешкі тамақтан соң, таза ауада бір-екі сағат серуен құрып, ұйықтаудың пайдасы зор. Ұйқы 7-8 сағаттан кем болмауы тиіс. Әр адам жыл сайын бір рет еңбек демалысын тиімді пайдаланғаны жөн. Барлық кезде тамақты жаңадан дайындап ішкен дұрыс. Алланың табиғатты адам үшін жаратқанын және парыз еткенін, тіршілігінде қажетіне дұрыс пайдалануды, денсаулығына зиян келмейтіндей жағдайда болуын қадағалауды салауатты өмір салты деп ұғамыз.

Жалпылап айтқан кезде, салауатты өмір салты дегеніміз – тек қана зиянды әдеттерден бас тарту ғана емес, бұл өз денсаулығына деген жауапкершілікті сезіну, жанұяда бақытты тұрмыс құру, бос уақытты мағыналы өткізу, адамның рухани жан – дүниесін байыта түсу мен дене тәрбиесімен айналысу, осының бәрі қоғамдық мүддемен ұштасатынын, сонымен тоғысатынын түсіну, яғни Қазақстан азаматы деген атаққа қай жағынан болса да лайықты болу.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру бойынша басты ғылыми- әдістемелік мекемелер жұмыс істеуде. Бұл мекемелердің құрылымдық негізін облыстық және қалалық салауатты өмір салты орталықтары мен денсаулықты нығайту орталықтары құрайды.

Осы шараларды іске асыру мақсатында Президенттің өкімімен 1999 жылы Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясаты тұжырымдамасы қабылданған. Оның негізгі бағыттары: жастар құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, кәсіптік, рухани және дене тәрбиесінің дамуына жағдай жасау, жас таланттарды жан- жақты қолдау, жастардың қазіргі жағдайға бейімделу жүйесін қалыптастыру, жастар бірлестіктерін дамытуға жәрдемдесу.

Салауатты өмір салтын қалыптаструда дене тәрбиесінің маңызы зор. Жастарды болашақтың тірегі болатын, денсаулығы мықты азамат ретінде қалыптастыру керек. Елбасымыз қазіргі жастардың болашағына зор сеніммен қарап, үміт артады. Яғни, дені сау, білімді, білікті, жан-жақты қалыптасқан болашақ жастарды елестетеді. Елбасымыздың қолдауымен 2003 жыл – денсаулық жылы болып жарияланғаны белгілі, расында да бүгінгі таңда еліміздің ақсақалдарынан кішкентай баласына дейін дене тәрбиесіне ерекше мән беруі болып отыр.

Қорыта келгенде, бүгінгі Қазақстандық жастардың сенімі мен жауапкершілік мүдесінен шығуға мүмкіндіктері бар екенін айта кетіп, жастар қоғам белсенділігінің негізгі құраушысы екендігін ескеріп, салауатты қоғам болу үшін өз құқықтары мен бостандықтарын Қазақстан

Республикасының Конституциясында белгіленгендей пайдалануға және де Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясатын толық жүзеге асыру үшін атсалысу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. https://surak.baribar.kz/491891/Баяндама: "Салауатты жастар- алауатты қоғам", Рахимжанова Р.К, 19 қараша 2013 жыл.
2. Назарбаев Н.Ә. Рухани байлық және мәдениет – қоғамның басты құндылықтары. // Егемен Қазақстан //. 2012 жыл.
3. Қазақстан Республикасының 2030 стратегиясы.

Басова А.Д., студент 2 курса УА-22
Научный руководитель: ст. преподаватель Акшулаков Б.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, гю Караганда, Ресрублика Казахстан

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ СПОРТИВНЫЕ ТРАВМЫ И ОКАЗАНИЕ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ

Спортивные травмы могут случиться во время спортивной активности. Наиболее распространенные среди них — это ушибы, вывихи, царапины, кровотечения, переломы и т.д. Причиной травмы может стать несоблюдение правил техники безопасности, некачественный инвентарь и спортивные сооружения, неровная поверхность пола, площадок и дорожек и др. Поэтому необходимо знать основные правила оказания первой доврачебной помощи.

Растяжение. Одной из самых распространенных спортивных травм является растяжение. Оно случается, когда связки, соединяющие кости, повреждаются. Обычно это случается в результате неловкого движения или ушиба. По окружности пораженного места возникает опухоль и в скором времени появляются острые болевые ощущения. Рекомендуется сразу прижать к месту повреждения что-нибудь холодное. Для снятия боли сустав очень туго перебинтовывается. После чего, срочно нужно отправить травмированного человека к врачу, где ему окажут ему квалифицированную помощь.

Вывих. Также неловкость в движениях, часто становится причиной вывихов – головка сустава выскакивает из суставной впадины. Ситуация гораздо ухудшается, если травмированный пытается самостоятельно вправить сустав. Здесь необходимо поступить таким же образом, как и в случае вышеописанном, то есть наложить тугой бинт, приложить к поврежденному месту холодную материю и отправить человека в больницу.

Перелом. Кости человека имеют запас повышенной прочности, но, к сожалению, переломы случаются. Это происходит в основном, когда воздействующая сила направлена поперек направления костных перекладин. Кости в конечностях подвергаются более частым переломам. Человека, который получил перелом, нельзя переносить, сперва необходимо оказать ему первую помощь.

Определение перелома. Узнать, что произошел именно перелом можно по некоторым признакам: по укорачиванию костей, их патологическим движениям, при наличии присутствия крови и отечности. Если же перелом открытый, будут видны острые концы кости. Если слегка надавить на место предполагаемого перелома – послышится хруст, означающий, что кость сломана. Травмированный спортсмен почувствует острую боль, возрастающую даже при незначительных движениях. И, разумеется, сама конечность неспособна исполнять свои природные функции. Никогда не нужно забывать – открытые переломы очень опасны возможной вероятностью попадания в рану инфекции.

Первая помощь. Начало оказания первой помощи при переломе должно предупреждать все угрозы, которые касаются жизни травмированного. В первую очередь нужно, как можно быстрее остановить артериальное кровотечение, а также предупредить травматический шок.

Поврежденной конечности необходимо обеспечить полную неподвижность и обязательно наложить повязку на рану. Для этого можно использовать шину или

подходящие подручные материалы, такие как доски. Если под рукой ничего такого нет, нужно произвести жесткое крепление бинтами к здоровой части тела – поврежденную ногу к другой ноге, руку к туловищу. Никогда не следует пытаться кость приводить в изначальное положение и тем более вправлять ее в рану, это не только не даст положительного результата, а еще больше ухудшит и так неважное положение. Нельзя снимать одежду – медики ее разрезают, если в этом есть необходимость. Всегда нужно помнить – жизнь каждого человека и его здоровье намного важнее любой вещи. Шина должна быть закреплена на два сустава ниже и выше относительно места перелома. Шину желательно обернуть бинтами и подложить вату в местах выступов, это поможет понизить болевое ощущение.

Перелом черепной кости. Пострадавший теряет сознание, если произошел перелом кости черепа. В этом случае большая вероятность, что головной мозг также был поврежден, следовательно, транспортировка такого пострадавшего должна производиться очень аккуратно и осторожно. Человека следует положить на носилки вниз животом, подложив под лицо мягкую ткань.

Перелом ключицы. Если переломана ключица – на надплечье накладываются кольца из марли и ваты, которые соединяются на спине. Рука должна быть подвешена на косынке. Если возникло подозрение, что произошло смещение кости, то кольца накладывать не нужно, а лучше закрепить бинтом руку к телу. Перемещать такого пострадавшего можно только в сидячем положении. Потому как любой небольшой наклон вперед будет вызывать болевые ощущения.

Перелом ребер. При переломе ребер, возникает опасность повреждения легких острыми обломками. Травмированному спортсмену нужно выдохнуть как можно больше воздуха и не делать глубоких вдохов. Грудная клетка перебинтовывается, в случае открытого перелома, под бинт ложится стерильная ткань.

Список использованной литературы**:**

1. Попов, С.Н. Лечебная физическая культура: Учебник для студентов учреждений высшего профессионального образования / С.Н. Попов, Н.М. Валеев, Т.С. Гарасева. - М.: ИЦ Академия, 2013. - 416 с.

2. Дубровский В.И. Спортивная медицина: Учебник для студентов вузов / В.И. Дубровский. - М.: ВЛАДОС, 2006. - 480 с.

Батықова Ә.Е., студентка 2 курса группа МО-21к
Научный руководитель:к.п.н., доцент Баймагамбетов Ю.Т.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

СТУДЕНЧЕСТВО И ЗДОРОВЬЕ

В последние годы активизировалось внимание к здоровому образу жизни студентов, это связано с озабоченностью общества по поводу здоровья специалистов, выпускаемых высшей школой, роста заболеваемости в процессе профессиональной подготовки, последующим снижением работоспособности. Необходимо отчетливо представлять, что не существует здорового образа жизни как некой особенной формы жизнедеятельности вне образа жизни в целом.

Здоровый образ жизни (ЗОЖ) - это образ жизни, основанный на принципах нравственности, рационально организованный, активный, трудовой, закаливающий и, в то

же время, защищающий от неблагоприятных воздействий окружающей среды, позволяющий до глубокой старости сохранять нравственное, психическое и физическое здоровье.

В условиях здорового образа жизни ответственность за здоровье формируется у студента как часть общекультурного развития, проявляющаяся в единстве стилевых особенностей поведения, способности построить себя как личность в соответствии с собственными представлениями о полноценной в духовном, нравственном и физическом отношении жизни.

Содержание здорового образа жизни студентов отражает результат распространения индивидуального или группового стиля поведения, общения, организации жизнедеятельности, закрепленных в виде образцов до уровня традиционного. Основными элементами здорового образа жизни выступают: соблюдение режима труда и отдыха, питания и сна, гигиенических требований, организация индивидуального целесообразного режима двигательной активности, отказ от вредных привычек, культура межличностного общения и поведения в коллективе, содержательный досуг, оказывающий развивающее воздействие на личность.

1. Режим труда и отдыха. Одно из важнейших условий высокой работоспособности является соблюдение режима отдыха и труда. Так как соблюдая четкий режим вырабатывается биологический ритм организма, облегчающий организму выполнение его работы, потому что создаются условия и возможности функционирования внутренней физиологической подготовки к предстоящей деятельности.

2. Организация сна. Сон - наиболее полноценная форма ежедневного отдыха, хороший способ снятия умственного и физического напряжения. Студентам необходимо спать 7-9 часов в сутки с 23 до 7-8 утра наиболее физиологичный период.

3.Режим питания. Это рациональное распределение приема пищи во времени. Пища необходима человеку для поддержания температуры тела, выполнения трудовой деятельности.

Основа рационального питания: Белки животного происхождения 60%, белки растительного происхождения 40%. Жиры животного происхождения 60-80%, растительного 40-20%.Простые углеводы 20-40%,сложные 60-80%.

4. Организация двигательной активности. Сочетание разнообразных действий, выполняемых повседневной жизни, называется двигательной активностью.

5.Личная гигиена и закаливание. Включает в себя уход за полостью рта и зубами ,гигиену обуви одежды и так далее. Личная гигиена включает в себя закаливание. Закаливание это система мер, используемых для повышения устойчивости организма к неблагоприятным факторам окружающей среды.

6. Вредные привычки. Основной составляющей здорового образа жизни студентов считается отсутствие вредных привычек. Таких как курение, алкоголь наркомания.

7. Культура межличностного общения. Ведущий вид взаимодействия людей между собой и один из компонентов здорового образа жизни это общение. Таким образом, здоровый образ жизни имеет очень большую роль для студентов. И именно роль образовательных программ является главной составляющей здорового образа жизни.

Здоровье - это самое драгоценное сокровище, которое вместе с прекрасным даром жизни предлагается нам совершенно бесплатно. Может быть именно поэтому так часто мы не ценим его важность и значение.

Список использованной литературы**:**

1. Давиденко Д.Н., Щедрин Ю. Н. «Здоровье и образ жизни студентов», 2005-12 с. (дата обращения 08.06.16)

2. Ильинич В. И. «Физическая культура студента»,2000- 5с. (дата обращения 08.07.16)

Батырбекова Б.К., студентка 2 курса группы Ф-22

Научный руководитель: Гаак А.Ю.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ – ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ ПОЛИТИКИ

Охрана здоровья является важнейшим приоритетом государственной политики и главной стратегической задачей мировой модели здравоохранения, а здоровье - это не переходящая данная на всю жизнь ценность. Сегодня в РК реализуется госпрограмма по развитию здравоохранения «Денсаулык», которая предусматривает главный целевой индикатор - уровень ожидаемой продолжительности жизни. Все люди мира хотят быть здоровыми и жить долго.

В Послании Главы государства от 5 октября 2018 года здоровье нации признано главным приоритетом государства. Важнейшим же компонентом социального самочувствия населения является качество медицинских услуг.

Во всем мире состояние здоровья населения является интегральным показателем социальной ориентированности общества, социальных гарантий, характеризующих степень ответственности государства перед своими гражданами. При этом охрана здоровья является одной из основных составляющих теории человеческого капитала, так как делает человека способным к более интенсивному, эффективному и продолжительному труду.

В Республике Казахстан в последние годы отмечается повышение качества здравоохранения по многим показателям (снижение младенческой смертности, смертности от заболеваний кровеносной системы, рака и туберкулеза). Вместе с тем, сегодня нельзя утверждать, что состояние системы здравоохранения удовлетворяет в полной мере общество, государство и саму отрасль. Накопившиеся проблемы требуют пересмотра подходов к управлению отраслью здравоохранения.

Казахстанские врачи проанализировали состояние здравоохранения и здоровья населения ста стран мира, в результате чего была выпущена «Энциклопедия мирового здравоохранения». В XX веке образовалась глобальная, универсальная система здравоохранения, состоящая из таких классических частей, как первичная медико-социальная помощь, стационарная помощь, система подготовки кадров, медицинская наука, инфраструктура. Сегодня в передовых странах существующие системы здравоохранения отличаются не только количеством ресурсов, но и качеством медицинской помощи. Эксперты пришли к выводу, что разница между передовыми и развивающимися странами в области охраны здоровья составляет не менее 100 лет. Казахстан за годы независимости прошел несколько стадий количественного и качественного роста и приближается к развитым странам.

Существует несколько этапов развития мировой системы здравоохранения. Первый этап – это сохранение жизни людей. Страны, где здравоохранение находится на этом уровне, характеризуются высокой смертностью от инфекционных заболеваний, различных эпидемий. Система организаций слабая, существуют единичные госпитали и амбулаторные центры. Такую систему мы видим в Афганистане. Если взять условную «линейку в сто лет», этот этап занимает первые двадцать лет. Следующий этап развития здравоохранения ставит целью сохранение здоровья населения в целом. Появляется государственный сектор здравоохранения. Эта модель рассматривается по условной «линейке развития» от 20 до 40 лет. Примером может быть здравоохранение СССР 20–30-х годов прошлого века.

Следующий этап – сохранение здоровья населения и развитие профилактики. Здесь в основном государство берет ответственность на себя, система здравоохранения развитая, существуют стационары, сеть ПМСП, медицинские и сестринские школы.

Четвертый более развитый этап ставит целью не просто сохранение, но и укрепление здоровья населения, усиление профилактики болезней. Появляется государственно-частное партнерство. Этот этап по «линейке» занимает нишу примерно в 60–80 лет. Казахстан с 90-х

годов до 2010 года «шел» по этой модели. Задача сохранить, укрепить здоровье населения решалась в основном государственной бюджетной моделью здравоохранения. Основные страны развитого мира сегодня находятся на 5-м этапе – это управление болезнями, развитие здоровья. Эта модель считается перспективной и по «линейке» занимает нишу от 80 до 100 лет. Системы здравоохранения развитых стран мира, в первую очередь ОЭСР, находятся в конце «линейки».

Следующий этап – медицина будущего – 100 лет и выше. Казахстан комплексными усилиями предыдущих программ прошел четвертый этап – сохранение и укрепление здоровья и подошел к «управлению болезнями и развитию здравоохранения». Эта зрелая модель, играющая большую роль в экономике и социальном благополучии, полностью отражена в проекте новой государственной программы.

По данным Министерство здравоохранения и социального развития, достижение целевых показателей госпрограммы тесно связаны с индикаторами Глобального индекса конкурентоспособности, что позволит Казахстану войти в число 30 развитых стран.

1. Список использованной литературы**:**

2. Грохотова Ж.А. Игра «Старттинейджеры» на тему: «Здоровый образ жизни».// Педсовет. – 2011.

2. Физическая культура и здоровый образ жизни студента. / Под ред. Виленского М.Я. - М.: Кнорус, 2013.

3. Васильева, Д. Вредным привычкам места нет / Д. Васильева // Пока не поздно. – 2010.

Бахсултанова А.Е., студентка 2 курса группы Ф-21к

Научный руководитель: Артеменко А.В., доцент

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ТУРИЗМ И ГАРМОНИЧНОЕ РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ

Центральная задача нравственного воспитания – формирование активной жизненной позиции, которая может проявляться и реализовываться в различных сферах человеческой деятельности: трудовой, общественно-политической, духовно-нравственной и других. С полным основанием можно утверждать, что активная жизненная позиция формируется и в процессе спортивной деятельности. Занятия любым видом спорта требуют постоянного совершенствования и, таким образом, заставляют преодолевать трудности, вырабатывая трудолюбие, настойчивость. Они не мыслимы без максимальных физических и психических напряжений, интенсивных волевых усилий, а значит, воспитывают целеустремленность, самообладание, волю.

В обширном арсенале средств дополнительного образования, туризм имеет широкое поле воздействий, обращает на себя все более пристальное внимание именно как комплексное средство развития личности. Это и оздоровительная его направленность, и спортивная сущность.

Туризм – средство, позволяющее сформировать и развить интеллектуальные возможности личности. Наконец туризм используется не только как средство активного отдыха, но и как средство развития морально - волевых качеств личности, в том числе формирует нравственную культуру, воспитывает любовь к отечеству, помогает формированию высоких гражданских чувств, чувство долга, товарищества. Трудовое воспитание средством туризма заключается в формировании умений и навыков самообслуживания и общественно полезной деятельности. Участники туристской группы должны обеспечивать самостоятельную жизнедеятельность на все время маршрута: ориентироваться и преодолевать препятствия, ставить лагерь готовить пищу, ремонтировать

снаряжение, чинить одежду, фотографировать, делать описание маршрута. Благодаря этому турист не только усваивают элементарные приемы бытового труда, но - учатся проявлять сознательную дисциплину, организованность, согласованность. Воспитательная функция туризма подчеркивает его большие возможности не только для физического и спортивного совершенствования, но и для нравственного, эстетического, интеллектуального и трудового воспитания. Притягательная сила туризма, высокие требования к проявлению физических и психических сил представляют широкие возможности для целенаправленного воспитания духовных черт и качеств ребенка. Воспитательная работа в туризме строится на основе принципов целеустремленности, соблюдения высокой культуры общения и поведения, социальной активности, общественно полезной направленности, соответствия туристской деятельности возрастным особенностям, разносторонности туристкой деятельности.

Личность педагога оказывает огромное влияние на воспитательный процесс. Наиболее важными положительными качествами педагога должны быть: эмоциональная; целеустремленность в работе; оптимистическая реакция на трудности; последовательность в применении психологического стимулирования; способность постоянно поддерживать высокое моральное состояние группы на маршруте и на тренировке; интеллигентность; способность настроить туристов на реализацию своих замыслов; умение не ронять авторитет ни при каких обстоятельствах; способность оказать помощь любой туристской группе, попавшей в аварийную ситуацию. Там, где педагог демонстрирует высокие профессиональные качества, смотрит далеко вперед в планомерной подготовке туристов, вникает в детали жизни своих учеников, постоянно работает с ними, уважительно и требовательно относится к ним, будет хороший психологический и нравственный климат. Формированием социально-психологического климата можно и нужно управлять.

Подводя итог всему выше сказанному, можно с уверенностью сказать, что туризм во всех его формах может принести детям: здоровье, умение безопасно жить в природной среде и обслуживать себя самостоятельно, знать, а, следовательно, и любить свой город и свою Родину, навыки по руководству коллективом, сотрудничеству с другими людьми и многому другому. Трудно найти другой вид занятий для детей и взрослых, где можно было бы получить такой комплекс знаний и умений, как при занятиях туризмом. Туризм как социально-культурное явление, и как спортивная деятельность является эффективным средством духовного и физического развития личности подрастающего поколения, воспитания бережного отношения к природе, взаимопонимания и взаимоуважения в коллективе.

Притягательная сила туризма, высокие требования к проявлению физических и психических сил, все это в сумме представляет широкие возможности для целенаправленного воспитания духовных черт и качеств ребенка. Достижение воспитательных целей зависит от социальной направленности всей системы воспитания деятельности педагога. Туризм является обширной областью самовыражения, проявления и формирования определенных способностей, дарований, таланта, способствует подготовке ребенка к жизненной практике.

Список использованной литературы:

1. Организация международного туризма: Учебное пособие / ред. А.А. Скамницкий. - М.: Гардарики, 2008. - 250 с.

2. Дубровский, В.И. Валеология. Здоровый образ жизни / В.И. Дубровский. - М.: Флинта, 2016. - 477 с.

3. Здоровый образ жизни. - М.: Мой мир, 2005. - 208 с.

Березюк А.А, студентка 1 курса

Научный руководитель – преподаватель Сергалиева Д.Т.

Колледж экономики, бизнеса и права Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза,
г.Караганда, Республика Казахстан

HEALTHY YOUTH IS THE KEY FACTOR OF A SUCCESSFUL FUTURE.

«The new generation of Kazakhstanis I see today is the biggest achievement of Kazakhstan, the biggest result of my work as the Head of State. I am delighted to meet you today and extend my heartfelt congratulations on the start of the Year of Youth in Kazakhstan, » said President Nazarbayev while addressing ceremony of the Year of Youth. The President reminded the youth of the ongoing changes in all areas of life, education, work, family and even the way people communicate these days. «This will dramatically change the development pathway of the entire world and Kazakhstan, of course. We are witnessing the birth of the new global civilization with digital society and knowledge-driven economy, » said Nursultan Nazarbayev adding that Kazakhstan should be up to the challenges. The Head of State noted that all achievements of the country are aimed at making the future breakthrough ‘not to lag behind' other countries or ‘bite the dust'. "The youth is the key factor of our country's competitiveness. «We've already joined the world's 50 most developed countries, however, this is not enough. Today the competition is not only between the countries, but between people. The country with the most creative generation, the generation which will propel education and science to the new heights wins. The future of Kazakhstan depends on you, your energy, knowledge, and patriotism, » President Nazarbayev stressed.

Ours is the generation of the computer, mobile, burgers, pizzas and late night parties – basically everything that is unhealthy. Everyone is caught up between professional commitments and personal issues and what they are losing on amidst all this chaos is their health. People these days have become so involved in their daily grinds that they have forgotten what it is to live a wholesome and healthy life.

A healthy lifestyle is the work of a certain person to improve health, prevent diseases, and improve the quality of life. With the help of a healthy lifestyle, people increase the life expectancy of a person and fully fulfill social functions.

A healthy lifestyle is becoming relevant among young people, especially in recent times, because during the progress and development of various technologies the human body is affected by different things related to the complication of the structure of society, the increase in environmental, psychological, political influences that have an adverse effect on their health.

Besides, in our days our youth life is becoming more and more tense. We live under the pressure of various problems, such as social, environmental, economic and others. They constantly suffer from stress, noise and dust in large cities, diseases and instability. Young people should be strong and healthy, because this is our future generation. There is no better place for self-improvement than for your health. After all, health is one of the most important aspects of life. Taking care of your health is the first step on the path to self-improvement. We must be healthy to cope with the demands of everyday life. But what does it mean to have a healthy lifestyle? Here are five main reasons why you need to take a healthy lifestyle today:

1. You will live longer. The truth is that by eating healthy and nutritional food and taking care of your body you will add up to your overall health and well-being. That will increase your life expectancy simply because your immune system will get better, you will suffer far less from diseases and colds and you will have much more energy to do the things you love.

Exercising can reduce stress and anxiety that comes from different areas of your life and make you aware that you need to focus more on your own health and body. With better life expectancy you will have a greater appearance, glowing skin and hair and you will look fitter and firmer.

2. You will look happier. By reducing stress and anxiety, your mood will improve and you will have much more happiness and excitement in your life. Being healthy from inside and looking

amazing from outside will definitely increase your emotional state and you will start seeing things from the brighter side. Feeling great about yourself from inside and outside is the key to living a more abundant, happy and confident life.

Healthy food, exercising, meditation, yoga are all incredible things you can include in your day to day life in order to start seeing results in your attitude towards the outside world and bring more optimism and positive vibes around yourself. These are only a few things that can make you happier as part of a balanced lifestyle-you might want to create other healthy habits such as going to bed earlier, drinking herbal tea, reducing fat and caffeine, eating more green vegetables, etc. The list here is endless and it is up to you what kind of habits you want to create in order to live a healthier and happier lifestyle.

3. You will become more confident. When you start feeling good about your body; you become a much more confident person every time you look at yourself in the mirror. Maintaining a healthy and fit body can really boost your self-esteem and confidence. When you look good outside, you start feeling amazing inside too and that can be seen in all different areas of your life-at home, at your workplace and when you are out with friends. It is simply a great way of feeling confident and amazing at the same time about yourself.

4. You will inspire other people and become a role model. When you start feeling great about yourself and your body there is no way you cannot motivate other people around you to do the same. Your friends and your family will start seeking advice and ask you how you have succeeded in maintaining a healthy lifestyle. When you are so full of life, excitement and confidence, other people will be seeing you as their role model and will be inspired to take care of themselves too. Each time you are going to the gym or including a healthy snack in your diet you are giving an example and encouraging others to do the same.

We all need to consider our actions in terms of what food we eat and how often we exercise as this has a huge influence on the younger generation-kids, nephews, nieces and cousins. What a greater way to be good role models for the younger ones when we could teach them more about nutritional food, health and sport?

5. You will look younger. Here comes the best part of embracing a healthy lifestyle-you will look and feel much younger! You will be full of energy because nutritional diet, enough exercise and sleep are the key ingredients in maintaining a balanced life. Eliminating junk food from your plate can have a huge influence on how your skin and hair look like. The truth is cutting out on bad food can clear your skin, reduce blemishes and spots and deliver a smoother and shinier skin.

Many factors contribute to our health. Some things, like genetic predisposition to diseases and age, are beyond our control, but many lifestyle choices can have a profound impact on our wellness. We should take control of our health by creating habits and making choices that will improve our physical and emotional well-being. Here are some tips for a healthy lifestyle:

Be Active – Daily physical activity can greatly improve your quality of life. Unfortunately, people don't get enough exercise. Sedentary people are at a higher risk for developing problems with cholesterol, blood sugar, blood pressure and weight. For a healthy lifestyle, aim for a total of at least 150 minutes of moderate exercise per week. Find activities you enjoy and exercise them. Make an effort to increase your day-to-day activities, like opting for the stairs over the elevator, or parking farther away from the store when you go grocery shopping.

Eat Right – Healthy diet choices can help you control your weight and reduce risk factors for type 2 diabetes, cardiovascular disease and other health problems such as high cholesterol. Eat plenty of fresh fruits and vegetables and choose low-fat dairy products.

Don't Smoke and Drink in Moderation – According to the Centers for Disease Control and Prevention, smoking is the leading preventable cause of death. Smoking harms many body organs and increases the risk of heart attack, stroke and diabetes. If you smoke, kicking the habit may be the single most positive thing you can do for your health. Keeping alcohol consumption within moderation can also improve your overall health. Some of the long-term health risks of excessive drinking include cardiovascular problems, cancer, depression, anxiety and gastritis.

Manage Stress – Effective stress management is another key to healthy living. Stress can have a negative effect on emotional well-being, interrupt sleep, reduce energy levels and cause a variety of physical aches and pains. Stress isn't completely avoidable, but learning how to effectively deal with it can prevent it from negatively effecting your health. Practice positive self-talk, eliminate unnecessary stress, take time to do things you find pleasure in and devote time each day to relaxation or meditation to keep stress levels at bay.

Get Adequate Sleep – With busy and stressful lives, many people feel like they don't get enough sleep, but carving out time for quality shut-eye is a key component of a healthy lifestyle. Inadequate sleep can increase risks for developing obesity, diabetes, heart problems, depression and substance abuse problems.

In conclusion of this report, it should be emphasized that a healthy lifestyle for young people is an important component of productive life in a rapidly changing world. A healthy lifestyle is a way of life based on the principles of morality, activity, work, vacation, and at the same time protection against adverse environmental impacts that allow you to maintain moral, mental and physical health until extreme old age.

The global task of society and the state is to introduce as many aspects as possible related to a healthy lifestyle in educational standards. First of all, adequate work with families is needed to combat smoking and alcoholism. A child from childhood should appreciate health and follow the rules of a healthy lifestyle. Through a healthy lifestyle, each person has great opportunities to strengthen and maintain health, maintain efficiency and physical activity.

Propagation of a healthy lifestyle, support of physical culture and sports has always been one of the main tasks of the state. Therefore, Kazakhstan has created the most favorable conditions for a sports career. Throughout the country, stadiums, sports schools, swimming pools and hundreds of other sports facilities were built.

I think the state should pay more attention to the healthy way of life of young people, because healthy youth is the basis of a successful future of the country!

“Health is Wealth”. It is indeed but seems like our generation has forgotten it. It is time to slow down and take a look at the way you are living and treating your body. We may make more money, win friends and afford the luxuries of life with the lifestyle. We should charge of your life and switch to healthy habits while there is still time.

List of used literature:

1. https://www.inform.kz/en/president-nazarbayev-kicks-off-year-of-youth-in-kazakhstan_a3490796

2. Aveyard Helen 2010. Doing a literature Review in Health and social care. A Practical guide.

3. Bailey, R.P (2012) “So what is developmentally appropriate sport?” Active and Healthy 19 (2), 12-24

4. Healthy Adults: Meta-analysis of Outcomes. American Journal of Public Health, 101(4):751-758.

5. Furlong. A (2011) Youth studies, An introduction: 2012 New York: Routledge

6. Depression among Youths. American Journal of Public Health, vol. 96 (4), pp. 664–669.

7. Telama, R., Yang, X., Viikari, J., Valimaki, I., Wanne, O., & Raitakari, O. (2005).

Physical activity from childhood to adulthood: a 21-year tracking study. American Journal of Preventive Medicine, 28, 267–73.

8. Trudaeo, F., & Shepard, R. J. (2008). Physical education, school physical activity, school sports and academic performance. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 5(10).

9. U. S. Department of Health and Human Services. Physical activity guidelines for American. Washington DC: U.S Department of Health and Human Services (2008)

10. Vuori, M.T., Kannas, L.K., Villberg, J., Ojala, S.A.K., Tynjala, J.A., & Valimaa, R.S. (2012). WHO. (2006). A tool for the development of school nutrition programs in the European Region Program for Nutrition and Food Security WHO Regional Office for Europe.
11. Global recommendations on physical activity for health. WHO, Geneva

Бондаренко Александр., студент 2 курса группы МО-22
Научный руководитель: ст. преподаватель Байгабилов Б.Х.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ДВИЖЕНИЕ И ЗДОРОВЬЕ

Может быть, вы слышали фразу: «Движение по своему действию может заменить любое лекарство, но все лекарства мира не в состоянии заменить движение». Не удивительно, что наше хорошее здоровье неразрывно связано с движением. Регулярные тренировки способны не только укрепить и улучшить состояние организма, они имеют положительное воздействие на психику, координацию и способность концентрироваться. Любой врач всегда подтвердит, что основы здорового образа жизни – это движение и здоровье нервной системы.

Повышение физической активности является не только хорошей превентивной мерой против различных болезней, но может оказаться хорошим способом восстановления организма после операций и тяжелых заболеваний. Медленный бег, например, является наиболее эффективным средством укрепления сердечно-сосудистой системы человека, так как потребление кислорода в несколько раз выше, чем в состоянии покоя. Такая работа вынуждает сердце перекачивать больше крови, поощряя тонус сердечно-сосудистой системы и способствуя укреплению сердечной мышцы. Пожилые люди, которые совершают пробежки каждый день, имеют состояние сердечно-сосудистой системы, ненамного отличающееся от молодежного.

Движение – основа жизни. Вряд ли кто будет сомневаться в этом. Человеческое тело хорошо разработано и адаптировано для движения, снабжено сложной, но надежной двигательной структурой, и все органы и системы тесно связаны с физической активностью.

Движение особенно сказывается на нормальном функционировании желез. Щитовидная железа освобождает большое количество гормонов и тироксина йодтронина, что улучшает метаболизм и увеличивает энергию в любое время суток. С другой стороны, надпочечники выделяют повышенное количество адреналина. Этот гормон увеличивает количество активных импульсов и артериальное давление, активизирует деятельность мышц и дальнейшее развитие кортизола, стимулирует хранение углеводов в печени. Еще один особо важный для хорошего здоровья орган – поджелудочная железа, вырабатывающая очередную дозу инсулина, тем самым увеличивая число инсулиновых рецепторов и распространяя их. В результате клетки получают большее количество глюкозы и уровень глюкозы в крови падает. То есть, движение и спорт – идеальное профилактическое средство против диабета II типа.
Наконец, что не менее важно, занятия спортом способствуют выделению половых гормонов, в частности, тестостерона, который во время физической активности выделяется особенно интенсивно. Через некоторое время после занятий его содержание в крови существенно увеличивается. У женщин он также вырабатывается, но в меньших количествах. Главная «заслуга» тестостерона в том, что он способствует развитию мышечной ткани.

Иммунная система. Исследователи обнаружили, что через 10-12 недель активных занятий спортом количество антител (иммуноглобулинов) в организме заметно увеличивается, что неизбежно приводит к повышению его сопротивляемости. Это и есть то, что мы называем «укреплением иммунитета».

Легкие. Активный человек дышит не чаще, чем любой другой, но он делает это с глубоким потреблением кислорода. Это называется правильным дыханием. Любой фитнес-инструктор объяснит, как нужно правильно дышать, чтобы насыщать кислородом все органы и ткани. Особенно головной мозг. Спортсмен вдыхает в среднем 2,5 л. кислорода вместо обычных 0,5 л. у неподготовленного человека. Причиной является повышение уровня гормона адреналина в крови, при котором дыхательные пути расширяются и увеличивается их объем. Через 2-3 месяца тренировок вы сможете получать до 25% больше кислорода для организма в процессе дыхания.

"Я всегда говорю, для жизненного успеха надо обладать крепким здоровьем, которое является залогом семейного благополучия и профессионального достижения. Бизнесмен - это особая категория человека. Ему нужно ножками везде пройтись, нужно быть креативным, нужно быть коммуникабельным. Волка ноги кормят, а для этого здоровье нужно. Поэтому и государство заботится о здоровье граждан", - сказал Назарбаев. Не забудьте ...

Проверяйте пульс регулярно в течение всего времени выполнения упражнений! Для этого вы можете использовать следующие правило для его измерения: если вы можете говорить, пока занимаетесь спортом, то вы не перегружены, но если вы можете петь – лучше увеличить физическую нагрузку.

Список использованной литературы:

1. http://www.allwomens.ru/7731-osnovy-zdorovogo-obraza-zhizni-dvizhenie-i-zdorove.html
2. Здоровье в руках человека. В.И. Захаров, Кишинев.: «Штиинца», 1975г.
3. Счастье быть здоровым / под ред. С.А.Муравьёв, Г.А.Макарова. – Екатеринбург: «Фотек», 2009. - 120 с.
4. Назарова, Е.Н. Здоровый образ жизни и его составляющие / Е.Н.Назарова, Ю.Д. Жилов. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. - 256 с.

Вольф Милена Витальевна, студентка 2 курса группы ЭКО-22 с/к
Научный руководитель - старший преподаватель Боровикова Ш.О
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ПРОФИЛАКТИКА СТРЕССА СРЕДИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Стресс – это состояние напряжения, мобилизации резервов, возникающее под влиянием чрезвычайных и интенсивных воздействий. Говоря о стрессе, обязательно надо учитывать соотношение между собственно проблемой и способностью человека с нею справиться. В стрессовой ситуации происходит стимуляция всех систем организма.

У многих студентов на фоне нагрузки и повышенных требований развивается стресс. Как выясняют психологи, стресс в жизни студента – явление совсем не редкое, многие молодые люди подвержены этой болезни, особенно в период сессии или сдачи экзаменов. Эмоциональное напряжение у студентов начинается по крайней мере за 3-4 дня до начала сессии и сохраняется на всем ее протяжении даже в самые спокойные дни. Наличие эмоционального напряжения и в меж экзаменационные дни свидетельство того, что экзаменационная сессия сопровождается непрерывным, хроническим стрессом. В свою очередь, к стрессу приводят ссоры, неудачи и другие события жизни, которые психиатры обозначают как психические травмы. Период обучения оказывает значительное влияние на формирование личности, поэтому проблемы психического здоровья студентов весьма актуальна.

Длительное пребывание студента в состоянии стресса приводит к истощению нервной системы, что ведет за собой негативные последствия: разлад в работе органов и систем, обострение хронических заболеваний, нежелание учиться и общаться со сверстниками…

Я решила выяснить, в какой степени студенты нашей группы подвержены стрессу.

В моем исследовании приняли участие 20 студентов первого и второго курса специальности « экология ».

Для оценки степени раздражительности, нервозности, вспыльчивости и способности контролировать эти качества использовался Тест на стрессоустойчивость.

Тест состоит из 16 вопросов и трех вариантов ответов: «да, безусловно», «да, но не очень», «нет, ни в коем случае».

К тесту прилагается «Ключ». За каждый ответ испытуемому начисляются баллы: за ответ «да, безусловно» – 3 балла, за ответ «да, но не очень» – 1 балл, за ответ «нет, ни в коем случае» – 0 баллов. Баллы суммируются. Максимально возможное количество – 48 баллов.

Результаты интерпретируются следующим образом.

Более 36 баллов: « Вас не отнесешь к числу терпеливых и спокойных людей. Вас раздражает почти все, даже самое незначительное. Вы вспыльчивы и легко выходите из себя. Это расшатывает Вашу нервную систему, усиливая трения с окружающими».

От 13 баллов до 36 баллов: «Вы принадлежите к наиболее распространенной группе людей. Вас раздражают только очень неприятные вещи. Не драматизируя повседневные невзгоды, Вы способны легко забывать о них».

Менее 13 баллов: «Вы достаточно спокойный человек, реально смотрящий на жизнь. Вас не так-то просто вывести из равновесия. А это гарантия против стрессов».

64 % студентов получили результаты от 13 баллов до 36 баллов. Это говорит о том, что они относятся к наиболее распространённой группе людей, которых раздражают только очень неприятные вещи. Остальные 36 % студентов (в их числе оказались только мальчики) принадлежат к группе достаточно спокойных людей, мало подверженных стрессу.

Как помочь студенту справиться со стрессом?

Нужно научиться правильно, распределять свое время. Этот простой совет может сослужить хорошую службу студенту во время учебы. Умение планировать и грамотно растрачивать свои силы поможет все успевать в учебе и находить время для полноценного отдыха.

Необходимо совершать каждодневные прогулки на свежем воздухе, спать не менее 8 часов в сутки, причем, делать это нужно в ночные часы. Общаться с друзьями или знакомыми в свободное от учебы время. Искать положительные моменты в любой ситуации.

Один из лучших способов быстро выйти из состояния стресса – физические упражнения, движение. Активные физические упражнения выводят из организма гормоны стресса.

Не следует переедать перед экзаменом. Рекомендуется сбалансированное питание, обогащенное витаминами и йодом. Хорошо съесть банан, немного шоколада, выпить крепкий чай с лимоном.

Если у вас появилось раздражение, уделите себе 5 минут:

- — зайдите в ванную комнату, умойтесь поочередно холодной, горячей и опять холодной водой;
- — глядя в зеркало и, невзирая на то, что там не все вам нравится, скажите себе комплимент;
- — жестом подарите себе какой-либо подарок, например, букет цветов;
- — пошлите себе воздушный поцелуй и сами же его поймайте;
- — улыбнитесь себе и скажите «ах, какой я молодец!»;
- — пропойте свое настроение строчкой из песни, наиболее его отражающей;
- — а теперь спойте бодрую оптимистичную песню и смело идите готовиться к экзаменам!

А главное надо понимать, что экзамены — путь к новым победам и свершениям, они не только определяют уровень знания ученика, но открывают дорогу к новым достижения, расширяют возможности в познании и развитии личности!

Список использованной литературы:
1. http://kemgkb4.ru/profilaktika-stressa-studentov/.
2. https://vitaportal.ru/psihologiya/stress-u-studentov.html.

Гарт П.О., студент 1 курса
Научный руководитель – д.п.н., профессор Минжанов Н.А.
Карагандинский экономический университет, г. Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖЬ И СПОРТ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Для развития физической культуры и спорта республики, создания благоприятных условий для формирования эффективной модели государственной политики в области физической культуры Указом Президента Республики Казахстан от 11 января 2016 года была утверждена «Концепция развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года». В ней отмечается, что в целях реализации институциональной реформы «Идентичность и единство» Плана нации Президента РК Н. А. Назарбаева «100 конкретных шагов: современное государство для всех» важным направлением государственной политики являются укрепление и развитие казахстанской идентичности и единства на основе ценностей общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел».[1]

Позитивное здоровье людей благотворно сказывается на всех сферах общественной жизни. В мировоззрении и ментальности здоровой нации превалируют оптимизм, вера в собственную значимость и благоприятные перспективы. И очевиден тот факт, что благосостояние граждан в стране напрямую зависит от экономического роста государства. Очевидна и такая зависимость, когда периоды экономического подъема страны совпадают с взлетом популярности физической культуры и спорта. Ответ прост: здоровый спортивный энтузиазм повышает заряд бодрости, энергетический потенциал граждан, что непосредственным образом позитивно сказывается на росте экономики и благоприятном психическом состоянии людей.[2]

Стремящаяся к укреплению здоровья нация «дает открытый бой» таким негативным явлениям, как табакокурение, пьянство, наркомания, и соответственно, правонарушениям. А увлечение курением, «зеленым змием», психотропными веществами подрывает здоровье, заметно сокращает продолжительность жизни трудоспособного населения. Проявляется и целый ряд иных негативных факторов. Здоровая и активная часть населения, особенно молодежь, естественно, обладают более высокой работоспособностью (говоря современным языком – конкурентоспособностью), неизмеримо большим потенциалом для самореализации, что положительно влияет на создание ускоряющейся эффективной экономической системы. В современном мире экономический рост, его устойчивость и положительная динамика во многом зависят от конкурентоспособности человеческих ресурсов – ее стабильности, целе¬устремленности и работоспособности. Эти составляющие представляют собой существенные конкурентные преимущества трудовых ресурсов во всех сферах жизни, и в том числе эффективной экономики. А роль физической культуры и спорта для здорового образа жизни и эмоционального подъема общепризнанна. Еще древнеримский поэт Ювенал отмечал: «В здоровом теле – здоровый дух».

В Казахстане государственная политика в области спорта и физической культуры строится на реализации сбалансированного подхода к развитию массового физкультурного движения и спорта, нацеленных на достижение высоких (на уровне мировых) результатов.

Приоритетным направлением является увеличение охвата населения страны систематическими занятиями физической культурой и спортом.

Так, по некоторым информационным данным Министерства культуры и спорта Республики Казахстан, в рамках пропаганды здорового образа жизни и развития массового спорта в стране обеспечено систематическое проведение массовых спортивных мероприятий (спартакиады, турниры, спортивные семейные соревнования, массовые забеги). В 2017 году проведено 44 тысячи мероприятий с общим охватом 5,6 млн. чел., в 2016 году – 43 тыс. мероприятий с охватом 5,6 млн. чел., в 2015 году – 33 тыс. мероприятий с охватом 4,6 млн. человек.[2]

В 2017 году в республике действовало 537 детско-подростковых клуба (ДПК), детско-юношеских клубов физической подготовленности (ДЮКПФ) составило 96 единиц. Благодаря принятым мерам по совершенствованию системы физического воспитания детей, наблюдается рост интереса школьников к занятиям в спортивных секциях. По итогам 2017 года, количество детей и подростков, занимающихся физической культурой и спортом, возросло по сравнению с 2016 годом на 5,5 процента и составило 451,2 тыс. школьников из 2,9 млн. всего обучающихся в школах, или 15,4 процента (в 2016 году – 15,3 процента).[3]

В детско-подростковых клубах и детско-юношеских клубах физической подготовленности в 2017 году было охвачено более 124,4 тыс. детей и подростков, по сравнению с 2016 годом рост на 8,5 процента, или на 9,8 тыс. детей (в 2016 году – 114,6 тыс. детей).[3]

Активно развивается сфера студенческого спорта. В республике 128 высших учебных заведений, в которых обучаются 414,5 тыс. студентов, занятиями физической культурой охвачены 324,0 тыс. студентов 1-2 курсов в программе обязательного предмета и 3-4 курсов в вариативной части учебного плана, что составляет 78,1 процента от общего количества обучающихся.[3]

Национальные виды спорта в Казахстане являются неотъемлемой частью физического воспитания, фактором привлечения молодежи и укрепления здоровья населения. Активное развитие получили национальные виды спорта, которыми, по итогам 2017 года, занимаются свыше 343,3 тыс. человек, или 6,1 процента от общего числа занимающихся физической культурой и спортом в стране (2015 г. – 299,7 тыс. чел., 2016 г. – 278,2 тыс. человек).[4]

Полагаем, что для укрепления здоровья населения путем развития инфраструктуры спорта, популяризации массового физкультурного движения и спорта высших достижений и приобщения различных слоев общества к регулярным занятиям физической культурой и спортом необходимо повышение интереса различных категорий граждан Казахстана к занятиям физической культурой и спортом, создание и внедрение в образовательный процесс эффективной системы физического воспитания, внедрение новых научных и методических разработок в области спорта, развитие материально-технической базы спорта и т. п.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента РК Н.Назарбаева от 5 октября 2018. http:/ /www. akorda .kz/ru/ addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-5-oktyabrya-2018-g

2. Развитие спорта в Казахстане. // Казахстанская правда, 2017. http://mfa.kz/ru/helsinki/content-view/25-27-oktabra-2017-g-v-astane-projdut-viii-kazahstanskie-mezdunarodnye-vystavki-selskogo-hozajstva-kazagrokazfarm-2017

3. Молодежь выбирает спорт. //Вечерняя Астана. 2018 https://www.youtube.com/watch?v=1WoCPN3ZH8k

4. «Проспорт», 2018 г. «Продвижение спорта в массы» https://123ru.net/smi/prosportkz-kz/archive/2018/

Гисс Н.О студентка 2курса
Научный руководитель - Тебаев Ж.Ж
Карагандинский экономически университет, г. Караганда Республика Казахстан

СПОРТ – НАЧАЛО НОВОГО

Здоровое население является предпосылкой социального благополучия и нормального экономического положения отдельного человека и нации в целом. Будет здоровая молодежь, будет и здоровое поколение. Современный взгляд на здоровье подрастающего поколения заставляет задуматься о будущем нашей страны. Молодое поколение должно осознать, что у них есть будущее, и оно - в их руках. Безусловно, здоровая молодежь, здоровая нация – залог успеха, дальнейшего процветания государства. В одном из Посланий Президента «Стратегия Казахстан-2050» здоровье нации рассматривается как основа успешного будущего. Поэтому Министерство здравоохранения в первую очередь уделяет много внимания вопросам сохранения и укрепления здоровья Казахстанцев. Будущее страны заключается, прежде всего, в здоровой, зрелой и благополучной нации. Вы, молодое поколение – будущее Казахстана. Вам его строить и беречь, укреплять. Хочется, чтобы юное поколение, наше будущее, научились укреплять свое здоровье, и в этом деле нет мелочей. Здоровый образ жизни становится все более популярным среди подростков, однако очень многое зависит от самого человека, от того, как он относится к себе, к своему будущем. Умение вести здоровый образ жизни – признак высокой культуры человека, его образованности, настойчивости, воли.

Здоровый образ жизни — образ жизни отдельного человека или общества в целом с целью профилактики болезней и укрепления здоровья. ЗОЖ - это концепция жизнедеятельности человека, направленная на улучшение и сохранение здоровья с помощью соответствующего питания, физической подготовки, морального настроя и отказа от вредных привычек. Здоровый образ жизни является предпосылкой для развития разных сторон жизнедеятельности человека, достижения им активного долголетия и полноценного выполнения социальных функций. Актуальность здорового образа жизни вызвана возрастанием и изменением характера нагрузок на организм человека в связи с усложнением общественной жизни, увеличением рисков техногенного, экологического, психологического, политического и военного характера, провоцирующих негативные сдвиги в состоянии здоровья.

Существуют и иные точки зрения на здоровый образ жизни: «здоровый образ жизни — это система разумного поведения человека (умеренность во всём, оптимальный двигательный режим, закаливание, правильное питание, рациональный режим жизни и отказ от вредных привычек) на фундаменте нравственно—религиозных и национальных традиций, которая обеспечивает человеку физическое, душевное, духовное и социальное благополучие в реальной окружающей среде и активное долголетие в рамках попущенной Господом земной жизни». Здоровый образ жизни — это активное участие в трудовой, общественной, семейно-бытовой, досуговой формах жизнедеятельности человека.

Наше главное богатство — здоровье — лишь на 10% зависит от возможностей медицины, еще всего на 10% – от наследственности, на 20% — от экологии и на целых 60% — от образа жизни: физической активности, питания, наличия или отсутствия вредных привычек и даже образа мыслей. Специалисты нашего центра готовы помочь вам в выборе верного пути к здоровому образу жизни.Необходимы базисные составляющие в ЗОЖ такие как :

• воспитание с раннего детства здоровых привычек и навыков;

• окружающая среда: безопасная и благоприятная для обитания, знания о влиянии окружающих предметов на здоровье;

• отказ от вредных привычек: самоотравления легальными наркотиками (алкоядом, табакоядом) и нелегальными.

• питание: умеренное, соответствующее физиологическим особенностям конкретного человека, информированность о качестве употребляемых продуктов;

• движения: физически активная жизнь, включая специальные физические упражнения (например, гимнастика), с учётом возрастных и физиологических особенностей;

• гигиена организма: соблюдение правил личной и общественной гигиены, владение навыками первой помощи;

• закаливание;

На физиологическое состояние человека большое влияние оказывает его психоэмоциональное состояние, которое зависит, в свою очередь, от его умственных установок.Также выделяют дополнительно аспекты ЗОЖ:

• эмоциональное самочувствие: психогигиена, умение справляться с собственными эмоциями, сложными ситуациями;

• интеллектуальное самочувствие: способность человека узнавать и использовать новую информацию для оптимальных действий в новых обстоятельствах;

• духовное самочувствие: способность устанавливать действительно значимые, конструктивные жизненные цели и стремиться к ним, оптимизм.

Если люди нравственно и физически здоровы, воодушевлены стремлением к цели. Чувствуют реальную заботу и защиту со стороны государства, то они уверенно смотрят в будущее и способны создать здоровые, дружные, прочные, основанные на любви семьи, которые обеспечивают стабильный темп роста численности населения. С раннего детства мы должны приучать наших детей к здоровому образу жизни. Записывать на различные спортивные секции, посещать всей семьей спортивные мероприятия. Сами родители должные показывать только положительный пример, отказавшись от всех вредных привычек.

В заключении мы можем сказать, что здоровая нация это прежде всего здоровая молодежь. Современная молодежь крайне прагматична и четко понимает какую выгоду она ожидает от тех или иных своих действий и в этом смысле значимо отличается от представителей предыдущих поколений.

Список использованной литературы

1. «Казахи»-Алматы:Казахстан 1995г.
2. Журнал «Sport review»

Данникер А.В., ученик 11 «А» класса,
Научный руководитель: магистр, ст. пр-ль, Абдурахманова З.А.
КГУ ОСШ № 11, Карагандинская область, г.Темиртау, Республика Казахстан

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ БУДУЩЕГО НАЦИИ

Здоровье человека – это счастье.
Аристотель

В Послании Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева как говориться, сегодня мир вступает в эпоху Четвертой промышленной революции, эру глубоких и стремительных изменений: технологических, экономических и социальных. Новый технологический уклад кардинально меняет то, как мы работаем, реализуем свои гражданские права, воспитываем детей. Необходимость быть готовыми к глобальным

изменениям и вызовам побудила нас принять Стратегию развития «Казахстан-2050». Республика Казахстан поставила цель, войти в тридцатку самых развитых стран мира.

В данное время реализуется План нации – 100 конкретных шагов, из которых реализованы программы нашего Президента Н.А. Назарбаева – это «Третья модернизация Казахстана», «Программа индустриализации», принята комплексная программа «Цифровой Казахстан» и разработан комплексный Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года. Данное Послание определяет, что нам предстоит сделать для успешной навигации и адаптации в новом мире – мире Четвертой промышленной революции. Именно в этом 2019 году наш Президент посвятил году молодежи и мы молодежь должны развивать, внедрять новые технологии и разрабатывать новые проекты для улучшении жизни населения.

Особое внимание остановились на программе Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 10 января 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» на направление «Первоклассное здравоохранение и здоровая нация». С ростом продолжительности жизни населения и развитием медицинских технологий объем потребления медицинских услуг растет. Нужно усилить управление общественным здоровьем, пропагандируя здоровый образ жизни. Особое внимание следует уделить охране и укреплению репродуктивного здоровья молодежи. Должны быть обеспечены высокоэффективные новые технологические оборудования с принятием передового международного опыта. Необходимо повысить доступность и эффективность медицинской помощи через интеграцию информационных систем, использование мобильных цифровых приложений, внедрение электронных паспортов здоровья, требуется приступить к внедрению в медицине новых технологий.

В узко биологическом смысле речь идет о физиологических адаптационных возможностях человека к воздействиям внешней среды и изменениям состояний внутренней среды. Авторы, пишущие на эту тему, включают в ЗОЖ разные составляющие, но большинство из них считают базовыми:

• воспитание с раннего детства здоровых привычек и навыков;

• окружающая среда: безопасная и благоприятная для обитания, знания о влиянии окружающих предметов на здоровье;

• отказ от вредных привычек: самоотравления легальными наркотиками (алкоядом, табакоядом) и нелегальными.

• питание: умеренное, соответствующее физиологическим особенностям конкретного человека, информированность о качестве употребляемых продуктов;

• движения: физически активная жизнь, включая специальные физические упражнения (например, гимнастика), с учётом возрастных и физиологических особенностей;

• гигиена организма: соблюдение правил личной и общественной гигиены, владение навыками первой помощи;

• закаливание;

На физиологическое состояние человека большое влияние оказывает его психоэмоциональное состояние, которое зависит, в свою очередь, от его умственных установок. Поэтому некоторые авторы также выделяют дополнительно следующие аспекты ЗОЖ:

• эмоциональное самочувствие: психогигиена, умение справляться с собственными эмоциями, сложными ситуациями;

• интеллектуальное самочувствие: способность человека узнавать и использовать новую информацию для оптимальных действий в новых обстоятельствах;

• духовное самочувствие: способность устанавливать действительно значимые, конструктивные жизненные цели и стремиться к ним, оптимизм.

«В здоровом теле – здоровый дух»- мы все много раз слышали это изречение. В этой простой фразе заложен глубочайший смысл, потому что здоровый образ жизни - предпосылка для развития разных сторон жизнедеятельности человека.

Здоровое население является основой социального благополучия и нормального экономического положения как отдельного человека, так и нации в целом. Будет здоровая молодежь - будет и здоровое поколение. Современный взгляд на здоровье подрастающего поколения заставляет задуматься о будущем нашей Республики.

Молодое поколение должно осознать, что у него есть будущее, и оно - в их руках. Безусловно, здоровая молодежь, здоровая нация – залог успеха, дальнейшего процветания государства. Мы, молодое поколение – потенциально наиболее активная часть населения, нам требуется вполне закономерный выброс энергии. Мы готовы воспринимать все новое и непознанное, не задумываясь о последствиях. При этом мы все же личностно неустойчивы, и в наши умы легче внедрить и положительный, и отрицательный образ.

Наш Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев в своих выступлениях постоянно подчёркивает: одна из приоритетных задач государства — оздоровление нации, пропаганда спорта и приобщение детей к физической культуре. Желание сохранить крепкое здоровье, желание жить полноценной жизнью – важная социальная потребность людей. «Только здоровая нация может добиться высоких достижений». Проблема «болезней поведения», вредных привычек была, есть и остаётся актуальной для современного общества, в том числе и для нашего поколения. Культ здоровья и здорового образа жизни нынче в моде у многих молодых людей. Сейчас в Казахстане стало хорошим тоном уделять здоровью и внешнему виду большое внимание: открываются новые спорткомплексы, строятся бассейны, фитнес - клубы. Прогулки и пробежки на свежем воздухе стали одной из форм образа жизни современной молодежи. Здоровье-это вершина, на которую человек должен подняться сам.

Здоровый образ жизни должен стать для каждого казахстанца нормой, а мы будем к этому стремиться, потому что понимаем: здоровый школьник сегодня - здоровая нация в будущем! А здоровая нация – это счастливый Казахстан!

Здоровый образ жизни — это целая система, концепция жизнедеятельности человека, направленная на сохранение, улучшение здоровья с помощью целого комплекса мероприятий. Здесь имеются в виду соответствующее правильное питание, адекватные физические нагрузки, моральное состояние и самое главное – отказ от вредных привычек. И только благодаря совместным усилиям, только при солидарной ответственности каждого человека за свое здоровье, мы с вами сможем, сделать очень многое для профилактики заболеваний и укрепления вашего здоровья. А здоровая нация – это основа нашего будущего.

«Физическая культура и спорт должны стать особой заботой государства. Именно здоровый образ жизни является ключом к здоровой нации», - подчеркивает Глава государства. Ни для кого не секрет, что спорт делает человека здоровым и развивает во всех отношениях: физически, нравственно, умственно. С давних времен занятия спортом поощрялись медициной, причем, в любом возрасте. Ведь активный образ жизни, свежий воздух и физические нагрузки способствуют улучшенному мышлению, кровообращению, благоприятно влияют на все жизненные процессы.

Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев личным примером призывает казахстанцев активнее заниматься спортом, потому что только здоровая нация может называться конкурентоспособной. С глубокой древности народ считал здоровье главным богатством человека, и, следуя этому древнему завету, государство делает все возможное для того, чтобы крепить духовное и физическое здоровье граждан. Кроме того, как отметил Глава государства, спорт – это сфера, которая работает на престиж и авторитет страны.

Список использованной литературы:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың мақаласы Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» https://egemen.kz/article/nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghdar-rukhani-zhanhghyru әқ» 2017жыл

2. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа

мүмкіндіктері» https://www.inform.kz/kz/tortinshi-onerkasiptik-revolyuciya-zhagdayyndagy-damudyn-zhana-mumkindikteri-elbasy-zholdauy_a31186176 9 қантар 2018 жыл.

3. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы. https://zerde.gov.kz/kz/activity/bagdarlamalard%C4%B1-basqaru/digital-kazakhstan/#hcq=HTKrGVq 12 желтоқсан 2017 жыл.

4. Центр формирования здорового образа жизни по Северо-казахстанской области | 2015. http://sko-zozh.kz/zdorovaya-naciya-osnova-nashego-budushhego/

Елдосова А.К. 9 «А» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – тарих пәнінің мұғалімі Ахметжанова К.Т.
«№102 мектеп- гимназия» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРДЕ ТЕЗ ТАМАҚТАНУДЫҢ ЗИЯНЫ

Денсаулық - баға жетпес байлық. Дені сау адамдар оптимист, жігерлі, пайдалы істерді орындауға, айналадағыларға қуаныш сыйлауға ұмтылады. Әрбір адам өз денсаулығының иесі болып табылады, өйткені біздің жағдайымыз 50% - ға біздің өзімізге байланысты: өмір салтына, тамақтануға, күн тәртібіне, зиянды әдеттердің болмауына. Адам жас кезінен бастап өз денсаулығын сақтау қажет. Денсаулықтың маңыздылығын адамдар да, мемлекет де мойындайды.

Біздің еліміздің болашағы ұлттың рухани және физикалық денсаулығына байланысты. Бүгінгі күні қоғамның денсаулығы туралы мәселе өте өзекті, себебі адамдардың көпшілігі түрлі ауруларға ұшырайды. Нанотехнологиялардың пайда болуымен, компьютерлердің, планшеттердің, ұялы телефондардың қол жетімділігімен, тіпті жедел тамақтың, яғни фаст-фудты (ағылшын тілінен аударғанда fast food – тез тамақтану) балалардың тұтынуымен олардың ауру санының өсуі күрт артты. Осылайша, қоғамның кішкентай мүшесінің рухани денсаулығы да зардап шегеді.

Ең заманауи қыздар мен жігіттер фаст-фудпен тамақтану, темекі шегу мен әртүрлі энергетикалық сусындарды ішу сәнді деп санайды. Олар өздерінің денсаулығы мен болашақ балаларының денсаулығы туралы мүлдем ойламайды. Әсіресе, фаст-фудпен тамақтанып, темекі шегетін және спиртті ішімдіктерді ішетін жүкті әйелдер, содан кейін оның әртүрлі аурулары- болашақ ұрпағының өміріне балта шабады.

Соңғы уақытта елімізде демографиялық проблема байқалады. Туған адамдардың саны өлгендердің санына қарағанда аз. Азаматтардың саны азаюда. Бұл мемлекет үшін үлкен проблема, оны мүмкіндігінше тезірек шешу қажет.

Дені сау балалар – дені сау ұлттың, мызғымас, мықты және бай елдің болашағы. «Фаст-фуд мәселесі - адамзат қатерінің бірі»,- дейді дәрігерлер. Алайда, оның жанкүйерлерінің саны азаймайды, фаст-фудтың әлемдік индустриясы әсерлі қарқынмен өсіп келеді. Қазақстан нарығы да артта қалмайды, өткен жылы тұтынушылар «жылдам тағамға» шамамен бір жарым миллиард доллар жұмсаған. Қазіргі заман адамдары рационалды тамақтануға ғана емес, сонымен қатар тамақ тұтыну режиміне де үйренген жоқ. Үйде тамақтану мәдениетінің болмауы, заманауи өмірдің жоғары қарқыны бізді тез дайындалатын тағамды жиі қолдануға әкеледі. Айта кету керек, мұндай тағам пайдалы емес, дұрыс емес. Сондықтан біздің денсаулығымызға фаст-фудтың келтіретін зияны туралы айту маңызды және өзекті. Бұл тақырыпты зерделей отырып, пайдалы және зиянды өнімдер туралы, балалардың көп мөлшерде тез дайындалатын өнімдерді қолданатыны туралы білуге болады.

Фаст-фуд мына өнімдерді қамтиды: сэндвич, хот-дог, корн-дог, гамбургер, бутерброд, попкорн, тез дайындалатын кеспе, чипс, жүгері қауызы, фри-картоп, тәтті бауырсақ, пицца, шаурма.

1920 жылдары ең бірінші фаст-фуд тағамы Америкада қолданысқа ие болды. 1921 жылы Канзаста White Castle атты компания ашылып, алғашқылардың бірі болып гамбургер

дайындаған еді. Бұл компания келушілерді гамбургердің бағасының тұрақтылығымен жаулап алды, бірақ тағамның сапасы мен құндылығы жөнінде компания басшысы Билли Инграма ойламады. 1940 жылдардың соңында White Castle компаниясының мықты бәсекелесі болып McDonald's компаниясы бой түзеді.

Ең басты мәселе зияны жөнінде айтар болсақ, швед биохимиктері зерттеулерінде бір порция картопты «Фри» - де адам ағзасына улы болып табылатын химиялық қосылыс - акриламид нормасынан 50 есе асып тұр. Яғни бір порция да 50 грамм акриламид бар, тіпті бір қорап темекінің өзінде акриламид 20 грамм. Бір порция картопты «Фри» жесек, онда біз 2,5 қорап темекі шеккенмен бірдей болдық. Бір гамбургер құрамында 46 % тұз, 45 % майлар бар, ал, бұл - бір күндік норма. Және бұдан басқа холестирин, көмірсулар, зиянды майлар.

Мамандар соңғы уақытта еуропалық халық америкалықтар сияқты неге салмақ жинаудың себебін анықтауға тырысты. Болжам бойынша, басты себеп - тамақтану әдетінде. Фаст-фудпен әуестену адамның салмағына ғана емес, сонымен қатар оның денсаулығына да әсер етеді, инфаркт пен диабеттің пайда болу қаупін арттырады. Диетологтардың бағалауы бойынша ең қауіпті фастфуд - шаурма. Ғалымдар бұл тағамда тым көп май бар екенін түсіндіреді: «1 шаурманы жеу- ерітілген аспаздық майдың бір бокалын ішумен тең». Егер 1 шаурманы аптасына 2 рет жесе, инфаркт қаупі бірнеше есе артады. Америкалық мамандар бұл фастфуд ішек инфекциясының көзі екенін ескертеді. Фастфуд тағамдарының кең етек алуы америкалықтардың күрт семіруіне әкелді. Америка ауруларды бақылау орталығының есептеуінше, семіздіктен жылына 248 мың америкалық өледі екен. Клиникалық сынақтар шаурма үшін салат толтырғыштарда 70% - да ішек таяқшасы табылатындығын көрсетті.

Фаст-фуд- шет елдерде басталған сән, яғни біздің елге де жетті, бұл ғалымдар мен медиктердің қорқынышына алып келді. 99% тез дайындалатын тамақ химиядан тұрады, бұл бірқатар ауруларға әкеледі. Тез дайындалатын тағам бастапқыда ас ішуге мүмкіндігі жоқ бос отырған адамға есептелген, бірақ соңғы уақытта осындай жоспарды дайындаған компаниялардың мақсаты - балалар мен жас ұрпақтың денсаулығын құрту болды.

Бұл тағам ағзада ми жасушаларына әсер ететін опиаттар көп мөлшерде өндіреді, бұл есірткі сияқты тәуелділік тудырады. Балалар мұндай тағамды қолдана отырып семіздікке, атеросклерозға, дисбактериозға, гастритке, асқазан жарасына, иммунитеттің болмауына, дене бітімінің бұзылуына, ми қызметінің бұзылуына, сондай-ақ ақыл-ойдың дамымауына бейім. Жағымсыз қасиеттер тез арада зат алмасуға әсер етеді, бұл клиникалық семіздікке әкеледі.

Сонымен қатар, фаст-фудты қолдану және ұсынылған газдар гормондардың тепе-теңдігінің бұзылуына әкеледі, осыған байланысты осы зиянды тағамның үлкен мөлшері сіңеді. Медициналық зерттеулер барлық бутербродтарда көптеген холестерин бар екенін көрсетті, соның салдарынан қан тамырларының бітелуі және жүрек жұмысының нашарлауы пайда болады. Ресейлік дәрігерлер сусындар туралы алаңдаушылық тудырады, себебі олар:

-біріншіден, өте калориялы;

-екіншіден, ондағы барлық компоненттер семіздікке және аллергияға бейімділікке әкеледі.

Қазақстандық дәрігер мамандарының ұсыныстары бойынша, салауатты өмір салтын қалыптастыру проблемаларының қазақстандық ұлттық орталығында (СӨСҚПҰО) фаст-фудты және басқа да бірқатар азық-түлік өнімдерін теледидарда жарнамалауды шектеу қажет деп санайды.

«Фаст-фуд және тез термиялық өңдеуден өтіп жатқан азық-түлік өнімдерінің жарнамасын шектеу қажет, оларға дәм сапасын жақсарту үшін әр түрлі бояғыштар, консерванттар қосылады, өйткені олар адам ағзасына зиянды әсер етеді», - деді СӨСҚПҰО бас директоры Сәуле Диқанбаева Алматыда өткен «Тамақтану-қазіргі заманның басты мәселесі» атты дөңгелек үстел барысында. Оның айтуынша, чипстерде, мысалы, ағзадан шығарылмайтын трансгендік майлар бар. «Трансгендік майлар бірде-бір табиғи өнімде болмайды, бұл ретте олар ағзадан шығарылмайды. Чипстерді кез келген баланың қолында көруге болады», - деді маман.

«Чипстерді, энергетикалық сусындарды, батончиктерді, кириешкаларды, коланы, фанталарды балалар теледидарды тамашалағанда кешкі сағат алтыдан тоғызға дейін жарнамалауға тыйым салу керек», - деп мәлімдеді С. Диқанбаева. Сонымен қатар, ол мектептерде аталған азық-түлік өнімдері бар автоматтар орын алмайды деп есептейді. Салауатты өмір салты орталығы барлық қазақстандық оқушылар үшін ыстық тамақ енгізуді ұсынады.

С. Диқанбаеваның мәліметінше, оқушыларға арналған ыстық тамақ бағдарламасына АҚШ - та жыл сайын $9 млрд, Жапонияда - $3,2 млрд, Финляндияда - 270 млн. еуро жұмсалады. «Қазақстанда үш жыл бойы бастауыш сынып оқушыларына арналған ыстық тамақ бағдарламасы жұмыс істейді және барлық оқушыларға ыстық тамақ ұйымдастыру мәселесін қою қажет», - деді С. Диқанбаева.

Адамның денсаулығы үшін- тиімді тамақтана білу өте маңызды. Тиімді тамақтану дегеніміз – құрамында түрлі қоректік заттардың толық мөлшері бар тамақпен ағзаны дұрыс, уақытылы қамтамасыз ету.

Қысқасы, фаст-фудтың алып келер зияны болмаса, ешбір атап айтатын пайдасы жоқ. Иә, құрамында ешқандай пайдалы заттары, дәрумені жоқ жедел тамақты, яғни фаст- фудты тұтынып, әртүрлі ауруға шалдығып, өз денсаулығымызды құртқанша, үйде Анамыздың қолымен әзірленген асты тұтынған артық емес пе?! Өйткені «Ауру-батпандап кіріп, мысқылдап шығады»

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1.«Денсаулық» журналы, Алматы - 02.2019,

2.https://infourok.ru/ilimi-zhmis-fastfud-nemese-zheil-taamdardi-adam-azasina-seri-459368.html

3.https://nsportal.ru/ap/library/nauchno-tekhnicheskoe-tvorchestvo/2012/11/17/nauchnyy-proekt-na-temu-fast-fud-bystraya-eda-ili

4.http://dereksiz.org/fast-fudti-adam-afzasina-ziyani.html

Епишко А., ученица 9 класса
Научный руководитель- учитель истории Кулагина Л.Н.
Коммунальное государственное учреждение «СОШ №17», г. Караганда,
Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Люди во все времена считали, что главное богатство человека – здоровье. Спорт и молодежь - два неразрывно связанных понятия. Мы те, кто является жизненной силой и энергией нашего общества, в чьих руках дальнейшая судьба государства, его престиж на мировой политической арене. Для нас открыты все дороги, поэтому я и моё поколение должны оправдать надежды нашей страны.

Республика Казахстан пропагандирует здоровый образ жизни, молодежь Казахстана – «за». Численность молодёжи в стране в возрасте 14-29 лет составляет 4 млн. человек. Это каждый четвертый житель!

Но больше 50% из них не соблюдают здоровый образ жизни. Как показал анализ статистических данных, в текущем году к административной. ответственности по статье 440 (распитие алкогольных напитков) и 441 (курение в общественных местах) Кодекса Республики Казахстан об административных правонарушениях привлечено, 267 и 1073 несовершеннолетних, соответственно. Основную долю составляют лица 17 - летнего

возраста – 843 факта (по ст. 440 Кодекса – 177, по ст. 441 Кодекса - 666), 16 - летнего возраста – 497 фактов (по ст. 440 Кодекса – 90, по ст. 441 Кодекса - 407).

1 317 несовершеннолетних правонарушителей привлечены к штрафу на сумму 9 444 857 тенге, из которых уплатили лишь 542 штрафа на сумму 3 728 536 тенге или 39,4%. В остальных 23 случаях несовершеннолетние были подвергнуты к предупреждению.

Напрашивается вывод современная молодежь не всегда умеет организовывать свой досуг.

Острая проблема в молодежной среде - это болезни социального характера: курение, алкоголизм, наркомания, токсикомания, венерические заболевания, СПИД.

По последним данным, каждый третий учащийся учебных заведений курит. Причем, курение становится все более популярным среди девочек. По статистике, в Казахстане курят более 27% (2011 год) казахстанцев-это 4,2 млн. человек. По оценке специалистов - это "табачная эпидемия" и прямое следствие деятельности табачных компаний, их агрессивного маркетинга и рекламы табачных изделий. Анализ причин курения показывает, что формирование данной привычки наиболее часто отмечается среди юношей и девушек, имеющих членов семьи, сверстников или друзей, которые курят. Табак, употребляемый в любом виде, представляет серьезную угрозу для здоровья человека. Сигаретный дым наносит вред и тем людям, которые находятся рядом с курящим. Табак является психоактивным средством, вызывающим пристрастие. Дым от горящего табака при курении обладает сложным составом.

Влияние сигарет на лёгкие человека. По данным Агентства РК по развитию физической культуры и спорта (на 1.01.2018г)., количество людей в стране, занимающихся спортом, составляет всего 15%. Несколько лет назад, молодежь даже не задумывалась о здоровом образе жизни и отказе от вредных привычек. Так как раньше все хотели повзрослеть раньше и выбирали не самый лучший образ жизни. А это был и алкоголь, и курение, и сидячий образ жизни, и вредное питание. А сейчас тема здорового образа жизни, становиться актуальной и модной. Сегодня молодежь выбирает правильное питание и активный образ жизни.

С каждым днем в нашем городе строится все больше спортивных сооружений. В нашей школе много спортивных секций: танцы, легкая атлетика, полиатлон, футбол, волейбол, тоғыз құмалак, в соседних школах- тхэквондо, карате, казхша курес и другие виды спорта. У карагандинской молодежи есть много возможностей, например, недавно открылся в Майкудуке физкультурно-оздоровительный комплекс имени карагандинского боксера Геннадия Головкина, множество батутных центров. Также карагандинская молодежь может посещать Центр бокса им. Серика Сапиева, теннисный центр. Много лет в Караганде существует молодежная футбольная команда «Шахтер», членами которой являются учащиеся нашей, 17-й школы г.Карагнды.

Я думаю, что совсем не обязательно куда- то ходить ,что бы заниматься спортом, можно заниматься дома. Ведь здоровый образ жизни – это не только посещение спортивных залов и фитнес-центров, здоровый образ жизни- это когда мы соблюдаем режим дня, правильно питаемся , и не употребляем алкоголь и табачную продукцию. С каждым днем в современном мире все актуальней среди подростающего поколения тенденция следить за собой, заниматься спортом.

Я призываю и молодежь и старшее поколение следить за своим здоровьем! Если мы будем вести здоровый образ жизни , мы будем меньше болеть. Здоровая нация – процветающее государство!

Список используемой литературы:

1. www.inform.kz/ru/v-kazahstane-kuryat-22
2. http://ekaraganda.kz/

Ерғали Амага, студентка 1 курса
Научный руководитель – преподаватель физического воспитания Парфенова А.А.
КГУ « Карагандинский агротехнический колледж», город Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Стратегия «Казахстан-2050» новый политический курс состоявшегося государства»: «Здоровье нации – основа нашего успешного будущего».

Одной из задач в области устойчивого развития страны является увеличение средней продолжительности жизни населения с внедрением и совершенствованием механизмов, обеспечивающих оздоровление нации. Президент Казахстана Н.А. Назарбаев отмечает важность популяризации здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом.

Здоровый образ жизни — образ жизни отдельного человека или общества в целом с целью профилактики болезней и укрепления здоровья. ЗОЖ - это концепция жизнедеятельности человека, направленная на улучшение и сохранение здоровья с помощью соответствующего питания, физической подготовки, морального настроя и отказа от вредных привычек.

Здоровый образ жизни является предпосылкой для развития разных сторон жизнедеятельности человека, достижения им активного долголетия и полноценного выполнения социальных функций.

Актуальность здорового образа жизни вызвана возрастанием и изменением характера нагрузок на организм человека в связи с усложнением общественной жизни, увеличением рисков техногенного, экологического, психологического, политического и военного характера, провоцирующих негативные сдвиги в состоянии здоровья.

Существуют и иные точки зрения на здоровый образ жизни: «здоровый образ жизни — это система разумного поведения человека (умеренность во всём, оптимальный двигательный режим, закаливание, правильное питание, рациональный режим жизни и отказ от вредных привычек) на фундаменте нравственно—религиозных и национальных традиций, которая обеспечивает человеку физическое, душевное, духовное и социальное благополучие в реальной окружающей среде и активное долголетие в рамках попущенной Господом земной жизни».

Здоровый образ жизни — это активное участие в трудовой, общественной, семейно-бытовой, досуговой формах жизнедеятельности человека.

В узко биологическом смысле речь идет о физиологических адаптационных возможностях человека к воздействиям внешней среды и изменениям состояний внутренней среды. Авторы, пишущие на эту тему, включают в ЗОЖ разные составляющие, но большинство из них считают базовыми:

• воспитание с раннего детства здоровых привычек и навыков;

• окружающая среда: безопасная и благоприятная для обитания, знания о влиянии окружающих предметов на здоровье;

• отказ от вредных привычек: самоотравления легальными наркотиками (алкоядом, табакоядом) и нелегальными.

• питание: умеренное, соответствующее физиологическим особенностям конкретного человека, информированность о качестве употребляемых продуктов;

• движения: физически активная жизнь, включая специальные физические упражнения (например, гимнастика), с учётом возрастных и физиологических особенностей;

• гигиена организма: соблюдение правил личной и общественной гигиены, владение навыками первой помощи;

• закаливание;

На физиологическое состояние человека большое влияние оказывает его психоэмоциональное состояние, которое зависит, в свою очередь, от его умственных установок. Поэтому некоторые авторы также выделяют дополнительно следующие аспекты ЗОЖ:

• эмоциональное самочувствие: психогигиена, умение справляться с собственными эмоциями, сложными ситуациями;

• интеллектуальное самочувствие: способность человека узнавать и использовать новую информацию для оптимальных действий в новых обстоятельствах;

• духовное самочувствие: способность устанавливать действительно значимые, конструктивные жизненные цели и стремиться к ним, оптимизм.

Цель проводимых мероприятий и создание условий - формирование духовно и физически здорового человека; формирование понятия о здоровом образе жизни; повышение психологической устойчивости и функциональных возможностей всего организма к воздействию неблагоприятных факторов; воспитание бережного отношения к собственному здоровью и здоровью других людей и на этой основе содействовать формированию жизненно необходимых физических качеств.

Оздоровительная направленность спортивно-оздоровительных мероприятий выражается в их содействии правильному формированию и закалке организма, благоприятному развитию всех физиологических функций, укреплению здоровья, формированию здорового образа жизни.

Таким образом, физическая культура и спорт должны стать особой заботой государства. Именно здоровый образ жизни является ключом к здоровой нации.

Молодежь – это будущее страны! И это не банальный лозунг. Мы должны будем обеспечить не только благополучие наших детей, но и родителей, мы станем ответственными за три поколения людей! И чтобы достойно справиться с возложенной на нас задачей, необходимо уже сейчас приступать к участию в политической жизни страны.

Молодость – это время, когда хочется, чтобы все проблемы решались быстро, препятствия преодолевались легко, а мечты сбывались. Этот период надо использовать в полную силу. Молодые люди должны понимать, что их идеи, возможно где-то рискованные, где-то фантастические, но однозначно передовые помогут взрослым коллегам достигнуть улучшений в стране.

Нынешняя молодежь способна сама модернизировать свои силы и направить их в то русло, которое им ближе по духу. В истории всех времен и народов молодежь всегда играла ключевую роль. И это не случайно, потому что молодым присущи активные качества - жажда справедливости, отвага, честь. А если кто-то склонен в молодости усмотреть одни лишь недостатки, тому мы ответим словами американского поэта Лоуэлла: «Возможно, молодость – порок, но только чересчур быстро излечиваемый возрастом». Так что, пока от этого «порока» мы не излечились, не будем зря терять времени! Я верю, что наша молодежь – кладезь талантов, мастерства и умений, нужно не растерять тот потенциал, который заложен в нас, и суметь направить его в нужное русло, чтобы, несмотря на все трудности и препятствия, суметь поднять свою страну на должный уровень!

Мы похожи на отцов своих, но все же
Мы другие, это право молодежи.
На отцов своих не слишком походить,
По тропинкам непроторенным ходить.
Так любить, как до нас не любили,
Песни петь, как до нас не пели.
Сделать то, что до нас не успели,
Чтобы знали все, что мы были!

Самый умный, самый талантливый на свете человек, кто он? Конечно же, ты сам! И хотя порой кажется, что другие умнее и одарённее, внутренний голос никогда не должен замолкать: ты – самый лучший, ты всё можешь, тебе любые задачи по плечу. Как прекрасна

молодость! Она – не только незабываемый период в жизни каждого человека! Это время надежд, открытий, неуемной энергии, честолюбивых планов и их реализации. Энергия молодых, нестандартные решения многих вопросов, яркие идеи, умение добиваться поставленных целей всегда востребованы нашим обществом.

А задача старшего поколения – помочь молодым определить своё достойное место в этом сложном мире, максимально реализовать себя, ведь в их руках будущее родного города, региона, страны – и всем хочется, чтобы эти руки были крепкими и надёжными!

Список используемой литературы:

1. Современный толковый словарь русского языка под редакцией Кузнецова;
2. http://www.fireman.kz/news/7502.html. Будущее нации в укреплении здорового образа жизни;
3. https://kopilkaurokov.ru/prochee/prochee/essiemolodiezhetobudushchieiestrany;

Ердаулетқызы Әсел студентка 2 курса
Научный руководитель- к.ф.н., Калиева Г.Г
Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева,
г. Сарань, Республика Казахстан.

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА БУДУЩЕГО СТРАНЫ.

С момента провозглашения независимости немало казахстанских спортсменов стали обладателями олимпийских медалей. Гораздо большее количество спортсменов стали чемпионами мира и континента.

Достижение на Олимпиаде стало победой казахстанского патриотизма. Вклад в него внесли представители многих этносов Казахстана. Успехи наших спортсменов на международной арене стали мощным фактором формирования общеказахстанской идентичности.

Особой гордостью Казахстана являются Олимпийские игры 2012 года, на которых наша страна заняла высокое 12 место среди 205 стран мира. Сразу 7 наших спортсменов завоевали высшие олимпийские медали, их имена вписаны золотыми буквами в историю независимого Казахстана!

В 2011 году в Астане и Алматы прошли 7-ые зимние Азиатские игры, на которых сборная Казахстана стала абсолютным лидером медального зачета, завоевав в упорной борьбе 70 медалей!

Главным приоритетом государства всегда являлась охрана здоровья человека. Право на охрану здоровья человека гарантирует статья 29 Конституции Республики Казахстан.

Обязательным условием формирования здорового человека, дальнейшего сохранения его здоровья, являются занятия физкультурой и спортом.

Глава государства Казахстана не раз отмечал важность популяризации среди молодежи здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом.

Пропаганда здорового образа жизни, поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры. По всей стране построены стадионы, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений.

Все спортивные объекты страны не просто являются предметом гордости, а в первую очередь служат людям и стали доступными и привлекательными для всех.

В 2017 году Казахстан проводит 28-ю Всемирную зимнюю Универсиаду в городе Алматы. В настоящее время осуществляется строительство спортивных объектов. После

Универсиады эти новые спортивные объекты и комплексы будут использоваться нашими спортсменами, служить развитию отечественного спорта и укреплению здоровья казахстанцев.

Уделяется большое значение вопросам развития физкультуры и спорта как одного из условий формирования и развития человеческого капитала. Особое значение придаются возрождению национальных видов спорта.

Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом среди казахстанской молодежи.

В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства, что здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации.

В целях исполнения Плана действий Главы государства по реализации «100 шагов» разработана Концепция развития физической культуры и спорта до 2025 года.

Приоритетными задачами концепции являются создание новой национальной системы физкультурно-спортивного воспитания населения и модернизация системы физического воспитания различных категорий и групп населения. Также большое внимание будет уделено совершенствованию подготовки спортсменов высокого класса и спортивного резерва путем открытия Академии спорта и научно-исследовательского института.

Только духовно и физически здоровая нация может достичь экономического процветания, высокого социального уровня, именно тех задач, которые указаны в Стратегии «Казахстан-2050 и Плане нации «100 конкретных шагов»!

Молодежь – это будущее страны! И это не банальный лозунг. Мы должны будем обеспечить не только благополучие наших детей, но и родителей, мы станем ответственными за три поколения людей! И чтобы достойно справиться с возложенной на нас задачей, необходимо уже сейчас приступать к участию в политической жизни страны.

Молодость – это время, когда хочется, чтобы все проблемы решались быстро, препятствия преодолевались легко, а мечты сбывались. Этот период надо использовать в полную силу. Молодые люди должны понимать, что их идеи, возможно где-то рискованные, где-то фантастические, но однозначно передовые помогут взрослым коллегам достигнуть улучшений в стране.

Нынешняя молодежь способна сама модернизировать свои силы и направить их в то русло, которое им ближе по духу. Именно это происходит с горожанами Нового Уренгоя. Да, у нас в городе функционирует, и довольно успешно, молодежный парламент.

В истории всех времен и народов молодежь всегда играла ключевую роль. И это не случайно, потому что молодым присущи активные качества - жажда справедливости, отвага, честь. А если кто-то склонен в молодости усмотреть одни лишь недостатки, тому мы ответим словами американского поэта Лоуэлла: «Возможно, молодость – порок, но только чересчур быстро излечиваемый возрастом». Так что, пока от этого «порока» мы не излечились, не будем зря терять времени! Я верю, что наша молодежь – кладезь талантов, мастерства и умений, нужно не растерять тот потенциал, который заложен в нас, и суметь направить его в нужное русло, чтобы, несмотря на все трудности и препятствия, суметь поднять Россию на должный уровень!

Мы похожи на отцов своих, но все же
Мы другие, это право молодежи.
На отцов своих не слишком походить,
По тропинкам непроторенным ходить.
Так любить, как до нас не любили,
Песни петь, как до нас не пели.
Сделать то, что до нас не успели,
Чтобы знали все, что мы были!

Самый умный, самый талантливый на свете человек, кто он? Конечно же, ты сам! И хотя порой кажется, что другие умнее и одарённее, внутренний голос никогда не должен замолкать: ты – самый лучший, ты всё можешь, тебе любые задачи по плечу. Как прекрасна молодость! Она – не только незабываемый период в жизни каждого человека! Это время надежд, открытий, неуемной энергии, честолюбивых планов и их реализации. Энергия молодых, нестандартные решения многих вопросов, яркие идеи, умение добиваться поставленных целей всегда востребованы нашим обществом.

А задача старшего поколения – помочь молодым определить своё достойное место в этом сложном мире, максимально реализовать себя, ведь в их руках будущее родного города, региона, страны – и всем хочется, чтобы эти руки были крепкими и надёжными!

Молодежь независимого Казахстана – это люди новой формации, в полной мере ощутившие незыблемость государственности и независимости своей страны. Это люди, умеющие свободно мыслить и ответственно действовать, быстро и рационально реагировать на меняющиеся социально-экономические условия, люди, стремящиеся к постоянному самосовершенствованию и улучшению стандартов жизни.

Модернизация государственной молодежной политики, проводимая в рамках социальной модернизации страны, предоставит молодым людям более широкие возможности реализации своих талантов и способностей, позволит приблизить жизненный уровень казахстанского молодого поколения к высоким мировым стандартам.

Традиционные ценности молодежи – образование и карьера – должны быть пересмотрены с учетом четкой ориентированности системы образования на рынок труда, обеспечения соответствия системы образования и профессиональной подготовки экономическим, социальным и предпринимательским реалиям, с учетом выявленных потребностей и технологических новшеств.

Повышение престижности науки среди молодежи и привлечение ее к разработке инновационных проектов должны стать одними из основных ориентиров молодежной политики.

В обществе всеобщего труда важнейшей базовой ценностью молодежи должны стать трудолюбие и особая трудовая этика, в основе которой лежит вовлеченность молодежи в экономико-трудовую деятельность. В этой связи беспрецедентный шанс для самореализации молодежи представляют программы «Социальная модернизация Казахстана: двадцать шагов к обществу всеобщего труда», Государственная программа форсированного индустриально-инновационного развития Республики Казахстан.

Большую экономическую ценность представляет высокая мобильность молодежи. Согласно исследованиям, треть молодежи готова поехать за работой в любой регион страны. Готовность к социальной адаптации в любых условиях, естественное стремление молодых людей самоутвердиться могут решить вопрос внутренней миграции в точках роста – Астане, Алматы, Шымкенте, Актобе, Актау.

Переход к инновационной экономике актуализирует задачу формирования инновационного поведения казахстанской молодежи. Молодость не любопытна ко всему, что ассоциируется у нее со вчерашним днем. Поэтому в силу своей восприимчивости ко всему новому, адаптивности к жизненным переменам, творческой интеллектуальной энергии и готовности к социально активной деятельности молодежь должна стать проводником и ускорителем внедрения в практику новых идей, инициатив и технологий. С ней должен быть связан прогресс казахстанской науки, особенно естественных, технических наук. Путь молодежи в науку – это путь в будущее.

В поле реализации государственной молодежной политики должна войти пропаганда ценности здоровья и спорта. По-прежнему высоко значимым остается принцип солидарной ответственности за свое здоровье, отказа от вредных привычек, ведение здорового образа жизни.

Спорт в Казахстане сегодня является той сферой, где социальные лифты работают наиболее отлаженно. Глобальные успехи казахстанских спортсменов наглядно показывают,

что парни и девушки, проявляя яркий талант, упорство, характер и трудолюбие, могут добиться высоких результатов, а вместе с ними славы, почета, уважения и материального благополучия.

Развитие спорта и массовой физической культуры должно стать особым приоритетом молодежной политики.

Еркін Е.Ғ., студентка 2 курса
Научный руководитель – к.ф.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова,
г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО КАЗАХСТАНА

Молодежь – самая активная, динамичная и перспективная социальная группа общества. По сведениям Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан численность молодёжи в возрасте от 14 до 30 лет составляет около 4,5 миллионов человек [1, с.69]. Молодежь является важным условием, средством и фактором любых социальных перемен и инновационной силой, способной определять вектор и перспективы развития государства. Вложения в молодежь - это инвестиции в будущее нашей страны. Как подчеркивается в постановлении правительства Республики Казахстан «О Концепции государственной молодежной политики РК до 2020 года: «Казахстан 2020: путь в будущее»: «молодежи предстоит продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения, поднять планку национальной конкурентоспособности еще выше, обеспечить Казахстану в XXI веке процветание и мировое признание. Такая миссия под силу только профессионально образованной, физически и нравственно здоровой, конкурентоспособной, патриотичной и социально ответственной молодежи. В этой связи приоритетной задачей государства становится адаптация государственной молодежной политики к требованиям времени, в котором молодежь становится важным фактором конкурентоспособности Казахстана» [2].

2019 год в Казахстане объявлен Годом молодежи [3]. Это свидетельствует о том, что решение проблем молодежи является одним из приоритетов государственной политики Казахстана. Среди множества вопросов, которые ставятся и решаются в рамках молодежной политики государства, особенно в Год молодежи, для меня интерес представляет проблема здоровья и формирования здорового образа жизни молодого поколения казахстанцев. По моему мнению, такой интерес вполне правомерен, т.к. только здоровая молодежь может продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения. Решение сложных задач, которые стоят перед нашим поколением, не представляется возможным, если молодые казахстанцы не будут физически здоровыми.

В Казахстане созданы необходимые условия, стимулирование граждан к ведению здорового образа жизни, к ежедневным занятиям физкультурой и спортом, и работа в этом направлении будет активизироваться. В Послании народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства» Президент Казахстана Н. А. Назарбаев отметил важность популяризации здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом [4].

Развитие спорта и массовой физической культуры являются особым приоритетом молодежной политики государства. Именно здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации. Важнейшим фактором развития массового спорта среди казахстанцев является личная поддержка спорта со стороны Главы государства. Президент Н.А.Назарбаев

особо отметил: «…Массовый спорт и спорт высших достижений требуют комплексного системного подхода, ведь только здоровая нация может быть конкурентоспособной» [4].

В поле реализации государственной молодежной политики в обязательном порядке включена пропаганда ценности здоровья и спорта. По-прежнему высоко значимым остается принцип солидарной ответственности за свое здоровье, отказа от вредных привычек, ведение здорового образа жизни. Спорт в Казахстане сегодня является именно той сферой, где социальные лифты работают наиболее отлажено. Глобальные успехи казахстанских спортсменов наглядно показывают, что молодые люди, проявляя яркий талант, упорство, характер и трудолюбие, могут добиться высоких результатов, а вместе с ними славы, почета, уважения и материального благополучия.

В рамках исполнения поручений Главы государства, в том числе по обеспечению 30%-ного охвата населения страны занятиями физической культурой и спортом, особое внимание уделяется развитию массового спорта среди детей и юношества.

В этих целях министерство совместно с местными исполнительными органами и министерством образования и науки создает условия по открытию в школах спортивных секций и клубов, организации соревнований школьных лиг. На сегодняшний день в школах действуют свыше 38 тысяч спортивных секций. В настоящее время принимаются меры по развитию детско-юношеского спорта по наиболее популярным видам, таким как волейбол, баскетбол и мини-футбол в рамках школьных лиг.

Со своей стороны, министерство разрабатывает законодательную основу для совершенствования порядка финансирования в целях исключения дисбаланса, когда огромные средства местных бюджетов выделяются на содержание футбольных или хоккейных команд области, а массовый спорт финансируется по остаточному принципу.

Проработан вопрос стимулирования учащейся молодежи к занятиям спортом через выдачу грантов, именных стипендий ректоров ВУЗов. Если учащиеся школ будут знать, что дополнительным бонусом при поступлении в ВУЗ явится их спортивный результат, достигнутый в соревнованиях школьных лиг, то это станет одним из мощнейших стимулов развития спорта среди школьников.

Наряду с этим, совместно с министерствами образования и науки, здравоохранения разработан План действий по развитию массового спорта и пропаганде здорового образа жизни, направленный на решение проблем детско-юношеского спорта, совершенствование кадрового обеспечения и методической работы в отрасли.

Одним из значимых факторов массового спорта является вовлечение к занятиям физической культурой и спортом лиц с ограниченными возможностями. Сегодня в республике функционируют 11 спортивных клубов для инвалидов.

Анализ статистики также показывает устойчивое развитие национальных видов спорта. В данное время республике функционируют 7 специализированных спортивных клубов по национальным видам спорта.

В настоящее время всё же в стране не хватает спортивных объектов, спортинвентаря и оборудования, доступного для всех. В этой связи Правительству и местным органам необходимо принять меры по развитию физкультуры, массового спорта и строительству физкультурно-оздоровительных объектов по типовым проектам.

Поэтому уже в этом году в Карагандинской области в городе Сатпаеве откроется Дворец школьников, начнётся строительство 4 студенческих общежитий в Караганде и Каркаралинском районе. В текущем году также запланировано открытие Областного центра здоровья молодёжи, 32 спортивных площадок, 20 хоккейных кортов, 2 ФОКов в Каркаралинском и Абайском районах. Скоро в городе Караганда в микрорайоне «Голубые пруды» начнется строительство крытого футбольного манежа на 5 тысяч мест, необходимость в котором возникла вместе с вступлением в УЕФА карагандинского футбольного клуба «Шахтер». Со следующего года Казахстанская федерация по требованию Европейского футбольного союза переходит на график игр «осень-весна». Если раньше в Караганде все футбольные матчи проходили в теплое время года на стадионе «Шахтер», то

теперь, в связи с нововведениями, в городе должен появиться крытый футбольный манеж. Но это еще не все изменения, ожидающие Караганду в ближайшем будущем. Возможно, Майкудук (а именно «Голубые пруды») и Юго-Восток соединит большой спортивный парк. По генеральному плану в этом районе 32 гектара земли отведено под застройку спортивных объектов. Помимо возведения крытого футбольного манежа власти в 2014 году планируют начать здесь строительство нового футбольного стадиона на 30 тысяч мест, так как стадион «Шахтер» был построен еще в 1958 году и уже не отвечает требованиям времени [5].

Для вовлечения молодежи в спортивную жизнь в городе Караганда действуют известные в республике спортивные комплексы.

1. Спорткомбинат имени Нуркена Абдирова функционирует с 1958 года, когда Караганда зажила спортивной жизнью. Сегодня здесь располагаются плавательный бассейн, два зала борьбы и зал бокса. Еще несколько лет назад объект пребывал в довольно плачевном состоянии. Здесь проходят областные и городские соревнования юношеских чемпионатов. Для взрослых спортсменов параметры бассейна позволяют проводить Кубок Казахстана по прыжкам в воду.

2. Центр бокса имени Серика Сапиева площадью более 5300 квадратных метров, как и Теннисный центр, и Ледовый дворец, построен к 20-летию Независимости Республики Казахстан. Зал здесь рассчитан на 800 посадочных мест. Ринг и сиденья для зрителей трансформируются, то есть убираются, когда нет соревнований, чтобы освободить зал для других видов спорта, например, футбола или волейбола. В центре бокса действуют тренировочный и тренажерный залы, гостиничный комплекс. Есть все условия для проведения тренировок национальной сборной по боксу, а также для республиканских и международных соревнований. Со дня открытия в центре уже было проведено несколько значимых соревнований: проходил турнир имени Галыма Жарылгапова, чемпионат РК по боксу среди юношей «Лучшие из лучших» и др.

3. Спортивная база центра подготовки олимпийского резерва находится в центре Караганды, хорошо известна, как среди спортсменов, так и среди любителей здорового образа жизни. Именно здесь располагается второй по популярности бассейн нашего города. Состоит ЦПОР из трех отдельно стоящих зданий: административного комплекса с гостиницей для спортсменов, тренажерного зала с сауной и гимнастическим залом и здания, где находится плавательный бассейн с тремя дорожками. Последний строили с соблюдением всех требуемых стандартов, даже пол здесь с подогревом. Глубина бассейна 180 см с плавным переходом на 220 см, длина 25 метров, ширина 8,5. Очищение воды происходит путем ее постоянной фильтрации [6].

В заключении, подводя итоги положениям статьи, следует подчеркнуть, что здоровье молодежи, формирование здорового образа жизни является важнейшим приоритетом социальной политики государства, т.к. именно молодежь является важным фактором формирования успешного будущего Казахстана.

Список использованной литературы:

1. Молодежь Республики Казахстан. Итоги национальной переписи населения. Статистический сборник. /Под ред. А. Смаилова/. - Астана, 2015. - 84 с.

2. Постановление правительства Республики Казахстан «О Концепции государственной молодежной политики РК до 2020 года: «Казахстан 2020: путь в будущее» // http://adilet.zan.kz/ rus/docs/P1300000191

3. Об объявлении Года молодежи. Указ Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева от 14.11.2018 г. // http://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/ob-obyavlenii-goda-molodezh

4. Стратегия «Казахстан-2050» новый политический курс состоявшегося государства»: Послание Президента Республики Казахстан – Лидера нации - Н.А.Назарбаева народу Казахстана // http://www.akorda.kz/ru/events/ astana_kazakhstan/ participation_in_events/ poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-lidera-nacii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazahstana-strategiya-kazahstan-2050-novyi-politicheskii

5. Как пройдет Год молодежи в Карагандинской области // https://karaganda-region.gov.kz/ru/news/id/25165
6. Караганда спортивная // https://www.kn.kz/article/7123/

Еркинов Е.Е., студент 1 курса группа Ю-15
Научный руководитель: ст. преподаватель Искаков Ж.К.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

СПОРТИВНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

В соответствии с программной статьей Главы государства от 12 апреля 2017 года "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" одним из направлений духовной модернизации признано сохранение национальной идентичности. Сфера физической культуры и спорта выступает в качестве одной из перспективных площадок, способствующих прочной социальной консолидации общества, независимо от возраста и социального статуса, формированию нации единого будущего, системному воспитанию патриотизма. В современном мире спорт и здоровый образ жизни наряду с экономическим развитием находятся в числе ключевых показателей качества жизни граждан, рассматриваются и являются важным аспектом социальной занятости населения. Республика Казахстан - одно из крупнейших в мире многонациональных государств, где проживают более ста этносов, каждый из которых обладает уникальной, особенной материальной и духовной культурой, неотъемлемым компонентом которой являются массовые виды народного спорта, имеющие глубокие корни и традиции.

Таким образом, спорт можно рассматривать как важнейший фактор укрепления межнационального общения, приобретающий особое значение в условиях возрастающей глобализации, когда государственной национальной политике нужны новые концептуальные подходы, отвечающие современным потребностям и интересам многонационального общества. В конечном итоге, спорт становится символом общенационального единства, солидарности и выступает в качестве одного из важнейших аспектов формирования основ нового казахстанского патриотизма, чувства гордости и солидарности со своей страной. Занятия физической культурой и спортом являются одним из наиболее доступных и эффективных механизмов оздоровления населения, его самореализации и развития, средством борьбы против асоциальных явлений. В Концепции развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года использован опыт стран Организации экономического сотрудничества и развития направленный на продвижение политики, ориентированной на экономический рост и социальное благополучие граждан страны, повышение их качества жизни через реализацию мероприятий по развитию массового спорта. Появление новых задач общественного развития определяет спектр приоритетных направлений для повышения эффективности государственной политики в сфере спорта и физической культуры, важнейшими из которых являются опора на ведущий мировой опыт, широкое внедрение научных подходов и принципов к управлению и развитию отрасли, инновации и др. Концепция призвана определить стратегические цели и задачи государственной политики, а также механизмы их реализации с учетом актуальных задач развития отрасли. В структуре спортивно-патриотического воспитания мотивационный компонент является определенным «стержнем», вокруг и во взаимосвязи с которым формируются другие составляющие компоненты. Это обусловлено и ем потенциалом мотивационной сферы, который в виде побудительных сил обеспечивает проявление активности и направленности поведения индивида. Мотивационный компонент спортивно-патриотического воспитания образован совокупностью социальных, психологических и

педагогических ценностей спортивной культуры и патриотизма, созданных человечеством, и включен в целостный педагогический процесс. Ценностная мировоззренческая установка на справедливое устройство мира, на равные возможности для каждого индивида является сущностью этого компонента. В основе данного компонента лежит личная установка детей на приобретение и реализацию своих знаний, умений, навыков по спортивной культуре и патриотизму. Мотивационные ориентации к спортивно-патриотической деятельности представляют сформированную потребность в ней, систему знаний и убеждений в том, что Родине нужны физически крепкие и здоровые граждане. Однако о патриотическом воспитании детей недостаточно судить лишь па основе ее физического развития, подготовленности, овладения умениями и кавыками. Необходим учет и таких компонентов, которые относятся к духовной сфере личности: содержание мыслей и чувств, иерархия ценностных ориентации, что, в конечном счете, определяет социальную активность ребенка как гражданина. Основные потребности и мотивы занятий спортивной и патриотической деятельностью в большей мере связаны с доминирующей установкой на учебно-познавательную деятельность, на формирование социальных мотивов, обусловленных потребностью ребенка занять новое положение среди сверстников. Высоким мотивом деятельности является игровой, и это совпадает с ведущим видом деятельности. мотивационные ориентации преломляются в условиях реальной жизнедеятельности и опыта детей. Таким образом, происходит развитие выделенных у учащихся способностей, что придает их деятельности значимый смысл, при тех нормативных требованиях, которые предъявляют им педагоги, семья и др. Этот процесс обеспечивается содержательной информацией о результатах своей деятельности, что способствует превращению потенциальных способностей каждой личности в актуальные. На третьем этапе процесс формирования мотивационных ориентации можно считать состоявшимся, когда ценностные ориентации, проверенные личным опытом, превращаются в реальные мотивы поведения ребенка. Подводя итог вышесказанному, можно сказать, что мотивационный компонент спортивно-патриотического воспитания занимающихся в учреждениях дополнительного образования физкультурно-спортивной направленности обеспечивает мотивационно-ценностное отношение ребенка к спортивной культуре, ориентируя его на гуманистические и общечеловеческие ценности. Он включает такие качества как миролюбие, стремление к справедливости, предполагает наличие ценностного отношения к Родине, краю, родным, старшим поколениям, опирается на общечеловеческие мотивы, наличие комплекса нравственно-волевых и физических качеств, развитие которых обеспечивает действенное отношение к окружающему.

Спортивно-патриотическое направление помогает развитию морально-волевых качеств, воспитанию выносливости, мужества и стойкости, дисциплинированности в процессе занятий физической культурой и спортом, готовности к защите Родины.

Список литературы:

1. Н.А. Назарбаев, 2016, указ «Об утверждении Концепции развития физической культуры и спорта Республики Казахстан до 2025 года»

2. Р.В. Бойко, 2009, диссертация «Содержание и организация спортивно-патриотического воспитания школьников в учреждениях дополнительного образования физкультурно-спортивной направленности»

3. Н.А. Назарбаев, 2017, «О внесении изменений и дополнений в Указ Президента Республики Казахстан от 11 января 2016 года № 168»

4. Л.В. Лавицкая, 2017, «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры»

Есжанова А., 1курс студенті
Ғылыми жетекшісі – ә.ғ.к., доцент Джамалиева Г.Ж.

Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетті, Қараганды қаласы, Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР - ҚОҒАМЫМЫЗДЫҢ ҚУАТТЫ ТОБЫ РЕТІНДЕ

Халқымызда «Жас келсе - іске» - деген мәтел бар. Қазақ қашанда жасқа сенім артып, жас өскінді бетінен қақпай өсірген. Ата жолын қуу, әкенің ісін жалғастыру жастардың перзент парызы саналған. Яғни біздерге сенім артылады.

Мемлекеттілік құру, демократиялық үрдістерді орнықтыру, нарықты экономикалық қадам басу сынды ел тағдырын түбегейлі өзгерткен ілгері істердің баршасы біздер үшін жасалып отыр. Сондықтан ағаларымыз бен аталарымыздың ойлағанын жалғастыра әкету біздерге жүктеледі. Егер біздер қазақтың көк туын желбіретіп, ең шын биікке алып бармасақ, тәуелсіздіктің тағдыры қиын болады. Елдің болашағы жастар қолында болғандықтан, олардың жағдайының жақсылығы, қоғамдық-саяси белсенділігінің жоғарылығы, патриоттығы, интеллектуалдық дәрежесінің биіктігі назардан тыс қалмауы тиіс. Елбасымыз мұны әркез айтып, нақты тапсырмалар беріп жүр. Әрине, осы міндетті болашақта іске асырушылар — жастар. Олай болса, сол жастардың білім деңгейі, ата - анадан алған тәлім-тәрбиесі қандай дәрежеде деген сұрақ туындайды. Бұл сұраққа толық, жан-жақты жауап беру әзірге қиындау, оған дәлел - бүгінгі қоғамымыздағы күннен- күнге көбейіп отырған сан алуан қылмыс түрлері. Біздің ойымызша, қылмыскерлердің басты себебі-жастарымызға уақытында ұлттық тәрбиені бере алмағанымыздан. Әрине, қазіргі таңдағы әлеуметтік-тұрмыстық жағдайдың нашарлауы да өз кезегінде әсерін тигізері сөзсіз. Негізі мектептер оқу мәселесін өздерінің басты міндеті деп санады, тәрбиелік сұрақтарға аса көңіл бөлінбеді. Бұл мәселе жөнінде біздің ұлы бабамыз Әбу—Насыр әл-Фараби «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім азаматтың қас жауы»[1] - деген екен. Бұл біздің қай - қайсымызды да ойлантуға тиіс. Алайда, бүгінгі күннің өзінде жоғары орындарда отырған азаматтар мұның мәнін жете түсінбейді. Олар «жастар тәрбиесінде ең өзекті мәселенің бірі білім алу болып табылады», - деп нақты көрсетеді. Әрине тағы айтар сөз білім алу керек, бірақ дұрыс тәрбиемен қосақтаса отырып, яғни жастарды сонау бала кезінен бастап-ақ, мектепте білім алу ісі шын мәнінде жақсы жолға қойылмаса, алға басу, ілгерілеушіліктер байқалмайды. Бұл жерде «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» деген сөздің мәні зор, өйткені кез-келген өркениетті елдерде солаболған және солай болып келеді. Бірақ қалай дегенмен де балалардың болашағына бейжай қарауға болмайды. Студент тұлғасының әлеуметтендірілуіне макроорта мен микроортаның ара қатынасы да үлкен рөл атқарады. Мәселен, осы қырынан қарағанда жастар арасында микроортаның рөлі арта түскені байқалады. Мұны ұнамды фактор деп қарауға болады. өйткені, студент жоғары оқуға түскенше микро жағдайда өмір сүреді. Ал оқу процесінде ол тұлға ретінде белгілі бір макроортада қалыптасады. Сонымен қатар, студенттердің әлеуметтендіру процесіне елдегі әлеуметтік - экономикалық дағдарыс, тұрмыс күйінің нашарлауы ауыр зардабын тигізуде [2].

Студент тұлғасының қалыптасуына әсер ететін әлеуметтендіру институттарының рөліне тоқталатын болсақ бұлардың ең алдында бұқаралық хабар тарату құралдары, әсіресе теледидар тұрады. Одан кейін кітап оқу мен мамандығына дайындалу тұрады. Бұдан, біз біріншіден оқу ісінің идиологиясыздандыруы, бейресмилендіруі сияқты жақсы процестерді көрсек, екіншіден бақылаусыздық пен кезушілік қаупінің де бар екенін байқаймыз. Адам тұлғасының әлеуметтендірілуін Қазақстан сияқты көп этикалық қоғамда ұлттық дамуы мен ұлтаралық қатынастарға көңіл бөлмей зерттеу мүмкін емес. Бұл бір жағынан, жастарды Қазақстандық патриотизм, ұлттық мәдениет, дәстүр, әдет-ғұрып рухында тәрбиелеуді талап етсе, екінші жағынан «Қазақстан халқы» деген ұғымды ұқсастыру мәселесін алға тартады.

Саяси процестердің көп түрлі, көп бағдарлы ағымы жайлы қоғамның даму заңдылықтарына бағынып отырады. Сондықтан әлеуметтік дамудың сан құбылған өзгерістері мен терең астарлы мәнін аша түскен сайын этно - саяси процестердің құрылымын жан - жақты саралай түсеміз. Өткенге әлеуметтік баға беріп, оның құндылықтарын саралау

кез - келген жаңа ұрпактың міндеті. Өмір сынды қажет етеді. Ал осы сұрыптау іс - қимылы, қазіргі кезеңнің радикалды өзгерістерімен астасып, әлеуметтік кеңістікте біраз қобалжулар туғызып отырғаны белгілі.

Жастар мемлекетіміздің, қоғамымыздың ажырамас бөлігі, тіпті ажырамас бөлігі емес сол мемлекеттің негізі, соны алға жетелеуші, дамытушы. «Асыл тастан, ақыл жастан» деген нақыл сөзді қазағымыз бекерден бекер айтпаған.

Жастар мәселесі Елбасымыз Н.Ә Назарбаевта үнемі назар аударып отырады, өзінің «Қазақстан - 2030» стратегиялық бағдарламасында, жыл сайынғы Қазақстан халқына жолдауында ерекше маңыз берілген. Оның жақында оқушы мен студент жастармен, жастар ұйымдары мен қозғалыстарының серкелерімен, жас ғалымдармен кездесуінде осы бағыттағы өзекті проблемаларды шешудің жолдары белгіленеді [3].

Қазақстан Республикасында бірнеше жылдан бері салауатты өмір салтын насихаттау және өмірге енгізуде кең көлемді жұмыс жүргізіледі. Оның бұл құрамдас бөлігі спорт болып табылады. Ал спорт-жастардың еншісі. Оны дамыту үшін барлық мүмкіндіктер бар

Соңғы жылдардағы экономикалық, әлеуметтік: және саяси қайта құрулар азаматтық қоғам, нарықтық экономика демократтық құқықтық мемлекетті дамытуға алғышарттар жасады. Бірақ, өгаелі кезеңдегі объективті қиындықтар, үкіметтің мемлекеттік органдарының қызметіндегі тұрақсыздық, реформаны жүзеге асырудағы қателіктер жастар арасында сенімсіздік пен көңіл қалуды туғызады.

Егер де мемлекет болашаққа бағыт ұстаған болса, ол жастардың санасындағы өзгерістерсіз жүзеге аспайды. Бүгінгі жастар қандай құндылықтармен тәрбиеленсе, болашақ та соңдай болмақ.Адам төзгісіз жағдайларда өмір сүріп жатқан және осыған лайық менталитетке ие болған жастар болашақты да осындай санамен құрады. Сондықтан да мемлекет жастардың санасын қалыптастыруға, нақты бағыттағы саналы күш-жігер жұмсауы тиіс. Жастар - қоғамның ең басты стратегиялық ресурсы. Тек қана құрылыс және өндірістік жобаларды қаржыландырыш қана қоймай, адамның жан-жақты соның ішінде мәдени-рухани әлеуметтік дамуына баса назар аудару қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Әл-Фараби. Философиялық трактаттар, Алматы, 1973.
2. Аль-Фараби. Историко-философские трактаты. Алма-Ата, 1985.
3. Стратегия "Казахстан-2050": новый политический курс состоявшегося государства Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, г. Астана, 14 декабря 2012 года

Жакупова А., студентка 2 курса группы МЭ-11к
Научный руководитель: Гаак Александр Юрьевич
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ПОТРЕБНОСТЬ ОЮЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Культура тела является результатом физического воспитания. Именно материальное и духовное богатство формирует физическое развитие людей. Много говорят о «культуре физической культуры» в целом, в смысле «культура». Теперь, другими словами, физическая культура является частью культуры человечества. Физическую культуру можно понимать как деятельность человека по развитию и изменению своего организма, а также порядок работы в этом направлении. Или это можно объяснить следующим образом: Выполнение требований, установленных задачей или нагрузкой от имени соответствующих организаций. Например, участие в уроке бодибилдинга показано в государственной программе.

Понятие «культура тела» можно отнести к понятию «культура», поскольку культура

тела является частью культуры. «Физическая культура - это процесс, который можно трансформировать, изменяя физическую силу, структуру и физические упражнения человека. Это комплекс духовного богатства, материал для улучшения физической активности ». А физическая культура в школе - это сочетание материальной духовности как тела, которое учит детей тому, как использовать физическую силу в школе.

Содержание, задачи и формы физического воспитания требуют создания системы физического воспитания и здравоохранения, основанной на условиях каждой школы.

Базовая физическая подготовка включает в себя физические упражнения, гимнастику, туризм, спорт, спортивные игры и природные факторы.

Проблема физической культуры и спорта является основным стратегическим направлением любой страны. Невозможно стать могущественным государством в будущем, не думая о будущем. В СССР особое внимание уделялось развитию у молодежи не только духовной, но и физической активности. Спорт - это здоровье людей. В то же время обучение молодежи, подготовка подростков к военной службе, дисциплина, героизм и героизм. Поэтому улучшение спорта было взято из детских садов, школ, средних специальных и высших учебных заведений. Усовершенствованы учебные программы по физическому воспитанию и укреплена материальная база. После войны военная подготовка в школах, университетах была исключена из учебной программы, а предмет физического воспитания был вновь введен. С момента возвращения к мирной жизни физкультура была восстановлена. Учитель физической культуры был введен. Со временем физическая подготовка была изменена и обновлена в соответствии с современными требованиями.

Президент Республики Казахстан, Нурсултан Назарбаев на встрече с победителями и призерами международных спортивных соревнований сказал:

- Этот год – Год молодежи, а спорт – это дело молодых. Мы, государство, уделяем пристальное внимание спорту. Глядя на вас, молодежь занимается спортом, здоровыми становятся. Ну, и это престиж государства, когда вы заставляете играть наш гимн, поднимать флаг Казахстана. Это имеет большое значение. По зимним видам, у нас Казахстан – зимняя страна, особенно здесь, где мы живем. Поэтому я с большим удовольствием встречаюсь.

И позже добавил:

- Я всегда призываю казахстанскую молодежь заниматься любым видом спорта. Во всех областях создана современная спортивная инфраструктура: построены стадионы, возведены крытые комплексы. Ведь спорт – это залог здоровья и долголетия.

Суть физического воспитания заключается в улучшении здоровья человека, повышении его силы и психики. Спорт важен для каждого из нас и должен входить в жизнь человека с раннего возраста и не покидать её до старости. При этом очень важным является момент выбора степени нагрузок на организм, здесь нужен индивидуальный подход. Ведь чрезмерные нагрузки на организм человека как здорового, так и с каким-либо заболеванием, могут причинить ему вред.

Таким образом, физическая культура, первостепенной задачей которой является сохранение и укрепление здоровья, должна быть неотъемлемой частью жизни каждого человека. Поэтому в последнее время место физкультуры и спорта в системе ценностей человека и современной культуры резко увеличилось.

Список литературы:

1. Рафин А. Я. / Физическая культура // Москва, 1989.
2. Морозова Е.В. /Физическая культура как составная часть общей культуры личности // Вестник Удмуртского университета, 2003.

Жанарбек Ө, 8 «А» сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі – Жайнах Б, II санатты,информатика пәнінің мұғалімі
Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, «Гагарин орта мектебі» КММ

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ - ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

Бірінші байлық – денсаулық
Екінші байлық – ақ жаулық
Үшінші байлық – он саулық

- демекші, ең алдымен саналы да жарқын өмір сүру үшін денсаулық қажет. Ал сол денсаулықты сақтау – өз қолымызда, яғни өз еншімізде. Қазіргі таңда аурулардың түрі көбейіп барады. “Тірі адам түбінде бір ауырмай тұрмайды” деп данышпан Баласағұнидің айтқан сөзі рас сияқты. Өйткені, әрбір адам басында өзіне белгілі бір аурулары бар. Бірақ біз сол аурулардың шарықтауына жол бермей оған төтеп беруіміз қажет. Яғни “Ауруын жасырған өледі” (Ә.Науаий) деген сөзге қарсы адам өз бойындағы ауруы бойынша дәрігерлерден кеңес алып, білгендерден сұрап отыруы қажет. Ең алдымен сәбилердің дұрыс жетіп қалыптасуына қарсы дисплазия деген аурулар бар. Ол аурумен сәби күресе алмайды, ал онымен күресетін ата-анасы. Бұл ауру дәрігерлердің айтуынша, әсіресе соңғы кездері балалар арасында кеңірек тарап бара жатқан дисплазия ауруының пайда болуына бірнеше себептер негіз. Олардың біріншісін экологиялық жағдайлармен байланыстырсақ, екінші себебі ағзадағы йод темір, сондай-ақ кальцийдің тапшылығына тікелей қатысты. Мұның ақыры мүгедектікке әкеліп соғуы мүмкін. Сондықтан баланың сауығып кетуіне де өзіміз жәрдемші болуымыз керек. Ауруға қарсы сылап-уқалау сәбидің екі аяғын тізесінен кісен секілді темірмен керіп қою керек.

Ал енді еліміздегі экономикалық жағдайдың өзгеріп нарықтық қатынастардың дамуы, қоғамның әлеуметтік тұрғыда жіктеле бастауы ол мүмкіншіліктердің бірдей болмауы және осы теңсіздіктің балалардың тұлға болып қалыптасуына да өз ықпалын тигізетіні анық. Ал бұл кәмелетке толмағандар арасында қылмыстың көбеюіне әкеліп соғады. Есірткі құмарлық жасарып келеді. Бұл – дабыл соғарлық жағдай. Бүгін Республикамыздағы тұрақты есірткі құмарлардың 2/3 бөлігін жасөспірімдер мен 25-30 жасқа дейінгі жастар құрайды. Балаларда да есірткіні тұтынатын жағдайларда болады. Мамандардың айтуынша есірткіні татып көрген немесе оқтын-оқтын тұтынған адамдардың жартысынан астамы 13-17 жаста жасаған. Есірткі құмарлықтың үдеп бара жатқаны қылмыстық ахуалдың күрт нашарлауына тікелей әсер ететіні анық. Сондықтан жастарды улап, халықтың болашағына қатер төндіріп жатқан бұл дертке аяусыз күрес ең бірінші өзіміз, отбасымыз және мектепте басталуы қажет. Еліміздің ертеңгі тізгіні жастар қасында мемлекетіміздің алдына қойып отырғаны елулікке ену стратегиясы жүзеге асу үшін жас ұрпақтың дені сау болуы қажет. Сонда ғана өз елімізді елулік қатарынан көре аламыз. Сол үшін өз денсаулығымызды өзіміз күтуіміз қажет.

Денсаулық механизмі бар екені белгілі, ал, денсаулық өзі АЛТЫ АСПЕКТІДЕН тирады:

а) фискалы денсаулық.
б) психикалық және интеллектуалды денсаулық.
в) жеке.
г) рухани денсаулық.
д) эмоционалды денсаулық.
е) әлеуметтік денсаулық.

ФИЗИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚ келесі түсініктерден тирады: біздің денеміз қалай құрылған және қалай жұмыс жасайды, ешқандай дене аурулары жоқ, ол жаттыққан немесе шыныққан.

ПСИХИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл психикалық аурудың және кем ақыл-дылықтың болмауымен түсіндіріледі. Психикалық денсаулық адам жаңа білімді қабылдау және оны қолдау қабілетімен, негізгі психикалық процестердің күші және қозғалғыштығымен сипатталады.

ЖЕКЕ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл адам өзін-өзі адам ретінде сезінуі, талпынысы, өзін көрсетуі, жетістігі, негізгі құндылықтары. Біреулер жұмысынан, біреулер - өнерден,

үшіншілері - отбасынан, төртіншілер - жеке басынан жетістік іздейді. Өзін-өзі таныту неғұрлым қоғамға қарсы келмесе, соғұрлым ол адамның өзіяе пайдалы, осыдан барып нақты адамның жеке денсаулығы сипатталады.

РУХАНИ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл адам өмірінің орталығы, бұл - мораль, тәртіп және басқа біреудің әрекетін қабылдау этикасы, мейірімділік пен қайырымдылық, әсемдікті қабылдау этикасы.

ЭМОЦИОНАЛДЫ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл өз сезімдерін түсіну және бақылау, керек кезінде өз сезімін түсінікті түрде шығара білу, эмоцияның тыйым салатын және салмайтын көріністерін білу керек.

ӘЛЕУМЕТТІК ДЕНСАУЛЫҚ - бұл ең алдымен өзін қоғамның бір бөлшегі ретінде сезіну, қоғамда және қоғам өмірінде өз жетістіктерін сезіну. Мұнда өндірістік қатынас пен профессионалды сапаның орны айқын. Маңызды және материалды жағы - қандай адам болса да, қажеттіліктермен қамтамасыз етілуі (яғни, оның жұмыс істеуі, шеберлігі мен тәртібі).

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың еліміздің халқына жолдауында 2030 жылға дейін экономикалық-әлеуметтік биіктерге көтерілу үшін рухани байлықтың, денсаулықтың қажеттігі атап көрсетілгені мәлім. Шынында да, қазақ "Тазалық - саулық негізі, саулық - байлық негізі" деп бекер айтпаса керек. Гүлденген экономиканы дені сау, саналы азаматтар жасайды. Сондықтан Жолдаудағы салауатты өмір салтын қалыптастыру, оны насихаттау шараларын белсендірек жүргізгеніміз абзал. Әсіресе жас ұрпақтың бойына тазалық пен сергектікті орнықтыру - біздің міндетіміз.

Жасыратыны жоқ, бүгінде медицина саласы көптеген қиындықтарды басынан өткеруде. Нарық қыспағының, экономикалық қолайсыздықтардың қолбайлау болып отырғаны да анық. Міне, осындай жағдайда Елбасымыздың "Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулық жағдайын жақсарту жөніндегі бірінші кезектегі шаралар туралы" Жарлығы (1998 ж. 18 мамыр) дәрігерлер қауымының зор ықыласын тудырды.

Осы күнге дейін, шынын айтқанда, адам өлімінің көбеюіне, сәбилердің шетінеуіне, халық денсаулығының төмендеуіне тек медицина қызметкерлерін ғана жауапты санап келсек, енді міне, мұндай келеңсіздіктердің болуына әсер ететін түрлі себеп-салдарларға көңіл бөлініп, оған тосқауыл қоюдың жолдары белгіленіп отыр.

Денсаулықтың қадірін, әдетте, адам ауырғанда ғана білетіні өкінішті-ақ. Денсаулықтың мықты болуы адамның өзіне де байланысты. Дегенмен оған қоршаған ортаның, жұтқан ауаның, ішкен-жеген тамақтың, судың құрамының лас болуы да айтарлықтай ықпал етеді, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметіне жүгінетін болсақ, адам денсаулығының 40 проценті экологияға, 40 проценті өзінің өмір сүру дағдысына байланысты болса, 18-20 проценті ғана дәрігерлік-медициналық көмекке тәуелді екен.

Сондықтан Президентіміздің Жолдауында көрсетілгеніндей, экономикалық ілгерілеу біздің азаматтарымыздың игілігіне өздігінен кепілдік бере алмайды. Адамдардың өз денсаулығын дұрыс күтпеуінің және коршаған ортаның ластануы салдарынан науқастар саны жылдан-жылға өсіп отырғаны да рас.

Денсаулықтың мықты болуы көбіне адамның өзіне байланысты. Қаншама адам зардап шегіп, әр түрлі ауруға шалдығып жүр десеңізші! Ол бейшаралар қазіргі кезде жаңбырдан кейінгі саңырауқұлақтардай қаптап кеткен емші-экстрасенстарге алданып, ауыруларын әбден асқындырып алып, емханалар мен дәрігерлердің бірінен екіншісіне жүгіріп, әуре-сарсаңға түсуде. Өз денсаулығын өздері бұзып жүрген осындай адамдарды көргенде, шарасыз жағдайларына жүрегініз сыздап, қапаланып қаласыз.

Кейінгі жылдары Елбасының медицина мәселесіне баса көңіл бөлуінің арқасында біршама нәтижелерге қол жет¬кізуге мүмкіндік туды. Соңғы бірнеше жылда отандық денсаулық сақтау жүйесін¬де айтарлықтай өзгерістер болды. Ден¬саулық сақтауды одан әрі дамыту бойынша мемлекеттік бағдарламалардың қабыл¬дануы және оларды іске асыру осы бағытта бірқатар жетістіктерге қол жеткізуге ықпал етті.

2005 жылдан 2015 жылдар арасында іске асырылған екі мемлекеттік бағдарлама шеңберінде денсаулық сақтау жүйесі кең көлемде жаңғыртылды. Емдеу процесінде жаңа

технологиялар белсенді қолданыла бастады. Ауруды ерте кезде анықтауға мүм¬кіндік беретін Ұлттық скринингті бағ¬дарлама енгізілді. Бірыңғай ұлттық денсаулық сақтау жүйесі жұмыс істейді. Фертильді жастағы әйел¬дер, жүкті және ауыр жағдайда жатқан науқастар тіркелімі жасалды. Тиісті және шұғыл медициналық көмек көрсету үшін ескерту және іс-қимыл алгоритмінің кестесі қабылданды.

Өмір сүру ұзақтығының шамамен 3 жылға ұзаруы, ҚР халқының, оның ішінде ана мен нәресте өлімі деңгейінің төмендеуі «Сала¬матты Қазақстан» мемлекеттік бағдарлама-сының негізгі нәтижесі болып отыр. Мәселен, 2015 жылдың қоры¬тындысы бойынша өмір сүру ұзақтығы 72 жасты құрайды.

Осындай жағымды өзгерістерге қол жеткізуге өлімнің негізгі себептері болып табылатын ауруды (қан айналымы жүйе¬сінің ауруы, қатерлі ісіктер, жара¬қаттану, ана мен нәресте өлімі) алдын алуға, ерте анықтауға және уақтылы емдеуге бағыт¬талған кешенді шаралар үлкен әсерін тигізді.

Қан айналымы жүйесінің ауруын (бұдан әрі – ҚЖА) белсенді анықтау нәти¬жесінде ҚЖА-дан болатын өлім көрсеткіші 2011 жылғы 309,6-дан 2015 жылғы 193,8-ге дейін төмендеді.

Онкологиялық ауруларды ерте анық¬тауға, химиялық препараттармен қамта¬масыз етуге, медициналық ұйымдардың материалдық-техникалық базасын ны¬ғай¬туға бағытталған іс-шаралар 100 мың ха¬лыққа шаққанда қатерлі ісіктен өлім көр¬сеткішін 2011 жылғы 102,4-тен 2015 жылы 92,0-ге дейін төмендетуге мүмкіндік берді.

Әйелдердің репродуктивтік ден¬саулығын нығайтуға бағытталған, оның ішінде профилактика жүргізу, ауруларды ерте анықтау және оларды сауықтыру бойынша іс-шаралар жалғасуда.

Мемлекеттің денсаулық сақтау саласын¬дағы саясатының жалғасы ретінде Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен ағымдағы 15 қаңтарда «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған «Денсаулық» мемле¬кеттік бағдарламасы (бұдан әрі – Мем¬лекеттік бағдарлама) бекітілді. Мемлекеттік бағдарламаның мақсаты – еліміздің тұрақты әлеуметтік-экономикалық да-муын қамтамасыз ету.

Бұл бағдарлама 2011 – 2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» мем¬лекеттік бағдарламасы бойынша іске асырылған міндеттердің сабақтастығын қамтамасыз етуге бағытталған. Оны іске асыру халықты жалпы қамту қағидаттарын сақтай отырып, адамдардың қажеттілігіне, сапалы медициналық көмекке қолже¬тім¬ділікті және денсаулығы үшін ортақ жауап¬кершілікті қамтамасыз етуге бағ¬дарланған денсаулық сақтау жүйесі¬нің динамикалық дамуына септігін тигізеді. Ең алды¬мен, ол кез келген мемлекеттің ең басты байлы¬ғының бірі – адам әлеуетін іске асыруға бағытталған.

Мемлекет басшысы қойған міндеттерді ескере отырып, денсаулық сақтау саласын одан әрі дамытуға негізгі тәсілдер әзірленді, ол 2019 жылға дейінгі Мемлекеттік бағ¬дар-ламаның негізі болып табылады. Мем¬лекеттік бағдарламаны іске асыру 7 бағыт бойынша жүзеге асырылатын болады:

1. Халықтың денсаулығын сақтау¬дың негізі ретінде қоғамдық денсаулық сақ¬тауды дамыту;

2. Медициналық-санитариялық алғашқы көмекті жаңғырту және басымды дамыту негізінде халықтың қажеттілігі айналасында денсаулық сақтау сала¬сындағы барлық қызметті ықпалдастыру;

3. Сапалы медициналық қызметпен қамтамасыз ету;

4. Дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету жөнінде ұлттық саясатты іске асыру;

5. Ортақ жауапкершілікті енгізу және оның қаржылық тұрақтылығын арттыру негізінде денсаулық сақтау жүйесін жетілдіру;

6. Денсаулық сақтау саласындағы адами ресурстарды басқару тиімділігін арттыру;

7. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестігі және заманауи ақпараттық-коммуни-кациялық технологиялар негізінде ден¬саулық сақтау инфрақұрылымын одан әрі дамытуды қамтамасыз ету.

Сонымен қатар денсаулық сақтау жүйесінің қаржылық тұрақтылығын қам¬тамасыз етуді қарастыратын, 2020 жылға дейінгі денсаулық сақтау дамыту мемле¬кеттік бағдарламасы жобасына бағытталған маңызды мәселені атап өту қажет.

Елбасының тапсырмасы бойынша 2018 жылдан бастап Қазақстанда денсаулық сақтау ұлттық жүйесінің тиімділігін арттыру және тұрақтылығын дамыту үшін халық пен жұмыс берушілердің жауап¬кершілігін дамыту мақсатында, кезең-кезеңмен міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесі (МӘМС) енгізілетін болады, оның шеңберінде сақтандырылған азаматтарға амбулаториялық-емханалық көмек, амбу¬латориялық дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету; стационарлық меди¬циналық көмек; жоғары технологиялық медициналық қызметтер, стационар алмастырушы технология; ұзақ мерзімді мейіргерлік күтім ұсынылатын болады.

Адамның денсаулығы – қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан құлшына кіріседі. Халқымыз «Дені саудың – жаны сау» деп орынды айтқан. Отанымыздың келешегі, көркеюі салауатты өмір салтын ұстануға байланысты. Қараңғы үйге кіріп келіп шам жақсаңыз, шам үйді жарық қылады. Көп қызыл гүлдің ішінен бір ақ гүл көрсең, көзің соған түседі. Біздің де өмірімізді жарық қылатын, жан-жағымызға тамаша сәулесін шашатын, өмірдегі басты байлық – денсаулық. Денсаулық – бұл адамның еңбекке белсенді болуы, әрі ұзақ өмір сүруі, тәннің саулығын және рухани саулығын сезіну.

"Денсаулық - зор байлық" дейді дана халқымыз. Тек ойлап қарасаныз, денсаулық -адам баласына табиғат сыйлаған ең басты байлық. Сау кезімізде сол теңдесі жоқ табиғат сыйының бағасы мен қадірін білмейтінімз өкінішті-ақ!

Жарылғапова М.Е., Кенжеғұл А.А. 2 курс студенттері,
Ғылыми жетекшісі – Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университетінің экономика, бизнес және құқық колледжінің оқытушысы Сатбекова Ф.Ж.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университетінің экономика, бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

КОФЕ СУСЫНЫНЫҢ САПАСЫ ЖӘНЕ АДАМ АҒЗАСЫНА ӘСЕРІ

Кофе сусын ретінде өзінің кең тарихы бар. Кофе дәндері ашылғаннан бастап және оларды тамақ өнеркәсібінде пайдалану басталғаннан бастап, кофе сусын ретінде ең талғамды болып табылады, көп уақыттан бері кофе аристократтардың сүйікті сусыны болды.

Кофе ыдысына және қаптамасына қойылатын талаптар.

Тұтыну ыдысының әрбір буып-түю бірлігіне өнімді сипаттайтын таңба қойылады:

- фирмалық атаумен толықтырылуы мүмкін өнімнің атауы, оның ішінде латын әліпбиінің әріптерімен жазылған
- дайындаушының атауы және орналасқан жері (елді қоса алғанда, заңды мекен-жайы және заңды мекен-жаймен сәйкес келмеген жағдайда, кәсіпорынның мекен-жайы) және дайындаушының және экспорттаушының атауы латын әліпбиінің әріптерімен жазылуы мүмкін.
- орау бірлігінің таза салмағы
- дайындаушының тауар белгісі (бар болған жағдайда)
- дайындау тәсілі
- сұрып
- дайындалған және буып-түйілген күн
- дайындалған күннен бастап сақтау мерзімі

- сақтау шарттары
- вакуумдық орау туралы ақпарат (бар болса)
- осы стандарттың белгіленуі
- Сертификаттау туралы ақпарат

Кофе өнімдерін барлық көлік түрлерімен азық-түлік жүктерін тасымалдау ережелеріне сәйкес, атмосфералық жауын-шашынның әсерінен мұқият сақтай отырып тасымалданады. Көлік құралдары жабық, таза, бөтен иіссіз құрғақ болуы тиіс қамба зиянкестерімен залалданбаған химикаттармен және шұғыл панельді өнімдер мен материалдармен бірге тасымалдауға жол беріледі.

Кофені таза, құрғақ (салыстырмалы ауа ылғалдылығы 75% - дан аспайтын) жақсы желдетілетін, нан қорының зиянкестерімен залалданған, тікелей күн сәулесінен қорғалған, 20С-тан аспайтын температурада сақтайды. Кофені химикаттармен және өткір иісі бар материалдармен және өнімдермен бірге сақтауға жол берілмейді.

Жұмыс барысыныда баса назар аударған жағдайларымыз кофе сусының сапасын тексеру болды. Кофе құрамы қандай заттардан тұрады, құрамында кофеин мөлшері қанша болмаса цикорий барма деген сұрақтар бізді мазалады.

Зерттеу жүргізу үшін еритін кофенің үш үлгісі таңдалы алынды. Олар: «Nescafe», «Jacobs» және «Черная Карта» кофелері.

1. Өнімдердің қаптмасына назар аударды. Өндіруші атауы, тауардың шығарылған күні, таңбаланған күні және жарамдылық мерзімі.

2. Өнім ыдысында ұсақ ұнтақталған шаңның болуы. Егер кофені өндіру технологиясы бұзылғандығын болмаса дұрыстығына тексеру.

3. Кейіннен органолетикалық зерттеу жүргіздік: иісі, түрі, түсі.

4. Кофе құрамында жасанды кофеиннің болуына тексеру. Егер кофе ыдысында ақ дақтар болса, құрамына жасанды кофеиннің қосылғандығы, болмаса керісінше.

5. Үш кофенің жасанды емес екендігіне көз жеткізу. Кез келген өнімді жасанды еу үшін, оның құрамына ең арзан қосалар қосылады. Бұл жағдайда цикорий. Шөп тәріздес иісі бар өткір қоспа. Ол ақ түсті, бірақ қуырылған түрде кофе түстес қоңыр.

Суық суды қолдану арқылы, 3 шыны стакан алып суық су құйдық, содан кейін әрбір шыны стаканға 1 қасық кофелерді салдық, сол кезде Nescafe кофесі стақан түбіне бірден түсіп кетті. Бұл дегеніміз кофенің құрамында цикорий мөлшері бар. Jacobs және Черная Карта кофелері тез ери қойған жоқ. Зерттеу нәтежиелері 1 кестеде көрсетілген.

Кесте 1. Зерттеу нәтижелері

Кофе түрлері	Ыдысына және қаптамасына қойылатын талаптар	Өнім ыдысында ұсақ ұнтақталған шаңның болуы	Органолетикалық зерттеу	Кофе құрамында жасанды кофеиннің болуына тексеру.	Жасандылыққа тексеру (подделка)
Nescafe	Ұнтақ тәрізді болып келді, түсі қатты қоңыр, қаптамасы жақсы, иісі өткір	ұсақ ұнтақталған шаң бар	Түсі қатты қоңыр (тіпті қара), иісі өткір, кофе дәндері ұсақ	Жасанды кофеин байқалмады	Цикорий қоспасының бар екені байқалды.
Jacobs	Түсі қатты қоңыр емес, түйіршіктелген, қаптамасы	ұсақ ұнтақталған шаң аз ғана мөлшерде	Түсі қоңыр, иісі жағымды, кофе дәндері орташа	Жасанды кофеин байқалмады	Цикорий қоспасының бар екені байқалған жоқ

	жақсы, иісі өткір емес	бар			
Черная Карта	Ашық қоңыр түсті, түйіршіктелген, буып тұю жақсы, иісі өткір емес	ұсақ ұнтақталған шаң жоқ	Түсі ашық қоңыр, иісі жағымды, кофе дәндері орташа	Жасанды кофеин байқалмады	Цикорий қоспасының бар екені байқалған жоқ

Кофе түрлері Ыдысына және қаптамасына қойылатын талаптар Өнім ыдысында ұсақ ұнтақталған шаңның болуы Органолетикалық зерттеу Кофе құрамында жасанды кофеиннің болуына тексеру. Жасандылыққа тексеру (подделка)

Nescafe Ұнтақ тәрізді болып келді, түсі қатты қоңыр, қаптамасы жақсы, иісі өткір ұсақ ұнтақталған шаң бар Түсі қатты қоңыр (тіпті қара), иісі өткір, кофе дәндері ұсақ Жасанды кофеин байқалмады Цикорий қоспасының бар екені байқалды.

Jacobs Түсі қатты қоңыр емес, түйіршіктелген, қаптамасы жақсы, иісі өткір емес ұсақ ұнтақталған шаң аз ғана мөлшерде бар Түсі қоңыр, иісі жағымды, кофе дәндері орташа. Жасанды кофеин байқалмады Цикорий қоспасының бар екені байқалған жоқ

Черная Карта Ашық қоңыр түсті, түйіршіктелген, буып тұю жақсы, иісі өткір емес ұсақ ұнтақталған шаң жоқ Түсі ашық қоңыр, иісі жағымды, кофе дәндері орташа Жасанды кофеин байқалмады Цикорий қоспасының бар екені байқалған жоқ

Қорытындылай келе, біздің сіздерге жектізетін ақпаратымыз – жарнама, арзан бағасына қарамай сапалы тағамдарды тұтынуларыңызға кеңес береміз. Денсаулық - әр адамның ғана емес, бүкіл қоғамның баға жетпес қазынасы. Бұл адамның еңбекке қабілеттілігін анықтайтын және тұлғаның үйлесімді дамуын қамтамасыз ететін бірінші және маңызды қажеттілігі. Ол қоршаған ортаны тануға, адамның өзін-өзі растауы мен бақытына маңызды алғышарттар болып табылады. Өзінің кезекті Қазақстан халқына Жолдауында мемлекет Басшысы Нұрсұлтан Назарбаев атап өтті: "салауатты өмір салтын қалыптастыру және медицинаны дамыту қазақстандықтардың өмір сүру ұзақтығын 80 жасқа дейін арттыруға мүмкіндік береді және одан жоғары. Қазақстан медициналық туризмнің жетекші еуразиялық орталықтарының біріне айналады. Озық ұлттық білім беру жүйесін қалыптастыру аяқталады. Қазақстан әлемдегі қауіпсіз және жайлы адамдардың біріне айналуы керек"[1]. Тәуелсіздіктің қалыптасу кезеңінде Президент денсаулық сақтауға бірінші кезекте назар аударды. Елбасы биылғы Жолдауында отандық медицинадағы басты басымдық-алғашқы медициналық-санитарлық көмекті дамыту екенін атап өтті. Шын мәнінде, бұл есептеу нүктесі, Денсаулық сақтау негіздері салынған база. Ел алдына қойылған міндеттер халқымыздың одан әрі ұйымшылдығы үшін ең жақсы ынталандыру болып табылатынын атап өткім келеді. Өмір сүру ұзақтығы мен сапасын арттыру - бәріміздің қозғалуымызға керек негізгі бағдар. Ұлт көшбасшысы республиканың барлық азаматтары үшін салауатты өмір салтының қажеттілігін тағы бір рет атап өтті. Халықтың физикалық және психикалық денсаулығы - біздің басты құндылығымыз. Мемлекет басшысы ретінде қызмет етеді жақсы мысал - еңбек, тұрмыс және спорт. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы баршамызды еліміздің игілігі жолында жаңа жетістіктерге жетелейді.

Елбасымыздың Қазақстан халқына жолдауында биылға жыл «Жастар жылы» болы жарияланған, демек Жастар – еліміздің болашағы! Және бұл қарапайым ұран емес. Біз тек балаларымыздың ғана емес, ата-аналардың да әл-ауқатын қамтамасыз етуге тиіспіз, біз адамдардың үш буыны үшін жауапты боламыз! Бізге жүктелген міндеттерді лайықты орындау үшін қазірдің өзінде елдің саяси өміріне қатысуға кірісу қажет.

Жастық шақ – бұл барлық проблемалар тез шешілгенін қалайтын уақыт. Бұл кезеңді толық күшіне енгізу керек. Жастар өздерінің идеялары, мүмкін, бір жерде қауіпті, бір жерде

фантастикалық, бірақ алдыңғы қатардағы әріптестеріне елде жақсартуларға қол жеткізуге көмектесетінін түсінуі тиіс.

Қазіргі жастар өз күшін жаңғыртып, оларды рухқа жақын арнаға бағыттай алады.

Барлық замандар мен халықтардың тарихында жастар әрқашан басты рөл атқарды. Бұл кездейсоқ емес, себебі жастарға белсенді қасиеттер тән - әділдік, батылдық, құрмет. Ал егер біреу жастыққа тек қана кемшілікті қарауға бейім болса, онда біз американдық ақын Лоуэллдің сөзіне жауап береміз: "мүмкін, жастық-ақау, бірақ тез емделетін жас". Сондықтан, біз осы "ақау" арқылы емделмедік, уақыт жоғалтпаймыз! Біздің жастарымыз – таланттардың, шеберліктер мен шеберліктің арқасы, бізге салынған әлеуетті жоғалтпай, барлық қиындықтар мен кедергілерге қарамастан Қазақстанды тиісті деңгейге көтере алу үшін оны қажетті арнаға бағыттай алатынына сенеміз!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. В. Соколов. Қазіргі замандағы тауартану. Кофе саудасы туралы нәрсе. // Азық-түлік тауарларының тауартанушысы № 9, 2009ж-467б.
2. Шаңырақ: Үй-тұрмыстық энциклопедиясы. Алматы: Қаз.Сов.энцикл.Бас ред., 1990
3. В. Снегирева. Бөлшек саудагерлердің сатып алу стратегиясы. // Азық-түлік тауарларының тауартанушысы № 3, 2009ж-234б.
4. ГОСТ Р 51881-2002. Кофе натуральный растворимый. Технические условия.

Жандылдина Аяулым Қуанышқызы, 10 сынып оқушысы

Ғылыми жетекшісі - Кульмагамбетова Гүлзира

Қарағанды облысы,Жаңаарқа ауданы,Қызылжар кенті

МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЕЛ ЕРТЕҢІ ДЕНІ САУ ЖАСТАР

«Мәңгілік ел» идеясының тарихи негіздері 30 Қараша 2018 151442 0 2014 жылдың 17 қаңтарында Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың кезекті халыққа жолдауын: «Бір жыл бұрын мен еліміздің 2050 жылға дейінгі дамуының жаңа саяси бағдарын» жария еттім. Басты мақсат — Қазақстанның ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылуы. Ол — «Мәңгілік Қазақстан» жобасы, ел тарихындағы біз аяқ басатын жаңа дәуірдің кемел келбеті«,- деп бастады. Бұл орайда елең еткізген жаңалық — тұңғыш мемлекеттік ресми идеология, яғни «Мәңгілік Ел» идеясының жариялануы. Бұл — Қазақстан Республикасының ұлттық идеясынан келген түйін-тұжырым.

Құқықтық білім оқыту қазіргі заманғы құқықтық құндылықтар негізінде тұлғаның құқықтық мәдениетін қалыптастыру жөніндегі оқыту және тәрбиелеу жүйесін құруға бағытталған. Оқыту оқушылардың құқықтық саладағы білімді, құқықтық қатынастың нормалары мен принциптерін игеруіне бағытталған, тәрбиелеу құқықтық құндылықтарды ұғынуға және құқықпен реттелетін мәселелердегі қызметтердің дәлелдерін, қатыстылығын, анықтылығын қалыптастырудан тұрады.

«Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің жеті мызғымас құндылықтарын жүзеге асыру бойынша барлық мүмкіндіктерді пайдалану қажет. Оның жетістіктері көбіне мұғалімдердің шеберлігіне байланысты. Сондықтан біз осы жолда бала тәрбиесі іс-әрекетінің мақсаты мен мәніне бастау алатын негізгі нүкте деп жүріп өтуі керек. Бала тәрбиесі баршаның ісі. Қорыта келгенде, халықтық педагогиканы негізге ала отырып, отбасы,мектеп,қоғам бірігіп ынтымақтастықпен жұмыс жасағанда ғана бала тәрбиесі ісінде нәтижелі іске қол жеткізетініміз анық. Елбасымыз айтқандай, «Балаларды тәрбиелеу, бұл болашаққа жасалған үлкен инвестиция. Біз бұл мәселеге бар ынтамызбен қарауымыз керек және балаларға ең үздік білім беруге тырысамыз» деген болатын.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі – жас ұрпаққа өнегелі тәрбие беру. Рухани тәрбие ол адамзат баласының бойында болуға тиісті ұғым. Рухани тәрбие бұл адамның бойындағы тазалық. Елімізде түрлі ұлт өкілдері қызмет етеді. Біз олардың тіліне, мәдениетіне, дініне қарамастан, бір тудың астында, татулық бірлікте өмір сүріп жатырмыз.

Әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың өзгеруңне байланысты жастардың саналы түрде бір кәсіп бойынша жұмыс істеп, мамандықты дұрыс таңдауы басты міндеттердің бірі. Қай істің де алға өрлеуі мамандардың білектілігіне байланысты.Сондықтан оқушылардың қызығушылығына, қабілетіне, бейімділігіне, қалауына қарай мамандықты дұрыс таңдап, дұрыс қадам жасау үшін кәсібт бағыт-ьағдар беру жұмыстарын жүргізудің маңызы өте зор. «Қиындыққа мойыма, ұмтыл-дағы іспен жең, мақсатсыз жан өмірде қанаты жоқ құспен тең» деп-дана халқымыз айтқандай ең бастысы алға мақсат қойып сол мақсатқа жету жолынды еңбек ету.

Адам өзінің болашақ кәсібіне әртүрлі жолдармен келеді. Біреулер үшін-ол ойға алған арманның орындалуы, отбасы дәстүрін жалғастыру, келесі біреулер үшін – әйтеуір бір мамандық алу керек болған соң т.б мамандықты таңдау үшін, адам ең алдымен өзін-өзі бейімділігін таңдау қажет. Ең бастысы-адам еңбекке қабілетті, зейінді болуы қатар және оның мамандығы өзі өскен ортаға маңызды, бағалы үлес қосатындай болуы шарт. Өз ісіне сенімді дұрыс таңдау жасаған адам ғана жетістікке жетеді. Адам еңбегіне қуанышын таба білсе, бойына жаңа күш қосылып, еңбекке деген шабыты арта түседі. Зор ықылас, шабытпен істелген іс – тасбыс билігіне жеткізетін қанат.

Тіл – мемлекеттің тұғырлы тірегі. Халықтың рухани байлығы, өткені мен болашағының айқын көрінісі. Себебі, тіл – халықтың жаны,сәні, тұтастай кескін-келбеті, ұлттық болмысы. Тіл мен егемендік егіз ұғым. Мемлекеттік тілдің қолданылу аясын кеңейту мен тәлге деген құрметті арттыру мақсатын да көптеген мемлекеттік бағдарламалар мен іс щаралар ұйымдастырылады. Мемлекеттің болашағы жас ұрпақ десек болашақ жас ұрпақтарымыздың бәсәкеге қабілетті болып өсуіне «тілдердің үштұғырлығы» идеясының оқушылар арасында жүргізілетін тәрбие жұмыстарының өзіндік ерекшелігі бар. Сынып жетекшілер Қазақстан Республикасының елтаңбасымен, туымен, әнұранымен оқушыларды таіыстыруға ерекше көңіл бөлінеді. Әр дүйсенбі күні балалар әнұран орындайды. «Үшілділік өмір талабы» тақырыбында он күндік апталық жоспарланды, «Тіл – ұлттың жаны»- пікірталас, «Үштұғырлы тіл болашақтың қайнар көзі» сағаттары жүргізілді. Әлемдік өркениетке қадам басу үшін қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін де білу талап етілуде.

Ұрпағының тәрбиелі де ұлағатты болып өсіп-жетілуіне үлкен мән берген дана залқымыз «Отан – отбасынан басталады»деп, туған елді, жерді сүю, қадірлеудің негізі отбасында қалатынын дөп басып айтқан болатын. Туған ел мен жерге деген ерекше қадір-қасиет, ізгілік, руханият, мәдениет сияқты қасиеттерді халқымыз жанұяда өзінің өнеге-ұлағатымен ұрпақтан ұрпаққа жеткізді.

Біз – Үлкен Ел – Үлкен Отбасымыз. Біздің отанымыз бір, ол – Тәуелсіз Қазақстан, біздің еліміз бір – тағдырымыз ортақ. Біз мәңгілік Елдің қастерлі құндылықтарын басшылыққа ала отырып, Отанымыздың көк байрағын асқақтата көтеріп, еліміз жеткен жаңа биіктерде желбірететін ұрпақ ьәрбиелеу мақсатында аянбай еңбек етеміз. Отбасы – қоғамның ең кіші бөлшегі. Отбасы адам үшін ең жақын әлеуметтік орта. Отбасының басты қызметі – баланы тәрбиелеу. Отбасы тәрбиесі – бұлжалпы тәрбиенің ең басты бөлігі. Дәстүрлі қазақ отбасынды ата-ананың қадірін ерекше әспеттеген. Ана – адамзат мекен ететін жер шарының әр түкпірінде, әр үйінде достық пен татулықтың туын тіккен адам.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Дадуова Б.Н «Мәңгілік ел» Жалпы ұлттық патриоттық идеясын жүзеге асыру бойынша тәрбие жұмыстарын жаңарту жобасы
2. Edu.gov.kz «Білім саласындағы құқықтық сауаттандыру»
3. edu.gov.kz › deyatelnost › list

Зверева Л.С., студентка 2 курса группы Ф-24с
Научный руководитель: старший преподаватель: Матушкин Г.Ю.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Сохранение и укрепление здоровья нации во многом определяется отношением каждого индивидуума к своему здоровью.

Какой бы совершенной ни была медицина, она не может избавить каждого от всех болезней. Человек - сам творец своего здоровья, за которое надо бороться. С раннего возраста необходимо вести активный, здоровый образ жизни, закаливаться, заниматься физкультурой и спортом, соблюдать правила личной гигиены - словом, добиваться разумными путями подлинной гармонии здоровья. Формирование теории здорового образа жизни имеет многолетнюю историю. Она отражает систему знаний, накопленных и сконцентрированных за определенный этап в специализированных научных дисциплинах: медицины, физического воспитания и спорта, педагогики, социологии. И если первоначально обобщали эмпирический опыт, то позже это уже были результаты специальных исследований в создании научных методов познания - теории здорового образа жизни.

Одним из важнейших факторов обеспечения безопасности и стабильности развития государства является состояние здоровья населения, прежде всего, детей и учащийся молодежи. Среди приоритетов молодежной политики в настоящее время важнейшее место занимает формирование здорового образа жизни молодёжи, развитие физической культуры и массового спорта. Это утверждение соответствует установкам президента страны на масштабное оздоровление и воспитание молодёжи.

В последние годы наблюдается отчётливая тенденция к увеличению распространения табакокурения среди молодёжи и более раннему началу регулярного употребления табака [1].

В последнее время постоянно говорят о здоровье, как о важнейшей высшей ценности человека, которое формируется под влиянием ряда социальных факторов, именуемых как здоровый образ жизни. Академик Ю.П. Лисицын в конце прошлого столетия научно обосновал модель социальной обусловленности здоровья, которая получила одобрение и признание экспертов Всемирной организации здравоохранения. Согласно данной модели уровень здоровья населения более чем на 50% зависит от образа жизни и условий жизни; по 15-20% занимают наследственные факторы и состояние окружающей среды и около 10-15% приходится на работу органов и учреждений здравоохранения.

Известно, что одним из определяющих факторов здоровья человека является его двигательная активность. Однако, как отмечают исследователи, наблюдается повсеместное снижение физической активности и самое резкое ее падение прослеживается в период от 15 до 25 лет.

Человеческая жизнь связана с присутствием в нем множества вредных привычек влияющих на ухудшение качества жизни и здоровья. Одним из основных пороков, препятствующим формированию здорового образа жизни, является наркомания, которая оказывает разностороннее негативное воздействие на организм человека. При этом в первую очередь страдает центральная нервная система, нарушается деятельность коры больших полушарий, а затем спинного и глубоких отделов головного мозга. Употребление алкоголя и наркотиков извращает различные виды обмена веществ в организме человека: белкового, углеводного, жирового. Кроме того, при систематическом употреблении алкоголя и наркотиков возникают стойкие нарушения функций различных органов и их систем в организме человека [2].

Ведение нездорового образа жизни учащейся молодёжью, способствует дальнейшему ухудшению состояния их психофизического и социального здоровья.

Эта проблема представляет одну из серьёзнейших угроз, как здоровью населения, так и национальной безопасности. Возникла потенциальная угроза деградации личности и общества.

В формировании здорового образа жизни приоритетной должна стать роль образовательных программ, направленных на сохранение и укрепление здоровья молодёжи путём привития ЗОЖ. Необходимо введение в образовательный процесс учебных заведений дисциплин, способствующих выработке установки на ведение здорового образа жизни, а также соответствующих навыков и умений [3].

Главной задачей на сегодня является снижение уровня роста наркотизации и заболеваемости в студенческой среде посредством формирования стойкого неприятия к употреблению наркотических веществ, алкоголя и табакокурения на основе осознания здоровья как ценности, и обучения студентов знаниям, умениям и навыкам здорового образа жизни, ориентации на профессиональную и творческую самореализацию.

1. Список использованной литературы:
2. Дмитриева Е.В. Социальное здоровье: методологические проблемы изучения // Общество и социология: новые реальности и новые идеи. СПб., 2001.
3. Горелов, А.А. Анализ показателей здоровья студентов специальной медицинской группы / А.А. Горелов, ОГД. Румба, В.А. Кондаков // Научные проблемы гуманитарных исследований – 2008.-Вып.6. - С.28.
4. Егорьев, А.О. Здоровье студентов с позиции профессионализма / А.О. Егорьев // Теория и практика физической культуры. – 2003. - №2 –С.53 – 56.

Игенова Зарина, 10 сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі - Аманжолова Айсұлу Құрманғалиқызы
Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы, Қызылжар кенті

ҚОҒАМ АЙНАСЫ-АДАМ ДЕНСАУЛЫҒЫ

Бүгін таңда Республикамыздағы тұрақты есірткі құмарлардың 2/3 бөлігін жасөспірімдер мен 25-30 жасқа дейінгі жастар құрайды. Балаларда да есірткіні тұтынатын жағдайларда болады. Мамандардың айтуынша есірткіні татып көрген немесе оқтын-оқтын тұтынған адамдардың жартысынан астамы 13-17 жастағылар. Есірткі құмарлықтың үдеп бара жатқаны қылмыстық ахуалдың күрт нашарлауына тікелей әсер ететіні анық. Сондықтан жастарды улап, халықтың болашағына қатер төндіріп жатқан бұл дертке аяусыз күрес ең бірінші өзіміз, отбасымыз және мектепте басталуы қажет. Еліміздің ертеңгі тізгіні жастар қолында, мемлекетіміздің алдына қойып отырғаны елулікке ену стратегиясы жүзеге асу үшін жас ұрпақтың дені сау болуы қажет. Сонда ғана өз елімізді елулік қатарынан көре аламыз. Сол үшін өз денсаулығымызды өзіміз күтуіміз қажет.

Бүгінгі таңда жасыратыны жоқ, жаман әдеттер көбейіп келуде. Оларға шылым шегу, ішімдік қолдану және нашақорлықты жатқызамыз. Оның адам өміріне тигізер пайдасы да жоқ. ашындыратыны – еркегі де, әйелі де, кәрісі де, жасы да осы жаман әдеттерге үйір болған. Адамдар шылымның өзін жұмыс үстінде, үзіліс кезінде, далада, зеріккенде, қарны ашқан кезде немесе тоқ кезінде де шегуден бастайды. Ересектерге еріп жастар да темекіге әуестене бастауда. Үлкені де, кіші де бірдей әуестенетін осы темекіде не бар? Онда қызықтырарлық ештеңе де жоқ. Керісінше, нерв жүйесін, асқорыту жолдарын, жүрек-қан тамырларын бұзатын «никотин» деген у бар. Шылымның түтіні автомобильдің шығаратын түтінінен 4 есе зиянды. Бір түтіннің өзі осындай зардап әкелетін болса, ол ішкі ағзаға барғанда бүкіл жүйені қалай бұзатынын елестетудің өзі қорқынышты. Айтып кететін болсақ,

никотин: жүрек бұлшықетінің инфарктісіне, инсульт, мидың қан тамырлар аурулары және өкпе, ауыз қуысы арқылы қанның құрамына кіретін болғандықтан, өкпенің тыныс алуына кедергі болатын ауруға шалдықтырады.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Ел тағдыры ─ дені сау жас ұрпақтың қолында» демекші,қоғамның,отанымыздың дамуы қазіргі жас өрендеріміздің қолында деп білемін. Биылғы жыл яғни,2019 жыл ресми түрде «Жастар жылы» деп бекітілді. Қоғамның даму үрдісіне орай,бұл жылды «жастар жылы» деп бастап,жас буындарға ерекше ілтипатпен даму жағынан көп көмек болуда. Жастардың денсаулығына,білім мен тәртіппе,қоғам орнында,ата-ана алдындағы өз рөлін,типін тауып,бағыт болуда! Дәл қазіргі уақытта жастар денсаулығына аса мән беруде. Себебі; дені сау ұрпақ қана ертең елдің туын көтеретіні анық. Осыдан 1 ай бұрын Қарағанды облысында 1998 жылы дүниеге келген Үміт есімді бойжеткеніміз аса бір ауыр дертпен шет елге жедел түрде ота жасау үшін 2 мил астам ақша жинайға кіріскен.Бірақта,өзі жалғыз мұнша қиындыққа бой бере алмай,сынаққа түсседағы Жастар үшін ашылған қайырымдылық қорынан,елбасының игі істерінің арқасында бүгінгі таңда Үмітке- арман мен болашаққа сеніммен қарайтын үміт сыйлаған біздің отандастар,бауырларымыз! Бұл бастамының ерекшелігі Үміттей жастарға шет елдік емге қаржылай көмек бергенінде. Алдағы уақытта Үміттің ауыр дертіне шипа болатын шет ел біліктілеріне қазақ аруын аманатпен шығарып салмақпыз! Сондай-ақ бұрыннан сізбен бізге мәлім «Жан жылуы» бағдарламасы өз ісін 2019 жылы нығайтуда. Бұл жобаның ерекшелігі жастар үшін және олардың басты байлығы денсаулықтары үшін қаржылай көмек беріп,еңбек етіп жатқан аға буынға айтар алғысымыз шексіз!!!

Жеке адамның да,қоғамның да басты байлығы-денсаулығы. Денсаулық-адам өмірінде маңызды рөл атқаратын принцип. Спортпен айналысу, салауатты өмір салтын ұстану – денсаулықтың кепілі.

Аманат етіп берген денсаулығымызды күту,сақтау өз қолымызда. Денсаулықты сақтау үшін-салауатты өмір салтын ұстануымыз керек. Адамзатқа бірдей спорт пен салауатты өмір салтын бекіту керек деп ойлаймын.

Менің ойымша қазіргі жастарға,күнтүзбелік жоспар құру керек.Өйткені сол арқылы барлығын бір уақытта,жоспармен үлгеруге болады,яғни салауатты өмір салтын дұрыс ұстануға кепілдік болатын амал деп білемін.

Адамның денсаулығы – қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан құлшына кіріседі. Халқымыз «Дені саудың – жаны сау» деп орынды айтқан. Отанымыздың келешегі, көркеюі – салауатты өмір салтын сақтау қолдауда. Қараңғы үйге кіріп келіп шам жақсаңыз, шам үйді жарық қылады. Көп қызыл гүлдің ішінен бір ақ гүл көрсең, көзің соған түседі. Біздің де өмірімізді жарық қылатын, жан-жағымызға тамаша сәулесін шашатын, өмірдегі басты байлық – денсаулық. Денсаулық – бұл адамның еңбекке белсенді болуы, әрі ұзақ өмір сүруі, тәннің саулығын және рухани саулығын сезіну.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Егемен Қазақстан №43 2014ж
2. Президент және Халық №50 2013ж

Исина Ж.Е., студентка гр. Ю-24
Научный руководитель – доц. Артеменко А.В.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВОЕ ПОКОЛЕНИЕ - ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ

«В здоровом теле – здоровый дух», - мы все не раз слышали это изречение. В этой простой фразе заложен глубочайший смысл, потому что здоровый образ жизни - предпосылка для развития разных сторон жизнедеятельности человека.

Здоровое население является основой социального благополучия и нормального экономического положения, как отдельного человека, так и нации в целом. Будет здоровая молодежь - будет и здоровое поколение. Современный взгляд на здоровье подрастающего поколения заставляет задуматься о будущем нашей Республики.

Молодое поколение должно осознать, что у него есть будущее, и оно - в их руках. Безусловно, здоровая молодежь, здоровая нация – залог успеха, дальнейшего процветания государства. Мы, молодое поколение – потенциально наиболее активная часть населения, нам требуется вполне закономерный выброс энергии. Мы готовы воспринимать все новое и непознанное, не задумываясь о последствиях. При этом мы все же личностно неустойчивы, и в наши умы легче внедрить и положительный, и отрицательный образ.

Наш Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев в своих выступлениях постоянно подчёркивает: одна из приоритетных задач государства — оздоровление нации, пропаганда спорта и приобщение детей к физической культуре. Желание сохранить крепкое здоровье, желание жить полноценной жизнью – важная социальная потребность людей. «Только здоровая нация может называться конкурентоспособной» , - отмечает Президент страны.

Проблема «болезней поведения», вредных привычек была, есть и остаётся актуальной для современного общества, в том числе и для нашего поколения. Культ здоровья и здорового образа жизни нынче в моде у многих молодых людей. Сейчас в Казахстане стало хорошим тоном уделять здоровью и внешнему виду большое внимание: открываются новые спорткомплексы, строятся бассейны, фитнес - клубы. Прогулки и пробежки на свежем воздухе стали одной из форм образа жизни современной молодежи. Здоровье-это вершина, на которую человек должен подняться сам. Здоровье и ум - два блага в жизни.

В нашем обществе созданы необходимые условия для того, чтобы каждый мог заниматься полноценно спортом. Мы имеем и спортивные залы, и спортивные площадки, и грамотных специалистов – преподавателей физической культуры, благодаря которым уроки физического воспитания правильно и умело построены. У нас есть свои спортсмены (среди них немало по-настоящему талантливых), свои рекорды, свои достижения. Наши команды принимают активное участие в соревнованиях как по баскетболу, волейболу, так и по футболу. Здоровый образ жизни должен стать для каждого казахстанца нормой, а мы будем к этому стремиться, потому что понимаем: здоровый человек сегодня - здоровая нация в будущем! А здоровая нация – это счастливый Казахстан!

Указом Главы государства от 14 ноября 2018 года нынешний2019 объявлен в Казахстане Годом молодежи. Это говорит о том, что молодежная политика находится в приоритетной зоне государственного внимания. Уже разработан проект Дорожной карты по реализации государственной молодежной политики, ориентированной на несколько ключевых задач. В их числе образование, занятость, здоровье, доступное жилье, развитие предпринимательской деятельности и повышение финансовой грамотности, правовая культура и многое другое.

1. Список использованной литературы:

2. Поздравление Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева по случаю Дня спорта. 14.08.2010г.

3. 2019 – Год молодежи: а что дадим стране мы сами? Сила нашей Отчизны // Областная общественно-политическая газета «Акмолинская правда». – 2019. – 04 января

Караман С.Е., студентка 2 курса группы Ф-22
Научный руководитель: к.п.н. доц. Баймагамбетов Ю. Т.
Карагандинский Экономический университет Казпотребсоюза

ИЗБЫТОЧНЫЙ ВЕС – ВРАГ ЗДОРОВЬЯ

Многие люди имеют избыточный вес, но не обращают достаточного внимания на необходимость борьбы с лишними килограммами, считая, что они себя чувствуют достаточно комфортно и так, без изнуряющих диет и занятий спортом. Потеря времени в борьбе с ожирением у людей происходит из-за того, что члены семьи, родственники, друзья и знакомые долгое время подбадривают избыточный вес человека, доказывая ему, что лишние килограммы только прибавляют ему внешнее обаяние, неповторимую индивидуальность и бодрое настроение. На самом деле ожирение - враг здоровья. Задача любого человека, имеющего лишнее килограммы, вовремя распознать "врага" и победить его. А опасен лишний вес тем, что он забирает здоровье. Человек находит в еде удовольствие, проявляя же неумеренность в еде, он лишает себя свободы действия. Походка у человека с лишним весом тяжелая, он пыхтит, поднимаясь по лестнице. Бегает он также с трудом, а занятия активными видами спорта для него настоящая проблема. Поэтому и лежат полные люди чаще всего на диване и смотрят телевизор, успокаивая себя сдобной булочкой или пачкой чипсов. Поэтому внутренняя неуверенность в себе, особенно в компании более стройных, рано или поздно приводят к стрессам, заглушить который человек старается очередной порцией еды.

Ученые доказали, что люди, страдающие избыточным весом, вместе с лишними килограммами приобретают предрасположенность к таким серьезным заболеваниям, как сахарный диабет, гипертония, инфаркт миокарда и рак. Если беспокоит проблема лишнего веса, для начала нужно проконсультироваться с врачами (эндокринологом, диетологом и т.д.), пройти необходимое обследование, и только после этого, на основании рекомендаций специалистов и под их наблюдением, начинать лечение.

Ожирение — это накопление жира в организме, приводящее к появлению избыточной массы тела. При этом жир откладывается в жировых депо организма (подкожной жировой клетчатке и вокруг внутренних органов).

Причины. Основные причины ожирения: переедание и малоподвижный образ жизни. Набрать лишние килограммы легко, а вот избавиться от появившихся жировых отложений и привычки много есть не так уж и просто. Некоторые начинают больше есть в стрессовых ситуациях. Другие «заедают» плохое настроение, тоску и одиночество. Бывают просто гурманы, которые любят вкусно покушать. Если при этом человек большую часть дня проводит на сидячей работе, не бегает марафоны и не потеет в тренажерном зале, рано или поздно его вес превысит все разумные пределы.Важную роль в развитии ожирения имеет возраст. Врачи считают, что чем старше человек становится, чем больше вероятность, что он заработает избыточный вес. Виноваты в этом снижение обмена веществ и нарушение деятельности центра аппетита в головном мозге: для подавления чувства голода с возрастом требуется большее количество пищи.

Существует такое понятие, как вторичное ожирение. Как правило, лишние калории не имеют к нему никакого отношения. Причина кроется в эндокринных (гормональных) заболеваниях. Ожирение сопутствует болезни Иценко-Кушинга, гипотиреозу и т.п. Также резкое увеличение массы тела бывает при приеме некоторых лекарств: преднизолона, дексаметазона и др. Кроме того, склонность к ожирению может передаваться по наследству. При первичном ожирении постоянное переедание приводит к нарушению работы центра аппетита в головном мозге, и нормальное количество съеденной пищи уже не может подавить чувство голода. Человеку приходится, есть все больше и больше. Избыточные калории откладываются как бы «про запас» в жировые депо, что ведет к увеличению количества жира в организме, то есть к развитию ожирения.

Диагностика. Проблемами ожирения занимаются врачи двух специальностей — диетологи и эндокринологи. Им и придется разбираться, в чем причина избыточного веса: в гормонах, нарушенном обмене веществ или неправильном питании. Врач расспросит пациента о том, что он съедает за день, и направит на дополнительные исследования,

которые помогут оценить работу гормональной системы организма. В первую очередь это определение уровня гормонов щитовидной железы (тироксина, трийодтиронина), гипофиза (тиреотропный гормон), определение глюкозы в крови. При необходимости проведут исследование всех органов и систем, чтобы выяснить, как на них повлияло ожирение.

Методы лечения ожирения подразделяются на три основные группы.

Нелекарственные методы: рациональное низкокалорийное питание и повышение физической нагрузки.

Лекарственные методы: назначение препаратов, подавляющих аппетит и уменьшающих усвоение питательных веществ в организме, а также препаратов, нормализующих гормональный фон.

Хирургические методы лечения ожирения:

-липоксакция — удаление излишков жировых тканей из-под кожного покрова;

-абдоминопластика — устранение отвисшего и/или большого живота;

-обходныеэнтероанастомозы — операция, «выключающая» из пищеварения части тонкой кишки;

-желудочные кольца (GastricBand), которые накладываются на желудок, уменьшая его объем и соответственно ускоряя время насыщения.

Список использованной литературы:

1. Ключ к здоровью/ ред. — сост. Л.И. Жук. — Мн.: Красико-Принт, 2007.
2. Рациональное питание/ В.И. Смоляр. — Киев: Наукова думка, 1991.
3. Школенко Р.Л. Питание и здоровье. Ставрополь: Книжное издательство, 1988. - 223с.

Карамурзинова Гаухар студентка 2 курса
Научный руководитель- к.ф.н. Калиева Г.Г
Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева, г.Сарань, Республика Казахстан.

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Тәннен жан артық еді, - дейді Абай атамыз .Расын да қарап отсақ осы нақыл сөздің мағынасы терең екенін түсінеміз.Осыдан болар Салауатты жастар-болашақтың ертені десек керек. Денсаулық — тән, рухани және әлеуметтік игіліктің жиынтығы.Қазіргі уақыттағы әлеуметтік-экономикалық жағдай, тіршілік деңгейінің құлдырауы және экологиялық қолайсыздық Қазақстан Республикасының бүкіл халқының, әсіресе өскелең ұрпақтың денсаулығына кері әсерін тигізуде.Ал ұрпақ жалғастырушы,болашақтың ертені,еліміздің жалғасы ол әрине жастар.Дәлірек айтсақ ол біз! Ең бірінші біз дүниеге келгенде адам болып өмірдің кілтін ашамыз сол кезден бастап ақ денсаулығымыз қалыптаса бастайды осы орайда ойыма мына сөздер келеді:Адам болып өмірге келген соң,Адам болып өт деген дүниеден!.Деніміз сау болп келсің немесе кемесін ол өз қолымызда. Сау болып туылсақ,соған шүкіршілік етіп одан әрі әрекет жасау керек .Ондай жағдай болмаса ешқашан берілмей өмірден түнілмеу керек бастысы дұрыс қолайлы жағдайларды уақытында қолдану. Денсаулық бұрыннан ата бабамыздан келе жатқан асыл қазынамыз .Ең бірінші байлық денсаулық деген осы уақытқа дейн сәннің жоғалтқан емес.Бұны түсіндірмесекте айдан анық. Қазіргі 21 ғасырда өзімізді ойлатын жағдай емес ,халқымызды ойлайтын қолайлы кезең. Себебі біздің осы жерімізді,елімізді ,болашақтың ертені барлығы халқымыздың арқасы .Алайда барлығы жақсы болсын десек денсаулығымызды сақатағанымыз бағалағанымыз жөн болар. Халықтың денсаулығы — ел дамуының аса маңызды тұтқасы, болашағымыздың кепілі. Барлығы тіпті қарап отсақ тілек айтқанда да денсаулық бірінші байлық деп айттп отырады бірақ оның мағынасын түсінбейтіндер өте көп .Соны өздері айтса да сол істерінде тұрмайды ,керісінше жасайтындар көптен көп. Жастар — болашағымыздың алтын тірегі.

Қазіргі жастардың денсаулықтары бірқалыпты емес,себебі жан жақтан қолайсыз жағдайлар орын алуда .Жан жақта завод,фабрикалар орналаасқанан,түрлі шөптер дің кесірілеріде,тіпті небір тағамдардың да ,дәрілердің де зияндары өте көп .Барлық заттар да табиғи ға қарағанда химикат басымырақ болып келеді. Химикат заттын зияны да өте көп және де денсаулыққа теріс жағдайын тигізетінін білеміз.Онымен қоймай қазіргі жастарымыз ғана емес,басқа да үлкен кісілер де осы неше түрлі заттарды зиянды болсада қолдана береді .Мысалы:темекі,арақ,насыбай,кальян ,анаша т.б ең зиянды заттар.Ол адамның ішкі құрылысын шіртіп құртады Осы зиянды нәрселерді қолданып жүрген адамдардың ертеңі жоқ .Халықтар осыны біле тұра оны тоқтатпайды да .Бір бастаған соң шынымен де де тоқтау қиын ,бірақ өз денсаулықтары өздері үшін оны тоқтату керек алдын ала алу керек. Тіпті осы нәрселер үшін қаншама адам өлім тапқан болатын .Бұны біздің елімізде шығармаған ,басқа мемлекеттен келген зиянды заттар. Халқымыздың ертенің ойласақ осыны тоқтату керек .Нашақорлыққа жол жоқ !деген қағида менде ғана емес халқымызда да осы қағида сақталса екен димін

Адамның ойы да мінезі де өзгереді осылардан нәтижесінде. Ең басты зияны тәуелділікте .Адам баласы осы керексіз затқа тәуелді болып шығады.Енді қарап отсақ біздің бұрынғы ата бабаларымыз бізді келешекті ойлап жастарымызды ойлап қайдағы зиянды заттар емес ал еліміздің бостандығын армандады. Тәуелді болмасын деп қаншама адам қаза тапты өмірлерімен жақын деген туыстарымен қоштасты .Соның да зор үмітпен бар ниеттің иманның арқасында тәуелсіздікке жеткен болатын .Ал қазіргі жастар одан әрі ұлғайтудың орнына керісінше кеттіп бара жатыр .Ал енді салыстырыныздар қазіргі жастар осы зиянды заттарға тәуелді болып барады және саны да көбейіп кетті .Ата бабамыз соғыста қаза тапса адамдар зиянды заттардан қаза табуда .Осы үшін бе ата бабамыз осылай еңбектенгені .Бұл дұрыс емес.Біздің денсаулықты зиян нәрселер немесе тағы басқа заттар құртып жатқан жоқ ал біз өзіміз. Адамдар өз өздерін құртып жатыр Біз денсаулығымызды бағалаудың орнына теріс жолды таңдап жатырмыз.Ал енді мүгедек адамдарға тоқталсақ ,олар ондай жағдайға әртүрлі себеппен ұшырайды.Енді қараныздар олардың көздері көрмейтіндер,аяқтары жоқ жүрмейтіндер,құлақтары естімейтіндер,және тағы басқа мүшелері сау болмайды.Ең бірінші олардың армандары-Денсаулық. Денсаулықты шыңына келсек бағалайтын олар.Өмірдің ақ қарасын көргісі келетін жарық сәулені көргісі келетін ,аяқпен қайда барса да өз аяқтарымен баруды ансайсын жандарда осылар. Олар ешкімге тәуелді болмайын өмірді көрейін деп жанталасса,дені сау адамдар теріс жаққа тартылады .Ешбір адам басынан өткізбей түсіне алмайды . Денсаулықтың болмағаны,ауырғаны,жанды қинағаны ең ауыр сәттер сол кезде сезіледі. Басына келіп қана түскенде ғана денсаулық қаншалықты баға жетпес байлық екенін біледі . Адам ауырса Ештеңеге дәрмені болмайды еш нәрсеге қызықпайды,құлшынысы болмайды. Себебі оған керегі денсаулық.Осы нақыл сөз осыдан шықса керек:Ауру патшадан ,дені сау кедей бақыттырақ деген". Осыған тереңнен түнілсек. Патша да бәрі бар маңсап,ақша байлық бәрі де бәрісі бар .Бірақ денсаулығы жоқ болса оған ешкім көмектесе де алмайды .Ол дүниедегі ең бақытты жан болады.Ал дені сау кедей болса о да ештеңе жоқ ақша да да байлық та бірақ о да денсаулық бар ең бақытты адамның бірі де сол. Өмір де ең бірінші байлығыымыз денсаулық. Ал денсаулық бар жерде арман да қуаныштa бақытт та ақшада маңсап та ең басты болашақтың ертеңі де осы да. Өзімізді ойлап,халықымызды ойлап,жерімізді ойлап қазірден бастап бірінші орынға денсаулықты койғанымыз жөн болар.Ең керемет мемлекет қатарына кіру үшін жақсы атаққа ие болсын десек еліміз одан әрі ұлғайсын десек денсаулықты бағалауды ұмытпағанымыз жөн болар.Денсулық болсада осыған да жетерміз. Менің ойымша денсаулық сақтау саласында қатаң ережелерді одан әрі ұлғайту керекпіз. Небір зиянды заттарды құрту керекпіз. Елімізде зиянды пайдасыз заттарды алып тастау жөнінде заң шығарылса екен дим. Ел ертеңі біз болсақ болашақта да жалғастырушы келер ұрпаққа осы денсаулық сақтауды түсіндіріп қана қоймай саналарына сіндіру керекпіз және де олар еліміздің болашағы екенін сендіре білуіміз жөн.Сол үшінде денсаулықты алдын ала алсақ дер кезінде бәрін тоқтатсақ онда біз одан әрі көркейе де ұлғайа да береміз. Барлығын сатып алу болады немесе соған уақытпен жетуге болады бірақ

денсаулық қайта келмейді. Дені саудың жаны сау Біздің де өмірімізді жарық қылатын, жан-жағымызға тамаша сәулесін шашатын, өмірдегі басты байлық – денсаулық. Денсаулық – бұл адамның еңбекке белсенді болуы, әрі ұзақ өмір сүруі, тәннің саулығын және рухани саулығын сезіну. Дені сау адам қоғамның белсенді бір мүшесіДенсаулық - адам өміріндегі ең жоғары бағалы дуние. Өмірдің шаттығы мен қызығы денсаулыққа байланысты. Өз елін сүйген адам - оның көркеюіне үлесін қосары сөзсізАдам әр нәрсенің бағасын басынан өткізген кезде ғана түсінеді Денсаулықтың әртүрлі түрлері бар .Олар: Денсаулық механизмі бар екені белгілі, ал, денсаулық өзі АЛТЫ АСПЕКТІДЕН тұрады:

а) физикалық денсаулық.

б) психикалық және интеллектуалды денсаулық.

в) жеке.

г) рухани денсаулық.

д) эмоционалды денсаулық.

е) әлеуметтік денсаулық. ФИЗИКАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҚ келесі түсініктерден тұрады: біздің денеміз қалай құрылған және қалай жұмыс жасайды, ешқандай дене аурулары жоқ, ол жаттыққан немесе шыныққан. ПСИХИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл психикалық аурудың және кем ақыл-дылықтың болмауымен түсіндіріледі. Психикалық денсаулық адам жаңа білімді қабылдау және оны қолдау қабілетімен, негізгі психикалық процестердің күші және қозғалғыштығымен сипатталады. ЖЕКЕ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл адам өзін-өзі адам ретінде сезінуі, талпынысы, өзін көрсетуі, жетістігі, негізгі құндылықтары. Біреулер жұмысынан, біреулер - өнерден, үшіншілері - отбасынан, төртіншілер - жеке басынан жетістік іздейді. Өзін-өзі таныту неғұрлым қоғамға қарсы келмесе, соғұрлым ол адамның өзіяе пайдалы, осыдан барып нақты адамның жеке денсаулығы сипатталады. РУХАНИ ДЕНСАУЛЫҚ - бұл адам өмірінің орталығы, бұл - мораль, тәртіп және басқа біреудің әрекетін қабылдау этикасы, мейірімділік пен қайырымдылық, әсемдікті қабылдау этикасы.

Каткова Я.В., студентка 1 курса группы УА-12
Научный руководитель: Боровикова Ш.О., ст.преподаватель
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Спорт занимает большое место в жизни современного общества и, по сути своей, является хорошим средством для воспитания личностных качеств. Он не только обеспечивает всестороннее физическое развитие человека, но и содействует воспитанию его морально-волевых качеств. Роль спортивной деятельности в формировании характера заключается в том, что она образует те своеобразные потенциальные основы действий, в которых выражается характер человека, его индивидуальные особенности, воля. Отличительной особенностью спорта по сравнению со многими другими видами деятельности является то, что спорт - это деятельность, всегда требующая преодоления тех или иных трудностей.

Физическое воспитание является важнейшим элементом в системе воспитания человека. Процесс регулярных целенаправленных занятий физической культурой или спортивной тренировкой предполагает воспитание не только определённых умений и навыков, физических качеств, но и психических качеств, черт и свойств личности.

Занятия различными видами спорта представляют широкие возможности для воспитания положительных черт личности. Особую роль в психологической подготовке команд играют соревновательные нагрузки. Эти занятия носят коллективный характер. Они

эмоциональны, позволяют формировать наряду с физическими и психические качества. Однако воспитательные возможности занятий различными физическими упражнениями, видами спорта неодинаковы, что должен учитывать преподаватель (тренер). Они обусловлены особым содержанием и условиями выполнения конкретных упражнений. Так, посредством упражнений спортивной гимнастики при соответствующей организации, методике обучения и тренировки возможно воспитывать такие качества, как выдержанность, смелость, настойчивость, дисциплинированность.

Подвижные и спортивные игры отличаются высокой эмоциональностью и создают особые условия для эффективного формирования положительных качеств личности (честности, ответственности перед коллективом, настойчивости, готовности оказать помощь товарищу) и устранения отрицательных качеств (эгоизма, нечестности, грубости, заносчивости, трусости и др.).

В процессе физического воспитания человека формируются нравственные, волевые и психические качества, которые со временем, становятся постоянными чертами личности. Это позволяет обучающимся проявлять их в учебной, трудовой, общественной и других видах деятельности, а также в быту и в семье. К таким качествам относятся трудолюбие, дисциплинированность, чувство ответственности за результаты своего труда, смелость и решительность, целеустремленность, настойчивость, выдержка и самообладание и что цель физического воспитания состоит не только в развитии физических качеств учащихся и в укреплении их здоровья.

Особое значение приобретает формирование психофизической устойчивости человека к различным условиям внешней среды: способность проявлять устойчивость внимания, восприятия, памяти, их сосредоточение и переключение в условиях дефицита времени, умственного утомления, нервно-эмоционального напряжения, стресса; использование физической культуры для оптимизации работоспособности, профилактика нервно-эмоционального и психофизического утомления; повышение эффективности учебного труда школьников.

Составной частью процесса физического и духовного развития человека является самовоспитание – активная творческая деятельность человека, имеющая целью совершенствование физических, интеллектуальных и духовных качеств, борьбу против собственных отрицательных сторон характера и других недостатков. В основе самовоспитания лежит внутренняя потребность в самосовершенствовании, в развитии физических способностей, укреплении здоровья, закаливании, совершенствовании форм тела, в различных проявлениях социальной активности.

Хорошо известно, какую важную роль играет двигательная активность в создании благоприятных условий для осуществления психической деятельности человека. Она выступает как средство снятия отрицательных эмоциональных воздействий и умственного утомления и в силу этого как фактор стимуляции интеллектуальной деятельности.

Активизация психических процессов и подготовка нервной системы человека к активному функционированию на последующих уроках является, безусловно, первоочередной задачей.

Таким образом, задача активизации психических процессов и повышения умственной работоспособности средствами физического воспитания, в частности с помощью физических упражнений, с моей точки зрения, является одной из психологических задач уроков физкультуры.

В возрастном развитии человека очень важная роль принадлежит физическому воспитанию. Это касается не только содействия нормальному физическому развитию растущего организма и его совершенствованию, укрепления здоровья, но и формирования духовных качеств личности. Все это становится возможным и реальным при правильной постановке физического воспитания, осуществлении его в органической связи с другими видами воспитания: умственным, нравственным, трудовым, эстетическим.

Физическая нагрузка - важнейший фактор психического благополучия. Постоянное сознательное преодоление трудностей, связанных с регулярными занятиями спортом(например, борьба с нарастающим утомлением, ощущением боли, страха) воспитывают волю, уверенность в себе, способность комфортно чувствовать себя в коллективе. Было бы неправильно сводить использование физической культуры и спорта только к повышению уровня отдельных физических качеств. Воздействие физического воспитания гораздо многогранней, поскольку в процессе её ненавязчиво, естественно воспитание и самовоспитание целого ряда необходимых человеку в жизни психических качеств, черт и свойств личности.

Иногда полагают, что физическое воспитание и спорт не столь уж важны для полноценного развития личности человека, которое может быть достигнуто с помощью других социально важных видов деятельности, таких как труд, творческая деятельность.

Конечно, нет оснований требовать высоких спортивных способностей от каждого человека. Однако для общего процесса формирования личности очень важно, в каком возрасте влияют на человека те или иные факторы, благоприятные для её развития. Многие виды деятельности и связанные с ними проявления личности специфичны для определённых возрастов. Физические упражнения и спорт особенно ценны для всестороннего развития личности в подростковом и юношеском возрасте. Педагогически правильное использование свойственной данному возрасту физической дееспособности благоприятствует формированию связанных с нею психических свойств, а на этой базе - и дальнейшему развитию психологических особенностей личности.

«Комплексная поддержка молодежи и института семьи должна стать приоритетом государственной политики. Необходимо создать широкую платформу социальных лифтов, которая будет включать полный комплекс мер поддержки всех категорий молодежи. Предлагаю объявить следующий год Годом молодежи».

Нурсултан НАЗАРБАЕВ, Из Послания Президента РК народу Казахстана от 05.10.2018 г.

Итак, 2019 год признан годом молодежи, а это значит, что мы должны сделать все возможное для нашей страны, чтобы показать наши приоритеты и позиции. И для этого физическое воспитание просто необходимо, ведь без него не может быть развития.

Список литературы:

1. Брехман, И.И. Валеология – наука о здоровье / И.И. Брехман. – М., 1990.
2. Физическая культура студента: Учебник / В.И. Ильинича., 2003.
3. https://www.bestreferat.ru/referat-195404.html
4. https://nsportal.ru/ap/library/drugoe/2018/03/01/formirovanie-psihicheskih-kachestv-chert-i-5.svoystv-lichnosti-v

Кеңшілік А.Е. - СР-31к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – магистр, аға оқытушы Алпысбаева М.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Ел басшысы Н. Ә. Назарбаев «Қазақстан 2030» стратегиялық даму бағдарламасында «Салауатты өмір салтын ынталандыру әрқайсымыздың дене тәрбиесімен айналысуымызға, дұрыс тамақтануымызға, есірткілерді, темекі мен алкогольді тұтынуды қойып, тазалық пен санитария шараларын сақтауымызға және Т. С. С. бағытталған» делінген

«Денсаулық – зор байлық, адам бақытының бастауы» - дейді халқымыз [1]. Ата бабаларымыздың бұл дана ой – пікірі талай ғасырлар белесінен өтіп бізге жетіп отырған

шындық. Ұлттың денсаулығы ұлан асыр байлық екені рас, тек оған ие болу үшін көп күштер жұмсауымыз қажет. Денсаулық адамға бірақ рет берілетін табиғат тартуы. Ол тұрақты, мәңгілікке берілмейді, үзбей өзгерісте болады. Оны сақтау үшін еңбек сіңіру, ауырмай тұрып іс - әрекет жасау керек. Оған нақты білім, ынта - ықылас, ерік – жігер қажет, онсыз баянды, әрі ұзақ денсаулықты сақтау қиын

Қазіргі кезде Қазақстан халқының, оның ішінде жастардың денсаулығы төмен деңгейде. Тек, бір көрсеткіш - әскер қатарына шақырылған жастардың 50 % дене дайындықтарының нашар дамуына және денсаулықтарына байланысты қорғаныс күштерінің қатарында қызмет атқаруға жарамсыз.

Бұл қауыпты жағдай Қазақстан үкіметін, әскери ұжымдарды, педагогтарды, дәрігерлерді, ғылымдарды шындап толғандыруда.

Қазіргі кезде бұл проблеманы шешудің негізгі жолы салауатты өмір салтын қалыптастыру, кеңінен насихаттау болып отыр. Бұл тұрғыда елбасы « Қазақстан - 2030» стратегиялық бағдарламасында «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда, ауруларға қарсы күрес, денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз – азаматтарымызды салауатты өмір салтын әзірлеуден басталады» - деп атап көрсетті. [2]

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұжымының деректері бойынша, денсаулыққа әсер ететін факторлардың 50 - 60 % өмір тіршілігіне, 20 % - тұқым қуалаушылыққа, 20 % - сыртқы ортаның жағдайына, 8 - 10 % - дәрігерлік көмектің деңгейіне байланысты. Бұл деректер денсаулық үшін күрестің негізгі бағыты – салауатты өмір салтын қалыптастыруға, оны насихаттауға бағытталған шаралар екенін дәлелдейді.

Салауатты өмір салтының жастар арасында қалыптасуының маңызы өте зор. Бұл бағытта жүргізілетін жұмыстар: ауру шақыратын факторлардың әсерін төмендетуге, ішімдіктің, темекінің, есірткінің зияндығына, қимыл - қозғалыстың аздығына, құнарлы тамақтанбауға қарсы жүргізілетін үгіт - насихат жұмыстарына негіз салды.

Салауатты өмір тіршілігі – денсаулықты сақтаудың және нығайтудың негізгі, ол жан - жақты дамыған азаматтың қалыптасуына, оның рухани, дене дамуына әсер етеді.

Денсаулыққа кері, жағдайсыз әсер ететін көптеген факторлар бар: аурып жазылу; никотин мен алкогольге құмарлық; еңбектің, тұрмыстың жайсыз жағдайларының созылмалы әсері; дұрыс тамақтанбау (оның жеткіліксіздігі және шамадан тыс көптігі); көңіл күйдің жылдам ауытқуы, еңбек пен ретсіз демалыстың бұзылуы, ауаның, судың бұзылуы; дәрі - дәрмекті және тұрмыс химиялық заттарын орынсыз пайдалану. Осы факторлардың ішінде бірінші қатарда қимыл - қозғалыстың аздығы.

Жастар арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру- қазіргі уақыттағы ең көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл мәселенің маңыздылығы- қоғамымыздың әлеуметтік жағдайына, экономиканың бүгінгі уақыттағы хал-ахуалына, экологияның нашарлауына, жастардың өз денсаулығына жауапкершіліксіз қарауы себептеріне байланысты да арта түсуде. Адамның өз денсаулығына көзқарасын өзгертуі, ең алдымен, тәрбиелік мәселе болып табылады. Осы мәселе бойынша «Жастар арасында салауатты өмір салтының қалыптастырудың маңыздылығы» тақырыбын зерттеулерге талдау жасау барысында мынадай қағидаларды ескеру қажеттілігі жайлы тұжырымға келдік: денсаулықты «біртұтас феномен» ретінде қабылдау және оның жеке тұлғаның өмір сүру салтына байланыстылығын түсіну; салауатты өмір салтын биологиялық және әлеуметтік факторлар арқылы анықтап, жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастыру.

Қазіргі таңда әлеуметтік жағдай, өмір сүру ұзақтығының төмендеуі және экологиялық қолайсыздық бүкіл өркениетті әлем үшін көкейкесті мәселе болып отырғаны баршамызға аян.

Қазақстан Республикасының Президентінің «Қазақстан-2030» жолдауындағы ұзақ мерзімді басымдықтың бірі «Қазақстан азаматтарының денсаулығы, білімі мен салауаты» тармағында «... азаматтарымыздың өз өмірінің аяғына дейін сау болуы және оларды қоршаған табиғи ортаның таза болуы үшін» азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеу қажеттілігі көрсетілген.

Қазақстан Республикасының Конституциясының, ҚР азаматтарының денсаулығын сақтау туралы», Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңының, ҚР-сы әлеуметтік мәдени дамуының тұжырымдамасының қабылдануы жас ұрпақтың болашағын жақсартудың, оның педагогикалық негіздерінің талапқа сай елеулі орнықтырылуын айқындауды талап етеді. Осының негізінде факультеттің тәрбие жоспарында «Салауатты өмір салтын қалыптастыру» мәселелері бойынша бейнефильмдердің көрсетілімін ұйымдастыру жоспарланып талқыланса өте жақсы болары сөзсіз.

Салауатты өмір салты - ол адекваттық тәртіп арқылы денсаулықты басқару. Яғни, өз кезегінде Индивидуалдық қажеттілікке негіздеп, керекті білімді таңдап алуға мүмкіндік береді. Имандылық негізіндегі салауатты өмір салты біртұтас, ғылыми тиімді жүйеде қалыптастырылуы қажет.

Ол үшін салауатты өмір салтын қалыптастырудың тәжірибелік- әдістемелік кезеңдерін үш бағытта қарастыруға болады:

1.тәрбиелік әрекет;

2.денсаулық деңгейінің диагностикасы;

3.денсаулық денгейін коррекциялау, түзету.

Тәрбие – қоғамдық, өндірістік, мәдени іс-әрекеттегі рухани және дене дамуына әсер ететін мақсатқа бағытталған жүйелі үрдіс. Ол оқу және ағарту саласымен тығыз байланысты. Тәрбиенің ұйымдастырылуы және мазмұны, мақсаты мемлекеттік және қоғамдық қарым-қатынаспен анықталады.

Адамдардың денсаулығы дегеніміз - оның биологиялық, физиологиялық және психикалық қызметтерінің дұрыс дамып, ұзақ уақыт сақталуының динамикалық жағдайы, әлеуметтік белсенділігі мен қызмет қабілеті жоғары деңгейде болып, күш-қайраты талмай, ұзақ уақыт өмір сүруі. Бұл анықтамаға денсаулықтың жаңадан алынған көрсеткіштері - жоғары деңгейдегі қызмет қабілеті, ғұмыр жастың ұзақ болуы да кіреді. Бірақ, осы түсініктердің әлі күнге дейін анықталған шекарасы болмағандықтан, оны денсаулықтың нақты белгісі ретінде алуға күмән туғызады. Мысалы, қызмет қабілетінің жоғары деңгейі, өте шартты түрде алынған және ол "денсаулығы мықты" деп алынған адамдардың өздерінде де өте кең аралықта толқып отырады. Ғұмыр жастың ұзақтығына дұрыс шекара қою қиын болғандықтан, олардың бір қатары И.И.Мечниковтың көзқарасына қосылып, ғұмыр жастың ұзақтығына биологиялық шекара қоюды қолдамайтындықтан осы сұрақ туралы әлі күнге дейін ортақ көзқарас жоқ. Денсаулықтың белгісі ретінде ақыл-ой, қызмет қабілеті, репродукция қызметі және т.б. анықтамалары бар, бірақ осы түсініктің әлі күнге дейін ғылыми негізделген сипаттамасы жоқ. Саны жағынан тұрақты түрде өсіп жатқан көптеген факторлар адамдар денсаулығына әсер етеді, бірақ біздің ойымызша бұл туындап отырған пікірталаста ең алдымен "денсаулық" деген түсініктің өзін анықтап, оған сай келетін, барабар көрсеткіштерді тауып, сандық жағынан баға беру мүмкіндігне нақты шек қою қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы №345 заңы // Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы,2002 ж.,№17, 154-құжат.

2. Ахметтаева С.С., Ережепова Ж.К., Сембина Ж.Ж., Возняк О.А., Пен С.Г «Зорлық-зомбылық және қаталдық белгілерінің көрінуі мен балалар агрессивтілігі деңгейін анықтау бойынша әдістемелік нұсқаулықтар» Психологтарға, педагогтарға және ата-аналарға арналған әдістемелік құрал-Астана 2013ж

Кикимова Г., студентка 2 курса группы ИС-13с/к
Научный руководитель: доцент Артеменко А.В
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ЗОЖ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Актуальными вопросами современных студентов являются сохранение и укрепление собственного здоровья. Здоровый образ жизни для каждого индивидуален, в своей жизнедеятельности человек руководствуется законами общества и индивидуальными законами своего организма.

В Стратегии «Казахстан 2050»: Новый политический курс состоявшегося государства» Лидер Нации Н.А. Назарбаев обозначил важные приоритеты, касающиеся формирования здорового общества, в качестве основы будущего страны. «Физическая культура и спорт должны стать особой заботой государства. Именно здоровый образ жизни является ключом к здоровой нации», - подчеркивает Глава государства. Ни для кого не секрет, что спорт делает человека здоровым и развивает во всех отношениях: физически, нравственно, умственно. С давних времен занятия спортом поощрялись медициной, причем, в любом возрасте. Ведь активный образ жизни, свежий воздух и физические нагрузки способствуют улучшенному мышлению, кровообращению, благоприятно влияют на все жизненные процессы.

Сохранить здоровье молодого поколения — одна из важнейших социальных задач общества. Чтобы подготовить высококвалифицированных специалистов необходимо укреплять и формировать здоровый образ жизни, способствовать работоспособности студенческой молодежи. Сегодня данная категория населения испытывает отрицательное воздействие окружающей среды, так как физическое и умственное становление совпадает с периодом адаптации к новым, изменившимся для них условиям жизни, обучения, высоким умственным нагрузкам.

Здоровый образ жизни (ЗОЖ) — совокупность форм и способов повседневной культурной жизнедеятельности личности, основанная на культурных нормах, ценностях, смыслах деятельности и укрепляющая адаптивные возможности организма. ЗОЖ обеспечивает гармоническое развитие, сохранение и укрепление здоровья, высокую работоспособность, а так же позволяет раскрывать наиболее ценные качества личности, необходимые в условиях динамического развития нашего общества.

Студенты — это составная частью молодежи, представляющая собой индивидуальную социальную группу и отличающаяся свойственными ей условиями жизни, труда и быта, социальным поведением и психологией. Они относится к группе повышенного риска, так как на непростые проблемы студентов, как: высокая эмоциональная и умственная нагрузка, приспособления к новым условиям проживания и обучения накладывают негативное воздействие кризиса всех основных сфер общества и государства. Все это приводит к ухудшению адаптации студентов, следствием чего являются серьёзные медицинские и социально-психологические проблемы

Проблема формирования здорового образа жизни студенческой молодежи многогранна. Молодое поколение, обучающееся в институтах и университетах, являются сторонниками определенного образа жизни, в котором идеалом являются сигареты, алкоголь и наркотики.

Для формирования ЗОЖ необходимо выяснить, что является причиной ведения не здорового образа жизни, и что способствует ведению здорового образа жизни. Чтобы определить причину, во многих университетах ведется профилактическая работа, направленная на пропаганду здорового образа жизни, а также на выявление физического, социального и психологического здоровья студентов. Диагностический анализ состояния их физического, социального и психического здоровья подтверждает, что у всех студентов разные образы жизнедеятельности, разное здоровье, разные цели.

Диагностический анализ проводился с помощью тестов М. Люшера и Л. Бондс, которые показали, что у всех студентов есть отклонения от норм здоровья. Они все больны в разной степени, находятся в тревоге, многие в стрессовом состоянии. Малое количество студентов ведут здоровый образ жизни.

Психологи советуют устанавливать студентам режим дня, чтобы выработать у себя динамический стереотип. Его физиологическая основа — формирование в коре больших полушарий определенной последовательности действий возбуждения и торможения, необходимых для производительной деятельности.

Защита собственного здоровья — это обязательство каждого из нас, и не надо это обязательство перекладывать на других. Ведь бывает так, что человек сам себя же к 30 годам доводит неправильным образом жизни до безнадежного состояния. И поэтому с раннего возраста необходимо заботиться о своем здоровье, ведь «быстрого и ловкого болезнь не догонит».

Список литературы:

1. Назарова Е.Н., Жилов Ю.Д. Основы здорового образа жизни — М.: Академия, 2013.
2. Морозов Михаил Основы здорового образа жизни — М.: ВЕГА, 2014.
3. Физическая культура и здоровый образ жизни студента. / Под ред. Виленского М.Я. — М.: Кнорус, 2013.
4. Физическая культура. Основы здорового образа жизни. / Под ред. Ю.П. Кобякова. — Ростов: Феникс, 2014.

Климова М.М., ученица 9 класса
Научный руководитель – преподаватель Туйсина Т.М.
КГУ «Гимназия №38», г.Караганда, Республика Казахстан

ВЛИЯНИЕ ХИМИЧЕСКИХ МУТАГЕНОВ В ПРОДУКТАХ БЫСТРОГО ПИТАНИЯ НА ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА

Нынешнее Послание президента Казахстана Нурсултана Назарбаева нацелено на повышение доходов и качества жизни казахстанцев. «Здоровье нации - главный приоритет государства. Это означает, что казахстанцы должны потреблять качественные продукты. Сегодня отсутствует целостная политика по защите населения от некачественных и опасных для здоровья и жизни товаров и услуг», - сказал в своем лидер нации.

В Казахстане остро идут дискуссии по вопросу влияния химических мутагенов, содержащихся в продуктах быстрого питания на граждан страны. У этой проблемы есть как сторонники, так и противники, в связи ростом потребления фастфуда. Так по статистике численность детей, употребляющих еду быстрого приготовления, в городской местности составляет 13,7 процента, в сельской - 13,3 процента. В целом по республике потребляют фастфуд один раз в день около 13,7 процента детей. Только бренд KFC в Казахстане к 2020 году планирует открыть более 64 ресторанов быстрого питания. В настоящее время в Казахстане (Астана, Алматы, Актобе, Атырау, Караганда, Павлодар, Уральск, Шымкент) функционирует 44 ресторана.

В 2017 году Министерства здравоохранения Республики Казахстан запретило изготовление и реализацию в школах и детсадах газированных, сладких безалкогольных напитков, фастфудов, чипсов и других продуктов. Одной из главных причин такого радикального решения стало наличие химических мутагенов в этих продуктах. С 2013 по 2018 год ожирение среди подростков увеличилось на 15%. Национальные исследования, проведенные среди детей, показывают, что каждый 5-ый ребенок в возрасте 8-10 лет страдает избыточной массой тела. А каждый 15-ый ребенок страдает ожирением. Но ожирение является только вершиной айсберга, которую несет опасность нездоровая популярная пища.

По сообщению заместителя министра здравоохранения Алексея Цой: «Планируется внести дополнения в проект Кодекса о здоровье народа и системе здравоохранения в части

ограничения рекламы пищевых продуктов с высоким содержанием сахара, соли, трансжиров, внести дополнения в технический регламент Таможенного союза в части ужесточения требований к показателям содержания трансжиров и маркировки содержания вредных для здоровья веществ: сахара, соли, трансжиров».

По определению ВОЗ (Всемирная организация здравоохранения): более 60% всех причин смертности напрямую связаны с предотвратимыми нарушениями в питании и развитием неинфекционных заболеваний. При этом достоверно установлено, что 80% неблагоприятных факторов окружающей среды оказывают влияние на организм человека через пищевые продукты и воду.

В развитых странах на продажи фастфуда давно действуют ограничительные меры. В Финляндии с 2010 года введены дополнительные налоги на сладости и соленья, что повысило их цену и, наоборот, снизило потребление, с чем финские специалисты связывают увеличение продолжительности жизни граждан страны.

Похожие налоги с 2011 года действуют в Венгрии, где с тех пор потребление вредных продуктов сократило более 70% населения. Полностью запрещена их реклама по телевидению в Шотландии и в дневное время и в других частях Соединенного Королевства. Добавим, что к настоящему времени она отсутствует или существенно ограничена также в Канаде, Южной Корее, Иране, Мексике, Уганде, на Тайване и ряде других государств общим числом более 20.

Давайте рассмотрим, как продукты быстрого питания, а точнее содержащиеся в них мутагены влияют на организм человека.

Мутагенами могут быть различные факторы, вызывающие изменения в структуре генов, структуре и количестве хромосом. За всю историю своего развития человечество накопило (главным образом за счет естественного мутационного процесса) так называемый генетический груз, проявляющийся в наследственных, генетически обусловленных заболеваниях. Здоровье нынешних, будущих поколений людей в значительной степени зависит от того, какой генетический груз получен в наследство от предыдущих, какое количество мутаций накоплено человечеством. Проблема заключается в том, что ускорение частоты мутаций ведет к увеличению числа особей с врожденными дефектами и вредными отклонениями, передающимися по наследству, причем мутации в непо¬ловых (соматических) клетках, как правило, могут вызы¬вать рост злокачественных новообразований (спонтан¬ный рак).

Самым распространённым видом мутагенов является химический. Экспериментальные исследования Иосифа Абрамовича Рапопорта, проведенные в течение последних трех десятилетий, показали, что немалое число химических соединений обладает мутагенной активностью. Мутагены обнаружены среди лекарств, косметических средств, химических веществ, применяемых в сельском хозяйстве, промышленности; перечень их все время пополняется. Так же они присутствуют в продуктах быстрого питания в виде усилителя вкуса, консервантами, бензола.

Исследования ВОЗ показали, что фастфуд наиболее часто использует следующие мутагены:

- оксид азота. Токсичное вещество, в организме человека распадается на нитриты и нитраты. Нитриты провоцируют мутации клеток организма, мутируют половые клетки, приводя к необратимым изменениям у новорожденных;

- нитрозамины. Мутагены, к которым наиболее чувствительны клетки реснитчатого эпителия. Подобные клетки выстилают легкие и кишечник, что объясняет тот факт, что у курильщиков высока заболеваемость раком легких, пищевода и кишечника;

- цианистый водород, или синильная кислота. Это сильный яд, синильная кислота блокирует ферментную активность клеток, приводя к нарушению процессов деления и репликации ДНК. Мутации, образующиеся в этом случае, необратимы;

- полиароматические углеводороды. Самые активные мутагены, из-за своего органического происхождения легко повреждают геном, провоцируя образование атипичных клеток. Доказана роль ПАУ в образовании плоскоклеточного рака;

- бензол. Постоянное вдыхание бензола способствует развитию лейкозов — раковых заболеваний крови. При сгорании бензола образуется копоть, в составе которой также немало мутагенов;

- консерванты. Среди них часто попадаются откровенно ядовитые и канцерогенные вещества. Консерванты имеют свойство накапливаться в организме, доходя постепенно до ядовитых концентраций (они ведь в микродозах разрешены). Назначение консервантов – убивать бактерии и одноклеточные организмы.

Кроме выше приведенных веществ, входящих в состав многих популярных продуктов быстрого приготовления, существуют вспомогательные вещества, которые так же используются для создания фастфуда, например так называемые пеногасители, например полидиметилсилоксан, который добавляют в масло для жарки, чтобы не дать крахмалам соединиться с молекулами газов, образующими воздух, – проще говоря, чтобы предотвратить образование пены во время жарки. Проблема пены, похоже, для производителя настолько серьезна, что для ее решения приходится оправдывать добавление в пищу токсичных химических веществ. Как написано в Справочнике пищевых добавок (Handbook of Food Additives), полидиметилсилоксан подозревают в том, что он является канцерогеном. Кроме того, определенно установлено, что это соединение представляет собой мутаген, тумориген (способствует образованию опухолей), влияет на репродуктивную функцию и, легко воспламеняется.

Наш соотечественник Серикбай Каримович Абилев, доктор биологических наук, заместитель директора по научной работе Института общей генетики им. Н.И. Вавилова РАН, профессор кафедры генетики биологического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова, член Европейского мутагенного общества, крупный исследователь генетической токсикологии и анализа мутагенной активности химических соединений окружающей среды, обнаружил, что воздействие неорганических соединений (солей серебра, йода, марганца и др.) вызывает митотическое деление женского ядра, выбрасывание направительных телец и дробление клетки.

В развитых странах вредный фастфуд давно именуют, как джанкфудом (от английского junk – мусор, барахло, отбросы). Реклама и продажа именно этой американизированной мусорной еды, заполонившей города мира, а в том числе и Казахстан, должна, подпасть под ограничения в первую очередь и в нашей стране как содержащая убийственные дозы трансжиров и прочих химических мутагенов.

Список использованной литературы:

1. 13 процентов казахстанских детей ежедневно едят фастфуд - https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/13-protsentov-kazahstanskih-detey-ejednevno-edyat-fastfud-272419/

2. Газированные, сладкие напитки и фаст-фуд в школах и детсадах РК теперь под запретом - https://pharm.reviews/novosti/novosti-kazakhstana/item/2359-gazirovannye-sladkie-napitki-i-fast-fud-v-shkolakh-i-detsadakh-rk-teper-pod-zapretom

3. Всемирная организация здравоохранения - https://www.who.int/ru

4. По гамбургерскому счету - https://express-k.kz/news/sotsium_expert/po_gamburgerskomu_schetu-121826

5. Тарасов В.А. Молекулярные механизмы репарации и мутагенеза.1. М.: Наука,2008

6. Засухина Г.Д. , Сидельщикова Т.А. К механизму действия некоторых мутагенов на ДНК клеток человека.-Докл.АН СССР,1976,т.230, №3, с.719-721.

Ковалева К. И., студент 2 курса группы УА-22
Научный руководитель: Баймагамбетов Ю.Т., к.п.н., доцент
Карагандинского Экономического университета Казпотребсоюза

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Формирование здорового образа жизни является сложной, многоаспектной и междисциплинарной проблемой. С психологической точки зрения проблема здорового образа жизни освещается через понятие «внутренней картины здоровья» - представления о своем физическом состоянии, сопровождающимся своеобразным эмоциональным, чувственным фоном, угрожающих здоровью факторах, способах его сохранения и возвращения.

Психологический аспект проблематики здоровья. Здоровье как индивидуально-психологический феномен. Представление о здоровой личности.

Здоровье рассматривается как нормальная функция организма на всех уровнях его организации: организма; органов; гистологических, клеточных и генетических структур; нормальное течение физиологических и биохимических процессов, способствующих индивидуальному выживанию и воспроизводству.

Здоровье определяется от противного как отсутствие болезни, болезненных состояний, болезненных изменений, т. е. оптимальное функционирование организма при отсутствии признаков заболевания или какого-либо нарушения.

Здоровье понимается как приспособленность к условиям жизни (биологическая адаптация). Здоровье рассматривается как успешное противодействие внешним влияниям и сохранение постоянства внутренней среды организма.

Здоровье определяется как способность к полноценному выполнению основных социальных функций, участие в социальной деятельности и общественно полезном труде (адаптация к социальным нормам).

Здоровье рассматривается как динамическое равновесие между физическим и психическим.

Антропоцентрический подход предполагает наличие внутренней связи между личностным ростом и здоровьем. Здоровье понимается как самоактуализация личности, обретение смысла жизни и достижение собственного предназначения.

Таким образом, из рассмотренных подходов можно заметить, что сначала проблема здоровья освещалась как исключительно медицинская, затем обратились к социальному контексту здоровья. Начали выделяться категории психического и собственно психологического здоровья, соответствующие переходу от органоцентрической к гуманистической, целостной парадигме, в центре которой – конкретный человек как уникальная личность. На основании рассмотренных подходов можно выделить несколько моделей здоровья:

Медицинская модель здоровья. Предполагает такое определение здоровья, которое содержит лишь медицинские признаки и характеристики здоровья. Здоровьем считают отсутствие болезней, их симптомов.

Биомедицинская модель здоровья. Здоровье рассматривается как отсутствие у человека органических нарушений и субъективных ощущений нездоровья. Внимание акцентируется на природно-биологической сущности человека, подчеркивается доминирующее значение биологических закономерностей в жизнедеятельности человека и в его здоровье.

Биосоциальная модель здоровья. В понятие здоровья включаются биологические и социальные признаки, которые рассматриваются в единстве, но при этом социальным признакам придается приоритетное значение.

Ценностно-социальная модель здоровья. Здоровье — ценность для человека, необходимая предпосылка для полноценной жизни, удовлетворения материальных и духовных потребностей, участия в труде и социальной жизни, в экономической, научной, культурной и других видах деятельности.

ЗОЖ можно определить как образ жизни отдельного человека с целью профилактики болезней и укрепления здоровья. Выделяют следующие компоненты ЗОЖ:

окружающая среда: безопасная и благоприятная для обитания, знания о влиянии окружающих предметов на здоровье;

отказ от вредных привычек: курения, употребления наркотиков, употребления алкоголя;

питание: умеренное, соответствующее физиологическим особенностям конкретного человека, информированность о качестве употребляемых продуктов;

движения: физически активная жизнь, включая специальные физические упражнения (например, фитнес), с учетом возрастных и физиологических особенностей;

гигиена организма: соблюдение правил личной и общественной гигиены, владение навыками первой помощи;

К психологическим аспектам ЗОЖ относятся, прежде всего, эмоциональное, интеллектуальное и духовное самочувствие, что соответствует компонентам внутренней картины здоровья. Поведенческий аспект здоровья, реализуемый в соответствующем образе жизни, непосредственно связан с ценностно-смысловым аспектом данной проблемы, однако, эмоциональные и интеллектуальные составляющие также опосредуют структуру ЗОЖ.

Список литературы:

1. Васильева О.С., Филатов Ф.Р. «Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки»: Учебн. пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: издательский центр «Академия», 2001
2. Купчинов Р.И. Глазько Т.А. Физическая культура и здоровый образ жизни. – Мн, 2001г.
3. Рубинштейн С.Л. «Основы общей психологии» СПб., 1999г.

Каргаполова С.С., студентка 1 курса
Научный руководитель – преподаватель математики и физики, Жосан Т.С.
Карагандинский медико-технический колледж, г. Караганда, Республика Казахстан.

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ

Здоровье — бесценное достояние не только каждого человека, но и всего общества. Это первая и важнейшая потребность человека, определяющая способность его к труду и обеспечивающая гармоничное развитие личности. Оно является важнейшей предпосылкой к познанию окружающего мира, к самоутверждению и счастью человека.

«Здравствуйте»- говорим мы, когда приветствуем друг друга, а значит желаем здоровья. Именно здоровья мы желаем в первую очередь, когда поздравляем кого-либо с каким-нибудь праздником. Здоровье человека – это главная ценность в жизни каждого из нас. Его нельзя купить ни за какие деньги.

В своем очередном Послании народу Казахстана Глава государства Нурсултан Назарбаев отмечает, что: «Утверждение здорового образа жизни и развитие медицины позволяет увеличить продолжительность жизни казахстанцев до 80 лет и выше. Казахстан станет одним из ведущих евразийских центров медицинского туризма. Завершится формирование передовой национальной образовательной системы. Казахстан должен стать одной из безопасных и комфортных для проживания людей стран мира». На протяжении всего периода становления независимости Президент обращал на здравоохранение первоочередное внимание. Вот и в нынешнем Послании Глава государства отмечает, что главный приоритет в отечественной медицине — это развитие первичной медико-санитарной помощи. И действительно, это та точка отсчета, та база, где закладываются основы здравоохранения. Хотелось бы отметить, что задачи, поставленные перед страной, служат

лучшим стимулом для еще большей сплоченности нашего народа. Увеличение продолжительности и качества жизни — основной ориентир, к которому нам всем нужно двигаться. Лидер нации в очередной раз подчеркнул необходимость здорового образа жизни для всех граждан Республики. Физическое и психическое здоровье народа — наша главная ценность. Глава государства служит хорошим примером в труде, жизни и спорте. Послание народу Республики Казахстан Лидера нации вдохновляет всех нас на новые свершения, направленные на благо нашей страны.

Организму человека необходимо вести здоровый образ жизни, потому что как говорил Гиппократ «здоровье есть высочайшее богатство человека» . Само понятие «здоровый образ жизни» приписывается российскому профессору-фармакологу Израилю Брехману. Он — первый, кто начал продвигать научную концепцию здорового образа жизни среди медиков: его доклады на конференциях пользовались небывалым успехом. В идеях И. Брехмана не было ничего такого, о чем нам сейчас не известно: полноценный сон, сбалансирование питание, движение, и свежий воздух. С 1991 года на постсоветском пространстве появляется наука валеология, основанная на основных постулатах здорового образа жизни. Идеи здорового образа жизни стали пользоваться большим успехом. Таким образом, сегодня актуализируется вопрос о том, что занятие спортом, правильное питание, регулярное профилактические осмотры — это основа здоровья. В данной статье исследуется проблема выявления уровня увлеченности и возможности современной молодежи вести здоровый образ жизни.

Почему я выбрала именно эту тему? Тут можно рассуждать бесконечно, но вывод будет один: «Здоровый образ жизни- путь к успеху». Укрепляя свое здоровье, мы делаем нашу жизнь лучше, ярче и счастливее. С самого раннего детства, занимаясь танцами и волейболом, я уже тогда поняла, что вот он «правильный путь» к здоровой счастливой жизни. По сей день, участвуя в соревнованиях, конкурсах, я наблюдаю за молодежью ,за той молодежью ,которая стремится к своей мечте, преодолевая все преграды. Хочется наблюдать это вечно, что бы наша страна процветала ,за счет нас. Как говорится: «Быстрее! Выше! Сильнее!». *Наверное, поэтому, мода на спорт, книги, здоровый образ жизни и совершенство это - самое лучшее, к чему когда-либо стремилась молодёжь Казахстана, потому что, мы сегодня это - надежда страны на завтра.*

На самом деле наше здоровье зависит от 4 основных факторов, это: — наследственность; — окружающая среда; — стресс; — питание. Пиццы, чипсы, лапша – это не то, что нужно нашему организму. Витамины, минералы, энзимы, клетчатка, аминокислоты – все это необходимо нашему организму для нормального функционирования и развития. Люди на самом деле неправильно питаются, но не они одни виноваты в этом. Сегодня происходят большие изменения в пищевой промышленности. Сейчас она переименовалась в химическую промышленность, потому что то, что мы сейчас потребляем почти на 80% — химические продукты, большей частью содержащие ГМО. Наверное, следует проводить контроль в пищевой промышленности и информировать население о принципах правильного питания. Много полезной информации было рассказано о вреде курения. За год в легких курильщика скапливается 1 стакан смолы. Курение – причина хронических болезней легких, эмфиземы, рака легких. Курение вызывает закупорку крупных и мелких сосудов, что приводит к гангрене конечностей, инфаркту миокарда и внезапной смерти. Подводя итоги нашего исследования, можно сделать выводы, что учащаяся молодежь осознает важность здорового образа жизни. Понимает, что именно от него зависит наша жизнь и здоровье будущего поколения. Учащаяся молодежь правильно оценивает пользу агитационной работы по формированию здорового образа жизни. Соблюдать элементарные правила ЗОЖ и быть здоровым — это самое необходимое условие нашего времени. Хотелось бы закончить словами Главы Государства: «Сильная страна начинается с каждого из нас».

Список использованной литературы:

1. https://books.google.kz
2. http://kazorta.org
3. https://www.7ya.ru

Құрманова А.Б., СТ-31қ тобының студенті
Ғылыми жетекшісі: ҚҚЭУ экономика бизнес және құқық колледжінің оқытушысы Сатбекова Ф.Ж.
ҚҚЭУ экономика бизнес және құқық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

САПАЛЫ ӨНІМ – САЛАУАТТЫ ТАМАҚТАНУДЫҢ КЕПІЛІ

Күнделікті өмірдің негізгі элементтерінің бірі - азық-түлік. Көпшілігіміз дұрыс тамақтануға ұмтыламыз, өйткені біз сау, салмақты сақтауға және аурудың алдын алуға көмектесетінін білеміз.

Тамақтану жағдайында деректер көптеген факторлар дұрыс тамақтануды таңдау және дұрыс тамақтану әдістерін ұстану қабілетімізге әсер ететінін көрсетеді. Үйде, мектептерде, азық-түлік дүкендерінде, мейрамханаларда, әлеуметтік әсерімізде және азық-түліктік маркетингтегі азық-түліктер біздің таңдауымызға көп әсер етеді және көптеген адамдарға дұрыс тамақтануды ұсынады. Калорияларда, майда, натрий мен қантта жоғары сапалы тағамдардың саны әртүрлі параметрлерде оңай ұсынылады, осылайша біздің сау таңдауымызды жасауға қабілетті.

Салауатты диета бірнеше факторларға байланысты қиын болуы мүмкін, олард ың кейбіреуі тұтынушының бақылауынан тыс.

Біздің денсаулығымыз тікелей біздің өмір салтымызға және қалай тамақтануымызға және дәл біз не жейтінімізге байланысты екені ешкімге құпия емес. Салауатты өмір салты бірінші кезекте дұрыс және дұрыс тамақтануды білдіреді. Бүгінгі күні тамақтану арқылы көптеген ауруларды тиімді емдеуге және кейбір ауруларға генетикалық бейімділігін түзетуге болатын факт күмәнданбайды.Соңғы уақытта көптеген адамдар тамақтану туралы ойлайды. Және бұл түсінікті. Соңғы онжылдықта ауыр созылмалы аурулар санының қарқынды өсуі біздің тамақтану құрылымының (құрамының) түбегейлі өзгеруіне байланысты. Денсаулық мәселелерінің көпшілігі біз нашар тамақтана бастадық және аз қозғала бастадық.

Қандай тағам сау деп атауға болады? Әрине, бұл біздің денсаулығымыздың жақсы жағдайын сақтауға мүмкіндік беретін тамақ. Ол үшін тағаммен ағзаға тамақтанудың барлық өмірлік қажетті элементтері: ақуыздар, майлар, көмірсулар, витаминдер, алмастырылмайтын аминқышқылдары, ағзаға қажетті минералдық заттар және басқа да биологиялық маңызды азық-түлік компоненттері түсуі қажет.

Дұрыс және рационалды тамақтанудың көптеген теориялары бар. Жиі, бәлкім, тек арықтауға арналған жаңа диеталар пайда болады. Менің терең сенімім бойынша, әрбір адам өзіне қолайлы дұрыс тамақтану схемасын өз бетінше таңдауы керек [1,232б].

Қазіргі диеталар мен тамақтану жүйелерінің қайсысы сізге сай келеді, сіздің ағзаңыздың жеке ерекшеліктеріне, жасына, денсаулық жағдайына, сіздің жеріңізде қабылданған аспаздық дәстүрлерге және басқа да көптеген жағдайларға байланысты. Осы нюанстардың барлығынан жақсы ешкім білмейді. Денеңізді тыңдауды үйреніңіз және ол сізге ол үшін жақсы және жаман екенін білуге мүмкіндік береді.

Салауатты және рационалды тамақтанудың кейбір теорияларының негізгі құрамдас бөлігі диеталар болып табылады. Көптеген қысқа мерзімді" тиімді " диеталардың ішінен, менің ойымша, емдік диеталар ғана лайық. Бірақ бұл жеке тақырып, тіпті жеке ғылым - диеталық тамақтану. Өз диетаны таңдай отырып, сіз өмір бойы ұстануға болатын ең жақсы диета екенін есте сақтаңыз. Әйтпесе, организм үшін күйзелістен және денсаулық мәселелерінен басқа, қысқа мерзімді диеталар сізге ештеңе әкелмейді!

Әрбір жеке адамның дұрыс тамақтануына осындай жеке тәсілге қарамастан, барлығына пайдалы тамақтанудың бірнеше принциптері бар. Оларды дұрыс тамақтану өсиеттері деп атаймыз.

Дұрыс тамақтанудың алғашқы өсиеті-бұл тамақтанудың қалыпты болуы. Есіңізде болсын, тамақ ішкеннен гөрі, тамақ жеу әрқашан жақсы! Үстелден жеңіл тамақтанбау сезімімен тұрыңыз. Парадокс бұл жағдайда сіздің ағзаңыз "пуза"деп аталатын не жатсаңыз, әлдеқайда пайдалы заттарды меңгереді. Асқорыту органдарының жұмысы анық және жөнделген болады. Неге осылай болатынын түсіну үшін, елестетіп көріңіз (техниканы сезінбеңіз, ол бізден әлдеқайда әлсіз!) кір жуу машинасына 4 кг киімге арналған болса, 10 кг жүктеңіз. Егер машина сынбаса, онда ол іш киімді өте жаман жуады.

Дұрыс тамақтанудың екінші өсиеті-табиғи өнімдер. Тек табиғи өнімдер денсаулыққа және денеге пайда әкеледі. Табиғи өнімдерде біздің ағзамыздың толыққанды өмір сүруі үшін қажетті барлық нәрсе бар.

Дұрыс тамақтанудың үшінші өсиеті-тағам әр түрлі болуы керек. Табиғатта тамақтанудың барлық, тіпті маңызды компоненттерінің бәрін қамтитын өнім жоқ!

Дұрыс тамақтанудың төртінші өсиеті - тазартылған өнімдер зиянды. "Балластты заттардан" өнімдерді тазарта отырып, біздің тамақ өнеркәсібі олардан барлық биологиялық құнды компоненттерді: витаминдер, минералдар, тағамдық талшықтар, алмастырылмайтын аминқышқылдар және т.б. жояды. Тазартылған өнімдерде біздің ағзамызға қажетті ештеңе жоқ! Бұл көмірсулар мен майлар таза. Біздің денеміздің барлық жасушалары үнемі жаңартылып отырады, біреулері жойылады, олардың орнында басқалар құрылады. Бұл үдерістерді қамтамасыз ету үшін майлар мен көмірсулар емес, ал ең "балласты заттар": амин қышқылдары, витаминдер, минералдар және т. б. қажет.

Дұрыс тамақтанудың бесінші өсиеті - сіздің денеңіздің пайдасы үшін сенімді азық-түліктерді ғана ішіңіз. Принцип бойынша әрекет етіңіз: жеті рет ойлан - бір рет жейсің! Егер қандай да бір өнімнің пайдасы туралы күмән туындаса, оны жемеңіз, өз денсаулығымен эксперимент жасаудың қажеті жоқ - ол бізде бір!

Ал, соңғы өсиет-табиғи тамақтаныңыз. Кез келген халықта, әр жерде өзінің белгілі бір аспаздық дәстүрлері, ағза көптеген ғасырлар бойы бейімделген (тіпті мыңжылдықтар) негізгі азық-түлік жиынтығы бар. Халық осы өсиетке қатысты былай деді: "Біздің тағам суши емес, біздің - ботқа".

Әрбір адам диетологтар анықтаған «дұрыс тамақтану пирамидасы» туралы көпшілігі естіген болар. Осы пирамида негізінде дұрыс және тиімді тамақтанудың негізінде дәнді дақылдар: нан-тоқаш және макарон өнімдері бар. Дәнді дақылдар біздің диетада 45-50% - дан кем болмауы керек. Осылайша, дәл солар арқылы салауатты және рационалды тамақтануға көшуді бастау керек.

Ең түбегейлі деңгейде біздің азық-түлік тізімдеріне қосылуға не кіретінін, үйде азық-түлікпен қамтамасыз етілгендігімізді және тағам дайындау үшін қандай рецепттерді дұрыс тамақтануға әсер ететінін анықтаймыз.

Көпшілігіміз үшін бұл туралы жеткіліксіз ақпарат. Сатып алуды шешкеніміз, әсіресе тәтті, тұзды және майлы тағамдарға арналған негізгі тамақтану бейнеқосылғыларын қозғайтын коммерциялық хабарлар мен келісімдердің тұрақты ағымы сияқты басқа факторларға байланысты болуы мүмкін. Балалар әсіресе осал және пайдалы тамақтануды жеңілдету үшін қорғауды және қолдауды қажет етеді. Азық-түлік жағдайының осы аспектісін жақсартуға көмектесу үшін Қазақстандағы денсаулық сақтау коммерциялық маркетингті балаларға зиянды өнімдер мен сусындарды шектейді. Біз келесі ұрпаққа зиянды азық-түлік пен сусындарды тұтынуға соқтыратын әсерді азайтуға міндеттіміз.

Азық-түлік ортасының тағы бір маңызды бөлігі сауда болып табылады, біз азық-түліктің көп бөлігін алдық. Азық-түлік дүкеніне барған кезде, әдетте, азық-түлік бөлігін көреміз, бұл азық-түлік ортасын жақсарту үшін тамаша сатушы бастамасы болып табылады.

Азық-түлік дүкендерінде қазір біз көріп отырғанымыз жиырма, тіпті он жыл бұрын көргенімізден ерекшеленеді.

Дұрыс тамақтану жүрек аурулары, инсульт және диабет сияқты ұзақ мерзімді (созылмалы) аурулардың алдын алуға көмектеседі. Бұл сондай-ақ қатерлі ісіктің кейбір түрлерін дамыту қаупін төмендетуге және салауатты салмағын сақтауға көмектеседі. Бұл адамдардың көпшілігі үшін ортақ кеңес. Ұсынымдар жүкті әйелдерді, белгілі бір денсаулығы бар адамдарды немесе ерекше диеталық қажеттіліктері бар адамдарды қоса алғанда, белгілі бір адамдар топтары үшін өзгеше болуы мүмкін [2,182б].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: К54 Қоғамдық тамақтандыру.— Алматы: "Мектеп" баспасы, 2007. – 232б.
2. Брехман И. И. Валеология — Денсаулық туралы ғылым — М.: ФиС, 1990. - 182б.

Кулямирова Б., студентка 2 курса группы Ю-23
Научный руководитель: старший преподаватель Матушкин Г.Ю., КЭУК
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда Республика Казахстан

ИЗБЫТОЧНЫЙ ВЕС- ВРАГ ЗДОРОВЬЯ

Интерес к проблеме ожирения повсеместно усиливается. Во всех средствах информации мы часто встречаем - «Ожирение - эпидемия 21 века», «Ожирение - глобальная катастрофа»... Во всех газетах, сайтах, журналах, рекламах мы видим средства для похудения, различные диеты, методы похудения.... Но как часто задумываемся о самой проблеме?

Проблема ожирения существует даже не века, а тысячелетия (30-50 тыс. лет до нашей эры), о чем свидетельствуют данные археологических раскопок фигурок каменного века.

Значимость проблемы ожирения определяется угрозой инвалидизации пациентов молодого возраста и снижением общей продолжительности жизни в связи с частым развитием тяжелых сопутствующих заболеваний. К ним можно отнести: сахарный диабет 2 типа, артериальную гипертонию, диспидидемию, атеросклероз и связанные с ним заболевания, репродуктивную дисфункцию, желчекаменную болезнь, остеохондроз. Ожирение снижает устойчивость к простудным и инфекционным заболеваниям, кроме того, резко увеличивает риск осложнений при оперативных вмешательствах и травме.

Проблема самочувствия лиц, страдающих избыточным весом и ожирением, в современном обществе является достаточно актуальной, массовой и социально-значимой. Современное общество провоцирует непреднамеренное ожирение у своих граждан, способствуя потреблению высококалорийной пищи с большим содержанием жиров, и в то же время, благодаря техническому прогрессу, стимулируя малоподвижный образ жизни. Ожирение значимо уменьшает продолжительность жизни в среднем от 3-5 лет при небольшом избытке веса, до 15 лет при выраженном ожирении. Практически в двух случаях из трех смерть человека наступает от заболевания, связанного с нарушением жирового обмена и ожирением. Ожирение - это колоссальная социальная проблема. Безусловно, такая программа - вещь очень дорогостоящая, но и проблема ожирения тоже стоит больших денег. Патогенез этих заболеваний очень тесно переплетается с патогенезом ожирения. Было бы целесообразным уже сейчас строить программы профилактики избыточного веса как неотъемлемую часть программ по предупреждению гипертонической болезни, ИБС и сахарного диабета 2 типа. К сожалению, до настоящего времени ни одно из государств, несмотря на высокую социальную значимость проблемы ожирения и внушительные суммы экономических потерь, связанных с этой проблемой, не может похвалиться наличием

серьезной общей государственной программы профилактики ожирения. Чаще всего дело ограничивается врачебной профилактической работой, а та, в свою очередь, ограничивается пожеланиями вести более активный образ жизни и более рационально питаться. Иногда советы подобного рода доходят до нас и из средств массовой информации. Причем, как и в лечении ожирения, наряду с советами более или менее серьезными есть и советы, научная обоснованность которых весьма сомнительна. Более того, периодически в средствах массовой информации в том или ином виде встречаются и пожелания прямо противоположные. Не трудно представить как полные люди, зачастую уже измученные многочисленными безуспешными попытками похудеть, воспринимают подобного рода советы.

Лечение ожирения, как и лечение любого хронического заболевания должно быть непрерывным. После достижения снижения массы тела, усилия врача и пациента должны быть направлены на поддержание эффекта и предотвращение рецидивов заболевания. Действительно, ожирение - болезнь, максимально способная к рецидивированию. Вероятность наступления рецидива здесь приближается к 100 %. По крайней мере, у 90 % пациентов исходная масса тела восстанавливается в течение первого года после окончания диетотерапии. В этой связи, соблюдение режима питания, обеспечивающего поддержание достигнутого веса, не менее актуально, чем соблюдение разгрузочного режима.

При целом ряде заболеваний ожирение является одним из составляющих основного заболевания. Например, при таких эндокринных заболеваниях, как болезнь Кушинга, гипотиреоз, гипогонадизм, инсулома, как правило, бывает ожирение.

При всех вышеперечисленных заболеваниях развивающееся ожирение называется вторичным ожирением. Принципы лечения его аналогичны используемым при лечении ожирения, вызванном перееданием и малоподвижным образом жизни. При этом главным является лечение основного заболевания, повлекшего за собой развитие ожирения.

Необходимо, чтобы все врачи понимали, что ожирение - серьезное заболевание, и считали обязательным мероприятием включение в свои задачи мер, направленных на профилактику и лечение этого «заболевания века». Наконец, всем должно быть ясно, что профилактика ожирения является одним из основополагающих принципов оздоровления нашего общества, так как основная причина высокой смертности тучных людей - это не само ожирение, а его тяжелые сопутствующие заболевания.

Список литературы:

1. Родионова Т.И., Тепаева А.И. ОЖИРЕНИЕ – ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 12-1. – С. 132-136;

2. Передерий В.Г., С.М. Ткач, В.М. Кутовой, М.Н. Роттер- Избыточный вес и ожирение. 2013г.

Магрупова Арина, студентка 1 курса

Научный руководитель – преподаватель физического воспитания Плисс С.В.

КГУ « Карагандинский агротехнический колледж», город Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

В современном обществе человек ежедневно подвергается различным внешним воздействиям: стресс, плохая экология, нестабильная политическая обстановка, кризисы. Это и многое другое приводит к ослаблению иммунитета, снижению работоспособности и социальной активности. Но давайте будем честны друг с другом и взглянем правде в глаза. Мы и только мы ответственны за свое внешнее и внутреннее благополучие. Поэтому

огромную роль в борьбе с "напастями" и испытаниями современного мира играет образ жизни, который мы ведем. Здоровый образ жизни в некоторой степени обязанность каждого гражданина перед лицом своего государства, Родины. Ведь именно на плечах молодого поколения лежит весь груз ответственности за будущее страны, именно представителям молодого поколения предстоит взять бразды правления в свои руки и построить то общество, в котором будут главенствовать порядок, мир, свобода и равенство.

Но что же такое здоровый образ жизни, и как он может поспособствовать процветанию нации всего государства? Однажды известный натуралист и путешественник Чарльз Дарвин заметил: " Умирает только хилое и слабое, здоровое и сильное всегда выходит победителем в борьбе за существование". Эти слова актуальны и в наше время, мир продолжает функционировать согласно данному закону - выживает сильнейший. Но кто же такой этот сильнейший? И как стать им? Предлагаем обратиться к Толковому словарю. Итак, здоровье - это нормальное состояние организма, при котором правильно действуют все органы. То есть здоровым мы можем считать того, кто чувствует себя благополучно. Но достаточно ли нам только данной трактовки понятия здоровья, чтобы убедить всех, что именно оно играет важную роль в жизни всей нации, а не просто отдельно взятого человека? Конечно же, нет. В устав Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ) включено определение здоровья как состояние полного физического, духовного и социального благополучия, а не только отсутствие болезней и физических дефектов. Причем стоит отметить, что следует различать индивидуальное здоровье (здоровье отдельно взятого человека) и общественное здоровье, или здоровье населения, которое складывается из совокупности состояний отдельных индивидов. От уровня последнего как раз и зависит "здоровье" самого государства. Образ жизни в свою очередь - это главный фактор, обусловливающий здоровье, на долю которого приходится 50-55% на ряду с другими факторами (наследственность, фактор окружающей среды, уровень развития здравоохранения и др.)

Но как же прийти к здоровому образу жизни? Каковы его компоненты и критерии? И как он соотносится со здоровьем и благополучием всей нации? Итак, попробуем разобраться и найти ответы. Во-первых, здоровый образ жизни - это совокупность неких привычек, которые способствуют улучшению самочувствия и заставляют двигаться вперед к своей цели. Мы считаем, что здоровый образ жизни включает два блока: красоту души и красоту тела. Рассмотрим сначала компоненты последнего блока. Каждый из нас знает, что такое правильное питание, но не всякий способен сделать его частью своей жизни, так как это требует силы воли и систематичности, плавно переходящей в привычку. Широкомасштабное строительство спортивных комплексов, фитнес клубов - довольно распространенное явление в нашей стране и области. Спорт всегда присутствовал в жизни людей, сейчас его роль особенно заметна. Он повсеместно и проник почти во все сферы общественной жизни. Кажется, что все помешаны на занятиях спортом. Но мы бы не сказали, что это мания опасна, ведь спорт является неотъемлемым компонентом здорового образа жизни. Сорт воспитывает волю, дисциплинирует, способствует укреплению иммунитета, всего организма. Спорт - это часть культуры, мир, где побеждает сильнейший. А так же образование и воспитание делают его богаче и содержательнее. Из этого можно сделать вывод, что именно образование, самообразование и все то, что относится к развитию и обогащению души являются компонентами блока, которому мы дали название "красота души". Образованный человек - это человек, обладающий здоровым умом, способным изменять и трансформировать окружающую его реальность. Мораль и принципы также находятся в багаже красивого душой человека, ведь именно они являются регуляторами, контролерами, некими образцами, на которые люди опираются в принятии тех или иных решений. Ну и последним компонентом данного блока, на наш взгляд, является оптимизм, вера в благополучный исход. Очень важно воспринимать мир позитивно, стараться не унывать и не терять надежду. Здоровый образ жизни- это взаимодействие двух блоков, красоты души и тела. Именно человек, который здоров и телом, и душой способен вершить великие дела. Именно такой мы видим молодежь, гармонично развитой и стремящейся к светлому

будущему. Здоровый образ жизни должен рассматриваться молодым поколением как средство, приближающее общество к пику своего развития. Ведь от молодежи как раз и зависит здоровье нации и государства. Поэтому очень важен тот образ жизни, который молодежь считает приоритетным.

О том, что здоровая нация - это высокоразвитая, стремящаяся к прогрессу, сильная, готовая оказать сопротивление общность было известно давно. Фраза "здоровый образ жизни" давно уже вошла в обиход и широко используется всеми. Но мало кто задумывается о необходимости здорового образа жизни, его роли в современном обществе. Наша позиция такова, что молодежь ради обеспечения своего благополучия, благополучия своих детей и близких и государства обязана сделать его основой своей жизни.

В нашей стране также видят человека будущего здоровым и сильным, готовым воплотить все свои идеи в жизнь.

Как видно из полученных ответов, молодежь считает здоровый образ жизни одним из главных факторов, ведущих к процветанию нации и государства, но пока не осознает, что именно от них зависит будущее страны, так как ответ "от самой молодежи" был не популярен в устах молодого поколения. Здоровый образ жизни - это залог долгой и счастливой жизни. Значительная часть населения занимает пассивную позицию по отношению к своему здоровью. Это объясняется низким уровнем санитарной культуры, недостаточными знаниями закономерностей формирования и поддержания здоровья на оптимальном уровне, методов коррекции и самоконтроля. Нужно беречь себя!- должен быть девиз молодых людей. Старшее же поколение понимает, что молодежи нужно пересмотреть свой взгляд на жизнь. Представители старшего поколения уверены, что молодое поколение является строителями будущего государства.

Список использованной литературы.
1. Современный толковый словарь русского языка под редакцией Кузнецова;
2. www.who.int/ru/ (официальный сайт Всемирной Организации Здравоохранения);
3. "Философия" для бакалавров и специалистов Б.В. Марков;
4. Журнал "Загадки истории", №21, 2011;
5. "Мир вокруг нас" газета "Помоги себе сам".
1.Толковый словарь

Максутова А.М., студентка группы АиУ-17-1
Карагандинского Государственного технического университета
Научный руководитель – к.х.н., доцент Исабаева Г.М.
Карагандинский экономический университет, г. Караганды, Республика Казахстан

УСВОЯЕМОСТЬ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ

Всем известный факт, что здоровье человека, прежде всего, зависит от усвояемости пищевых продуктов в организме человека.

Пища, принимаемая ежедневно в самом различном виде, перерабатывается в пищеварительном канале. Это осуществляется благодаря механическому размельчению пищи в полости рта посредством ее разжевывания и расщепления под влиянием различных пищеварительных соков. Эти соки содержат ферменты: слюна – птиалин или амилазу, желудочный сок – пепсин, и кишечный сок – различные пептидазы и дисахаридазы. Всего в желудочно-кишечный канал выделяется в сутки около 8–9 литров различных соков. Перечисленные ферменты расщепляют сложные химические вещества на более простые, которые всасываются через стенку кишечника и достигают с кровью и лимфой всех органов и тканей. Именно эту часть пищи, которая всасывается через кишечник, следует считать усвоенной. Остатки простой пищи выделяются с испражнениями – это ее неусвоенная часть,

главным образом целлюлоза, эластические нити и др., согласно изречению Авиценны «наибольший вред для здоровья представляют излишки пищи, остающиеся в желудке и кишечнике после переваривания. Их гниение вызывает болезни и угнетает весь организм».

Пищеварение и усвоение пищи представляют сложный процесс и зависят от многих факторов, как разнообразие и подходящая комбинация отдельных видов пищи, правильная кулинарная обработка и сервировка, хорошее настроение и чувство удовольствия при поглощении пищи, медленное основательное разжевывание пищи,

При пережевывании пищи она размельчается на очень мелкие частицы и таким образом подготовляется к действию пищеварительных соков. Если пищу проглатывать крупными кусками, то пищеварение нарушается.

Значительная часть людей, особенно студенческая молодежь, едят быстро и плохо пережевывают пищу, заболевают гастритом и получают кишечные расстройства. Весьма важно заботиться о своих зубах и поддерживать их в хорошем состоянии.

В слюне содержатся вещества, предохраняющиеся слизистую желудка. Слюнные железы выделяют фермент птиалин, который расщепляет крахмал до декстрина. В зависимости от вида принимаемой пищи слюна может быть весьма различной. При потреблении сухой пищи выделяется больше слюны. Кислая пища вызывает выделение щелочной слюны, что является защитным механизмом. При раздражении щелочной смесью нервных окончаний слизистой оболочки рта выделяется большое количество водянистой слюны, бедной амилазой.

В желудке пища задерживается в течении 4-5 часов, где продолжается ее размешивание путем перистальтики желудка. Выделяемый желудочный сок содержит 0,2% соляную кислоту. При некоторых заболеваниях 9гастрите, язвенной болезни) выделяется больше соляной кислоты, а у лиц преклонного возраста и при некоторых формах хронического гастрита количество соляной кислоты уменьшается 9гипо- или даже ахлоригидрия).

Под влиянием соляной кислоты и воды белки набухают и разрыхляются, а фермент пепсин разлагает сложные белки мяса, рыбы, яиц до пептидов. Кроме того, кислое содержимое раздражает слизистую двенадцатиперстной кишки, выливается сок, содержащий три фермента: липазу, необходимую для расщепления жиров, диастазу – для расщепления сахаров, и трипсин – для расщепления белков. В кишечнике выделяются пептидазы, продолжающие расщепление пептидов до составляющих их аминокислот. Желчный сок, выделяемый печенью, участвует в расщеплении жиров в кишечнике до глицерина и жирных кислот. Так, в кишечнике углеводы распадаются до моносахаридов (глюкозы, фруктозы, галактозы), белки – до аминокислот, а жиры до глицерина и жирных кислот. Полученные простые соединения могут проникнуть через стенки кишок.

В толстом кишечнике всасывается вода и различные минеральные соли и оформляются фекалии. В слизистой оболочке толстой кишки выделяется немного слизи, а также происходит непрерывное слущивание клеток, выбрасываемых с испражнениями.

В хорошем пищеварении и правильном всасывании различных питательных веществ большую роль играет кишечная перистальтика. При раздражении кишок какой-либо неподходящей пищей или причиняющими болезненное состояние бактериями возникает диарея и пища не утилизируется. А у некоторых людей перистальтика может быть слабой и они страдают запорами. Установлено, что из белков мяса усваивается приблизительно 90-98% их содержания, из белка ржаного хлеба 70-75%, а из белка пшеничного хлеба 58-60%. Принято считать что продукты животного происхождения усваиваются на 95%, а растительные –на 80-90%.

Усвояемость пищи, в частности белков, колеблется весьма в больших пределах в зависимости от состава пищи, сочетания её различных видов. Если питаться мясом, хлебом, макаронными изделиями и крупами усвояемость белков в такой пище составит приблизительно 71%. При потреблении такого же количества мяса с различными овощами, усвояемость белков составляет 80%. Это показывает насколько важно для организма разнообразие пищевых продуктов, повышающее питательное значение суточного рациона.

Усвояемость молока улучшается, если потреблять его с хлебом или в виде манной или рисовой каши.

Отрубной хлеб, приготовленный из полноценной муки, имеет большую биологическую ценность, так как содержит больше минеральных солей и витаминов. Рис, овсяные хлопья, манная крупа и гречиха содержат много углеводов, а также и растительных белков. Крахмал этих видов пищи усваивается значительно легче, когда они подаются в воде вареном виде.

Жиры значительно улучшают вкусовые качества различных блюд. Однако их не следует потреблять в большом количестве, поскольку они затрудняют усвояемость пищи.

Особенно это важно в детском возрасте, когда соотношение между жирами, белками и углеводами должно быть 1:1:4,5.

Из всех видов жиров легче всего переваривается и усваивается сливочное масло, которое содержит около 18% воды. Все растительные масла и животные жиры являются на 99% жирами и не содержат никаких примесей за исключением некоторых витаминов и минеральных веществ.

Из перечисленных видов животных продуктов наиболее ценно мясо - говядина, телятина, баранина, мясо домашних птиц и субпродукты. Конина и рыба усваивается гораздо легче, поэтому не вызывает чувства сытости как вышеперечисленные мясные продукты. Поэтому конину и рыбу нужно потреблять с овощами или мучными панированными продуктами, пища тогда становится более полноценной, так как обогащаются минеральными солями и, в особенности, микроэлементами и витаминами. Яйца также содержат легко усвояемые белки и ценные витамины.

Фрукты и овощи также обладают различной усвояемостью в зависимости от их вида, и в особенности, от способа приготовления и сочетания с другими видами пищи. Фруктовые кислоты и ароматические вещества возбуждают желёзы пищеварительного тракта и способствуют перевариванию и усвоению пищи. Они являются источником двух наиболее важных витаминов провитамина А и витамина С. овощи в особенности белокочанная и цветная капуста, так же и корнеплоды, содержат и растительные белки. Кроме того, они доставляют организму не перевариваю щуюся целлюлозу и пектин, которые оказывают весьма благоприятное действие на перистальтику кишечника, способствуют полному очищению его содержимого.

С биологической точки зрения сырые плоды и овощи представляют гораздо большую ценность. При консервировании и замораживании они теряют часть своих минеральных солей и витаминов, большая часть которых, однако, сохраняется.

Усвояемость пищи во многом зависит от способа её кулинарной обработки, так же как от соотношения в ней отдельных пищевых веществ. Так, например, мясные и овощные бульоны, которые содержат экстрактивные и ароматические вещества, возбуждают пищеварительные желёзы и способствуют усвояемости пищи.

Один и тот же продукт, приготовленный различным способом, остается в желудке различное время. Например, картофельное пюре быстро покидает желудок, в то время как жареный картофель – лишь через несколько часов. Жареная рыба также задерживается в желудке гораздо больше вареной рыбы.

Внешний вид пищи также оказывает значительное влияние на их усвояемость. Известно, что красиво накрытый стол и приятный аромат пищи возбуждают в большей степени железы пищеварительного тракта.

Усвояемость пищи зависит от её общего количества, потребляемого за сутки, так же как и от количества сырой растительной пищи, богатой целлюлозой.

Большое значение для усвояемости пищи имеют так называемые адаптационные механизмы к которым относятся национальные привычки, географическое положение, климатические условия и религиозное табу.

Усвояемость пищи зависит также от режима питания: при более частом и малом питании усваивается большее количество пищи.

Таким образом, усвояемость пищи – это степень использования содержащихся в ней пищевых (питательных) веществ.

Как же она определяется? Если с пищей поступило 90 г белка, что соответствует 14,4 г азота, с экскрементами выделилось 2 г азота, следовательно, задержалось в организме12,4 г азота, что соответствует 77,5 г, т.е. 86% от введенного с пищей.

Коэффициенты усвояемости пищевых веществ при смешанном питании составляют: для белков – в среднем 84,5%, жиров 94%, углеводов -95,6%..

Для чего необходимо знать усвояемость? Коэффициенты усвояемости используются при расчетах практической энергетической ценности отдельных блюд из всего рациона.

Расчет калорий блюд необходим: спортсменам, для людей с лишним весом и для поддержки здорового образа жизни.

Список использованной литературы:

1. Нечаев А.П. Пищевая химия. Санкт-Петербург ГИОРД 2007г.

2.Скурихин И. М., Нечаев А. П. Все о пище с точки зрения химика. М.: Высш.шк., 2011. 288 с.

3. Покровский А. А. Роль биохимии в развитии науки о питании. М.: Пищ. пром-сть, 2014. 128 с.

3. Павлоцкая Л. Ф. и др. Физиология питания: Учеб. для вузов.М.: Высш. шк., 2009. 368 с.

4. Химический состав пищевых продуктов: Справ. Кн.1 и 2. /Под ред. И. М. Скурихина, 2-е изд., перераб. и доп. М.: Агропромиздат, 2017. 360 с.

Медведева А.С., студентка 1 курса группы Тур -14С

Научный руководитель: доцент Артеменко А.В.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ДЫХАНИЕ-СИНОНИМ ЖИЗНЬ

Дыхание – это одна из жизненных важнейших функций большинства организмов, включающая в себя поступление в организм кислорода, использование кислорода для получения энергии и выведение из организма конечных продуктов дыхания, в основном углекислого газа. Подавляющее число живых организмов на Земле относятся к аэробам, то есть они могут жить только при наличии в окружающей среде кислорода, который они используют для окисления веществ и получения, таким образом, энергии. К аэробам относятся: растения, большинство грибов, подавляющее большинство простейших и многоклеточных животных, некоторые бактерии. Заметно меньше на нашей планете анаэробов – организмов, способных жить в бескислородной среде. К анаэробам относятся многие бактерии (например, возбудители столбняка и газовой гангрены), а также кишечные паразиты (дизентерийная амеба, аскарида, ленточные черви). Некоторые многощетинковые черви, большинство моллюсков, ракообразные и рыбы поглощают кислород из воды через жабры. Тело наземных членистоногих (паукообразных и насекомых) пронизано сетью трахей – трубочек, доставляющих воздух от специальных дыхалец к тканям. У земноводных появляются относительно небольшие легкие, и дыхание частично происходит через кожу. У рептилий дыхание происходит только через легкие. У птиц также легочное дыхание, причем в полете, они используют воздушные специальные мешки. Поэтому в полете у них наблюдается так называемое двойное дыхание. Все млекопитающие дышат при помощи легких. Строение органов дыхания млекопитающих можно рассмотреть на примере дыхательной системы человека. Органы дыхания человека: Воздух вдыхается через нос. Носовая полость состоит из извилистых носовых ходов, имеющих большую площадь и

выстланных ресничным эпителием для выноса инородных частичек, попавших в нос с воздухом. Из носовой полости через носоглотку воздух попадает в гортань. Основа гортани – щитовидный хрящ, прикрывающий ее спереди. Так как рядом с гортанью начинается и пищевод, ведущий в желудок, то при глотании гортань рефлекторно прикрывается специальным надгортанным хрящом, чтобы в нее не попадала пища. Гортань также выстлана ресничным эпителием. Между хрящами гортани расположены особые складки – голосовые связки, просвет между которыми может изменяться в широких пределах. При выдыхании воздуха связки могут колебаться с различной частотой, генерируя звук. Тембр голоса зависит не только от толщины, длины и формы голосовых связок, но и от формы и объема глотки, носоглотки, ротовой полости, расположения языка и т.д. Из гортани воздух проходит в трахею – трубку, передняя стенка которой образована хрящевыми полукольцами, а задняя примыкает к пищеводу. Трахея разветвляется на два бронха, а те в свою очередь, многократно делясь, образуют многочисленные ветви – бронхиолы. Бронхиолы также многократно делятся, образуя грозди мельчайших легочных пузырьков – альвеол, заполненных воздухом, которые и образуют легкие. Общая поверхность всех альвеол достигает 100 м2, и все они оплетены капиллярами малого круга кровообращения. Стенки альвеол образованы одним слоем клеток. Каждое легкое покрыто соединительнотканной оболочкой – легочной плеврой, а стенки грудной клетки, в которой расположены легкие, покрыты изнутри пристенной плеврой. Между двумя плеврами находится небольшое, герметически замкнутое пространство, в котором нет воздуха, – плевральная полость. Давление в плевральной полости – «отрицательное», то есть несколько ниже атмосферного. У человека, находящегося в спокойном состоянии приблизительно один раз в четыре секунды в нейронах дыхательного центра продолговатого мозга возникают залпы импульсов, идущие по нервным волокнам к межреберным мышцам и диафрагме, которая ограничивает грудную полость снизу. В результате этого мышцы сокращаются и ребра приподнимаются, а диафрагма, уплощаясь, опускается. Все это приводит к тому, что объем грудной полости увеличивается. Легкие, находясь в герметически замкнутом пространстве, следуют за движениями грудной клетки и тоже расширяются, всасывая воздух, – происходит вдох. При вдохе кровь насыщается кислородом, который практически мгновенно доходит до клеток дыхательного центра – те перестают генерировать дыхательные импульсы, и вдох прекращается: ребра опускаются, диафрагма приподнимается, объем грудной полости уменьшается, происходит выдох.: Мужчины вдыхают воздух преимущественно за счет движений диафрагмы, а женщины – за счет движений ребер. Объем воздуха, поступающего в легкие человека при спокойном вдохе, составляет около 500 см3. После очень глубокого вдоха человек способен выдохнуть 3500–4000 см3. Этот объем получил название жизненной емкости легких. Однако и после самого глубокого выдоха в легких человека обязательно остается около 1000 см3 воздуха для того, чтобы альвеолы не слипались.

Список используемой литературы

1. Дыхание // Малая медицинская энциклопедия. — Т. 2. — С. 146.

2. Динейка К. Движение, дыхание, психофизическая тренировка. — Минск: Полымя, 1982

Моисеева М.А..,студентка 1 курса

Научный руководитель-преподаватель биологии Билалова М.С.

ЧУ Политехнический колледж корпорации «Казахмыс», город Балхаш, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЁЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Агитация здорового образа жизни ведется сегодня весьма активно. Множество общественных и государственных организаций проводят мероприятия, направленные именно на оздоровление и укрепление молодежи. Здоровье нации - это то, к чему стремится любое социально развитое общество, ведь это высокая работоспособность, здоровое поколение и достойное будущее страны в целом. Буквально все факторы жизни, так или иначе, касаются здоровья. А прививать правильный образ жизни следует именно среди молодежи, только в этом случае они смогут расставить верные приоритеты в будущем и выбрать нужный путь во взрослую жизнь.

Молодые люди с не полностью сформировавшейся психикой, порой просто не в состоянии понять, что хорошо, а что плохо, а в силу эмоциональной нестабильности кидаются из крайности в крайность. Поэтому важно направить их стремления в сторону укрепления здоровья - физической активностью, закаливанием и правильным питанием. Иначе они найдут своей необузданной энергии другое применение, и не факт, что это обернется для них пользой. Исследования показали, что подростки от 12 лет и старше, которые систематически занимаются спортом, приучены к закаливанию и правильному питанию, к 16 годам имеют более крепкую костно - мышечную ткань, реже болеют, и имеют лучшие показатели в учебе, нежели их «неспортивные» сверстники. Почему молодежь часто предпочитает проводить время в сомнительных компаниях, начинают употреблять алкогольные напитки и курить, вместо того чтобы посвятить свое свободное время учебе и физической активности? Зачастую, таким образом они пытаются самоутвердиться и доказать миру, что они уже взрослые и сами могут решать, что им нужно. Так же важную роль играют семейные ценности в жизни подростка. Если ребенок в течение всей сознательной жизни видит много выпивки на семейных застольях - алкоголь у него ассоциируется с весельем, легкостью и праздником. Последний немаловажный фактор - это легкодоступность алкогольных напитков и табачных изделий в продаже. Порой приобретение пачки сигарет и бутылки пива молодым человеком, не достигшим совершеннолетия, происходит без каких-либо затруднений, а продавцы попросту «забывают» о проверке документов. Все это, а так же масса свободного и никем не контролируемого времени у молодого поколения часто приводит к печальным последствиям. А ведь требуется совсем не много, объяснить молодым людям полезность и нужность спорта, а также перспективы, которые открываются им в дальнейшем при выборе здорового образа жизни. Поэтому так важно вести агитацию во всех направлениях, не только со стороны государства и общественных организаций, но и со стороны родителей и учителей. Здоровый образ жизни и спорт - не принудительно-воспитательные меры в формировании личности, а норма, к которой должен стремиться каждый.

Выбор в пользу спорта - это выбор в пользу здорового и полноценного будущего для каждого в отдельности и для общества в целом! Задумайтесь, ведь все в наших руках!

В последнее время в нашей стране идет активная работа по формированию здорового образа жизни среди населения. Безусловно, нация должна быть здоровой. Здоровая нация является признаком сильного государства. Одним из главных факторов процветания нации является здоровая семья. Что такое здоровая семья? Здоровая семья – это семья, которая ведет здоровый образ жизни, в которой присутствует здоровый психологический климат, духовная культура, материальный достаток.

Сегодня семье отводится главенствующая роль в формировании здорового образа жизни. Семья – это основное звено, где формируются полезные привычки и отвергаются вредные. Первые впечатления у ребенка, связанные с выполнением определенного действия, черпаются из домашнего бытия.

Ребенок видит, воспринимает, старается подражать, и это действо у него закрепляется независимо от его неокрепшей воли. Выработанные с годами в семье привычки, традиции, образ жизни, отношение к своему здоровью и здоровью окружающих переносятся ребенком во взрослую жизнь и во вновь созданную семью. Здоровый образ жизни не занимает пока первое место в иерархии потребностей и ценностей человека в нашем обществе.

Но если взрослые научат детей с самого раннего возраста ценить, беречь и укреплять свое здоровье, если они будут личным примером демонстрировать здоровый образ жизни, то только в этом случае можно надеяться, что будущие поколения будут более здоровы и развиты не только личностно, интеллектуально, духовно, но и физически. Задача состоит не только в том, чтобы подготовить ребёнка к жизни, но и в том, чтобы обеспечить ему полноценную жизнь уже сейчас. А полноценная жизнь может быть только у здорового человека. Совместная деятельность родителей и детей по укреплению здоровья и ведению здорового образа жизни может решить проблему здоровья нации.

В наше сложное время – время экономических и социальных реформ, изменились жизненные ценности. Сегодня большую часть времени мы проводим на работе, стараясь как можно больше заработать. Сегодня, к сожалению, многие из нас перестали заботиться о своем здоровье, осталось в прошлом понятие «здоровый образ жизни». Многие из нас утратили «культуру» здорового образа жизни, питания. Взрослое население зачастую ведет малоподвижный образ жизни. В результате – избыточная масса тела или ожирение, с которой многие из нас долгое время бесполезно борются.

Устранив, так называемые, факторы риска для развития сердечно-сосудистых заболеваний (курение, употребление алкоголя, ожирение, низкую физическую активность), соблюдая правильный режим питания, труда и отдыха мы можем продлить себе жизнь на многие годы.

Необходимо также помнить, что спорт – это основа здоровья нации. Спорт может и должен решать определенные социальные задачи. Спорт способен укрепить семью, если взрослые вместе с детьми будут проводить свободное время на спортивной площадке. И это тоже – основа крепкого государства.

Для подавляющего большинства молодежи «вести здоровый образ жизни» значит, заниматься каким-либо видом спорта и отказаться от вредных привычек.

Примерно каждый третий из числа молодого поколения уверен в том, что придерживаться здорового образа жизни необходимо. Здоровье, как базовая ценность, занимает третье место в ранжированных по важности ценностях (после «работы» и «семьи») молодежи. Можно говорить о том, что здоровье, будучи качественной характеристикой личности, способствует достижению многих целей и удовлетворению многих потребностей человека. В условиях сегодняшней экономической и социальной реальности оно выступает иногда как единственное средство достижения поставленных задач.

Инструментальный характер ценности здоровья связан так же с тем, что при низких стартовых возможностях вхождения в рыночные отношения у большинства населения страны (материальные и жилищные условия, квалификация) идет эксплуатация наиболее доступного ресурса, а у молодежи нередко и единственного - здоровья. Эксплуатировать здоровье люди вынуждены из-за отсутствия других средств, из-за отсутствия выбора.

Одним из популярных и приемлемых методов заботы о здоровье среди молодежи являются занятия спортом. Однако, анализируя ответы по вопросам, касающимся спорта, мы пришли к выводу, что занятия спортом скорее выступают не как метод заботы о здоровье, а как средство достижения и сохранения физической красоты. Если раньше молодежь занималась такими видами спорта как, футбол, волейбол, плавание, то сейчас модно заниматься фитнессом либо шейпингом, цель которых поддерживать «форму» и снизить вес.

Простудными заболеваниями молодежь болеет примерно раз в полгода, хронические заболевания имеются у трети опрошенных молодых людей. Лечатся же молодые люди главным образом в домашних условиях, к врачу обращаются около 10%. Таким образом, мы видим, что молодежь не привыкла при заболеваниях (простудных) обращаться за помощью к врачам, видимо адекватно не воспринимая какие могут быть последствия от запущенных болезней. Надежда на то, что болезнь пройдет сама часто не оправдывается, появляются осложнения и проблемы, о которых поначалу молодежь не задумывается. Как следствие, это грозит ухудшению здоровья. Очень мало внимания уделяется молодежью профилактическим

мерам заботы о здоровье, то есть можно говорить об отсутствии позитивной ориентации на здоровье здоровый жизнь привычка молодежь

Таким образом, состояние здоровья современной молодежи вызывает тревогу. Сама же молодежь в значительной степени удовлетворена состоянием своего здоровья, а это означает то, что молодые люди считают себя здоровыми. Говоря об оценке молодежью своего здоровья, можно говорить о том, что она в значительной степени зависит от общего ощущения благополучия, возможности выполнять необходимые социальные функции и роли. Чем выше способности молодого человека и его участие в соответствующей возрасту деятельности (занятия в ВУЗе, спорт), тем выше он оценивает состояние своего здоровья, соответственно, тем более он им удовлетворен.

Молодежь – это будущее страны! И это не банальный лозунг. Мы должны будем обеспечить не только благополучие наших детей, но и родителей, мы станем ответственными за три поколения людей! И чтобы достойно справиться с возложенной на нас задачей, необходимо уже сейчас приступать к участию в политической жизни страны.

Молодость – это время, когда хочется, чтобы все проблемы решались быстро, препятствия преодолевались легко, а мечты сбывались. Этот период надо использовать в полную силу. Молодые люди должны понимать, что их идеи, возможно где-то рискованные, где-то фантастические, но однозначно передовые помогут взрослым коллегам достигнуть улучшений в стране.

Нынешняя молодежь способна сама модернизировать свои силы и направить их в то русло, которое им ближе по духу. В истории всех времен и народов молодежь всегда играла ключевую роль. И это не случайно, потому что молодым присущи активные качества - жажда справедливости, отвага, честь. А если кто-то склонен в молодости усмотреть одни лишь недостатки, тому мы ответим словами американского поэта Лоуэлла: «Возможно, молодость – порок, но только чересчур быстро излечиваемый возрастом». Так что, пока от этого «порока» мы не излечились, не будем зря терять времени! Я верю, что наша молодежь – кладезь талантов, мастерства и умений, нужно не растерять тот потенциал, который заложен в нас, и суметь направить его в нужное русло, чтобы, несмотря на все трудности и препятствия, суметь поднять Казахстан на должный уровень!

Список использованной литературы:

Н.Дик. «Как прожить долгую и здоровую жизнь»

Н.Максимов «Психологическая профилактика алкоголизма и наркомании у несовершеннолетних»

Е.Назарова «Основы здорового образа жизни»

О.Сивочалова «Здоровый человек и его окружение»

Мурзина В., ученица 11 класса

Научный руководитель – учитель физической культуры Сатыбалдин Д.А.

КГУ Комплекс школа – детский сад №3» г. Караганда, Республика Казахстан.

ПРИВИТИЕ НАВЫКОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ В РАМКАХ ЭКСПЕРИМЕНТА ПО ВОЛЕЙБОЛУ СРЕДИ ДЕВУШЕК.

Одним из вызовов 21 века является тревожное положение с состоянием здоровья детей и подростков. В условиях глобализации и компьютеризации дети стали меньше двигаться, все чаще ведут сидячий образ жизни, занятые всевозможными гаджетами. В связи с этим, четко определяется роль физической культуры как образовательного предмета в деле поддержания и укрепления здоровья школьников.

На протяжении ряда десятилетий сохраняется высокий уровень заболеваемости и смертности по причине увеличения числа заболеваний сердечно-сосудистой системы, который является одной из главных проблем нашего региона.

По уровню заболеваемости болезнями сердечно-сосудистой системы центральные регионы Казахстана входят в состав зоны повышенного риска, наряду с Семипалатинской областью, Приаральем, Прииртышьем, а также другими крупными промышленными областями с интенсивным влиянием антропогенных факторов и загрязнением окружающей среды.

С помощью физических упражнений можно воздействовать на различные части тела, системы и органы. Мальчики и девочки, регулярно занимающиеся физкультурой, лучше растут, кости и связки у них крепче, мышцы лучше развиты, сердце более тренированно, а жизненная емкость легких больше, чем у детей, не занимающихся физическими упражнениями. Под влиянием занятий физической культурой происходят определенные сдвиги в организме школьников, повышающие их устойчивость к различным неблагоприятным факторам окружающей среды. Они лучше приспосабливаются к современным условиям жизни: меньше болеют, легче переносят длительные и частые поездки в общественном транспорте, шум.

Для оценки переносимости школьниками физических нагрузок используются, как известно, многие показатели: самочувствие, настроение, аппетит, сон, внешние признаки, частота сердечных сокращений.

Нами была проведена исследовательская работа, направленная на улучшение самочувствия учащихся – девушек, 8 Г класса посредством физических упражнений и включения их в состав экспериментальной группы занятий по волейболу. В связи с переходом на обновленную систему образования, каждый третий час программы по предмету направлен на увеличение двигательной активности обучающихся (за счет расширения количества спортивных и подвижных игр) и оздоровительный процесс, таким видом подвижных игр был выбран волейбол. Исследовательская деятельность в данном русле нами начата с прошлого учебного года и продолжается в нынешнем учебном году. На данный момент мы обобщаем те результаты, что имели по итогам прошлого учебного года и какие результаты получили за первое полугодие 2018-2019 учебного года.

Целью исследования является всестороннее изучение влияния занятий волейболом на уровень физической подготовленности девочек 2003- 2004 года рождения КГУ «КШДС № 33» г. Караганды.

Гипотеза, которую мы выдвинули - девочки 2003-2004 г.р., занимающиеся дополнительно физическими упражнениями по волейболу, имеют более высокий уровень физической подготовленности по всем показателям физических качеств.

Объект исследования являются девочки 2003 - 2004 года рождения.

Предмет исследования: показатели уровня физической подготовленности. В среднем школьном возрасте у девочек эффективно развиваются такие способности (по В.Л.Муравьёву, Н.Н.Назаровой):

- скоростно-силовые к 12 годам;
- скорость движений к 12 годам;
- выносливость в статическом режиме к 12-13 годам; в динамическом режиме к 12-13 годам [4, с.75].

На начало 2017-2018 учебного года нами было создано 2 группы.

В одной учащиеся посещали дополнительно занятия по волейболу (экспериментальная группа). Вторая (контрольная группа) занималась физической культурой в стандартной системе.

Во время тренировочного периода в экспериментальной группе дети выполняли:

1. циклические упражнения: ходьба, бег,
2. субмаксимальные упражнения: скоростно-силовые и статические,
3. максимальные упражнения: бег на 60 метров, эстафеты, прыжки со скакалкой.

Результат первичного тестирования:

показатели: самочувствие, настроение, аппетит, сон, внешние признаки, частота сердечных сокращений.

сентябрь 2017 года

Экспериментальная группа

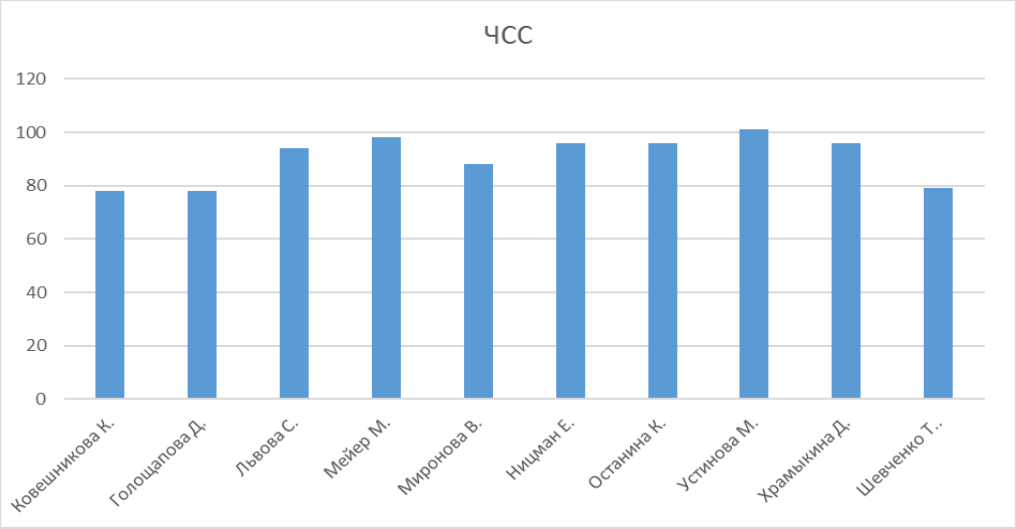

Контрольная группа

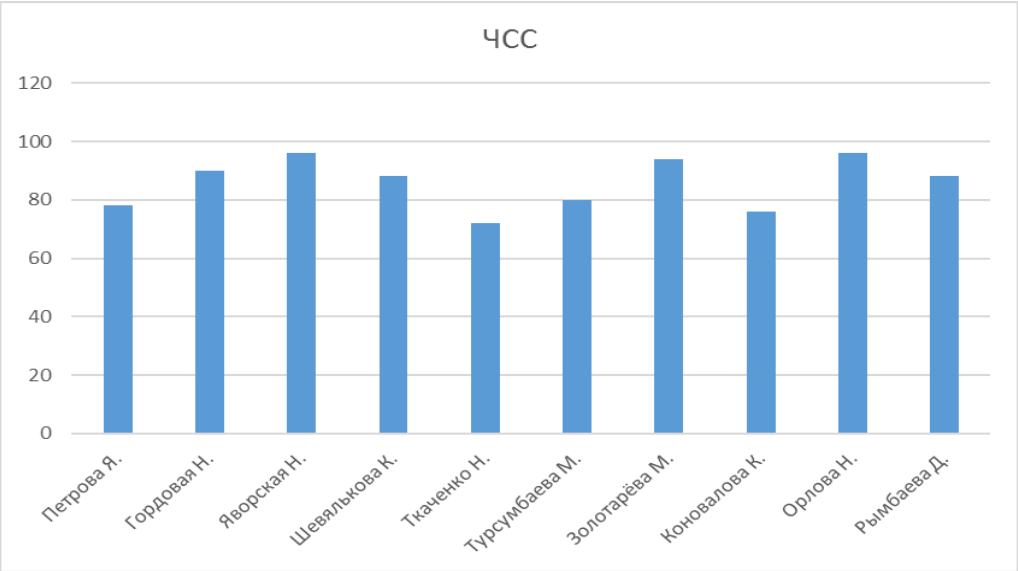

Результат вторичного тестирования:

февраль 2018 года

Экспериментальная группа

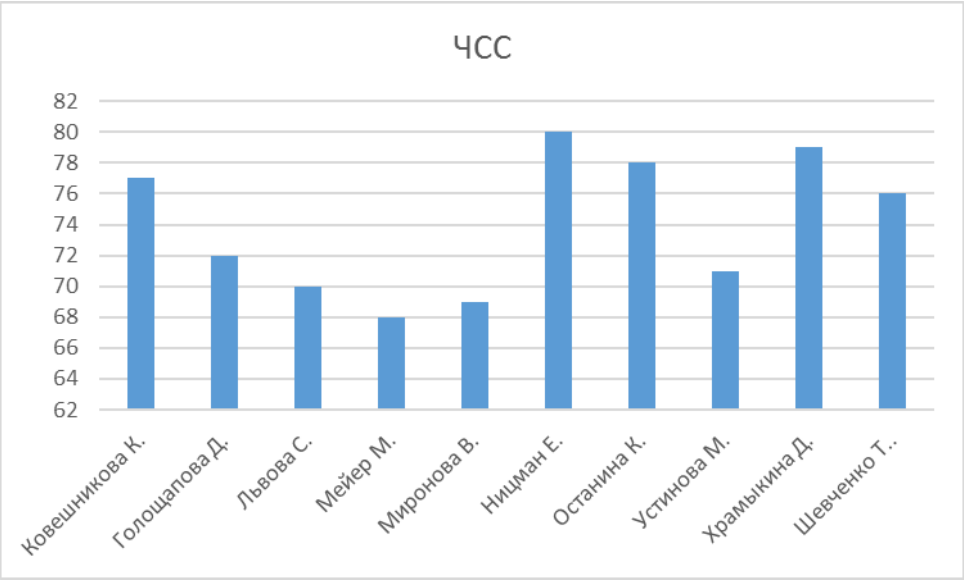

Контрольная группа

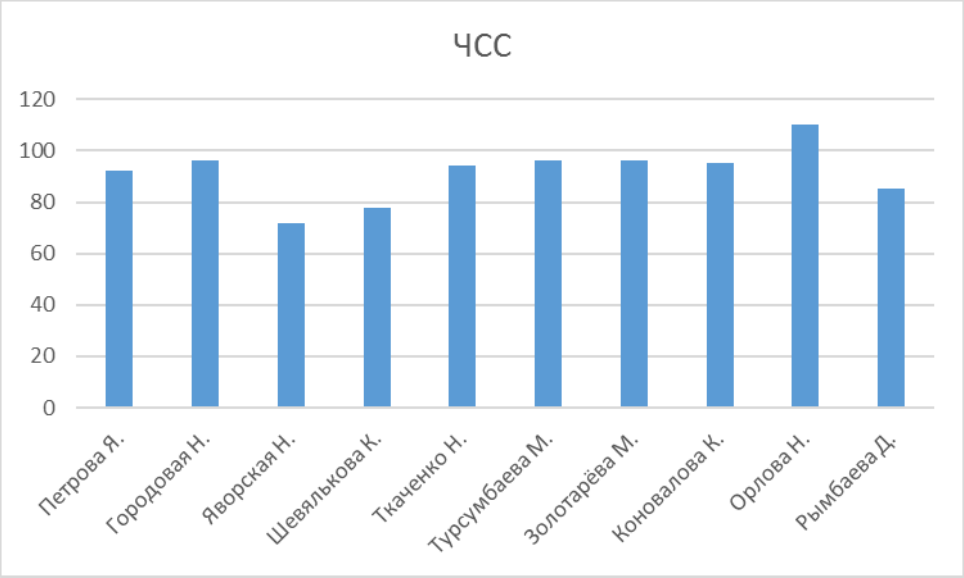

Из диаграмм видно, что

- критерий самочувствия детей после физических упражнений увеличился на 24 % от первичного показателя;
- увеличился аппетит на 29%;
- улучшилось настроение на 35%;
- нормализовался сон на 41%;
- ЧСС стало более стабильным практически у всех детей экспериментальной группы.

Необходимо отметить, что в контрольной группе произошло снижение показателя настроения на 9%.

По результатам проведенной работы можно с уверенностью сказать, что проведение физических мероприятий ведет к значительному повышению положительных показателей, выбранных нами критериев.

Результаты работы выявили, что у детей, занимавшихся в экспериментальной группе, значительно улучшилось самочувствие, работоспособность, выносливость, уменьшилась заболеваемость, сократилась частота сердечных сокращений после физических нагрузок, что говорит о стабильной работе сердца и сердечно-сосудистой системы в целом. Исследование нами еще не завершено, ждем результатов второго полугодия.

На следующий учебный год планируется продолжить практическую и исследовательскую работу, направленную на привитие навыков здорового образа жизни у детей и тем самым улучшения их самочувствия.

Литература:

1. Качашкин В.М. Методика физического воспитания. Учеб.пособие для учащихся школьных пед. училищ.- 5-е издание доп. – М : Просвещение, 1980 г. – 304с.
2. Ковалько В. И. Поурочные разработки по физкультуре. 5 – 9 классы. – г. Саратов: Саратовский полиграфический комбинат, 2007 г. - 397 с.
3. А.К. Кузнецов. Физическая культура в жизни общества. М.:1995 г
4. Лукьяненко В.П. Физическая культура: основы знаний: Учебное пособие. – М.: Советский спорт. 2003. 224 с.

Мубарак А.Е. ЗТ-302 тобының студенті

Ғылыми жетекшісі- директордың оқу- әдістемелік жұмысы бойынша орынбасары, информатика пәнінің оқытушысы Абикаева Г.А.

Қарағанды Медициналық- техникалық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДЕНІ САУ ҰРПАҚ- ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

Денсаулық ауадан аумайды, Барында кім оны аңдайды.
Халық мақалы
Ессіз білмес естінің қасиетін, Сау білмейді аурудың қасіретін.
Халық мақалы

Жеке адамның да, қоғамның да ең басты байлығы – денсаулық. Денсаулық – адам тіршілігінің ең бірінші шарты. Спортпен айналысу, салауатты өмір салтын ұстану – денсаулықтың кепілі.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халыққа арналған Жолдауында еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуының басым бағыттарын тиянақтап, алда атқарылар істердің ауқымын айқындап берді.

Бұл Жолдау жариялану мезгілі жағынан да, мазмұны жағынан да дәстүрлі жыл сайынғы Жолдаулар¬дан айрықша, қоғамға мүлдем жаңа серпін береді. Жолдаудың басты мақсаты – Қазақстан халқының сана¬сын, дүниетанымын өзгерту арқылы өмірін жақсарту, өмір сапасын күшейту, адамдардың өз өміріне деген жаңаша көзқарас ояту. «Денсаулық сақтау саласындағы басты басымдық – алғашқы медициналық-санитарлық көмекті дамыту. Міндетті медициналық сақтандыру енгізу мәселесін зерттеген жөн. Мемлекеттің, жұмыс берушілердің және қызметкердің денсаулық үшін ортақ жауапкершілігі – медициналық қызметтің барлық жүйесінің басты қағидаты. Спортпен шұғылдану, дұрыс тамақтана білу, жүйелі профилактикалық тексерілу – аурудың алдын алудың негізі»,- делінген Жолдауда. Адамның өмір сүру деңгейін жақсарту – бұл, ең ал¬дымен, медициналық қызмет көрсетудің қолжетімділігі мен сапасын арттыруға, саламатты өмір салтын қалыптастыруға б0айланысты екені белгілі.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жастар саясатының негізгі бағыттарының бірі - жастардың денсаулығын сақтауды қамтамасыз ету, олардың салауатты өмір салтын қалыптастыру болып табылады [2].

Бүгінгі таңда өз тәуелсіздігін алған егеменді елімізде жан-жақты дамыған, денсаулығы мықты, салауатты өмір салтын мұрат тұтқан тұлғаларды тәрбиелеу басты талап етіп қойылған. Еліміздің болашағы – жарқын жастар дейтін болсақ, олардың арасында салауатты өмір салтына деген дұрыс түсінік қалыптастырып, санасына, салауатты өмір салтын

ұстанудың денсаулыққа аса маңызды және ұстанған адамның болашағы айқын екендігін түсіндіру ортақ міндет.

Жастардың салауаттылық өмірге ұмтылысы, зиянды әдеттерді жек көрушілігі олардың өзге адамдармен қарым-қатынасына, яғни әлеуметтік ортаға тығыз байланысты. Ұрпақты өмір заңдылықтарына, салауаттылық негіздеріне бейімдеу білім беру мекемелеріне жүктелген маңызды да жауапкершілігі мол міндет болып табылады.

Қазіргі кезде білім беру мекемелерінің алдында тұрған міндеттердің бірі – жас ұрпақтың салауатты өмір сүруге көзқарасын қалыптастыру, олардың денсаулығын сақтауға, қоршаған ортасын таза ұстауға және жоғары, сапалы білім алып, сол білімді келешектегі өмірінде пайдалана білуге тәрбиелеу.

Жастардың денсаулығына тұрмыстық жағдайлармен бірге олардың бір-бірімен қарым-қатынасы да, мәдени деңгейі де, қоғамдық жұмыс пен оқудың әртүрлі салаларындағы белсенділігі де, яғни өмір салты неден тұрса, соның бәрі әсер етеді.

Нарық заманы өмірімізді түпкілікті түрде өзгертті. Осы жайттар ересектермен қоса жастардың да тұрмыс- тіршілігіне қатты өзгеріс енгізіп еді. Ең қорқыныштысы «есіре» бастаған ақшаның қолдауындағы «еркін махаббат» арқылы кең тарай бастаған жұқпалы аурулар, әсіресе тәкелей өлімге апарар кездейсоқ жыныстық қатынастар, нашақорлық пен есірткілерді қолдану немесе жаман әдеттерге ұрыну, адам өлтіру, ұрлық жасау сияқты дәл біздің қазағымызға жат қылықтар орын ала бастады. Сөйтіп, салауатты өмір салтын қалыптастыру мәселесі өзінен- өзі туындады. Бұл, айтылған алапаттың алдын алуды қарастырудың бірден- бір жолы болатын.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына жолдаған «Қазақстан- 2030» стратегиялық бағдарламасының негізгі жеті басымдығының, төртіншісінде- Қазақстан азаматтарының әл- ауқаты, білім және денсаулығы туралы атап көрсеткен. Халықтың салауатты өмр сүруіне қол жеткізу үшін 3 бағытта күрес жүргізу керек деді.

1. Бірінші бағыт- «Темекі шегуді тоқтату»;
2. Екінші бағыт- «Нашақорлыққа, наркобизнеске қарсы күрес»;
3. Үшінші бағыт- «Маскүнемдікпен араққа қарсы күрес».

Адам денсаулығына зиянын тигізетін жат әдеттерден аулақ болғаны жөн. Енді оларға не жататынына тоқтала кетейік: Олар – темекі тарту, спирттік ішімдіктерге, есірткілік заттарға салыну. Арақтың орнына қымыз бен қымыран іш, темекі тартудың орнына таза ауада көбірек жүр. Жастарға есірткіні пайдаланба, көңіл көтеретін мәдени көпшілік орындарына баруды әдетке айналдыр дер едім. Еңбек адамды тәрбиелейді. Сондықтан жұмыс істеуден қашпаған жөн. Жалқаулыққа салынудың соңы жақсылыққа апармайды. Имандылық жолына түсіп, жылына бір келетін оразаны тұтып, оның тәртібін сақтағаныңыз дұрыс. Дүниеде бұған тең келетін ештеңе жоқ. [1]

Денсаулықтың қадірін, әдетте, адам ауырғанда ғана білетіні өкінішті-ақ. Денсаулықтың мықты болуы адамның өзіне де байланысты. Дегенмен оған қоршаған ортаның, жүткан ауаның, ішкен-жеген тамақтың, судың құрамының лас болуы да айтарлықтай ықпал етеді, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметіне жүгінетін болсақ, адам денсаулығының 40 проценті экологияға, 40 проценті өзінің өмір сүру дағдысына байланысты болса, 18-20 проценті ғана дәрігерлік-медициналық көмекке тәуелді екен.

Сондықтан Президентіміздің Жолдауында көрсетілгеніндей, экономикалық ілгерілеу біздің азаматтарымыздың игілігіне өздігінен кепілдік бере алмайды.

Адамдардың өз денсаулығын дүрыс күтпеуінің және коршаған ортаның ластануы салдарынан науқастар саны жылдан-жылға өсіп отырғаны да рас. Бұған ресми деректерге ("Казахстан. Отчет по человеческому развитию 1995". Программа ООН Алматы, 1995, 31-35 с, 42-44 с.) жүгініп көз жеткізу қиын емес.

Біз табиғаттың, қоршаған ортаның ластануына жол бермеуіміз керек. Өзіңізді қандай көрсеңіз, өзгелерді де солай көріңіз. Адамдар бір-бірімен дос, бауырлас, сыйлас, рақымды, мейірімді болса, нұр үстіне нұр жауады. Әрқашан жаман ойдан аулақ болыңыз. Адам өзін

өзгеден кем сезінуі, денсаулығының нашар екендігін ойлап қамығуы, көз алдына өлім қорқынышын елестетуі ойды бұзады.

Қазақстан Республикасының конституциясы адамның құқығын және бостандығын ең жоғары құндылығы, ал оның құқығын және бостандығын құрметтеу, қорғау және сақтау – мемлекеттің міндеті деп жариялады. Әр азаматтың негізгі құқықтарының бірі тәрбие және білім алу, денсаулығын қорғау және медициналық көмекке құқығы. Әр азаматтың негізгі құқықтарының бірі тәрбие және білім алу құқығы, денсаулығын қорғау және медициналық көмек көрсету болып табылады. Мемлекет адамның физикалық және рухани-имандылық денсаулығын, оның экологиялық және санитарлы-эпидемиологиялық ырыс-берекесін, дене шынықтыру және спортты дамытуын, лайықты өмір салтын қалыптастыру қамтамасыз етуі тиіс.

Ұлттың денсаулығы қолайлы медициналық қызметтердің, дене шынықтыру мен әуесқойлық спорттың кең таралуының, салауатты өмір салты және дұрыс тамақтанудың, зиянды әдеттерді жою, экологиялық таза және күтілген орталығын жасау, елдің әр түкпірінде қауіпсіз және жасампаз өмір сүру мүмкіндігінің көмегімен қалыптасады және қолдау алады.

Негізгі мақсаты Қазақстан Республикасы азаматтарының физикалық және рухани-имандылық денсаулығының күйін жақсарту, өмір сүрудің сапасын көтеру, дене шынықтыру – спорттық қозғалысын дамыту, қоршаған ортаны жайластыру және қорғау, салауатты өмір салтын жұртқа таныту және тарату, жас өспірімді патриотизм рухында тәрбиелеу, әлеуметтік-пайдалы және жасампаз қызметке шын жүрекпен талпыну болып табылады. [3]

Өркениетті дамыған қоғамды тек - дені сау адам ғана құра алады деп айтар болсақ, жастарымыздың денсаулығы мықты, рухани дүниесі бай, жаны мен тәні таза, танымдық белсенділігі мен шығармашылық қабілеті ерекше, адамгершілігі мен имандылық қасиеті үйлескен тұлғаларды тәрбиелеу басты міндетіміз.

Қорыта келгенде, академик Н. М. Амосов айтқандай: "Денсаулығың мықты болуы үшін мәнді өз күшің болу қажет, оны еш нәрсемен ауыстыруға болмайды."

Құрбы - құрдастар, егемен еліміздің болашағы біздер. Қоғамда болып жатқан жаман әдеттерге кінәлі - адамдардың өзі. Осындай жат, жаман әдеттерден бойымызды аулақ ұстап, төзімділік, табандылық танытып, адамгершілік қасиеттерді жоғары ұстай білуіміз керек. Болашағымыз нұрлы, еліміздің ертеңі нұрлы болсын десек, ел болып, халық болып болашағымызды, ұлтымызды, тегімізді жоғалтып алмау үшін нашақорлық, СПИД, ішімдік, темекіден бойымызды аулақ ұстап, қоғамымыздың бұл түнектен арылуының жолын іздеп, салауатты өмір салтын насихаттайық.

Ей замандас, алдыменен досыңды ұқ.
Досың спорт, таза ауа, өсімдік.
Ала жүріп, осылардың сыйлығын –
Жаңа ғасырға біз берейік көріктік.

Халықтың денсаулығы – ел дамуының аса маңызды тұтқасы, болашағымыздың кепілі. Атамыз қазақтың «Бірінші байлық - денсаулық», яки болмаса «Денсаулық – терең байлық» деген даналық мәтелдері тіршіліктің нағыз өзегінен алынған емес пе? Денсаулықтың қадірін, маңызын айрықша ұғынып барлық игіліктен жоғары санаған. Тағы да «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол изде» деп жан мен тән саулығын қоршаған орта аясында дұрыс сақтап және нығайтуға түрлі пайдалы әрекеттер жасап отырған.

... Адамзат әр кезде баласының болашағына бақытты өмір тілеп, тәңірден оның аман болып, ұзақ та үлгілі өмір сүруін сұрап, осы мақсатқа жетуі үшін терін төккен. Бұрынғылардың салып кеткен сара жолын лайықты түрде жалғастыра білу- ұлы мұрат.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Жаңа онжылдық - жаңа экономикалық өрлеу - Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» Қазақстан халқына жолдауы.
2. ҚР Мемлекеттік жастар саясаты туралы заңы.
3. Ұлттық тәрбие, №3(23) 2014ж.

Назарук А., ученица 10 класса.
Научный руководитель – учитель истории Кулагина Л.Н.
Коммунальное государственное учреждение «СОШ №17», г. Караганда,
Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Ты живешь в своих поступках,
А не в теле. Ты – это твои
действия, и нет другого тебя.
Антуан де Сент-Экзюпери

Люди, давайте задумаемся, о ком идет речь? Речь идет о каждом из нас. Оглянитесь вокруг, что ежедневно мы совершаем для того, чтобы Земля стала лучше, а не хуже. Принято считать, что каждый человек из «дома души» выносит то, что там есть. А что у нас внутри: мрак, грязь или чистота и любовь? Все люди в поступках выражают себя. Очистив себя изнутри, мы изменим мир, окружающую природу.

Существуют множество причин, чтобы заняться, например, спортом, улучшив концентрацию внимания, формируя волю, провоцирующих негативные сдвиги в состоянии здоровья. Спорт дает человеку укрепление здоровья, а также разностороннее развитие. Безусловно, молодежь не стоит на месте, и люди ищут пути продления жизни. Всем давно известен универсальный и надежный способ – физическая культура и спорт.

Все, что государство вложит в молодежь, воздастся ему с лихвой. Образованные молодые люди – это то, на чем всегда будет держаться страна. Если со школьной скамьи удастся привить молодым чувство патриотизма и любовь к своей родине, то они в свою очередь вложат душу в ее развитие и благополучие. За кем молодежь, за тем и будущее. Пропаганда здорового образа жизни, поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры. Цель проводимых мероприятий и создание условий - формирование духовно и физически здорового человека; формирование понятия о здоровом образе жизни; повышение психологической устойчивости и функциональных возможностей всего организма к воздействию неблагоприятных факторов; воспитание бережного отношения к собственному здоровью и здоровью других людей и на этой основе содействовать формированию жизненно необходимых физических качеств. По всей стране построены стадионы, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений. Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом среди казахстанской молодежи.

В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства.

Принято считать, что каждый человек из «дома души» выносит то, что там есть. А что у нас внутри: мрак, грязь или чистота и любовь? Все люди в поступках выражают себя. Очистив себя изнутри, мы изменим мир. Мы должны наблюдать за собой, что совершаем, чем занимаемся. Энергия молодых, нестандартные решения многих вопросов, яркие идеи, умение добиваться поставленных целей всегда востребованы нашим обществом. Надо взять на себя ответственность за свою роль в жизни.

А задача старшего поколения – помочь молодым определить своё достойное место в этом сложном мире, максимально реализовать себя, ведь в их руках будущее родного города, региона, страны – и всем хочется, чтобы эти руки были крепкими и надёжными!

Хочется, чтобы наше поколение было здоровым и счастливым! Сбережем нашу планету вместе.

Список использованной литературы:

1. https://mylektsii.ru/9-71382.html
2. http://www.fireman.kz/news/7502.html
3. https://kopilkaurokov.ru/prochee/prochee/essiemolodiezhetobudushchieiestrany
4. http://sdam-na5.ru/raznye-temy/201-molodezh-budushchee-strany-sochinenie

ОмароваД.Н. ,Омарова Д.Н. ,студентки 2 курса
Научный руководитель – Дюсембенова Г.Ж.
Карагандинский банковский колледж им.Ж.К. Букенова, г.Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

В Послании Президента Казахстана Н.А. Назарбаева «Новое десятилетие - новый экономический подъем - новые возможности Казахстана» определено, «молодежь - основа будущего, получит новые возможности строить свое будущее». В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства, что здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации.

Главной ценностью любого человека является его здоровье. Крепкое здоровье позволяет добиваться многих серьезных целей, в то время как слабое здоровье вынуждает тратить много времени на лечебные и восстановительные процедуры. Поэтому для того, чтобы обладать хорошим здоровьем, нужно вести здоровый образ жизни.

Казахстан, созидая свою государственную независимость, утверждает себя демократическим, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы. Однако сегодня в обществе сложилась противоречивая ситуация, ухудшились демографические показатели. Особую тревогу вызывает здоровье подростков и молодежи. Более 2 млн. детей и подростков состоят на диспансерном учете по поводу хронических заболеваний. Резкое снижение морально-духовно состояния молодежи,халатное отношение к своему здоровью являются основными причинами ухудшения состояния здоровья молодежи.

Охрана здоровья человека является главным приоритетом, на который требуется обратить огромное внимание. Право на охрану здоровья гарантирует статья 29 Конституции Республики Казахстан. Обязательным условием формирования здорового человека, дальнейшего сохранения его здоровья, являются такие занятия физкультурой и спортом.

Охрана здоровья населения и формирование здорового образа жизни особенно среди молодежи является одним из приоритетных направлений государственной политики. Международный опыт показал, что добиться реальных успехов в укреплении здоровья невозможно без создания службы формирования здорового образа жизни. Однако, как показали социологические исследования, проблема приверженности к здоровому образу жизни среди молодежи в стране довольно актуальна. Так, среди населения старше 12 лет табакокурение распространено у 22,8%, потребление алкоголя в опасных дозах - 18,1%, избыточная масса тела - 36,9%, низкая физическая активность у 13,3%.

Молодежь Казахстана — это поколение, которое росло вместе с Независимостью страны. Государство создало прочный фундамент для того, чтобы казахстанские юноши и девушки были равными среди лучших в любой точке мира. Молодежь выступает как совокупность воплощенных в нем ценных ресурсов - знаний, способностей, мотиваций, навыков к восприятию ин¬формации, полученных в процессе образования, самообразования,

практической деятельности. Молодежь – это вечный двигатель будущего. Поэтому с уровнем развития, возможностями, ценностными ориентациями, степенью участия в экономической, политической и общественной жизни казахстанской молодежи связан путь Казахстана в будущее. Основы этого будущего закладываются в настоящем.

Программа Правительства от 17 февраля 2001 года «Молодежь Казахстана» предусматривала обеспечение социальных прав молодежи в области труда, образования и охраны здоровья, создание условий для широкого вовлечения казахстанской молодежи в международные культурные, экономические, научные и образовательные процессы.

В XXI веке молодежь – это особая социальная группа, которая в условиях трансформации общества всегда оказывается наиболее уязвимой. Молодежь независимого Казахстана – это люди новой формации, в полной мере ощутившие развитие независимости своей страны. Это люди, умеющие свободно выражать мысли и ответственно действовать, быстро и рационально реагировать на меняющиеся социально-экономические условия, люди, стремящиеся к постоянному самосовершенствованию и улучшению стандартов жизни.

Мы молодежь и от нас зависит будущее страны! И это не банальный лозунг. Мы должны будем обеспечить не только благополучие наших детей, но и родителей, мы станем ответственными за три поколения людей! И чтобы достойно справиться с возложенной на нас задачей, необходимо уже сейчас приступать к участию в политической жизни страны.

Секрет здорового образа жизни прост:

• поддержание физического здоровья,

• отсутствие вредных привычек,

• правильное питание,

• толерантное отношение к людям,

• радостное ощущение своего существования в этом мире.

Результатом здорового образа жизни детей является физическое и духовно-нравственное здоровье. Не случайно в народе говорят: “В здоровом теле — здоровый дух”.

Сегодня, как, впрочем, и всегда, принято ругать молодых людей. Им приписывают черствость, недалекость, невоспитанность. Безусловно, современная молодежь неидеальна, но люди разные, у каждого свой характер, мечты и стремления. Но мне кажется, что таким людям просто не хватает мотивации. Они не до конца понимают, кем хотят стать, чем будут заниматься и что они могут сделать для своей родины. Здоровая молодежь, здоровая нация – залог успеха и дальнейшего процветания государства.

Мы, молодое поколение – наиболее активная часть населения, нам требуется вполне закономерный выброс энергии. Мы готовы воспринимать все новое и непознанное, не задумываясь о последствиях. При этом мы все же личностно неустойчивы, и в наши умы легче внедрить и положительный, и отрицательный образ.

На сегодняшний день можно заметить то, что молодежь не заинтересована спортом, культурой и не стремится к развитию. Причиной этому служит трата времени в социальных сетях, доступ к алкоголю, сигаретам и т.п. Основными проблемами в сфере сохранения здоровья подростков и молодежи являются высокий процент травматизма, нерациональное питание, недостаточная физическая активность. Не ведется мониторинг основных показателей здоровья в возрастной структуре подростков и молодежи с 18 до 30лет. Сегодня лишь 15% населения республики систематически занимается физкультурой. По результатам социологического опроса 24,4% молодежи в свободное время желает заниматься спортом. Сеть детско-юношеских спортивных школ в настоящее время не обеспечивает данную потребность молодежи. Слабо поставлена работа по местожительству населения, недостаточно развита сеть подростковых клубов, малое количество спортивных площадок и сооружений в местах массового отдыха. Обеспеченность спортивными залами и сооружениями в системе среднего образования составляет 71%, в техническом и профессиональном - 95%, в высшем - 75%. В ряде школ спортивные оборудования не обновлялись более 30 лет; 12,4% спортивных залов школ являются

приспособленными.Выбор в пользу спорта - это выбор в пользу здорового и полноценного будущего для каждого в отдельности и для общества в целом!

Лично я считаю что, здоровое население является основой социального благополучия и процветания нации в целом. Если будет здоровая молодежь – то будет и здоровое поколение.

Современный взгляд на здоровье подрастающего поколения заставляет задуматься о будущем нашей Республики. Наш Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев в своих выступлениях постоянно подчёркивает: одна из приоритетных задач государства — оздоровление нации, пропаганда спорта и приобщение детей к физической культуре. Желание сохранить крепкое здоровье, желание жить полноценной жизнью – важная социальная потребность людей. «Только здоровая нация может добиться высоких достижений», - говорит Президент страны.

Здоровый образ жизни должен стать для каждого человека нормой, и каждый должен к этому стремиться. Здоровая молодежь сегодня - здоровая нация в будущем! А здоровая нация – это счастливый Казахстан!

Подводя итог, хотелось бы сделать акцент на том, что молодежь должна ставить в приоритет заботу о своем здоровье и культурно просвещятся. Среди студентов распространились такие плохие привычки как курение,алкоголизм ,наркомания и таксикомания.Наличие вредных привычек приводят к ухудшению здоровья ,деградации общества.Чтобы молодежь была заинтересовано введение здорового образа жизни, желатьно увеличивать строительство спортивных площадок,сделать доступным посещение спортивных клубов,проводить профилактические мероприятие для привелечения молодежи к спорту.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан
2. Конституция Республики Казахста
3. http://www.fireman.kz/news/7502.html
4. https://www.zakon.kz/4536398-zdorove-nacii-osnova-nashego-uspeshnogo.html

Омарова А.К., студентка 3 курса

Научный руководитель - Искакова Ж.А., магистр юриспруденции, преподаватель

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

«Только здоровая нация может
называться конкурентоспособной»
Нурсултан Назарбаев

В январском Послании народу Казахстана Н.А.Назарбаев озвучил важную задачу — к 2020 году привлечь 30% населения страны к физической культуре и спорту. В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства, что здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации. Только духовно и физически здоровая нация может достичь экономического процветания, высокого социального уровня, именно тех задач, которые указаны в Стратегии «Казахстан-2050» и Плане нации «100 конкретных шагов».

Главным приоритетом государства всегда являлась охрана здоровья человека. Право на охрану здоровья человека гарантирует статья 29 Конституции Республики Казахстан.

Пропаганда здорового образа жизни, поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры. По всей стране построены стадионы, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений. Все спортивные объекты страны не просто являются предметом гордости, а в первую очередь служат людям и стали доступными и привлекательными для всех. Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом среди казахстанской молодежи.

Здоровье - это первая и важнейшая потребность человека, определяющая способность его к труду и обеспечивающая гармоничное развитие личности. Оно является важнейшей предпосылкой к познанию окружающего мира, к самоутверждению и счастью человека. Человек - сам творец своего здоровья, он должен за него бороться. С раннего возраста необходимо вести активный образ жизни, закаливаться, заниматься спортом, соблюдать правила личной гигиены, словом, добиваться разумными путями подлинной гармонии здоровья. С глубокой древности наш народ считал здоровье главным богатством человека. Следуя этому древнему завету, государство делает все возможное для того, чтобы крепить духовное и физическое здоровье граждан.

Спорт — это сфера, которая работает на престиж и авторитет страны. За годы независимости наши спортсмены не раз побеждали на крупных международных соревнованиях. В честь этих побед гордо поднимался флаг Казахстана.

По определению Всемирной организации здравоохранения «Здоровье является состоянием полного физического, душевного и социального благополучия, а не только как отсутствие болезней или физических дефектов». Здоровое население является предпосылкой социального благополучия и нормального экономического положения отдельного человека и нации в целом. Будет здоровая молодежь, будет и здоровое поколение. Современный взгляд на здоровье подрастающего поколения заставляет задуматься о будущем нашей Республики.

Молодое поколение должно осознать, что у них есть будущее, и оно - в их руках. Безусловно, здоровая молодежь, здоровая нация – залог успеха, дальнейшего процветания государства.

Наш Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев в своих выступлениях постоянно подчёркивает: одна из приоритетных задач государства — оздоровление нации, пропаганда спорта и приобщение детей к физической культуре. Желание сохранить крепкое здоровье, жить полноценной жизнью – важная социальная потребность людей.

Проблема «болезней поведения», вредных привычек была, есть и остаётся актуальной для современного общества. Культ здоровья и здорового образа жизни нынче в моде у многих молодых людей. Сейчас в Казахстане стало хорошим тоном уделять здоровью и внешнему виду большое внимание: открываются новые спорт комплексы, строятся бассейны, фитнес - клубы. Прогулки и пробежки на свежем воздухе, отказ от алкоголя и табака становятся для молодых людей нормой.

Глубоко ошибается тот, кто считает, что о своем здоровье должны заботиться только люди среднего, если не старшего возраста. И в молодости человек должен беречь свое здоровье. Иначе старость он встретит далеко не в лучшей форме. Гармонично развитый человек должен быть стройным, подтянутым. Не случайно древние говорили: «В здоровом теле — здоровый дух».

Казахский язык богат народными мудростями, есть великие поговорки: «Тәні саудын жаны сау», «В здоровом теле - здоровый дух», «Денсаулық –зор байлық», «Здоровье главное богатство», «Ауырып ем іздегенше? Ауырмаудың жолын изде», «Ищи пути к здоровью, А не лекарство от болезней »…

Здоровье - это вершина, на которую человек должен подняться сам. Здоровье и ум - два блага в жизни. Каждый человек должен овладеть искусством здоровой жизни. В данное понятие включены: - режим труда и отдыха,- физическая активность и закаливание, -

рациональное питание,- отказ от вредных привычек - создание благоприятной для себя окружающей среды.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 17 января 2014 г. Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» ставится задача вывести туристскую отрасль Казахстана в число ведущих в евразийском пространстве, причем основная ставка делается на развитие медицинского туризма.

Туристская сфера в настоящее время является одним из приоритетных направлений в развитии государств и регионов мира. Казахстана в этом смысле не является исключением. Туризм в Республике Казахстан развивается в соответствии с государственными программами и стратегическими планами. Среди них особо отметим Концепцию развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года. Она разработана в целях реализации Послания Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана». В соответствии с разработанными системными планами развития туризма Республики Казахстан предполагается создание кластерных программ в различных регионах республики, курортных зон. Правительство всячески оказывает поддержку туристской деятельности, настроенной на рост туризма в Республике. В связи с этими нововведениями не приходиться удивляться, что за последние годы сильно поднялась популярность туристской деятельности, пошёл на увеличение приток иностранных туристов в Казахстан, стимулируется развитие внутреннего туристского рынка [1].

В марте 2015 года в рамках реализации стратегических планов Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев поручил разработать новую программу развития туризма. «Следует принять новую программу развития туризма. Это важные вопросы абсорбирования избыточных трудовых ресурсов в сельской местности. У нас урбанизация очень слабая. Абсорбировать должны как раз сервисные компании, в том числе туризм, который дает очень большой эффект», - отметил Нурсултан Назарбаев, выдвигая пять институциональных реформ для укрепления государственности на XVI очередном съезде партии «Нур Отан». «Ключевое направление, которым мы еще слабо занимаемся, - это сфера услуг малых, средних сервисных предприятий. Более половины внутреннего валового продукта во многих странах, а в некоторых до 70-ти процентов, создается за счет услуг», - добавил Глава государства [2].

Президент в своём послании отметил большую значимость именно транспортной сети, ведь она даёт толчок для развития экономики страны, в том числе и туризма, ведь транспортная инфраструктура важна для эффективной работы туристских предприятий: «В наших необъятных просторах вокруг дорог всегда возникала и развивалась жизнь [3].

Дальнейшие программы развития туристской сферы нашей республики также широко представлены в стратегических программах развития.

Для молодежи здоровый образ жизни очень важен. Сохранить здоровье и бодрость ценно смолоду. Поэтому, выбирая здоровый образ жизни, молодой человек удваивает свои силы. Я на своем опыте почувствовал разницу между здоровым образом жизни, то есть заботой о себе, и его отсутствием. И понимаю, что предпочтительнее – первое.

Список использованной литературы:

1.Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года.
2. Послание Президента «Нұрлы Жол – Путь в будущее».
3. http://www.inform.kz/rus/article/2754327
4. https://www.kazpravda.kz/fresh/view/zdorovaya-natsiya-silnaya-natsiya/
5. Индустриальная Караганда 01.02.2018.

Омирзаков Б. ЗТ-302 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі- орыс тілі және әдебиеті пәнінің оқытушысы Қуатбеков А.М.

Қарағанды Медициналық- техникалық колледжі, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев 2019 жылды жастар жылы деп жариялады. Жастардың денсаулығы – ел болашағы. Жастар денсаулығының әлеуметтік мән-маңызы олардың қоғамның репродуктивті, зияткер, экономикалық, әлеуметтік, саяси және мәдени резерві болып табылуымен байланысты. Сондықтан жастар денсаулығы – тұтас ұлт пен елдің әлеуеті. Жастар зиянды әдеттердің келеңсіз салдарларын білуі және өз денсаулығын сақтауы үшін қолда бар барлық ресурстарды қосу қажет. Өкінішке орай, жыл сайын кесірлі құмартудан мыңдаған қазақстандық көз жұмады. Біздің ел ересек адамның бір жылда тұтынатын темекі саны бойынша алғашқы 20 ел қатарына кіреді. Жыл сайын шамамен 4 мың адам алкогольден уланып өледі. Елде есірткі тұтыну да жоғары деңгейде.[2]

Қазіргі кезде Қазақстан халқының, оның ішінде жастардың денсаулығы төмен деңгейде. Тек, бір көрсеткіш - әскер қатарына шақырылған жастардың 50 пайыз дене дайындықтарының нашар дамуына және денсаулықтарына байланысты қорғаныс күштерінің қатарында қызмет атқаруға жарамсыз. Бұл қауіпты жағдай Қазақстан үкіметін, әскери ұжымдарды, педагогтарды, дәрігерлерді, ғылымдарды шындап толғандыруда. Қазіргі кезде бұл проблеманы шешудің негізгі жолы салауатты өмір салтын қалыптастыру, кеңінен насихаттау болып отыр. Бұл тұрғыда Елбасы «Қазақстан - 2030» стратегиялық бағдарламасында «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда, ауруларға қарсы күрес, денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз – азаматтарымызды салауатты өмір салтын әзірлеуден басталады» - деп атап көрсетті. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұжымының деректері бойынша, денсаулыққа әсер ететін факторлардың 50 - 60 пайыз өмір тіршілігіне, 20 пайыз - тұқым қуалаушылыққа, 20 пайыз - сыртқы ортаның жағдайына, 8 - 10 пайыз - дәрігерлік көмектің деңгейіне байланысты. Бұл деректер денсаулық үшін күрестің негізгі бағыты – салауатты өмір салтын қалыптастыруға, оны насихаттауға бағытталған шаралар екенін дәлелдейді. [1]

Салауатты өмір салтының жастар арасында қалыптасуының маңызы өте зор. Бұл бағытта жүргізілетін жұмыстар: ауру шақыратын факторлардың әсерін төмендетуге, ішімдіктің, темекінің, есірткінің зиянды ығына, қимыл - қозғалыстың аздығына, құнарлы тамақтанбауға қарсы жүргізілетін үгіт - насихат жұмыстарына негіз салды. Салауатты өмір тіршілігі – денсаулықты сақтаудың және нығайтудың негізгі, ол жан - жақты дамыған азаматтың қалыптасуына, оның рухани, дене дамуына әсер етеді. Денсаулыққа кері, жағдайсыз әсер ететін көптеген факторлар бар: аурып жазылу; никотин мен алкогольге құмарлық; еңбектің, тұрмыстың жайсыз жағдайларының созылмалы әсері; дұрыс тамақтанбау (оның жеткіліксіздігі және шамадан тыс көптігі); көңіл күйдің жылдам ауытқуы, еңбек пен ретсіз демалыстың бұзылуы, ауаның, судың бұзылуы; дәрі - дәрмекті және тұрмыс химиялық заттарын орынсыз пайдалану. Осы факторлардың ішінде бірінші қатарда қимыл - қозғалыстың аздығы тұрады.

«Денсаулық – зор байлық, адам бақытының бастауы» - дейді халқымыз. Ата-бабаларымыздың бұл дана ой – пікірі талай ғасырлар белесінен өтіп бізге жетіп отырған шындық. Ұлттың денсаулығы ұлан асыр байлық екені рас, тек оған ие болу үшін көп күштер жұмсауымыз қажет. Денсаулық адамға бірақ рет берілетін табиғат тартуы. Ол тұрақты, мәңгілікке берілмейді, үзбей өзгерісте болады. Оны сақтау үшін еңбек сіңіру, ауырмай тұрып іс - әрекет жасау керек. Оған нақты білім, ынта - ықылас, ерік – жігер қажет, онсыз баянды, әрі ұзақ денсаулықты сақтау қиын.

Қазақ елі сонау кеңес үкіметі тұсындағы «шаш ал десе бас алатын» саясат, зиялы қауымды құрту, аштық, қуғын-сүргін, соғыс, жер мен елді тоздырған тың көтеру, экология апаты, желтоқсан зардабы тағы да басқаларын басынан кешірді. Осы апаттардан да қауіпті, адамды, сананы, есті жаулаған қасірет тым ауыр да азалы. Қазақ халқының сөз байлығында «арақ» деген сөз болған емес. Олар қымыз бен шұбат ішкен. Сонда да әдемі тойлы ауыл, алтыбақан, жарасымды жастар әні, ойын түрлері мәнімен орын алған.

Жастар арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру- қазіргі уақыттағы ең көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл мәселенің маңыздылығы- қоғамымыздың әлеуметтік жағдайына, экономиканың бүгінгі уақыттағы хал-ахуалына, экологияның нашарлауына, жастардың өз денсаулығына жауапкершіліксіз қарауы себептеріне байланысты да арта түсуде. Бүгінгі студент жастар енді бірер жылда ертеңгі үлкен маман иелері, жарқын болашақты сеніммен құратын жастар. Жастар денсаулығына аса маңыз бөлінуде. Қазіргі таңда елімізде жастар денсаулығы орталықтары ашылуда. Сауықтыру шараларының (аэрофитонизациялау, офтальмотренинг, динамикалық үзілістер, дене шынықтыру шаралары, сіңір салмағын өсіру шаралары, витаминге бай және құрамында йоды бар рационалды тамақтану) кешенді жоспарын жүзеге асырудың арқасында денсаулық көрсеткіштерін жақсартуға қол жеткізілді.

Салауатты өмір салты - ол адекваттық тәртіп арқылы денсаулықты басқару. Тәрбие – қоғамдық, өндірістік, мәдени іс-әрекеттегі рухани және дене дамуына әсер ететін мақсатқа бағытталған жүйелі үрдіс. Ол оқу және ағарту саласымен тығыз байланысты. Оның дәлелі (айғағы) Қарағанды медико-техникалық колледж тәрбиеленушілерінің жыл сайын өтетін «Денсаулық фестиваліне» қатысуын атап өтуге болады. Қыркүйек айында өткен денсаулық фестивалі колледж көлемінде емес, барлық мекемелерде, оқу орындарында өткізілген іс-шара.

Тән саулығы- бұл дененің әзірленген бағдарламаны жүзеге асыру және болжанбаған тосын және төтенше жағдайлардан қаймықпай шыға білу қабілеті.

Жан саулығы- бұл біздің ақыл-ойдың, тәніміздің, денемізді саулығы.

Жан саулығы мен тән саулығы бір-бірімен тұрақты жарасымды бірлігінде болуға тиіс, өйткені бұл адамның жеке тұлғалық денсаулығының ажырамас бөлігі.

Қазіргі таңда біздің колледжде жас ұрпақтың салауатты өмір сүруге көзқарасын қалыптастыруға, олардың денсаулығын сақтауға, қоршаған ортасын таза ұстауға және жоғары сапалы білім беріп жүрген профессор оқытушылар құрамы жұмыс істейді. Жыл сайын колледж көлемінде оқытушылар мен студенттер арасында спорт түрлерінен спартакиадалар түрлі спорттық шаралар өткізіліп тұрады.[4]

Спорттың өзара көмек және ұжымдық сезімді қалыптастырып, жоғары адамгершілік қасиеттерге тәрбиелейтіндігі жақсы мәлім. Адамның материалдық қажеттіліктерінің бірі-дене мүшесінің саулығы. Яғни, адамның денесінің саулығы, сақталуы, нығаюы, ширауы.

Ұлт тағдыры – ұрпақ қолында екенін жақсы түсінген ата-бабамыз жас жеткіншектерді еңбекке баули отырып, рухани-адамгершілік ізгі қасиеттерге тәрбиелеу мәселесін алғашқы орынға қойған. Сондықтан, біз болашақ медицина саласының қызметкерлері өз кезегімде алдымызға келген әрбір жастың денінің сау болуы үшін осы бағытта да тәрбие бере білуге тиіспіз. Менің ойымша, әр университет, колледж, мектеп педагогтары өз сабағында жасөспірімдердің назарын өздері үнемі сүйіп жейтін тәтті тағамдардағы құнарлылыққа аударғаны жөн. Мәселен, тіске залалды конфет, печенье қорабындағы, консерв банкасындағы және бауырға қатерлі пепси кола мен кока кола сыртындағы жазуларды оқытуға болады. Сонымен қатар, калория дегеніміз ненің өлшеуі дегенше, латынның «жылу» мағынасын беретін, жылу мөлшерінің жүйеден тыс өлшем бірлігі екенін түсіндіруі тиіс. Халықаралық жүйедегі джоульмен оның байланысына келсек, 1 кал=4,19 Дж. Осы ретте, мұғалім әркімнің денсаулығына ұқыпты қарап, ішкен асының шектен тыс аз немесе көп ақуызды, майлы, көмірсутекті болмауы үшін «Тағамдар нәрлілігі» кестесінен хабардар болуы керек екенін ескерткені дұрыс. [5]

Қазақ ұлтының салауаттылық, парасаттылық, имандылық, адамгершілік, тәлім-тәрбие туралы өлмес құнды ұлттық мұрасының дамуын шолып өтсек, Ибн сина еңбектері, Шығыс аристотелі атанған ғұлама әл-Фараби, Омар Хайям рубайлары, түркі тілдес халықтардың бәріне өшпес рухани мұра қалдырған: Жүсіп Баласағұни, Махмұт Қашқари, Ахмет Иассауи, Хайдар Дулати шығармаларының орны ерекше. Араға бес ғасыр салып, қолымызға сағындырып жеткен ғалым Өтейбойдақ Тілеуқабылұлының «Шипагерлік баян» атты еңбегі, ұлттық психологиядан болашақтың салауаттылығына, имандылығына арналған мол мағлұмат алуға болатын еңбек. Ө.Тілекқабылұлы дене мен рухани дүние тұрғысында жас буынның сұлулықты түсіне білулеріне ерекше көңіл бөлді. Ол адамның сыртқы пішіміне, көрінісіне аса назар аударған. Егер адамның сырт киімі таза, тартымды, сұлу келбетті болса, онда ол оның көңіл күйін жақсартып, жүрек жылуын оятады. Ойшыл-данышпан арақ-шараптан, нашақорлықтан аулақ болуға шақырады. Бала дені сау болуы үшін жас кезінен бастап оны шынықтыру керек, дене еңбегімен шұғылдандырып тәрбиелеу қажет дейді. Қазақ халқын әлемге танытқан Шоқан, Ыбырай, Абай еңбектерінің ұрпақ тәрбиесінде алар орны ерекшеҰрпақтан ұрпаққа жалғасқан мұраларды жинақтау, оны бүгінгі оқушылардың тәрбиесіне, салауаттылығын қалыптастыруға пайдалануда тәлімдік ой-пікірлерімен қазақ даласына із қалдырған Шәкірім Құдайбердиев, Ахмет Байтұрсынов, Халел Досмұхамедұлы, Мағжан Жұмабаев, Жүсіпбек Аймауытұлы, Міржақып Дулатов және т.б. еңбектері – ұрпақ саулығы үшін қам жеген денсаулық мәселесіне арналған мұраларының орны ерекше. Ахмет Байтұрсынұлы «Тәні саудың – жаны сау» екенін айта отырып, «Ең әуелі бәрінен бұрын тазалықтың қадірін біл. Тән саулығының тамыры – тазалықта, жан саулығының тамыры – саулықта» –, деп денсаулықты сақтаудың маңызды жолын меңзейді. Себебі, денсаулықтың кепілі – тән мен ардың тазылығы. Ол саулықтың іргетасын қалайды. Мәселен, Мағжан Жұмабаев өзінің «Педагогика» оқулығында «Сау жан сау денеде ғана болады» деген адамзат дүниесінің ескі мәтелін дұрыстай отырып, баланың денсаулығы мәселесін «Дене тәрбиесі» бөлімінде егжей-тегжейлі қарастырады. [3]

Мына өркениетті дамыған қоғамды тек - дені сау адам ғана құра алады. Жастарымыздың денсаулығы мықты, рухани дүниесі бай, жаны мен тәні таза, танымдық белсенділігі мен шығармашылық қабілеті ерекше, адамгершілігі мен имандылық қасиеті үйлескен тұлғаларды тәрбиелеу... «Тәні саудың - жаны сау", "Шыныққан шымыр боласың, "Есірткіге елікпе, спортты ал серікке"-деген қанатты сөздермен студент жастарды салауатты өмір сүруге тәрбиелеуіміз шарт. «Президент үлкен маңыз беретін басым саланың бірі жастар денсаулығы», - дейді форумға қатысқан әйгілі боксшы, Лондон Олимпиадасының чемпионы Серік Сәпиев. Ұлт саулығы - Қазақстанның табысты болашағының кепілі. «Жастардың денсаулығы әлеуметтік маңызға ие. Себебі жастар ұлт пен мемлекеттің зияткерлік, экономикалық, әлеуметтік, саяси және мәдени әлеуеті болып табылады», - деп түйді сөзін С.Сәпиев.

Жастары, болашақ мамандары әлсіз, денсаулығы нашар, білімсіз, зиянды әдеттерге әуес, жалқау, тәрбиесіз болса, ол мемлекет қашан да әлсіз, қорғансыз. Ендеше, жасөспірімдердің денсаулығын нығайту, жүйке психикасын дұрыс қалыптастырып, ширақ, жігерлі, сымбатты өсіру әрбір ата-ана мен педагогтардың алдында тұрған үлкен міндет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:
1. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан — 2030» Жолдау.
2. Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы
3. Қазақстан Республикасының Білім заңы.
4. Ж.З.Әділбекова «Білім беру үрдісіне жаңа технологияларды енгізу».
5. Егемен Қазақстан 2012 ж. 10–12 б, б. Сентаева Р.Т. М. Х.

Разживаева А.В. студентка 3 курса
Научный руководитель – Нурмахамбетова С.Т.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

ЮРИДИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ В ЖИЗНИ СПОРТА

Спорт - один из важнейших этапов общественной жизни. Спорт. Всего одно слово, а как много оно значит! Занятие спортом - определенный вид деятельности людей, направленная на достижение заданного результата в физическом развитии человека.

Спорт - составная часть физической культуры, при которой основной упор делается не только на само физическое развитие человека, укрепление его здоровья и самочувствия, но и на развитие как по специальности. Спортивные достижения граждан конкретного государства всегда считались индикатором его мощи, достоинств социальной системы, уровня развития и оборонного потенциала страны в целом. С каждым годом в мире растёт число спортсменов, как любителей, так и "профессионалов". Именно за последнее десятилетие спорт в нашей стране стал более популярным, и тут как раз необходимо еще раз подчеркнуть, что без развития массового спорта невозможно формирование здорового образа жизни, а также достижений авторитета нашей страны на международной спортивной системе. Спортивные соревнования привлекают внимание всё большего числа людей, в спорт вкладываются всё увеличивающиеся денежные средства. Как известно, физическое воспитание является органической частью общего образования, социально-педагогическим процессом, направленным на укрепление здоровья и гармоничное развитие форм и функций человеческого тела, его физических способностей и качеств; формирование, совершенствование двигательных навыков, навыков, необходимых в повседневной жизни и производственной деятельности для достижения физического совершенства, соответсвенно и повышаются требования к организации спортивных мероприятий, деятельности их участников, появляется потребность в более чётком правовом регулировании отношений в сфере спорта [2].

Но, также хотелось бы отметить, что спорт сегодня - это не просто игровая деятельность, составная часть физической культуры, но и бизнес, в развитие которого вкладываются огромные финансовые ресурсы. Спорт, в особенности профессиональный, не может существовать без конфликтов (конфликтов между спортсменами, спортивными организациями, тренерами и болельщиками). Поэтому как сами спортсмены, так и физкультурно-спортивные организации, спонсоры, спортивные агенты нуждаются в разработке профессионального и, в равной степени, справедливого для всех субъектов спортивной деятельности, подхода к выбору способов защиты их прав.

Совершенствование действующих нормативных правовых актов, направленных на четкое и соответствующее Конституции Республики Казахстан правовое регулирование порядка разрешения спортивных споров, является, в этой связи, одним из актуальнейших аспектов[1]. Именно приведение нормативной правовой базы, устанавливающей наиболее оптимальные формы разрешения спортивных споров, в соответствие с мировыми тенденциями защиты прав и законных интересов спортсменов, обеспечит стабильность правоприменительной практики. В последнее время работа по повышению эффективности функционирования судебной системы заметно активизировалась. В международной практике разрешения спортивных споров главенствующее место занимают альтернативные методы разрешения споров. В Казахстане, между тем, еще не разработан единый подход к определению форм разрешения спортивных споров, поэтому законодательную работу необходимо сосредоточить не на увеличении количества отраслевых законов, а на внесении изменений в действующий закон «О физической культуре и спорте», с целью предоставления субъектам спортивной деятельности более широких возможностей в выборе оптимальных способов защиты их прав.

Поэтому, исходя из развития и процветания современного спорта в нашей стране необходимо понимать, что он не может существовать вне правовой системы, и здесь хотелось бы обратить внимание на опыт зарубежных стран, в виде формирования целой отрасли - спортивного права. Мы считаем, что именно познание сущности спортивных

споров, несомненно, обеспечит более правильный и четкий подход к их классификации. В свою очередь, единая классификация спортивных споров должна явиться ориентиром при выборе форм защиты прав и законных интересов субъектов спортивной деятельности.

Согласно статистике особенности спортивных споров и форм их разрешения можно охарактеризовать следующим образом:

Во-первых, конфликты в сфере профессионального и любительского спорта выясняются в основном на фоне общественной и социальной стороны нашей жизни, даже элементарная перепалка в социальных сетях, при наличии огромного количества подписчиков, а говоря юридическим языком, свидетелей, никого на сегодняшний день уже не удивляет…

Во-вторых, проводятся юридические исследования лишь отдельных правоотношений с участием спортсменов. В-третьих, хотя в последнее время и наблюдается активность в процессе научного исследования особенностей рассмотрения спортивных споров, такие исследования направлены на изучение лишь отдельных аспектов рассматриваемой проблемы. Например, особенности трудового договора профессиональных спортсменов и порядка рассмотрения трудовых споров с их участием в том же Законе о физической культуре и спорте не закреплено понятие «спортивный спор», а также нет содержания норм, направленных на регулирование порядка разрешения спортивных споров.

На сегодняшний момент, очередной раз хотелось бы отметить, что основным законом, который регулирует общественные отношения именно в сфере спорта, является Закон Республики Казахстан «О физической культуре и спорте» от 3 июля 2014г., но вместе с тем, мы считаем, что целесообразным было бы создание единого документированного сборника, где были бы закреплены основные принципы регулирования правовых отношений в сфере спорта. Согласно вышеизложенным аргументам, и безусловно, динамичным развитием спорта в нашей стране, мы считаем, что в Республике Казахстан необходимо развивать самостоятельную отрасль, как «спортивное право».

Если конкретизировать, то конечно, предметом спортивного права, на наш взгляд, должны быть спортивные отношения, так как это особый род общественных отношений, которые отличающихся уникальностью, высокой степенью регламентированности и стабильностью, направленных на удовлетворение особых психологических и физиологических потребностей человека, ориентированных на соревновательную и состязательную деятельность и (или) подготовку к ней. В качестве примера, рассмотрим отношения между спортсменом и тренером, где как раз выстроен целый ряд взаимоотношений, направленных на длительную совместную деятельность.

Комплексная природа спортивного права уникальна, так как с одной стороны, безусловно, это те же правовые основы в системе общего законодательства, институты гражданства, разрешения споров, юридической ответственности, трудового договора, перехода работников от одного работодателя к другому, аттестации работников, договора присоединения, спонсорства, страхования, лицензирования; государственного контроля, признания и т.д., а с другой – не свойственные для других частей права и законодательства моменты, которые четко характеризуют специфику спортивного права, например, борьба с допингом, драфт, аккредитация спортивных федераций, виды спортивных движений (паралимпийские,сурдлемпийские), развитие национальных видов спорта, спортивный резерв, спорт высших достижений и профессиональный спорт, правовые основы спортивной травматологии, участие юристов в деятельности спортсменов [3].

Вместе с тем, развитие и правовое регулирование правовых отношений в сфере спорта строится на общеправовых и межотраслевых принципах права, отраслевых принципах — гражданского, административного, трудового и ряда других отраслей права, принципах отдельных правовых институтов, а также на единых специфичных принципах спортивного права: правовой автономии спорта, соревновательности, ограничения эквивалентности, "честной игры" ("fair play").

Спортивные конфликты затрагивают не только профессиональных спортсменов и физкультурно-спортивные организации, но и организаторов соревнований, тренеров, судей, зрителей. В случаях, когда спортивный конфликт перестает быть простым столкновением сторон и перерастает в разногласие по поводу взаимных прав и обязанностей, он перерастает в спортивный спор, который в одностороннем порядке уже не устраним и требует юрисдикционного вмешательства.

-Спортивные споры обладают рядом особенностей, отличающих их от иных видов споров, хотя бы уже тем, что во—первых, спортивные отношения опосредуются нормами различных отраслей права, что влечет за собой проблему выбора наиболее эффективной процедуры разрешения спора, которая, с одной стороны, соответствовала бы существу рассматриваемого спора, а с другой стороны, отвечала интересам сторон спора.

Во-вторых, специфика касается субъектов спортивного спора. В качестве субъектов спортивных споров помимо спортсменов могут выступать и субъекты, вовлеченные в спортивный маркетинг и управление спортом (спортивные федерации, спортивные лиги, команды, физкультурно-спортивные организации), а также компании, которые прямого отношения к спорту не имеют (телевизионные, радиовещательные каналы, спонсоры, агенты, производители спортивных товаров), ну а в-третьих, многообразие спортивных споров позволяет выработать их единую классификацию а, следовательно, позволяет дифференцировать их на практике, избрать наиболее эффективные способы их разрешения.

В настоящее время, хотелось бы отметить, что, к сожалению в нашей стране отсутствует подготовка юристов, именно в области спорта, хотя безусловно, спортивная отрасль нуждается в таких специалистах.

Опираясь на опыт зарубежных стран, спортивного юриста вполне можно рассматривать, не только как консультанта по юридическим вопросам, но и как представителя спортсмена. Целью юриста, помимо анализа предлагаемых к подписанию контрактов, которые охватывают множество сторон спортивной жизни спортсмена, гонораров, представление интересов спортсменов, тренеров, клубов, агентов в спортивных судебных органах независимо от вида спора; полноценная защита интересов спортсмена в случае возникновения споров по вопросу возмещения страховых выплат, либо в случаях причинения вреда здоровью при осуществлении спортивной деятельности; составление тренерских, агентских, трудовых договоров клубам, спортсменам, тренерам; помощь спортсменам и клубам в составлении и заключении спонсорских и рекламных контрактов; защита интересов клуба при осуществлении проверок деятельности клубов (налоговые, прокурорские, аудит) и др., является также и помощь в самореализации и достижения поставленной цели.

Во все времена, физическая культура и спорт занимала важную нишу в становлении здорового и процветающего общества. Соответственно, динамично развивающий спорт в нашей стране является показателем, для получения статуса «самой здоровой и спортивной нации». Но вместе с тем, хотелось бы сделать акцент, законодательную составляющую, и на наш взгляд, необходимо создание единого документированного сборника, где были бы закреплены основные принципы регулирования правовых отношений в сфере спорта, а в точности создание Спортивного кодекса.

Список использованной литературы:

1.Закон Республики Казахстан «О физической культуре и спорте».

2. Багадирова С.К. «Спортивная психология»: учебное пособие / С.К. Багадирова. – Майкоп: Изд-во «Магарин О. Г.», 2014. – 243 с.

3. Сердюков А. В. «Спортивное право, как комплексная отрасль законодательства»:учебное пособие / Издательство Москва, 2010.- 233 с.

Романова Александра, ученица 11 "А" класса

Научный руководитель - учитель истории Петрова Т.А.
КГУ СОШ № 25, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Во все века будущее страны было за молодежью. Именно молодые люди были двигателями революций, прогресса и развития. Граждане нашей республики хотят жить в свободной, экономической развитой стране, со справедливыми законами, равными возможностями, независимо от социального происхождения и национальной принадлежности. Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны.[1]

Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Основы патриотических чувств должны быть заложены в каждом человеке с детских лет. Поэтому так велика в процессе формирования патриотического сознания подрастающего поколения роль детского сада, школы, любого другого образовательного учреждения. Школа должна сыграть определяющую роль в воспитании у молодого поколения высоких нравственных принципов, патриотического чувства ответственности. Все, что государство вложит в молодежь, воздастся ему. Образованные молодые люди – это те столпы, на которых всегда будет держаться страна. [2]

Если со школьной скамьи удастся привить молодым чувство патриотизма и любовь к своей родине, то они в свою очередь вложат душу в ее развитие и благополучие. Привлекая молодёжь в процесс принятия важных для нашей страны решений, мы усиливаем политический строй развития страны. Я думаю, что молодёжь обязана высказывать свои идеи, потому что некоторая часть из них, обязательно найдёт свою потребность в политике страны. Сегодня все больше и больше молодых людей становятся на защиту природы. Это так важно! Если мы, молодое поколение 21 века, будем четко осознавать то, что мир сегодня находится на грани экологической катастрофы, мы сможем спасти нашу планету. Я верю, что наша молодежь – кладезь талантов, мастерства и умений, нужно не растерять тот потенциал, который заложен в нас, и суметь направить его в нужное русло, чтобы, несмотря на все трудности и препятствия, суметь поднять Казахстан на должный уровень! А задача старшего поколения – помочь молодым определить своё достойное место в этом сложном мире, максимально реализовать себя, ведь в их руках будущее родного города, региона, страны – и всем хочется, чтобы эти руки были крепкими и надёжными!

Список используемой литературы:

1. Стекляр Г.В. Гражданское и патриотическое воспитание в современных условиях -2012 г.№ 1., стр 44., -[1]
2. Ахметжанов З.Х. Нам завещаны память и слова - 2012 г.,№2., стр 37.,-[2]

Сагиндыкова Гульназ, студентка 2 курса
Научный руководитель- к.ф.н.Калиева Г.Г
Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева, г.Сарань, Республика Казахстан.

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Давайте сперва откроем тему «Здоровая молодежь» .Какие меры принимаются для развития нашего здоровья?

Здоровье – бесценно достояние не только каждого человека, но и всего общества.Послание народу Казахстана Глава государства Нурсултан Назарбаев отмечает , что : «Утверждение здорово образа жизни и различные медицины позволяет увеличить

продолжительность жизни казахстанцев до 80 лет и выше . Казахстан станет одним из ведущих евразийских центров медицинского туризма.Завершится формирование передовой национальной образовательной системы .Казахстан должен стать одной из безопасных и кофортных для прожиыания людей стран мира».

Иолодежь – это вечный двигатель будущего поэтому с уровнем развития возможности ценностными ориентациями , степенью участия в экономической полиотической и общественной жизни казахской молодежи связан путь Казахстана в будущее заключается в настоящем здоровье бесценно достояние не только каждого человека, но и всего общества.

Главным приоритетом государства всегда являлась охрана здоровья чеоовека. Право на охрану здоровья человека гарантирует статья 29 Конституции Республики Казахстан .Обязательным условием формирования здорового человека дальнейшего сохранения его здоровья,является занятия физкультурой и спортом.Пропаганда здорового образа жизни,поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры . По всей стране построены стадионы ,спортивные школы , школы,бассейны и сотни других спортивных сооружений.В 2017 году Казахстан провел 28 -ую Всемирную зимнюю Универсиаду в городе Алматы осуществлялись спортивные обьекты . После универсиады эти новые спортивные обьекты и комплексы были используемы нашими спортсменами ,служат развитию отечественного спорта и укреплению здоровья казазстанцев .

В целях исполнения Плана действий Главы государства по реализации «100 шагов» разработана Концепция развития физкультурной культуры и спорта до 2025 года .

С момента провозглашения независимости немало казахстанских спортсменов стали обладателями олимпийских медалей . Гораздо большее количество спортсменов стали чемпионатами мира и континета особой гордостью Казахстана являются олимпийские игры 2012 год место среди 205 стран мирв .Сразу 7 наших спортсменов завоевали высшие олимпийские медали ,их имена вписаны золотыми буквами в историю независимого Казахстана!

В 2011 году в Астане и Алматы прошли первые зимние Азиатские игры , на которых сборная Казахстана стала абсолютным лидером медалического зачета , завоевав в упорнрй борьбе 70 медалей .

Казахстанские спортсмены-"зимники" за всю историю участия на Играх завоевали всего 8 медалей против 69 наград у "летников"

Национальная сборная Казахстана на завершившихся в Пхенчхане в воскресенье зимних Олимпийских играх заняла 28 место в общем зачете среди всех участников.Казахстан на зимних Олимпийских играх 2018 года был представлен 46 спортсменами в 4 видах спорта.

Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом , но и современным трендом среди казахской молодежи. В стратегии «Казахстан 2050» Президент Нұрсұлтан Абишевич Назарбаев подчеркнул , что « здоровье нации – основа нашего успешного будущего» . Отмечено что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства , что здоровый образ жизни являются ключом к здоровью нации.

Здоровье – это естественная, абсолютная и непреходящая жизненная ценность, занимающая самую верхнюю ступень на иерархической лестнице ценностей, а также в системе таких категорий человеческого бытия, как интересы и идеалы, гармония, красота, смысл и счастье жизни, творчество и ритм жизнедеятельности. Следует помнить о том, что уровень здоровья в значительной степени зависит от различных социально-экономических факторов. Однако, по экспертной оценке Всемирной организации здравоохранения, решающее влияние на формирование здоровья человека оказывает его образ жизни. В Беларуси здоровью нации всегда уделялось большое внимание, а 2008-ой год был объявлен Годом Здоровья. Следует отметить, что наиболее значимой социальной группой в вопросе пропаганды и информирования о важности активного и здорового образа жизни является

молодёжь, в частности дети школьного возраста. Именно в этот период происходит формирование системы ценностей человека, становление его в морально-нравственном плане. И от того, какие приоритеты будут расставлены ребёнком в возрасте 12-18 лет, будет зависеть его будущее и будущее страны в целом. Как показывает статистика, молодёжь остаётся наиболее подверженной негативному влиянию вредных привычек, в настоящее время в Республике Беларусь курит 32,3% населения, из них 51,3% мужчин и 16,3% женщин. При этом треть курящих 43,1% молодежь в возрасте 16-29 лет. Особо следует отметить влияние алкоголя на социальное поведение молодых людей. Растёт проблема пивного алкоголизма, который наиболее распространен в молодёжной среде. Вместе с тем частыми остаются случаи продажи лицам до 18 лет табачных изделий и алкогольных напитков. Факты продажи обусловлены невнимательностью к проблеме табакокурения и употребления подростками алкоголя, недостаточной профилактической работой, низким уровнем информирования по данной проблеме и в нашей стране.

В последнее время понятие о здоровом образе жизни стало чем-то вроде сленга, к чему стремится молодёжь и вообще каждый «целесообразный человек», по крайней мере, целесообразный на виду у общества, что, кстати, является одной из самых сатирических тем обсуждения. Как в других развитых и развивающихся странах, в Казахстане сейчас тоже очень популярно соблюдать здоровый образ жизни, благодаря этой теме даже были введены свои термины и сокращенные слова как «ЗОЖ», «ЗОЖ-ник» и т.д. Всегда были люди, которые жили спортом и понимали важность того, чтобы следить за собой, не только в физическом плане, но и в плане своих действий и поведения. Ведь спорт и здоровый образ жизни, прежде всего, воспитывают в человеке человека, усиливают дисциплину и усиливают волю. Нельзя отрицать того, что есть лицемерные люди, для которых здоровый образ жизни это очередной повод показать свою «уникальность», в то время как благодаря этому сленгу многие люди находят себя по-настоящему, меняются и меняют свою жизнь в лучшую сторону. Ведь сейчас соблюдать здоровый образ жизни гораздо доступнее, нежели некоторое время назад. Наверное, поэтому, мода на спорт, книги, здоровый образ жизни и совершенство это - самое лучшее, к чему когда-либо стремилась молодёжь Казахстана, потому что, мы сегодня это - надежда страны на завтра.

Используемые материалы: Послание Нурсултана Абишевича Назарбаев

Садвакасов А., ученик 11 класса
Научный руководитель – учитель физической культуры, Алиев В.Т.
КГУ «Комплекс школа - детский сад № 33» г. Караганда

ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОЙ МОЛОДЕЖИ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ. СОТРУДНИЧЕСТВО УЧЕНИКА И ПЕДАГОГА

Всестороннее физическое воспитание является одной из важнейших задач общества. Важнейшим средством в достижении данной цели является развитие двигательных ка-честв: силы, гибкости, ловкости, быстроты, выносливости. Качества, которыми человек наделен с рождения. Именно поэтому физкультура в современной школе имеет важное значение, для формирования полноценной, целостной личности школьника. В данной статье нами отражен опыт по организации работы с учащимися с внедрением новых подходов, а именно проведение интегрированных уроков физкультуры с другими смежными предметами.

Конечно, от одного учителя – предметника нельзя требовать знания программного материала по разным предметам. Поэтому готовят такой урок, как учащиеся, так и педагоги различных предметов, что открывает перспективу взаимодействия и сотрудничества между педагогами, учащимися. В этом заключается одно из важнейших достоинств интегрированных уроков.

Цель интегрированных уроков – создание условий для оптимизации процесса обучения на уроке физической культуры и других предметов, где учащиеся выступают не как пассивные слушатели, а как активные участники процесса обучения. Интегрированные уроки, несомненно, повышают интерес учащихся к урокам физической культуры.

Итак, какие примеры интегрированных уроков мы можем привести.

Отмечаю, что наиболее тесная связь существует между физкультурой и предметом разделом биологии - анатомией. Учитель, который ведет уроки в 9 классах, должен это помнить и учитывать. Например, при изучении раздела «Гимнастика: Акробатика». Учитель физкультуры дает основы знаний по этим спортивным разделам, учащиеся выступа-ют с самостоятельно подготовленным материалам по технике безопасности, а учитель биологии, раскрывает учащимся особенности движения человеческого организма, работы мышц, связок, работу сердца, кровеносной системы, скелета при занятии гимнастикой. Таким образом, мы – учащиеся усваиваем значение гимнастических упражнений для раз-вития организма человека, это в свою очередь ведет к пониманию пользы занятиями гим-настики, стимулирует самостоятельный интерес учащихся к урокам физкультуры и к спорту вообще. При этом гармонично усваивается учеником материал двух смежных предметов – физкультуры и биологии.

Помимо такого рода занятий, при проведении уроков акробатики, особенно в начальных классах, проводятся совместно с учителями музыки и хореографии. Такого рода урок, построенный на музыкально- ритмических движениях, позволяет развивать духов-но-художественную сферу развития учащихся [1, с. 15]. Для придания красоты и зрелищ-ности, используются различные предметы: флажки, обручи, мячи, веера и т. д. Что также способствует формированию креативного мышления и развитию творческого потенциала детей [2, с. 117].

Интегрирование физкультуры с историей является не менее эффективным. Так в 6-ом классе учащиеся изучают зарождение олимпийских игр в Древней Греции, знакомятся с тем, какие виды спорта существовали уже в древности. Например: метание мяча (150 г), бег, кросс, прыжки в длину и высоту, прежде чем, учащиеся приступят к выполнению практической части, учитель истории знакомит их с историей возникновения игр, что вызывает глубокий интерес со стороны учащихся.

Можно также построить урок, как с учителем истории, так и учителем казахского языка. В среднем звене учащиеся на уроках физкультуры знакомятся с казахскими национальными играми: тогызкумалак, кыз куу, аударыспак, аркан тарту, казан и др. Учитель истории, знакомит детей с правилами игры, историей возникновения, а учитель казахско-го языка с новыми терминами на казахском языке и тем самым решает свою задачу - расширяет словарный запас учащихся. А в условиях урока физкультуры, то есть при практическом применении в игре, эти знания усваиваются эффективнее.

Информационные технологии все шире внедряются в учебный процесс. Не стала исключением и физкультура, для которой пишут учебники. Интегрированные уроки физкультуры и информатики являются не менее информативными и продуктивными. Применение видеосюжетов, ЦОРов, которые наглядно демонстрируют и рассказывают, как выполнять то или иное движение при игре в волейбол или любой другой игре являются хорошим материалом. Для этого, конечно, надо будет в спортзале установить специальные экраны, но зато учителю не нужно долго объяснять ученикам, как строится коллективная игра – волейбол или футбол. А с помощью видеоуроков ребята с ходу понимают правила игры в команде, расстановку игроков и другие нюансы игры.

Таким образом, интегрированный урок по физической культуре отражает требова-ния современного обучения учащихся. Сегодня современных детей очень трудно чем-то заинтересовать, а интегрированный урок физической культуры как раз является тем инновационным подходом в обучении, с помощью которого обучающийся получает более полную и обширно - разностороннюю информацию.

Литература:

1. Качашкин В.М. Методика физического воспитания. Учеб. пособие дляучащихся школьных пед. училищ.- 5-е издание доп. – М : Просвещение, 1980 г. – 304с.
2. Петров П.К. Методика преподавания гимнастики в школе.: Учеб. Для студ. высш. учеб.заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000 г. – 448 с.
3. http://infourok.ru/doklad-na-temu-integrirovannie-uroki-f...zkulturi-869794.html

Садвакасова Д.Б., студентка 1 курса
Научный руководитель – к.фс.н., доцент Алимова С.Б.
Карагандинский государственный университет им.Е.А.Букетова,
г. Караганда, Казахстан

ВЛИЯНИЕ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА НА ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

На рубеже XX и XXI вв. человечество подвергает анализу и переоценке многое из того, что определяло его развитие в прошлом. Общеразделяемым в науке является признание благотворности научно-технического прогресса. Суть прогресса – в освоении инноваций. Идея непрерывного поступательного развития настолько определила сознание и смысл существования человечества, что зачастую понятия «научно-технический прогресс», «инновации» и «будущее» использовались как однопорядковые [1, с.69-70]. «Создавая посредством достижений науки техносферу, человек стремился к повышению комфортности своей среды обитания, к росту коммуникабельности, к обеспечению защиты от естественных негативных воздействий» [2, с.67].

В то же время в науке присутствовала и иная позиция, в рамках которой ставилась проблема оборотной стороны научно-технического прогресса, его негативного воздействия на человека и общество. Она ставилась исследователями и в прошлом, но особую актуальность приобрела на рубеже веков. Целью нашего анализа является проблема влияния достижений научно-технического прогресса на здоровье человека. Знания помогут нам не только правильно и эффективно использовать достижения науки, но и сохранить здоровье. Для этого надо самим быть во всеоружии, знать плюсы и минусы современной техники.

1. Компьютер. Общепризнано, что компьютер – величайшее достижение НТП. «Мощные компьютерные устройства в ближайшие десятилетия будут на переднем крае новых масштабных экспериментов в биомедицине, химии, физике и общественных науках» [3, с.4]. Более того, за последние 15-20 лет компьютеры стали основной составляющей обыденного существования почти любого человека. То, что пребывание человека длительное время за компьютером вредно для его здоровья известно всем, однако не все знают, как влияет компьютер на организм человека. Существуют четыре основных вредных фактора: нагрузка на зрение, стесненная поза, нагрузка на психику, излучение.

Нагрузка на зрение. Это первый и самый главный фактор. Именно из-за нее через непродолжительное время у сидящего за компьютером возникают головная боль и головокружение. Если работать на компьютере достаточно долго, то зрительное переутомление может привести к устойчивому снижению зрения. Влияющие факторы здесь: качество монитора, содержание изображения и время работы за монитором. Однако заметим, что не компьютер является основной причиной развития близорукости. Огромную роль в этом играют наследственность, телевизор, чтение в темноте. При грамотной постановке дела нагрузка на зрение от компьютера может быть значительно снижена.

Второй по значимости фактор утомляемости глаз — это содержание изображения. Легче всего глаз воспринимает статическое, крупное цветное изображение в сопровождении звука. Для глаз достаточно безопасно рассматривать картинки или фотографии. Хуже воспринимается рисование на компьютере. Намного тяжелее приходится зрению в том случае, когда человек вынужден читать с экрана текст. Поэтому Интернет – достаточно опасен, поскольку здесь приходится много читать. Ну и, наконец, настоящие убийцы глаз —

это игры. Движущееся изображение, мелкие элементы — все это приводит к такому переутомлению, которое снимается очень не скоро.

Стесненная поза. Вторым по вредности фактором, влияющим на здоровье, является стесненная поза. Сидя за компьютером, сидящий должен смотреть на экран и одновременно держать руки на клавиатуре или органах управления. Это вынуждает его тело принять определенное положение и не изменять его до конца работы. В этом отношении компью¬тер гораздо опаснее телевизора, который позволяет свободно двигаться. Из-за стесненной позы возникает следующие нарушения: заболевания суставов кистей рук, затрудненное дыхание, остеохондроз.

Психическая нагрузка. Третий по важности фактор — психическая нагрузка. Компьютер требует не меньшей сосредоточенности, чем вождение автомобиля. Интересные игры требуют огромного напряжения, которого практически не бывает в обычных условиях. Эта область мало изучена, поскольку современная мультимедиа-техника появилась лишь недавно. И все же можно психическую нагрузку уменьшить. Во-первых, в работе следует делать перерывы. Во-вторых, следует внимательно следить за содержательной стороной игр.

Излучение. Особые опасения у начинающих пользователей вызывает мысль о радиации от компьютерного монитора. У современных мониторов предусмотрены меры по безопасности. В частности, излучения, которые собственно называется радиацией (гамма-лучи и нейтро¬ны), монитор вообще не производит. В нем нет устройств со столь высокой энергией. Так же практичес¬ки ничего не излучает системный блок. Вредными для человека являются электростатические поля. На электроннолучевой трубке кинескопа имеется потенциал в 100 раз выше напряжения в сети. Сам по себе потенциал не страшен, но он создается между экраном дисплея и лицом оператора и разгоняет осевшие на экран пылинки до огромных скоростей. И эти пылинки, как пули, врезаются в кожу того, кто сидит перед экраном. Но имеются способы борьбы с этим явле¬нием: Снижение количества пыли в помещении и после заня¬тий на компьютере умыться холодной водой. Дисплеи на жидких кристаллах лишены большинства этих недостатков — напряжение на них значительно ниже, а электромагнитного излучения почти нет. Соблюдение правил работы на ПК позволит сохранить здоровье. Во-первых, это правильное расположение оргтехники, во-вторых, это правильная рабочая поза, в-третьих, ограничение продолжительности работы за монитором.

2. Сотовые телефоны. Одним из достижений научно-технического прогресса стало изобретение сотового телефона. Сегодня ученые считают его самым мощным массовым раздражителем со времен изобретения телевизора. Так опасны ли мобильные телефоны для здоровья или нет? Британские медики утверждают, что сотовые телефоны ускоряют реакции головного мозга, и если злоупотреблять разговором по мобильнику, то можно приобрести рак мозга. Проблемы, возникающие вследствие использования мобильных можно разделить на две части: это морально-этические проблемы и проблемы, связанные с физическим здоровьем человека.

На физическое здоровье влияет электромагнитное излучение сотового телефона. В действии любого электромагнитного излучения принято выделять два эффекта: термический и нетермический. Термический эффект можно наблюдать, если поместите курицу в микроволновку и через некоторое время получите готовое блюдо. Примерно такое же действие оказывает и излучение от сотового телефона. А антенна, основной излучатель телефона, находится в 3 сантиметрах от головного мозга. Естественно температура отдельных участков мозга повышается. При длительном разговоре этот эффект можно ощущать по повышению температуры ушной раковины. Другой орган, подверженный влиянию излучения от сотового телефона – это хрусталик глаза. Он плохо кровоснабжается и поэтому особенно подвержен действию электромагнитного излучения. В результате падает острота зрения.

Нетермический эффект проявляется в том, что частоты сотовых аппаратов совпадают с частотами естественной биоэлектрической активности головного мозга человека (с т. н. гамма-ритмом мозга, с альфа-ритмом и с дельта-ритмом). Путем резонанса внешних (от

телефона) и внутренних (собственных мозга) частот нарушается нормальное течение функций головного мозга. Такие изменения заметны на электроэнцефалограмме и не исчезают длительное время после окончания разговора. Сегодня многие используют сотовый телефон в качестве будильника, располагая его возле изголовья кровати. Мы ночью спим, а головной мозг и мобильный телефон не «спят». Сотовый телефон постоянно, даже в состоянии ожидания вызова работает в пульсирующем режиме.

Шведские ученые доказали, что излучение сотовых телефонов постепенно разрушает важные клетки головного мозга. А в Германии ученые подтвердили, что длительное использование сотовой связи может привести к ослаблению памяти, ухудшению способности к обучению, плохому сну, головным болям, утомляемости, повышенной нервозности.

Когда сотовый телефон теряет сеть, он становится по-настоящему вредным, он включает специальный режим «Поиск сети» – начинает испускать сильные направленные потоки электромагнитных импульсов, как бы пытаясь «докричаться» до сети. При этом мощность и частотность поискового сигнала значительно выше, чем при работе в обычном режиме. Эти импульсы попадают не только в воздух, но и в хозяина телефона. Если телефон лежит в верхнем кармане пиджака, то страдают легкие и сердце. Теоретические расчеты показывают, что если режим «Поиск сети» включается раз в день минут на 20 – это абсолютно безопасно. Но если телефон работает в этом режиме по 4 – 5 часов ежедневно (например, при поездках в метро, если сеть под землей не поддерживается), то через 3–4 года могут появиться различные осложнения. Основными симптомами неблагоприятного воздействия сотового телефона на состояние здоровья являются: головные боли; нарушения памяти и концентрации внимания; непреходящая усталость; депрессивные заболевания; боль и резь в глазах, сухость их слизистой; прогрессивное ухудшение зрения; снижение потенции; повышение артериального давления и пульса. Эти проблемы со здоровьем не проявляются сиюминутно, а, значит, процесс неконтролируем.

3. MP3-плееры. Миниатюрные MP3-плееры очень быстро стали суперпопулярными. Но, возможно, скоро на них, как и на сигаретах, появится предупреждение об опасности для здоровья. С таким предложением выступили английские специалисты из Королевского Национального Института по изучению нарушений слуха. Они рекомендуют внести в инструкцию информацию о том, что слишком громкое и долгое прослушивание музыки на таких плеерах может привести к преждевременному нарушению слуха или даже к его потере. Любые громкие звуки, в том числе и музыка из плеера, повреждают так называемые волосовидные клетки, расположенные в улитке — внутренней части уха. Они помогают переносить звуковую информацию в мозг. Главная опасность MP3-плееров заключается в том, что при прослушивании музыки ухудшение слуха заметно не сразу. Результат будет очевиден лишь через несколько лет, когда лечение уже не поможет. Британская исследовательская организация, занимающаяся проблемами ухудшения слуха, год назад объявила, что те, кто слушает MP3-плееры на высокой громкости (прежде всего, подростки), рискуют оглохнуть на 30 лет раньше, чем поколение их родителей.

Подводя итоги, констатируем, что научно-технический прогресс по своей нацеленности позитивен и необратим. Он несёт с собой процветание, улучшает и обогащает жизнь человека, но всё же, следует признать, что многие технические новации оказывают отрицательное влияние на здоровье человека. Но это, тем не менее, не предполагает отказа человечества от развития. Здесь уместно сделать ссылку на позицию основоположника кибернетики Н. Винера, который отмечал: «Мы изменили свое окружение так радикально, что теперь должны изменить себя, чтобы жить в этом новом окружении» [4, с.56].

Список использованной литературы:

1. Глаголев В.Ф. Современная научно-техническая революция. - М.: АСТ, 2016. – 264 с.

2.Урсул А. Информатизация общества и переход к устойчивому развитию цивилизации // Вестник РОИВТ. - 2003.- № 7. – С.67-74.

2. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции. - М.: Прогресс, 1991. – 117 с.
4. Грачев М. Н. Норберт Винер и его философская концепция // Общественные науки и современность. – 1994. - № 12. – С.49-57.

Сайлау Нұрлым, студентка 2 курса
Научный руководитель- к.ф.н.Калиева Г.Г
Саранский гуманитарно-технический колледж имени Абая Кунанбаева, г.Сарань, Республика Казахстан

ДЕНІ САУ ЖАСТАР ЕЛІМІЗДІҢ ЕРТЕҢІ

Жастар – кез келген қоғамның болашағы мен қозғаушы күші.Кез келген ел өзінің келешегін өскелең ұрпағымен байланыстырады. Әр ұрпақтың пешенесіне жазылған заман ағымы, кезең тынысы болады. XXI ғасыр бүгінгі ұрпаққа, яғни біздерге бұйырған бақыт деп ойлаймын. Ата-бабаларымыз болашақ ұрпақ үшін ақтық демі қалғанша күресіп, бізге егемендік алып берді. Қазақ даласы ата-бабаларымыз ғасырлар бойы арман еткен және сол жолда зор құрбандықтарға душар болып, өз тәуелсіздігін жеңіп алды. Еліміздің ертеңі, мемлекетіміздің жарқын болашағы білімді де білгір жастардың қолында. Қазақстанның жастары – елдің басты байлығы. Елдің ертеңгі сенімі де жастардың мойнында. Қай заманда болмасынқоғамның қозғаушы күші – жастар. Осы ретте Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Мен, сіздер, бүгінгі жастар ерекше ұрпақ екендеріңізді қайталаудан жалықпаймын. Сіздер тәуелсіз Қазақстанда өмірге келдіңіздер және сонда ержетіп келесіздер.Сіздер жастық шақтарыңыздың уақыты – біздің еліміздің көтерілу және гүлдену уақыты. Сіздер осы жетістіктер рухын және табысқа деген ұмтылушылықты бойларыңызға сіңірдіңіздер», - деген сөзі мемлекетпен ұлт болашағы жастар болашағымен тікелей байланысты екендігін айқындайды.Жасыратыны жоқ, республикамыздың барлық өңірлерінде жастар белсенділігі күшейіп келеді. Жастар әлеуметтік және қоғамдық өмірдің белортасынан табылып келеді. Елбасының Қазақстан жастарына деген сенімі жоғары екендігін, бүгінгі қыз-жігіттеріміздің интелектуалдық белсенділігін жоғары бағалайтындығын білеміз.

Жастар – барлық прогресстің қозғаушы күші, еліміздің әлемдік аренада бәсекеге қабілеттілігінің басты факторы, ұлы даланың дәстүрі мен салтын келер ұрпаққа жеткізер болашағы. Осы жөнінде Елбасы өз сөзінде: «Қазақстанның болашағы сіздерге – сіздердің білімдеріңізге, күш-жігерлеріңіз бен патриоттық сезімдеріңізге байланысты. Қазір қолға алынған жұмыстардың бәрі сіздердің бақытты өмірлеріңіз, сондай-ақ өз әлеуеттеріңіз бен мүмкіндіктеріңізді толық жүзеге асыра алу үшін атқарылып жатыр», – деп атап өтті.

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты –
Қырандай күшті қанатты.
Мен жастарға сенемін!
Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар,
Жаннан қымбат оларға ар,

Мен жастарға сенемін!,-деп Мағжан Жұмабаев атамыз айтқандай қазіргі елдің, мемлекетіміздің болашағы жастардың қолында. Алдағы уақытта тәуелсіздігіміздің тамырын тереңдетіп, Қазақстанды іргелі мемлекетке айналдыру біздің қолымызда,яғни жауапкершілігінде. Сондықтан жастар қауымы уақыттың кез-келген сынағына дайын болып, бәсекеге төтеп беру керек. Санасы сергек, замандық технологияларды меңгерген Отанымыздың нағыз патриоттары ғана осындай сынақтардан сүрінбей өте алмақ. Бүгін елімізде жастар саясатына үлкен көңіл бөлуде. Жастар саясатына қатысты сан түрлі пікірлер мемлекеттік шеңберде, халықаралық дәрежеде талқылануы- оның қоғам өмірінде айтарлықтай маңызды орын алатындағын аңғартады. Статистика агенттігінің жүргізген

моноторингқорытындысы бойынша мемлекетіміздегі адам санының 4,5 миллионнан астамы жастардың үлесінде. Бұл дегеніміз жалпы халықтың 30 пайызы жастар деген сөз. Ендеше, еліміздің ертеңгі болашағы жастардың бүгіннен бастап, қандай тәрбие алуы мен отан сүйгіштік қасиеттің дамуы аса маңызды. Ең әуелі жастар бойында рухани адамгершілік, саяси интелекттік, құқықтық тәрбие басым болғаны жөн.Қазіргі таңда мемлекеттік деңгейдегі форумдарда белсенді қазақ жастарының басы қосылып, жұртшылық алдында сөз сөйлеген жастарымыз ұлтаралық татулық пен қазақ халқының мәдени және тілдік ерекшеліктерін сақтай отырып, ұрпақтар сабақтастығын жалғастырып жатқандығы көңіл қуантарлық жағдай.

Жастар – жердің, елдің иесі, қазақ елінің рухани тәуелсіздігінің биік тұғыры. Жастарымыздың бойында елжандылық, азаматтық пен адамгершілік сезімдері жан-жақты жетілгенде ғана патриотымыз парасаты асқақтай түспейме? Халқымыздың бойындағы патриоттық құндылық ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырғандығы тарихтан мәлім. Жастарды жаңа әлемдегі жаңа Қазақстанның жасампаз үлгісін жаңғырта беру мақсатында жаңа ғасырғы еліміздің интелектуалдық элитасын қалыптастыруға, мемлекетіміздің басты игілігі болып саналатын этносаралық келісімді,татулық пен бірлікті қорғауға шақыруымыз керек. «Біз күш-қайратымызды, жастық жігерімізді тәуелсіз Қазақстанның дамуына жұмсаймыз. Ұлттық мүдде қағидасын сақтау мен ұлттық экономиканы – көтеру басты мақсатымыз».

Заманның заңғар тұлғаларының бірі - Мыржақып Дулатов: «Алыстан алаш десе, аттанамын, қазақты қазақ десе мақтанамын», - деп айтқанындай арыстандай айбатты, жолбарыстай қайратты жастарымыз жаңа идеяларды жүзеге асырып, өміршең істердің бастауында тұрғанда бүгінгі жас ұрпақпен әрқашанда мақтанамыз. Халық, ел жастарға сенеді. Ал ол сенімді бүгінгі жастар қалай ақтауда? Әрине, бес саусақ бірдей емес, олай болса жастардың барлығына кінә тағуға болмайды. Десе де бүгінгі жастарға рухани байлық, таза ой, терең білім, адамгершілік, адалдық, қайрат, қала берсе, денсаулығымыз да жетіспейтін секілді. Біз бір қоғамның азғындау жолында тұрған сияқтымыз. Ойланып көрейікші, бізді қазіргі уақытты не қызықтырады? Елбасымыздың Халыққа Жолдауында XXI ғасыр білім ғасыры делінген. Олай болса, елімізді өркендету үшін білімді жастар керек, жақсы оқып, жан-жақты білім мен ғылым алуымыз керек. Ел ертеңі – біздердің, келер ұрпақтың қолында деп айтып та, жазып та жатыр.

Жастар жайлы сөз қозғағанда өріс алатын негізгі сұрақ – тұрғын үймен қамтамасыз ету. Бұл сұраққа нәтижелі жауап беру үшін мемлекет бірнеше бағдар қойды. Қазақстан президентінің тапсырмасы бойынша, бұл бағытта «Нұрлы жол» бағдарламасы өз жұмысын бастады. Соның нәтижесінде бұл міселе өз шешімін табуда.

Жастар туралы сөз қозғалғанда олардың денсаулықтары да маңызды орын алады. «Дені саудың- жаны сау» дегендей саламатты өмір салты да басымдықта. Елбасы қазақстандықтардың минимум 30 пайызын жаппай спортқа тарту туралы міндет қойды. Бұл тапсырманы жүзеге асыру барысында мемлекеттің барлық аймағында спорт объектілері, ойын алаңдары, дене шынықтыру және сауықтыру кешендері салынуда. Жыл сайын жаппай марафонға, спорт мерекелері мен додаларына қатысатын жастар саны артуда, олар өз денсаулықтарын сақтап, бекітіп және өзара қарым-қатынас орнатуға, пайдалы уақыт өткізуге ұмтылуда. Мысалы, Қазақстанның 200 мыңнан астам жас азаматтары тоғызқұмалақпен айналысады, ал мектептерде бұл ұлттық интеллектуалдық ойынға арналған 10 мыңнан астам үйірмелер бар. Мұндай жұмыстар салауаттты ұлт тәрбилеуге мүмкіндік береді, ал бұл дегеніміз еліміздің жарқын болашағының бірден бір негізі. Сонымен қатар, мемлекет денсаулықты сақтау мәселесіне де айрықша көңіл бөлуде, және табысты нәтижелер байқалуда.

Ел боламын десен, бесігіңді түзе,-дегендей, еңсесін енді ғана көтеріп келе жатқан біздің еліміз үшін дарынды, білімді, жігерлі ұрпақтардың орны бөлек қой. Ал барлық жігер, қайрат, еліміздің болашағы тек жастардың қолында.Елбасымыздың Халыққа Жолдауында: Біздің ұрпақ алдында бабалар қол жеткізген игілікті сақтау, қайта қалпына келтірілген мемлекетімізді нығайту және дүниежүзілік қауымдастық талаптарына сай жаңа сапалық

деңгейге көтерілу міндеті тұр,-деп , жастарға зор сенім мен үміт артып отыр. Сол сенімді ақтап, болашағымызды жарқын қылайық.

Қорыта келгенде айтарым, әрбір жас жүрек өзінің туған Отаны - Қазақстанын жанындай сүйіп, танып, оған табынып өсуі қажет. Сонда ғана жас ұрпақ бойында патриоттық сезім ұялап, келешегіміз кемелдене түспек. Елбасымыздың Халыққа Жолдауында: «Біздің ұрпақ алдында бабалар қол жеткізген игілікті сақтау, қайта қалпына келтірілген мемлекетімізді нығайту және дүниежүзілік қауымдастық талаптарына сай жаңа сапалық деңгейге көтерілу міндеті тұр»,-деп жастарға зор сенім мен үміт артып отыр. Сол сенімді ақтап, болашағымызды жарқын қылайық.

Список использованной литературы:
1.Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан -2030» Жолдау.
2.Егемен Қазақстан 2012ж. 10-12б, б.

Сакун В.В. − студент 1 курса
Научный руководитель: Айдаркожина Д.Ж.−преподаватель химии высшей категории Колледж экономики, бизнеса и права
Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан

БЫТОВЫЕ ОТХОДЫ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНА

5 октября 2018 года Нурсултан Назарбаев объявил 2019 год Годом Молодёжи. Молодёжь − это будущее страны. Но нет будущего, если забывать про настоящее, про те проблемы, которые существуют на данный момент. Проблема отходов существует с давних пор. Ещё древние люди, обитавшие в пещерах, устраивали свалки мусора за пределами своих жилищ. Такие отходы легко разрушались в результате естественных природных процессов. Развитие цивилизации породило лавинообразный рост количества отходов. Чем лучше мы живём, тем больше потребляем различных товаров, а, значит, производим больше мусора. Ученые считают, что какого-то эффективного способа борьбы с мусором нет и не может быть в принципе. Число мусороперерабатывающих заводов в Казахстане на сегодняшний день мало. Для того, чтобы не усугублять эту проблему сегодня, необходимы не только усилия властей. Мусоровоз не приедет в лес или на луг, чтобы убрать за вами пустую пластиковую бутылку, упаковку от шоколадки. Например, для полного разрушения бумаги необходимо 15 дней, консервной банки — 20 лет, бутылки из стекла — многие годы. Прежде всего, каждый человек должен сам соблюдать чистоту, а потом уже ждать этого от других.Ведь чаще всего сами люди не хотят соблюдать чистоту. На данный момент есть даже статья №434 “мелкое хулиганство”, в которой говорится о том, что нельзя загрязнять общественные места, о запрете выноса коммунальных отходов в неустановленные места. Нарушение данного закона влечет за собой штраф в размере пяти месячных расчетных показателей. Но люди нарушают данный закон, что говорит о безграмотности самого населения. Реализация проекта поможет привлечь к поднятой проблеме школьников и взрослое население, поспособствует воспитанию экологически грамотных молодых людей, позволит создать базу для формирования активной жизненной позиции детей и подростков.

1.Современное состояние проблемы

1.1Виды и количество отходов

Количество твёрдых бытовых отходов с каждым годом увеличивается.Каждый человек в среднем ежегодно производит 300 кг твердых бытовых отходов (ТБО) в год. А в крупных городах – около 500 кг. Таким образом, ежегодно образуется 45 млрд. тонн ТБО. Если накопление ТБО будет продолжаться такими темпами, то через 10 лет человечество окажется под слоем отходов. Ежедневно мы потребляем множество продуктов, что приводит к

накапливанию таких отходов, как консервные банки, пакеты, бутылки, бумага и т.д. В некоторых городах семья из четырёх человек собирает ежедневно около трёх килограммов отходов. Трудно представить, сколько отходов скапливается каждый день в городе, насчитывающем несколько тысяч или миллионов жителей. Данная проблема чрезвычайно актуальна в последнее время. Но у нас есть загрязнённые участки, созданные самими жителями города. Это мы видим, когда идём по улице, выезжаем на природу, приходим на берег реки. Это то, что оставляет после себя человек – мусор. С каждым годом его становится всё больше.

Ежегодно образуется около 7 млрд. т. промышленных отходов. На территории страны в отвалах, свалках, полигонах, хранилищах накоплено порядка 80 млрд. т. Твёрдых отходов, в том числе более 1.1 млрд. т. токсичных промышленных отходов. Их количество ежегодно возрастает примерно на 120 млн. т. Главные техногенные загрязнители земли – это тяжёлые металлы, пестициды, нефтепродукты и их высокотоксичные производные. Бытовые отходы, образующиеся в бытовых условиях, обычно твердые, состоящие из твердых веществ (пластмасса, бумага, стекло, кожа и др.) и пищевых отбросов. Но они могут быть и жидкими, представленными сточными водами бытового назначения. Одна из серьёзных экологических проблем – твёрдые бытовые отходы (ТБО) , в каждом городе состав ТБО зависит даже от дней недели и сезона года. Например, содержание пищевых отходов весной составляет 20-25%, а осенью 40-50% , что связано с большим потреблением овощей и фруктов. В целом по стране промышленным методом (на мусоросжигательных заводах) перерабатывается только до 3% ТБО, остальное идёт в захоронения. Причём более 70% отходов вывозится на несанкционированные свалки, занимающие порядка 250 тыс.га земли.

1.2 Утилизация бытовых отходов

Бытовые отходы представлены различными видами органических и неорганических соединений, естественного или искусственного происхождения. В зависимости от вида бытовых отходов различаются и способы их утилизации и переработки. Наиболее распространенными способами переработки бытовых отходов на сегодняшний день являются следующие способы. Один из самых старых – это способ, при котором производится сбор и захоронение твердых бытовых отходов на специально предназначенных для этого полигонах. Следующим способом, немного уступающим первому по распространенности, но намного превосходящий его по экономическим и экологическим положительным характеристикам, является повторное использование твердых бытовых отходов, то есть вторичная переработка материала с целью получения сырья. Далее идет довольно распространенный в развивающихся странах метод утилизации бытовых отходов путем их сжигания в специальных высокотемпературных печах. Согласно опубликованной статистике только в Европе в 2012году таким образом было утилизировано 17% всех отходов. Положительная сторона такой утилизации в том, что объем отходов уменьшается на 90%, а вес на 60-70%.

2. Исследование проблемы утилизации бытового мусора в Караганде

2.1Методы исследования

Для решения поставленных перед нами задач мы использовали общие и традиционные методы:

• социологический опрос жителей микрорайона;

• эксперимент по определению качественного и количественного состава мусора;

• химический эксперимент по определению кислотности почвы в местах свалок;

• наблюдение.

В течение 3-х недель подсчитывалось количество мусора, вырабатываемого нашими семьями, проводилась его классификация – бумага, пластик, жесть, органические отходы и другое. Затем методом математического анализа проводился средний расчёт количества мусора, создаваемого этой семьей в течение одного года. Далее подсчитывалось количество мусора, вырабатываемого в течение одного года жителями микрорайона. Результат представлен в виде таблицы (таблица1).

По моим подсчетам 1 человек в день выбрасывает около 700г. мусора. Наш город насчитывает 496,2 тыс. человек (2016 г.) и 23432 жителей проживает в районе Юго-Восточной части .Получается, что мы все вместе каждый день выбрасываем около 30,5 тонн мусора. Причем четвертая часть отходов складируется в нашем же городе. Площадь нашего района 11090 км2. Следовательно, на каждый квадратный километр площади приходится около 3 кг мусора в день, а в год на этой же площади скапливается около 1тонны мусора. Причём только 64% (пищевые отходы и бумага) этого мусора может разложиться, остальная часть в природе разлагается очень долго, но эти вещества можно использовать повторно, при условии, если есть пункт переработки. У нас его нет, значит, около 15т ежегодно выбрасывается жителями на свалку, потому что пищевые отходы большая часть жителей скармливает животным. Так же мы не учитывали старые холодильники, телевизоры и т. д.

2.2 Исследование свалок

На территории Казахстана практически все отходы вывозятся на мусорные свалки для захоронения, при этом на сегодняшний день, кроме действующего полигона ТБО в г. Астане, ни одна свалка не соответствует требованиям санитарных правил и экологическим стандартам захоронения.

В целях выяснения качества утилизации бытовых отходов микрорайона мы посетили свалку, находящуюся на окраине города Караганды.

Исследование свалки проходило по следующему плану:

1. посещение свалки, расположенной на окраине;
2. визуальная классификация ТБО на свалке;
3. исследование свалки на соответствие организации полигона санитарно-гигиеническим нормам.

Посетив свалку бытовых отходов, мы обнаружили, что правила её обустройства не соблюдены. Таким образом, в настоящее время эта свалка не соответствует нормативным требованиям. Бытовой мусор складируется без разделения на категории, поэтому продукты разложения выделяют неприятный запах. Складируемые на свалках отходы периодически поджигаются, что приводит к приносу в окружающую среду продуктов горения.

2.3 Определение кислотности почвы, взятой на территории свалки

Чтобы выяснить каким изменениям подверглась почва на месте хранения бытовых отходов, мы провели химический опыт по определению кислотности почвы, взятой со свалки.

Кислотность почвы определяли химическим методом, используя универсальную лакмусовую бумажку. Брали взвешенный образец почвы, высыпали в дистиллированную воду в соотношении 1:5 (на 30г почвы - 150г воды), дали отстояться (20 мин.) и ввели индикаторную бумажку. Опытповторили 3 раза. По изменению цвета индикаторной бумаги определили значение pH почвы. В нашем случае она стала от желтой до бледно-розовой (pH = 5,5 и 6). Следовательно, среда почвы слабокислая.

На кислых почвах растения плохо усваивают питательные вещества, недостаточно развивается корневая система, накапливаются вредные для растений вещества, не формируются полезные почвенные микроорганизмы, способствующие повышению и поддержанию плодородия почвы, элементы питания на таких почвах переходят в недоступные для растений формы.

2.4 Проведение социологического опроса

Получив такую исчерпывающую информацию, мы решили провести опрос жителей нашей местности о существующей проблеме.

Нами было опрошено 40 жителей, среди которых 28 человек в возрасте 30-60 лет, а остальные в возрасте 13-17 лет(таблица в презентации).

По результатам опроса выявили следующее: проблема бытового мусора волнует 70% жителей. Лишь 30% опрошенных считают, что данная проблема должна волновать каждого, 60% считают ответственными за растущие горы мусора специализированные организации. На вопрос: «Считаете ли вы, что, если мы не будем покупать товары в упаковке, то

уменьшится количество мусора?» положительно ответили только 30% жителей. Из всех опрошенных большая часть, а именно 80%, считают качество уборки улиц города некачественным. 60% опрошенных считают причиной замусоривания города культуру людей.

2.5 Рекомендации по снижению образования ТБО на уровне семьи

Мы не можем изменить весь мир, но мы должны постараться изменить себя. Необходимо начать с малого. Предлагаем для этого придерживаться некоторых правил, разработанных нами для уменьшения количества бытовых отходов:

1. при покупке какой-нибудь мелочи, задумайтесь, нужен ли вам вообще пакет и можете ли вы донести всё это в руках (т.е. если вы купили бутылку сока и сырок, откажитесь от пакета, всё это можно донести и в руках);
2. подумайте, нужен ли вам пакет, если то, что вы покупаете, имеет свою ручку (например, стиральный порошок в больших упаковках, напитки, продающиеся в упаковках в виде корзин и т. п.);
3. старайтесь не пользоваться одноразовой посудой, салфетками и пр.;
4. используйте пустые контейнеры, коробки и другие емкости повторно;
5. не выбрасывайте, а подарите или продайте вещи, которые вам больше не нужны.

Заключение

В результате работы над проектом я пришел к следующим выводам:

1. твердые бытовые отходы являются мировой проблемой и проблемой нашего города в частности;
2. раздельный сбор мусора должен стать программой государства;
3. необходимо вести разъяснительную работу по раздельному сбору мусора, начиная с детского сада;
4. ТБО могут обретать вторую жизнь.

Список использованной литературы:

1. Мусор беда нашей планеты. /Биология в школе, №3, 2005
2. Самкова В. А. Город и бытовые отходы. /Биология в школе.№3, 2002
3. Энциклопедия – Хочешь знать почему?- М.: «Махаон», 2008
4. Электронная энциклопедия «Кирилла и Мефодия», 2008
5. Современные подходы к управлению промышленными отходами // IV Рыскуловские чтения: междунар. науч.форум. – Алматы, 2009. – С. 186-191.-0,31 п.л.
6. Воздействие ТБО Республики Казахстан на состояние окружающей среды и пути повышения экономической эффективности их переработки и захоронения // IV Рыскуловские чтения: междунар. науч. форум. – Алматы, 2009. – С. 191-194.-0,25 п.л.
7. Законодательные основы управления отходами производства и потребления // Новое в охране труда, окружающей среды и защите человека в чрезвычайных ситуациях: тр. пятой междунар. науч.-техн. конф.: в 2-х частях. – Алматы: КазНТУ, 2002. – Ч. 2. – С. 258 - 261. - 0.25 п.л.
8. Кодекс РК об административных правонарушениях
9. Интернет ресурсы

Салимова Кира, ученица 11 класса
Научный руководитель - учитель истории Петрова Т.А.
КГУ СОШ № 25, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО

Молодежь – будущее страны. Молодежь современного Казахстана - это фактически первое поколение, родившееся и выросшее в независимой Республике Казахстан. Поколение, взрослевшее в сложной обстановке изменения стереотипов, стремительных и не всегда гладких политических и экономических трансформаций. В ходе проводимых реформ в стране изменились и базовые основы жизни общества. Проблемы патриотического воспитания молодежи являются одной из актуальных тем казахстанского общества. Ведь именно от молодежи во многом зависит, каким будет наше общество через несколько десятилетий. На первый взгляд все может показаться довольно просто - прививай детям хорошие манеры и воспитание в школе, приобщай к высокой культуре и духовности в высших и специальных учебных заведениях, почаще рассказывай о нашей истории, и в конце концов получишь идеал настоящего... [2]

Размышляя над темой эссе, я невольно задумалась над тем, какой вклад в развитие нашей страны могу внести именно я? Бесспорно, что будущее Казахстана зависит от каждого соотечественника, от мыслей, планов, ценностей каждого из нас. И у меня вновь возник новый вопрос: а кто в силах корректировать ценности, наши мысли и планы на будущее? Мы - будущее Казахстана. Свободен, величав и первоздан. Звезде подобный средь земель и стран, Кюй счастья ты наигрываешь звонко, Родной мой, лучезарный Казахстан! Сабит Муканов. [1] Перед каждым молодым человеком рано или поздно возникает вопрос: кем я буду, каким я буду и по какой дороге мне идти по жизни. Чего ждать от молодых? Можно ли им доверить все чего достигли в этой жизни? Наверняка не одно поколение людей задавалось этими вопросами, и ответы на них были различны. Многие мыслители и педагоги прошлого, раскрывая роль патриотизма в процессе личностного становления человека, указывали на его многостороннее формирующее значение. Например, К.Д. Ушинский считал, что патриотизм является не только важной задачей воспитания, но и могучим педагогическим средством: «Как нет человека без самолюбия, так нет человека без любви к Отечеству, и эта любовь дает воспитанию верный ключ к сердцу человека .[3]

В современном обществе патриотическое воспитание молодежи приобретает особо важное значение. Важным этапом на пути возрождения системы патриотического воспитания стал документ - Послания лидера нации - Нурсултана Абишевича Назарбаева к народу Казахстана, выраженная в стратегии «Казахстан-2050». Как отмечено в Послании - «Новый казахстанский патриотизм - основа успеха нашего многонационального и многоконфессионального общества и фундаментом казахстанского патриотизма должно стать равноправие всех граждан Казахстана и их общая ответственность за честь Родины».Граждане нашей республики хотят жить в свободной, экономической развитой стране, со справедливыми законами, равными возможностями, независимо от социального происхождения и национальной принадлежности. В своем Послании Президент дает нам цель к 2050 году построить такую политическую систему, при которой каждый гражданин Казахстана должен быть твердо уверен в завтрашнем дне, чтобы не искали лучшей доли на чужбине, а приносили пользу своей стране и процветали у себя на Родине. Каждый казахстанский гражданин не зависимо от национальности и социального происхождения должен чувствовать себя хозяином на своей земле.

Патриотическое воспитание молодежи - это часть государственной молодежной политики страны. Быть патриотом своей страны - всегда большая честь для любого человека, имеющего гордость и собственное достоинство. Но патриотами не рождаются, ими становятся. Причем патриотическое воспитание в уверенно развивающемся государстве не следует оценивать, только как творческий процесс. Это еще и борьба за молодежь, будущее страны, борьба против таких негативных явлений, как вынужденная миграция, рост преступности, наркомании, алкоголизма и экстремистских настроений. Патриотизм всегда был духовной основой многонационального и многоконфессионального казахстанского общества. В последние годы в Казахстане многое делается для укрепления традиционных для нашей страны духовно-нравственных ценностей. Наше государство, переживающее глубокие преобразования во всех сферах жизни, сегодня особенно нуждается в

формировании общества, состоящего их граждан – патриотов. Воспитание у каждого человека чувства любви к Родине, гордости за достижения страны, готовности встать на защиту ее интересов, является стратегической задачей государства. Только сформированное у подрастающего поколения чувство ответственности за сохранение могущества своего Отечества, его честь и независимость, преумножение духовных и материальных ценностей, может гарантировать преодоление мировоззренческого кризиса и возрождение духовно-нравственного единства общества, а значит, национальную безопасность страны. Остаются актуальными известные слова: «Не спрашивай, что твоя Родина может сделать для тебя, - спроси, что ты можешь сделать для своей Родины». Эти слова должны быть девизом каждого гражданина Казахстана. Патриотизм неразрывно связан с интернационализмом, ему чужды национализм и сепаратизм. Патриотическое воспитание должно быть направлено на создание условий для национального возрождения Казахстана как динамично развивающейся страны.

Список используемой литературы:
1. Нуртазин Т., Сабит Муканов, Алма-Ата 1958г., стр 67.,-[1]
2. Стекляр Г.В. Гражданское патриотическое воспитание - 2012г., №2., стр 22.,-[2]
3. Ушинский К.Д.. Патриотическое воспитание. том2., -1977., стр 67 - [3]

Салина В.И., студентка 1 курса
Научный руководитель-преподаватель Серикбаева К.А.
КГУ «Темиртауский индустриально-технологический колледж», г.Темиртау, Республика Казахстан

БИОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА

Без знаний о строении человеческого тела, о закономерностях функционирования отдельных органов и систем организма, об особенностях протекания процессов его жизнедеятельности нельзя организовать процесс формирования здорового образа жизни и физической подготовки молодежи.

В год молодежи государство поддерживает молодежь на очень высоком уровне, дает возможность проявить большой потенциал, энергию и творчество.

И тема сегодняшней конференции актуальна в наше время, потому что, не каждый человек уделяет много времени своему здоровью, наряду с быстрыми темпами жизни и плохой экологией. А именно молодые люди должны строить будущее, стремиться к знаниям и новым свершениям. Не случайно логотип Года молодёжи - это летящие журавли, одни из самых красивых и грациозных птиц в фауне Казахстана.

Учеными доказано, что приблизительно на 50% здоровье человека определяет его способ жизни. Негативными факторами являются вредные привычки, несбалансированное питание, сидячий образ жизни, неблагоприятная экологическая обстановка, низкий культурный уровень. Существенное значение имеет также генетический фонд, склонность к наследственным заболеваниям.

Основная цель моей работы: сформировать научно-практические системные знания о биологических основах здоровья, развития организма и особенностях их формирования на человека.

Организм человека – слаженная единая саморегулирующаяся и саморазвивающаяся биологическая система, функциональная деятельность которой обусловлена взаимодействием психических, двигательных и вегетативных реакций на воздействия окружающей среды, которые могут быть как полезными, так и пагубными для здоровья.

Необходимо отметить, что здоровье во многом связано с образом жизни. В это понятие входит соблюдение физиологически оптимального режима труда и отдыха, рациональное питание, достаточный уровень физической активности, соблюдение правил личной и

общественной гигиены, охрана окружающей среды, полезные для личности формы досуга, соблюдение правил психогигиены. Однако, нарушение хотя бы одного из них негативно отражается на состоянии здоровья человека и может свести на нет все усилия по его сохранению и укреплению.

Здоровый образ жизни следует рассматривать как активную и целенаправленную форму поведения, которая обеспечивает сохранение и длительное поддержание психического и физического здоровья.

Одним из факторов, влияющих на здоровье, является двигательная активность. Систематическая двигательная активность оказывает на человека, весьма положительное воздействие. Оздоровительная ходьба, простейший вид физической активности для людей, ведущих сидячий образ жизни, самое лучшее лекарство. Фитнес – это активный образ жизни, гармонично сочетающий в себе занятия спортом и правильное питание. Доказано, что танцем можно успешно лечить различные психоэмоциональные заболевания. Движения рук укрепляют межреберную мускулатуру и позволяют сохранить на долгие годы прекрасную форму. Очень эффективное влияние оказывает плавание на дыхательную систему, дышать им приходится, преодолевая сопротивление воды. Правильное пение - это дыхание в биологически полезном ритме, благотворно сказывающемся на работе сердечной мышцы.

Глава государства Казахстана не раз отмечал важность популяризации среди молодежи здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом.

«Молодежь – наше будущее» - данное выражение можно услышать из уст не только политиков или известных общественных деятелей, но и в повседневном обиходе. Однако на сегодняшний день, «наше будущее» вызывает серьезные опасения в части соблюдения и поддержания молодежью собственного здоровья.

К молодежи относятся люди в возрасте от 14 до 30 лет, составляют 30% населения страны. По данным статистической службы число молодежи в городе Темиртау составляет 44 792 человека или 25 % от общей численности населения.

Организуя свою жизнедеятельность, личность вносит в нее упорядоченность, используя некоторые устойчивые структурные компоненты. Это может быть определенный режим, когда человек, например, регулярно в одно и то же время питается, ложится спать, занимается физическими упражнениями, использует закаливающие процедуры. Многие студенты колледжа приобщены к регулярной физкультурно-спортивной деятельности такие как: спортивные секции, лыжные гонки, флешмоб.

В нашем городе созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры. Это плавательный бассейн «Жастар», стадион «Метталург», оснащенный необходимыми тренажерами и оборудованием для всех возростов. Реализуется проект «Молодежная политика» в рамках «Дорожной карты», куда привлечены члены молодежного крыла «Жас Отан», НДП «Нур Отан», лидеры которых активно участвуют в процессе разработки, реализации социально-значимых проектов. Анализ эффективности реализации программ и проектов осуществляет Совет по делам молодежи и патриотическому воспитанию при Акиме города. Все спортивные объекты являются не предметом гордости, а в первую очередь служат людям, доступны всем и каждому привлекательны.

Деятельность по реализации государственной молодежной политики в городе Темиртау осуществляют: Молодежный ресурсный центр города Темиртау, Молодежный центр здоровья, КГУ «Центр по работе с молодежью», КГУ «Центр занятости населения». Важной задачей данных организаций является воспитание патриотично настроенной молодежи с независимым мышлением, обладающей созидательным мировоззрением, профессиональными знаниями, развитие высокой культуры, в том числе культуру межнационального общения, ответственность и способность принимать самостоятельные решения, нацеленные на повышение благосостояния страны, народа и своей семьи.

Среди студентов колледжа был проведен социологический опрос. Студенты выделяют среди факторов риска здоровью прежде всего злоупотребление алкоголем — 75,6%, курение — 73,5%, что отражает один из стереотипов пропаганды здорового образа жизни. Недостаток двигательной активности отмечен 39,9% студентов; загрязнение окружающей среды - 29,3% респондентов; конфликты с окружающими - 29,1%. Полученные данные говорят об отсутствии у большинства студентов активных усилий на поддержания своего физического состояния.

В результате устного опроса среди населения города получили такие результаты: только 24 % опрошенных оценивают свои условия жизни как хорошие, 70 % оценивают свои условия жизни как удовлетворительные и 6 % оценивают – как неудовлетворительные. Только 12 % соблюдают режим питания, 68 % опрошенных частично соблюдают режим питания и 20 % не соблюдают режим питания. Режим двигательной активности соблюдают 72 %, частично соблюдают – 20 % и не соблюдают режим двигательной активности – 8% опрошенных горожан.

Результаты социологических исследований, свидетельствуют о серьезных проблемах в состоянии здоровья не только молодежи, но и всего населения города, а также несформированности навыков ведения здорового образа жизни.

Здоровье - это полное физическое и психическое благополучие. Быть здоровым - значит управлять своими телом и мыслями. Без управления собой жизнь теряет качество и смысл. Здоровье, разумно укрепляемое самим человеком, обеспечивает ему долгую и активную жизнь.

Главным является выбор деятельности, который будет подходить именно тебе, тогда организм получит только самое полезное. Кроме того, в большинстве случаев, увлечение чем - либо, будь то танцы, плавание, большой теннис или пение, предотвращает от курения, принятия наркотиков и т.д.

Таким образом, на сегодняшний день поставлена основная задача - добиться значительной гармонизации взаимодействия людей с физической и социальной средой их жизни, чтобы это взаимодействие не приносило вреда здоровью будущего поколения.

Здоровый образ жизни во многом зависит от ценностных ориентации человека, мировоззрения, социального и нравственного опыта. Общественные нормы, ценности здорового образа жизни принимаются как личностно значимые, но не всегда совпадают с ценностями, выработанными общественным сознанием.

Основными элементами здорового образа жизни выступают: соблюдение режима труда и отдыха, питания и сна, гигиенические требования, организация индивидуального целесообразного режима двигательной активности, отказ от вредных привычек, культура межличностного общения и поведения в коллективе, содержательный досуг, оказывающий развивающее воздействие на личность.

Однако задача сохранения и укрепления здоровья человека зависит, в основном, от самого человека: от его жизненной позиции по отношению к себе, своему здоровью, к окружающей обстановке и социальной среде, степени активности в достижении целей, индивидуальных физических, психических и биологических особенностей

Список использованной литературы:

1. Фомин, Н.А., Физиологические основы двигательной активности/Н.А.Фомин// Физкультура и спорт. - М.,1991.-С.224.
2. Агаджянн, Н.А., Биоритмы, спорт, здоровье/Н.А. Агаджянн// Физкультура и спорт. - М., 1989.-С.208.
3. Риггс, С., Пойте как звезды/С.Ригс, Дж. Д. Каррателло//Здоровье и уход за голосом.- СПб.: Питер,2007.-с.106-107
4. Дубровский, В.И., Лечебная физическая культура/В.И.Дубровский. - М.: Владос,1999.-С.607.
5. Березин, И. П., Школа здоровья/И.П.Березин. - М.-С 13-22.

Сапаргалиев Айдын., студент 2 курса
Научный руководитель – преподаватель физкультуры Ибетуллова Е.А.
КГУ «Темиртауский технический колледж». г. Темиртау, Республика Казахстан

ГЛАВНЫЙ ПУТЬ МОЛОДЕЖИ К ЗДОРОВЬЮ- ФИЗКУЛЬТУРА И СПОРТ

У каждого человека в этой жизни должна быть цель и если идти к ней, то можно добиться успехов. Моя цель на данный момент учеба и спорт. Радость спорта я почувствовал с 5 класса, мотивацией послужил, толчок унижения в мой адрес, теперь спорт двигатель в моей жизни. Когда я занимаюсь спортом, я чувствую себя сильным. И с каждым занятием я становлюсь все сильнее и сильнее. Я вижу это. Я могу больше пробежать или большее количество раз отжаться. И каждый раз, когда я могу сделать что-то лучше, чем вчера, я становлюсь чуточку счастливее. Я считаю, что физкультура полезна абсолютно всем людям. В любом возрасте можно найти подходящий для себя вид занятий спортом. Физкультура делает человека сильнее, здоровее и позволяет поверить в свои силы. Знания о значении физической культуры для здоровья должны прививать нам родители еще в семье, потом в школе, тогда все люди на земле будут чуть здоровее. Спорт и физические упражнения приносят нашему организму большую пользу: укрепляются мышцы, развивается гибкость и подвижность суставов. Когда человек двигается, его мышцам необходимо больше энергии, а значит им нужен более сильный приток крови, поэтому сердце бьётся быстрее, чем обычно. Это укрепляет сердечную мышцу и делает гибкими кровеносные сосуды. Развиваются и укрепляются легкие, так как во время физических упражнений человеку приходится дышать быстрее и вдыхать как можно больше воздуха. Спорт развивает нервную систему, она начинает лучше координировать работу мышц, и в них образуется меньше вредных веществ, загрязняющих организм. Иван Неумывакин – профессор, доктор медицинских наук, любил повторять: «Болезней нет - есть неумение жить по законам природы, неумение кушать, пить воду и т.д. Чем больше растительной пищи в рационе, чем больше движения, хотя бы по полчаса физкультуры в день, тем меньше проблем со здоровьем». Ольга Бутакова дипломированный врач, практик в области ЗОЖ и правильного питания утверждает, что физкультура является одной из главных составляющих здорового образа жизни. Недостаток движений ослабляет организм, и именно физическая нагрузка помогает поддерживать в работоспособном состоянии сердечно-сосудистую и костно-мышечную систему и способствует очищению организма.

Польза физический упражнений: спорт способствует лучшей циркуляции крови; помогает очищению организма от токсинов и прочих ядов; способствует нормализации кровяного давления и установлению здорового пульса; предохраняют кровяное русло от закупорки, называемой тромбозом, которая часто влечет за собой сердечный приступ и многие другие серьезные заболевания; улучшает сон и избавляет от бессонницы; снимает стресс и способствует хорошему настроению и работоспособности. А это положительно сказывается, как на физическом здоровье, так и на умении выстраивать гармоничные партнерские взаимоотношения и, как следствие на успехе во всех сферах жизни; повышает иммунитет; способствует нормализации веса; улучшает пищеварение; улучшает мозговую деятельность; укрепляет мышцы и связки; способствует ясному мышлению и увеличению трудоспособности; заряжает тело энергией и понижает утомляемость; регулярные занятия спортом корректируют внешность человека, делая его более привлекательным и уверенным в себе; улучшает волевые качества.

Здоровье является важнейшим условием самореализации человека во всех сферах деятельности.

Человек, занимающийся физическим нагрузками длительное время, становится более выносливым и может совершать все более интенсивные движения и производить тяжелую

мышечную работу в течение определенного периода. Это, прежде всего, является следствием того, что органы кровообращения, органы дыхания и выделения лучше работают. Также происходит увеличение способности этих органов усиливать свою работу и приспосабливать ее к условиям, создающимся в организме при большой физической нагрузке.

Необходимые физические качества для контролера измерительных приборов (на эту специальность я учусь): высокая координация, точность движений рук, ловкость, статическая выносливость, развитый глазомер, осязание, суставно-мускульная чувствительность, определенная физическая сила. Физическое развитие учащихся достигается под влиянием различных средств физической культуры.

В прошлом году я принимал участие в исследовательской работе колледжа, был проведен эксперимент среди учащихся занимающихся в спортивных секциях и учащихся посещающих уроки физкультуры. Был проведен тест на оценку ловкости. В тесте принимали участие группа ЭГС-15-3 и учащиеся посещающие спортивную секцию по волейболу. Было предложено пять прыжков вверх, ноги врозь, наклоняясь вперед, руками коснуться носков, после прыжков поворот на 180 градусов. В группе ЭГС 15-3 с заданием из 12 испытуемых, на «отлично» справился- 1 учащийся, «хорошо» - 3 учащихся, «удовлетворительно» -8 учащихся. Учащиеся занимающиеся волейболом с заданием из 12 испытуемых, на «отлично» справились- 7 спортсменов, «хорошо» - 4 спортсмена, «удовлетворительно» -1 спортсмен.

Был проведен тест на оценку статической выносливости. В тесте принимали участие группа учащихся КИП-15 и учащиеся посещающие спортивную секцию по общей физической подготовке. Было предложено выполнить вис «стульчиком» на перекладине в статическом положении 1 минуту. В группе КИП-15 с заданием из 12 испытуемых, на «отлично» справились- 4 учащихся, «хорошо» - 4 учащихся, «удовлетворительно» -4 учащихся. Учащиеся занимающиеся ОФП лучше справились с заданием. Из 12 испытуемых, на «отлично» справились- 6 спортсменов, «хорошо» - 5 спортсменов, «удовлетворительно» -1 спортсмен. Преимущество на стороне испытуемых занимающихся в спортивных секциях. Данные тестирования свидетельствуют о положительном влиянии прикладных упражнений на функциональное состояние мышечного аппарата и совершенствование координационных механизмов.

Дыхание при физической нагрузке в связи с увеличением потребления кислорода становится более частым глубоким. Количество воздуха, которое проходит через легкие в минуту, увеличивается с восьми литров до ста сорока литров при беге и другом подобном спорте. И чем большее количество воздуха проходит через легкие, тем большее количество кислорода получает организм человека, поэтому необходимо отказаться от вредных привычек.

Чтобы доказать выше сказанное, нами с преподавателем физкультуры Ибетулловой Е.А., был проведен эксперимент среди учащихся склонных к вредным привычкам(курящие) и учащихся (не курящие) посещающие уроки физкультуры. Был проведен тест Купера. Кеннет Купер в 1968 году разработал для оценки физического состояния солдат армии США программу из тридцати тестов. Тест Купера включает в работу более 2/3 мышечной массы тела человека, поэтому с помощью него можно оценить работоспособность всего организма. Во время бега основными задействованными системами являются: дыхательная и сердечно-сосудистая, понять уровень подготовки и состояние их после этого теста достаточно легко.

В тесте принимали участие группы ТС-17 и ЭМ-17(добровольцы). Ребята бегали в течение 6 минут по беговой дорожке спортивного зала на максимальное количество кругов. В результате средний результат курящих был 24 круга, не курящих 31 круг. Разница 7 кругов 300 метров.

Также я провел опрос среди людей, которые ведут здоровый образ жизни и людей, не соблюдающих режим дня, не занимающихся физкультурой. Вопрос стоял так: «Сколько раз, Вы были на больничном?». Преимущество на стороне опрошенных занимающихся

физической культурой и спортом. Таким образом, я смог доказать себе и другим, что физическая культура и спорт способствует оздоровлению организма, а здоровая молодежь - основа будущих побед Казахстана.

Что мы должны знать о физической активности?

-занятия должны быть регулярными 5 раз в неделю;

-после еды должен пройти 1 час, прежде чем мы приступим к физическим занятиям;

-продолжительность занятий, в среднем 30 минут в день;

-начинать физические упражнения надо в медленном темпе, постепенно повышая их интенсивность. Это обеспечит нам максимальную пользу с минимальным риском для здоровья;

-проводить занятия можно в любое время - утром или вечером, ориентируйтесь на свои биоритмы ("сова" или "жаворонок");

-занимайтесь, учитывая индивидуальные возможности, чтобы слегка запыхаться и разогреть мышцы;

-необходимо следить, чтобы во время физических нагрузок не было отдышки, боли и перебоев в области сердца, отеков, головокружения. Если во время занятий почувствовали эти симптомы, значит нагрузка для нас чрезмерная, ее надо снизить или совсем прекратить;

-контролировать интенсивность нагрузки можно по пульсу (частота сердечных сокращений), который на высоте нагрузки не должен превышать 55-70% от максимального возрастного пульса, а продолжительность периода восстановления должна быть не более 10 минут.

Физическая активность - важный и действенный инструмент в сохранении и улучшении здоровья, качества жизни, основа здорового образа жизни. Привлекайте к занятиям своих родных, близких, друзей и особенно детей, начиная с раннего возраста.

Формирование здоровой нации, о котором говорил Президент страны – Лидер нации Н.А. Назарбаев, необходимо начинать с детских садов и эффективно развивать в школах. Пусть физическая активность станет для нас привычкой, частью нашей повседневной жизни и поможет нам поддерживать свое здоровье! И тогда у нас будет расти здоровое поколение-основа успешного будущего страны.

Список используемой литературы:

1.К.Мишиной, А. Зыковой. -Изд-воЭксмо,2005-512с.Что? Зачем? Почему?
2.Залетаев И.П., Шиянов В.П. Зогорский Б.И Физическая культура: учебник для профтехобразования. 1984.
3.Ильин М.Ф. Физическая культура студентов-М-2002г.

Sansyzbay T.B. student of group TPP-11k
Scientific director – master, teacher Kystaubayeva A.Zh.
Karaganda Economic University, Karaganda, Republic of Kazakhstan

HEALTHY YOUTH – HEALTHY NATION

Health is an invaluable asset not only of every person, but of the whole society. This is the first and most important human need, which determines his ability to work and ensures the harmonious development of the individual. It is the most important prerequisite to the knowledge of the surrounding world, to self-assertion and happiness of a person. In his latest Message to the people of Kazakhstan, the Head of State Nursultan Nazarbayev notes that: “The adoption of a healthy lifestyle and the development of medicine allows us to increase the life expectancy of Kazakhstanis to 80 years and above. Kazakhstan will become one of the leading Eurasian centers of medical tourism. The formation of an advanced national educational system will be completed. Kazakhstan should become one of the safe and comfortable countries of the world for living ”[1].

Throughout the period of becoming independent, the President paid priority attention to health care. Here and in the current Address, the Head of State notes that the main priority in domestic medicine is the development of primary health care. And indeed, this is the point of reference, the base where the foundations of health care are laid. I would like to note that the tasks set before the country serve as the best incentive for the even greater cohesion of our people. Increasing the duration and quality of life is the main reference point to which we all need to move. The leader of the nation once again stressed the need for a healthy lifestyle for all citizens of the Republic. The physical and mental health of the people is our main value. The head of state serves as a good example in work, life and sport. Message to the people of the Republic of Kazakhstan The leader of the nation inspires all of us to new achievements aimed at the good of our country.

The human body needs to lead a healthy lifestyle, because, as Hippocrates said, “health is the highest human wealth” [2]. The concept of a “healthy lifestyle” is attributed to Russian pharmacology professor Israel Brehman. He is the first who began to promote the scientific concept of a healthy lifestyle among physicians: his reports at conferences enjoyed unprecedented success. In the ideas of I. Brekhman there was nothing that we now do not know about: full sleep, balancing nutrition, movement, and fresh air. Since 1991, the science of valeology, based on the basic tenets of a healthy lifestyle, has appeared in the post-Soviet space. The ideas of a healthy lifestyle began to enjoy great success. Thus, today the issue is being actualized that playing sports, proper nutrition, regular preventive check-ups are the basis of health.

The agitation of a healthy lifestyle is very active today. Many public and state organizations hold events aimed specifically at improving and strengthening young people. The health of the nation is what any socially developed society aspires to, for this is a high working capacity, a healthy generation and a worthy future for the country as a whole. Literally all the factors of life, one way or another, relate to health. And to instill a correct lifestyle should be among young people, only in this case they will be able to set the right priorities in the future and choose the right path to adulthood.

Young people with an incompletely developed psyche sometimes are simply unable to understand what is good and what is bad, and because of emotional instability they rush from one extreme to another. Therefore, it is important to direct their aspirations in the direction of health promotion - physical activity, hardening and proper nutrition. Otherwise, they will find another use for their unbridled energy, and it’s not a fact that it will turn out to be good for them. Studies have shown that adolescents from 12 years and older, who regularly play sports, are accustomed to hardening and proper nutrition, by the age of 16 have stronger bone and muscle tissue, are less likely to get sick, and have better performance in school than their "unsportsmanlike" peers . Why do young people often prefer to spend time in dubious companies, begin to drink alcohol and smoke, instead of devoting their free time to study and physical activity? Often, in this way they try to assert themselves and prove to the world that they are already adults and can decide for themselves what they need. Also important are family values in the life of a teenager. If a child during his entire adult life sees a lot of drinks at family feasts - his alcohol is associated with fun, ease and celebration. The last important factor is the readiness of alcoholic beverages and tobacco products for sale. Sometimes the acquisition of a pack of cigarettes and a bottle of beer by a young man who has not reached the age of majority occurs without any difficulty, and the sellers simply “forget” about the verification of documents. All this, as well as the mass of free and uncontrollable time by the young generation, often leads to sad consequences. But it doesn’t need much at all, to explain to young people the usefulness and necessity of sports, as well as the prospects that they open up later when choosing a healthy lifestyle. Therefore, it is so important to campaign in all directions, not only from the state and public organizations, but also from parents and teachers. A healthy lifestyle and sports are not forced-educational measures in the formation of personality, but the norm to which everyone should strive [3].

A healthy lifestyle includes at least five components: - balanced diet; - rejection of bad habits; - sports activities; - tempering; - good ecological environment. The students also learned that in fact our health depends on 4 main factors, these are: - heredity; - Environment; - stress; - nutrition.

Pizza, chips, noodles - this is not what our body needs. Vitamins, minerals, enzymes, fiber, amino acids - all this is necessary for our body for normal functioning and development. People actually eat the wrong food, but they are not alone to blame. Today there are big changes in the food industry. Now it has been renamed the chemical industry, because what we now consume by almost 80% is chemical products, mostly containing GMOs. Probably, it is necessary to carry out control in the food industry and inform the population about the principles of proper nutrition. A lot of useful information was told about the dangers of smoking. For the year in the lungs of the smoker accumulates 1 cup of tar. Smoking causes chronic lung disease, emphysema, and lung cancer. Smoking causes obstruction of large and small vessels, which leads to gangrene of the extremities, myocardial infarction and sudden death [4]. Summing up our research, we can conclude that students are aware of the importance of a healthy lifestyle. He understands that our life and the health of the future generation depend on him. Student youth correctly assess the benefits of advocacy work on the formation of a healthy lifestyle. Observe the elementary rules of healthy lifestyles and being healthy is the most necessary condition of our time. I would like to end with the words of the Head of State: “A strong country begins with each of us” [1].

Bibliography:
1. Message from the President to the people of Kazakhstan on October 5, 2019
2. Hippocrates' aphorisms. / Per. P. Shyutsa. - SPb., 1848. - 229 p.
3. Hippocrates Writings / Per. V.I. Rudnev, comm. V.P. Karpov.
4. Internet resources

Сейтбек Н.Ж., 1 курс студенті
Ғылыми жетекші – «Қоғамтану» пәнінің оқытушысы Исакова Г.Т.
«Қазақмыс» корпорациясының политехникалық колледжі
Балқаш қаласы, Қазақстан Республикасы

САЛАУАТТЫ ЖАСТАР – ТАБЫСТЫ БОЛАШАҚ ЕЛДІҢ НЕГІЗІ

Қазақстанның дүниежүзіндегі басқа мемлекеттермен терезесі тең болуы үшін халықтың дені сау болуы ең басты мәселе. Қазіргі таңда адамзаттың денсаулығының нашарлауы, түрлі ауруларға тез шалдығуы, өмір сүру уақытының қысқаруы, адам өмір сүретін жердің ластануы бүкіл әлем бойынша ауқымды мәселе. Салауатты өмір салтын ұстану қазіргі таңда үлкен тақырып болып отыр. Жалпы салауаттылық дегеніміз не? Салауаттылық деп біз - арғы заманнан бері ата-бабамыздың бізге қалдырған салт-дәстүрін, мәдениетін, әдет-ғұрпын өзімізге қабылдап, келешек ұрпаққа табыстау. Салауаттылықты сақтасақ онда ұлтымыз жоғалып кетпейді.

Салауатты өмір салтын ұстану бала кезден басталады. Яғни ол балаға ата-анасының беретін тәрбиесімен тығыз байланысты. Егер адам балалық шағынан бастап денсаулығын күтсе, зиянды қылықтардан аулақ болса, спортпен шұғылданса онда өсе келе ол адамның дені сау болады. Сондықтан әрбір ата-ана баласына жастайынан салауаттық туралы түсінігін қалыптастыру керек. Ол дегеніміз баланы әртүрлі спорт секцияларына беру, дұрыс тамақтандыру, күні-бойғы іс әрекетін қадағалау. Адам жастайынан салауаттылықтың қарапайым заттардан тұратынын түсіну керек. Қарапайым заттар деп- дұрыс тамақтану немесе адамның киім киісін айтуға болады. Егер біз белгілі бір күн тәртібін ұстанатын болсақ онда біздің ағзамыз соған үйренеді. Сонымен қатар бала кезде салауаттылыққа ата-анадан бөлек мектептің де септігі тиеді. Мысалға әр аптада өтетін сынып сағаттарына денсаулыққа байланысты тақырыпты алуға болады. Сонда жасөспірім бала қалай денсаулықты күтуді, әр түрлі аурулардан сақтануы, зиянды әрекеттердің неге алып келетінін түсінеді. Негізінен бұндай сабақтарға себепкер ол- жастардың денсаулығының нашарлауы,

азып тозуы және де өмірінің қысқаруы. Осындай жағдайларды болдырмау үшін мектеп әр қилы іс-шаралар өткізуі қажет.

Жасөспірімдер салауатты өмірге деген ұмтылысы, зиянды заттарға жиіркенішпен қарауы өзін қоршаған әлуметтік ортамен тығыз байланысты.

Салауаттылық – есірткі, темекі, арақ шараптан аулақ болу, дене мен ішкі жан тазалығыңды сақтау. Адам өз денсаулығына жауапкершілікпен қарау қажет. Денсаулық – зор байлық. Әрбір жасөспірімді сол байлықты жоғалтып алмауына тәрбиелеуіміз керек. Денсаулықты нығайту үшін әртүрлі әдістерді пайдалану, жұмыстағы қиындықтарын жеңе білу қажет. Денсаулықтың қыр-сырын білу маңызды міндет. Осы күнге дейінгі адамзаттың ұлы мұраты – ізбасар ұрпақ тәрбиелеу. Осы тәрбиелеу жолының бір түрі – рухани байлық. Адамға берілген жақсы істермен игі істері рухтан бастау алады. Рухани жағынан бай адам – өз тілін, өз дінін, өз тарихы мен салт-дәстүрлерін білетін, әділ қанағатшыл мейірімді адам. Осы рухани байлықты өсіп келе жатқан ұрпақтың сана сезіміне жеткізу біздің міндетіміз. Адамға материалдық жағынан қажеттіліктің бірі – дене мүшесінің саулығы. Салауаттылық тазалықтан басталады. Тазалық – саулық түбірі. Адам күнде таза жүрсе онда ауру жұқтыру процесі азаяды.

Спорт-денсаулық кепілі. Спортпен шұғылданатын адамның дене мүшесі шыныққан, өмірге деген ұмтылысы басым болады. Дене тәрбиесімен айналысатын адам өзін сергек сезінеді. Спорт қайратты қасиет етіп, өмірге деген құштарлықты арттырады. Тіпті қарапайым жүгірудің өзі пайдалы. Жас кезде бастаған спортты үлкейген кезде демеп отырсаң ол да жеткілікті.

Дені сау адам ол ең бай адам. «он екі мүшең сау болса-жарлымын деме»,-деп халқымыз тегін айтпаған. Жастарымыздың дені сау, салауатты өмір сүрсе, болашақ еліміз де жарқын болмақ. Дені сау адамнан – дені сау ұрпақ қалады.

Қолданылған әдебиеттер:
1. Қазақстан тарихы. Очерктер. А., 1994.
2. Қани М. Қазақтың көне тарихы. А., 1993
3. Назарбаев Н.А. Бейбітшілік кіндігі. Ас., 2001.
4. Назарбаев Н.А. В потоке истории. А., 1999.
5. Назарбаев Н.А. Стратегия становления и развития казахстана как суверенного государства. А., 1992.

Ұмытхан Бірлік Санатұлы, АТҚК-8-17 тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Сембаева А. С.
«Қарағанды агротехникалық колледжі» КММ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

Қоғамның басты байлығы – адам. Адамның басты байлығы - денсаулық. Денсаулық – адам тіршілігінің ең бірінші шарты. Ел тағдыры ─ дені сау жас ұрпақтың қолында. Себебі, қай кезде болсын халқымыз өз ұрпағының тағдырын, ұлт тазалығы мен денсаулығын бірінші орынға қойған. Ел тізгінің ұстайтын жаны да тәні де сау ұрпақ тәрбиелеуде қыруар еңбек еткен. Ол ұрпағының тектілігінен бастап, ұлттық санаға дейінгі тазалық, отбасындағы тазалық, ұстанымдылық пен сабырлық деген қасиетті ұғымдар. Сол тамаша тәрбие осы күнге дейін жалғасын табуда. Елімізде спортпен айналысу, салауатты өмір салтын ұстану – денсаулықтың кепілі ретінде бірінші кезекке қойылып отыр. Қазақстанда спорттың 50-ден астам түрі дамыған. Республикамызда көптеген спорт мектептері, қоғамдары бар. Онда жасөспірімдер мен ересектер спортпен шұғылдана алады.

Ел Президентінің «Қазақстан-2030» бағдарламасындағы ұзақ мерзімді басымдықтың бірі «Қазақстан азаматтарының денсаулығы, білімі мен әл – ауқаты» тармағында «… азаматтарымыздың өз өмірінің аяғына дейін сау болуы және оларды қоршаған ортаның таза болуы үшін азаматтарымызды салауатты өмір салтына әзірлеу» қажеттілігі көрсетілген. Қазіргі уақытта осы бағытта кәсіптік және техникалық білім беретін оқу мекемелерінде жан-жақты дамыған, денсаулығы мықты, салауатты өмір салтын мақсат тұтқан жеке тұлғаларды тәрбиелеу басты міндет етіп қойылған. Мен оқитын Қарағанды агротехникалық колледжінде салауатты өмір сүруді насихаттау, жалпы спорттық іс шаралар өткізу студенттердің сергектігі үшін, өмірге деген қызығушылықтары мен бос уақыттарын дұрыс пайдалану үшін пайдаланылады. Біздің колледждің студенттері қаламызда өтетін әртүрлі спорттық және әскери-спорттық жарыстардың бірнеше мәрте жүлдегері. Осы жолда біздің оқытушыларымыздың еңбегі өте зор. Оқытушылар жас ұрпақ тәрбиесі жолында аянбай еңбек етеді, болашаққа тәрбиелейді. Тек дене тәрбиесі сабағында ғана емес сабақтан тыс уақыты да біз үшін өте көңілді. Сабақтан тыс уақытында әртүрлі қазақтың ұлттық ойындарынан жарыстар өткізіледі. Жарысқа бүкіл педагогтар мен өндірістік оқу шеберлері де қатысады. Осындай шаралар оқытушы мен студенттердің арасында жағымды қарым-қатынас тудырады. Міне, жастардың денсаулықтарын нығайтуға көмектесу, ағзаны шынықтыру, студенттердің жан – жақты өсіп – жетілуіне көп жағдай жасалынып отыр.

Сондай-ақ, әр түрлі спорттық үйірмелер жұмыс жасайды: волейбол, баскетбол, футбол (шағын футбол), үстел теннисі, гір спорты, шаңғы спорты, мылтықтан ату спорты, шахмат, тоғызқұмалақ. Жазғы уақытта дене тәрбиесі бойынша сабақтар колледж маңындағы стадионда таза ауада өткізіледі. Оқу – жұмыс бағдарламасы бойынша қыс мезгілінде шаңғы спортына ерекше көңіл бөлінеді. Зор денсаулық – адамның еңбектенуіне және қоғамдағы іс – әрекеттеріне белсене қатысуының маңызды кепілі.

Өскелең ұрпақ үшін спортпен айналысу өте пайдалы іс. Спортпен айналысу – адам өмірін ұзартатыны белгілі.

Болашақ ұрпақтың дендері сау болу үшін ұстаздар олардың бойларына жақсы дәстүрлер мен әдеттерді сіңіріп, салауатты өмір салтын сақтаудың қажеттілігін және оны іске асырудың жолдарын барынша үйретеді. Салауатты өмір тіршілігі – денсаулықты сақтаудың және нығайтудың негізі, ол жан-жақты дамыған азаматтың қалыптасуына, оның рухани, дене дамуына әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиетттер тізімі: www.inform.kz сайты, «Білім айнасы» газеті

Советказин Рамазан, курсант 3 курса, младший сержант полиции

Научный руководитель - Новотеева Сауле Амангельдиновна, магистр юридических наук, капитан полиции

Костанайская академия МВД РК им. Ш. Кабылбаева

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ МОЛОДЕЖИ В БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЯ НА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ ПРОИЗВОДСТВАХ

Одним из главных приоритетов в трудовой деятельности человека является сохранение жизни и здоровья. Поэтому все мероприятия по охране и безопасности труда должны быть направлены на предупреждение производственного травматизма и профессиональных заболеваний. В условиях интеграции в мировое экономическое пространство необходимо активно внедрять апробированные и принятые в мире системы управления производственной безопасностью и здоровьем. Поиск новых подходов к управлению охраной труда по ее совершенствованию как на государственном, так и на территориальном уровне обусловлен происходящими изменениями в экономике и социальной сфере.

В последние годы в Республике Казахстан сформировались тенденции устойчивого социально-экономического роста. Структурная перестройка экономики, позитивный инвестиционный климат и улучшение качества жизни обусловили повышение спроса на труд.

Государственная политика в области условий и охраны труда еще не в полной мере обеспечивает системный комплексный подход ко всему спектру решаемых задач в этой области, в том числе внедрение инновационных элементов экономической эффективности управления. В последние годы в республике наблюдается снижение травматизма на производстве со смертельным исходом, однако его уровень не может считаться удовлетворительным.

В структуре профессиональных заболеваний ведущее место занимают заболевания опорно-двигательного аппарата, органов дыхания, органов слуха, острые химические интоксикации и отравления, вибрационная болезнь, дерматологические заболевания. Более чем у 25% заболевших работников выявляются сочетанные формы (два и более заболеваний).

Данные профзаболевания обусловлены тяжестью и напряженностью труда, повышением уровня шума, загрязнением воздуха рабочей зоны пылью, газообразными химическими веществами в концентрациях, превышающих допустимую величину, недостаточной обеспеченностью средствами индивидуальной защиты или их неэффективностью, контактом с возбудителями заболеваний и др. Технологические процессы многих предприятий сопровождаются большим количеством ручных операций и значительной физической нагрузкой. Зачастую санитарно-гигиенические условия рабочей зоны не соответствуют установленным нормам.

Неудовлетворительное состояние здоровья работающего населения негативно отражается на экономике страны. Наряду с экономическими потерями из-за неудовлетворительных условий труда, производственного травматизма и профессиональных заболеваний республика несет большие социальные издержки.

Основными причинами, приводящими к несчастным случаям на производстве, остаются: износ оборудования, несоблюдение требований технологической дисциплины, отсутствие культуры безопасного ведения работ. В немалой степени росту производственного травматизма в организациях отраслей экономики способствует несовершенство законодательной и нормативной базы в области безопасности и охраны труда, ее отставание от темпов экономических реформ. [3]

На условия и охрану труда в настоящее время определяющее влияние оказывают экономическое положение организаций, состояние материально-технической базы производства, уровень используемых технологий, развитость научно-технических и экономико-правовых институтов по защите работающих. Такое положение объясняется тем, что во многих организациях республики отсутствуют службы безопасности и охраны труда, а в тех организациях, где созданы эти службы, они укомплектованы слабыми, недостаточно квалифицированными кадрами.

На рабочих местах недостаточно качественно проводится обучение работников безопасным приемам работ и инструктажи по технике безопасности. К тому же на предприятиях, в том числе на объектах базовых отраслей промышленности, крайне медленными темпами осуществляется техническое перевооружение производств.

Система управления охраной труда, действующая в настоящее время, построена на принципах реагирования на страховые случаи, а не на принципах их профилактики, что является одной из серьезных проблем. Анализ системы управления охраной труда на предприятиях свидетельствует о необходимости активного применения наряду с правовыми, административными, организационными подходами научно-исследовательских, социальных, экономических рычагов управления охраной труда, обеспечивающих улучшение условий труда и снижение профессионального риска. [4]

Надо признать, что сегодня влияния неблагоприятных производственных факторов на здоровье работников на производстве практически не изучаются, фиксируются лишь последствия, приведшие к несчастным случаям, а не причины их возникновения. Основное внимание уделяется не предупреждению случаев повреждений здоровья работников, а компенсационным мероприятиям при наступлении несчастных случаев.

Приоритетность компенсационных мер по возмещению вреда пострадавшим на производстве в ущерб превентивным мерам является причиной ситуации, когда обеспечение профилактических и защитных мероприятий по охране труда производится по остаточному принципу.

При существующей государственной системе инспектирования в области охраны труда отсутствует физическая возможность эффективного контроля соблюдения требований охраны труда, несмотря на целый арсенал мер воздействия на нарушителей и профилактики травматизма.

Основной проблемой является недостаточный охват организаций со стороны государственных инспекторов труда (ежегодно инспекторами проверяется около 10-12% организаций).

В целях качественного осуществления государственными инспекторами труда надзорно-контрольной деятельности необходимо обоснованное повышение численности госинспекторов труда в промышленных регионах.

На сегодняшний день в требованиях к квалификации, предъявляемых к должности государственного инспектора труда, не отражено наличие высшего образования по специальности «Безопасность и охрана труда».

Сложившаяся ситуация с производственным травматизмом в республике ставит перед Министерством труда и социальной защиты населения Республики Казахстан острую необходимость принятия дополнительных мер, направленных на обеспечение безопасности и условий труда на производстве.

В этой связи на современном этапе развития Республики Казахстан требуется существенно усилить профилактическую и экономическую направленность решений в области охраны труда на всех ее уровнях, и прежде всего в направлении разработки и внедрения методов прогнозирования основных тенденций, отражающих состояние условий и охраны труда в целом.

Необходимо среди приоритетных направлений, по которым ведется активная работа, повышенное внимание уделить состоянию безопасности и охраны труда персонала, улучшению качества подготовки работников, созданию необходимых условий, в которых они работают, укреплению материально-технической базы, усилению профилактики и недопущению аварийности и травматизма. Также принципиально важно модернизировать организацию управления охраной труда, сделать ее простой, ясной и понятной для применения всеми без исключения работниками, адаптировать к современным условиям ведения бизнеса и новым потребностям развития страны, привести внутренние нормы и стандарты в области безопасности и охраны труда в соответствие с международными требованиями.

Решение указанных проблем достигается на основе системного похода к проектированию управления охраной. Данное мероприятие изначально предполагает, что служба охраны труда будет нацелена на предотвращение опасностей, т.е. СУОТ должен работать на профилактику.

Каждый руководитель организации должен обеспечить необходимые профилактические меры и защитить здоровье работников на основе общих профилактических принципов, а именно:

* избегать производственных рисков;
* оценивать риски, которые не могут быть устранены; бороться с источниками рисков;
* адаптировать труд к человеку;
* учитывать техническое состояние организации;
* заменять то, что опасно, тем, что не опасно или менее опасно;

* осуществлять планирование мер по предупреждению рисков;

* принимать индивидуальные и коллективные меры по защите работника.

Сложный комплексный характер задач и функций управления в СУОТ обусловливает то обстоятельство, что при общем единстве содержания задач и функций управления на отдельных предприятиях имеются существенные различия в методах и средствах их реализации, в построении информационных и управленческих связей, в формах учета, анализа и контроля, методах планирования и т. д.

При этом основной целью обеспечения безопасности и охраны труда на предприятии остается применение системного подхода к управлению охраной труда с выявлением и мобилизацией всех технических, экономических, организационных и социальных возможностей предприятия для улучшения условий и безопасности труда, сохранения здоровья и работоспособности человека.

Список использованной литературы:

1. Трудовой кодекс РК 23.11.2015 года

2. Аманжолов Ж. Охрана труда и техника безопасности: учебное пособие, Ж.Аманжолов/2 издание, Фолиант, 2011 г.

3. Охрана труда и техника безопасности, автор книги Аманжолов Ж. К., 2007 г.

4. Охрана труда, учебное пособие для вузов, Кукин П.П., Лапин В.Л., Пономарев Н.Л., изд.-во: Высшая школа.

Танатаров А.Б. , студент 1 курса

Научный руководитель – профессор Цой К.С.

Жезказганский поли - технический колледж, г.Жезказган, Республика Казахстан

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Рост благосостояние нашего независимого государства зависит, в первую очередь от благополучия его граждан, их высокого уровня жизни. Поэтому вопросы здравоохранения, развития медицинской отрасли в целом – одни из главных приоритетов государственной политики страны. Для сохранения и поддержания здоровья молодежи необходимо предпринимать различные спортивные мероприятия, экономическую стабильность, улучшения качества продуктов питания и другие стратегические шаги. Здоровая молодежи является основа полагающим для будущего роста населения и здоровой рабочей силы.

Обязательным условием формирования здорового человека, дальнейшего сохранения его здоровья, являются занятия физкультурой и спортом. Глава государства Казахстана не раз отмечал важность популяризации среди молодежи здорового образа жизни, а также создания всех необходимых условий, как для развития спорта высоких достижений, так и для активного занятия населением физической культурой и спортом. Пропаганда здорового образа жизни, поддержка физкультуры и спорта всегда была одна из основных задач государства. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для спортивной карьеры. По всей стране построены стадионы, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений. Все спортивные объекты страны не просто являются предметом гордости, а в первую очередь служат людям и стали доступными и привлекательными для всех спортивные объекты и комплексы будут использоваться нашими спортсменами, служить развитию отечественного спорта и укреплению здоровья казахстанцев.

Уделяется большое значение вопросам развития физкультуры и спорта как одного из условий формирования и развития человеческого капитала. Особое значение придаются возрождению национальных видов спорта. Занятие спортом и здоровый образ жизни в нашей стране стало не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом среди казахстанской молодежи. В Стратегии «Казахстан-2050» Президент Нурсултан Абишевич

Назарбаев подчеркнул, что «Здоровье нации - основа нашего успешного будущего». Отмечено, что физкультура и спорт должны стать особой заботой государства, что здоровый образ жизни является ключом к здоровью нации.

Толепберген Д.Е.
Рядовой полиции МВД РФ
Московский университет МВД России им. В.Я. Кикотя
Толепберген М.Е.
Военно-медицинская Академия им. С.М. Кирова
5 факультет подготовки врачей иностранных армий

ЗДОРОВАЯ И СОВРЕМЕННАЯ МОЛОДЕЖЬ –БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА

Здоровье не только для всех, но и ценный актив для всего общества. Это первая и самая важная потребность человека, которая определяет его работоспособность и обеспечивает гармоничное развитие личности. Это самая важная предпосылка для понимания окружающего вас мира, самоутверждения и счастья для одного человека. В последнее время особую актуальность приобретает проблема здорового образа жизни молодежи. Обратите внимание на здоровый образ жизни каждого. В своей жизнедеятельности люди должны руководствоваться общими правилами вселенной.

Здоровье - это естественная, абсолютная и бессмертная ценность жизни, занимающая высший уровень в иерархии ценностей и в этой категории человеческих систем, таких как интересы и идеалы, гармония, красота, чувства жизни и счастья, творчества.Следует помнить, что уровень здоровья во многом зависит от различных социально-экономических факторов.

Следует отметить, что наиболее значимой социальной группой в вопросе пропаганды и информирования о важности активного и здорового образа жизни является молодёжь, в частности дети школьного возраста. Именно в этот период происходит формирование системы ценностей человека, становление его в морально-нравственном плане. И от того, какие приоритеты будут расставлены ребёнком в возрасте 12-18 лет, будет зависеть его будущее и будущее страны в целом. Как показывает статистика, молодёжь остаётся наиболее подверженной негативному влиянию вредных привычек. Ежегодно казахстанцы выкуривают от 8 до 10 миллиардов сигарет.[3]

Причём табачный рынок продолжает расти за 2013-2015 гг. потребление сигарет увеличилось на 44%. Здоровье наших молодых людей во многом зависит от их образа жизни, особенно от их привычек. Хорошие привычки помогают сформировать гармоничную личность, а плохие препятствуют ее формированию. К вредным привычкам относятся необоснованное здоровье в дневное время, недоедание и низкая физическая активность. Но наиболее вредными являются злоупотребление наркотиками, курение и злоупотребление алкоголем. Эти привычки могут невольно перерасти в пороки, которые могут разрушить жизнь человека.[1,с.13]

С момента обретения независимости многие казахстанские спортсмены завоевали олимпийские медали. Все больше спортсменов стали чемпионами мира . Достижение Олимпийских игр - это победа казахстанского патриотизма. Этому способствовали представители многих этнических групп в Казахстане. Успех наших спортсменов на международной арене стал мощным фактором формирования общей идентичности казахов. Казахстан особенно гордится Олимпийскими играми 2012 года, и наша страна заняла 12 место среди 205 стран мира. Наши семь спортсменов сразу получили высшие олимпийские медали, а их имена выгравированы золотыми буквами в истории независимого Казахстана! В 2011 году 7-е зимние Азиатские игры прошли в Астане и Алматы , Казахстан стал абсолютным лидером в таблице медалей, завоевав 70 медалей в нелегкой борьбе! Главным

приоритетом страны всегда была защита здоровья людей. Статья 29 Конституции Республики Казахстан гарантирует право на охрану здоровья человека. Спорт и физкультура являются предпосылками формирования здоровых людей и дальнейшего здоровья.

Глава казахстанского государства неоднократно отмечал важность пропаганды здорового образа жизни для молодежи и создания всех необходимых условий для развития спортивных достижений и активного участия в занятиях спортом. Пропаганда здорового образа жизни и поддержка спорта всегда были одной из главных задач страны. Поэтому в Казахстане созданы самые благоприятные условия для занятий спортом. Гимназии, спортивные школы, бассейны и сотни других спортивных сооружений были построены по всей стране. Все спортивные сооружения в стране - это не только предмет, которым можно гордиться, но и предоставление услуг людям, которые стали привлекательными и доступными для всех

В 2017 году в Казахстане прошла 28-я Всемирная зимняя универсиада в Алматы. После Универсиады эти новые спортивные комплексы и объекты используются нашими спортсменами для развития национального спорта и укрепления здоровья Казахстана. Физическое воспитание и развитие спорта, как одного из условий формирования и развития человеческого капитала, имеют большое значение. Особое значение имеет возрождение национального спорта. [2,с.43]

Развитие спорта и здорового образа жизни в нашей стране является не только отличным социальным лифтом, но и современным трендом для молодежи в Казахстане. В стратегии «Казахстан - 2050» президент Нурсултан Абишевич Назарбаев подчеркнул, что «здоровье страны является основой нашего успешного будущего». Было отмечено, что спортивная культура и спорт должны быть предметом особой заботы страны, здоровой жизни. Это является ключом к национальному здоровью.

Для реализации плана действий главы государства по реализации «100 шагов» была сформулирована концепция спортивной культуры и развития спорта до 2025 года. Приоритетом этой концепции является создание новой национальной системы физического воспитания , а также модернизация спортивных систем для всех типов людей. Кроме того, будет усилена подготовка спортсменов высокого уровня и спортивных резервов путем создания спортивных академий и научно-исследовательских институтов. Только страна с духовным и физическим здоровьем может достичь экономического процветания и высокого социального уровня, а именно тех задач, которые указаны в Плане лекции "100 конкретных шагов" и в Стратегии «Казахстан - 2050»[3]

В период независимости Президент уделял приоритетное внимание здравоохранению. В нынешних обращениях глава государства заявил, что основным приоритетом отечественной медицины является развитие первичной медико-санитарной помощи. Фактически, это является отправной точкой и основой для создания основы здравоохранения.

Мы хотим отметить, что задача, стоящая перед страной, является лучшей движущей силой для большей сплоченности нашего народа. Увеличение продолжительности жизни и качества жизни является основным ориентиром для всех нас, чтобы предпринять действия. Национальные лидеры вновь подчеркивают, что всем гражданам республики необходим здоровый образ жизни. Физическое и психическое здоровье людей является нашей главной ценностью.

Глава государства - это модель труда, быта и спорта. Национальные лидеры информирования народа Республики Казахстан вдохновляют всех нас на достижение новых достижений, направленных на реализацию национальных интересов. Человеческое тело должно вести здоровый образ жизни, потому что, как сказал Гиппократ, «здоровье - это величайшее богатство человечества».

Понятие «здоровый образ жизни» приписывается российскому профессору фармакологии Израилю Брехману. Он первым начал пропагандировать среди врачей концепцию науки о здоровом образе жизни: его доклад на конференции имел

беспрецедентный успех. В мыслях И. Брехмана не было ничего нового для нас: полноценный сон, сбалансированное питание, физические упражнения и свежий воздух. С 1991 года наука валеология, основанная на основных принципах здорового образа жизни, появилась в постсоветский период. Идея здорового образа жизни стала пользоваться огромным успехом. Поэтому сегодняшняя проблема заключается в том, чтобы добиться физических упражнений, правильного питания и регулярных профилактических осмотров, которые являются основой здоровья.[2,с.112]

Поддержание и укрепление здоровья подрастающего поколения - одна из самых важных и сложных задач нашего времени. В настоящее время только очень небольшое число выпускников школ абсолютно здоровы, поэтому воспитание молодежи имеет социальное значение.

Здоровый образ жизни - самая важная часть выживания современного человека. Он полностью раскрывает творческое и рациональное использование знаний и материальных ресурсов в интересах каждого отдельного человека, а также полное удовлетворение индивидуальных потребностей на основе моральной этики. Образ жизни человека во многом зависит от культуры личности и общества.

Важнейшими факторами здорового образа жизни являются спортивная культура и спорт. Систематические физические упражнения укрепляют здоровье, улучшают физическую форму молодых людей, поддерживают здоровье и усиливают профилактику неблагоприятных возрастных изменений. В то же время физическая культура и спорт являются важнейшими средствами обучения. Особое значение имеет физическая активность человека, регулярная мышечная активность, которая является основой важной деятельности всего организма.

Таким образом, только хорошо организованные знания в области медицины и здравоохранения могут помочь снизить заболеваемость и помочь воспитать здоровые, физически крепкие поколения. При формировании здорового образа жизни приоритет следует отдавать роли образовательных программ, направленных на защиту и укрепление здоровья молодых людей, а также на создание положительных мотивов для собственного здоровья и здоровья других людей.

Список использованной литературы:

1. Марков В.В. Основы здорового образа жизни и профилактика болезней / В.В. Марков, 2011.

2. Мархоцкий Я.Л. Валеология: учеб.пособие /Я.Л.Мархоцкий. - Мн.: Выш.шк., 2014

3. https://the-steppe.com/news/razvitie/2017-05-02/kak-v-kazahstane-pytayutsya-pobedit-kurenie-i-ne-pobezhdayut

Тугельбаева А.А., студентка 1 курса
Научный руководитель- преподаватель математики и физики Жосан Т.С.
Карагандинский Медико- технический колледж, г. Караганда, Республика Казахстан

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ МОЛОДЁЖИ

Высшее благо достигается на основе
полного физического и умственного здоровья.
Цицерон

В Послание Президента народу Казахстана "Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции" от 10 января 2018г Н.А. Назарбаев говорил: «Нужно усилить управление общественным здоровьем, пропагандируя здоровый образ жизни. Особое внимание следует уделить охране и укреплению репродуктивного здоровья молодежи». Одной из первоочередных задач глава государства ставит первоклассное

здравоохранение и здоровую нацию. Главным приоритетом государства всегда являлась охрана здоровья человека. Право на охрану здоровья человека гарантирует статья 29 Конституции Республики Казахстан.

Состояние здоровья подрастающего поколения – важнейший показатель благополучия общества и государства, отражающий не только настоящую ситуацию, но и дающий точный прогноз на будущее. Трудовые ресурсы страны, ее безопасность, политическая стабильность, экономическое благополучие и морально-нравственный уровень населения непосредственно зависят от состояния здоровья детей, подростков, молодежи.

Недаром есть такая народная пословица «Здоровье – это вершина, на которую постоянно нужно взбираться самому».

Здоровый образ жизни не занимает пока первое место среди человеческих потребностей. Поэтому наша задача, как подрастающего поколения, ценить, беречь и укреплять своё здоровье. Личным примером демонстрировать здоровый образ жизни. И, конечно, говорить о необходимости сохранения своего здоровья. И говорить не только на классных часах и мероприятиях, связанных с данной темой, но и на предметных уроках. Например, на уроках математики.

Математика, по общему признанию, является "царицей" всех наук. Она решает проблемы химии, физики, астрономии, экономики, социологии и многих других наук. Медицина долгое время развивалась "параллельно" с математикой, оставаясь практически неформализованной наукой, тем самым подтверждая, что "медицина - это искусство". Связь математики и медицины стала неразрывна. Галилей утверждал, что вся сущность природы зависит от математики. Того же мнения придерживались и Кант, Леонардо да Винчи. Итальянский художник применял методы математики для того, чтобы изучить все аспекты анатомии. Первые связанные цепочки между двумя науками удалось обнаружить в рисунке «Витрувианский человек», на котором изображены мужчина, круг и квадрат. Он наглядно иллюстрирует канонические пропорции, соотношение частей тела.

Роль математики в медицине – помощь в проведении диагностических процедур, компьютером, медицинском оборудовании. На сегодняшний день расширились методы лечения и диагностики: большинство медицинских центров используют методы математического моделирования, что помогает установить более точный диагноз. Знания основ математики применяются врачами для описания процессов, происходящих в организме человека. Это необходимо, так как позволяет различать болезненный организм от здорового по сделанным снимкам и экранам монитора. В большинстве учебных заведений наряду с основными медицинскими дисциплинами, студенты изучают математику. Считается, что медицинские работники должны уметь решать профессиональные задачи, применяя математические методы.

Не стоит думать, что медики нуждаются в математике больше, чем она в них. Эти две науки сыграли важную роль в совместном развитии, дополняли друг друга. Под воздействием медико-биологических проблем возникли новые вычислительные алгоритмы и математические понятия. К примеру: теория автоматов; математическая статистика; теория вероятностей; методы оптимального управления; теория игр. По истории, медицина играет немаловажную роль в развитии математики. Специалисты смогли многое изучить, благодаря влиянию медицины. Новые знания были успешно применены в других дисциплинах, технике, науке.

Одним из ярких примеров совмещения этих двух наук является статистика. Адольф Кетле – основатель теории статистики. Ученый привел следующий пример использования статистических данных для решения медицинской задачи. Некие профессоры сделали выводы по поводу скорости частоты ударов сердца. Кетле сравнил их наблюдения со своими, и обнаружил: между числом пульса и ростом есть взаимосвязь. Возраст оказывает влияние при изменении величины роста. Частота ударов сердца располагается в обратном отношении с квадратным корнем роста. Если у человека рост 1,68 м, то частота ударов

сердца будет равняться 70. Таким образом, это позволяет определить пульс у человека любого роста. Роль статистических наблюдений довольна важна: их можно использовать где и как угодно. Например, по новостям часто можно услышать такие фразы «согласно статистике, число заболеваемости возросло на 30%», — эти выводы делаются на основе математики.

Остальные примеры использования математики:

1.Чтение рентгенограммы, томографии и др. диагностических методов.

2.Расчет дозировки лекарств.

3.Сбор и составление статистики.

4.Прогноз улучшения или ухудшения состояния.

5.Работа с компьютерной техникой, занесение отчетов.

Существуют не менее интересные факты, описывающие связь математики и медицины. Так, математик сумел вычислить, когда умрет. Будучи стариком, он обнаружил, что стал больше спать. Каждый день продолжительность сна увеличивалась на 15 минут. Благодаря арифметической прогрессии им была вычислена дата, когда сон достигнет 24 часа. Другие интересные факты про медицину, которые не возможно было бы определить без использования математики: При разговоре напрягаются 72 мышцы. Мозгу для функционирования достаточно лишь 10 Ватт энергии. Скелет человека состоит из 206 костей, 25% из которых находятся в нижних конечностях. Цепочка из капилляров легких превысила бы длину в 2400 км.

Я связала математику и медицину на примере своей группы. Учусь на 1 курсе стоматологии. В группе 20 человек.

Провела опрос среди своих однокурсников с целью узнать, как они думают: связаны ли между собой математика, царица наук, и здоровье человека.

Нужны ли математические знания в медицине для поддержания Вашего здоровья в хорошем состоянии?

Да- 18 Нет-1 Затрудняюсь ответить-1

Важно ли врачу хорошо знать математику?

Да- 19 Нет- 0 Затрудняюсь ответить-1

Как вы думаете в каких областях медицины математика используется обширнее всего?

Координология-4 Стоматология-9 Хирургия-3 Сестринское дело-2

Зубной техник-2

Подростки очень активны: старательно учатся, посещают дополнительные занятия, занимаются спортом, увлекаются творчеством, общаются с друзьями, смотрят фильмы. Чтобы восстанавливать затраченные силы после физических и умственных нагрузок организму нужен сон.

Сколько часов в день вы спите?

4-5ч 2 5-7ч 10 7-10ч 8

Большая часть нашей группы, впрочем как и многие подростки, страдают недосыпом, что отрицательно сказывается на здоровье.

Провела опрос, связанный с питанием. Оптимальное суточное количество потребления чистой воды для человека – 2 литра (от 7 до 10 стаканов). Данные опроса показали, что большая часть моих однокурсников не выдерживает данную норму.

Сколько стаканов воды в день вы выпиваете?

От 1-3 2 От 4до 6 12 От 7-10 6

И лишь 6-ти из опрошенных удаётся соблюдать суточную норму потребления чистой воды.

Еда – источник энергии и здоровья для человека. Ее количественный и качественный состав особенно важен для растущего организма. В период усиленного роста организму требуется больше энергии. В отличие от взрослого человека, который потребляет в состоянии покоя примерно 1 ккал на 1 кг массы в час, подросток использует 1,8 ккал. Его суточный расход энергии составляет в целом 2400-2500 ккал. Поэтому для погашения

энергетических потребностей ребенок должен потреблять примерно 3000 ккал в день, а в случае дополнительных физических нагрузок и того больше – до 3500 ккал

Калорийность своего пищевого рацион, сколько килокалорий Вы употребляете в среднем за сутки

1400-1800 1 человек 1800-2000 2 человека 2000-2400 14 человек

2400-3000 3 человека

Утренний кофе – только для взрослых! Интересно, как часто мы употребляем в своём рационе чай и кофе?

Как часто вы пьете черный чай или кофе

1-2 раз в день 11человек

3-5 раз в день 6 человек

6-8 раз в день 2 человека

Не пью вовсе- 1 человек

Ключ к здоровью – это . В нашем колледже есть ряд учебных дисциплин, в рамках которых мы получаем полноценные знания о здоровом образе жизни. Математика может быть источником знаний о здоровье человека. Математика и медицина тесно связаны и взаимодействуют друг с другом, без математических измерений, расчётов невозможно представить современную медицину.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента народу Казахстана "Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции" 10 января 2018г

2. Конституция Республики Казахстан ст 29

3. Здоровьесберегающие технологии на уроках математики. Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.eduvluki.ru/ch/upr/

4. Ковалько В.И. «Здоровьесберегающие технологии» М.: “ВАКО”, 2004

Тулегенова С.Е., 1 курс phD докторанты

Ғылыми жетекші – б.ғ.д, доцент Бейсен Р.Р.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ ПРЕПАРАТТАРДЫҢ АДАМ МЕН ЭКОЖҮЙЕЛЕРГЕ ӘСЕР ЕТУІ

Экологиялық қауымдастықты өзгертудің үш жолы бар: тұрғынның жоғалуы, жүйе құрылымының өзгеруі және химиялық ластану. Бұрынғы зерттеушілер тек қана дәстүрлі қоспаларға ғана назар аударған. Адамдар тек ауыр металдар, улы немесе канцерогенді пестицидтер және өнеркәсіптік аралық өнімдер ғана химиялық ластануға әкелуі мүмкін деп санаған. Фармацевтикалық препараттар үлкен мөлшерде өндіріліп, тұтыну фактісі жоғары болғанның өзінде, оларды ластаушы заттар ретінде санамаған [1]. Қазіргі уақытта фармацевтикалық өнімдер әлемде күнделікті өмірде қолданылады. Соңғы үш онжылдықтың ішінде жүргізілген зерттеулер фармацевтикалық препараттардың қоршаған ортаны ластағыштары екені, қоршаған ортаны ластауға алып келуі мүмкін, тіпті адам денсаулығына қауіп төндіруі мүмкін деген қорытындыға келді.

Дәрілік препараттардың өндірісі мен қолданылуы болашақта арта түседі, өйткені адамдар ұзақ өмір сүріп, қартайған сайын көп мөлшерде фармацевтикалық өнімдерді тұтына бастайды. Бұдан басқа, өмір сүру деңгейі мен бюджет саны жоғарылап, осыған жақын препараттардың көлемі де арта түседі. Нәтижесінде бүкіл әлемде фармацевтикалық ластанудың өсуіне әкелуі мүмкін [2].

Бастапқыда, егер біз медициналық затты жеке қарастырсақ, ол адам денсаулығына қолайсыз әсер етеді деп айту екіталай, бірақ оны толығымен ескермей тастай алмаймыз [3]. Препараттар адам денсаулығын емдеу үшін жасалған, бірақ олардың биологиялық алуантүрлілігі нашар зерттелген. Препараттардың физикалық-химиялық қасиеттері ксенобиотиктермен бірдей десекте болады. Препараттар су ортасына тұрақты. Сондықтан ғалымдар фармацевтикалық препараттарды "псевдо-тұрақты"деп атайды. Сонымен қатар, фармацевтикалық препараттар жоғары полярлы және төмен құбылмалы қасиеттерге ие. Демек, бұл ағынды сулар тазартылмаған жағдайда, олардың беткі суда пайда болу мүмкіндігі артады[4].

Қазіргі уақытта антибиотиктер, бета-блокаторлар, ауырсынуды басатын, ұрықтануға қарсы құралдар, липид реттегіштері, транквилизаторлар сияқты 3000 аса белсенді фармацевтикалық кешендер әлем бойынша таралып кеткен. Фармацевтикалық препараттар пайдаланылған соң кейін ортаға туыстық немесе сіңірілген күйде шығарылуы мүмкін. Көптеген препараттар суда жақсы ериді, сондықтан олар су жүйесіне оңай енеді. Мұндай шығарулардың салдары мен фармацевтикалық препараттардың ортаға және адамға әсері әзірше жақсы зерттелмеген. Медициналық заттар тек белгілі бір жерде шығарылмайды, олар барлық жерде бүкіл әлемде таралған. Сонымен қатар, фармацевтикалық препараттар жеке дара кездеспейді, олар міндетті түрде қоспалармен кездеседі [5]. Осылайша, фармацевтикалық өнімдер ортаға кіретін бақылаусыз химиялық стрессорларға жатқызылуы мүмкін.

20-шы ғасырдың соңында фармацевтикалық препараттардың пайда болуына ғалымдардың қызығушылығы және олардың ортаға әсерін зерттеу арта түсті. Препараттардың төмен концентрациясы экожүйеге әсер етеді деп болжау жасалған соң, оларды осы уақыттан бастап өнеркәсіптік химикаттар ретінде қарастыра бастады. Фармацевтикалық препараттар бойынша осындай пайыздың ұлғаюының негізгі факторы Еуропа мен АҚШ-тың жер үсті суларында олардың шоғырлануын анықтау болды. Дәрі-дәрімектердің қоршаған ортада болуы зерттеушілердің қоршаған ортадағы дәрі-дәрімектердің тағдырын және олардың экологиялық түрлерге әсерін зерттеуге мәжбүр етті.

Фармацевтикалық препараттар өздерінің бірегей ерекшеліктеріне байланысты тірі организмдерге кездейсоқ әсер етуі мүмкін. Өндірістік фармацевтикалық препараттар қауіпсіз және токсикологиялық зерттеулерді қажет етпейді дейді. Дегенмен, өндіріс пен тұтынудың қоршаған ортаға әсерлері жақында зерттеушілерді алаңдата бастады. Онда ветеринарлық дәрі-дәрімектер мен антибактериалды құралдардың бірнешеуіне тергеу жүргізілді, бірақ қоршаған ортаға әсері әлі күнге дейін бағаланбаған көптеген дәрі-дәрімектер бар. Сонымен қатар, токсикологиялық зерттеулерде заттардың концентрациясы жоғары болады, ал бактериялар мен жануарларға әсер етуі тіпті төмен концентрацияларда да туындауы мүмкін. Сонымен қатар, әртүрлі фармацевтикалық заттар мен құрылымдар қоспасының әсерін болжауға болмайды [6].

Фармацевтикалық препараттардың адам ағзасына биологиялық және емдік әсері бар. Олар адам ағзасының белгілі бір нүктесіне ғана әсер етуге және төмен концентрацияда белсенді болуы үшін әзірленген. Дегенмен, дәрі-дәрімектерді қоршаған ортада басқа ағзалардан тапқанда, олар экологиялық түрлерге теріс әсер етуі мүмкін. Теңіз балдыры, балық, дафния және басқа да мақсатсыз түрлердің уыттылығын айтарлықтай бағалауға болады. Ағынды суларды тазарту зауыттары дәрі-дәрімектерді толығымен жоя алмайды, сондықтан олар қоршаған ортаға түскен кезде әлі де белсенді. Фармацевтикалық препараттар қоршаған ортада төмен концентрацияда шығуы мүмкін. Алайда, бірнеше дәрі-дәрімектің түрі біріктірілген кезде, бұл теріс әсерлерді ұлғайтуы мүмкін.

Фармацевтикалық препараттардың жер үсті суларына әсері туралы әлі де деректер жеткіліксіз. Дегенмен, жер үсті суларында табылған дәрі-дәрімектің шамамен 10-15% белгілі бір нысандар үшін жедел немесе созылмалы улы болып келеді. Соңғы онжылдықта су экожүйесінде фармацевтикалық препараттардың экологиялық уыттылығы туралы жарияланымдардың саны артты. Алайда, ағынды сулардағы фармацевтикалық қоспалардың

ағзаларға созылмалы әсер етуі және бейімділуі бойынша деректер тапшы. Жалпы, экотоксикологиялық деректерде дәрілердің 10%-ның ғана экоуыттылығы туралы ақпарат бар. Көптеген жағдайларда зерттелген зерттеулер зертханалық сулардағы жеке заттың әсерімен ғана саналды[7]. Бұл жасырын мәселенің ауқымына назар аудару үшін жеткілікті. Мысалы, АҚШ-та 10 миллионнан аса әйелдер соңында ортаға шығарылуы мүмкін ұрықтануға қарсы дәрілерді тұтынады. Антибиотиктер, статиндер немесе цитотоксиндер, қатерлі ісікті емдеуде тұтынылатын түрлі фармацевтикалық препараттарды жыл сайын өндіру мың тоннаға дейін жетуі мүмкін. Мал дәрігерлік препараттардан, мысал ретінде аквадақылдан және ауыл шаруашылығынан паразиттерді жоюға арналған құралдар, саңырауқұлақтарға қарсы және антибактериалды құралдардан үлкен қауіп келеді. Жыл сайын АҚШ-та аквадақылдарға қолданылатын антибактериалды құралдарды қолдану 92 500 кг-нан 196 400 кг-ға дейін өзгеріп отырады. Олар қалдықтарды топыраққа және жер үсті суларына тікелей шығарды, ал адамға әсер ету үшін дәрілік препараттар бастапқыда су тазарту станциялары арқылы өтеді [8].

Бүгінгі күні Жердің медициналық препараттармен ластануы қарқынды жүріп жатыр. Жақында жүргізілген зерттеулерде Жер шарының көптеген экожүйелерінде, тіпті Арктика сияқты алыс жерлерде де 150-ден астам медициналық және ветеринарлық фармацевтикалық препараттар табылды. АҚШ-тың Геологиялық қызметінің мәліметтеріне сәйкес, жер үсті суларының 80% - ы және жер асты суларының 25% - ы дәрілік препараттармен ластанған. Бұл фармацевтикалық препараттар анальгетиктер, бета-блокаторлар, кері басып алудың селективті тежегіштері (SSRI), фибраттар, эпилепсияға қарсы дәрілер және стероидтар сияқты әртүрлі терапевтік сыныптардың өкілдері болып табылады. Экологиялық-гигиеналық тұрғыдан алғанда антибиотиктер, цитотоксикалық және гормонды модульдеуші әсері бар препараттар экожүйе үшін аса қолайсыз болып табылады[4, 9].

Кейінгі жылдары жүргізілген зерттеулерде 150-ден аса медициналық және ветеринарлық фармацевтикалық препараттар Жер шарының көптеген экожүйелерінде, тіпті Арктика секілді шалғай жерлерде де табылған.

Фармацевтикалық өнімдер адам денсаулығы мен мал шаруашылығында кеңінен қолданылады. Бұл заттар биологиялық белсенді болуы және өте ерекше әсер етуі үшін жасалған. Фармацевтикалық препараттар мен олардың метаболиттері фекалийлер мен несеп арқылы шығарылады, ағынды суды тазарту қондырғысынан өткеннен кейін дренаж арқылы жер үсті суларына өтеді. Ауруханаларға жіберілген препараттар үй шаруашылығына қарағанда ауыр патологияларды емдеу үшін жасалған. Сондықтан, фармацевтикалық заттарды су ортасына жібермеудің ең маңызды жолы - ағынды суларды тазарту жұмыстары. Себебі, науқастар қабылдаған дәрі-дәрмектердің үлкен бөлігі олардың денесі арқылы өтіп, несеп пен нәжіс арқылы ағынды суларға барады.

Бүкіл әлемде ветеринарлық дәрі-дәрімектер топырақта, жер үсті және жер асты суларында анықталған болатын. Тандалған дәрі-дәрімектердің әсерлерінен басқа, әсіресе антигельминттер мен түрлі бактерияларға қарсы қосылыстардың табылуының нәтижесінде зерттеушілердің ветеринарлық дәрі-дәрімектердің адам денсаулығы мен қоршаған ортадағы ағзаларға әсері туралы сұрақтарды туғызды.

Ветеринарлық препараттар жануарлар денсаулығын емдеу мен сақтау үшін кеңінен қолданылады. Кейбір дәрі-дәрімектер азықтық қосымшалар болып табылады. АҚШ-та 1996 жылы жануарлар денсаулығын жақсартуға арналған өнімдер 3.3 миллиардты құраған болаты

1 сурет. Ветеринарлық препараттардың топырақ пен жер үсті суларына түсу жолдары.

1 суретте ветеринарлық препараттар қоршаған ортаға әр түрлі жолдармен түсетінін көруге болады, оған дәрі-дәрімектерді дайындау кезінде, жануарларды емдеу және қолданылмаған не болмаса сақтау мерзімі өтіп кеткен дәрі-дәрімектерді утилизациялау жатады. Соңғы жылдары жүргізілген зерттеулер бойынша ветеринарлық дәрі-дәрімектер қоршаған ортаға аэрозоль және шаң күйінде түсетінін көрсеткен. Бірақ нақты атмосферада бұл шығарылымдардың мөлшері белгісіз.

1 кесте
Жоғары потенциалға ие қоршаған ортаға әсер ететін ветеринарлық препараттар

amitraz	enrofloxacin	oxolinic acid*
amoxicillin	fenbendazole	oxytetracycline*
amprolium	flavomycin	phosmet
antiseptics	flavophospholipol	piperonyl butoxide
baquiloprim	florfenicol	poloxalene
cephalexin	flumethrin	procaine benzylpenicillin
chlortetracycline*	immunological products	procaine penicillin
clavulanic acid	ivermectin*	robenidine hydrochloride
clindamycin	lasalocid sodium	salinomycin sodium
clopidol	levamisole	sarafloxacin*
cypermethrin*	lidocaine HCL	sulphadiazine
cyromazine	lincomycin*	tetracycline*
decoquinate	maduramicin	tiamulin
deltamethrin	monencin	tilmicosin
diazinon*	morantel	toltrazuril
diclazuril	neomycin	triclabendazole
dihydrostreptomycin	nicarbazin	trimethoprim*
dimethicone	nitroxynil	tylosin
emamectin benzoate*		

(*) – тексерілген және нақты табылған қосылыстар.

Жақында басым түрде кездесетін ветеринарлық препараттардың қоршаған ортаға түсу жолдары мен метаболизмін зерттеу, ветеринарлық препараттардың қоршаған ортада пайда болуын анықтауға себеп болды. Осы ақпараттарға сүйене отырып, қоршаған ортаға аз мөлшерде шығарылатын 56 заттар тобы анықталды [10]. Жүргізілген зерттеулер тізімде көрсетілген бақылаудағы қосылыстар іс жүзінде жер үсті сулары мен топырақтарда кездесетінін көрсеткен (1 кесте). Алайда әлі де болса басқа да көптеген фармацевтикалық заттарды ешкім зерттеген жоқ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Andreozzi, R., Marotta, R. and Nicklas, P. 2003. Pharmaceuticals in STP effluents and their solar photodegradation in aquatic environment. Chemosphere. 50 : 1319- 1330.

2. Валкина Е., Вернези С., Николенко И. Фармацевтические препараты и гигиенические средства в окружающей среде: пути попадания, мониторинг и методы контроля. Motrol, 2012, 14(1): 86-91.

3. Shore, L.S., Gurevita, M. and Shemesh, M. 1993. Estrogen as an environmental pollutant. Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology. 51 : 361-366.

4. Самойленко Н.Н., Ермакович И.А. Загрязнение муниципальных вод фармацевтическими препаратами и их производными. Экология, 2013.

5. Felicity T. Фармацевтические отходы в окружающей среде: взгляд с позиций культуры. Панорама общественного здравоохранения, 2017, 3(1): 1-140.

6. Баренбойм Г.М., Чиганова М.А. Загрязнение поверхностных и сточных вод лекарственными препаратами. Вода: химия и экология. 2012. №10: 40-46.

7. Andreozzi R., Marotta R., Nicklas P. (2003). Pharmaceuticals in STP effluents and their solar photodegradation in aquatic environment // Chemosphere. – 2003. – Vol. 50. - №10. – P.1319–1330.

8. Boxall, A.B.A. 2008. Fate of veterinary medicines applied to soils. In: Kmmerer K, editor. Pharmaceuticals in the Environment. Sources, Fate, Effects and Risks. 3rd edn. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag; p. 103-19.

9. Richardson, M.L. and Bowron, J.M. 1985. The fate of pharmaceuticals in the aquatic environment. J Pharm Pharmacol. 37 : 1-12.

10. Kemper, N. 2008. Veterinary antibiotics in the aquatic and terrestrial environment. EcolIndicat. 1-13.

Тулеубаева А.Ш. 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: Педагогика пәнінің оқытушысы Қоранова А.М
Абай Құнанбаев атындағы Саран гуманитарлы – техникалық колледжі
Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысы, Саран қаласы

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ - ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

Жастар арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру- қазіргі уақыттағы ең көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл мәселенің маңыздылығы- қоғамымыздың әлеуметтік жағдайына, экономиканың бүгінгі уақыттағы хал-ахуалына, экологияның нашарлауына, жастардың өз денсаулығына жауапкершіліксіз қарауы себептеріне байланысты да арта түсуде. Адамның өз денсаулығына көзқарасын өзгертуі, ең алдымен, тәрбиелік мәселе болып табылады.

Ел басшысы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан 2030» стратегиялық даму бағдарламасында «Салауатты өмір салтын ынталандыру әрқайсымыздың дене тәрбиесімен айналысуымызға, дұрыс тамақтануымызға, есірткілерді, темекі мен алкогольді тұтынуды қойып, тазалық пен санитария шараларын сақтауымызға және Т.С.С. бағытталған» делінген. «Денсаулық –зор байлық, адам бақытының бастауы» - дейді халқымыз [1]. Ата бабаларымыздың бұл дана ой –

пікірі талай ғасырлар белесінен өтіп бізге жетіп отырған шындық. Ұлттың денсаулығы ұлан асыр байлық екені рас, тек оған ие болу үшін көп күштер жұмсауымыз қажет. Денсаулық адамға бірақ рет берілетін табиғат тартуы. Ол тұрақты, мәңгілікке берілмейді, үзбей өзгерісте болады. Оны сақтау үшін еңбек сіңіру, ауырмай тұрып іс - әрекет жасау керек. Оған нақты білім, ынта-ықылас, ерік –жігер қажет, онсыз баянды, әрі ұзақ денсаулықты сақтау қиын. Қазіргі кезде Қазақстан халқының, оның ішінде жастардың денсаулығы төмен деңгейде. Тек, бір көрсеткіш - әскер қатарына шақырылған жастардың 50 % дене дайындықтарының нашар дамуына және денсаулықтарына байланысты қорғаныс күштерінің қатарында қызмет атқаруға жарамсыз. Бұл қауыпты жағдай Қазақстан үкіметін, әскери ұжымдарды, педагогтарды, дәрігерлерді, ғылымдарды шындап толғандыруда.

Қазіргі кезде бұл проблеманы шешудің негізгі жолы салауатты өмір салтын қалыптастыру, кеңінен насихаттау болып отыр. Бұл тұрғыда Елбасы « Қазақстан -2030» стратегиялық бағдарламасында «Жеткілікті құралдар болмай тұрған жағдайда, ауруларға қарсы күрес, денсаулықты нығайту жөніндегі біздің стратегиямыз –азаматтарымызды салауатты өмір салтын әзірлеуден басталады» - деп атап көрсетті. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұжымының деректері бойынша, денсаулыққа әсер ететін факторлардың 50-60 % өмір тіршілігіне, 20 % - тұқым қуалаушылыққа, 20 % - сыртқы ортаның жағдайына, 8-10 % - дәрігерлік көмектің деңгейіне байланысты [2]. Бұл деректер денсаулық үшін күрестің негізгі бағыты –салауатты өмір салтын қалыптастыруға, оны насихаттауға бағытталған шаралар екенін дәлелдейді.

Салауатты өмір салтының жастар арасында қалыптасуының маңызы өте зор. Бұл бағытта жүргізілетін жұмыстар: ауру шақыратын факторлардың әсерін төмендетуге, ішімдіктің, темекінің, есірткінің зияндығына, қимыл-қозғалыстың аздығына, құнарлы тамақтанбауға қарсы жүргізілетін үгіт-насихат жұмыстарына негіз салды.

Салауатты өмір тіршілігі –денсаулықты сақтаудың және нығайтудың негізгі, ол жан-жақты дамыған азаматтың қалыптасуына, оның рухани, дене дамуына әсер етеді. Денсаулыққа кері, жағдайсыз әсер ететін көптеген факторлар бар: аурып жазылу; никотин мен алкогольге құмарлық; еңбектің, тұрмыстың жайсыз жағдайларының созылмалы әсері; дұрыс тамақтанбау (оның жеткіліксіздігі және шамадан тыс көптігі); көңіл күйдің жылдам ауытқуы, еңбек пен ретсіз демалыстың бұзылуы, ауаның, судың бұзылуы; дәрі-дәрмекті және тұрмыс химиялық заттарын орынсыз пайдалану.

Елімізде 90-нан астам жастарға арналған денсаулық орталықтары қызмет етеді [3]. Мұнда жас буын психологиялық және медициналық көмек алады. Алайда, орталықтардың санынан, сапасына баса мән беру -күн тәртібіндегі мәселе. Жастарға кәсіби көмек көрсететін мамандарды тартып, біліктіліктерін арттыру жұмыстары қолға алынбақ. Ол үшін әлемдік тәжірибеге жүгіну керек.

Тән саулығы- бұл дененің әзірленген бағдарламаны жүзеге асыру және болжанбаған тосын және төтенше жағдайлардан қаймықпай шыға білу қабілеті.

Жан саулығы- бұл біздің ақыл-ойдың, тәніміздің, денеміздің саулығы. Жан саулығы мен тән саулығы бір-бірімен тұрақты жарасымды бірлігінде болуға тиіс, өйткені бұл адамның жеке тұлғалық денсаулығының ажырамас бөлігі.

Жас ұрпақты рухани-интелектуалды тәрбиелеу бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр. Отбасында ата-ананың бала тәрбиесінде жіберген олқылықтары, қадағаламаушылық, жауапсыздық және тәлім-тәрбие деңгейінің төмендеуі салдарынан жастардың жан түршігерлік іс-әрекеттерді жасаған жастар, білім мен тәрбие деңгейінің төмендігі, денсаулық жағдайының нашарлығы, салауаттылық, имандылық, адамгершілік туралы құндылықтардың парқын түсінбейтіндігі жасырын емес. Салауатты өмір сүрудің мән-мағынасын түсінбегендіктен жағымсыз іс-әрекеттерге әуестілік, рухани құндылықтың төмендеуіне әкеліп соғуда.

Осындай жағдайларға жол берілмеу үшін Елбасының «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» жолдауы аясында біздің колледжде жастар арасында салауатты өмір салтын қалыптастыруда іс – шаралар өткізілуде. Атап айтар болсақ: «Тәні саудың – жаны сау» атты

тәрбие сағаттары, «Тән саулығының тамыры – тазалықта, жан саулығының тамыры – саулықта» атты дөңгелек үстел, Эстафеталар, өткізілуде.

Сол себепті, рухани құндылық пен салауатты өмір салтын қалыптастыру оқу-тәрбие үрдісінде басты мәселеле ретінде қарастырылып отыр. Бұл мәселе тегін көтеріліп отырған жоқ. Себебі, ерлердің 50-0/0 –ы, әйелдердің 20-0/0-ы, жастардың 30-0/0 темекі тартып, жастардың 20,50/0-ы нашақорлыққа ауызданған. Осының негізінде қазіргі таңда ақпараттық құралдарда, теледидарда бейнефильмдер арқылы осы бір дертке тосқауыл қою барысында көптеген іс-шаралар өткізілуде.Теледидарлар арқылы спирттік ішімдіктердің, нашақорлық пен темекінің зияны мен әкелетін қасіреті жөнінде жарнамалар мен роликтер көптеп көрсетілуде. Бұның бәрі халықтың санасын, өз денсаулығына деген көзқарасын өзгертуге үлкен ықпал етуде.Бұның жалғасы біздің М.Әуезов атындағы ОҚМУ-да жалғасуда.

Мына өркениетті дамыған қоғамды тек - дені сау адам ғана құра алады. Жастарымыз денсаулығы мықты, рухани дүниесі бай, жаны мен тәні таза, танымдық белсенділігі мен шығармашылық қабілеті ерекше, адамгершілігі мен имандылық қасиеті үйлескен тұлға болуы қоғамның басты құндылығы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:
1. АлпысқызыС. Өмір әдебі. Алматы, 2001.
2. Аманғалиев Б., Абильдина Е., Жанаев Т. Адамгершілікке тәрбиелеу әліппесі оқулық. Алматы, Мектеп. 1988.
3. Мен - Адаммын. әдістемелік құрал, Алматы, 2000.

Тұрсынхан Н.С., студент 3 курса
Научный руководитель – Белекбаева Л.К.
ЧУ Политехнический колледж корпорации «Казахмыс»

ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ (КЗОЖ) МОЛОДЕЖИ

В прививании молодежи опыта и навыков в определенной сфере деятельности важная роль принадлежит учебно-воспитательному процессу и методике обучения, применяемой в данном процессе. В связи с этим, целесообразно создание методики обеспечивающей системность и непрерывность в формировании культуры здорового образа жизни (КЗОЖ) молодежи, содействующей определения его содержания и условий. Изменения во взаимоотношениях не может не оказывать влияние на психику молодежи. В результате в них повышается чувство ответственности за подбор определенных умственных, чувственных и волевых действий в отношении своей судьбы, семьи, коллектива.

Формирование КЗОЖ молодежи создает фундамент для установления следующих обстоятельств:

- обладание теоретическими знаниями о факторах, оказывающих негативное влияние на жизнь и здоровье человеческой личности;
- освоение теоретических знаний и практических навыков по устранению факторов, оказывающих негативное влияние на жизнь и здоровье человеческой личности;
- борьба против дурных привычек (курение табачных изделий, употребление спиртных напитков и наркотических средств);
- соблюдение распорядка дня;
- систематически проводить физические упражнения, добиваться постоянного занятия спортом;
- освоение глубоких знаний о сущности и значении правил правильного питания. Пользоваться ими в практической деятельности;
- формирование ответственности за охрану и защиту личного здоровья;

- проведение пропагандистско-разъяснительной работы по вопросам охраны и защиты здоровья;

- обладать способностями по предотвращению различных ушибов и ранений;

- получение правильного полового воспитания, знание и неукоснительное соблюдение правил личной гигиены;

- организация теоретической и практической деятельности с целью воспитания в себе высоких нравственных качеств, крепкого характера, сильной воли, а также иммунитета против идей, противоречащих с идеей национальной независимости и идеологическим принципам и т.д.

Среди признанных педагогических концепций в формировании КЗОЖ наибольшую значимость имеют следующие:

1. Принцип научности, проблематичности и прогнозирования. Данный принцип диктует высокоуровневую научность учебной информации по вопросам культуры здорового образа жизни. Проблематичность рассматривается в качестве условия развития мотивации познания, он предоставляет право индивидуального отбора концепций КЗОЖ и соблюдения концепций. Принцип прогнозирования представляет возможность предположения ожидаемых результатов образования и воспитания, а также возможность привести эти процессы в соответствие с изменчивыми обстоятельствами в контексте социальной динамики.

2. Принцип интегрирования. Принцип основан на сущности знаний между науками сфере КЗОЖ. Формирование КЗОЖ и внедрение в повседневную жизнь здорового образа жизни являясь законным результатом учебно-воспитательного процесса, через который обеспечивается взаимосвязь и взаимодействие между различным науками и разнообразной деятельностью.

3. Принцип гуманизма. Гуманизм в процессе образования предполагает создание благоприятных условий для обучающихся, позволяющих раскрывать их творческие способности. Признается, что целью общественной жизни и главным фактором оздоровления общества является обеспечение человеческих интересов и нужд.

4. Принцип гармонизации системы человеческих интересов. Нельзя говорить о формировании КЗОЖ без осознания человеком высших аспектов бытия и не разрешив проблемы с данной точки зрения. Всякое занятие, направленное на формирование и укрепление КЗОЖ необходимо начинать с формирования нравственных ценностей.

5. Принцип системности и непрерывности. Этот принцип осуществляется на основе привлечения студенческой молодежи к системе КЗОЖ во всем процессе обучения. Он предполагает постепенное освоение через группу медико-биологических и психолого-педагогических наук основ здорового образа жизни, региональных особенностей места проживания, защиты и укрепления здоровья.

6. Личностный принцип. Этот принцип предполагает учет индивидуальных особенностей личности и необходимость формирования системы знаний, навыков, интересов важных для формирования КЗОЖ отдельной личности.

7. Принцип активности. Этот принцип содействует воспитанию личности обладающего знаниями по КЗОЖ и предоставляющий условия для практического применения знаний.

8. Региональный принцип. При формировании КЗОЖ роль гармоничности отношений человека с окружающей средой огромна. Этот принцип дает возможность изучения особенностей сохранения здоровья человека в различных жизненных условиях. Региональный принцип предполагает изучения местных климатических, географических условий, что дает возможность реального осознания КЗОЖ в условиях реальной повседневной жизни.

9. Принцип профессиональной ориентации. Данный принцип дает возможность студентам высших педагогических учебных заведений по выполнению социального заказа при обучении учащихся в будущем в воспитании их в духе здорового образа жизни,

получения перспективных знаний для применения их в формировании культуры здорового образа жизни учащихся.

Исследования по изучению отношения студентов к вопросам культуры здорового образа жизни показывают, что большинство респондентов (96,5%) считают необходимым соблюдение и обладание навыками КЗОЖ с целью защиты своего здоровья. На вопрос «Вы ведете здоровый образ жизни?» 22,5% студентов ответили - «нет», 16% - «не всегда», 17,5% - «частично» и 44% - «да». Из 177 студентов, ответивших «Я веду здоровый образ жизни», 45,2% курят сигареты, 22,6% не занимаются самостоятельно физической культурой, 54,8% не соблюдают режим труда и отдыха, 73,4% нарушают порядок питания. На вопрос «Кто несет ответственность за здоровый образ жизни человека» 97% студентов ответили «сам человек». Однако, когда предлагалось определить процентную зависимость здоровья человека от образа жизни, возникла следующая ситуация: 47,5% студентов считают, что 29% образа жизни зависит от здоровья, от 25% до 40% студентов, “от того, как он проживает”, от 50% до 90% опрошенных считают, что зависит от уровня медицинского обслуживания; 2% студентов затруднились ответить на вопрос. 71,5% студентов не могут соблюдать режим труда и отдыха. 32,5% студентов ложится спать после 2400 часов, а просыпается с 6 до 900. 49% респондентов засыпают до 2400 часов и просыпаются с 530 до 700. 19% студентов ложатся спать в неопределенное время и просыпаются в различное время. 46,5% опрошенных бывают на чистом воздухе от 30 минут до 60 минут, а 53,5% находятся в пределах 1-2 часа. Режим питания соблюдают всего лишь 11% студентов, 11,5% - не всегда, 77,5% вообще не соблюдают режим. Молочные и кисломолочные продукты употребляют 46,5% опрошенных, 53,5% респондентов употребляют не каждый день, 4,5% - вообще не употребляют молоко. Местные не окультуренные фрукты, а также выращиваемые овощи и фрукты используют в пищу 71,5% студентов, а 29% студентов или вообще не употребляют или употребляют очень мало. Из белковых веществ в повседневном рационе 11% студентов составляет рыба, 22% мясо и рыбав в равной пропорции и 66,5% только мясо. Самостоятельным (за исключением обязательных, проводимых в высшем учебном заведении) физическим воспитанием занимаются 31% студентов, 51% студентов вообще им не занимаются, 18% студентов занимаются время от времени. Из общего числа опрошенных 47,5% курит, 52,5% - не курит. 61,5% респондентов не пользуются методами контроля своего организма; 72,5% студентов – не пользуются практикой закаливания. Известно, показатель удовлетворенности выбранной профессией оказывает огромное внимание на настроение и жизненный тонус человека. Из общего числа опрошенных 21,5% не довольны будущей профессией; 19% еще не успели определить свое отношение и не уверены, что будут заниматься выбранной профессией; 59,5 респондента удовлетворены выбранной профессией.26,5% человек вообще не употребляют спиртные напитки, 55,5% - иногда, по праздникам, 15,5% человек до 2 раз в неделю, 2,5% опрошенных употребляют часто. Довольные своим образом жизни составляют 26,5%; 73,5% - не удовлетворенные, или удовлетворенные не в достаточной степени, либо имеют претензии к собственному образу жизни. Реагирующих на скачки погоды и давление воздуха составляют 66,5% опрошенных.

О недостаточности витаминов и микроэлементов в регионе своего проживания не имеют никакой информации 41% опрошенных, 59% - указывают на дефицит йода и редко еще на какой либо элемент часто на недостаточность кальция. Препараты витаминов не употребляют 22% студентов – систематически, 9% - иногда, 69% – вообще не употребляют. На вопрос «Какие болезни относятся к профессональным заболеваниям педагогов?» 14% респондентов называют одно или два заболевания (невралгические заболевания и проблемы речевого аппарата). Из предлагаемых вариантов ответов на вопрос о факторах нарушающих здоровый образ жизни учащихся дали правильные ответы 19,5% студентов. 22% студентов здоровый образ жизни учащихся считают приоритетным фактором учебно-воспитательного процесса. Также, студентам было предложено определить соответствующее место следующих факторов по уровню ценности: здоровье, любовь, обучение, любимая работа, хорошие отношения с родственниками, семья, культура, деньги.

Исследованиями установлено различное отношение к указанным ценностям. Интересующая нас проблема духовности и культуры заняли отдаленные друг от друга места. При опросе мужского и женского состава семей, из 64% опрошенный 37,5% здоровый образ жизни поставили на первое место, 29% – на второе. При определении культурной ценности получены следующие результаты: 1,25% опрошенных поставили культуру на первое место, 2,5% - на второе, 3% - четвертое, 3% пятое, 3,75% - шестое, 1,25% - присудили седьмое место, остальные респонденты вообще не определили место данного фактора. 67,5% респондентов понятие КЗОЖ излагают в форме синонима ЗОЖ; 32,5% затруднились ответить, ни один из студентов не приблизился к распознанию данного понятия. На вопросы «Нужно ли вести здоровый образ жизни?», «Нужно ли систематически заниматься физкультурой, питаться рационально, соблюдать режим дня?» многие из респондентов дали положительный ответ. При анализе реальных жизненных форм этих показателей, было установлено, что с идеальными представлениями опрошенных их реальный образ жизни не совпадают между собой. Как видно, представления респондентов о здоровом образе жизни и их жизненное поведение различны, а это говорит о том, что у них еще не сформирована культура здорового образа жизни. (участниками являлись студенты не прошедшие курсы «Основы КЗОЖ»).

Знания о КЗОЖ не дали положительных результатов, так как вместе с обучением не были даны ориентиры и мировозренческие представления по нравственным ценностям. Таким образом, как показали исследования определяющего этапа, молодежь ограничивается лишь знанием составляющей структуры проблематики формирования культуры здорового образа жизни. Имеет определенную информацию о культуре здорового образа жизни, но пользуется этими знаниями в практике в недостаточную меру. Следующий факт достоин внимания, студенческая молодежь недооценивает приоритетность КЗОЖ при работе с детьми. Результаты исследования определяющего этапа показали недостаточный уровень формирования КЗОЖ у студенческой молодежи, это нас обязывает создать экспериментальную программу специального курса «Основы КЗОЖ» и разработать Концепцию гармонично развитой личности, обладающей культурой здорового образа жизни.

Список использованной литературы:

1. Jesse, Russell Здоровый образ жизни / Jesse Russell. - М.: VSD, 2012. - 271 с.
2. Адамович, Г.Э. II Международная научно-практическая конференция "Славянская этносуггестология в повседневном бытии и обеспечении здорового образа жизни" / ред. С.Э. Ермакова, Г.Э. Адамович. - М.: Минск: Белхардгрупп; М.: Ладога-100, 2007. - 204 с.

Фархиев И.И., магистрант 2 курса

Научный руководитель – канд. психол. наук, доцент Газизова Р.Р.

Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета, г.Стерлитамак, Российская Федерация

ЗАНЯТИЕ ХОККЕЕМ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ У МЛАДШИХ ПОДРОСТКОВ

Для подростка морально-волевые качества находятся на одном из первых мест. Люди, обладающие морально-волевыми качествами, становятся для подростка идеалом, на который он хотел бы походить и которому старается подражать. Именно такой высокой оценкой подростками морально-волевых свойств личности и объясняется то, что ребята в качестве перспективы самовоспитания чаще всего выдвигают задачу воспитания воли. Однако как раз про младших подростков принято говорить, что у них слабая воля, более слабая, чем у детей других школьных возрастов. Младшие подростки недостаточно организованны, легко пасуют перед трудностями, легко поддаются чужому влиянию, часто ведут себя вопреки

усвоенным, казалось бы, требованиям и правилам поведения. Безусловно, развитие воли по мере взросления ребенка не идет вспять. И уровень развития воли у младшего подростка сам по себе не становится ниже. Просто подростки живут и действуют в более сложной социальной ситуации, требующей от них более высоких форм саморегуляции, в том числе и более сложных проявлений волевого поведения, к чему они не всегда готовы [1, с. 52].

Формировать морально-волевые качества у младших подростков возможно в любой деятельности, но особое место в этом отводится физическим нагрузкам и спорту, в том числе и командным видам спорта. Командный вид спорта – это любой спорт, в котором игроки играют вместе для достижения общей цели, прилагают усилия для достижения конечной цели, которой обычно является победа. По-нашему мнению, особым потенциалом для развития морально-волевых качеств подростков имеет такой командный вид спорта, как хоккей. Занятия хоккеем способствуют удовлетворению широкого спектра потребностей личности младшего подростка в образовании, воспитании, оздоровлении. Направленность занятий хоккеем не ограничивается развитием и совершенствованием двигательных способностей личности, а выполняет рекреактивную, гигиеническую, реабилитационную, познавательную, ценностно-ориентационную, позитивно-регулятивную, эстетическую и другие функции, включая социализацию.

Подросток стремится к поддержанию гармонии и равновесия с окружающим миром, и его поведение определяется желанием снять напряжение, избежать конфликтных ситуаций и получить признание в любых формах деятельности и при любых обстоятельствах. Занятия хоккеем оказывают воспитывающее влияние на личность юного спортсмена, определяя характер его поведения. Действительно, не оставляет сомнений тот факт, что в процессе этих занятий подросток учится сопереживанию, более чуткому и правильному отношению к людям. Это происходит потому, что юному спортсмену становятся понятны те чувства, которые испытывают его товарищи. В ходе учебно-тренировочных спортивных занятий подросток расширяет, обогащает и углубляет представления о собственной личности. В процессе занятий подросток присваивает общественную сущность объективно и предметно (через взаимодействия с окружающими товарищами, тренером, коллективом) и – субъектно (через взаимодействие с другими людьми). Взаимодействие в педагогической системе «ученик-педагог-тренер-детский спортивный коллектив» следует рассматривать не только в качестве специфической детерминанты, но также как источник его активности, поскольку окружающая действительность является основным источником морально-волевого воспитания [2, с. 33].

Подростки, занимающиеся хоккеем читают, слышат о морально-должном, однако жизненные ситуации, в которых они непосредственно действуют и общаются с товарищами, тренером, коллективом, оказывают на них особые воздействия. В этих условиях происходит опредмечивание знания, возникает эмоциональное отношение к хоккею, к окружающим людям. При этом отмечается своеобразный эффект переноса личностью центра внимания с общих аспектов взаимодействующей стороны, ее характерных особенностей, на другие, до этого менее значимые для юного спортсмена, но теперь, после непосредственного взаимодействия в педагогической системе «ученик- педагог (тренер)-детский спортивный коллектив», приобретающее особое значение. Углубленное эмоционально-деятельное отношение к юному спортсмену со стороны тренера, спортивного коллектива стимулирует возникновение и закрепление морально-волевых качеств, утверждение ценностных ориентации, выступающих, в конечном счете, как устойчивые образования [3, с. 52].

В процессе работы с юными спортсменами тренеры связывают свою работу по воспитанию морально-волевых качеств, прежде всего, с привитием навыков организации личной и коллективной деятельности, переключением внимания на положительную деятельность. Атмосфера постоянной занятости подростков, невозможности отвлекаться, нарастающей заинтересованности выступает своего рода нравственными упражнениями, закалкой моральных и волевых привычек, собранности и организованности. Их закреплению способствует запрет определенных действий и поступков на учебно-тренировочных

занятиях, спортивно-массовых мероприятиях, в общественно полезном труде. Специфика занятий хоккеем обуславливает необходимость обязательного проявления подростком воли. Преодоление различного рода трудностей в процессе учебно-тренировочных занятий воспитывает, развивает ее. Лучшие тренеры выделяют тренировку с максимальным напряжением умственных и физических сил как одну из важнейших воспитательных, нравственных задач. Уже сама деловая атмосфера в организации учебно-тренировочной деятельности спортсменов на тренировках: готовность к занятию, четкое традиционное начало, построение, постоянная занятость, максимальная загруженность, полное и рациональное использование каждой минуты тренировочного времени, заинтересованность тренера в успехе каждого - способствуют формированию морально-волевых качеств у подростков.

Таким образом, для младших подростков характерно развитие морально-волевой сферы – настойчивости, упорства в достижении цели, умении преодолевать преграды. Формировать морально-волевые качества у младших подростков возможно в любой деятельности, но особое место в этом отводится физическим нагрузкам и спорту, в том числе и командным видам спорта.

Список использованной литературы:

1. Зимин П.П. Воля и ее воспитание у подростков. – СПб.: Формат, 2011. – 159 с.
2. Попов А.Л. Спортивная психология. – М.: Просвещение, 2009. – 152 с.
3. Шайхтдинов Р.З. Личность и волевая готовность в спорте. – М.: Просвещение, 2007 – 110 с.

Цой Т.И. студент группы с-23с.
Научный руководитель –ст.преп.,магистр Ерубаева Д.Ш.
Карагандинский экономический университет, г.Караганда, Республика Казахстан

БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА В РУКАХ ЗДОРОВОЙ МОЛОДЕЖИ

Здоровье — бесценное достояние не только каждого человека, но и всего общества, это естественная, абсолютная и непреходящая жизненная ценность, занимающая самую верхнюю ступень на иерархической лестнице ценностей, а также в системе таких категорий человеческого бытия, как интересы и идеалы, гармония, красота, смысл и счастье жизни, творчество и ритм. Оно является важнейшей предпосылкой к познанию окружающего мира, к самоутверждению и счастью человека.

Особую актуальонсть в наше время приобретают вопросы о здоровом образе жизни среди молодежи в первую очередь.

Всемирный день здоровья отмечается ежегодно 7 апреля в день создания в 1948 году Всемирной организации здравоохранения. За время, прошедшее с того исторического момента, членами Всемирной организации здравоохранения стали 194 государства мира. Ежегодное проведение Дня здоровья вошло в традицию с 1950 года. Мероприятие проводится для того, чтобы люди могли понять, как много значит здоровье в их жизни. А здравоохранительные организации призваны решить вопрос, что им нужно сделать, чтобы здоровье людей во всем мире стало лучше.

Каждый год Всемирный день здоровья посвящается глобальным проблемам, стоящим перед здравоохранением планеты и проходит под разными девизами: «В безопасности твоей крови – спасение жизни многих», «Активность – путь к долголетию», «Беременность – особое событие в жизни. Сделаем его безопасным», «Защитим здоровье от изменений климата» и т.д.

Здоровый образ жизни — это целая система, концепция жизнедеятельности человека, направленная на сохранение, улучшение здоровья с помощью целого комплекса

мероприятий. Здесь имеются в виду соответствующее правильное питание, адекватные физические нагрузки, моральное состояние и самое главное – отказ от вредных привычек. И только благодаря совместным усилиям, только при солидарной ответственности каждого человека за свое здоровье, мы с вами сможем, сделать очень многое для профилактики заболеваний и укрепления вашего здоровья. А здоровая нация – это основа нашего будущего.

Формирование здорового образа жизни имеет своей конечной целью - совершенствование условий жизнедеятельности на основе молодой науки валеологии как межнаучного направления познаний о здоровье человека, о путях его обеспечения, формирования и сохранения в конкретных условиях жизнедеятельности на основе валеологического обучения и воспитания, включающих изучение своего организма и своей личности, освоение гигиенических навыков, знание факторов риска и умение реализовать на практике весь комплекс средств и методов обеспечения здорового образа жизни.

Молодежь - двигатель прогресса. Молодежь- это будущее и о будущем следует начать заботиться именно сегодня.

Наша Республика Казахстан активно занимается развитием здоровой нации. С момента получения независимости немало казахстанских спортсменов стали обладателями олимпийских медалей. Куда больше спорсменов стали чемпионами мира и континента.

В Казахстане активно развиваются и строятся спортивные площадки ,новые стадионы, спортивные комплексы, оборудованные новейшим инвентарем, позволяющим нашим спортсменам от мала до велика достигать новых уровней в спорте, покорять новые вершины, выводить нашу Республику на мировую спортивную арену.

Студенческая сборная Казахстана с 1992 года участвует во Всемирных зимних Универсиадах. В девяти прошедших соревнованиях спортсмены завоевали 84 медали разного достоинства, почти половину из них Казахстан получил на Универсиаде-2017, которая прошла в Алматы.

Наши казахстанские спортсмены также дают мощную мотивацию для молодежи. Они своим вкладом в молодежь открывают им новые горизонты их возможностей.

В стратегии «Казахстан 2050» особое внимание уделяется спорту. Спорт для казахстанцев становится доступным.

Таким образом для воспитания здорового образа жизни, необходимо проникнуть вглубь самой проблемы. Важно выяснить, что послужило причиной ведения не здорового образа жизни, и что способствует ведению здорового образа жизни. Для выяснения этого, во многих вузах проводится профилактическая работа, направленная на пропаганду здорового образа жизни.

Здоровое, правильное питание – вот ключ к хорошему настроению, лёгкости и красивому телу. Гамбургеры, чипсы, пиццы, газировки, вся эта вредная и тяжёлая еда приводит к лишнему весу, что ведёт за собой меньшее желание двигаться.

Вредные привычки, также необходимо искоренять. Молодёжь считает, что пить, курить это модно, не думая, что наносят вред своему здоровью и своим будущим детям. И этот пример чаще подают взрослые.

Здоровье нашей молодёжи во многом зависит от образа жизни, в частности от привычек. Полезные привычки помогают формированию гармонически развитой личности, а вредные тормозят ее становление. К вредным привычкам можно отнести нерациональный режим дня, нерациональное питание, низкая физическая активность. Но наиболее вредными являются употребление наркотиков, курение, злоупотребление алкоголем. Эти привычки могут, незаметно перерасти в порок, способный испортить жизнь человека.

Список использованной литературы:

1.Стратегия «Казахстан 2050»
2. http://kazorta.org/zdorovoe-pokolenie-zdorovaya-natsiya/
3. https://works.doklad.ru/view/taZlTLv1f1E.html
4.https://liter.kz/ru/articles/show/51577molodezh_osnova_budushih_pobed_kazahstana

Чараева С.А., студент 4 курса
Научный руководитель – канд. пед. наук, доцент Салимова Р.М.
Стерлитамакский филиал Башкирского государственного университета, г.Стерлитамак, Российская Федерация

СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТЬ КАК УСЛОВИЕ СОХРАНЕНИЯ И УКРЕПЛЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ

Согласно концепции долгосрочного социально-экономического развития Российской федерации на период до 2020 года ценность здоровья, пропаганда здорового образа жизни среди населения, внедрение механизмов стимулирования у граждан ответственного отношения к своему здоровью является значимым фактором развития современного общества.

Ценность здоровья, принимаемая отдельной личностью, заставляет её проявлять различные формы активности, связанные с одобряемым обществом образом жизни, становясь основной предпосылкой личностной, профессиональной и социальной успешности человека. Следовательно, одной из важных задач современных образовательных организаций высшего образования – это реализация здоровьесберегающего образования, способствующая поддержанию и укреплению здоровья студентов, осознания ими огромной ценности здоровья.

Студенчество для юношей и девушек – это время новых возможностей и свершений. Однако, многие молодые люди, вступая в новый этап жизни, воспринимают обучение в ВУЗе, как серьёзное испытание, появление больших сложностей на жизненном пути и, испытывая большой страх, волнение и напряжение, очень трудно приспосабливаются к новым условиям. Социальную адаптацию определяют как процесс различного рода изменений в физическом, социальном, экономическом плане, в поведении людей, их взаимоотношениях и культурных предпочтениях, это результат процесса приспособления к отношениям других людей, к новой социальной среде.

Ряд авторов процесс адаптации связывает с понятиями стресса и эмоционального напряжения. Они считают, что в результате «несостоявшейся» адаптации, когда адаптационные возможности не соответствуют образовавшимся условиям жизни, возникает эмоциональное напряжение. Неуверенное поведение, недостаток ресурсов физических или психических, боязнь не реализовать назначенные планы, а также то, что социум может опровергнуть или не принять их, является неоспоримым источником тревоги и стресса.

Таким образом, новые условия и обновлённая окружающая обстановка требует от студентов-первокурсников не только самостоятельности, но и ответственности, самоорганизации, готовности и умения быстро решать возникающие проблемы, следовательно, период адаптации к изменённым условиям жизни и обучения для некоторых молодых людей сопровождается повышением состояния стресса.

По мнению отечественных и зарубежных учёных, высокий уровень стрессоустойчивости и успешная адаптация к новым окружающим обстоятельствам является важнейшим условием полноценной жизнедеятельности и успешности каждого человека. Быстрая и легкая адаптация к обучению в высшем учебном заведении возможна при преодолении стрессовых состояний и требует целенаправленной организации работы по повышению стрессоустойчивости у студентов-первокурсников.

Целью нашего исследования являлось изучение уровня стрессоустойчивости студентов-первокурсников в период адаптации к обучению в ВУЗе.

Для диагностики уровня стрессоустойчивости у студентов первого курса применялся тест на определение стрессоустойчивости личности (Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова).

Обобщенные результаты исследования по данной методике представлены на рисунке 1.

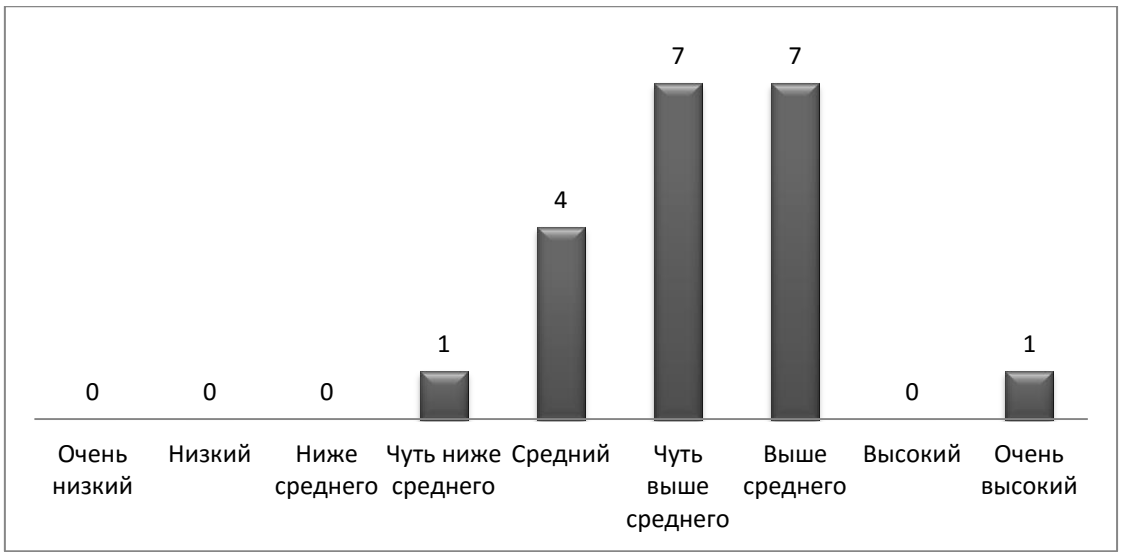

Рис. 1. Уровень стрессоустойчивости студентов первокурсников в период адаптации к обучению в ВУЗе

Исходя из результатов, представленных на рисунке 1, следует отметить, что 14 студентов экспериментальной группы обладают уровнем стрессоустойчивости чуть выше среднего и выше среднего. Один студент отличается очень высоким уровнем стрессоустойчивости. 4 студента имеют средний уровень и один с уровнем стрессоустойчивости чуть ниже среднего.

Следовательно, большинство первокурсников экспериментальной группы характеризуются уровнем стрессоустойчивости чуть выше среднего.

Для определения степени подверженности стрессам мы использовали методику Е.А. Тарасова, которая позволяет выявить не только степень подверженности стрессам, но и их негативных последствий. Степень подверженности стрессам первокурсников представлена на рисунке 2.

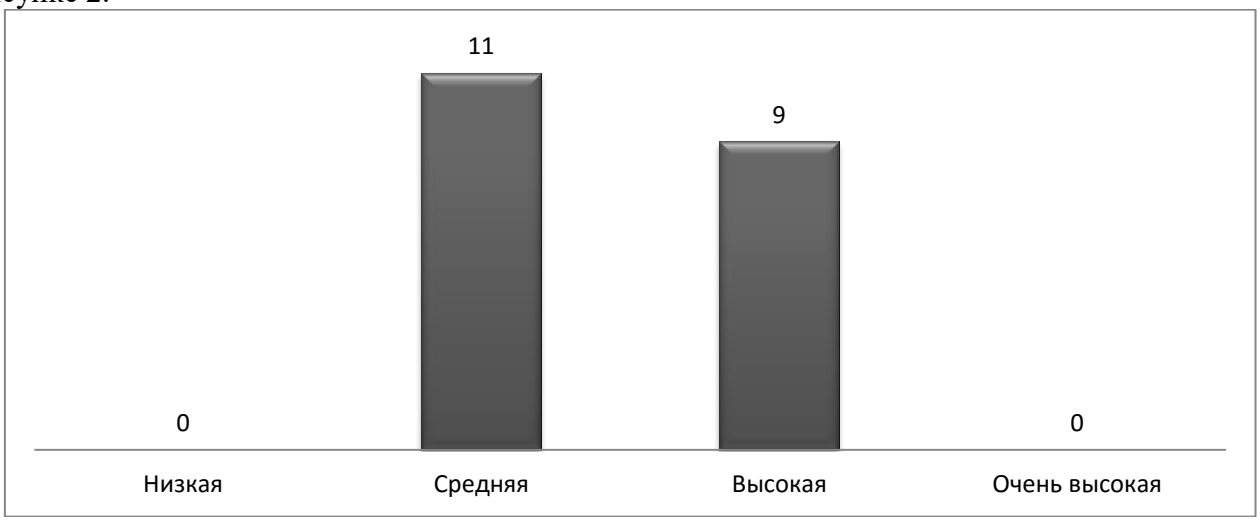

Рис.2. Степень подверженности стрессам первокурсников в период адаптации к обучению в ВУЗе

Исходя из результатов, представленных на рисунке 2, следует отметить, что 9 человек имеют высокую степень, а остальные 11 студентов первокурсников отличаются средней степенью подверженности стрессам, что составляет большинство экспериментальной группы.

Для того, чтобы определить нервно-психическую устойчивость, мы использовали методику «Прогноз». Показатели нервно-психической устойчивости первокурсников представлены на рисунке 3.

Рис.3. Нервно-психическая устойчивость первокурсников в период адаптации к обучению в ВУЗе

Результаты исследования показали, что двое из 23 участников обладают хорошей нервно-психической устойчивостью. 8 студентов отличились неудовлетворительной НПУ, а 10 первокурсников обладают удовлетворительной нервно-психической устойчивостью, что составляет большинство респондентов экспериментальной группы.

Таким образом, анализ полученных результатов подтверждают выдвинутую гипотезу. Действительно большая часть испытуемых обладают чуть выше среднего уровнем стрессоустойчивости. Также респонденты в средней степени подвержены стрессам, а нервно-психическая устойчивость находится в удовлетворительной форме.

Возможно, это связано с тем, что испытуемые совсем недавно сменили свою окружающую обстановку, у них кардинально сменился круг общения, появились новые условия жизнедеятельности, увеличилась учебная нагрузка. Кроме того, многие из них нуждаются в поддержке близких, которые, возможно, не рядом, их тревожит будущее, а также отсутствие привычных друзей и знакомых. Несмотря на то, что нервно-психическая устойчивость в удовлетворительной форме, группе испытуемых все-таки необходима психолого-педагогическая помощь и поддержка для более успешного преодоления стрессогенных факторов. На повышение их стрессоустойчивости будет направлен следующий этап нашей работы.

Изучив особенности стрессоустойчивости первокурсников в период адаптации к обучению в ВУЗе по результатам исследования, предлагаем следующие психолого-педагогические рекомендации:

1. Разработайте последовательный план в своей учебной деятельности и повседневных делах.
2. Старайтесь быть более открытыми и общительными в своём новом окружении одногруппников и преподавателей.
3. Переключайтесь с учебной деятельности на продуктивный отдых, чередуя разные виды деятельности.
4. Старайтесь проявлять гибкость в поведении, адекватно реагируйте на меняющиеся обстоятельства и серьёзные перемены.
5. Принимайте участие в психологическом тренинге по формированию стрессоустойчивости в период адаптации к обучению в ВУЗе.

Шилина И., студентка 2 курса
Научный руководитель – преподаватель Калита В. В.
Частное учреждение Карагандинский медицинский интерколледж, г. Караганда, Республика Казахстан

БУДУЩЕЕ СТРАНЫ В РУКАХ ЗДОРОВО МОЛОДЕЖИ

Здоровье-это состояние полного физического, духовного и социального благополучия, а не только отсутствия болезней и физических дефектов.

Устав Всемирной Организации Здравоохранения(ВОЗ).

Казахстанцы это молодая и динамичная нация, где каждый второй житель республики моложе 30-ти лет. Всем известно, что именно молодёжь - это опора любого государства. На сегодняшний день у нашей страны есть много запланированных целей и задач по социальной модернизации, форсированной инновационной индустриализации и взаимовыгодной экономической интеграции. Казахстан намерен в третьем десятилетии 21 века войти в число развитых стран мира.

В этих условиях большая ответственность возлагается именно на молодёжь, но для того чтобы это дело продолжалось, молодёжь должна быть патриотичной, образованной, профессиональной, здоровой физически и нравственно, конкурентоспособной, социально и граждански ответственной.

Здоровье помогает нам выполнять наши планы, жизненно важные задачи, преодолевать трудности. Именно здоровье это залог полноценной и счастливой жизни. Хорошее здоровье, рационально сохраняемое и укрепляемое самим человеком, обеспечивает ему долгую и активную жизнь. Всем ясно, что не менее значимой группой, предшествующей молодёжи так же являются и дети, так как именно в детском возрасте расставляются приоритеты, от чего зависит будущее страны. Как показывает статистика, молодёжь остаётся группой, наиболее подверженной негативному влиянию вредных привычек (таблица 1).

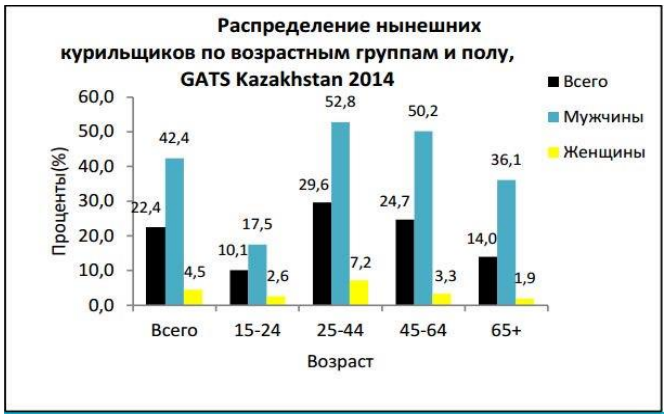

Таблица 1.
Данные о возрастном составе курильщиков за 2014 год

Для борьбы с этим, нужно проводить больше мероприятий и различных тренингов по информированию общества о данной проблеме. Необходимо проводить мероприятия молодёжи, направленные на профилактику табакокурения, алкогольной зависимости и наркомании. По статистике, каждые 6 секунд на планете умирает курильщик от никотинового отравления! Курение приводит к серьезному риску возникновения таких болезней как заболевания лёгких (рак, туберкулёз), заболевания сердечно-сосудистой системы, дыхательных путей, цирроз печени, рак гортани и другие страшные заболевания. Так как в составе, например, сигареты имеются вредные и ядовитые газы, то курильщик в

год, от выкуривания сигарет получает как бы 500 рентгеновских облучений. Причём всем этим негативным эффектам подвергается и независимый человек (пассивный курильщик). Следующая таблица показывает насколько разнится состояние здоровья курящих и некурящих людей, в данном случае школьников:

В течение нескольких лет ученые проводили наблюдения над 200 курящими и 200 некурящими школьниками

Болезни	Курящие	Не курящие
1. Нервные	14%	1%
2. Понижение слуха	13%	1%
3. Плохая память	12%	1%
4. Плохое физическое состояние	12%	2%
5. Плохое умственное состояние	18%	1%
6. Нечистоплотны	12%	1%
7. Плохие отметки	18%	3%
8. Медленно соображают	19%	3%

Таблица 2. Сравнительная таблица состояния здоровья курящих и некурящих школьников

Итак, как нам известно, вредные привычки пагубно отражаются на молодёжи, а значит на стране и её будущем. Но не только сигареты, алкоголь и наркотики влияют на здоровье молодёжи, к вредным привычкам можно отнести и тот факт, что есть много раздражающих факторов, которые вызывают негативные эмоции. Это может быть как просто гнев, неудовлетворённость жизнью, так например и зависть. Почему же это относят также к вредным привычкам? Потому что всё что угнетает организм именно этими привычками, прямо отражаются на умственном восприятии и других социальных проблемах. К вредным привычкам также можно отнести нерациональный режим дня, неправильное питание, низкую физическую активность, что затормаживает развитие личности, а затем и страны в целом. Полезные привычки помогают формированию гармонически развитой личности. Все перечисленные проблемы можно отнести к молодёжи в целом, т е всего мира, а не только Казахстана. Если во всех государствах мира будет здоровая во всех смыслах молодёжь, то будет мир и согласие на всей планете. Всё, что делается сегодня в нашей стране для дальнейшего развития и роста конкурентоспособности экономики, повышения благосостояния граждан, развития человеческих ресурсов, формирования общества всеобщего труда, укрепление казахстанских ценностей и морально-нравственных идеалов - это долгосрочные инвестиции в будущее казахстанской молодёжи, а значит и будущего страны.

В поле реализации нашей молодёжи должна войти пропаганда ценности здоровья и спорта. Спорт в Казахстане сегодня является одной из важных сфер. Глобальные успехи казахстанских спортсменов, наглядно показывают, что парни и девушки, проявляя талант, упорство и трудолюбие, могут добиться высоких результатов.

Почему же мы связываем молодое поколение нашей страны и экономически успех нашего государства? Молодость, по нашему мнению, - лучшее время заняться бизнесом. Достаточно привести несколько примеров:

Эван Шпигель, 27 лет, 4,1 миллиарда долларов. Американский предприниматель, является соучредителем и CEO мессенджера Snapchat. Это популярное приложение он создал сос своими друзьями Реджи Брауном и Бобби Мерфи в 2011 году.

Густав Магнар Витзен, 24 года,1,9 миллиарда долларов. Представитель норвежской золотой молодёжи, один из самых молодых миллиардеров мира. Он обладает 47% акций норвежской компании Salmar,которая является одна из крупнейшей по изготовлению лосося.

Джон Коллисон 21 год, состояние 1,1 млрд. долларов. Джон – один из немногих молодых богачей, кто заработал своё состояние сам, а не получил в наследство или в подарок! Коллисон создал компанию Stripe, которая занимается электронными платежами.

По данным опроса, молодые люди открывают свой бизнес в среднем с 27 лет, к 35 годам они осваиваются и преуспевают. Этими вышеуказанными яркими примерами, хотелась показать, что действительно целеустремлённая и заботливо относящееся к своему здоровью молодёжь, может много достичь в жизни, причем не только на государственном, но и на мировом уровне!

Хотелось бы привести слова академика И.П. Павлова:-«Человек может жить до 100 лет, но мы своей невоздержанностью, своей беспорядочностью, своим безобразным обращением с собственным организмом сводим этот нормальный срок до гораздо меньшей цифры».

Только духовно и физически здоровая молодёжь может достичь экономического процветания, высокого социального уровня, именно тех задач, которые указаны в Стратегии «Казахстан-2050!

СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

Накипова Г.Е.
ПРИВЕТСТВИЕ 3
Жетписбаев Н.А.
«РОЛЬ МОЛОДЕЖНОГО КРЫЛА «ЖАС ОТАН» В РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН 3
Жүнісов С.Т.
ЖАСТАРҒА ҚАМҚОРЛЫҚ ЖАРҚЫН БОЛАШАҚ КЕПІЛІ 4
Коротеева Г.
МОДЕРНИЗАЦИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА «ЧЕРКАСАЙ» - ДЖАЙЛОО – ТУРИЗМ 6
Кусаинова А.
LATINIZATION - THE UNITY OF HISTORY, CULTURE AND LANGUAGE 9
Исина Ж.А.
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕДИАТИВНОЙ ПРАКТИКИ В КАЗАХСТАНЕ 10

1 СЕКЦИЯ. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫҒЫ МЕН ПАТРИОТИЗМІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ

СЕКЦИЯ 1. МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ

Kossayeva L. **14**
SACRED GEOGRAPHY OF KAZAKHSTAN
Nurlankyzy Gainysh
THE “MANGILIK YEL” IS THE BASIS OF THE AWEKENING OF HISTORICAL CONSCIOUSNESS IN INCREASING THE PATRIOTISM OF YOUTH **18**
Zhenisova N. N.
HEALTHY YOUTH – THE BASIS OF THE SUCCESSFUL FUTURE OF THE COUNTRY **20**
Абильдина М.М.
МЕХАНИЗМЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ «МӘНГІЛІК ЕЛ» НА СТРАНИЦАХ УЧЕБНИКОВ **22**
Азине Ш.
МӘДЕНИ МҰРА – МӘҢГІЛІК ЕЛ ҚҰНДЫЛЫҒЫ **26**
Аигозина Ж. Е.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫ РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ **30**
Аймагамбетов А.
ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНДА МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ **32**
К. Айтбай. **34**
«ШАҚШАҚ ЖӘНІБЕК БАТЫРДЫҢ ЕРЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ТАРИХИ МАҢЫЗЫ»
Алимжанов М.Т.

МӘҢГІЛІК ЕЛ КАК АКТУАЛЬНАЯ СТРАТЕГИЯ УКРЕПЛЕНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ПАТРИОТИЗМА **37**
Алтынова А.
АЛАКОЛЬ - БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА **40**
Аманбек Н.Т.
БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ҮЛГІЛЕРІ **43**
Амангельдинов Н.А.
ЖАСТАР АРАСЫНДА МӘҢГІЛІК ЕЛ ТҮСІНІГІНІҢ МӘН-МАҒЫНАСЫ ЖӘНЕ АЛАТЫН ОРТЫ **46**
Амандыкова Т.Д.
ЗНАНИЕ ЯЗЫКОВ КАК ОСНОВА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ **49**
Арманов И.С.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ **51**
Асқарова А.
«ҚОРҚЫТ АТА» КІТАБЫНДАҒЫ КІСІ АТТАРЫ **56**
Аубакирова Н.Қ.
ҮШТҰҒЫРЛЫ ТІЛ – ҚАЗАҚСТАН ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ СТРАТЕГИЯСЫ **62**
Ахметова А.Б.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» – ОСНОВА РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА **66**
Әбжанов Н. Н.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ЖАСТАРДЫҢ ПАТРИОТИЗІМІ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ДАМУ НЕГІЗІ, ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ **69**
Әлкен Т.
МАҒЖАН АУДАРМАЛАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК НЕГІЗДЕРІ **71**
Әшір А.Т.
ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ ҚУҒЫН - СҮРГІН ҚҰРБАНДАРЫ **74**
Байкадамова К.А.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ **76**
Бакен А.
МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ТІЛ КӨРКЕМДІГІ **77**
Белоусова Е.А.
ПАТРИОТИЗМ И НАЦИОНАЛЬНОЕ САМОСОЗНАНИЕ – ПУТЬ К ВОПЛОЩЕНИЮ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» **80**
Беркімбай Ж.
ЖАСТАР - МӘҢГІЛІК ЕЛ БОЛАШАҒЫ **82**
Бидайбаев Б.Б.
МӘҢГІЛІК ЕЛ МАҚСАТЫН ІСКЕ АСЫРУ – ЖАСТАРДЫҢ ҚОЛЫНДА **85**
Болат Д.
МӘНГІЛІК ЕЛ - ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ **87**
Боранкульева Айнұр.
ҚАЗАҚ ЕЛ-МӘҢГІЛІК ЕЛ **89**
Бөкен Ә.Ә.
МӘҢГІЛІК ЕЛ- ЖАСТАР АЗАМАТТЫҒЫН ЖӘНЕ ПАТРИОТИЗМДІ ДАМЫТУ, БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТАРИХИ-МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰМЕТТЕУ ҮШІН НЕГІЗ **92**
Бухарбаев А.Д.
ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ:

ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ **93**
Весела Алексиева Андреева
ЛОГОПЕДИЧНИ АСПЕКТИ НА РЕЛАЦИЯТА БИЛИНГВИЗЪМ - ДИЗГРАФИЯ **95**
Ветущенко Д.
МӘНГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ,ВОСПИТАНИЕ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ **101**
Габитова А.
БАСПАНА – ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙДЫҢ ИНДИКАТОРЫ **106**
Далабаев Н.
ЖОҚТАУ ЖЫРЛАРЫНЫҢ ТАРИХЫ **108**
Даулбаева А.Т.
ҚОҒАМНЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ ЖАСТАРДЫҢ РӨЛІ ЖӘНЕ ОЛАРҒА ДІННІҢ ӘСЕРІ **110**
Джанибекова М.
ҰЛТТЫҚ ИДЕЯНЫҢ МӘНІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **113**
Дубина Л.А.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ, ВОСПИТАНИЯ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ **114**
Ергалиева К.
УЧЕБНАЯ РЕФЛЕКСИЯ КАК СРЕДСТВО САМОРЕГУЛЯЦИИ **117**
Есенбаев Е.С.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ – БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛДЫҢ НАҚТЫ КЕПІЛІ **119**
Еспаева С.Б.
АДАМДАРДЫ САУДАЛАУ ҚЫЛМЫСЫ ҚҰРБАНДАРЫНА ӘЛЕУМЕТТІК КӨМЕК КӨРСЕТУ **121**
Жайлбай О.
МӘҢГІЛІК ЕЛ - ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫҒЫ МЕН ПАТРИОТИЗМІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ,ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРАНЫ ҚҰРМЕТТЕУГЕ ТӘРБИЕЛЕУ **123**
Жанбырбаев Ж.О.
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ **127**
Жумадилда А.Е.
ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМ **129**
Жұмағазықызы М.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ **132**
Зейнуллаева А.Д.
РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЧЕРЕЗ ЗАНЯТИЯ КРАЕВЕДЧЕСКОГО ОТРЯДА «СЛЕДОПЫТЫ» **134**
Зияда А.
ЭТНИКАЛЫҚ ТУРИЗМ **135**
Қадырбай А.
МӘҢГІЛІК ЕЛ- ЕЛ БОЛАШАҒЫ **138**
Каекбердин Ф.Ф.
НАРОДНЫЕ ИДЕИ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В ТВОРЧЕСТВЕ Х.ДАВЛЕТШИНОЙ **140**
Қалыбек Ж.Ж.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТИЗМГЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ НЕГІЗІ **143**
Кенесов Айдос
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒЫТЫ **146**
Кенжехан А.К.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ КОНТЕКСТІНДЕГІ АЛТЫН ОРДА **148**
Ким А.А.
АКТУАЛИЗАЦИЯ ИМИДЖЕВОЙ СТРАТЕГИИ КАЗАХСТАНА В КОНТЕКСТЕ МӘҢГІЛІК ЕЛ **150**
Кожагулова М.С.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» КАК НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **153**
Көшеген Ә.
МӘҢГІЛІК ЕЛ **156**
Кубышкина А., Токарева В.
РАЗВИТИЕ САКРАЛЬНЫХ МЕСТ «УЛЫТАУ» КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ **157**
Қанатқызы А.
ЖАСТАРДЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫҢ НЕГІЗДЕРІ **161**
Құдабай Э.Қ.
МЕНІҢ ЕЛІМІҢ ЕРТЕҢІ – ЕРКІН, БІЛІМДІ ЖАСТАР! **163**
Құсайынов Ә.С., Әлімбай М.Б.
ВЕДОМСТВОЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА КУРСАНТТАРҒА МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫ АЯСЫНДА «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТАРИХЫН» ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ **165**
Макатова А.Е.
О РАЗРАБОТКЕ КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С МОЛОДЕЖЬЮ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ **167**
Макишова Т.
МОЛОДЁЖЬ - ЭТО БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА **169**
Мақан Т.Е.
ЖАСТАРЫ БЕЛСЕНДІ ЕЛДІҢ ЕРТЕҢІ ЖАРҚЫН **170**
Маулитова Б.Е.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЖАСТАРДЫҢ ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛЫ **173**
Мұқашев Е.Ж.
МӘҢГІЛІК ЕЛ: ЖАСТАРДЫҢ БОЛАШАҒЫ **174**
Мұратова Айжан.
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ- ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ ДАРА ЖОЛЫ **176**
Мусина К.
МЫ БУДУЩЕЕ ПОКОЛЕНИЕ НАШЕЙ СТРАНЫ **179**
Мусрепов З.
ПАТРИОТТЫҚ ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ ДАМУ НЕГІЗДЕРІ **181**
Мұратбек З.
МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПАТРИОТИЗМА МОЛОДЕЖИ **182**
Мухитбек Г.А.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ЖАРҚЫН БОЛАШАҚҚА БАСТАР ЖОЛ **185**
Нақыпбеков С.Н.
КУРСАНТТЫҢ ЖӘНЕ СТУДЕНТТІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАСЫ МЕН ҰЛТ ПАТРИОТТЫҒЫН ОЯТУ **188**
Нұрбаева Т.Ғ.
ТҮРКІЛЕРДІҢ ДӘСТҮРЛІ НАНЫМ-СЕНІМДЕРІ АРАСЫНДАҒЫ ЫҚПАЛДАСТЫҚ **191**
Нурмаганбетова А.
БІР СЫҢАРЛАРЫ МАҒЫНАСЫЗ ҚОС СӨЗДЕР **193**
Ныгметдолда Н.
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДАҒЫ ЕЛЖАНДЫЛЫҚ ТАҒЫЛЫМЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ **198**

Рамазанов Ә.Қ.
РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ ПРОБЛЕМАСЫНДАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАР **199**
Рая Рачева Попова
КУКЛАТА КАТО ИНСТРУМЕНТ НА ИНТЕГРАЦИЯТА ПРИ ДЕЦА – БИЛИНГВИ **202**
Речинская А.А.
МӘҢГІЛІК ЕЛ - СТРАНА МЕЧТЫ **204**
Сабытай Р.
ҰЛТТЫҚ САНАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ **206**
Савинов В.
СОХРАНИМ ИСТОРИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ СТРАНЫ **210**
Сайлауова М.
ПАТРИОТТЫҚ, МӘДЕНИЕТТІЛІК, СЫЙЛАСТЫЛЫҚ ПЕН РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ОТБАСЫДАН БАСТАУ АЛАДЫ **211**
Самалова А. Д.
ВОСПИАНИЕ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ **213**
Сапарқызы Ж.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҚҰНДЫЛЫҒЫ – АСТАНА ЕСКЕРТКІШТЕРІНІҢ МИФОЛОГИЯЛЫҚ МӘНІ **215**
Сатмаганбетова А. Ф.
СОБЫТИЙНЫЙ ТУРИЗМ **219**
Саттарова Д.
ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ- ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚУЛЫҚТАР АРҚЫЛЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ **221**
Серикова А.
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ- ҰЛТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ САҚТАУ **223**
Синеева Д.К.
БУДУЩЕЕ СТРАНЫ НАЧИНАЕТСЯ С МОЛОДЕЖИ **225**
Славитеску В К.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» – КОНСОЛИДИРУЮЩАЯ И ОБЪЕДИНЯЮЩАЯ ИДЕЯ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА **227**
Смаилова М.Б.
ТӘРБИЕ. РУХ. МӘҢГІЛІК ЕЛ **229**
Сукуров Д. Т.
ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ **230**
Темиркулов О.Ж.
СТАНОВЛЕНИЕ МНОГОВЕКТОРНОЙ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ КАК ФАКТОР ЭВОЛЮЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **232**
Темиртаева Г.Е.
О РАЗРАБОТКЕ КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ С МОЛОДЕЖЬЮ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ **235**
Төлеукенова Ж.М.
ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ САЛТ-ДӘСТҮРЛЕРДІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ **238**
Тулеева Г.А.
ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ **240**
Тулькубаева Н.Е.
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ **242**
Тыржанова А.
ТӘУЕЛСІЗДІК - АЩЫ ТЕРМЕН КЕЛГЕН ТӘТТІ ЖЕҢІС **244**
Хабиден Ш. М.

СТУДЕНТЕРДІ ӨЗГЕРІСТЕРГЕ ҮНЕМІ БЕЙІМДЕУ ЖӘНЕ ЖАҢА БІЛІМДІ МЕҢГЕРУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ **245**
Хасен Н.Ж.
ТУҒАН ЖЕР – ТҰҒЫРЫҢ! **247**
Цемох П.О.
К ВОПРОСУ О ПАТРИОТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ **250**
Шабденбеков Б.Д.
«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН МӘНІ **252**
Шакенова К.К.
О РОЛИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЦЕННОСТНОГО МИРА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ **255**
Шакенов Р. Д.
ПРЕДМЕТ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА ПРОБЛЕМЫ В ОБУЧЕНИИ И ИХ РЕШЕНИЕ **257**
Ынтымақ М.
ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ РӨЛІ МЕН ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ **260**

2 СЕКЦИЯ. ҚҰҚЫҚТЫҚ ҒЫЛЫМДЫ ДАМЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЖАСТАРДЫҢ КӨЗҚАРАСЫ

СЕКЦИЯ 2. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ: ВЗГЛЯД СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Абильдина А.С.
СУБЪЕКТЫ УГОЛОВНОГО ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ **263**
Ағайдарова А.
СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚ **265**
Адильханов Ж.Т.
ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДІҢ МОНИТОРИНГІ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ, НӘСІЛДІК ЖӘНЕ ДІНИ НЕМЕСЕ ӨҢІРАРАЛЫҚ ӨШПЕНДІЛІК НЕМЕСЕ ӨШПЕНДІЛІК СЕБЕПТЕРІ БОЙЫНША ЖАСАЛАТЫН ҚЫЛМЫСТАРҒА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ **268**
Адильханов М.Т.
ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АШЫЛУЫН БАҚЫЛАУ **270**
Аймурзинова Г.
ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДА МОЛОДЕЖИ **272**
Айтмамбетова К.А.
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **275**
Алимбаева М.
ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕСТЕ ДӘЛЕЛДЕУДІҢ МАҢЫЗДЫ БІР ТӘСІЛІ ОҚИҒА БОЛҒАН ОРЫНАН АЛЫНҒАН ҚЫЛМЫС ІЗДЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ **277**
Алимхан Е.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖҰМЫССЫЗДЫҚТЫҢ СЕБЕПТЕРІ **279**
Алимхан Е.
САҚТАНДЫРУДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ **282**
Аманбаева З., Толеутаева А.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРУДА **286**
Аманбек А.А.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН

КҮРЕСТІҢ ЖАЙ-КҮЙІ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ **289**
Аманжол Ж.
АДАМНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫН ШЕКТЕУ ТҮСІНІГІ МЕН НЕГІЗДЕРІНЕ ҚАТЫСТЫ ӨЗЕКТІ ОЙЛАР **291**
Афгонов С.Х.
ТАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЕЙ ПО ДЕЛАМ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ **293**
Әбдіреева Қ.О.
КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ПРОФИЛАКТИКАСЫ **295**
Әбдіреева Қ.О.
ҚОҒАМҒА ЖАТ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚПЕН ЖАСӨПІРІМДЕРДІ АНЫҚТАУ БОЙЫНША ІІО-НЫҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ІСТЕРІ ЖӨНІНДЕГІ БӨЛІНІСТЕРДІҢ ҚЫЗМЕТІ **297**
Әдиева Ж.М.
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ: ВЫЗОВЫ ВРЕМЕНИ **300**
Барсов А.С.
CREATIVE INDUSTRIES AS A NEW ENGINE OF GROWTH AND VEHICLE FOR STRUCTURAL TRANSFORMATION **302**
Бергенова Ф.
ҚҰҚЫҚБҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ ШАРАСЫ РЕТІНДЕГІ ЗАҢДЫ ЖАУАПКЕРШІЛІКТІҢ ҚОҒАМДА АТҚАРАТЫН РӨЛІ **305**
Бокачева А., Жакупов А.Б.
КЛОНИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕКА В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **306**
Боярская А.Д.
КЛОНИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕКА В УГОЛОВНОМ КОДЕКСЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **308**
Вагина А.Е.
ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА **310**
Висмурадов М.С.
РОЛЬ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ДЕЛАМ ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ **312**
Дик И.Н.
ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОГО ЭТАПА ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧЕСКОЙ КОМБИНАЦИИ ПО ЗАДЕРЖАНИЮ ВЗЯТОЧНИКОВ С ПОЛИЧНЫМ **315**
Досымханова М.
МЕДИАЦИЯНЫҢ ЖАНЖАЛДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕГІ СИПАТЫ **317**
Егизбаева А.
ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ӘРЕКЕТ РЕТІНДЕ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМНЫҢ ӘЛЕМЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАРЫМ- ҚАТЫНАСТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ **320**
Eleubekova N.E.
THE ROLE OF THE CUSTOMS SERVICE IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN **323**
Жақан Г.Б.
АДАМ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ **325**
Жақып М.
БАЛАЛАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ **327**
Жасымбеков Д.

АРДЫҢ ШЫҢЫ-АТА ЗАҢ **330**
Жетпіс А.
КЕДЕН ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕБАСҚА ҚҰҚЫҚ САЛАЛАРЫМЕН ҚАРЫМ ҚАТЫНАСЫ **331**
Исина Ж.Е., Громов В.В.
СЛУЖБА В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ КАК РАЗНОВИДНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ **333**
Искаков А.М.
МЕТОДИКА РАССЛЕДОВАНИЯ КРАЖ **337**
Калиева Д.А.
ТЕРГЕУЛІК ЭКСГУМАЦИЯЛАУДЫҢ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІНІҢ ПРОЦЕССУАЛДЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ **338**
Камекова С.Б.
THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IS A STRONG BASIS FOR PUBLIC CONSTRUCTION, SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT **341**
Камекова С.Б., Щербина Е.В.
ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ **342**
Каражигитов К.М.
ВЕДОМСТВЕННЫЙ ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОНТРОЛЬ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЗАКОННОСТИ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ **344**
Карашева Д.
ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҒЫ: ҚОРҒАУ МЕН РЕТТЕУ МӘСЕЛЕСІ **346**
Кимяев А.С.
К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ **350**
Кожина Л.
КЕДЕН ІСІ САЛАСЫНДАҒЫ КОНТРАБАНДАМЕН КҮРЕС ЖҮРГІЗУ МӘСЕЛЕЛЕРІ **353**
Қуан М.С.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ МЕНШІК САЛАСЫНДАҒЫ ҚАТЫНАСТАРДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ ЖӘНЕ ЕЭО ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕР АЯСЫНДАҒЫ ОТАНДЫҚ ЗАҢНАМАЛАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ **356**
Куанышбеков Д.Б.
БЛОКИРОВКА ЗАПРЕЩЕННЫХ РЕСУРСОВ ИНТЕРНЕТА ГОСУДАРСТВЕННЫМИ КОНТРОЛИРУЮЩИМИ ОРГАНАМИ И АНАЛИЗ СПИСКА ЗАБЛОКИРОВАННЫХ САЙТОВ **358**
Кусаинова И.А. **363**
ШЕТЕЛ АЗАМАТТАРЫ МЕН АЗАМАТТЫҒЫ ЖОҚ АДАМДАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ
Кутжанов Д.
ЭСКРОУ-СЧЕТА В ДОЛЕВОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ **365**
Ломпартер Н.В.
КАК НЕ СТАТЬ ЖЕРТВОЙ МАНИПУЛЯЦИЙ? **367**
Маданиятулы Ж.
СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ **370**
Маханов Б.А.
ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ӨНДІРІСІНІҢ ҚИСЫНДЫ МЕРЗІМДЕ ӨТУ ҚАҒИДАТЫ **373**
Мустафинов К.Х.
ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ ЗА НЕЗАКОННОЕ

ПРИМЕНЕНИЕ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ **374**
Мырзагулов А.А.
ПРОФИЛАКТИКА ПРАВОНАРУШЕНИЙ КАК ОСНОВНАЯ ФУНКЦИЯ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ ПОЛИЦИИ. **377**
Мырзагулов А.А.
АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ ПОЛИЦИИ **379**
Нақыпбеков С.Н.
ӘСКЕРИ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚБОЙЫНША СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕУ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ ЗЕРТТЕУ МЕН СОТ САРАПТАМАСЫН ӨТКІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **381**
Насыр Ж.
ЖЕДЕЛДЕТІЛГЕН СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ ТӘРТІБІНДЕ ҚЫЛМЫСТАР БОЙЫНША ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ **384**
Нахалов В.Ю.
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **385**
Оразбаева Л.
ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ **388**
Петрова А.
ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОВЕДЕНИЕ ДО САМОУБИЙСТВА **390**
Разживаева А.В.
ОСОБЕННОСТИ ПРЕДЪЯВЛЕНИЯ И РАССМОТРЕНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ИСКА ПО ДЕЛАМ ЧАСТНОГО ОБВИНЕНИЯ **392**
Рахат А.
ҚҰҚЫҚТЫҚ НИГИЛИЗМДІ ЖОЮҒА ҚАТЫСТЫ ӨЗЕКТІ ОЙЛАР **397**
Сейіл М.
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДАУЛАРДЫ БЕЙБІТ ЖОЛМЕН ШЕШУ ТӘСІЛДЕРІ **398**
Семейбаев С.К.
О ПРОТИВОДЕЙСТВИИ КОРРУПЦИИ В КАЗАХСТАНЕ **404**
Сериков С.В.
К ВОПРОСУ О ПРАВОВОМ ПОЛОЖЕНИИ ГРАЖДАН НА АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ВОИНСКОЙ СЛУЖБЕ **406**
Смаилова А.С.
ШКОЛЬНАЯ МЕДИАЦИЯ – СПОСОБ РАЗВИТИЯ ВОССТАНОВИТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ **409**
Совет Д., Хамит К.
К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ КОНСТИТУЦИИ **411**
Сулейменова Ә.
МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСУ МӘСЕЛЕЛЕРІ **413**
Сыбатова М.Э.
НЕКОТОРЫЕ КОЛЛИЗИИ В ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ПРАВЕ **415**
Танибеков Н.Б.
ҚЫЛМЫСТЫҚ - ПРОЦЕСТІК МӘЖБҮРЛЕУ ШАРАСЫНДАҒЫ ЖЕТКІЗУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ. **417**
Толегенова А.
ЛАҢКЕСТІК ЖӘНЕ ДІНИ ЭКСТРЕМИЗММЕН КҮРЕСУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ӘРЕКЕТТЕСТІГІ. **418**
Толепбергенов Д.Е., Горбачева А.А.

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ БОРЬБЫ С ГРУППОВОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ **423**
Төлеуханов М.
СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН ЖАСАЛАТЫН ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫ **425**
Уабов Ж. Б.
ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РК **427**

3 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИДЕЯЛАР, ТӘСІЛДЕР МЕН ШЕШІМДЕР

СЕКЦИЯ 3. МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ, ПОДХОДЫ И РЕШЕНИЯ

Абдрашитова А.А.
МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО **431**
Абдыкаримова А.Е.
ҚОНАҚ ҮЙ ЖӘНЕ МЕЙРАМХАНА КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ ЖЕТІЛУІ **433**
Алимхан Е.
АГРАРЛЫҚ СЕКТОРДА КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМЫТУ БАҒЫТТАРЫ **436**
Аманова А.Қ., Муратбаева А.К.
ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІ – ЕЛІМІЗДІ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ КӨЗІ **438**
Ахметбеков А.Н.
ЖАҢА КҮН, ЖАҢА МҮМКІНДІК - ТАБЫСҚА БАСТАР ЖОЛ **441**
Әшір А.Т 1 курс студенті
ҚОНАҚ ҮЙ ПЕРСОНАЛЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАСҚАРУ **443**
Бексултанова А.
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМНІҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТУРИЗМ ЖІКТЕУІНДЕГІ АЛАТЫН ОРНЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ **445**
Белгибаева А.
“GOOD JOB”- КӘСІПОРЫНДАРДА ПЕРСОНАЛ ЕҢБЕГІН МОТИВАЦИЯЛАУЛАУҒА БАҒЫТТЫЛҒАН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМША **449**
Ботнаренко Н.
ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **451**
Владилен Л., Акимжанова Д.
ПРЕДЛОЖЕНИЕ НОВОГО СТРАХОВОГО ПРОУКТА ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРИБЫЛЬНОСТИ КОМПАНИИ **455**
Гаджизаде А.
НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РЕПСУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **458**
Детков В.С.
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ. (КОФЕЙНЯ) **459**
Джумагалиева С., Герасименко Е.
ЭКОНОМИКА ВПЕЧАТЛЕНИЙ **463**
Джураева З. Ф.
ИНТЕГРАЦИЯ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В ЕАЭС, КАК НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ БИЗНЕС-РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ **466**
Ермек М.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТУРИЗМ: МӘНІ, ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ, НЕГІЗГІ ҰСТАНЫМДАРЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ **468**
Жақсылық Ж.С.
PROBLEMS AND PERSPECTIVE OF HOTEL DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN **472**
Жанатбек Д.
БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН САЛЫҚ САЛУҒА ЕНГІЗУ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ ЖӘНЕ КЕМШІЛІКТЕРІ **476**
Жұмабек Н.
РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ РК В ДОЛГОСРОЧНОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ ЗА СЧЕТ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ КАЗАХСТАНЦЕВ **478**
Жұмагелдіқызы Е.
ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕГУЛИРОВАНИЯ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **480**
Жуманова Ж.К.
ДВОЙСТВЕННОСТЬ ПОЛОЖЕНИЯ МОЛОДЕЖИ НА РЫНКЕ ТРУДА **483**
Ильенкова К.М.
АССОРТИМЕНТ ТОРГОВОЙ КОМПАНИИ И ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ ФАКТОРОВ НА ПРОЦЕСС ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ ПОКУПАТЕЛЕМ О ВЫБОРЕ ТОВАРА **485**
Калдарова А.
ИННОВАЦИИ В САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ **487**
Кали С.
ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ **491**
Кенжебек Ә.С.
ЕЛДІҢ КЕМЕЛ БОЛАШАҒЫ – ЖАСТРАДЫҢ ҚОЛЫНДА **494**
Керей А.Ж.
ТУРИЗМДІ ДАМЫТУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ НЕГІЗДЕРІ **496**
Кусаинова С.Х.
ГОД МОЛОДЁЖИ ОТКРОЕТ НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **499**
Kirsanova K.A.
FACTORS OF FORMATION OF COMPETITIVENESS OF A TOURIST PRODUCT IN THE MARKET OF GASTRONOMIC TOURISM **501**
Лисина Т. С.
БАНКРОТСТВО ПРЕДПРИЯТИЙ И ЕГО ПРОФИЛАКТИКА **504**
Лукша А.С.
МОЛОДЕЖНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО КАК НАЦИОНАЛЬНАЯ ДОКТРИНА МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ **506**
Мамалинова А.Ж.
РОЛЬ ТРАНСПОРТНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ТУРИЗМЕ **508**
Мейраш Н.Б.
ЖАСТАР ЖЫЛЫ ЖАСТАРҒА ҚАНДАЙ МҮМКІНДІКТЕР БЕРЕІДІ? **512**
Мінажат Ш.С.
ШЕТЕЛ ҚОНАҚ ҮЙЛЕРІНІҢ ТИПОЛОГИЯСЫ **515**
Makhmutova M.M .
YOUTH AND ENTREPRENEURSHIP: INNOVATIVE IDEAS, APPROACHES AND SOLUTIONS **518**
Никитин К.
ПУТЬ К УСПЕХУ СО СТУДЕНЧЕСКОЙ СКАМЬИ **520**
Nagmanova K.
FEATURES OF FOOD INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN **523**

Оразбай Ж.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСНЫДАҒЫ ҚАЛДЫҚТАРДЫҢ ҚАЙТА ОҢДЕЛУІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ **525**
Панкова А., Кан Я.
СЕТЕВОЙ МАРКЕТИНГ **527**
Панферова А.
ОСОБЕННОСТИ СЕРВИСНЫХ УСЛУГ В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА **530**
Панчулидзе М.
ПЕРСПЕКТИВЫ ТУРИСТИФИКАЦИИ КАЗАХСТАНА **534**
Раймканова З.Б.
МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ, ПОДХОДЫ И РЕШЕНИЯ **537**
Рашкявичуте Ф.
ПРОБЛЕМЫ КАДРОВОЙ ОБЕСПЕЧЕННОСТИ РЕСТОРАННОГО БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ. **540**
Романов А.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИЗМДІ ДАМЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ **542**
Сағынтай Г.Д.
ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИДЕЯЛАР, ЖОЛДАРЫ ЖӘНЕ ШЕШІМІ **546**
Садирбекова М.
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА **547**
Серпаева А.
ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТИ ПРИ ОТКРЫТИИ РЕСТОРАНОВ **550**
Серікбол Б., Романов А. Гун А.
VR-ШЛЕМ КАДРЛАРДЫ ТАҢДАУДАҒЫ ЖАҢА ЖОЛ **554**
Satmaganbetova A.F.
LOGISTIC APPROACH TO THE MANAGEMENT OF TOURISM ACTIVITIES **557**
Ташкенбаева А.М, Руссол А.А., Лысова А.
МОЛОДЕЖЬ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО **560**
Темирханова Д.
ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ КӘСІПТІК ШЕБЕРЛІГІН ҚАЛЫРТАСТЫРУ **562**
Третьяков Д.
МЕТОДЫ ПРОДВИЖЕНИЯ РЕСТОРАННЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ КРИЗИССА **565**
Төлеубай Ж.С.
ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК **568**
Төлеухан Е.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИЗМДЕГІ КӨЛІК ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫ. **570**
Филиппова Е.В.
КОНСТРУКТИВНЫЙ ТИП САМОУТВЕРЖДЕНИЯ И ПОЗИТИВНОЕ САМООТНОШЕНИЕ ПОДРОСТКОВ КАК ПРЕДДПОСЫЛКА УСПЕШНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА **572**
Хван Д.К.
ӨНДІРІСТІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ТАУАРЛАР МЕН ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ **574**
Ходаренко Д.
МЕТОДЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ И УЛУЧШЕНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КАЧЕСТВА ОБСЛУЖИВАНИЯ РЕСТОРАННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ **576**
Шубаева Ә.Ж.

ЖАСТАР ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК 581
Цай А.Ю.
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ENTREPRENEURSHIP FOR KAZAKHSTAN YOUTH 583
Ибыкенова А.
ОРГАНИЗАЦИЯ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ГОСТИНИЦАХ 584

4 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМЫТУ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 4. ВОПРОСЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Абдикаримов А. С
ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ И ПРАВОВОЕ ВОСПИТАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ 588
Алдабергенов А
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АЗАМАТТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАЛУЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ 589
Алиаскарова К.Ж
ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ 591
Амангельдиева Айгерім, Әленова Інжу
ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСТЕГІ РОЛІ 594
Амангельдиева А.
ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ 597
Андросова Н.А
ВОПРОСЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ 599
Арзакуова А.,Жакупова А.,Авгонов С.Х
МОЛОДЕЖНАЯ ПОЛИТИКА СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАН 601
Ахметов А.
ИСТОРИЯ КОНСТИТУЦИОННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВНЕНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТА 603
Авгонов С.Х
ТАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЕЙ ПО ДЕЛАМ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ 605
Әділдәбеков Д.Б
ФОРМИРОВАНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ 607
Байгазиева Н.А
АДАМГЕРШІЛІК-РУХАНИ ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ 608
Балкыбекова Ж.М.
ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ 611
Бессонова Ю.Е
ОСОБЕННОСТИ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ 614
Гопп Н. И
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ВЫБОРА ПРОФЕССИИ XXI 617
Диханбай А.А
ЖАСТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАСЫ 619

Доциева К.
ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ РК **621**
Жақыпбекова З.
БОЛАШАҚ ЗАҢГЕРЛЕРДІҢ ТІЛ МӘДЕНИЕТІ **624**
Жандылдина А.К.
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЕЛ ЕРТЕҢІ **626**
Жамбекова Д.
ЖАС ҰРПАҚҚА РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІКТІ ТӘРБИЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ **627**
Зейнурова Б.Т
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАСТАРЫ АРАСЫНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІ **630**
Калинчева И
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЁЖИ И ЕЕ РОЛИ УКРЕПЛЕНИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА РЕСПУБЛИК КАЗАХСТАН **632**
Кадирбекова Т., Серикбаева Д.
ВОПРОСЫ ДУХОВНО- НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ **634**
Қанатұлы.Ж.
ГУМАНИСТІК ПЕДАГОГИКАНЫҢ ТАРИХИ АСПЕКТІЛЕРІ **636**
Ким В.Ю
ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ У СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА НА ЗАНЯТИЯХ САМОПОЗНАНИЯ **638**
Кубекова Н.М
ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАСЫ ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫҢ ФОРМАСЫ РЕТІНДЕ **640**
Калиева Д.Б.
О ПРОБЛЕМАХ НРАВСТВЕННОГО И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ **643**
Мамырхан М
ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМЫТУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ **646**
Мереке А.М.
ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ҚҰҚЫҚТЫҚ НОРМАТИВТІК ҚҰЖАТТАРДЫҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ **649**
Мыктыбай С.М
СТАНОВЛЕНИЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ К СОТРУДНИКА ПОЛИЦИИ ГРАЖДАН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **651**
Нахалова Е.Ю., Эрмакова Е.Р
ПРОБЛЕМА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ **653**
Нургалиев Т.М
ПРИОРИТЕТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА В РАМКАХ ГОДА МОЛОДЕЖИ **655**
Пасичник С. А
ВОЗМОЖНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ **657**
Сабыржанова Т.С.
ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ **659**
Садыкова А. Ж.
РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ **661**
Санат М.С
ЖАСТАРДЫ РУХАНИ – АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ **663**

Сынабек А.А
О РОЛИ ТРАДИЦИЙ В МОРАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ **666**
Соловых В.А., Джаксылыков А.Н
ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ **669**
Тулегенов Ж. Е
СЕМЬЯ-ОСНОВА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ **671**
Тумакова М. А
ВЛИЯНИЕ СМИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИДЕАЛОВ МОЛОДЕЖИ **673**
Толеубеков Н.
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ ГРАЖДАН РК **674**
Төлеухан Ә.
ҚОҒАМНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ӨМІРІН ЖЕТІЛДІРУДЕГІ ҚҰҚЫҚТЫҚ САНАНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ **676**
Такей Бекарыс
БӨТЕННІҢ МҮЛКІН ҰРЛАУДАҒЫ НИЕТ ПЕН МАҚСАТ **678**
Төлеген Д.Е., Рашатова Ж.Ж., Жарылғасын Н.Н.
ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МЕН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ **681**
Усип М.
ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ **683**
Фоминцев М.С
ВОПРОСЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПРАВОВОГО РАЗВИТИЯ МОЛОДЁЖИ **686**
Хасенова А.Е., Авгонов С.Х
ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ **688**
Шалова А.
ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМУЫ МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ ТӘРБИЕСІ **690**
Шайкенова Н.
ЭКОНОМИКАЛЫҚ КОНТРАБАНДА ҚЫЛМЫСЫНЫҢ АЛДЫН-АЛУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ **693**
Шингисова М.
МЕНШІККЕ ҚАРСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ **695**

5 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫҢ ИННОФАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

СЕКЦИЯ 5. ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Агаркова А.А.
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕХАНИЗМА ВОВЛЕЧЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ИННОВАЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КРУПНЫХ КОМПАНИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН **699**
Амантаев Б.Т Әбдікәрім Д.Е.
КОММЕРЦИЯЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАҒАЛАУ **701**

Әмзеева Қ.А.
ПЛАСТИКАЛЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ ЕКІНШІЛІК ӨҢДЕУ **704**
Ермек М.Е., Бексултанова А.
МОБИЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ «ТУР ГИД» ДЛЯ УМНЫХ ГОРОДОВ КАЗАХСТАНА **706**
Болат К.
ТУРИЗМДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ЖҮЙЕ **711**
Василиади Д. В.
ФЕРМЕНТАЦИЯ ЧАЯ **714**
Габбасов Ч.Г.
ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ **717**
Гапеев А.С.
АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА «МУЗЫКАЛЬНЫЙ МАГАЗИН» **720**
Гопп Н. И.
ГМО – УСОВЕРШЕНСТВОВАННАЯ ФОРМА СЕЛЕКЦИИ **722**
Григорьева А.С.
К ВОПРОСУ ОБ УПРАВЛЕНИИ ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМИ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ И ИХ РОЛИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ **724**
Жакей А.Е.
ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ МОЛОДЕЖИ В ИННОВАЦИЯХ **727**
Жамиева А.С.
ПРЕИМУЩЕСТВА ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИЕ В КОЛЛЕДЖЕ **729**
Жанибекова Н., Рахматулла Ж.
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ДАМУЫН ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ **732**
Жолдыбай А.Е.
МОБИЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ «DIGITAL UNIVERSITY» -ЦИФРОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ УПРАВЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ **735**
Зарутай А.Р.
ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КОЛЛЕДЖА КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА **739**
Землянушкин Н.И.
СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИИ DATA-MINING **742**
Ильин С. Э.
ОРГАНИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА МАТЕРИАЛЬНО-ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ **744**
Исатаев Ш.
АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ СПОСОБ ОБОГРЕВА-ОТОПЛЕНИЕ С ПОМОЩЬЮ ЛЬДА **747**
Карбозова А.А.
BLUETOOTH ЧИП КАК ИННОВАЦИОННАЯ БИЗНЕС ИДЕЯ. НЕДОРОГОЙ АНАЛОГ GPS ТРЕКЕРОВ. МАЯЧКИ В КОШЕЛЕК, НА КЛЮЧИ, У РЕБЕНКА, В ТРАНСПОРТЕ **750**
Кәрімова Н.Н.
ЖАСТАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ **752**
Касенхан Р.П.
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМ ОСВЕЩЕНИЯ АВТОМОБИЛЬНЫХ ДОРОГ **754**
Ким М.С.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ПОКОЛЕНИЙ В НАУКЕ КАК ФАКТОР АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ **757**
Кудайбергенова Ж.Б.
ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **759**
Мерекеева Л.К.
ТАУАРЛАР МЕН ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ ЖӘНЕ ӨНДІРІСТІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ **762**
Nazarbekova A.T. and Ahmetzhanova S.B.
INNOVATION AND YOUTH **765**
Павлов Н.И.
МОЛОДЁЖЬ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ГРУППА И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЕЁ РОЛИ И МЕСТА В ОБЩЕСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ, СУБЪЕКТОМ КОТОРОГО ОНА ЯВЛЯЕТСЯ **767**
Рахман Ә.К.
АНАЛИЗ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ УТИЛИЗАЦИИ ТБО С ПРИМЕНЕНИЕМ ТЕХНОЛОГИИ МИКРОБИОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕГРАДАЦИИ **769**
Сатмагамбетова А.Ф.
«SACRAL» МОБИЛЬНОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ ДЛЯ ПУТЕШЕСТВИЯ ПО САКРАЛЬНЫМ МЕСТАМ КАЗАХСТАНА **772**
Тажкен Айдос Даулетханулы
ПУТИ СТИМУЛИРОВАНИЯ И ПОДДЕРЖКИ НАУЧНО - ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **777**
Толебекова Ж., Тлешбекова А.Акмурат А.
ВЛИЯНИЕ ИНВЕСТИЦИИ ДЛЯ РОСТА ЭКОНОМИКИ В ГОСУДАРСТВЕ **779**
Толыбаева И.С.
ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ IT В КАЗАХСТАНЕ **782**
Түсіпбеков М.К.
ПРАВОСОЗНАНИЕ КАК ЭЛЕМЕНТ ИННОВАЦИОННЫХ ИДЕЙ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ **784**
Шайхенов Б.Е.
СВЕРХПРОВОДИМОСТЬ ОТ РТУТИ ДО НИОБИЯ **787**
Шәкен Қ., Балтабаев Ғ.
ХАЛЫҚТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІН МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДЫҢ МЕХАНИЗМДЕРІ **789**
Шарафисламова И.
СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ **792**

6 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ

СЕКЦИЯ 6. ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ

Абатова С.
АДАМНЫҢ ЕҢ ҚЫМБАТ – БАЙЛЫҒЫ - ДЕНІНІҢ САУЛЫҒЫ **798**
Аббасов А.А.
ҚИМЫЛ ТАПШЫЛЫҒЫ- ӨРКЕНИЕТ АУРУЫ **800**
Әбдраш Г.И.
ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ **803**
Абдуллина Г.М.

ДИАГНОСТИКА ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВОЙ СФЕРЫ ПОДРОСТКОВ, СКЛОННЫХ К КОМПЬЮТЕРНОЙ АДДИКЦИИ **804**
Авраменко А.А.
СПОРТ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА **807**
Авраменко В.А.
РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ В ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ **809**
Аксёнова М.В.
ЗДОРОВЬЕ МОЛОДЫХ – ПРОЦВЕТАНИЕ СТРАНЫ **812**
Ақбергенова З.С.
АДАМ АҒЗАСЫНА ФАСТФУДТЫҢ ӘСЕРІ **814**
Алдакеш А.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ЗДОРОВИЕ ПОКОЛЕНИЕ **817**
Альханова Е.Ж.
АҚМОЛА ОБЛЫСЫНЫҢ АТМОСФЕРАЛЫҚ АУАСЫНЫҢ ЛАСТАНУ ДЕҢГЕЙІ **818**
Арсентьева А.А.
ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ В УСЛОВИЯХ ДЕТСКОГО САДА **822**
Аужанова Д.Е.
МОЛОДЕЖЬ – ЗА ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ **824**
Әлкен Т.
ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ПРИРОДЫ КАК СРЕДСТВО ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ **826**
Балкыбекова Ж.М.
ЖАСТАР ДЕҢСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ БАСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ **827**
Басова А.Д.
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ СПОРТИВНЫЕ ТРАВМЫ И ОКАЗАНИЕ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ **830**
Батықова Ә.Е.
СТУДЕНЧЕСТВО И ЗДОРОВЬЕ **831**
Батырбекова Б.К.
ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ – ВАЖНЕЙШИЙ ПРИОРИТЕТ ПОЛИТИКИ **832**
Бахсултанова А.Е.
ТУРИЗМ И ГАРМОНИЧНОЕ РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ **834**
Березюк А.А.
HEALTHY YOUTH IS THE KEY FACTOR OF A SUCCESSFUL FUTURE. **835**
Бондаренко Александр
ДВИЖЕНИЕ И ЗДОРОВЬЕ **839**
Вольф Милена Витальевна
ПРОФИЛАКТИКА СТРЕССА СРЕДИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ **840**
Гарт П.О.
МОЛОДЕЖЬ И СПОРТ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН **842**
Гисс Н.О .
СПОРТ – НАЧАЛО НОВОГО **844**
Данникер А.В.
ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ БУДУЩЕГО НАЦИИ **845**
Елдосова А.К.
КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРДЕ ТЕЗ ТАМАҚТАНУДЫҢ ЗИЯНЫ **848**
Епишко А.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **850**
Ерғали Амага

ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **852**
Ердаулетқызы Әсел
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА БУДУЩЕГО СТРАНЫ. **854**
Еркін Е.Ғ.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО КАЗАХСТАНА **857**
Еркинов Е.Е.
СПОРТИВНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА **860**
Есжанова А.
ЖАСТАР - ҚОҒАМЫМЫЗДЫҢ ҚУАТТЫ ТОБЫ РЕТІНДЕ **861**
Жакупова А.
ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ПОТРЕБНОСТЬ ОЮЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ **863**
Жанарбек Ө.
ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ - ҰЛТ БОЛАШАҒЫ **864**
Жарылғапова М.Е., Кенжеғұл А.А.
КОФЕ СУСЫНЫНЫҢ САПАСЫ ЖӘНЕ АДАМ АҒЗАСЫНА ӘСЕРІ **868**
Жандылдина Аяулым Қуанышқызы
МӘҢГІЛІК ЕЛ – ЕЛ ЕРТЕҢІ ДЕНІ САУ ЖАСТАР **871**
Зверева Л.С.
ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ **873**
Игенова Зарина
ҚОҒАМ АЙНАСЫ-АДАМ ДЕНСАУЛЫҒЫ **874**
Исина Ж.Е.
ЗДОРОВОЕ ПОКОЛЕНИЕ - ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ **875**
Караман С.Е.
ИЗБЫТОЧНЫЙ ВЕС – ВРАГ ЗДОРОВЬЯ **876**
Карамурзинова Гаухар
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **878**
Каткова Я.В.
ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ **880**
Кеңшілік А.Е.
ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ **882**
Кикимова Г.
ФОРМИРОВАНИЕ ЗОЖ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ **884**
Климова М.М.
ВЛИЯНИЕ ХИМИЧЕСКИХ МУТАГЕНОВ В ПРОДУКТАХ БЫСТРОГО ПИТАНИЯ НА ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА **886**
Ковалева К. И.
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ **889**
Каргаполова С.С.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ **890**
Құрманова А.Б.
САПАЛЫ ӨНІМ – САЛАУАТТЫ ТАМАҚТАНУДЫҢ КЕПІЛІ **892**
Кулямирова Б.
ИЗБЫТОЧНЫЙ ВЕС- ВРАГ ЗДОРОВЬЯ **894**
Магрупова Арина
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **895**
Максутова А.М.

УСВОЯЕМОСТЬ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ **897**
Медведева А.С.
ДЫХАНИЕ-СИНОНИМ ЖИЗНЬ **900**
Моисеева М.А.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЁЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **901**
Мурзина В.
ПРИВИТИЕ НАВЫКОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ В РАМКАХ ЭКСПЕРИМЕНТА ПО ВОЛЕЙБОЛУ СРЕДИ ДЕВУШЕК. **904**
Мубарак А.Е.
ДЕНІ САУ ҰРПАҚ- ҰЛТ БОЛАШАҒЫ **908**
Назарук А.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО
БУДУЩЕГО СТРАНЫ **911**
ОмароваД.Н. ,Омарова Д.Н.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **912**
Омарова А.К.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **914**
Омирзаков Б.
БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ **917**
Разживаева А.В.
ЮРИДИЧЕСКАЯ ПОМОЩЬ В ЖИЗНИ СПОРТА **919**
Романова Александра
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **922**
Садвакасов А.
ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОЙ МОЛОДЕЖИ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ. СОТРУДНИЧЕСТВО УЧЕНИКА И ПЕДАГОГА **925**
Садвакасова Д.Б.
ВЛИЯНИЕ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА НА ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА **927**
Сайлау Нұрлым
ДЕНІ САУ ЖАСТАР ЕЛІМІЗДІҢ ЕРТЕҢІ **930**
Сакун В.В.
БЫТОВЫЕ ОТХОДЫ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНА **932**
Салимова Кира
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ - ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО **935**
Салина В.И.
БИОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА **937**
Сапаргалиев Айдын
ГЛАВНЫЙ ПУТЬ МОЛОДЕЖИ К ЗДОРОВЬЮ- ФИЗКУЛЬТУРА И СПОРТ **940**
Sansyzbay T.B.
HEALTHY YOUTH – HEALTHY NATION **942**
Сейтбек Н.Ж.
САЛАУАТТЫ ЖАСТАР – ТАБЫСТЫ БОЛАШАҚ ЕЛДІҢ НЕГІЗІ **944**
Ұмытхан Бірлік Санатұлы
ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ – ЕЛІМІЗДІҢ ТАБЫСТЫ
БОЛАШАҒЫНЫҢ НЕГІЗІ **945**
Советказин Рамазан
ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ МОЛОДЕЖИ В БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЯ НА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ ПРОИЗВОДСТВАХ **946**
Танатаров А.Б.
ЗДОРОВАЯ МОЛОДЕЖЬ – ОСНОВА УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО СТРАНЫ **949**
Толепберген Д.Е.
ЗДОРОВАЯ И СОВРЕМЕННАЯ МОЛОДЕЖЬ –БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА **950**

Тугельбаева А.А.
ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ МОЛОДЁЖИ **952**
Тулегенова С.Е.
ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ ПРЕПАРАТТАРДЫҢ АДАМ МЕН ЭКОЖҮЙЕЛЕРГЕ ӘСЕР ЕТУІ **955**
Тулеубаева А.Ш.
ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ - ҰЛТ БОЛАШАҒЫ **959**
Тұрсынхан Н.С.
ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ (КЗОЖ) МОЛОДЕЖИ **961**
Фархиев И.И.
ЗАНЯТИЕ ХОККЕЕМ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ У МЛАДШИХ ПОДРОСТКОВ **964**
Цой Т.И.
БУДУЩЕЕ КАЗАХСТАНА В РУКАХ ЗДОРОВОЙ МОЛОДЕЖИ **966**
Чараева С.А.
СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТЬ КАК УСЛОВИЕ СОХРАНЕНИЯ И УКРЕПЛЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ **968**
Шилина И.
БУДУЩЕЕ СТРАНЫ В РУКАХ ЗДОРОВО МОЛОДЕЖИ **971**